
C

CERVANTES • DON QUIJOTE DE LA MANCHA

Coperta de *Bogdan Stihi*

CERVANTES

DON QUIJOTE DE LA MANCHA

Traducere de ION FRUNZETTI și EDGAR PAPU

Cu un cuvînt înainte de MARÍA TERESA LEÓN

Postfața de OVIDIU DRIMBA

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

București — 1965

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Această versiune a celor două părţi ale romanului «DON QUIJOTE», pentru prima dată tradus integral în româneşte din originalul spaniol, a fost lucrată după ediţia critică a lui Francisco Rodríguez Marín: Miguel de Cervantes Saavedra, *EL INGENIOSO HIDALGO DON QUIJOTE DE LA MANCHA*, Madrid, Ediciones de « La Lectura », 1922.

Partea întîi a fost tradusă de Ion Frunzetti, *căruia-i aparţine şi traducerea versurilor din ambele părţi.*

Partea a doua a fost tradusă de Edgar Papu.

Notele critice, filologice şi istorice sînt alcătuite, pentru întreaga ediţie, de Ion Frunzetti, *iar postfaţa de* Ovidiu Drimba.

Cuvîntul introductiv e datorat poetei spaniole María Teresa León.

CUVÎNT ÎNAINTE

Întotdeauna va fi o onoare pentru un scriitor spaniol să scrie cîteva cuvinte care să preceadă cea mai mare carte a limbii noastre. Și este o dublă onoare dacă aceste cuvinte stau în fruntea traducerii lui *Don Quijote de La Mancha* în limba română, idiom cu care noi, spaniolii, avem o comunitate de obîrșie.

Printr-un miraculos efect de adaptare, viața și aventurile nenorocosului nostru cavaler continuă să intereseze una după alta generațiile, și nu numai pe cele spaniole, fiindcă e poate cartea cea mai mult tradusă din lume. Sînt încă vii grația, vraja, iubirea de poporul pe care îl reflectă și de unde a răsărit cu ușurința cu care se iscă din vîna de apă izvorul.

Această carte va însemna mereu, pentru orice cititor, triumful rațiunii asupra forței, al justiției asupra injustiției, al dreptului asupra a tot ce-i arbitrar, și, deși s-ar părea că don Quijote iese biruit, fiindcă scriitorul rîde de el, în cugetul nostru cavalerul cel înfrînt triumfă. N-are nici o importanță că totul pare travestit în nebunie, fiindcă sub masca ei se afirmă un adevăr lipsit de orice ambiguitate: viața poporului spaniol, care are nevoie de cavaleri rătăcitori și de dreptate în toate clipele istoriei sale.

Aceasta este cartea cea mai plină de bunătate de pe pămînt, învățătura cea fără de fiere, gramatica din care s-a născut

idiomul spaniol, pe care-l vorbesc astăzi douăzeci de naţiuni cu infinitele sale variante. Da, acest soldat fără avere este părintele romanului spaniol; acest strîngător de biruri, care a sfîrşit în temniţă pentru datorii, ne-a lăsat un cod de onoare; acest îndrăgostit fără noroc ne-a dăruit-o pe Dulcinea din Toboso.

În violenta Spanie a conquistadorilor unui imperiu unde nu apunea soarele, Cervantes îşi întoarce faţa către dulcea lumină a ţăranilor care ară ogoarele patriei sale.

Omul care a scris aceste pagini atît de umane şi-a dus viaţa dorind şi neîmplinindu-şi dorinţa, tot umblînd şi veşnic visînd să se poată opri, fără de dragoste și îndrăgostit de diafana doamnă a gîndurilor sale. Cu o uimitoare putere de percepţie ştia din instinct că tot ce-i mai bun în Spania este poporul şi că tot ceea ce nu se sprijină pe el se preface în nălucă trecătoare și pieritoare.

Într-un faimos pasaj din această carte, don Quijote doreşte pentru oameni, prin îmbinarea armelor cu literele, o nouă vîrstă de aur. Nici el şi nici poporul său n-au apucat-o; este totuşi mai mult decît o speranţă.

Viaţa lui Miguel de Cervantes a fost ca oricare din vieţile îndurate de oamenii din timpul nostru, plină şi ea de războaie, de lagăre de concentrare, de captivităţi şi nedreptăţi. L-au întîmpinat în viaţă atîta amărăciune şi atîtea dezamăgiri, încît ar fi putut să scrie multe cărţi triste. Fapt extraordinar este că Cervantes nu le-a scris şi ne-a lăsat, în schimb, zîmbetul care alină totul laolaltă cu adînca lui înţelegere a fiinţei umane, însuşiri care ne deschid larg porţile lui *Don Quijote de la Mancha*.

MIGUEL DE CERVANTES SAAVEDRA

Viața sa

Alcalá de Henares era, prin 1547, un micuț oraș spaniol, nuanțat în tonuri verzi de malurile rîului său. Aripile deschise ale lui octombrie trimiteau cele dintîi suflări de vînt tomnatic asupra studenților mulțumiți să uite disputele teologice și mîna aspră a Arhiepiscopului de Toledo care apăsa greu asupra colegiilor conduse de el; dintre acestea, cel mai important era colegiul « San Ildefonso », întemeiat de cardinalul Cisneros. Cine ar fi putut ghici că acea lună a lui octombrie a fost atît de darnică cu literele spaniole? Nimeni. Minunile sînt hărăzite națiunilor pe negîndite.

Întîmplarea a făcut ca într-o casă destul de sărăcăcioasă și de veche, locuită de felcerul Rodrigo Cervantes, a cărui profesiune era inferioară aceleia de medic și ținea mai mult de a bărbierilor, să se nască un al patrulea copil. Un al doilea băiat deschidea ochii la lumină, deși aceasta e mult spus, fiindcă mizeria unui cămin nevoiaș acoperea lumina strecurată prin ferestrele abia întredeschise ale locuinței familiei Cervantes. Mama, doña Leonor Cortinas, se căsătorise cu fiul licențiatului don Juan de Cervantes, judecător și om de încredere al contelui de Ureña din Cordoba, în Andaluzia. Membrii familiei Cervantes y Saavedra își atribuiau mereu diferite obîrșii nobiliare, viața a fost însă foarte zgîrcită mai ales cu mama. Legănîndu-și pruncul,

se gîndeşte că ceilalţi copii ai săi nu s-au născut în zvon de cîntări ca acesta din urmă. El se iveşte pe lume însoţit de cîntările pe care poporul le înalţă întru slava Sfîntului Mihail, şi Mihail (Miguel) se va numi şi pruncul.

« Duminică, în ziua de nouă a lunii octombrie din anul Domnului una mie cinci sute patruzeci şi şapte, a fost botezat Miguel, fiul lui Rodrigo Cervantes şi al soţiei sale, doña Leonor, naş a fost Juan Pardo, l-a botezat Cucernicul domn bacalaureat Serrano, preot la biserica Sfintei Fecioare, martori fiind Baltasar Vazquez, sacristan şi eu, care l-am botezat şi am semnat cu numele meu,

Bacalaureatul Serrano. »

Unde s-a născut Miguel? Fireşte, în Spania, un regat peste mînă pentru împăratul Carol Quintul, pictat de Tizian, cel mai mare pictor al creştinătăţii, călare pe un cal negru. După ce fiul său, Filip — cel cu barba aurie şi cu privirea rece — a cîştigat o bătălie, toţi ochii erau aţintiţi asupra lui. Lumea e zguduită. Pînă şi solida armătură a Bisericii s-a văzut clătinată de Martin Luther, iar sultanul, stăpîn al trecătorilor către Orient, domneşte şi pradă în Marea Mediterană. Negreşit că produsele Orientului nu vor mai urma drumul caravanelor, fiindcă negustorii ştiu cît au de cîştigat de pe urma noilor căi ale Indiilor Occidentale, ale acestei Americi privite ca mijloc de înfăptuire a tuturor visurilor, pînă şi ale englezilor, care pîndesc, ascunşi în valurile atlantice, prilejul de-a jefui de aur galioanele spaniole, aur ce va schimba istoria europeană o dată cu cei dintîi zori ai capitalismului.

Dar America este a Spaniei. Ba, mai mult, este a coroanei Castiliei, şi cele dintîi neplăceri ale împăratului Carol au fost înlăturate pe măsură ce timpul i-a consolidat puterea. Lucrul acesta îl ştie şi Franţa, care nu l-a uitat pe regele ei, Francisc I, prizonier la Madrid după bătălia de la Pavia, şi-l ştie pînă şi Papa. Dar spaniolii nu l-au acceptat cu surîsul pe buze pe Carol Quintul, şi mai păstrează în suflet unele amărăciuni pentru că au fost lăsaţi ultimii, în favoarea străi-

nilor, la slujbele din preajma coroanei, pentru că au fost abolite legile protecţioniste şi privilegiile, distruse comunităţile lor, ucişi capii lor în bătălia de la Villalar, închisă regina lor nebună, doña Juana, care a trăit o moarte vie în castelul-temniţă de la Tordesillas. De acum — din 1547 — numai cîţiva ani mai lipsesc pînă cînd Carol al Germaniei se va retrage să-şi murmure rugile de penitenţă la Yuste, mănăstire apropiată de o alta, tot renumită, aceea din Habida, în provincia Huelva, unde, cu cincizeci de ani mai înainte, călugări instruiţi au crezut în visurile lui Cristofor Columb.

Astfel, copilul Miguel se naşte în clipa hotărîtoare pentru istoria patriei sale. Dintr-un regat mărginaş, Spania a ajuns în fruntea noii Europe şi, pentru a-şi susţine rangul, i-a făcut pe spanioli mîndri şi curajoşi, îngîmfaţi şi lăudăroşi, prototip de războinici şi de îndrăgostiţi leali. Dar micul oraş unde s-a născut Miguel este doct şi plăcut. A trecut asupră-i suflul Vechiului Testament, o dată cu traducerea şi editarea unui extraordinar monument de ştiinţă: « Biblia Poliglotă din Alcalá de Henares », dar ciorile şi porumbeii rămîn tot aceiaşi. Pe uliţele sale se vinde miere din Alcarria vecină, iar soarele se izbeşte de turnul mănăstirii Templierilor, devenită biserica Sfînta Maria Mare (Santa María la Mayor), aşa cum se izbea şi cînd l-au adus pe Miguel să-l boteze.

Bacalaureatul Serrano a prins din nou să se uimească cît de uşor e să faci îngeraşi de-ai lui Dumnezeu: *In nomine Patris et Filii*, şi, după ce l-a înscris în registru, a plecat cu tatăl şi cu naşul fără ca nimeni să bage de seamă, fiindcă muzica nu însoţeşte botezurile copiilor săraci. Au ajuns acasă la familia Cervantes. Poate că doña Leonor o fi cerut: « Daţi-mi-l încoace c-o fi îngheţat, mititelul », şi prietena ei Luisa i l-o fi trecut ei, iar ea l-o fi primit la sîn, pentru ca amîndouă inimile să înceapă cea mai duioasă zvîcnire din întreaga existenţă umană. Care-i va fi destinul? Nici preotul, nici naşul, nici prietena, nici tatăl, nici bacalaureatul Pedro Bermudez, primele fiinţe care au stat în jurul lui Miguel, nu puteau să spună. Cîţiva băieţaşi cîntară urările, scăpătă lumina soarelui, adormiră privighetorile, iar casa învecinată

cu grădina capucinilor se cufundă iarăşi în tăcerea-i obişnuită: bărbatul surd, copiii adormiţi. Nu-i acesta un prilej binevenit de a-i scrie bunicului, lui don Juan de Cervantes, care se află în Cordoba? « Un nepot mai mult! » va spune judecătorul şi omul de încredere al contelui de Ureña. De cînd s-a căsătorit fiul său Rodrigo, în 1532, cu doña Leonor Cortinas, numai de nenorociri are parte bietul de el. Doña Leonor o fi stăruit: « Ascultă, spune-i tatălui tău că-l cheamă Miguel ». Dar bărbatul ei de-atît amar de vreme n-o mai aude. Aerul învăpăiat cîntă, cîntă în acea zi de 9 octombrie 1547, deşi uliţele Alcaliei n-au auzit nimic şi nici locuitorii cărturărescului oraş n-au fost înştiinţaţi prin vreo străfulgerare. Cum erau să ghicească faptul că, o dată cu trecerea vremilor, fiii lor şi toţi fiii din generaţiile fiilor lor vor trebui să înveţe numele acelui copil: Miguel de Cervantes?

Iată raţiunea acestei cărţi: să depănăm povestea celui mai mare scriitor de limbă castiliană. Ea va precede miracolul care se numeşte: AVENTURILE ISCUSITULUI HIDALGO DON QUIJOTE DE LA MANCHA. Aceasta e cartea cărţilor. E poate aceea care a atins cel mai mare număr de ediţii din lume, aceea care a fost tălmăcită în toate limbile cunoscute de civilizaţie. Citirea ei nu este o îndeletnicire de lector, ci un orgoliu de om. Fiecare generaţie, ca şi fiecare vîrstă, întîlneşte în paginile ei felurite desfătări, învăţături, surprize. Mii şi mii de eseuri s-au scris despre Don Quijote. Este un prototip mai uman decît Don Juan, mai popular decît Faust. Dar autorul ei n-a scris numai această carte-far. De la prima sa operă pastorală *Galatea (La Galatea)* şi pînă la ultima carte, *Grelele încercări ale lui Persiles şi ale Sigismundei (Los trabajos de Persiles y Segismunda)*, Cervantes a mai scris şi teatru care poate atinge frumuseţea din *Asediul Numanciei (Destrucción de Numancia)* sau din *Temniţele Algerului (Los baños de Argel)*; şi interludii (entreméses) unde observaţiile sale asupra lumii mărunte ce-l înconjura cuprind totul, de la *Straja grijulie (Guarda Cuidalosa)* şi

pînă la *Flecarii (Los Habladores)*; nuvele exemplare care merg de la suava *Țigăncușa (Gitanilla)* și pînă la oglindirea pleavei umane din Sevilla în *Rinconete și Cortadillo*. Pe lîngă aceasta Cervantes mai e și un om. Un om pe care angrenajul societății în care trăia l-a lovit, purtîndu-l din sărăcie în sărăcie, din dezamăgire în dezamăgire. A suferit, ca și don Quijote al său, un destin de vitregii. Nu-i ușor să te naști și să trăiești într-o astfel de Spanie. Lumini și umbre iberice învăluiesc greutățile unui student sărac.

Miguel era încă foarte mic cînd, în 1554, tatăl său, chirurgul Rodrigo de Cervantes, a plecat, pare-se, în căutare de bolnavi la Valladolid, fiindcă oamenii din Alcalá nu voiau să se mai îmbolnăvească. Împăratul nu prea pare încîntat de povara multiplei sale coroane, și mai lipsesc abia trei ani pînă ce principele Filip va moșteni prilejul de-a sta față-n față cu istoria Spaniei. De asta micuțului Miguel nu-i pasă prea mult. Crește, și atît. În curînd e dat la carte în orașul pămînturilor bogate, unde țăranii abia își ridică privirea, lipsită de interes, către soldații care se întorc din Flandra, din Italia sau din America. Urechile lui Miguel trebuie să se fi deschis la frumoasele balade *(romances)*, care vor ajunge apoi atît de des sub condeiul său, pînă în clipa morții, sau, cum ar spune don Quijote, pînă ce va fi și pus « un picior în scară ». La aceasta contribuie fără îndoială doña Leonor; obsedată de insuccesele mediocrului student care fusese bărbatul ei, dorește pentru fiul său Miguel învățătura temeinică, acea învățătură care intră prin coate și își are drept nașă stăruința. Cîți ani și-a frecat Miguel coatele în copilărie? La 15 ani se și află la Madrid, orașul devenit capitală în 1561, pentru că regelui Filip îi plăcea uscăciunea stejarilor și stropii rotunzi, sîngerii și dulci de mierea-ursului[1].

Madridul era un biet tîrgușor pe care originea arabă nu-l înfrumuseța prea mult. Resursele familiei Cervantes nu trebuie să fi fost grozave, fiindcă li se mai născuseră încă trei copii.

---

[1] Arbust din împrejurimile Madridului, care se află chiar pe stema acestui oraș.

Pe Miguel îl găsim în 1568 ca pedagog la clasele de retorică ale magistrului Lope de Hoyos, de unde cuvintele: « Din cea mai fragedă a mea vîrstă am iubit arta dulce a plăcutei poezii. Și cu ea m-am străduit totdeauna să te desfătez. » E un tînăr călit. Într-o zi a rămas să se înfrunte cu slujitorii cardinalului Aquaviva, legat al sanctităţii-sale, care a trecut prin Madrid în mare grabă: « Vai, Doamne, ce murdară e capitala asta a unei jumătăţi din lume! » Dar nu venise ca să vorbească rău de spanioli, ci în vizită de condoleanţe pentru moartea reginei Isabel de Valois. Studentul sărac l-a condolat şi el în felul lui pe regele Filip al II-lea, scriind o elegie pentru regina iubită, dar ceea ce nu putea să ghicească era că aceste versuri aveau să-i deschidă porţile Nunciaturii. Versuri dedicate unei regine pe care nu o cunoscuse mai mult decît pe regina Ginevra din poemul cavaleresc *Lanzarote del Lago*. Cardinalul era un tînăr firav, învăluit în miros de doctorii. I-a plăcut tînărul spaniol. « Postul s-a ocupat », strigă canonicul Fumagalli către concurenţi.

Peste cîteva zile, Filip al II-lea, în salonul minuscul unde-i primea pe reprezentanţii puterilor europene, îl primi şi pe trimisul sanctităţii-sale. Se spunea că regina murise de necazurile căsniciei. Regele mulţumi în puţine cuvinte, iar legatul pontifical se retrase mînios. « Numaidecît, înapoi în Italia! » Voia oare să plece cu el şi Cervantes? Mai e vorbă? Rămas bun, magistre Juan Lope de Hoyos! Mulţumiri pentru clasele tale de retorică! Italia e un orizont minunat pentru Miguel, student sărac, poet cu rime sărace şi tocite, adresate acelora pe care nu i-a văzut niciodată. Dar în timp ce monseniorul Giulio Aquaviva, fiu al ducelui de Atri, napolitan, îşi scutura dantelele batistei pentru a alunga miasmele Manzanaresului, Miguel privea îngrămădeala de cocioabe ale Madridului, reşedinţă a familiei de Austria, cu uşoara strîngere de inimă agresivă cu care tineretul îşi leapădă pielea şi apucă un nou drum.

În vremea aceea călătoriile erau grele, cu toate acestea, niciodată oamenii nu s-au aflat atîta pe drumuri. Rotun-

jimea pămîntului, care răstoarnă vechile concepţii, pare să dea spaniolilor o nouă desfătare. Miguel trebuie să fi trecut din încîntare în încîntare, mai cu seamă de la Valencia, cînd a văzut pentru prima dată marea. Barcelona i se pare « floare a oraşelor, şcoală de cavaleri », iar Roma îl orbeşte de strălucire:

O, mare, o, puternică, o, sfîntă
şi venerată Romă ! Mă-nchin ţie,
nou pelerin plin de cucernicie,
pe care-a ta splendoare îl încîntă.

Şi, într-adevăr, Roma merita toată osteneala. Domnea Papa Pius al V-lea, şi toate drumurile creştinătăţii duceau la Vatican, unde avea să locuiască Miguel. Se zice că a fost instalat într-un cat scund din turnul Papei Pascal. Era frig acolo? Zburau liliecii? Ce-are a face, o dată ce Roma, cu clericii, cu demnităţile, cu frumuseţile, cu soldaţii, cu femeile sale uşoare, oferea privirilor toată învălmăşeala ei colorată de Renaştere! Bietul cardinal, n-a avut niciodată nevoie de profesorul său de spaniolă, şi canonicul Fumagalli a rămas surprins de hotărîrea tînărului: « Mă fac soldat! »

Şi porni cu căpitanul Diego de Urbina, din regimentul lui don Miguel de Moncada. Ochii săi încep de pe-acum să toarcă, lăuntric, descrierea celor văzute, pentru a o depăna mai tîrziu în scrieri. Pentru moment nu e decît un soldat spaniol îmbrăcat în haina-i veselă, cu festoane verzi, şi care va fi în curînd trimis către cea mai mare aventură pe apă a acelui secol.

« A fost un om trimis de Dumnezeu, pe nume Juan. » Pentru ce de prin toate colţurile creştinătăţii se repeta această frază a pontifului Pius al V-lea? Pentru că Papa, veneţienii şi Spania l-au înfrînt pe turc în bătălia de la Lepanto. Dar Miguel de Cervantes, de pe galera « Marquesa », prea puţin a văzut din acea bătălie; îl scutură frigurile şi trebuie să facă un mare efort ca să se scoale în picioare; îşi ocupă

locul şi e rănit, mai întîi la o mînă şi apoi la piept. « A fost un om trimis de Dumnezeu, pe nume Juan. »

Şi pieptul meu, de rana prinsă-n luptă,
de-al sfîrtecării chin gemea, şi mîna stîngă
prin mii de părţi de trup îmi era ruptă,

va scrie el mai tîrziu. Pentru moment, victoria se cuvine a fi închinată cipriotilor asasinaţi de piraţii berberi, care le-au răpit femeile şi i-au pus pe captivi să vîslească la galere. Escadrele, de la Golful Lepanto, aşternut cu stindarde înfrînte pleacă la Messina, şi acolo Miguel cere să fie dus ceva mai aproape, pentru a-l vedea trecînd pe Amiral. Trecea don Juan de Austria, frate vitreg cu Filip al II-lea, turnat în smalţul de aur al armurii sale, cu mîna pe spada de luptă. Miguel încearcă să se scoale în picioare. Pe pasarela corăbiei apare un zeu tînăr de 27 de ani; Miguel abia a împlinit 24. Pe don Juan mulţimea îl aclamă în triumf, dar lui Miguel îi astupă vederea eroului său, şi e nevoit să-i roage pe cei din faţă să se dea la o parte ca să-l poată vedea. Don Juan n-a ştiut niciodată că el şi eroica lui faptă se vor stinge încetul cu încetul, în vreme ce gloria acelui soldat cu mîna însîngerată şi moartă va fi în veci de veci păstrată în sacra amintire a poporului său, cît timp va dăinui graiul castilian. « A fost un om trimis de Dumnezeu, pe nume Juan. »

Ce-a cîştigat Miguel atunci? Un simplu ordin militar: « Să i se acorde acestui soldat un spor de trei scuzi peste plata lui obişnuită şi să fie bine îngrijit, raportîndu-mi-se despre starea sănătăţii lui ». Această compasiune birocratică n-a mers prea departe. Miguel a ieşit de la spitalul din Reggio şi a fost reîncorporat într-unul din regimentele de infanterie, pentru că invalizii se aflau ataşaţi la arma corpului pentru care mai erau încă apţi să lupte. Dar Cervantes nu va mai lupta. Frămîntată de neînţelegeri, Liga Creştinătăţii se desface. A trecut poate prin Roma pentru a revedea garda Vaticanului, pentru a întreba de al său Cardinal Aquaviva, de canonicul Fumagalli.. Muriseră cu toţii. Şi Cervantes trebuie să pornească mai departe şi să se oprească la răstimpuri, aşa

cum fac soldații lăsați la vatră, povestind isprăvi de tot felul și mișcînd sufletele femeilor miloase. Se zice că o hangiță din Lucca a vrut să-l rețină și să-l încorporeze inimii și negoțului ei, dar n-a izbutit, fiindcă se mai afla pe atunci ca soldat în Italia și Rodrigo, fratele mai mic al lui Miguel, și au luat împreună hotărîrea să se întoarcă. Da, de ce să nu se înapoieze în Spania, la măicuța lor, care acum îmbătrînise?

Porniră pe o galeră numită « El Sol ». Pluteau apropiate trei corăbii pe liniștita Mare Tireniană, cînd în dreptul gurii Ronului, au fost ajunși de cîteva galere turcești, comandate de renegatul arnăut Mami. Nu le-a fost aproape de nici un ajutor artileria comandată de generalul Pero Diez Carillo de Tejada. « Legați-i pe acești cîini de creștini! Direcția Alger! » fu porunca bicelor pe spinările vîslașilor captivi. « Direcția Alger! » fu porunca adresată acelora care ridicau pînzele. « Înainte! Vîslește! Vîslește! » Totul era pierdut!

Bun rămas, Libertate!

Aici începe cea dintîi deznădejde a lui Miguel de Cervantes. Este cel dintîi semn real al destinului său potrivnic. Scrisorile de recomandație ale șefilor săi îl preschimbă într-un sclav menit răscumpărării », iar împărțirea sclavilor este dată pe seama unui personaj sinistru, Dali Mami.

Algerul l-a primit cu cerul lui strălucitor. Pentru ce atîta soare, dacă niciodată o mai adîncă deznădejde omenească n-a fost acoperită cu o mai frumoasă mantie? Algerul este cuibul pirateriei, labirint a toate soiurile de seminții care-și plîng libertatea. Galerele trebuie să-și zvîrle vîslele în mare ori de cîte ori sosesc, de teamă ca vîslașii să nu fugă, și, totuși, acest oraș, pașalîc al Stambulului, e de-o frumusețe unică, cu terasele sale albe, cu portocalii și castelele sale. Copiii de pe ulițe nici nu știu cît de adînc rănesc inima lui Miguel cîntînd:

Don Juan n-o veni
să te ia, nu fugi,
cîine rău, mori aci,
mori aci.

Nu, don Juan nu va veni să-i răscumpere din ceea ce turcii numesc temniţă. Unii vor munci, alţii vor fi ţinuţi în lanţuri pînă la sosirea sumei de răscumpărare. Și pentru Miguel e atît de mare! Douăzeci de mii de captivi împart cu el mizeria în acest morman de bălegar luminos care se numeşte Alger. Merg pe uliţe cu boneta lor roşie pentru a putea fi recunoscuţi, dar sînt identificaţi mai cu seamă după mizeria lor, acea mizerie care face să trăiască din nefericirea lor treizeci de mii de spectatori. Miguel, înlănţuit în firida lui de piatră, nu geme. După unii martori, a scris şi versuri, şi tot el, cu felul lui de a fi, i-a convins în două rînduri pe captivi să fugă. Ne şi aflăm în anul 1580? Da, şi regele Filip al II-lea este îndrăgostit de prinţesa de Eboli, faimos Polifem feminin, care, cu ochiul ei scînteietor, va provoca în Spania moartea lui Escobedo, iar din pricina secretarului Antonio Perez neînţelegerea cu Aragónul. Știrile trebuiau să sosească zăbavnice şi mincinoase. După încercările lor de evadare captivii sînt şi mai straşnic înlănţuiţi, deși Asan-Bey a pus la gleznele lui Miguel de Cervantes lanţuri de argint pentru a-i cinsti vitejia. Persoane de condiţie dubioasă, oameni de prin port, o necurmată scursură de inşi deşuchiaţi şi de renegaţi fac pe mijlocitorii între ei și cei ce vor să le aducă salvarea. Sosesc neîncetat călugări redemptorişti ca să-i răscumpere. Într-un rînd, nefiind bani de ajuns, este răscumpărat Rodrigo de Cervantes, iar nu Miguel. Ce nenoroc!

În 1579 Miguel cunoaşte un fost dominican, Fray Blanco de Paz. Altă încercare de evadare se datoreşte unui negustor valencian, Onofre Exarque, care cumpără o fregată pentru a salva într-însa diferiţi captivi. Se vede, însă, denunţat de fostul călugăr, care, pentru această ispravă, primeşte un ban de aur şi un borcan de miere. Și totuşi Miguel trăieşte pentru a vedea sosirea galerei «Trinidad». Nenorocirile sale, cinci luni cu picioarele în fiare, sînt pe cale de-a lua sfîrşit. Călugării trinitari Juan Gil şi Antonio de la Bella au răscumpărat atunci peste o sută de captivi. Lor le-a încredinţat doña Leonor Cortinas, pentru viaţa fiului ei

Miguel, ultimul ban. Dar ce anevoioasă era orice înţelegere cu acei oameni! Hasan-Paşa pleca la Constantinopole în ziua de 9 septembrie 1580. Călugărul a sosit tocmai cînd ordinul de ridicare a ancorei anunţa că beiul se pregătea să se urce pe corabie. Mulţi dubloni se mai cer pentru un biet om fără nimic pe el! Învoiala a fost întocmită şi semnată de notarul apostolic Pedro de Ribera. Dar încă mai trebuia să se războiască cu umbrele, să ceară deschiderea unei anchete asupra vieţii şi purtării lui de captiv, nu-i de ajuns că cei cinci sute de scuzi de aur au fost plătiţi, numai Dumnezeu ştie prin cîte umilinţe, de către surorile lui Miguel şi mama sa. Aproape cinci ani în Alger, Doamne Dumnezeule! Dar pînă la 24 octombrie corabia lui nu ridică ancora pentru Valencia. Sosesc la Denia, în Spania, pămîntul dorit: « Să coborîm pe uscat, să sărutăm pămîntul. » A împlinit 33 de ani. Această îndelungă durere în lagărul de concentrare care era pe atunci Algerul îl preschimbă pe Miguel de Cervantes într-un om actual, plin de răni cunoscute nouă, o inimă a timpului nostru.

Nu-i uşor să baţi la o poartă pe care nu o cunoşti, dar în dosul căreia se află ceea ce atît de mult doreşti. Aşa trebuie să fi bătut Miguel cu ciocanul în uşa căsuţei sărace a tatălui său, chirurgul Rodrigo de Cervantes, unde locuiesc, laolaltă cu părinţii, sora sa, Andrea, şi fiica ei, Constanza de Ovado y Magdalena, Andrea avînd încă de pe atunci frumuseţea veştejită, dar pretinzînd să fie luată de nevastă, chiar şi prin sentinţa de acţiune judecătorească, de către ultimul ei amant. Mama lui e o bătrînică blajină şi prăpădită de pe urma vieţii ei grele. Cum a mai răvăşit-o vîntul vieţii! Şi de ce fiul ei ţine braţul stîng la spate? Da, mamă, da, Miguel n-are dintr-însul decît un ciot şi i se spune Ciungul. Dar viaţa este plină de trufie şi de încăpăţînare, ne urmează fără să ne ceară voie, umblă cu noi silindu-ne să-i primim tovărăşia. În felul acesta s-a pomenit şi Miguel de Cervantes apăsat de griji alături de familia sa, trăind atît de lipsit, încît se hotărăşte să ceară, să reamintească povestea sa, să trimită

memorii, doar-doar s-o găsi cineva care să-l ia în seamă pe soldatul din Italia, din Grecia, din Alger Încă din captivitate i-a trimis lui Mateo Vazquez de Leca, prietenul său, secretar al lui Filip al II-lea, un memoriu în versuri, astăzi faimos, pe atunci nici măcar citit. Cei mari sînt atît de ocupaţi cu noul regat al Portugaliei, cucerit de Ducele de Alba! Ne putem da seama că Madridul, acum capitală a lumii, cu viaţa lui pestriţă şi zgomotoasă, nu este un loc potrivit pentru meditaţie, şi timpul i se scurgea între San Felipe, sediul bîrfelilor, şi frecventarea teatrelor, Miguel fiind un admirator al lui Lope de Rueda, pe care-l văzuse jucat încă din copilărie. Acum Miguel e şi el autor dramatic. A scris o foarte frumoasă tragedie — *Asediul Numanciei* — şi o « comedie » pe tema captivilor — *Temniţele din Alger*; dar stau să-l pîndească monstruoasele zîne ocrotitoare ale lui Lope de Vega, care, peste cîţiva ani numai, îşi va întrona « monarhia comică ».

De ce să nu se ducă şi el în noul regat? Portugalia e o binecuvîntată ţară verde, unde Miguel îi poate întîlni pe prietenul său Vazquez, pe tovarăşul său de captivitate, don Antonio de Toledo, fratele ducelui de Alba, şi, ceea ce-i mai important pentru el, pe bătrînul Tajo, întîiul zămislitor al nimfelor. Înspre culmile oraşului Toledo cursul rîului închipuie o seceră care încinge oraşul. Pe malurile sale a făcut cunoştinţă Garcilaso de la Vega cu noutăţile pastorale ale metricii italiene, cărora prietenul său Boscan le-a cules cele dintîi roade. Tajo este un fluviu zorit să ajungă la mare O dată ajuns, se azvîrle în sînul ei sălciu între îngrămădiri albe de case, fericit că a lăsat muritorilor înfloritul plai lusitan.

Ca şi regele Filip, care trimite din Lisabona cele mai duioase scrisori primite vreodată de fiii săi, trăieşte şi Cervantes în Portugalia clipele sale cele mai luminoase. S-ar părea chiar că începe să-l însoţească o anumită favoare, fiindcă e trimis la Orán într-o misiune strict confidenţială şi i se dau cincizeci de ducaţi de aur, ceea ce-l face pe Miguel să se încredinţeze că norocul îi zîmbeşte din nou. Cînd se

întoarce în Portugalia cu misiunea împlinită, îl vede plecînd, tot soldat, pe fratele său Rodrigo, pentru a lua parte la bătăliile navale din dreptul insulelor Azore, rămase credincioase vechii dinastii portugheze, reprezentată prin deposedatul abate de Ocrato, sprijinit de Anglia şi de Franţa, care nu vor să-şi lase piraţii de izbelişte în drumul galioanelor venite din America.

S-ar părea că Miguel şi-a trăit aici ultimele clipe de ambiţie curteană. Ce aduce cu el din Portugalia cînd se întoarce la Madrid? O carte, o carte în care amestecă versuri vechi cu entuziasme noi: *Galatea.* « Iubirea e un soi de dorinţă tinzînd către bunul care se numeşte frumos ». De ce oare acest om puternic şi asprit de încercări şi mizerii se lasă tîrît de moda pastorală? Cine a fost păstoriţa din Portugalia?

— Binecuvîntat pămînt! va fi exclamat el.

— E al meu, domnule, i-o fi răspuns vreo fetişcană desculţă.

— Atunci e de două ori binecuvîntat. Dar ce-s cu acele oi care urcă priporul?

— Sînt turmele ducesei de Braganza, la care-i cioban frate-meu.

— O să scriu ceva despre el şi despre frumuseţea mîndrei lui.

— Da' ştii că ai haz? Frate-meu e sărac, nu mănîncă altceva decît praz și n-o să se poată însura niciodată.

— Ia te uită ce sate frumoase!

— Da' sînt prăpădite, domnule, le-au jefuit soldaţii.

— Primăvara acoperă totul.

— Cum o să acopere totul cînd acuma-i iarnă?

— Ce rochie minunată îţi îmbracă frumuseţea!

— Cum, domnule, cînd sînt toată numai petice și desculţă?

Și copila, de la care a pornit poate prima idee a *Galateii*, prinse să alerge strigînd: « Nebunul, nebunul! »

Înlăuntrul lor, înlăuntrul poeticii spaniole, idilele se travestesc pentru a scăpa atît de cenzura şi de opreliştile pe care regii le pun vieţii amoroase a nobililor lor, cît și de rigida putere a obiceiului. Miguel acceptă, nu ştim dacă în numele lui sau din însărcinarea altcuiva, aşa cum va face mai tîrziu Lope de Vega, să suspine travestit. Miguel n-a

auzit încă glasul cîinelui Berganza rîzînd de egloge și de păstorii lor închipuiți, cînd cei adevărați sînt de fapt zdrențăroși și miros a zer. Să se fi luat oare doar după curentul modei, și atîta tot? Nu, ceva cu mult mai dulce și mai puternic îl leagă pe Miguel, neocrotitul, de această *Galatea*, carte din care a tot făgăduit mereu o a doua parte, ca un fel de revenire la o anumită iubire sau senzație pierdută, la paradisul vîrstei de aur. Soldat și îndrăgostit, acestea ar fi fost caracteristicile dorite ale dezmoștenitului. Și cînd, mai tîrziu, don Quijote, cu un pumn de ghinde dulci în mînă, semn al înfrățirii hidalgului cu poporul său, rostește o cuvîntare despre vîrsta de aur, încă îl mai vedem stăruind asupra acestui lucru: « Pe atunci într-adevăr că rătăceau neîmpodobite frumoasele păstorițe din vîlcea în vîlcea și de pe colnic pe colnic, fără alte veșminte decît acelea de care era nevoie pentru a-și acoperi în chip cuviincios ceea ce cuviința cere și a cerut totdeauna să fie acoperit. » Nimfele cîmpurilor! Și îndrăznește ceva ce nici pictorii — în afară de Velazquez în *Venus la oglindă* — n-au îndrăznit, și anume să le dezgolească.

Cînd Miguel de Cervantes se întoarce la Madrid, îl așteaptă veșnica boală a încurcăturilor economice de care au suferit, endemic, și el și familia sa. În anul 1583 trebuie să ducă la amanetat brocarturile aurii dăruite de un italian surorii sale Andrea ca recunoștință pentru favorurile ei. Adevărul este că în acel du-te-vino în căutare de bani vedem întrucîtva imaginea scriitorului de atunci și de totdeauna. Societățile, prea puțin interesate în răspîndirea învățăturii, se apărau prin incultura popoarelor lor. La Madrid mereu se găsesc postulanți ai Parnasului, amestecați cu actori și cu acrobați. Nu e greu ca la întoarcerea din Portugalia să fi auzit de un tînăr și exuberant înrobitor al Muzelor, care se numește Felix Lope de Vega Carpio, ca și de un cavaler din Córdoba, Luis de Góngora y Argote, dar Miguel va fi numai ochi, ca s-o soarbă pe Ana de Rojas, cunoscută printre actorii ambulanți sub numele de Ana Franca.

Asta da, dragoste! Miguel locuiește acum pe Calle de Matute. A găsit un editor pentru *Galatea*, pe Blas de Robles,

şi cartea a dedicat-o lui Ascanio de Colonna, abate de Santa Sofia. Cervantes nu mai e fericit cînd pleacă de-acasă, ci numai cînd se-ntoarce. Îl aşteaptă acolo două fiinţe: Ana şi fiica sa, Isabelita. Actriţa îl primeşte de obicei prost, pentru că nu-şi dă bine seama care mai poate fi însemnătatea scriitorilor de comedii, o dată ce există marii actori care le improvizează ei singuri cu talentul lor. Îi e greu s-o educe şi s-o domesticească pe Ana Franca a lui, care rezistă şi se dă în lături, împotrivindu-se ca o sălbăticiune. Şi la ce foloseşte că a scris *Piesa amuzantă (La entretenida)*, sau *Zăpăcita (La confusa)*, dacă sînt comedii care nu se reprezintă? Într-o bună zi amorul îi zboară din colivie, lăsînd acolo o copiliţă care plînge. Cînd tatăl ei dă să deschidă uşa, o găseşte pe Isabelita mîncîndu-şi degeţelele şi lacrimile, în timp ce vecinele îi desluşesc cum a fugit maică-sa cu actorul Alonso Rodriguez, impresar de comedii. Ce proastă! Nici numele ei, nici al acelui actor care i-a fost soţ nu vor rămîne scrise pentru posteritate, ci numai numele bietei fiinţe dispreţuite care o îmbrăţişează pe Isabelita, presimţind că nici povara ei atît de uşoară nu va putea fi ţinută pe braţele sale.

Un cămin sărac şi rece îl aşteaptă pe Miguel de Cervantes la Toledo. S-a isprăvit acum cu dragostea veselă şi zgomotoasă a actriţei; bărbatul de 40 de ani trebuie să se aşeze. Lasă în urmă cîţiva prieteni: pe Lopez Maldonado, pe Vicente Espinel şi pe impresarul său Pedro Morales, amintit de Cervantes în a sa *Călătorie în Parnas (Viaje al Parnaso)*, şi, de asemenea, pe Luis de Guevara. Dar cei o mie trei sute treizeci şi şase de reali pe care i-i aduce *Galatea*, precum şi o oarecare stimă de care se bucură de pe urma comediilor nu erau o avere îndestulătoare ca să-i acopere nevoile. Să se însoare? Şi de ce nu?

Toledo e o încîntătoare îngrămădire de case, cocoţate între stînci şi povîrnişuri. Totul urcă acolo. Urcă credinciosul către cerul multelor biserici, şi urcă şi apa « prin meşteşugul roţilor înalte », născocit de Juanelo, şi trece din lunca Tagului la fîntînile arteziene de prin curţile interioare.

Acest giuvaer unic pe lume a fost cucerit de Alfons al VI-lea, împăratul celor trei religii: iar astăzi, ca și atunci cînd îl străbătea Cervantes, e tot un labirint de ulicioare misterioase, în care orice surpriză a trecutului e cu putință. Casa lui Rodrigo Cervantes, chirurgul, nu e la fel cu a lui Domenico Theotocopulos, căruia i se zice El Greco. Casa unde a sosit Miguel era dintre acelea care, în fundul rîpii, se oglindesc în ape. Firește că doña Leonor a servit vin de Rueda și, cufundați în discuția dragă lui Fray Luís de León, dacă viața de țară e mai bună decît viața de oraș, au ieșit cu toții din casă și i-au oferit o logodnică, pe doña Catalina de Salazar Palacios y Vozmediano, rudă mai depărtată de-a lor, care trăia cu mama ei în Esquivias.

Peste cîteva zile Cervantes își făcu intrarea în sat. Fără îndoială că găinile vor fi ciugulit pe la intrările caselor de hidalgi cu acea lipsă de cuviință care intră în obiceiul lor, iar localnicii satului, plugari și negustori, vor fi fost înștiințați de vizita străinilor de către cîtuși de puțin curioasele lor neveste. « Acesta e Miguel ! » o fi zis preotul, prezentîndu-l. Copila Catalina l-o fi privit cu o ușoară mirare scandalizată, văzîndu-l atît de bătrîn și de gălbejit. Mama o fi găsit foarte convenabilă acea *anumită vîrstă*, care-l scutea de ștrengării, în timp ce Miguel, nici vorbă, speriat la gîndul că va deveni un om aproape bogat, își pleca privirile în fața celor o sută optzeci și două de mii două sute nouăzeci și șapte de maravedis, pe care-i avea de zestre viitoarea sa soție.

Nouăsprezece ani ! Catalina are 19 ani și un frate preot, Francisco Palacios. Pămînturile sînt roditoare, bune pentru vii. În schimb, o viață stearpă avea să-l întîmpine în intimitatea doñei Catalina, foarte sigură de foaia ei dotală, ce a fost înregistrată pe ziua de 9 august 1586 în fața lui Alonso de Aquilera, notar din Esquivias, locul unde s-a dus să trăiască Cervantes. Căsătorit ? Liniștit ? Mult va mai rîde mai tîrziu, în interludiul său, *Judecătorul de divorțuri (Juez de los divorcios)* pe seama liniștii celor căsătoriți. Bogat ? Dar fără a dispune de nimic ! Doña Catalina era o femeie pe care o speriau isprăvile cavalerilor vii și o entuziasmau bravurile cavalerilor de prin

cărţi. Niciodată nu l-a lăsat pe Miguel să vorbească de adevăratele aventuri întîmpinate de realii eroi fabuloşi, de către acei Garay şi Alvar Nuñez, Pizarro şi Cortes, Orellana şi Ponce de León. Cervantes ajunse să dorească pînă şi lanţul care-i strîngea piciorul în fortăreaţa algeriană. Ce plictisitor şi ce trist îi apărea satul! Cine avea să treacă pe dinaintea ferestrelor lui? Un moşneag, un măgar, un copil, un cîine? Şi ce vecini? Ţesătorul, morarul, crîşmarul, curelarul? În felul acesta, satul spaniol îi intră lui Miguel în suflet. Era începutul a ceea ce avea să reţină pupila sa lăuntrică, marele ochi pe unde-şi primeşte hrana imaginaţia poeţilor. Acest sat a ajuns să-i devină un prieten aproape exclusiv, şi-n timp ce-i vedea pe vajnicii ţărani încleştaţi de pămînt, sugînd rodul de pe dulcea faţă muncită a Spaniei, ei îşi vedeau mai departe de treburile lor, fără a bănui că bărbatul doñei Catalina avea să-i imortalizeze.

Într-una din zilele petrecute la Toledo, mama sa îl înştiinţă de moartea bietului chirurg Rodrigo de Cervantes, care răposase ducînd cu el pe ceea lume şi surzenia, şi nenorocul lui. Catalina nu-l înţelegea pe Miguel. Miguel se ducea la Madrid, iar ea rămînea să se încînte cu Amadís de Gaula. Miguel luase din nou înţelegere cu nişte impresari de comedii, soţii Velasquez, care locuiau pe Calle del Avapies. Nevasta lui Velasquez se numea Ines Osorio, iar fiicei lor, Elena, un poet, autor de piese, i-a dat curînd numele de Filis, lui însuşi dîndu-şi-l pe acela de Belardo; amanţii se ascundeau, dar nu chiar atît de bine ca să nu se izbească de ei Miguel de Cervantes, care încremeni simţind asupra lui privirea rugătoare a lui Lope de Vega.

Catalina şi Miguel continuau să se ciocnească: unul cu orgoliul lui, cealaltă cu zgîrcenia ei. Catalina se prefăcea că nu-i cunoaşte meritele, în timp ce el rîdea de cărţile mincinoase pe care o rudă de-a ei, Alonso de Quijada, i le dădea de citit. Ce cămin tăcut, rece, puţin atrăgător! Într-o bună zi Miguel socoti că-i e de ajuns, porunci să i se pună şaua pe catîr şi părăsi casa din Esquivias fără a mai întoarce capul. Cîmpiile din La Mancha se deschiseră să-l primească.

Cervantes se avîntă în cîmpul unei îndeletniciri grele, ca omul ce scoate spada victorioasă spre un abis. La Madrid trăiesc mama şi surorile lui, cărora li s-a mai adăugat şi Isabel de Saavedra, copila dragostei sale. În 1585 pleacă la Sevilla, unde, cum spune, « avui alte lucruri cu care să mă îndeletnicesc ». Ajunge comisar pentru aprovizionarea flotei, una din acele « păsări cobitoare », cum îl numeşte Mateo Alemán. Lui Miguel îi cad, ca un blestem, sorţii să fie tocmai el anticavalerul rătăcitor, omul care trebuie să numere bani şi să-i scoată cu binele sau cu anasîna, ridicînd bîta regelui asupra văduvelor şi orfanilor în loc să-i ajute în numele lui. Renghiul pe care i l-a jucat soarta e atît de vădit, încît astăzi ne dau lacrimile cînd ne gîndim la catîrul său, « cu desagii pe spinare, într-unul un guler şi o cămaşă, în celălalt jumătatea lui de bucată de brînză şi burduful, fără a mai adăuga la straiele purtate pe drum decît nişte pulpare şi un singur pinten ». *(Judecătorul de divorţuri.)*

Regele Spaniei s-a hotărît, nici mai mult, nici mai puţin, decît să cucerească Anglia. Filip al II-lea şi-a văzut murind soţia, pe Maria Tudor, şi, o dată cu ea, şi speranţa unei Anglii catolice, prietenă Spaniei. Văduvul Mariei Tudor, Filip, rege al Spaniei, adună o flotă uriaşă pentru a o ataca pe regina Elisabeta, protestantă şi fecioară, fiică a lui Henric al VIII-lea şi a Anei Boleyn, luînd drept pretext pe Maria Stuart, regina Scoţiei, decapitată. E o impresionantă aventură cavalerească: « o sută şaizeci de corăbii, două mii două sute de tunuri, opt mii de marinari şi douăzeci de mii de soldaţi ». Sarcina de a-i alimenta va fi a *proveedor*-ului general al flotei, don Antonio de Guevara. Miguel umblă acum tot timpul călare pe catîrul lui, ieşind din Sevilla şi pornind-o spre sate, venind înapoi, încurcat în cifre, fără a avea timp de nimic, dar înconjurat de strălucirea aurului din oraşul care-l primea din America.

Sevilla este centrul Indiilor Occidentale. La Casa Regală de contractări din Indii soseau cele mai fabuloase încărcături de aur. Pînă şi amintirea arabilor s-a şters, şi numai Giralda rămîne, ca un martor vechi în timpuri noi. Perle,

perle din *Pămîntul Făgăduinței !* « Și s-a înmagazinat în Casa de contractări încărcătura a trei sute două căruțe pline cu argint, cu aur și cu perle de mare preț », scrie un martor. « Au sosit din Portugalia pe uscat cinci sute de încărcături de argint, aur și perle... ceea ce făcea să fie văzut, fiindcă timp de șase zile n-au încetat să tot treacă încărcăturile de la numita Amiralitate prin Poarta Trianei. » Și la Sevilla, ce nu se vinde, ce nu se negociază ! Totul prosperează acolo, de la studiile cosmografice pînă la drojdia orașului. Ce tristă slujbă pentru Miguel ! S-au sfîrșit măreţele bătălii în care putea să-și piardă mîna, dar în bătălia care începe poate să-și piardă onoarea. Se duce în multe locuri: Villanueva del Arzobispo, Ardales, Ecija, Lora del Río, Balza, Alora, Granada... și pretutindeni îl primesc cu strigăte, pentru ca toți să se pregătească sau să fugă: « Comisarul regelui ! Comisarul regelui ! » ca și cum ar striga către vecini că vin hoții: « Fă strigarea, prietene ! », îi spune ajutorului său:

« Numitul comisar Miguel de Cervantes se află împuternicit să ridice — de unde ar crede că este sau se găsește — grîu, untdelemn sau orz. Le va lua și le va ridica din posesia oricărei persoane care le-ar avea, din orice stare, clasă sau condiție, fie ecleziastică fie seculară. Serviciul Regelui ! Serviciul Regelui ! »

Și așa în toate satele, speriind fetele, făcîndu-i pe nevoiași să-l blesteme, cunoscînd hanuri de toată mîna și purici de toate soiurile, încercînd pe pielea lui asprimea perinilor străine și tovărășia unei adunări atît de pestrițe de oameni, încît nici un alt scriitor spaniol nu va da la lumină în romanele sale atîtea personaje. Și poate că-i mai rămînea timp să privească — în afară de ușile pe care le forța și de ascunzișurile pe care căuta să le dibuiască cu codirișca — și plăcuta tovărășie a copacilor. « O, singurătate, veselă soață-a mîhniților, unde te afli? » I-o fi fugit singurătatea, speriată de negurosul său destin, și nu izbutea s-o mai găsească. Pregătirile militare își urmau cursul; comanda flotei trecea, prin moartea lui don Alvaro de Bazan, în mîinile ducelui de Medina Sidonia; și Miguel de Cervantes puse atîta zel în

căutarea a ceea ce lumea ascundea de jaf încît zelul lui se ciocni cu Biserica. Englezii luterani? Triumful credinţei? Respectul faţă de Papa de la Roma, fiindcă alt Papă nu-i slujeşte pe adevăraţii catolici? « Toate prostii, numai pentru a înhăţa de la mine o sută douăzeci de baniţe de grîu », trebuie să se fi gîndit don Francisco Enriquez de Ribera, superior al catedralei din Sevilla, neam cu ducii de Tarifa. Miguel fu excomunicat. Cînd sosi la Ecija, localnicii veselului tîrg îl trimiseră la toţi dracii pe comisarul galerelor, prea puţin păsîndu-le de nevoile regelui, de flota spaniolă, botezată *Invincibila*, şi de tot protestantismul englezilor. Vai, sărmane Miguel, toate strădaniile tale s-au dus pe apa sîmbetei! Iar vîntul va zdrobi corăbiile şi artileria, şi pe soldaţi, şi pe comandanţi, şi toate numele solemne: conte de Aytona, Bernardo de Velazco, marchiz de Aguilafuente, mareşal Noves, Orgaz, Lemos, Portocarrero şi don Tomás Perrenot de Granvela, succesor al lui Lope de Vega în inima largă a actriţei Elena Osorio. Şi furtuna avea să se încheie cu cei o sută optzeci de călugări tocmiţi pentru mîntuirea sufletelor, şi cu acei bieţi cinci medici şi cinci chirurgi trimişi să oblojească rănile trupurilor.

Aşa excomunicat cum era, şi tot a mai găsit timp Miguel de Cervantes să scrie două *canciones* dedicate acelei *Armada Invencible*, care pe el personal l-a costat ceasuri întregi de ruşine, de jigniri şi de apăsare a conştiinţei. « Preamîndrului tău leu călcatu-i-s-a coada », va scrie el îndurerat. Da, şi starea aceasta a lui cuprindea cu mult mai mult adevăr decît atitudinea regelui Filip, îngenuncheat în Escorial, neprimind să i se dea ştiri mai înainte de terminarea liturghiei în acea tristă zi din 1588. O stea abia mai clipoceşte sau s-a şi stins pentru Spania. Fiii ei

.la sînu-ţi se-ntoarnară,
lăsînd în urmă marea care le-a fost amară,

şi în timp ce poporul spaniol scuipă pe unde trece ducele de Medina Sidonia, întors după înfrîngerea lui, un biet comisar regal pentru rechiziţii plînge răpusele glorii militare,

care totdeauna i-au desfătat atîta inima, iar o regină îl întreabă pe marinarul-pirat Francis Drake:

« — Nu oare în numele Domnului venea Filip împotriva Angliei?

— Ba da, preagraţioasa mea Lady, dar Domnul a suflat şi vrăjmaşii au pierit ca fumul. »

Nimic nu-i mai de preţ decît refugiul în prietenie atunci cînd tot sufletul ţi-e îndurerat. Cervantes încearcă să uite, dar nu alături de poeţii iluştri ai Sevillei, cum era Gutierre de Cétina sau Fernando de Herrera, ci întorcîndu-se la primele iubiri, la acel Tomás Gutierrez, foarte dibaci pe vremuri în a aduna actori şi a pune la cale spectacole, acum hangiu la Sevilla, care-l ajută pe descumpănitul său prieten. Ceea ce-i mănîncă sănătatea sînt socotelile foarte încurcate în scuzi, dubloni şi maravedis, apoi excomunicarea şi obligaţia de a dovedi că e creştin vechi şi că are sînge neaoş — din Galicia, după neamul Cervantes, şi din Andaluzia, după neamul Saavedra. Din nou hîrtii şi acte pentru a îndupleca inima întunecată a administraţiei publice, o droaie de nenumăraţi mijlocitori pentru care orice abatere este îngăduită. Ca să aibă ce să mănînce, Miguel trebuie să cutreiere mai departe, călare pe catîr, satele care-l urăsc, ridicînd bîta, fără să-şi umple timpul cu altceva decît cu număratul şi renumăratul ducaţilor, dublonilor, realilor şi maravedisilor... Socotelile îi ies prost: grîu, orz, untdelemn. şi iarăşi sate. e sătul pînă peste cap de drumuri, de vîntoase, de insolaţii. Nu mai poate. Ar fi mai bine să le pună capăt

În 1590, dezamăgitul de viaţă scrie un memoriu adresat Regelui unde « .cere şi roagă cu umilinţă, cît poate de mult, pe majestatea-sa, să binevoiască a-l milostivi cu o slujbă în Indii, una din cele trei sau patru care în prezent se află vacante, adică fie *contador* în Noul Regat al Granadei, fie *gobernador* la Soconusco în Guatemala, sau *contador* al galerelor în Cartagena, ori *corregidor* în oraşul La Paz...» (Visuri, visuri, de astă dată în legătură cu America « refugiu şi adăpost al disperaţilor din Spania », şi nu cere puţin fiindcă

are conştiinţa valorii sale. Legenda americană trebuie să fi fost un vis comun în rîndul spaniolilor săraci din bogata Sevilla. O fi adevărat că dincolo de Atlantic se află un pămînt al Păcii? Poate că da, dar lui Miguel nu-i va fi dat să-l atingă, fiindcă în josul memoriului îşi va pune parafa doctorul Nuñez Morquecho: «*Căutaţi, pentru a solicita, o slujbă dincoace de Ocean*».

Şi astfel l-au lăsat iarăşi faţă în faţă cu taurul de la vistieria regală a unei ţări cu atîtea obligaţii istorice, iar foamea l-a silit din nou să încalece pe catîr, să înşface bîta, să-şi scuture visurile închipuirii şi să lovească mai departe spinările nevoiaşilor: grîu, untdelemn, orz.

În acest an, 1590, lui Cervantes i se cere să dea desluşiri despre cantităţile colectate de el. Socotitorul Cétina a găsit şapte sute nouăzeci şi cinci de reali lipsă. Răspund garanţii lui Cervantes. Viaţa trebuie să-i fi devenit foarte grea, fiindcă în luna noiembrie, cînd la Sevilla prind să se ridice negurile de pe Guadalquivir, actorul-hangiu Tomás Gutierrez — care a stăruit tot timpul pe lîngă el: « Miguel, de ce nu scrii o comedie în care să rîdă doi inşi, că eu o să găsesc o curte unde să se reprezinte! » — a trebuit să se pună chezaş ca nişte negustori să-i livreze prietenului său stofă pentru un rînd de haine.

Ce viaţă încurcată! Nu se mai poate plimba acum liniştit pe malul Guadalquivirului. Coroana îi cere socoteli limpezi, în vreme ce lui îi datorează salariul pentru două sute şaptezeci şi şase de zile cît a stat la Ecija. Din nou călare pe măgar, bătînd drumurile. Acest necurmat du-te-vino al lui Cervantes printre cătunele andaluze, aproape că face din el un andaluz. Cît de mult vor datora nuvelele şi *entremés*-ele sale convieţuirii necurmate cu aceşti oameni hazlii, atinşi de luminoasele degete îngereşti ale harului! Fireşte că de această înmagazinare de zicale, locuţiuni, expresii şi întîmplări care se vor preschimba în cel mai ales model de scriere al limbii castiliene, nu-i pasă cîtuşi de puţin furnizorului regal, don Pedro de Isunza. El se mai zbătea, şi încă atît de mult, între hula satelor şi cererile flotei spaniole, încît mai-

mai să moară de durere, dar pentru Miguel rămîneau în picioare dovezile de lealitate, rapoartele date sub jurămînt, suspiciunile şi toată acea ţesătură care pentru stricta funcţionare a regatelor le alcătuieşte însăşi temelia; această reţea apare la lumină numai cînd vreuna din verigile ei complicate iese din anonimat, şi atunci o sumedenie de hîrtii, documente şi dosare vin să-i denunţe activitatea ascunsă, împingînd ţara către cele mai adînci tulburări şi mizerii.

« O, Adam între poeţi, o, zi-ne
ce-s desagii şi ce-i straiul care
îl vedem că-l ai acum pe tine ? »

Am răspuns şi eu la întrebare:
« Spre Parnas mă duc cu sărăcia,
asta e podoaba mea cea mare. »
El îmi spuse: « Mare ţi-e tăria
duhului şi supraomenească.

Dar de veselia vrei şi mîngîierea
din răstrişte să te mîntuiască,
şezi pe-a ta manta, de-aşa ţi-e vrerea. »
« Domnule, îmi pare, nu bagi seamă
că nici n-am manta », îmi fu răspunsul.

În starea aceasta se află Miguel, fără manta, dar cu prieteni, cum e acel hangiu de la « Văduva greacă », prieten care şi acum, ca şi în tinereţe, îl mai îndeamnă să scrie, cînd iată că-i vine o somaţie adusă de un alguazil, în care i se notifică faptul că trebuie să răspundă pentru două milioane cinci sute cincizeci de mii douăzeci şi nouă de maravedies. « Să răspund eu pentru şase mii de scuzi, cînd nici măcar pat n-am ? » Şi iarăşi îi vine în minte Algerul, oraş în care a fost preţuit la două mii de scuzi, cînd răscumpărarea lui a secătuit finanţele întregii familii. Cine-a mai rămas dintr-însa ? Fratele său Rodrigo, surorile lui, fiica sa, Isabelita, şi mama sa, duioasa doña Leonor, care în curînd avea să moară, fără a-l mai vedea pe Miguel al ei, în care îşi pusese atîtea nădejdi.

Cu neputinţă să recurgă la ea în acest moment critic, şi cu atît mai puţin la doña Catalina Palacios Salazar, care părea că se simte foarte bine nemaivăzîndu-l pe pămînturile ei de la Esquivias. Aşa că a trebuit să-i mai ştie oasele şi de temniţa din Sevilla. « Pe cel nenorocit umblă să-l caute nenorocirile », şi nenorocirea începu să-l caute cu înverşunare pe Miguel de Cervantes. Şi a şi dat de el în casa bancherului portughez Simon de Freire, care depozita încasările din Malaga. Dar acest Simon de Freire îşi cam încurcase şi el socotelile, aşa că fugi cu şaizeci de mii de ducaţi, luînd calea Americii, căci Atlanticul slujea drept parapet spre a fi sărit de cei prigoniţi pentru datorii. Cine să mai alerge acum după fugar şi să scoată banii încredinţaţi lui de către Miguel? Nimeni. Aşa că nenorocirea s-a ţinut şi mai strîns de el prin anii 1594, 95, 96. Înfrînt şi obidit, caută să-şi păstreze vechea iubire pentru poezie, doamna lui de totdeauna, trimiţînd patru *coplas* în strofe duble de cîte cinci versuri la un concurs în cinstea sfîntului Jacint, sărbătorit la Zaragoza. Cîştigă el premiul, însă — vai, Doamne! — un premiu derizoriu pentru un înfometat: două linguriţe de argint.

Nenorocirea îşi bate joc şi mai departe de el, aşezată în cine ştie ce colţ din ulicioarele pe care le cutreieră. Ei i s-o fi părut poate că « nu-i mare lucru să se ocupe » de acea veşnică peregrinare a lui Miguel precum şi de noul lui chip de-a privi viaţa, rîzînd amar, ca omul ce-i gata să-şi făurească lăuntric toate bucuriile. Cînd în ziua de 6 septembrie 1597 preşedintele de la Contaduría Mayor de Hacienda, la cererea lui Juan Gasco, i-a pus în vedere lui Gaspar de Vallejo, sub constrîngerea ameninţării, ca Cervantes să dea socoteală de banii ce lipseau, nenorocirea, care i-a călcat pe urmele paşilor pînă la temniţă, a izbucnit în rîs văzînd că nimeni nu dădea un ban garanţie pentru acest om uscăţiv şi trist.

Temniţa din Sevilla! S-au deschis porţile, s-a bătut cu ciocanul ca să se dea de veste; halebardele şi toată liota temniţei s-au pus în mişcare ca să-l vadă pe noul prizonier. « Deschide, domle alcaide, că mă mănîncă ploşniţele! Deschide, domle alcaide că mă muşcă căpuşele! » Toţi ţipau,

fiindcă acolo niciodată nu poţi afla nici linişte şi nici tihnă. Scoteau cărţile de joc, jucau. « Ei, tu, ăsta cu mutra amărîtă, îţi place să joci cărţi? Nu? Da' de ce eşti ciung? Ţi-au tăiat mîna cînd te-au prins cu ea în vreo pungă? » « Da, fireşte », îngînă Miguel cu un oftat. Cum era să vorbească acestei liote de onoarea bătăliilor, de Lepanto, Coleta, Italia sau de captivitatea în Alger? De cît amar de ani nici el singur nu-şi mai amintea de trecutul lui? Acum se află în mijlocul celei mai ciudate adunături din cîte i-a fost dat să vadă, înconjurat de hoţi, de deşucheaţi, de puşcăriaşi, de jucători cu cărţi măsluite, scursori de toate soiurile. Îi hrăneau femeile şi apoi dănţuiau şi cîntau pentru ei, unii dintr-înşii trecînd de la viaţă la moarte cu aceeaşi injurioasă nepăsare. Nu atunci, oare, i-a întîlnit pe Repolido, pe Cariharta, pe Cortado, pe Gananciosa, pe Rinconete, pe Ginesillo de Pasamonte? O lume de soiul ăsta îl înconjoară pînă cînd Gutierrez a obţinut, prin bani, o celulă pentru el singur, în care i-a adus hîrtie, cerneală, pană, pîine. « Ca un rege ai să stai dumneata acolo. Scrie, scrie numaidecît o suplică către Consiliul Regal al Contabilităţii din Madrid, cu toate dovezile de dezvinovăţire. » Da, asta e, să scrie.

De ce nu şi-ar fi privit el cu oarecare simpatie această celulă, unde, în sfîrşit, găsea tihna? Şi-o fi tăiat pana de scris, şi-o fi rînduit hîrtiile, şi-o fi mutat masa mai la lumină, gîndindu-se la cuconiţa cea neîngăduitoare de la Esquivias, care niciodată n-ar fi încuviinţat vreo schimbare în rînduiala casei, şi o fi zîmbit în faţa acestei locuinţe plătite pentru o lună. Unde se află? Ce departe de lume, poate în tăcuta corabie a nebuniei, iar el, pe puntea ei! Din nou în minte suferinţele din Alger. « Aceasta este oare Spania? Îţi aminteşti cînd ai plecat să-l urmezi pe legatul pontifical către glorie? Don Juan nu veni. Nu? Unde mi-am risipit viaţa? Visuri de pace, visuri de glorie, visuri de faimă, o, unde v-aţi ascuns? »

Şi îşi aminti că doar un singur om fericit întîlnise în viaţa lui, un prieten pe jumătate nebun al soţiei sale, liniştit în blajina lui nebunie de a se crede cavaler rătăcitor; şi scrîn-

teala îi venise de la faptul că se îndrăgostise de o domnişoară din Toboso, Aldonza Zarco de Morales. Îl îngreţoşa gîndul la lumea certurilor, a preţurilor, a banilor, a constrîngerilor şi a afacerilor, de care-şi bătea joc, fiindcă el credea încă în gloria luptelor, în onoarea femeilor, în mărinimia cavalerilor şi în mantia milei.

Ce tăcută e celula lui Miguel, într-atîta încît pînă şi bătăile inimii a ajuns să şi le audă! A şovăit o clipă, a aprins lumînarea, s-a aşezat la masă, a privit hîrtia pe care sta scris doar atît: « Domnului preşedinte al Consiliului Regal al Contabilităţii din Madrid » Trase asupra acestora o linie groasă şi începu să scrie primele cuvinte din cartea care, atîta vreme cît va dăinui graiul castilian, va face să ne zvîcnească inima şi tot sîngele din vine:

« Într-un sătuc din La Mancha, de al cărui nume nu ţin să-mi aduc aminte, nu-i mult de cînd trăia un cavaler din cei cu lancea în panoplie, scutul străvechi, mîrţoaga pricăjită şi cu ogarul iute de picior. » Semnalele străjilor întrerupeau din ceas în ceas tăcerea nocturnă. Temniţa Sevillei sforăia. Miguel de Cervantes, treaz, trecea acum să locuiască în sînul Gloriei.

Un monument de bunătate şi de graţie începe să se profileze între gratiile temniţei. Poate n-o fi fost tocmai aşa, şi desagii comisarului pentru rechiziţii or fi reţinut într-înşii încă dinainte vreun capitol al genialei cărţi, dar acest secret de elaborare a operei creatoare, secret care a trecut din pagină în pagină dîndu-ne *Viaţa şi Aventurile Ingeniosului Hidalgo Don Quijote de La Mancha*, prea puţin ne interesează. Adevărul e că timp de trei luni a auzit strigăte, gîlcevi şi ocări « domnul o sută de ducaţi », cum îl porecliseră puşcăriaşii, care a cunoscut acolo un sevillan, un picaro cam la vreo 50 de ani, cît avea şi el, încurcat deopotrivă în datorii, Mateo Alemán, autorul lui *Guzmán de Alfarache*, carte socotită « pisc al vieţii omeneşti şi unde toată înţelepciunea se adună ». Se spune — şi aceasta a devenit tradiţie — că Miguel de Cervantes a citit diferite capitole din opera sa

adunăturii aceleia de oameni liberi doar în visurile lor şi care au rîs atîta de aventurile lui Alonso Quijano, încît l-au atras şi pe alcaidele puşcăriei. Miguel citea: « .Aşa că hangiul îi răspunse: După cîte spuneţi, pentru luminăţia-voastră, patul e doar stînca goală, somnul veghe necurmată; dacă-i aşa, n-aveţi decît să descălecaţi şi să fiţi încredinţat că veţi găsi în bordeiul meu prilej şi prilejuri de-a nu da ochii în gene un an încheiat, darămite o noapte! »

Noaptea în care cele dintîi urechi au auzit aventurile iscusitului hidalgo trebuie să-şi fi continuat drumul deasupra Sevillei, îndepărtată ca totdeauna de durerile şi de bucuriile fiinţelor muritoare, fiindcă aşa, nepăsătoare e natura care ne însoţeşte viaţa; totuşi, ceva trebuie să fi rămas din sunetele acelei lecturi, o dată ce ne ating atîta inima cînd ne gîndim la ele.

Apoi sosi libertatea. Din nou pe drum. Poate că unii din pensionarii de după « poarta de aur » a temniţei din Sevilla i-or fi sărutat mîna, mîna care a fost în stare să-i mişte, purtîndu-i spre dulcele ţărm al rîsului, de unde orice răutate fuge. Şi-o fi ridicat manuscrisul, nemaigăsit niciodată după aceea, şi-o fi dus mîna la piept ca semn pentru cei trişti că-i duce cu el în inimă, şi « la ivirea zorilor » va fi fost cînd a ieşit Cervantes din temniţa Sevillei, însoţit de Tomás Gutierrez, simţindu-şi capul cuprins de tălăzuirea gîndurilor, care erau şi aveau să fie mereu gînduri de graţie, de frumuseţe, de înţelegere, de bunătate umană pentru întregul său popor.

Tocmai murise regele Filip, ţie-l Domnul la el în mormînt, cînd Miguel începu din nou să-şi poarte paşii pe uliţele Sevillei. Sevillanii făcuseră regelui un mormînt măreţ, dar, din pricina neînţelegerii ivite între canonici şi inchizitori pe temeiul dreptului de întîietate, mormîntul fu lăsat fără slujba pentru morţi. Sevillanii se duceau să vadă cînd se oficia liturghia, şi a intrat şi Cervantes în mulţimea curioşilor, exclamînd apoi într-un sonet:

Zău, mă-nspăimîntă-atîta măreţie
Şi aş da şi un dublon s-o pot descrie...

dar cum nu avea dublonul, a folosit şi el cele patrusprezece versuri spre a-şi exprima cu haz, în noul lui stil, tot dispreţul pentru gloriile regale. Regele, putrezit încă de viu, nici acum, că-i mort, parcă nu s-ar îndura să-şi părăsească Escorialul, chiar de-ar fi să-l strivească toată acea uriaşă clădărie de piatră. Începea declinul Spaniei ca naţiune conducătoare a naţiunilor, însă niciodată atîtea talente strălucite nu şi-au mai dat întîlnire în Peninsulă. Era privit şi Miguel drept unul din ele? Negreşit că da, şi se aflase pînă şi de existenţa lui *Don Quijote* chiar mai înainte de apariţie. Convieţuiau, cunoscîndu-se sau nu, pe de o parte, un Argote de Molina şi un Arias Montano, iar pe de altă parte, Fray Luís de Granada, Gutierre de Cetina, Francisco de Quevedo, Juan de Jáuregui, Vicente Espinel, Pedro de Espinosa, Luís de Góngora Valdivielso Inteligenţa se cultivă cu dragoste în toată Spania, dar cititorii îşi urmează calea gusturilor lor, preferînd romanele cavalereşti, criticate chiar şi în cortesuri de către Luís Vives, Luís de Granada şi eruditul Arias Montano. « A cui e casa asta înconjurată de arbori? » o fi întrebat poate vreodată Cervantes în Sevilla. « A lui Arias Montano, un om de mare valoare », i s-o fi răspuns; totuşi, n-o fi îndrăznit să intre la el să-l stînjenească, cu toate că şi acel erudit îşi frînsese săgeţile împotriva legiunilor de Fierabraşi, de Ricamonţi, de Caramalzamani şi de Amadişi, iar Cervantes ducea cu el anticartea Cavaleriei, revenirea la raţiune pe calea nebuniei, viaţa duiosului cavaler îndrăgostit.

O mai fi străbătut încă mult uliţele din Sevilla, orientîndu-se după Giralda, călăuza trecătorilor, şi ceea ce-o fi văzut pe acele uliţe avea să-i slujească în mai multe prilejuri pentru cele ce urma să scrie de-aci înainte. Se povesteşte că inima lui Miguel tresări văzînd la un moment dat un tînăr cu tocă verde şi cu lanţuri de captiv la mîini. Îi păru că se vede pe sine cu ani în urmă, cu mulţi ani în urmă. Tînărul ruga să se oprească ceremonia intrării în ordinele călugăreşti a două preafrumoase fetişcane: « Atîta timp cît trăiesc eu, tu n-ai să fii călugăriţă! », striga fostul captiv, şi atît a strigat, de s-a strîns lumea, preschimbîndu-se astfel nunţile cereşti

în nunţi pămînteşti. « De ce nu descrii domnia-ta o întîmplare atît de neobişnuită? » îi spuse clericul Porras de la Cámara, secretar al excelenţei-sale cardinalul Fernando Niño de Guevara, arhiepiscopul Sevillei, al cărui portret, lăsat nouă de către El Greco, ne dă fiori. Și Miguel a scris, gîndindu-se la domnul cel auster, nuvela sa exemplară *Spaniola engleză (La española inglese).*

Miguel a mai stat cîtva timp în Sevilla, cea cu chipul de aur, între portaluri, curţi interioare, ulicioare, răscruci şi piaţete. Nimeni nu spunea cînd trecea el: « Uite-l pe Cervantes! » aşa cum spuneau sevillanii despre Lope de Vega, atunci cînd locuise, un an, în oraşul andaluz. Cervantes rămîne mereu un preaumil cavaler, aproape bătrîn, un soi de don Quijote, aproape hoinar: « Taci, tu eşti ca şi mine, acela pentru care sînt puse deoparte primejdiile, marile isprăvi, faptele vitejeşti! » Și ce poate fi mai eroic decît să trăieşti? Și a trăi însemna pentru Miguel să depinzi de citaţiile Consiliului de Contabilitate al Regatului. Tot pe atunci a căutat să afle de ce a murit fratele său Rodrigo — rămas tot bunul soldat — în bătălia de la Dunas; iar sora sa Andrea îi cerea să-şi amintească de fiica lui Isabelita, de Magdalena, de ea, de Catalina. Numai femei îl mai aşteaptă acum? Vacanţele lui andaluze par să fi luat sfîrşit.

O hîrtie din partea justiţiei, sub constrîngerea ameninţării, îi punea în vedere să se prezinte la Valladolid, devenit capitala Spaniei din iniţiativa ducelui de Lerma. Sevilla avea să rămînă cu amintirile tinereţii sale. Bun rămas, Tomás Gutierrez! Plînse stăpînul hanului « Văduva greacă » pe umărul lui Miguel anii cei mulţi de apropiere şi de prietenie. « Dacă într-o zi numele meu va străluci ca şi aceste stele ce se înalţă deasupra lui Torre del Oro, cu numele meu laolaltă va străluci şi al tău, tu, om bun, inimă mare, refugiu al sărăciei mele, alinare a nebuniei mele! » Se despărţiră, şi Miguel se depărtă de Sevilla, lăsînd-o pe zvelta Giraldă să stăpînească peste arzătoarea viaţă a oraşului unde se încrucişau lumile de peste mare, dezlănţuirea patimilor, isteţimea picarilor, erudiţia înţelepţilor şi delicateţea poeţilor.

În Spaniile obţinute de el prin moştenire, Filip al III-lea s-a căsătorit cu Margareta de Austria. Diego Velázquez, pictor al palatului, nu i-a portretizat încă chipul clorotic, dar ducele de Lerma se şi gîndeşte că numai prietenii lui cei bogaţi sînt oameni apţi pentru a domni. Curtea se află la Valladolid şi către acest oraş din Castilia Veche trebuie să se îndrepte Cervantes.

Călătoriile sînt peste mînă, dar priveliştea e încîntătoare. Miguel urcă de pe plaiurile brune ale Andaluziei către cele verzi ale La Manchei, şi îi pare că se întoarce la tinereţea lui. Merge la trap pe gloaba lui către Ruidera, Montiel, Cripiana. către dragile meleaguri ale Tobosului, ale Argamasillei. Multslăvite ceasuri de libertate! Umblă alături de cărăuşi, se spală pe faţă în adăpătorile satelor sau în smîrcuri şi se odihneşte lîngă crucea drumurilor. Ies să-l vadă toţi acei care se află încă de pe-acum în cartea eternă: preotul şi nepoata, hangiul şi ibovnicele de han, şi Tereza Panza, şi Sanchica, şi însuşi Alonso Quijada, care se întoarce dimpreună cu bacalaureatul Samsón Carrasco, după ce-au fugărit iepurii cei suri şi speriaţi. « Eu sînt acela pentru care sînt puse deoparte, marile isprăvi, faptele vitejeşti. » Privind şi ce-avea de făcut tot ca pe-o faptă vitejească, el se îndreaptă către Esquivias, unde trebuie să se afle femeia lui, Catalina, dichisită şi ţepoasă, îndrumată de fratele ei, preotul.

Cum a fost întrevederea, dacă într-adevăr a fost? Proastă. Catalina îşi şi ticluise testamentul, lăsîndu-şi moştenitor fratele, pentru ca Miguel să nu se poată atinge nici de livada din Seseña şi nici de viile, găinile, berbecii şi cocoşii ei. Sosea la poartă un vîntură-ţară. Stăpînul? Bietul stăpîn! Principele geniilor descălecă lăsînd dîrlogii gloabei pe seama unui băietan. Din nou aceleaşi ferestruici închise, acciaşi vălătuci crăpaţi, aceleaşi clopote cu acelaşi dangăt. Catalina îşi plecă ochii de copilă neroadă, ochi pe care cititul îi ţinea îndelung treji, încreţindu-le pleoapele, şi, nevastă şi bărbat, se aşezară ca nişte străini pe cele două singure jeţuri de nuiele împletite din salon. Ce greu se închegau vorbele! Obloanele ferestrelor erau închise, Miguel ceru să le deschidă. Nu,

vor rămîne închise; de ce să schimbe obiceiurile casei? Și peste cîteva zile Cervantes îi spuse:

— Rămîi cu bine, Catalina, eu mă duc.

— Du-te.

— Mă duc și eu ca și don Quijote.

— Ca și cine ai spus?

— Ca și don Quijote.

— Ce aiureală!

— N-ai auzit vorbindu-se de el, Catalina?

— Nu.

— Păi e un cavaler rătăcitor.

— Fugi cu el, noi aici în casă sîntem oameni onorabili!

Bun rămas la ceea ce-ar fi trebuie să fie pace sacră a căminului, seri liniștite, dulce înțelegere! Totul s-a încheiat pentru Miguel. Niciodată nu va moșteni nimic, niciodată nu va atinge nimic din frumușica avere a Catalinei. Cînd sosi la Toledo, descălecă la « Hanul sîngelui », unde era slujnică o fetișcană pe nume Constancica. Altă nuvelă exemplară? Ilustra spălătoare de vase? Ceru fetei călimară și un top de hîrtie. Îi trecuse prin cap o idee poznașă, să se răzbune vîrtos pe doña Catalina Palacios Salazar y Vozmediano. « Și cu ce mă aleg eu din faptul că-ți păstrezi cinstea, o dată ce te arăți veșnic îmbufnată, plictisită, geloasă, posomorîtă, risipitoare, certăreață, bombănitoare, dimpreună cu alte podoabe de acest soi, care sînt prea de ajuns ca să mănînce zilele la o sută de bărbați? » *(Judecătorul divorțurilor.)*

Cînd un călător duce în sipetul lui de nuiele împletite un manuscris pe care-l crede temelia, cheia de boltă a faimei sale, prea puțin cată el la orașul destinului său. Valladolidul nu-i prea atrăgător, rîul său, Pisuerga, e cam sărac în ape, și pe lîngă aceasta, nici un munte și nici un copac nu îmblînzesc zădufurile verii și înghețurile iernii. Surorile lui Miguel locuiau pe lîngă abatoare, nu departe de spitalul « Misericordia ». Cîrpeau rufăria marchizului de Villafranca, și cele două fete, Constanza de Ovando și Isabelita de Saavedra, încercau să trezească interesul tinerilor curtenitori. Andrea, sora lui

cea mare, era mereu cu gîndul la soarta acestui frate care trăieşte departe de ea:

— O carte? Duci cu tine o carte ca să faci avere în capitală? Eşti nebun, frate dragă!

— Nu ale mele sînt nebuniile, ci ale lui don Quijote de La Mancha. E o nebunie care caută să pună judecata deasupra puterii, dreptatea deasupra nedreptăţii, dreptul.

— Da prost mai eşti, frate dragă! Niciodată n-o să se publice nimic din ce-ar putea să atingă drepturile celor puternici.

În ciuda acestei păreri a surorii sale, Miguel de Cervantes l-a întîlnit pe Francisco de Robles şi i-a încredinţat manuscrisul iscusitului hidalgo.

Toamna lui 1604 şi-a petrecut-o Cervantes aşteptînd apariţia cărţii, lucru cîtuşi de puţin uşor în Spania lui Filip al III-lea. Pe-atunci publicaţiile trebuiau să capete aprobarea diferitelor oficii de cenzură. La 20 decembrie i s-a acordat stabilirea preţului cărţii, şi nu se ştie chiar cu exactitate, fiindcă sînt unii care cred că apariţia cărţii a avut loc mai înainte, dar în orice caz, prin ianuarie a ajuns în mîinile lui Miguel cel dintîi exemplar al glorioasei cărţi. Concesiunea tipăririi pentru Madrid i-a fost acordată lui Juan de la Cuesta, iar cartea se vindea în librăria lui Francisco Robles, librar al regelui, stăpînul nostru.

Miguel trimise după o lumînare. « Dar, dragă unchiule, e soare », i-o fi zis nepoata; el, însă, avea nevoie să parcurgă toate foile, una cîte una, să le privească de aproape. Era chiar inima lui care trecea în genialele aventuri, poposind asupra amintirilor a tot ceea ce fusese văzut, închipuit şi presimţit de el. Viaţa i le dezghiocase aşa cum dezghiocase şi grîul acela bălan pe care Aldoncica îl vîntura între degete cu demnitatea unei stareţe de mănăstire, aşa cum dezghiocase şi acele visuri unde fusese întronată Dulcinea. Cît de multe pagini, ce literă plăcută şi ce frumoasă e deviza împletită în desenul care reprezintă leul aşezat pe un dîmb, mîna şi şoimul! O emoţie cum niciodată nu mai încercase îi cuprinse sufletul. Simţea oare orgoliu? I se arăta viitoarea strălucire?

Nici vorbă că nu. I-au trebuit aproape şaizeci de ani ca să înfrunte giganţi şi monştri, de prea multe ori l-a întîmpinat nenorocul cu faţa suptă ca să mai creadă în ceva. S-a privit în oglindă:

Acesta pe care-l vezi aici cu obrazul prelung şi uscat, cu părul castaniu, cu fruntea netedă şi senină, cu ochii vioi şi nasul scurt, deşi bine proporţionat, cu barba acum argintie, dar care, cu nici douăzeci de ani în urmă, era aurie, cu mustăţile mari, gura mică, dinţii nu prea crescuţi, fiindcă nici n-are decît şase, şi chiar şi aceştia prost întăriţi şi şi mai prost aşezaţi, deoarece nu răspund unul cu altul, cu trupul între şi între, nici mare, nici mic, cu pielea plăcută la culoare, mai curînd albă decît smolită, adus ceva de spate şi nu prea uşurel la picior; acesta, spun, este chipul autorului care a scris « Galatea » *şi* « Don Quijote de La Mancha » *al aceluia care a aşternut* « Călătoria în Parnas » *şi alte opere ce se răspîndesc pe-aici răzleţe, şi poate chiar fără numele stăpînului lor: i se spune obişnuit* Miguel de Cervantes Saavedra.

Fraţii între ei trebuie să fi plîns şi să fi rîs. Andrea i-o fi zis, alintîndu-l: « Ai scris cartea fără de fiere, aşa cum i-ar fi plăcut măicuţei noastre ». Și cartea fără de fiere şi-a deschis drum, urcînd scări de palate, coborînd în mîinile studenţilor, oprindu-se pe masa cărturarilor. Spania întreagă şi-a descreţit fruntea pentru a rîde cu Sancho. Cartea cea fără de fiere era oglinda neîntrecută a tuturor, vorbind după moda cavalerilor sau în felul poporului, netedă şi simplă în felul proaspăt şi plin de sevă al drumurilor, al uliţelor, pieţelor şi hanurilor. Cartea cea fără de fiere era un ulcior plin cu apa proaspătă a zicalelor şi a frazelor din bunul obştesc al limbajului, şi o sorbitură dintr-însa aducea desfătare. Don Quijote şi scutierul său au ieşit din tiparniţa Madridului călări pe calul şi pe asinul lor, nu pentru a spune adevăruri dureroase, ci pentru a înfrunta încercările şi a trece de ceasurile de grea cumpănă în care-i arunca buna lor credinţă întru ajutorarea nefericiţilor. Și toată Spania rîdea, identificînd mereu la Quijoţi şi la Sanchi. « Mai spune dumneata, dacă-ţi dă mîna, că părintele Luís Aliaga, duhovnic al maiestăţii-sale,

nu-i portretul viu al lui Sancho Panza! Tot aşa-i de gras, şi-şi trece ziua înşirînd la zicale.» «Şi pe don Quijote nu l-ai intîlnit dumneata?» «Eu aş spune că toţi Quijoţii pe care i-a avut Spania au plecat în Indii: Hernán Cortes, Pizarro, Alvar Nuñez, Belalcazar, Orellana, Balboa, Solis. » «Dar Dulcinea?».

Dulcinea s-a arătat spaniolilor drept sinteza iubirii platonice, dorită de scriitorul León Hebreo, evreu spaniol expulzat în 1492 dimpreună cu ceilalţi evrei, tălmăcit de către Garcilaso de la Vega, zis Incasul. Cine să fie această făptură fără de pereche? Negreşit că ea nu e nimic altceva decît candela pe care şi-o aprind spaniolii ca să nu se împiedice atunci cînd li se închide pădurea vieţii.

A petrecut familia Cervantes zile plăcute. S-a născut la Valladolid noul principe Felipe, care va fi mai tîrziu Filip al IV-lea al Spaniei. Mizeria lui Miguel părea alungată ca o vrajă rea. Şapte ediţii puteau să-l îndreptăţească pe autorul lui *Quijote* de-a păşi cu capul sus şi chiar de-a zîmbi cînd auzea: «Uite-l pe Cervantes!» La Valladolid se dădeau multe serbări, se organizau lupte de tauri. Într-o noapte, cînd tocmai domneau pe uliţă o pace şi o tihnă ca niciodată, se auzi un strigăt de moarte. Coborîră să vadă cine era rănitul nu numai cei din familia Cervantes, ci şi familia Garibay, care locuia perete în perete cu ei, precum şi alte familii vecine. Lîngă un podeţ găsiră un om străpuns de pumnal. Se descoperi în cele din urmă că era don Gaspar de Ezpeleta. Cu destulă osteneală îl urcară pînă la locuinţa vecinei lor, Luisa de Montoya, aduseră un duhovnic şi un chirurg. Cei din straja de noapte, dimpreună cu licenţiatul Cristobal de Villarroel, întrebară: «Cine-a fost ucigaşul?» Tăcură cu toţii, fiindcă nimeni nu-l văzuse; numai muribundul izbuti să se facă auzit: «Este marchizul de Falces».

Dar isprăvile de-acest soi nu le săvîrşesc niciodată de-a dreptul marchizii, ci oameni tocmiţi de ei cu leafă şi plată. De pe urma declaraţiilor unei bătrîne, toţi locatarii casei deveniră suspecţi şi fură arestaţi, pînă şi Miguel de Cervantes, fără să se ţină seama de faima, de vîrsta şi de numele lui.

Procesul n-a lămurit altceva decît fanfaronada şi dezmăţul mortului, amorez al unei femei măritate. Nici vorbă că promiscuitatea de prin casele vecinilor nu era oglindă de moravuri model, în vreme ce totul apărea mai curînd ca un fel de roman picaresc, unde a mai ieşit la iveală că nici fetele din familia lui Cervantes nu prea erau uşă de biserică. În casa aceea locuiau tot soiul de ţiitoare de-ale cavalerilor, şi, ca să nu lipsească chiar nimic la toată adunătura asta, în odaia din pod se mai oploşise şi o codoaşă care făcea pe sfînta, o oarecare Isabel de Ayala. Cotoroanţa, ca să nu fie denunţată, a denunţat ea mai întîi, şi cum era, într-adevăr, acolo multă pritoceală şi un du-te-vino de cavaleri de pe la curte, procesul a fost aproape trecut sub tăcere de către judecător, ca să acopere scandalul.

Cînd i s-a dat drumul din temniţă lui Miguel de Cervantes, ai lui au hotărît cu toţii să se întoarcă la Madrid.

Încă din 1606, întreaga Curte spaniolă se aflǎ din nou în capitala ei din centrul Spaniei. Tot ce va avea mai strălucit Spania acestui veac al XVII-lea, care abia se născuse, nu-l va datori nici gloriilor militare şi nici dibăciilor politice, ci unor nume ca acelea ale lui Quevedo, Góngora, Argensola, Tirso de Molina, Guillén de Castro, Velez de Guevara, Cervantes, Alarcón, Mateo Alemán, Lope de Vega, Quiñones de Benavente, Antonio Mira de Amescua, Vicente Espinel. Şi părintelui Mariana, şi lui Hortensio Felix Paravicino, şi lui Garcilaso de la Vega, zis Incasul. Avea să fie un veac pe care Calderon de la Barca îl va trăi aproape în întregime, fiindcă se naşte în 1600, pentru a muri optzeci şi unu de ani mai tîrziu. Un veac în care va înflori şi teatrul şi lirica şi vor trăi, apropiaţi unul de altul, El Greco, Zurbarán, Velázquez, Murillo, Ribera, Valdes Leal, toţi pictori străluciţi. Şi « secolul de aur » se va ivi într-un sătuleţ aproape risipit lîngă malul unui « ucenic de rîu », care se numeşte Manzanáres. Miguel de Cervantes, în acel an al întoarcerii sale din Castilia Veche, închiriază o casă pe Calle de la Magdalena, o căsătoreşte pe fiica sa, Isabelita,

cu don Diego Sanz de Aguila şi se pregăteşte să îmbătrînească.

De multă vreme se simte înclinat către credinţă. « N-ai vrea domnia-ta să faci parte din pioasa congregaţie a nevrednicilor robi ai preasfîntului sacrament? Vor fi fraţi de-ai noştri şi Espinel, şi don Francisco de Quevedo, şi marele Lope. »

Marele Lope! Într-adevăr, aşa e, marele Lope de Vega! Cînd o să-i sosească gloria şi lui Cervantes, o dată pentru totdeauna? Are 60 de ani. O s-o vadă peste puţin murind şi pe sora sa, Andrea, aceea care-i amintea de măicuţa lor Leonor de Cortinas. Continuă să meargă la San Felipe, sediul bîrfelilor, se interesează de operele celorlalte talente, este prieten cu librarul de la Cuesta, trăieşte mereu visînd. După un an de căsătorie, Isabelita rămîne văduvă cu un copil, dar după un an de văduvie se căsătoreşte din nou cu don Luis de Molina, om de afaceri nu prea curate. Naşă este doña Catalina Palacios, un fel de mamă vitregă pentru fiica actriţei Ana Franca, moartă la vremea aceea.

Cervantes şi ai lui locuiesc acuma pe Calle del León, la parter. Sora sa, Magdalena, îl roagă din suflet: « Nu mai bea atîta apă ». Dar lui Miguel îi e sete. « Nu te mai duce atît de des la adunările Academiei Sălbatice ». Dar Miguel vrea să ducă o viaţă pe care să şi-o trăiască din plin.

Calle del León era îmbălsămată de mireasma pîinii calde, ciubotarul bătea cu ciocanul, strigau sacagiul, fructăreasa, negustorul de ulcioare. Calle del León era, ca şi Miguel, săracă, sîrguincioasă şi curată. Au început toţi vecinii să-l cunoască pe scriitorul ciung. Pe acea uliţă locuiau oameni din popor, cu inima deschisă şi plini de prospeţime, de aceea îi plăcea lui Miguel să se arate la fereastra zăbrelită, rămînînd cu pana ridicată şi ascultîndu-i cum trăiesc. Tot aşa o fi ascultat, poate, cum îi era obiceiul, şi în ziua aceea, cînd s-a pomenit cu Francisco Robles la el acasă. Ce altă nouă amărăciune ascunde în mîna dreaptă? O carte? Da, o carte. Se numeşte: *Al doilea volum din Iscusitul Hidalgo Don Quijote de La Mancha, care cuprinde a treia sa ieşire şi este a cincea*

parte din aventurile sale. Alcătuit de licenţiatul Alonso Fernandez de Avellaneda, născut în oraşul Tordesillas.

Miguel simţi că i se întunecă vederea. Cine era acel nou şi tăinuit vrăjmaş? N-a ştiut nici el, şi nici noi n-o ştim. Problema identificării autorului va fi unul din acele mistere literare care nu se vor lumina niciodată. Ce ceas rău! Nici n-au fost încă acoperite în întregime lipsurile băneşti lăsate de vechiul comisar regal pentru rechiziţii, cînd ginerele lui, o lichea, insistă să-i dea cei două mii de ducaţi de zestre ai Isabelitei din banii pentru care Urbina a fost garant. Din toate părţile îl pîndesc curse şi necazuri. A vrut nefericitul să se adreseze Academiei Sălbatice, întemeiată de către don Francisco de Silva şi funcţionînd ca loc de reuniune literară în palatul Pastrana, pentru a căuta să afle cine ar putea fi ticălosul. Apariţia acelui *Quijote* apocrif era cunoscută acum de toţi. N-a obţinut altceva decît compătimire şi tăcere. Ce nevolnic se simţea! Îşi publicase cele douăsprezece minunate nuvele exemplare şi pe masa lui, în lucru, se afla partea a doua din *Don Quijote de La Mancha*. Tocmai acum să renunţe la ea, cînd Sancho era gata să pună mîna pe o bună ocîrmuire, şi să mănînce după pofta inimii la nunta lui Camacho bogătaşul, şi să aibă de-a face cu duci şi ducese, şi să plece pînă şi la Barcelona, unde să-i întîlnească pe adevăraţii cavaleri rătăcitori? Cîte scene de-o nespusă frumuseţe eram cît pe ce să pierdem. Şi ce poveţe iscusite: « Să nu mănînci usturoi şi ceapă, pentru ca prin duhoarea lor să nu-ţi scoată în vileag bădărănia. » Duhoare de bădăran răspîndea Avellaneda, duhoare de fiinţă răzbunătoare şi spurcată. « Cine, cine poate fi? » îşi frămînta mintea Miguel de Cervantes, care niciodată nu făcuse vreun rău nici unuia dintre scriitorii contemporani cu el. Sorbi o lungă înghiţitură de apă. Ah, ce sete de moarte îi stîrnea inima rănită!

« .Eu, domnilor, simt că mă apropii cu paşi repezi de moarte; lăsaţi gluma la o parte şi aduceţi-mi un duhovnic ca să mă spovedească şi un notar ca să-mi scrie testamentul; căci în clipe de grea cumpănă ca astea nu-i de glumit cu sufletul omului. »

Să fi fost oare adevărat că el nu era cel care credea că este și să fi avut dreptate cei care luau în rîs poezia și pînă și *entremés*-ele sale, păstrate într-o ladă, și publicate abia după aceea, în 1615? Își lăsă capul pe cărți. Se povestește că n-a auzit cînd a intrat un tînăr preot. Acesta îl atinse pe umăr. Cervantes ridică ochii. Lope de Vega, mișcat de astă dată, murmură: « Ce vi s-a întîmplat, fiindcă parcă plîngeți, domnule Miguel de Cervantes? »

Lacrimile lui Miguel de Cervantes! Acum e un om bătrîn; ce-ar avea mai bun de făcut decît să-i urce pe contemporanii săi în Parnas? A sa *Călătorie în Parnas* prefigurează ultimul său drum către glorie. Dar nu va pleca singur; mărinimos, îi umple de laude pe toți scriitorii și vorbește de sine însuși cu voioșie și cu haz. A lăsat în urmă vîrsta bărbăției și încă mai caută un ocrotitor. *Călătoria în Parnas* a închinat-o lui don Rodrigo de Tapia, cavaler al ordinului de Santiago. Acesta este nici mai mult, nici mai puțin decît un mic Mecena, fiindcă n-are decît 15 ani, dar tatăl său este *consultor* al Sfîntului Oficiu. *Nuvelele exemplare* vor fi închinate lui Pedro Fernández de Castro, marchiz de Sarriá, conte de Lemos, și tot lui și partea a doua din *Don Quijote* precum și *Grelele încercări ale lui Persiles și ale Sigismundei*. De ce are mereu nevoie de un toiag în care să se sprijine? Semn al vremilor, prea puțin luați în seamă sînt cei ce trudesc în ogorul muzelor, au greutăți în viață. Să ne gîndim numai la jalnicele îndeletniciri la care și-a supus pana Lope de Vega pentru a-l măguli pe ducele de Sessa. Dar din asemenea îndeletniciri Miguel a profitat cu mult mai puțin decît confratele său; e adevărat că nu și-a pierdut niciodată nădejdea pe care și-a pus-o în contele de Lemos, vicerege al Neapolului. Cît ar mai fi vrut să se ducă și să trăiască la această curte unde străluceau cei doi Argensolas (Lupercio-Leonardo și Bartolomé) și poetul Mira de Amescua! De aceea, cu cîțiva ani mai înainte a și solicitat acest lucru lui Lupercio de Argensola, dorind să se întoarcă în Italia tinereții sale, a cărei mireasmă o pierduse pentru totdeauna. Dar cei de la curtea din Napoli

nu păreau dispuşi să se încarce cu un om bătrîn şi sărac ca Miguel, aşa că slujba a primit-o un fiu al poetului aragonez.

Da, niciodată n-a fost uşoară convieţuirea cu ceilalţi scriitori. Se dă între ei o primejdioasă bătălie versificată, un fel de înveninare domneşte în ambiţia de-a se întrece între dînşii. Timp de mai mulţi ani şi-au azvîrlit în cap unul altuia o sumedenie de sonete şi de *coplas* cu versuri şchioape sau neşchioape — artilerie anonimă, care trecea din mînă în mînă, înveselindu-i pe toţi. Şi nu pare să fi fost Lope de Vega printre cei mai puţin dibaci dacă-i adevărat că de el este un sonet feroce împotriva lui Cervantes:

> *Cu* le-, li-, la-, *eu mintea nu mi-o storc,*
> *nici ştiu de eşti Cervantes*, co-, *sau* cu-,
> *ştiu doar că Lope-i Apolo, iar tu*
> *cal butcii lui, şi-n chip de om, un porc.*

Vai, într-adevăr, Lope era un zeu triumfător în timp ce-şi rotea în juru-i mantia de preot! Cine, însă, îl ataca? « Frate Lope, şterge-mi tu sone. » va scrie Góngora, dar Lope va crede mereu că Cervantes e făptaşul, şi în această *guerilla* de lucrături îşi petreceau timpul marile spirite de la curte, amestecînd în bătălii meschinăriile lor literare.

Putea oare Miguel să-şi afle refugiul în sînul familiei? Din 1608 are o nepoţică, pe care o cheamă Isabel, ca şi pe fiica lui. I-o fi plăcînd mult s-o aibă pe-aproape, dar nu o prea vede, fiindcă nici cu fiica lui, señora de Molina, nu se află în bune relaţii, aşa că am pierdut urmele acestei nepoate, şi pe Cervantes îl vedem preumblîndu-se singur, cu paşi din ce în ce mai obosiţi, oboseală care se întindea şi peste Spania.

Şaizeci şi doi de ani! Vîrsta cea blîndă a bărbii argintii, senina bătrîneţe se aşază să-l însoţească. Au şi început să-l salute vecinele cu un oarecare respect. Sora sa, Andrea, aproape o mamă pentru el, nu se mai află, cu buna ei povaţă, printre cei vii; în curînd se va sfîrşi şi cu doña Magdalena Mai rămîn nepoata lui, doña Constanza,

şi cu soţia lui. Cervantes a ţinut să lase această însemnare despre el:

.Din geniul meu mi-am făurit veşmîntul
cu care-n lume dulcea Galatea
ieşi să-şi smulgă din uitare cîntul.

În Don Quijot suflat-am desfătare
spre inimi în alean şi în mîhnire,
la orice ceas şi-orice împrejurare.

De-aceea prinde-n suflet să mă doară
că mă văd singur în picioare; nu e
copac de reazăm pentru-a mea povară.

Cu cîtă nobleţe stă să-şi deşire rozariul jignirilor! O, acest copac care cu atîta inconştienţă i-a fost refuzat, această glorie care va veni după ce va fi închis ochii! Mulţi îi spun, cu brutalitate, că ei nu cred în versurile pe care le scrie şi nici în comediile sale, lăudîndu-i numai proza. Nu mică mîngîiere a fost pentru Cervantes văzînd că apare a doua parte din *Don Quijote de La Mancha.*

Cervantes e pregătit acum pentru moarte. Mai înaintea lui făcuse don Quijote acest lucru, fără a fi ajuns totuşi la dezlegarea de vrăji a Dulcineii. Acum cavalerul e gata să încheie cu viaţa şi n-o mai numeşte pe doamna cea fără de pereche, făurită toată din gînduri nemuritoare. S-a aşternut tăcerea. Şi ce-i mai trist este că începe să se cufunde în tăcere însăşi Spania cea prost cîrmuită, care nu mai are acum nevoie de eroi exaltaţi, nici de nebuni, aproape nici de iluzii, deoarece pare să se reîntoarcă de la aventurile ei prin istorie cu melancolia celor osteniţi. În ultimele clipe dinainte de moarte don Quijote îşi recapătă raţiunea. Îşi recapătă, sau îşi pierde raţiunea *lui* de a umbla, de a trăi?

Către ultima raţiune a existenţei se îndrepta Cervantes. La un moment dat a călătorit pînă şi la Esquivias, unde soţia lui făcuse un testament dezmoştenindu-l. Poate o fi văzut şi Toledo. « O, grea ca o stîncă, glorie a Spaniei! » Cît o fi suspinat străbătînd iarăşi ulicioarele unde existenţa şi astăzi încă alunecă atît de tihnit.

Sînt optzeci de kilometri între Toledo şi Madrid. Soarele, ca de obicei, străpunge totul. Pe Miguel de Cervantes îl desfăta să vadă trecînd berzele, al căror zbor era ca o scriere peste peisaj, îi plăcea să se uite la cărăuşi, cu şirurile lor de catîri şi de măgari, să petreacă cu ochii femeile care-şi legau albele năframe deasupra gurii, după datina maură, spre a-şi feri faţa de soare. O fi dorit să adune în pupilele sale sîngeriul pămîntului, muchiile argiloase ale dîmburilor şi mai cu seamă poporul spaniol, ţărani desculţi, lăsaţi în părăsire de lăcomia celor cu nume răsunătoare, copii ai bulgărilor suri pe care ei i-au înnobilat cu atîta dragoste. Cel ce trece călare pe pămîntul toledan e un bătrîn plin de nobleţe şi de distincţie, purtînd răsfrîntă pînă în fundul sufletului imaginea frumosului chip pe care-l au fiii acestui pămînt. Se povesteşte cum un student, aflînd că omul cel vîrstnic de pe cal nu e altul decît autorul lui *Don Quijote*, a coborît să-i sărute singura mînă. Se mai spune că Madridul s-a îmbrăcat de sărbătoare pentru a primi pe împuterniciţii regelui Franţei veniţi să pună la cale o cununie regească. Căutînd ei să afle din ce trăia Cervantes, autorul lui *Don Quijote*, au întrebat cum era, şi li s-a răspuns că era « bătrîn, hidalgo şi sărac ». « Sărac? Dacă un om ca el nu s-a îmbogăţit din operele sale, ar fi trebuit să-l îmbogăţească naţiunea », au răspuns francezii. Totuşi, un asemenea lucru nu s-a întîmplat.

Totul îi soseşte prea tîrziu lui Miguel, pînă şi ultimul protector, don Bernardo de Sandoval, arhiepiscop de Toledo, îl ajută tîrziu. La dovezile de bunătate ale acestuia, Cervantes i-a răspuns în ziua de 26 martie 1616:

« Acum cîteva zile, preailustre domn, am primit scrisoarea senioriei voastre ilustrisime, şi, o dată cu ea, noi semne de mărinimie. Dacă răul care mă chinuieşte ar putea să aibă leac, ar fi de ajuns să-l obţin din repetatele dovezi de favoare şi de sprijin cu care mă copleşeşte ilustra domniei-voastre persoană; dar semnele clipei din urmă se înteţesc într-atîta, încît cred că se va sfîrşi cu mine, nu însă şi cu recunoştinţa mea. Dumnezeu să vă ţină să săvîrşiţi mereu fapte atît de

sfinte, ca să vă bucuraţi de rodul lor acolo, în sfînta lui glorie, aşa cum vă doreşte preaplecatul domniei-voastre serv, care vă sărută binefăcătoarele mîini.»

Această scrisoare este cel mai preţios tezaur, care premerge hotărîrile solemne ale Academiei Regale Spaniole, în frunte cu don Ramón Menéndez Pidal, hotărîri luate cu privire la limba noastră, îmbogăţită de graiul a douăzeci de naţiuni cu o singură patrie idiomatică.

Şi setei de viaţă i-a luat locul setea de moarte. Se sfîrşea cu inima lui Cervantes. Cîte încercări n-au apăsat pe zvîcnirile ei! Şi cîte amintiri. Acea Italie unde nu i-a mai fost dat să se întoarcă. şi ciotul lui dus la piept care spunea «Lepanto» Ah, cîtă sete! Pirateria, Algerul şi cei ce l-au luat captiv, evadările, lanţul, greutăţile, călugării care l-au răscumpărat, şi sărutul pe pămîntul patriei la întoarcere. Ah, cîtă sete! Îşi mai aminteşte şi de doña Leonor, atît de inteligentă, şi de chirurgul cel surd don Rodrigo, şi mereu întîmpinînd sete şi foame în adîncul sărăciei sale. Portugalia cu Galatea şi cu Ana Franca, dragostea care l-a hărţuit. Apoi înstărita din Esquivias, oamenii din La Mancha şi din Toledo şi din Andaluzia. Ce sete îi e mereu de Spania! Şi ce foame! Cîtă nevoie de dreptate! O defilare de sate, de oameni. Va cînta fără istov, izvor al torturilor sale de strîngător de biruri care-i despoaie pe cei sărmani. Poeţii cei trufaşi cu bietul ciung plin de bunătate. Cîtă sete de prestigiu a simţit mereu! Şi un singur cotlon plăcut în toată existenţa lui: temniţa din Sevilla. «Ah, Isabel, fiica mea, dă-mi apă!»

S-a ridicat de pe pernele care aveau privilegiul de a-i susţine capul pentru a scrie cuvintele de închinare la *Persiles*, gîndind că aşa vor fi ocrotiţi ai săi după clipa de grea cumpănă a morţii:

«*Ieri am primit extrema oncţiune şi astăzi scriu aceasta: timpul e scurt, neliniştile cresc, speranţele scad, şi cu toate acestea îmi mai duc viaţa peste dorinţa ce-o am de-a trăi* » Dorinţă de-a trăi! Şi-a încheiat la 19 aprilie 1616 cuvintele

de închinare către contele de Lemos, şi le-a semnat la Madrid: « Serv al excelenţei-voastre, Miguel de Cervantes ».

Cavalerul e acum gata să-şi dea obştescul sfîrşit, « deoarece lucrurile omeneşti nu dăinuie veşnic. şi asta se întîmplă îndeosebi cu vieţile oamenilor, şi deoarece viaţa lui don Quijote n-avea nici un înscris din partea cerului ca să nu-şi oprească curgerea, îi sosi şi lui sorocul şi veleatul tocmai cînd nici cu gîndul nu gîndea.. » Sfîrşise don Quijote în bună pace cu rătăcirea minţii sale; în pace muri şi Miguel de Cervantes. Toate făpturile închipuirii sale sînt de faţă. Toate au venit să şteargă fruntea cea înaltă care le-a zămislit, frunte curată şi boltită, aşa cum a lăsat-o în portretul său Juan de Jáuregui. Toţi sînt de faţă. Pînă şi Rocinante şi asinul se arată spre a vedea glorioasa agonie. Da, agoniza don Quijote înlăuntrul lui Miguel: « Iartă-mă, dragul meu, de prilejul ce ţi l-am dat de-a părea tot atît de smintit ca şi mine, făcîndu-te să cazi şi tu în greşeala mea, şi anume în credinţa că s-au aflat cavaleri rătăcitori pe lume. » Plîngea Sancho cu toată faţa lui bucălată: « Vai, stăpîne, nu mai muri, ci ascultă povaţa mea şi mai trăieşte încă o sută de ani, fiindcă cea mai mare nebunie pe care poate s-o facă un om în viaţa lui este să se lase să moară ».

Zîmbi în anticamera morţii Miguel de Cervantes. Ce de prieteni credincioşi: pînă şi preotul Francisco Martinez Mansilla. Ah, ce mărinimoşi sînt vecinii că au venit să îngenuncheze şi să-i ureze o moarte uşoară! « Luaţi-o mai cu binişorul, domnilor, fiindcă-n cuibul de mai an nu prinzi pui de ciocîrlan. »

Doña Catalina a venit şi ea să-şi vadă bărbatul în clipa cea grea a morţii, după cum a venit şi Isabel, fiica dragostei lui. Amîndouă au crezut că omul cel vîrstnic le zîmbea lor, dar nu, bătrînul paladin al sărăciei zîmbea către Dulcinea cea impalpabilă şi făurită din cele mai frumoase cuvinte ale graiului castilian. Apoi Dulcinea l-a luat de mînă, şi s-au pierdut amîndoi ca un fum.

Cînd călugării din venerabilul Ordin Terţ al Sfîntului Francisc şi-au luat sarcina de-a îngriji de ilustrul defunct,

l-au dus să-l înmormînteze în Mănăstirea Trinitarilor. A fost de ajuns şi încă prea mult o mică ceremonie. Poate din umilinţă, nici lespede nu i-au pus, aşa încît nimic n-a dat de veste unde odihnea după grelele sale încercări pămînteşti părintele atîtor frumuseţi. Dar nu era nevoie. Ca într-o alegorie de Calderon de la Barca, poet ce începea să se înalţe, Gloria şi Faima vor avea să poarte de-atunci şi pentru totdeauna numele lui Miguel de Cervantes.

MARÍA TERESA LEÓN

P A R T E A   Î N T Î I

Traducere de
Ion Frunzetti

DUCELUI DE BÉJAR

Marchiz de Gibraleón, conte de Benalcázar y Bañares, viconte de La Puebla de Alcocer, Domn al orașelor Capilla, Curiel și Burguillos.

Cu deplină încredere în *primirea bună și cinstea* pe care o face Excelența-Voastră atîtor soiuri de cărți, ca un principe înclinat a fi protectorul artelor frumoase, mai cu seamă al acelora din ele a căror noblețe nu se înjosește să slujească vulgului ori să-i fie spre cîștig, m-am hotărît să-l dau la lumină pe « Iscusitul hidalgo Don Quijote de La Mancha », la adăpostul *numelui ilustru al Excelenței-Voastre*, pe care o implor, cu toată smerenia cuvenită unei atît de mărite fețe, să *primească bucuros* a-l lua sub aripa sa ocrotitoare, pentru ca, la umbra acestui nume, opera, chiar lipsită de prețioasele podoabe ale eleganței și erudiției ce înveșmîntă de obicei operele ticluite în cuhnia oamenilor cu mare știință de carte, să îndrăznească a înfrunta, sigură de sine, judecata acelora care, nepăzind limitele impuse de ignoranța lor, au obiceiul să condamne, cu mai multă asprime decît dreptate, munca altora: căci de-o fi să-și plece înțelepciunea Excelenței-Voastre urechea spre cinstita rugă ce-i fac, am credința că n-ar disprețui puțina însemnătate a acestei atît de umile slujbe.

MIGUEL DE CERVANTES SAAVEDRA

PROLOG

Cetitorule lipsit de alte treburi, și fără să mă jur m-ai putea crede că tare-aș vrea să fie cartea asta, ca una ce-i odrasla minţii mele, cea mai desfătătoare și mai înţeleaptă din cîte s-ar putea închipui. Dar n-am avut cum face eu de-a-ndoaselea decît cer legile naturii, că-n sînul ei făptura toată naşte doar ce-i seamănă. Așa că, la ce să fi putut da ea născare, așa de stearpă şi de lipsită de orice șlefuială a culturii cum îmi e biata minte, dacă nu istoriei unui plod uscat ca acesta, aţos şi plin de toane și de hachiţe, avan bătut de gînduri felurite, ce n-au trecut nicicînd altcuiva prin cap, cum se și potriveşte să se nască un prunc a cărui zămislire s-a petrecut în temniţă, unde-i la el acasă orice neajuns şi unde-şi fac cuibar toate zvonirile lugubre?

Răgazul tihnei, pacea deplină a locului, întinderea îmbietoare a cîmpiei, seninul cerului ori susurul izvoarelor și duhul împăcat, au deopotrivă merit dacă muze chiar mai sterpe se-arată rodnice și dau luminii lumii feţi care s-o umple de uimire și de har. Se întîmplă cîte unui tată să aibă un fecior urît şi neînzestrat în nici un fel, și dragostea ce-i poartă să-l orbească atît, cît să nu bage de seamă ce de lipsuri are, ba să-i mai socotească şi drept mintoșenie ori drăgălășii cusururile, vorbindu-le cu mulţumire amicilor despre ele, ca despre tot atîtea haruri și daruri ale celui vlăstar. Dar eu,

care, cu toate că par tatăl drept, nu-s decît tatăl vitreg al lui *Don Quijote*, nu vreau să fac cum face toată lumea, şi nici cu lacrimile în ochi să mă rog ţie, cum fac alţii, iubite cetitor, să ierţi sau să te faci a nu fi băgat de seamă ce neajunsuri vei găsi acestui fiu al meu, căci tu nu-i eşti nici rudă nici prieten, şi capul ţi-e la locul lui pe umeri, avîndu-ţi ca şi cel mai dăruit de ceruri, liberul tău arbitru; nu stai la uşa altuia să ceri pomană, şi eşti, la urma urmei, stăpîn în casa ta la fel cum regele-i stăpîn pe birul cuvenit Cezarului, şi nu-i nici o nevoie să-ţi aduc aminte eu de vorba ştiută, care zice: « În casă la mine domnesc cum se cuvine; şi sub oghialul meu de-mi intră şi vlădica dă de greu! »

Tot lucruri care te absolvă în ochii mei şi te slobod de orice obligaţie şi de orice cuviinţă, aşa că poţi să zici de povestirea asta tot ce ţi-o place, fără de temerea c-ai să te vezi hulit pentru c-ai vorbit-o de rău, nici răsplătit pentru tot binele pe care poate ai avea a-l spune pe socoteala ei.

Atîta doar că aş vrea să ţi-o dau în mînă goală-goluţă, fără podoaba unei precuvîntări, ca şi fără de cea a nenumăratelor pomelnice de sonete, epigrame şi elogii, ce-n chip obişnuit sînt puse la începutul cărţilor, pentru că tot ce aş şti să spun este că, oricîtă muncă m-ar fi costat s-o alcătuiesc, n-a fost mai mare decît cazna de-a scrie prefaţa pe care-o ai sub ochi. De cîte ori n-am luat în mînă peana ca s-o aştern pe hîrtie, şi de cîte ori n-am lăsat-o, neştiind ce să scriu! Şi stînd eu o dată aşa, nehotărît, cu hîrtia dinainte şi peana după ureche, cu coatele pe masă şi cu capul în pumni, tot frămîntîndu-mi creierii ce-ar fi cu cale să scriu, îmi intră pe nepusă masă în odaie un prieten de-al meu, om firoscos şi plin de duh, care, cînd mă văzu aşa de dus pe gînduri vroi să ştie din ce pricină; şi cum n-aveam nici un motiv să i-o ascund, îi spusei că-mi băteam capul ce prolog să dau istoriei lui *Don Quijote*, şi că-n aşa hal mă înfuria gîndul acesta, că bucuros m-aş fi lăsat păgubaş să mai fac vreun prolog, şi chiar să mai dau la lumină isprăvile acestui cavaler de neam atît de înalt.

— Căci, cum vrei dumneata să nu-mi fie teamă de ceea ce va zice venerabilul legislator care e vulgul, cînd va vedea că, după atîția ani de cînd tot dorm în tăcerea uitării, apar acum, împovărat de vîrstă, cu o legendă mai seacă decît un strujan, în care nici vorbă nu poate fi de iscusința născocirii, scrisă într-un stil meschin, săracă în concepte și lipsită de erudiție și de înțelepciune, fără de adnotări pe margine și fără comentarii la sfîrșitul cărții, cum văd că sînt alcătuite altele, chiar dacă-s cărți de povești, mirene, da-s burdușite pînă-n gît cu sentințe din Aristotel, din Platon și din toată liota filozofilor, încît îi lasă cu gura căscată pe cititori, iar pe autori îi fac să treacă drept oameni peste măsură de citiți, de docți și de meșteri în ritoriceasca iscusință? Darmite cînd se mai apucă să și citeze din scriptură?! Juri că-s niște Sinți Toma, doctori ai ecleziei nu alta; atît de ingenios se pricep să păstreze conveniențele încît într-un colț mi-ți zugrăvesc un îndrăgostit cu mintea risipită, și-n altul mi-ți toarnă o drăguță de predică preacreștinească, că-i mai mare plăcerea s-o auzi sau s-o citești, de drag nu alta! De toate astea va fi lipsită cartea mea, că n-am de gînd nici s-o adnotez pe margine și nici s-o comentez la sfîrșit, și cu atît mai puțin știu după ce autori m-am luat cînd am scris-o, ca să-i pot înșirui la început, cum face toată lumea, după literele alfabetului, începînd cu Aristotel și terminînd cu Xenofon, ori cu Zoil și cu Zeuxis, cu toate că unul era doar bîrfelnic, și celălalt pictor, nu scriitor. Au să-i mai lipsească săracei mele cărți și sonetele de la început, sau cel puțin n-o să aibă sonete ai căror autori ar fi ducii, marchizii, conții, vlădicii, curtezanele sau poeții cu faimă ce-a înconjurat tot rotocolul pămîntului; chiar dacă, de-ar fi să le cer eu, sonetele astea, cîtorva prieteni de drept, știu bine că mi le-ar da, ba încă așa de bine scrise, că nu le-ar putea sta alături altele, chiar dintre ale acelora cu nume mare în Spania noastră. În sfîrșit, domnul și prietenul meu — urmai — mă bate gîndul să-l las pe seniorul don Quijote îngropat în arhivele lui din La Mancha, pînă cînd cerul va fi să trimită pe cel care să-l împodobească bogat cu toate cîte-i sînt de tre-

buință, căci eu mă aflu neînstare să le dau de capăt, nevolnic şi puţin ştiutor de carte cum sînt, mai cu seamă că-s mişel din fire şi leneş cînd e vorba să tot caut prin autori care să zică ceea ce eu mă ştiu spunînd şi fără ei. De aici nehotărîrea și aiureala în care m-ai găsit; că nu puţină pricină-i, ca să mă aducă în starea asta, tot ce m-ai ascultat spunîndu-ţi.

Lucruri pe care auzindu-le prietenul meu, numai ce-și dete o palmă peste frunte şi, izbucnind într-un hohot de rîs, îmi spuse:

— Pe Dumnezeul meu, că abia acuma ajung să-mi dau seama cît mă înşelam de atîta amar de vreme de cînd te cunosc, şi de cînd te-am socotit om înțelept şi cu chibzuinţă în tot ceea ce faci! Cînd colo, ce văd acuma e că de la tine și pînă la înțelepciune e cît de la cer la pămînt! Cum e cu putinţă ca o treabă ca asta, un fleac de i-ar găsi leac şi copiii, să aibă, pentru o minte coaptă ca a dumitale, tăria de-a te absoarbe și aiuri, cînd eşti deprins, ba chiar călit, de atîta hrintuială și de atîtea frămîntări, din pricina unor greutăţi mult mai mari şi adevărate? Pe cinstea mea, toate astea nu-ţi vin din lipsă de iscusinţă, ci din belşug de lene şi din secetă de judecată. Vrei să vezi dacă-i adevărat ce-ţi spun? Fii cu băgare de seamă şi ai să pricepi cum toate greutăţile astea ale dumitale mi ţi le răstorn cît ai bate din palme, şi aflu leac la toate neajunsurile cîte zici că te fac să fii dus pe gînduri şi înfricoșat pînă-ntr-atîta încît să te lehămetească a mai da la lumina zilei istoria faimosului dumitale don Quijote, oglindă şi far călăuzitor al întregii cavalerii rătăcitoare!

— Spune, îi întorsei eu vorba la auzul celor ce-mi spunea, în ce chip gîndeşti c-ai putea să-mi umpli la loc burduful golit al fricii, şi să lămureşti haosul gîndurilor mele, confuze, scoţîndu-le limpezi ca lumina zilei?

La care el zise:

— Cel dintîi lucru pentru care te nelinișteai, adică în privinţa sonetelor, epigramelor sau elogiilor ce-ţi lipsesc de început de carte, și care trebuie să fie scrise de oameni cu greutate și cu titluri, poate fi lecuit dîndu-ţi dumneata

singur osteneala să le faci, fiindcă după aceea le şi poţi boteza, punîndu-le orişice nume ţi-ar veni poftă să le pui, şi făcîndu-i fie feciori ai preotului Juan de las Indias, fie ai împăratului de Trapezunt, de care ştiu eu că scrie undeva că au fost poeţi faimoşi; şi chiar de n-ar fi fost, şi s-ar găsi niscai pedanţi de licenţiaţi care să te muşte pe dindărăt şi să clevetească pe seama acestui adevăr, să nu-ţi pese nici de doi bani, fiindcă şi de-ar fi să te dovedească de mincinos, tot n-o să-ţi taie mîna cu care-ai scris ce-ai scris! Iar cînd e vorba să dai, pe marginile foilor cărţii, citate din cărţile şi autorii de unde ţi-ai scos sentenţele şi maximele pe care le-ai vîrît în povestire, n-ai decît să faci în aşa chip încît să se potrivească niscai sentenţe lătineşti pe care le ştii din cap, sau cel puţin care să nu te coste multă osteneală de-ar fi să le cauţi, ca spre pildă, cînd e vorba de libertate şi robie:

Non bene pro toto libertas venditur auro [1].

Şi pe loc, pe margine, să-i arzi un « Horaţiu » sau un « cine l-o fi spus ». De vine vorba despre puterea morţii, numaidecît să sari cu:

Pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas,
Regumque turres. [2]

Dacă vine la rînd prietenia şi dragostea, pe care Dumnezeu porunceşte să le ai şi pentru vrăjmaş, dă o raită fără să mai aştepţi prin Sfînta Scriptură, lucru pe care l-ai putea face chiar şi fără prea multă băgare de seamă, şi să citezi cel puţin cuvintele lui Dumnezeu în persoană: *Ego autem dico vobis: diligite inimicos vestros* [3]. Dacă vine vorba de gînduri necurate, dă-i zor cu Evanghelia: *De corde exeunt cogitationes*

---

[1] Libertatea nu se vinde nici pentru tot aurul [din lume] (în limba latină în original).

[2] Palida moarte bate cu aceeaşi lovitură de picior şi la colibele săracilor, Şi la turnurile regilor (*Horaţiu*, Ode, cartea I, oda IV); (în limba latină în original).

[3] Eu, însă, vă spun vouă: iubiţi pe vrăjmaşii voştri (în limba latină în original).

malae[1]. Iar dacă deplîngi nestatornicia prietenilor, îl ai la îndemînă pe Cato, care o să-ţi servească distihul lui:

Donec eris felix, multos numerabis amicos,
Tempora si fuerint nubila, solus eris[2].

Şi, cu lătineasca asta şi altele ca ea, te-o ţine lumea drept grămătic, dacă nu şi mai sus, că nu-i puţină cinste să fii şi nici de puţin folos nu-i în ziua de azi. Cît despre comentariile de la sfîrşitul cărţii, nu încape îndoială că le poţi face, şi iată cum: dacă-i spui în cartea dumitale vreunui gigant pe nume, fă-l să fie gigantul Golias, şi doar cu treaba asta, care nu te costă cine ştie ce, ţi-ai făcut rost de un coşcogea comentariu, fiindcă n-ai decît să pui acolo: *Gigantul Golias sau Goliath: filistinul pe care păstorul David l-a ucis cu un bolovan, în valea Terebintului, după cum este povestit în Cartea Regilor, în capitolul*. în care vei găsi dumneata că e scris.

După asta, ca să te arăţi om învăţat, erudit într-ale umanioarelor, şi cosmograf, fă în aşa chip încît prin istoriile dumitale să se strecoare numele rîului Tajo, şi-ai să te vezi într-o clipită îmbogăţit cu altă faimoasă adnotare, fiindcă n-ai decît să pui: « *Rîul Tajo a fost numit aşa de către un rege al Spaniei; îşi are izvorul în cutare loc şi moare în marea Ochean, sărutînd zidurile faimoasei cetăţi a Lisabonei, şi se crede că duce nisipuri de aur în valuri* etc. Dacă vorbeşti de hoţi, ţi-aduc eu pe tavă povestea lui Cacos, că o ştiu pe de rost, iar de-i vorba de muieri deocheate, hop cu episcopul de Mondonedo, care ţi le împrumută pe Lamia, Laida şi Flora, prin care poţi să cîştigi credit mare, comentîndu-le. Ai de-a face cu cruzimi? Ovidiu ţi-o serveşte pe Medeea; vrei vrăjitoare şi farmazoane? În Homer o afli pe Calipso şi în Virgiliu pe Circe. E rîndul căpitanilor viteji de oşti? Însuşi Iuliu Cezar ţi se va preda pe sine în comentariile lui,

---

[1] Din inimă ies gîndurile cele rele (în limba latină în original).

[2] Cît timp vei fi fericit, vei număra mulţi prieteni,
Dacă timpurile îţi vor fi neprielnice, vei fi singur. (În realitate versurile citate sînt din *Ovidiu*, Tristele, elegia VI); (în limba latină în original).

iar Plutarh poate să-ţi dea o mie de Alexandri! De se-ntîmlpă cumva să se vorbească de dragoste, cu toscana de două parale pe care o rupi poţi să dai ochi cu León Ebreul [1] care să te-ndestuleze cu asupra de măsură. Şi dacă n-ai chef să te preumbli prin ţări.străine, îl ai acasă la tine pe Fonseca [2], *Del Amor de Dios*, ce închide tot ce ţi-ai putea dori, nu numai dumneata ci şi cel mai iscusit născocitor, în această privinţă. Hotărît lucru n-ai altceva de făcut decît să te-ngrijeşti a-nşira numele acestea, şi să atingi, în povestire, povestirile de care am vorbit aici, iar sarcina adnotărilor şi comentariilor las-o pe seama mea, că să mă ia dracu de nu-ţi umplu toate marginile filelor şi de nu-ţi viu de hac la patru fascicole *in folio*, la sfîrşitul volumului, înţesate.

Şi acuma hai să ne întoarcem la citarea autorilor, puşi în fruntea altor cărţi, şi care lipsesc din a dumitale. Nu-i leac mai uşor de găsit bubei ăsteia, căci n-ai decît să cauţi o carte care îi înşiră pe toţi, de la A la Z, cum zici. Şi chiar alfabetul acesta îl poţi pune în cartea dumitale fiindcă, oricît s-ar vedea ea, minciuna, de la o poştă, cum n-ai nici o nevoie să te foloseşti de ei, totuna ţi-este; şi poate se mai află vreunul destul de naiv încît să creadă că pe toţi i-ai folosit în istoria dumitale, simplă ca bună ziua. Iar de-ar fi să nu-ţi servească altfel, catalogul acesta lung de autori, ţi-o sluji cel puţin ca să dea de la bun început autoritate cărţii. Cu atît mai mult cu cît, cine-o să se-apuce să cerceteze dacă te-ai luat după ei sau dacă nu te-ai luat după ei, cînd

---

[1] După adevăratul său nume, Iuda Abravanel, poet şi filozof evreu, portughez la origină; care a trăit în Italia pe la sfîrşitul veacului al XV-lea şi începutul celui următor. Este cunoscut, mai cu seamă, prin lucrarea sa filozofică din 1502 întitulată *Dialoghi d'amore* (Dialoguri despre iubire) în care dezvoltă direcţia de gîndire a Academiei Platonice din Florenţa. Carte de mai multe ori tradusă în castiliană în a doua jumătate a secolului al XVI-lea.

[2] *Pedro de Fonseca* (1528—1599), supranumit *Aristotelul portughez*, filozof şi teolog portughez, care, împreună cu compatriotul său, Molina, a iniţiat acea *scientia media* (ştiinţa mijlocie), doctrină ce urmăreşte să împace cele două vederi teologice antagoniste, a *predestinării* şi a *liberului arbitru*. Este confundat adeseori cu Fray Cristóbal de Fonseca, monah augustinian, autor al unui tratat similar, tipărit în 1592.

nu-i iese nimic din asta? Și pe deasupra, la urma urmei, dacă-mi dau eu bine cu socoteala, cartea asta a dumitale n-are nevoie de nici un lucru dintr-acelea de care zici că-i lipsesc, fiindcă toată nu-i decît o înjurătură îndreptată împotriva cărţilor de cavalerie, de care habar n-avea Aristotel, iar Sfîntul Vasilie-cel-Mare nu le-a luat în discuţie cum nici Cicero n-a ajuns la ele, iar exactităţile adevărului istoric nu i se pot cere unei cărţi de năzdrăvănii fabuloase, după cum nu i se pot cere nici indicaţii astrologice, și nu-i sînt de vreo însemnătate argumentațiile geometriei, ori refutarea argumentelor celor retoricești; n-are de ce să propovăduiască nimănui nimic, amestecînd pentru asta omenescul cu dumnezeiescul, amestec de un soi ce nu îmbracă bine judecata nici unui creștin cu scaun la cap. Singură imitația îi poate fi de folos în ceea ce vrea să cuprindă, fiindcă, cu cît va fi ea mai desăvîrşită, cu atît mai reușit va fi ceea ce e de scris. Și cum scrisul dumitale nu ţintește mai sus decît să ruineze autoritatea pe care o au în lume și trecerea de care se bucură în ochii mulţimii cărţile de cavalerie, n-ai de ce să umbli cu cerşitul ca să culegi sentinţe de-ale filozofilor, sfaturi din Scriptură, fabule de-ale poeţilor, oraţii de-ale ritorilor, minuni de-ale sfinţilor, ci doar să ai grijă s-o scoţi la capăt cu vorbe pline de miez, cinstite şi la locul lor, ca fraza să-ți fie bine răsunătoare, sărbătorească, și colorată cum se cuvine în tot ce-ai năzui şi ţi-ar sta în putinţă să aşterni în scris, dînd de înţeles ce-ai vrut să spui fără să-ţi întuneci ori să-ţi încîlceşti prin vorbe gîndul. Fă în aşa fel încît, citindu-ţi povestea, cel melancolic să moară de rîs, cel veşnic pus pe glume să-şi sporească şi mai mult hazul, naivul să nu se plictisească, priceputul să se minuneze de iscusinţa născocirii, cel grav să n-o dispreţuiască şi nici cuminţii să nu se lipsească de a o lăuda. Într-adevăr, dacă ţi-este ţinta să dai de pămînt cu arsenalul prost alcătuit al cărţilor ăstora cavalerești, urîte de atîţia şi suite în slăvi de şi mai mulţi, dacă asta ţinteşti, nu la puţin lucru ai ţintit!

În mare tăcere stăteam să ascult tot ce-mi spunea prietenul, şi într-aşa chip se întipăriră în mine spusele lui că,

fără să le mai pun în discuţie le-am luat drept bune, şi mi-a venit chef să fac din ele chiar precuvîntarea, în care vei vedea, gingaş lector, înţelepciunea acestui prieten al meu, şi ce noroc am avut să găsesc, chiar cînd aveam mai mare nevoie, asemenea sfătuitor, precum şi cîtă desfătare îţi va da ţie să afli aici, spusă pe şleau şi fără ocolişuri, istoria faimosului don Quijote de La Mancha, de cate toţi locuitorii districtului Montielul-de-Cîmpie au părerea c-a fost cel mai cast dintre îndrăgostiţi şi cel mai viteaz cavaler ce s-a văzut de atîţia ani încoace pe meleagurile acelea. Nu vreau să laud serviciul pe care ţi-l fac aducîndu-te la cunoştinţa unor atît de vestite şi de ţinute în cinste fapte cavalereşti, dar mi-ar plăcea să-mi fii recunoscător c-ai ajuns să-l ştii şi tu pe vestitul Sancho Panza, scutierul, în persoana căruia, pe cîte mi se pare mie, îţi dau puse sub cheie comorile tuturor harurilor scutiereşti, cîte sînt răspîndite în noianul de cărţi deşarte de cavalerie.

Și cu asta, să-ţi dea Dumnezeu sănătate, şi să nu mă uite nici pe mine. *VALE !*

CĂTRE CARTEA
LUI DON QUIJOTE DE LA MANCHA.

Urganda cea Neştiută.[1]

Dacă vrei să treci drept bu-,	(nă,)
Carte, şi să placi citi-,	(tă,)
Să nu-i crezi pe imbeci-	(lii)
Care-ţi foarfecă, zor, spu-.	(sa.)
Unde-şi bat tîmpiţii gu-,	(ra,)
De socoţi că n-ai ce fa-,	(ce,)
Ai să vezi că nici cioca-	(nul)
Nu izbeşte-n cap tot cu-.	(iul.)
Chiar de-ar fi să-şi muşte mî-	(na)
Ca s-arate cît le pa-,	(să,)
Ştie-o lume că-n copa-	(cul)
Falnic, afli umbra sfî. . . - !	(. . .ntă !)
În Béjar, steaua ta bu-	(nă)
Trunchi umbros în cale-ţi scoa-.	(te.)
Prinţi de sînge dă drept roa-,	(de,)
Şi-înfloreşte-n el un Du- !	(ce !)
E un Alexandru-al vre- !	(mii !)
Vin' sub umbra-i ! Îndrăznea-	(la)

[1] Vrăjitoarea *Urganda* a fost prietena şi protectoarea lui Amadís de Gaula şi se numea « *La Desconocida* » pentru motivul că avea obiceiul să se preschimbe în fel şi chip, inducînd în eroare pe adversari asupra prezenţei ei în luptele lui Amadís.

Ţi-e chiar de Noroc dicta- !   (tă !)

Povesti-vei de manche-   (gul)
Cu-aventuri faimoase-n lu-,   (me,)
Care tot citind bucoa-   (vne)
Şi-a scrîntit amarnic ca- :   (pul :)
Arme, cavaleri şi dra-   (gosti)
L-au înnebunit cu to-   (tul)
Ca pe-Orlando furio-   (sul !)
Ca şi-Orlando-nnamora-,   (tul,)
Şi-a-nchinat pe viaţă bra-   (ţul)
Dulcineii din Tobo-.   (so.)

Hieroglife năzdrăva-   (ne)
Nu-ţi grava pe scut şi ar- :   (me :)
Cine-n lume e făţar-   (nic)
Nimeni nu-i mai calcă pra-.   (gul.)
De-i umilă dedica-   (ţia)
Cinicii pe loc vor spu- :   (ne :)
— « Ce Don Alvaro de Lu-,   (na,)
« Ce-Anibal Cartagine-,   (zul,)
« Ce rege Francisc al Fra-,   (nţei,)
« S-ar jeli-njurînd Fortu- ? »   (na ?")

Deci, cum cerul nu-ndura-   (t-a)
Tuciuriu să-ţi fie chi-   (pul)
Şi să pari un Juan Lati-,   (no,)
Nu pe latineşte-i tra- !   (ge !)
Să nu-mi faci pe mascara-,   (ua,)
Dîndu-i cu filozofè-   (le)
Că-ţi întorc pe dată na-   (sul)
Cei ce ştiu ce-nseamnă pea-,   (na,)
Şi-or să-ţi strige verde-n fa- :   (ţă :)
« Ce ne iei cu florice- ?"   (le ?")

Nu te pierde-n flori degea-,   (ba,)
Nu vorbi de ce n-ai şti-   (re)

Căci de intri-n vieţi străi-, (ne,)
Poţi să-ncurci al naibii trea- ! (ba !)
Capătă dupaci în cea- (fă)
Cei ce fac pe firosco-. (şii.)
Dar tu foc dă-ţi la sprîncea- (nă)
Ca să vezi mai bine cu-o-, (chii,)
Şi să nu-ţi scoţi de sub tea- (scuri)
Tot dobînzi la vreo neghio- ! (bie !)

Bagă seamă că-i prosti- (e)
Să iei singur piatra-n mî- (nă)
Şi să-ţi spargi chiar tu geamlî- (cul)
Vrînd să-ţi bombardezi veci- (nul)

Pună-şi plumb la tălpi, minto- ! (sul !)
Căci acel ce scrie flea- (curi)
Ca să rîdă-n pieţe plea- (va)
Nu-i de-un fel cu scriito- ! (rii !)

Amadís de Gaula către Don Quijote de La Mancha

Sonet

Tu, care-ai imitat de voie traiul
Ce-am dus, dispreţuit şi singur, lîngă
Peretele de stean din Stearpa Stîncă,
În iad schimbată, cînd fusese raiul!

Tu, cel ce te-adăpaşi din ochii-ţi, încă
Mai din belşug ca mine, pe cînd straiul
Cămaşa de căinţi ţi-a fost, şi-alaiul
Doar arborii, privindu-şi cum mănîncă

Pe ţărnă, rodul ţărnii, suzeranul:
Poţi liniştit să fii, căci telegarii
Cît Phoibos o să-şi mîne pe tărie,

Avea-vei nume de viteaz, şi larii
Slăviţi ţi-or fi, şi patria,-n tot anul,
Iar autoru-ţi gloria va s-o ştie!

Don Belianis de Grecia lui Don Quijote de La Mancha

Sonet

Tăiam, scurtam, zdrobeam, făceam, dregeam,
Cum nici un cavaler n-a dres pe lume.
Viteaz și hîtru, — avui măreț renume:
Mii de jigniri plăteam şi răzbunam.

Hrănii cu fapte faima unui neam.
Fui bun ibovnic, ca să-mi spun pe nume.
Orice uriaş mi-a fost pitic de glume,
Și-n luptă dreaptă vajnic mă băteam.

Ţineam îngenuncheat în praf norocul
Căci apucasem temerea de cocul
Ce face ca pe mări să piară flote.

Pe cornul lunii mi-am înscris povestea,
Pe veci de veci. Dar sînt cu toate-acestea
Pizmaş pe faima-ţi, mare Don Quijote!

Señora Oriana către Dulcinea del Toboso

Sonet

O, Dulcinea, dacă mi-ar fi scos o
Măiastră zînă-n drum chiar satul care
Ţi-e patrie, din Miraflor pe mare
Veneam să schimb azi Londra pe Toboso,

Lui Don Quijote să-i fi dat chemare,
Să fi putut fi pentru-acel colos o
Icoană-n lupte, inima mi-a ros-o
Dorinţa, vie fără de-ncetare.

De-aş fi scăpat şi eu la fel de castă
Lui Amadís din braţe, cum putut-ai
Cu-al tău curtenitor hidalg Quijote,

Azi n-aş şti ce-i invidia nefastă.
M-ar bucura, nu m-ar jigni, plăcuta-i
Tovărăşie, dînd plăcerii cote.

Gandalin, scutier al lui Amadís de Gaula, lui Sancho Panza, scutierul lui Don Quijote

Sonet

Salut, bărbat faimos, ce-a vrut Norocul
Să-mbraci pe lume scutiereşti veşminte,
Și-a fost cu tine darnic, — cum dezminte
Doar faptul că-ţi aflași acum sorocul.

Ca secera și bîta să ia locul
Cavalereştii spade dinainte,
Blîndeţea ta făcu, şi-a dat cuvinte
Pe cei trufaşi să-i certe sărăntocul.

Îţi pizmuiesc şi numele şi-asinul!
Desagilor tăi plini le port invidie,
C-au dovedit cumintea ta prudenţă.

Salut, o Sancho, iar! Ăst vers închinu-l,
Căci ţie doar hispanicul Ovidie [1]
Cu-o pleasnă-n ceafă-ţi face reverenţă!

---

[1] Clemencín socotește că prin « Ovidio español », Cervantes se califică pe el însuși.

De Donoso (cel înzestrat), poet împănat, lui Sancho Panza și lui Rocinante

Lui Sancho Panza

Sancho Panza sînt: scutiè- (rul)
Cavalerului Quijò-; (te;)
Darnic foarte s-am onò-, (ruri,)
Țin la fel să-mi scap și piè-! (lea!)

Căci tăcutul Villadiè-, (go,)
Tot secretul diplomà-, (tic,)
Ni l-a spus: să știi la vrè- (me)
Să dai birul cu fugà-! (rii! .)

Așa-i scris in Celestì-, (na,)
Carte ce-o socot divì- (nă)
Căci cuprinde-ntreg umà-. (nul.)

Lui Rocinante:

Rocinante-s eu: faimò-, (sul,)
Geamăn marelui Babiè-. (ca.)
Pentru păcatele mè- (le)
Călăritu-m-a Quijò-; (te;)
Veșnic tot cu burta goà-, (lă,)
Rar am luat în gură-o boà- (bă)
De ovăz. Iar fîn sau pà- (ie)
Am văzut, cît Lazarì- (llo)
Ce fura cu paiul vi- (nul)
Orbului, prin fundul oà ! (lei !)

Orlando-furiosul, lui Don Quijote de la Mancha

Sonet

De n-ai fost par [1], mai 'nalt ești decît parii,
Căci între mii de *pari* puteai fi par.

[1] *Par* sau *pair* — unul din cei 12 « egali », marii palatini franci, de la Curtea Carlomagnului, printre care și Roland.

Impar eşti. N-ai pereche. Unu-i doar
Ne-nvinsul ce şi-a-nfrînt pe toţi contrarii!

Orlando sînt, acel ce-şi poartă larii
Pe mări pentru Angélica, altar
Dînd faimei ei, prin vitejescul har
Ce l-au cîntat prin veacuri cărturarii.

Nu-ţi pot, Quijote, fi egal. Căci laur
Doar faimei tale ştii că se cuvine
De vreme ce-ţi pierduşi, ca mine, capul.

Dar tu egal îmi eşti, de-l poţi pe-ăst Maur
Ca şi pe mîndrul Scit, da de ruşine,
Negînd că ne-a pus coarnele Harapul!

Cavalerul lui Phoibos, către Don Quijote de la Mancha

Sonet

Cu spada ta nu-mi măsur vitejia,
Hispanic Phoibos, straniu curtezan!
Căci mîna mea, de braţul tău avan
Departe-i cum de ţărnă e tăria!

Dispreţuii imperii. Monarhia
Ce-mi dete-Orientul Roşu fu în van.
Plecai, să-i văd doar chipul suveran
Clarindei, ce vroiam a-mi fi soţia.

Căci o iubii, miracol scump şi rar;
Stingher, neluat în seamă, şi infernul
L-am îngrozit cu furia-mi fierbinte!

Dar tu, Quijote, strălucit hoinar,
Prin Dulcinea ai atins eternul.
Şi ea, prin tine-i castă şi cuminte.

De Solisdán[1], *către Don Quijote de la Mancha*

Sonet

Măcar, Senior Quijote, că scornirea
Ţi-a-ntunecat a minţilor lumină,
Nicicînd vreun om nu-ţi va găsi pricină
Spunînd că ţi-a fost josnică pornirea.

Cîntate-ţi fi-vor faptele, menirea
De-a alina durerea fără vină;
De mii de ori te-au prăvălit în tină
Bătut, cei ce-apărau nelegiuirea.

Şi dacă preafrumoasa Dulcinea
Nu s-a purtat aşa cum se cuvine
Şi-a fost cu tine fără de simţire,

Să ştii că toate se petrec de-aceea
Că Sancho Panza n-a peţit-o bine:
El prost, iabraşă ea, şi tu rău mire!

Dialog între Babieca[2] *şi Rocinante*

Sonet

B. — De ce eşti, Rocinante, — aşa calic?
R. — Muncesc din greu şi nu pun pai în gură!
B. — Cum, n-ai tain de-ovăz? Vreo-mbucătură
De fîn?
R. — — Stăpînul meu nu-mi dă nimic.
B. — Ei, fugi de-acolo, nu mai fi mojic:
Măgarii doar, stăpînul şi-l înjură!

[1] *Solisdán:* anagramă a numelui lui Lassindo, scutierul cavalerului Bruneo de Bonamar, armat cavaler în aceeaşi zi cu Gandalín, scutierul lui Amadís de Gaula.

[2] Bidiviul legendar al marelui Cid Campeador, Don Rodrigo Diaz de Bivár, eroul epopeii spaniole medievale.

R. — Curat măgar, acel ce-atîtea-ndură!
De-amor, stăpînul s-a smintit un pic.
B. — E prost cine iubeşte?
R. — — Nici deştept.
B. — Eşti filozof!
R. — — Sînt, că-s cu burta goală!
B. — Cere-i scutierului!
R. — — Mare scofală!
B. — Mult crezi c-o căpăta cine-o să-l roage,
Cînd şi scutierul şi stăpînu-s drept
Ca Rocinante însuşi de mîrţoage.

Capitolul întîi

Care povestește despre firea și felul de viață al vestitului hidalgo don Quijote de La Mancha

Într-un sătuc din La Mancha, de-al cărui nume nu țin să-mi aduc aminte [1], nu-i mult de cînd trăia un hidalgo [2] din cei cu lance în panoplie, scut vechi, cal ogîrjit și ogar de hăituit vînatul. Cîte-un ghiveci, mai mult cu carne de vacă [3] decît de berbec, și seara cele mai adeseori tocană; jumări cu slănină sîmbăta, linte vinerea și cîte-un porumbel fript duminica, pe deasupra, îi mistuiau trei sferturi din venit. Ce-i rămînea se ducea pe vreun pieptar de stofă aleasă, pe nădragi de sărbătoare, de catifea, și cu pantofi

---

[1] Satul de numele căruia Cervantes nu dorește să-și mai amintească pare să fi fost Argamasilla de Alba, unde Cervantes a conceput, în temniță, povestea lui don Quijote. Unii comentatori, bazîndu-se pe faptul că între documentele privitoare la Cervantes nu se află nici unul care să indice trecerea sa prin ținutul La Mancha, socotesc că, vrînd să satirizeze în opera aceasta ocîrmuirea capitalei regatului spaniol, scriitorul și-a plasat acțiunea într-o provincie ca să-și abată pe altă pistă cititorii, și să nu sufere urmările unui asemenea atac.

[2] Titlu de noblețe măruntă, acordat celor ce-și puteau dovedi obîrșia veche spaniolă și creștină, fără amestec cu alte neamuri; îl purtau în special micii proprietari agrari. Cuvîntul este o contragere din *hijo de algo*, fecior de ceva, fiul unui om care-a însemnat ceva, a fost cineva; nu indică deci meritele personale ale purtătorului de titlu, ci doar originea sa.

[3] «*. . . ghiveci, mai mult cu carne de vacă decît de berbec*»: e vorba de un fel de mîncare asemănător ghiveciului balcanic, dar mai picant, numit *olla podrida*. În epocă, berbecul era considerat mai gustos decît vaca și se vindea mai scump.

la fel, căci peste săptămînă se cinstea cu stofe de lînă nevopsită, toarsă subţire.[1] Avea în casă o chelăreasă trecută de 40 de ani, o nepoată care nu împlinise încă 20 şi un argat, bun şi la plugărie şi ca fecior în casă, la fel de priceput să înşeueze calul, ca şi să altoiască pomii.[2] Ani să tot fi avut hidalgul nostru ca la vreo 50: era bine legat şi vînos la trup, uscăţiv la faţă, se scula cu noaptea-n cap şi era vînător pătimaş. Unora le place să spună că era poreclit Quijada[3] ori Quesada[4] — asupra acestui punct există oarecare divergenţe de păreri între autorii care s-au ocupat de cazul lui — cu toate că, după conjecturile cele mai vrednice de crezare, se poate deduce că i se zicea Quejana[5]. Dar asta n-are cine ştie ce însemnătate pentru povestirea noastră: e de ajuns ca, depănîndu-i firul, să nu ne depărtăm de adevăr nici cu o iotă.

Ceea ce trebuie ştiut, aşadar, este că sus-zisul hidalgo, în răstimpurile lui de răgaz (care ţineau mai tot anul), se dedase la cititul romanelor cavalereşti cu atîta foc şi cu atîta plăcere, că-şi uită aproape cu totul de vînătoare şi chiar de gospodărirea avutului său; şi pînă într-atîta îşi înteţi sminteala asta şi atît de departe ajunse cu patima lui, că-şi vîndu sfoară de moşie după sfoară de moşie, bune toate de arătură, ca să-şi cumpere cărţi de cavalerie pentru citit, şi ajunse să şi le îngrămădească în casă pe toate cîte le putu găsi.

---

[1] Stofele de lînă nevopsită, toarsă subţire *(vellorí)*, erau mai ieftine decît catifeaua *(terciopelo)* sau decît speţa de stofă numită şi *velludo*, din care se făceau şi pantofi de gală, ori decît aşa-zisul *velarte*, postav negru de pelerine.

[2] În restul operei nu se va mai vorbi nimic de acest argat bun la toate. Se pare că, într-o primă intenţie, autorul îl menise pe el să devină scutier, loc pe care l-a ocupat mai tîrziu cu atîta succes Sancho Panza. Expresia de care se foloseşte aici Cervantes pentru a arăta destoinicia acestui fecior în casă ori argat, « *tomar la podadera* », înseamnă « *să mînuiască un cosor* », ceea ce este echivoc ca sens: e vorba de muncile grădinăriei, care se fac cu cosorul, ori e vorba de destoinicia în duelurile populare, cu bricica.

[3] *Quijada* înseamnă, în limba spaniolă, falcă.

[4] *Quesada* sau *quesadilla* înseamnă brînzoaică (de la *queso* — caş).

[5] *Quejana*, nume derivat din *queja*, care înseamnă plîngere, jalbă.

Dar din toate, nici unele nu i se păreau atît de preţioase ca acelea compuse de faimosul Feliciano de Silva [1]; căci proza lui limpede şi tîlcurile lui adînci i se păreau adevărate perle, mai cu seamă cînd ajungea cu cititul la declaraţiile acelea înflăcărate şi la scrisorile de dragoste, unde nu o dată găsea scris: « Raţiunile iraţionalelor chemări la uzul raţiunii, din care zilnic îmi faceţi raţiunii mele raţie, îmi anemiază în aşa măsură raţiunea, încît am raţiuni a mă plînge de frumuseţea domniei-voastre ». Sau, şi mai abitir, cînd citea: « Înaltul cerului care-ţi înalţă, în chip dumnezeiesc, dumnezeiescul chip, cu stele, te face să fi binemeritat meritul pe care înălţimea-ta îl merită ».

Cu cimilituri ca acestea îşi storcea bietul cavaler creierii, şi nu dormea nopţile ca să le dea de rost şi să le smulgă din măruntaie tîlcul, cu toate că nu le-ar fi venit de hac chiar Aristotel şi nu le-ar fi putut pricepe nici el dac-ar fi înviat din morţi anume pentru asta. Nu se prea dumerea cum vine treaba cu rănile pe care le-mpărţea şi le primea don Belianís [2], căci îşi închipuia că, oricît de măieştri vraci l-or fi îngrijit, nu se putea să n-aibă tot obrazul şi tot trupul brăzdat de balafre şi de semne. Cu toate astea, lăuda la

---

[1] Scriitor din prima jumătate a secolului al XVI-lea, despre care criticul Menéndez Pelayo spunea că e marele fabricant de literatură care a iniţiat în Spania, și poate în Europa chiar, o industrie de romane devorate de public cu tot atîta lăcomie ca *Muşchetarii* lui Alexandre Dumas. A scris romanele cavalereşti *Lisuarte de Grecia* (1510), *Amadís de Grecia* (1530), *Florisel de Niquea* (1532), *Rogel de Grecia* (1536—1551). Este, de asemenea, autorul unei opere de un gen cu totul diferit, intitulată *Segunda Comedia de Celestina* (1534), inspirată de celebra tragicomedie a lui Fernando de Rojas, cunoscută sub numele de *Celestina* (1499—1501). Aluzia lui Cervantes la Feliciano de Silva este net dezavantajoasă pentru acest pseudoliterat, care întruchipează perfect gustul publicului curtean și aristocrat al epocii.

[2] Personajul principal al romanului cavaleresc *Belianís de Grecia* (1547) al lui Jerónimo Toribio Fernández; romanul se termină cu afirmaţia că înţeleptul Fristón, autorul originalului, după cum spune textul, trecînd din Grecia în Nubia, a pierdut restul manuscrisului, pe care s-a întors apoi să-l caute fără să-l afle, fapt pentru care Fernández lăsă neterminată cartea, ca să nu comită sacrilegiul de a înlocui prin ficțiuni adevărurile cuprinse în originalul dispărut. Autorul își ascunde numele, dînd romanul drept tradus din limba greacă.

autorul lui Belianís felul de a-şi încheia cartea, cu făgăduiala încheierii aventurii acesteia de neîncheiat, şi nu o dată îi veni cheful să pună mîna pe pană şi să-i dea el un sfîrşit în lege, aşa cum făgăduise în carte autorul; şi, fără nici o îndoială, ar fi făcut-o, ba încă s-ar fi descurcat cum nu se poate mai bine, dacă alte gînduri, mai însemnate şi mai statornice, nu l-ar fi sustras de la aceasta.

Avusese de atîtea ori discuţii cu preotul satului (om învăţat foarte, trecut prin şcoli înalte şi licenţiat de la Sigüenza), întrebîndu-se care să fi fost mai plin de virtute cavaler: Palmerín al Engliterei [1] sau Amadís de Gaula [2]? Dar meşterul Nicolás, bărbierul din satul lor, o ţinea morţiş că nici unul din doi nu se putea măcar apropia de cavalerul lui Phoíbos [3], şi că dacă era vreunul care să-i poată sta alături, acela nu putea fi decît don Galaór [4], fratele lui Amadís de

---

[1] Personajul principal al romanului cavaleresc cu acelaşi nume, apărut în 1547—1548 în limba spaniolă şi socotit ca o traducere a originalului portughez scris de Francisco Moráes Cabral, care, însă, n-a fost tipărit decît în 1567. Un alt Palmerín, *Palmerín de Oliva*, datează din 1511 şi se crede că este opera unei femei din popor, fiică de tîmplar, căreia Francisco Vázquez i-a corectat stilul.

[2] Personajul principal al romanului cavaleresc cu acelaşi nume, compus în epoca recuceririi peninsulei (pe la 1492), a cărui primă ediţie cunoscută, din 1508, este semnată de Garcí Ordónez de Montalbo, care se dă doar drept « corectorul vechilor originale, corupte şi compuse în stil antic ». Este probabil că « originalele străvechi » de care vorbeşte Montalbo sînt cele scrise de Joao Peires Lobeira pe vremea regelui Dionis, în secolul al XIII-lea; un alt Lobeira (Vasco), adesea confundat cu primul, a modificat, sub Alfonso IV (1291—1325), unele episoade din roman. *Amadís* este compus după tipicul romanelor cavalereşti franceze din ciclul breton. Numele şi episoadele sînt împrumutate din *Tristan*, din *Lancelot du Lac*, *Maugis*, *Renaud*, *Girart de Viane*. Dar în Spania Amadís n-a devenit popular decît trecut prin condeiul lui Montalbo, în secolul al XVI-lea, într-o epocă de recrudescenţă a sentimentelor curtene şi cavalereşti, necesare absolutismului monarhic după unificarea regatului,

[3] Personajul principal din *El caballero del Febo (Cavalerul lui Phoibos Apollo)*, roman cavaleresc tîrziu, foarte citit la sfîrşitul secolului al XVI-lea.

[4] Personaj din *Amadís de Gaula*, fratele eroului principal, mai aventuros şi mai temerar încă decît acesta, mai puţin cast în pasiunile sale, întîia schiţă spaniolă a personajului literar pe care piesa lui Tirso de Molina *(El Burlador de Sevilla)* il va boteza « don Juan ».

Gaula, căci era oricînd gata de orice încercare: nu era mîţîit şi plîngăreţ ca frate-său, şi în vitejie nu rămînea mai prejos decît el.

Ce mai vorbă lungă; se cufundă hidalgul nostru în aşa hal în citanie, că-şi trecea nopţile toate citind, din murgul serii şi pînă-n revărsatul zorilor, şi toate zilele, de cum se lumina şi pînă ce se-ntuneca; şi aşa, din prea mult citit şi din prea puţin dormit, i se uscară creierii, încît îşi pierdu minţile. Închipuirea i se împuie cu tot ce citea în cărţi, cu farmece şi cu lupte drepte, cu bătălii şi cu provocări la duel, cu declaraţii de dragoste şi cu iubiri, cu chinuri şi cu sminteli nemaiauzite. Şi-i intră în cap aşa de straşnic că toată grămada aceea de scorneli pe care le citea, petrecute doar în vis, erau adevărul-adevărat, încît pentru el nu se afla pe lume istorie mai vrednică de crezare. Spunea că Cidul Ruy Diáz [1] fusese cavaler fără cusur, dar că nici nu putea măcar sta alături de Cavalerul Spadei Înflăcărate [2], care numai dintr-o lovitură spintecase din creştet pînă-n tălpi doi uriaşi, peste măsură de hîzi şi de trufaşi. Se împăca mai bine cu Bernardo del Carpio [3], pentru că, în trecătoarea Roncesvalles, pusese capăt zilelor lui Roldán cel Fermecat, slujindu-se de şiretlicul lui Hercule, care-l înăbuşise pe Anteu [4], feciorul Ţărînei, strîngîndu-l cu braţele pînă-şi dăduse duhul. Nu-l vorbea decît de bine pe uriaşul Morgante [5], fiindcă, deşi se trăgea din neamul acela al uriaşilor, care-s

---

[1] Eroul spaniol devenit legendar, pe numele său întreg Rodrigo Ruy Diáz de Bivar, supranumit « El Cid Campeador » (nume dat de musulmani, de la *sidí* = domn, stăpîn).

[2] Cavalerul Spadei Înflăcărate era Amadís de Grecia, care avea gravată pe piept o spadă roșie ca jăraticul.

[3] Bernardo del Carpio și Roldán (Orlando, Roland), eroi legendari de *romances viejos* (cîntece bătrînești), inspirate din episoadele războaielor lui Carol cel Mare (secolul al VIII-lea), fapte foarte denaturate de legenda spaniolă; Roldán era invulnerabil la fier, de aceea i se spunea « cel fermecat ».

[4] Uriaș din mitologia greco-romană, fiul lui Poseidon-Neptun și al Terra-Gheei, care-și împrospăta forțele ori de cîte ori atingea țărîna-mumă. Hercule, dîndu-și seama de aceasta, îl ridică în aer și-i zdrobi toracele.

[5] Uriaș din poemul eroicomic *Morgante Maggiore* al poetului italian *Luigi Pulci* (1432—1487).

cu toţii înfumuraţi şi lipsiţi de bună-cuviinţă, era singurul dintre ei binecrescut şi cuviincios. Dar, mai presus de toţi, se avea bine cu Reinaldos de Montalbán [1], mai cu seamă cînd îl vedea ieşind din castelul său şi prădînd pe oricine întîlnea, sau cînd fură de peste mări şi ţări chipul acela cioplit al lui Mahomed, cu totul şi cu totul de aur, cum povesteşte legenda. Ca să-i poată trage o chelfăneală trădătorului de Galalón [2], şi-ar fi dat bucuros chelăreasa, ba chiar şi pe nepoată-sa pe deasupra.

Într-adevăr, de îndată ce nu mai fu în toate minţile, îi intră în cap cel mai năstruşnic gînd ce-a stăpînit vreodată-n lumea asta pe vreun nebun, şi anume: începu să i se pară cu cale, şi chiar neapărat trebuincios, atît pentru faima bunului său nume, cît şi pentru folosul ţării sale, să se facă nici mai mult nici mai puţin decît cavaler rătăcitor şi s-o pornească prin lumea întreagă, călare şi cu armele-n mîini, în căutare de aventuri, făcînd toate isprăvile pe care citise el că le făceau cavalerii rătăcitori, lecuind tot soiul de rele şi dînd piept cu primejdiile în fel şi chip de prilejuri, de unde, ieşind cu bine la capăt, să-şi cîştige renume şi glorie eternă. Sărmanul de el, se şi vedea răsplătit, pentru braţul său viteaz, cel puţin cu coroana împărăţiei Trapezuntului [3]; şi aşa, cu asemenea gînduri desfătătoare, lăsîndu-se furat de vraja lor stranie, se grăbi să-şi pună în aplicare planul.

Cel dintîi lucru pe care-l făcu fu să-şi cureţe o armură ce slujise strămoşilor săi, şi care, mîncată de rugină şi mucegăită, de veacuri în şir zăcea uitată într-un ungher. O curăţă şi şi o drese cît putu mai bine, dar văzu că avea un cusur însemnat, şi anume că n-avea cască de bătălie cu apărătoare

---

Erou dintr-o carte cavalerească apărută în 1586, inspirată din Renaud (de Montauban), roman din ciclul breton al secolului al XII-lea.

[2] Denaturarea numelui lui Ganelon din *Chanson de Roland*, devenit tipul trădătorului.

[3] Trapezuntul sau Trebisonda, oraş de pe coasta meridională a Mării Negre, capitală a imperiului cu acelaşi nume, una din cele patru părţi în care s-a divizat imperiul grec (imperiul latin de răsărit, statornicit de Cruciada a IV-a) prin anii 1220; nume folosit adesea în cărţile cavalereşti.

de jurîmprejurul capului, ci un simplu coif, cu marginile ridicate; dar iscusinţa lui găsi de îndată leacul, pentru că înjghebă din cartoane un soi de apărătoare, pe care, îmbucînd-o cu coiful, îl făcu să pară cască adevărată. E drept că, vrînd el să încerce dacă era destul de tare ca să poată înfrunta riscul unui duel, cînd trase spada şi-i arse două lovituri, de la cea dintîi nimici într-o clipă tot ce muncise o săptămînă; şi nu-i prea plăcu uşurinţa cu care o făcuse bucăţi, aşa că, vrînd să-şi ia toate măsurile împotriva acestui pericol, se apucă s-o facă la loc, punîndu-i şi nişte vergele de fier pe dinlăuntru, aşa că rămase mulţumit de tăria ei şi, fără să mai dorească a o pune din nou la încercare, o decretă cască războinică de mîna întîi, cu vizieră, şi o ţinu ca atare.

Se duse apoi să-şi vadă calul şi, cu toate că-i putea număra cusururi mai multe decît gologanii daţi cusur de la un galben şi-avea mai multe metehne decît calul lui Gonéla [1], care *tantum pellis et ossa fuit*, lui i se păru că nici cu Ducipalul lui Alexandru, nici cu Babieca, bidiviul marelui Cid, nu l-ar fi putut asemui. Îşi pierdu patru zile gîndindu-se ce nume să-i pună; căci (după cum îşi tot spunea vorbind singur) calul unui cavaler atît de vestit şi, pe lîngă asta, un cal atît de minunat, nu se cădea să rămînă fără de nume celebru. Aşa că-şi bătu capul să i-l găsească, şi să i-l găsească în aşa chip încît să se vadă din el şi ceea ce fusese înainte de a fi cal de cavaler rătăcitor, şi ceea ce era atuncea; fiindcă stătea la mintea omului că, schimbîndu-se starea stăpînului său, trebuia să i se schimbe şi lui numele, şi să-şi cîştige unul ilustru şi răsunător, aşa cum se cădea faţă de noul lui cin şi de noua slujbă pe care o îndeplinea. Aşadar, după ce scorni în închipuirea lui o mulţime de nume, pe care le compuse, le şterse şi le părăsi, le lungi şi le scurtă, le făcu şi le desfăcu în minte, ajunse în cele din urmă să-l numească

---

[1] Unul din măscăricii ducelui de Ferrara (secolul al XV-lea); în italiană, numele lui înseamnă „fustiţă"; călărea o mîrţoagă vlăguită, ceea ce a dat loc la multe glume în cîntecele vesele ale epocii.

Rocinante[1], nume — după părerea sa — și nobil și sonor, lămurind și ceea ce fusese cînd era mîrțoagă, pînă a nu fi ceea ce era acum, cînd le-o lua înainte tuturor mîrțoagelor de pe lume și ajunsese cel dintîi dintre ele.

Cum își văzu calul botezat atît de pe gustul său, îi veni chef să-și pună și lui un nume, și-și mai bătu capul cu asta încă opt zile, iar la capătul lor hotărî să se numească *don Quijote*[2]; de unde, așa cum am mai spus, traseră cei care au scris despre această poveste, atît de adevărată, încheierea că, fără nici o îndoială, n-avea cum să se numească altfel decît Quijana, și nu Quesada, cum pretind alții. Totuși, aducîndu-și aminte că viteazul Amadís nu se mulțumise să se cheme Amadís, și atîta tot, ci-și adăugase la nume numele regatului și patriei sale, ca s-o facă vestită, și-și zisese Amadís de Gaula, tot așa vru și el, ca un bun cavaler ce era, să-și adauge pe al ținutului în care se născuse, și să-și spună *don Quijote de La Mancha*, nume prin care, după părerea lui, își arăta pe șleau obîrșia și patria, cinstind-o pentru că-și lua porecla de la ea.

O dată armura curățată, coiful cu marginile ridicate preschimbat în coif cu apărătoare, mîrțoaga bine poreclită și el însuși botezat din nou, ajunse la încheierea că nu-i mai lipsea nimic altceva decît să-și caute o domniță de care să se îndrăgostească; fiindcă un cavaler rătăcitor fără iubită e ca un arbore fără frunze și fructe și ca un trup fără suflet. Își zicea:

,, Dacă cumva păcatele mele multe și grele, ori, mai curînd, steaua mea cea bună, mă pun față în față cu vreun uriaș,

---

[1] Nume derivat de la *rocín* (mîrțoagă), compus cu sufixul augmentativ, a cărui coincidență cu *antes* (înainte) dă aici loc jocului de cuvinte cu dublu sens. Atragem atențiunea în mod special asupra faptului că acest nume este masculin (se citește aproximativ: Rosinante).

[2] *Quijote* — partea din armură care acoperea piciorul. După cum comentează Clemencín, Cervantes a ales bine numele protagonistului, căutîndu-l printre obiectele proprii profesiunii cavalerești și dînd, dintre acestea, preferință unei părți din armură, desemnată printr-un substantiv cu terminația în *ote*, sufix augmentativ, care în spaniolă se aplică de obicei substantivelor determinînd lucruri sau persoane ridicole (*librote* — ărțoi; *monigote* — om de nimic; *mazacote* — om greoi, plicticos).

așa cum li se întîmplă de obicei cavalerilor rătăcitori, și-l dobor la pămînt dintr-o lovitură, ori îl spintec în două, ori, în sfîrşit, îl birui şi-l fac să-mi ceară să-i cruţ viaţa, strică oare, la o adică, să am cui îl trimite să se înfăţişeze drept ofrandă, intrînd şi aruncîndu-se în genunchi dinaintea dulcii mele stăpîne, căreia să-i spună cu voce smerită şi plină de supunere: « Eu, stăpînă, sînt uriaşul Caraculiambro, domn al insulei Malindrania, învins în luptă dreaptă de cavalerul care nu va fi nicicînd îndeajuns de lăudat precît merită, don Quijote de La Mancha, care mi-a poruncit să mă înfăţişez dinaintea înălţimii-tale, pentru ca măria-ta să hotărască de soarta mea după cum i-o fi placul »?"

O, cît se bucură bunul nostru cavaler după ce-și ticlui logosul acesta, şi mai cu seamă după ce găsi cui să dea numele de aleasă a inimii sale! Se întîmplă, pe cît se presupune, ca într-un cătun alăturat de-al său să se afle o ţărancă tînără, foarte chipeşă, de care el fusese o vreme îndrăgostit, deși fata, se înţelege de la sine, habar n-avusese vreodată şi nici nu-l băgase în seamă. O chema Aldonza Lorenzo, şi ei i se păru cu cale cavalerului nostru să-i dea titlul de stăpînă a gîndurilor lui; căutîndu-i deci un nume care să nu se depărteze prea din cale-afară de-al ei şi care să aducă a nume de prinţesă, amintind vreo doamnă de neam mare, se hotărî să-i spună Dulcinea [1] del Toboso (pentru că era de fel din Toboso), nume, cum i se părea lui, mîngîios la auz, ieșit din comun şi plin de tîlcuri adînci, ca toate celelalte pe care şi le dăduse sieși și alor sale.

Capitolul II

Care povestește cea dintîi plecare din satul său a iscusitului don Quijote

Cînd îşi văzu isprăvite toate pregătirile acestea, nu vru să mai piardă vremea, ci căută să-și ducă gîndul la înfăptuire,

[1] Se citește aproximativ: Dul-si-né-ea. Pronunțarea exactă este *Dul-θi-né-a*, semnul θ transcriind sunetul s, rostit din vîrful limbii, ca th în engleză.

căci îi dădea ghes starea nevoiaşă în care-şi zicea el că zace lumea din pricina întîrzierii lui, într-atît de multe erau nedreptăţile pe care-şi pusese în gînd să le îndrepte, jignirile pe care să le răzbune, relele pe care să le vindece, silniciile pe care să le înlăture şi datoriile pe care să le stingă. Şi astfel, fără să împărtăşească nimănui nimic din ceea ce avea de gînd, şi fără să fi prins nimeni de veste, într-o dimineaţă, pînă a nu se lumina încă de ziuă — una din zilele de zăduf ale lunii lui cuptor — se ferecă în fier pînă-n dinţi, încălecă pe Rocinante, după ce-şi puse casca lui cîrpocită ca vai de ea, îşi trecu un braţ pe după mînerul scutului, strînse lancea în pumn şi ieşi, pe poarta de dindărăt a ogrăzii, afară în cîmp, bucuros nevoie mare şi foarte mulţumit că-şi vedea planurile cu atîta uşurinţă purcese către înfăptuire. Dar nu apucă să se vadă bine în cîmp deschis, că-l şi năpădiră gînduri înfricoşătoare, atît de înfricoşătoare, că numai cît nu se lăsă păgubaş de isprava începută; îşi aduse, anume, aminte că nu era armat cavaler şi că, după toate legile cavaleriei, nici putea şi nici se cădea să înfrunte cu armele pe vreun cavaler; apoi că, de-ar fi fost chiar armat cavaler, se cădea să nu poarte decît arme albe [1], ca un novice în ale cavaleriei ce se afla, şi fără nici un fel de deviză pe scut, pînă în ziua cînd şi-ar fi cîştigat-o prin vrednicia braţului. Gîndurile acestea îl făcură să şovăie în hotărîrea sa; dar cum la el scrînteala avea mai multă putere decît orice argument, îşi făgădui să se lase armat cavaler de către cel dintîi venit, după chipul şi asemănarea altor mulţi cavaleri care fuseseră armaţi în felul acesta, aşa cum citise el în cărţile care-l aduseseră în halul în care era. Cît despre armele albe, îşi zise că şi le va freca pe ale sale de îndată ce va avea răgazul, aşa încît să fie mai albe ca hermina; şi cu asta se linişti şi-şi urmă drumul, lăsîndu-se în voia calului, să aleagă el ce cale i-o plăcea, căci avea credinţa că în asta şi stă secretul aventurilor.

---

[1] « Arme albe » sînt armăriile fără insigne, fără devize, lăsate « albe » pînă cînd isprăvile purtătorului ar îndreptăţi anume inscripţii şi imagini simbolice, ce vor urma să fie gravate pe ele.

Văzîndu-şi deci de drum înainte, înflăcăratul nostru aventurier vorbea singur în cugetul lui şi-şi zicea:

,, Cine se mai poate îndoi că odată, cîndva, într-o epocă viitoare, cînd va fi să vadă lumina tiparului istoria adevărată a faimoaselor mele isprăvi, cărturarul care le va scrie nu va pune, ajungînd cu povestirea la această dintîi plecare a mea în revărsatul zorilor, o frază cam în felul acesta: « De-abia-şi întinsese rumenul Apollo pe suprafaţa vastă a spaţiului terestru şuviţele aurii ale frumoaselor lui plete, de-abia apucaseră păsărelele pictate în mii de culori să salute cu limbile lor, sonore ca nişte harfe, într-o dulce şi curgătoare ca mierea armonie, venirea aurorei cu degetele-i trandafirii, care, părăsind patul moale al soţului ei gelos, se arăta muritorilor la uşile şi balcoanele orizontului provinciei La Mancha, că ilustrul cavaler don Quijote de La Mancha, smulgîndu-se odihnei dintre pernele de puf, îşi încălecă faimosul bidiviu, pe Rocinante, şi purcese la drum de-a lungul străvechiului şi cunoscutului şes al Montielului [1] » " (căci, într-adevăr, pe şesul acela o pornise); şi adăugă: ,, Fericită epocă şi fericit veac cel în care vor vedea lumina faimoasele mele isprăvi, vrednice de gravat în bronz, de sculptat în marmură şi de zugrăvit prin tablouri, ca să le rămînă amintirea în viitor! O, tu, cărturarule-vraci, oricine-ai fi, căruia-ţi va fi dat să devii cronicarul acestei istorii minunate, nu-l uita, rogu-te, nici pe bunul meu Rocinante, tovarăş nedespărţit al tuturor călătoriilor şi urcuşurilor mele! "

După aceea prindea să spună, de parcă ar fi fost, într-adevăr, îndrăgostit:

,, O, domniţă Dulcinea, stăpînă a acestei sărmane inimi ostatice, adîncă jignire mi-ai adus arătîndu-mi uşa şi poruncindu-mi, sub pecete de blestem, să pier din ochii tăi frumoşi. Ai milă, stăpînă, şi înduplecă-te de inima mea, care-ţi este supusă ca un cîine şi care îndură atîtea de dragul tău! "

---

[1] Se numea Montiel, în secolul al XVI-lea, o parte din cîmpia provinciei La Mancha, în regiunea Ciudad Real. Azi e doar o localitate.

Pe lîngă acestea, înşira altele multe, la fel de smintite, toate aidoma celor pe care le învăţase din cărţi, imitîndu-le cît putea mai bine limbajul. Şi-n vremea asta se-ndemna la drum atît de anevoie, iar soarele-l pătrundea atît de înfocat şi cu atîta înverşunare, că ar fi fost de ajuns să-i topească minţile-n cap, de-ar mai fi avut măcar urmă.

Merse aproape toată ziua fără să întîmpine ceva ce-ar fi vrednic de povestit, lucru care-l scotea din sărite, căci dorea să dea piept repede şi degrabă cu cel asupra căruia avea să-şi încerce puterea braţului său vrednic.

Sînt unii autori care susţin că prima aventură întîmpinată a fost cea de la Puerto Lápice [1], în vreme ce alţii spun că a fost cea cu morile de vînt; dar ceea ce am putut eu adeveri în privinţa asta şi ceea ce am găsit scris în analele din La Mancha este că merse toată ziua, iar la lăsarea serii, atît mîrţoaga lui cît şi el se aflară istoviţi şi morţi de foame, şi, uitîndu-se el în toate părţile ca să vadă dacă nu cumva descoperă vreun castel, sau vreo colibă de păstori măcar, unde să-şi întindă mădularele ostenite şi unde să-şi poată afla leac foamei şi nevoinţei, văzu, nu departe de drumul pe care-l străbătea, un han, şi i se păru că vede steaua care-l călăuzea spre porţile — ba chiar înspre palatele — mîntuirii sufletului său.

Grăbi cît putu pasul şi ajunse la han tocmai cînd înnopta.

Din întîmplare, la poartă stăteau două tinere, din cele cunoscute sub numele de *femei de stradă* [2], ce se duceau la Sevilla împreună cu nişte cărăuşi, cu care căzuseră la învoială să poposească noaptea aceea la han; şi cum aven-

---

[1] Această anunţată aventură de la Puerto Lápice (trecătoare din Toledo), pînă la urmă nu a mai fost povestită de autor, care anticipează aici asupra intenţiei sale de a-şi localiza un episod. Nu este singurul caz.

[2] «. . . *mozas del partido* », în original. În secolul al XV-lea, femeile *del partido* umblau dintr-o localitate într-alta (*partir* înseamnă uneori a pleca) în căutarea muşteriilor, în vreme ce *las rameras*, femei de aceeaşi profesiune, trăiau în grup, în case anumite, însemnate cu ramuri la uşă (*ramo* — creangă), de unde le vine şi numele.

turierului nostru tot ce-i trecea prin cap, tot ce vedea sau își închipuia i se părea alcătuit sau săvîrșit în felul celor citite, de îndată ce văzu hanul, își făcu singur nălucă, închipuindu-și-l castel cu patru turnuri și cu coperișurile de argint strălucitor, căruia nu-i lipseau nici puntea ce se lasă și se ridică, nici hrubele cu tainițe, nici toate cuvenitele acareturi cu care asemenea castele sînt zugrăvite de obicei.

Se apropie de han (care lui i se părea castel), și cînd fu la cîțiva pași de el, trase de dîrlogi și-l opri pe Rocinante, așteptînd să se ivească vreun pitic între creneluri și să dea semnal din surlă, crăinicind că se apropia de castel un cavaler. Dar cum văzu că surla se lasă așteptată și că Rocinante ardea de nerăbdare să ajungă la grajd, se dădu mai înspre poarta hanului, unde le zări pe cele două tinere dezmățate, care lui i se părură două încîntătoare domnițe sau două jupînițe gingașe, ieșite în poarta castelului ca să se desfete.

Întîmplarea fu ca tocmai atunci un porcar, care umbla să-și adune de prin miriști o turmă de porci (ăsta li-e numele [1], nu vă fie cu supărare), suflă din corn, semnal la care aceste dobitoace se adună, și pe loc don Quijote își închipui ceea ce dorea, anume că se ivise un pitic care să dea de veste că sosea el. Așa că, nemaiștiind pe ce lume se află de fericire, se apropie de han și de femei, care, văzînd că vine spre ele un om înarmat, așa cum era el, cu lance și cu scut, dădeau să intre, înfricoșate, în curtea hanului; dar don Quijote, ghicindu-le spaima după felul cum fugeau, își ridică viziera de carton și, descoperindu-și fața prăfuită și osoasă, le vorbi cu glas domol și plin de curtenie:

— Nu fugiți, mărite domnițe, și nu vă fie teamă de vreun neajuns, căci cavalerilor din tagma de care țin eu nu le este îngăduit și nici nu le stă bine să se atingă măcar de-un fir de păr al cuiva, și mai cu seamă de niște domnițe de neam, așa cum vă arată chipul a fi.

[1] Țăranii spanioli cer iertare ori de cîte ori rostesc numele porcului, « animal urît la vedere », ca și al altor ființe și lucruri considerate josnice ori rușinoase.

Femeiuştile îl priveau şi-i căutau din ochi obrazul acoperit de viziera cîrpocită; dar auzindu-se numite domniţe, lucru atît de străin meseriei lor, nu-şi mai putură ţine rîsul şi hohotiră pînă într-atîta, încît lui don Quijote îi sări ţandăra şi le spuse:

— Bine le stă frumoaselor măsura în toate, şi de altfel numai cel slab de minte rîde din te miri ce; dar nu v-o spun ca să vă supăr şi să vă stric inima, căci a mea nu bate decît spre a vă fi de folos.

Vorbirea aceasta, de neînţeles pentru cele două femei, ca şi boiul ciudat al cavalerului nostru, nu făcea decît să le sporească lor rîsetele, iar lui furia, şi ar fi ajuns departe de tot dacă n-ar fi ieşit chiar în clipa aceea în poartă hangiul, om care, gras fiind, era peste măsură de paşnic şi care, văzînd în faţa ochilor un asemenea irod, înarmat cu arme aşa de despărecheate cum erau curelele, lancea, pavăza şi zaua, era gata-gata să le ţină şi el isonul celor două domniţe, dînd semne de mare veselie. Dar, pînă în cele din urmă, temîndu-se să nu stîrnească ditamai arsenalul, se hotărî să-i vorbească după cuviinţă, aşa că-i zise:

— Dacă măria-ta, slăvite cavaler, cauţi adăpost, în afară de pat (căci în tot hanul nu-i nici unul, de leac), le poţi găsi aici pe toate celelalte, din belşug.

Văzînd don Quijote smerenia alcaidelui [1] fortăreţei (căci asta i se părură lui a fi hangiul şi hanul), răspunse:

— Mie, seniore castelan, mi-e destul te miri ce şi mai nimic, « *căci podoabă-mi este zaua, iar odihnă lupta-mi este* » [2], ş.a.m.d.

Gazda socoti că-l numise castelan pentru că-l luase drept castilian neaoş, cu toate că el era de fel din Andalucía, crescut pe ţărmul mării, la Sanlúcar [3], nu mai puţin potlogar

---

[1] Alcaidele era comandantul unei fortăreţe, al unui castel întărit ori al unei închisori. Cuvîntul vine din arabă.

[2] Versurile unui cîntec bătrînesc, intitulat *Cîntecul Marianei şi al maurului Galván*. Cervantes le citează transcrise în rînd cu restul povestirii, obicei curent în secolul al XVI-lea.

[3] Orăşel maritim din Andalucía, în apropiere de Cadiz. « Plaja din San Lúcar — zice Clemencín — era pe vremea lui Cervantes unul din locurile cele mai bătute de vagabonzi şi oameni decăzuţi din toată Spania. »

decît Cacus [1] şi nici mai puţin pişicher decît un student ori un paj [2]. Aşa că îi răspunse:

— După cîte spuneţi, pentru luminăţia-voastră « *patul e doar stînca goală, somnul — veghe necurmată* » [3]: dacă-i aşa, n-aveţi decît să descălecaţi şi să fiţi încredinţat că veţi găsi în bordeiul meu prilej şi prilejuri de-a nu da ochii în gene un an încheiat, darmite o noapte!

Şi, spunînd asta, se repezi să-i ţină calul lui don Quijote, care descălecă doar cu mare greu şi chin, ca unul ce nu pusese nimic în gură o zi întreagă. Spuse hangiului să aibă grijă de cal ca de ochii din cap, fiindcă era calul cel mai vrednic din cîţi făceau umbră pămîntului pe lumea asta. Hangiul se uită la el, dar nu i se păru atît de desăvîrşit cum spunea don Quijote, ba nici pe jumătate, aşa că, făcîndu-i loc în grajd, se înturnă să afle ce porunci avea de dat oaspetele, pe care domniţele — împăcate cu dînsul — îl ajutară să-şi lepede armura şi, cu toate că îi liberaseră pieptul şi umerii, nu se pricepură în nici un chip şi nici nu fură în stare să-i deschidă colivia din jurul gîtului, nici să-i desfacă mîndreţea de coif, legat cu panglici verzi, care-ar fi trebuit tăiate, căci nu se mai puteau deznoda; dar el nu vru să consimtă la asta cu nici un chip, aşa că rămase toată noaptea cu casca în cap, ceea ce alcătuia o icoană decît care mai ciudată şi mai plină de haz nici nu se poate închipui. Şi pe cînd îl dezarmau, cum el credea că făpturile acelea trecute prin ciur şi prin dîrmon, care-i scoteau armura, erau niscai jupîniţe de neam şi domniţe ale acelui castel, le recită cu multă graţie:

« Nu va fi nicicînd viteaz
De femei slujit mai bine

---

[1] Personaj din mitologia latină, un monstru viclean și abil hoț de turme; a fost ucis de Hercule.

[2] « ... *estudiante o paje* »: categorii din care se recrutează mulți din eroii romanelor picarești, contingentele de delicvenți provenind din rîndul acestor tineri, puși în situația de a flămînzi și obligați să se descurce prin orice mijloace.

[3] Două versuri din cîntecul citat în p. 92. Hangiul cunoștea, cum se vede, literatura veche populară.

Decît fuse don *Quijote*
Cînd din satul său veni;
Domniţe-ngrijeau de el,
Castelane, de-armăsaru-i. »[1]

adică Rocinante, fiindcă acesta este, doamnele mele, numele calului meu, aşa cum mie mi se spune don Quijote de La Mancha. Căci, cu toate că n-aş fi vrut să mă dau pe faţă pînă cînd nu m-ar fi dat în vileag singure isprăvile săvîrşite de mine în slujba domniilor-voastre şi *pro me*, nevoia de a potrivi pentru prilejul de faţă acest cîntec bătrînesc al lui Lanzaróte a fost pricina pentru care-mi aflarăţi numele pînă a nu se fi plinit vremea; însă veni-va ziua cînd luminăţiile-voastre îmi veţi porunci, şi eu mă voi supune, iar vrednicia braţului meu va sta mărturie rîvnei mele de-a vă sluji!

Fetele, care nu prea erau deprinse cu asemenea meşteşugită vorbire, nu răspunseră un cuvînt; îl întrebară doar dacă poftea ceva de mîncare.

— Aş gusta ceva, răspunse don Quijote, căci, pe cît îmi dau eu seama, mi-ar cădea cum nu se poate mai bine.

Din întîmplare se nimerise a fi tocmai într-o vineri şi nu se afla în tot hanul nimic alt decît nişte hălci dintr-un peşte, care în Castilia se cheamă *abadejo*, în Andalucía — *bacallao*, iar în alte părţi — morun sau viţel-de-mare. Atunci îl întrebară dacă nu care cumva ar voi înălţimea-sa să mănînce viţel-de-mare, căci n-aveau alt soi de peşte să-i dea de mîncat.

— Cu cît or fi mai mulţi viţei, răspunse don Quijote, cu atît vor ţine mai bine loc de vacă; căci mi-e totuna dacă-mi dai opt reali în gologani, sau o piesă de opt reali. Cu atît mai mult cu cît s-ar putea întîmpla să fie viţeii aceştia cum e juninca, de care se ştie că e mult mai bună decît vaca, sau ca iada, care întrece capra. Dar n-are decît să fie ce-o

---

[1] Adaptarea unui cîntec bătrînesc *(Romance de Lanzaróte del Lago)* la cazul lui don Quijote. Aceste cîntece bătrîneşti *(romances viejos)* erau cuprinse în nenumăratele *Romanceros*, antologii de largă circulaţie, ce se publicau în Spania, fiind denaturarea vechilor *Cantares*, poeme epice culte, refăcute din memorie şi rescrise în stil popular de către poeţi anonimi.

fi, numai să vină mai repede, căci truda şi greutatea armelor nu pot fi răbdate fără sprijinul stomacului.

Îi puseră masa în poarta hanului, ca să-i fie răcoare, şi hangiul îi aduse o porţie de morun, rău desărat şi şi mai rău gătit, dimpreună cu o pîine, la fel de neagră şi de murdară ca şi armura lui; şi aveai de ce rîde văzîndu-l cum mănîncă, pentru că, aşa cum rămăsese, cu casca în cap şi cu viziera lăsată, nu putea să ducă nimic cu mîna lui la gură dacă nu-i dădea altul îmbucătura, aşa că una din cele două doamne îi împlinea această nevoie. Dar să-i dea de băut tot nu-i fu cu putinţă, şi nici n-ar fi fost dacă hangiului nu i-ar fi venit în minte să scobească de măduvă o trestie, pe care vîrîndu-i-o cu un capăt în gură, îi turna vin pe celălalt. El primea răbdător toate acestea, mai curînd decît să rupă panglicile coifului. Cu asta se îndeletniceau ei, cînd la han sosi din întîmplare un jugănar ca să scopească vierii, şi, cum ajunse, prinse să-i zică din trişcă, de patru-cinci ori la şir, lucru care sfîrşi prin a-l încredinţa pe don Quijote că se afla în cine ştie ce faimos castel şi că-i aduseseră la cină şi muzicanţi, că morunul sărat era păstrăv pescuit atunci, pîinea — cozonac, tîrfele — doamne de viţă, iar hangiul — castelan al fortăreţei, şi cu asta socotea că nu dăduse greş atunci cînd luase hotărîrea de-a porni la drum. Dar ceea ce-l nelinişte era faptul de a nu se fi văzut încă armat cavaler, fiindcă i se părea că nu şi-ar fi putut îngădui în chip legiuit nici o aventură înainte de-a fi obţinut investitura în tagmă [1].

Capitolul III

Unde ni se povesteşte chipul hazliu în care don Quijote a fost armat cavaler

Chinuit de atare gînduri, dădu zor să termine cu cina aceea săracă de crîşmă, pe care sfîrşind-o, chemă numaidecît

[1] Ceremonia primirii unui neofit în rîndurile cavalerilor unui ordin se făcea cu anumită pompă, după un ritual ce trebuia păstrat cu stricteţe.

hangiul şi, închizîndu-se cu el în grajd, se aruncă dinaintea lui în genunchi, spunîndu-i:

— Nu mă voi ridica niciodată de unde sînt, viteze cavaler, pînă ce bunăvoinţa înălţimii-voastre nu-mi va fi hărăzit darul pe care vreau să i-l cer, şi care se va întoarce întru lauda înălţimii-voastre şi spre folosul întregului neam omenesc.

Hangiul, cînd îşi văzu oaspetele aşternîndu-i-se la picioare şi auzi din gura lui asemenea vorbe, se uită la dînsul aiurit, neştiind ce să facă, nici ce să spună, şi căută să-l hotărască a se ridica, ceea ce don Quijote nu se învoi nici în ruptul capului, pînă ce, nemaiavînd încotro, trebui să-i spună că-i hărăzea darul cerut.

— Nu mă aşteptam la mai puţin de la nemăsurata înălţimii-voastre dărnicie, stăpîne, răspunse don Quijote, aşa că vă pot spune că darul cerut de mine şi hărăzit mie de mărinimia luminăţiei-voastre este ca mîine dimineaţă să mă armaţi cavaler. Noaptea asta îmi voi priveghea armele în capela acestui castel al luminăţiei-voastre, iar mîine, cum am mai spus, se va săvîrşi lucrul pe care-l doresc atîta, ca să pot umbla cum se cuvine în cele patru vînturi, căutînd prilej de isprăvi în folosul nevoiaşilor, aşa cum e dat în sarcina tagmei noastre cavalereşti şi cavalerilor rătăcitori, precum sînt şi eu, al căror suflet tînjeşte după asemenea fapte.

Hangiul, care, aşa cum s-a mai spus, era cam pişicher şi apucase să intre la oarecare bănuieli în privinţa trăsnelii oaspetelui său, se încredinţă de-a binelea cînd ascultă pînă la capăt asemenea vorbe; şi ca să aibă de ce rîde noaptea aceea, hotărî să-i cînte în strună; aşa că-i spuse că găsea foarte cu cap ceea ce dorea şi cerea el, şi că asemenea hotărîre era firească şi proprie tuturor cavalerilor de neam, cum arăta el a fi şi cum o dovedea chipeşa lui înfăţişare; că şi el, în anii tinereţii sale, se dedase acestei îndeletniciri aducătoare de cinste, fără să fi ocolit viile din Málaga [1],

---

[1] Aici e vorba doar de haracii viilor, *Los Percheles de Málaga*, loc în afara oraşului, unde îşi uscau pescarii peştele, atîrnat de nişte prăjini orizontale, fixate pe haraci. Cartierul haracilor, numit Perchel, era vestit prin frumuseţea femeilor şi fetelor malaghene.

insulele Riarán [1], vestitul Compás de Sevilla [2], apeductul Segoviei [3], livezile de măslini din Valencia [4], Rondilla din Granada [5], plaja din Sanlúcar, oborul din Córdoba [6] şi las Ventillas din Toledo [7], precum şi alte nenumărate locuri unde şi-a pus la încercare iuţeala picioarelor şi dibăcia mîinilor, pricinuind altora multe necazuri, îmbărbătînd multe văduve desfetind multe domnişoare, trăgînd pe sfoară o seamă de orfani tutelaţi şi făcîndu-se în cele din urmă vestit prin toate judecătoriile şi tribunalele din aproape întreaga Spanie; în fine, că venise să se reculeagă în acest castel al său, unde trăia din avutul lui şi din al altora şi unde primea pe toţi cavalerii rătăcitori din orice tagmă şi de orice rang ar fi fost ei doar din marea dragoste ce le-o purta, numai să-şi împartă cu dînsul avutul, drept răsplată a frumoaselor sale porniri. Îi mai spuse că în castelul său nu se afla capelă unde să-şi poată petrece veghea armelor, căci o dărîmase ca s-o reclădească din temelii; totuşi, în caz de mare nevoie, ştia că veghile se puteau petrece oriunde aveai chef, şi că în noaptea aceea putea să-şi vegheze armele într-un *patio* [8] al castelului; căci în zori, cu vrerea lui Dumnezeu, avea să se săvîrşească îndătinatul ritual, în aşa chip încît el să rămînă armat

---

[1] « Insulele » Riarán nu erau insule: se numeau aşa de la *islas menzanas* (insulele de fructe) adică livezile din partea locului. După cucerirea cetăţii Málaga, Ferdinand Catolicul şi Isabela au dăruit cavalerului vizcain Garcí López de Arriarán o bucată de pămînt în apropierea acestui oraş, unde a plantat livezi; de aici numele de *islas de Riarán.*

[2] Compás de Sevilla — cartier de prostituate, situat la marginea oraşului.

[3] Apeductul roman din cetatea Segoviei era adăpost al multor vagabonzi.

[4] Punct din oraşul Valencia, unde se îngrămădiseră declasaţii.

[5] După unii comentatori, azi se cheamă Campillo; pe vremuri, era un loc viran, în vecinătatea lupanarului; după alţii, e doar un drum ocolit *(camino de ronda, rondilla)*, care există şi astăzi, sub alt nume însă.

[6] Cartierul sudic al oraşului, numit astfel după o fîntînă, în centrul căreia se vede un mînz *(potro* — cal tînăr, noaten) cabrînd pe un glob de piatră. Era sediul lumii interlope din Córdoba.

[7] Vestite cîrciumi dinafara cetăţii Toledo, pe drumul către Madrid, unde se bea, se mînca şi se încingeau jocuri de noroc între oameni de toată mîna.

[8] Curte interioară, caracteristică locuinţelor spaniole, înconjurată de stîlpii cerdacului din toate cele patru părţi; era, adeseori, sursa principală de lumină a încăperilor, cît mai puţin deschise spre stradă.

cavaler, atît de cavaler cum mai mult nici că se poate pe lume.

Îl întrebă dacă avea asupra lui ceva bani; don Quijote răspunse că n-avea para chioară, pentru că nu citise niciodată în istoria cavalerilor rătăcitori să-şi fi luat vreunul bani la dînsul. La aceasta hangiul îi spuse că se înşela, căci, admiţînd că în istorii nu stătea scris lucrul acesta din pricina că autorii lor nu mai găsiseră cu cale să scrie un lucru atît de lămurit şi atît de folositor, ce trebuie avut asupră-şi, cum sînt banii şi cămăşile curate, nu era cuvînt să creadă cineva că nu-şi luau; aşa că să fie încredinţat şi sigur că toţi cavalerii rătăcitori, de care sînt pline atîtea cărţi ce-o dovedesc, duceau cu ei pungi bine burduşite pentru orice întîmplare şi că aveau asupră-şi de asemeni şi rufărie, precum şi un cufăraş mic, plin de alifii pentru oblojirea rănilor primite, căci nu întotdeauna pe cîmpurile şi în pustietăţile unde se luptau și cădeau răniţi avea cine să-i îngrijească, dacă nu cumva erau prieteni cu vreun vrăjitor înţelept care să le vină numaidecît într-ajutor, aducînd prin văzduh, în cîte-un nor, vreo domniţă sau vreun pitic cu vreun şip de apă vie, din care doar gustînd o singură picătură se însănătoşeau pe loc de toate rănile şi zgaibele, ca şi cum de cînd lumea n-ar fi suferit de nimic; iar dacă s-ar fi întîmplat să nu fie aşa, cavalerii din vremi de mult trecute găseau cu cale ca scutierii lor să fie burduşiţi cu bani şi cu alte lucruri trebuincioase, ca scama şi irurile de oblojit; şi dacă se întîmpla să n-aibă scutieri (cazuri prea puţine şi rare), cavalerii îşi cărau ei înşişi toate acestea în nişte drăgălaşi de coburi, mici că aproape nici nu se vedeau pe crupa calului, ca şi cînd alte lucruri şi nu acestea ar fi fost pentru ei mai de preţ; căci, în afară de asemenea nimicuri, obiceiul de-a duce cu sine desagi n-a prea fost încuviinţat de către cavalerii rătăcitori; din pricina asta îi dădea sfatul (măcar că ar fi putut să i-o şi ordone, ca unul ce avea să-i fie în curînd naş) să nu mai pribegească de aici înainte fără bani şi fără pomenitele măsuri de prevedere, căci avea să vadă el cît de bine i-or prinde cînd nici cu gîndul n-o gîndi.

Îi făgădui don Quijote să îndeplinească tot ceea ce îl sfătuia, pînă într-un cuvînt; aşa că fură date numaidecît poruncile pentru veghea lui de arme, care avea să se petreacă într-o ogradă din coasta hanului. Şi adunîndu-şi don Quijote toată armăria, şi-o clădi deasupra teucei de lîngă o fîntînă, apoi, trecîndu-şi scutul pe după braţ, strînse lancea în pumni şi începu să se plimbe măreţ încoace şi încolo pe dinaintea jgheabului. Şi nu-şi începu bine plimbarea, că se şi înnoptase.

Hangiul le povesti la toţi cîţi erau în han despre scrînteala oaspetelui său, despre veghea lui de arme şi despre investitura cavalerească pe care-o aştepta. Se minunară toţi de-aşa ciudat soi de sminteală şi, ieşind să-l privească de departe, îl văzură cum păşea domol şi demn un timp, apoi rămînea proptit în lance să-şi aţintească ochii asupra armelor, fără să şi-i mai dezlipească de ele o bună bucată de vreme. Se înnoptase de-a binelea, dar atît de luminoasă era luna, încît se putea lua la întrecere cu astrul care-i împrumută strălucirea, aşa că toate cîte le săvîrşea novicele în ale cavaleriei erau văzute pe deplin de toată lumea.

În vremea asta îl împinse diavolul pe unul din cărăuşii ce măseseră la han să-şi adape catîrii, şi n-avea cum face asta decît dînd la o parte armele lui don Quijote, care erau clădite deasupra jgheabului. Văzîndu-l că se apropie, don Quijote îi strigă cu glas tunător:

— O, tu, oricine-ai fi, cutezătorule cavaler ce vii cu gînd de-a te atinge de ar melecelui mai viteaz rătăcitor din cîţi vor fi încins vreodată spada, ia seama la ceea ce faci şi nu te-atinge de ele, de vrei să nu-ţi laşi viaţa zălog pentru cutezanţă.

Pe cărăuş nici capul nu-l duru de vorbele lui (dar mai bine le-ar fi luat în seamă, ca să nu-l doară capul după aceea), ba, dimpotrivă, apucînd armele de curele, le azvîrli cît colo. Văzînd una ca asta don Quijote, ridică ochii la cer şi, înălţîndu-şi gîndul (pe cît se pare) la doamna şi stăpîna sa Dulcinea rosti:

— Vino-mi într-ajutor, stăpînă, întru această dintîi obidă ce întîmpină în cale-i inima vasală ţie, şi nu mă lipsi, în astă dintîi primejdie de sprijinul şi oblăduirea ta!

Rostind vorbele acestea şi altele ca ele, îşi lepădă scutul şi, ridicînd lancea cu amîndouă mîinile, îi arse cărăuşului una în cap cu atîta tărie, încît îl lungi la pămînt frumos şi bine, că dacă ar mai fi urmat o lovitură, n-ar mai fi fost nevoie de felcer să-l oblojească. După isprava asta, îşi culese armele şi-şi reluă plimbarea, la fel de netulburat ca mai înainte.

Nu mult după asta, fără să aibă habar de ce se petrecuse (căci cărăuşul zăcea încă năucit), se apropie un altul, tot cu gînd să-şi adape catîrii, şi tocmai cînd se pregătea să dea armele la o parte ca să descotorosească teuca de ele, don Quijote, fără să sufle o vorbă şi fără să ceară voie de la nimeni, îşi mai lepădă o dată scutul, mai ridică încă o dată lancea şi, chiar dacă nu-i făcu scăfîrlia zob, nu mai avu nevoie să-l atingă de trei ori în numele tatălui pe cel de-al doilea cărăuş, căci îi crăpă ţeasta în patru. Auzind zarvă, toţi cei din han deteră fuga într-acolo, şi printre ei şi hangiul. Văzînd asta, don Quijote îşi îmbrăţişă scutul şi, cu mîna pe spadă, rosti:

— O, stăpînă a tuturor frumuseţilor, tărie şi liman al bietei mele inimi, a sunat ceasul să-ntorni ochii măriei-tale înspre acest cavaler robit de tine, pe care îl aşteaptă o atît de vajnică încleştare!

La care vorbe se simţi prinzînd atîta inimă, că dacă ar fi fost să-l încolţească toţi cărăuşii din lume, şi tot n-ar fi dat înapoi nici c-o palmă. Tovarăşii celor răniţi, văzîndu-i în ce hal erau, începură a azvîrli de departe o ploaie de pietre asupra lui don Quijote, care se apăra cu pavăza cît putea mai bine şi nu îndrăznea să se depărteze de jgheab, ca să nu-şi lase armele în părăsire. Hangiul zbiera la ei să-l lase în pace, că doară le spusese cît de nebun era şi, nebun fiind, avea să scape neosîndit, măcar de-ar fi fost să-i ucidă pe toţi. Don Quijote zbiera şi el, încă şi mai tare, făcîndu-i perfizi şi trădători şi spunînd că stăpînul castelului era un mişel şi un cavaler de neam prost dacă putea consimţi să-i vadă în aşa chip trataţi pe cavalerii rătăcitori, şi că, să fie el gata investit cavaler, l-ar învăţa pe loc să mai umble cu şoalda.

— Iar de voi, adăugă el, gunoaie şi ciurucuri ale omenirii, nici nu-mi pasă! Aruncaţi cu ce vreţi, apropiaţi-vă, veniţi

şi atacaţi-mă dacă vă dă mîna, şi-aveţi să vedeţi voi cît are să vă coste nebunia şi cutezanţa voastră!

Rostea toate acestea cu atîta înfocare şi îndrăzneală, că vîrî spaima morţii în cei care-l impresurau şi, atît din pricina asta, cît şi datorită argumentelor hangiului, cărăuşii încetară să-l mai împroaşte cu pietre, iar el, la rîndul lui, îi lăsă să-şi care răniţii şi se întumă să-şi vegheze armele cu liniştea şi gravitatea de la început.

Nu-i prea veniră la socoteală hangiului şotiile oaspetelui său, aşa că se hotărî să le pună capăt şi să-i dea pe loc blestematul rang de cavaler, pînă a nu apuca să se mai işte şi altă încurcătură. Aşa că, apropiindu-se de el, îşi ceru iertăciune pentru necuviinţa cu care îl înfruntase prostimea, fără ştirea lui; dar pentru cutezanţa asta erau acuma pedepsiţi, pe bună dreptate. Îi mai spuse o dată că în castel n-aveau capelă, dar că pentru ceea ce mai rămăsese de făcut nu prea era nevoie de-aşa ceva, căci tot meşteşugul investirii cavalerilor stătea în cele două lovituri date pe ceafă şi pe umeri, după cîte avea el cunoştinţă de ceremonialul tagmei, lucru care se putea săvîrşi şi în cîmp deschis, mai ales că dusese cu bine la capăt priveghiul armelor, pentru care sînt îndeajuns două ceasuri, pe cînd el veghease mai mult de patru. Don Quijote dădu crezare tuturor acestora şi spuse că era gata să-l asculte, numai să oficieze cu cea mai mare grabă, căci, de-ar fi să fie atacat încă o dată după ce s-ar vedea armat cavaler, avea de gînd să nu mai lase picior de om viu în tot castelul, afară de cei pe care i-ar porunci gazda să-i cruţe şi pe care, din respect pentru porunca aceasta, i-ar lăsa cu viaţă.

Vîrît în sperieţi de ceea ce auzise şi temîndu-se să nu-l vadă trecînd la fapte, castelanul cără fără zăbavă un cărţoi, în care însemna paiele şi ovăzul date cărăuşilor şi, cu un capăt de lumînare pe care i-o ţinea un băiat, veni împreună cu cele două pomenite domniţe la locul unde străjuia don Quijote, căruia îi porunci să îngenuncheze. Şi citind el din catastif ca şi cum ar fi recitat vreo molitvă cucernică, pe la mijlocul citaniei ridică mîna şi-i trase un dupac zdravăn după ceafă, iar îndată după aceea, cu propria lui spadă, îi dădu o acoladă

măreaţă, mormăind mereu printre dinţi ca și cînd s-ar fi rugat. Acestea fiind împlinite, dete poruncă uneia din cele două femei să-l încingă pe don Quijote cu spada, ceea ce ea îndeplini cu multă dibăcie şi înţelepciune, căci nu de puţină era nevoie ca să nu te pufnească rîsul la fiecare punct al acestui ceremonial; dar vitejiile de care dăduse dovadă novicele de cavaler puneau rîsului stavilă. Încingîndu-l cu spada, binevoitoarea domniţă îi zise:

— Facă Dumnezeu din luminăţia-ta un cavaler plin de noroc şi deie-ţi izbîndă în lupte!

Don Quijote o întrebă de nume, ca să ştie de-aici încolo cui îi rămăsese datornic pentru binefacerea asta, căci avea de gînd să-i facă parte de onorurile pe care le va dobîndi prin vrednicia braţului său. Ea răspunse cu multă smerenie că i se spunea La Tolosa şi că era fiica unui cîrpaci de fel din Toledo, care-şi ducea zilele în mahalaua bazacei lui Sancho Bienaya, şi că avea să-l slujească şi să-l socotească drept stăpîn oriunde o vor purta paşii.

Don Quijote îi întoarse vorba rugînd-o să-i facă hatîrul ca de aici încolo să-şi pună înaintea numelui un *don*, de dragul lui, şi să se numească doña Tolosa. [1] Ea îi făgădui, iar cealaltă fată îi încătărămă pintenii, şi el înfiripă şi cu dînsa aproape acelaşi dialog, ca şi cu cea care-l încinsese cu spada O întrebă de nume şi află că i se zicea La Molinera şi că era fata unui preacinstit morar din Antequera; şi ei îi ceru don Quijote să-şi adauge un *don* şi să-şi spună doña Molinera, oferindu-se o dată mai mult s-o slujească şi s-o ocrotească. După ce fură împlinite la galop şi pe nerăsuflate ceremoniile acestea nemaivăzute pînă atunci, pe don Quijote îl cuprinse dorinţa de a se vedea odată pe cal, pornit în căutarea aventu-

---

[1] Cervantes, făcîndu-l pe don Quijote să acorde titlul de doñas unor femei ca acestea, se referă la deprecierea titlului: pe la mijlocul secolului al XVI-lea se făceau cuplete despre femeile care-și spun doña: « *Las que no se ponen don no se tienen por mugeres* ». « *Don que antes es desdon pues por él nada se dona* », scrie Sebastian de Horozco. (« Cele ce nu-și adaugă un don nu se socotesc femei. » « Don, care-i mai curînd ne-don, pentru că nu se dă pe el nimica. ») « Desdon » e o formație lexicală ad-hoc, sugerînd și disprețul (desdén), și jucînd pe radicalul don = dar.

rilor; aşa că, înşeuîndu-şi-l numaidecît pe Rocinante, îl încălecă şi, îmbrăţişîndu-şi gazda, îi spuse lucruri atît de ciudate, drept mulţămită pentru că-l armase cavaler, încît nici nu e cu putinţă să fie scrise. Hangiul, ca să-l vadă o dată plecat de la han, îi răspunse cu nu mai puţine înflorituri, cu toate că-şi scurtă cît putu vorbirea, şi, fără să-i mai ceară plată pentru mînecat, îl lăsă să plece cu Dumnezeu.

Capitolul IV

Despre ceea ce i s-a întîmplat cavalerului nostru după plecarea de la han

Se crăpa de ziuă cînd don Quijote plecă de la han, voios nevoie mare, mulţumit cum nu se mai poate şi pînă într-atîta de tulburat că se vedea armat cavaler, încît fericirea îi da ghes să gonească în galop, cît o ţineau pe mîrţoagă chingile. Dar amintindu-şi sfaturile gazdei în privinţa lucrurilor atît de trebuincioase pe care era nevoie să le aibă cu el, mai cu seamă banii şi rufăria, hotărî să se întoarcă acasă şi să-şi ia de toate, ba şi un scutier pe deasupra, făcîndu-şi socoteala să-l tocmească pe unul din plugarii cu care se învecina, om sărman şi împovărat de copii, dar cît se poate de nimerit pentru slujba de scutier al unui cavaler. Cu acest gînd îl îndrumă către satul lui pe Rocinante, care, simţind că se apropie de iesle, începu să depene din picioare cu atîta foc, încît părea că nici nu mai atinge pămîntul cu copita. Nu bătuse mult drum, cînd deodată i se păru că aude, venind din dreapta, din desişul unei păduri, nişte ţipete ascuţite ca de făptură ce se văicăreşte, şi nici n-apucă să le-audă bine că şi rosti:

— Slavă Domnului că m-a învrednicit de mare mila sa, scoţîndu-mi în cale un atît de grabnic prilej de a-mi putea duce la îndeplinire datorinţele îndeletnicirii mele, prilej din care să pot culege roadele gîndurilor mele bune! Strigătele acestea, fără îndoială, sînt ale vreunui nevoiaş sau ale

vreunei nevoiaşe, care, în nevoinţa în care se află, are nevoie de sprijinul şi de ocrotirea mea.

Şi, smuncind frîul, îl mînă pe Rocinante înspre partea de unde i se părea că vin vaietele. Mai făcînd el cîţiva paşi prin pădure, văzu legată de un stejar o iapă, iar de altul, legat un băietan, gol de la brîu în sus, care să tot fi avut cincisprezece ani; el era cel care se văicărea, şi nu din senin, căci îi căra la curele pe spinare o namilă de ţăran, care-şi întovărăşea fiecare lovitură cu cîte o sudalmă şi cîte un imbold, zicîndu-i într-una:

— Na, să te-nveţi să-ţi ţii gura ! Na, să te-nveţi să caşti ochii !

Iar băietanul răspundea:

— Nu mai fac, stăpîne, să mă trăsnească Dumnezeu dacă mai fac vreodată şi dacă n-am să am de-aici înainte grijă de turmă ca de ochii din cap !

Văzînd ce se petrecea, don Quijote strigă cu glas mînios:

— Cavaler lipsit de cavalerism, rău îţi şade să-ţi pui mintea cu cei fără apărare ! Încalecă şi pune mîna pe lance (căci se afla şi o lance [1] sprijinită de stejarul de care era legată iapa), şi-am să te fac eu să pricepi că numai laşii fac ceea ce faci dumneata !

Ţăranul, cînd se pomeni pe cap cu momîia aceea înarmată pînă-n dinţi, care-i vîra suliţa sub nas, crezu că i-a sunat ceasul, şi, cu vorbe mieroase, îi răspunse:

— Stăpîne cavaler, băietanul ăsta pe care-l pedepsesc e un argat de-al meu, care-mi slujeşte la păzitul turmei de oi ce am pe-aici, prin împrejurimi, şi e în aşa hal de lăsător, încît nu-i zi să nu-mi lipsească vreuna, iar dacă-l pedepsesc pentru nebăgarea lui de seamă, sau, mai curînd, pentru furtişag, zice c-o fac de afurisit ce sînt, ca să nu-i plătesc simbria cuvenită, dar pe Dumnezeul şi pe sufletul meu dacă nu minte !

— « Minte » în faţa mea [2], bădărane? zise don Quijote. Pe sfîntul soare care ne luminează dacă nu-ţi trec acuma

---

[1] Ţăranii purtau adeseori lance şi chiar scut. Se vede acest lucru şi în alte scrieri ale vremii.

[2] Se considera o insultă adusă persoanei cu care vorbeai să declari de faţă cu aceasta că un al treilea minte. Chiar şi faptul de a-l dezminţi pe un terţ era o necuviinţă faţă de interlocutor.

fierul lăncii ăsteia dintr-o coastă-n cealaltă! Să-l plătești îndată și fără să crîcnești, că de nu, pe Dumnezeu atoate-ocîrmuitorul, aici pe loc sfîrșesc cu tine și te nimicesc: dezleagă-l numaidecît!

Țăranul puse capul în piept și, fără multă vorbă, își dezlegă argatul, pe care don Quijote îl întrebă cît îi datora stăpînu-său. El îi răspunse că-i datora simbria pe nouă luni, cîte șapte reali pe lună. Don Quijote făcu socoteala și găsi că suma se urca la șaizeci și trei de reali, așa că-i porunci țăranului să-i scoată fără întîrziere din pungă, dacă-i era dragă viața. Țăranul, vîrît în sperieți, răspunse că să n-aibă parte de năpasta ce-i căzuse pe cap și de jurămîntul pe care-l făcuse (cu toate că n-apucase să se jure pe nimica) dacă erau atîția; pentru că mai avea să-i scadă și să-i pună în socoteală trei perechi de încălțări pe care i le dăduse, și un real, costul a două rînduri de lipitori [1], ce pusese el să-i pună cînd fusese bolnav.

— Toate astea-s bune și frumoase, îi întoarse don Quijote vorba, numai că încălțările și lipitorile trebuie să rămînă în prețul bicelor pe care i le-ai tras fără să-ți fi greșit cu nimica, căci dacă el a rupt pielea încălțărilor plătite de dumneata, apoi și dumneata i-ai rupt lui pielea; iar dacă bărbierul i-a luat sînge cînd era bolnav, dumneata l-ai sîngerat teafăr-sănătos; așa că dinspre partea asta nu ți-e dator cu nimica.

— Din păcate, stăpîne cavaler, n-am bani la mine; dar să vină Andrés cu mine acasă, că i-i dau pe toți, pînă într-o para.

— Eu, să mă duc cu el? strigă băietanul. Iar? O dată cu capul! Nici prin gînd nu-mi trece, stăpîne, căci dacă s-o vedea iar singur cu mine, mă jupoaie de viu, ca pe sfîntul Bartolomeu!

— Ba n-are s-o facă, îi întoarse vorba don Quijote. Ajunge să i-o poruncesc eu, și are să-și țină cuvîntul din respect pentru mine, iar dacă-mi și jură pe sfînta lege a tagmei cava-

---

[1] În text, *sangrias* — lăsări de sînge. La noi, aceste sîngerări se practicau prin punerea lipitorilor pe diversele părți ale trupului bolnav. În Spania se deschideau cu bisturiul unele vene, lăsîndu-se să curgă o cantitate de sînge. *Las sangrias* era un leac la mare cinste în medicina medievală.

tereşti în care a fost primit, îl las să plece slobod şi mă pun chezaş pentru plata simbriei.

— Ia seama, măria-ta, stăpîne, la ce vorbeşti, zise iar băietanul, căci stăpînu-meu pe care-l vezi aicea nu-i cavaler nici de leac, şi nici n-a fost primit vreodată în vreo tagmă cavalerească, fiindcă el nu-i altul decît Juan Haldudo chiaburul, sătean din Quintanar.

— N-are-a face, răspunse don Quijote, fiindcă şi Halduzii pot fi cavaleri, cu atît mai mult cu cît fiecare om e odrasla faptelor sale.

— Asta aşa-i, răspunse Andrés, dar dacă-i vorba de stăpînu-meu, odrasla căror fapte poate fi el, cînd îmi popreşte simbria, şi sudoarea, şi truda?

— Nu-ţi popresc nimica, frate Andrés, îi întoarse vorba ţăranul, dar fă-mi numai hatîrul şi vino cu mine, căci jur pe toate tagmele care-s cavalereşti pe lumea asta c-am să-ţi plătesc tot, aşa cum am spus, pînă într-o para, ba încă şi cu dobîndă.

— De dobîndă te scutesc, zise don Quijote. Dă-i simbria în reali, şi-s foarte mulţumit cu asta. Dar bagă de seamă să faci aşa cum ai jurat, că de nu, îţi jur şi eu, tot pe jurămîntul pe care-ai jurat, că mă voi întoarce să te caut şi să te pedepsesc, şi că nu scapi de mine nici dacă te ascunzi în gaură de şarpe. Iar dacă vrei să ştii cine ţi-o porunceşte, ca să te simţi şi mai vîrtos legat să-ţi ţii jurămîntul, află că eu sînt viteazul don Quijote de La Mancha, tămăduitorul nedreptăţilor şi obidelor, aşa că rămîneţi cu Dumnezeu, şi să nu-ţi muţi gîndul de la cele făgăduite şi juruite, sub pedeapsa pedepsei de care-am pomenit.

Şi spunînd acestea, dete pinteni lui Rocinante şi se îndepărtă cît putu mai grabnic. Ţăranul îl urmări cu privirea, şi cînd îl văzu ieşit din pădure şi pricepu că n-avea de gînd să se mai arate, se înturnă spre argatul său Andrés şi-i vorbi aşa:

— Vin'la taica, băiete, să-ţi plătesc ce-ţi sînt dator, aşa cum mi-a poruncit tămăduitorul obidelor.

— Ţi-o dau cu jurămînt, zise Andrés, şi poţi fi încredinţat dumneata că n-ai cum să nu îndeplineşti porunca acestui

milostiv cavaler, ţie-l Dumnezeu o mie de ani cu viaţă, că după cît e de viteaz şi de bun judecător, te-a văzut sfîntul dacă nu-mi plăteşti, că se întoarce, şi pe loc face ce-a zis că face.

— Ţi-o dau şi eu cu jurămînt, spuse ţăranul, dar de mult ce te iubesc, vreau să-mi sporesc datoria, ca să-ţi pot spori şi plata.

Şi, apucîndu-l de-o mînă, îl legă din nou de stejar şi-i trase la gîrbace, de-l lăsă mài mort.

— Cheamă-l acuma, jupîne Andrés, zicea ţăranul, pe tămăduitorul nedreptăţilor, să vezi cum are s-o tămăduiască şi pe asta, cu toate că mă bate gîndul că n-am dus-o la capăt, fiindcă-mi vine chef să te jupoi de viu, aşa cum te temeai.

Pînă în cele din urmă îl dezlegă, totuşi, şi-i dădu drumul să-şi caute judecătorul, ca să-şi ducă la îndeplinire judeţul în care se rostise. Andrés plecă tare cătrănit, jurînd să meargă în căutarea viteazului don Quijote de La Mancha şi să-i povestească de-a fir-în-păr toată pătărania, mai jurînd şi că stăpînul său avea să i-o plătească cu vîrf şi îndesat; cu toate acestea, el plecă plîngînd şi stăpînul său rămase rîzînd; acesta-i felul în care îndreptă nedreptatea viteazul don Quijote, care, cum nu se poate mai încîntat de cele întîmplate, căci i se părea că-şi începuse într-un ceas bun şi cu măreţie isprăvile cavalereşti, se îndemna la drum cu multă mulţumire de sine spre satul lui, rostind ca pentru dînsul:

— Ferice te poţi socoti între cîte femei vieţuiesc pe pămînt, o, tu, frumoasă între frumoase, Dulcinea del Toboso, că ţi-a fost ursit de soartă să robeşti voinţei şi meritelor tale pe un cavaler atît de vajnic şi de vestit cum este şi va fi don Quijote de La Mancha, care, cum ştie o lume întreagă, doar de ieri armat cavaler, a şi lecuit azi cea mai mare nedreptate şi jignire pe care nelegiuirea o putea închipui şi cruzimea omenească săvîrşi, căci astăzi smulse biciul din mîna acelui neîmblînzit vrăjmaş, care atît de pe nedrept tăbărîse cu bătaia asupra unui biet copil nevolnic!

Între timp ajunse la o răspîntie de unde porneau patru drumuri, şi-i veniră pe loc în minte răscrucile la care stăteau

cavalerii rătăcitori să chibzuiască pe ce drum, din cîte aveau în față, să apuce; și, ca să facă întocmai ca ei, rămase o bucată de vreme locului, și, după ce se gîndi mult și bine, dădu frîu liber lui Rocinante, lăsîndu-se în voia calului, care-și urmă primul îndemn, acela de a lua calea grajdului. Iar după ce merse ca la vreo două poște, don Quijote văzu pe drum o grămadă de oameni care, cum se află mai tîrziu, erau niște neguțători toledani plecați să cumpere mătase din Murcia. Erau șase, și umblau cu umbrelele deschise, cu alți patru oameni călări în urmă, slugile lor, și cu trei catîrgii umblînd pe jos. Nici nu-i zări bine don Quijote, și-i intră pe dată în cap că-i vorba de o nouă aventură, și, ca să imite întru totul — atîta cît i se părea cu putință — isprăvile citite în cărți, își zise că se potrivește aici de minune una pe care-avea de gînd s-o săvîrșească. Și, astfel, luîndu-și o ținută măreață și sigură de sine, se înfipse bine în șa, își strînse scutul la piept, cu lancea în cumpănire, și, proțăpit în mijlocul drumului, stătu să aștepte apropierea cavalerilor acelora rătăcitori (căci îi și judecase drept atare și hotărîse că asta sînt), iar cînd ajunseră ei la depărtarea de la care se puteau vedea și auzi unul pe altul, don Quijote dete glas și rosti, cu ton de sfidare:

— Să stea locului toată lumea dacă nu mărturisiți cu toții că nu se află pe fața pămîntului domniță mai frumoasă decît împărăteasa din La Mancha, neasemuita Dulcinea del Toboso!

Stătură locului neguțătorii la auzul acestor cuvinte și la văzul ciudatei figuri a celui care le rostea și, după chipul și vorbele lui, nu le trebui mult pînă să-și dea seama de nebunia insului; dar avură chef să vadă mai pe îndelete încotro țintea mărturisirea aceea, care le era cerută, așa că unul din ei, cam mucalit din fire și hîtru cum nu se mai poate, răspunse:

— Señor cavaler, noi, ăștia, habar n-avem cine este frumoasa domniță de care vorbești; arată-ne-o, și dacă o fi să fie de-așa neasemuită frumusețe cum ne lași să înțelegem, cu dragă inimă și fără să ne strîngă nimeni cu ușa vom

recunoaşte adevărul pe care ne ceri să-l mărturisim dinspre parte-ţi.

— Dacă v-aş arăta-o, îi întoarse don Quijote vorba, cu ce mare ispravă v-aţi mai putea lăuda mărturisind un adevăr atît de vădit? Lucrul de căpetenie este să credeţi fără s-o fi văzut, să mărturisiţi, să declaraţi, să juraţi şi să susţineţi, că de unde nu, aveţi de-a face cu mine, ţopîrlani şi neamuri proaste ce sînteţi! Veniţi numaidecît, unul cîte unul, aşa cum cere rînduiala cavaleriei, sau toţi buluc, cum e obiceiul şi năravul celor de teapa voastră; vă aştept aici, gata de orice-o fi să fie, încredinţat că am dreptatea de partea mea.

— Señor cavaler, răspunse neguţătorul, cu rugăminte cad la picioarele măriei-tale şi te rog, în numele tuturor acestor principi ce sînt aici de faţă, să te milostiveşti, ca să nu ne încărcăm sufletul mărturisind un lucru nemaiauzit şi nemaivăzut de noi vreodată, mai cu seamă că ar fi în paguba împărăteselor şi regilor din Alcarria şi Extremadura, şi să fii bun a ne arăta vreo icoană de-a acestei domniţe, măcar de-ar fi ea doar cît un bob de grîu, căci dintr-un fir de aţă poţi şti cum e tot ghemul, şi cu asta noi rămînem mulţumiţi și încredinţaţi, iar măria-ta vei rămîne încîntat şi răsplătit. Ba încă socot că sîntem pînă într-atîta de părerea măriei-tale, încît, chiar dacă portretul ne-ar arăta că e chioară de un ochi, iar din celălalt i se scurge rugină şi pucioasă, cu toate astea, ca să fim pe placul măriei-tale, vom spune spre cinstea sa tot ce ţi-o plăcea să spunem!

— Nu i se scurge, lepădătură nemernică, răspunse don Quijote aprins de furie, nu i se scurge, zic, ceea ce zici, ci dimpotrivă, ambră și parfum de mosc, şi nu e nici chioară, nici gheboasă, ci e mai dreaptă decît un fus de Guadarrama [1], iar nemaiauzita hulă ce v-a ieşit din gură împotriva unei atît de cereşti frumuseţi, ca aceea a doamnei şi stăpînei mele, aveţi să mi-o plătiţi!

---

[1] Comparaţia cu fusul, pentru a arăta cît e de zvelt și de drept un trup omenesc, este curentă. La Madrid se spunea: « Drept ca un fus de Guadarrama », pentru că din brazii înalţi ai munţilor acestora se fabricau fusele ce se aduceau pe piaţa capitalei.

Şi, zicînd acestea, se năpusti cu lancea în jos împotriva celui care vorbise, cu atîta furie şi necaz, că dacă soarta milostivă n-ar fi făcut să se poticnească Rocinante şi să cadă la jumătatea drumului, ar fi fost vai şi-amar de îndrăzneţul negustor. Rocinante se prăvăli şi-şi trimise stăpînul de-a rostogolul cît colo pe mirişte. Şi, încercînd el să se ridice, ridică-te dacă poţi ! Aşa de tare îl trăgeau în jos lancea, scutul, pintenii şi casca, pe lîngă greutatea armurii străvechi ! Şi pe cînd se lupta să se scoale şi nu izbutea, zicea într-una:

— Nu fugiţi, mişeilor, oameni de nimic! Staţi un pic, că nu din vina mea, ci dintr-a calului, zac eu acuma la pămînt!

Unul din catîrgiii care mergeau după neguţători, şi care trebuie să fi fost cam ţîfnos din fire, auzind cît de neobrăzat îi înfrunta bietul cavaler căzut, nu-l mai răbdă inima să nu-i răspundă cu cîţiva ghionţi în coaste. Aşa că, apropiindu-se de el, puse mîna pe lance şi, după ce i-o făcu bucăţi, începu să-l ciomăgească pe don Quijote al nostru cu una din ele. Şi, oricît era el de turnat în fier din cap pînă-n picioare, îl îmblăti ca pe-un sac de fasole. Strigau la argat stăpînii să nu-i care atîtea lovituri cavalerului şi să-l lase; dar băietanul se înfierbîntase şi nu se îndură să părăsească jocul pînă ce nu-şi vărsă toată mînia; aşa că, adunînd de pe jos şi celelalte scurtături de lance, nu se lăsă pînă nu le mai rupse o dată în capul bietului cavaler căzut, care, cu toată grindina de lovituri ce se abătuse asupra lui, tot nu-şi punea frîu limbii, ameninţîndu-i, c-o falcă în cer şi cu una în pămînt, pe bandiţi, căci drept asta îi lua acuma.

Băietanul osteni, şi neguţătorii îşi urmară drumul, avînd ce-şi spune, cît vor fi umblat, pe socoteala sărmanului cavaler ciomăgit, care, după ce se văzu singur, se apucă din nou să încerce dacă se poate ridica; dar dacă nu putuse cînd era bun-teafăr, cum avea să poată acuma, îmblătit şi deznodat? Ba încă se socotea norocos, părîndu-i-se nenorocirea dintre cele nelipsite cavalerilor rătăcitori şi punînd vina pe de-a-ntregul pe seama calului; dar de ridicat n-avea cum să se ridice, după cît îi erau de muiate oasele.

Capitolul V

Unde se povestesc mai departe nenorocirile cavalerului nostru

Văzînd aşadar că, într-adevăr, nu se putea mişca, n-avu altceva de făcut decît să-şi afle scăparea în leacul lui obişnuit, acela de a se purta cu gîndul la vreo ispravă din cărţile sale, şi sminteala îi aduse în minte întîmplarea cu Baldovinos şi cu marchizul de Mantua [1], cînd l-a părăsit Carloto în munţi, rănit — istorie pe care o ştiu pînă şi copiii, n-o trec cu vederea nici cei tineri, o laudă şi o cred chiar cei bătrîni, şi, cu toate astea, nu e mai adevărată decît minunile lui Mahomed. [2] Deci povestea asta i se păru lui că se potriveşte de minune cu impasul în care se găsea; aşa că, dînd semne de mare suferinţă, începu să se rostogolească în ţărînă şi să rostească, abia trăgîndu-şi sufletul, întocmai ceea ce se zice că zicea Cavalerul Pădurii, rănit:

« Unde eşti, stăpînă-doamnă,
Că durerea-mi nu te doare?
Ori nu ştii că mor, stăpînă,
Ori mă-nşeli şi eşti sperjură! » [3]

În chipul acesta spuse pe de rost tot cîntecul bătrînesc, pînă la versurile care sună:

« Nobile marchiz de Mantua,
Unchi şi domn al meu pe lume »

---

[1] Personaje dintr-un cîntec bătrînesc *(romance viejo)*, foarte popular în vremea lui Cervantes, care circulase oral pînă la publicarea lui în *Cancionero de Ambéres (Culegerea de cîntece din Anvers)*, în 1555, volum pe care Cervantes s-a dovedit că nu-l citise, aşa că se explică de ce va transcrie primele versuri ale baladei (vezi nota 3) în altă versiune.

[2] În epocă se folosea aluzia la pretinsele minuni ale profetului fondator al islamismului, ca o batjocură adresată de către creştini maurilor.

[3] Versurile citate aici de Cervantes nu sînt, cum s-ar putea crede, extrase din balada populară a marchizului de Mantua, ci reprezintă un citat dintr-o baladă cu aceeaşi temă, imitaţie a acelei vechi, compusă, chiar în vremea lui Cervantes, de un anume Jerónimo Treviño şi tipărită în 1598 într-o culegere de la Alcalá, versiune pe care *Don Quijote* pare să o ia drept cea originală.

Și vru soarta ca, ajuns la versul acesta, să treacă pe acolo un plugar din chiar satul său, un vecin, care tocmai își dusese niște saci de grîu la moară; văzînd țăranul un om întins la pămînt, se apropie de el și-l întrebă cine era și de ce boală suferea de se văicărea așa de jalnic. Don Quijote nu mai avu nici o îndoială că omul nu era altul decît marchizul de Mantua, unchiul său, așa că nu-i răspunse altceva decît ceea ce urma în stihul cîntecului bătrînesc, unde trebuia să-i dea socoteală de toată nenorocirea lui și de dragostea dintre fiul de împărat și nevastă-sa, totul în același chip în care se cîntă din bătrîni. Țăranul stătea uluit și asculta taclalele acestea fără rost. Iar cînd îi ridică viziera, hărtănită toată de ciomăgeală, și-i șterse fața plină de țărînă, nici nu i-o ștersese bine că-l și recunoscu și-i vorbi:

— Señor Quijada (că așa trebuie să-l fi chemat cînd era în toate mințile și nu se preschimbase dintr-un hidalgo pașnic în cavaler rătăcitor), cine te-a adus, luminăția-ta, în starea asta?

Dar el îi dădea zor cu cîntarea la orice-l întreba. Văzînd omul acela de ispravă una ca asta, îi scoase cît putu mai binișor armura care-i încingea pieptul și spatele, ca să vadă dacă n-avea vreo rană, dar nu văzu nici urmă de sînge ori vreun alt semn. Se încumetă să-l ridice de la pămînt și, cu chiu cu vai, îl sui pe măgarul lui, care i se părea un animal mai liniștit. Culese de pe jos armele, pînă și scurtăturile de lance, și le legă toate pe spinarea lui Rocinante, pe care-l luă de frîu, și pe măgar de căpăstru, și o porni la drum spre satul său, pus pe gînduri de-a binelea de prăpăstiile pe care le tot îndruga don Quijote; și nu mai puțin dus pe gînduri călătorea don Quijote, care, de hărtănit ce era și de frînt în bătaie, de-abia se putea ține pe măgar, oftînd din cînd în cînd din băierile inimii, încît îl sili din nou pe țăran să-l întrebe ce-l durea. Și n-are cum fi altfel decît că îi aducea diavolul în minte toate istoriile croite după tiparul pățaniilor sale, căci în clipa aceea, uitîndu-și dintr-o dată de Baldovinos, îi răsări în minte maurul Abindarráez, în momentul cînd alcaidele de Antequera, Rodrigo de Narváez, îl luă și-l duse rob în cetatea sa. Așa că, atunci cînd țăranul începu să-l întrebe

cum se simţea şi ce-l durea, îi răspunse cu vorbele şi cu frazele cu care *abenceraj* [1]-ul prins îi răspundea lui Rodrigo de Narváez, întocmai aşa cum citise el povestea asta în *Diana* lui Jorje de Montemayor [2], unde se află scrisă, folosindu-se de ea cu atîta simţ al potrivelii, încît plugarul începu să-şi blesteme zilele, fiindu-i lehamite să tot asculte grămada aceea de neghiobii, şi din asta îşi dete seama că vecinul său se cam zărghise, aşa că zorea cît putea să ajungă mai repede în sat, ca să fie scutit de plictiseala ce-i pricinuia don Quijote prin cuvîntarea lui peste măsură de lungă. Ajuns la capătul ei, acesta adăugă:

— Trebuie să ştii, luminăţia-ta, señor don Rodrigo de Narváez, că frumoasa Jarifa, de care ţi-am vorbit, este, în clipa de faţă, gingaşa Dulcinea del Toboso, pentru care am săvîrşit, săvîrşesc şi voi săvîrşi cele mai faimoase isprăvi cavalereşti din cîte s-au văzut, se văd ori se vor vedea vreodată pe lume.

La acestea, plugarul răspunse:

— Ia seama, luminăţia-ta, că eu nu sînt, păcatele mele, nici don Rodrigo de Narváez, nici marchizul de Mantua, ci Pedro Alonzo, vecinul luminăţiei-tale, iar luminăţia-ta nu eşti cîtuşi de puţin Baldovinos ori Abindarráez, ci preacinstitul hidalgo, señor Quijada, aşa cum mă vezi şi te văd.

— Ştiu eu prea bine cine sînt, răspunse don Quijote, şi ştiu că pot fi nu numai ceea ce am spus, ci pot să fiu toţi cei

---

[1] Rodrigo de Narváez a fost cel dintîi alcaide al cetăţii Antequera, pe vremea luptelor cu maurii pentru recucerirea peninsulei. *Abenceraj* înseamnă membru al unei vestite familii nobile, la mare cinste printre maurii din Granada pe vremea regatului arab.

[2] Scriitor spaniol, originar din Portugalia (al cărui nume exact, Montemor, vine de la localitatea în care s-a născut, lîngă Coimbra). Este autorul vestitelor *Şapte cărţi ale Dianei*, roman pastoral cu mare răsunet în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, devenit modelul spaniol al genului, plin de artificialitate şi convenţionalism, tipică literatură curteană; ca dată de apariţie a *Dianei* (ediţia I a apărut fără indicaţia anului) uneori e trecut anul 1542, alteori 1545, dar se pare că această carte nu e anterioară anului 1558, cînd s-a tipărit la Valencia, deşi e cert că lucrarea a fost scrisă mai demult, sub Carol Quintul. *Istoria abenceraj-ului Abindarráez şi a frumoasei Jarifa*, o nuvelă tipărită în 1565, a fost integrată de Montemayor în Cartea a IV-a.

doisprezece *pairs* ai Franței laolaltă, și toți cei nouă cavaleri ai Faimei[1], pentru că toate isprăvile pe care le-au făcut ei, luați buluc și fiecare în parte, nu-s nimica pe lîngă ale mele!

Tot în asemenea taclale, și în altele de același soi, o ținură într-una pînă-n sat, unde ajunseră pe înnoptate; dar plugarul se opri la marginea lui, așteptînd să se întunece de-a binelea, ca să nu fie văzut cinstitul hidalgo așa zdrumicat cum era și călărind ca vai de el. Cînd i se păru c-a venit clipa, intră în sat și porni spre casa lui don Quijote, pe care o găsi toată cu susu-n jos. Erau acolo preotul din sat și bărbierul, prieteni buni cu don Quijote, cărora le striga, cît o ținea gura, chelăreasa:

— Ce spui dumneata, domnule licențiat Pero Pérez (căci așa-l chema pe preot), de nenorocirea stăpînului meu? Iaca-s trei zile de cînd ia-l de unde nu-i, și pe el, și calul, și scutul, și lancea, și armura. Că-mi vine să cred, și zău că ăsta-i adevărul adevărat, tot așa cum e-adevărat că m-am născut ca să mor, că blestematele astea de bucoavne de cavalerie, pe care le-a adunat și le tot buchisește într-una, l-au scos din minți; că acum abia mi-aduc eu aminte cum l-am auzit de multe ori vorbind singur și spunînd că avea de gînd să se facă nici mai mult nici mai puțin decît cavaler rătăcitor și să plece în căutare de aventuri în lumea largă. Fir-ar ele ale dracului de terfeloage, și avea-le-ar în grijă flăcările iadului, c-au dat de rîpă mințile celui mai deștept om din toată La Mancha!

Nepoata îi ținea hangul, ba încă spunea și mai și:

— Află dumneata, jupîn Nicolás (acesta era numele bărbierului), că nu o dată i s-a întîmplat unchiului meu să procitească în ticăloasele astea de cărți de aventura-vura cîte două zile și două nopți în șir, după care zvîrlea cît colo cartea din mînă, apuca spada și începea să dueleze cu pereții; și cînd

---

[1] Cei nouă cavaleri ai Faimei evocă o scriere franceză veche, intitulată *Cronica numită triumful celor nouă ai Faimei*, proslăvind faptele a trei eroi biblici (Iosua, David și Iuda Macabeul), a trei eroi din antichitatea greco-romană (Alexandru cel Mare, Hector și Iuliu Cezar) și a trei eroi medievali ai creștinătății (regele Arthur, Carol cel Mare și Godeffroy de Bouillon).

cădea de oboseală, spunea că omorîse patru uriaşi cît patru bivoli, iar sudorile care-l treceau de-atîta hrintuială el le lua drept sîngele rănilor primite în bătălie şi, bînd pe loc o bărdacă de apă rece, se simţea teafăr şi împăcat şi zicea că apa aceea era un balsam preţios, pe care i-l adusese înţeleptul Esquife, un mare vrăjitor, ce-i era prieten. Dar numai eu sînt de vină pentru toate cele întîmplate, că nu v-am dat dumneavoastră de ştire, de-atuncea, de smintelile unchiului şi stăpînului meu, ca să-i găsiţi leacul pînă a nu fi ajuns unde a ajuns, şi să daţi pe foc toate cărţile astea afurisite (de care e plină casa), că merită să fie puse pe rug, mai dihai decît dac-ar fi scripturi eretice!

— Asta zic şi eu, rosti preotul; şi, pe ce am mai sfînt dac-oi lăsa să treacă ziua de mîine fără să le aduc la judecată în văzul lumii, ca să fie osîndite la rug şi să nu mai dea prilej celor ce le-ar citi să mai facă ceea ce bunul meu prieten trebuie să fi făcut.

Toate acestea le-auzeau ţăranul şi cu don Quijote, şi din ele pricepu pe de-a-ntregul plugarul de ce boală suferea vecinul său, aşa că porni a spune, strigînd cît îl ţinea gura:

— Deschideţi, deschideţi, boieri mari, deschideţi poarta, să intre seniorul Baldovinos şi marchizul de Mantua, care se întoarce rănit, împreună cu seniorul maur Abindarráez, luat rob de viteazul Rodrigo de Narváez, alcaidele din Antequera.

La strigătele acestea ieşiră cu toţii şi, recunoscîndu-şi ei prietenul, iar ele, unchiul şi stăpînul, care tot nu se dăduse jos de pe măgar, pentru că nu putea descăleca, deteră fuga să-l îmbrăţişeze. Dar el le spuse:

— Staţi cu toţii locului, că mă întorc rănit de moarte din vina calului meu: întindeţi-mă în aşternut şi chemaţi, dacă se poate, pe înţeleapta Urganda, ca să mă oblojească şi tămăduiască de răni.

— Ia te uită, ceasul rău! strigă, auzind acestea, chelăreasa. Îmi spunea mie inima de unde i se trage stăpînului meu! Intră, luminăţia-ta, în casă, şi fii binevenit, că şi fără Spurcanda aia, om şti noi să te îngrijim aici cum se cuvine. Afuri-

site fie, încă o dată şi de o sută de ori, terfeloagele acelea de cavalerie care te-au adus în asemenea hal!

Îl duseră numaidecît în pat şi, umblînd să-i vadă rănile, nu-i aflară nici una. El le spuse că n-avea decît vînătăi, fiindcă îl buşise zdravăn de pămînt calul său, Rocinante, pe cînd se lupta cu zece uriaşi, cei mai vajnici şi mai uriaşi dintre uriașii ce se pot afla pe aproape toată faţa pămîntului.

— Aha-ha-ha-ha, zise preotul, au intrat şi uriaşii în horă? Pe crucea mea că nu mă prinde noaptea de mîine fără să le fi ars!

Îi puseră mii de întrebări lui don Quijote, dar el nu vru să răspundă la nici una, alt decît că vroia să guste ceva şi să fie lăsat să aţipească, că de asta avea mai mare nevoie acuma. Asta şi făcură, iar preotul îl descusu amănunțit pe ţăran asupra chipului în care-l găsise pe don Quijote. Omul le povesti totul, și toate prăpăstiile cîte i le îndrugase atunci cînd îl găsise și în timp ce-l căra, lucru care turnă ulei peste foc, întărindu-i licenţiatului [1] dorinţa de a face ceea ce şi făcu a doua zi: să-l cheme adică pe prietenul său bărbierul, jupîn Nicolás, şi, împreună cu el, să vină acasă la don Quijote.

Capitolul VI

Despre marea și plina de haz rînduială pusă de preot și de bărbier în biblioteca iscusitului nostru hidalgo

Acesta nu se sculase încă. Preotul ceru de la nepoată cheile odăii unde erau cărţile aducătoare de pacoste, şi ea i le dădu cu dragă inimă. Se vîrîră cu toţii în odaie, și chelăreasa împreună cu ei, găsind acolo mai bine de o sută de cogeamitea bucoavne, cu scoarţe meşteşugit lucrate, şi alte cărţi mai micşoare; şi cum le văzu, chelăreasa se răsuci pe călcîi şi ieşi din odaie în graba mare, ca să se întoarcă numaidecît cu o străchioară de agheasmă şi un pămătuf, zicînd:

— Ia ţine dumneata asta, domnule licenţiat, şi stropeşte prin odaie, să nu fie pe-aici vreun vrăjitor din cei de mişună

[1] Adică preotului, care-și luase diploma de absolvent al universității.

prin cărţile astea, că te pomeneşti că s-apucă să ne mai şi farmece, drept pedeapsă că vrem să-i osîndim, trimiţîndu-i pe ceea lume!

Licenţiatului îi veni să rîdă de naivitatea chelăresei şi-i ceru bărbierului să-i dea din vraful de cărţi cîte una, ca să vadă despre ce-i vorba în fiecare, fiindcă se putea întîmpla să se fi aflat printre ele vreunele care să nu merite a fi osîndite la rug.

— Nu, zise nepoata, n-avem cuvînt să ne milostivim de nici una, pentru că laolaltă au fost făptaşii! Mai bine le-am arunca pe fereastră in *patio* şi-am face din ele un morman ca să-i dăm foc, sau, mai curînd, le-am duce în curtea din dos [1] şi-am înălţa rugul acolo, ca să nu ne supere fumul.

La fel vorbi şi chelăreasa, aşa de mare chef aveau amîndouă să vadă moartea acelor nevinovaţi; dar preotul nu se învoi la una ca asta mai înainte de-a le fi citit măcar titlurile. Cea dintîi operă pe care i-o dete în mîini jupîn Nicolás fu *Amadís de Gaula*, în patru volume, şi preotul rosti:

— Pare să fie o tainică potriveală, căci, pe cîte am auzit eu vorbindu-se, cartea asta a fost cel dintîi roman cavaleresc din cîte s-au tipărit în Spania, şi din ea îşi iau izvodul şi obîrşia toate celelalte, aşa că, după părerea mea, sîntem ţinuţi să-l osîndim la rug fără nici o amînare, ca pe un propovăduitor de erezii care a dat naştere unei atît de spurcate secte.

— Ba nu, domnule părinte, vorbi bărbierul, că eu am mai auzit spunîndu-se și că e cea mai bună dintre toate cărţile de soiul acesta cîte au fost vreodată scornite, aşa că trebuie iertată, ca una ce este unică în felul ei.

— Adevărat, zise preotul. Aşa că, pînă una-alta, o lăsăm cu viaţă. S-o vedem pe cealaltă, de-alături.

— Asta, citi bărbierul, se cheamă *Isprăvile lui Esplandián* [2], *fiul legitim al lui Amadís de Gaula.*

---

[1] Curtea din dos *(corral)* nu mai făcea parte din arhitectura locuinței, ci era în afara zidurilor casei, ca ogrăzile noastre.

[2] Titlul complet al acestei lucrări e *Las sergas del muy virtuoso cavallero Esplandián (Isprăvile preavirtuosului cavaler Esplandián)*, alcătuind cea de-a patra carte pe care Ordonez de Montalvo o adaugă la cele trei, existente ante-

— Apoi, vorba ceea, grăi preotul, ce folos că tata-i ban, dacă eu-s golan: pune mîna pe ea, coană chelăreasă, deschide fereastra şi fă-i vînt în ogradă, ca să fie temelie rugului ce-avem de înălţat.

Chelăreasa, cu mare mulţumire, făcu întocmai, şi bunătate de *Esplandián* îşi luă zborul spre ograda din dos, aşteptînd cu răbdare pîrjolul ce-l ameninţa.

— Mai departe! porunci preotul.

— Cel care vine la rînd, zise bărbierul, este *Amadís de Grecia* [1], ba aş putea jura chiar că în tot şirul ăsta nu-s decît rubedenii de-ale lui Amadís!

— Atunci, în ograda din dos cu ei, zise preotul, că l-aş arde şi pe tata care m-a făcut de l-aş vedea ivindu-se cu chip de cavaler rătăcitor, numai să pot trimite la rug pe regina Pintiquiniestra şi pe păstorul Darinel, cu eglogele lor cu tot, şi cu afurisita aceea de vorbărie întortocheată a autorului!

— Sînt de aceeaşi părere, zise bărbierul.

— Şi eu la fel, adăugă nepoata.

— Păi, dacă-i aşa, rosti şi chelăreasa, dă-le încoa, şi-n ogradă cu ele!

I le dădură, că erau o mulţime, şi ea îşi cruţă osteneala atîtor trepte şi dădu cu ele de pămînt de sus de la fereastră.

— Ce-i cu balerca asta? făcu preotul.

— Asta e, răspunse bărbierul, *Don Olivante de Laura* [2].

---

rior, ale romanului *Amadís de Gaula* (vezi nota 2, p. 82), spre a proslăvi faptele fiului lui Amadís. Titlul, corupt din *Las ergas*, provine din grecescul *erga* (fapte). A apărut şi separat la Sevilla, în 1510, cu subtitlul *Ramo de las quatro libros de Amadís (Buchet al celor patru cărţi ale romanului « Amadís »).*

[1] *Amadís de Grecia* este intitulată a noua carte a lui *Amadís de Gaula*, de fapt istoria altui cavaler, fiul lui Lisuarte de Grecia, care fusese cîntat într-un roman din 1514. Versiunea datorată lui Feliciano de Silva este din jurul anului 1530. În urma succesului acestor două cărţi (mai este şi un alt *Amadís de Grecia*, tot din 1514) au ieşit la iveală *Florisel de Niquea* de acelaşi Feliciano de Silva, industriaş al literaturii de succes, apoi *Rogel* şi *Esferamundi*, tratînd poveştile puse pe seama urmaşilor lui Amadís de Gaula. *Florisando* e istoria nepotului acestuia. De aici aluzia bărbierului la filiaţia acestor cărţi.

[2] *Historia del invencible caballero D. Olivante de Laura, principe de Macedonia, que por sus admirables hazañas vino á ser principe de Constantinopla . . . (Povestea neînvinsului cavaler Don Olivante de Laura, principe de*

— Autorul acestei cărţi, zise preotul, e tot cel care a compus *Grădina de flori*, şi pe drept cuvînt e greu de spus care din două e mai adevărată, sau, mai bine zis, care din două e mai puţin mincinoasă; tot ce pot spune e că are să ia drumul ogrăzii, de fistichie şi trufaşă ce e.

— Asta care vine acuma e *Florismarte de Hircania* [1], zise bărbierul.

— Aici erai, señor Florismarte? răspunse preotul. Pe cinstea mea, că repede şi degrabă ai să te mai vezi în curtea de din dos, în pofida ciudatei tale naşteri şi a atîtor isprăvi care nici în vis nu se pot săvîrşi; căci nu la altă soartă te poate mîna asprimea şi uscăciunea stilului tău. În ogradă cu el şi cu cestălalt, cocoană chelărească!

— Foarte bucuroasă, domnule, răspundea ea, făcînd pe loc ceea ce i se cerea, într-adevăr cu multă bucurie.

— Asta de-aici e *Cavalerul Platir* [2], rosti bărbierul.

— Străveche bucoavnă e şi asta, zise preotul, dar nu aflu în ea nimic care să merite iertare; trimite-o să ţină tovărășie celorlalte, şi gata povestea.

Aşa se şi făcu.

Deschiseră o nouă carte și văzură că avea drept titlu *Cavalerul crucii* [3].

Macedonia, care, prin faptele sale minunate, a ajuns domn al Constantinopolei) e un roman cavaleresc tîrziu, publicat la Barcelona în 1564 de Antonio de Torquemada, scriitor mediocru, autor și al cărţii fantasmagorice *Jardín de flores curiosas*.

[1] Roman cavaleresc, cunoscut şi sub numele de *Felixmarte (Fericitul Marte, războinicul ferice)*, publicat întîi la Valladolid în 1553 și semnat de Melchior Ortega, cavaler de Úbeda. Abia ediția din 1556 îi schimbă numele în *Florismarte*, prin analogie cu Florisel și Florisando, urmașii lui Amadís de Gaula.

[2] *Crónica del muy valiente y esforçado cavallero Platir, jijo del emperador Primaleón (Cronica viteazului și puternicului cavaler Platir, fiul împăratului Primaleón)*, apărută la Valladolid în 1533; este urmarea unui roman al lui Primaleón (1516); atribuite ambele lui Francisco Vázquez de Ciudad Rodrigo.

[3] *Crónica de Lepolemo, llamado el Caballero de la Cruz, hijo del emperador de Alemania (Cronica lui Lepolemo, numit Cavalerul Crucii, fiul împăratului Germaniei)* a apărut la Valencia în 1521; autorul, Alonso de Salazar, pretinde că a tradus-o din arăbește și că e opera unui anume Xartón, ceea ce e o ficțiune literară obișnuită în epocă.

— De hatîrul unui nume aşa de cuvios cum are cartea asta, i-am putea trece cu vederea neghiobia; dar să nu uităm ce zice o vorbă: « De dindărătul crucii se iţeşte Diavolul », aşa că dă-o focului.

Punînd bărbierul mîna pe altă carte, zise:

— Asta e *Oglinda cavaleriei* [1].

— Aha, sîntem cunoştinţe vechi cu măria-sa, rosti preotul. Aici e vorba despre seniorul Reinaldos de Montalbán și despre tovarăşii şi amicii săi, mai hoţomani decît Cacus, şi tot aici și despre cei doisprezece pairi ai Franţei, cu preaiubitorul de adevăr Turpin [2], cronicarul lor; şi, de ce să nu spun drept, eu sînt pentru condamnarea lor la surghiun veşnic, de n-ar fi de alta decît pentru că din cartea asta au ieşit născocirile faimosului Mateo Boyardo [3], și tot de aici a purces să-şi ţeasă pînza şi poetul preacreştin Lodovico Ariosto, pe care, de-o fi să-l aflu pe aici prin preajmă vorbind altă limbă decît pe a sa, îl voi trata fără de nici un respect, în vreme ce, dacă vorbeşte în graiul său, mă închin lui pînă la pămînt.

— Păi îl am eu în italieneşte, zise bărbierul, dar nu-l pricep.

— Și nici n-ar fi bine să-l pricepi! răspunse preotul. Aşa că, dinspre partea asta, i-am ierta-o cu dragă inimă domnului căpitan [4], numai să nu-l fi tîrît în Spania şi să nu-l fi făcut

---

[1] *Espejo de Caballerias* era un fel de imitaţie a lui *Orlando innamorato* (*Orlando îndrăgostit*), cunoscutul poem eroicomic al scriitorului italian Matteo Maria Boiardo, avînd drept temă faptele acestui Roldán și ale lui Reinaldos, ca și povestea dragostei dintre Roldán și Angelica. Apăruse recent, în 1586, la Medina del Campo, orașul autorului lui *Amadís de Gaula*.

[2] Cervantes îl denumește în ironie pe arhiepiscopul Turpin « preaiubitorul de adevăr », întocmai cum face cu acest personaj și poetul italian Ariosto, numindu-l *verace* (veridic) în același chip batjocoritor, pentru că lui Turpin îi este atribuită o cronică mincinoasă a domniei lui Carol cel Mare, plină de năzdrăvănii și de absurdităţi (cf. *Orlando furioso*, Cîntul XXX, octava 49).

[3] *Matteo Maria Boiardo* (1430—1494), poet italian, în text cu numele transcris spaniolește, autor al marelui poem eroicomic *Orlando innamorato*, apărut în 1486 și 1495, al cărui subiect l-a preluat apoi alt poet italian, *Lodovico Ariosto* (1474—1533), în al său *Orlando furioso*. Cervantes, intervertind cronologiile, caută aici efecte de humor.

[4] Aluzie la căpitanul Jerónimo de Urrea, care a tradus în 1556, în versuri spaniole proaste, *Orlando furioso*.

castilian; căci i-ar lua mult din virtutea lui înnăscută, şi acelaşi lucru vor face toţi acei ce-ar dori să tălmăcească în altă limbă cărţi de versuri; fiindcă, oricîtă bătaie de cap şi-ar da şi oricîtă iscusinţă ar dovedi, n-ar ajunge niciodată la înălţimea la care se află ele din naştere. Zic, deci, ca încheiere, să fie luate şi ţinute într-o fîntînă părăsită, şi cartea de faţă şi toate cele ce vor mai fi găsite vorbind despre treburile astea din Francia, şi asta pînă cînd vom avea răgazul să vedem mai pe îndelete ce-i de făcut cu ele, lăsînd deoparte pe un *Bernardo del Carpio* [1], care trebuie să fie şi el pe aicea, ca şi celălalt volum, numit *Roncesvalles* [2], căci acestea, o dată ajunse în mîinile mele, au să treacă într-ale chelăresei, şi de acolo în seama focului, fără nici un drept de apel.

Toate le întări bărbierul, socotind lucru bun şi bine chibzuit tot ceea ce făcea preotul, căci ştia cît de bun creştin era acesta, prieten al adevărului pînă într-atîta, că n-ar fi spus altceva decît adevărul, să-i fi dat marea cu pămîntul. Şi, deschizînd altă carte, văzu că era *Palmerín de Oliva* [3], iar alături de ea, alta, care se chema *Palmerín de Ingalaterra* [4],

---

[1] *Historia de las hazañas y hechos del invencible caballero Bernardo del Carpio (Istoria isprăvilor şi faptelor neînvinsului cavaler Bernardo del Carpio)*, scrisă în octave de Augustin Alonso, apărută la Toledo în 1585.

[2] *El verdadero succeso de la famosa batalla de Roncesvalles, con la muerte de los doce Pares de Fráncia (Adevărata povestire a faimoasei bătălii de la Roncesvalles, cu moartea celor doisprezece pairi ai Franţei)*, poem compus de Francisco Garrido de Villena, apărut la Toledo în 1583; foarte gustat în epocă, deşi prost versificat.

[3] Un *Palmerín de Oliva* apăruse la Salamanca în 1511. Altul, *Libro del famoso caballero Palmerín de Oliva (Cartea faimosului cavaler Palmerín de Oliva)*, a apărut, în spanioleşte, în 1526, într-o tipografie din Veneţia, iar în 1580 la Toledo. A doua parte a povestirii se intitula *Libro segundo del emperador Palmerín, en que se cuentan las hechos de Primaleón y Polendos, sus hijos (Cartea a doua a împăratului Palmerín, în care se povestesc faptele lui Primaleón şi Polendos, fiii săi)* şi apăruse la Medina del Campo în 1563. Nu ştim despre care vorbeşte aici Cervantes.

[4] *Libro del muy esforzado caballero Palmerín de Ingalaterra (Cartea prea-viteazului cavaler Palmerín de Englitera)*, roman atribuit portughezului Francisco Moraes Cabral, deşi a apărut în limba acestuia abia în 1567, în vreme ce traducerea spaniolă era cunoscută şi apreciată cu două decenii înainte (din 1547—1548). Legenda spunea că autorul ei ar fi un rege portughez, cum

pe care, după ce-o trecu pe sub ochii licenţiatului, îl auzi rostind:

— Oliva asta faceţi-o pe loc bucăţele şi daţi-o pe foc, să nu rămînă din ea nici scrumul; în vreme ce palmierul [1] acesta, crescut în ţara Engliterei, să fie cruţat şi păstrat ca lucru fără seamăn pe lume, şi să se facă pentru el o lăcriţă ca aceea pe care a găsit-o Alexandru între rămăşiţele comorii lui Darius şi a menit-o să închidă înlăuntrul ei, spre a o păstra, opera poetului Homer. Cartea asta, cumetre, te face să i te închini din două pricini: mai întîi, pentru că e o carte bună în sine; şi al doilea, pentru că umblă vestea că a compus-o un rigă înţelept din Portugalia. Toate aventurile din castelul Miraguarda sînt cum nu se poate mai reuşite şi cu mare meşteşug povestite; iar dialogurile sînt limpezi și curtenitor rostite, limitîndu-se la felul de a fi al celui care vorbeşte şi oglindindu-l cu multă îngrijire şi cu mult bun-simţ. Aşa că, dacă nu ţi-e cu supărare, jupîne Nicolás, eu aş crede că asta și cu *Amadıs de Gaula* să fie iertate de rug, iar toate celelalte, fără a mai sta să ne gîndim ce și cum, să piară.

— Ba nu, domnule părinte şi cumetre, îi întoarse bărbierul vorba, căci asta pe care o am în mînă e faimoasa poveste a lui don Belianís.

— Don Belianís ăsta, răspunse preotul, dimpreună cu partea lui a doua, a treia şi a patra, are nevoie de-o sare amară, ca să-l mai cureţe de prea multa fiere ce i se îngrămădeşte, de furie, la cap, şi ar trebui scos din el tot ceea ce priveşte Castelul Faimei, dimpreună cu toate celelalte necuviinţe şi mai şi, pentru care ar merita să fie trimis în surghiun dincolo de ocean; şi, după cum o fi să se îndrepte, aşa şi-o

---

reiese şi din textul lui Cervantes. În ceea ce priveşte caseta în care a pus Alexandru să se ţină nu tezaurul împăratului persan, ci opera lui Homer, ediţiile diferite dau cînd textul: « ...*que la diputo para guardar en ella las obras del poeta Homer* » (« pe care a hărăzit-o să se ţină în ea operele » etc.), cînd textul: « ...*que la disputo*... » (« pentru care s-a certat » etc.).

[1] « *Esa Oliva... esa Palma* »: joc de cuvinte bazat pe faptul că numele personajelor au rezonanţe vegetale, *oliva* însemnînd şi în spanioleşte măslină, (deşi numele curent al acestui fruct este *aceituna*), iar *palma* (de unde: Palmerín), palmier.

afla şi la noi dreptate şi milă. Iar pînă una-alta, ţine-l dumneata, cumetre, la dumneata acasă, şi nu lăsa pe nimeni să-l citească.

— Cu plăcere, răspunse bărbierul şi, nevrînd să se mai ostenească tot procitind ce cărţi de cavalerie erau, zise chelăresei să le ia pe toate cele mai pîntecoase şi să dea cu ele de-a azvîrlita în ogradă.

Cum nu-i vorbise unei toante, nici unei surde, ci uneia care avea mai multă poftă să le ardă decît să le scoată basma curată, chiar de-ar fi fost să fie ele năframe de borangic, ea, înşfăcînd ca la vreo opt dintr-o dată, le făcu vînt pe fereastră. Dar, cum luase prea multe laolaltă, îi scăpă una la picioarele bărbierului, şi lui îi veni chef să vadă de cine era. Află deci că se numea *Istoria vestitului cavaler Tirante cel Alb* [1].

— Domnul fie lăudat! dete glas preotul, strigînd. Dădurăm peste Tirante cel Alb! Adu-l încoace repede, cumetre, pe răspunderea mea, căci am găsit în el o comoară de desfătări şi o mină de aur pentru clipele de răgaz. Aici e don Quirieleisón de Montalbán [2], cavaler viteaz, şi fratele său, Tomás de Montalbán, şi cavalerul Fonseca, şi bătălia pe care voinicul de Tirante o dete cu dulăul, şi vorbele de duh ale domniţei Placerdemivida [3], ba încă şi amorurile pline de păţanii hazlii ale văduvei Reposada [4], pe urmă şi cucoana împărăteasă

---

[1] Romanul, de Joan Martorell, scriitor catalan, a fost tipărit sub titlul de *Tirant lo Blanch*, la Valencia, în 1490, în limba catalană, şi tradus în 1511 sub titlul castilian *Los cinco libros del esforzado e invencible caballero Tirant el Blanco (Cele cinci cărţi ale viteazului şi neînvinsului cavaler Tirant cel Alb)*; pare să fie unul din primele romane cavalereşti tipărite în Spania, fiind, în chip curios, un amestec de naivitate şi satiră.

[2] Unul din personajele romanului, al cărui nume derivă din: « *Kirie eleison* » (« Doamne miluieşte », în liturghia greacă), ceea ce sună foarte ciudat.

[3] Placer-de-mi-vida (plăcere a vieţii mele) e numele tinerei din romanul *Tirante cel Alb*, pentru care cavalerul Fonseca duelează cu francezul Villermes, amîndoi numai în cămaşă de noapte.

[4] Văduva Reposada (repauzata, odihnita, răposata) e, de asemenea, un personaj cu nume semnificativ din *Tirante cel Alb*, care se dovedeşte astfel a fi o primă parodie a romanului medieval cavaleresc. Faptul explică motivul pentru care a fost cruţat de Cervantes autorul parodiei ce dă lovitura de graţie genului. Unii comentatori au socotit că laudele din acest pasaj sînt ironice.

căreia i s-au aprins călcîiele după Hipolit, scutierul ei. Nu-ţi îndrug poveşti, cumetre, dar prin stilul ei, aceasta este cea mai bună carte de pe lume: în ea cavalerii mănîncă şi dorm, şi mor în patul lor, şi-şi fac testament înainte de a muri, şi alte multe lucruri pe lîngă acestea, de care toate celelalte cărţi de soiul ei duc lipsă. Cu toate astea, aş spune că merită cel care a compus-o (de vreme ce nu cu tot dinadinsul a căutat să scrie atîtea neghiobii cîte scriu alţii!) să fie măcar trimis la galere pentru tot restul zilelor sale. Ia-o acasă şi citeşte-o, şi ai să vezi că tot ce ţi-am spus despre ea e purul adevăr.

— Aşa o fi, răspunse bărbierul, dar ce facem cu cărţile astea mărunte, care-au mai rămas?

— Astea, zise preotul, trebuie să fie nu cărţi de cavalerie ci de poezii.

Și, deschizînd una, văzu că era *Diana* lui Jorje de Montemayor, aşa că spuse, crezînd că toate celelalte erau de acelaşi fel:

— Astea nu merită să fie arse în rînd cu celelalte, pentru că nu fac şi nu vor face răul pe care l-au făcut cele cavalereşti. Sînt cărţi de oameni cu scaun la cap şi nu pun în primejdie pe aproapele nostru.

— Vai, domnule părinte, zise nepoata, le poţi trimite dumneata fără grijă la rug, ca şi pe celelalte, căci n-ar fi de mirare ca, o dată lecuit unchiul meu de boala cavaleriei, să nu le citească pe astea şi să-i trăsnească prin minte să se facă păstor şi să bată coclaurii şi codrii cîntînd, sau, ceea ce ar fi şi mai rău, să se facă poet, căci a fi poet este, zice-se, o boală de nelecuit şi foarte molipsitoare.

— Are dreptate fata, întări preotul, şi n-ar fi rău să-i luăm prietenului nostru din cale piatra asta de poticnire şi prilejul ispitei. Dar fiindcă am început cu *Diana* lui Montemayor, sînt de părere să nu fie arsă, ci doar să se scoată din ea tot ce e în legătură cu înţeleapta Felicia şi cu apa vrăjită, dimpreună cu aproape toate versurile culte [1], lăsînd-o să-şi

---

[1] În original: « ... *versos mayores* », așa cum se numeau versurile ce numărau mai mult de opt silabe, cîte are versul tipic al poeziei populare spaniole. Versurile trubadurești au aceeași măsură, la care se renunță doar prin introducerea așa-numitei *arte mayor*, în speță, poezia cultă, metrele italiene ale Renașterii. De aceea am tradus « *versos mayores* » prin versuri culte.

păstreze proza, ca şi onoarea de a fi cea dintîi dintre lucrările de acest soi. Şi să-i fie de bine.

— Asta care urmează este, începu bărbierul, tot o *Diană*, numită *Segunda del Salmantino*[1]; iar ceastălaltă, cu acelaşi nume, e scrisă de Gil Polo[2].

— Apoi, pe cea a Salmantinului, răspunse preotul, trimite-o să sporească numărul osîndiţilor şi să-i întovărăşească în ogradă, pe cînd cea a lui Gil Polo să fie păstrată ca şi cum ar fi a lui Apollo însuşi; şi treci mai departe, cumetre, şi să-i drumul mai repegior, că s-a făcut seară.

— Cartea asta cuprinde, zise bărbierul deschizînd alta, *Cele zece cărţi despre norocul în amor*, compuse de Antonio de Lofraso[3], poet din Sardinia.

— Pe harul preoţiei în care am fost hirotonisit, răspunse preotul, că de cînd Apollo e Apollo, muzele muze şi poeţii poeţi, carte ca asta, atît de nostimă şi plină de fantezie, nu s-a mai scris, fiindcă, în felul ei, e cea mai bună şi mai fără de pereche din cîte au ieşit de soiul ăsta la lumina zilei; iar cel care n-a citit-o poate fi sigur că n-a citit niciodată vreun lucru de desăvîrşit bun-gust. Dă-mi-o numaidecît, cumetre, căci mai mult mă bucur de a o fi găsit decît dacă mi-ar fi dat cineva o sutană de stofă florentină.

---

[1] Exista o a doua *Diană*, apărută la Alcalá în 1564, numită a *Salmantinului*, după autorul ei, Alonso Pérez, medic din Salamanca, scriitor mediocru.

[2] Gaspar Gil Polo, scriitor valencian (mort în 1591), autor, în 1564, al romanului pastoral *Diana enamorada*, în care sînt cîntate, în proză şi în versuri, nenorocirile Dianei şi ale iubitului ei Sireno, despărţiţi în romanul lui Montemayor şi reuniţi aici prin vrăjile zînei Felicia.

[3] Lo Frasso, poet italian din Sardinia, ortografiat spanioleşte cu un singur *s* (Lofraso), a publicat la Barcelona, în 1573, *Los diez libros de Fortuna en amor*, lucrare scrisă în limba spaniolă, pentru că Sardinia era pe atunci o posesiune spaniolă. Acest roman pastoral este la fel de prost compus şi ticluit pe cît de prost e scris, aşa că judecata de valoare a preotului reiese a fi o ironie a lui Cervantes. *Gracioso* nu are numai înţeles pozitiv, ci şi sensul de: comic, nostim, caraghios, rizibil, iar *disparatado* vine de la *disparate* — absurditate, fantasmă, trăsneală.

O puse foarte mulţumit deoparte, şi bărbierul îi dădu înainte, zicînd:

— Astea care vin la rînd sînt *Păstorul din Iberia* [1], *Nimfele din Henares* [2] şi *Leacul geloziei* [3].

— Păi n-avem ce le mai face, zise preotul, decît să le dăm pe mîna chelăresei, care întruchipează puterea laică. Şi nu mă mai întreba de ce, că nu mai sfîrşim pînă-i lumea.

— Cel care vine la rînd este *Păstorul Filidei* [4].

— Păstorul ăsta nu-i de fel de la oi, zise preotul, ci un curtean înţelept; să fie deci păstrat ca un giuvaer preţios.

— Iar cărţoiul care vine-acuma la rînd, continuă bărbierul, poartă titlul *Tezaur de felurite stihuiri* [5].

— De n-ar fi atîtea, şi atît de felurite, îi întoarse preotul vorba, ar fi cu mult mai de preţ; dar e nevoie să i se scoată cărţii ăsteia ţepuşele întrate în carne şi să fie spălată de anume puroaie pe care i le descóperi printre frumuseţile sale; fie iertată de foc, pentru că autorul mi-e prieten şi din respect pentru alte opere, de înalt eroism, pe care le-a scris.

— Asta de-aici, urmă bărbierul, e *Canţonierul* lui López Maldonado [6].

— Şi autorul cărţii ăsteia, îi răspunse preotul, mi-e bun prieten, iar cînd spune versuri, îl admiră toţi cîţi i le aud;

---

[1] *El pastor de Iberia*, o nuvelă pastorală scrisă de andaluzul Bernardo de la Vega, publicată la Sevilla în 1591.

[2] *Primera parte de las Ninfas y pastores de Henares (Cea dintîi parte a nimfelor şi păstorilor din Henares)*, scrisă de Barnardo Gonzáles de Bobadilla, şi tipărită la Alcalá în 1587.

[3] *Desengaño de célos*, nuvelă pastorală a lui Bartolomé López de Enciso, apărută la Madrid în 1586.

[4] *El pastor de Filida*, nuvelă pastorală scrisă de Luís Gálves de Montalvo, apărută la Madrid în 1582.

[5] *Tesoro de varias poesías*, culegere de poezii alcătuită de fratele carmelitan Pedro de Padilla din Linares şi tipărită la Madrid în 1580. Cartea avea 482 foi « in cuarto ». Baltasar de Alcázar scrie despre ea că, pusă la cîntar, trage un chintal *(« pesa un quintal »)*, adăugînd că, sub raportul valorii, nu e în ea un vers care să cîntărească mai mult decît un fulg. Cervantes îl iartă pe Padilla, pentru că a mai scris şi *Eglogas pastoriles (Egloge pastorale)* (1582), *Romancero* (1583), *Jardín Espiritual* (1585), *(Grădina duhovnicească)* şi altele.

[6] *El Cancionero* de Gabriel López Maldonado, apărut la Madrid în 1586.

şi într-atît de suavă îi e vocea cînd le cîntă, că te încîntă; se cam lungeşte el în egloge, deşi ceea ce-i bun nu-ţi pare niciodată prea mult; păstrează-i cartea printre cele alese. Dar ce carte e cea de alături?

— *Galatea* [1] lui Miguel de Cervantes, zise bărbierul.

— De atîta amar de ani mi-e bun prieten Cervantes ăsta, şi ştiu că e mai deprins cu nenorocirile decît versat în versuri. Cartea lui arată un sîmbure de talent; cată el să schimbe cîte ceva pe lume, dar n-ajunge la nici un capăt. Trebuie să aşteptăm partea a doua, pe care ne-o făgăduieşte; poate că, îmbunătăţindu-se, va merita întru totul mila ce nu i se face acuma; şi, pînă cînd se va putea vedea cum stau lucrurile, pune-o la poprealä, acasă la dumneata, jupîne şi cumetre.

— Bucuros, răspunse bărbierul, şi iată că vin acum altele trei deodată: *Araucana* [2] a lui don Alonso de Ercilla, *Austriada* [3] a lui Juan Rufo, jurat din Córdoba, şi *El Monserrate* [4] a lui Cristóbal de Virués, poetul valencian.

— Toate aste trei cărţi, rosti preotul, sînt, împreună, cele mai bune din cîte au fost scrise în vers eroic pe limba noastră castiliană, şi se pot lua la întrecere cu cele mai vestite ale

---

[1] *Galatea*, roman pastoral scris de Cervantes în 1584, inspirat de *Diana* lui Montemayor, în care personajele, numite convenţional, sînt cu cheie, reprezentînd pe contemporanii scriitorului şi pe Cervantes însuşi, cu logodnica sa de atunci, alta decît *doña* Catalina de Salazar, cu care se va căsători. Roman de debut, asupra căruia Cervantes şi-a propus să revină, scriindu-i o urmare, a rămas fără partea a doua. Falsitatea sentimentului, convenţionalismul şi lipsa de originalitate a episoadelor sînt aici aceleaşi ca în toate romanele pastorale, abuzînd de erudiţie clasică şi mitologică, de magie şi descîntece, de fantezii fade, în ciuda stilului elegant şi a cîtorva pasaje pline de graţie (« debuturi ale talentului meu şchiop » — « *premices de mi corto ingenio* », scrie Cervantes).

[2] Important poem istoric, scris de *Alonso de Ercilla y Zuñiga* (1533—1590) ca o glorificare a expediţiei spaniole în America de Sud, unde a fost înfrîntă populaţia băştinaşă a araucanilor, condusă de Caupolicán, erou descris de Ercilla, în chip surprinzător pentru epocă, drept o figură plină de nobleţe şi vitejie. A fost publicat parţial la Madrid în 1569, şi complet, în 1590. Ercilla luase parte la acest război ca soldat, scriind în fiecare noapte ceea ce se întîmpla în cursul zilei.

[3] Poem epic (apologie a lui don Juan de Austria, bastard al lui Carol Quintul), care a apărut la Madrid în 1584.

[4] Poem epic în douăzeci de cînturi, foarte bine versificat, a apărut în 1588.

italienilor. Să le păstrăm ca pe cele mai bogate comori de poezie ale Spaniei.

Ostenise de tot preotul şi nu vru să mai vadă alte cărţi, aşa că porunci ca toate cîte mai rămăseseră să fie arse cu toptanul, fără să mai fie cercetate. Dar bărbierul şi deschisese una, care se numea *Lacrimile Angelicăi*[1].

— Le-aş plînge eu, lacrimile astea, grăi preotul la auzul acestui titlu, de-ar fi să fie trimisă la rug asemenea carte, pentru că autorul ei a fost unul din cei mai vestiţi poeţi ai lumii întregi, nu numai al Spaniei, şi a tradus în chipul cel mai fericit cîteva din fabulele lui Ovidiu[2].

Capitolul VII

Cea de a doua plecare a bravului nostru cavaler, don Quijote de La Mancha

La asta ajunseseră, cînd don Quijote prinse a striga, zicînd:

— Aici pe loc, viteji cavaleri, aici e nevoie să arătaţi cît preţuieşte puterea braţului vostru, căci curtenii în turnire îşi arată vrednicia!

Ca să poată da fuga într-acolo la zgomotul şi hărmălaia aceea, lăsară baltă puricarea cărţilor ce mai rămîneau, aşa că, după cît se crede, luară drumul focului, fără să se poată dezvinovăţi ori măcar înfăţişa judecăţii, *La Carolea*[3] şi *El*

---

[1] *Las lágrimas de Angélica*, prima parte a unui poem epic în douăsprezece cînturi, compus de Luís Barahona de Soto, a fost tipărit în 1586 la Granada.

[2] Fabulele (legendele) lui Ovidiu, traduse de Barahona de Soto, nu ni s-au păstrat în întregime. În culegerile timpului apare *Fabula lui Acteon*, tipărită în *Parnasul spaniol* al lui López Sedano. O a doua, *Fabula lui Vertumn şi a Pomonei*, a fost pusă în evidenţă de criticul Fr. Rodríguez Marín în 1903, în cartea sa despre Luís Barahona, unde se vorbeşte şi despre prietenia poetului cu Cervantes.

[3] Nume sub care se cunosc două cărţi. Una, un poem epic, în versuri, tratînd despre Carol Quintul, scrisă de Jerónimo Sempere (Jérôme de Saint-Pierre), un flamand, a fost tipărită în 1560 la Valencia. A doua, apărută un sfert de veac mai tîrziu, la Lisabona, e de Juan Ochoa de la Salde şi e scrisă în proză. Cervantes nu precizează despre care e vorba.

León de España[1], cuprinzînd isprăvile împăratului, compuse de don Luis de Avilla[2], care nici nu mai încape îndoială că se găseau în bibliotecă; şi că, cine ştie, de le-ar fi văzut preotul, n-ar fi trecut printr-aşa înfricoşată caznă. Cînd ajunseră la don Quijote, el se şi sculase din pat, dînd înainte cu strigătele şi scălîmbăielile lui, împărţind lovituri de spadă încoace şi încolo, cu tăişul şi cu latul lamei, la fel de treaz ca şi cum n-ar fi dormit de cînd era. Se încleştară cu el şi-l aduseră la loc în pat cu de-a sila. Iar după ce se mai linişti puţin, se întoarse către preot să-i vorbească şi rosti:

— De bună seamă, preasfinte arhiepiscope Turpin, mare ruşine pentru noi cei ce ne chemăm a fi în rîndul pairilor, doisprezece la număr, să lăsăm, nici una, nici două, să ne fure de sub nas izbînda în acest turnir cavalerii curteni, după ce noi, ceştilalţi, cavalerii rătăcitori, am fost vrednici de cununi toate cele trei zile trecute.

— Taci, luminăţia-ta, stăpîne şi cumetre, vorbi preotul, că, dac-o vrea Dumnezeu, se mai întoarce ea soarta, şi poţi cîştiga mîine ceea ce pierzi pe ziua de azi. Aşa că să n-ai altă grijă acuma decît să te înzdrăveneşti, fiindcă trebuie să fii sfîrşit de oboseală, pe cîte cred, dacă nu cumva eşti chiar grav rănit.

— Rănit, nu, zise don Quijote, dar hărtănit şi cu oasele muiate, fără nici o îndoială, căci bastardul acela de Roldán m-a stîlcit în bătaie, pisăgindu-mă cu un trunchi de stejar, şi toate astea de pizmaş ce e, fiindcă vede că eu singur pot sta să mă măsor cu el în voinicie. Dar nu m-aş mai numi Reinaldos de Montalbán dacă, de cum m-oi scula din patul acesta de suferinţă, nu l-oi face să mi-o plătească, în ciuda tuturor vrăjitoriilor lui! Pînă una-alta, să mi se dea să gust ceva, căci mi-ar prinde mai bine decît orice; cît despre răzbunare, lăsaţi-o pe seama mea!

---

[1] *Leul Spaniei* celebrează tot pe Carol Quintul în douăzeci şi nouă de cînturi, rimate de Pedro de la Vecilla Castellanos şi tipărite în 1586 la Salamanca.

[2] Se pare că aici se înşală memoria lui Cervantes: nu e vorba de Luis de Avilla, ci de Luis Zapata, autor al unui poem în cincizeci de cînturi, intitulat *Carlo famoso* (Carol vestitul) şi apărut în 1566 la Valencia.

Aşa şi făcură: îi dădură să mănînce şi-l lăsară iarăşi, ei pe el adormit şi el pe ei uluiţi de aşa sminteală.

Noaptea aceea chelăreasa trecu prin foc şi pară cărţile, toate cîte erau în ogradă şi în casa întreagă, aşa că trebuie să fi ars şi cele ce meritau să rămînă în arhiva nepieritoare, dar soarta şi lenea cenzorului nu le îngădui, ca să se împlinească şi în privinţa lor zicala că plătesc cîteodată şi drepţii de-a valma cu păcătoşii. Unul din leacurile aflate atunci cu cale de preot şi de bărbier pentru tămăduirea bolii prietenului lor fu să i se zidească şi tencuiască încăperea cu cărţile, ca atunci cînd va avea să se scoale să nu le mai găsească (şi, cine ştie, poate că o dată cu cauza avea să dispară şi efectul) şi să i se spună că un vrăjitor venise şi le luase, cu încăpere cu tot; ceea ce se şi făcu în graba mare. Peste două zile don Quijote se sculă, şi cel dintîi gînd fu să se ducă să-şi vadă cărţile; dar cum nu găsea odaia în care le lăsase, umbla de colo-colo căutînd-o. Ajungea în locul unde fusese uşa şi pipăia peretele cu mîinile, tot rotindu-şi ochii în toate părţile, fără să scoată o vorbă. Totuşi, după o bună bucată de vreme, o întrebă pe chelăreasă în ce parte era încăperea cu cărţile. Chelăreasa, care fusese dăscălită bine asupra răspunsului ce avea de dat, îi zise:

— Care încăpere mai stai naibii să tot cauţi luminăţia-ta? Că nu mai e nici urmă de încăpere şi de cărţi în casa asta, fiindcă le-a luat toate, pe sus, Necuratul însuşi.

— Nu era Necuratul, se amestecă în vorbă şi nepoata, ci mai curînd un vrăjitor venind prin văzduh pe un nour, într-o noapte, a doua zi după ce ai plecat luminăţia-ta de-aici, şi care, descălecînd de pe un balaur care-l adusese în spate, a intrat în odaie şi nu ştiu ce a trebăluit înăuntru, că nu după multă vreme a ieşit în zbor prin acoperiş şi a lăsat toată casa plină de fum; iar cînd ne-am venit în fire şi ne-am adus aminte să ne uităm ce ispravă făcuse, ia-le de unde nu-s, şi cărţile, şi odaia! Tot ce ne-amintim bine, şi eu şi chelăreasa, este că, în clipa cînd pleca, moşneagul acela răutăcios a strigat cu glas puternic că din pricina vrăjmăşiei tăinuite pe care o nutrea faţă de stăpînul cărţilor şi al

încăperii lăsa în casa asta prăpădul ce avea să se vadă mai tîrziu: mai spuse şi că se numea înţeleptul Muñatón.

— Frestón o fi zis, răspunse don Quijote.

— Habar n-am dacă-i zicea Frestón sau Friptón! îi întoarse chelăreasa vorba. Tot ce ştiu e că avea un nume care se sfîrşea cu *tón*.

— Aşa şi este, vorbi don Quijote, căci e vorba de un mag ce-mi e vrăjmaş de moarte şi-mi poartă pică, fiindcă ştie, din vrăjitoriile şi bucoavnele lui, că voi veni eu, atunci cînd se va plini vremea, să dau piept în luptă dreaptă cu un cavaler pe care-l ocroteşte, şi c-am să-l birui, fără să mă poată el opri, aşa că de aceea umblă să-mi facă toate neajunsurile care-i stau în putere; dar adevăr îi spun că nu va izbuti să-mi stea împotrivă sau să ocolească soarta hărăzită mie de ceruri!

— Mai încape îndoială? zise nepoata. Totuşi, de ce te amesteci dumneata, unchiule, în vrăjmăşii de astea? N-ar fi mai bine să stai liniştit acasă şi să nu mai vînturi lumea, tot umblînd după potcoave de cai morţi, fără să iei în seamă că mulţi-s cei care pleacă după lînă şi se-ntorc tunşi chilug?[1]

— Of, nepoată, răspunse don Quijote, ageamie mai eşti în asemenea lucruri! Pînă să mă tundă cineva pe mine, le rad eu şi barba şi chica la toţi cîţi şi-or închipui că se pot atinge măcar de-un fir de păr de-al meu.

Nu mai încercară, nici una, nici cealaltă, să-i răspundă, fiindcă văzură că începea să se aprindă de mînie.

Fapt este că el rămase în casă două săptămîni, foarte liniştit şi fără să dea semne că ar avea cumva de gînd să înfăptuiască ceea ce visa pînă mai deunăzi. Tot timpul acesta avu fel de fel de discuţii hazlii cu cei doi cumetri, preotul şi bărbierul, pentru că el susţinea că lucrul de care avea mai mare nevoie lumea erau cavalerii rătăcitori, şi cavaleria rătăcitoare trebuia să reînvie în fiinţa lui. Preotul îi mai ţinea cîteodată calea, dar de multe ori îl lăsa într-ale lui, căci, dacă nu s-ar fi folosit de niscai tertipuri, n-ar mai fi putut-o scoate cu el la capăt.

---

[1] « ...*muchos van por lana y vuelven tresquilados* » (« ... mulţi îs cei care pleacă după lînă şi se întorc tunşi chilug »): proverb spaniol.

În vremea asta don Quijote intră la tocmeală cu un țăran din vecini, om vrednic de toată cinstea (dacă se poate da titlul acesta și unui sărăntoc), dar cam sărac cu duhul. Pînă în cele din urmă, atîtea îi tot îndrugă și făgădui, atîta stătu de capul lui, că bietul țăran se hotărî să plece cu el și să-i slujească de scutier. Între altele, don Quijote îi spunea să vină cu dînsul cu tragere de inimă, pentru că s-ar prea putea întîmpla să dea odată și odată peste aventura care să-l facă, într-o clipită, stăpînul vreunei insule, și atunci are să-l lase pe el guvernator al insulei. Cu asemenea făgăduieli și cu altele de același fel, Sancho Panza[1] (căci așa îl chema pe țăran) își lăsă femeia și copiii și se tocmi scutier la vecinul său.

Începu, deci, numaidecît don Quijote să umble ca să facă rost de bani, și, mai vînzînd el cîte un lucru, mai punîndu-și amanet altul, date toate cu preț de nimica, strînse o grămăjoară bunicică. Își făcu rost, de asemeni, de-o pavăză, luată cu împrumut de la un prieten, și, cîrpocindu-și coiful spart cît putu mai bine, dădu știre scutierului său Sancho de ziua și de ora cînd avea de gînd s-o pornească la drum, ca și el să-și facă rost de tot ce-o crede că i-ar fi mai de trebuință; îl însărcină, mai presus de toate, să se îngrijească de niscai desagi. Omul spuse că da, va lua desagi, că-l bătuse și pe el gîndul să-și ia într-ajutor un măgar pe care-l avea, învățat să ducă greul, pentru că pe el umbletul îndelungat pe jos îl obosea. În privința măgarului, don Quijote stete o vreme să chibzuiască și căută să-și aducă aminte dacă vreun cavaler rătăcitor cărase după dînsul vreodată scutieri călărind pe măgari. Dar nici în ruptul capului nu-și putu aminti de vreunul. Cu toate astea, îi îngădui să ia măgarul cu el, căci își pusese în gînd să-și blagoslovească scutierul cu vreun bidiviu mai acătării de îndată ce i se va ivi prilejul să-l lase fără de cal pe cel dintîi cavaler ce-ar fi să-l înfrunte cînd l-ar întîlni. Se îngriji de cămăși și de tot ce putu din celelalte, urmînd sfatul dat de hangiu.

---

[1] *Panza* înseamnă în limba spaniolă burtă, pîntece, burdahan.

O dată împlinite şi duse la capăt toate acestea, fără să-şi mai ia rămas bun Panza de la copii şi de la nevastă, nici don Quijote de la nepoată şi de la chelăreasă, ieşiră într-o noapte din sat nevăzuţi de nimeni: destul şi bine că bătură atîta drum, încît la revărsatul zorilor îşi luară grija că-i va mai găsi cineva, chiar de-ar fi fost să-i caute. Mergea Sancho Panza pe măgarul lui ca un patriarh, cu desagii şi cu plosca, arzînd de dorinţa să se vadă mai repede guvernator al insulei făgăduite de stăpînu-său. Don Quijote găsi cu cale s-o apuce tot într-acolo unde-o pornise în cea dintîi a sa călătorie, adică pe cîmpia Montielului, pe unde acuma îi venea mai puţin peste mînă decît data trecută să umble, căci, cum era în faptul dimineţii şi cum razele soarelui nu săgetau de-a dreptul, ci pieziş, căldura îi supăra mai puţin. Prinse a zice Sancho Panza în vremea asta stăpînului său:

— Ia seama, luminăţia-ta, seniore cavaler rătăcitor, şi nu-ţi uita vorba cu insula pe care mi-ai făgăduit-o, că m-oi pricepe eu s-o cîrmuiesc, oricît o fi de mare.

La care don Quijote răspunse:

— Trebuie să ştii, prietene Sancho Panza, că a fost un obicei îndătinat din vechime al cavalerilor rătăcitori să-şi facă scutierii guvernatori ai insulelor sau regatelor ce dobîndeau, şi eu sînt hotărît să nu las să se piardă din pricina mea o datină atît de vrednică de laudă, ba, dimpotrivă, am de gînd să le-o iau la toţi înainte în privinţa asta, pentru că ei, cîteodată, şi poate chiar de cele mai multe ori, aşteptau să le îmbătrînească mai întîi scutierii, şi-abia după ce li se lehămetea de atîta slujit şi de dus greul atîtor zile negre şi atîtor nopţi şi mai şi, îi miluiau cu vreun titlu de conte, acòlo, sau cel mult de marchiz al vreunei văi ori vreunei provincii de trei parale; pe cînd noi, dac-om avea zile şi-om trăi şi eu şi tu, se prea poate întîmpla să nici nu treacă o săptămînă încheiată pînă să dobîndesc vreo mîndreţe de împărăţie, care să aibă altele supuse ei, numai bune să te încoronez rege al vreuneia din ele. Şi să nu ţi se pară de-a mirare, căci lucruri ca acestea şi alte asemenea aventuri li se întîmplă cavalerilor rătăcitori într-un chip atît de nemai-

văzut şi nemaiauzit, încît uşor mi-ar fi să-ţi dau chiar şi mai multe decît îţi făgăduiesc.

— Păi, în chipul ăsta, răspunse Sancho Panza, de-ar fi s-ajung eu rege prin vreo minune din cele de care vorbeşti înălţimea-ta, atuncea Juana Gutiérrez, muierea mea, ar ajunge nici mai mult, nici mai puţin decît regină, iar copiii mei, infanţi!

— Se mai îndoieşte cineva? zise don Quijote.

— Mă îndoiesc eu, răspunse Sancho Panza, căci, după cît mă taie pe mine capul, chiar dac-ar ploua Dumnezeu cu regate pe pămînt, tot nu s-ar găsi vreo coroană care să-i stea bine Mariei Gutiérrez [1] pe scăfîrlie. Află, seniore, că n-ar face două parale ca regină; contesă, da, mai treacă-meargă, dar şi asta numai dac-o vrea Dumnezeu!

— Că bine zici, las-o pe seama lui Dumnezeu, Sancho, rosti don Quijote, şi i-o da el ce i se potriveşte mai bine; dar să n-ajungi la aşa micime de suflet, încît să te mulţumeşti cu un titlu mai mărunt decît cel de *adelantado* [2].

— Nici gînd, señor, răspunse Sancho, mai cu seamă cînd am în luminăţia-ta un stăpîn atît de sus-pus, care să fie în stare a-mi dărui tot ceea ce mi se potriveşte mai bine şi ceea ce pot duce eu la capăt.

Capitolul VIII

Despre biruinţa viteazului don Quijote în înfricoşătoarea şi nemaiînchipuita aventură a morilor de vînt, dimpreună cu alte isprăvi vrednice de fericită amintire

Vorbind ei aşa, zăriră deodată vreo treizeci-patruzeci de mori de vînt, care se aflau pe toată cîmpia aceea; şi astfel, cum le văzu don Quijote, grăi către scutierul său:

---

[1] Mai sus i se spusese Juana Gutiérrez acestei Marii, care, în altă parte a cărţii, devine Teresa Panza, Cervantes uitînd mereu cum a botezat-o mai sus şi dîndu-i primul nume ce-i venea în minte.

[2] Guvernator militar şi politic al unei provincii de frontieră, cap al justiţiei regatului în timp de pace, căpetenie a oştirii în război, ori şef al unei expediţii maritime, căruia i se conferă anticipat guvernarea pămînturilor ce va descoperi în acea expediţie.

— Norocul ne călăuzeşte paşii mai bine decît ne-am putea-o noi dori, căci ai în faţă, prietene Sancho Panza, o privelişte care ne descoperă treizeci şi mai bine de uriaşi, nemăsurat de mari, cu care am de gînd să mă lupt şi să le fac la toţi de petrecanie, şi ce-om lua de la ei drept pradă să ne fie cheag îmbogăţirii; că-i bătălie dreaptă [1], şi înseamnă să-l slujeşti pe Dumnezeu dacă stingi sămînţa lor afurisită de pe faţa pămîntului

— Ce uriaşi? zise Sancho Panza.

— Aceştia pe care-i vezi, răspunse stăpînul său, aceştia cu braţe cît toate zilele, că sînt unii la care măsoară cît două leghe.

— Ia seama, luminăţia-ta, i-o întoarse Sancho Panza, că ăştia care se văd aicea nu-s uriaşi, ci mori de vînt, iar ceea ce iei dumneata drept braţe sînt aripile, care, învîrtite de vînt, mişcă pietrele morii.

— Se vede cît de colo, răspunse Don Quijote, că nu prea eşti citit cînd e vorba de aventuri cavalereşti; sînt uriaşi, şi dacă ţi-e frică de ei, şterge-o de-aici şi pune-te pe rugăciuni, cît timp m-oi încleşta eu cu ei în luptă crîncenă şi de fel dreaptă [2].

Şi spunînd asta, dete pinteni lui Rocinante, fără să mai ia în seamă ce-i tot îndruga scutierul său, Sancho, care-i dădea înainte cu strigătele, înştiinţîndu-l că, fără urmă de îndoială, erau mori de vînt, şi nu uriaşi cei pe care voia să-i atace. Dară el era atît de încredinţat că uriaşi erau, încît nici n-auzea strigătele scutierului său Sancho, nici n-apucă să vadă, cu toate că ajunsese la o palmă de ele, ceea ce de fapt erau, ba încă le mai şi probozea cît îl ţinea gura:

— Nu daţi bir cu fugiţii, mişeilor şi lepădăturilor, că nu-i decît un singur cavaler cel ce vrea să dea piept cu voi!

---

[1] Soldaţii puteau rămîne cu prada cîştigată în bătălie dreaptă (*en buena guerra*), adică într-o luptă purtată cu arme egale.

[2] « ...*batalla desigual* » e socotită de Quijote lupta sa disproporţionată cu giganţii.

Stîrnindu-se tocmai atunci un pic de vînt şi începînd aripile uriaşe să se mişte, don Quijote spuse, cum văzu una ca asta:

— Chiar dacă aţi vîntura voi mai multe braţe decît uriaşul Briareu [1], mie tot aveţi să mi-o plătiţi!

Cu aceste vorbe şi încredinţîndu-se cu trup şi suflet stăpînei sale Dulcinea, pe care o rugă să-l ajute în atare primejdie, se acoperi cît putu mai bine cu pavăza şi, legănîndu-şi lancea în cumpănire, se năpusti în galop, cît îl ţineau picioarele pe Rocinante, să dea piept cu cea dintîi moară care-i stătea în cale. Și arzîndu-i una cu lancea în aripă, vîntul o roti cu atîta furie, încît făcu din lance o scurtătură ce trase după ea şi calul şi călăreţul, care fu azvîrlit de-a berbeleacul, ca vai de capul lui, pe cîmp. Dete Sancho Panza fuga să-l ajute, cît îl ţineau pe măgar picioarele, şi cînd ajunse la dînsul, îl află lat, fără să se mai poată mişca, aşa de cumplit buşise cu el de pămînt Rocinante.

— Vai de păcatele mele! se văită Sancho. Nu ţi-am spus eu luminăției-tale să bagi bine seama la ce faci, că nu erau decît niște biete mori de vînt, şi că numai cui îi umblă morile de vînt în cap poate să nu-şi dea seama de asta?

— Taci, prietene Sancho, răspunse don Quijote, căci treburile războinice sînt mai supuse decît oricare altele necontenitelor schimbări. Cu atît mai mult cu cît eu cred, şi ăsta e adevărul, că magul acela, Frestón, cel care mi-a furat încăperea cu cărțile, i-a preschimbat pe uriaşii aceştia în mori de vînt, ca să mă lipsească de gloria răpunerii lor, atîta vrăjmăşie îmi poartă! Dar pînă în cele din urmă n-au să aibă cine ştie ce putere vrăjitoriile lui afurisite împotriva spadei mele viteze.

— Facă Domnul aşa cum are el putere, răspunse Sancho Panza şi, ajutîndu-l să se ridice, îl urcă din nou pe spinarea lui Rocinante, care era pe jumătate deşălat.

Și tot vorbind ei de pătărania lor, luară drumul către Puerto Lápice, căci acolo, după cîte spunea don Quijote,

---

[1] Uriaş din mitologia greco-romană, fiu al Cerului (Uranos), şi al Pămîntului (Gea), avînd cincizeci de capete şi o sută de braţe.

era cu neputință să nu întîmpine multe și felurite aventuri, fiind un loc foarte umblat. Doar că mergea tare necăjit fiindcă-l trădase lancea; și spunînd asta scutierului său, adăugă:

— Mi-aduc aminte c-am citit cum un cavaler spaniol, numit Diego Pérez de Vargas, după ce i se rupsese într-o bătălie spada, smulse unui stejar o cracă groasă, sau chiar trunchiul, și cu asta făcu atîtea isprăvi în ziua aceea și pocni la mir atîția mauri, că-i rămase porecla de « Măciuca », așa că și el, ca și urmașii lui, și-au zis, de-atunci încolo, Vargas y Machuca [1]. Ți-am spus asta fiindcă din cel dintîi stejar sau fag ce mi-o ieși în cale am de gînd să rup o cracă, un par la fel, și tot așa de bun ca acela de care-ți vorbii, cu care mi-am pus în gînd să fac, și cred că voi face, asemenea isprăvi, încît să te socoți norocit c-ai meritat să ajungi a le vedea, fiind martor la lucruri ce cu mare greu pot fi de crezut.

— Cum o vrea Dumnezeu! zise Sancho. Eu nu pun la îndoială nici atîtica din tot ce spui luminăția-ta; dar ține-te ceva mai drept, că parcă stai cam într-o rînă, și cred că asta-ți vine de la căzătura aceea, care ți-a cam muiat oasele.

— Aici ai nimerit-o, răspunse don Quijote, și dacă nu mă plîng de durere, e numai fiindcă un cavaler rătăcitor nu se cade să se plîngă de vreo rană, chiar de-ar fi să-i iasă și mațele prin ea.

— Dacă-i așa, n-am ce mai spune, răspunse Sancho, dar martor mi-e Dumnezeu dacă n-aș fi mai bucuros să te văicărești luminăția-ta ori de cîte ori te-o durea cîte ceva. Cît despre mine, știu că m-aș văita de orice fleac de durere, numai cît m-ar apuca, dacă nu cumva opreliștea de-a te plînge se întinde și asupra scutierilor de cavaleri rătăcitori!

Don Quijote nu se putu împiedica să nu rîdă de prostia scutierului său, așa că-i spuse că n-avea decît să se vaite ori de cîte ori i-o plăcea și cum i-o plăcea, de-o avea sau de n-o avea poftă, că lui pînă atunci nu-i căzuse sub ochi vreo asemenea oprelişte, care să fi fost trecută în rînduiala cavaleriei.

---

[1] Diego Pérez de Vargas y Machuca este eroul unui cîntec bătrînesc referitor la asediul cetății Xeres, sub domnia lui Fernando al III-lea. Cervantes va fi putut citi episodul în *Valerio de las Historias* de Diego Rodríguez de Almela.

Sancho îi atrase luarea-aminte că era vremea prînzului. Stăpînul îi răspunse că pînă una-alta nu simţea nevoia să mănînce, dar el n-avea decît să se ospăteze după pofta inimii. Aflînd că i se dă învoire, Sancho se aşeză cît putu mai bine pe măgar şi, scoţînd din desagi ce-şi pusese de drum în ele, îmbuca din mers, ţinîndu-se la pas după stăpînul său, iar din cînd în cînd ridica la gură burduful de vin cu atîta plăcere, încît şi cel mai ghiftuit birtaş din Malaga l-ar fi putut pizmui. Şi cum mergea el aşa, tot trăgînd cîte-o duşcă, uitase de toate făgăduielile ce-i făcuse stăpînul, şi nici nu se mai ţinea tocmit pentru vreo muncă, ci i se părea o nemăsurată desfătare să tot umbli căutînd aventurile cu lumînarea, oricît de primejdioase ar fi ele.

În cele din urmă petrecură noaptea aceea sub un pîlc de copaci, şi don Quijote rupse dintr-unul o creangă uscată, care aproape că i-ar fi putut sluji drept lance, şi-i puse în vîrf fierul luat de la cea care i se frînsese. Toată noaptea nu închise ochii don Quijote, ci se gîndi la doamna şi stăpîna sa Dulcinea, ca să fie pe măsura celor citite în cărţile lui, unde cavalerii petreceau multe nopţi stînd de veghe prin codri şi pustiuri, susţinuţi doar de amintirea domniţelor îndrăgite de ei. Nu tot aşa-şi petrecu noaptea Sancho Panza, care, cum avea stomacul plin, şi nu de apă de cicoare [1], dormi buştean pînă dimineaţa, şi n-ar fi putut să-l trezească, dacă nu-l striga stăpînul său, nici razele soarelui care-i gîdilau faţa, nici cîntecul păsărelelor mii, ce salutau, bete de bucurie, ivirea dimineţii. Cînd se sculă, Sancho îşi pipăi burduful de vin şi, găsindu-l ceva mai moale decît seara trecută, i se strînse inima, căci îşi dădea el seama că n-aveau cum să lecuiască aşa, cu una, cu două, o lipsă ca asta. Don Quijote nu vru să mănînce nimic, căci, aşa cum s-a mai spus, ajunsese a se hrăni din amintiri desfătătoare.

O luară tot pe drumul care ducea spre Puerto Lápice, aşa cum apucaseră, şi pe la vreo 3 după prînz îl aveau în faţa ochilor.

---

[1] « *Agua de chicoria* » sau « *de achicoria* » era un medicament folosit în farmacopeea medievală ca lenitiv (« *aqua cicoria* », în limba latină).

— Aici, grăi, zărindu-l, don Quijote, ne putem vîrî mîinile pînă la coate, frate Sancho Panza, în ceea ce se cheamă aventuri. Dar ia bine seama, că de-ar fi chiar să mă vezi înfruntînd cele mai grozave primejdii din lume, n-ai dreptul să tragi spada spre a-mi veni într-ajutor dacă nu te-ai asigurat mai întîi că aceia care mi-au adus ocară sînt oameni de rînd şi din prostime, singurul prilej în care poţi să-mi dai sprijin, pe cînd dac-ar fi să fie cavaleri, în nici un caz nu-ţi e permis, nici îngăduit de către legile cavaleriei să m-ajuţi, pînă ce nu vei fi armat şi tu cavaler.

— Nici o grijă, stăpîne, răspunse Sancho, nu-ţi fie teamă c-am să ies din cuvîntul luminăţiei-tale în privinţa asta, mai cu seamă că eu sînt, de felul meu, om paşnic şi foarte împotriva oricărui amestec în zurbe şi certuri; e drept că, dacă-i vorba să-mi apăr pielea, nu prea dau multe parale pe legile astea, căci şi cele dumnezeieşti şi cele omeneşti îngăduie fiecăruia să se apere de oricine ar avea chef să-i facă vreun rău.

— Nu zic ba, spuse don Quijote, dar în ceea ce priveşte ajutorul pe care-ai vrea să mi-l dai împotriva cavalerilor, să-ţi pui frîu imboldurilor tale înnăscute.

— Am spus şi mai spun o dată că aşa voi face, răspunse Sancho, şi că voi păzi rînduiala asta cu tot atîta sfinţenie ca şi ziua Domnului.

Pe cînd îşi treceau ei vremea cu asemenea vorbe, numai iată că se arată pe drum doi călugări din tagma sfîntului Benedict, călărind două cămile, căci cu adevărat cămile păreau cei doi ditamai catîrii pe care-i încălecaseră. Purtau ochelari de drum şi umbrele deschise. Îndărătul lor venea o caretă, cu patru-cinci călăreţi împrejur, şi doi slujitori pe jos, umblînd pe lîngă catîri. În caretă călătorea, cum putură afla mai tîrziu, o cucoană din Biscaya, care se ducea la Sevilla, unde îi era bărbatul, ce urma să plece în Indii [1] cu o însărcinare de mare încredere. Călugării nu călătoreau împreună cu ea, cu toate

[1] « Indiile Occidentale », adică pămînturile proaspăt descoperite peste Atlantic, de care Columb crezuse că ar fi India.

că aveau acelaşi drum. Nici nu dete bine don Quijote cu ochii de ei, că şi grăi către scutierul său:

— Ori nu ştiu eu ce spun, ori are să fie asta cea mai faimoasă aventură din cîte s-au văzut, căci matahalele acelea negre ce se arată acolo trebuie să fie şi nu-i nici o îndoială că sînt niscai vrăjitori, care duc în caleaşcă vreo prinţesă răpită, aşa că trebuie să fac tot ce-mi stă în putinţă ca să înlătur silnicia asta.

— Asta-i şi mai şi decît morile de vînt! zise Sancho. Ia seama, stăpîne, că matahalele alea nu-s decît nişte călugări benedictini, iar caleaşca trebuie să fie a vreunor călători; ia seama la ce faci, ca să nu te orbească cumva Necuratul.

— Ţi-am mai spus, Sancho, răspunse don Quijote, că nu te prea pricepi cînd e vorba de aventuri. Ce-ţi spun eu e adevărul adevărat, şi-ntr-o clipită ai să şi poţi vedea cu ochii tăi că aşa e!

Şi, spunînd acestea, o luă înainte şi se proţăpi în mijlocul drumului, pe unde trebuiau să treacă fraţii benedictini, iar cînd ajunseră destul de aproape, cît să i se poată părea lui că i-ar auzi spusele, le strigă cît îl ţinea gura:

— Oameni vînduţi Diavolului, oameni ca neoamenii, daţi drumul numaidecît slăvitelor domniţe pe care le duceţi cu de-a sila în careta aceasta, iar de nu, pregătiţi-vă grabnic de moarte, dreaptă pedeapsă a fărădelegilor voastre!

Călugării îşi strunirăcatîrii şi se opriră locului, miraţi şi de înfăţişarea lui don Quijote, şi de vorbele lui, la care răspunseră:

— Seniore cavaler, noi nu sîntem nici oameni ca neoamenii, nici vînduţi Diavolului, ci doi bieţi călugări din tagma sfîntului Benedict, care ne vedem de drum şi habar n-avem dacă în careta asta călătoresc sau nu niscaiva domniţe răpite.

— Cu mine vorba mieroasă nu-ţi merge, zise don Quijote, că vă ştiu eu pe voi, lepădături sperjure!

Şi, fără să mai aştepte răspuns, dădu pinteni lui Rocinante şi, cu lancea în cumpănire, se năpusti asupra celui dintîi frate cu atîta înverşunare, încît, dacă monahul nu s-ar fi aruncat numaidecît de pe catîr, don Quijote ar fi dat cu el

de pămînt şi ar fi fost vai şi amar de capul cuvioasei lui feţe, ba încă l-ar mai fi şi rănit, de nu cumva l-ar fi lăsat chiar mort pe loc. Al doilea călugăr, cînd văzu ce-i pătimea tovarăşul, strînse între pulpe coastele catîrului său voinic şi începu să alerge peste cîmpuri mai uşurel decît vîntoasele. Sancho Panza, cum îl văzu pe călugăr doborît la pămînt, sări frumuşel de pe măgar, se apropie de el şi începu să-l despoaie de haine. În vremea asta sosiră şi cei doi slujitori ai călugărilor şi-l întrebară pentru ce-l dezbrăca. Sancho le răspunse că era dreptul lui legiuit, ca pradă din bătălia cîştigată de stăpînul său, don Quijote. Slujitorii, care nu ştiau de glumă şi nici nu prea pricepeau ce înseamnă prăzi şi bătălii, văzînd că don Quijote se depărtase şi că vorbea cu cele din caretă, se apropiară de Sancho şi-l trîntiră jos, apoi, fără să-i mai lase fir de păr în barbă, îl zvîntară în bătaie şi-l părăsiră, lat la pămînt, fără suflare şi fără cunoştinţă. Călugărul, fără să mai piardă vremea, se chinui să încalece, tremurînd tot de spaimă şi alb ca varul la faţă, iar cînd se văzu călare, porni în zbor după tovarăşul său, care, la o bătaie de praştie de locul acela, se oprise să-l aştepte şi să vadă cum se va încheia atacul; aşa că, fără să mai stea să apuce sfîrşitul pătăraniei, îşi urmară amîndoi drumul, tot crucindu-se, de parcă le-ar fi călcat Diavolul pe urme. Don Quijote intrase, cum am văzut, în vorbă cu doamna din caretă şi-i spunea:

— Frumuseţea dumneavoastră, doamna mea, e liberă să facă de-aici înainte din stăpîna ei orice aţi avea poftă, pentru că trufia răpitorilor dumneavoastră zace acum la pămînt, doborîtă de braţul meu vajnic. Şi ca să nu vă mai chinuiţi a afla numele salvatorului dumneavoastră, aveţi cunoştinţă că mă numesc don Quijote de La Mancha, cavaler rătăcitor, pornit în căutare de aventuri şi rob al neasemuit de frumoasei domniţe Dulcinea del Toboso, iar drept mulţumită pentru binefacerile cu care v-am miluit nu cer altceva decît să vă abateţi pe la Toboso şi să vă înfăţişaţi din parte-mi dinaintea acestei domniţe, spunîndu-i tot ce-am făcut pentru a vă reda libertatea.

Toate aceste spuse ale lui don Quijote le asculta un scutier din cei ce întovărăşeau careta, vizcain [1] de felul lui; acesta, văzînd că este cineva care nu lasă careta să treacă mai departe şi care o ţine, zor-nevoie, c-aveau de făcut un ocol pe la Toboso, se dădu mai lîngă don Quijote şi, apucîndu-i lancea în pumni, îi spuse într-o castiliană stîlcită, ori într-o şi mai stricată vizcaină, ceva cam în felul următor:

— Haida-de, cavalerule, mai vede-ţi de trebe, că pe Dumnezeu care m-o făcută, dacă nu-i slobode tresura, aşa te omoară, cum eşti aici, vizcain! [2]

Don Quijote îl înţelese prea bine şi, cu mult sînge rece, îi răspunse:

— De-ar fi să fii cavaler, aşa cum nu eşti, ţi-ai fi şi primit pedeapsa pentru îndrăzneala şi neobrăzarea ta, creatură bicisnică!

La care vizcainul se întărîtă:

— Nu-s eu cavaler? Zic zău lui Dumnezeu că minţăşti tu, ca cum nu-i fi creştin. Apăi lasă numa prăjinul cela jos, şi trage paloş, că-i vede tu care pe care: vizcain pe uscat, hidalgo pe mare; hidalgo, la toţi dracii! Şi minţăşti, bagă samă, dacă-i zice altcumva! [3]

— Pe dată ai s-o vezi, zise Agrajes [4], răspunse don Quijote şi, aruncîndu-şi lancea la pămînt, trase spada, îşi trecu braţul pe sub mînerul scutului şi se apropie de vizcain, hotărît să-i pună capăt zilelor.

---

[1] Originar din Biscaya sau Viscaya, basc. Adjectivul a ajuns să însemneze ininteligibil, confuz, încîlcit, din pricina dialectului basc, vorbit de vizcaini. Vorbirea dialectală bască, a fost obiect de batjocură pentru castilieni, în special în secolele XVI şi XVII.

[2] Caracteristică vorbirii vizcainilor era schimbarea persoanelor la verbe, de obicei a doua înlocuind pe prima: « ...así te matas como estas ahi vizcaino » (« aşa te omori, cum eşti vizcain ») înseamnă de fapt: « ...así te mato como estoy ahi vizcaino » (« aşa te omor, cum sînt vizcain »).

[3] A fi vizcain din moşi-strămoşi se considera, în această provincie, aproape un titlu de nobleţe. Fernando al IV-lea, în 1754, a făcut legi care exceptau, deopotrivă, de la unele pedepse pe hidalgi şi pe vizcaini.

[4] Agrajes, personaj din *Amadís de Gaula*, care avea obiceiul să zică, ducînd mîna la şold şi trăgînd spada: « Ai s-o vezi numaidecît! » (« *Ahora lo vereis!* »), cuvinte ce au rămas ca un fel de zicală.

Vizcainul, cînd îl văzu venind aşa asupră-i, oricît chef ar fi avut să se dea jos de pe catîrul lui — care, fiind din cei mai prăpădiţi, luat cu chirie, nu era de nici o nădejde — nu putu face altceva decît să tragă spada; dar tot îi veni bine, căci, aflîndu-se chiar lîngă trăsură, putu smulge din ea o pernă care să-i servească drept scut, şi într-o clipă se şi aflară faţă în faţă, ca doi vrăjmaşi de moarte. Cei dimprejur ar fi vrut să-i potolească, dar nu izbuti nimeni, căci vizcainul striga, în graiul lui pocit, că dacă nu-l lăsau să-şi ducă la capăt duelul, omoară cu mîna lui şi pe cucoană şi pe toată lumea care s-ar amesteca. Cucoana din caretă, uluită şi înfricoşată de ceea ce vedea, porunci vizitiului să tragă ceva mai încolo şi prinse a se uita de-departe la grozava încleştare, în cursul căreia vizcainul îi trase lui Don Quijote una cu spada în umăr, peste scut, că, de i-ar fi tras-o fără să fi avut cavalerul pavăză, l-ar fi spintecat pînă-n brîu. Don Quijote, care simţi greutatea acestei lovituri lipsite de orişice măsură, scoase un strigăt fioros şi zise:

— Oh, stăpînă a inimii mele, Dulcinea, floare a tuturor frumuseţilor, vino într-ajutorul cavalerului tău, care, drept mulţumită pentru marea ta bunătate, se află acuma în impasul acesta de moarte!

Ca să rostească toate acestea, să-şi ţină spada pregătită şi să se adăpostească bine după scut, în vreme ce se apropia de vizcain, nu-i trebui mai mult de-o clipită, căci era hotărît să joace totul pe-o singură carte.

Cînd îl văzu venind aşa spre dînsul, nu-i trebui mult vizcainului ca să priceapă, după înverşunarea lui, cît era de mînios, şi hotărî în sineşi să facă ceea ce hotărîse şi don Quijote, aşa că-l aşteptă şi el, ferindu-şi trupul cu perna de trăsură, fără să-şi poată însă urni, nici într-o parte, nici în cealaltă, catîrul, care, de vlăguit ce era şi de nedeprins cu asemenea copilării, nu putea face un pas.

Venea, deci, don Quijote, cum am mai spus, împotriva prevăzătorului vizcain, cu spada ridicată, hotărît să-l spintece în două, iar vizcainul îl aştepta şi el cu spada ridicată, căptuşit cu perna de trăsură, pe cînd toţi cei dimprejur

stăteau cu sufletul la gură, temători de ceea ce-ar putea ieşi dintr-aşa înfricoşate lovituri ca acelea cu care se ameninţau unul pe altul. Doamna din trăsură şi celelalte femei, slujnice ale sale, înălţau rugăciuni şi făgăduiau liturghii şi acatiste tuturor altarelor făcătoare de minuni şi lăcaşurilor de închinăciune din Spania, numai să se îndure Dumnezeu să le mîntuie scutierul, şi pe ele dimpreună cu el, de groaznica primejdie în care se aflau.

Dar păcatul cel mare al tuturor acestor întîmplări este că o dată ajuns aici, autorul povestirii lasă bătălia în toi, fără să-i hotărască soarta, dezvinovăţindu-se că n-a mai aflat scris nimic altceva despre aceste isprăvi ale lui don Quijote peste cele înşirate. Nu-i mai puţin adevărat că al doilea autor al acestei opere [1] pare să nu se fi împăcat cu gîndul ca o atît de ciudată istorie să rămînă dată legilor uitării şi nici cu ideea că au putut fi atît de puţin iscoditoare minţile celor din La Mancha încît să nu se afle în arhivele acestei provincii sau prin cămările logofeţeşti niscai hîrtii unde să fie pomenit acest faimos cavaler, aşa că, intrîndu-i asta în minte, nu deznădăjdui să dea odată şi odată peste sfîrşitul acestei paşnice istorii, ceea ce, viindu-i şi cerul într-ajutor, ajunse să afle în chipul ce se va lămuri în partea a doua.

Capitolul IX

În care îşi află încheierea şi capătul nemaipomenita bătălie dintre voinicul vizcain şi viteazul cavaler din La Mancha

I-am lăsat, în prima parte a acestei istorii, pe cutezătorul vizcain şi pe faimosul don Quijote cu spadele goale în mîini, ridicate deasupra capului, de parcă aveau de gînd să-şi tragă două lovituri înfricoşătoare şi aşa de grele, încît, de-ar fi fost să nimerească în plin, s-ar fi tăiat unul pe altul în două,

---

[1] « *...al doilea autor al acestei opere* » este Cervantes însuşi, care se dă drept transcriitorul arabului Cide Hamete Benengeli (vezi şi nota 2 de la p. 147), de fapt inexistent, ficţiune literară curentă în epocă.

spintecîndu-se din creştet pînă-n tălpi şi dîndu-şi afară măruntaiele, ca rodia sîmburii; şi, ajunsă la acest punct, ce lasă atîta loc tuturor îndoielilor, se opreşte povestea de faţă, atît de plină de miez, şi rămîne trunchiată, fără să ne mai dea autorul ei de ştire unde s-ar putea cumva afla ceea ce-i lipseşte ca să fie încheiată.

Multă bătaie de cap mi-a pricinuit lucrul acesta, fiindcă plăcerea puţinului cît putusem citi se prefăcea în neplăcere cînd mă gîndeam ce drum greu mai e de bătut pentru a da de urma multului, care, după părerea mea, îi mai lipsea istoriei acesteia atît de gustate. Mi s-a părut lucru cu neputinţă şi în afara oricărui obicei cuviincios ca unui cavaler atît de tare în virtute să-i fi lipsit vreun înţelept care să-şi ia sarcina depănării nemaivăzutelor sale isprăvi, lucru care n-a lipsit nici unui cavaler rătăcitor din cîţi spune lumea că umblau la voia întîmplării, pentru că fiecare dintre ei avea cîte un cărturar sau doi, cum le şi stătea bine, care nu numai că le treceau faptele pe răboj, ci le zugrăveau chiar şi cele mai neînsemnate gînduri, ba pînă şi copilăriile, oricît de neştiute le-ar fi fost; şi nu se cuvenea ca un cavaler ca el să fie atît de dezmoştenit de soartă încît să-i lipsească ceea ce lui Platir şi altora asemenea le prisosea. Aşa că nu-mi venea să cred că o istorie atît de hazlie să fi rămas ciungă şi schilavă, şi dădeam vina pe timpul cel răufăcător, care toate le mistuie şi scrumeşte pe lume, şi care ori o ascunsese, ori o făcuse pulbere. Pe de altă parte, mi se părea că, de vreme ce între cărţile lui se aflaseră unele atît de moderne ca *Leacul geloziei* sau *Nimfe şi păstori din Henares*, propria lui istorie trebuia să fie de asemenea modernă [1], deci că, măcar de nu va fi fost scrisă, rămăsese în amintirea oamenilor din satul său şi în minţile celor de prin vecinătăţi. Gîndul acesta mă ţinea încurcat şi dornic de a afla pe de-a-ntregul şi cu adevărat toată viaţa şi minunile vestitului nostru spaniol don Quijote de La Mancha, lumină şi oglindă a întregii cavalerii manchege, cel dintîi care, în epoca noastră şi în vremuri atît de

[1] « ...*propria lui istorie trebuia să fie de asemenea modernă* »: adică faptele ei să fie apropiate de zilele în care apare cartea.

nenorocite ca acele pe care le trăim, se supusese la caznele şi la disciplina cavaleriei rătăcitoare, apucîndu-se să îndrepte nedreptăţile, să ajute văduvele, să ocrotească domniţele, pe cele care, cu bicele şi cu caii lor, mai avînd pe umeri şi toată povara fecioriei, umblau din munte în munte şi din vale-n vale; că dacă nu se întîmpla cumva să le siluiască vreun nemernic răufăcător, sau vreun ţăranoi cu secure, sau vreun uriaş peste măsură de uriaş, s-au pomenit în vremuri de demult fecioare care, la 80 de ani bătuţi pe muchie, puteau jura că în tot cursul vieţii nu dormiseră o singură zi sub acoperiş de casă omenească, fiind duse la groapă la fel de întregi ca mama care le născuse. [1] Și cum ziceam, de asta și din multe alte pricini e vrednic bravul nostru Quijote de veşnică memorie şi de laude, care nici mie nu mi se cuvin mai puţin pentru bătaia de cap și zelul cu care am umblat să caut sfîrșitul acestei desfătătoare istorii; cu toate că ştiu foarte bine că dacă cerul, întîmplarea şi norocul nu mi-ar fi venit într-ajutor, lumea ar fi rămas cu totul lipsită de zăbava desfătătoare pe care ar putea-o avea timp de două ceasuri cel ce ar citi-o cu toată luarea-aminte. Se întîmplă deci, cînd cu găsitul ei, cam în chipul următor:

Aflîndu-mă eu într-o zi pe Alcaná la Toledo [2], se apropie un băiat, să vîndă nişte caiete şi hîrtii vechi unui ţesător de mătase; şi cum eu mă dau în vînt după citit, chiar de n-ar fi să fie decît bucăţi de hîrtie aruncate pe jos, împins de această înclinare firească, pusei mîna pe un caiet din cele pe care le vindea băiatul şi-l văzui scris cu litere de care-mi dădui seama că-s arabice. Și cum, cu toate că ştiam să le deosebesc, habar n-aveam să le şi citesc, începui să mă uit dacă nu se iveşte prin preajmă vreun maur aljamiad [3], care

[1] « ...*la fel de fecioară ca mama care o născuse* » (« .*tan virgen como la madre que la parió* »): contrafacere mucalită a zicalei: « *tan virgen como la parió su madre* » (tot așa de fecioară cum o născuse mamă-sa).

[2] Stradă, existentă și azi, din cartierul bazarurilor acestui oraș.

[3] Aljamiazi se numeau arabii care vorbeau castiliana; adjectivul *(alhamiad)* se aplică și cărților scrise în spaniolește cu caractere arabice. *Aljamia* era spaniola vorbită de mauri, așa cum *algarabia* (de unde francezul *charabia)* era limba arabă pe care, cînd o vorbeau creștinii, o vorbeau stricat.

să le citească; și nu-mi fu greu să aflu asemenea tălmaci, căci chiar de l-aș fi căutat de altă limbă, mai veche și mai cultă [1], tot l-aș fi găsit. Ce mai vorbă multă, soarta îmi scoase în cale unul, căruia spunîndu-i eu ce doream și punîndu-i cartea în mînă, el, după ce o deschise pe jumătate și-și aruncă ochii nițeluș într-însa, se porni pe rîs. Îl întrebai de ce rîde, și-mi răspunse că rîdea de ceea ce se afla scris pe marginea cărții, ca un fel de însemnare. Îl rugai să-mi spună și mie, iar el, fără să-și poată potoli rîsul, rosti:

— Așa cum ți-am spus, aici, pe margine, stă scris așa: « Despre această Dulcinea del Toboso, pomenită de atîtea ori în cursul istoriei de față, se povestește că era neîntrecută între toate femeile întregii provincii La Mancha cînd era vorba de sărat carnea de porc ».

Cum auzii rostit numele Dulcineei del Toboso, rămăsei prostit și cu gura căscată, căci îmi fulgeră numaidecît prin minte că în caietele acelea nu era altceva decît istoria lui don Quijote. Cu gîndul ăsta îi dădui ghes să citească începutul, și făcînd el așa, tălmăci pe loc arăbeasca în castiliană, zicînd că stătea scris: *Istoria lui don Quijote de La Mancha, scrisă de Cide Hamete Benengeli* [2], *cronicar arab*.

De multă istețime fu nevoie ca să-mi ascund încîntarea ce mă cuprinse cînd îmi ajunse în urechi titlul cărții; și, suflîndu-i-le de sub nas mătăsarului, cumpărai de la băiat toate hîrțoagele și terfeloagele pe numai jumătate de real; că de-ar fi avut el cap și de-ar fi știut cu ce foc le doream eu, s-ar fi putut gîndi să ia mai bine de șase reali din vînzarea

[1] « *...de altă limbă, mai veche și mai cultă* »: adică de limbă ebraică, reputată pe atunci a fi cea mai veche. Mulți evrei neemigrați făceau negoț în Alcaná, la Toledo.

[2] O vreme s-a crezut că *Cide Hamete Benengeli* este o anagramă incompletă a numelui lui Cervantes. Clemencín a atras atenția că e, de fapt, traducerea cuvîntului spaniol *Cervantes*, care înseamnă fiul cerbului, ales de însuși scriitorul care cunoștea bine araba, ca să se desemneze în fond tot pe sine sub această ficțiune. Presupusul cronicar maur are un nume care sună și ca *bedencheli*, care înseamnă îmbuibat cu pătlăgele-vinete (*berenjenas*, în spaniolește), confuzie intenționată de asemenea, căci Sancho Panza îi va declara lui Samsón Carrasco, bacalaureatul, că autorul poveștii se numește « Cide Hamete *Berenjena* » (vezi Partea a II-a, capitolul 2).

asta. Fără să mai aştept altceva, mă trăsei cu maurul mai la o parte, înspre coridoarele mănăstirii vechii catedrale, şi-l rugai să-mi tălmăcească pe limba noastră castiliană caietele acelea, adică toate cele care vorbeau de don Quijote, fără să scoată nici să adauge ceva, făgăduindu-i pentru asta orice plată ar dori el. Se mulţumi cu două baniţe de stafide şi două mertice de grîu şi mă încredinţă că avea să le traducă bine şi fidel, fără să mă lase să aştept o veşnicie; dar eu, ca să-i uşurez şi mai mult treaba şi ca să nu scap din mînă chilipirul, îl dusei la mine acasă, unde, în ceva mai puţin de o lună şi jumătate, mi-o traduse toată, tocmai aşa cum e povestită aici.

Se afla, în cel dintîi caiet, zugrăvită cu multă dibăcie, bătălia lui don Quijote cu vizcainul, prinşi chiar în postura în care-i lăsase povestirea, cu spadele ridicate adică, cel dintîi acoperindu-se cu pavăza, iar cel de al doilea cu perna de trăsură; era şi catîrul vizcainului, atît de bine desenat, că se vedea de la o bătaie de flintă a fi catîr luat cu chirie; la picioarele vizcainului era scris un titlu care glăsuia: *Don Sancho de Azpeitia*, ceea ce, nu mai încape îndoială, trebuie să fi fost numele lui, iar la picioarele lui Rocinante era alt titlu, care glăsuia: *Don Quijote*. Rocinante era minunat zugrăvit, atît de lung şi deşirat, atît de slăbănog şi de supt, cu greabănul atît de fierăstrăluit şi atît de şui alcătuit, încît sărea oricui în ochi cu cîtă dreptate şi cît de pe merit îi fusese dat numele de Rocinante. Alături de el era Sancho Panza, ţinîndu-şi de căpăstru măgarul, la picioarele căruia stătea scris alt titlu, care suna: *Sancho Zancas*, şi asta, de bună seamă, pentru că avea, după cum îl arăta şi desenul, pîntecul mare, trunchiul scurt şi pulpele groase [1], aşa că din pricina asta trebuie să-l fi poreclit lumea cînd « Panza », cînd « Zancas », căci cu amîndouă poreclele astea îl pomeneşte cîteodată istoria. Aş mai avea de spus şi alte cîteva mărunţişuri, dar n-au prea mare însemnătate nici unele, şi n-au de-a face de-a

---

[1] « *Sancho Zancas* »; *zanca* înseamnă picior, pulpă, copan de pasăre, ori stîlp care susţine scara.

dreptul cu adevărul desfăşurării acestei istorii, căci nici o istorie nu poate fi socotită proastă atîta vreme cît e adevărată.

Iar dacă i se poate imputa ceva acesteia în privinţa adevărului ei, buba n-are cum avea altă pricină decît faptul că i-a fost autorul arab, căci este în firea celor din stirpea asta să spună minciuni; cu toate că, fiindu-ne ei vrăjmaşi pînă într-atîta, se poate chiar presupune mai curînd că va fi trecut sub tăcere autorul ei unele isprăvi decît că a adăugat de la dînsul. Fiindcă mie asta îmi apare limpede, de vreme ce, atunci cînd ar putea şi ar trebui să-şi dea frîu liber condeiului şi să-l laude pe cavalerul acesta atît de viteaz, parcă într-adins trece sub tăcere laudele: lucru cusut cu aţă albă şi de fel bine gîndit, fiind de datoria şi în sarcina cronicarilor exactitatea, adevărul şi lipsa de patimă, aşa încît nici interesul şi nici teama, nici dragostea şi nici ura să nu-i îndemne a părăsi drumul adevărului, a cărui mamă este istoria, rivala vremii, raclă a tuturor faptelor mari, mărturie a trecutului, pildă şi îndemn al prezentului, lecţie a viitorului. În această istorie ştiu că cititorul va putea găsi tot ce ar dori să afle în cea mai plăcută dintre istorii. Şi de-o fi să-i lipsească şi cîte ceva din ceea ce e mai de soi, îmi dau cu socoteala că trebuie să fie din vina cîinelui aceluia de autor al ei [1] mai curînd decît din vina subiectului povestit. În sfîrşit, ce să mai lungim vorba, a doua parte, aşa cum o arată tălmăcirea, începea după cum urmează:

Cu săbiile lor tăioase ridicate în văzduh, cei doi viteji şi mînioşi vrăjmaşi păreau nici mai mult, nici mai puţin decît că ameninţau cerurile, pămîntul şi hăurile iadului, atît de hotărîţi arătau şi aşa de mîndri se ţineau. Iar cel dintîi care se uşură dînd lovitura fu arţăgosul de vizcain, şi izbitura veni cu atîta străşnicie şi furie, încît, dacă spada n-ar fi rătăcit drumul, n-ar mai fi fost nevoie de alta ca să pună capăt tuturor aventurilor cavalerului nostru, precum şi făloşeniei lui; dar steaua lui cea bună, care voia să-l păstreze pentru isprăvi şi

---

[1] Creştinii îi numeau pe mahomedani *perros* (cîini), sau *galgos* (ogari), în special cînd era vorba de maurii din Spania, foarte zgîrciţi şi slabi de nemîncare.

mai însemnate, răsuci spada în mîna vrăjmaşului său în aşa chip, încît, deşi acesta îl nimeri în umărul stîng, nu-i făcu alt rău decît să-i zboare cît colo armura dintr-o parte a corpului, uşurîndu-l în drumul ei şi de o parte din coif, dimpreună cu o jumătate de ureche, şi toate acestea căzură la pămînt cu zgomot înfricoşător, lăsîndu-l ca vai de el.

Doamne-Dumnezeule, cine-ar putea povesti acum aşa cum se cuvine cîtă mînie zvîcni în inima acestui fiu al Manchei cînd se văzu procopsit în aşa chip ! Ce mai vorbă multă, se ridică din nou în scări şi, strîngînd şi mai vîrtos cu amîndouă mîinile spada, o repezi asupra vizcainului, nimerindu-l din plin în pernă şi-n ţeastă, încît, ca şi cum nici n-ar fi avut el scut atît de straşnic, îl buşi sîngele pe nas, pe gură şi pe urechi, de parcă i s-ar fi prăvălit în cap un munte, şi începu a da semne că are să se rostogolească de pe catîr, de unde nu încape îndoială c-ar fi căzut de nu i s-ar fi agăţat de gît; cu toate astea, picioarele tot îi scăpară din scări, şi nici braţele nu-l mai ţinură mult, în vreme ce catîrul, înspăimîntat de izbitură, o rupse de fugă pe cîmpuri, şi din două-trei salturi dădu cu stăpînu-său de pămînt. Don Quijote stătea şi se uita liniştit, şi cum îl văzu prăvălindu-se, sări de pe cal, se apropie sprinten de el şi, vîrîndu-i ascuţişul săbiei sub nas, îi spuse să se dea bătut, că de nu, îi taie capul. Vizcainul era prea năucit ca să poată crîcni vreo vorbă de răspuns, şi nu i-ar fi mers bine, după cît era de orbit don Quijote, dacă doamnele din caretă, care priviseră pînă atunci cu inima strînsă toată lupta, n-ar fi venit de-a fuga la el, să-l roage cît puteau mai frumos să binevoiască a le face hatîrul de a le lăsa scutierul cu viaţă. La care don Quijote răspunse, foarte de sus şi plin de însemnătatea clipei:

— Desigur, preafrumoase domniţe, sînt foarte fericit să fac ceea ce-mi cereţi; dar numai cu o condiţie, şi anume, ca acest cavaler să-mi făgăduiască a merge în satul Toboso şi a se înfăţişa din parte-mi dinaintea fără de perechii domniţe Dulcinea, ca să facă dintr-însul ce i-o plăcea ei mai bine.

Înfricoşate şi nemîngîiate, doamnele, fără să mai ceară lămuriri asupra condiţiei puse de don Quijote şi fără să mai

întrebe cine era Dulcinea asta, făgăduiră că scutierul lor va îndeplini tot ce-i poruncea el.

— Aşadar, mă încred în cuvîntul dat şi nu-i voi mai face nici un rău, cu toate că tare-ar fi meritat-o, răspunse don Quijote.

Capitolul X

Despre duhlia convorbire a lui don Quijote cu Sancho Panza, scutierul său

În vremea asta se sculase de pe jos şi Sancho Panza, destul de blagoslovit de slugile călugărilor, şi urmărise cu luare-aminte lupta stăpînului său, don Quijote, rugîndu-se lui Dumnezeu în adîncul inimii sale să se înduplece a-i da izbîndă, ca să dobîndească prin ea vreo insulă în care să-l facă guvernator, aşa cum îi făgăduise. Văzînd deci că se isprăvise cu duelul şi că stăpînul său se pregătea să încalece pe Rocinante, se apropie să-i ţină scara şeii, şi, pînă a nu apuca don Quijote să se aburce în şa, se aruncă în genunchi dinainte-i, îi luă mîna, i-o sărută şi-i zise:

— Înduplecă-te, stăpîne don Quijote al meu, şi binevoieşte a-mi da cîrmuirea insulei cîştigate în lupta aceasta dreaptă, căci oricît de mare ar fi ea, mă simt în stare s-o diriguiesc cu tot atîta pricepere şi la fel de bine ca orice alt guvernator de insule din lumea asta.

La acestea, don Quijote răspunse:

— Află, frate Sancho, că aventura asta şi cele deopotrivă cu ea nu sînt aventuri care să-ţi dea insule, ci sînt încăierări de răscruce de drumuri, din care n-ai alt cîştig decît că te poţi alege cu capul spart sau cu o ureche mai puţin; ai răbdare, c-o să avem noi parte de aventuri cîte vrei, din care nu numai guvernator t-ei putea face, ci mult mai mult încă!

Sancho îi mulţumi de mii de ori şi, mai sărutîndu-i o dată mîna şi marginea platoşei, îl ajută să se urce pe Rocinante, iar el se urcă pe măgar şi începu a tropăi pe urma stăpînului

său, care, fără să-şi mai ia rămas bun de la doamnele din caleaşcă ori să le mai spună vreo vorbă, intră la pas întins într-o pădure din apropiere. Sancho îl urma cu măgăreaţa lui la trap, dar Rocinante mînca drumul, nu alta, încît, văzîndu-se rămas de căruţă, n-avu încotro şi trebui să strige după stăpînu-său, ca să-l aştepte. Aşa făcu don Quijote şi smunci dîrlogii lui Rocinante, dînd răgaz să-l ajungă din urmă prăpăditul lui de scutier, care, de îndată ce-l ajunse, prinse a zice:

— Pare-mi-se, stăpîne, c-ar fi mai cu cap să mergem să ne adăpostim în vreo biserică [1], fiindcă după halul în care l-am lăsat pe ăl de-l duelaşi, n-ar fi de mirare să ajungă treaba la urechile « Sfintei Hermandad » şi să ne găbjească; şi, să mă ia dracu dacă, de-o fi să fie aşa, pînă să ieşim de la başcă, n-or scoate şi untul din noi!

— Fugi de-acolo! zise don Quijote. Unde-ai mai văzut sau unde-ai citit tu vreodată despre vreun cavaler rătăcitor care să fi fost tîrît în faţa judecăţii, oricîte vărsări de sînge ar fi făcut?

— Vărzări de sînge n-am mîncat în viaţa mea, răspunse Sancho, iar pentru alţii n-am făcut, niciodată, nici măcar chişcă de sînge [2]; dar eu ştiu una şi bună, că « Sfînta Hermandad » are ea ce are cu ăi de se duelează pe cîmpuri, şi nu vreau să am nici în clin nici în mînec cu ea.

— Nu-ţi face griji, prietene, spuse don Quijote, că, dac-o fi nevoie, te scot eu şi din robia babilonică, nu numai din ghearele « Sfintei Hermandad ». Spune-mi mai bine, pe cinstea ta, mai văzut-ai cavaler atît de viteaz ca mine pe tot rotogolul pămîntului? Mai citit-ai în istorii de altul care să aibă, ori să fi avut, mai multă iscusinţă la atac, mai multă înverşunare

---

[1] Să uzeze, adică, de dreptul de azil oferit de lege infractorilor urmăriţi de justiţie. Catedralele, în special, erau azil de hoţi şi de femei desfrînate.

[2] « Vărzări de sînge »... Sancho foloseşte cuvîntul vechi, pe atunci, *omecillo* (inimiciţie), înlocuind prin el neologismul *homicidio* (omucidere), pe care nu-l cunoaşte. Am tradus aşa ca să păstrăm jocul de cuvinte, deşi în original « pizma », « duşmănia », semnificate prin « *omecillo* », sînt mai aproape de « crimă » decît o plăcintă cu varză (vărzare), fie ea şi cu sînge de porc.

în urmărirea vrăjmaşului, mai multă îndemînare în a-l răni, mai multă agerime în a-l descumpăni?

— Să nu mint, răspunse Sancho, drept e că eu n-am citit în viaţa mea nici o istorie, căci nu ştiu nici să scriu, nici să citesc, dar m-aş prinde, pe orice, că stăpîn mai îndrăzneţ decît luminăţia-ta n-am slujit de cînd mama m-a făcut, şi dea Domnul să nu ispăşeşti îndrăznelile astea acolo unde ziceam adineauri! Numai că te-aş ruga, luminăţia-ta, să te îngrijeşti, că-ţi curge sînge mult din ureche, şi uite, am luat cu mine scamă şi un pic de alifie albă în desagi.

— Aş fi scutit de toate acestea, răspunse don Quijote, dacă n-aş fi uitat să-mi prepar un şip cu balsamul lui Fierabras [1], că numai o picătură, şi-ţi ajunge ca să cruţi şi timp, şi doftorii.

— Ce şip e acela şi ce fel de balsam? întrebă Sancho.

— E un balsam, răspunse don Quijote, a cărui reţetă am învăţat-o pe de rost, şi dac-o ştii, n-are de ce să-ţi mai fie frică de moarte, şi nici gînd să mai mori de vreo rană; aşa că, îndată ce-l voi fierbe şi ţi-l voi da, n-ai să mai ai altceva de făcut decît să iei seama, şi cînd ăi vedea că m-au spintecat în două în vreo bătălie, aşa cum se întîmplă adesea, să ridici binişor jumătatea trupului ce va fi căzut la pămînt şi, cu multă dibăcie, pînă să nu apuce sîngele a se închega, s-o lipeşti de cealaltă jumătate ce-ar rămîne în şa, fiind doar cu luare-aminte să le chiteşti cum se cuvine, cît într-o parte, şi în cealaltă; apoi pe dată să-mi dai să beau o duşcă din balsamul de care vorbesc, şi-ai să-l vezi făcîndu-mă pe loc să-mi revin în fire şi începînd să domnesc, mai sănătos şi mai rumen decît un măr domnesc [2].

---

[1] Povestea balsamului lui Fierabras apare în *Historia caballeresca de Carlomagno*, publicată în spanioleşte de Nicolás de Piamonte, unde Fierabras îi spune rănitului Oliveiros să se oblojească cu balsamul pe care-l va afla în balercile legate de şaua calului său, balsam cu care a fost îmbălsămat trupul lui Hristos pogorît de pe cruce şi pe care l-a cucerit el, Fierabras, la Ierusalim; bîndu-l, Oliveiros se însănătoşeşte pe loc.

[2] « ...*más sano que una manzana* » (« mai sănătos decît un măr »); aliteraţie voită, care n-a putut fi tradusă decît ca mai sus, prin echivocul dintre verbul « domnesc » şi adjectivul « domnesc ».

— Dacă-i aşa, zise Panza, mă lipsesc de-aci înainte de cîrmuirea insulei făgăduite, şi nu cer altceva, drept plată pentru toate cu cîte te-am slujit credincios, decît să-mi dai luminăţia-ta reţeta licorii ăsteia minunate, căci socot că în orice parte a pămîntului o uncie din ea preţuieşte mai bine de doi reali, şi mie nici nu-mi trebuie mai mult ca să-mi duc cu cinste şi fără trudă zilele; doar atîta mi-e, c-o fi costînd sarea cu marea pregătitul ei.

— Cu mai puţin de trei reali poţi fierbe trei ocale, răspunse don Quijote.

— Păcatele mele! îi întoarse Sancho vorba. Păi, atunci, ce-aştepţi luminăţia-ta? Fierbe-o şi învaţă-mă şi pe mine.

— Răbdare, prietene, îi răspunse don Quijote, că am de gînd să te învăţ taine şi mai mari, şi să-ţi fac şi mai multe hatîruri; dar pînă una-alta să ne îngrijim de ureche, că mă doare mai mult decît mi-aş putea dori.

Scoase Sancho din desagă scama şi alifia, dar don Quijote, care de-abia atunci îşi văzu coiful bucăţelit, numai cît nu-şi pierdu minţile şi, ducînd o mînă la mînerul spadei şi ridicînd ochii la cer rosti:

— Fac jurămînt celui ce-a zămislit văzutele toate şi nevăzutele şi celor patru sfinte Evanghelii, acolo unde-or fi stînd ele scrise de la un cap la altul [1], să duc aceeaşi viaţă pe care a dus-o marele marchiz de Mantua cînd s-a jurat să răzbune moartea nepotului său Baldovinos, cu alte cuvinte, nici pîine pe faţă de masă să mănînc [2], nici cu soţia mea să mă desfăt, şi nici altele să săvîrşesc, pe care, cu toate că nu mi le aduc acuma aminte, le ţin drept rostite în clipa de faţă, şi toate astea pînă în clipa în care mă voi putea răzbuna pe deplin pe cel care mi-a adus asemenea ocară.

---

[1] Cine jura pe *Evanghelii* punea mîna pe cartea socotită sacră şi pronunţa cuvintele cerute, dar cînd nu avea scripturile la dispoziţie, le rostea doar numele, adăugînd fraza: « Acolo unde-s ele scrise mai pe larg » *(« donde más largamente están escritos »)*.

[2] A nu mînca pîine pe faţa de masă era un obicei al celor ce voiau să arate că sînt în doliu. Apare în scrieri la diverse epoci şi mai ales în baladele populare.

Auzind acestea, Sancho vorbi aşa:

— Ia seama, luminăţia-ta, stăpîne don Quijote, că dacă acel cavaler o fi făcut cum i-ai poruncit măria-ta, şi s-o fi dus să se înfăţişeze dinaintea stăpînei mele Dulcinea din Toboso, şi-a făcut datoria aşa cum se cuvine şi nu merită altă pedeapsă dacă nu săvîrşeşte vreo nouă nelegiuire.

— Bine-ai grăit, şi ai pus degetul pe rană, răspunse don Quijote, aşa că-mi iau înapoi vorba în ceea ce priveşte dorinţa de-a mă răzbuna din nou, dar fac iarăşi jurămînt şi-l întăresc o dată mai mult, cu hotărîrea de a-mi duce viaţa cum am spus, pînă în ziua în care voi putea lua cu de-a sila alt coif la fel, şi tot atît de bun ca şi acesta, de la vreun cavaler. Şi să nu-ţi treacă prin gînd, Sancho, că spun asta de florile mărului, fiindcă eu am pe cine imita în privinţa asta, căci întocmai aşa s-a întîmplat, fără să schimb o iotă, cu coiful lui Mambrino, care l-a costat aşa de scump pe Sacripante. [1]

— Mai dă-le dracului de jurăminte, luminăţia-ta, că nu-s prielnice nici sănătăţii şi te mai şi smintesc la minte! Spune-mi mai bine ce ne facem dacă se întîmplă să treacă zile în şir şi nu dăm de nici un om care să poarte coif? Ai de gînd să-ţi ţii vorba, la oricîte neajunsuri şi strîmtorări te-ar sili, ca, de pildă: să dormi îmbrăcat, să nu mîi seara în casă de om, şi o mie de alte canoane cîte cuprindea jurămîntul smintitului aceluia de bătrîn, marchizul de Mantua, pe care luminăţia-ta are poftă să-l îndeplinească acuma? Mai bine stai şi te uită cu ochii bine deschişi, că nu pe toate drumurile umblă cavaleri împlătoşaţi, ci cărăuşi şi catîrgii, care nu numai că nu poartă coif, dar nici de nume nu i-au auzit de cînd trăiesc.

— Aici te înşeli, reluă don Quijote, căci nu vor trece două ceasuri pînă vom vedea, pe la răscrucile astea, mai mulţi oameni înarmaţi decît au năvălit asupra cetăţii Albraca [2] atunci cînd a fost cucerită frumoasa Angelica.

---

[1] În Cîntul al XVIII-lea din *Orlando furioso*, Ariosto povesteşte episodul cu coiful lui Mambrino, dar nu e vorba de Sacripante, ci de Dardinel de Almonte. Cervantes se înşală încă o dată, sau poate îl face anume pe don Quijote să pară a avea memoria imprecisă.

[2] Albraca era un castel fortificat pe vîrf de stîncă, menţionat în *Orlando innamorato* al lui Boiardo, fort asupra căruia au năvălit mai bine de două

— Păi halal, aşa să fie, zise Sancho, şi placă-i Domnului să ne meargă toate din plin, şi să ne vedem odată ajunşi la vremea cînd ne-o fi dat să dobîndim insula aceea, care mă costă scump de pe acum, că pe urmă pot să şi mor.

— Ţi-am mai spus, Sancho, să nu-ţi faci nici o grijă, că, de-or lipsi insulele, n-avem decît să luăm fie regatul Danemarcei, fie împărăţia Sobradisei [1], care ţi-ar veni ca un inel pe deget, ba încă şi mai bine, căci de vreme ce-s pe uscat te-ar bucura şi mai mult decît un ostrov. Dar să lăsăm asta pentru cînd i-o veni vremea, şi uită-te mai bine dacă ai în desagă ceva de îmbucat, acolo, ca să pornim apoi pe dată în căutarea vreunui castel unde să mînem noaptea asta şi să fierbem balsamul de care ţi-am spus, căci zău că mă doare straşnic urechea!

— Am o ceapă şi-o pişcătură de brînză, şi mai am două-trei coji de pîine, zise Sancho, dar asta nu-i mîncare de obrazul unui cavaler atît de viteaz ca luminăţia-ta.

— Tare nepriceput mai eşti, răspunse don Quijote. Află, Sancho, că e o mîndrie a cavalerilor rătăcitori să nu pună nimic în gură cîte-o lună, iar cînd e vorba de mîncat, să se îndestuleze din puţinul ce le pică mai la îndemînă. Toate astea ar fi lucruri neîndoielnice pentru tine dac-ai fi citit atîtea istorii cîte am citit eu; căci, oricît de multe mi-au căzut în mînă, n-am găsit în nici una povestindu-se că au obiceiul cavalerii rătăcitori să mănînce, altfel decît din întîmplare, ori pe la niscai ospeţe strălucite, date în cinstea lor, pe cînd restul zilelor se hrănesc cu te-miri-ce. Şi, cu toate că autorii lasă să se înţeleagă că n-aveau cum trăi fără să mănînce şi fără să-şi facă toate celelalte nevoi fireşti, pentru că, la urma urmei, erau oameni ca şi noi, trebuie să pricepem de bună seamă că, petrecîndu-şi viaţa tot prin codri şi pe coclauri, fără bucătar, hrana lor de toate zilele era merindea ţărănească, tocmai aceea pe care mi-o oferi

---

milioane de soldaţi, ocupînd un spaţiu de patru leghe, cînd au trebuit s-o răpească de acolo pe frumoasa Angelica.

[1] Regatul, existent, al Danemarcei, ca şi cel, fictiv, al Sobradisei, sînt indicaţii geografice luate din *Amadís de Gaula*, unde apar de mai multe ori.

tu acuma; aşa că, Sancho prietene, nu te necăji pentru ceea ce mie-mi face plăcere, și nici nu căuta să zideşti tu lumea din nou, ori să scoţi cavaleria rătăcitoare din făgaşele ei fireşti.

— Să mă ierte luminăţia-ta, zise Sancho, dar de vreme ce eu nu ştiu nici să citesc, nici să scriu, aşa cum ţi-am mai spus o dată, habar n-am de rînduiala îndeletnicirii cavalereşti, şi nici n-am dat în doaga asta; dar de aici înainte am să-mi burduşesc desagii cu tot soiul de gorgoaze şi poame uscate, pentru luminăția-ta, care eşti cavaler; iar pentru mine, care nu-s, am să le umplu cu de-alde altele, zburătoare fripte şi mîncăruri care pot să-ţi pună mai bine burta la cale.

— Nu spun nici eu, Sancho, răspunse don Quijote, că-i neapărată nevoie ca un cavaler rătăcitor să nu mănînce altceva decît uscături de astea, cum le zici; eu susţin doar că hrana cea mai obișnuită a cavalerilor rătăcitori erau asemenea fructe, şi niscai ierburi pe care le culegeau de pe cîmp, cunoscute doar lor şi mie.

— Mare virtute, răspunse Sancho, e să te pricepi la ierburi, că, după cîte îmi dau eu cu gîndul, într-o bună zi n-om avea încotro şi ne-om folosi şi noi de cunoștinţele astea.

Și, scoţînd el în vremea aceea tot ce spusese că luase cu sine, mîncară amîndoi în pace și bună învoire. Numai că, dornici să găsească mai repede loc de mas pe noapte, nu prelungiră prea mult cina aceea rece și sărăcăcioasă; încălecară și se grăbiră să ajungă la vreun sat pînă a nu se înnopta; dar n-avură multă vreme parte de soare, și lîngă colibele unor păstori de capre, le apuse, o dată cu el, și nădejdea de-a ajunge unde doreau, aşa că se hotărîră să înnopteze pe loc. Și, pe cît de necăjit fu Sancho că nu putuseră ajunge la casă de om, pe atît fu de mulţumit stăpînul său să doarmă sub cerul liber, căci credea că, de fiecare dată cînd i se întîmpla una ca asta, mai înscria pe numele lui încă un act pozitiv [1], care să-i uşureze examenele tagmei cavalereşti.

[1] În text, « *acte posesive* » (greşit transcris); acte pozitive erau socotite faptele ce calificau virtutea, noblețea sau puritatea sîngelui unei familii ori unei persoane în fața legilor vremii.

Capitolul XI

Despre ceea ce i s-a întîmplat lui don Quijote cu niște păstori de capre

Păstorii de capre îi primiră cu dragă inimă, și Sancho, după ce-și rostui cît putu mai bine măgarul și pe Rocinante, se lăsă îmbiat de mirosul pe care-l răspîndeau niște ciozvîrte de ied ce clocoteau pe foc într-un ceaun. Și cu toate c-ar fi dorit să încerce chiar în clipa aceea dacă nu cumva erau tocmai bune de trecut din ceaun în burtă, mai amînă puțin, căci păstorii de capre veniră să le ia de pe foc și, întinzînd pe jos niște piei de oaie, se grăbiră să pună într-o clipită masa lor țărănească, poftind la ea și pe cei doi să îmbuce din ce-aveau și arătîndu-se foarte bucuroși de oaspeți. Roată, pe piei de oaie, se așezară șase din ei, căci atîția erau la stînă, după ce mai întîi îl rugaseră pe don Quijote, cu politețea lor cam din topor, să se așeze pe-o troacă întoarsă cu fundu-n sus și adusă acolo anume pentru dînsul. Don Quijote luă loc, iar Sancho rămase în picioare, ca să-i toarne de băut într-o cupă ce era făcută dintr-un corn de vită. Văzîndu-l stăpînul său că stătea în picioare, îi zise:

— Ca să vezi și tu, Sancho, cît bine cuprinde în sine rînduiala cavalerilor rătăcitori și în ce măsură cei care-și fac ucenicia în noviciatele tagmei acesteia ajung întotdeauna a fi onorați și respectați de toată lumea, vreau să te așezi aici lîngă mine, în tovărășia acestor oameni cumsecade, și să fii una cu mine, care sînt domnul și stăpînul tău firesc, să mîncăm pîine și sare de pe același taler și să bei din ce-oi bea și eu, căci despre cavaleria rătăcitoare se poate spune ceea ce se spune despre dragoste: că pe toate le face să fie deopotrivă.

— Îți foarte mulțumesc, răspunse Sancho, dar ți-aș răspunde, înălțimea-ta, că mi-e destul să am demîncare din belșug, fiindcă mănînc la fel de bine stînd de unul singur în picioare, ca și așezat la o masă cu împăratul. Și, dacă-i vorba să spun lucrurilor pe nume, cu mult mai bine îmi priește tot ce mănînc pitit în ungherul meu, fără mofturi și onoruri,

măcar de-ar fi să am doar pîine goală cu ceapă, decît curcanii de pe la mesele mari, unde să fiu silit să nu dau din fălci după pofta inimii, să beau cu țîrîita, să mă tot șterg la gură, să nu strănut și să nu tușesc cînd îmi vine, și nici să fac alte lucruri pe care singurătatea și libertatea mi le îngăduie. Așa că, stăpîne, onorurile pe care înălțimea-ta vrei să mi le faci, ca unui ucenic și învățăcel al cavaleriei rătăcitoare, așa cum sînt, de vreme ce-s scutierul luminăției-tale, fii bun și preschimbă-le în altceva, care să-mi cadă mai bine și să-mi fie mai cu folos, fiindcă de astea, cu toate că socot a le fi și primit, mă lipsesc de-aci înainte pînă la sfîrșitul lumii.

— Cu toate astea, trebuie să te așezi, căci pe cel care se umilește Dumnezeu îl înalță, zise don Quijote și, apucîndu-l de braț, îl sili să se așeze alături de el.

Păstorii de capre nu pricepeau o boabă din tot jargonul acesta de scutieri și cavaleri rătăcitori, așa că nu le rămînea altceva decît să mănînce pe tăcute și să se uite la oaspeți, care înfulecau cu mare poftă, simțindu-se foarte la largul lor, bucăți de pastramă mari cît pumnul. După ce se ghiftuiră toți ca la lăsata secului de carne, puseră deasupra pieilor de oaie un morman de ghindă dulce, alături de care trîntiră o jumătate roată de caș sărat, mai tare decît dac-ar fi fost de tencuială. Nu trîndăvea în vremea asta nici cornul de vită, căci făcea ocolul mesei cît ai clipi din ochi, cînd plin, cînd gol, ca ciutura morii [1], așa că lesne se goli un burduf de vin, din două cîte erau la vedere. După ce don Quijote își simți burta pusă la cale, luă un pumn de ghindă și, uitîndu-se la una din ele cu multă luare-aminte, dete glas și vorbi precum urmează:

— Fericită vîrstă și fericite veacuri cele pe care cei vechi le-au numit « de aur »[2], și nu pentru că în veacurile acelea

[1] « ...*ciutura morii* » traduce aici, printr-un aproximativ echivalent local, pe « *arcaduz de noria* », vasul fîntînii cu roată denumită *noria*, tip arab de instalație pentru irigat, pusă în mișcare de un măgăruș ori de un catîr înhămat la o prăjină orizontală cu ax vertical, pe care o învîrtea, mergînd în cerc, ore în șir.

[2] *Edad de oro, edad dorada* (vîrsta de aur), cîntată de poeții vremii, după modelul lui Vergiliu (*Georgicele*, Cartea I), sau al lui Ovidiu (*Metamorfozele*,

norocite aurul, care în era noastră de fier e la atîta preţ, s-ar fi putut culege de pe jos fără de nici o trudă, cît pentru că cei ce vieţuiau pe atunci nu cunoşteau cuvintele *al tău şi al meu*. Erau obşteşti, în epoca aceea sfîntă, toate lucrurile. Nimeni n-avea nevoie să-şi dea osteneală mai mult decît să ridice mîna ca să-şi culeagă hrana cea de toate zilele de pe crengile stejarilor puternici, care-i îmbiau să guste în voie din dulcele şi pîrguitul lor fruct. Izvoare limpezi şi rîuri, curgînd cu mare belşug de apă, le-o dăruiau, cristalină şi bună de băut. În crăpăturile stîncilor şi-n scorburile copacilor, albinele harnice şi înţelepte îşi întemeiau republicile, oferind oricui voia, fără să ceară nimic în schimb, îmbelşugata recoltă a preadulcii lor trude. Arbori viguroşi de plută se despuiau de bunăvoie, fără alt artificiu decît cel al îndatoritoarei lor curtenii, lepădîndu-şi scoarţa bogată şi uşoară, cu care începură a se face acoperişuri de colibe, puse pe stîlpi cioplіţi din topor, bune să slujească doar de adăpost faţă de vitregia cerurilor. Toate erau atuncea numai împăcare, numai prietenie, numai bună învoire! Nu cutezase încă tăişul greu al plugului cîrnit să spintece şi să dea raita prin măruntaiele milostive ale ţărînei, maica noastră dintru-ntîi, căci ea, fără silnicie din partea nimănui, îmbia pe toată lumea la sînu-i îmbelşugat şi încăpător, oferind tot ce putea hrăni, îndestula şi desfăta pe toţi fiii săi, ce se bucurau atunci de dînsa. Pe-atuncea, da, pe-atuncea umblau frumoasele păstoriţe cu atîta simplitate din vale-n vale şi din colină-n colină, cu capul gol şi cu cosiţele în vînt [1], fără alte veşminte decît cele trebuincioase pentru a acoperi cu sfială ceea ce sfiala cere şi-a cerut întotdeauna să rămînă acoperit; iar podoabele lor nu erau dintre cele ce sînt astăzi la preţ, încărcate de purpură de Tyr şi de mătase, mucenicită în fel şi chip, ci erau frunze de brusture şi iederi verzi întreţesute, cu care umblau poate tot atît

---

Cartea I), este vîrsta legendară a copilăriei omenirii; de fapt, după cum reiese din text, comuna primitivă.

[1] « ...*en trenza y en cabello* »: fără năframă, nici pălărie, lucru admis numai pentru fete, nu şi pentru femei.

de făloase și de dichisite cum se poartă astăzi curtencele noastre, cu ciudatele și veneticele lor scorneli în ceea ce privește îmbrăcămintea, desprinse doar din huzurul lor trîndav și lăcomia de noutăți. Pe atunci versurile de dragoste ieșeau din suflet simple, împodobite numai cu sinceritate, întocmai după cum le zămislea sufletul, fără să caute ocolișuri de cuvinte meșteșugite, spre a se face mai de preț. Pe atunci nu se pomeneau furtișaguri, nici înșelăciuni, nici minciună care să se amestece cu adevărul și buna-credință. Justiția își merita pe atunci numele, și nu îndrăzneau s-o tulbure ori s-o înjosească hatîrurile și plocoanele, care o scad, o mînjesc și o persecută. Samavolnicia nu se întronase încă în cugetul judecătorului [1], fiindcă pe atunci nu era nimic de judecat și nimeni împricinat. Fecioarele și cinstea mergeau mînă-n mînă, cum am mai spus, oriunde le plăcea, singure și în văzul lumii, fără să se teamă că desfrînarea și poftele murdare ale cuiva le-ar putea mînji, iar cînd cădeau, o făceau pentru că așa voiau ele. Pe cînd acuma, în veacul nostru vrednic de dispreț, nici una nu e în siguranță, chiar de-ar ascunde-o și zăvorî-o alt nou labirint [2], asemeni celui străvechi din Creta. Căci și acolo, prin crăpăturile zidurilor sau prin văzduh, zelul unei blestemate curtenii face să pătrundă pînă la ele ciuma drăgostelilor, care le împinge să-și dea poalele peste cap. Pentru siguranța lor, pe măsură ce se petrec vremurile și sporește stricăciunea, a fost întemeiat ordinul cavalerilor rătăcitori, întru apărarea fecioarelor, oblăduirea văduvelor, ajutorarea orfanilor și a celor nevoiași. Din ordinul acesta sînt și eu, frați păstori, cărora vă mulțumesc de găzduire și de buna primire ce-mi faceți, mie și scutierului meu; căci, cu toate

---

[1] « *Samavolnicia* » traduce aici « *la ley del encaje* », adică arbitrarul hotărîrilor judecătorești, luate fără respectul nici unei legi scrise. Uneori, « *la ley del encaje* » mai desemnează și legea de castă, nedreptățile comise de tribunale spre a părtini pe nobili.

[2] Palat cu neputință de abordat, alcătuit din numeroase încăperi și coridoare, construit, potrivit legendei, de către arhitectul Dedal, pentru ca regele Minos să poată închide acolo minotaurul, un monstru uman, cu cap de taur.

că prin legea naturii toţi cei ce vieţuiesc au îndatorirea să vină în ajutorul cavalerilor rătăcitori, ştiind că voi, fără să aveţi cunoştinţă de îndatoririle acestea, m-aţi primit şi m-aţi omenit, se cuvine să vă mulţumesc cu toată bunăvoinţa de care sînt în stare pentru buna voastră voinţă.

Toată predica asta (de care ar fi putut foarte bine să-i cruţe) o rosti cavalerul nostru doar pentru că ghinda îi adusese aminte vîrsta de aur şi-i venise chef să-şi împărtăşească gîndurile şi păstorilor de capre, care, fără să-i răspundă o vorbă, stăteau şi-l ascultau prostiţi, cu gurile căscate. Sancho tăcea şi el şi ronţăia la ghindă, dînd fuga la răstimpuri dese să vadă ce mai face al doilea burduf, pe care, ca să se mai răcească vinul, îl atîrnaseră într-un stejar de plută. Mai mult ţinu predica lui don Quijote decît toată cina, şi cînd, în cele din urmă, luă sfîrşit, unul din păstori grăi:

— Ca să poţi luminăţia-ta spune mai pe drept cuvînt, seniore cavaler rătăcitor, că te găzduirăm ca nişte oameni bucuroşi de oaspeţi şi cu dragă inimă, vrem să-ţi descreţim fruntea şi să te desfătăm, punînd pe unul din tovarăşii noştri, care trebuie să pice din clipă în clipă, să-ţi cînte ceva. E un flăcău tare iscusit, şi cum e îndrăgostit lulea, mai cu seamă că se pricepe bine şi la scris şi la citit, fiind şi lăutar pe deasupra, mi-ţi zice din alăută, că nu-ţi mai trebuie altceva pe lume!

Nici nu sfîrşise bine păstorul de vorbit, că-i şi ajunseră la ureche lui don Quijote sunetele alăutei, iar nu peste mult veni şi cel care-i zicea din ea, un băietan ca la vreo 22 de ani, chipeş şi binefăcut. După ce-l întrebară ortacii dacă cinase, şi el răspunse că da, cel ce făgăduise că va pune să le cînte îi zise:

— Dacă-i aşa, Antonio, fii bun şi cîntă puţin, ca să vadă domnul, care ni-i oaspete, că şi prin munţi şi codri sînt oameni pricepuţi la muzică. I-am vorbit de iscusinţa ta, şi am dori să i-o arăţi şi să nu ne dai de minciună. Aşa că şezi şi zi-ne cîntarea dragostei tale, aceea pe care a scornit-o

pentru tine moşu-tău, cel de la mitoc [1], şi care le-a plăcut aşa de mult oamenilor din sat.

— Cu dragă inimă, răspunse băietanul.

Fără să se mai lase rugat, şezu pe un trunchi de stejar şi, pişcînd coardele lăutei [2], ca s-o acordeze, în puţină vreme începu să-i zică din rărunchi, cam aşa cum urmează:

« Tu mori, Olalla [3], după mine,
Cu toate că nu spui o vorbă;
Măcar să mi-o fi spus cu ochii,
Muţeasca limbă a iubirii.

Cum ştiu că poţi să mă-nţelegi,
Mă-ncredinţez că ţii la mine.
N-a fost nicicînd nefericită
Iubirea de-amîndoi ştiută.

E-adevărat că nu o dată
Mi-ai dat, Olalla, semne grele
Că inima ţi-e bronz de rece,
Şi pieptul alb îţi e de piatră.

Dar cînd mă dai colò, în lături,
Şi mă respingi, cum cere cinstea,
Eu văd nădejdea cum şi-arată
Pulpana luminoasei haine.

La semnul ăsta mi s-avîntă
Încrederea, ce nici nu poate
Să scadă, că n-o chemi la tine,
Şi nici, ales fiind, să crească.

---

[1] *Beneficiado* — persoană care avea un alt soi de beneficiu ecleziastic decît *prebenda,* venit bisericesc comparabil cu cel al mitocurilor mănăstireşti.

[2] *Rabel* — lăută, instrument popular cu 3 coarde şi arcuş, semăna cu viela trubadurilor.

[3] *Olalla* este forma populară a numelui, de origine greacă, Eulalia (« cea vorbită de bine »).

De-i drept că dragostea-i sfială,
Din cuviința ta pot crede
Că-n capătul nădejdii mele
Stă tot ce mi-am închipuit.

Și dacă inimi poți să-nduplеci
Slujindu-le cum te-am slujit,
Din cîte fac eu pentru tine,
Pricep că pot nădăjdui.

Căci, dac-ai luat cumva aminte,
De-atîtea ori vedeai la mine
Că mă-mbrăcam și luni cu haina
Care duminica-ți plăcuse.

Podoaba scumpă și iubirea
Merg mînă-n mînă de cînd lumea.
*De-aceea vream s-arăt tot ferche*ș**
Și să-ți iau ochii cu găteala.

De dorul tău, uitat-am dansul.
Și nu-ți mai amintesc cîntarea
Ce-ți fac în fiecare seară,
Și-n zori, cînd se trezesc cocoșii.

Ce să-ți mai spun că-ți urc în slavă
Față de-oricine frumusețea —
Deși pe drept îi cînt osàna —
M-au luat în rîs mai multe fete.

Așa, Teresa lui Berrócal
Mi-a spus, văzînd că te tot laud:
« Se-nchină unii la maimuțe,
Crezînd c-ar adora vreun înger,

Căci multele găteli iau ochii,
Ca și roșeața din cutie,

Şi plèterile-adăugate[1]
Ce-ar înşela pe Àmor însuşi ! »

S-a mîniat c-am spus că minte,
Şi vărul ei, sărind de partea-i,
M-a provocat, şi ştii prea bine
Ce i-am făcut şi ce-mi făcu.

Nu te iubesc ca un bezmetic,
Şi nici nu umblu să te-ncînt
Cu perfidii de muieratic,
Căci gîndurile mi-s cinstite.

Biserica,-n sfinţite noduri,
Cu laţ de borangic te leagă,
Sub pirostrii de-ţi vîri tu capul,
Să-l vezi pe-al meu cum se supune.

De nu, mă jur acum, aicea,
Pe hramul sfîntului ce ţin,
Să nu mai ies din aceşti munţi
Decît ca să mă fac călugăr. »

Cu asta, păstorul de capre îşi încheie cîntecul, şi cu toate că don Quijote îl rugă să-i mai cînte ceva, Sancho Panza nu-i ţinu hangul, căci avea mai mult chef de dormit decît de ascultat cîntări. Aşa că-i zise stăpînului său:

— Luminăţia-ta te-ai cam putea întinde de pe-acuma pe locul unde-ai să dormi în noaptea asta, căci oamenii ăştia de omenie or fi ostenit muncind cîtu-i ziulica, şi nu-i drept să-şi piardă nopţile lălăind.

— Pricep eu prea bine ce spui, Sancho, îi răspunse don Quijote, şi mi se pare străveziu lucru că tîrcoalele pe care le-ai tot dat burdufului de vin cer mai curînd răsplata somnului decît pe-a muzicii.

---

[1] *Cabellos postizos* — cozi false, prinse în părul femeilor.

— La toţi ne-a mers la inimă vinul, slavă Domnului! spuse Sancho.

— Nu tăgăduiesc, îi întoarse don Quijote vorba, numai că n-ai decît să te întinzi *tu* unde ţi-e pofta, fiindcă celor din tagma mea le şade mai bine veghind decît dormind; cu toate că n-ar fi rău, Sancho, să mă oblojeşti puţintel la urechea asta, fiindcă m-a răzbit o durere mai avană decît e nevoie.

Sancho făcu ceea ce-i cerea, și văzînd unul dintre păstorii de capre rana, îi spuse cavalerului să n-aibă nici o grijă, că are să-i pună el o doftorie cu care lesne o să se tămăduiască. Și luînd nişte foi de rozmarin, care creștea pe acolo din belşug, le mestecă în gură şi le sără cu un praf de sare, după care, oblojindu-i urechea cu ele, i-o legă cît putu mai strîns, încredinţîndu-l că de alt leac nu mai avea nevoie cîtu-i lumea; şi așa a şi fost.

Capitolul XII

Despre ceea ce povesti un păstor de capre celor care erau cu don Quijote

Aici ajunseseră, cînd se apropie alt flăcău, dintre cei care le aduceau din sat hrana, şi zise:

— Știţi ce se petrece în sat, fraţilor?

— De unde să ştim? răspunse unul dintre ei.

— Păi aflaţi, urmă flăcăul, că azi-dimineaţă a murit păstorul acela vestit, studentul care purta numele de Grisóstomo, şi lumea şopteşte că a murit din dragoste pentru fata aceea dată dracului, Marcela, fiica lui Guillermo chiaburul, cea care umblă în straie de păstoriţă pe coclaurii ăştia.

— De Marcela vorbeşti? întrebă unul.

— De ea vorbesc, răspunse păstorul de capre. Și toată frumuseţea este că mortul a lăsat cu limbă de moarte să-l

îngroape în cîmp, de parc-ar fi harap, şi să-i sape, anume, mormînt la piciorul stîncii unde se află Izvorul Stejarului-de-Plută, fiindcă, după cît umblă vorba (şi cică spunea şi el), acela e locul unde a văzut-o întîiaşi dată. A mai cerut el şi altele, şi de aşa soi, că popii satului zic că nu se pot împlini şi că nici n-ar fi bine să se împlinească, fiindcă prea aduc mult a treburi păgîneşti. La toate astea, Ambrosio acela, studentul — care era prieten la toartă cu el, încît pînă şi straie de păstor şi-a luat, ca să-i semene întru totul — răspunde că trebuie îndeplinit totul, fără să lipsească nici atîtica, aşa cum a lăsat cu limbă de moarte Grisóstomo. Şi treaba asta a întors satul cu susul în jos. Dar după cîte auzii eu, pînă la urma urmei au să facă tot pe placul lui Ambrosio şi a celorlalţi păstori, prietenii lui, aşa că mîine au să-l îngroape cu mare alai acolo unde am mai spus, şi-mi dau cu socoteala că are să fie lucru vrednic de văzut; eu, cel puţin, fie ce-o fi, mă duc să văd, de-aş şti că nu mă mai întorc mîine viu de acolo.

— Avem să facem toţi ca tine, răspunseră păstorii de capre, şi vom trage la sorţi cine să rămînă să vadă de caprele celorlalţi.

— Că bine zici, Pedro, vorbi unul din ei, măcar că n-are să fie nevoie să ne batem capul cu asta, fiindc-o să rămîn să le păzesc eu pe toate. Şi nu vă gîndiţi că rămîn din prea mare virtute sau din prea puţină dorinţă de-a vedea, ci din pricină că nu-mi dă pas să umblu ţepuşa care mi-a intrat ieri în talpa piciorului ăstuia.

— Chiar dacă-i aşa, foarte-ţi mulţămim, răspunse Pedro

Dar don Quijote îl rugă pe Pedro să-i spună ce mort era acela şi de ce păstoriţă era vorba. La care Pedro răspunse că tot ce ştia era că mortul fusese un hidalgo bogat, dintr-un sat care se afla prin apropiere, în munţii aceia, şi că fusese student la Salamanca mulţi ani, la capătul cărora se întorsese în satul lui cu faimă de om tare citit şi înţelept cum nu se mai poate. Se spunea, mai ales, despre el că ştia şi seama stelelor şi tot ce se petrece acolo în cer cu soarele şi cu luna, fiindcă nu se întîmpla să dea greş ori de cîte ori

prevestea că în cutare zi e *lipsă* de soare ori că e *lipsă* de lună.

— *Eclipsă* se cheamă, prietene, și nu *lipsă*, zise don Quijote, ori de cîte ori se întunecă aceste două luminarii mari.

Dar Pedro, fără să țină seama de asemenea fleacuri, îi dădu înainte cu povestirea lui, zicînd:

— La fel de bine ghicea cînd are să fie anul îmbelșugat și cînd *sterpil*.

— *Steril* vrei să zici, prietene, îl îndreptă don Quijote.

— *Steril* sau *sterpil*, răspunse Pedro, ce mi-e tanda, ce mi-e manda! Și cum povesteam, cu cîte le tot spunea, se îmbogățiră tătîne-su și ortacii lui, care se uitau în gura băiatului, fiindcă făceau tot ce-i sfătuia el, de cîte ori le zicea: « Semănați anul ăsta ovăz, nu grîu; în ăstălalt puteți semăna bob, și nu ovăz; ăl de vine are să fie belșug de măsline; dar ălilalte trei veri, de după el, n-ai să culegi măcar una de leac ».

— Știința asta se cheamă astrologie, răspunse don Quijote.

— Habar n-am cum i-o fi zicînd, îi întoarse Pedro vorba, dar știu că pe toate le știa, ba încă și mai multe. Ce mai vorbă lungă, n-au trecut nici cîteva luni de zile de cînd se întorsese de la Salamanca, cînd într-o bună dimineață ne pomenirăm cu el îmbrăcat ciobănește, cu cojoc și cu bîtă, că-și lepădase sutanele lungi în care umblase ca școlar, și o dată cu el se îmbrăcă, tot așa ca ciobanii, și un altul, bun prieten de-al lui, pe nume Ambrosio, care îi fusese tovarăș la învățătură. Uitam să vă spun că Grisóstomo, răposatul, era neîntrecut cînd era vorba să scoată din capul lui stihuri; pînă într-atîta, încît de el erau făcute toate colindele pentru noaptea nașterii Domnului nostru Isus Hristos și jocurile de Irozi pentru Anul nou [1], pe care le jucau băietanii din cătun, și ziceau toți că sînt pe cinste. Cînd cei din sat îi văzură dintr-o dată pe cei doi studenți îmbrăcați ca ciobanii, răma-

---

[1] *Autos para el dia de Dios* erau scurte jocuri dramatice, ce se reprezentau de Crăciun, asemeni Irozilor noștri.

seră uluiţi, şi nu puteau ghici pricina care-i împinsese să facă un schimb atît de ciudat. În vremea asta se întîmplă să moară tatăl lui Grisóstomo al nostru, şi el moşteni cîtamai averea, atît bunuri mişcătoare, cît şi pămînturi, şi nu puţine turme, mai mari şi mai mici, pe lîngă o hazna de bani, peste care tînărul rămase stăpîn *disolut* pe toate; dar ce-i drept e drept, merita cu vîrf şi îndesat, că era tovarăş credincios, om milostiv şi prieten al celor cu inimă bună, şi doar cît te uitai la el, parcă ţi se lumina sufletul. De-abia hăt, tîrziu, şi-a dat lumea cu socoteala că, dacă îşi schimbase el portul, n-o făcuse pentru alta decît ca să poată bate în voie coclaurii ăştia, umblînd pe urmele păstoriţei de care pomeni ciobanul nostru mai adineaurea, Marcela, că după ea i se aprinseseră călcîiele bietului răposat, lui Grisóstomo. Şi aş vrea să vă spun acuma, fiindcă nu-i rău să o ştiţi şi dumneavoastră, cine-i prădalnica asta; fiindcă poate că, ba chiar fără nici un poate, de bună seamă că nu veţi mai fi auzit treabă ca asta de cînd mama v-a făcut, chiar de-ţi fi trăit ani mai mulţi decît mătuşa Lene.

— Matusalem, vrei poate să zici, îi întoarse don Quijote vorba, căci nu putea răbda chipul în care stîlcea păstorul de capre cuvintele.

— Las', că şi lenea trăieşte destul [1], răspunse Pedro, iar dacă e vorba să-mi tot întoarceţi cuvintele şi pe-o parte şi pe alta la fiecare pas, nu-i dăm de capăt poveştii, stăpîne, nici într-un an încheiat.

— Iartă-mă, prietene, îi zise don Quijote, că nu ţi-am spus-o decît pentru că găseam prea mare distanţa de la mătuşa Lene la Matusalem; dar mi-ai răspuns cum nu se poate mai cu cap, fiindcă lenea trăieşte mai mult chiar şi decît Matusalem; aşa că urmează-ţi povestirea, fiindcă eu mă leg să nu-ţi mai tai vorba niciodată.

— Şi aşa cum îţi spuneam, stăpîne al meu drag, îşi urmă păstorul de capre vorba, era în satul nostru un plugar, încă

---

[1] În original, etimologie populară între *sarna* (rîie) şi Sara, soţia patriarhului biblic Abraham, care ar fi murit după mai multe veacuri de viaţă.

şi mai bogat decît tatăl lui Grisóstomo, care se numea Guillermo, şi-l dăruise Dumnezeu, peste multele şi marile lui bogăţii, cu o fată, pe care, născînd-o, muri maică-sa, femeia cea mai vrednică de cinste din cîte se aflau pe meleagurile acestea că parcă şi astăzi o văd aievea, cu un obrăjor pe care răsărea de-o parte soarele şi de alta luna; iar pe deasupra mai era şi mare făcătoare de bine şi prietenă a celor sărmani, fapt pentru care cred că-i e sufletul în vecii vecilor la loc de verdeaţă, bucurîndu-se de vederea lui Dumnezeu sfîntul pe ceea lume. De necazul morţii unei aşa de vrednice neveste muri şi bărbatu-său, Guillermo, lăsîndu-şi-o pe fiică-sa, Marcela, copilă şi putred de bogată, în puterea unui unchi de-al ei, preot şi dregător bisericesc din satul nostru. Şi crescu fata atît de frumoasă, încît la toţi ne venea în minte frumuseţea maică-si, care la vremea ei fusese Cosînzeană, nu alta; şi cu toate astea, lumea bănuia că avea s-o întreacă fiică-sa, lucru care s-a şi întîmplat, fiindcă de îndată ce ajunse la vîrsta de paisprezece-cincisprezece ani, nu se mai uita nimeni la dînsa fără să dea slavă lui Dumnezeu, care o crescuse ca pe o floare de frumoasă, şi n-au fost puţini cei pe care i-a pălit dragostea şi şi-au pierdut capul de dragul ei. O păzea moşu-său ca pe iarba de leac şi o ţinea sub şapte lacăte; cu toate acestea, vestea marii ei frumuseţi se lăţi în aşa chip, că mai pentru ea, mai pentru averea ei cea mare, nu numai din partea alor noştri din sat, ci şi dinspre partea altora, de la depărtare de multe leghe jur împrejur, şi chiar dinspre partea celor mai buni dintre aceştia, se vedea unchiul ei stînjenit cu rugăminţi şi cu cereri să le-o dea de nevastă. Dar el, cum se şi cuvine, e bun creştin; cu toate că i-ar fi plăcut s-o mărite repede, de vreme ce o vedea că i-a venit vremea, nu se înduplecă s-o facă mai înainte de a-şi da şi ea consimţămîntul; şi asta fără să se uite la cîştigul şi folosul pe care i le aducea mînuirea averii fetei dacă ar fi amînat căsătoria. Adevărat că şi prin sat umbla vorba asta, şi toţi cei ce se întruneau să mai stea la taifas o rosteau, spre lauda bunului paroh; căci vreau să ştii, seniore cavaler rătăcitor, cum că prin sătucele noastre mărunte de toate se vorbeşte

şi de toate se şopteşte; aşa că judecă şi dumneata dacă nu-i drept ceea ce-mi dau eu cu socoteala, anume că peste măsură de plină de virtute trebuie să fie o faţă bisericească, un paroh pe care enoriaşii n-au încotro și nu-l pot vorbi decît de bine, și mai cu seamă pe la sate.

— Asta-i adevărat, zise don Quijote, dar dă-i drumul mai departe, că povestea e plină de miez, iar dumneata, frate Pedro, o povesteşti cu mult har.

— Fie să nu mă lipsească Domnul de harul lui, că asta-mi stă mai la inimă. Iar cît despre celelalte, aflaţi că, oricît s-a trudit unchiul tot aducîndu-i nepoatei la peţitori, și tot lăudîndu-i însuşirile fiecăruia dintre toţi cei ce-o cereau de nevastă, ba chiar rugînd-o să se mărite şi să-și aleagă mire după gustul ei, nicicînd n-a primit din partea fetei alt răspuns decît că, deocamdată, n-avea chef de măritiş şi că, aşa de fragedă copilă cum era, nu se simţea în stare să ducă pe umerii ei sarcina căsniciei. Cu aceste pricini, pe care le înfăţișa cu toată dreptatea, pe cît părea, unchiu-său se lăsa mereu păgubaş s-o mai cicălească şi aştepta să mai înainteze cîtva în vîrstă, spunîndu-şi c-o şti ea, odată și odată, să-și aleagă tovarăş pe plac. Fiindcă el zicea, și bine zicea, că taţii nu trebuie să se silească a-şi căpătui fiii și fiicele cu soţi împotriva voinţei acestora. Și cînd colo, uite unde-a ajuns, că nici prin gînd nu mi-ar fi trecut măcar că ar putea rămîne o singură zi mironosiţa de Marcela păstoriţă; şi fără să ţină seama nici de moşu-său, nici de toţi cei din sat, care căutau să i-o scoată din cap, hotărî să bată coclaurii cu celelalte ciobăniţe din sat, și se apucă să-și păzească singură turma. Și aşa, de îndată ce ieşi ea în lume şi-i văzură toţi frumuseţea la lumina zilei, nici n-aş mai şti să-ţi spun cu şir cîţi tinerei cu stare, şi dintre hidalgi şi dintre plugari, au început să umble în portul lui Grisóstomo şi să-i tot iasă ei în cale pe cîmpuri. Unul dintre aceştia, cum aţi auzit şi dumneavoastră, a fost răposatul, care cică nici nu se mai putea spune că o iubea, ci, vorba aceea, se prăpădea de dragul ei. Și nu care cumva să gîndiţi că, unde a purces Marcela să ducă o viaţă ca aceea, slobodă și fără nici un fel de frîne, ba chiar atît

de puţin sau de loc retrasă, va fi dat cumva ea vreun semn, măcar pe departe, de ceva care să-i scadă cinstea şi sfiala feciorelnică! Dimpotrivă, atît de mare şi aşa de vie e grija cu care îşi apără cinstea, încît, din cîţi o slujesc şi umblă să-i intre în voie, nici unul nu s-a lăudat şi nici nu se va putea vreodată lăuda pe dreptate că i-ar fi dat ea vreo cît de mică nădejde de a-i îndeplini dorintele. Căci, cu toate că nu fuge şi nici nu se dă în lături de la tovărăşia şi de la voroava cu ciobanii, purtîndu-se cu toţi cuviincios şi cu multă prietenie, de îndată ce ajunge vreunul dintre aceştia să-şi dea pe faţă gîndurile, chiar de ar fi să fie ele atît de drepte şi de sfinte cum e gîndul căsniciei, dă cu el de-a azvîrlita ca din praştie. Şi cu felul acesta de-a se purta face mai mare prăpăd în ţinut decît dacă ar fi dat în el ciuma, pentru că gingăşia şi frumuseţea ei atrag inimile celor care au de-a face cu dînsa, silindu-i s-o slujească şi s-o îndrăgească; dar dispreţul ei şi chipul cum îi face să-şi vină în fire îi mînă pe toţi în pragul deznădejdii, de nici nu mai ştiu bieţii de ei ce să-i mai spună, afară doar că-i strigă cu glas tare cît e de crudă şi de nerecunoscătoare, dimpreună cu alte înfierări asemeni cu acestea, pe care le prilejuieşte firea ei ciudată. Şi de-aţi fi aici, stăpîne, doar o zi, aţi vedea cum răsună munţii aceştia şi văile de tînguielile nefericiţilor care se ţin după ea. Nu-i departe de aici o poiană unde sînt o mulţime de fagi înalţi, şi n-a rămas măcar unul care să n-aibă încrestate pe coaja lui netedă buchiile numelui Marcelei, iar deasupra lui, uneori, şi vreo coroană săpată în acelaşi trunchi de copac, ca şi cum îndrăgostitul ar voi să spună cît mai limpede că o poartă Marcela şi că o merită, ea mai presus de toată frumuseţea omenească. Aici suspină un păstor, dincoace se tînguie altul; colo se aud cînticèle de amor, dincolo bocete deznădăjduite. Cîte unul îşi petrece toate ceasurile nopţii stînd sub poalele stejarilor sau la picioarele vreunui stean de stîncă, şi acolo, fără să-şi fi dat înlăcrimaţii ochi în gene, beat de gînduri şi furat de visări, îl află dimineaţa soarele; şi mai vine cîte unul, care, fără să contenească a suspina şi fără să-şi zăgăzuiască oftările, în miezul arşiţei

celei mai toropitoare după-amiezi de vară, întins pe nisipul fierbinte, își azvîrle hohotele de plîns către milostivul cer. Nepăsîndu-i măcar atîtica nici de unul, nici de altul, nici de ceilalți, nici de ceștilalți, liberă și fără nici o bătaie de cap, adună izbîndă după izbîndă frumoasa Marcela, și toți cei care o cunoaștem stăm cu sufletul la gură, așteptînd să vedem unde are s-o ducă trufia și cine are să fie fericitul care va izbuti să vină de hac unei firi atît de iabrașe și să aibă parte de-o atît de aleasă frumusețe. Și cum tot ce-am povestit aici e adevărul adevărat, mă cam bate gîndul că tot adevărat trebuie să fie și ce-a spus ciobanul nostru în legătură cu pricina morții lui Grisóstomo. Așa că sfatul meu, stăpîne, e să nu lipsiți cumva mîine de la îngropăciune, c-o s-aveți ce vedea, fiindcă Grisóstomo are o grămadă de prieteni, și din locul ăsta pînă la cel unde a zis el să-l îngroape nici nu-i mai mult de-o jumătate de leghe.

— De bună seamă c-am să mă duc, zise don Quijote, și-ți rămîn recunoscător pentru plăcerea ce mi-ai făcut-o cu povestirea asta, spusă cu atîta șart.

— Ehei, îi întoarse păstorul de capre vorba, ba încă n-am eu știre nici de jumătate din cîte-au avut de întîmpinat cei îndrăgostiți de Marcela! Dar s-ar prea putea să dăm mîine, pe drum, de vreun păstor care să ni le spună pe toate. Și pînă una-alta, n-ar fi rău să vă aflați culcuș pentru dormit, colea sub acoperiș, căci roua dimineții ar putea obrinti rana; fiindcă altfel, leacul cu care am oblojit-o eu e de nădejde, și n-avem să ne temem de nimica.

Sancho Panza, care începuse de mult să dea la toți dracii vorbăria păstorului de capre, stărui și el cît putu să intre stăpînul său pe noapte în coliba lui Pedro. Așa și făcu don Quijote și petrecu ce-i mai rămăsese din noapte gîndindu-se la stăpîna sa Dulcinea, vrînd să-i imite pe tinerii îndrăgostiți de Marcela. Sancho Panza se cuibări între măgarul lui și Rocinante și dormi, nu ca un ibovnic nenorocos, ci ca un om hărtănit de ciomăgeală.

Capitolul XIII

Unde ia sfîrşit povestea păstoriţei Marcela şi se întîmplă multe altele

Dar nici nu prinse bine a se descoperi făptura zilei prin pridvoarele Orientului [1], cînd cinci din cei șase păstori [2] de capre se sculară şi se duseră să-l deștepte pe don Quijote, ca să-l întrebe dacă tot mai avea de gînd să meargă să vadă şi el faimoasa îngropăciune a lui Grisóstomo, că i-ar ține ei tovărăşie pe drum. Don Quijote, care nici n-aştepta altceva, se sculă şi-i porunci lui Sancho să pună șaua pe cal şi samarul pe măgar, ceea ce el făcu în toată graba, şi aşa fel că se aşternură numaidecît cu toţii la drum. Și nu făcuseră nici un sfert de leghe, cînd, la o răscruce de cărări, văzură venind spre ei ca la vreo şase păstori, îmbrăcaţi cu cojoace negre şi cu creştetele încununate cu ghirlande de chiparos şi de laur. Fiecare din ei avea cîte un băţ gros de ilice [3] în mînă. Cu ei veneau şi doi nobili călări, îmbrăcaţi cum nu se poate mai bine de drum, avînd trei valeți care-i întovărăşeau pe jos. Cînd ajunseră unii în dreptul altora, își dădură cu multă cuviinţă bineţe şi, întrebîndu-se între ei încotro le era drumul, aflară că se duceau cu toții la locul îngropăciunii, așa că porniră mai departe toţi laolaltă.

Unul dintre călăreţi, vorbind cu tovarăşul său, îi spuse:

— Pare-mi-se, señor Vivaldo, că trebuie să socotim binevenită întîrzierea la care vom fi siliţi, ca să apucăm a vedea faimoasa înmormîntare, care nu poate fi decît faimoasă, după ciudăţeniile pe care ni le-au povestit aceşti ciobani, atît despre păstorul lor, cît şi despre păstoriţa ucigaşă.

---

[1] « *...los balcones del Oriente* »: metaforă tipică pentru stilul poetic al pastoralismului. Cervantes folosește de mai multe ori acest loc comun stilistic, scontînd efectul comic pentru « pastorala » lui don Quijote.

[2] Clemencín atrage atenția că acești șase păstori erau de fapt șapte, căci, fiind la început șase, mai sosise unul, în capitolul anterior. Iarăşi o inadvertență a lui Cervantes.

[3] *Ilice* — arbore mediteranean, cu frunze perene, de un verde lucios și închis, ca mirtul.

— Aşa mi se pare şi mie, răspunse Vivaldo, şi n-am nimic de zis pentru o zi de întîrziere, că şi patru aş zăbovi, numai s-o văd!

Îi întrebă şi pe ei don Quijote ce le ajunsese la ureche despre Marcela şi Grisóstomo. Drumeţul spuse că se întîlniseră în dimineaţa aceea cu ciobanii şi că, văzîndu-i cerniţi, în portul acela atît de jalnic, îi întrebaseră cu ce prilej umblau aşa, iar unul dintre ei le răspunsese povestindu-le despre ciudăţenia şi frumuseţea unei ciobăniţe pe nume Marcela, dimpreună cu dragostele multora dintre cei care se ţineau pe urmele ei, şi cu moartea acestui Grisóstomo, la îngropăciunea căruia se duceau. Într-un cuvînt, el spuse tot ceea ce Pedro îi istorisise lui don Quijote.

Încetă, pînă la urmă, voroava asta şi prinse a se înfiripa alta, cel care se chema Vivaldo întrebîndu-l pe don Quijote ce-l mînă să umble armat în aşa chip printr-o ţară atît de paşnică. La care răspunse don Quijote:

— Exercitarea profesiunii cavalereşti nu-mi îngăduie să umblu în alt chip. Viaţa uşoară şi îmbelşugată, dimpreună cu odihna, a fost născocită pentru curtenii cei molatici în purtări; dar caznele, neliniştea şi luptele au fost scornite şi aduse pe lume numai pentru cei pe care oamenii îi numesc cavaleri rătăcitori, dintre care eu, nevrednicul de mine, sînt cel mai mărunt.

Cum auziră una ca asta, îl socotiră cu toţii sărit din minţi; şi, ca să se încredinţeze mai bine şi să vadă pe deasupra şi ce soi de nebunie era cea care-l stăpînea, Vivaldo începu să-l întrebe ce vra să zică aceea cavaleri rătăcitori.

— N-aţi citit oare, domniile-voastre, răspunse don Quijote, analele şi cronicile Engliterei, unde se vorbeşte despre vestitele isprăvi ale regelui Arturo, numit tot timpul, în limba noastră romanică din Castilia, regele Artús, despre care din bătrîni ştie toată lumea, pe toată întinderea regatului aceluia al Marii Bretanii, că n-a murit ca toţi oamenii, ci că, prin arta vrăjitoriei, s-a prefăcut în cerb [1], iar cînd se

---

[1] Regele Artús de Ingalaterra, prefăcut în cerb, nu e o invenţie a lui Cervantes, care povesteşte legenda lui şi în romanul său ultim, *Persiles şi Sigismunda* (Cartea I, capitolul XVIII). O lege a galilor (din ţinutul Wales) interzicea vînatul cerbilor, bazîndu-se pe această legendă.

va plini vremea, are să se întoarcă la domnie, reluîndu-şi regatul şi sceptrul, din care cauză nu s-a pomenit ca de atunci şi pînă în vremea noastră să mai fi omorît englezii vreun cerb? Aflaţi că în timpul domniei acestui bun rege s-au pus temeiurile faimoasei tagme cavalereşti a cavalerilor « Mesei rotunde »[1] şi s-au petrecut, pînă într-un cuvînt, poveştile de dragoste care se pun pe socoteala lui don Lanzaróte del Lago şi a reginei Ginevra[2], a căror mijlocitoare şi ştiutoare de toate a fost preacinstita doică Quintañona, fapte din care s-a născut atît de înţeleptul cîntec bătrînesc, cîntat pe toate drumurile în Spania noastră:

Nu va fi nicicînd viteaz
De femei slujit mai bine
Decît fuse Lanzaróte
Din Bretania cînd veni...

care continuă atît de gingaş şi de dulce cu povestirea faptelor lui de arme şi de dragoste. Căci de atunci tagma aceasta cavalerească s-a mărit şi s-a întins tot mereu, prin multe şi felurite părţi ale lumii, şi în ea s-au făcut cunoscuţi şi au dobîndit faimă pentru faptele lor viteazul Amadís de Gaula, cu toţi fiii şi nepoţii lui, pînă într-a cincea spiţă, şi curajosul Félixmarte de Hircania, şi niciodată prea îndeajuns lăudatul Tirant cel Alb; şi cel pe care parcă chiar acum, în zilele noastre, îl vedem şi-l auzim, şi stăm parcă de vorbă cu el, neînvinsul şi virtuosul cavaler, don Belianís de Grecia. *Asta* înseamnă, deci, domnilor, să fii cavaler rătăcitor, şi ceea ce v-am spus înseamnă tagma cavaleriei; în care, cum am mai spus-o o dată, şi păcătosul de mine am făcut profesie de

---

[1] Ordinul « Mesei rotunde », numit aşa pentru că la masa aceasta, rotundă, construită de înţeleptul vrăjitor Merlin, participanţii se puteau aşeza oriunde, fără obişnuita preseanţă curteană.

[2] Lanzaróte del Lago (Lancelot du Lac) este eroul legendei Graalului, apărută în 1515 în limba spaniolă, sub titlul *La demanda del sancto Grial, con los maravillosos fechos de Lanzaróte del Lago y de Galay, su fijo...* Amorurile acestui erou cu Genoveva (Ginebra) erau cunoscute în Spania dintr-o traducere după provensalul Arnaud (Arnaldo) Daniel şi circulau în *romances.*

credinţă, mărturisind şi eu tot ce au mărturisit în crezul lor cavalerii de care a fost vorba. Și aşa, umblu prin pustietăţile coclaurilor ăstora în căutare de aventuri, hotărît în inima mea să-mi pun braţul şi fiinţa în slujba celei mai primejdioase din cîte mi-ar pregăti soarta, dacă e vorba de ajutorarea celor slabi şi nevoiaşi.

Din vorbele pe care le grăi ajunseră să-şi dea seama pe de-a-ntregul drumeţii şi că lui don Quijote îi lipsea mai bine de o doagă, şi ce soi de sminteală îl stăpînea, de care lucru mult se minunară, cum trebuie să se fi minunat oricare din cei care luau cunoştinţă pentru prima dată de ea. Iar Vivaldo, care era om foarte şugubăţ şi mucalit din fire, ca să-şi petreacă fără plictiseală puţinul drum ce le mai rămînea de bătut pînă să ajungă la muntele unde trebuia să aibă loc înmormîntarea, căută să-i dea prilej a merge şi mai departe cu prăpăstiile pe care le vorbea. Aşa că-i zise:

— Pare-mi-se, domnule cavaler rătăcitor, că luminăţia-ta ai făcut profesie de credinţă într-una din cele mai aspre tagme din cîte sînt pe pămînt, şi-mi dau socoteala că nici cea a fraţilor certosani [1] nu-i atît de severă.

— La fel de severă s-ar putea să fie tagma certosanilor, răspunse don Quijote al nostru, dar la fel de trebuincioasă pe lumea asta nu pun nici atîtica la îndoială că n-are cum fi. Pentru că, dacă este să spunem adevărul, nu preţuieşte mai puţin soldatul care execută ceea ce-i ordonă căpitanul său decît căpitanul care îi ordonă. Vreau să spun că ei, călugării, au parte de toată pacea şi răgazul ca să se roage cerurilor pentru binele pămîntului, în vreme ce soldaţii şi noi, cavalerii, aducem la îndeplinire ceea ce cer ei, apărînd pămîntul prin virtutea braţelor noastre şi prin tăişul spadelor noastre, şi nu stînd colea, sub vreun acoperiş, ci sub cerul liber, avînd de îndurat arşiţa grea a razelor soarelui de vară şi gerurile năprasnice ale iernii. Aşa că sîntem slujitorii lui

---

[1] *Certosanii (frailes cartujos)* erau călugării *chartreux* din ordinul întemeiat de sf. Bruno în anul 1086, cu o disciplină foarte severă. Din Calabria, unde a murit fondatorul (german) al ordinului, acesta s-a întins şi în Spania, sub numele de *cartuja*.

Dumnezeu pe pămînt şi braţele prin care se înfăptuieşte pe lume dreptatea divină. Și cum treburile războinice, dimpreună cu toate cele care vin în atingere în vreun fel cu ele, nu pot fi duse la capăt decît cu sudoarea frunţii şi a trupului, prin mijlocirea multor necazuri şi munci, urmează de aici că acei care le îndeplinesc întîmpină, fără îndoială, mai mari cazne decît cei care stau să se roage în toată pacea şi tihna lui Dumnezeu, să se milostivească de puținputincioșii lumii acesteia. Nu vreau să spun, şi nici nu-mi trece prin minte, că e la fel de vrednică starea de cavaler rătăcitor ca aceea de călugăr închis în chilie; vreau doar să trag din ceea ce pătimesc eu încheierea că, fără îndoială, e o stare mai istovitoare şi mai aducătoare de sfîrşeală, căci umbli înfometat şi însetînd, rupt şi păduchios ca vai de tine; fiindcă, fără îndoială, cavalerii rătăcitori din trecut au avut de îndurat multe protivnicii de-a lungul vieții lor. Și dacă vreunii dintre ei au ajuns pînă și împăraţi prin virtutea şi tăria braţului, zău că i-a costat ceva sînge şi sudoare, și dacă ar fi fost să le lipsească celor care au de îndurat atîtea, vrăjitorii şi magii înţelepţi care să-i ajute, ar fi rămas ei mult și bine văduviți de toate aşteptările şi înşelaţi în toate nădejdile lor.

— Asta e şi părerea mea, îi întoarse drumeţul vorba, dar un lucru între altele multe îmi bate la ochi la cavalerii ăştia rătăcitori, şi anume că, atunci cînd se văd puşi în faţa unei aventuri mari și primejdioase, unde nu-i greu să-și dea seama că-şi pot pierde şi viaţa, niciodată în clipa în care se azvîrl orbeşte în ea nu-şi aduc aminte să se încredinţeze cu trup şi suflet lui Dumnezeu, aşa cum e de datoria oricărui creştin să facă în asemenea primejdii, ci, dimpotrivă, se încredinţează iubitelor lor, cu atîta ardoare şi credinţă, de parcă acestea ar fi Dumnezeul lor, lucru ce mi se pare că miroase puţintel a treabă păgînească. [1]

— Señor, răspunse don Quijote, fără asta nu se poate în ruptul capului, şi rău ar fi de cavalerul rătăcitor care ar face

---

[1] După legile regelui Alfonso el Sabio (legea XXII, titlul XXI, partida a II-a), cavalerii « care au prietene, să le rostească numele în bătălii, ca aceasta să le sporească și mai mult curajul și să se rușineze ei de a greși ».

altcum, pentru că e în obiceiul și în datina cavaleriei rătăcitoare ca orice cavaler rătăcitor, purcezînd la vreo ispravă războinică şi avînd dinainte-i pe stăpîna sa, să ridice spre ea privirile, galeş şi drăgăstos, ca şi cum i-ar cere din ochi să-l susţină şi să-i fie prielnică în isprava pe care o făptuieşte, din care nu se ştie cum va ieşi; şi chiar de nu-l aude nimenea, e legat să murmure anume cuvinte printre dinţi, şi prin ele să i se încredinţeze din toată inima, lucru de care avem nenumărate pilde prin cronici. Şi nu trebuie să bănuim din pricina asta că ar înceta să se mai încredinţeze şi lui Dumnezeu, fiindcă le rămîne răgaz şi loc să o facă în răstimpul isprăvii ce săvîrşesc.

— Cu toate astea, îi întoarse drumeţul vorba, îmi mai rămîne neînlăturată o bănuială, pentru că de multe ori am citit că îşi azvîrl doi cavaleri rătăcitori vorbe grele în obraz, şi, dintr-una într-alta, numai ce li se aprinde mînia, îşi întorc caii şi, după ce pun între ei o bucată bună de loc, se răsucesc unul spre altul şi pe dată, fără să stea să se mai întrebe de sănătate, dau pinteni cailor, venind unul către celălalt, iar în mijlocul goanei îşi încredinţează soarta iubitelor; şi ceea ce iese de obicei din ciocnire este că unul cade pe crupa calului, străpuns dintr-o coastă într-alta de lancea potrivnicului, şi celuilalt i se întîmplă la fel, încît, de n-ar fi să se ţină de coama calului, mai că s-ar prăbuşi la pămînt. Și nu prea îmi dau eu cu socoteala cum de află mortul răgaz să se încredinţeze lui Dumnezeu în răstimpul isprăvii acesteia atît de grabnice. Mult mai bine ar fi fost ca vorbele cheltuite pe drum, cît i-a trebuit ca să se încredinţeze stăpînei sale, să le fi cheltuit cu ceea ce se cădea şi cu ceea ce era ţinut să facă, de vreme ce era creştin. Cu atît mai mult cu cît, pe cîte pricep eu, nu toţi cavalerii rătăcitori au domnițe cărora să li se încredinţeze, că n-or fi îndrăgostiţi chiar cu toţii.

— Una ca asta nu se poate, răspunse don Quijote. Spun adică, și susțin, că nu se poate să se afle cavaler rătăcitor fără de stăpînă, fiindcă e tot atît de firesc și de trebuincios, pentru unii ca ei, să fie îndrăgostiţi, cum este pentru cer să aibă stele; nu mă înșel dacă-ţi spun că nu s-a scris istorie

unde să se pomenească de vreun cavaler rătăcitor neîndrăgostit; şi chiar de-ar fi cumva să se afle pe pămînt vreunul, n-ar fi socotit de nimeni drept cavaler legiuit, ci drept copil din flori al cavaleriei şi drept unul care a intrat în fortăreaţa pomenitei cavalerii nu pe poartă, ci dînd cu toporul, ca un bandit şi ca un tîlhar de drumul mare. [1]

— Cu toate acestea, zise drumeţul, mi se pare că am citit undeva, dacă-mi mai aduc aminte cum se cuvine, că don Galaór, fratele viteazului Amadís de Gaula, n-a avut nicicînd domniţă ştiută căreia să i se fi putut încredinţa; cu toate astea, n-a fost socotit mai prejos de ceilalţi, ci, dimpotrivă, a fost un cavaler foarte viteaz şi vestit.

La acestea răspunse don Quijote al nostru:

— Cu o rîndunică, señor, nu se face primăvară. Cu atît mai mult cu cît ştiu eu, în taină, că şi cavalerul acesta era îndrăgostit cum nu se mai poate, lăsînd la o parte faptul că năravul de a le iubi pe toate cîte le găsea pe gustul său, era înnăscut în firea lui, şi nu se putea înfrîna. Totuşi, la urma urmei, a ieşit la iveală, cît se poate de limpede, adevărul că n-avea decît una singură pe care să şi-o fi făcut stăpînă a voinţei sale şi căreia nu o dată i se încredinţa în taina sufletului său, căci se socotea a fi un cavaler în stare să păstreze tainele.

— Păi dacă este de esenţa oricărui cavaler rătăcitor să fie îndrăgostit, zise drumeţul, s-ar putea prea bine să creadă cineva că şi luminăţia-ta eşti, ca unul ce faci parte din tagmă. Şi de s-o întîmpla cumva ca luminăţia-ta să nu te ţii a fi un cavaler cu inima chiar atît de zăvorîtă ca don Galaór, te rog, cît pot mai pe faţă, nu numai în numele meu, ci şi în al tuturor tovarăşilor mei, să ne spui numele, patria, rangul şi frumuseţea stăpînei dumitale, căci ea s-ar putea socoti fericită dacă ar afla o lume întreagă că e iubită şi slujită de un cavaler aşa de vrednic cum pare să fie luminăţia-ta.

---

[1] În statutele ordinului «Bandei» (adică ordinul «Eşarfei»), de pildă, era prevăzut că toţi cavalerii ce aparţineau acestui ordin trebuie «să aibă o doamnă căreia să-i slujească, nu dezonorînd-o, ci slăvind-o sau căsătorindu-se cu ea».

Aici don Quijote scoase un suspin din băierile inimii şi rosti:

— Eu n-aş putea spune dacă dulcea mea vrăjmaşă[1] doreşte sau nu să ştie lumea că îi sînt serv; tot ce ştiu, dacă ar fi să răspund la ceea ce sînt întrebat cu atîta cuviinţă, este că numele ei e Dulcinea, patria îi este Toboso, localitate din provincia La Mancha; rangul trebuie să-i fie cel puţin de principesă, de vreme ce-mi este regină şi stăpînă; frumuseţea, supraomenească, pentru că în ea se adeveresc toate cele mai cu neputinţă de gîndit şi mai himerice atribute de frumuseţe din cîte dau poeţii iubitelor lor, căci cosiţele-i sînt de aur, fruntea îi e o cîmpie eliseană, sprîncenele i-s curcubee, ochii sori, obrajii trandafiri, buzele corali, dinţii perle, gîtul alabastru, şi marmură pieptul, fildeş mîinile, zăpadă albimea pielii, iar părţile pe care cuviinţa le ascunde ochiului omenesc sînt în aşa fel, pe cîte gîndesc şi socot eu, încît numai o înţeleaptă pudoare le-ar putea cel mult cînta laude, căci a le asemui cu ceva pe lumea asta nici nu poate fi vorba.

— Din ce viţă, ce familie şi ce strămoşi se trage, am vrea noi să ştim, îi întoarse vorba Vivaldo.

La care don Quijote răspunse:

— Nu se trage din viţa antică a Curţilor, Gailor şi Scipionilor romani, sau din modernii Colona şi Ursini, nici din familia Mancada sau Requesen din Catalonia, nici cel puţin dintre Rebella şi Villanova, nobilii Valencíei, nici din familiile Palafox, Nuza, Rocaberti, Corella, Luna, Alagon, Urrea, Foz şi Gurrea, protipendada Aragonului; nici dintre cei ce poartă numele de Cérda, Manríque, Mendóza, Guzmán, evgheniţii Castiliei; nici dintre granzi, ca Alencastro, Palha sau Meneses din Portugalia, ci este din familia del Toboso de La Mancha, descendenţă de atîta preţ, chiar dacă nouă, încît ar putea da generos început celor mai

[1] « ...*dulce mi enemiga* »: expresie împrumutată în chip evident din stilul dulceag al petrarchismului *(concettismo)*, care cultiva asemenea antinomii *(concetti)*, preluate în Spania de « cultismul » sau « culteranismul » căruia Cervantes îi este datornic într-o măsură.

ilustre familii din secolele viitoare. Şi să nu-mi răspundeţi la asta altfel decît aţi răspunde la condiţiile puse de Cervino pe soclul trofeului cu armele lui Orlando [1], unde era scris:

. să nu le-atingă
Cel ce pe-Orlando n-ar putea să-nvingă!

— Cu toate că eu sînt din neamul străvechilor Cachopines de Laredo [2], răspunse drumeţul, n-aş îndrăzni să mă măsor în privinţa nobleţei mele cu familia del Toboso de La Mancha; deşi, drept să-ţi spun, nume ca ăsta pînă azi nu mi-a ajuns la ureche.

— Cum se poate să nu-ţi fi ajuns? se miră don Quijote.

Cu mare luare-aminte ascultau toţi ceilalţi convorbirea celor doi, şi pînă şi păstorii de capre şi ciobanii pricepură cît de adîncă era nebunia lui don Quijote al nostru. Doar Sancho Panza credea că toate cîte le îndruga stăpînul său erau adevărul adevărat, cu toate că-l ştia cine era mai bine decît oricine altcineva, fiindcă îl cunoştea de cînd se născuse; şi singurul lucru asupra căruia mai avea un pic de îndoială era dacă trebuia sau nu să creadă povestea cu frumoasa Dulcinea din Toboso, căci în viaţa lui nu auzise pomenindu-se nici de un asemenea nume, nici de o asemenea principesă, deşi-şi făcuse veacul chiar lîngă Toboso.

Vorbind aşa, îşi urmau drumul, cînd băgară de seamă că, pe văioaga unui torent dintre două piscuri înalte, scoborau

---

[1] Cervino, personaj din *Orlando furioso*, fiu al regelui Scoţiei, care, din recunoştinţă faţă de Orlando, ce-i dăruise cîndva libertatea, face din armele eroului un trofeu (Ariosto, *Orlando furioso*, cîntul XXIV), scriind pe soclu: « Armadura d'Orlando Paladino », şi nimic altceva. Cervantes se înşală cînd socoteşte că versurile: «*Nessun le mova / Che star non possa con Orlando a prova*», traduse în textul de mai sus, ar fi chiar inscripţia de pe soclu; ele nu sînt, de fapt, în textul octavei lui Ariosto, decît comentariul autorului: « Ca şi cum ar fi vrut să spună *(come volesse dir:)* să nu le clintească nici unul din cei ce nu s-ar putea măsura cu Orlando ».

[2] Se spunea, în derîdere, că se trag din «*los Cachopines de Laredo*» — nume fictiv, compus anume, cu sonorităţi ce trădează intenţii satirice — proaspeţii îmbogăţiţi, care-şi scorneau obîrşii nobile.

ca la vreo douăzeci de păstori, toţi îmbrăcaţi cu ţundre negre de lînă şi încoronaţi cu ghirlande, care, după cît băgară de seamă mai pe urmă, erau unele de tisă, iar altele de chiparos. Şase dintre ei cărau o targă, acoperită cu tot soiul de flori şi de ramuri. Ceea ce văzînd unul dintre păstorii de capre zise:

— Cei ce vin încoace sînt chiar cei care duc la groapă trupul lui Grisóstomo, şi la picioarele stîncii aceleia e locul unde a cerut el să fie înmormîntat.

Din pricina asta se grăbiră cît putură să-i ajungă, şi ajunseră tocmai la vreme, căci cei care-l duceau apucaseră să lase năsălia la pămînt, iar patru din ei, cu tîrnăcoape ascuţite, prinseră să şi scobească mormîntul, într-o latură a stîncii, tare ca fierul.

Îşi dădură bineţe unii altora cu multă curtenie, şi numaidecît don Quijote şi cei care veneau cu el începură a se uita la năsălie, unde văzură, acoperit de flori, un mort, îmbrăcat în straie de păstor şi în vîrstă, pe cît părea, ca de vreo 30 de ani; şi cu toate că era mort, se vedea că fusese arătos la chip cît trăise, vajnic şi plin de viaţă. Împrejurul lui erau, pe năsălie, cîteva cărţi şi mai multe scrisori, unele deschise şi altele împăturite. Şi aşa, cei ce stau şi se uitau, ca şi cei care săpau mormîntul, şi toţi cîţi mai erau de faţă păstrau o tăcere plină de taină, pînă ce unul dintre cei veniţi cu mortul rosti către altul:

— Ia vezi, Ambrosio, dacă ăsta e locul de care a zis Grisóstomo, că tot voiai să se împlinească pînă într-o vorbă ce-a lăsat el cu limbă de moarte prin testament.

— Ăsta e, răspunse Ambrosio, că nu o dată, ci de atîtea ori mi-a povestit aici nefericitul meu prieten istoria nenorocirilor sale. Aici mi-a spus el că a văzut-o pentru întîiaşi dată pe acea duşmană de moarte a întregului neam omenesc, şi tot aici i-a mărturisit ce gînduri are, gînduri pe cît de cinstite, pe atît de înflăcărate de dragoste; şi tot în locul ăsta a sfîrşit Marcela, ultima dată, prin a-l scîrbi de viaţă cu dispreţul ei, în aşa fel încît a pus capăt tragediei nenorocitelor lui zile. Aşa că aici, în amintirea atîtor năpaste, îi fu lui voia

să-l scufundăm în măruntaiele veşnicei uitări. Şi, întorcîndu-se către don Quijote şi către drumeţi, rosti mai departe: Trupul acesta, domnilor, pe care îl priviţi cu ochi înduioşaţi, a fost locuit de un suflet în care cerul pusese mare parte din nesfîrşitele sale comori. Este corpul lui Grisóstomo, care era unic în ceea ce priveşte isteţimea minţii, fără pereche în curtenie, cum nu se poate mai cuviincios, pildă de adevărată prietenie, neîntrecut în generozitate şi fără urmă de calcul meschin, serios fără să fie trufaş, voios fără să se înjosească, şi, în sfîrşit, cel dintîi cînd era vorba să fie ceea ce se cheamă un om bun, şi cum nu se poate mai nefericit pe lumea asta. Iubi, şi fu urît; adoră, şi fu dispreţuit; înălţă rugăciuni unei fiare, imploră o marmură, merse pe urma unei făpturi de vînt şi scoase strigăte în pustiu; sluji fidel ingratitudinea însăşi, din partea căreia primi ca răsplată dreptul de a fi pradă morţii în floarea vieţii sale, căreia îi puse capăt o păstoriţă, tocmai cea pe care el se străduia s-o nemurească, ca să poată ea trăi vie în amintirea lumii, aşa cum ar putea-o dovedi foarte bine hîrtiile acestea la care vă uitaţi, de nu mi-ar fi poruncit chiar el să le dau focului după ce îi voi fi dat ţărînei trupul.

— Ar însemna să vă purtaţi cu ele cu şi mai mare asprime şi cruzime, zise Vivaldo, decît s-a purtat însuşi stăpînul lor, căci nu este nici drept, nici cu cap să fie îndeplinită voinţa cuiva care, poruncind ceva, iese cu totul din mersul raţional al lucrurilor. Şi nu i-aş ierta-o nici lui August Caesar de-ar fi fost să încuviinţeze îndeplinirea a ceea ce divinul Mantovan [1] lăsă cu limbă de moarte prin testament să se facă; aşa că, señor Ambrosio, acum, că tot dai corpul prietenului dumitale ţărînei, înduplecă-te şi nu mai da scrierile sale veşnicei uitări; căci dacă el a poruncit-o, ca un om jignit ce se simţea, nu-i bine s-o îndeplineşti dumneata, ca un om lipsit de înţelepciune ce ai fi; ci, dimpotrivă, fă în aşa fel încît, dînd viaţă acestor hîrtii, să trăiască veşnic

---

[1] Aşa e numit, prin antonomasie, poetul latin Vergiliu, ca o aluzie la locul naşterii sale, Mantova.

cruzimea Marcelei, ca să slujească de pildă, în vremurile ce vor veni, tuturor celor ce trăiesc, spre a se feri cît pot şi spre a fugi de asemenea prăpastii în care ar putea să cadă. Căci am aflat şi eu, şi toţi cei care am venit aici, povestea acestui îndrăgostit şi deznădăjduit prieten al vostru, şi ştim şi cîtă prietenie i-aţi arătat, şi cu ce prilej a murit, şi ce a lăsat cu limbă de moarte, puindu-şi capăt zilelor; istorie vrednică de plîns, din care putem vedea de cîtă cruzime a dat dovadă Marcela, de cîtă dragoste Grisóstomo, de cîtă credinţă şi prietenie dumneata, dimpreună cu ceea ce-i aşteaptă pe toţi cei ce-şi dau drumul la vale, lipsiţi de frîne, pe cărarea ce le-o pune sub ochi dragostea neroadă. Noaptea trecută aflarăm de moartea lui Grisóstomo şi de locul unde avea să fie înmormîntat, şi aşa, uimiţi de ciudăţenia lucrului şi deplîngînd păcatul mare al pierderii lui, ne-am părăsit drumul nostru drept şi ne-am hotărît să venim, ca să vedem cu ochii ceea ce ne-a îndurerat atîta să auzim. Iar drept preţ al întristării noastre şi al dorinţei ce s-a născut în noi de a o lecui, de ne stă în putinţă, te rugăm, oh, înţeleptule Ambrosio — sau, cel puţin, eu te rog din partea mea — să părăseşti gîndul de a arde aceste hîrtii şi să mă laşi să iau cîteva din ele.

Şi, fără să mai aştepte răspunsul păstorului, întinse mîna şi luă cîteva din cele care-i veneau mai la îndemînă; ceea ce, văzînd Ambrosio, spuse:

— Din bună-cuviinţă voi consimţi să rămîneţi, señor, cu cele pe care le-aţi şi luat; dar să vă gîndiţi cumva că voi renunţa să le dau focului pe cele ce rămîn, înseamnă să vă faceţi nădejdi deşarte.

Vivaldo, care ţinea să vadă ce ziceau scrisorile, deschise numaidecît una din ele şi văzu că avea drept titlu: *Cîntec deznădăjduit.* Auzindu-l, Ambrosio zise:

— Asta e cea din urmă pagină scrisă de bietul băiat; şi, ca să vedeţi, señor, în ce hal îl aduseseră nenorocirile, citiţi-o aşa fel încît să vă audă toată lumea, că timp pentru asta, nu vă temeţi, aveţi destul pînă să fie gata săpată groapa.

— Asta am să şi fac, cu dragă inimă, răspunse Vivaldo.

Și cum toți cei dimprejur doreau același lucru, făcură roată în jurul lui, și el, citind cu voce tare, văzu că glăsuia așa:

Capitolul XIV

Unde sînt scrise stihurile deznădăjduite ale răposatului păstor și alte întîmplări neașteptate

CÎNTECUL LUI GRISÓSTOMO

Pentru că vrut-ai, crudo, să se mute
Din gură-n gură și din sat în sat
Prea aspra faimă-a schimniciei tale,
Voi face, dar, ca iadul să-mprumute
Inimii mele-un sunet disperat
Și ghiersul să mi-l schimbe-n plîns de jale.
Și pe măsura dorului meu viu,
Ce jalea mea și faptele-ți le cîntă,
Accentele tristeții ce-mi frămîntă,
Spre mai mult chin, făptura, ți le-nscriu
În carnea mea arzîndă-amestecate.
Ascultă, deci, și-ncoardă-ți bine-auzul.
Nu-i armonie zgomotul, ursuzul,
Din fundul amărîtului meu piept,
Pe care-l duc, să-mi dea mie dreptate,
Cîntări furate,
către tine drept.

Răget de leu, sau lup urlînd sălbatic,
Sau șerpi cu șuier înfricoșător,
Sau geamăt de necunoscute fiare,
Sau croncănit de corbi zburînd noptatic,
Un vînt mînînd talazurile-n mare,
Un muget cum scot taurii cînd mor
Și-un gîngurit de turturea rămasă
Fără de soț, un plîns de cucuvea
Sub cioc de vrăbii, e durerea mea,

Ce pare dintr-un iad de chinuri scoasă.
Și toate vin cu plînsetu-mi de-olaltă,
Amestecate-n jalea lui înaltă,
Că nervii ți-i răscoală toți vîlvoi.
Iar suferința, cîtă e în mine,
Va să ți-o-nchine-
-un vers în moduri noi.

Nisipurile Tagului, paterne,
Sau luncile lui Betis, de măslin,
N-au să-mi asculte plînsetele mie,
Ci-n vîrf de munți, pe-abisurile-eterne,
Pluti-va nerostitul meu suspin,
În limbă moartă și-n vorbire vie,
Prin văi adînci, pe plaja cea pustie,
Pe unde omul încă n-a călcat
Și nu revarsă soarele lumină,
Și-s pline tot de șerpii ce-nvenină
Mîlosul fund al lacului secat.
Căci doar pe-un încă nebătut coclaur
Se simte bine cîntul meu — balaur
Rănit de vrăjmășia-ți fără nume.
Iar drept răsplată de-așa tristă soartă
Un vînt mi-l poartă
peste tot în lume.

Disprețul te ucide. Bănuiala,
Pe drept sau pe nedrept, n-o rabzi, te scurmă,
Și gelozia crîncen te-nvenină.
Absența strică vieții rînduiala,
Și temerea de-a fi uitat n-o curmă
Nădejdea fericirii ce-o să vină.
În toate-i moartea singură, deplină.
Dar eu — minune nemaiîntîlnită ! —
Trăiesc disprețuit, lipsit de tine,
Gelos și plin de bănuieli ! Și-mi vine
În părăsirea-n care zac, dospită

Cu focul chinului, să cred că n-are
Nădejdea mea nicicînd îndestulare.
Și plîng de disperat, și n-o mai jindui !
Ba chiar, cum cred că jalea îmi stă bine,
Tot fără tine
viața jur să-mi rîndui.

Aceeași clipă-ncape, ca-ntro cușcă,
Nădejdi și temeri ? Lași să se-mpletească,
Deși de temeri, doar, ea-ți dă pricină ?
De ce să-nchid dar ochii, cînd mă mușcă,
Rănindu-mi carnea vie, sufletească,
Șopîrla bănuielii ce-nveninà ?
Pe cine nu-l strivește, nu-l întină,
Intrată larg pe porți, ura nebună,
Cînd vede nepăsarea-n ochii dragei,
Și cînd, din bănuieli, tot ce poți trage-i
Concluzia că visul ți-e minciună ?
O, gelozie, tu ești voievodul
Iubirii ! Dă-mi în mîini oțelul rece
Sau dă-mi, dispreț, o funie: fă-mi nodul.
Căci mult aș da izbînda ta cea crudă-n
Mintea-mi zăludă
chipul să-i înece !

Eu mor acum ! Și ca nimic s-aștepte
Sufletul meu din viață ori din moarte,
Voi crede-ntr-una ce am eu în cap:
Îndrăgostitul drept în al său drept e.
Și mult de libertate are parte
Cel ce-i supus amorului-satrap.
Susțin că dulcea-mi veșnică dușmană
Frumoasă-i și la suflet ca la trup
Și că din vina mea-s eu tot o rană.
Din răni ca asta pacea doar emană
Și armonia-n al iubirii stup
Cînd draga mea e matca lui. Juvățul

Brînci către moarte deie-mi, şi dezmăţul
La care greu m-a-mpins prin nepăsare
Să ia sfîrşit. Mor legănat în vînt;
Flori, nici mormînt,
nici bunuri vreau în viaţa viitoare!

Tu, ce cu-atîtea nedreptăţi dai dreptul
Să fiu nedrept cu viaţa mea, pe care
Nu pot s-o rabd, atît mi-e de urîtă,
Vezi rana care-mi sfîşie tot pieptul,
Şi-atunci pricepi cu cîtă încîntare
Ţi-ndeplinesc osînda hotărîtă.
De eşti cumva de mila mea tîrîtă
Să-ţi tulburi clarul ochilor, n-o face
Doar pentru moartea mea. Căci datoria
Să ţi-o plăteşti plîngîndu-mi nebunia
Şi dînd pe mine lacrimi nu mi-ar place.
Să rîzi nepăsător la-nmormîntare,
S-arăţi că pentru tine-i sărbătoare.
Dar ce prostie, sfatul ce ţi-am dat!
Mîini, faima ta va fi şi mai măreaţă
Cînd trista-mi viaţă
se va fi curmat.

Să vină deci, că-i timpul, din străfunduri
De-abisuri Tàntal[1]*, cu celebra-i sete,*
Sisif[2]*, cu-ncărcătura grea a stîncii,*
Tizion[3]*, cu şoimul, şi, mînînd pe prunduri*

[1] Tantal, rege al Lydiei, în mitologia greacă; vinovat de a fi dat de mîncare pe propriul său fiu, Pelops, unor oaspeţi pe care-i bănuia zei şi voia să le pună la încercare puterea divinaţiei, Zeus l-a azvîrlit în Tartar, osîndindu-l să fie pe veci prada foamei şi setei, stînd în mijlocul apelor unui fluviu ale cărui unde îi fug din dreptul buzelor de cîte ori vrea să bea şi avînd deasupră-i ramuri de măr încărcate cu fructe, pe care nu le poate niciodată ajunge.

[2] Sisif, vestit prin cruzimea sa, osîndit de zei să ridice pe coasta unui munte o stîncă, pînă în vîrful de pe care ea, rostogolindu-se la loc, îl obligă să reia truda la nesfîrşit.

[3] *Tizion*: numele hispanizat, ad-hoc, al personajului mitologic Tityos, uriaş din Eubea, căruia în Infern îi sfîşiau vulturii ficatul.

O roată, Ixion[1]*. Şi-acèle fete*
Surori[2] *ce nu pot da de capăt muncii;*
Şi toţi, dînd glas durerii lor adîncii,
Să-şi treacă-n pieptu-mi chinurile. Doliu
(De-i datorat şi celor ce-şi dau moartea)
Cîntările să-mi fie, plîngînd soartea
A celor ce n-au dreptul la linţoliu.
Portarul cu trei capete[3] *să urle,*
Şi hàrpiile[4]*, crăinicind din surle,*
Să facă melodiei contrapunct.
Căci altă, mai de preţ, ceremonie,
Precum se ştie,
nu merita ibovnicul defunct.

Cîntare-a disperării, nu mă plînge,
Că plîns am fost de propriul meu sînge.
Ci, cum pricina ce te-aduce-n viaţă
Prin soarta mea-şi sporeşte preţul, sapă-mi
Pe lespede, la groapă-mi,
o vorbă şugubeaţă.

Li se păru bun celor care-l ascultaseră cîntecul lui Grisóstomo. Dar cel care-l citi zise că nu i se părea prea asemănător cu povestea pe care o auzise el despre sfiiciunea şi virtutea Marcelei, pentru că în cîntec Grisóstomo se plîngea de gelozie şi de bănuielile prilejuite de lipsa ei, toate în prejudiciul încrederii datorate bunului renume al Marcelei. La care răspunse Ambrosio, ca unul care ştia bine pînă şi cele mai ascunse gînduri ale prietenului său:

---

[1] Ixion, rege al lapiţilor, care, primit de Zeus în Olymp, a încercat s-o seducă pe Hera, ceea ce i-a atras osînda de a se rostogoli veşnic, legat de o roată înflăcărată, în Tartar.

[2] Danaidele, cele 50 de fiice ale lui Danaos, care şi-au ucis toate, cu excepţia uneia, mirii înainte de nuntă şi au fost osîndite să trudească veşnic în Tartar, cărînd apă, pentru a umple un butoi fără fund.

[3] Cerber, cîinele cu trei capete de la poarta Tartarului, în mitologia greacă.

[4] Harpiile, monştri mitologici, vorace şi neîndurătoare, cu trupuri de păsări de pradă şi capete de femeie.

— Pentru ca să vă puteţi izbăvi de asemenea îndoieli, señor, e bine să ştiţi că, atunci cînd nefericitul acesta a scris cîntecul, era departe de Marcela, de care se îndepărtase de bunăvoie, ca să vadă dacă lipsa iubitei avea să aibă şi asupra lui urmările obişnuite; şi cum pe îndrăgostitul aflat departe de iubită nu-i fleac care să nu-l chinuiască, nici temere care să nu-i bage un cui în inimă, îl istoveau pe Grisóstomo chinurile unei gelozii închipuite şi bănuielile care-i vîrîseră frica-n suflet, ca şi cum ar fi fost adevărate. Şi cu aceasta rămîne la fel cum era adevărul purtat de faimă din gură în gură despre virtutea Marcelei, căreia, în afară de cruzimea ei şi de trufia ce-o face să pară foarte dispreţuitoare, nici pizma însăşi nu se cuvine şi nici poate să-i afle vreo pată.

— Adevărat, răspunse Vivaldo.

Şi vrînd el să citească altă hîrtie dintre cele pe care le cruţase de foc, îl împiedică o nălucire minunată (căci aşa părea), care i se înfăţişă ochilor într-un chip cu totul neaşteptat; se întîmplă, adică, să apară, pe creştetul stîncii la picioarele căreia se pregătea mormîntul, însăşi păstoriţa Marcela, atît de frumoasă, încît întrecea cu mult faima frumuseţii ei. Cei care pînă atunci n-o văzuseră se uitau la dînsa tăcuţi, cu mirare; iar cei care erau obişnuiţi s-o vadă şi pînă atunci nu rămaseră mai puţin uluiţi decît cei care nu mai dăduseră ochii cu ea. Dar nici n-apucă s-o zărească bine Ambrosio, cînd, dînd semne de marea înverşunare a sufletului său împotrivă-i, îi azvîrli:

— Nu cumva vii să vezi, vasilisc trufaş al munţilor ăstora, dacă, fiind tu de faţă, încep să sîngere rănile [1] acestui nefericit, căruia cruzimea ta i-a luat viaţa? Sau vii poate să te făleşti cu isprăvile crude ale firii tale, ori să vezi de pe înălţimile astea, ca un alt nemilos Neron, pojarul care-i mistuie Roma cuprinsă de flăcări [2], sau poate vii să calci în picioare

[1] Sîngerarea rănilor victimei la apropierea celui ce i-a cauzat moartea era o superstiţie curentă în epocă. Aluzia apare şi la alţi scriitori ai vremii. Numele de *vasilisc* vine din fondul folcloric comun popoarelor Europei.

[2] Aluzie la incendierea Romei, provocată voit de împăratul Neron (sec. I e.n.), care se credea poet şi dorea să rivalizeze cu Homer, care descrisese incendiul Troiei.

cu trufie leşul acestui năpăstuit, ca ingrata fiică [1] pe tatăl său Tarquinius? Spune-ne repede la ce ai venit, şi ce este, dintre toate, ceea ce te bucură mai mult; căci, de vreme ce ştiu bine că gîndurile lui Grisóstomo n-au încetat niciodată să ţi se supună cît a trăit, voi face în aşa chip încît, chiar de s-a stins el, să ţi se supună gîndul tuturor acelora ce s-au chemat a-i fi prieteni.

— Nu vin, oh, Ambrosio, pentru nici unul dintre lucrurile cîte le-ai spus, îi întoarse Marcela vorba, ci pentru mine însămi şi pentru a lămuri cît de puţină dreptate au toţi aceia care mă învinuiesc de chinurile şi de moartea lui Grisóstomo; aşa că vă rog pe toţi cei ce sînteţi aici să-mi daţi cu luare-aminte ascultare, că nu-i nevoie de multă vreme şi nici de multe vorbe cheltuite pentru a-i încredinţa pe oamenii cu scaun la cap de un adevăr. Vru cerul să mă facă, aşa cum ziceţi voi, frumoasă, şi chiar pînă-ntr-atîta, încît, fără să vă puteţi măcar împotrivi, vă împinge frumuseţea mea să mă iubiţi, iar pentru dragostea ce-mi arătaţi spuneţi că aş fi şi eu obligată să vă iubesc, ba chiar o doriţi! Ştiu şi eu, cu mintea pe care Dumnezeu a dat-o firii mele, că tot ce e frumos e vrednic să fie iubit; dar nu-mi intră în cap ca, doar sub cuvînt că este iubit, să fie obligat cel ce este iubit, de dragul frumuseţii sale, a iubi pe cine-l iubeşte. Ba, mai mult: s-ar prea putea întîmpla să fie îndrăgitorul celui frumos urît cum nu se mai poate; şi fiind urîtul vrednic de a fi urît, nu-ţi prea vine la socoteală şi nici nu se potriveşte să spui: « Te iubesc de frumoasă ce eşti; trebuie să mă iubeşti chiar de-s urît ». Totuşi, să zicem că sînt vrednice să se măsoare între ele frumuseţile amîndurora; nu înseamnă că trebuie să fie deopotrivă şi dorinţele amîndurora, fiindcă nu toate soiurile de frumuseţe te aprind: unele înveselesc ochiul, dar nu iau ostatice voinţele; că dacă ar fi să te lase îndrăgostit, aprins şi biruit orice soi de frumuseţe, ar însemna să umble

[1] Greşeală de istorie a lui Cervantes: nu de regele Tarquinius Superbus e vorba, ci de regele Servius Tullius, pe cadavrul căruia a călcat fiica sa Tullia, soţia lui Tarquinius, pe care ea îl îndemnase să-i ucidă tatăl, spre a-i putea urma la tronul regatului Romei.

voinţele prin lume, rătăcite şi scoase de pe făgaşul lor, fără să ştie unde să se oprească; pentru că, de vreme ce ar fi nesfîrşit de multe fiinţe frumoase, nesfîrşit de multe ar fi să fie şi dorinţele, şi, după cum am auzit eu spunîndu-se, dragostea adevărată nu se împarte în mai multe, şi pe deasupra mai trebuie să fie şi de bunăvoie, iar nu silită. Apoi dacă lucrurile stau aşa, cum cred eu că stau, de ce vreţi să se dea bătută voinţa mea de nevoie, silită nu de altceva decît de faptul că ziceţi că m-aţi iubi? De nu, spuneţi-mi: dacă cumva, întocmai aşa cum m-a făcut frumoasă, m-ar fi făcut cerul urîtă, drept ar fi să mă plîng că nu m-aţi iubi? Cu atît mai mult cu cît, şi nu trebuie să uitaţi asta, n-am ales eu să am frumuseţea pe care o am, ci, atîta cîtă este, mi-a dat-o cerul prin harul său, fără să i-o fi cerut eu şi fără s-o fi ales. Aşa că, întocmai cum vipera nu e drept să fie învinovăţită pentru veninul ei, căci i l-a dat natura, chiar dacă ucide cu el, cu atît mai puţin merit eu să fiu certată pentru faptul că sînt frumoasă; fiindcă frumuseţea unei femei cinstite e ca focul pe care-l ţii departe de tine, sau ca tăişul săbiei ascuţite: nici focul nu arde şi nici spada nu taie pe cine nu se apropie. Onoarea şi virtuţile sînt podoabele sufletului, fără de care trupul, chiar de-ar fi să fie frumos, nu trebuie să apară ca atare. Fiindcă, dacă e adevărat că cinstea este una din virtuţile ce împodobesc şi înfrumuseţează mai bine atît trupul cît şi sufletul, de ce trebuie oare femeia care e iubită pentru frumuseţea ei s-o piardă doar pentru a răspunde planurilor aceluia ce, pentru simpla lui plăcere, se străduieşte cu tot dinadinsul, punîndu-şi în joc toată iscusinţa şi forţa, s-o facă să şi-o piardă? Eu m-am născut liberă, şi ca să pot trăi liberă am ales singurătatea poienilor: arborii acestor munţi îmi ţin tovărăşie; apele limpezi ale izvoarelor acestora mi-s oglinzi; arborilor şi apelor acestora le împărtăşesc gîndurile mele şi pe ei îi fac părtaşi la frumuseţea mea. Sînt foc ocolit pe departe şi spadă ţinută la distanţă. Pe cei aprinşi de mine doar prin chipul cum arăt, i-am potolit prin vorbele pe care le rostesc; şi dacă dorinţele se nutresc cu speranţe, cum eu nu i-am dat nici una lui Grisóstomo, nici vreunui altuia

dintre ei, în sfîrşit, nimănuia, se poate spune că încăpăţînarea lui l-a omorît, mai curînd decît cruzimea mea. Iar dacă mi se face o vină din faptul că el avea gînduri cinstite cu mine, spunîndu-mi-se că eram obligată din pricina asta să le răspund, vă spun că, atunci cînd chiar pe locul acesta, unde acum i se sapă groapa, mi-a destăinuit planurile lui cinstite, i-am răspuns limpede că ale mele erau să-mi duc viaţa într-o veşnică singurătate și să las doar pămîntul să se bucure de fructul sihăstriei mele și de ce-o rămîne din frumuseţea mea. Iar dacă el, cu toate că încercasem să-i mut gîndul de la asta, a vrut cu tot dinadinsul să se încăpăţîneze fără nici o speranţă și să navigheze împotriva vîntului, mare mirare este că s-a înecat la jumătatea golfului lipsei lui de judecată? Dacă eu i-aş fi înteţit speranţele, ar fi însemnat să fiu mincinoasă; dacă i le-aş fi mulţumit, m-aș fi dezis de tot ce-mi pusesem în gînd. A stăruit, cu toate că i-am spus să-și mute gîndul; a deznădăjduit, fără ca eu să-l fi urît. Spuneţi și dumneavoastră dacă ar fi drept să fiu socotită eu vinovată de nenorocirea lui. Tînguiască-se cel înşelat; deznădăjduiască cel căruia nu i-au fost îndeplinite făgăduinţele ce i-au nutrit speranţa; încreadă-se în mine cel pe care îl voi fi chemat, fălească-se cel pe care îl voi fi îngăduit; dar să nu mă numească ucigaşă şi crudă cel căruia eu nu-i promit nimic, cel pe care nu-l înşel, cum nu-l chem şi nici nu-l îngădui. Căci pînă astăzi cerul n-a vrut să iubesc silită de soartă, iar gîndul că aş putea iubi la poruncă îmi rămîne cu totul străin. Această obştească mărturisire poate sluji oricui din cei care umblă după mine, fiecare cu gîndul să mă aibă pentru el, şi să se ştie de aici înainte că, de-o fi să mai moară vreunul din cauza mea, nu moare nici de gelos şi nici de nefericit ce este, căci cine nu iubeşte pe nimeni nu poate da nimănui motiv de gelozie; fiindcă a-l face pe cineva să vadă limpede nu înseamnă a-l dispreţui. Cel care mă numeşte fiară sau vasilisc n-are decît să se lepede de mine ca de un lucru vătămător şi rău; cel care mă socoteşte nerecunoscătoare n-are decît să nu mă mai slujească; cel care spune că nu-mi poate fi cunoscută firea să nu încerce

a mă mai cunoaşte; cine mă crede crudă să nu se mai ţină de mine; căci fiara asta, vasiliscul ăsta, ingrata asta, cruda asta cu neputinţă de cunoscut nici nu-i va căuta, nici nu-i va sluji, nici nu-i va cunoaşte, nici nu-i va urma, cu nici un chip! Dacă pe Grisóstomo l-a ucis nerăbdarea şi dorinţele lui peste măsură de înflăcărate, de ce trebuie aruncată vina asupra chipului cinstit cum m-am purtat eu, care m-am purtat cu toată cuviinţa? Dacă eu mă pricep să-mi păstrez curăţia, întovărăşindu-mă aici doar cu arborii, de ce să vrea să mi-o pierd cel care ar dori să mă întovărăşesc mai curînd cu oamenii? Eu, cum ştiţi, îmi am bogăţiile mele şi nu le pizmuiesc pe ale altora; sînt liberă şi n-am chef să mă robesc; nici nu iubesc, nici nu urăsc pe cineva; nu-l înşel pe unul, nici nu-l trag de mînecă pe celălalt; nu glumesc cu unii şi nici nu zăbovesc stînd de vorbă cu alţii. Stau de vorbă cum se cuvine cu păstoriţele de prin satele astea şi-mi văd cu grijă de caprele mele, şi asta îmi dă destulă desfătare. Hotarele dorinţelor mele sînt munţii aceştia, şi dacă trec ele vreodată graniţa, e doar ca să contemple frumuseţea cerurilor, trepte pe care sufletul urcă în lăcaşurile stării lui dintîi. [1]

Și spunînd acestea, fără să mai vrea să asculte nici un răspuns, întoarse spatele şi intră în adîncul cel mai întunecat al pădurii din apropiere, lăsîndu-i uluiţi, atît de înţelepciunea, cît și de frumuseţea ei, pe toţi cei ce erau de faţă. Ba unii dintre ei (mai ales cei care fuseseră răniţi de vajnica săgeată a razelor pornite din ochii ei frumoși) dădură semne că ar avea de gînd să-i ia urma, fără să ia cîtuși de puţin aminte la tîlcul obşteştii mărturisiri pe care-o ascultaseră şi care le-ar fi putut muta gîndul de la una ca asta. Ceea ce văzînd don Quijote, i se păru numaidecît că aici era un bun prilej de a-și folosi cavalereştile înclinări, sărind într-ajutorul domniţelor aflate în nevoinţă, aşa că,

[1] Concepția platoniciană și neoplatonică, conform căreia contemplarea frumuseții « reamintește » sufletului de regiunile « înalte » din care — după această metafizică tipică pentru idealismul antichității, reluat în parte și de Renaștere — ar fi « descins », spre a prinde trup.

ducînd mîna la garda spadei, rosti cu voce tunătoare și răspicată:

— Să nu se încumete nimeni, de orice rang și stare ar fi să fie el, a o urmări pe frumoasa Marcela, fiindcă altfel, furia și indignarea mea îl vor ajunge. Ea a demonstrat, în fraze clare și îndestulătoare, că prea puțină, sau mai degrabă nici un fel de vină nu are în privința morții lui Grisóstomo, arătînd și cît de departe e de ea gîndul de a se lăsa înduplecată de dorințele vreunuia dintre cei ce au îndrăgit-o; din care cauză e drept ca, în loc să fie urmărită și prigonită, să fie onorată și prețuită de toți oamenii cu inimă din lume, căci se vădește a fi pe pămînt singura care trăiește cu gînduri atît de cinstite.

Fie din pricina amenințărilor lui don Quijote, fie pentru că Ambrosio îi hotărî să termine cu ceea ce datorau bunului său prieten, nici unul dintre păstori nu se clinti din loc și nu se îndepărtă pînă ce, groapa fiind în sfîrșit săpată pe de-a-ntregul și hîrtiile lui Grisóstomo arse, pogorîră trupul în mormînt, nu fără șiroaie de lacrimi vărsate de cei de față. Acoperiră mormîntul cu un stean greu de stîncă, pînă ce se va fi pregătit lespedea pe care Ambrosio avea de gînd, după cîte spunea, s-o poruncească unui pietrar, cu un epitaf deasupra, ce trebuia să sune în chipul următor:

Aici să zacă, vrut-a soartea,
Un trup de biet îndrăgostit,
Păstor ce, nefiind iubit,
S-a logodit pe veci cu moartea.

Ucis a fost de ura grea
A fetei ce-o iubea, prin care
Și-ntinde, disprețuitoare,
Amorul tirania sa.

Presărară apoi pe mormînt multe flori și ramuri verzi, și pe urmă, după ce-și arătară cu toții părerea de rău în cuvinte de îmbărbătare pentru Ambrosio, prietenul celui mort, își luară rămas bun de la el. Același lucru făcură Vivaldo și

tovarăşul său, iar don Quijote se despărţi de gazdele sale, ca şi de drumeţi, care îl rugară să vină cu ei la Sevilla, oraş atît de nimerit pentru căutarea aventurilor, căci nu-i stradă şi răscruce unde să nu-ţi iasă în cale mai multe decît oriunde în alt loc pe pămînt. [1] Don Quijote le mulţumi de sfat şi de gîndul bun pe care-l mărturiseau, vrînd să-i facă un bine, dar spuse că, deocamdată, nici nu dorea şi nici nu trebuia să se ducă la Sevilla, pînă ce nu va fi curăţat tot lanţul acela de munţi de tîlharii făcători de rele de care mersese faima că erau înţesaţi. Văzîndu-i hotărîrea atît de vrednică de laudă, drumeţii nu vrură să-l mai stînjenească şi, luîndu-şi din nou rămas bun de la el, îl părăsiră şi-şi văzură de drum, de-a lungul căruia nu le lipsi de fel cheful de a-şi petrece vremea vorbind atît despre istoria Marcelei şi a lui Grisóstomo, ca şi despre smintelile lui don Quijote.

Care, la rîndul lui, hotărî să plece în căutarea păstoriţei Marcela şi să-i pună la picioare tot ce putea face el spre a o sluji; dar nu se întîmplă chiar după gîndul lui, ci cum se povesteşte în ceea ce urmează din această istorie adevărată, care pune aici punct celei de a doua părţi a ei.

Capitolul XV

Unde se povestește aventura nefericită în care a intrat don Quijote, dînd peste niște yangheji neomenoși

Povesteşte înţeleptul Cide Hamete Benengeli că, îndată ce se despărţi de gazdele sale și de toţi cei ce se aflau de faţă la înmormîntarea păstorului Grisóstomo, don Quijote și scutierul său apucară chiar prin codrul unde văzuseră că le-a pierit din ochi păstoriţa Marcela; şi umblînd ei mai bine de două

---

[1] Aventurile care puteau fi întîlnite pe străzile Sevillei erau departe de a fi cele ale romanelor cavalerești. Vivaldo pomenește aici de ele în derîdere, ca o aluzie la faima picarescă a acestui oraș portuar, cu cartiere rău famate și o vestită populație interlopă, foarte numeroasă și rebelă la orice încercare a autorităților de a o ține în frîu.

ceasurì prìn pădure, tot căutînd-o în toate părţile, fără să poată da de ea, ieşiră la luminiş, pe o pajişte verde, lîngă care curgea un pîrîiaş răcoritor şi paşnic, care-i îmbie, ba chiar îi şi sili să-şi petreacă aici după-amiaza, odihnind un ceas, două, căci îi treceau năduşelile de atîta zăduf. Descălecară, şi don Quijote şi Sancho, şi, lăsînd măgarul şi pe Rocinante în voia lor, să pască din iarba îmbelşugată a locului, se aruncară asupra desagilor şi, fără altă ceremonie, stăpîn şi slugă, în bună pace şi tovărăşie, mîncară tot ce se mai afla în ei.

Nu-şi bătuse capul Sancho să-i pună lui Rocinante piedică la picioare, ştiindu-l bine cît era de liniştit şi de puţin dornic de ibovnice; că nici toate iepele de pe păşunile Cordobei nu l-ar fi putut duce întru ispită. Dar vru soarta şi Diavolul, care nu doarme întotdeauna [1], să se afle la păscut prin văioaga aceea o herghelie de iepe galiciene [2] ale unor cărăuşi yangheji [3], de care se ştie că au obicei să mîie cu caii lor prin ţinuturile şi meleagurile unde nu lipseşte iarba şi apa, iar acolo unde găsise cu cale don Quijote să hodinească era un loc foarte pe placul yanghejilor. Se întîmplă, aşadar, să-i vină lui Rocinante cheful să se aibă bine cu cucoanele iepe, aşa că, ieşindu-şi, de îndată ce le adulmecă, din făgaşul lui obişnuit, fără să mai ceară voie de la stăpîn, o luă la trap mărunt, niţel săltat, şi dădu fuga să le împărtăşească şi lor ce dor avea; dar ele, care, după cît părea, trebuie să fi avut chef mai mult să pască decît de alte alea, îl primiră cu potcoavele

---

[1] « ...*Diavolul, care nu doarme întotdeauna* »: adaptarea ad-hoc a zicalei spaniole « *el que nunca duerme* » (cel care nu doarme niciodată), sau pur şi simplu « *el que no duerme* » (cel care nu doarme); se referă la întîmplările nefericite, în care « pare că şi-a vîrît Dracul coada ».

[2] Galicia, provincie spaniolă în nord-vestul peninsulei, care continuă teritoriul de limbă portugheză pînă la coasta de miazănoapte. Locuitorii ei vorbesc un dialect special (*gallego*). Iepele galiciene (*jacas gallegas* sau *hacas galicianas*, cum e în text) sînt mărunte, dar foarte puternice şi în stare să poarte încărcături mari, fiind, prin urmare, foarte nimerite pentru cărăuşie.

[3] Locuitorii din Yanguas, (*los yangueses*) provincia Segovia, aveau de predilecţie această ocupaţie, prin care deveniseră vestiţi în toată Peninsula Iberică. În ediţia princeps, Cervantes îi face şi pe cărăuşi galicieni; în următoarele, textul a fost însă corectat.

şi cu dinţii, în aşa chip încît nu le trebui mult ca să-i rupă chingile şi să-l lase fără şa pe spinare, în pielea goală, cum s-ar zice; dar ceea ce trebuie să-l fi costat şi mai mult fu că, văzînd cărăuşii cît de hotărît era să le siluiască iepele, dădură fuga cu ciomegele şi-i arseră atîtea pe spinare, că-l lăsară lat la pămînt, ca vai de capul lui. În vremea asta, don Quijote şi Sancho, care văzuseră cum îl căzneau pe Rocinante, sosiră şi ei gîfîind, şi don Quijote îi spuse lui Sancho:

— Pe cîte văd, prietene Sancho, ăştia nu-s cavaleri, ci-s oameni de rînd şi de soi prost; spun asta fiindcă, dacă-i aşa, mă poţi şi tu ajuta să mă răzbun, pe drept, de jignirea adusă, sub ochii noştri, lui Rocinante.

— Cum dracu să ne răzbunăm, răspunse Sancho, cînd ăştia-s peste douăzeci, iar noi nu sîntem mai mult de doi, şi poate chiar nici atîta, ci doar unu şi jumătate?!

— Eu fac cît o sută! răspunse don Quijote şi, fără multă vorbă, trase spada şi se năpusti asupra yanghejilor, şi tot aşa făcu şi Sancho Panza, întărîtat şi aţîţat de pilda stăpînului său.

Mai întîi şi întîi, don Quijote îi trase unuia o lovitură de spadă, spintecîndu-i cojocul cu care era îmbrăcat şi zburîndu-i o bună parte din umăr. Yanghejii, văzîndu-se atacaţi de doi oameni singuri, în vreme ce ei erau atîţia, puseră mîna pe bîte şi, înconjurîndu-i pe cei doi, începură a-i îmblăti cu de-amăruntul, vărsîndu-şi toată fierea şi necazul pe spinarea lor. E drept că de la a doua lovitură îl lungiră pe Sancho la pămînt, şi tot aşa se întîmplă şi cu don Quijote, fără să-i poată sluji la nimic îndemînarea şi curajul; şi vru soarta ca el să se rostogolească la picioarele lui Rocinante, care tot nu se ridicase de pe jos. De aici se poate vedea cu cîtă furie ciomăgesc bîtele mînuite de' braţe rustice şi scoase din răbdări! Văzînd, aşadar, yanghejii isprava ce făcuseră, îşi încărcară dobitoacele cît putură mai repede, şi pe-acì ţi-e drumul, lăsîndu-i pe cei doi aventurieri bătuţi ca vai de ei şi şi mai avan de amărîţi.

Primul care-şi veni în simţiri fu Sancho Panza, care, trezindu-se lîngă stăpîn, îl strigă cu voce slabă şi plîngăreaţă:

— Stăpîne don Quijote, vai, stăpîne don Quijote!

— Ce vrei, frate Sancho? răspunse don Quijote, cu glas tot atît de piţigăiat şi de jalnic ca şi Sancho.

— Aş vrea, dacă s-ar putea, răspunse Sancho Panza, să-mi dai, luminăţia-ta, o duşcă din băutura aceea a fiarei Blaz [1], de-oi fi avînd-o măria-ta pe-aproape, la îndemînă, că poate mi-o fi de folos şi pentru oasele mele frînte, aşa cum slujeşte cînd e vorba de răni.

— Dac-aş avea-o eu aicea, păcatele mele, aş mai avea nevoie de altceva? răspunse don Quijote. Dar îţi jur, Sancho Panza, pe cinstea mea de cavaler rătăcitor, că n-or trece două zile pînă s-o am în puterea mea, dacă nu s-o pune soarta de-a curmezişul, să ştiu că n-am parte de mîinile astea două!

— Dar cînd crezi, luminăţia-ta, c-avem să putem umbla pe picioare? îl întrebă Sancho Panza.

— Dacă-i vorba de mine, zise cavalerul îmblătit, n-aş prea şti să-ţi spun sorocul. Eu sînt vinovat de toate, că nu trebuia să ridic spada asupra unor oameni ce n-au fost armaţi cavaleri ca mine; de aceea socot că, drept bine meritată pedeapsă pentru încălcarea legilor cavaleriei, a îngăduit zeul bătăliilor să fiu canonit aşa cum am fost. De asta, Sancho Panza, se cuvine să-ţi atrag luarea-aminte la ceea ce-ţi voi spune acuma, fiindcă e de mare preţ pentru mîntuirea noastră a amîndurora: cum vei mai vedea că lepădături de teapa ăstora ne mai înfruntă, nu mai aştepta să scot eu spada pentru atîta lucru, căci n-am de gînd s-o fac cu nici un chip, ci scoate tu spada şi pedepseşte-i cum îţi vine mai bine la socoteală, căci dac-o fi să le sară într-ajutor şi să-i sprijine niscai cavaleri, oi şti eu să te apăr din toate puterile şi să le vin de hac. Doar ai avut pînă azi prilej să vezi, dintr-o mie de semne şi de dovezi, cît preţuieşte vrednicia braţului meu puternic!

Pînă într-atîta de trufaş era bietul hidalgo că-l biruise pe sărmanul vizcain! Dar lui Sancho Panza nu-i veni la soco-

---

[1] Etimologie populară a numelui Fierabras. Sancho îl scindează în *fiera* (fiară) şi *Blaz* (nume propriu), echivalent cu Vlăsie sau Vlah.

teală hotărîrea stăpînului, sau nu chiar pînă într-atîta încît să nu-i mai răspundă nimic, aşa că îi zise:

— Stăpîne, eu sînt om paşnic, liniştit şi la locul meu, şi ştiu să rabd orice ocară, căci am femeie şi copii de hrănit şi de crescut. Aşa că ia şi luminăţia-ta aminte — de poruncă din partea mea nu poate fi vorba — că eu cu nici un chip nu m-oi apuca să trag spada asupra cuiva, fie el mîrlan ori cavaler, şi că, de-aci încolo pînă la judecata de apoi, iert toate jignirile cîte mi s-au adus şi cîte-au să mi se mai aducă, fie că-mi vor fi venit sau că-mi vor veni din partea unui om sus-pus ori supus, bogat ori sărac, hidalgo sau om de rînd, cuprinzînd aici toţi oamenii de pe lume, de orice stare şi rang!

Auzind stăpînul său una ca asta, îi răspunse:

— Mi-ar plăcea să pot răsufla mai uşor, ca să-ţi vorbesc mai în voie, şi măcar de mi s-ar ostoi durerile din coasta asta, să te pot face să pricepi, Panza, cît de greşit judeci! Vino-ţi în fire, ticălosule, căci dacă vîntul soartei, ce suflă pînă astăzi împotrivă-ne, se întoarce şi ne este prielnic, suflînd în pînzele dorinţelor noastre, pentru ca să ajungem cu bine şi fără furtuni la ţărm, în vreuna din insulele pe care ţi le-am făgăduit, ce te-ai face atunci dacă, o dată ce-o voi fi dobîndit eu, te-aş pune pe tine s-o cîrmuieşti? Mi-ai zădărnici toate socotelile, nefiind cavaler şi nici avînd îndemnul să fii, dacă n-ai vrednicia şi îndrăzneala să răzbuni jignirile ce ţi se aduc şi să-ţi ţii rangul! Fiindcă trebuie să ştii că în regatele şi provinciile proaspăt cucerite nu-s niciodată prea împăcate spiritele băştinaşilor, şi nici nu-s de partea noului stăpîn pînă într-atîta încît să laşi deoparte temerea că s-ar putea să facă vreo ispravă ca să schimbe iarăşi lucrurile şi să-şi încerce, cum se spune, norocul; aşa că este nevoie ca acela care le ia în stăpînire să fie om cu scaun la cap şi să le ştie cîrmui, avînd atîta tărie de înger cît să atace şi să se apere, orice-ar fi să se întîmple.

— În treaba asta care ni s-a întîmplat nouă acuma, răspunse Sancho, tare-aş mai fi vrut eu să am şi scaun la cap şi tărie de înger, cum zici luminăţia-ta; dar mă jur pe cinstea mea de

om sărman că mi-ar prinde mai bine oblojelile decît logosurile. Ia vezi, măria-ta, nu te poți cumva sălta? Și să-l ajutăm și pe Rocinante, cu toate că n-ar merita, că numai din pricina lui ne-au muiat nouă oasele. N-aş fi crezut una ca asta despre Rocinante, în viaţa mea, că-l socoteam fiinţă fără de prihană şi ca mine de paşnică! La urma urmei, bine-a zis cine-a zis că nu poți şti cu una, cu două cu ce fel de fiinţă ai de-a face, şi că nu trebuie să pui mîna-n foc pentru nimic în lumea asta! Cine-ar fi zis că, după cogeamitea lovituri de paloş, cîte-ai făcut luminăţia-ta să ploaie asupra nenorocitului aceluia de cavaler rătăcitor, avea să se abată, drept urmare, peste noi, o grindină de bîte, ca acelea care ne-au răpăit pe spinare?

— Unde mai pui că spinarea ta, Sancho, îi întoarse don Quijote vorba, trebuie să fie deprinsă cu ropote ca astea, pe cînd umerii mei, ţinuţi tot în perne de puf şi-n cămăşi de olandă, e limpede că-s mai simţitori la chinurile unei asemenea nenorociri; şi de n-ar fi să-mi închipui — ce zic eu să-mi închipui? — de n-ar fi să ştiu cu străşnicie că toate neajunsurile astea sînt de neînlăturat în cariera armelor, aş muri pe loc de necaz!

La asta, scutierul răspunse:

— Stăpîne, dacă-i aşa, şi dacă nenorociri de astea seceră oricine seamănă cavalerie, spune, măria-ta, dacă vin buluc şi una după alta, sau dacă au răstimpuri, dinainte ştiute, cînd se petrec, fiindcă, atîta cît îmi dau eu cu socoteala, după două secerişuri de astea, nu mai avem nevoie de al treilea, de nu ne-o veni într-ajutor Dumnezeu, cu mare mila lui.

— Află, prietene Sancho, răspunse don Quijote, că viaţa cavalerilor rătăcitori la mii de primejdii şi de năpaste e supusă; dar nu mai puţin nemărginită pentru cavalerii rătăcitori este putinţa de-a se vedea ajunşi regi sau împăraţi, aşa cum s-a văzut în cazul multor şi feluritor cavaleri, de ale căror istorii am pe de plin cunoştinţă; şi ţi-aş putea povesti pe loc, de mi-ar îngădui-o durerile, isprăvile cîtorva care, numai prin vrednicia braţului, au urcat treptele înalte de care ţi-am vorbit, şi pînă şi ei s-au văzut, şi înainte şi după asta, intraţi în fel de fel de buclucuri şi de suferinţe; căci viteazul Amadís

de Gaula s-a văzut nu o dată în puterea vrăjmaşului său de moarte, vrăjitorul Arcalaús, de care se spune mai mult ca sigur că, ţinîndu-l rob, i-a tras mai mult de două sute de lovituri cu dîrlogii calului, după ce l-a legat la stîlp în *patio*; şi este chiar un autor, ţinut sub obroc, dar căruia trebuie să-i dăm crezămînt, care povesteşte că şi cavalerul lui Phebus, după ce-a dat într-o capcană, călcînd pe un chepeng care i s-a scufundat sub picioare într-un anume castel, la capătul căderii s-a trezit într-o hrubă adîncă, legat de mîini şi de picioare, şi acolo i s-a făcut ceva care se cheamă clistir, cu apă cu zăpadă şi cu nisip, care era mai-mai să-l dea gata; şi de nu l-ar fi ajutat în năpasta asta un mag înţelept ce-i era prieten, ar fi fost vai de zilele sărmanului cavaler. Aşa că pot fi şi eu trecut în rîndul atîtor oameni cu vază, căci prin mai mari jigniri le-a fost dat lor să treacă decît cele prin care trecem noi acuma. Fiindcă vreau să te fac să înţelegi, Sancho, că rănile ce ţi le-ar face cineva cu unelte luate la întîmplare nu te pot jigni, lucru scris în cuvinte limpezi în legea duelului; dacă ciubotarul dă în cineva cu calapodul pe care-l are în mînă, nu-i cuvînt să se spună, cu toate că unealta e într-adevăr de lemn, ca şi ciomegele, că acela în care a azvîrlit cu calapodul se poate socoti ciomăgit. Spun asemenea lucru, ca să nu-ţi treacă prin minte cumva că, rămînînd noi cu oasele muiate din încăierarea asta, am fi fost cumva jigniţi, căci armele oamenilor acelora, de care am fost pisăgiţi, nu erau altceva decît bîtele lor, şi nici unul din ei, pe cît îmi aduc eu aminte, n-avea paloş, spadă au pumnal.

— Nu mi-au dat răgaz să bag de seamă, răspunse Sancho, că nici n-am dus bine mîna la Tizona[1] mea, şi mi-au şi miluit, în numele Tatălui, amîndoi umerii cu parii lor,

---

[1] Una din cele două spade ale Cidului Campeador, şi cea mai îndrăgită de acesta; fusese cîştigată în bătălia împotriva regelui maur Búcar şi valora « *mil marcos d'oro* » (« o mie de mărci de aur »), adică mai mult decît prima lui spadă, « *la Colada* », care fusese luată de la învinsul don Ramón, conte al Barcelonei, şi preţuia « mai bine de o mie de mărci de argint ». Numele de Tizona a devenit cu vremea substantiv comun, desemnînd, pe un ton oarecum ironic, orice spadă bună, tot aşa cum Ducipal poate fi orice cal.

încît pe loc mi s-a întunecat vederea și mi s-au tăiat picioarele, de m-am prăvălit unde zac și-acuma și unde nu-mi bat capul să mă gîndesc dac-a fost sau nu jignire treaba aia cu bîtele, așa cum îmi bat capul să-mi ostoi durerea loviturilor, care cred că-mi vor rămîne în minte la fel de vii ca și pe spinare.

— Află, frate Panza, răspunse don Quijote, că nu-i amintire care să nu se șteargă cu timpul, nici durere pe care să n-o mistuie vremea.

— Apăi, dacă-i așa, răspunse Panza, poate fi nenorocire mai mare decît aceea care numai de la vreme așteaptă alinare, și numai de la moarte sfîrșit? Dacă nenorocirea noastră de acuma ar fi dintre cele care se lecuiesc cu o cataplasmă, două, mai treacă-meargă! Dar încep să-mi dau seama că nu ne-ar ajunge toate cataplasmele unui spital întreg ca să ne pună pe picioare.

— Nu te mai văicări atîta, și vezi mai bine de găsește puteri noi în chiar slăbiciunea ta, Sancho, răspunse don Quijote, și hai să cercetăm ce-i cu Rocinante, că, după cît mi se pare, n-a avut, sărmanul, parte mai mică de năpastă.

— Nu-i de mirare, răspunse Sancho, de vreme ce e și el cavaler rătăcitor! Mă mir doar de măgarul meu c-a scăpat teafăr și fără să-l prea coaste, pe cînd nouă ne-au făcut chisăliță din coaste!

— Soarta-ți lasă totdeauna cîte-o portiță la vreme de cumpănă, rosti don Quijote. Spun așa pentru că vitișoara asta l-ar putea înlocui acuma pe Rocinante cel căzut, purtîndu-mă pe mine de-aici și pînă la vreun castel, unde să fiu lecuit de răni. Mai cu seamă că nu m-aș socoti dezonorat să-l călăresc, căci parcă mi-aduc aminte să fi citit undeva că moșneagul acela de treabă, Silen [1], tutore și dascăl al veselului zeu al rîsului, atunci cînd a intrat în cetatea cu o sută de porți [2], călărea, foarte încîntat, pe un măgăruș de toată frumusețea.

---

[1] Zeitate din Phrygia, tatăl satirilor și « doică » a lui Dyonissos — Bacchus (în mitologia greco-romană).

[2] « ...*cetatea cu o sută de porți* »: orașul Theba din Egipt. Cervantes o confundă aici cu Theba grecească, patria lui Dyonissos.

— O fi adevărat ce zice luminăţia-ta, anume c-o fi umblat el călare, răspunse Sancho, dar nu-i totuna să umbli călare sau să umbli azvîrlit de-a curmezişul, ca un sac de gunoi.

La asta, don Quijote răspunse:

— Rănile primite în bătălii mai curînd fac cinste decît ruşine [1], aşa că, Panza prietene, nu-mi mai răspunde nimic, ci ridică-te, aşa cum ţi-am spus şi cum vei putea mai bine, şi suie-mă pe măgarul tău în ce chip ţi-o plăcea, numai să plecăm de aici pînă nu se întunecă, să nu ne prindă noaptea prin asemenea pustietăţi.

— Păi, te-am auzit, luminăţia-ta, spunînd că-i foarte în firea cavalerilor rătăcitori să doarmă cea mai mare parte a anului prin pustietăţi şi paragini şi că ei socotesc asta ca un noroc deosebit.

— Aşa şi este, zise don Quijote, cînd n-au încotro sau cînd sînt îndrăgostiţi; şi nu-i minciună, căci s-a aflat cavaler care a stat pe-o stîncă, şi pe soare şi pe umbră, expus urgiilor cerului, doi ani încheiaţi, fără ca doamna şi stăpîna lui să fi aflat, şi unul dintre aceştia a fost chiar Amadís, atunci cînd, luîndu-şi numele de Beltenébros [2] şi alegîndu-şi Stînca Stearpă drept locuinţă, nu ştiu dacă opt ani sau opt luni, că le-am cam pierdut răbojul; destul şi bine că a rămas acolo canonindu-se din pricina nu ştiu cărui neajuns pe care i l-a făcut domniţa Oriana; dar să lăsăm toate astea, Sancho, şi să sfîrşim odată, să nu i se întîmple cumva şi măgarului vreo nenorocire, ca lui Rocinante.

— Apăi, chiar c-ar fi să-şi vîre Dracul coada! zise Sancho.

Şi oftînd de vreo şaizeci de ori din băierile inimii, după ce scosese treizeci de ofuri şi vaiuri, împreună cu o sută două-

---

[1] Aluzie la infirmitatea lui Cervantes, de care unii contemporani răuvoitori au îndrăznit să se lege, denigrîndu-l (vezi şi prologul la *Don Quijote* şi pe cel al *Nuvelelor exemplare*).

[2] Numele pe care şi l-a dat Amadís de Gaula, ermitul de pe Stînca Stearpă (Peña Pobre), pentru a-şi defini prin el starea sufletească de neagră tristeţe în care-l azvîrlise trădarea imaginară a domniţei Oriana — (Beltenébros ar însemna, într-o traducere liberă, « frumosul cel întunecat »).

zeci de sudalme şi de afurisenii pe capul cui îl tîrîse aicea, se ridică, rămînînd la jumătate de drum, cocîrjat ca un pod turcesc, fără să-şi poată îndrepta spinarea pînă la capăt; şi cu toată cazna asta, îşi înşeuă măgarul, care se cam învăţase a zburda de-atîta libertate cîtă dăduse peste el în ziua aceea. Pe urmă îl săltă şi pe Rocinante, care, dac-ar fi avut limbă să se plîngă, de bună seamă că n-ar fi rămas mai prejos de Sancho ori de stăpînul său. În cele din urmă, Sancho îl cocoţă pe don Quijote pe măgar, îl legă pe Rocinante de coada acestuia şi, luînd măgarul de căpăstru, o porni cam într-acolo unde i se părea lui c-ar fi să fie drumul mare; şi vru soarta care îi ducea tot din bine în mai bine să nu fi umblat ei nici măcar o leghe pînă să iasă la şleah, la marginea căruia Sancho descoperi un han, care, cu voia sau fără voia lui, dar foarte pe placul lui don Quijote, trebuia neapărat să fie castel. Sancho o ţinea una că e han, stăpînul său, că nu e han, ci castel, şi se ciorovăiră ei atîta, că nu sfîrşiseră cu ciorovăiala cînd ajunseseră la poartă, unde Sancho, fără să mai cerceteze despre ce era vorba, îşi făcu intrarea cu tot alaiul lui.

Capitolul XVI

Ce i s-a întîmplat iscusitului hidalgo la hanul pe care îl luase drept castel

Hangiul, cînd îl văzu pe don Quijote azvîrlit de-a curmezişul pe măgar, îl întrebă pe Sancho de ce boală suferea. Sancho îi răspunse că n-avea nimica, decît că se prăvălise de pe o stîncă şi că-şi rupsese coastele. Hangiul avea o nevastă de alt soi decît au de obicei oamenii de teapa lui, căci asta era din fire miloasă şi-i părea rău de nefericirea aproapelui; aşa că se înfăţişă numaidecît să-l oblojească pe don Quijote şi-i zise şi unei fete de-a ei, tînără nemăritată şi foarte atrăgătoare la chip, să-i dea o mînă de ajutor la oblojirea oaspetelui. Mai era la han slugă o tînără asturiană, cu fălci mari, cu ceafa

groasă, cu nas cîrn, zbanghie de-un ochi şi nu cu totul teafără nici de celălalt; e drept că avea un corp plin de nuri în schimbul acestor cusururi; nu era mai înaltă de şapte palme, de la picioare pînă la cap, iar umerii, care-o cam împovărau, o făceau să cate tot în pămînt, mai mult decît ar fi vrut ea. Această mîndră fecioară, aşadar, dădea şi ea ajutor domnişoarei, şi amîndouă îi aşternură lui don Quijote un pat ca vai de el, într-o cămară din pod care dădea semne neîndoielnice că slujise în alte vremuri de pătul, ani în şir; acolo dormea de asemenea un cărăuş, care-şi avea patul aşternut ceva mai departe de patul lui don Quijote, şi cu toate că era clădit din coburi şi din prelate de catîr, al lui don Quijote nu-i putea sta nici pe departe alături, fiindcă era făcut doar din patru scînduri negeluite, puse pe două capre nu la fel de înalte, şi dintr-o saltea, care, de subţire ce era, părea macat, plină de gîlci de tot felul, care, de nu s-ar fi văzut prin cîteva rupturi că erau de lînă, la pipăit se simţeau tari ca pietrele; îi mai puseseră ca aşternut două cearceafuri, ce păreau făcute din piei luate de pe-un scut, şi un macat, căruia de-ai fi vrut să-i numeri firele, nu te-ai fi încurcat nici cu unul la socoteală. În blestematul acesta de pat se culcă don Quijote, şi pe loc hangiţa şi cu fiică-sa îl oblojiră, din creştet pînă-n tălpi, la lumina unei lumînări ţinute de Maritornes, căci aşa o chema pe asturiană; şi cum, tot punîndu-i cataplasme pe toate părţile, hangiţa îl văzu aşa de plin de vînătăi, nu se putu ţine să nu spună că semănau mai curînd a lovituri de ciomag decît a căzătură.

— Nu sînt lovituri, zise Sancho, numai că stînca avea o mulţime de ascuţişuri şi de colţi, şi fiecare şi-a pus pecetea. Apoi adăugă: Fă dumneata aşa fel, doamnă, încît să-ţi mai rămînă ceva cîlţi, şi nu te teme că n-or avea cui folosi, că şi pe mine mă cam dor şalele olecuţă!

— Atunci, răspunse hangiţa, ăi fi căzut şi dumneata?

— N-am căzut, răspunse Sancho Panza, dar m-a cutremurat aşa spaima cînd l-am văzut pe stăpînul meu căzînd, încît mă doare tot trupul, de parcă mi-ar fi tras cineva o mie de ciomege.

— Se prea poate, își dădu cu părerea fata hangiului, că și mie mi s-a întîmplat de multe ori să visez că mă rostogolesc cu capu-n jos dintr-un turn, înalt că nu mai apucam s-ajung la pămînt, și cînd mă trezeam, mă pomeneam așa de zdrobită și de frîntă, de parcă aș fi căzut cu adevărat.

— Aici e aici, duducă, răspunse Sancho Panza, că eu, fără să fi visat nimic, ci fiind mai treaz chiar decît sînt acuma, m-am pomenit aproape la fel de plin de vînătăi ca și stăpînul meu, don Quijote.

— Care zici că e numele cavalerului? întrebă asturiana Maritornes.

— Don Quijote de La Mancha, răspunse Sancho Panza, și e cavaler rătăcitor, dintre cei mai buni și mai vrednici ce se vor fi văzut pe lumea asta de veacuri încoace.

— Ce înseamnă cavaler rătăcitor? se miră fata.

— Doar n-ăi fi fiind de ieri, de alaltăieri pe lumea asta, să nu știi! răspunse Sancho Panza. Află atuncea că un cavaler rătăcitor e ceva care, din două una: ori iese ciomăgit, ori iese împărățit; azi e cea mai nefericită ființă de pe lume și cea mai nevoiașă, iar mîine poate avea două-trei coroane regale de dat la scutieri, cu tot cu regatele lor!

— Păi, atuncea, cum se face că dumneata, slujind la un stăpîn atît de bun, zise hangița, n-ai, pe cît se pare, măcar vreun comitat, acolo?

— Prea de timpuriu ar fi, răspunse Sancho, căci nu-i nici o lună de cînd umblăm în căutare de aventuri, iar pînă azi n-am dat peste nici una mai acătării, că doar nu o dată se întîmplă una să cați și alta să pați! Drept este că, dacă o fi să se vindece don Quijote de rana. vreau să spun de căzătura asta, și nu rămîn nici eu sluțit de ea, n-aș schimba nici cu cel mai înalt titlu din toată Spania lucrul la care trag eu nădejde.

Toată vorbăria asta o asculta, cu multă luare-aminte, don Quijote, și, ridicîndu-se în capul oaselor cum putu, apucă mîna hangiței și spuse:

— Crede-mă, frumoasă doamnă, că te poți numi norocită de-a fi găzduit în castelul acesta un om ca mine, care este

aşa fel făcut încît, dacă eu nu stau să ţi-l laud, este numai pentru că vorba din bătrîni spune că lauda de sine nu miroase a bine; dar îţi poate adeveri scutierul meu cine sînt. Nu-ţi spun decît atîta, că voi ţine minte şi voi păstra veşnic încrustat în amintire binele pe care mi l-ai făcut, şi am să-ţi păstrez recunoştinţă cît oi trăi pe lumea asta. Și de-ar fi voit cerul să nu mă aflu rob dragostei şi supus pînă-ntr-atîta legilor ei şi ochilor acelei frumoase ingrate al cărei nume îl şoptesc printre dinţi, mă jur că mi-aş face din ochii frumoasei dumitale domnişoare stăpînii libertăţii mele!

Hangiţa şi fiică-sa, ca şi buna Maritornes, rămăseseră cu gura căscată auzind vorbele cavalerului rătăcitor, că tot atîta ar fi priceput din ele dacă ar fi vorbit greceşte, cu toate că ghiciră numaidecît încotro băteau toate spusele sale, adică spre a le oferi serviciile lui şi a le face ochi dulci. Și, cum nu erau deprinse cu asemenea fel de-a vorbi, se uitau la dînsul şi mult se minunau, părîndu-le el cu totul alt om decît cei ce se pot vedea în fiecare zi, aşa că, mulţumindu-i de gîndul lui, cu întorsături de fraze cîrciumăreşti, îl părăsiră, iar asturiana Maritornes se îngriji de Sancho, care n-avea mai puţină nevoie de oblojeli decît stăpînul său.

Cărăuşul era înţeles cu ea ca noaptea aceea să se aibă bine unul cu altul, şi ea îi dăduse cuvîntul că, de cum s-or mai potoli oaspeţii şi i-or adormi stăpînii, vine să-l caute şi să-i facă pe plac, orişice-ar dori. Și se povesteşte despre această fată bună că nu şi-a dat niciodată cuvîntul fără să şi-l fi ţinut, chiar de-ar fi fost să şi-l fi dat în pădure şi fără nimeni de faţă, fiindcă se ţinea neam de hidalgo, şi nu i se părea o jignire să slugărească la han, căci, zicea ea, numai nenorocirile şi împrejurările vitrege o aduseseră în starea aceea.

Patul tare, strîmt, meschin şi trădător al lui don Quijote era cel dintîi pus la mijlocul podului cu acoperişul înstelat [1]. Și îndată lîngă el Sancho şi-l clădi pe al său, alcătuit doar

---

[1] « ...*acoperişul înstelat* »: prin spărturile podului se puteau vedea stelele. Lui don Quijote i se dăduse deci încăperea cea mai dărăpănată.

dintr-o rogojină și-o acoperitoare, ce părea mai mult de buci de cînepă tunse [1] decît de lînă. După aceste două paturi, urma cel al cărăușului, fabricat, cum s-a mai spus, din tarnițe, coburi și toate podoabele a doi dintre cei mai buni catîri, cu toate că avea doisprezece, grași și lucioși de li se dusese vestea, căci era unul din cărăușii bogați de la Arévalo, după cum spune autorul acestei istorii, care asupra cărăușului acestuia stăruie îndeosebi, fiindcă-l cunoștea cum nu se poate mai bine, și chiar pretind unii că i-ar fi fost ceva rubedenie; poate pentru că Cide Hamete Benengelí a fost un istoric deosebit de iscoditor și foarte amănunțit în tot ceea ce spunea, lucru care se poate vedea foarte bine, de vreme ce, în toate cele povestite, lucrurile oricît de mărunte și de obișnuite n-a vrut să le lase trecute sub tăcere, pildă pe care ar putea-o lua istoricii serioși [2], care atît de sec și de laconic înșiră faptele, că nici nu mai poate ajunge pînă la noi, ci înmormîntat în călimări rămîne, fie din dispreț, fie din răutate sau neștiință, ceea ce era să fie mai plin de miez în toată lucrarea. Slavă de o mie de ori autorului lui *Tablante de Ricamonte* , dimpreună cu autorul celeilalte cărți unde se povestesc faptele contelui Tomillas [3], căci mult amănunțit le mai zugrăvește pe toate!

Și cum spuneam, cărăușul, după ce-și văzu de catîri și le dete al doilea tain din ziua aceea, se întinse pe coburi și începu s-o aștepte pe Maritornes, care nu întîrzia niciodată. Sancho Panza era oblojit și uns cu toate alifiile și, cu toate că se străduia să adoarmă, nu-i dădea răgaz durerea din coaste, în vreme ce pe don Quijote junghiurile îl țineau cu ochii deschiși, ca pe iepuri. Hanul se cufundase în tăcere și nu se

---

[1] « ...*de buci de cînepă tunse*»: s-a tradus așa termenul *anjco*, care desemna o țesătură grosolană, de cînepă cele mai adeseori, dar și de in cîteodată, ce trebuie să-și fi luat numele de la ducatul de Anjou, de unde era importată la început.

[2] « ...*historiadores graves*» (serioși): în opoziție cu Cide Hamete Benengelé, căruia Cervantes îi atribuise această istorie comică.

[3] Contele Tomillas, personaj secundar din *Historia de Enrique, fi de Oliva, rey de Iherusalem, emperador de Constantinopla* (Sevilla, 1498).

afla în tot cuprinsul lui altă lumină decît aceea a unui felinar, ce pîlpîia atîrnat deasupra porţii.

Această minunată pace, şi gîndurile ce pe cavalerul nostru îl năpădeau din întîmplările povestite la fiecare pas în cărţile lui, vinovate de nenorocirea în care se afla, îi aduseră în minte una din cele mai ciudate nebunii ce s-ar putea închipui vreodată: i se năluci anume că ajunsese la un castel faimos (fiindcă, aşa cum s-a mai spus, castelele erau, după părerea lui, toate hanurile la care trăgea), că fiica hangiului era fiica stăpînului acelui castel, îndrăgostită pînă peste urechi de frumuseţea lui, şi că-i făgăduise să vină în noaptea aceea pe furiş, nesimţită de părinţi, să se culce cu el şi să stea împreună o bună bucată de vreme. Aşa că, luînd toată nălucirea asta, pe care-o scornise singur, drept bună şi adevărată, începu să se simtă tulburat şi să se gîndească în ce primejdios impas avea să i se afle cinstea, şi-şi puse în gînd să nu săvîrşească nici un fel de trădare faţă de stăpîna sa Dulcinea din Toboso, chiar de-ar fi să le aibă dinainte-i pe regina Ginevra, cu doamna ei de onoare, Quintañona. Cu gîndul la asemenea aiureli, veni şi ceasul (care pentru el fu ceasul rău) în care sosi asturiana, desculţă şi numai în cămaşă, cu părul strîns într-o plasă de bumbac, şi care, cu paşi uşori şi furişi, intră în încăperea unde erau cei trei, să-şi caute cărăuşul. Dar nici n-ajunse bine la uşă, că don Quijote o şi simţi şi, ridicîndu-se în aşternut fără să mai ia seama la cataplasme şi la junghiurile din coaste, întinse braţele, să-şi primească frumoasa domniţă.

Asturiana, care, foarte încordată şi fără să scoată o vorbă, orbecăia cu mîinile întinse, căutîndu-şi ibovnicul, nimeri în braţele lui don Quijote, care o apucă vîrtos de-o mînă şi, trăgînd-o spre sine, fără ca ea să îndrăznească a scoate un cuvînt, o sili să se aşeze pe pat. Îi pipăi numaidecît cămaşa, şi cu toate că era de pînză de sac, lui i se păru a fi din cel mai subţire şi domnesc borangic. Purta pe braţe nişte şiraguri de mărgele de sticlă, dar lui îi părură cu străluciri de perle preţioase din Orient; părul, care aducea mai curînd a coamă de cal, el îl luă drept beteală strălucitoare de aur

arăbesc, a cărui lumină o întuneca pe-a soarelui însuşi; răsufletul gurii ei, care nu mai încape îndoială că avea izul salatei cu carne, mîncată în ajun, lui i se păru că împrăştie o gingaşă mireasmă de aromate; ce mai vorbă multă, el şi-o zugrăvi în minte cu acelaşi chip şi în acelaşi fel în care citise prin cărţile lui despre cealaltă prinţesă, ce venise răzbită de dorul lui să-şi vadă cavalerul rănit de moarte. Și într-atîta era de orbit bietul hidalgo, încît nici pipăitul, nici mirosul, nici altele care ar fi putut-o deosebi pe fata aceea bună şi care-ar fi putut întoarce maţele pe dos oricărui alt om decît unui cărăuş nu-l făcură să-şi dea seama că se înşela, ba, dimpotrivă, i se părea că ţine în braţe pe zeiţa frumuseţii. Și ţinînd-o cît putea de strîns, începu să-i înşire, cu glas drăgăstos şi scăzut:

— Mult aş vrea, frumoasă şi înaltă domniţă, să fiu în starea de-a mă putea plăti de-o cinste aşa de mare ca aceea pe care mi-ai făcut-o, dezvăluindu-mi frumuseţea ta fără de seamăn; dar soarta, care nu oboseşte cînd e vorba să persecute pe cei viteji, a vrut să cad la pat, unde zac atît de frînt şi de zdrobit, încît chiar de mi-ar fi voia să ţi-o fac pe a domniei-tale, tot nu mi-ar fi cu putinţă, mai cu seamă că la opreliştea asta se adaugă alta, şi mai mare, care vine din credinţa jurată neasemuitei Dulcinea din Toboso, singura stăpînă a gîndurilor mele celor mai ascunse; că dacă n-ar fi asta la mijloc, n-aş fi eu un cavaler atît de nerod încît să las nefolosit prilejul aventurii în care, prin marea domniei-tale bunătate, mă văd intrat.

Maritornes era cum nu se poate mai înfricoşată şi o treceau toate năduşelile văzîndu-se ţinută într-o asemenea menghine de don Quijote, că, fără să asculte ori să ia în seamă cîte-i îndruga el, căuta, fără nici o vorbă, să scape. Dar cărăuşul, pe care-l ţineau treaz dorinţele lui necurate, o simţise şi el, chiar din clipa cînd îi intrase ţiitoarea pe uşă, şi asculta cu luare-aminte tot ce spunea don Quijote. Și aprinzîndu-i-se gelozia fiindcă asturiana îşi călcase cuvîntul de dragul altuia, se dădu mai aproape de patul lui don Quijote şi rămase nemişcat, aşteptînd să vadă unde-avea să

ducă toată vorbăria aceea, căreia el nu-i putea da de rost. Dar cînd văzu că fata se zbătea să se desfacă, iar don Quijote se muncea s-o ţină, gluma i se păru prea de tot; ridică un braţ în sus şi trase un pumn atît de straşnic în fălcile înguste ale cavalerului îndrăgostit, încît îi însîngeră gura cu totul. Și, fără să se mulţumească cu atîta, i se urcă de-a călare pe coaste şi-apoi, călcîndu-l în picioare ceva mai repede decît la trap, îl pisăgi cît era de lung. Patul, care era cam becisnic şi n-avea temelii prea zdravene, neputîndu-l răbda şi pe cărăuş, dădu cu el de pămînt, iar la zgomotul acesta nemaipomenit se deşteptă şi hangiul, care pricepu numaidecît că la mijloc trebue să fie vreo ispravă de-a poznaşei de Maritornes, căci, chemînd-o cu glas tare, nu primi nici un răspuns. Cu bănuiala asta, se ridică şi, aprinzînd o lumînare, o luă într-acolo de unde venea zarva. Slujnica, văzînd că se întoarce stăpînu-său c-o falcă în cer și cu una-n pămînt, înfricoşată pînă-n măduva oaselor şi năucită cum era, se refugie în aşternutul lui Sancho Panza, care dormea dus, și acolo se făcu ghem şi se piti cum putu. Hangiul intră răcnind:

— Unde eşti, căţea? Că, sînt mai mult ca sigur, astea-s de-ale tale!

Strigătele îl deşteptară pe Sancho, care, de îndată ce simţi mogîldeaţa aceea aproape călărindu-l, își zise că îl chinuie vreun vis urît şi prinse a da cu pumnii în dreapta şi în stînga, nimerind-o cu nu ştiu cîţi pe Maritornes, care, răzbită de durere, lăsînd deoparte şi cinste și rușine, începu să-i care și ea lui Sancho cu nemiluita, încît, spre nenorocul ei, îi trecu omului somnul; şi văzîndu-se el mîngîiat cu atîta foc, fără măcar să ştie de cine, se aburcă din aşternut cum putu și, luîndu-se la trîntă cu Maritornes, începură ei în de ei cea mai înverşunată şi mai hazlie păruială din lume.

Văzînd atunci cărăuşul, la lumina feştilei hangiului, în ce impas îi era ibovnica, îl lăsă pe don Quijote şi dădu fuga să-i vină într-ajutor. Tot aşa făcu și hangiul, dar cu gînd tocmai dimpotrivă, căci voia să-şi pedepsească sluga, socotind fără doar și poate că numai ea era pricina acelei nemaiauzite

armonii. Și așa, dînd unul într-altul, vorba cîntecului: stăpînul în argat, argatul în vacă, vaca în cîine, cîinele în pisică, pisica în șoarece și șoarecele în păsat, dădea cărăușul în Sancho, Sancho în slujnică, slujnica în el, hangiul în slujnică, și-și cărau toți la dupaci cu de-amănuntul și cu-atîta foc, că n-aveau nici cînd își trage sufletul. Noroc că hangiului i se stinse lumînarea și, cum rămaseră pe întuneric, începură să se înghiontească fără milă, toți buluc, care cum apuca, încît pe care-l ajungea vreun pumn, numai bine nu-i mergea.

Se întîmplă ca în noaptea aceea să fi mas la han, dimpreună cu oamenii lui, un șef de patrulă din cei numiți ostași de-ai « Sfintei frății », « Bătrîna Hermandad » din Toledo [1]. Auzind și el acea ciudată zarvă, arcașul puse mîna pe topuz [2] și pe cutia de tinichea în care-și ținea înscrisurile [3] și intră în încăpere pe întuneric, strigînd:

— Opriți-vă, în numele legii, în numele « Sfintei Hermandad »!

---

[1] « ...*la „Santa Hermandad“ vieja* » exista încă în orașele Toledo, Talavera și Ciudad Real. Se compunea inițial din nobili care dețineau proprietăți în munții ținutului Toledo, și avea la început doar scopul de a urmări și stîrpi tîlharii de drumul mare, numiți în vechime *golfines*, care mișunau peste tot pe unde umblau turmele de oi și călătorii. « Sfînta Hermandad », recunoscută în 1220 de San Fernando, se bucura de multe privilegii și avea nu numai dreptul de a aresta banditii, ci și pe acela de a-i ucide. Tribunalul « Sfintei Hermandad » se compunea dintr-un *cuadrillero mayor*, care, pe lîngă locotenenții lui, mai avea în fiecare oraș și sat sau în hanurile principale cîte un *cuadrillero comisario*, ca acel care l-a apucat de barbă pe don Quijote. Se vorbește de această veche « Sfîntă Hermandad », spre deosebire de cea nouă, decăzută, a cărei critică autorii vremii o fac în mai multe rînduri (vezi Mateo Alemán, *Guzman de Alfarache*, Cartea I, cap. VII; în traducere românească, lucrarea noastră *Isprăvile unor vîntură-lume*, proză picarescă spaniolă, Editura pentru Literatură, colecția « Biblioteca pentru toți », București, 1961, pp. 89—93).

[2] În original *media vara*, un fel de baston scurt, de culoare verde, pe care-l purtau, începînd din 1512, *cuadrillerii* « Sfintei Hermandad », spre a fi recunoscuți ca atare. Se purta de către șeful patrulelor de arcași ai « Sfintei frății », spre a-i deosebi de reprezentanții autorității regale, care aveau adevărate topuze, bastoane înalte, *varas altas de justicia*, ca și alcazii puterii locale.

[3] Adică documentele din care reieșeau atribuțiile patrulei: acestea erau ținute într-o casetă metalică atîrnată de eșarfa uniformei.

Și cel dintîi peste care dădu fu don Quijote, care, zdrobit de pumnul cărăușului, zăcea lat în patul prăvălit pe podea, lipsit de simțiri și întins cu gura căscată la stelele podului. Apucîndu-l de barbă la întîmplare, arcașul striga într-una, cît îl ținea gura:

— Faceți loc patrulei, faceți loc stăpînirii!

Dar văzînd că cel pe care-l apucase nu mișca și nici nu dădea semne de viață, își închipui că era mort și că ucigașii erau cei care se mai aflau cu el în încăpere. La bănuiala asta răcni și mai tare, zicînd:

— Zăvorîți poarta hanului și băgați de seamă să nu iasă nimeni, că s-a făcut moarte de om aici!

Strigătul lui îi băgă pe toți în răcori, și fiecare lăsă bătălia acolo unde îl ajunsese amenințarea. Hangiul se retrase în odaia lui, cărăușul pe patul de coburi, slujnica în iatacul ei; numai nenorociții de don Quijote și Sancho nu se putură mișca de unde erau. În vremea asta arcașul dete drumul bărbii lui don Quijote și plecă după lumină, ca să-i caute și să-i prindă pe vinovați, dar lumină nu găsi, fiindcă hangiul stinsese într-adins felinarul atunci cînd se retrăsese în odaia lui, așa că omul fu silit să caute foc în vatră, unde, cu chiu, cu vai, putu să aprindă altă lumînare.

Capitolul XVII

Unde urmează povestirea nenumăratelor cazne ce îndurară viteazul don Quijote și bunul său scutier Sancho Panza la hanul pe care îl luaseră, spre nenorocul lor, drept castel

În vremea asta don Quijote își revenise în sfîrșit din leșin și, cu același glas cu care își chemase scutierul în ajun, cînd zăcea întins în valea ciomegelor [1], începu să-l cheme:

---

[1] În original « ...*val de las estacas* »: aluzie la bîtele cărăușilor care-l snopiseră pe don Quijote, dar și citare, în derîdere, a unui celebru vers dintr-o baladă populară, care-l face să treacă pe viteazul Cid Campeador « *por el val de las estacas* ».

— Sancho, prietene, dormi? Dormi, prietene Sancho? [1]

— Cum naiba să dorm, păcatele mele, răspunse Sancho plin de năduf şi plictisit, că-mi vine să cred că şi-au făcut rîs de mine toţi diavolii Tartarului în noaptea asta!

— Poţi fi încredinţat, într-adevăr, răspunse don Quijote, că ori sînt eu un nepriceput, ori castelul acesta e fermecat, fiindcă trebuie să ştii că. dar ceea ce am de gînd să-ţi spun acuma trebuie să-mi juri că vei ţine-o pentru tine pînă după moartea mea.

— Bine, mă jur, spuse Sancho.

— Spun asta, reluă don Quijote, fiindcă nu-mi place să aduc vreo atingere cinstei nimănui.

— Păi dac-am zis că mă jur! îi întoarse Sancho vorba. Am să fiu mut ca pămîntul pînă ţi s-or sfîrşi luminăţiei-tale zilele, dea Domnul să mă pot uşura de taina asta chiar mîine!

— Aşa de rău mă port eu cu tine, Sancho, răspunse don Quijote, încît să vrei să mă vezi mort cît mai curînd?

— Nu de asta, răspunse Sancho, dar nu pot să sufăr să ţin multă vreme o taină, şi n-aş vrea să-mi putrezească în burtă, învechindu-se.

— Fie şi aşa, zise don Quijote, că eu am foarte multă încredere în dragostea ce-mi porţi şi-n curtenia ta; află, aşadar, că noaptea asta mi s-a întîmplat una din cele mai ciudate aventuri cu care m-aş putea lăuda, căci, ca să nu mai lungesc vorba, trebuie să ştii că mai adineauri a venit la mine fiica stăpînului acestui castel, care este cea mai frumoasă şi mai atrăgătoare domniţă din cîte se pot afla pe-o bună parte de pe pămînt. Ce să-ţi mai vorbesc de farmecul ei! Ce-ţi pot eu spune despre vioiciunea duhului acestei făpturi! Darmite de alte lucruri, mai ascunse, pe care, ca să-mi ţin cuvîntul de credinţă dat stăpînei mele Dulcinea din Toboso, le voi lăsa să treacă sub tăcere, neatinse! Tot ce pot să-ţi

---

[1] Parodie a unei romanţe vechi, care începe cu: « *Amigo, duermes? Duermes, amigo?* »

spun este că, fiind pizmaş cerul de norocul pe care soarta mi l-a scos în cale, sau poate (și asta-i mai mult ca sigur) că, aşa cum am spus, fiind castelul acesta vrăjit, în vreme ce eu stăteam cu ea în drăgăstoase şi dulci şuşoteli, fără s-o pot vedea și fără să pot şti pe unde intrase, mă pomenii c-o mînă, mîna de la capătul braţului vreunui uriaş cît toate zilele, care-mi trase un pumn groaznic în fălci, de mi le-a umplut de sînge, și pe urmă m-a ciomăgit în aşa hal, că mă aflu şi mai vrednic de milă decît ieri, cînd yanghejii ne-au adus jignirea pe care-o ştii, din pricina zburdălniciilor lui Rocinante. De unde trag încheierea că acea comoară de frumuseţe care este domniţa trebuie să fie păzită de vreun maur fermecat și că, de bună seamă, nu-i pentru mine.

— Pentru mine nici atîta, răspunse Sancho, fiindcă mie mai bine de patru sute de mauri mi-au meliţat oasele, în aşa chip încît ciomăgeala de ieri mi s-a părut, pe lîngă asta, turtă dulce şi anafură! Dar spune-mi, stăpîne, de ce-ai numit dumneata frumoasă şi rară aventura asta, cînd am ieșit din ea aşa cum am ieșit? Măcar luminăţia-ta n-ai rămas numai cu ponoasele, fiindcă ai strîns-o în braţe pe frumuseţea aceea neasemuită de care vorbeşti; dar eu cu ce m-am ales alt decît cu cei mai grozavi ghionţi din cîţi am înghiţit de cînd sînt pe lume? Vai de capul meu şi de-al mamei care m-a făcut, că nici cavaler nu-s şi nici nu cred c-am să fiu vreodată, iar din toate belelele, pe capul meu vin cele mai multe.

— Va să zică şi pe tine te-au snopit în bătăi? se miră don Quijote.

— Păi nu ţi-am spus acuma că da, fi-re-aş eu al naibii, cu tot neamul meu?! zise Sancho.

— Nu fi supărat, prietene, îl mîngîie don Quijote, că voi pregăti numaidecît preţiosul balsam, cu care ne-om înzdrăveni cît ai clipi din ochi!

Sfîrşind în vremea asta cu aprinsul felinarului, capul patrulei intră să-l vadă pe cel pe care-l credea mort, aşa că Sancho, cum îl zări intrînd, numai în cămaşă, legat cu o

basma la cap [1], c-o lumină în mînă şi cătînd chiorîş la ei, îşi şi întrebă stăpînul:

— Señor don Quijote, n-o fi oare ăsta maurul vrăjit, care se întoarce să ne pedepsească iar, că i-o mai fi rămas ceva cerneală pe fundul călimării? [2]

— Nu poate fi maurul, răspunse don Quijote, căci vrăjiţii nu se lasă văzuţi de nimeni.

— Nu s-or fi lăsînd ei văzuţi, dar al dracului se mai lasă simţiţi! zise Sancho. De nu mă crezi, să ţi-o spună spinarea mea.

— Păi şi-a mea ţi-ar cam putea-o spune, răspunse don Quijote. Cu toate astea, nu e un temei îndestulător pentru a crede că ceea ce vedem noi acum ar fi maurul vrăjit.

Arcaşul se apropie şi, cum îi găsi stînd atît de paşnic de vorbă, rămase cu gura căscată. E drept că don Quijote tot mai stătea lungit pe spate, fără să se poată măcar clinti de zdrobit şi de oblojit ce era. Şeful patrulei veni mai lîngă el şi-l întrebă:

— Ei, om bun, cum îţi merge?

— Eu, să fiu în locul dumitale, aş vorbi mai cuviincios, răspunse don Quijote. Aşa o fi obiceiul prin partea locului, să vorbeşti necuviincios cu cavalerii rătăcitori, nerodule?

Arcaşul, văzîndu-se bruftuit în aşa hal de un om pe care, văzîndu-l cum arăta, n-ar fi dat două parale, nu mai putu răbda şi, ridicînd lămpaşul plin cu ulei, îi trase una cu el în cap lui don Quijote, mai-mai să-i crape ţeasta. Cum rămăseseră pe întuneric, ieşi, iar Sancho Panza zise:

— Nu mai încape îndoială, stăpîne, că ăsta-i maurul cel fermecat, care de bună seamă că-şi hărăzeşte altora co-

---

[1] În original « ...*paño de cabeza* »: broboadă, basma de cap. Se numea aşa mai demult batista care slujea şi drept bonetă de noapte şi pe care bărbaţii şi-o puneau uneori şi ziua pe cap, ori se legau de cîte ori aveau dureri de cap pentru a le lecui prin apăsarea frunţii.

[2] În original « ...*dejarse algo en el tintero* » (a mai lăsat cerneală în călimară) se spunea despre cel ce-a uitat să scrie unele lucruri şi asupra cărora e nevoit să revină.

moara, în vreme ce pe noi ne fericeşte doar cu ghionţi şi cu lămpașe în cap.

— Aşa e, răspunse don Quijote, şi nu trebuie să faci atîta caz cînd e vorba de asemenea vrăjitorii, şi nici să te mînii ori să te necăjeşti din pricina lor, că, fiind nevăzute şi părelnice, n-avem pe cine ne răzbuna, oricît am căuta. Ridică-te, Sancho, dacă te simţi în stare, și cheamă-l pe alcadele fortăreţei acesteia, să-mi facă rost de un pic de untdelemn, de puţin vin, sare şi rozmarin, ca să fierb balsamul dătător de sănătate, pentru că socot, şi pe bună dreptate, că de mare trebuinţă mi-ar fi acuma, cît sînge pierd din rana pe care mi-a făcut-o vedenia asta.

Sancho se sculă, deşi-l dureau toate oasele, şi plecă pe bîjbîite să-l caute pe hangiu; dar dînd peste căpetenia patrulei de arcaşi, care stătea să asculte ce vînt mai bate pe la vrăjmaş, îi zise:

— Oricine vei fi fiind, señor, milostiveşte-te și fă bine de ne dă niţeluș rozmarin, untdelemn, sare şi vin, că mare nevoie avem de ele, ca să-l îngrijim pe unul din cei mai buni cavaleri rătăcitori din lume, ce zace pe moarte în patul de colo, rănit de mîna maurului aceluia vrăjit care bîntuie hanul.

Auzind arcaşul una ca asta, se încredinţă că omul e sărit din minţi şi, cum tot începuse a se crăpa de ziuă, deschise poarta hanului, îl strigă pe hangiu şi-i spuse ce voia omul. Hangiul îi făcu rost de cele cerute, iar Sancho duse totul la don Quijote, care se ţinea cu mîinile de cap, văitîndu-se de durerea pricinuită de lămpaş, care, de altfel, nu-i făcuse alt rău decît două cucuie, destul de măricele, e adevărat, iar ceea ce lua el drept sînge nu erau decît sudorile ce-l trecuseră de spaima pe care-i fusese dat s-o rabde. Ce mai vorbă lungă, puse mîna pe elemente şi le combină într-o mixtură, amestecîndu-le pe toate şi fierbîndu-le o bună bucată de vreme, pînă cînd i se păru că erau numai bune. Ceru atunci un şip ca să toarne fiertura, și cum nu se găsi măcar unul în tot hanul, se hotărî s-o toarne într-o ploscă de tinichea, pe care i-o dărui, mărinimos, hangiul. Apoi o

descîntă cu mai bine de optzeci de *Pater noster* şi cu tot atîtea *Ave Maria*, *Osana* şi *Credo*, iar la fiecare cuvînt adăuga şi cîte-o cruce, în chip de binecuvîntare. La toate acestea erau de faţă Sancho, hangiul şi arcaşul, deoarece cărăuşul ieşise, pe nesimţite, să-şi vadă de catîrii lui.

O dată săvîrşite toate acestea, vru să facă el însuşi, pe loc, încercarea virtuţilor acelui balsam preţios, cum şi-l închipuia, aşa că sorbi din ceea ce nu încăpuse în ploscă şi rămăsese în oala în care fiersese — aşa ca la vreo jumătate de oca. Și nici n-apucă să termine de băut, că şi începu a vărsa, aşa de vîrtos, că nu-i mai rămase nimic în stomac, şi, o dată cu opintelile şi tulburarea întoarcerii stomacului pe dos, prinseră a-l trece năduşeli peste năduşeli, lucru pentru care le ceru să-l învelească şi să-l lase singur. Așa şi făcură, iar el rămase toropit, dormi mai bine de trei ore, la capătul cărora se deşteptă şi-şi simţi trupul atît de uşurat şi atît de teafăr de orice vătămare, încît se socoti lecuit şi începu să creadă cu tot dinadinsul că nimerise balsamul lui Fierabras, şi că, avînd la el aşa leac, se putea încumeta de-aci înainte, fără de nici o sfială, în orice fel de bătălii, certuri şi vălmăşaguri, oricît de primejdioase ar fi fost. Sancho Panza, care găsi de asemenea însănătoşirea stăpînului său lucru de minune, îl rugă să-i dea lui ceea ce mai rămăsese pe fundul oalei, şi nu rămăsese puţin. Don Quijote îi îngădui, aşa că, luînd el oala cu amîndouă mîinile, o ridică la gură de bună-credinţă şi cu mare poftă şi înghiţi aproape tot atîta cît înghiţise şi stăpînul său.

Dar se vede că stomacul bietului Sancho trebuie să fi fost mai puţin gingaş decît al stăpînului său, aşa că, pînă să apuce a i se întoarce pe dos, îl găsiră toate bîţîielile şi tremuriciul, îl trecură toate năduşelile şi sughiţurile, încît îşi zise că, fără doar şi poate, îi sunase ceasul din urmă; şi văzîndu-se canonit în aşa hal, înspăimîntat, blestema balsamul şi pe banditul care i-l dăduse. Văzînd don Quijote în ce hal îi era scutierul, zise:

— Eu cred, Sancho, că tot răul care te-a apucat vine din faptul că nu eşti armat cavaler, căci, după cîte îmi dau eu

cu socoteala, licoarea asta n-are cum fi de folos celor care nu-s!

— Dacă ştiai asta, luminăţia-ta, îi întoarse Sancho vorba, pentru ce m-ai lăsat s-o gust, fi-re-aş al naibii cu tot neamul meu?!

În vremea asta băutura îşi făcu lucrarea, şi bietul scutier începu să se reverse pe amîndouă părţile, cu furie neînchipuită, încît rogojina pe care se aruncase din nou şi macatul de cînepă cu care se învelise fură scoase pe veci din folosinţă; asuda şi iar asuda, încovrigîndu-se şi leşinînd ţeapăn, că nu numai el, ci toţi cei din jur socotiră că se dădea de ceasul morţii. Îl ţinură vijelia asta şi zgîlţîielile ca la vreo două ceasuri, la capătul cărora nu rămase ca stăpînul său, uşurat, ci atît de sleit şi de frînt, că nu se putea nici ţine pe picioare; dar don Quijote, care, aşa cum s-a spus mai sus, se simţea uşurel şi teafăr, avea chef s-o pornească numaidecît în căutare de aventuri, părîndu-i-se că timpul pe care-l pierdea aici lipsea lumea întreagă şi pe toţi nevoiaşii de ocrotirea şi de sprijinul său, mai cu seamă acum, cînd balsamul îl făcea să fie atît de încrezător şi de sigur de sine. Aşa că, dîndu-i ghes dorinţa, îşi înşeuă singur pe Rocinante, pregăti şi asinul scutierului său, ba îl mai ajută şi pe el să se îmbrace şi-l sui pe măgar. Se aruncă apoi în şa şi, apropiindu-se de un colţ al hanului, puse mîna pe o prăjină sprijinită acolo, luînd-o ca să-i slujească drept lance. Stăteau şi se uitau la el toţi cîţi se aflau în han, adică mai bine de douăzeci de inşi. Se uita la el şi fiica hangiului, iar el, aşijderea, n-o pierdea din ochi, iar din cînd în cînd scotea şi cîte-un oftat, care părea smuls din adîncul măruntaielor, şi toată lumea socotea că oftează din pricina junghiurilor din coaste, sau cel puţin aşa credeau cei care-l zăriseră noaptea trecută, oblojit.

Cînd se văzură amîndoi călări, se proţăpi în poarta hanului şi chemă hangiul, spunîndu-i cu glas domol şi grav:

— Multe şi mari sînt, señor alcade, binefacerile de care am avut parte în acest castel al vostru, şi mă socotesc ţinut să vă fiu recunoscător pînă la capătul zilelor mele. De mă pot plăti răzbunîndu-vă de vreun trufaş ce vă va fi adus vreo

jignire, aflaţi că rostul meu nu-i altul decît s-ajut pe cei ce nu pot multe şi să răzbun pe cei nedreptăţiţi, pedepsind fărădelegile. Scormoniţi-vă deci memoria şi, dacă găsiţi ceva de soiul ăsta să-mi încredinţaţi, n-aveţi decît să rostiţi o vorbă, și vă făgăduiesc, pe tagma cavaleriei în care am fost primit, să vă dau satisfacţie şi răsplată întocmai cum v-o fi voia.

Hangiul îi răspunse la fel de grav:

— Domnule cavaler, n-am nevoie să mă răzbune luminăţia-ta de vreo jignire, pentru că mă pricep să mă răzbun eu singur aşa cum îmi place şi cînd îmi vine. Singurul lucru de care am nevoie este să-mi plătească luminăția-ta tot ce-am cheltuit găzduindu-l noaptea asta la han, adică atît paiele şi ovăzul celor două dobitoace, cît şi paturile și cina.

— Va să zică, aici e han? îi azvîrli don Quijote.

— Și încă unul pe cinste! răspunse hangiul.

— Am trăit pînă-aci în grea înşelare, răspunse don Quijote, căci am crezut cu tot dinadinsul că era un castel, și nu dintre cele mai rele; dar dacă-i adevărat că nu-i castel, ci han, tot ce ai mai bun de făcut, pînă una-alta, e să mă ierţi de plată, căci nu pot încălca rînduiala cavalerilor rătăcitori, despre care ştiu sigur (fără să fi citit pînă azi ceva care să mă dezmintă) că nu s-a pomenit în vecii vecilor să plătească găzduirea, nici vreun alt lucru prin hanurile la care mîncau, pentru că de drept și în virtutea străvechilor lor privilegii le este datorată bună primire oriunde, ca răsplată pentru ostenelile greu de îndurat la care se supun, căutînd aventuri zi şi noapte, iarna sau vara, de jos şi de pe cal, însetoşaţi şi înfometaţi, răbdînd arşiţe şi geruri, expunîndu-se vitregiei cerurilor şi tuturor neajunsurilor pămînteşti.

— Și ce am eu cu asta? răspunse hangiul. Plătească-mi-se tot ce mi se datorește, şi să le lăsăm pustiei de poveşti şi de mofturi cavalereşti, că mie nu-mi arde decît să mă văd cu bănuţii în mînă!

— Ești un gușat și-un precupeţ de mindire! răspunse don Quijote, care, dînd pinteni lui Rocinante și ţinînd prăjina

ce-i servea drept lance pusă-n cumpănire, ieşi pe poarta hanului, fără să îndrăznească cineva a-l opri.

Aşa că, uitînd să se mai încredinţeze dacă-l urma şi scutierul, merse o bună bucată de drum. Văzînd hangiul că pleacă fără să plătească, se apropie de Sancho Panza, ca să-l despăgubească el. Dar acesta zise că, de vreme ce stăpînul său nu binevoise să plătească, el n-avea să-i dea nici atîta banii, căci, fiind scutier de cavaler rătăcitor, aşa cum era, aceeaşi rînduială şi aceleaşi scuteli îl priveau şi pe el, ca şi pe stăpînul său, neavînd a plăti nimic pe la hanuri şi ospătării.

Se burzului grozav hangiul de una ca asta şi-l ameninţă că, de nu-l plăteşte, i-o va plăti el, într-un chip care să-l coste. La asta, Sancho răspunse că, pe legea cavaleriei în care fusese armat stăpînul său, n-avea să scoată măcar un firfiric, chiar de-ar fi să-l coste şi viaţa, căci n-avea chef să strice el vechea şi buna datină a cavalerilor rătăcitori şi nici nu voia să aibă a se plînge de dînsul scutierii ce-aveau să se nască pe lume de-aci încolo, învinuindu-l de încălcarea unui atît de drept privilegiu.

Vru steaua vitregă a nefericitului de Sancho ca printre oamenii ce mîncaseră la han să fie şi patru lînari din Segovia [1], trei marchitani de pe podul Córdobei [2] şi doi negustori ambulanţi din iarmarocul Sevillei [3], oameni veseli şi cu gînduri bune, mari şolticari şi mehenghi, care, îmboldiţi parcă toţi de acelaşi duh, se apropiară deodată de Sancho şi-l

---

[1] În original *peraile*, prin metateză de la *pelaire*, « cel ce smulge părul de pe pielea » cuiva; la propriu, « scărmănător de lînă ». Lînarii din Segovia, zişi şi *los finos de Segovia*, aveau o foarte tristă reputaţie: erau numiţi *los de la carda*, « cei cu scărmănatul », expresie frecventă în romanţele argotice, cu caracter picaresc, şi făcînd în mod vizibil aluzie la faima lor de bătăuşi.

[2] « *El potro de Córdoba* », loc rău famat, ai cărui campioni erau vînzătorii de mărunţişuri *(los agujeros)*, intraţi în zicalele populare: « *Cordobés, mala res, de una aguja hace tres* » (« Cordobez, om de soi rău, dintr-un ac îţi face trei »).

[3] Bîlciul Sevillei era cel mai de seamă din ţinut şi se ţinea joia, în piaţa bisericii parohiale « a tuturor sfinţilor »; obişnuiţii acestui iarmaroc erau renumiţi pentru graba cu care săreau, pentru orice fleac, la bătaie.

dădură jos de pe măgar. Unul din ei aduse de pe patul gazdei o cergă în care-l azvîrliră, apoi ridicară ochii în sus și văzură că tavanul era ceva mai jos decît le trebuia pentru isprava plănuită, aşa că hotărîră să iasă în curte, unde n-aveau drept tavan decît cerul, și aici, cu Sancho trîntit în pătură, începură a-l sălta în înaltul cerului și a-și face de joacă cu el așa cum dai cîinii în tărbacă la lăsata-secului de carne [1].

Strigătele pe care nenorocosul tărbăcit le scotea erau atît de puternice, încît ajunseră la urechile stăpînului său, care, oprindu-se să le asculte cu luare-aminte, crezu mai întîi că îi ieşea în întîmpinare o nouă aventură, pînă ce își dete limpede seama că nu striga altul decît scutierul său. Și, smuncind frîul calului, se apropie la galop, ca vai de el, de poarta hanului, pe care, găsind-o zăvorîtă, dădu ocol zidurilor ca să vadă dacă nu era vreun loc pe unde să intre; dar n-ajunsese bine la gardul de zid al curţii, care nu era prea înalt, cînd văzu la ce crud joc era supus scutierul său. Îl văzu înălţîndu-se şi căzînd prin văzduhuri cu atîta graţie și iuţeală, încît, de i-ar fi îngăduit mînia, mă prind că ar fi rîs cu hohote. Încercă să se dea jos de pe cal de-a dreptul pe creasta zidului, dar era atît de frînt şi de zdrobit, că nici să descalece nu putu, aşa că, de sus, din spinarea calului, începu să le strige celor care-l canoneau pe Sancho atîtea sudalme şi blesteme, că e cu neputinţă să încerce cineva a le scrie; dar asta nu-i făcea pe ei să înceteze cu rîsetele şi să nu-şi ducă mai departe isprava, şi nici pe Sancho zburătorul să se lase de văicăreli, amestecate cînd cu rugăminţi, cînd cu ameninţări. Însă toate acestea nu folosiră la nimic, şi nici n-aveau cum să folosească, pînă ce oboseala nu-i sili să-l lase. Îi aduseră măgarul şi, urcîndu-l pe el, îl înveliră cu

---

[1] În Miercurea de cenușă *(Miercoles de ceniza)*, la lăsata-secului de carne, era obiceiul să fie dați cîinii în tărbacă, spre marea bucurie a copiilor, care luau parte, ca și oamenii mari, la acest joc crud, ca o reacție firească față de reculegerea și meditația prescrise de cler creștinilor, ce trebuiau să simtă tristețea semnificației zilelor pentru care se țineau posturile.

sumanul [1], iar milostiva de Maritornes, văzîndu-l atît de vlăguit, socoti că nu i-ar strica să-i vină într-ajutor cu o oală de apă rece, aşa că se duse s-o scoată de-a dreptul din puţ, ca să fie şi mai proaspătă. Sancho apucă oala şi, ducînd-o la gură, se pomeni oprit de strigătele stăpînului său, care-i zicea:

— Nu bea din apa aceea, Sancho băiete, n-o bea, că te omoară; uite, am aici preasfîntul balsam (şi-i arătă ploscuţa cu băutură), din care doar o duşcă să tragi, te şi faci, fără greş, teafăr-sănătos!

La strigătele acestea, Sancho se întoarse şi se uită la el cam chiorîş, răspunzîndu-i cu altele şi mai şi:

— Nu cumva ăi fi uitat, luminăţia-ta, că eu nu-s cavaler? Ori ai chef să mă vezi vărsîndu-mi maţele cîte mi-au mai rămas de-aseară? Păstrează-ţi licoarea şi lasă-mă-n apele mele pe mine!

Nici nu terminase bine ce-avea de spus, că şi începuse a sorbi din ulcior; dar, cum de la prima duşcă văzu că nu era decît apă, nu vru s-o mai tragă pe-a doua, și se rugă de Maritornes să-i aducă vin, ceea ce ea cu dragă inimă și făcu, plătindu-l din banii ei, fiindcă, într-adevăr, umblă vorba despre dînsa că, deși era de teapa de care era, mai avea încă o umbră de virtute creştinească.

Și aşa, Sancho, dacă bău, dete călcîie măgarului, şi cum i se deschiseră porţile hanului cît erau de largi, ieşi de acolo foarte mulţumit că nu plătise nimic şi că plecase aşa cum avusese de gînd, cu toate că asta nu se întîmplase decît pe socoteala chezașilor săi obişnuiţi, care-i erau şalele şi umerii. Drept este că hangiul se alesese cu desagii lui drept plată pentru ce i se datora, dar Sancho nu băgă de seamă că-i lipseau, scos din fire cum era cînd plecase. Hangiul vru să zăvorască bine poarta de îndată ce-l văzu afară, dar nu-l lăsară cei care-l dăduseră pe Sancho în tărbacă, fiind ei oameni care, chiar dacă ar fi fost într-adevăr don Quijote dintre cavalerii rătăcitori ai « Mesei rotunde », n-ar fi dat pe el o ceapă degerată.

---

[1] « ...*el gabán* » era, pe vremea lui Cervantes, o haină groasă, cu mîneci și cu glugă, cu care se umbla pe drumuri sau la cîmp; la oraș se numea *gabán* și o haină de casă de aproape aceeași croială.

Capitolul XVIII

În care se povestesc convorbirile lui Sancho Panza cu stăpînul său, don Quijote, și alte aventuri, vrednice de-a fi pomenite

Sancho își ajunse din urmă stăpînul, și era pleoștit și cu inima-n cizme pînă într-atîta, încît nici nu-și mai putea îmboldi măgarul. Cînd îl văzu don Quijote așa, îi zise:

— Acuma m-am încredințat și mai vîrtos, bunul meu Sancho, că, fără nici o îndoială, castelul acela, sau hanul, ce-o fi el, este fermecat; fiindcă cei care și-au făcut atît de crud de șagă cu tine ce puteau fi alt decît duhuri și vedenii de pe ceea lume? Și spun asta cu atît mai hotărît cu cît am văzut că, atunci cînd stăteam lîngă zidurile curții, privind desfășurarea jalnicei tale tragedii, nu mi-a fost cu putință nici să mă urc pe ele, nici cel puțin să mă dau jos de pe Rocinante, fiindcă de bună seamă că m-au vrăjit; căci altfel, ți-o jur pe credința celei căreia-i aparțin, că de-aș fi putut să mă cocoț pe zid sau să descalec, m-aș fi răzbunat în așa fel, încît să-și aducă aminte mișeii și derbedeii aceia pînă-n vecii vecilor de gluma lor, chiar dacă făcînd asta aș fi încălcat cu bună-știință legile cavaleriei, care, cum ți-am mai spus-o de-atîtea ori, nu îngăduie unui cavaler să ridice mîna împotriva cui nu e cavaler, afară doar dacă o face întru apărarea vieții și persoanei sale, în caz de grabnică și mare nevoie.

— Păi, m-aș fi răzbunat și eu dac-aș fi putut, armat sau nearmat cavaler, dar de unde să pot?! Cu toate astea, îmi dau cu socoteala că cei ce și-au făcut rîs de mine nu erau vedenii, nici inși vrăjiți, așa cum zici luminăția-ta, ci oameni în carne și oase, ca și noi, și toți purtau nume omenești, după cîte i-am auzit eu strigîndu-se cînd mă dădeau în tărbacă, fiindcă pe unul îl chema Pedro Martínez, altuia îi zicea Tenorio Hernández, iar pe hangiu auzii că-l strigau Juan Palomeque Stîngaciul; așa că, stăpîne, de n-ai putut sări creasta zidului în curte, nici descăleca de pe cal, asta-ți venea din alte alea, nu din farmece. Iar ceea ce trag eu ca

încheiere din toate astea e că soiul de aventuri pe care le căutăm noi cu lumînarea au să ne vîre pînă în cele din urmă în atîtea buclucuri, că n-avem să mai ştim nici cum ne cheamă! Aşa că mai bine şi mai cu minte ar fi, după cît mă taie pe mine capul, să facem cale-ntoarsă înspre satul nostru, mai cu seamă că acuma e şi timpul secerişului, şi să ne vedem de treabă, lăsîndu-ne păgubaşi de-a tot umbla după potcoave de cai morţi şi de-a da din lac în puţ şi de la moară la rîşniţă, vorba aia.

— Ce puţin priceput eşti, Sancho, răspunse don Quijote, în treburile cavalereşti! Taci şi ai răbdare, căci va veni ziua cînd ai să vezi cu ochii tăi ce lucru de cinste este să stărui pe drumul apucat de noi. Iar de nu-i aşa, spune-mi tu, poate fi pe lume mai mare mulţumire, ori se poate asemui vreo plăcere cu aceea de-a fi biruitor într-o bătălie şi de a-ţi înfrînge vrăjmaşul? Nici una, nu mai încape îndoială!

— Aşa o fi, răspunse Sancho, dar de unde vrei să ştiu eu? Tot ce ştiu este că, de cînd ne-am făcut cavaleri rătăcitori, sau, mai bine zis, de cînd te-ai făcut luminăţia-ta (că eu n-am de ce mă număra în rîndurile dătătoare de-atîta cinste ale unora ca ei), n-am cîştigat niciodată vreo bătălie, afară de aceea cu vizcainul, şi chiar din ea te-ai ales măria-ta cu jumătate de ureche şi cu jumătate de cască în pagubă; fiindcă de-atunci încoace n-am avut parte decît de bîte şi de ciomege, de ghionţi şi de pumni, mai răbdînd eu pe deasupra şi zborul cu pătura, păţanie datorită unor făpturi vrăjite, asupra cărora nici nu mă pot răzbuna, ca să ştiu şi eu cît de mare-i plăcerea de a-ţi birui vrăjmaşul, cum zici măria-ta.

— Asta mă necăjeşte şi pe mine, aşa cum trebuie să te necăjească şi pe tine, Sancho, răspunse don Quijote; dar de-aci înainte mă voi îngriji să pun mîna pe vreo spadă, făcută cu atîta meşteşug, încît cel care-o poartă cu sine să se poată socoti la adăpost de orice vrăji, şi s-ar prea putea întîmpla să mă dăruiască norocul cu spada lui Amadís, de pe vremea cînd îşi luase numele de Cavaler al Spadei Înflăcărate, care-a fost una din cele mai bune arme ţinute vreodată în mînă de vreun cavaler pe lumea asta; căci, pe lîngă

virtuţile de care ţi-am vorbit, era tăioasă ca briciul, şi nu se afla pe lume armură, oricît de tare şi de vrăjită, care să-i stea împotrivă.

— Apăi, după cît noroc am eu, zise Sancho, chiar de s-o întîmpla aşa şi de-ai ajunge măria-ta să pui mîna pe asemenea spadă, ştiu că nu mi-ar sluji la nimic, căci n-ar fi de folos decît celor care-au fost armaţi cavaleri, ca și balsamul, în vreme ce scutierii descurce-se cum or şti!

— Nu te teme, Sancho, răspunse don Quijote, că cerul va face cum e mai bine în privinţa ta.

În convorbiri de felul acesta o duceau don Quijote și scutierul său mergînd, cînd don Quijote băgă de seamă că pe-acelaşi drum ca şi ei venea, dinspre partea dimpotrivă-le, un nor mare şi des de praf, şi văzîndu-l, se întoarse spre Sancho şi-i zise:

— A venit ziua, Sancho, în care se va vedea norocul pe care mi l-a pus deoparte soarta; a venit ziua, repet, în care se va vedea, mai mult decît în oricare alta, vrednicia braţului meu, ziua în care voi săvîrşi isprăvi ce-au să rămînă scrise în cartea faimei pentru toate veacurile viitoare. Vezi, Sancho, norul acela de praf care se ridică acolo? Află că vîrtejul acesta e stîrnit de-o armată uriaşă, alcătuită din felurite ginţi, cu neputinţă de numărat, care vine asupră-ne.

— Dacă-i vorba de-aşa, apoi trebuie să fie două, zise Sancho, pentru că dinspre partea cealaltă se ridică, la fel, alt vîrtej de praf.

Don Quijote se întoarse să se uite, şi văzu că era adevărul adevărat. Bucurîndu-se el peste măsură, îşi zise că, fără nici o îndoială, erau două armate care veneau să se înfrunte şi să-şi măsoare puterile în mijlocul acelei cîmpii întinse, fiindcă în fiecare ceas din zi şi-n fiece clipă mintea îi era plină de aiureli despre bătălii, vrăji, aventuri, drăgostiri şi provocări la duel, aşa cum povestesc cărţile de cavalerie, iar tot ce spunea, gîndea şi făcea era pornit înspre asemenea lucruri. Dar norul de praf pe care-l văzuse îl stîrneau două turme mari de oi şi de berbeci, care veneau pe acelaşi drum din două

părţi opuse, şi care, de atîta prăfăraie, nu erau de văzut decît ajunse la doi paşi; iar don Quijote o ţinea într-una, cu atîta dîrzenie, că erau armate, încît lui Sancho mai că-i veni să creadă şi zise:

— Stăpîne, păi noi, în împrejurarea asta, ce-avem de făcut?

— Ce? răspunse don Quijote. Să-i sprijinim şi să-i ajutăm pe cei slabi, care au mai multă nevoie. Şi află, Sancho, că armata asta care vine drept spre noi o comandă şi călăuzeşte marele împărat Alifanfaron [1], stăpîn al marii insule Trapobana [2]; iar astălaltă, care vine din spatele meu, e oastea vrăjmaşului său, regele garamanţilor, Pentapolin, cel cu mîneca suflecată, numit aşa pentru că se azvîrle în bătălii totdeauna cu braţul drept gol.

— Dar pentru ce se au aşa de rău între ei aceşti doi domnitori? întrebă Sancho.

— Se au rău, răspunse don Quijote, pentru că acest Alifanfaron e un păgîn furios, care s-a îndrăgostit de fiica lui Pentapolin, una din cele mai frumoase şi mai pline de nuri domniţe din ziua de azi, şi pentru că ea e creştină, şi tatăl său nu vrea s-o dea după un rege păgîn dacă acesta nu se leapădă mai întîi de legea profetului său mincinos, Mahomed, şi nu se întoarce către dreapta credinţă.

— Pe barba mea dacă nu face foarte bine Pentapolin, zise Sancho, şi jur c-am să-l ajut cît oi putea!

— Făcînd aşa, nu faci decît ceea ce eşti dator, Sancho, răspunse don Quijote, căci, ca să iei parte la asemenea bătălie, nu se cere să fi fost armat cavaler.

— Pricep şi asta, răspunse Sancho, dar unde am putea lăsa măgarul, ca să fim siguri că-l vom găsi după ce-o trece viforul? Fiindcă să te-nvălmăşeşti în asemenea vîjîială călare pe aşa bidiviu, nu cred să fie obiceiul pînă-n ziua de azi!

---

[1] Nume născocit, contras din frecventul *Alí*, dat în genere de către spanioli maurilor al căror nume nu-l cunoşteau, şi « fanfaron », lăudăros, ca şi Caraculiambro, Pentapolin şi Malendrino, nume ridicole, inventate de Cervantes pentru hazul episodului.

[2] Trapobana, metateză pentru Taprobana, numele antic al insulei Ceylon.

— Asta-i drept, zise don Quijote; tot ce poţi face este să-l laşi la voia întîmplării, ori că s-o pierde, ori că nu, fiindcă avem să ne alegem cu atîţia cai după ce-om ieşi biruitori, că şi Rocinante s-ar prea putea să se vadă schimbat cu altul! Dar fii cu luare-aminte şi deschide ochii, căci am de gînd să-ţi dau seamă de cavalerii cei mai vrednici care s-apropie cu cele două oştiri; şi, ca să-i vezi mai bine şi să-i ai în minte, să ne retragem pe dîmbul de colo, de unde ne-om putea uita ca-n palmă la cele două armate.

Aşa şi făcură, şi se suiră pe o colină, de unde ar fi putut vedea bine cele două turme — care lui don Quijote i se păreau oştiri — dacă norii de praf stîrniţi nu le-ar fi tulburat vederea, orbindu-i. Dar, în ciuda acestui fapt, văzînd în închipuire tot ce nu vedea şi nici nu era, don Quijote începu să spună cu glas ridicat:

— Cavalerul pe care-l vezi aici, cu armură galbenă, care are pe scut un leu încoronat închinîndu-se la picioarele unei domniţe, este viteazul Laurcalco, senior al Podului de Argint; celălalt, cu armura înflorită de aur, care are pe scut trei coroane argintii pe cîmp de azur, este temutul Micocolembo, mare duce de Quirocía; celălalt, cu braţe gigantice, care stă de-a dreapta lui, e neînfricatul Brandabarbarán de Boliche, senior al celor trei Arabii, care vine înzăuat în piele de şarpe şi are drept scut o poartă care, după cîte merge vorba, e un canat de la uşa templului dărîmat de Samson, atunci cînd, cu preţul vieţii sale, s-a răzbunat pe vrăjmaşi. Întoarce-ţi acum ochii în cealaltă parte şi vei vedea înaintea şi-n fruntea cesteilalte oştiri pe veşnic biruitorul şi nicicînd biruitul Timonel de Carcajona, principe al Noii Viscaya, care vine acoperit de arme împărţite în sferturi albastre, verzi, albe şi violete şi are pe scut o pisică de aur, pe un cîmp roşcat ca blana leilor, şi o deviză care sună: « Miau », ceea ce este începutul numelui doamnei sale, neasemuita, pe cît se zice, Miaulina, fiica ducelui Alfeníquen del Algárbe; celălalt, care împovărează şi face să se îndoaie şalele acelei puternice iepe, cel care poartă arme ca zăpada de albe şi scut alb fără de nici o stemă, e un cavaler nou, francez de

neam, numit Pierres Papin[1], senior al baronatului de Utrique. Celălalt, care bate cu călcîiele împintenate coastele uşoarei şi parcă zugrăvitei lui zebre şi poartă armării cu clopoţei de smalţ de azur[2], e puternicul duce de Nerbia, Espartafilardo al Codrului[3], care are ca emblemă, pe scut, un sparanghel, cu o deviză în limba spaniolă care sună: « *Rastrea mi suerte* »[4].

Şi stete în chipul acesta să înşire mulţime de cavaleri, dintr-un escadron şi din celălalt, aşa cum şi-i închipuia, dîndu-le tuturor, pe loc, arme, culori, embleme şi devize, scoase din închipuirile nemaipomenitei lui sminteli. Şi, fără să se oprească o clipă, zicea într-una:

— Oştirea asta din faţa noastră e alcătuită din oameni de toate neamurile; uite-i pe cei care beau apele dulci ale faimosului fluviu Xanthos[5]; colo sînt muntenii care bat cîmpiile masiliene[6], apoi cei care cern pulberea măruntă de aur din Arabia ferice; dincolo, cei care se bucură de vestitele şi răcoroasele maluri ale limpedelui Termodonte[7], cei care fac să sîngere prin multe şi felurite căi Pactolul de aur[8]; numizii, care făgăduiesc şi nu se ţin de cuvînt; perşii, vestiţi prin arcurile şi săgeţile lor; parţii şi mezii, care se luptă

---

[1] Numele unui francez care, în ultimele decenii ale veacului al XVI-lea, îşi deschisese la Sevilla o tarabă pentru vînzarea cărţilor de joc.

[2] *Veros*, în heraldică, înseamnă « smalţurile care acoperă scutul, în formă de mici clopote, unele de argint şi altele azurii, puse în aşa fel încît să vină gură în gură ».

[3] « *Espartafilardo del Bosque* » înseamnă, de fapt « sparanghel de pădure » şi e o nouă dovadă de ingeniozitatea invenţiei onomastice groteşti a lui Cervantes. Enumerarea amănunţită a luptătorilor, cu nume şi porecle pompoase s-ar putea să fie făcută aici de către Cervantes spre a-şi bate joc de Lope de Vega, care, în Cartea a III-a a *Arcadiei* face uz de asemenea sonore şi sforăitoare prezentări de războinici.

[4] « *Rastrea mi suerte* »: urmează-mi soarta.

[5] Rîu care curgea prin Troia, cîntat de Homer în *Iliada* şi de Virgiliu în *Eneida*.

[6] « *. . . cîmpiile masiliene* » *(masilicos)* de la *másilos*, numele dat în epocă unor populaţii africane.

[7] Rîu din Capadocia, pomenit de Virgiliu în *Eneida*, pe malurile căruia legenda situează ţara Amazoanelor.

[8] Mic rîu în Lydia, bogat în nisipuri aurifere.

din fugă; arabii, nomazi; sciţii, pe cît de cruzi, pe atît de albi; etiopienii, negri, cu buzele străpunse, şi alte nenumărate neamuri, ale căror chipuri le ştiu şi le văd, cu toate că nu mi le-amintesc pe nume. În cealaltă oştire vin cei care beau undele de cleştar ale rîului Betis [1], cel străjuit de măslini, dimpreună cu cei ce-şi curăţă şi-şi limpezesc feţele în licoarea veşnic bogatului şi auritului Tajo [2]; cei care se bucură de apele rodnice ale dumnezeiescului Genil [3]; cei care bat cîmpurile tarteziene [4], cu păşunile lor îmbelşugate; cei care se veselesc ca pe cîmpiile elizeene în luncile Xeresului [5]; cei din La Mancha, bogaţi şi încoronaţi cu spice aurii; cei turnaţi în fier, străvechi relicve ale sîngelui got [6]; cei ce se scaldă în Pisuerga [7], rîu vestit prin blîndeţea cursului său; cei care-şi pasc turmele pe întinsele păşuni ale întortocheatului Guadiana [8], devenit faimos prin cursul lui subpămîntean; cei care tremură de frig în pădurosul Pirineu [9] şi sub nămeţii albi ai înaltului Apenin; în sfîrşit, toţi cîţi îi cuprinde Europa în sînul ei.

---

[1] « ...*el olivifero Betis* »: epitet pe care îl dă Cervantes fluviului acestuia din Betica (numele roman al Andaluziei) — Guadalquivirul; scriitorul spaniol dovedeşte, prin aceasta, că citise epigrama lui Martial în care se află versul: « *Betis olivifera* ».

[2] Numit astfel din aceleaşi pricini ca şi Pactolul.

[3] Rîu andaluz, cu malurile înflorite, care curge prin ţinuturi vestite prin rodnicia lor.

[4] Pare să fie o referire la cîmpiile din Tarifa, numită de locuitorii anticei Betica: Tarteso.

[5] Aceste *campos eliseos* se aflau, în credinţa populară a spaniolilor, prin apropierea oraşului Jeres (Xeres), credinţă care-şi are rădăcina în confuzia dintre numele unui rîu local, Guadalete, cu rîul mitic al uitării, Lethe, ce înconjura cîmpiile elizee.

[6] *Vestidos de hierro* (îmbrăcaţi în fier), aluzie la minele de fier din Biscaya.

[7] Rîu în Spania.

[8] Rîu care formează la sfîrşitul cursului său graniţa dintre Spania şi Portugalia; despre albia lui subterană se va mai vorbi şi în paginile următoare. Este, de fapt, un nume propriu provenit dintr-un substantiv comun arab; *guadiana* înseamnă, în maură, rîu.

[9] « ...*el silvoso Pirineo* » (de la latinescul: *silva*; în spaniolă: *selva*): adjectiv care a pus în încurcătură comentatorii, unii dintre ei, ca, de pildă, Pellicer, socotind că e vorba de « şuierătorul Pirineu » (de la *silber*, a fluiera): aluzie la vînturile furtunoase din munţi.

Doamne-Dumnezeule, cîte provincii n-a înşirat, cîte naţii n-a numit, dînd fiecăreia, cu o repeziciune vrednică de uimire, atributele cuvenite, absorbit cu totul şi îmbibat de ceea ce citise în hîrţoagele lui mincinoase! Sancho rămăsese cu gura căscată, sorbindu-i cuvintele, fără să spună nici « pîs » şi doar dacă din cînd în cînd mai întorcea capul, ca să vadă dacă se zăresc cumva cavalerii şi uriaşii de care tot vorbea stăpînul său; şi cum nu-i putu descoperi pe nici unul, în cele din urmă zise:

— Să mă ia mama dracului, stăpîne, că din cîţi înşiri luminăţia-ta, nu se iveşte om, uriaş ori cavaler, cît vezi cu ochii, sau cel puţin nu-i văd eu, cine ştie! O fi tot din pricina vrăjilor, poate, ca şi nălucile de astă-noapte.

— Cum poţi spune una ca asta? se minună don Quijote. N-auzi nechezatul cailor, trîmbiţele, răpăitul tobelor?

— N-aud nimic alt, răspunse Sancho, decît o groază de behăituri de oi şi de berbeci.

Aşa şi era, căci cele două turme ajunseseră aproape de ei.

— Frica te face, Sancho, să nu vezi şi să n-auzi ca oamenii, zise don Quijote, căci una din urmările fricii e şi tulburarea simţurilor, care face ca lucrurile să-ţi apară altfel de cum sînt; dar dacă te temi pînă într-atîta, trage-te mai la o parte şi lasă-mă singur, căci singur eu, şi-s de ajuns să fac ca biruinţa să fie de partea celui căruia i-aş da sprijinul meu!

Zicînd acestea, îşi înfipse pintenii în coastele lui Rocinante şi, cu lancea lăsată pentru atac, coborî dîmbul ca fulgerul. Degeaba strigă Sancho după el:

— Întoarce-te, măria-ta, señor don Quijote, că mă jur pe toţi dumnezeii că nu-s decît mînzări şi berbeci cei cu care vrei să te măsori! Întoarce-te, păcatele mele şi-ale tatii care m-a făcut! Ce ţi-a căşunat? Ia seama că nu-s nici uriaşi şi nici cavaleri, nici pisici, nici armuri, nici scuturi înjumătăţite ori întregi, nici smalţuri cu zurgălăi de azur, nici mama dracului! Ce te-a apucat, păcatele mele, bată-mă Dumnezeu să mă bată?!

Puţin îi păsa lui don Quijote de toate astea, aşa că nu se întoarse, ci alergă înainte, zbierînd cît îl ţinea gura:

— Haide, cavaleri, voi, care slujiţi şi luptaţi sub steagul viteazului împărat Pentapolin, cel cu mîneca suflecată, urmaţi-mă toţi, şi veţi vedea ce lesne vă dăruiesc biruinţa asupra vrăjmaşului Alifanfaron din Trapobana!

Spunînd acestea, intră în mijlocul escadronului de oi şi începu să le ia în suliţă cu atîta foc şi furie, de parcă şi-ar fi tras cu adevărat vrăjmaşii de moarte în ţeapă. Ciobanii şi bacii care veneau cu turma prinseră a striga la el să nu facă una ca asta. Dar văzînd că nu slujeşte la nimic, începură să-şi descingă praştiile de la brîu şi să-i salute urechile cu bolovani cît pumnul. Pe don Quijote nici capul nu-l durea de bolovani, ci, dimpotrivă, alergînd valvîrtej încoace şi-ncolo, rostea:

— Unde eşti, trufaşule Alifanfaron? Fă-te-ncoa, că nu-s decît eu, un cavaler singur, care vrea să-şi încerce cu tine puterile în luptă dreaptă şi să-ţi pună capăt zilelor pentru necazul pe care-l faci viteazului Pentapolin Garamantul [1]!

În vremea asta îl ajunse o piatră de rîu şi, izbindu-l într-o rîlă, îi îngropă două coaste în trup. Văzîndu-se el lovit în aşa hal, nu mai avu nici o îndoială că era mort sau măcar greu rănit şi, amintindu-şi de balsam, scoase plosca, o duse la gură şi începu a-şi turna licoarea pe gît; dar pînă să apuce a înghiţi cît i se părea lui că era de ajuns, îl mai nimeri o nestemată [2], care-l lovi la mînă şi izbi plosca în plin, făcîndu-i-o zob şi zburîndu-i trei-patru dinţi şi măsele din gură, pe lîngă că-i ciocănise ca vai de ele degetele de la mînă. Aşa grozave izbituri fuseseră şi cea dintîi şi cea de-a doua, încît îl doborîră pe bietul cavaler de pe cal. Ciobanii se apropiară de el şi-şi închipuiră că-l omorîseră, aşa că îşi adunară în graba mare turma, luară în spinare oile moarte,

[1] După comentariul lui Clemencín, numele lui Pentapolin Garamantul este contras din două nume diferite, care apar în cupletele poetului castilian Juan de Mena, preţuit de Cervantes.

[2] În original: « *almendra* », adică piesă de cristal şlefuit în faţete, cu care se împodobeau candelabrele, şi orice alte lămpi mari pentru tavane. Metafora sconteazā efectul hazliu, căci pietrele care-l loveau pe don Quijote numai fine sau preţioase şi frumos şlefuite nu puteau fi.

care erau mai bine de şapte, şi, fără să mai stea să se-ncurce, porniră la drum.

Sancho rămăsese tot timpul pe dîmb, uitîndu-se la nebuniile pe care le săvîrşea stăpînul său, şi-şi smulgea barba, blestemînd ceasul şi locul în care-i fusese ursit de soartă să-l cunoască; dar, văzîndu-l căzut la pămînt, mai ales că păstorii îşi luaseră tălpăşiţa, veni spre el, coborînd pe coastă în jos, şi-l găsi ca vai de capul lui, cu toate că nu-şi pierduse cunoştinţa. Îi zise deci:

— Nu ţi-am spus eu, señor don Quijote, să te întorci din drum, fiindcă ce voiai măria-ta să ataci nu erau oştiri, ci turme de berbeci?!

— Uite cum poate preschimba şi spulbera în vînt lucrurile hoţomanul acela de mag, vrăjmaşul meu! Află, Sancho, că nu-i nimic mai uşor pentru de-alde ăştia decît să ne facă să părem ceea ce vor ei; iar vicleanul ăsta care ne persecută, pizmaş de gloria pe care vedea că o voi dobîndi în bătălie, a preschimbat escadroanele vrăjmaşilor în turme de oi. De nu mă crezi, Sancho, fă şi tu ceva, pe viaţa mea, ca să-ţi vii în fire şi să vezi cît adevăr e în ceea ce-ţi spun eu: încalecă pe măgar şi urmăreşte-i binişor, şi numai ce-ai să vezi cum, de îndată ce s-or depărta niţeluş de-aici, se vor întoarce în forma lor dintîi şi, încetînd să mai fie berbeci, se vor preface la loc în oameni ca toţi oamenii, aşa cum ţi i-am zugrăvit eu adineauri. Dar mai bine nu pleca acum, căci am nevoie de sprijinul şi ajutorul tău. Dă-te mai lîngă mine şi uită-te: cîte măsele şi cîţi dinţi îmi lipsesc? Că mi se pare că nu mi-a mai rămas nici unul în gură!

Sancho se dădu atît de aproape, încît numai cît nu-şi vîrî ochii în gîtlejul lui, şi asta se întîmpla în vreme ce balsamul îşi făcea lucrarea în stomacul lui don Quijote. Şi chiar în clipa cînd Sancho prinse a-i cerceta măselele, ţîşniră din rănit, mai vijelios decît dintr-o flintă, toate cîte le avea în stomac, azvîrlite de-a valma în barba milostivului scutier.

— Maică Precistă Marie! strigă Sancho. Ce-o mai fi şi asta pe capul meu? Nu mai încape nici o îndoială, sărmanul păcătos e rănit de moarte dacă varsă sînge pe gură.

Dar cercetînd el mai cu de-amănuntul, băgă de seamă, după culoare, gust şi miros, că nu era sînge, ci balsam din plosca din care-l văzuse bînd; şi aşa de mare-i fu scîrba, încît, întorcîndu-i-se şi lui stomacul pe dos, îşi vărsă maţele chiar în nasul stăpînului său, aşa că rămaseră amîndoi împodobiţi cu toate comorile lumii.

Sancho dădu fuga la măgar, să scoată din desagi ce-i trebuia ca să-l cureţe şi să-l oblojească pe stăpînu-său, şi cum nu şi-i află, numai cît nu-şi pierdu minţile. Începu din nou să blesteme şi hotărî, în fundul inimii sale, să-şi lase în plata Domnului stăpînul şi să se întoarcă la ogorul lui, chiar de-ar fi fost să-şi piardă simbria pentru cît îl slujise şi nădejdea de-a mai cîrmui vreodată insula făgăduită. În vremea asta, don Quijote se ridică şi, cu mîna stîngă la gură, pentru că tot îi mai cădea cîte o măsea, apucă cu cealaltă mînă frîul lui Rocinante, care nu se clintise tot timpul de lîngă stăpînul său (atît era de credincios şi de bun servitor), şi se apropie de locul unde îi era scutierul, care stătea cu pieptul lipit de măgar şi cu capul rezemat de mînă, ca un om dus pe gînduri.

Văzîndu-l don Quijote aşa cum era, amărît ca vai de el, îi zise:

— Află, Sancho, că omul nu-i mai presus de alţi oameni dacă nu face mai mult decît alţi oameni: toate viforele astea pe care le întîmpinăm nu-s decît semne că nu-i mult pînă să se facă vreme bună pentru noi şi să ne iasă bine toate, căci răul, ca şi binele, n-are cum ţine o veşnicie, şi de-aici se poate trage încheierea că, dacă am dus-o atîta vreme rău, binele nu-i departe; aşa că nu trebuie să-ţi faci inimă rea de cîte nefericiri cad pe capul meu, de vreme ce ţie nu ţi-e dat să ai parte de ele.

— Cum aşa, nu mi-e dat? sări Sancho. Dar cel dat în tărbacă, ieri, era cumva altul decît feciorul lui taică-meu? Iar desagii pe care-i găsesc astăzi lipsă, cu toate lucrurile mele, ai altcuiva or fi fiind, nu ai mei?

— Cum, îţi lipsesc desagii, Sancho? se miră don Quijote.

— Sigur că-mi lipsesc, răspunse Sancho.

— Păi, atuncea n-avem ce mînca pe ziua de astăzi! zise don Quijote.

— Aşa ar fi, răspunse Sancho, dacă nu s-ar găsi pe cîmp ierburi pe care luminăţia-ta zici că le cunoşti şi cu care obişnuiesc să înlocuiască asemenea lipsuri nenorociţii de cavaleri rătăcitori, cum eşti măria-ta.

— Cu toate astea, spuse don Quijote, cred că acuma aş pune mai bucuros în gură un codru de pîine sau vreo lipie şi două-trei cozi de scrumbie decît toate ierburile pe care le descrie Dioscorides, chiar de-ar fi să fie el comentat de doctorul Laguna[1]! Dar ce să-i faci, Sancho bunule! Urcă-te pe măgar şi vino după mine, căci Dumnezeu, care are grijă de toate, n-are să ne uite, mai cu seamă pe noi, care-l slujim cît putem, căci el nu uită nici gîngăniile văzduhului, nici viermişorii pămîntului, nici mormolocii apelor, şi-i atît de milostiv, încît încălzeşte, cu soarele lui, şi pe cei buni şi pe cei răi, şi trimite ploaie şi celor drepţi şi celor nelegiuiţi.

— Ai fi fost mai bun măria-ta, continuă Sancho, dacă te făceai predicator, decît aşa, cavaler rătăcitor cum eşti.

— De toate ştiau şi de toate trebuie să ştie cavalerii rătăcitori, Sancho, zise don Quijote, fiindcă s-au aflat în trecutele veacuri cavaleri rătăcitori ce poposeau să ţină predici ori să propovăduiască în plin cîmp, lîngă drumul mare, de parcă ar fi fost licenţiaţi ai Universităţii din Paris; de unde putem trage încheierea că lancea n-a bontit niciodată peana, şi nici peana, lancea.

— Bine, dacă aşa stau lucrurile! Fie aşa cum spui măria-ta, răspunse Sancho. Numai să plecăm odată de-aicea şi să ne găsim loc de mas peste noapte, dea Domnul să fie undeva unde nu sînt nici cergi, nici de ăia de te dau în tărbacă, nici năluci, nici mauri fermecaţi, că dacă o fi să dau iar de ei, zău că las naibii şi bucceaua, şi ipingeaua!

---

[1] Doctorul Andrés de Laguna, traducătorul spaniol al tratatelor antice greceşti despre otrăvurile mortale, ca tratatul lui Dioscorides, pe care îl şi adnotează cu competenţă.

— Roagă-te lui Dumnezeu, fiule, spuse don Quijote, şi călăuzeşte-ne tu, pe unde ţi-o plăcea, că de data asta vreau să las la alegerea ta masul peste noapte. Dar ia dă mîna încoace şi pipăie-mă cu degetul, ca să vezi cîţi dinţi şi cîte măsele-mi lipsesc, aici, pe partea dreaptă, la falca de sus, căci acolo mă doare mai tare.

Sancho îi vîrî degetele în gură şi, pipăindu-l, îi zise:

— Cîte măsele avea măria-ta în partea asta?

— Patru, răspunse don Quijote, afară de măseaua de minte, toate întregi şi zdravene!

— Bagă de seamă bine, măria-ta, la ce spui, răspunse Sancho.

— Patru zic, dacă nu cumva chiar cinci, răspunse don Quijote. Pentru că, de cînd mă ştiu pe lume, nu mi-a scos nimeni niciodată dinte ori măsea din gură, nici nu mi-a căzut vreuna, nici nu s-a stricat, mîncată de carii sau de troahnă.

— Apăi, în partea asta de jos, zise Sancho, măria-ta n-ai mai mult de două măsele şi jumătate; iar în cea de sus n-ai nici jumătate, nici măsea întreagă, că toată falca ţi-e rasă ca-n palmă.

— Nenorocitul de mine, spuse don Quijote, auzind jalnicele veşti pe care i le da scutierul, că mai degrabă mi-ar fi smuls un braţ, dacă nu era cel ce mînuieşte spada! Fiindcă trebuie să înţelegi, Sancho, că gura fără măsele e ca moara fără de pietre, şi un dinte e mult mai de preţ decît un diamant; dar la asta sîntem supuşi noi, cei care ţinem la dreapta rînduială a cavaleriei. Încalecă, prietene, şi călăuzeşte-mă, că te voi urma cît ţi-o plăcea de repede.

Aşa făcu Sancho, şi-o porni înspre partea unde i se părea că poate găsi adăpost, fără să se depărteze de drumul mare, care tăia drept pe-acolo. Şi mergînd ei încet-încet, căci durerea din falcă nu-i dădea lui don Quijote răgaz, şi nici chef n-avea să meargă mai repede, vru Sancho să-l mai înveselească, povestindu-i cîte ceva şi vorbind cu el, şi între altele multe cîte-i spuse, îi spuse şi ceea ce se va vedea în capitolul următor.

Capitolul XIX

Despre înțeleptele gînduri pe care Sancho le-a împărtășit stăpînului său și despre aventura lor cu un răposat, împreună cu alte neobișnuite întîmplări

— Pare-mi-se, stăpîne, că toate nenorocirile care-au căzut pe capul nostru zilele astea au fost fără îndoială pedeapsa păcatului săvîrșit de luminăția-ta împotriva tagmei cavalerești a măriei-tale atunci cînd nu ți-ai ținut jurămîntul rostit, anume de-a nu mai mînca pîine de pe fețe de masă albe, nici de-a te mai desfăta cu regina, nici tot ce vine după asta, lucruri pe care luminăția-ta ai jurat să le împlinești pînă în ziua [1] cînd ai pune mîna pe coiful acela al lui Malandrino [2], ori cum i-o fi zicînd maurului, că nu mi-l mai aduc bine aminte.

— Multă dreptate ai, Sancho, zise don Quijote. Dar să nu-ți mint, îmi pierise cu totul din cap; și, într-adevăr, poți să fii sigur că pentru vina de-a nu-mi fi adus la vreme aminte să-mi țin jurămîntul, ți s-a întîmplat și ție istoria cu tărbaca; dar am de gînd să-mi dreg greșeala, căci sînt în rînduiala cavaleriei feluri și chipuri de-a drege lucrurile, și în orice prilejuri.

— Păi ce, am jurat eu ceva, la o adică? răspunse Sancho.

— Ce-are a face că n-ai jurat, spuse don Quijote; destul că, după părerea mea, nu ești prea departe de-a fi părtaș la faptă [3], așa că fie c-o fi, fie că n-o fi, nu-i rău să ne îngrijim de leac!

---

[1] Clemencin a atras atenția asupra acestei inadvertențe a lui Cervantes, care uită că don Quijote nu pusese nici un termen jurămîntului făcut după bătălia cu vizcainul, nici nu arătase că-l va rupe făcînd vreo altă ispravă.

[2] Nume corupt de Sancho din « Mambrino », prin asimilare cu un substantiv comun ce desemnează un om de nimic sau un răufăcător.

[3] În original « ...*no estás muy seguro de participantes* »: frază ce arată în scrisul lui Cervantes reminiscențele stilului de cancelarie, folosit aici cu tîlc satiric: este extras din acele « *bulas de composición* » — circulare pe care le dădea comisarul general al « Cruzadei », în atenția celor ce tăinuiesc și acoperă bunurile furate, sau bunurile ai căror stăpîni sînt necunoscuți, și a celor ce, avînd de-a face cu excomunicații, își pot atrage și ei pedeapsa excomunicării. Cervantes le cunoștea din experiență proprie, ca unul asupra căruia căzuse afurisenia excomunicării din sînul bisericii din pricina grîului rechiziționat din averile mănăstirești.

— Păi, dacă-i așa, zise Sancho, bagă de seamă măria-ta să nu-ți mai uiți și de asta, așa cum ți-ai uitat de jurămînt, căci cine știe, le-o mai veni chef stafiilor să șuguiască cu mine și altă dată, și chiar și cu înălțimea-ta, de te-or vedea stăruind atîta în greșeală.

În asemenea schimburi de cuvinte și-n altele de același fel îi găsi noaptea la mijlocul drumului, fără să aibă unde se adăposti pînă a doua zi dimineață; și ceea ce era mai rău în toată treaba asta era că mureau de foame, pentru că, o dată cu desagii, le zburase și toată merindea și cămara. Și, ca să pună vîrf nenorocirii acesteia, li se mai întîmplă și o aventură care, fără nici un fel de tertip, merită pe drept cuvînt numele de aventură.

Se întîmplă ca noaptea să fie destul de întunecată; cu toate acestea, ei mergeau înainte, căci Sancho era încredințat că, de vreme ce șleahul acela era chiar drumul mare, la o leghe, două de-acolo aveau să găsească, de bună seamă, la marginea lui, vreun han. Mergînd ei deci așa, prin bezna nopții, scutierul mort de foame și stăpînul cu mare poftă de mîncare, văzură că, tot pe drumul pe care umblau, veneau spre ei o sumedenie de lumini, care păreau stele mișcătoare, nu alta. Pe Sancho îl trecură fiorii văzîndu-le, și nici lui don Quijote nu-i prea veni la îndemînă. Trase unul de căpăstrul măgarului și celălalt de frîul mîrțoagei și stătură locului, uitîndu-se cu luare-aminte, să vadă despre ce putea fi vorba; și băgară de seamă că luminile mergeau, apropiindu-se de ei, și cu cît veneau mai aproape, cu atît păreau mai mari, ceea ce văzînd Sancho, începu să tremure de parcă băuse argint-viu, iar lui don Quijote i se făcu părul măciucă. Dar, făcîndu-și singur curaj, rosti:

— Asta, fără îndoială, trebuie să fie vreo aventură nemaipomenit de grozavă și de primejdioasă, Sancho, în care va trebui să-mi arăt toată vrednicia și vitejia.

— Vai de păcatele mele, răspunse Sancho, dacă o fi cumva și aventura asta tot cu stafii, așa cum pare! Unde naiba să se mai găsească în trupul meu atîtea coaste care s-o poată îndura?

— Oricît or fi ele de stafii, zise don Quijote, nu le voi îngădui eu să se atingă măcar de-un fir de păr de-al tău, fie el și părul sumanului ce-l porți; căci, dacă și-au făcut rîs de tine data trecută, asta s-a întîmplat din pricină că n-am putut sări peste zidul curții; dar acuma sîntem în cîmp deschis, unde pot învîrti spada după cum îmi place.

— Dar dacă te-or fermeca și te-or înțepeni iar, cum au făcut data trecută, îl întîmpină Sancho, ce folos că sîntem sau nu sîntem în cîmp deschis?

— Cu toate acestea, îi întoarse don Quijote vorba, te rog, Sancho, să fii ceva mai tare de înger, că din ce-ai să vezi ai să înțelegi numaidecît cît de tare sînt eu.

— Oi fi și tare de înger dac-o vrea Dumnezeu! răspunse Sancho.

Și dîndu-se amîndoi la marginea drumului, începură să cerceteze din nou, cu luare-aminte, ce putea fi cu luminile acelea mișcătoare; și nu peste multă vreme descoperiră o mulțime de oameni în cămăși albe [1], la înfricoșătoarea vedere a cărora lui Sancho Panza i se scobori cu totul inima-n cizme și începură a-i clănțăni dinții, de parcă-l scuturau frigurile; iar clănțănitul dinților și tremuriciul îi sporiră și mai mult cînd văzură limpede ce era, căci zăriră ca la vreo douăzeci de oameni în cămașă, toți călări, cu torțe aprinse în mîini, pe urma cărora venea o lectică cernită cu zăbranic negru, iar după ea, alți șase oameni călări, îndoliați din cap și pînă la copitele catîrilor, căci se vedea cale de-o poștă că nu puteau fi cai, după cît de molîu pășeau. Drumeții în cămăși albe mergeau murmurînd ceva ca pentru ei, cu glas scăzut și tînguitor. Asemenea vedenie ciudată, la așa ceas tîrziu al nopții și în asemenea pustietăți, era de ajuns să-l vîre în sperieți pe Sancho, ba chiar și pe stăpînul său. Și așa s-ar fi și întîmplat de n-ar fi fost vorba de don Quijote,

---

[1] În original *encamisados*, cum se numeau cei ce luau parte la o *encamisada*, atac nocturn dat pe neașteptate împotriva inamicilor, în timpul căruia, pentru a se distinge între ei, atacatorii își puneau, peste armuri, un soi de cămăși albe, vizibile noaptea. Se mai numea *encamisada* și o petrecere nocturnă, cu caval, cadă și întreceri.

căci chiar cînd Sancho lăsase deoparte şi curaj şi tot, stăpînului său i se întîmplă întocmai de-a-ndoaselea, fiindcă în clipa aceea îi veni deodată în minte că nu putea fi vorba de altceva decît de vreo aventură de prin cărţile lui. Îşi închipui că lectica aceea era o năsălie, pe care trebuie să fi fost dus, mort sau rănit de moarte, vreun cavaler, a cărui ucidere doar el singur era în stare s-o răzbune; şi, fără să mai stea să piardă vremea, întinse lancea pe lîngă oblînc, se înfipse bine în scări şi se proţăpi în mijlocul drumului, dîrz şi hotărît să taie calea pelerinilor în cămăşi albe, care n-aveau cum trece prin altă parte. Iar cînd îi văzu la doi paşi, ridică glasul şi rosti:

— Staţi pe loc, cavaleri ori ce veţi fi fiind, şi daţi-mi socoteală cine sînteţi, de unde veniţi, încotro vă duceţi şi ce căraţi acolo, pe targă! Căci, după toate semnele, ori aţi făptuit vreo nelegiuire, ori aţi avut de îndurat vreuna, aşa că se cuvine şi e chiar nevoie ca eu s-o ştiu, fie pentru a vă pedepsi pentru răul săvîrşit, fie pentru a vă răzbuna de strîmbătatea îndurată.

— Sîntem grăbiţi, răspunse unul dintre cei cu cămaşă albă, şi hanul e departe, aşa că nu ne putem opri să-ţi dăm socoteală de-atîtea cîte ceri.

Şi dînd pinteni catîrului, trecu mai departe.

Se necăji grozav don Quijote de răspunsul acesta şi, apucînd catîrul de frîu, spuse:

— Opreşte-te şi învaţă să fii mai cuviincios! Dă-mi socoteală de ceea ce ţi-am cerut, că de nu, o s-aveţi de-a face cu mine.

Catîrul era nărăvaş, şi, luat de frîu, se sperie aşa de tare încît sări în două picioare şi-şi trînti călăreţul la pămînt. O slugă, care mergea pe jos, văzîndu-l pe cel în cămaşă albă căzînd, prinse a-l sudui pe don Quijote, care, apucat de furii, fără să mai aştepte altceva, întinse lancea pe lîngă oblînc şi se năpusti asupra unuia dintre cei îndoliaţi, rănindu-l grav şi doborîndu-l la pămînt; apoi, întorcîndu-se către ceilalţi, era lucru vrednic de văzut cu ce repeziciune îi ataca şi-i dădea de-a berbeleacul, încît parcă într-o clipă îi crescu-

seră aripi lui Rocinante, nu alta, după cît de uşurel şi de mîndru se învîrtea.

Toţi cei îmbrăcaţi în cămăşi albe erau oameni sfioşi şi neînarmaţi, aşa că spălară putina cît ai clipi şi începură a fugi pe cîmp, cu torţele aprinse în mînă, încît păreau nişte mascaţi din cei ce se văd în nopţile de carnaval sau de sărbătoare, nu altceva. Îndoliaţii, înfăşuraţi şi înfofoliţi în fustele lor negre şi-n sutane, n-aveau libertate de mişcare, aşa că don Quijote putu să-i ciomăgească în voie pe toţi şi să-i scoată din luptă ca vai de capul lor, fiindcă toţi credeau că nu era om, ci diavol din Tartar, care le ieşea înainte ca să le fure leşul pe care-l duceau pe năsălie.

Toate astea le privea Sancho, minunîndu-se cu cîtă înfocare se luptă stăpînul său şi spunîndu-şi în sine: « Nu mai încape îndoială, stăpînul ăsta al meu e chiar aşa de viteaz şi de vrednic cum spune el! »

O faclă rămăsese arzînd pe jos, alături de cel dintîi căzut, pe care-l trîntise catîrul, şi la lumina ei îl putu vedea pe don Quijote, care se apropie numaidecît de dînsul şi-i vîrî ţeapa lanciei sub nas, spunîndu-i să se dea prins, că de nu, îi pune capăt zilelor. La asta cel căzut răspunse:

— Sînt eu destul de prins şi-aşa, că nu mă pot mişca, fiindcă am un picior rupt. Aşa că te rog pe luminăţia-ta, dacă eşti cavaler creştin, să nu care cumva să mă ucizi şi să-ţi încarci sufletul c-un păcat şi mai mare, căci sînt teolog licenţiat [1] şi am fost hirotonisit de curînd diacon.

— Dar cine dracu te-a adus aicea, zise don Quijote, dacă eşti faţă bisericească?

— Cine? răspunse cel căzut. Ceasul rău!

— Te aşteaptă altul şi mai rău, urmă don Quijote, dacă nu-mi răspunzi la toate întrebările cîte ţi le-am pus adineauri.

---

[1] « ...*licenciado* »: grad universitar, între *bachiller* și *doctor*. Nu are aceeași valoare cu licența din universitățile moderne, care este ceea ce era bacalaureatul în Spania secolului de aur, ci e un grad mai înalt. Pe vremea lui Cervantes li se spunea licențiați tuturor celor ce purtau haine preoțești. « Haina face pe licențiat » (« *El habito le hace licenciado* »), sună un cunoscut proverb spaniol.

— Mi-e uşor să te mulţumesc, luminăţia-ta, răspunse licenţiatul, aşa că află măria-ta că, deşi am spus mai adineauri că sînt teolog licenţiat, nu-s decît bacalaureat şi mă numesc Alonso López. Sînt de fel din Alcobendas şi vin din cetatea Baezei [1], cu alţi unsprezece preoţi, cei care-au luat-o la fugă cu torţele aprinse, şi ne îndreptăm către cetatea Segoviei, întovărăşind un mort, purtat pe năsălia de colo, trupul unui cavaler răposat la Baeza, unde a fost ţinut pe catafalc în biserică; iar acuma, cum spun, îi ducem rămăşiţele la groapă, în cimitirul din Segovia, de unde era de felul lui.

— Și cine l-a omorît? întrebă don Quijote.

— Dumnezeu, prin mijlocirea unei febre eruptive, pe care i-a trimis-o, răspunse bacalaureatul.

— Dacă-i aşa, zise don Quijote, m-a scutit Domnul-Dumnezeul nostru de osteneala de-a mai răzbuna moartea acestui cavaler, cum s-ar fi cuvenit de l-ar fi omorît altcineva; dar, cum l-a răpus cine l-a răpus, nu pot decît să tac şi să-mi plec capul, căci tot aşa aş face şi de m-ar răpune pe mine. Vreau însă să ştii, cuvioşia-ta, că eu sînt un cavaler din La Mancha, pe nume don Quijote, iar slujba şi îndatorirea mea sînt să umblu prin lume, lecuind nefericirile şi îndreptînd strîmbătăţile.

— Nu ştiu cum o fi fiind cu îndreptarea strîmbătăţilor, zise bacalaureatul, că pe mine, unul, din drept cum eram, m-ai făcut strîmb, lăsîndu-mă c-un picior frînt, care n-are să se mai îndrepte cîte zile-oi avea; iar nefericirea de care m-ai lecuit nu-i alta decît că m-ai nefericit, în aşa chip încît voi rămîne sluţit pe viaţă; halal de-aşa aventură norocoasă ca întîlnirea mea cu dumneata, care umbli să-ţi cauţi norocul în aventuri!

---

[1] Cervantes plasează în orașul Baeza o ceremonie care a avut loc de fapt în 1593 la Úbeda — dacă e drept că aceasta i-a inspirat episodul de mai sus, cum pretind unii comentatori — şi anume, transportarea cadavrului lui Juan de Yepez (San Juan de la Cruz), cavaler, stareţ și poet de seamă, îngropat la Segovia după un drum plin de peripeţii. Din « febra pestilentă » de care se pomenește ceva mai jos s-a dedus, de către alţii, că e vorba totuși de alt cavaler, și anume de don Juan de Austria, născut la Segovia, în vreme ce Juan de la Cruz era din Fontiveros.

— Nu toate se întîmplă după același tipic, răspunse don Quijote. Cine strică dacă umblați cum umblarăți dumneavoastră, domnule bacalaureat Alonso López, noaptea în cearceafuri albe și cu faclele aprinse, mormăind rugăciuni și înfofoliți în sutane, că păreați alte alea și de pe ceea lume, așa că n-aveam cum să nu-mi fac datoria atacîndu-vă, și v-aș fi atacat chiar dac-aș fi știut cu tot dinadinsul că erați înșiși diavolii infernului, că drept asta v-am luat, și tot așa vă voi socoti cît voi trăi ! [1]

— Acuma, că tot a vrut soarta așa, zice bacalaureatul, mă rog din suflet de înălțimea-ta, señor cavaler rătăcitor, care-ai avut o atît de rătăcită purtare în ce mă privește, să faci bine și să m-ajuți a ieși de sub catîr, că mi-am prins un picior între scară și șa. [2]

— Acum te trezești să mi-o spui? zise don Quijote. Cît mai aveai de gînd s-aștepți pînă să-mi arăți care ți-e necazul?

Și-l strigă numaidecît pe Sancho Panza; dar acesta nu-și bătu capul să-i dea ascultare, căci era ocupat să ușureze o catîrcă de sacii pe care domnii aceia îi cărau burdușiți cum trebuie cu de-ale gurii. Sancho își făcu din suman un fel de glugă și, adunînd tot ce putu să încapă în ea, își încărcă măgarul, apoi dădu fuga, la strigătele stăpînului său, să-l ajute a-l trage pe domnul bacalaureat de sub catîr și, urcîndu-l din nou pe spinarea acestuia, îi puse în mînă facla, iar don Quijote îi spuse s-o ia înspre partea unde-i fugiseră tovarășii, cărora să le ceară iertare în numele său pentru jignirea adusă, căci nu stătuse în puterea lui să nu le-o fi făcut. Sancho îi zise și el:

— Dacă vor voi cumva domnii aceia să știe cine-a fost viteazul care le-a făcut-o, spune-le dumneata că nu-i altul

---

[1] Frază interpretată de unii comentatori drept o aluzie anticlericală: « ... *înșiși diavolii infernului, că drept asta v-am luat, și tot așa vă voi socoti cît voi trăi !* » ... e un fel de a-i califica, în genere, pe clerici.

[2] Inconsecvență a autorului. Reiese de aici că rănitul căzuse o dată cu catîrul, în vreme ce mai sus se spune că animalul își trîntise doar călărețul.

decît vestitul don Quijote de La Mancha, zis, cu alte nume, Cavalerul Tristei Figuri[1]!

După asta, bacalaureatul își văzu de drum, iar don Quijote îl întrebă pe Sancho ce-l făcuse să-i dea numele de Cavaler al Tristei Figuri atunci mai curînd decît altădată.

— Am să-ţi spun! răspunse Sancho. Fiindcă am stat să te privesc o bucată de vreme la lumina torţei pe care-o purta bietul drumeţ, şi, într-adevăr, măria-ta arăţi la chip mai rău decît te-am văzut de cînd te ştiu. Și se vede treaba că-i aşa fie din pricina ostenelii acestei lupte, fie din pricina lipsei măselelor şi a dinţilor.

— Nu-i asta, răspunse don Quijote, ci, de bună seamă, înţeleptului în sarcina căruia cade slovenirea hronicului isprăvilor mele trebuie să i se fi părut cu cale să-mi iau şi eu vreun nume, aşa cum îşi luau toţi cavalerii vremurilor trecute: care se numea Cavalerul Spadei Înflăcărate, care-şi zicea al Inorogului, care al Domniţelor, care al Păsării Măiestre, care al Balaurului, care al Morţii. Și sub aceste porecle şi embleme erau cunoscuţi pe tot rotogolul pămîntului; aşa că acel înţelept, cum ziceam, îţi va fi pus pe limbă şi-ţi va fi şoptit acum să-mi dai numele de Cavaler al Tristei Figuri, cum am de gînd să-mi zic de-aici încolo; şi, ca să mă prindă mai bine asemenea poreclă, m-am gîndit să dau să-mi zugrăvească pe scut, cînd oi avea răgaz, o figură cît se poate de tristă.

— N-ai de ce strica timp şi bani dînd să-ţi facă asemenea figură, zise Sancho, căci tot ce ai de făcut luminăţia-ta este să ţi-o descoperi pe cea pe care-o ai şi să-ţi arăţi obrazul acelora care, privindu-ţi-l, n-o să mai aibă nevoie de alt

---

[1] Astăzi, « o tristă figură » nu mai înseamnă, în spanioleşte, ca pe vremea lui Cervantes, un chip cu totul nearătos şi vădind doar semne de suferinţă, aşa cum era cel al lui don Quijote în ziua cînd i-a sugerat lui Sancho epitetul. Pe atunci se spunea aşa în chip frecvent despre cei ce nu aveau un aer prea înfloritor. Rodríguez Marín citează memoriile licenţiatului Gregorio Tovar, din secolul al XVI-lea, care, căutînd să placă superiorilor săi bisericeşti şi să pară auster, îşi lăsase barba să-i crească şi nu-şi scotea nici la gît gulerul şi nici la mîneci manşetele cămăşii, aşa că avea o « tristă figură » şi rîdea singur de aspectul său cînd se închidea în casă, fără să-l vadă nimeni...

nimic, căci şi fără icoană zugrăvită ori scut te-or numi tot Cavaler al Tristei Figuri; şi crede-mă, că nu-ţi mint, îţi dau cuvîntul meu, stăpîne (fie zis sub chip de glumă), că nu arăţi de loc bine, cît eşti de flămînd şi de ştirb de cînd ţi-au zburat măselele, aşa că, după cum ţi-am mai spus, poţi să te lipseşti foarte bine de întristătoarea zugrăveală.

Don Quijote rîse de hazul lui Sancho; cu toate acestea, hotărî să-şi spună aşa cum îl numise el şi să-şi dea la zugrăvit scutul, cu emblemă, cum şi-o închipuise. Spuse deci:

— Înţeleg, Sancho, să fiu excomunicat pentru c-am ridicat cu silnicie mîna asupra celor sfinte, *juxta illud, sic vis suadente diavolo*. etc. [1], cu toate că ştiu bine că n-am ridicat mîna, ci lancea; cu atît mai mult cu cît nici prin gînd nu-mi trecea că, în felul acesta, jignesc niscai preoţi ori lucruri de-ale bisericii, pe care-o respect şi-o venerez ca un catolic drept-credincios şi bun creştin ce sînt, ci socoteam că atac stafii şi năluci de pe ceea lume. Şi chiar dac-ar fi să fie aşa, ţin minte bine ce i s-a întîmplat Cidului Ruy Diáz cînd a sfărîmat scaunul ambasadorului acelui rege dinaintea sanctităţii-sale papa, lucru pentru care fu excomunicat, şi se purtă, cu toate astea, bunul Rodrigo de Bivar, în ziua aceea, ca un preacinstit şi viteaz cavaler.

Auzind toate acestea, bacalaureatul plecă, fără să mai răspundă un cuvînt, aşa cum s-a povestit mai sus.

Don Quijote ar fi avut chef să se uite dacă leşul dus pe năsălie era schelet sau nu, dar Sancho nu consimţi şi zise:

— Señor, luminăţia-ta ai pus capăt acestei primejdioase aventuri cît se poate mai spre folosul tău, din toate la cîte

---

[1] Pasajul începînd de la: « *Înţeleg, Sancho, să fiu excomunicat*... » lipsea din ediţia princeps, care în locul acesta transcria vorbele lui Sancho: « *Uitam să-ţi spun să bagi bine de seamă înălţimea-ta că poţi fi excomunicat, fiindc-ai ridicat cu silnicie mîna asupra unor lucruri sfinte*; juxta illud si quis suadente diavolo... *etc.* » « *Nu pricep lătineasca asta, răspunse don Quijote, dar ştiu bine că n-am ridicat mîna, ci lancea* » ş.a.m.d. Ediţia a doua urmată de toate celelalte, fac ca fraza latină, citată din hotărîrile Conciliului de la Trento (pe care nu era logic s-o rostească Sancho şi să n-o priceapă don Quijote), să treacă în gura acestuia din urmă. Pasajul a fost de asemenea interpretat ca fiind, în ciuda declaraţiilor exprese de fidelitate faţă de biserică pe care le conţine, profund anticlerical şi antiecleziastic.

am fost de față. Dar oamenii ăștia, cu toate că înfrînți și puși pe fugă, s-ar prea putea să-și dea seama în cele din urmă că n-au fost învinși decît de un om singur, așa că, mînioși și rușinați de una ca asta, să caute a-și veni în fire și să umble după noi, ca să ne dea de cheltuială: măgarul stă gata pregătit, muntele-i aproape, foamea ne dă ghes; n-avem altceva de făcut decît să ne retragem mărind pasul, și, vorba ceea: mortul sub zăbranic și viii la praznic!

Și, mînîndu-și măgarul înainte, își rugă stăpînul să-l urmeze, iar acesta, părîndu-i-se că avea dreptate Sancho, fără să mai caute a-i răspunde ceva, îl urmă. Și nu după multă vreme, umblînd ei printre două dealuri, se pomeniră într-o văioagă tăinuită și largă, unde descălecară, iar Sancho își ușură măgarul de povară. Apoi, lungiți pe iarbă verde, cum foamea e cel mai bun bucătar, își luară gustarea de dimineață, prînziră, ujinară și cinară totdeodată, mulțumindu-și stomacurile cu mai bine de-o desagă de mîncare rece, din cele pe care domnii preoți, sveștanicii răposatului (tagmă de oameni care foarte rareori uită să se îngrijească de sufletelul lor), le încărcaseră pe catîrul ce le slujea drept cămară. Dar îi pîndea altă pacoste, pe care Sancho o găsi mai grea decît toate celelalte, și anume, că n-aveau nici vin de băut și nici măcar apă ca să-și răcorească gîtlejul; și cum setea îi încolțea, Sancho, văzînd că pajiștea pe care poposiseră era acoperită de iarbă verde și deasă, rosti ceea ce se va vedea în capitolul următor.

Capitolul XX

Despre nemaivăzuta și nemaiauzita aventură dusă la capăt fără nici o primejdie de vestitul și viteazul don Quijote de La Mancha, unicul pe lume care-ar fi putut-o sfîrși într-așa chip

— Nu-i cu putință, stăpîne, ca iarba asta să nu fie mărturie că pe-aici prin preajmă se va fi aflînd vreo fîntînă ori vreun rîu în stare s-o hrănească, așa că nu-i rău să mergem ceva

mai încolo, că poate dăm de vreun loc unde să ne putem potoli înfricoşata sete care ne chinuie; fiindcă, nu mai încape îndoială, mai rău e să-ţi fie sete decît foame!

Lui don Quijote sfatul i se păru bun şi, luîndu-l pe Rocinante de frîu, aşa cum Sancho îşi luă măgarul de căpăstru, după ce-i pusese în spinare rămăşiţele ospăţului, o porniră pe pajişte în sus, bîjbîind, căci bezna nopţii nu le îngăduia să vadă nimic; dar nu făcuseră nici două sute de paşi, cînd le ajunse la ureche un vuiet mare, ca de ape care-ar cădea de pe nişte stînci înalte şi drepte. Vuietul îi înveseli cum nu se mai poate; însă, oprindu-se să asculte din ce parte venea, auziră deodată alt zgomot, care le înecă plăcerea pricinuită de apropierea apei, şi mai cu seamă lui Sancho, care era de felul lui fricos şi slab de înger. Auziră, aşadar, nişte zgomote cadenţate şi un anumit scrîşnet de fiare şi de lanţuri care, întovărăşite de vuietul furios al apei, ar fi putut vîrî spaima în inima oricui dacă n-ar fi fost vorba de don Quijote. Noaptea era, cum am mai spus, întunecoasă, şi acolo unde se hotărîseră ei să pătrundă era un pîlc de arbori înalţi, al căror frunziş, clătinat de vîntul uşor, scotea un foşnet domol şi înspăimîntător în acelaşi timp, în aşa chip încît singurătatea, locul, bezna, vuietul apei şi şuierul vîntului prin frunze, toate acestea le sporeau frica şi-i îngrozeau, mai cu seamă cînd văzură că nici pocnetele nu încetau, nici vîntul n-adormea, nici dimineaţă nu se mai făcea, mai adăugîndu-se la toate acestea şi necunoaşterea locului unde se aflau.

Dar don Quijote, pe potriva inimii sale năvalnice, sări pe Rocinante şi, cu scutul pe braţ, întinse lancea pe lîngă oblînc şi zise:

— Prietene Sancho, află că m-am născut, din voinţa cerurilor, în vîrsta asta de fier în care trăim, ca să pot reînvia în vremea ei vîrsta de aur, sau « vîrsta aurită », cum i se zice de obicei. Eu sînt cel căruia i-au fost puse deoparte primejdiile, faptele mari, isprăvile de vitejie; eu sînt, mai spun o dată, cel care trebuie să reînvie pe cavalerii « Mesei rotunde », pe cei doisprezece pairi ai Franciei şi pe cei

Nouă Cavaleri ai Faimei, cel care va face să fie daţi uitării Platirii, Tablanţii, Olivanţii şi Tiranţii, cavalerii lui Phebus şi Belianíşii, şi toată droaia de vestiţi cavaleri rătăcitori ai vremurilor trecute, săvîrşind, în cele în care trăim, asemenea minunăţii, isprăvi nemaiauzite şi fapte mari de arme, încît să le întunece pe cele mai strălucite din cîte-au făcut ei. Ia seama bine, credinciosul meu scutier, la beznele nopţii acesteia, la ciudata ei linişte, la foşnetul surd şi nedesluşit al acestor copaci, la vuietul înfricoşător al apei pe care am pornit s-o căutăm, şi care pare că se azvîrle din înaltul Munţilor Lunii [1], rostogolindu-se în jos; ia seama, în fine, la neîncetatele pocnete care ne sparg urechile şi ne lasă încremeniţi, toate lucruri care, luate laolaltă şi fiecare în parte, n-au nevoie de altele ca să vîre spaima, temerea şi groaza în sufletul oricui, fie el şi zeul Marte însuşi, şi cu atît mai mult în inima unuia care nu e deprins cu asemenea împrejurări şi aventuri. Căci toate cîte ţi le-am zugrăvit aici dau aripi vitejiei mele, deşteptînd-o, că-mi şi simt inima în piept arzînd de dorinţa de-a înfrunta aventura, oricît de anevoioasă ar părea ea. Aşa că strînge puţin chingile lui Rocinante şi rămîi cu Dumnezeu! Aşteaptă-mă aici pînă se împlinesc trei zile, dar nu mai mult, iar la capătul lor, dacă nu mă întorc, te poţi întoarce la noi în sat, şi de aici, drept recunoştinţă faţă de mine, dacă vrei să-mi faci asemenea bine, repede-te pînă la Toboso, unde-i vei spune neasemuitei mele stăpîne Dulcinea că robitul cavaler al ei şi-a găsit moartea săvîrşind fapte care să-l facă vrednic a-şi putea zice rob al ei.

Auzind Sancho vorbele acestea ale stăpînului, prinse a plînge, înduioşat cum nu se mai poate, şi a-i zice:

— Doamne şi stăpîne, nu ştiu de ce vrei cu tot dinadinsul luminăţia-ta să te vîri într-o aventură aşa de înfricoşătoare ca asta. Acuma-i noapte, pe-aici nu-i nimeni să ne vadă, aşa că putem foarte bine face calea-ntoarsă, îndepărtîndu-ne

---

[1] E vorba aici de înălţimile din Etiopia, unde cei vechi socoteau că-şi are Nilul izvoarele şi unde de fapt se află cataractele acestui fluviu.

de primejdie, chiar de-ar fi să nu bem trei zile nici un strop de apă; şi, cum n-are cine ne vedea, n-are să aibă nici cine să ne socotească mişei. Unde mai pui că l-am auzit eu, cu urechile mele, pe preotul de la noi din sat, pe care măria-ta îl cunoşti foarte bine, predicînd că cine caută primejdie în primejdie piere; aşa că nu faci bine ispitindu-l pe Dumnezeu şi azvîrlindu-te aşa, fără nici o socoteală, într-o asemenea ispravă, din care doar printr-o minune de s-o întîmpla să scapi. Ajungă-ţi cele săvîrşite de ceruri spre mîntuirea măriei-tale, cînd te-a ferit să fii dat în tărbacă cum am fost dat eu şi cînd te-a scos biruitor, slobod şi teafăr dintre atîţia vrăjmaşi cîţi îl întovărăşeau pe răposat. Și dacă tot ce-ţi spusei eu aici nu-ţi moaie inima împietrită şi nu ţi-o îmblînzeşte, îmblînzească-ţi-o măcar gîndul şi încredinţarea că nici nu te-ai depărta bine măria-ta, şi eu, de frică, mi-aş şi da duhul cui naiba ar avea chef să mi-l ia! Mi-am lăsat ogorul în părăsire şi m-am lepădat de copii şi de muiere ca să vin să-ţi slujesc măriei-tale, socotind că aşa oi fi mai cîştigat, şi nu mai păgubit; dar cum lăcomia pierde omenia, mi-au pierit şi mie toate nădejdile, căci, cînd îmi ziceam şi eu mai cu foc c-a venit clipa să pun mîna pe blestemata şi prăpădita aceea de insulă, pe care măria-ta mi-ai tot făgăduit-o de-o sută de ori, ce văd? că-n locul ei, şi ca să mă despăgubeşti, acuma vrei să mă laşi singur într-o pustietate pe unde picior de om n-a călcat! Pentru Dumnezeu, unul atotţiitorul, stăpîne, să nu-mi faci mie asemenea lucru! Iar dacă n-ăi vrea şi n-ăi vrea măria-ta, în ruptul capului, să te laşi păgubaş de asemenea ispravă, amîn-o cel puţin pînă mîine dimineaţă, că, după toate semnele pe care le-am deprins pe cînd eram cioban, de-aci şi pîn' s-o crăpa de ziuă să tot fie trei ceasuri, căci botul Ursei e taman deasupra capetelor noastre, iar miezul nopţii e atunci cînd ajunge în dreptul mîinii stîngi.

— Cum poţi tu, Sancho, zise don Quijote, să vezi în dreptul cărei mîini este, acolo unde-o fi el, botul sau ceafa aceea de care-mi vorbeşti, cînd noaptea-i așa de neagră, că nu se vede pe tot cerul nici măcar o stea?

— Aşa o fi, răspunse Sancho, dar frica are-o mulţime de ochi şi vede pînă-n măruntaiele pămîntului, aşa că poate vedea şi pînă-n înaltul cerului, mai ales că am cuvînt să cred că nu mai poate fi mult pînă la ziuă.

— Mult, nemult, îi întoarse don Quijote vorba, nu vreau să se poată spune despre mine, acum sau altă dată, că lacrimi sau rugăminţi m-au îndepărtat de la săvîrşirea celor ce eram dator să săvîrşesc ca un adevărat cavaler ce sînt, aşa că te rog, Sancho, să taci din gură, fiindcă Dumnezeu, care mi-a strecurat în inimă dorul de-a înfrunta pe loc această nemaivăzută şi înfricoşătoare aventură, va avea el grijă să mă mîntuie şi să-ţi aline şi ţie jalea. Tot ce ai de făcut mai bun este să strîngi bine chingile lui Rocinante şi să rămîi aici, căci mă voi întoarce curînd, viu sau mort!

Sancho, văzînd voinţa nestrămutată a stăpînului său şi dîndu-şi seama ce puţină trecere aveau la el lacrimile, sfaturile şi rugăminţile sale, hotărî să se folosească de un vicleşug ca să-l silească să aştepte pînă la ziuă, dacă i-o izbuti. Şi aşa, pe cînd strîngea el chingile calului, fără să-l simtă don Quijote, legă binişor, cu căpăstrul măgarului, amîndouă picioarele lui Rocinante, în aşa fel încît, atunci cînd don Quijote dădu s-o pornească, ia-o din loc dacă poţi!. căci calul nu se putea urni decît berbeceşte.

Văzînd Sancho Panza că-i izbutise vicleşugul, spuse:

— Iaca, stăpîne, s-a îndurat cerul de lacrimile şi rugăminţile mele şi-a orînduit să nu se poată clinti din loc Rocinante. Iar dacă ai de gînd să te încăpăţînezi şi să-ţi tot înfigi pintenii în coastele lui ca acuma, s-ar putea să-ţi atragi urgia soartei pe cap şi să dai cu barda-n Dumnezeu, cum zice o vorbă.

În vremea asta, pe don Quijote numai cît nu-l lovea damblaua; dar cu cît dădea mai vîrtos pinteni calului, cu atît îl putea clinti din loc mai puţin, aşa că, fără să bănuiască măcar că Rocinante era împiedicat, găsi cu cale să se potolească şi să aştepte ori revărsatul zorilor, ori descotonogirea calului, încredinţat, fără îndoială, că din cu totul altă pricină

decît din vicleşugul lui Sancho îi venea acestuia înţepeneala Aşa că zise:

— Dacă-i aşa, Sancho, şi dacă Rocinante nu se poate urni din loc, mă mulţumesc s-aştept pînă ce-mi va surîde aurora dimineţii, cu toate că eu voi plînge fiecare clipă cît ea va întîrzia să se arate!

— Ce să plîngi? răspunse Sancho. Las', că te înveselesc eu, măria-ta, istorisindu-ţi la poveşti pînă ce s-o crăpa de ziuă, dacă nu-i vrea cumva mai bine să descaleci şi să tragi un pui de somn pe iarbă verde, cum îi obiceiul cavalerilor rătăcitori, ca să nu fii gata ostenit cînd te-o apuca dimineaţa şi-o veni vremea s-o porneşti în aventura asta fără de pereche, care te aşteaptă.

— Cui spui tu să descalece? Cui îi spui să doarmă? rosti don Quijote. Oi fi făcînd eu cumva parte din rîndul cavalerilor acelora care adorm cînd se văd în primejdie? N-ai decît să dormi tu, care te-ai născut ca să dormi pe lumea asta, ori fă ce ţi-o plăcea, căci eu oi face ce-oi crede că se potriveşte mai bine cu rostul meu pe pămînt.

— Nu te supăra, măria-ta, stăpîne, răspunse Sancho, că nu de asta ţi-am spus eu ce ţi-am spus!

Şi, apropiindu-se de dînsul, îi vîrî o mînă pe după oblînc şi cealaltă pe după partea de dindărăt a şeii, aşa fel că rămase locului, îmbrăţişînd piciorul stîng al stăpînului său, fără să îndrăznească a se depărta de acesta nici măcar cu o palmă, atît de mare era spaima care-i intrase în oase la auzul pocnetelor ce răsunau într-una, unul după altul.

Don Quijote îi spuse să înceapă a-i povesti ceva ca să-i mai treacă de urît, aşa cum îi făgăduise; la care Sancho îi răspunse c-ar face-o cu dragă inimă dacă l-ar mai slăbi frica, stîrnită de ceea ce auzea.

— Cu toate astea, am să mă silesc să-ţi povestesc o istorie, pe care, de-oi putea s-o duc la capăt fără să mă întrerupă nimeni, ai să zici şi măria-ta că e cea mai frumoasă poveste de pe lume; şi ia aminte, luminăţia-ta, că încep: A fost odată ca niciodată, că dacă n-ar fi, nu s-ar povesti. Ce-o fi să fie bine, nouă tuturora să ne fie hărăzit, iar răul cîştige-l

cine-o umbla cu luminarea să-l caute. Mai întîi și-ntîi, se cuvine să recunoști și măria-ta, stăpîne, că felul cum își începeau cei vechi istoriile nu-i chiar așa cum s-ar cuveni să fie, fiindcă este o vorbă, spusă de Catón Zonzorino [1] romanul, care zice: « Și nenorocirea fie pentru cine o caută » [2], vorbă care se potrivește aici ca un inel în deget, ca să se astîmpere luminăția-ta și să stea binișor, nemaiumblînd după potcoave de cai morți niciîncotrova, ci făcînd calea-ntoarsă și îngăduind să ne luăm tălpășița pe altă potecă, fiindcă nu ne silește nimic și nimeni s-o urmăm pe asta, unde atîtea spaime ne fac să ne sară inima.

— Dă-i înainte cu povestirea, Sancho, zise don Quijote, și lasă-mi mie grija drumului pe care-l avem de urmat.

— Și cum ziceam, urmă Sancho, într-un sat din Estremadura era un cioban de capre, vreau să zic unul care umbla cu caprele la păscut, și păstorul sau ciobanul ăsta, cum zic, din povestea mea, se numea Lope Ruiz; și Lope Ruiz ăsta era îndrăgostit de o ciobăniță pe care o chema Torralba; care ciobăniță numită Torralba era fiica unui baci putred de bogat; și baciul ăsta bogat.

— Dacă așa știi tu să povestești poveștile, Sancho, îi curmă vorba don Quijote, spunînd de cîte două ori tot ce spui, n-ajungi la capăt nici peste două zile; spune-o mai cu rost și povestește-o ca un om cu scaun la cap; iar de nu poți, mai bine nu mai povesti nimic.

— Așa cum ai văzut că povestesc eu, răspunse Sancho, așa se povestesc acolo de unde sînt eu toate snoavele, și altcum nici eu nu mă pricep să istorisesc, și nici domnia-ta nu faci bine cînd îmi ceri să scornesc acuma, pe loc, obiceiuri nemaiobișnuite.

---

[1] « *Catón Zonzorino* » (citește: Sonsorino): pronunțare alterată din Cato Censorino (citește: Sensorino). Referire la Cato Cenzorul. E însă nefiresc ca Sancho, care nu-i putea pronunța nici numele, să-i cunoască și să-i citeze sentențele.

[2] Formula a devenit tradițională și era obișnuită la începutul povestirilor populare; uneori se spunea: « *El mal para los moros y el bien para nosotros.* » — « Cele rele pe capul maurilor și cele bune pentru noi ».

— Zi-o cum ăi vrea, răspunse don Quijote, căci, cum soarta mă sileşte să te ascult, dă-i înainte!

— Care va să zică, stăpîne drag inimii mele, îşi urmă Sancho vorba, aşa cum ţi-am spus, era păstorul ăsta de capre îndrăgostit mort de Torralba ciobăniţa, care era o fetică dolofană, greu de îmblînzit şi cam băieţoasă, ba chiar mai avea şi-o umbră de mustăcioară pe buze, că parc-o şi văd.

— Prin urmare, ai cunoscut-o? îl întrebă don Quijote.

— N-am cunoscut-o, răspunse Sancho, dar cine mi-a povestit mie povestea asta mi-a spus că era aşa de adevărată şi de sigură, încît putea foarte bine, ori de cîte ori o povestea altuia, să susţină şi să jure că văzuse cu ochii lui toate cîte le înşira. Aşa că, trece o zi, vine alta, şi Dracul, care nu doarme şi care în toate îşi vîră coada, face el ce face, şi numai ce se schimbă marea dragoste pe care i-o purta păstoriţei păstorul în ură curată şi în rea-voinţă; şi zic gurile rele că pricina erau o mulţime de prilejuri de gelozie pe care i le dăduse ea, tot sărind la pîrleazuri prin pogheazuri şi călcînd hatul de-a latul; şi pînă într-atîta ajunse să-i poarte de-atunci pică păstorul, încît, ca să n-o mai vadă, îşi luă lumea-n cap şi-şi părăsi ţara, plecînd acolo unde n-avea să mai dea ochi cu ea niciodată; iar Torralba, cum se văzu dispreţuită de Lope, pe loc îi şi căzu el cu tronc şi i se aprinseră călcîiele după dînsul, îndrăgindu-l aşa cum nu-l îndrăgise niciodată.

— Aşa-i firea femeilor, zise don Quijote. Îşi bat joc de cine le iubeşte şi iubesc pe cine-şi bate joc de ele. Treci mai departe, Sancho!

— Se întîmplă deci, urmă Sancho, să treacă păstorul de la gînd la fapte şi, mînîndu-şi din urmă caprele, s-o pornească pe cîmpiile Estremadurei, ca să treacă în regatul Portugaliei. Torralba, cum află de una ca asta, îi luă urma şi merse după el pe jos, desculţă, cale lungă să-i ajungă, cu un toiag într-o mînă şi cu desagii pe umăr, purtînd în ei, cum zice povestea, un ciob de oglinjoară şi un dărab de pieptene, pe lîngă nu mai ştiu ce şip cu iruri de dat pe obraz. Dar n-avea decît să-şi ia ce şi-o fi luat, că nu-mi

bat eu acuma capul ca să-i dau de rost; tot ce mai spun e că ajunse, cică, păstorul cu turma lui pe malul rîului Guadiana, pe care trebuia să-l treacă, și în vara aceea crescuseră apele, aproape revărsîndu-se din matcă, și acolo unde ajunsese el nu era nici luntre, nici corabie, nici cine să-i treacă, pe el și turma lui, de cealaltă parte, lucru de care se necăji grozav, pentru că vedea cum se apropie din ce în ce Torralba, care știa el bine că avea să-l plictisească cu rugămințile și cu lacrimile ei, pînă o să i se facă lehamite de viață, nu alta. Dar tot uitîndu-se el așa, în sus și-n jos, zări un pescar care avea alături o barcă, dar atît de mică, încît abia dacă puteau încăpea într-însa un om și-o capră; cu toate astea intră în vorbă cu dînsul și se tîrgui ca să-i treacă dincolo pe el și cele trei sute de capre cîte mîna din urmă. Intră pescarul în lotcă și trecu o capră; se întoarse, și mai trecu una; și făcu iar calea întoarsă, și luă să treacă alta. Ține măria-ta socoteală de caprele pe care le tot trece pescarul, că dacă uităm una, gata cu povestea, și n-am cum mai spune o vorbuliță dintr-însa! Cum ziceam, așadar, cică vadul rîului de cealaltă parte, unde trebuia să dea jos caprele, era tare mîlos și luneca, așa că bietul pescar n-avea încotro și trebuia să zăbovească o grămadă de vreme tot ducîndu-se și întorcîndu-se. În ciuda zăbavei, se întoarse să ia altă capră, și pe urmă alta, și încă una.

— Să zicem că le-a trecut pe toate, îl întrerupse don Quijote, și mai lasă-te de atîta du-te-vino, că așa cum ai început, nu-i mai dai de capăt nici într-un an.

— Pe cîte a apucat să le treacă pînă acuma? întrebă Sancho.

— Dracu le mai știe! răspunse don Quijote.

— Ce-ți spuneam eu? Trebuia să-mi închipui că așa are să se întîmple! Atunci, gata și povestea, zău așa, că nu mai am cum să istorisesc mai departe. [1]

---

[1] Povestea spusă de Sancho e foarte veche și foarte răspîndită prin tradiție orală. Ea a putut fi auzită de Cervantes de-a dreptul din gura unui om din popor, sau a putut fi luată din volumul *Cento novelle antiche* (*O sută de povestiri vechi*), apărut în 1571 în italienește.

— Cum se poate una ca asta? întrebă don Quijote. Atîta însemnătate are pentru snoava asta să ţii socoteala caprelor care au trecut, de-a fir-în-păr, că dacă greşeşti cu una la numărătoare, nu mai poţi urma cu istorisirea?

— Chiar aşa, stăpîne! Cu nici un chip! răspunse Sancho. Fiindcă nici n-am apucat bine să te întreb pe măria-ta cîte capre trecuseră, şi nici nu mi-ai răspuns bine că habar n-ai, cînd într-o clipă mi-a ieşit din cap tot ce-mi mai rămînea de spus, şi pe cinstea mea că era cum nu se poate mai desfătătoare şi mai hazlie snoava!

— Care va să zică, reluă don Quijote, s-a sfîrşit cu ea?

— Mai sfîrşită nu-i nici mama! zise Sancho.

— Drept să-ţi spun, îi răspunse don Quijote, ce mi-ai povestit tu acuma e una din cele mai noi snoave, povestiri sau istorii ce-i puteau da vreodată prin gînd unui om de pe lumea asta, şi asemenea chip de-a povesti şi de-a lăsa povestea baltă nici nu s-a mai văzut şi nici nu se va mai vedea cît om trăi, cu toate că nu prea mă aşteptam eu să iasă altceva mai bun din capul tău! Dar nu mă mir de fel, pentru că, de bună seamă, pocniturile astea, care nu mai contenesc, trebuie să-ţi fi năucit minţile.

— Se prea poate, răspunse Sancho. Dar eu ştiu una şi bună în privinţa snoavei mele: că nu mai e nimic de spus, fiindcă se sfîrşeşte chiar în locul unde începe să se încurce socoteala caprelor trecute dincolo de rîu.

— Sfîrşească-se dracului, unde are poftă, zise don Quijote, şi hai să vedem mai bine dacă nu-l putem urni pe Rocinante!

Şi începu din nou să-i dea pinteni, iar calul să ţopăie şi să rămînă pe loc, aşa de bine era legat. În vremea asta, fie din pricina răcorii ce anunţa venirea dimineţii, fie pentru că mîncase lucruri care te dezleagă la burtă, fie că era o nevoie firească (lucrul cel mai de crezut dintre toate), lui Sancho îi veni cheful şi pofta să facă ceea ce nu putea face altul în locul lui, dar atîta frică îi intrase în oase, că nu îndrăznea să se depărteze de stăpînul său nici de-o palmă. Pe de altă parte, să-i treacă prin gînd a nu face ceea ce avea nevoie,

nu era nici atîta cu putinţă, aşa că, neavînd cum s-o dreagă el ca să se uşureze, altfel decît scoţîndu-şi mîna dreaptă de sub partea dindărăt a şeii stăpînului său ca să-şi dezlege binişor şi fără nici un zgomot brăcinarul, care-i ţinea nădragii singurel, fără alt ajutor, şi să-i desfacă nodul, îi căzură numaidecît nădragii în vine şi-i rămaseră ca două lanţuri de ocnaş; în vremea asta îşi suflecă poalele cămăşii cît putu mai bine şi-şi scoase în afară amîndouă bucile, care nu prea erau micşoare. După ce făcu treaba asta, care, după cum credea el, era tot ce-avea de făcut ca să iasă din strîmtorarea aceea straşnică şi din tremurul de moarte care-l apucase, intră în altă încurcătură, şi mai mare, căci începu să i se pară că n-avea cum să se mişte din loc fără să facă zgomot, aşa că începu a strînge din dinţi şi din umeri, ţinîndu-şi cît putea mai mult răsuflarea. Dar, cu toate aceste măsuri de prevedere, n-avu noroc, căci, la urma urmei, tot nu putu să nu dea drumul unui sunet, cu totul deosebit de cele care-i băgaseră lui atîta frică-n oase; don Quijote îl auzi şi întrebă:

— Ce zgomot e ăsta, Sancho?

— Nu ştiu, stăpîne, răspunse acesta. Trebuie să fie ceva nou, căci aventurile, bune sau rele, niciodată nu se iscă dintr-o nimica toată.[1]

Se sili apoi să-şi mai încerce încă o dată norocul şi izbuti atît de bine, încît, fără alt zgomot şi fără atîta tulburare ca mai înainte, se pomeni uşurat de povara care-i pricinuise un asemenea necaz.

Dar cum don Quijote avea simţul mirosului tot atît de viu ca şi pe cel al auzului, iar Sancho era atît de lipit de dînsul încît părea cusut de pulpa lui, aburii veneau în linie aproape dreaptă pînă sus şi nu puteau să nu-i ajungă pe la nas; şi de-abia-i ajunseseră, că el îi şi veni nasului într-aju-

---

[1] În original « ...*nunca comienzen por poco*»: fraza a fost interpretată de Clemencín fie drept «*siempre comienzen por poco*» (totdeauna încep din nimica toată), fie drept «*nunca comienzen por mucho*» (niciodată nu încep din cine ştie ce mare lucru). Harzenbusch socoteşte că trebuie înlocuit *por* prin *para:* « ...niciodată nu încep pentru (a ajunge la) puţin lucru ». Pasajul rămîne obscur.

tor, strîngîndu-şi-l între cele două degete de la mînă şi rostind aşa, cam fornăit:

— Pare-mi-se, Sancho, că ţi-e frică din cale-afară.

— Da, mi-e tare frică, răspunse Sancho, dar din ce vezi măria-ta asta acuma, mai curînd decît altă dată?

— Din faptul că acum, mai curînd decît altă dată, miroşi, şi nu a ambră, răspunse don Quijote.

— Se prea poate, zise Sancho, dar nu-s eu de vină, ci măria-ta, care mă porţi la un ceas ca ăsta pe unde şi-a înţărcat dracu copiii.

— Dă-te cu trei-patru paşi mai încolo, prietene, zise don Quijote (la fel de fornăit şi fără să-şi descleşteze degetele de pe nări), iar de-aci încolo ai mai multă grijă de tine însuţi şi de ceea ce-mi datorezi, că numai prea marea mea îngăduinţă şi faptul că mă pun pe picior de egalitate cu tine e pricina acestei lipse de respect.

— Pun rămăşag, îi întoarse Sancho vorba, că luminăţiei-tale i s-a năzărit că voi fi slobozit eu, din mine, ceva ce nu se cade.

— Sînt lucruri pe care e mai bine să le trecem sub tăcere, prietene Sancho, răspunse don Quijote.

În convorbiri ca acestea şi altele asemenea îşi trecură noaptea stăpîn şi slugă. Şi cînd văzu Sancho că dimineaţa se apropia cu paşi repezi, dezlegă binişor picioarele lui Rocinante şi-şi legă nădragii la loc. Rocinante, cum se simţi slobod — cu toate că de felul lui nu era prea năbădăios — parcă mîncase jăratic, aşa începu a azvîrli din copite, fiindcă de curbete şi volte, s-avem iertăciune, nu putea fi vorba, căci nu era învăţat să facă.

Văzînd deci don Quijote că Rocinante începuse a mişca, luă asta drept semn bun şi-şi închipui că era chiar semnalul începutului înfricoşatei sale aventuri.

În vremea asta se făcuse ziuă de-a binelea şi lucrurile se vedeau limpede, iar don Quijote băgă de seamă că se afla între nişte copaci înalţi, care erau castani, arbori cu umbra deasă. Auzí, de asemeni, că pocnetele nu încetaseră, dar nu putu vedea cine le pricinuieşte, aşa că, fără să mai stea

la gînduri, îşi înfipse pintenii în Rocinante şi, luîndu-şi încă o dată rămas bun de la Sancho, îi porunci să-l aştepte acolo pe loc; trei zile cel mult, aşa cum îi mai spusese o dată, şi dacă la capătul lor nu se va fi întors, să fie încredinţat că Dumnezeu voise să i se sfîrşească zilele în această primejdioasă aventură. Îi mai aminti o dată mesajul şi solia pe care trebuia s-o ducă în numele lui doamnei şi stăpînei sale Dulcinea, iar în ceea ce priveşte simbria slujbei, să nu-şi facă griji, pentru că el, înainte de-a pleca din satul lor, îşi lăsase făcut testamentul, prin care se va vedea dăruit cu toată suma la care i se ridica simbria pentru cîtă vreme ar fi fost să-l slujească; dar că, dacă vrea Dumnezeu să-l mîntuie şi să-l treacă peste primejdia aceea teafăr sănătos şi fără vreun necaz, se putea socoti, mai mult ca sigur, stăpînul insulei făgăduite. Din nou se puse Sancho pe plîns cînd auzi încă o dată înduioşătoarele vorbe ale bunului său stăpîn şi se hotărî să nu-l părăsească pînă ce nu-l va însoţi în drumul său din urmă şi pînă la sfîrşitul isprăvii împreună începute.

Din lacrimile şi din hotărîrea atît de lăudabilă a lui Sancho Panza deduce autorul acestei istorii că trebuie să fi fost el de neam bun, sau, cel puţin, creştin din tată-n fiu [1]. Şi simţămintele lui îl mişcară întrucîtva pe don Quijote, dar nu pînă-ntr-atîta încît să dea semne de vreo slăbiciune, ci, dimpotrivă, stăpînindu-se cît putu mai bine, o porni în partea dincotro i se părea că veneau pocnetele şi vuietul apei. Sancho îl urma pe jos, ducîndu-şi de căpăstru, cum îi era obiceiul, măgăruşul, tovarăş nedespărţit la bine şi la rău. Şi după ce umblară ei o bună bucată de drum printre castanii aceia şi printre alţi arbori umbroşi, dădură într-o poieniţă care se întindea la poalele unor stînci înalte, de unde se rostogolea o cădere năvalnică de ape. La picioarele stîncilor se aflau şi nişte case ca vai de ele, ce păreau mai

---

[1] A fi *cristiano viejo* era un titlu de glorie; convertiţii recent la creştinism, mauri şi evrei, nu se bucurau de simpatii şi nici de încredere. Este una din urmările propagandei oficiale care făcea din « curăţenia sîngelui » (« *limpieza del sangre* ») un merit.

degrabă clădiri căzute în ruină decît case, şi din una din ele îşi deteră ei seama că veneau zgomotul şi zarva pocnetelor acelora, care nu mai conteneau. Rocinante se sperie de vuietul apei şi de pocnete, dar don Quijote îl linişti şi se apropie încet-încet de case, încredinţîndu-se în adîncul inimii sale doamnei şi stăpînei lui şi rugînd-o să-l aibă în paza ei în acea înfricoşată zi şi-n acea ispravă, pe lîngă că, totodată, se încredinţă şi voii Domnului, rugîndu-se să nu fie dat uitării. Sancho nu-l mai slăbea de-alături, lungindu-şi cît putea gîtul şi căznindu-se să se uite printre picioarele lui Rocinante, ca să vadă dacă nu se zăreşte ceea ce-l ţinuse toată noaptea cu sufletul la gură şi cu frica-n sîn.

Să mai fi tot făcut ei alţi o sută de paşi, cînd, cotind pe după un stean, le apăru, descoperindu-li-se pe de-a-ntregul, pricina însăşi — asupra căreia era cu neputinţă să se mai înşele — a zgomotului aceluia îngrozitor care-i speriase într-atîta încît să stea cu sufletul la gură şi cu frica-n sîn toată noaptea. Erau (şi să nu te necăjeşti ori să te întristezi din pricina asta, cititorule) şase maiuri de piuă, care, cu pocnetele lor alternative [1], scoteau un zgomot înfricoşător.

Cînd văzu don Quijote despre ce era vorba, amuţi şi se cutremură din creştet pînă-n tălpi. Sancho se uită la el şi văzu că îşi pusese capul în piept, dînd semne că s-ar ruşina. Se uită şi don Quijote la Sancho şi băgă de seamă că avea bucile obrajilor umflate a rîs şi gura jîmbată, dînd vădite dovezi că mare chef ar fi avut să rîdă în hohote, şi melancolia sa nu fu atît de tare încît să-l poată opri a pufni şi el de rîs văzîndu-l rîzînd pe Sancho. Şi cum văzu Sancho că stăpînul său făcuse începutul, îşi dădu drumul în aşa hal, că trebui să se ţină cu mîinile de burtă ca să nu plesnească de-atîta rîs. De patru ori se potoli şi tot de-atîtea ori se porni din nou pe hohotit, cu tot atîta poftă ca şi întîia dată, încît don Quijote începuse să-şi blesteme zilele de

[1] În original « ...*con sus* alternativos *golpes* »: Cervantes foloseşte neologismele alături de cuvintele cele mai frecvente în limbă ca şi de termenii neaoşi. E o îmbinare caracteristică stilului acestui scriitor, umanist şi popular în acelaşi timp.

necaz, mai cu seamă că îl auzi pe Sancho spunînd, ca și cînd ar fi voit să-l maimuțărească:

— Află, o, Sancho prietene, că eu din voia cerului m-am născut în această vîrstă de fier în care trăim, ca să pot reînvia în vremurile ei vîrsta aurită sau vîrsta de aur! Eu sînt cel pentru care au fost puse deoparte primejdiile, faptele mari, isprăvile vitejești.

Și urmă așa, repetînd toate vorbele, sau cele mai multe din ele, cîte le rostise don Quijote cînd auziseră întîia oară înfricoșătoarele pocnete. Văzînd, așadar, don Quijote că Sancho își bate joc de el, se mînie și se necăji într-atîta, încît ridică lancea și-i arse două asemenea lovituri, că dacă, așa cum i le arsese pe umeri, i le-ar fi ars la cap, n-ar mai fi fost nevoie să-i plătească simbria, decît poate moștenitorilor. Văzînd Sancho cu ce se alege de pe urma șuguielilor, de frică să nu se întreacă stăpînul său de tot cu gluma, îi spuse, cu multă umilință:

— Potolește-te, măria-ta, că, zău așa, am glumit.

— Păi dacă ai glumit tu, află că nu glumesc eu, răspunse don Quijote. Fă-te-ncoace, cumetre zîmbăreț, și spune-mi: crezi cumva că dacă maiurile astea de piuă n-ar fi fost maiuri de piuă, ci altceva, vreo aventură primejdioasă, n-aș fi avut eu tăria de înger cîtă ar fi fost de trebuință ca s-o înfrunt și s-o duc la bun capăt? Sînt eu adică ținut, fiind cavaler, așa cum sînt, să cunosc și să deosebesc zgomotele, știind care sînt de maiuri și care nu? Mai ales că s-ar fi putut întîmpla, precum și este, să nu le fi văzut în viața mea, așa cum le-ai văzut tu, ca un țopîrlan și-un mogîrlan ce te afli, născut și crescut printre ele! Dacă nu mă crezi, n-ai decît să faci ca toate aste șase maiuri să se preschimbe în șase căpcăuni, și pe urmă aruncă-mi-i în spinare unul cîte unul, sau pe toți buluc, și dacă nu i-oi pune pe toți cu zgaibele-n sus la pămînt, n-ai decît să-ți faci atuncea rîs de mine și să mă iei în zeflemea cît ăi pofti!

— De-ajuns, stăpîne, îi tăie Sancho vorba, recunosc c-am mers cam prea departe cu șuguiala. Dar spune-mi, măria-ta — acuma, că ne-am împăcat, și Dumnezeu să te scoată din

toate aventurile, cîte ţi-or ieşi în drum, la fel de teafăr şi de sănătos cum ai ieşit din asta — spune-mi, nu era lucru de rîs, şi numai bun de povestit, cîtă frică am tras noi pentru un lucru ca ăsta? Sau, cel puţin, cîtă frică am tras eu, că înălţimea-ta sînt încredinţat că nici nu bănuieşti ce-i frica ori spaima, şi nici n-ai cunoştinţă de-aşa ceva.

— Eu nu tăgăduiesc, răspunse don Quijote, că ceea ce ni s-a întîmplat ar fi lucru vrednic de rîs; dar nu e vrednic de povestit, căci nu toţi oamenii sînt la fel de înţelepţi încît să priceapă încotro baţi cu gluma.

— Cel puţin, măria-ta, răspunse Sancho, ştiu că te-ai priceput încotro să baţi cu lancea, ţintindu-mi capul şi lovindu-mă pe umeri, slavă Domnului care s-a milostivit să mă apere! Dar nu-i nimic, că iese la spălat, vorba aia: cine nu-şi bate nevasta se cheamă că n-o iubeşte! Mai cu seamă că se obişnuieşte prin lumea boierilor mari ca, între două vorbe proaste azvîrlite unei slugi, s-o mai dăruiască şi cu cîte-o pereche de încălţări; cu toate că nu ştiu ce le-ar mai putea da după ce le-au tras beţe, dacă nu cumva, între două ciomege, cavalerii rătăcitori vor mai fi dăruind şi niscai insule sau niscai împărăţii pe uscat.

— Zarurile s-ar putea să cadă în aşa fel, zise don Quijote, încît tot ce-ai spus să fie adevărul adevărat; aşa că iartă tot ce-a fost, căci eşti bărbat înţelept şi ştii că primele zvîcniri ale inimii nu stau în puterea omului, dar fii cu luare-aminte de-aci încolo la un lucru: să te mai abţii şi să nu mai vorbeşti aşa, vrute şi nevrute, cu mine, căci oricîte cărţi de cavalerie am citit în viaţa mea — şi-am citit cîtă frunză şi iarbă — n-am găsit una în care vreun scutier să vorbească atîta cu domnul şi stăpînul său cît vorbeşti tu cu-al tău, şi, pre legea mea, socotesc asta mare greşeală, atît din partea ta, cît şi dintr-a mea. Din partea ta, fiindcă mă respecţi prea puţin; din partea mea, pentru că nu mă fac respectat mai vajnic. Să-l luăm pe Gandalín, scutierul lui Amadís de Gaula: a fost conte al Insulei Statornice [1],

[1] În original « *Insula Firme* », prin contagiune cu *tierra firme*, adică uscatul, în limbajul marinăresc.

şi despre el scrie în cărţi că nu vorbea niciodată cu stăpînul său decît cu căciula în mînă, cu capul plecat şi cu trupul îndoit, făcînd temenele *more turquesco* [1]. Și ce să mai zicem de Gasabál, scutierul lui don Galaór, care era atît de tăcut, încît, ca să ne facă să înţelegem minunata lui artă de-a tăcea, nu e pomenit cu numele decît o singură dată în tot cursul acelei pe cît de mari, pe atît de adevărate istorii. Din tot ce ţi-am spus trebuie să tragi încheierea, Sancho, că e nevoie să se facă o deosebire între stăpîn şi slugă, între senior şi servitor, între cavaler şi scutier; așa că de azi înainte vom avea grijă să ne purtăm cu mai mult respect, fără să ne batem pe burtă, căci, oricare-ar fi pricina că m-aş supăra eu pe tine, tot tu plăteşti oalele sparte; răsplățile şi binefacerile pe care ţi le-am făgăduit vor veni la timpul lor, și chiar de n-ar veni, cel puţin simbria tot n-o pierzi, aşa cum ţi-am mai spus.

— Bune-s toate cîte le spui măria-ta, zise Sancho, dar tare-aş vrea eu să ştiu (dacă cumva n-ar mai veni niciodată vremea răsplăţilor şi-ar fi nevoie s-ajungem la simbrie) cît cîştiga un scutier de cavaler rătăcitor în vremurile acelea şi dacă erau năimiţi cu luna sau cu ziua, ca salahorii la bina?

— Nu-mi vine să cred, răspunse don Quijote, că scutierii aceia să fi rămas vreodată pe nădejdea simbriei, şi nu pe-a răsplăţii. Iar dacă eu, în zilele noastre, pe tine te-am trecut în testamentul pecetluit pe care l-am lăsat la mine acasă, asta am făcut-o de toată întîmplarea, că nu ştiu încă bine cum o poţi scoate la capăt cu cavaleria în vremuri atît de ticăloase ca ale noastre, şi n-aş vrea ca, pentru nişte lucruri de nimic, să-mi încarc sufletul, îngreunîndu-mi-l pe lumea cealaltă. Căci vreau să ştii, Sancho, că în cea de-aici nu

---

[1] După obiceiul turcesc (în limba latină în original). De fapt, don Quijote inventează: nicăieri nu se pomenește în romanul lui Amadís că Gandalín ar fi avut asemenea atitudine. Poate că prin asta Cervantes a vrut să arate nebunia lui don Quijote, care-și închipuie că a citit ceea ce nu citise, ori socotea adevăr ceea ce inventase. Așa se întîmplă și în capitolul al XV-lea cu bicele lui Amadís și cu leacul cavalerului lui Phoebus.

se află stare mai primejdioasă decît aceea a cavalerilor rătăcitori.

— Adevărat este, zise Sancho, de vreme ce doar zgomotul maiurilor unei pive a fost în stare să tulbure şi să neliniştească sufletul unui atît de viteaz cavaler rătăcitor în căutare de aventuri, cum eşti măria-ta! Dar poţi fi încredinţat că de-aci înainte buzele mele nu s-or mai dezlipi ca să-mi mai fac de şagă cu treburile măriei-tale, ci doar spre a te cinsti, ca pe stăpînul şi domnul meu firesc.

— În felul acesta, răspunse don Quijote, are să-ţi fie şi ţie bine şi vei trăi mult timp pe pămînt, fiindcă îndată după părinţi, pe stăpîni trebuie să-i cinsteşti, întocmai ca pe cei care te-au adus pe lume.

Capitolul XXI

Care vorbeşte de aventura năzdrăvană şi de bogatul cîştig al coifului lui Mambrino, dimpreună cu altele, întîmplate neînfrîntului[1] nostru cavaler

În vremea asta începu a picura, şi Sancho ar fi avut mare chef să se adăpostească în moara cu maiurile. Dar don Quijote le purta atîta pică din pricina batjocurii îndurate, încît în ruptul capului nu se învoi să intre înăuntru; aşa că, făcînd un ocol pe mîna dreaptă, ieşiră la alt drum decît cel pe care apucaseră în ajun. Nu departe de acolo, don Quijote zări un om călare, purtînd în cap ceva ce strălucea ca şi cînd ar fi fost de aur, şi nici nu dădu bine cu ochii de el, că se şi întoarse către Sancho şi-i spuse:

— Pare-mi-se, Sancho, că nu-i zicală care să nu se adeverească, fiindcă sînt toate vorbe înţelepte, scoase din însăşi viaţa de toate zilele, maică a tuturor ştiinţelor. Mai cu seamă adevărată mi se pare zicala care sună: « Unde se încuie o

---

[1] În original « *Invencible* »: calificativ dat lui don Quijote prin asociere cu titlurile cavalerilor legendari. (« *El invencible caballero Lepolemo* », de pildă.) În memoria cititorului fiind proaspete întîmplările nefericite ale eroului cărţii, adjectivul « neînfrînt » îl face să surîdă cu îngăduitoare ironie.

poartă, se descuie alta ». Spun asta pentru că, dacă s-a întîmplat ca norocul să ne încuie astă-noapte poarta aventurii pe care-o căutam, păcălindu-ne cu maiurile de piuă, acuma ne deschide larg, dînd-o de perete, poarta altei aventuri, mai de preț și mai sigură, căci dacă n-oi fi eu în stare s-o înfrunt, a mea va fi vina, fără s-o mai pot arunca pe spinarea nepriceperii mele la maiuri de piuă, ori pe spinarea beznei de azi-noapte. Vorbesc așa pentru că, dacă nu cumva mă înșel, vine spre noi unul care poartă în cap coiful lui Mambrino, pentru care am făcut eu jurămîntul pe care-l știi.

— Ia seama bine, măria-ta, la ce vorbești, și mai cu seamă la ce faci, zise Sancho, că n-am de loc poftă să ne pomenim din nou cu niște ciocane de piuă, care să se apuce iar a ne ciocăni și a ne pisa, pînă ne-or lăsa lați și fără de simțire.

— Lua-te-ar dracu de om sucit! se răsti don Quijote. Ce-are a face coiful cu ciocanele de piuă?!

— Habar n-am, răspunse Sancho, dar zău că, de-aș putea vorbi eu mai pe larg, așa cum mi-era obiceiul, nu știu dacă nu ți-aș putea spune cîteva, din care să vezi și măria-ta că te înșeli în cele ce vorbești.

— Cum m-aș putea înșela în cele ce spun, trădător mîrșav ce ești? Ce-mi tot faci pe mironosița? zise don Quijote. Mai bine spune-mi: nu vezi cavalerul acela care vine spre noi pe-un cal sur rotat, purtînd în cap un coif de aur?

— Ce văd și deosebesc eu, răspunse Sancho, nu-i alta decît un om călare pe-un măgar cenușiu ca al meu, purtînd pe cap ceva ce strălucește.

— Păi ăsta-i coiful lui Mambrino, zise don Quijote. Dă-te la o parte și lasă-mă să mă măsor cu el de unul singur, să vezi cum duc la bun capăt aventura asta, fără să scot o vorbă, ca să nu pierd timpul, și cum rămîne al meu coiful pe care l-am dorit atîta!

— Am eu grijă să mă dau la o parte, răspunse Sancho, dar dea Domnul, mai spun o dată, să fie măghiran, și nu ciocan.

— Ți-am mai spus, frate, să nu-mi mai aduci aminte, nici pe ocolite măcar, de povestea aceea cu ciocanele, zise

don Quijote, că de nu, fac jurămînt că nu spun mai departe, că ţi-aş ciocăni inima.

Tăcu Sancho, temîndu-se să nu-şi ţină stăpînu-său jurămîntul pe care i-l zvîrlise ca pe-un bolovan.

Şi iată ce era cu coiful, cu calul şi cu cavalerul pe care-l vedea don Quijote:

În ţinutul acela se aflau două cătune, dintre care unul aşa de mic, că n-avea nici spiţerie, nici bărbier, iar celălalt, care era în apropiere, avea. Şi aşa, bărbierul din cătunul cel mare slujea de bărbier şi pentru cătunul cel mic, unde se întîmpla să aibă nevoie cîte unul, bolnav, de lipitori, cîte un altul de potrivit barba, ceea ce venea să şi facă bărbierul, ducînd cu el un lighenaş de aramă. Şi vru soarta ca, pe cînd călătorea el de la un cătun la altul, să înceapă a ploua şi, ca să nu i se strice pălăria, care trebuie să fi fost nouă, îşi pusese pe cap lighenaşul, care, cît era de bine frecat, strălucea cale de-o poştă. Călărea pe un măgăruş cenuşiu, aşa cum spusese Sancho, şi asta îi dete prilej lui don Quijote să vadă aievea un cal rotat, şi cavaler, şi coif de aur, căci toate cîte le vedea în faţa ochilor lesne şi le croia pe măsura trăsnelilor lui cavalereşti şi rătăcitorului său cuget. Aşadar, de îndată ce văzu că sărmanul cavaler ajunsese aproape, fără să mai stea cu el la taclale, se năpusti asupra lui cu lancea întinsă, cît îl ţineau picioarele pe Rocinante, cu gînd să-l străpungă din coastă-n coastă. Dar cînd fu la doi paşi de el, fără să pună nici o stavilă furiei cu care galopa, îi strigă:

— Apără-te, creatură becisnică, sau dă-mi de bunăvoie ceea ce mi se datoreşte pe drept.

Bărbierul, care se pomeni aşa din senin şi fără de veste cu arătarea aceea năpustindu-se asupră-i, nu găsi alt leac ca să se poată feri de ţepuşa lanciei decît să alunece jos de pe măgar, şi nici n-apucase s-atingă bine pămîntul, că se şi sculă, mai uşurel decît o sălbăticiune, şi începu a alerga pe cîmp, de nu l-ar fi ajuns din urmă nici vîntul. Pe pămînt rămăsese lighenaşul, cu care don Quijote se mulţumi, zicîndu-şi că se arătase înţelept păgînul şi că făcuse cum face

castorul, care, văzîndu-se încolţit de vînători, se muşcă singur şi-şi taie cu dinţii lucrul pentru care ştie el din instinct că este prigonit. Îl trimise dar pe Sancho să ridice coiful, şi luîndu-l acesta în mîini, zise:

— Zău că-i bun lighenaşul și că face un real din cei de opt [1], cum ar face o para.

Și dîndu-i-l stăpînului său, acesta şi-l puse numaidecît în cap, rotindu-l pe toate părţile şi căutîndu-i viziera. Și cum nu i-o găsea, zise:

— Se vede treaba că păgînul pe măsura căruia a fost turnată dintru-ntîi această faimoasă cască va fi avut un cap cît toate zilele. Și ceea ce-i mai rău e că-i lipsește jumătatea de jos.

Cînd îl auzi Sancho botezînd lighenaşul cască, nu se mai putu ţine de rîs; dar îşi aduse numaidecît aminte cum i se mîniase stăpînul şi se opri la mijlocul drumului.

— De ce rîzi, Sancho? întrebă don Quijote.

— Rîd, răspunse Sancho, gîndindu-mă la căpăţîna pe care trebuie s-o fi avut păgînul ce-a stăpînt ăst coif, care seamănă leit-poleit cu un lighean de bărbier.

— Știi ce-mi trece prin minte, Sancho? Că scula asta vestită, coiful vrăjit pe care-l vezi, trebuie să fi căzut, prin cine ştie ce întîmplare ciudată, în mîinile cuiva care nu se pricepea să-i preţuiască valoarea, şi, fără să ştie ce face, văzînd că e de aur curat, trebuie să fi dat la topit cealaltă jumătate, ca să pună mîna pe bani, iar din jumătatea care i-a rămas a făcut asta, despre care tu zici că seamănă c-un lighean de bărbier. Dar fie ce-o fi, pentru mine, care l-am recunoscut, preschimbarea coifului nu trage prea greu, căci am să-l dreg în cel dintîi sat unde-o fi să se afle vreun fierar, aşa fel încît să nu-l întreacă şi nici măcar să-i poată sta alături coiful făurit de zeul covăliilor pentru zeul bătă-

[1] În original « ...*real de á ocho* »: monedă de argint de 3,48 grame, al cărui nume se presupune a veni de la *rey* (rege) sau poate de la *res-rei: realis* (monedă efectivă); echivalent cu o optime dintr-un taler, care are 28 grame de argint, de unde denumirea. După unii comentatori un *real de á ocho* echivala cu 8 reali de argint.

liilor [1]. Iar pînă una-alta am să-l port şi eu cum voi putea, că tot e mai bun decît nimica, cu atît mai mult cu cît îmi e de-ajuns ca să mă apere barem de vreo piatră.

— Aşa ar fi, zise Sancho, dacă piatra n-are să fie cumva azvîrlită din praştie, cum ni le-au zvîrlit atunci cînd cu încăierarea celor două armate, de ţi-au binecuvîntat măriei-tale măselele şi ţi-au turtit plosca în care era preafericita băutură ce m-a făcut să-mi vărs maţele.

— Mie nu mi-e aşa de ciudă c-am pierdut-o, fiindcă tu ştii prea bine, Sancho, îi întoarse don Quijote vorba, că ţin minte reţeta pe de rost.

— Pe de rost o ţin minte şi eu, răspunse Sancho. Dar aici să mă trăsnească Dumnezeu dac-aş mai face-o sau dac-aş mai cerca-o vreodată, cîte zile-oi avea! Cu atît mai mult cu cît trag nădejde să nu mai vină niciodată prilejul de a-mi fi de trebuinţă, căci am de gînd să mă păzesc, ascuţindu-mi toate cele cinci simţuri, de-a mai răni pe cineva şi de-a mai fi rănit de cineva. Dacă-i vorba să mai fiu dat o dată în tărbacă, n-am nimic de zis, căci o năpastă ca asta n-ai cum s-o ocoleşti, şi dacă-ţi vine pe cap, n-ai altceva de făcut decît să ridici din umeri, să-ţi ţii răsuflarea, să strîngi din ochi şi să te laşi azvîrlit unde te-o mîna soarta şi cerga.

— Halal creştin mai eşti şi tu, zise don Quijote auzind asta, dacă nu uiţi niciodată ocările ce ţi-au fost aduse cîndva. Află că inimile nobile şi mărinimoase nu se uită de obicei la asemenea fleacuri. Ai rămas cumva şchiop de vreun picior, te-ai ales cumva cu vreo coastă ruptă ori cu capul spart, că nu-ţi mai iese din minte, nici azi, gluma aceea? Căci e lucru limpede pentru mine c-a fost doar o glumă şi un fel de a-şi mai trece vremea! Fiindcă, de n-aş fi luat-o aşa, m-aş fi întors pe dată acolo şi-aş fi făcut, ca să te răzbun, mai multă pagubă hanului decît au putut face grecii pentru furtul Elenei aceleia [2], care, dac-ar mai fi trăind în vremurile

---

[1] Adică de Vulcan pentru Marte.

[2] Soţia lui Menelaos Atridul, frumoasa fugită cu Paris la Troia, cauză a urii aheilor faţă de troieni şi a războiului cîntat de Homer în *Iliada*.

noastre, ori dacă Dulcinea mea ar fi trăit pe vremea aceea, ar putea fi sigură că nu s-ar mai duce atîta vestea de frumoasă ce era, cum i-a mers.

Şi scoase un oftat, s-ajungă pîn' la nouri. Sancho zise:

— Fie şi glumă, căci răzbunarea nu-i poate ajunge, chiar de n-ar fi fost glumă. Dar numai eu ştiu ce fel de glumă a fost, şi mai ştiu şi că, dacă mi s-o şterge gluma asta din minte cum mi s-a şters de pe şale, n-am s-o uit cîte zile-oi avea. Dar să lăsăm asta, şi spune-mi mai bine, luminăţia-ta, ce ne facem cu calul ăsta sur rotat, care pare măgar cenuşiu, şi pe care l-a lăsat baltă, aicea, Martin acela [1], pe care l-ai dat măria-ta de-a berbeleacul, că după felul cum şi-a luat picioarele la spinare şi-a spălat putina, nu cred c-o să se mai întoarcă în vecii vecilor să-l ia; şi, pe barba mea, nu-i rău de loc surul.

— Eu n-am niciodată obiceiul, zise don Quijote, să-i despoi pe cei pe care-i birui şi nu-i în datina cavaleriei să le iei caii şi să-i laşi pe jos, afară doar dacă învingătorul nu-şi va fi pierdut calul în luptă, căci atunci are tot dreptul să-l ia pe-al învinsului, socotindu-l cîştigat în luptă dreaptă. Aşa că, Sancho, lasă calul ăsta sau măgarul, sau orice-ai vrea tu să spui că este, că de îndată ce stăpînu-său ne-o vedea plecaţi, are să se întoarcă să-l ia.

— Numai Dumnezeu ştie cît chef aş avea să-l iau, îi întoarse Sancho vorba, sau cel puţin să-l schimb cu-al meu, care nu mi se pare aşa de soi. Ce să spun, aspre mai sînt legile cavaleriei dacă nu te lasă măcar să schimbi un măgar cu altul. Şi tare-aş vrea să ştiu dacă am voie să schimb cel puţin căpestrele şi tarniţele.

— În privinţa asta, n-aş putea să-ţi răspund cu toată siguranţa, răspunse don Quijote, şi, cum este o îndoială la mijloc, pînă ce m-oi lămuri cum stă treaba, îţi dau voie să le schimbi, dacă ai într-adevăr atîta trebuinţă de ele.

---

[1] Martín, în loc de Mambrino, numit de acelaşi Sancho, în alt loc, Malandrino. E vorba de coiful vrăjit cîştigat de Reinaldos de Montalbán în lupta împotriva regelui Mambrino, care-l purta.

— Atît de mare trebuință am, răspunse Sancho, că dac-ar fi să fie pentru mine însumi, n-aș duce lipsă mai mare.

Și pe loc, înarmat cu învoirea stăpînului, săvîrși un fel de *mutatio caparum* [1] și-și împodobi măgărușul cu atîta drag, încît ieși cu întreit sau încincit cîștig.

După ce isprăvi și cu asta, prînziră cu rămășițele ospățului luat pradă de la călugări, băură apă din rîul cu pivele, fără să întoarcă însă ochii să se uite la ele, pînă într-atîta le purtau pică pentru spaima pe care le-o pricinuiseră.

Punînd așadar capăt mîniei și tristeții, încălecară și, fără să apuce pe vreun drum anumit (fiind mai aproape de obiceiul cavalerilor rătăcitori a nu lua niciodată unul sigur), o porniră încotro vedeau cu ochii, lăsîndu-se în voia lui Rocinante, căreia voia stăpînului său i se supunea, ca și voia măgarului, care-l urma totdeauna oriunde-ar fi avut chef să-l călăuzească, cu dragă inimă, ca un bun tovarăș. În felul acesta ieșiră din nou la drumul mare, și-l urmară la întîmplare, fără nicio țintă.

Și mergînd ei așa pe șleah, Sancho zise către stăpînul său:

— Stăpîne, nu vrei măria-ta să-mi îngădui a mai rupe o vorbă în doi? Că de cînd mi-ai pus oprelîștea aceea strașnică, a muțeniei, mi-au putrezit în burtă, nerostite, mai mult de patru vorbe înțelepte, și n-aș vrea s-o îngrop și pe cea care-mi veni acum pe vîrful limbii, una singură-singurică.

— Zi-o, îi îngădui don Quijote, și nu te-ntinde prea mult la vorbă, că vorba multă, sărăcia omului.

— Vorba e, stăpîne, răspunse Sancho, că de mai multe zile încoace tot stau și mă gîndesc cît de puțin ai de cîștigat și cu ce te-alegi dacă umbli să tot cauți aventuri de astea, cum cauți măria-ta prin pustietăți și pe la răscruci de dru-

---

[1] Ceremonie care avea loc în postul Paștelui în sînul bisericii catolice; cardinalii, de obicei îmbrăcați în roșu, își puneau, în semn de doliu, veșminte violete. Aluzia la aceste solemnități indică ironia lui Cervantes.

muri, unde chiar dacă înfrunţi şi duci la capăt cîteva din cele mai primejdioase, n-are nici cin' te vedea, nici cin' te şti, aşa că vor rămîne mute şi îngropate pe vecie, în paguba măriei-tale şi-a gîndurilor bune cu care le începi, şi-n paguba celor ce s-ar arăta vrednici de asemenea fapte. Şi aşa, mie mi se pare c-ar fi mai bine (dacă nu cumva măria-ta ai alte vederi, mai înţelepte) să ne băgăm în slujba vreunui împărat ori a altui mare domnitor, aflat în luptă cu niscai vrăjmaşi, şi în slujba lui măria-ta îşi poate arăta vrednicia, puterile nemăsurate şi şi mai marea înţelepciune. Căci, văzînd toate astea, stăpînul pe care l-am sluji n-ar avea încotro şi ne-ar plăti pe fiecare după cum merităm. Şi nu ne-ar lipsi nici cel care s-aştearnă în scris isprăvile măriei-tale, ca să fie în veci pomenite. De-ale mele, nici nu mai zic nimic, căci nu trebuie să iasă din marginile cerute unui scutier, cu toate că, la o adică, dacă este datina cavaleriei să fie scrise şi faptele scutierilor, nu cred că ale mele ar trebui să rămînă printre rînduri.

— Nu zici rău ce zici, Sancho, vorbi don Quijote. Dar, fiind cavaler rătăcitor, înainte de-a ajunge acolo unde spui tu, trebuie să cutreieri lumea, punîndu-ţi virtutea la încercare, în căutare de aventuri, pentru ca, ducînd la bun sfîrşit cîte unele, să-ţi cîştigi renume şi glorie, încît atunci cînd vei ajunge la curtea vreunui mare monarh, să şi fii cavaler vestit prin faptele tale, şi nici să nu te vadă bine intrat cu dinadinsul pe porţile cetăţii, cînd să şi înceapă tineretul a-ţi da tîrcoale şi a te urma, strigînd în gura mare: « Iată-l pe Cavalerul Soarelui, sau pe al Şarpelui! » ori al altei steme, sub care vei fi săvîrşit fapte mari. « Acesta este, vor zice, cel ce l-a învins în luptă dreaptă pe uriaşul Bronca-Bruno, zmeul cu puteri suprafireşti, şi cel care l-a dezlegat de vrajă pe marele Mameluc al Persiei, care stătuse fermecat vreo nouă sute de ani! » Şi aşa, din gură-n gură vor trece faptele tale, şi pe loc, la zarva asta a tineretului şi-a celorlalţi oameni, se va arăta, la ferestrele palatului său regesc, regele acelui regat, şi cum va da cu ochii de cavaler, şi-l va recunoaşte după armărie sau după deviza de pe scut,

neavînd încotro, va trebui să zică: « Ehei, voi, cavaleri, toţi cîţi vă aflaţi la curtea mea, ieşiţi să-ntîmpinaţi floarea cavaleriei, pe care iat-o venind! » Și, la porunca lui, se vor arăta cu toţii; iar el va coborî scările la jumătate, şi-l va îmbrăţişa cu toată căldura, şi-i va da acolada sărutîndu-l pe amîndoi obrajii, apoi îl va lua de mînă şi-l va conduce în saloanele doamnei şi stăpînei sale, unde cavalerul o va afla împreună cu infanta, fiica lor, care trebuie să fie una din cele mai frumoase şi mai împlinite la trup domniţe din cîte cu mare greutate ai putea găsi pe cea mai mare parte din suprafaţa pămîntului. După asta, nu se poate să nu se întîmple ca ea să nu-şi pună ochii pe cavaler, şi el pe ea, şi fiecare să nu-i pară celuilalt o apariţie mai curînd cerească decît pămîntească, şi, fără să prindă de veste, să nu rămînă înlănţuiţi şi prinşi în mreaja de neînlăturat a dragostei, şi cu inima plină de grija datorită nepriceperii de a-şi da pe faţă, vorbind cu celălalt, simţămintele şi temerile. De aici are să fie dus, fără îndoială, într-altă parte a palatului, împodobită cu mobile de preţ, unde, după ce-i vor fi scos armele, îi vor pune o mantie bogată de purpură, cu care să se înfăşoare; şi dacă arăta chipeş cînd era în armură, la fel de chipeş, dacă nu şi mai, va trebui să arate înveşmîntat în mătase. La căderea nopţii va cina cu regele, regina şi infanta, şi nu-şi va mai lua ochii de la ea, privind-o în ascuns de ceilalţi, şi ea va face acelaşi lucru cu tot atîta iscusinţă, pentru că, aşa cum am mai spus, e o domniţă foarte înţeleaptă. O dată strînsă masa, are să intre pe neaşteptate în sală un pitic mărunţel şi viclean, împreună cu o slujnică frumoasă de-a împărătesei, urmîndu-l între doi uriaşi, ca să propună o anumită încercare, scornită de un mag bătrîn ca lumea, pe care cel ce-o va duce cu bine la capăt va fi socotit drept cel mai viteaz cavaler de pe pămînt. Pe loc, regele va da porunci ca toţi cei de faţă să facă încercarea, şi nici unul nu va putea s-o ducă la capăt, în afară de cavalerul oaspete, spre marele folos al renumelui său, fapt de care infanta va fi foarte mulţumită şi se va socoti fericită şi răsplătită de a fi avut norocul să poată nimeri

aşa de bine; şi frumuseţea este că regele acesta, sau domnitor, sau ce-o fi fiind el acolo, duce un război crîncen cu altul, la fel de puternic ca şi el, iar cavalerul oaspete îi cere voie (după cîteva zile cît a stat la curtea lui) să plece la război ca să-l slujească. Regele îi dă cu dragă inimă voie, iar cavalerul îi sărută curtenitor mîna pentru marele hatîr ce-i face. Şi în noaptea aceea va să se despartă de doamna şi stăpîna sa infanta, luîndu-şi rămas bun printre ostreţele unei grădini ce dă în iatacul ei [1], printre care i-a mai vorbit de alte multe ori pînă acum, fiindu-le mijlocitoare şi ştiutoare de toate o domniţă în care infanta are multă încredere. El va ofta, ea va leşina, domniţa va pleca după apă rece şi-şi va da în vileag toată părerea de rău pentru că se ivesc zorile şi n-ar dori să fie descoperiţi, ca să nu se vatăme cinstea stăpînei sale. În cele din urmă, infanta îşi va veni în simţiri şi-i va intinde cavalerului, printre zăbrele, mîinile-i albe, pe care el i le va săruta de mii de ori şi i le va scălda în lacrimi! Apoi va rămîne hotărît între ei doi în ce chip să-şi vestească fie ceea ce li se întîmplă de bine, fie ceea ce li se întîmplă de rău, iar prinţesa îl va implora să lipsească cît mai puţină vreme cu putinţă. El i-o va făgădui cu mii de jurăminte şi va începe din nou să-i sărute mîinile şi să-şi ia rămas bun, atît de îndurerat, încît numai cît nu-şi va da duhul. Pleacă de aici în odaia lui, se azvîrle pe pat, nu poate dormi de durerea despărţirii, se scoală cu noaptea-n cap, se duce să-şi ia rămas bun de la rege şi de la regină, şi chiar şi de la infantă; i se răspunde, după ce şi-a luat rămas bun de la cei doi, că señora infanta nu se simte bine şi că nu-l poate primi. Cavalerul crede că ea s-a îmbolnăvit de durerea despărţirii; i se frînge inima, şi puţin lipseşte să nu-şi dea de gol simţămintele. Domniţa mijlocitoare e de faţă şi ia bine seama la toate, apoi se duce să-i povestească stăpînei,

---

[1] După cum remarca şi Clemencín, ar fi fost mai bine ca Cervantes să fi spus că iatacul da în grădină decît că da grădina în iatac. De altfel, construcţia spaniolă a sintagmei e neobişnuită aici: « .*jardín que cae en el aposento* », în loc de: « ...*que cae al aposento* » (grădină care dă *în iatac*, înăuntrul iatacului, în loc de care dă *în* iatac, în sensul că se deschide spre iatac).

care-o primeşte plîngînd şi-i spune că una din cele mai mari dureri ale ei este că nu ştie cine-i cavalerul, nici dacă e os de domn sau nu. Domniţa o încredinţează că nu poate încăpea atîta frumuseţe, vitejie şi curtenie, de cîtă dă dovadă cavalerul ei, decît într-o odraslă regească, într-un om de viţă înaltă. Cu asta se mai mîngîie nemîngîiata, hotărîtă să-şi ostoaie durerea, ca să nu prindă de veste părinţii, şi nu trec nici două zile pînă iese din nou în lume. Cavalerul, în vremea asta, e plecat; se luptă în război, învinge pe vrăjmaşul regelui, cucereşte o mulţime de cetăţi, biruie într-o mulţime de bătălii, se întoarce la curte, îşi vede stăpîna la locul ştiut şi se înţelege cu ea s-o ceară tatălui ei de nevastă, drept răsplată pentru cît l-a slujit. Regele nu vrea să i-o dea, pentru că nu ştie cine este. Cu toate astea, fie c-o răpeşte, fie în cine ştie ce alt chip, pînă la urmă infanta ajunge să fie nevasta lui, iar tatăl ei ajunge să socotească mare noroc căsătoria aceasta, pentru că iese la iveală că acest cavaler nu-i altul decît fiul viteazului rege al nu ştiu cărui regat, care nici n-o fi fiind scris pe hartă. Moare tatăl, infanta moşteneşte tronul, şi, nici una, nici două, cavalerul devine rege. Acuma vine clipa răsplătirii scutierului său şi a tuturor acelora care l-au ajutat să se înalţe atît de sus; îşi însoară scutierul cu una din domniţele infantei, care nu poate fi alta decît cea care-a fost tăinuitoarea dragostei lor, şi care-i fiica unui duce din cei de neam de prinţ.

— Asta-i! strigă Sancho. Asta cer şi eu, ce să mai umblăm cu şoalda! La asta ţintesc, fiindcă toate, pînă într-o iotă, au să ţi se întîmple măriei-tale sub denumirea de Cavaler al Tristei Figuri.

— Să n-ai nici o îndoială, Sancho, răspunse don Quijote, fiindcă întocmai aşa, şi străbătînd aceleaşi trepte ca în ceea ce ţi-am povestit, ajung de obicei şi-au ajuns întotdeauna cavalerii rătăcitori să fie regi sau împăraţi. Tot ce ne mai trebuie acum este să vedem ce rege, dintre cei creştini sau dintre păgîni, duce în ziua de azi război şi are fată frumoasă. Dar vom avea destulă vreme să ne mai gîndim la asta, pentru că, aşa cum ţi-am mai spus, întîi şi-ntîi trebuie

să ne cîştigăm renume pe alte meleaguri înainte de-a ne înfăţişa la curte! Mai e un lucru care-mi lipseşte, căci, chiar de-ar fi să se afle vreun rege care poartă războaie şi are mîndreţe de fiică [1], şi chiar de mi-aş fi cîştigat eu o faimă de necrezut prin tot universul, nu mă dumiresc cum s-ar putea să iasă la iveală c-aş fi de viţă domnească, sau cel puţin văr de-al doilea cu vreun împărat. Căci regele n-are să vrea să-mi dea pe fiică-sa de nevastă dacă nu se va fi încredinţat mai întîi de acest lucru, cu toate că faptele mele, de care s-a dus vestea, merită şi mai mult; aşa că, din pricina acestei lipse a osului domnesc, teamă mi-e să nu pierd ceea ce braţul meu vrednic a meritat din plin. E drept că sînt hidalgo, boier de viţă veche şi vestită, cu moșie şi acareturi, şi că nu-s din cei care să plătească gloabă. [2] Și s-ar prea putea ca vraciul care va avea să-mi scrie istoria să-mi descurce atît de bine spiţa şi viţa, încît să mă găsească strănepot de regi, la al cincilea sau al șaselea neam. Căci trebuie să ştii, Sancho, că sînt două feluri de obîrşii pe lume: unii îşi trag obîrşia din domnitori şi monarhi, pe care timpul i-a făcut să decadă puţin cîte puţin şi să ajungă la vîrful de jos, ca o piramidă răsturnată; alţii au început ca nişte oameni de jos şi au mers urcînd treaptă după treaptă, pînă-au ajuns să se vadă în boierii de cele mari. Astfel că deosebirea dintre ei este că unii au fost ce nu mai sînt, iar alţii sînt ce n-au fost niciodată. Și cum eu aş putea fi dintre cei dintîi de îndată ce-ar ieşi la iveală că am o obîrşie înaltă şi glorioasă, cu asta va trebui să se mulţumească regele, socru-meu, căci socru va trebui să-mi fie pînă la urmă; iar de nu se va mulţumi, infanta mă va iubi pînă-ntr-atîta, încît, în ciuda părintelui ei, chiar dacă ar şti neîndoielnic că eu nu-s decît fiul

---

[1] Don Quijote uită de Dulcinea și de credința veșnică pe care-și propusese să i-o poarte.

[2] În original «*Hidalgo de devengar quionientos sueldos*»: boier care să merite cincizeci de galbeni, care să fie susceptibil de a cere plata unor amenzi anumite în folosul său. Aluzie la legile străvechi ale Spaniei, păstrate de datină și după secolul al XIII-lea, cînd a avut loc o reînnoire a legiuirilor. Ele impuneau plata a cincizeci de *sueldos* (vechi monezi de aur) celor ce jigneau ori « păgubeau » vreun nobil, ce nu trebuia atins nici cu vorba, nici cu fapta.

vreunui sacagiu, tot m-ar lua de bărbat și de stăpîn. Iar de n-ar vrea, cine mă împiedică s-o răpesc și s-o duc cu mine unde mi-ar plăcea? Că s-ar îngriji el, timpul, sau moartea, să pună capăt supărării părinților ei!

— Aici se potrivește, zise Sancho, vorba anumitor haidăi: « N-aștepta de bunăvoie ceea ce poți lua cu sila ». Cu toate că parcă mai bine s-ar potrivi să spunem: « Nu umbla cu bogdaprostea după ce poți lua cu hapca! » Asta vrea să zică, adicătelea, că dacă cumva regele, socrul măriei-tale, nu s-ar învoi să se înduplece a-ți da mîna stăpînei mele infanta, n-ai să ai încotro și, așa cum ziceai măria-ta, va trebui s-o răpești și s-o duci de-acolo. Păcat doar că, pînă să cădeți la pace și să te poți bucura măria-ta în liniște de domnie, bietul scutier s-a lins pe bot de răsplăți! Afară doar dacă domnița tăinuitoare, care trebuie să-i fie nevastă, nu fuge și ea cu infanta, ca să aibă și el cu ce-și mai trece zilele de grea restriște, pînă ce-o vrea cerul altfel; căci, pe cîte cred eu, stăpînul său i-ar putea-o da pe loc drept soață legiuită. [1]

— Asta nimeni n-o poate împiedica, răspunse don Quijote.

— Păi, dacă-i așa, spuse Sancho, n-avem decît să ne lăsăm în voia Domnului, ca să ne îndrepte soarta pașii încotro i-o plăcea.

— Facă Domnul, răspunse don Quijote, după dorința mea și după nevoia ta, Sancho, și fie om de rînd pe veci cel ce se ține om de rînd. [2]

— Slavă Domnului, zise Sancho, că eu sînt creștin de viță veche, și, ca să fiu conte, mi-e prea destul!

— Ba încă ți-e prea mult, spuse don Quijote. Și chiar dacă n-ai fi, n-ar putea să-ți strice cu nimica, căci, fiind eu regele, îți pot da orice rang de noblețe, fără să-l cumperi cu bani și fără să mă fi slujit în vreun fel; pentru că dacă

---

[1] Sancho, contaminat de nebunia stăpînului, uită, de asemenea, că e om însurat și cu familie grea.

[2] De obicei se spune invers: « E nobil cel ce se socotește nobil ».

te fac eu conte, iată-te dintr-o dată cavaler, zică oamenii ce-or zice, că n-or să mai aibă încotro şi-or să fie nevoiţi să-ţi spună « înălţimea-ta », oricîtă inimă rea şi-ar face!

— Vai de ei, zise Sancho, dacă-şi închipuie că n-aş şti eu să-mi fac respectat *ticlul* !

— Titlul vrei să spui, îl îndreptă stăpînul său, că nu-i totuna ticlul şi titlul.

— Fie, răspunse Sancho, vreau să spun că le-aş veni eu de hac, fiindcă, pe cinstea mea, am fost o vreme paraclisier la o mănăstire, şi-mi şedea aşa de bine fusta de paraclisier, încît zicea toată lumea că eram destul de chipos ca să pot fi chiar stareţ al mănăstirii de care spuneam. Dar ce mă fac cînd mi-or pune coşcogea mantie de duce peste şolduri, sau m-or înveşmînta numai în aur şi perle, ca pe conţii veniţi de peste mări şi ţări? [1] Socotesc c-are să se strîngă lumea să mă vadă, cale de cinci poşte împrejur!

— Are să-ţi stea bine, zise don Quijote, dar va fi nevoie să-ţi razi barba mereu, că după cît de deasă, de încîlcită şi de rău potrivită din foarfece îţi este, dacă nu-ţi treci briciul pe obraz la fiecare două zile cel puţin, te-ar putea oricine dibui cine eşti, de la o bătaie de flintă.

— Ce mare lucru? zise Sancho. N-am decît să iau un bărbier şi să-l ţin de casa mea, plătindu-l cu simbrie! Ba chiar, de-o fi să fie nevoie, l-oi face să umble după coada mea, ca pe slujitorul unui mare dregător.

— Dar de unde ştii tu, întrebă don Quijote, că după marii dregători umblă cîte-un slujitor?

— Am să-ţi spun, răspunse Sancho. Mai an, am fost o lună la Madrid, şi acolo am văzut că, pe cînd îşi făcea plimbarea un nobil tare mic, despre care toţi ziceau că e tare mare [2], oriunde se ducea, umbla după el un

---

[1] Sancho face aluzie la mantia de hermină, pe care n-o puteau purta, în afară de rege, decît ducii.

[2] Se pare că e vorba de marele duce de Osuna, *don Pedro Giron* (1579—1624), erou vestit al războaielor de cucerire purtate de regii Spaniei, mort în prizonierat, şi despre care s-a spus: « Mic n-avea-n el nimica, afară de statură ».

om călare, de parcă era coada lui, nu alta! Am întrebat şi eu că de ce omul acela nu venea lîngă celălalt, ci umbla tot în dosul lui, şi mi-au spus că acela era scutierul şi că era un obicei al granzilor să poarte cu ei cîte unul din ăştia. De-atuncea ştiu, că nu mi-a mai ieşit din minte!

— Ce să spun? Ai dreptate! zise don Quijote. Poţi şi tu să-ţi cari bărbierul cu tine, căci obiceiurile nu s-au născut toate deodată, nici n-au fost scornite cu hurta, aşa că de ce n-ai fi tu cel dintîi conte care să umble cu bărbierul după el? Și unde mai pui că trebuie să-ţi fie om mai de-ncredere cineva cînd e vorba să-ţi dai barba pe mîna lui, decît ca să-ţi pună şaua pe-un cal!

— Lasă bărbierul pe seama mea, zise Sancho, şi să rămînă pe seama măriei-tale să dai zor a ajunge mai repede rege şi-a mă face pe mine conte.

— Aşa va fi! răspunse don Quijote și, înălţînd ochii, văzu ceea ce se va povesti în capitolul următor.

Capitolul XXII

Despre felul cum slobozi don Quijote o mulţime de nenorociţi, duşi fără de voia lor acolo unde n-aveau nici un chef să se ducă

Povesteşte Cide Hamete Benengelí, autor arab și mancheg, în această nobilă, răsunătoare, dulce, modestă şi ingenioasă istorie, că după ce faimosul don Quijote avu cu Sancho Panza, scutierul său, voroava aceea despre care se spune la sfîrşitul capitolului al XXI-lea, don Quijote înălţă ochii și văzu că pe drumul pe care apucase şi el veneau pe jos ca la vreo doisprezece oameni, înşiraţi ca mătăniile pe-un coşcogeamitea lanţ de fier petrecut pe după gîturile lor și toţi cu cătuşe la mîini. Mai veneau împreună cu ei doi oameni călări şi doi pedestraşi; călăreţii purtau archebuze

cu rotiță [1], iar pedestrașii, lănci și spade; și Sancho Panza, de îndată ce-i văzu, strigă:

— Ăsta-i un lanț de osîndiți de-ai regelui, oameni duși la muncă silnică, pe galere [2].

— Cum oameni duși la muncă silnică? întrebă don Quijote. E oare cu putință să facă regele silnicie vreunui om?

— N-am spus asta, răspunse Sancho. Am spus doar că sînt oameni care, pentru fărădelegile lor, au fost osîndiți să plece pe galere, în slujba regelui, cu de-a sila.

— Așadar, reluă don Quijote, oricum ar fi să fie, oamenii ăștia, de vreme ce sînt duși, se cheamă că merg cu de-a sila, și nu de bunăvoie.

— Asta așa e, zise Sancho.

— Atunci, dacă-i așa, răspunse stăpînul său, aici intră în joc îndatorirea tagmei mele, de-a împiedica silniciile, de-a sprijini pe cei nevoiași și de-a le veni într-ajutor.

— Ia seama, măria-ta, zise Sancho, că justiția, care întruchipează pe regele însuși, nu poate face silnicii ori nedreptăți unor asemenea oameni, ci, dimpotrivă, îi pedepsește ca să-și ispășească fărădelegile.

În vremea asta, lanțul ocnașilor se apropie, și don Quijote, cu vorba foarte curtenitoare, le ceru celor care îi păzeau să binevoiască a-i aduce și lui la cunoștință pricina sau pricinile pentru care-i duceau în așa chip pe oamenii aceia. Unul din paznicii călări îi răspunse că erau ocnași, osîndiți ai majestății-sale, că erau duși la galere și că altceva nu mai avea de spus, și nici el de aflat.

— Cu toate astea, îi întoarse don Quijote vorba, mi-ar plăcea să aflu despre fiecare dintre ei, în parte, pricina nenorocirii lui.

---

[1] Flintele și archebuzele « cu rotiță », spre deosebire de cele mai vechi, care se descărcau prin aprinderea unui fitil, funcționau prin învîrtirea unei cheițe ca de ceasornic plasate în mijlocul unei roți care freca bucata de cremene așezată la capătul țevii, făcînd-o să dea scînteie și să aprindă pulberea.

[2] Expresia din text: « ...*gente forzada del rey* » (oameni luați cu sila de rege) are sens echivoc: « ...oameni violentați (siliți) de rege », oameni cărora regele le-a făcut silnicie.

Mai adăugă la aceste vorbe şi altele de acelaşi fel, tot atît de cuviincioase, ca să-i înduplece pe paznici să-i spună ceea ce dorea, încît cel de-al doilea dintre călăreţi îi zise:

— Păcat că, deşi avem aici catastiful osîndiţilor şi probele de la procesele fiecăruia din aceşti nenorociţi, nu-i momentul să ne oprim tocmai acuma ca să le scoatem şi să le citim. Mai bine apropie-te domnia-ta şi întreabă-i chiar pe ei, că ţi-or spune singuri, dac-or vrea, şi se vor învoi de bună seamă să-ţi spună, pentru că oamenii ca ei au mîncărici la limbă ca şi la mînă.

Dobîndind învoirea aceasta, pe care şi-ar fi luat-o de la sine de nu i-ar fi dat-o ei, don Quijote se apropie de şiragul înlănţuiţilor şi-l întrebă pe cel dintîi ce păcate ispăşea umblînd într-aşa hal împodobit. Omul îi răspunse că umbla aşa de îndrăgostit ce era!

— Doar atît? Numai pentru asta? răspunse don Quijote. Păi, dacă-i aşa, şi dacă numai pentru că sînt îndrăgostiţi sînt duşi oamenii la galere, de cînd ar fi trebuit să mă aflu şi eu pe ele, vîslind?

— Numai că dragostele mele nu-s cum crezi măria-ta, zise ocnaşul, că mie mi-a căzut cu tronc în aşa hal o coşarcă, plină cu vîrf de rufărie, încît am strîns-o pînă într-atîta de voiniceşte în braţe, că, de nu mi-ar fi smuls-o cu de-a sila oamenii stăpînirii, nici în ziua de azi n-aş fi lăsat-o de bunăvoie din mînă. Am fost prins în flagrant delict, n-a mai fost nevoie de cazne [1], mi s-au dresat acte, mi-au măsurat spinarea cu o sută de bice şi mi-au mai dat pe deasupra şi trei încheiaţi [2] de hroance [3], şi gata treaba!

— Ce-s hroancele? întrebă don Quijote.

---

[1] « ...*el tormento* » (tortura) făcea parte din procedura anchetei judiciare. În cazurile în care dovezile erau concludente, se renunţa la ea, administrîndu-se, în schimb, cu toată străşnicia, ori de cîte ori nu existau probe suficiente şi era nevoie de mărturisirea expresă a celui anchetat.

[2] În original « ...*tres precisos* » (trei [ani] încheiaţi): expresie eliptică din vocabularul argotic al delicvenţilor.

[3] *Gurapas* s-a tradus cu hroance, care în româneşte înseamnă ghete vechi, metaforă potrivită pentru o ambarcaţiune lipsită de eleganţă: «gheată plutitoare».

— Hroance înseamnă la noi galere, răspunse ocnaşul, care era un băietan ca la vreo 24 de ani şi zicea că era de fel din Piedrahita.

Tot aşa îl întrebă don Quijote şi pe-al doilea, care însă nu-i răspunse nimic, trist cum mergea şi căzut pe gînduri. Dar răspunse pentru el cel dintîi, care zise:

— Ăsta, señor, merge la galere de canar [1] ce-a fost, vreau să zic de cîntăreţ şi de lăutar ce se află.

— Păi cum aşa? întrebă don Quijote. Pentru c-ai fost cîntăreţ şi lăutar înfunzi galera?

— Da, răspunse ocnaşul, că nu se află pe lume lucru mai afurisît decît să cînţi [2] în chinuri.

— Ba, dimpotrivă, zise don Quijote, eu am auzit spunîndu-se că cine cîntă chinu-şi înspăimîntă!

— Aici e de-a-ndoaselea, răspunse ocnaşul, căci cine-a cîntat o dată îşi plînge-n pumni toată viaţa.

— Nu pricep, zise don Quijote.

Dar unul dintre paznici îl lămuri:

— Señor cavaler, în lumea *non santa* [3] a oamenilor acestora, a cînta în chinuri înseamnă a mărturisi atunci cînd eşti pus la cazne. Ticălosul acesta a fost supus la tortură şi şi-a mărturisit vina de-a fi fost geambaş de cai, adică hoţ de dobitoace, şi pe temeiul mărturisirii lui a fost osîndit la şase ani de galere, pe lîngă două sute de bice, pe care le mai poartă încă pe spinare; şi umblă tot timpul gînditor şi trist, pentru că ceilalţi hoţi, pe care-i vezi înşiraţi aici în marş, îl chinuiesc şi-l fac de două parale, bătîndu-şi joc de dînsul şi socotindu-l om de nimica, pentru că a măr-

---

[1] *Canario* se numea, în jargonul pungaşilor, cel ce « cînta » în timpul caznelor la care-l supuneau oamenii stăpînirii, adică cel ce-şi mărturisea vina.

[2] « *...cantar en el ansia* »: a-şi mărturisi delictul în timpul torturilor apei *(el tormento del agua)*, care consta din a pune pe faţa delicventului, întins la pămînt, o pînză care să-i astupe nările ca să nu poată respira decît pe gură, în vreme ce apa i se turna necontenit în gîtlej şi îl obliga să înghită tot timpul, fără a-i da răgaz să tragă aer în piept, ceea ce provoacă o panică animalică a organismului, întocmai ca în toiul crizelor de astm. *Ansia* sau *clariosa* era denumită, din pricina aceasta, în argoul hoţilor, apa.

[3] Adică lipsită de sfinţenie; păcătoasă.

turisit şi n-a avut tăria să tăgăduiască; deoarece, spun ei, tot atîtea buchii are şi un « nu » cîte are şi un « da », şi cel împricinat nu-şi dă seama ce noroc are că-i stă viaţa sau moartea în puterea limbii sale, şi nu în puterea limbilor celor ce aduc mărturii şi dovezi; şi, la urma urmei, drept să-ţi spun, mai că-mi vine şi mie-a crede că nu-s chiar greşiţi în ceea ce spun şi că au dreptate.

— Şi eu tot aşa socotesc, răspunse don Quijote, care, trecînd la cel de al treilea, îl întrebă ce-i întrebase şi pe ceilalţi.

Şi acesta, fără să se lase prea mult rugat şi părînd chiar voios, zise:

— Eu merg pe cinci ani la cucoanele hroance fiindcă mi-au lipsit zece ducaţi.

— Aş da eu, bucuros, douăzeci, zise don Quijote, numai să te pot scăpa din necaz!

— Asta-i chiar la fel, răspunse ocnaşul, ca atunci cînd ai avea bani fiind în largul mării şi murind de foame, fără să ai de unde-ţi tîrgui cele de trebuinţă. Spun asta, fiindcă, dac-aş fi avut la vreme ăşti douăzeci de ducaţi cu care mă ispiteşti acum luminăţia-ta, aş fi putut unge cu ei peana grefierului şi înviora măiestria avocatului în aşa chip, încît astăzi m-aş afla în mijlocul pieţei Zocodover [1] din Toledo, şi nu aici pe şleah, cu zgarda la gît, ca un ogar! Da' mare-i Dumnezeu! Răbdare, că trece şi asta, cum trec toate!

Trecu deci don Quijote la al patrulea, care era un om cu înfăţişare venerabilă, cu o barbă albă pînă la brîu; şi acesta, auzind că-l întreabă de pricina care-l vîrîse în năpasta asta, prinse a plînge şi nu răspunse nici un cuvînt; dar cel de-al cincilea osîndit îi sluji de tălmaci, zicînd:

---

[1] *Dover* înseamnă în arăbeşte piaţă, dar semnificaţia întregului nume s-a pierdut cu timpul. Aşa se întîmplă şi cu alte cuvinte arabe, substantive comune, ca *alcalá* (castel), *alcazár* (palat), *medina* (cetate), *alcántara* (pod), *guadiana* (rîu), care au dat în spanioleşte nume proprii. Azi se zice *castillo de Alcalá*, *ciudad de Medina*, *puente de Alcántara*, *rio Guadiana* etc.

— Omul ăsta cumsecade e dus pe patru ani la galere, după ce a fost purtat pe ulițele știute [1], îmbrăcat cum se cuvine, cu toată pompa și de-a călare.

— Asta vrea să zică, se băgă Sancho Panza în vorbă, după cîte mi se pare mie, că l-or fi tîrît în piața publică, rușinîndu-l.

— Așa este, răspunse ocnașul. Și vina pentru care a fost osîndit la o asemenea pedeapsă este că a fost misit de ochi dulci, ba chiar samsar de trupuri întregi. Vreau să spun că, ce mai vorbă lungă, pe cavalerul ăsta îl duc la galere de codoș ce-a fost, și pentru că pe deasupra i s-a mai aflat și vina de-a fi făcut vrăjitorii, dar nu mult: doar de două degete pe fundul paharului.

— Să nu se fi adăugat astea două degete, zise don Quijote, nu merita, numai de codoș ce-a fost, dacă n-a făptuit nimica alta, să fie pus să plutească pe galere, afară doar de-ar fi să le comande și să le fie amiral. Căci meseria de codoș nu-i pentru oricine se nimerește; e slujbă de oameni cu socoteală la cap, și foarte trebuincioasă într-un stat bine orînduit, așa că n-ar trebui s-o facă decît oameni foarte nobili și de neam vechi; ba chiar ar trebui să se afle inspectori și controlori ai unora ca aceștia, cum sînt pentru celelalte slujbe, și să li se știe numărul, limitat ca al agenților de bursă, fiindcă doar în felul acesta ar fi cruțată lumea de o mulțime de nenorociri, pricinuite de faptul că treaba și meseria asta e dată pe mîna unor ființe nepricepute și scurte de minte, cum sînt muieruștile de doi bani perechea, pajii și măscăricii de bîlci, cioflingari cu caș la gură și care habar n-au ce-i viața, că taman cînd îți plesnește măseaua mai avan și cînd ai avea mai mare nevoie de unul care să se pricepă să aleagă bine, ei rătăcesc drumul, se pierd de la mînă pînă la gură și nu mai știu nici care le e dreapta și care stînga. Aș vrea să merg și mai departe și să arăt moti-

[1] În original « ...*las acostumbradas* » (obișnuitele): expresie din jargonul delicvenților, luată de aceștia din stilul de cancelarie al sentințelor judecătorești: « Să fie dus călare pe măgar de-a lungul ulițelor *știute* » (sau « ulițelor pe unde sînt *de obicei* duși »).

vele pentru care s-ar cuveni să fie bine aleşi cei ce urmează să deţină în stat o slujbă aşa de necesară, dar nu este potrivit prilejul pentru una ca asta; voi spune-o eu într-o zi cui ar putea-o lecui şi îndrepta. Tot ce mai am de spus acuma este că amărăciunea pe care mi-a pricinuit-o vederea pletelor acestora albe şi chipului ăstuia atît de venerabil, osîndit la asemenea munci doar pentru vina de a fi fost codoş, mi-a risipit-o adaosul că a fost şi vrăjitor. Cu toate că ştiu bine că nu se află pe lumea asta vrăji care să poată silui şi schimba voinţa omului, aşa cum gîndesc unii săraci cu duhul, şi mai ştiu că avem liberul-arbitru, pe care nu e iarbă de leac nici descîntec să-l poată birui. Ceea ce fac de obicei anumite femeiuşti scurte de minte şi unii şarlatani netrebnici sînt doar nişte amestecuri de licori şi nişte otrăvuri cu care-i înnebunesc de cap pe oameni, lăsîndu-i să creadă că au putere de a-i face să fie iubiţi, lucru care este, cum spun, cu neputinţă, căci ar însemna să siluiască voinţele.

— Aşa şi este, zise bătrînul, şi spun drept, señor, că, în chestia asta cu vrăjitoria, zău că n-am nici o vină; cît despre codoşlîc, n-o tăgăduiesc. Dar să nu-şi închipuie cineva că făceam vreun rău prin asta, fiindcă tot ce doream era să se bucure toată lumea şi să trăiască în pace şi bună învoială, fără gîlcevi şi fără amărăciuni; dar nu mi-a folosit la nimic gîndul meu bun, şi nu m-a împiedicat să fiu dus acolo de unde nu mai am nădejde să mă întorc, judecînd după cît de încărcat de ani sînt, mai fiind şi bolnav de băşica udului, beteşug care nu-mi dă pas să mă odihnesc mai de fel!

Şi prinse din nou a plînge, ca la început; iar pe Sancho îl apucă mila pînă într-atîta, încît scoase din sîn un real din cei de patru [1] şi i-l dădu de pomană.

---

[1] În original «*real de á cuatro*», monedă divizionară curentă, monedă de cont, cum se spune, valorînd de două ori cît un real de opt, adică fiind un sfert de taler. (Sancho făcea deci un sacrificiu considerabil scoţînd, spre a o da ocnaşului, o monedă importantă, cu care s-ar fi putut cumpăra peste 120 de ouă. Un ou făcea cam un *maravedi.*)

Trecu mai departe don Quijote şi-l întrebă pe altul cu ce greşise, iar acesta îi răspunse, nu mai puţin mucalit, ba chiar mai şugubăţ decît celălalt:

— Eu sînt mînat unde vezi fiindcă peste măsură de stăruitor am tot şuguit cu două vere primare de-ale mele, şi cu alte două verişoare de-ale altora; ce mai vorbă lungă, atîta am tot glumit cu ele, că, din glumă în glumă, a crescut familia, fără să-i mai pot da de firul rudeniei, încît nici mama dracului n-o mai descurcă. Mi se puseră toate în seamă cu probe, nu mă bucurai de nici o bunăvoinţă neavînd bani, fui cît pe-aci să mor de gîlci, pe care voiau să mi le frece cu ştreangul, mă osîndiră la galere pentru şase ani, şi eu încuviinţai: îmi ispăşesc vina; sînt tînăr: viaţă să am, că toate se lecuiesc cu asta. Și de ai cumva luminăţia-ta, domnule cavaler, cîte ceva cu care să vii într-ajutorul ăstor bieţi oropsiţi, are să ţi-o plătească Dumnezeu în ceruri, şi vom avea şi noi pe pămînt grijă să ne rugăm lui Dumnezeu pentru sănătatea măriei-tale ori de cîte ori ne-om spune rugăciunile, dorindu-ţi viaţă la fel de lungă şi de bună pe cît o merită binefăcătoarea dumitale făptură.

Umbla îmbrăcat în robă de student [1], şi unul din paznici spuse că era om cu şart la vorbă şi nu-l întrecea nimeni pe lătinie.

La urmă de tot venea un om foarte chipeş, în vîrstă de 30 de ani, care n-avea alt cusur decît că se uita niţel cam zbanghiu. Era legat ceva mai altfel decît restul osîndiţilor, căci purta la picior un lanţ aşa de lung, încît îi înfăşura tot corpul, şi-n jurul gîtului purta două verigi de fier, una prinsă în ochiurile lanţului, iar cealaltă, din cele ce se numesc « uită-te la mine » sau « copita prietenului » [2], şi din ea

---

[1] În original « ...*habito de estudiante* »: cum universităţile vremii erau, ca tot învăţămîntul spaniol, puse sub controlul sau chiar date în organizarea ordinului iezuit, iar teologia era suverană peste celelalte discipline, studenţii erau asimilaţi clerului şi umblau în sutane preoţeşti, ca unii ce aveau să devină *bachilleres* şi *licenciados*, titluri confundate de popor cu acelea ecleziastice şi date de obicei preoţilor.

[2] În original « ...*pie de amigo* » (sau *guarda amigo*): furcă de fier, ce se punea sub bărbia condamnaţilor, ca să nu-şi poată ascunde faţa cînd erau scoşi în piaţa publică spre biciuire, sau spre fixare la stîlpul infamiei.

scoborau doi drugi de fier ce-i ajungeau pîn' la brîu, susţinînd două cătuşe, în care-i erau vîrîte mîinile, ferecate cu un lacăt cît toate zilele, în aşa chip încît nici cu mîinile la gură nu putea s-ajungă şi nici să-şi plece capul ca s-ajungă la mîini n-avea cum. Don Quijote întrebă pentru ce purta omul acela atîtea fiare, mai multe decît toţi ceilalţi. Paznicul îi răspunse că avea el singur mai multe păcate decît toţi ceilalţi laolaltă şi că era aşa de cutezător şi-atît de mare pehlivan, încît, cu toate că-l duceau în felul în care-l duceau, nu erau siguri de el, ci stăteau tot timpul cu frica-n sîn, nu care cumva să le scape.

— Ce păcate aşa grele o fi avînd, zise don Quijote, dacă n-a meritat pedeapsă mai mare decît să înfunde galera?

— O înfundă pe zece ani, răspunse paznicul, ceea ce e totuna cu moartea civilă. E destul să ştii, ca să nu-ţi mai trebuiască altceva, că flăcăul ăsta e faimosul Ginés de Pasamonte, zis, cu alt nume, Ginesillo de Şterpelillo.

— Domnule comisar, zise atuncea ocnaşul, ia-o mai domol, şi să nu ne-apucăm acuma să dezgropăm poreclele! Ginés mă cheamă, şi nu Ginesillo, şi Pasamonte-i numele meu de familie, nu Şterpelillo, cum zici dumneata, că mai bine şi-ar vedea fiecare de el, şi tot s-ar alege cu ceva!

— Nu te răţoi aşa, răspunse comisarul, domnule pungaş de mîna-ntîi, dacă nu cumva vrei să te-nvăţ eu să-ţi mai ţii gura şi să te fac să-ţi plîngi în pumni!

— N-am ce face, răspunse ocnaşul, că omului îi merge nu cum vrea el, ci cum dă Dumnezeu; dar într-o bună zi are să mi se ducă vestea-n lumea întreagă, şi o să vedem noi atunci dacă mă cheamă Ginesillo de Şterpelillo sau nu!

— Păi nu-ţi zice aşa, cîrcotaşule? întrebă paznicul.

— Da, aşa-mi zice, răspunse Ginés, dar îi fac eu să nu-mi mai zică, ori, de nu, îţi dau voie să mă razi acolo unde şoptesc printre dinţi![1] Señor cavaler, dacă ai ceva de dat, dă-ne o dată, şi du-te cu Dumnezeu, că ne-ai cam plictisit tot vîrîndu-ţi nasul unde nu-ţi fierbe oala şi vrînd să isco-

---

[1] Pasaj scabros, pus de Cervantes în gura acestui personaj picaresc spre a-l caracteriza din punct de vedere moral.

deşti viaţa aproapelui; iar dacă ai chef s-o ştii pe-a mea, află că eu nu-s altul decît Ginés de Pasamonte, a cărui viaţă e scrisă, na, de degetele astea, uite-le!

— Are dreptate, zise comisarul, că el singur şi-a scris povestea vieţii, cum nu se poate mai bine; dar cartea a rămas în închisoare, zălog pentru două sute de reali!

— Şi am de gînd s-o scot, zise Ginés, chiar de-ar fi ea zălogită şi pe două sute de ducaţi!

— E-aşa de reuşită? întrebă don Quijote.

— E-atît de reuşită, răspunse Ginés, încît vai de capul lui *Lazarillo de Tórmes* [1] şi-a tuturor celorlalte cărţi de soiul ei, cîte s-au scris ori se vor mai scrie! Tot ce pot să vă asigur e că spune adevărul, şi încă spune adevăruri atît de pline de duh şi-atît de desfătătoare, încît nici o minciună nu s-ar putea asemui cu ele.

— Şi care-i titlul cărţii? întrebă don Quijote.

— Viaţa lui Ginés de Pasamonte, răspunse însuşi autorul ei.

— Şi e terminată? întrebă don Quijote.

— Cum poate fi terminată, răspunse el, dacă mie încă nu mi s-au sfîrşit zilele? Ceea ce am scris e de la naşterea mea pînă-n clipa cînd m-au azvîrlit la galeră, acum, ultima dată.

— Va să zică, ai mai fost şi altă dată la galere? zise don Quijote.

— Slujindu-l pe Dumnezeu şi pe rege, am mai fost şi altă dată, vreme de patru ani încheiaţi, şi-s deprins şi cu gustul de posmagi, şi cu gustul de gîrbaci, răspunse Ginés, aşa că nu-mi fac cine ştie ce inimă rea că mă duc din nou, fiindcă acolo voi avea răgaz să-mi sfîrşesc cartea, căci mai am o mulţime de lucruri de spus, iar pe galerele Spaniei

---

[1] Întîiul roman picaresc, cel care a dat modelul genului; atribuit lui Diego Hurtado de Mendoza, a apărut în 1555 în trei ediţii simultane, presupuse a fi transcrierea unei suite de snoave, *cuentos viejos*, raportate prin tradiţie orală mai demult, reflex spaniol al povestirii medievale franceze din secolul al XII-lea, *Le garçon de l'aveugle (Sluga orbului)*. (Vezi lucrarea noastră antologică *Isprăvile unor vîntură-lume, proză picarescă spaniolă.*)

ai mai multă tihnă [1] chiar decît aş avea eu nevoie, cu toate că n-am nevoie de cine ştie ce răgaz pentru ce mi-am pus în gînd să mai scriu, fiindcă le ştiu toate pe de rost.

— Pari om de duh! zise don Quijote.

— Şi nefericit, răspunse Ginés, pentru că nefericirea îl urmăreşte întotdeauna pe omul de duh. [2]

— Îl urmăreşte pe pezevenghi, vrei să zici! spuse comisarul.

— Ţi-am mai spus, domnule comisar, răspunse Pasamonte, s-o laşi mai domol, căci domnii aceia nu ţi-au pus în mînă topuzul ca să ne chinuieşti pe noi, sărmanii ce umblăm înlănţuiţi, ci ca să ne călăuzeşti şi să ne duci acolo unde a poruncit majestatea-sa; că de nu, mă jur pe . dar ajunge, că s-ar prea putea să iasă într-o bună zi la spălat petele pe care mi le-ai făcut la han, aşa că [3] să-şi ţină toată lumea gura şi să trăiască cum i-o plăcea, vorbind numai de bine. Dar mai degrabă hai, s-o pornim mai iute la drum, că destul am stat de taclale!

Comisarul ridică topuzul să dea în Pasamonte, drept răspuns la ameninţările lui. Dar don Quijote se vîrî între ei şi-l rugă să nu-l chinuiască, căci nu era de mirare ca un om ferecat cu atîtea lanţuri la mîini să fie ceva mai slobod la limbă. Apoi, întorcîndu-se către toţi cei din lanţ, rosti:

— Din toate cîte mi le-aţi spus, preaiubiţi fraţi, am tras încheierea că, deşi sînteţi pedepsiţi pentru greşelile voastre, pedepsele la care sînteţi osîndiţi nu vă prea fac plăcere şi vă duceţi să le răbdaţi fără de nici un chef şi cu totul împotriva voinţei voastre. Îmi dau seama că s-ar putea întîmpla ca slăbiciunea cutăruia, cînd a fost supus la tortură, ori poate lipsa de bani a cutărui altuia şi lipsa de protecţie

---

[1] Aluzie satirică la lipsa de eficienţă a amiralităţii spaniole, care, după mai multe înfrîngeri navale suferite de la distrugerea vestitei *invencible armada*, se preocupa mult mai puţin de urmărirea turcilor corsari în Mediterana, operaţie riscată şi nelucrativă, decît de traficul transoceanic al aurului, neprimejduit pe atunci decît arareori de corsarii reginei Elizabeth a Angliei.

[2] Aluzie satirică la felul selecţionării valorilor în epocă, promovarea celor mediocri şi conformişti fiind pe atunci regulă generală.

[3] Pasaj obscur, pare să fie o referire la vreun incident ştiut de amîndoi vorbitorii şi petrecut în timpul călătoriei ocnaşilor, pe care însă textul lui Cervantes nu ni-l face cunoscut.

înaltă, sau, în sfîrşit, judecata sucită a magistratului să fi fost cauza pierzaniei voastre şi să fi împiedicat dreptatea să vă iasă la iveală chiar atunci cînd era de partea voastră. Toate acestea îmi vin acum în minte, spunîndu-mi, încredinţîndu-mă şi chiar silindu-mă să-mi arăt cu voi rostul pentru care cerul m-a sortit să trăiesc pe lumea asta şi să îmbrăţişez tagma cavaleriei pe care am îmbrăţişat-o, făcînd jurămînt să ajut pe cei nevoiaşi şi pe cei obijduiţi de maimarii lor. Dar cum ştiu că este unul din principiile cuminţeniei să nu faci niciodată cu răul ceea ce se poate face cu binele, vreau să-i rog pe aceşti domni paznici şi pe domnul comisar să binevoiască a vă desfereca şi a vă lăsa să plecaţi nestingheriţi, că sînt destui care să-l slujească pe rege cu mai bune prilejuri, şi mi se pare prea crud să faci robi din cei pe care Dumnezeu şi natura i-a făcut oameni liberi. Cu atît mai mult, domnilor paznici, adăugă don Quijote, că oamenii aceştia, bieţii de ei, nu v-au făcut vouă nimica, aşa că să-şi vadă fiecare de păcatele lui! Este un Dumnezeu în cer şi are el grijă să pedepsească răul şi să răsplătească binele, aşa că nu-i treabă de oameni cinstiţi să fie călăii altor oameni cînd n-au a se amesteca în asta. Vă cer asta cu atîta blîndeţe şi sînge rece pentru că vreau să am de ce vă mulţumi dacă o veţi face; dar dacă n-o faceţi de bunăvoie, lancea şi spada aceasta, dimpreună cu vrednicia braţului meu, vă vor sili s-o faceţi de nevoie.

— Nostimă neghiobie, n-am ce zice! răspunse comisarul. E bună de tot! Ia te uită cu ce haz a ştiut s-o încheie, şolticul! Vrea să-i lăsăm lui ocnaşii regelui, nici mai mult, nici mai puţin, ca şi cum am fi de capul nostru şi-am putea să-i dăm ascultare, sau ar avea el vreo cădere să ne-o poruncească! Ia vezi-ţi, señor, de drum! Du-te cu Dumnezeu şi mai îndreaptă-ţi puţin ţucalul de pe cap, ce-mi tot umbli să ne cauţi nod în papură şi să ne prinzi cu mîţa-n sac?

— Mîţa eşti tu! .[1] şi motanul, şi şobolanul, şi mîrlanul! răspunse don Quijote.

---

[1] *Gato* (pisică) însemna în jargonul pungaşilor, chiar *hoţ*. *Gatazo* înseamnă şi azi „pungăşie".

Şi, zis şi făcut! Se năpusti asupra lui atît de pe nepusă masă, încît, fără să-i mai dea răgaz să se apere, îl buşi de pămînt, rănit greu cu lancea, şi o brodise de minune, căci acesta era singurul care avea archebuză [1]. Ceilalţi paznici rămăseseră cu gurile căscate, încremeniţi de întîmplarea asta neaşteptată; dar, venindu-şi în fire, cei călări puseră mîna pe spadă, pedestraşii pe arbalete, şi-l asaltară toţi împreună pe don Quijote, care-i aştepta cu mult sînge rece. Şi fără îndoială că nu i-ar fi mers bine dacă ocnaşii, văzînd ce prilej bun de a-şi recîştiga libertatea li se oferea, n-ar fi făcut tot ce le stătea în putinţă ca să rupă lanţul pe care erau înşiraţi. Învălmăşeala fu aşa de mare, încît paznicii, care dădeau cînd să pună mîna pe ocnaşii ce se desferecau, cînd să-i ţină piept lui don Quijote care-i ataca, nu putură face nimic care să le fi fost de folos. Ajută şi Sancho, dinspre partea lui, la slobozirea lui Ginés de Pasamonte, care-şi luă cel dintîi zborul, liber şi neîmpiedicat de nimic, şi, tăbărînd pe comisarul trîntit la pămînt, îl uşură de spadă şi de archebuză, cu care, mai ochind pe unul, mai vîrînd spaima într-altul, dar fără s-o descarce nici măcar o singură dată, mătură toată garda de pe cîmpul de luptă, căci paznicii o luară la sănătoasa, cît de frica archebuzei lui Pasamonte, cît de-a grindinei de bolovani cu care ocnaşii sloboziţi îi bombardau.

Sancho se posomorî grozav de isprava asta, fiindcă îi trecu prin minte că cei ce-o luaseră la picior puteau s-aducă totul la cunoştinţa « Sfintei Hermandad », care avea să iasă numaidecît în căutarea vinovaţilor, făcînd să bată clopotele în toate clopotniţele. Aşa că îşi mărturisi temerile faţă de stăpînul său şi-l rugă să facă aşa fel încît să se depărteze cît or putea mai repede de-acolo şi să scape cu fuga, ascunzîndu-se prin munţii împăduriţi, în apropierea cărora erau.

— Foarte bine, zise don Quijote, numai că ştiu şi eu ce este de făcut acuma.

---

[1] Inadvertenţă a lui Cervantes; la începutul capitolului al XXII-lea se spune că amîndoi arcaşii călări purtau archebuze cu rotiţă.

Şi, chemîndu-i pe toţi ocnaşii, care, după ce-l despuiaseră pe comisar, lăsîndu-l numai cu pielea, se învîrteau năuciţi, ii adună pe toţi roată, ca să asculte ceea ce le poruncea, apoi le zise:

— Orice om nobil trebuie să fie recunoscător pentru binefacerile primite, şi unul din păcatele ce-l supără mai mult pe Dumnezeu este nerecunoştinţa. Spun asta pentru că aţi avut prilejul să simţiţi, domnilor, din experienţa cea mai nemijlocită, binefacerea săvîrşită de mine întru binele vostru; drept răsplată pentru ea, aş dori, şi asta-mi este voia, ca, împovăraţi cu lanţul pe care vi l-am luat de pe grumaji, să purcedeţi numaidecît la drum şi să vă duceţi în cetatea Toboso, şi-acolo să vă înfăţişaţi dinaintea domniţei Dulcinea del Toboso şi să-i spuneţi că robul său, Cavalerul Tristei Figuri, v-a trimis ca să vă închinaţi ei şi să-i povestiţi de-a fir-a-păr tot ce-a cuprins această faimoasă aventură, pînă ce v-am putut dărui din nou multdorita libertate. Iar după ce veţi fi îndeplinit aceasta, vă puteţi duce oriunde veţi voi, să vă căutaţi norocul.

În numele tuturor răspunse Ginés de Pasamonte, care rosti:

— Ceea ce ne ceri măria-ta, domnul şi mîntuitorul nostru, ne este cu neputinţă, ba chiar e mai mult decît peste puterile noastre să împlinim, căci nu putem merge toţi laolaltă pe drumuri, ci numai cîte unul şi răzleţiţi, avînd fiecare grijă de pielea lui şi ascunzîndu-ne şi-n gaură de şarpe, ca să nu ne afle « Sfînta Hermandad », care nu mai încape îndoială că se va urni în căutarea noastră. Ceea ce ai putea domnia-ta face, şi drept ai destul s-o şi faci, este să ne strămuţi închinarea asta şi tributul datorat domniţei Dulcinea del Toboso într-o cîtime oarecare de *Credo* şi de *Ave-Maria* pe care noi să le rostim pentru luminăţia-ta, lucru ce s-ar putea împlini fie zi, fie noapte, din mers ori stînd culcat, la vreme de pace sau de război. Dar să-ţi treacă prin cap c-avem să ne întoarcem acuma la hîrburile Egiptului[1], vreau să

---

[1] În original « ...*las ollas de Egipto* »: locuţiune folosită cu verbele *desear* (a dori), *recordar* (a-şi aminti), *volver* (a se întoarce la...). Noi am tradus cu sensul de «revenire la antichitate», «întoarcere la starea străveche», dar *ollas*

spun, să crezi că ne vom lua lanţul şi ne vom aşterne drumului către Toboso, ar însemna să-ţi închipui că-i noapte afară acuma, cu toate că nu-i nici zece dimineaţa, şi să ne ceri nouă una ca asta, înseamnă să ceri plopului mere.

— Atunci, mă jur pe orice, zise don Quijote (căruia îi şi sărise ţandăra), don Pui-de-Lele, don Ginesillo de Şterpelillo, sau cum te-o fi chemînd, c-ai să te duci tu singur, cu coada-ntre picioare, şi cu toată fierăria asta pe umeri, fără doar şi poate, cum te văd şi mă vezi!

Pasamonte, care nu prea era răbdător din fire (mai fiind şi încredinţat că don Quijote n-avea minţile toate de vreme ce putuse săvîrşi una atît de boacănă, dîndu-le lor libertatea), cînd se văzu în aşa chip tratat, nu făcu decît un semn cu ochiul tovarăşilor săi şi, trăgîndu-se cu toţii mai la o parte, pe dată începură să arunce o ploaie de pietre în don Quijote, căruia cele două mîini nu-i mai ajungeau ca să se poată feri, acoperindu-se cu scutul, în vreme ce sărmanul Rocinante numai de pintenii lui n-avea timp să se sinchisească, mai abitir decît dacă ar fi fost de bronz! Sancho se dădu îndărătul măgarului, ca trupul dobitocului să-l ferească de nourul şi grindina de pietre ce ploua într-una asupra amîndurora. Don Quijote nu se putu scuti atît de bine de lovituri cu pavăza încît să nu-l ajungă nu ştiu cîţi bolovani, care-i loviră trupul cu atîta putere, încît îl doborîră la pămînt. Şi nici nu căzuse bine, că se şi trezi cu studentul de-a călare pe pieptul lui, luîndu-i lighenaşul din cap şi trăgîndu-i cu el trei-patru lovituri pe spinare. După asta, studentul mai dădu tot de atîtea ori cu ligheanul de pămînt şi-l făcu zob. Îi luară pieptarul pe care-l purta pe deasupra armurii şi vrură să-i ia şi nădragii, şi de bună seamă că i l-ar fi luat dacă nu s-ar fi împiedicat în jambierele lui de fier. Pe Sancho îl uşurară

---

se pare că n-avea, în zicala spaniolă, sensul de vas arheologic, ciob, hîrb, ci acela de ciorbă sau mîncare, ghiveci (vezi *olla podrida*), adică, ironic, « viaţa de huzur de altădată ». După unii, proverbul spaniol ar veni din *Biblie*, fiind o aluzie la pasajul unde fiii lui Israel cîrteau împotriva lui Moise, ce-i purta nemîncaţi prin deşert, şi-şi aminteau de belşugul de mîncăruri pe care-l avuseseră în captivitatea egipteană, vrînd să se întoarcă la ciorba de acolo.

mai întîi de suman şi-l lăsară apoi numai în albituri, împărţindu-şi între ei celelalte prăzi ale bătăliei, apoi o apucară care-ncotro, căci îşi băteau capul mai mult să scape de temuta « Sfînta Hermandad » decît să se împovăreze cu ditamai lanţul şi să se ducă să se înfăţişeze dinaintea domniţei Dulcinea din Toboso.

Nu mai rămaseră decît măgarul şi Rocinante, Sancho şi don Quijote: măgarul, cu capul în pămînt şi gînditor, scuturînd din cînd în cînd din urechi, de parcă nu i-ar fi venit a crede că încetase viscolul de pietre care-i primejduia podoabele capului; Rocinante, întins lîngă stăpînul său, căci îl azvîrlise la pămînt alt pietroi; Sancho, numai în cămaşă, dîrdîind de frica « Sfintei Hermandad », iar don Quijote, amărît, pentru că se vedea împodobit ca vai de el tocmai de cei cărora le făcuse atîta bine.

Capitolul XXIII

Despre ceea ce i s-a întîmplat vestitului don Quijote în Sierra Morena, aventură dintre cele mai rare din cîte se povestesc în această istorie adevărată

Văzîndu-se în ce hal era, don Quijote îi zise scutierului său:

— Am auzit întotdeauna spunîndu-se, Sancho, că a face bine unor oameni de nimica e ca şi cum ai turna apă în mare. Dacă aş fi luat în seamă ceea ce mi-ai spus tu, aş fi fost acum cruţat de restriştea asta; dar nu mai am ce-i face! Răbdare, şi mai multă băgare de seamă de-aci înainte.

— Ai să ai măria-ta mai multă băgare de seamă, răspunse Sancho, cum am să fiu eu popă! Dar de vreme ce spui că, de-ai fi ţinut atuncea seamă de vorbele mele, ai fi fost cruţat de-aşa necaz, crezi-mi cel puţin acuma şi-ai să-ţi cruţi altele şi mai mari, fiindcă trebuie să ştii că la « Sfînta Hermandad » nu-ţi merge cu de-astea, cavalereştile, că nu dă ea pe toţi cavalerii rătăcitori cîţi or fi pe lume nici o ceapă degerată! Şi

află c-a şi început să mi se pară că-mi şuieră săgeţile arcaşilor ei pe lîngă urechi[1]

— Eşti tu fricos din fire, Sancho, zise don Quijote, dar, ca să nu zici că sînt încăpăţînat şi că nu fac niciodată ce mă sfătuieşti, de data asta vreau să-ţi urmez sfatul şi să mă pun la adăpost de urgia de care te temi aşa de mult. Fac asta însă cu o condiţie: ca niciodată, cît vei trăi tu pe lume, şi chiar şi după moarte, să n-aud c-ai spus cuiva că de frică m-am dat deoparte şi m-am tras îndărăt din faţa primejdiei, şi nu ca să dau urmare rugăminţilor tale; fiindcă dac-ai spune altfel, ai spune o minciună, şi te dezmint de pe-acuma pentru atuncea, şi de pe-atuncea pentru acuma[2], şi-ţi spun verde în faţă că minţi şi că vei minţi de fiecare dată cînd vei spune-o ori vei gîndi-o! Şi nu-mi mai răspunde nici un cuvînt, că numai cît mă gîndesc că fug şi mă retrag din faţa primejdiei şi mai cu seamă din faţa acesteia, de care pare că aş simţi o umbră de teamă, îmi vine să rămîn pe loc, aici, singur, şi s-aştept nu numai «Sfînta Frăţie», asta de care tot vorbeşti şi tot tremuri, ci pe toţi fraţii celor douăsprezece triburi ale lui Israel, şi pe cei şapte fraţi Macabei, şi pe gemenii Castor şi Polux, împreună cu toţi fraţii şi frăţiile cîte-or fi fiind pe lume!

— Stăpîne, răspunse Sancho, să te retragi nu înseamnă să fugi; iar s-aştepţi, nu-i de loc înţelept, cînd primejdia întrece aşteptările, ci înţelept e să te păstrezi de azi pe mîine şi să nu te pui la bătaie tot, într-o singură zi. Şi află că, oricît oi fi eu de necioplit şi de ţărănos, tot am un dram de pricepere cînd e vorba de purtare în viaţă; aşa că să nu-ţi pară rău că mi-ai ascultat sfatul, ci mai bine urcă-te pe Rocinante, dacă poţi, că dacă nu te-oi ajuta eu, şi vino după mine,

---

[1] Aluzie la procedeul « Sfintei Frăţii » de a executa, prin tir simultan de săgeţi, pe cei condamnaţi la moarte (*Nueva Recopilación*, Cartea VIII, Legea VII, Titlul XIII).

[2] Inversare absurdă, pusă aici pentru efectul comic, a formulei *desde ahora para entonces* (de pe acum pentru atunci), pe care o foloseau uzual scribii justiţiei, spre a anticipa răspunsul la o ulterioară dezminţire, eventuală sau posibilă.

că-mi spune mie inima că avem acuma nevoie mai mult de picioare decît de mîini.

Don Quijote, fără să mai spună nici un cuvînt, încălecă, şi luînd conducerea Sancho, călare pe măgarul său, se înfundară într-o coamă a munţilor Sierra Morena, de care erau aproape, Sancho punîndu-şi în gînd să străbată tot lanţul munţilor şi să iasă la Viso sau la Almodóvar del Campo, ascunzîndu-se cîteva zile prin pustietăţile acelea, ca să nu dea de ei « Sfînta Hermandad » dacă cumva i-or căuta. Îi dădea curaj în treaba asta şi faptul că din răzmeriţa ocnaşilor ieşiseră teferi desagii cu merinde din spinarea măgarului, lucru pe care-l socoti o adevărată minune după cîte le furaseră şi după cît de amănunţit cotrobăiseră peste tot locul cei sloboziţi.

O dată cu seara ajunseră în inima Sierrei Morena, unde Sancho găsi cu cale să-şi petreacă nu numai noaptea aceea, ci şi alte cîteva zile, cel puţin atîtea cîte avea să-i mai ţină merindea, aşa că înnoptară între două stînci şi-o mulţime de arbori-de-plută. Dar ceasul rău, care, după cîte cred cei care n-au scînteie de credinţă adevărată, pe toţi ne paşte şi pe toate le orînduieşte, le mînă şi le amestecă după cum îi place, făcu să-i dea în gînd a se ascunde tot în munţi şi lui Ginés de Pasamonte, faimosul pehlivan şi pungaş, scăpat de lanţ prin virtutea şi prin nebunia lui don Quijote şi gonit de groaza « Sfintei Hermandad », de care avea temeinic cuvînt a se teme; şi-l mînă soarta lui şi frica tot cam pe unde îi mînase pe don Quijote şi pe Sancho Panza, la un ceas din zi cînd îi mai putea recunoaşte ca să-i lase mai întîi s-adoarmă. Şi cum răii sînt întotdeauna şi nerecunoscători, cum nevoia dă prilej să-ţi faci rost de ce-ţi lipseşte şi cum vrabia din mînă nu se dă pe cioara din par, Ginés, care nu era de felul lui nici recunoscător şi nici cu gîndul numai la binefaceri, se hotărî să fure măgarul lui Sancho Panza, sinchisindu-se prea puţin de Rocinante, care era o pradă prea sărăcăcioasă de-ar fi vrut să-l vîndă ori să-l pună zălog. Sancho Panza dormea, aşa că îi fură măgarul, şi pînă-n zori de zi era prea departe ca să-i mai poată lua cineva urma.

Zorile se iviră, înveselind tot pămîntul și posomorîndu-l pe Sancho Panza, fiindcă-și găsi măgarul lipsă. Și cînd se văzu fără de el, începu să se vaite și să se bocească în cel mai jalnic și mai dureros chip cu putință, și cu atîta tărie, încît don Quijote se deșteptă la strigătele lui și desluși că spunea, bocindu-se:

— Oh, fiule, carne din carnea mea, tu, care sub acoperișul meu ai văzut lumina zilei, giuvaerul copiilor mei, fala nevestei și ciuda vecinilor pizmași, tu, care-mi ușurai poverile, sprijin a jumătate din zilele vieții mele, căci cu cei douăzeci și șase de *maravedises* cît îmi dădeai pe zi îmi duceam jumătate din greul gospodăriei!

Don Quijote, văzîndu-l cum plînge și aflînd pricina, îl mîngîie cu vorbele cele mai bune pe care le găsi de spus și-l rugă să aibă răbdare, făgăduindu-i că-i va da o țidulă ca să i se dea, de la el de-acasă, în schimb, trei măgari, din cinci cîți lăsase la plecare. Cu asta, Sancho se mai mîngîie, își șterse lacrimile, se mai potoli din sughițuri și îi mulțumi, de darul ce-i făcea, lui don Quijote, căruia, de cum intrase în munți, inima îi era mai ușoară și se arăta voios cum nu se mai poate, căci locurile i se păreau numai bune pentru aventurile în căutarea cărora pornise. Îi veneau în minte toate noroacele minunate cîte li se iviseră, în cale prin pustietăți și singurătăți asemănătoare, celorlalți cavaleri rătăcitori, și umbla atît de cufundat în gîndurile acestea, atît de năucit de ele și de dus pe ceea lume, încît își uitase de toate. Nici Sancho n-avea altă grijă (de cînd i se părea că-i calcă piciorul pe pămînt ferit de primejdii) decît să-și pună burta la cale cu rămășițele prăzii lor bisericești, așa cum mergea în urma stăpînului său, încărcat cu tot ceea ce ar fi trebuit să care măgarul; și tot scoțînd cîte ceva dintr-un sac și vîrînd în pîntece, n-ar fi dat para chioară pe altă aventură, atîta vreme cît putea merge așa cum mergea, pentru nimic în lume.

În vremea asta, ridicînd ochii, văzu că stăpînul său se oprise, încercînd să ridice cu vîrful lănciei nu știu ce boccea căzută pe jos, așa că se grăbi să dea fuga și să-l ajute dacă

ar fi fost nevoie; și cînd ajunse, don Quijote tocmai ridicase cu vîrful lănciei o pernă și-un cufăraș, legate laolaltă, pe jumătate putrezite, sau mai curînd putrezite cu totul și zdrențuite; dar erau atît de grele, încît Sancho trebui să îngenunche ca să le ridice, și stăpînul lui îi porunci să se uite ce era în cufăraș. Sancho nu așteptă să-i spună de două ori și, cu toate că lădița era încuiată cu lacăt și legată cu un lanț, prin rupturile scîndurilor măcinate de putreziciune putu vedea ce era într-însa, adică patru cămăși de olandă subțire și alte lucruri de pînză, nu mai puțin curate și lucrate cu tot atîta dichis, iar într-o băsmăluță găsi o grămăjoară bunicică de scuzi de aur. Cum dete cu ochii de ei, strigă:

— Slavă tuturor cerurilor că au pus deoparte pentru noi și-o aventură care să ne fie de folos!

Și, scotocind mai departe, găsi un caiet de amintiri, bogat împodobit. Don Quijote i-l ceru și-i porunci să-și păstreze banii pentru sufletul lui. Sancho îi sărută mîinile mulțumindu-i și, descărcînd lăcrița de toată rufăria, vîrî albiturile în sacul de merinde. Toate acestea văzîndu-le don Quijote, zise:

— Pare-mi-se, Sancho (și nu-i cu putință să fie altfel), că vreun drumeț care s-a abătut din drum va fi trecut prin munții ăștia și, ieșindu-i bandiții în cale, trebuie să-l fi omorît și să fi apucat a-l îngropa prin părțile astea, neștiute de nimeni.

— Nu se poate să fie așa, răspunse Sancho, căci, dac-ar fi fost hoți, n-ar fi lăsat nici banii.

— Că bine zici, adeveri don Quijote. Dacă-i așa, nu ghicesc și nici nu-mi dă prin cap ce-ar putea fi; dar stai un pic, să vedem dacă-n cartea asta de amintiri nu-i scris nimic unde să putem desluși și afla ceea ce dorim!

O deschise, și cel dintîi lucru pe care-l află scris înăuntrul ei, ca o ciornă, cu toate că într-o foarte frumoasă scriitură, fu un sonet, pe care citindu-l cu glas tare ca să-l audă și Sancho, văzu că suna astfel:

Amorul, ori e fără conștiință,
Ori e prea crud, ori eu nu port o vină

Egală cu-a torturilor pricină,
Ce-mi chinuiesc întreaga mea ființă.

De-i Amor zeu, știința lui divină
Nimic din ochi nu scapă. Zeii, putința
Cruzimii n-o au. De-unde suferința
Ce-am îndrăgit-o, poate dar să-mi vină?

Mă-nșel de spun că pricina e Fili:
Atîta răutate-n îngeri oare-i?
Nu ceru-mi dă durerea; poate Dracul!

Mă voi sfîrși curînd: e-n rostul firii.
Căci bolii ce te-a-ncins și n-o știi care-i,
Degeaba-i cauți doctor să-ți dea leacul!

— Păi cîntecul ăsta, zise Sancho, nu ne învață nimica, decît doar, poate, că trăgînd de firele de care se vorbește în el, om pune mîna pe tot ghemul istoriei.

— Ce au a face firele în toată treaba asta? zise don Quijote.

— Mi s-a părut, răspunse Sancho, că aud din gura măriei-tale ceva cu niște fire.

— Eu am zis *Fili* [1], răspunse don Quijote, și ăsta, fără îndoială, nu-i decît numele domniței de care se plînge autorul sonetului; și zău că trebuie să fie bun poet; sau, de nu, înseamnă că nu mă pricep eu de fel la artă!

— Care va să zică, se miră Sancho, te pricepi măria-ta și la stihuri?

— Mult mai mult decît ai putea tu crede, răspunse don Quijote; și ai să-ți dai seama de asta cînd te-oi trimite să duci o scrisoare, scrisă numai în stihuri de la un capăt la altul, stăpînei mele Dulcinea del Toboso. Fiindcă vreau să știi, Sancho, că toți, sau cei mai mulți dintre cavalerii rătăcitori ai vremurilor trecute, erau mari trubaduri și iscusiți

[1] Fili, Filis, Filena — nume tipice ale unor personaje feminine de roman pastoral, foarte la modă și în poezia galantă și curteană a epocii. Sancho, care nu cunoștea literatura nobililor, confundă numele acesta cu *filo* (fir).

cîntăreţi; pentru că astea două talente, sau haruri mai bine zis, le vin dimpreună tuturor îndrăgostiţilor rătăcitori. Drept este însă că strofele cavalerilor de altădată dovedesc mai multă înflăcărare a simţirii decît măiestrie a versului.

— Mai citeşte, măria-ta, zise Sancho, că poate mai găseşti ceva care să ne placă.

Întoarse foaia don Quijote şi zise:

— Asta e proză, și pare o scrisoare.

— Epistolă, stăpîne? întrebă Sancho.

— După cum începe, pare o scrisoare de dragoste, răspunse don Quijote.

— Păi, dă-i măria-ta citire cu glas tare, zise Sancho, că tare-mi plac mie de-alde astea, de amor.

— Foarte bucuros, răspunse don Quijote.

Și citind-o cu glas tare, așa cum îl rugase Sancho, văzu că zicea în felul următor:

— « Făgăduiala ta mincinoasă şi adevărul nefericirii mele mă mînă într-un loc de unde mai curînd îţi vor ajunge la urechi veşti despre moartea mea decît motivele pe care le am de-a mă plînge. M-ai azvîrlit din inima ta, o, ingrato, în favoarea cuiva care are mai multe decît mine, deşi valorează mai puţin; dar dacă virtutea ar fi o bogăţie care s-ar putea preţui în cifre, n-aş pizmui averile altora, nici nu mi-aş plînge nenorocirile mele. Ceea ce a putut clădi frumuseţea ta au dărîmat faptele tale: din ea am priceput că erai înger, şi din ele înţeleg că eşti femeie; rămîi cu bine, tu, care eşti pricină a frămîntărilor mele, şi facă cerul ca înşelăciunile soţului tău să-ţi rămînă pe veci ascunse, ca să nu te căieşti de ceea ce ai făcut şi ca să nu mă răzbuni pe mine de ceea ce nu mai doresc să fiu răzbunat. » Sfîrşind de citit scrisoarea, don Quijote zise: Și mai puţin decît din versuri se poate deduce de aici altceva decît că cel care a scris-o e vreun biet ibovnic dispreţuit.

Și frunzărind toată cărţulia, mai găsi şi alte versuri şi scrisori, dintre care pe unele le putu citi şi pe altele nu. Dar ceea ce cuprindeau cu toatele erau doar tînguiri, jelanii,

bănuieli, plăceri şi neplăceri, favoruri şi dispreţuri, unele proslăvite şi celelalte deplînse.

Şi în vreme ce don Quijote cerceta caietul, Sancho cerceta cufăraşul, fără să lase, nici în el şi nici în perinită, vreun colţişor nescotocit, netrecut prin vamă şi nedijmuit, necum cusătură nedescusută sau floc de lînă nescărmănat, ca nu cumva să se piardă, din nebăgare de seamă sau din lipsă de grijă, cine ştie ce — atîta lăcomie treziseră în el galbenii găsiţi, care treceau de o sută. Şi cu toate că nu găsi mai mult nimic peste ceea ce găsise, îşi găsi răscumpărate şi zborul cu cerga, şi maţele întoarse pe dos din pricina balsamului, şi binecuvîntările ciomegelor, şi ghionţii cărăuşului, şi pierderea desagilor, şi sumanul furat, şi toată foamea, setea şi osteneala ce-l vlăguiseră cît slujise la bunul stăpîn ce-i hărăzea lui tot ce găsiseră, şi i se părea că e plătit şi răsplătit, cu vîrf şi îndesat, prin darul acesta. Mare chef ar fi avut Cavalerul Tristei Figuri să afle cine putea să fie stăpînul cufăraşului, bănuind, după sonet şi banii de aur, ca şi după cămăşile acelea atît de subţiri, că n-avea cum fi decît vreun om de viţă nobilă, un îndrăgostit pe care dispreţul doamnei şi stăpînei sale să-l fi adus la capătul răbdărilor, împingîndu-l să-şi facă singur seama; dar cum, prin paraginile acelea nelocuite şi prăpăstioase, nu întîlneai picior de om cu care să poţi schimba o vorbă, nu-şi mai bătu capul să vadă încotro merge, lăsîndu-se în voia lui Rocinante, adică luînd calea pe care o putea alege calul, veşnic cu gîndul că n-avea cum să nu-i iasă în drum, pe coclaurii aceia, vreo aventură ciudată.

Şi cum mergea aşa, tot gîndindu-se la asta, văzu pe creasta unei măguri care i se deschidea înaintea ochilor un om care sărea din stîncă în stîncă şi din tufiş în tufiş cu o uluitoare sprinteneală. I se păru că-l vede umblînd gol, cu barba neagră şi deasă, cu părul stufos şi încîlcit, desculţ şi fără nimic care să-i apere pulpele de zgîrieturi; doar şoldurile i le acopereau nişte pantaloni, care păreau de catifea, roşcaţi ca blana de leu, însă atît de flenduriţi, că prin mulţimea de găuri i se vedea pielea. N-avea pe cap nimic, şi cu toate că trecu iute de tot, aşa cum spuneam,

toate mărunţişurile acestea le iscodi şi le ţinu minte Cavalerul Tristei Figuri; şi oricît se strădui el, nu-l putu urma, căci nu-i venea la îndemînă lui Rocinante, slăbănog cum era, să se hurduce prin hîrtoapele acelea, mai fiind el şi din fire flegmatic şi cam scurt la pas. Pe dată-i fulgeră prin cap lui don Quijote că omul nu putea fi altcineva decît stăpînul bocceluţei şi al cufăraşului, şi-şi făgădui în gîndul lui să-l caute, chiar de-ar şti că bate un an tot lanţul munţilor acelora pînă să-l găsească; şi gîndind aşa, îi porunci lui Sancho să se dea jos de pe asin [1] şi s-o pornească pe una din coastele măgurii, că el avea s-o apuce pe cealaltă parte, deoarece, făcînd aşa, vor da poate de omul care le trecuse prin faţa ochilor ca săgeata de iute.

— N-aş putea face una ca asta, răspunse Sancho, fiindcă nici nu mă despart bine de luminăţia-ta, că şi tabără pe capul meu frica, copleşindu-mă cu mii de năluciri care mă bagă în răcori. Şi slujească-ţi ce-ţi spun acuma ca înştiinţare, pentru ca de aici încolo să nu mă mai îndepărtezi de măria-ta nici cu o palmă.

— Fie şi aşa, zise Cavalerul Tristei Figuri. Şi sînt foarte mulţumit că ai de gînd să te încrezi în vitejia inimii mele, chiar dacă tu nu te prea arăţi inimos. Aşa că n-ai decît să-mi calci şi acuma pe urme; iavaş-iavaş, cum ăi putea, numai să-ţi faci din ochi felinare, căci vom da ocol vîrfuleţului ăstuia de munte, poate găsim omul care ne-a trecut pe dinainte şi care, nu mai încape îndoială, nu e altul decît stăpînul lucrurilor găsite de noi.

La care Sancho răspunse:

— Mult mai bine ar fi să nu mai umblăm după el, pentru că dacă-l găsim şi se întîmplă să fie el stăpînul banilor, e limpede că n-am încotro şi trebuie să i-i dau înapoi; aşa că socot mai nimerit să nu ne mai batem capul de pomană şi să-i stăpînesc cu toată bună-credinţa, pînă ce-o fi să se ivească, pe altă cale decît zelul şi străduinţele noastre isco-

---

[1] Cervantes uită de episodul cu Ginesillo, care-i furase măgarul lui Sancho, şi-l face pe acesta să umble pe un asin inexistent. Inadvertenţa se va corecta însă ceva mai departe.

ditoare, stăpînul lor adevărat; şi poate că asta are să se petreacă după ce i-oi fi şi cheltuit, şi atunci, neavîndu-i, regele mi-o da, vorba aia, scutire să-i mai întorc. [1]

— Te înşeli în privinţa asta, Sancho, răspunse don Quijote, că de vreme ce am apucat să cădem la bănuiala că ştim care li-e stăpînul, şi-i la doi paşi, sîntem obligaţi să-l căutăm şi să i-i dăm înapoi; iar de-ar fi să nu-l căutăm, puternica bănuială ce ne-a intrat în cap, cum că el ar fi stăpînul, ne face tot atît de vinovaţi ca şi atunci cînd am şti că este el cu adevărat. Aşa că, Sancho prietene, să nu-ţi îngreuieze inima faptul că am pornit în căutarea lui, de vreme ce a mea se uşurează dacă-l găsim.

Și zicînd asta, dete pinteni lui Rocinante, iar Sancho îl urmă pe jos şi cu desagii în spinare, mulţumită lui Ginesillo de Pasamonte; şi după ce bătură ei bună parte din coasta muntelui, găsiră prăbuşit într-o rîpă, mort, mai bine de jumătate mîncat de cîini şi ciugulit de corbi, un catîr, înşeuat şi cu căpăstru; toate acestea întăriră în cugetul lor și mai mult bănuiala că cel ce fugea era stăpînul catîrului şi al cufărului găsit.

Și pe cînd stăteau ei şi se uitau, numai ce auziră un şuierat ca de cioban care-şi păzeşte turma, iar de-a stînga lor se iviră dintr-o dată o mulţime de capre; şi printre ele, de dincolo de culmea muntelui, apăru şi păstorul ce le păştea, care era un moşneag. Dădu glas către el don Quijote şi-l rugă să coboare pînă la locul unde se aflau. El le răspunse strigîndu-le, mirat, că cine îi adusese pe coclaurii aceia, unde nu calcă mai niciodată alt picior decît de capră, ori de lup, ori de alt soi de fiară, din multele cîte mişună prin partea locului? Sancho îi răspunse să vină el jos, că i-or da ei seama despre toate mai pe urmă. Scoborî păstorul de capre şi, ajungînd unde era don Quijote, grăi:

— Mă prind că vă uitaţi la catîrul ăsta luat cu chirie, care şi-a găsit moartea pe fundul văioagei ăsteia. Și zău că

---

[1] Proverbul la care face aluzie Sancho este: « *Al que no tiene, el Rey lo hace franco* » (« Pe cel lipsit, regele îl scuteşte de plată »).

or fi fiind vreo şase luni de cînd zace aici! Spuneţi-mi: nu cumva aţi dat prin preajmă de stăpînu-său?

— N-am dat de nimeni, răspunse don Quijote, şi de nimic, afară de o bocceluţă şi de un cufăraş, pe care le-am găsit nu departe de aici.

— Le-am găsit şi eu, răspunse păstorul de capre, dar nu mi-am îngăduit niciodată să le ating şi nici măcar să mă apropii de ele, de frică să nu-mi iau belea pe cap şi să nu care cumva să mă apuce vreunul că i le-aş fi furat; că Dracu-i viclean, şi numai ce se trezeşte omul că-i pune în cale cine ştie ce piedici, care-l doboară la pămînt, de nici n-apucă să-şi dea seama de unde-i vine năpasta.

— Tocmai aşa gîndesc şi eu, răspunse Sancho, că şi eu am dat peste ele, da' nici n-am vrut să mă apropii mai mult de-o azvîrlitură de băţ: acolo le-am lăsat, şi acolo au rămas, întocmai cum erau; că nu-mi trebuie mie cîine cu tinichea de coadă!

— Spune-mi, om bun, zise don Quijote, nu cumva ştii cine ar putea să fie stăpînul lucrurilor ăstora?

— Tot ce-aş şti eu să spun, zise păstorul de capre, este că, să tot fie şase luni, poate ceva mai mult, poate ceva mai puţin, de cînd ne pomenirăm, la stîna care se află la trei leghe de aici, cu un tînăr voinic şi frumos, călare chiar pe catîrul ăsta pe care-l vedeţi aici mort, şi avînd la el chiar legăturica şi cufăraşul de care spuneţi că le aflarăţi şi nu le luarăţi. Ne întrebă ce cotlon din munţii ăştia era mai pustiu şi mai ascuns; îi spuserăm că e ăsta unde sîntem noi acuma, precum şi este, căci, de-ar fi să intri numai jumătate de leghe mai adînc în munte, cine ştie dacă mai ajungi să ieşi teafăr, şi chiar mă mir cum de-aţi putut răzbi pînă aici, că nu ştiu nici potecă, nici drumeag care să ducă întracoace. Şi cum ziceam, nici nu-i răspunserăm bine flăcăului, că el, cum auzí, şi smunci frîiele catîrului şi se aşternu la drum pînă-n locul de care-i ziseserăm noi, lăsîndu-ne pe toţi mulţumiţi de chipul cum arăta şi uimiţi de ce ne ceruse, ca şi de graba cu care-l văzurăm pornind la drum şi afundîndu-se în inima muntelui; iar de-atunci nu l-am mai văzut niciodată, pînă

mai acu cîteva zile, cînd ieşi în calea unuia dintre ciobanii noştri şi, fără nici o vorbă, sări pe el şi începu să-i care la pumni şi la picioare, apoi dete fuga la măgarul care ne aducea hrana la stînă şi luă toate pîinile şi brînza cîtă o găsi asupra lui; şi după ce isprăvi treaba asta, cu nemaipomenită sprinteneală se făcu nevăzut în munţi. Cum aflarăm asta, pornirăm mai mulţi ciobani să-l căutăm, şi-l căutarăm două zile prin toate văgăunile munţilor, pînă să-l găsim vîrît în scorbura unui trunchi gros de ditamai stejarul-de-plută. Veni către noi blînd ca un mieluşel, dar rupt şi zdrenţuit şi cu faţa sluţită şi arsă de soare aşa de avan, că mai-mai să nu-l mai cunoaştem dacă hainele lui nu ne-ar fi lăsat să înţelegem că era cel căutat, oricît de flendurite ar fi fost ele, că doar i le ţineam minte de cînd l-am văzut. Ne dădu bineţe cu toată cuviinţa şi în cîteva vorbe, foarte la locul lor, ne spuse să nu ne minunăm văzîndu-l că umblă în aşa hal, pentru că aşa se cădea, de vreme ce-şi împlinea astfel ştiuta osîndă pe care era ţinut s-o ispăşească pentru multele sale păcate. Ne rugarăm de el să ne spună cine era, dar nu ne puturăm înţelege cu dînsul. Îi mai cerurăm şi să ne arate, pentru cînd va fi să aibă nevoie de hrana fără de care nu putea să-şi ducă zilele, unde l-am putea găsi, căci cu tot dragul şi cu multă grijă i-am duce-o chiar noi; sau cel puţin, dacă asta n-ar fi pe placul lui, măcar să vină s-o ceară, şi nu s-o ia cu de-a sila de la ciobani. Ne mulţumi pentru binefacerea ce-i făceam, ne ceru iertăciune pentru atacurile din trecut şi ne făgădui să ne ceară de aci înainte cele de trebuinţă în numele Domnului, fără să-l mai ia pe nici unul dintre noi cu răul. În ceea ce priveşte locul unde avea să-şi afle culcuş, ne spuse că n-avea altul decît cel pe care i-l punea dinainte prilejul, acolo unde-l găsea căderea nopţii, şi-şi sfîrşi vorbele cu un plînset atît de înduioşător, că şi de piatră să fi fost cei care stătuserăm să-l ascultăm, şi tot i-am fi ţinut hangul, gîndindu-ne cum arăta el cînd îl văzuserăm întîiaşi dată, şi în ce hal îl vedeam acuma. Pentru că, aşa cum am mai spus, era un tînăr frumos şi binefăcut, iar după vorbele lui curtenitoare şi foarte la locul lor se vedea că era fecior

de oameni cu stare şi om cu carte; căci, oricît am fi fost noi de ţărani, cei ce stam de vorbă cu el, atît de vădit îi era rangul înalt, că sărea în ochi şi celui mai ghiorlan dintre ghiorlani. Și pe cînd vorbea el mai bine şi mai cu chef, numai ce se opri deodată şi amuţi; stătu o vreme cu ochii ţintă în pămînt, şi noi rămaserăm toţi cu sufletul la gură, aşteptînd să vedem cum avea să se sfîrşească aiureala asta a lui, că ne făcea rău să ne şi uităm la dînsul; fiindcă după ceea ce făcea, ba căscînd ochii şi boldindu-se într-una în ţărînă, fără să clipească multă vreme, ba închizîndu-şi-i, scrîşnind din dinţi şi încruntînd sprîncenele, cunoscurăm cu uşurinţă că îl apucaseră furiile şi că dăduse în nebunie curată. Și el ne făcu să vedem, repede şi degrabă, cît adevăr era în ceea ce gîndeam, pentru că se ridică de la pămînt, unde se aruncase, şi ţîşni cu atîta furie în sus, repezindu-se la cel dintîi pe care-l află în preajmă, cu atîta cutezanţă şi turbare, că dacă nu i l-am fi smuls noi dintre mîini, praf îl făcea cu pumnii şi cu dinţii. Și toate astea le săvîrşea strigînd: « Ah, ticălosule Fernando! Nu te las, nu te mai las acuma pînă ce nu-mi plăteşti nedreptatea pe care mi-ai făcut-o! Cu mîinile astea am să-ţi smulg inima în care sălăşluiesc şi-şi află culcuş toate blestemăţiile laolaltă, şi mai cu seamă înşelăciunea şi trădarea! » Și mai spunea pe lîngă astea o grămadă de altele, care, una peste alta, mi ţi-l zugrăveau cum nu se poate mai rău pe Fernando acela, pe care din trădător şi din taler cu două feţe nu-l mai scotea. I-l smulserăm din braţe nu fără greutate, şi el, fără să mai scoată o vorbă, se depărtă de noi şi se ascunse alergînd prin jnepenii şi jepii ăştia încîlciţi, încît chiar de-am fi vrut, nu i-am mai fi putut lua urma. De aici traserăm încheierea că-l apucau nebuniile din cînd în cînd şi că unul care se numea Fernando trebuie să-i fi făcut cine ştie ce nemăsurat rău, după cîte dovedea halul în care-l adusese. Toate acestea se adeveriră şi după aceea, cu prilejurile (care n-au fost puţine) cînd a ieşit din nou la drum, uneori ca să ceară să-i dea ciobanii din ce aveau la ei de mîncare, şi alteori ca să le ia hrana cu de-a sila; căci atuncea cînd îl apucă nebu-

niile, chiar de-ar fi să-i fi dat ciobanii de bunăvoie totul, nici nu vrea s-audă de aşa ceva şi nu înţelege să-şi ia hrana decît cu bătaia; dar cînd e în toate minţile, o cere în numele Domnului, foarte la locul lui şi cuviincios, mulţămind pentru ea din toată inima şi nu fără să-i vină lacrimile-n ochi. Şi nu vă îndrug minciuni, domnilor, urmă păstorul de capre, dacă vă spun că ieri chiar ne-am hotărît, eu şi patru ciobani, doi dintre ei prieteni de-ai mei şi doi argaţi tocmiţi la capre, să-l căutăm pînă o fi să-l găsim, şi după ce-om da de el, mai cu binişorul, mai cu de-a sila, să-l ducem în oraş la Almodóvar, că nu-i nici la opt leghe de aici, şi acolo să-l lecuim, de-o fi să aibă răul lui leac; sau cel puţin vom şti cine e cînd e în toate minţile, şi dacă are rude pe care să le vestim de nenorocirea abătută pe capul lui. Asta este, señor, tot ce aş şti să vă spun din ceea ce m-aţi întrebat, şi puteţi fi sigur că stăpînul lucrurilor găsite e chiar cel pe care l-aţi văzut trecînd, pe cît de sprinten, pe atîta de puţin îngreuiat de veşminte.

Într-adevăr, don Quijote îi spusese cum îl văzuse pe omul acela alergînd prin munţi. Rămase el mirat de ceea ce auzise de la cioban şi-i spori şi mai mult cheful de-a afla cine era nefericitul nebun, aşa că-şi puse în gînd ceea ce plănuise mai dinainte: să-l caute prin toţi munţii, fără să lase cotlon sau văgăună necercetată, pînă ce-avea să dea de el. Dar întîmplarea se pricepu să tocmească lucrurile mai bine decît gîndise sau se aşteptase el, fiindcă în chiar clipa aceea se ivi, printr-o viitură din coasta muntelui ce dădea drept acolo unde erau ei, tînărul căutat, care venea, vorbind singur, ceva ce nu se putea auzi nici de aproape şi cu atît mai mult de departe. La port arăta aşa cum a fost zugrăvit; doar că, ajungînd mai în preajma lor, văzu don Quijote că pieptarul de piele ferfeniţit pe care-l purta era tăbăcit cu ambră [1],

[1] Bărbaţii eleganţi ai vremii obişnuiau să poarte pieptare de piele, care, spre a nu mirosi a tanin, se impregnau cu ambră; substanţă îmbălsămătoare atît de scumpă, încît căpeteniilor maure de pe coastele nordice ale Africii li se aduceau plocon de către călugării trinitari pungi pline cu acest parfum în stare solidă, spre a-i îndupleca la unele tranzacţii în vederea eliberării captivilor robiţi de corsarii mahomedani.

de unde pricepu că un om cu asemenea haine pe dînsul n-avea cum fi om de rînd. Și ajungînd tînărul la dînșii, îi salută cu o voce răgușită și aspră, dar cu multă curtenie. Don Quijote îi întoarse salutul cu nu mai puțină politețe și, descălecînd de pe Rocinante, se duse să-l îmbrățișeze cu inima deschisă și cu frățească dragoste, ținîndu-l multă vreme strîns lipit de pieptul său, ca și cum l-ar fi cunoscut de cînd lumea. Tînărul, pe care l-am putea numi « Flendurosul cu obrazul răvășit » (așa cum don Quijote era Cavalerul de Tristă Figură), după ce se lăsă îmbrățișat, îl îndepărtă puțintel de lîngă sine și, ținîndu-l pe don Quijote cu mîinile de umerii amîndoi, stete să-l privească, ca și cum ar fi vrut să vadă dacă-l cunoaște, nu mai puțin mirat poate la vederea chipului, portului și armurii lui don Quijote decît era don Quijote la vederea lui. În cele din urmă, întîiul care rupse tăcerea după ce se îmbrățișară fu Flendurosul, care vorbi așa cum se va vedea mai departe.

Capitolul XXIV

Unde urmează aventura din Sierra Morena

Spune istoria că multă luare-aminte arătă don Quijote ascultîndu-l pe prăpăstiosul Cavaler al Munților, care, urmîndu-și vorba, zise:

— De bună seamă, señor, oricine veți fi fiind (căci nu vă cunosc), vă rămîn îndatorat pentru dovezile de curtenie pe care mi le-ați dat și aș dori să fiu în stare a vă putea sluji, mai mult decît prin buna mea voință, răspunzînd bunăvoinței pe care ați vădit că o aveți față de mine atunci cînd mi-ați făcut primirea pe care mi-ați făcut-o; dar soarta nu vrea să-mi pună la îndemînă, pentru a răspunde la bunătatea cu care mă covîrșiți, altceva decît intenția mea bună de-a v-o întoarce.

— Eu n-am alt gînd decît de-a vă putea sluji, răspunse don Quijote, și chiar pînă într-atîta, încît mă hotărîsem

să nu plec din munţii aceştia pînă nu vă voi fi găsit şi nu voi fi aflat de la dumneavoastră dacă durerii ce se oglindeşte în ciudăţenia vieţii pe care-o duceţi i s-ar putea afla leac de vreun fel; iar de-ar fi nevoie să plec în căutarea lui, aş pune tot zelul cu putinţă căutîndu-l. Şi dacă nefericirea domniei-voastre ar fi să fie dintre acelea care ţin zăvorîte porţile faţă de orice soi de alinare, mă gîndeam să vă dau ajutor a o plînge şi a o jeli cît m-oi pricepe mai bine, căci e, totuşi, mare mîngîiere la vreme de restrişte să te afli lîngă cineva pe care să-l doară inima pentru tine. Şi dacă gîndul meu bun merită cumva să-şi afle răsplata prin vreun fel de curtenie, vă rog din toată inima, señor, în numele marii curtenii pe care o ghicesc în domnia-voastră, şi vă conjur totodată, pe lucrul care vă este sau v-a fost mai drag în viaţă, să-mi spuneţi cine sînteţi, precum şi pricina care v-a împins să vă duceţi zilele, pînă va fi să vi le sfîrşiţi, în mijlocul acestor pustietăţi, ca o sălbăticiune, căci hălăduiţi în singurătatea asta atît de străin vouă înşivă, pe cît vă arată portul şi făptura. Şi jur, adăugă don Quijote, pe tagma cavaleriei în ale cărei taine am fost iniţiat, aşa nevrednic şi păcătos cum sînt, precum şi pe crezul cavalerilor rătăcitori, că dacă îmi îngăduiţi, señor, vă voi sluji cu toată tragerea de inimă la care mă obligă faptul de a fi cine sînt, fie alinîndu-vă nefericirea, dacă are leac, fie ajutîndu-vă să o plîngeţi, aşa cum v-am făgăduit!

Cavalerul Pădurii, cînd îl auzí vorbind aşa pe cel al Tristei Figuri, nu făcu altceva decît să-l privească şi iar să-l privească, pentru ca, sfîrşind cu privitul, să se apuce din nou a-l privi şi a-l măsura din creştet pînă-n tălpi; şi după ce-l măsură şi-l cîntări în voie, îi zise:

— Dacă aveţi ceva de mîncare să-mi daţi, daţi-mi, în numele Domnului; iar după ce voi fi mîncat, fac tot ce-mi cereţi, drept mulţămită pentru gîndurile bune pe care mi le-aţi arătat.

Scoaseră pe loc, Sancho din desagi şi ciobanul din traistă, cîte ceva ca să-şi domolească Flendurosul foamea, şi el mîncă tot ce-i dădură, ca un nerod, atît de hulpav, că i se

încurcau îmbucăturile în gît, dîndu-şi brînci una alteia, fiindcă mai curînd le înghiţea pe nemestecate, hăpăindu-le, decît le mînca omeneşte; şi cîtă vreme înfulecă el, nu spuseră o vorbă nici cei care-l priveau. Cînd sfîrşi de mîncat, le făcu semn să vină după dînsul, ceea ce şi făcură, şi-i duse într-o poieniţă verde care era îndărătul unei stînci, nu prea departe de acolo. Ajuns în poiană, se întinse la pămînt, pe iarbă, şi ceilalţi făcură acelaşi lucru, şi toate astea fără să rupă vreunul tăcerea, pînă cînd Flendurosul, după ce se cuibări în culcuşul său, grăi:

— Dacă vă este, domnilor, placul să vă spun în cîteva biete cuvinte cît de fără margini mi-e nefericirea, trebuie să-mi făgăduiţi că nu-mi veţi întrerupe prin nici o întrebare şi nici prin altceva firul jalnicei mele istorii, pentru că acolo unde o veţi face, se va isprăvi pe loc şi ceea ce am de povestit.

Vorbele astea ale Flendurosului îi amintiră lui don Quijote snoava pe care i-o istorisise scutierul său, atunci cînd nu luase aminte cîte capre apucaseră a trece rîul, şi snoava rămăsese neisprăvită. Dar ca să ne întoarcem la Flenduros, acesta urmă zicînd:

— Dacă îmi iau măsura asta de prevedere, este pentru că aş dori să trec repede peste povestea nefericirilor mele, căci chiar şi numai reîmprospătîndu-mi-le în minte, nu fac altceva decît să le adaug altele noi, şi cu cît îmi veţi pune mai puţine întrebări, cu atît voi sfîrşi mai repede a vi le înşira, cu toate că nu voi lăsa deoparte nimic din ceea ce poate avea vreo însemnătate pentru a vă mulţumi pe de-a-ntregul dorinţele.

Don Quijote i-o făgădui în numele tuturor celorlalţi, şi el, dacă se asigură de asta, începu aşa cum urmează:

— Numele meu este Cardenio; patria mea, una din cetăţile cele mai însemnate de aici din Andaluzia [1]; de neam, sînt nobil; părinţii mei sînt bogaţi, şi nefericirea mea atît de mare, încît trebuie să mi-o fi plîns îndestul părinţii şi să

---

[1] Scena cu Flendurosul se petrece, într-adevăr, într-o regiune a Andaluziei, pe unde curge rîul Guadalquivir.

mi-o fi simțit pînă în adîncul inimii tot neamul, fără să mi-o poată totuși alina prin bogăția lui; căci pentru a lecui nefericirea hărăzită de ceruri, puțin pot ajuta bunurile și averile pămîntești. Trăia pe pămîntul ăsta un adevărat cer, în care pusese zeul Amor toată strălucirea pe care mi-aș dori-o; atît de mare este frumusețea Luscindei, fecioară de neam la fel de mare și tot așa de bogată ca și mine, dar mai norocoasă și mai puțin statornică decît s-ar fi cuvenit față de gîndurile mele cinstite. Pe această Luscinda am iubit-o, am adorat-o și am idolatrizat-o din cei mai fragezi ani ai copilăriei mele, și ea m-a iubit, de asemenea, cu gingășia și cu puritatea pe care i le îngăduia vîrsta. Părinții noștri aveau știre de ceea ce simțeam unul pentru altul, dar nu-și prea băteau capul cu asta, pentru că vedeau și ei că, de-ar fi fost să meargă simțămintele noastre și mai departe, tot n-aveau cum să-și găsească alt sfîrșit decît însoțirea noastră, pe care o favoriza și potrivirea dintre treptele nobleței și bogăției noastre. Crescurăm în vîrstă, și, o dată cu ea, crescu și iubirea amîndurora, încît tatăl Luscindei găsi cu cale să se declare, din motive binecuvîntate, silit a-mi pune opreliștea de a nu-i mai călca pragul, imitînd în privința asta pe părinții acelei Tisbe [1], atît de cîntată de poeți. Iar opreliștile acestea n-au făcut decît să pună paie peste foc, sau să pună vîrf mai bine zis dorințelor, căci, chiar dacă au impus tăcere limbilor, n-au putut s-o impună penelor, care mai în voie decît limbile au obicei să dea de înțeles, cui vor ele, ceea ce zăvorăște înăuntrul ei inima; că nu o dată se întîmplă ca prezența obiectului dorit să tulbure și să facă mute intențiile cele mai hotărîte și limba cea mai cutezătoare. Ah, Dumnezeule, cîte bilete nu i-am scris! Cîte desfătătoare și pline de cuviință răspunsuri n-am primit! Cîte cîntece n-am compus și cîte versuri înflăcărate de dragoste, în care sufletul meu își striga în gura mare și-și tălmăcea simțirile, zugrăvindu-și

---

[1] Personaj din mitologia greacă, iubita tînărului babilonian Pyram, care găsind voalul iubitei sale, pierdut pe cînd aceasta fusese urmărită de o leoaică, și crezînd că era moartă, se sinucide. Legenda a inspirat nenumărați poeți, printre care Ovidiu, și mulți pictori.

dorințele aprinse, ținînd vii amintirile și dînd și mai mult imbold dorințelor! În cele din urmă, văzîndu-mă ajuns la capătul răbdărilor și ars de dorul de-a o vedea, mă hotărîi să dau cărțile pe față și să isprăvesc într-un fel care mi se părea cel mai nimerit pentru a-mi cîștiga dorita și meritata răsplată, adică s-o cer tatălui ei de soție legitimă, ceea ce și făcui; la care el îmi răspunse că îmi mulțumea pentru gîndul meu, care îi făcea multă cinste, precum și pentru faptul că doream din partea lui răspuns la cinstea ce-i făceam; dar că, de vreme ce tatăl meu era în viață, trebuia, de drept, să facă el cererea pe care o făcusem eu; căci, de ar fi fost să nu fie întru totul pe placul și după voința tatii, nu era Luscinda femeia care să poată fi luată ori dată pe furate. Îi mulțumii și eu de sfatul bun, părîndu-mi-se că avea dreptate în ceea ce spunea și că tatăl meu avea să consimtă a o peți de îndată ce i-o voi cere; și cu gîndul acesta, pe loc, fără să mai aștept altceva, plecai să-i spun părintelui meu ce doream, și-n clipa cînd pășii pragul odăii unde se afla, îl găsii ținînd în mînă o scrisoare deschisă, pe care, pînă să n-apuc a-i spune măcar un cuvînt, mi-o dete, zicîndu-mi: « Din cartea asta vei vedea, Cardenio, cîtă bunăvoință are ducele Ricardo față de tine! » Ducele acesta Ricardo, așa cum de bună seamă o veți fi știind și dumneavoastră, domnilor, este un *grande de España*, care își are feuda pe cele mai rodnice pămînturi ale Andaluziei acesteia. Luai și citii scrisoarea, care era plină de o atît de înflorită curtenie, încît pînă și mie mi se păru că nu se putea să nu-i dea tatăl meu ascultare și să nu îndeplinească ceea ce îi cerea prin ea, și anume să mă trimită numaidecît la dînsul, fiindcă dorea să fiu tovarășul, și nu slujitorul, întîiului său născut, și-și lua chiar el sarcina să facă în așa fel încît să pot corespunde prețuirii ce-mi arăta. Citii scrisoarea și amuții citind-o, mai cu seamă cînd îl auzii pe tatăl meu spunînd: « De aci în două zile pleci, Cardenio, ca să-i faci ducelui pe voie, și mulțumește-i lui Dumnezeu că-ți deschide calea pe unde să ajungi la ceea ce știu eu că meriți! » Adăugă la vorbele acestea altele încă,

vorbe de tată care dă sfaturi. Veni şi sorocul plecării mele; putui vorbi noaptea cu Luscinda, îi spusei tot ce se petrecea, şi făcui acelaşi lucru cu tatăl ei, implorîndu-l să nu ia nici o hotărîre măcar cîteva zile şi să amîne căsătoria pînă ce voi fi văzut eu ce voia cu mine Ricardo; el mi-o promise, şi ea mi-o întări cu mii de jurăminte şi cu leşinuri peste leşinuri. Ajunsei, în sfîrşit, acolo unde era ducele Ricardo. Fui atît de bine primit şi tratat, încît nu întîrzie să intre în joc pizma, pe care mi-o purtau cei ce-l slujeau mai de demult, părîndu-li-se că dovezile ce-mi da ducele de favorurile sale n-aveau cum fi decît în paguba lor. Dar cel care s-a bucurat mai mult de venirea mea a fost al doilea fiu al ducelui, pe nume Fernando, tînăr voinic, mărinimos, nobil şi îndrăgostit, care, nu după multă vreme, dori pînă într-atîta să-i fiu prieten, încît le dădu tuturor de vorbit; şi cu toate că întîiul născut mă iubea mult şi mi-era binevoitor, n-ajunse niciodată la felul de-a se purta cu mine şi de-a mă iubi nemăsurat al lui don Fernando. Se întîmplă deci că — aşa cum de obicei între prieteni nu e taină care să nu fie împărtăşită, iar legăturile mele cu don Fernando încetaseră să fie de prietenie, fiind de-a dreptul de frăţie — el îşi dădu în vileag faţă de mine tot cugetul, şi mai cu seamă îmi mărturisi dragostea lui, care nu-i îngăduia să-şi afle împăcarea. Iubea cu foc o ţărancă, vasală a tatălui său, care avea părinţi foarte bogaţi şi era atît de frumoasă, de plină de duh, de înţeleaptă şi de cinstită, încît nimeni din cîţi o cunoşteau nu putea spune în care din toate aceste însuşiri excela şi care o distingea mai mult de restul lumii. Darurile atît de înalte cu care era înzestrată frumoasa ţărăncuţă sporiseră dorinţele lui don Fernando pînă într-atîta, încît se hotărîse, ca să şi le poată mulţămi şi s-o cucerească în întregime, să-i dea cuvîntul că avea s-o ia de nevastă, căci în alt chip ar fi însemnat să se străduiască zadarnic. Eu, simţindu-mă îndatorat de prietenia ce-mi arăta, încercai, prin cuvintele cele mai nimerite pe care le găsii şi prin pildele cele mai vii pe care le ştiam, să-l împiedic şi să-l depărtez de la asemenea gînduri; dar văzînd că nu izbuteam, mă

hotărîi să spun totul ducelui Ricardo, tatăl său; însă don Fernando, înțelept și viclean cum era, prinse de veste și se temu de una ca asta, părîndu-i-se și lui că eram legat, ca un bun slujitor ce mă aflam, să nu țin ascuns un lucru care ar fi adus atîta știrbire onoarei seniorului meu, ducele; așa că, voind să mă pună pe drum greșit și să mă înșele, îmi spuse că nu afla leac mai bun spre a-și putea înlătura din minte gîndul frumuseții care-l robise decît să se despartă de ea cîteva luni în șir, și îndepărtarea asta de dînsa dorea să o înfăptuiască prin plecarea noastră a amîndurora acasă la tatăl meu, sub cuvînt, de-ar fi fost ducele să întrebe, că avea de văzut și de tîrguit niște cai din iarmaroc, de rasă, din cei ce se găseau în cetatea mea, care e mama celor mai buni cai din lume [1]. Nici nu-l auzii bine spunînd asta, că pe dată, împins de dragostea mea, chiar dacă hotărîrea lui nu era dintre cele mai bune, o încuviințai ca pe una din cele mai cu cap ce se pot închipui, de vreme ce-mi dădeam seama ce bun prilej mi se oferea, în împrejurarea asta, să ajung a da ochi cu Luscinda mea. Cu gîndul și cu dorința asta îi încredințai hotărîrea și-i întării propunerea, spunîndu-i să și-o înfăptuiască, pe cît mai curînd cu putință, pe atît mai bine, pentru că, într-adevăr, depărtarea de cel iubit își face datoria în ciuda celor mai statornice gînduri. Dar cînd ajunsese să-mi spună toate acestea — după cîte ieșiră la iveală mai tîrziu — el se și înfruptase, sub cuvînt că-i va fi soț, din frumusețea țărăncuței și aștepta prilejul să dea lucrurile pe față fără să pățească nimic, temîndu-se de ceea ce va face ducele cînd îi va afla isprava. Și cum dragostea tinerilor, de cele mai multe ori, nu-i altceva decît poftă — care, avînd drept ultim scop desfătarea, de îndată ce ajunge să și-l împlinească, se consumă și scade, sau face calea întoarsă ceea ce părea iubire, pentru că nu poate trece mai departe de capătul pe care i l-a pus însăși natura, capăt pe care nu-l puse și iubirii adevărate — se întîmplă, vreau să spun, ca, de îndată ce don Fernando putu s-o

---

[1] Aluzie la Córdoba, oraș vestit prin hergheliile sale de cai pursînge arab.

aibă pe țărăncuța lui, să i se domolească dorințele și să i se mai răcească violența patimii, și dacă la început se prefăcea doar că vrea să fugă, ca să le vină de hac, acuma voia cu adevărat să plece din ochii ei ca să nu și le mai împlinească. Ducele îi dădu învoirea lui și-mi ceru să-l întovărășesc. Venirăm în orașul meu, îl primi tatăl meu cum se cuvenea pentru rangul lui, o văzui de îndată pe Luscinda, mi se treziră la viață (cu toate că nu fuseseră niciodată moarte sau amorțite) dorințele, despre care îi vorbii, cum mă împinse păcatul, și lui don Fernando, de vreme ce mi se părea că, după legea marii prietenii pe care mi-o arăta, n-aveam de ce să-i ascund nimic. Îi lăudai frumusețea, ținuta și înțelepciunea Luscindei cu așa cuvinte, încît laudele mele treziră în el dorința de a o cunoaște pe fecioara aceasta, înzestrată cu atîtea însușiri frumoase. Dorința i-o îndeplinii eu, împins de soarta mea nenorocoasă, arătîndu-i-o într-o noapte, la lumina unei candele, pe fereastra unde obișnuia ea să stea de vorbă cu mine. O văzu numai în halat, și așa de frumoasă, încît toate frumusețile văzute de el pînă atunci fură pe loc date uitării. Amuți, își pierdu capul, rămase dus pe gînduri și, pînă în cele din urmă, se îndrăgosti într-un hal fără de hal, cum veți vedea din cursul povestirii nenorocirilor mele. Și ca să-i aprindă și mai mult dorința, pe care pentru mine o ținea ascunsă, descoperindu-și-o doar pe furiș cerurilor, vru întîmplarea să găsească el într-o zi biletul prin care ea mă ruga s-o cer tatălui ei de soție, atît de înțelept, de cinstit și de drăgăstos compus, încît, citindu-l, îmi spuse că numai în Luscinda erau întrunite toate harurile frumuseții și înțelepciunii cîte s-au hărăzit vreodată tuturor femeilor de pe lume. Și nu mint spunînd ceea ce aș vrea să mărturisesc acuma: anume că, deși vedeam ce drepte motive avea don Fernando s-o laude pe Luscinda, nu-mi cădea de fel bine să aud din gura lui laudele acelea, așa că începui să mă tem și să mă feresc de el, căci nu trecea clipă de la Dumnezeu în care să nu mă îmboldească a vorbi despre Luscinda, și făcea ce făcea totdeauna să îndrume spre țelul acesta convorbirea, chiar dacă era silit s-o mai tragă și de păr ca să se

potrivească; lucru care deştepta în mine nu ştiu ce simţămînt, ca de gelozie, şi nu doar că m-aş fi temut de vreo festă pe care să mi-o joace virtutea şi credinţa Luscindei! Cu toate astea, soarta mă făcea să mă înspăimînt tocmai de ceea ce-mi era gata hărăzit şi pus deoparte. Don Fernando căuta să citească întotdeauna scrisorile pe care i le trimiteam eu Luscindei, ca şi biletele ei de răspuns, sub cuvînt că îi făcea mare plăcere înţelepciunea amîndurora. Se întîmplă deci ca, o dată, cînd Luscinda îmi ceruse o carte de cavalerie pe care s-o citească, că tare-i mai era dragă şi-o lua mereu de la capăt, istoria lui Amadís de Gaula.

Nici n-auzi bine don Quijote numele cărţii de cavalerie, că şi zise:

— De mi-ar fi spus luminăţia-ta de la începutul istorisirii că măria-sa señora Luscinda îndrăgise cărţile de cavalerie, n-ar mai fi fost nevoie de nici o altă laudă pentru a mă lăsa să înţeleg cît de înaltă îi era înţelepciunea; căci n-aş ţine-o atît de sus la preţ, pe cît ai zugrăvit-o dumneata, señor, dacă i-ar fi lipsit gustul unor lecturi atît de pline de miez; aşa încît nici nu mai e nevoie să-ţi mai baţi domnia-ta gura cu mine ca să-mi spui cît de frumoasă, de inimoasă şi de deşteaptă era, fiindcă, doar cît am auzit de pasiunea asta a ei, îţi întăresc şi eu spusele, afirmînd că e cea mai frumoasă şi mai înţeleaptă femeie de pe lume! Şi mi-ar fi plăcut, señor, să-i fi trimis domnia-ta, dimpreună cu *Amadís de Gaula*, şi pe viteazul don Rugél de Grecía, căci ştiu eu bine cît de mult i-ar plăcea señorei Luscinda personaje ca Daraida şi Garaya, ori isteţimea păstorului Darinel, sau minunatele versuri din bucolicele acestuia, cîntate şi jucate pe scenă de el cu atîta nestînjenită graţie şi pricepere. Dar s-ar putea să vină o vreme în care neajunsul acesta să fie lecuit, şi n-ar trebui pentru a-l lecui mai multă vreme decît răgazul cerut pentru ca înălţimea-ta să binevoiască a veni cu mine în satul meu; fiindcă acolo i-aş putea da mai bine de trei sute de cărţi, ce sînt alinarea sufletului meu şi hrana vieţii mele; cu toate că în sinea mea cred că nu mai am nici una, mulţumită vicleniei unor vrăjitori răi şi pizmaşi. Aşa că ierte-mi

domnia-ta încălcarea făgăduinţei de a nu întrerupe povestirea, pentru că numai cît am auzit de cavalerie şi de cavaleri rătăcitori şi nu m-am mai putut ţine să vorbesc de lucrurile acestea, aşa cum nu se pot opri razele soarelui să înfierbînte, nici ale lunii să umezească [1]. Deci, dă-mi iertăciune şi urmează-ţi vorba, căci asta mi se pare lucrul cel mai potrivit în clipa de faţă.

Cît rosti don Quijote tot ce s-a înşirat mai sus, lui Cardenio îi căzuse capul în piept şi dădea semne a se fi cufundat adînc în gînduri, şi cu toate că de două ori îi spuse don Quijote să-şi urmeze povestirea, nici nu ridica fruntea şi nici nu rostea vreo vorbă; totuşi, după o bună bucată de vreme, o ridică şi zise:

— Nu-mi poate ieşi din cap, şi nici n-are să se afle pe lume cineva care să mi-o scoată din minte, sau care să mă facă să înţeleg că lucrurile s-au petrecut altfel, şi ar fi un nătărău cel care ar pricepe sau ar crede de-a-ndoaselea, şi nu că ticălosul acela de felcer, maestrul Elisabad, era concubinul reginei Madásima!

— Asta nu! Mă jur pe. răspunse înfuriat cum nu se mai poate don Quijote (şi trînti o înjurătură, cum avea obiceiul). Asta nu-i decît o ticăloşie, o josnicie mai bine zis, căci regina Madásima a fost o doamnă de prea înaltă viţă, şi nu se poate bănui ca o principesă de rangul ei să se ţină cu un amărît de felcer, iar cine spune altfel, minte ca un porc! Şi-am să-l fac eu să simtă asta pe pielea lui, fie zi, fie noapte, cu armele în mîini sau fără de arme, de jos sau de pe cal, cum i-o plăcea mai bine!

Sta şi se uita la el Cardenio ţintă, că-i venise din nou nebunia şi nu-şi mai putea urma povestirea, pe care de fapt nici nu i-ar mai fi ascultat-o don Quijote, după cît de amarnic îl necăjiseră cele auzite, puse pe seama reginei Madásima.

---

[1] În interpretările medievale, obscurantiste, ale astrologiei, se atribuiau lunii calităţile de umiditate şi răceală, prin opoziţie cu căldura uscată a soarelui. Astrologia curentă a vremii lui Cervantes a preluat aceste atribute ale luminariilor, folosindu-le, prin raţionament analogic, în horoscoapele « solare » (masculine), sau « lunare » (feminine), foarte căutate în epocă.

Ciudat lucru! Că așa îi luase partea, de parcă i-ar fi fost, cu adevărat şi aievea, stăpînă firească, într-aşa hal îl aduseseră blestematele lui de cărţi! Și, cum ziceam, dacă o dată-l apucaseră pe Cardenio pandaliile, de cum se auzi numit ticălos, sperjur şi în cîte alte chipuri toate, nu-i prea veni la socoteală gluma, aşa că, luînd de pe jos un bolovan, pe care-l găsi mai la îndemînă, azvîrli cu el în don Quijote cu atîta putere, că-l răsturnă pe spate. Cînd îşi văzu stăpînul lăţit pe jos în chipul acesta, Sancho Panza sări pe nebun cu pumnii, dar Flendurosul îl primi şi pe el în aşa chip, că dintr-un ghiont îl şi lungi la picioarele lui şi într-o clipită se şi aruncă asupră-i, pisăgindu-i coastele cît îi fu placul. Ciobanul, cînd încercă să-l apere, avu aceeaşi soartă, şi după ce nebunul îi birui pe toţi şi-i zdrumică bine, îi lăsă în plata Domnului şi se duse nestînjenit, cu pas lin, pierzîndu-se în adîncul muntelui. Se ridică Sancho de jos și, de furie că se vedea făcut chisăliţă în bătăi, fără să o fi meritat cu nimica, se răzbună pe păstorul de capre, strigîndu-i că el era vinovat, că nu le spusese cum îl prindeau pe omul acela din vreme în vreme nebuniile, fiindcă, de-ar fi știut-o ei, ar fi fost cu ochii în patru, ca să se poată păzi. Păstorul de capre îi răspunse că, dinspre parte-i, le-o spusese răspicat, şi că dacă el n-auzise, nu era vina lui. Îi întoarse Sancho Panza vorba, şi iar prinse a-i răspunde ciobanul, pînă cînd, ca sfîrşit al atîtor răspunsuri, ajunseră să se tragă de bărbi şi să-şi care la ghionţi, că de n-ar fi fost acolo don Quijote să facă pace între ei, s-ar fi sfîrtecat în bucăţi. Și zicea Sancho, încleştat cu ciobanul:

— Lasă-mă, măria-ta, stăpîne Cavaler al Tristei Figuri, că asupra ăstuia, care-i mîrlan ca şi mine şi de cînd mă-sa l-a făcut n-a fost armat vreodată cavaler, pot şi eu să-mi vărs necazul şi să-mi răzbun ciuda, bătîndu-mă cu el piept la piept, în luptă dreaptă, ca un om cinstit ce mă aflu.

— Asta aşa-i, zise don Quijote, dar eu ştiu că el n-are nici pic de vină pentru tot ce s-a întîmplat.

Cu asta puse pace între dînşii, şi don Quijote începu să-l întrebe din nou pe cioban dacă credea că mai pot da cumva

peste Cardenio, fiindcă mare chef ar fi avut să afle sfîrşitul povestirii. Ciobanul îi spuse tot ceea ce-i spusese mai înainte, şi anume că nu-i ştia locul de mas peste noapte, dar că, de-or mai umbla ei mult bătînd munţii, aveau să-l întîlnească, de bună seamă, teafăr sau ieşit din minţi.

Capitolul XXV

Care înşiră lucrurile ciudate ce i s-au întîmplat în Sierra Morena viteazului cavaler de La Mancha, precum și chipul în care a imitat el penitența lui Beltenébros

Își luă rămas bun don Quijote de la păstorul de capre și, urcîndu-se din nou pe Rocinante, îi dete poruncă lui Sancho să-l urmeze, ceea ce el şi făcu, dimpreună cu măgarul său [1], fără nici un chef. Mergeau ei aşa, iavaş-iavaş, pătrunzînd din ce în ce mai adînc în inima muntelui, acolo unde e el mai sălbatic, și Sancho murea să mai schimbe o vorbă cu stăpînul său, numai că ar fi dorit să înceapă el flecăreala, ca să nu se cheme că i-a ieşit din cuvînt. Nemaiputînd însă răbda tăcerea, în cele din urmă rosti:

— Stăpîne don Quijote, dă-mi binecuvîntarea și îngăduie-mi să plec, că de azi înainte vreau să mă întorc acasă, la nevasta şi la copiii mei, cu care măcar oi putea sta la sfat, spunînd tot ce-mi apasă inima; pentru că aşa cum vrei măria-ta să cutreierăm împreună noi doi prin pustietăţile astea, ziua şi noaptea, fără să-mi dau drumul gurii cînd mă mănîncă limba, e ca şi cum m-aş îngropa de viu. Dacă măcar ar vrea soarta să fie dobitoacele cuvîntătoare, cum erau pe vremea lui Isop [2], încă ar fi cum ar mai fi, fiindcă i-aş împăr-

[1] Cervantes uită din nou că Sancho nu mai are măgar.

[2] Sancho pronunță: « Gisopete », ceea ce produce un efect comic, ieșit nu numai din aspectul diminutiv și depreciativ al cuvîntului, ci și din asemănarea cu isopul, planta de cîmp de care se vorbește în cîntecele bisericești de nuntă. Lui Esop i se spunea în mod curent Isopete de către scriitorii spanioli ai vremii.

tăşi măgarului meu tot ce mi-ar sta pe inimă, şi cu asta mi-ar mai trece de urît; căci mare pedeasă este şi întrece marginile răbdării să tot umbli o viaţă întreagă căutînd cu lumînarea aventurile şi nealegîndu-te cu altceva decît cu lovituri şi cu şalele frînte de-atîta dat în tărbacă, cu ghionţi şi cu pietroaie, şi pe deasupra să mai trebuiască să umblăm şi cu gura cusută, fără să cutez, păcătosul de mine, a spune cît de cît din ce-i în inima omului, de parcă m-aş fi născut mut!

— Te înţeleg, Sancho, răspunse don Quijote. Tu mori să-ţi ridic opreliştea pe care am pus-o limbii tale. Socoteşte-o ridicată şi spune ce ai chef să spui, cu condiţia să nu ţină slobozenia asta mai mult decît atît cît vom cutreiera munţii ăştia.

— Fie şi aşa, se învoi Sancho, să pot eu vorbi acuma, că pe urmă Dumnezeu ştie ce are să mai fie! Şi ca să încep a mă bucura de slobozenia dată, stăpîne, ce te-a apucat pe măria-ta să iei cu atîta străşnicie partea reginei aceleia *Magimasa*, sau cum o mai chema? Şi ce ne încălzea pe noi dacă abatele ăla [1] i-o fi fost sau nu prieten? Că dacă i-ai fi trecut-o măria-ta cu vederea — fiindcă, de altminteri, nimeni nu te pusese judecător — mă bate gîndul că nebunul i-ar fi dat înainte cu povestirea lui, şi noi am fi fost scutiţi de bolovani în piept şi de pumni în coaste, ba încă şi de nu mai ştiu cîte lovituri de picioare, pe care le-am înghiţit.

— Pe cinstea mea, Sancho, răspunse don Quijote, că de-ai fi ştiut şi tu, aşa cum ştiu eu, cît de onorată şi cît de înaltă doamnă era regina Madásima, ai fi socotit că am arătat chiar prea multă răbdare nefăcîndu-i zob de îndată botul din care a putut ieşi atîta hulă! Pentru că mare hulă este să spui ori să gîndeşti că o regină poate fi ţiitoarea unui spiţer. Adevărul poveştii ăştia este că maestrul acela Elisabad, de care vorbea nebunul, a fost un om foarte cumpătat şi un foarte bun sfetnic, care i-a fost reginei, în acelaşi timp,

---

[1] Cel mai frecvent sistem de scîlciere a substantivelor proprii este în etimologiile populare asocierea sonorităţii lor cu a vreunui substantiv comun. *Elisabad* devine *abatele (abad) Elis*, pentru că Sancho crede că sînt două cuvinte: *Elis* şi *abad*. Pe *Madásima* o scîlciază, de asemenea, *Magimasa*, dar în alt chip.

și îndrumător și medic; dar să deduci de aici că i-ar fi fost ea ibovnică, e o năzdrăvănie vrednică de cea mai cumplită pedeapsă. Și ca să vezi că n-a știut Cardenio ce spunea, n-ai decît să-ți aduci aminte că atunci cînd a spus asta era fără judecată, că apucaseră să-i vină nebunelile.

— Asta spun și eu, îi întoarse Sancho vorba, că n-aveai de ce să iei în seamă vorbele unui nebun, fiindcă de n-ar fi fost să te ajute pe măria-ta soarta cea bună, și de-ar fi luat bolovanul drumul capului, cum ți l-a luat pe-al pieptului, bine ne-am mai fi procopsit ținînd partea acelei înalte doamne, trăsni-o-ar Dumnezeu! Și să mă ia naiba dacă n-ar fi ieșit Cardenio basma curată la judecăți, de vreme ce-i nebun!

— Și împotriva teferilor și împotriva nebunilor, un cavaler rătăcitor are datoria să ia partea femeilor cărora le este primejduită onoarea, oricine ar fi ele, și cu atît mai vîrtos partea reginelor de viță atît de înaltă și atît de generoase cum a fost regina Madásima, căreia eu îi port o deosebită dragoste pentru marile ei calități; fiindcă, pe lîngă faptul că era frumoasă, mai era și foarte înțeleaptă și foarte răbdătoare în nenorocirile ei, care n-au fost puține; sfaturile și tovărășia maestrului Elisabad i-au fost de mult ajutor și mare alinare, că altfel nu și-ar fi putut răbda suferințele cu supunere și înțelepciune. De aici, vulgul ignorant și răuvoitor a tras încheierea, gîndită și spusă, că ea îi era țiitoare: și mint, o repet, și vor minți toți cei ce vor gîndi și vor spune una ca asta, fie ei chiar și două sute la număr!

— Nu-s eu ăla care s-o spun ori s-o gîndesc, răspunse Sancho. Să le fie de bine, și într-un ceas bun! Dacă s-au ținut unul cu altul sau nu, au dat socoteală lui Dumnezeu. Eu îmi văd de oile mele: nu știu, n-am văzut, nici pe-acolo n-am trecut, nu-mi bag nasul unde nu-mi fierbe oala, și nu-i mai grasă pentru mine găina vecinului, că cel de cumpără și minte, tot în buzunar o simte. Cu atît mai mult cu cît gol m-a făcut mama și gol oi pleca să dau seama: n-am nici de pierdut, nici de cîștigat; și la urma urmei, n-aveau decît să fie ibovnici, ce-mi pasă mie? Că mulți cred c-au dat de slănină doar fiindcă-i grinda de cuie plină. Și la o adicătelea,

cine poate pune cîmpului poartă? Cu atît mai mult cu cît gura lumii numai pămîntul o astupă!

— Bată-mă Dumnezeu, strigă don Quijote, că multe neghiobii ai mai înşirat, Sancho! Ce-au de-a face lucrurile de care vorbeam cu proverbele pe care le înşiri? Taci naibii, Sancho, odată, şi de aci înainte îngrijeşte-te de măgarul tău şi nu mai flecări despre lucruri care nu te privesc! Mai bine ai înţelege, cu toate cele cinci simţuri cîte le ai, că tot ceea ce am făcut, fac şi voi face e foarte la locul lui şi foarte pe potriva legilor cavaleriei, pe care le cunosc mai bine decît toţi cavalerii cîţi le-au mărturisit pe lumea asta.

— Stăpîne, răspunse Sancho, bună lege a cavaleriei e asta, să umblăm noi pierduţi prin munţi neumblaţi, fără drum, fără cărare, în căutarea unui nebun, care, de îndată ce-om da de el, cine ştie de n-o avea chef să sfîrşească ceea ce a lăsat doar început, adică nu povestea, ci căpăţîna măriei-tale şi coastele mele, apucîndu-se să ni le zdrobească pe de-a-ntregul?

— Taci, îţi mai spun o dată, Sancho, zise don Quijote, fiindcă trebuie să ştii că nu mă împinge să umblu prin părţile locului atîta dorinţa de a-l afla pe nebun, cît dorul de-a săvîrşi o ispravă prin care-mi voi cîştiga nume veşnic şi faimă pe toată faţa pămîntului! Şi aşa ispravă are să fie, încît voi pecetlui prin ea tot ce-l poate face desăvîrşit şi faimos pe un cavaler rătăcitor.

— Şi o fi din cele tare primejdioase, cumva, isprava asta? întrebă Sancho Panza.

— Dimpotrivă, răspunse Cavalerul Tristei Figuri. Cu toate că s-ar prea putea întîmpla să cadă astfel zarurile, încît să dăm de fiere în loc să dăm de miere. Dar totul are să atîrne de sîrguinţa ta.

— De sîrguinţa mea?! se miră Sancho.

— Da, zise don Quijote. Pentru că, dacă te întorci degrabă de unde am de gînd să te trimit, degrabă se va sfîrşi şi chinul meu, şi degrabă vor începe zorile gloriei mele. Şi, cum nu e omenesc să te mai ţin cu sufletul la gură, aşteptînd să vezi încotro bat cu vorba, vreau să ştii, Sancho, că faimosul Amadís de Gaula a fost unul din cei mai desăvîrşiţi cavaleri

rătăcitori. Dar ce zic eu: *a fost unul?* A fost singurul, cel dintîi, cel fără de pereche, domnul tuturor cavalerilor rătăcitori cîţi s-au aflat pe lume în vremea aceea! Cu atît mai rău pentru don Belianis şi pentru toţi cei care spun că le-a putut el sta întrucîtva alături, fiindcă jur că se înşală, zău aşa! Tot astfel, atunci cînd un pictor vrea să-şi facă renume prin arta sa, se străduieşte să imite originalele celor mai fără de pereche pictori pe care-i cunoaşte, şi aceeaşi regulă stăpîneşte toate meşteşugurile şi măiestriile care fac podoaba statelor. Aşa trebuie să facă, şi aşa şi face oricine vrea să-şi dobîndească nume de înţelept şi de om încercat, imitîndu-l pe Ulise, în portretul şi în muncile căruia Homer ne zugrăveşte o pildă de înţelepciune şi de răbdare, tot aşa cum ne arată Virgiliu, în persoana lui Enea, vitejia unui fiu pios şi dîrzenia unui căpitan de oşti vrednic şi priceput, adică nu zugrăvindu-i şi nici descriindu-i aşa cum au fost, ci aşa cum ar fi trebuit să fie, ca să rămînă drept pildă de virtuţile lor pentru cei ce vor veni. În chipul acesta, Amadís a fost steaua polară, luceafărul, soarele cavalerilor viteji şi îndrăgostiţi, pe care trebuie să-i imităm toţi cei ce luptăm sub steagul iubirii şi al cavaleriei. Stînd dar lucrurile aşa cum stau, sînt de părere, prietene Sancho, că acela dintre cavalerii rătăcitori care va putea să-l imite mai bine va fi mai aproape de-a dobîndi desăvîrşirea cavalerească. Şi unul din prilejurile în care cavalerul acesta a dat dovadă de mai multă înţelepciune, vrednicie, cutezanţă, răbdare şi statornicie în dragoste, a fost atunci cînd s-a retras, dispreţuit de domniţa Oriana, să se canonească pe Stînca Stearpă, schimbîndu-şi numele în cel de Beltenébros, nume pe cît se poate de pilduitor şi de nimerit pentru viaţa pe care şi-a ales-o el singur, de bună voia lui; aşa că mi-e mai uşor să-l imit în privinţa asta decît să spintec uriaşi, să tai şerpilor capetele, să ucid balauri, să risipesc armate şi să nimicesc flote întregi, mai desfăcînd şi vrăji pe deasupra. Şi de vreme ce locurile acestea sînt atît de potrivite pentru asemenea scopuri, n-am de ce lăsa să-mi scape prilejul, care se lasă acuma cu atîta uşurinţă prins de păr.

— Dar, la urma urmei, zise Sancho Panza, ce vrei să faci măria-ta de fapt prin locurile astea, aşa de uitate de Dumnezeu?

— Nu ţi-am spus o dată, răspunse don Quijote, că vreau să-l imit pe Amadís, făcînd aici pe deznădăjduitul, pe ieşitul din minţi şi pe furiosul, ca să-l imit totodată şi pe viteazul Roldán, cînd a găsit la o fîntînă semne că frumoasa Angelica săvîrşise cu Medóro josnicii, şi de necaz a înnebunit şi a dezrădăcinat copacii, tulburînd apele limpezi ale izvoarelor, omorînd păstori, nimicind turme de oi, dînd foc colibelor, dărîmînd casele, tîrînd după el herghelii de iepe şi făcînd alte nenumărate blestemăţii, vrednice de-a fi veşnic pomenite în cărţi? Şi pentru că eu n-am de gînd să-l imit pe Roldán, Orlando sau Rotolando (pentru că toate numele acestea trei sînt ale lui), punct cu punct, în toate nebuniile cîte le-a făcut, zic şi socot cu cale să le schiţez, cît oi putea mai bine, pe cele care mi se vor părea mai însemnate. Şi s-ar prea putea să mă mulţumesc a-l imita doar pe Amadís, care, fără să fie o pacoste pe capul lumii, arătîndu-şi nebunia doar prin plînsete şi fapte deznădăjduite, dobîndi atîta faimă ca nimeni altul.

— După cît mi se pare mie, zise Sancho, toţi cavalerii care au făcut de-alde astea n-au făcut-o din senin, ci au avut temeiuri să săvîrşească atîtea neghiobii drept căinţă. Dar ce pricini ai măria-ta să-ţi ieşi aşa din minţi? Ce domniţă te-a dispreţuit, sau ce semne ai aflat care să-ţi dea de înţeles că domniţa Dulcinea din Toboso va fi făcut vreo şotie cu vreun maur ori creştin?

— Aici e-aici, răspunse don Quijote, asta-i toată iscusinţa vicleşugului meu, căci să înnebunească un cavaler rătăcitor avînd pricină, nu-i mare lucru! Totul este să încep a bate cîmpii cînd nimic nu mi-a dat prilej, făcînd-o pe domniţa mea să înţeleagă că, dacă teafăr sănătos fac eu atîtea năzdrăvănii, ce-aş face dacă m-ar scoate cu adevărat din minţi?! Cu atît mai mult cu cît am prilejuri destule, lipsind atîta vreme de lîngă veşnic stăpîna mea Dulcinea del Toboso, căci, aşa cum ai auzit şi tu, nu demult, din gura acelui păstor ce se numea Ambrosio, cine stă departe numai de rele poate avea parte; aşa că, Sancho prietene, nu mai

pierde timpul stînd să-mi tot dai sfaturi cum să mă las păgubaş a mai săvîrşi o atît de rară, de fericită şi de nemaivăzută imitaţie! Nebun sînt, nebun va trebui să fiu pînă în clipa cînd te vei întoarce cu răspunsul unei scrisori pe care am de gînd s-o trimit prin tine stăpînei mele Dulcinea. Şi de va fi răspunsul aşa cum merită credinţa ce i-am păstrat-o, va trebui să mi se curme şi sminteala şi pocăinţa; pe cînd, dacă va fi dimpotrivă, voi ajunge nebun de-a binelea, pentru ca nebun fiind să nu mă mai doară nimic. Aşa că, răspundă ea oricum o răspunde, eu tot voi pune capăt pocăinţei şi tulburării în prada căreia mă vei părăsi, şi mă voi bucura de vestea bună pe care mi-o vei aduce, ca orice om în toate minţile, sau voi înceta să mă mai simt lovit în inimă de vestea rea pe care mi-ai aduce-o, devenind nebun. Dar spune-mi, Sancho, ai păstrat cum se cuvine coiful lui Mambrino? Căci te-am văzut ridicîndu-l de la pămînt cînd nerecunoscătorul acela a căutat să-l sfărîme. Dar nu i-a izbutit, de unde se poate deduce cît de temeinică lucrătură are.

La asta, Sancho răspunse:

— Ierte-mă Dumnezeu, señor Cavaler al Tristei Figuri, dar nu mai pot suferi nici răbda să te tot ascult liniştit cum îndrugi atîtea cîte le tot spui măria-ta, că astea mă fac să-mi închipui că tot ce spui despre cavalerie şi despre împărăţii şi regate dobîndite, despre insule dăruite şi despre atîtea alte răsplăţi şi semne de mărinimie, săvîrşite aşa cum e datina cavalerilor rătăcitori, n-or fi fiind nici ele altceva decît vorbe-n vînt, minciuni şi iarăşi minciuni şi minciunele, sau gogoşi şi moşi pe groşi, ori cum s-o mai fi zicînd! Căci cine te-o auzi pe măria-ta spunînd că un lighean de bărbier e coiful lui Mambrino, şi ţinînd-o morţiş mai bine de patru zile[1] că-i aşa, fără să-ţi iei de seamă, ce-ar spune

---

[1] « ...*en más de cuatro días* »: comentatorii lui *Don Quijote* au găsit în această precizare încă o inadvertenţă a lui Cervantes, din povestire reieşind că nu trecuseră decît două zile, nu patru. Rodríguez Marín a demonstrat însă că « *más de cuatro* » e aici o expresie hiperbolică (însemnînd: mulţi, numeroşi, număr mare de persoane), care apare cu acest sens şi în cîntecele populare, fără să însemne restrîngerea la patru, înţeles în sensul strict al numeralului.

alt decît că ăl de zice şi susţine aşa sus şi tare trebuie că nu-i în toate minţile? Îl am în sac ligheanul ăsta, poşit ca vai de el, şi-l duc să-l ciocănesc la loc cînd oi fi la mine-acasă, ca să-mi săpunesc barba-n el, dac-o mai voi Dumnezeu în mare mila lui să mă mai văd eu într-o zi cu muierea mea şi cu ţîncii laolaltă!

— Ia seama, Sancho, zise don Quijote, că mă jur şi eu tot pe ce te-ai jurat tu adineauri, că eşti scutierul cel mai tont la minte din cîţi se află ori s-au aflat vreodată pe lumea asta! E cu putinţă oare ca de-atîta vreme, de cînd tot batem drumurile împreună, să nu-ţi fi sărit ţie-n ochi că toate trebile astea ale cavalerilor rătăcitori se arată a fi doar închipuiri, aiureli şi sminteli, şi că toate-s de-a-ndoaselea? Și nu doar c-aşa ar fi, ci pentru că printre noi, ăştia, mişună o droaie de vrăjitori, care ni le preschimbă şi ni le strămută pe toate, prefăcîndu-le în ce au ei chef, după cum le vine poftă să ne sprijine ori să ne nimicească. Aşa că ăsta care ţie ţi se pare lighenaş de bărbierit, pentru mine este coiful lui Mambrino, iar altuia cine ştie drept ce altceva i-o apărea! Și, într-adevăr, de mare prevedere a dat dovadă magul cel ce stă de partea mea făcînd să le pară tuturora doar lighean ceea ce de fapt şi la urma urmei este coiful lui Mambrino, din pricină că, fiind el de-aşa mare preţ, ar umbla toată lumea după mine să mi-l ia. Dar aşa, dacă văd ei că nu-i decît un biet lighean de bărbier, nu-şi bat capul să-şi facă rost de el, cum s-a dovedit atunci cînd a vrut unul să-l facă bucăţi şi l-a lăsat trîntit pe jos fără să-l ridice, că de l-ar fi recunoscut, îţi jur pe legea mea că nu l-ar fi lăsat nici mort! Păstrează-l bine, prietene, căci pînă una-alta nu mi-e de trebuinţă, fiindcă, dimpotrivă, am de gînd să-mi scot toate armele şi zalele acestea şi să rămîn gol ca atunci cînd m-a făcut mama, dacă cumva mi-o veni cheful să urmez, în vremea cît m-oi pocăi, mai curînd pilda lui Roldán decît pe-a lui Amadís.

Tot vorbind ei aşa, ajunseră la poalele unui munte înalt, care se ridica stingher, ca un pisc tăiat în muchii, printre alte multe piscuri care-l înconjurau. În coasta lui curgea un

pîrîiaş domol, şi de jur împrejur se întindea o pajişte, atît de verde şi ca peria de deasă, că ţi-era mai mare dragul s-o priveşti. Erau pe-acolo o grămadă de copaci şi-o seamă de buruieni şi de flori, care dădeau acelui loc o înfăţişare paşnică. Locul acela şi-l alese Cavalerul Tristei Figuri drept loc de pocăinţă, şi dînd cu ochii de el, începu cu glas tare, ca şi cum şi-ar fi ieşit din minţi, să strige:

— Acesta este locul, o, ceruri, ales de mine pentru a-mi plînge amarul în care tu însuţi, cerule, m-ai înecat! Acesta este locul unde lacrimile mele vor spori apele ăstui pîrîiaş şi unde necontenitele şi adîncile mele suspine vor face să freamăte fără preget frunzişul acestor copaci de munte, drept mărturie şi semn al durerii în care inima mea înnebunită se zbate! O, voi, orice-aţi fi, zei rustici, ce vă aveţi lăcaşurile în acest loc nelocuit, ascultaţi plînsetele acestui nefericit ibovnic, pe care o îndelungă lipsă de lîngă aleasa inimii sale şi-o gelozie neînchipuită l-au tîrît să-şi plîngă zilele prin pustietăţile acestea şi să se plîngă de inima împietrită a acelei frumoase ingrate, încoronare şi prag al frumuseţii omeneşti! O, voi, napei şi driade [1], care-aveţi obiceiul să locuiţi în desişurile pădurilor, fie ca zvelţii şi iubeţii satiri cărora le-aţi insuflat dorinţe, cu toate că în van, să nu vă tulbure niciodată dulcea pace în care trăiţi dacă mă ajutaţi să-mi plîng nenorocirea, sau cel puţin dacă nu obosiţi ascultîndu-mi-o! O, Dulcinea del Toboso, ziuă a nopţii mele, strălucire a întunecării mele, stea polară a drumurilor mele, astru al norocului meu, deie-ţi cerul tot ce-i vei cere dacă îţi scobori privirea la locul şi la starea în care m-a adus lipsa ta şi dacă răspunzi dînd un sfîrşit fericit aşteptărilor pe care credinţa mea le îndreptăţeşte! O, voi, arbori solitari, care de azi înainte veţi întovărăşi singurătatea-mi! Daţi

---

[1] Categorii de spirite ale naturii care, în imaginaţia grecilor vechi, populau peisajul; driadele erau spiritele pădurilor în genere, iar napeii, ale strîmtorilor şi văilor ce străbat munţii. Pomenirea lor aici se face în spiritul literaturii pastorale şi al poeziei renascentiste de tipul liricii lui *Garcilaso de la Vega*, (1503—1536), în eglogele căruia abundă aluzii de acest fel, sub influenţa poeţilor arcadieni ai Italiei.

semn, prin blînda clătinare a ramurilor voastre, dacă prezenţa mea nu vă displace! O, tu, scutierul meu, plăcut tovarăş al zilelor mele bune şi rele, înseamnă-ţi bine în minte tot ceea ce mă vei vedea făcînd aicea, ca să poţi povesti şi cînta ceea ce vezi în faţa celei care este pe de-a-ntregul pricina tuturor acestora!

Şi zicînd asta, descălecă de pe Rocinante şi, cît ai clipi, îi scoase frîul şi şaua; apoi, plesnindu-l uşurel cu palma pe crupă, îi zise:

— Îţi dă libertatea cel ce rămîne fără de ea, o, căluţule ce-ai săvîrşit isprăvi pe atît de slăvite, pe cît de nenorocită ţi-e soarta! Du-te oriunde îţi va plăcea, căci îţi stă scris în frunte că nu ţi-a putut sta alături nici zburătorul ipogrif [1] al lui Astolfo şi nici cel ce se numea Frontino [2] şi care l-a costat atît de scump pe Bradamante!

Văzînd Sancho asta, zise:

— Ţie-l Dumnezeu pe cel ce ne-a scutit de corvoadă acuma, să nu mai trebuiască a ne osteni să scoatem şaua de pe măgar, fiindcă zău c-aş avea de ce-i da şi eu palme şi de ce-i rosti osanale; dar dac-ar fi, cu toate astea, aicea, nu m-aş învoi să mi-l descingă cineva, mai cu seamă că n-ar avea de ce, căci n-are nici în clin, nici în mînec cu îndrăgostiţii şi deznădăjduiţii, fiindcă stăpînul său nu era din ăia, fiindu-i chiar eu stăpînul, pe cînd voia şi Dumnezeu. Ba nu, zău, señor Cavaler al Tristei Figuri, dacă-i vorba să luăm de-a bună plecarea mea şi sminteala măriei-tale, apăi s-ar cuveni să-i punem şaua la loc lui Rocinante, ca să nu simt lipsa măgarului. Fiindcă mai scurtez din timpul călătoriei, căci, dacă am de făcut o dusă şi-o venită şi umblu pe jos, nu ştiu, zău, cînd m-oi întoarce, nici măcar cînd oi ajunge, fiindcă nu mă ştiu, drept să spun, cine ştie ce iute de picior.

— Uite ce-i, Sancho, răspunse don Quijote, fie cum doreşti, că planul tău nu mi se pare lipsit de judecată; aşa că-ţi spun să iei aminte că de-aci în trei zile vei pleca, şi

---

[1] Calul înaripat cu ajutorul căruia Astolfo a adus îndărăt din lună minţile lui Orlando, spre a-i lecui nebunia.

[2] Calul lui Bradamante, tot un personaj din *Orlando*.

vreau ca-n timpul acesta să vezi tot ce fac şi ce zic de dragul ei, ca să-i spui.

— Dar ce mare lucru am de văzut, zise Sancho, pe care să nu-l fi văzut pînă acum?

— Habar n-ai de nimica! răspunse don Quijote. Păi nu trebuie acuma să-mi sfîşii veşmintele, să-mi împrăştii armele şi să mă dau de-a berbeleacul, lovindu-mă cu capul de stîncile astea, dimpreună cu atîtea alte fapte de-acelaşi soi, care te vor lăsa cu gura căscată?

— Pentru Dumnezeu, zise Sancho, bagă bine de seamă, măria-ta, cum te dai de-a berbeleacul, că poţi să te izbeşti de-asemenea stîncă şi-ntr-un asemenea loc, încît de la prima tumbă să se termine cu pocăinţa. Ba, aş fi chiar de părere că, dacă măriei-tale tot ţi-a intrat în cap că-i nevoie de ceva tumbe pentru treaba asta, şi că nu se poate fără ele, să te mulţumeşti, de vreme ce tot ce faci e o aiureală şi n-o faci cu dinadinsul, ci doar în glumă, să te mulţumeşti, zic, să faci tumbe în apă, sau în vreun alt lucru moale, aşa cum e bumbacul; iar cît despre spus, las' pe mine, că-i spun eu domniţei cum te dădeai măria-ta de-a berbeleacul pe un vîrf de stîncă mai tăioasă decît vîrful unui diamant!

— Îţi sînt recunoscător pentru gîndul tău bun, prietene Sancho, răspunse don Quijote. Dar aş vrea să te fac să pricepi că toate astea, pe care le fac eu, nu-s de fel făcute-n glumă, ci-s foarte cu dinadinsul, fiindcă altfel ar însemna că încalc orînduiala cavaleriei, care porunceşte să nu spunem niciodată vreo minciună, sub pedeapsă de-a fi scoşi din tagmă. Iar să faci una în loc să faci alta, e totuna cu a minţi! Aşa că tumbele mele vor trebui să fie adevărate şi sincere, fără să miroase măcar pe departe a sofistică ori a fantasmagorie. Va fi nevoie aşadar să-mi laşi ceva scamă ca să mă oblojesc, dacă tot a vrut soarta să ne lipsească de balsamul pe care l-am pierdut.

— Mai rău e c-am pierdut măgarul, răspunse Sancho, căci o dată cu el s-au dus şi scama, şi toată spiţeria; aşa că te rog, măria-ta, nu-mi mai aduce aminte de băutura aceea blestemată, că numai cît îi aud de nume, şi mi se-ntoarce

inima pe dos, dacă nu şi rînza! Şi te mai rog să le socoteşti gata trecute cele trei zile pe care mi le-ai dat drept soroc ca să văd ce nebunii faci, fiindcă eu le ţin drept văzute de mine, bune şi aprobate, şi-am să-i povestesc minunăţii, nu alta, stăpînei mele! Aşa că scrie-ţi cartea şi fă-mi repede vînt, că mare chef am să mă întorc la măria-ta, ca să te scap din purgatoriul ăsta în care te las.

— Purgatoriu îi zici, Sancho? întrebă don Quijote. Ai face mai bine să-i zici infern, ba chiar mai rău decît atîta, dac-o fi fiind pe lume ceva mai rău!

— Pentru cine e-n infern, răspunse Sancho, *nulla est retentio* [1], aşa am auzit că se spune.

— Nu pricep ce va să zică *retentio*, zise don Quijote.

— *Retentio* înseamnă, răspunse Sancho, că ăl de se află în infern nu mai iese din el nici la Sfîntu-Aşteaptă, că n-are cum; şi asta-i chiar de-a-ndoaselea decît are să se întîmple cu măria-ta, afară doar de n-oi mai şti eu să fac să-mi scapere călcîiele, mai ales că nu-mi trebuiesc decît ca să-i dau pinteni lui Rocinante! Şi trimite-mă o dată la Toboso, să mă înfăţişez stăpînei mele Dulcinea, că atîtea i-oi spune despre neroziile şi nebuniile (că tot aia e) pe care le-ai făcut măria-ta şi pe care-ai rămas să le mai faci, încît mi ţi-oi înmuia-o eu ca pe-o mănuşă, chiar dacă-oi găsi-o mai împietrită decît un stejar. Iară cu răspunsul ei dulce ca mierea m-oi întoarce zburînd ca vrăjitorii prin văzduh şi te-oi scoate pe măria-ta din purgatoriul ăsta, care pare a fi infern, şi nu e, fiindcă-ţi rămîne nădejdea să mai ieşi din el, pe cînd cei ce sînt în infern nu mai au, după cum am spus, nici o nădejde să scape, şi cred că nu zici altfel nici măria-ta.

— Ai dreptate, răspunse Cavalerul Tristei Figuri, dar cum să facem să scriem epistola?

— Şi ţidula cu măgarii! adăugă Sancho.

— Le scriu pe-amîndouă laolaltă, zise don Quijote. Şi n-ar fi rău, cum tot n-avem hîrtie, s-o scriem, cum făceau

---

[1] Frază latină scîlciată de Sancho: *In inferno, nulla est redemptio* (pentru cei intraţi în iad nu mai este răscumpărare). E o formulă auzită de el desigur în biserică, la slujbele postului mare.

cei vechi, pe frunze de copaci, sau pe nişte tăbliţe de ceară, cu toate că ar fi la fel de greu acuma să le găsim, ca şi hîrtia. Dar stai, că mi-a venit în cap unde-ar fi bine, ba încă mai mult decît bine, s-o scriu: pe caietul de amintiri al lui Cardenio; şi vei avea tu grijă s-o treci pe o hîrtie, cu scriitură frumoasă, în cel dintîi sat în care-i ajunge şi-i vedea că se află şcoală şi dascăl de copii, ori de nu, ţi-o trece-o vreun ţîrcovnic! Dar, bagă de seamă, nu care cumva s-o dai să ţi-o transcrie vreun scrib, ori vreun grefier, că au slova atît de înflorită [1], că nici Dracu nu-i mai dă de rost!

— Dar cum facem cu iscălitura? întrebă Sancho.

— Epistolele lui Amadís nu-s niciodată iscălite, răspunse don Quijote.

— Foarte bine, zise iar Sancho, dar ţidula nu se poate să nu fie iscălită, că dac-oi trece-o şi pe ea pe altă hîrtie, au să spună că iscălitura e prefăcută, şi mă lasă fără măgar!

— Ţidula am să ţi-o scriu chiar pe caiet, încît văzînd-o nepoata mea, să nu-ţi facă nici o greutate şi să împlinească tot ce scriu; iar în ceea ce priveşte epistola de dragoste, pune şi tu ca iscălitură: « Al tău pînă la moarte, Cavalerul Tristei Figuri ». Și nu se întîmplă nimic dacă nu-i de mîna mea, pentru că, după cîte mi-aduc eu aminte, Dulcinea nu ştie nici să scrie, nici să citească, şi nu mi-a văzut, de cînd e, slova, nici scrisoare de la mine n-a primit, pentru că dragostea mea şi a ei au rămas întotdeauna platonice, fără să meargă mai departe decît la o privire lipsită de orice gînd rău, ba încă și aceea doar cînd şi cînd, c-aș putea jura fără să mint că-n doisprezece ani, de cînd o iubesc mai avan decît lumina ochilor acestora, pe care mi-i va mînca ţărîna,

---

[1] În original « *letra procesada* »: corupere a scrierii numite *cortesana*, consta în a desfigura trăsăturile și aspectul tuturor caracterelor și în a scrie fără nici o împărțire a cuvintelor și frazelor, legînd şiruri întregi de litere într-un lanț de neînțeles, în cursul căruia condeiul nu se ridică nici o clipă de pe hîrtie. E modul de a scrie al celor ce făceau din caligrafiere o profesie; regina Isabel s-a văzut chiar nevoită să dea un « decret pentru scribii întregului regat » (1503), reglementînd tariful la lo *maravedises* foaia, scrisă în slovă *cortesana* și nu *procesada*. După moartea reginei, abuzurile s-au întețit; de o asemenea scriere de scrib public vorbeşte don Quijote.

n-am văzut-o mai mult de patru ori, şi s-ar putea chiar întîmpla ca din aceste patru, nici măcar o dată să nu fi apucat ea să vadă că o priveam, pînă-ntr-atîta de grijuliu au crescut-o, ţinînd-o închisă, tatăl ei, Lorenzo Corchuelo, şi mamă-sa, Aldonza Nogález.

— Ia te uită, zise Sancho, asta-mi era domniţa Dulcinea del Toboso? Fata lui Lorenzo Corchuelo, pe numele ei adevărat Aldonza Lorenzo?

— Ea este, zise don Quijote, şi-ţi jur c-ar merita să fie stăpîna universului întreg.

— O cunosc bine, zise Sancho, şi ştiu că zvîrle cu prăjina la fel de bine ca şi cel mai voinic flăcău din sat! Să fiu al dracului! E o dată fată, fată de nădejde, cu care nu-i de glumit, şi-ar putea scoate untul din oricine — fie el şi un cavaler din cei ce rătăcesc acum sau or să rătăcească vreodată — care-ar avea-o drept stăpînă! Oh, ce poamă-mi mai e, maica mă-si, c-o şi ţin balamalele! Şi are şi-un glas! Ce să-ţi mai spun, într-o zi s-a pus pe strigat din clopotniţa satului la nişte argaţi de-ai lor care erau pe-o miriştė de-a lui tată-său, şi cu toate că lucrau la mai bine de-o poştă de acolo, o auziră ca şi cum s-ar fi aflat la picioarele turnului! Ce are bun e că nu face niciodată nazuri, căci seamănă în multe privinţe cu o curtezană: glumeşte cu toţi şi-şi rîde de toate, şi pe toţi îi ia peste picior! Acuma, da, acuma zic şi eu, domnule Cavaler al Tristei Figuri, că poţi şi ai tot dreptul, nu numai să faci neghiobii pentru ea, ba chiar te poţi pe drept cuvînt lăsa pradă deznădejdii şi ai de ce-ţi pune ştreangul de gît, că n-o să se găsească nimeni care, aflînd că ai făcut-o pentru ea, să nu spună că bine-ai făcut, chiar de-ar fi să te ia dracu! Grozav aş vrea să mă şi văd o dată pornit la drum, numai ca să dau ochi cu ea, că de-un car de ani n-am mai văzut-o, şi trebuie să se fi schimbat mult, fiindcă grozav le strică muierilor faţa mersul la cîmp, pe soare şi pe vînt! Şi, ca să-ţi mărturisesc adevărul, señor don Quijote, pînă aici eram ca orb şi nu ştiam nimic pe lumea asta, căci socoteam, de bună-credinţă şi cu tot dinadinsul, că domniţa Dulcinea trebuie să fie vreo prinţesă care ţi-a căzut măriei-tale cu

tronc, sau vreo ființă care să fi meritat darurile bogate pe care i le-ai tot trimis măria-ta, pe vizcain, ca și pe ocnași, și pe mulți alții cîți or fi fost de toți, căci trebuie să mai fie o mulțime de bătălii pe care le vei fi cîștigat, și le-ai și cîștigat măria-ta, pe vremea cînd eu încă nu-ți eram scutier! Dar stînd și gîndindu-te bine, ce-i pasă la o adică jupîniței Aldonza Lorenzo, vreau să zic domniței Dulcinea din Toboso, dacă-i cad sau nu în genunchi învinșii pe care măria-ta i-i trimiți și-ai să i-i mai trimiți? Fiindcă s-ar prea putea, la vremea cînd or ajunge, s-o găsească melițînd cînepa sau vînturînd grîul, așa încît să-i apuce pe ei toate furiile văzînd-o, iar ea să-și bată joc de-așa daruri, și să-i fie chiar necaz!

— Ți-am mai spus de-atîtea ori pîn-acuma, Sancho, că nu ești decît un flecar, și cu toate că ai mintea boantă, umbli să spui tot vorbe pe muchie de cuțit. Dar, ca să vezi cît de nerod ești și cît de înțelept sînt eu, vreau să-mi dai ascultare cît ți-oi spune o snoavă scurtă. Află că o văduvă frumoasă, tînără, liberă și bogată, și pe deasupra și cam darnică de felul ei, se îndrăgosti de un frate călugăr neofit, îndesat și bine legat; află de treaba asta starețul și, într-o bună zi, îi zise văduvioarei noastre, cu ton de frățească dojană: « Mult mă minunez eu, señora, și am îndestule cuvinte să fiu mirat, că o femeie de neam ca dumneata, atît de frumoasă și de bogată, s-a putut îndrăgosti de un om de rînd, atît de josnic și de idiot ca fratele cutare, cînd sînt în locașul acesta atîția doctori în teologie, atîția maeștri în retorică și atîția candidați în filozofie dintre care ai fi putut și dumneata să-ți alegi după plac, cum ai alege perele, spunînd: ,,Ăsta-mi place, celălalt nu-mi place!" Dar ea îi răspunse cu multă îndrăzneală și cu mult duh: « Domnia-ta, señor, te înșeli și gîndești după moda veche dacă crezi că rău mi-am ales eu pe cutare, de idiot ce pare; fiindcă pentru ceea ce vreau eu de la el, știe tot atîta filozofie și chiar mai multă decît Aristotel! » Așa că, Sancho, pentru ceea ce iubesc eu în Dulcinea del Toboso, ea prețuiește tot atît ca și cea mai de neam principesă a pămîntului. Așa e, căci nu toți poeții ce vor fi avînd iubite, sub vreun nume pe care li-l pun ei

după bunul lor plac, le au într-adevăr! Crezi tu că atîtea Amarilide, Filide, Silvii, Diane, Galatei, Alide şi cîte altele, de care-s pline cărţile, cîntecele bătrîneşti, dughenele bărbierilor, teatrele unde se joacă pe scenă comedii, au fost într-adevăr femei în carne şi oase, ba încă chiar femeile celor care le cîntă ori le-au cîntat? Aş, de unde! Cei mai mulţi şi le închipuie doar, ca să dea versurilor lor o temă, şi pentru ca să fie ei ţinuţi drept îndrăgostiţi, sau cel puţin drept oameni care au virtutea de a fi astfel; aşa că la fel îmi ajunge mie să gîndesc şi să cred că neasemuita Aldonza Lorenzo e frumoasă şi cinstită; iar în ceea ce priveşte obîrşia ei, înaltă sau ba, nici nu mă sinchisesc, că n-are să se ducă nimeni s-o cerceteze ca s-o primească în vreo tagmă cavalerească, iar eu mă încredinţez singur că este cea mai sus-pusă dintre toate prinţesele lumii. Fiindcă trebuie să ştii, Sancho, dacă cumva nu ştii, că sînt doar două lucruri pe lume care te fac să iubeşti, mai mult decît oricare altele, pe cineva: frumuseţea şi faima bună; şi aceste două lucruri le are cu vîrf şi îndesat Dulcinea, căci de frumoasă, nu-i poate sta nimeni alături, iar în ceea ce priveşte numele cel bun, altele nu-l au pe-al ei nici pe departe. Şi ca să nu mai lungesc vorba, îmi închipui că tot ceea ce spun e aşa cum spun, fără să lipsească nimic şi fără să întreacă măsura, şi mi-o zugrăvesc în închipuire aşa cum mi-o doresc eu, atît ca frumuseţe, cît şi ca obîrşie înaltă, aşa că nu-i ajunge la degetul cel mic nici Elena din Troia, nici Lucreţia, nici oricare alta dintre femeile vestite ale trecutelor vremi, din era greacă, barbară, ori latină. Şi n-are decît să spună fiecare ce i-o plăcea, căci dacă neştiutorii m-ar putea ţine de rău, cel puţin nu voi fi batjocorit de oamenii învăţaţi.

— Ce să mai zic? În toate ai măria-ta dreptate, răspunse Sancho, şi eu sînt un măgar. Adică să lăsăm mai bine măgarii în pace, căci nu trebuie să vorbeşti de funie în casa spînzuratului. Adă-ncoa o dată epistola, şi rămîi cu Dumnezeu, că eu m-am dus.

Scoase don Quijote caietul de amintiri şi, trăgîndu-se ceva mai la o parte, începu să-şi scrie pe îndelete epistola,

pe care sfîrşind-o, îl chemă pe Sancho şi-i zise că ar vrea să i-o citească, pentru ca s-o poată el învăţa pe de rost, s-o ţină minte dacă cumva ar pierde-o pe drum, căci cu un noroc ca al lui se putea aştepta la orice. La asta, Sancho răspunse:

— Scrie-o măria-ta de două ori, de trei ori, aici în carte, şi dă-mi-o, c-am să am grijă de ea ca de ochii din cap, şi nici prin gînd să-ţi treacă c-aş putea-o ţine minte, că te rîd şi curcile, fiindcă eu am ţinerea de minte aşa de scurtă, încît uit cîteodată şi cum mă cheamă! Cu toate astea, zi-mi-o şi mie măria-ta, că m-oi bucura mult s-o aud, fiindcă bine trebuie s-o mai fi brodit, ca popa!

— Ascultă, zise don Quijote, că sună aşa: « Cartea lui Don Quijote către Dulcinea del Toboso. Suverană şi înaltă stăpînă, cel rănit de săgeţile lipsei tale şi izbit pînă în străfundul inimii, preadulcea mea Dulcinea del Toboso, îţi trimite sănătatea după care el tînjeşte. Dacă frumuseţea ta mă dispreţuieşte, dacă vrednicia ta nu-mi ţine partea, dacă priveşti de sus cum mă dau eu de ceasul morţii, măcar că sînt destul de învăţat cu suferinţa, cu greu voi putea să-mi ţin firea în această năpastă, care, pe lîngă că e ca trăsnetul de puternică, e şi de lungă durată. Bunul meu scutier, Sancho, îţi va raporta amănunţit, o, preafrumoasă nerecunoscătoare, iubita mea vrăjmaşă, de halul în care mă găseam din vina ta atunci cînd m-a părăsit. Dacă afli vreo plăcere în a-mi veni într-ajutor, sînt al tău, iar dacă nu, fă tot ce te-o îndemna inima, căci eu, punîndu-mi capăt zilelor, îţi voi mulţumi ţie cruzimea, iar mie, dorinţa. Al tău pînă la moarte, Cavalerul Tristei Figuri. »[1]

— Pe zilele răposatului taică-meu, zise Sancho, după ce ascultă epistola, e lucrul cel mai înalt pe care l-am ascultat în viaţa mea! Ia-auzi, păcatele mele! Cum dracu, bată-mă Dumnezeu, îi poţi zice luminăţia-ta aicea tot ce-ai avut de

---

[1] Începutul acestei scrisori de dragoste, scrisă în stil « cavaleresc şi rătăcit » — după expresia proprie a lui Cervantes — este imitat după scrisoarea Orianei către Amadís, unde se poate citi: « Eu sînt domniţa rănită de tăişul spadei în inimă »... Observaţie făcută de Clemencín.

zis?! Şi bine i-ai mai pus drept iscălitură « Cavalerul Tristei Figuri »! Zău aşa, măria-ta, eşti dracul gol, că prea le ştii toate!...

— De toate e nevoie, răspunse don Quijote, pentru însărcinarea pe care mi-am luat-o.

— Tocmai aşa! zise Sancho. Dar pune, măria-ta, pe dosul filei ţidula pentru cei trei măgari şi iscăleşte-o cît se poate de limpede, ca s-o recunoască atunci cînd or vedea-o!

— Bucuros, zise don Quijote.

Şi scriind-o, i-o citi. Suna aşa:

« Dă dumneata poruncă pentru sinetul acesta al meu de măgari, domnişoară nepoată, să i se dea lui Sancho Panza, scutierul meu, trei din cinci cîţi am lăsat acasă în sarcina dumitale; care trei măgari poruncesc să-i fie sloboziţi şi întorşi tot atîţia cîţi am primit eu bani peşin aci, şi cu scrisoarea de faţă, împreună cu chitanţa lui vor fi daţi în bună regulă. Făcut în inima Sierrei Morena în 22 ale lunii lui august, anul acesta. »[1]

— E bună, zise Sancho. Numai iscăleşte-o, măria-ta.

— Nu-i nevoie s-o iscălesc, zise don Quijote, ci doar să-mi pun pecetea, că e ca şi cum aş semna cu mîna mea, şi-i de-ajuns şi pentru trei sute de măgari, nu numai pentru trei.

— Mă încred în luminăţia-ta, răspunse Sancho. Şi acum sloboade-mă, că mă duc să pun şaua pe Rocinante; şi pregăteşte-te măria-ta să-mi dai binecuvîntarea, căci am de gînd să plec de îndată, fără să văd scălîmbăielile şi neghiobiile pe care le ai măria-ta de făcut. fiindcă îi spun eu ei că te-am văzut făcînd atîtea, că de altele nu mai e nevoie.

— Aş vrea cel puţin, Sancho, şi e nevoie neapărată, să mă vezi în pielea goală, făcînd una sau două duzini de nebunii, că le fac în mai puţin de jumătate de oră, pentru ca, după ce le vei fi văzut tu cu ochii tăi, să poţi, fără să-ţi osîndeşti sufletul, jura şi pentru celelalte pe care vei voi să le mai adaugi; şi te-asigur că nici n-ai să spui tu atîtea cîte am eu de gînd să fac.

---

[1] În ţidula pentru livrarea asinilor Cervantes imită una din scrisorile de schimb (cambiile) curente în epoca sa. O numeşte « *sinet de măgari* » *(primera de pollinos* ») pentru că nu e vorba de *cambio* (cambie) de bani, ci de vite.

— Pentru Dumnezeu, stăpîne, nu mă sili măria-ta să te văd în pielea goală, că m-ar durea inima şi m-ar podidi plînsul; şi-aşa de rău mă doare capul de-aseară, de cînd tot plîng după surul meu, că nu-mi vine de loc la socoteală să mă pun iar pe plîns. Dar dacă ţii măria-ta cu tot dinadinsul să-ţi văd şi eu cîte unele din nebunii, fă-le-mbrăcat şi cît mai scurte pe cele care-ţi vor veni mai la îndemînă. Cu atît mai mult cu cît, dinspre partea mea, nu era nevoie nici de-atîta şi cu cît, cum ţi-am mai spus, asta mă întîrzie din drum şi nu mă lasă să mă întorc mai repede cu veştile pe care măria-ta le doreşti şi le meriţi. Că, de unde nu, să fie cu ochii în patru señora Dulcinea, că de-oi vedea că nu-mi dă răspunsul care ţi se cuvine, mă jur pe ce am mai sfînt că i-l scot eu cum se cade din burtă, cu pumnii şi cu picioarele! Căci unde s-a mai pomenit ca un cavaler rătăcitor atît de vestit cum eşti luminăţia-ta să înnebunească din senin, din iarbă verde, pentru o   că să nu mă facă să spun, cumătra, fiindcă, pe legea mea, dac-oi apuca eu să-i dau în căpuşă tot ce ţin acuma-n guşă, i se duce negoţul pe gîrlă! Că mie nu mi-au mîncat cîinii din traistă! Nu ştie ea cu cine are de-a face şi la ce hram mă-nchin, că de-ar şti, ar ţine şi post de ziua mea!

— Va să zică, Sancho, zise don Quijote, după cîte-mi dau eu seama, nu eşti nici tu mai teafăr decît mine.

— Chiar aşa de nebun nu sînt, numai că-s mai rău la furie, răspunse Sancho. Dar să nu-mi uit vorba: ce-ai de gînd să mănînci măria-ta pînă ce m-oi întoarce? Ori poate vrei să te-apuci să ieşi la drumul mare, cum făcea Cardenio, şi să jefuieşti ciobanii?

— Nu-ţi bate capul cu asta, răspunse don Quijote, pentru că şi de-aş avea, tot n-aş mînca altceva decît ierburi şi poame, dăruite de pomii aceştia, că toată iscusinţa şi tot rostul pocăinţei stă în a nu mînca şi a te canoni cu alte lipsuri asemănătoare. Hai, du-te cu Dumnezeu!

— Dar ştii măria-ta ce mi-e mie frică? Mă tem că n-am să mai nimeresc la întoarcere locul ăsta, unde te las acuma, aşa-i de bine ascuns!

— Însemnă-ți-l bine în minte, că eu voi căuta să nu mă-ndepărtez de pe meleagurile astea, zise don Quijote, și chiar voi avea grijă să mă urc pe piscurile mai înalte de colo, ca să văd dacă nu te zăresc cînd te-i întoarce. Cu atît mai mult cu cît ar fi mai cu cap, ca să nu mi te rătăcești pierzîndu-te, să tai cîțiva lăstari, dintr-atîția cîți cresc pe-aicea, și să le dai drumul din cînd în cînd pe urmă-ți, pînă cînd ieși la drum întins, căci astea îți vor sluji drept semn ca să mă afli cînd te-ntorci, întocmai ca firul din labirint al lui Perseu.[1]

— Așa voi face, răspunse Sancho Panza.

Și, tăind cîțiva lăstari, ceru binecuvîntarea stăpînului său și-și luă rămas bun de la el, nu fără să verse șiroaie de lacrimi și unul și altul.

Apoi, încălecînd pe Rocinante, pe care don Quijote i-l dădu în grijă cu toată stăruința, spunîndu-i să ia seama și să-l țină ca pe ochii din cap, luă drumul către șes, semănînd pe urma lui din loc în loc lăstari, așa cum îl sfătuise stăpînul său. Și așa, plecă de-acolo, cu toate că don Quijote tot îl mai îndemna să stea pînă l-o vedea făcînd două-trei nebunii. Dar nu bătu nici o sută de pași, că se întoarse și spuse:

— Stăpîne, ce să zic, bine-ai zis măria-ta cînd ai zis că, dacă vreau să pot jura că te-am văzut făcînd nebunii, fără să-mi încarc sufletul de păcate, n-ar fi rău să văd măcar una, cu toate că mai mare decît am văzut-o acum, cînd cu rămînerea măriei-tale aici, tot n-ar putea fi!

— Nu-ți spuneam eu? zise don Quijote. Stai un pic, Sancho, că ți le fac cît ai rosti *Crezul*.

Și, despuindu-se în graba mare de nădragi, rămase gol, numai cu cămașa pe el, și pe loc, nici una nici două, sări de vreo două ori în aer și veni de-a berbeleacul — cu capul în jos și cu picioarele în sus — descoperind lucruri pe care, ca să nu le mai vadă încă o dată, Sancho smunci frîul lui Rocinante și se socoti mulțumit și îndestulat ca să poată face jurămînt că stăpînul său înnebunise. Așa că îl vom lăsa să-și vadă de drum pînă la întoarcere, care se întîmplă curînd.

[1] În edițiile din timpul vieții lui Cervantes apare, așa ca aici, Perseu în loc de Tezeu.

Capitolul XXVI

Unde urmează povestirea subtilităților de îndrăgostit pe care le-a făcut don Quijote în Sierra Morena

Și întorcîndu-ne acuma să povestim ce-a făcut Cavalerul Tristei Figuri după ce s-a văzut singur, glăsuiește istoria că, de îndată ce don Quijote sfîrşi cu tumbele, gol de la brîu în jos şi îmbrăcat de la brîu în sus, cum văzu că Sancho plecase fără să aştepte să mai vadă şi alte nebunii, se urcă în vîrful unei stînci înalte, şi acolo prinse iar a se gîndi tot la ce se mai gîndise de-atîtea alte ori, fără să se poată niciodată hotărî ce era mai cu cale şi ce i s-ar potrivi mai bine: să-l imite pe Orlando şi nebuniile lui furioase, ori pe Amadís şi nebunia lui melancolică. Și, vorbind singur cu sine, zicea:

— Dacă a fost Roldán un cavaler atît de viteaz şi cutezător cum spune toată lumea, nu-i mare minune; fiindcă, la urma urmei, era fermecat şi nu-l putea omorî nimeni decît dacă i-ar fi vîrît un bold de trei parale în talpă, şi el purta întotdeauna cizme cu şapte pingele de fier, cu toate că nu i-au folosit la nimic împotriva lui Bernardo del Carpio, care i-a tras clapa și l-a sugrumat, strîngîndu-l în brațe la Roncesvalles. Dar lăsînd deoparte povestea cu vitejia lui, s-ajungem la ieşirea lui din minți, fiindcă nu mai încape nici o îndoială că şi le-a pierdut din pricina semnelor pe care le-a găsit la fîntînă [1] și din pricina veștilor date de păstor, şi anume că Angelica dormise mai bine de două după-amiezi cu Medóro, un harap cu părul creţ, pajul lui Agramante. Și dacă pricepu el că era adevărul adevărat și că domnița lui îl înşelase, nu i-a mai trebuit nimic altceva ca să-şi iasă din minţi! În vreme ce eu cum aş putea să-i imit nebuniile dacă nu-l imit şi în ceea ce i le-a prilejuit? Fiindcă aş pune mîna în foc că Dulcinea mea n-a văzut în viaţa ei picior de harap, aşa cum e el îmbrăcat în portul lui, şi că este la fel de neprihănită ca şi mamă-sa care a născut-o. Și-ar fi să-i aduc o ade-

---

[1] Aluzie la un episod din *Orlando furioso*.

vărată jignire dacă, închipuindu-mi despre ea altceva, mi-aş ieşi din minţi, înnebunind şi eu de acelaşi soi de nebunie ca Orlando furiosul. Pe de altă parte, bag de seamă că Amadís de Gaula, fără să-şi piardă minţile şi fără să facă nebunii, dobîndi atîta faimă de îndrăgostit ca nimeni altul. Căci tot ceea ce făcu, pre cîte zice istoria lui, făcu doar pentru că s-a văzut dispreţuit de doamna sa Oriana, care-i poruncise să nu-i apară dinaintea ochilor pînă nu i-o îngădui-o ea, şi de aceea s-a retras el pe Stînca Stearpă, în tovărăşia unui sihastru, şi aici s-a pus pe plîns şi pocăinţă, pînă ce, în toiul durerii şi aleanului său, îi veni cerul într-ajutor. Şi dacă toate astea-s adevărate, cum fără îndoială că sînt, de ce vreau eu să-mi dau osteneala acuma să mă despoi la piele, ori să canonesc copacii ăştia, care nu mi-au făcut nici un rău, şi ce nevoie am să tulbur apa limpede a acestor pîrîiaşe, care vor trebui să-mi potolească setea atunci cînd voi avea nevoie? Slăvită fie amintirea lui Amadís, şi fie el imitat de don Quijote de La Mancha întru totul, pe cît s-o putea; căci se va spune şi despre el, aşa cum s-a spus şi de celălalt, că, de n-a dus la capăt cine ştie ce isprăvi nemaivăzute, a murit totuşi dorind să le săvîrşească. Iar dacă mie Dulcinea del Toboso nu mi-a adus nici o jignire şi nici nu mi-a dat semn că m-ar dispreţui, nu mi-e oare destul că-s departe de dînsa, aşa cum am mai spus? Ce mai încolo-ncoace, la treabă! Veniţi-mi în minte, fapte ale lui Amadís, şi învăţaţi-mă de unde să încep a vă imita! Dar parcă mi-am şi adus aminte că ceea ce a făcut el mai cu deosebire a fost să se roage şi să se încredinţeze voinţei Domnului. Bun! Dar ce mă fac, că n-am mătănii?

Ajuns aici, începu să-şi bată capul cum să-şi facă rost, şi în cele din urmă smulse o fîşie din poalele cămăşii, pe care începu s-o înnoade, şi-i făcu unsprezece noduri, din care unul mai gros decît celelalte, şi avu şirag de mătănii pe tot timpul cît rămase acolo, unde rosti un milion de *Ave Marii*. Dar ceea ce-l necăjea foarte era că nu putuse da prin preajmă de alt sihastru, căruia să i se spovedească şi cu care să-şi mai ostoaie aleanul; aşa că îşi mai trecea timpul

plimbîndu-se prin poiană, scriind şi săpînd în scoarţa copacilor şi pe nisip o grămadă de versuri, toate pe măsura jelii lui, precum şi cîteva întru lauda Dulcineii. Dar dintre toate, nu putură fi găsite întregi şi citite după plecarea lui de-acolo altele decît cele ce urmează:

Arbori, ierburi, flori de crîng,
Ce umpleţi pădurea deasă,
Zvelţi şi verzi. De nu vă pasă
Cît alean în suflet strîng,
Ascultaţi măcar cum plîng.
Nu vă tulbure de-aceea
Soarta-mi, cît ar fi de grea!
Căci, putîndu-l voi vedea,
Don Quijote-şi plînse zeea,
Pe iubita-i Dulcinea
Del Toboso.

E acesta locul unde
Orice om care-a iubit
De iubita lui s-ascunde
Făr' să ştie cum pătrunde
Chinu-n sufletu-i cinstit.
Cînd l-a-ndepărtat de feea
Lui amorul crud, soi rău,
Plîns-a lacrimi — un hîrdău —
Don Quijote-n vremea-aceea
După doamna-i, Dulcinea
Del Toboso.

Căutînd la aventuri
Între stîncile colţoase,
Blèstem zilelor rămase
Bietul şi-azvîrli-n păduri,
Unde-avu ce căutase:
Àmor, crud ca şi femeea,
Îl atinse cu-al său bici.

Trecătorule, aici
Don *Quijote-n vremea-aceea*
Plînse pentru Dulcinea
Del Toboso.

Nu mic fu hazul pe care-l stîrniră celor care deteră de ele versurile acestea, cu adaosul *del Toboso* la numele Dulcineii, pentru că îşi dădură seama că don Quijote trebuie să-şi fi închipuit de bună seamă că, de n-ar fi adăugat la numele Dulcineii şi cîte un *del Toboso*, nu mai avea înţeles strofa; ăsta şi era adevărul, aşa cum l-a mărturisit el mai apoi. Altele multe mai scrise încă, dar, aşa cum s-a mai spus, ele nu putură fi scoase la iveală, nici nu putură fi descifrate pe de-a-ntregul mai mult decît aceste trei strofe.

Cu asta şi cu suspinele şi invocarea faunilor şi silvanilor acelor păduri, a nimfelor din rîuri, a îndureratei şi jilavei Echo [1], cărora le adresa ruga să-i răspundă, să-l mîngîie şi să-l asculte, îşi petrecea el vremea, mai căutînd pe deasupra şi niscai ierburi cu care să-şi ţină zilele pînă ce avea să se întoarcă Sancho, căci dacă ar fi zăbovit trei săptămîni în loc să zăbovească trei zile, Cavalerul Tristei Figuri ar fi ajuns aşa de schimbat la faţă, că nu l-ar mai fi recunoscut nici mama care-l născuse.

Dar mai bine să-l lăsăm cu oftaturile şi cu versurile lui şi să povestim ce i s-a întîmplat lui Sancho Panza cît timp a fost sol.

Aşadar, o dată ieşit la drumul mare, o luă Sancho către Toboso, şi a doua zi ajunse la hanul unde i se întîmplase nenorocirea cu datul în tărbacă. Şi nici nu dădu bine cu ochii de han, că şi începu să se vadă zburînd iarăşi prin aer, şi nu vru nici în ruptul capului să-i treacă pragul, cu toate că, la ceasul la care ajunsese, putea şi trebuia s-o facă, de vreme ce era ora mesei şi se cădea să mai guste şi cîte ceva cald, că

[1] Nimfă din mitologia greacă condamnată de Hera să nu poată vorbi decît repetînd cele două silabe din urmă ale cuvintelor ce i se adresau. Cervantes o numeşte « *humida* » pentru că mai tîrziu, iubindu-l pe Narcis, care n-o lua în seamă, s-a retras într-o peşteră, sfîrşindu-se de jale.

erau zile şi zile în şir de cînd nu pusese în gură decît merinde reci. Nevoia îi dete pinten să se apropie de han, stînd încă în cumpănă totuşi dacă să intre sau nu. Şi-n vremea asta ieşiră pe poartă doi inşi, care-l recunoscură numaidecît, şi unul din ei îl întrebă pe celălalt:

— Spune-mi, domnule licenţiat, omul acela călare nu este Sancho Panza, cel de care ne-a spus chelăreasa aventurierului nostru c-a plecat cu stăpînul ei să-i fie scutier?

— Ba da, el e, zise licenţiatul, iar calul e-al lui don Quijote al nostru.

Îl cunoşteau prea bine, ca unii ce erau nici mai mult, nici mai puţin decît preotul şi bărbierul din satul lui, cei care cenzuraseră, judecaseră şi arseseră pe rug cărţile. Şi cum îşi deteră ei seama că era chiar Sancho Panza călare pe Rocinante, dornici să afle veşti despre don Quijote, se apropiară de el, şi preotul îl chemă pe nume, spunîndu-i:

— Ei, Sancho Panza prietene, unde ţi-a rămas stăpînul?

Sancho îi recunoscu îndată, dar se hotărî să le ascundă locul şi starea în care îşi lăsase stăpînul, aşa că le răspunse că stăpînul său avea treabă într-un anume loc şi într-o anume afacere, care avea mare însemnătate pentru el, dar pe care lui nu-i era îngăduit să le-o destăinuiască de-ar fi fost să-l coste chiar lumina ochilor din cap.

— Haide-haide, zise bărbierul, Sancho Panza, dacă nu ne spui unde e, avem să credem, cum am şi început să credem, că l-ai omorît tu ca să-l jefuieşti, mai ales că te văd pe calul lui, şi-ţi jur c-ai să ne scoţi din pămînt, din iarbă verde, şi pe stăpînul calului, ori de nu, vai de capul tău!

— Nu-mi umblaţi mie cu ameninţări, că eu nu-s om să omor sau să jefuiesc pe cineva, fiindcă pe fiecare îl omoară ceasul lui rău şi Dumnezeu care i-a dat viaţă. Stăpînul meu a rămas să facă pocăinţă în inima muntelui, cum i-a fost voia!

Şi pe dată le povesti, pe nerăsuflate, dintr-un capăt în celălalt, în ce chip îl lăsase, cîte li se întîmplaseră şi cum plecase el cu carte către domniţa Dulcinea din Toboso, fata lui Lorenzo Corchuelo, de care stăpînul său era îndrăgostit pînă peste urechi. Cei doi rămaseră cu gura căscată de cîte

le povestea Sancho Panza, şi cu toate că ştiau de nebunia lui don Quijote şi-i ştiau şi felişagul, ori de cîte ori auzeau pînă unde ajungea, nu mai sfîrşeau minunîndu-se. Îi cerură lui Sancho Panza să le arate scrisoarea pe care o ducea domniţei Dulcinea din Toboso. El răspunse că era scrisă într-un caiet de amintiri şi că avea poruncă de la stăpînul său s-o treacă pe altă hîrtie în cel dintîi sat în care-ar poposi. La aceasta, preotul îl rugă să i-o arate, c-o să i-o treacă el pe altă hîrtie, cu scriitură aleasă. Sancho Panza vîrî mîna-n sîn, căutînd caieţelul, dar nu-l află, şi nici n-avea cum să-l afle chiar de l-ar fi căutat pînă-n ziua de azi, pentru că don Quijote rămăsese cu el, uitînd să i-l mai dea, şi nici lui nu-i mai dăduse prin gînd să i-l ceară. Cînd văzu Sancho Panza că nu găseşte caietul, se îngălbeni de moarte la obraz şi, pipăindu-se încă o dată pe tot trupul în graba mare, văzu din nou că nu era nicăieri, aşa că, nici una, nici două, se apucă cu amîndouă mîinile de barbă, smulgîndu-şi-o pe jumătate, apoi începu să-şi care repede şi fără preget o ploaie de pumni în cap, pe faţă şi în nas, scăldîndu-şi tot obrazul în sînge. Ceea ce văzînd preotul şi bărbierul, îl întrebară ce-l apucase de se împodobea în aşa hal.

— Ce să mă apuce, răspunse Sancho, decît c-am pierdut într-o clipă, de la mînă pîn' la gură, trei măgari, din care numai unul şi făcea cît un castel!

— Cum aşa? întrebă bărbierul.

— Am primit caietul de amintiri, răspunse Sancho, unde sta scrisă cartea pentru Dulcinea, împreună cu o ţidulă iscălită de mîna stăpînului, în care dădea poruncă să-mi dea nepoată-sa trei măgari din patru sau cinci cîţi avea el acasă.

Şi, o dată cu asta, le povesti şi de pierderea surului. Preotul îl linişti şi-i făgădui că, atunci cînd îi vor fi găsit stăpînul, are să-l facă el să-şi întărească din nou porunca, mai scriindu-şi o dată pe hîrtie biletul la ordin, ba încă în felul cum era uzul şi datina, pentru că poliţele scrise în caiete de amintiri nu erau niciodată recunoscute şi plătite.

Cu asta se mai mîngîie Sancho şi zise că, dacă-i vorba pe-aşa, nu se prea perpelea el de pierderea epistolei către

Dulcinea, fiindcă o ştia aproape pe de rost şi-ar fi putut-o trece pe hîrtie oriunde şi oricînd i s-ar fi cerut.

— Păi atuncea spune-ne-o, Sancho, zise bărbierul, c-o scriem noi pe urmă.

Sancho stătu să se scarpine în cap, ca să-i vină epistola în minte, proptindu-se cînd pe un picior, cînd pe celălalt. Se uita ba în pămînt, ba la cer, şi, în sfîrşit, după ce-şi rosese pe jumătate buricul unui deget, ţinîndu-i cu sufletul la gură pe cei ce aşteptau să înceapă din clipă în clipă a vorbi, mai lăsînd să treacă o bună bucată de vreme, zise:

— Zău, domnule părinte, să mă ia mama dracului dacă-mi mai aduc aminte de carte, cu toate că ştiu bine că zicea la început aşa: « Înaltă şi subterană stăpînă... »

— O fi spus « supraumană sau suverană stăpînă », zise bărbierul, şi nu subterană!

— Aşa-i! zise Sancho. Pe urmă, dacă ţin bine minte, urma, dacă ţin bine minte, cam aşa: « Singuraticul, cel fără de somn şi rănitul îţi sărută domniei-tale mîinile, nerecunoscătoare şi necunoscută frumuseţe »; şi nu ştiu ce naiba zicea despre sănătate şi de-o bolişte, pe care i-o trimitea, şi-o ţinea tot aşa, îndrugîndu-i vrute şi nevrute, pîn'ce se sfîrşea cu: « Al tău pînă la moarte, Cavalerul Tristei Figuri ».

Mult se desfătară cei doi văzînd ce bună ţinere de minte avea Sancho Panza şi i-o lăudară foarte, cerîndu-i încă de două ori să repete scrisoarea, ca s-o poată şi ei învăţa pe de rost şi s-o treacă pe curat la vremea ei. Sancho prinse a o spune din nou, încă de trei ori, şi tot de-atîtea ori spuse alte trei mii de năzbîtii. După asta, mai povesti de asemenea o grămadă de lucruri despre stăpînul său, dar nu suflă o vorbă despre ce i se întîmplase cu tărbaca în hanul acela, unde nu se învoia să intre nici mort. Mai spuse că stăpînul său, de-ar fi să-i aducă veste bună de la domniţa Dulcinea din Toboso, s-ar aşterne la drum să facă rost de vreun tron de împărat, ori cel puţin s-ajungă monarh, c-aşa se înţeleseseră ei amîndoi între ei, şi nimic mai uşor pentru el decît s-ajungă la domnie, după cît de mare-i era vrednicia braţului şi cutezanţa inimii; iar pe urmă, după ce-o fi monarh,

are să-l însoare pe el, căci pînă atunci avea să fie văduv, fiindcă altfel nici că se putea, şi-avea să-i dea de nevastă pe una din domniţele din preajma împărătesei, moştenitoare a unui stat bogat şi întins, pe uscat, fără insule sau ostroave, că i se făcuse lehamite de ele!

Sancho spunea toate acestea domol şi pe-ndelete, ştergîndu-şi din cînd în cînd nasul cu dosul mîinii, şi dădea dovadă de-atîta lipsă de judecată, încît cei doi rămaseră din nou uluiţi, gîndindu-se cît de straşnică era nebunia lui don Quijote dacă-l putuse scoate din minţi şi pe biet omul acela. Nu voiră să-şi bată capul a-l clinti din aiurelile lui, părîndu-li-se că, de vreme ce cugetului său nu-i pricinuia nici un rău, mai cu cale era să-l lase în plata Domnului, căci lor le era mai mare dragul să-l audă cîte neghiobii îndruga; aşa că îi spuseră să se roage lui Dumnezeu să i-l ţină sănătos pe stăpînu-său, că era lucru foarte cu putinţă să ajungă, cu timpul, chiar şi împărat, aşa cum spunea el, sau cel puţin arhiepiscop, sau alt mare dregător. La care Sancho Panza răspunse:

— Dac-ar fi să-ncurce soarta lucrurile în aşa chip încît să-i vină pofta stăpînului meu să se facă nu împărat, ci arhiepiscop, tare-aş vrea să ştiu şi eu, domnilor, ce obişnuiesc arhiepiscopii rătăcitori să dea în dar scutierilor lor?

— Le dau, de obicei, răspunse preotul, sau cîte-o prebendă, sau cîte-o parohie, ori măcar cîte o slujbă de sacristan, care aduce o mulţime de bani, venit binevenit, başca talgerul şi căldăruşa şi cutia milelor, care tot cam pe-atîta vine.

— Pentru asta, îi întoarse Sancho vorba, scutierul ar trebui să fie neînsurat şi să se priceapă măcar a cînta la strană; şi dacă-i vorba pe-aşa, vai de noroacele mele, că-s om însurat şi nu ştiu să citesc măcar o slovă din abecedar! Ce mă fac dacă-l apucă pe stăpînu-meu să se facă arhiepiscop, şi nu împărat, aşa cum e obiceiul şi datina cavalerilor rătăcitori?

— Nu te mai necăji, Sancho prietene, zise bărbierul, că-l rugăm noi pe stăpînul tău şi-l convingem, ba chiar om face din asta un caz de conştiinţă, să se facă împărat,

şi nu arhiepiscop, că şi lui i-ar fi mai uşor, fiindcă e mai degrabă viteaz decît cărturar.

— Aşa credeam şi eu, răspunse Sancho, măcar că ţi-aş putea spune că-i bun la toate. Ce pot eu face, dinspre partea mea, e doar să mă rog la Domnul şi Mîntuitorul nostru să-l îndrume într-acolo unde-o crede el că-i e mai de folos şi unde-mi poate mie da răsplăţi mai grase.

— Ai vorbit ca un înţelept, zise preotul, şi eşti bun creştin dacă faci întocmai! Dar ceea ce avem noi acuma de făcut este să ne chibzuim cum să-l scoatem pe stăpînul tău de la canonul acela zadarnic, în care zici c-a rămas pocăindu-se. Şi, ca să ne gîndim mai bine ce e de făcut, ca şi pentru a ne astîmpăra foamea, că tot e vremea mesei, n-ar fi rău să intrăm aici, la han.

Sancho le spuse să intre ei, că el are să-i aştepte afară şi are să le spună el pe urmă de ce nu-i călca pragul şi de ce nu-i venea la socoteală să intre la hanul acela. Dar îi ruga să-i aducă, acolo pe loc, cîte ceva de-ale gurii, numai să fie mîncare caldă, şi de asemenea ceva ovăz pentru Rocinante.

Intrară ei în han şi-l lăsară afară, şi nu trecu multă vreme pînă veni bărbierul şi-i aduse de mîncare.

Pe urmă, chibzuind ei bine între ei amîndoi prin ce mijloc ar putea ajunge la ceea ce doreau, preotului îi trecu prin cap ceva foarte potrivit şi pe gustul lui don Quijote, ca şi foarte nimerit pentru ceea ce urmăreau ei. Îi spuse, anume, bărbierului că se gîndise să se îmbrace în veşminte de domniţă pribeagă, în vreme ce el, bărbierul, să caute a face pe scutierul cît o putea mai bine, şi să se ducă aşa acolo unde era don Quijote, prefăcîndu-se că era vorba de-o domniţă căzută în nevoie şi deznădăjduită, venită să-i ceară un hatîr pe care, ca un vrednic cavaler rătăcitor ce era, el n-ar fi putut să nu i-l facă. Iar hatîrul pe care avea de gînd să i-l ceară era să vină cu dînsa acolo unde l-o îndruma ea, ca s-o răzbune de jignirea pe care i-o adusese un cavaler lipsit de cavalerism. Mai spuse că-l va ruga, de asemenea, să nu-i ceară a-şi scoate vălul, nici s-o întrebe nimic de povestea ei, pînă ce mai întîi n-ar fi răzbunat-o. Căci el credea, şi nu se îndoia, că

don Quijote va face întocmai tot ce i s-ar cere în chipul acesta, şi c-aşa l-ar putea scoate de-acolo, ducîndu-l în satul lui, unde ar căuta să vadă dacă nu dau cumva de leac ciudatei lui nebunii.

Capitolul XXVII

În ce fel şi-au dus la capăt planurile preotul şi bărbierul, dimpreună cu alte lucruri vrednice a fi povestite în această măreaţă istorie

Bărbierului născocirea popii nu i se păru fără de noimă, ba o socoti chiar foarte bună, şi se puseră numaidecît pe lucru. Împrumutară de la hangiţă o rochie şi nişte broboade femeieşti, lăsîndu-i zălog o sutană nouă-nouţă de-a popii. Bărbierul făcu dintr-o coadă sură, ori mai degrabă roşcată, de bou, în care hangiul îşi ţinea înfipt pieptenele, o cogeamite barbă. Hangiţa voi să ştie pentru ce-i cereau toate astea. Preotul îi povesti pe scurt de sminteala lui don Quijote şi-i spuse că scornise mascarada aceea ca să-l poată scoate din munţi, unde se afla atuncea. Hangiului şi hangiţei le deteră numaidecît prin gînd că nebunul nu era altul decît oaspetele lor cel cu balsamul, stăpînul scutierului dat în tărbacă, şi-i povestiră tot ce păţiseră cu el, fără să treacă sub tăcere nici ceea ce Sancho n-ar fi spus în ruptul capului. Pînă în cele din urmă, hangiţa mi ţi-l îmbrăcă pe popă de mai mare dragul; îi puse o rochie de postav vărgat, cu benzi de catifea neagră late de-o palmă, toată numai tăieturi de altă culoare [1], şi-un lăibăraş de catifea verde, împodobit cu panglici albe de mătase, aşa cum se purtau, şi lăibăraşul şi rochia, pe cînd domnea regele Wamba [2]. Popa nu se lăsă, cu toate astea, legat femeieşte la cap, ci-şi puse o scufă de

---

[1] Sistem de împodobire a veşmintelor constînd de obicei din tăierea stofei mînecelor, lăsînd să se vadă o stofă de altă culoare. Moda nu are vechimea pe care i-o atribuie, în derîdere, Cervantes, ci provenea de la curtea regilor din dinastia de Valois (secolul al XVI-lea).

[2] Rege vizigot din Spania între anii 672—680. Evocarea epocii stăpînirii vizigote este aici o exagerare voită.

pînză căptuşită cu care dormea noaptea, şi se încinse în jurul creştetului cu o panglică neagră de tafta, luată dintr-o calţavetă, făcîndu-şi din cealaltă o mască, cu care-şi acoperi pe de-a-ntregul faţa, cu barbă cu tot. Îşi înfundă apoi în cap pălăria, cu margini atît de largi, că i-ar fi putut sluji de umbrelă, şi, înfăşurîndu-se în pelerină, încălecă pe catîr aşa cum încalecă femeile, iar bărbierul, cu o barbă care-i ajungea pînă la brîu, jumătate roşie, jumătate albă, ca una care, aşa cum am spus, era făcută din coada unui bou roşcat, se urcă şi el pe catîrul lui.

Îşi luară rămas bun de la toţi, chiar şi de la Maritornes, care făgădui să rostească pentru ei rugăciuni cît ţine un şirag întreg de mătănii, cu toate că era o păcătoasă, numai să le dea Dumnezeu izbîndă într-o faptă atît de creştinească şi de anevoioasă cum era cea la care se înhămaseră. Dar n-apucară bine să iasă din han, că preotului îi dete prin cap că nu făcea bine să se fi împopoţonat în aşa hal, fiind lucru de ruşine pentru o faţă bisericească să umble astfel, chiar dacă o făcea cu gînd bun. Aşa că, spunîndu-i toate astea bărbierului, se rugă de el să-şi schimbe hainele între dînşii, găsind mai cu cale să facă bărbierul pe domniţa neajutorată şi preotul pe scutierul, pentru că aşa i-ar fi fost mai puţin ştirbită cinstea slujbei lui, iar de s-ar fi întîmplat să nu se învoiască bărbierul la asta, el era hotărît să rămînă pe loc, chiar de-ar fi fost să-l ia pe don Quijote toţi dracii. În clipa aceea veni şi Sancho şi, văzîndu-i gătiţi aşa pe amîndoi, nu-şi mai putu ţine rîsul. Bărbierul consimţi, într-adevăr să facă tot ce voia preotul, şi schimbînd rolurile, preotul începu să-l probozească cum să se poarte şi ce vorbe să-i spună lui don Quijote ca să-i moaie inima şi să-l silească să vină cu el, părăsind locul pe care şi-l alesese pentru deşarta lui pocăinţă. Bărbierul îi răspunse că, fără să primească lecţii, o s-o scoată el la capăt cu bine. Nu vru să se îmbrace femeieşte, însă, pînă ce nu vor fi ajuns mai aproape de locul unde era don Quijote, aşa că îşi văzură de drum, călăuziţi de Sancho Panza, care le povesti cîte păţiseră cu nebunul de care dăduseră în munţi, ascunzîndu-le totuşi găsirea cufăraşului cu toate cîte erau în el, căci, măcar că tont, era cam lacom de bani vlăjganul.

A doua zi ajunseră la locul unde Sancho lăsase lăstarii drept semn ca să nimerească poiana unde-şi părăsise stăpînul. Şi de îndată ce-l recunoscu, le spuse că pe-acolo trebuiau să intre în munţi şi că era timpul să se îmbrace, dacă era nevoie de asta ca să-i poată libera stăpînul, căci îi spuseseră ei înainte că de felul cum i s-or înfăţişa şi de felul cum or fi îmbrăcaţi atîrna slobozirea stăpînului său din ticăloşia vieţii pe care şi-o alesese, şi să aibă grijă nu care cumva să scape faţă de stăpînul său vreun cuvînt din care să se vadă că-i cunoştea, sau să-i dea de gol cine erau. Iar de l-o întreba, aşa cum avea să-l întrebe, de bună seamă, dacă-i dăduse Dulcineii scrisoarea, să spună că da, şi că ea, neştiind să scrie, îi răspunsese prin viu grai, zicînd că-i poruncea, sub pedeapsa de-a se vedea dispreţuit de dînsa, să vină de îndată, chiar în clipa aceea, să dea ochi cu ea, că acesta era lucrul cel mai de căpetenie. Pentru că prin răspunsul acesta şi prin ceea ce aveau ei de gînd să-i mai spună socoteau că nu se putea să nu-l înduplece la alt soi de viaţă, mai omenească, nădăjduind să-l facă să se aştearnă numaidecît la drum, ca să ajungă împărat ori monarh, fiindcă dinspre partea arhiepiscopatului Sancho putea să fie fără de nici o teamă.

Pe toate le ascultă Sancho, vîrîndu-şi-le bine în cap, şi nu mai sfîrşea mulţumindu-le de gîndul bun pe care-l aveau atunci cînd voiau să-i sfătuiască stăpînul să se facă împărat, şi nu arhiepiscop, fiindcă el era încredinţat că dacă-i vorba de răsplătirea scutierilor, împăraţii au mai multă putere decît arhiepiscopii rătăcitori. Le mai spuse că n-ar fi rău să se ducă el înainte, să-l caute şi să-i ducă răspunsul stăpînei lui, că n-ar mai fi nevoie de altceva ca să-l scoată de acolo, fără să-şi mai dea ei atîta osteneală. Nu li se păru lipsit de cap ce spunea Sancho Panza, aşa că se hotărîră să-l aştepte pe loc, pînă ce se va întoarce cu vestea că şi-a găsit stăpînul. Sancho se mistui în văgăunile munţilor, lăsîndu-i pe cei doi într-o văioagă pe unde curgea un rîuleţ domol, umbrit în chip plăcut de stîncile răcoroase şi de copacii ce-i creşteau prin preajmă. Zăduful zilei, cînd ajunseră ei acolo, era cum e în luna lui gustar, care prin partea

locului aduce arşiţa cea mai grozavă, iar ceasurile erau ca la vreo 3 după prînz, dar toate acestea făceau şi mai plăcut locul, care-i îmbia să aştepte acolo întoarcerea lui Sancho, aşa cum şi făcură. Şi cum stăteau, aşadar, ei amîndoi liniştiţi la umbră, le ajunse în auz un glas care, fără să fi fost întovărăşit de sunetul nici unui instrument, răsuna dulce şi desfătător, lucru de care nu puţin se minunară, părîndu-li-se că nu era acela loc unde să se poată afla cineva care să cînte aşa de frumos. Căci, oricît s-ar spune de obicei că prin păduri şi pe cîmpuri găseşti păstori cu voci încîntătoare [1], acestea-s mai mult exagerări poetice decît adevăruri. Şi se minunară şi mai mult cînd băgară de seamă că în cîntecul pe care-l auzeau erau versuri nu de ciobani de la stînă, ci de curteni iscusiţi în stihuire, şi adevărul acesta îl întăriră versurile auzite, care sunau cum urmează:

Cine vieţii mele-i scade preţul?
Dispreţul!
Cine-mi strecoară-n suflet nebunia?
Gelozia!
Şi cine-mi pune la-ncercări răbdarea?
Depărtarea!

În felul ăsta, poate-oricît să doară,
Că nu-mi voi mai afla-o, doctoria,
Cît timp toate nădejdile-mi omoară
Dispreţul, depărtarea, gelozia.

Cine-mi aprinde sufletul de dor?
Zeul Amòr!
Şi cine-n loc de faimă-mi dă venin?
Crudul destin!
Şi cine rabdă să mă-ngheţe gerul?
Chiar cerul!

---

[1] Aluzie la literatura pastorală.

În felul ăsta, zac făr' de speranţă
Şi bolii mele nu-i ghicesc misterul,
Căci s-au găsit să facă alianţă
Zeul Amor, destinul şi cu cerul.

Cine-mi mai poate oare schimba soartea?
Moartea!
Şi-n dragoste mai am folos vreunul?
Surghiunul!
Şi cine-mi lecuieşte disperarea?
Turbarea!

În felul ăsta, nu e de-a mirare
Că mă îndrept spre-abis cu grabnic pas,
Cînd leacuri pentru mine-au mai rămas
În moarte, în surghiun sau în turbare.

Ceasul tihnit, vremea frumoasă, singurătatea, mlădierea glasului şi aleanul celui care cînta pricinuiră mirare şi mare mulţumire celor doi ascultători, care, împietriţi locului, aşteptau să mai audă şi altceva; dar văzînd că nimica nu mai rupsese tăcerea o bună bucată de vreme, hotărîră să pornească în căutarea cîntăreţului cu ghiers atît de dulce. Cînd voiră să treacă însă de la vorbă la faptă, îi făcu să rămînă pe loc aceeaşi voce, care le ajunse din nou în urechi, cîntînd sonetul ce urmează:

Sfîntă-amiciţie ce, cu-aripi uşoare,
Lăsîndu-ţi între noi doar umbra vie,
Urci empiree trepte în tărie
Şi fîlfîi printre duhuri zburătoare,

Ne-arată tu, de sus, sub văluri care
O-acopăr, pacea dreaptă cum să fie,
Cînd fapta bună vălul îl sfîşie
Şi raza ei ne-ajunge-n întinare!

Cobori din cer, prietenie, sfînto,
Şi nu lăsa pe glob doar impostura
În haina ta, ci grabnic dezveşmînt-o !

Căci dacă nu-i astupi la vreme gura,
Se va vedea-n curînd cum pe pămînt o
Domnie lungă va să aibă ura..

Cîntecul se sfîrşi într-un lung oftat, şi cei doi începură din nou a aştepta şi a trage cu urechea să vadă dacă are să se mai audă iarăşi; dar băgînd de seamă că muzica se prefăcuse în suspine şi în vaiete jalnice, se hotărîră să afle cine era nefericitul, pe atît de înzestrat cu ghiers frumos, pe cît de îndurerat, judecînd după gemetele lui, şi nu umblară mult fiindcă, ocolind un colţ de stîncă, li se ivi în faţa ochilor un om chiar de înălţimea şi înfăţişarea cu care li-l zugrăvise Sancho Panza cînd le povestise istoria lui Cardenio; şi omul, cînd îi văzu, fără să dea semne că s-ar fi speriat, rămase locului, cu capul în piept, ca un om căzut pe gînduri, fără să ridice ochii spre a-i privi mai mult de o dată, adică doar în clipa cînd se apropiaseră de el pe neaşteptate. Preotul, care era un om cu meşteşug la vorbă (ca unul care avea ştire de toată nenorocirea celui de faţă, fiindcă-l recunoscuse după înfăţişare), se apropie de el şi, în puţine cuvinte, cu toate că foarte înţelepte, îl rugă şi îl sfătui să părăsească felul acela nenorocit de viaţă, ca nu cumva să şi-o piardă pe-acolo, fiindcă asta ar fi fost cea mai mare nenorocire dintre nenorociri. Era, în clipa aceea, Cardenio în toate minţile, slobod de pandaliile furioase care-l scoteau din fire atît de adeseori, aşa că, văzîndu-i pe cei doi îmbrăcaţi atît de puţin asemenea celor care obişnuiau să umble prin pustietăţile prin care umblau ei, se miră cît se miră, mai cu seamă auzind că-i vorbeau despre el şi ale sale ca despre lucruri ştiute (cum înţelesese el din vorbele ce-i spusese preotul), şi răspunse aşa cum urmează:

— Văd eu bine, domnilor, oricine veţi fi fiind, că cerurile, care au grijă să vină în ajutorul celor cu inima curată, şi

chiar în al celor răi, de multe ori îmi trimit aici, prin aceste atît de pierdute şi de îndepărtate meleaguri, unde nu calcă picior de om, şi fără ca eu s-o fi meritat, oameni care, punîndu-mi înaintea ochilor cu vii şi felurite vorbe pline de rost cît de fără rost îmi petrec eu viaţa, se străduiesc să mă scoată de aici şi să mă ducă într-altă parte, unde să pot trăi mai omeneşte. Dar cum aceşti oameni nu ştiu ceea ce ştiu eu, şi anume că, de-oi sfîrşi cu pacostea asta, dau peste alta şi mai rea, cine ştie dacă nu m-or socoti om cu judecată slabă şi chiar, ceea ce ar fi şi mai rău, lipsit cu totul de judecată; şi nu m-ar minuna să fie aşa, pentru că, din cînd în cînd, îmi fulgeră prin minte că tăria amintirilor nenorocirii mele e atît de mare şi cu atîta putere îmi dă brînci spre pierzanie, încît, fără să mă pot împiedica, mi se întîmplă să rămîn uneori ca de piatră, lipsit cu totul de simţiri şi de cunoştinţă; şi ajung să-mi dau seama că, într-adevăr, aşa trebuie să fie, de cîte ori mi-o spun cîte unii şi-mi arată semnele isprăvilor mele din vremea cînd sînt stăpînit de furiile acelea groaznice. Şi nu mai ştiu altceva decît să mă vait în zadar şi să-mi blestem fără de nici un folos soarta, dezvinovăţindu-mă de nebunia mea prin înşirarea pricinilor ei, spuse tuturor cîţi vor să le asculte; pentru că, văzînd cei teferi care sînt cauzele, n-au de ce să se mai minuneze de efecte; şi dacă nu pot să mă lecuiască, cel puţin n-au să mă mai învinovăţească, prefăcîndu-li-se necazul, prilejuit de furiile mele, în compătimire pentru tot ceea ce pătimesc. Şi dacă cumva veniţi şi dumneavoastră, domnilor, cu aceleaşi gînduri cu care au mai venit şi alţii, pînă a nu trece mai departe, căutînd a mă îndupleca prin argumentele înţelepte ce-mi daţi, vă rog să ascultaţi povestirea, pe care n-o ştiţi, a nenorocirilor mele, pentru că cine ştie dacă, după ce-o veţi fi auzit, nu vă veţi hotărî să vă cruţaţi truda de-a mai încerca să alinaţi răul unde nu mai poate încăpea nici o alinare.

Cei doi, care nu doreau altceva decît să afle chiar din gura lui pricina nenorocirii, îl rugară să le-o povestească, făgăduindu-i că nu vor face altceva decît ceea ce va voi el, spre

a i-o lecui ori alina; şi cu asta, jalnicul cavaler începu să-şi depene sfîşietoarea lui istorie, aproape cu aceleaşi vorbe şi înşirînd toate episoadele pe care i le povestise lui don Quijote şi păstorului de capre, nu cu multe zile înainte, cînd, cu prilejul pomenirii maestrului Elisabad şi datorită iuţelii cu care sărea don Quijote să apere demnitatea cavaleriei, rămăsese povestirea la mijloc, aşa cum s-a spus în această istorie; dar acum vru soarta cea bună să nu-l mai apuce pandaliile lui îndrăcite, dîndu-i răgaz să şi-o povestească pînă la sfîrşit; aşa că, ajungînd la episodul biletului pe care îl aflase don Fernando între filele romanului lui Amadís de Gaula, Cardenio spuse că-l ţinea bine minte şi că suna aşa:

— « Luscinda către Cardenio. În fiecare zi descopăr în dumneata virtuţi care mă obligă şi mă silesc să te stimez din ce în ce mai mult, aşa că, de-ai voi cumva să mă absolvi de datoria aceasta fără să aduci prejudicii onoarei mele, ai la îndemînă tot ce doreşti spre a o face. Am un tată care te cunoaşte şi care mă iubeşte; şi el, fără să facă silnicie voinţei mele, va îndeplini-o pe aceea pe care e drept să ţi-o dai dumneata pe faţă, dacă-i adevărat că mă preţuieşti, aşa cum spui şi cum cred şi eu. » Din pricina biletului acestuia m-am simţit îndemnat s-o cer de nevastă pe Luscinda, aşa cum v-am povestit, şi biletul acesta a făcut să rămînă Luscinda pentru don Fernando una din cele mai înţelepte şi mai iscusite femei ale vremii sale; dar tot biletul acesta a fost cel care i-a trezit lui în suflet dorinţa de a mă nimici, înainte ca a mea să se fi putut îndeplini. Îi spusei lui don Fernando cum vedea lucrurile tatăl Luscindei, care punea condiţia să-i ceară tatăl meu mîna fetei, lucru pe care eu nu îndrăzneam să i-l aduc tatii la cunoştinţă, de teamă să nu care cumva să nu se învoiască, nu doar pentru că nu i-ar fi fost bine cunoscute rangul, cinstea, virtuţile şi frumuseţea Luscindei, care avea destule calităţi pentru a mulţumi nobleţea oricărei alte familii mari din Spania, ci pentru că pricepusem eu, din ceea ce-mi spusese părintele meu, că dorinţa lui era să nu mă însor prea curînd, ci să aştept pînă ce avea să se mai vadă ce gînduri are ducele

Ricardo cu mine. În sfîrşit, îi spusei că nu îndrăzneam să-i spun tatii atît din pricina neajunsului de care am vorbit, cît şi din multe alte pricini care mă făceau să mă tem, fără să ştiu care erau şi simţind doar că ceea ce doream eu n-are să se poată împlini niciodată. La toate acestea don Fernando îmi răspunse că-şi lua asupra lui sarcina de a-i vorbi tatălui meu şi de a-l face să-i vorbească tatălui Luscindei. Oh, ambiţiosule Marius! Oh, crudule Catilina! Oh, ucigaşule Sylla! Oh, Ganelon, trădătorule! Oh, Bellido, impostorule! Oh, răzbunătorule Iulianus! Oh, Iudo, lacomule de arginţi![1] Trădător crud, răzbunător şi intrigant! Ce rău ţi-a putut face nenorocitul acesta, care, cu inima deschisă, ţi-a destăinuit durerile ascunse şi bucuriile neştiute ale sufletului său? Ce jignire ţi-am adus, ce vorbe ţi-am spus, ce sfaturi ţi-am dat care să nu fi fost spre sporirea folosului şi onoarei tale? Dar de ce mă plîng, nenorocitul de mine, cînd lucru ştiut este că, atunci cînd mersul stelelor aduce nenorocire peste nenorocire, aşa cum vin ele de sus pe capul omului, cu furie şi cu violenţă, nu-i forţă pe pămînt care să le zăgăzuiască, nici iscusinţă omenească care să le poată abate? Cine şi-ar fi putut închipui că don Fernando, cavaler ilustru, înţelept, îndatorat pentru serviciile cîte-i adusesem, puternic al zilei, care ar fi putut să cucerească orice femeie i-ar fi dat inima ghes să aibă, oriunde ar fi

[1] Enumerare cu rezultat ridicol prin sistemul cumulativ de imprecaţii. *Marius*, consul roman, unchi prin alianţă al lui *Caesar* şi şef al partidului popular, care, din pricina ambiţiilor sale, şi-a atras ura lui *Sylla*, al cărui marş asupra Romei l-a obligat să se exileze (în anul 88 î.e.n.), spre a se întoarce un an mai tîrziu să înece în sînge pe partizanii regimului instaurat de rivalul său, şef al partidului aristocratic, dictatorul care-şi atrăsese ura tuturor prin numărul crimelor făptuite în exerciţiul abuziv al puterii sale. *Catilina* (*109—62* î.e.n.), patrician roman, a cărui conjuraţie împotriva Senatului a fost denunţată de Cicero în anul 63. Spre deosebire de aceste trei personaje istorice, destul de diferite între ele, dar ale căror caractere par să fie cumulate, după părerea lui Cardenio, în persoana lui Fernando, Iuda e o referire la un personaj din *Biblie*, iar ceilalţi doi, Ganelon şi Bellido, sînt eroii literari de care s-a mai pomenit. Iulianus, însă, nerezolvat de comentatori, pare să fie împăratul apostat, care şi-a răzbunat remuşcările trădării prin persecutarea creştinilor, foştii săi coreligionari.

avut chef să ţintească, avea să se încăpăţîneze, cum se spune de obicei, să-mi ia mie unica oiţă, pe care nici măcar n-o aveam încă? Dar mai bine rămînă toate acestea deoparte, ca nişte amănunte nefolositoare şi fără rost, şi să înnodăm la loc firul rupt al nefericitei mele istorii. Aşa cum spuneam, părîndu-i-se lui don Fernando că, de eram eu de faţă, n-avea cum să-şi aducă la îndeplinire păcătosul gînd care-l stăpînea, se hotărî să mă trimită la fratele său mai mare, chipurile să-i cer nişte bani ca să plătească şase cai, pe care îi cumpără în aceeaşi zi în care se oferise să-i vorbească tatălui meu, dinadins şi doar ca să mă îndepărteze pe mine (spre a-şi putea mai bine duce la capăt blestematul plan), şi de asta îmi spuse să mă duc să iau eu banii. Puteam eu prevedea trădarea? Puteam măcar să mi-o închipui cumva? Nu, de bună seamă! Dimpotrivă, cu multă tragere de inimă mă arătai gata să plec pe loc, mulţumit de tîrgul bun pe care izbutise să-l facă. Vorbii în noaptea aceea cu Luscinda şi-i spusei ceea ce rămăsese hotărît între mine şi don Fernando, îmbărbătînd-o să aibă nădejde neclintită în chipul cum aveau să-şi afle împăcarea cinstitele şi dreptele noastre dorinţe. Ea îmi spuse, bănuind tot atît de puţin ca şi mine trădarea lui don Fernando, să fac tot ce-oi putea şi să mă întorc repede, pentru că nu credea să întîrzie ziua cînd ne va fi împlinită vrerea mai mult decît pînă ce-o fi să-i vorbească tatăl meu tatălui ei. Nu ştiu ce se întîmplă, dar, sfîrşind să spună asta, i se umplură ochii de lacrimi şi i se puse un nod în gît, care n-o mai lăsă să rostească o vorbă din cîte mi se păru că se străduia să-mi spună. Rămăsei uimit de întîmplarea asta, cu totul nouă şi niciodată pînă aici petrecută cu dînsa, pentru că întotdeauna ne-am vorbit ori de cîte ori norocul şi iscusinţa mea ne-au îngăduit-o, şi am făcut-o cu toată voioşia şi mulţumirea, fără să amestecăm în vorbele noastre lacrimi, suspine, gelozie sau bănuieli şi temeri; totul fusese pînă aici pentru mine doar imnuri şi osanale înălţate norocului, pentru că mi-o dăduseră cerurile de stăpînă; îi ridicam în slăvi frumuseţea, mă minunam de curajul şi înţelepciunea ei, iar ea, dinspre parte-i, nu se

lăsa mai prejos, lăudîndu-mi ceea ce, ca orişicărei femei îndrăgostite, i se părea în mine vrednic de a fi lăudat. Pe lîngă asta, ne povesteam sute de mii de fleacuri, pînă şi nimicurile întîmplate vecinilor şi cunoscuţilor noştri, iar tot ce cutezam mai mult era să-i iau aproape cu forţa una din frumoasele şi albele-i mîini, ducîndu-i-o la gură, atît cît îngăduiau zăbrelele ferestrei joase care ne despărţea; dar în noaptea dinaintea jalnicei zile a plecării mele ea plînse, gemu şi suspină, apoi plecă şi mă lăsă cu îndoiala şi cu teama în suflet, înspăimîntat de noile şi tristele dovezi de durere şi de iubire pe care le văzusem în purtarea Luscindei; dar, ca să nu-mi distrug speranţele, pusei totul pe seama puterii dragostei ce-mi purta şi pe a durerii pe care depărtarea o pricinuieşte celor ce nu mai pot unul de dragul altuia. În cele din urmă, plecai trist şi dus pe gînduri, cu sufletul plin de bănuieli şi de închipuiri, fără să ştiu ce anume bănuiam şi-mi închipuiam: semne limpezi, care-mi prevesteau jalnica întîmplare şi nenorocirea ce-mi era pusă deoparte. Ajunsei la locul unde fusesem trimis, înmînai fratelui lui don Fernando scrisorile, fui bine şi repede primit, dar nu repede trimis înapoi, pentru că îmi porunci să aştept, foarte pe neplacul meu, vreme de opt zile, şi pe deasupra să mă feresc a fi văzut de tatăl său, ducele, pentru că fratele lui îi scrisese să-i trimită o anume sumă de bani fără de ştirea acestuia; născociri, toate, ale prefăcutului de don Fernando, pentru că nu-i lipseau fratelui său banii, ca să mă poată trimite numaidecît înapoi. Poruncă şi misiune pe care îmi venea să nu le împlinesc, părîndu-mi-se cu neputinţă să-mi mai duc viaţa de-mi va lipsi atîtea zile Luscinda, mai cu seamă că o lăsasem cu jalea în suflet, aşa cum v-am povestit; dar cu toate astea m-am supus, ca un slujitor credincios, chiar dacă vedeam că toate sînt spre pierzania mea. Iar la patru zile de la sosirea mea veni să mă caute un om cu o scrisoare, pe care mi-o dădu, şi după adresă o recunoscui ca fiind de la Luscinda, pentru că scrisul al ei era. O deschisei temător şi cu spaimă multă, socotind că nu puţin lucru trebuia să fi fost ceea ce o împinsese să-mi

scrie cînd eram departe, de vreme ce atunci cînd îi eram aproape arareori o făcea. Întrebai omul, pînă a nu începe s-o citesc, cine i-o dăduse şi cît timp zăbovise pe drum. Îmi răspunse că, trecînd din întîmplare pe o stradă a oraşului pe la ceasul amiezii, se auzise chemat, de la o fereastră, de o doamnă foarte frumoasă, cu ochii în lacrimi, care cu multă grabă îi spusese: « Frate, de eşti cumva creştin, aşa cum pari, te rog în numele Domnului să duci numaidecît scrisoarea asta în localitatea şi la persoana scrisă în adresă, căci sînt bine cunoscute şi una şi alta, şi în felul ăsta faci un mare bine Domnului nostru Isus Hristos; şi ca să nu-ţi lipsească mijloacele de a o face şi ca să fii la largul tău, ia ce este în batista asta ». « . Şi, vorbindu-mi [1] aşa, îmi azvîrli pe fereastră o băsmăluţă, unde erau legaţi o sută de reali, dimpreună cu inelul acesta de aur, pe care îl port, şi cu scrisoarea asta, pe care ţi-o dădui dumitale. Şi pe loc, fără să mai aştepte răspunsul meu, plecă de la fereastră, după ce mai întîi mă văzuse luînd scrisoarea şi basmaua şi-i făcusem semn că aveam să împlinesc ceea ce-mi cerea. Aşa că, văzîndu-mă atît de bine plătit pentru munca pe care aveam s-o scot la capăt aducîndu-v-o, şi mai pricepînd din adresa scrisorii că dumneata erai cel la care mă trimitea, pentru că eu, señor, te cunosc foarte bine, mai simţindu-mă pe deasupra şi legat s-o fac, din pricina lacrimilor frumoasei doamne, m-am hotărît să nu mă încred în alt ins, ci să vin eu singur şi să ţi-o aduc; şi în şaisprezece ceasuri, cîte sînt de cînd mi le-a dat, am făcut drumul pe care-l ştii, şi care nu-i mai mic de optsprezece leghe [2] ». Şi în timp ce recunoscătorul şi proaspăt sositul curier îmi spunea toate acestea, eu îi sorbeam vorbele de pe buze şi-mi tremurau picioarele, încît abia mă mai puteam ţine să nu cad. În sfîrşit, deschisei

---

[1] Cervantes uită că personajul şi-a început povestirea în vorbire indirectă la persoana a III-a, şi trece la persoana I-a sub impresia citatului care tocmai s-a încheiat.

[2] Cele optsprezece leghe sînt pentru unii comentatori, cu Rodríguez Marín în frunte, dovada că episodul se petrece la Córdoba şi Osuna, oraşe situate la această distanţă.

scrisoarea, care cuprindea cele ce urmează: « Cuvîntul pe care ţi l-a dat don Fernando, spunînd că va vorbi tatălui domniei-tale, spre a-l face să vorbească la rîndul lui cu al meu, şi l-a ţinut aşa cum i-a plăcut lui mai curînd decît în folosul domniei-tale. Află, stăpînul meu, că m-a cerut de soţie, iar tatăl meu, atras de partida mai bună pe care socoteşte el că o prezintă o căsătorie cu don Fernando faţă de cea cu domnia-ta, a încuviinţat cererea lui, şi încă atît de serios, încît de aci în două zile se va şi oficia căsătoria, în secret şi cu cît mai puţin zgomot, căci nu ne vor fi martori decît cerurile şi cîţiva oameni de ai casei. Cum mă simt eu, îţi poţi închipui! Dacă e de datoria dumitale să vii cît mai neîntîrziat, judecă singur. Iar de te iubesc sau nu, felul cum se va desfăşura întîmplarea aceasta ţi-o va da de înţeles. Facă cerul ca scrisoarea să-ţi cadă în mîini mai înainte ca mîna mea să se vadă silită a se uni cu a unuia care nu-şi ţine cuvîntul dat. » Acestea fură, pe scurt, ştirile pe care le cuprindea scrisoarea, adică cele care mă făcură să purced numaidecît la drum, fără să mai aştept nici răspunsul, nici banii, pentru că pricepui limpede atunci că nu cumpărarea cailor, ci a obiectului plăcerii lui îl mînase pe don Fernando să mă trimită la fratele său. Ura pe care o simţeam faţă de don Fernando, dimpreună cu temerea de a pierde răsplata ce printr-atîţia ani de credinţă şi dorinţe mi-o cîştigasem îmi deteră aripi, încît, zburînd parcă, ajunsei a doua zi în oraşul meu, chiar la ceasul nimerit pentru a putea vorbi cu Luscinda. Intrai în cetate neştiut de nimeni şi-mi lăsai catîrul, pe care venisem călare, acasă la omul cumsecade care-mi adusese scrisoarea; şi vru soarta să se înduplece de mine steaua mea şi s-o găsesc pe Luscinda la fereastra ce fusese martora iubirii noastre. Mă recunoscu pe dată Luscinda, aşa cum o recunoscui şi eu, dar nu cum ar fi trebuit să mă cunoască ea şi s-o cunosc eu. Căci cine e acela care să se poată lăuda pe lumea asta că a putut pătrunde şi cunoaşte gîndurile tulburi şi starea schimbătoare a unei femei? Nimeni, de bună seamă! Şi cum spuneam, de îndată ce Luscinda mă văzu, îmi spuse: « Cardenio, sînt îmbrăcată în rochie

de mireasă, iar jos, în sală, mă aşteaptă trădătorul don Fernando, şi lacomul meu tată, împreună cu ceilalţi martori, care vor fi mai curînd martorii morţii mele decît ai căsătoriei. Nu fi tulburat, prietene, ci caută să fii de faţă la jertfa aceasta a mea, care, de nu-mi va fi cruţată datorită vorbelor mele, am aici ascunsă lama unui pumnal, care-mi va putea cruţa silnicii şi mai înspăimîntătoare decît aceasta, punînd capăt vieţii mele şi dîndu-ţi ţie prilejul de a-mi cunoaşte credinţa, pe care ţi-am închinat-o şi ţi-o închin.» Eu îi răspunsei aprins şi cu gîndurile învălmăşite, cît mai repede putui, de teamă să nu-mi lipsească răgazul spre a-i putea răspunde: « Facă, stăpîna mea, faptele tale să ţi se adeverească vorbele, căci dacă tu duci cu tine ascuns un pumnal ca să-ţi păstrezi credinţa, port şi eu cu mine, aici la şold, spada asta, ca să te pot apăra cu ea, sau ca să mă omor, de-ar fi să ne fie soarta potrivnică! » Nu cred să fi putut ea auzi tot ce-i spusesem, pentru că simţii cum o zoreau să plece, ca să n-o aştepte prea mult mirele. Şi se pecetlui prin asta noaptea tristeţii mele, şi-mi asfinţi soarele veseliei, lăsîndu-mă pe veci lipsit de lumina ochilor mei şi lipsit de lumina minţii. Nu mai îndrăzneam să intru în casă, dar nici în altă parte nu izbuteam să mă urnesc; cu toate astea, gîndindu-mă cîtă nevoie era de mine pentru ceea ce s-ar fi putut întîmpla în împrejurarea de faţă, mă îmbărbătai singur cît putui mai bine şi intrai în casa ei, unde, cum îi cunoşteam cu ochii închişi toate intrările şi ieşirile, mai cu seamă că în seara aceea taina ce se petrecea acolo zăpăcise pe toată lumea, nimeni nu apucă să mă vadă; aşa că, fără să fiu zărit, avui răgazul să mă vîr în firida unei ferestre din aceeaşi sală, acoperită de marginile şi ciucurii a două covoare, printre care puteam vedea, fără să fiu văzut, tot ce se petrecea în sală. Cine ar putea să spună, acum şi aici, cum mi se zbătea mie inima fiind atunci acolo, ori gîndurile care mă copleşiră şi socotelile pe care mi le făcui în minte? Căci atîtea şi de aşa fel erau, încît nici nu pot fi povestite, şi nici nu-i bine să fie povestite; destul să aflaţi că mirele îşi făcu intrarea în sală, fără altă podoabă decît hainele lui de

fiecare zi. Drept naş îl aducea pe un văr primar de-al Luscindei, şi în toată sala nu era, dintre cei de afară, nimeni, afară de slujitorii casei. Nu trecu mult şi ieşi dintr-un iatac Luscinda, întovărăşită de maică-sa şi de două dintre slujnicele ei, atît de bine îmbrăcată şi împodobită, cum o meritau rangul şi frumuseţea ei, încît întruchipa desăvîrşirea modei şi eleganţei rafinate a celor de la curte. Nu-mi dădu răgaz uluirea ochilor şi a minţii mele, răpite de ceea ce vedeam, să observ şi să-mi însemn bine în minte, unul cîte unul, amănuntele chipului cum era îmbrăcată; tot ce pot spune e în legătură cu culoarea, roşie şi albă, a rochiei, și cu sclipirile şi focurile prin care mă orbeau pietrele şi giuvaerurile pieptănăturii și ale întregului ei veşmînt, decît care lucea, mai frumos cu mult, părul ei de aur, de o frumuseţe nemaivăzută şi într-atît de preţioasă, încît, luptînd cu nestematele şi cu flăcările a patru facle ce luminau sala, sărea în ochi cu mult mai multă strălucire. O, amintire, duşmană de moarte a liniştii mele! La ce-mi slujeşte să am în ochi acuma icoana neasemuitei frumuseţi a adoratei mele vrăjmaşe? N-ar fi mai bine, amintire crudă, să-mi aduci în minte şi să mă faci să văd ceea ce făcu atuncea, pentru ca, sub pintenul unei jigniri atît de sfruntate, să caut dacă nu a mă răzbuna, cel puţin a-mi curma viaţa? Nu-mi luaţi în nume de rău, domnilor, şi nu vă plictisească să-mi ascultaţi spusele atunci cînd pierd firul poveştii, căci nu sînt nenorocirile mele dintre cele care pot fi și trebuie povestite pe scurt şi cu tot calmul, deoarece fiecare amănunt mi se pare demn a fi povestit pe larg.

La asta îi răspunse preotul că, departe de a se plictisi ascultîndu-l, le făceau chiar mare plăcere amănuntele pe care le înşira, fiind dintre acelea care meritau a nu fi trecute sub tăcere şi erau vrednice de aceeaşi luare-aminte ca şi miezul povestirii.

— Și cum spuneam, urmă Cardenio, după ce toată lumea se adună în sală, intră preotul paroh şi, luîndu-i pe cei doi de mînă spre a face ceea ce se cuvine să fie făcut în ritualul căsătoriei, cînd ajunse să întrebe: « Consimţi, señora

Luscinda, să-l iei pe señor don Fernando, aici de faţă, drept soţ legiuit, după rînduiala sfintei noastre mame, biserica?»..., eu scosei şi capul şi gîtul dintre cele două covoare şi, cu sufletul tulburat, eram tot numai urechi ca să aud ceea ce va răspunde Luscinda, aşteptînd de la răspunsul acesta sentinţa morţii mele, sau împuternicirea de a trăi. Ah, de ce nu m-am încumetat să ies atuncea şi să strig din toate puterile: « Luscinda, ah, Luscinda, ia seama la ce faci şi nu uita ceea ce-mi datoreşti, ai în vedere că eşti a mea şi că nu poţi fi a altuia! Bagă de seamă că un *da* rostit de tine şi sfîrşitul vieţii mele nu înseamnă decît unul şi acelaşi lucru! Ah, trădătorule don Fernando, răpitor al paradisului meu, călău al vieţii mele! Ce vrei? Ce-mi ceri? Ai grijă că nu poţi ajunge creştineşte la ţinta dorinţelor tale, pentru că Luscinda îmi este soţie şi eu îi sînt soţ! »? Ah, nebunul de mine! Acum, că sînt departe, fugit din faţa primejdiei, uşor mi-e să spun că trebuia să fac ceea ce n-am făcut; acum, că-l lăsai să-mi fure comoara scumpă, îl blestem pe hoţul pe care m-aş fi putut răzbuna de-aş fi avut atunci inima s-o fac, aşa cum o am astăzi să mă jelui; în sfîrşit, de vreme ce am fost atunci nătîng şi laş, nu se pierde mare lucru dacă am să mor acum furios şi nebun, căindu-mă de laşitatea mea. Preotul aştepta răspunsul Luscindei, care şovăi o bună bucată de vreme pînă să se hotărască, şi tocmai cînd mie începuse să-mi dea prin gînd că avea să scoată pumnalul ca să-şi ţină făgăduinţa, sau că avea să-şi dezlege limba pentru a striga vreun adevăr ce s-ar fi putut întoarce întru folosul meu, dînd pe faţă înşelăciunea, o auzii cum rosteşte încetişor, cu vocea leşinată şi slăbită: « *Da, vreau!* » Acelaşi lucru îl spuse şi don Fernando, apoi, dîndu-i inelul, rămaseră legaţi pe veci cu un nod de nedesfăcut. Mirele se apropie să-şi îmbrăţişeze soţia, iar ea, apăsîndu-şi o mînă pe inimă, căzu, lipsită de simţiri, în braţele mamei sale. Mai e nevoie oare să spun ce era în sufletul meu cînd prin acel « da » pe care-l auzisem mi-am văzut spulberate speranţele, dîndu-mi seama cît de prefăcute fuseseră vorbele şi făgăduinţele Luscindei şi cît de lipsit

eram eu pe veci de putința răscumpărării comorii pe care în clipa aceea o pierdusem? Rămăsei mut, neputincios să iau vreo hotărîre, părîndu-mi-se că cerul mă părăsise cu totul și că devenisem dușman pînă și țărînii care mă răbda, de vreme ce nici văzduhul nu mai voia să-mi dea răsuflu pentru a suspina, și nici apa lacrimi pentru a plînge; doar focul creștea vîlvătaie, încît vedeam totul împrejur aprins, de turbare și de gelozie. Se zăpăciră toți din pricina leșinului Luscindei și, desfăcînd-o maică-sa la piept ca să-și poată ea trage mai ușor răsuflarea, dădură peste o scrisoare pecetluită și ascunsă în sînul ei, pe care numaidecît o luă don Fernando și începu s-o citească la lumina uneia din facle; iar cum sfîrși cu cititul, se așeză pe un scaun sprijinindu-și capul într-o mînă, ca un om cufundat pe de-a-ntregul în gînduri, fără să dea o mînă de ajutor celor care umblau să găsească leac leșinului nevestei sale și s-o întoarcă la viață.

Eu, cînd îi văzui pe toți ai casei atît de tulburați, îmi luai inima în dinți și ieșii, de-or fi fost să mă vadă ori de nu, hotărît, dacă s-ar fi întîmplat să fiu văzut, să fac o nebunie atît de mare, încît să afle toată lumea dreapta indignare ce-mi clocotea în piept, îmboldindu-mă să-l pedepsesc pe don Fernando, prefăcutul, și chiar pe nestatornica trădătoare care zăcea leșinată; dar soarta mea, care trebuie să mă fi păstrat pentru nefericiri și mai mari, dacă e cu putință să se mai afle, hotărî ca în clipa aceea să-mi prisosească mintea, care de atunci încoace mi-a lipsit. Așa că, fără să mai caut a mă răzbuna pe acești cei mai mari dușmani ai mei (lucru care, cum nimeni n-avea grija mea atuncea, mi-ar fi fost ușor de dus la capăt), vrui să-mi caut răzbunare asupra mea însumi, pedepsindu-mă pe mine așa cum ar fi meritat ei, și poate chiar cu mai multă asprime decît cea cu care m-aș fi purtat față de dînșii, de-ar fi fost să le iau atuncea zilele, pentru că moartea năprasnică scurtează pedeapsa, pe cînd cea care se tot amînă ucide întotdeauna, chinuind, fără să pună capăt vieții. În cele din urmă ieșii din casa aceea și mă dusei la locuința celui la care-mi lăsasem catîrul; îl pusei să-l înșeueze și, uitînd să-mi mai iau rămas bun de la dînsul,

încălecai şi ieşii din oraş, fără să îndrăznesc, ca un nou Lot, a mai întoarce capul ca să mă uit în urmă; şi cînd mă văzui singur în cîmp, împresurat de beznele nopţii şi îmbiat de liniştea ei la plîns, fără teamă de a fi auzit sau recunoscut de cineva, dădui glas durerii şi-mi dezlegai limba, aruncînd mii de blesteme asupra Luscindei şi a lui don Fernando, ca şi cînd prin ele m-aş fi putut tămădui de obida ce-mi apăsa inima. O numii crudă, ingrată, prefăcută, nerecunoscătoare şi, mai presus de toate, lacomă de bani, căci bogăţia duşmanului meu îi orbise ochii sufletului, făcînd-o să mă părăsească şi să-şi dea inima aceluia cu care norocul se arătase mai darnic şi mai puţin înşelător; şi în mijlocul vîrtejului acestor blesteme şi afurisenii, o dezvinovăţeam, spunîndu-mi că era de înţeles că o copilă ca ea, crescută între pereţii casei părinteşti, fără să dea ochi cu lumea, deprinsă de mică şi învăţată chiar anume de părinţi să li se supună întotdeauna, putuse avea dorinţa de a le face pe plac, pentru că-i dădeau drept soţ un cavaler de neam aşa de mare, atît de bogat şi atît de curtenitor, încît, de n-ar fi vrut să-l primească drept soţ, oricine ar fi putut-o socoti fie lipsită cu totul de minte, fie îndrăgostită de altcineva, lucru ce s-ar fi întors foarte în paguba renumelui şi a bunei păreri ce-şi făcuse lumea despre dînsa. Dar numaidecît mă întorceam şi ziceam că, de-ar fi spus ea totuşi că eu îi eram soţ, ar fi ajuns şi ei să vadă că nu făcuse, alegîndu-mă, o alegere atît de rea încît să nu i-o ierte, fiindcă, pînă a nu li se fi ivit don Fernando în peţit, nici chiar ei singuri nu şi-ar fi putut dori, în cazul că-şi măsurau dorinţa cu raţiunea, alt soţ mai bun pentru fiica lor decît eram eu; şi-mi mai spuneam că ar fi putut foarte bine destăinui, mai curînd decît să ajungă a-şi da mîna cu sila altuia, faptul că mi-o dăduse mie; fiindcă m-aş fi înfăţişat numaidecît şi aş fi făcut tot ceea ce i s-ar fi părut ei cu cale a fi pus în joc în împrejurarea aceasta. În sfîrşit, ajunsei să trag încheierea că prea puţina ei iubire, dimpreună cu puţina judecată şi multa rîvnă şi sete a măririi o făcuseră să-şi uite de cuvintele prin care mă înşelase, făcîndu-mă să stărui şi să trăiesc în

aşteptarea statornică a împlinirii cinstitelor mele dorinţe. Jelindu-mă astfel şi frămîntîndu-mă aşa cum am spus, îmi urmai drumul cît mai rămăsese pînă la revărsatul zorilor şi nimerii, cînd se făcu ziuă, într-una din văile care duc în munţii aceştia, pe care-i bătui alte trei zile încheiate, fără cărare nici urmă de drum, pînă ce ajunsei pe nişte pajişti care nu mai ştiu în ce parte a lanţului acestuia de munţi s-or fi aflînd, şi acolo întrebai nişte păstori încotro erau cele mai pustii locuri ale munţilor acestora. Îmi spuseră că spre partea asta. Pornii numaidecît la drum şi ajunsei aici, cu gînd să-mi sfîrşesc zilele în văgăuna asta, şi cum pusei piciorul prin pustietatea povîrnişurilor ce vezi, de istovire şi de foame îmi căzu mort catîrul, sau, mai curînd, cum îmi vine mie a crede, muri ca să scape de o sarcină atît de nefolositoare cum eram eu. Rămăsei pe jos, înfrînt în lupta cu natura, mort de foame, fără să am şi fără să mă gîndesc a căuta pe cineva care să mă ajute. În felul ăsta stătui nu ştiu cîtă vreme, prăbuşit la pămînt, de unde mă ridicai fără să mai simt foamea şi mă văzui înconjurat de nişte păstori de capre, care, nu mai încăpea îndoială, trebuie să fi fost cei ce-mi veniseră într-ajutor, pentru că îmi povestiră chipul în care mă găsiseră, dimpreună cu toate prăpăstiile şi aiurelile pe care le rosteam, dînd semne limpezi că-mi pierdusem judecata; şi eu însumi mi-am dat seama de atunci că n-o am totdeauna întreagă şi trează, ci e atît de slăbită şi de închircită, încît fac mii de nebunii, rupîndu-mi hainele de pe mine, hăulind prin pustietăţile astea, blestemîndu-mi soarta şi rostind zadarnic de mii de ori numele drag al vrăjmaşei mele, fără să vreau şi să urmăresc altceva prin asta decît a-mi sfîrşi zilele aşa, într-un urlet; iar cînd îmi vin în simţiri, sînt atît de istovit şi de frînt, încît abia-mi mai pot urni oasele. Locuinţa-mi este, cele mai adesea, scorbura unui stejar-de-plută, în stare să cuprindă hoitul acesta nevrednic. Văcarii şi păstorii de capre care cutreieră munţii aceştia, împinşi de milă, m-ajută să-mi ţin zilele, punîndu-mi demîncarea pe potecile şi pe stîncile pe unde bănuiesc că aş putea eu trece şi aş putea-o găsi din întîm-

plare; şi aşa, chiar dacă îmi lipseşte atunci judecata, nevoia firească mă face să recunosc hrana şi deşteaptă în mine dorinţa de a o gusta şi voinţa de a o lua. Alteori, cînd mă întîlnesc cu ei şi sînt în toate minţile, îmi spun că le ies uneori şi că le-o iau cu de-a sila păstorilor ce vin cu de-ale gurii din sat către stînă, cu toate că ei mi-ar da-o de bunăvoie. În felul acesta îmi duc zilele nenorocitei şi sfîrşitei mele vieţi, pînă în ziua în care cerul se va milostivi să-i pună capăt, sau măcar să pună capăt amintirii, ca să nu-mi mai aducă mereu dinaintea ochilor frumuseţea Luscindei, trădarea ei şi jignirea pricinuită de don Fernando; că dacă o vrea el să facă asta fără să-mi ia şi viaţa, mi-aş îndruma pe o cale mai bună gîndurile; iar de unde nu, nu mai e nimic altceva de făcut decît să-l rog să aibă milă de sufletul meu, pentru că nu simt în mine nici curajul şi nici puterea de a-mi scoate trupul din neajutorarea în care cu dinadinsul am voit şi am izbutit să-l tîrăsc. Aceasta este, domnilor, amara istorie a nefericirii mele. Spuneţi-mi dacă, aşa cum este, poate să fie povestită cu mai puţină durere decît aţi văzut că-mi prilejuieşte, şi nu vă mai osteniţi să mă convingeţi şi să-mi daţi sfaturi de ceea ce raţiunea v-ar spune că poate fi bun pentru a mă lecui, căci are să-mi folosească tot atît cît foloseşte doctoria prescrisă de un medic faimos bolnavului care nu doreşte s-o ia. Eu nu vreau să mă însănătoşesc de vreme ce sînt lipsit de Luscinda. Şi cum ei i-a plăcut să fie mai curînd a altuia atunci cînd era — sau trebuia să fie — a mea, îmi place şi mie să fiu al nenorocirii atunci cînd aş fi putut să fiu al sorţii celei bune. Ea a vrut, prin nestatornicia ei, să-mi facă statornică pierzania, iar eu aş dori, făcînd tot ce pot pentru a mă pierde, să-i împlinesc voinţa, ca să fie pildă, pentru cei ce vor veni, că doar mie mi-a lipsit ceea ce tuturor nenorociţilor le prisoseşte atunci cînd se simt alinaţi prin neputinţa de a-şi mai alina durerea, fapt care mie îmi pricinuieşte şi mai mult rău, şi mai mare alean, căci mă bate gîndul că n-are să se sfîrşească decît atunci cînd voi muri.

Aici îşi sfîrşi Cardenio lunga lui poveste, pe cît de nefericită, pe atît de plină de dragoste; şi chiar în clipa cînd

preotul se pregătea să rostească vorbe de mîngîiere, îl întrerupse o voce care le ajunse în auz și care, în accente pline de jale, spunea ceea ce se va povesti în a patra parte a acestei istorii; căci aici o sfîrși pe a treia înțeleptul și grijuliul cronicar Cide Hamete Benengelí.

Capitolul XXVIII

Care povestește despre noua și plăcuta aventură a preotului și bărbierului în Sierra Morena

Preafericite și norocoase au fost timpurile în care s-a arătat lumii viteazul cavaler don Quijote de La Mancha, pentru că datorită hotărîrii lui, care pînă într-atîta i-a făcut cinste, și anume, de a voi să reînvie și să redea lumii pierduta, pe atunci, și ca și moarta tagmă a cavaleriei rătăcitoare, ne bucurăm acum, în epoca noastră lipsită de prilejuri de voioșie desfătătoare, nu numai de dulceața prea adevăratei sale istorii, ci și de poveștile și episoadele ce cuprinde, și acestea, luate unul cîte unul, nu sînt mai puțin plăcute, măiestrite și adevărate decît însăși istoria lui; care, urmîndu-și firul, tors, răsucit și pieptănat, povestește că, de îndată ce preotul începu să se pregătească a-l mîngîia pe Cardenio, îl împiedică o voce ajunsă în auzul lui, care, în accente sfîșietoare, spunea cam așa:

— Ah, Dumnezeule! De-ar fi să găsesc aici locul care să-mi poată sluji de mormînt neștiut pentru greaua povară a trupului, pe care încă mi-l port prin lume, atît de împotriva voinței mele! Așa va fi dacă singurătatea pe care mi-o făgăduiesc munții aceștia nu e mincinoasă. Oh, nefericita de mine, cu cît mai plăcută tovărășie vor ține gîndurilor mele aceste stînci și tufișuri, care-mi vor da prilej să împărtășesc cerului nefericirea mea prin plînsete, așa cum nici un om muritor nu dă răgaz, pentru că nu se află pe lume nici unul de la care să poți aștepta sfat cînd șovăi, alinare cînd te jelui, sau leac atunci cînd te doare!

Toate aceste cuvinte le auziră şi le prinseră din zbor preotul şi cei care erau cu el, şi pentru că li se păru, cum şi era, că fuseseră rostite de undeva din apropiere, se ridicară să-l caute pe cel ce le spusese, şi nu merseră nici douăzeci de paşi, cînd, de după un colţ de stîncă, văzură, aşezat lîngă trunchiul unui frasin, un băiat îmbrăcat ţărăneşte, căruia, cum stătea cu capul în piept, din pricină că-şi răcorea picioarele în pîrîiaşul ce curgea pe acolo, nu-i putură vedea numaidecît şi faţa; şi se apropiară atît de tăcuţi, încît nici nu-i simţi băiatul, ce nu lua aminte la altceva decît la scăldatul picioarelor sale, care, de albe ce erau, păreau două bucăţi de cleştar, nu alta, născute printre celelalte pietre din albia rîuleţului. Îi lăsă înmărmuriţi albimea şi frumuseţea picioarelor, părîndu-li-se că nu erau făcute să calce grunji de pămînt, nici să bătătorească brazdele pe lîngă plug şi boi, aşa cum veşmîntul stăpînului lor arăta că ar face-o. Şi dîndu-şi seama că nu fuseseră simţiţi de el, preotul, care mergea în frunte, le făcu semn celorlalţi doi să se lipească de nişte stane de piatră ce se aflau pe acolo, ascunzîndu-se, şi aşa şi făcură cu toţii, uitîndu-se cu băgare de seamă la tot ce făcea tînărul, care purta un sumănaş cenuşiu, încheiat în faţă, strîns tare pe corp cu o fîşie albă de pînză. Mai purta, de asemenea, nişte obiele şi nişte iţari de dimie sură, şi pe cap o căciulă brumărie; iţarii şi-i suflecase pînă la jumătatea piciorului, care, nu mai încăpea nici o îndoială, părea de alabastru. Sfîrşi cu spălatul frumoaselor lui picioare şi dădu apoi să şi le şteargă cu o basma, pe care o scoase de sub căciulă; dar vrînd să şi-o scoată, ridică de-a binelea capul, şi cei care stăteau să-l privească avură prilejul să vadă un chip de o neasemuită frumuseţe, care-l făcu pe Cardenio să-i spună preotului la ureche:

— Fiinţa asta, cu toate că nu este Luscinda, nu e fiinţă omenească, ci înger din ceruri!

Tînărul îşi scoase căciula şi, scuturînd din cap, începură să i se desfacă şi să i se resfire pe umeri nişte plete pe care pînă şi razele soarelui i le-ar fi putut pizmui. Din asta se lămuriră ei că cel care părea ţăran era o femeie, şi încă una

din cele mai frumoase şi mai gingaşe pe care le văzuseră vreodată pînă atunci ochii celor doi, ba chiar şi ai lui Cardenio, de n-ar fi fost s-o fi privit şi s-o fi ştiut el bine pe Luscinda, fiindcă mai pe urmă spuse că doar frumuseţea Luscindei putea sta alături de a acesteia. Pletele lungi şi bălaie nu numai că-i acopereau umerii, dar o ascundeau sub ele aproape cu totul, revărsîndu-i-se jur împrejur, că de n-ar fi fost picioarele, nu i s-ar mai fi văzut nici o parte a corpului, atît de stufos şi de lung păr avea. Drept pieptene, spre a şi le da deoparte, îi slujiră nişte mîini care, dacă picioarele scăldate în apă li se păruseră bucăţi de cleştar, mîinile, în părul ei, se asemuiau cu nişte fîşii de zăpadă întărită, şi toate acestea sporeau şi mai tare uluirea celor trei care o priveau, dimpreună cu dorinţa lor de a afla cine era. Pentru asta hotărîră să se arate, iar la mişcarea pe care o făcură, dînd să se ridice în picioare, frumoasa fată înălţă fruntea şi, îndepărtîndu-şi de pe ochi cu amîndouă mîinile şuviţele de păr, se uită spre partea de unde venea zgomotul; dar abia dădu cu ochii de ei, că se şi ridică în picioare şi, fără să mai zăbovească să se încalţe ori să-şi strîngă părul, înhăţă cît putu mai repede o boccea ca de haine, pe care o avea lîngă dînsa, şi vru s-o ia la fugă, tulburată şi înspăimîntată; dar n-apucă să facă cinci-şase paşi, că, nemaiputînd îndura sub tălpile ei gingaşe asprimea pietrelor, căzu la pămînt. Ceea ce văzînd cei trei, dădură fuga la ea, şi preotul fu cel dintîi care-i vorbi:

— Opriţi-vă, señora, oricine aţi fi, căci cei pe care-i vedeţi aici n-au alt gînd decît acela de a vă sluji, şi n-aveţi de ce fugi cu atîta nestăpînită grabă, fiindcă nici picioarele nu vă vor îngădui-o şi nici noi nu vom consimţi la asta.

La toate acestea ea nu răspundea nimic, zăpăcită şi încurcată.

Se apropiară aşadar de dînsa, şi luînd-o preotul de mînă, spuse mai departe:

— Ceea ce portul domniei-tale caută să ascundă ochilor noştri, señora, ne descoperă pletele domniei-tale, semne de netăgăduit că nu uşoare trebuie să fi fost pricinile care te-au

silit să-ţi ascunzi frumuseţea sub straie atît de puţin vrednice de ea, împingîndu-te să cauţi singurătatea unor locuri ca acestea, în care a fost un noroc că ne-am întîlnit, dacă nu spre a-ţi lecui durerile, cel puţin spre a te ajutora cu un sfat, căci nu se află pe lume rău care să te istovească pînă într-atîta, nici să ajungă a atinge hotarele nenorocirii, cîtă vreme nu pune capăt vieţii, încît, îndurîndu-l, să ai cuvînt a nu asculta măcar de sfaturile date cu gînd bun. Aşa că, señora ori señor, ce vei fi voind dumneata să fii, alungă frica ce ţi-a pricinuit ivirea noastră şi povesteşte-ne ce soartă, rea sau bună, te-a adus aici, pentru că în noi toţi laolaltă şi-n fiecare în parte nu vei găsi decît ajutor şi compătimire pentru nefericirile domniei-tale !

În vreme ce preotul rostea cuvinte de acestea, tînăra străvestită rămăsese ca împietrită de un farmec, uitîndu-se la toţi fără să mişte buzele, nici să scoată vreo vorbă, chiar ca un flăcău de la ţară care dă deodată cu ochii de lucruri rare şi nemaivăzute în viaţa lui. Dar cum preotul se apucă să-i mai înşire şi altele, îndemnînd-o la acelaşi lucru, ea rupse tăcerea şi, scoţînd un oftat din rărunchi, spuse :

— De vreme ce pustietatea munţilor acestora n-a folosit ca să mă ascundă, iar pletele mele, desfăcute, nu mai îngăduie limbii să rostească neadevăruri, ar fi zadarnic să mă mai prefac şi acuma şi să spun lucruri pe care, de-ar fi să mi le ia cineva drept bune, ar face-o mai mult din curtenie decît din vreo altă pricină. O dată hotărît lucrul acesta, vă spun, domnilor, că vă sînt recunoscătoare de ceea ce v-aţi oferit să faceţi pentru mine, lucru ce mă leagă să vă mulţumesc pentru totul, răspunzîndu-vă la tot ce m-aţi întrebat, cu toate că teamă mi-e să nu vă necăjească ceea ce am de gînd să vă spun cu privire la nenorocirile mele, stîrnindu-vă tot atîta milă cîtă mîhnire, pentru că nu veţi putea găsi leac spre a mi le alina, nici sfat spre a mă face să le rabd. Totuşi, pentru ca să nu vă îndoiţi de cinstea mea, gîndind cine ştie ce, de vreme ce aţi văzut că sînt femeie, ba încă tînără, şi m-aţi găsit singură şi în port de bărbat, lucruri care toate la un

loc şi unul cîte unul ar putea şubrezi încrederea oricui în cinstea mea, am de gînd să vă spun ceea ce mi-ar plăcea mai curînd să trec sub tăcere dacă aş putea.

Toate acestea le spuse fără să răsufle, de la un capăt la altul, cea care părea o femeie atît de frumoasă, cu un glas atît de dulce şi cu o vorbire atît de aleasă şi de curgătoare, încît de înţelepciunea ei nu se minunară mai puţin decît îi minunase frumuseţea. Şi asigurînd-o ei din nou că le e voia s-o slujească, după ce adăugară noi rugăminţi ca să împlinească ceea ce le făgăduise, ea nu se mai lăsă mult rugată şi, încălţîndu-se şi strîngîndu-şi părul cu toată cuviinţa, se aşeză pe o piatră, şi de îndată ce şezură şi cei trei roată împrejuru-i, înghiţindu-şi cu greu plînsul care-i aducea lacrimi în ochi, începu cu voce domoală şi limpede să-şi povestească viaţa, aşa cum urmează:

— În Andaluzia asta unde sîntem acum este un oraş de la care-şi ia numele un duce, nume al unuia dintre cei ce se numesc granzi de Spania [1]. Ducele acesta are doi feciori: cel mai mare, moştenitor al stării tatălui său, pe cît se pare, şi al bunelor lui moravuri, iar cel mic, moştenitorul nu ştiu căror altor obiceiuri, dacă nu al celor trădătoare în care s-a ilustrat Vellido, şi al caracterului viclean al lui Galalón [2]. Acestui senior îi sînt vasali părinţii mei, de neam umil, dar aşa de bogaţi, încît, dacă bunurile cu care i-a înzestrat natura ar fi deopotrivă cu cele ce alcătuiesc averea lor, nici ei n-ar mai avea ce-şi dori altceva, şi nici eu nu m-aş putea teme să mă mai văd vreodată azvîrlită deznădejdii în care mă aflu, pentru că nefericirea mea s-ar putea să-şi aibă obîrşia în

---

[1] Rodríguez Marín a stabilit autenticitatea absolută a episodului acestuia, petrecut prin anii 1581—1582, dînd şi numele reale ale personajelor: Cardenio este un anume Cárdenas din Córdoba, Fernando este don Pedro Girón, fiul al doilea al primului duce de Osuna, Dorotea, o oarecare María de Torres. Numai că, în realitate, Pedro nu s-a căsătorit cu María de Torres, ci a murit celibatar, în 1583, la Napoli, unde tatăl său fusese numit vicerege. Cervantes, care a început să străbată Andaluzia în lung şi în lat în 1587, trebuie să fi auzit această istorie cu prilejul peregrinărilor sale.

[2] Bellido şi Ganelón din epopeea lui Ariosto, *Orlando furioso*, citaţi şi mai sus.

faptul că n-au avut norocul să se nască nobili; adevărat este că nu-s nici ei chiar aşa din prostime, încît să aibă de ce se ruşina cu starea lor, dar nici nu-s atît de suspuşi încît să-mi iasă mie din cap ce mi-a intrat, anume că din obîrşia lor umilă mi se trage nenorocul. Ce mai vorbă lungă, sînt plugari, oameni de rînd, fără amestecul nici unei rase cu nume rău sunător, şi, cum se spune pe la noi, creştini neaoşi, de viţă veche muntenească get-beget; dar atît de bogaţi, că avutul şi viaţa pe care o duc le va putea aduce, treptat-treptat, titlul de hidalgo, ba chiar de cavaleri. Cu toate acestea, cea mai mare a lor avere şi cel mai înalt titlu de nobleţe la care ţineau era că aveau o fată ca mine; aşa că, pentru că n-au alta, nici pe altcineva care să-i moştenească, ca şi pentru că, părinţi fiind, ţineau la mine, eu creşteam ca una din cele mai răsfăţate fiice dintre cîte au fost vreodată răsfăţate de părinţi. Eram oglinda în care se priveau, toiagul bătrîneţilor lor şi ţinta către care năzuiau toate dorinţele vieţii lor, măsurate cu voia cerurilor, din poruncile cărora, fiind oameni atît de cu frica lui Dumnezeu, părinţii mei n-ar fi ieşit nici în ruptul capului. Şi într-acelaşi chip în care le eram eu stăpînă a inimilor, eram şi stăpîna avutului lor; prin mine erau tocmiţi şi daţi afară slujitorii; socoteala şi cîştigul grînelor semănate şi secerate trecea prin mîna mea; oloiniţele — teascurile de untdelemn — zăcătorile de vin, multele turme de vite mari şi mici, stupii de albine din prisacă, în sfîrşit, tot ceea ce un ţăran atît de bogat ca tatăl meu ar putea avea şi are era pe mîna mea, eu fiind şi stăpîna, şi logofătul, şi asta cu atîta zel din partea mea şi cu atîta dragă inimă din partea lor, cum nici n-aş fi în stare să vă spun. Răgazurile zilei, ce-mi mai rămînea din ea după ce dădeam porunci vechililor, argaţilor şi muncitorilor cu ziua, mi le petreceam în lucruri tot atît de îngăduite, pe cît de trebuincioase fetelor mari, cum sînt lucrul de mînă cu acul şi ghergheful, sau roata de tors. Şi dacă vreodată lăsam treburile acestea ca să-mi mai desfăt şi mintea, alegeam desfătarea cititului vreunei cărţi evlavioase, sau pe a cîntatului la harpă, pentru că ştiam, şi nu din auzite, că mare har are muzica

atunci cînd e vorba de a odihni sufletele obosite şi de a alina chinurile cugetului. Asta-mi era, cum spun, viaţa pe care o duceam în casa părinţilor mei, viaţă pe care dacă am povestit-o cu atîta amănunţime n-a fost ca să mă fălesc, nici ca să scot cuiva ochii cu bogăţia mea, ci ca să vă puteţi da seama cît de puţină mi-a fost vina prăbuşirii din starea fericită în care mă aflam în nefericirea unde zac astăzi. Adevărul este că îmi petreceam viaţa într-atîtea îndeletniciri şi atît de ferită de ochii lumii, încît parcă aş fi fost închisă într-o mănăstire, fără să fiu văzută, pe cît ştiam, de alţii decît de-ai slujitorilor casei, căci în zilele cînd mă duceam la liturghie plecam cu noaptea în cap, atît de păzită de mama şi de slujnice şi cu atîtea văluri pe faţă, încît de-abia dacă puteam vedea cu ochii mai mult pămînt decît era nevoie ca să ştiu unde-mi calcă piciorul; şi, cu toate acestea, ochii dragostei sau cei ai trîndăviei mai bine zis, pe care nu-i întrece nici văzul linxului, pătrunseseră pînă la mine, mînaţi de rîvna de a-mi fi pe plac a lui don Fernando, căci acesta este numele feciorului celui mai mic al ducelui de care v-am vorbit.

Nu apucă să rostească bine numele lui don Fernando cea care povestea, că lui Cardenio i se şi schimbă culoarea feţei şi-l trecură toate năduşelile, dînd semne de atît de mare tulburare, încît preotul şi bărbierul, uitîndu-se la dînsul, începură să se teamă că-i veniseră iarăşi nebunelile de care auziseră spunîndu-se că-l năpădesc din vreme în vreme. Dar Cardenio nu făcu altceva decît să rămînă împietrit, îmbrobonat tot de sudoare şi să se uite ţintă la ţărăncuţă, căutînd să priceapă cine era ea; iar aceasta, fără să ia în seamă ce se petrece cu Cardenio, îşi urma povestea spunînd:

— Şi n-apucase să mă vadă bine, că şi rămase (aşa cum a mărturisit-o el însuşi mai tîrziu) mai îndrăgostit decît se poate închipui, ceea ce-mi şi dădu să înţeleg prin fel de fel de semne. Dar pentru a ajunge mai curînd la sfîrşitul poveştii fără de sfîrşit a nenorocirilor mele, voi trece sub tăcere zelul lui don Fernando de a-mi face cunoscute dorinţele sale: mitui toată servitorimea casei; împărţi favoruri şi

trimise şi plocoane părinţilor mei; ziua, pe uliţa unde locuiam, toţi o duceau numai într-o sărbătoare, iar nopţile nu mai dormea nimeni de atîtea serenade; nesfîrşit era valul de bileţele care îmi ajungeau în mîini, fără să ştiu cum, pline de cuvinte drăgăstoase şi de făgăduiala de a mă sluji, că n-aveau atîtea litere cîte jurăminte şi făgăduinţe cuprindeau. Toate acestea nu numai că nu mă îmblînzeau, dar chiar îmi împietreau sufletul, de parcă mi-ar fi fost el vrăjmaş de moarte şi ar fi făcut tocmai în scop contrariu tot ce-l vedeam făcînd spre a mă supune voinţei lui; şi asta nu pentru că eu n-aş fi văzut cu ochi buni curtea pe care mi-o făcea don Fernando, şi nici pentru că aş fi socotit dragostea cu care mă copleşea ca o jignire pentru mine, căci parcă tot îmi da un fel de tainică mulţumire să mă văd atît de iubită şi de preţuită de un cavaler de viţă aşa de înaltă, şi nu mă supăra cum mă urca în slăvi în scrisorile lui; fiindcă, în privinţa asta, pare-mi-se, oricît de urîte am fi, nouă, femeilor, ne face totdeauna plăcere să ne auzim numite frumuseţi. Dar la toate astea se împotriveau cinstea mea şi sfaturile pe care părinţii nu conteneau să mi le dea, pentru că ştiau şi ei dorinţele foarte făţişe ale lui don Fernando, de vreme ce el nu se sinchisea dacă avea să i le afle toată lumea. Îmi spuneau părinţii mei că numai în seama virtuţii şi cuminţeniei mele îşi lăsau onoarea şi numele lor bun, atrăgîndu-mi luarea-aminte asupra nepotrivirii de stări dintre mine şi don Fernando, fiindcă de aici se putea trage încheierea că gîndurile cu care-mi dădea tîrcoale (oricît ar fi spus el altceva) ţinteau mai mult spre împlinirea poftelor lui decît spre folosul meu; şi-mi mai spuneau că, de-aş vrea să pun în vreun fel piedici nedreptei lui rîvne, ca să se dezbere de a mai căuta să şi-o împlinească, ei cu dragă inimă s-ar învoi să mă mărite cu cine mi-ar plăcea mie mai mult, fie dintre cei mai răsăriţi flăcăi din satul nostru, fie cu unul de prin împrejurimi, căci bogăţia lor şi numele meu bun îmi dădeau dreptul să nădăjduiesc orice. Bizuindu-mă pe făgăduinţele lor temeinice şi văzînd cîtă dreptate aveau în tot ce-mi spuneau, tăria hotărîrii de a-mi apăra fecioria sporea, dimpreună cu dorinţa

de a nu mă da bătută şi de a nu-i spune vreodată lui don Fernando un singur cuvînt care să-i dea, chiar pe departe, a înţelege că poate nădăjdui să-şi facă placul cu mine. Cuminţenia asta a mea, pe care el trebuie s-o fi luat drept dispreţ faţă de dînsul, a fost de bună seamă pricina că i s-au aprins şi mai tare poftele de plăcere, căci acesta este numele pe care ţin să-l dau imboldului ce-l mîna spre mine, care, de-ar fi fost îndemn cinstit, cum ar fi trebuit să fie, n-aţi fi ajuns domniile-voastre să o aflaţi acum, căci mi-ar fi lipsit prilejul de a vi-o spune. În cele din urmă, don Fernando află că pe părinţii mei îi bătea gîndul să mă rostuiască, ca să-i ia lui orice nădejde de a mă mai avea vreodată, sau, măcar, ca să mai am pe cineva care să mă păzească, şi vestea sau bănuiala asta i-a dat lui ghes să facă ceea ce aveţi să auziţi acum; şi anume, într-o noapte, pe cînd eu eram la mine în odaie, întovărăşită doar de o fată care mă slujea, şi cu uşile bine zăvorîte, de teamă ca nu cumva să-mi pun cinstea în primejdie din lipsă de prevedere, dintr-o dată, fără să pricep nici să-mi închipui cum, printre atîtea piedici şi măsuri luate cu grijă şi-n singurătatea şi tăcerea sihăstriei mele, mă pomenii cu el dinainte-mi; iar vederea lui mă tulbură într-aşa măsură, că o luă pe-a ochilor mei şi-mi pieri graiul. Aşa că nu mai fui în stare să strig şi nici nu cred că el m-ar fi lăsat să scot vreun ţipăt, pentru că, nici una, nici două, se lipi de mine şi, luîndu-mă în braţe (fiindcă eu, aşa cum spuneam, nu mai aveam puteri să mă apăr de tulburată ce eram), începu să-mi spună asemenea cuvinte, că nici acum nu-mi dau seama cum de se poate minciuna să aibă atîta putere, încît să ştie a le ticlui aşa de iscusit, ca să pară adevărul adevărat. Trădătorul îşi întărea cu lacrimi cuvintele şi cu suspine planurile. Eu, sărăcuţa de mine, care n-aveam cum fi pregătită pentru asemenea întîmplări, de vreme ce trăisem numai între ai mei, începui să-mi dau seama că iau, nu ştiu cum, drept adevărate toate minciunile astea, dar nu pînă într-atîta încît să mă înduplece la altceva mai puţin cinstit decît la milă pentru lacrimile şi suspinele lui; şi aşa, de îndată ce-mi trecu spaima dintîi şi-mi mai venii

întrucîtva în simţiri, prinsei inimă mai mult decît mi-aş fi închipuit că pot prinde şi-i spusei: « Dacă aşa cum mă aflu, señor, în braţele tale, m-aş afla între labele unui leu sălbatic, de care să ştiu că m-aş putea scăpa doar făcînd sau spunînd vreun lucru care să se întoarcă întru paguba cinstei mele, la fel de puţin l-aş face sau l-aş spune pe cît de greu cu putinţă este să înceteze a mai fi fost ceea ce ţine de tărîmul lucrurilor întîmplate. Aşa că dacă tu-mi ţii trupul încercuit cu braţele, eu sufletul mi-l ţin legat strîns cu gîndurile mele bune, care sînt cu totul altfel decît ale tale, cum ai să poţi vedea dacă vrei cumva să ţi le duci la capăt cu de-a sila. Sînt vasala ta, dar nu ţi-s sclavă, iar nobleţea sîngelui tău n-are şi nici nu trebuie să aibă puterea de a necinsti şi călca în picioare umila mea obîrşie, şi află că eu, fată de la ţară şi plugăriţă, socot că preţuiesc tot atît cît tine, ce-mi eşti stăpîn, şi mai eşti şi cavaler. Cu mine n-o vei putea scoate la capăt făcîndu-mi silnicie, după cum nu mă înduplecă bogăţiile tale şi nici pot să mă înşele vorbele ce-mi spui, ori să mă înduioşeze lacrimile şi suspinele. De-aş vedea vreuna din toate cîte le-am înşirat în fiinţa celui pe care părinţii mi l-ar da de soţ, voinţa mea ar fi una cu a lui, şi din cuvînt nu i-aş mai ieşi; aşa că de-ar fi să nu-mi ştirbesc întru nimic cinstea, ţi-aş dărui de bunăvoie, cu toate că n-aş face-o cu plăcere, stăpîne, ceea ce cauţi tu să-mi iei acum prin silnicie. Toate acestea ţi le-am spus fiindcă nici prin gînd să-i treacă a dobîndi ceva de la mine cuiva care n-ar fi să-mi fie soţ legiuit. » « Dacă doar de-atîta-ţi este, preafrumoasă Dorotea (că acesta este numele nefericitei care vă vorbeşte), zise cavalerul lipsit de cuvînt, îţi dau pe loc mîna mea şi îţi jur să fiu al tău, luînd drept martori cerurile, cărora nimic nu le este ascuns, şi icoana Sfintei Fecioare din faţa noastră. »

Auzind Cardenio că numele ei era Dorotea, tresări din nou ca scuturat de friguri şi se întări în părerea lui dintru început, dar nevrînd să întrerupă povestirea, ca să poată vedea cum se va sfîrşi ceea ce el parcă prevedea, nu spuse decît:

— Vra să zică, Dorotea îţi este numele, señora? Am mai auzit eu de una cu acelaşi nume şi care parcă ţi-e geamănă

de nenorocire. Spune mai departe, că vine timpul să-ţi povestesc şi eu lucruri care să te înfricoşeze tot pe atîta cît să-ţi sfîşie inima.

Cu luare-aminte ascultă Dorotea vorbele lui Cardenio, pe care-l văzu în aşa de ciudate şi umile veşminte, şi-l rugă, dacă ştia cu adevărat ceva despre povestea ei, să i-o spună pe loc; fiindcă, de-i mai lăsase soarta ei tristă ceva întreg, era curajul de-a îndura orice năpastă i-ar mai fi căzut pe cap, fiind sigură că, pe cît i se părea, nici una n-ar mai fi avut cum spori, măcar cu o fărîmă, nenorocirea ei de-atunci.

— De-ar fi să fie adevărat ceea ce-mi închipui, n-aş mai pierde vremea, stăpînă, răspunse Cardenio, şi ţi-aş spune-o numaidecît; dar cum pînă acum nu mi se pare c-a trecut prilejul, pentru domnia-ta n-are încă rost s-o afli.

— Fie şi aşa, răspunse Dorotea. Şi aflaţi mai departe că, luînd don Fernando o icoană care se afla în încăpere, o făcu martoră a căsătoriei noastre. Cu vorbe care loveau chiar la ţintă şi cu jurăminte cutremurătoare îmi dădu cuvîntul că-mi va fi soţ, cu toate că, pînă să nu apuce el a mi le spune, eu îi atrăsesem luarea-aminte să bage bine de seamă ceea ce făcea şi să ţină socoteală de cîtă inimă rea avea să-i facă tatălui său faptul c-avea să-l vadă căsătorit cu o ţărancă dintre vasalele lui; şi-l mai sfătuii să nu-l orbească frumuseţea mea, atîta cîtă era, căci nu era îndeajuns spre a-şi putea afla într-însa dezvinovăţire pentru atare rătăciri; iar de voia să-mi facă un bine, în numele dragostei pe care spunea că mi-o poartă, să mă lase cu soarta mea, pe potriva rangului meu umil, fiindcă niciodată căsnicii atît de nepotrivite n-aduc bucurie trainică, şi nu ţine pînă la capăt plăcerea cu care încep. Toate aceste vorbe pe care vi le-am spus acum i le spusei, dimpreună cu altele multe de care nu-mi mai aduc aminte, dar n-au slujit la nimic şi nici nu l-au împiedicat să-şi ducă planul la capăt, întocmai aşa cum cel ce n-are de gînd să plătească niciodată nu se uită la cusururile mărfii şi pierde din vedere să se mai tocmească. În vremea asta eu vorbeam cu mine însămi, spunîndu-mi, pe scurt, cam ceea ce urmează: « La urma urmei, n-aş fi eu cea dintîi femeie

care să se fi înălţat, pe calea măritişului, de la o stare umilă la una înaltă, şi nici n-o fi fiind don Fernando cel dintîi om pe care frumuseţea, sau mai curînd dragostea oarbă (că asta trebuie să fi fost) să-l facă să-şi ia o nevastă nepotrivită cu rangul lui înalt! Că doar n-o să schimb eu lumea şi obiceiurile lumii, aşa că mai bine aş pune mîna pe norocul şi cinstea pe care mi-o aduce soarta, chiar de-ar fi să nu ţină dragostea lui mai mult decît pînă şi-o împlini dorinţa, căci pe urmă în faţa lui Dumnezeu îi voi fi soţie. Iar de-aş vrea să mă descotorosesc acum de el, acoperindu-l de dispreţ, îl văd în stare să se folosească de putere, uitînd ce se cuvine şi ce nu, aşa că aş ieşi de aici şi cu necinstea, şi fără de nici o dezvinovăţire pentru vina pe care mi-ar putea-o găsi cel ce n-ar şti cît de fără vină am ajuns a fi vinovată; căci prin ce vorbe mi-aş putea încredinţa eu părinţii şi pe ceilalţi că mi-a intrat în iatac cavalerul acesta fără voia mea?»...
Toate aceste întrebări şi răspunsuri le sucii şi le răsucii într-o clipă în minte, nemaipunînd la socoteală că începură să-mi dea asalt (şi să mă împingă la ceea ce, fără să-mi treacă măcar prin minte, a însemnat pierzania mea) jurămintele lui don Fernando, martorii pe care şi-i lua, lacrimile care-i şiroiau şi, în sfîrşit, farmecul şi frumuseţea lui, care, întovărăşite de atîtea dovezi de dragoste adevărată, ar fi putut înfrînge oricare altă inimă, cît de cuminte şi de reţinută, cum era şi a mea. Îmi chemai slujitoarea, ca să ţină tovărăşie pe pămînt martorilor din cer; iar don Fernando îşi luă de la capăt jurămintele, întărindu-şi-le din nou, şi mai adăugînd sfinţilor pe care şi-i luase drept martori la început, alţii noi; ba mai aruncă asupra lui şi mii de afurisenii, care să-i cadă de-atunci încolo pe cap, de cumva n-avea să îndeplinească ceea ce făgăduia, apoi prinse a-şi umezi din nou ochii şi a-şi spori oftaturile, strîngîndu-mă şi mai tare în braţele sale, care nu mă slăbiseră o clipă din strînsoare, şi prin toate astea, ca şi prin plecarea din iatac a fetei, eu încetai de a mai fi ca ea, iar el începu să fie trădător şi sperjur.
Ziua care urmă nefericirii mele era pe drum, dar nu venea la fel de grabnic după cum cred eu că dorea don Fernando;

pentru că, de îndată ce s-a împlinit ceea ce-ţi cere pofta, toată plăcerea pe care o mai poţi aştepta este să te depărtezi de locul unde ţi-ai ostoit-o. Spun asta pentru că don Fernando se arătă grăbit să plece de la mine şi, prin iscusinţa slujitoarei mele, căci chiar ea era cea care-l adusese acolo, pînă a nu se lumina bine de ziuă, se şi văzu scos în uliţă. Şi cînd fu să-şi ia rămas bun de la mine, îmi spuse (e drept că nu cu tot atîta rîvnă şi tărie ca atunci cînd venise) să fiu sigură de credinţa ce-mi purta, ca şi de tăria şi adevărul jurămintelor sale; iar pentru a-şi întări şi mai vîrtos cuvintele, îşi scoase din deget un inel bogat şi mi-l trecu mie pe deget. Pînă în cele din urmă el plecă, şi eu rămăsei, nu ştiu dacă veselă sau tristă; tot ce pot spune este că am rămas pe gînduri, tulburată şi aproape străină mie însămi după noutatea celor întîmplate, şi n-am mai avut inima, ori am uitat, să-mi cert slujnica pentru trădarea săvîrşită atunci cînd îl închisese pe don Fernando în iatac, căci încă nu-mi dam bine seama dacă ceea ce mi se întîmplase era spre binele sau spre răul meu. Îi spusesem la plecare lui don Fernando că tot prin mijlocirea fetei aceleia mai putea veni să mă vadă şi în alte nopţi, de vreme ce eram acum a lui, pînă ce faptul avea să fie crăinicit obştii, cînd o va crede el de cuviinţă. Dar el nu veni nici o noapte mai mult decît următoarea, şi nici eu nu-l mai putui vedea, nici pe stradă, nici la biserică, mai bine de o lună; fiindcă zadarnic mă ostenii să-l rog, cu toate că aflai că nu plecase din oraş şi că-şi petrecea mai toate zilele la vînătoare, lucru care-l desfătase întotdeauna peste măsură. Zilele şi ceasurile acelea ştiu că pentru mine au fost cum nu se poate mai neprielnice şi mai prevestitoare de rele, şi mai ştiu că începui, de-a lungul lor, să intru la bănuieli şi să pun la îndoială credinţa lui don Fernando; la fel de bine ştiu cîte i-au auzit atunci slujnicei mele urechile, şi cîte vorbe grele i-am spus, certînd-o de cutezanţa ei, aşa cum n-o făcusem înainte; mai ştiu că am fost silită să-mi înghit lacrimile şi să nu mă arăt cu faţa răvăşită, ca să nu dau prilej să mă întrebe părinţii ce lucru mă nemulţumea şi să mă silească a umbla cu minciuni. Dar toate astea avură

un capăt, venind şi clipa cînd dădui deoparte cuminţenia şi vorbele cuviincioase luară sfîrşit, clipa cînd dădui de marginea răbdării şi gîndurile mele ascunse ieşiră la iveală. Asta se întîmplă atunci cînd, numai la cîteva zile după aceea, se lăţi prin sat zvonul că, într-un oraş din apropiere, don Fernando se însurase cu o fată peste măsură de frumoasă şi din părinţi de neam mare, cu toate că nu atît de bogată încît să se poată aştepta, doar datorită zestrei, la o căsătorie aşa de nobilă. Ziceau că se numea Luscinda şi povesteau o grămadă de lucruri petrecute cu prilejul căsătoriei, de mai mare mirarea.

Cînd auzi Cardenio numele Luscindei, nu făcu altceva decît să strîngă din umeri, muşcîndu-şi buzele şi încruntînd sprîncenele, apoi dădu drumul numaidecît izvorului de lacrimi al ochilor; dar nu fu motiv acesta să-şi lase Dorotea povestea neisprăvită, aşa că zise:

— Îmi ajunse la urechi vestea aceasta jalnică, şi în loc să-mi îngheţe inima auzind-o, atîta furie şi turbare mi-o aprinseră, încît nu lipsi mult ca să ies pe străzi, unde să strig în gura mare şi să dau pe faţă trădarea şi ticăloşia pe care o suferisem. Dar în cele din urmă mi se mai domoli furia, la gîndul că-mi voi pune la cale chiar în noaptea aceea fuga, ceea ce şi făcui; m-am îmbrăcat în veşmintele acestea, date de unul din cei care în casele de ţărani se numesc argaţi, şi acesta era unul din slujitorii părintelui meu, căruia îi dădui pe faţă năpasta ce-mi căzuse pe cap şi-l rugai să mă întovărăşească pînă în oraşul unde auzisem că mi se afla duşmanul. Iar el, după ce căută mai întîi să mă dojenească pentru încăpăţînarea mea și să mă abată de la hotărîrea ce luasem, văzînd că nu mă dau bătută nici în ruptul capului, se arătă gata să mă întovărăşească, după cum zicea el, şi pînă la capătul lumii. Legai pe dată într-o fîşie de pînză o rochie, cîteva giuvaeruri şi ceva bani, pentru toată întîmplarea, şi, fără să mai dau de ştire slujnicei care mă trădase, plecai de acasă în tăcerea nopţii, dimpreună cu argatul şi cu gîndurile mele multe, luînd drumul oraşului pe jos, ca purtată în zbor de dorinţa de-a mă vedea odată ajunsă acolo,

dacă nu pentru a împiedica ceea ce socoteam că se şi săvîrşise, cel puţin ca să-i cer lui don Fernando să-mi spună cu ce inimă o făcuse. În două zile şi jumătate ajunsei unde doream, şi intrînd în oraş, întrebai încotro vine casa părinţilor Luscindei, iar cel dintîi om căruia îi făcui întrebare îmi răspunse mai multe decît mi-ar fi fost cheful să aflu. Îmi spuse şi unde era casa, şi tot ce se petrecuse cu prilejul măritişului fetei, lucruri atît de cunoscute în oraş, încît se strîngeau oamenii roată ca să-şi spună unul altuia ce mai aflaseră. Îmi spuse că în noaptea cînd don Fernando se însurase cu Luscinda, de îndată ce ea îşi dăduse consimţămîntul să-i fie soţie, căzuse într-un lung leşin, şi că atunci cînd mirele se apropiase ca să-i dezbumbe rochia la piept ca să poată respira mai bine, îi găsise în sîn o hîrtie, scrisă chiar de mîna Luscindei, în care declara că nu putea fi soţia lui don Fernando pentru că era soţia unui anume Cardenio, care, pe cîte îmi spunea omul, era un cavaler de foarte bun neam, din acel oraş; iar dacă-şi dăduse ea consimţămîntul la nunta cu don Fernando, o făcuse doar ca să nu se arate nesupusă faţă de părinţi. Într-un cuvînt, asemenea lucruri îmi spuse că erau cuprinse în scrisoare, încît din ele puteai trage încheierea cum că Luscinda îşi făcuse planul să se omoare de îndată ce se va fi văzut căsătorită şi-şi dădea în scris îndreptăţirile pentru faptul că-şi lua viaţa, lucru pe care, zice-se, îl întări un pumnal găsit nu ştiu în ce parte a veşmintelor sale. Văzînd don Fernando toate acestea şi părîndu-i-se că Luscinda îşi bătuse joc de el, dispreţuindu-l şi tîrîndu-i numele în noroi, nu mai aşteptă să-şi vină în simţiri din leşin şi, sărind la ea chiar cu pumnalul găsit asupră-i, vru s-o străpungă, şi ar fi făcut-o de nu l-ar fi împiedicat părinţii ei şi cei ce se aflau de faţă. Ba mai mult încă: spuse că don Fernando plecase numaidecît şi că Luscinda nu-şi revenise din leşin pînă a doua zi, cînd le povestise părinţilor ei cum ajunsese să fie soaţa adevărată a acelui Cardenio de care am pomenit. Aflai şi mai mult: că acest Cardenio, după cîte se spunea, fusese de faţă la nuntă şi că, văzînd-o căsătorită, ceea ce el n-ar fi crezut

niciodată, plecase din oraş deznădăjduit, după ce lăsase o scrisoare unde arăta jignirea pe care i-o adusese Luscinda şi chipul în care îşi lua lumea în cap, plecînd acolo unde să nu mai aibă de-a face cu oamenii. Toate acestea erau îndeobşte ştiute şi răsştiute de tot oraşul, şi toată lumea nu vorbea decît despre ele, ba chiar se înteţiră bîrfelile cînd se află că şi Luscinda părăsise casa părinţilor ei, şi chiar cetatea, căci fata n-o putură găsi cît e oraşul de mare, ceea ce îi scosese din minţi pe părinţii care nu ştiau ce să mai facă să şi-o găsească. Tot ce aflasem îmi mai dădu oarecare speranţă şi mă crezui norocită dacă, negăsindu-l pe don Fernando, cel puţin nu-l aflasem însurat, părîndu-mi-se din pricina asta că încă nu mi se zăvorîse cu totul poarta îndreptării soartei mele şi pricepînd de aici că s-ar putea întîmpla să fi împiedicat dinadins cerul această a doua căsătorie, ca să-l aducă pe el în starea de a-şi da seama ceea ce datora celei dintîi, amintindu-şi că era creştin şi că avea mai multe datorii faţă de sufletul său decît faţă de tot ce pot spune şi crede oamenii. Lucrurile acestea le tot suceam şi le răsuceam în închipuire, şi încercam să mă mîngîi singură, fără a izbuti să-mi aflu mîngîiere, dîndu-mi nădejdi peste măsură de îndrăzneţe, ca să-mi pot duce mai departe viaţa pe care am ajuns acum s-o urăsc. Aflîndu-mă, deci, acolo, în oraş, fără să ştiu ce să mă fac, fiindcă nu-l găseam pe don Fernando, îmi ajunseră la urechi strigările unui crainic, care făgăduiau cîştiguri nemaivăzute cui ar fi fost să mă găsească, dînd şi semnele vîrstei şi hainelor pe care le purtam, căci auzii că se spunea c-aş fi plecat din casa părinţilor mei, răpită de argatul care mă întovărăşise, lucru care mă lovi în adîncul sufletului, văzînd eu cît de mult scăzuse încrederea oamenilor în mine, fiindcă nu le ajungea să mi-o fi pierdut fugind de acasă, ci mai trebuiau să şi adauge cu cine fugisem, şi anume cu un om din prostime, cu totul nevrednic să mă gîndesc la el. Nici nu auzii bine ce striga crainicul, că şi plecai din oraş, cu tot cu servitorul, care şi începuse a da semne că se clatină în credinţa pe care îmi făgăduise să mi-o păstreze; şi în noaptea aceea intrarăm în desişul pădurii, de frică să nu

fim găsiţi. Dar, cum zice o vorbă, un rău atrage pe altul şi sfîrşitul unei nenorociri este de obicei începutul alteia şi mai mari; şi aşa mi s-a întîmplat şi mie, pentru că sluga mea de încredere, pînă atuncea băiat bun şi de nădejde, de îndată ce mă văzu singură în pustietatea asta, dîndu-i ghes mai curînd ticăloşia lui decît frumuseţea mea, îşi puse în gînd să se folosească de prilejul pe care, după părerea lui, i-l ofereau sihlele acestea, şi fără pic de ruşine, nici de respect pentru mine, avînd cu atît mai puţină frică de Dumnezeu, îmi făcu propuneri de dragoste, şi văzînd că eu îi răspundeam doar prin cuvinte de meritată ocară la neruşinarea vorbelor ce-mi spunea, lăsă deoparte rugăminţile cu care încercase mai întîi să mă înduplece şi încercă să mă ia cu de-a sila. Dar cerurile, unde se află dreptatea, şi care prea arareori, dacă nu chiar niciodată, uită să privească cu bunăvoinţă spre cei cu cugetul curat, fură prielnice gîndurilor mele bune în aşa chip, încît, cu prea slabele mele puteri şi fără prea mare cazná, dădui cu el de-a azvîrlita pe un povîrniş, unde-l lăsai, nu mai ştiu dacă mort sau viu; şi pe loc, cu mai multă sprinteneală decît mi-o îngăduiau spaima şi oboseala, mă afundai în inima munţilor, fără alt gînd sau alt plan decît acela de-a mă ascunde acolo, fugind de tata şi de cei care, puşi de dînsul, mă căutau. Sînt nu ştiu cîte luni de cînd am luat calea codrului cu dorinţa aceasta, găsind un baci care m-a tocmit să-i fiu slugă, într-un loc ce se află în măruntaiele munţilor acestora; şi lui i-am slujit de argat tot timpul acesta, căutînd să stau mereu în cîmp, sub cerul liber, ca să-mi pot acoperi cosiţele, care acum, cînd nici nu-mi dădea măcar prin gînd, m-au dat de gol. Dar toată iscusinţa şi tot zelul meu s-au dovedit a nu fi, şi n-au fost într-adevăr, de nici un folos, căci stăpînul meu ajunse să-şi dea seama că nu eram bărbat şi-i încolţiră şi lui aceleaşi gînduri murdare ca şi argatului de care scăpasem; şi cum nu întotdeauna soarta, o dată cu necazurile, îţi aduce la îndemînă şi leacul lor, nu aflai prin partea locului povîrniş, nici prăpastie unde să-mi trimit stăpînul ca să-şi mai uite focul, cum găsisem pentru slugă, aşa că socotii mai cu cale să-l părăsesc şi să

m-ascund din nou prin văgăunile acestea decît să-mi măsor cu el puterile trupului, ori pe ale minţii, încercînd să-l potolesc cu vorbă bună. Şi cum spuneam, mă hotărîi să-mi caut din nou ascunziş şi loc unde, nestînjenită de nimeni, să pot ruga cu lacrimi şi suspine cerurile să se milostivească de nenorocirea mea şi să mă ajute, dîndu-mi puteri să ies din ea, ori să-mi pun capăt zilelor prin pustietăţile acestea, fără să-i mai rămînă nici numele nefericitei care atît de fără vină a dat atîta cuvînt să se vorbească despre ea şi să se şuşotească bîrfeli peste bîrfeli în satul ei şi prin ţinuturile din împrejurimi.

Capitolul XXIX

Care povesteşte despre hazliul tertip ce-l găsiră, dimpreună cu rînduiala cuvenită, pentru a-l scoate pe îndrăgostitul nostru cavaler din aspra pocăinţă cu care îi plăcuse să se canonească

— Asta este, domnilor, povestea adevărată a tragediei mele! Judecaţi şi vedeţi acum şi dumneavoastră dacă suspinele pe care le-aţi auzit, cuvintele pe care le-aţi ascultat şi lacrimile ce-mi ţîşneau din ochi n-aveau destule pricini să izbucnească încă şi mai din belşug. Şi văzînd despre ce soi de nenorocire e vorba, vă veţi da seama că nu poate ajuta la nimic să căutaţi a mă mîngîia, căci e cu neputinţă de lecuit. Tot ce vă rog este (lucru pe care uşor puteţi, şi trebuie să-l faceţi) să mă sfătuiţi unde să-mi duc viaţa fără să mi-o sfîrşească spaima şi groaza ce mă cuprinde la gîndul că m-ar putea găsi cei ce mă caută; fiindcă oricît aş şti că marea dragoste pe care mi-o poartă părinţii e chezăşia bunei primiri ce mi-ar face, atîta ruşine mă cuprinde numai la gîndul de-a mă arăta dinaintea ochilor părinteşti altfel decît gîndeau ei, că mai la îndemînă îmi este să mă surghiunesc pentru totdeauna şi să le pier din ochi decît să-i privesc în faţă, ştiind că ei văd pe chipul meu lipsa cinstei pe care trebuie să fi socotit că le făgăduisem să mi-o păstrez.

Tăcu după ce spuse asta, şi obrazul i se îmbujoră, arătînd limpede durerea şi ruşinea din sufletul ei. Cei ce-o ascultaseră simţiră, într-ale lor, tot atîta compătimire cîtă mirare de nefericirea ei; şi cu toate că mare dorinţă ar fi avut preotul să caute a o mîngîia dîndu-i sfaturi, i-o luă înainte Cardenio, care zise:

— Într-un cuvînt, señora, nu vei fi fiind cumva domnia-ta frumoasa Dorotea, fiica, singură la părinţi, a lui Clenardo, bogătaşul?

Rămase uluită Dorotea cînd auzi pomenit numele tatălui ei și cînd văzu ce om de nimica părea cel care-l rostise, pentru că s-a spus mai sus în ce hal era îmbrăcat Cardenio; așa că îi zise:

— Dar cine eşti dumneata de ştii atît de bine numele tatălui meu? Pentru că eu pînă acuma, dacă-mi aduc bine aminte, în tot ce-am povestit despre nenorocirea mea nu i-am rostit de fel numele.

— Sînt, răspunse Cardenio, nenorocosul acela căruia, cum ai spus-o prea bine dumneata însăţi, señora Luscinda a spus că-i era soţie. Sînt nefericitul Cardenio, şi tot perfidia aceluia ce te-a adus pe dumneata în starea în care eşti m-a făcut şi pe mine să arăt aşa cum mă vedeţi, rupt, gol, lipsit de orice alinare din partea oamenilor, şi, ceea ce e mai rău decît toate, lipsit de judecată, pentru că n-o mai am decît uneori, cînd cerul se înduplecă să mi-o dăruiască pentru scurtă vreme. Eu, Dorotea, sînt cel care am fost martor la ticăloşiile lui don Fernando şi cel care a auzit acel *da* prin care Luscinda încuviinţa să-i fie lui nevastă. Eu sînt cel care n-a avut destulă tărie ca să aştepte pînă ce avea să-și revină ea din leşin, nici să vadă că reieşea din scrisoarea care-i fusese găsită în sîn, pentru că nu l-a răbdat inima să îndure atîtea nenorociri laolaltă; aşa că, pierzînd răbdarea, am părăsit casa aceea, mai lăsînd şi o scrisoare gazdei mele, pe care-o rugai să i-o dea Luscindei în mînă, şi am fugit în pustietăţile acestea, cu gîndul să-mi sfîrşesc aici viaţa, pe care de atunci am urît-o ca pe vrăjmaşa mea de moarte. Dar n-a vrut soarta să mi-o ia, mulţumindu-se să-mi ia

minţile, poate spre a mă păstra pentru norocul ce l-am avut găsindu-te; dar dacă e adevărat, cum socotesc că este, ceea ce ai povestit, s-ar putea întîmpla să ne fi pus deoparte cerul, la amîndoi, un sfîrşit mai bun nenorocirilor decît ne-am putea noi închipui. Căci, de vreme ce Luscinda nu se poate căsători cu don Fernando, fiind a mea, aşa cum a spus-o ea deschis, nici don Fernando cu ea, fiind al domniei-tale, putem nădăjdui să ne dea îndărăt cerul ceea ce este al nostru, dacă totuşi se află neatins, neînstrăinat şi neştirbit. Şi cum avem mîngîierea aceasta, născută nu din speranţe ce nu se pot îndeplini şi nici întemeiată pe închipuiri năstruşnice, te rog în genunchi, señora, să iei altă hotărîre, primind-o în cugetul domniei-tale cinstit, aşa cum am şi eu de gînd s-o primesc într-al meu, şi să te aştepţi la o soartă mai bună; pentru că, ţi-o jur pe cinstea mea de cavaler şi de creştin, că nu te voi părăsi pînă nu te voi vedea în braţele lui don Fernando; iar de-ar fi să nu-l pot face, prin cele ce-i voi spune, să recunoască ceea ce-ţi datorează, mă voi folosi atunci de dreptul pe care mi-l dă rangul meu de cavaler şi-l voi sfida, provocîndu-l la duel pentru nedreptatea pe care ţi-o face, fără să mă mai gîndesc la jignirile ce mi-a adus, ci lăsînd cerului grija să mă răzbune, pentru a mă îngriji aici pe pămînt doar de răzbunarea jignirii domniei-tale.

Ceea ce spusese Cardenio puse vîrf uluirii bietei Dorotea care, neştiind cum să-i mulţumească pentru nemăsurata lui dorinţă de a o sluji, vru să-i îmbrăţişeze picioarele şi să i le sărute; dar nu i-o îngădui Cardenio, iar preotul răspunse în numele amîndurora, încuviinţînd spusele, dovedite înţelepte, ale lui Cardenio, şi-i rugă mai ales, sfătuindu-i şi convingîndu-i, să meargă cu el în satul lui, unde şi-ar putea face rost de lucrurile ce le lipseau şi unde ar avea răgazul să chibzuiască cum să-l caute pe don Fernando, sau cum s-o ducă pe Dorotea părinţilor ei, sau, în sfîrşit, cum să facă ceea ce avea să li se pară mai cu cale de făcut. Cardenio şi Dorotea îi mulţumiră şi primiră bucuros binefacerile lui. Bărbierul, care ascultase cu gura căscată totul, fără să sufle un cuvînt, ţinu şi el să le spună o vorbă bună şi se oferi,

cu nu mai puţină bunăvoinţă decît preotul, să facă orice ar găsi ei că le-ar putea sluji în vreun fel; povesti de asemenea, pe scurt, pricina care-i adusese pe ei acolo, dimpreună cu ciudăţenia nebuniei lui don Quijote, și spuse că-l aşteptau acum pe scutierul lui, care era plecat să-l caute. Cardenio își aduse aminte ca prin vis de încăierarea pe care o avusese cu don Quijote și o povesti celorlalţi, fără să le poată spune care fusese pricina gîlcevii.

În vremea asta se auziră strigăte şi-şi deteră seama că cel care le scotea era Sancho Panza, care, negăsindu-i la locul unde-i lăsase, începuse a hăuli după ei. Îi ieşiră întru întîmpinare și, întrebîndu-l de don Quijote, el le spuse cum îl aflase, despuiat, numai în cămaşă, slab, galben şi mort de foame, oftînd într-una de dorul stăpînei sale Dulcinea, și cum, cu toate că el îi spusese ce-i poruncea iubita, anume să plece de-acolo și să vină numaidecît la Toboso, unde ea îl aştepta, don Quijote răspunsese că era hotărît să nu se arate dinaintea frumuseţii ei pînă ce nu va fi săvîrşit isprăvi care să-l facă vrednic de a o merita. Mai spuse Sancho că, dacă avea s-o ţină aşa într-una, era primejdie mare să nu mai ajungă niciodată împărat, cum se legase să ajungă, şi nici măcar arhiepiscop, cu toate că acesta era cel mai mic rang la care putea rîvni, aşa încît să vadă ei ce era de făcut ca să-l scoată de-acolo. Licenţiatul îi răspunse să n-aibă nici o grijă, că-l vor scoate ei de-acolo, cu sau fără voia lui. După aceea le povesti, lui Cardenio şi Doroteii, ceea ce puseseră ei la cale ca să-l lecuiască pe don Quijote, ori cel puţin să-l aducă îndărăt la casa lui. La aceasta, Dorotea zise că ar face ea, cu dragă inimă, pe domniţa neajutorată, mai curînd decît bărbierul, mai ales că avea la dînsa haine cu care să-şi joace rolul cît se poate de firesc, aşa că să-i lase ei sarcina de-a întrupa personajul de care aveau nevoie ca să-şi ducă planul la îndeplinire, pentru că ea citise multe cărţi de cavalerie și cunoştea bine stilul în care obişnuiau domniţele nemîngîiate să ceară hatîruri cavalerilor rătăcitori.

— Păi nici nu dorim altceva, zise preotul, decît să porneşti numaidecît la lucru, fiindcă ne surîde, fără îndoială, norocul

dacă atît de fără veste, vouă, domnii mei, a început să vi se deschidă poarta mîntuirii, iar nouă ne pică tocmai lucrul de care aveam mai mare nevoie.

Dorotea scoase numaidecît din legăturica ei o rochie de brocart scump şi-o pelerină verde de postav, cît se poate de arătoasă, iar dintr-o lăcriţă, un şirag de mărgăritare şi alte giuvaeruri, cu care se împodobi într-o clipă, încît părea o doamnă bogată şi de neam mare. Le spuse că-şi luase toate acestea şi încă şi altele, de-acasă, pentru cine ştie ce întîmplare, dar că pînă atuncea nu i se ivise prilejul să aibă nevoie de ele. Rămaseră cu toţii încîntaţi cum nu se mai poate de graţia, de ţinuta şi de frumuseţea ei uluitoare şi căzură de acord că don Fernando nu avea gust de fel de vreme ce dispreţuia o frumuseţe ca asta; dar cel care se minună mai tare fu Sancho Panza, căruia i se păru (cum şi era de fapt) că de cînd trăia nu văzuse făptură atît de mîndră, şi-l întrebă cu toată graba pe preot cine era doamna aceea atît de frumoasă şi ce căuta în văgăunile munţilor.

— Această prea frumoasă doamnă, răspunse preotul, este, frate Sancho, nici mai mult, nici mai puţin decît moştenitoarea în linie dreaptă bărbătească a marelui regat Micomicón, care vine să-l caute pe stăpînul tău şi să-i ceară un hatîr, acela de a o răzbuna de jignirea ori de răul pe care un uriaş viclean i l-a făcut; şi, atrasă de faima de vrednic cavaler a stăpînului tău, de care s-a dus vestea pe toată faţa pămîntului cunoscută pînă azi, a venit această prinţesă din Guineea să-l caute.

— Fericită căutare şi fericită întîlnire, strigă Sancho Panza auzind acestea, mai cu seamă dacă are stăpînul meu norocul să-i spele ocara şi să-i îndrepte răul omorîndu-l pe uriaşul acela, de care spui, lua-l-ar dracii de fecior de tîrfă! Că zău, numai să dea ochii cu el, şi i-a şi venit de hac, afară doar dacă nu cumva o fi şi el tot nălucă, fiindcă împotriva nălucilor stăpînul meu n-are nici o putere. Un lucru doar vreau să te rog pe domnia-ta, între altele, domnule părinte, şi anume, ca să nu-i mai vină cumva chef stăpînului meu să se facă arhiepiscop, lucru de care mă tem grozav,

să-l sfătuieşti domnia-ta să se însoare numaidecît cu prinţesa asta, că aşa nu mai poate fi uns arhiepiscop şi va pune mai uşor mîna pe tronul împărătesc, iar eu îmi voi vedea visul cu ochii. Fiindcă m-am tot gîndit şi răzgîndit la asta, şi mi-am dat cu socoteala că nu mă încălzeşte cu nimic de s-o face el arhiepiscop, căci cu mine biserica n-are ce face, de vreme ce-s om însurat; iar să mai bat acuma drumurile ca să dobîndesc dezlegare şi să pot totuşi pune mîna pe veniturile unei parohii, avînd, aşa cum am, muiere şi copii, e cale prea lungă! Așa că, domnule părinte, tot clenciul este să se însoare stăpînul meu, repede şi degrabă, cu domniţa asta, că pînă acuma n-o ştiu pe măria-sa şi n-am de unde-i spune pe nume.

— O cheamă, răspunse preotul, prinţesa Micomicona, căci, de vreme ce regatul ei se numeşte Micomicón, e limpede că ea aşa trebuie să se numească.

— Mai încape vorbă? răspunse Sancho. Că eu am văzut o grămadă de oameni care şi-au dat nume şi poreclă după locul unde s-au născut, și şi-au zis Pedro de Alcalá, ori Juan de Úbeda, ori Diego de Valladolid; și tot aşa or fi stînd lucrurile şi pe-acolo, prin Guineea, că reginele şi-or fi luînd numele regatelor lor!

— Aşa trebuie să fie, zise preotul. Iar în privinţa căsătoriei stăpînului tău, am să fac tot ce mi-o sta în putere.

Cu asta Sancho rămase mulţumit cum nu se mai poate, iar preotul, la fel de mirat de naivitatea lui, văzînd cît de adînc îi fuseseră săpate în închipuire aiurelile stăpînului său, de vreme ce nu se îndoia o clipă că acesta avea să ajungă, pînă în cele din urmă, împărat.

În vremea asta, Dorotea se urcase pe catîrul preotului, iar bărbierul îşi potrivise pe obraz barba făcută din coada de bou, aşa că-i spuseră lui Sancho să-i călăuzească acolo unde era don Quijote, căruia să bage el bine de seamă să nu-i spună cumva că-i cunoştea, nici pe licenţiat, nici pe bărbier, pentru că în a nu-i cunoaşte sta tot clenciul ajungerii stăpînului său la tronul împărătesc. Dar nici preotul, nici Cardenio nu voiră să-i întovărăşească, cel din urmă ca să

nu-şi aducă aminte don Quijote că se încăierase cu el, iar preotul, pentru că socotea că nu era nevoie, deocamdată, de prezenţa lui; aşa că o luară ei înainte, Sancho în cap şi ceilalţi urmîndu-l pe jos, fără să se prea grăbească. Preotul nu uită să-i spună Doroteii ceea ce avea de făcut. Dar ea le spuse să n-aibă nici o grijă, că vor fi îndeplinite toate punct cu punct, aşa cum o cereau şi zugrăveau cărţile de cavalerie.

Făcuseră trei sferturi de leghe cînd dădură de don Quijote, în mijlocul unei pustietăţi semănate cu stînci cît vedeai cu ochii, îmbrăcat pe de-a-ntregul, cu toate că fără arme. Şi aşa, cum îl văzu Dorotea şi află de la Sancho că acela era don Quijote, îşi struni pe dată catîrul, urmată de bărbierul cel bărbos. Şi ajungînd lîngă el, scutierul sări de pe catîr şi dădu fuga s-o ia în braţe pe Dorotea, care, descălecînd cu multă vioiciune, se aruncă, nici una, nici două, în genunchi dinaintea lui don Quijote şi, cu toate că el făcea tot ce putea ca s-o ridice, ea, fără să se clintească de jos, începu să-i vorbească, pe nerăsuflate, cam în felul următor:

— Nu mă ridic de-aici, o, vrednice şi viteze cavaler, pînă cînd bunătatea şi curtenia domniei-tale nu-mi vor hărăzi darul care se va întoarce întru cinstea şi preţuirea celui ce-l face şi-n folosul celei mai nemîngîiate şi mai jignite domniţe din cîte sînt sub soare! Dacă e adevărat că vrednicia puternicului domniei-tale braţ e deopotrivă cu faima nemuritoare ce te-mpresoară, legat eşti să-ţi pleci urechea înspre nenorocoasa care, de pe meleaguri atît de îndepărtate, vine, atrasă de renumele domniei-tale, căutîndu-te pentru a-şi găsi leac nefericirilor!

— Nu-ţi voi răspunde un cuvînt, încîntătoare domniţă, răspunse don Quijote, şi nici nu voi asculta mai mult la cîte-mi spui pînă ce nu te ridici de la pămînt!

— Nu mă voi ridica, señor, răspunse înlăcrimata domniţă, dacă nu-mi este hărăzit mai întîi, de către curtenia domniei-tale, darul pe care-l cer!

— Ţi-l hărăzesc şi făgăduiesc, răspunse don Quijote, atîta vreme cît împlinirea lui nu păgubeşte avutului ori cinstei

regelui meu, patriei mele şi aceleia care are cheia inimii şi a libertăţii mele.

— Nu va fi spre paguba avutului ori cinstei celor de care spui, stăpîne bun al meu, răspunse îndurerata domniţă.

Şi, pe cînd ea îşi urmă vorbele, Sancho Panza veni la urechea stăpînului său şi-i spuse încet:

— Stăpîne, n-ai grijă, poţi să-i făgăduieşti măria-ta cu inima uşoară darul pe care-l cere, că nu-i cine ştie ce lucru mare: e vorba să-i omori un coşcogeamite uriaş, acolo, iar asta care-ţi cere darul este preaînalta prinţesă Micomicona, regina regatului Micomicón din Etiopia.

— N-are decît să fie cine-o fi, răspunse don Quijote, căci eu voi face tot ceea ce mă simt dator să fac, şi ceea ce îmi dictează conştiinţa, conform cu ceea ce am jurat! Şi, întorcîndu-se către domniţă, rosti: Ridică-te, frumuseţe fără de pereche, căci îţi conced darul pe care vei voi să mi-l ceri.

— Darul pe care-l cer este, zise domniţa, să vină numaidecît mărinimoasa domniei-tale persoană cu mine acolo unde o voi călăuzi eu şi să am cuvîntul domniei-tale că nu te vei mai amesteca în nici o altă aventură, nici nu te vei îndupleca la altă cerere pînă ce nu-mi vei dărui deplină răzbunare asupra unui trădător, care, împotriva oricărui drept, divin ori uman, mi-a uzurpat domnia.

— Încă o dată îţi spun că îţi făgăduiesc întocmai, răspunse don Quijote. Aşa că poţi, domniţă, de azi înainte alunga aleanul care te răpune, şi prinde puteri noi, împrospătîndu-ţi nădejdile, căci, cu ajutorul lui Dumnezeu şi al braţului meu voinic, te vei vedea curînd reîntoarsă la domnie şi-ţi vei recăpăta tronul vechiului şi marelui tău stat, în ciuda şi-n pofida mişeilor ce-ar vrea să-ţi stea împotrivă! Şi-acuma la treabă, căci, vorba ceea, cine se scoală de dimineaţă departe ajunge!

Domniţa neajutorată se repezi cu rîvnă să-i sărute mîinile; dar don Quijote, care era în toate curtenitor şi cavaler desăvîrşit, nu consimţi nici în ruptul capului, ci cu de-a sila o ridică şi o îmbrăţişă, cu multă cuviinţă şi curtenie. Apoi îl trimise pe Sancho să strîngă chingile lui Rocinante şi să-l

ajute numaidecît şi pe el să se armeze. Sancho îi desprinse armele, atîrnate într-un copac ca nişte trofee, şi, după ce potrivi chingile calului, îşi armă într-o clipă stăpînul, care, văzîndu-se armat, zise:

— Haidem, să mergem de-aici, cu Dumnezeu înainte, ca să sprijinim această prinţesă!

Bărbierul încă mai stătea în genunchi, făcînd tot ce putea ca să-şi ascundă rîsul şi să nu-i cadă barba, care, de i-ar fi căzut, praful s-ar fi ales din toate cîte le plănuiseră şi nu s-ar mai fi putut duce nimica la capăt. Dar văzînd el că hatîrul cerut era gata făptuit şi că don Quijote se pregătea, şi cu ce zor încă, să plece pentru a-l aduce la îndeplinire, se ridică şi o luă de cealaltă mînă pe stăpîna sa, urcînd-o ei amîndoi pe catîr. Don Quijote încălecă numaidecît pe Rocinante, iar bărbierul se sui şi el în spinarea catîrului său; numai Sancho rămase pe jos, ceea ce îi împrospătă o dată mai mult jalea pentru pierderea surului, care i-ar fi fost atunci de mare trebuinţă. Dar toate le răbda cu inima împăcată, părîndu-i-se că stăpînul său apucase pe drumul cel bun şi că nu mai avea mult pînă s-ajungă împărat, pentru că nici nu-i trecea prin minte că s-ar fi putut să nu se-nsoare cu principesa aceea şi să nu ajungă cel puţin regele Micomicónului. Cu un singur lucru nu se putea împăca: îl supăra gîndul că regatul acela era într-o ţară de negri şi că oamenii ce-aveau să-i fie daţi drept vasali vor fi cu toţii negri. La aceasta însă găsi numaidecît leac în închipuirea sa şi-şi zise: « Ce-mi pasă mie dac-or fi ori nu negri vasalii mei? N-am decît să-i încarc pe toţi în corăbii şi să-i aduc în Spania, unde i-aş putea vinde şi lua pe ei bani gheaţă [1], iar cu banii aceştia mi-aş putea cumpăra vreun titlu de nobleţe sau vreo slujbă [2], în care să-mi sfîrşesc fără multă osteneală zilele cîte mi-au mai rămas de trăit. N-ai decît să te duci la culcare

---

[1] Aluzie la comerţul de sclavi negri, care începuse în secolul al XVI-lea.

[2] Slujbele, ca şi titlurile de nobleţe, începuseră să se vîndă încă din vremea lui *Filip al II-lea* (1554—1598).

dacă n-ai măcar atîta pricepere şi îndemînare cît să-ntorci întru folosul tău lucrurile şi să vinzi treizeci sau zece mii de vasali cît ai zice peşte! Pre cinstea mea, mi ţi-i fac eu să zboare, cu mic, cu mare, cum mi-o plăcea, şi n-or fi ei atît de negri să nu-i pot preface în galbeni, sau în bani albi pentru zile negre! Veniţi la taica, nu vedeţi că-s nătăfleţ și stau cu deştu-n gură?»

Tot gîndindu-se el la asta, umbla aşa de cufundat în socoteli și aşa de fericit, că-şi uitase de necazul mersului pe jos.

Toate acestea le vedeau dintre nişte tufe Cardenio şi preotul şi nu ştiau cum să facă să se alăture şi ei grupului. Dar preotul, care era de felul lui mare mehenghi, născoci numaidecît ce-aveau de făcut ca să ajungă unde doreau, şi, cu nişte foarfece pe care le avea într-un toc de piele, îl lăsă cît ai bate din palme pe Cardenio fără barbă, apoi îl îmbrăcă cu o haină cafenie, pe care-o purta el, dîndu-i pe deasupra şi o pelerină neagră, şi el rămase în nădragi şi laibăr; iar Cardenio se schimbă aşa de mult faţă de chipul cum arătase înainte, că nici el singur nu s-ar fi recunoscut, chiar de-ar fi fost să se uite în oglindă. După ce toate fură gata, deşi, pînă să se schimbe ei, ceilalţi de mult se depărtaseră, nu le fu greu să ajungă la drumul mare înaintea acestora, pentru că hăţişurile şi trecătorile strîmte ale munţilor acelora nu îngăduiau celor ce mergeau de-a călare să înainteze la fel de repede ca acei ce veneau pe jos. Într-adevăr, nu trecu mult şi ieşiră la loc deschis, chiar pe unde trebuiau să scoboare şi ceilalţi din munţi; aşa că, de îndată ce îl văzură venind pe don Quijote, dimpreună cu tovarăşii lui, preotul prinse a-l privi cu multă stăruinţă, dînd semne că parcă l-ar cunoaşte, şi, după ce stătu o bună bucată de vreme privindu-l cu luare-aminte, dădu fuga la el cu braţele deschise, strigînd:

— Binevenit fie cel care este oglinda cavaleriei, vrednicul meu compatriot don Quijote de La Mancha, floare și spumă a nobleţei, sprijinul şi leacul nevoiaşilor, chintesenţa cavalerilor rătăcitori!

Și spunînd asta, îl ținea pe don Quijote cu brațele pe după genunchiul stîng. Înspăimîntat de ceea ce vedea și auzea, de ceea ce spunea și făcea omul acela, don Quijote îl privi cu luare-aminte și, în cele din urmă, îl recunoscu și rămase parcă înfricoșat văzîndu-l, așa că făcu tot ce putu ca să descalece. Dar preotul nu-i îngădui, și din pricina asta don Quijote zise:

— Lasă-mă să descalec, domnule licențiat, că nu se poate să umblu eu călare, și o fată atît de cuvioasă ca domnia-ta să umble pe jos!

— Nu voi consimți la asta nici în ruptul capului! zise preotul. Măria-ta trebuie să rămîi pe cal, căci de pe cal ai săvîrșit cele mai mărețe isprăvi și aventuri ce s-au văzut în vremea noastră; fiindcă mie, nevrednic slujitor al Domnului, mi-ajunge să încalec în crupa vreunuia din catîrii acestor domni, ce călătoresc împreună cu luminăția-ta, de nu le-o fi cu bănat. Ba chiar am să mă cred călărind pe Pegas, nu alta, ori cel puțin pe zebra sau pe gazela pe care galopa maurul acela faimos, Muzaraque, care zace pînă în ziua de astăzi fermecat, pe coasta Zulema, nu departe de Capul Compluto [1].

— Nici n-aș chiti eu atît de sus, domnule licențiat, și sînt încredințat, răspunse don Quijote, că doamna prințesă va binevoi să poruncească, de dragul meu, acestui scutier al ei să-ți lase domniei-tale locul de pe șaua catîrului, fiindcă el poate călări foarte bine în crupă, dacă-l țin pe catîr balamalele.

— Îl țin, pe cîte cred eu, răspunse prințesa, și mai știu că nu va fi nevoie să-i poruncesc nimic domnului scutier al meu, fiindcă el este atît de curtenitor și atît de curtean,

---

[1] Coasta Zulema (Chabel Sulemán, sau muntele lui Solomon) nu e altceva decît un deal din apropierea orașului universitar Alcalá de Henares, situat departe de orice țărm, în plin podiș al Peninsulei Iberice, iar « Capul Compluto » e o aluzie la « Compluto » al lui Ptolemeu, căci pe înălțimile acestui deal se predau lecțiile de astronomie. Licențiatul se folosește, în invențiile sale, de amintirile studenției, sigur fiind că don Quijote, care nu trecuse prin universitate, nu-i va observa șiretlicul.

încît nu va îngădui ca o faţă bisericească să umble pe jos, cînd poate umbla călare.

— Fireşte, răspunse bărbierul.

Și descălecînd de îndată, îl îmbie pe preot să ia loc în şa, ceea ce acesta şi făcu, fără să se lase prea mult rugat. Dar vrură păcatele ca, atunci cînd dădu bărbierul să se urce în crupa catîrului, care era de fapt închiriat, şi asta e de ajuns ca să se înţeleagă cîte parale făcea, dobitocul să ridice picioarele de dinapoi şi să tragă două copite în vînt, că de le-ar fi tras cumva în pieptul lui jupîn Nicolás ori în cap, ar fi dat el de dracu şi-ar fi lăsat baltă întoarcerea lui don Quijote! Și cu toate că nu-l ajunseră copitele, se sperie în aşa hal bărbierul, încît căzu la pămînt, uitîndu-şi cu totul de barbă, care-i căzu și ea la pămînt. Și de îndată ce se văzu fără de barbă, nu găsi altceva mai bun de făcut decît să-şi acopere faţa cu amîndouă mîinile și să se vaite că i-au zburat măselele. Don Quijote, văzînd caierul acela de barbă lipsit de falcă şi fără picătură de sînge, ce zburase cît colo de pe obrazul scutierului căzut, zise:

— Doamne fereşte! Asta-i curată minune: i-a smuls barba și i-a zburat-o de pe obraz, de parcă i-ar fi tăiat-o anume.

Preotul, care-şi văzu planul în primejdie de-a fi descoperit, dădu fuga să culeagă barba de pe jos, apoi se apropie de locul unde zăcea jupîn Nicolás, care tot se mai văicărea cu glas tare, şi cît ai clipi din ochi, îngropîndu-i capul în pieptul sutanei sale, îi puse la loc barba, mormăindu-i deasupra creștetului vorbe despre care lămuri că erau dintr-un anume descîntec, bun pentru pus la loc bărbile smulse, cum avea să se vadă numaidecît. Și, într-adevăr, cînd coada de bou fu gata legată, se dădu la o parte, iar scutierul rămase la fel de bărbos și de teafăr ca și înainte, lucru de care don Quijote se minună peste măsură şi-l rugă pe preot ca, de-o fi să aibă un pic de răgaz cîndva, să-l înveţe și pe el descîntecul acela, fiindcă-și dădea seama că virtuţile lui trebuiau să se extindă și dincolo de pusul bărbilor la loc, căci era limpede că, acolo unde fusese smulsă o barbă, locul n-avea cum să rămînă altfel decît carne vie, nevindecată, şi că, de vreme

ce descîntecul lecuia toată rana, folosea la mult mai mult decît la pus bărbi.

— Ai dreptate, zise preotul, şi-i făgădui să-l înveţe descîntecul cu cel dintîi prilej.

Se înţeleseră ca, pînă una-alta, să se urce pe catîr preotul şi să călărească toţi trei cu schimbul pînă ce vor ajunge la han, care era ca la vreo două leghe depărtare. Cînd se văzură pe cal trei din ei, adică don Quijote, prinţesa şi preotul, iar ceilalţi trei, Cardenio, bărbierul şi Sancho Panza, pe jos, don Quijote îi spuse Doroteii:

— Alteţa-voastră princiară călăuzească-ne pe unde i-o plăcea mai bine să ne poarte!

Şi pînă să apuce ea a răspunde, licenţiatul zise:

— Către ce împărăţie vrea înălţimea-ta să ne îndrume? Nu cumva, din întîmplare, către regatul Micomicón? Căci n-are cum fi altfel, ori nu mă pricep eu de fel la regate.

Ea, care intrase cum nu se putea mai bine în rol, pricepu că trebuie să răspundă da, aşa că zise:

— Întocmai, domnule, către acel regat mi-e drumul.

— Dacă-i aşa, zise preotul, trebuie să trecem chiar prin satul meu, şi de-aici înălţimea-ta o poţi lua înspre partea Cartaginei, unde te-ai putea îmbarca într-un ceas bun pe o corabie, şi dacă ai vînt prielnic şi mare liniştită şi fără de furtuni, nu-ţi trebuie nici măcar nouă ani încheiaţi pînă să ajungi a da cu ochii de marele golf Meona, vreau să zic de Méotides [1], care este cu ceva mai puţin decît o sută de zile mai aproape de noi decît regatul înălţimii-tale.

— Domnia-ta te înşeli, señor, zise ea, căci nu-s nici doi ani de cînd am plecat de-acolo, şi ca să vă spun drept, deşi n-am avut o zi senină tot drumul, am ajuns să văd ceea ce doream atîta, adică pe señor don Quijote de La Mancha, ale cărui

---

[1] Numele de Méotides a fost socotit de Clemencín drept o alterare a lui Meotis, golf al Mării Negre, în care se varsă vechiul Tánais (Donul). Reminiscenţa, precizează Rodríguez Marín, vine însă dintr-un pasaj al lucrării mai sus pomenite, *La Angélica*, a lui Luís Barahona de Soto, care spune în Cîntul VII: « Aceasta este Marea Pontului şi vezi unde se pierde marea lagună numită Méotide, în care intră Tánaisul... »

noi isprăvi mi-au ajuns la ureche de îndată ce-am pus piciorul pe pămîntul Spaniei, şi asta m-a împins să-l caut, ca să mă dau pe mîna lui atît de curtenitoare şi să-mi încredinţez cauza dreaptă vitejiei neînvinsului său braţ.

— Destul, încetaţi cu laudele, zise atunci don Quijote, căci eu sînt duşmanul oricărui soi de linguşiri; şi, cu toate că nu e linguşire în cazul de faţă, urechile mele caste se simt jignite de asemenea convorbiri; ceea ce-ţi pot eu spune, stăpînă, de-oi fi ori de n-oi fi viteaz, este că vitejia, mult-puţină cîtă o am, va fi folosită în slujba alteţei-tale pînă la moartea mea; aşa că, lăsînd toate acestea pentru cînd le-o veni vremea, îl rog acum pe domnul licenţiat să-mi spună ce vînt l-aduce pe meleagurile acestea, atît de singur şi de fără servitori, şi-aşa de uşurel îmbrăcat, că mă înspăimînt numai văzîndu-l.

— Îţi voi răspunde la aceasta foarte pe scurt, îl lămuri preotul. Află, luminăţia-ta, señor don Quijote, că eu şi jupîn Nicolás, prietenul şi bărbierul nostru, ne duceam la Sevilla ca să ridicăm de-acolo nişte bani pe care o rudă de-a mea, ce de ani de zile este plecată în Indii, mi-i trimisese, şi nu-i vorba de-o sumă de nimic, fiindcă trec de şaizeci de mii de pesos, bani buni, aur adevărat, ceea ce face ca suma să se urce la încă o dată pe atîta. Și trecînd noi ieri prin locurile astea, numai ce ne ies în cale patru tîlhari de drumul mare şi ne iau tot, pînă şi bărbile, căci într-adevăr ni le smulseră, încît bărbierul n-avu încotro şi trebui să-şi pună una falsă, şi chiar şi tinerelului acestuia, pe care-l vezi aici — zise arătînd spre Cardenio — i-a pus-o falsă, cu toate că nu mai avusese niciodată barbă. Și ceea ce-i mai nostim este că umblă zvonul din om în om pe toate meleagurile astea că cei care ne-au jefuit sînt dintre ocnaşii despre care se zice c-au fost sloboziţi, chiar cam pe-aicea, de un ins atît de cutezător, încît, trecînd peste comisar şi peste paznici, le-a dat la toţi drumul. Nu mai încape nici o îndoială că trebuie să fi fost vreun sărit din minţi, ori poate unul la fel de tîlhar ca şi ei, om fără de suflet şi fără mustrare de cuget de vreme ce i-a venit chef să dea drumul lupului între oi, vulpii între galiţe şi muştei

în miere. A vrut să tragă stăpînirea pe sfoară şi să se ridice împotriva regelui, stăpînul lui firesc, de vreme ce s-a ridicat împotriva poruncilor sale drepte. A vrut, zic, să lase galerele ciunge şi oloage, să pună toată « Sfînta Hermandad » pe jăratic, că tot zăcea ea de-atîţia ani pe cămaşă [1]. Vru, în sfîrşit, să facă o faptă care să-i piardă sufletul, fără ca trupul său să aibă ceva de cîştigat !

Le povestise doar Sancho, preotului şi bărbierului, păţania cu ocnaşii, aventură pe care stăpînul său o dusese cu atîta glorie la capăt, şi din pricina asta turna acuma preotul oloi peste foc, povestind-o, ca să vadă ce-o să facă şi ce-o să zică don Quijote, care doar cît schimba feţe-feţe la fiecare cuvînt şi nu îndrăznea să mărturisească că el fusese cel ce slobozise pramatiile acelea de oameni.

— Ăştia au fost, aşadar, mai zise preotul, cei ce ne jefuiră, ierte-l Dumnezeu cu mare mila lui pe cel ce nu i-a lăsat să-şi ispăşească osînda meritată !

Capitolul XXX

Care povesteşte despre înţelepciunea frumoasei Dorotea şi altele multe dătătoare de mari desfătări şi de plăcută zăbavă

Nu-şi sfîrşise bine preotul vorba, că Sancho şi sări cu gura :

— Păi, pre legea mea, domnule părinte, cel ce-a făcut isprava asta n-a fost altul decît stăpînul meu, cu toate că nu s-ar putea spune c-a făcut-o fiindcă nu l-am dăscălit eu înainte şi nu l-am probozit să bage bine de seamă ce face, că era păcat strigător la cer să-i slobozească, de vreme ce pe toţi îi duceau în lanţuri de tîlhari ce erau.

— Netotule, zise atuncea don Quijote, cavalerilor rătăcitori puţin le pasă, şi nici n-au timp să stea să cerceteze, dacă

---

[1] În original « . . .*que habia muchos anos que reposaba* »: ironia termenului *reposar* folosit de Cervantes aici vine din faptul că « Sfînta frăţie », departe de a zăcea, aşa cum se afirmă, era extrem de activă în persecutarea populaţiei rurale.

obijduiții, cei în lanțuri și cei umiliți, cu care li se încrucișează drumul, umblă în așa hal ori sînt strîmtorați pînă într-atîta cît erau aceia, din vina lor sau de pe urma meritelor proprii. Tot ce-i privește pe ei este să le dea ajutor ca unor nevoiași ce se află, plecîndu-și ochii la chinurile, și nu la ticăloșia lor. Mie mi-a tăiat drumul un șirag de mătănii, o salbă de oameni, sumbri și nefericiți, și m-am purtat cu ei așa cum îmi cere tagma mea, de-ar fi fost să vină și potop pe urmă-mi! Și dacă are cineva ceva de zis, în afară de cuvioșia-sa domnul părinte, preacinstitul nostru licențiat, îi spun în față că habar n-are de cavalerie și că minte ca un fecior de tîrfă și-un soi rău ce se află, și-l voi face eu să priceapă asta cu spada mea unde sînt toate scrise mai pe larg![1]

Spuse toate astea înțepenindu-se în scări și trăgîndu-și viziera coifului pe față, căci lighenașul de bărbier, pe care-l credea casca lui Mambrino, îl purta atîrnat la oblînc, pînă ce avea să fie lecuit de schingiuirile suferite de la ocnași. Dorotea, care era înțeleaptă și plină de duh și care știa în ce hal de sminteală ajunsese don Quijote și pricepuse că toți își băteau joc de el, afară doar de Sancho Panza, nu voi să se lase mai prejos și, văzîndu-l atît de mînios, îi zise:

— Señor cavaler, amintește-ți, înălțimea-ta, hatîrul pe care mi l-ai făgăduit, care nu-ți îngăduie să te vîri în nici o altă aventură, oricît îndemn ți-ar da inima. Potolește-ți, măria-ta, furia, căci dacă domnul licențiat ar fi știut că ocnașii au fost sloboziți de brațul acesta neînvins, mai curînd și-ar fi tras trei pumni peste gură ori și-ar fi mușcat de trei ori limba decît să fi rostit vreo vorbă care să se-ntoarcă întru paguba măriei-tale.

— Mă jur că-i așa! zise preotul. Mai bine mi-aș fi smuls o jumătate de mustață [2].

---

[1] Amenințarea joacă pe dublul înțeles al formulei: pe de-o parte, este o aluzie la diplomele de noblețe, prin prezentarea cărora, în cazuri litigioase, se puteau justifica pretențiile la anume drepturi și privilegii; pe de altă parte formula indică lipsa oricărei toleranțe și recurgerea la forță.

[2] Pe vremea lui Cervantes, preoții catolici nu umblau, de obicei, rași, ca astăzi, ci purtau adeseori mustăți mari, și sub buza de jos, muscă; uneori chiar favoriți.

— Señora, voi tăcea, zise don Quijote, și-mi voi pune frînă dreptei mînii, pe care mi-o și simt răscolindu-mi pieptul. Pașnic și tihnit voi merge de-aici înainte pînă-n ziua cînd voi aduce la îndeplinire tot ce v-am făgăduit. Însă, drept răsplată pentru rîvna mea, vă rog să-mi spuneți, dacă nu vă este cu bănat, care vi-i aleanul și cîți, cine și care anume sînt inșii asupra cărora am a vă răzbuna, dîndu-vă deplina satisfacție ce vi se datorează.

— Cu dragă inimă, răspunse Dorotea, dacă într-adevăr nu e plictisitor pentru măria-ta să asculți tot timpul oameni care se plîng de nenorocirile lor.

— Nu mă va plictisi, señora, spuse don Quijote.

Atunci Dorotea începu să povestească:

— Dacă-i așa, fiți cu luare-aminte.

Nici nu apucase ea să rostească vorbele acestea, cînd Cardenio și bărbierul se și apropiară de dînsa, dornici să vadă cum are să-și născocească povestea înțeleapta Dorotea, și tot așa făcu și Sancho, care era la fel de păcălit în privința ei ca și stăpînul lui. Iar ea, după ce-și găsi locul în șa, tușind de cîteva ori și mai făcînd tot ce se face în asemenea prilejuri, începu, cu multă grație, să povestească cam în chipul următor:

— Mai întîi aflați, domniile-voastre, că pe mine mă cheamă. dar se opri, căci uitase ce nume-i pusese preotul.

Dar el îi veni într-ajutor, căci pricepuse unde era buba, așa că zise:

— Nu-i de mirare, doamna mea, să fii tulburată și să te încurci povestindu-ți nenorocirile, pentru că așa-s nenorocirile: de multe ori iau și mințile celor pe care-i lovesc, în așa chip că nu mai sînt în stare să-și aducă aminte nici cum îi cheamă, așa cum s-a întîmplat și cu înălțimea-ta, care ai uitat că te numești principesa Micomicona, legiuită moștenitoare a marelui regat Micomicón. Și, cu precizarea aceasta, alteța-ta poți să-ți aduci lesne aminte tot ceea ce voiai să povestești.

— Adevărat este, răspunse fata, și de-aici înainte cred că nu va mai fi nevoie să mă mai ajute cineva, căci voi ieși și

singură la capăt cu povestea mea atît de adevărată. Povestea mea este că regele, tatăl meu, care se numea Tinacrio cel Înțelept, era foarte învățat în ceea ce se cheamă arta magiei, şi află prin meşteşugul lui că maică-mea, care se numea regina Jaramilla, avea să moară înaintea lui, iar el n-avea s-o mai ducă mult pe lumea asta, ci avea să treacă în cealaltă, lăsîndu-mă orfană şi de tată şi de mamă. Dar, după cîte spunea el, nu-l supăra atîta lucrul acesta, cît îl tulbura faptul de a şti, şi mai mult decît sigur, că un uriaş peste măsură de uriaş, stăpîn al unei mari insule care se învecinează aproape cu regatul nostru, monstru numit Pandafilando Balaoacheşul (despre care ştie toată lumea că, cu toate că are ochii la locul lor şi nu puşi de-a-ndoaselea, se uită întotdeauna pieziş, de parc-ar fi zbanghiu, şi asta numai de viclean ce e şi doar ca să-i vîre în sperieți şi să-i îngrozească pe cei la care se uită), şi, cum ziceam, îl supăra faptul de a şti că acest uriaş, văzîndu-mă pe mine orfană, avea să lovească regatul meu cu oaste puternică şi-avea să mi-l ia pe de-a-ntregul, fără să-mi lase măcar un cătun unde să mă retrag, dar că-mi putea fi cruțată toată această nenorocire şi ruină de m-aş fi învoit să mă mărit cu dînsul. Numai că, pe cît îşi da cu socoteala tatăl meu, mie nici prin gînd n-avea să-mi treacă a mă învoi la o căsătorie atît de nepotrivită. Și spuse adevărul adevărat tatăl meu, pentru că nici prin gînd nu mi-a trecut vreodată să mă căsătoresc cu uriașul acela, şi nici cu oricare altul, oricît de nemăsurat de mare şi de puternic ar fi. Îmi mai spuse tatăl meu că, de îndată ce va închide el ochii şi eu voi vedea că Pandafilando începe să-mi încalce regatul, să nu mai pierd vremea luînd măsuri de apărare, căci ar însemna să mă distrug, ci să-l las în voia lui, dîndu-i țara pe mînă, dacă voiam să-i scutesc de moarte şi de distrugere deplină pe bunii şi credincioşii mei vasali, căci n-avea să-mi fie cu putință a mă apăra de forța diavolească a uriaşului, ci, fără să stau să mai aştept, să iau de îndată, împreună cu cîțiva dintr-ai mei, drumul către Spania, unde voi afla leac nenorocirilor mele găsindu-l pe un cavaler rătăcitor căruia i se va duce vestea peste mări şi țări în vremea aceea şi care avea

să se cheme, dacă-mi aduc aminte, don Azote[1] sau don Jigote[2].

— Don Quijote o fi spus, domniţă, zise la auzul acestor vorbe Sancho Panza, sau, cu alt nume, Cavalerul Tristei Figuri.

— Ai dreptate, zise Dorotea. Dar nu spuse numai atîta tatăl meu. Mai spuse că trebuia să fie înalt de stat şi uscăţiv la faţă, şi că pe partea dreaptă, sub umărul stîng sau cam pe-acolo[3], trebuia să aibă o aluniţă galbenă cu cîteva fire de păr, aşa cum e şoriciul.

Auzind asta, don Quijote se întoarse către scutierul său:

— Vino-ncoa, Sancho fiule, şi ajută-mă să mă dezbrac, căci vreau să văd dacă eu sînt cavalerul de care a prorocit regele mag.

— De ce vrei să te dezbraci, măria-ta? întrebă Dorotea.

— Ca să văd dacă am aluniţa asta de care vorbea tatăl alteţei-voastre, răspunse don Quijote.

— Ce să te mai dezbraci, zise Sancho, că ştiu eu bine că măria-ta ai o aluniţă cu semnele astea pe la mijlocul şirii spinării, semn că eşti om tare.

— Asta-i de ajuns, zise Dorotea. Pentru că atunci cînd e vorba de prieteni, nu te mai uiţi la atîta lucru, aşa că, fie că-i pe un umăr, fie că-i pe şira spinării, totuna e. Ajunge că este aluniţă, şi n-are decît să fie unde-o fi, că tot din carnea aceea e. Şi nu mai încape îndoială că bietul tatăl meu a nimerit-o întru toate, aşa cum am nimerit-o şi eu dîndu-mă pe mîna seniorului don Quijote, că el este cel prorocit de tata, de vreme ce semnele destăinuite în ceea ce priveşte chipul se adaugă la cele spuse despre faima pe care acest cavaler şi-a făcut-o nu numai în Spania, ci chiar în întreaga La Mancha. Căci nici nu debarcasem bine la Osuna, că mi-au şi ajuns la urechi nenumărate isprăvi de-ale sale, încît pe loc mi-a spus inima că el era cel pe care veneam să-l caut.

---

[1] *Azote* înseamnă, în spaniolă, bici.

[2] *Jigote* înseamnă, în spaniolă, tocătură.

[3] Prin cuvintele acestea Dorotea caută să scape de precizările ce ar fi putut fi dezminţite la o verificare cu realitatea.

— Dar cum ai debarcat înălţimea-ta la Osuna, señora, întrebă don Quijote, cînd Osuna nu-i port la mare?

Dar pînă să apuce Dorotea să răspundă, sări preotul cu gura şi zise:

— Señora principesă o fi vrut să spună că, îndată după debarcarea ei la Málaga, primul loc unde-a auzit veşti despre luminăţia-ta a fost Osuna.

— Asta am vrut să spun, întări Dorotea.

— Atunci sîntem de acord, zise preotul. Aşa că zi mai departe, majestate!

— Nu mai am ce spune, răspunse Dorotea, decît că, în sfîrşit, soarta mea a vrut să fie bună cu mine făcîndu-mă să-l aflu pe señor don Quijote, încît am şi început a mă socoti şi a mă ţine drept regină şi stăpînă unică a întregului meu regat, de vreme ce el, în marea sa curtenie şi mărinimie, mi-a făgăduit să-mi facă hatîrul şi să vină cu mine oriunde aş voi să-l duc, şi nu-l voi duce în altă parte decît acolo unde-l voi putea pune faţă în faţă cu Pandafilando Balaoacheşul, ca să-l omoare şi să-mi dea înapoi ceea ce mi-a fost uzurpat împotriva oricărei dreptăţi. Fiindcă toate acestea vor trebui să se întîmple întocmai, de vreme ce aşa a prorocit Tinacrio cel Înţelept, bunul meu părinte, care a mai lăsat, de asemenea, cu limbă de moarte şi scris în slove haldeice ori greceşti, pe care eu nu le ştiu citi, că dacă acest cavaler din prorocirea lui, după ce va fi tăiat capul uriaşului, ar voi să se însoare cu mine, eu să mă dăruiesc lui numaidecît şi fără nici o vorbă, drept soţie legiuită, şi să-l fac stăpîn peste regatul şi peste fiinţa mea!

— Ei, Sancho prietene, ce zici de asta? rosti don Quijote cînd ajunse Dorotea aicea. N-auzi ce se petrece? Nu ţi-am spus eu? Uite c-avem şi regat unde să domnim, şi regină cu care să ne căsătorim.

— Jur că-i aşa, zise Sancho, şi să-l ia dracu pe puiul ăla de lele care nu s-o însura cu ea după ce i-o tăia beregata coconaşului *Pandafilantu*! Pas de mai zi că nu-i binefăcută regina, dare-ar Domnu să semene cu ea toţi puricii din patul meu la noapte!

Şi spunînd asta, plesni de două ori din degete în văzduh, ca la joc, dînd semne de mare mulţumire. Apoi luă catîrul Doroteii de frîu şi, silindu-l să se oprească, se aruncă în genunchi dinaintea ei, rugînd-o pe toţi dumnezeii să-i dea mîinile să i le sărute, în semn că o primea drept stăpînă şi regină a sa.

Cine dintre cei de faţă ar fi putut să nu rîdă văzînd sminteala stăpînului şi naivitatea slugii?

Dorotea îi dădu, într-adevăr, mîinile să i le sărute şi-i făgădui să-l facă mare dregător în regatul ei atunci cînd o vrea cerul să se milostivească s-o lase să şi-l recapete şi să se bucure de el. Sancho îi mulţumi în cuvinte care-i făcură pe toţi să pufnească din nou în rîs.

— Aceasta este, domnilor, istoria mea, urmă Dorotea. Ce-mi rămîne să vă mai spun este că, din toţi pe cîţi i-am luat în suită dintre oamenii regatului meu, nu mi-a mai rămas decît acest vrednic scutier bărbos, pentru că toţi s-au înecat în timpul unei furtuni nemaiînchipuite ce s-a iscat cînd eram chiar în faţa portului, iar el şi cu mine am ajuns la ţărm ca prin minune, pe două scînduri; căci aşa sînt toate, în tot cursul vieţii mele, numai minuni şi taine, cum veţi fi băgat de seamă şi dumneavoastră. Iar dacă am sărit peste cal în vreun lucru sau n-am fost destul de sigură pe ce spuneam, daţi vina pe ceea ce zicea şi domnul licenţiat cînd mi-am început povestirea, şi anume că necontenitele chinuri şi canoneala peste puterile omului pot face pe cei ce le îndură să-şi piardă memoria.

— Pe mine nu mă vor face s-o pierd, înaltă şi vrednică doamnă, zise don Quijote, oricîte ar fi să am de întîmpinat slujindu-vă şi oricît de mari şi de nemaivăzute vor fi. Aşa că vă întăresc din nou făgăduiala făcută şi jur să merg cu înălţimea-voastră pînă la capătul lumii, numai să dau piept cu mîndrul vrăjmaş, pe care am de gînd, cu ajutorul lui Dumnezeu şi-al braţului meu, să-l scurtez c-un cap, oricît ar fi el de trufaş, cu tăişul acestei. nu mai pot spune « acestei bune spade », datorită lui Ginés de Pasamonte,

care mi-a luat-o pe a mea [1]. Rosti cuvintele acestea din urmă printre dinţi, apoi, tare, urmă: Şi după ce-i voi fi tăiat capul şi vă voi fi pus din nou în posesiunea paşnică a statului, rămîne la libera înălţimii-voastre voinţă să dispuneţi de persoana proprie aşa cum veţi crede de cuviinţă, căci, atîta vreme cît mintea mea va fi bîntuită de amintirea care-mi robeşte voinţa şi mă face să-mi pierd uzul raţiunii, pentru aceea care. nu spun mai departe, nu este cu putinţă să-mi închipui nici măcar prin vis o căsătorie, chiar de-ar fi să mă însor cu pasărea măiastră [2].

Lui Sancho îi sunară atît de rău vorbele mai de pe urmă ale stăpînului său în privinţa refuzului de-a se căsători, încît, mîniat foarte, ridică glasul şi zise:

— Jur şi zic zău lui Dumnezeu că înălţimea-ta nu eşti în toate minţile, stăpîne don Quijote! Fiindcă altfel se poate să stai măria-ta în cumpănă cînd e vorba de însurătoare cu o prinţesă atît de suspusă ca asta? Crezi că are să-ţi mai pice vreodată pară mălăiaţă în gura lui nătăfleaţă vreo pleaşcă aşa ca asta, care ţi-a picat acuma pe cap? O fi cumva mai frumoasă domniţa Dulcinea? Aş, de unde, nici pe jumătate! Ba aş fi gata să jur că nu-i ajunge nici la degetul cel mic ăsteia pe care-o vezi acum în faţa ochilor. Oi mai apuca eu să pun mîna pe comitatul făgăduit cînd mi-oi vedea ceafa dacă luminăţia-ta-mi tot umbli după cai verzi pe pereţi! Însoară-te, însoară-te numaidecît — ce dracu! — şi pune mîna pe regat, că ţi-a picat de bogdaproste! Şi-o dată rege, fă-mă şi pe mine, acolo, marchiz sau guvernator, şi cît mai repede, măcar de-ar fi să se ducă dracului toate!

Don Quijote, cînd îl auzi pe Sancho hulind-o în aşa hal pe stăpîna sa Dulcinea, nu-l mai putu răbda inima şi, ridicînd lancea, fără să-i spună o vorbă şi fără să-l întrebe de sănă-

---

[1] Altă inadvertenţă a textului: în capitolele anterioare nu reiese de nicăieri că Pasamonte i-ar fi furat lui don Quijote spada şi nici că don Quijote şi-ar fi procurat între timp alta, mai puţin faimoasă. Cervantes se lasă sedus aici de dorinţa de a realiza un nou efect comic.

[2] În original « ...*el ave Fénix*»: hiperbolă, vrînd să indice o femeie unică prin calităţile ei, cum unică este pe lume şi pasărea phenix.

tate, îi arse două de-l lăsă lat la pămînt. Și de nu i-ar fi strigat Dorotea să se mulțumească cu atîta, nu mai încape îndoială că l-ar fi ușurat de zile!

— Credeai, îi strigă el după o bucată de vreme, țărănoi ticălos, c-are să-ți meargă într-una tot așa, să-mi tot strîngi mîna cu ușa, eu să te tot iert și tu să tot greșești? Nu te-ai gîndit, blestematule și afurisitule, căci meriți, fără îndoială, să se arunce afurisenie asupra ta din toate amvoanele, fiindcă te-ai ridicat cu hulă împotriva neasemuitei Dulcinea?! Nu știai, nemernicule, om de nimic, gușatule, că de n-ar fi puterea pe care-o dă ea brațului meu, n-aș avea nici atîta cît să omor un pui de găină? Spune-mi, mucalitule cu limbă de șarpe înveninat, cine crezi c-a cîștigat regatul acesta și cine crezi c-a tăiat capul uriașului acestuia, și cine te-a făcut pe tine marchiz (căci toate astea le socot ca și săvîrșite și le dau drept lucruri văzute și trecute pe sub ochii judecătorilor), cine crezi că le-a făcut pe toate astea, luîndu-mă pe mine drept unealtă a faptelor sale? Ea e cea care luptă și învinge prin mine, și eu trăiesc și respir prin ea, și din ea îmi trag viața și ființa. Oh, fecior de curvă ce-mi ești, ce nerecunoscător te arăți, mișelule, dacă, după ce te-ai văzut înălțat din colbul drumului pînă la boierii și dregătorii, te-apuci să răspunzi la astă facere de bine vorbindu-l de rău pe cel ce te-a înălțat!

Sancho nu era chiar așa de lovit în cap încît să n-audă toate cîte i le spunea stăpînul său, așa că, ridicîndu-se nițel cam repejor de jos, dădu fuga să se ascundă după bidiviul Doroteii și-i zise de-acolo stăpînului său:

— Spune-mi, stăpîne, dacă măria-ta ești bun-hotărît să nu te însori cu astă înaltă prințesă, e limpede ca lumina zilei că regatul nu va fi al măriei-tale, și, nefiind al măriei-tale, care mai pot fi atunci binefacerile ce-mi faci? Asta-i lucrul de care mă plîng: însoară-te, măria-ta, o dată și bine, cu regina asta, că tot ne-a picat așa, din senin, și pe urmă n-ai decît să te-ntorci la domnița Dulcinea cît ți-o plăcea, că s-or mai fi văzut și pînă azi regi pe lume care să aibă țiitoare! Dinspre partea frumuseții, nu m-amestec, nu mă bag, să

n-am păcat, dacă este s-o spun, ce mi-e Tanda, ce mi-e Manda, pentru că eu, şi-aşa, n-am văzut-o niciodată pe domniţa Dulcinea!

— Cum aşa, n-ai văzut-o, trădătorule şi sperjurule? strigă don Quijote. Păi nu mi-ai venit tu acuma cîteva clipe cu un mesaj din partea ei?

— Vreau să spun că n-am văzut-o aşa, mai pe-ndelete, zise Sancho, ca să-mi pot da seama mai cu de-amănuntul de frumuseţea şi de trăsăturile ei, una cîte una; dar aşa, luată cu toptanul, nu mi se pare de lepădat.

— Pentru asta, te-am iertat, zise don Quijote, şi iartă-mi şi tu necazul pe care ţi l-am făcut, căci ştii bine că nu stă în puterea omului cel dintîi imbold!

— Am băgat de seamă, răspunse Sancho, şi, tot aşa, pofta de-a pălăvrăgi este la mine cel dintîi imbold, aşa că nu mă pot măcar o dată opri să nu spun tot ce-mi vine la gură.

— Cu toate astea, zise don Quijote, bagă de seamă, Sancho, la ce vorbeşti, fiindcă ulciorul nu merge de multe ori la apă. atîta-ţi spun!

— Bine, bine, răspunse Sancho, este un Dumnezeu deasupra noastră, care toate le vede, şi are să ştie el să judece cine face mai rău: eu vorbind ce nu se cade, sau măria-ta nefăcînd ce se cade!

— Ajungă-ţi acuma! zise Dorotea. Du-te, Sancho, şi sărută mîna stăpînului tău şi cere-i iertare, iar de-aici înainte fii mai cu băgare de seamă cînd e vorba să lauzi, ca şi atunci cînd e vorba să mustri, şi n-o mai vorbi de rău pe domniţa aceea Tobosa, pe care n-o cunosc, dar căreia cu dragă inimă i-aş fi slugă; şi ai încredere în Dumnezeu, că n-are să te lipsească el de-un stat unde să-ţi duci viaţa ca un voievod.

Sancho puse capul în piept şi se duse de-i ceru stăpînului său mîna ca să i-o sărute, ceea ce el îi acordă cu multă gravitate, iar după ce Sancho i-o sărută, el şi-o înălţă şi-i dete binecuvîntarea, zicîndu-i să vină cu dînsul ceva mai deoparte, căci avea să-l întrebe o grămadă de lucruri şi să se sfătuiască asupra multor treburi de seamă. Aşa făcu Sancho, şi se

îndepărtară amîndoi, mergînd ceva mai înainte decît ceilalţi, dar don Quijote îi spuse:

— De cînd ai venit, n-am avut nici prilej, nici răgaz să-ţi pun mai cu de-amănuntul întrebări în legătură cu solia ta şi cu răspunsul pe care mi l-ai adus. Acuma, că ne-a hărăzit norocul timp destul, şi avem şi unde, nu mă lăsa să aştept fericirea pe care mi-o poţi da cu veşti atît de bune!

— Întreabă-mă măria-ta tot ce-i dori, răspunse Sancho, că le-oi scoate pe toate din capul meu, la fel cum au intrat. Tot ce te rog însă, stăpîne, este să nu mai fii de-aici înainte aşa de răzbunător.

— De ce spui asta, Sancho? întrebă don Quijote.

— O spun, răspunse Sancho, pentru că ciomăgeala de-adineauri a fost mai mult plată pentru cearta la care ne-a împins dracu pe-amîndoi în noaptea aceea de pomină decît plată pentru ceea ce-am rostit împotriva doamnei mele Dulcinea, pe care-o iubesc şi-o venerez ca pe nişte sfinte moaște, cu toate că n-are nimica de sfîntă, ci numai pentru că e a măriei-tale.

— Să nu ne mai întoarcem la vorbe ca acestea, Sancho, te conjur, zise don Quijote, că mă umplu de întristare. Te-am iertat atuncea, și ştii foarte bine cum se spune de obicei: altă greşeală, altă canoneală!

Cum vorbeau ei aşa, văzură pe drum venind către dînșii un om călare pe un măgar, şi cînd ajunse aproape li se păru că e un ţigan. Dar Sancho Panza, care, cum vedea un măgar, îl mînca din priviri, nu altceva, nici nu dete bine cu ochii de el, că-l și recunoscu pe Ginés de Pasamonte, şi după mînecă, adică după ţigan, trase întreg sumanul, adică măgarul, cum și era, căci pe surul lui Sancho călărea Pasamonte, care, ca să nu fie recunoscut și să poată vinde măgarul la tîrg, se îmbrăcase ca ţiganii, a căror limbă o ştia tot aşa cum vorbea multe altele, de parc-ar fi fost limba mamei lui. Îl văzu și-l cunoscu Sancho, și n-apucă să-l vadă și să-l cunoască de-a binelea, că şi începu să răcnească la el cît îl ţinea gura:

— Aha-ha, tîlharule, Ginesillo, lasă-mi avutul, dă-mi înapoi viaţa, nu te bucura la singura alinare a zilelor mele,

dă-mi măgarul, lasă-mi comoara! Fugi, pezevenghiule, piei din ochii mei, pehlivanule, şi dă-napoi ceea ce nu e bunul tău, banditule!

Nu era nevoie de-atîtea cuvinte şi de-atîtea ocări, fiindcă, de la cea dintîi, Ginés sări jos de pe măgar şi, luînd-o la un trap atît de repejor încît părea galop, pieri din ochii lor cît ai clipi, şi pe-aci ţi-e drumul.

Sancho dădu fuga la surul lui şi, îmbrăţişîndu-l, începu să-i spună:

— Cum ţi-a mers cît ai stat fără mine, lumina ochilor mei, viaţa mea, suruleţul meu drag, tovarăşul meu nedespărţit?

Şi spunînd acestea, îl săruta şi-l mîngîia de parc-ar fi fost vorba de-un om: măgarul tăcea şi se lăsa sărutat şi mîngîiat de Sancho fără să-i răspundă o vorbă. Deteră cu toţii fuga la el şi-l hiritisiră de găsirea măgarului, mai cu seamă don Quijote, care-l încredinţă că întîmplarea asta nu era cuvînt să-şi ia el vorba-napoi în privinţa poliţei pentru cei trei măgari. Sancho nu ştiù cum să-i mai mulţumească. Şi-n vreme ce schimbau ei, între ei amîndoi, aceste vorbe, preotul o lăuda pe Dorotea pentru că se dovedise fată cu cap, atît prin felul cum povestise, cît şi prin scurtimea povestirii sale, foarte asemănătoare cu cele din cărţile de cavalerie. Ea spuse că-şi trecuse multă vreme citindu-le, dar că habar n-avea, în schimb, unde se găsea fiecare provincie şi ce oraşe erau port la mare, şi de aceea spusese şi ea, la întîmplare, că debarcase la Osuna.

— Mi-am dat eu seama, zise preotul, şi de data asta am sărit pe dată spunînd ceea ce-am spus şi dregînd-o cum e mai bine. Dar nu-i ciudat să vezi cu cîtă uşurinţă dă acest nenorocit de hidalgo crezare tuturor scornelilor şi minciunilor numai pentru că au stilul şi mireasma neroziilor din terfeloagele lui?

— Desigur că este, zise Cardenio, ba încă e un lucru atît de rar şi de nemaivăzut, încît nu ştiu dacă, trudindu-se cineva să scornească una ca asta, ar avea destulă ascuţime de minte şi destulă iscusinţă ca s-o nimerească mai bine.

— Și mai e un lucru ciudat, zise preotul, anume că, în afară de naivitățile în legătură cu nebunia lui, de care dă dovadă acest brav hidalgo, dacă stai cu dînsul de vorbă despre alte lucruri, vorbeşte cu foarte mult bun-simţ şi arată că are judecată limpede şi că-i un om cu scaun la cap, în aşa fel încît, afară de prilejurile cînd vine vorba de isprăvile lui cavalereşti, nu s-ar găsi nimeni care să-l socotească decît ca pe un om foarte cu minte.

În vreme ce vorbeau ei aşa între dînşii, don Quijote îşi urma convorbirea cu Sancho Panza, zicînd:

— Haide, Panza prietene, să tragem cu buretele peste tot ce-a fost cu certurile noastre şi spune-mi mai bine acum, fără să-mi mai porţi pică şi fără să mai fii supărat pe mine: unde, cum şi cînd ai găsit-o pe Dulcinea? Ce făcea? Ce i-ai spus? Ce ţi-a răspuns? Cum arăta la chip cînd mi-a citit scrisoarea? Cine ţi-a trecut-o pe curat? Și tot ceea ce vei crede tu că-i vrednic de ştiut în împrejurarea asta, tot ce se poate întreba şi răspunde, fără să adaugi ori să schimbi ceva ca să-mi faci plăcere, şi cu atît mai mult fără să tai ceva ca să-mi micşorezi bucuria.

— Stăpîne, răspunse Sancho, ca să-ţi spun adevărul, cartea nu mi-a trecut-o nimeni pe curat, fiindc-am plecat fără de nici o carte.

— Asta-i aşa cum zici, rosti don Quijote, căci caieţelul de amintiri în care-am scris-o l-am găsit la mine după două zile de la plecarea ta, lucru care mi-a pricinuit mare bătaie de cap, căci nu ştiam ce vei face cînd te vei pomeni fără de scrisoare, şi-am crezut tot timpul c-aveai să te-ntorci de îndată ce-ţi vei fi dat seama că-ţi lipseşte.

— Așa aş fi făcut, răspunse Sancho, de n-aş fi ţinut-o minte pe de rost, de cînd mi-ai citit-o măria-ta, aşa fel c-am putut-o spune unui ţîrcovnic care-a trecut-o de-a dreptul din capul meu pe hîrtie, vorbă cu vorbă, aşa de bine, că, pe cît zicea, de cînd se pomenise el pe lume, cu toate că citise o mulţime de bule de excomunicare, nu-i fusese dat să vadă nici să citească una aşa de grozavă ca aceea.

— Și-o mai ții minte și-acuma pe de rost, Sancho? întrebă don Quijote.

— Da' de unde, stăpîne, răspunse Sancho, căci, de îndată ce m-am slobozit și-am zis-o, cum am văzut că nu-mi mai poate fi de folos, am dat-o uitării. Iar dacă-mi mai aduc aminte de ceva, e doar povestea cu *subterana*, vreau să zic *suverana doamnă*, și rîndul din urmă, *al tău pînă la moarte, Cavalerul Tristei Figuri*; iar între astea două i-am înșirat mai bine de trei sute de *sufletelule*, *inimioaro* și *ochișorii mei !*

Capitolul XXXI

Despre convorbirea plină de haz dintre don Quijote și Sancho Panza, scutierul său, dimpreună cu alte întîmplări

— Nimic din toate astea nu-mi displace! Spune mai departe, îl îndemnă don Quijote. Va să zică, ai ajuns. Și ce făcea regina aceea a frumuseților? De bună seamă c-ai găsit-o făcînd perlele șirag, sau brodînd cu fir de aur vreo deviză drăgăstoasă pentru cavalerul acesta ce-i este rob!

— N-am găsit-o așa, răspunse Sancho, ci vînturînd două baniți de grîu în bătătură.

— Dar ia seama, zise don Quijote, că boabele de grîu, atinse de mîna ei, se prefăceau în boabe de mărgăritar; iar dacă te-ai uitat bine, prietene, poți să-mi spui: era grîu de primăvară, sau de iunie: alb, sau negru?

— Era mai degrabă roșcat, răspunse Sancho.

— Poți fi, cu toate astea, încredințat, zise don Quijote, că, vînturat de mîna ei, nu mai încape îndoială c-a dat pîine albă. Dar treci mai departe: cînd i-ai înmînat scrisoarea mea, a sărutat-o? Și-a pus-o pe creștet? Făcut-a ea vreun ritual vrednic de-așa carte? Sau ce-a făcut?

— Cînd am vrut să i-o dau, răspunse Sancho, ea tocmai începea să zgîlțîie ciurul în care luase bună parte din grîu,

aşa că-mi zise: « Pune, fîrtate, cartea aia pe sacul de colo, că n-o pot citi pînă nu sfîrşesc de vînturat tot ce vezi aicea ».

— Înţeleaptă femeie, spuse don Quijote. Se vede treaba că ţi-a spus aşa ca s-o citească mai pe îndelete, la largul ei, şi să se desfete cu ea. Dă-i înainte, Sancho. Şi-n vreme ce-şi vedea mai departe de treabă, ce vorbe a schimbat cu tine? Ce te-a-ntrebat de mine? Şi tu ce i-ai răspuns? Dă-i drumul, povesteşte-mi totul, nu trece cu vederea nici o vorbuliţă.

— Ea nu m-a întrebat nimic, zise Sancho, dar i-am spus eu, de la mine, în ce chip ai rămas măria-ta să faci pocăinţă din pricina ei, gol de la brîu în jos, stingher prin munţii ăştia, de parc-ai fi fost un sălbatic, dormind pe pămîntul gol şi fără să mănînci aşezat la masă ca tot omul, ori să-ţi piepteni barba, ci doar plîngînd şi blestemîndu-ţi soarta.

— Dacă i-ai spus că-mi blestemam soarta, n-ai spus drept, zise don Quijote, căci, dimpotrivă, o binecuvîntez; şi-o voi binecuvînta cîte zile-oi avea de trăit, că m-a învrednicit să merit a iubi o atît de înaltă domniţă ca Dulcinea din Toboso!

— E atît de înaltă, răspunse Sancho, că, zău, mă-ntrece şi pe mine cu mai bine de-un cot.

— Cum aşa, Sancho, zise don Quijote, te-ai măsurat cu ea?

— M-am măsurat, numai că uite-n ce fel, răspunse Sancho. Cînd m-am apropiat de ea, ca să punem un sac de grîu pe măgar, ne-am pomenit aşa de-aproape unul de altul, că mi-am putut da seama că era mai înaltă decît mine c-o palmă şi mai bine.

— Dar nu-i aşa, răspunse don Quijote, că ea-şi întovărăşeşte şi-şi împodobeşte înalta-i statură cu o mie de milioane de haruri sufleteşti? N-ai să tăgăduieşti, Sancho, un lucru: atunci cînd ai ajuns aproape de ea, nu-i aşa c-ai simţit o mireasmă îmbălsămată, un miros aromatic, un nu ştiu ce îmbătător, pe care nu-l pot spune în cuvinte, un iz plăcut, ca şi cum ai fi fost în prăvălia unui vînzător de mănuşi?

— Tot ce pot spune, zise Sancho, este c-am simţit un izuleţ ceva cam bărbătesc, şi asta trebuie să fi fost din pri-

cina că ea, de-atîta hrintuială, era şi tare asudată şi cam slinoasă !

— Nu din pricina asta, răspunse don Quijote, ci de bună seamă pentru că erai tu gutunărit, sau t-ei fi mirosit pe tine singur; fiindcă ştiu eu prea bine cum miroase trandafirul acesta dintre spini, crinul acesta al cîmpiilor, ambra aceasta revărsată.

— Se prea poate, răspunse Sancho, că nu o dată am simțit că miroseam eu întocmai ca izul ce mi s-a părut atunci că iese din înălţimea-sa, domniţa Dulcinea. Dar ce să te mai miri? Că tot un drac e!

— Ei bine, dădu să urmeze don Quijote, să zicem c-a sfîrşit cu vînturatul grîului şi cu trimisul sacilor la moară. Ce-a făcut cînd a citit scrisoarea?

— Scrisoarea, zise Sancho, n-a citit-o de fel, fiindcă zicea că nu ştie nici să citească, nici să scrie, ci a rupt-o şi a făcut-o bucăţi-bucăţele, spunînd că nu vrea s-o dea nimănui s-o citească, ca să nu-i ştie satul tainele, şi că îi era de ajuns ceea ce-i spusesem eu din gură despre dragostea pe care i-o porţi măria-ta, cît şi despre nemaivăzuta pocăinţă pe care ai rămas, din pricina ei, s-o săvîrşeşti. La urmă mi-a spus să-ţi spun măriei-tale că-ţi sărută mîinile şi că ar avea mai mare chef să te vadă decît să se-apuce să-ţi scrie, aşa că te roagă şi-ţi porunceşte ca, de îndată ce vei fi primit răspunsul de faţă, să laşi naibii bălăriile acelea şi să te laşi păgubaş de neghiobii, pornind numaidecît către Toboso, dacă n-ai altceva mai bun de făcut, căci tare-i mai e dor să te vadă. A rîs de s-a prăpădit cînd i-am spus că pe măria-ta te cheamă Cavalerul Tristei Figuri. Am întrebat-o dacă fusese pe-acolo vizcainul nostru de mai deunăzi. Mi-a spus că da, şi că era un om foarte cumsecade. Am întrebat-o, de asemenea, despre galeoţi, dar mi-a spus că nu văzuse nici unul pînă atuncea.

— Pînă aici, toate bune, zise don Quijote. Dar spune-mi: ce giuvaer ţi-a dat la despărţire, drept răsplată pentru veştile pe care i le-ai adus despre mine? Pentru că este un obicei îndătinat şi străvechi între cavaleri şi iubitele lor rătăcitoare

să dea scutierilor, doamnelor de onoare sau piticilor care le-aduc vești, lor de la domnițe sau domnițelor de la drumeții lor, cîte-un giuvaer bogat drept bacșiș, ca să arate cît de mulțumiți sînt de solia lor.

— Așa o fi fiind, răspunse Sancho, și eu, dinspre partea mea, cred că-i foarte bun obicei; dar asta trebuie să fi fost pe vremuri, că în ziua de azi de-abia dacă se mai obișnuiește să i se dea solului cîte-un codru de pîine și-o bucată de brînză, că asta a fost tot ce mi-a dat stăpîna mea Dulcinea, peste ulucile ogrăzii, cînd mi-am luat rămas bun de la dînsa; ba încă, după cît mi-am dat eu seama dintr-o grămadă de semne pe care le pricep, brînza era doar caș de oaie.

— E peste măsură de darnică, zise don Quijote, și, dacă nu ți-a dat giuvaeruri de aur, de bună seamă că s-a întîmplat așa fiindcă nu le-avea la îndemînă ca să ți le dea. Și, la urma urmei, nu-ți pică greu vărzările nici după Anul nou, că la casă nouă cad bine plocoanele și după nuntă; dau eu ochi cu ea, și-ai să rămîi mulțumit. Dar știi de ce mă minunez eu, Sancho? Mă minunez fiindcă mi se pare că te-ai dus și te-ai întors prin văzduh, fiindcă numai trei zile ți-au trebuit să te duci de-aici pînă la Toboso și înapoi, cînd de-aici și pîn-acolo sînt mai bine de treizeci de leghe! Din pricina asta, încep să-mi spun că magul acela necromant, care are grijă de treburile mele și mi-e prieten (fiindcă, n-am încotro, îmi este, și nu poate să nu-mi fie, căci altfel n-aș mai fi un bun cavaler rătăcitor), cum zic, acest mag trebuie să te fi ajutat la drum fără ca tu să-ți dai seama. Căci sînt magi de-aceștia care mi-ți iau cavalerul rătăcitor adormit în patul lui și, fără să știe nici el cum și în ce chip, numai ce se trezește a doua zi de dimineață la mai bine de-o mie de leghe de locul unde-a mas peste noapte. Și de n-ar fi fost așa, nu s-ar mai fi putut niciodată ajuta cavalerii rătăcitori la vreme de primejdie unii pe alții, așa cum se ajută la tot pasul: că se-ntîmplă să se afle vreunul luptîndu-se în munții Armeniei cu vreun balaur, sau cu vreun zmeu care varsă foc pe nări, sau cu alt cavaler, și-n bătălie e cît pe-aci să fie biruit, și numai cît nu-și dă duhul; și cînd nici cu gîndul nu gîndești,

numai iată că vine pe-acolo, călare pe-un nour sau stînd într-un car de foc, alt cavaler, dintre prietenii săi, care mai adineauri se afla în Inglitera, și acesta îl sprijină și-l scapă de moarte, iar la căderea nopții se află acasă la el, cinînd în tihnă, cu toate că dintr-o parte pînă-n cealaltă sînt de obicei două sau trei mii de leghe. Toate acestea se săvîrșesc doar prin iscusința și priceperea meșteșugită a acestor înțelepți vrăjitori, care au grijă de cavalerii viteji. Așa că, prietene Sancho, nu mi-e de loc greu să cred că într-un răstimp așa de scurt te-ai dus din satul ăsta pînă la Toboso și te-ai și întors, fiindcă, așa cum am mai spus, te-o fi luat vreun vrăjitor prieten pe sus, fără ca tu să-ți dai seama.

— Așa o fi, zise Sancho, că, pre legea mea, depăna Rocinante din copite de parcă era măgar țigănesc, cu argint-viu în urechi [1].

— Ce, numai argint-viu? zise don Quijote. Ba chiar leghioane întregi de demoni, care-s făpturi ce umblă și fac și pe alții să umble, oricît au chef, fără să obosească. Dar lăsînd toate astea la o parte, spune-mi: ce crezi tu că trebuie să fac în clipa de față în privința poruncii stăpînei mele de-a mă duce să dau ochi cu ea? Căci, cu toate că văd și eu prea bine că n-am încotro și trebuie să-i împlinesc porunca, mi-e totuși peste putință, din pricina hatîrului pe care-am făgăduit să i-l fac prințesei care vine cu noi, și legea cavaleriei mă silește să-mi țin cuvîntul chiar împotriva dorințelor mele. Pe de o parte, îmi dă ghes și mă ucide dorul de a-mi vedea stăpîna; pe de alta, mă ațîță și mă atrage cuvîntul dat și gloria pe care o voi dobîndi săvîrșind toate acestea. Însă ceea ce îmi dă mie-n gînd să fac este să-mi iuțesc pasul și s-ajung mai repede acolo unde e uriașul, unde, o dată ajuns, îi voi tăia capul și-o voi pune pe prințesă din nou pe tron, în pace, pentru ca îndată după asta să mă-ntorc să-mi văd steaua care-mi luminează cugetul, căreia îi voi aduce

[1] Țiganii, cînd își vindeau măgarii, pentru ca aceștia să nu pară lipsiți de vlagă, aveau obiceiul de a le turna în ureche, un strop de mercur care-i făcea să fugă mai iute, în speranța că vor scăpa de loviturile dureroase ale mărgelei lichide de metal în timpan.

asemenea dezvinovăţiri, încît va ajunge să se bucure c-am întîrziat, pentru că va vedea că toate se-ntorc întru sporirea slavei şi faimei sale, căci toată slava cîtă am dobîndit-o, o dobîndesc şi-o voi mai dobîndi prin sabie în viaţa asta, toată îmi vine din sprijinul pe care mi-l dă ea şi din faptul că sînt al ei.

— Săracu de mine, zise Sancho, da' măria-ta eşti într-o doagă rău! Păi spune-mi, stăpîne, ai de gînd luminăţia-ta să faci tot drumul ăsta de florile mărului şi să laşi să-ţi scape şi să-ţi treacă pe sub nas o însurătoare aşa de bogată şi de princiară ca asta, unde ai de luat drept zestre un regat care, pe cît am auzit, măsoară mai bine de douăzeci de mii de leghe jur împrejur şi care-i doldora de toate bunătăţile trebuincioase ca să-şi ţină omul zilele, şi face cît Portugalia și Castilia laolaltă? Bate-te peste gură, pentru numele lui Dumnezeu, şi rușinează-te de tot ce-ai spus; ascultă-mi sfatul, şi iartă-mi-l: însoară-te mai repde, în primul sat în care s-o găsi popă, iar de nu s-o găsi, iaca, licenţiatul nostru ce-aşteaptă? Că mi te cunună de mai mare dragu! Și nu uita c-am ajuns la vîrsta cînd pot să dau sfaturi, şi că ăsta pe care ţi-l dau ţi se potrivește ca o mănuşă, şi că nu-i bine să dai vrabia din mînă pe cioara din par, pentru că ce-i în mînă nu-i minciună, iar cine-alege pînă la urmă culege, şi la pomul lăudat să te duci cu sacul spart!

— Bagă de seamă, Sancho, răspunse don Quijote. Dacă sfatul pe care mi-l dai cînd mă povăţuieşti să mă-nsor e ca să pot fi rege de îndată ce l-oi omorî pe uriaş și să-mi dea mîna mai uşor să te răsplătesc şi să-ţi dăruiesc ce ți-am făgăduit, află că şi fără să mă-nsor ţi-aş putea îndeplini foarte lesne dorința, fiindcă nu mă voi încleşta în luptă decît cu condiţia ca, de va fi să ies învingător din ea, să-mi dea, chiar de nu m-aş însura cu prinţesa, o parte din împărăţie, ca s-o pot dărui cui mi-o plăcea. Și, de-oi ajunge să pun mîna pe ea, cui vrei s-o dau dacă nu ţie?

— Asta-i limpede, răspunse Sancho. Numai să bagi măria-ta de seamă să-ţi alegi partea dinspre ţărmul mării, aşa fel ca, de-o fi să nu mă-mpac cu traiul de-acolo, să-mi

pot îmbarca pe corăbii supuşii negri şi să fac cu ei ceea ce spuneam. Iar măria-ta nu te mai îngriji, pînă una-alta, să te duci s-o vezi pe Dulcinea, ci mai degrabă haidem să-l omorîm pe uriaş şi să sfîrşim odată cu treaba asta, căci, zău aşa, am eu semne că are să ne fie foarte de folos, şi multă cinste are să ne-aducă.

— Ţi-am mai spus, zise don Quijote, să n-ai nici o grijă, că-ţi voi urma sfatul în privinţa mersului înainte cu princi-pesa, căruia-i dau întîietate faţă de dusul la Dulcinea. Dar îţi atrag luarea-aminte să nu crîcneşti o vorbă faţă de nimeni din tot ce-am pus la cale şi hotărît; nici măcar faţă de cei care vin cu noi, căci, de vreme ce Dulcinea e atît de ruşinoasă încît nu doreşte să-i ştie cineva gîndurile, n-ar fi la locul său să mi le descopăr nici eu, ori să mi le dea altul în vileag.

— Păi, dacă-i aşa, zise Sancho, de ce faci măria-ta aşa fel încît pe toţi cei pe care-i birui în luptă îi trimiţi să se înfă-ţişeze dinaintea domniţei Dulcinea, de vreme ce asta-i mai mult decît să iscăleşti cu numele tău c-o iubeşti de nu mai poţi şi că ţi s-au aprins călcîiele după dînsa? Şi dacă-i neapă-rată nevoie ca toţi cei pe care-i trimiţi să se ducă, să se fi dus a-i cădea în genunchi şi a-i spune că vin din partea măriei-tale ca să i se supună, cum mai pot fi păstrate în ascuns gîndurile amîndurora?

— Of, prost şi neînvăţat mai eşti! răspunse don Quijote. Tu nu vezi, Sancho, că toate acestea se întorc spre mai marea ei laudă? Fiindcă trebuie să ştii că-n felul nostru de viaţă, al cavalerilor, e mare cinste pentru o domniţă să aibă cît mai mulţi cavaleri rătăcitori care s-o slujească, fără să meargă cu gîndul mai departe decît la a o sluji, pentru simplul fapt că ea este cine este, şi fără s-aştepte altă răsplată a multelor şi bunelor lor năzuinţe decît ca ea să binevoiască a-i primi printre cavalerii ei.

— Din predici am auzit, spuse Sancho, că o dragoste ca asta se cuvine să-i purtăm Mîntuitorului nostru, pentru el însuşi, fără să ne îmboldească nădejdea slavei ori temerile de osîndă, cu toate că mie mi-ar plăcea să-l iubesc şi să-l slujesc pentru cîte poate face.

— Al dracului de mogîrlan! zise don Quijote. Ia te uită ce lucruri înțelepte se pricepe să-ndruge cîteodată! Că parc-ai fi tobă de carte!

— Cu toate astea, zău că nu știu nici să citesc, răspunse Sancho.

În vremea asta, jupîn Nicolás începu să strige după ei s-aștepte puțintel, că voiau să poposească și să-și mai astîmpere setea la un izvoraș ce era pe-acolo. Don Quijote se opri, spre ușurarea lui Sancho, care ostenise tot îndrugînd atîtea minciuni, și se temea să nu-l prindă, din cîte spunea, stăpînu-său, că, deși avea el știre că Dulcinea era o țărancă din Toboso, de văzut, n-o văzuse în viața lui [1]. În vremea asta, Cardenio își pusese hainele pe care le purtase Dorotea cînd o găsiseră, și cu toate că nu erau prea arătoase, tot erau cu mult mai bune decît cele pe care le lepăda. Descălecară la izvor, și cu merindea pe care și-o luase preotul de la han își mai potoliră, cu toate că nu pe de-a-ntregul, foamea năprasnică ce-i rodea pe toți.

Pe cînd mîncau ei, se întîmplă să treacă pe-acolo un băietan care avea drum prin partea locului și care, uitîndu-se cu multă luare-aminte la cei ce poposiseră la izvor, nici una, nici două, se repezi la don Quijote, îi îmbrățișă picioarele și începu a plînge cu tot dinadinsul, spunînd:

— Vai, stăpîne, nu mă mai cunoști măria-ta? Uită-te bine la mine, că eu sînt băiatul acela, Andrés, pe care măria-ta l-ai dezlegat de stejarul de care-l găsiseși legat.

Don Quijote îl recunoscu și, luîndu-l de mînă, se întoarse către cei ce poposiseră acolo și le zise:

— Ca să vedeți și domniile-voastre de cîtă însemnătate este să fie și cavaleri rătăcitori pe lumea asta, care să îndrepte nedreptățile și jignirile cîte le săvîrșesc oamenii răi și haini care trăiesc sub soare! Aflați, înălțimile-voastre, că deunăzi, trecînd eu printr-o pădure, îmi ajunseră în auz strigăte și vaiete jalnice, ca de om aflat la mare strîmtorare și nevoință.

---

[1] Inadvertență a lui Cervantes. Din capitolele anterioare, ca și din acesta, reiese nu numai că o mai văzuse, ci și că o cunoștea mult mai de-aproape decît alții.

Dădui repede fuga, împins de simţul datoriei, înspre partea dincotro mi se păruse că răsunau gemetele acelea sfîşietoare, şi-l găsii, legat de un stejar, pe băiatul acesta, pe care-l vedeţi în faţa ochilor, lucru de care mă bucur din adîncul sufletului meu, căci va fi acum martor la toate cîte vi le voi spune, şi nu-mi va da mîna să vă mint întru nimica. Spuneam, aşadar, că era legat de un stejar, gol de la brîu în sus, şi-l biciuia, cu hăţurile iepei lui [1], un ţăran despre care aflai mai tîrziu că-i era stăpîn; şi aşa, cum dădui eu cu ochii de el, îl întrebai pe ţăran care era pricina că-l biciuia aşa de sălbatic. Mîrlanul îmi răspunse că-l biciuia fiindcă era sluga lui şi fiindcă oile lipsă cu care-l prinsese avea bănuiala că-i ieşeau lipsă de hoţ ce era băiatul, şi nu de prost. La aceasta, băiatul pe care-l vedeţi îmi spuse: « Domnule, nu mă biciuie de alta decît pentru că-i cer simbria ». Stăpînul îmi răspunse ţinîndu-mi nu ştiu ce predici ca să se dezvinovăţească, pe care, cu toate că i le-am ascultat, nu i le-am primit. Zis şi făcut, am pus să-l dezlege şi l-am silit pe ţopîrlan să jure că-l va lua cu el acasă şi că-i va plăti totul pînă-ntr-o para. Nu-i drept tot ceea ce spun, Andrés băiatule? N-ai băgat de seamă cu cîtă străşnicie i-am poruncit şi cu cîtă umilinţă mi-a făgăduit el să facă toate cîte i le-am pus în vedere şi cerut? Răspunde, nu te sfii şi nu şovăi, haide, spune acestor domni cum a fost, ca să se vadă dacă, aşa cum ziceam, e de folos să mai fie şi cavaleri rătăcitori pe lume!

— Tot ce-ai spus măria-ta e adevărul adevărat, răspunse băiatul. Numai că toată tărăşenia a ieşit tocmai de-a-ndoaselea decît ţi-ai închipuit măria-ta!

— Cum de-a-ndoaselea? strigă don Quijote. Nu ţi-a plătit pe dată mogîrlanul?

— Nu numai că nu mi-a plătit, răspunse băiatul, dar nici nu apucaseşi bine măria-ta să ieşi din pădure şi să ne laşi singuri, că m-a şi înhăţat şi m-a legat la loc de stejar, tră-

---

[1] Altă inadvertenţă: în capitolul respectiv se vorbea de chingă, nu de hăţurile iepei, cu care Haldudo îşi biciuia argatul.

gîndu-mi din nou la bice, pînă ce m-a lăsat mai sfîrtecat şi mai belit decît un sfînt Bartolomeu, şi de fiecare bici ce-mi trăgea, mai adăuga şi cîte-o vorbă-n doi peri şi cîte-o glumă pipărată, ca să-şi facă rîs de măria-ta, că de nu m-ar fi durut cum mă durea, m-aş fi tăvălit şi eu de rîs. Ce mai vorbă lungă, în aşa hal m-a hărtănit, că pînă astăzi am stat în spital să mă lecuiesc de rănile pe care mi le-a făcut atuncea hainul de chiabur. Şi de toate astea numai măria-ta eşti vinovat, că de ţi-ai fi văzut atunci de drum şi de nu ţi-ai fi băgat nasul unde nu-ţi fierbea oala şi nici nu te-ai fi amestecat în viaţa altora, stăpînul meu s-ar fi mulţumit să-mi tragă, acolo, vreo zece-cincisprezece bice şi m-ar fi lăsat pustiei pe urmă, plătindu-mi ce-mi datora. Dar cum măria-ta te-ai apucat să-l faci, netam-nesam, albie de porci şi să-i spui atîtea de la obraz, i s-a suit şi lui sîngele la cap, şi cum nu şi-a putut vărsa mînia pe măria-ta, de îndată ce s-a văzut singur cu mine, şi-a descărcat-o pe spinarea mea, în aşa hal încît nu cred c-am să mai pot fi om cîte zile-oi avea.

— Dac-am greşit cu ceva, zise don Quijote, este că m-am depărtat de-acolo, fiindcă n-ar fi trebuit să plec pînă nu te-aş fi văzut plătit. Căci ar fi trebuit să ştiu, din cîte-am păţit şi eu de cînd sînt, că nu se află ţopîrlan care să-şi ţină şi să nu-şi calce cuvîntul dat dacă vede el că nu-i vine la socoteală să şi-l ţină. Dar îţi aduci aminte, Andrés, c-am jurat atuncea că, de-o fi să nu-ţi plătească, mă voi întoarce să-l caut şi că-l voi găsi chiar de-ar fi să se ascundă şi-n burta chitului?!

— Asta-i adevărat, zise Andrés, dar tot n-ar folosi la nimic.

— Ai să vezi numaidecît dacă foloseşte sau nu, zise don Quijote.

Şi, spunînd asta, se ridică de jos cu mare grabă şi-i ceru lui Sancho să pună şaua pe Rocinante, care păscuse prin preajmă cît stătuseră ei să mănînce. Dorotea-l întrebă atunci ce-avea de gînd să facă. El îi răspunse c-avea de gînd să plece în căutarea ţopîrlanului, ca să-l pedepsească de ceea ce

făcuse, silindu-l să-l plătească pe Andrés pînă-ntr-o para, chiar de-ar fi să crape fierea în toţi ţopîrlanii cîţi or fi pe lume. La aceasta, ea răspunse amintindu-i că el nu se putea amesteca, în urma celor făgăduite, în nici o altă aventură pînă ce n-o ducea la bun capăt pe a ei, şi că, de vreme ce el ştia asta mai bine decît oricine altcineva, să-şi domolească zvîcnetele inimii pînă ce se va întoarce din regatul ei.

— Drept este! răspunse don Quijote. Şi Andrés n-are încotro, trebuie să aibă răbdare pînă ce m-oi întoarce, aşa cum ai hotărît înălţimea-ta, stăpînă, căci îi jur din nou şi-i făgăduiesc încă o dată că nu-mi voi afla liniştea pînă ce nu-l voi vedea plătit şi răzbunat.

— Nu mă mai încred în jurămintele astea, zise Andrés. Mi-ar plăcea să am acuma cu ce mă întoarce la Sevilla decît să ştiu că mă voi putea bucura de toate răzbunările pămîntului. Dă-mi, dacă ai la îndemînă, ceva să-mbuc ori să iau cu mine, şi rămîneţi cu Dumnezeu, şi măria-ta, şi toţi cavalerii rătăcitori, şi deie Domnul să fie la fel de rătăcitori cînd e vorba de ei, cît de rătăciţi s-au arătat cînd a fost vorba de mine!

Scoase Sancho din desagă un codru de pîine şi-o bucată de caş şi, dîndu-i-le băiatului, îi zise:

— Ia, frate Andrés, că toţi luăm parte la nefericirea ta.

— Păi ce parte ai dumneata din nefericirea asta? întrebă Andrés.

— Bucata asta de brînză şi partea mea de pîine pe care ţi le dau, răspunse Sancho, că numai Dumnezeu ştie cît am să le duc dorul. Pentru că, trebuie să ştii, fîrtate, că noi, scutierii cavalerilor rătăcitori, sîntem supuşi la foame şi la tot felul de rele, ba încă şi la altele, pe care mai curînd le simţi pe spinare decît le poţi spune.

Andrés îşi luă pîinea şi brînza şi, văzînd că nimeni nu-i mai dă nimic, lăsă capul în piept şi-şi luă, cum se spune, picioarele la spinare. E drept că mai apucă să-i azvîrle lui don Quijote:

— Pentru Dumnezeu, señor cavaler rătăcitor, de-o fi să-mi mai ieşi în cale şi altă dată, nu mă mai ajuta şi nu

mă mai sprijini, chiar de-ai vedea că mă taie-n bucăţi, ci mai bine lasă-mă cu belelele mele, că n-or fi chiar aşa de grele ca să nu le-ntreacă cele care mi-or veni pe cap de pe urma ajutorului măriei-tale, afurisească-te Dumnezeu, dimpreună cu toţi cavalerii rătăcitori cîţi s-au născut pe lumea asta!

Don Quijote voi să se scoale ca să-l pedepsească. Dar el o luă la picior, de nu-i mai dădu nimănui mîna să-i ia urma. Don Quijote rămase înfuriat peste măsură de povestirea lui Andrés, iar ceilalţi trebuiră să fie cu mare băgare de seamă să nu prindă el de veste cît chef aveau de rîs, ca să nu-l scoată cumva de-a binelea din sărite.

Capitolul XXXII

Care povesteşte tot ce i s-a întîmplat la han întregi trupe a lui don Quijote

Sfîrşind gustarea, care le picase atît de bine, puseră numaidecît şeile şi, fără să li se mai fi întîmplat nimic vrednic de povestit, ajunseră a doua zi la hanul care era spaima lui Sancho Panza şi tristeţea lui. Şi oricît nu-i venea lui la îndemînă să-i calce pragul, n-avu încotro. Hangiţa, hangiul, fiică-sa şi Maritornes, cînd îi văzură venind pe don Quijote şi pe Sancho, ieşiră să-i întîmpine, dînd semne de mare bucurie, şi el îi primi cu un aer grav, dar binevoitor, şi le spuse să-i pregătească un pat mai bun decît data trecută. La asta, gazda îi răspunse că, de îndată ce-i va plăti mai bine ca data trecută, îi va da ea unul cum n-au nici prinţii. Don Quijote îi făgădui, aşa că i se pregăti un pat mai de Doamne-ajută, în aceeaşi hardughie de şopru, şi el se şi lungi în aşternut, căci era frînt de oboseală şi nu-şi mai putea aduna minţile.

Nici n-apucă el să tragă zăvorul la uşă, că gazda se şi repezi la bărbier şi, prinzîndu-l de barbă, zise:

— Pe crucea asta, dac-ai să te mai foloseşti mult de coada mea drept barbă şi n-ai să mi-o dai îndărăt! Că doar n-o

să mai umble mult aia a bărbatului meu tîrîş de colo pînă colo, că-i mai mare ruşinea, vreau să zic pieptenele, pe care avea obicei să şi-l înfigă în coada care-i a mea.

Bărbierul nu voia să i-o dea, cu toate că ea trăgea de coadă cît putea, şi trebui să-i spună licenţiatul să i-o lase, că nu mai era nevoie să se folosească de-aci înainte de vicleşuguri, ci să se dea pe faţă şi să se arate aşa cum era el făcut de mama lui, spunîndu-i lui don Quijote că, atunci cînd l-au jefuit banditii scăpaţi de la galere, fuga îl îndrumase către acel han; şi de va fi să întrebe cumva don Quijote unde e scutierul prinţesei, aveau să-i spună că-l trimisese ea înainte ca să ducă celor din regatul său vestea că sosea, aducînd cu sine pe cel care-avea să-i slobozească pe toţi. Asta îl făcu pe bărbier să dea de bunăvoie coada înapoi hangiţei, şi tot aşa îi înapoiară toate celelalte lucruri, împrumutate atunci cînd porniseră să-l elibereze pe don Quijote. Rămaseră uimiţi toţi cei din han de frumuseţea Doroteii, ca şi de boiul chipeşului tînăr Cardenio. Preotul puse să li se pregătească de mîncare din ceea ce se găsea la han, iar hangiul, care trăgea nădejdea să fie plătit mai bine, le pregăti în grabă o masă gospodărească. În toată vremea asta, don Quijote dormea, şi fură cu toţii de părere să nu-l deştepte, căci mai de folos îi era în clipa aceea somnul decît mîncarea. În timpul mesei vorbiră, fiind de faţă hangiul, femeia lui, fiica lor, Maritornes şi toţi drumeţii, despre ciudata nebunie a lui don Quijote şi de chipul în care dăduseră de el. Hangiţa le povesti ceea ce li se întîmplase cu dînsul şi cu cărăuşul, tot căutîndu-l din ochi în vremea asta pe Sancho. Dar cum nu-l văzu, povesti toată pătărania zborului cu pătura, de care nu puţin se veseliră cu toţii; iar cînd preotul spuse că numai cărţile de cavalerie citite îi luaseră lui don Quijote minţile, hangiul zise:

— Eu nu ştiu cum se poate una ca asta, fiindcă, pe cîte mă pricep eu, nu se află pe lume, zău aşa, mai desfătătoare zăbavă; căci eu, uite, am aici două-trei de astea printre alte traftoloage şi mă jur pe ce am mai scump că parcă mi-au dat viaţă, nu numai mie, ci multor altora, căci de atîtea ori,

la vremea secerişului, se adună aici la clacă o grămadă de secerători, şi-ntotdeauna se întîmplă să se afle şi cîte unul ştiutor de carte, care pune mîna pe vreuna din cărţile astea, şi noi facem roată în jurul lui cîte treizeci şi mai bine şi stăm şi-l ascultăm cu atîta plăcere, că parcă ne-ar lua cine ştie ce greutate de pe suflet! De mine cel puţin pot jura că, ori de cîte ori aud povestindu-mi-se despre grozavele şi înfricoşătoarele lovituri împărţite la mînie de către cavaleri în dreapta şi-n stînga, mare chef îmi mai vine să fac şi eu la fel, şi nu m-aş mai da dus nici zi, nici noapte, cînd le-ascult.

— Tot aşa de mult îmi plac şi mie, zise hangiţa, fiindcă n-am în casă zi bună decît atunci cînd stai tu s-asculţi la cel care citeşte; fiindcă în aşa hal rămîi de prostit, că nici nu-ţi mai trece prin gînd să ne mai cauţi cusur!

— Zău că-i aşa, întări şi Maritornes, şi zău că şi mai grozav îmi place s-aud lucruri de-astea, că-s tare frumoase, mai cu seamă cînd stă cică domniţa sub nişte portocali în braţele cavalerului ei, şi cică îi păzește-o dădacă, care moare de pizmă şi tremură ca varga de frică să nu-i prindă cineva. Ce să-ţi spun, parcă-ţi unge sufletul cu miere cînd auzi!

— Dar dumneata ce părere ai, domnişoară? o întrebă preotul pe fiica hangiului.

— Nu ştiu, zău aşa, pe sufletul meu, domnule! răspunse ea. Stau şi ascult şi zău că, oricît n-oi pricepe eu mare lucru, am prins gust de ele. Cu toate astea, nu mă desfăt cu loviturile care-l desfată pe tata, ci cu văicărelile cavalerilor, cînd sînt departe de domniţele lor, că, să spun drept, cîteodată mă fac să le şi plîng de milă!

— Vra să zică, ţi-ar plăcea să le-alini dumneata chinul, domnișoară, zise Dorotea, dac-ai şti că plîng pentru dumneata?

— Nu prea ştiu ce-aş face, răspunse fata. Tot ce pot spune este că sînt cîte unele domniţe de-acelea așa de crude, că le zic cavalerii lor leoaice și tigrese și alte o mie de măscări! Vai, Doamne, ce soi de oameni or mai fi și astea, femei fără suflet și-așa de cîinoase la inimă, că mai bine decît să-şi plece urechea la durerea unui om cumsecade, îl lasă să crape sau să-nnebunească! La ce naiba atîtea mofturi?

Că dacă-s cinstite, n-au decît să se mărite cu ei, că doar ei atîta aşteaptă!

— Taci, fato, zise hangiţa, că parcă prea ştii multe din astea, şi nu le stă frumos fetelor mari să ştie şi să vorbească atîtea!

— Păi dacă mă-ntreabă dumnealui, răspunse ea, pot să nu-i răspund?

— Bine, bine, zise preotul. Adu-mi, cinstită gazdă, cărţile acelea, că vreau să le văd şi eu!

— Bucuros! răspunse hangiul.

Şi dînd fuga pînă-n odaia lui, se-ntoarse cu un cufăraş vechi, zăvorît şi legat cu lanţ, pe care deschizîndu-l, scoase din el trei cărţoaie şi nişte hîrtii scrise de mînă cu slovă meşteşugită. Prima carte pe care-o deschise preotul se dovedi a fi *Don Cirongilio de Tracia* [1], a doua *Félixmarte de Hircania*, iar a treia, *Istoria marelui căpitan Gonzalo Hernández de Córdoba* [2], împreună cu *Viaţa lui Diego García de Paredes* [3]. De îndată ce citi preotul cele dintîi două titluri, se-ntoarse către bărbier şi-i zise:

— Ce păcat că nu le-avem aicea, cu noi, pe chelăreasa şi pe nepoata prietenului meu!

— N-are nimica, răspunse bărbierul, că ştiu şi eu să le car pînă-n bătătură, ori la vatră, că-i un foc straşnic în ea.

— Vra să zică, domnia-voastră vreţi să-mi ardeţi cărţile? întrebă hangiul.

— Numai pe acestea două, pe *Don Cirongilio* şi pe *Félixmarte*, răspunse preotul.

— Cum adică? zise hangiul. Ce? Cărţile mele or fi cumva eretice ori flegmatice de vreţi să mi le ardeţi?

— Schismatice, vrei să zici, vere, spuse bărbierul, nu flegmatice.

---

[1] *Los cuatro libros del esforzado caballero don Cirongilio de Tracia (Cele patru cărţi ale viteazului cavaler don Cirongilio de Tracia)* au apărut, fără indicaţie de autor, la Sevilla în anul 1545.

[2—3] *Historia del gran capitán Gonzalo Hernández de Córdoba y Aguilar*, apărută, împreună cu *La vida del famoso caballero Diego García de Paredes*, la Zaragoza, în 1559.

— Fie și-așa, răspunse hangiul. Dar dac-aveți chef să ardeți vreunul, atunci ardeți-l pe *Marele căpitan* ori pe *Diego García* ăsta, că mai bucuros aș lăsa să-mi fie dat pe foc un copil decît să las pradă flăcărilor pe vreunul din ăilalți doi!

— Iubite frate, zise popa, cărțile astea două sînt mincinoase, pline de deșertăciuni și de neadevăruri, în vreme ce asta, a *Marelui căpitan*, e o istorie adevărată, care cuprinde faptele de arme ale lui Gonzalo Hernández de Córdoba, care, pentru multele și marile lui isprăvi, a meritat numele dat de-o lume-ntreagă, care i-a zis *Marele căpitan*, poreclă frumoasă și strălucită, de el singur meritată; iar acest Diego García de Paredes a fost un cavaler de viță domnească de fel din cetatea Trujillo, în Estremadura, soldat viteaz și înzestrat de natură cu atîta putere, încît cu un singur deget oprea roata morii în toiul măcinișului, iar într-o zi, proțăpindu-se la capra podului cu paloșul în mîini, ținu pe loc o oștire numeroasă și n-o lăsă să treacă pe pod, făcînd apoi și alte lucruri asemănătoare, căci așa cum le povestește și le scrie el singur, cu toată modestia lui de cavaler, fiindu-și el însuși cronicar, dacă i le-ar fi scris altul, slobod și fără patimă, ar pune în umbră faptele tuturor Hectorilor, Ahililor și Orlanzilor!

— Mare scofală! făcu hangiul. Ia te uită ce-l sperie, c-a oprit ăla roata morii cu degetul! Zău așa, ar trebui să citești domnia-ta ce-am citit eu despre Félixmarte de Hircania care numai c-o lovitură de spadă a spintecat cinci uriași deodată pînă-n noadă, de parc-ar fi fost umpluți cu năut, ca paiațele cu care se joacă copiii; iar altă dată s-a-ntîlnit c-o oștire maaare și puteeernică, care număra mai bine de-un milion și șase sute de mii de soldați, turnați toți în oțel din creștet pînă-n tălpi, și i-a făcut pe toți bucățele, de parc-ar fi fost o turmă de oi. Și ce ai de zis de măritul don Cirongilio de Tracia, care-a fost atît de viteaz și de inimos, așa cum ai să vezi din carte, unde scrie că, venind el cu corabia de-a lungul unui rîu, numai iată că îi iese înainte, din mijlocul apei, un șarpe de foc, și el, numai

ce mi ţi-l văzu, că mi ţi se şi azvîrli asupra lui şi, urcîndu-i-se de-a călare pe spinarea solzoasă, îl strînse de gît cu amîndouă mîinile cît putu; şi cînd văzu şarpele c-avea să-l sugrume, nu găsi alt leac decît să se dea la fund, trăgîndu-l în apă şi pe cavaler, care nu se învoi să-l lase nici în ruptul capului. Iar cînd ajunseră ei acolo la fund, se pomeni viteazul în nişte palate şi-n nişte grădini, o frumuseţe, nu altceva! Şi cît ai clipi, şarpele se prefăcu într-un moşneag bătrîn ca lumea, care-i spuse atîtea, că doar să le-auzi, şi nu-ţi mai trebuie altceva. Fugi de-acolo, domnule, şi nu mai vorbi aşa, că de le-ai auzi p-astea, mă prind c-ai înnebuni de bucurie; iar pe Marele căpitan şi pe Diego García ăsta de care zici nu dau o ceapă degerată!

Auzindu-l Dorotea ce spune, îi şopti lui Cardenio:

— Nu mai are mult gazda noastră pînă s-ajungă un al doilea don Quijote!

— Aşa mi se pare şi mie, zise Cardenio, pentru că, pe cît se vede, el crede că-s adevărate toate cele povestite în cărţile astea, pînă-ntr-un bob, aşa cum scrie acolo, şi nu i-ar scoate din cap treaba asta nici călugării din tagma desculţilor [1].

— Ia seama, iubite frate, vorbi din nou popa, că nu s-a pomenit de cînd e lumea nici un Félixmarte de Hircania şi nici un don Cirongílio de Tracia, nici alţi cavaleri de felul lor, de care povestesc cărţile de cavalerie, căci toate-s ticluiri şi plăsmuiri ale unor minţi ce nu găseau altceva mai bun de făcut, şi le-au ticluit cu scopul de care spui dumneata, ca să-şi mai treacă omul vremea, aşa cum şi-l trec, citindu-le, secerătorii dumitale, că-ţi jur pe tot ce vrei că nu s-au aflat nicicînd atare cavaleri pe lume, şi nici atare isprăvi şi năzdrăvănii nu s-au putut întîmpla în ea!

— Asta să i-o spui lui mutu! răspunse hangiul. Parcă eu n-aş şti cît fac doi şi cu doi, nici unde mă roade sandaua! Nu te gîndi dumneata să-mi dai ţoaşcă, fiindcă zău că nu-s

---

[1] « ...*los frailes descalzos* » erau franciscanii, adică aceia dintre membrii confreriei care se ţineau de litera regulamentului ordinului, înfiinţat în secolul al XII-lea de Francisc din Assisi, ce pusese « sărăcia » la baza tuturor virtuţilor, pentru a stăvili prin aceasta setea de averi a clerului catolic.

nici eu cu caş la gură! Păi frumoasă treabă este şi bine-ţi şade domniei-tale să cauţi a mă face să cred că tot ce scrie-n bunătatea asta de cărţi sînt doar minciuni şi născociri, cînd ele sînt tipărite cu îngăduială de la domnii din sfatul regelui? Ce adică, sînt ei oameni care să lase să se tipărească atîta amar de minciuni laolaltă, şi-atîtea bătălii, şi-atîtea vrăji, de mai-mai să-ţi pierzi minţile?

— Ţi-am mai spus, prietene, răspunse preotul, că astea sînt bune ca să avem cu ce ne desfăta cugetul cînd nu ne îmboldeşte altă treabă; aşa că, întocmai cum în toate statele bine orînduite e îngăduit să se afle jocuri de şah, de ghiulbahar, de popice şi de arşici, ca să se desfete anumiţi oameni care nici n-au chef, nici nu vor şi nici nu pot să muncească, tot aşa se îngăduie să se tipărească şi să se afle asemenea cărţi, bănuindu-se, precum şi este, că n-o să se găsească nici un om atît de neştiutor încît să ia drept istorie adevărată vreuna din cărţile astea. Şi de-aş avea acuma îngăduinţă şi cei de faţă mi-ar cere-o, ţi-aş spune cîte ceva în legătură cu ceea ce trebuie să cuprindă cărţile de cavalerie ca să fie reuşite, lucru care, cine ştie, poate că ar fi de folos şi chiar pe gustul anumitor oameni. Dar eu nădăjduiesc că va veni o vreme cînd voi putea împărtăşi toate acestea cuiva care ar fi în stare să găsească leacul romanului cavaleresc [1]. Iar pînă una-alta, crede-mă, jupîne, că e aşa cum spun eu: ia-ţi cărţile şi descurcă-te singur cu adevărurile şi cu minciunile lor, şi să-ţi fie de bine! Dea Domnul să nu ajungi şi dumneata în doaga oaspetelui dumitale, don Quijote.

— Ei asta-i, răspunse hangiul, că n-oi fi eu atît de nebun să mă fac cavaler rătăcitor! Doar pricep şi eu că în ziua de azi nu mai merge ce mergea pe vremuri, cînd se zice că vînturau lumea cavalerii ăştia vestiţi!

---

[1] Cervantes, dîndu-şi seama de falsitatea acestei literaturi curtene, asupra căreia aruncă discreditul cel mai categoric prin însăşi cartea de faţă, nu condamnă totuşi în mod explicit orice încercare de a face o literatură de imaginaţie, slujind anume idealuri umane, dar cu sinceritate, aşa cum va încerca el însuşi în *Persiles şi Sigismunda*, ultima sa carte, roman cavaleresc fantastic, plin de poezia visurilor compensatorii ale unui vizionar, nemulţumit de epoca sa.

Pe la mijlocul convorbirii acesteia se ivi şi Sancho, care se simţi foarte încurcat şi rămase pe gînduri de ceea ce auzise; anume, că în ziua de azi nu mai merge să fii cavaler rătăcitor, şi că toate cărţile de cavalerie erau doar nerozii şi minciuni. Şi-şi puse în gînd, în sinea lui, să aştepte să vadă unde avea să ducă această călătorie a stăpînului său, iar de n-avea să iasă chiar atît de bine pe cît socotea el, era hotărît să-l părăsească şi să se întoarcă la munca de toate zilele, alături de femeia şi de copiii lui.

Hangiul îşi luă cufăraşul şi cărţile, dar îl opri preotul, spunîndu-i:

— Aşteaptă, că vreau să văd şi ce fel de hîrtii sînt astea, scrise cu slove atît de măiestrite!

Le scoase din lăcriţă gazda şi, dîndu-i-le să le citească, preotul văzu cam la vreo opt caiete scrise de mînă, care pe prima filă aveau un titlu mare, ce suna astfel:

NUVELA CURIOSULUI NESTĂPÎNIT

Citi ca pentru sine trei sau patru rînduri preotul şi zise:

— Zău că nu mi se pare rea, după titlu, nuvela asta, şi tare-aş mai avea chef s-o citesc de la un cap la altul!

La asta, hangiul răspunse:

— Păi n-ai decît s-o citeşti, preacuvioase, pentru că nişte oaspeţi care au citit-o şi ei tot aici au rămas mulţumiţi foarte de ea şi s-au ţinut scai de capul meu să le-o dau, dar eu nu m-am învoit, gîndind că are să vină să mi-o ceară înapoi cel care a uitat-o aici, lăcriţa asta cu cărţile şi cu hîrtiile pe care le vezi, că s-ar prea putea să se mai abată stăpînul lor pe-aici vreodată; şi cu toate că numai eu ştiu cît au să-mi lipsească asemenea bunătate de cărţi, mă jur să i le dau înapoi pe toate, că de hangiu oi fi eu hangiu, dar păgîn nu-s!

— Multă dreptate ai, prietene, zise preotul. Dar, cu toate astea, de-o fi să-mi placă nuvela, are să trebuiască să mă laşi măcar s-o copiez.

— Cu dragă inimă, răspunse hangiul.

Pe cînd vorbeau cei doi aşa, Cardenio şi pusese mîna pe nuvelă, începînd s-o citească, şi cum i se păru şi lui ce

i se păruse preotului, îl rugă pe acesta să-i dea citire aşa fel încît s-o poată auzi cu toţii.

— Aş citi-o eu, zise preotul, de n-ar fi mai cu cîştig timpul cît dormi decît cel în care zăboveşti cu cititul!

— Destulă odihnă are să fie pentru mine, spuse Dorotea, să-mi trec timpul ascultînd vreo poveste, fiindcă sufletul nu mi-e încă destul de împăcat ca să mă lase să adorm atunci cînd aş simţi nevoia!

— Apoi, dacă-i aşa, răspunse preotul, vreau s-o citesc măcar din curiozitate, că poate găsim în ea ceva care să ne placă.

Sări şi meşterul Nicolás şi-l rugă acelaşi lucru, ba şi Sancho, pe deasupra; ceea ce văzînd preotul, şi pricepînd că toţi aveau poftă, ca şi el, s-o asculte, zise:

— Bine, dacă vreţi; fiţi cu luare-aminte, căci nuvela începe astfel .

Capitolul XXXIII

În care se povesteşte nuvela curiosului nestăpînit[1]

La Florenţa, bogată şi vestită cetate din Italia, în provincia ce poartă numele Toscana, trăiau cîndva Anselmo şi Lotario, doi cavaleri cu stare, de neam domnesc, şi-atît de buni prieteni, încît toţi cei ce-i cunoşteau nu le-ar fi spus vreodată altfel decît, prin antonomasie[2], « cei doi prieteni ». Tineri erau şi necăsătoriţi, avînd aceeaşi vîrstă şi aceleaşi deprinderi, şi toate acestea erau îndeajuns ca

---

[1] Istoricul nuvelei *Curiosul nestăpînit* indică izvorul ei în anume pasaje din *Orlando furioso*; aceasta a fost opinia majorităţii comentatorilor, pînă cînd, în 1910, în *Revue Hispanique* (tom. XXII, pp. 447—453), hispanistul Rudolph Schevill, de la Universitatea din California, a arătat că Cervantes nu s-ar fi gîndit să scrie această nuvelă dacă n-ar fi citit o povestire din culegerea *El Crotalón*, întocmită de Cristóbal de Villalón (cf. Rodríguez Marín, III, 171), unde trama esenţială a acestei opere este dată în germene, fără măiestria stilului şi fără bogăţia de episoade din Cervantes.

[2] Figură retorică: folosirea unui nume propriu sau a unei perifraze în locul unui substantiv comun.

să-şi păstreze unul altuia prietenie. Drept este că Anselmo arăta ceva mai multă aplecare înspre desfătările iubirii decît avea Lotario, pe care-l atrăgeau mai curînd plăcerile vînătorii. Dar cînd se ivea prilejul, se mai înfrîna şi Anselmo de la plăcerile sale, urmînd gusturile lui Lotario, iar Lotario şi le lăsa deoparte pe ale lui ca să se supună chefurilor lui Anselmo; şi aşa, voinţele lor ajungeau să fie una, în aşa chip încît nici un ceasornic bine întocmit şi grijuliu ţinut n-ar fi mers mai fără greş.

Anselmo era îndrăgostit nebuneşte de o fată, de neam mare şi frumoasă cum nu se mai poate, din acelaşi oraş, fiică de oameni aleşi, şi atît de desăvîrşită, încît tînărul se hotărî, după ce îi ceru şi prietenului său Lotario părerea, s-o ceară de soţie, peţind-o de la părinţii ei. Zis şi făcut! Iar cel care-i sluji de ambasador fu Lotario, care duse la bun sfîrşit treaba cu atîta folos pentru prietenul său, că nu trecu mult pînă să se vadă intrat în stăpînirea bunului dorit, iar Camila fu atît de mulţumită că dobîndise un soţ ca Anselmo, încît nu mai sfîrşea înălţînd osanale cerului şi lui Lotario, prin mijlocirea căruia o copleşise un asemenea noroc. În cele dintîi zile, cum toate zilele de nuntă sînt vesele de obicei, Lotario venea, ca şi înainte, în casa prietenului său Anselmo, străduindu-se să-l cinstească, să-l sărbătorească şi să-l bucure atîta cît îi stătea în putere; dar de îndată ce se sfîrşiră zilele nunţii şi se mai domoli acel du-te-vino de musafiri şi de hiritiseli, Lotario începu s-o mai rărească cu venitul pe la Anselmo pe-acasă, părîndu-i-se (aşa cum pe bună dreptate li se poate părea tuturor celor cu scaun la cap) că nu e bine să umbli prea mult pe la casele prietenilor după ce s-au însurat şi nici cu tot atîta uşurinţă ca pe vremea cînd erau holtei; căci, dacă e drept că adevărata prietenie nu poate şi nu trebuie să dea loc întru nimic la bănuieli, cu toate astea, cinstea celui proaspăt însurat e un lucru atît de gingaş, încît s-ar părea c-o poate ştirbi chiar şi un frate, cu atît mai mult un prieten.

Băgă de seamă Anselmo că Lotario cam dădea înapoi şi socoti că are cuvînt să se plîngă de dînsul şi să-i spună

că, de-ar fi ştiut el că însurătoarea avea să fie de vină că ei doi nu se vor mai înţelege după cum s-ar cuveni, în vecii vecilor nu s-ar fi însurat; şi că dacă, de bine ce se înţelegeau unul cu altul cînd fusese neînsurat, îşi meritaseră un nume atît de dulce ca acela pe care li-l dădeau oamenii, spunîndu-le « cei doi prieteni », n-avea de ce să îngăduie acuma, numai din dorinţa de a face pe prevăzătorul, cînd îi lipsea orice prilej de fapt, ca un nume atît de faimos şi de plăcut să se piardă; aşa că îl implora, dacă între ei doi mai puteau încăpea asemenea vorbe, să redevină stăpîn al casei prietenului său, intrînd şi ieşind din ea ca şi mai înainte, după plac; căci, îl asigura el, Camila, soţia lui, n-avea alte dorinţe şi nu voia altceva decît ceea ce voia el să dorească, şi cum ea aflase cu cîtă înfocare ţinuseră ei mai înainte unul la altul, nu ştia ce să mai creadă acum, cînd îl vedea pe dînsul ţinîndu-se atît de departe.

La toate acestea şi la multe altele pe care Anselmo i le depăna lui Lotario ca să-l convingă a-i intra iar în casă aşa cum trebuia, Lotario răspunse cu atîta prudenţă, înţelepciune şi schepsis, încît Anselmo rămase mulţumit de gîndul bun al prietenului său şi se înţeleseră ca două zile pe săptămînă, în afară de sărbători, Lotario să vină şi să mănînce cu dînşii; şi cu toate că aşa rămaseră hotărîte lucrurile între ei doi, Lotario îşi puse în gînd să nu facă nimic mai mult decît ceea ce ar vedea că se cade spre a păstra mai bine neştirbită cinstea amicului său, de al cărui bun nume era mai grijuliu chiar decît de propria sa onoare. Fiindcă — zicea el, şi bine zicea — omul însurat, pe care cerul l-a blagoslovit cu o nevastă frumoasă, trebuie să fie cu ochii în patru atît la soiul de prieteni pe care şi-i aduce în casă, cît şi la prietenele cu care îşi face de vorbă nevasta; căci ceea ce nu se înfăptuieşte şi nici nu se pune la cale pe străzile oraşului, ori la biserică, ori la serbările obşteşti şi la hramuri (lucruri de la care nu totdeauna bărbaţii trebuie să-şi oprească nevestele), se pune la cale şi se mijloceşte în casa prietenei, ori a rubedeniei în care ai mai multă încredere. Mai zicea Lotario că lîngă fiecare dintre tinerii căsătoriţi ar fi nevoie să se

afle cîte un prieten care să-i atragă bărbatului luarea-aminte asupra greşelilor şi scăpărilor din vedere pe care le-ar avea femeia în purtarea lui, căci se mai poate întîmpla şi ca, din prea marea dragoste a bărbatului pentru nevastă, ori să nu bage el de seamă, ori să nu-i zică nimic ca să n-o supere, nici cînd ar dori ca ea să facă, nici cînd ar vrea ca ea să se lase păgubaşă de vreun lucru, care, fie că ar fi săvîrşit, fie că ar fi pierdut din vedere, i-ar putea fi sau spre cinste, sau spre ruşine, lucruri asupra cărora de îndată ce li s-ar atrage atenţia printr-un prieten, uşor le-ar fi soţilor să le afle leac. Dar unde să se găsească prieten atît de înţelept, de leal şi de drept la cuget cum vrea Lotario? Asta eu n-am de unde-o şti, se înţelege de la sine; singur Lotario era unul dintre aceştia, fiind cu ochii în patru şi dîndu-şi toată osteneala şi avînd multă bătaie de cap de cîte ori era vorba de onoarea prietenului său, căci se străduia să rărească, să ocolească ori să scurteze zilele în care era dinainte hotărît că trebuia să-i calce pragul, ca să nu bată la ochi mulţimii de gură-cască şi privirilor veşnic iscoditoare, dar pline de venin, ce urmăreau intrările unui tînăr bogat, nobil şi distins, înzestrat cu atîtea frumoase însuşiri cîte-şi ştia el, în casa unei femei de frumuseţea Camilei; căci, cu toate că virtutea şi cumsecădenia ei puteau să pună căluş oricărei guri clevetitoare, n-ar fi vrut totuşi să azvîrle umbra îndoielii asupra bunului său nume, sau asupra celui al prietenului, din care pricină cele mai multe din zilele menite întîlnirii şi le petrecea şi şi le cheltuia cu fel de fel de alte treburi, dînd a înţelege că nu le poate amîna; aşa că în zilele cînd se întîlneau îşi petreceau o mulţime de ceasuri din timpul lor mai mult cu plîngerile unuia şi cu dezvinovăţirile celuilalt.

Se întîmplă, aşadar, ca, într-o zi, pe cînd se plimbau amîndoi pe o pajişte afară din oraş, Anselmo să-i spună lui Lotario cam ceea ce urmează:

— Gîndeai, de bună seamă, prietene Lotario, că la binefacerile cu care m-a blagoslovit Dumnezeu făcîndu-mă fecior al unor părinţi cum au fost ai mei şi dîndu-mi, nu cu jumă-

tate de mînă, bunurile vieţii, atît pe cele ce se cheamă fireşti, cît şi binefacerile sorţii, eu n-aş putea să răspund vreodată cu toată recunoştinţa pe care-o merită ceea ce-am dobîndit, mai cu seamă că, pe deasupra, mi te-a mai dat Dumnezeu şi pe tine de prieten, şi pe Camila de femeie, două daruri pe care le preţuiesc, de nu chiar la treapta la care ar trebui să fie preţuite, cel puţin atîta cît pot eu. Dar deşi am cu prisosinţă parte de aceste bunuri, care dau de obicei oamenilor tot ce le trebuie ca să poată trăi fericiţi, mă aflu azi a fi cel mai abătut şi mai cătrănit om de pe tot rotogolul pămîntului; fiindcă nu ştiu de cîte zile încoace mă chinuie şi nu-mi dă pace o dorinţă atît de ciudată şi atît de ieşită din limitele fireşti pentru alţii, încît mă mir eu singur de mine, învinuindu-mă şi luîndu-mă singur în rîs în sine-mi, dorinţă pe care mă străduiesc s-o ascund de propriile mele gînduri şi s-o trec sub tăcere; şi mi-e atît de greu să ţi-o dezvălui, de parcă ar trebui s-o spun lumii întregi. Și de vreme ce, pînă în cele din urmă, tot are să iasă la lumină, aş vrea mai curînd să se dezvăluie în arhivele tale secrete, căci am încredere că, tăcînd tu şi dîndu-ţi toată osteneala să-mi găseşti leacul, ca un bun prieten ce-mi eşti, mă voi vedea curînd scăpat de toate spaimele pe care mi le pricinuieşte şi-mi voi recîştiga voioşia, datorită ţie, în aceeaşi măsură în care m-a năpădit acum, din nebunia mea, năduful ce mă ucide.

Uimit foarte rămase Lotario la auzul cuvintelor lui Anselmo, neputîndu-şi da seama unde aveau să ducă o atît de lungă introducere şi atîtea ocolişuri; şi cu toate că sucea şi răsucea în mintea lui cam ce soi de dorinţă ar fi putut fi aceea care-i chinuia atîta prietenul, nu nimerea nici pe departe adevărul. Și, ca să pună sfîrşit mai repede chinului pe care i-l pricinuia îndoiala, îi spuse că mare jignire era, pentru multa prietenie ce-o nutrea pentru dînsul, să tot umble Anselmo cu atîtea ocolişuri şi să caute chipul cum i-ar dezvălui gîndurile lui cele mai ascunse, căci el era sigur că i-ar fi putut oferi fie sfaturi ca să-l aline, fie mijloace pentru a şi le duce la capăt.

— Adevărat, răspunse Anselmo, şi avînd încredere în ceea ce-mi spui, îţi aduc la cunoştinţă, Lotario prietene, că dorinţa care-mi dă ghes nu e alta decît de a afla dacă este Camila, soţia mea, pe atît de desăvîrşită şi de virtuoasă cum cred eu, şi nu mă pot întări în credinţa că ar fi adevărat decît punînd-o la încercare în aşa chip încît proba să dea pe faţă lămurit cîte parale face virtutea ei, aşa cum focul arată cît preţ are aurul. Pentru că eu socotesc, după capul meu, prietene, că o femeie nu este virtuoasă decît în măsura în care este (sau nu este) ispitită, şi că doar aceea dintre ele vădeşte tărie de suflet care nu se lasă înduplecată de făgăduieli, nici de plocoane, nici de lacrimi şi nici de necontenitele hărţuieli la care o supun iubeţii ce-i dau zor. Căci de ce să fii mulţumit, zicea el, că ţi-e cuminte femeia, dacă nimic n-o împinge să fie deşucheată? Ce mare lucru e că arată sfielnică şi temătoare una care n-are prilej să calce strîmb, ori una care cunoaşte prea bine felul bărbatului, care, de-ar fi s-o afle, măcar şi întîia dată, făcîndu-şi de cap, i-ar lua pe loc, cu mîna lui, zilele? Aşa că aceea care e cuminte de teamă, sau din lipsă de prilejuri, nu-mi vine de fel s-o socotesc tot într-un preţ cu cea hărţuită de amorezi şi urmărită de ispite, care a ieşit biruitoare şi încununată de lauri! În chipul ăsta şi din aceste motive, ca şi dintr-altele multe, pe care ţi le-aş putea înşira ca să-mi întăresc şi îndreptăţesc părerea ce mi-am făcut, doresc ca soţia mea Camila să treacă prin încercările acestea şi să se călească, purificîndu-se prin lamura focului pe care-l simte orice femeie văzîndu-se dorită şi împinsă spre păcat, ba încă de unul care ar fi vrednic să-şi ridice ochii la dînsa; iar dacă iese ea, cum cred că va ieşi, cu laurii biruinţei din această bătălie, m-aş socoti mai fericit ca nimeni altul pe lume şi aş putea spune că mi s-au împlinit toate dorinţele; ba încă aş ţine-o sus şi tare că mi-a făcut parte soarta de femeia de nădejde despre care zice înţeleptul: «Cine unde s-o afle?»[1] Şi de-o fi

[1] Aluzie la Solomon şi la cunoscuta lui sentenţă: « *Mulierem fortem quis inveniet?* » din *Cartea proverbelor*, cap. XXXV.

să se întîmple de-a-ndoaselea decît cred eu, plăcerea de-a vedea că părerea aceasta a mea s-a dovedit a fi întemeiată mă va face să îndur ușor suferința pe care mi-o va pricinui o experiență atît de scump plătită; și de vreme ce nimic din tot ceea ce mi-ai spune împotriva acestei dorințe a mele n-ar fi de nici un folos și nu m-ar face să părăsesc gîndul de a o duce la îndeplinire, doresc, Lotario prietene, să te pregătești a fi unealta care să înfăptuiască, de hatîrul meu, ceea ce spun; că ți-oi da eu prilejul s-o faci, fără să-ți lipsească tot ce aș crede eu că e nevoie ca să ispitească o femeie cinstită, cu nume bun, la locul ei și lipsită de nevoi bănești. Și mă împinge, între altele, să-ți încredințez ție misiunea aceasta atît de grea, ideea că, de-o fi să fie înfrîntă de tine Camila, tot n-are să ajungă înfrîngerea asta pînă la capăt, ci doar pînă la punctul unde poate fi ținut drept gata întîmplat ceea ce ar mai fi de făcut de ți-ar îngădui-o stima ce-mi porți, așa că n-aș rămîne eu jignit decît cu gîndul, și obida mea va fi ascunsă lumii prin virtutea tăcerii tale, fiindcă știu bine că, atunci cînd e vorba de mine, tăcerea ta poate fi veșnică și de nepătruns, întocmai ca tăcerea mormîntului. Așa că, de vrei să am eu o viață de care să pot spune că e viață, trebuie să intri numaidecît în bătălia asta a dragostei, nu într-o doară și nici cu sfiiciune, ci cu zelul și cu rîvna pe care ți le cere dorința mea, păstrîndu-mi credința prietenească de care sînt sigur.

Acestea fură spusele lui Anselmo către Lotario, și la toate ascultă acesta cu atîta luare-aminte, încît, în afară de ceea ce stă scris că s-a spus, nu-și dezlipi buzele pînă ce nu văzu că a sfîrșit ce avea să-i spună; și dîndu-și seama că nu-i mai rămăsese nimic de spus, după ce stătu și se uită la el o bună bucată de vreme, ca și cum s-ar fi uitat la ceva ce n-a mai văzut în viața lui, din care pricină s-ar fi umplut de spaimă și mirare, rosti:

— Te ascult și nu-mi poate intra în cap, Anselmo prietene, că nu-i glumă tot ce mi-ai spus, fiindcă de m-aș fi gîndit că vorbești cu tot dinadinsul, n-aș fi îngăduit să ajungi pînă unde ai ajuns și nu te-aș fi ascultat de fel, căci, nedîndu-ți

ascultare, te-aş fi împiedicat să ţii predica asta lungă. Şi-mi închipui că, fără îndoială, ori tu nu mă cunoşti, ori eu nu te cunosc pe tine! Dar nu-i aşa: fiindcă eu ştiu bine că eşti Anselmo, iar tu ştii că eu sînt Lotario. Doar atîta-i baiul, că am început să cred că nu eşti Anselmo acela pe care-l ştiu eu, iar tu trebuie să fi gîndit că nici eu nu sînt acel Lotario ce-ar trebui să fiu, căci lucrurile pe care mi le-ai spus nu-s nici ele vrednice de Anselmo acela care îmi este prieten, după cum nici ceea ce-mi ceri nu-i poate fi cerut lui Lotario cel pe care-l cunoşti. Căci prietenii cei buni se cuvine să-şi încerce prietenii şi să se folosească de ei, cum a spus un poet, *usque ad aras*[1], lucru care vrea să spună că nu trebuie să se folosească de prietenia lor în treburi care ar fi împotriva lui Dumnezeu. Şi dacă aşa a judecat un păgîn despre prietenie, nu cu atît mai mult se cuvine să judece aşa creştinul, care ştie că pentru nici un soi de prietenie omenească nu trebuie să şi-o piardă pe-a cerului? Şi cînd prietenul s-ar întîmpla să împingă aşa de departe lucrurile încît să-şi uite frica de Dumnezeu şi ruşinea de oameni de dragul prieteniei, asta nu trebuie să se întîmple pentru orice fleac de nimica, ci pentru împrejurările în care e în joc onoarea sau viaţa prietenului său. Aşa că spune-mi tu acuma, Anselmo: care din acestea două îţi este primejduită, ca să mă aventurez eu în a-ţi face pe plac, săvîrşind un lucru atît de nevrednic, cum îmi ceri tu să săvîrşesc? Nici una, de bună seamă; ba, dimpotrivă, îmi ceri, după cîte pricep eu, să mă străduiesc şi să fac tot ce-oi putea spre a-ţi lua viaţa, lăsîndu-te lipsit de onoare, şi pe mine, dimpreună cu tine. Pentru că, dacă trebuie să mă

---

[1] *Pînă la altare* (în limba latină în original). Locuţiune antică, însemnînd prohibiţia de a pune ceva, în speţă prietenia, mai presus decît cultul divinităţii; cuvintele acestea sînt atribuite lui Pericle, care le-ar fi spus unui prieten ce-i cerea să jure fals în favoarea lui într-un proces, după cum relatează undeva Plutarh. Dacă Cervantes le atribuie unui poet, este desigur pentru că le-a găsit citate în versurile vreunui contemporan, ce le va fi găsit el însuşi în versiunea spaniolă atunci apărută, intitulată *De la mala vergüenza (Despre adînca ruşinare)* a lucrării lui Plutarh.

zbat ca să-ţi fur onoarea, e limpede că îţi iau şi viaţa, căci omul fără de onoare e mai rău decît mort; şi fiind eu unealta unui atît de mare rău pe cît vrei tu să-ţi fac fiindu-ţi unealtă, nu mă dezonorez oare şi eu, rămînînd, ca urmare a aceluiaşi fapt, lipsit şi de viaţă? Ascultă, Anselmo prietene, şi rabdă, fără să-mi răspunzi nici un cuvînt pînă ce n-oi sfîrşi de spus tot ceea ce mi-o trece prin minte în legătură cu ce ţi-a venit ţie chef să faci, că ţi-o rămîne şi ţie timp să-mi răspunzi, şi te-oi asculta şi eu pe tine atuncea.

— Cu dragă inimă, zise Anselmo. Spune tot ce ai poftă.

Și Lotario urmă, spunînd:

— Pare-mi-se, o, Anselmo, că în clipa de faţă mintea ta este aşa cum e întotdeauna mintea maurilor, cărora nu le poţi vîrî în cap în ce greşeşte secta lor, nici prin citate din *Sfînta scriptură*, nici prin argumente adresate raţiunii şi nici prin argumente întemeiate pe dogmele *Crezului*, ci trebuie să le aduci sub ochi pilde care să se poată tipări, lesne de înţeles şi în stare să ducă la o încheiere neîndoielnică, adică matematiceşte demonstrabile, care să nu poată fi negate, aşa ca şi cînd ar fi să spui: « Dacă din două părţi egale luăm părţi egale, cele ce rămîn sînt şi ele egale ». Și dacă nu pricep asta numai din vorbele tale, cum se şi întîmplă de fapt, trebuie să le-o arăţi prin semne, punîndu-le-o sub ochi; şi chiar făcînd toate acestea, tot n-ajunge nimeni s-o scoată la capăt cu ei şi să-i încredinţeze de adevărurile sfintei noastre religii. Și tocmai la fel ar trebui să fac şi eu cu tine, folosindu-mă de aceleași mijloace, pentru că dorinţa ce s-a născut în sufletul tău e atît de rătăcită şi atît de departe de tot ce s-ar putea numi urmă de raţiune, încît mi se pare că aş strica orzul pe gîşte de-ar fi să încerc a te face să-ţi pricepi naivitatea (căci deocamdată nu vreau să-i dau alt nume), ba chiar îmi vine să te las în nebunia ta, drept pedeapsă pentru gîndurile deşucheate ce nutreşti; dar nu-mi îngăduie să te aduc la aşa strîmtoare prietenia ce-ţi port, care nu consimte să te las pradă unei atît de vădite primejdii de pierzanie. Și pentru ca să vezi limpede, repetă-mi, Anselmo: nu mi-ai spus tu că trebuie să ispitesc o femeie

care e la locul ei, să înfrîng voința unei femei cinstite, să dau plocoane unei femei dezinteresate, să fac curte unei femei cuminți? Ba sigur că mi-ai spus-o! Păi dacă tu știi că ai o femeie la locul ei, cinstită, dezinteresată și cuminte, ce mai cauți? Și dacă socotești că va ieși biruitoare din toate asalturile ce i-aș da (așa cum va ieși, nu mai încape îndoială!), ce titluri crezi că-i poți da pe urmă, mai spre lauda ei, decît cele pe care le merită acum, sau ce-ar putea fi ea mai mult după asta decît ceea ce este acum? Din două una: ori tu n-o socotești așa cum zici, ori nu știi ce-mi ceri! Dacă n-o socotești așa cum zici că este, de ce vrei s-o încerci și nu te porți cu ea așa cum îți vine mai la îndemînă și cum se cuvine să te porți cu o stricată? Dar dacă este așa de vrednică cum crezi, nesăbuit lucru ar fi să te apuci a pune la încercare adevărul însuși, de vreme ce, după experiență, ea va rămîne prețuită tot ca mai înainte. Prin urmare, e limpede că a încerca lucruri din care mai curînd ni s-ar putea trage pierzania decît mîntuirea e semn de minte slabă și de cutezanță peste orice cuviință, mai cu seamă cînd încerci lucruri dintr-acelea la care nu te împinge nimeni cu de-a sila, ba încă din cele care-ți arată singure, de departe, că nebun trebuie să fii să-ți vîri de bunăvoie capul sub Evanghelie! În treburi greu de dus la capăt intri de dragul lui Dumnezeu, sau le încerci de dragul lumii, sau de dragul amîndorora: cele pe care le săvîrșești pentru Dumnezeu sînt dintre cele făptuite de sfinți, care s-au învrednicit să ducă viață de îngeri în trup de om; cele pe care le săvîrșești de dragul lumii sînt fapte dintr-ale celor ce călătoresc peste noianuri întinse de ape, străbătînd fel de fel de climate și rătăcind printr-atîta amar de străinătăți spre a dobîndi ceea ce se numește avuție; iar cele pe care le înfrunți de dragul Domnului și al lumii deopotrivă sînt fapte dintr-ale soldaților viteji, care nici n-au văzut bine că s-a deschis în zidul vrăjmaș din fața lor doar atîta drum cît poate tăia o ghiulea rotundă de artilerie, că pe loc, lăsînd deoparte orice simțămînt de frică, fără să ia în seamă ori să ocolească primejdia vădită care-i amenință, purtați pe sus ca în zboruri

de aripile dorinţei lor de-a fi scut legii străbune, poporului şi regelui, se azvîrl fără să mai stea pe gînduri în mijlocul miilor de prilejuri de-a da piept cu moartea ce-i aşteaptă! Acestea sînt lucrurile care trebuie încercate, şi e o onoare, o mîndrie și un izvor de foloase să le încerci, oricît de pline de neajunsuri şi de primejdioase ar fi; dar cea pe care spui tu că vrei s-o încerci şi s-o pui la cale nu-i faptă care să-ţi dobîndească raiul lui Dumnezeu, nici bogăţii, nici faimă pentru oameni; pentru că, de bună seamă, chiar de-ar fi să ieşi din ea cum doreşti, la sfîrşit n-ai să fii nici mai vestit, nici mai bogat, nici mai respectat decît eşti acuma; iar de nu ieși așa, ai să te vezi în cea mai groaznică mizerie ce se poate închipui, fiindcă n-are să-ţi folosească la nimic să-ţi spui atuncea că nimeni nu ştie de nenorocirea ce ţi-a căzut pe cap, căci are să fie îndeajuns s-o ştii tu singur ca să te cătrănească și să-ți sfîșie inima. Și, ca întărire a acestui adevăr, aș vrea să-ți spun o stanţă făcută de faimosul poet Luis Tansilo [1] la sfîrşitul primei părţi din poema lui, *Lacrimile sfîntului Petru*, care zice aşa:

> «*Creștea durerea și rușinea trează*
> *În Petru cînd de ziuă s-a crăpat,*
> *Și chiar de nu-l vedeau alți ochi, oftează*
> *În sine, dîndu-și seama de păcat:*
> *Căci unui suflet nobil nici nu-i pasă*
> *De-l vezi sau nu, spre-a fi el rușinat.*
> *Căci sie însuși și-a făcut dosadă*
> *Cînd ceru-i doar de față ca să-l vadă.*»

Aşa că n-ai să-ţi scuteşti durerea doar ținînd-o ascunsă; ci, dimpotrivă, vei plînge necontenit, de nu lacrimi dintr-ale ochilor, apoi lacrimi de sînge, dintr-ale inimii, așa cum plîngea naivul acela de doctor despre care poetul nostru ne povesteşte că a făcut proba vasului pe care, mai cu scaun

---

[1] E vorba de poetul napolitan Luigi Tansillo, autor al lăudatei poeme *Le lagrime di San Pietro* traduse în 1587 în spaniolește de către Luis Gálvez de Montalvo, prieten al lui Cervantes.

la cap, s-a ferit s-o facă prudentul Reinaldos[1]; căci, deşi toată treaba asta nu-i decît născocire poetică, închide în ea taine morale vrednice de a fi pătrunse, cugetate şi imitate. Cu atît mai mult cu cît, prin ceea ce am de gînd să-ţi spun acuma, ai să ajungi să-ţi dai şi tu seama de greşeala pe care vrei s-o săvîrşeşti. Spune-mi, Anselmo, dacă cerul, sau soarta cea bună, te-ar fi făcut stăpîn şi posesor legiuit al unui diamant de mare preţ, de-a cărui strălucire şi de-ale cărui ape minunate ar fi încîntaţi toţi giuvaergiii cunoscători de pietre nestemate ce le-ar vedea, şi de s-ar întîmpla ca toţi într-un glas şi într-un gînd să spună că diamantul atinge prin strălucire, prin frumuseţea apelor şi prin fineţea tăieturii pragul cel mai de sus la care poate ajunge o asemenea piatră, iar tu însuţi avînd aceeaşi părere ca şi ei, spune-mi: de n-ai şti şi alte lucruri care să se împotrivească acestei păreri, drept ar fi să-ţi vină chef să iei diamantul şi să-l pui între ciocan şi nicovală, şi acolo, prin lovituri grozave şi prin forţa grea a braţelor, să încerci dacă-i atît de tare şi atît de pur după cum se spune? Ba, mai mult, de-ar fi să-ţi duci la capăt încercarea, să zicem că piatra ar rezista la o probă atît de neghioabă: prin asta nu i-ar spori întru nimic nici valoarea şi nici faima, iar de-ar fi să se spargă, lucru care se prea poate întîmpla, n-ar însemna să-l pierzi cu totul? Ba de bună seamă că ar fi pierdut, iar pe stăpînul lui l-ar socoti lumea toată nerod curat, şi nimic altceva! Aşa că bagă de seamă, Anselmo prietene, că-ţi este Camila

[1] Aluzie la un episod din *Orlando furioso*, în care Ariosto povesteşte cum, într-un palat de pe malurile Padului, prin împrejurimile Mantovei, unde Reinaldos a fost nevoit să mîie peste noapte, gazda i-a adus, la sfîrşitul cinei, un vas, care avea însuşirea de a arăta soţilor dacă le sînt fidele soţiile, căci vinul urma să li se prelingă bărbaţilor pe piept în loc să le intre pe gîtlej în cazul în care ele ar fi fost nestatornice ori trădătoare. După aflarea însuşirilor vasului, prudentul Reinaldos n-a vrut să facă încercarea, recitînd, cu vasul în mînă, versurile următoare:

...Ben sarebbe folle
Chi quel che non voria trovar, cercasse:
Mia donna e donna, ed ogni donna e molle!

(Nebunesc lucru ar fi să încerce acela care n-are nici o dorinţă de a afla: femeia mea-i femeie, şi, ca orice femeie, e slabă.)

întocmai ca diamantul preţios, atît după felul cum o judeci tu, ca şi după judecata celorlalţi, şi n-ai temei să-i dai brînci într-o aventură din care să iasă zdrobită, căci chiar de-ar fi să rămînă neatinsă, nu poate urca în preţ mai presus decît este astăzi, iar de cade cumva şi nu iese bine din încercare, gîndeşte-te de pe acum ce te-ai face fără ea după ce i-ar scădea preţuirea şi cu cîtă dreptate te-ai putea plînge singur de tine, care ai fost cauza pierzaniei ei şi a tale. Bagă de seamă că nu se află pe lume giuvaer care să fie mai de preţ decît o femeie cinstită şi respectată, şi că onoarea femeilor stă toată în numele bun pe care-l au printre oameni; şi cum numele bun al femeii tale şi cinstea ei sînt atît de mari încît ajung pînă la culmile virtuţii, cum ştii bine, de ce vrei să pui la îndoială adevărul acesta? Bagă de seamă, prietene, că femeia e o fiinţă slabă, şi nu se cade să-i punem dinainte obstacole de care să se împiedice şi să cadă, ci, dimpotrivă, trebuie luate din calea ei, netezindu-i drumul şi scutindu-i-l de orice neajuns, ca să poată, nestingherită şi nesupărată, zbura cu toată iuţeala spre dobîndirea desăvîrşirii care-i lipseşte şi care constă în a fi virtuoasă. Naturaliştii povestesc că hermina e o vietate micuţă, cu blana foarte albă, pe care cînd vor s-o prindă vînătorii, se folosesc de un tertip: ştiind cărările pe unde are obicei să treacă, i le acoperă cu noroi, şi pe urmă, hăituind-o, o fac să se îndrepte într-acolo, şi cum dă hermina de tină, se opreşte locului şi se lasă prinsă şi dusă în robie, mai curînd decît să treacă prin noroaie şi să-şi prăpădească, murdărindu-şi-l, albul blănii, pe care pune preţ mai mare decît pe libertate şi pe viaţă. Femeia cinstită şi castă e ca o hermină, şi mai albă decît zăpada cea mai curată îi e virtutea cinstei; iar cel ce-ar vrea ca ea să nu şi-o piardă, ci, dimpotrivă, să şi-o păstreze, scutin-du-şi-o de rele, trebuie să se poarte altfel decît se poartă vînătorii cu hermina, căci n-are de ce să-i pună dinaintea ochilor noroiul plocoanelor şi al galanteriilor unor ibovnici nelalocul lor, fiindcă, poate (ba chiar fără doar şi poate), biata de ea n-are atîta virtute şi putere în firea ei încît să izbutească singură să răstoarne aceste piedici şi să treacă

peste ele; aşa că e nevoie să-i fie luate din cale, punîndu-i-se dinainte curăţia virtuţii şi frumuseţea bunului renume. Tot aşa, femeia cumsecade se mai aseamănă şi cu o oglindă de cristal, strălucitoare şi curată, supusă însă întunecării şi întinării cu fiecare nouă răsuflare care-i atinge luciul. Cu femeia virtuoasă trebuie să te porţi aşa cum se poartă credincioşii cu moaştele: închinîndu-li-se, fără să le atingă. Trebuie păzită şi preţuită femeia de treabă, cum e păzită şi preţuită o grădină frumoasă, plină de trandafiri şi de alte soiuri de flori, al cărui stăpîn nu îngăduie nimănui să se plimbe pe alei, nici să atingă vreo floare: destul să le fie, celor ce trec, că se pot bucura, de departe şi printre zăbrele de fier, de frumuseţea şi de mireasma ei. În sfîrşit, aş vrea să-ţi spun nişte versuri care mi-au venit în minte, auzite într-o piesă de teatru modernă [1], ce mi se par a se potrivi de minune cu ce-ţi spuneam. Un bătrîn înţelept îl sfătuia pe altul, care era tatăl unei fete frumoase, s-o ţină departe de ochii lumii, s-o păzească bine, închisă în casă, şi, printre alte motive, îi spuse cele ce urmează:

« Ca de sticlă e femeia,
Dar n-aş încerca-o, parcă,
Dacă poate să se spargă.
Cine ştie? vorba ceia!

Greu mai dregi, uşor mai strici!
Şi nu-i prea cu cap să-ncerce
Omul dacă spart mai merge
Vasul, fără de lipici!

Cuminţenia e-un tezaur;
Nu găsesc c-ar fi trăsnae:
Sînt pe lume şi Danae,
Dar mai sînt şi ploi de aur! »

[1] Probabil că Cervantes face aici aluzie la una din propriile sale scrieri, comedia *La Confusa (Încurcata)*, astăzi pierdută, despre care pomeneşte cu satisfacţie în al său *Viaje del Parnaso*, spunînd că « *parecio en los teatros admirable* » (« a făcut mare efect pe scene »). Pare să fi fost pandantul altei comedii a lui Cervantes, intitulată *La Entretenida (Piesă amuzantă)*, care ni s-a păstrat.

Tot ce ţi-am spus pînă aici, o, Anselmo, a fost cu privire la tine, şi nu-i rău s-auzi acuma şi cîte ceva din ceea ce mă priveşte pe mine, iar de-o fi să mă lungesc la vorbă, iartă-mă şi tu, că toate astea le cere labirintul în care ai intrat şi din care vrei să te scot eu. Tu mă socoteşti prieten şi vrei să-mi vatămi cinstea, lucru cu totul împotriva prieteniei; şi nu numai că pretinzi una ca asta, ci-mi mai ceri să ţi-o vatăm şi eu pe-a ta. Că vrei să mi-o ştirbeşti mie, e limpede, pentru că de îndată ce Camila va vedea că-i fac ochi dulci, aşa cum îmi ceri, nu mai încape nici o îndoială că are să mă socotească om necinstit, lipsit de onoare şi desfrînat, de vreme ce pun la cale şi încep a face un lucru atît de deosebit de ceea ce prietenia ta şi faptul că sînt cine sînt mă obligă să fac. Iar de faptul că doreşti să-ţi ştirbesc şi eu ţie onoarea nu mai încape îndoială, pentru că, de îndată ce va prinde de veste că-i fac ochi dulci, Camilei nu se va putea să nu-i treacă prin minte gîndul că cine ştie ce semne de uşurătate, descoperite de mine în purtarea ei, mi-au dat curajul să-mi dezvălui dorinţele necurate, aşa că, socotindu-se necinstită, cade asupra ta necinstea ei, de vreme ce ea îţi aparţine. De aici ia naştere ceea ce se petrece de obicei, şi anume, că bărbatului unei femei necredincioase, chiar de-ar fi fost să se întîmple asta fără ştirea lui şi fără să-i fi dat el prilej neveste-si să facă altceva decît trebuie, oricît de puţin ar fi fost în puterea lui s-o împiedice şi oricît de grijuliu şi de puţin lăsător s-ar fi arătat în a o păzi şi a o scuti de nenorocire, lumea îi azvîrle porecle de ruşine totuşi, şi-l numeşte în aşa fel de parcă l-ar înjura, iar cei care ştiu cît îi e de ticăloasă femeia îl privesc într-un anume chip, mai curînd cu dispreţ decît cu compătimirea ce i s-ar cuveni, cînd e vădit că nu din vina lui, ci din pricina toanelor netrebnicei cu care s-a însoţit a intrat el pînă-n gît în asemenea nenorocire. Și vreau să-ţi spun pricina pentru care, pe bună dreptate, își pierde cinstea bărbatul femeii stricate, chiar dacă el n-o ştie de stricată, nici n-are vreo vină și nici nu i-a dat prin ceva prilejul să decadă. Să nu te plictisească spusele mele, pentru că totul are să se

întoarcă în folosul tău. Cînd l-a creat Dumnezeu pe tatăl nostru dintîi în paradisul pămîntesc, spune *Sfînta scriptură* că l-a cufundat pe Adam într-un somn adînc şi că, pe cînd dormea el, i-a scos din partea stîngă o coastă, din care a făcut-o pe mama noastră, Eva; şi cum s-a deşteptat Adam şi s-a uitat la ea, a spus: « Carne din carnea mea este şi os din oasele mele! » Iar Dumnezeu a spus: « Pentru ea îi va părăsi omul pe tatăl şi pe muma sa, şi vor fi amîndoi un trup ». Atunci a fost instituită sfînta taină a căsătoriei, care leagă doi oameni cu asemenea legătură, încît doar moartea dacă-i mai poate dezlega. Şi atîta putere şi atîtea virtuţi are taina aceasta minunată, încît poate face ca doi oameni deosebiţi să fie unul şi acelaşi trup; ba încă poate şi mai mult în cazul căsătoriilor izbutite, unde soţilor, chiar dacă fiecare îşi are sufletul lui, vrerea le e una şi aceeaşi. De aici decurge urmarea că, fiind trupul soţiei acelaşi cu al soţului, petele ce-o întinează pe ea, sau relele obiceiuri pe care le dobîndeşte, răspund în carnea lui, chiar dacă nu el i-a dat, cum s-a mai spus, prilej de-a păcătui. Pentru că întocmai cum durerea unui picior sau a altui mădular al trupului omenesc o simte tot trupul, ca unul ce se află zidit dintr-o aceeaşi carne, întocmai cum capul suferă de durerea gleznei, fără să fie vinovat de ea, tot aşa şi bărbatul rămîne necinstit de necinstea femeii, pentru că face cu ea un singur trup; şi cum onoarea ca şi dezonoarea din carne şi din sînge se trag pe lumea asta, iar cinstea ori necinstea femeii păcătoase de felul ăsta este, bărbatul n-are încotro şi trebuie să ia asupră-şi o parte din acestea şi să fie socotit dezonorat, chiar fără s-o ştie. Vezi deci, o, Anselmo, în ce primejdie te vîri atunci cînd vrei să tulburi pacea în care vieţuieşte o nevastă cumsecade ca a ta; vezi pentru ce deşartă şi nestăpînită curiozitate vrei tu să trezeşti patimile ce zac acum împăciuite în pieptul castei tale soţii?! Bagă de seamă că lucrul spre care te aventurezi să-l cîştigi e de foarte puţin preţ, în vreme ce pierderea poate fi atît de mare, încît îmi lipsesc pînă şi vorbele ca să ţi-o pot zugrăvi, aşa că mă opresc aici. Dar dacă tot

ce ţi-am spus nu-i de ajuns ca să-ţi întoarcă gîndul de la planul tău nenorocit, n-ai decît să-ţi cauţi altă unealtă a necinstirii şi nefericirii tale, fiindcă eu n-am de gînd să-ţi slujesc ca atare, chiar de-ar fi ca prin asta să-ţi pierd prietenia, pagubă decît care nu-mi pot închipui alta mai grea pe lume!

Tăcu, după ce spuse toate astea, cinstitul şi înţeleptul Lotario, iar Anselmo rămase atît de tulburat şi de dus pe gînduri, încît multă vreme nu-i putu răspunde o vorbă; dar pînă în cele din urmă îi zise:

— Ai văzut cu cîtă luare-aminte am ascultat, Lotario prietene, tot ceea ce ai avut poftă să-mi spui, şi în judecăţile, pildele şi parabolele tale am recunoscut bogata înţelepciune pe care ţi-o ştiam şi culmea prieteniei adevărate la care te-ai putut înălţa; recunosc, de asemenea, şi mărturisesc că dacă nu-ţi urmez sfatul şi fac tot pe gîndul meu, înseamnă că mi s-a urît cu binele şi-mi fac răul cu mîna mea. O dată hotărît lucrul acesta, trebuie să mă socoteşti atins acum de boala care le încearcă uneori pe femei cînd le vine cheful să mănînce ţărnă, moloz, cărbune, ba chiar şi alte lucruri şi mai rele, cu toate că sînt greţoase la vedere şi cu atît mai scîrboase cînd e vorba să le pui în gură[1]; aşa că e nevoie să te foloseşti de vreun tertip viclean ca să mă vindeci, şi asta nu-i prea greu să izbuteşti, doar începînd să-i faci ochi dulci Camilei, chiar de-o fi s-o faci la început mai domol şi în chip prefăcut; iar ea nu poate fi atît de slabă încît să-şi dea cinstea pe gîrlă de la primele întîlniri: cu începutul acesta mă voi mulţumi, iar tu vei fi împlinit tot ce datorezi prieteniei noastre, nu numai redîndu-mi viaţa, ci şi încredinţîndu-mă că nu-mi ştirbesc onoarea! Şi eşti ţinut să faci asta dintr-o singură pricină: căci fiind eu aşa cum sînt, hotărît cu nestrămutare să-mi pun în practică încercarea aceasta a cinstei femeii mele,

---

[1] E vorba de isterie, în timpul acceselor căreia se spunea pe atunci că unele femei îşi manifestă dorinţa de a mînca tot soiul de lucruri dezgustătoare sau necomestibile din credinţa că au proprietăţi medicinale.

n-ai să poţi consimţi tocmai tu să-mi dau pe faţă nebunia faţă de altul, ce mi-ar primejdui onoarea pe care tu te îngrijeşti să nu mi-o pierd; iar dacă a ta ar putea să scadă în ochii Camilei, cîtă vreme ai stînjeni-o cu dragostea, prea puţină însemnătate are, pentru că nu va trece mult și, văzîndu-i noi tăria de suflet la care ne aşteptăm din parte-i, îi vei putea spune tot adevărul despre încercarea noastră, fapt care te va ridica din nou în stima ei, întocmai ca la început. Și cum tu n-ai mare lucru de pierdut și mie îmi poţi da atîta mulţumire punînd puţinul acesta în joc, nu te mai împotrivi şi fă-o, chiar de-ar fi să mai vezi şi alte piedici, căci, aşa cum ţi-am mai spus, nu trebuie decît să începi, și cu asta eu mă declar gata să închid procesul.

Văzînd Lotario cît de nestrămutat era Anselmo în hotărîrea lui şi nemaiştiind ce pilde să-i aducă în sprijinul spuselor sale, nici la ce judecată dreaptă să-l îndrume ca să-l facă să nu-și urmeze planul, mai văzînd el pe deasupra că-l mai ameninţa și că avea să încredinţeze altuia taina planului său nesăbuit, se hotărî, ca să înlăture o nenorocire mai mare, să-l mulţumească, făcînd ceea ce-i cerea, cu gîndul ascuns să se poarte în toată treaba asta în aşa chip încît, fără să-i sucească frumoasei Camila capul şi să-i tulbure liniştea, să rămînă Anselmo îndestulat în dorinţele sale. Aşa că îi răspunse să nu-şi mai împărtăşească gîndul nimănui altcuiva, căci îşi lua el sarcina asta, începînd-o cînd i s-o părea lui mai nimerit s-o înceapă. Îl îmbrăţişă Anselmo cu multă duioşie şi dragoste şi-i mulţumi pentru că se învoise s-o încerce, de parcă cine ştie ce mare favoare i-ar fi făcut, şi rămaseră înţeleşi ca Lotario să se pună pe treabă chiar de-a doua zi, pentru că el, Anselmo, avea să-i ofere prilejul şi răgazul trebuincios de a-i vorbi Camilei între patru ochi, mai dîndu-i şi banii şi giuvaerurile cu care s-o dăruiască. Îl sfătui să-i facă serenade, să scrie versuri întru lauda ei şi-i spuse că, de cumva n-ar voi el să-şi bată capul să le facă singur, i le va face el însuşi. La toate se învoi Lotario, nutrind într-ascuns cu totul alte gînduri decît îşi închi-

puia Anselmo, şi după învoiala asta se întoarseră la Anselmo acasă, unde o găsiră pe Camila arzînd de nelinişte şi de grijă şi aşteptîndu-şi soţul, care în ziua aceea întîrziase mai mult ca de obicei.

Lotario plecă acasă, iar Anselmo rămase la căminul lui, la fel de mulţumit pe cît era Lotario de căzut pe gînduri, neştiind pe unde să scoată cămaşa ca să iasă basma curată dintr-o aşa de nesăbuită tărăşenie; şi toată noaptea aceea nu se gîndi la altceva decît la chipul cum l-ar putea păcăli pe Anselmo fără s-o jignească pe Camila, iar a doua zi se duse la masă la prietenul său, unde fu întîmpinat cu bunăvoie de Camila, care-l vedea cu ochi buni şi-l primea întotdeauna bucuroasă din pricina prieteniei ce-i purta soţul său. Sfîrşiră de mîncat, fu strînsă masa, iar Anselmo îi zise lui Lotario să rămînă acolo cu Camila cîtă vreme avea să lipsească el (căci îl chema în oraş o treabă ce nu răbda amînare), fiindcă într-o oră, două, avea să se întoarcă. Camila îl rugă să nu plece, şi Lotario se oferi să-l întovărăşească, dar nu izbutiră să-l convingă pe Anselmo, care, dimpotrivă, îl sili pe Lotario să rămînă şi să-l aştepte, sub cuvînt că avea de vorbit cu dînsul, mai tîrziu, lucruri de mare însemnătate. Îi mai spuse şi Camilei să nu-l lase pe Lotario singur cît timp va lipsi el, şi, într-adevăr, se pricepu atît de bine să se prefacă şi să arate că e nevoit a-i părăsi, că nimeni n-ar fi putut să-şi dea seama de prefăcătoria lui. Plecă deci Anselmo şi rămaseră singuri la masă Camila şi Lotario, fiindcă ceilalţi, oameni de-ai casei, se duseseră cu toţii să mănînce. Lotario se văzu în arenă, în primejdia dorită de prietenul său, faţă în faţă cu duşmanul, care ar fi putut birui doar prin frumuseţe un escadron de cavaleri armaţi: închipuiţi-vă dacă avea de ce se teme Lotario! Dar tot ce făcu el atunci fu să se sprijine într-un cot, pe un braţ al jilţului, şi să-şi lase capul pe o mînă, cerînd iertare Camilei pentru chipul lui atît de necioplit de-a se purta, sub cuvînt că mult ar dori să se poată hodini puţintel, pînă ce s-o întoarce acasă Anselmo. Camila îi răspunse că s-ar

odihni mai bine pe un divan[1] decît pe jilţ, aşa că-l rugă să se ducă în iatac şi să doarmă. Dar Lotario nu se învoi şi rămase pe loc, moţăind pînă la întoarcerea lui Anselmo, care, cum o află pe Camila în odaia ei şi pe Lotario adormit, crezu că, de bine ce întîrziase el atîta vreme, îşi şi găsiseră timp cei doi să stea de poveste, ba încă să şi tragă un somn, şi abia aştepta clipa cînd se va trezi Lotario, ca să plece cu el afară din casă şi să-l descoase de tot ce s-a întîmplat.

Totul se petrecu întocmai după dorinţa lui: Lotario se deşteptă şi ieşiră amîndoi din casă, aşa că-l întrebă ceea ce dorea să ştie, iar Lotario îi răspunse că nu i se păruse cu cale să dea pe faţă aşa, dintr-o dată, tot ceea ce dorea, deci că nu făcuse altceva decît să laude pînă una-alta frumuseţea Camilei, spunîndu-i că tot oraşul nu vorbea decît de înţelepciunea şi farmecul ei, compliment care i se păruse bun prilej de-a intra în vorbă cu dînsa şi lucru în stare să-i cîştige bunăvoinţa, făcînd-o să-l asculte cu plăcere şi altă dată, tertip fiind acesta asemeni celor de care se foloseşte Diavolul cînd vrea să înşele vreun suflet ce stă treaz şi înarmat, gata să-l întîmpine apărîndu-se; căci în asemenea prilejuri Dracul se preschimbă în arhanghel luminos, oricît ar fi el înger al beznelor, iscîndu-ţi-se dinainte cu chip blînd; dar pînă la urmă tot se dă pe faţă cine este şi-şi duce la capăt planurile lui necurate, chiar dacă la început înşelăciunea i-a rămas nedescoperită.

Toate acestea îl mulţumiră foarte pe Anselmo, care făgădui să-i dea în fiecare zi acelaşi prilej, chiar de-ar fi să nu plece din casă, căci, rămînînd locului, s-ar îndeletnici cu treburi care s-o împiedice pe Camila a-şi da seama de vicleana cursă pusă la cale.

Se întîmplă, deci, să treacă mai multe zile în care Lotario, fără să crîcnească un cuvinţel de faţă cu Camila, îi răspundea

[1] *Estrado*, cum se numea, pe vremea lui Cervantes, locul unde femeile se aşezau, pe perne, şi-şi primeau musafirele. Lotario vrînd să se odihnească, e sfătuit de Camila să se culce pe pernele divanului din odaia respectivă, de modă orientală.

lui Anselmo că o ameţea vorbindu-i, dar că niciodată nu putuse scoate de la dînsa un semn cît de mic că s-ar lăsa cumva atrasă spre vreo faptă cît de cît necinstită, sau că i-ar da lui o umbră cît de mică de speranţă; ba, dimpotrivă, spunea că-l ameninţă mereu cu darea în vileag faţă de soţul ei a necinstitei lui purtări dacă nu se dezbară o dată de asemenea gînd necurat.

— Foarte bine, zise Anselmo. Pînă aici a rezistat Camila doar cuvintelor. E nevoie să vedem cum rezistă la fapte. Am să-ţi dau mîine două mii de scuzi de aur ca să i-i oferi, ba chiar să i-i şi dăruieşti, şi am să-ţi mai dau tot atîţia ca să cumperi giuvaericale cu care s-o momeşti, căci femeile, mai ales cînd sînt frumoase, oricît de cinstite ar fi, sînt foarte dornice să fie bine îmbrăcate şi împodobite; iar dacă mai rezistă ea şi la ispita asta, eu mă socot mulţumit şi nu te mai necăjesc cu nimic altceva!

Lotario răspunse că, de vreme ce tot a început, are de gînd să ducă treaba pînă la capăt, cu toate că e sigur de neizbînda lui şi de faptul că oboseala are să-i fie de-a surda.

A doua zi primi cei patru mii de scuzi şi, dimpreună cu ei, patru mii de întrebări chinuitoare, pentru că nu ştia ce să mai născocească să-l poată minţi din nou; dar pînă în cele din urmă se hotărî să-i spună că era la fel de nesimţitoare Camila la daruri şi la făgăduieli, cum fusese şi la vorbe dulci, şi că n-avea de ce să se mai ostenească, fiindcă-şi pierdea timpul de pomană. Dar soarta, care mîna lucrurile spre alt capăt, vru ca Anselmo, de îndată ce îi lăsase singuri pe Lotario şi pe Camila după cum luase obiceiul, să se închidă într-o odaie alăturată şi pe gaura cheii să privească şi să asculte ce făceau cei doi, aşa că, văzînd cum mai bine de jumătate de oră Lotario n-apucase a rupe o vorbă cu nevasta lui, dînd semne că nici n-avea de gînd să stea la taifas cu ea măcar de-ar fi fost să rămînă locului veacuri în şir, pricepu că tot ce-i spusese prietenul despre răspunsurile date de Camila nu era altceva decît închipuire şi minciună. Iar ca să vadă dacă-i cu adevărat aşa, ieşi din

odaie şi, chemîndu-l pe Lotario deoparte, îl întrebă ce noutăţi avea să-i dea şi în ce ape se scaldă Camila. Lotario îi răspunse că nici prin gînd nu-i trece să mai stăruie cîtuşi de puţin în planul său, pentru că ea răspundea atît de tăios şi de acru, încît îi tăia cheful să mai rostească vreo vorbuliţă.

— Ah, zise Anselmo, Lotario, Lotario, rău te mai plăteşti de tot ce-mi datorezi şi de marea încredere pe care mi-am pus-o în tine! Adineauri am stat şi m-am uitat la voi pe unde se vîră cheia asta în broască şi am văzut că nu i-ai spus o singură vorbă Camilei, de unde îmi dau cu socoteala că pînă şi pe cele de început le mai ai de spus tot de-aici încolo; iar dacă aşa stau lucrurile, cum fără îndoială că şi stau, de ce mă înşeli şi pentru ce vrei să-mi răpeşti prin viclenie orice mijloc din cîte aş putea găsi ca să dau astîmpăr dorinţei ce mă chinuie?

Mai mult nu spuse Anselmo, dar fu de ajuns şi ceea ce spusese ca să-l lase pe Lotario ruşinat, mai-mai să intre în pămînt; şi cum îi vîrîse un cuţit în inimă faptul că fusese prins cu minciuna, îi jură lui Anselmo că din clipa aceea îşi lua asupră-şi cu tot dinadinsul sarcina de a-l mulţumi fără să-l mai mintă, aşa cum avea să-şi poată el singur da seama dacă avea să-l mai spioneze cu aceeaşi curiozitate, cu atît mai mult cu cît n-avea să mai fie nevoie de nici o altă trudă din partea nimănui, pentru că se va trudi el îndeajuns ca să-l mulţumească, risipindu-i toate bănuielile. Anselmo îl crezu şi, ca să-i dea mai mult răgaz pentru a se pune la treabă pe îndelete, fără teama vreunui termen apropiat, hotărî să lipsească de-acasă vreo opt zile, ducîndu-se la un prieten al său, într-un sat ce se afla nu departe de oraş; şi chiar se înţelese cu prietenul ca să-l poftească de-adevărat şi cu toată stăruinţa, ca să aibă el faţă de Camila motiv să plece.

Nenorocit şi fără chibzuinţă te-arăţi, Anselmo! Ce ai de gînd să faci? Ce pui la cale? Ce urzeşti? Ia seama că-ţi faci răul cu mîna ta, urzindu-ţi necinstea şi pregătindu-ţi pierzania. De treabă nevastă e Camila ta; în pace şi fără

temeri te poţi bucura de dînsa; nimeni nu-ţi umbreşte bucuria; gîndul ei nu rătăceşte în afara zidurilor casei; tu eşti cerul ei pe pămînt, ţinta dorinţelor şi împlinirea poftelor ei, măsura cu care-şi măsoară vrerile, pe care şi le potriveşte întru totul după vrerea ta şi după a cerului! Căci dacă nesecata mină a cinstei, frumuseţii, castităţii şi virtuţii ei îţi dă, fără de nici o trudă, toate bogăţiile pe care le deţine şi pe care le-ai putea dori, pentru ce vrei să mai sapi pămîntul şi să cauţi noi vine de proaspăt şi nemaivăzut aur, punîndu-te în primejdia de a vedea surpîndu-se asupră-ţi mina, pentru că, la urma urmei, nu e susţinută decît de stîlpii firii sale slabe? Bagă de seamă că cel care caută ceea ce nu-i cu putinţă, pe drept poate să piardă şi ceea ce-i cu putinţă, aşa cum a spus mai bine decît mine un poet cînd a spus:

Caut viaţa-n faptul morţii,
Sănătatea-n boli o cat,
Libertatea, sub lăcat,
Ieșirea,-ndărătul porţii,
Cinste,-n cel care-a trădat.

Soarta-mi, însă, de la care
N-aștept binele să-mi vrea,
S-a vorbit pe-ascuns cu cerul:
Cum « ce nu se poate » ceru-l
« Ce se poate » să nu-mi dea. [1]

A doua zi Anselmo plecă la ţară, lăsînd vorbă Camilei că, atîta vreme cît va lipsi el, va veni Lotario să vadă de casă și să ia masa cu dînsa, drept care să aibă grijă a se purta cu dînsul întocmai ca şi cum ar fi vorba de sine însuşi. Mult o întristă pe Camila, ca pe o femeie înţeleaptă şi cinstită ce era, porunca pe care i-o lăsa, plecînd, bărbatul, şi-l rugă să ia seama, că nu era de fel bine să stea cineva la masă pe scaunul lui, cît timp va fi el plecat, şi că dacă făcea lucrul acesta din lipsă de încredere într-însa, socotind că n-avea să se priceapă a-i duce casa, îl ruga să încerce

[1] Versurile acestea, neindentificabile în nici un poet, seamănă destul de mult cu unele ale lui Cervantes însuși, din actul II al comediei *Spaniolul băiat-de-viaţă (El gallardo español).*

doar de data aceea, şi avea să vadă, din încercarea aceasta, că putea răspunde şi la sarcini mai însemnate. Anselmo îi răspunse că asta era voinţa lui şi că ea n-avea altceva de făcut decît să plece capul şi să se supună. Făgădui Camila să facă aşa cum îi cerea, cu toate că era împotriva voinţei sale. Anselmo plecă, şi a doua zi veni Lotario în casă, unde fu primit de Camila, care îl întîmpină cu căldură şi gînduri bune. Dar orîndui lucrurile într-aşa chip încît să nu rămînă niciodată între patru ochi cu Lotario, umblînd veşnic într-un cîrd de slujnice şi de servitori, şi mai ales în tovărăşia unei fete în casă, pe nume Leonela, la care ţinea mult, căci crescuseră amîndouă, de mici, în casa părinţilor Camilei, iar cînd se căsătorise cu Anselmo o luase cu sine. În cele dintîi trei zile Lotario nu-i spuse nimic, măcar o singură dată, cu toate că nu i-ar fi fost greu la vremea cînd se strîngea masa şi oamenii casei dădeau zor să se ducă şi ei să mănînce, fiindcă aşa primiseră poruncă din partea Camilei; ba încă Leonela avea ordin să mănînce înaintea Camilei şi să nu se mai dezlipească de lîngă ea; dar fata, căreia îi umbla gîndul la altele, mai pe gustul ei, şi avea nevoie de ceasurile acelea şi de răgazul dat de ele ca să se îndeletnicească şi cu lucruri ce-o puteau mulţumi mai mult, nu împlinea întotdeauna porunca stăpînei sale, ci, dimpotrivă, îi lăsa pe cei doi singuri, ca şi cum tocmai asta i s-ar fi cerut. Însă ţinuta plină de gravitate a Camilei, chipul ei cinstit, modestia întregii sale făpturi erau atît de vădite, încît puneau căluş limbii lui Lotario.

Cu toate astea, folosul adus de multele virtuţi ale Camilei, ce impuseseră tăcere lui Lotario, se întoarse mai cu vîrf şi îndesat în paguba amîndurora, căci dacă limba rămînea tăcută, gîndirea, în schimb, bătea cîmpii şi găsea răgazul să contemple, amănunt cu amănunt, însuşirile virtuţii şi frumuseţii întruchipate de Camila, care ar fi putut înfierbînta pînă şi-o statuie de marmură, darmite o inimă vie, de carne şi de sînge! O tot privea Lotario, în răgazurile cînd ar fi putut găsi timp să-i vorbească, şi se gîndea cît de vrednică era să fie iubită, iar gîndul acesta începu să

dea încet-încet asalturi stimei pe care i-o purta lui Anselmo, încît de o mie de ori îi veni să plece din oraş şi să se ducă pe alte meleaguri, aşa ca să nu mai dea ochi cu Anselmo niciodată şi nici pe Camila să n-o mai vadă; dar ceea ce-l împiedica încă de pe atunci şi-l ţinea pe loc era că prinsese gust s-o privească. Se lupta cu sine însuşi şi lua hotărîrea să izgonească şi să nu mai simtă mulţumirea care-i umplea sufletul la vederea Camilei; se socotea vinovat, atunci cînd sta de vorbă singur cu sine, de nebunia lui; îşi spunea că e un prieten rău, ba chiar un creştin nevrednic; făcea comparaţie între sine şi Anselmo, ţinîndu-şi predici, şi toate sfîrşeau prin a-i spune că mai mare fusese nebunia lui Anselmo de a se încrede într-însul decît trădarea lui, şi că, dacă ar găsi faţă de Dumnezeu, cum avea faţă de oameni, o scuză pentru ceea ce avea de gînd să facă, n-ar avea de ce să se teamă de vreo pedeapsă a vinovăţiei sale.

Într-adevăr, frumuseţea şi meritele Camilei, dimpreună cu prilejul pe care naivul soţ li-l pusese la îndemînă veniră de hac lealităţii lui Lotario, care, fără să mai vadă în jurul lui nimic altceva în afară de obiectul spre care-l împingea o înclinare firească, trei zile după plecarea lui Anselmo, de-a lungul cărora, vrînd să nu-şi dea curs dorinţelor, se află tot timpul în luptă cu sine însuşi, începu să-i declare Camilei dragostea lui cu atîta violenţă şi cu atîtea stăruinţe de îndrăgostit, încît rămase înmărmurită Camila şi nu făcu altceva decît să se ridice de pe scaunul pe care stătuse şi să se încuie în camera ei, fără să-i mai răspundă un singur cuvînt. Dar răceala purtării ei nu făcu să slăbească în sufletul lui Lotario speranţele, care se nasc întotdeauna deodată cu dragostea; ba, dimpotrivă, îl făcu s-o preţuiască şi mai mult pe Camila, care, acum că văzuse în Lotario ceea ce nici prin gînd nu i-ar fi trecut vreodată că poate vedea, nu mai ştia încotro să apuce şi, nepărîndu-i-se nici prea sănătos lucru nici prea cu cap, să-i mai dea prilej a-i vorbi şi altă dată, hotărî să trimită chiar în noaptea aceea (lucru pe care-l şi făcu) pe un servitor de-al ei cu o scrisoare către Anselmo, în care îi scria ceea ce urmează:

Capitolul XXXIV

Unde continuă nuvela Curiosului nestăpînit

« Întocmai cum spune o vorbă că rău îi șade oștirii fără de general și fortăreței fără de castelanul ei, aș zice eu că și mai rău îi șade femeii tinere și măritate fără bărbatul ei atunci cînd cine știe ce prilejuri, cu neputință de înlăturat, n-o cer. Atît de rău mă simt fără de tine și atît de greu îți îndur lipsa, încît, dacă nu te întorci cît poți mai curînd, mă voi duce să trăiesc din nou în casa părinților mei, chiar de-ar fi să rămînă a ta fără de paznic; pentru că acela pe care mi l-ai lăsat, dacă poate purta acest nume, cred că are grijă mai curînd de nevoile sale decît de ceea ce te privește pe tine; și cum te știu înțelept, n-am de ce-ți spune mai multe, și nici nu-i bine să-ți mai înșir și altele de același fel. »

Așa suna scrisoarea primită de Anselmo, din care el înțelese că Lotario pornise să dea atacul și că soția lui trebuie să fi răspuns la asta așa cum el, soțul său, dorise; și bucuros cum nu se mai poate de asemenea vești, îi trimise Camilei vorbă să nu plece de-acasă sub nici un cuvînt, că el avea să se întoarcă fără întîrziere. Rămase mirată Camila de răspunsul lui Anselmo, care o puse într-o și mai mare încurcătură decît la început, pentru că acum nu mai îndrăznea nici să stea liniștită acasă și nici, cu atît mai puțin, să plece la casa părinților ei, căci, rămînînd, își punea în primejdie virtutea, iar plecînd, ieșea din vorba bărbatului. Pînă în cele din urmă alese ceea ce era mai rău, adică să rămînă acasă, cu hotărîrea de a nu fugi din calea lui Lotario, ca să nu dea de vorbit slugilor, și chiar îi părea rău că scrisese ceea ce-i scrisese soțului său, de teamă să nu creadă el cumva că Lotario văzuse într-însa o femeie nelalocul ei și că asta îl făcuse să nu-i mai păstreze respectul cuvenit. Dar cunoscîndu-și virtutea, se lăsă cu totul în voia cerului, încrezătoare în gîndurile ei bune și în voința ei, care socotea că se va putea împotrivi fără vorbă la tot ceea ce i-ar fi

plăcut lui Lotario să-i spună, fără să mai pomenească nimic despre asta bărbatului ei, ca să nu-l vîre în cine ştie ce încurcătură şi buclucuri: ba chiar îşi bătea capul să afle chipul în care l-ar putea dezvinovăţi pe Lotario faţă de Anselmo atunci cînd ar fi fost ca bărbatul ei s-o întrebe ce-o împinsese să-i scrie asemenea scrisoare.

Cu gînduri ca acestea, mai curînd cinstite decît înţelepte sau nimerite, îl ascultă ea a doua zi pe Lotario, care în aşa chip se pricepu s-o prindă la strîmtoare, încît stăpînirea de sine a Camilei începu să şovăie, iar virtutea ei avu îndeajuns de furcă trudindu-se să-i păzească ochii, ca să nu i se vadă din ei compătimirea drăgăstoasă pe care lacrimile şi cuvintele lui Lotario i-o deşteptaseră în piept. Pe toate le băga de seamă Lotario, şi toate acestea îl aprindeau şi mai avan. Pînă în cele din urmă, părîndu-i-se lui că era neapărată nevoie, în răgazul pe care i-l dădea lipsa lui Anselmo, să izbutească a încercui şi mai strîns fortăreaţa, dădu atacul pe calea vanităţii ei, lăudîndu-i frumuseţea, pentru că nu se află pe lume lucru care să ducă mai repede la predarea cetăţii şi să dărîme turnurile întărite ale deşertăciunii femeilor frumoase, decît deşertăciunea însăşi, folosită de limbile linguşitoare. Într-adevăr, Lotario îşi dădu toată osteneala să mineze stînca cinstei femeieşti cu asemenea tertipuri, că de bronz să fi fost Camila, şi tot ar fi căzut. Plînse, imploră, făgădui, măguli, se încăpăţînă să stăruie şi arătă atîta înflăcărare în dragostea lui, dînd semne de atîta sinceritate Lotario, încît se sfîrşi cu rezistenţa Camilei, şi el cuceri ceea ce sperase mai puţin şi dorea mai mult pe lume.

Camila se dădu bătută şi se lăsă în voia lui; ce mare lucru, dacă nici măcar o prietenie ca a lui Lotario nu putuse rămîne în picioare? Pildă vădită, care arată că patima dragostei n-o poţi învinge decît fugind de ea, şi că nimeni nu trebuie să se ia la trîntă cu un duşman atît de puternic, căci e nevoie de puteri dumnezeieşti pentru a ţi le învinge pe ale tale, cele omeneşti. Numai Leonela ştiu de slăbiciunea stăpînei sale, căci nu i-o putură ascunde cei doi necredincioşi prieteni

şi proaspeţi ibovnici. Lotario se feri să-i spună Camilei despre ceea ce urzise Anselmo, ascunzîndu-i şi faptul că prilejul de-a ajunge unde ajunseseră li-l dăduse tot el, ca nu cumva ea, din pricina asta, să-i preţuiască mai puţin dragostea, aşa că vru mai bine s-o lase să creadă că doar aşa, din întîmplare şi fără să fi fost pus la cale, necum în urma unui plan bine statornicit, i se aprinseseră lui călcîiele.

Se întoarse, puţine zile după asta, Anselmo acasă la el, şi nu băgă de seamă că-l lipsiseră, cît timp lipsise, de lucrul care fusese pentru el atît de puţin vrednic de grijă şi pe care punea totuşi atîta preţ. Se duse numaidecît să-l vadă pe Lotario, pe care-l găsi acasă, cei doi prieteni se îmbrăţişară, şi cel dintîi îi ceru celui de-al doilea noutăţile de care atîrna viaţa sau moartea lui.

— Noutăţile pe care ţi le pot da, o, prietene Anselmo, zise Lotario, sînt că ai o femeie care ar putea fi pildă şi încoronare a tuturor femeilor cinstite. Vorbele pe care i le-am spus parcă le-aş fi semănat în vînt; făgăduielile parcă nici nu i le-aş fi făcut; darurile nu mi-au fost primite; cînd am dat s-o înduplec prin lacrimi prefăcute, şi-a bătut joc de ele în văzul lumii. Hotărît lucru, Camila, întocmai cum e simbolul viu al frumuseţii, e şi vistieria unde se păstrează cinstea, politeţea, pudoarea, ţinuta demnă şi toate virtuţile ce pot face ca o femeie cu vază să fie fericită şi lăudată. Ia-ţi banii înapoi, prietene, fiindcă uite-i aici, fără să fi avut nevoie să mă ating de ei, căci cinstea Camilei nu cade la asalturi atît de josnice ca acelea ale banilor, darurilor şi făgăduielilor. Mulţumeşte-te cu atîta, Anselmo, şi nu dori să faci încercări mai adînci; şi de vreme ce tot ai trecut, călcînd cu tălpile nevătămate, peste talazurile mării atîtor greutăţi şi bănuieli pe care ţi le pot da şi ţi le dau de obicei femeile, nu căuta să intri din nou, cufundîndu-te mai adînc, în oceanul noilor neajunsuri şi nici nu dori să încerci cu alt cîrmaci virtutea şi tăria navei pe care cerul ţi-o dete pe seamă, ca să treci cu ea marea lumii acesteia, ci înţelege c-ai ajuns într-un port sigur, aşa că aruncă în el ancora gîndului tău bun, rămînînd într-însul pînă ce-ţi va veni

sorocul să plăteşti birul de care nu se află pe lume diplomă de hidalgo care să te poată scuti!

Anselmo rămase mulţumit cum nu se mai poate de vorbele lui Lotario şi i le crezu ca şi cînd ar fi fost rostite de cine ştie ce oracol; cu toate astea, îl rugă să nu înceteze cu stăruinţele, chiar dacă n-ar fi fost să fie decît din curiozitate şi ca să-şi mai treacă vremea, cu toate că n-avea nevoie să-şi mai dea de aici încolo tot atîta osteneală ca pînă atunci, şi nu-i mai ceru decît să scrie şi cîteva versuri întru lauda nevestei sale, numind-o în stihuri Clori, căci are să-i dea chiar el Camilei să înţeleagă că Lotario era îndrăgostit de o femeie pe care o ascundea sub acest nume ca s-o poată slăvi cu toată cinstea datorită virtuţii ei, mai adăugînd şi că, de s-o întîmpla cumva să nu aibă Lotario chef a-şi bate capul să scrie versuri, avea să i le facă el.

— N-are să fie nevoie de una ca asta, zise Lotario, căci nu-mi sînt pînă într-atîta de vrăjmaşe muzele încît să nu dea, din cînd în cînd, o raită şi pe la mine. Dă-ţi tu osteneala să-i spui Camilei ce ziceai c-o să-i spui despre iubirea mea — chipurile — că versurile i le voi face eu, şi dacă nu vor fi atît de bune pe cît o merită subiectul lor, au să fie măcar cele mai bune pe care le pot eu face.

Astfel căzură la învoială nestăpînitul curios şi prietenul lui trădător; şi întorcîndu-se Anselmo acasă, o întrebă pe Camila ceea ce ea se minuna că nu o întrebase mai degrabă: ce pricină fusese aceea care-o făcuse să-i scrie scrisoarea trimisă atunci? Camila îi răspunse că i se păruseră privirile lui Lotario ceva mai îndrăzneţe decît pe vremea cînd era şi el acasă, dar că-şi dăduse pe urmă seama că se înşelase şi socotea că nu fusese decît o închipuire, pentru că Lotario şi începuse să dea bir cu fugiţii ori de cîte ori era vorba să vină s-o vadă ori să stea cu dînsa de vorbă între patru ochi. Anselmo îi răspunse că putea azvîrli bănuiala cît colo, pentru că ştia el bine cît de îndrăgostit era Lotario de o nobilă domniţă din aceeaşi cetate şi cum o slăvea în versuri, sub numele de Clori, pe lîngă că, chiar de n-ar fi fost să fie el îndrăgostit, n-avea a se teme Camila de nimic,

avînd în vedere lealitatea lui Lotario şi marea prietenie care-i lega pe ei doi. Și de n-ar fi știut Camila de la Lotario că era doar închipuire goală dragostea lui pentru Clori, cu care se lăudase faţă de Anselmo ca să se poată îndeletnici uneori cîntînd în stihuri laude Camilei sale, nu mai încape îndoială că ea ar fi căzut, ca oricare altă femeie, în deznădăjduita mreajă a geloziei; însă cum ştia la ce să se aştepte, trecu peste temerea aceasta fără de nici o amărăciune.

A doua zi, pe cînd erau toţi trei la masă, Anselmo îl rugă pe Lotario să recite ceva din ceea ce scrisese pentru iubita sa Clori, căci de vreme ce Camila n-o cunoștea, putea, fără teamă, să spună despre ea tot ce poftea.

— Și chiar de-ar fi s-o cunoască, răspunse Lotario, nu i-aş ascunde nimic, pentru că atunci cînd un îndrăgostit laudă frumuseţea iubitei şi o dojeneşte pentru cruzimea ei, nu aduce nici un fel de ştirbire bunului său nume. Dar fie ce-o fi: tot ce vă pot spune este un sonet pe care l-am scris ieri, pe tema nerecunoştinţei acestei frumoase Clori, şi care sună precum urmează:

SONET

În pacea nopţii, cînd e somnul bun
Și se-odihnesc la sînu-i muritorii,
Eu cerului şi dragei mele Clori
Povestea mea de dragoste le-o spun.

Cînd intră alba, stelele apun,
Și astrul zilei șterge-n ceruri sorii,
Suspinele mi se-nteţesc cu zorii
Și agoniei vechi eu mă supun.

Cînd trece din zenituri spre amurg
Aprinsa sferă-a soarelui și-asfinte,
Mai dureros mă-năbușă-atunci plînsul.

Se-ntoarce noaptea, lacrimile-mi curg,
Și iarăşi aflu,-ntocmai ca-nainte,
Surd cerul, şi pe Clori ca pe dînsul.

Sonetul i se păru bun Camilei, dar parcă şi mai bun i se păru lui Anselmo, de vreme ce-l lăudă şi spuse că prea crudă era femeia care, la atît de limpezi şi răspicate adevăruri, nu găsea răspunsul nimerit. La asta, Camila întrebă:

— Care va să zică, tot ce spun poeţii îndrăgostiţi e adevărul adevărat?

— Nu spun adevărul în calitate de poeţi, răspunse Lotario, dar în calitate de îndrăgostiţi rămîn întotdeauna la fel de veridici pe cît de scurt şi de răspicat se exprimă.

— Nu mai încape îndoială, îi întoarse Anselmo vorba, cu gînd să sprijine şi să întărească planurile pe care şi le făcuse Lotario cu Camila, căreia nici prin gînd nu-i dădea ce urzeşte Anselmo, îndrăgostită cum era de Lotario.

Aşa că, simţind Camila cîtă plăcere îi face să asculte orice din partea lui, mai ales că socotea de la sine înţeles faptul că şi dorinţele lui, ca şi scrierile, tot ei îi erau închinate şi că ea era adevărata Clori, îl rugă să le mai spună şi alt sonet, şi alte versuri, dacă mai ştie din ele.

— Da, mai ştiu unul, răspunse Lotario, dar nu cred să fie la fel de bun ca primul, sau, mai bine zis, nu cred că primul e tot atît de rău ca acesta. N-aveţi decît să-l judecaţi, fiindcă sună aşa:

SONET

Eu știu că mor; de nu-mi crezi suferința,
Cu-atît mai mult sînt sigur c-am să pier!
Dar mai curînd mă văd plecat la cer
Decît să fac, că te iubesc, căință.

M-ai dat uitării, surghiunit în ger;
Pustiu mă simt și-n van mai am ființă.
Ia-mi inima, deschide-o! Te-ncredință
Că-i chipul tău în ea, și-ntr-însul sper!

Căci îți păstrez drept talisman icoana
Ce m-ocrotește-n lupta și-n prigoana
La care m-osîndești, închisă-n fort!

Plutesc în neguri, dus pe mări străine,
Nemaibătute, de primejdii pline,
Și nu mă-ndrumă nici o stea spre port!

Anselmo lăudă şi acest al doilea sonet, aşa cum făcuse cu primul, și în felul acesta adăugă verigă după verigă la lanţul cu care îşi încătuşa onoarea, punîndu-i ghiulele de picioare, de vreme ce, cu cît îl necinstea mai mult Lotario, cu atît îi spunea că putea fi mai mîndru de onoarea lui nepătată; şi în felul acesta, cu fiecare treaptă pe care o scobora Camila către miezul nemerniciei ei, în mintea bărbatului său ea urca spre culmile virtuţii şi ale unei binemeritate faime.

Se întîmplă în vremea asta ca, aflîndu-se o dată Camila, între atîtea alte dăţi, între patru ochi cu fata ei de încredere, să-i spună:

— Mi-e necaz, prietenă Leonela, cînd îmi dau seama cît de puţin am ştiut să mă preţuiesc, căci nici măcar nu m-am priceput să-l fac pe Lotario să-şi plătească, printr-o lungă aşteptare, darul pe care i l-am făcut de bunăvoie şi atît de repede. Mi-e teamă să nu mă socotească uşuratică şi grăbită, fără să mai ţină seama că el m-a silit, dîndu-mi asalturi la care nu m-am putut împotrivi.

— Nu-ţi bate capul cu asta, stăpînă, răspunse Leonela, că nu-i mare lucru şi nu scade preţul darului numai pentru că e dat repede, dacă ceea ce dăruieşti e, într-adevăr, de preţ şi vrednic în sine de a fi dorit. Ba obişnuieşte încă să se spună: cel ce dă repede dă îndoit [1].

— Da, zise Camila, dar se obişnuieşte să se mai spună şi că ceea ce puţin costă puţin preţuieşte [2].

— La tine nu se potriveşte vorba asta, răspunse Leonela, pentru că dragostea, după cîte am auzit eu spunîndu-se, cîteodată zboară, cîteodată umblă pe pămînt; la unii dă

---

[1] Dicton latin: *Bis dat qui cito dat.*

[2] Toţi comentatorii lui *Don Quijote* mărturisesc că n-au auzit niciodată un asemenea proverb şi că el se aseamănă doar, la prima impresie, cu altele ca: *Nunca mucho costó poco* (niciodată ceea ce e mult n-a costat puţin) sau: *Lo que vale mucho, mucho cuesta* (ceea ce preţuieşte mult se plăteşte bine).

de-a fuga, la alţii vine cu cîte-un bob zăbavă; pe unii îi aprinde, în vreme ce pe alţii abia îi dezmorţeşte; răneşte uneori, şi alteori omoară de-a dreptul; iar amorul lasă dorinţele să pornească în goană nebună, dar în acelaşi timp le şi pune punct; dis-de-dimineaţă, dragostea dă semnalul asedierii unei cetăţi, şi în noaptea următoare a şi cucerit-o, pentru că nu se află pe lume putere care să-i stea împotrivă. Și dacă lucrurile stau astfel, de ce te înspăimînţi şi de ce te temi dacă tot aşa trebuie să i se fi întîmplat şi lui Lotario, cînd dragostea şi-a luat drept unealtă a asedierii tale lipsa de-acasă a stăpînului meu? Și nu s-ar fi putut să nu-şi afle încheiere în timpul lipsei lui Anselmo ceea ce hotărîse Amor să înceapă, fără să-i dea timp soţului a se întoarce, lăsînd opera neterminată prin revenirea lui; pentru că zeul Amor n-are alt slujitor mai bun care să-i ducă poruncile la capăt decît prilejul: de prilej se slujeşte în toate isprăvile sale, şi mai cu seamă cînd e vorba să facă începuturile. Toate acestea le ştiu eu prea bine, şi nu din auzite, ci din cîte-am trăit şi-am văzut, şi ţi le-oi spune pe toate într-o zi, stăpînă, că sînt şi eu de carne ca tot omul, şi mi-e sîngele tînăr. Cu atît mai mult, señora Camila, cu cît nu te-ai încredinţat lui şi nu i te-ai dat chiar atît de repede, fără să-i fi văzut lui Lotario mai întîi în ochi, în suspine, în făgăduieli ori în daruri tot sufletul, trăgînd din cunoaşterea inimii lui şi a virtuţilor ce zac într-însa încheierea că e vrednic de-a fi iubit. Și de vreme ce-i așa, n-au de ce-ţi da asalt închipuirii gîndurile astea aducătoare de grijă ale femeii prea simţitoare, ci mai bine vîră-ţi în cap că Lotario te preţuieşte, cum şi tu îl preţuieşti pe el şi-l faci să trăiască cu mulţumirea că, dacă tot ai căzut în laţurile dragostei, omul care te înlănţuie e vrednic de respect şi plin de merite, pentru că are nu numai cele patru *S*-uri, despre care se spune că trebuie să le aibă toţi îndrăgostiţii desăvîrşiţi, ci e stăpîn pe un alfabet întreg [1]. Iar dacă nu mă crezi, ascultă-mă, și ai să vezi că

---

[1] « Alfabetele », ca și « abecedarele amorului », frecvente în secolul XVI—XVII spaniol, erau simple jocuri galante ale unei clase oţioase. În scrii-

ți-l spun pe de rost. El este, pe cîte văd și pe cît mi se pare mie: *a*trăgător, *b*un, *c*avaler, *d*arnic, *e*ducat, *f*idel, *g*alant, *h*otărît, *i*ubitor, *j*une, *l*eal, *m*odest, *n*obil, *o*nest, *p*uternic, *r*ecunoscător, și cei patru *S* de care vorbeam (singur, sîrguincios, știutor, secretos), apoi *t*ăcut, *u*man și *v*eridic. Litera X nu i se potrivește, că e prea aspră, iar *Y* e de la sine înțeles. [1] În sfîrșit, *Z*, zelos pentru onoarea ta.

Rîse Camila de a.b.c.-ul slujnicei sale, pe care o găsi mai bună cunoscătoare în îndeletnicirile dragostei decît chiar spunea. Asta îi mărturisi și fata, destăinuind Camilei că era în vorbă cu un tînăr de neam mare din acea cetate. Lucrul o tulbură pe Camila, care se temu să nu fie aceasta calea pe unde i-ar putea fi pusă în primejdie cinstea. Vru să stoarcă de la fată dacă pentru ea « a fi în vorbă » cu un tînăr se mărginea numai la convorbiri, și fata, fără pic de rușine, îi răspunse, cu aerul cel mai firesc din lume, că trecea, bineînțeles, și dincolo de vorbe. Căci lucru sigur este că, ori de cîte ori stăpînele își uită de cinstea lor, și slujnicele își leapădă rușinea, și de îndată ce-și văd doamnele călcînd un pic pe-alături, nu se mai sinchisesc de fel dacă le zărește sau nu cineva sărind de-a binelea pîrleazul. Camila nu putu face altceva decît s-o roage pe Leonela să nu vorbească nimic despre ea cu cel de care spunea că-i e iubit, și să facă tot ce avea poftă în taină, ca nu cumva să ajungă la urechile lui Anselmo sau ale lui Lotario. Leonela răspunse că va face cum îi spunea, dar își ținu cuvîntul în așa fel, încît spori și

---

torii epocii găsim aluzii la ele. Astfel, într-un sonet al poetului sevillan Juan de la Cueva se spune:

« Cei cinci de *S* pictează măreția
Iubirii mele », spuse-a mea stăpînă.

Cei cinci *S* sînt: *solicito*, *solo*, *sabio*, *secreto*, *splendido* (serviabil, singur, savant, secretos, strălucit). Cervantes pare că a luat cei patru de *S* din versurile *Angelicăi* lui Luis Barahona de Soto, carte foarte apreciată în epocă.

[1] Sensul pe care-l dădeau acestei litere pitagoricienii cuprindea și ideea de virtute. Litera *Y* se zice că ar fi fost adăugată alfabetului elin de însuși Pitagora, care s-ar fi inspirat, spre a o născoci, din zborul cocorilor, ce descriu pe cer un semn asemănător, expresie a virtuților de obediență la autoritate, disciplină și răbdare, armonie cu semenii.

mai mult temerile Camilei, care se îngrozea la gîndul că-şi va pierde prin ea bunul nume; căci necinstita şi neruşinata de Leonela, de îndată ce văzu că purtarea stăpînei nu mai era cum trebuia să fie, se încumetă să-şi aducă chiar în casa ei ibovnicul, încredinţată că, de-ar fi chiar să-l şi vadă stăpîna, n-are să îndrăznească a o da în vileag. Căci acesta e răul care ia naştere, între atîtea alte rele, din păcatele doamnelor din lumea bună: se fac sclavele slugilor lor şi se leagă a le acoperi josniciile şi necinstea, aşa cum se întîmplă şi cu Camila, care, cu toate că văzu o dată, şi apoi de multe ori, că Leonela se afla laolaltă cu ibovnicul ei într-o încăpere a casei, nu numai că nu îndrăzni s-o certe, ci, dimpotrivă, începu a o ajuta să şi-l încuie în casă şi făcu tot ce putu ca să nu fie tulburaţi şi să nu prindă de veste soţul. Dar nu putu înlătura toate piedicile atît de bine încît Lotario să nu-l zărească o dată ieşind, cînd se crăpa de ziuă, şi, cum nu ştia cine putea fi, căzu mai întîi la gîndul că trebuie să fie vreo stafie; dar cînd îl văzu umblînd, ascunzîndu-se în faldurile pelerinei şi ferindu-se cu grijă de ochi străini, zvîrli cît colo gîndul acesta prostesc şi-i intră în cap altul, care le-ar fi putut fi la toţi spre pierzanie de nu s-ar fi priceput Camila să îndrepte lucrurile.

Lotario nu se gîndi că omul pe care-l văzuse ieşind la o oră atît de nepotrivită din casa lui Anselmo putuse intra acolo pentru Leonela, şi nici măcar nu-şi mai aduse aminte că trăia pe lume vreo Leonelă; crezu doar că, la fel cum Camila se arătase uşuratică şi nestatornică din pricina lui, era acum şi din pricina celuilalt, căci urmări ca acestea are netrebnicia femeii păcătoase, care-şi pierde crezămîntul chiar în ochii celui ce-a cucerit-o după rugăminţi şi stăruinţe, făcîndu-l să-şi spună că ea s-ar putea da şi altora cu la fel de mare uşurinţă, şi să ia, din pricina asta, drept lucruri de la sine înţelese şi dovedite orice bănuieli ce i-ar flutura prin minte cu privire la ea. Şi parcă în clipa aceea i se spulberară lui Lotario minţile, şi toate hotărîrile înţelepte din trecut îi pieriră din amintire, pentru că, fără să facă nimic bun sau cu cap, nici una, nici două, pînă să n-apuce Anselmo a se

scula, clocotind de necaz şi orbit de turbarea geloziei care îi rodea măruntaiele, ars de dorul de a se răzbuna pe Camila, care nu-i făcuse, biata, nici un rău, dădu buzna la prietenul său şi-i spuse:

— Află, Anselmo, că de multe zile mă lupt cu mine însumi şi-mi calc pe inimă, vrînd să nu-ţi spun ceea ce nu mai e cu putinţă şi nici drept să-ţi ascund. Află că fortăreaţa se predă, şi Camila e gata să facă tot ce-aş avea eu poftă să fac cu ea; iar dacă am mai întîrziat pînă să-ţi descopăr acest adevăr, a fost numai pentru a vedea dacă era, într-adevăr, vorba de-o toană uşuratică din partea ei, sau dacă nu cumva o făcea ca să mă-ncerce şi să vadă dacă-mi duceam cu aceeaşi hotărîre la capăt asalturile amoroase pe care, cu învoirea ta, i le-am dat. Crezui de asemenea că ea, de este cumva ceea ce ar trebui să fie şi ceea ce ne-am gîndit amîndoi că ar fi, s-o fi apucat cumva să-ţi dea ţie socoteală de faptul că-i cer să mă iubească; dar după ce am văzut că nici gînd n-are, mi-am dat seama că sînt sincere făgăduielile pe care mi le-a făcut, spunîndu-mi că, de îndată ce vei fi plecat pentru a doua oară de acasă, va primi să stea de vorbă cu mine în odaia unde îţi încui tu giuvaerurile (şi era adevărul adevărat că în cămăruţa aceea se întîlnea de obicei cu el Camila); dar n-aş vrea să te grăbeşti şi să dai fuga să te răzbuni, căci păcatul n-a fost săvîrşit decît în închipuire, şi s-ar putea întîmpla ca de aici şi pînă la ceasul cînd să treacă la fapte Camila să-şi schimbe gîndul şi să se nască în sufletul ei remuşcarea. Aşa că, de vreme ce totdeauna mi-ai urmat sfaturile, întru totul sau în parte, urmează şi acuma sfatul pe care ţi-l dau, pentru ca, fără riscul de a te mai înşela în vreun fel şi în deplină cunoştinţă de cauză, să te poţi socoti mulţumit cu acela pe care îl vei socoti mai spre folosul tău. Prefă-te că lipseşti două-trei zile, cum s-a mai întîmplat şi alte dăţi, şi fă în aşa chip încît să rămîi acasă, ascuns în odaia ta, căci covoarele şi celelalte lucruri din ea, după care te-ai putea piti, îţi înlesnesc mult putinţa de a vedea cu ochii tăi, şi eu cu ai mei, ce vrea Camila; iar de-o fi să se săvîrşească păcatul, de care avem a ne teme mai curînd decît a-l aştepta,

atunci fără zgomot, cu toată cuminţenia şi zelul trebuincios, vei putea fi însuţi tu călăul necinstei tale.

Năucit rămase Anselmo, cu sufletul la gură şi minunîndu-se de spusele lui Lotario, căci îi cădeau pe cap cînd se aştepta mai puţin la ele, de vreme ce începuse s-o socotească pe Camila triumfătoare faţă de asalturile prefăcute pe care i le dădea, cum credea el, Lotario şi să guste plăcerile triumfului. Stete o bună bucată de vreme tăcut, cu capul în piept, uitîndu-se ţintă în pămînt, fără măcar să clipească, şi în cele din urmă spuse:

— Te-ai purtat, Lotario, aşa cum m-aşteptam de la un prieten ca tine, şi-ţi voi urma întru totul sfatul: fă ce-i vrea, dar păstrează taina pe care o cere o împrejurare atît de grea.

Lotario îi făgădui, dar de îndată ce se depărtă de dînsul, prinse a se căi de tot ce-i spusese, văzînd ce neghiobie făcuse, pentru că de răzbunat s-ar fi putut răzbuna singur pe Camila, pe altă cale, mai puţin crudă şi mai puţin necinstită. Îşi blestema judecata slabă, se învinovăţea de pripeală în hotărîri şi nu mai ştia încotro să apuce ca să poată drege ceea ce stricase, sau ca să dea încurcăturii o ieşire mai puţin nebunească. În cele din urmă hotărî să spună totul Camilei, şi cum prilejurile s-o facă nu-i lipseau, o găsi chiar în ziua aceea singură, şi ea, cum văzu că-i poate vorbi, îi şi spuse:

— Află, prietene Lotario, că mi-e inima îndoită şi mă necăjeşte o temere în aşa hal, încît mi-e să nu-mi spargă pieptul, şi mare mirare este că n-o şi face; fiindcă neruşinarea Leonelei a ajuns aşa de departe, încît nu-i noapte de la Dumnezeu să nu se închidă cu un iubit de-al ei în casa asta, şi stă cu el pînă la ziuă, primejduindu-mi bunul nume şi dînd dreptate să mă judece oricui l-ar vedea că iese la ore atît de neobişnuite din casa mea. Dar ceea ce mă chinuie e că n-o pot nici pedepsi, nici certa, fiindcă, de vreme ce ea e tăinuitoarea dragostei noastre, mi-a pus căluş gurii şi mă sileşte să nu crîcnesc nimic despre drăgostelile ei, aşa că mă tem să nu iasă de aici cine ştie ce nenorocire!

La început, cînd prinse Camila să-i povestească toate astea, Lotario crezu că nu era vorba decît de un tertip viclean ca să-i scoată lui din cap că omul pe care-l văzuse ieşind din casă era iubitul ei şi să-l arunce în spinarea Leonelei; dar văzînd-o cum plînge, cum se necăjeşte şi-i cere lui ajutor, se încredinţă că spunea adevărul, şi, crezînd-o, rămase pînă în cele din urmă ruşinat şi cuprins de remuşcări. Cu toate astea, îi spuse Camilei să nu se mai necăjească, deoarece va găsi el ac de cojocul neruşinatei aceleia de Leonela. Îi mai spuse şi ce apucase să-i îndruge el lui Anselmo, în furia turbată a geloziei ce-l cuprinsese, şi cum îl sfătuise să se ascundă în cămăruţă, ca să vadă de acolo, limpede cum nu se mai poate, chipul în care el îl necinstea. Îi ceru iertare de nebunia lui şi sfat cum să dreagă lucrurile şi să iasă cu faţă curată dintr-un labirint atît de întortochetat ca acela în care îl vîrîse lipsa lui de cap.

Se înspăimîntă foarte Camila la auzul spuselor lui Lotario, şi cu mult foc şi cu multe cuvinte înţelepte îl dojeni şi-l învinovăţi că se putuse gîndi la una ca asta şi că luase o hotărîre atît de prostească şi de nesăbuită; dar cum din fire femeile au mintea ascuţită şi repede răspund la bine ca şi la rău, întrecînd orice bărbat, chiar dacă dau dovadă de lipsă de cap atunci cînd îşi pun în gînd cu tot dinadinsul să judece un lucru ce trebuie bine chibzuit, Camila găsi cît ai bate din palme chipul cum s-ar putea drege treaba asta, la prima vedere cu neputinţă de dres, şi-l dăscăli pe Lotario să facă în aşa fel încît chiar a doua zi Anselmo să stea pitit acolo unde spusese, căci ea credea că ar putea scoate, din jocul acesta de-a v-aţi ascunselea, prilejul ca de aici înainte ei doi să se poată bucura unul de altul fără de nici o temere; aşa că, fără să-şi dezvăluie pe de-a-ntregul gîndul, îi spuse să aibă grijă ca, de îndată ce se va fi vîrît Anselmo în ascunzătoare, el să vină cum s-o auzi chemat de Leonela şi, la toate cîte va fi să i le spună ea, să răspundă aşa cum ar răspunde cineva care n-ar avea de unde şti că-l ascultă Anselmo. Lotario făcu tot ce putu ca s-o convingă să-i dezvăluie gîndul pînă la capăt, pentru ca el să poată face

cu mai multă siguranţă şi pricepere tot ce va vedea că e cu cale să facă.

— Ţi-am mai spus că n-ai altceva de făcut decît să-mi răspunzi la ce te voi întreba eu, zise Camila, căci nu voia să-i dea socoteală de pe atunci de ceea ce avea de gînd să facă, de teamă că n-avea să se învoiască a împlini pe de-a-ntregul planul care ei i se părea cel mai bun cu putinţă, ci va căuta să afle şi să pună în aplicare altul, sau altele, mai puţin nimerite.

Cu asta se despărţi de Lotario, iar a doua zi Anselmo plecă, sub cuvînt că se duce la ţară la prietenul său, şi se întoarse numaidecît ca să se ascundă, ceea ce izbuti să facă lesne, căci Leonela şi Camila îi dădură dinadins prilejul.

O dată ascuns, Anselmo trecu prin toate spaimele ce se înţelege că vin pe capul unui om care aşteaptă să vadă cu ochii lui cum i se face disecţia şi anatomia onoarei [1], crezîndu-se în pragul pierderii celui mai de preţ bun, pe care socotea că-l are în persoana iubitei sale Camila. De îndată ce aceasta, dimpreună cu Leonela, se asigură că Anselmo era ascuns în locul cu pricina, intră în cămăruţă; şi nici n-apucase bine să pună piciorul în ea că, scoţînd un oftat din rărunchi, prinse a zice:

— Vai, prietenă Leonela! N-ar fi oare mai bine ca înainte de-a ajunge să fac ceea ce nu vreau să ştii că am de gînd, pentru ca nu cumva să încerci a mă împiedica, n-ar fi mai bine, zic, să iei tu jungherul lui Anselmo, pe care ţi l-am cerut, şi să-mi străpungi cu el pieptul acesta netrebnic? Dar nu, n-o face, căci n-ar fi drept să iau eu pedeapsa pentru vina altuia! Mai întîi vreau să ştiu ce atît de nelalocul lui a văzut în mine privirea îndrăzneaţă şi necinstită a lui Lotario, încît să-i dea ghes să îndrăznească a-mi mărturisi dorinţe păcătoase ca acelea pe care mi le-a mărturisit, cerîndu-mi

---

[1] Termeni luaţi din limbajul medical al vremii. Întrucît anatomia începuse a se studia de puţină vreme (abia de la începutul secolului al XVI-lea), pe cadavre disecate, aceste două noţiuni — disecţie şi anatomie — se alătură în limbajul comun. O vreme, biserica a interzis exhumarea cadavrelor spre a fi duse în sălile de studiu, ca şi neînhumarea lor la vreme şi îmbălsămările necesare.

să-l îndrăgesc, spre paguba prietenului său şi spre necinstea mea! Du-te, Leonela, la fereastră şi cheamă-l, că, nu mai încape îndoială, trebuie să fie pe străzi, în faţa casei, aşteptînd să-şi poată împlini gîndurile lui ticăloase. Însă, mai înainte de ale lui, am de gînd să-l împlinesc pe-al meu, care e mai crud, dar mai cinstit!

— Vai, stăpînă, răspunse iscusita şi hîtra de Leonela, ce ai de gînd să faci cu jungherul? Vrei cumva să-ţi iei viaţa, ori să-l ucizi pe Lotario? Căci oricare din aceste două lucruri ai avea de gînd să-l faci, tot în paguba numelui tău bun are să se întoarcă! Mai bine este să-ţi potoleşti furia şi să nu-i dai prilej omului acestuia de nimica să intre acum în casă şi să ne afle singurele. Ia seama, stăpînă, că noi sîntem două femei slabe, iar el e bărbat, şi hotărît; ia seama că, de vine cumva cu gînd rău, orbit de patimă, pînă să n-apuci tu a îndeplini ceea ce ai hotărît, poate el foarte bine să facă lucrul ce-ar fi, pentru tine, mai rău decît moartea. De cap să-i fie stăpînului meu Anselmo că i-a dat atîta putere în casa lui unui asemenea derbedeu! Şi să zicem, señora, că-l omori, cum cred că ai vrea să încerci: ce-avem să facem după aceea cu mortul?

— Ce-avem să facem, întrebi, prietenă? răspunse Camila. Avem să-l lăsăm pentru îngropăciune lui Anselmo, căci drept este să aibă şi el o îndeletnicire plăcută, vîrîndu-şi în pămînt, cu sudoarea frunţii, propria lui necinste. Haide, cheamă-l o dată, fiindcă atîta vreme cît amîn răzbunarea legitimă a jignirii ce mi-a adus, mi se pare că ştirbesc cinstea pe care-o datorez bărbatului meu!

Toate acestea le asculta Anselmo, şi la fiecare cuvînt rostit de Camila gîndurile i se înseninau; iar cînd auzi că era hotărîtă să-l omoare pe Lotario, numai cît nu ieşi ca să se dea pe faţă şi să împiedice asemenea lucru; dar îl ţinu locului dorinţa de a vedea unde duceau hotărîrea ei atît de cinstită şi marea ei statornicie, aşa că-şi puse în gînd să nu iasă decît în ultima clipă în care ar mai apuca să împiedice omorul.

În vremea asta, pe Camila o prinse leşinul şi, aruncîndu-se pe un pat care se afla acolo, Leonela începu s-o plîngă amarnic şi să spună:

— Of, nefericita de mine, că m-a pedepsit norocul meu cel orb pentru păcatele mele, făcînd să-mi moară în braţe floarea onoarei întregii lumi, pilda aceasta de femeie credincioasă, modelul acesta de castitate şi de curăţie!

Şi toate acestea, dimpreună cu altele asemănătoare, încît nimeni din cei ce-ar fi ascultat-o n-ar fi putut-o lua decît drept cea mai nefericită şi mai cinstită fată de pe lume, iar pe stăpîna ei, drept o nouă, obijduită, Penelopă [1]. Nu trecu mult pînă să se trezească din leşin Camila, care, revenindu-şi în simţiri, zise:

— De ce nu te duci, Leonela, să-l chemi pe cel mai leal prieten al unui om care-i arată prietenie din cîţi a văzut soarele pe lumea asta ori din cîţi a învăluit vreodată întunericul nopţii? Haide o dată, fugi, aleargă, zboară, şi nu da timp zăbavei să stingă focul mîniei ce m-a cuprins, nici nu lăsa să mi se cheltuiască, doar în ameninţări şi-n blesteme, dorinţa dreptei răzbunări pe care-o aştept!

— Mă duc să-l chem, stăpînă, răspunse Leonela, dar trebuie să-mi dai mai întîi jungherul ăsta, ca să nu faci, cît lipsesc, vreun lucru care să le dea celor ce te iubesc prilej să plîngă toată viaţa!

— Du-te liniştită, Leonela prietenă, şi nu te teme că am să fac asemenea ispravă, spuse Camila, pentru că, oricît de înverşunată şi de naivă aş fi eu, după părerea ta, cînd e vorba să-mi apăr cinstea, nu voi fi ca acea Lucreţie [2] despre care se spune că s-a omorît fără a fi avut a se învinovăţi de vreo greşeală şi fără a-l fi omorît mai întîi pe cel ce-a fost pricina nefericirii sale! Eu voi muri, dacă e să mor, dar răzbunată şi răfuită cu cel care mi-a dat prilej să ajung a-i plînge

---

[1] Casta soţie a lui Ulise cel plecat peste mări, personajul principal din *Odissea* lui Homer.

[2] Figură din istoria Romei, devenită legendară; s-a sinucis după ce a fost violată de fiul lui Tarquinius Superbus, dramă care a contribuit la creşterea furiei poporului şi la răsturnarea acestui ultim rege roman (510 î.e.n.).

îndrăzneala, născută în sufletul lui fără ca eu să am vreo vină.

Se lăsă mult rugată Leonela înainte de-a ieşi să-l strige pe Lotario; dar în cele din urmă se duse şi, pînă să vină înapoi, Camila rămase spunînd, ca şi cum ar fi vorbit singură:

— Doamne, ajută-mi! N-ar fi fost mai sigur să mă descotorosesc de Lotario, cum am mai făcut-o de atîtea ori, mai curînd decît să-i dau dreptul, cum fac în clipa de faţă, să mă socotească o uşuratică şi o ticăloasă, chiar de-ar fi să nu creadă asta decît vreme de o clipă, pînă cînd ar vedea cum stau lucrurile? Ar fi fost mai bine, fără îndoială; dar n-aş fi răzbunată, şi nici onoarea bărbatului meu n-ar rămîne neştirbită dacă ar ieşi el aşa, spălîndu-se pe mîini şi fără să-l doară nici capul, din impasul în care l-au vîrît poftele-i murdare. Plătească deci cu viaţa lui, trădătorul, îndrăzneala de-a fi ridicat ochii asupra mea; şi afle toată lumea (dacă cumva îi va fi dat s-o afle) că leala Camila nu numai că şi-a păstrat cuvîntul dat soţului, ci s-a şi răzbunat pe cel care s-a încumetat s-o jignească! Cu toate astea, pînă în cele din urmă cred că tot mai bine ar fi să-i spun întreaga întîmplare lui Anselmo; dar i-am şi dat semn că vreau să-i spun asta atunci cînd cu scrisoarea pe care i-am trimis-o la ţară, şi socotesc că, dacă n-a căutat să afle el vreun leac răului pe care i-l prevesteam, trebuie să fi fost din pricină că, bun şi încrezător cum este, n-a vrut şi nici n-a putut crede că în pieptul celui mai bun prieten al său ar putea să încapă asemenea soi de simţiri, îndreptate împotriva cinstei sale; căci nici eu măcar n-am mai putut crede, pe urmă, una ca asta atîtea zile în şir, şi nici n-aş fi apucat s-o cred vreodată dacă nestăpînirea patimii lui n-ar fi ajuns să mi se dezvăluie prin atîtea daruri făţişe, făgăduieli nesfîrşite şi lacrimi fără de număr! Dar de ce stau eu acuma să mă gîndesc la toate astea? Are cumva hotărîrea unui suflet viteaz nevoie de sfaturi? Nu, desigur. Destul deci cu trădătorii, să înceapă răzbunarea: să vină făţarnicul, să se apropie, să intre, să moară şi să se sfîrşească cu el, întîmple-se ce s-o întîmpla! Curată am intrat în puterea celui pe care cerul mi l-a dat

de bărbat; curată voi ieşi din puterea lui, şi asta, chiar de-ar fi să ies scăldată în sîngele meu cast şi-n sîngele necurat al celui mai fals dintre prietenii pe care i-a putut vedea în lumea aceasta prietenia!

Şi spunînd acestea, umbla de colo-colo prin cameră, în mînă cu lama goală, trasă din teacă, a jungherului, la înfăţişare atît de scoasă din fire şi aşa de neobişnuită la vedere, făcînd asemenea gesturi, încît părea că-şi pierduse minţile şi că nu mai era vorba de o femeie gingaşă, ci de un rufian care nu mai are ce pierde.[1]

Toate le vedea Anselmo, ascuns îndărătul unor covoare care-l acopereau, şi de toate se minuna, ba încă i se părea că tot ceea ce vedea şi auzea îi putea fi de-ajuns ca să-i îndepărteze bănuieli chiar şi mai mari şi să-l scoată din focul lor; ba începuse chiar să-şi dea seama că voia ca proba cu venirea lui Lotario să nu mai aibă loc, temîndu-se de vreo năprasnă. Şi tocmai cînd era cît pe-aci să se dea pe faţă şi să iasă ca să-şi îmbrăţişeze şi să-şi liniştească soţia, trebui să se oprească, pentru că o văzu pe Leonela cum se întorcea cu Lotario de mînă. Şi de îndată ce-l văzu şi Camila pe Lotario, îi spuse, trăgînd cu jungherul pe podea o dungă dinaintea ei:

— Lotario, ia seama bine la ce-ţi spun: dacă te încumeţi cumva să treci de linia pe care o vezi aici, sau măcar să te apropii de ea, în clipa în care văd că ai de gînd s-o faci, îmi şi străpung pieptul cu jungherul ăsta pe care-l ţin în mîini! Şi înainte de a-mi răspunde vreun cuvînt la ce ţi-am spus, vreau să-ţi mai spun şi altele, şi pe urmă n-ai decît să îndrugi tot ce ţi-o plăcea. Mai întîi aş vrea, Lotario, să-mi spui dacă-l cunoşti pe Anselmo, soţul meu, şi ce părere ai despre el; în al doilea rînd, vreau să ştiu şi dacă mă cunoşti pe mine. Răspunde-mi la aceste întrebări, şi nu te tulbura şi nici nu te gîndi prea mult la ceea ce ai de răspuns, că nu-i cine ştie ce greutate în ceea ce te-am întrebat!

---

[1] În original « ...*rufian desesperado* »: Cervantes alege categoria cea mai lipsită de scrupule dintre toate « profesiunile » picareşti, aceea de codoş întreţinut al femeilor, adăugînd şi disperarea, circumstanţa extremă în care poate fi pus un asemenea om.

Nu era atît de prost Lotario încît, chiar din clipa cînd îi poruncise Camila să-l ascundă pe Anselmo alături, să nu fi priceput ce-i dăduse femeii prin cap; aşa că îi făcu jocul la ţanc, cu atîta înţelepciune, încît ei amîndoi ar fi putut face să treacă minciuna aceea drept adevărul-adevărat; şi aşa, îi răspunse Camilei precum urmează:

— Nici prin minte nu-mi trecea, frumoasă Camila, că m-ai chemat ca să mă-ntrebi lucruri ca astea, fără de nici o legătură cu gîndul ce mă aduce aici! Dacă o faci doar ca să mai zăboveşti cu împlinirea făgăduinţei de a mă mulţumi, n-aveai decît s-o iei mai pe departe, căci dorinţa fericirii te chinuie cu atît mai puternic cu cît nădejdea de-a o avea e mai aproape de ţelul ei; dar ca să nu spui că nu răspund la întrebările tale, am să-ţi declar că-l cunosc pe soţul tău Anselmo şi că ne ştim unul pe altul din cei mai fragezi ani ai copilăriei noastre, şi nu vreau să mai repet ceea ce tu ştii atît de bine despre prietenia dintre mine şi el, ca să nu mă fac însumi martorul jignirii pe care nu mă împinge să i-o aduc decît dragostea, ce poate scuza chiar şi mai mari greşeli! Pe tine te cunosc şi te socotesc la fel de cinstită cum te socoteşte şi el; că de n-ar fi să te socotesc aşa, pentru o cucerire de mai puţin preţ decît a persoanei tale n-aş avea eu de ce săvîrşi lucruri împotriva datoriilor mele faţă de mine însumi şi împotriva sfintelor legi ale prieteniei adevărate, astăzi ruptă şi siluită de un duşman atît de puternic al legilor, cum e dragostea.

— Dacă mărturiseşti asta, răspunse Camila, vrăjmaş de moarte ce eşti a tot ceea ce merită pe drept cuvînt să fie iubit, cum de mai îndrăzneşti să te înfăţişezi înaintea cui ştii că este oglinda în care se priveşte cel în care ar trebui să te priveşti tu, ca să-ţi dai seama ce prilej de nimic te face să-i aduci jignire? Dar vai mie, nefericita, încep să-mi dau seama de ceea ce te-a făcut să-ţi calci datoriile faţă de tine însuţi, căci pricina n-are cum fi alta decît vreo toană de-a mea, că nu vreau s-o numesc chiar necinste, de vreme ce nu purcede din vreo hotărîre luată anume, ci doar din cine ştie ce delăsare în purtarea mea, aşa cum li se întîmplă

uneori femeilor ce cred că n-au de cine se feri, fără să-şi dea seama ce li se întîmplă. Că de nu, spune-mi: cînd oare ţi-am răspuns eu, trădătorule, la rugăminţile tale cu vreun cuvînt ori cu vreun semn care să fi putut deştepta în tine o cît de mică şi neînsemnată nădejde că ai să-ţi poţi îndestula poftele neruşinate? Cînd nu ţi-au fost întoarse şi azvîrlite în obraz drăgăstoasele vorbe ce-mi spuneai, de vorbele mele aspre şi drepte? Cînd, multele tale făgăduieli şi daruri ţi-au fost vreodată luate de bune sau primite de mine? Totuşi, cum cred că nu poate nimeni să se încăpăţîneze multă vreme a cere unei femei să-l iubească dacă nu-l susţine nici o nădejde cît de cît întemeiată, vreau să-mi însuşesc vina nestăpînirii tale, pentru că, fără îndoială, cine ştie ce toană de-a mea, datorită lipsei de fereală, ţi-o fi îndreptăţit atîta vreme stăruinţele; aşa că vreau să mă pedepsesc şi să iau asupră-mi osînda meritată de vinovăţia ta! Şi ca să vezi că, fiind cu mine atît de crudă, nu pot fi altfel nici cu tine, am vrut să te aduc aici, ca să fii martor al jertfei pe care vreau s-o fac onoarei rănite a cinstitului meu bărbat, jignit de tine cu toată stăruinţa de care ai fost în stare, şi de mine de asemenea, prin lipsa de grijă pe care am arătat-o cînd aş fi putut fugi de primejdia de a-ţi îndreptăţi gîndurile tale necurate şi de a le încuviinţa prin ceva, dacă e drept că prilej ţi-am dat cumva la asta! Îţi mai spun o dată că bănuiala ce mi-a încolţit în minte că o delăsare de-a mea doar a putut naşte în sufletul tău atît de nebuneşti simţăminte este ceea ce mă chinuie mai mult, şi eu sînt cea pe care doresc mai cu putere s-o pedepsesc, chiar cu mîna mea, căci de-ar fi să mă pedepsească alt călău, poate ar fi scoasă mult mai în văzul lumii puţina vină ce-mi găsesc; dar mai înainte de a face una ca asta, vreau să ucid în clipa morţii şi să duc cu mine pe cel a cărui moarte îmi poate potoli dorinţa de răzbunare pe care n-am încetat o clipă să vreau a mi-o îndestula, făcîndu-l pe el să vadă, acolo unde va fi să se ducă, pedeapsa pe care o poate zvîrli asupră-i dreptatea cea lipsită de orice patimă, care nu se încovoaie faţă de acela ce m-a împins la marginea prăpastiei şi-a disperării!

Spunînd ea asta, se năpusti cu o forţă şi o uşurinţă de necrezut asupra lui Lotario, cu lama goală a jungherului în mînă, dînd asemenea dovezi de-a voi cu-adevărat să i-o vîre în piept, încît aproape că-l făcu şi pe el să se-ntrebe dacă erau prefăcătorii sau semne adevărate toate acestea, fiindcă fu silit să-şi pună toate puterile şi toată iscusinţa în joc ca s-o împiedice pe Camila să-l străpungă. Ea punea atîta firesc în prefăcătoria aceasta, dînd viaţă ciudatei comedii jucate lui Anselmo, încît, ca s-o facă să pară şi mai adevărată şi să-i dea culoarea vieţii, vru s-o vopsească chiar cu propriul ei sînge; căci, de îndată ce văzu că nu se putea măsura cu Lotario, sau se prefăcu a nu-l putea birui, zise:

— Dacă nu vrea cerul să-mi împlinească pe de-a-ntregul dreapta dorinţă, cel puţin n-are să aibă puterea de-a mă opri să mi-o împlinesc măcar în parte!

Şi zbătîndu-se ca să smulgă jungherul din mîna lui Lotario, care căuta să i-o ţină pe loc, izbuti şi, îndreptîndu-i vîrful înspre o parte a corpului ei unde putea să-şi facă o rană cît mai puţin adîncă, şi-o înfipse în carne, ceva mai sus de subţioara stîngă, lîngă umăr, şi pe loc se prăvăli la pămînt, ca răpusă de un leşin.

Leonela şi Lotario rămăseseră cu gura căscată, năuciţi de asemenea întîmplare, şi nu le venea să creadă că e adevărat ce se petrecuse, văzînd-o pe Camila întinsă la pămînt şi plină de sînge. Sări Lotario cît putu mai repede, înfricoşat şi cu răsuflarea tăiată, să-i smulgă jungherul din rană, dar, văzînd cît de neînsemnată era, se lecui de spaima care-l cuprinsese şi se minună o dată mai mult de mintoşenia, iscusinţa şi zelul frumoasei Camila; iar ca să ducă la capăt ceea ce era de datoria lui să facă, începu să o căineze cu un bocet prelung şi jalnic, cîntat deasupra trupului Camilei, ca şi cum ar fi fost cu adevărat moartă, azvîrlind mii de blesteme nu numai asupra lui însuşi, ci şi asupra aceluia care fusese cauza deznădejdii acesteia fără de margini. Şi cum ştia că-l ascultă prietenul său Anselmo, rostea lucruri care, auzite de oricine, i-ar fi stîrnit mai multă milă pentru

bocitor decît pentru Camila, chiar dacă ar fi socotit-o răposată.

Leonela o luă în braţe şi-o întinse pe pat, rugîndu-l pe Lotario să plece în căutarea cuiva care s-o poată îngriji în taină pe Camila; îi mai cerea, de asemenea, sfatul şi părerea în privinţa celor ce aveau să-i spună lui Anselmo despre rana stăpînei ei, dacă s-ar întoarce cumva pînă să n-apuce a i se întrema nevasta. Lotario răspunse că n-au decît să-i spună ce-or vrea, că el nu mai este în stare să le dea vreun sfat care să le poată folosi; doar atîta îi zise, să facă ce-or face şi să oprească sîngele, pentru că el îşi lua lumea în cap şi pleca undeva unde să nu mai dea ochi cu nimeni. Şi, cu dovezi de multă suferinţă şi durere în suflet, ieşi din casă; iar cînd se văzu singur şi fără primejdia de a fi privit de ochi străini, începu să-şi facă la cruci cu nemiluita, minunîndu-se şi de iscusinţa Camilei, şi de prefăcătoriile atît de nimerite ale Leonelei. Se gîndea cît de sigur era acum Anselmo că avea drept nevastă o a doua Portia [1], şi dorea să dea ochi cu dînsul, ca să se bucure amîndoi de minciuna şi adevărul împletite în chipul cel mai meşteşugit din cîte se pot închipui pe lume.

Leonela opri, cum s-a mai spus, sîngele stăpînei sale, care nu curse mai mult decît atîta cît trebuia ca înşelătoria să poată trece drept adevăr, şi după ce spălă rana cu puţintel vin, i-o legă cum putu mai bine, rostind asemenea vorbe cît timp o oblojea, că înşirate chiar aşa cum erau, după altele şi mai şi, tot ar fi fost de-ajuns ca să-l facă pe Anselmo a crede că nevasta îi era icoană a virtuţii, şi nu alta!

La vorbele Leonelei se alăturară şi ale Camilei, care se învinovăţi din nou de laşitate şi de prea puţină tărie de înger,

---

[1] Fiica lui Cato din Utica şi soţia lui Marcus Brutus, ucigaşul lui Cezar; s-a sinucis cînd a aflat de moartea soţului ei (42 î.e.n.), a cărui taină încercase a o afla chiar de la el, înainte de descoperirea conspiraţiei în care era implicat. Se spune că, pentru a-i demonstra lui Brutus că ar putea învinge orice durere fizică şi că era deci vrednică de încredere, şi-a provocat răni grave sub ochii lui, convingîndu-l să-i împărtăşească secretul.

pentru că-i lipsise curajul chiar în clipa cînd ar fi fost mai multă nevoie să-l aibă, ca să-şi poată lua viaţa, pe care şi-o ura pînă într-atîta. Îi cerea slujnicei sfat dacă să dea sau nu socoteală de cele întîmplate iubitului ei bărbat, şi aceasta o sfătui ca nici să nu-i fluture măcar pe sub ochi asemenea bănuială, pentru că lucrul acesta i-ar sili soţul să se răzbune pe Lotario, ceea ce n-ar putea face fără să se primejduiască și pe sine, iar femeia de treabă e ţinută să nu dea prilej de asemenea răfuieli, ci, dimpotrivă, să îndepărteze toate prilejurile pe care i-ar sta în putinţă să le îndepărteze. Camila îi răspunse că sfatul i se părea bun şi că avea să-l urmeze, dar că, în orice caz, era nevoie să găsească ceva potrivit de spus lui Anselmo asupra rănii şi pricinii rănirii, căci n-avea să poată trece neobservată, lucru la care Leonela răspunse că ea nu ştie să mintă nici măcar în glumă.

— Iar eu, surioară, îi întoarse Camila vorba, de unde să ştiu minţi? Că nu m-aş încumeta să ticluiesc o minciună, ori să spun vreo vorbă în sprijinul minciunii altuia, chiar de-ar fi să mă coste şi viaţa! Și dacă n-avem cum ieși la capăt cu asta, ar fi mai bine să-i spunem adevărul gol-goluţ decît să ne lăsăm prinse cu vorba şi învinuite de făţărnicie!

— Nu-ţi mai face griji, stăpînă, răspunse Leonela, fiindcă pînă mîine dimineaţă am să-mi bat eu capul să găsesc ce să spun, ori poate că, fiind rana acolo unde este, ai putea-o acoperi, ferind-o de ochii lui, şi cerul s-o îndupleca să vină într-ajutorul gîndurilor noastre, atît de drepte şi cinstite! Linişteşte-te, stăpînă, şi caută să-ţi vii în fire, ca să nu te găsească stăpînul meu la întoarcere în halul ăsta de speriată, iar celelalte lasă-le în grija mea și a lui Dumnezeu, care întotdeauna vine într-ajutorul celor cu sufletul curat!

Cu toată luarea-aminte stătuse Anselmo să asculte şi să privească, jucată, tragedia morţii şi înmormîntării cinstei sale, pe care cu atît de fireşti şi sincere sentimente i-o jucară actorii ei, încît ai fi zis că schimbaseră prefăcătoria în adevărul cel mai adevărat. Aştepta cu nerăbdare noaptea, ca să poată

icşi din casă şi să se ducă să-şi vadă bunul prieten, pe Lotario, hiritisindu-se dimpreună cu dînsul pentru mărgăritarul preţios pe care-l aflase în încercarea virtuţilor nevestei. Avură grijă cele două femei să-i dea prilejul ca să-i uşureze ieşirea din ascunzătoare, şi el, fără să-l piardă, ieşi şi se duse numaidecît să-l caute pe Lotario, pe care, găsindu-l, nici nu se pot povesti în cuvinte îmbrăţişările cu care îl copleşi, mulţumirile pe care i le aduse, laudele pe care le cîntă cinstei nevestei sale, lucruri pe care Lotario le asculta fără să poată da nici cele mai mici semne de bucurie, căci tot timpul se gîndea cît de amarnic i se înşela prietenul şi cît de nedreaptă jignire îi aducea el; şi cu toate că Anselmo băga de seamă că Lotario nu se bucură de loc, punea asta pe seama faptului că o lăsase pe Camila rănită, şi că el însuşi îi dăduse pricină să se rănească; aşa că, printre altele, îi spuse să nu se necăjească de ce i se întîmplase Camilei, pentru că, nu mai încăpea nici o îndoială, rana era uşoară, de vreme ce femeile se înţeleseseră să i-o ascundă; deci, după semnele acestea, n-avea de ce să se teamă, aşa că nu-i rămînea de-aci încolo decît să se bucure dimpreună cu dînsul, căci prin priceperea şi mijlocirea lui se vedea Anselmo înălţat pînă-n al nouălea cer de fericire, şi i-ar fi plăcut să nu-i fie altele îndeletnicirile decît stihuirea laudelor şi slăvirii nevestei sale, versuri care s-o facă nemuritoare în amintirea secolelor ce au să vină! Lotario îi lăudă hotărîrea aceasta nimerită şi spuse că el, dinspre parte-i, va pune umărul cît va putea mai bine la înălţarea unui atît de ilustru edificiu. În felul acesta Anselmo rămase bărbatul cel mai înşelat, şi în chipul cel mai drăgălaş înşelat, din cîţi pot fi încornoraţi pe lume: fiindcă însuşi el ducea de mînă şi-şi vîra în casă (socotind că duce unealta slavei sale) pe cel ce lucrase la ruinarea bunului său nume, iar Camila îl primea cu chipul, pasămite, încruntat — pe cîte părea — şi-i rîdea inima în vremea asta! Înşelăciunea dură cîtăva vreme, pînă ce, nu după multe luni de zile, îşi întoarse norocul o dată mai mult roata şi ieşi la lumină păcatul, pînă aici ascuns cu atîta artă, iar pe Anselmo îl costă viaţa curiozitatea lui nestăpînită.

Capitolul XXXV

În care se vorbeşte de viteaza şi nemaiauzita bătălie a lui don Quijote cu nişte burdufuri de vin roşu şi ia sfîrşit nuvela Curiosului nestăpînit

Nu mai rămînea mult de citit din nuvelă, cînd din cămara unde dormea don Quijote ieşi Sancho Panza, tulburat cum nu se mai poate şi strigînd cît îl ţinea gura:

— Săriţi, repede, ajutor, că stăpînul meu s-a încăierat în cea mai înverşunată şi mai vajnică bătălie din cîte mi-au văzut ochii! Slavă Domnului că mi ţi l-a sfîrtecat pe uriaşul vrăjmaş al doamnei prinţese Micomicona, tăindu-i capul şi zburîndu-i-l de pe umeri de parcă ar fi fost un nap.

— Ce spui tu, fiule? se miră popa. Nu ţi-e bine, Sancho? Cum naiba poate fi aşa cum zici, cînd uriaşul e la mai bine de două mii de leghe depărtare?

În vremea asta auziră în cămară un zgomot înfricoşător, şi pe don Quijote care striga cît îi îngăduiau bojocii:

— Stai, tîlharule, mişelule, nemernicule, c-am pus mîna pe tine, aşa că nu-ţi mai foloseşte la nimic iataganul!

Şi parcă ar fi dat din toate puterile cu sabia de pereţi. Sancho zise:

— Decît să staţi aici şi să trageţi cu urechea, mai bine intraţi şi despărţiţi-i, sau barem ajutaţi-l pe stăpînul meu, cu toate că nu cred să mai fie nevoie, fiindcă nu mai încape nici o îndoială că uriaşul e mort de-a binelea, iar la ora asta dă socoteală lui Dumnezeu de viaţa ticăloasă pe care a dus-o, c-am văzut eu cu ochii mei cum curgea sîngele pe duşumea, şi coşcogea căpăţîna, tăiată şi căzută alături, mare cît un burduf de vin din cele mari!

— Să mă trăsnească, strigă atunci hangiul, dacă don Quijote sau don Dracu-să-l-ia nu s-o fi apucat să-mplînte sabia în vreunul din burdufurile de vin roşu ce-i stăteau la căpătîi umplute, şi vinul care curge trebuie să fie ceea ce i s-o fi părut omului ăstuia sînge!

Şi răcnind aşa, intră în odaie, şi după el toţi ceilalţi, găsindu-l pe don Quijote înveşmîntat în chipul cel mai

ciudat din lume. Era numai în cămaşă, care nu era aşa de lungă încît, pe dinainte, să-i acopere coapsele, iar dinapoi era chiar cu vreo şase degete mai scurtă; picioarele i se vedeau lungi şi slăbănoage, pline de păr şi nu tocmai spălate; în cap avea o scufă roşie slinoasă, de-a hangiului, pe braţul stîng îşi învălătucise pătura de pe pat, căreia îi purta atîta pică Sancho — ştia el bine pentru ce — iar cu dreapta ţinea sabia goală, cu care lovea în toate părţile, rostind asemenea vorbe, de parcă, într-adevăr, s-ar fi luptat cu vreun uriaş. Mai de haz era că n-avea ochii deschişi, căci dormea şi visa că se-ncăierase cu gigantul. Şi cu atîta tărie îşi închipuise aventura pe care-o avea de dus la capăt, încît pînă şi în vis i se părea că e gata ajuns în regatul Micomiconei, şi că se şi prinsese în luptă cu vrăjmaşul. Atîtea lovituri de spadă dăduse în burdufuri, crezînd că sfîrtecă uriaşul, încît toată încăperea se umpluse de vin. Ceea ce văzînd hangiul, se mînie pînă-ntr-atîta, încît îl luă pe don Quijote de gît şi prinse a-i căra la pumni, că de n-ar fi sărit preotul şi Cardenio să i-l ia din mîini, ar fi sfîrşit hangiul în locul uriaşului bătălia. Cu toate astea, sărmanul cavaler tot nu se deşteptă pînă ce nu aduse bărbierul o căldare de apă rece din fîntînă, cu care-l scăldă din cap pînă-n picioare, lucru ce-l trezi pe don Quijote, dar nu pînă-ntr-atîta încît să-şi dea seama în ce hal era. Doroteii, cînd îl văzu atît de uşurel şi de scurt îmbrăcat, îi pieri pofta să mai intre în odaie ca să vadă lupta dintre sprijinitorul şi vrăjmaşul său. Sancho umbla de colo pînă colo, căutînd pe jos căpăţîna uriaşului, şi cum n-o află, rosti:

— Ştiam eu de mult că toate-s numai vrăji în casa asta; că şi data trecută, chiar pe locul unde stau eu acuma, mi-au tras atîţia ghionţi şi-atîtea bîte, fără să ştiu cine mi le trăgea, şi nici n-am apucat, oricît m-am silit, să pun ochii pe cineva. Iar acuma ia-o de unde nu-i căpăţîna asta, pe care l-am văzut eu cu ochii mei cum i-o tăia, de ţîşnea sîngele din trupul uriaşului ca dintr-o fîntînă!

— Ce sînge şi ce fîntînă îndrugi acolo, păgînule? Bătu-te-ar Dumnezeu şi toţi sfinţii! zise hangiul. Nu vezi, tîlharule,

că sîngele şi fîntîna nu-s altceva decît burdufurile astea care stau aicea căscate, şi nu vezi vinul roşu în care înotăm cu toţii în odaia asta, vedere-aş eu înotînd în smoala iadului sufletul ăluia de le-a sfîrtecat?!

— Habar n-am, răspunse Sancho. Tot ce ştiu e că n-am noroc, că dacă nu găsesc căpăţîna asta, mi se duc pe copcă toate planurile şi se topesc ca drobul de sare-n apă!

Şi era mai rău de Sancho, care era treaz, decît de stăpînul său adormit, pînă într-atîta îl scoseseră din minţi făgăduinţele stăpînului.

Hangiul îşi ieşea din sărite văzînd nepăsarea scutierului şi prăpădul făcut de stăpîn, şi se jura pe toţi sfinţii că de data asta n-avea să mai fie ca data trecută, cînd îi scăpaseră fără să plătească, şi că acuma n-aveau să le mai folosească privilegiile lor de cavaleri dac-ar fi fost vorba să nu plătească nici unul, nici celălalt; ba încă aveau să-i plătească şi ceea ce ar fi să-l coste peticele ce trebuiau puse burdufurilor sparte.

Preotul îl ţinea de mîini pe don Quijote, care, crezîndu-se scăpat bun-teafăr din aventură şi aflat dinaintea prinţesei Micomicona, îngenunche dinaintea popii, spunînd:

— Măria-ta, poţi în bună pace trăi de azi înainte, înaltă şi frumoasă doamnă, fără nici o grijă că ţi-ar putea face vreun rău creatura asta de soi prost; iar eu, de asemenea, sînt de azi înainte slobod de cuvîntul ce ţi-am dat, căci, cu ajutorul lui Dumnezeu din cer şi cu sprijinul aceleia pentru care trăiesc şi respir, am făcut-o şi pe asta!

— Nu spuneam eu? zise Sancho auzind acestea. Vedeţi? Că n-oi fi fost beat: iacătă că mi ţi l-a şi pus la saramură stăpînul meu pe uriaş. Asta-i marfa, daţi-mi banii, adică comitatul!

Cine n-ar fi rîs de cîte îndrugau cei doi smintiţi, stăpîn şi slugă? Rîdea toată lumea, în afară de hangiu, care se dădea la toţi dracii. Dar pînă în cele din urmă bărbierul şi preotul făcură ce făcură şi izbutiră să-l culce pe don Quijote, cu chiu, cu vai, în pat, unde adormi pe dată, dînd semne de mare oboseală. Îl lăsară să doarmă şi ieşiră în poarta hanului, să-i aducă lui Sancho Panza mîngîiere pentru faptul de-a nu

fi aflat căpăţîna uriaşului, cu toate că mult mai mult avură de furcă atunci cînd fu vorba să-l împace pe hangiu, care-şi ieşise din minţi din pricina morţii năprasnice a burdufurilor sale. Iar hangiţa o ţinea tot într-un răcnet, strigînd:

— Afurisit să fie ceasul în care mi-a călcat pragul casei cavalerul ăsta rătăcitor, şi mai bine să nu-l fi văzut niciodată în ochi, cît m-a păgubit el pe mine! Data trecută s-a făcut nevăzut fără să plătească o noapte dormită aici şi mîncarea, paie şi ovăz pentru el şi pentru scutierul lui, şi-o mîrţoagă, ş-un măgar, zicîndu-mi că el e cavaler aventurier, deie-i Domnul tot aventuri cu capul spart, şi lui şi tuturor aventurierilor din lume, că zicea că de asta nu-i ţinut să plătească nimic, c-aşa stă scris în cărţile cavaleriei rătăcitoare. Şi acuma, iată că vine, tot din pricina lui, domnişorul ăstălalt şi-mi ia coada şi mi-o întoarce îndărăt nici pe jumătate cît era, flocăită toată, că nu mai e bună la ce-i trebuie bărbatului meu, şi, colac peste pupăză, îmi mai sfîrtecă şi burdufurile şi-mi iroseşte vinul, vedea-i-aş eu sîngele irosit tot aşa! Dar să n-aibă el grijă, că mă jur pe oasele tătîne-meu şi pe odihna de veci a mumă-mi că dacă n-au să-mi plătească totul pînă-ntr-o para, să nu-mi zică mie pe nume! S-ar chema că nu mai sînt fata cui sînt!

Atare vorbe şi altele ca ele rostea cu mare năduf hangiţa, ţinîndu-i isonul întru totul vrednica ei slujnică Maritornes. Fata hangiului nu scotea nici o vorbă, ci doar zîmbea din cînd în cînd. Preotul îi împăcă pe toţi, făgăduind să-i despăgubească pe cît îi va sta în putinţă atît de pierderea burdufurilor, cît şi de-a vinului, şi cu atît mai vîrtos de stricăciunea cozii hangiţei, pentru care făcea ea atîta tămbălău. Dorotea îl mîngîie pe Sancho spunîndu-i că, de vreme ce i se părea lucru adevărat că stăpînul său descăpăţînase uriaşul, îi făgăduia să-i dea, de îndată ce-avea să se vadă în regatul ei şi-n bună pace, drept răsplată, cel mai bun comitat ce s-ar afla în el. Sancho se mai îndulci cu asta şi-o încredinţă pe principesă că văzuse el cu ochii lui căpăţîna uriaşului, aşa că să nu mai aibă nici o îndoială, căci, după toate semnele, avea o barbă care-i ajungea pînă-n brîu; iar dacă nu ieşea

la iveală acum, asta se întîmpla doar din pricină că toate se petreceau în casa aceea numai pe cale de vrăjitorie, aşa cum se vădise pentru el încă de data trecută cînd poposiseră acolo. Dorotea zise că era încredinţată de asta şi-l sfătui să n-aibă grijă, că aveau să se sfîrşească toate cum nu se poate mai bine, aşa cum îi poftea lui inima.

Şi după ce fură cu toţii împăcaţi, preotul avu chef să ducă la capăt lectura acelei nuvele, pentru că văzuse că nu mai aveau mult pînă la sfîrşit. Cardenio, Dorotea şi toţi ceilalţi îl rugară s-o isprăvească, iar el, care dorea să le facă la toţi plăcerea, mai cu seamă că şi-o făcea totodată şi pe-a lui, urmă povestirea, care zicea aşa:

Se întîmplă, aşadar, că Anselmo, bucuros cum nu se mai poate de virtutea Camilei, îşi trăia viaţa mulţumit şi fără de griji, iar Camila se încrunta ori de cîte ori îl vedea pe Lotario, pentru ca Anselmo să înţeleagă tocmai de-a-ndoaselea ce simţea ea pentru dînsul; şi ca să vină şi mai mult în sprijinul acestor fapte, Lotario ceru lui Anselmo îngăduinţa să nu-i mai calce pragul, pentru că vedea limpede cîtă inimă rea îi făcea Camilei vederea lui; dar păcălitul de Anselmo îi spuse să nu care cumva să facă una ca asta, şi în felul acesta Anselmo era într-o mie de chipuri făuritorul dezonoarei sale, închipuindu-şi că era al propriei sale fericiri. În vremea asta, fericirea Leonelei, care vedea că-şi poate face nestingherită de cap, ajunsese pînă acolo, încît, fără să se mai uite împrejur, se dăruise dragostei fără de nici o frînă, întemeindu-se pe faptul că stăpînă-sa o acoperea şi chiar o înştiinţa în ce fel şi-ar putea duce la îndeplinire planurile fără să se teamă de ceva. Într-o noapte, totuşi, Anselmo auzi paşi în camera Leonelei şi, dînd să intre ca să vadă cine umbla pe-acolo, văzu că ţinea cineva uşa, lucru care-i spori dorinţa de-a o deschide; aşa că o împinse cît putu, o dădu de perete şi intră chiar în clipa în care mai putea încă vedea un bărbat sărind pe fereastră în stradă; şi dînd fuga să pună mîna pe dînsul sau măcar să vadă cine e, nu izbuti nici una, nici

alta, pentru că Leonela i se puse în cale şi-l ţinu locului, spunîndu-i:

— Linişteşte-te, stăpîne, şi nu te mai tulbura atîta, nici nu căuta să-l urmăreşti pe cel care-a sărit pe fereastră, pentru că ăsta e un lucru care mă priveşte numai pe mine, ba încă mă priveşte foarte de-aproape, fiind vorba de soţul meu.

Anselmo nu voi s-o creadă, ci, dimpotrivă, orbit de necaz, scoase jungherul şi dădu s-o străpungă pe Leonela, amenințînd-o că dacă nu-i spune tot adevărul, o omoară; iar ea, de frică, fără să mai ştie ce spunea, bolborosi:

— Nu mă omorî, stăpîne, că ţi-oi spune lucruri de mai mare însemnătate decît îţi poţi închipui.

— Spune-le numaidecît, zise Anselmo, că de nu, aici ţi s-au sfîrşit zilele!

— N-aş fi în stare acuma, zise Leonela, de tulburată ce sînt; lasă-mă pînă dimineaţă, şi ai să afli atunci de la mine lucruri de care ai să te minunezi; şi fii sigur că acela care-a sărit pe fereastra asta e un tînăr de-aici din cetate, care mi-a făgăduit să mă ia de nevastă.

Cu asta se mai potoli Anselmo și se învoi să-i dea răgazul pe care-l cerea, netrecîndu-i nici măcar prin gînd că va avea de auzit ceva despre Camila, de a cărei virtute era atît de sigur şi atît de mulţumit; aşa că ieşi din cameră, lăsînd-o pe Leonela încuiată acolo, cu ameninţarea că n-are să-mai dea drumul pînă ce nu-i va spune ceea ce avea de spus.

Pe urmă se duse numaidecît să-şi vadă nevasta şi să-i spună, cum îi şi spuse, tot ce i se întîmplase cu slujnica, nelăsînd deoparte nici făgăduiala pe care i-o făcuse ea, să-i spună lucruri de mare însemnătate. Dacă s-a tulburat sau nu Camila, nu mai e nevoie s-o spunem, căci asemenea groază o cuprinse, închipuindu-şi cu tot dinadinsul că Leonela avea să-i dea în vileag lui Anselmo tot ce ştia despre necredinţa ei, şi era lucru de crezut că avea să-i povestească; aşa că nu mai avu răbdarea să aştepte pînă dimineaţa şi să vadă dacă-i era cumva neîntemeiată bănuiala, ci chiar în noaptea aceea, cînd i se păru ei că Anselmo adormise, îşi strînse giuvaerurile cele mai de preţ pe care le avea, împreună cu ceva bani, şi,

fără s-o simtă nimeni, ieşi din casă şi se duse la locuinţa lui Lotario, căruia îi povesti ceea ce se petrecea şi-l rugă s-o pună la adăpost, fugind cu ea undeva unde Anselmo n-ar mai fi avut cum să-i găsească. Tulburarea pe care-o aduse în sufletul lui Lotario fuga Camilei fu aşa de mare, încît nu-i putu răspunde nici o vorbă, şi cu atît mai puţin nu se pricepu să-şi dea o părere despre ce aveau de făcut. Pînă în cele din urmă se hotărî s-o ascundă pe Camila într-o mănăstire unde era stareţă o soră de-a lui, lucru la care Camila îşi dete consimţămîntul, şi, cu toată graba pe care-o cerea împrejurarea, Lotario o duse şi o lăsă la călugăriţe, plecînd şi el, de asemenea, din cetate, fără să dea nimănui de veste că pleca.

Iar cînd se făcu dimineaţă, Anselmo, fără măcar să bage de seamă că lipsea Camila din patul de-alături, atîta era de grăbit să afle ce avea să-i spună Leonela, se sculă şi se duse acolo unde-o lăsase încuiată. Deschise şi intră în cameră, dar ia-o pe Leonela de unde nu-i: tot ce găsi fură nişte cearceafuri înnodate cap la cap şi legate la fereastră, semn că pe acolo se scoborîse fata şi-şi luase tălpăşiţa. Se întoarse numaidecît, foarte necăjit, să-i spună de asta şi Camilei, dar negăsind-o în pat, şi nici în toată casa, rămase uimit foarte. Întrebă slugile unde era, dar nimeni nu ştiu să-i răspundă ceva la tot ce întreba. Se întîmplă apoi ca, pe cînd cutreiera el încăperile în căutarea Camilei, să dea de cuferele deschise şi să vadă că lipseau din ele cele mai multe dintre giuvaericalele pe care le avea, şi din asta îşi dădu în sfîrşit seama de nenorocirea care-l lovise şi de faptul că nu Leonela i-o pricinuise; şi aşa cum se găsea, fără să se mai îmbrace pînă la sfîrşit, trist şi măcinat de gînduri, dădu fuga să-şi spună necazul prietenului său Lotario. Dar cînd văzu că nici pe el nu-l găseşte, şi cînd slugile lui îi spuseră că plecase în noaptea aceea de-acasă, luînd cu sine toţi banii pe care-i avea, crezu că-şi pierde minţile. Iar ca vîrf la toate, atunci cînd se întoarse acasă, nu mai află într-însa pe nici unul din slujitorii şi slujnicele care-i avea, ci doar casa, deşartă şi pustie.

Nu mai ştia ce să creadă, nici ce să spună, şi cu atît mai puţin ce să facă, simţind cum i se spulberă încetul cu încetul minţile. Se gîndea la nenorocirea lui și se vedea rămas într-o clipă fără femeie, fără prieten şi fără slugi, părăsit — îşi zicea el — de cerurile care se întindeau deasupra lui şi, pe deasupra tuturor nenorocirilor, lipsit și de onoare, căci în fuga nevestei îşi văzu propria-i pierzanie. Se hotărî, în cele din urmă, după multă vreme de şovăială, să se ducă la ţară, la prietenul la care fusese atunci cînd dăduse prilej să i se pună la cale toată nenorocirea. Zăvorî porţile casei, se azvîrli pe cal şi o porni la drum, cu inima strînsă; dar n-apucă să facă nici jumătate din drum, că, încolţit de gînduri negre, simţi că trebuie să descalece şi să-şi lege calul de un copac, lîngă trunchiul căruia se prăvăli la pămînt, hohotind dureros şi suspinînd din adîncul inimii, şi acolo rămase pînă se făcu seară aproape; atunci văzu un om venind călare dinspre cetate şi după ce-i dădu bineţe, îl întrebă ce noutăţi mai erau pe la Florenţa, iar tîrgoveţul răspunse:

— Cele mai ciudate noutăţi din cîte s-au auzit vreodată de mulţi ani încoace, fiindcă umblă vorba în tot oraşul că Lotario, prietenul nedespărţit al lui Anselmo-Bogătaşul, cel care locuia pe lîngă biserica Sfîntul Ioan, a răpit-o azi-noapte pe Camila, nevasta lui Anselmo, care a dispărut și el. Toate astea le-a povestit o servitoare a Camilei, care a fost prinsă astă-noapte de către guvernator scoborîndu-se pe o funie de cearceafuri de la ferestrele casei lui Anselmo [1]. Nu ştiu cum anume s-a petrecut toată tărăşenia, dar ce ştiu e că se minunează tot oraşul de întîmplarea asta, că, zău aşa, cine s-ar fi aşteptat la asemenea fapte, văzînd marea şi strînsa prietenie a celor doi, care cică erau aşa de uniţi, încît nu le mai spunea nimeni altfel decît « cei doi prieteni ».

— Și s-a aflat cumva, întrebă Anselmo, ce drum au apucat Lotario şi Camila?

---

[1] Inadvertenţă: servitoarea nu le putuse spune, căci fuga ei avea drept temei însăși frica de a nu fi nevoită să se mărturisească pe sine drept complice a faptului, și era anterioară fugii stăpînei, de care nu știa încă nimic.

— Nici dînd cu bobii, zise tîrgoveţul, cu toate că guvernatorul a făcut tot ce i-a stat în putinţă ca să-i găsească.

— Drum bun, zise Anselmo, şi mergeţi cu Dumnezeu, domnule!

— Rămîneţi cu Dumnezeu! răspunse tîrgoveţul şi plecă. La asemenea veşti năprasnice, bietul Anselmo fu cît pe-aci nu numai să înnebunească, ci chiar să intre în gheara morţii. Se ridică şi el cum putu şi ajunse la casa prietenului său, care nu ştia încă nimic de nenorocire; dar cînd îl văzu venind galben la faţă, slab şi încercănat, pricepu că-l chinuia un necaz mare. Anselmo ceru să fie culcat şi să i se dea cele trebuincioase pentru scris. Dorinţa îi fu împlinită şi-l lăsară singur întins în pat, căci aşa ceruse el, ba mai dorise pe deasupra şi să fie încuiat cu zăvorul. Iar după ce fu singur, prinse a-l apăsa aşa de tare gîndul nenorocirii lui, încît îşi dete seama limpede că n-avea să mai poată trăi şi vru să lase cîteva rînduri scrise despre ceea ce-i pricinuise moartea asta neaşteptată; şi începînd el să le aştearnă pe hîrtie, pînă să n-apuce a scrie tot ce dorea, i se tăie răsuflarea şi-şi dete duhul în mîinile durerii pe care i-o pricinuise nestăpînita lui curiozitate.

Văzînd stăpînul casei că era noapte în toi şi Anselmo nu mai chema pe nimeni, hotărî să intre la el în odaie ca să afle dacă se simte la fel de rău, şi-l găsi zăcînd cu faţa în jos, cu jumătate de trup în aşternut şi cu cealaltă prăvălită peste măsuţa pe care scrisese, ţinînd încă în mînă pana şi hîrtia cu începutul scrisorii. Se apropie de el gazda, după ce îl strigase mai întîi, şi trăgîndu-l de mînă, cînd văzu că nu-i răspunde şi că e rece, îşi dete seama că murise. Se minună şi se mîhni cum nu se mai poate şi-şi chemă servitorii ca să vadă ce nenorocire i se întîmplase lui Anselmo, citind în cele din urmă şi hîrtia, pe care recunoscu însuşi scrisul prietenului său, cu următorul cuprins:

« O dorinţă nestăpînită şi prostească mi-a pus capăt zilelor. Dacă vestea morţii mele va ajunge la urechile Camilei, să ştie că o iert, pentru că nu-i putea cere nimeni să facă minuni, şi nici eu n-aveam nevoie să încerc dacă le putea

face; de vreme ce eu am fost singur făuritorul necinstei mele, n-are de ce să se. »

Pînă aici apucase a scrie Anselmo, de unde pricepură că acolo, fără să mai ajungă a încheia fraza, îl părăsise viaţa. A doua zi prietenul înştiinţă rudele lui Anselmo de moartea lui, căci nu aflaseră pînă atunci nici de nenorocire, nici de mănăstirea în care se închisese Camila, care fu cît pe-aci să plece după bărbatul ei în călătoria de pe urmă, nu de jalea veştii că-i murise soţul, ci de durerea celei pe care o aflase mai iute, despre ibovnicul care se dusese nu se ştie unde. Se spune că, deşi se văzu văduvă, nu se învoi să iasă din mănăstire şi nici nu dădu semn că ar vrea să se călugărească, pînă ce, puţine zile de la întîmplarea asta, nu veni vestea că iubitul ei căzuse în bătălia pe care monsieur de Lautrec o dăduse cu trupele marelui căpitan Gonzalo Hernández de Córdoba în regatul Neapolelui [1], unde Lotario se dusese mînat de remuşcări tîrzii pentru ceea ce-i făcuse prietenului său; lucru pe care aflîndu-l Camila, se lăsă tunsă călugăriţă şi-şi sfîrşi în scurtă vreme zilele, dîndu-şi viaţa în mîinile melancoliei şi tristeţii. Acesta fu sfîrşitul de care avură parte toţi trei, ca urmare a începutului atît de nebunesc al aventurii.

— Nu mi se pare rea nuvela asta, zise preotul, dar nu mă pot împăca de fel cu gîndul că s-ar fi petrecut cu adevărat tot ce se spune într-însa; iar de sînt închipuiri şi fapte ticluite, prost le-a mai ticluit autorul, pentru că nu se poate închipui să se afle pe lume bărbat atît de naiv încît să aibă chef a-şi pune fericirea la o încercare aşa de costisitoare, cum a făcut Anselmo. Dacă ar fi vorba de ceva petrecut între un ibovnic şi iubita lui, mai treacă-meargă! Dar între bărbat şi nevastă, parcă nu-i cu putinţă; cît priveşte însă felul de a povesti al autorului, nu mă nemulţumeşte!

---

[1] Anacronism. De căpitanul Lautrec nu poate fi vorba în vremea lui Gonzalo Hernández de Córdoba, căci el s-a ilustrat în războaiele Neapolelui după moartea acestuia.

Capitolul XXXVI

Care vorbește de alte întîmplări neobișnuite petrecute la han

În vremea asta hangiul, care era în poarta hanului, zise:

— Asta care vine este o ceată frumușică de mușterii. Dacă vor trage aici, ține-te *gaudeamus*!

— Ce fel de oameni sînt? întrebă Cardenio.

— Patru din ei, răspunse hangiul, vin călare, ca niște cavaleri, cu lănci și cu scuturi, și toți poartă pe față măști negre; dimpreună cu ei vine și o femeie îmbrăcată în alb, dusă în lectică, cu obrazul tot așa, acoperit, și mai sînt și doi slujitori ce merg pe jos.

— Mai au mult pînă s-ajungă? întrebă preotul.

— Ba-s așa de aproape, răspunse hangiul, că mai c-au și ajuns.

Auzind Dorotea lucrurile acestea, își trase vălul pe față, iar Cardenio intră în încăperea lui don Quijote, și n-apucaseră bine să facă ei asta, că în poarta hanului se și iviră toți cei de care vorbise hangiul; și descălecînd de pe cal cei patru, toți oameni arătoși la chip și binefăcuți, se grăbiră s-o coboare din lectică pe femeie; unul din ei o luă în brațe și o așeză pe un scaun ce se găsea la ușa încăperii unde se ascunsese Cardenio. În tot timpul acesta nu-și scoseseră măștile de pe față nici ea, nici ei, și nici nu suflaseră vreun cuvînt; atîta doar că, așezîndu-se pe scaun, femeia dădu drumul unui lung oftat și lăsă să-i atîrne brațele, ca o ființă bolnavă ori căzută în leșin. Valeții, care veniseră pe jos, duseră caii în grajd.

Văzînd preotul lucrurile acestea, cum ardea de dorința să afle ce fel de oameni erau aceia, de umblau în așa port și învăluiți într-o atît de misterioasă tăcere, se dete mai pe lîngă slujitori și-l întrebă pe unul din ei ceea ce dorea să știe, la care acesta îi răspunse:

— Să mă bată Dumnezeu, señor, dacă aș ști eu să-ți spun ce fel de oameni sînt ăștia! Tot ce știu e că boier mare pare a fi mai cu seamă acela care s-a dus și-a luat-o în brațe pe

cocoana aia pe care-o văzurăţi; spun asta pentru că toţi ceilalţi i se închină, şi nici în ruptul capului nu i-ar ieşi din cuvînt.

— Şi doamna cine este? întrebă preotul.

— Şi mai puţin ţi-aş putea spune, răspunse argatul, pentru că n-am văzut-o la faţă tot drumul; de oftat, da, am auzit-o de multe ori, şi-am mai auzit-o şi gemînd, ba încă aşa gemete scotea, de parcă era gata să-şi dea sufletul de fiecare dată. Şi nu-i de mirare că nu ştim mai mult decît ţi-am spus, pentru că eu şi tovarăşii mei de-abia de două zile îl întovărăşim, că ne-am întîlnit cu ei pe drum, şi ne-au rugat, ţinîndu-se de capul nostru şi hotărîndu-ne, să venim cu ei pînă în Andaluzia, că avem să fim plătiţi cu vîrf şi îndesat.

— Dar n-aţi auzit cum îi zice nici unuia? întrebă preotul.

— Aş, de unde?! răspunse argatul. Că umblau toţi aşa de tăcuţi, de mai mare minunea, şi nu auzi, cînd eşti cu ei, nimic altceva decît oftaturile şi sughiţurile bietei cocoane, de ţi se rupe inima, nu alta! Lucru mare, nu mai încape îndoială, ne-a dat de gîndit şi-am căzut la bănuiala c-or fi ducînd-o cu de-a sila acolo unde-or fi ducînd-o; şi după cîte se poate vedea pe hainele cu care e îmbrăcată, ori e gata călugărită, ori, mai mult ca sigur, are de gînd să se călugărească de-aci-nainte, şi poate pentru că nu i-o fi dînd mîna să se închidă de tînără în mănăstire e aşa de cătrănită cum pare.

— Tot ce se poate, zise preotul.

Şi, lăsîndu-l, se întoarse la Dorotea, care, de îndată ce o auzi suspinînd pe femeia cu mască, împinsă de bunătatea ei firească, se apropie de dînsa şi-i zise:

— Ce te doare, señora? N-o fi cumva vreo durere din cele pe care femeile pot şi ştiu de obicei să le tămăduiască? Fiindcă, de-ar fi aşa, cu dragă inimă aş face tot ce aş putea ca să-ţi fiu de folos!

La toate întrebările acestea, femeia îndurerată tăcea; şi cu toate că Dorotea îşi reînnoi şi întări propunerea, ea se zăvorî în tăcere, pînă ce se apropie de Dorotea cavalerul mascat (despre care spusese slujitorul că e ascultat de toţi ceilalţi) şi-i zise:

— Nu vă mai obosiţi cu nimic, señora, pentru femeia asta, că are obiceiul să fie nerecunoscătoare pentru orice bine i s-ar face, şi nici nu mai căutaţi a avea vreun răspuns din gura ei de nu doriţi cumva să vă răspundă o minciună !

— În viaţa mea n-am spus minciuni, zise, la vorbele acestea, cea care pînă atunci se încăpăţînase în muţenia ei. Dimpotrivă, din pricina adevărurilor spuse şi din pricină că n-a fost în mine urmă de minciună mă văd acuma la aşa ananghie ; şi dumneata însuţi poţi fi martor de adevărul spuselor mele, căci dreptatea, care e de partea mea, te face să fii mincinos şi prefăcut !

Vorbele acestea le auzea cît se poate de limpede şi de răspicat şi Cardenio, ca unul ce se afla chiar lîngă aceea care le rostea, fiindcă doar uşa odăii lui don Quijote era între ei ; aşa că nici nu le auzi bine şi începu să strige spunînd :

— Doamne-Dumnezeule ! Ce-aud ? Ce voce e asta care mi-a ajuns în auz ?

La care strigăte femeia întoarse capul, tresărind ca de spaimă ; dar nevăzînd cine le scotea, sări în picioare şi dădu să intre în odaie ; ceea ce, prinzînd de veste cavalerul, o opri şi n-o mai lăsă să facă nici un pas. Dar din pricina tulburării şi spaimei, taftaua neagră cu care îi era acoperită faţa căzu, lăsînd să se vadă frumuseţea fără de seamăn a unui chip minunat, cu toate că palid şi rătăcit, pentru că tot căuta din priviri oriunde-şi putea roti ochii, cu atîta dor şi patimă, încît părea scoasă din minţi ; semne care, fără să-şi dea nimeni seama de unde porneau, răniră inima Doroteii şi a tuturor celor ce se uitau la biata femeie, pe care cavalerul o ţinea strîns pe după umeri. Şi fiind el atît de înverşunat s-o ţină, nu mai ajunse să-şi îndrepte masca de pe faţă, care-i cădea, aşa că-i şi căzu cu totul ; şi ridicînd ochii Dorotea, care căuta s-o susţină în braţele ei pe străină, văzu că acela care o ţinea şi el în braţe, nu era altul decît soţul ei, don Fernando ; şi n-apucă să-l recunoască bine, cînd, scoţînd din adîncul măruntaielor un jalnic şi lung vaiet, căzu pe spate leşinată, şi de nu s-ar fi aflat prin preajmă

bărbierul care s-o prindă în braţe, s-ar fi prăvălit la pămînt. Dădu şi preotul fuga la ea, să-i scoată vălul ca să-i stropească faţa cu apă, şi cum o descoperi, o recunoscu şi don Fernando, căci el era cel care o ţinea în braţe pe cealaltă, şi rămase înmărmurit, dar nu pînă într-atîta încît să n-o mai ţină pe Luscinda, căci ea era femeia ce se zbătea să scape din braţele lui pentru că-l recunoscuse după glas pe Cardenio, aşa cum şi acesta o recunoscuse. Cardenio auzise, de asemenea, vaietul pe care-l scosese Dorotea atunci cînd căzuse leşinată şi, crezînd că era Luscinda lui, ieşi din cameră, scos din fire, de spaimă să nu i se fi întîmplat ei ceva; şi cel dintîi pe care-l văzu în ochi fu don Fernando, care o ţinea în braţe pe Luscinda. Îl cunoscu numaidecît și don Fernando pe Cardenio, şi toţi trei, Luscinda, Cardenio şi Dorotea, rămaseră muţi şi uluiţi, ca şi cum n-ar fi priceput ceea ce li se întîmplase.

Tăceau cu toţii şi se uitau unii la alţii — Dorotea la don Fernando, don Fernando la Cardenio, Cardenio la Luscinda şi Luscinda la Cardenio. Iar cea care rupse cea dintîi tăcerea fu Luscinda, vorbindu-i lui don Fernando cam în chipul următor:

— Lasă-mă, señor don Fernando, în numele datoriei pe care-o ai faţă de tine însuţi fiind cine eşti, dacă din altă pricină n-ai făcut-o, lasă-mă să mă alipesc din nou de zidul a cărui iederă sînt, sprijinul de care nu m-au putut îndepărta zelul nesăbuit, ameninţările, făgăduielile şi darurile domnieitale. Uită-te cum, pe ce căi neobişnuite şi ascunse ochilor noştri, cerul mi-a pus în faţă pe adevăratul meu soţ, căci ştii foarte bine, dintr-o mie de dovezi scump plătite, care ţi-au pricinuit mult necaz, că numai moartea ar putea să mi-l șteargă din minte. Fie-ți deci de-ajuns dezminţirea aceasta atît de lămurită, ca să-ţi poţi preface (căci tot n-ai încotro și asta-i singura cale) dragostea în ură, bunăvoinţa ce-mi porţi în furie, şi ia-mi viaţa; căci de-o fi să-mi dau sufletul sub ochii soţului meu iubit, voi socoti că n-am trăit degeaba. Poate că moartea mea îl va asigura că i-am păstrat, pînă în ultima clipă a vieţii, ceea ce-i datoram!

În vremea asta Dorotea își venise în simțiri și auzise tot ce spunea Luscinda, de unde pricepu cine era; și văzînd că don Fernando tot n-o lăsa din brațe și nici nu răspundea la ceea ce-i spusese, se ridică, printr-o sforțare deznădăjduită și se aruncă în genunchi la picioarele lui, vărsînd șiroaie de lacrimi amare, care prin frumusețea lor amărau și pe cei ce i le vedeau, și începu a-i vorbi așa:

— Stăpîne al meu, de nu s-o fi întîmplat cumva să-ți fure acest soare pe care-l ții eclipsat în brațele tale, ori să-ți orbească, mai bine zis, razele ochilor tăi, trebuie să fi apucat a vedea că aceea ce-ți îngenunchează la picioare este nefericita — atîta vreme cît vei voi tu să fie nefericită — și lipsita de noroc Dorotea. Da, eu sînt acea țărancă smerită, pe care tu, din marea ta bunătate, sau doar pentru plăcerea ta, ai vrut s-o ridici pînă la înălțimea la care s-ar fi putut numi *a ta*. Sînt eu, cea care am trăit mulțumită, în tiparele unei vieți cinstite, pînă cînd zelul dragostei cu care-mi dădeai asalturi și care părea simțire atît de adevărată a tras zăvoarele închisorii acesteia și ți-a încredințat cheile libertății mele, cu toate că atît de rău a fost primit de tine darul acesta, cum se vede limpede din faptul că m-ai silit să mă aflu acolo unde găsești acum și să te văd așa cum te văd. Cu toate astea, n-aș vrea să-ți treacă prin minte cumva că am venit aici ca urmare a cinstei pierdute, căci ceea ce m-a adus aici e doar durerea și părerea de rău că m-ai uitat. Tu ai vrut să fiu a ta, și ai vrut-o cu atîta tărie, încît, chiar dacă vrei acuma să nu fiu, n-ar mai fi cu putință să încetezi de a fi tu al meu. Ia seama, stăpîne, că dragostea neasemuită pe care ți-o port poate sta în cumpănă cu frumusețea și noblețea celei pentru care mă lași. Tu nu poți fi al frumoasei Luscinda, pentru că ești al meu, și nici ea nu poate fi a ta, fiind a lui Cardenio; și mai ușor ți-ar fi, dacă te gîndești bine, să-ți faci inima să iubească pe cine te divinizează decît s-o îndupleci pe cea care te urăște să te iubească. Tu ai voit să-mi uit eu de mine, și tu mi-ai cerut fecioria; nu puteai spune că nu-mi cunoșteai rangul și știi cum m-am lăsat cu totul în voia ta: n-ai unde să-ți mai cauți portiță ca să ieși tot tu

cel înşelat; şi dacă lucrurile stau aşa, cum de fapt şi stau, şi eşti adevărat creştin, aşa cum eşti cavaler, de ce tot ocoleşti şi amîni sorocul, şovăind a mă face fericită pînă la urmă, aşa cum m-ai făcut la început? Dacă nu vrei să mă iei drept ceea ce sînt, căci îţi sînt adevărată şi legiuită soţie, ia-mă cel puţin şi primeşte-mă drept sclavă; căci fiind în puterea ta, mă voi socoti fericită şi norocoasă! Nu mai îngădui, lăsîndu-mă din nou de izbelişte şi părăsindu-mă iarăşi, să se tot stîrnească vorbe şi bîrfeli care să-mi ştirbească cinstea, şi nu le face zile negre la bătrîneţe părinţilor mei, bieţii, căci altceva meritau ei după cît i-au slujit de credincios întotdeauna pe ai tăi, ca nişte buni vasali ce se află! Şi dacă ţi se pare că ar fi să scazi ceva din nobleţea sîngelui tău de se va amesteca în urmaşi cu al meu, ia aminte că puţine, sau poate chiar nici una din viţele nobile ale lumii n-a mers pe alt drum, şi că sîngele care vine pe linie femeiască n-are nici o însemnătate în obîrşiile ilustre, cu atît mai mult cu cît adevărata nobleţe stă în virtute; şi dacă asta ţie-ţi lipseşte, de vreme ce-mi tăgăduieşti ceea ce după toate dreptăţile lumii mi-eşti dator, voi rămîne eu cu mai nobil nume decît al tău! Într-un cuvînt, señor, tot ce mai am să-ţi spun este că, de-i vrea ori de n-ăi vrea, eu îţi sînt soţie: martor îmi este cuvîntul tău, care nu poate şi nu trebuie să fie mincinos dacă-i adevărat că te preţuieşti pentru ceea ce, lipsindu-mi mie, te face să mă dispreţuieşti; martor mi-e şi numele tău, iscălit aici [1], şi martor îmi este şi cerul, pe care tu l-ai pus chezaş făgăduielilor ce-mi făceai. Şi de-ar fi să-mi lipsească toate acestea, nu mi-ar lipsi conştiinţa ta, care în tăcerea ei ar da glas remuşcărilor cînd ţi-ar fi lumea mai dragă, ridicînd cuvîntul în apărarea adevărului acestuia pe care ţi-l spun acum şi tulburîndu-ţi bucuria petrecerilor viitoare.

Acestea şi altele multe ca acestea spuse nefericita Dorotea, cu atîta durere în suflet şi cu atîtea lacrimi, încît pînă şi cei care-l întovărăşeau pe don Fernando şi se aflau de faţă

---

[1] Inadvertenţă a lui Cervantes: pînă aici n-a fost nicăieri vorba de vreo semnătură dată Doroteii de don Fernando şi nici de vreo convenţie scrisă (care ar fi fost şi neavenită în drept şi în afara oricărei uzanţe).

începură să-i ţină isonul lăcrămînd. Don Fernando o ascultă fără să găsească o vorbă de răspuns, pînă ce nu le sfîrşi ea pe toate cîte le avea de spus şi pînă ce nu începu să suspine şi să plîngă cu sughiţuri, că de bronz ar fi trebuit să fie inima celui care, la atîtea dovezi de durere, nu s-ar fi înmuiat. Se uita la ea Luscinda, nu mai puţin îndurerată de suferinţa ei, cît uimită de marea ei înţelepciune şi frumuseţe, şi oricît i-ar fi plăcut să se apropie de dînsa ca să-i spună o vorbă, două, de alinare, nu-i îngăduiau braţele lui don Fernando, care o ţineau strîns. Acesta, copleşit de tulburare şi de spaimă, cum se văzu după o bună bucată de vreme, cît stete să se uite ţintă la Dorotea, deschise după aceea larg braţele şi, dînd drumul Luscindei, vorbi:

— Ai învins, frumoasă Dorotea, ai învins, căci nu e cu putinţă să aibă cineva inima de a tăgădui atîtea adevăruri laolaltă!

După leşinul din care abia îşi revenise, Luscinda era cît pe ce să cadă la pămînt de îndată ce don Fernando n-o mai sprijini; dar aflîndu-se prin preajmă Cardenio, care se dăduse în spatele lui don Fernando ca să nu fie recunoscut, dădu fuga să o susţină pe Luscinda, lăsînd deoparte orice temere şi înfruntînd orice risc, aşa că, prinzînd-o la timp în braţe, îi spuse:

— Dacă cerul milostiv vrea şi îngăduie să-ţi afli întrucîtva liniştea, frumoasă, credincioasă şi statornică señora, nicăieri socotesc că nu ţi-o vei găsi mai sigur decît între braţele acestea care te primesc acuma, aşa cum te-au primit şi altădată, pe vremea cînd soarta voia să te pot numi a mea.

La vorbele acestea Luscinda îşi ridică privirea spre Cardenio, despre care începuse mai demult să bănuiască, după voce, că e prin preajmă, şi, încredinţîndu-se cu ochii ei că era chiar Cardenio, ieşită cu totul din fire şi fără să mai ţină socoteală de nici un fel de cuviinţă, îi aruncă braţele pe după gît şi, lipindu-şi obrazul de al lui, îi spuse:

— Tu, da, stăpîne al meu, tu eşti adevăratul stăpîn al roabei tale, chiar de-ar fi s-o împiedice şi mai vajnic soarta potrivnică, primejduindu-i şi mai avan decît pînă astăzi viaţa aceasta, care nu-şi află rost decît alături de a ta.

Ciudată priveliște fu aceasta pentru don Fernando și pentru toți cei ce se aflau de față, care nu-și credeau ochilor văzînd aievea o întîmplare atît de nemaivăzută. Doroteii don Fernando i se păru cam schimbat la față și dînd chiar semne că ar vrea să se răzbune pe Cardenio, pentru că îl văzu ducînd mîna la mînerul spadei; așa că nici nu-și dete bine seama de asta și, cu nemaivăzută repeziciune, se aruncă în genunchi în fața lui și-i îmbrățișă picioarele, sărutîndu-i-le și ținîndu-i-le strîns, încît nu i-ar fi fost cu putință să se miște; și, fără să contenească a lăcrăma, îi spunea:

— Ce-ai de gînd să faci în această întîlnire atît de neașteptată, tu, care ești unicul meu adăpost? La picioare-ți stă soția ta, iar cea care ai vrea tu să-ți fie soție e în brațele soțului ei. Gîndește-te dacă ți-ar sta bine sau ți-ar fi cu putință să dezlegi ceea ce a legat cerul, sau dacă, dimpotrivă, n-ar fi mai cu cale să dorești a o ridica pînă la tine și a ți-o face egală pe aceea care, lăsînd deoparte orice neajuns, statornică în credința și dreptatea ei, își ațintește în ochii tăi ochii, scăldați de lacrimile iubirii cu care umezește fața și pieptul adevăratului ei soț? Te rog, în numele Domnului, și te conjur, pe noblețea stării tale, să nu lași dezmințirea asta dată în fața lumii să-ți stîrnească mînia, ci, dimpotrivă, fă să ți-o ostoaie în așa chip încît să îngădui, liniștit și împăcat, ca acești doi tineri ce se iubesc să se iubească în pace, fără ca tu să te împotrivești, cît timp va voi cerul să le dea răgaz, arătînd lumii, printr-asta, mărinimia inimii tale nobile, de viță ilustră, și lăsînd să se vadă că are mai multă putere asupra ta rațiunea decît pofta!

Cît timp spuse Dorotea acestea, cu toate că brațele lui Cardenio o țineau pe Luscinda, acesta nu-l slăbea din ochi pe don Fernando, hotărît ca, de l-o vedea făcînd vreo mișcare mînat de gînduri rele, să caute a se apăra și a ataca cum va putea mai bine pe toți cei ce i-ar sta împotrivă, chiar de-ar fi să-l coste viața; dar chiar atunci se apropiară prietenii lui don Fernando, dimpreună cu preotul și bărbierul, care la toate fuseseră de față, fără să lipsească nici

vrednicul Sancho Panza, şi făcură cu toţii roată în jurul lui don Fernando, implorîndu-l să-şi plece ochii spre lacrimile Doroteii, şi de era adevărat ceea ce spuseseră vorbele ei, aşa cum ei nu se îndoiau că era, să nu-şi îngăduie cumva a o mai lăsa păgubită de nădejdile ei atît de îndreptăţite; şi să mai ia el aminte că nu din întîmplare, cum părea, ci prin îngăduinţa şi voinţa cerurilor se aflaseră ei dinadins cu toţii laolaltă, într-un loc unde nici unul din ei cu gîndul măcar n-ar fi gîndit; ba să mai şi priceapă — zise preotul — că doar moartea îi mai putea despărţi pe Luscinda şi Cardenio, şi că, de-ar fi chiar să-i despartă un ascuţiş de spadă, s-ar socoti amîndoi fericiţi să moară împreună. Mai spuse că, în cazuri de nelecuit ca acesta, cel mai înţelept lucru era să se înfrîngă pe sine însuşi, punîndu-şi stavilă pornirilor, arătîndu-se mărinimos şi îngăduind ca, prin voinţa lui, cei doi să se bucure de binele pe care cerul li-l şi hărăzise; că era de ajuns, de asemenea, să se uite bine la frumuseţea Doroteii ca să-şi dea seama că puţine femei, dacă nu chiar nici una, îi puteau sta alături, darmite să i-o mai şi ia înainte; unde mai pui că, de-avea să adauge la frumuseţea asta modestia ei şi dragostea neţărmurită ce i-o păstra, dacă, mai presus de toate, îşi aducea aminte că se socotea cavaler şi creştin, nu putea face altceva decît să-şi ţină faţă de dînsa făgăduiala, căci împlinindu-şi-o, ar face voia lui Dumnezeu şi ar mulţumi de asemenea pe oamenii cu scaun la cap, care ştiu că este una din prerogativele frumuseţii, chiar cînd e vorba de o făptură umilă, să se poată ridica pînă la orice înălţime de vreme ce e întovărăşită de cinste, ajungînd deopotrivă cu ea, fără să aducă măcar umbră de scădere celui care o ridică şi doreşte a şi-o face egală sieşi; iar cînd, pe deasupra, se îndestulează şi legile neîndurate ale plăcerii, şi se întîmplă să nu intre în ele nici un gînd păcătos, nu trebuie să fie ţinut vinovat cel care le dă ascultare. Într-adevăr, la cuvintele acestea toţi cei de faţă mai adăugară şi altele, atare şi atîtea, încît inima vrednică a lui don Fernando (care, orice s-ar spune, era hrănită de un sînge nobil) se îmblînzi şi se dădu bătută în faţa adevărului, pe care nu l-ar fi putut

tăgădui chiar dacă ar fi voit; iar semnul pe care-l dete că se socotea biruit şi cîştigat de ideea bună ce-i fusese dată fu că se lăsă îmbrăţişat de Dorotea, îmbrăţişînd-o şi el şi zicîndu-i:

— Ridică-te, doamna mea, că nu-i drept să stea îngenuncheată la picioarele mele cea pe care o port în suflet; şi dacă pînă acum n-am dat semne de ceea ce spun, poate să fi fost din vrerea cerului, pentru ca, avînd azi prilej a-ţi vedea statornicia cu care mă iubeşti, să ştiu a te preţui după cum meriţi! Tot ce te rog este să nu-mi iei în nume de rău purtarea şi lipsa de grijă din toată vremea asta în care te-am părăsit, pentru că acelaşi imbold şi aceeaşi putere care mi-a dat ghes să te fac a mea m-a împins şi să fac tot ce puteam ca să nu mai fiu al tău. Şi dacă te îndoieşti că-i adevărat ceea ce-ţi spun, întoarce-te şi uită-te în ochii Luscindei, ce strălucesc acuma de mulţumire, şi-n ei vei afla dezvinovăţirea tuturor rătăcirilor mele; şi cum ea şi-a atins ţinta dorinţelor, iar eu am găsit în tine ceea ce se cuvine să fie al meu, să trăiască de-aci încolo liniştită şi fericită, ani mulţi şi buni, cu soţul ei Cardenio, căci eu voi ruga cerul să-mi dea şi mie tot atîţia ani de trăit cu Dorotea mea!

Şi zicînd asta, începu din nou s-o îmbrăţişeze, lipindu-şi obrazul de al ei cu atît de caldă dragoste, că trebui să-şi muşte buzele ca nu cumva şi lacrimile să-i sporească semnele neîndoielnice ale dragostei şi căinţei. Nu la fel făcură Luscinda şi Cardenio, ba chiar aproape toţi cei ce se aflau de faţă, pentru că atîtea lacrimi prinseră a le curge din ochi, unora de bucurie şi celorlalţi de mulţumirea că văd bucuria altora, încît ar fi putut crede cineva, văzîndu-i, că cine ştie ce nenorocire li se întîmplase la toţi. Plîngea pînă şi Sancho Panza, chiar dacă mai pe urmă mărturisi că nu plînsese decît fiindcă vedea că Dorotea nu era, cum crezuse el, regina Micomicona, de la care se aştepta la atîtea binefaceri. Ţinu o bună bucată de vreme, dimpreună cu plînsul, uimirea tuturora, pînă cînd Cardenio şi Luscinda îşi luară de seamă şi se duseră să îngenuncheze dinaintea lui don Fernando, mulţumindu-i de binefacerea pe care o săvîrşise şi spunînd

vorbe atît de curtenitoare, încît don Fernando nu știa ce să le mai răspundă; așa că-i ridică de jos și-i îmbrățișă pe amîndoi, dînd semne de fierbinte dragoste și de multă cuviință.

Apoi o întrebă numaidecît pe Dorotea cum ajunsese în satul acela, atît de departe de al ei, și în cuvinte puține și înțelepte ea îi povesti tot ce-i spusese și lui Cardenio, lucru care-l desfătă atît de mult pe don Fernando, ca și pe cei veniți cu el, încît ar fi dorit să țină cît mai mult povestea, atît de frumos știa Dorotea să-și istorisească nenorocirile. Și cum își termină ea povestirea, înșiră și don Fernando ceea ce i se întîmplase atunci în oraș după ce găsise în sînul Luscindei scrisoarea în care ea arăta că e soția lui Cardenio și că nu putea fi a lui. Spuse că ar fi avut chef s-o omoare, și chiar ar fi făcut-o de nu l-ar fi împiedicat părinții fetei, și mai spuse că ieșise dn casă, mînios și scos din minți, hotărît să se răzbune cînd i-o veni mai bine la îndemînă, dar că a doua zi aflase cum fugise Luscinda din casa părintească, fără să aibă nimeni știre încotro apucase; mai spuse că, într-un cuvînt, după mai multe luni de zile, i se dăduse de veste că se afla într-o mănăstire, unde voia să rămînă pînă la capătul zilelor, dacă nu și le putea trăi cu Cardenio; și că, de îndată ce aflase, își luase, ca să-l întovărășească, pe cei trei cavaleri, și venise acolo unde era ea, fără să caute a-i vorbi, de teamă ca nu cumva să sporească, de avea să se știe că era el acolo, grija călugărițelor pentru paza mănăstirii; și așa, așteptînd pînă-ntr-o zi, cînd găsise poarta deschisă, lăsase doi dintre ai lui să păzească intrarea, și el, dimpreună cu al treilea, cotrobăiseră prin mănăstire în căutarea Luscindei, pe care o aflaseră în arhondaric, stînd de vorbă cu o călugăriță; și, răpind-o fără vorbă multă, venise cu ea pînă-n sat, unde își pregătiseră tot ce era de trebuință ca s-o poată duce cu ei, lucru pe care-l putuseră face în toată voia, mănăstirea fiind în cîmp deschis, la o bucată bună de drum departe de sat. Mai spuse că, atunci cînd Luscinda se văzuse în puterea lui, leșinase; și că după ce-și venise în simțiri, nu făcuse altceva decît să plîngă și să suspine,

fără să rostească măcar o vorbă; şi aşa, în tăcere, printre hohotele ei de plîns, ajunseseră la hanul acela, care pentru dînsul însemna raiul, unde iau sfîrşit toate nenorocirile pămîntului.

Capitolul XXXVII

În care se povesteşte mai departe istoria slăvitei infante Micomicona, dimpreună cu alte vesele pătăranii

Toate acestea le asculta Sancho, şi nu fără să-i sîngereze inima văzînd că i se risipeau ca fumul şi i se spulberau în vînt nădejdile de a se mai vedea vreodată dregător, şi pricepînd că frumoasa prinţesă Micomicona se preschimbase în Dorotea, iar uriaşul, în don Fernando, pe cînd stăpînul său dormea dus şi de tot ce se petrecea nici capul nu-l durea. Nu-şi mai venea în fire Dorotea şi nu-i venea să creadă că nu visa, atîta noroc dăduse peste dînsa; Cardenio tot cam asta gîndea, iar Luscindei tot cam aşa i se părea. Don Fernando înălţa osanale cerului pentru binefacerile revărsate asupră-i, căci îl scăpase din labirintul acela încîlcit unde fusese cît pe ce să-şi piardă sufletul şi crezămîntul; într-un cuvînt, toţi cei cîţi erau la han erau mulţumiţi şi veseli de sfîrşitul ferice al unor atît de deznădăjduite şi de bogate în piedici peripeţii. Toate le rînduia după cuviinţă preotul, ca un înţelept ce era, şi fiecăruia dintre ei îi făcu parte de firitiseală pentru norocoasa întîmplare; dar cine se bucura mai mult şi se îngrăşa de voie bună era hangiţa, mulţumită lui Cardenio şi preotului, care spuseseră că-i vor plăti, cu dobîndă cu tot, pagubele ce le avusese de pe urma lui don Quijote. Singur Sancho era, cum s-a mai spus, cel obidit, nefericit şi jalnic. Şi aşa, plin de tristeţe, intră la stăpînul său, care tocmai se deşteptase, şi-i spuse:

— N-ai decît, măria-ta señor Cavaler al Tristei Figuri, să tragi la aghioase cît ţi-o plăcea, fără să te mai îngrijeşti că ai de omorît un uriaş şi de înapoiat prinţesei regatul, că toate astea-s gata împlinite şi duse la capăt.

— Aşa cred şi eu, răspunse don Quijote, fiindcă am avut de dat cu gigantul bătălia cea mai neobişnuită şi mai nemăsurată din cîte socot să am de dat cîte zile-oi mai avea: şi, dintr-o lovitură, harşti! i-am şi retezat căpăţîna, rostogolindu-i-o la pămînt! Şi-atîta sînge i-a curs, că alergau prin ţărnă pîrîiaşele, de parc-ar fi fost apă.

— De parc-ar fi fost vin roşu, zi mai bine măria-ta, răspunse Sancho, căci aş vrea să afli, luminăţia-ta, de cumva nu ştii, că uriaşul omorît nu-i decît un burduf spintecat, şi sîngele, şase cofe de vin roşu, cît închidea în pîntece; iar capul tăiat, vedea-l-aş vîrît de unde-a ieşit, lua-l-ar toţi dracii să-l ia!

— Ce tot vorbeşti acolo, nebunule? răspunse don Quijote. Eşti în toate minţile?

— Ridică-te, măria-ta, zise Sancho, şi-ai să vezi ce ispravă frumoasă ai săvîrşit, că avem ce plăti hangiului, şi-ai s-o mai vezi şi pe regină prefăcută într-o femeie de rînd, pe numele ei Dorotea, şi altele multe, ce ţi-or da de gîndit şi te-or minuna de ţi-i da seama de ele.

— Nu mă mir de nimic, răspunse don Quijote, fiindcă, dacă-ţi mai aduci aminte, şi data trecută cînd am mai fost prin partea locului ţi-am spus că toate cîte se petreceau aicea erau curate vrăjitorii, şi n-aş zice vorbă mare să fie şi acum tot aşa!

— Pe toate le-aş crede, răspunse Sancho, dacă şi tărbăcirea mea ar fi fost tot un lucru de soiul ăsta! Dar unde-a dat Dumnezeu aşa ceva? C-a fost tărbacă adevărată, şi l-am văzut eu cu ochii mei pe hangiu, tot pe cel din ziua de azi, cum ţinea de-un capăt al păturii şi-mi făcea vînt, voios nevoie-mare, la ceruri, cu mare îndemn, cu la fel de mare batjocură şi cu tot atîta putere! Iar acolo unde e cu putinţă recunoaşterea chipurilor, socot în sinea mea, oricît de prost şi de păcătos oi fi eu, că nu mai e vorba de vrajă de nici un fel, ci-i vorba doar de ceasul rău, cînd vine înmuierea oaselor.

— Bine, bine, zise don Quijote, de toate are Dumnezeu grijă! Ajută-mă să mă îmbrac şi lasă-mă să ies de-aici, căci vreau să văd despre ce întîmplări şi prefaceri tot vorbeşti.

Sancho îl ajută şi, în vreme ce el se îmbrăca, preotul povesti lui don Fernando şi celorlalţi de nebuniile lui don Quijote şi de tertipul folosit ca să-l poată scoate de pe Stînca Stearpă, unde-şi închipuise el că stătea din pricină că-l dispreţuia aleasa inimii sale. Le povesti, de asemenea, aproape toate aventurile lui, aflate de la Sancho, de care nu puţin se minunară şi rîseră, părîndu-li-se, cum li se părea tuturor, că acest soi de nebunie era cel mai ciudat din cîte pot încăpea într-o minte spulberată. Mai zise preotul că, de vreme ce norocoasa întîmplare a señorei Dorotea se opunea să meargă mai departe cu planul lor, n-aveau încotro şi trebuiau să născocească altul ca să-l poată întoarce pe don Quijote în satul lui.

Cardenio se oferi să ducă el mai departe ceea ce începuseră, căci Luscinda avea să facă pe domniţa, înlocuind-o pe Dorotea.

— Nu, zise don Fernando, nu va fi aşa, fiindcă eu doresc ca Dorotea să-şi ducă pînă la capăt născocirea, căci de n-o fi prea departe de-aici şi pînă-n satul acestui cavaler de ispravă, m-aş bucura să-i puteţi da de leac.

— Nu-i mai departe decît la două zile cale de-aici.

— Chiar dac-ar fi la mai mult, aş fi bucuros să fac drumul ăsta doar ca să săvîrşesc binefacerea de care vorbiţi.

În vremea asta se ivi şi don Quijote, armat pînă-n dinţi şi purtînd coiful lui Mambrino, poşit cum era, pe cap, cu braţul petrecut pe după scut şi sprijinindu-se în prăjina care-i ţinea loc de lance. Mult se minunară don Fernando şi ceilalţi de ciudata apariţie a lui don Quijote, văzîndu-i faţa lungă de-un cot, uscată şi gălbejită, armele desperecheate şi ţinuta gravă, aşa că tăcură mîlc, aşteptînd să vadă ce va zice el, care, cu multă hotărîre şi măsură, îndreptîndu-şi ochii spre frumoasa Dorotea, rosti:

— Am fost vestit de acest scutier al meu, frumoasă señora, că slava noastră a fost nimicită şi fiinţa voastră destrămată, căci, din regină şi doamnă înaltă cum obişnuiaţi să fiţi, v-aţi prefăcut într-o domnişoară ca oricare alta. Dacă toate acestea s-au săvîrşit din porunca acelui necromant şi rege ce v-a

fost tată, şi care se teme că nu voi şti să vă dau sprijinul datorat, atît de necesar, declar că nu se pricepea şi nu se pricepe nici cu spatele în istoriile cavalereşti, căci de-ar fi fost să le citească şi să le parcurgă cu tot atîta luare-aminte şi la fel de pe-ndelete cum le-am parcurs şi citit eu, ar fi putut afla la fiecare pas că alţi cavaleri, mult mai puţin vestiţi decît mine, au săvîrşit lucruri mai grele încă, căci nu-i mare lucru la ei să ucidă un biet urieşel, oricît de înfumurat ar fi să fie, deoarece, iată, nu-s nici cîteva ore de cînd am dat eu ochi cu dînsul şi. . . dar mai bine tac, ca să nu zică lumea că mint, lăudîndu-mă; însă vremea, descoperitoare a tuturor lucrurilor, va şti s-o spună mai bine cînd nici cu gîndul n-om gîndi!

— Ai dat ochi cu două burdufuri, nu cu un uriaş, zise atunci hangiul.

Dar don Fernando îi ceru să tacă şi să nu mai întrerupă vorbăria lui don Quijote, orice s-ar întîmpla. Aşa că don Quijote urmă, zicînd:

— Spuneam, aşadar, înaltă şi dezmoştenită doamnă, că dacă cumva, din pricina mai sus pomenită, părintele vostru a săvîrşit această metamorfoză asupra făpturii voastre, să nu-i daţi nici un fel de crezămînt, căci nu se află primejdie pe faţa pămîntului prin care să nu pot deschide drum cu spada mea, cu tăişul căreia, rostogolind tigva vrăjmaşului vostru în ţărînă, vă voi pune pe creştet coroana peste cîteva zile.

Doar atîta spuse don Quijote şi aşteptă răspunsul prinţesei, care, cunoscînd acum hotărîrea lui don Fernando, de a merge adică mai departe cu păcăleala pînă-l vor duce pe don Quijote în satul său, îi răspunse grav şi cu mult ifos:

— Oricine ţi-ar fi spus, viteze Cavaler al Tristei Figuri, că mi-am schimbat şi mi-am prefăcut făptura, nu ţi-a spus adevărul, căci tot cea de ieri sînt şi azi. Anumite schimbări s-au petrecut în sufletul meu, ce-i drept e drept, aduse de anumite întîmplări norocoase, care mi-au dat fericirea cea mai mare din cîte îmi puteam dori; dar asta nu mă face să fiu altceva decît eram şi nici să părăsesc gîndul de-a mă

sluji de vrednicia viteazului şi neînvinsului tău braţ, cum am dorit întotdeauna. Aşa că, señor, bunăvoinţa ta răscumpere onoarea tatălui care mi-a dat viaţă, ţinîndu-l totodată drept om înţelept şi cu scaun la cap, de vreme ce prin ştiinţa lui află o cale atît de lesnicioasă şi de nimerită de a-mi lecui nefericirile. Fiindcă eu am credinţa că, de n-ar fi fost să-mi vină norocul prin dumneata, señor, n-aş mai fi apucat niciodată să-l văd cu ochii, şi-ţi spun asta încredinţată cu atît mai mult de ce spun cu cît martori îmi sînt cei mai mulţi dintre-aceşti domni, aici de faţă. Tot ce-avem de făcut e s-o pornim mîine dimineaţă la drum, căci astăzi nu mai apucăm să facem cine ştie ce spor, iar în ceea ce priveşte restul, fericita ispravă la care m-aştept o las în seama lui Dumnezeu şi a vitezei tale inimi.

Aşa vorbi înţeleapta Dorotea. Şi auzindu-i don Quijote spusele, se întoarse către Sancho şi-i zise, dînd semne de mare necaz:

— Acuma-ţi pot spune, Sănciuleţ, că nu se află mai mare ticăloşel ca tine cît îi Spania de mare! Spune-mi, bandit şi vîntură-lume ce eşti, nu mi-ai spus tu abia de cîteva clipe că principesa asta s-a prefăcut într-o domnişoară ca oricare alta, care se numeşte Dorotea, şi că tigva de care cred că l-am scurtat pe uriaş nu-i bună decît de vîrît de unde-a ieşit, şi alte prostii, care m-au tulburat mai mult decît am putut fi vreodată tulburat de cînd mă ştiu? Jur pe. . . (şi-şi ridică ochii spre ceruri, scrîşnind din dinţi) că nu-s departe de-a săvîrşi cu tine un măcel care să le vîre minţile-n cap tuturor scutierilor mincinoşi cîţi or mai fi în slujba cavalerilor rătăcitori de aici înainte pe lume!

— Linişteşte-te, măria-ta, răspunse Sancho, fiindcă s-ar prea putea să mă fi înşelat eu în privinţa strămutării principesei Micomicona; dar în privinţa căpăţînii uriaşului, sau mai curînd a spintecării burdufurilor, ca şi în privinţa sîngelui, care-i vin roşu, nu m-am înşelat, zic zău lui Dumnezeu, că burdufurile, iacătă-le, aici-s, rănite de moarte, la căpătîiul patului măriei-tale, iar vinul roşu a făcut lac în odaie. Iar de nu crezi, ai să vezi dumneata că la capăt plesneşte

biciuşca, vreau să zic c-ai să vezi cum stau lucrurile cînd ţi-o cere domnia-sa domnul hangiu să-l despăgubeşti de toate! Încaltea, c-a rămas doamna regină tot aia care era, mă bucur din străfundul sufletului, că-mi am şi eu partea mea de-acolo, ca ruda cea săracă.

— Îţi spun eu, Sancho, răspunse don Quijote, n-ai pic de glagore la cap, nu-ţi fie cu bănat, şi gata cu astea!

— Gata, zise don Fernando, şi să nu mai vorbim de ele; şi cum doamna principesă doreşte să purcedem la drum mîine de dimineaţă, fiindcă pentru astăzi e prea tîrziu, aşa să şi facem, iar noaptea asta n-avem decît să ne-o trecem stînd frumuşel de vorbă pînă-n zori, cînd toţi îl vom întovărăşi pe señor don Quijote, căci dorim să fim martori ai vitejeştilor şi nemaiauzitelor isprăvi pe care le va săvîrşi de-a lungul acestei călătorii pe care şi-au luat sarcina s-o întreprindă.

— Eu sînt cel care trebuie să vă slujească şi să vă ţină tovărăşie, răspunse don Quijote, şi mult mă mişcă hatîrul pe care mi-l faceţi şi bunele păreri pe care le aveţi despre mine, pe care mă voi strădui să le îndreptăţesc, chiar de-ar fi să mă coste viaţa şi chiar mai mult decît atîta, dacă ceva m-ar putea costa mai mult!

Se întreceau în vorbe curtenitoare don Quijote şi don Fernando, oferindu-se care mai de care să-l slujească pe celălalt; dar la toate le puse capăt, astupîndu-le gura, intrarea unui nou oaspete la han, care după port arăta a fi creştin întors de curînd din ţara maurilor, căci era îmbrăcat cu o ipingea de stofă albastră, foarte scurtă în poale, cu mîneci numai pînă la jumătate şi fără guler; purta şi nădragi de pînză albastră şi scufă tot sinilie, avea încălţări de culoarea curmalei şi iatagan maur, atîrnat de o curea trecută curmeziş peste umăr. După el intră, călare pe măgar, o femeie în port maur, cu faţa acoperită şi cu o ceapsă pe cap, peste care-şi pusese un turban de brocart, şi era înfăşurată într-un rif, care o acoperea de la umeri şi pînă la glezne. Bărbatul era voinic şi bine legat, în vîrstă de aproape 40 de ani, cam smolit la obraz, cu mustăţi lungi şi cu o barbă deasă; într-un

cuvînt, ţinuta lui arăta că, de-ar fi fost să fie îmbrăcat cum se cuvine, putea trece drept om de neam mare, evghenit. Ceru o odaie de cum intră şi, cînd îi spuseră că nu era nici una la han, păru că se posomorăşte; şi apropiindu-se de cea care, după port, părea arăboaică, o luă în braţe şi o coborî de pe măgar. Luscinda, Dorotea, hangiţa, fiică-sa şi Maritornes, atrase de portul femeii, nou pentru ele cum nu mai văzuseră, făcură roată în jurul arăboaicei, şi Dorotea, care era din fire binevoitoare, cuviincioasă şi înţeleaptă, părîndu-i-se că atît ea, cît şi bărbatul care o ducea, se necăjiseră de lipsa odăii, le vorbi aşa:

— Să nu te necăjească prea tare, señora, viaţa strîmtorată pe care ai s-o duci în hanul acesta, pentru că ştiut este că asta-i a tuturor hanurilor, să nu găseşti odaie cînd îţi trebuie; cu toate astea, de ţi-o fi pe plac să locuieşti dimpreună cu noi două — şi arătă înspre Luscinda — s-ar putea întîmpla ca tot drumul cît îl mai ai de făcut să nu te bucuri de o primire la fel de bună ca a noastră.

Nu răspunse nici un cuvînt la asta femeia cu feregea pe faţă şi nici nu făcu altceva decît să se ridice de unde şedea şi, punîndu-şi amîndouă mîinile cruce pe piept şi plecîndu-şi fruntea, să-şi încline trupul în semn că mulţumea. Din tăcerea ei pricepură că, fără nici o îndoială, trebuie să fi fost arăboaică şi că nu putea vorbi creştineşte. În clipa aceea se apropie şi bărbatul, care fusese prins pînă atunci cu alte treburi, şi, văzîndu-le pe toate buluc împrejurul celei venite cu el, care tăcea la tot ce i se spunea, zise:

— Doamnele mele, fata asta de-abia pricepe limba noastră, şi de vorbit, nu ştie să vorbească alta decît pe-a ţării ei, de asta nu v-a răspuns şi nu vă răspunde la ceea ce-ţi fi întrebat-o.

— N-am întrebat-o nimic, răspunse Luscinda, ci am poftit-o să stea la noapte în tovărăşia noastră şi să împartă cu noi odaia în care ne-om culca, unde va fi primită cît mai bine ne-om pricepe şi cît ne îngăduie locul unde sîntem, cu toată bunăvoinţa de care ne simţim în stare cînd e să-i

slujim pe străinii aflaţi în nevoie, mai cu seamă dacă e vorba să venim într-ajutorul unei femei.

— În numele ei şi al meu, răspunse robul eliberat, vă sărut mîinile, señora, şi preţuiesc aşa cum se cuvine o binefacere ca asta, care, la un asemenea prilej, din partea unor oameni de neam cum vă arată înfăţişarea a fi, e lesne de înţeles că trebuie să fie foarte mare.

— Spune-mi, señor, întrebă Dorotea, doamna aceasta e creştină sau maură? Pentru că portul şi tăcerea ei ne fac să ne gîndim că ar fi ceea ce nu ne-ar plăcea să fie.

— De maură îi este şi portul şi trupul, dar e creştină pînă-n adîncul sufletului, pentru că arde de dorinţa de a fi.

— Va să zică, nu e botezată? îi întoarse Luscinda vorba.

— N-a avut răgaz pentru asta, răspunse robul, de cînd a plecat din Alger, patria ei; şi pînă astăzi nu s-a văzut pusă în atît de apropiată primejdie de moarte încît să fie silită a se boteza fără să fi apucat a cunoaşte toate ritualurile cerute de maica noastră, sfînta biserică; dar Dumnezeu e bun şi are să îngăduie să fie botezată curînd, cu toată cuviinţa pe care rangul ei o merită, căci este mai demn decît ar lăsa să se vadă haina ei şi a mea.

Vorbele acestea le deschiseră pofta, tuturora cîţi le auziseră, să afle cine puteau fi femeia maură şi robul; dar nimeni nu voi să-l întrebe numaidecît, dîndu-şi seama că era mai curînd vremea să-i lase să se odihnească decît să le pună întrebări despre viaţa lor. Dorotea o luă pe femeie de mînă, o aşeză lîngă ea şi o rugă să-şi dea jos feregeaua de pe faţă. Ea se uită la fostul rob, ca şi cînd l-ar fi întrebat ce spuneau şi ce trebuia să facă, iar el, în limba arăbească, îi spuse că îi cereau să-şi scoată feregeaua, ceea ce şi era de făcut; aşa că ea-şi scoase vălul, descoperind un chip atît de frumos, încît Dorotea găsi că e chiar mai frumoasă decît Luscinda, iar Luscinda o socoti mai frumoasă decît Dorotea, şi toţi cei de faţă fură de părere că dacă se afla pe lume frumuseţe care să stea alături de chipul mîndru al celor două, era

frumuseţea arăboaicei, ba încă se aflară şi unii care găsiră că în mai multe privinţe le şi întrecea. Şi cum frumuseţea are prerogativa şi harul de a împăca sufletele şi de a supune voinţele, se lăsară cu toţii biruiţi de dorinţa de a o sluji şi de a o mîngîia în restrişte pe frumoasa maură.

Don Fernando îl întrebă pe captiv cum o chema pe maură, şi el răspunse că i se zicea *lela*[1] Zoraida; dar cum îşi auzi ea numele, pricepu ce-l întrebaseră pe creştin şi zise cu multă grabă, pe cît de spăimîntată, pe atît de graţioasă:

— Nu, nu Zoraida! Maria, Maria! dînd de înţeles că se numea Maria, şi nu Zoraida.

Cuvintele acestea şi emoţia cu care le rostise femeia maură îi făcură pe cei care o ascultau să verse mai mult de o lacrimă, mai cu seamă femeile, care din fire sînt duioase şi milostive. O îmbrăţişă atunci Luscinda, spunîndu-i cu multă dragoste:

— Da, da, Maria, Maria!

La care răspunse femeia maură:

— Da, da, Maria! Zoraida, *macange!* adică nu.

În vremea asta începuse a se înnopta, şi din porunca celor care veniseră cu don Fernando, hangiul se îngrijise şi-şi dăduse toată silinţa să le pregătească cina cum se pricepea el mai bine. Şi fiindcă venise ceasul mesei de seară, se aşezară cu toţii la un fel de masă dintr-o scîndură lungă, ca acelea din trapeza mănăstirilor[2], pentru că una rotundă sau pătrată nu era în tot hanul, şi dădură locul din capul mesei lui don Quijote, cu toate că el se scutura de cinstea asta; după dorinţa lui, îi puseră alături pe domniţa Micomicona, pentru că el îi era îngerul păzitor. Se aşezară numaidecît Luscinda şi Zoraida, iar în faţa lor, don Fernando şi Cardenio, apoi captivul şi ceilalţi cavaleri; iar de partea unde erau doamnele, preotul şi bărbierul. Şi-aşa cinară cu mare

---

[1] *Lela* sau *lella*, cuvînt arab, sinonim cu *doña* din limba spaniolă.

[2] În original *tinelo*, care însemna în vechea spaniolă sufrageria servitorilor din casele marilor nobili, unde se găsea întotdeauna masa pusă pentru oaspeţii de mică importanţă, o masă lungă şi îngustă, cu tăblia dintr-o singură scîndură.

mulţumire, sporită şi mai mult în clipa cînd îl văzură pe don Quijote încetînd să mai mănînce şi prinzînd a vorbi, împins de acelaşi duh de care se simţise îmboldit să cuvînteze atîtea cîte cuvîntase la cina cu păstorii de capre.

— Într-adevăr, domnilor, zise el, dacă luăm bine seama, mari şi nemaiauzite lucruri le trec pe sub ochi celor ce păzesc rînduiala cavaleriei rătăcitoare. De nu-i aşa, spuneţi-mi, ce muritor s-ar putea afla pe lumea asta care, intrînd acuma pe poarta acestui castel şi văzîndu-ne aşa cum stăm, ar putea crede şi socoti că sîntem noi ceea ce sîntem? Cine ar spune că domniţa aceasta, care-mi stă alături, este slăvita regină pe care-o ştim cu toţii, şi că eu sînt Cavalerul acela al Tristei Figuri, a cărui faimă, ocolind pămîntul, a ajuns şi pe aici, din gură-n gură? N-avem a ne mai îndoi acuma că arta mînuirii armelor le întrece cu mult pe toate celelalte scornite de oameni pînă-n ziua de azi şi că trebuie cu atît mai mult respectată cu cît e supusă la mai mari primejdii. Piară din ochii mei cei care ar susţine că literele stau mai presus decît armele, fiindcă le voi spune, fie ei cine-or fi, că n-au habar de ce vorbesc, fiindcă pricina pentru care oamenii obişnuiesc să spună acest lucru, şi cea care le stă mai la inimă, este că sforţările spiritului sînt mai presus de ale trupului şi că armele sînt mînuite numai de puterile corpului, întocmai ca şi cum cariera armelor ar fi un hamalîc, pentru care nu-i nevoie de altceva decît de spete zdravene, sau ca şi cum în slujba asta a armelor, cum o numim noi, cei care ne îndeletnicim cu ea, n-ar intra şi lucrările de fortificaţii, care, ca să fie duse la bun sfîrşit, cer multă pricepere; sau ca şi cum războinicul n-ar munci şi cu spiritul atunci cînd comandă o armată sau apără o cetate asediată, cu tot sufletul său, întocmai ca şi cu trupul. Oare prin puterile trupului poţi ajunge să afli şi să calculezi intenţiile vrăjmaşului, planurile lui, stratagemele, piedicile, prin forţele trupului ajungi oare să preîntîmpini pagubele ce sînt de temut? Nu cumva toate acestea sînt acţiuni ale minţii, în care trupul n-are nici un amestec? Aşa fiind, deci, cum e vădit că armele cer tot atîta spirit ca şi literele, să vedem acum care dintre minţi,

cea a cărturarului, sau cea a războinicului, lucrează mai vajnic? Acest lucru va ieşi la iveală dacă ne gîndim la ţelul pe care-l au în vedere fiecare, căci năzuinţa al cărei obiect constituie o ţintă mai nobilă e cea care trebuie preţuită mai mult. Ţelul şi ţinta literelor (şi nu vorbesc acum de dumnezeieştile scripturi, care ţintesc să arate sufletelor calea spre ceruri, căci cu un capăt atîta de fără de capăt ca acesta nici un alt ţel nu se poate asemui), vorbesc de scripturile omeneşti, al căror scop este să asigure izbînda justiţiei distributive, dînd fiecăruia ce este al său, zămislind legi bune şi îngrijindu-se ca ele să fie păzite. Ţel, de bună seamă, înalt, generos şi vrednic de toată lauda; dar nu chiar de-atîta cîtă merită ţelul spre care tind armele, ce au drept scop şi obiect pacea, cel mai mare bine pe care şi-l pot dori oamenii în viaţa asta. Aşa că cele dintîi veşti bune pe care le auzì lumea crăinicite oamenilor fură cele vestite de îngeri în noaptea care înseamnă ziua noastră pămîntească, atunci cînd cîntară prin văzduhuri « slavă întru cei de sus, pe pămînt pace şi între oameni bună învoire », iar salutul pe care cel mai desăvîrşit învăţător al pămîntului şi al cerurilor îl lăsă celor aleşi ai lui, pe care-i iubea, a fost să spună ei, ori de cîte ori aveau să intre în vreo casă: « Pace fie deasupra casei voastre », şi de alte multe ori le spuse: « Pacea mea vă dau, pacea mea v-o las, pace vouă ». Bunul acesta, dăruit şi lăsat ca un giuvaer ori un zălog preţios de o asemenea mînă, arată că fără de el, pe pămînt ori în ceruri, nu poate fi nici un alt bine. Pacea aceasta este adevărata ţintă a războaielor, căci război şi arme înseamnă acelaşi lucru. Dacă admitem deci adevărul acesta, că scopul războiului este pacea şi că prin aceasta e mai presus de scopul literelor, putem ajunge acum să vorbim şi despre munca trupească a scriitorului şi despre cel ce slujeşte armele, ca să se vadă cine trudeşte mai mult!

În chipul acesta, şi în cuvinte la fel de meşteşugite, îşi urma don Quijote cuvîntarea, silindu-i ca, pînă una-alta, nici unul din cei care stăteau să-l asculte să nu-l mai poată ţine drept nebun; dimpotrivă, cum erau, cei mai mulţi, tot

cavaleri unul şi unul, foarte căliţi în meşteşugul armelor, îl ascultau cu multă tragere de inimă, aşa că el îşi urmă vorba, spunînd:

— Şi cum spuneam, acestea sînt caznele studentului: cea mai de căpetenie e sărăcia, nu pentru că toţi ar fi săraci, ci ca să luăm cazul cel mai nenorocit; şi spunînd că suferă de sărăcie, pare-mi-se că n-aş mai avea nimic mai mult de spus despre nenorocirea lui, căci cine e sărac n-are parte de nimic bun în viaţă. Sărăcia asta o îndură în fiecare din părţile ei: cînd i-e foame, cînd i-e frig, cînd e gol, cînd le rabdă pe toate laolaltă. Cu toate astea, nu-i atît de mare sărăcia studentului încît să nu pună nimic în gură, chiar de-ar fi să mănînce ceva mai tîrziu decît îi e obiceiul, şi chiar de n-ar fi să aibă decît firimiturile bogaţilor, căci este cea mai mare mizerie a studenţiei ceea ce numesc ei între ei « a te înfiinţa la ciorbă », şi nu totdeauna le lipseşte vreo vatră a altuia ori vreun *brasero*[1], care, de nu-i încălzeşte, cel puţin le mai dezmorţeşte oasele, şi, la urma urmei, noaptea, cînd dorm, tot au un acoperiş deasupra capului! Nu vreau să mai intru şi în alte amănunte, cum ar fi lipsa rufăriei şi nu prea marele belşug de încălţăminte, spînoşenia hainelor roase şi năpîrlite, ori doar cu cîţiva peri rari, sau nevoia de-a se îndopa cu poftă pînă ce li se apleacă atunci cînd steaua lor cea bună le scoate în cale vreun praznic. Pe calea pe care am zugrăvit-o, aspră şi plină de piedici, mai şchiopătînd, mai umblînd de-a buşilea, mai ridicîndu-se şi căzînd din nou, ajung pînă la treapta dorită şi, o dată dobîndind-o, am văzut destui care, după ce-au avut de trecut prin aceste Sirte, şi printre Scyla şi Caribda, ca luaţi pe sus în zbor de soarta prielnică, i-am văzut, cum spuneam, poruncind şi cîrmuind lumea dintr-un jilţ, schimbîndu-şi foamea pe îmbuibare, dîrdîitul de frig pe desfătătoare răcoare, goliciunea pe veşminte domneşti şi somnul de pe rogojină pe

---

[1] Lighean sau disc de metal, deasupra căruia se pun cărbuni încinşi, singurul mijloc de încălzire al multor locuinţe din sudul Italiei şi Spaniei; în unele regiuni se mai practică şi astăzi acest sistem.

siesta numai în damascuri şi olandă, răsplată meritată a virtuţilor lor; dar caznele lor, puse în cumpănă şi alăturate de muncile oşteanului războinic, pălesc întru totul, aşa cum vă voi arăta numaidecît.

Capitolul XXXVIII

În care e vorba de ciudata cuvîntare a lui don Quijote despre arme şi litere

Urmînd, don Quijote zise:

— Pentru că am început, în privinţa studentului, cu sărăcia şi cu capitolele ei, să cercetăm dacă e mai bogat soldatul, şi vom băga de seamă că nu e om pe lume mai sărac, sărăcia lucie însăşi, căci se ţine doar din solda lui de mizerie, care-i soseşte ori cu întîrziere, ori niciodată, sau din ceea ce poate şterpeli prin dibăcia mîinilor sale, nu fără a-şi pune în grea primejdie viaţa şi conştiinţa; şi uneori se întîmplă să fie aşa de gol, încît o tunică ferfeniţită îi ţine loc şi de cămaşă şi de mundir, iar în miezul iernii se apără de vitregia timpului, atunci cînd e la cîmp deschis, doar suflîndu-şi în pumni cu gura, răsuflare care, cum iese dintr-un loc pustiu, socot pe drept cuvînt că trebuie să izvorască îngheţată gata, împotriva tuturor legilor firii. Mai staţi acuma puţin şi lăsaţi-l s-aştepte venirea nopţii ca să se odihnească şi să-şi răscumpere toate neajunsurile zilei în aşternut, care, afară doar dacă nu şi-l strîmtează singur, din vina lui, nu va păcătui niciodată prin strîmtime, căci poate să se întindă în toată voia pe cîte picioare de pămînt ar dori, şi se poate răsuci în acest pat după pofta inimii, fără să se teamă că va mototoli cearceafurile. Să zicem că se apropie, după toate astea, data şi ceasul în care va primi gradul slujbei sale, şi că vine ziua bătăliei; pe loc îi vor pune pe creştet o tocă universitară, făcută însă din scame, ca să-i oblojească vreo rană ce-i va fi străbătut poate tîmplele, sau îi va fi ciuntit un braţ ori un picior, şi cînd nu se întîmplă

aşa, şi se îndură cerul să-l păstreze viu şi teafăr, se prea poate întîmpla să rămînă la fel de sărac lipit ca şi mai înainte şi să fie nevoie să mai întîmpine o bătălie, două, o ciocnire, două, şi din toate să iasă învingător, ca s-ajungă a avea vreun căpătîi: dar minuni ca acestea rareori se văd. Dar spuneţi-mi, domnilor, dac-aţi luat cumva seama, cu cît mai puţin numeroşi sînt cei răsplătiţi după războaie decît cei morţi în ele? Fără îndoială, aveţi să-mi răspundeţi că nu încape alăturare, nici nu se pot socoti pe număr morţii, în vreme ce răsplătiţii războaielor rămaşi în viaţă s-ar putea număra pe degete. Toate acestea se întîmplă de-a-ndoaselea la cărturari, fiindcă toţi au cu ce-şi ţine zilele, căci dacă nu curge, pică; aşa că, deşi e cu mult mai mare truda soldatului, cu mult mai mică îi e răsplata. S-ar putea răspunde la asta că-i mai uşor să răsplăteşti două mii de cărturari decît treizeci de mii de soldaţi, pentru că pe cei dintîi îi răsplăteşti dîndu-le slujbe, care şi-aşa tot celor din tagma lor trebuiesc date, iar pe ceilalţi nu-i poţi răsplăti decît rupînd din avutul stăpînului pe care-l slujesc, şi neputinţa de a înfăptui un asemenea lucru îmi dă şi mai multă dreptate. Dar să lăsăm asta, că e un labirint din care cu greu mai poţi ieşi, şi să ne întoarcem la superioritatea armelor asupra literelor, chestiune care rămîne să fie de aici înainte lămurită, după argumentele pe care fiecare dintre părţi şi le trage pe turtă. Şi printre cele pe care le-am spus, sînt şi spusele cărturarilor, anume că fără ei n-ar mai fi nici oştire, căci şi războiul îşi are legile lui şi este supus acestor legi, iar legile cad în puterea literelor şi a oamenilor de litere. La aceasta armele răspund că legile n-ar mai putea exista fără ele, căci statele se apără cu armele, cu armele se păstrează domniile, se păzesc cetăţile, se curăţă drumurile de tîlhari şi mările de piraţi; şi, în sfîrşit, de-ar fi să nu fie ele, statele, domniile, dinastiile, cetăţile şi drumurile pe uscat şi pe mare ar fi supuse urgiilor şi tulburărilor pe care le-aduce după sine războiul cît timp durează şi cît timp i se dă răgaz să-şi folosească privilegiile şi silnicia. Şi e lucru bine ştiut că ceea ce costă mai mult preţuieşte şi trebuie să fie preţuit mai mult. S-ajungă cineva a străluci

în lumea literelor, îl costă timp, nopţi nedormite, foame, goliciune, dureri de cap, indigestii şi altele, care-i vin cu nemiluita şi pe care în parte le-am şi spus. Dar s-ajungă cineva a fi bun soldat în aceeaşi măsură, îl costă tot ce pate şi studentul, ba încă şi mai şi, că nici nu încape alăturare, fiindcă la fiecare pas îşi poate pierde şi viaţa. Şi ce-are a face teama de mizerie şi de sărăcie, ce-l poate chinui pe student, cu cea a soldatului, care, aflîndu-se asediat în vreo fortăreaţă, sau făcînd de strajă ori fiind în vreo hrubă ori la vreun post de observaţie pe ziduri, aude că vrăjmaşul minează terenul înspre partea unde străjuieşte el şi nu se poate depărta de-acolo cu nici un chip, neavînd cum fugi de primejdia care-l ameninţă din ce în ce mai de aproape! Tot ce poate face este să dea de ştire căpitanului său de ceea ce se petrece, ca să-i vină de hac vrăjmaşului cu vreo contramină, şi să stea locului, cu frica-n sîn şi aşteptînd din clipă în clipă să zboare dintr-o dată, fără aripi, la cer, sau să se scufunde, fără voie, în fundul pămîntului. Şi dacă asta vi se pare neînsemnată primejdie, să vedem dacă nu o întrece încleştarea dintre două galere ce se ating proră de proră în largul nesfîrşit al mării, nelăsînd soldatului, aşa cum sînt încîrligate şi impiedicate, mai mult spaţiu decît atîta cît îngăduie o scîndură lată de două picioare, puntea de trecere. Şi cu toate astea, văzînd în faţa ochilor tot atîţia soli ai morţii, care îl ameninţă, cîte tunuri are la bord artileria părţii adverse, nu mai departe decît la o azvîrlitură de lance de dînsul, şi mai văzînd că la cel dintîi pas greşit ar putea da o raită prin sînul lui Neptun din străfunduri, cu toate acestea, cu inimă bărbată, simţind că-l îmboldeşte glasul onoarei, se oferă drept ţintă acestui întreg arsenal şi caută să treacă, folosind puntea aceea strîmtă, pe bordul vasului inamic. Iar ceea ce este mai de admirat este că nici n-a căzut bine unul acolo de unde nu se va mai putea ridica pînă la judecata din urmă, că numaidecît îi şi ia altul locul, iar dacă şi acesta se prăvăleşte în marea, care-l aşteaptă tot ca un vrăjmaş, îl urmează altul şi altul, fără să-i lase răgaz înaintaşului măcar să-şi dea sufletul — vitejie şi îndrăz-

nealǎ mai mare decît care cu greu s-ar putea găsi în toate împrejurările războiului. Binecuvîntate veacuri acelea care erau lipsite de înfricoşătoarea furie a acestor drăceşti unelte ale artileriei, al căror născocitor socot că-şi va fi găsit în fundul iadului răsplata satanicei lui scorneli, prin care a dat prilej oricărui braţ laş ori mişel să ia viaţa unui cavaler vrednic, care, fără să ştie nici cum, nici de unde, în toiul avîntului şi al ardorii care-i înflăcărează şi-i însufleţesc pe cei cu inima vitează, se pomeneşte cu o ghiulea rătăcită, puşcată de vreunul care Dumnezeu ştie dacă n-a şi luat-o la goană, înspăimîntat de flăcările scuipate la detunetul blestematei maşinării, şi ghiuleaua curmă şi pune capăt într-o clipită gîndurilor şi vieţii celui care merita să se bucure de ele ani şi ani de zile. Şi aşa, cînd mă gîndesc la asta, mai că-mi vine-a zice că mă doare în suflet că m-am făcut cavaler rătăcitor, îmbrăţişînd această slujbă în vremuri atît de ticăloase ca acelea în care trăim, fiindcă, oricît aş fi eu de nepăsător faţă de orice primejdie, nu-mi vine totuşi de loc la socoteală gîndul că un dram de praf de puşcă şi de plumb îmi pot răpi prilejul de-a ajunge vestit şi cunoscut de-o lume întreagă pentru vrednicia braţului meu şi ascuţişul spadei. Dar fie ce-o vrea Dumnezeu, căci cu atît mai mare îmi va fi meritul, de ies de-aici aşa cum năzuiesc, cu cît am înfruntat primejdii mai mari decît oricare cavaler rătăcitor din toate veacurile ce s-au scurs pînă astăzi.

Acest lung şi fără capăt preambul l-a rostit don Quijote cîtă vreme toţi ceilalţi cinau, uitînd să mai mănînce şi el, cu toate că de cîteva ori îi atrăsese Sancho Panza luarea-aminte să-şi vadă mai bine de cină, c-are să aibă el vreme, pe urmă, să spună tot ce-o pofti. Cei care-l ascultaseră îşi ziceau că mare păcat era ca un om care, pe cît părea, avea mintea limpede şi vorbea frumos despre orice lucru s-ar fi apucat să vorbească, să şi-o piardă cu totul de îndată ce venea vorba despre blestemata şi bezmetica aceea de cavalerie. Preotul îi răspunse c-avea mare dreptate în tot ce spusese întru apărarea armelor, şi că el, cu toate că era cărturar şi licenţiat, era de aceeaşi părere.

Sfîrşiră cu masa, strînseră de pe ea feţele de masă şi, pe cînd hangiţa, fiică-sa şi Maritornes orînduiau cămara lui don Quijote de La Mancha, unde se hotărîse că vor dormi noaptea aceea femeile singure, don Fernando îl ruga pe rob să le povestească viaţa lui, care n-avea cum fi altfel decît bogată în călătorii şi desfătătoare la povestit, după semnele pe care şi începuse a le da, venind în tovărăşia Zoraidei; la care robul răspunse că se-nvoieşte cu dragă inimă să facă ce-i cere şi că se temea doar că n-are să i se pară povestea chiar atît de plăcută precum o dorea; cu toate astea, pentru că voia să nu-l necăjească nedîndu-i ascultare, o va povesti. Preotul şi toţi ceilalţi îi mulţumiră şi-l mai rugară o dată s-o facă, iar el, văzîndu-se rugat de atîţia, spuse că nu era nevoie de rugăminţi acolo unde era de ajuns un ordin.

— Aşa că fiţi cu luare-aminte domniile-voastre şi ascultaţi o poveste adevărată, care s-ar putea să le întreacă pe toate cele mincinoase, ce-s ticluite cu mult şi chibzuit meşteşug.

Ceea ce spuse el îi făcu pe toţi să se aşeze cît mai bine, fiecare pe locul lui, şi să facă tăcere desăvîrşită; iar el, dacă văzu că amuţiseră cu toţii aşteptînd să vadă ce va voi să le spună, începu cu glas plăcut şi domol să povestească cele ce urmează:

Capitolul XXXIX

Unde robul îşi povesteşte întîmplările vieţii

— Dintr-un sat de munte din provincia Leónului se trage familia mea, cu care s-a arătat firea mai darnică şi mai generoasă decît norocul, cu toate că în sărăcia ţinuturilor acelora tatăl meu avea — chior în ţara orbilor — renumele de-a fi bogat; şi într-adevăr ar fi fost bogat dacă şi-ar fi dat osteneala să-şi păstreze avutul la fel de sîrguincios cum şi-l risipea. Iar obiceiul de a fi mînă-spartă îl deprinsese din anii cît fusese în tinereţe soldat; căci armata este şcoala în care zgîrcitul devine larg de mînă şi generosul risipitor, iar dacă se mai întîmplă să se afle şi cîte unii soldaţi zgîrie-brînză,

aceştia sînt ca minunile naturii, şi nu se găsesc pe toate drumurile. Tatăl meu trecea însă dincolo de graniţele generozităţii şi bătea la porţile risipei, lucru care nu e de nici un folos omului cînd e însurat şi are copii ce vor trebui să-i moştenească numele şi avutul. Ai tatălui meu erau trei, toţi băieţi şi toţi la vîrsta cînd trebuie să-şi aleagă omul un drum. Văzînd deci tatăl meu că — vorba lui — nu se putea pune de-a curmezişul pornirilor sale, îi dete prin gînd să se lipsească de unealta şi de pricina care-l făceau risipitor şi mînă-spartă, adică să se despoaie de toate bunurile, toată averea aceea, fără de care nici chiar Alexandru cel Mare n-ar mai fi putut apărea altfel decît pîrlit şi strîns la pungă; aşa că, într-o zi, chemîndu-ne pe toţi trei, să stăm de vorbă singuri la el în iatac, ne spuse lucruri foarte apropiate de ceea ce vă voi spune eu acuma:

« — Fiii mei, ca să vă intre în cap că nu vă vreau decît binele, e de-ajuns să ştim şi să ne aducem aminte că-mi sînteţi feciori, carne din carnea mea; iar ca să vă daţi seama că nu ţin la voi atîta cît ar fi de cuviinţă, vă ajungă să aflaţi că nu izbutesc s-o scot la capăt cu chiverniseala averii şi să vă păstrez fiecăruia partea lui. Deci, ca să înţelegeţi de-aci înainte că vă iubesc ca un adevărat tată şi să nu credeţi că vreau cumva să vă ruinez, vitregindu-vă ca un maşter, vreau să fac pentru voi lucrul pe care de multă vreme îl tot rumeg şi-l răsucesc în gîndul meu, orînduind totul cu bătrînească luare-aminte. Sînteţi acum la vîrsta cînd trebuie să vă găsiţi un căpătîi, sau cel puţin să vă alegeţi meseria care, cînd veţi fi oameni în toată firea, v-ar aduce numai cinste şi foloase; aşa că m-am gîndit să-mi împart avutul în patru părţi, din care trei vi le dau vouă, fiecăruia pe a lui, fără să părtinesc întru nimic pe vreunul, iar cu a patra, rămasă mie, oi trăi şi mi-oi ţine zilele pe care o vrea cerul să mi le mai dăruiască. Aş vrea doar ca, de îndată ce fiecare dintre voi va avea în puterea lui partea cuvenită de avere, să apuce una din căile ce vi le-oi spune eu. E o vorbă în Spania noastră, foarte adevărată după părerea mea, cum sînt toate zicalele astea ieşite dintr-o lungă şi sănătoasă experienţă a înţelep-

ciunii. Cea de care pomeneam glăsuieşte: „Sau nava bisericii, sau nava pe mare, sau, şi mai bine, casa domnitoare!"[1], ceea ce vrea să spună mai pe înţeles: „Cine vrea să izbutească în viaţă şi să devină bogat n-are decît să îmbrace haina preoţească, ori să călătorească pe ape, îmbrăţişînd meseria de negustor, ori, dacă nu, să intre în slujba regilor, acolo, la curtea lor", căci spune altă vorbă: „Mai bine fărîmiţe din mîna domnitorului decît pomană grasă din mila dregătorului"[2]. Spun asta fiindcă aş vrea, şi asta mi-e voinţa, ca unul din voi să urmeze drumul literelor, celălalt drumul negoţului, iar al treilea să-l slujească pe rege în războaie, că mai anevoie poţi intra să-l slujeşti chiar la palat; iar dacă războiul nu aduce bogăţii peste măsură ostaşului, îi sporeşte în schimb, peste măsură, numele bun şi-i face sufletul viteaz. De-aici în opt zile vă voi da partea voastră pe de-a-ntregul în bani, fără să vă nedreptăţesc pe nici unul cu o para, aşa cum aveţi s-o vedeţi din fapte. Spuneţi-mi acum dacă vreţi să-mi urmaţi sfatul şi părerea în legătură cu ce v-am propus. »

Și poruncindu-mi mie, ca unuia ce eram cel mai mare, să răspund la întrebare, eu, după ce i-am spus să nu se lipsească de avere, ci să cheltuiască tot ce-o avea chef, că noi eram tineri și-aveam să ne pricepem a ne agonisi alta, încheiai arătînd că aveam să-i împlinesc dorința, și că a mea era să urmez cariera armelor, slujindu-l pe Dumnezeu și pe rege în felul acesta. Al doilea frate îmi întări spusele şi-și alese călătoria în Indii, unde avea să-și folosească partea de avere ce i se cuvenea. Iar mezinul, pe cîte cred eu cel mai cu cap dintre toți, răspunse că voia să intre în sînul bisericii

---

[1] Cervantes transcrie aici din memorie, incorect, numai o parte din proverbul spaniol, care întreg sună: *Tres cosas hacen al hombre medrar: ciencia, mar y casa real* (Trei lucruri îl fac pe om să prospere: știința, marea și casa regală). Este clar că « știința » epocii, dobîndită în școlile controlate de biserică și aservită teologiei, este asimilată de spiritul popular cu funcțiile ecleziastice.

[2] *Más vale migaja de rey que merced de señor*; zicală denunțînd o stare de spirit antifeudală, din epoca în care regalitatea centralizatoare, în luptă cu puterea locală a marilor nobili, apărea drept păstrătoarea şi apărătoarea privilegiilor acordate hidalgilor, tîrgoveților și țăranilor.

şi să se ducă la Salamanca [1], pentru a-şi termina studiile începute.

Aşa că, după ce sfîrşirăm a ne sfătui şi a ne alege meseriile, tata ne îmbrăţişă pe fiecare şi, cu graba cu care făgăduise că-şi va împlini vorba, îşi duse gîndul la capăt; ne dădu fiecăruia partea lui, care, dacă-mi mai aduc bine aminte, fu cam de trei mii de ducaţi în bani gheaţă (pentru că toată moşia o cumpără şi-o plăti în bani peşin un unchi de-al nostru, ca să nu iasă avutul din familie), aşa că ne luarăm rămas bun toţi trei, chiar în ziua aceea, de la bunul nostru părinte; dar tot atunci, părîndu-mi-se mie neomenos lucru să rămînă tatăl meu, bătrîn cum era, atît de puţin avut, îl făcui să primească, din cei trei mii de ducaţi ai mei, două mii, pentru că mie îmi ajungeau banii rămaşi ca să-mi agonisesc lucrurile de trebuinţă unui soldat. Cei doi fraţi ai mei, îmboldiţi de pilda pe care le-o dădeam, îi mai lăsară şi ei, fiecare cîte o mie de ducaţi, astfel încît tatii îi rămaseră patru mii de ducaţi în bani buni, pe lîngă trei mii pe care-i puteai da fără să şovăi pe averea cuvenită lui, pe care nu voise s-o vîndă, dorind să şi-o păstreze în bunuri nemişcătoare. Şi cum spuneam, pînă în cele din urmă ne despărţirăm de el, luîndu-ne rămas bun şi de la unchiul acela al nostru despre care-am vorbit, şi asta se petrecu nu fără de lacrimi şi fără părerea de rău a tuturora, punîndu-ne în vedere cei doi bătrîni să le dăm de ştire, de fiecare dată cînd vom găsi prilejul pentru asta, de toate cele ce-aveau să ni se-ntîmple, fie lucruri prielnice, fie potrivnice. Făgăduirăm, şi după ce ne îmbrăţişă tata şi ne dădu binecuvîntarea lui, purceserăm la drum, unul către Salamanca, celălalt către Sevilla şi eu către Alicante, unde aveam veşti că s-ar afla o navă genoveză venită să încarce de-acolo lînă pentru Genova [2].

---

[1] Era oraşul universitar cel mai apropiat de localitatea unde se petreceau faptele povestite.

[2] Din amănuntul acesta, ca şi din cei douăzeci şi doi de ani trecuţi de la fapt, unii comentatori deduc că ar fi vorba de lucruri petrecute în anul 1567, cînd ducele de Alba, trimis în Flandra, a rechiziţionat de acolo toată lîna oilor din Brabant, pentru a o exporta în folosul metropolei. Dar nu se poate stabili

Se împlinesc anul ăsta douăzeci şi doi de ani de cînd am plecat din casa tatălui meu, şi toată vremea asta, cu toate că i-am scris mai multe scrisori, n-am primit de la el şi nici de la fraţii mei nici o veste; iar ceea ce s-a petrecut de-a lungul acestor ani am să vă povestesc acuma pe scurt.

Mă îmbarcai la Alicante şi ajunsei, după o călătorie fericită, la Genova; de aici mă dusei la Milano, unde îmi făcui rost de arme şi de haine de paradă soldăţeşti, apoi mă hotărîi să plec spre a mă înrola într-o trupă din Piemont. Şi fiind în drum spre Alexandria de la Palla, aflai că marele duce de Alba trecea cu armata spre Flandra. Îmi schimbai gîndul şi o pornii cu el, slujindu-l în bătăliile pe care le dădu, fui de faţă la moartea conţilor de Horn şi Egmont [1], pe urmă mă înălţară la rangul de stegar [2] al unui faimos căpitan, de fel din Guadalajara, numit Diego de Urbina [3], şi nu multă vreme după ce ajunsei în Flandra, veniră veşti despre alianţa pe care sanctitatea-sa papa Pius al V-lea, fie-i amintirea slăvită, o făcuse cu Republica Veneţiană şi cu Spania împotriva duşmanului comun care este turcul şi care în vremea aceea cucerise cu flota lui faimoasa insulă Cipru, pe atunci sub stăpînire veneţiană; pierdere vrednică de plîns şi catastrofală. [4] Se aflǎ apoi neîndoielnic că generalul ligii avea să

---

nici o dată istorică în povestirea captivului, în care se împletesc amintirile personale din robia algeriană a lui Cervantes însuşi cu fapte ştiute de el din auzite, dînd naştere la multe confuzii şi contradicţii în cronologie. Faptul literar nu trebuie însă cîntărit cu balanţa istoricului.

[1] Execuţia contelui Egmont (transcris spanioleşte Eguemón) şi a contelui de Horn (transcris Hornos) a fost ordonată de ducele de Alba drept reprimare a răscoalei Ţărilor-de-Jos şi s-a săvîrşit la 5 iunie 1568.

[2] « *Stegar* » traduce aici termenul de « *alferez* » care azi desemnează în spanioleşte gradul de sublocotenent. Pe vremea aceea însemna ceva mai mult. În alte armate, *cornette* (fr.) sau *praporşcik* (rus.), gradul este de subofiţer; stegar în româneşte desemnează pe cel ce poartă drapelul unităţii militare, indiferent de gradul lui, aşa că nu este decît aproximativ echivalentul termenului folosit în original.

[3] Căpitan din a cărui companie făcea parte Cervantes în bătălia navală de la Lepanto, unde a luptat eroic şi a fost rănit, pierzîndu-şi braţul.

[4] Cucerirea insulei Cipru de către puterea otomană s-a petrecut către jumătatea anului 1569.

fie serenisimul don Juan de Austria, fratele natural al bunului nostru rege don Felipe; se răspîndi şi se dete pe faţă, de asemenea, ştirea înarmărilor grele ce se făceau pentru război, şi acestea mă-mpinseră să doresc fierbinte şi din tot sufletul să mă văd odată ajuns în bătălia mult aşteptată; şi cu toate că aveam nădejdi şi chiar făgăduieli făţişe că în cel dintîi prilej ce avea să-mi iasă în cale voi fi înălţat la rangul de căpitan, dorinţa m-a împins să las totul baltă şi să vin, cum şi venii, în Italia. Vru soarta mea cea bună ca tocmai atunci să fi ajuns la Genova seniorul don Juan de Austria în trecere spre Neapole, unde trebuia să-şi unească flota cu flota veneţiană, aşa cum şi făcu, ceva mai tîrziu, la Mesina. [1] În sfîrşit, am fost de faţă, vă spun, la bătălia aceea prea fericită [2], gata înălţat la rangul de căpitan de infanterie, sarcină de onoare la care m-a urcat norocul mai curînd decît meritele; şi-n ziua aceea, care-a fost pentru creştinătate atît de norocoasă, pentru că ea a arătat întregii lumi şi tuturor popoarelor greşeala în care căzuseră atunci cînd socotiseră că turcul era de nebiruit pe mare, în ziua aceea în care fură zdrobite orgoliul şi trufia otomană, între atîţia norocoşi ce se aflau de faţă (pentru că mai mare noroc avură creştinii care-şi găsiră moartea acolo decît cei care rămaseră în viaţă şi învingători), eu singur am fost nefericit [3], pentru că, în locul a ceea ce-aş fi putut nădăjdui dacă aş fi trăit în secolele puterii romane, în locul vreunei coroane navale [4], mă văzui, în noaptea ce urmă unei atît de faimoase zile, cu lanţuri de picioare şi cu cătuşe la mîini. Şi iată cum

---

[1] Despre episoadele de la Mesina, vezi *Prefaţa*

[2] Bătălia « prea fericită » este cea de la Lepanto.

[3] Aluzie la nefericitele împrejurări ale captivităţii în care au fost duşi unii, printre care şi Cervantes, ca şi la nerecunoştinţa regelui, care, gelos pe faima ce-şi făcuse cu această ocazie don Juan de Austria şi socotind victoria Spaniei ca un fel de ameninţare personală — bastardul devenise atît de popular, încît, în mintea întunecată a regelui, putea năzui a-i lua tronul — a « uitat » să mai răsplătească pe eroii victoriei, preferînd să nu se mai audă nimic de ea.

[4] Este vorba de decoraţiile pentru merite militare cîştigate pe mări.

s-a întîmplat: Uchalí [1], regele Algeriei, pirat cutezător şi alintat de soartă, abordînd şi capturînd în timpul atacului chiar vasul-amiral din insula Malta, unde doar trei cavaleri mai rămăseseră în viaţă, şi aceia răniţi de moarte, vasul-amiral al lui Juan Andrea de Oria [2] sări în ajutorul lui, şi cum eu mă aflam pe punte, în fruntea companiei mele, făcui ceea ce trebuia să fac într-un atare prilej, adică sării pe puntea galerei inamice, care, depărtîndu-se de cea abordată, îi împiedică pe soldaţii mei să mă urmeze, aşa că mă pomenii singur între vrăjmaşi, pe care nu-i putui birui, de mulţi ce erau, şi în cele din urmă fui silit să mă predau, ciuruit de răni. Veţi fi auzit desigur vorbindu-se domniile-voastre de felul cum a scăpat atunci Uchalí, cu toată escadra lui; iar eu am rămas rob în mîinile piratului şi am fost singurul obidit printre atîţia fericiţi, şi singurul robit între atîţia sloboziţi, pentru că peste cincisprezece mii de creştini, care trăgeau cu toţii la vîsle pe galerele flotei turceşti, îşi cîştigară în ziua aceea multrîvnita libertate.

Mă duseră la Constantinopole, unde sultanul Selim îl făcu general al mărilor pe Uchalí, stăpînul meu cel nou, de bine ce-şi făcuse datoria în timpul luptei, aducînd trofeu, drept dovadă de vitejia lui, stindardul Ordinului de Malta [3]. În al doilea an, 1572, mă găsii la Navarino, vîslind pe vasul-amiral cu trei fanare [4]. Acolo văzui cu ochii mei şi-mi întipării în minte prilejul pierdut de-ai noştri de a putea

---

[1] Nume arab, corupt de spanioli din Aluch Ali (renegatul Ali), cum era denumit acest sultan algerian, italian de origine, care-şi abjurase credinţa cu ani înainte, în timpul cît fusese rob în Alger, unde, după ce s-a turcit, a urcat toate treptele măririi, ajungînd la tron (se pronunţă: Uceali).

[2] Este vorba de Gianandrea Doria, genovezul care comanda, ca general, galerele spaniole din aripa dreaptă a escadrei în bătălia de la Lepanto.

[3] În original « ...*el estandarte de la religión de Malta* »: drapelul care se păstra în sfînta-sfintelor din Templul Fraternităţii al acestui ordin cavaleresc religios-militar, ce-şi avea reşedinţa în insula Malta începînd din 1530, an în care Carol Quintul a desemnat-o drept sediu al cavalerilor « Sfîntului Ioan din Ierusalim », care-şi avuseseră, îndată după cruciade, sediul în insula Rhodos, reocupată de musulmani.

[4] Cele trei fanare egale erau semnul distinctiv al corăbiei pe care naviga căpitănia escadrei.

prinde în port toată flota turcilor, căci toți levenții și ienicerii[1] ce făceau parte din ea erau siguri că vor fi atacați înăuntrul portului și-și pregăteau îmbrăcămintea și papucii — că asta poartă ei drept sandale în picioare — ca să-și ia tălpășița pe uscat, fără să mai aștepte lupta, pînă-ntr-atîta le vîrîse frica în oase flota noastră. Dar cerul vru să iasă lucrurile cu totul altfel, și nu din vina generalului ce era în fruntea alor noștri, ori din pricina firii lui lăsătoare, ci spre pedeapsa păcatelor creștinătății și pentru că Dumnezeu vrea și îngăduie să nu ne lipsească niciodată călăii care să ne aducă pedeapsa lui. Într-adevăr, Uchalí se refugie la Modón, insulă din apropierea Navarinului, și debarcîndu-și trupele pe uscat, întări golful portului și stătu acolo fără să facă vreo mișcare pînă în ziua cînd don Juan de Austria a pornit să facă cale-ntoarsă. În călătoria asta, galera care se numea « La Presa », și al cărei căpitan era unul dintre fiii faimosului corsar Barbarossa[2], fu capturată de vasul-amiral al portului Neapole, galera numită « Lupoaica », comandat de acel fulger războinic, acel părinte al soldaților, fericitul și neînfrîntul căpitan don Álvaro de Bazán, marchiz de Santa Cruz. Și nu vreau să trec sub tăcere ceea ce se petrecu atunci cînd fu luată captivă « La Presa »[3]. Atît de crud era fiul lui Barbarossa și atît de neomenos se purta cu robii, încît, de îndată ce văzură cei ce vîsleau pe ea că « Lupoaica » se repezise spre dînșii cu iuțeală de fulger, azvîrliră cu toții deodată vîslele, puseră mîna pe căpitanul lor, care era pe puntea de comandă a corăbiei și le striga să vîslească din toate puterile, apoi, trecîndu-și-l de la bancă la bancă, dinspre pupa la prora, îl sfîșiară cu dinții, că pînă să nu fi apucat el a trece de piciorul catargului celui mare, îi și ajunsese sufletul în iad.

---

[1] Levenții erau marinarii turci, iar ienicerii, infanteriști îmbarcați pe galere doar pentru luptele corp la corp din timpul abordării vaselor inamice.

[2] Căpitanul corăbiei « La Presa ». Mohamet Bey, nu era fiul, ci nepotul vestitului corsar supranumit de spanioli Barbarroja și de italieni Barbarossa din pricina părului său roșcat. De corsarul Barbarossa e vorba și în biografia lui Cervantes.

[3] Faptele povestite aici de Cervantes sînt absolut autentice.

Pînă într-atît de crud se purtase cu ei, cum am mai spus, și pînă-ntr-atît era de mare ura pe care i-o păstrau ei în suflet.

Ne întoarserăm la Constantinopole, și anul următor, 1573, se lăţi vestea pe acolo că señor don Juan luase cu asalt cetatea Tunisului, smulgînd regatul cu acelaşi nume din mîna turcilor, şi-l pusese mai mare peste el pe Muley-Hamet [1], luîndu-i orice nădejde de-a mai fi domn vreodată acolo fostului bei Muley-Hamida, maurul cel mai sîngeros şi mai viteaz din cîţi s-au născut vreodată pe lume. Greu îl lovi pierderea asta pe sultan, care, folosindu-se de viclenia şi stăruinţa ce-s însuşiri comune tuturor celor ce fac parte din dinastia lui, făcu pace cu veneţienii, care erau chiar mai dornici decît el s-o dobîndească, iar anul următor, în 1574, ataca La Goleta [2] şi fortăreaţa din împrejurimile Tunisului pe care señor don Juan o lăsase înălţată doar pe jumătate.

Tot timpul acesta eu vîsleam înlănţuit de bancă pe galeră, fără nici o nădejde de libertate, sau cel puţin fără nădejdea de-a fi eliberat prin răscumpărare, fiindcă mă hotărîsem să nu-i scriu tatii nimic despre nenorocirea mea.

Căzu, în sfîrşit, La Goleta, căzu şi fortul, şi asupra acestor două cetăţi se năpustiră mercenari de-ai otomanilor, ca la vreo șaptezeci și cinci de mii, iar mauri şi arabi din toată Africa peste patru sute de mii, fiind întovărăşită toată puzderia asta de oameni de atîtea muniţii şi maşini de război şi de-atîtea trupe de genişti [3], că doar cu mîinile, luînd pumni de ţărînă, toată mulţimea aceea de oameni ar fi putut acoperi şi La Goleta şi fortăreaţa. Cea dintîi căzu La Goleta, socotită pînă atunci de toată lumea drept o cetate cu neputinţă de cucerit, şi nu căzu din vina apărătorilor ei (care făcură, ca s-o apere, tot ce trebuiau să facă şi tot ce le stătea

---

[1] *Muley*, contrar primelor aparențe, nu e un nume propriu, ci un apelativ la arabi, cam ca *don* în castiliană sau ca *mosen* în ținutul Aragónului. Carvajal, în *Descrierea Africii* din 1573, scrie: « Acest nume, Muley, vrea să zică stăpîn sau domn, și e folosit doar pentru regi și pentru cei de sînge regesc ».

[2] Fortăreață care apăra portul Tunis, cucerită de spanioli într-o expediție din anul 1535.

[3] În original *gastadores*, termen militar care înseamnă « soldați folosiți la săpatul tranșeelor și la trecerea rîurilor ori a pasurilor în munți ».

în putinţă), ci pentru că experienţa arătă cît de uşor puteau fi înălţate metereze şi săpate tranşee în nisipul deşertului aceluia, unde la o palmă de faţa pămîntului dădeai de apă, pe cînd turcii nu dădeau de ea nici la doi stînjeni, aşa că ridicară metereze atît de înalte, suprapunînd atîţia saci de nisip, încît întreceau cu mult în înălţime zidurile fortăreţei; și de vreme ce inamicul trăgea de sus, nimeni nu putea să-i stea împotrivă şi nici să mai străjuiască intrările ca s-o apere.

A fost părerea tuturor că n-ar fi trebuit să se închidă ai noştri în La Goleta, ci să fi aşteptat mai bine în cîmp deschis debarcarea, dar cei care spun asta vorbesc de departe, fără să ştie cum arăta locul şi fără să aibă nici o cunoştinţă despre cazuri asemănătoare, pentru că, dacă în toată La Goleta şi în fortăreaţă nu se aflau decît cel mult şapte mii de soldaţi, te întrebi: cum ar fi putut atît de puţini apărători, oricît vor fi fost ei de viteji, să iasă la cîmp deschis, parte din ei rămînînd şi pe poziţiile lor fortificate totodată, şi să lupte împotriva unui număr aşa de mare de oameni cîţi avea inamicul? Și cum este cu putinţă să-ţi păstrezi poziţiile fortificate cînd fortul n-are acoperire, şi-l încercuiesc inamici numeroşi şi înverşunaţi, aflaţi între ai lor, în ţara lor? Dar multora li se păru, şi spun drept că aşa mi s-a părut şi mie, o binefacere cerească şi o pomană făcută Spaniei de Dumnezeu cînd a îngăduit să fie ras de pe faţa pămîntului cuibul acela de nemernicii, cloaca şi buretele acela de necurăţenii, păduchernița aceea, care înghiţea statului bani cu nemiluita, fără să slujească la altceva decît să păstreze trează oamenilor amintirea faptului că o cucerise neînfrîntul Carol Quintul, fie-i slăvită memoria, ca şi cum ar fi fost nevoie ca pietrele acelea să i-o păstreze pentru a i-o face nemuritoare aşa cum este şi va fi în vecii vecilor

Pierdurăm tot aşa şi fortul; dar nu ni-l luară turcii decît cucerindu-l palmă de loc cu palmă de loc, căci soldaţii ce-l apărau se luptară cu atîta înverşunare şi vitejie, încît uciseră peste douăzeci şi cinci de mii de inamici în cele douăzeci şi două de asalturi generale cărora le ţinură piept. Pe nici unul dintre apărători nu-l luară turcii rob întreg şi teafăr

din trei sute cîţi mai rămăseseră vii, semn sigur şi limpede al curajului şi tăriei lor de înger, ca şi al chipului vitejesc cum se apăraseră, păstrîndu-şi poziţiile. Capitulă, pe lîngă fortăreaţa cea mare, şi un mic fort, sau mai bine zis un turn, ridicat în mijlocul lacului şi comandat de don Juan Zanoguera [1], cavaler valencian şi ostaş despre care s-a dus vestea. Fu luat prins don Pedro Puertocarrero [2], general ce comanda La Goleta, care făcuse tot ce-i stătuse în putinţă ca să-şi păstreze poziţiile, şi fu atît de îndurerat de a le fi pierdut, încît muri de inimă rea pe drum spre Constantinopole, unde îl duceau rob. Căzu prizonier, de asemenea, şi generalul comandant al fortului, numit Gabrio Cervellón, cavaler milanez, faimos inginer şi soldat desăvîrşit. Muriră, în aceste două fortăreţe, mulţi oameni de seamă, printre care unul fu Pagán de Oria, cavaler al ordinului « Sfîntul Ioan » [3], om generos din fire, aşa cum îl arată mărinimia cu care s-a purtat faţă de fratele său, faimosul Juan Andrea de Oria. Ceea ce făcu să le apară tuturor şi mai jalnică moartea lui fu că pieri de mîna unor arabi în care se încrezuse şi care se oferiseră, atunci cînd el îşi dăduse seama că fortăreaţa e pierdută, să-l ducă îmbrăcat arăbeşte pînă la Tabarca, un portuleţ sau un comptuar pe care-l ţin genovezii pe ţărmul acela, unde se îndeletnicesc cu pescuirea coralului. Arabii aceştia îi tăiară capul şi i-l duseră amiralului flotei turceşti, care făcu să se adeverească pe spinarea lor ceea ce zice vechea noastră zicală spaniolă « Iubesc trădarea, dar urăsc pe trădători » [4]; şi zice lumea că amiralul a poruncit să fie spîn-

---

[1] Don Juan Zanoguera, personaj identificabil istoriceşte, ca, de altfel, tot ceea ce alcătuieşte cadrul naraţiunii captivului; a luat parte la asediul cetăţii Peñon de Vélez în 1564, la campania de pe coastele nordice ale Africii, comandată în 1568 de don Juan de Austria, ca şi la asediul La Goletei, cîţiva ani mai tîrziu.

[2] Don Pedro Puertocarrero, guvernatorul La Goletei, prins cu puţinii soldaţi supravieţuitori ai asediului.

[3] Pagano Doria, cavaler de Malta (ordinul « Sfîntul Ioan din Ierusalim »), frate al amiralului genovez Gianandrea Doria, (v. nota 2 de la p. 523).

[4] « *Que aunque la traición aplace, el traidor se aborrece* » (literal: Chiar dacă trădarea convine, trădătorul este vrednic de ură).

zuraţi cei care-i făcuseră ploconul, pentru că nu ştiuseră să i-l aducă viu.

Printre creştinii prinşi în fortăreaţă era şi unul numit don Pedro de Aguilár, nu se ştie din ce sat din Andaluzia, care fusese *alférez* în fortăreaţă, soldat de nădejde şi minte aleasă, cu deosebit har pentru ceea ce se cheamă poezie. Spun asta pentru că mi-l adusese soarta pe galeră, şi chiar pe banca unde eram eu înlănţuit, ca rob al celui care-mi era mie stăpîn, şi pînă să n-apuce a se urni galera din port, făcu două sonete cavalerul, în chip de epitaf, unul închinat cetăţii La Goleta, celălalt, fortăreţei. Trebuie să vi le spun, pentru că le ştiu pe de rost, şi cred că mai curînd vă vor face plăcere decît neplăcere!

În clipa în care fostul rob rosti numele lui don Pedro de Aguilár, don Fernando se uită la tovarăşii săi, şi toţi trei surîseră; iar cînd ajunse să vorbească despre sonete, unul dintre ei zise:

— Înainte de a povesti domnia-ta mai departe, te rugăm să ne spui ce s-a întîmplat cu acest don Pedro de Aguilár, despre care ai vorbit.

— Tot ce ştiu, răspunse robul, este că, la capătul celor doi ani cîţi a fost ţinut în Constantinopole, a fugit în veşminte de arnăut, dimpreună cu un spion grec, şi nu ştiu dacă şi-a recîştigat sau nu libertatea, cu toate că mai curînd mi-ar veni să cred că şi-a recîştigat-o, pentru că, un an după aceea, l-am văzut pe grec prin Constantinopole, dar nu l-am putut întreba dacă le-a priit călătoria.

— Ei da, le-a priit, răspunse cavalerul, pentru că don Pedro acesta mi-e frate, şi acum e în oraşul nostru, teafăr şi bogat, însurat şi tată a trei copii.

— Lăudat fie Domnul, rosti fostul rob, de atîtea haruri cîte a revărsat asupră-i, căci nu se află pe lume, după cîte cred eu, mulţumire care să poată fi pusă alături cu redobîndirea libertăţii pierdute.

— Ba, ceva mai mult, adăugă cavalerul, eu ştiu şi sonetele pe care le-a făcut fratele meu.

— Atunci, spune-le, înălţimea-ta, zise robul, că vei fi ştiind să le spui, de bună seamă, mai frumos decît mine.

— Cu dragă inimă, răspunse cavalerul. Cel despre cetatea La Goleta suna aşa:

Capitolul XL

Unde continuă povestea robului

SONET

Preafericite suflete, ce,-n fine,
Drept plată pentru jertfa ce-aţi făcut,
Descătuşate, zbor v-aţi luat din lut
Spre ceruri mai înalte, mai senine;

Arzînd de ură, şi de zeluri pline,
Spre cinstea voastră vajnic v-aţi bătut,
Că-n sîngele vrăjmaş ce l-a băut
Nisipul, colorarăţi mări vecine.

Nu vitejie v-a lipsit, ci viaţă,
Ca braţele pe lîngă trup căzute
Să le-nălţaţi a dobîndi victoria.

Şi trista voastră moarte e măreaţă:
Morţi între fier şi ziduri abătute,
V-aşteaptă slava-n lume, şi-n cer, gloria!

— Aşa îl ştiam şi eu, zise robul.

— Iar cel despre fortăreaţă, dacă mi-l mai aduc aminte, zise cavalerul, sună aşa:

SONET

De pe pămîntu-acesta sterp plecate,
De printre metereze năruite,
Urcară vii, spre locuri mai slăvite,
Trei mii de sfinte suflete-soldate,

După ce-ntîi le-au fost în van cercate
Aceste brațe tari ce zac zdrobite,
Ca-n urmă, de puține și-obosite,
Să-și lase viața-n crud tăiș de spade.

Pămîntu-acesta fu sălaș într-una
De jalnice-amintiri ce se deșteaptă
Din veacuri răposate pînă azi.

Dar n-a văzut din sînu-i pîn-acuma
Urcînd la ceruri inimă mai dreaptă,
Nici trup căzu pe solu-i, mai viteaz!

Nu li se părură proaste sonetele, şi robul se bucură de veştile pe care i le dăduseră despre tovarăşul său, aşa că, urmîndu-şi povestirea, zise:

— După căderea cetăţii La Goleta şi a fortăreţei, turcii dădură ordin să fie dărîmate zidurile celei dintîi, căci, în ceea ce priveşte fortăreaţa, în aşa hal rămăsese, că nu mai aveau ce dărîma, şi ca să poată face treaba asta mai repede şi mai uşor, minară La Goleta din trei părţi: dar în nici una din ele nu putură face să zboare în aer ceea ce părea mai puţin solid, adică vechile ziduri, pe cînd tot ce rămăsese în picioare din noile fortificaţii, ridicate de Fratín [1], se prăvăli foarte lesne la pămînt. În sfîrşit, flota se întoarse la Constantinopole, încărcată de laurii victoriei şi învingătoare, şi nu multe luni de zile după asta, muri stăpînul meu Uchalí, pe care-l numeau *Uchalí Fartax*, ceea ce vrea să spună pe turceşte « renegatul cel cu chelbe », pentru că aşa şi era, şi obiceiul turcilor este să-şi dea între dînşii poreclele cusururilor pe care le au, sau pe ale meritelor ce-şi află unul altuia; şi asta se întîmplă pentru că n-ai să găseşti la ei decît patru nume de familie, ale scoborîtorilor din dinastiile otomane, pe cînd toţi ceilalţi, aşa cum spun, îşi iau

[1] Porecla unui faimos inginer care, sub Carol Quintul și Filip al II-lea, a construit și a restaurat, punîndu-le în stare de funcțiune, numeroase fortificații. Numele vine de la *fray* (frate, călugăr) și e un diminutiv, așa ca *frailecillo* (frățior), apelațiune familiară pentru « călugăr tînăr ».

numele şi porecla fie de la cusururile trupeşti, fie de la virtuţile sufleteşti. Şi chelbosul acesta vîslise pe galere, ca rob al sultanului, paisprezece ani, iar cînd avea mai bine de treizeci şi patru se lepădase de credinţă, de necaz că un turc, pe cînd era el înlănţuit la vîslă, îi dăduse o palmă; şi ca să se poată răzbuna, îşi renegase credinţa; şi-atît de viteaz om s-a dovedit a fi, încît, fără să mai apuce drumurile ruşinoase şi josnice pe care le iau cei mai mulţi dintre favoriţii padişahului, ajunse rege în Alger şi mai pe urmă amiral al mărilor, ceea ce este treapta a treia din cele trei mai de seamă dregătorii ale împărătiei. Calabrez de neam, era în fundul sufletului om cumsecade şi se purta foarte omenos cu robii, ajungînd să aibă ca la vreo trei mii, care, după moartea lui, fură împărţiţi, aşa cum lăsase el prin testament, între padişah (căci sultanul trece drept fiu moştenitor al tuturor răposaţilor şi ia parte la împărţeală, dimpreună cu ceilalţi copii rămaşi de pe urma mortului) şi între renegaţii de-o seamă cu el; iar eu căzui în lotul unui renegat veneţian care, pe vremea cînd fusese *mus* pe o corabie, picase pe mîna lui Uchalí, care atîta-l îndrăgi, că făcu din el efebul cel mai răsfăţat din cîţi avea, şi ajunse acesta cel mai crud dintre renegaţii ce s-au văzut vreodată pe pămînt. Îl chema Hasan Aga [1], ajuns pînă la urmă putred de bogat şi rege în Alger; cu el am venit eu de la Constantinopole, oarecum mulţumit că mă vedeam mai aproape de Spania, şi nu doar că mi-ar fi trecut prin gînd să scriu cuiva despre soarta mea nefericită, ci ca să văd dacă mi-era mai prielnică în Alger decît la Constantinopole, unde încercasem într-o mie de feluri să scap cu fuga, fără să ajung cu nici un chip la capăt, din lipsă de noroc; aşa că socoteam să pot găsi în Alger alte mijloace de-a împlini ceea ce doream cu atîta ardoare, pentru că nu m-a părăsit niciodată nădejdea c-o să mă văd cîndva slobod,

---

[1] « *Hasan Aga* »: adnotat în unele ediții ca greșeală a lui Cervantes, care voise să scrie Azan-Bajá (Hasan-pașa), și nu Azan-Aga (cum apare în text). Este clar că nu de la titlul de agă (colonel, comandant de garnizoană sau poliție, grad militar nu din cele mai înalte) se ajungea la cel de rege în Alger, și că e mai logic ca Hasan să fi fost pașă.

şi ori de cîte ori ceea ce născoceam, chibzuiam şi puneam în fapt nu-mi ieşea pînă la urmă aşa cum plănuisem, pe loc, fără să mă pierd cu firea, îmi căutam şi născoceam alte nădejdi care să mă ţină viu şi să-mi mai dea, oricît de slabe şi de fără vlagă ar fi fost, ceva putere.

Cu asta îmi treceam zilele, închis într-o temniţă pe care turcii o numesc ocnă şi unde-şi vîră ei robii creştini, pe cei ai regelui deopotrivă cu cei ai altor sus-puşi de-ai lor şi cu cei numiţi *del almacén*[1], sau, cum s-ar zice, robi ai sfatului orăşenesc, pentru că îi foloseşte oraşul pentru lucrările pe care le întreprinde şi pentru alte slujbe, care robi cu mare greu îşi recapătă vreodată libertatea, pentru că, fiind ai tuturor şi neavînd un stăpîn anumit, nu-i cu cine să se poată vorbi despre răscumpărarea lor, chiar de-ar avea ei bani să se răscumpere. În ocnele acestea, aşa cum spun, au obiceiul să-şi ducă şi unii particulari din partea locului robii, mai ales cînd sînt din cei ce s-ar putea răscumpăra, pentru că-i pot ţine acolo liniştiţi, în toată siguranţa, pînă ce le vine răscumpărarea. Tot aşa, robii regelui, sortiţi răscumpărării, nu ies la lucru cu turma decît atunci cînd le întîrzie banii de răscumpărare, căci în asemenea cazuri, ca să-i facă să scrie şi să ceară trimiterea sumei cu şi mai mare grabă, sînt puşi la corvezi şi trimişi la tăiat lemne cu toţi ceilalţi, ceea ce nu e o muncă uşoară.

Eu eram, aşadar, dintre robii hărăziţi răscumpărării, căci de îndată ce se dete pe faţă că eram căpitan, nu-mi folosi la nimic să le spun cît de strîmtorat şi de lipsit de orice avere eram, fiindcă tot mă vîrîră printre oamenii de seamă pentru care aşteptau răscumpărare. Îmi puseră un lanţ, mai curînd drept semn că trebuie să plătesc răscumpărarea decît ca să mă păzească prin asta, şi aşa îmi duceam zilele în ocnă, cu o mulţime de alţi oameni, toţi cavaleri, numai obraze cinstite, trecuţi în catastif cu preţ de răscumpărare şi ţinuţi pentru venitul ce-l puteau aduce; şi cu toate că foamea şi

---

[1] « *Cautivos del almacén* » (robi de prăvălie, în traducere literală): numiţi aşa pentru că erau folosiţi în dughenele meseriaşilor locali pentru muncile servile, unde erau repartizaţi de consiliul comunal sau de primăria oraşului.

lipsa veşmintelor ne mai chinuiau cîteodată, ba cam întotdeauna, nimic nu ne putea chinui atîta cît faptul că vedeam şi că auzeam la fiecare pas nemaivăzutele şi nemaiauzitele cruzimi pe care le săvîrşea stăpînul meu cu creştinii. În fiecare zi spînzura pe vreunul, trăgea în ţeapă pe altul, tăia urechile unui al treilea, şi toate astea pentru cine ştie ce fleacuri de pricini, ba chiar şi fără pricină, fiindcă turcii ştiau că o făcea doar ca s-o facă, fiind în firea lui dorinţa de a stîrpi de pe faţa pămîntului tot neamul omenesc. Nu se purtă bine decît cu un soldat spaniol, numit nu mai ştiu cum, parcă *de Saavedra*[1], care, deşi făcea isprăvi ce vor rămîne ani în şir în amintirea celor de pe acolo, şi le făcea pe toate ca să-şi redobîndească libertatea, n-a avut de răbdat din partea stăpînului nici măcar o lovitură de băţ, pentru că acesta nici n-a pus să-l bată vreodată şi nici nu i-a spus vreo vorbă rea, cu toate că pentru cea mai mică din lungul şir de isprăvi cîte a făcut soldatul ne temeam toţi să nu-l vedem tras în ţeapă, lucru de care nu o dată i-a fost şi lui frică; şi de nu mi-ar da pinteni lipsa de răgaz, aş mai spune eu acuma cîte ceva din ce-a făcut soldatul acesta, căci ar avea ce să ne minuneze şi să ne desfete, chiar mai bine decît povestirea vieţii mele.

Aşa cum spuneam, deci, în curtea închisorii noastre dădeau ferestrele casei unui maur bogat şi de neam mare, care ferestre, cum sînt de obicei toate ale maurilor, erau mai mult lucarne decît ferestre, ba încă şi acelea astupate de obloane veşnic strînse şi cu zăbrele dese. Se întîmplă să mă aflu într-o zi pe o terasă a închisorii noastre, cu trei dintre tovarăşii mei, încercînd să sărim cu lanţurile, ca să ne mai omorîm timpul, şi fiind acolo singuri, pentru că toţi ceilalţi creştini fuseseră mînaţi la corvezi, ridicai ochii din întîmplare şi văzui, printr-una din ferestruicile acelea zăbrelite despre care spuneam, cum se iveşte o trestie ce avea la capătul ei o pînză, şi trestia se legăna şi se mişca de parcă ne-ar fi făcut semn să ne apropiem şi s-o luăm. Ne uitarăm

---

[1] Aluzie la însuşi Cervantes (vezi *Prefaţa)*

bine la ea, şi unul din cei ce se aflau cu mine se duse drept către ea, ca să vadă dacă avea să fie azvîrlită, sau ce-avea să se petreacă; dar cum ajunse acolo, trestia se ridică şi se clătină într-o parte şi în cealaltă, întocmai ca şi cum ar fi spus cineva « nu », făcînd semne din cap. Se întoarse creştinul lîngă noi, şi cei dinăuntru începură să lase din nou trestia şi să facă aceleaşi semne ca înainte. Se duse celălalt tovarăş al meu, şi i se întîmplă întocmai ca primului. În cele din urmă se duse şi al treilea, şi se petrecu acelaşi lucru ca la întîiul şi la al doilea. Văzînd eu una ca asta, nu vrui să mă las păgubaş de a-mi încerca norocul, şi cum ajunsei dedesubtul trestiei, de sus o lăsară să cadă şi ajunse la picioarele mele, în curtea închisorii. Mă grăbii să desprind pînza, care avea un nod, şi în el găsii legaţi zece *zianís*, care sînt nişte bani de aur fără mare preţ, folosiţi între mauri, preţuind fiecare cam zece reali de-ai noştri. Ce să vă mai spun dacă m-am bucurat sau nu de ce-am găsit! Se înţelege de la sine că la fel de mulţumit am fost ca şi de uimit cînd mă gîndeam de unde oare putea să-mi vină norocul ăsta, şi numai mie anume, pentru că semnele date de trestia pe care nu voiseră s-o azvîrle altora spuneau limpede că darul îmi fusese făcut mie. Îmi luai deci banii aceia atît de bine veniţi, făcui trestia fărîme, mă întorsei pe terasă şi mă uitai la fereastră, şi care nu-mi fu mirarea văzînd cum se iveşte o mînă albă ca laptele, care o deschise şi o închise în toată graba. Din asta pricepurăm, sau ne închipuirăm cel puţin, că vreo femeie ce locuia în casa de alături trebuie să ne fi făcut binele de care vorbesc, şi drept semn că-i mulţumeam, făcurăm salamalecuri după obiceiul maurilor, lăsînd capul pe piept, îndoind trunchiul şi încrucişîndu-ne braţele în dreptul umerilor. Nu mult după asta apăru, la aceeaşi fereastră, o cruce micuţă, făcută din trestii, care fu numaidecît trasă înapoi. Semnul acesta ne încredinţă că în casa aceea trebuie să se fi aflat vreo creştină roabă şi că ea ne făcuse binele de care s-a spus; dar mîna aceea albă şi brăţările scumpe ce apucasem a vedea că purta nu se potriveau cu gîndul acesta, aşa că ne spuserăm că va fi fiind vreo creştină renegată, dintre cele pe care obiş-

nuiesc să şi le facă neveste legitime foştii lor stăpîni, lucru de care se socotesc fericiţi, pentru că le preţuiesc mai mult decît pe femeile de neamul lor. În toate presupunerile acestea eram foarte departe de adevăr; însă de atunci înainte singura noastră desfătare fu să nu mai pierdem din ochi, privind-o ca pe steaua polară a marinarilor, fereastra unde ne răsărise nouă steaua cu coada de trestie; dar trecură cincisprezece zile încheiate în care pe femeie n-o mai văzurăm, şi nu mai văzurăm nici mîna ori vreun semn. Şi cu toate că în vremea asta făcurăm tot ce puturăm ca să aflăm cine locuia în casă şi dacă se pomenise în ea vreo creştină renegată, nu ne putu nimeni spune altceva decît că trăia acolo un maur bogat şi de neam, pe nume Hagi-Murad [1], ce fusese *alcaide* al cetăţii *La Pata* [2], dregătorie de mare însemnătate la ei; şi tocmai cînd ajunserăm să ne luăm nădejdea că s-ar mai putea să plouă de-acolo şi alţi galbeni, văzurăm, cînd ne-am fi gîndit mai puţin, cum se iveşte trestia, cu altă pînză legată de ea, şi cu un nod ceva mai rotunjor; şi se petreceau toate acestea la vremea cînd închisoarea era, întocmai ca şi data trecută, pustie, ocnaşii fiind la lucru. Făcurăm iar proba obişnuită, ducîndu-se, înainte de a mă duce şi eu, pe rînd, fiecare dintre cei trei care eram de faţă; dar nici unuia trestia nu-i căzu la picioare, cum îmi căzu mie, care, cum ajunsei, o şi văzui azvîrlindu-mi-se. Dezlegai nodul şi găsii patruzeci de scuzi de aur spanioleşti şi o scrisoare cu litere arăbeşti, iar la sfîrşitul ei, desenată o cruce mare. Sărutai crucea, luai banii, mă întorsei pe terasă, şi toţi laolaltă ne întrecurăm în salamalecuri; mîna se ivi din nou, făcîndu-mi semn să citesc scrisoarea, şi fereastra se închise. Rămaserăm cu toţii tulburaţi, dar voioşi de ceea ce se petrecuse, şi cum nici unul dintre noi nu ştia să citească slove arăbeşti, ardeam de nerăbdare să desluşim ceea ce cuprindea scrisoarea, cea mai

---

[1] Se pare că Hagi-Murad a fost, de asemenea, un personaj real, un foarte bogat renegat dalmatin, aflat la Alger pe vremea captivităţii lui Cervantes. Probabil însă că povestea de dragoste este o ficţiune.

[2] La Pata sau La Bata, port aflat la două leghe de Orán.

mare greutate fiind să găsim pe cineva care să ne-o citească. Pînă în cele din urmă mă hotărîi să mă încred într-un renegat, de fel din Murcia, care se dădea drept prieten devotat al meu și cu care schimbasem zăloage care-l obligau să țină taina ce i-aș fi încredințat, căci se obișnuiește printre renegați, cînd au de gînd să se mai întoarcă vreodată pe pămînt creștinesc, să-și strîngă și să aducă în țară semnături de-ale robilor de neam bun care adeveresc cum pot mai bine că renegatul cutare e om cumsecade și că a făcut întotdeauna bine creștinilor, trăind cu dorința de-a fugi la cel dintîi prilej ce i-ar ieși în cale. Sînt printre ei unii care-și fac rost de asemenea adeverințe cu gînduri bune; alții se slujesc de ele numai cînd le vine la îndemînă și în scopuri viclene: căci, ducîndu-se să jefuiască țărmul creștinesc, de au cumva nenorocul să le piară corabia și sînt luați robi, scot pe dată adeverințele și spun că din hîrtiile acelea s-ar putea vedea cu ce gînd veniseră, și anume: să rămînă în țara creștinească, că de asta și porniseră pe mare, dimpreună cu ceilalți turci. Prin asta scapă de urmările furiei dintîi și se împacă pînă una-alta cu biserica, fără să li se întîmple nimic, iar cînd le vine bine, se întorc în Berberia și devin iară ce fuseseră mai înainte. Dar alții se folosesc cu adevărat de scrisori și se străduiesc să le dobîndească cu bună-credință, rămînînd apoi pe viață în țările creștine. Unul dintre renegații aceștia era și prietenul de care vorbesc, care luase iscăliturile tuturor ortacilor noștri, adeverindu-i-se tot ce se putea adeveri, că de-ar fi fost să-i găsească maurii hîrtiile acelea, l-ar fi ars de viu. Băgasem de seamă că știa foarte bine araba, și nu numai s-o vorbească, ci s-o și scrie; dar mai înainte de a mă fi dat cu totul în vileag față de el, îl rugai doar să-mi citească ce scria pe hîrtia aceea pe care o găsisem din întîmplare într-un cotlon al cămării în care dormeam. El desfăcu hîrtia și rămase o bucată de vreme cu ochii în ea, silabisind-o printre dinți. Îl întrebai dacă pricepea ce scrie și-mi răspunse că pricepea foarte bine și că, dacă voiam să-mi tălmăcească vorbă cu vorbă tot ce citea, să-i dau hîrtie și pană, că i-ar veni mai ușor. Îi dădurăm numaidecît

tot ce cerea, şi el începu să traducă puţin cîte puţin, iar după ce sfîrşi, zise:

« — Tot ce scrie aici pe limba spaniolească este cuprins, fără să lipsească o literă, în scrisoarea asta arăbească, şi trebuie să bagi de seamă doar că acolo unde zice ,,*lela Marien*''[1] trebuie să înţelegi ,,stăpîna noastră, fecioara Maria''.»

Citirăm ce scrisese pe hîrtie, şi iată cum suna:

« Cînd eram copilă, tatăl meu avea o sclavă care m-a învăţat o rugăciune creştinească pe limba mea şi mi-a spus o grămadă de lucruri despre *lela* Marien. Creştina trecu pragul vieţii, şi eu ştiu bine că nu pentru a intra în focul Gheenei, ci pentru a da ochi cu Allah, fiindcă după aceea am mai revăzut-o de două ori, şi mi-a spus în vis să plec într-o ţară de creştini, ca s-o cunosc pe *lela* Marien, care mă îndrăgise foarte. Nu ştiu cum m-aş duce: am văzut mulţi creştini pe fereastra asta, şi nici unul nu mi s-a părut atît de nobil cum eşti tu. Eu sînt frumoasă la chip şi tînără şi pot lua cu mine mulţi bani; vezi tu dacă poţi să faci în aşa fel încît să fugim, şi acolo vei fi bărbatul meu, dacă vrei, iar dacă nu vei vrea, n-are să-mi pară rău şi n-are să fie nimica, fiindcă *lela* Marien are să-mi dea ea bărbat cu care să mă mărit. Eu am scris ceea ce ai sub ochi, şi fii cu luare-aminte cui îi dai să citească. Nu te încrede în nici un arab, pentru că sînt cu totul tălpizi[2]. Mă chinuie gîndul acesta, şi aş vrea să nu te dai în vileag faţă de nimeni, că dacă află tatăl meu, nu stă mult pe gînduri şi mă aruncă într-un fund de puţ, acoperindu-mă cu pietre. Am să pun trestiei o sfoară. Leagă de firul acesta răspunsul tău, şi dacă n-ai pe cineva care să-ţi poată scrie în arăbeşte, răspun-

---

[1] *Lela*, sau *lella*, după cum s-a văzut şi mai înainte, înseamnă « stăpînă » sau « doamnă »; Marien este o arabizare a numelui Maria, la rîndul lui derivat latin al vechiului Miriam ebraic.

[2] Am tradus cu termenul vechi cronicăresc de *tălpiz* (ipocrit, fals, mincinos, viclean) cuvîntul *marfuz*, puţin utilizat în spaniolă, pe care-l foloseşte aici Cervantes. Cuvîntul e de origine arabă şi e folosit de autor cu intenţia de a da culoare locală scrisorii tinerei maure.

de-mi prin semne, pentru că *lela* Marien mă va ajuta să te pricep. Păzească-te ea şi cu Allah, dimpreună cu astă cruce pe care o sărut de mii de ori, aşa cum m-a învăţat sclava. »[1]

Gîndiţi-vă şi dumneavoastră, domnilor, dacă aveam temei să ne minunăm şi să ne bucurăm de ceea ce scrie acolo, iar uimirea şi bucuria noastră fură aşa de mari, încît pe loc pricepu renegatul că hîrtia aceea nu de întîmplare ne fusese adusă în mîini, ci fusese scrisă într-adins unuia dintre noi; aşa că ne rugă să ne încredem în el, dacă era adevărat ceea ce bănuia, şi să i-o spunem, că el şi-ar pune şi viaţa în joc pentru slobozirea noastră. Şi spunînd asta, scoase din sîn un crucifix de metal şi, vărsînd şiroaie de lacrimi, ni se jură, pe dumnezeul înfăţişat de crucea aceea, în care el, oricît de păcătos şi de nemernic era, credea cu tărie şi cu ardoare, că ne va fi credincios, slujindu-ne şi păstrîndu-ne taina, orice vom voi să-i destăinuim; pentru că i se părea, sau mai curînd ghicea, că prin mijlocirea femeii aceleia care scrisese biletul avea să-şi recapete el, dimpreună cu noi toţi, libertatea şi avea să se vadă ajuns acolo unde dorea cu atît foc să se vadă, adică reintrat în sînul sfintei biserici, maica sa, de care fusese despărţit ca un mădular putred şi aruncat departe, din pricina multelor sale păcate şi a neştiinţei în care se zbătea! Cu atîtea lacrimi vărsate şi cu dovezi de aşa mare căinţă spuse toate astea renegatul, încît toţi într-un glas consimţirăm şi ne apucarăm să-i povestim cum stăteau cu adevărat lucrurile; şi aşa, i le înşirarăm pe toate unul cîte unul, fără să-i ascundem nimic. Îi arătarăm ferestruica pe unde se ivea trestia, şi el îşi însemnă bine în minte casa, rămînînd să încerce anume să afle şi să ne spună cine locuia într-însa. Furăm toţi de părere de asemeni că e mai cu cale să răspundem bileţelului arăboaicei, şi cum aveam pe cineva

---

[1] Din faptul că scrisoarea reapare la Cervantes, aproape în aceiaşi termeni, în piesa intitulată *Los baños de Argel (Temniţele Algeriei)*, comentatorii au dedus că trebuie să existe un nucleu de adevăr dincolo de ficţiunea literară şi că Cervantes-robul va fi avut într-adevăr o asemenea aventură. În piesă, Zoraida se numeşte Zara, şi e tot fiica lui Hagi-Murad. De altfel, în cupletul final al piesei, autorul declară că povestea e adevărul istoric pur, şi nu ficţiune.

care s-o poată face, renegatul se aşternu pe dată la scris şi traduse frazele pe care i le dictai eu, care fură, cuvînt cu cuvînt, întocmai ceea ce vă voi spune, fiindcă dintre toate amănuntele însemnate ale întîmplării acesteia nici unul nu mi-a ieşit din minte, şi nici nu-mi va ieşi atîta cît voi avea zile. Ceea ce îi răspunsei, aşadar, frumoasei maure suna aşa:

« Adevăratul Allah să te aibă în pază, doamna mea, dimpreună cu binecuvîntata Marien, care este adevărata mamă a lui Dumnezeu şi cea care a făcut să-ţi încolţească în inimă dorinţa de a te duce într-o ţară de creştini, pentru că te iubeşte. Roag-o tu să binevoiască a te face să pricepi cum să poţi înfăptui ceea ce-ţi cer, fiindcă atît de mare este bunătatea ei, încît are s-o facă. Dinspre partea mea şi a tuturor acestor creştini care stau cu mine laolaltă, ne legăm să facem pentru tine tot ceea ce vom putea, pînă la moarte. Nu uita să-mi scrii, ca să-mi dai de ştire ceea ce ai de gînd să faci, pentru că îţi voi răspunde întotdeauna, fiindcă mi-a dat bunul Allah norocul să avem printre noi un creştin robit care ştie să vorbească şi să scrie foarte bine pe limba ta, aşa cum te vei încredinţa citind biletul acesta. Aşa că, fără să te temi de nimic, ne poţi da ştire despre tot ce vei vrea. Cît despre ceea ce spuneai, şi anume că, o dată ajunşi pe pămînt creştinesc, ai să-mi fii nevastă, ţi-o făgăduiesc ca un bun creştin ce sînt, şi trebuie să ştii că e obiceiul creştinilor să-şi ţie făgăduiala mai bine decît maurii. Allah şi Marien, maica lui, să te aibă în pază, doamna mea! »

După ce hîrtia fu gata scrisă şi pecetluită, mai aşteptai două zile pînă să fie închisoarea pustie, ca de obicei, şi atunci ieşii să mă plimb ca şi alte dăţi pe terasă, ca să văd dacă mi se mai arată băţul de trestie, care nu întîrzie mult să se ivească. Şi cum văzui trestia, cu toate că nu puteam vedea şi cine o mînuia, arătai scrisoarea, ca pentru a-i da să înţeleagă că trebuie să lege de trestie o sfoară, dar firul era gata legat de capătul băţului, unde eu pe loc şi atîrnai biletul, şi nu după multă vreme ni se arătă din nou steaua noastră, cu steagul alb al păcii înnodat la capăt. Lăsat să cadă la pămînt, îl ridicai şi găsii în bucata de pînză mai

mult de cincizeci de scuzi, în tot felul de monede, de argint şi de aur, care sporiră de mai bine de cincizeci de ori bucuria noastră, întărindu-ne speranţa că avem să ne vedem liberi. Chiar în aceeaşi noapte renegatul nostru se întoarse spunîndu-ne ceea ce aflase, şi anume că, într-adevăr, în casa aceea trăia chiar maurul de care ni se vorbise, numit Hagi-Murad, om putred de bogat, care n-avea decît o fată, moştenitoare a tuturor bunurilor sale şi socotită în toată cetatea, de o lume întreagă, drept cea mai frumoasă femeie din Berberia, peţită de mulţi dintre viceregii care trecuseră pe-acolo, dar fără să se fi învoit a-l lua pe vreunul; mai spuse că aflase şi că fata avusese o roabă creştină, care murise mai demult, lucruri care toate se potriveau cu ceea ce ne scrisese nouă în biletul acela.

Ne sfătuirăm numaidecît cu renegatul ce-aveam de făcut ca s-o răpim pe arăboaică şi să fugim cu toţii pe pămînt creştinesc şi hotărîrăm deocamdată să aşteptăm a doua înştiinţare din partea Zoraidei — căci aşa se numea cea care doreşte astăzi să-şi ia numele de Maria — fiindcă văzurăm bine că numai ea şi nimeni altul trebuia să găsească mijloacele prin care să ieşim din toate încurcăturile. Şi după ce rămaserăm înţeleşi asupra acestui lucru, renegatul adăugă să nu ne facem griji, că el îşi pune viaţa în joc ca să ne ajute să redevenim liberi.

Timp de patru zile încheiate ocna fu mereu plină de lume, pricină pentru care patru zile întîrzie trestia să mai apară, iar la capătul lor, cînd obişnuita singurătate se aşternu peste închisoare, trestia se ivi, cu o basma atît de burduşită şi de borţoasă, că te puteai aştepta din partea ei să nască o mulţime de gemeni. Trestia cu legăturica se înclină în faţa mea, şi găsii înăuntru alt bilet, dimpreună cu o sută de scuzi de aur, fără nici un fel de altă monedă. Renegatul era acolo, aşa că-i dădurăm să citească scrisoarea în odaia noastră, şi ne spuse că suna precum urmează:

« Nu ştiu, stăpîne, ce drum s-apuc ca să ne vedem ajunşi în Spania, şi nici *lela* Marien nu mi-a spus, cu toate că i-am cerut-o; ceea ce am putea face este să-ţi dau eu, pe fereastra

asta, o mulţime de bani de aur; răscumpăraţi-vă cu ei, tu şi prietenii tăi, şi unul dintre voi să plece pe pămînt creştinesc şi să cumpere acolo o corabie, cu care să se întoarcă să-i ia pe ceilalţi; iar pe mine m-aţi putea găsi într-o grădină a tatălui meu, care este nu departe de poarta Babazón [1], chiar lîngă port, unde voi sta toată vara, dimpreună cu tata şi cu slugile mele. De-acolo m-aţi putea răpi într-o noapte, fără de nici o teamă, ducîndu-mă pe corabie. Şi bagă de seamă că trebuie să-mi fii soţ, fiindcă de nu, am s-o rog pe *lela* Marien să te pedepsească. Dacă nu te încrezi în nimeni ca să poţi trimite pe cineva după corabie, răscumpără-te tu şi pleacă, fiindcă ştiu bine că tu ai să te întorci mai sigur decît oricare altul, nobil şi bun creştin cum eşti. Vezi de află unde e grădina, şi cînd te vei mai plimba pe aici, voi şti că e goală închisoarea şi-ţi voi da bani mulţi. Aibă-te Allah în pază, stăpînul meu!»

Aşa glăsuia cuprinsul celui de al doilea bilet, care trecu pe sub ochii tuturor, şi fiecare se oferi să fie el cel răscumpărat, făgăduind să plece şi să se întoarcă în toată graba, şi eu mă oferii de asemenea s-o fac, dar la toate acestea se împotrivi renegatul, spunînd că nu va îngădui cu nici un preţ să fie pus în libertate unul dintre noi mai înainte de-a fi fost cu toţii laolaltă sloboziţi, pentru că ştia din experienţă cît de greu îşi ţineau cei eliberaţi făgăduielile făcute în robie, fiindcă de zeci de ori folosiseră mijlocul acesta unii dintre cei robiţi, oameni de neam mare, răscumpărîndu-l pe cîte unul care să plece la Valencia sau la Mallorca cu bani destui ca să poată arma o corabie şi să se întoarcă după cei ce-l răscumpăraseră, dar niciodată nu se mai întorsese vreunul, pentru că dulcea libertate redobîndită şi teama să n-o piardă din nou făcea să le iasă din cap amintirea tuturor datoriilor cîte le-ar fi putut avea pe lume. Şi drept dovadă de adevărul spuselor sale, ne povesti pe scurt ceea ce li se întîmplase tot

---

[1] Poarta Babazón sau Bab-ghazzon, cu numele ei arab real, era una dintre cele nouă porţi ale cetăţii Alger; prin faptul că dădea în port, era dintre cele mai frecventate şi mai mari — principala intrare a turmelor de import în ţară (*bab-ghazzon* — poarta turmelor).

cam pe-atunci unor cavaleri creştini, cea mai ciudată întîmplare petrecută vreodată prin partea locului, unde la fiecare pas se petrec lucruri uluitoare, care-ţi încrîncenă carnea de groază. În sfîrşit, ne spuse că ceea ce se putea face, şi trebuia făcut, era ca toţi banii ce-ar fi urmat să-i dăm pentru răscumpărarea unuia dintre creştini să i-i punem lui în mînă, ca să cumpere, acolo în Alger, o corabie, sub cuvînt că s-ar face negustor şi-ar pleca să tocmească marfă prin porturile coastei aceleia şi la Tetuán[1]; căci, fiind el stăpîn al corăbiei, nimic nu i-ar fi mai uşor decît să ne scoată din închisoare şi să ne îmbarce pe toţi. Cu atît mai mult cu cît, dacă arăboaica ne-ar putea da, aşa cum spunea, bani ca să-i răscumpărăm pe toţi, pentru nişte oameni liberi nu era mare lucru să se îmbarce şi ziua în amiaza mare, pentru că mai mare greutate ar fi fost oprelıştea pe care o puneau maurii renegaţilor, interzicîndu-le să cumpere cumva şi să aibă corăbii chiar atunci cînd nu e vorba de galere mari pentru piraterie, fiindcă se tem că renegatul ce cumpără o barcă, mai cu seamă dacă este spaniol de neam, o face ca să fugă cu ea pe pămîntul creştinilor; dar că el ar putea face să cadă piedica aceasta, întovărăşindu-se cu un maur *tagarín*[2], cu care să plătească corabia pe din două şi să împartă cîştigul neguţătoriei, şi cu asta ar ajunge să fie stăpîn al corăbiei, ceea ce putea însemna de pe acuma că tot restul era ca şi făcut. Şi cu toate că mie şi camarazilor mei ni se păruse mai cuminte să trimitem pe cineva după o corabie în insula Mallorca, aşa cum spusese arăboaica, nu cutezarăm să-i ţinem piept renegatului, de teamă ca nu cumva, dacă nu făceam ce spunea, să ne dea de gol şi să ne pună în primejdie vieţile, mai cu seamă că ar fi însemnat să se descopere şi uneltirile Zoraidei, pentru a cărei viaţă ni le-am fi dat cu toţii pe-ale noastre; aşa că ne hotărîrăm să ne încredem în paza Domnului

---

[1] Oraş marocan de coastă, foarte aproape de strîmtoarea Gibraltar.

[2] Maur originar din Aragón, refugiat în nordul Africii în timpul războaielor reconchistei. Frontiera dominaţiei maure în Peninsula Iberică fiind Aragónul, *tagarínes* se numeau maurii de la graniţa aragoneză, de la cuvîntul arab *thar-hrillegr* — limitrof.

și să ne dăm pe mîna renegatului, răspunzînd chiar în același ceas Zoraidei că vom face totul așa cum ne sfătuia, pentru că le chibzuise pe toate la fel de bine ca și cînd i le-ar fi spus *lela* Marien, mai adăugînd că doar de ea singură atîrna fie amînarea întregii întreprinderi, fie punerea ei nemijlocită în fapt. Reînnoii făgăduiala de a mă însura cu ea, și în chipul acesta, a doua zi, cum se întîmplă să fie iarăși închisoarea pustie, ea ne dădu în mai multe rînduri, cu ajutorul trestiei și năframei, două mii de scuzi de aur, dimpreună cu o scrisoare în care spunea că în viitoarea zi de *djumá*, care înseamnă vineri, pleca la grădina tatălui său, și că înainte de plecare avea să ne mai dea bani, iar de-o fi să nu ne ajungă, să-i dăm de știre, că putea să ne trimită oricîți i-am cere, pentru că tatăl ei avea atîția, încît nici n-ar fi prins de veste cîți lipsesc, cu atît mai mult cu cît ea era cea care ținea toate cheile casei. Dădurăm numaidecît cinci sute de scuzi renegatului ca să cumpere barca, cu opt sute mă răscumpărai eu, dînd banii unui negustor valencian care se găsea atuncea în Alger, și care mă răscumpără de la rege, punîndu-se chezaș pentru mine că la prima corabie ce-ar fi să vină din Valencia aveam să-mi plătesc prețul răscumpărării, fiindcă, dacă ar fi dat pe loc banii, ar fi însemnat să-l bănuiască regele că de mai multe zile sosise în Alger răscumpărarea mea și că, lacom de alișverișuri, negustorul tăcuse pînă atuncea. Ce mai vorbă multă, îl mai știam și pe stăpînul meu atît de hulpav, încît cu nici un preț nu m-aș fi încumetat să las să i se dea pe loc toți banii.

Joia din ajunul vinerii în care trebuia să plece la grădina tatălui său, frumoasa Zoraida ne mai dădu o mie de scuzi și ne înștiință de plecare, rugîndu-mă pe mine ca, de-o fi să mă răscumpăr, să aflu mai întîi unde e grădina cu casa tatălui său și să caut în orice caz prilejul de-a trece pe-acolo ca să dau ochi cu ea. În puține cuvinte îi răspunsei că așa voi face și că ea să aibă doar grija de a se ruga pentru noi în toate rugăciunile către *lela* Marien pe care le învățase de la sclavă. După ce făcui asta, fură răscumpărați și cei trei camarazi ai noștri, ca să li se ușureze ieșirea din închi-

soare şi ca nu cumva, văzîndu-mă doar pe mine răscumpărat şi pe ei nu, cînd se ştia că bani erau, să se zăpăcească de cap şi să-i pună necuratul să facă cine ştie ce nebunie, primejduind-o pe Zoraida; căci, cu toate că, ştiindu-le firea, puteam fi liniştit dinspre partea asta, nu vrui totuşi să mai fie vreun risc în toată treaba, aşa că făcui să fie şi ei răscumpăraţi în acelaşi chip în care mă răscumpărasem eu, dînd toţi banii negustorului, pentru ca să se poată pune chezaş fără frică, avînd pe ce se bizui; dar nu-i descoperirăm complotul şi taina noastră, de teama primejdiei în care ne-am fi pus.

Capitolul XLI

Unde tot despre întîmplările robului se povesteşte

— Nu trecură cincisprezece zile, cînd renegatul nostru deveni stăpîn pe o corabie foarte bună, o mahună în stare să cuprindă mai bine de treizeci de persoane. Ca să asigure izbînda faptului şi să coloreze totul în culoarea adevărului, îşi puse în gînd să facă mai întîi, şi chiar făcu, o călătorie într-un port care se numeşte Sargel [1], care e la treizeci de leghe de Alger, dinspre partea Oránului, unde se face totdeauna negoţ întins de smochine uscate. De două sau de trei ori făcu el acest drum, în tovărăşia *tagarín*-ului despre care spuneam. *Tagarínes* se numesc în Berberia maurii din provincia Aragónului, iar cei din Granada, *mudejares* [2], pe cînd în regatul Fezului, *mudejares*-ilor li se zice *elches* [3], şi de ei se slujeşte în războaie regele ţării aceleia. Şi cum spuneam, aşadar, de fiecare dată cînd trecea cu vasul lui,

---

[1] Astăzi, Cerceli sau Zerzeli.

[2] *Mudejar* însemnează, în arabă, supus. Li se spunea *mudejares* mahomedanilor care, după cucerirea teritoriilor din Iberia ce fuseseră sub stăpînire maură, îşi păstrau credinţa islamică, considerîndu-se însă vasalii regilor catolici.

[3] *Elches*, de la arabul *aluch* sau de la *gheldge*, ce însemna la origine renegat, transfug, refugiat, schimbător. Ceea ce nu explica însă de ce li se spunea aşa celor din Fez. Probabil că erau urmaşi ai rescapaţilor, sau barbari ce nu avuseseră, la început, religia mahomedană.

renegatul ancora într-o radă mică, ce nu era la nici două bătăi de arbaletă depărtare de grădina unde aştepta Zoraida; şi acolo, cu dinadinsul, renegatul, dimpreună cu harapii care vîsleau, se apucau fie să-şi facă rugăciunea, fie să încerce, chipurile în glumă, ceea ce se gîndeau să facă odată de-a binelea; aşa că se ducea renegatul în grădina Zoraidei şi-i cerea fructe, iar tatăl ei îi da, fără să-l cunoască; şi cu toate că tare mult ar fi vrut să-i vorbească Zoraidei, după cum mi-a şi spus mai tîrziu, şi să-i spună că el era cel care, din porunca mea, trebuia să o ducă pe pămînt creştinesc, aşa că să fie liniştită şi să aibă răbdare, nu i-a fost niciodată cu putinţă, pentru că arăboaicele nu se lasă văzute de nici un maur şi de nici un turc decît dacă bărbatul sau tatăl lor le-o cer; de creştinii robiţi se lasă însă văzute şi vorbesc cu ei, ba încă mult mai mult decît ar fi cuminte s-o facă; cît despre mine, nu mi-ar fi venit de loc bine să ştiu că apucase el a-i vorbi, pentru că poate ar fi îngrozit-o rău să-şi vadă soarta atîrnînd de tăcerea unui renegat. Dar Dumnezeu, care le orînduia pe toate altfel, nu dădu gîndului bun al renegatului prilej să ajungă la vreun capăt. Şi văzînd acesta că se putea duce şi întoarce de la Sargel fără nici o grijă, după cum putea să arunce ancora cînd voia, cum voia şi unde voia, mai văzînd şi că *tagarín*-ul, tovarăşul lui, n-avea niciodată altăceva de propus decît rînduia el, şi că, pe deasupra, eu eram gata răscumpărat, nemailipsind decît să caut cîţiva creştini care să tragă la vîsle, îmi spuse să-mi aleg eu oamenii pe care aş dori să-i iau cu mine în afară de robii răscumpăraţi şi să vorbesc cu ei, înştiinţîndu-i să fie gata vinerea viitoare, cînd se hotărîse că trebuia să aibă loc plecarea noastră. Aşa că mă vorbii cu doisprezece spanioli, toţi vîslaşi de nădejde, dintre cei care puteau pleca fără de nici o oprelişte din oraş, şi nu uşor lucru mi-a fost să găsesc atîţia la vremea aceea, cînd abia plecaseră în cursă douăzeci de vase, luînd cu ele toţi vîslaşii din partea locului, aşa că nici pe aceştia doisprezece nu i-aş fi găsit de nu s-ar fi întîmplat să rămînă stăpînul lor în vara aceea acasă, ca să sfîrşească armarea unei galere ce-o avea pe şantier, fără

să mai plece deci în cursă. Iar acestora nu le spusei altceva decît că trebuiau să iasă vinerea viitoare unul cîte unul, spre seară, pe furiş, şi să se ducă în preajma grădinii lui Hagi-Murad, unde să mă aştepte pînă ce voi veni. Şi fiecăruia în parte îi dădui porunca aceasta între patru ochi, atrăgîndu-le luarea-aminte, de-or fi să mai vadă acolo şi alţi creştini, să nu le spună decît că eu le poruncisem să mă aştepte prin preajmă.

După ce făcui treaba asta, îmi mai rămînea de făcut una, cu mult mai pe placul meu, şi anume s-o înştiinţez pe Zoraida unde ajunseseră lucrurile, ca să fie prevenită şi cu ochii în patru şi să nu se sperie dacă aveam s-o luăm pe neaşteptate, înainte de vremea cînd îşi închipuia că s-ar fi putut întoarce corabia din ţara creştinilor. Aşa că hotărîi să mă duc în grădina ei şi să văd dacă-i puteam vorbi; deci, sub cuvînt că-mi trebuiau nişte ierburi, într-o zi, chiar în ajunul plecării, mă dusei acolo să le culeg, şi cel dintîi om de care mă izbii fu părintele Zoraidei, care-mi vorbi, pe limba folosită între mauri şi robi pe întreg cuprinsul Berberiei şi chiar la Constantinopole, şi care nu e nici arăbească, nici castiliană, ci un amestec al tuturor limbilor [1], prin care ne înţeleserăm; şi cum spuneam, în chipul acesta şi cu soiul acesta de jargon mă întrebă ce căutam aici în grădina lui şi cine eram. Îi răspunsei că eram sclavul arnăutului Mamí (şi spusei asta pentru că ştiam foarte bine că acest Mamí [2] îi era foarte bun prieten) şi că umblam după tot soiul de ierburi, ca să fac din ele salată. Mă întrebă pe urmă dacă eram sau nu om hărăzit răscumpărării şi cît cerea stăpînul meu pentru mine. Şi-n vreme ce ne îndeletniceam noi cu întrebările şi răspunsurile acestea, ieşi din casa ce se afla în grădină frumoasa Zoraida,

[1] Limba la care se referă aici textul este cea pe care turcii şi maurii o numeau franca (limba liberă), adică « un amestec de diferite limbi creştine şi de cuvinte care sînt cea mai mare parte italiene şi spaniole, iar unele portugheze », cum scrie Haldo în *Topografia Algeriei*. Este levantina vorbită şi azi pe coastele Mediteranei.

[2] Arnăutul Mamí a fost comandantul piraţilor care au capturat galera spaniolă « El Sol », prilej cu care a căzut rob Cervantes (vezi Prefaţa) în 1575. Apare şi în nuvela *La Española inglesa* a aceluiaşi.

care de multă vreme mă văzuse; şi cum arăboaicele nu fac nici un fel de mofturi cînd e vorba să se arate creştinilor şi nici nu se feresc, aşa cum am mai spus [1], nu aşteptă mult şi nu găsi nimic rău în a veni acolo unde era tatăl său, ce stătea de vorbă cu mine; ba chiar, atunci cînd o văzu tatăl său că vine păşind agale, o chemă şi-i ceru să se apropie mai repede.

Greu lucru ar fi să vorbesc acum despre marea frumuseţe, graţia, vioiciunea şi podoabele bogate cu care iubita mea Zoraida se înfăţişă ochilor mei: tot ce pot spune este că mai multe perle avea la gît, la urechi şi în cozi decît fire de păr pe creştet. La gleznele picioarelor, descoperite, aşa cum se poartă pe-acolo, avea două *carcajes* (că aşa se numesc pe arăbeşte inelele şi brăţările de la picioare), de aur curat, încrustate cu atîtea diamante, încît tatăl ei, după cum mi-a spus mai tîrziu Zoraida, le preţuia ca la vreo zece mii de dubloni, iar brăţările pe care le purta la amîndouă mîinile preţuiau încă o dată pe atîta. Perle erau o mulţime, şi toate adevărate, căci cea mai preţuită podoabă şi eleganţa cea mai rîvnită de femeile maure e aceea de-a se împodobi cu perle bogate, unele rotunde, altele în forme neregulate, aşa că mai multe perle poţi găsi la mauri decît la oamenii tuturor celorlalte neamuri, iar tatăl Zoraidei umbla vorba că ar fi avut o sumedenie, şi încă dintre cele mai de preţ din cîte se pomeniseră vreodată în Alger, mai avînd totodată bani buni mai mult de două sute de mii de scuzi spanioli, peste care avuţie era stăpînă pe de-a-ntregul cea care acum e stăpîna mea.

Şi dacă, avînd pe ea toate podoabele de care vorbesc, era pe atuncea sau nu era frumoasă-coz, din urmele frumuseţii ce i-a rămas după atîtea cazne şi oboseli s-ar putea judeca şi azi cum arăta pe cînd îi mergea bine. Pentru că este ştiut că frumuseţea femeilor are zile şi anotimpuri prielnice de-a lungul anului, şi toate întîmplările vieţii le-o

[1] Uşurinţa cu care femeile arabe se arată creştinilor, cu faţa descoperită, şi cum nu le e îngăduit s-o facă în prezenţa celor de aceeaşi religie cu ele, venea, iniţial, din dispreţul faţă de cei socotiţi de neam impur, « ghiaurii ».

pot spori ori scădea. Aşa că firesc lucru este ca pasiunile sufletului să-i dăuneze, ori s-o poată face să strălucească şi mai mult, cu toate că de cele mai multe ori o distrug.

Ce să mai spun altceva? În clipa aceea se apropie, împodobită cum nu se poate mai bogat şi arătînd cum nu se poate mai frumoasă, sau cel puţin mi se păru mie că nu văzusem pe lume pînă atuncea alta care să-i poată sta alături; şi adăugînd la asta tot ce-i datoram, căci multe făcuse pentru mine, mi se părea că am dinaintea ochilor o zeitate din ceruri, coborîtă pe pămînt pentru fericirea şi pentru mîntuirea mea. Deci, cum se apropie, tatăl ei îi spuse în limba lor că eu eram robul prietenului casei, arnăutul Mamí, şi că veneam să caut ierburi pentru salată. Luă atunci ea jocul în mîna ei şi, în jargonul acela amestecat de care-am vorbit, mă întrebă dacă eram nobil şi care era pricina că nu mă răscumpăram. Îi răspunsei că eram gata răscumpărat şi că după suma răscumpărării putea să-şi dea seama cît de mult mă preţuia stăpînul meu, pentru că dădusem, ca să-mi recapăt libertatea, o mie şi cinci sute de galbeni sultanini [1], la care ea răspunse:

« — Drept este că, dacă ai fi fost al tatălui meu, l-aş fi făcut să nu te dea nici pe de două ori suma asta, pentru că voi, creştinii, aveţi obiceiul să minţiţi întotdeauna în tot ce spuneţi şi să vă arătaţi săraci lipiţi pămîntului ca să-i înşelaţi pe mauri. »

« — S-ar putea să fie şi aşa, stăpînă, îi răspunsei, dar vă asigur că i-am spus stăpînului meu adevărul, după cum vo spune adevărul tuturor oamenilor ce se află pe lumea asta. »

« — Şi cînd pleci? » întrebă Zoraida.

« — Mîine dimineaţă cred eu, răspunsei, pentru că e aici o corabie din Franţa care-şi întinde pînzele mîine în zori, şi cred că am să plec cu ea. »

---

[1] Cuvînt derivat din sultan, echivalent, ca etimologie, cu realul (derivat de la *rey* — rege). Monedă curentă în nordul Africii, valora cam 130 de aspri (monedă pătrată de argint, echivalentă cu a opta parte dintr-un real).

« — N-ar fi mai bine, răspunse Zoraida, să aştepţi pînă ce-or veni corăbii din Spania şi să pleci cu ele, şi nu cu cele franţuzeşti, că nu prea vă sînt prieteni franţujii? »

« — Nu, răspunsei eu, cu toate că, dacă e adevărată vestea că vine o corabie din Spania, parcă aş sta s-o aştept, deşi ce-i în mînă nu-i minciună şi e mai sigur să plec mîine, căci dorinţa de-a mă vedea acasă, în ţara mea şi laolaltă cu fiinţele pe care le iubesc, e aşa de mare, încît nu mi-ar mai îngădui să aştept alt prilej, oricît ar fi el mai spre folosul meu, dacă prilejul acesta ar fi să mă întîrzie. »

« — Vei fi avînd, fără îndoială, nevastă în ţara ta, zise Zoraida, de asta doreşti atîta să pleci, ca să ţi-o vezi! »

« — Nu sînt însurat, răspunsei eu, dar mi-am dat cuvîntul să mă însor de îndată ce voi ajunge acolo. »

« — Şi e frumoasă femeia căreia i te-ai făgăduit? » întrebă Zoraida.

« — E aşa de frumoasă, răspunsei eu, încît, ca să-ţi spun adevărul, lăudînd-o în acelaşi timp, îţi seamănă bine! »

La vorbele acestea, prinse a rîde cu poftă tatăl ei şi zise:

« — Pe Allah, ghiaurule, că frumoasă trebuie să mai fie logodnica ta dacă seamănă cu fiică-mea, care e cea mai frumoasă femeie din tot regatul! Dacă nu mă crezi, uită-te bine la ea şi ai să vezi că-ţi spun adevărul. »

Ne slujea drept tălmaci la cele mai multe din spusele noastre chiar tatăl Zoraidei, ca unul ce o rupea mai bine pe lătinie [1]; fiindcă, deşi ea vorbea limba corcită care v-am spus că se foloseşte pe-acolo, mai mult prin semne îşi putea da gîndurile pe faţă decît prin cuvinte.

Stînd noi să ne spunem lucrurile acestea, şi multe altele, veni de-a fuga un arab care striga în gura mare că peste zidurile înalte ale grădinii săriseră patru turci şi începuseră să culeagă fructele, ce nici măcar nu erau coapte. Tresări bătrînul, şi Zoraida la fel, pentru că maurilor le e teamă din fire de turci, şi mai cu seamă de soldaţi, care sînt atît de neobrăzaţi

---

[1] În original « ...*como más ladino* »; se numea *ladino* (latin) orice maur care vorbea, pe lîngă arabă, spaniola.

şi atîta putere au asupra arabilor, pe care i-au supus, încît se poartă cu ei mai rău decît dacă le-ar fi sclavi. Și cum spuneam, Hagi-Murad îi zise numaidecît Zoraidei:

« — Intră repede în casă, fata mea, și încuie-te pe dinăuntru cît timp vorbesc eu cu cîinii ăştia; iar tu, ghiaurule, caută-ţi mai departe ierburile, și Allah să te ajute să ajungi cu bine în ţara ta! »

Făcui o plecăciune, iar el porni spre locul unde se aflau turcii, lăsîndu-mă singur cu Zoraida, care la început se prefăcu a se îndrepta încotro îi spusese tatăl ei, dar îndată ce acesta se făcu nevăzut îndărătul arborilor din grădină, ea se întoarse spre mine şi-mi spuse, cu ochii plini de lacrimi:

« — *Támxixi*, creștine, *támxixi?* »

Ceea ce vrea să spună: « Pleci, creştine, pleci? »

Eu îi răspunsei:

« — Da, stăpînă, dar cu nici un chip fără tine! Aşteaptă-mă la cea dintîi *djumà*, şi nu te speria cînd ai să ne vezi venind, pentru că, orice-ar fi să fie, avem să mergem în ţara creştinilor. »

Îi spusei lucrul acesta în aşa fel încît pricepu foarte bine, aşa cum le pricepuse pe toate cîte i le împărtăşisem pînă atunci, şi, trecîndu-mi un braţ pe după gît, porni spre casă, cu paşi şovăitori, sprijinită de mine. Și vru soarta, care ar fi putut să ne piardă pe amîndoi dacă cerul n-ar fi orînduit altfel, ca pe cînd mergeam noi aşa cum v-am povestit, ţinîndu-mă ea cu un braţ pe după gît, să ne surprindă tatăl ei, care alungase turcii şi care, întorcîndu-se, dădu cu ochii de noi aşa cum umblam îmbrăţişaţi, şi pricepurăm şi noi că ne văzuse. Dar Zoraida, iscusită şi înţeleaptă, nu-şi luă braţul de după gîtul meu, ci, dimpotrivă, mi se strînse şi mai tare la piept şi-şi sprijini capul pe umărul meu, îndoindu-şi genunchii puţintel şi dînd semne vădite de slăbiciune, iar eu, dinspre parte-mi, mă prefăcui că sînt nevoit s-o susţin. Tatăl ei dădu fuga unde eram şi, văzîndu-şi fiica în starea aceea, o întrebă ce avea, dar cum ea nu răspundea, îşi răspunse singur:

« — Nu mai încape îndoială că a leşinat de spaima cîinilor acelora de turci care au intrat în grădină! »

Și luîndu-mi-o de la piept, și-o sprijini de-al său, iar ea, oftînd din adîncuri și cu ochii încă scăldați în lacrimi, îmi mai spuse o dată:

« — *Ámexi*, creștine, *ámexi !* » (« Du-te, creștine, du-te ! »)

La care tatăl ei răspunse:

« — N-are de ce să plece creștinul, fata mea, că nu ți-a făcut nici un rău, iar turcii s-au dus. Nu-ți fie frică de nimic, că n-are ce te necăji, fiindcă turcii, așa cum ți-am mai spus, de îndată ce i-am rugat să plece, au plecat pe unde au venit ! »

« — Ei au speriat-o, stăpîne, așa cum ai spus, îi întării eu vorba; dar pentru că dorește să plec, nu vreau s-o mai supăr, așa că rămîi cu bine, și dacă-mi dai voie, am să mă întorc altă dată, de-o mai fi cumva trebuință să culeg ierburi din grădina asta; căci, după spusele stăpînului meu, nicăieri nu se află mai bune pentru salată decît cele care cresc aici.

« — Poți să vii ori de cîte ori ai chef, răspunse Hagi-Murad, căci fiica mea n-a spus ce-a spus pentru că tu, sau vreunul dintre ceilalți creștini ar supăra-o, ci pentru că, vrînd să spună să plece turcii, a spus să pleci tu, ori poate că s-a gîndit să nu-ți pierzi timpul și să-ți vezi de ierburile tale ! »

Cu vorbele astea mă despărții numaidecît de amîndoi, și ea, care părea că-și smulge sufletul din piept la fiecare pas, se duse cu tatăl său; iar eu, făcîndu-mă că umblu mai departe după ierburi, cutreierai nestingherit în sus și în jos grădina, îmi însemnai în minte toate intrările și ieșirile, întăriturile casei și tot ce-ar fi putut avea vreo însemnătate pentru a ne ușura nouă sarcina. Iar după ce făcui asta, mă întorsei și dădui socoteală renegatului și tovarășilor mei de tot ce se întîmplase, arzînd de nerăbdare să mă văd odată în stare de a gusta, fără de nici o teamă, fericirea pe care soarta mi-o hărăzea în ființa frumoasei și mîndrei Zoraida. Timpul trecuse, și iată venite ziua și sorocul atît de dorite de noi; și urmînd toți orînduiala planului pe care, după multă gîndire și chibzuială, ni-l întocmiserăm, avurăm norocul să ieșim la capăt așa cum doream, pentru că în vinerea următoare zilei cînd vorbisem eu cu Zoraida în grădină,

renegatul nostru, pe înserate, aruncă ancora corăbiei chiar în dreptul locului unde se afla preafrumoasa maură. Creştinii care trebuiau să tragă la vîsle fuseseră înştiinţaţi şi se ţineau prin preajmă, ascunşi care pe unde puteau, aşteptîndu-mă, cu sufletul la gură şi tulburaţi, căci erau dornici să se năpustească asupra vasului pe care îl aveau sub ochi; fiindcă, neştiind de înţelegerea noastră cu renegatul, credeau că vor trebui să-şi cîştige libertatea prin puterea braţelor, luînd viaţa maurilor de pe corabie. Se întîmplă deci că, de îndată ce mă arătai eu cu tovarăşii mei, toţi ceilalţi cîţi stătuseră ascunşi şi ne văzuseră se apropiară de noi fără întîrziere. Era pe la vremea cînd porţile cetăţii sînt închise şi pe cîmp nu se află nimeni. Cînd furăm cu toţii laolaltă, ne întrebarăm dacă n-ar fi mai bine să mergem întîi s-o luăm pe Zoraida, sau să punem mîna, pînă una-alta, pe maurii *bagarinos* [1] care vîsliseră la corabie; şi pe cînd stam noi să ne chibzuim, veni şi renegatul, care ne întrebă de ce mai zăboveam şi pierdeam timpul, că venise ceasul, înştiinţîndu-ne şi că nici unul dintre maurii lui n-avea vreo bănuială, ba chiar că cei mai mulţi dintre ei dormeau. Îi mărturisirăm la ce ne gîndeam, şi el spuse că lucrul cel mai însemnat era să punem întîi mîna pe vas, ceea ce putea fi făcut cu mare uşurinţă şi fără de nici o primejdie, fiindcă pe urmă o puteam uşor răpi şi pe Zoraida. Părîndu-ni-se la toţi cuminte ceea ce spunea, nu mai stăturăm pe gînduri şi, luîndu-l să ne călăuzească, ajunserăm la corabie, pe puntea căreia sări cel dintîi, punînd mîna pe iatagan şi strigînd în arăbeşte:

« — Să nu mişte nimeni dacă nu vrea să plătească cu viaţa lui! »

În vremea asta toţi creştinii puseseră piciorul pe corabie, iar maurii, care nu prea erau viteji din fire, cînd îl văzură vorbind aşa pe *arraez* [2]-ul lor, se zăpăciră toţi de frică şi, fără să pună vreunul mîna pe armă, fiindcă, de altfel, nici nu prea aveau decît foarte puţine, se lăsară legaţi de creştini

---

[1] *Bagarinos*, *bagarines* sau *vagarinos* se numeau maurii de pe coastă care-şi cîştigau viaţa tocmindu-se să tragă la rame pe corăbii.

[2] *Arraez* se numea căpitanul unei ambarcaţii arabe sau maure.

şi nu spuseră nici pîs; şi făcurăm asta în toată graba, ameninţîndu-i pe mauri că, de se încumetau cumva să strige, pe loc îi şi trecem pe toţi prin tăişul cuţitului! Şi după ce isprăvirăm cu asta şi lăsarăm de strajă jumătate din cîţi eram, cealaltă jumătate, călăuziţi şi de astă dată tot de renegat, pornirăm către grădina lui Hagi-Murad, şi vru norocul nostru ca, atunci cînd a fost să deschidem porţile, ele să se lase deschise cu atîta uşurinţă, de parcă nici n-ar fi fost vreodată încuiate, aşa că, fără pic de zgomot, în tăcere deplină, ajunserăm la casă, neauziţi de nimeni.

Frumoasa Zoraida ne aştepta la o fereastră, şi de îndată ce simţi prin preajmă oameni, întrebă cu voce scăzută dacă eram *nizarani*, ceea ce însemna că ne întreabă dacă eram creştini. Îi răspunsei că da şi să se coboare. Cum îmi recunoscu glasul, nu mai stătu o clipă la gînduri şi, fără să-mi răspundă o vorbă, se coborî într-o clipită, deschise uşa casei şi se arătă ochilor tuturor atît de frumoasă şi de bogat îmbrăcată, încît nici nu mai nimeresc cuvintele cu care s-o pot slăvi cum merită. Eu, cum o văzui, îi luai o mînă şi începui să i-o sărut, iar renegatul făcu acelaşi lucru, dimpreună cu cei doi tovarăşi ai mei, pe cînd ceilalţi, care nu ştiau despre ce e vorba, făcură ceea ce vedeau că făceam şi noi, încît părea că o slăveam şi o recunoşteam drept stăpînă a libertăţii noastre.

Renegatul o întrebă pe arăbeşte dacă tatăl ei era acolo. Ea răspunse că da şi că dormea.

« — Atunci are să fie nevoie să-l deştepţi, îi întoarse renegatul vorba, ca să-l ducem cu noi, împreună cu tot ceea ce e de preţ în casa şi în grădina asta frumoasă. »

« — Nu, zise ea, de tatăl meu n-are să se atingă nimeni, cu nici un chip, iar în casa asta nu se află altceva de preţ în afară de ceea ce duc eu cu mine, şi asta e destul de mult ca să aveţi toţi cu ce vă îndestula şi îmbogăţi, aşa că aşteptaţi numai puţin şi aveţi să vedeţi! »

Spunînd asta, intră din nou în casă, după ce ne încredinţă că se întoarce numaidecît, aşa că să stăm liniştiţi, fără să facem vreun zgomot. Eu îl întrebai pe renegat ce vorbise cu ea, şi cînd îmi repetă, îi spusei să nu facă nimic mai mult

decît voia Zoraida, care se şi întorsese cu un cufăraş plin cu scuzi de aur, aşa de mulţi, că abia îl putea duce. Ceasul rău făcu să se deştepte în clipa aceea tatăl ei şi să audă zgomotele care veneau dinspre grădină, aşa că, ieşind la fereastră, îşi dete seama că toţi cei care se aflau acolo erau creştini, şi strigînd cît îl ţinea gura, începu să spună pe arăbeşte: « Creştinii, creştinii, hoţii, hoţii! » Prin strigătele lui ne văzurăm puşi cu toţii în primejdie şi ne pierdurăm capul; dar renegatul, dîndu-şi seama de pericolul în care ne aflam şi înţelegînd că trebuie să terminăm ce aveam de făcut şi să ieşim la capăt din încurcătura aceea pînă să n-apuce lumea a-i auzi strigătele, se urcă unde era Hagi-Murad, cu mare repeziciune în mişcări, şi dimpreună cu el săriră şi alţi cîţiva dintre noi, căci eu nu îndrăzneam s-o părăsesc pe Zoraida, care mi se lăsase în braţe, căzînd ca leşinată. În sfîrşit, cei ce se urcaseră nu pierdură vremea degeaba, că într-o clipă şi coborau scările cu Hagi-Murad legat la mîini şi cu căluş în gură, încît nici nu mai putea crîcni, mai ameninţîndu-l ei şi că, dacă scoate un cuvînt, îi pun numaidecît capăt zilelor! Cînd îl văzu fiica lui, îşi acoperi ochii cu mîinile, ca să nu-l vadă, iar bietul ei părinte se arătă spăimîntat cum nu se mai poate, neştiind că ea de bunăvoie se dăduse prinsă în mîinile noastre. Dar cum, pînă una-alta, de picioare aveam mai multă nevoie decît de mîini, ne grăbirăm să ajungem cît puturăm mai iute la corabie, fiindcă celor din ea, care rămăseseră să ne aştepte, începuse să le cam fie teamă că ni se întîmplase vreun rău.

Nu trecuseră două ceasuri din noapte cînd ne aflarăm cu toţii pe corabie, unde îi scoaseră tatălui Zoraidei legăturile de la mîini şi căluşul din gură, după ce îi mai spuse încă o dată renegatul să nu sufle o vorbă dacă vrea să rămînă cu zile. Dar el, cum îşi văzu fata acolo, începu a suspina şi a plînge fierbinte, mai cu seamă cînd băgă de seamă că eu o ţineam îmbrăţişată strîns şi că ea, fără să se apere, fără să plîngă sau să se ferească, stătea liniştită; cu toate astea, bătrînul nu spuse nimic, de frică să nu-şi ducă renegatul la capăt ameninţările cu care-i vîrîse groaza în inimă. Văzin-

du-se deci Zoraida pe corabie, cum noi începurăm a vîsli, iar tatăl ei şi ceilalţi mauri, care erau legaţi, rămăseseră pe punte, îl rugă pe renegat să-mi spună să fiu bun şi să-i las să plece pe maurii aceia, redîndu-le libertatea, ca şi tatălui ei, pentru că mai curînd s-ar arunca în mare decît să vadă cu ochii cum e luat rob, din cauza ei, un tată care o iubise atîta. Renegatul îmi tălmăci, şi eu răspunsei că aş face-o cu dragă inimă; dar el îmi atrase luarea-aminte că n-ar fi bine, din pricină că, dacă i-am lăsa acolo, ar striga numaidecît după ajutor, acolo pe ţărm, şi ar pune toată cetatea cu susul în jos, dînd pricină să pornească în căutarea noastră cîteva fregate uşoare, care ne-ar tăia toate drumurile şi pe mare şi pe uscat, căutîndu-ne cu de-amănuntul, că n-ar mai scăpa nimeni, aşa că singurul lucru pe care-l puteam face era să-i slobozim abia mai tîrziu, cînd aveam să ajungem la cel dintîi ţărm locuit de creştini. Furăm cu toţii de părerea asta, şi Zoraida, căreia i se lămuri de îndată pricina pentru care nu puteam face pe loc ceea ce ne cerea, se arătă şi ea mulţumită, aşa că, fără întîrziere, pe tăcute, dar cu sîrguinţă şi voie bună, fiecare din vîslaşii noştri de nădejde puse mîna pe vîsla lui şi începurăm, după ce ne încredinţarăm din toată inima ocrotirii lui Dumnezeu, să plutim spre insulele Mallorca, pămîntul creştinesc cel mai apropiat; dar cum sufla binişor un vînt de dincolo de munte şi marea era cam răscolită, nu puturăm urma drumul spre Mallorca şi furăm nevoiţi să ne lăsăm duşi de-a lungul coastei, spre cetatea Oránului, nu fără să ne chinuiască gîndul că ne-ar putea descoperi maurii din Sargel, port care nu e mai departe de şaizeci de mile de Alger, pe aceeaşi coastă, mai temîndu-ne şi că am putea întîlni pe acolo vreo galeră din cele care vin de obicei cu marfă de la Tetuán, cu toate că fiecare dintre noi în parte şi toţi laolaltă bănuiam că, de aveam să-ntîlnim vreo galeră de comerţ, şi de n-o fi dintre cele care fac piraterie, nu numai că n-avea să fie spre pierzania noastră, dar am putea să punem astfel mîna pe un vas cu care să ajungem mai în siguranţă la capătul călătoriei noastre. Cît timp plutirăm, Zoraida stătu cu capul între mîinile mele, ca să

nu-şi vadă tatăl, şi o auzeam cum o chema pe *lela* Marien să ne ajute.

Să tot fi plutit ca la vreo treizeci de mile, cînd se făcu dimineaţă şi ne deterăm seama că eram doar la trei bătăi de archebuză departe de uscat, dar ţărmul îl văzurăm pustiu şi fără cineva care să ne fi putut descoperi de-acolo; cu toate astea, ne îndepărtarăm de el, vîslind din toate puterile şi cîştigînd puţină distanţă către larg, căci marea era acum ceva mai potolită; şi cum apucasem să ne vedem ajunşi ca la vreo două leghe spre larg, se dădu poruncă să înceapă vîslitul în carturi, pînă cînd aveam să luăm ceva în gură, căci barca fusese încărcată cu merinde din belşug; dar cei care trăgeau la vîsle spuseră că într-un asemenea ceas nu-i vreme de odihnă şi că mai bine le-ar da mîncarea în gură cei ce nu vîsleau, pentru că ei nu voiau să lase vîslele din mîini cu nici un chip. Aşa şi făcurăm, dar în vremea asta începu să sufle un vînt pieziş, care ne sili să întindem pînzele, şi să lăsăm vîslitul, făcînd cap spre Orán, căci nu ne rămînea ceva mai bun de ales, şi toate acestea fură isprăvite cu multă grabă, aşa că plutirăm datorită pînzelor cu mai mult de opt mile pe oră, fără să ne temem de altceva decît că am putea întîlni vreun vas de corsari. Dădurăm de mîncare maurilor *bagarinos*, şi renegatul încercă să-i mîngîie, spunîndu-le că nu erau robi şi că la primul prilej avea să le fie redată libertatea. Acelaşi lucru îl spuse şi tatălui Zoraidei, care răspunse:

« — Orice altceva aş putea crede şi la orice altceva m-aş putea aştepta din partea mărinimiei şi purtării voastre nobile, ghiaurilor, dar că mi-aţi da libertatea mie, vă rog să nu mă socotiţi atît de prost încît să mi-o pot închipui, fiindcă nu v-aţi fi pus voi în primejdie cînd a trebuit să mi-o luaţi doar ca să mi-o daţi înapoi cu atîta mărinimie, mai cu seamă că ştiţi bine cine sînt şi ce cîştig puteţi scoate din slobozirea mea; cărui cîştig dacă vreţi să-i şi hotărîţi preţul, dinspre parte-mi vă făgăduiesc de pe acuma tot ce-ţi vrea pentru mine şi pentru nenorocita asta de fiică a mea, ori măcar pentru ea singură, că ea e cea mai bună parte a sufletului meu, şi cea mai de preţ. »

Și spunînd asta, începu să plîngă atît de amarnic, încît ne stîrni tuturor mila, iar Zoraida nu se mai putu ține să nu-l privească; și văzîndu-l plîngînd, se înduioșă pînă într-atîta încît se ridică de la picioarele mele și se duse să-și îmbrățișeze părintele; și lipindu-și obrazul de al lui, începură amîndoi să verse lacrimi fierbinți, că mulți dintre cei ce eram acolo le ținurăm isonul. Dar cînd băgă de seamă tatăl ei că era îmbrăcată de sărbătoare și încărcată de-atîtea giuvaeruri cîte pusese pe dînsa, îi zise în limba lor:

« — Ce înseamnă asta, fata mea? Că ieri, pînă a nu se înnopta, înainte de-a ni se fi întîmplat nenorocirea asta groaznică în care sîntem, erai cu straiele tale de toate zilele, pe care le porți prin casă, iar acuma, fără să fi avut răgazul să te gătești și fără să-ți fi dat eu vreo veste bună, pe care s-o sărbătorești împodobindu-te și îmbrăcîndu-te, te văd înveșmîntată cu cele mai scumpe haine pe care m-am priceput și am avut puterea să ți le dau, pe vremea cînd norocul ne surîdea mai mult decît acuma! Răspunde-mi la întrebare, pentru că asta-mi pune inima pe jăratic și mai uimit mă face de ce văd decît chiar nenorocirea în care mă aflu! »

Tot ce-i spunea maurul fiicei sale ne tălmăcea renegatul; ea nu-i răspundea nimic tatălui. Dar cînd dete el cu ochii, într-un colț al corăbiei, de cufărașul în care de obicei își ținea fiica lui giuvaerurile, cufăraș pe care el îl știa lăsat în locuința din Alger, și nu adus în casa din grădină, rămase și mai tulburat și întrebă cum se face că ne căzuse cufărul acela în mîini și ce era într-însul. La care renegatul, fără să mai aștepte răspunsul Zoraidei, i-o luă înainte și răspunse:

« — Nu te mai obosi, domnule, s-o tot întrebi pe Zoraida, fiica ta, atîtea lucruri, pentru că eu doar un singur lucru de ți-oi răspunde, ți le voi lămuri pe toate; află, prin urmare, că e creștină și că ea a fost pila care ne-a ros lanțurile, slobozindu-ne din robie. Dacă se află aicea, e din voința ei, și, pe cîte îmi dau eu cu socoteala, e la fel de mulțumită că se vede în starea aceasta ca și cel care trece de la întuneric la lumină, de la moarte la viață și de la cazne la glorie. »

« — E adevărat ce spune, fiica mea? » întrebă maurul.

« — Aşa este », răspunse Zoraida.

« — Eşti într-adevăr creştină, îi întoarse bătrînul vorba, şi ţi-ai dat singură tatăl pe mîna duşmanilor? »

La asta Zoraida răspunse:

« — Creştină e drept că sînt; dar nu sînt eu cea care te-a adus unde eşti, că niciodată n-am dorit nici să te părăsesc, nici să-ţi fac vreun rău, şi tot ce am vrut a fost doar să-mi fac mie un bine. »

« — Şi care-i binele ce ţi-ai făcut, fiica mea? »

« — Asta, răspunse ea, întreab-o tu pe *lela* Marien, că ea ţi-ar putea spune mai bine decît mine. »

Nici n-auzi bine maurul cuvintele acestea, că pe loc, cu o repeziciune pe care nu i-ai fi bănuit-o vreodată, se şi azvîrli cu capul în jos în mare, unde nu mai încape îndoială că s-ar fi înecat dacă veşmintele largi şi scrobite pe care le purta nu l-ar fi ţinut cîtăva vreme deasupra apei. Zoraida ne strigă speriată să-l scoatem, şi numaidecît ne repezirăm cu toţii ca, prinzîndu-l de burnuz, să-l scoatem, pe jumătate înecat şi fără de simţire, lucru care îi făcu Zoraidei atîta rău, încît începu să-l bocească dureros şi monoton, de parcă ar fi murit. Îl întoarserăm cu capul în jos şi vărsă multă apă; nu-şi veni în fire decît după două ceasuri, în timpul cărora schimbîndu-se vîntul, furăm siliţi să ne îndreptăm iarăşi spre ţărm şi să vîslim din toate puterile, ca să nu fim izbiţi de coastă; dar vru soarta noastră cea bună să ne scoată într-un golfuleţ de lîngă un mic promontoriu sau cap, care în arăbeşte poartă numele de Cava Rumia, adică, pe limba noastră, tîrfa creştină [1], şi este o legendă maură care spune

---

[1] De la expresia arabă *qubr-rumia* (mormînt roman), cum se numise locul pe vremuri, *rumia* însemnînd femeie creştină renegată, deci vrednică de dispreţ. *Cava* a fost la început un nume propriu, intrat în legendă prin faptul că a aparţinut unei fete nobile, sedusă de ultimul rege got din Spania, Rodrigo, pe care tatăl ei, contele Julián, a « răzbunat-o » ajutîndu-i pe arabi să cucerească Spania şi să-i ia tronul lui Rodrigo. Cervantes va mai aminti de această Cava şi în capitolul XXXII al părţii a doua, unde o numeşte « pricina prăbuşirii Spaniei » şi o asemuieşte cu Elena din Troia.

că în locul acela a fost îngropată Cava, prin care şi-a găsit Spania pierzania, pentru că în limba lor *cava* vrea să spună femeie păcătoasă, iar *rumia* înseamnă creştină; ba chiar ei socotesc că-i de rău augur să arunce ancora în golf altfel decît cînd nu mai au încotro şi-s la mare ananghie, pentru că de bunăvoie, niciodată nu ancorează acolo; dar să se ştie că pentru noi, atuncea, golful acela n-a fost de fel culcuş de tîrfă, ci portul sigur al mîntuirii noastre, atît de turbată era marea. Puserăm pe ţărm oameni de-ai noştri de strajă şi nu lăsarăm o clipă vîslele din mîini; mîncarăm cîte ceva din merindea adusă pe corabie de renegat şi ne rugarăm lui Dumnezeu şi Sfintei Fecioare din toată inima să ne ocrotească şi să ne ajute, să putem duce cu bine la capăt ceea ce începusem în chip atît de fericit. Se dădu poruncă, la rugămintile Zoraidei, să-i lăsăm la ţărm pe tatăl ei şi pe toţi ceilalţi mauri ce se aflau pe corabie legaţi, fiindcă ea n-avea sufletul să-şi vadă în faţa ochilor tatăl şi pe oamenii ţării sale prizonieri, că i se sfîşia inima duioasă de mila lor. Îi făgăduirăm să facem întocmai pe placul ei cînd o fi să plecăm, pentru că nu ne păştea nici o primejdie să-i lăsăm în locul acela, pustiu cum era. Iar rugăciunile nu ne fură de-a surda şi nu rămaseră neauzite de ceruri, pentru că în curînd scăzu vîntul şi se potoli marea, spre marele nostru noroc, poftindu-ne să ne reîncepem voioşi călătoria şi să ne-o ducem la capăt. Văzînd noi asta, îi dezlegarăm pe mauri şi-i lăsarăm unul cîte unul la ţărm, lucru de care ei se mirară foarte; dar cînd dădurăm să-l debarcăm şi pe tatăl Zoraidei, care era acum pe de-a-ntregul readus în simţiri, el rosti:

« — De ce socotiţi voi, ghiaurilor, că se bucură femeiuşca asta păcătoasă atunci cînd e vorba să mă sloboziţi? Credeţi cumva că de mila mea? Aş, de unde, nici prin gînd! O face pentru că ar tulbura-o să fiu eu de faţă cînd ar avea chef să dea curs poftelor ei ticăloase! Şi să nu vă închipuiţi cumva că a împins-o să-şi schimbe credinţa gîndul că a voastră ar fi mai bună decît a noastră, ci a împins-o doar ideea că te poţi destrăbăla prin ţările voastre mult mai lesne decît într-a noastră! »

Şi întorcîndu-se spre Zoraida, cum eu şi alt creştin îl ţineam de amîndouă braţele, nu care cumva să facă vreo faptă nelegiuită, îi strigă:

« — O, fiică nemernică şi fată lipsită de cap! Unde te duci, oarbă şi nesimţitoare, în puterea cîinilor ăstora, vrăjmaşii noştri fireşti dintotdeauna? Blestemat fie ceasul în care te-am zămislit şi blestemate fie îngrijirile şi darurile scumpe cu care te-am crescut! »

Văzînd eu însă că, aşa cum apucase, n-avea s-o sfîrşească prea curînd, dădui zor să-l lăsăm pe ţărm, şi de-acolo, cît îl ţinea gura, urmă cu afuriselile şi jelania lui, invocîndu-l pe Mahomed ca să se roage de Allah să ne nimicească, să ne scufunde şi să ne trăsnească; iar cînd, depărtaţi de ţărm, cu vîntul în pînze, nu-i mai puturăm auzi cuvintele, văzurăm încă bine ce isprăvi făcea, smulgîndu-şi barba şi părul din cap şi rostogolindu-se pe jos; ba o dată chiar ridică atît de tare glasul, încît îl mai auzirăm spunînd:

« — Întoarce-te, fiica mea iubită, întoarce-te la ţărm, că ţi le iert toate; lasă oamenilor acelora toţi banii, şi ai lor să fie pe veci, iar tu întoarce-te, să-ţi mîngîi amărîtul de tată că-n nisipurile pustietăţii acesteia au să i se sfîrşească zilele dacă-l părăseşti! »

Toate acestea le asculta Zoraida, şi toate o loveau în inimă şi-i smulgeau hohote de plîns, aşa că nu-i putu spune altceva drept răspuns decît:

« — Fie voia lui Allah, tată iubit, ca *lela* Marien, care a fost pricina creştinării mele, să te mîngîie în amărăciunea ta! Allah ştie bine că nu puteam face altceva decît am făcut şi că aceşti creştini nu au făcut nimic împotriva voinţei mele căci chiar de-aş fi vrut eu să nu plec cu ei şi să rămîn acasă cu tine, nu mi-ar mai fi fost cu putinţă, pe cît îmi da inima ghes de avan să fac ceea ce mie mi se pare o faptă la fel de bună pe cît o judeci tu de rău, iubitul meu părinte! »

Aşa vorbi, pînă cînd nici tatăl ei n-o mai auzi, şi nici noi nu-l mai văzurăm; şi astfel, izbutind eu s-o mai mîngîi de necazul ei, ne aţintirăm luarea-aminte doar la călătoria pe care ne-o uşura vîntul prielnic, în aşa chip încît socotirăm

mai mult ca sigură sosirea noastră a doua zi, în zori, la țărmurile Spaniei. Dar cum arareori, sau mai curînd niciodată, nu vine binele singur, neîntovărășit sau neurmat de nici un rău care să-l tulbure și să-i dea omului fiori, vru soarta noastră, sau poate blestemele aruncate de maur asupra fiicei sale, căci blestemele sînt de temut totdeauna, din partea oricărui părinte ar veni, vru, cum spuneam, pe cînd eram noi de mult în largul golfului, după trei ore trecute din noapte, plutind cu pînzele întinse în plin și cu vîslele trase pe punte, deoarece vîntul prielnic ne scutea de cazna de a le mai folosi, să vedem, la lumina lunii care sclipea în ape, foarte aproape de noi, un vas cu pînzele pătrate, care, mînat din plin de vînt și cu timona răsucită puțintel spre babord, trecea prin fața noastră, ba încă atît de aproape, încît trebuirăm să strîngem iute pînzele ca să nu ne ciocnim, iar cei de pe vas de asemenea învîrtiră cîrma cît putură, ca să ne dea nouă drumul să trecem. Începură cei de pe bordul vasului să strige spre noi, întrebîndu-ne cine eram, încotro pluteam și de unde veneam. Dar cum toate aceste întrebări ne erau puse pe franțuzește, renegatul nostru zise:

« — Să nu răspundă nimeni, fiindcă nu mai încape nici o îndoială, avem de-a face cu niște corsari francezi, care pradă tot ce întîlnesc. »

La înștiințarea asta, nici unul nu răspunse o vorbă. Și după ce trecurăm ceva mai departe, cum vasul rămăsese într-un loc cu vîntul mai slab, deodată scoaseră două tunuri pe punte și auzirăm zburînd către noi două ghiulele cu mare vîjîit și, după cîte părea, amîndouă erau dintre cele cu lanț [1], căci cu una izbutiră să ne taie în două catargul, prăvălindu-ni-l cu tot cu pînze în mare, iar cea de-a doua, trasă îndată după prima, răbufni în mijlocul corăbiei noastre, spărgînd-o, fără să facă alt rău nimănui; dar noi, cum ne

[1] Adică ghiulele duble, compuse din două piese explozibile unite între ele printr-un lănțișor, metodă de a prepara proiectilele de artilerie marină foarte folosită la începuturile pirotehnicii de război, cu scopul de a spori pagubele produse de fiecare lovitură ajunsă la țintă.

vedeam în primejdie de a ne scufunda, pornirăm a cere ajutor în gura mare şi a ne ruga de cei de pe vas să ne culeagă, fiindcă ne înecam. Lăsară atunci pînzele şi azvîrlind eschiful, sau barca de salvare, în mare, se urcară în ea vreo doi francezi, bine înarmaţi, cu archebuze şi cu torţe, şi ajunseră lîngă vasul nostru; şi văzînd cît de puţini eram, ne culeseră, pentru că ni se scufunda corabia, dojenindu-ne că fusesem nepoliticoşi şi nu le răspunsesem, fapt care ne atrăsese pe cap necazul acesta. Renegatul nostru luă cufăraşul cu bogăţiile Zoraidei şi-l azvîrli în mare, fără să-l vadă cineva ce făcuse. Într-un cuvînt, trecurăm cu toţii pe vasul francezilor, care, după ce aflară de la noi ce voiseră să ştie, ne despuiară de tot ce aveam, ca şi cum ne-ar fi fost vrăjmaşi de moarte, iar Zoraidei îi luară pînă şi brăţările de la picioare; dar nu mă necăjea lucrul acesta atîta cît o necăjea pe Zoraida, ci mă chinuia temerea că aveau să treacă de la răpirea bogatelor şi preţioaselor giuvaeruri la furtul giuvaerului ei celui mai de preţ şi cel la care ţinea ea mai mult. Numai că dorinţele unor oameni ca aceştia nu trec mai departe de bani şi niciodată nu se satură de ei, pînă într-atîta sînt de hulpavi; în lăcomia lor ne luară atunci pînă şi ţoalele de robi, de le vor fi fost cumva bune la ceva. Şi se vîntură printre ei părerea că n-ar fi rău să ne arunce pe toţi în mare, înfăşuraţi într-o pînză, pentru că aveau de gînd să facă negoţ în unele porturi ale Spaniei, dîndu-se drept bretoni, aşa că, de ne-ar fi dus vii, şi-ar fi atras asupră-le cine ştie ce pedepse, descoperindu-li-se furtul. Însă căpitanul, care era cel ce-o jefuise pe iubita mea Zoraida, spuse că el se mulţumeşte cu prada luată, căci n-avea de gînd să intre în nici un port spaniol, ci voia să treacă dincolo de strîmtoarea Gibraltar în timpul nopţii, sau în orice alt fel s-o putea, şi să se întoarcă în portul La Rochelle, de unde plecase; aşa că se înţeleseră între ei să ne dea nouă barca de pe vas şi tot ce mai era nevoie pentru calea scurtă ce ne rămînea de străbătut, aşa cum şi făcură a doua zi, cînd începuseră să se zărească ţărmurile Spaniei, pe care văzîndu-le noi, ni se şterseră din minte pe de-a-ntregul nenorocirile şi sărăcia noastră, ca şi cum nici

n-ar fi trecut cu duiumul peste noi, pînă într-atît de mare e fericirea de a-ţi redobîndi libertatea pierdută!

Să fi fost pe la amiază cînd ne-au dat drumul cu barca, punînd în ea două butoaie de apă şi ceva pesmeţi; iar căpitanul, dintr-o mărinimie pe care nu mi-am lămurit-o, cînd fu să se coboare în barcă şi preafrumoasa Zoraida, îi dădu vreo patruzeci de scuzi de aur şi nu îngădui soldaţilor s-o jefuiască de hainele acestea, pe care le-a păstrat pînă azi. Ne înghesuirăm cu toţii în barcă, le mulţumirăm pentru binele pe care ni-l făceau, arătînd că le purtam mai curînd recunoştinţă decît pică, şi ei se îndepărtară în larg, urmîndu-şi drumul spre strîmtoarea Gibraltar, în timp ce noi, călăuzindu-ne după ţărmul ce ni se arăta în faţa ochilor, că de altă stea polară nu mai aveam nevoie, vîslirăm cu atîta nădejde, încît la asfinţitul soarelui ne văzurăm foarte aproape de ţărm şi ni se păru că l-am putea ajunge chiar pînă a nu se înnopta de-a binelea; dar cum în noaptea aceea nu ieşi luna şi cerul rămase întunecat, iar noi nu cunoşteam locul unde ne aflam, nu ni se păru cuminte lucru să tragem la mal, aşa cum îşi dădeau cu părerea mulţi dintre ai noştri, spunînd că ar fi mai bine să coborîm pe uscat, chiar de-ar fi să nimerim printre stînci goale, departe de orice aşezare omenească, pentru că, ziceau ei, în felul acesta ne-am pune la adăpost de cei de prin partea locului şi de urmările fricii pe care cu drept cuvînt trebuie să le-o fi băgat în oase vasele corsarilor din Tetuán, care îşi petrec noaptea în Berberia, şi dimineaţa calcă prădalnic coastele Spaniei, unde se dedau de obicei la jaf, ca să se întoarcă apoi să doarmă liniştiţi acasă la ei. Iar dintre părerile acestea, care se băteau cap în cap, aleserăm planul de-a ne apropia treptat, puţin cîte puţin, şi de-avea să rămînă marea liniştită tot timpul şi să ne îngăduie a debarca, să şi debarcăm acolo unde ne-ar fi mai uşor. Aşa făcurăm, şi puţin timp înainte de miezul nopţii ajunserăm la poalele unui munte, înalt şi ciudat ca înfăţişare, nu chiar atît de aproape de mare încît să nu avem oarecare loc pentru o debarcare fără primejdii. Traserăm barca pe nisip, sărirăm pe uscat, sărutarăm pămîntul

şi, vărsînd lacrimi de fericire, mulţumirăm cu toţii lui Dumnezeu, stăpînul nostru, pentru binele neţărmurit pe care ni-l făcuse. Scoaserăm din barcă merindea ce era în ea şi o traserăm pe mal, apoi urcarăm o bucată bună în susul muntelui, căci, chiar ajunşi acolo unde eram, tot mai trăiam cu frica în sîn şi nu ne venea să credem că era pămînt creştinesc cel pe care călcam.

Mie mi se păru că se lumina de ziuă mult prea tîrziu faţă de nerăbdarea noastră, dar, în sfîrşit, se lumină, şi noi începurăm să urcăm iarăşi coasta muntelui, ca să vedem dacă de-acolo, de sus, nu descopeream vreun sat sau barem vreo colibă de păstori; dar oricît cercetarăm depărtările, nu deterăm cu ochii nici de vreun sat, nici de drum ori cărare şi nu văzurăm picior de om. Cu toate acestea, hotărîrăm să pătrundem cît puteam mai adînc pe uscat, căci nu se putea să nu dăm fără întîrziere peste cineva care să ne spună încotro s-o apucăm. Și ceea ce mă chinuia mai mult era faptul c-o vedeam pe Zoraida umblînd pe jos prin locurile acelea stîncoase, pentru că, deşi din cînd în cînd o mai luam şi în spinare, pe ea o obosea mai mult oboseala mea decît o putea odihni odihna ei; aşa că nu se învoi să mă mai vadă încărcat şi cu greutatea ei şi, cu răbdare de înger, dînd semne de voioşie, în timp ce eu o ţineam mereu de mînă, trebuie să fi bătut aproape un sfert de leghe împreună, cînd ne ajunse în urechi un zgomot de talangă, semn limpede că pe acolo, pe-aproape, se afla o turmă. Și uitîndu-ne toţi cu luare-aminte dacă nu se ivea de undeva turma, văzurăm, lîngă trunchiul unui stejar, un păstor tînăr, care stătea fără de grijă şi-şi trecea vremea în chip plăcut, crestîndu-şi cu briceagul o bîtă. Îl strigarăm, şi el, ridicînd capul, sări numaidecît în picioare ca ars, căci, aşa cum aflarăm pe urmă, cei dintîi oameni de care dădu cu ochii fură Zoraida şi renegatul, şi pentru că îi văzuse îmbrăcaţi în veşminte arăbeşti, îşi închipuise că toţi maurii din Berberia veniseră să-i cadă în spinare, aşa că, rupînd-o la fugă cît îl ţineau picioarele prin codru înainte, începu să strige în gura mare:

« — Maurii, maurii! Au intrat maurii în ţară! Maurii, maurii! Puneţi mîna pe arme! »

La strigătele acestea rămaserăm cu toţii înmărmuriţi, nemaiştiind ce să ne facem; dar dîndu-ne seama că păstorul avea să ridice ţara întreagă cu urletele lui şi că s-ar fi putut întîmpla să ne pomenim cu cavaleria de coastă [1] venind să vadă ce se petrece, crezurăm mai nimerit să-şi scoată renegatul hainele turceşti şi să pună pe el un laibăr, sau o ipingea de rob, pe care unul dintre noi i-o dădu, rămînînd numai în cămaşă; şi aşa, încredinţîndu-ne cerului, o luarăm pe drumul pe care văzusem că fugise păstorul, aşteptîndu-ne tot timpul să ne vedem împrejmuiţi de patrulele cavaleriei de coastă. Și nu proaste ne-au fost aşteptările şi temerile, pentru că nici două ceasuri n-apucaseră să treacă, şi, ieşind noi din stîncăria aceea la loc mai neted, descoperirăm pe podiş ca la vreo cincizeci de călăreţi, care cu mare iuţeală, gonind în trap săltat, se îndreptau spre noi; şi cum îi văzurăm, ne oprirăm locului, aşteptîndu-i; dar cînd ajunseră lîngă noi şi văzură, în loc de maurii pe care îi căutau, nişte bieţi creştini, rămaseră încurcaţi, şi unul dintre ei ne întrebă dacă nu cumva noi fuseserăm cei ce prilejuisem păstorului să dea şfară în ţară că năvăliseră maurii.

« — Ba da », îi spusei eu.

Și dînd să încep a-i povesti tot ce ni se întîmplase, de unde veneam şi cine eram, unul dintre creştinii ce fugiseră împreună cu noi îl recunoscu pe călăreţul ce ne pusese întrebarea şi, fără să-mi dea timp să mai rostesc o vorbă, zise:

« — Slavă cerului în vecii vecilor că ne-a îndrumat atît de bine paşii, domnilor! Pentru că, de nu mă-nşel cumva, călcăm pe pămîntul ţinutului Vélez Málaga, afară doar dacă anii de robie nu mi-au luat minţile, fiindcă, altfel, mi-aduc aminte că domnia-ta, señore, care ne întrebi cine sîntem, nu eşti altul decît Pedro de Bustamante, unchiul meu. »

[1] Cavaleria de coastă făcea paza graniţelor Spaniei aproape pe întregul litoral. Devenise necesară datorită stării continue de război cu maurii şi mai tîrziu cu puterea otomană, după extinderea acesteia în întreaga Mediterană.

Nici nu apucase robul creştin să rostească aceste cuvinte, că pe loc sări cavalerul de pe cal şi veni să-l îmbrăţişeze pe tînăr, spunînd:

« — Nepoate, pe sufletul şi viaţa mea, acuma te recunosc, că atîta vreme te-am plîns, crezîndu-te mort, şi eu şi biata soră-mea, care te-a născut, şi toţi ai tăi, care trăiesc toţi încă, fiindcă a vrut Dumnezeu să le lungească zilele, să se poată şi ei bucura văzîndu-te întors! Aflasem noi că erai în Alger de la o vreme, şi după cît te arată îmbrăcămintea pe care o porţi, dimpreună cu îmbrăcămintea tuturor celor ce te întovărăşesc, îmi dau seama că v-aţi recăpătat libertatea ca prin minune. »

« — Aşa este, răspunse tînărul, şi-om avea noi vreme destulă ca să-ţi putem povesti de-a fir-a-păr cum s-au petrecut toate! »

De îndată ce auziră călăreţii că eram robi creştini eliberaţi, descălecară de pe cai, şi fiecare ne îmbia să ne suim pe-al său, ca să ajungem la cetatea Vélez Málaga, care se afla la o leghe şi jumătate de acolo. Cîţiva dintre ei se duseră să care şi barca în oraş, după ce le spuserăm noi unde o lăsasem; alţii ne luară în crupa cailor, şi Zoraida fu urcată pe calul unchiului acelui creştin. Ieşi să ne primească tot poporul din cetate, care aflase de la unul din călăreţi, ce ne-o luase înainte, vestea sosirii noastre. Nu se prea mirau ei să vadă robi eliberaţi, şi nici de mauri robiţi nu s-ar fi mirat, pentru că oamenii de pe coasta aceea erau deprinşi şi cu unii, şi cu ceilalţi; dar se minunau de frumuseţea Zoraidei, care era atunci în culmea strălucirii ei, cît de oboseala drumului, cît de bucuria de a se vedea în ţara creştinească, fără teama că-şi va pierde viaţa, şi asta-i scosese în obraji bujorii, încît, de n-ar fi să mă tem că m-aş înşela în preţuirea frumuseţii ei de multă dragoste ce-i port, aş îndrăzni să spun că mai frumoasă făptură în toată lumea nu se afla, sau cel puţin nu văzusem eu.

Ne duserăm la biserică de-a dreptul, ca să-i mulţumim lui Dumnezeu de bunătatea cu care ne dăduse ocrotire; şi de îndată ce intră Zoraida acolo zise că vedea chipuri care semănau la faţă cu *lela* Marien. Îi spuserăm că erau

icoane de-ale ei, şi renegatul făcu tot ce putu ca să înţeleagă ea ce tîlc aveau şi să li se închine întocmai ca şi cum fiecare dintre ele ar fi fost chiar *lela* Marien cea care-i vorbise. Iar ea, care are mintea ageră şi înţelege lesne şi limpede, pricepu numaidecît tot ce i se spuse în privinţa icoanelor. De aici ne duseră şi ne împărţiră pe la casele oamenilor, prin tot oraşul, iar pe renegat, pe Zoraida şi pe mine ne luă creştinul cel tînăr care venise cu noi, şi în casa părinţilor săi, cămin înlesnit şi oarecum îmbelşugat, asupra căruia veghease întrucîtva norocul, cu tot atîta dragoste furăm găzduiţi şi ospătaţi ca şi fiul lor.

Şase zile rămaserăm la Vélez, şi la capătul lor, renegatul, care aflase tot ce voise să ştie, se duse în cetatea Granadei, ca să se poată întoarce prin mijlocirea Sfintei Inchiziţii în sînul maicii noastre biserica; ceilalţi creştini eliberaţi plecară care încotro, şi rămaserăm singuri eu şi Zoraida, doar cu banii pe care francezul i-i dăduse Zoraidei din curtenie, şi din aceşti patruzeci de scuzi cumpărai dobitocul pe care călăreşte ea, slujindu-i eu pînă aici de tată şi de scutier, nu de soţ; ne ducem în tîrgul unde m-am născut, cu gîndul să vedem dacă mai trăieşte tatăl meu, sau dacă vreunul dintre fraţii mei a avut cumva mai mult noroc decît mine; cu toate că, de vreme ce a vrut cerul să mă însoţesc cu Zoraida, nici un noroc ce mi-ar mai putea surîde pe lumea asta, oricît de mare ar fi el, nu mi s-ar putea părea mai de preţ!

Răbdarea cu care Zoraida îndură toate strîmtorările cîte vin dimpreună cu sărăcia şi dorinţa vie pe care o arată ea de a se vedea creştinată sînt atît de mari, încît mă umplu de uimire şi-mi dau imbold să o slujesc cîte zile oi avea, cu toate că fericirea de-a mă vedea al ei şi de-a o şti făgăduită mie mi-o tulbură faptul că mă îndoiesc dacă voi mai găsi acasă vreun colţ unde s-o pot duce, ori dacă nu cumva trecerea timpului şi moartea neiertătoare vor fi săvîrşit atîtea schimbări în viaţa şi în avutul părintelui şi fraţilor mei, încît să nu mai aibă cine mă recunoaşte, de-or fi să lipsească ei!

N-am ce vă mai spune, domnilor, din povestea mea, care, dacă v-a putut desfăta sau nu cu ciudăţeniile ei, alesele domniilor-voastre gusturi pot s-o judece, pentru că, dinspre partea mea, vă pot spune că aş fi dorit să mă pricep a v-o povesti mai pe scurt, cu toate că teama de-a nu vă plictisi m-a făcut să tai mai bine de patru împrejurări, ce mi-au rămas pe limbă, nepovestite.

Capitolul XLII

Care povesteşte ceea ce s-a mai întîmplat la han, dimpreună cu multe alte lucruri vrednice a fi ştiute

Tăcu, după ce spuse asta, captivul, iar don Fernando zise:

— Drept să-ţi spun, domnule căpitan, chipul cum ai povestit domnia-ta această ciudată întîmplare a fost atît de măiestrit, încît doar noutatea şi ciudăţenia întîmplării înseşi dacă-l mai pot egala; totul în ea este nemaiauzit şi fermecător, plin de episoade care minunează şi-l fac să stea cu sufletul la gură pe cel ce le ascultă; şi aşa de tare ne-a plăcut s-o auzim, încît, chiar de-ar fi să ne găsească ziua de mîine zăbovind asupra povestirii, ne-ar bucura s-o mai iei o dată de la capăt.

Şi după ce-i vorbiră aşa, Cardenio şi toţi ceilalţi se oferiră să facă tot ce le stătea în putinţă spre a-l sluji, şi-i înşirară atîtea cuvinte pline de frăţească şi sinceră dragoste, încît căpitanul avu de ce să se socotească mulţumit de bunăvoinţa lor, mai cu seamă de a lui don Fernando, care-l înştiinţă că, de-ar voi cumva să se întoarcă acasă întovărăşit de dînsul, ar face el în aşa fel încît să-i fie fratele lui, marchizul, naş la botezul Zoraidei, orînduindu-le el, despre parte-i, în aşa chip pe toate, încît să poată reveni captivul la el acasă cu toată pompa şi cinstirea datorată unui om ca dînsul.

Pentru toate îi mulţumi cum nu se poate mai cuviincios captivul, dar nu vru să primească nimic din ce-i propusese cu atîta mărinimie.

În vremea asta începuse a se însera, şi cînd înnoptă de-a binelea, sosi la han o caretă, însoţită de cîţiva călăreţi. Cereau să mîie peste noapte acolo, dar la asta hangiţa răspunse că nu se afla în tot hanul palmă de loc liber.

— Chiar de-ar fi să fie aşa, zise unul dintre cei ce veniseră călări, n-are să lipsească un pat pentru señor *oidor* [1], pe care-l vedeţi.

Auzind că-l numise astfel, hangiţa se tulbură şi zise:

— Señor, greul e că nu-s paturi, dar de-o fi să aibă măria-sa *señor oidor* unul, şi de bună seamă că-l poartă cu sine, să poftească, într-un ceas bun, că ne-om da noi, eu şi bărbatul meu, iatacul nostru, ca să-i facem loc măriei-sale.

— Să fie într-un ceas bun! zise scutierul.

În vremea asta, din caretă coborîse un om care, după felul cum era îmbrăcat, arăta numaidecît ce înaltă slujbă şi sarcină avea, fiindcă roba lungă cu mîneci largi [2] pe care o purta îl arătau a fi într-adevăr *oidor*, aşa cum spusese sluga lui. Ducea de braţ o fată ce părea de vreo 16 ani, îmbrăcată de drum, şi atît de fermecătoare, de frumoasă şi de mîndră, că pe toţi îi umplu de mirare cînd o văzură, şi de n-ar fi fost s-o ştie ei pe Dorotea, ori pe Luscinda şi pe Zoraida, care erau la han, ar fi crezut că altă frumuseţe mai mare decît a copilei acesteia greu s-ar mai putea afla pe lume.

Era şi don Quijote de faţă cînd veni *oidor*-ul cu fata, şi cum îl văzu, zise:

— Domnia-voastră poate, în toată siguranţa, păşi pragul castelului acestuia, simţindu-se în el la largul său, pentru că, oricît de strîmt şi de sărăcăcios înzestrat este, nu se află pe lume strîmtorare ori trai prost care să nu îngăduie fiinţarea laolaltă a armelor şi literelor, cu atît mai mult atunci

---

[1] *Oidor* (de la *oir* — a auzi) — magistrat superior, consilier de curte. Existau *oidores de las canchillerías* (ai cancelariilor) şi *oidores fiscales* (procurori); ambele categorii aveau un rol important în consiliile regelui.

[2] Un fel de togă, numită *garnacha*, pe care Filip al II-lea o impusese în 1579 membrilor consiliilor sale şi *oidor*-ilor, spre a-i deosebi de restul cetăţenilor.

cînd armele şi literele au drept călăuză şi căpetenie frumuseţea, cum văd că o are ştiinţa de cărturar a măriei-tale în persoana acestei frumoase domniţe, căreia nu numai castelele trebuie să-i deschidă porţile şi să-i facă primire, ci chiar şi stîncile s-ar cuveni să-i facă drum, dîndu-se la o parte, iar munţii să se despartă şi să i se plece, spre a-i da bun venitul! Să intre măria-ta, zic, în paradisul acesta, unde va găsi constelaţii şi sori care să ţină tovărăşie cerurilor aduse de măria-ta cu sine, căci va afla aici armele în toată strălucirea lor, şi frumuseţea, în culmea splendorii ei!

Rămase năucit *oidor*-ul la auzul vorbelor lui don Quijote, pe care prinse a-l măsura din cap pînă-n picioare cu multă luare-aminte, şi nu-l miră mai puţin chipul cum arăta decît îl miraseră cuvintele lui; la care negăsind nici o vorbă de răspuns, prinse din nou să-l privească uimit, cînd le văzu dintr-o dată dinaintea ochilor pe Luscinda, Dorotea şi Zoraida, care, la vestea sosirii unor oaspeţi noi şi la ştirile aduse de hangiţă despre frumuseţea fetei, se înfiinţaseră ca s-o vadă şi s-o primească; iar don Fernando, Cardenio şi preotul îl salutară şi ei, cu mai multă simplitate şi ţinută curteană.

Într-adevăr, dregătorul intră neştiind ce să mai creadă, nici de ceea ce vedea şi nici de ceea ce auzea, iar frumoasele de la han dădură bun venit mîndrei domniţe. Pînă în cele din urmă îşi dete seama acest señor *oidor* că erau oameni de neam toţi cei ce se aflau de faţă; dar boiul, chipul şi ţinuta lui don Quijote îl puneau în încurcătură. Şi după ce-şi făcură unii altora cuvenitele temeneli curtenitoare, discutînd despre felul dulce de viaţă care se putea duce la han şi despre ceea ce era strîmtorare acolo, orînduiră întocmai aşa cum fusese hotărît şi mai înainte, să doarmă adică toate femeile în încăperea din pod, cum s-a spus, iar bărbaţii să rămînă afară, ca şi cum le-ar sta de strajă; şi fu foarte mulţumit señor *oidor*-ul ca fiica lui — căci asta îi era fata de care s-a vorbit — să se ducă la culcare laolaltă cu doamnele acelea, ceea ce ea făcu foarte bucuroasă; şi mai cu patul strîmt al hangiului, mai prin mijlocirea celui adus de dregător, îşi făcură cum putură mai bine culcuşul ca să

doarmă în noaptea aceea, mai bine chiar decît cu gîndul nu gîndiseră.

Captivul, căruia din chiar clipa cînd îl văzuse pe *oidor* îi tresărise inima, şoptindu-i că era fratele lui, întrebă pe una dintre slugile venite cu dînsul cum îl chema şi dacă ştia cumva din ce loc era. Sluga îi răspunse că se numea licenţiatul Juan Pérez de Viedma şi că auzise spunîndu-se că ar fi fost dintr-un sat de prin munţii provinciei León. Aflînd acestea după ceea ce văzuse el singur, ajunse să se încredinţeze că omul acela era chiar fratele său, care, după sfatul părintesc, urmase literele [1]; aşa că, tulburat cu totul şi în culmea fericirii, chemîndu-i deoparte pe don Fernando, pe Cardenio şi pe preot, le spuse ce se petrecea, încredinţîndu-i şi pe ei că señor *oidor*-ul nu era altul decît fratele său. Fiindcă-i spusese tot sluga că tocmai fusese numit *oidor* în Indii, la tribunalul ţinutului Mexico; mai aflase, de asemenea, că fata era fiica lui, şi că la naşterea ei, maică-sa murise, lăsîndu-l pe dînsul foarte bogat, mulţumită zestrei care îi rămăsese lui, dimpreună cu fata. Le ceru sfaturi, cum ar fi mai cu cale să facă pentru a se da pe faţă, sau măcar pentru a-şi putea da seama întîi dacă nu cumva fratele său, de îndată ce el i s-ar descoperi, s-ar simţi umilit să-l vadă sărac, ori dacă, dimpotrivă, l-ar primi cu inimă deschisă.

— Fie-mi lăsată mie sarcina de a face această încercare, zise preotul, cu atît mai mult cu cît nici nu încape alt gînd decît că dumitale, domnule căpitan, ţi se va face primirea cea mai caldă, fiindcă virtutea şi înţelepciunea care se văd pe faţa fratelui domniei-tale nu lasă loc bănuielii că ar putea fi trufaş şi nerecunoscător, şi nici că n-ar şti să priceapă ce putere are soarta într-o viaţă de om.

— Cu toate astea, zise căpitanul, aş dori să nu-i arăt cine sînt, aşa, pe nepusă masă, ci mai pe ocolite!

---

[1] În cazul de faţă, nu filologia sau literatura, ci teologia şi dreptul canonic, în primul rînd, apoi celelalte studii umaniste, anexe ale teologiei în concepţia medievală, care domnea încă în universităţile spaniole ale secolului al XVI-lea.

— Am mai spus-o, răspunse preotul, şi mai spun o dată că voi face eu în aşa chip încît să rămînem cu toţii mulţumiţi.

În vremea asta cina fu gata şi se aşezară toţi la masă, afară de captiv şi de doamne, care cinară singure în odaia lor. Pe la mijlocul mesei, preotul spuse:

— Tot cu un nume ca al măriei-tale, señor *oidor*, am avut eu un tovarăş la Constantinopole, unde am fost rob mai mulţi ani în şir, şi era tovarăşul ăsta al meu unul dintre cei mai viteji soldaţi şi căpitani de oaste cîţi sînt în toată pedestrimea spaniolă, însă, pe cît de vrednic şi de viteaz, pe-atîta de fără de noroc era.

— Şi cum îi zicea căpitanului ăstuia, domnul meu? întrebă dregătorul.

— Îi zicea, răspunse preotul, Ruy Pérez de Viedma, şi era de fel dintr-un sat de prin munţii Leónului. Şi chiar mi-a povestit o întîmplare ciudată cu tatăl şi cu fraţii lui, că de nu mi-ar fi spus-o un om dintr-o bucată ca el, aş fi luat-o drept snoavă, din cele pe care le ticluiesc babele iarna la gura sobei; fiindcă mi-a spus că tată-său îşi împărţise averea între cei trei fii pe care-i avea, întovărăşind împărţeala asta cu sfaturi mai bune decît ar fi putut să le dea Caton însuşi. Tot ce pot spune este că sfatul pe care-l urmase el, anume de a alege calea armelor, se dovedise a fi atît de bun, încît doar în cîţiva ani, prin virtutea şi vrednicia lui şi fără alt sprijin decît al marilor sale însuşiri, ajunse căpitan de infanterie şi se văzu pe cale de a fi înaintat foarte curînd în slujba de ofiţer superior; dar norocul îi fu potrivnic, căci chiar atunci cînd putea să se aştepte pe drept la o soartă mai bună, i se scufundă dintr-o dată pămîntul sub picioare, pierzîndu-şi libertatea, în preafericita zi în care atîţia alţii şi-o regăsiră, şi anume în bătălia de la Lepanto. Eu am căzut rob în bătălia din La Goleta, şi mai pe urmă, după fel de fel de peripeţii, ajunserăm să fim tovarăşi de captivitate la Constantinopole. De aici fu adus în Alger, unde i-a fost dat să pătimească una dintre cele mai ciudate aventuri ce se pot pătimi pe lume.

De aici încoace preotul urmă povestindu-i cît putu mai pe scurt ceea ce i se întîmplase fratelui său cu Zoraida, şi pe toate le ascultă *oidor*-ul cu atîta luare-aminte, că niciodată în viaţa lui nu mai fusese mai *oidor* ca atuncea. N-ajunse însă preotul decît pînă la punctul din povestire unde francezii îi despuiaseră pe creştinii din barcă şi la sărăcia lucie şi la nevoia în care tovarăşul său, dimpreună cu frumoasa lui maură, se văzuseră azvîrliţi dintr-o dată, adăugînd că nu mai putuse afla ce se va fi petrecut cu ei după aceea, nici dacă ajunseseră să pună piciorul pe ţărmul Spaniei ori dacă fuseseră duşi cumva de francezi în Franţa.

Tot ce spunea preotul sta să asculte, la cîţiva paşi de-acolo, căpitanul, care sorbea din ochi cea mai mică mişcare a fratelui său; şi acesta, după ce văzu că preotul ajunsese la capătul povestirii, scoase un oftat din rărunchi şi i se umplură ochii de lacrimi cînd spuse:

— Vai, domnule, dac-ai şti ce veşti mi-ai adus şi cît de adînc mă mişcă fiecare din ele în parte! Că nici nu mă mai pot ţine să nu-mi dau pe faţă tulburarea prin lacrimile astea, care îmi năpădesc ochii şi-mi curg pe obraji, oricît de mare mi-ar fi stăpînirea de sine! Căpitanul acela atît de viteaz, despre care vorbeşti, e fratele meu mai mare, care, fiind şi mai puternic la trup şi ţintind şi mai sus în cugetul lui decît mine şi celălalt frate, mai mic, îşi alesese slujba asta vrednică şi aducătoare de atîta onoare, făcîndu-se războinic, una dintre cele trei căi spre care ne îndemnase părintele nostru, aşa cum ţi-a povestit dumitale tovarăşul de captivitate, spunîndu-ţi lucrurile ce ţi s-au părut că erau scorneli de snoavă băbească! Eu am urmat drumul literelor, şi a vrut Dumnezeu să-mi învrednicească sîrguinţa, înălţîndu-mă la rangul la care mă vezi ajuns. Fratele meu mai mic este în Perú, atît de bogat, încît ceea ce ne-a trimis tatălui meu şi mie a întrecut partea de avere ce-i fusese dată, ba chiar a pus la îndemîna tatii cu ce să-şi îndestuleze dărnicia firească, putînd şi eu, de asemenea, să-mi urmez studiile în mai mare belşug şi cu mai mult temei şi să ajung la treapta la care mă văd ajuns. Trăieşte încă tata; doar că moare de dorul de a şti ce s-a

ales din fiul lui mai mare, rugîndu-se Domnului zi şi noapte să nu apuce moartea a-i închide ochii pînă ce nu-i va vedea strălucitori de viaţă pe cei ai feciorului său; de care mult mă mir, ştiindu-l om cu scaun la cap, cum de-a putut el, trecînd printr-atîtea felurite necazuri şi năpăşti, după ce avusese parte şi de zile bune, să se dovedească a fi .pînă într-atîta de lăsător încît să nu se îngrijească a da veşti despre sine tatii; că de-ar fi ştiut-o el, sau unul dintre noi, n-ar mai fi avut, bietul, nevoie să aştepte pînă o face plopul mere, ca să primească preţul răscumpărării. Dar lucrul care mă frămîntă acuma mai mult e întrebarea dacă francezii aceia i-or fi dat libertatea, sau l-or fi ucis cumva, ca să-şi ascundă furtul. Şi treaba asta are să mă facă să-mi urmez călătoria cu totul lipsit de plăcerea cu care am purces la drum, ba, dimpotrivă, covîrşit de tristeţe şi de jale. Oh, frate al meu bun, cine ar şti să-mi spună acuma pe unde vei fi fiind? C-aş umbla să te caut şi să te slobozesc din chinuri chiar de-ar fi să mă chinuiesc oricît pentru asta! Oh, cine să poarte pînă în urechea bătrînului nostru tată vestea că trăieşti, chiar de te-i fi aflînd în beciurile cele mai tăinuite sub pămîntul Berberiei! Că te-ar scoate de acolo bogăţia lui, sau averile fratelui meu şi ale mele! Oh, Zoraida, frumoasă şi mărinimoasă femeie, cine ţi-ar putea plăti binele făcut fratelui meu! De ce nu mă pot afla şi eu de faţă la naşterea din nou a sufletului tău, şi la nunta voastră, care ne-ar bucura atîta pe toţi!

Cuvinte ca acestea şi altele de acelaşi fel rostea *oidor*-ul, covîrşit de tulburare la veştile ce-i fuseseră aduse despre fratele său, şi toţi cei ce-l auzeau nu se puteau opri să nu dea şi ei semne de durerea ce simţeau văzîndu-l atît de îndurerat. Şi băgînd, aşadar, de seamă preotul cît de bine o nimerise cu ce-şi pusese în gînd să facă spre a fi pe placul căpitanului, nu vru să-i mai ţină pe toţi în întristare prea mult, aşa că se ridică de la masă şi, intrînd în odaia unde era Zoraida, o luă de mînă, iar după dînsa veniră şi Luscinda şi Dorotea, dimpreună cu fiica dregătorului. Căpitanul stătea şi aştepta să vadă ce are de gînd preotul, iar acesta,

luîndu-l şi pe el de mînă, veni cu ei amîndoi acolo unde erau *oidor*-ul şi ceilalţi cavaleri şi zise:

— Înceteze odată, señor *oidor*, lacrimile acestea, căci dorinţele ţi-au fost împlinite cu vîrf şi îndesat, fiindcă dinainte-ţi îl ai pe fratele domniei-tale şi pe buna domniei-tale cumnată. Cel pe care-l vezi aici este căpitanul Viedma, şi aceasta este frumoasa maură care i-a făcut atîta bine. Francezii despre care ţi-am vorbit i-au împins în ghearele sărăciei pentru ca să-ţi poţi arăta acum domnia-ta mărinimia şi sufletul bun.

Se apropie căpitanul să-şi îmbrăţişeze fratele, dar el îi puse amîndouă mîinile în piept, ca să-l privească ceva mai de departe, şi cînd îl cunoscu, în cele din urmă, îl strînse cu atîta foc în braţe, vărsînd lacrimi fierbinţi de bucurie, că mai-mai să-i ţină hangul şi să plîngă mulţi dintre cei care erau de faţă. Ce vorbe şi-au spus fraţii între ei, ce simţăminte şi-au dat ei pe faţă, cred că anevoie i-ar putea trece cuiva prin minte, darmite să le mai şi scrie! Ba începeau să-şi înşire unul altuia, pe scurt, prin cîte trecuseră; ba arătau ca doi fraţi iubitori, aşa cum se cuvine, ba o îmbrăţişa *oidor*-ul pe Zoraida şi-i punea la picioare toată averea lui, ba o punea pe fiică-sa s-o îmbrăţişeze, iar frumoasa creştină şi nespus de frumoasa maură făceau să li se umple tuturor din nou ochii de lacrimi. Don Quijote era tot numai ochi şi urechi şi nu scotea o vorbă, rostogolind în capul lui toate întîmplările astea ciudate şi punîndu-le pe seama himerelor cavaleriei rătăcitoare. Hotărîră ca Zoraida şi căpitanul să se întoarcă dimpreună cu fratele lui la Sevilla, de unde să dea tatălui lor de ştire despre regăsirea şi eliberarea lui, pentru ca să vină el cum o putea şi să fie de faţă la nuntă, ca şi la botezul Zoraidei, nefiindu-i cu putinţă *oidor*-ului să-şi întrerupă călătoria, din pricină că veştile pe care le avea spuneau că peste o lună pleca din Sevilla o flotă în Noua Spanie [1] şi i-ar fi fost foarte peste mînă să piardă

[1] În original «...*Nueva España*»: numele dat iniţial de conchistadori Mexicului. Şi din conţinutul capitolului reiese că *oidor*-ul urma să plece în Mexico.

prilejul. Ce mai vorbă multă, rămaseră cu toţii mulţumiţi şi bucuroşi de norocul captivului; şi cum noaptea străbătuse mai bine de două treimi din drumul ei obişnuit, găsiră cu cale să se retragă şi să se odihnească atîta cît le mai rămînea din ea.

Don Quijote se oferi să facă de strajă castelului, ca să nu fie cumva atacaţi de vreun uriaş, sau de vreun răufăcător cu cine ştie ce gînduri blestemate, din cîţi vor fi rîvnit la comoara de nuri şi frumuseţi zăvorîte între zidurile acelei fortăreţe. Îi dădură mare mulţămită toţi cei care-l cunoşteau, făcîndu-i şi *oidor*-ului parte de vestea ciudatei sminteli a firii lui don Quijote, care nu-i displăcu de loc. Doar Sancho Panza nu-şi mai venea în fire de ciudă că se culcau aşa de tîrziu, şi numai el se cuibări mai bine ca oricare dintre ceilalţi, trîntindu-se peste samarele asinului său, care aveau să-l coste aşa de scump, cum se va vedea mai departe. Şi după ce se închiseră femeile în odaia lor, iar ceilalţi se aciuară care cum putu mai puţin rău, don Quijote ieşi pe poarta hanului afară, ca să facă de strajă castelului, aşa cum făgăduise.

Se întîmplă deci ca, pînă să nu apuce a se lumina bine de ziuă, să ajungă în auzul doamnelor un glas atît de dulce şi de melodios, încît fură cu toatele silite să-l asculte cu luare-aminte. Mai cu seamă Dorotea, care era trează şi lîngă care dormea doña Clara de Viedma, căci aşa se numea fiica dregătorului. Nu-i dădea nimănui prin cap cine să fie cel care cînta atît de frumos, şi era doar o voce singură, neîntovărăşită de nici un instrument. Cîteodată li se părea că venea din curte cîntecul, alteori că venea dinspre grajduri; şi fiind ele toate numai urechi şi peste măsură de nedumerite, îl auziră la uşa încăperii pe Cardenio, care le spuse:

— Cine nu doarme, să asculte, fiindcă veţi auzi glasul unui argat de la catîri care, de frumos ce cîntă, te încîntă!

— L-am şi auzit, señor, răspunse Dorotea.

După asta Cardenio plecă, şi Dorotea, aţintindu-şi cît putu mai bine auzul, pricepu ce cînta catîrgiul.

Capitolul XLIII

Care povestește istoria plăcută a argatului de la catîri și alte întîmplări ciudate de la han

Corăbier sînt, de-al iubirii,
Și pe marea ei adîncă
Tot plutesc, fără nădejdea
C-am s-ajung vreodată-n port.

Urmăresc o stea, pe care
De departe o descopăr
Mai lucioasă și mai mîndră
Decît Pelinúr [1] văzut-a.

Nu știu încotro mă duce
Și plutesc așa-n neștire.
Altă grijă n-am în suflet
Decît s-o privesc cu grijă.

Cinstea prea nemăsurată
Și fereala peste fire
Mi-o acopăr ca și norii
Cînd fac tot ce pot s-o văd.

Stea curată, luminoasă,
Mă topesc în strălucirea-ți,
Dac-ai să-mi apui vreodată,
Viața-mi însăși va apune !

Cînd ajunse aici cel care cînta, Doroteii i se păru că n-ar fi rău să audă și Clara o voce atît de frumoasă. Așa că, scuturînd-o ușurel, o deșteptă, spunîndu-i:

---

[6] Numele pilotului principal al flotei lui Eneas. Prezența lui într-o romanță demonstrează, după Clemencín, pedanteria unui studios al literaturii clasice și al lui Vergiliu în special, așa că poezia este rezultatul « artei culte », nu populară, cum ne-ar lăsa să credem persoana cîntărețului.

— Iartă-mă, copilă dragă, că te deştept, dar n-o fac decît ca să poţi avea plăcerea de-a auzi cea mai frumoasă voce din cîte vei fi auzit poate de cînd trăieşti.

Clara se deşteptă, somnoroasă, şi nu pricepu de la început ce-i spunea Dorotea; aşa că, întrebînd-o ce zicea, ea îi mai spuse o dată, şi Clara începu să fie cu luare-aminte la ceea ce se auzea; dar nu apucă să asculte două din versurile cu care îşi urmă cîntecul cel ce cînta, că o şi apucă un tremur atît de ciudat, de parcă ar fi zgîlţîit-o un atac de friguri; şi lipindu-se strîns de Dorotea, o îmbrăţişă şi zise:

— Vai, doamnă dragă inimii şi sufletului meu, pentru ce m-ai deşteptat? Că nu mi-ar fi putut soarta face mai mare bine acuma decît să-mi ţină ochii închişi şi urechile zăvorîte, ca să nu-l aud şi să nu-l văd pe cîntăreţul acesta nefericit.

— Ce tot spui tu acolo, fetiţo? Bagă de seamă că, pe cît se spune, cîntăreţul nu-i decît un argat de la catîri.

— Ba-i stăpîn pe multe locuri şi sălaşe, răspunse Clara, şi, pe deasupra, stăpînul locului pe care-l ţine în inima mea cu atîta trăinicie, că de nu s-o întîmpla să vrea el să-l lase, n-are să-i fie luat în vecii vecilor din stăpînire!

Uluită rămase Dorotea de pătimaşele cuvinte ale fetei, părîndu-i-se că întreceau cu mult judecata pe care fragezii ei ani o puteau făgădui; aşa că-i spuse:

— Vorbeşti în aşa fel, señora Clara, încît nu te pot pricepe; spune mai de-a dreptul ce tot înşiri acolo de inimă şi de locuri şi de cîntăreţul ăsta, care te-a tulburat atîta cu glasul lui! Dar mai bine nu-mi spune nimic pînă una-alta, căci nu vreau să pierd, căutînd să-ţi spulber spaima, prilejul plăcut de a-l auzi pe el cum cîntă, fiindcă, după cîte mi se pare, a început din nou, cu alte stihuri şi pe alt glas.

— Să-i fie de bine! răspunse Clara.

Şi, ca să nu-l mai audă, şi-astupă urechile cu palmele, lucru de care grozav se minună iarăşi Dorotea, care, fiind cu luare-aminte la cîntec, văzu că suna cum urmează:

Speranţa mea-ndrăgită,
Ce treci ca-n zbor obstacole, sfarmi piedici,

Urmîndu-ţi neclintită
Un drum ce singură ţi-l cureţi şi deretici:
Nu te-ntrista că-mparte
Cu tine pasul nendurata-ţi moarte.

Cei lăsători din fire
N-au drept izbînzi să ceară de la viaţă;
Nu-s pentru fericire
Acei ce soartei nu-i pot face faţă,
Şi simţurile toate
Doar de plăceri le lasă dezmierdate!

E drept Amór să-şi vîndă
Scump desfătările, şi-i dau dreptate,
Căci prada e plăpîndă
Cînd preţul nu din preţul ei şi-l scoate,
Şi-i ştim cu toţii rostul:
Nu prèţui lucrul neplătindu-i costul!

În dragoste, adese,
Poate-ndrăzneala ce-i cu neputinţă;
Aşa c-a mea-şi alese
Ce-i în iubire mai cu-anevoinţă.
Deci n-am nici un cuvînt
Să nu gust raiul cît calc pe pămînt.

Aici glasul puse capăt cîntecului, iar Clara porni să suspine iarăşi, şi toate acestea aprindeau dorinţa Doroteii de a afla cauza unui atît de duios cînt şi a unui atît de jalnic plîns; aşa că prinse a o întreba ce voise să spună cu vorbele pe care le rostise mai adineauri. Iar Clara, temîndu-se să n-o audă cumva Luscinda, o luă strîns în braţe pe Dorotea, şi numai cît nu-şi lipi gura de urechea ei, vorbindu-i atît de aproape, încît putea de bună seamă cuvînta fără grija c-ar mai putea fi auzită şi de urechi străine, aşa că spuse:

— Cel care cîntă, señora, este fiul unui cavaler stăpîn pe două moşii, de fel din regatul Aragónului, care trăia la Madrid, peste drum de casa tatălui meu; şi cu toate că tata astupa

ferestrele casei cu perdele grele iarna şi cu obloane vara, nu ştiu ce s-a întîmplat, ce nu s-a întîmplat, că acest cavaler, care era student, apucă să mă vadă, nu-mi dau seamă dacă la biserică sau în altă parte; şi, ce mai vorbă multă, se îndrăgosti de mine şi mi-o mărturisi de la ferestrele casei lui, cu atîtea semne de netăgăduit, întovărăşite de atîtea lacrimi, că n-avui încotro şi trebuii să-l cred, ba chiar să-l şi îndrăgesc, fără să ştiu ce voia de la mine. Printre semnele pe care mi le făcea, unul era să-şi apuce o mînă cu cealaltă, dîndu-mi să înţeleg că se va căsători cu mine; şi cu toate că m-aş fi bucurat mult să se întîmple aşa, cum eram singură la părinţi şi fără mamă, nu ştiam cu cine să mă sfătuiesc, aşa că-l lăsai să facă ce vrea, fără să-i îngădui alte favoruri decît, atunci cînd se întîmpla să fie tatăl meu plecat de acasă şi al lui de asemenea, să ridic puţintel perdeaua, ori oblonul, lăsîndu-mă văzută pe de-a-ntregul, lucru care pe el îl umplea de atîta bucurie, că da semne a fi înnebunit, nu alta! În vremea asta se apropia ziua cînd tatăl meu urma să plece, şi el o află, dar nu de la mine, pentru că niciodată n-am avut cum să i-o spun. Căzu la pat — după cîte îmi închipui, de inimă rea — aşa că în ziua cînd plecarăm nu-l putui vedea de fel, ca să-mi iau rămas bun de la dînsul măcar din ochi; dar după două zile de drum, intrînd pe poarta hanului dintr-un sat, ce se află departe de-aici ca la o zi de umblat, îl văzui chiar în uşa casei, în straie de argat tocmit la catîri, şi-i cădeau atît de firesc veşmintele pe trup, că dacă nu i-aş fi purtat eu chipul atît de bine întipărit în inima mea, mi-ar fi fost cu neputinţă să-l recunosc. Dar îl cunoscui, umplîndu-mă mirarea şi bucuria, iar el îmi aruncă o privire furişă, să nu vadă tata, de care se ascunde întotdeauna, ori de cîte ori trece prin faţa mea pe drumurile şi pe la hanurile unde tragem; şi cum eu ştiu cine este, şi-mi dau seama că de dragul meu vine el atîta drum pe jos, şi cu atîta trudă, mă omoară părerea de rău, şi toată calea pe unde-i calcă lui piciorul o stropesc cu lacrimile ochilor mei! Nu ştiu cu ce gînd vine, şi nici cum de-a putut fugi de la tatăl lui, care-l iubeşte ca pe ochii din cap, fiindcă alt moştenitor n-are şi fiindcă el

o merită din plin, aşa cum vei vedea şi domnia-ta cînd îl vei cunoaşte. Ba încă îţi pot spune şi mai mult: că tot ceea ce cîntă e din capul lui, fiindcă am auzit spunîndu-se despre dînsul că-i nu numai student desăvîrşit, ci şi poet. Şi mai e un lucru: de cîte ori îl văd sau îl aud cîntînd, tremur toată şi mă tem să nu-l recunoască tata şi să-şi dea cumva seama că ne iubim. Nu i-am spus o vorbă de cînd sînt, şi cu toate astea, îl iubesc cu atîta patimă, că nu pot trăi fără el. Asta este, señora, tot ce pot să-ţi spun despre cîntăreţul al cărui glas ţi-a făcut atîta plăcere; căci, fie şi numai după glas, ţi-ai putea da seama că nu e grăjdar la catîri, cum zici, ci stăpîn pe suflete şi pe sălaşe de oameni, aşa cum ţi-am spus eu.

— Nu mai povesti nimic, doña Clara, spuse, la vorbele acestea, Dorotea, sărutînd-o, nu mai povesti nimic şi aşteaptă să se facă ziuă, căci trag nădejde întru Domnul că are să îndrume el pe căile cele bune necazurile voastre, încît să-şi afle sfîrşitul fericit, meritat de nişte începuturi atît de cinstite!

— Vai, señora, oftă doña Clara, la ce sfîrşit fericit mă pot eu aştepta, cînd tatăl lui e atît de bogat şi de neam atît de mare, încît i s-ar părea că eu nu-i pot fi nici măcar slugă fiului său, necum soţie! Iar să mă căsătoresc pe furiş, împotriva voinţei tatălui meu, n-aş putea-o face nici să-mi dai lumea şi pămîntul! N-aş vrea decît să se întoarcă tînărul acesta acasă şi să mă lase; poate că, nemaivăzîndu-l şi plecînd la atîta depărtare de el, cîtă vom pune între noi prin călătoria ce avem de făcut, are să mi se mai aline durerea care-mi sfîşie acuma inima, deşi ştiu că n-are să-mi slujească la mare lucru leacul acesta de care îţi vorbesc! Nu ştiu ce diavol şi-a vîrît coada aici şi nici pe unde s-a strecurat în inima mea atîta dragoste cîtă îi port, fiind eu atît de copilă şi el atît de copil, pentru că, într-adevăr, cred că sîntem de aceeaşi vîrstă, iar eu n-am împlinit încă şaisprezece ani, că de la tata ştiu că-i împlinesc de Sfîntul Mihail!

Dorotea nu se putea împiedica să rîdă auzind cît de copilăreşte vorbea doña Clara şi-i zise:

— Să ne mai şi odihnim puţin, señora, în cele cîteva ore cît cred că ne-a mai rămas din noapte, că dă el Dumnezeu să se facă iar ziuă şi s-or întoarce toate spre bine; sau, de nu, ştiu eu ce am de făcut!

Cu asta îşi aflară liniştea, şi în toate încăperile hanului domnea o tăcere adîncă; singurele care nu dormeau erau fiica hangiului şi Maritornes, slujnica ei; şi ştiindu-l acestea pe don Quijote trăsnit, şi mai ştiind că dădea acuma tîrcoale hanului, armat şi de-a călare, în chip de străjer, hotărîră ele în de ele să-i joace o festă, ori cel puţin să petreacă un pic, ascultîndu-i aiurelile.

Întîmplarea voi ca în tot hanul să nu fi fost nici o fereastră care să dea în cîmp, în afară de bageaca de la pod, pe unde vîrau de-afară fînul şi paiele. La bageaca aceasta se aţinură cele două fete pe jumătate mari [1] şi-l văzură pe don Quijote călare, sprijinit în lance, scoţînd din cînd în cînd suspine atît de jalnice, încît părea că-şi va da sufletul cu fiecare din ele. Mai auziră de asemenea că rostea, cu voce dulce, duioasă şi iubitoare:

— Oh, stăpînă Dulcinea din Toboso, culme a frumuseţii omeneşti, pisc al înţelepciunii, arhivă a tuturor nurilor, bisactea a virtuţilor toate şi, la urma urmei, ideal a tot ce este prielnic, cinstit şi desfătător pe lumea asta! Ce vei fi făcînd acuma, înălţimea-ta? O, dacă te va fi dus din întîmplare gîndul la cavalerul tău robit, care, doar din dorinţa de-a te sluji, a vrut să se supună de bunăvoie atîtor primejdii! Dă-mi tu veşti despre ea, o, luminătoareo cu trei feţe [2], care, cine ştie, poate că stai s-o priveşti acuma, pizmuindu-i-o pe-a ei, fie că-şi preumblă paşii printr-una din galeriile somptuoaselor sale palate, fie că, rezemată

[1] În original: « *semidoncellas* », deci « semifecioare », poate aluzie la faptul că, din două, una singură mai putea fi socotită « fată », după cele spuse despre Maritornes. Este posibil ca autorul să fi intenţionat însă a arunca oprobriul şi asupra fiicei hangiului, numindu-le pe amîndouă « semivirgine ».

[2] După Rodríguez Marín, singurul care a găsit o explicaţie acestui apelativ, Cervantes îl pune pe don Quijote să dea lunii denumirea de « *luminaria de las tres caras* » (lună plină, crescîndă şi descrescîndă), datorită amintirii invocaţiilor horaţiene la adresa acestei « *diva triformis* ».

în coate pe vreun balcon, stă şi se gîndeşte cum ar face să poată potoli, păstrîndu-şi întregi cinstea şi rangul, viforniţa ce îndură pentru dînsa această întristată inimă din pieptu-mi, ce răsplată să dea chinurilor mele, ce împăcare grijii care mă bîntuie, şi, în sfîrşit, ce viaţă să dea agoniei mele, ca preţ pentru cît am slujit-o. Iar tu, soare, care te vei fi şi grăbind să-ţi înhami telegarii ca să te scoli de dimineaţă şi să ieşi să-mi vezi stăpîna, salut-o, rogu-te, din parte-mi de îndată ce-i zări-o, dar fereşte-te ca nu cumva, văzînd-o şi salutînd-o, să-i dai o sărutare pe obraz, căci eu te-aş gelozi mai mult decît ai putea fi tu gelos pe acea uşuratică nerecunoscătoare [1] ce te-a făcut să alergi atîta, asudînd, pe cîmpiile Tesaliei şi pe malurile Peneului (că nu prea-mi mai aduc aminte bine pe unde-ai alergat atuncea), aprins de dragoste şi gelozie!

Aici ajunsese don Quijote cu plîngătoarea lui invocaţie, cînd fata hangiţei începu a-l ţistui şi a-i spune:

— Pst! Pst! Señor, dă-te mai încoace, măria-ta, dacă binevoieşti!

La aceste semne şi cuvinte, don Quijote întoarse capul şi văzu la lumina lunii, care strălucea în toată splendoarea ei, că era chemat de la bageaca podului, care lui i se păru balcon, ba încă din cele cu zăbrele aurite, aşa cum se cuvine să aibă castelele bogate printre care îşi închipuia el că se numără şi hanul acela. Și pe loc, într-o clipită, minţii lui înfierbîntate i se năluci că din nou, întocmai ca şi data trecută, frumoasa domniţă, fiica stăpînei castelane, răpusă de dragoste pentru el, venea să-l ispitească; cu gîndul acesta, nevrînd să se arate lipsit de curtenie şi de recunoştinţă, strînse frîul lui Rocinante şi se apropie de bageacă, unde, de îndată ce le văzu pe cele două fete, începu să spună:

— Vă plîng, domniţă, că v-aţi pus gîndul cu temei de dragoste acolo unde nu-i cu putinţă să găsiţi răspuns, aşa cum ar merita frumuseţea şi nobleţea domniei-voastre; dar nu trebuie să-l socotiţi vinovat pentru asta pe acest nefericit

---

[1] Aluzie la Daphne, după care, în arhicunoscuta legendă mitologică, a alergat Apollo.

cavaler rătăcitor, pe care zeul Amor îl face neputincios de a-şi depune inima la picioarele alteia decît aceea pe care, chiar din clipa în care ochii lui o văzură pentru întîia dată, şi-a făcut-o doamnă şi stăpînă absolută a inimii sale! Iertaţi-mă, mărită doamnă, şi retrageţi-vă în apartamentul domniei-voastre dacă voiţi să nu mă arăt ingrat văzîndu-mă că-mi daţi mai departe a înţelege ce doriţi; iar dacă, din dragostea pe care mi-o purtaţi, găsiţi în mine altceva vrednic să vă satisfacă şi care să nu fie dragostea însăşi, cereţi-mi, căci jur pe lipsa acelei dulci vrăjmaşe a sufletului meu să vă dăruiesc fără să preget orice mi-aţi cere, chiar dac-ar fi să fie o şuviţă din pletele Meduzei, care se ştie că erau numai vipere, sau pînă şi razele înseşi ale soarelui, închise într-un şip!

— Nu de astea îi arde stăpînei mele, señor cavaler, zise atunci Maritornes.

— Atunci, ce lucru-i face trebuinţă stăpînei tale, înţeleaptă mijlocitoare? întrebă don Quijote.

— Daţi-i doar una din frumoasele înălţimii-voastre mîini, zise Maritornes, ca să-şi mai verse asupra ei înfocata dorinţă care a adus-o aici la bageacă, cu primejdia onoarei sale, că dac-ar fi mirosit-o tatăl şi stăpînul său, ar fi tăiat-o bucăţele, de nu i-ar mai fi rămas întregi nici urechile.

— Mare chef aş avea s-o mai văd şi pe asta! răspunse don Quijote. Mai bine să-şi vadă de treabă tatăl ei, dacă nu care cumva i-a venit pofta să-şi găsească sfîrşitul cel mai nenorocit de care a avut vreodată parte pe lume vreun tată, drept plată de-a fi îndrăznit să se atingă de gingaşele mădulare ale fiicei sale îndrăgostite.

Maritornes îşi dădu cu socoteala că, fără nici o îndoială, don Quijote avea să dea mîna cerută şi, rumegînd în mintea ei ce-avea de făcut, plecă de la bageacă şi dădu fuga pînă-n grajd, de unde luă căpăstrul măgarului lui Sancho Panza, întorcîndu-se într-un suflet la locul ei tocmai cînd don Quijote izbutise să se ridice în picioare pe şaua lui Rocinante, ca să ajungă la fereastra zăbrelită, unde îşi închipuia că se aţine domniţa rănită de săgeţile dragostei, căreia, întinzîndu-i mîna, îi spuse:

— Primeşte, doamnă, mîna aceasta, sau, mai bine zis, pe călăul acesta al răufăcătorilor de pe faţa întregului pămînt! Primeşte mîna aceasta, zic, pe care n-a atins-o nici o altă femeie, nici chiar aceea care e stăpînă deplină a întregului meu trup. Şi nu ţi-o dau ca s-o săruţi, ci ca să-i vezi ţesătura nervilor, lucrătura muşchilor, să vezi ce mult loc ţin pe ea arterele, şi din toate acestea să pricepi ce vajnică trebuie să fie puterea braţului unei asemenea mîini.

— Vedem noi îndată! zise Maritornes.

Și făcînd un nod de laţ frîului, i-l petrecu pe după încheietura mîinii şi, coborîndu-se apoi de la bageacă, legă capătul celălalt de zăvorul uşii podului cît putu mai strîns.

Don Quijote, simţind asprimea frînghiei pe la încheietura mîinii, zise:

— Îmi pare că înălţimea-ta mă răşluieşti mai curînd decît mă mîngîi pe mînă. Nu te purta aşa de aspru cu ea, că nu e ea vinovată de răul pe care ți-l face voinţa mea, nici nu se cuvine să-ţi verşi pe-o părticică atît de măruntă din mine tot necazul pe care vrei să ţi-l răzbuni. Ia seama, că cine iubește nu se răzbună.

Dar toate aceste judecăţi ale lui don Quijote nu mai stătea nimeni să le asculte, căci, de îndată ce apucă Maritornes să-l lege, fugiră şi ea şi cealaltă, murind de rîs, şi-l lăsară legat frumos şi bine, fără putință de scăpare.

Se afla, aşadar, cum s-a spus mai sus, în picioare pe spinarea lui Rocinante, cu tot braţul vîrît în bageacă, legat de încheietura mîinii şi priponit de zăvorul uşii, şi-i tremura inima de grijă că, dacă s-ar urni cumva Rocinante într-o parte sau în cealaltă, el ar rămîne spînzurat de mînă, aşa că nu îndrăznea să facă nici o mişcare, căci dinspre partea lui Rocinante, cu răbdarea şi cu calmul lui, se putea aştepta pe drept cuvînt să rămînă aşa, fără să se clintească, o vecie întreagă!

În cele din urmă, don Quijote, văzînd că era legat şi că doamnele dispăruseră, începu să-şi închipuie că tot ce se petrecea erau numai vrăjitorii, ca şi data trecută, cînd în acelaşi castel îi muiase oasele maurul acela de cărăuş solo-

monit; și-și blestema în sinea lui lipsa de cap și de prevedere, pentru că, după ce ieșise ca vai de el data trecută din castel, se mai aventurase să-i calce pragul și a doua oară, cînd știut este că un cavaler rătăcitor, dacă a avut o aventură și n-a ieșit bine din ea, e semn că aventura aceea nu-i e hărăzită lui, ci altora, așa că nu mai este cu nici un chip ţinut să-și mai încerce în ea, și-a doua oară, norocul. Cu toate astea, trăgea cît putea de braţ, ca să vadă dacă s-ar putea slobozi, dar braţul îi era atît de bine legat, încît toate încercările lui fură zadarnice. E drept că trăgea cam cu fereală, nu care cumva să se miște Rocinante. Și, oricît chef ar fi avut să stea jos și să se așeze în șa, n-avea cum sta altfel decît în picioare, afară doar dacă și-ar fi smuls braţul din umăr. Atunci începu el să rîvnească la spada lui Amadís, împotriva căreia nici o vrajă nu mai avea putere; atunci începu să-și blesteme soarta; atunci începu să umfle, în închipuirea lui, lipsa pe care avea să i-o simtă lumea cît timp va fi să stea el aicea, fermecat, căci nu mai avea nici o îndoială că fermecat era; atunci prinse a-și aminti din nou de preaiubita lui Dulcinea din Toboso; atunci începu a-l striga pe bunul său scutier Sancho Panza, care dormea dus cu morţii, trîntit peste samarele măgarului său, și nu-și mai aducea aminte în clipa aceea nici de mama care-l născuse. Aci îi invocă el pe înţelepţii Lirgandeo și Alquife să-i vină întru ajutor, aci pe buna sa amică Urganda să-l scoată din strîmtorare. Și, în sfîrșit, aici îl găsiră zorile, atît de deznădăjduit și de tulburat, încît mugea ca un buhai, fiindcă n-avea nici o speranţă să i se poată lecui o dată cu faptul dimineţii durerea, de vreme ce o credea veșnică și se socotea vrăjit. Îl făcea mai cu seamă să creadă lucrul acesta faptul că Rocinante nu se urnea de loc, și socotea deci c-avea să stea în felul acela, fără să mănînce, fără să bea și fără să doarmă, și el și calul său, pînă ce înrîurirea neprielnică a constelaţiilor avea să treacă, sau pînă ce un alt mag, mai înţelept, avea să-l dezlege de vrajă.

Dar se înșela amarnic crezînd una ca asta, fiindcă nici nu se făcuse de-a binelea ziuă, cînd sosiră la han patru oameni

călări, foarte bine îmbrăcaţi şi cu flinte la oblînc. Începură să strige la poarta hanului, care era încă zăvorîtă, lovind cît puteau în ea; ceea ce văzînd don Quijote de-acolo de unde tot mai făcea încă de strajă, ridică glasul şi le spuse cu ton sfidător:

— Cavaleri, ori scutieri, ori ce-ţi fi fiind, n-aveţi de ce striga la porţile acestui castel, fiindcă-i limpede lucru că, la o oră ca asta, cei ce sînt înăuntru ori nu s-au trezit încă, ori n-au obiceiul să deschidă fortăreţele pînă ce lumina soarelui nu se va fi răspîndit pe toată suprafaţa pămîntului; faceţi un ocol pe-afară şi mai aşteptaţi pînă ce se luminează bine de ziuă, c-om vedea noi atuncea dacă se cuvine sau nu, să vi se deschidă.

— Care fortăreaţă, ori ce dracului castel vezi tu aici, zise unul dintre ei, de ne vîri pe gît acuma păzirea unor asemenea ceremonii? Dacă eşti hangiul, zi să ne deschidă, că noi sîntem drumeţi şi n-avem altă dorinţă decît să dăm ceva ovăz cailor şi să ne vedem de drum, că n-avem vreme de pierdut!

— Vi se va fi părînd cumva, cavaleri, că am eu mutră de hangiu? se răsti don Quijote.

— Nu ştiu ce fel de mutră ai, îi întoarse celălalt vorba, dar ştiu că aiurezi cînd numeşti castel hanul ăsta.

— Castel e, răspunse don Quijote, ba încă din cele mai vestite din tot ţinutul acesta, şi sînt înăuntrul lui oameni care-au purtat în mîini sceptru şi pe cap coroană!

— Mai bine-ar fi fost de-a-ndoaselea, zise drumeţul, să-şi fi pus adică sceptrul în cap şi coroana într-o mînă; o fi, la o adică, vreo trupă de comedianţi care-au mas aici peste noapte, căci ei au obicei să poarte cîteodată coroane şi sceptre cum zici; fiindcă într-un hănuleţ ca ăsta, unde domneşte atîta linişte cum aud, nu-mi prea vine a crede să fi mas vreun cap încoronat ori vreun ins vrednic a purta sceptru.

— Habar n-ai ce-i pe lumea asta, îi întoarse don Quijote vorba, fiindcă nu ştii nimic de întîmplările care le pot ieşi în cale cavalerilor rătăcitori!

Se cam plictisiseră tovarăşii celui ce vorbea de dialogul acestuia cu don Quijote, aşa că prinseră a striga cît îi ţinea gura şi într-un asemenea hal, că se deşteptă nu numai hangiul, ci toată lumea cîtă era în han, şi stăpînul casei se sculă din pat să întrebe cine striga. Se întîmplă, în vremea asta, ca unul dintre caii pe care veniseră cei patru, care strigau, să se apropie, adulmecîndu-l pe Rocinante, care, trist şi melancolic, cu urechile pleoştite, îşi susţinea, fără să se urnească, stăpînul cel atîrnat; şi cum, la urma urmei, era şi el făptură vie, de carne şi de sînge, cu toate că părea de lemn, nu se putu împiedica să nu se simtă mişcat şi să nu caute a mirosi şi el, la rîndul lui, pe cel care se apropiase să-i dea bineţe; şi aşa, nici n-apucase să se urnească de-o palmă, că se şi dezlipiră de şa tălpile, alăturate una de alta, ale lui don Quijote, care, alunecînd, ar fi căzut, de bună seamă, la pămînt de n-ar fi rămas spînzurat de-un braţ, lucru care îi pricinui atîta durere, încît crezu că îi tăia cineva mîna de la încheietură, sau că i se smulsese braţul din umăr, căci rămase atît de aproape de pămînt, încît cu vîrful degetelor de la picioare atingea ţărîna, ceea ce era spre răul lui; fiindcă, de îndată ce simţi cît de puţin îi mai trebuia ca să pună tălpile pe pămînt, începu a se căzni și a se întinde cît putea, ca să ajungă a pune piciorul jos, întocmai aşa cum cei ce sînt supuşi la cazna scripeţilor [1] şi lăsaţi aşa, nici atîrnaţi de-a binelea, nici pe pămînt, devin ei singuri pricină a sporului durerii lor, tot căutînd să se întindă şi mai mult, înşelaţi de nădejdea că, de se vor mai lungi puţin, vor putea atinge pămîntul.

---

[1] În original *El tormento del carillo*: cazna căruciorului, folosită în interogatoriile luate arestaţilor de către Inchiziţia din Toledo, este tortura descrisă aici. Cervantes greşeşte cînd o numeşte «*el tormento de la garrucha*» (cazna scripetelui), aceasta fiind o mult mai gravă tortură, folosită, de altfel, și de tribunalele ordinare, nu numai de Inchiziţie, şi constînd în ridicarea celui bănuit de un delict nemărturisit pînă la înălţimea unui stat de om, cu o sută de livre de fier legate de picioare, pentru ca durerile de necrezut să-i smulgă mărturisirea și să poată fi condamnat, în lipsă de alte probe, pe baza propriei declarații.

Capitolul XLIV

Unde urmează povestirea nemaiauzitelor întîmplări de la han

Într-adevăr, aşa urlete scotea don Quijote, încît hangiul, descuind cît putu mai repede porţile hanului, ieşi înspăimîntat să vadă cine striga în halul acela, iar cei care erau dincolo de poartă făcură şi ei la fel. Maritornes, care se deşteptase din pricina aceloraşi strigăte, închipuindu-şi pe loc despre ce putea fi vorba, dădu fuga în pod şi dezlegă, fără s-o vadă nimeni, frîul ce-l susţinea pe don Quijote, aşa că el căzu pe loc la pămînt, sub ochii hangiului şi ai drumeţilor, care, apropiindu-se numaidecît de dînsul, îl întrebară ce avea de răcnea aşa, ca din gură de şarpe. Fără să răspundă nici un cuvînt, el îşi azvîrli frînghia de la încheietura mîinii şi, sărind în picioare, se aruncă în spinarea lui Rocinante, îşi trecu scutul pe după braţ, întinse lancea pe lîngă oblînc şi, după ce bătu o postaţă bună de loc, se întoarse de pe cîmp în trap săltat, spunînd:

— Oricine-ar fi să spună că pe drept cuvînt am fost vrăjit şi că am meritat-o, de îndată ce doamna mea, principesa Micomicona, mi-ar da îngăduinţa s-o fac, l-aş dezminţi, l-aş sfida şi l-aş provoca la luptă dreaptă, piept la piept!

Rămaseră cu gurile căscate drumeţii cei nou veniţi la vorbele lui don Quijote; dar hangiul puse capăt uluirii lor, spunîndu-le ce era cu don Quijote şi sfătuindu-i să nu-l prea ia în seamă, căci era sărit din minţi.

Îl întrebară pe hangiu dacă nu cumva trăsese la hanul acela un băiat, în vîrstă ca de vreo 15 ani, care umbla îmbrăcat în straie de argat la catîri, avînd cutare şi cutare trăsături; şi i le dădură chiar pe cele pe care le avea iubitul doñei Clara. Hangiul răspunse că atîta lume era la el în han, încît n-apucase să bage încă de seamă vreunul ca acela de care-l întrebau; dar văzînd unul dintre drumeţi careta cu care venise dregătorul, zise:

— Aici trebuie să fie, nu mai încape îndoială, fiindcă asta e careta pe care, cică, ar urmări-o el. Să rămînă unul de-ai

noştri la poartă şi să intre ceilalţi să-l caute; ba n-ar fi rău să dea vreunul dintr-ai noştri tîrcoale hanului, de jur împrejur, ca să nu spele cumva putina pe porţile de din dos ale ogrăzii.

— Aşa vom face! răspunse unul dintre ei.

Și, intrînd cei doi înăuntru, rămaseră unul la poartă şi celălalt să dea ocol zidurilor ce îngrădeau hanul. Toate acestea le vedea hangiul şi nu se pricepea de ce făceau cu atîta sîrg tot ceea ce făceau, deşi îşi dădu seama că-l căutau pe băiatul acela de care spuseseră că arată aşa şi pe dincolo.

În vremea asta se luminase de-a binelea de ziuă, aşa că, mai din pricina luminii, mai din pricina zgomotului pe care-l făcuse don Quijote cu strigătele lui, se treziră toţi și se sculară din pat, şi mai curînd decît toţi, doña Clara și Dorotea, care abia dacă putuseră aţipi toată noaptea, una din pricină că era tulburată să-şi ştie atît de aproape iubitul, cealaltă pentru că ardea de nerăbdare să-l vadă. Don Quijote, cînd prinse de veste că nici unul dintre cei patru drumeţi nu-l lua în seamă şi nici nu-i răspundea la întrebări, începu să turbeze de necaz şi să se dea de ceasul morţii de atîta fiere; iar de-ar fi aflat el cumva scris în rînduielile cavaleriei că în chip legiuit se putea vîrî un cavaler rătăcitor în altă aventură, după ce-şi dăduse cuvîntul de cinste să nu-şi mai ia nici una pe cap pînă ce nu duce la bun sfîrşit ceea ce făgăduise, i-ar fi luat din scurt pe toţi şi i-ar fi tras la răspundere, cum nu le-ar fi fost de fel pe plac; dar fiindcă se părea că nu se cuvenea, şi nici bine nu i-ar sta, să înceapă o ispravă pînă ce n-avea să ajungă a o pune pe Micomicona la loc pe tronul regatului ei, n-avu încotro şi trebui să tacă şi să stea liniştit, aşteptînd să vadă încotro băteau planurile şi zelul drumeţilor acelora; iar unul dintre ei îl găsi pe tînărul căutat, care dormea lîngă un argat de la catîri și nici nu visa că l-ar fi căutat careva, necum că-l şi găsise. Omul îl trase de braţ şi-i zise:

— Frumoasă treabă, señor don Luis, şi bine-ţi şade în zdrenţele astea, pe care le porţi fiind cine eşti! Și zău că se

potriveşte, n-am ce zice, patul de paie pe care te-am găsit culcat, cu puful în care te-a crescut mama domniei-tale!

Se frecă băiatul la ochi să-şi îndepărteze somnul şi se uită lung la cel care îl apucase de mînă, cunoscînd pe dată că era o slugă de-a tatălui său, ceea ce-l vîrî atît de tare în sperieţi, că nu mai putu să crîcnească, sau nu mai voi să scoată nici un cuvînt o bună bucată de vreme, aşa că sluga urmă, zicînd:

— Nu se mai încape să faci altceva, señor don Luis, decît să te arăţi supus şi să te întorci acasă, de nu cumva ţi-o plăcea mai bine luminăţiei-tale să se întoarcă stăpînul, tatăl domniei-tale, pe lumea cealaltă, că la asta trebuie să te aştepţi, după necazul ce i-ai făcut fugind de-acasă!

— Dar cum de-a aflat tata, întrebă don Luis, pe ce drum şi în ce fel de straie umblu eu?

— Un student, răspunse lacheul, căruia îi spuseseşi domnia-ta tot ce aveai pe suflet, a venit şi i-a destăinuit totul, împins la asta de mila pe care i-o stîrnea durerea tatălui domniei-tale în clipa cînd te-a găsit lipsă; aşa că îţi puse patru servitori de-ai lui pe urme, şi iată-ne, sîntem cu toţii aici spre a te sluji, mai bucuroşi decît îşi poate cineva închipui de fericitul capăt la care am ajuns, de vreme ce ne putem întoarce aducîndu-te teafăr sub ochii celui care te iubeşte atît.

— Va fi cum doresc eu să fie, sau cum va orîndui-o cerul, răspunse don Luis.

— Ce mai poţi dori sau ce mai poate orîndui cerul alta decît să consimţi a te întoarce acasă? Pentru că nici nu-i cu putinţă altceva.

Toate cîte şi le spuseră cei doi unul altuia le auzi argatul de la catîri, lîngă care se lungise don Luis; şi sculîndu-se el de jos, dădu fuga să spună ce se petrecea lui don Fernando, lui Cardenio şi celorlalţi, care apucaseră să se îmbrace; şi le spuse cum omul acela îl numise pe băietan *don*, înşirîndu-le tot ce-i mai spusese, şi cum stăruia să-l ia înapoi, acasă la tatăl lui, iar băiatul nu se învoia. Şi aflînd toate acestea, pe deasupra celor ce mai ştiau despre acela pe care

cerul îl dăruise cu glas atît de dulce la auz, le spori tuturor dorința de a ști mai cu de-amănuntul cine era, ba chiar de a-i da vreun sprijin, de-ar fi vrut cumva oamenii aceia să-i facă silnicie în vreun chip; așa că se îndreptară cu toții înspre partea unde el încă mai stătea de vorbă, tăinuind cu slujitorul său. Tocmai atuncea ieșea Dorotea din odaia ei, iar după dînsa, doña Clara, tulburată cum nu se mai poate; și chemîndu-l Dorotea pe Cardenio mai la o parte, îi împărtăși în puține cuvinte istoria cîntărețului și a doñei Clara; iar el, la rîndul lui, îi povesti ceea ce se petrecuse după venirea slujitorilor părintești trimiși să-l caute, dar nu-i spuse totul chiar atît de încet încît să n-audă și doña Clara, care așa de strașnic se sperie de ceea ce auzi, că dacă n-ar fi apucat Dorotea s-o țină, pe loc ar fi căzut grămadă la pămînt. Cardenio îi zise Doroteii să se întoarcă amîndouă în odaie, că are el grijă să le orînduiască pe toate; și așa și făcură.

Apucaseră să intre în han toți cei patru care veniseră în căutarea lui don Luis, și făceau acum roată în jurul lui, căutînd să-l convingă să se întoarcă numaidecît acasă și, fără să mai zăbovească o clipă, să-și mîngîie părintele. El răspunse că nu putea face cu nici un preț una ca asta pînă ce nu va vedea dusă la capăt o treabă în care își pusese în joc viața, onoarea și sufletul. Îl strînseră atunci slujitorii mai tare în chingi, spunîndu-i că n-au să se întoarcă fără el în ruptul capului și că-l vor duce acasă de-o vrea ori de n-o vrea el.

— N-aveți să faceți una ca asta, le întoarse don Luis vorba, decît de-ar fi să mă luați mort; măcar că, ori în ce chip ar fi să mă luați, ar însemna să-mi las viața aici.

În vremea asta veniseră atrași de gîlceavă toți cei ce se mai aflau în han, în primul rînd Cardenio, don Fernando și tovarășii lui, apoi *oidor*-ul, preotul, bărbierul, și chiar și don Quijote, care-și luase de seamă să mai facă de strajă castelului, socotind că nu mai era nevoie. Cardenio, ca unul care și aflase povestea băiatului, îi întrebă pe cei ce voiau să-l ducă pe sus ce-i împingea să-l ia pe băiatul acela împotriva voinței lui.

— Ne împinge la asta, răspunse unul dintre cei patru, dorinţa de a da viaţă tatălui său, care, de cînd i-a plecat din casă cavalerul acesta, e în mare primejdie să şi-o piardă.

La aceasta, don Luis zise:

— Ce să mai stăm să dăm socoteală aici de lucruri care mă privesc numai pe mine? Sînt om liber şi m-oi întoarce de mi-o plăcea mie să mă întorc; iar de nu, n-are să mă poată face cu de-a sila să mă întorc nici unul dintre voi!

— Are să te facă să te întorci mintea domniei-tale, răspunse omul, iar dacă n-ai avea domnia-ta destulă, om avea destulă noi ca să facem ceea ce am venit să facem şi ceea ce ne împinge nevoia.

— S-auzim despre ce e vorba din capul locului, spuse atunci *oidor*-ul.

Dar omul, care-l recunoscu numaidecît, ca pe un vecin al casei ce era, răspunse:

— Nu-l cunoşti, luminăţia-ta, señor *oidor*, pe cavalerul acesta, care e feciorul vecinului măriei-tale şi-i fugit din casa părintească în straie atît de ruşinoase pentru rangul lui, cum poate şi măria-ta vedea prea bine?

Se uită atuncea dregătorul mai cu luare-aminte şi, cunoscîndu-l, îl îmbrăţişă zicînd:

— Ce copilării sînt astea, señor don Luis, ori ce pricini au putut fi atît de puternice încît să te împingă a umbla în halul în care eşti îmbrăcat, care se potriveşte atît de puţin rangului domniei-tale?

Tînărului îi dădură lacrimile şi nu-i putu răspunde *oidor*-ului o vorbă; iar acesta le zise celor patru să fie pe pace, că toate au să se sfîrşească bine; şi luîndu-l de mînă pe don Luis, îl trase mai la o parte şi-l întrebă ce însemna venirea lui acolo. Şi în vreme ce el îl luase la descusut, punîndu-i întrebare după întrebare, se auziră la poarta hanului răcnete, a căror pricină era că doi dintre oaspeţii care dormiseră în noaptea aceea la han, văzînd că toată lumea nu se mai gîndea la altceva decît să afle ce căutau cei patru, încercaseră să spele putina fără să plătească ceea ce datorau; dar hangiul, care, cînd era vorba de interesele lui, şi nu de ale altuia,

avea ochii-n patru, îi prinsese tocmai cînd dau să treacă pragul porţii şi le ceruse plata, beştelindu-i pentru planurile lor necinstite cu aşa cuvinte de ocară, încît îi făcuse să-i răspundă cu pumnii; şi-aşa începuseră a-i număra la ghionţi, că bietul hangiu n-avusese încotro și trebuise să dea glas şi să strige după ajutor. Hangiţa şi fiica ei nu găsiră pe altcineva mai puţin prins de treburi ca să-i poată veni într-ajutor decît pe don Quijote, căruia fiica hangiţei îi zise:

— Ajută-l, măria-ta, señor cavaler, te conjur pe vitejia ce ţi-a dat-o Cel-de-Sus, ajută-mi tatăl, căci doi răufăcători îl îmblătesc, bietul, ca pe-un sac de fasole.

La asta don Quijote răspunse, foarte tacticos şi cu toată nepăsarea:

— Frumoasă domniţă, cererea domniei-voastre nu poate avea deocamdată leac, pentru că sînt împiedicat să mă amestec în altă aventură pînă ce nu voi duce la capăt una în care m-a vîrît cuvîntul meu de cinste. Dar ceea ce pot face pentru a vă sluji este să vă dau un sfat: daţi fuga şi spuneţi-i tatălui domniei-voastre să se ţină cît o putea mai bine în bătălia asta şi să nu se dea bătut cu nici un chip pînă ce nu apuc eu să cer prinţesei Micomicona îngăduinţa de a-l ajuta în nenorocirea lui, căci de mi-o da-o, puteţi fi încredinţată că-l scot eu negreşit de-acolo!

— Păcatele mele! strigă Maritornes auzind asta, căci era şi ea de faţă. Dar pînă s-apuci măria-ta a cere îngăduinţa de care vorbeşti, stăpînul meu are să se și vadă ajuns pe ceea lume!

— Fă dumneata, doamnă, să am eu la mînă îngăduinţa de care vorbesc, răspunse don Quijote, că de îndată ce-oi avea-o, nu mai are nici o însemnătate dac-a ajuns ori nu pe ceea lume, că-l scot eu de-acolo, n-ai grijă, chiar de mi-ar sta împotrivă lumea întreagă! Sau, cel puţin, vă voi răzbuna asupra celor ce-l vor fi trimis acolo în aşa chip, încît să rămîneţi mulţumite mai bine de jumătate, dacă nu pe de-a-ntregul.

Și, fără să rostească mai multe, se duse să îngenunche dinaintea Doroteii, cerîndu-i, în cuvinte cavalereşti şi rătăcite,

să binevoiască înălţimea-sa şi să-i dea îngăduinţa de-a veni într-ajutorul şi sprijinul stăpînului acelui castel, ce se afla la mare ananghie. Prinţesa i-o dădu cu multă mărinimie, iar el, trecîndu-şi numaidecît scutul pe după braţ şi punînd mîna pe mînerul spadei, se îndreptă spre poarta hanului, unde încă îl mai ghigoseau cei doi oaspeţi pe hangiu; dar cum ajunse acolo, se opri şi rămase nemişcat, oricît îl întrebau Maritornes şi hangiţa de ce stătuse locului şi nu da ajutor stăpînului şi soţului lor.

— M-am oprit, zise don Quijote, fiindcă mie nu mi-e îngăduit să trag spada împotriva unor oameni de teapa scutierilor; totuşi, chemaţi-l aici pe scutierul meu Sancho, căci lui îi revine şi pe el îl priveşte atît apărarea, cît şi răzbunarea cazului de faţă.

Asta se petrecea la poarta hanului, şi sub ea pumnii şi buşelile plouau cu nemiluita, foarte spre paguba hangiului şi spre marea ciudă a slujnicei Maritornes, a hangiţei şi a fiicei sale, care se dădeau de ceasul morţii văzînd mişelia lui don Quijote şi cumpăna în care li se afla soţul, stăpînul şi tatăl. Dar să-l lăsăm pe hangiu acolo, căci nu-i va lipsi cine să-l ajute, iar de-i va lipsi, treaba lui, să tacă şi să înghită, ca unul ce se încumetă la mai mult decît îl ţin puterile; iar noi să ne întoarcem cu cincizeci de paşi îndărăt, ca să vedem ce i-a răspuns don Luis *oidor*-ului, pe care l-am lăsat mai la o parte, descusîndu-l pe băiat asupra pricinii pentru care venise acolo, pe jos şi în atît de grosolane straie. La care tînărul, apucîndu-l cu putere de amîndouă mîinile, ca pentru a-i da semn de durerea ce-i sfîşia inima, şi vărsînd şiroaie îmbelşugate de lacrimi, îi zise:

— Señor, n-aş şti să-ţi spun altceva decît că din clipa în care cerul a voit şi casele noastre învecinate au îngăduit s-o văd eu pe doña Clara, fiica domniei-tale şi stăpîna mea, chiar din clipa aceea, mi-am făcut-o suverană a voinţei mele; iar dacă a domniei-tale, care-mi eşti adevăratul señor şi tată, nu-mi este potrivnică, îmi va fi soaţă chiar astăzi. Pentru ea am părăsit casa tatălui meu şi pentru ea am îmbrăcat straiele acestea, ca s-o urmez pînă la capătul pămîntului,

aşa cum îşi urmează ţinta o săgeată, sau cum caută din ochi marinarul steaua polară. Ea nu ştie despre dorinţele mele mai mult decît ce-a putut pricepe în cele cîteva dăţi cînd mi-a văzut de departe ochii lăcrămînd. Cunoşti, de bună seamă, señor, bogăţia şi nobleţea părinţilor mei, şi ştii că sînt singurul lor moştenitor, aşa că, de-ţi pare cumva că ar putea fi acesta cuvînt spre a te încumeta să mă faci fericit pe deplin, primeşte-mă chiar acum drept fiu al domniei-tale; pentru că, de s-o întîmpla ca tatăl meu, mînat de alte gînduri, ascunse mie, să nu se bucure de binele pe care m-am priceput a mi-l afla, mai mare putere are timpul care desface şi schimbă orice decît au vrerile oamenilor!

Tăcu, după ce spuse vorbele acestea, tînărul îndrăgostit; iar dregătorul, auzindu-l, rămase încremenit, tulburat şi mirat cum nu se mai poate, atît de chipul înţelept în care don Luis îşi dăduse cugetul pe faţă, cît şi de încurcătura în care se vedea pus; şi nu se pricepea ce cale să apuce într-aşa neaşteptată şi năprasnică întîmplare; aşa că nu-i răspunse altceva decît să se liniştească pînă una-alta şi să stăruie pe lîngă slujitorii lui să nu-l ia pe sus o singură zi doar, ca să aibă el timp de gîndit cum să facă ceea ce era mai bine de făcut pentru toată lumea. Don Luis îi sărută mîinile cu de-a sila, ba i le mai şi scăldă în lacrimi, lucru care ar fi putut înmuia şi o inimă de marmură, nu numai pe a *oidor*-ului, care, fiind om mintos, pricepuse îndată cît de bine i-ar sta fiicei lui să se mărite cu cavalerul; cu toate că, de-ar fi fost cu putinţă, i-ar fi plăcut să-i însoare şi cu consimţămîntul tatălui lui don Luis, de care ştia că năzuieşte să facă din fiul său moştenitor al tuturor titlurilor părinteşti.

În vremea asta, oaspeţii căzuseră la pace cu hangiul, căci, răzbiţi mai curînd de vorbele înţelepte ale lui don Quijote decît de ameninţări, îi plătiseră tot ce voise, iar slugile lui don Luis aşteptau sfîrşitul convorbirii acestuia cu *oidor*-ul şi hotărîrea stăpînului lor; cînd Diavolul, care nu doarme niciodată, porunci ca tocmai în clipa aceea să intre pe poarta hanului bărbierul pe care don Quijote îl prădase de coiful lui Mambrino, iar Sancho Panza, de podoabele măgarului,

pe care le schimbase cu sculele măgarului său. Și bărbierul acesta, ducîndu-și măgarul la grajd, dete cu ochii de Sancho Panza, care sta și trebăluia nu știu ce la tarniță, și cum îl văzu pe loc îl și cunoscu, așa că, punînd mîna în gîtul lui Sancho, zise:

— Aha, don Lotru, hoțomane, te-am prins! Scoate numaidecît lighenașul și samarele, cu toate sculele pe care mi le-ai șterpelit!

Sancho, dacă se văzu luat din scurt atît de pe nepusă masă, și mai auzind și ocările cu care-l împroșca, se apucă pe loc cu o mînă de tarniță, iar cu cealaltă îi trase bărbierului un pumn, de-i scăldă toată gura în sînge. Dar asta nu-l făcu pe bărbier să dea drumul prăzii, adică tarniței măgarului, ci, dimpotrivă, ridică glasul în așa chip, încît toți cei din han deteră fuga la zgomotul zurbalei.

— Aici, aici, ajutor, oameni ai regelui![1] Chemați iute arcașii, că vrea să mă și ucidă tîlharul ăsta de drumul mare, după ce m-a prădat!

— Minți! răspunse Sancho. Eu nu-s tîlhar de drumul mare, că prada asta a cîștigat-o stăpînul meu, don Quijote, în luptă dreaptă!

Don Quijote se și înființase, foarte mulțumit să vadă cît de bine para și ataca scutierul său, și-l socoti, începînd din ziua aceea, drept om de nădejde, hotărînd în inima lui să-l armeze cavaler la primul prilej ce-i va ieși în cale, părîndu-i-se că prin el tagma cavaleriei avea să fie bine reprezentată. Între alte lucruri pe care le rosti bărbierul în cursul certei, se întîmplă să spună și următoarele:

— Domnilor, samarul ăsta e al meu, așa cum e a mea moartea cu care sînt dator lui Dumnezeu, și-l cunosc de parcă eu l-aș fi fătat; măgarul e de față, în staul, și vă poate mărturisi dacă mint; dacă nu mă credeți, n-aveți decît să i-l încercați, și de nu i-o veni ca pictat, să fiu eu afurisit! Și nu numai atîta: că în aceeași zi cînd mi-au luat samarul,

---

[1] În original « *Aqui del Rey y de la justicia !* »: formula curentă prin care era chemată în ajutor forța publică în cazul unui atac al răufăcătorilor.

mi-au luat şi un lighenaş de aramă nou-nouţ, nenuntit, că era fată mare, de-alea de un scud de-argint bucata!

Cînd ajunse aici, don Quijote nu se mai putu ţine să nu-i răspundă şi, punîndu-se între ei doi şi despărţindu-i, după ce rîndui jos la pămînt samarul, ca să-l aibă sub ochi pînă ce-avea să iasă adevărul la lumină, zise:

— Ca să vedeţi domniile-voastre limpede şi fără nici o îndoială cît de mult se înşală acest brav scutier, numind lighenaş ceea ce întotdeauna a fost, este şi va fi coiful lui Mambrino, pe care i l-am luat eu cîştigîndu-i-l în luptă dreaptă şi făcîndu-mă stăpînul lui legiuit prin posesie licită! În privinţa samarului, nu mă amestec, că tot ce-aş şti spune despre el este că scutierul meu, Sancho, mi-a cerut îngăduinţa să ia harnaşamentul calului acestui mişel biruit şi să-şi împodobească cu el calul său; iar eu i-o dădui, şi atunci el îl luă, şi dacă s-a preschimbat din harnaşament în samar, n-am ce altă explicaţie da decît cea obişnuită, că asemenea preschimbări se pot vedea la tot pasul în faptele cavalerilor rătăcitori! Iar ca să se întărească ceea ce spun, dă fuga, Sancho băiete, şi adu aicea coiful de care acest om cumsecade zice c-ar fi lighenaş!

— Să mă ia dracu, stăpîne, zise Sancho, dacă n-avem altă dovadă de adevărul celor spuse decît aia de care vorbeşti măria-ta, află despre coiful lui Malino [1] că e lighean toată ziua, tot aşa cum harnaşamentul omului ăstuia e samar curat!

— Fă ce-ţi zic, răspunse don Quijote, că n-or fi fiind vrăjite toate în castelul ăsta!

Sancho dete fuga pînă-n locul unde ţinea ligheanul şi i-l aduse; şi, de îndată ce-l văzu don Quijote, îl luă în mînă şi zise:

— Uitaţi-vă şi daţi-vă şi domniile-voastre cu părerea, cu ce obraz ar mai putea spune scutierul acesta că e vorba de-un lighean, şi nu de coiful de care v-am vorbit? Şi jur pe tagma cavaleriei în care slujesc că acesta-i coiful pe care i l-am luat şi că nici n-am pus, nici n-am scos din el nimica!

---

[1] În alt capitol, al lui *Martino*, apoi al lui *Malandrino*; aici, corupere hazlie a numelui lui Mambrino, prin asociere cu *maligno* = viclean (prin cel viclean se înţelege Diavolul).

— Nu-ncape nici o îndoială în privinţa asta, zise atunci Sancho, pentru că, din clipa în care l-a cîştigat stăpînul meu şi pînă astăzi, n-a înfruntat cu el în cap mai mult de-o bătălie: atuncea cînd cu slobozirea nenorociţilor acelora puşi în lanţuri; şi de n-ar fi fost acest lighe-coif, nu i-ar fi mers prea bine atuncea, că n-am mai văzut în viaţa mea aşa ploaie cu piatră!

Capitolul XLV

Unde ajunge să se spulbere orice îndoială cu privire la coiful lui Mambrino și la samar, și pe lîngă asta se povestesc o seamă de alte păţanii, aidoma cum s-au petrecut

— Ce părere aveţi măriile-voastre, domnilor, zise bărbierul, de spusele acestor boieri, care se încumetă a susţine că acesta nu-i lighean, ci coif?

— Cine-ar îndrăzni să spună astfel, rosti don Quijote, l-aş face eu să-şi dea seama că minte, dacă-i cavaler; iar dacă-i scutier, l-aş face să-şi dea seama de-o mie de ori mai vîrtos!

Bărbierul nostru, care era de faţă la toate acestea şi care cunoştea prea bine firea lui don Quijote, voi să-i aţîţe şi mai mult sminteala şi să-mpingă şi mai departe gluma, ca să facă haz cu toţii; aşa că zise, vorbind cu celălalt bărbier:

— Jupîne bărbier, sau ce-i fi fiind, află că sînt și eu tot din breasla asta și că am diplomă de meserie de mai bine de douăzeci de ani, aşa că mă pricep ca nimeni altul la toate uneltele de bărbier, pînă la cea mai măruntă; iar în tinereţile mele am fost o vreme şi eu soldat, și ştiu ce-i aceea coif, ce-i aceea cască, ce-i aceea vizieră și alte multe lucruri privind milităria, vreau să spun, privind tot soiul de arme soldăţeşti; şi declar — afară doar dacă nu s-o găsi altcineva mai priceput care să susţină dimpotrivă, fiindcă eu mă supun întotdeauna unuia mai cu scaun la cap — că scula asta pe care-o avem în faţă nu numai că nu-i lighenaş de bărbier, dar e la fel

de departe de-a fi aşa ceva pe cît de departe e albul de negru şi adevărul de minciună; declar, de asemenea, că ceea ce vedem aici, cu toate că e un coif, nu e un coif întreg.

— Nu, bineînţeles, zise don Quijote, fiindcă-i lipseşte jumătatea, adică viziera.

— Aşa-i, întări şi preotul, care pricepuse unde bătea prietenul său bărbierul.

Şi acelaşi lucru îl întăriră şi spusele lui Cardenio, ale lui don Fernando şi ale tovarăşilor săi; ba chiar şi *oidor*-ul, de nu l-ar fi pus pe jăratic încurcătura cu don Luis, ar fi dat şi el o mînă de ajutor la renghiul ce i se juca bărbierului; însă gîndurile pe care le tot frămînta în cap îl chinuiau în aşa chip, că nu pricepea nimica, sau aproape nimica din tertipurile acelea.

— Să mă ia dracu! zise atunci bărbierul, păcălit. Cum e oare cu putinţă să susţină atîţia oameni sus-puşi că ăsta nu-i lighean, ci coif? Uite un lucru de care s-ar putea minuna toţi doctorii universităţii, cît or fi ei de înţelepţi! Halal! N-am ce mai zice, că dacă lighenaşul ăsta e coif, atunci şi samarul ăsta e harnaşament de cal cavaleresc, aşa cum a susţinut acest señor.

— Ba, drept să-ţi spun, mie mi se pare samar, zise don Quijote; dar cum am mai spus, eu în asta nu mă vîr!

— Harnaşament sau samar, spuse preotul, señor don Quijote n-are decît să hotărască, fiindcă în treburi de astea, de-ale cavaleriei, toţi domnii de faţă, dimpreună cu mine, nici măcar nu-i putem trece pe dinainte.

— Zău aşa, domnilor, rosti don Quijote, atîtea lucruri ciudate mi s-au întîmplat în castelul acesta de fiecare dată cînd am mas în el, că nu m-aş mai încumeta să spun cu tot dinadinsul nimic sigur cu privire la ceea ce se află într-însul dac-ar fi să fiu întrebat, căci am început să cred că tot ce se petrece aici e doar vrăjitorie curată. Prima dată m-a canonit de mi-a scos sufletul un maur solomonit care bîntuia castelul, şi nu i-a mers mai bine nici lui Sancho cu ceilalţi din suita maurului, iar noaptea asta am stat atîrnat de-un braţ mai bine de două ore, fără să-mi dau seama nici cum, nici în ce

chip am intrat în asemenea belea; aşa că, să m-apuc eu acuma să-mi dau cu părerea într-o afacere aşa de încurcată, ar însemna să-mi fie judecata prea cutezătoare! Cît despre ceea ce s-a spus, anume că acesta-i lighean, şi nu coif, am mai răspuns; dar în privinţa declaraţiei dacă ăsta-i samar sau harnaşament cavaleresc, nu mă încumet să dau un verdict definitiv, ci-l las la bunul-plac al domniilor voastre; căci, cum nu sînteţi armaţi cavaleri, ca mine, cu domniile-voastre poate n-or avea nici o putere vrăjile de prin partea locului, şi vă veţi fi putînd păstra minţile slobode şi judeca ce se petrece în castelul acesta, întocmai după cum stau cu adevărat lucrurile, şi nu după cum mi se par mie.

— Nu mai încape îndoială, răspunse la asta don Fernando, că señor don Quijote are toată dreptatea cînd zice că nouă ne revine să hotărîm asupra acestui caz; şi pentru ca lucrurile să fie făcute cît mai temeinic, eu voi lua în taină voturile acestor domni, iar de ceea ce va ieşi la vot vă voi da deplină şi limpede socoteală.

Pentru cei care ştiau firea lui don Quijote, toate acestea erau prilej de mare veselie; dar cei care nu i-o cunoşteau, socoteau că nu se află pe lume mai mare aiureală. Mai cu seamă cei patru slujitori ai lui don Luis credeau aşa, dimpreună cu don Luis însuşi şi cu alţi trei drumeţi care sosiseră din întîmplare la han, şi păreau a fi arcaşi, cum de fapt şi erau; dar cel care deznădăjduia mai mult decît toţi era bărbierul, al cărui lighean se preschimbase chiar pe loc, sub ochii lui, în coiful lui Mambrino, şi al cărui samar el nu mai avea nici o îndoială c-avea să se preschimbe în harnaşament bogat de buestraş. Şi unii şi ceilalţi rîdeau văzîndu-l pe don Fernando cum umbla de la unul la altul să le ia voturile, vorbindu-i fiecăruia la ureche, ca să afle în taină dacă socotea că era samar sau harnaşament giuvaerul acela pentru care se ciorovăiseră atîta. Şi după ce adună voturile celor care-l cunoşteau pe don Quijote, zise cu glas tare:

— Fapt este că m-am şi plictisit, om bun, să mai iau voturile atîtora, căci văd că nici n-apuc bine să-ntreb ce vreau să aflu, că-mi şi răspunde toată lumea să-mi văd de

treabă, c-ar fi aiureală să spună cineva că-i samar de măgar ceea ce se vede aici, şi nu harnaşament de cal, şi încă de cal pursînge, aşa că n-ai încotro şi trebuie să rabzi, căci, în ciuda spuselor tale şi spre nenorocul măgarului tău, e harnaşament, şi nu samar, şi n-ai dat dovadă de prea multă cinste pretinzînd altfel.

— Să n-am parte de ceruri, zise bietul bărbier, dacă nu vă înşelaţi cu toţii domniile-voastre, şi să-mi apară mie sufletul dinaintea Domnului la fel de limpede cum apare samar dinaintea ochilor mei, şi nu harnaşament, lucrul ăsta! Dar aşa-i cînd se-ntoarce roata legii [1]. mai bine nu mai spun mai departe! Şi zic zău lui Dumnezeu că nu-s beat, că-s tot cu inima goală de dimineaţă şi n-am avut pe limbă nimic, decît păcatele mele!

Neroziile pe care le rostea bărbierul nu stîrneau mai puţin rîsul decît aiurelile lui don Quijote, care zise atunci:

— Tot ce avem mai bun de făcut este să ne luăm fiecare ce-i al lui; şi ceea ce ne-a dat Dumnezeu, sfîntul Petru să binecuvînteze!

Unul dintre cei patru zise:

— De nu cumva o fi vorba de un renghi pus la cale dinainte, nu-mi poate intra în cap cum oameni cu atîta ştiinţă de carte şi pricepere, cum sînt sau par a fi toţi cei de faţă, pot să se încăpăţîneze a o ţine morţiş că nici acesta de-aici nu-i lighean şi nici cel de colo samar. Dar cum văd că stăruiesc s-o spună şi s-o întărească, îmi dau cu socoteala că nu se poate să nu fie pe-aici vreo taină, fiindcă altfel nu s-ar înverşuna să stăruie într-un lucru aşa de potrivnic faţă de tot ce ne arată adevărul însuşi şi viaţa zilnică, fiindcă jur pe. (şi dădu drumul unei cumplite înjurături) că pe mine nu mă poate nimeni face să văd de-a-ndoaselea de-ar veni să mă bată la cap toţi oamenii cîţi sînt pe lume şi să-mi tot spună că ăsta nu-i lighean de bărbier, şi nici ăsta samar de măgar!

— S-ar putea să fie de măgăriţă! zise preotul.

---

[1] « *Allá van leyes do quieren reyes* »; « Se-ntoarce roata legii încotro vor regii ». Proverbul n-a fost rostit în întregime din prudenţă.

— Tot un drac, îi întoarse servitorul vorba, că nu-i de asta sfada, ci-i vorba dacă este sau nu este samar, cum ziceţi domnia-voastră.

Auzind aceasta, unul dintre străjerii ce intraseră în han şi fuseseră de faţă la ceartă şi la judecată izbucni mînios şi înciudat, zicînd:

— Mai samar nu era nici tata, şi ăl de-o zice altfel, ori ăl de-a zis, trebuie să fie îmbibat de vin ca un ciorchine de strugure!

— Minţi ca un netrebnic şi-un ţopîrlan! răspunse don Quijote. Şi, ridicînd lancea, pe care n-o lăsa niciodată din mînă, dădu să-i tragă una-n cap cu atîta putere, că de nu s-ar fi ferit arcaşul, lat l-ar fi întins la pămînt. Lancea se făcu bucăţi, lovindu-se de caldarîm, iar ceilalţi străjeri din patrulă, văzîndu-şi tovarăşul în aşa fel cinstit, începură să răcnească, dînd semnalul de alarmă al « Sfintei Hermandad ». Hangiul, care făcea şi el parte din « Frăţie » [1], dete fuga să-şi ia topuzul şi spada şi se alătură tovarăşilor săi; servitorii lui don Luis îl înconjurară atunci pe băiat, ca nu cumva să le scape în învălmăşeală şi să-şi ia tălpăşiţa; iar bărbierul, cînd văzu că intră zavera în casă, alergă să se asigure de samar şi să pună mîna pe el; şi tot aşa făcu şi Sancho. Don Quijote trase spada din teacă şi se năpusti asupra străjerilor; don Luis le striga cît putea slugilor sale să-l lase pe dînsul şi să le dea o mînă de ajutor lui don Quijote, lui Cardenio şi lui don Fernando, care luaseră partea lui don Quijote; preotul striga cît îl ţinea gura, hangiţa ţipa, fiică-sa îşi pierduse capul de deznădejde, Maritornes plîngea în hohote, Dorotea nu ştia ce să mai facă, Luscinda rămăsese înlemnită şi doña Clara leşinase. Bărbierul îi căra la pumni lui Sancho, iar Sancho îl îmblătea cu de-amăruntul pe bărbier. Don Luis, pe care unul dintre servitorii săi se încumetase să-l apuce de braţ

---

[1] Hangiii erau de obicei afiliaţi « Sfintei Hermandad », reprezentînd-o în hanul lor cît timp lipseau de acolo străjerii. Dacă este să dăm crezare autorilor de nuvele picareşti ai vremii, intenţiile cu care aderau hangiii la această « Frăţie » erau departe de a fi bune: ei căutau să aibă, prin obţinerea titlului de membru al « Sfintei Hermandad », « *un salvoconduto para robar más a plazer* » (« patalamaua la mînă, pentru a fura şi mai în voie »).

ca să nu fugă, îi trase slugii un pumn, de-i scăldă toată gura în sînge; *oidor*-ul îi luă apărarea, iar don Fernando izbutise să culce la pămînt un arcaş, măsurîndu-i trupul cu tălpile după placul inimii; hangiul prinse iarăşi suflet şi dădu glas, cerînd să fie respectată « Sfînta Hermandad », astfel că hanul era numai văicăreli, strigăte, ameninţări, tulburare, spaimă, alarmă, paloşe încrucişate, ghionţi, ciomăgeli, vînătăi şi sînge vărsat. Și în toiul acestui haos, al acestei învălmăşeli de labirint, lui don Quijote îi trăsni prin cap că se vedea, nici una, nici două, dus pe sus în mijlocul încăierării de pe cîmpul lui Agramante [1], aşa că strigă cu glas tunător, mai-mai să dărîme hanul:

— Staaaaţi! Opriţi-vă cu toţii! Băgaţi toţi spadele în teacă! Potoliţi-vă şi ascultaţi-mă cu toţii dacă vreţi să mai rămînă vreunul din voi cu viaţă!

La aşa tunet rămaseră cu toţii locului, şi el urmă:

— Nu v-am spus eu, domnilor, că-i vrăjit castelul ăsta şi că e bîntuit de bună seamă de-o legiune întreagă de demoni? Ca probă că-i aşa, vreau să vedeţi şi domniile-voastre cum s-a strecurat printre noi, mutîndu-se aicea, încăierarea de pe cîmpul lui Agramante! Uitaţi-vă: aici unii se luptă pentru spadă, alţii — pentru cal, dincoace se luptă pentru acvile, mai încolo — pentru coif, şi ne-am încăierat cu toţii, şi nu ne mai putem înţelege între noi. Dar dă-te măria-ta mai încoace, señor *oidor*, şi dumneata, domnule părinte, ca să facă unul pe regele Agramante, şi celălalt pe regele Sobrino, şi să punem pace între noi, fiindcă, pe Dumnezeul cel atotputernic, mare ticăloşie este ca atîţia oameni de viţă, tot unul şi unul, cîţi sîntem aici, să ne omorîm între noi din asemenea fleac de pricină!

Arcaşii, care nu pricepeau boabă din retorica lui don Quijote şi nu vedeau altceva decît că don Fernando, Cardenio şi tovarăşii lor îi cam altoiseră, nu se învoiau de fel să se potolească, în vreme ce bărbierul se învoi, căci în focul bătăliei se făcuseră harcea-parcea și samarul şi barba lui!

[1] În *Orlando furioso*, Cîntul XXVII, Ariosto descrie încăierarea unor călăreţi armaţi de pe acest cîmp, care a rămas proverbială.

Sancho, ca un bun servitor ce era, dete ascultare, de la întîiul cuvînt, stăpînului său. Cei patru valeţi ai lui don Luis rămaseră şi ei liniştiţi văzînd cît de puţin aveau de cîştigat de n-ar fi stat aşa; numai hangiul, cu o falcă-n cer şi cu una-n pămînt, o ţinea morţiş că trebuiau pedepsite necuviinţele zărghitului aceluia, care la fiecare pas îi întorcea hanul cu susul în jos. În cele din urmă, zarva se mai domoli, samarul rămase pînă-n ziua judecăţii de apoi tot harnaşament, lighenaşul — coif, iar hanul, în închipuirea lui don Quijote, tot castel. După ce făcură aşadar pace şi deveniră cu toţii iarăşi buni prieteni, la îndemnurile *oidor*-ului şi ale preotului, numai slugile lui don Luis începură a-şi certa stăpînul, zicînd că venise vremea să plece cu dînşii; şi cît timp stătu el să se ciondănească cu lacheii, *oidor*-ul se sfătui cu don Fernando, cu Cardenio şi cu preotul ce avea de făcut într-o împrejurare ca aceea, dîndu-le şi lor seamă de tot ceea ce-i spusese don Luis. În cele din urmă hotărîră să spună don Fernando slujitorilor lui don Luis cine era el, arătîndu-le că voia lui era să vină don Luis cu dînsul în Andaluzia, unde avea să fie preţuit de fratele său, marchizul, după meritul rangului lui don Luis, căci, după cîte ştiau ei ce gînduri are don Luis, el n-ar fi primit să se întoarcă atuncea spre a da ochi cu tatăl său chiar de-ar fi fost să-l facă fărîmiţe.

Cînd aflară cei patru ce hram ţinea don Fernando şi ce-l bătea gîndul pe don Luis să facă, hotărîră între dînşii ca trei dintre ei să se întoarcă acasă ca să dea socoteală părintelui acestuia de ceea ce se petrecea, iar al patrulea să rămînă pe lîngă don Luis ca slujitor şi să nu-l slăbească pînă ce nu s-or întoarce ei, fie ca să-l ridice, fie ca să facă ceea ce va fi să le poruncească în vremea asta tatăl cavalerului. În chipul acesta se potoli halimaua aceea de gîlcevi, prin autoritatea lui Agramante şi înţelepciunea regelui Sobrino; dar văzîndu-se duşmanul bunei înţelegeri dintre oameni şi al păcii dispreţuit de data asta şi păcălit, după cît de puţine roade îi fusese dat să culeagă din osteneala de a-i fi vîrît pe toţi în aşa tulbure labirint de încurcături, îşi puse în gînd să-şi mai încerce o dată puterea, stîrnind noi certuri şi neînţelegeri.

Se întîmplă deci ca străjerii să nu se fi învoit a se potoli decît pentru că le ajunsese la urechi zvon despre cine erau cei ce ridicaseră mîna asupra lor; şi nu se retrăseseră din luptă decît pentru că-şi închipuiau că, în orice chip va fi fost să se termine, tot aceştia aveau să iasă biruitori din bătălie. Dar unul dintre dînşii, anume cel călcat în picioare şi ghigosit de don Fernando, şi-aduse aminte că printre alte cîteva mandate ce avea asupra sa, de aducere a cîtorva oameni certaţi cu legile, avea şi unul împotriva lui don Quijote, pe care « Sfînta Hermandad » dăduse poruncă să-l ia prins pentru slobozirea ocnaşilor, aşa cum Sancho avusese dreptate să se teamă. Venindu-i deci în minte lucrul acesta, vru să se încredinţeze dacă semnalmentele ce i se dăduseră asupra lui don Quijote se potriveau şi, scoţînd din sîn un pergament, găsi ceea ce căuta, aşa că se apucă să-l citească pe îndelete, cu multă încetineală, căci nu prea se avea bine cu cititul, iar la fiecare cuvînt pe care-l buchisea ridica ochii şi se uita la don Quijote, tot confruntînd semnalmentele trecute în mandat cu chipul cavalerului. La urmă găsi că, fără nici o îndoială, el era cel cerut în mandat, şi nici nu se încredinţase bine, că pe loc, împăturindu-şi pergamentul, cu mandatul în mîna stîngă, îl apucă cu dreapta de gît pe don Quijote atît de voiniceşte, că nici să răsufle nu-i mai dădea răgaz, tot strigînd cît îl ţinea gura:

— În numele « Sfintei Hermandad »! Şi ca să se vadă că e drept ceea ce cer, n-aveţi decît să citiţi mandatul acesta, unde stă scris să fie luat prins acest bandit de drumul mare!

Luă preotul mandatul şi văzu că era adevărat tot ce spunea arcaşul şi că se potrivea cu semnalmentele lui don Quijote; acesta, văzîndu-se în aşa chip cinstit de-un nemernic de ţopîrlan, îşi ieşi din sărite, căci furia lui nu mai cunoştea margini şi plesnea fierea-ntr-însul. Îl apucă şi el cît putu mai bine pe arcaş, cu amîndouă mîinile, de gît, că de n-ar fi fost să-i sară tovarăşii într-ajutor, acolo şi-ar fi dat duhul, mai curînd decît să-i fi dat don Quijote drumul. Hangiul, care n-avea încotro şi trebuia să-i sprijine pe cei din aceeaşi frăţie cu el, îi sări arcaşului numaidecît într-ajutor. Hangiţa,

văzîndu-şi din nou soţul încăierat, din nou începu să ţipe, şi-i ţinură ca la poruncă hangul Maritornes şi fiică-sa, care cereau cerului şi tuturor cîţi erau de faţă să le ajute.

Sancho, văzînd ce se petrecea, zise:

— Doamne-Dumnezeule, uite că se-adevereşte ce spunea stăpînu-meu despre farmecele ce bîntuie castelul ăsta, că n-ai chip în el să trăieşti o clipă în pace!

Don Fernando se puse între arcaş şi don Quijote, şi, spre marea fericire a amîndurora, le descleştă mîinile, căci unul şi le înfipsese în gulerul celuilalt, care-l strîngea cît putea pe cel dintîi de gîtlej; dar asta nu înseamnă că arcaşii încetară de a-şi mai cere prinsul, pretinzînd să fie ajutaţi a-l lega şi a-l supune întru totul voinţei lor, căci aşa se cuvenea cînd era vorba de cele datorate regelui şi « Sfintei Hermandad », din partea căreia le cereau tot ajutorul şi respectul, ca să poată pune mîna pe tîlharul acesta de drumul mare şi de potecă.

Don Quijote începu să rîdă auzind asemenea vorbe şi, cu multă gravitate, zise:

— Veniţi încoace, oameni josnici şi ticăloşi! Tîlhărie la drumul mare vreţi voi să spuneţi că înseamnă să slobozi pe cei încătuşaţi în lanţuri, să dai drumul celor robiţi, să vii în sprijinul nenorociţilor, să ridici pe cel căzut, să-l scoţi din nevoie pe nevoiaş? Ah, oameni de nimica, care nu v-aţi făcut vrednici, de mîrşav şi de grosolan ce vă este sufletul, să vă împărtăşească cerul cît preţ închide în ea cavaleria rătăcitoare, nici să pricepeţi păcatul şi neştiinţa în care orbecăiţi atunci cînd nu vă închinaţi pînă şi la umbra oricărui cavaler rătăcitor, darmite avîndu-l în faţă? Veniţi încoa, patrulă de tîlhari mai curînd decît de arcaşi, jefuitori de drumul mare, cu patalama de la « Sfînta Hermandad » [1],

---

[1] În original «*Salteadores de caminos con licencia de la „Santa Hermandad“*», « *ladrones en cuadrilla* »: apelative ce concordă cu interpretarea dată în *Guzmán de Alfarache*, Cartea I, cap. VII; Mateo Alemán susţine textual acelaşi lucru despre străjerii « Sfintei Hermandad ». Vezi *Isprăvile unor vîntură-lume, proză picarescă spaniolă*, E.P.L., « Biblioteca pentru toţi », 1961, p. 91: « Sfinţii poteraşi... sînt cu toţii o liotă de ticăloşi şi nelegiuiţi ».

şi spuneţi-mi: cine-a putut fi atît de ageamiu încît să iscălească un mandat de aducere împotriva unui cavaler ca mine de vestit? Cine-a fost cel care-a putut să n-aibă habar că toţi cavalerii rătăcitori stau mai presus de orişice stăpînire, şi că lor lege li-e doar spada, privilegii le sînt isprăvile viteze, şi pravilă — voinţa proprie? Cine-a fost — vă întreb încă o dată — guşatul care să nu ştie că nu se află pe lume diplomă de hidalgo în stare să confere atîtea scuteli şi imunităţi ca diploma pe care-o dobîndeşte-un cavaler rătăcitor în ziua în care e armat cavaler şi se dedică pe de-a-ntregul dîrzului ordin al cavaleriei? Ce cavaler rătăcitor a plătit vreodată gloabă, corvezi şi clacă, nart, boieresc şi dijmă, vămi de rohatcă şi ruşfet?[1] Unde s-a pomenit croitor care să-i fi luat bani pe hainele cusute, castelan care să-l fi pus să-şi plătească întreţinerea pe timpul cît i-a îngăduit să mîie la castelul său? Ce rege nu l-a ospătat cu el la masă? Ce domniţă nu l-a îndrăgit şi nu i s-a dat, lăsîndu-se întru totul voii şi bunului său plac? Şi, la urma urmei, unde s-a mai văzut, se vede sau se va vedea vreodată pe lumea asta cavaler rătăcitor care să n-aibă atîta cutezanţă încît el singur, fără alt ajutor, să se încumete a le trage patru sute de ciomege la patru sute de patrule care ar îndrăzni să-i ţină calea?!

Capitolul XLVI

Despre vrednica de pomenit aventură cu patrula de arcaşi şi despre înfricoşătoarea mînie a bunului nostru cavaler don Quijote

Cîtă vreme vorbea aşa don Quijote, preotul se apucase să-i convingă pe arcaşi că don Quijote avea minţile spulberate, cum puteau prea bine vedea din isprăvile şi din vorbele sale, şi că n-avea nici o noimă să împingă mai departe povestea asta, căci chiar de-ar fi fost să pună mîna pe el şi să-l ridice, tot

[1] Birurile enumerate aici cu numele lor vechi românesc sînt echivalente (cu aproximaţie) celor enumerate de Cervantes, proprii sistemului de exploatare feudal.

ar fi trebuit să-l lase numaidecît, ca pe un nebun ce era. La aceasta îi răspunse cel care scosese mandatul că nu era treaba lui să judece dacă era sau nu nebun don Quijote, ci să facă ceea ce-i poruncise mai-marele său, şi, o dată prins, n-aveau decît să-l slobozească pe urmă de trei sute de ori!

— Cu toate astea, zise preotul, n-aveţi să-l ridicaţi de data aceasta, şi nici el nu s-ar lăsa ridicat, pe cîte pricep eu!

Într-adevăr, atîtea se pricepu să spună preotul, şi atîtea nebunii făcu don Quijote, încît mai nebuni ar fi fost străjerii dacă nu şi-ar fi dat seama că era sărit din minţi, aşa că găsiră cu cale să se domolească mai bine, ba încă să mai fie şi mijlocitori ca să-i împăciuie pe Sancho Panza şi pe bărbier, care încă stăruiau, înciudaţi cum nu se mai poate, să se ciorovăiască! În cele din urmă, ca nişte mădulare ale stăpînirii ce erau, ştiură să mijlocească în această price şi să fie judecători ai ei în aşa chip, încît amîndouă părţile rămaseră dacă nu pe de-a-ntregul mulţumite, cel puţin într-o oarecare măsură, căci schimbară doar samarul, dar chingile şi căpăstrul, nu. Iar în ceea ce privea coiful lui Mambrino, preotul îi dădu bărbierului, pe sub mînă şi fără să prindă don Quijote de veste, opt reali pe lighenaş, pentru care bani bărbierul îi iscăli ţidula de primire şi de renunţare la orice fel de plîngere ori jalbă, atunci şi pururea şi în vecii vecilor, amin!

O dată stinse deci amîndouă gîlcevile acestea, care erau mai de căpetenie şi mai de seamă, mai rămînea şi să se învoiască slugile lui don Luis a se socoti mulţumite dacă aveau să se întoarcă acasă doar în trei, unul dintre slujitori rămînînd adică să-l întovărăşească pe cavaler acolo unde avea chef don Fernando să-l ducă; şi cum soarta cea bună şi mîna norocului apucaseră a da bun început împăciuirii şi frîngerii lăncilor, înlăturînd piedicile din calea celor ce se iubeau şi scoţînd din nevoi hanul şi pe vitejii ce-l locuiau, vrură ele să se milostivească a duce totul cu bine la capăt, căci lacheii se resemnară [1] să facă ceea ce dorea don Luis, lucru

[1] Inadvertenţă: Cervantes uită că în capitolul anterior servitorii lui don Luis se hotărîseră singuri ca trei dintre ei să se întoarcă pentru a povesti tatălui cele întîmplate, iar al patrulea să rămînă pentru a-şi sluji stăpînul.

care aduse atîta mulţumire în sufletul doñei Clara, că, în clipa aceea, oricine i-ar fi văzut faţa ar fi înţeles fericirea ce-i umplea inima. Zoraida, cu toate că nu pricepea bine tot ce văzuse că se întîmplă, cînd se întrista, cînd se lumina la faţă, cam la nimereală, după cum vedea şi ea că se schimbă obrazul fiecăruia, şi mai cu seamă chipul spaniolului ei, pe care nu-l slăbea nici o clipă din ochi, fiindu-i inima robită lui. Hangiul, căruia i se păruse din cale-afară de generos darul şi răscumpărarea în bani peşin oferită de preot bărbierului, îşi ceru şi el plata pentru găzduirea lui don Quijote, dimpreună cu despăgubirea pentru burdufurile de vin vărsat, jurîndu-se că nici Rocinante şi nici măgarul lui Sancho n-aveau să iasă din han pînă ce nu i se va fi plătit totul, pînă într-o para. Pe toate le împăciui preotul şi le plăti don Fernando, deşi *oidor*-ul se oferise cu dragă inimă să le plătească el, şi în felul acesta avură cu toţii parte de pace şi de linişte, încît acum nu mai părea hanul cîmpul de luptă al lui Agramante, cum spusese don Quijote, ci pacea secolului lui Octavian [1], iar pentru toate acestea fură cu toţii de părere că trebuiau să mulţumească atît gîndurilor bune şi alesei elocinţe a domnului părinte, cît şi neasemuitei dărnicii a lui don Fernando.

Văzîndu-se deci don Quijote slobod şi scăpat de toate angaralele, atît de ale scutierului, cît şi de ale sale, îşi dete cu socoteala că s-ar cuveni să-şi urmeze călătoria începută şi să ducă la capăt aventura aceea măreaţă pentru care se simţea chemat şi ales. Şi aşa, cu o hotărîre nestrămutată, se duse de-i căzu în genunchi Doroteii, care nu consimţi să asculte o vorbă din gura lui pînă ce nu-l va vedea sculat de jos, şi el, ca să nu-i iasă din cuvînt, se ridică în picioare şi rosti:

— E o zicală cunoscută, preafrumoasă doamnă, că sîrguinţa e mama norocului, şi-n multe şi grave împrejurări a dovedit experienţa că zelul unui ambasador poate scoate la bun capăt o cauză îndoielnică; dar în nici un fel de treburi nu se dove-

---

[1] În timpul domniei lui Octavian August, templul zeului Janus, care se închidea numai în timp de pace, a fost închis de trei ori. « *Paz octaviana* » a rămas în limba spaniolă o locuţiune curentă, însemnînd pacea universală.

deşte mai bine adevărul zicalei decît în cele ale războiului, unde repeziciunea şi agerimea o iau înaintea iţelor trase de vrăjmaş şi dobîndesc izbînda pînă să n-apuce duşmanul a se apăra. Toate acestea le spun, slăvită şi înaltă doamnă, pentru că mi se pare şederea asta a noastră la acest castel lipsită de orice folos; ba, dimpotrivă, ne-ar putea fi într-atît de păgubitoare cît să ne plîngem în pumni într-o bună zi. Căci cine ştie dacă, prin iscoade ascunse şi iscusite, n-o fi şi apucat să afle vrăjmaşul înălţimii-tale, uriaşul, că eu am purces să-l nimicesc, şi dacă nu cumva, dîndu-i răgaz timpul pierdut de noi, n-a prins să se întărească în vreun castel cu neputinţă de cucerit, sau într-o fortăreaţă împotriva căreia prea puţin preţ ar putea avea tot zelul meu şi toată forţa neostenitului meu braţ! Aşa că, stăpînă, să i-o luăm înainte, cum am spus, şi să-i dejucăm prin sîrgul nostru planurile, purcezînd numaidecît la drum într-un ceas bun, că, în ce te priveşte, înălţimea-ta vei ajunge curînd să-ţi vezi cu ochii ceasul cel bun şi nu vei întîrzia mai mult decît timpul cît îmi va trebui mie ca să dau piept cu vrăjmaşul.

Tăcu şi nu spuse nimic mai mult don Quijote, aşteptînd cu multă răbdare răspunsul frumoasei infante, care, cu o ţinută domnească şi foarte potrivită cu stilul lui don Quijote, îi răspunse în chipul următor:

— Îţi mulţumesc, señor cavaler, c-arăţi atîta zel în dorinţa de a-mi fi sprijin la vreme de grea cumpănă, întocmai ca un cavaler ce eşti, în sarcina căruia intră nemijlocit ocrotirea orfanilor şi a celor nevoiaşi; dea cerul să se împlinească dorinţa luminăţiei-tale şi a mea, ca să poţi vedea că mai sînt pe lume şi femei recunoscătoare; iar în ceea ce priveşte plecarea, să purcedem numaidecît, că voinţa măriei-tale este şi voinţa mea. Poţi face ce vrei cu mine, după cum ţi-o fi placul şi vrerea, căci cea care-a încredinţat o dată luminăţiei-tale apărarea persoanei sale, bizuindu-se pe braţul acesta viteaz pentru reîntronarea ei în domnie, n-are de ce voi să se pună împotriva celor poruncite de înţelepciunea măriei-tale!

— Voia lui Dumnezeu! zise don Quijote. Dar dacă e aşa, şi dacă o înaltă doamnă se smereşte dinainte-mi, nu vreau

să pierd prilejul de a o ridica şi de a o pune pe tronul părintesc. Să plecăm numaidecît, căci îmi dă pinteni dorinţa de-a mă aşterne la drum, fiindcă vorba bătrînească bine zice cînd zice că cine porneşte de dimineaţă departe ajunge, şi că cine zăboveşte se primejduieşte. Şi pentru că n-a crescut sub cer pînă azi şi n-a văzut nici iadul ins care să mă înfricoşeze şi să mă facă pe mine să dau îndărăt, pune şaua, Sancho, pe Rocinante şi pregăteşte-ţi de drum măgarul, ca şi bidiviul reginei, şi să ne luăm rămas bun de la castelan şi de la domnii aceştia, ca s-o pornim la drum fără zăbavă!.

Sancho, care fusese de faţă la toate, zise, clătinîndu-şi capul cînd într-o parte, cînd în cealaltă:

— Stăpîne, stăpîne! Cîte ştie satul şi nici nu le visează bărbatul, să nu fie cu bănat preacinstitelor obraze aicea de faţă!

— Ce s-o mai fi putînd adică şti în vreun sat, ori în toate oraşele lumii, care să-mi fie mie spre pagubă, mîrlane?

— Dacă măria-ta te superi, răspunse Sancho, iaca, tac, şi mă feresc să-ţi spun ceea ce sînt ţinut să-ţi spun ca orice bun scutier, aşa cum orice slugă credincioasă are datoria să-şi înştiinţeze stăpînul.

— Spune ce ai de spus, zise don Quijote, numai să n-aibă vorbele tale drept ţintă să-mi vîre cumva frica-n oase, că dacă ţie ţi-e frică, înseamnă că te porţi aşa cum ţi-e firea, la fel cum şi eu, nefiindu-mi frică, mă port după cum mi-este mie firea!

— Nu-i vorba de asta, păcatele mele cele multe şi grele, răspunse Sancho, ci-i vorba că eu sînt încredinţat şi nu mă îndoiesc de fel că cucoana asta, care zice că-i regina slăvitului regat Micomicón, nu-i mai regină decît mumă-mea, că de-ar fi ce zice că este, nu s-ar tot giugiuli cu unul dintre cei care-s în cîrd cu noi, şi în văzul lumii, şi pe furiş, prin toate ungherele.

Roşi toată Dorotea la vorbele acestea ale lui Sancho, căci foarte adevărat era că soţul ei, don Fernando, de mai multe ori, pe furiş de ochi străini, apucase a culege cu buzele cîte-o părticică din răsplata pe care-o meritau dorinţele

lui, iar Sancho prinsese de veste și i se păruse că asemenea purtare era mai curînd de curtezană decît de regină, ba încă de regină a unui atît de slăvit regat! Și ea nu avu cum, și nici nu se gîndi, să-l înfrunte pe Sancho cu vreun cuvînt, ci-l lăsă să vorbească mai departe. Iar el spuse:

— Ți-am spus toate astea, stăpîne, fiindcă dacă la capăt, după ce-am bătut atîtea drumuri și poteci și-am petrecut atîtea nopți negre și zile și mai și, rodul muncii noastre are să-l culeagă unul care-a stat și-a huzurit aici la han, atuncea n-am de ce mă grăbi să pun nici șaua pe Rocinante, nici samarul pe măgar și nici să-i pregătesc ei bidiviul, că mai nimerit ar fi să stăm liniștiți, ca să-și vadă fiștece curvă de torsul caierului ei [1], și hai mai bine să-mbucăm ceva!

Doamne-Dumnezeule, cît se mînie don Quijote auzind vorbele neobrăzate ale scutierului său! Atît de năprasnică îi era furia, încît, azvîrlind flăcări dintr-amîndoi ochii și încurcîndu-i-se limba-n gură de ciudă, rosti cu voce tunătoare:

— Ticălosule, netrebnicule, bădăranule, nerușinatule, pîclișit la minte ce ești, gîngăvitule, neobrăzatule, necuviinciosule, bîrfitorule și clevetitorule, astea-s cuvinte pe care să cutezi a le rosti în fața mea și-n fața acestor slăvite doamne? Asemenea necuviințe și-asemenea obrăznicii cutezi să hrănești în tulburea ta închipuire? Piei din ochii mei, dihanie scîrnavă, zaraf de minciuni, hazna de ticăloșii, hambar de intrigi, născocitor de strîmbătăți, crainic de măscări, puț de nemernicii, vrăjmaș de moarte al cinstirii cuvenite fețelor domnești! Cară-te și să nu mi te mai arăți în fața ochilor, sub opreliștea dezlănțuirii mîniei mele!

Și, spunînd acestea, își arcui sprîncenele, își umflă bucile obrajilor, își roti ochii de jur împrejur și bătu din piciorul drept cît putu mai voinicește în dușumea, semne, toate, ale furiei pe care-o zăvora în măruntaie. La aceste vorbe și purtări furioase, Sancho rămase atît de înfricoșat și de lipsit de grai, că mai bucuros ar fi fost să i se deschidă pămîntul

---

[1] În original « ...*y cada puta hile*... »: aluzie la mai multe proverbe care atribuie acestei categorii de femei declasate o muncă cinstită numai cînd le merge rău. Expresia are sensul: „Să-și vadă fiecare de ale sale".

sub picioare şi să-l înghită! Nu se pricepu să facă altceva decît să se răsucească pe călcîie şi să piară din ochii mînioşi ai stăpînului său.

Dar înţeleapta Dorotea, care cunoştea acum atît de bine firea lui don Quijote, ca să-i mai domolească furia, zise:

— Nu te necăji, domnule Cavaler al Tristei Figuri, de obrăzniciile pe care le-a rostit bravul domniei-tale scutier, fiindcă s-ar prea putea întîmpla să nu le fi spus chiar aşa, din senin, şi mintea lui întreagă, întocmai ca şi cugetul lui creştinesc nu pot fi bănuite de mărturie mincinoasă adusă împotriva cuiva, aşa că trebuie să credem, fără să ne mai îndoim nici o clipă, că de vreme ce în acest castel toate sînt, după cum însuţi ai spus, señor cavaler, iscate şi întîmplate pe cale de vrăjitorie, s-ar prea putea, cum zic, să fi văzut şi Sancho, pe aceeaşi cale diabolică, ceea ce zice el că a văzut atît de jignitor pentru onoarea mea!

— Pe Dumnezeu cel atotputernic, răspunse la vorbele acestea don Quijote, că înălţimea-ta ai nimerit-o cum nu se poate mai bine şi că păcătosul de Sancho trebuie să fi avut vreo nălucire, care să-i fi adus înaintea ochilor şi să-l fi făcut să vadă lucruri ce nu erau cu putinţă de văzut altfel decît prin vrăji de solomonar, că-i cunosc eu prea bine neprihănirea şi blîndeţea nenorocitului acestuia, ce n-ar fi în stare să aducă mărturie mincinoasă împotriva nimănui.

— Aşa este şi aşa să rămînă, zise don Fernando, şi din pricina asta măria-ta, señor don Quijote, trebuie să-l ierţi şi să-l iei din nou sub aripa ocrotitoare a măriei-tale, *sicut erat in principio*[1], pînă să apuce a-l scoate din minţi nălucirile acestea.

Don Quijote răspunse că-i va ierta greşeala, iar preotul se duse după Sancho, care se înfăţişă smerit nevoie-mare, şi, aruncîndu-se în genunchi dinaintea stăpînului său, dădu să-i ia mîna şi să i-o sărute, iar el i-o întinse şi, după ce i-o lăsă destulă vreme să-i fie sărutată, îi dete binecuvîntarea, zicînd:

---

[1] « ...aşa cum era la început »: Cervantes foloseşte aici formula care se întrebuinţa atunci cînd se reprimeau excomunicaţii în sînul bisericii, formulă luată din dreptul roman, din procedura aşa-zisei „restitutio in integrum" (repunere în starea de la început).

— Acuma poţi să-ţi dai şi tu prea bine seama, Sancho fiule, că drept spuneam eu ce-ţi spuneam de-atîtea ori, şi anume că toate sînt în castelul ăsta numai vrăjitorii şi farmece.

— Nu mă-ndoiesc ! zise Sancho. Afară doar de întîmplarea cu tărbaca, care s-a petrecut, într-adevăr, pe calea cea firească.

— Să nu crezi una ca asta, răspunse don Quijote, că de-ar fi fost aşa, te-aş fi răzbunat pe loc, sau te-aş răzbuna acuma; dar nici atuncea şi nici acuma n-am fost în stare, şi nici n-am văzut asupra cui aş putea să mă răzbun pentru jignirea ce ţi-a fost adusă.

Voiră cu toţii să afle ce era cu tărbaca, şi hangiul le povesti de-a fir-a-păr zborul lui Sancho Panza, care-i făcu pe toţi să rîdă, lucru ce nu puţin l-ar fi înfuriat pe Sancho dacă stăpînul său nu l-ar fi încredinţat din nou că era vorba de farmece, căci naivitatea lui Sancho nu mersese niciodată pînă acolo încît să poată crede că nu era adevărul curat şi săritor în ochi, fără nici un dram de nălucire, faptul că fusese dat în tărbacă de către oameni în carne şi oase, şi nu de către fantome visate ori năzărite, aşa cum credea şi spunea stăpînul său.

Trecuseră două zile de cînd toată această ilustră societate se afla la han; şi părîndu-li-se că venise vremea plecării, orînduiră în aşa chip încît, fără să-şi mai dea osteneala Dorotea şi don Fernando să facă un ocol ca să treacă prin satul lui don Quijote, ţinîndu-se de litera scornelii cu dezrobirea reginei Micomicona, să-l poată totuşi lua cu ei preotul şi bărbierul, aşa cum le era voia, şi să-l îngrijească preotul de scrînteală la dînsul la moşie. Şi ceea ce orînduiră îi duse la o înţelegere cu un cărăuş, care se întîmplă să treacă pe acolo cu carul lui cu boi, şi se învoi să li-l ia în chipul următor: făcură un fel de colivie de nuiele împletite, în stare să-l încapă în toată voia pe don Quijote, şi pe loc don Fernando şi tovarăşii săi, cu servitorii lui don Luis şi cu arcaşii, dimpreună cu hangiul, toţi din porunca şi după gîndul preotului. se mascară şi-şi preschimbară hainele, care într-un chip,

care într-altul, încît să-i pară lui don Quijote că nu-i vorba de oamenii văzuţi de el în castelul acela, ci de alţii. Şi după ce făcură asta, intrară tiptil, cît se poate mai pe nesimţite, acolo unde dormea el, odihnindu-se de-atîtea necazuri prin cîte trecuse.

Se apropiară de cavalerul care dormea fără grijă şi nici nu visa una ca asta şi, apucîndu-l zdravăn, îi legară fedeleş mîinile şi picioarele, încît atunci cînd se deşteptă, înspăimîntat, nu fu în stare nici să se mişte şi nici să facă altceva decît să se minuneze şi să rămînă încremenit văzîndu-se faţă în faţă cu nişte obraze atît de ciudate, ceea ce-l împinse să cadă numaidecît la bănuiala pe care închipuirea lui rătăcită i-o aducea veşnic în minte: se încredinţă singur că toate făpturile acelea nu erau decît năluci ce bîntuiau castelul fermecat, şi că, fără doar şi poate, apucaseră să-l şi vrăjească, căci nu se putea nici mişca, nici apăra; adică totul se petrecu întocmai aşa cum socotise că se vor petrece lucrurile preotul, care pusese la cale această maşinaţie. Doar Sancho, dintre toţi cei de faţă, era în toate minţile lui şi-n hainele lui de totdeauna; şi lui, deşi nu mai avea mult pînă să dea în doaga stăpînului său, nu-i trebui cine ştie cît timp ca să-şi dea seama cine erau toate măgăoaiele acelea prefăcute. Dar nu îndrăzni să sufle o vorbă pînă ce n-apucă să vadă unde băteau asaltul acela şi întemniţarea stăpînului său, care nici el nu zicea nimic, aşteptînd să vadă unde-l va duce nenorocirea asta nouă. Şi deznodămîntul fu că, aducînd acolo cuşca, îl închiseră în ea şi-i bătură stinghiile în cuie atît de vîrtos, că nu s-ar mai fi putut desface cu una, cu două. Îl luară numaidecît pe umeri, iar cînd dădură să iasă din încăpere, se auzi un glas înfricoşător, cît şi-l putu preface mai bine bărbierul, nu cel cu samarul, ci celălalt, care zicea:

— O, Cavaler al Tristei Figuri, să nu te necăjească temniţa spre care te îndrepţi, pentru că aşa se cuvine ca s-ajungi a da sfîrşit mai curînd aventurii în care te-a vîrît inima ta vitează. Şi asta se va întîmpla atunci cînd leul furios din La Mancha şi alba porumbiţă din Toboso se vor uni, de îndată ce-şi vor încovoia cerbicea trufaşă sub blîndul jug

al căsniciei; din care nemaiauzită convieţuire vor vedea lumina doi viteji pui de lei care vor călca pe urmele ghearelor hrăpitoare ale vajnicului lor părinte. Şi întîmpla-se-va aceasta mai înainte încă decît s-apuce urmăritorul nimfei celei fugare[1] să facă de două ori ocolul scăpărătoarelor imagini din zodiac[2] cu repedele-i şi firescu-i curs. Iar tu, o, cel mai nobil şi mai supus scutier din cîţi au avut vreodată spada încinsă, barbă pe obraz şi simţ al mirosului înăuntrul nărilor, nu-ţi pierde minţile şi nu deznădăjdui văzînd cum de sub ochii tăi chiar îţi este luată floarea cavaleriei rătăcitoare; căci în curînd, de-o vrea şi marele plăsmuitor al lumii, te vei vedea atît de mărit şi ridicat în asemenea slavă, că n-ai să te mai cunoşti pe tine însuţi, şi nu vor rămîne în van făgăduielile ce ţi-a făcut preabunul tău stăpîn, şi-ţi dau încredinţare din partea înţeleptei Mentironiana[3] că-ţi vei primi simbria pînă-ntr-o para, aşa cum vei vedea aievea cu ochii tăi curînd; urmează paşii viteazului cavaler legat prin farmece, căci se cuvine să-l însoţeşti pînă acolo unde vă veţi opri amîndoi. Şi cum nu-mi este îngăduit să spun mai multe, rămîneţi cu Dumnezeu, că eu mă întorc acolo unde ştiu!

Şi pe la sfîrşitul profeţiei prorocul ridică vocea, apoi o lăsă din ce în ce mai jos, dîndu-i o mlădiere atît de mişcătoare, încît pînă şi cei ce cunoşteau dinainte farsa fură cît pe-aci să creadă că era adevărat ceea ce auziseră. Don Quijote se mîngîie după ce ascultă prorocirea, căci îi desluşi dintr-un capăt în altul tîlcul numaidecît şi-şi dete seama că i se făgăduia curînda însoţire prin sfîntă şi legiuită căsătorie cu iubita sa Dulcinea din Toboso, din al cărei fericit pîntece aveau să iasă puii de lei, adică fiii lui, spre slava veşnică a ţinutului La Mancha. Şi încredinţat cu tot dinadinsul de aceasta, dete glas şi, suspinînd adînc, zise:

---

[1] Din nou aluzie la Apollo şi Daphne.

[2] În original «*las lucientes imágines*» — chipurile cu figurile strălucitoare... (ca în capitolul XLI), compuse din astre. E vorba de constelaţiile fixe ce împart ecliptica în 12 sectoare.

[3] Onomastica satirică a lui Cervantes găseşte întotdeauna apropieri de felul acesta — *mentira* înseamnă *minciună*.

— O, tu, oricine-ai fi, care mi-ai menit atît de bine, îndeamnă-l, rogu-te, şi cere-i din partea mea înţeleptului mag ce şi-a luat asupră-şi treburile mele să nu mă lase pieirii în temniţa unde sînt dus acuma, fără să văd împlinindu-se nişte făgăduieli neasemuit de fericite ca acelea ce mi-au fost făcute aici. Căci de-o fi să fie aşa, îmi voi socoti caznele încarcerării drept glorie, şi drept mîngîiere aceste cătuşe care mă înlănţuie, iar patul acesta de scînduri pe care sînt întins nu-l voi socoti drept aspru cîmp de luptă, ci drept molatic aşternut de fericită nuntire; în ceea ce priveşte mîngîierea ce-mi poate veni prin Sancho Panza, scutierul meu, mă încred în bunătatea şi lealitatea lui, căci ştiu că n-are să mă părăsească la vreme de nevoie, cum nu m-a părăsit în timpuri bune, pentru că de s-ar întîmpla, din pricina norocului său prost ori din pricina mea, să nu-i pot da insula făgăduită, sau altceva de acelaşi preţ, simbria lui nu va fi în nici un caz pierdută, pentru că în testamentul meu, pe care l-am şi scris, las cu limbă de moarte ceea ce trebuie să i se dea, nu după multele şi bunele lui servicii, ci după restrînsele mele putinţe!

Sancho Panza făcu o închinăciune de adînc respect şi-i sărută mîinile, căci una singură nici n-ar fi putut, fiind legate împreună. Şi pe loc nălucile înşfăcară cuşca, o luară pe sus şi o puseră în carul cu boi.

Capitolul XLVII

Despre chipul straniu în care se văzu legat de farmece don Quijote de La Mancha, dimpreună cu alte faimoase întîmplări

Cînd don Quijote se văzu în aşa chip vîrît la cuşcă şi aburcat în car, rosti:

— Multe şi întristătoare foarte istorisiri cu cavaleri rătăcitori mi-a fost dat să citesc, dar niciodată n-am citit, nici n-am văzut ori auzit să fi fost în felul acesta luaţi cavalerii

fermecaţi şi duşi cu încetineala făgăduită de aceste leneşe şi zăbavnice dobitoace, căci se obişnuieşte să fie purtaţi prin văzduhuri cu o iuţeală nemaipomenită, învăluiţi în cîte-un nour plumburiu şi aducător de întunecime, sau în vreun car de foc, ba chiar pe spinarea vreunui hipogrif sau altei jivine asemănătoare. Dar să fiu dus acuma eu într-un car cu boi, mă prinde, zău aşa, mirarea! Cu toate astea, se prea poate ca, în ziua de azi, şi cavaleria şi farmecele să ia cu totul alte căi decît cele urmate în vechime; şi s-ar mai putea de asemenea ca, fiind eu nou pe lumea asta ca rătăcitor şi cavaler, şi cel dintîi care s-a încumetat să reînvie uitatul ordin al cavaleriei aventuriere, să se fi scornit de asemenea noi soiuri de farmece, şi cu totul alte chipuri de a-i duce pe sus pe cei vrăjiţi. Ce zici tu de asta, Sancho fiule?

— Nu prea ştiu ce zic de asta, răspunse Sancho, că eu n-am stat să buchisesc atîta ca măria-ta în scripturile alea rătăcitoare. Cu toate astea, m-aş încumeta să spun, ba să şi jur la nevoie, că stafiile astea, care bîntuie pe aicea, nu-s de tot catolice [1].

— Catolice? Iracan de răposatul tata! răspunse don Quijote. Cum naiba să fie catolice, dacă nu-s toate decît nişte draci împieliţaţi în trupuri de fantome, ca să poată veni să facă treaba asta şi să mă aducă în aşa hal? Şi de vrei să te încredinţezi că-i aşa, atinge-i şi pipăie-i, şi-ai să vezi că n-au trup decît de vînt şi nu-s nimic altceva decît năluci.

— Zău aşa, stăpîne, îi întoarse Sancho vorba, să mă ia dracu dacă nu i-am şi pipăit! Şi diavolul ăsta care se tot fîţîie trebăluind pe lîngă noi e dolofan bine pe la buci şi are şi alte însuşiri, foarte departe de cele ce-am auzit spunîndu-se că le au dracii, care, pe cît se zice, put toţi a pucioasă şi a alte miasme, în vreme ce ăsta te trăsneşte de la o poştă cu mirosul lui de ambră.

Acestea le spunea Sancho despre don Fernando, care, ca un domn mare ce era, n-avea cum mirosi decît a ceea ce zicea Sancho.

---

[1] « ... *no estar católico* » însemna « a nu fi lucru curat », dar şi « a nu fi prea sănătos ».

— Să nu te miri de una ca asta, prietene Sancho, răspunse don Quijote, căci trebuie să ştii că diavolii se pricep la multe, şi cu toate că aduc cu ei miasme, ei nu miros a nimic, fiindcă sînt duhuri, iar dacă miros, nu pot mirosi a parfum, ci a duhori scîrnave şi dăunătoare; pricina este că, oriunde s-ar afla ei, duc după dînşii iadul, şi n-au cum simţi cu nici un chip vreo uşurare a caznelor ce îndură, iar mireasma îmbălsămată fiind lucru desfătător, nu-i cu putinţă să împrăştie ei mirozne îmbietoare; iar dacă ţie ţi se pare că demonul acesta despre care vorbeşti răspîndeşte miros de ambră, să ştii că ori te înşeli tu, ori vrea el să te păcălească şi să te facă să crezi că nu e demon.

Tot acest schimb de cuvinte se petrecu între stăpîn şi slugă; şi temîndu-se don Fernando şi Cardenio să nu ajungă Sancho a da pe de-a întregul de rostul scornelii lor, pe care-o cam dibuise, hotărîră să sfîrşească mai iute cu pregătirile plecării, aşa că, luîndu-l deoparte pe hangiu, îi deteră poruncă să pună şaua pe Rocinante şi samarul pe măgarul lui Sancho, ceea ce el făcu în toată graba. În vremea asta, preotul se şi înţelesese cu străjerii să-i întovărăşească pînă în satul lui, dîndu-le de fiecare zi o anumită sumă. Cardenio agăţă de oblîncul şeii lui Rocinante într-o parte scutul şi în cealaltă lighenaşul şi-i porunci prin semne lui Sancho să se urce pe măgar şi să-l ia pe Rocinante de căpăstru, iar de amîndouă laturile carului rîndui pe cei doi străjeri cu flintele lor; dar pînă s-apuce a se urni din loc carul, ieşiră în poartă hangiţa, fiica ei şi Maritornes, ca să-şi ia rămas bun de la don Quijote, prefăcîndu-se că plîng de durerea nefericirii lui, iar don Quijote le spuse:

— Nu plîngeţi, bunele mele doamne, că toate nenorocirile acestea sînt de neînlăturat pentru cei care îmbrăţişează meşteşugul pe care l-am îmbrăţişat eu. Iar dacă ar fi să nu mi se întîmple asemenea nenorociri, nu m-aş mai socoti un cavaler rătăcitor faimos, căci cavalerilor lipsiţi de faimă şi fără nume slăvit nicicînd nu li se întîmplă asemenea păţanii, pentru că nu se află nimeni pe lume care să-şi aducă aminte de ei; pe cînd celor viteji de bună seamă li se întîmplă,

căci mulţi principi şi mulţi alţi cavaleri le pizmuiesc virtuţile şi vitejia, căutînd pe căi piezişe să-i nimicească pentru că sînt vrednici. Cu toate astea, virtutea are prin ea însăşi atîta putere, în dauna tuturor necromanţilor şi a întregii arte a magiei cîtă a ştiut-o întîiul ei născocitor Zoroastru [1], încît fiţi sigure că va ieşi biruitoare din orice încercare şi va lumina lumea din sînul ei cu o strălucire ca aceea a soarelui ceresc. Iertaţi-mă, frumoase doamne, dacă din nebăgare de seamă vă voi fi făcut vreun neajuns, căci cu dinadinsul şi cu buna mea ştiinţă n-am jignit nicicînd pe cineva; şi rugaţi-vă Domnului să mă scoată din temniţa asta, unde m-a vîrît cine ştie ce vrăjitor hain la suflet, căci de mă voi vedea slobozit dintr-asta, nu voi uita niciodată binefacerile cu care m-aţi învrednicit în acest castel şi vă voi fi recunoscător, slujindu-vă şi răsplătindu-vă aşa cum o merită facerile de bine ale domniilor-voastre.

Cîtă vreme femeile de la castel îşi petreceau în chipul acesta cu don Quijote, preotul şi bărbierul îşi luau rămas bun de la don Fernando şi de la tovarăşii lui, de la căpitan şi de la fratele său, de la toate doamnele acelea cum nu se poate mai fericite, şi mai cu seamă de la Dorotea şi Luscinda. Se îmbrăţişară cu toţii, rămînînd să-şi dea de ştire de ceea ce avea să li se mai întîmple, iar don Fernando îi spuse preotului unde trebuia să-i scrie ca să-l înştiinţeze ce mai era cu don Quijote, încredinţîndu-l că nu se aflau pe lume lucruri care să-i facă mai multă plăcere decît veşti ca acestea, şi că el însuşi îi va da, de asemenea, de ştire despre tot ceea ce ar vedea el că s-ar putea să-i facă preotului plăcere, mai cu seamă despre căsătoria lui, ca şi despre botezul Zoraidei şi despre ceea ce se va petrece cu don Luis, ori de întoarcerea Luscindei în casa părintească. Preotul făgădui să facă pînă într-un cuvînt tot ce-i cerea. Se mai îmbrăţişară încă o dată, şi încă o dată îşi mai făcură făgăduinţe unul altuia. Hangiul se apropie de preot şi-i dădu nişte hîrtii, spunînd

[1] Fondatorul legendar al religiei vechilor perşi, reputat a fi fost mare magician, cunoscut şi sub numele de Zaratustra.

că le găsise în căptuşeala cufăraşului unde aflaseră şi nuvela *Curiosului nestăpînit* şi că, de vreme ce stăpînul lăcriţei nu se mai abătuse pe acolo, să şi le ia preotul pe toate, pentru că el, hangiul, cum nu ştia citi, n-avea ce face cu ele. Preotul îi mulţumi şi, desfăşurîndu-le numaidecît, văzu că în fruntea manuscrisului stătea titlul: *Nuvela lui Rinconete şi Cortadillo* [1]; din titlu pricepu că e vorba de o nuvelă şi-şi dădu cu socoteala că, de vreme ce nuvela *Curiosului nestăpînit* fusese reuşită, putea fi şi cea de faţă la fel, căci s-ar fi putut întîmpla să le fi scris pe amîndouă acelaşi autor; aşa că o păstră, făgăduindu-şi s-o citească odată, cînd va avea prilejul [2]. Se urcă pe cal, şi la fel făcu şi prietenul său, bărbierul, amîndoi cu măşti, ca să nu-i dibuiască uşor don Quijote, şi se aşternură la drum, în urma carului. Iar rînduiala pe care o ţineau era următoarea: dintîi venea carul, mînat de stăpînul boilor, iar pe de lături mergeau, aşa cum am mai spus, arcaşii, cu flintele lor; venea numaidecît la rînd Sancho Panza, pe măgar, ducîndu-l pe Rocinante de frîu, iar la urmă de tot mergeau preotul şi bărbierul cu catîrii lor de nădejde, avînd, cum s-a mai spus, feţele acoperite şi ţinîndu-se majestuos şi grav în şa, fără să dea catîrilor pas a merge mai iute decît o îngăduia încetineala boilor. Don Quijote călătorea şezînd în cuşcă, cu mîinile legate, cu picioarele întinse, cu spinarea sprijinită de parii pereţilor cuştii, răbdător şi tăcut, de parcă n-ar fi fost om în carne şi oase, ci statuie de piatră; şi-aşa, cu încetineala aceea, făcură în tăcere ca la vreo două leghe, pînă ajunseră într-o vale unde i se păru bouarului loc numai bun de odihnă şi păşune pentru boi; şi spunînd-o asta preotului, îşi dădu bărbierul cu părerea să mai facă vreo cîţiva paşi, căci ştia el, dincolo de un dîmb ce se vedea din locul acela, o luncă şi mai potrivită decît

---

[1] Nuvelă picarescă a lui Cervantes, publicată mai tîrziu decît prima parte a lui *Don Quijote*, deci aflată pe atunci în manuscris. A apărut în *Nuvelele exemplare* în 1613.

[2] Este probabil că la început Cervantes avusese de gînd să introducă şi această nuvelă în volum, ca pe celelalte, dar că a renunţat, dîndu-şi seama de marea nepotrivire de stil.

cea în care voiau să se oprească şi cu iarba mai deasă. Făcură după spusele bărbierului şi se urniră iarăşi din loc.

Între timp preotul întoarse capul şi băgă de seamă că din spatele lor veneau ca la vreo şase ori şapte oameni călări, foarte bine îmbrăcaţi, de care se văzură ajunşi nu peste multă vreme, căci ei nu umblau cu încetineala şi cu nepăsarea boilor, ci ca nişte oameni care călăreau pe catîri popeşti şi băteau drumul cu dorinţa să ajungă mai repede pentru a-şi face siesta la hanul ce se arăta la mai puţin de-o leghe de-acolo. Sîrguincioşii îi ajunseră pe leneşi şi-şi dădură bineţe unii altora cu toată cuviinţa; iar unul dintre cei nou veniţi, care fără doar şi poate era un canonic din Toledo, mai-marele celor care-l întovărăşeau, văzînd procesiunea înşirată pe cale, cu carul, arcaşii, Sancho, Rocinante, preotul şi bărbierul, şi mai cu seamă văzîndu-l pe don Quijote vîrît la cuşcă şi luat prins, nu se putu ţine să nu întrebe care era tîlcul ducerii acelui om în aşa chip; cu toate că îl cam bătuse pe el gîndul, văzînd însemnele [1] străjerilor, că trebuie să fie vreun primejdios bandit de drumul mare, sau alt făptaş, a cărui pedepsire cădea în sarcina « Sfintei Hermandad ». Unul dintre arcaşi, căruia el îi făcuse întrebare, răspunse în felul următor:

— Señor, ce rost are să călătorească în aşa chip acest cavaler mai bine să ţi-o spună el singur, căci noi habar n-avem.

Don Quijote auzi ce vorbeau şi rosti:

— Se poate întîmpla ca domniile-voastre, domnilor cavaleri, să fiţi pricepuţi şi învăţaţi în treburile cavaleriei rătăcitoare. Fiindcă, de s-ar întîmpla să fiţi, v-aş împărtăşi pricinile nenorocirii mele; pe cînd de nu, la ce să mă mai obosesc bătîndu-mi gura?

---

[1] Străjerii « Sfintei Hermandad » purtau, pe lîngă armele specifice (de obicei archebuze), o *media vara* (topuzul scurt) şi caseta în care-şi ţineau titlurile, legată de o curea la şold. Aici se spune că erau înarmaţi cu flinte (*escopetas*) iar mai sus, în capitolul XLII, e vorba de arbalete, arme care sînt incompatibile unele cu celelalte şi imposibil să fi fost purtate de aceeaşi persoană, neputîndu-se combina tirul armelor de foc cu tirul de săgeată. Inadvertenţa merge şi mai departe, căci ceva mai sus se spune că erau doi străjeri, iar în capitolul XLV, că erau trei.

În vremea asta, preotul şi bărbierul, prinzînd de veste că intraseră în vorbă cu don Quijote călăreţii aceia, se apropiaseră şi ei ca să răspundă într-un chip ce nu le-ar fi dat tertipurile de gol. Canonicul cu care vorbea don Quijote răspunse:

— Bine s-a nimerit, fiule, căci mă pricep mai vîrtos în bucoavne de cavalerie decît în cărţi ca *Sumele* [1] lui Villalpando; aşa că dacă numai de-atîta ţi-era, poţi fi încredinţat că te-ai putea înţelege cu mine, spunîndu-mi tot ce-i avea poftă să-mi spui.

— Slavă Domnului! răspunse don Quijote. Dacă-i aşa, señor cavaler, află că umblu aşa, în cuşca asta, legat prin vrăji, din pizmă, de nişte vraci răuvoitori, căci virtutea e cu mult mai prigonită de oamenii răi decît e iubită de oamenii buni: sînt cavaler rătăcitor, şi nu dintre aceia al căror nume l-a dat pe veci uitării faima, nevrînd să-l nemurească prin aducerea ei aminte, ci dintre aceia care, în ciuda şi în pofida pizmei însăşi şi a tuturor magilor cîţi i-a zămislit Persia, a tuturor brahmanilor din India şi a ghimnosofiştilor [2] din toată Etiopia, îşi vor înscrie numele în templul nemuririi, ca să slujească drept pildă şi drept model veacurilor viitoare şi ca să poată vedea din ele viitorii cavaleri rătăcitori pe ce cale să apuce de-ar voi cumva să ajungă la culmea şi la piscul cel mai de onoare al faptelor de arme.

— Adevăr grăieşte señor don Quijote de La Mancha, zise la vorbele astea preotul, cînd spune că el călătoreşte în carul acesta fiind fermecat nu pentru greşelile şi păcatele sale, ci din reauavoinţă a acelora pe care virtutea îi supără şi vitejia îi necăjeşte. Acesta este, señor, Cavalerul Tristei Figuri, de care de bună seamă veţi fi auzit vreodată, ale cărui vitejeşti isprăvi şi fapte mari vor fi incrustate în bronz nepieritor şi-n marmură durată pe vecie, chiar de-ar fi să se isto-

---

[1] *Summa Summularum*, carte scrisă de teologul segovian Gaspar Cardillo de Villalpando, profesor la Universitatea din Alcalá, şi apărută în 1557. Era textul obligatoriu pentru studiul « dialecticii » la acea universitate, prin care trecuse şi Cervantes. În alte universităţi se citeau *Sumele* lui Domingo Soto.

[2] Grecii îi numeau pe brahmanii indieni « gimnosofişti », adică filozofi goi, dezbrăcaţi. Aceştia n-aveau nimic de-a face cu Etiopia, introdusă aici pentru un plus de exotism.

vească pizma căutînd să i le întunece, şi răutatea căutînd să le ascundă lumii.

Cînd îi auzi canonicul, şi pe cel legat, şi pe cel slobod, glăsuind într-aşa chip, numai cît nu începu să se crucească de mirat ce era şi nu-şi mai venea în fire, nepricepînd pe ce lume se află; şi la fel de miraţi rămaseră toţi cei care veneau cu el. În vremea asta, Sancho Panza, care se dăduse mai aproape ca să audă ce vorbeau, începu a spune, ca să le pună vîrf la toate:

— Acuma, domnii mei, de-o fi să mă ţineţi de bine ori de-o fi să mă ţineţi de rău pentru ce v-oi spune, treaba e că don Quijote, stăpînul meu, e fermecat aşa cum e fermecată muma care m-a născut! Are mintea întreagă, de mîncat mănîncă şi de băut bea şi-şi face nevoile ca toţi oamenii, la fel cum şi le făcea ieri, pînă a nu-l băga la cuşcă. Şi dacă aşa stau lucrurile, cum naiba vreţi să mă faceţi pe mine să cred că-i fermecat? Că doar am auzit şi eu de la atîţia că oamenii fermecaţi nici nu mănîncă, nici nu dorm, nici nu vorbesc; pe cînd stăpînul meu, dacă nu-l ţii din scurt, ar vorbi cît treizeci de advocaţi laolaltă, ba încă şi mai abitir. Şi uitîndu-se la preot, urmă zicînd: Ah, domnule părinte, domnule părinte! Crezi dumneata că nu ştiu cine-mi eşti? Crezi că nu-mi dau eu cu socoteala şi nu ghicesc unde bat vrăjile astea noi? Ei, află că te-am dibuit eu, oricît te-ai ascunde după deget, şi să ştii că te pricep oricît ai încerca să-ţi acoperi sforăria! Că, la urma urmei, acolo unde domneşte pizma, virtutea n-are cum trăi, şi nici mărinimia acolo unde este stăpînă zgîrcenia! Fir-ar dracu-al dracului, ierte-mă cinstita dumitale faţă bisericească, că fără el şi fără domnia-ta, la ceasul ăsta stăpînul meu s-ar afla gata însurat cu infanta Micomicona, şi eu aş fi cel puţin conte, că altceva mai puţin nu se poate nădăjdui din partea bunătăţii stăpînului meu, Cavalerul Tristei Figuri, ca şi din partea marilor servicii pe care i le-am făcut. Dar acum văd şi eu că drept zice vorba de prin partea locului că roata norocului se învîrte mai grăbită decît roata morii, şi că cei care ieri erau sus, azi sînt la pămînt. De copiii mei şi de nevastă îmi

pare rău, căci tocmai cînd puteau şi ei nădăjdui, aşa cum şi trebuie, să-şi vadă tatăl intrînd pe poartă făcut guvernator ori vicerege al vreunei insule sau al vreunui regat, o să-l vadă întorcîndu-se înălţat la rangul de grăjdar! Tot ce ţi-am spus, domnule părinte, ţi-am spus doar ca să te înduri, cuvioşia-ta, să-ţi dai seama în ce hal te porţi cu stăpînul meu şi să te fereşti să nu te bată Dumnezeu pe lumea cealaltă de întemniţarea stăpînului meu şi să-ţi pună cumva în cîrcă lipsa tuturor acelor binefaceri şi întrajutorări pe care stăpînul meu, don Quijote, nu le poate îndeplini tot timpul cît va fi ţinut închis!

— Ai vorbit de te-ai prăpădit! se băgă în vorbă şi bărbierul, cînd ajunse aici. Ce? N-ăi fi dat cumva şi tu, Sancho, în doaga lui stăpînu-tău? Zău că-mi vine a crede că nu ţi-ar sta rău să-i ţii şi tu de urît în cuşcă, şi că s-ar cuveni să fii şi tu la fel de fermecat ca şi el, că te-ai molipsit de cavaleria şi de nebunia lui. Al dracului ţi-a mai împuiat capul cu făgăduielile lui, şi-al dracului ţi-a mai vîrît-o în sînge insula aceea, după care oftezi atîta!

— Nu mi-a vîrît nicăieri nimenea nimic, răspunse Sancho, că nu-s eu omul să-mi vîre cineva undeva ceva, de-o fi să fie el şi regele! Căci chiar dacă-s om sărac, sînt creştin din moşi-strămoşi şi nu-s dator nimănui un capăt de aţă! Ce-i dacă oftez după insule? Sînt alţii care oftează după naiba ştie ce alte lucruri şi mai rele! Că fiecare-i feciorul faptelor sale, şi sub cuvînt că-s şi eu om, s-ar prea putea s-ajung şi papă, darmite guvernator al unei insule, mai cu seamă că stăpînul meu ar putea cîştiga atîtea încît să nu mai aibă cui le dărui! Ia seama dumneata la ce spui, jupîn bărbierule, că aici nu mai e vorba de bărbi pe care să le razi, că una-i Stan cînd era golan şi alta-i Stan ajuns căpitan; spun asta pentru că ne cunoaştem cu toţii şi nu face să-mi umbli mie cu doi bani în trei pungi; că dacă-i vorba de vrăjile ce l-au fermecat pe stăpînu-meu, ştie el Dumnezeu care-i adevărul, ce să mai scormonim treaba, că-ncepe să pută!

Nu-i mai veni la socoteală bărbierului să-i răspundă lui Sancho, ca nu cumva să dea pe faţă, cu prostiile lui, ceea ce

el şi cu preotul se căzneau din greu să ascundă; şi tot de frica unei asemenea trebi preotul îi spusese canonicului s-o ia ceva mai înainte, c-avea să-i împărtăşească el taina celui din cuşcă şi alte lucruşoare care să-i placă. Făcu întocmai canonicul, şi preotul se îndepărtă puţin cu dînsul şi cu slugile lui. Fu cu luare-aminte la tot ce-i spuse (despre nobleţea, felul de viaţă, nebunia şi apucăturile lui don Quijote) preotul, care-i povesti pe scurt cum începuse şi ce pricină avea sminteala, dimpreună cu întreg cursul întîmplărilor, pînă în ziua cînd îl vîrîseră la cuşcă cu scopul de a-l duce la moşia lui, ca să vadă dacă nu cumva, prin vreun mijloc oarecare, îi puteau da scrîntelii aceleia de leac. Din nou se minunară slugile şi canonicul auzind ciudata poveste a lui don Quijote, iar canonicul, după ce-o ascultă pînă la capăt, zise:

— Într-adevăr, domnule părinte, socot şi eu, în ce mă priveşte, că sînt o primejdie în viaţa statului astea care se numesc cărţi de cavalerie; şi, cu toate că am mai citit şi eu începutul celor mai multe, îmboldit de trîndăvie şi de plăcerea mincinoasă pe care-o făgăduieşte începutul aproape al tuturor cîte au fost tipărite, n-am fost niciodată în stare să le străbat din scoarţă în scoarţă vreuna, fiindcă toate-mi par mai mult sau mai puţin acelaşi lucru, şi nu-i nici una mai de Doamne-ajută decît cealaltă. Căci, după cîte mi se pare mie, soiul acesta de scrieri şi compoziţia aceasta literară intră în aceeaşi categorie cu fabulele ce se cheamă mileziene, povestiri fantastice care nu ţintesc decît să desfete, şi nu să povăţuiască, adică tocmai de-a-ndoaselea decît fac fabulele ce se numesc apologuri, care desfată şi te învaţă totdeauna [1]; şi cu toate că ţinta cea mai de căpetenie a unor cărţi ca acestea este să desfete, nu pricep cum pot ele să şi-o

---

[1] În vremea lui Cervantes, Alejo Venegas scrisese, cu prilejul apariţiei unui volum de fabule, o justificare teoretică a acestora, împărţindu-le în trei: mitologice (cu ipostazieri simbolice), apologice (în care autorul rămîne la personaje umane) şi mileziene (după numele cetăţii Milet, unde au fost născocite), acestea din urmă de tipul *Măgarului de* al *aur* lui Apuleius, fiind inversul apologurilor.

atingă, pline cum sînt de atîtea şi atît de gogonate prostii; pentru că plăcerea pe care o simte sufletul trebuie să fie izvorîtă din frumuseţea şi potriveala între ele a lucrurilor pe care le vede şi contemplă, puse dinaintea minţii fie de văz, fie de închipuire, şi tot ce cuprinde în sine urîciune şi lipsă de armonie nu poate pricinui nici un fel de mulţumire. Fiindcă despre ce frumuseţe sau despre ce fel de proporţionare a părţilor cu întregul şi a întregului cu părţile poate fi vorba într-o carte sau într-o poveste în care un băiat de 16 ani [1] spintecă un uriaş cît un turn şi-l taie în două ca şi cum ar fi de alviţă, sau în care cată să fie zugrăvită lupta lui, după ce s-a spus că tabăra vrăjmaşă numără un milion de soldaţi, iar eroul romanului e singur împotriva lor, şi noi n-avem încotro şi trebuie să tragem încheierea că izbînda cavalerului e datorată vitejiei braţului său puternic? Dar ce să mai vorbim de uşurinţa cu care cîte o regină sau cîte o moştenitoare de împărăţie se azvîrle în braţele cine ştie cărui cavaler necunoscut, călător prin părţile locului? Şi ce soi de minte, dacă nu-i cumva cu totul barbară şi incultă, s-ar putea împăca să afle cum pluteşte cogeamite turnul plin de cavaleri, dus pe valurile mării ca o corabie cu vînt în pînze, şi cum astăzi îl apucă noaptea în Lombardia, iar mîine dimineaţă vede răsărind soarele pe ţărmurile insulei Preste Juan din Indii, ori pe alte coclauri, nedescoperite de Ptolemeu [2] şi nici de Marco Polo văzute vreodată? Iar dacă-mi veţi răspunde la asta că cei care ticluiesc asemenea cărţi le scriu ca pe nişte scorneli şi minciuni născocite, aşa că nu sînt ţinuţi să fie cu băgare de seamă la toate mărunţişurile adevărului, vă voi întoarce şi eu vorba spunînd că o minciună e cu atît mai izbutită cu cît seamănă mai mult a adevăr şi ne place cu atît mai mult cu cît se apropie de ceea ce e cu

---

[1] Aluzie la don Belianís din Grecia, după cum a stabilit Clemencín. Acesta, apărînd două fecioare, a tăiat în două un călăreţ dintr-o singură lovitură de spadă dată într-un umăr.

[2] Astronom grec, născut în Egipt în secolul al II-lea, autor al unei celebre *Compoziţii matematice* şi al unei *Geografii*, luată drept literă de evanghelie în evul mediu. Sistemul lui cosmografic geocentric a fost dovedit de Copernic ca fiind greşit şi înlocuit cu sistemul heliocentric al ştiinţei de azi.

putinţă, fie chiar şi îndoielnic. Trebuie să se afle o potriveală între povestirile acestea mincinoase şi mintea celor care le citesc, şi să fie aşa fel scrise, încît, făcînd să pară lesne de îndeplinit lucrurile care-s cu neputinţă, şi să pară fapte de toate zilele isprăvile mărețe, ţinîndu-te cu sufletul la gură, să te uimească, să te tulbure şi să te farmece, desfătîndu-te în aşa chip încît uimirea şi plăcerea să nu vină una fără de alta. Toate astea n-ar şti să le stîrnească cel care ar fugi de verosimilitate, adică de imitarea naturii, în care şi stă desăvîrşirea tuturor lucrurilor scrise. N-am văzut nici o carte de cavalerie care să alcătuiască un corp de povestiri întreg, cu toate mădularele lui, în aşa fel încît miezul povestirii să se potrivească cu începutul lui, iar sfîrşitul cu începutul şi cu miezul, fiindcă cele mai multe sînt alcătuite dintr-atîtea mădulare, încît par c-ar vrea mai curînd să alcătuiască o himeră monstruoasă decît să închipuie o figură proporţionată. În afară de asta, sînt grosolane ca stil şi de necrezut ca năzdrăvănie a isprăvilor, neruşinate cînd e vorba de dragoste şi prostcrescute cînd încearcă să fie curtenitoare, prea lungi în povestirea bătăliilor şi stupide cînd filozofează, absurde dacă descriu călătorii şi, într-un cuvînt, lipsite de orice iscusinţă şi măiestrie; şi, pentru asta, vrednice de a fi surghiunite din comunitatea statelor creştineşti, ca nişte fiinţe fără căpătîi şi nefolositoare pe lume! [1]

Preotul stătu să-l asculte cu multă luare-aminte şi i se păru om cu glagore la cap, care spunea bine tot ce spunea; aşa că-i răspunse că era şi el întru totul de aceeaşi părere, mare pică purtînd tuturor cărţilor de cavalerie şi arzîndu-le pe toate cîte le avusese don Quijote, care avusese o grămadă; şi-i povesti cum le cercetase, atunci cînd cu judecata lor de apoi, pe care din ele le osîndise la rug şi pe care le mai lăsase cu zile, lucruri care de mare haz i se părură canonicului, silindu-l să declare la rîndul lui că, împotriva tuturor vorbelor rele pe care le spusese pe socoteala unor asemenea cărţi,

[1] Filipică împotriva literaturii curtene şi cavalereşti care este, de fapt, concluzia cărţii acesteia, scrisă, cel puţin în intenţie, ca o ilustrare a tezelor cuprinse în argumentaţie.

găsea în ele şi ceva bun, şi anume, prilejul pe care-l ofereau unui spirit deosebit de a se da pe faţă între scoarţele lor; căci cărţile de cavalerie dădeau condeiului cîmp larg, pe care să poată goni fără piedici, descriind naufragii, furtuni, ciocniri piept la piept şi bătălii, zugrăvind cîte un căpitan viteaz, cu toate însuşirile cerute ca să poată fi cineva aşa, adică arătîndu-l ca pe un înţelept, ce prevede şi întîmpină tertipurile viclene ale vrăjmaşilor, şi ca pe un vorbitor plin de elocinţă, în stare să-şi înflăcăreze ori să-şi ţină în frîu soldaţii, matur în sfaturile măsurate pe care le dă şi luînd hotărîri cu repeziciune, la fel de cutezător atunci cînd e vorba să aştepte, punîndu-şi frîu avîntului inimii, ca şi atunci cînd e vorba să treacă la atac; zugrăvind, alte dăţi, mai o jalnică întîmplare tragică, mai o păţanie hazlie şi surprinzătoare, în care apare ici o femeie cum nu se poate mai frumoasă, mai cinstită, mai înţeleaptă şi mai cuviincioasă în purtări, colo un cavaler cu adevărat creştin, viteaz şi măsurat, ici un fanfaron peste măsură de necioplit, colea un principe curtenitor, plin de virtuţi şi binecrescut; înfăţişînd, apoi, vrednicia şi credinţa vasalilor, măreţia de suflet şi mărinimia seniorilor, şi putînd să se arate cînd bun astrolog, cînd iscusit cosmograf, cînd priceput în muzică, cînd meşter în orînduirea treburilor statului, ba chiar cîteodată găsind şi prilejul de a se lăuda, de-i face plăcere, pînă şi cu virtuţi de mag necromant. Poate descrie mintea ascuţită a lui Ulise, evlavia lui Eneas, cutezanţa lui Ahile, nenorocul lui Hector, sufletul mişel al lui Sinon, inima plină de prietenie a lui Euryalos, mărinimia lui Alexandru, vitejia lui Cezar, dreptatea şi îngăduinţa lui Traian, devotamentul lui Zopyr [1], prudenţa lui Cato şi, în sfîrşit, toate acele însuşiri care-l pot face desăvîrşit pe un bărbat ilustru, cînd atribuindu-i-le toate unuia singur, cînd împărţindu-le între mai mulţi. Şi dacă mai este

---

[1] Satrap persan, devenit celebru prin devotamentul său fanatic faţă de regele Darius I. Şi-a tăiat singur nasul şi urechile pentru a putea fi socotit de inamici printre cei pedepsiţi de monarh, şi fiind primit astfel în cetatea pe care Darius o asedia de mult, fără să o poată învinge, Zopyr a deschis apoi asediatorului porţile.

şi scris într-un stil curgător, vădind ingeniozitate în născocire şi scoţînd tot ce se poate scoate mai mult din viaţa adevărată, romanul cavaleresc poate alcătui, fără îndoială, o ţesătură de felurite şi strălucitoare iţe, care, o dată închegată, să dezvăluie atîta frumuseţe şi desăvîrşire, încît să atingă ţinta cea mai nobilă pe care o poate rîvni scrisul, şi anume, de a povăţui şi a desfăta totodată, aşa cum am mai spus; pentru că structura fărămiţată a acestor cărţi îngăduie ca autorul să se poată arăta şi epic, şi liric, şi tragic, şi comic, întrunind în sine toate însuşirile pe care le cuprind desfătătoarele şi dulcile discipline ale poeziei şi retoricii, pentru că epica poate fi scrisă foarte bine şi în proză, ca şi în vers[1].

Capitolul XLVIII

Unde canonicul vorbeşte mai departe despre cărţile de cavalerie şi despre alte lucruri vrednice de mintea lui ascuţită

— Aşa-i cum zici domnia-ta, domnule canonic, spuse preotul, şi din pricina asta merită şi mai vîrtos să fie ţinuţi de rău cei ce au scris pînă astăzi asemenea cărţi, fără să aibă de fel în vedere frumuseţea chipului de a povesti, ori să respecte arta şi regulile prin care ar putea, luîndu-şi-le drept călăuză, să ajungă la fel de vestiţi, în proză, cum sînt în versuri cei doi principi ai poeziei greceşti şi latine [2].

— În ceea ce mă priveşte, răspunse canonicul, pot spune că m-a bătut şi pe mine gîndul să scriu cîndva un roman cavaleresc, păzind în cuprinsul lui toate regulile înşirate mai sus; iar dacă este să mărturisesc adevărul, am şi scris mai bine de o sută de file; şi ca să încerc dacă sînt într-adevăr

[1] Cervantes alcătuieşte aici o pledoarie pentru reabilitarea genului literar, ale cărui manifestări decăzute le satiriza; căci, în fond, el ţine să-şi exprime admiraţia faţă de romanul fantastic de bună calitate.

[2] Homer şi Virgiliu.

atît de bune cît mi se par mie, le-am citit mai multor oameni, pătimaşi după asemenea lecturi, învăţaţi şi înţelepţi, ca şi altora, inculţi, care nu doresc altceva decît plăcerea de a asculta bazaconii după bazaconii. Şi la toţi am aflat o încuviinţare, ce mi-a mers la inimă; cu toate astea, nu mi-am dus mai departe jocul [1], pe de o parte pentru că mi s-a părut că aş face un lucru străin de chemarea mea preoţească, pe de alta pentru că mai mare este numărul celor săraci cu duhul decît al înţelepţilor; şi cu toate că e mai bine să fii lăudat de cei puţini şi cuminţi decît batjocorit de cei mulţi şi proşti, nu vreau să mă supun judecăţii tulburi a vulgului [2], care n-are nimic în cap. Căci lui, cel mai adesea, îi revine citirea unor asemenea cărţi! Dar ceea ce mai vîrtos m-a făcut să las, şi din mîini şi din gînd, treaba asta, şi să n-o mai duc la capăt, a fost o judecată, chibzuită în cugetul meu, pe temeiul comediilor ce se joacă astăzi; fiindcă mi-am zis: Dacă astea care se obişnuieşte să fie jucate acuma, atît cele cu subiect fictiv, cît şi cele istorice, sînt toate, sau cele mai multe, proaste şi recunoscute ca atare, şi cu toate că n-au nici cap, nici coadă, vulgul le ascultă cu plăcere şi le socoteşte reuşite, aplaudîndu-le, cînd ele sînt atît de departe de a fi bune, iar autorii, care le ticluiesc, şi actorii, care le joacă, spun că aşa şi trebuie să fie, pentru că aşa, şi nu în alt chip, le vrea vulgul, mai adăugînd că acelea care au un plan şi urmăresc acţiunea aşa cum o cere arta nu-s bune decît pentru patru-cinci rafinaţi care le pricep, pe cînd tot restul publicului rămîne nedumerit şi nu ştie în ce ar consta arta lor, şi că lor le vine mai bine la socoteală să-şi cîştige pîinea fiind pe placul celor mulţi, decît merite în ochii celor puţini, atunci tot aşa se va întîmpla şi cu cartea mea după ce-mi voi fi spart capul şi ars vederea căutînd să păzesc regulile pomenite,

[1] În ultimele luni ale vieţii, Cervantes a lucrat însă la *Persiles şi Sigismunda*, romanul fantastic-cavaleresc alcătuit după regulile enunţate aici.

[2] În original «...*el vulgo necio*»: «vulgul ignar», cum erau denumiţi de poeţii aşa-zis «culţi», adică de cei ce urmau moda literară a Renaşterii italiene, oamenii din popor care gustau literatura de tipul cunoscutelor *romances* şi al snoavelor vechi *(cuentos viejos)*.

şi am să fiu şi eu aşa cum se zice că era croitorul din colţ. [1] Şi cu toate că m-am încumetat de mai multe ori să-i conving pe actori că se înşală crezînd ceea ce cred, şi să le arăt că ar putea atrage mai multă lume şi cîştiga mai multă faimă jucînd comedii scrise artistic, mai curînd decît din astea neroade [2], sînt cu toţii atît de încăpăţînaţi şi de înverşunaţi să rămînă la părerea lor, încît nu se află pe lume argument, nici fapt vădit care să le-o scoată din cap. Mi-aduc aminte că într-o zi i-am spus unuia dintre catîrii ăştia: « Spune-mi, nu-ţi aduci aminte că acum cîţiva ani s-au jucat, pe undeva prin Spania, trei tragedii, compuse de un vestit poet [3] al regatelor acestora, tragedii atît de reuşite încît uimiră, bucurară şi ţinură cu sufletul la gură pe toţi cîţi le auziră, fie ei din prostime ori învăţaţi, atît oameni de rînd cît şi aleşi, aducînd mai mulţi bani actorilor, ele trei singure, decît treizeci dintre cele mai bune ce s-au jucat de atunci încoace? » « Fără îndoială, răspunse directorul de teatru de care spun, fără îndoială că domnia-ta vrei să vorbeşti de *La Isabela*, *La Filis* şi *La Alejandra.* » « De ele vorbesc, i-am răspuns eu, şi gîndeşte-te dacă nu păzeau cu străşnicie regulile artei şi dacă păstrîndu-le încetau să mai pară ce erau şi să placă la toată lumea. Aşa că vina nu-i a vulgului, care cere nerozii, ci a celor care nu se pricep să pună în scenă altceva. De bună seamă, n-a fost nerozie *Nerecunoştinţa răzbunată* [4] şi nu erau nerozii nici în *Numancia* [5], şi nici în *Negustorul ibovnic* [6] nu le puteai afla, şi cu atît

[1] Aluzie la un proverb în care este luat în derîdere legendarul « *sastre del cantillo, que cosía de balde y ponía el hilo* », adică « croitorul din colţul străzii care cosea de pomană, mai punînd de la el şi aţa ».

[2] Atacul la adresa teatrului epocii şi a felului în care acesta îşi alcătuia repertoriul a fost considerat ca o aluzie la Lope de Vega, care cu sutele sale de piese (peste 1.500) acaparase scenele Spaniei, fiind foarte gustat de « vulg ».

[3] E vorba de trei piese ale poetului Lupercio Leonardo de Argensola, unul dintre cei doi scriitori cu acest nume de familie din secolul de aur spaniol. Două din tragedii au fost publicate pentru prima dată în 1772 în volumul VI din *Parnasul spaniol*, alcătuit de López de Sedano.

[4] *La ingratitud vengada* de Lope de Vega.

[5] *La Numancia*, tragedie de Cervantes, publicată abia în anul 1784.

[6] *El mercader amante*, comedie de valencianul Gaspar de Aguilar.

mai puţin în *Duşmanca binevoitoare* [1], ori în alte cîteva, compuse de poeţi pricepuţi, spre faima și numele lor bun şi spre folosul celor ce le-au jucat! » Şi altele mai adăugai, peste toate acestea, cu care, după părerea mea, îl cam pusei în încurcătură, dar nu-l lăsai nici mulţumit şi nici convins, cît de cît, așa că tot nu l-am scos din judecăţile lui greşite.

— Ai atins, vorbind, domnule canonic, spuse atunci preotul, o chestiune care a deşteptat în mine străvechea pică ce le-o port pieselor de teatru de astăzi, pe care mi-e tot atîta ciudă ca şi pe cărţile de cavalerie; pentru că, de unde o piesă de teatru trebuie să fie, după cum crede Tullius [2], oglindă a vieţii umane, pildă de moravuri şi icoană a adevărului, cele ce se joacă în ziua de azi sînt oglindă a neroziilor, pildă de spirit vulgar şi icoană a neruşinării. Căci ce neghiobie mai mare se poate închipui, în treaba asta de care vorbim, decît să aduci în prima scenă a primului act un copil înfăşat în scutece, şi în actul al doilea să-l vezi om mare şi cu barbă pe obraz? Și ce nerozie mai mare decît să-ţi zugrăvească un bătrîn viteaz şi un tînăr laş, un lacheu care vorbeşte ca un orator, un paj care să fie bun sfetnic, un rege hamal şi o principesă spălătoare de vase [3]? Ce să mai zic de felul cum se păstrează unitatea timpului — cînd pot sau ar putea să se petreacă acţiunile reprezentate — altceva decît că am văzut o comedie începînd, la primul act, în Europa, urmînd cu al doilea în Asia şi sfîrşindu-se cu al treilea în Africa? Ba încă, poate că, de-ar fi fost să aibă patru acte, şi-ar fi tras cortina în America, petrecîndu-se astfel în toate cele patru vînturi ale lumii! [4] Și dacă-i adevărat că imitarea

---

[1] *La Enemiga favorable*, comedie de canonicul Tárrega.

[2] Marcus Tullius Cicero spusese despre comedie că este « *imitatio vitae speculum consuetudinis, imago veritatis* » (« imitația vieţii, oglinda obiceiurilor, icoana adevărului »).

[3] *La ilustre fregona (Ilustra spălătoare de vase)* este o nuvelă picarescă a lui Cervantes, publicată în 1613 între nuvelele exemplare, din al cărei subiect se pare că făcuse şi o piesă, azi pierdută. Pasajul conţine, prin urmare, o notă autocritică.

[4] E vorba de faimoasele unităţi de timp şi de loc, reguli aristotelice; mai tîrziu, aceste reguli au fost impuse de către estetica clasicismului codificată

naturii e cel dintîi lucru ce trebuie ţinut în seamă într-o comedie, cum e cu putinţă să se mulţumească o minte, fie şi mediocră, cu faptul că într-o acţiune care, chipurile, s-ar fi petrecînd pe vremea regelui Pepin şi a lui Carol cel Mare, personajul principal poate fi împăratul Heraclie, cel care a intrat cu crucea în Ierusalim, punîndu-i-se pe seamă şi cucerirea sfîntului mormînt, isprava lui Godefroy de Bouillon, cînd sînt o groază de ani de la unul pînă la celălalt? Şi cum e cu putinţă ca o comedie care se întemeiază pe închipuiri să le atribuie un caracter de adevăr istoric, amestecînd faptele petrecute unor persoane diferite în epoci diferite, şi toate astea nu după vreun plan, care să poată părea adevărat, ci cu erori vădite şi cu totul de neiertat? Şi ceea ce-i mai rău este că se află ignoranţi care spun că asta este desăvîrşirea, şi că orice altceva înseamnă să cauţi cu lumînarea efecte rare! Ce să mai vorbim de comediile sacre? Ce de miracole false vezi închipuite în ele, ce de fapte apocrife şi prost înţelese ale cîte unui sfînt care uzurpă minunile altuia! Ba încă şi în comediile cu subiect laic se încumetă să vîre autorii cîte o minune acolo, fără altă nevoie şi fără alt gînd decît că li se pare lor că n-ar sta rău aici cutare fapt miraculos ori cerească « apariţie », cum îi spun ei, ca să se minuneze publicul neştiutor şi să vină la teatru; fiindcă toate acestea sînt spre paguba adevărului şi în prejudiciul istoriei, pe lîngă că stîrnesc oprobriul talentelor spaniole; căci străinii, care păzesc cu multă luare-aminte regulile comediei, ne socotesc barbari şi ignoranţi văzînd absurditatea şi nerozia comediilor pe care le ticluim. Şi n-ajunge, spre a ne putea dezvinovăţi, să spunem că ţinta principală

---

de Academia Franceză în a doua jumătate a veacului al XVII-lea oricărei acţiuni de operă dramatică. La începutul acestui veac, cînd îşi publică Cervantes romanul, adeziunea la estetica aristotelică a unităţilor era numai un deziderat. Nici piesele lui Cervantes, de fapt, n-o respectă, avînd şi ele « defectele » pe care le critică aici. Comedia spaniolă, de inspiraţie în parte populară, fiind destinată a fi jucată în faţa unui public foarte amestecat, îşi afirma prin nerespectarea acestor deziderate independenţa faţă de spiritul de convenienţă clasică care domnea la curte. În Spania, de altfel, clasicismul francez n-a avut decît mult mai tîrziu influenţă.

a statelor bine orînduite, atunci cînd îngăduie să se dea publicului piese de teatru, este să ofere acestuia zăbava desfătătoare a unui răstimp de cuviincioasă destindere, distrăgînd-o în acelaşi timp de la plictisul şi proasta stare ce ia naştere din trîndăvie; nici că, de vreme ce la asta duce orice comedie, bună sau rea, nu mai e de ce pune îngrădiri prin reguli, strîngîndu-i în chingi pe cei care le compun ori joacă, ca să le facă aşa cum ar trebui făcute, căci, aşa cum am mai spus, prin oricare din ele poţi atinge ţinta la care năzuieşti. La asta eu aş răspunde că scopul urmărit poate fi atins mult mai bine, fără să încapă măcar comparaţie, prin comediile de bună calitate decît prin cele proaste; pentru că, după ce ai văzut o piesă artistic compusă şi bine gîndită, pleci de la teatru înveselit de glume, instruit de adevăruri, uimit de întîmplări, înţelepţit de vorbele cu şart, ştiind să întîmpini intrigile şi înnobilat la suflet de pilde, urînd viciul şi îndrăgind virtutea, pentru că toate aceste simţăminte trebuie să le deştepte o bună piesă de teatru în sufletul celui ce ia parte la spectacol, oricît de bădăran şi de necioplit ar fi; şi este peste orice putinţă ca o comedie, care ar avea toate aceste însuşiri, să nu te destindă, înveselească, mulţumească şi îndestuleze cu mult mai mult decît aceea care ar fi lipsită de ele, aşa cum sînt lipsite cea mai mare parte din cele ce se joacă de obicei în zilele noastre. Şi asta nu-i din vina poeţilor care le scriu, pentru că sînt unii dintre ei care ştiu foarte bine prin ce greşesc, după cum ştiu mai mult decît bine ce ar trebui să facă; dar cum piesele de teatru au devenit marfă ce se poate vinde, ei îşi spun, şi bine-şi spun, că teatrele nu le-ar da doi bani pe ele de n-ar fi croite după tiparul la modă; aşa că încearcă şi poetul să facă şi el cît mai pe placul proprietarului de teatru care urmează să-i plătească lucrarea! Că e adevărat ceea ce spun, se poate vedea din nenumăratele comedii pe care le-a scris un talent mai mult decît fericit din cîte a născut ţara noastră [1], cu

[1] Talentul « mai mult decît fericit » ce i se recunoaşte lui Lope de Vega aici nu-l scuteşte pe acest rival al lui Cervantes de critică, precum se vede, cea mai importantă referindu-se la concesia pe care o făcea într-adevăr gustului

atîta duh şi cu atîta har, cu un vers atît de elegant şi cu sentinţe atît de grave, pe lîngă că sînt lucruri bine spuse, în sfîrşit, cu atîta elocvenţă şi cu un stil atît de nobil, încît s-a umplut lumea de faima numelui său. Totuşi, vrînd să facă pe gustul comedianţilor, nu toate au ajuns, cum au ajuns unele, la gradul de desăvîrşire ce li s-ar cere. Alţii scriu piese cu atîta lipsă de luare-aminte la ceea ce fac, încît, după ce le sînt jucate, bieţii comedianţi se văd nevoiţi să fugă şi să se surghiunească singuri, de frică să nu fie pedepsiţi, aşa cum li s-a întîmplat adeseori, pentru că au adus pe scenă lucruri ce ştirbesc numele vreunor regi, sau cinstea cine ştie căror familii ilustre. La toate aceste neajunsuri s-ar pune capăt, dimpreună cu altele multe de care nici nu mai vorbesc, dacă ar fi să fie adus la curte un om priceput şi înţelept, care să cerceteze toate piesele de teatru pînă a nu apuca să fie jucate; şi nu numai cele ce ar fi făcute la Madrid, ci toate cele ce ar năzui să apară pe oricare din scenele Spaniei; şi fără această aprobare, pecete şi iscălitură, nici un dregător să nu lase, în ţinutul lui, să se joace vreo piesă; în felul acesta, comedianţii vor avea grijă să trimită mai întîi piesele la curte, spre a le putea juca în toată siguranţa, iar cei care le compun vor fi mai cu băgare de seamă şi mai cu sîrguinţă la ceea ce fac, căci le va inspira teamă faptul că operele lor urmează să fie supuse cercetării amănunţite a cuiva care se pricepe; şi în felul acesta s-ar scrie piese bune şi s-ar atinge în chip fericit ţinta urmărită prin ele: atît desfătarea poporului, cît şi buna părere a oamenilor de litere din Spania, folosul şi siguranţa actorilor şi scutirea dregătorilor de grija de a-i mai pedepsi. Iar de-ar fi să se dea sarcină altuia, sau chiar aceluiaşi ins, să cerceteze şi cărţile de cavalerie ce ar urma să se scrie de aici înainte, nu mai încape îndoială că ar putea să iasă şi unele atît de desăvîrşite cum spuneai domnia-ta, îmbogăţindu-ne limba prin desfătătorul şi nepreţuitul tezaur al elocvenţei şi dînd prilej ca vechile bucoavne să fie eclipsate de lumina celor

---

antreprenorilor de spectacole teatrale şi actorilor înşişi, deprinşi să-şi afirme măiestria în chipurile care le asigurau un mare succes public, chiar şi ieftin.

noi, ce ar ieşi spre cinstita zăbavă nu numai a celor trîndavi, ci şi a celor mai încărcaţi de treburi, căci nu e cu putinţă să stea arcul încordat tot timpul, fiindcă slăbiciunea făpturii umane te împiedică să-ţi duci viaţa lipsit de orice destindere îngăduită.

La punctul acesta al convorbirii lor ajunseseră canonicul şi parohul cînd bărbierul, dezlipindu-se de convoi, veni la ei şi-i zise preotului:

— Aici este, domnule licenţiat, locul de care spuneam eu că-i bun de mas, pentru ca, pînă ce ne-om face noi siesta, să aibă şi boii parte de păşune răcoroasă şi îmbelşugată.

— Aşa mi se pare şi mie, răspunse preotul.

Şi spunîndu-i canonicului ce-avea de gînd să facă, îi veni şi acestuia poftă să rămînă cu ei, îmbiat de vederea unei lunci de toată frumuseţea ce li se aşternea înaintea ochilor; aşa că, mai ca să se poată bucura de ea, mai de dorul de-a schimba o vorbă cu preotul, de care prinsese mare drag, vrînd apoi şi să afle în amănunt isprăvile lui don Quijote, îşi trimise cîteva dintre slugi pînă la hanul care nu era departe, ca să aducă de-acolo ce s-o găsi de mîncare, pentru toţi, căci el avea de gînd să-şi facă aici siesta în după-amiaza aceea. La acestea, unul dintre slujitorii lui răspunse că samarele cu merinde, care trebuiau să fi şi ajuns la han în spinarea unui catîr al lor, aveau într-însele destulă hrană ca să nu mai fie nevoie să ia de la hangiu altceva decît ovăz.

— Dacă-i aşa, zise canonicul, duceţi toţi catîrii acolo şi întoarceţi-l aici pe cel cu merindea.

În vremea asta, băgînd de seamă Sancho că putea vorbi cu stăpînul său fără să fie de faţă, cum erau veşnic, preotul şi bărbierul, pe care îi privea cu bănuială, se apropie de cuşca în care era cărat stăpînul său şi-i zise:

— Stăpîne, ca să nu-mi încarc sufletul c-un păcat, aş vrea să-ţi spun ce-i cu solomonirea asta a măriei-tale; află că ăştia doi care umblă cu mutrele acoperite nu sînt alţii decît popa din satul nostru, împreună cu bărbierul, şi-mi închipui c-au născocit renghiul ăsta, ducîndu-te pe sus în felul în care te duc, numai de pizmaşi ce sînt, că le-ai luat măria-ta înainte făcînd isprăvi de care s-a dus vestea. Dacă

se adevereşte bănuiala asta, înseamnă că nu eşti fermecat de loc, ci îmbrobodit ca un papă-lapte! Şi ca dovadă, aş vrea să te întreb un lucru, iar dacă o fi să-mi răspunzi aşa cum cred c-ai să-mi răspunzi, ai să pipăi cu degetul înşelătoria şi-ai să vezi că nu eşti vrăjit, ci eşti doar cu minţile învălmăşite.

— Poţi să mă întrebi tot ce ai poftă, Sancho băiete, răspunse don Quijote, că eu ţi-oi răspunde şi te-oi mulţumi cum ăi vrea; dar dacă zici că ăştia care umblă pe-aicea şi vin cu noi sînt popa şi bărbierul, consătenii şi cunoscuţii noştri, s-ar prea putea să pară că sînt chiar ei; însă că ar fi cu adevărat şi cu tot dinadinsul, asta să n-o crezi cu nici un chip; ceea ce trebuie să crezi şi să pricepi este că dacă ei par aşa cum zici, trebuie să fie din pricină că cei care m-au vrăjit îşi vor fi luat chipul şi asemănarea asta, fiindcă nu-i nimic mai uşor pentru vrăjitori decît să se schimbe la faţă cum le vine pofta, aşa că şi-or fi luat şi ei mutrele ăstor doi amici ai noştri ca să-ţi dea ţie prilej să gîndeşti ceea ce gîndeşti şi să te vîre într-un labirint de închipuiri încît să nu te mai poţi descurca dintr-însul chiar de-ar fi să ai la tine sfoara lui Tezeu. Vor mai fi făcut-o şi ca să mă împingă să şovăi eu, şi să mă îndoiesc dacă sînt ori nu în toate minţile, nemaidîndu-mi cu socoteala dincotro mi se trage pacostea asta; pentru că dacă, pe de o parte, vii tu şi-mi spui că cei care mă-ntovărăşesc nu-s alţii decît bărbierul şi preotul din satul nostru, iar, pe de altă parte, mă văd pus la cuşcă, şi ştiu bine că doar puteri omeneşti, afară doar dacă ar fi suprafireşti, n-ar fi îndeajuns ca să mă poată închide, ce vrei să zic şi să gîndesc alta decît că vrăjirea mea e de un soi care le întrece pe toate cîte le-am citit eu în istoriile ce vorbesc de cavaleri rătăcitori supuşi vrăjitoriilor? Aşa că poţi fi pe pace şi te poţi linişti în privinţa asta, şi să-ţi iasă din cap că ăştia sînt cine zici că sînt, că dacă ei sînt aceia, sînt şi eu turc. Dar în ceea ce priveşte dorinţa de-a mă întreba ceva, n-ai decît să vorbeşti, că ţi-oi răspunde, chiar de-ar fi să mă tot întrebi pînă mîine dimineaţă.

— Bată-mă Dumnezeu să mă bată! răspunse Sancho, strigînd ca un apucat. Cum se poate să fii măria-ta aşa de

tare de cap şi de sărac cu duhul încît să nu-ţi poţi da seama că-i adevărul adevărat ce-ţi spun eu, şi că în întemniţarea şi pacostea asta intră mai mult în joc viclenia decît farmecele? Şi de vreme ce-i aşa, vreau să-ţi dovedesc limpede ca lumina zilei că nu eşti fermecat. De nu te învoieşti, aşa să te scoată Dumnezeu din chinurile astea şi aşa să te vezi, cînd nici n-ai prinde de veste, în braţele señorei Dulcinea!

— Sfîrşeşte cu blestemele, zise don Quijote, şi întreabă-mă odată ce voiai să mă întrebi, că ţi-am mai spus că am să-ţi răspund la ţanc!

— Asta vreau să te întreb, îi întoarse Sancho vorba, şi asta aş vrea să ştiu, anume: să-mi spui, fără să adaugi şi fără să scoţi vreun cuvinţel, ci adevărul gol-goluţ, aşa cum e de aşteptat să-l spună şi cum îl spun toţi cei ce-au îmbrăţişat cariera armelor, cum ai îmbrăţişat-o măria-ta, luîndu-ţi numele de cavaler rătăcitor.

— Ţi-am spus că n-am să te mint întru nimic, răspunse don Quijote, dar du-ţi odată pînă la capăt întrebarea, fiindcă zău că m-ai plictisit cu-atîtea ocolişuri, cu-atîtea tîrcoale şi cuvinte piezişe, Sancho!

— Spun de la obraz, că n-am nici o îndoială în privinţa cuvîntului drept şi a cinstei stăpînului meu; deci, fiindcă numai aşa putem da de rostul istoriei noastre, te întreb, vorbindu-ţi cu toată cuviinţa, dacă nu cumva, din întîmplare, după ce măria-ta te-ai văzut pus la cuşcă şi, după cîte crezi, vrăjit, nu ţi-a venit chef şi nu ţi-a dat prin gînd să-ţi faci treaba, mare sau mică, cum se zice?

— Nu mă pricep cum vine asta, să faci treabă, Sancho. Spune mai lămurit dacă vrei să-ţi răspund de-a dreptul.

— Se poate să nu te pricepi măria-ta cînd e vorba să faci treabă mare sau mică? Doar şi pe copiii de şcoală îi chinuie cu asta! Află atunci că vreau să întreb dacă nu ţi-a venit să faci ce nu poate face altcineva în locul tău?

— Da, da, acuma te înţeleg, răspunse grăbit don Quijote. Ba încă de cîte ori! Chiar şi acuma îmi dă ghes! Scapă-mă de primejdia asta, să nu dau cinstea pe ruşine.

Capitolul XLIX

Unde se povestește înțeleapta convorbire dusă de Sancho Panza cu stăpînul său, don Quijote

— Aha, zise Sancho, atîta mi-a trebuit! Asta este ce voiam să aflu și asta-mi rodea mie sufletul și viața. Te am la mînă, stăpîne! Mai poți tăgădui ceea ce se spune de obicei în popor cînd nu-i cineva în apele lui: « Nu știu ce are cutare, că nici nu mănîncă, nici nu doarme, nici nu bea, nici nu răspunde cu rost la ce-l întrebi, de parcă i-ar fi făcut vreunul farmece! »? De unde poți trage încheierea că ăi de nu mănîncă, nu dorm, nici nu fac lucrurile firești de care spuneam, ăia-s vrăjiți, dar nu și ăi la care le vine chef să facă ce zici măria-ta că-ți vine, și care beau cînd li se dă, și mănîncă dacă au ce, și răspund la tot ce-i întrebi!

— Ai dreptate, Sancho! răspunse don Quijote. Dar ți-am mai spus că sînt multe soiuri de farmece, și s-ar putea întîmpla să se fi schimbat și farmecele cu timpul, și să fie acuma obiceiul să facă cei vrăjiți tot ce fac și eu, chiar dacă înainte nu făceau; așa că împotriva obiceiului vremii nu mai ai ce spune și nici cum trage încheieri. Eu știu și sînt încredințat că mi s-au făcut farmece, și asta mi-ajunge ca să fiu împăcat în cugetul meu, căci nu mi-aș ierta-o niciodată dacă aș crede cumva că nu sînt vrăjit și că m-am lăsat dus în cușca asta, trîndav și mișel, lipsindu-i de ajutorul ce li-l puteam da pe mulți nevoiași și pricăjiți, ce vor fi avînd nevoie cum nu se poate mai avan de ocrotirea și sprijinul meu în ziua de astăzi.

— Păi, cu toate astea, răspunse Sancho, spun încă o dată că, pentru mai mult belșug și mai multă mulțumire, n-ar fi rău să încerci măria-ta să ieși din închisoarea asta, fiindcă eu mă leg să-ți ușurez din toate puterile ieșirea, ba încă să te și scap de ea, ca să încerci din nou să încaleci pe cumintele domniei-tale Rocinante, care, după cît de galeș și întristat umblă, pare că e și el fermecat; și după ce-om face-o și pe asta, să ne mai încercăm încă o dată norocul căutînd aventurile cu lumînarea! Iar de-o fi să nu ne iasă bine, nu-i

timpul pierdut să ne întoarcem iar la cuşcă, în care făgăduiesc, pre legea mea de bun şi credincios scutier, să mă închid laolaltă cu măria-ta, dacă ăi fi fiind cumva măria-ta, din întîmplare, atît de nenorocos sau eu atît de prost încît să nu izbutim să facem ce zic!

— Eu fac bucuros ce zici, frate Sancho, răspunse don Quijote, şi cînd o fi să vezi c-a venit timpul să dai o mînă de ajutor pentru ca să mă slobozeşti, te voi asculta întru totul şi întru toate; numai că vei vedea şi tu, Sancho, cît de mult te înşeli cînd e vorba să-ţi faci o idee despre nefericirea mea.

În convorbiri ca acestea îşi trecură timpul cavalerul rătăcitor şi rătăcitul său de scutier, pînă ce ajunseră acolo unde, gata descălecaţi, îi aşteptau preotul, canonicul şi bărbierul. Bouarul dejugă numaidecît boii de la car şi-i lăsă să pască în voie prin lunca aceea verde şi odihnitoare, a cărei răcoreală plăcută îmbia s-o guste nu numai pe fiinţele atît de vrăjite cum era don Quijote, ci şi pe cele înţelepte şi cu minţile întregi cum era scutierul său, care îl rugă pe preot să-i îngăduie stăpînului său să iasă o clipă din cuşcă, căci de n-avea să-l lase afară, carcera aceea era în primejdie să nu mai rămînă la fel de curată cum o cerea cuviinţa unui om atît de nobil ca stăpînul său. Preotul pricepu despre ce era vorba şi declară că ar face cu dragă inimă ceea ce-i cerea de nu s-ar teme ca nu cumva stăpînului său, o dată ce s-ar vedea slobod, să-i vină pofta să se-apuce iar de isprăvi de-ale lui şi să-şi ia tălpăşiţa, ducîndu-se de-a dreptul acolo de unde n-avea să se mai arate niciodată privirilor omeneşti.

— Mă pun eu chezaş că nu fuge, răspunse Sancho.

— Mă pun şi eu, zise canonicul, mai cu seamă dacă-mi dă cuvîntul lui de cavaler că nu se depărtează de noi decît atîta cît i-om îngădui.

— Bine, mi-l dau! se grăbi să răspundă don Quijote, care stătea şi asculta tot ce se vorbea. Cu atît mai mult cu cît cel căruia i s-au făcut farmece, cum sînt eu, nu se mai simte slobod să dispună de persoana sa după voie, căci cel

care l-a legat prin vrăji îl poate face să nu se mai mişte dintr-un loc trei veacuri de-a rîndul, şi de s-ar întîmpla să fugă, l-ar face să se întoarcă zburînd.

Mai spuse că, de vreme ce aşa stăteau lucrurile, puteau să-i dea drumul fără de nici o grijă, mai cu seamă cînd era vorba de un lucru aşa de folositor pentru toată lumea, căci de-ar fi fost să nu-l scoată de-acolo, să nu le fie cu supărare, dar nu stătea în puterea lui să nu le mute din loc nasurile cînd s-or afla prin preajmă. Canonicul dădu mîna cu el, cu toate că era cu mîinile legate, şi-l scoaseră pe cuvînt de cinste din cuşcă, lucru de care el se bucură cum nu se mai poate şi într-un chip zgomotos, cînd se văzu afară, slobod. Şi cel dintîi lucru pe care-l săvîrşi fu să se întindă, dezmorţindu-şi toate mădularele, apoi numaidecît îşi făcu drum pînă unde era Rocinante, căruia, trăgîndu-i două palme pe crupă, îi vorbi aşa:

— Încă mai nădăjduiesc întru Dumnezeu şi întru binecuvîntata lui mamă c-avem să ne vedem în curînd noi doi aşa cum dorim, floare şi oglindă a tuturor cailor, tu cu stăpînul tău în spinare şi eu călare pe tine, făcîndu-ne împreună slujba pentru care m-a lăsat Dumnezeu pe lume!

Şi spunînd don Quijote asta, se dădu, însoţit de Sancho, ceva mai depărtişor şi se întoarse de-acolo mai uşurat şi mai dornic să aducă în fapt ceea ce ar pune la cale scutierul său.

Se uita canonicul la el şi mult se minuna văzînd ciudăţenia nemaiauzitei lui sminteli, mai ales că atunci cînd vorbea şi răspundea, dădea semne că era cu mintea mai mult decît întreagă şi n-ajungea s-o ia razna, aşa cum s-a mai spus de-atîtea ori în cartea aceasta, decît atunci cînd i se vorbea de treburi cavalereşti. Aşa că, împins de milă, după ce se aşezaseră toţi pe iarbă verde ca să aştepte merindea canonicului, acesta îi vorbi aşa:

— E oare cu putinţă, señor hidalgo, să fi avut aşa mare putere asupra domniei-tale trîndava şi amara citanie a cărţilor de cavalerie, încît să-ţi fi luat minţile pînă într-atîta şi să te fi făcut să crezi cu tot dinadinsul că eşti legat prin farmece şi cîte alte năzbîtii toate, la fel de departe de vreun

sîmbure de adevăr pe cît e de departe adevărul de minciună? Şi cum e cu putinţă să se mai afle minte omenească care să ajungă a crede c-au fost pe lume aievea atîta amar de Amadişi şi atîta puzderie de cavaleri faimoşi, atîţia împăraţi de Trabizonda şi Felixmarţi de Hircania, atîţia armăsari năzdrăvani, atîtea domniţe rătăcitoare, atîţia balauri şi zmei, atîţia uriaşi, atîtea aventuri nemaiauzite, atîtea soiuri de farmece, atîtea bătălii, atîtea dueluri nemaipomenite, atîta bogăţie de porturi şi atîtea principese îndrăgostite, atîţia scutieri ajunşi conţi şi atîţia pitici hîtri, atîtea răvăşele dulci, atîtea vorbe galante, atîtea femei virtuoase şi, în sfîrşit, atîtea şi atîtea năzdrăvănii cîte se pot găsi între scoarţele cărţilor de cavalerie? Dinspre partea mea, ţi-aş putea spune că, ori de cîte ori le citesc, o bucată de vreme, cît nu stau să-mi dau cu socoteala că toate n-ar fi decît minciuni şi scrînteli, simt oarecare mulţumire; dar de îndată ce-mi dau seama de ceea ce sînt ele cu adevărat, le-azvîrl cît colo de pereţi, ba le-aş mai da şi focului de s-ar întîmpla să-mi fie la îndemînă ori prin preajmă focul, ca pe nişte nărăvaşi ce-au meritat asemenea osîndă după cît de prefăcuţi şi de necinstiţi sînt, cu totul în afară de legea bunului-simţ, întocmai ca nişte născocitori de secte noi şi de noi feluri de viaţă [1], care dau gloatei neştiutoare prilej să creadă şi să ia de bune atîta noian de neghiobii cîte cuprind! Ba încă îndrăzneală au, nu glumă, de se încumetă să tulbure minţile înţelepţilor şi nobililor hidalgi, cum se poate vedea bine din ceea ce-au făcut cu dumneata, aducîndu-te într-aşa hal, că, neavînd încotro, au trebuit prietenii să te închidă într-o cuşcă şi să te care cu carul ăsta cu boi, ca pe vreun leu ori pe vreun tigru, purtat din sat în sat de cei ce vor să cîştige cu ei bani, arătîndu-i altora. Haide, señor don Quijote, îndură-te de dumneata însuţi şi vino-ţi în minţi, folosindu-te de marea înţelepciune cu care a voit cerul să te înzestreze şi întrebuinţîndu-ţi preafericitele înclinări ale spiritului în alte

---

[1] Aluzie la « primejdia ereziilor », ce se înteţise o dată cu avîntul luat de Reformă, şi care îngrijora cercurile conducătoare catolice ale Europei.

lecturi, care să se întoarcă înspre folosul cugetului şi înspre sporul onoarei domniei-tale! Iar dacă totuşi, împins de aplecarea domniei-tale firească, ţi-ar veni chef să citeşti cărţi despre fapte mari şi cavalereşti, citeşte în *Sfînta scriptură* cartea judecătorilor, căci în ea vei găsi adevăruri măreţe şi fapte pe cît de adevărate, pe atît de vitejeşti! Luzitania l-a avut pe Viriatus [1], Roma pe Cezar, Cartagina pe Hanibal, Grecia pe Alexandru, Castilia pe contele Fernán González, Valencia a dat naştere Cidului, Andaluzia — lui Gonzalo Fernández, Estremadura — lui don Diego García de Paredes, Xeres — lui Garci Pérez de Vargas, Toledo lui Garcilaso[2], Sevilla — lui don Manuel de Léon [3], tot oameni a căror pildă de mari fapte poate desfăta, instrui, încînta şi minuna pe cele mai multe spirite ce-ar fi să le citească. Asta, da, ar fi lectură vrednică de judecata sănătoasă a domniei-tale, iubitul meu señor don Quijote, din care să poţi ieşi erudit în ce priveşte istoria, îndrăgostit de virtute, instruit în ce priveşte bunătatea, innobilat în ce priveşte moravurile, viteaz fără deşartă cutezanţă şi prudent fără să fii laş, şi toate acestea întru slava lui Dumnezeu, spre folosul domniei-

[1] Şef al luzitanilor revoltaţi, asasinat de romani în anul 140 î.e.n. pentru că intenţiona să-şi dezrobească patria de sub stăpînirea lor.

[2] *Garcilaso de la Vega* (1503—1536), cel dintîi poet liric important de limbă spaniolă, mort de tînăr într-o bătălie, căci era militar şi a participat la mai multe campanii, în Italia în special, şi în Provenţa, care i-a şi fost mormîntul. A avut, începînd din 1529, legături cu cei mai iluştri scriitori contemporani, capii Renaşterii italiene în literatură. Influenţa lor, în special a lui Sannazaro, Bernardo Tasso şi Tansillo, se recunoaşte în eglogele, elegiile, epistolele, sonetele, odele şi canţonele sale, care împrumută atît conţinutul pastoralismului languros al literaturii acestora, cît şi metrica, formele prozodice şi mijloacele metaforelor tipice, care disimulează în chip gingaş o anumită banalitate, proprie pastoralismului în general. Reprezenta însă o inovaţie introducerea modelelor literare italieneşti în poezia cotidiană spaniolă.

[3] Unul dintre căpitanii de oşti din epoca Isabelei de Castilia, eroul care a dat naştere legendei reluate în *Mănuşa* lui Schiller. Se pare că, fiind la curtea lui Ferdinand de Aragón, a cules, dintre leii primiţi de rege drept dar din Africa, o mănuşă scăpată de iubita sa, una dintre curtenele reginei. Faptul, pe care-l celebrează cîteva romanţe populare, a intrat prin culegerea lui Timoneda în circulaţia universală şi a fost reluat de romantici, la noi de Eminescu şi St. O. Iosif.

tale și bunul nume al provinciei La Mancha, unde, după cum am aflat, îți ai domnia-ta obîrșia.

Don Quijote stătu cum nu se poate mai atent s-asculte ce spunea canonicul. Și cînd își dădu seama că sfîrșise, după ce rămase o bună bucată de vreme tăcut, țintindu-l din ochi, spuse:

— După cîte mi se pare mie, señor hidalgo, toată vorbirea domniei-tale n-avea alt țel decît să mă facă pe mine să pricep că nu s-au aflat nicicînd pe lume cavaleri rătăcitori și că toate cărțile de cavalerie sînt false, mincinoase și păgubitoare, ba încă și dăunătoare treburilor statului, așa că eu n-am făcut bine citindu-le și rău am făcut dîndu-le crezare, ba încă și mai rău apucîndu-mă să le imit, atunci cînd am purces să urmez meșteșugul aspru al cavaleriei rătăcitoare, pe care-l predică ele; și ai tăgăduit să fi fost pe lume Amadișii, nici cel de Gaula, nici cel de Grecia, nici toți ceilalți cavaleri de care-s pline scrierile.

— Toate-s întocmai așa pînă într-o iotă, cum ai spus dumneata acuma, zise atunci canonicul.

Iar don Quijote răspunse:

— Ai mai adăugat domnia-ta că mult rău mi-au făcut asemenea cărți, fiindcă m-au scos din minți și m-au vîrît la cușcă, așa că bine-ar fi pentru mine să fac pocăință și să-mi schimb lecturile, citind alte cărți, mai adevărate, și care desfată și instruiesc mai bine.

— Așa este, zise canonicul.

— Atunci eu, îi întoarse don Quijote vorba, dinspre partea mea socot că cel sărit din minți și orbit de vrăji ești domnia-ta, ca unul ce te-apuci să rostești atîta hulă împotriva unor lucruri pe care-o lume întreagă le primește și le ține drept adevărate, pînă într-atîta încît cel care le-ar tăgădui, așa cum le tăgăduiești domnia-ta, ar merita chiar pedeapsa aceea la care dumneata spui că le osîndește atunci cînd te supără citirea lor! Căci a voi să dai de înțeles cuiva că nu s-au aflat nicicînd pe lume nici Amadís, nici toți ceilalți cavaleri aventurieri de care-s înțesate istoriile, e totuna cu a dori să încredințezi pe cineva că soarele nu te luminează,

nici gerul nu te degeră, nici pămîntul nu ne stă sub picioare! Căci se poate oare afla pe lume minte care să fie în stare a convinge pe cineva că n-a fost adevărată povestea infantei Floripes şi a lui Guy de Burgundia, ori povestea lui Fierabrás cu podul din Mantible [1], care s-a petrecut pe vremea lui Carol cel Mare, şi despre care aş putea jura că e tot atît de adevărată cum e acuma ziuă şi nu noapte? Iar dacă e minciună, minciună trebuie să fie şi că s-ar fi aflat vreodată pe lume Hector, ori Ahile, ori războiul Troiei, precum şi cei doisprezece pairi ai Franţei, dimpreună cu regele Arthur al Engliterei, care umblă şi astăzi preschimbat în cerb şi-l aşteaptă supuşii regatului său să se întoarcă dintr-o clipă într-alta! Tot aşa, s-ar putea încumeta cineva să spună că e mincinoasă povestea lui Guarino Mezquino, şi cea a căutării sfîntului Graal [2], ori că sînt apocrife dragostea dintre don Tristán şi regina Iseult, ori cea dintre Ginevra şi Lanzarote, cînd se află pe lume inşi care aproape că-şi amintesc c-au văzut-o pe doica Quintañona, care a fost cea mai pricepută femeie paharnic din cîte a avut Marea Britanie! Şi află că aşa este, pînă într-un cuvînt, fiindcă mi-aduc eu aminte ce-mi spunea o bunică de-a mea dinspre partea mamei cînd vedea vreo bătrînică îmbrobodită şi cu camilafcă: « Aia de colo, nepoate, parcă ar fi doica Quintañona! »... De unde trag eu încheierea că trebuie s-o fi cunoscut ea, sau cel puţin trebuie să fi izbutit a ajunge să-i vadă vreun chip zugrăvit. Şi pe urmă, cine ar putea spune că nu-i adevărată

---

[1] Podul din Mantible consta din trei arcade de marmură şi două turnuri pătrate, din acelaşi material, şi despre el se vorbeşte în *Historia de Carlomagno*, publicată în spanioleşte în versiunea lui Nicolás de Piamonte. Calderón şi-a intitulat cu acest nume o comedie; a intrat şi în proverbe: « E cu putinţă să fie de lemn podul din Mantible? »

[2] Amestecul legendelor grave cu semnificaţie esoterică medievală, ca aceea a căutării Graalului, cu povestiri de altă natură, mai apropiate de snoavele populare, cum e povestea lui Guarino Mezquino, grotescă şi prin numele personajului, ori cu personajele romanelor de dragoste ce urmează — luate tot din materialul ciclului breton — este aici intenţionat. Procedeul acesta literar defineşte încurcătura din capul vorbitorului, îmbibat de lecturile lui fantastice.

povestea lui Pierres şi a frumoasei Magalona, căci pînă-n ziua de astăzi se vede în sala de arme a regilor noştri cuiul care servea drept cîrmă pentru calul de lemn călărit de viteazul Pierres prin văzduhuri, unealtă ceva mai măricică decît o oişte de căruţă? Şi alături de acest cui este şaua bidiviului Babieca, iar la Roncesvalles se află cornul lui Roldán, lung cît o grindă din cele mari, de unde putem trage încheierea c-au existat cei doisprezece pairi, că a existat Pierres, că au existat oameni ca Cidul şi alţi cavaleri de soiul lui, despre care lumea zice că umblau să-nfrunte soarta. Iar de nu, să mai nege dumnealor dacă le dă mîna, şi adevărul că a fost cavaler rătăcitor viteazul luzitan Juan de Merlo, care s-a dus în Burgundia şi s-a luptat în cetatea Ras cu faimosul senior De Charny, numit Pierres, şi pe urmă, în cetatea Basileei, cu *mosén*[1] Enríque de Romestan, ieşind din amîndouă luptele învingător şi covîrşit de glorie; ce să mai vorbim despre aventurile şi provocările la luptă în care s-au avîntat tot în Burgundia vitejii spanioli Pedro Barba şi Gutierre Quijada[2] (căruia îi sînt rudă coborîtoare în linie dreaptă bărbătească), învingîndu-i pe fiii contelui De Saint Paul! Să mi se tăgăduiască în faţă, de asemenea, că n-a fost în Germania să caute aventuri don Fernando de Guevara, cel ce s-a măsurat cu meser Jorge, cavaler din casa ducelui de Austria, şi să mi se spună că au fost farsă turnirele de la Suero de Quiñones, vreau să zic din Paso [3], ca şi duelurile dintre Luis de Falces şi Gonzalo

---

[1] *Mosén* este titlul care se dă în Aragón anumitor nobili; cuvîntul vine din sudul Franţei, din limbajul lemosin, unde *mosén* înseamnă exact *monsieur*.

[2] Cavaleri castilieni din secolul al XV-lea, au săvîrşit în anul 1435 faptele la care don Quijote face aici referinţă, conform cronicilor vremii. De remarcat faptul că Cervantes îi găseşte eroului său o ascendenţă atît de ilustră, cu strămoşi ca aceştia neputîndu-se lăuda mulţi din nobilii cu pretenţii ai secolului de aur. Este încă una din genealogiile care demonstrează că scriitorul îşi preţuieşte eroul.

[3] Turnirele *las justas*, care s-au ţinut acasă la Suero de Quiñones, faimosul *mantenedor*, şi s-au numit *Paso honroso*, l-au avut drept arbitru pe Pedro Barba, iar printre participanţii intraţi în competiţii au fost Gutierre Quijada, cavaler citat aici, ca şi Fernando de Guevara. În unele ediţii pare că « *del Paso* » ar fi supranumele lui Suero de Quiñones, dar e numai o lecţiune greşită; corect este « *las justas de Suero de Quiñones, del Paso* » (turnirele de acasă de la S. de Q., sau ale lui S. de Q., cele denumite « *del Paso honroso* »).

de Guzmán, cavaler castilian, şi atîtea multe şi nenumărate isprăvi săvîrşite de cavalerii creştini ai acestor regate ale noastre şi ai regatelor de dincolo de hotare, atît de adevărate şi de cu neputinţă de dezminţit, încît, mai spun o dată, cel ce s-ar încumeta să le tăgăduiască ar însemna să fie lipsit de minte şi de raţiune!

Rămase canonicul năucit de învălmăşeala adevărurilor şi minciunilor din capul lui don Quijote şi uimit de cîte ştia şi ţinea minte cînd era vorba de ceva care privea, sau avea măcar atingere cu faptele cavaleriei rătăcitoare, aşa că-i răspunse:

— Nu pot tăgădui, señor don Quijote, că n-ar fi ceva adevăr în ceea ce ai spus domnia-ta, mai cu seamă în privinţa cavalerilor rătăcitori spanioli; şi tot aşa, vreau să-ţi fac pe plac şi să zic şi eu ca domnia-ta, c-au fost cei doisprezece pairi ai Franţei, dar nu-mi vine să cred c-or fi făcut ei toate cîte le scrie pe socoteala lor arhiepiscopul Turpin, fiindcă adevărul poveştii acesteia e că au fost nişte cavaleri aleşi de regii Franciei, şi li s-a spus pairi, pentru că erau toţi deopotrivă ca vitejie, rang şi virtute; sau cel puţin, de nu erau, aveau toate motivele să fie, şi era ca o tagmă ori vreun ordin duhovnicesc, aşa cum se pomenesc şi în zilele noastre unele, ca Ordinul de Santiago sau de Calatrava, în care cei ce au mărturisit asemenea crez poţi presupune că trebuie să fie, sau nu se poate să nu fie, cavaleri viteji, nobili şi virtuoşi; şi întocmai aşa cum astăzi se spune cavaler de San Juan sau de Alcántara, pe vremea aceea se spunea cavaler din tagma celor doisprezece, egali între dînşii, cei care au fost aleşi spre a face parte din acest ordin militar. Că a existat Cidul, nu mai încape nici o îndoială, şi cu atît mai puţin încape cînd e vorba de Bernardo del Carpio; dar că au făcut toate isprăvile care le sînt puse pe seamă, cred că prea e gogonată! În privinţa «cuiului» de care vorbeşti domnia-ta, a contelui Pierres, care s-ar fi aflînd alături de şaua bidiviului Babieca în sala de arme a regilor, mărturisesc că am păcătuit, căci sînt atît de ignorant ori atît de scurt la vedere, încît, cu toate că am văzut bine şaua, n-am fost în stare să văd

alături şi cuiul, mai cu seamă că era atît de mare cît ai spus domnia-ta!

— Păi acolo este, nu încape nici o îndoială, răspunse don Quijote, şi nu numai atîta: se zice că l-au vîrît într-o teacă de piele, ca nu cumva să prindă mucegai ori să ruginească!

— S-ar prea putea întîmpla, răspunse canonicul. Însă, pe sfîntul har cu care am fost hirotonisit, nu-mi aduc aminte să-l fi văzut! Și chiar dacă ţi-aş face pe plac și aş lăsa să treacă de la mine, admiţînd că este acolo, asta nu m-ar sili să cred poveştile atîtor Amadíşi, sau ale puzderiei de cavaleri pe socoteala cărora se spun verzi şi uscate, şi nici nu-i cuvînt ca un om ca domnia-ta, atît de onorat şi cu atîtea însuşiri, înzestrat cu o minte atît de ascuţită, să ajungă a crede că sînt adevărate atîtea şi atît de ciudate sminteli ca acelea ce stau scrise în deşucheatele acelea de cărţi cavalereşti.

Capitolul L

Despre înțeleapta gîlceavă dintre don Quijote și canonic, dimpreună cu alte întîmplări

— Asta-i bună! răspunse don Quijote. Vra să zică, nişte cărţi care s-au tipărit cu voia regilor şi cu încuviinţarea celor cărora le-a fost dată sarcina cenzurii, cărţi citite cu plăcere de o lume întreagă şi lăudate de mari şi mici, de săraci şi de bogaţi, de învăţaţi şi de neştiutori, de poporul de rînd, ca şi de nobili, în sfîrşit, de tot soiul de oameni, oricare le-ar fi starea şi avutul, ar însemna că sînt minciuni? Mai cu seamă că par cu atît mai adevărate, cu cît ne povestesc despre tatăl, mama, patria, rudele, vîrsta, locul şi isprăvile cavalerilor, punct cu punct şi zi cu zi, aşa cum le-a săvîrşit sau cum le-au săvîrşit cutare cavaler sau cutare cavaleri! Nu mai spune dumneata una ca asta; taci şi nu huli, şi crede-mă mai bine, că-ţi dau sfat ce trebuie să faci în privinţa asta, ca un om înţelept ce te afli. Iar de nu mă iei în seamă, n-ai decît să le citești, și-ai să vezi cîtă plăcere ţi-o face cititul

lor! Spune-mi, se poate plăcere mai mare decît să vezi, cum s-ar zice, că numai ce ţi se arată dinaintea ochilor un lac întins de smoală fierbînd cu bulbuci, în care mişună de-a-notul, încrucişîndu-se, o mulţime de şerpi, de vipere, de sălămîzdre şi de şopîrle, şi fel de fel de alte multe soiuri de jivine vătămătoare şi înfricoşătoare, iar din fundul lacului iese un glas cum nu se poate mai jalnic, rostind: «Tu, cavalere, oricine-ai fi, care stai şi te uiţi la acest înfricoşat iezer, de vrei să dobîndeşti comoara ascunsă sub aceste negre ape, arată-ţi tăria vrednicei tale inimi şi aruncă-te în mijlocul întunecatei şi aprinsei lui mocirle, căci de n-ăi face-aşa, eşti nedemn să vezi înaltele minuni pe care le închid şi le cuprind în sine cele şapte castele ale celor şapte zîne ce zac sub această întunecime»!? Şi să vezi că, nici n-a apucat bine cavalerul să asculte tot ce spune glasul acela înfricoşat, că, fără să mai stea în cumpănă şi fără să ţină seamă de primejdia în care se aruncă, ba chiar şi fără să se lepede de greutatea armelor sale ţepene, îşi încredinţează sufletul lui Dumnezeu şi doamnei sale şi se azvîrle în mijlocul lacului clocotind, iar cînd nici cu gîndul nu gîndeşte şi nici nu ştie cum are s-o scoată la capăt, se trezeşte în mijlocul unor cîmpii înflorite, cu care Cîmpiile Elizee nici n-au măcar de-a face în nici o privinţă! Acolo i se pare că cerul e mai limpede şi că soarele luceşte cu o lumină mai proaspătă. Înaintea ochilor i se înfăţişează o pădure tihnită, cu arbori stufoşi şi atît de verzi, că verdeaţa lor îţi bucură văzul, în vreme ce urechile-ţi sînt dezmierdate de cîntecul dulce şi neînvăţat de la nimeni al micilor şi nenumăratelor păsăruici pestriţe ce-şi încrucişează zborul prin împletitura rămurişului. Aci descoperă un rîuleţ ale cărui ape, răcoroase ca un cristal lichid, aleargă pe nisipuri mărunte şi pe albe pietricele, ce par aur cernut prin sită şi perle curate. Dincolo vede o fîntînă meşteşugită de jasp felurit colorat şi de marmură netedă, mai departe vede alta, în stil grotesc [1], unde

[1] Stilul grotesc (sau al grotelor) era, la începuturile barocului, adică tocmai în vremea lui Cervantes, la mare preţ.

scoicile mărunte, care alcătuiesc roca, dimpreună cu casele albe și galbene ale culbecilor răsuciți, orînduite într-o neorînduială cu tîlc, avînd printre ele, amestecate, frînturi de cristal strălucitor de stîncă și smaralde false, formează un întreg foarte variat, în care arta, imitînd natura, pare să o fi învins. În altă parte i se descoperă pe neașteptate un castel întărit sau un palat arătos, ale cărui ziduri sînt cu totul și cu totul de aur, meterezele de diamante, porțile de hiacint și, ce mai încolo-ncoace, totul e atît de minunat alcătuit, încît, oricît ar fi materialul din care este clădit de prețios, căci nu e mai puțin decît diamante, carbuncle, rubine, perle, aur și smarald, încă și mai de preț e felul în care e lucrat. Poate fi ceva mai desfătător pentru ochi, după ce-ai văzut una ca asta, decît să vezi cum ies pe poarta castelului nenumărate domnițe, în veșminte atît de strălucite și de mîndre, încît, de m-aș pune acuma să le descriu așa cum ni le povestește istoria, ar însemna să nu mai sfîrșesc niciodată?! Sau să vezi cum deodată cea care pare mai de viță dintre toate îl ia de mînă pe cutezătorul cavaler ce n-a pregetat să se arunce în clocotele lacului și-l duce fără să spună o vorbă înăuntrul bogatului palat sau castel, apoi îl pune să se dezbrace și să rămînă gol cum l-a născut maică-sa și-l scaldă în ape nici calde, nici reci, îl unge tot cu alifii îmbălsămate și-l îmbracă cu o cămașă de borangic subțire, îmbibată de parfum și răspîndind miresme îmbătătoare; apoi să vezi o altă domniță cum vine și-i aruncă pe umeri o mantie ce prețuiește, judecînd pe puțin, cît un oraș întreg, ba chiar mai bine? Și ce mai poți dori cînd ți se povestește că, după toate astea, e dus în altă sală, unde găsește mesele întinse cu atîta dichis încît rămîne încremenit de mirare, cînd vezi că i se toarnă să se spele pe mîini apă distilată din flori mirositoare, toată numai ambră, cînd e pus să stea pe un jilț de fildeș, cînd îl slujesc toate domnițele, păstrînd o miraculoasă tăcere, cînd i se pun dinainte atîtea feluri de felurite mîncări, și așa de gustos gătite, încît nu mai știe nici pofta lui către care să-l facă să întindă mai întîi mîna; cînd se aude o muzică răsunînd tot timpul cît mănîncă el, fără să se știe nici cine

o cîntă şi nici dincotro vine sunetul? Şi cînd, după ce-a sfîrşit de mîncat şi s-au strîns mesele, iar cavalerul, înfundat în jilţul lui, se va fi scobind poate în dinţi, aşa cum e obiceiul, intră pe nepusă masă pe uşa sălii o altă domniţă, cu mult mai frumoasă decît oricare dintre celelalte de la început, şi, aşezîndu-se alături de cavaler, începe să-i povestească ce castel e acela şi cum e ea vrăjită să stea în el, dimpreună cu o grămadă de alte lucruri care-l lasă încremenit pe cavaler şi-i minunează pe cititorii care îi citesc istoria?! Nu vreau să mă mai întind vorbindu-vă despre asta, dar din tot ce-am spus se poate trage încheierea că, în orice parte te-ai apuca să citeşti oricare dintre istoriile cavalerilor rătăcitori, nu se poate să nu simtă plăcere ori să nu se minuneze oricine-ar fi s-o citească. Aşa că domnia-ta crede-mă şi citeşte aceste cărţi, aşa cum ţi-am mai spus o dată, şi-ai să vezi cum îţi alungă pe dată melancolia, dacă cumva suferi de ea, şi te aduce în apele tale dacă nu eşti în apele tale. În ceea ce mă priveşte, pot spune că de cînd sînt cavaler rătăcitor, sînt viteaz, măsurat, mărinimos, binecrescut, generos, prevenitor, cutezător, blînd, răbdător, în stare să sufăr chinuri, întemniţări, farmece, şi cu toate că mai ieri-alaltăieri m-am pomenit vîrît într-o cuşcă de parc-aş fi nebun, socotesc să mă pot vedea, prin vrednicia braţului meu, de mi-o fi cerul prielnic şi nu m-o vitregi norocul, ajuns peste cîteva zile regele vreunui regat unde să pot dovedi cîtă recunoştinţă şi mărinimie încape în inima mea. Căci, pe cinstea mea, señor, cel sărac n-are cum să-şi arate cuiva mărinimia, chiar de-ar avea-o în cel mai înalt grad. Iar recunoştinţa care nu stă decît în dorinţa de-a fi recunoscător e moartă, cum moartă este credinţa fără de fapte. Din pricina asta mi-ar plăcea să mă dăruiască în curînd norocul cu vreun prilej de-a ajunge împărat, ca să-mi arăt inima, făcînd bine prietenilor şi mai cu seamă scutierului meu Sancho Panza, bietul, căci e omul cel mai bun de pe lume, şi mult aş vrea să-i hărăzesc un comitat pe care de-atîta vreme i l-am tot făgăduit, măcar că mi-e frică într-o privinţă, şi anume că n-o să fie în stare să-şi cîrmuiască statul.

Sancho îl auzi pe stăpînul său rostind aproape numai aceste din urmă cuvinte şi-i zise:

— Caută, măria-ta, señor don Quijote, de-mi dă odată comitatul ăsta, făgăduit de măria-ta cu tot atîta tărie cu cîtă îl tot aştept eu; şi de-o fi să mi-l dai, fac jurămînt că n-are să-mi lipsească priceperea de a-l cîrmui; şi chiar de mi-o lipsi, am auzit spunîndu-se că sînt pe lume oameni care iau cu arendă statele, dînd seniorilor lor atîta pe an, și duc ei greul cîrmuirii, iar seniorul stă cu dosul pe cămaşă şi se bucură de venitul pe care i-l serveşte arendaşul, fără să-şi bată capul cu alte alea, şi-aşa am de gînd să fac şi eu, ce mai tura-vura! Că mai bine le las pe toate în plata Domnului, şi-mi văd de veniturile mele ca un paşă, că ce-am avut și ce-am pierdut!

— Asta, Sancho fiule, zise canonicul, priveşte numai dreptul de-a te bucura de venituri, în vreme ce împărţirea dreptăţii cade tot în sarcina seniorului unui stat, și aici este nevoie de iscusinţă şi de judecată sănătoasă, şi mai cu seamă de buna intenţie de a-i da de rost, că dacă lipseşte asta dintru început, mijloacele şi scopurile se înţelege de la sine că vor fi întotdeauna anapoda; iar Dumnezeu îl ajută pe omul simplu dacă are cugetul curat şi rîvnă spre bine, tot aşa cum îl lipseşte de harul său pe deşteptul care are gînduri rele.

— Nu mă pricep la filozofii de astea, răspunse Sancho Panza, dar ştiu că, de îndată ce m-aş vedea în fruntea unui comitat, m-aş şi pricepe să-l cîrmuiesc, căci am şi eu suflet, ca oricare altul, iar cît despre trup, îi întrec pe mulţi, şi-aş putea fi la fel de bine rege în statul meu ca oricare altul în al său; şi o dată rege, aş face ce-aş pofti, iar făcînd ce-aş pofti, ar fi toate pe placul meu; fiind toate pe placul meu, m-aş simţi mulţumit, iar cînd se simte omul mulţumit, nu mai doreşte nimic; şi nemaiavînd nimic de dorit, gata-i treaba; aşa că, numai de-ar veni comitatul, şi pe urmă, adio, să ne vedem sănătoşi, cum cic-a zis un orb altuia!

— Acestea nu-s filozofii de doi bani perechea, cum zici tu, Sancho, îi întoarse canonicul vorba; deşi nu puţine sînt de spus cînd e vorba de comitate!

La acestea don Quijote răspunse:

— Nu știu ce-ar mai fi de spus, dar eu nu mă călăuzesc după altceva decît după pilda marelui Amadís de Gaula, care și-a făcut scutierul conte al Insulei Statornice, așa că pot și eu, fără mustrare de cuget, să-l fac conte pe Sancho Panza, care este unul dintre scutierii cei mai buni pe care i-a avut vreodată un cavaler rătăcitor!

Canonicul rămase cu totul mirat de ciudățeniile cuminți (dacă poate încăpea cumințenie acolo unde e vorba de ciudățenii) pe care le rostise don Quijote, cum se minună și de chipul în care zugrăvise aventura cu Cavalerul Lacului, și de pecetea adîncă pe care o puseseră în sufletul lui minciunile ticluite din cărțile pe care le tot buchisise. Îl mai uimea, în sfîrșit, și prostia lui Sancho, care se arăta atît de dornic să pună mîna pe comitatul făgăduit de stăpînul său.

Cît stătuseră ei de vorbă, apucaseră să se întoarcă slugile canonicului, care fuseseră la han după catîrul cu merindea, și, făcînd masă dintr-un covor și din iarba verde a pajiștii, se așezară la umbra unor copaci și se ospătară acolo, ca să se poată și bouarul folosi de pășunea locului aceluia, pentru boii lui, cum s-a mai spus. Și cum mîncau ei așa, dintr-o dată auziră un zbierăt răgușit și un clinchet de clopoțel care suna pe aproape, de prin niște bălării și arbuști, și tot în clipa aceea văzură ieșind din tufe o capră drăgălașă, cu blana bălțată toată cu negru, alb și galben. După ea venea un păstor de capre, tot strigînd ceva și tot vorbindu-i caprei în felul lui, chip s-o oprească sau s-o întoarcă la turmă. Capra fugară, înspăimîntată și tremurînd vargă, veni spre oameni ca și cînd le-ar fi cerut ajutor, și, o dată ajunsă lîngă ei, se opri. O ajunse din urmă păstorul și, apucînd-o de coarne, îi zise, ca și cum ar fi fost în stare să priceapă ca oamenii:

— Of, ușărnico, Bălțata taichii Bălțată, că tare ai mai început să calci pe de lături de vreo cîteva zile! De lupi îi fi tremurînd așa, fetițo? Hai? Nu vrei să-mi spui și mie ce te doare, frumoaso? Da' ce stau eu să mai întreb, că doar ești și tu muierușcă și nu-ți găsești locul, fire-ați ale dracului cu felul vostru de-a fi, tu și toate alea cu care vrei să semeni!

Întoarce-te, întoarce-te înapoi, drăguţo, că, măcar de n-ăi fi mulţumită cu mine, barem ăi fi mai la adăpost la stînă, cu tovarăşele tale laolaltă; că dacă tu, care trebuia să le fii lor călăuză şi să le deschizi drumul, umbli aşa, brambura şi huş-marginea, ce să mai vorbim de ele?

Mare haz făcură de cuvintele păstorului de capre cei ce le auziră, şi mai cu seamă canonicul, care zise:

— Pentru Dumnezeu, frate, mai stai locului puţintel şi-ţi mai trage sufletul! Ce te dai atîta de ceasul morţii să-ţi aduci capra înapoi la turmă? Că dacă e parte femeiască, aşa cum zici, n-are încotro şi trebuie să-şi urmeze instinctul firesc, oricît te-ai da dumneata peste cap s-o împiedici! Hai, ia de-aici o îmbucătură şi mai trage şi-o duşcă, să-ţi mai treacă năduful, şi în vremea asta mai răsuflă şi capra!

Și spunînd asta, îi şi întinse în vîrful cuţitului o pulpă rece de iepure, pe care păstorul de capre o luă mulţumind, apoi bău un gît de vin şi-şi mai potoli focul, după care spuse:

— N-aş vrea să mă socotiţi domniile-voastre om prost doar fiindcă m-aţi auzit vorbind aşa de sirios cu animalul ăsta, că zău, este un rost tainic şi-n vorbuliţele pe care le rostesc. Sînt ţăran, ce-i drept, da nu chiar atît de ţăran încît să nu-mi dau şi eu cu socoteala cum trebuie vorbit cu oamenii şi cum cu dobitoacele!

— Nu-mi vine greu să te cred, zise preotul, fiindcă ştiu din experienţă că se ascund prin văgăunile munţilor poeţi, şi prin stînile de ciobani, filozofi.

— Dacă nu chiar aşa, îi întoarse păstorul de capre vorba, să ştii domnia-ta, domnule, că stîna adăposteşte oameni cu scaun la cap; şi ca să mă credeţi că spun adevărul şi să-l vedeţi cu ochii (cu toate că s-ar putea să vă pară că mă înfiinţez şi eu la masa pusă ca musafirul nepoftit), dacă nu vă plictiseşte şi aveţi bunăvoinţă să fiţi cu luare-aminte cîtăva vreme, vă voi povesti, boieri dumneavoastră, un adevăr care să îndreptăţească ce-a spus domnia lui, şi arătă spre preot, ca şi ce-am spus eu.

La asta, don Quijote răspunse:

— Cum văd eu, întîmplarea asta aduce, parcă, nu știu cum, a aventură de cavaler rătăcitor; așa că, din partea mea, te ascult, prietene, cu dragă inimă, și tot așa vor face toți domnii aceștia, fiindcă sînt oameni cu multă doxă și lacomi foarte de ciudățeniile și noutățile care te țin cu sufletul la gură, te desfată și-ți destind fruntea, așa cum nu mă îndoiesc că are să poată face și povestea pe care ai de gînd să ne-o spui. Începe, așadar, prietene, că te-om asculta cu toții.

— Eu ies din joc și-mi iau și banii de pe carte, zise Sancho, că am de gînd să mă trag colea, mai spre pîrîiaș, între patru ochi cu caltaboșul ăsta, și cred că m-oi îndestula pentru trei zile, pe ghiftuite; pentru că l-am auzit pe stăpînul meu don Quijote spunînd că scutierul unui cavaler rătăcitor trebuie să mănînce, atunci cînd i se ivește prilejul, pînă ce nu mai încape nimic în el, din pricină că i se poate întîmpla să intre prin cine știe ce pădure, atît de deasă și de încîlcită, cît să nu mai izbutească a-i da de capăt preț de șase zile; și dacă nu și-a pus omul burta la cale de cu vreme, ori de n-are desagii burdușiți bine, acolo-i rămîn oasele, cum de multe ori îi și rămîn, și-n pastramă de mumie se preface.

— Tu ești întotdeauna cu picioarele pe pămînt, zise don Quijote. Ai dreptate! Du-te unde vrei și mănîncă pînă n-ăi mai putea, fiindcă eu mă simt sătul și nu-mi mai lipsește decît să dau și sufletului hrană, așa cum nădăjduiesc să dau ascultînd povestirea omului ăstuia de omenie.

— La fel om da cu toții hrană sufletelor noastre, zise canonicul.

Și-l rugă pe păstorul de capre să înceapă a povesti ceea ce făgăduise. Păstorul trase două pălmuțe pe șoldul caprei, pe care o ținea de coarne, și-i zise:

— Cuibărește-te și tu lîngă mine, Bălțato, că avem vreme pe urmă să ne întoarcem și la bordeiul nostru.

Parcă l-ar fi priceput capra, fiindcă de îndată ce șezu la pămînt stăpînul ei, se întinse și ea lîngă dînsul, foarte liniș-

tită; şi uitîndu-i-se în faţă, pare că voia să dea de înţeles că e cu luare-aminte la ceea ce începuse a povesti păstorul; care spuse cele ce urmează:

Capitolul LI

Care cuprinde cele povestite de păstorul de capre tuturor celor care-l însoţeau pe don Quijote

— Cale de trei leghe de aici din valea asta este un cătun care, deşi prea puţin întins, e dintre satele cele mai bogate de prin meleagurile astea; şi aici trăia un plugar, ţinut de toţi la mare cinste, ba chiar într-aşa măsură, încît, chiar dacă este a bogăţiei să fie cinstită de toată lumea, el era preţuit pentru virtuţile lui şi mai mult decît pentru avuţii. Dar ce-l făcea să se simtă într-al nouălea cer, cum spunea el, era că avea o fată atît de nemaipomenit de frumoasă, de înţeleaptă, de plină de duh şi de înzestrată cu toate virtuţile, încît cel care o vedea şi o cunoştea se minuna de cîte însuşiri nestemate îi făcuseră parte cerurile şi firea. De pe cînd era copilă părea frumoasă, şi crescînd, tot spori în frumuseţe, aşa că la vîrsta de şaisprezece ani la soare te puteai uita, dar la dînsa, ba! Faima frumuseţii ei începu a se lăţi prin toate satele de primprejur; dar ce spun eu, doar prin satele de primprejur? Nicidecum! Se lăţi pînă hăt, la cetăţile de la marginea împărăţiei, ba încă pătrunse şi prin palatele regilor, ajungînd la urechile a tot soiul de oameni, care veneau din cele patru vînturi s-o vadă ca pe un lucru rar, cum vine lumea la cîte vreo icoană făcătoare de minuni! O păzea tatăl ei ca pe ochii din cap şi se păzea şi ea singură, căci nu se află pe lume lacăte, paznici şi zăvoare care să păzească mai bine o fată decît o poate face însăşi grija ei.

Avutul tatălui şi frumuseţea fiicei deteră multora, atît dintre cei din sat, cît şi dintre străini, îndemnul să o ceară de nevastă; el, însă, ca unul în seama căruia era soarta unui atît de bogat giuvaer, rămînea încurcat şi nu se putea hotărî

cui s-o dea dintre cîţi îi dădeau ghes cu peţitul, că erau puzderie. Şi printre atîţia flăcăi care nutreau dorinţa asta, fui şi eu, avînd multe şi mari nădejdi de izbîndă şi ştiind că tatăl ei mă cunoştea, fiind de fel din acelaşi sat cu el, de sînge creştinesc curat şi în floarea vîrstei, iar dinspre partea averii stînd nu se poate mai bine, cum şi, nu mai puţin, dinspre partea mintoşeniei. Avînd întocmai aceleaşi cărţi în mînă, îşi mai juca şi alt băiat norocul, unul tot de la noi din sat, şi el a fost pricina cumpenei în care s-a văzut pusă voinţa tatălui, care s-a oprit locului, părîndu-i-se că fiică-sa, cu oricare dintre noi doi s-ar mărita, ar nimeri-o la fel de bine; şi, ca să iasă din încurcătura asta, se hotărî să-i spună Leandrei, căci aşa se numea bogătaşa care m-a sărăcit, aducîndu-mă în halul în care sînt, bătîndu-l pe el gîndul că, de vreme ce noi doi eram deopotrivă, mai bine făcea dacă-i lăsa fetei lui celei dragi grija de a alege după gustul şi voinţa ei, lucru vrednic a fi luat drept pildă de către toţi taţii care vor să-şi vadă fiii căpătuiţi. Nu zic chiar să-i lase să aleagă ei, de capul lor, cine ştie ce otrăvuri şi pramatii de soaţe, dar zic să le propună taţii mirese potrivite, şi dintre astea potrivite să şi-o poată alege ei pe care le-o fi placul s-o ia. N-aş şti spune cum i-a fost Leandrei placul; tot ce ştiu e că tatăl ei ne-a probozit pe amîndoi peţitorii, luîndu-ne pe departe, cu tinereţea fiică-si şi cu tot soiul de vorbe ce nu ştiai unde băteau, nelăsîndu-se legat nici într-un fel prin ele, dar necăutînd nici să se dezlege lămurit. Potrivnicul meu se numeşte Anselmo, iar eu, Eugenio, ca să aveţi şi dumneavoastră ştire de numele feţelor ce vor juca tragodia asta, al cărei capăt încă n-a fost hotărît, da' poţi foarte lesne să-ţi dai seama că n-are cum fi altfel decît prăpădenie!

Cam pe atunci sosi în sătucul nostru unul Vicente de la Roca, fiu de ţăran sărac de prin partea locului, care Vicente venea din Italia şi din multe alte părţi pe unde fusese soldat. Îl luase din sat de la noi pe cînd era băietan de vreo doisprezece ani un căpitan care s-a întîmplat să treacă pe acolo cu compania lui, şi de atunci în alţi doisprezece ani se întorcea flăcău, îmbrăcat soldăţeşte, ca pictat în mii de culori şi înzor-

zonat cu o mie de podoabe de sticlă colorată şi cu fel de fel de lănţuge subţirele de oţel. Azi se împodobea într-un fel, mîine într-alt fel, da' totdeauna cu podoabe uşurele şi bătătoare la ochi, care nu trăgeau mult la cîntar și costau nimica toată. Oamenii de prin sat, cum sînt de felul lor ţăranii, ai dracului, mai cu seamă cînd au prea mult răgaz ca să-l ia pe cîte unul în colţi, îi socotiră şi-şi însemnară unul cîte unul toate zorzoanele și ceaprazurile lui, ieşind la iveală că n-avea decît trei rînduri de haine, de felurite culori, dimpreună cu ciorapii şi cu calţavetele lor. Da' el atîta le tot sucea şi răsucea, atîta le tot amesteca şi împărechea, că de i le-ar fi numărat oamenii, s-ar fi găsit care să jure că se arătase în mai bine de zece costume de haine și cu mai mult de douăzeci de panaşe. Și să nu vă pară cumva că le umflu eu şi fac din ţînţar armăsar şi din ac baros cînd vă spun treaba cu hainele, fiindcă în povestea asta podoabele au ţinut loc mare.

Se aşeza pe o lespede care e în piaţă la noi, sub un plop bătrîn, și ne ţinea pe toţi cu gurile căscate şi cu sufletul la gură povestindu-ne isprăvi peste isprăvi, cîte săvîrşise. Nu era pe tot pămîntul ţară să n-o fi văzut, nici bătălie unde să nu fi fost de faţă; ucisese mai mulţi mauri decît au la un loc Marocul şi Tunisia, şi se vîrîse în mai multe lupte corp la corp, pe cîte zicea el, decît Gante şi Luna, ori Diego García de Paredes şi alţi o mie pe care îi înșira, şi din toate ieşise biruitor, fără să-i fi picurat măcar un strop de sînge! Pe de altă parte, ne arăta urme de răni, care, cu toate că nu se vedeau de loc, erau, pe cîte spunea el, împuşcături de archebuză, trase în felurite încăierări şi ciocniri. În sfîrşit, cu o nemaiauzită neobrăzare, îi tutuia pe toţi cei deopotrivă cu el, şi chiar pe cei care abia îl cunoscuseră, spunînd tot timpul că n-avea alt tată decît braţul său viteaz şi nici altă spiţă ilustră decît faptele sale, mai adăugînd şi că, deşi era doar soldat, nici regelui nu-i stătea mai prejos. Îi mai dădea nas să fie în aşa hal de obraznic şi muzica pe care o cunoştea puţintel, fiindcă mai zgrepţăna uneori şi ghitara, făcîndu-i pe unii chiar să spună că scotea din ea glas de om vorbitor,

nu alta! Dar asta nu punea capăt harurilor lui, fiindcă avea şi darul poeziei, şi aşa, orice fleac s-ar fi petrecut în sat, îi dădea lui prilej să compună o romanţă de mai bine de o poştă de hîrtie mîzgălită.

Care va să zică, oşteanul pe care vi l-am zugrăvit eu aicea, Vicente de la Roca ăsta de care vă vorbesc, voinicosul şi fustangiul ăsta, lăutarul şi poetul, i-a bătut la ochi de mai multe ori Leandrei, care l-a văzut şi urmărit de la fereastra casei lor, ce dădea în piaţă. Îi căzură cu tronc zorzoanele hainelor lui săritoare în ochi, o fermecară romanţele lui, fiindcă din fiecare romanţă ce compunea îi dădea ei cîte douăzeci de bucăţi, trecute pe alte hîrtii; îi ajunseră în urechi zvonuri despre isprăvile cu care se lăudase singur şi, în cele din urmă, că de bună seamă aşa trebuie să fi orînduit Diavolul, se trezi îndrăgostită lulea de dînsul, mai înainte de a se fi născut în sufletul lui măcar gîndul de a o cere. Și cum dintre poveştile astea de dragoste nici una nu se împlineşte mai lesne decît cea în care intră în joc dorinţa femeii, nu le fu greu Leandrei şi lui Vicente să se înţeleagă, aşa că, pînă să apuce vreunul din nenumăraţii ei peţitori a prinde de veste ce dor o paşte, ea şi-l și îndestulase, fugind din casa iubitului şi iubitorului ei părinte, că mamă n-are, şi făcîndu-se nevăzută din sat cu soldatul, care ieşi din lupta asta piept la piept mai plin de glorie decît din toate nenumăratele dueluri cu care se fălea. Întîmplarea asta lăsă tot satul uluit, ba încă zăpăci pe toţi cei ce aflară despre ea; dinspre parte-mi, rămăsei cu gura căscată, Anselmo — prostit, tatăl — plin de jale, rudele — ruşinate, autorităţile satului — puse pe jăratic, și străjerii « Sfintei Hermandad » — vîrîţi în draci să răscolească crîngurile, să bată drumurile şi cîmpii jur împrejur, iar după trei zile de hrintuială, s-o găsească pe Leandra cea năzuroasă şi plină de toane într-o peşteră din munţi, numai în cămaşă şi prădată de o grămadă de bani și de giuvaeruri mai mult decît preţioase, pe care le scosese pe furiş din casa părintească. O aduseră dinaintea bietului ei tată; o descusură asupra nenorocirii ei, şi ea mărturisi, fără s-o strîngă nimeni cu uşa, că Vicente de la Roca o

păcălise, făgăduindu-i pe cuvîntul lui de cinste că o ia de nevastă dacă-şi lasă casa părintească, fiindcă are s-o ducă el în cel mai bogat şi mai plin de vicii oraş din tot universul, la Napoli; şi că ea, neştiutoare de nimic şi crezînd că tot ce zboară se mănîncă, luase de bună ce-i spusese el şi, jefuindu-şi tatăl, i se dăduse pe mînă în chiar noaptea în care fugise de acasă, cînd el o dusese într-o văgăună de munte, prin pustietăţi, şi o închisese în peştera aceea unde fusese găsită. Mai povesti cum soldatul, fără s-o necinstească, îi furase tot ce avea la ea, şi fugind, o lăsase singură în peştera aceea, întîmplare care umplu din nou de mirare pe toată lumea.

Greu ne venea la toţi să credem, domnilor, că se abţinuse băiatul; da' ea o ţinu morţiş că aşa era, cu atîtea jurăminte, că pînă în cele din urmă nemîngîiatul tată se mîngîie cu ele, nemaipunînd la socoteală bogăţiile care i se duceau pe apa sîmbetei, de vreme ce îi fusese dat să-i rămînă fata cu giuvaerul care, o dată pierdut, degeaba ar mai trage cineva nădejde să şi-l recapete, cît îi lumea şi pămîntul! Şi chiar în ziua în care ne apăru din nou Leandra, tatăl ei o făcu să ne piară din ochi şi plecă într-un oraş de prin împrejurimi, ca s-o închidă într-o mănăstire de acolo, nădăjduind că se va mai şterge cu timpul barem o parte din părerea proastă ce-şi făcuse lumea despre fiică-sa. Nevîrstnicia Leandrei îi sluji drept dezvinovăţire pentru greşeala în care căzuse, cel puţin în ochii celor cărora puţin le păsa de era ea uşă de biserică sau trecută prin ciur şi prin dîrmon; dar cei care o cunoşteau, şi ştiau cît de mintoasă şi de trează la cap este, nu mai puseră pe seama neştiinţei copilăreşti păcatul ei, ci pe seama uşurinţei şi înclinării fireşti a femeilor, care-s, cele mai multe, cap de sticlete şi minte fluşturatică!

Şi după ce o văzurăm pe Leandra închisă în mănăstire, Anselmo rămase orb, ori cel puţin ochii lui nu mai găsiră pe lume nimic ce le-ar fi putut aduce cît de puţină mulţămire; iar ai mei se pomeniră în beznele cele mai adînci, fără vreo lumină care să-i îndrume spre viaţă. Cu lipsa Leandrei sporea şi jalea noastră, împuţinîndu-ni-se totodată

răbdarea: blestemam zorzoanele soldatului aceluia şi înjuram lipsa de grijă a tatălui Leandrei. În cele din urmă, Anselmo şi cu mine căzurăm la învoială să lăsăm în plata Domnului satul şi să ne statornicim în văioaga asta, unde el, păscîndu-şi o grămadă de oi din turmele lui, şi eu o numeroasă turmă de capre, de asemeni dintr-ale mele, ne trecem viaţa printre copacii pădurii, căutînd alinare patimilor ce ne mistuie, sau cîntînd împreună laude şi mustrări frumoasei Leandra, ori suspinînd însinguraţi şi împărtăşindu-ne cerului plînsetele, fiecare de unul singur, pe socoteala lui.

Și luînd pildă de la noi, o mulţime de alţi peţitori de-ai Leandrei şi-au luat lumea-n cap, venind în văgăunile munţilor, aicea, ca să se dedea la acelaşi fel de viaţă; şi atîta de mulţi sînt, încît s-ar zice că pe meleagurile astea s-a strămutat Arcadia pastorală, după cît de pline de stîni şi de păstori sînt plaiurile ce vezi, şi nu-i ungher şi cotlon pe aici prin munţi unde să n-auzi numele frumoasei Leandra. Unul o blestemă şi o ţine de rău pentru toanele ei, numind-o năzuroasă, nestatornică şi necinstită; celălalt o osîndeşte ca pe o uşuratică şi-o fîşneaţă; cutare o iartă şi o absolvă de toate greşelile, pe cînd cutărică o judecă şi o mustră; unul îi cîntă frumuseţea, celălalt îi blestemă purtarea uşuratică, şi, în sfîrşit, toţi îi veştejesc cinstea şi toţi o adoră, şi din toţi flutură atîta nebunie, că sînt şi unii care se plîng de dispreţul cu care i-ar fi întîmpinat ea, cu toate că nu i-au vorbit niciodată, ba încă se mai şi jeluie cîte unul că-l sfîşie în măruntaie turbarea geloziei, deşi ea n-a dat niciodată prilej s-o zulipsească cineva, pentru că, aşa cum am mai spus, păcatul i-a fost cunoscut mai înainte de a se fi ştiut pe cine iubea. Nu-i colţ de stîncă, nici mal de pîrîu, nici umbră de copac unde să nu se afle vreun păstor ce-şi povesteşte văzduhului nefericirea: ecoul — oriunde poate lua naştere — repetă numele Leandrei. « Leandra! » răsună în toţi munţii. « Leandra! » murmură pîraiele. Și Leandra ne ţine pe toţi fermecaţi şi aiuriţi, nădăjduind fără de nici o nădejde şi temîndu-ne fără să ştim de ce ne temem. Între toţi năucii ăştia, cel care arată a fi avînd cea mai puţină şi cea mai multă

judecată totodată e rivalul meu, Anselmo, care, atunci cînd are atîtea lucruri de care să se poată plînge, nu se vaită decît că-i departe de ea; și în sunetul unei alăute, la care cîntă dumnezeiește, punînd pe muzica ei stihuri unde-și arată priceperea și mintea cea isteață, se văicărește cîntînd.

Eu urmez alt drum, mai lesnicios, și, după cîte mi se pare mie, mai înțelept, spunînd tot soiul de lucruri rele pe socoteala femeilor și învinuindu-le de ușurință, de nestatornicie, de fățărnicie, de felul cum își uită făgăduiala și cum își calcă cuvîntul, în sfîrșit, de puțina lor mintoșenie cînd e vorba să-și aleagă pe cel căruia să-i dăruiască gîndurile și simțămintele lor; așa că vedeți domniile-voastre, domnilor, cu ce prilej am rostit eu vorbele și mustrările pe care le strigam căpriței ăsteia cînd fugea încoace; fiindcă, de vreme ce-i parte femeiască, nu dau doi bani pe ea, cu toate că-i cea mai bună capră din toată turma! Asta-i povestea pe care am făgăduit să v-o spun. Dacă am povestit-o încîlcit și lung, nu voi fi de fel scurt în dorința de a vă sluji; căci stîna mea nu-i departe de aici și am acolo lapte proaspăt și caș dulce, foarte gustos, ca și fructe și pometuri de tot soiul și pentru toate gusturile, nu mai puțin plăcute limbii decît văzului!

Capitolul LII

Despre încăierarea lui don Quijote cu păstorul de capre și despre aventura nemaiauzită cu autoflagelanții, pe care o duse la bun sfîrșit cu sudoarea frunții lui

Mare plăcere le făcu tuturor celor cîți îl ascultaseră pe păstorul de capre povestea lui. Mai cu seamă canonicului îi plăcu, și el își însemnă în minte, cu iscoditoare curiozitate, chipul cum fusese spusă povestea de cel care era atît de departe de a părea un cioban necioplit, și atît de aproape de ceea ce se cheamă un curtean înțelept; așa că întări și el că bine vorbise preotul cînd spusese că munții nasc cărturari. Se întrecură care mai de care în cuvinte curtenitoare

faţă de Eugenio, dar cel care se arătă mai inimos decît toţi în privinţa asta fu don Quijote, care îi spuse:

— Poţi să fii sigur, frate ciobane, că de m-aş afla eu în stare să pot începe o aventură nouă, n-aş mai aştepta, şi pe loc aş purcede la drum, pentru a te ajuta, scoţîndu-ţi-o din mănăstire (unde, fără pic de îndoială, trebuie să fi fost închisă împotriva voinţei ei) pe Leandra, chiar de-ar fi să crape stareţa şi toţi cei care ar vrea s-o împiedice! Apoi ţi-aş da-o în braţe, ca să faci cu ea ceea ce te îndeamnă inima şi vrerea, păstrînd totuşi legile cavaleriei, care poruncesc să nu-i fie făcut vreunei fete nici un neajuns. Cu toate că am nădejde în Domnul-Dumnezeul nostru că n-are cum fi atît de straşnică puterea unui vrăjitor viclean încît să nu poată mai mult decît ea puterea altui vrăjitor, cu gînduri mai bune, şi-ţi făgăduiesc de pe-acum pentru atunci ajutorul și bunăvointa mea, aşa cum sînt legat prin profesia de credinţă pe care am făcut-o, care nu-mi cere altceva decît să vin într-ajutorul celor aflaţi în nevoie și neajutoraţi.

Se uită păstorul de capre la don Quijote şi, văzîndu-l aşa de ciudat îmbrăcat și atît de jalnic la înfăţişare, mult se minună și-l întrebă pe bărbier, care-i era mai pe-aproape:

— Cine-i omul ăsta, señor, de arată aşa şi vorbeşte cum vorbeşte?

— Cine să fie, răspunse bărbierul, decît faimosul don Quijote de La Mancha, tămăduitorul nedreptăţilor și răscumpărătorul obidelor, sprijinul fetelor mari, spaima de moarte a uriaşilor, biruitorul în toate bătăliile?

— Asta cam seamănă, răspunse păstorul de capre, cu ceea ce stă scris în cărţi despre cavalerii rătăcitori, că ei le fac pe toate cîte zici domnia-ta că le face omul ăsta, deşi, după cîte cred eu, ori domnia-ta îţi rîzi de mine, ori boierului ăstuia îi suflă vîntul prin scăfîrlie.

— Ești ticălosul ticăloşilor, zise la vorbele astea don Quijote, și să ştii că tu eşti cap-secul şi secătura, fiindcă eu sînt mai cu miez decît ţi-a fost vreodată, chiar cînd era a făta, paciaura care te-a făcut, fecior de curvă ce-mi eşti!

Și, nici una, nici două, puse mîna pe o roată de pită pe care o găsi la îndemînă și-i trase una cu ea păstorului de capre drept în obraz, cu atîta furie, că-i turti nasul; dar ciobanul, care nu prea știa de glumă, văzînd că se întrece boierul cu șaga în purtările față de el, fără să mai ia seama nici la covor, nici la fețele de masă întinse pe iarbă, nici la toți cîți prînzeau, așezați în jurul lor, sări pe don Quijote și, prinzîndu-l de gît cu amîndouă mîinile, nu s-ar fi lăsat pînă ce nu l-ar fi sugrumat, dacă n-ar fi dat fuga Sancho Panza, văzînd una ca asta, și nu l-ar fi prins de umeri, doborîndu-l în mijlocul mesei întinse, spărgînd blidele, fărîmînd ulcelele, făcînd zob ceștile și vărsînd și împrăștiind tot ce mai era pe ea.

Don Quijote, cînd se văzu scăpat, se repezi să încalece pe cioban, care, cu obrazul plin de sînge și ghigosit de Sancho ca vai de el, căuta să apuce pe furiș și pe pipăitele vreun cuțit de masă, cu gîndul să se răzbune sîngeros; dar nu-i dădură răgaz preotul și canonicul; iar bărbierul făcu ce făcu încît ciobanul ajunse să-l prindă sub el pe don Quijote, asupra căruia începu să ploaie o grindină de pumni, că nu după multă vreme îl bușise pe bietul cavaler sîngele pe nas, întocmai ca pe cioban. Se țineau de burtă de atîta rîs canonicul și parohul, săreau în sus de bucurie arcașii, asmuțindu-i și unii și ceilalți cu cîte un « șo-șo », așa cum se asmut cîinii cînd se încaieră. Dar Sancho Panza se dădea de ceasul morții, fiindcă nu putea scăpa din mîinile unei slugi de-a canonicului, care-l împiedica să vină într-ajutorul stăpînului său. Pînă în cele din urmă, cînd era mai mare petrecerea și hazul tuturor, afară de cei doi ce-și cărau la ghionți, înfipți unul cu ghearele în chica celuilalt, auziră deodată un sunet de trîmbiță atît de jalnic, încît se întoarseră cu toții înspre partea de unde li se părea că răsună. Dar cel care se tulbură mai tare auzind-o fu don Quijote, care, cu toate că era încălecat de păstor, întocmai așa cum n-ar fi vrut, și cu toate că fusese binișor pisăgit, îi spuse:

— Frate Diavole, fiindcă nu-i cu putință să nu fii drac, de vreme ce ai avut cutezanța și puterea de a mă supune, rogu-te să facem pace nu mai mult decît un ceas de vreme, căci

tînguiosul plînset al cornului aceluia, al cărui sunet mi-a ajuns la ureche, îmi dă de gîndit că m-ar chema spre o nouă aventură.

Păstorul de capre, care era şi el cam obosit de atîţia ghionţi cîţi primise şi trăsese, îl lăsă numaidecît, iar don Quijote sări în picioare, întorcîndu-se şi el ca toţi ceilalţi înspre partea de unde se auzea sunetul, şi văzu dintr-o dată că pe-o costişă coborau o mulţime de oameni, îmbrăcaţi în alb, ca acei ce se duc în pelerinaj. Se întîmplase că, nedîndu-şi nourii în anul acela cu nici un preţ pămîntului stropii, în toate satele ţinutului se făceau procesiuni, molitve şi canoneli, să se îndure Dumnezeu, în mare mila sa, şi să descuie nourii ca să ploaie. În scopul acesta, toată lumea dintr-un sat din partea locului, foarte aproape de acolo, se înşirase pe drum, făcînd pelerinaj la peştera unui sihastru evlavios, de pe una din costişele văioagei.

Don Quijote, de îndată ce văzu costumele ciudate ale pelerinilor, fără să-şi mai aducă aminte de cîte ori le mai văzuse, de bună seamă, îşi închipui că era iarăşi vreun prilej de aventură şi că lui singur îi revenea, ca unuia care era cavaler rătăcitor, sarcina de a o duce la capăt. Îl întări şi mai mult în credinţa aceasta gîndul că un chip cioplit, purtat pe sus în zăbranic negru, era vreo domniţă de sînge regesc pe care-o duceau cu de-a sila ticăloşii şi nemernicii aceia lipsiţi de curtenie. Şi cum i se năzări asta, nici una, nici două, puse mîna pe Rocinante, care păştea liniştit, îi luă de la oblînc scutul şi zăbalele, şi cît ai clipi din ochi îi trecu căpăstrul peste cap, apoi, cerîndu-şi de la Sancho spada, sări în spinarea calului, îşi trecu braţul pe după cureaua scutului şi strigă cu glas tare către toţi cei ce erau de faţă:

— Veţi vedea numaidecît, vitejii mei tovarăşi, ce mult înseamnă să se afle pe lume cavaleri care să fi îmbrăţişat rînduiala cavaleriei rătăcitoare! Veţi vedea numaidecît, repet, din slobozirea doamnei aceleia pe care-o duc ei roabă, dacă trebuie sau nu ţinuţi în mare cinste cavalerii rătăcitori!

Şi zicînd acestea, dădu pulpe lui Rocinante, căci pinteni nu mai avea, şi-n trap săltat (căci galop în toată puterea cuvîntului n-ai să citeşti în toată această istorie adevărată c-a putut el vreodată scoate de la Rocinante) dădu fuga

să le taie pelerinilor calea. Degeaba încercară parohul, canonicul şi bărbierul să-l ţină pe loc, că nu le fu cu putinţă, şi cu atît mai puţin îl putură opri strigătele lui Sancho, care zicea:

— Unde-ai pornit-o, señor don Quijote? Ce diavol te-mpinge să te iei la harţă cu sfînta noastră credinţă catolică? Bagă de seamă, păcatele mele, că toată asta nu-i decît o procesiune de pelerini care merg canonindu-se, şi că doamna aia pe care-o duc pe sus nu-i decît chipul binecuvîntat al Preacuratei Fecioare. Ia seama, stăpîne, la ce faci, că de data asta se poate spune pe drept cuvînt că nu prea îţi dai seama!

Dar zadarnic se ostenea Sancho, căci stăpînul său îşi vîrîse în cap cu atîta tărie să-i ajungă pe cei înfăşuraţi în giulgiuri albe şi să dea slobozenie doamnei cernite, încît nici măcar nu auzi vreun cuvînt, şi chiar de-ar fi auzit, n-ar fi făcut cale-ntoarsă de-ar fi fost să i-o ceară chiar regele. Ajunse aşadar la şiragul pelerinilor, îl opri pe Rocinante, care şi aşa avea mare chef să se mai odihnească puţin, şi cu voce răguşită şi tulburată strigă:

— Voi, care umblaţi cu feţele acoperite, poate ca să nu se vadă cît de răi sînteţi, opriţi-vă şi daţi ascultare celor ce vreau să vă spun!

Primii care se opriră fură cei care duceau chipul Fecioarei, iar unul dintre cei patru clerici care cîntau litaniile, văzînd cît de ciudat arăta don Quijote şi ce vlăguit era Rocinante, şi mai descoperind şi alte pricini de rîs la don Quijote, îi răspunse:

— Señore şi frate, dacă vrei să ne spui ceva, spune-ne cît poţi mai repede, căci fraţii pe care-i vezi umblă sfîrtecîndu-şi carnea, şi nici putem, nici e cu dreptate să stăm locului a asculta vreun lucru, de nu-i cumva atît de scurt încît să se poată spune în două vorbe.

— Într-o vorbă! răspunse don Quijote. Şi anume: să daţi drumul numaidecît, fără nici o întîrziere, acestei frumoase doamne, ale cărei lacrimi şi al cărui chip trist sînt dovezi limpezi c-o duceţi împotriva voinţei ei şi că-i veţi fi adus şi cine ştie ce altă gravă jignire! Aşa că eu, care m-am născut pe lume ca să îndrept asemenea nedreptăţi, nu voi

consimţi să mai faceţi un pas fără să-i daţi dorita libertate, pe care-o merită.

La aceste vorbe ghiciră toţi cei ce le auziră că don Quijote trebuie să fie vreun nebun şi se porniră a rîde cu poftă, rîs care turnă praf de puşcă peste focul mîniei lui don Quijote, pentru că, fără să mai rostească o vorbă, trăgînd spada din teacă, se năpusti asupra năsăliei. Unul dintre cei care o duceau, lăsînd toată greutatea pe umerii tovarăşilor săi, îi ţinu piept lui don Quijote, punînd mîna pe un soi de furcă sau de ciomag cu care sprijinea năsălia de cîte ori voiau să se mai odihnească, şi, apărîndu-se cu ea de lovitura spadei lui don Quijote, care i-o reteză în două, cu jumătatea ce-i mai rămăsese în mînă îi trase o lovitură lui don Quijote peste umăr, chiar pe partea spadei, că nu mai sluji la nimic pavăza împotriva unei asemenea forţe mitocăneşti, şi bietul don Quijote se rostogoli la pămînt ca vai de capul lui. Sancho Panza, care alerga gîfîind pe urmele lui, începu să-i strige bătăuşului să nu-i mai tragă şi alte ciomege, că nu era decît un biet cavaler vrăjit, care nu făcuse nimănui rău de cînd trăia pe lume. Dar ceea ce-l opri pe ţăran nu fură strigătele lui Sancho, ci faptul că-l văzu pe don Quijote ţeapăn, nemaimişcînd nici mînă, nici picior, aşa că, închipuindu-şi că-l omorîse, îşi suflecă grăbit poalele în brîu şi-o luă la fugă pe cîmp, ca o sălbăticiune. În vremea asta se apropiară de locul unde rămăsese cavalerul nostru, toţi cei ce-l întovărăşeau. Dar pelerinii, cînd îi văzură venind aşa în fuga mare, şi-o dată cu ei, şi pe arcaşii cu arbaletele în mîini, se temură de vreo nenorocire şi făcură cu toţii roată în jurul chipului Fecioarei; îşi traseră glugile şi puseră mîna pe bicele cu care-şi sfîrtecau carnea, iar clericii pe sfeşnice, aşteptînd asaltul, hotărîţi să se apere, ba chiar să-i şi atace, dac-ar fi fost cu putinţă, pe atacatori. Dar soarta orîndui lucrurile mai bine decît puteau ei gîndi, căci Sancho nu făcu altceva decît să se arunce deasupra trupului stăpînului său şi să cînte, aşa azvîrlit peste el, cel mai dureros şi mai hazliu bocet din lume, în credinţa că era mort. Pe preot îl recunoscu alt preot ce venea cu şiragul pelerinilor, şi cum se cunoscură

ei, se şi potoli teama ce intrase în amîndouă taberele. Preotul cel dintîi îi dădu seamă celui de-al doilea în două cuvinte despre ceea ce era cu don Quijote, aşa că şi el şi toată gloata flagelanţilor se duseră să vadă dacă bietul cavaler e mort, şi-l auziră pe Sancho Panza cum se văicărea cu lacrimile-n ochi, zicînd:

— O, floare a cavaleriei, căruia c-o singură măciucă ţi s-a închis cărarea anilor tăi, atît de bine folosiţi! Tu, cel ce-ai făcut cinste neamului tău, glorie a întregii La Mancha, ba chiar a lumii întregi, care, văduvită de tine, va rămîne plină de răufăcători, ce nu se vor mai teme că-i va mai pedepsi de-aci-nainte cineva pentru fărădelegile lor! O, tu, mai darnic decît toţi Alexandrii din lume, căci pentru numai opt luni de slujbă mi-ai fi dăruit cea mai bună insulă din cîte încinge şi scaldă marea! O, tu, cel umil cu trufaşii şi cel obraznic cu umiliţii [1], tu, ce-nfruntai orice primejdii şi sufereai toate jignirile, îndrăgostit fără temei, urmaş al pildei celor buni, bici pentru cei răi, vrăjmaş neîmpăcat al cîinoşilor la inimă, cavaler rătăcitor, într-un cuvînt, că asta le cuprinde pe toate!...

La strigătele şi gemetele lui Sancho îşi veni în simţiri don Quijote, şi cele dintîi cuvinte pe care le rosti fură:

— Cel de trăieşte departe de tine, prea dulce Dulcinea, e la mai mari nenorociri decît aceasta oricînd supus! Ajută-mă, Sancho prietene, să mă urc în carul fermecat, fiindcă nu mai sînt bun să împovărez şaua lui Rocinante, căci mi-e umărul făcut zob.

— Cu dragă inimă, stăpîne, te-ajut, răspunse Sancho, şi hai să ne-ntoarcem la noi în sat, dimpreună cu domnii aceştia care-ţi vor binele; şi-ajunşi acolo, vom pune la cale pregătirea altei plecări, care să ne fie de mult mai mare folos şi mult mai spre faimă.

— Bine zici, Sancho, şi de mare înţelepciune am da dovadă lăsînd să treacă înrîurirea asta neprielnică a stelelor, pe care-o simţim acuma.

---

[1] Efectul comic e scontat de autor cînd inversează fraza curentă: «Obraznic cu trufaşii şi smerit cu umiliţii».

Parohul, canonicul şi bărbierul îl încredinţară că foarte bine i-ar şedea dacă ar face întocmai ce zice; şi-aşa, după ce se desfătaseră pe pofta inimii de neroziile lui Sancho Panza, îl urcară pe don Quijote în car, cum călătorise şi pînă acolo; procesiunea se orîndui din nou în şirag şi-şi urmă calea, ciobanul îşi luă rămas bun de la toţi, arcaşii nu mai voiră să meargă mai departe şi parohul le plăti ce li se cuvenea, iar canonicul îi ceru parohului să-i dea de ştire despre ce-avea să se mai întîmple cu don Quijote, dacă avea să se însănătoşească de trăsneală ori dacă tot va mai stărui în ea, şi cu asta ceru îngăduinţa să-şi vadă de drum. În sfîrşit, se răzleţiră şi apucară toţi care-ncotro, nemairămînînd decît preotul şi bărbierul, don Quijote, Sancho Panza şi bunul Rocinante, care, la tot ce-i văzuseră ochii, rămăsese la fel de răbdător ca şi stăpînul său. Boarul îşi înjugă boii şi-l întinse pe don Quijote pe-o pală de fîn, apoi, cu nepăsarea lui de totdeauna, luă drumul ales de preot, şi după şase zile ajunseră în satul cavalerului nostru, unde-şi făcură intrarea ziua-n amiaza mare. Se întîmplă să fie chiar într-o duminică, aşa că lumea era strînsă toată-n piaţă, şi carul lui don Quijote îşi tăie drum prin mijlocul mulţimii. Se îngrămădiră cu toţii să vadă ce era în car, şi cînd îşi recunoscură consăteanul, rămaseră miraţi cum nu se mai poate, şi-un băieţaş alergă cît îl ţineau picioarele să dea de veste chelăresei şi nepoatei lui don Quijote că unchiul şi stăpînul lor se întorcea slăbit şi galben, întins pe-o mînă de fîn, într-un car cu boi.

Ţi-era mai mare mila să auzi ce strigăte scoteau cele două cucoane cumsecade, cum se băteau cu pumnii în cap şi cîte afurisenii azvîrliră din nou asupra blestematelor acelora de cărţi de cavalerie, şi cum o luară de la capăt cu toate cînd îl văzură pe don Quijote intrînd pe porţile casei lui. La vestea sosirii cavalerului, se înfiinţă şi nevasta lui Sancho Panza, care aflase că bărbatul ei plecase cu dînsul ca să-i slujească de scutier, şi-aşa, cum dădu cu ochii de Sancho, cel dintîi lucru de care-l întrebă fu dacă măgarul era sănătos. Sancho răspunse că-i mergea mai bine decît stăpînului său.

— Slavă Domnului de-o mie de ori, îi răspunse ea, slavă Domnului că s-a îndurat de mine! Dar spune-mi acuma, bărbate, cu ce te-ai ales din scuternicia asta a ta? Adusu-mi-ai cumva vreo fustă de Savoia? Ceva săndăluţe poate pentru copilaşii noştri?

— N-am adus nimic de soiul ăsta, femeie, zise Sancho, cu toate că aduc alte lucruri, de mult mai multă greutate şi de mai mare preţ.

— Asta-mi vine foarte la socoteală, răspunse femeia. Fă-te-ncoa şi arată-mi lucrurile astea mai grele şi mai de preţ, bărbate, că vreau să le văd ca să-mi mai bucur şi eu inima, că jalnică şi nemîngîiată a mai fost atîta amar de vreme cît ai lipsit!

— Ţi le-arăt eu în casă, femeie, zise Sancho. Şi pînă una-alta, mulţumeşte-te să afli că, de-o vrea Dumnezeu s-o mai pornim o dată la drum în căutare de aventuri, nu trece mult şi-ai să mă vezi conte sau guvernator al vreunei insule, şi nu dintr-astea de pe-aici, ci al celei mai mănoase insule de pe lume!

— Să te-audă Dumnezeu, bărbate, că tare bine ne-ar prinde! Dar spune-mi, cum vine asta cu insula, că nu pricep?

— Ce ştie ţiganul ce-i şofranul, şi măgarul ce-i nectarul! răspunse Sancho. Ai să le vezi tu, femeie, pe toate la vremea lor, şi ce-ai să te mai minunezi cîndăi auzi că ţi-or spune toţi vasalii « înălţimea-ta »!

— Ce tot îndrugi acolo, Sancho, de insule, şi de vasali, şi de înălţimi? întîmpină Juana Panza [1], căci aşa se numea nevasta lui Sancho, cu toate că nu erau rude, din pricină că e obiceiul în La Mancha să ia femeile numele bărbaţilor lor [2].

— De ce eşti aşa grăbită, Juana, să le afli toate pe nepusă masă? Ajungă-ţi că nu-ţi torn moşi pe groşi, şi pune-ţi

[1] Încă o inadvertenţă a lui Cervantes.

[2] Obiceiul femeilor de a-şi lua numele soţilor nu era generalizat în Spania timpului, de aceea a fost nevoie să precizeze aici autorul că e o particularitate a provinciei La Mancha.

lacăt la gură! Tot ce pot să-ţi spun, pînă una-alta, e că nu se află pe lume lucru mai plăcut decît să fie omul scutier, cinstit de toată lumea, al unui cavaler rătăcitor pornit în căutare de aventuri. E foarte adevărat că cele mai multe peste care dai nu-ţi ies chiar aşa cum ai vrea, căci dintr-o sută cîte-ntîmpini, nouăzeci şi nouă îţi ies de-a-ndoaselea şi-n chip sucit. Eu sînt Stan păţitul, căci dintr-unele am ieşit dat în tărbacă şi dintr-altele îmblătit; cu toate astea, grozav de bine mai e s-aştepţi să vezi ce ţi se mai întîmplă, tăindu-ţi drum prin munţi, răscolind pădurile, căţărîndu-te pe stînci, dînd raite pe la casteluri, şi mîind prin hanuri cum îţi place, fără să plăteşti para chioară, de-ar fi să ţi-o ceară şi dracu!

Vorbe de acestea schimbau între ei Sancho Panza şi Juana Panza, nevasta lui, în vreme ce chelăreasa şi nepoata lui don Quijote îl primeau, îl dezbrăcau şi-l culcau în străvechiul lui pat. El se uita la dînsele cu ochii rătăciţi şi nu ajungea să-şi dea seama unde se află. Parohul îi dete în grijă nepoatei să bage bine de seamă şi să-şi îngrijească unchiul, fiind amîndouă cu ochii în patru să nu le mai scape şi altă dată pe sub mînă, şi le povesti tot ce fusese nevoit să facă pentru a-l aduce acasă. Din nou înălţară cele două femei strigăte pînă la ceruri, reînnoind afurisenia cărţilor de cavalerie şi cerînd tăriilor să scufunde în adîncul hăului Gheenei pe autorii atîtor minciuni şi nerozii. Într-un cuvînt, rămaseră amîndouă tulburate şi înspăimîntate c-aveau să se vadă din nou fără stăpîn şi unchi din chiar clipa în care se va fi însănătoşit întrucîtva. Și întocmai aşa se şi întîmplă, cum îşi închipuiseră ele.

Dar autorul acestei istorii, cu toate că a căutat cu multă sîrguinţă şi a tot iscodit să afle faptele săvîrşite de don Quijote în cea de a treia plecare a lui de acasă, n-a mai putut da de urma lor, cel puţin din scrieri neîndoielnice: doar în amintirea oamenilor din La Mancha a rămas faima că în cea de a treia plecare a lui de acasă don Quijote s-a îndreptat spre Zaragoza, unde a luat parte la nişte turnire vestite, ce s-au ţinut în cetatea aceea şi unde i s-au întîmplat lucruri vrednice de vitejia şi înţelepciunea lui.

Şi nici despre sfîrşitul care a pus capăt zilelor lui n-a putut autorul descoperi vreo ştire, şi nici n-ar fi descoperit-o, rămînînd fără s-o afle vreodată, dacă soarta cea bună nu i-ar fi scos înainte un medic bătrîn, care avea în stăpînirea lui o lăcriţă de plumb, ce fusese găsită, după cum povestea el, printre dărîmăturile temeliei unei vechi sihăstrii care se clădea din nou, şi-n lăcriţa aceea dăduseră peste nişte pergamente scrise cu litere gotice, dar în vers castilian, ce cuprindeau multe din isprăvile sale şi vorbeau despre frumuseţea Dulcineii del Toboso, despre deşirata arătare a lui Rocinante, despre credinţa lui Sancho faţă de stăpînul său şi despre înmormîntarea lui don Quijote însuşi, dimpreună cu feluritele epitafuri şi elogii ale vieţii şi faptelor sale; iar tot ce putu fi citit şi lămurit fu ceea ce scrie mai jos vrednicul de crezare plăsmuitor al acestei noi şi nemaivăzute istorii. Care autor nu cere celor ce ar citi-o, drept răsplată a uriaşei munci, cîtă l-a costat răscolirea şi cercetarea tuturor arhivelor din La Mancha pentru aducerea ei la lumină, decît să-i dea aceeaşi crezare pe care oamenii cuminţi o dau de obicei cărţilor de cavalerie, ce află pe lumea asta, oriunde s-ar găsi, atîta izbîndă; căci cu asta s-ar socoti el plătit de toate şi foarte mulţumit, şi l-ar îndemna inima să scoată la lumină şi să caute altele, de nu la fel de adevărate, cel puţin la fel de iscusit aduse din condei, pentru desfătătoarea zăbavă a cititului.

Întîile cuvinte scrise în fruntea pergamentului ce a fost găsit în racla de plumb erau următoarele:

ACADEMICIENII DIN ARGAMASILLA [1], LOCALITATE DIN LA MANCHA, ÎNTRU VIAŢA ŞI MOARTEA VITEAZULUI DON QUIJOTE DE LA MANCHA, HOC SCRIPSERUNT:

---

[1] Argamasilla de Alba, satul mancheg unde Cervantes a fost închis o vreme (din pricina aceasta nu-i place să-şi amintească de numele lui, vezi prima frază a primului capitol) şi unde-şi plasează eroul şi o parte din acţiunea romanului, de care s-a dedus că ar fi fost conceput în timpul detenţiei scriitorului aici. Ideea că ar exista academicieni într-un asemenea cătun adaugă la ridicolul povestirii.

De Monicongo, academician din Argamasilla, pe mormîntul lui Don Quijote:

Epitaf

Zăludul cel ce Manchei dăruit-a
Mai mari în preţ isprăvi ca Iáson Cretei,
Cel cuget cu tăiş de brici, ce-ncetei
Dar fermei minţi i-a preferat grăbita,

Cel braţ ce forţa lui, neţărmurita
Şi-o exersă din China la Gaeta
Cea muză, mult temută şi discreta,
Ce-n plăci de bronz gravatu-i-a ursita,

Cel ce-a rămas în faimă Amadişii
Şi n-a pus preţ pe ce fac Galaorii
Scutieri avînd pe-Amòr şi Nehodină,

Cel ce lăsat-a muţi Belianişii
Cît Rocinante l-a purtat spre glorii,
Sub lespezi reci, aicea doarme-n tină!

De Paniagudo, academician de Argamasilla. «In laudem Dulcineae del Toboso»

Sonet

Cea ce-o vedeţi, cu-obrazul lat, smolită,
Rotundă-n sîni, cu mersul maiestuos, o
Regină, cum şi fu, pe-ntreg Toboso
E Dulcinea, de Quijote-iubită.

Bătu în cinstea-i munţi, cu pocăită
Figură-n Sierra, şi la cap a scos-o!
Bătu şi cîmpii-n Montiel, doar de-o s-o
Mai vadă-n Aranjuéz, pe şes, venită,

Cînd Rocinante-l doborî! O, soarte
Nefastă-a cavalerului! Domniţa
Manchegă-şi dete, tînără, sfîrşitul.

Şi nu mai fu frumoasă după moarte.
Iar el, ce-şi are-nscrisă-n marmuri spiţa,
De coarne n-a scăpat, ca tot iubitul!

De Caprichoso, plinul-de-bîzdîcuri, înţelepţisim academician al Argamasillei, întru slava lui Rocinante, cal al lui Don Quijote de La Mancha

Sonet

Pe strălucitul tron diamantin
Călcat de Mars cu talpa-i sîngerîndă,
Frenetic azi stindardul şi-l avîntă
Manchegul cavaler şi spadasin.

Mănunchi i-s armele! Oţelul fin
Distruge, taie, -mpunge şi se-mplîntă.
Isprăvi mereu tot altele. Te-ncîntă
Cu nou-i stil, ăst proaspăt palatin!

Cu Amadís de se mîndreşte Gaula,
Ai cărui bravi scoborîtori Elada
O re-nviară-n slăvi, luptînd cu lancea,

Azi pe Quijote-l încunună aula
Belonei însăşi, ce-a urcat, cu spada,
De Gaula cu mult mai sus, La Mancha.

Nicicînd uitată slava n-o să-şi vadă
Căci chiar şi Rocinante-i, în humori,
Mai sus decît Bayarzi şi Brilladori.

De Burlador cel plin de haz academician argamasilesc. Lui Sancho Panza

Sonet

Acesta-i Sancho Panza, mic de stat
Dar mare-n vitejii. Curat minune!
Scutier mai blînd şi mai cinstit pe lume,
Vă jur şi dau în scris, nu s-a aflat.

S-ajungă conte, cît pe-aci! Un stat
Ocîrmuia, de nu-l păşteau anume
Tertipuri ale veacului cu nume
Şi pentru-un biet măgar, tot rău famat!

Căci pe-un măgar (iertat să fiu) umblat-a
Scutierul blînd, pe Rocinante-urmîndu-l
Şi pe stăpîn, atît amar de drum!

O, seci nădejdi ce-nşeală lumea, biata!
Cum treceţi, promiţînd că vine rîndul
Odihnei, care-i umbră, vis, şi fum!

De Cachidiablo, academician argamasilit pe mormîntul lui Don Quijote

Epitaf

Aicea şi-a găsit pe veci mormîntul
Un cavaler ce rău a rătăcit;
De Rocinante dus, bine-mblătit,
Cutreiera în lung şi-n lat pămîntul.

Alături, Sancho Panza zace-n lutul
Ce puse neroziei lui un ţel.
I-a fost scutierul bun, cel mai fidel
Din cîţi scutieri în moarte-i duse scutul.

De Tiquitoc, academic al Argamasillei, pe mormîntul Dulcineii del Toboso

«Epitaf»

Aicea Dulcinea, cea
Cu carnea tare,-n groapă doarme.
Nu s-ar fi zis că moartea-n carne
Cenuşa ei i-o strecura.

De viţă nobilă, putea
Blazoane mîndre să răstoarne.
Lui Don Quijote-i dete arme,
Şi-a fost vestită-n sat la ea.

Acestea au fost, dintre stihuri, cele ce s-au putut citi: fiindcă restul, cum litera era peste măsură de roasă, au fost încredinţate unui academician, pentru a le reconstitui pe bază de conjecturi.

Se zvoneşte că a izbutit, cu preţul multor nopţi nedormite şi multor osteneli, şi că are de gînd să le publice, aşteptînd cea de a treia plecare a lui Don Quijote.

Forse altri canterá con miglior plettro [1].

(Sfîrşitul părţii întîi)

---

[1] « Cînta-va altul poate, pe-o liră mai sonoră. » (În italieneşte în original.)

PARTEA A DOUA

Traducere de
Edgar Papu

ÎNCHINARE CĂTRE CONTELE DE LEMOS [1]

Cînd, mai zilele trecute, am trimis înălţimii-voastre comediile mele, comedii tipărite dar încă nereprezentate, am spus, dacă nu mă înşel, că don Quijote îşi şi pusese pintenii ca să vină să sărute mîinile înălţimii-voastre; acum, însă, pot spune nu numai că şi-a pus pintenii, ci că a şi pornit-o la drum, şi dacă e să ajungă la înălţimea-voastră, apăi socot că vă voi fi folosit şi eu la ceva, fiindcă din toate părţile sînt zorit cu trimiterea lui, pentru a şterge o dată amarul şi scîrba căşunate de celălalt don Quijote, care s-a travestit sub numele de « a doua parte » [2] şi a cutreierat prin lume; iar cel ce s-a arătat mai doritor decît toţi să-l trimit a fost împă-

[1] În 1615, cînd apărea partea a II-a a lui *Don Quijote*, contele de Lemos, Pedro Fernández de Castro, era viceregele Neapolelui, pe atunci spaniol. Cervantes îi mai dedicase, în 1613, *Nuvelele exemplare*, iar în 1615, cîteva luni înainte de terminarea lui *Don Quijote*, volumul de teatru *Opt comedii şi opt interludii noi, nejucate niciodată. (Ocho comedias y ocho entremeses nuevos, nunca representados.)* Motivul pentru care partea a doua a cărţii o dedică altei persoane, este că ducele de Bejar n-a fost simţitor la politeţea pe care i-o făcuse Cervantes şi nu i-a răspuns în nici un fel, lipsindu-l de o protecţie de care avea mare nevoie în aceşti 10 ultimi ani ai vieţii sale, pururi în conflict cu autorităţile, dintr-un motiv sau din altul.

[2] Numele sub care apăruse, în 1614, tipărită la Tarragona, urmarea apocrifă a romanului, semnată Alonso Fernández de Avellaneda, este: *Al doilea volum al iscusitului hidalgo Don Quijote de La Mancha, cuprinzînd cea de a treia plecare, care alcătuieşte a cincea parte a aventurilor sale.* (« Segundo tomo del Ingenioso Hidalgo Don Quijote de La Mancha, que contiene su tercera salida y es la quinta parte de sus aventuras.)

ratul Chinei, fiindcă să tot fie o lună de cînd mi-a scris un răvaş în chinezeşte, în care-mi cerea, sau, mai bine zis, mă ruga din tot sufletul să i-l trimit, fiindcă voia să întemeieze o şcoală înaltă în care să se înveţe graiul castilian, şi cartea pe care voia el să se înveţe era istoria lui don Quijote: o dată cu acestea, îmi mai spunea că eu aveam să fiu rectorul unei asemenea şcoli. L-am întrebat pe aducător dacă nu i-a dat măria-sa şi vreun ajutor pentru mine, spre a putea trăi. Mi-a răspuns că nici gînd de aşa ceva.

« Atunci, prietene, i-am răspuns eu, poţi să te întorci în China dumitale, la cine te-a trimis, fiindcă n-am eu sănătatea aceea ca să mă aştern la un drum atît de lung; pe lîngă beteşugurile de care nu duc lipsă, mai sînt şi fără para chioară, şi, oricît o fi împăratul de împărat şi domnitorul de domnitor, eu îl am la Napoli pe marele conte de Lemos, care, fără atîtea titluri de şcoli înalte şi fără rectorate, mă sprijină, mă ocroteşte şi se milostiveşte de mine mai mult decît mi-e cu putinţă să doresc. »

Cu vorbele acestea, m-am despărţit de el, şi tot cu ele mă despart şi de înălţimea-voastră, oferindu-vă caznele lui *Persiles şi ale Sigismundei*[1], carte pe care voi sfîrşi-o în patru luni, *Deo volente*[2]; carte care urmează să fie sau cea mai proastă sau cea mai bună din cîte s-au alcătuit în graiul nostru, vreau să spun din cele făcute pentru trecerea plăcută a timpului: şi mai trebuie să spun că mă căiesc de-a fi zis « cea mai proastă », fiindcă, după părerea prietenilor mei, e pe cale să ajungă la treapta cea mai înaltă a desăvîrşirii. Fiţi înălţimea-voastră sănătos, aşa cum doresc eu, fiindcă în curînd Persiles vă va săruta mîinile, iar eu picioarele, ca slugă ce mă aflu a înălţimii-voastre.

Slugă a înălţimii-voastre
MIGUEL DE CERVANTES SAAVEDRA

---

[1] *Los trabajos de Persiles y Sigismunda* s-a publicat postum, în 1617, căci Cervantes n-a mai trăit decît şase luni de la data cînd scria această dedicaţie, 31 octombrie 1615. *Don Quijote* apăruse, cu a doua parte terminată de tipărit, după indicaţia cenzurii de la începutul ediţiei, încă de la 21 octombrie, aşa că autorul a putut-o şi reciti imprimată.

[2] Cu voia lui Dumnezeu (în limba latină în original).

PRECUVÎNTARE CĂTRE CITITOR

Vai, Doamne, cu cîtă nerăbdare vei fi aşteptînd acuma, cititorule de neam sau de rînd, această precuvîntare, cu gîndul că ai să afli într-însa răzbunări, ocări şi batjocuri împotriva ticluitorului celui de-al doilea don Quijote; vreau să spun de acela care a fost, zice-se, zămislit la Tordesillas şi s-a născut la Tarragona. De fapt, însă, n-o să-ţi prilejuiesc o asemenea bucurie; căci dacă jignirile trezesc mînia chiar şi în firile cele mai blînde, la mine această regulă trebuie să sufere o excepţie. Ai fi vrut, desigur, să-l fac măgar, neghiob sau neruşinat; dar nici pomeneală de aşa ceva; cum şi-a aşternut, aşa să şi doarmă; să-i fie de bine şi de-asta să aibă parte. Ceea ce, totuşi, nu mi-a venit la socoteală citindu-l, este că mă face bătrîn şi ciung; ca şi cum ar fi fost în puterea mea să ţin timpul în loc, sau ca şi cum m-aş fi ales cu ciungenia la crîşmă, iar nu în cea mai măreaţă împrejurare pe care au văzut-o şi vremile de-odinioară, şi cele de-acuma, şi pe care nu cred s-o mai vadă şi acelea ce vor să vină. Dacă rănile mele nu strălucesc în ochii celor ce se uită la ele, se bucură cel puţin de preţuirea acelora care ştiu unde le-am căpătat. Căci oşteanului mai bine îi stă să rămînă mort pe cîmpul de luptă decît să-şi păzească pielea dînd bir cu fugiţii; şi atît sînt de pătruns de acest adevăr, încît dacă mi s-ar lăsa alegerea şi mi s-ar înlesni să fac ceea ce nu intră

în putinţa omului, eu mai bucuros aş vrea să fi fost de faţă la acea măreaţă bătălie decît să mă văd acuma cu desăvîrşire nevătămat, fără urmă de rană, dar să nu mă fi aflat într-însa. Rănile de pe faţa şi de pe pieptul oşteanului sînt stele care-i călăuzesc pe ceilalţi spre cerul slavei şi al cinstei şi-i fac să rîvnească o dreaptă laudă; apoi ar trebui să se ţină seamă că nu cu părul cărunt se scriu cărţile, ci cu mintea, care, prin trecerea anilor, tot mai coaptă ajunge. Și asta m-a mai supărat, că mă face pizmătareţ şi mă şi-nvață, ca pe-un nerod, ce-i aia pizmă; căci, pe sfîntul adevăr, din cele două soiuri de pizmă cîte se află pe lume, eu nu cunosc într-adevăr decît pe cea sfîntă, înaltă şi cinstită; şi fiindcă lucrurile stau așa cum stau, nu-mi arde mie să caut price cutărui preot, cu atît mai mult cu cît acela mai e pe deasupra şi una din mărimile[1] Sfîntului Oficiu; şi dacă îi e într-adevăr gîndul la insul despre care pare să aducă vorba, atunci se înșală amarnic, căci aceluia eu îi cinstesc darul poetic, îi preţuiesc lucrările şi îndeletnicirile atît de neobosite şi de virtuoase.[2] Dar, ca să spun drept, îi sînt recunoscător acestui domn autor de cărţi cînd spune cum că povestirile mele ar fi mai mult satirice decît morale, altminteri, bune; ele n-ar putea fi, însă, bune, dacă n-ar avea şi toate celelalte însuşiri.

Vei fi zicînd, poate, că sînt din cale-afară de îngăduitor şi că mă ţin prea strîns în hotarele modestiei mele; eu ştiu, însă, că nu-i frumos să-l mai şi loveşti pe cel urgisit; şi domnul

---

[1] « În original *familiar del Santo Oficio* »; titlu dat inchizitorului mai mare peste temniţe.

[2] Cel care semnează *Avellaneda* scrie în prologul falsei părţi a doua că Cervantes îl jignise, şi « cu atît mai mult pe cel pe care, pe drept cuvînt, îl slăvesc şi naţiunile străine, iar poporul nostru îi datorează atît de mult pentru meritul de a fi hrănit, cu atîta cinste şi fecunditate, ani în șir, teatrele Spaniei prin nenumăratele şi uimitoarele lui comedii, cu toată rigoarea artistică pe care-o cere lumea şi cu moralitatea şi vrednicia ce se pot aştepta de la un slujitor „ministro" al Sfîntului Oficiu. »

Cervantes răspunde acestei aluzii transparente la Lope de Vega afirmîndu-şi preţuirea pentru « darul poetic » al rivalului său; într-un chip ironic, totuși, el îi admiră « *las obras* » (care pot fi și « operele literare » şi « faptele » şi « *la ocupación continua y virtuosa* » (îndeletnicirea de inchizitor).

acesta se vede treaba că nu se simte bine de fel de vreme ce nu cutează să păşească în cîmp deschis şi sub tăria cerului, de vreme ce îşi tăinuieşte numele şi-şi tăgăduieşte locul de baştină, ca şi cînd s-ar fi făcut vinovat de trădare. Dacă ai ajunge cumva să-l cunoşti, atunci să-i spui aşa de la mine că nu mă socot jignit, fiindcă ştiu eu ce sînt ispitele Diavolului, şi una dintre cele mai rele este cînd îi vîră cuiva în cap că ar putea să scrie şi să tipărească o carte cu care să cîştige tot atîta renume cît şi bani şi tot atîţia bani cît şi renume; şi ca o întărire a acestui lucru ţin să-i povesteşti în felul tău mucalit şi plin de duh istorisirea care vine acum:

La Sevilla trăia odinioară un nebun lovit de cea mai hazlie sminteală şi de cea mai năzdrăvană încăpăţînare care s-a văzut vreodată la vreun scrîntit. Și-a făcut anume o ţeavă de trestie ascuţită la capăt, și de cîte ori, pe uliţă sau în oricare altă parte, îi cădea pe mînă vreun cîine, îi prindea un picior sub piciorul lui, pe celălalt i-l ridica în sus cu mîna, îi potrivea ţeava într-o anumită parte a trupului, cum se pricepea mai bine, apoi îi sufla acolo pînă mi ţi-l rotunjea ca pe-o minge de puf și, ţinîndu-l astfel, îl lovea de vreo două ori cu palma pe burtă și-i da drumul, spunîndu-le celor din jur, care totdeauna erau ciorchine:

« Ce credeţi domniile-voastre, că-i o nimica toată să umfli un cîine? » Tot așa vei fi crezînd și domnia-ta că-i o nimica toată să scrii o carte.

Dacă nu i s-o potrivi povestea asta, atunci, dragă cititorule, să i-o spui pe astălaltă, tot cu un nebun și-un cîine:

La Cordoba trăia un alt nebun, care avea obiceiul să ducă pe cap o bucată de marmoră sau vreo altă piatră grea, și numai ce dădea de vreun cîine care nu se păzea, că se și apropia de bietul dobitoc și, harşt, prăvălea piatra peste el. Cîinele sărea ca ars, şi tot scheunînd și chelălăind, nu se mai oprea nici peste trei uliţe. S-a nimerit însă ca printre cîinii asupra cărora se uşura el de povara lui să fie şi cîinele unui căciular, la care stăpînu-su ţinea foarte. Îşi aplecă,

dară, piatra, îi dete drumul pe capul bietului dobitoc, cîinele lovit începu să urle, iar stăpînu-su îl văzu și-l auzi; puse atunci mîna pe cotul cu care lua măsurile, sări la nebun, nu-i lăsă un oscior neatins și, la fiecare lovitură pe care i-o căra, îi striga:

« Hoț de cîine ce ești, să faci tu una ca asta prepelicarului meu? N-ai văzut, blestematule, că e prepelicar cîinele meu? »

Și tot zbierîndu-i în urechi cuvîntul « prepelicar », îi dete drumul nebunului, după ce-l făcu chisăliță. Nebunul, mai dat pe brazdă după întîmplarea asta, se furișă pîn-acasă și nu mai scoase ochii-n lume mai bine de-o lună, după care răstimp se întoarse iarăși cu drăcovenia lui, ducînd cu el o-ncărcătură și mai mare. Se duse de-a dreptul unde era cîinele cu pricina și, uitîndu-se la el cu luare-aminte, nu mai îndrăzni să prăvălească piatra asupră-i și spuse:

« Ăsta-i prepelicar, ia seama! »

Ce mai vorbă lungă? Toți cîinii ce-i ieșeau în cale, chiar de-ar fi fost ei cotei sau zăvozi, pentru el tot prepelicari erau, așa că nu-și mai slobozi niciodată piatra asupră-le. Te pomenești că așa i se va întîmpla și acestui ticluitor de povești, și de-acu încolo nu va mai cuteza să prăvale povara talentului său în cărți, care, fiind proaste, sînt mai grele și decît stînca.

Mai spune-i că pe amenințarea lui de a-mi tăia cîștigul cu cartea ce-a scos-o nu dau o para chioară, căci, luîndu-mă după vestitul *entremés* al Perendengăi [1], îi răspund și eu: să-mi trăiască Sfatul celor douăzeci și patru [2], stăpînul meu, și Domnul fie cu noi toți [3]: trăiască măritul conte de Lemos,

---

[1] Despre interludiul *(entremés)* care avea drept eroină pe Perendenga comentatorii nu știu nimic. Textul respectiv nu ni s-a păstrat.

[2] Este vorba probabil de Sfatul Guvernatorilor Municipali, care, în orașele din Andaluzia, erau în număr de douăzeci și patru. S-ar putea, însă, să fie și vreo altă aluzie obscură.

[3] În original «*Cristo con todos*» care nu e, cum s-ar crede, o simplă formulă creștină, auzită adesea în biserică de autor (*Dominus vobiscum* — Domnul cu voi), ci formula cu care se încheiau cambiile în epocă; deci Cervantes face aluzie la datoriile lui.

a cărui cunoscută blîndeţe şi mărinimie creştinească — cu toate loviturile soartei mele celei vitrege — nu mă lasă să pier; şi să-mi trăiască şi marea milostivire a prealuminatului episcop din Toledo, don Bernardo de Sandoval y Rojas [1], chiar şi dacă n-ar mai fi tiparniţe pe lume, chiar şi de s-ar scrie împotrivă-mi tot atîtea cărţi cîte *buchi cuprind stihurile* din *Mingo Revulgo* [2]. Aceşti doi domni sus-puşi, fără să-i dau de partea mea prin linguşiri sau prin alte soiuri de laude umflate, şi numai din bunătatea lor, şi-au luat asupră-le să fie mărinimoşi cu mine şi să mă ocrotească, ceea ce mă şi face a mă socoti mai avut şi mai fericit decît dacă soarta m-ar fi ridicat în slăvi pe drumul ei cel obişnuit. Săracul poate avea cinste, ticălosul, însă, nu; sărăcia poate doar să înnoreze nobleţea, dar nu s-o întunece cu totul; cum, însă, virtutea de la sine răspîndeşte lumină, chiar de-ar fi să străbată şi prin rupturile şi trenţele sărăciei, ea se va vedea cinstită de către cugetele cele mari şi înalte şi, ca atare, va fi şi ocrotită; altceva să nu-i mai spui, că nici eu alta nu mai am să-ţi spun decît să-ţi atrag luarea-aminte că această a doua parte din *Don Quijote*, pe care ţi-o înfăţişez, este ţesută de acelaşi meşter ca şi partea-ntîi şi că într-însa voi da cu de-amănuntul ştire despre don Quijote pînă-n clipa morţii şi a înmormîntării lui, spre a nu mai cuteza nimeni să dea noi mărturii despre el, că doar sînt de-ajuns şi cele vechi; şi este de-ajuns ca un om de ispravă să fi dat la lumină aceste năzdrăvănii pline de haz, fără să-i treacă prin gînd

---

[1] Don Bernardo de Sandoval y Rojas, arhiepiscop de Toledo, cardinal al bisericii romane şi inchizitor general al Spaniei, învăţat, cu gust literar, l-a luat pe Cervantes sub directa sa protecţie cînd era hărţuit de oficialităţile mărunte ale Inchiziţiei.

[2] În original *Coplas de Mingo Revulgo*: satiră politică anonimă la adresa domniei regelui Enrique al IV-lea al Castiliei. Au fost scrise în secolul al XV-lea, în forma alegorică a unui dialog între păstorul Gil Arribato şi păstorul Mingo Revulgo, acesta din urmă dînd replici pline de bun-simţ şi exprimînd mentalitatea populară, combătută de primul (Arribato = ajunsul, cel urcat). Sînt cu totul doar 32 de *coplas* de cîte 9 versuri, adică nu imens de multe, deci Cervantes a fost nevoit să recurgă la «slovele» sau «buchile» (*letras*) din ele ca să dea comparaţiei sale sensul inumerabilităţii la care s-a gîndit.

a le mai întoarce încă o dată pe toate feţele; căci şi prea mult despre un lucru — chiar dacă-i bun — îl face să-şi piardă preţul, pe cînd, dimpotrivă, vorba puţină, fie ea şi despre un lucru prost, tot capătă o oarecare preţuire. Uitasem să-ţi spun că-l ai de aşteptat pe *Persiles*, căruia tocmai îi pun capăt, precum şi partea a doua din *Galatea*. [1]

---

[1] A doua parte a *Galateii*, dacă va fi fost cu adevărat terminată, n-a mai ajuns la tipar. Dar e posibil ca scriitorul să fi promis şi acum o carte încă nescrisă, aşa cum făcuse în mai multe rînduri, ideea de a-şi termina întîiul roman rămînîndu-i permanent în minte pînă în ultimele zile ale vieţii.

Capitolul I

Despre ceea ce au pățit preotul și bărbierul cu don Quijote în legătură cu boala acestuia

Povestește Cide Hamete Benengeli în cea de-a doua parte a acestei istorisiri, acolo unde vorbește despre a treia purcedere la drum a lui don Quijote, că preotul și bărbierul au stat ca la vreo lună de zile fără să-l vadă, ca să nu-i mai împrospăteze toate cele petrecute și să-i dea iarăși prilej să și le amintească; dar asta nu i-a împiedicat să treacă pe la nepoata și pe la chelăreasa lui, dîndu-le pe seamă să aibă de grijă a-l ține cît se poate mai bine și a-i da să mănînce bucate întremătoare și bune de leac pentru bolile de inimă și de creier de unde-i venea lui — dacă stăm și socotim cum se cuvine — toată nenorocirea. Ele răspunseră că așa au și făcut și că vor mai face treaba asta cu multă osîrdie și grijă, fiindcă s-au încredințat că stăpînul casei dădea din cînd în cînd semne că ar fi în toate mințile; fapt care-i bucură foarte pe cei doi, socotind ei că n-au făcut de loc rău să-l aducă vrăjit acasă în carul cu boi, așa cum s-a povestit în partea întîi a acestei istorisiri, pe cît de măreață, pe atît de adevărată, și anume în cel din urmă dintre capitolele ei; așa că-și puseră-n gînd să se ducă să-l vadă și să se încredințeze la fața locului dacă într-adevăr i se îmbunătățise starea, cu toate că socoteau aproape cu neputință una ca asta, și se vorbiră să nu sufle nici un cuvințel despre cavalerii

rătăcitori, ca să ocolească primejdia de a-i pune degetul pe rana atît de proaspătă încă.

Se duseră în cele din urmă să-l vadă şi-l găsiră stînd în pat, îmbrăcat într-un pieptar verde de lînă împletită şi pe cap cu o scufă roşie toledană; şi era atît de uscat şi de sfrijit, de ziceai că-i pastramă, nu alta. Fură primiţi de el cum nu se poate mai bine, îl întrebară de sănătate, şi el, cu multă chibzuială şi în cuvinte alese, le vorbi de dînsul şi de cum îi mergea; cum tăifăsuiau aşa laolaltă, veni vorba şi de ceea ce lumea numeşte raţiune de stat şi feluri de guvernămînt [1], cu care prilej, mai îndreptînd cutare strîmbătate, mai osîndind-o pe cutare, căutînd ba să îmbunătăţească vreo datină, ba să dezgroape alta, se făcea fiecare din ei trei dătător de legi, un nou Licurg al vremilor noastre sau un înflăcărat Solon; şi într-atîta au pus ei ţara la cale pe temeiuri noi, încît ai fi zis c-au vîrît-o într-un tipar şi-au scos-o cu totul alta decît cum o puseseră; iar don Quijote vorbi cu atîta înţelepciune despre toate lucrurile acestea, încît cei doi care-l puseseră la încercare crezură, fără urmă de îndoială, că era bun sănătos şi cu mintea-ntreagă. De faţă la vorba lor erau şi nepoata şi chelăreasa, care nu mai pridideau mulţumind lui Dumnezeu că-şi văd stăpînul atît de limpede la cap; dar preotul, schimbîndu-şi gîndul de la început, care fusese să nu pomenească nimic de-ale cavaleriei, vru să încerce cu tot dinadinsul dacă tămăduirea lui don Quijote era părelnică sau chiar adevărată, şi aşa, dintr-una-ntr-alta, aduse vorba despre unele veşti venite de pe la curte şi, printre altele, spuse că trece drept neîndoioasă vestea cum că Turcul vine cu oaste puternică şi că nu se ştie ce are de gînd şi nici unde-o fi să coboare cu atîta puhoi de oameni. Şi cu teama asta, care, aproape an de an, ne face să tot punem mîna pe arme, întreaga creştinătate era pe picior de război, iar măria-sa dase poruncă să se-ntărească ţărmurile Neapolelui şi ale Siciliei, precum şi insula Malta.

La aceasta don Quijote răspunse:

---

[1] Termeni utilizaţi de Machiavelli în *Principele*.

— Măria-sa s-a arătat a fi un războinic foarte înțelept întărindu-și la vreme ținuturile, ca nu cumva să le găsească vrăjmașul nepregătite; dacă mi-ar cere însă mie povață, eu l-aș îndemna să se folosească de un mijloc de întîmpinare a primejdiei la care cred că-n clipa de față măria-sa nici cu gîndul nu gîndește.

Numai ce-o auzi și pe asta, că preotul își și spuse-n sinea lui: « Aibă-te Domnu-n pază, sărmane don Quijote, fiindcă pare-mi-se că te prăbușești de pe înalta culme a smintelii în adînca prăpastie a neroziei tale. »

Dar bărbierul, care frămîntase și el în de sine același gînd ca și preotul, îi ceru lui don Quijote să le spună și lor care era povața lui în privința mijlocului de a întîmpina primejdia, povață ce era bine, după cum spunea el, să fie luată-n seamă; poate c-o fi vreunul din acele sfaturi năstrușnice ce se dau de obicei domnitorilor.

— Al meu, domnule bărbier, spuse don Quijote, nu-i năstrușnic, ci-i chiar strașnic!

— Nu de asta spun, răspunse bărbierul, ci pentru că cele văzute pîn-acum au arătat că toate, sau mai toate povețele ce i se dau măriei-sale sau sînt cu neputință de înfăptuit, fiind lipsite de orice noimă, sau sînt spre paguba regelui și a țării.

— Dar a mea, răspunse don Quijote, nu-i nici cu neputință de îndeplinit, nici fără noimă, ci-i cea mai ușoară, cea mai potrivită, cea mai la-ndemînă și cea mai nemeșteșugită din cîte au trecut prin cap cuiva.

— Dar văd că te codești să ne-o spui și nouă, don Quijote, spuse preotul.

— N-aș vrea, zise don Quijote, s-o destăinui eu acuma și s-ajungă mîine-poimîine la urechile domnilor sfetnici, ca să tragă altul foloasele și să ia răsplată de pe urma muncii mele.

— Cît mă privește pe mine, spuse bărbierul, iacă, îmi dau cuvîntul, și aici și în fața lui Dumnezeu, că nu voi destăinui cele ce-mi vei spune nici la vii și nici la morți; jurămînt ce l-am învățat din cîntecul bătrînesc despre preotul care,

la începutul liturghiei, i-a destăinuit regelui cine era hoţul ce i-a furat cei o sută de dubloni şi catîrul cel iute de picior.

— Poveşti nu ştiu, spuse don Quijote, dar ştiu că acest jurămînt e vrednic de crezare, fiindcă mai ştiu şi că domnul bărbier este om de nădejde.

— Şi chiar dacă n-ar fi, spuse preotul, mă pun eu chezaş pentru el că de astă dată o să fie mut ca un peşte, ca să nu-l pască altfel judecata şi osînda.

— Dar pentru domnia-ta cine dă chezăşie, părinte? întrebă don Quijote.

— Chiar îndeletnicirea mea, răspunse preotul, care este aceea de a păstra tainele.

— Ei bine! spuse atunci don Quijote. N-are măria-sa decît să adune, prin poruncă obştească, la curtea lui, la o zi hotărîtă, pe toţi cavalerii rătăcitori care cutreieră Spania, şi chiar dacă n-ar veni decît vreo cinci-şase, nu s-ar găsi, credeţi, vreunul din ei care să poată nimici singur toată puterea Turcului? Luaţi bine seama domniile-voastre şi urmăriţi-mă. Este oare lucru atît de nemaiauzit ca un singur cavaler rătăcitor să nimicească o oaste de două sute de mii de oameni, ca şi cum ar avea toţi laolaltă un singur grumaz sau ar fi făcuţi din turtă dulce? Dacă nu, spuneţi-mi: cîte istorisiri nu sînt oare pline de asemenea minunăţii? Nu mă gîndesc la altul — să nu mă mişc de-aici — dar ia să trăiască astăzi vestitul don Belianís, sau vreunul din spiţa cea fără de număr a lui Amadís de Gaula? Zic: să trăiască astăzi vreunul din ei şi să dea piept cu Turcul, pe legea mea că n-aş vrea să fiu în pielea lui! Dar Dumnezeu va avea grijă de poporul său şi-i va hărăzi un cavaler rătăcitor care, chiar de n-o fi atît de puternic ca aceia din trecut, nu va fi, totuşi, mai prejos de ei în curaj; şi Dumnezeu îmi pricepe gîndul; mai mult, iacă, nu spun.

— Vai de mine, strigă atunci nepoata, capul mi-l pun că stăpînul meu vrea să se facă iarăşi cavaler rătăcitor!

La care don Quijote spuse:

— Cavaler rătăcitor mi-e scris să mor, şi fie că Turcul o coborî sau o sui [1] cînd o pofti el şi cu cîtă oaste i-o da mîna, eu mai spun o dată: Dumnezeu îmi pricepe gîndul.

Atunci vorbi bărbierul:

— Rog stăruitor pe domniile-voastre să-mi îngăduiţi a povesti o scurtă întîmplare petrecută la Sevilla, care, fiindcă se potriveşte aici întocmai, îmi dă ghes inima să v-o spun.

Don Quijote îi dete îngăduinţa, iar preotul, dimpreună cu ceilalţi, se pregăti să-l asculte, şi atunci el începu să povestească aşa:

— În casa de nebuni din Sevilla era închis un om pe care neamurile lui l-au adus acolo fiindcă-şi pierduse minţile; învăţase dreptul canonic la Osuna [2]; dar chiar şi la Salamanca să-l fi învăţat, tot n-ar fi fost, după părerea multora, mai puţin nebun. Acest cărturar, după cîţiva ani de balamuc, a crezut că s-a cuminţit şi că e-n toate minţile şi, stăpînit de închipuirea asta, a scris episcopului, rugîndu-l din tot sufletul şi cu dovezi foarte la locul lor să trimită să-l scoată din amarul în care trăia, deoarece, din mila lui Dumnezeu, îşi recăpătase mintea; dar că neamurile, pentru a se bucura de partea lui de moştenire, îl ţineau acolo şi, în ciuda adevărului, voiau ca el să treacă drept nebun pînă la moarte. Episcopul, înduplecat de multele sale scrisori, bine gîndite şi cu chibzuinţă alcătuite, trimise pe un preot de-al său să iscodească la supraveghetorul casei de nebuni dacă era adevărat ceea ce scria cărturarul şi totodată să vorbească şi cu nebunul însuşi, şi dacă i s-o părea că-i întreg la minte, să-l scoată de-acolo şi să-l lase slobod. Aşa şi făcu preotul, iar supraveghetorul îi spuse că acel om mai era încă nebun, că deşi vorbea de multe ori ca un ins cu scaun la cap, totuşi, după un răstimp, începea să bată cîmpii, cu nerozii tot atît de mari şi de multe ca şi

---

[1] În original « *Y baje o suba el Turco...* » Expresia era « *si baja el Turco* »: « dacă descinde (de pe corăbii) oastea turcească ». Cervantes adaugă « sau suie » pentru efectul comic al calamburului.

[2] Satirizarea universităţilor minore, recent înfiinţate, este obişnuită la scriitorii secolului de aur. Cea din Osuna, fundată în 1548 de contele de Urena, este ironizată de Cervantes şi în capitolul XLVII al Părţii a II-a.

cuvintele sale înţelepte de la început, aşa cum se va încredinţa el singur dacă va încerca să-i vorbească. Preotul vru să facă o încercare şi, ducîndu-se la nebun, vorbi cu el mai bine de un ceas, şi în tot acest răstimp nebunul nu scoase nici un cuvînt anapoda sau fără noimă; ba, dimpotrivă, a vorbit cu atîta cuminţenie, încît preotul a fost nevoit să creadă că nebunul se tămăduise. Şi printre cele ce-i spusese nebunul era şi că supraveghetorul se arăta de rea-credinţă, temîndu-se să nu piardă plocoanele pe care i le dădeau rubedeniile lui, şi de aceea tot spunea că mai e încă nebun, avînd numai cînd şi cînd mintea limpede, şi că cea mai afurisită pacoste în nenorocirea lui era marea lui avere, deoarece, pentru a se înfrupta dintr-însa, vrăjmaşii săi se foloseau de viclenie şi se îndoiau de mila cu care l-a învrednicit Domnul nostru, făcîndu-l iarăşi, din dobitoc, om ca toţi oamenii. Într-un cuvînt, el vorbi în aşa fel, că supraveghetorul ieşi necinstit, rubedeniile lui hrăpăreţe şi haine, iar el însuşi atît de înţelept, încît preotul îşi puse-n gînd să-l ducă cu sine, pentru ca episcopul să-l vadă şi să pipăie cu mîna lui adevărul în toată tărăşenia asta. Cu acest gînd omenos, bunul preot ceru supraveghetorului să poruncească a i se da cărturarului straiele cu care intrase acolo; supraveghetorul îi spuse încă o dată să bage bine de seamă ce face, fiindcă nici vorbă că omul mai era încă nebun. N-au folosit la nimic înştiinţările şi prevenirile aceluia ca să-l facă pe preot a-şi părăsi gîndul de a-l scoate de-acolo; văzînd, însă, că e poruncă de la episcop, supraveghetorul trebui să asculte; îl îmbrăcară, dară, pe licenţiat cu straiele lui, care erau noi şi curăţele. Cum se văzu îmbrăcat ca oamenii şi scăpat de cămaşa lui de nebun, îl rugă stăruitor pe preot să-i îngăduie a se duce să-şi ia rămas bun de la tovarăşii săi, nebunii. Preotul spuse că vrea şi el să-l însoţească, dorind să-i vadă pe nebunii care stăteau închişi acolo. Suiră aşadar scările, şi laolaltă cu ei, şi cîţiva dintre cei ce erau faţă; şi ducîndu-se licenţiatul pînă la o cuşcă unde se afla un nebun apucat, care însă în clipa aceea era domol şi liniştit, îi spuse: « Frăţioare dragă, vezi dacă ai să-mi dai vreo însărcinare că plec acasă, fiindcă Dumnezeu,

în bunătatea şi îndurarea sa cea nemărginită, măcar că nu-s vrednic, s-a milostivit să-mi redea minţile; acum sînt teafăr şi cu judecata deplină, deoarece la Dumnezeu nimic nu-i cu neputinţă; fii cu mare nădejde şi cu încredere într-însul, fiindcă aşa cum m-a ajutat pe mine să mă tămăduiesc, te va schimba şi pe dumneata dacă te încrezi în el; voi avea grijă să-ţi trimit ceva de-ale gurii ca să mănînci, orice s-ar întîmpla, căci — află de la mine ca de la unul care a trecut prin asta — eu îmi închipui că toată nebunia noastră vine de la faptul că avem stomacul gol şi creierul plin cu aer; încearcă să prinzi curaj, fiindcă deznădejdea în restrişte împuţinează sănătatea şi grăbeşte moartea. » Toate aceste spuse ale cărturarului le auzi un alt nebun, care stătea faţă în faţă cu cuşca unde era închis apucatul, şi, ridicîndu-se de pe rogojina veche pe care se trîntise despuiat, întrebă în gura mare cine-i acela ce pleacă teafăr şi cu mintea întreagă. Licenţiatul răspunse: « Eu sînt, frăţioare, acela ce pleacă, fiindcă acum nu mai am nevoie să stau aici, pentru care lucru nu ştiu cum să mulţumesc cerului că s-a arătat atît de îndurător cu mine. » « Ia seama ce spui, cărturarule, să nu te amăgească Diavolul, răspunse nebunul. Lasă plecarea şi rămîi liniştit la locul tău, ca să fii scutit de-a te mai înapoia aici. » « Eu ştiu că sînt tămăduit, răspunse licenţiatul, şi n-aş mai avea pentru ce să mă întorc aici ca s-o iau de la capăt. » « Tu, tămăduit? spuse nebunul; bine, las' că vedem noi, du-te cu Dumnezeu; însă îţi jur pe Jupiter, a cărui putere o întrupez eu pe pămînt, că numai pentru acest păcat pe care-l săvîrşeşte astăzi Sevilla, scoţîndu-te din această casă şi socotindu-te zdravăn la minte, o voi trăsni cu o pedeapsă atît de grozavă, de-o să mă ţină minte în vecii vecilor, amin! Nu ştii tu oare, sărmane licenţiat nătăfleţ, că-mi stă în putinţă să fac treaba asta, deoarece, aşa cum ţi-am mai spus, eu sînt Jupiter Tunătorul, acela ce ţine în mîinile lui razele cele pîrjolitoare, cu care pot şi obişnuiesc să ameninţ şi să nimicesc lumea? Numai cu un singur lucru însă vreau să pedepsesc această cetate nesăbuită, făcînd anume să nu plouă într-însa şi nici în tot ţinutul şi împrejurimile ei timp de trei ani încheiaţi, începînd chiar din ziua

și din clipa în care am rostit această amenințare. Adică cum? Tu slobod, teafăr și înțelept, iar eu nebun, bolnav și ferecat? Mai bine mă spînzur decît să nu dau ploaie!» La strigătele și vorbele nebunului, cei de față erau cu luare-aminte; dar licențiatul nostru, întorcîndu-se către preot și apucîndu-l de mîini, îi spuse: «Nu-ți mai face gînduri, domnul meu, și nu mai pune la inimă ce-a spus nebunul ăsta, căci dacă el e Jupiter și nu binevoiește să dea ploaie, eu, care sînt Neptun, părintele și zeul apelor, voi face să plouă ori de cîte ori îmi va veni chef și va fi nevoie.» La care preotul răspunse: «Cu toate astea, domnule Neptun, cred că n-ar fi nimerit să-l supărăm pe domnul Jupiter; rămîi mai bine în casa asta, și altă dată, cînd vom avea mai multă înlesnire și mai multă vreme, ne vom înapoia să te luăm.» Supraveghetorul și cei de față începură să rîdă, iar la rîsetele lor, preotul nu prea se simți în apele lui; îl dezbrăcară pe licențiat, care rămase la casa de nebuni, și cu asta s-a sfîrșit și povestea.

— Păi bine, domnule bărbier, spuse don Quijote, asta e povestea de care nu te puteai lipsi s-o povestești, fiindcă s-ar potrivi aici întocmai? Vai, domnule bărbier, domnule bărbier, cît de orb e cel ce nu vede prin pînza sitei! Este oare cu putință ca dumneata să nu știi că asemănările între oameni în ce privește iscusința, vitejia, frumusețea și noblețea sînt totdeauna blestemate și rău primite? Eu, domnule bărbier, nu sînt Neptun, zeul apelor, și nici nu țin să mă creadă cineva mare deștept cînd nu sînt; mă străduiesc numai a face lumea să înțeleagă greșeala în care stăruiește nevrînd să reînvie în sînul ei preafericitele timpuri cînd tagma cavaleriei celei rătăcitoare își înălța flamura; dar vremea noastră dezmățată nu-i vrednică să se bucure de o binefacere atît de mare ca aceea de care se bucurau anii cei de demult cînd cavalerii rătăcitori credeau de datoria lor și își luau pe umeri sarcina de a apăra împărățiile, de a ocroti fecioarele, de a ajuta pe orfani și pe cei vitregiți, de a-i pedepsi pe cei trufași și de a-i răsplăti pe cei smeriți. Cei mai mulți dintre cavalerii de astăzi au mai mare grijă de damascurile, de brocarturile și de celelalte pînzeturi

scumpe cu care se îmbracă decît de zalele cu care se înarmează; nu mai găseşti acuma cavaler care să doarmă pe cîmp, supus asprimii cerului, armat cu toate armele sale din creştet pînă-n tălpi; nu mai are acum cine, fără a-şi scoate picioarele din scări, rezemat de lance, singur, să încerce — după cît se spune — a-şi ucide somnul, aşa cum făceau cavalerii rătăcitori; nu mai găseşti nici unul care, avîntîndu-se din cutare pădure către cutare munte sau păşind pe ţărmul sterp şi deşert al mării, de cele mai multe ori furtunoasă şi răscolită, şi aflînd pe apă aproape de ţărm o corăbioară fără vîsle, fără pînze, fără catarg şi fără funii, să se arunce într-însa cu inima vitează, încredinţîndu-se neînduratelor valuri ale mării adînci, care acu îl ridică spre cer şi acu îl coboară către fundul genunii; iar el, înfruntînd pieptiş nebiruita furtună, cînd nici cu gîndul nu gîndeşte, se şi află la trei mii şi mai bine de leghe de locul unde s-a urcat şi, sărind pe pămînt îndepărtat şi necunoscut, i se întîmplă lucruri vrednice de a fi scrise nu pe pergamin, ci în aramă; dar acuma lenea biruie asupra sîrguinţei, trîndăvia asupra muncii, păcatul asupra virtuţii, neobrăzarea asupra vitejiei, flecăreala despre arme asupra faptelor de arme, care au trăit şi au înflorit numai în vîrstele de aur, în vremea cavalerilor rătăcitori. Dacă nu, ia spuneţi-mi: cine-i mai cinstit şi mai viteaz decît vestitul Amadís de Gaula? Cine-i mai înţelept decît Palmerin de Anglia? Cine-i mai nobil în purtări şi mai iscusit decît Tirant cel Alb? Cine-i mai chipeş decît Lisuarte de Grecia? Cine a dat şi a primit mai multe lovituri de spadă decît don Belianis? Cine-i mai semeţ decît Perion de Gaula? Cine-i mai dispreţuitor de primejdii decît Felixmarte de Hircania? Sau cine-i mai curat la cuget decît Esplandian? Cine-i mai îndrăzneţ decît don Cirongilio de Tracia? Cine-i mai neînfricat decît Rodomonte? Cine-i mai prevăzător decît regele Sobrino? Cine-i mai cutezător decît Reinaldos? Cine-i mai nebiruit decît Roldan? Și cine-i mai plăcut şi mai curtenitor decît Rugero, din care coboară astăzi ducii de Ferrara, aşa cum spune Turpin în cosmografia lui? Toţi aceşti cavaleri, şi

încă mulţi alţii pe care aş putea să-i numesc, au fost, părinte, cavaleri rătăcitori, mîndrie şi slavă a cavaleriei. Asemenea oameni, sau alţii ca ei, socotesc eu că ne trebuie, căci, dacă i-am avea, măria-sa ar fi bine slujit şi s-ar scuti de multă risipă, iar Turcul şi-ar smulge barba de ciudă; şi mai aflaţi, pe lîngă cele spuse, că, eu vreau să rămîn la mine-n casă, căci nu vine nici un preot să mă scoată; iar dacă Jupiter, cum a spus bărbierul, nu va da ploaie, eu sînt cel care va face să plouă cînd voi avea chef; spun asta ca să ştie domnul Barbă-Săpunită că l-am înţeles!

— Vai de mine, seniore don Quijote, făcu bărbierul, n-am mers chiar atît de departe, gîndul meu a fost bun — să nu mă mişc de-aici! — nu trebuie să te simţi jignit.

— Dacă pot sau nu să mă simt jignit, răspunse don Quijote, asta o ştiu eu mai bine.

La care preotul spuse:

— Eu aproape că n-am scos o vorbă pîn-acuma şi n-aş vrea să rămîn cu o frămîntare care să-mi roadă şi să-mi rîcîie cugetul, frămîntare căşunată de ceea ce a spus aci don Quijote.

— Părintelui îi este îngăduit şi mai mult decît atîta, răspunse don Quijote, aşa încît poate să-şi dea pe faţă frămîntarea, fiindcă nu e bine să umble cu cugetul încărcat.

— Cu această îngăduinţă, răspunse preotul, spun că neliniştea mea stă în neputinţa de a da crezare în vreun chip faptului că toată acea mulţime de cavaleri rătăcitori pe care domnia-ta, seniore don Quijote, i-ai pomenit ar fi trăit aievea şi ar fi fost făpturi în carne şi oase; ba, dimpotrivă, îmi închipui că totul e ticluire, basm şi minciună, vise povestite de oameni treji, sau, mai bine zis, pe jumătate adormiţi.

— Asta-i o altă greşeală, răspunse don Quijote, în care au căzut mulţi ce nu cred că au trăit asemenea cavaleri pe lume, şi eu de mai multe ori, cu feluriţi oameni şi cu felurite prilejuri, am căutat să scot la lumina adevărului acest eres atît de răspîndit; uneori nu mi-a izbutit încercarea, alteori, însă, mi-a izbutit, cînd am sprijinit-o pe umerii adevărului; care adevăr este atît de vădit, încît pot să spun că l-am

văzut cu ochii mei pe Amadís de Gaula, care era un om înalt la trup, bălan la faţă, cu o barbă frumoasă, deşi neagră, cu căutătura nici blajină, nici aspră, scurt la vorbă, greu de mîniat şi iute la împăcare; şi aşa cum vi l-am înfăţişat pe Amadís, aş putea, cred eu, să-i zugrăvesc şi să-i înfăţişez pe toţi cavalerii rătăcitori cîţi rătăcesc pe lume o dată cu istorisirile unde-i vorba despre ei; căci, fiind încredinţat că au fost întocmai cum spun acele istorisiri, din isprăvile pe care ei le-au săvîrşit şi din însuşirile pe care le-au avut, li se pot desprinde, cu o bună judecată, trăsăturile, culoarea feţei şi înălţimea trupului.

— Cum? Seniorele meu don Quijote, întrebă bărbierul, chiar atît de mare socoţi să fi fost uriaşul Morgante?

— Cînd e vorba de uriaşi, răspunse don Quijote, sînt păreri felurite dacă au trăit sau nu pe lume; dar *Sfînta Scriptură*, ce nu se poate abate nici cu atîtica de la adevăr, ne arată că au trăit, povestindu-ne istoria cu matahala aceea de Goliat, înalt de şapte coţi şi jumătate, ceea ce este o înălţime peste fire. De asemenea, în insula Siciliei s-au găsit oase de la picior şi de la umăr atît de mari, încît vădesc că purtătorii lor au fost uriaşi, şi încă atît de mari cît nişte turnuri din cele înalte; că doară geometria [1] te face să nu mai pui la îndoială acest adevăr. Cu toate astea, n-aş putea să-ţi spun cu jurămînt ce mărime să fi avut Morgante, măcar că nu cred să fi fost prea înalt; mă îndeamnă la această părere faptul de a fi găsit în istorisirea unde se vorbeşte mai cu seamă despre isprăvile lui că dormea de multe ori sub acoperiş; şi deoarece găsea case care să-l adăpostească, e la mintea omului că înălţimea lui nu putea fi peste fire.

— Aşa e, spuse preotul, care, avînd chef să-l audă cum înşiră bazaconii atît de mari, îl întrebă cum i se înfăţişează chipurile lui Reinaldos de Montalbán şi ale lui Roldan,

[1] Clemencín este de părere că don Quijote asociază sunetul acestui cuvînt cu « *huesometria* » — măsura oaselor. Dar în alte texte contemporane, ca *Jardin de flores curiosas*, Antonio de Torquemada vorbeşte de « oasele unui gigant, care, scoţînd prin buna (obişnuita) *geometrie* statura corpului ce derivă din ele (ce li se potriveşte), era mai mare de patruzeci de coţi », deci Cervantes spune exact cuvîntul ce se folosea curent pentru noţiunea respectivă.

precum şi ale celorlalţi doisprezece mai-mari ai Franţei, deoarece cu toţii fuseseră cavaleri rătăcitori.

— Despre Reinaldos, răspunse don Quijote, mă încumet să spun că era cu faţa lată şi stacojie, cu ochii jucăuşi şi cam bulbucaţi, din cale-afară de aprins şi de iute la mînie, înhăitat cu hoţii şi cu deşucheaţii. Despre Roldan sau Rotolando sau Orlando — căci toate numirile astea i le dau istorisirile — îmi închipui, ba sînt chiar încredinţat că era potrivit la stat, lat în spete, cu picioarele cam strîmbe, oacheş la faţă şi cu barba roşcată, păros pe trup, cu înfăţişarea amenințătoare, scurt la vorbă, dar foarte cuviincios şi bine crescut.

— Păi dacă Roldan n-a fost şi el un cavaler mai acătării decît cum spui domnia-ta, răspunse preotul, nu-i de mirare că domniţa Angelica cea frumoasă l-a nesocotit şi l-a părăsit, ademenită de iscusinţa, veselia şi curtenia tînărului arap, cu tuleiele abia mijite, căruia i s-a dat; şi deşteaptă a fost c-a ales mai degrabă blîndeţea lui Medoro decît asprimea lui Roldan.

— Părinte, Angelica asta, îi întoarse vorba don Quijote, a fost o fetişcană închipuită, uşuratică şi cam cu toane şi a umplut lumea la fel de mult cu faptele ei nesăbuite ca şi cu faima frumuseţii ei. A nesocotit mii de cavaleri, mii de viteji şi mii de înţelepţi şi s-a mulţumit cu un copil de casă cu caş la gură, fără altă avere şi fără alt renume decît acela de a fi păstrat credinţă prietenului său. Marele cîntăreţ al frumuseţii ei, vestitul Ariosto, fiindcă nu s-a mai încumetat sau n-a mai voit să cînte ceea ce i s-a mai întîmplat acestei domniţe după căderea ei ruşinoasă — cred că n-or fi fost lucruri prea curate la mijloc — n-a mai vorbit de ea de-acolo de unde spune:

Şi cum de la Catay primise sceptru,
Cînta-va poate altul cu mai măiestru plectru. [1]

---

[1] Ultimele două versuri ale stanţei a 16-a din Cîntul XXX de Ariosto; prin ultimul vers, de altfel, citat în italiană, Cervantes şi-a încheiat Partea I a lui *Don Quijote* («*Forse altri cantera con miglior plettro*» indica, acolo, că autorul nu mai avea de gînd să scrie urmarea).

Şi nu încape îndoială că asta a fost ca o prorocire, fiindcă poeţii se mai numesc şi *vates*, ceea ce înseamnă ghicitori. Acest adevăr se vădeşte limpede, deoarece, după aceea, un vestit poet andaluz [1] i-a jelit şi i-a cîntat lacrimile, iar un alt poet vestit şi neîntrecut, de astă dată castilian [2], i-a cîntat frumuseţea.

— Ia spune-mi, seniore don Quijote, întrebă atunci bărbierul, printre atîţia poeţi care au lăudat-o pe domniţa Angelica, nu s-a găsit nici unul să alcătuiască şi vreo satiră împotriva ei?

— Sînt încredinţat, răspunse don Quijote, că dacă Sacripante [3] sau Roldan ar fi fost poeţi, mi-ar fi săpunit-o bine pe dumneaei, căci stă în firea poeţilor neluaţi în seamă şi neîngăduiţi de frumoasele lor — adevărate sau închipuite — să se răzbune prin satire şi epigrame împotriva acelora pe care şi le-au ales drept stăpîne ale gîndurilor: răzbunare desigur nevrednică de un cuget mărinimos; dar pînă azi nu mi-a ajuns încă la ureche vreun vers vestejitor împotriva domniţei Angelica, cea care a adus atîta tulburare pe lume.

— Minune! spuse preotul.

Şi în clipa aceea auziră cum chelăreasa şi nepoata, care lăsaseră baltă flecăreala, ţipau în gura mare în curte, şi ieşiră cu toţii să vadă ce-i cu hărmălaia aceea.

---

[1] *Luís Barahona de Soto*, de care se vorbeşte în capitolul al VI-lea al Părţii I.

[2] Poetul castilian « vestit şi neîntrecut » este Lope de Vega, care a publicat la Sevilla în 1602 un poem intitulat *La hermosura de Angelica (Frumuseţea Angelicăi)*. « *Famoso y unico* », epitetele folosite de Cervantes sînt categoric ironice, pentru că le repetă pe cele folosite de însuşi Lope spre a se califica pe sine, fără prea multă modestie — « *unicus aut peregrinus* » — în chip emblematic, la începutul unora din operele sale.

[3] Aluzie din nou la Lope de Vega, autor al unor « epistole satirice la adresa unor actori » (« *libelos contra unos comicos* »), pentru care a trebuit să apară şi în faţa tribunalului. Mobilul injuriilor aduse de « unicul şi faimosul » poet stătea, pe cît se pare, în faptul că-l dispreţuise o actriţă, cu numele chiar de Angelica. Ipoteza aceasta rămîne, însă, puţin plauzibilă, fiindcă actriţa în discuţie a fost, probabil, celebra Elena Osorio.

Capitolul II

Care vorbeşte de nemaiauzita gîlceavă a lui Sancho Panza cu nepoata şi cu chelăreasa lui don Quijote, dimpreună cu alte întîmplări hazlii

Povestea spune că strigătele auzite de don Quijote, de preot şi de bărbier erau ale nepoatei şi ale chelăresei, care ţipau la Sancho Panza, în timp ce el se lupta să intre spre a-l vedea pe don Quijote, iar ele îi aţineau calea la uşă:

— Ce caută haimanaua asta la noi în casă? Mai vezi-ţi şi de casa ta, omule, că tu, şi nu altul, eşti acela care-l scoate din minţi pe stăpînul meu, îl prosteşte cu vorba şi-l face să bată coclaurii.

La care Sancho răspunse:

— Zgripţuroaică de chelăreasă, cel prostit cu vorba şi scos din minţi şi purtat pe coclauri sînt eu, iar nu stăpîn-tu! El m-a tîrît prin lume-n lung şi-n lat, şi tot voi vă treziţi cu gura mare ca proasta-n horă! Cu şoşele, cu momele, m-a scos frumuşel de la mine din casă, făgăduindu-mi o insulă, pe care şi acum o mai aştept încă.

— Arde-te-ar focu cu insulele tale, afurisitule, răspunse nepoata. Şi ce-s alea insule? N-or fi ceva de mestecat în fălci, mîncăule, hulpavule ce eşti?

— Asta nu se mănîncă, răspunse Sancho, ci se stăpîneşte şi se conduce mai abitir decît patru cetăţi şi decît patru dregătorii de curte.

— Fie şi aşa, spuse chelăreasa, dar tot n-ai să intri, sac de răutăţi şi burduf de blestemăţii ce eşti! Du-te de-ţi stăpîneşte casa şi-ţi lucrează ogorul şi nu-i mai tot da zor cu insulele şi cu istoriile tale.

Preotului şi bărbierului le veni un chef grozav să asculte la vorba celor trei; dar don Quijote, temîndu-se să nu-şi desfunde Sancho sacul cu neghiobii necuviincioase şi să nu aducă vorba de unele lucruri care i-ar atinge cinstea, îl chemă şi făcu semn celor două femei să tacă din gură şi să-l lase să intre. Sancho intră, iar preotul şi bărbierul se despărţiră de don Quijote, de a cărui tămăduire începură să

deznădăjduiască, văzînd cît de înrădăcinat era în nălucirile lui şi cît de cufundat era în nerozia blestematei aceleia de cavalerii rătăcitoare; şi spuse atunci preotul către bărbier:

— Ai să vezi, cumetre, că tocmai cînd ne aşteptăm mai puţin, hidalgul nostru o să plece iarăşi să bată drumurile.

— De asta nici nu mă îndoiesc, răspunse bărbierul, căci nu mă mir de sminteala cavalerului, cît de prostia scutierului, care-i atît de încredinţat de povestea cu insula, încît îmi vine să cred că nu i-ar scoate-o din cap toate dezamăgirile de pe lume.

— Cuminţească-i Domnul, spuse preotul, iar noi să stăm la pîndă şi să vedem ce-o să mai iasă din toată împletirea de scrînteli a unui astfel de cavaler şi a unui astfel de scutier, care parc-au fost făcuţi din acelaşi aluat, căci nebunia stăpînului fără nerozia slugii n-ar face două parale.

— Aşa-i, spuse bărbierul, şi ce n-aş da eu să ştiu ce-or fi vorbind ei acum întreolaltă.

— N-ai grijă, răspunse preotul, că nepoata sau chelăreasa au să ne povestească la urmă, că nu sînt ele din acelea care se sfiesc să asculte la uşă.

Între acestea, don Quijote se închise cu Sancho în odaia lui, şi, fiind singuri, îi zise:

— Îmi pare nespus de rău, Sancho, că ai spus şi încă mai spui că te-am scos din bordeiul tău, cînd ştii bine că nici eu n-am rămas acasă. Împreună am purces, împreună am mers şi împreună am bătut cărările; am împărţit amîndoi acelaşi noroc şi aceeaşi soartă; iar dacă ai fost şi dat în tărbacă o dată, apoi eu am fost ciomăgit de o sută de ori; cu atîta doar m-am ales mai mult decît tine.

— Păi aşa şi trebuia să se întîmple, căci, după cum spui chiar luminăţia-ta, năpastele sînt mai legate de cavalerii rătăcitori decît de scutierii lor.

— Ba te înşeli, Sancho; doar e şi vorba: *quando caput dolet* [1] etc., etc.

---

[1] Proverbul latin: « *Quando caput dolet, caetera membra dolent* » (« Cînd te doare capul, te dor şi celelalte mădulare ») avea în vechime un sens metaforic, pe care don Quijote îl tălmăceşte mai jos (în limba latină în original).

— Nu pricep altă limbă decît pe-a mea, răspunse Sancho.

— Vreau să spun, îi luă vorba don Quijote, că atunci cînd te doare capul, te dor şi toate celelalte mădulare; tot aşa şi eu, fiind domnul şi stăpînul tău, îţi sînt şi cap, iar tu mi-eşti mădular, fiindcă eşti numai sluga mea; şi de aceea răul care mă atinge sau m-ar atinge pe mine trebuie să te doară şi pe tine, iar răul tău, pe mine.

— Aşa o fi, spuse Sancho, dar cînd pe mine mă azvîrleau în aer cu cerga, ca pe un mădular ce eram, capul meu stătea dincolo de gard, uitîndu-se la mine cum zburam în văzduh, fără să simtă nici o durere, şi dacă mădularele sînt datoare să simtă durerea capului, apăi atunci şi capul este dator să simtă durerea lor.

— Nu cumva vrei să spui, Sancho, răspunse don Quijote, că pe mine nu mă durea cînd tu erai azvîrlit în văzduh? Dacă spui asta, te rog să n-o mai spui şi nici s-o gîndeşti, căci mai multă durere simţeam eu atunci în cuget decît tu în trup. Dar, pînă una-alta, să lăsăm asta deoparte, c-o să avem timp destul s-o cîntărim şi s-o lămurim; ia spune-mi mai bine, dragă Sancho, cam ce se vorbeşte despre mine prin partea locului, cum mă vede poporul, cum mă văd hidalgii şi cum cavalerii? Ce părere au despre vitejia mea? Ce gîndesc despre isprăvile mele? Şi ce spun despre purtările mele alese? Ce se vorbeşte despre hotărîrea ce-am luat-o de a reînvia şi a aduce iarăşi pe lume uitata tagmă a cavalerilor? Vreau, în sfîrşit, Sancho, să-mi spui ce-a ajuns din toate astea la urechile tale; şi să-mi spui tot, fără să mai adaugi ceva bun de la tine sau să scoţi ceea ce-i rău; căci vasalii cei credincioşi trebuie să-i spună seniorului numai adevărul adevărat, fără ca linguşirea să-l umfle sau cine ştie ce alte socoteli mărunte să-l scadă; şi ţin să mai ştii, dragă Sancho, că dacă la urechile stăpînitorilor ar ajunge adevărul curat, fără veşmîntul minciunii, atunci alte vremuri am trăi noi acum, iar cele de demult ar fi mai curînd ele socotite de fier decît ale noastre, care, de s-ar petrece astfel lucrurile, ar fi de aur. Te previn, Sancho, de toate acestea pentru ca

să aduci la urechile mele, cu chibzuinţă şi cu gînd bun, ceea ce ştii din ce te-am întrebat.

— Bucuros ţi-oi face pe voie, răspunse Sancho, dar numai dacă-mi făgăduieşti că n-o să te superi de cele ce-oi spune, o dată ce ţii să-ţi spun verde, fără să mai îmbrac vorbele cu alte veşminte decît cele cu care au ajuns la cunoştinţa mea.

— Nu mă supăr nicidecum, răspunse don Quijote; poţi să vorbeşti slobod, Sancho, şi fără nici un înconjur.

— Păi, în primul rînd, făcu Sancho, poporul te ia pe luminăţia-ta drept un foarte mare smintit, iar pe mine drept un tot atît de mare zăpăcit. Hidalgii spun că, neţinîndu-te luminăţia-ta la treapta de hidalg, ţi-ai trîntit un don înainte şi, neavînd mai mult de patru butuci de vie şi doi stînjeni de pămînt, ţi-ai pus o zdreanţă în faţă şi una în spate şi te-apuci să faci pe cavalerul. Cavalerii spun că n-ar trebui să se măsoare hidalgii cu ei, mai cu seamă acei hidalgi de grajd care-şi innegresc cu funingine încălţămintea şi-şi cos cu mătase verde rupturile la ciorapii negri.

— Asta n-are de-a face cu mine, spuse don Quijote, fiindcă eu umblu totdeauna bine îmbrăcat şi niciodată peticit; rupt s-ar putea să fiu, însă rupturile mele se datoresc mai mult armelor decît timpului.

— În ceea ce priveşte vitejia, purtările alese, isprăvile şi hotărîrea pe care ai luat-o, urmă Sancho, sînt mai multe păreri. Unii spun: « Nebun, dar cu haz »; alţii spun: « Viteaz, însă nenorocos »; Alţii: « Ales în purtări, însă nesăbuit »; şi de aici se pornesc să depene atîtea lucruri, încît nici luminăţiei-tale, nici mie nu ne mai rămîne nici un fir de păr neatins.

— Ascultă, Sancho, acolo unde virtutea se ridică la o treaptă înaltă, ea este prigonită; puţini sau poate chiar nici unul dintre bărbaţii vestiţi din trecut n-au fost cruţaţi de clevetirile gurilor rele. Iuliu Cezar, conducător inimos, înţelept şi viteaz cum nu se mai poate, a trecut drept un om ambiţios şi nu de o prea mare curăţenie, atît în îmbrăcămintea, cît şi în apucăturile lui. Alexandru, pe care isprăvile sale l-au făcut să cîştige porecla de cel Mare, se spune că ar fi avut unele aplecări către beţie. Despre Hercule, cel care

— după cîte se povestește — a săvîrșit atîtea munci, se spune c-a fost muieratic și molîu. Despre don Galaor, fratele lui Amadís de Gaula, umblă vorba c-a fost din cale-afară de arțăgos, iar despre frate-său se spune că a fost fățarnic. Așa încît, dragă Sancho, pe lîngă atîtea clevetiri împotriva celor buni, pot trece și cele îndreptate împotrivă-mi, nefiind mai mari decît cele pe care le-am pomenit.

— Tocmai aci e clenciul, fir-ar să fie de treabă! spuse Sancho.

— Dar ce? Mai e ceva? întrebă don Quijote.

— Abia acum vine grosul; cele de pînă acuma sînt doar floare la ureche, dar dacă luminăția-ta vrei să știi toate cîte ți le pun în spinare clevetirile, pot să-ți aduc îndată pe unul care să ți le spună de-a fir-a-păr, fiindcă astă-noapte a sosit fiul lui Bartolomeo Carrasco, cel care a învățat la Salamanca și a ajuns bacalaureat. Și cînd m-am dus să-i spun bun venit, m-a înștiințat că a și început să umble prin cărți povestea luminăției-tale, cu numele de *Iscusitul hidalgo don Quijote de La Mancha*; și spune că mă pomenește și pe mine într-însa, cu numele meu cel adevărat de Sancho Panza, și mai pomenește și de domnița Dulcinea din Toboso, laolaltă cu alte întîmplări prin care am trecut numai noi doi, așa că m-am crucit de mirare cum de-a putut să le știe povestitorul care le-a scris.

— Te încredințez, Sancho, spuse don Quijote, că cel ce-a ticluit povestea noastră trebuie să fie vreun vrăjitor dibaci, fiindcă unor oameni ca aceștia nu le rămîne ascuns nimic din cele ce vor să scrie.

— Și încă ce dibaci și ce vrăjitor, spuse Sancho, fiindcă — după cum spune Samsón Carrasco, fiindcă așa-i zice celui despre care ți-am vorbit — pe ticluitorul poveștii îl cheamă Cide Hamete Berengena.

— Numele acesta e arăpesc, răspunse don Quijote.

— Așa o fi, răspunse Sancho, fiindcă, după cîte am auzit, cei mai mulți arapi sînt morți după pătlăgele vinete [1].

[1] *Berengena* — pătlăgea vînătă, în loc de *Benengeli* — fiul cerbului, adică Cervantes. Vezi nota nr. 2 de la pag. 147.

— Cred că te înşeli, Sancho, grăi don Quijote, cu privire la porecla acestui Cide, care, în arăpeşte înseamnă domn.

— Tot ce se poate, făcu Sancho, dar dacă luminăţia-ta ai chef să ţi-l aduc pe bacalaureat aici, vin cu el cît ai zice pîs!

— Mare bucurie mi-ai face, dragă Sancho, spuse don Quijote, că mi-ai răscolit grozav dorinţa de-a afla mai multe cu tot ce mi-ai spus, şi n-aş mai avea linişte pînă ce n-aş şti povestea asta cu de-amănuntul.

— Atunci mă duc după el, răspunse Sancho. Şi părăsindu-şi stăpînul, se duse să-l caute pe bacalaureatul cu care nu după mult se întoarse, şi între ei trei se porni o vorbire dintre cele mai hazlii.

Capitolul III

Despre vorbirea cea hazlie care s-a ţinut între don Quijote, Sancho Panza şi bacalaureatul Samsón Carrasco

Cu totul îngîndurat rămase don Quijote să-l aştepte pe bacalaureatul Carrasco, de la care trăgea nădejdea să audă ştiri despre sine însuşi, puse în cărţi, aşa cum spusese Sancho, şi nu putea să-i intre-n cap cum de a luat fiinţă o asemenea poveste, că doar nici nu se uscase încă pe tăişul spadei lui sîngele vrăjmaşilor pe care îi ucisese, şi ajunseseră la tiparniţă înaltele sale isprăvi cavalereşti. Cu toate acestea, îşi închipuia că vreun înţelept, fie el prieten, fie vrăjmaş, prin meşteşugul vrăjilor, le-o fi dat la tipar; dacă era prieten, pentru a le umfla şi a le înălţa deasupra celor mai vestite fapte săvîrşite vreodată de un cavaler rătăcitor; dacă era vrăjmaş, pentru a le scădea şi a le coborî sub cele mai josnice fapte care au fost vreodată scrise despre vreun josnic scutier; deşi — îşi zicea el — isprăvi de-ale scutierilor nu s-au scris niciodată; şi dacă-i adevărat că se află scrisă o asemenea poveste, fiind vorba într-însa de un cavaler rătăcitor, nu poate fi altfel decît plină de vorbe mari şi înălţătoare, strălucită, măreaţă şi adevărată.

Cu asta se mai mîngîie el întrucîtva; dar se îngrijoră iarăşi, gîndindu-se că autorul ei era arap, după cum îl arăta numele de Cide, şi de la arapi nu te poţi aştepta la vreun adevăr, deoarece toţi sînt mincinoşi, înşelători şi palavragii [1]. Se temea ca nu cumva să vorbească de iubirea sa într-un fel deşucheat, ceea ce ar atinge şi ar vătăma cinstea doamnei sale Dulcinea din Toboso; dorea ca autorul să fi arătat credinţa şi cuviinţa pe care totdeauna don Quijote le păstrase faţă de ea, nesocotind crăiese, împărătese şi domniţe de toate soiurile şi ţinîndu-şi în frîu pornirile firii; şi aşa, frămîntat şi fărîmat de aceste gînduri şi de multe altele la fel, îl găsiră Sancho şi Carrasco, pe care don Quijote îl primi cît se poate de prietenos. Bacalaureatul, măcar că-i zicea Samsón, nu prea era arătos la trup, dar era în schimb mare pehlivan, gălbejit la faţă, însă isteţ nevoie mare; să fi avut pînă la 24 de ani, cu faţa rotundă, nasul turtit şi gura mare, toate acestea fiind semne că era ghiduş din fire, hîtru şi mucalit, cum se şi arătă de îndată ce-l văzu pe don Quijote, în faţa căruia, plecînd genunchiul, spuse:

— Dă-mi luminăţia-ta, mîna, seniore don Quijote, căci, pe veşmîntul sfîntului Petru pe care-l port, măcar că n-am urcat alte trepte decît pe primele patru [2], spun că luminăţia-ta eşti unul dintre cei mai vestiţi cavaleri rătăcitori pe care i-a avut şi-i va mai avea vreodată întreg întinsul pămîntului! Slăvit fie Cide Hamete Benengeli, care a lăsat scrisă povestea măreţelor tale fapte, şi de două ori slăvit fie învăţatul care a avut grijă să o tălmăcească din arăpeşte în graiul nostru castilian, pentru obştească desfătare a oamenilor.

Don Quijote îl ridică de jos şi-i spuse:

— Aşadar, e adevărat că s-a scris povestea mea şi c-a fost arap şi înţelept cel ce-a alcătuit-o?

---

[1] Opinia aceasta despre mauri apare în Secolul de Aur nu numai la scriitori (Cervantes, Espinel, Alemán), ci şi la istorici.

[2] Primele patru trepte *(órdenes)* erau cele numite *menores* (minore), adică gradele *ostiar* (păstrător al cuminecăturii), *lector* (cetitoriu), *exorcist* (predicator) şi *acolit.*

— Este atît de adevărat, domnule, spuse Samsón, încît pot să te încredinţez că pînă-n ziua de azi au fost tipărite mai bine de douăsprezece mii de cărţi cu povestea asta; dacă nu mă crezi, întreabă în Portugalia, la Barcelona şi la Valencia, unde cartea s-a tipărit. Şi mai umblă zvonul că ea s-ar tipări şi la Anvers, iar eu ştiu dinainte că nu va fi nici un neam care să n-o cunoască şi nici un grai în care ea să nu fie tălmăcită.

— Unul dintre lucrurile care pot da mulţumire unui om virtuos şi strălucit, spuse la aceste cuvinte don Quijote, este să se vadă, în viaţă fiind, cum trece cu bună faimă din grai în grai într-o lucrare tipărită; am spus « cu bună faimă » fiindcă, altfel, nici un fel de moarte nu i-ar fi atît de rea.

— Dacă-i vorba de bună faimă şi de renume bun, spuse bacalaureatul, luminăţia-ta eşti singurul care-i întrece pe toţi cavalerii rătăcitori, pentru că atît arapul, pe limba lui, cît şi creştinul, pe-a lui, au avut grijă să zugrăvească aidoma vitejia luminăţiei-tale, curajul în înfruntarea primejdiilor, răbdarea la strîmtoare şi nepăsarea cu care înduri atît restrişţile, cît şi rănile, cuviinţa şi înfrînarea în dragostea atît de platonică dintre luminăţia-ta şi stăpîna noastră, doamna Dulcinea din Toboso.

— Niciodată, spuse atunci Sancho Panza, n-am auzit ca stăpînei mele Dulcinea să i se zică doamnă, ci numai domniţa Dulcinea din Toboso; în treaba asta povestea a cam încurcat-o.

— Asta-i o obiecţie neînsemnată, răspunse Carrasco.

— Da, nici vorbă, zise don Quijote; dar ia spune-mi, domnule bacalaureat, pe care dintre isprăvile mele se pune mai multă greutate în această poveste?

— Apăi, cînd e vorba de aşa ceva, răspunse bacalaureatul, părerile sînt împărţite, aşa cum împărţite sînt şi gusturile: unii rămîn la întîmplarea cu morile de vînt, pe care luminăţia-ta le-ai luat drept căpcăuni şi uriaşi; alţii, la întîmplarea cu pivele; iarăşi alţii, la zugrăvirea celor două oşti, care apoi s-au vădit a fi fost două turme de oi; unuia îi place mai mult povestea cu mortul, pe care îl duceau să-l înmormînteze la Segovia; altul spune că mai presus de

toate este aceea cu slobozirea osîndiţilor; un altul, iarăşi, că nici una nu-i ca aceea cu cei doi uriaşi şi ca aceea cu lupta împotriva viteazului viscain.

— Ia spune-mi, domnule bacalaureat, zise atunci Sancho, intră aici şi întîmplarea cu yanghezii, cînd lui Rocinante al nostru i s-a făcut de blestemăţii?

— Nimic nu i-a rămas în călimară acelui înţelept, răspunse Samsón; spune tot, de toate pomeneşte, pînă şi de întîmplarea cu tumbele pe care le-a făcut bunul Sancho în cergă.

— Nu în cergă am făcut eu tumbele, răspunse Sancho. În aer le-am făcut şi încă mai multe decît aş fi vrut.

— După cît socot eu, spuse don Quijote, nu se află istorie pe lume care să n-aibă şi părţile ei bune şi cele rele, mai cu seamă cînd e vorba de istorii cavalereşti, care niciodată nu pot fi pline numai cu întîmplări norocoase.

— Cu toate astea, răspunse bacalaureatul, unii care au citit povestirea spun că le-ar fi plăcut mai mult dacă ticluitorii ei ar fi uitat să pună într-însa nenumăratele ciomăgeli pe care a trebuit seniorele don Quijote să le înghită, în feluritele ciocniri ce le-a avut.

— Aşa cerea adevărul celor întîmplate, spuse Sancho.

— Dac-ar fi judecat totuşi după dreptate, le-ar fi putut trece pe toate astea sub tăcere, spuse don Quijote, fiindcă faptele care nici nu schimbă, nici nu clintesc adevărul istoric nu mai trebuie scrise dacă ele ating bunul renume al celui despre care se povesteşte. Nici nu mai încape îndoială că Eneas n-a fost chiar atît de cucernic cum îl zugrăveşte Vergiliu, şi nici Ulise chiar atît de prevăzător cum îl înfăţişează Homer.

— Aşa e, răspunse Samsón; dar una este să scrii ca poet, şi alta să scrii ca istoric; poetul poate să cînte sau să povestească lucrurile nu cum au fost, ci cum ar fi trebuit ele să fie, pe cînd istoricul trebuie să le înfăţişeze nu cum ar fi trebuit să fie, ci aşa cum au fost, fără să mai adauge sau să scadă nimic din ce-i adevărat.

— Dar dacă domnul ăsta arap umblă să spună adevărul şi numai adevărul, spuse Sancho, nici vorbă că printre

ciomăgelile primite de stăpînul meu se găsesc şi cele primite de mine, fiindcă de cîte ori lui i-au măsurat spinarea, mie mi-au măsurat întreg trupul; şi nici nu-i de mirare, fiindcă după cum însuşi stăpînul meu spune, la durerea capului trebuie să ia parte toate mădularele.

— Mare diavol mai eşti tu, Sancho, răspunse don Quijote. Pe legea mea că nu-ţi lipseşte ţinerea de minte, atunci cînd vrei s-o ai!

— Chiar dac-aş vrea să uit papara pe care mi-au tras-o, spuse Sancho, tot n-ar putea s-o uite vînătăile ce-mi stau şi acum proaspete pe spinare.

— Mai tacă-ţi gura, Sancho, spuse don Quijote, şi nu-l mai întrerupe pe domnul bacalaureat, pe care-l rog din suflet să-i dea drumul mai departe şi să-mi spună ce se zice despre mine în istoria cu pricina.

— Şi despre mine, spuse Sancho, fiindcă zice că şi eu sînt unul dintre presonajele ei de seamă.

— Personaje, iar nu presonaje, dragă Sancho, spuse Samsón.

— Altul care stă să-mi drămuiască orice vorbă! Dacă o luăm aşa, apăi nu mai sfîrşim nici în ziua de apoi!

— Să mă bată Dumnezeu, Sancho, răspunse bacalaureatul, dacă nu eşti al doilea personaj din povestire, şi dacă nu sînt unii cărora mai mult le merge la inimă să te audă grăind pe tine decît chiar pe acela despre care se vorbeşte cel mai mult într-însa; mai sînt şi unii, ce-i drept, care spun că ai fost din cale-afară de lesne crezător, gîndind că ar putea fi adevărată vorba cu stăpînirea acelei insule făgăduite de seniorele don Quijote, care-i aci de faţă.

— Că doar n-au intrat zilele-n sac, spuse don Quijote, şi cu cît vei înainta în vîrstă, o dată cu încercările ce ţi le dau anii, vei fi în aceeaşi măsură mai pregătit şi mai destoinic decît acuma s-o stăpîneşti.

— Pe Dumnezeul meu, stăpîne, insula pe care nu sînt în stare s-o stăpînesc la anii mei de-acum n-oi stăpîni-o eu nici la vîrsta lui Matusalem; ce-i prost e că insula cu pricina se află dracu ştie pe unde, şi nu că n-aş avea eu minte destulă s-o stăpînesc.

— Ai încredere-n Dumnezeu, Sancho, că totul va ieşi bine la socoteală, poate chiar mai bine decît gîndeşti, căci o frunză nu se mişcă în copac fără voia lui Dumnezeu.

— Asta aşa e, spuse Samsón, că dacă o vrea Dumnezeu, nu o insulă, ci o mie de insule va să aibă Sancho de stăpînit.

— Am văzut eu pe-aci stăpînitori, spuse Sancho, care, după cît mă taie pe mine capul, nu-mi ajung nici pînă la carîmbii ciubotei, şi, cu toate astea, li se spune « măria-ta » şi mănîncă din talere de argint.

— Aceştia nu-s stăpînitori de insule, răspunse Samsón, ci de alte ţinuturi mai uşor de condus, pentru că stăpînitorii de insule trebuie să ştie măcar ceva gramatică.

— Cînd e vorba de gram, o mai scot eu la capăt, dar cu Atica n-o să mă pot descurca pînă-i lumea, fiindcă nici nu ştiu ce-i aia! Dar lăsînd povestea cu stăpînirea în grija lui Dumnezeu, care m-o pune acolo unde-i mai mare nevoie de mine, spun, domnule bacalaureat Samsón Carrasco, că nici nu-ţi închipui cît aş vrea ca acela ce-a scris cartea să fi vorbit în aşa fel încît de lucrurile povestite despre mine să nu-ţi fie lehamite; căci, pe legea mea de scutier de treabă, dacă a spus despre mine lucruri potrivnice cinstei mele de creştin din moşi-strămoşi, aşa cum şi sînt, am să fac un tămbălău de să mă audă şi surzii!

— Asta ar fi să faci minuni, răspunse Samsón.

— Minuni sau neminuni, fiecare să ia seama cum vorbeşte şi cum scrie despre oameni şi să nu trîntească pe hîrtie hodoronc-tronc cel dintîi lucru ce-i trăsneşte prin minte!

— Una din scăderile acestei istorii este că ticluitorul ei a înnădit într-însa o povestire zisă *Curiosul nestăpînit*, ceea ce e o greşeală nu fiindcă povestirea ar fi proastă sau prost povestită, ci fiindcă n-are ce căuta acolo, neavînd nici în clin, nici în mînec cu istoria luminăţiei-tale, seniore don Quijote.

— Pun prinsoare, mai spuse Sancho, că nepricopsitul acela a amestecat totul talmeş-balmeş.

— Acum văd şi eu, zise don Quijote, că povestitorul n-a fost cîtuşi de puţin un înţelept, ci vreun flecar nepri-

ceput, care, pe bîjbîite şi fără de nici o rînduială, s-a aşternut să scrie ce-o ieşi să iasă, aşa cum făcea Orbaneja, pictorul din Ubeda, pe care dacă-l întrebai ce zugrăveşte, răspundea: « Ce-o vrea să iasă »; cîteodată picta un cocoş în aşa hal şi atît de prost brodit, încît era nevoie să scrie alăturea cu slove gotice [1]: « Acesta-i un cocoş »; şi aşa o fi treaba şi cu povestea mea, care o să aibă nevoie de tălmăcire pentru a fi înţeleasă.

— Asta nu, răspunse Samsón, fiindcă-i atît de limpede, încît n-ai de ce să te poticneşti într-însa: copiii o au pe vîrful limbii, flăcăii o citesc, bărbaţii în putere o înţeleg, bătrînii o slăvesc; şi, la urma urmei, este atît de purtată-n vorbă şi atît de citită şi atît de cunoscută de tot soiul de oameni, încît numai cît zăresc vreo prăpădită de gloabă, că şi spun: « Uite-l pe Rocinante! » Şi cei care s-au dedat cel mai mult la patima citirii ei sînt pajii; n-ai să găseşti uşă de palat unde să nu se afle şi cîte un *Don Quijote;* unii-l lasă şi alţii-l apucă; ăsta-l smulge, celălalt îl cere. Într-un cuvînt, o povestire ca asta este dintre cele mai plăcute şi mai puţin vătămătoare petreceri din cîte s-au văzut pîn-acuma, pentru că, în tot cuprinsul ei, n-ai să găseşti nici urmă de vorbă necuviincioasă şi nici un gînd nepotrivit cu dreapta credinţă catolică.

— Dacă ar fi scris în alt fel, spuse don Quijote, s-ar fi chemat că nu scrie adevăruri, ci minciuni, iar povestitorii care umblă cu minciuni ar trebui să fie arşi de vii, ca şi calpuzanii; nu ştiu, însă, ce-a putut să-l îndemne pe povestitor de a se folosi de istorisiri şi de poveşti care n-aveau ce căuta acolo cînd are atîta de scris despre mine; pesemne că i-a fost aminte la zicala: Ori cu paie, ori cu fîn, burdihanul tot e plin. Fiindcă nici nu mai încape vorbă că dacă ar fi dat la iveală gîndurile mele, jelaniile mele, lacrimile mele, bunele mele năzuinţe şi isprăvile mele, ar fi putut să umple o carte mai mare, sau tot atît de mare cît toate scrierile lui

---

[1] « Slovele gotice » erau « ale oamenilor cu puţină ştiinţă de carte », după Covarrubias. Li se mai zicea şi « *gordas* ».

Tostado[1] laolaltă. La drept vorbind, după cît mă duce pe mine mintea, domnule bacalaureat, eu zic că pentru a alcătui istorisiri sau orice altfel de cărţi, e nevoie de multă socoteală şi de o cugetare coaptă. A povesti în chip desfătător şi a scrie cu duh este treabă de om înzestrat, nu glumă. Dintre toate măştile comediei, cea mai mintoasă este a nerodului, pentru că acela care face pe prostul[2] nu trebuie să fie prost de-adevărat. Istoria e ca şi un lucru sfînt, căci trebuie să fie adevărată, şi unde-i adevărul, acolo este şi Dumnezeu; dar, cu toate astea, sînt unii care-n aşa fel alcătuiesc şi-ţi trîntesc cărţile, de parc-ar fi gogoşi.

— Nu se află nici o carte cît de proastă, spuse bacalaureatul care să n-aibă şi ceva bun într-însa.

— De asta nici nu mai încape îndoială, răspunse don Quijote. Dar se întîmplă de multe ori ca aceia care şi-au cîştigat pe bună dreptate o mare faimă pentru scrierile lor, de-ndată ce şi le-au dat la tiparniţă, şi-au şi pierdut renumele, fie cu totul, fie măcar în parte.

— Asta, spuse Samsón, se datoreşte faptului că lucrările tipărite, fiind privite pe îndelete, îşi arată mai uşor greşelile şi sînt cu atît mai scărmănate cu cît mai mare e faima celui ce le-a alcătuit. Oamenii renumiţi pentru înzestrarea lor, marii poeţi, povestitorii cei străluciţi, totdeauna sau de cele mai multe ori sînt pizmuiţi de către aceia care, fie dintr-o toană, fie pentru a-şi trece timpul în felul lor, se apucă să judece scrierile altora, fără să fi dat şi ei vreuna de-a lor pe lume.

---

[1] « Scrierile lui Tostado » (don Alfonso de Madrigal, episcop de Avila, cunoscut sub numele de *El Tostado*) au fost tipărite la Veneţia în 1615, în 15 volume in-folio. A rămas proverbial: « A scris mai mult decît El Tostado ». Se pare că faima lui de poligraf fecund s-a format înainte de tipărirea operelor, care nu apar decît în anul cînd scrie Cervantes aceste rînduri.

[2] Prostul *el bobo* sau *el simple* în vechea comedie spaniolă, devine *el gracioso* (hazliul) în vremea lui Cervantes, cu acelaşi rol: de a fi rezoneurul piesei, cel ce spune sub formă glumeaţă adevăruri usturătoare, greu de acceptat dacă ar fi spuse de un personaj serios.

— Nici nu-i de mirare, spuse don Quijote, fiindcă se află mulţi teologi care nu sînt buni de amvon, dar sînt foarte buni în schimb ca să judece greşelile şi cuvintele de prisos ale celor ce predică.

— Totul e aidoma cum zici, seniore don Quijote, spuse Carrasco. Aş vrea însă ca pescuitorii aceştia de greşeli să fie mai milostivi şi mai puţin cusurgii, şi să nu se oprească la orice pată din strălucitorul soare al lucrării împotriva căreia cîrtesc, căci dacă e adevărat că « *alicuando bonus dormitat Homerus* » [1], să ia aminte cît de treaz ar trebui să fie poetul ca să scoată lumina lucrării sale cu cît mai puţină umbră cu putinţă; şi te pomeneşti că ceea ce nu le-o plăcea lor o fi vreun benghi care sporeşte uneori frumuseţea chipului; de aceea zic că-i mare din cale-afară primejdia la care se supune acela ce tipăreşte o carte, fiind cu neputinţă s-o alcătuiască în aşa fel ca să împace şi să mulţumească pe toţi cîţi ar citi-o.

— Cea care vorbeşte despre mine cred că pe puţini i-o fi mulţumit.

— Ba dimpotrivă, căci după cum « *stultorum infinitus est numerus* » [2], nenumăraţi sînt şi aceia care s-au desfătat citind o poveste ca asta. Unii însă învinuiesc ţinerea de minte a povestitorului, care i-a cam păcălit, fiindcă uită să povestească cine a fost hoţul care a furat măgarul sur al lui Sancho, că acolo nu spune [3], ci numai se înţelege din cele scrise că i-a fost furat, pentru ca puţin după aceea să-l vedem iarăşi călare pe acelaşi măgar, fără să ştim de unde a răsărit; mai spun ei că a uitat să ne înştiinţeze ce-a făcut Sancho cu cei

---

[1] « Mai moţăie din cînd în cînd şi bunul Homer », frază extrasă din epistola lui Horaţiu, *Ad Pisones*, denumită *Ars poetica*, şi citată aici din memorie. Versul exact este: « *Quandoque bonus dormitat Homerus* » (în limba latină în original).

[2] « Numărul nebunilor e nesfîrșit de mare » (în limba latină în original). Sentinţă scoasă din *Biblie*.

[3] În capitolul al XXIII-lea al Părţii I se spune clar că Ginés de Pasamonte e hoţul; restul criticii bacalaureatului e însă întemeiat: dovadă că Cervantes şi văzuse greşeala.

o sută de scuzi pe care i-a găsit în traistă în Sierra Morena [1], fiindcă nu mai pomeneşte niciodată de ei, şi sînt mulţi care vor să ştie ce-a făcut dintr-înşii sau pe ce i-a cheltuit, căci asta-i una din părţile de seamă care lipseşte din lucrare.

Sancho răspunse:

— Nu-mi arde mie acuma, domnule Samsón, nici să fac socoteli, nici să dau socoteală, fiindcă m-a luat un leşin atît de avan de la stomac, că de nu mi-l dreg cu vreo două înghiţituri de vin, simt că mă prăpădesc! Am vinul acasă, nevastă-mea mă aşteaptă. După ce-o să îmbuc ceva, o să dau iar o raită pe-aci şi o să vă lămuresc după pofta inimii şi pe luminăţia-ta, şi pe toată lumea, de tot ce-o vrea să mă întrebe, fie că-i vorba de pierderea măgarului, fie de felul cum am cheltuit cei o sută de scuzi.

Şi, fără să mai aştepte răspuns sau să mai spună vreo vorbă, îşi şi luă tălpăşiţa. Don Quijote îl rugă stăruitor pe bacalaureat să mai rămînă la el, spre a face penitenţă împreună. Bacalaureatul primi invitaţia, rămase să mănînce, se adăugă la bucatele obişnuite o pereche de porumbei [2], se vorbi la masă despre cavalerie, îi cîntă Carrasco în strună lui don Quijote, se mîntui ospăţul, traseră un pui de somn, se-ntoarse Sancho şi reîncepu vorbirea întreruptă.

Capitolul IV

Unde Sancho Panza răspunde la îndoielile şi întrebările lui Samsón Carrasco, împreună cu alte întîmplări vrednice de-a fi cunoscute şi povestite

Se înapoie Sancho la don Quijote acasă şi, prinzînd iarăşi vorba începută, zise:

---

[1] Suta de galbeni Sancho o dăduse la întoarcere nevestei (capitolul al III-lea al Părţii I). Iarăşi o critică neîntemeiată a bacalaureatului, reproducînd probabil criticile contemporanilor grăbiţi, care nu citiseră cu atenţie cartea. Dar episodul are aerul de a fi un rechizitoriu mucalit la adresa lui Sancho, care se şi simte vizat.

[2] Porumbeii erau mîncarea de sărbătoare a hidalgului (vezi capitolul I al Părţii I). Înseamnă că *penitenţa* la care-l invita din modestie gazda fusese pentru oaspete un regal.

— La cele ce spunea domnul Samsón, cum că cei care citesc cartea doresc să știe cine mi-a furat măgarul sau cum sau cînd s-a întîmplat asta, eu răspund că în aceeași noapte chiar în care am fugit de « Sfînta frăție » și am intrat în Sierra Morena, după nenorocita aia de întîmplare cu osîndiții și cu răposatul pe care-l duceau la Segovia, stăpînu-meu și cu mine ne-am dat într-un desiș, unde el rezemat în lance, iar eu călare pe măgarul meu, prăpădiți și rupți de oboseală după toate ponoasele prin care trecuserăm, am adormit tun de parc-am fi huzurit pe patru saltele de puf; pe mine, îndeosebi, m-a picnit un somn atît de greu, încît nu mai știu cine s-a nimerit pe-acolo și a putut să se apropie ca să mă cocoațe pe patru pari, pe care i-a prins de cele patru colțuri ale șeii mele, în așa fel că m-a lăsat călare pe șa și mi-a șterpelit asinul de sub mine, fără ca eu să clipesc măcar.

— Asta-i treabă ușoară și nu-i poveste de azi, de ieri, fiindcă același lucru i s-a întîmplat și lui Sacripante [1], cînd, aflîndu-se la încercuirea Albracăi, prin aceeași născocire, i-a furat calul dintre picioare acel hoțoman vestit, pe nume Brunelo.

— S-a crăpat de ziuă, urmă Sancho, și nici n-am apucat să-mi dezmorțesc bine oasele, cînd, frîngîndu-se parii de sub mine m-am văzut trîntit la pămînt de la o mare înălțime, m-am uitat după măgar, dar ia-l de unde nu-i; mi-au dat lacrimile-n ochi și-am tras un bocet pe care, dacă nu l-a pus în carte cel ce ne-a scris povestea, apăi să știe că tocmai un lucru de frunte n-a pus. După nu mai știu cîte zile, călătorind cu domnița Micomicona, mi-am recunoscut măgarul, pe care călărea în straie țigănești Ginés de Pasamonte, pișicherul și baș-tîlharul ăla pe care stăpînu-meu și cu mine l-am slobozit din lanțuri.

— Păi nu în asta stă greșeala, răspunse Samsón, ci în faptul că mai-nainte de a se fi ivit din nou măgarul, după cum spune povestitorul, Sancho umbla călare pe același dobitoc.

---

[1] Furtul calului lui Sacripante este povestit de Ariosto în *Orlando furioso*, Cîntul al XXVII-lea, stanța 84.

— La asta, zise Sancho, nu ştiu ce altceva să răspund decît că s-o fi înşelat povestitorul sau c-o fi vreo scăpare din vedere a celui care a tipărit cartea.

— Să ştii că aşa e, nici nu mai încape vorbă, răspunse Samsón, dar ce s-a făcut cu cei o sută de scuzi?

— S-au topit, răspunse Sancho, i-am cheltuit în folosul meu, al nevestei şi-al copiilor, şi numai mulţumită lor nevastă-mea îndură cu răbdare toate drumurile şi cărările pe care le-am bătut, slujind pe stăpînul meu don Quijote; căci dacă m-aş fi întors acasă fără o leţcaie şi fără asin, vai şi-amar de mine ar fi fost, şi dacă mai e ceva de lămurit din parte-mi, iacătă-mă că sînt în stare să dau socoteală chiar şi regelui în carne şi oase; şi nimeni n-are ce să-şi vîre nasul dacă am adus ceva sau n-am adus, dacă am cheltuit sau n-am cheltuit, căci dacă ciomăgelile pe care le-am primit în drumurile astea ar fi să mi se plătească în bani, chiar dacă fiecare din ele n-ar fi preţuită decît la patru părăluţe, apăi nici încă alţi o sută de scuzi n-ar fi de-ajuns ca să mă plătească măcar pe jumătate! Să se uite fiecare-n cugetul lui şi să nu se apuce să judece pe altul, făcînd din alb negru şi din negru alb, că fiecare-i aşa cum l-a lăsat Dumnezeu, ba adesea chiar şi mai rău decît aşa.

— O să am eu grijă, spuse Carrasco, să-l îndemn pe povestitor, dacă mai tipăreşte cartea o dată, să nu uite ceea ce-a spus Sancho al nostru, fiindcă ar fi să cîştige mult povestirea faţă de ce este acuma.

— Mai e ceva de îndreptat în această poveste, domnule bacalaureat? întrebă don Quijote.

— Da, trebuie să mai fie, răspunse el, dar nu cred să mai fie nici o greşeală de însemnătatea celor de care am pomenit.

— A făgăduit cumva povestitorul şi o a doua parte?

— Da, a făgăduit, răspunse Samsón, dar spune că n-a găsit-o şi nici nu ştie cine poate s-o aibă, aşa că stăm la îndoială dac-o să iasă sau nu; asta cu atît mai mult cu cît unii spun că niciodată partea a doua dintr-o povestire nu se nimereşte ca lumea; şi fiindcă spun alţii că e destul şi-atît cît s-a scris despre don Quijote, ne cam îndoim că o să iasă

şi a doua parte; deşi iarăşi unii, mai mult hîtri decît posaci din fire, spun şi ei: « Las' să ne vină cît mai multe isprăvi de-ale cavalerului, deie la năvale don Quijote şi vorbească Sancho cît or pofti, ce-o ieşi să iasă, la urma urmei, că pe noi asta ne mulţumeşte. »

— Da' povestitorul ce-are de gînd? întrebă don Quijote.

— Ce-are de gînd? făcu Samsón. De îndată ce-o găsi povestirea, pe care face tot ce poate ca s-o afle, o va şi da la tiparniţă, împins mai mult de cîştigul ce i-o veni de-acolo decît de gîndul cine ştie cărei faime.

La care Sancho spuse:

— Va să zică, la asta cată dumnealui, la gologani şi la procopseală? Mare minune dac-o izbuti, fiindcă n-o să facă altceva decît să dea totul peste cap, ca şi croitorul în ajun de Paşti; iar lucrările făcute-n pripă nu ies niciodată la capăt cu desăvîrşirea cuvenită. Acest domn arap, sau ce Dumnezeu o fi, să ia bine aminte la ce face, că eu şi cu stăpînu-meu o să-i punem la îndemînă atîta belşug de isprăvi şi de alte întîmplări de tot soiul, de-o să poată alcătui nu numai partea a doua, ci şi o sută de alte părţi. O fi gîndind jupînul, fără doar şi poate, că noi ne-am lăsat aşa, pe tînjală, da' să ne ia el piciorul la potcovit, şi o să vadă de ce şchiopătăm; eu una ştiu, că dacă stăpînu-meu mi-ar lua de bun sfatul, ar trebui să şi fim pe cele meleaguri, dregînd relele şi îndreptînd strîmbătăţile, aşa cum este obişnuinţa şi datina bunilor cavaleri rătăcitori.

Nici n-apucă Sancho să-şi sfîrşească vorba, că-i şi ajunse la urechi nechezatul lui Rocinante, care fu luat de don Quijote drept un semn foarte bun, ceea ce-l hotărî să pună la cale, peste vreo trei-patru zile, o nouă plecare, şi, destăinuindu-i bacalaureatului acest gînd, îi ceru sfatul în ce parte s-o apuce; acesta îi răspunse că, după cîte îl duce pe el mintea, l-ar sfătui să se îndrepte către regatul Aragónului şi către cetatea Zaragozei, unde în cîteva zile, cu prilejul sărbătorii Sfîntului Gheorghe, trebuia să se ţină jocuri strălucite, la care ar putea să-şi cîştige o faimă mai presus decît toţi cavalerii aragonezi, ceea ce ar fi să se cheme mai

presus decît toţi cavalerii din lume. Lăudă preacinstita şi preacurajoasa lui hotărîre şi-l preveni să fie mai cu luare-aminte în înfruntarea primejdiilor, pe temeiul că viaţa lui nu mai este a lui, ci a tuturor acelora care au nevoie de el ca să-i ocrotească şi să-i ajute în restriştile lor.

— Cu asta nici eu nu mă-mpac, domnule Samsón, spuse atunci Sancho, că stăpînu-meu dă buzna-ntr-o sută de oameni armaţi aşa cum ar da buzna un copil lacom în vreo cinci-şase harbuji. La toţi dracii, domnule bacalaureat, se mai iveşte, de bună seamă, şi împrejurarea cînd e bine să te năpusteşti, dar şi aceea cînd e bine să dai înapoi, că doar n-o fi mereu vorba de: « Santiago ! » şi de: « Înainte, Spanie ! » [1]; şi asta cu atît mai mult cu cît am auzit spunîndu-mi-se — chiar de către stăpînu-meu dacă nu mă-nşel — că vitejia stă la mijloc între mişelie şi cutezanţă; şi dacă aşa stă treaba, nu zic să dau bir cu fugiţii fără să am de ce, dar nici să mă-ndes să dau năvală cînd puhoiul vrăjmaşilor îmi cere tocmai dimpotrivă; dar mai ales ţin să-l previn pe stăpînu-meu că dacă vrea iar să mă care după el, primesc doar cu învoiala ca să se războiască singur cît o pofti, iar eu să n-am altceva de făcut decît să mă-ngrijesc de el cît priveşte curăţenia şi hrana, că dacă-i vorba de asta, apoi are să fie întocmai ca la mama acasă; dar nici prin gînd să-i treacă c-o să pun eu mîna pe spadă, chiar de-ar fi şi împotriva unor tîlhari de codru. Pe mine, domnule Samsón, nu mă bate gîndul să cîştig renume de mare viteaz, ci numai renumele celui mai bun şi mai credincios scutier care a slujit vreodată un cavaler rătăcitor; iar dacă stăpînu-meu don Quijote, îndatorat de multele şi bunele mele slujbe, ar vrea să-mi dea vreuna din insulele alea multe de care spune luminăţia-sa că se pot cîştiga pe astă cale, aş primi-o ca pe-o mare milostivire; şi dacă n-o vrea să mi-o dea, tot ăla rămîn, că nu se cuvine să trăiască omul din mila altuia, ci din mila lui Dumnezeu; şi poate că tot atît de bine, ba chiar mai bine, o să-mi cadă pîinea aşa fără să cîrmuiesc

---

[1] Strigătele de luptă ale spaniolilor.

nimic decît dacă aş fi cîrmuitor. Şi mai ştii dacă-n ocîrmuirile astea nu mi-o pregăti Necuratul vreo cursă ca să mă împiedic, să cad şi să-mi rup nasul? Sancho m-a făcut maică-mea, şi Sancho am de gînd să mor. Dar dacă, cu toate astea, mergînd treaba ca pe roate, fără să mă doară prea mult capul sau să înfrunt cine ştie ce primejdii, m-ar dărui cerul cu vreo insulă sau cu altceva de soiul ăsta, n-o să fiu eu atît de neghiob să-i dau cu piciorul, căci vorba aceea: cînd îţi pică vreo viţea, fugi cu funia după ea, şi cînd îţi iese norocul în cale, prinde-l şi ferecă-l.

— Dumneata, Sancho fîrtate, spuse Carrasco, ai vorbit ca un dascăl din cei mari. Dar cu toate astea, încrede-te-n Dumnezeu şi-n seniorele don Quijote, care ar putea să-ţi dea nu o insulă, ci o întreagă împărăţie.

— Fie c-o fi ea mai mare, fie mai mică procopseala, mie totuna mi-e, răspunse Sancho. Pot totuşi să spun domnului Carrasco că nu-i azvîrlită pe gîrlă împărăţia ce mi-o dă stăpînu-meu pe mînă, că doar ştiu ce-mi poate pielea şi mă simt destul de verde ca să stăpînesc împărăţii şi să cîrmuiesc ostroave, şi asta am şi spus-o eu de mai multe ori stăpînului meu.

— Ia seama, Sancho, zise Samsón, că slujbele cele înalte îl cam smintesc pe om [1], şi s-ar putea întîmpla ca, trezindu-te cîrmuitor, să nu mai vrei să ştii nici de mama care te-a făcut.

— La una ca asta te poţi aştepta, răspunse Sancho, numai de la aceia care s-au născut prin şanţuri, dar nu de la aceia care au pe suflet cîteva ocale de viţă creştinească din moşi-strămoşi, aşa cum am eu. V-aţi şi găsit tocmai în mine omul care să se poarte nerecunoscător cu careva!

— Deie Domnul să fie aşa cum zici! spuse don Quijote. Asta om vedea-o noi cînd o să ai parte de ocîrmuire, că parcă o şi văd în faţa ochilor.

Acestea fiind spuse, îl rugă pe bacalaureat, care mai era şi poet, să fie atît de bun să-i alcătuiască nişte versuri,

---

[1] Traducere a sentinţei latineşti: « *Honores mutant mores* ».

unde să fie vorba de bunul rămas pe care avea de gînd să şi-l ia de la domniţa sa Dulcinea din Toboso, dar să ţină seama că la începutul fiecărui vers trebuie să pună cîte o slovă din numele ei, în aşa fel ca atunci cînd versurile or să fie gata, dacă o uni între ele primele slove, să se citească « Dulcinea din Toboso ». [1] Bacalaureatul răspunse că, deşi el nu se numără printre cei mai renumiţi poeţi din Spania, despre care spunea că nu sînt mai mulţi decît vreo trei şi jumătate [2], n-are să pregete totuşi să alcătuiască asemenea versuri, cu toate că ar urma să se izbească de o mare greutate în alcătuirea lor, deoarece slovele cuprinse în numele ei sînt în număr de şaptesprezece; şi că, dacă ar fi să facă patru strofe castiliene de cîte patru versuri, ar mai rămîne o slovă de prisos, iar dacă ar face-o de cîte cinci versuri, din acelea ce se numesc decime [3] sau *redondillas*, ar fi trei slove lipsă; o să caute, totuşi, după cum l-o tăia capul, să mănînce o buche, în aşa fel ca acele patru strofe castiliene să cuprindă numele Dulcineii din Toboso.

— Nici vorbă că aşa trebuie să faci, spuse don Quijote, căci dacă numele nu încape acolo desluşit şi pe de-a-ntregul, n-o să se apuce cumva vreo altă femeie să creadă că pentru ea au fost făcute versurile.

Rămaseră înţeleşi în privinţa poeziei, precum şi în aceea că plecarea avea să fie peste opt zile. Îl rugă don Quijote pe bacalaureat să păstreze lucrul în taină, mai ales faţă de preot, de meşterul Nicolas, de nepoată şi de chelăreasă,

---

[1] Don Quijote cere un acrostih, formă care se folosea şi în vremea lui Cervantes, deşi termenul nu fusese introdus în limbă.

[2] S-a comentat că cei trei poeţi renumiţi ai Spaniei, în ierarhia stabilită de Cervantes în alte scrieri şi chiar în capitolul scrutinului bibliotecii lui don Quijote, ar fi *Alonso de Ercilla y Zuñiga*, autorul *Araucaniei*, epopeea cuceririlor chiliene, *Juan de Lupo*, autorul *Austriadei*, apoi *Cristóbal de Virués*, autorul poemei *El Monserrate*, iar prin « jumătatea de poet », Cervantes face aluzie chiar la sine.

[3] *Décimas* se numeau în vechime şi strofele de cinci versuri, mai tîrziu numite, mai logic, *quintillas* iar *redondillas*, numele dat în prezent strofelor de 4 versuri octosilabice (rimate abba), desemna pe atunci tot *quintillas*-urile (sau decimele).

ca să nu-i tulbure cine ştie cum preacinstita şi vitejeasca hotărîre. Carrasco îi făgădui că va face întocmai; cu asta, îşi luă rămas bun, rugîndu-l pe don Quijote ca, de cîte ori va avea prilejul, să-l înştiinţeze şi pe el de toate întîmplările prin care va trece, fie ele bune, fie rele; în felul acesta se despărţiră, iar Sancho se duse să pună la cale toate cele trebuincioase pentru plecare.

Capitolul V

Despre înţeleapta şi hazlia vorbire care s-a ţinut între Sancho Panza şi nevastă-sa, Teresa Panza, şi despre alte întîmplări vrednice de fericită pomenire

Venindu-i tălmăcitorului rîndul să scrie şi acest al cincilea capitol din povestea de faţă, spune el că-l crede apocrif, pentru că într-însul Sancho Panza vorbeşte după un alt tipic decît acela la care te-ai putea aştepta din partea minţii sale celei scurte şi spune lucruri atît de pline de miez, încît nu-i cu putinţă să le fi ştiut unul ca el; pentru a-şi împlini totuşi datoria după toate cele de cuviinţă, n-a vrut să se dea-n lături de la tălmăcirea lui, aşa încît a scris precum urmează:

Veni Sancho acasă atît de mulţumit şi de vesel, încît nevastă-sa îi cunoscu bucuria de la o bătaie de puşcă, ceea ce o şi făcu să-l întrebe:

— Ce aduci, Sancho tăicuţule, că vii atît de vesel?

La care Sancho răspunse:

— Dacă ar vrea Dumnezeu, măi nevastă, mult m-aş mai bucura să nu fiu atît de mulţumit precum arăt.

— Nu te-nţeleg, bărbate, răspunse ea, şi nu-mi dă-n minte ce vrei să spui cu asta, că te-ai bucura dacă ar vrea Dumnezeu să nu fii mulţumit, fiindcă eu, măcar că-s proastă, nu ştiu, zău, care o fi fiind acela care să nu vrea să fie mulţumit.

— Uite, Teresa, răspunse Sancho, sînt bucuros fiindcă m-am hotărît să mă duc iar să-l slujesc pe stăpînul meu don

Quijote, care vrea pentru a treia oară să iasă în lume după aventuri, iar eu o să-l însoțesc și de astă dată, fiindcă așa mă îndeamnă nevoia, și unde mai pui și nădejdea care face să-mi crească inima la gîndul că poate oi mai găsi alți o sută de galbeni la fel cu aceia pe care i-am cheltuit, deși sînt mîhnit că trebuie să mă despart de tine și de copii. Ei, dac-ar vrea Dumnezeu să-mi dea de mîncare pe de-a gata și la mine acasă, fără să mă mai poarte prin toate hîrtoapele și răscrucile — ceea ce i-ar fi o nimica toată, fiindcă n-are decît să vrea — nu mai încape vorbă că bucuria mi-ar fi mai temeinică și mai de preț, dar așa ea se amestecă și cu mîhnirea că te las. Vezi dară că bine-am zis cînd am zis că m-aș bucura, dacă ar vrea Dumnezeu, să nu fiu mulțumit.

— Ia ascultă, Sancho, de cînd mi te-ai văzut și tu ortac de cavaler rătăcitor, vorbești cu atîtea ocolișuri de nu te mai pricepe nimeni.

— Destul să mă priceapă Dumnezeu, răspunse Sancho, că el le înțelege pe toate, și cu asta, amin! Și mai ia seama, femeie, că-n astea trei zile trebuie să ne îngrijim de măgar în așa fel ca să fie-n stare să ducă arme în spinare; îndoiește-i tainul, pregătește șaua și toate celelalte scule, că doar nu ne ducem la nuntă, ci să cutreierăm lumea-n lung și-n lat, să avem de-a face cu uriași, cu zmei și cu dihănii, și să nu auzim decît șuierături, răgete, mugete și urlete; și încă toate astea ar fi floare la ureche dacă n-am avea de furcă și cu yanghezi și cu harapi vrăjiți.

— Cred, nici vorbă, bărbate, răspunse Teresa, că scutierii rătăcitori nu mănîncă pîinea pe degeaba, și de-aia o să stau să mă rog de Domnul nostru să te scoată cît mai repede dintr-o năpastă ca asta.

— Eu una-ți spun, nevastă, răspunse Sancho, că dacă nu m-ar bate de multă vreme gîndul să mă văd cîrmuitor al vreunei insule, pe loc aș muri!

— Asta nu, dragă bărbate, să-mi trăiască ea găina fie și de cobe plină! Las' să-mi trăiești tu, și ducă-se pe pustie toate ocîrmuirile cîte-or mai fi pe lume! Fără ocîrmuire ai ieșit din burta mumă-ti, fără ocîrmuire ai trăit pîn-acuma

şi fără ocîrmuire ai să te duci sau ai să fii dus la groapă atunci cînd o vrea Dumnezeu! Sînt atîţia pe lume care stau şi fără ocîrmuiri, şi cu toate astea îşi duc şi ei traiul şi se socotesc în rîndul oamenilor. Mai bun bucătar decît foamea nici că se află pe lume, şi cum de asta nu duc lipsă calicii, mănîncă şi ei totdeauna cu poftă. Dar bagă de seamă, Sancho, dacă t-ei trezi cumva cu vreo cîrmuire, să nu-ţi uiţi de mine şi de copii. Gîndeşte-te şi tu că Sanchico are cincisprezece ani bătuţi pe muchie şi ar cam fi timpul să meargă la şcoală, dacă unchi-su, abatele, o vrea să-l facă popă. Mai ţine apoi seama că fie-ta, Marisancha, n-ar muri ea dacă am mărita-o [1], fiindcă aşa, de departe, îmi dau eu seama că fata-i tot atît de dornică să aibă bărbat cum eşti tu să te vezi cu ocîrmuirea; că, la urma urmei, tot mai bine-i şade fetei săracă şi măritată decît bogată şi deocheată. [2]

— Doamne-ajută, răspunse Sancho, că dacă dă Dumnezeu să capăt vreo cîrmuire, apăi, nevastă, am s-o mărit pe Marisancha atît de sus, încît să nu se mai apropie nimeni de ea fără să-i spună « domnia-voastră »!

— Asta nu, Sancho, răspunse Teresa, mărit-o mai bine cu unul pe potriva ei, că ăsta-i lucrul cel mai cuminte, că dac-o scoţi din galenţi şi-o pui în conduri, o scoţi din fusta ei de lînică sură şi-o pui în scumpeturi şi în rochii umflate de mătase, şi dacă din Marica şi din « tu », se pomeneşte doamna « cutare » şi « domnia-sa », apăi n-o să se simtă bine fata, şi la fiece mişcare o să calce-n străchini, dînd astfel la iveală urzeala pînzei ieftine şi de neam prost din care-i făcută.

— Ia taci, proasto, spuse Sancho, că totul e s-o obişnuieşti cu asta vreo doi-trei ani, că după aia şi cuconia şi măreţia o să-i vină ca turnate; ei, şi dacă nu, atîta pagubă, las' să fie ea cucoană, iasă ce-o ieşi.

— Ţine-te, tu Sancho, pe măsura stării tale, răspunse Teresa şi nu mai tot umbla să te ridici la mai mare; cată şi

[1] Ocol retoric pentru « moare s-o măritām ».

[2] Proverbul spune invers decît Teresa: « *Más vale bien amancebada que mal casada* ». (« Mai cu cale este să fie fata deocheată bine decît măritată rău»).

tu la zicala care spune: « Ia vecinul tinerel, şterge-i nasul frumuşel şi-ţi fă ginere din el ». Frumoasă trebuşoară ar mai fi, ce să spun, s-o măritâm pe Maria noastră cu vreun mofturos de conte sau cu vreun năzuros de cavaler, care, cînd îi vine lui bine la socoteală, să facă din ea o slujnică, numind-o modîrlancă, fata unui plugar şi a unei torcătoare! Nu, de o mie de ori nu, bărbate, nu pentru una ca asta mi-am crescut eu fata! Fă tu numai rost de bani, Sancho, cît despre măritiş, lasă-l pe seama mea, că uite, l-avem pe alde Lope Tocho, feciorul lui Juan Tocho, flăcău binefăcut şi zdravăn, şi ştiu eu că nu-i e lui tocmai silă de fată; cu ăsta, care-i pe potriva noastră, o să fie şi ea măritată ca lumea, o să-i avem mereu sub ochi şi o să fim cu toţii laolaltă, părinţi, copii, nepoţi şi gineri, iar pacea şi binecuvîntarea lui Dumnezeu o să se aştearnă peste noi toţi; să faci dară bine şi să nu mi-o mărîţi pe la curţile şi palatele acelea mari, unde nici n-ar fi înţeleasă de nimeni şi nici ea n-ar înţelege nimic.

— La dracu, afurisită şi iudă de muiere ce eşti! răspunse Sancho. De ce vrei tu acuma, fără nici un temei, să nu mă laşi să-mi mărit fata cu unul în stare să mă pricopsească cu nepoţi cărora să li se spună « domnia-ta »? Ia ascultă, Teresa, am auzit mereu spunîndu-se că acela care nu ştie să pună mîna pe noroc cînd îi iese-n cale, să nu se bocească dacă-l scapă; ar fi dară o neghiobie ca acum, cînd ne bate la uşă, noi s-o zăvorîm; las' să ne ducă unde o vrea vîntul ăsta prielnic care suflă spre noi.

(Atît pentru acest fel de a vorbi, cît şi pentru cele ce rosteşte Sancho mai jos, spunea tălmăcitorul povestirii de faţă că el socoteşte acest capitol drept apocrif.)

— Nu ţi se pare, neroado ce eşti, că n-ar fi de lepădat să pun şi eu mîna pe vreo cîrmuire mănoasă, care să ne scoată piciorul din clisă, să se mărite Marisancha cu cine aş vrea eu, iar tu să vezi cum ţi se spune doña Teresa Panza şi să şezi în biserică numai pe chilimuri, pe perne şi pe velinţe, aşa ca să nu mai poată de ciudă şi de inimă rea cuconetul satului? Aş, de unde, că tu vrei să rămîi mereu

aşa, ca un chip zugrăvit, fără să creşti şi fără să descreşti! Și acum să nu mai vorbim de asta, Sanchica tot o să fie contesă, poţi tu să zici ce-i zice şi cît te-o ţine gura!

— Îţi dai seama ce spui, bărbate? făcu Teresa. Fiindcă, aşa, cu toate cîte mi le-ai înşirat, eu tot mă tem ca înălţarea asta a fie-mi să nu-i aducă pierzania. N-ai decît să faci ce vrei, fă-o, din partea mea, şi ducesă şi prinţesă; eu însă atîta-ţi spun, că treaba asta n-o să fie nici cu vrerea, nici cu încuviinţarea mea. Totdeauna, măi omule, am ţinut la cei pe potriva mea, şi tare mi-e urît de cine se umflă ca broasca! Teresa am fost botezată, nume curat şi neprihănit, fără înnădituri, fără zorzoane şi farafastîcuri cu « don » şi « doña ». Cascajo l-a chemat pe taică-meu, iar pe mine, pentru că-ţi sînt nevastă, mă cheamă Teresa Panza, deşi, la drept vorbind, ar trebui să mă cheme Teresa Cascajo; dar de, fiindcă aşa-i soarta regilor, după placul legilor [1], mă mulţumesc şi cu numele ăsta, fără să-mi mai văd trîntit pe deasupra şi un « don », care să tragă atît de greu de să nu-l pot duce-n spinare. Și-apoi nu vreau să dau apă la moară ălora care, cînd m-ar vedea împopoţonată, dragă Doamne, în chip de contesă sau de cîrmuitoare, şi-ar da drumul gurii: « Iote cum se mai umflă-n pene porcăreasa! Pînă mai ieri nu prididea să întindă cîlţii din furcă şi se ducea la biserică acoperindu-se pe cap cu poala fustei, că nici broboadă n-avea [2], şi acum vezi-o cum umblă, cu rochie de mătase, cu giuvaeruri şi înfumurată foc, de parcă n-am şti-o noi cine-i! » Atîta vreme cît o vrea Dumnezeu să mă ţină în toate minţile cîte le-oi avea şi eu, nici prin gînd nu-mi trece să dau prilej de a fi văzută în asemenea hal! Tu, omule, n-ai decît să te duci după ocîrmuirile sau după insulimenelile tale, şi să te fuduleşti cît ăi pofti, dar nici fie-mea şi nici eu, ţi-o spun pe mormîntul maică-mi, n-o să ne clintim nici cu atîtica din satul nostru, căci femeia de ispravă stă-n casă la treabă,

---

[1] Teresa inversează forma corectă a acestui proverb: *Legile se fac după placul regilor (Alla van leyes de quieren reyes).*

[2] Femeilor li se interzicea să intre descoperite în biserici, cele mai sărace se acopereau cu poalele largi ale fustelor creţe.

iară fata cea cuminte dă cu lucrul înainte! Du-te tu, cu don Quijotele ăla al tău, la pricopselile voastre, și lasă-ne pe noi cu sărăcia noastră, că ne scoate Dumnezeu dintr-însa dacă ne vedem de treabă. și, la drept vorbind, habar n-am cine i-o fi pus dinainte și acel « don », pe care nu l-au avut nici părinții, nici bunicii lui.

— Acuma chiar că mă faci să cred că ești apucată de-a binelea, răspunse Sancho. Doamne ferește, măi femeie, cîte nu mi-ai mai depănat una peste alta, de n-au nici cap, nici coadă! Ce-au a face Cascajo, giuvaerurile, zicalele și înfumurarea cu ceea ce-ți spun eu? Ascultă tu, zăpăcito și neroado, că așa trebuie să-ți spun, fiindcă nu-ți mai intră odată-n cap vorbele mele și te trezești dînd norocului cu piciorul, hai, dac-aș spune ca fie-mea să se azvîrle din vîrful unui foișor sau să-și ia lumea-n cap, așa cum i-a trăsnit prințesei doña Urraca [1] să facă, ai avea tot dreptul să mi te pui de-a curmezișul, dar dacă, cît ai zice pîs și nici măcar cît ai clipi, îi proptesc un « don » și o « măria-ta » în spinare și ți-o scot de pe mindir și ți-o pun sub polog pe un pat moale, și într-o încăpere strălucită, cu perne de catifea mai multe decît toți arapii pe care i-au avut în neamul lor almohazii din Maroc, de ce ți se mai năzare să te împotrivești și să nu vrei și tu ce vreau eu?

— Știi de ce, bărbate? făcu Teresa. Din pricina zicalei care spune: Haina te acoperă, haina te descoperă; asupra caliculului toți își aruncă privirile-n pripă, dar asupra bogatului și le ațintesc îndelung; și dacă bogatul cutare a fost și el odată calic, apăi cîrtelile și clevetirile nu-și mai dau rînd, iar bîrfitorii una o țin, că din ăștia, pe la noi pe ulițe, sînt puzderie, ca albinele-n roi.

— Uite, Tereso, răspunse Sancho, ascultă ce vreau să-ți spun, că poate n-ăi fi auzit de cînd mama te-a făcut, și să știi că nu vorbesc de la mine, fiindcă tot ce am de gînd să-ți spun acum nu sînt decît cuvinte de-ale părintelui domi-

---

[1] Aluzie la o romanță veche despre doña Urraca, fiica regelui Fernando I de Castilia, care, văzîndu-se dezmoștenită, pleacă în lume, vînzîndu-și trupul, ca să se răzbune.

nican, pe care le-a rostit în postul Paştelui aici, în sat; el spunea că toate lucrurile de faţă, pe care le privim cu ochii, se înfăţişează, se aşază şi se statornicesc în amintirea noastră cu mult mai bine şi mai vîrtos decît lucrurile trecute. (Toate aceste vorbe, pe care le rosteşte Sancho din gură, alcătuiesc un nou temei pentru care spune tălmăcitorul că el socoteşte drept apocrif acest capitol, deoarece nişte vorbe ca astea sînt mai presus de puterile lui Sancho, care, vorbind mai departe, spuse:) Cum se face că atunci cînd vedem pe cineva gătit cu straie arătoase pe el şi cu alai de slugi, parcă fără să vrem ne simţim îndemnaţi şi îmbiaţi să-i dăm toată cinstirea, chiar dacă, în aceeaşi clipă, amintirea ne înfăţişează vreun lucru înjositor văzut de noi mai-nainte la acel cineva? Păi fiindcă acel lucru înjositor — fie el calicia, fie neamul prost — o dată ce-a trecut, înseamnă că nici nu este; se cheamă, deci, că este numai ceea ce vedem în faţa ochilor; şi dacă acela pe care norocul l-a scos din mîzga înjosirii lui — că astea sînt chiar vorbele părintelui — şi l-a înălţat pe culmea buneistări ar fi cuviincios, mărinimos şi curtenitor cu toată lumea şi nu s-ar pune-n rînd cu aceia care sînt de neam mare din moşi-strămoşi, poţi să fii încredinţată, Tereso, că n-o să mai fie nimeni care să-şi amintească de ceea ce a fost, ci toţi au să cinstească numai ceea ce este, în afară doar de pizmătareţi, de care nici o bunăstare nu poate fi la adăpost.

— Eu nu te-nţeleg, măi bărbate, răspunse Teresa, fă ce vrei şi nu-mi mai tot umfla capul cu predicile şi cuvîntările tale; şi dacă te-ai îndecis să faci ceea ce spui.

— Decis se spune, femeie, zise Sancho, iar nu îndecis.

— Ia nu mă mai dăscăli, măi omule! făcu Teresa. Vorbesc şi eu aşa cum am apucat şi n-o să stau acum să mă frămînt cu lucruri de care puţin îmi pasă. Eu asta-ţi spun, că dacă-ţi arde de ocîrmuiri, du-l cu tine şi pe Sanchico, fi-tu, ca să-l deprinzi de pe acum să fie dregător, fiindcă aşa-i bine, ca şi copiii să moştenească şi să înveţe slujbele părinţilor.

— De îndată ce-oi avea cîrmuirea, spuse Sancho, o să şi trimit după el prin poştă şi o să-ţi trimit şi ţie bani, că de lipsit doar n-o să-mi lipsească, fiindcă se găsesc cu duiumul

din ăia care să-i împrumute pe ocîrmuitori cînd n-au bani; da' vezi de-l înţoleşte în aşa fel ca să nu se vadă ceea ce este, ci să pară ceea ce-o să fie.

— Lasă, trimite tu banii, zise Teresa, c-o să mi-ţi-l gătesc ca pe-o floare!

— Va să zică, ne-am înţeles, spuse Sancho, că fata noastră o să fie contesă.

— În ziua cînd oi vedea-o contesă, răspunse Teresa, o să-mi vie ca şi cum aş îngropa-o; cu toate astea, înc-o dată-ţi spun, fă ce-i pofti, că cu osînda asta-n spinare ne naştem noi muierile, să fim supuse bărbaţilor, măcar că unii din ei sînt nişte neghiobi.

Şi numai ce se porni pe-un plîns atît de amarnic, de parcă şi-ar fi văzut-o pe Sanchica moartă şi îngropată.

Sancho o mîngîie, spunîndu-i că, de-ar fi s-o facă şi contesă, asta va să se-ntîmple cît mai tîrziu cu putinţă. În felul acesta li s-a sfîrşit vorbirea, iar Sancho s-a întors să-l vadă pe don Quijote, spre a pune la cale plecarea lor.

Capitolul VI

Despre ceea ce i s-a întîmplat lui don Quijote cu nepoata şi cu chelăreasa lui; acesta este unul din capitolele cele mai de seamă din toată povestea

Cîtă vreme Sancho Panza şi cu nevastă-sa, Teresa Cascajo, îşi depănau neobişnuita vorbire de care am pomenit, nici nepoata şi nici chelăreasa lui don Quijote nu stăteau cu mîna-n sîn, căci înţeleseseră, pasămite, şi ele, din atîtea şi atîtea semne, că unchiul şi stăpînul lor avea de gînd să-şi ia tălpăşiţa pentru a treia oară şi să se întoarcă iarăşi la slujba cavaleriei sale celei prost rătăcitoare, aşa cum o socoteau ele. Încercau în fel şi chip să-l îndepărteze de la un gînd atît de sucit; dar totul era numai cuvîntare în deşert şi vorbă aruncată-n vînt; cu toate astea, printre multe alte vorbe, pe care le-a schimbat cu el, jupîneasa îi spuse:

— Pe legea mea, stăpîne, că dacă luminăţia-ta nu te mai potoleşti o dată ca să rămîi în tihnă acasă şi o mai iei razna

să baţi munţii şi văile, ca un suflet fără odihnă, în căutare de ceea ce spui că se cheamă aventuri, dar pe care eu le numesc mai curînd arsuri, apăi în gura mare o să trebuiască să mă jeluiesc şi lui Dumnezeu şi regelui, ca să le pună capăt.

La care don Quijote răspunse:

— Ascultă, jupîneasă dragă, nici ce-o să răspundă Dumnezeu la jelania ta nu ştiu şi nici ce-o să răspundă măria-sa; eu atîta ştiu, că dac-aş fi rege, n-aş mai răspunde un cuvinţel la atîta amar de jalbe nesăbuite cîte primeşte el în fiece zi, căci una din trebile cele mai de seamă pe care le are un rege, printre multe altele, este aceea de a fi silit să-i asculte pe toţi şi să răspundă tuturor, şi tocmai de-aceea n-aş mai vrea să-l împovărez şi eu cu daraverile mele.

La care jupîneasa zise:

— Ia spune, stăpîne, nu sînt oare cavaleri şi la curtea măriei-sale?

— Ba da, răspunse don Quijote, şi încă destui, şi e şi drept să fie aşa, ca să împodobească măreţia domnitorilor şi să dea strălucire înălţimii regeşti.

— Atunci, răspunse ea, n-ai putea şi luminăţia-ta să fii unul dintre aceia care să-şi slujească regele şi stăpînul stînd locului la curte?

— Păi, draga mea, răspunse don Quijote, vezi că nu toţi cavalerii pot să fie curteni, aşa după cum nici toţi curtenii nu pot şi nu trebuie să fie cavaleri rătăcitori; de toate soiurile trebuie să se afle pe lume; şi deşi cu toţii sîntem cavaleri, e totuşi o mare deosebire între unii şi alţii, deoarece curtenii, fără a-şi părăsi odăile şi fără a face un pas dincolo de pragul curţii lor, se preumblă prin toată lumea privind doar o hartă, fără să cheltuiască o părăluţă şi fără să pătimească nici de frig, nici de foame, nici de sete; pe cînd noi, adevăraţii cavaleri rătăcitori, pe arşiţă, pe ger, pe vînt, în dezlănţuirea stihiilor, zi şi noapte, călare şi pe jos, măsurăm pămîntu-n lung şi-n lat pe picioarele noastre, şi nu-i cunoaştem numai pe vrăjmaşii zugrăviţi, ci şi pe cei aievea, şi la orice primejdie, la orice prilej, năvălim asupră-le, fără să ne mai uităm la

nimicuri şi nici la regulile duelului, dacă le sînt sau nu mai scurte suliţa sau spada, dacă poartă cu ei vreo moaşte sau cine ştie ce alt mijloc ascuns de a înşela, dacă trebuie sau nu să fie hotărît locul de pe care va lupta fiecare, pe lîngă alte tipicuri de acest soi, folosite în provocările la duel, pe care tu nu le ştii, eu, însă, da; şi mai trebuie să-ţi spun că un bun cavaler rătăcitor, chiar de-ar vedea zece uriaşi cu capetele ajungînd pînă la nori şi chiar mai sus, cu picioarele cît două turnuri din cele mai înalte, cu braţele asemenea unor catarge de corăbii zdravene şi cu ochii cît roţile cele mari de moară şi mai aprinşi decît un cuptor de turnat sticlă, chiar de-ar vedea toate astea, el nu trebuie să se sperie de fel, ci, cu inima uşoară şi cu un curaj nezdruncinat, trebuie să se năpustească asupră-le şi să-i încolţească şi dacă e cu putinţă să-i şi biruie şi să-i doboare într-o clipită, chiar de-ar veni ei înzăuaţi în solzii unui anumit peşte, despre care solzi se spune că sînt mai tari ca diamantul, şi-n loc de paloşe ar purta junghere tăioase de oţel de Damasc sau ghioage ferecate în ţepuşe de oţel, aşa cum am văzut eu nu o singură dată. Toate astea, jupîneasă dragă, ţi le-am spus ca să-ţi dai şi tu seama cîtă deosebire este între unii cavaleri şi ceilalţi; şi ar trebui, pe bună dreptate, să nu fie domnitor pe lume care să nu preţuiască mai mult acest al doilea, sau mai bine zis acest dintîi soi, adică al cavalerilor rătăcitori, căci, precum citim şi noi prin istoriile lor, au fost unii dintre ei care au mîntuit nu numai o împărăţie, ci mai multe.

— Vai de mine, unchiule, spuse atunci nepoata, gîndeşte-te şi dumneata că tot ce se spune despre cavalerii rătăcitori nu-i decît trăncăneală şi minciună, iar istoriile lor ar trebui dacă nu puse pe foc, cel puţin îmbrăcate în cîte un sambenito [1] sau vreun alt semn, după care să se cunoască că-s nelegiuite şi stricătoare a bunelor datini.

---

[1] Corect: *saco benedicto*, acoperămînt de pînză pus de Inchiziţie pe spatele şi pieptul penitentului, care îmbrăcăminte trebuie să-l « apere » şi să-l facă a ieşi « binecuvîntat » din cazne şi din orice neajuns în drumul spre eliberare. De obicei era alcătuit dintr-un cearceaf galben, cu două cruci colorate ale sfîntului Andrei, în formă de X, în faţă şi în spate, pus pe deasupra hainelor.

— Pe Dumnezeu sfîntul, că dacă nu mi-ai fi nepoată de sînge, ca fiică a surorii mele bune, ţi-aş da o pedeapsă pentru blestemăţia pe care ai spus-o, de i s-ar duce vestea prin toată lumea! Cum adică? Se poate oare ca o fetişcană, acolo, care abia de ştie să ţină igliţa-n mînă, să cuteze a deschide gura ca să cîrtească împotriva istoriilor ce-i preamăresc pe cavalerii rătăcitori? Ce-ar spune seniorul Amadís de-ar auzi una ca asta? El însă te-ar ierta, nici vorbă, fiindcă a fost cel mai smerit şi cel mai curtenitor cavaler al vremii sale şi, pe lîngă asta, şi un vajnic ocrotitor al fecioarelor; dar te-ar fi putut auzi un altul, şi atunci nu ţi-ar fi fost de loc moale, că nu toţi sînt curtenitori şi blajini; sînt şi din aceia mai puţin poleiţi şi care nu prea ştiu multe; şi-apoi, nici toţi care poartă numele de cavaleri nu sînt chiar cu totul şi cu totul cavaleri, că dacă or fi unii de aur curat, alţii doar par de aur, şi măcar că toţi au înfăţişare de cavaleri, nu toţi ies cu bine cînd sînt încercaţi la piatra adevărului; sînt oameni din prostime care se dau în vînt să pară cavaleri; şi sînt, dimpotrivă, cavaleri de seamă care parcă dinadins fac pe dracu-n patru ca să pară oameni de rînd; cei dintîi se ridică sau prin deşertăciunea, sau prin virtutea lor; ceilalţi se coboară sau din slăbiciune, sau din stricăciune; şi e nevoie să ne folosim de-o cunoaştere pătrunzătoare ca să deosebim între aste două soiuri de cavaleri, atît de aidoma sînt unii altora la nume, dar atît de neasemănători la fapte.

— Doamne fereşte, unchiule, spuse nepoata, cum se face că dumneata, care ştii atîtea lucruri încît, la o adică, de-ar fi nevoie, te-ai urca şi pe amvon sau ai cutreiera toate uliţele cuvîntînd, poţi, cu toate astea, să fii atît de orbit şi să cazi într-o sminteală ca aceea, încît, fiind bătrîn, să crezi că eşti în putere, şi fiind beteag, să crezi că eşti zdravăn, că-i îndrepţi pe cei strîmbi, în vreme ce dumneata însuţi eşti cocîrjat de vîrstă şi, mai presus de toate, să crezi că eşti cavaler, fără să fii, căci deşi hidalgii pot fi cavaleri, cei săraci dintre ei iată că nu sînt.

— Ai întrucîtva dreptate, nepoată dragă, în cele ce-mi spui, răspunse don Quijote, iar cît priveşte neamul şi spiţa, aş putea să-ţi înşir la minunăţii de să rămîi cu gura căscată; dar ca să nu amestecăm cele cereşti cu cele pămînteşti, nu ţi le mai pomenesc. Ia ascultaţi, dragele mele: în patru feluri de neamuri — băgaţi de seamă — se pot împărţi toţi cei ce se află pe lume, care sînt precum urmează: unii care au început de jos şi s-au tot întins, şi s-au tot umflat, de-au ajuns pîn'la cea mai înaltă mărire; alţii care au purces de la mare şi şi-au păstrat, şi-şi mai păstrează încă, şi-şi păzesc felul lor de la-nceput; iarăşi alţii, care, deşi au început şi ei de la mare, au sfîrşit doar într-un vîrf, asemenea unei piramide, fiindcă şi-au tot micşorat şi cheltuit mărirea de unde-au plecat pînă au ajuns să se oprească la foarte puţin, aşa cît arată şi vîrful piramidei, care, faţă de piciorul sau poala ei, e mai nimic; alţii, în sfîrşit — şi aceştia sînt cei mai mulţi — nici n-au avut un început prielnic şi nici n-au apucat pe o cale înţeleaptă, mulţumindu-se, astfel, să rămînă pînă la urmă fără nici un nume mare, aşa cum este neamul oamenilor de rînd şi obişnuiţi. Din primul soi, al acelora care au început cu sărăcia şi s-au ridicat pîn'la mărire, să-ţi slujească drept pildă puterea osmanlîilor, care, de la un biet păstor de rînd, acela ce i-a pus începutul, a atins acum culmea pe care-o vedem. Din al doilea soi, cel ce-a-nceput cu mărirea, pe care o păstrează fără s-o sporească, putem lua drept pildă pe mulţi domnitori, care sînt ca atare prin moştenire şi-şi păstrează starea, fără s-o mărească şi fără s-o micşoreze, rămînînd liniştiţi în hotarele ţărilor lor. Pentru aceia ce-au început cu mărire şi au sfîrşit cu puţin de tot, apăi sînt la pilde cîte pofteşti, fiindcă toţi faraonii şi Ptolomeii Egiptului, toţi cezarii Romei, cu toată droaia — dacă mi-e îngăduit s-o numesc astfel — de nesfîrşiţi domnitori, împăraţi, stăpînitori, mezi, asirieni, perşi, greci şi barbari, toate aste neamuri şi stăpîniri au sfîrşit cu o nimica toată, atît ele, cît şi cei ce le-au pus începutul, fiindcă ar fi cu neputinţă să aflăm în zilele noastre vreun coborîtor dintr-însele, şi chiar de-am da de vreunul, acesta ar fi în

starea de rînd a prostimii. Despre oamenii de rînd n-am altceva să vă spun decît că slujesc doar ca să-ngroaşe numărul acelora ce trăiesc, fără ca starea lor să fie vrednică de nici o faimă şi de nici o laudă. Din tot ce v-am spus, vreau să trageţi şi voi învăţătură, nepriceputelor ce sînteţi, că nu te mai poţi descurca dacă e să alegi între neamuri, şi că numai acelea par mari şi vestite care se arată ca atare prin virtutea, avuţia şi mărinimia stăpînilor lor. Am spus virtute, avuţie şi mărinimie fiindcă un om mare care-i şi stricat va fi un mare stricat, iar bogatul care-i lipsit de mărinimie nu va fi altceva decît un cerşetor hapsîn; căci cel ce are mari avuţii nu-i fericit fiindcă le are, ci fiindcă le cheltuieşte, şi nu fiindcă le cheltuieşte la întîmplare, ci fiindcă ştie să le cheltuiască după o anume socoteală. Cavalerului sărac nu-i mai rămîne altă cale de a dovedi că este cavaler decît virtutea, arătîndu-se îndatoritor, cuviincios, curtenitor, la locul lui şi săritor la nevoie; să nu fie înfumurat, nici trufaş, nici cîrtitor şi mai presus de toate să fie milostiv, aşa încît cu doi gologani, acolo, pe care i-ar da cu inimă bună nevoiaşului, să rămînă mai mărinimos decît acela ce trage clopotul cel mare cînd dă de pomană; şi atunci n-ar fi om pe lume care să-l vadă împodobit cu virtuţi ca acestea şi care — chiar de nu l-ar cunoaşte — să nu-l judece şi să nu-l socotească de spiţă aleasă; şi asta-i la mintea omului, fiindcă totdeauna lauda a fost răsplata virtuţii, iar virtuoşii nu pot să nu fie lăudaţi. Două căi sînt, fiicele mele, acelea pe care le pot urma oamenii ca să ajungă bogaţi şi cu trecere: una-i calea cărturărească, cealaltă-i calea ostăşească. Eu ţin mai mult de oştean decît de cărturar, şi m-am născut — precum arată şi aplecarea mea către ostăşie — în zodia lui Marte, aşa că aproape vrînd-nevrînd trebuie să-mi urmez drumul, şi pe acest drum o să merg, să ştiu bine că s-o da toată lumea peste cap! Aşa încît ar fi zadarnic să vă mai trudiţi a mă îndupleca să nu vreau eu ceea ce vrea cerul, ceea ce porunceşte ursita, ceea ce hotărăşte mintea şi, mai presus de toate, ceea ce vrerea mea doreşte; căci cunoscînd aşa cum cunosc eu greutăţile fără de număr ce se ţin scai de

cavaleria rătăcitoare, ştiu tot atît de bine şi nesfîrşitele foloase ce se pot trage dintr-însa; şi mai ştiu şi că poteca virtuţii este strîmtă din cale-afară, pe cînd a stricăciunii e largă şi întinsă; şi de asemenea ştiu că hotarele lor sînt deosebite, fiindcă acela al viciului, umflat şi întins, îşi are capătul în moarte, pe cînd hotarul virtuţii, îngust şi trudnic, îşi are capătul în viaţă, şi nu în viaţa ce se curmă, ci în aceea ce nu va avea sfîrşit; şi mai ştiu, apoi, cum spune marele nostru poet castilian, că:

Prin aste greutăţi cărarea duce
Către-nălţimea nemuririi, care
Nu-i pentru cel ce de urcuşuri fuge.[1]

— Vai de mine şi de mine! spuse nepoata. Ia te uită că şi unchiu-meu e poet! Toate le ştie, toate le descurcă! Pot să pun prinsoare că dac-ar vrea să facă pe zidarul, mi ţi-ar dura o casă cum ar face altul o colivie!

— Eu te încredinţez, dragă nepoată, că dacă n-ar fi aceste gînduri cavalereşti, care să tragă după ele toate simţirile mele, n-ar fi lucru pe care eu să nu-l pot săvîrşi, n-ar fi ciudăţenie care să nu iasă din mîinile mele, îndeosebi colivii şi scobitori.[2]

În clipa asta bătu cineva la uşă, şi întrebînd cei dinăuntru cine bate, răspunse Sancho Panza că el este, şi numai ce-l recunoscu jupîneasa, că şi alergă să se ascundă, ca să nu-l vadă, atît de urît îi era de dînsul. Îi deschise nepoata, ieşi

---

[1] Versuri din Elegia I a lui *Garcilaso de la Vega* (1503—1536), poet toledan, cavaler războinic ce şi-a petrecut viaţa în lupte, autor de bucolice, egloge şi elegii de inspiraţie umanistă, greco-latină şi italiană, de epistole, canzone şi sonete în maniera petrarchistă, care i-au adus renumele de « principe al poeziei castiliene ». A introdus metrica şi prozodia italiană în poezia spaniolă, scriind, în forme fixe, silve, sonete, lire etc.

[2] Ocupaţii manuale pentru uciderea timpului, obişnuite în epocă la oamenii de neam. În capitolul al XXXVIII-lea va fi de asemeni vorba de cuştile pentru păsări pe care acesta ştia să le facă.

să-l întîmpine cu brațele deschise stăpînu-su, don Quijote, și apoi se închiseră amîndoi în odaia acestuia, unde avură o altă sfătuire, care nu-i mai prejos decît cea dinainte.

Capitolul VII

Despre ceea ce s-a întîmplat între don Quijote și scutierul său, dimpreună cu alte vestite întîmplări

Numai ce văzu chelăreasa că Sancho Panza s-a închis cu stăpînu-său, că îndată își dete seama ce pun ei la cale; și închipuindu-și că din acea sfătuire avea să iasă cea de a treia purcedere a lor la drum, își și zvîrli broboada pe umeri și, îngrijorată și mîhnită cum nu se mai poate, se duse să-l caute pe bacalaureatul Samsón Carrasco, socotind că, iscusit cum era acesta la vorbă și împrietenit foarte de curînd cu stăpînul ei, ar putea să-l înduplece a lăsa păcatelor un gînd atît de prăpăstios. Îl găsi preumblîndu-se prin grădina casei lui, și de cum îl văzu, i se și aruncă la picioare, dîndu-se de ceasul morții. Văzînd-o, Carrasco, că se arată atît de îndurerată și de speriată, îi spuse:

— Ce-o mai fi și asta, doamnă chelăreasă? Ce-ai pățit, de parcă stă să-ți iasă sufletul?

— Nu-i nimic altceva, dragă domnule Samsón, decît că se duce stăpînul meu, se duce, fără doar și poate!

— Da' cum de se duce, doamnă chelăreasă? întrebă Samsón. Și-a frînt cumva vreun mădular?

— Nu se duce, răspunse ea, decît prin poarta smintelii lui. Vreau adică să spun, scumpe domnule bacalaureat, că vrea să mai plece o dată — asta ar fi a treia oară — să caute prin lumea asta mare ceea ce el numește albituri, că mă și mir cum de le mai dă un nume ca ăsta! Prima oară ni s-a întors îndărăt pus de-a curmezișul pe-un măgar, cu oasele muiate de ciomăgeli; a doua oară a venit într-un car cu boi, trîntit și închis într-o cușcă, unde el își zicea că-i vrăjit;

şi era într-un hal de nu l-ar fi recunoscut nici maică-sa care l-a făcut, jigărit, galben, cu ochii înfundaţi pînă-n adîncul *grierilor*, încît, pentru ca să-l aduc cît de cît în simţuri, am prăpădit şase sute de ouă... mi-e martor de asta Dumnezeu, şi toată lumea, şi găinile ce le am, că nu m-ar lăsa ele să spun minciuni!

— Cred întru totul ceea ce-mi spui, răspunse bacalaureatul, fiindcă găinile sînt atît de bune, atît de grase şi atît de bine ţinute, că n-ar spune alb cînd e negru, nici să plesnească! Dar ia spune-mi, doamnă chelărească, alt păs nu mai ai şi nu s-a mai întîmplat nici o altă nenorocire decît că ţi-e teamă de ceea ce-ar vrea să facă seniorele don Quijote?

— Nu, domnule, răspunse ea.

— Păi atunci, nu le mai pune şi dumneata pe toate la inimă, răspunse bacalaureatul, ci du-te liniştită acasă. Vezi de pregăteşte ceva cald de îmbucat, iar pe drum spune rugăciunea sfintei Apolonia, dac-o ştii, că îndată vin şi eu şi ai să vezi minuni, nu altceva!

— Păcatele mele, răspunse chelăreasa, rugăciunea sfintei Apolonia zici luminăţia-ta s-o spun? Păi asta ar fi bună dacă stăpînu-meu ar suferi de măsele, dar el îi bolnav la minte.

— Las', că ştiu eu ce vorbesc, doamnă chelărească, nu te mai pune la vorbă cu mine, doar ştii că sînt bacalaureat din Salamanca, şi pe noi nu ne întrece nimeni în vorbărie! răspunse Carrasco.

Şi cu asta şi-a luat şi chelăreasa tălpăşiţa, iar bacalaureatul s-a dus de îndată la preot, ca să pună cu el la cale unele lucruri, despre care va fi vorba la locul cuvenit.

Cît timp steteră închişi împreună, se legă între don Quijote şi Sancho o sfătuire pe care povestea o destăinuieşte întocmai de-a fir-a-păr. Spuse Sancho către stăpînu-su:

— Stăpîne, am învins-o pe nevastă-mea să mă lase să plec cu luminăţia-ta oriunde vrei să mă duci.

— Convins-o se spune, Sancho, zise don Quijote, nu învins-o.

— Te-am mai rugat pe luminăţia-ta o dată sau de două ori, dacă nu mă-nşel, răspunse Sancho, să nu mă mai îndrepţi

la vorbă dacă-nţelegi ce vreau să spun, iar atunci cînd nu-nţelegi, să-mi spui: « Sancho, sau dracu să te ia, nu te-nţeleg! » Şi dacă nu te lămuresc, poţi să mă îndrepţi, că eu sînt foarte domicil.

— Nu te-nţeleg, Sancho, spuse pe dată don Quijote, că eu nu ştiu ce-i aceea « sînt foarte domicil ».

— Foarte domicil, răspunse Sancho, înseamnă că sînt foarte aşa. cum să spun?.. foarte aşa...

— Şi mai puţin te-nţeleg acuma, răspunse don Quijote.

— Păi dacă nu mă poţi înţelege, îi luă vorba Sancho, nu ştiu cum să spun, nu ştiu, şi pace!

— Ia stai, că îmi dau seama, răspunse don Quijote. Tu vrei să spui că eşti foarte docil, adică blînd şi prinzi repede, că ai să iei aminte la cele ce ţi-oi spune şi ai să faci aşa cum te-oi învăţa.

— Pun prinsoare, spuse Sancho, că de la-nceput m-ai ghicit şi m-ai priceput, numai c-ai vrut să mă-ncurci ca să mai auzi de la mine altă droaie de bazaconii.

— Tot ce se poate, răspunse don Quijote. Dar ia să vedem ce spune Teresa?

— Teresa spune, zise Sancho, să închei lămurit tîrgul cu luminăţia-ta, aşa ca scrisul să vorbească şi gura s-amuţească, că cine la-nceput se tocmeşte, la urmă nu se mai sfădeşte, deoarece mai mult face un singur « na-ţi acuma » decît doi « o să-ţi dau »; iar eu, din partea mea, spun că sfatul femeii nu face nici cît o ceapă degerată dar şi că acela care-l nesocoteşte e un mare neghiob.

— Şi eu tot aşa spun, răspunse don Quijote. Spune, Sancho frate, dă-i înainte, că azi îţi ies mărgăritare din gură.

— Treaba stă aşa, răspunse Sancho, după cum prea bine ştii şi luminăţia-ta, că sîntem cu toţii birnici morţii, fiindcă azi sîntem şi mîine nu, că tot atît de repede îi vine rîndul şi mielului ca şi berbecului şi că nimeni în lumea asta nu poate să-şi făgăduiască mai multe ceasuri de viaţă decît atîtea cîte vrea Dumnezeu să-i hărăzească; pentru că moartea-i surdă, şi cînd ajunge să bată pe la uşile vieţii noastre, e totdeauna zorită şi n-ar putea s-o ţină în loc nici rugăminţi,

nici silnicii, nici schiptre, nici mitre, aşa după cum umblă vorba şi faima obştească şi după cum ni se tot spune de pe amvoane.

— Adevărat e tot ce spui, zise don Quijote. Dar nu ştiu unde vrei s-ajungi.

— Vreau s-ajung acolo, spuse Sancho, ca luminăţia-ta să-mi hotărăşti o anumită simbrie, pe care să mi-o dai la lună pe tot timpul cît te-oi sluji şi pe care să mi-o plăteşti din moşia luminăţiei-tale, că nu mai vreau să mă bizui pe procopseli, care vin sau tîrziu, sau la timp nepotrivit, sau la Sfîntu-Aşteaptă! Cu ce ştiu că-i al meu mă simt mai împăcat. Vreau, la urma urmei, să ştiu şi eu ce cîştig, mult-puţin, cît o fi; că doar şi găina o pui pe ou, şi din puţin cîte puţin se adună mult, şi-apoi, de vreme ce cîştigi ceva, se cheamă că nu pierzi nimic. E drept că dacă s-ar întîmpla — ceea ce nici nu cred şi nici nu nădăjduiesc — ca luminăţia-ta să-mi dai insula pe care mi-ai făgăduit-o, nu sînt eu nici atît de nerecunoscător şi nici atît de hulpav ca să nu mă învoiesc să se preţuiască la cît s-ar ridica cîştigul ce mi l-ar aduce acea insulă şi, după cît o fi ea de mare, să mi se scadă în raite din simbrie.

— Sancho, băiatule, răspunse don Quijote, cîteodată sînt tot atît de bune raitele ca şi ratele.

— Aha, înţeleg, spuse Sancho, pot să pun prinsoare că se zice rată şi nu raită; dar asta nu face nimic, devreme ce luminăţia-ta tot m-ai înţeles.

— Te-am înţeles, şi încă cum, răspunse don Quijote, că te-am scormonit pînă-n fundul rărunchilor şi mi te ştiu cu ochii-nchişi la ce ţinteşti cu nenumăratele săgeţi ale zicalelor tale. Ascultă, Sancho, cu dragă inimă ţi-aş hotărî acolo o simbrie dacă aş fi găsit şi eu prin istoriile cavalerilor rătăcitori vreo pildă care să-mi descopere şi să-mi arate printr-o deschizătură, fie ea cît de mică, cam ce obişnuiau să cîştige scutierii pe lună sau pe an; însă eu am citit toate aceste istorii, sau, hai, cea mai mare parte dintre ele, şi nu-mi amintesc să fi citit ca vreun cavaler rătăcitor să fi hotărît o anumită simbrie scutierului său. Atîta ştiu că

toţi slujeau fără plată, şi că tocmai cînd nici cu gîndul nu gîndeau, dacă pe stăpînii lor îi ajuta soarta, se trezeau răsplătiţi cu vreo insulă sau cu altceva cam pe-acolo şi se alegeau măcar cu vreun nume mare sau cu vreo înălţare. Dacă pe tine, Sancho, cu nădejdea şi cu încrederea asta, te-ndeamnă inima să te-ntorci să mă slujeşti, apăi să fie într-un ceas bun, dar să-ţi închipui tu că o să mă apuc eu să scot din făgaşul şi din ţîţînile ei vechea datină a cavaleriei rătăcitoare, se cheamă să-ţi baţi gîndul degeaba. Aşa încît, dragă Sancho, du-te tu acasă şi spune-i Teresei tale ce gîndesc eu; şi dacă ea va catadicsi să încuviinţeze şi vei catadicsi şi tu să vii cu mine fără plată, *bene quidem* [1], iar dacă nu, rămînem tot atît de prieteni ca şi mai înainte, fiindcă grăunţe să fie-n hulubar, că hulubii vin ei! Şi să ştii de la mine, fătul meu, că mai mult face o aşteptare bine întemeiată decît o brumă de bani peşin, şi mai bine faci plîngere fără să primeşti plata decît să iei o plată nedrept socotită pe o muncă de-un preţ mai mare! Vorbesc în felul acesta, dragă Sancho, ca să-ţi dai seama că tot atît de vîrtos ca şi tine mă pricep şi eu să zvîrl la zicale cu nemiluita; şi, la urma urmei, vreau să-ţi spun, şi chiar îţi şi spun, că dacă n-ai chef să vii cu mine fără plată şi să împărtăşeşti cu mine aceeaşi soartă, rămîi cu Dumnezeu, ca să te facă sfînt, că eu, slavă Domnului, n-o să duc lipsă de scutieri mai ascultători, mai inimoşi şi nu atît de greoi la treabă şi de gureşi ca tine.

Cînd auzi Sancho hotărîrea neclintită a stăpînului său, i se înnoură cerul şi-i căzură aripile inimii, fiindcă-şi băgase-n cap că pentru nimic în lume n-ar fi plecat stăpînu-su fără el; şi cum stătea el aşa nehotărît şi dus pe gînduri, iată numai că intră Samsón Carrasco, dimpreună cu chelăreasa şi cu nepoata, dornice să audă cu ce vorbe o să-l înduplece acesta pe stăpînul lor să nu mai plece în căutare de aventuri. Veni Samsón, acest mare pişicher care, îmbrăţişîndu-l pe don Quijote ca şi de prima dată, îi spuse în gura mare:

[1] Atunci, bine (în limba latină în original).

— O, tu, floare a cavaleriei rătăcitoare! O, tu, lumină strălucitoare a ostăşiei! O, tu, cinste şi oglindă a seminţiei spaniole! Dar-ar Dumnezeu cel atotputernic, la care totu-i cu putinţă, ca acela sau aceia ce se împotrivesc şi vor să zădărnicească cea de-a treia purcedere a ta la drum să nu mai găsească nici o ieşire din hăţişul vrerilor lor şi să nu li se împlinească în vecii vecilor gîndurile lor cele blestemate! Şi întorcîndu-se către chelăreasă, îi spuse: Nu te mai osteni, doamnă chelăreasă, să spui rugăciunea sfintei Apolonia, fiindcă ştiu prea bine că este scris în stele ca seniorele don Quijote să se îndrepte către înfăptuirea înaltului şi reînnoitului său gînd; iar eu m-aş simţi cu cugetul apăsat foarte dacă nu i-aş face cunoscut şi nu l-aş îndemna pe acest cavaler să nu mai ţină multă vreme ferecate şi nefolosite puterea viteazului său braţ şi bunătatea preavrednicului său suflet, fiindcă, cu zăbava sa, el răpeşte dreptul obijduiţilor, ocrotirea orfanilor, cinstea fecioarelor, bunul nume al vădanelor, sprijinul nevestelor şi alte lucruri de acest fel, care se ating, se leagă, atîrnă şi ţin de cavaleria rătăcitoare. Haide, frumosul şi neînfricatul meu senior don Quijote, nu mai lăsa de azi pe mîine purcederea luminăţiei şi măriei-tale la drum; şi dacă mai e nevoie de ceva pentru înfăptuirea acestui lucru, iată eu gata sînt să-ţi fiu de folos cu toată fiinţa şi averea mea; şi dac-ar fi de trebuinţă să-ţi slujesc măriei-tale ca scutier, apăi aş socoti treaba asta ca una din întîmplările cele mai fericite.

Numai ce auzi don Quijote una ca asta, că se şi întoarse către Sancho, zicîndu-i:

— Nu ţi-am spus eu, măi Sancho, că o să am la scutieri cu prisosinţă? Ia te uită cine-i gata să mă slujească: nu altul decît vestitul bacalaureat Samsón Carrasco, nemuritoare podoabă şi desfătare a şcolilor de la Salamanca, zdravăn la trup, sprinten la mădulare, tăcut, răbdător atît la căldură cît şi la frig, atît la foame cît şi la sete, cu tot ceea ce se cere pentru a fi scutierul unui cavaler rătăcitor; cerul însă n-ar îngădui ca, doar pentru a-mi face cheful, să sparg şi să sfărîm stîlpul învăţăturii şi vasul ştiinţelor şi-să dobor laurul cel

slăvit al bunelor îndeletniciri cărturăreşti; rămîie noul Samsón la el în patrie şi, cinstind-o, să cinstească totodată şi căruntețea bătrînilor săi părinți, că eu mă mulțumesc şi cu oricare alt scutier, devreme ce Sancho nu se învredniceşte să vină cu mine.

— Ba mă învrednicesc, răspunse Sancho înduioşat şi cu ochii-n lacrimi. Şi spuse mai departe: Nu vreau, stăpîne, să se zică despre mine vorba aceea: Praznicu-i gătat, oaspeţii-au plecat. N-am avut de fel printre ai mei oameni nerecunoscători, că doar ştie toată lumea şi mai cu seamă satul meu cine a fost neamul Panza din care mă trag; şi unde mai pui c-am văzut eu şi-am dibuit — după atîtea fapte bune şi după şi mai multe vorbe bune — gîndul luminăţiei-tale de-a mă pricopsi; şi dac-am spus şi eu c-o fi şi-o păţi cu privire la simbrie, asta a fost numai ca să fac cheful muierii, care, cînd îşi bagă-n cap să te-nduplece de un lucru, apăi nu se află ciocan pe lume care să strîngă atîta cercurile pe doage cît te strînge ea cu uşa să faci ce-i pofteşte inima; dar, la urma urmei, bărbatul se cade să fie bărbat şi muierea muiere; şi devreme ce eu sînt bărbat în toate cele — că asta nu pot s-o tăgăduiesc — iacă, vreau să fiu bărbat şi la mine-n casă, zică oricine ce-o zice! Aşa că nu mai rămîne alta de făcut decît ca luminăţia-ta să-ţi întocmeşti testametrul dimpreună cu condicelul lui, în aşa fel ca să nu se poată revolta, şi să ne aşternem pe dată la drum, ca să nu mai pătimească sufletul domnului Samsón, care zice că-l îndeamnă cugetul să te-nduplece pe luminăţia-ta să pleci pentru a treia oară în lumea asta mare; iar eu mă-nfăţişez iarăşi să te slujesc pe luminăţia-ta, credincios şi după lege, tot atît de bine şi poate şi mai bine decît toţi scutierii care au slujit pe vreun cavaler rătăcitor în vremile de-odinioară şi în cele de faţă!

Bacalaureatul rămase uimit auzind ce cuvinte îşi alege şi cum vorbeşte Sancho Panza, fiindcă, deşi citise cea dintîi istorie a lui Don Quijote, nu crezuse niciodată că Sancho ar fi chiar atît de hazliu cum este zugrăvit acolo; după ce auzi însă că spune « testametrul » şi « condicelul » care să

nu se poată « revolta » în loc de « testamentul » și « codicilul » care să nu se poată « revoca », crezu, în sfîrșit, tot ceea ce citise despre el și-și dete seama că-i unul din scrintiții cei mai grozavi ai vremurilor noastre. Și-și spuse-n sinea sa că doi zănatici ca ăștia — și stăpîn și slugă — nu mai găsești cît îi lumea de mare. În cele din urmă, don Quijote și cu Sancho se îmbrățișară și rămaseră prieteni; și, după sfatul și încuviințarea marelui Carrasco, care acum era ca un proroc pentru don Quijote, s-a hotărît ca în trei zile să aibă loc plecarea, iar într-acestea să se pună la cale toate cele de trebuință pentru călătorie și să se caute o chivără bine lucrată, fiindcă, orice s-ar întîmpla, spunea don Quijote, de plecat nu pleacă fără de ea. Îi făgădui Samsón c-o să-i facă rost, fiindcă știe el că o s-o poată căpăta de la un prieten de-al lui, care avea o chivără, deși, la drept vorbind, această chivără era mai degrabă înnegrită de rugină și de prea multă tocire decît strălucitoare și curată, așa cum se cade să fie oțelul lustruit. Blestemele cu care cele două femei — chelăreasa și nepoata — îl potopiră pe bacalaureat nu se mai sfîrșeau; își smulseră părul, își zgîriară obrajii și, după tipicul bocitoarelor de prin partea locului, jeluiau plecarea stăpînului lor ca și cum acesta ar fi răposat. Gîndul lui Samsón de a-l îndemna pe don Quijote să mai plece o dată a fost de fapt acela pe care o să-l destăinuiască mai tîrziu istorisirea noastră, totul fiind pus la cale după sfatul preotului și al bărbierului, cu care bacalaureatul se vorbise dinainte.

Ca să nu mai lungim vorba, în cele trei zile, don Quijote și cu Sancho se pregătiră cu toate cele ce socoteau ei de trebuință, și după ce Sancho își împăcă nevasta, iar don Quijote își potoli nepoata și chelăreasa, pe înnoptate, fără ca nimeni să-i vadă, în afară de bacalaureat, care vru să-i însoțească cale de-o jumătate de leghe, purceseră pe drumul ce duce la Toboso, don Quijote călare pe bunul său Rocinante, iar Sancho, pe bătrînul lui măgar, desagii fiindu-i doldora de lucruri trebuincioase pentru viața cîmpenească, iar punga, de banii pe care i-i dăduse don Quijote să-i aibă

la o nevoie. Îl îmbrățișă Samsón pe don Quijote și-l rugă să-l înștiințeze și pe el de soarta lui, bună sau rea, pentru a se bucura de una sau a se mîhni de cealaltă, așa cum cereau legile prieteniei. Îi făgădui don Quijote c-o să-i împlinească rugămintea, Samsón făcu cale-ntoarsă către sat, iar ceilalți doi o luară pe drumul către marea cetate Toboso.

Capitolul VIII

Unde se povestește ceea ce i s-a întîmplat lui don Quijote ducîndu-se s-o vadă pe doamna sa, Dulcinea din Toboso

« Binecuvîntat fie Alah cel atotputernic », spuse Hamete Benengeli la începutul acestui al optulea capitol, « binecuvîntat fie Alah cel atotputernic », repetă el de trei ori și spune că binecuvîntează astfel numai fiindcă a dat Dumnezeu să-i vadă o dată ieșiți în cîmp pe don Quijote și pe Sancho. Iar cititorii plăcutei lor istorii pot socoti că din clipa de față încep iarăși isprăvile lui don Quijote și ghidușiile scutierului său ; îi sfătuiește să uite isprăvile de mai-nainte ale iscusitului hidalgo și să ia aminte numai la cele ce au să vină, și care abia de-acum încolo încep, pe drumul spre Toboso, așa cum celelalte începuseră pe plaiurile Montielului ; și nu-i doar mare lucru cît le cere față de cît le făgăduiește în schimb, și-și urmează vorba spunînd :

Don Quijote și cu Sancho rămaseră singuri, și numai ce se depărtă Samsón, că și începură Rocinante să necheze și măgarul să zbiere, ceea ce fu luat de către amîndoi — adică de către cavaler și de către scutier — drept un semn bun și o prorocire fericită ; deși, dac-ar fi să spunem adevărul și numai adevărul, mai vîrtoase erau zbieretele și răgetele măgarului decît nechezatul mîrțoagei, ceea ce l-a făcut pe Sancho să-și închipuie că mai mare avea să-i fie lui norocul decît stăpînului său și că o să-l întreacă ; dacă socoteala lui se bizuia pe vreo citire-n stele, nu pot să știu, fiindcă nici

povestirea nu spune; numai atît s-a auzit că spunea el atunci cînd se poticnea sau cădea, că ar fi fost mai bine să fi rămas acasă, căci din poticneală şi din căzătură nu te alegi cu altceva decît cu încălţările rupte şi cu coastele frînte; şi măcar că era cam netot, nu prea bătea el cîmpii cînd gîndea astfel. Îi spuse don Quijote:

— Sancho, frăţioare, dacă mai umblăm, o să ne apuce noaptea şi o să fie prea întuneric pentru nevoile noastre de-a ajunge ziua la Toboso; şi de-aceea mi-am pus în gînd să fiu acolo mai nainte de-a mă prinde în vreo altă aventură; şi o dată ajuns, voi primi binecuvîntarea din partea Dulcineii cea fără de seamăn pe lume, cu care încuviinţare socotesc eu și chiar sînt încredinţat că o să duc la bun sfîrșit şi la fericită încununare orice încercare primejdioasă, fiindcă nimic în viaţă nu-i face mai viteji pe cavalerii rătăcitori decît faptul de a vedea că doamnele lor le sînt binevoitoare.

— Eu tot așa cred, răspunse Sancho. Socot însă că-i din cale-afară de greu ca luminăţia-ta să vorbești cu dînsa şi s-o vezi în vreun loc unde măcar binecuvîntarea să i-o primeşti, dacă ea nu ţi-o aruncă peste ulucile ogrăzii unde am văzut-o pentru întîia oară, atunci cînd i-am adus scrisoarea în care se aflau veşti despre năzbîtiile şi nebuniile pe care luminăţia-ta rămăseseşi să le faci în inima Sierrei Morena.

— Uluci de ogradă ţi s-a năzărit ţie, Sancho, că sînt acelea prin care ai zărit tu acea nu de-ajuns de slăvită gingăşie şi mîndreţe? Nu puteau fi decît galerii sau porticuri sau arcade sau cum le-o mai fi zicînd ale unor strălucite palate crăieşti.

— O fi fost şi aşa cum spui, răspunse Sancho; mie însă mi s-au părut uluci, numai dacă n-oi sta prost cu ţinerea de minte.

— Cu toate astea, să mergem într-acolo, Sancho, răspunse don Quijote, căci de îndată ce voi vedea-o — puţin îmi pasă dacă prin uluci, prin ferestre, prin crăpăturile uşilor sau prin zaplazurile grădinilor — şi orice rază din soarele frumuseţii ei ce va fi dat să-mi atingă ochiul îmi va lumina cugetul şi-mi va întări curajul în aşa fel încît să rămîn neîntrecut şi fără de asemănare în înţelepciune şi în vitejie.

— La drept vorbind, stăpîne, cînd am văzut şi eu soarele ăsta al domniţei Dulcinea din Toboso, apăi nu era chiar atît de luminos ca să poată răspîndi vreo rază. Pesemne că tocmai cum luminăţia-sa vîntura grîul acela de care ţi-am spus, praful care ieşea vîrtej dintr-însul s-a pus ca un nor în faţa chipului ei şi l-a întunecat.

— Ce tot baţi cîmpii tu, Sancho, zise don Quijote, spunînd, gîndind, crezînd şi ţinînd-o morţiş că domniţa Dulcinea vîntura grîu, cînd asta-i o treabă şi o îndeletnicire care nu se potriveşte nici cît negru sub unghie cu ceea ce fac şi trebuie să facă fetele de neam mare, care sînt menite şi hărăzite pentru alte îndeletniciri şi treburi, după care să se cunoască de la o bătaie de puşcă nobleţea lor? Nu-ţi aminteşti tu oare, Sancho, de acele versuri ale poetului nostru [1], unde el ne zugrăveşte lucrările pe care le săvîrşeau, acolo, în lăcaşurile lor de cleştar, cele patru zîne, care, scoţînd capul din Tagul lor iubit, se aşezaseră să lucreze pe verdeaţa pajiştii acele pînze bogat împodobite, pe care iscusitul poet ni le înfăţişează ca fiind toate din aur, din mătăsuri şi din mărgăritare împletite şi ţesute? Cam de felul acesta trebuie să fi fost şi îndeletnicirea domniţei mele atunci cînd ai văzut-o, numai că zavistia vreunui vrăjitor hain şi-o fi vîrît coada; toate lucrurile făcute să-mi aducă bucurie sînt preschimbate şi prefăcute de el în înfăţişări deosebite de ale lor; de aceea tare mă tem că în acea istorisire a isprăvilor mele, despre care se spune că ar trece tipărită din mînă-n mînă, dacă povestitorul s-a nimerit cumva să fie vreun învăţat, vrăjmaş de-al meu, o fi pus într-însa unele lucruri în locul altora, amestecînd cu un singur adevăr mii de minciuni şi petrecînd astfel pe socoteala mea prin povestirea altor fapte decît acelea ce se cuvin la înşiruirea unei istorii adevărate. O, tu, pizmă, rădăcină a unor rele fără număr şi cariu al virtuţilor! Toate păcatele, să ştii tu, Sancho, poartă un nu ştiu ce

---

[1] Tot Garcilaso de la Vega, care în Egloga a III-a vorbeşte de cele patru nimfe ale Tagului, ce ies împreună pe maluri, să-i lucreze ţesătura de mătase, aur şi perle.

plăcut într-însele; dar păcatul pizmei nu poartă decît scîrbă, pică şi turbare.

— Tocmai asta spun şi eu, răspunse Sancho. Şi-mi vine să cred că-n basmul sau în istoria aia în care bacalaureatul Carrasco spune c-a dat de noi trebuie că mi s-a ales cinstea niţeluş cam terfelită şi, vorba aceea, cam tîrîtă prin zloată. Ei bine, pe legea şi pe cinstea mea că n-am vorbit de rău pe nici un vrăjitor, şi-apoi nici atît de procopsit nu sînt ca să mă poată pizmui. Ce-i drept, nu-i păcat, sînt eu puţin cam poznaş şi am în mine ceva sămînţă de coţcar, dar pe toate astea le învăluie şi le astupă mantia largă a firii mele celei nemeşteşugite, totdeauna deschisă şi niciodată prefăcută; şi de n-ar fi să mă fălesc cu altceva decît cu faptul de a crede din toate puterile şi cu adevărat în Dumnezeu şi în tot ceea ce cuprinde şi crede sfînta biserică catolică, aşa cum şi cred, şi de-a fi vrăjmaşul de moarte al ovreilor, aşa cum şi sînt, şi tot ar trebui povestitorii să se milostivească de mine şi să nu mă necinstească în scrisul lor. Dar zică ei ce-or pofti, că gol-goluţ am venit pe lume, gol-goluţ mă aflu şi-acuma, nici nu pierd, nici nu cîştig! La urma urmei, faptul că mă văd pus în cărţi şi că trec din mînă în mînă prin lume nu mă atinge cu un fir de păr, spună ei despre mine tot ce le-o trăsni.

— Asta, Sancho, spune don Qujote, mi se pare la fel cu ceea ce i s-a întîmplat unui vestit poet [1] din zilele noastre, care, scriind o satiră răutăcioasă împotriva tuturor doamnelor de la curte [2], n-a pus într-însa şi nici n-a numit pe o doamnă de care se îndoia dacă face parte din rîndul lor; care doamnă, văzînd că nu intra şi ea în pomelnicul acelora, îl întrebă pe poet ce are de împărţit cu ea de n-a pus-o în rînd cu celelalte, cerîndu-i să mai mărească satira şi s-o treacă şi pe ea în partea adăugată, că dacă nu, o să vadă el ce-o să păţească. Aşa şi făcu poetul şi-o puse şi pe ea acolo, dar cu totul fără

---

[1] Poetul care a scris în 1578 satira împotriva femeilor publice din Sevilla este Vicente Espinel, autorul romanului picaresc *Viaţa scutierului Marcos de Obregon*.

[2] « *Damas cortesanas* » se numeau, printr-un eufemism, femeile de stradă.

perdea, de să-i treacă pofta; doamna însă rămase mulţumită văzîndu-se cu faimă, deşi defăimată. Se mai potriveşte asta și cu ceea ce se spune despre acel păstor care a dat foc şi a aprins vestitul templu al Dianei — socotit ca una din cele şapte minuni ale lumii — numai ca numele lui să trăiască în toate veacurile ce au să vină; şi măcar că s-au dat porunci ca nimeni să nu-l numească şi să nu-i fie pomenit numele nici prin viu grai, nici prin scris, pentru ca să nu fie atinsă ţinta dorinţei lui, s-a ajuns totuşi să se ştie că-l chema Erostrate. Se mai potriveşte cu asta şi ceea ce i s-a întîmplat marelui împărat Carol Quintul cu un cavaler de la Roma. Vru împăratul să vadă acel vestit templu al Rotundei [1], care în vremea veche se numea templul tuturor zeilor şi care acum, cu o chemare mai adevărată, se numeşte al tuturor sfinţilor, şi este zidirea care a rămas cea mai nevătămată din cîte a durat păgînătatea în Roma, fiind şi aceea care păstrează cel mai mult faima măreţiei şi strălucirii ctitorilor ei; e alcătuită-n chipul unei jumătăţi de naramză, de o mărime neasemuită, şi-i foarte luminoasă, fără ca totuşi să pătrundă într-însa vreo altă lumină decît aceea îngăduită de o fereastră, sau, mai bine zis, de o deschizătură rotundă de pe acoperiş; şi-n vreme ce împăratul privea pe-acolo clădirea, se mai afla împreună cu dînsul, şi chiar foarte aproape de el, un cavaler roman, care-i arăta toate podoabele şi frumuseţile acelei măreţe şi nepieritoare zidiri; după ce se depărtară de acea deschizătură, cavalerul spuse împăratului: « Preamărite împărate, de o mie de ori m-a stăpînit dorinţa să te îmbrăţişez şi să-mi dau drumul în jos, împreună cu măria-ta, de pe marginea acelei deschizături pentru a lăsa despre mine o faimă veşnică pe lume ». « Îţi mulţumesc, răspunse împăratul, că n-ai pus în fapt un gînd atît de blestemat, dar de-aci înainte n-o să-ţi mai dau prilejul de a face din nou dovadă de credinţa ce mi-o porţi, aşa încît îţi poruncesc ca niciodată să nu-mi mai vorbeşti şi nici să fii acolo unde voi fi eu »; şi, după aceste cuvinte, îl iertă.

[1] E vorba de Panteonul roman şi de cupola lui emisferică.

Vreau, Sancho, să-ţi spun cu asta că dorinţa de a cîştiga faimă este din cale-afară de vie. Ce altceva crezi tu că l-a mînat pe Horaţiu [1] — armat cu toate armele sale — să se azvîrle de pe pod în adîncimile Tibrului? Ce altceva l-a îndemnat pe Mucius [2] să-şi ardă braţul şi mîna? Ce altceva l-a împins pe Curtius [3] să se arunce în adînca groapă arzătoare care se căscase în mijlocul Romei? Ce altceva — în ciuda tuturor prorocirilor care i se arătaseră neprielnice — l-a făcut pe Cezar [4] să treacă Rubiconul? Şi, ca să dau şi pilde mai noi, ce altceva l-a îndemnat pe preacurtenitorul Cortés [5], şi pe vitejii spanioli conduşi de el în Lumea Nouă, să găurească corăbiile şi să-şi taie astfel orice legătură cu Lumea Veche? Toate astea şi multe alte întîmplări măreţe şi felurite sînt, au fost şi vor fi înfăptuiri ale faimei, pe care muritorii o rîvnesc ca răsplată şi ca parte din nemurirea de

---

[1] Referire la Horatius Cocles, războinic roman, care, după cum spune legenda, a apărat singur podul Sublicius din Roma împotriva armatelor regelui etrusc Porsena, azvîrlindu-se apoi în apele Tibrului spre a nu fi luat prizonier.

[2] Mucius Scaevola, alt războinic roman, care, în acelaşi război cu etruscii, a pătruns singur în tabăra vrăjmaşă şi a încercat să-l ucidă pe regele Porsena, dar fiind prins înainte de a-şi fi dus gîndul la capăt, i-a demonstrat acestuia că nu se înfricoşează de torturi şi de moarte, întinzîndu-şi mîna dreaptă asupra jăraticului unui rug şi răbdînd să-i fie arsă, de unde numele de Scaevola — Stîngaciul. S-a spus că Mucius avea o insensibilitate a nervilor dreptei, provenită dintr-un început de lepră, boală care începe cu o pierdere parţială a sensibilităţii membrului atins.

[3] Patrician legendar, celebru în tradiţia romană prin felul cum a îndepărtat de deasupra Romei ameninţarea unui destin nefast: augurii prorociseră că prăpastia deschisă în mijlocul Romei de un cutremur nu se va închide decît după ce se va arunca în ea comoara cea mai preţioasă a urbei. Curtius, sub motiv că armele sînt tezaurul Romei, s-a azvîrlit înarmat în rîpă, făcînd-o astfel să se închidă în urma lui.

[4] Cezar a trecut Rubiconul ce despărţea Italia de Galia Cisalpină, desconsiderînd interdicţia pusă de Senatul roman, la cererea rivalului său, Pompei, care făcuse să fie declarat trădător de patrie generalul ce nu şi-ar lăsa armatele la graniţă, venind cu oştirile spre Roma.

[5] *Hernán* sau *Fernán Cortéz* (1485—1547), pentru ca trupa de 125 de oameni să nu se poată gîndi la retragere, a scufundat corăbiile cu care debarcase. Cervantes îl numeşte „preacurtenitorul Cortés” nu numai din pricina numelui (cortés=politicos, curtenitor), ci şi pentru că aşa era cotat în scrierile epocii.

care sînt vrednice slăvitele lor fapte, deşi noi, care sîntem creştini catolici şi cavaleri rătăcitori, trebuie să aşteptăm mai degrabă slava veacurilor ce-au să vină, care în înaltul neîntinat al cerului veşnic dăinui-va, decît deşertăciunea măririi care se dobîndeşte întru pieritorul veac de-acuma; această slavă, oricît ar dăinui de mult, tot trebuie să piară o dată cu lumea însăşi, ce-şi are sfîrşitul înscris pe răboj; aşa că, dragă Sancho, înfăptuirile noastre nu se cuvin să treacă dincolo de hotarele statornicite nouă de creştineasca lege pe care o mărturisim. Trebuie să ucidem la uriaşi trufia, trebuie să înfrîngem pizma prin mărinimie şi bunăvoinţă, mînia prin îndelungă răbdare şi pace a sufletului, îmbuibarea şi somnul prin mîncarea cea puţină pe care o mîncăm şi prin veghea cea multă pe care o veghem, desfrînarea şi necurăţia prin credinţa faţă de acelea pe care le-am făcut stăpîne ale gîndurilor noastre, trîndăvia prin cutreierarea celor patru părţi ale lumii, căutînd prilejuri care ne pot face şi ne fac nu numai creştini, ci şi slăviţi cavaleri. Vezi dară, Sancho, mijloacele prin care se cîştigă acele culmi ale laudelor, pe care le poartă cu sine faima cea bună.

— Tot ce mi-ai spus luminăţia-ta pîn-acu, spuse Sancho, am înţeles prea bine; dar, cu toate astea, tot aş vrea ca luminăţia-ta să-mi răzvolţi o îndoială care chiar în clipa asta mi-a venit în minte.

— « Să-mi rezolvi », vrei să zici, Sancho, spuse don Quijote. Zi fără teamă, că ţi-oi răspunde şi eu ce-oi şti.

— Spune-mi, stăpîne, urmă Sancho, Iulii şi Auguştii ăştia şi toţi cavalerii ăştia năzdrăvani, de care ai spus că-s morţi, unde se află ei acuma?

— Păgînii, răspunse don Quijote, nici vorbă că se află-n iad; creştinii, dac-au fost buni creştini, se află în purgatoriu sau în cer.

— Prea bine, făcu Sancho, dar ia să vedem acuma, mormintele astea, unde se află trupurile acestor mari stăpînitori, au ele ceva candele de argint în faţă sau le sînt împodobiţi pereţii criptelor cu cîrji, giulgiuri, smocuri de păr, cu picioare

şi cu ochi de ceară? Şi dacă nu-s împodobite cu toate astea, atunci cu ce sînt?

La care don Quijote răspunse:

— Mormintele păgînilor au fost în cea mai mare parte temple strălucite: cenuşa trupului lui Iuliu Cesar a fost aşezată în vîrful unei piramide de o înălţime uriaşă, căreia astăzi la Roma i se zice Acul sfîntului Petru. Împăratului Adrian i-a slujit de mormînt un castel mare cît un sat din cele mai răsărite, căruia-i zicea *Moles Adriani* şi care acum e castelul sfîntului Inger din Roma. Regina Artemisa l-a înmormîntat pe soţul ei Mausoleu într-un mormînt care-i socotit drept una dintre cele şapte minuni ale lumii; dar nici unul dintre mormintele astea şi nici multe altele pe care le-au avut păgînii n-au fost împodobite cu giulgiuri şi nici cu alte prinosuri şi semne care să arate că erau sfinţi cei ce se aflau înmormîntaţi într-însele.

— Asta voiam să ştiu, răspunse Sancho. Dar ia spune-mi acuma, ce-i mai mare lucru, să învii un mort, sau să ucizi un uriaş?

— Răspunsul e la mintea omului, răspunse don Quijote. Mai mare lucru e să învii un mort.

— Te-am prins! spuse Sancho. Aşadar, acela care-nvie morţii, dă orbilor vederea, îi îndreptează pe schilozi şi întoarce bolnavilor sănătatea, şi la al cărui mormînt ard candele, şi a cărui criptă e plină de lume cucernică, îngenuncheată, care dă cinstire moaştelor sale, mai mare slavă va avea şi acum şi-n veacul ce va să vie decît slava pe care au lăsat-o sau o vor lăsa toţi împăraţii păgîni şi toţi cavalerii rătăcitori cîţi au fost pe lumea asta.

— Recunosc că şi asta-i adevărat, răspunse don Quijote.

— Aşadar, această faimă, aceste cinstiri, aceste drepturi, sau cum să le mai zic, răspunse Sancho, le au cu precădere trupurile şi moaştele sfinţilor, care, cu încuviinţarea şi cu îngăduinţa sfintei noastre maici biserici, au candele, lumînări, giulgiuri, cîrje, zugrăveli, smocuri de păr, ochi, picioare, menite să sporească credinţa şi să mărească faima lor creştinească. Trupurile sfinţilor sau moaştele lor sînt purtate pe

umeri de către regi, care le sărută osemintele şi-şi împodobesc şi-şi îmbogăţesc cu ele lăcaşurile de închinăciune şi altarele lor cele mai slăvite.

— Şi ce vrei să mă faci să înţeleg, Sancho, cu tot ce-ai spus? zise don Quijote.

— Vreau să spun, grăi Sancho, că noi trebuie să ne străduim a fi sfinţi, şi aşa o să ne cîştigăm mai repede buna faimă către care năzuim; şi ia seama, stăpîne, că mai ieri-alaltăieri — fiindcă-i atît de puţină vreme de-atunci, încît se poate spune şi aşa — au fost recunoscuţi ca sfinţi sau ca preafericiţi doi călugăraşi din tagma desculţilor, ale căror lanţuri de fier cu care-şi încingeau şi-şi supuneau la cazne trupul sînt socotite acuma ca lucru mare să le poţi săruta sau atinge, şi se bucură, zice-se, de o mai mare cinstire decît spada lui Roldán [1] din panoplia regelui, Domnul aibă-l în pază! Aşa că, stăpîne, mai mult face să fii un călugăraş smerit, oricare ţi-ar fi tagma, decît un cavaler viteaz şi rătăcitor; mai mult har au în faţa lui Dumnezeu vreo douăzeci de bice, pe care singur ţi le-ai da, decît două mii de lovituri de lance, pe care le-ai da fie uriaşilor, fie zmeilor, fie căpcăunilor.

— Totu-i aşa precum zici, răspunse don Quijote, dar nu toţi putem fi călugări, şi multe sînt căile pe care Dumnezeu îşi aduce aleşii în ceruri; şi cavaleria ţine de cele ale credinţei, şi-n slava cerească se află şi cavaleri sfinţi.

— Da, răspunse Sancho, dar eu am auzit spunîndu-se că-n cer se află mai mulţi călugări decît cavaleri rătăcitori.

— Asta-i numai fiindcă-s mai mulţi la număr călugării decît cavalerii, răspunse don Quijote.

— Dar din cei rătăcitori sînt destul de mulţi, zise Sancho.

— Mulţi, răspunse don Quijote, dar puţini aceia ce-s cu adevărat vrednici de acest nume.

Cu asemenea vorbe şi cu altele de acest fel le trecu toată noaptea, precum şi ziua următoare, fără a li se întîmpla

---

[1] Unii comentatori aduc mărturii din epocă despre existenţa unei « spade a lui Orlando » în sala de arme a regilor Spaniei *(Real Armería)*.

nimic vrednic de a fi povestit, ceea ce pe don Quijote îl mîhni foarte. În sfîrşit, a doua zi, în murgul serii, zăriră marea cetate a Tobosului, la a cărei vedere sufletul lui don Quijote se umplu de bucurie, iar acela al lui Sancho se scîrbi amarnic, fiindcă nici casa Dulcineii n-o ştia şi nici pe ea n-o văzuse vreodată, cum n-o văzuse, de altfel, nici stăpînu-su; aşa că amîndoi se perpeleau, unul din dorinţa de a o vedea, iar celălalt de ciudă că n-o văzuse niciodată; cît priveşte pe Sancho, el nu ştia cum s-o scoată la capăt cînd o fi ca don Quijote să-l trimită la Toboso. Don Quijote hotărî, în sfîrşit, să-şi facă intrarea în cetate după ce se va înnopta şi, atît cît le îngăduia timpul, rămaseră să poposească sub nişte goruni ce se aflau în preajma Tobosului, şi în clipa sorocită intrară în cetate, unde li s-au întîmplat lucruri de pomină.

Capitolul IX

Unde se povesteşte ceea ce se va vedea într-însul

Era tocmai miezul nopţii sau cam pe la acel ceas cînd don Quijote şi cu Sancho ieşiră din pădure şi intrară în Toboso. Satul era cufundat într-o tăcere adîncă, fiindcă toţi localnicii dormeau buştean. Noaptea era aproape albă, cu toate că Sancho ar fi vrut să fie pe de-a-ntregul neagră spre a se afla în beznele ei un prilej de dezvinovăţire a prostiei lui. Nu se mai auzeau decît lătraturi de cîini la tot pasul, care lui don Quijote îi asurzeau urechile, iar lui Sancho îi puneau curajul la grea încercare. La răstimpuri mai zbiera căte-un măgar, mai grohăiau porcii, mai mieunau mîţele, ale căror glasuri, amestecate cu zvonuri felurite, păreau a creşte şi mai puternic în liniştea nopţii; pe toate astea le luă îndrăgostitul cavaler drept semne rele; îi spuse totuşi lui Sancho:

— Sancho, băiete, du-mă tu către palatul Dulcineii, poate c-om găsi-o încă neculcată.

— La ce palat să te duc, păcatele mele, răspunse Sancho, cînd acela-n care am văzut-o pe măria-sa nu era decît acolo, o căscioară cu totul nearătoasă?

— Pesemne că tocmai atunci s-o fi retras, răspunse don Quijote, în vreo mică aripă a palatului său şi stătea în tihnă numai cu domniţele din alaiul ei, aşa cum e obiceiul şi datina la doamnele de neam mare şi la prinţese.

— Stăpîne, zise Sancho, chiar dacă luminăţia-ta, în ciuda celor spuse de mine, vrei cu tot dinadinsul să fie palat casa domniţei Dulcinea, ia spune-mi totuşi: este oare acuma ceasul cînd să-i găsim poarta deschisă? Şi frumos ne-ar şedea să izbim ca apucaţii cu ciocanul în poartă, ca să vie şi să ne deschidă, tulburînd toată lumea şi făcînd-o să sară-n sus? Ce? Ne ducem aşa, la voia întîmplării, să batem la uşa ţiitoarelor noastre, cum fac ibovnicii, care vin de bat şi intră la tot ceasul, oricît ar fi de tîrziu?

— Oricum, să căutăm mai întîi palatul, şi după ce l-om găsi, o să-ţi spun eu, Sancho, ce-o fi bine să facem. Și ia seama, Sancho, că sau sînt eu chior, sau clădirea aceea mare şi întunecată ce se zăreşte de-aci trebuie să fie palatul Dulcineii!

— Atunci du-mă, luminăţia-ta, într-acolo, răspunse Sancho, poate că aşa o fi, deşi cu ochii mei să-l văd şi cu mîinile mele să-l pipăi, şi tot atîta aş crede cum cred că acuma-i ziuă.

Se îndreptă don Quijote într-acolo, și după ce umblă el aşa la vreo două sute de paşi, se află în faţa clădirii aceleia întunecate, la care, văzînd un turn înalt, îndată-şi dete seama că acea zidire nu era palat, ci biserica mare a satului, și spuse:

— De biserică am dat, Sancho.

— Văd şi eu, răspunse Sancho, şi slavă Domnului că n-am dat de mormîntul nostru, că nu-i a bună să umblăm prin cimitire la un ceas ca ăsta [1], şi cu atît mai mult cu cît ţi-am

[1] Fraza nu indică din partea lui Sancho o teamă superstițioasă de duhurile morţilor, cum s-ar crede, ci doar precauţia, justificată de multele procese ce erau intentate de tribunalele Inchiziţiei celor prinși noaptea cutreierînd cimitirele, bănuiți de a fura oase de mort pentru practici vrăjitorești.

şi spus luminăţiei-tale, dacă nu mă-nşel, că domniţa asta stă cu casa într-o ulicioară înfundată.

— Trăsni-te-ar Dumnezeu să te trăsnească de bezmetic, zise don Quijote, unde-ai mai auzit tu că marile castele şi palatele cele regeşti sînt clădite în ulicioare înfundate?

— Stăpîne, răspunse Sancho, cîte bordeie, atîtea obiceie; poate că aici, în Toboso, se obişnuieşte să se dureze palatele şi marile clădiri în ulicioare înfundate; aşa că lasă-mă, rogu-te, luminăţia-ta, să caut pe uliţele sau pe ulicioarele acestea care mi se deschid dinainte, poate că-n vreun colţ oi da cu nasul de palatul ăsta, mînca-l-ar cîinii să-l mănînce, că ne tot poartă pe drumuri, de scoate şi sufletul din noi!

— Vorbeşte mai cuviincios, Sancho, despre cele ce sînt ale domniţei mele, spuse don Quijote, şi-apoi să ne mai ţinem firea în această zi de sărbătoare şi să nu ne pierdem cumpătul.

— Bine, o să mă stăpînesc, răspunse Sancho. Dar cum să nu-mi ies din balamale cînd văd că luminăţia-ta vrei aşa, ca dintr-o singură dată cît am văzut casa stăpînei noastre, s-o şi am mereu în minte şi s-o găsesc la miezul nopţii, cînd n-o găseşti luminăţia-ta, care ăi fi văzut-o de mii de ori.

— Ai să mă faci să-nnebunesc, Sancho! zise don Quijote. Ascultă aicea, ereticule ce eşti, nu ţi-am spus de o mie de ori că-n viaţa mea n-am văzut-o pe Dulcinea cea fără de seamăn pe lume şi că niciodată n-am trecut pragul palatului ei, şi că sînt îndrăgostit numai din auzite şi de pe urma marii faime răspîndite despre frumuseţea şi înţelepciunea ei?

— Acum aud şi eu una ca asta, răspunse Sancho, şi-atuncea zic că, devreme ce luminăţia-ta n-ai văzut-o, apăi eu nici atîta!

— Asta-i cu neputinţă, răspunse don Quijote, că doară tot tu mi-ai spus că ai văzut-o vînturînd grîu atunci cînd mi-ai adus răspunsul la scrisoarea pe care i-am trimis-o prin tine.

— Nu te lua după asta, stăpîne, răspunse Sancho, fiindcă trebuie să-ţi spun că tot din auzite a fost şi vederea ei şi răspunsul pe care ţi l-am adus, pentru că tot atîta ştiu eu cine-i domniţa Dulcinea cît pot să trag una cu pumnul în cer.

— Sancho, Sancho, răspunse don Quijote, îşi are uneori şi gluma rostul ei, dar alteori cade şi se potriveşte ca nuca-n perete. Pentru că eu spun că nici n-am văzut-o şi nici n-am vorbit cu aleasa inimii mele, nu trebuie, hop şi tu, să spui că nici nu i-ai vorbit şi nici n-ai văzut-o, cînd ştii prea bine că altfel stau lucrurile.

Şi cum vorbeau ei doi aşa, iată că văzură trecînd pe-acolo pe unul cu doi catîri, şi după huruitul plugului, care era tîrît pe jos, se gîndiră că trebuie să fie vreun plugar ce s-a sculat cu noaptea-n cap, mai nainte de-a se crăpa de ziuă, pentru a se duce la munca cîmpului; şi chiar aşa era. Venea plugarul cîntînd acel cîntec care zicea:

Frîncilor, păţit-aţi rău din cale-afară
Cînd cu vînătoarea de la Roncesvalles[1].

— Să mor eu, Sancho, zise don Quijote auzindu-l, dac-o să ne iasă ceva bun în noaptea asta! N-auzi ce cîntă ţăranul ăsta?

— Ba da, aud, răspunse Sancho. Da ce-are-a face bătălia de la Roncesvalles cu ceea ce ne doare pe noi? Ar fi putut tot atît de bine să cînte şi cîntecul lui Calaínos [2], că totuna ar fi fost pentru bunul sau răul mers al trebilor noastre.

Într-acestea se apropie şi plugarul, pe care don Quijote îl întrebă:

— N-ai putea să ne spui, măi creştine, aşa să te-ajute Dumnezeu, unde sînt pe-aicea palatele domniţei celei fără de seamăn pe lume, doña Dulcinea del Toboso?

— Domnule, răspunse flăcăul, eu nu-s de prin partea locului, şi numai de cîteva zile sînt venit aici în sat, unde-l ajut la munca cîmpului pe-un gospodar cu dare de mînă; în casa asta din faţă stau preotul satului şi cu dascălul; amîndoi, sau oricare dintre ei va putea să te lămurească pe luminăţia-ta ce-i cu această doamnă prinţesă, fiindcă au scrise la ei numele tuturor localnicilor din Toboso; cu

---

[1] Versuri dintr-o veche romanţă despre lupta de la Roncevaux (Roncesvalles) dintre mauri şi armatele lui Carol cel Mare.

[2] Referire la altă veche romanţă, care începe cu versurile:

Călăreşte Calaínos
Pe sub umbra de măslini...

toate că, după socoteala mea, nu cred să locuiască în tot satul nici o prinţesă, ci doar ceva cucoane mai acătării şi, dintre ele, fiecare o fi prinţesă la ea în casă.

— Păi, dragul meu, spuse don Quijote, printre astea trebuie să fie şi cea de care te-ntreb.

— Tot ce se poate, răspunse flăcăul, şi rămîneţi cu bine, că acum se ivesc zorile.

Şi îndemnîndu-şi catîrii, nu mai stete să aştepte şi alte întrebări.

Sancho, văzîndu-l pe stăpînu-su dus pe gînduri şi destul de nemulţumit, îi spuse:

— Stăpîne, dacă o să tot umblăm noi aşa, ne-apucă ziua şi n-o să ne vie de loc la socoteală să ne găsească soarele pe drum; mult mai bine-ar fi să ieşim afară din cetate, pentru ca luminăţia-ta să te-ascunzi în vreo pădure pe-aici prin apropiere, iar eu să mă-ntorc de cu ziuă; şi n-o să rămînă colţişor în tot satul ăsta unde să nu caut casa, castelul sau palatul stăpînei mele, că tare-aş mai fi amărît să n-o găsesc, dar de-oi găsi-o, apăi o să vorbesc cu luminăţia-sa şi o să-i spun unde şi cum ai rămas luminăţia-ta, aşteptînd de la ea porunca şi mijlocul de-a o vedea, în aşa fel ca să nu fie atinsă nici cu atîtica cinstea şi renumele ei.

— Să ştii că sfatul pe care mi-l dai acuma, spuse don Quijote, îmi place şi ţi-l primesc din toată inima. Hai, fătul meu, să mergem şi să căutăm un loc unde să mă ascund, iar tu ai să te-ntorci, aşa cum spui, s-o cauţi, s-o vezi şi să-i vorbeşti domniţei mele, de la a cărei înţelepciune şi curtenie mă aştept la semne de bunăvoire nemaiauzite, şi chiar la mai mult.

Murea Sancho să-l scoată pe stăpînu-su din sat, ca să nu se dea de minciună cu răspunsul pe care i-l adusese din partea Dulcineii în Sierra Morena; aşa că dete zor cu plecarea, care se înfăptui pe dată, şi la vreo două mile de locul acela, aflară o pădure sau o dumbravă, unde don Quijote se ascunse, în vreme ce Sancho se întorcea în cetate ca să vorbească cu Dulcinea, solie în timpul căreia s-au întîmplat lucruri care cer şi ele a fi ascultate şi crezute.

Capitolul X

Unde se vorbeşte despre dibăcia folosită de Sancho pentru a o vrăji pe domniţa Dulcinea şi despre alte întîmplări pe cît de caraghioase, pe atît de adevărate

Ajungînd scriitorul acestei mari istorii să povestească cele ce povesteşte în capitolul de faţă, spune că mai bucuros le-ar trece sub tăcere, de teamă că n-o să fie crezut, fiindcă scrîntelile lui don Quijote au atins aici capătul şi hotarul celor mai mari ţicneli din cîte-i pot trece cuiva prin minte, ba chiar le-au şi întrecut cu vreo doi stînjeni pe cele mai mari. În cele din urmă, măcar că, apăsat de teama şi de îngrijorarea asta, le-a scris totuşi întocmai cum le-a săvîrşit don Quijote, fără să pună nimic de la el şi fără să scoată din povestire nici un grăunte de adevăr, puţin păsîndu-i de învinuirile ce-ar putea să i se aducă, cum c-ar fi mincinos: şi a avut dreptate, fiindcă adevărul se îndoaie, dar nu se frînge, şi mereu pluteşte deasupra minciunii, ca şi untdelemnul deasupra apei. Și aşa, depănîndu-și mai departe firul povestirii, spune că de îndată ce don Quijote se ascunse în pădurea, stejărişul sau dumbrava de lîngă marele Toboso [1], îi şi porunci lui Sancho să se întoarcă în oraş şi să nu i se mai arate în faţa ochilor fără a fi vorbit mai nainte din parte-i către aleasa inimii lui, rugînd-o să fie atît de bună de a se lăsa văzută de cavalerul ei cel prins în mrejele dragostei şi să se îndure a-i da binecuvîntarea, pentru ca, în felul acesta, el să capete încredere că va ieşi cu bine din toate ciocnirile şi grelele lui încercări. Sancho îşi luă asupră-şi să facă întocmai cum i se poruncea şi să aducă un răspuns tot atît de bun cum l-a adus şi de-ntîia dată.

— Du-te, fătul meu, răspunse don Quijote, şi să nu-ţi pierzi cumpătul cînd vei vedea că-i atît de strălucită lumina acelui soare al frumuseţii pe care te duci să-l cauţi tu, fericitule mai presus de toţi scutierii de pe lume! Să ţii bine

---

[1] « *El gran Toboso* »: continuă ironia de la sfîrşitul capitolului al VIII-lea.

minte și să nu lași să-ți scape nimic din felul cum te primește: dacă se schimbă la față cîtă vreme tu-i dai solia mea, dacă tresare și se tulbură cînd îmi aude numele, dacă nu mai poate sta liniștită pe perină, de-o fi s-o găsești așezată pe tronul cel strălucit, unde se cuvine să șadă una ca ea, iar de stă-n picioare, uită-te la ea dacă nu se lasă cînd pe-un picior, cînd pe celălalt, dacă nu ia de la capăt de vreo două-trei ori răspunsul pe care ți l-o da, dacă nu-l rostește cînd blînd, cînd aspru, cînd înțepător, cînd drăgăstos, dacă nu-și duce mîna la păr să și-l potrivească, măcar că nu-i în neorînduială, ca să nu mai lungesc vorba, dragă Sancho, fii cu ochii treji la toate faptele și mișcările ei, căci dacă tu mi le vei povesti aidoma cum au fost, voi afla și eu ceea ce ea păstrează ascuns în taina inimii ei în legătură cu cele ce ating dragostea mea. Fiindcă trebuie să știi, Sancho, dacă n-ai știut pîn-acuma, că între îndrăgostiți purtarea și gesturile care dau mărturie atunci cînd e vorba de dragostea lor sînt cei mai credincioși olăcari, care aduc vești despre ceea ce se petrece acolo, înlăuntrul cugetului. Du-te, frățioare, călăuzească-te o altă stea, mai bună decît a mea, și întoarcă-te o altă izbîndă mai bună decît aceea de care mă tem și pe care o aștept în această amarnică singurătate în care mă lași părăsit.

— Uite că plec și mă-ntorc îndată, spuse Sancho, da, vezi, stăpîne, de mai prinde inimă, că nu cred s-o ai acuma mai mare decît un purice. Și gîndește-te și luminăția-ta la ce se spune de obicei, cum că inima, de-i oțelită, sfarmă nenorocu-n pripă, și că unde nu-i slănină, nici frigare nu e, și așijderea se mai spune că nu știi de unde sare iepurele. Spun asta, fiindcă dacă n-am găsit azi-noapte palatele și castelele stăpînei mele, acum, că-i ziua-n amiaza mare, socot că le-oi găsi cînd nici cu gîndul nu gîndesc, și-apoi dacă le-am găsit, las' pe mine, că mă descurc eu cu ea!

— Măi Sancho, zise don Quijote, fără doar și poate că zicalele pe care le înșiri mereu se potrivesc tot atît de bine cu cele ce vorbim cît vrea și Dumnezeu să mă dăruiască cu un noroc mai bun în cele ce năzuiesc.

Acestea fiind spuse, Sancho întoarse spatele şi dete bici măgarului, iar don Quijote rămase călare, proptit în scări şi sprijinit de lance, cu cugetul apăsat de jalnice şi tulburi închipuiri; îl vom lăsa, însă, acolo şi-l vom însoţi pe Sancho Panza, care pleca tot atît de tulburat şi de îngîndurat cum rămăsese şi stăpînul său; şi era atît de muncit de gînduri, încît numai ce ieşi din pădure, că se şi uită îndărăt, şi încredinţîndu-se că don Quijote nu se mai zărea, descălecă de pe măgar şi, aşezîndu-se la rădăcina unui copac, începu să vorbească în sinea lui şi să-şi spună:

« Ia să vedem acuma, Sancho frăţioare, unde te duci domnia-ta? Te duci să cauţi vreun măgar care s-a pierdut? » « nu, nici vorbă! » « Atunci, ce te duci să cauţi? » « Mă duc să caut o nimica toată: o prinţesă, şi într-însa să caut soarele frumuseţii, cu tot cerul laolaltă. » « Şi unde crezi tu, Sancho, că ai să găseşti ceea ce spui? » « Unde? În marea cetate Toboso. » « Bine. Şi din partea cui te duci tu s-o cauţi? » « Din partea vestitului cavaler don Quijote de La Mancha, care-i îndreptează pe cei strîmbi, şi dă să mănînce celor însetaţi, şi să bea celor înfometaţi. » « Toate astea sînt bune şi frumoase, dar îi ştii tu casa, Sancho? » « Stăpînul meu spune că trebuie să fie nişte palate regeşti sau nişte castele strălucite. » « Şi ai văzut-o cumva vreodată? » « Nici eu, nici stăpînul meu n-am văzut-o niciodată. » « Şi crezi că ar fi o treabă nimerită şi bine rînduită dacă cei din Toboso, ştiind că te afli aici cu gîndul de a le momi prinţesele şi a le tulbura doamnele, ar veni şi ţi-ar rupe spinarea cu ciomegele, de nu ţi-ar mai rămîne un oscior întreg? » « Ar avea, într-adevăr, multă dreptate numai dacă n-ar ţine seama că sînt trimis şi că

Eşti, prietene, un sol doar
şi de vină nu eşti, nu.[1] »

« Nu te-ncrede în asta, Sancho, fiindcă oamenii din La Mancha sînt tot atît de iuţi la mînie pe cît îs de cinstiţi,

[1] Versuri care fac parte din unele romanţe despre Bernardo del Carpio: *Mensajero sois, amigo, non mereceis culpa, non...*

şi nu îngăduie ei nimănui să-i calce pe coadă. Mamă-Doamne, dacă te-or simţi ei numai, vai de pielea ta! Ia seama, c-or să mi te scarmene de-o să scoţi scîntei, nu altceva! » « Ba nu, zău, o să mă duc eu acuma să caut ziua de ieri pentru bunul-plac al lui cutărică, şi unde mai pui că s-o caut pe Dulcinea în Toboso e ca şi cum aş căuta-o pe Marica în Ravenna sau pe bacalaureat în Salamanca! Numai dracu şi nu altu, m-a băgat în tot buclucul ăsta! »

Această sfătuire a ţinut-o Sancho cu sine însuşi, şi urmarea a fost c-a ajuns în cele din urmă să-şi spună:

« Stăpînul ăsta al meu, după mii şi mii de semne doveditoare, mi-am dat seama că-i nebun de legat, iar eu, la rîndul meu, nu mă las la coadă, fiindcă sînt şi mai nebun decît el devreme ce-l urmez şi-l slujesc, dac-o fi adevărată zicala: „Spune-mi cu cine te-nsoţeşti ca să-ţi spun cine eşti", sau cealaltă: „Nu cu cin' te naşti, ci cu cine paşti". Fiind deci nebun, cum şi este de fapt, şi lovit de sminteală, din care pricină de cele mai multe ori ia un lucru drept altul şi face din alb negru şi din negru alb, aşa cum a ieşit la iveală cînd a spus că morile de vînt erau uriaşi, că măgăriţele călugărilor erau cămile şi că turmele de oi erau oşti de vrăjmaşi, şi multe alte lucruri de soiul ăsta, n-o să-mi fie greu să-l fac să creadă că o ţărancă — cea dintîi ce mi-o ieşi în cale — este domniţa Dulcinea; şi dacă el n-o să creadă, eu o să jur; şi dacă el o să jure, o să mai jur şi eu înc-o dată; şi dacă el o s-o ţie morţiş, eu o s-o ţin şi mai morţiş; vorba e ca să iasă cum zic eu, fie ce-o fi! Poate cu încăpăţînarea asta să-l învăţ minte să nu mă mai trimită în asemenea solii, văzînd cît de prost am scos-o la capăt; sau poate că o să creadă — aşa cel puţin socot eu — că vreun vrăjitor din ăştia, despre care spune el că-i poartă sîmbetele, i-o fi schimbat chipul numai ca să-i facă lui în ciudă. »

La gîndul acesta, Sancho Panza îşi linişti cugetul şi socoti treaba bine scoasă la capăt, dar mai stete acolo pînă pe seară ca să-l facă pe don Quijote să creadă că i-a trebuit o bună bucată de vreme pentru a se duce la Toboso şi a se întoarce înapoi; lucrurile s-au brodit atît de bine, că tocmai

cînd se ridica să încalece pe măgar, numai ce vede că vin dinspre Toboso spre locul unde se afla el trei țărănci călare pe trei măgari sau măgărițe, căci povestitorul nu spune, deși s-ar putea crede că erau mai curînd măgărițe, astea fiind dobitoacele pe care încalecă de obicei țărăncile. Dar cum acest amănunt e lipsit de însemnătate, n-avem nici noi să mai tărăgănăm povestea cu el, ca să-l lămurim de-a fir-a-păr. Ce mai vorbă lungă? De îndată ce Sancho le văzu pe țărănci, o și porni la drum, întorcîndu-se să-l caute pe don Quijote, și-l găsi oftînd și scoțînd mii și mii de tînguiri de dragoste. Cum îl văzu, don Quijote spuse:

— Ce-mi aduci, Sancho frate? O să pot însemna această zi cu o piatră albă, sau cu una neagră? [1]

— Mai bine ai face, luminăția-ta, răspunse Sancho, s-o însemni cu roșu, așa cum sînt scrise înștiințările prin școli [2], ca să vezi mai bine ce-o să-ți fie dat a vedea.

— Atunci, spuse don Quijote, se cheamă că aduci vești bune.

— Și încă atît de bune, răspunse Sancho, că luminăția-ta n-ai altceva de făcut decît să dai pinteni lui Rocinante și să ieși la drum, ca s-o vezi pe domnița Dulcinea din Toboso, care, dimpreună cu alte două domnițe de-ale ei, vine să te vadă pe luminăția-ta.

— Sfinte Dumnezeule! Ce spui tu, Sancho dragă? zise don Quijote. Ia seama să nu mă amăgești și nici să nu-ți treacă prin cap că ai putea, cu bucuria-ți prefăcută, să-mi înveselești mîhnirea adevărată.

— La ce-mi folosește să te amăgesc pe luminăția-ta, mai cu seamă că atît de curînd poți să te încredințezi de adevărul spuselor mele? Dă zor, stăpîne, și haide s-o vezi venind pe domniță, stăpîna noastră, înveșmîntată și împodobită așa cum i se cuvine uneia ca ea. Atît ea, cît și domnițele ei sînt

---

[1] Romanii, în anumite ocazii festive, își însemnau ziua fericită cu pietricele albe, iar pe cele funeste, cu pietricele negre.

[2] Listele candidaților primiți la examene sau admiși în școli era scrise cu roșu *(rétulos* sau *rotulos)*, obicei universitar generalizat și care se mai păstrează și azi în unele școli spaniole.

toate numai un jăratic de aur, toate numai salbe de mărgăritare, toate numai diamante, toate numai rubine, toate numai pînze țesute-n fir, groase de zece degete; pletele lor răsfirate pe spate, ca niște adevărate raze de soare, flutură-n vînt; dar, mai presus de orice așteptare, ele vin călare pe trei buiestruși bălțați, cum nu s-au mai pomenit pe lume.

— Poate că vrei să spui buiestrași, măi Sancho.

— Aproape că nu-i nici o deosebire, răspunse Sancho, între buiestruși și buiestrași. Dar vie ele călare pe ce-or veni, vorba este că vin cele mai frumoase domnițe din cîte și le poate dori cineva, și mai cu seamă stăpîna mea, domnița Dulcinea, care-ți ia ochii.

— Să mergem, Sancho fiule, răspunse don Quijote, și ca răsplată pentru o asemenea veste, pe cît de neașteptată, pe atît de bună, îți dăruiesc cea mai de seamă pradă ce-o s-o cîștig la întîia aventură pe care voi avea-o; și dacă nu te mulțumești cu asta, îți dăruiesc mînjii de anul ăsta de la cele trei iepe ale mele, care știi că stăteau gata să fete în imașul obștesc de la noi din sat.

— Mă opresc mai bine la mînji, răspunse Sancho, fiindcă nu prea sînt eu încredințat c-o să fie chiar arătoasă prada de pe urma celei dintîi aventuri.

Tot vorbind ei astfel, ieșiră din pădure și le zăriră pe cele trei țărănci care se apropiau. Căscă don Quijote ochii pe toată întinderea drumului către Toboso, și cum nu zări altceva decît pe cele trei țărănci, rămase cu totul nedumerit și-l întrebă pe Sancho dacă nu le lăsase cumva afară din cetate.

— Cum afară din cetate? răspunse Sancho. Ce? Ai luminăția-ta orbul găinilor de nu vezi că sînt astea care vin încoace, strălucitoare ca însuși soarele la amiază?

— Eu, Sancho, răspunse don Quijote, nu văd decît trei țărănci călare pe trei măgari.

— Doamne, ferește-mă de ducă-se-pe-pustii! răspunse Sancho. Cum e cu putință ca trei buiestrași — parcă așa le zice — albi ca zăpada neîntinată, să ți se năzărească luminăției-tale că sînt măgari? Pe dumnezeul meu, să-mi smulgi mie barba dacă nu-i așa!

— Ei bine, Sancho dragă, zise don Quijote, eu îţi spun că-i atît de adevărat că sînt măgari sau măgăriţe, cum e adevărat că eu sînt don Quijote şi tu Sancho Panza! Aşa mi se par mie, cel puţin.

— Taci, stăpîne, spuse Sancho Panza, nu mai rosti asemenea vorbe, ci mai bine deschide-ţi ochii şi vino să ne-nchinăm în faţa stăpînei gîndurilor luminăţiei-tale, care se apropie de noi!

Numai ce spuse vorbele astea, că se şi îndepărtă, ca să le primească pe cele trei ţărănci, şi, descălecînd de pe măgar, apucă de căpăstru asinul pe care călărea una din ele, apoi, plecîndu-şi amîndoi genunchii la pămînt, zise:

— Crăiasă şi domniţă şi ducesă a frumuseţii, înălţimea şi măria-ta să se milostivească a primi în harul şi cinstirea ta pe acest cavaler ce l-ai prins în mreje şi care stă acolo împietrit, înmărmurit, tulburat de sus pînă jos şi fără suflare, văzîndu-se înaintea măreţei tale făpturi. Eu sînt Sancho Panza, scutierul său, iar el este cavalerul rătăcitor don Quijote de La Mancha, căruia i se mai spune şi *Cavalerul Tristei Figuri*.

În acea clipă îngenunche şi don Quijote, privind cu ochii holbaţi şi cu căutătura uimită pe aceea pe care Sancho o numea crăiasă şi domniţă; şi cum nu vedea altceva într-însa decît o fată de ţară, şi nici măcar dintre cele mai chipeşe, fiindcă avea faţa lată şi nasul turtit, rămăsese trăsnit şi năucit, fără să-ndrăznească a deschide gura. Ţărăncile erau şi ele nedumerite văzînd îngenuncheaţi pe acei doi bărbaţi, atît de deosebiţi unul de altul, şi care n-o lăsau pe tovarăşa lor să-şi vadă de drum; dar cea oprită de ei, rupînd tăcerea, spuse ţîfnoasă şi burzuluită nevoie mare:

— Daţi-vă dracului la o parte din cale şi lăsaţi-ne să trecem, că avem zor!

La care Sancho răspunse:

— Domniţă şi stăpînă universală din Toboso! Cum? Mărinimosu-ţi suflet nu se înduioşează văzînd îngenuncheat înaintea strălucitei feţe a luminăţiei-tale pe stîlpul şi pe sprijinul cavaleriei rătăcitoare?

Auzind aceste vorbe, una din celelalte două spuse:

— Acum pun ţesala pe tine, să mi te scarmăn, urecheatule! Ia te uite la domnişorii ăştia cum vin să-şi rîdă de noi cele de la ţară, ca şi cum n-am şti şi noi să vă luăm la vale! Vedeţi-vă o dată de drum şi lăsaţi-ne şi pe noi să ne vedem de-al nostru, ajungă-vă!

— Ridică-te, Sancho, spuse atunci don Quijote, fiindcă văd că soarta, care nu se mai satură îngrămădind restrişti asupră-mi, mi-a tăiat orice cale prin care ar putea să vină o cît de mică alinare în nefericitul suflet ce-l port în acest trup. Iar tu, o, culme a oricărei desăvîrşiri ce poate fi dorită, neîntrecută întruchipare a gingăşiei omeneşti, singur leac al acestei inimi îndurerate, ce se topeşte după tine, dacă vrăjitorul cel vrăjmaş mă prigoneşte şi a pus neguri groase deasupra ochilor mei — că numai de asta, şi nu de altceva, a prefăcut şi a schimbat frumuseţea şi chipul tău cel fără seamăn pe lume în acela al unei biete ţărănci, dacă nu l-o fi schimbat cumva şi pe al meu într-un chip de căpcăun, pentru a-l face nesuferit ochilor tăi — nu pregeta, totuşi, să mă priveşti cu blîndeţe şi cu dragoste; încearcă să recunoşti în această supunere şi îngenunchere a mea în faţa preschimbatei tale frumuseţi smerenia cu care sufletul meu se închină ţie.

— Asta să i-o spui lui tat-tu, răspunse ţăranca, că mie nu-mi arde s-ascult cum îmi tragi clopotele! Hai, daţi-vă la o parte şi lăsaţi-ne să trecem; zău că ne-aţi face un mare bine!

Sancho se dete la o parte şi o lăsă să treacă, cît se poate de mulţumit, că a ieşit bine ceea ce urzise. De îndată ce se văzu scăpată, fata care închipuise pe Dulcinea, împungînd buiestraşul cu un cui înfipt în vîrful băţului, o luă în goana mare pe pajişte; şi cum simţi măgăriţa că împunsătura cuiului o doare mai rău decît de obicei, începu să se salte în două picioare pînă dădu cu domniţa Dulcinea de pămînt; văzînd una ca asta, don Quijote sări s-o ridice, iar Sancho să potrivească şi să strîngă şaua, care alunecase pînă sub burta măgăriţei. După ce fu potrivită şaua, vru don Quijote s-o

ridice-n braţe pe domniţa sa vrăjită, ca s-o aşeze pe asină; dar domniţa, ridicîndu-se de jos, îl scuti de acea treabă, fiindcă, dîndu-se puţin îndărăt, îşi făcu vînt şi, proptindu-se cu amîndouă mîinile de spinarea măgăriţei, sări drept în şa, mai uşoară decît un şoim, şi rămase aşa, încălecată bărbăteşte; atunci Sancho spuse:

— Halal de ea, domniţa şi stăpîna noastră-i mai uşurică decît un şoim şi poate învăţa ce-i aia călăria chiar şi pe cel mai dibaci cordobez sau mexican! Iote cum a trecut dintr-un salt peste oblîncul şeii şi, fără să mai dea pinteni, pune pe goană buiestruşul, de parc-ar fi o zebră, şi n-o fac de rîs nici celelalte domniţe, că toate zboară ca vîntul!

Şi aşa şi era, fiindcă numai ce-o văzură pe Dulcinea călare, că se şi năpustiră după ea şi-o zbughiră ca din puşcă, fără măcar să se mai întoarcă, preţ de mai bine de jumătate leghe. Cătă lung don Quijote după ele, şi cînd văzu că nu se mai zăreau, întorcîndu-se către Sancho, îi spuse:

— Ce mai zici, Sancho, cum îşi fac de cap vrăjitorii cu mine? Uite pînă unde ajunge răutatea lor şi ura ce mi-o poartă, că au vrut să mă lipsească de mulţumirea ce mi-ar fi putut-o da faptul de a o vedea pe domniţa mea în carne şi oase. Nici nu mă-ndoiesc că am venit pe lume doar ca o pildă a oropsiţilor şi pentru a fi ţinta şi semnul asupra căruia să ochească şi să se îndrepte săgeţile restriştii; şi unde mai pui, Sancho, că nu s-au mulţumit hainii aceştia numai s-o schimbe şi să mi-o prefacă pe Dulcinea, ci au schimbat-o şi au prefăcut-o într-o făptură atît de nespălată şi atît de pocită ca a acelei ţărănci, şi în acelaşi timp i-au luat şi ceea ce este atît de obişnuit la domniţele de neam, adică acel iz plăcut pe care-l capătă ele tot umblînd numai între miresme şi între flori; fiindcă ţin să-ţi spun, Sancho, că atunci cînd m-am apropiat ca s-o urc pe Dulcinea pe buiestraş — aşa cum spui tu că e, că mie mi s-a părut măgăriţă — m-a izbit o duhoare de usturoi crud, de mi-a întors stomahul şi mi-a otrăvit şi sufletul din mine.

— O, ticăloşilor, strigă atunci Sancho, o, vrăjitori haini şi vicleni, de v-aş vedea odată pe toţi înşiraţi cu funia de

gît, aşa cum sînt înşiraţi ţîrii pe aţă! Multe mai ştiţi, multe vă mai poate pielea şi multe mai dregeţi voi! Nu v-a ajuns, mişeilor, că aţi schimbat mărgăritarele ochilor domniţei mele în gogoaşe de ristic, şi părul ei, din cel mai curat aur, în fire de coadă de bou roşu, şi, în sfîrşit, tot ce era bun la ea, în rău; a mai trebuit să-i prefaceţi şi izul, ca nici măcar printr-însul să nu recunoaştem ce se ascunde sub acea scoarţă hîdă, deşi, ca să spun drept, eu nu i-am văzut niciodată hîdoşenia, ci numai frumuseţea, sporită peste măsură de o aluniţă, pe care o avea deasupra buzei drepte, ca un fel de mustăcioară cu vreo şapte-opt peri roşii ca nişte fire de aur, lungi de mai bine de-o palmă.

— Această aluniţă, spuse don Quijote, dacă ţinem seama de potrivirea dintre amănuntele feţei şi acelea ale trupului, îmi arată că ea trebuie să aibă o alta pe grosul coapsei, şi tocmai în partea unde o are şi pe cea de pe faţă [1]; prea lungi însă pentru o aluniţă sînt perii a căror mărime mi-ai destăinuit-o.

— Pot să te încredinţez, luminăţia-ta, răspunse Sancho, că-i stăteau acolo atît de bine, de-ai fi zis că s-a născut cu ei.

— Cred şi eu, dragul meu, răspunse don Quijote, căci cu nimic n-a dăruit-o firea pe Dulcinea care să nu fie desăvîrşit şi bine întocmit; aşa că dacă ar avea şi cinci aluniţe ca aceea de care spui, la ea n-ar mai fi aluniţe, ci adevărate luni şi stele strălucitoare. Dar ia spune-mi, Sancho, aceea care mie mi s-a părut şa, şi pe care tu ai potrivit-o, avea perina joasă sau umflată?

— Nu era, răspunse Sancho, decît o şa cu scările scurte şi cu un valtrap care face cît o jumătate de împărăţie, atît e de bogat.

— Şi să nu văd eu toate astea, Sancho! zise don Quijote. Acuma spun iarăşi şi o să spun de-o mie de ori că sînt cel mai nefericit dintre oameni.

Abia de-şi mai ţinea rîsul pehlivanul de Sancho auzind bazaconiile stăpînului său, păcălit în chip atît de dibaci.

---

[1] Analogia între structura feţei şi cea a corpului era o credinţă curentă.

În cele din urmă, după alte multe vorbe schimbate între ei, se urcară din nou pe dobitoacele lor şi o luară pe drumul către Zaragoza, unde gîndeau ei să ajungă la timp ca să fie faţă la nişte strălucite serbări ce se obişnuia să fie date în fiece an în acea vestită cetate; dar pînă să ajungă acolo, au avut nişte întîmplări care, de multe, de mari şi de nemaiauzite ce sînt, face să fie scrise şi citite, aşa cum se va vedea în cele ce urmează.

Capitolul XI

Despre ciudata întîmplare a viteazului don Quijote cu carul, sau căruţa « Alaiului morţii »

Nespus de îngîndurat îşi urma don Quijote drumul tot înainte, neputînd să îndepărteze din cuget renghiul pe care i-l jucaseră vrăjitorii, preschimbînd-o pe domniţa Dulcinea în făptura slută a ţărăncii, şi nu găsea nici un mijloc ca s-o aducă iarăşi în starea ei dinainte; şi gîndurile astea puneau într-atîta stăpînire pe el, încît, fără să-şi dea seama, scăpă din mînă frîiele lui Rocinante, care, simţind că-i lăsat slobod, se oprea la tot pasul să pască iarba verde, care se găsea din belşug prin acele plaiuri. Din lîncezeala asta a lui îl scoase Sancho Panza, spunîndu-i:

— Stăpîne, restriştile n-au fost făcute pentru dobitoace, ci pentru oameni, dar dacă oamenii le pun prea de tot la inimă, apăi se schimbă-n dobitoace. Mai ţine-ţi firea şi luminăţia-ta şi mai vino-ţi în simţiri! Ia în mînă dîrlogii lui Rocinante, înviorează-te, trezeşte-te şi arată acea bărbăţie ce se cuvine s-o aibă cavalerii rătăcitori. Ce dracu-i asta? Ce-i mocăiala asta? Aici ne aflăm oare, sau în Francia? Da' naiba să le ia pe toate Dulcineile cîte-or fi pe lume, că mai mult face un fir de păr al unui cavaler rătăcitor decît toate vrăjile şi prefacerile de pe pămînt!

— Ia taci, Sancho, răspunse don Quijote cu un glas nu prea stins, taci, îţi spun, şi n-o mai pîngări cu vorba pe

domniţa aceea vrăjită, de a cărei nefericire şi restrişte eu singur sînt vinovat. Din pizma pe care mi-o poartă blestemaţii aceia s-a iscat şi nenorocirea ei.

— Păi asta zic şi eu, răspunse Sancho,

Căci cine văzînd cum era şi cum este,
Să nu fie prins de amar fără' veste?

— Asta poţi tu prea bine s-o spui, Sancho, răspunse don Quijote, fiindcă ai văzut-o în desăvîrşirea neîntinată a mîndreţii ei, căci vraja nu s-a-ntins pîn-acolo încît să-ţi tulbure şi ţie vederea şi să-ţi ascundă ·frumuseţea-i; împotriva mea doar şi a ochilor mei i se îndreaptă toată puterea veninului lor. Dar din cîte mi-ai înşirat, un lucru, Sancho, îmi stă pe inimă, şi anume că mi-ai zugrăvit strîmb frumuseţea ei, pentru că, dacă mi-amintesc eu bine, ai spus că avea ochi de mărgăritare [1], iar ochii ce par de mărgăritare sînt mai degrabă de peşte decît de doamnă aleasă. După cît îmi închipui eu, ochii Dulcineii trebuie să fie de smaralde verzi, încununate de două curcubee ce-i slujesc de sprîncene, aşa că ia-i tu mărgăritarele din ochi şi trece-i-le la dinţi, fiindcă nu mai încape vorbă, Sancho, că te-ai înşelat, luîndu-i dinţii drept ochi.

— Tot ce se poate, răspunse Sancho, pentru că şi pe mine m-a tulburat frumuseţea, întocmai ca pe luminăţia-ta sluţenia ei; dar să încredinţăm totul lui Dumnezeu, că el doar e ştiutorul lucrurilor ce-i dat să ni se-ntîmple în această vale de lacrimi, în această lume rea în care trăim şi unde cu greu poţi să afli ceva care să nu fie prihănit de răutate, viclenie şi josnicie. De un singur lucru, stăpîne, îmi pare mai rău decît de toate — cînd mă gîndesc ce mijloc să folosim atunci cînd o fi ca luminăţia-ta să birui vreun uriaş sau vreun cavaler şi să-l trimiţi să se înfăţişeze dinaintea frumuseţii domniţei Dulcinea — unde să dea de ea bietul uriaş sau sărmanul şi

---

[1] Aluzie ironică a lui Cervantes la versurile contemporanului său, poetul sevilian Baltasar de Alcázar, care, într-un sonet burlesc vorbeşte despre nişte « ochi de perlă » (« *ojos de perlas* »).

amărîtul de cavaler biruit? Parcă-i şi văd umblînd trelalela prin Toboso, s-o caute pe stăpînă-mea, da' şi-n mijlocul drumului s-o vadă, că tot atîta ar cunoaşte-o ca şi pe tata!

— Uite ce, Sancho, răspunse don Quijote, poate că vraja n-o să se-ntindă pîn-acolo încît s-o facă pe Dulcinea de nerecunoscut în ochii biruiţilor, uriaşi şi cavaleri, ce i se vor înfăţişa; cu unul sau doi dintre cei dintîi pe care îi voi birui şi îi voi trimite o să facem încercarea dacă pot s-o vadă sau nu, poruncindu-le să se-ntoarcă să-mi dea de ştire de cum a mers treaba.

— Eu zic, stăpîne, răspunse Sancho, că-mi pare bine chibzuit ce-ai spus luminăţia-ta şi că, cu tertipul ăsta, om ajunge să aflăm ceea ce ne doare, şi dacă frumuseţea i se ascunde numai faţă de luminăţia-ta, atunci năpasta-i mai mult a luminăţiei-tale decît a ei; şi dacă domniţa Dulcinea e sănătoasă şi mulţumită, apăi o să ne mîngîiem şi noi cu gîndul ăsta şi o să facem cum om putea mai bine, umblînd după aventurile noastre şi lăsînd ca şi timpul să umble după ale sale, că doar el este cel mai bun lecuitor al acestor beteşuguri şi al altora şi mai mari.

Don Quijote voi să-i răspundă lui Sancho Panza, dar îi abătu gîndul de la asta o căruţă care tăie drumul de-a curmezişul, plină ciopor cu cele mai felurite şi ciudate personaje şi figuri din cîte se pot închipui. Cel ce mîna catîrii şi slujea de surugiu era urît ca Dracu. Căruţa era descoperită, neavînd nici cort [1], nici coviltir. Cel dintîi dintre chipuri care se înfăţişă privirilor lui don Quijote fu al morţii însăşi, dar cu faţă omenească; lîngă ea stătea un înger cu nişte aripi mari, date cu mai multe culori; într-o parte se afla un împărat cu o coroană, pare-se, de aur, pe cap; la picioarele morţii stătea zeul căruia-i zicea Cupidon, fără legătură la ochi, însă cu arc, tolbă şi săgeţi; mai era pe acolo şi un cavaler, armat de sus pînă jos, numai că nu purta nici chivără,

[1] În original *toldo*, adică un cort care s-o apere vremelnic de soare, spre deosebire de *zarzo*, un coviltir stabil, făcut dintr-o ţesătură deasă de nuiele ori de papură.

nici coif, ci numai o pălărie cu pene multe, felurit colorate; laolaltă cu aceştia se mai aflau şi alţi inşi, în porturi şi cu chipuri de tot felul. Zărind pe neaşteptate toate astea, don Quijote se tulbură întrucîtva, deoarece crezu că-l îmbie vreun prilej de isprăvi mari şi primejdioase; cu acest gînd şi gata să înfrunte curajos orice primejdie, se înfăţişă dinaintea căruţei şi, cu glas tunător şi ameninţător, spuse:

— Căruţaşule, surugiule sau drace, sau cine-i mai fi, să-mi spui pe loc cine eşti, un'te duci şi cine-i toată omenirea aceasta pe care o porţi în căruţa ta, că parcă-i mai degrabă luntrea lui Caron [1] decît o căruţă obişnuită!

La care «dracul», oprind căruţa, îi răspunse domol:

— Domnule, noi sîntem comedianţi din trupa lui Angulo cel Rău [2]; fiindcă-i a opta zi de la Joia Verde [3], am jucat într-un sat ce se află dincolo de acel dîmb piesa cea sfîntă a *Alaiului morţii* [4], şi trebuie s-o dăm astă-seară în satul ce se vede de-aici; şi fiindcă sîntem atît de aproape, ca să ne scutim de treaba dezbrăcatului şi a îmbrăcatului, ne ducem îmbrăcaţi chiar în veşmintele în care jucăm. Comediantul acela face pe Moartea, celălalt pe Îngerul, femeia aceea, care-i chiar nevasta autorului, o face pe Regina, cel de colo, pe Oştean, cestălalt, pe Împărat, iar eu, pe Diavol, şi înfăţişez unul dintre cele mai de seamă roluri ale comediei, pentru că-n tovărăşia asta de comedianţi eu joc rolurile

---

[1] Personaj mitologic, luntraş pe Styx, rîul ce înconjura infernul. El trecea sufletele morţilor care-i dădeau un ban, obolul, pus pentru această vamă de dincolo de mormînt în palma sau gura răposatului, la îngropăciune.

[2] Angulo, zis «el Malo», director de teatru vestit în epocă. Se pomeneşte de el şi în alte scrieri, la Quevedo, de pildă, în *Pablos de Segovia* sau chiar la Cervantes în *Colocviul cîinilor*. Impresar al unei trupe şi actor el însuşi, Andrés Angulo a avut şi piese proprii jucate.

[3] Sărbătoare din luna iunie a bisericii romane numită şi *Corpus Domini* (*Trupul Domnului*).

[4] *Auto sacramental de Las Cortes de la Muerte*, atribuită lui Lope de Vega, este o piesă cu subiect religios de tipul *Irozilor* de la noi şi se juca la date festive certe de către confrerii de amatori, sub îndrumarea clericilor. Faptul de a se atribui unei trupe ambulante, constituită cu mulţi actori, un asemenea punct de repertoriu este neobişnuit doar în aparenţă. Impresarii epocii umblau după cîştiguri de orice soi, fără să se uite la piesă. Rojas Villandrando în *El viaje entretenido* spune că se cîştigau 200 de ducaţi cu aceste «*fiestas de Corpus*».

principale; dacă luminăţia-ta mai vrei să ştii şi altceva despre noi, n-ai decît să mă întrebi, fiindcă voi şti să-ţi răspund la ţanc, că doar de-aia sînt eu diavol, ca să le ştiu pe toate.

— Pe cinstea mea de cavaler rătăcitor, răspunse don Quijote, că numai ce-am văzut căruţa şi mi-am şi zis că mă aşteaptă o aventură din cele mari, dar acuma văd că, pentru a alunga amăgirea, trebuie să pipăi cu mîna ta tot ce-ţi năluceşte privirea. Duceţi-vă cu Dumnezeu, oameni buni, şi jucaţi-vă comedia, şi să ştiţi că dacă pot să vă slujesc cu ceva care să vă fie de folos, o fac din toată inima şi cît se poate de bucuros, că de copil încă i-am îndrăgit pe *carátulas* [1], iar în tinereţe mă dam în vînt după *farándulas* [2].

Cum vorbeau ei aşa, vru soarta ca tocmai atunci să pice unul din trupă, îmbrăcat în măscărici, cu mulţi zurgălăi pe el şi care ducea în vîrful unui băţ trei băşici de bou umflate; măscăriciul acesta, apropiindu-se de don Quijote, începu să vînture băţul şi să plesnească-n pămînt cu băşicile şi să sară ca un apucat, sunînd din clopoţei, astfel că hîda-i înfăţişare îl sperie pe Rocinante atît de rău, încît, nemaiputînd don Quijote să-l oprească, îşi muşcă zăbala şi o luă la goană pe cîmp cu atîta uşurinţă, cum n-ai fi crezut niciodată că e-n stare costeliva lui făptură. Sancho, care văzu primejdia de-a fi dat peste cap ce-l păştea pe stăpînu-su, sări în grabă de pe măgar şi îi alergă într-ajutor; dar cînd ajunse lîngă don Quijote, acesta se şi afla trîntit jos, iar lîngă dînsul, Rocinante, care căzuse şi el o dată cu stăpînu-su: aşa se sfîrşea şi cu asta se încheia de obicei orice pornire voinicească a lui Rocinante şi orice cutezanţă a lui. Dar abia descălecă Sancho ca să alerge la stăpînu-su, că dracul cel de măscărici cu băşicile se şi sui pe asin şi începu să-l îmboldească cu acele băşici; atunci, mai mult frica de zuruiala aceea grozavă decît durerea izbiturilor îl făcu pe măgar să zboare pe cîmp către satul unde se duceau comedianţii să joace. Se uita Sancho la fuga asinului şi la căderea stăpînului său şi nu ştia la care din cele două belele să alerge mai întîi;

[1] *Carátula* e masca histrionului, simbolul profesiei actoriceşti.

[2] Numele generic al profesiei actoriceşti.

dar, în cele din urmă, ca un bun scutier ce era şi ca o slugă credincioasă, fu mai tare în cugetul lui dragostea de stăpîn decît slăbiciunea faţă de asin, cu toate că, ori de cîte ori vedea băşicile ridicîndu-se în aer şi căzînd apoi pe şalele bietului dobitoc, tresărea şi se dădea de ceasul morţii, şi mai bucuros ar fi fost să-i dea lui loviturile acelea în luminile ochilor decît să lovească în cel mai mititel fir de păr din coada măgarului său. Frămîntîndu-se el aşa, cum să se împartă, ajunse acolo unde se afla don Quijote, cu mult mai hîrbuit de cădere decît cum i-ar fi venit la socoteală şi, ajutîndu-l să se urce pe Rocinante, îi spuse:

— Stăpîne, pe măgarul meu l-a luat dracu!

— Ce drac?

— Ăl cu băşicile, răspunse Sancho.

— Ţi-l scot eu înapoi, răspunse don Quijote, să ştiu de bine că s-ar ascunde cu el în cele mai adînci şi întunecoase tainiţe ale iadului! Ia-te după mine, Sancho, că umblă-ncet căruţa, şi cu catîrii lor o să ne despăgubim noi de pierderea măgarului.

— N-ai la ce să te mai osteneşti, stăpîne, răspunse Sancho. Potoleşte-ţi luminăţia-ta, mînia, fiindcă, după cîte mi se pare, dracul a şi dat drumul măgarului, care se întoarce acolo unde-l trage inima.

Şi aşa şi era, căci, căzînd diavolul cu măgarul, ca să facă şi el la fel cu don Quijote şi cu Rocinante, diavolul se duse pe jos către sat, iar măgarul se întoarse la stăpînu-su.

— Cu toate astea, zise don Quijote, tot ar fi bine să pedepsim mojicia acelui diavol, răzbunîndu-ne pe vreunul din cei din căruţă, chiar de-ar fi şi împăratul însuşi.

— Scoate-ţi din cap, luminăţia-ta, una ca asta, răspunse Sancho, şi ascultă-mi povaţa, şi anume să nu te iei niciodată la harţă cu comedianţii, fiindcă ăstora toţi le sar în ajutor; am văzut eu un comediant băgat la gros fiindcă a făcut de două ori moarte de om, şi cu toate astea a ieşit slobod şi fără să plătească un ban; să ştii, luminăţia-ta, de la mine că, fiind oameni veseli, care aduc numai desfătare, toţi ţin cu ei, toţi îi ocrotesc, îi ajută şi-i cinstesc, şi mai cu seamă dacă

sînt din cei de prin trupe regeşti [1], şi cu nume mare, toţi, sau cei mai mulţi dintre dînşii par nişte prinţi după port şi înfăţişare.

— Dar cu toate astea, răspunse don Quijote, o dată cu capul nu-l voi lăsa eu pe dracul de comediant să plece fudulindu-se, să ştiu de bine că-i ţine parte întregul neam omenesc!

Şi spunînd aceste vorbe, se întoarse la căruţa care acum se afla aproape de sat şi, strigînd din toate puterile, zise:

— Staţi, aşteptaţi voi, liotă de caraghioşi şi de măscărici, că vă-nvăţ eu minte cum să vă purtaţi cu măgarii şi cu dobitoacele care-i slujesc la călărit pe scutierii cavalerilor rătăcitori!

Atît de tare striga don Quijote, că-l auziră şi-l înţeleseseră cei din căruţă; şi pricepînd ei, după acele vorbe, şi gîndul celui ce le rostea, într-o clipă sări Moartea din căruţă, şi după ea şi Împăratul, Diavolul surugiul şi Îngerul, şi nici chiar Regina şi nici zeul Cupidon nu rămaseră locului; toţi îşi strînseră cîte o grămadă de pietre şi se aşezară-n rînd, deoparte, aşteptînd să-l primească pe don Quijote ca pe o ţintă a pietrelor lor. Don Quijote, care-i văzu rînduiţi într-un pîlc atît de semeţ, cu braţele-n sus, ca să arate că-s gata să azvîrle pietrele cu toată puterea, îl apucă pe Rocinante de dîrlogi, oprindu-l; şi-ncepu a chibzui în ce chip să năvălească asupră-le, primejduindu-se cît mai puţin pe sine. În timpul cît se opri, îl ajunse şi Sancho, care, văzîndu-l că-i gata să se năpustească asupra acelui pîlc bine alcătuit, îi spuse:

— Ar fi curată nebunie să încerci asemenea ispravă; gîndeşte-te, luminăţia-ta, stăpîne, că pentru o bătaie cu prundiş de gîrlă şi cu pietre din alea de-ţi cade pălăria pe spate cînd te avînţi să le zvîrli, nu se află pe lume mai bună armă de apărare decît să te vîri şi să te închizi într-un clopot de aramă; şi mai trebuie să iei în seamă că ar fi mai mult

---

[1] Companiile regale sau *de titulo* erau doar opt în tot regatul. Dar Sancho, din satul lui, n-avea de unde şti despre companiile regale; Cervantes îi atribuie prea multe cunoştinţe.

cutezanță decît vitejie ca un singur om să tăbărască asupra unei întregi oştiri, în rîndurile căreia se află Moartea şi unde luptă împăraţi în carne şi oase şi pe care o ajută şi îngerii cei buni şi cei răi; şi dacă nici gîndul ăsta nu te-nduplecă a te potoli, să te-nduplece atunci faptul de-a fi încredințat că, printre toți cei de-acolo — deşi par să fie regi, domnitori şi împăraţi — nu se află, totuşi, nici un cavaler rătăcitor.

— Acuma, da, zise don Quijote, ai atins, Sancho, tocmai ceea ce poate şi trebuie să-mi clintească gîndul cel nestrămutat. Eu nici nu pot şi nici nu trebuie să ridic spada — aşa cum ţi-am mai spus de-atîtea ori — împotriva acelora care nu sînt înarmaţi cavaleri; asta te priveşte pe tine, Sancho, dacă vrei să răzbuni jignirea ce-a fost adusă măgarului tău; iar eu, de-aici de unde mă găsesc, te voi ajuta încurajîndu-te cu vorba şi dîndu-ţi poveţe folositoare.

— Dar n-am nici un zor, stăpîne, răspunse Sancho, să mă răzbun pe nimeni, căci nu-i creştineşte să ne răzbunăm jignirile ce ne-au fost aduse, şi cu atît mai mult cu cît o să mă-nţeleg eu cu măgarul meu să-şi lase răzbunarea pe mîna mea şi pe seama voiei mele, care este să trăiesc în bună pace cîte zile de viaţă mi-o mai hărăzi cerul.

— O, tu, Sancho bunule, Sancho înţeleptule, Sancho creştinule, Sancho cinstitule, răspunse don Quijote, dacă asta ţi-e hotărîrea, atunci să lăsăm în plata Domnului momîile astea şi să ne întoarcem să căutăm prilejuri mai bune şi mai adevărate de a săvîrşi isprăvi mari, fiindcă văd eu, după cîte arată ţinutul acesta, că n-o să ducem noi lipsă într-însul de multe şi prea minunante aventuri.

Don Quijote se întoarse de-a călare, iar Sancho se duse să-şi ia măgarul. Moartea şi cu toată ceata ei rătăcitoare se-ntoarseră la căruţa lor şi-şi văzură mai departe de drum, şi asta fu încheierea fericită pe care-o avu înfricoşata păţanie cu căruţa morţii; mulţumire fie dată poveţei celei mîntuitoare a lui Sancho Panza către stăpînul său, care a doua zi avu o altă aventură cu un cavaler rătăcitor îndrăgostit, aventură nu mai puţin uimitoare decît cea povestită.

Capitolul XII

Despre ciudata aventură a viteazului don Quijote cu vajnicul Cavaler al Oglinzilor

Noaptea care urmă după ziua întîlnirii cu alaiul morţii şi-o petrecură don Quijote şi cu scutierul său sub nişte copaci înalţi şi umbroşi. La stăruinţele lui Sancho, don Quijote mai mîncă cîte ceva din bruma de merinde aflate în spinarea asinului, iar în timpul cinei Sancho spuse către stăpînu-su:

— Stăpîne, că tare neghiob aş mai fi fost de mi-aş fi ales ca răsplată prăzile celei dintîi isprăvi săvîrşite de luminăţia-ta în loc de mînjii celor trei iepe. Sfîntă e vorba care spune să nu dai vrabia din mînă pentru cioara de pe gard.

— Cu toate astea, răspunse don Quijote, dacă tu, Sancho, m-ai fi lăsat să mă năpustesc asupră-le, aşa cum aveam de gînd, ţi-ar fi căzut drept pradă cel puţin coroana de aur a împărătesei şi aripile cele vopsite ale lui Cupidon, pe care eu i le-aş fi smuls cu de-a sila şi ţi le-aş fi pus în mînă.

— Niciodată schiptrele şi coroanele împăraţilor din comedii, răspunse Sancho Panza, n-au fost făurite din aur curat, ci numai din fluturi de aramă şi din foi de tinichea.

— Asta-i adevărat, răspunse don Quijote, fiindcă n-ar fi potrivit ca podoabele comediei să fie adevărate, ci numai închipuite şi părelnice, cum e şi comedia însăşi, pe care aş vrea, Sancho, s-o ţii la mare preţ; şi pentru acelaşi temei, la fel să-i socoteşti şi pe cei ce-o înfăţişează, şi pe cei ce-o alcătuiesc, pentru că toţi ne arată căile pe care se aduce un mare bine obştii, punîndu-le la tot pasul o oglindă dinainte, în care se văd întocmai faptele ce umplu viaţa oamenilor; şi nu se află pe lume nici o altă asemănare care să ne înfăţişeze cu mai mult adevăr ceea ce sîntem şi ceea ce trebuie să fim decît comedia şi comedianţii. Dacă nu-i aşa, ia spune-mi: N-ai văzut tu înfăţişîndu-se nici o comedie în care intră regi, împăraţi şi episcopi, cavaleri, doamne şi alte felurile personaje? Unul face pe ticălosul, altul pe coţcarul, ăsta-i neguţător, celălalt oştean, altul face pe prostul şiret, iară altul pe îndră-

gostitul prost, dar ajungînd comedia la capăt și lepădîndu-și veșmintele, rămîn toți comedianții pe o potrivă.

— Da, am văzut, răspunse Sancho.

— Păi același lucru, spuse don Quijote, se-ntîmplă și-n comedie, și-n mersul ăstei lumi, unde unii fac pe împărații, alții pe episcopii și se-nchipuie, în sfîrșit, toate rolurile cîte pot să intre într-o comedie; dar sosind sfîrșitul, care este atunci cînd viața își împlinește văleatul, tuturor le ia moartea veșmintele ce-i deosebeau, așa că rămîn deopotrivă unul cu altul în mormînt.

— Minunată asemănare, spuse Sancho, deși nu chiar atît de nouă încît să n-o fi auzit și eu de mai multe ori, și-n felurite chipuri, cum e și aceea cu jocul de șah, în care, cît timp ține jocul, fiecare bucată își are rostul ei deosebit, dar o dată ce jocul ia sfîrșit, toate se amestecă, se îmbină, se încurcă între ele și se azvîrle într-o pungă, ceea ce-i ca și cum ai azvîrli viața în mormînt.

— Pe zi ce trece, dragă Sancho, spuse don Quijote, ești tot mai puțin prostănac și te faci mereu mai mintos.

— Păi m-oi mai fi molipsit și eu de la înțelepciunea luminăției-tale, răspunse Sancho, că și țarinile care de la sine sînt sterpe și rămîn de pîrloagă, o dată ce le îngrași cu bălegar și le îngrijești, ajung să dea roadă bună; vreau să spun că vorbirea luminăției-tale a fost bălegarul care s-a așternut pe țarina stearpă a minții mele celei proaste, iar îngrijirea a fost timpul de cînd te slujesc și tot stau de vorbă cu luminăția-ta. Și-n felul ăsta nădăjduiesc să dau de la mine roade care să fie binecuvîntate, în așa fel ca să nu înșele așteptările și să nu se abată de la brazdele bunei-creșteri pe care luminăția-ta le-ai tras în mintea mea cea bătătorită de secetă.

Don Quijote rîse de vorbele prea căutate ale lui Sancho și i se păru că-i adevărat ceea ce spunea despre darea lui pe brazdă, fiindcă vorbea uneori în așa fel, că pe stăpînu-său îl prindea mirarea, deși întotdeauna sau de cele mai multe ori cînd Sancho voia să vorbească mai neobișnuit sau mai ales, își încheia vorba printr-o prăbușire de pe muntele mărginirii lui firești în prăpastia deplinei lui nepriceperi;

și unde se arăta el om mai subțire și mai cu ținere de minte era în înșirarea zicalelor, fie că s-ar fi potrivit, fie că nu, cu ceea ce se vorbea, așa cum s-a văzut, fără îndoială, de-a lungul acestei povestiri. Cu astea și cu alte taclale le trecu o bună parte din noapte, și lui Sancho îi veni cheful să coboare porțile cele zăbrelite ale ochilor, așa cum zicea el cînd i se făcea de dormit, și, luînd șaua de pe măgar, îl lăsă slobod, să pască pe săturate. De pe Rocinante nu scoase șaua, căci asta era porunca răspicată a lui stăpînu-su: atîta vreme cît poposeau pe cîmp și nu dormeau sub vreun acoperămînt, să nu-l deșăleze pe Rocinante, veche datină statornicită și păzită de cavalerii rătăcitori; să scoată frîul și să-l anine de oblîncul șeii, da, dar să scoată șaua de pe cal, ferit-a sfîntul; așa făcu și Sancho și-l lăsă tot atît de slobod ca și pe măgar a cărui prietenie cu Rocinante a fost atît de neamaiauzită și de strînsă, încît a mers vestea din tată-n fiu că povestitorul acestei istorii adevărate a alcătuit întregi capitole deosebite în care-i vorba de asta; dar ca să păstreze și cuviința și vrednicia ce se datoresc unei istorii cu fapte atît de mărețe, nu le-a mai trecut într-însa, deși cîteodată a mai uitat de ceea ce și-a pus în minte și a scris că, de îndată ce se vedeau împreună, cele două dobitoace prindeau să se frece unul de altul, și după ce oboseau și se săturau de asta, își încrucișa Rocinante — pe deasupra — gîtul cu ceafa asinului, așa încît îi ieșea grumazul pe partea cealaltă cu mai bine de jumătate de cot, și amîndoi, cu privirile ațintite în pămînt, puteau să stea așa și trei zile sau cel puțin tot timpul cît erau lăsați în pace și nu-i îmboldea foamea să-și caute nutreț. Mai știu, după cîte se spune, c-a lăsat povestitorul un capitol unde asemăna prietenia lor cu aceea care-i lega pe Nisus și pe Eurial sau pe Oreste și pe Pilade [1]; și dacă lucrul e adevărat, atunci s-ar fi putut vedea, spre uimirea obștească, cît de puternică trebuie să fi fost prietenia dintre aceste două dobitoace atît de blînde, spre rușinea oamenilor, care atît

[1] Perechi legendare de prieteni din antichitate, amintite aici cu un înțeles hazliu, pentru contrastul dintre faima lor și modestia celor două dobitoace.

de rar ştiu să păstreze prietenie unii faţă de alţii. De aceea s-a şi spus:

Nu mai e azi pe lume prietenie:
Se schimbă iute trestiile-n suliţi![1]

iar un altul cînta:

Ortac, ortac, dar fără ghimpe-n ochi!

Şi să nu creadă nimeni că povestitorul a bătut cîmpii cînd a asemănat prietenia dintre aceste dobitoace cu prietenia dintre oameni, că de la dobitoace au primit oamenii multe poveţe şi au învăţat multe lucruri de mare preţ, cum ar fi de la berze clistirul[2], de la cîini vărsătura şi recunoştinţa, de la cocori veghere, de la furnici prevederea, de la elefanţi cinstea şi de la cai credinţa nestrămutată.

În cele din urmă, Sancho adormi la rădăcina unei răchite, iar don Quijote începu să moţăie la poalele unui stejar rămuros; dar nu trecu mult, şi-l trezi un zgomot pe care-l auzi la spatele lui; tresărind, se ridică şi începu să privească şi să asculte de unde venea zgomotul şi văzu că erau doi oameni călare, dintre care unul, coborînd din şa, spuse celuilalt:

— Descalecă, dragul meu, şi scoate-le cailor frîul, fiindcă, după cîte mi se pare, se află prin partea locului iarbă cîtă pofteşti pentru ei şi destulă linişte şi singurătate pentru gîndurile mele de îndrăgostit.

Cît spuse astea, se şi tolăni pe jos şi, trîntindu-se, zăngăniră şi armele cu care era armat, semn vădit după care recunoscu don Quijote că trebuie să fi fost cavaler rătăcitor; şi ducîndu-se la Sancho, care dormea, îl scutură de braţ şi, după ce, cu chiu, cu vai, izbuti să-l trezească, îi spuse pe şoptite:

---

[1] Versuri dintr-o romanţă de Ginés Pérez de Hita, inserată în cartea sa *Historia de los bandos y guerras civiles de Granada (Istoria facţiunilor şi a războaielor civile din Granada).*

[2] Pliniu a atribuit invenţia clismei nu berzei, ci păsării exotice ibis, din Delta Egiptului, care s-ar purga vîrîndu-şi cu ciocul apă în intestine. De altfel, el enumeră, în felul lui Cervantes, toate celelalte « invenţii » ale animalelor.

— Sancho dragă, e rost de-o aventură.

— Dar-ar Domnul să fie de-ale bune! răspunse Sancho. Și unde zici luminăția-ta că se arată prilejul pentru drăgălașa asta de aventură?

— Mai întrebi unde, Sancho? Întoarce-ți numai ochii, privește și ai să vezi colo-ntins pe jos un cavaler rătăcitor, care se vede cît de colo că nu-i prea vesel, fiindcă l-am văzut făcîndu-și vînt de pe cal și trîntindu-se pe jos parcă înciudat, și-n cădere i-au zăngănit armele.

— Și unde găsești, luminăția-ta, spuse Sancho, că asta-i aventură?

— Nu vreau să spun, zise don Quijote, că ar ieși de-aici chiar o aventură pe de-a-ntregul, ci numai căpătîiul ei, fiindcă așa încep aventurile. Dar ascultă, că parcă aud cum ciupește strunele unei alăute sau ale unei cobze, și după cum tușește și-și drege glasul, se pregătește, parcă, să cînte ceva.

— Pe legea mea că așa e, răspunse Sancho, și că trebuie să fie vreun cavaler îndrăgostit!

— Nu se află unul pe lume din cei rătăcitori ca să nu fie și îndrăgostit, spuse don Quijote. Dar ia să-l ascultăm, fiindcă pe firul acesta o să dibuim și ghemul gîndurilor lui, dacă o fi să cînte, căci din preaplinul inimii grăiește și limba.

Sancho ar fi vrut să-i răspundă lui stăpînu-su, însă glasul Cavalerului Pădurii, care nu era nici prea frumos, nici prea urît, îl întrerupse și, ciulindu-și amîndoi urechile, îl auziră cîntînd așa:

Sonet

Să-mi dai, domniță, un soroc, să simt
Voința ta răbojul că-mi crestează,
Căci voia mea voința ți-o păstrează,
Și-n veci, c-un gest, eu n-am să te dezmint.

De-ți place chinul să mi-l vezi murind
Tot nerostit, suflarea-mi încetează.
De vrei să-l strig în vers, Amòr dictează
El însuși tropii-n care să-l surprind.

Călit la ger și foc, mă-nvăț s-aștept.
Dur diamant, și ceară pot fi, ternă,
Și legilor iubirii-mi plec ființa.

Domol ori vajnic, ție-ți las ăst piept:
Întipărește-n el ce ți-e voința,
Și scrierea-ți va crește-n el eternă!

Apoi, cu un of smuls din adîncul rărunchilor, își încheie Cavalerul Pădurii cîntecul, iar după un răstimp spuse cu o voce tînguitoare de-ți rupea inima:

— O, tu, cea mai frumoasă și cea mai neîndurată femeie de pe lume! Cum e oare cu putință, slăvită Casildea de Vandalia, să îngădui ca acest cavaler prins în mrejele tale să se mistuie și să se stingă în perindări necurmate și în cazne aspre și grele? Nu-i de-ajuns c-am făcut să te recunoască drept cea mai frumoasă din lume toți cavalerii din Navara, toți cei din León, toți tartesienii [1], toți castilienii și toți cavalerii din La Mancha?

— Asta nu, sări atunci don Quijote, că și eu sînt din La Mancha, și niciodată n-am recunoscut așa ceva! Nici n-aș fi putut și nici nu s-ar fi cuvenit să recunosc un lucru atît de jignitor pentru frumusețea domniței mele; vezi și tu acum, Sancho, că acest cavaler bate cîmpii. Dar să ascultăm, poate c-o să ne deslușească mai ca lumea.

— Asta fără doar și poate, răspunse Sancho, fiindcă văd că are chef să se văicărească o lună-ntreagă, fără a se mai opri.

N-a fost însă așa, fiindcă, auzind Cavalerul Pădurii că prin apropiere se află cineva care vorbește, fără să mai dea înainte cu jelania, se ridică în picioare și spuse cu glas limpede și curtenitor:

— Cine-i acolo? Ce fel de om? Face oare parte din numărul fericiților sau din al urgisiților?

— Din al urgisiților, răspunse don Quijote.

---

[1] În original « *Tartesios* » care înseamnă, în limbajul neologistic al Cavalerului Pădurii, care vorbește cam latinizant, « andaluzi ».

— Atunci vino-ncoace, răspunse Cavalerul Pădurii, şi poţi socoti că însăşi restriştea şi durerea însăşi sînt acelea la care vii.

Don Quijote, cînd văzu că-i răspunde cu atîta blîndeţe şi cu atîta curtenie, se duse la el, iar Sancho nu se lăsă mai prejos. Cavalerul cel tînguitor îl luă de braţ pe don Quijote şi spuse:

— Aşază-te aici, seniore cavaler, căci, spre a-mi da seama că eşti cavaler, şi încă din cei rătăcitori, mi-e de-ajuns că te-am găsit în acest loc, unde singurătatea şi seninul cerului ne ţin tovărăşie; căci acestea alcătuiesc culcuşuri fireşti şi cămări potrivite pentru cavalerii rătăcitori.

La care don Quijote răspunse:

— Sînt într-adevăr cavaler de soiul celora pe care i-ai pomenit; şi cu toate că în sufletul meu îşi au lăcaşul totdeauna restriştile, urgisirile şi nenorocul, n-a pierit totuşi dintr-însul mila care mă încearcă faţă de durerile altora; din ceea ce ai cîntat adineauri, am înţeles că durerile domniei-tale sînt de îndrăgostit, vreau adică să spun că sînt pricinuite de dragostea purtată acelei frumoase nerecunoscătoare pe care ai pomenit-o în tînguirile ce le-ai rostit.

În timp ce schimbau aceste vorbe, se aşezară pe pămîntul tare în bună pace şi tovărăşie, ca şi cum, cînd s-o crăpa de ziuă, n-aveau să-şi crape şi ei unul altuia ţestele.

— Nu cumva eşti şi domnia-ta îndrăgostit, domnule? îl întrebă Cavalerul acela al Pădurii pe don Quijote.

— Ba, din păcate, sînt, deşi pătimirile ce purced din gînduri de iubire îndreptate către cine-i vrednic de ele trebuie privite mai degrabă ca un noroc decît ca o năpastă.

— Aşa ar fi, răspunse Cavalerul Pădurii, numai dacă nesocotinţa acelor fiinţe faţă de noi nu ne-ar tulbura mintea şi judecata, mergînd atît de departe, încît pare un fel de răzbunare.

— Eu niciodată n-am fost nesocotit de domniţa mea, răspunse don Quijote.

— Nu, nici nu mai încape vorbă, spuse Sancho, care era şi el pe-acolo pe lîngă ei, deoarece stăpîna mea e ca o mieluşea blîndă, e mai lină şi decît o bucată de unt.

— Acesta-i scutierul domniei-tale? întrebă Cavalerul Pădurii.

— Da, el este, răspunse don Quijote.

— Niciodată, răspunse Cavalerul Pădurii, n-am văzut scutier care să cuteze să vorbească atunci cînd vorbeşte stăpînul lui; cel puţin, iată-l aici pe-al meu, care-i mare cît tată-su, dar n-o să se dovedească o singură dată că a deschis gura cînd vorbesc eu.

— Ei da, spuse Sancho, am vorbit şi pot să vorbesc şi-n faţa altora tot atît sau chiar mai . dar să mă bat peste gură, că-i mai rău să-l aţîţ.

Scutierul Cavalerului Pădurii îl luă pe Sancho de braţ, zicîndu-i:

— Ia să ne dăm noi la o parte, ca să putem vorbi acolo, ca scutierii, să ne spunem tot ce-avem pe suflet şi să-i lăsăm pe stăpînii aceştia ai noştri să vorbească pînă n-or mai putea, înşirîndu-şi la poveşti de dragoste, că, nici vorbă, o să-i apuce ziua cu ele, şi tot n-o să le dea de capăt!

— Cu dragă inimă, zise Sancho, şi eu o să-ţi spun cine sînt, ca să vezi şi dumneata dacă pot sau nu să intru-n rînd cu scutierii cei mai iscusiţi la vorbă.

Spunînd aceste cuvinte, se deteră la o parte cei doi scutieri, între care se încinse o vorbire pe atît de hazlie, pe cît de aşezată fu aceea ce se ţinu între stăpînii lor.

Capitolul XIII

Unde urmează întîmplarea cu Cavalerul Pădurii, dimpreună cu înţeleapta, nemaiauzita şi desfătătoarea sfătuire dusă între cei doi scutieri

Cavalerii şi scutierii stăteau despărţiţi unii de alţii, unii povestindu-şi viaţa, iar ceilalţi, iubirile lor; dar povestea arată mai întîi vorbirea slujitorilor şi apoi urmează cu aceea a stăpînilor; şi-n felul acesta, spune că, depărtîndu-se puţin de stăpîni, scutierul Cavalerului Pădurii spuse către Sancho:

— Măi, frate-meu, trudită viață mai e și asta pe care o ducem și o trăim noi, scutierii cavalerilor rătăcitori! Cu adevărat că ne cîștigăm pîinea cu sudoarea frunții, așa cum glăsuiește unul din blestemele pe care Dumnezeu le-a pus pe umerii celor dintîi părinți ai noștri.

— Se mai poate spune, adăugă Sancho, că ne-o cîștigăm și cu dîrdîiala trupurilor noastre, pentru că cine îndură mai amarnic căldura și frigul decît oropsiții de scutieri ai cavalerilor rătăcitori? Și cel puțin de-am mînca și noi mai zdravăn, fiindcă la durere, dac-ai pîine, o mai duci de azi pe mîine, dar se-ntîmplă cîteodată să treacă peste noi o zi și chiar două fără să ne hrănim cu altceva decît cu răbdări prăjite.

— Toate astea pot fi răbdate și îndurate, spuse scutierul Cavalerului Pădurii, în nădejdea pe care o mai avem și noi de a fi răsplătiți, pentru că, dacă nu-i din cale-afară de nenorocos cavalerul rătăcitor pe care-l slujește, scutierul se va pomeni încaltea, după niscai izbînzi, cu cîrmuirea frumușică a vreunui ostrov sau cu vreo moșie mai arătoasă.

— Eu, răspunse Sancho, am și spus către stăpînu-meu că mă mulțumesc cu cîrmuirea unui ostrov; iar el e atît de mărinimos și de darnic, că mi-a făgăduit lucrul ăsta de atîtea și-atîtea ori!

— Eu, spuse scutierul Cavalerului Pădurii, pentru slujbele ce le-am adus, m-aș socoti destul de răsplătit și cu o protopopie [1], de care aproape că a și făcut rost stăpînu-meu.

— Așa? spuse Sancho. Atunci stăpînul domniei-tale pesemne că-i cavaler din vreo tagmă duhovnicească și-i dă mîna să pricopsească în felul ăsta pe bunii lui scutieri; al meu e însă doar din cei lumești, cu toate că-mi amintesc cînd voiau să-l povățuiască niște inși cu scaun la cap — deși cu gînd rău, după cîte-am mirosit eu — să încerce să se facă episcop; el n-a vrut, însă, altceva decît să se facă împărat, și de-atunci stau cu sufletul la gură să nu cumva să-i vie cheful să ajungă vreo înaltă față bisericească, căci

[1] În original « *canonicato* », cuvînt intraductibil.

eu nu mă simt în stare să mă pricopsesc pe calea asta; fiindcă trebuie să-ţi destăinuiesc că, deşi semăn a om, nu sînt decît un dobitoc în treburi de-ale bisericii.

— Aici chiar că greşeşti de-a binelea, îi spuse scutierul Cavalerului Pădurii, fiindcă nici cîrmuirile ostroavelor nu sînt toate de soi: unele sînt pline de încurcături, altele sărăcăcioase, altele posomorîte şi — ce să mai lungesc vorba? — chiar şi ocîrmuirea cea mai bine pusă pe roate şi cea mai chivernisită aduce cu sine o povară grea de griji şi de sîcîieli, la care se înhamă nenorocitul căruia-i cade pe cap. Cu mult mai bine ar fi ca noi, ăştia, care o ducem într-o robie atît de afurisită, să ne întoarcem pe la vetrele noastre, şi acolo să ne trecem timpul cu îndeletniciri mai tihnite, să zicem cu vînatul sau cu pescuitul; căci ce scutier pe lume e atît de calic încît să nu-şi poată face rost de-un cal, de vreo doi copoi [1] şi de-o undiţă de pescuit, cu care să-şi ducă zilele la el în sat?

— Mie nu-mi lipseşte nimic din toate astea, răspunse Sancho. I-adevărat că n-am cal, însă am un măgar care face de două ori mai mult decît smîrţogul stăpînului meu. Să n-am parte de Paşte, şi chiar de cel care vine acum, dacă l-aş schimba pentru el, de-ar fi chiar să-mi mai dea şi patru baniţe de ovăz pe deasupra! Ăi fi crezînd, poate, că glumesc cînd pun atîta preţ pe surul meu, căci sur mi-e măgarul! De copoi iarăşi nu duc lipsă, fiindcă sînt cîţi vrei la mine-n sat, şi-abia atunci îţi prieşte mai bine vînătoarea cînd o faci pe spinarea altuia.

— Eu îţi spun adevărul adevărat, seniore scutier, răspunse acela al Cavalerului Pădurii, că mi-am pus în gînd şi m-am hotărît să las păcatelor toate năzbîtiile cavalerilor ăstora şi să mă-ntorc la mine-n sat să-mi cresc copilaşii, că trei am, ca trei mărgăritare din acelea turceştile.

— Eu doi am, spuse Sancho, care pot să stea şi-n faţa papii în carne şi oase, mai cu seamă o fetişcană pe care o

---

[1] În original: « *galgos* » aşa cum erau numiţi şi arcaşii « Sfintei frăţii ». Ceea ce urmează sporeşte echivocul.

cresc ca s-o fac contesă, de-o vrea Dumnezeu, cu toate că mumă-sa se împotriveşte.

— Şi ce vîrstă are domniţa asta pe care o creşti ca s-ajungă contesă? întrebă scutierul Cavalerului Pădurii.

— Cincisprezece ani; vreo doi, acolo, mai mult sau mai puţin nu intră la socoteală, răspunse Sancho. Da-i înaltă ca o lance şi proaspătă ca o dimineaţă de aprilie, şi are-o putere de hamal.

— Păi astea-s daruri, răspunse scutierul Cavalerului Pădurii, nu de contesă, ci chiar de zînă a codrului celui verde! Tiii, curviştina, sămînţă de curvă, că straşnică trebuie să mai fie, hoţoaica!

La care Sancho, cam burzuluit, îi răspunse:

— Nici ea nu-i curvă şi nici mumă-sa n-a fost vreodată şi, de-o vrea Dumnezeu, n-o să fie nici una nici cealaltă, cel puţin atîta vreme cît trăiesc eu! Şi vorbeşte şi dumneata mai cuviincios, că pentru un om cum te găseşti, crescut între cavaleri rătăcitori, care sînt însăşi curtenia întruchipată, mi se par cam nelalocul lor asemenea vorbe.

— Vai, da pe dos mai pricepi şi dumneata cînd e vorba de laude, senior scutierule! răspunse cel al Cavalerului Pădurii. Cum, nu ştii oare că atunci cînd un cavaler trînteşte o zdravănă izbitură de lance taurului în arenă sau cînd cineva face un lucru bine făcut, norodul obişnuieşte să spună: « Tiii, curvarul fecior de curvă, că bine-a mai plesnit-o »? Şi ceea ce pare ocară e, cînd colo, laudă grozavă! Leapăde-te, seniore, de feciorii şi de fetele ce nu săvîrşesc lucruri prin care părinţii lor să fie vrednici de asemenea laude.

— Da, mă lepăd, răspunse Sancho, dar în felul ăsta, şi după o socoteală ca asta, dumneata ai putea să ne arunci pe cap, mie, copiilor mei şi nevesti-mi, o întreagă curvăsărie, fiindcă toţi ai mei nu fac şi nu spun decît lucruri cu totul vrednice de asemenea laude şi, ca să mă înapoiez să-i văd, îl rog pe bunul Dumnezeu să mă scoată din păcat de moarte că acelaşi lucru ar fi dacă m-ar scoate din slujba asta primejdioasă de scutier, cu care m-am încurcat pentru a doua oară, ademenit şi amăgit de o pungă cu o sută de galbeni,

pe care am găsit-o într-o bună zi în inima Sierrei Morena, şi de-atunci Necuratul îmi aşterne mereu în faţa ochilor, cînd ici, cînd colo, ba-n locul ăsta, ba-n celălalt, un sac doldora cu bănişori de aur, şi mi se pare la tot pasul că pun mîna pe el, că-l iau în braţe şi că-l duc acasă, şi-mi fac un venit, şi-mi vin banii la soroc, de trăiesc împărăteşte; şi cît timp am toate aste-n gînd, mi se par mai lesnicioase şi mai uşoare toate caznele pe care le îndur cu smintitul ăsta de stăpînu-meu, care-i mai mult scrîntit decît cavaler!

— Nu degeaba, răspunse scutierul Cavalerului Pădurii, se spune că lăcomia pierde omenia; şi acum, dacă-i vorba de stăpînii noştri, apăi nu se află pe lume mai mare trăsnit decît al meu, fiindcă-i dintr-aceia despre care se poate spune: « Ca să-ţi scapi vecinul, îţi ucizi asinul », căci, pentru ca un alt cavaler să-şi recapete minţile pierdute, se face şi el nebun şi tot umblă să caute ceea ce nu ştiu dacă, după ce va fi găsit, n-o să-i iasă pe nas.

— Nu-i cumva îndrăgostit?

— Ba da, spuse scutierul Cavalerului Pădurii, de una Casildea de Vandalia, cea mai crudă şi cea mai prăjită domniţă din cîte se află pe tot pămîntul; dar nu cruzimea ei e piciorul de care şchioapătă stăpînu-meu, ci alte blestemăţii are el în cap, aşa cum s-o vedea într-o bună zi.

— Nu se află nici un drum atît de neted, răspunse Sancho, ca să n-aibă niscai poticneli sau piedici; fierbe bobu-n alte case, da-ntr-a mea în căldări groase; mai mulţi însoţitori şi frăţîni trebuie să aibă sminteala decît înţelepciunea; dar dacă-i adevărat ceea ce îndeobşte se spune, că tovărăşia în pătimiri slujeşte de obicei la uşurarea lor, atunci m-aş mai putea mîngîia cu dumneata, deoarece slujeşti pe-un alt stăpîn tot atît de netot ca şi al meu.

— Netot, dar viteaz, răspunse scutierul Cavalerului Pădurii, dar şi decît netot şi decît viteaz, e mai mult mehenghi.

— A, al meu nu-i aşa, răspunse Sancho. Vreau să spun că n-are într-însul nimic de mehenghi; ba chiar are un suflet de mieluşel; nu ştie să facă nimănui nici un rău, ci numai bine la toţi, şi nu sălăşluieşte într-însul nici un gînd viclean;

şi un copil ar putea să-l încredinţeze că-i noapte în vremea amiezii, şi pentru curăţia asta a lui mi-e drag ca ochii din cap, oricîte nerozii ar tot face.

— Cu toate astea, seniore dragă, spuse scutierul Cavalerului Pădurii, dacă orbul îl călăuzeşte pe orb, apăi sînt primejduiţi să cadă amîndoi în groapă. Cel mai bun lucru ar fi să ne luăm tălpăşiţa şi să ne întoarcem pe la vetrele noastre, fiindcă cei ce caută aventuri nu totdeauna le găsesc bune.

Stupea Sancho, nici una, nici două, parcă un fel anume de scuipat lipicios şi cam uscat, care lucru văzîndu-l şi întipărindu-şi-l în minte milostivul scutier al Cavalerului Pădurii, îi spuse:

— Pare-mi-se că de-atîta vorbă ni s-a lipit limba de cerul gurii; dar am eu leacul de-a o dezlipi, leac ce atîrnă de oblîncul calului meu şi care nu-i de loc de lepădat.

Și ridicîndu-se, se întoarse după cîtva timp cu un burduf mare de vin şi cu o plăcintă cu carne, să nu zic minciuni, de jumătate cot; şi asta nu-i vorbă-n vînt, fiindcă era, într-adevăr, umplută cu carnea unui iepure alb atît de mare, încît cumpănind-o-n mînă, lui Sancho îi veni să creadă că nu cu un iepure, ci cu un ţap fusese umplută. Văzînd el una ca asta, spuse:

— Și zi, duci asemenea lucruri cu dumneata, frăţioare?

— Păi da' ce credeai, răspunse celălalt, că sînt eu scutier din aceia de pîine şi apă? Mai straşnice merinde duc eu pe spinarea calului meu decît cum ia cu el un conducător de oşti cînd pleacă la război.

Se ospătă Sancho făr-a se mai lăsa rugat şi-nfuleca pe-nfundate îmbucături cît nodurile unei funii din cele groase; şi zise:

— Dumneata mai zic și eu că eşti scutier adevărat, aşa cum scrie la cărţi, dat la rindea şi poleit, darnic şi mărinimos, după cum te arată ospățul ăsta care, dacă nu s-a ivit aici prin puterea vreunei vrăji, aşa cel puţin pare; nu ca mine, amărît și năpăstuit, care nu duc în desagi decît ceva brînză, atît de tare că poţi să spargi cu ea capul unui uriaş, brînză căreia-i ţin tovărăşie vreo patruzeci-cincizeci de

roşcove şi cam tot atîtea alune şi nuci, şi asta datorită zgîrceniei stăpînului meu şi părerii pe care o are, şi canonului pe care-l păzeşte, ca, anume, cavalerii rătăcitori să nu trăiască şi să nu se hrănească decît cu poame uscate şi cu ierburile cîmpului.

— Pe legea mea, frate, răspunse scutierul Cavalerului Pădurii, că eu n-am stomahul făcut pentru mărăcini, pentru pere pădureţe şi pentru rădăcinile codrilor; lasă-i pe stăpînii noştri să trăiască cu socotelile şi cu legile lor cavalereşti şi să mănînce ce-or pofti; merinde am la mine, şi la o nevoie am şi burduful ăsta atîrnat de oblîncul şeii, şi care mi-e atît de credincios şi-l îndrăgesc într-atîta, încît nu pot să rabd multă vreme fără să-l sărut de-o mie de ori şi să-l îmbrăţişez!

Şi spunînd asta, i-l dete în mînă lui Sancho, care, săltîndu-l, îl duse la gură şi cătă aşa către stele vreun sfert de ceas, după care, mîntuind cu băutul, lăsă capu-ntr-o parte şi, scoţînd un of din adîncul rărunchilor, zise:

— Phiii, fecior de curvă, că tare creştinesc mai eşti!

— Ei vezi, spuse atunci scutierul Cavalerului Pădurii, auzind vorba cu « fecior de curvă » a lui Sancho, că şi dumneata ai lăudat vinul ăsta numindu-l fecior de curvă?

— Zic, răspunse Sancho, că mărturisesc şi recunosc a nu fi nici o necinste să numeşti pe cineva fecior de curvă atunci cînd ţi-e în gînd să-l lauzi. Dar ia spune-mi, pe ce-ai mai drag pe lume, vinul ăsta nu-i din Ciudad Reál[1]?

— Aferim, priceputule! răspunse scutierul Cavalerului Pădurii. Într-adevăr că nu-i din altă parte şi are şi ceva anişori vechime.

— Păi cu mine n-ai alta de făcut, răspunse Sancho, decît să-mi dai prilej să-ţi arăt cît de mare mi-i priceperea în treaba asta. Nu ţi se pare lucru grozav, frate scutierule, că am un miros atît de subţire şi de minunat cînd e vorba să-mi dau seama de vinuri, încît la oricare din ele, să-i simt numai izul, şi pot să-ţi spun fără greş locul de baştină, tăria, vechimea, de cîte ori a fost pritocit, dimpreună cu toate

---

[1] Cervantes laudă în mai multe scrieri vinul de Ciudad Reál.

amănuntele ce ţin de îndeletnicirea vinăritului? Dar n-ai de ce să te miri, fiindcă am avut în neamul meu din partea tatălui doi din cei mai neîntrecuţi gustători de vinuri pe care, ani şi ani de zile, i-a pomenit La Mancha; şi ca dovadă de asta, li s-a întîmplat ceea ce am să povestesc. Li s-a dat amîndurora să încerce vinul dintr-o butie, cerîndu-li-se să spună ce cred ei despre starea, soiul, darurile sau cusururile vinului. Unul dintre ei îl încercă cu vîrful limbii, celălalt nu făcu alta decît să-l ducă la nas. Cel dintîi spuse că acel vin avea iz de fier, cel de-al doilea spuse că, şi mai mult decît de fier, avea iz de piele de Cordoba. Stăpînul vinului spuse că butia era curată şi că vinul acela n-a fost amestecat cu vreun altul de la care să capete miros de fier sau de piele. Cu toate astea, cei doi vestiţi gustători o ţinură morţiş cu ceea ce spuseseră. Trecu o bucată de timp, vinul se vîndu, şi cînd să curețe butia, găsiră-ntr-însa o cheiţă de care era legată o curea de piele [1]; ca să vezi şi dumneata dacă cel ce se trage dintr-un neam ca ăsta poate sau nu să-şi dea cu părerea în asemenea socoteli.

— Păi de-aceea spun şi eu, zise scutierul Cavalerului Pădurii, să mai lăsăm păcatelor umblatul după aventuri şi, de vreme ce avem pîine, să nu mai căutăm colaci şi să ne întoarcem pe la bordeiele noastre că, de vrea Dumnezeu, ne-o găsi el şi-acolo.

— Pînă o ajunge stăpînu-meu la Zaragoza, am să-l mai slujesc, că după aia om cădea cu toţii la învoială.

Pînă la urmă atîta vorbiră şi atîta se proslăviră cu vin cei doi scutieri de treabă, că fu nevoit somnul să le mai lege limbile şi să le mai ostoaie nepotolita sete, fiindcă să le-o ia cu totul ar fi fost cu neputinţă; şi amîndoi aşa, cu burduful aproape gol în mînă şi cu bucăturile pe jumătate mestecate-n gură, adormiră duşi, şi pînă una-alta, îi vom lăsa, ca să povestim ce s-a mai petrecut între Cavalerul Pădurii şi acela al Tristei Figuri.

---

[1] Povestea cu degustătorii de vinuri care au simţit miros de piele şi de fier ruginit din pricina unei cheiţe legate cu o curea, scăpate în butoi, apare la Cervantes şi în interludiul *Alegere de alcazi la Daganzo*.

Capitolul XIV

Unde se arată mai departe pățania cu Cavalerul Pădurii

Între multe alte vorbe care s-au schimbat între cei doi cavaleri, zice povestea că cel al Pădurii spuse într-un tîrziu lui don Quijote:

— Domnule cavaler, vreau să știi că ursita mea, sau, mai bine zis, alegerea mea m-a făcut să mă îndrăgostesc de Casildea de Vandalia [1], cea fără de seamăn pe lume! O numesc așa fiindcă nici în împlinirea trupului, nici în nobleţea neamului și nici în frumuseţe nu-i nimeni care s-o întreacă. Dar Casildea asta, de care-ţi spun, mi-a răsplătit gîndurile cele cinstite și pornirile cele curtenitoare punîndu-mă — ca și maștera lui pe Hercule — să înfrunt multe și felurite încercări primejdioase, făgăduindu-mi, la sfîrșitul fiecăreia din ele, că la sfîrșitul alteia ce va urma o să-mi văd îndestulată nădejdea; și-n felul ăsta, muncile mele s-au tot înșirat una după alta, de nu le mai știu nici eu socoteala, și încă nu văd care o să fie cea de pe urmă, aceea care să însemne începutul de împlinire a așteptărilor mele. Odată mi-a poruncit să mă duc să mă încaier cu acea vestită uriașă din Sevilla, pe nume Giralda [2], care-i atît de zdravănă și de puternică, de parcă-i turnată din aramă, și care, fără a se clinti din loc, e cea mai neastîmpărată și cea mai nestatornică femeie din lume. M-am dus, am văzut-o, am înfrînt-o și am făcut-o să stea locului fără să mai miște, pentru că mai bine de-o săptămînă n-a suflat vînt decît de la miazănoapte. Altă dată i-a trăsnit prin cap să-mi poruncească să cîntăresc străvechile pietre din care sînt cioplіţi taurii aceia uriași din Guisando [3], treabă de încredinţat mai degrabă

---

[1] Numele originar al Andaluziei indică clar ceea ce autorul va și spune mai jos, anume că e vorba de o femeie din această provincie.

[2] Faptul că această Casildă și-a trimis cavalerul la Sevilla, să se lupte cu Giralda, statuie de bronz a Victoriei deasupra turnului catedralei din acel oraș, numit de aici Turnul Giraldei sau *La Giralda*, arată același lucru.

[3] În via mănăstirii Sfîntul Ieronim de Guisando se aflau patru blocuri mari de piatră negricioasă numiți popular « taurii din Guisando ».

unui hamal decît unui cavaler. Iarăşi altă dată mi-a poruncit să mă azvîrl şi să mă afund în Peştera Caprei [1] — încercare nemaiauzit de primejdioasă şi de îndrăzneaţă — şi să vin apoi s-o desluşesc cu de-amănuntul ce se ascunde în acea adîncime întunecoasă. Am oprit mişcarea Giraldei, am cîntărit taurii din Guisando, m-am azvîrlit în peşteră şi am scos la lumină tot ce ascundea hăul ei, dar nădejdile mele au rămas mai mult decît moarte, iar poruncile şi nesocotirea din partea ei mai mult decît vii. Ca să nu mai lungesc vorba, acum în urmă mi-a poruncit să străbat de-a lungul şi de-a latul toate ţinuturile Spaniei şi să-i fac să recunoască pe toţi cavalerii rătăcitori care cutreieră printr-însele că ea şi numai ea e-n frumuseţe mai presus decît toate femeile cîte trăiesc astăzi pe lume şi că eu sînt cel mai viteaz şi cel mai îndrăgostit cavaler de pe faţa pămîntului; la care poruncă eu am şi cutreierat cea mai mare parte din Spania, şi, între timp, am biruit mulţi cavaleri care au cutezat să fie de altă părere; dar ceea ce mă face să mă fălesc şi să mă mîndresc mai mult decît de toate, este că l-am biruit, într-o luptă rămasă de pomină, pe vestitul cavaler don Quijote de La Mancha şi l-am făcut să recunoască că-i mai frumoasă Casildea mea decît Dulcinea lui; şi numai cu această singură biruinţă pot să spun că am biruit pe toţi cavalerii din lume, pentru că don Quijote acesta, de care vorbesc, i-a biruit pe toţi, şi acum, biruindu-l eu pe el, se cheamă că slava, faima şi cinstea lui s-au mutat şi au trecut la mine, căci

Cu-atît e-nvingătorul mai slăvit
Cu cît învinsul e mai renumit. [2]

Aşa încît acum trec pe socoteala mea şi sînt ale mele nenumăratele isprăvi ale acestui don Quijote de care ţi-am vorbit.

Don Quijote rămase uluit auzindu-l pe Cavalerul Pădurii, şi de o mie de ori fusese gata să-i spună că minte; ba chiar

---

[1] Renumită peşteră din apropierea oraşului Cabra, de unde-şi ia numele, foarte adîncă şi strîmtă.

[2] Versuri din epopeea *Araucana*.

îl și avea pe *minți* în vîrful limbii; se stăpîni totuși pe cît putu, numai spre a-l face să-și mărturisească cu gura lui mincinoasă, așa încît îi spuse cu blîndețe:

— Că domnia-ta, domnule cavaler, vei fi biruit pe cei mai mulți cavaleri rătăcitori din Spania și chiar din întreaga lume, nu zic ba; dar că l-ai biruit pe don Quijote de La Mancha, să avem iertare; poate o fi fost altul ce se asemăna cu el, măcar că puțini sînt care să-i semene.

— Cum să pui la îndoială una ca asta? răspunse Cavalerul Pădurii. Jur pe cerul de deasupra noastră că am luptat cu don Quijote, l-am înfrînt și l-am supus; este doar un om înalt la stat, scofîlcit la față, cu mădularele subțiri și uscate, cu părul pe jumătate cărunt, cu un nas cam coroiat, ca de hultan, cu mustăți mari, negre, lăsate pe oală; rătăcește sub numele de *Cavalerul Tristei Figuri* și are ca scutier pe un țăran numit Sancho Panza; împovărează spinarea și ține frîul unui cal vestit, pe nume Rocinante, și, în sfîrșit, are ca stăpînă a năzuințelor lui pe o oarecare Dulcinea din Toboso, numită mai-nainte Aldonza Lorenzo, după cum și pe-a mea, fiindcă o chema Casilda și era din Andaluzia, am botezat-o Casildea de Vandalia. Dacă toate aceste dovezi nu-s de-ajuns pentru a te face să crezi ceea ce spun, iată atunci spada mea; ea va face ca necrezarea însăși să-mi dea crezare.

— Potolește-te, domnule cavaler, spuse don Quijote, și ascultă ceea ce vreau să-ți spun. Trebuie să știi că don Quijote ăsta de care vorbești mi-e cel mai bun prieten de pe lume, și mi-e atît de prieten, încît aș putea să spun că tot o apă și-un pămînt sîntem, iar după semnele ce mi le-ai dat despre el, semne care nu greșesc nici c-o iotă, trebuie să cred că el însuși este acela pe care l-ai biruit; pe de altă parte, toate simțurile mele îmi spun că nu-i cu putință să fie el însuși, afară numai dacă — avînd el mulți vrăjmași vrăjitori, îndeosebi unul care-l prigonește mai avan decît toți — nu i-o fi luat vreunul din ei chipul pentru a se lăsa biruit dinadins, ca să-i răpească faima pe care marile sale isprăvi cavalerești i-au cîștigat-o și i-au păstrat-o pe toată fața pămîn-

tului; şi ca dovadă a acestui lucru ţin să mai ştii că vrăjitorii aceia potrivnici lui nu mai departe decît acum două zile au prefăcut chipul şi făptura frumoasei Dulcinea din Toboso într-o ţărancă rufoasă şi necioplită, şi-n felul acesta l-or fi prefăcut şi pe don Quijote; şi dacă nici toate astea nu sînt de-ajuns pentru a te încredinţa de adevărul celor spuse de mine, iată-l aici pe însuşi don Quijote, care va sprijini acel adevăr cu arma în mînă, pe jos sau de-a călare, sau în orice fel îţi va fi pe plac!

Și astea fiind spuse, se ridică în picioare şi apucă mînerul spadei, aşteptînd să vadă ce hotărîre va lua Cavalerul Pădurii, care, cu o voce tot atît de potolită, îi răspunse zicînd:

— Bunul platnic nu se sperie de nici un zălog! Seniore don Quijote, acela care o dată te-a biruit, fiind schimbat în alt chip, poate trage nădejdea c-o să te învingă şi cu înfăţişarea domniei-tale cea adevărată; dar fiindcă nu se cuvine ca nişte cavaleri să săvîrşească faptele lor de arme pe întuneric, aşa cum fac tîlharii și borfaşii, să aşteptăm mai bine ziua, ca să vadă şi soarele isprăvile noastre; iar lupta dintre noi să se ţină cu învoiala ca acel ce va fi biruit să rămînă la voia biruitorului, care să facă dintr-însul tot ce-o pofti, bineînţeles numai dacă ceea ce o să-i poruncească nu va fi potrivnic vredniciei de cavaler.

— Sînt mai mult decît mulţumit cu o asemenea învoială și cu un asemenea legămînt, răspunse don Quijote.

Și acestea fiind spuse, se duseră amîndoi în locul unde li se aflau scutierii. Le porunciră să pregătească cei doi cai, fiindcă la răsăritul soarelui avea să se dea între ei o luptă sîngeroasă, nemaipomenită şi fără seamăn, la care veste Sancho rămase uimit şi înspăimîntat, temîndu-se de soarta lui don Quijote, pe temeiul isprăvilor vitejeşti puse de scutierul Cavalerului Pădurii în seama stăpînului său, după cîte-l auzise el vorbind; dar fără să scoată un cuvînt, se duseră amîndoi scutierii să-și caute dobitoacele, care — cîteşitrei caii, împreună cu măgarul — se mirosiseră, și acum stăteau cu toţii laolaltă. Pe drum spuse scutierul Cavalerului Pădurii către Sancho:

— Trebuie să ştii, frăţioare, că în Andaluzia este o datină, ca bătăuşii, cînd sînt naşi la vreo încăierare, să nu stea de pomană şi cu mîinile-n sîn cît timp se bat finii lor; şi-ţi spun asta ca să ştii dinainte că-n timp ce stăpînii noştri se luptă, trebuie şi noi să ne batem şi să ne facem fărîme.

— Datina asta, senior scutierule, răspunse Sancho, o fi ţinută şi s-o fi văzînd doar pe la haimanalele şi ciomăgarii de care spui, dar la scutierii cavalerilor rătăcitori, nici pomeneală! Cel puţin pe stăpînu-meu nu l-am auzit niciodată vorbind de-o asemenea datină, şi doar ştie pe de rost toate canoanele cavaleriei rătăcitoare; oricît de mult aş ţine eu să fie adevărat şi să fie o poruncă răspicată ca să lupte între ei scutierii cavalerilor rătăcitori, cîtă vreme stăpînii lor se războiesc, totuşi nu ţin să aduc la îndeplinire această poruncă, ci mai bine să plătesc gloaba ce-ar fi dată unor astfel de scutieri de treabă, care gloabă pot să te încredinţez că n-ar trece de două ocale de ceară, şi sînt mai mulţumit să plătesc aste două ocale, fiindcă ştiu că m-ar ţine mai puţin de cheltuială decît oblojelile ce le-aş prăpădi ca să-mi lecuiesc scăfîrlia, că mi-o şi văd crăpată şi împărţită-n două. Şi mai e şi altceva care nu mă lasă să lupt: faptul că n-am spadă, fiindcă n-am purtat de cînd mă ştiu.

— Pentru asta ştiu eu un leac minunat, spuse scutierul Cavalerului Pădurii; am aici doi saci de pînză la fel de mari; ăi lua dumneata unul şi eu pe celălalt, şi ne-om bate cu sacii în luptă cinstită.

— Dacă-i aşa, cu dragă inimă, răspunse Sancho, pentru că-n loc să ne rănească, o luptă ca asta ar sluji mai degrabă ca să mai scuture praful de pe noi.

— A, păi stai, că nu-i aşa, răspunse celălalt, pentru că trebuie să punem în saci, ca să nu-i sufle vîntul, vreo cinci-şase pietricele rotunjoare de mai mare dragul, care să tragă tot atît unele cît şi altele, şi-n felul ăsta ne-om măsura în luptă fără să ne facem nici un rău şi fără să ne aducem nici o vătămare.

— Iote, împieliţatul! răspunse Sancho. Ce mai ghiomotoace de blană de saramur şi ce mai puf de bumbac dărăcit

vrea să pună dumnealui în saci, ca să nu ne alegem cu capul spart şi cu oasele chisăliţă! Dar de le-ai umple şi cu coconi de mătase, să ştii de la mine, măi frate, că eu, unul, n-am să mă bat. Bată-se stăpînii noştri şi fie-le de bine, iar noi să bem şi să trăim, căci are el grijă timpul să ne ia viaţa fără să mai căutăm noi fel şi chip ca să sfîrşim cu ea mainainte de a-i sosi sorocul şi văleatul şi mai nainte de-a cădea de la sine ca o poamă coaptă.

— Cu toate astea, răspunse scutierul Cavalerului Pădurii, tot trebuie să ne luptăm, măcar jumătate de ceas.

— A, asta nu, răspunse Sancho, nu sînt eu chiar atît de necuviincios şi de nerecunoscător ca să mă cert, fie şi pe-un lucru de nimic, cu acela cu care am băut şi m-am ospătat; cu atît mai mult cu cît nu sînt nici mînios, nici supărat. Cine dracu o s-o ia de dimineaţă cu bătaia fără să aibă pentru ce?

— Și la asta, spuse scutierul Cavalerului Pădurii, ţi-oi găsi un leac de nădejde. Adică, mai nainte de-a ne lua la harţă, viu eu la dumneata şi-ţi trag trei-patru scatoalce, de dau cu dumneata de pămînt, şi atunci ştiu că ţi-oi trezi arţagul, chiar de-ar dormi el mai adînc decît un hîrciog!

— Faţă de-un leac ca ăsta, răspunse Sancho, ştiu eu altul care nu rămîne mai prejos; pun mîna pe-o bîtă şi, pînă să n-apuci dumneata să-mi trezeşti mie arţagul, ţi l-oi adormi eu în lovituri pe-al dumitale, şi-atît de zdravăn, încît să nu se mai trezească decît în ceea lume, unde să se ştie că nu sînt eu omul care să-şi lase atins obrazul; şi fiecare să ia seama bine ce face, cu toate că lucrul cel mai cuminte ar fi să lase să doarmă arţagul celuilalt, că nimeni nu ştie ce-i în sufletul altuia, şi atîţia se duc să tundă pe alţii, şi în schimb se-ntorc ei tunşi, că şi Dumnezeu blagosloveşte pacea şi blestemă vrajbele, fiindcă dacă pînă şi o mîţă zădărîtă, închisă şi aflată la ananghie, se preschimbă-n leu, apăi eu, care sînt om, Dumnezeu ştie în ce m-aş mai putea preschimba. aşa că de pe-acuma-ţi spun, senior scutierule, că tot răul şi paguba ce-or ieşi din bătaia noastră pe socoteala dumitale au să fie puse.

— Prea bine, răspunse scutierul Cavalerului Pădurii, o da Dumnezeu să se lumineze de ziuă şi-om vedea noi ce facem.

Într-acestea prinseră să ciripească prin copaci mii de soiuri de păsărele împestriţate, şi-n feluritele şi voioasele lor cînturi parcă dădeau bineţe şi urau bun sosit fragedelor zori, care prin porţile şi pridvoarele răsăritului dezvăluiau frumuseţea chipului lor, scuturîndu-şi din plete o puzderie de mărgăritare curgătoare, în a căror dulce licoare scăldîndu-se ierburile, s-ar fi părut că şi dintr-însele mustea şi ploua mărgărint alb şi mărunt. Sălciile picurau o mană îmbălsămată, rîdeau izvoarele, murmurau rîurile, se veseleau dumbrăvile şi se-mpodobeau pajiştile la sosirea lor. Dar numai ce se ivi lumina zilei, atît cît era nevoie ca să se zărească şi să se deosebească lucrurile, că cel dintîi lucru ce-i căzu sub ochi lui Sancho Panza fu nasul scutierului Pădurii, care era atît de mare, încît aproape că făcea umbră întregului trup. Şi-ntr-adevăr se spune că era de-o mărime peste fire, încovoiat la mijloc şi tot numai negi, şi mai era şi vînăt la culoare, ca o pătlăgea; îi cobora cu două degete mai jos de gură, iar mărimea lui, culoarea, negii, încovoierea atît de tare-i sluţeau chipul, încît văzîndu-l, Sancho începu să dîrdîie din picioare şi din mîini, de parc-ar fi fost bolnav de ducă-se-pe-pustii, şi se hotărî în sinea lui ca mai degrabă să-l lase să-i tragă două sute de scatoalce decît să-i trezească arţagul, pentru a se lua la bătaie cu un căpcăun ca acela.

Don Quijote îl privi pe potrivnicul său, care i se înfăţişă însă cu viziera chiverei trasă, încît nu i se putea vedea chipul; îşi dete totuşi seama că era vînjos, măcar că nu prea înalt la stat. Pe deasupra zalelor purta o dulamă sau o cămaşă care părea din aur de cel mai bun soi, avînd presărate pe ea mai multe oglinjoare strălucitoare, tăiate în chip de lună, oglinzi care-i dădeau înfăţişarea unui om gătit şi dichisit; pe deasupra chiverei îi flutura o puzderie de pene verzi, galbene şi albe, iar lancea, pe care o ţinea rezemată de-un copac, era cît toate zilele şi dintr-un fier oţelit, mai gros de-o palmă. Toate le luă în seamă şi toate şi le însemnă

în minte don Quijote și socoti el, după cele văzute și cumpănite, că un cavaler ca ăsta trebuie să fie puternic nevoie mare, dar nu se sperie el de-atîta lucru, ca Sancho Panza; ci, dimpotrivă, cu un curaj desăvîrșit, spuse către Cavalerul Oglinzilor:

— Domnule cavaler, dacă marea-ți dorință de a lupta nu-ți ucide curtenia, atunci rogu-te, în numele acestei curtenii, să-ți ridici puțin viziera coifului, ca să văd dacă și mîndrețea chipului e pe măsura portului domniei-tale.

— Fie că vei ieși biruitor din această luptă, fie biruit, răspunse Cavalerul Oglinzilor, o să ai timp și loc cît poftești ca să mă vezi, domnule cavaler; și dacă nu pot să dau acum ascultare rugăminții domniei-tale, este numai fiindcă mi se pare că aș aduce o neiertată jignire frumoasei Casildea de Vandalia dacă prelungesc timpul — chiar și numai cît aș zăbovi ca să-mi ridic viziera — ce mă desparte de clipa în care domnia-ta ai să recunoști ceea ce știi că cer.

— Atunci, cîtă vreme încălecăm, zise don Quijote poți cel puțin să-mi destăinuiești dacă sînt eu acel don Quijote pe care spuneai că l-ai fi biruit.

— La asta pot să-ți răspund, spuse Cavalerul Oglinzilor, că ești leit cavalerul pe care l-am înfrînt, așa cum un ou e leit alt ou; dar luînd în seamă cele auzite de la domnia-ta, și anume că te prigonesc niște vrăjitori, n-aș îndrăzni să spun răspicat dacă ești sau nu tot unul cu acela.

— Asta-i de-ajuns pentru mine, răspunse don Quijote, ca să mă încredințez că ai fost înșelat; dar ca să-ți scot asta cu totul din cap, las numai să ne vină caii, că-n mai puține clipe decît ai zăbovi ca să-ți ridici viziera chiverei, dacă Dumnezeu, domnița mea și brațul meu îmi vor fi prielnice, eu o să-ți văd chipul, iar domnia-ta ai să vezi că nu sînt eu don Quijote cel învins, așa cum gîndești.

Nu mai scoaseră apoi nici un cuvînt și încălecară, iar don Quijote se trase cu Rocinante îndărăt, lăsînd loc slobod atît cît era nevoie ca să se întoarcă și să-și înfrunte potrivnicul; același lucru făcu și Cavalerul Oglinzilor; dar n-apucă don Quijote să se depărteze nici douăzeci de pași, că se și

auzi chemat de potrivnicul său şi, pornind amîndoi unul către altul, Cavalerul Oglinzilor îi spuse:

— Ia seama, domnule cavaler, că învoiala cu privire la lupta noastră este ca învinsul, aşa cum ţi-am mai spus o dată, să rămînă la bunul-plac al învingătorului.

— Ştiam asta, răspunse don Quijote, numai cu înţelegerea ca toate cele ce va trebui să le primească de nevoie învinsul şi toate cele ce i se vor porunci să nu treacă dincolo de ceea ce-i îngăduit unui cavaler.

— Aşa ne-am înţeles, răspunse Cavalerul Oglinzilor.

Între-acestea, îi căzu şi lui don Quijote sub ochi nasul ciudat al scutierului, şi văzîndu-l rămase tot atît de trăsnit ca şi Sancho, încît îl socoti vreo dihanie sau vreun om cu totul neobişnuit, din cei care nu se află pe lume. Sancho, care-l văzu pe stăpînu-su plecînd să-şi ia vînt, nu vru să rămînă singur cu năsosul, temîndu-se că acela, doar cu o izbitură de nas în nasul lui, l-ar şi scoate din luptă şi l-ar lăsa lungit la pămînt, ameţit de lovitură sau de spaimă, şi de aceea alergă după stăpînu-su, ţinîndu-se strîns de cureaua scării lui Rocinante, şi cînd socoti că era timpul ca don Quijote să-ntoarcă calul, îi spuse:

— Rogu-te, luminăţia-ta, ca mai nainte de-a te arunca în luptă, să mă ajuţi să mă urc în acel arbore-de-plută, de unde aş putea să văd mai după pofta inimii decît de pe jos lupta vitejească pe care luminăţia-ta o s-o dai cu acest cavaler.

— Ba, mai degrabă cred, Sancho, spuse don Quijote că vrei să te cocoţi şi să te duci sus la balcon pentru ca să vezi fără nici o primejdie lupta de tauri.

— Ba, ca să spun drept, răspunse Sancho, nasul cît baniţa al acelui scutier mă oţărăşte şi-mi face părul măciucă, aşa că nu mă încumet să stau lîngă el.

— I-atît de mare nasul lui, încît şi eu m-aş speria dacă n-aş fi cine sînt, aşa că hai să te-ajut să te urci unde spui.

Cîtă vreme se opri don Quijote şi se urcă Sancho în copac, Cavalerul Oglinzilor se dete o bucată îndărăt, atît cît socoti el că-i nevoie pentru luptă; şi închipuindu-şi că

acelaşi lucru l-o fi făcut şi don Quijote, fără să mai aştepte zvon de surlă sau vreun alt semn care să-i dea de ştire, îşi întoarse calul, care nu era nici mai uşor, nici mai arătos decît Rocinante, şi, gonind cît îi îngăduiau puterile — adică într-un trap potrivit — porni să-şi înfrunte prietenul; dar văzîndu-l că trebăluieşte la urcarea lui Sancho, trase de dîrlogi şi se opri la mijlocul drumului, pentru care lucru calul îi fu cît se poate de recunoscător, deoarece şi aşa tot nu mai putea să se mişte. Don Quijote, care credea că vrăjmaşul venea zburînd, îşi înfipse pintenii în coastele oftigoase ale lui Rocinante şi-l împunse într-atîta, după cum zice povestea, că numai de astă singură dată se ştie că a luat-o ceva mai sănătos la goană — căci altfel niciodată n-a fost în stare decît de nişte biete trapuri — şi cu această nemaivăzută năvală, ajunse pînă la locul unde Cavalerul Oglinzilor îşi vîra pînă-n călcîie pintenii în calul său, fără să-l poată mişca cu un deget din locul unde se oprise din fugă. În clipa şi-n împrejurarea asta atît de prielnică, don Quijote îl găsi pe potrivnicul său la mare ananghie cu calul şi meşterind la lance, pe care nu izbutea sau n-avusese timp s-o pună-n opritoare. Don Quijote, care nu vedea în toate astea nici un neajuns, cu braţul neşovăielnic şi fără să întîmpine cît de cît vreo primejdie, mi ţi-l izbi pe Cavalerul Oglinzilor cu atîta sete, încît făcîndu-l, fără voie, să alunece pe dosul calului, dete cu el de pămînt; atît de năprasnică ce-i fu căderea, că nu mai mişca nici mînă, nici picior, de parc-ar fi fost dus pe ceea lume. Numai ce-l văzu Sancho căzut, că se şi dete jos din copac şi alergă cu sufletul la gură la locul unde se afla stăpînu-su, care, descălecînd de pe Rocinante, se aplecă deasupra Cavalerului Oglinzilor şi, desfăcîndu-i legăturile coifului ca să vadă dacă era mort şi ca să-i dea aer să răsufle dacă era cumva viu, văzu . . cine-ar putea să-mi spună ce văzu, fără să pricinuiască uimire, năucire, uluire celor care l-ar auzi? Văzu — aşa spune povestea — chipul însuşi, însăşi faţa, însăşi înfăţişarea, însăşi icoana, însuşi tiparul, însăşi priveliştea bacalaureatului Samsón Carrasco şi, de îndată ce-l văzu, strigă-n gura mare:

— Ia vino, Sancho, şi te uită, să vezi şi să nu crezi! Ascute-ţi mintea, fătul meu, şi bagă la cap ce-i în stare vrăjitoria, ce-s în stare să facă vrăjitorii şi fermecătorii!

Veni Sancho, şi cînd văzu chipul bacalaureatului Carrasco, începu să-şi facă o mie de cruci şi să se-nchine tot de-atîtea ori. În tot acest timp, cavalerul doborît nu dădea nici un semn că ar fi în viaţă, aşa că spuse Sancho către don Quijote:

— Eu, stăpîne, îmi dau cu gîndul că, o fi, n-o fi, luminăţia-ta să-ţi înfigi şi să-ţi vîri spada în gîtlejul ăstuia de seamănă cu bacalaureatul Samsón Carrasco, poate ăi ucide într-însul pe vreunul din vrăjmaşii lui vrăjitori.

— Că bine zici, spuse don Quijote, căci nu strică să ai cît mai puţini vrăjmaşi!

Şi cînd să scoată spada pentru a pune-n fapt îndemnul şi povaţa lui Sancho, numai iată că veni-ntr-un suflet scutierul Cavalerului Oglinzilor, de astă dată fără nasul care într-atîta-l sluţise, şi începu să strige cît îl ţinea gura:

— Ia seama ce faci, stăpîne don Quijote, că acesta care-ţi stă la picioare e bacalaureatul Samsón Carrasco, prietenul luminăţiei-tale, iar eu sînt scutierul lui!

Şi văzîndu-l Sancho fără mutra pocită de mai înainte, îi spuse:

— Şi nasul?

La care acela răspunse:

— Aici, îl am la taşcă.

Şi ducînd mîna la buzunarul din dreapta, scoase un nas mincinos, care era întocmai cum l-am înfăţişat mai înainte; şi cătînd Sancho cu tot mai multă luare-aminte la scutier, strigă cu uimire-n glas, zicînd:

— Maică Precistă, nu mă lăsa, că mor! Nu-i ăsta alde Toma Cecial, vecinul şi cumătrul meu?

— Mai e nevoie să întrebi dacă sînt? răspunse scutierul, care acum nu mai avea nas mare. De bună seamă că sînt Toma Cecial, cumetre şi prietene Sancho Panza, şi îndată ţi-oi spune prin ce meşteşuguri, tertipuri şi urzeli am venit eu aci; dar pînă una-alta, cere-i şi roagă-l pe seniorele stăpîn

al tău să nu atingă şi nici să nu-i facă vreun rău sau să rănească sau să ucidă pe Cavalerul Oglinzilor, ce stă la picioarele sale, fiindcă, fără nici o urmă de îndoială, el este cutezătorul şi nesăbuitul bacalaureat Samsón Carrasco, cel de la noi din sat.

Între timp, îşi veni în simţiri şi Cavalerul Oglinzilor, iar don Quijote, văzînd acest lucru, îi puse-n faţă vîrful gol al spadei şi-i spuse:

— Eşti un om mort, cavalere, dacă nu recunoşti că Dulcinea din Toboso, cea fără de seamăn pe lume, o întrece-n frumuseţe pe Casildea de Vandalia a domniei-tale, şi pe lîngă asta, mai trebuie să-mi făgăduieşti — dacă ai să scapi cu viaţă din ciocnirea şi din căderea asta — că ai să te duci în cetatea Toboso şi ai să te înfăţişezi înaintea ei din parte-mi, ca să facă cu domnia-ta ce-o să-i vină ei mai la socoteală; şi dacă o să-ţi dea drumul, mai trebuie de asemenea să te-ntorci să mă cauţi — căci faima isprăvilor mele o să-ţi slujească de călăuză, spre a te îndrepta acolo unde mă voi afla eu — ca să-mi spui ce s-a petrecut între voi; înţelegeri care, potrivit celor ce-am vorbit înainte de luptă, nu trec dincolo de ceea ce poate să facă un cavaler rătăcitor.

— Recunosc, spuse cavalerul căzut, că papucul descusut şi murdar al domniţei Dulcinea din Toboso face mai mult decît barba nepieptănată, dar curată, a Casildei şi făgăduiesc c-o să mă duc şi-o să mă-ntorc iarăşi de la dînsa la domnia-ta şi-o să te lămuresc de-a fir-a-păr de tot ce-mi ceri.

— Totodată mai trebuie să recunoşti şi să crezi, adăugă don Quijote, că acel cavaler pe care l-ai biruit nici nu era şi nici nu putea să fie don Quijote de La Mancha, ci vreun altul care semăna cu el, aşa cum recunosc şi cred şi eu că domnia-ta, măcar că semeni cu bacalaureatul Samsón Carrasco, nu eşti el, ci un altul care-i seamănă şi căruia vrăjmaşii mei i-au dat chipul lui, pentru ca eu să-mi înfrînez şi să-mi îndulcesc focul mîniei şi să mă folosesc cu blîndeţe de slava biruinţei.

— Recunosc, gîndesc şi simt tot ceea ce crezi, gîndeşti şi simţi domnia-ta, răspunse cavalerul cel stropşit. Lasă-mă, rogu-te, să mă ridic, dacă mi-o îngădui lovitura căderei, care m-a dat gata.

Îl ajutară să se ridice don Quijote şi cu Toma Cecial, scutierul său, de la care Sancho nu-şi mai lua ochii, întrebîndu-l de anume lucruri ce-i dovedeau, după răspunsurile celuilalt, că acela nu era altul decît Toma Cecial, aşa cum şi spunea; dar amăgitoarea încredinţare pe care o sădiseră în cugetul lui Sancho spusele stăpînului său, că adică vrăjitorii preschimbaseră chipul Cavalerului Oglinzilor în acela al bacalaureatului Carrasco, nu-l lăsa să dea crezare nici adevărului pe care-l vedea cu ochii lui. În cele din urmă, stăpîn şi slugă, rămaseră amîndoi cu această închipuire deşartă, iar Cavalerul Oglinzilor şi cu scutierul său, dezumflaţi şi umblînd şontîc, se despărţiră de don Quijote şi de Sancho, cu gîndul de-a da de vreun sat unde cavalerul să-şi oblojească şi să-şi pună la loc coastele. Don Quijote şi cu Sancho îşi urmară mai departe drumul către Zaragoza, unde povestea îi lasă, ca să ne dea de ştire cine era Cavalerul Oglinzilor.

Capitolul XV

Unde se povesteşte şi se face cunoscut cine era Cavalerul Oglinzilor şi scutierul său

Don Quijote era mulţumit, mîndru şi fălos cum nu se mai poate că a izbîndit împotriva unui cavaler atît de viteaz cum îşi închipuia că este acela al Oglinzilor, de la al cărui cavaleresc cuvînt aştepta el să ştie dacă tot mai stăruie vrăjirea domniţei sale, fiindcă nici nu se putea ca un cavaler biruit ca acesta să nu se întoarcă — altfel s-ar chema că nu-i cavaler — ca să-l înştiinţeze de tot ce s-a-ntîmplat cu ea. Dar una socotea don Quijote, şi alta Cavalerul Oglin-

zilor, ţinînd seama că nu-i umbla lui pe-atunci gîndul decît să caute vreun loc unde să se oblojească, aşa cum s-a mai amintit.

Spune dară povestea că atunci cînd bacalaureatul Samsón Carrasco l-a sfătuit pe don Quijote să ia din nou firul ispră-vilor sale cavalereşti părăsite, a fost numai fiindcă se vorbise mai înainte cu preotul şi cu bărbierul de ce mijloace să se folosească pentru a-l îndupleca pe don Quijote să rămînă cuminte şi liniştit la el acasă, fără să-l mai tulbure nepricop-sitele acelea de isprăvi cavalereşti; din care sfătuire au hotă-rît, prin încuviinţarea obştească a tuturor şi mai cu seamă prin părerea deosebită a lui Carrasco, să-l lase pe don Quijote să plece, fiindcă părea cu neputinţă să-l mai oprească, iar Samsón să-i iasă-n cale în chip de cavaler rătăcitor, să-l poftească a se măsura în luptă cu el — căci n-ar lipsi pri-lejul pentru asta — să-l biruie, ceea ce i se părea o nimica toată, şi să cadă la învoială, înţelegîndu-se cu el ca biruitul să rămînă la bunul-plac al biruitorului; şi aşa, fiind don Quijote biruit, ar fi urmat ca bacalaureatul cavaler să-i poruncească a se întoarce acasă la el în sat şi la casa lui şi să nu iasă dintr-însa preţ de doi ani, sau pînă cînd nu va primi vreo altă poruncă, ceea ce era limpede că don Quijote, biruit, ar fi îndeplinit fără să crîcnească, pentru a nu se abate de la canoanele cavaleriei şi a nu păcătui faţă de ele, şi s-ar fi putut ca în timpul rămînerii acasă să-şi uite gîndurile cele deşarte, sau să se ivească prilejul de a se găsi vreun leac potrivit pentru tămăduirea smintelii lui. Carrasco primi treaba asta, iar ca scutier i se arătă gata să-l slujească Toma Cecial, cumătru şi vecin al lui Sancho Panza, om vesel şi cu scaun la cap.

S-a înarmat Samsón, aşa cum s-a povestit, iar Toma Cecial şi-a potrivit peste nasul lui adevărat un nas prefăcut, din cele de măşti, aşa cum s-a spus, ca să nu fie recunoscut de cumătru-su cînd avea să-l vadă, şi-n felul acesta au luat-o pe acelaşi drum pe care apucase şi don Quijote; chiar şi ajunseră aproape să se întîlnească atunci cînd cu păţania carului morţii; şi, în sfîrşit, dădură de ei în pădurea unde

s-a întîmplat tot ceea ce a citit cititorul cu luare-aminte; şi dacă n-ar fi fost gîndurile năstruşnice ale lui don Quijote, care-şi băgă în cap că bacalaureatul nu era bacalaureatul, domnul bacalaureat n-ar mai fi putut în vecii vecilor să ajungă licenţiat, fiindcă unde căuta el potîrnichi grase, numai cuiburi de pupăză a găsit.

Toma Cecial, care văzu cît de întoarse pe dos i-au ieşit aşteptările şi cît de nenorocos le-a fost drumul, spuse către bacalaureat:

— De bună seamă că aşa ne trebuie, domnule Samsón Carrasco; uşor socoteşti şi te apuci de-o treabă, dar de cele mai multe ori greu ieşi dintr-însa; don Quijote, smintit, noi, înţelepţi, el pleacă teafăr şi voios, luminăţia-ta rămîi snopit şi amărît. Aş vrea să ştiu acuma cine-i mai nebun, acela care-i nebun fiindcă nu poate fi altfel, sau acela care-i nebun fiindcă vrea el?

La care Samsón răspunse:

— Deosebirea dintre aceşti doi nebuni este că acela care-i de nevoie are să fie totdeauna, pe cînd acela care-i de bunăvoie va înceta să fie oricînd o avea chef.

— Apăi asta aşa e, spuse Toma Cecial, eu am fost nebun de bunăvoie atunci cînd am primit să mă fac scutierul luminăţiei-tale, şi tocmai de-aia vreau acum să încetez de a mai fi nebun şi să mă întorc acasă.

— N-ai decît, răspunse Samsón dar să-ţi închipui că eu o să mă-ntorc acasă mai înainte de a-i măsura spinarea lui don Quijote, înseamnă să gîndeşti prăpăstii, că nu-mi mai arde mie acuma să-l fac să-şi recapete minţile, ci numai să mă răzbun, fiindcă pîrdalnica mea de durere la coaste mă împiedică să mai ţin cuvîntări milostive.

Tot vorbind ei astfel, ajunseră pînă într-un sat unde umbla vestea că se află un doftor, cu care se căută şi se tămădui amărîtul de Samsón. Toma Cecial plecă şi îl lăsă, şi el rămase gîndindu-se la răzbunarea lui; iar povestea o să vorbească iarăşi de dînsul cînd i-o veni vremea, pentru a nu lăsa acum să-i scape prilejul de a se mai veseli cu don Quijote.

Capitolul XVI

Despre ceea ce i s-a întîmplat lui don Quijote cu un cavaler înțelept din La Mancha

Cu voioșia, mulțumirea și mîndria de care s-a pomenit își urma drumul don Quijote, zicîndu-și în sine, pe temeiul izbînzii avute, că este cel mai viteaz cavaler rătăcitor pe care-l avea lumea în acea vreme: socotea ca și săvîrșite și duse la bun sfîrșit oricîte aventuri avea să mai înfrunte de-aci înainte; nu se mai sinchisea de vrăji și de vrăjitori, nu-și mai aducea aminte de nenumăratele ciomăgeli pe care le căpătase în timpul rătăcirilor lui cavalerești, nici de loviturile cu pietre care făcuseră să-i zboare jumătate din dinți, nici de nerecunoștința robilor de la galeră, nici de cutezanța și ploaia de lovituri a yanghezilor; la urma urmei, își spunea în sinea lui, dacă ar găsi el meșteșugul, chipul sau tertipul cum să înlăture vrăjirea domniței Dulcinea, n-ar mai pizmui nici cel mai mare noroc pe care l-a avut sau a putut să-l aibă cel mai norocos cavaler rătăcitor din veacurile apuse.

Așa mergea el, cufundat în aceste închipuiri, cînd Sancho îi spuse:

— Nu-i ciudat, stăpîne, că încă îmi mai plutește în fața ochilor nasul grozav de mare al cumătrului meu Toma Cecial?

— Și crezi tu cumva, Sancho, că acel Cavaler al Oglinzilor era bacalaureatul Carrasco și că scutierul lui era Toma Cecial, cumătru-tu?

— Nu știu nici eu ce să mai spun de treaba asta, răspunse Sancho. Atîta știu, că semnele pe care mi le-a dat despre casa mea, despre nevastă-mea și despre copii n-ar fi putut să mi le dea altul decît el însuși, iar chipul său, în afară de nas, era leit al lui Toma Cecial, așa cum l-am văzut de o mie de ori la mine-n sat și între pereții casei mele, iar cînd deschidea gura, glasul îi era aidoma cu al lui.

— Să vorbim cu chibzuială, Sancho; uite-aici: cum poate intra într-o socoteală dreaptă ca Samsón Carrasco să vină

în chip de cavaler rătăcitor, înarmat cu arme de luptă și de apărare, spre a da piept cu mine? Fost-am eu cumva vrăjmașul lui? Datu-i-am vreodată prilej să mă urască? Am eu ceva de împărțit cu el sau se dedă el îndeletnicirii armelor fiindcă-mi pizmuiește renumele pe care l-am cîștigat printr-însele?

— Dar de asta ce mai spunem, stăpîne, răspunse Sancho, că acel cavaler, oricare ar fi el, seamănă leit de bine cu bacalaureatul Carrasco, iar scutierul său cu Toma Cecial, cumătru-meu? Și dacă treaba asta e vrăjitorie, așa cum ai spus luminăția-ta, apăi nu s-au mai găsit pe lume alți doi inși cu care ei să semene?

— Toate astea, răspunse don Quijote, sînt urzeli și viclenii de-ale afurisiților de vrăjitori care mă prigonesc și care, prevăzînd că am să rămîn biruitor în luptă, au avut grijă ca biruitul cavaler să arate la chip, ca prietenul meu, bacalaureatul, pentru ca prietenia ce i-o port să se strecoare între tăișul spadei și puterea brațului meu și să îmblînzească dreapta mînie a inimii mele, și în felul acesta să rămînă în viață acela care, cu mișelie și fățărnicie, voia să-mi ia mie viața. Ca dovadă de ceea ce ți-ai și dat seama, Sancho, din învățătura faptelor, care n-au să te mintă și n-au să te înșele, cît de ușor le este vrăjitorilor să prefacă unele chipuri în altele, făcînd din arătos slut și din slut arătos, este că nici două zile n-au trecut de cînd ai văzut cu ochii tăi frumusețea și gingășia Dulcineii celei fără de seamăn pe lume, în toată plinătatea ei și în toată întocmirea ei firească, pe cînd eu am văzut-o în hidoșenia și bădărănia unei țărănci necioplite, cu ochii urduroși și cu gura puturoasă; și dacă împielițatul de vrăjitor a îndrăznit el să facă o schimbare atît de amarnică, apăi nu-i mare lucru că a făcut și schimbarea cu Samsón Carrasco și cu cumătru-tu, numai ca să-mi ia din mînă slava biruinței; dar măcar că-i așa, eu tot mă bucur, fiindcă, la urma urmei, sub orice chip mi s-ar fi arătat vrăjmașul, vorba e că am rămas biruitor asupra lui.

— Dumnezeu știe care o fi adevărul din toate astea, răspunse Sancho.

Şi cum el ştia că prefacerea Dulcineii nu fusese decît tertipul şi şiretenia lui însuşi, nu dădea doi bani pe nălucirile lui stăpînu-su, dar nu mai vru să-i răspundă, ca să nu spună cumva vreo vorbă care să-i dea pe faţă înşelăciunea.

Cum stăteau ei aşa de vorbă, iată numai că-i ajunge din urmă un om care mergea pe-acelaşi drum cu dînşii, călare pe-o preafrumoasă iapă sură, îmbrăcat într-o mantie din ţesătură fină verde, tivită cu catifea roşcată, şi cu o cuşmuliţă din aceeaşi catifea; dîrlogii iepei erau ţărăneşti, şi ei tot roşcaţi şi verzi; omul purta un iatagan arăpesc, care-i atîrna de o curea lată, lucrată în verde şi aur, iar încălţările îi erau de aceeaşi lucrătură ca şi cureaua; pintenii nu-i erau auriţi, ci daţi cu un lustru verde, şi atît de lucitori şi de sclipitori, încît, potrivindu-se cu întreaga lui îmbrăcăminte, arătau mai frumoşi decît dacă ar fi fost cu totul şi cu totul de aur. Cînd îi ajunse, călătorul le dădu cuviincios bineţe şi, împintenîndu-şi iapa, trecu repede înainte; dar don Quijote îi spuse:

— Alesul meu domn, dacă domnia-ta ai cumva acelaşi drum cu noi şi dacă n-ai la ce să te zoreşti, apăi ţi-am mulţumi frumos să te alături de noi.

— La drept vorbind, răspunse cel de pe iapă, nu m-aş zori eu aşa de tare dacă nu mi-ar fi teamă ca nu cumva să se tulbure calul acela în tovărăşia iepei mele.

— Păi, domnule, n-ai decît să-ţi ţii iapa strînsă în dîrlogi, răspunse atunci Sancho; cît priveşte calul nostru, este cel mai cuminte şi cel mai binecrescut cal de pe lume; niciodată în asemenea prilejuri n-a săvîrşit vreo necuviinţă, şi dacă s-a abătut şi el o singură dată de la drumul cel drept, apoi stăpînu-meu şi cu mine l-am făcut de-a plătit de şapte ori pe-atîta; zic dară înc-o dată că luminăţia-ta poţi să te opreşti în voie, dac-ăi pofti, fiindcă pe taler să i-o dai, şi tot n-o să se încumete calul.

Trecătorul slobozi dîrlogii şi se minună de straiele şi de chipul lui don Quijote, aşa cum mergea acum, fără chivăra pe care-o ducea Sancho, ca pe un tarhat, pe oblîncul de

dinainte al şeii măgarului; şi dacă omul în verde îl privea cu luare-aminte pe don Quijote, apoi cu şi mai multă luare-aminte îl privea don Quijote pe acela, socotindu-l un ins cu mintea la locul ei; părea în vîrstă de vreo 50 de ani, n-avea păr cărunt decît puţin, chipul îi era prelung, iar căutătura nici prea veselă, nici prea mohorîtă. Ce mai vorbă lungă? Şi după port, şi după apucături, te făcea să crezi că-i om mai acătării. Ceea ce gîndea omul în verde despre don Quijote de La Mancha era că un asemenea fel de-a fi şi o asemenea înfăţişare nu i-a fost dat niciodată să vadă; s-a minunat de arătarea deşirată a calului, de înălţimea trupului lui don Quijote, de slăbiciunea şi de gălbejeala feţei, de armele, de mişcările şi de felul lui de-a fi, chip şi înfăţişare nemaivăzute de ani şi ani de zile pe acele meleaguri.

Lui don Quijote nu-i scăpă luarea-aminte cu care-l privea călătorul, şi-n uimirea acestuia el îi citea dorinţa; şi cum era atît de curtenitor şi de aplecat în a face tuturor pe plac, pînă să apuce celălalt a-l întreba ceva, i-o luă el înainte şi-i spuse:

— Deoarece înfăţişarea asta, pe care domnia-ta o vezi la mine, este atît de neobişnuită şi atît de deosebită de cele pe care de obicei le întîlneşti, nu mă miră de fel că pe domnia-ta a putut să te mire. Dar ţi-ar trece toată mirarea asta dacă ţi-aş spune — cum o să-ţi şi spun — că sînt un cavaler din aceia despre care lumea spune că se duc să caute aventuri. Am plecat de la mine din ţinut, mi-am zălogit moşioara, am lăsat tot ce-i al meu şi m-am încredinţat braţelor sorţii, ca să mă ducă acolo unde i-o plăcea. Am vrut să reînvii răposata cavalerie rătăcitoare, şi atît amar de vreme, poticnindu-mă ici, căzînd colo, prăvălindu-mă dincoace, ridicîndu-mă dincolo, mi-am împlinit în bună parte dorinţa, ajutîndu-le pe văduve, ocrotindu-le pe fecioare, oblăduindu-le pe neveste, pe orfani şi pe cei vitregiţi, ceea ce alcătuieşte deosebita şi fireasca îndeletnicire a cavalerilor rătăcitori; şi aşa, prin vitejeştile, prea multele şi creştineştile mele isprăvi, am meritat să trec tipărit prin cărţi, pe la toate sau pe la cele mai multe seminţii ale lumii. Treizeci

de mii de tomuri[1] au ieşit din tiparniţe, înşirîndu-mi povestea şi, dacă cerul nu va fi împotrivă, încă de o mie de ori treizeci de mii mai sînt pe cale de a se tipări. În sfîrşit, ca să cuprind totul în cîteva vorbe sau mai degrabă într-o singură vorbă, spun că eu sînt don Quijote de La Mancha, căruia mi se mai spune, cu un alt nume, şi *Cavalerul Tristei Figuri*; şi măcar că lăudarea de sine aduce înjosire, sînt totuşi nevoit cîteodată să-mi aduc eu însumi laudele, bineînțeles numai atunci cînd nu se află de faţă nimeni care să mi le aducă; aşa că, domnule cavaler, nici acest cal, nici această lance, nici această pavăză, nici scutierul, nici toate aceste arme laolaltă, nici gălbejeala chipului meu, nici uscăciunea mea pierită nu te vor mai minuna de-acum încolo, o dată ce ştii cine sînt şi cu ce mă îndeletnicesc.

Încheindu-şi vorba, don Quijote rămase tăcut, şi după zăbava întru răspuns a omului în verde, ai fi zis că nu prea-i venea să răspundă; dar după o bună bucată de timp îi spuse:

— Ai izbutit, domnule cavaler, să-mi cunoşti dorinţa după uimirea mea; dar n-ai izbutit să-mi înlături uimirea pricinuită de faptul de a te fi văzut şi, deși spui, domnule, că, ştiind cine eşti, o să-mi treacă mirarea, nu se-ntîmplă totuşi aşa cum zici fiindcă abia acum, cînd ştiu acest lucru, mai tare mă mir şi mă minunez. Cum? Este oare cu putinţă să se mai afle în zilele noastre cavaleri rătăcitori pe lume şi să se afle pe deasupra și istorisiri tipărite cu isprăvi cavalereşti adevărate? Nu pot să dau crezare faptului că se mai găseşte cineva pe pămînt care să le oblăduiască pe văduve, să le ocrotească pe fecioare, care să le cinstească pe neveste şi să-i ajute pe orfani, şi nici n-aş crede dacă n-aş vedea cu ochii mei întrupat în domnia-ta acest lucru. Binecuvîntat fie cerul, căci cu povestea despre înaltele-ţi și adevăratele-ţi isprăvi cavalereşti, poveste de care spui că-i tipărită, vor fi date uitării nenumăratele poveşti cu cavaleri rătăcitori închipuiţi, de care-i plină lumea, poveşti atît de păgu-

[1] În realitate pe atunci, nu ieșiseră 30.000, ci 12.000 de exemplare, după spusele lui Carrasco din capitolul al III-lea al Părţii a II-a. Pînă azi s-au tipărit în lume cu mult peste cele *30 de milioane* de exemplare de care vorbeşte autorul.

bitoare bunelor datini şi care aduc atîta pagubă şi aruncă atîta neîncredere chiar şi asupra istorisirilor celor bune.

— Aici sînt multe de spus, răspunse don Quijote, în ceea ce priveşte faptul dacă sînt sau nu închipuite poveştile cu cavaleri rătăcitori.

— Păi mai e cineva, zise omul în verde, care să se îndoiască de faptul că nu sînt adevărate asemenea poveşti?

— Eu, unul, mă îndoiesc. Dar să lăsăm acum vorba asta, că dacă o să mai ţină drumul nostru împreună, nădăjduiesc, cu ajutorul lui Dumnezeu, să-ţi arăt că n-ai făcut bine să te iei după spusele acelora care nu cred că sînt adevărate.

La aceste din urmă cuvinte i se trezi călătorului bănuiala că don Quijote trebuie să fie vreun zănatic şi aştepta ca şi alte vorbe ale lui să-i întărească părerea; dar mai înainte de a se pierde în alte vorbe, don Quijote îl rugă să-i spună cine este, fiindcă el îi destăinuise starea şi viaţa lui. La care cel cu mantia verde răspunse:

— Eu, domnule Cavaler al Tristei Figuri, sînt un hidalgo de fel dintr-un loc unde ne vom duce astăzi să ne ospătăm, de-o vrea Dumnezeu; am o avere frumuşică, iar numele meu este don Diego de Miranda; îmi duc viaţa cu nevasta, cu copiii şi cu prietenii mei; mă îndeletnicesc cu vînătoarea şi cu pescuitul; dar nu ţin nici şoim, nici ogari, ci numai cîţiva prepelicari blînzi [1] şi cîţiva dihori, deprinşi în ale vînatului; am vreo sută şi ceva de cărţi, unele în spanioleşte şi altele în latineşte, cîteva de istorie, iar altele de rugăciuni; cele de isprăvi cavalereşti n-au păşit încă pragul casei mele; le răsfoiesc mai mult pe cele lumeşti decît pe cele duhovniceşti, cărţi care te fac să-ţi treci timpul în chip cuviincios, care te desfătează cu graiul lor, care te uimesc şi-ţi stîrnesc patima iscodirii prin puterea lor născocitoare, dar din acestea sînt foarte puţine în Spania. Cîteodată mă ospătez cu vecinii şi cu prietenii şi de multe ori îi poftesc la mine; ospeţele mele sînt curate, îmbietoare şi de loc sărăcăcioase; nu-mi

---

[1] « Prepelicari *blînzi* » (« *perdigones mansos* »), adaugă autorul, pentru că o lege din 1552 interzice să se ţină pe lîngă casă « prepelicari de vînătoare » din pricina ferocităţii la care ajungeau aceştia.

place să clevetesc şi nici nu îngădui să se clevetească în faţa mea; nu stau să scormonesc vieţile celorlalţi şi nici să străbat cu privirea pătrunzătoare a linxului faptele altora; ascult în fiece zi liturghia, împart din bunurile mele cu nevoiaşii, fără să-mi trîmbiţez binefacerile, ca nu cumva să mi se strecoare-n inimă făţărnicia şi trufia, vrăjmaşi care, încetul cu încetul, pun stăpînire şi pe inima cea mai bine străjuită; încerc să-i împac pe cei pe care-i ştiu dezbinaţi, o preaslăvesc pe Sfînta Fecioară şi am mereu încredere în îndurarea cea fără de margini a lui Dumnezeu, domnul nostru.

Sancho fu numai ochi şi urechi cît timp hidalgul îşi povesti viaţa şi îndeletnicirile; şi socotind bună şi sfîntă această viaţă şi gîndind că trebuie să facă minuni cel ce-o trăieşte, sări jos de pe măgar; şi în mare grabă se duse şi-i apucă scara din dreapta şi, drept cinstire, aproape lăcrămînd, îi sărută picioarele de mai multe ori, unul după altul. Văzînd una ca asta, hidalgul îl întrebă:

— Ce faci, frate dragă? Ce-i cu sărutările acestea?

— Lasă-mă să te sărut, răspunse Sancho, fiindcă luminăţia-ta îmi pari cel dintîi sfînt călare pe care l-am văzut de cînd m-am pomenit pe lume.

— Nu sînt sfînt, răspunse hidalgul, ci un mare păcătos; tu, da, trebuie să fii om bun, frate, aşa cum te arată curăţia ta.

Se-ntoarse Sancho să se urce-n şa, smulgînd un zîmbet din adînca mîhnire a stăpînului său şi făcîndu-l din nou pe don Diego să se minuneze. Don Quijote îl întrebă cîţi copii are, iar acesta-i răspunse că lucrurile în care vedeau binele cel mai înalt filozofii din vechime, oameni lipsiţi de cunoaşterea adevărată a lui Dumnezeu, erau darurile firii, acelea ale norocului, faptul de a avea mulţi prieteni şi de a avea copii mulţi şi buni.

— Eu, seniore don Quijote, spuse hidalgul, am un singur fecior [1], pe care dacă nu l-aş avea, m-aş socoti mai fericit

---

[1] Cîteva pasaje înainte, cînd începuse să-şi povestească viaţa, Diego de Miranda spunea că şi-o duce « cu nevasta, cu copiii şi cu prietenii săi »; din acest pasaj reiese că avea unul singur, iar din capitolul al XVIII-lea se va vedea acelaşi lucru. Încă o inadvertenţă a autorului.

decît cum sînt. Și asta nu fiindcă ar fi rău, ci numai fiindcă nu-i atît de bun cît aș vrea eu. O să împlinească optsprezece ani: șase ani de zile a stat la Salamanca și a învățat latinește și elinește, și cînd am vrut și eu să treacă la alte științe, l-am găsit atît de înnebunit după știința poeziei (dacă și asta mai poate fi numită știință), că nu mai e chip să-l fac să se apuce de știința legilor, pe care aș fi vrut s-o învețe, și nici de regina tuturor, teologia. Aș fi vrut să fie cununa neamului său, fiindcă trăim într-un veac în care împărații noștri răsplătesc cu mărinimie învățăturile cele bune și virtuoase [1], căci învățăturile fără virtute sînt mărgăritare azvîrlite la porci. Toată ziua și-o petrece ca să se încredințeze dacă Homer a zis bine sau rău în cutare vers din *Iliada,* dacă Martial s-a gîndit sau nu la măscări în cutare epigramă, dacă într-un fel sau în altul trebuie să se înțeleagă cutare ori cutare vers din Vergiliu; într-un cuvînt, cu altcineva el nu vorbește decît cu cărțile poeților de care ți-am spus și cu acelea ale lui Horațiu, Persiu, Juvenal și Tibul, că după poeții spanioli din zilele noastre nu prea se dă-n vînt; și cu toată vrăjmășia pe care o arată el versurilor de astăzi, își sparge acum capul să alcătuiască o glosă în patru versuri, care i-a fost trimisă din Salamanca, pare-mi-se pentru o întrecere între poeți.

La toate acestea don Quijote răspunse:

— Copiii, domnule, sînt trup din trupul părinților lor, așa că fie ei buni, fie răi, trebuie să-i iubim ca pe lumina ochilor; părinții se cuvine să-i îndrumeze, încă de mici, pe cărările virtuții, ale bunei-creșteri și ale bunelor și creștinești datini, pentru ca atunci cînd vor fi mari să ajungă sprijinul bătrîneții părinților și slava urmașilor lor; cît privește faptul de a-i sili să învețe una sau alta din științe, nu mi se pare un lucru nimerit, deși nu-i rău să-i povățuiești; și cînd nu-i vorba de a învăța pentru *pane lucrando* [2], fiind studentul atît de norocos încît să-i fi dat cerul părinți care

---

[1] Ironie a lui Cervantes la adresa regilor Spaniei, subtilă imputare pentru tot ce suferise într-o viață redusă la cerșetorie aproape, fără ajutorul contelui de Lémos și a cardinalului Sandoval.

[2] A munci pentru pîine (în limba latină în original).

să i-o agonisească, eu sînt de părere să i se îngăduie a urma ştiinţa aceea către care s-ar vedea că are aplecare; şi măcar că ştiinţa poeziei e mai mult desfătătoare decît folositoare, nu este totuşi dintre acelea ce necinstesc pe cine le stăpîneşte. Poezia, domnule cavaler, este, după mine, ca o domniţă gingaşă, nevîrstnică şi frumoasă cum nu se mai poate, de care se îngrijesc s-o îmbogăţească, s-o gătească şi s-o împodobească alte multe domniţe, care sînt toate celelalte ştiinţe, şi ea se cuvine a se sluji de toate, iar ele toate se cuvine a se înălţa printr-însa; dar această domniţă nu vrea să fie atinsă de oricine, nici purtată pe uliţe, nici dată la iveală pe la răspîntii sau prin ungherele palatelor. Deosebita ei alchimie face în aşa fel ca acel ce ştie să umble cu ea s-o preschimbe în aurul cal mai curat de o scumpete nepreţuită [1]. Cel ce o stăpîneşte trebuie s-o păstreze cu grijă, fără s-o lase să se risipească în satire dezmăţate sau în sonete nelegiuite; în nici un fel nu trebuie scoasă la vînzare, decît dacă-i vorba de cîntece vitejeşti, de tragedii jalnice sau de comedii vesele şi meşteşugite; nu trebuie lăsată pe mîna măscăricilor şi nici a gloatei celei nepricepute, care nu e în stare să cunoască şi să preţuiască comorile cuprinse într-însa. Şi să nu crezi, domnule, că eu numesc aci « gloată » numai pe oamenii de rînd, din popor, căci tot omul neştiutor, fie chiar de neam mare şi domnitor, poate intra şi trebuie să intre în rîndul gloatei; iar, dimpotrivă, acela ce mînuieşte poezia şi o stăpîneşte în felul cum am spus eu va avea mare faimă, şi toate naţiile cele învăţate de pe lume îi vor pune numele la loc de cinste. Cît priveşte ceea ce spui, domnule, şi anume că feciorul domniei-tale nu prea se dă-n vînt după poezia spaniolă, mi se pare că nu judecă cu destulă pricepere, şi iată pentru ce: marele Homer n-a scris în latineşte, fiindcă era grec, şi nici Vergiliu n-a scris în elineşte, fiindcă era latin. Iată deci că toţi poeţii din vechime au scris în graiul pe care

[1] Cervantes utilizează o idee mai veche, aceea a analogiei dintre alchimie, care pretindea că prin anumite operaţii se poate preschimba un metal ordinar în aur, şi poezie, care urmărea să preschimbe cuvintele obişnuite în imagini preţioase, artistice.

l-au supt o dată cu laptele mamei şi n-au mai umblat să caute graiurile străine, ca să dea la iveală într-însele înălţimea cugetărilor lor; şi aşa stînd lucrurile, cuminte ar fi să se răspîndească acest obicei la toate neamurile şi să nu fie nesocotit poetul neamţ fiindcă scrie-n graiul lui, nici cel castilian, şi nici chiar cel vizcain, care scriu în graiul lor[1]; dar feciorul domniei-tale, după cîte-mi dau eu cu gîndul, nu cu poezia spaniolă o fi stînd el pesemne prost, ci cu acei poeţi spanioli care ştiu limba lor şi atîta tot, fără să aibă habar de alte graiuri sau de alte ştiinţe, care să le împodobească, să le învioreze şi să le ajute aplecarea firească; acum poate să mă înşel cînd spun asta, fiindcă, după unele păreri îndreptăţite, poet te naşti; asta se cheamă că, încă din pîntecele maică-si, cel care e să fie poet, poet iese; şi numai cu darul acela cu care l-a înzestrat cerul, fără de nici o altă învăţătură şi fără de nici un alt meşteşug, alcătuieşte nişte lucruri ce fac să se adeverească spusa: *Est Deus in nobis*[2] ş.a.m.d. Mă-ntorc, însă, şi spun că poetul din fire care se mai ajută şi de meşteşug cu mult mai mare va fi şi-l va întrece pe acela care vrea şi el să fie poet numai fiindcă ştie meşteşugul. Şi temeiul este acesta, că meşteşugul nu întrece firea, ci numai o desăvîrşeşte; aşa că, amestecîndu-se firea cu meşteşugul şi meşteşugul cu firea, vor da la iveală un poet din cei mai desăvîrşiţi. Ceea ce vreau să scot din toată vorba asta a mea, domnule hidalgo, este să-ţi laşi domnia-ta feciorul s-o apuce încotro-l cheamă steaua lui, că dacă este el atît de bun student cum se şi cade să fie, şi dacă a urcat cu bine cea dintîi treaptă a ştiinţelor, care-i aceea a limbilor, cu ajutorul lor va urca pînă la culmea învăţăturilor omeneşti, care şed atît de frumos unui cavaler

---

[1] Pledoarie în favoarea « romaniştilor », care se opuneau « latiniştilor », cerînd dreptul de a scrie orice în graiul castilian, socotit de ceilalţi inapt să traducă subtilităţi umaniste şi bun doar pentru « vulgul neştiutor ». Concepţia lui Cervantes despre limba maternă e democratică şi modernă.

[2] « Este un zeu în noi... », vers din Ovidiu (din *Fastele*: « *Est Deus in nobis, agitante calescimus illo* », sau din *Ars amandi*: « *Est Deus in nobis, sunt et commercia coeli* ») (în limba latină în original).

de mantie şi spadă [1] şi care-l împodobesc, îl cinstesc şi-l înalţă tot atît de mult ca şi mitra pe episcopi sau ca toga pe judecători. Ia-ţi la rost feciorul numai dacă face satire care să păgubească cinstea altora; atunci, dacă poţi, să-l pedepseşti şi să-i rupi filele; dar dacă scrie dojeni în felul lui Horatiu, în care să veştejească îndeobşte păcatele, aşa cum a făcut poetul latin cu atîta iscusinţă, atunci laudă-l, căci este îngăduit poetului să scrie împotriva zavistiei şi să vorbească de rău despre pizmătăreţi în versurile lui, şi de asemenea şi de celelalte păcate, fără să pomenească de nici un ins anumit; dar se găsesc poeţi care numai de dragul de a spune o blestemăţie despre cineva se pun ei înşişi în primejdia de a fi surghiuniţi prin ostroavele Pontului. Dacă poetul e neprihănit în apucăturile lui, apăi tot aşa au să-i fie şi versurile; pana este limba sufletului; cum vor fi gîndurile ce se întrupează într-însa, aşa îi vor fi şi scrierile; şi cînd împăraţii şi domnitorii văd această minunată ştiinţă a poeziei la supuşii lor cei înţelepţi, virtuoşi şi aşezaţi, îi cinstesc, îi preţuiesc şi-i înavuţesc, şi chiar îi şi încununează cu frunzele acelui pom pe care trăsnetul nu-l loveşte, ca semn că n-au să fie vătămaţi de nimeni cei ce-şi au cinstite şi împodobite tîmplele cu astfel de cununi.

Atît de uimit rămase omul cu mantia verde de judecata lui don Quijote, încît începu să-şi întoarcă gîndul ce şi-l făcuse despre el, cum că ar fi zănatic. Dar pe la mijlocul acestei vorbiri, Sancho, care n-o găsea pe placul lui, se abătu din drum ca să ceară niţel lapte de la nişte ciobani ce se aflau şi ei pe-acolo prin preajmă, mulgîndu-şi oile; într-acestea, hidalgul, cît se poate de bucuros de înţelepciunea şi de frumoasele cuvinte ale lui don Quijote, era tocmai gata să înnoade iarăşi firul vorbirii, cînd, ridicîndu-şi don Quijote capul, văzu că pe drumul pe care mergeau ei venea un car împodobit cu steaguri regeşti; şi crezînd c-o fi vreun nou

---

[1] Recuzita vestimentară nelipsită din costumul nobililor; a dat numele comediei tipice de moravuri, care-şi lua subiectele din lumea nobililor şi cavalerilor.

prilej de aventuri, îl strigă cît îl ţinu gura pe Sancho, să vină să-i dea coiful; care Sancho auzindu-se strigat, îi lăsă baltă pe ciobani, îşi struni de zor măgarul şi ajunse la locul unde era stăpînu-su, căruia i se întîmplă o păţanie grozavă şi de necrezut.

Capitolul XVII

Unde se povesteşte cea din urmă şi cea mai înaltă treaptă pe care a ajuns şi a putut să ajungă curajul nemaiauzit al lui don Quijote în păţania cu leii, dusă la bun sfîrşit

Ajungînd autorul acestei mari istorii să povestească ceea ce cuprinde capitolul de faţă, spune că mai bucuros l-ar trece sub tăcere de teamă că n-o să fie crezut, pentru că nebuniile lui don Quijote au ajuns aci la capătul şi la hotarul celor mai mari sminteli care se pot închipui, ba chiar le-a şi întrecut cu două bătăi de puşcă. În cele din urmă, cu toată această teamă şi sfială, le-a scris întocmai cum le-a săvîrşit don Quijote, fără să adauge şi fără să scadă istoriei un dram din adevăr, şi fără să ia în seamă învinuirea de mincinos ce i s-ar putea aduce; şi a avut dreptate, fiindcă adevărul se îndoaie dar nu se frînge, şi mereu pluteşte deasupra minciunii ca untdelemnul deasupra apei; şi aşa, mergînd mai departe cu povestea, spune că atunci cînd don Quijote îl striga pe Sancho să-i aducă coiful, acesta tocmai cumpăra nişte caş [1] pe care i-l vindeau ciobanii şi, încolţit de marele zor al lui stăpînu-su, nu ştia ce să facă cu caşul şi nici unde să-l ducă; şi ca să nu-l piardă, fiindcă tot îl plătise, găsi cu cale să-l pună în chivăra stăpînului său, şi cu acest plocon se întoarse înapoi, să vadă ce voia de la el don Quijote; acesta, de îndată ce se apropie Sancho, îi spuse:

---

[1] « Caşul » în locul « laptelui » din capitolul precedent, la distanţă de cîteva rînduri, arată cît de bolnav era Cervantes cînd îşi scria Partea a II-a a cărţii.

— Dă-mi frate, odată coiful acela, că sau nu mă pricep eu la aventuri, sau asta pe care o descopăr acolo e una care o să mă silească — şi mă şi sileşte, de fapt — să pun mîna pe arme.

Omul cu mantia verde, auzind una ca sta, holbă ochii în toate părţile, dar nu zări altceva decît un car ce venea către ei, cu vreo două-trei steguleţe, după care recunoscu că trebuie să fie vreun car ce duce arginţi de-ai măriei-sale, şi-i spuse acest lucru lui don Quijote; dar el nu vru să-l creadă, socotind şi gîndind mereu că toate cele ce aveau să i se întîmple nu puteau fi altceva decît aventuri şi iarăşi aventuri, aşa că răspunse hidalgului:

— Omul prevenit pe jumătate-i mîntuit; n-am ce pierde dacă mă pregătesc dinainte; doar sînt încredinţat din atîtea încercări de-ale mele că am vrăjmaşi, şi văzuţi şi nevăzuţi, şi nu ştiu nici cînd, nici unde, nici în ce clipă, nici sub ce chip au să se năpustească asupră-mi!

Şi întorcîndu-se către Sancho, îi ceru chivăra, iar acesta neavînd timp să scoată caşul dintr-însa, fu nevoit să i-o dea aşa cum era. Don Quijote o luă şi, fără să-şi mai arunce ochii să vadă ce-i înăuntru, în cea mai mare pripă şi-o trînti în cap; şi cum caşul se îndesă şi se stoarse, lui don Quijote începu să-i curgă zerul pe toată faţa şi pe barbă, ceea ce-l sperie atît de grozav, încît îi spuse lui Sancho:

— Ce-o mai fi şi asta, Sancho, că parcă mi se înmoaie ţeasta sau mi se topesc creierii, sau parcă nădușesc din creştet pînă-n tălpi? Iar dacă nădușesc, apăi fără doar şi poate că nu de teamă. Nici nu mai încape vorbă c-o să fie cumplită aventura ce-i gata să mi se-ntîmple acum. Dă-mi, dacă ai, ceva cu care să mă şterg, că năduşeala asta multă mă orbeşte, nu altceva!

Sancho tăcu chitic, îi dete un ştergar şi, o dată cu el, dete şi lui Dumnezeu mulţumită că stăpînu-su nu ghicise adevărul. Se şterse don Quijote şi-şi scoase chivăra, ca să vadă ce putea fi acolo care i se părea lui că-i răceşte capul; şi văzînd coca aceea albă înăuntrul chiverei, o duse la nas, şi mirosind-o, zise:

— Pe viaţa doamnei mele Dulcinea din Toboso că acesta-i caş, pe care mi l-ai pus tu aici, scutier ticălos, neruşinat şi păcătos!

La care Sancho, cu desăvîrşită nepăsare şi prefăcătorie, spuse:

— Dacă-i caş acolo, dă-l luminăţia-ta încoace, că ţi-l mănînc! Dar mănînce-l mai bine dracu, că numai el l-o fi pus acolo. Se poate oare să-ţi treacă prin minte că am avut eu neobrăzarea să pîngăresc chivăra luminăţiei-tale? Ţi-ai şi găsit neobrăzatul! Pe legea mea, stăpîne, după cîte mă luminează Dumnezeu, pesemne că am şi eu vrăjitori ce mă prigonesc, ca pe-o făptură şi ca pe-un mădular ce sînt al luminăţiei-tale, şi or fi pus acolo spurcăciunea aceea ca să-ţi trezească mînia şi să-mi moi oasele, ca de obicei. Dar chiar c-au plesnit-o în baltă de astă dată, fiindcă eu mă bizui pe dreapta judecată a stăpînului meu, care socot că şi-a dat seama că eu n-am la mine nici caş, nici lapte, nici alte socoteli de soiul ăsta, şi chiar de-aş avea, le-aş turna mai degrabă la mine-n burduhan decît în chivără.

— Tot ce se poate, spuse don Quijote.

Iar hidalgului nimic nu-i scăpa şi de toate se minuna, mai cu seamă cînd don Quijote, după ce-şi şterse capul, faţa, barba şi chivăra, şi-o înfundă iar în cap şi, înţepenindu-se bine-n scări, ridicînd spada şi apucînd lancea, spuse:

— Vină acuma cine-o pofti, că eu aicea sînt şi atîta curaj am încît mă simt în stare să mă iau la harţă chiar cu Necuratul în carne şi oase!

Sosi între timp şi carul cu steagurile, în care nu era altcineva decît cărăuşul, călare pe unul din catîri, şi un om care şedea în partea din faţă. Don Quijote se înfipse dinaintea carului şi spuse:

— Încotro mergeţi, oameni buni? Ce car e acesta? Ce duceţi într-însul? Ce steaguri sînt astea?

La care surugiul răspunse:

— Carul i-al meu, într-însul călătoresc doi lei fioroşi, închişi în cuşti, şi pe care generalul din Orán îi trimite la

curte în dar măriei-sale; steagurile sînt ale regelui, stăpînul nostru, ca semn că în car se află un bun al lui.

— Şi-s mari leii? întrebă don Quijote.

— Aşa-s de mari, răspunse omul care călătorea în partea din faţă a carului, că mai mari ca aceştia n-au trecut niciodată din Africa în Spania; iar eu sînt paznicul lor şi am mai dus şi alţii, dar ca aceştia, nici unul. Sînt leu şi leoaică; leul se află în cuşca asta din faţă, iar leoaica, în cea din spate, şi acuma sînt flămînzi, pentru că astăzi n-au mîncat, aşa că luminăţia-ta să te dai la o parte, fiindcă trebuie să ajungem repede într-un loc unde să le dăm să mănînce.

La care don Quijote, zîmbind puţintel, spuse:

— Nişte prăpădiţi de lei tocmai mie să-mi trimită? Mie, nişte sărăcii de lei? Şi taman la ceasul acesta? Dar, pe legea mea, or să vadă domnii aceştia, care mi-i trimit încoace, dacă sînt eu omul care să mă sperii de lei! Coboară, măi om bun, şi dacă tot eşti paznicul lor, deschide cuştile şi dă drumul afară acestor dihănii, că aici, în cîmp deschis, i-oi face eu să vadă cine-i don Quijote de La Mancha, spre amarul şi-n ciuda vrăjitorilor care mi-i trimit!

« Ohoho, îşi spuse atunci în sine hidalgul, acuma chiar că şi-a dat arama pe faţă bunul nostru cavaler! Să ştii că într-adevăr caşul i-a muiat ţeasta şi i-a răscopt creierii.»

Între timp, Sancho se apropie de el şi-i spuse:

— Pentru numele lui Dumnezeu, domnule, fă în aşa fel ca stăpînu-meu, don Quijote, să nu se prindă-n luptă cu leii ăştia, că de şi-o pune mintea cu ei, apăi fărîme ne fac pe toţi cîţi sîntem aici.

— Păi ce, chiar aşa de smintit e stăpînu-tu, răspunse hidalgul, ca să se ia la harţă cu nişte fiare atît de cumplite?

— Nu-i smintit, spuse Sancho, ci-i numai prea cutezător.

— Voi face eu ca să nu mai fie, răspunse hidalgul.

Şi apropiindu-se de don Quijote, care-l tot zorea pe paznic să deschidă cuştile, îi spuse:

— Seniore cavaler, cavalerii rătăcitori trebuie să încerce numai isprăvi ce le dau nădejdea de a le mîntui cu bine, iar nu din acelea care să le înlăture cu totul această nădejde,

fiindcă vitejia care ajunge pînă la cutezanţă ţine mai mult de sminteală decît de putere, cu atît mai vîrtos cu cît aceşti lei nu vin împotriva domniei-tale — nici nu visează ei aşa ceva — ci sînt duşi în dar măriei-sale; şi eu zic că nu-i bine să-i oprim şi să le stingherim călătoria.

— Du-te, seniore hidalgo, răspunse don Quijote, şi te înţelege cu prepelicarul cel blînd şi cu dihorul domniei-tale cel curajos, şi lasă-l pe fiecare să-şi vadă de îndeletnicirea lui! Îndeletnicirea mea este asta, şi ştiu eu mai bine dacă vin sau nu pentru mine ăşti domni lei! Şi întorcîndu-se către paznic, îi spuse: La dracu, don Mişelule, că dacă nu deschizi pe loc cuştile, o să te ţintuiesc cu lancea asta de car!

Căruţaşul, care văzu hotărîrea nezdruncinată a acelei arătări înarmate, îi spuse:

— Domnul meu, să ai luminăţia-ta bunătatea să te-nduri a mă lăsa să desham catîrii şi să mă pun cu ei la adăpost mai înainte ca leii să iasă, căci dacă mi-i omoară, s-a zis cu mine pentru toată viaţa, că altă avuţie n-am decît acest car şi aceşti catîri.

— Om de puţină credinţă, răspunse don Quijote, descalecă, şi deshamă, şi fă ce vrei, fiindcă ai să vezi tu curînd că te-ai ostenit degeaba şi că ai fi putut să te lipseşti de toată sîrguinţa aceasta.

Descălecă surugiul, deshămă cît putu de repede, iar paznicul spuse-n gura mare:

— Să-mi fie martori toţi cîţi sînt aici că numai silit şi împotriva voiei mele deschid cuştile şi slobozesc leii, şi-l înştiinţez pe acest domn că tot răul şi toată paguba pe care le-ar face fiarele astea au să treacă în socoteala lui, şi pe deasupra şi simbria şi drepturile mele. Domniile-voastre, domnilor, să vă puneţi la adăpost mai înainte de-a deschide, fiindcă eu sînt încredinţat că mie n-o să-mi facă nici un rău.

Din nou încercă hidalgul să-l înduplece pe don Quijote să nu facă asemenea nebunie, fiindcă s-ar chema să pună la încercare răbdarea lui Dumnezeu apucîndu-se de o năzbîtie ca asta. La care răspunse don Quijote că ştie el ce face. Îi

spuse hidalgul să se gîndească bine ce face, fiindcă el era încredinţat că don Quijote se înşală.

— Atunci, seniore, răspunse don Quijote, dacă nu vrei să fii faţă la această ispravă, care, după socoteala domniei-tale, va fi o tragedie, dă pinteni surei şi pune-te la adăpost.

Auzind-o şi pe-asta, Sancho, cu lacrimi în ochi, îl rugă din adîncul sufletului să se lase păgubaş de o asemenea încercare, faţă de care aceea cu morile de vînt, aceea înfricoşătoare cu pivele şi, în sfîrşit, toate păţaniile prin care trecuse în tot timpul vieţii lui nu erau decît floare la ureche.

— Ia seama, stăpîne, spunea Sancho, că aici nu mai e vorba de vrajă sau de altceva în felul ăsta, că eu am văzut printre zăbrelele şi gratiile cuştii o gheară de leu adevărat, şi după ea socotesc că un leu ca ăsta, care are o astfel de gheară, trebuie să fie mai mare decît un munte.

— Frica, răspunse don Quijote, te-o fi făcînd să-ţi pară mai mare decît cel puţin jumătate din lumea întreagă. Cară-te, Sancho, şi dă-mi pace, şi dac-o fi să mor aici, ştii tu vechea noastră învoială, o să te repezi la Dulcinea şi . . . altceva nu-ţi mai spun.

Pe lîngă astea, mai spuse şi alte vorbe, prin care le luă celorlalţi orice nădejde de a putea fi îndepărtat de la gîndul său cel nebunesc. Omul cu mantia verde vru să i se împotrivească, dar văzu că armele nu le erau pe o potrivă şi gîndi că nu-i treabă de om înţelept să se pună cu un nebun, căci aşa i se părea acum don Quijote, pe orice parte l-ar fi sucit.

Don Quijote, întorcîndu-se să dea iar zor paznicului şi să-şi reînnoiască ameninţările, dete prilej ca hidalgul să dea pinteni iepei, Sancho măgarului, iar cărăuşul catîrilor, de le sfîrîiau tuturor călcîiele de grabă ce le era să se îndepărteze cît mai mult de car, pînă să n-apuce leii să scape afară. Plîngea Sancho moartea stăpînului său, moarte care, de astă dată, avea să-l ajungă, fără doar şi poate, în ghearele leilor; îşi blestema norocul şi afurisea ceasul în care-i venise în gînd să se apuce din nou să-l slujească; dar faptul că plîngea şi se

văicărea nu-l împiedica totuşi să-şi strunească măgarul ca să se îndepărteze de car. Văzînd atunci paznicul că cei ce-şi luaseră tălpăşiţa erau acum hăt-departe, iarăşi începu să-l roage şi să-l previe pe don Quijote de tot ceea ce-l mai rugase şi-l mai prevenise, iar don Quijote îi răspunse c-a mai auzit o dată toate astea, că nu-i arde lui acuma de rugăminţi şi de preveniri — totu-i de prisos — şi să facă bine să se zorească. Cît zăbovi paznicul pînă să deschidă prima cuşcă, don Quijote stete pe gînduri dacă n-ar fi mai bine să dea lupta pe jos decît călare, şi în cele din urmă se hotărî s-o dea pe jos, temîndu-se să nu se sperie cumva Rocinante la vederea leilor; de aceea sări de pe cal, zvîrli lancea cît colo, apucă pavăza şi, scoţînd paloşul din teacă, cu paşi măsuraţi, cu un curaj minunat şi cu inima vitează, se dete în faţa carului, încredinţîndu-se din tot sufletul lui Dumnezeu şi apoi domniţei sale Dulcinea. Şi trebuie să spun că, ajungînd la această întîmplare, scriitorul acestei poveşti adevărate a strigat, zicînd:

— O, puternicule şi, mai presus de orice închipuire, curajosule don Quijote de La Mancha, oglindă în care se pot privi toţi vitejii lumii, al doilea şi nou don Manuel de León [1], care a fost slava şi cinstea cavalerilor spanioli! Cu ce vorbe să povestesc această ispravă atît de uimitoare, au cu ce cuvinte s-o fac crezută veacurilor ce vor să vină? Au ce laude afla-se-vor să nu ţi se cuvină şi să nu ţi se potrivească, chiar de-ar fi hiperbole care să întreacă toate hiperbolele? Tu, pe jos, tu, singur, tu, îndrăzneţ, tu, mărinimos, numai cu un paloş, şi nu din cele mai aprig tăietoare, cu o pavăză, şi nu din oţelul cel mai neted şi lucios, aştepţi să înfrunţi pe doi din cei mai fioroşi lei pe care i-au zămislit vreodată codrii africani. Faptele tale însele fie cele care să te laude, viteaz vlăstar al La Manchei, că eu le las aici

---

[1] Erou de la curtea lui Ferdinand al V-lea şi a Isabelei, care a ridicat mănuşa pe care o doamnă şi-o aruncase în mijlocul leilor trimişi din Africa în dar regilor catolici; episodul l-a inspirat pe Schiller în *Mănuşa* (tradusă de Eminescu şi de St. O. Iosif), pe care a luat-o dintr-o romanţă spaniolă, tradusă de Wolf după ediţia lui Timoneda.

pe ele să grăiască în locul meu, mie lipsindu-mi cuvintele cu care să te slăvesc.

Aici se încheie această exclamaţie a povestitorului, care urmă mai departe, înnodînd firul poveştii şi spunînd că paznicul, cînd îl văzu pe don Quijote gata de luptă şi-şi dete seama că nu mai poate ocoli slobozirea leului, fără să stîrnească asupră-şi mînia întărîtatului şi cutezătorului cavaler, deschise încet-încetişor prima cuşcă, unde se afla, după cum s-a spus, leul care părea de-o mărime şi de-o grozăvie nemaivăzute şi de-o înfăţişare cumplită. Primul lucru pe care-l făcu leul, fu să se răsucească-n cuşcă, să ducă laba înainte şi să se-ntindă alene, cît era de lung; deschise apoi botul şi trase-ncet de tot un căscat, şi cu limba, pe care o scoase de aproape două şchioape, îşi şterse ochii de praf şi se linse pe faţă; după ce făcu şi treaba asta, scoase capul afară din cuşcă şi se uită în toate părţile cu ochii de jăratic, privelişte şi înfăţişare în stare să înspăimînte cutezanţa însăşi. Numai don Quijote căta ţintă la el, dorind ca leul să sară din car şi să-i încapă lui pe mîini, pe mîinile între care gîndea să-l fărîme bucăţi.

Pîn-aici ajunseră hotarele nemaivăzutei lui sminteli; dar mărinimosul leu, mai curînd binevoitor decît obraznic, neuitîndu-se el la copilării şi la înfruntări, după ce-şi aruncă ochii şi-ntr-o parte şi în alta, aşa cum s-a mai spus, îi întoarse spatele şi-i arătă dosul lui don Quijote şi, nepăsător cum nu se mai poate şi încet-încetişor, intră pe de-a-ntregul iar în cuşcă; văzînd aceasta, don Quijote porunci paznicului să-l lovească cu parul şi să-l aţîţe, ca să-l facă să iasă afară.

— Asta n-o s-o fac o dată cu capul, răspunse paznicul, fiindcă dacă-l aţîţ, primul pe care îl face fărîme am să fiu eu. Luminăţia-ta, domnule cavaler, să te mulţumeşti cu ce-ai făcut pîn-acum, că-i tot ce se poate săvîrşi mai mult cînd e vorba de vitejie, şi nu mai căta să-ţi încerci a doua oară norocul; uşa leului stă deschisă, numai de el atîrnă să iasă sau să nu iasă; dar dacă n-a ieşit pîn-acuma, apăi nu mai iese el cît îi ziua de mare; măreţul curaj al luminăţiei-tale a fost vădit: nici un luptător viteaz, după cîte ştiu eu, nu-i

dator la mai mult decît să-şi cheme vrăjmaşul la luptă şi să-l aştepte-n cîmp deschis; şi dacă nu vine, rămîne de ocară vrăjmaşul, iar cel care-l aşteaptă cîştigă cununa biruinţei.

— Asta-i adevărat, răspunse don Quijote. Închide, dragul meu, uşa şi dă-mi mărturie, cum te-i pricepe mai bine, de tot ce ai văzut c-am făcut aici. Se cuvine să se ştie că tu ai deschis uşa leului, că eu l-am aşteptat, că el n-a vrut să iasă, că eu l-am aşteptat din nou, că el din nou n-a vrut să iasă şi s-a întors să stea într-o rînă. Nimic altceva nu mai sînt dator să fac; ducă-se-ncolo vrăjile, că Dumnezeu ţine cu buna judecată, cu adevărul şi cu adevărata cavalerie. Închide, aşadar, uşa, cum ţi-am spus, în vreme ce eu oi face semne celor fugiţi, ca să afle din gura ta această ispravă.

Aşa şi făcu paznicul, iar don Quijote, agăţînd de vîrful lancei ştergarul cu care se ştersese pe faţă de ploaia căzută din caş, începu să strige pe aceia care nu încetau să tot fugă şi să întoarcă capul, strînşi toţi ceată, în frunte cu hidalgul; dar izbutind Sancho să zărească semnul pînzei celei albe, spuse:

— Să mor eu dacă stăpînu-meu n-a biruit fiarele alea cumplite, devreme ce ne cheamă.

Se opriră cu toţii şi-şi deteră seama că cel ce făcea semne era chiar don Quijote, şi mai trecîndu-le ceva din teamă, se apropiară puţin cîte puţin pînă unde putură să audă desluşit glasul lui don Quijote, care-i striga. În cele din urmă se întoarseră la car, şi cînd sosiră, don Quijote grăi către cărăuş:

— Întoarce-te, omul lui Dumnezeu, să-ţi înhami catîrii şi să vă urmaţi călătoria; iar tu, Sancho, dă-le doi scuzi, unul pentru el şi altul pentru paznic, ca răsplată că s-au oprit din pricina mea.

— Le-oi da cu dragă inimă, răspunse Sancho. Dar ce s-au făcut leii? Sînt vii, sau morţi?

Atunci paznicul le povesti pe-ndelete şi de-a fir-a-păr cum a fost cu lupta, umflînd, după priceperea lui, vitejia lui don Quijote, la a cărui vedere, leul, cuprins de frică,

nu voise şi nu îndrăznise să iasă din cuşcă, deşi el ţinuse deschisă o bună bucată de vreme uşa cuştii, şi doar cînd îi spusese el cavalerului, care voia să aţîţe leul, că s-ar chema să încerce răbdarea lui Dumnezeu dacă l-ar mai şi aţîţa ca să-l silească a ieşi afară, doar atunci, în silă şi fără voie, cavalerul îi dăduse îngăduinţa să închidă uşa.

— Ce mai spui de una ca asta, Sancho? zise don Quijote. Se mai află oare farmece care să se prindă împotriva adevăratei vitejii? Or fi putînd ei, vrăjitorii, să-mi ia norocul, dar să-mi ia tăria şi curajul nu vor fi niciodată în stare.

După ce Sancho le dete scuzii, cărăuşul înhămă, dar paznicul sărută mîna lui don Quijote pentru darul primit şi-i făgădui să povestească chiar şi regelui vitejeasca ispravă, atunci cînd s-o vedea la curte.

— Şi dacă o fi cumva ca măria-sa să întrebe cine-a făcut treaba asta, să-i spui că a săvîrşit-o *Cavalerul Leilor*; că de-aici înainte vreau ca în acest nume să se schimbe, să se prefacă, să se înlocuiască şi să se strămute numele pe care l-am purtat pîn-acuma, de Cavaler al Tristei Figuri, şi în asta mă ţin de vechea datină a cavalerilor rătăcitori, care-şi schimbau numele de cîte ori voiau ei şi de cîte ori le venea la socoteală.

Îşi urmă carul drumul lui, iar don Quijote, Sancho şi omul cu mantia verde şi-l urmară pe-al lor. În tot acest timp n-a scos un cuvinţel don Diego de Miranda, fiind tot numai ochi şi urechi, ca să privească şi să însemne faptele şi cuvintele lui don Quijote, socotind că este un înţelept nebun sau un nebun care calcă a înţelept. Nu ajunsese încă pînă la ştirea lui prima parte din povestea lui don Quijote, fiindcă, dac-ar fi citit-o, ar fi încetat să se minuneze de faptele şi de vorbele sale, de vreme ce ar fi aflat soiul nebuniei lui, pentru că tot ce grăia era aşezat, iscusit şi bine spus, pe cînd tot ce făcea era nesăbuit, nebunesc şi pidosnic. Şi spunea în sinea lui: « Poate fi sminteală mai mare decît să-şi pună-n cap chivăra plină cu caş şi să i se năzărească că vrăjitorii îi moaie ţeasta? Şi poate fi cutezanţă şi ţicneală mai mare decît să vrea să se lupte morţiş cu leii? » Don Quijote îl întrerupse

din toate aceste gînduri şi din toate aceste întrebări pe care şi le punea sieşi, spunîndu-i:

— Nici nu mai încape îndoială, seniore don Diego de Miranda, că în mintea domniei-tale mă socoteşti drept un apucat şi-un smintit, şi e şi firesc să fie aşa, fiindcă faptele mele nici nu dau mărturie de altceva; dar, cu toate astea, vreau ca domnia-ta să vezi că nu sînt nici atît de trăsnit și nici atît de nătărău cît trebuie să-ţi fi părut. Frumos îi șade unui viteaz cavaler ca, în văzul regelui său, în mijlocul unei arene întinse, să izbească în plin cu lancea un taur vajnic; frumos îi şade unui cavaler înarmat cu arme sclipitoare ca, în vesele turnire, să sară piedica de-a călare în faţa aleselor doamne; şi frumos le şade tuturor acelor cavaleri care, prin îndeletniciri ostăşeşti, sau prin altele care seamănă cu ele, cinstesc curţile domnitorilor lor; dar mai presus de aceştia toţi, şi mai frumos îi șade unui cavaler rătăcitor care, prin deşerturi, prin pustietăţi, pe la răscruci, prin codri şi prin munţi, cutreieră să caute aventuri primejdioase, cu gîndul de a le încheia printr-o frumoasă şi fericită izbîndă, şi asta numai ca să cîştige un renume slăvit şi nepieritor. Mai frumos îi şade, zic, unui cavaler rătăcitor să ajute o văduvă într-un loc pustiu decît unui cavaler curtean să spună vorbe dulci vreunei domniţe prin orașe. Fiecare cavaler îşi are îndeletnicirile sale deosebite: slujească-le curteanul pe doamnele cele alese, deie măreţie curţii regelui său prin veşmintele lui cele strălucite, hrănească-i pe cavalerii nevoiaşi cu minunatele bucate ale ospeţelor lui, pregătească jocuri cavalereşti, deie serbări, deie întreceri și arate-se mare, darnic, strălucit şi, mai presus de orice, bun creştin, şi-n felul acesta îşi împlineşte toate îndatoririle sale; dar cavalerul rătăcitor să cate prin toate colţurile de pe lume, să intre-n hăţişurile cele mai neumblate, să încerce la fiece pas a săvîrşi tot ce-i mai cu neputinţă, să rabde prin deșerturile pustii razele cele arzătoare ale soarelui în dricul verii, iar iarna să îndure asprimea cea neîmblînzită a viforului şi a gerului; să nu se teamă de lei, să nu se înspăimînte de căpcăuni, să nu se înfricoşeze de zmei, fiindcă înfruntarea

unora, izbirea altora, biruirea tuturor cîtor sînt alcătuiesc adevăratele sale îndeletniciri de frunte. După cum, dacă şi mie mi-e scris să mă aflu în rîndurile cavaleriei rătăcitoare, nu pot să nu săvîrşesc tot ceea ce-mi pare că ar cădea în hotarele îndeletnicirilor mele; aşa că faptul de a înfrunta leii — cum şi făcui mai adineauri — era de datoria mea, deşi ştiam că asta-i o cutezanţă nemaipomenită; că doar ştiu eu bine ce-i vitejia: e o virtute ce stă la mijloc între două capete păcătoase, adică mişelia şi cutezanţa; ar fi totuşi mai puţin rău ca acela ce-i viteaz să atingă cutezanţa şi să urce pînă la capătul ei decît să coboare şi să atingă capătul mişeliei; că după cum risipitorului îi vine mai uşor decît zgîrcitului să ajungă darnic, tot aşa şi cutezătorului îi vine mai uşor să ajungă un viteaz adevărat decît mişelului să se înalţe pînă la adevărata vitejie; cît priveşte înfruntarea marilor încercări, crede-mă, seniore don Diego, că-i mai bine să joci pe-o carte prea mare decît pe una prea mică; fiindcă mai frumos sună la urechile celor ce aud: « Cutare cavaler e cutezător şi vijelios » decît: « Cutare cavaler e sfios şi mişel ».

— Mărturisesc, seniore don Quijote, răspunse don Diego, că tot ce-ai spus şi-ai făcut domnia-ta este cîntărit în cumpăna dreptei judecăţi şi-mi dau seama că, dacă s-ar pierde poruncile și legile cavaleriei rătăcitoare, ele ar putea fi găsite în sufletul domniei-tale ca în fireasca lor visterie şi arhivă. Să dăm, deci zor, că se face tîrziu, și să ajungem odată în satul şi la casa mea, unde domnia-ta te vei odihni de munca cea grea, care, chiar de n-a fost a trupului, a fost muncă a duhului, ce obişnuieşte uneori să se răsfrîngă şi în oboseala trupului.

— Poftirea domniei-tale, seniore don Diego, răspunse don Quijote, o primesc ca pe-un semn de mare cinste şi de mare prietenie!

Și dînd pinteni cailor mai cu sîrg decît făcuseră pîn-atunci, să fi fost cam 2 ceasuri după amiază cînd ajunseră în satul şi la casa lui don Diego, căruia don Quijote îi spunea Cavalerul cu Mantia Verde.

Capitolul XVIII

Despre ceea ce i s-a întîmplat lui don Quijote în castelul sau casa Cavalerului cu Mantia Verde, împreună cu alte lucruri nemaiauzite

Don Quijote găsi că era încăpătoare casa lui don Diego de Miranda, aşa cum sînt conacele de ţară; avea totuşi şi o stemă — e drept, de piatră neşlefuită — pusă deasupra porţii dinspre uliţă, pivniţa cu vinuri se afla în curte, altă pivniţă la intrare, şi de jur împrejur, mai multe ulcioare, care, fiindcă erau din Toboso, îi treziră amintirea vrăjitei şi preschimbatei lui Dulcinea; şi, fără a se mai uita la ce spunea şi nici în faţa cui era, zise suspinînd:

O, *dulci odoare, spre-al meu rău aflate !*
Ce dulci eraţi cînd o voia şi cerul ! [1]

— O, ulcioare din Toboso, care mi-aţi trezit în minte dulcele temei al amărăciunii mele celei mai mari!

Îl auzi spunînd vorbele astea studentul poet, fecior al lui don Diego, care, dimpreună cu maică-sa, îi ieşiră întru întîmpinare, iar mama şi fiul rămaseră uimiţi văzînd ciudatul chip al lui don Quijote, care, descălecînd de pe Rocinante, se apropie cît se poate de curtenitor, ca să ia mîna doamnei şi s-o sărute; atunci don Diego spuse:

— Primeşte, doamnă, cu curtenia-ţi obişnuită, pe seniorele don Quijote de La Mancha, cel pe care-l ai înainte-ţi, cavaler rătăcitor, şi încă cel mai viteaz şi cel mai înţelept de pe lume.

Doamna, care se numea doña Cristina, îl primi cu dovezi de mare dragoste şi prietenie, iar don Quijote îi răspunse prin mai multe vorbe înţelepte şi aşezate. Cam aceleaşi închinăciuni se schimbară şi cu studentul, care, auzindu-l pe don Quijote cum vorbeşte, îl găsi un om înţelept şi pătrunzător.

Aci zugrăveşte povestitorul toate amănuntele casei lui don Diego, înfăţişîndu-ne astfel tot ce cuprinde conacul unui

---

[1] Versuri cu care începe unul dintre cele mai frumoase şi mai vestite sonete ale lui Garcilaso de la Vega.

cavaler avut de la ţară; dar tălmăcitorul acestei povestiri a găsit cu cale să le treacă sub tăcere, aşa cum a făcut şi cu alte mărunţişuri, fiindcă nu aveau nici în clin, nici în mînec cu firul adevărat al poveştii, care-şi află tăria în adevăr, iar nu în ocolişuri lipsite de viaţă.

Îl poftiră pe don Quijote într-o încăpere. Sancho îi scoase armura, el rămase în *valones* [1] şi într-un pieptar din piele de căprioară, mînjit de sus pînă jos de unsoarea armelor. Gulerul îi era răsfrînt ca la studenţi, nescrobit şi fără dantelă, ai săi *borceguíes* [2] erau de culoarea curmalei, iar încălţările date cu ceară. Îşi încinse buna lui spadă, care atîrna de o curea din piele de focă, fiindcă umblă vorba că bolise de rărunchi ani de zile; se înveli într-o mantie scurtă de postav bun cenuşiu; dar mai înainte, cu cinci-şase căldări de apă (că nu se ştie întocmai numărul căldărilor), se spălase pe cap şi pe faţă, şi apa tot mai rămăsese de culoarea zerului, mulţumită lăcomiei lui Sancho şi caşului cel înnegrit cumpărat de el, de pe urma căruia stăpînu-su ieşise cu totul albit. Gătit aşa cum s-a spus, cu o înfăţişare plăcută şi prietenoasă, trecu don Quijote în altă încăpere, unde-l aştepta studentul, ca să-i ţină de urît pînă s-o pregăti masa; căci cu venirea unui oaspete atît de ales voia şi stăpîna, doña Cristina, să arate că ştie şi că poate să cinstească cum se cuvine pe cei ce veneau la ea în casă. În timp ce don Quijote îşi scotea armele, avu prilejul don Lorenzo (că aşa-l chema pe feciorul lui don Diego) să-i spună tatălui său:

— Ce să mai zicem, tăicuţule, de acest cavaler pe care ni l-ai adus în casă? Că şi numele, şi chipul, şi faptul că spui cum c-ar fi cavaler rătăcitor, toate astea pe mine şi pe maică-mea ne-au lăsat uimiţi.

— Nici eu singur nu ştiu ce să-ţi spun, răspunse don Diego. Atîta doar pot să-ţi spun că l-am văzut făcînd lucruri care-l

---

[1] Pantaloni după moda flamandă a timpului.

[2] Ghete înalte de stofă galbenă sau de culoarea curmalei, cu o talpă fină de piele, şi pe care le întrebuinţau arabii la călărie. Abia peste aceste *borceguíes* îşi trăgeau ghetele propriu-zise.

arată a fi cel mai mare nebun de pe lume şi totodată l-am auzit rostind vorbe atît de înţelepte, încît acestea îi şterg şi-i tăgăduiesc faptele; vorbeşte-i tu şi caută să dibui cam ce ştie; şi cum eşti băiat deştept, judecă şi tu ce atîrnă mai greu în cumpănă: deşteptăciunea, sau neghiobia lui. Deşi, ca să-ţi spun drept, eu mai curînd drept nebun îl iau decît drept înţelept.

Acestea fiind spuse, se duse don Lorenzo să-i ţină de urît lui don Quijote, aşa cum s-a spus, şi printre alte vorbe schimbate între ei, don Quijote zise către don Lorenzo:

— Seniorul don Diego de Miranda, părintele domniei-tale, m-a înştiinţat despre rara iscusinţă şi pătrunzătorul dar cu care eşti hărăzit, şi mai presus de toate că eşti un mare poet.

— Poet, tot ce se poate, răspunse don Lorenzo, dar mare, nici pomeneală de aşa ceva! E drept că mă simt întrucîtva aplecat către poezie şi către citirea poeţilor buni, dar nu chiar atîta ca să mi se poată da numele de « mare », aşa cum spune taică-meu.

— Nu mi se pare un semn rău această modestie, spuse don Quijote, pentru că nu se află poet care să nu fie înfumurat şi să nu gîndească despre sine că ar fi cel mai mare poet din lume.

— Nu se află regulă fără excepţie, răspunse don Lorenzo, şi poate s-o fi găsind vreunul care să fie într-adevăr poet mare şi să nu gîndească lucrul acesta.

— Puţini sînt din aceştia, zise don Quijote. Dar ia spune-mi ce versuri sînt acelea la care lucrezi acuma şi de care părintele domniei-tale mi-a spus că-ţi iau liniştea şi te pun pe gînduri? Dacă-i cumva vreo glosă, la aşa ceva mă pricep puţintel, şi m-aş bucura să ştiu şi eu; iar dacă-i pentru vreo întrecere poetică, caută domnia-ta să iei premiul al doilea, căci premiul întîi se capătă doar ţinînd seamă de trecerea sau de neamul ales al insului, şi numai premiul al doilea se capătă după dreptate, aşa încît premiul al treilea este de fapt al doilea, iar întîiul, după socoteala asta, ar fi al treilea, în felul cum se dau şi diplomele pe la universităţi. Dar, cu toate astea, să te numeşti « întîiul », este mare lucru!

« Pîn-acum, spuse-n sinea lui don Lorenzo, n-aş putea să-l judec ca nebun, dar ia să-i dăm înainte », şi zise:

— După cîte-mi pare, domnia-ta ai urmat pe la şcoli. Ce ştiinţe ai învăţat?

— Aceea a cavaleriei rătăcitoare, răspunse don Quijote, care-i tot atît de bună ca şi aceea a poeziei, şi poate chiar c-o şi întrece cu vreo două leghe.

— Nu ştiu ce ştiinţă o mai fi şi asta, răspunse don Lorenzo, că pîn-acum n-a ajuns încă la urechile mele.

— Este o ştiinţă, răspunse don Quijote, care le cuprinde în sine pe toate, sau pe cele mai multe din ştiinţele lumii; fiindcă acela ce se îndeletniceşte cu ea trebuie să fie cunoscător al legilor, şi să ştie atît legile dreptăţii distributive, cît şi ale celei comutative, pentru a da fiecăruia ce-i al său şi ce i se cuvine; trebuie să fie teolog, pentru ca, oriunde i s-ar cere, să dea socoteală în chip limpede şi desluşit despre legea creştină de care ascultă; trebuie să fie doftor, şi mai cu seamă spiţer, pentru ca, în mijlocul deşerturilor şi al pustietăţilor, să cunoască ierburile care au darul de a lecui rănile, că doar n-o să rătăcească mereu un cavaler rătăcitor în căutarea cuiva care să i le îngrijească; trebuie să fie cititor în stele, pentru ca să cunoască, după stele, cîte ceasuri au trecut din noapte şi în ce parte şi sub ce zodie a lumii se află; trebuie să ştie aritmetica, pentru că la fiece pas i se va ivi prilejul să aibă nevoie de ea; şi, trecînd peste faptul că trebuie să fie împodobit cu toate virtuţile teologice şi cardinale [1], dacă mă cobor şi la mărunţişuri, mai spun că trebuie să ştie să înoate, aşa cum se spune că înota Peştele Nicola sau Nicolao [2]; trebuie să ştie să potcovească un cal şi să potrivească şi frîul; şi întorcîndu-se la cele mai înalte,

[1] Virtuţi teologale, în număr de trei, erau considerate de Biserică credinţa, iubirea şi speranţa, adăugate la cele patru moştenite din antichitate, adică la virtuţile cardinale: justiţia (dreptatea), prudenţa, cumpătarea şi curajul, într-un sistem de ierarhizare a eticei, subordonînd-o religiei.

[2] *Peştele Nicolas* sau *Nicolao*, porecla dată unui sicilian din secolul al XV-lea, care se spune că stătea mai mult în apă decît pe pămînt şi că trecea înot, adeseori, de pe insula lui pe continent şi îndărăt. Vorbeşte de el Pedro Mejia în *Silva de varia lección.*

trebuie să păstreze credinţa lui Dumnezeu şi doamnei sale; trebuie să fie neprihănit în cuget, cuviincios la vorbă, mărinimos în faptele sale, viteaz în isprăvile sale, răbdător la încercări, milostiv cu cei nevoiaşi şi, în sfîrşit, sprijinitor al adevărului, chiar de-ar fi să-şi dea şi viaţa apărîndu-l. Din toate aceste părţi mari şi mititele se află alcătuit un cavaler rătăcitor, aşa ca să vezi şi domnia-ta, seniore don Lorenzo, dacă poate fi o ştiinţă de lepădat aceea pe care o urmează un astfel de cavaler, pe care o învaţă şi o foloseşte, şi dacă le ajunge sau nu din urmă pe cele mai înalte dintr-însele, ce se învaţă pe la dascăli şi prin şcoli.

— Dacă aşa stau lucrurile, răspunse don Lorenzo, eu zic că ştiinţa asta le întrece pe toate celelalte.

— Cum, dacă aşa stau lucrurile? întrebă don Quijote.

— Ceea ce vreau să spun, zise don Lorenzo, este că eu mă îndoiesc şi că or fi fost odinioară, şi că mai sînt şi astăzi cavaleri rătăcitori împodobiţi cu atîtea virtuţi.

— De-atîtea ori am mai spus ceea ce spun iarăşi şi-acuma, răspunse don Quijote, şi anume că cei mai mulţi oameni sînt de părere că nu s-au aflat niciodată pe lume cavaleri rătăcitori. Şi deşi-mi vine să cred că, oricîtă osteneală mi-aş da să-i încredinţez, ar fi de-a surda — aşa cum de nenumărate ori mi-au arătat încercările mele trecute — şi că numai cerul, poate, printr-o minune, îi va face să înţeleagă faptul vădit că s-au aflat într-adevăr şi încă se mai află cavaleri rătăcitori, nu mă pot, totuşi, opri de-a nu te scoate şi pe domnia-ta din rătăcirea în care dăinui, laolaltă cu cei mulţi; ceea ce am de gînd să fac este să rog cerul să te scoată din această rătăcire şi să te facă să înţelegi de cît ajutor şi cît de trebuincioşi au fost lumii cavalerii rătăcitori în veacurile de demult, şi cît de folositori ar fi ei şi-n zilele noastre dacă s-ar mai afla iarăşi; dar astăzi, pentru păcatele oamenilor, stau la loc de frunte lenea, trîndăvia, lăcomia şi huzurul.

« Şi-a cam sărit din osie oaspetele nostru, îşi spuse atunci în sine don Lorenzo, dar, cu toate astea, e un nebun mărinimos, iar eu aş fi un smintit becisnic dac-aş crede altceva despre el. »

Aici puseră capăt vorbirii lor, fiindcă fură chemaţi să prînzească. Îl întrebă don Diego pe fecioru-su cam ce-a putut el să dibăcească despre mintea oaspetelui. La care el. răspunse:

— Nu l-or scoate din negura smintelii lui cîţi vraci şi cîţi mînuitori iscusiţi ai penei se află pe lume, e un nebun împestriţat cu multe luminişuri de judecată dreaptă.

Se duseră să se ospăteze, iar bucatele fură întocmai cum spusese don Diego pe drum că obişnuieşte să dea oaspeţilor săi, adică curate, îmbelşugate şi îmbietoare; dar ceea ce îl mulţumi pe don Quijote mai presus de orice fu minunata linişte ce domnea în casă, care semăna a mănăstire cisterciană [1]. După ce fu ridicată masa şi se dete mulţămită lui Dumnezeu şi se clătiră pe mîini, don Quijote îi ceru stăruitor lui don Lorenzo să spună versurile alcătuite pentru acea întrecere poetică. La care acesta răspunse:

— Pentru a nu părea şi eu din acei poeţi care, cînd sînt rugaţi să-şi spună versurile, nu vor în ruptul capului, şi cînd nu le cere nimeni, le dau drumul, îmi voi spune glosa, de la care nu aştept nici un premiu şi pe care am alcătuit-o numai ca să mi se mai dedea mintea la asemenea treburi.

— Un prieten de-al meu, şi încă unul înţelept, răspunse don Quijote, era de părere că n-ar trebui nimeni să se ostenească făcînd glose la versuri; iar temeiul, spunea el, este că niciodată glosa nu poate să se potrivească întocmai cu acele versuri şi că, de cele mai multe ori, se depărtează prea mult de gîndul şi de ţelul lor; şi pe lîngă asta, canoanele glosei sînt din cale-afară de strîmte, aşa încît nu îngăduie nici întrebări, nici *spuse*, nici *voi spune*, nici să se facă din verbe substantive, nici să se schimbe înţelesul, şi încă alte oprelişti şi constrîngeri cu care sînt legaţi de mîini şi de picioare cei ce fac glose, aşa cum domnia-ta de bună seamă că ştii prea bine.

— Drept să-ţi spun, seniore don Quijote, spuse don Lorenzo, vreau şi eu să te prind o dată pe domnia-ta cu

[1] Mănăstire a Ordinului cistercian (des Cîteaux), de o disciplină monastică mai aspră decît alte ordine.

vreo greşeală, dar mi-e cu neputinţă, că-mi aluneci printre degete ca ţiparul.

— Nu-nţeleg, răspunse don Quijote, nici ce spui şi nici ce vrei să spui domnia-ta cu alunecatul meu.

— O să mă fac înţeles, răspunse don Lorenzo, dar pînă una-alta, fii domnia-ta cu luare-aminte atît la versuri, cît şi la glosa lor, care sună aşa:

Dacă « am fost » *drept* « sînt » *s-ar da*
Fără să mai sper c-« oi fi »,
Parcă timpul ar veni
Pentru ceea ce-ar urma.

Glosă

Cum se trec pe lume toate,
Şi norocul meu trecu.
Soarta nu mi-l mai dădu,
Zilele-mi lăsă-ndoliate,
Viaţa, fără tot ce-avu.

Secoli mă vei tot vedea
În genunchi în faţa ta,
Soartă! Fă să fie iară
Viaţa-mi cum fu-ntîia oară,
Dacă « am fost » drept « sînt » s-ar da!

Nu vreau slavă, nici cuvinte
De triumf, şi nici răsplată,
Lauri sau trofee. 'N minte
Port nădejdea că, odată
Voi mai fi ca înainte.

De te-ntorci, Noroc, pe-aci,
Mă poţi iarăşi ferici:
Mîntui viaţa mea de-ăst foc
Şi-mi dai ce-am avut la loc
Fără să mai sper că-« o fi »!

Cer şi eu ce nu se poate!
Căci, să-ntoarcă-un bun trecut
După ce-au apus, uitate,
Zilele ferice toate,
Nimeni încă n-a putut.

Timpul mînă bidivii
Sprinteni; zboară; nu se-ntoarnă!
Rătăcit e cel ce-o iarnă
Vrea s-o sară ca pe-o zi:
Parcă Timpul l-ar sluji.

Să trăieşti mereu cu teama
Că speranţa te-o-nşela
Tot o moarte-i, îmi dau seama.
Mult mai bine-i să-ţi faci seama,
Moartea, chinul să ţi-l ia.

Mult aş vrea să-mi fac sfîrşitul,
Dar mă tem să fac ce-aş vrea,
Cînd m-aşteaptă infinitul
Chinului ce-aş îndura
Pentru ceea ce-ar urma!

Numai ce sfîrşi don Lorenzo să-şi spună glosa, că se şi sculă don Quijote în picioare şi, ţinînd în mînă mîna lui don Lorenzo, rosti c-un glas puternic, de ziceai că-i răcnet:

— Slăvite fie cerurile acolo unde ele-s mai înalte, tinere înzestrat, căci eşti cel mai mare poet al lumii şi meriţi să fii încununat nu în Cipru sau în Gaeta, aşa cum a spus un poet [1], Domnul odihnească-l, ci de academiile din Atena, dacă ar mai fiinţa astăzi, şi de cele care se află acuma la Paris, la Bologna şi la Salamanca. Facă cerul ca pe judecătorii ce nu ţi-or da premiul întîi să-i săgeteze Febus, iar muzele să nu le treacă niciodată pragul casei. Mai spune-mi, domnule, dacă-ţi este voia, şi unele versuri care să vorbească de lucruri mai înalte, fiindcă vreau să-mi dau seama întru totul de minunatul dar al domniei-tale.

[1] Referire la Juan Ruíz de Bivar.

Nu-i oare ciudat că don Lorenzo — după cîte se spune — se bucura văzîndu-se lăudat de don Quijote, deşi îl socotea drept nebun? O, putere a măgulirii, cît de departe poţi să ajungi şi cît de întinse sînt hotarele desfătătoarei tale domnii! Don Lorenzo întări acest adevăr, deoarece ascultă rugămintea şi făcu voia lui don Quijote, spunîndu-i un sonet, legat de povestea sau de istoria lui Piram şi Tisbe.

Sonet

Străpunge zidul mîndra frumuseţe
Ce i-a deschis lui Piram răni în piept.
Amor din Cipru pleacă-acolo drept,
Ca strîmta poart-a o lărgi s-o-nveţe.

Tăceri vorbesc doar: vocile, răzleţe,
Strîmtori le-ar strîmtora! La zid se-aştept
Doar inimile. Amor e-nţelept
Și-nlătură şi stînci, darmite-ostreţe!

Dorinţa-şi scoate spinii dulci, vedenie
Ce inima fecioarei o îmbie
Și moartea pentru dînsa-i fericire:

Căci pe-amîndoi la fel (o, ciudăţenie!)
I-ucide, îi îngroapă şi-i învie
O spadă, un mormînt şi-o pomenire.

— Slavă Domnului, zise don Quijote către don Lorenzo, după ce-i ascultă sonetul, că între atîţia poeţi neisprăviţi cîţi se află, mi-a fost dat să văd un poet desăvîrşit ca domnia-ta [1], domnul meu, că doar asta-mi arată meşteşugul acestui sonet [2].

Patru zile rămase don Quijote, ducînd-o împărăteşte în casa lui don Diego, la capătul căror zile îi ceru îngăduinţa

[1] Aceste cuvinte ale lui don Quijote sînt de fapt laude la adresa lui Cervantes, care e probabil adevăratul autor al sonetului, deşi unii comentatori vor să-l salveze, declarînd că e, poate, scris de altul, neidentificabil.

[2] « *Meşteşugul* acestui sonet » *(« el artificio »)* la care se referă don Quijote stă în corespondenţa verbelor din penultimul vers cu substantivele din ultimul: « O spadă-i ucide, un mormînt îi îngroapă, o pomenire-i învie... » Procedeul era curent în epocă, şi se găseşte în tot « culteranismul » spaniol.

să plece, spunîndu-i că-i mulţumeşte pentru cinstirea şi buna ospeţie, de care se bucurase la el în casă; dar socotind că nu şade frumos ca un cavaler rătăcitor să se dedea prea mult trîndăviei şi huzurului, voia să plece să-şi facă datoria, căutînd prilejuri de mari isprăvi, de care auzise că nu ducea lipsă ţinutul acela, unde nădăjduia să mai rămînă, pînă va sosi ziua întrecerilor cavalereşti din Zaragoza, căci către ziua asta ţintea el; şi că mai întîi trebuia să intre în peştera lui Montesinos, despre care se povesteau multe şi minunate lucruri prin partea locului, vrînd totodată să afle şi să cerceteze obîrşia şi adevăratele izvoare ale celor şapte smîrcuri, aşa-zise ale Ruiderei [1]. Don Diego şi cu fecioru-su îi lăudară cinstita hotărîre şi-i spuseră să ia din casa şi de pe moşia lor tot ce va pofti, că ei sînt gata să-i dăruie cu toată acea bunăvoinţă la care-i îndemna atît vrednicia cavalerului, cît şi cinstita sa îndeletnicire.

Sosi, în sfîrşit, şi ziua plecării, pe atît de veselă pentru don Quijote, pe cît de posomorîtă era pentru Sancho Panza, care se simţea cum nu se poate mai bine în belşugul casei lui don Diego şi care acum nu mai voia să se întoarcă la foamea încercată de obicei prin codri şi prin pustietăţi şi la sărăcia desagilor lui mai mult deşerţi; cu toate astea, îi umplu şi-i îndesă ochi cu tot ce i se păru mai trebuincios, iar don Quijote, cînd să-şi ia rămas bun, îi spuse lui don Lorenzo:

— Nu ştiu dacă ţi-am mai spus vreodată, şi chiar de ţi-am spus-o, ţi-o spun iarăşi, că atunci cînd domnia-ta ăi vrea să scurtezi drumul şi să-ţi cruţi ostenelile pentru a ajunge la culmea de neatins a templului faimei, n-ai altceva mai bun de făcut decît să părăseşti cărarea cam strîmtă a poeziei şi

---

[1] Lacuri aflate la patru-cinci leghe de oraşul Montiel, de la care îşi ia numele şi cursul superior al rîului Guadiana, unul din cele mai mari şi mai frumoase din Spania, care rîu, în apropiere de Argamasilla, intră sub pămînt, avînd apoi un curs subteran cam de 7 leghe şi ieşind la suprafaţă aproape de localitatea Daimiel, în alt lac, numit Ochii Guadianei, de unde curge mai departe prin Estremadura şi Portugalia, fiind cunoscut peste tot cu numele acesta arab: Guadi-Ana (rîul Ana).

s-o iei pe cărarea şi mai strîmtă a cavaleriei rătăcitoare, îndeajuns de bună să te facă împărat cît ai bate din palme.

Cu asta izbuti don Quijote să pună vîrf nebuniei lui şi mai vîrtos cu vorbele pe care le adăugă, zicînd:

— Dumnezeu mi-e martor cît de mult aş vrea să-l iau cu mine pe seniorul don Lorenzo, ca să-l învăţ cum trebuie iertaţi cei supuşi şi cum trebuie stropşiţi şi îngenuncheaţi trufaşii, virtuţi care ţin de îndeletnicirea ce-o am; dar fiindcă vîrsta sa crudă nu-l lasă şi nici strădania vrednică de laudă a învăţăturii sale nu-i îngăduie, mă mulţumesc numai să te previn că, fiind poet, ai putea ajunge la mare faimă dacă te călăuzeşti mai mult după părerea altora decît după părerea domniei-tale; că nu se află pe lume tată sau mamă cărora odraslele lor să le pară slute şi, cînd e vorba de odraslele cugetului, amăgirea asta merge şi mai departe.

Din nou se minunară tată şi fecior de vorbele amestecate ale lui don Quijote, cînd înţelepte, cînd năstruşnice, şi se minunară şi de încăpăţînarea şi îndărătnicia cu care ţinea morţiş să caute nepricopsitele de aventuri pe care şi le pusese drept ţel şi ţintă a dorinţelor lui. Reînnoiră închinăciunile şi dovezile de curtenie, şi luîndu-şi rămas bun şi de la stăpîna conacului, don Quijote şi cu Sancho, călare, unul pe Rocinante, iar celălalt pe măgar, se aşternură la drum.

Capitolul XIX

Unde se povesteşte păţania păstorului îndrăgostit, dimpreună cu alte întîmplări cu adevărat hazlii

Nici nu se îndepărtă bine don Quijote de satul lui don Diego, cînd îi ieşiră-n cale doi inşi în straie de preoţi sau de studenţi[1], însoţiţi fiind de doi ţărani, călări tuspatru

[1] Reminiscenţă medievală, cînd toate profesiunile intelectuale erau exercitate de clerici. Încă şi astăzi, în unele ţări din apus, roba magistraţilor sau a profesorilor universitari la marile solemnităţi amintesc de vechea sutană preoţească a intelectualilor din evul mediu. Pînă în secolul al XVIII-lea inclusiv şi medicii purtau un costum asemănător cu cel sacerdotal.

pe patru măgari. Unul dintre studenţi ducea, într-o boccea de pînză ceruită groasă [1], verde, ce-i slujea de sipet, pare-se ceva albituri şi ciorapi; celălalt nu ducea altceva decît două spade noi, negre [2], pentru lupte de întrecere, împreună cu bumbii lor. Ţăranii cărau şi ei alte lucruri, după care se vedea cît de colo că veneau dintr-un oraş mare, de unde le cumpăraseră, şi acum le duceau la ei în sat; şi atît studenţii, cît şi ţăranii fură cuprinşi de aceeaşi mirare de care erau cuprinşi toţi cîţi îl vedeau de-ntîia dată pe don Quijote, murind să afle ce om o mai fi fiind şi acela, atît de deosebit de alţi oameni. Don Quijote le dete bineţe; şi după ce află drumul pe unde aveau să apuce ei, care era acelaşi cu drumul lui, le ceru voie să-i însoţească şi-i rugă să încetinească mersul, fiindcă măgăreţele lor umblau mai repede decît calul lui; şi pentru a le fi pe plac, le spuse în două vorbe cine era şi îşi destăinui îndeletnicirea de cavaler rătăcitor, care se ducea să caute aventuri prin toate părţile lumii. Le spuse că-l cheamă, după numele lui adevărat, don Quijote de La Mancha şi că este poreclit *Cavalerul Leilor*. Toate astea, pentru ţărani, erau ca şi cum le-ar fi vorbit greceşte sau păsăreşte; nu acelaşi lucru se întîmplă însă cu studenţii, care-nţeleseră cît ai clipi că don Quijote nu era întreg la minte; dar, cu toate astea, îl priveau cu uimire şi cu sfială, iar unul dintr-înşii spuse:

— Dacă domnia-ta, domnule cavaler, n-ai vreun drum bine hotărît, aşa cum nu au de obicei cei ce caută aventuri, vino domnia-ta cu noi, că ai să vezi una din cele mai mari şi mai bogate nunţi din cîte s-au săvîrşit pînă-n ziua de astăzi în La Mancha şi prin împrejurimi, pînă la o depărtare de mai multe leghe.

Întrebă don Quijote dacă nunta nu era cumva a vreunui prinţ de o ridică atîta-n slăvi.

---

[1] «*Un lienzo de bocaci*...», în original. *El bocaci* (din limba arabă; în franceză a fost împrumutat sub forma *boucassin*) era o pînză specială, mai groasă şi mai deasă decît pînza de Olanda, cu care înveleau la drum bagajele mărunte.

[2] Spadele negre slujeau pentru exerciţiile de scrimă, şi nu erau lustruite, nici n-aveau gardă în dreptul pumnului; la vîrf, ca să nu rănească, li se puneau bumbi de piele, numiţi obişnuit « papuci ».

— Nu, răspunse studentul, ci a unui ţăran şi a unei ţărănci. El e cel mai avut din tot ţinutul acesta, iar ea, cea mai frumoasă fată din cîte s-au văzut vreodată. Strălucirea cu care o să se facă nunta asta e nemaipomenită şi cu totul neobişnuită, pentru că trebuie să se săvîrşească într-o livadă de lîngă satul logodnicei, căreia, pentru desăvîrşirea făpturii ei, i se zice « Quiteria cea frumoasă », iar mirelui i se spune « Camacho cel avut », ea fiind în vîrstă de optsprezece ani, iar el de douăzeci şi doi; amîndoi sînt deopotrivă ca neam, deşi unii firoscoşi, care ştiu pe de rost spiţele tuturor oamenilor cîţi se află pe lume, dau zor că spiţa frumoasei Quiteria o întrece pe aceea a lui Camacho; dar nu se mai uită nimeni la sporovăielile astea, că avuţiile sînt doar în stare să îndrepteze tot ce-i strîmb. Într-adevăr, Camacho ăsta e om cu inimă largă şi i-a năzărit să acopere cu frunzare întreaga livadă, aşa că la grea cumpănă se vede pus soarele dacă doreşte cumva să privească iarba cea verde care îmbracă acolo pămîntul. O să înfăţişeze şi jocuri, atît din cele cu săbii [1], cît şi din cele cu zurgălăi [2], că la el în sat sînt destui meşteri în a-i zornăi şi a-i zurui cum nu se poate mai bine; de cei ce-şi bat încălţările cu palma [3] nici nu mai vorbesc, că din ăştia a strîns puzderie; dar nici unul din lucrurile pomenite şi nici multe altele de care n-am mai vorbit n-or face mai de pomină această nuntă decît ce socot eu că va face-o deznădăjduitul Basilio. Basilio ăsta-i un vlăjgan tînăr, dintr-un sat cu Quiteria, şi care-şi avea casa perete-n perete cu aceea a părinţilor fetei, de unde zeul Amor a găsit prilejul să reînnoiască pe lume iubirile, acum uitate, ale lui Piram şi Tisbe, pentru că Basilio a îndrăgit-o pe Quiteria încă din

---

[1] « *Danzas de espadas* » se jucau în regatul Toledoului. Dansatorii purtau cămăşi şi pantaloni de pînză albă şi aveau în mîini spade, cu care simulau că vor să se decapiteze.

[2] « *Danze de cascabel menudo* » (dansuri cu zurgălăi mărunţi). La jartierele cu care-şi legau pantalonii albi de pînză sub genunchi, dansatorii îşi puneau zurgălăi, ceea ce mărea efectul ritmului în timpul execuţiei mişcărilor.

[3] *Los zapateadores* dansau bătîndu-se cu palmele peste sandale *(zapatas)* şi plesnetele acestea ritmice *(zapatetas)* dădeau accente ritmului; sînt dansuri care se cheamă *zapateados*.

fragedă copilărie, iar ea a răspuns văpăii lui prin nenumărate dovezi de dragoste curată, aşa încît lumea de prin sat, ca să-şi mai treacă timpul, ajunsese să povestească despre iubirea dintre cei doi copii, Basilio şi Quiteria. Înaintînd, însă, tinerii în vîrstă, tatăl Quiteriei crezu de cuviinţă să-l oprească pe Basilio a mai intra la ei în casă, aşa cum făcea el de obicei pîn-atunci; şi ca să nu mai tot fie apăsat de temeri şi bănuieli, îşi puse-n gînd s-o mărite pe fie-sa cu Camacho cel avut, chibzuind că n-ar fi bine s-o dea după Basilio, pe care norocul îl dăruise mai puţin decît îl dăruise firea; dar dacă e să spunem adevărul fără de nici o pizmă, apăi el este flăcăul cel mai îndemînatic pe care-l cunoaştem, straşnic aruncător cu prăjina, luptător desăvîrşit şi grozav jucător cu mingea; aleargă ca o căprioară, sare mai abitir ca o capră şi trage la popice de parcă-i fermecat; cîntă ca o ciocîrlie, atinge ghitara de-o face să vorbească, nu alta, mai cu seamă, se joacă cu spada lui ca unul din cei mai iscusiţi în această treabă.

— Numai pentru o asemenea înzestrare firească, spuse atunci don Quijote, ar merita flăcăul acesta să se însoare nu doar cu frumoasa Quiteria, ci cu însăşi crăiasa Ginevra, dac-ar mai trăi astăzi, în ciuda lui Lanzarote şi-a tuturor acelora ce-ar vrea să-l oprească.

— Asta nevastă-mea s-o audă, spuse Sancho Panza, care pîn-atunci tăcuse chitic şi ascultase, că ea vrea numai aşa, să se căsătorească fiecare doar cu unul pe potriva lui, ţinîndu-se de zicala care spune: fitece mioară cu-a ei perechioară. Ceea ce aş vrea eu este ca bunul Basilio, pe care l-am şi îndrăgit, să se însoare cu doamna Quiteria, şi să le fie ţărîna uşoară — era cît pe-aci să spun tocmai de-a-ndoaselea — celor care-i opresc pe îndrăgostiţi să se cunune.

— Dacă toţi cei ce se iubesc ar fi să se cunune, spuse don Quijote, atunci s-ar duce pe apa sîmbetei alegerea şi dreptul părinţilor de a-şi căsători odraslele cu cine şi cînd se cuvine; şi dac-ar fi după cheful fetelor să-şi aleagă bărbaţii, apăi atunci una s-ar apuca să-l aleagă pe argatul lui tată-su şi alta pe-ntîiul ce-i iese-n cale şi care i se pare ei viteaz şi

arătos, cînd el o fi, de fapt, vreun spadasin dezmăţat [1] că dragostea şi patima uşor orbesc ochii minţii, de care-i atîta nevoie cînd e să-ţi alegi o stare; şi starea căsătoriei e cea mai în primejdie de-a fi greşit aleasă, şi-i nevoie de multă socoteală și de-o deosebită îndurare a cerului ca să-ţi iasă bine. Vrea unul să facă o călătorie lungă, şi dacă-i prevăzător, mai înainte de-a se aşterne la drum, îşi caută o tovărăşie plăcută şi de nădejde, cu care să se însoţească; şi de ce n-ar face acelaşi lucru cel care trebuie să umble însoţit toată viaţa, pîn' la sorocul morţii, şi cu atît mai vîrtos cu cît o tovărăşie ca aceea dintre bărbat şi nevastă trebuie să-l însoţească şi-n pat, şi la masă, şi pretutindeni? Tovărăşia nevestei tale nu-i o marfă care, o dată cumpărată, se poate da-napoi, sau vinde, sau schimba, pentru că ea-i o legătură de nezdruncinat, care dăinuie cît dăinuie şi viaţa: este un laţ pe care, de îndată ce-l atîrni de gît, se preface în nod gordian şi pe care, dacă nu-l taie coasa morţii, nu-l mai poţi desface [2]. Multe aş mai putea spune în legătură cu asta de nu m-ar opri dorinţa ce-o am de-a şti dacă domnului licenţiat i-a mai rămas ceva de spus din istoria cu Basilio.

La care studentul, bacalaureatul sau licenţiatul, cum îi zicea don Quijote, răspunse:

— Din toate astea nu-mi mai rămîne de spus decît că din clipa cînd Basilio află că frumoasa Quiteria avea să se mărite cu Camacho cel avut, nu l-a mai văzut nimeni nici rîzînd, nici spunînd vreo vorbă cu rost, şi mereu umblă dus pe gînduri şi mîhnit, vorbind de unul singur, ceea ce-i o dovadă neîndoioasă şi limpede că şi-a pierdut minţile; mănîncă puţin şi doarme puţin, şi ceea ce mănîncă e numai rod al pomilor, şi unde doarme — dacă doarme — e

---

[1] Aici Cervantes loveşte în alesul fiicei lui naturale, doña Isabel, adică în Gaspar de Ezpeleta, un tînăr nobil uşuratic, care a fost găsit ucis sub portalul casei scriitorului, într-o noapte, la Valladolid, în 1605, în urma unei încăierări sfîrşită printr-un duel. O veche ranchiună a bătrînului tată se dezvăluie aici, după procesul în care a fost implicat din pricina nefericitei preferinţe a fiicei sale pentru spadasinul ucis.

[2] Aceleaşi ranchiune în legătură cu căsătoria pripită a lui Cervantes, căsătorie ce nu s-a mai putut desface datorită interzicerii bisericeşti a divorţului.

numai în cîmp, pe pămînt tare, aşa cum fac dobitoacele cele necuvîntătoare; cată cîteodată cu privirea către cer, iar alteori şi-o aţinteşte în pămînt, atît de cufundat în sine, încît pare o statuie îmbrăcată, căreia vîntul îi mişcă veşmintele. Ce mai vorbă lungă? Dă dovezi atît de grăitoare de împătimirea inimii lui, că toţi cei ce-l cunoaştem ne temem ca nu cumva acel « da » pe care-l va rosti mîine frumoasa Quiteria să fie pentru el totuna cu osîndirea la moarte.

— Dumnezeu o să facă aşa cum îi bine, spuse Sancho, că Domnul dă dalacul şi tot el dă leacul; nimeni nu ştie ce-i dat să se mai întîmple; de-acum pînă mîine mai sînt încă multe ceasuri, şi-i de-ajuns un singur ceas, ba chiar o singură clipă, ca să se năruie casa; că eu am văzut plouînd şi bătînd soarele în acelaşi timp, omul se culcă seara teafăr şi a doua zi nu mai poate să mişte. Ia spuneţi-mi: se găseşte oare pe lume cineva care să se laude c-a bătut un cui în roata norocului? Nu, nici vorbă! Şi între *da*-ul şi *nu*-ul femeii nu m-aş încumeta eu să pun nici un vîrf de ac, deoarece n-ar încăpea; daţi-mi numai înscris că Quiteria îl îndrăgeşte din toată inima şi din tot cugetul pe Basilio, că eu îi şi prorocesc lui un car de noroc; că dragostea, după cîte am auzit eu spunîndu-se, priveşte totul prin nişte ochelari care fac ca arama să arate a aur, calicia a bogăţie şi urdorile a mărgăritare.

— Iar o iei razna, Sancho? Fir-ai să fii tu afurisit, spuse don Quijote, că atunci cînd te porneşti să înşirui la zicale şi la poveşti, nu-ţi mai dă de rost nici dracu, lua-te-ar să te ia odată! Ia spune-mi, nătîngule, ce ştii tu de cuie, şi de roţi, şi de-alde astea?

— Ei, dacă nu-s înţeles, fireşte că părerile mele au să fie luate drept aiureli; dar nu-i nimica, eu, unul, mă pricep pe mine şi ştiu că n-am spus prea multe nerozii în cele ce-am spus, numai că luminăţia-ta, stăpîne, faci mereu pe procororul la tot ce-aş zice şi la tot ce-aş drege.

— Procuror se spune, zise don Quijote, nu procoror, stricător al bunului grai ce eşti, bată-te Dumnezeu să te bată!

— Nu te mai osteni, luminăţia-ta cu mine, fiindcă ştii prea bine că nici la curte n-am crescut şi nici la Salamanca n-am învăţat ca să ştiu dacă să mai pun sau să mai scot o buchie din vorbele mele. Aşa că, slavă Domnului, nu-l poţi sili pe un sayaghez [1] să vorbească în felul unui toledan [2]; şi poate că sînt şi toledani care n-au ei te miri ce vorbire aleasă.

— Asta aşa e, spuse licenţiatul, pentru că cei crescuţi prin mahalaua tăbăcarilor [3] şi prin Zocodover nu pot vorbi aşa de curat ca aceia ce se perindă aproape toată ziulica prin porticele catedralei şi, cu toate astea, şi unii, şi alţii sînt toledani. Graiul curat, nestricat, poleit şi limpede poate fi aflat la curteanul cel ascuţit la minte, chiar de-ar fi venit el pe lume şi-n Majadahonda [4] am spus « ascuţit la minte » fiindcă se află mulţi care nu sînt aşa, iar bunul-simţ e gramatica graiului celui nestricat, care se însoţeşte cu obişnuinţa. Eu, domnilor, nu vă fie cu supărare, am învăţat dreptul canonic la Salamanca şi pot întrucîtva să mă laud că-mi spun gîndul în vorbe limpezi, potrivite şi pline de miez.

— De nu te-ai lăuda mai mult cu ştiinţa de a mînui săbiile pe care le duci decît cu aceea de a-ţi struni limba, ai fi ieşit primul la licenţă, iar nu la coadă, aşa cum ai rămas.

— Ascultă, bacalaureatule, spuse licenţiatul, ai cea mai greşită părere din lume cu privire la iscusinţa de a mînui sabia, de vreme ce o socoteşti deşartă.

— Dar asta nu-i la mine o părere, ci adevărul adevărat, răspunse Carchuelo. Şi dacă vrei să-ţi dovedesc printr-o încercare,

---

[1] *La tierra de Sayago* (între Zamora şi Ciudad Rodrigo) era socotită regiunea cu vorbirea cea mai neînţeleasă. Sînt aici ca la vreo 60 de sate care vorbesc dialectul sayaghez, obiect al derîderii castilienilor neaoşi, mîndri de puritatea vorbirii lor.

[2] Regele *Alfonso al X-lea, « el Sabio »* (1252—1284), se zice, a dat porunca « să se recurgă la Toledo ca la măsura limbii castiliene, căci el are în limba noastră mai mare desăvîrşire decît oricare altă parte a ţării ». A făcut, din pricina asta, şcoli mai multe la Toledo, vechea capitală a Castiliei, decît în alte localităţi. Dar existenţa reală a acestei legi este contestată.

[3] Despre « mahalaua tăbăcarilor » din Toledo, ca şi despre piaţa cu numele arab de *zoco-dover* (*soq-ad-doab* = obor de vite) s-a mai pomenit în Partea I.

[4] Majadahonda sau Majalahonda era un mic sat de lîngă Madrid, ai cărui locuitori erau priviţi de locuitorii cu pretenţii ai capitalei drept exemple tipice de neciopliţi.

tot ai tu două săbii la tine, loc e berechet, eu, la rîndul meu, sînt voinic şi puternic, virtuţi care, însoţite şi de curajul meu, de care nu duc lipsă, te vor face să mărturiseşti că nu mă-nşel. Descalecă şi foloseşte-te de schimbările de poziţie, de cercurile, de unghiurile şi de ştiinţa domniei-tale, că eu tot o să te fac să vezi stele verzi cu iscusinţa mea cea nouă şi necioplită, ce-mi dă încrederea, pusă mai întîi în Dumnezeu, că nu s-a născut încă omul care să mă facă să-ntorc spatele şi că nu se află om în lumea asta pe care eu să nu-l fac să lunece la pămînt.

— Dacă o să-ntorci sau nu spatele, în treaba asta nu mă bag, răspunse cel cu iscusinţa luptei, măcar că s-ar putea întîmpla ca tocmai în locul unde-ţi împlînţi de-ntîia dată piciorul, acolo să-ţi fie şi mormîntul; vreau să spun că acolo rămîi mort pe loc, fiindcă ai nesocotit meşteşugul de a lupta.

— Vedem noi acuma, răspunse Corchuelo.

Şi descălecînd în pripă de pe asinul lui, trase mînios una din săbiile pe care licenţiatul le avea cu sine.

— Nu, nu aşa, spuse atunci don Quijote; vreau să conduc eu această luptă şi să fiu judecătorul acestei întrebări rămase de-atîtea ori fără răspuns.

Şi descălecînd de pe Rocinante şi apucînd lancea, se înfipse în mijlocul drumului, în vreme ce licenţiatul, înclinîndu-şi frumos trupul şi făcînd paşi iscusiţi, o şi pornise către Corchuelo, care se îndrepta împotrivă-i, scoţînd, după cum se spune, foc pe nări. Cei doi ţărani, fără să descalece de pe măgăreţele lor, n-aveau alt rost decît acela de privitori ai acestei crunte tragedii. Împunsăturile, loviturile, coborîrile, întoarcerile, revenirile pe care le trîntea Corchuelo erau fără de număr, date cu înflăcărare una după alta, mai dese decît grindina. Se năpustea ca un leu zădărît, dar îl nimerea şi-l ţinea-n loc, în toiul mîniei, cîte o izbitură a spadei licenţiatului, făcîndu-l să-i sărute bumbul ca pe nişte moaşte, măcar că nu chiar cu atîta cucernicie cu cîtă se obişnuieşte şi se cuvine a fi sărutate moaştele. În cele din urmă, îi numără cu lovituri toţi nasturii sutanei scurte

de pe el, făcîndu-i pulpana ferfeniță, de parcă s-ar fi prefăcut în cozi de caracatiță; de două ori îi azvîrli cît colo pălăria de pe cap și-l osteni într-atîta încît de ciudă, de mînie și de turbare, Corchuelo apucă sabia de mîner și o aruncă în văzduh cu atîta putere, că unul din țăranii de față, care era notar și care s-a dus după ea, a dat după aceea mărturie că o azvîrlise la o depărtare de aproape trei pătrare de leghe, care mărturie slujește și a slujit ca să se vadă, în toată lumina adevărului, cum puterea cade biruită de către meșteșug. Corchuelo se trînti cătrănit pe jos, și Sancho, ducîndu-se la el, îi spuse:

— Pe cinstea mea, domnule bacalaureat, dacă vrei să-mi asculți sfatul, de-acu-nainte să nu mai chemi pe nimeni la întrecere cu săbiile, ci numai la luptă și la aruncatul cu prăjinile, fiindcă ai și vîrsta și vînjoșenia pentru așa ceva, că ăștia cărora li se zice luptători cu spada am auzit eu spunîndu-se că-s în stare să vîre vîrful săbiei și-n urechea acului.

— Eu, răspunse Corchuelo, mă bucur c-am fost scos din rătăcirea mea și că încercarea mi-a arătat adevărul de care eram atît de departe.

Și ridicîndu-se, îl îmbrățișă pe licențiat și rămaseră și mai prieteni decît la-nceput; și nu mai vrură să-l aștepte pe notar, care se dusese după sabie, părîndu-li-se că prea întîrzie, așa că se hotărîră să-și vadă mai departe de drum, ca să ajungă devreme la Quiteria în sat, de unde erau cu toții.

Cît le mai rămase din drum, licențiatul îi deslușí asupra foloaselor spadei, cu atîtea temeiuri lămuritoare și cu atîtea chipuri și dovezi aritmeticești, încît toți ajunseră să știe cît de minunată era această știință [1], iar lui Corchuelo îi pieri cu totul îndărătnicia. Într-acestea se lăsă și noaptea, dar mai înainte de a ajunge, li se păru tuturor că văd în fața satului

---

[1] Cervantes concepe « minunata știință » a scrimei în felul în care circula în epocă prejudecata « geometrizării » acestui exercițiu, ideie pusă în circulație de maeștrii ei, Jeronimo de Carranza și Luis Pacheco de Narvaez. Quevedo, în *Pablo de Segovia*, capitolul al VIII-lea, e de partea duelului empiric și-l face pe « geometru » să piardă.

un cer plin de stele, stele nenumărate şi sclipitoare. Auziră şi sunete nedesluşite şi dulci din muzici felurite, cum ar fi fluiere, tamburine, harfe, talgere, tobe şi zurgălăi; şi cînd se apropiară, văzură că pomii unui frunzar ce fusese pregătit la intrarea satului erau toţi plini de candele, pe care nu le stingea vîntul, ce sufla atunci atît de domol, încît n-avea putere să mişte nici frunzele pomilor. Cîntăreţii înveseleau nunta, umblînd în cete, deosebite între ele, prin acel loc desfătător: unii dănţuiau, alţii cîntau, iară alţii ziceau din feluritele soiuri de muzici cîte s-au pomenit. N-ai fi zis altceva decît că prin toată acea livadă se zbenguia bucuria şi sălta mulţumirea. Mulţi alţii se îndeletniceau ridicînd poduri înalte, de unde să poată vedea mai uşor a doua zi jocurile şi danţurile ce aveau să se desfăşoare în acel loc, anume ales pentru sărbătorirea nunţii lui Camacho cel avut şi a înmormîntării lui Basilio. Don Quijote nu vru să intre în sat, măcar că-l poftiră şi ţăranul şi bacalaureatul; dete, ca temei — după socoteala lui, destul de puternic — faptul că datina cavalerilor rătăcitori este ca ei să doarmă mai degrabă pe cîmp şi prin păduri decît prin locuri cu lume, fie ele chiar şi cu tavanuri aurite; şi o dată cu acestea se abătu niţel din drum, fireşte că împotriva voiei lui Sancho, căruia-i veni în minte minunata găzduire de care avusese parte în castelul sau casa lui don Diego.

Capitolul XX

Unde-i vorba de nunta lui Camacho cel avut şi de ceea ce s-a întîmplat cu Basilio cel sărac

De îndată ce albele zori făcură ca strălucitorul Febus, cu văpaia razelor sale arzătoare, să zvînte mărgăritarele topite din pletele-i de aur, don Quijote, scuturîndu-şi mădularele de toropeala somnului, se sculă-n picioare şi-l strigă pe scutierul său Sancho, care încă mai sforăia; văzîndu-l astfel, don Quijote, mai înainte de a-l trezi, rosti către el:

— O, tu, preanorocos între toţi norocoşii ce trăiesc pe faţa pămîntului, căci, fără a pizmui pe nimeni şi făr-a fi pizmuit, dormi cu cugetul împăcat; pe tine nu te prigonesc vrăjitorii şi nici vrăjile nu te fac să tresari. Dormi, mai spun înc-o dată și voi mai spune-o de-o sută de ori, dormi, fără să te ţină într-o nesfîrşită veghe gelozia faţă de doamna ta şi fără să te trezească neliniştea pentru datoriile ce le ai de plătit şi nici grija de cum vei face să ai mîine ce mînca, tu, dimpreună cu cei puţini şi strîmtoraţi ai tăi. Nici dorul măririlor nu te roade, nici strălucirea deşartă a lumii nu te tulbură, deoarece hotarele năzuinţelor tale nu merg mai departe decît pîn' la gîndul de-a vedea de măgar, căci cu grija de însăşi fiinţa ta sînt împovăraţi umerii mei: povară şi sarcină pe care firea şi datina le-au pus în seama stăpînilor. Doarme scutierul şi stă de veghe stăpînul, gîndindu-se cum să-l hrănească, să-i îmbunătăţească soarța şi să-l chiverni-sească. Grija de a vedea că se preface ceru-n stei de piatră, făr-a dărui pămîntul cu roua cuvenită, nu-l îndurerează pe slujitor, ci pe stăpîn, care trebuie să-l hrănească la vreme de secetă şi de foamete pe cel care l-a slujit la vreme de rod mult şi de belşug.

La toate acestea nimic nu răspunse Sancho, pentru că dormea, şi nici nu s-ar fi trezit dacă don Quijote, cu coada lancei, nu l-ar fi readus la simţire. Se trezi în cele din urmă, mahmur şi lenevos, şi, întorcînd capul în toate părţile, spuse:

— De către frunzar, dacă nu mă-nşel, vine un abur şi o mireasmă mai degrabă de slănină la frigare decît de lămîiţă şi de cimbru. O nuntă care începe cu asemenea miroase, pe viaţa mea, trebuie să fie îmbelşugată şi de tot darnică!

— Isprăveşte, mîncăule! spuse don Quijote. Hai să mergem şi noi la această cununie, să vedem ce va face nefericitul de Basilio.

— Facă ce-o vrea, răspunse Sancho, că de n-ar fi sărac, ar fi luat-o pe Quiteria de nevastă. Auzi colo, una ca asta: să n-aibă para chioară şi să năzuiască la o însurătoare ca-n basme! Pe legea mea, stăpîne, eu aşa zic că sărăntocul ar trebui să se mulţumească cu ce-o găsi şi să nu mai cate iepuri

în baltă. Capul mi-l pun că ar putea Camacho să-l îngroape-n galbeni pe Basilio; şi dacă aşa stau lucrurile — cum pesemne că şi stau — proastă de-a binelea ar fi Quiteria să nesocotească ea gătelile şi giuvaerurile pe care i le-o fi dat, sau pe care poate să i le dea Camacho, ca să aleagă aruncarea cu prăjina şi lupta cu sabia a lui Basilio. Pe o bună aruncătură cu prăjina sau pe o mişcare isteaţă cu sabia nu-ţi dă nici o cană de vin la crîşmă. Iscusinţe şi dibăcii din astea care nu-s de vînzare ţie-şi-le pentru el contele Dírlos[1]; dar cînd asemenea dibăcii se nimeresc la unul care are bani cu lopata, apăi atunci îi şade cum nu se poate mai bine. Numai pe-o bună temelie se poate ridica o zidire trainică, şi cea mai bună temelie din lume e banul.

— Pentru numele lui Dumnezeu, Sancho, spuse atunci don Quijote, mai curmă odată cu cuvîntarea asta a ta, căci eu zic că dacă te-aş lăsa să-ţi înşirui cît ţi-e pofta sporovăielile pe care mi le trînteşti la tot pasul, nu ţi-ar mai rămîne timp nici să mănînci, nici să dormi, că l-ai risipi tot în palavre.

— Dacă luminăţia-ta ai avea o bună ţinere de minte, răspunse Sancho, ar trebui să-ţi aminteşti de legămintele prin care ne-am prins la învoială mai-nainte de-a pleca acum, a doua oară, de-acasă: unul din aceste legăminte a fost că mă laşi să vorbesc tot ce vreau, numai să nu fie ceva împotriva aproapelui sau împotriva dreptului de stăpîn al luminăţiei-tale, şi pîn-acum cred că nu m-am abătut de la asemenea legămînt.

— Nu-mi aduc aminte, Sancho, de nici un legămînt ca acesta; şi chiar de-ar fi aşa, tacă-ţi mai bine gura şi hai să mergem, că muzicile pe care le-am auzit aseară au început iarăşi să înveselească văile, şi fără doar şi poate că se va săvîrşi cununia dimineaţa pe răcoare, iar nu în dogoarea chindiei.

---

[1] Cel mai lung din seria acelor *romances viejos* din ciclul carolingian, unde este vorba de Contele de Irlos, fratele lui Durandarte. După cincisprezece ani de războaie în ţările de peste mare, unde îl învinge pe sultanul Persiei, Contele de Irlos se întoarce în ţară tocmai cînd soţia sa era să se căsătorească cu Celinos, crezîndu-l mort pe adevăratul ei soţ. Este şi subiectul unei drame de Guillén de Castro, intitulată *El Conde de Irlos*.

Făcu Sancho aşa cum îi porunci stăpînu-su, şi după ce puse şaua pe Rocinante şi samarul pe măgar, o luară-n sus amîndoi şi, încet-încet, ajunseră-n dreptul frunzarului. Cel dintîi lucru ce-i fu dat lui Sancho să vadă fu un juncan întreg înfipt într-un trunchi de ulm, ce slujea de frigare, şi în focul unde avea să se frigă ardea o adevărată moviliţă de lemne, iar de jur împrejurul focului se aflau şase tingiri, nu făurite după chipul obişnuit al tingirilor, fiindcă erau de fapt şase cazane măricele, dintre care fiecare avea la carne într-însa cît o căsăpie întreagă; aşa de bine înghiţeau şi cuprindeau într-însele berbeci întregi, fără să se mai vadă din ei nimic, de ziceai că-s porumbei; iepurii jupuiţi încă de pe-acum şi găinile jumulite care stăteau atîrnate de pomi ca să-şi afle mormîntul în tingiri erau fără de număr; păsări şi vînat de tot soiul erau cu duiumul, agăţate de trunchiurile copacilor, pentru ca aerul să le frăgezească. Numără Sancho mai bine de şaizeci de burdufuri, de peste două vedre fiecare, pline — după cum se vădi după aceea — cu vinaţuri minunate; grămezi întregi de pîine din cea mai albă stăteau aşa cum stau de obicei movilele de grîu pe arii; brînzeturile, aşezate ca nişte cărămizi în straturi încrucişate, alcătuiau un zid, iar două cazane cu untdelemn, mai mari decît cele de boiangii, slujeau ca să se rumenească într-însele felurite aluaturi, care, cu două lopeţi zdravene, erau scoase gata prăjite şi tăvălite apoi într-un alt cazan plin cu miere curată, care se afla alături. Bucătarii şi bucătăresele erau peste cincizeci la număr, toţi curat îmbrăcaţi, toţi vrednici, toţi mulţumiţi. În pîntecele umflat al juncanului fuseseră vîrîţi şi apoi cusuţi înăuntru doisprezece purcei de lapte, ca să-i dea gust şi să-l frăgezească; mirodeniile de tot felul păreau a nu fi fost cumpărate cu ocaua, ci cu baniţa, şi toate stăteau la vedere în coşcogeamite ladă. Desigur că toate pregătirile astea de nuntă erau ţărăneşti, însă atît de îmbelşugate, că puteau să hrănească o oaste întreagă. Pe toate le privea Sancho, la toate se uita lung şi după toate îi lăsa gura apă. Mai întîi îi făcură cu ochiul şi-i deschiseră pofta tingirile cu carne, din care bucuros şi-ar fi luat un tain zdravăn; apoi îi aţîţară

cheful burdufurile şi, în sfîrşit, gogoşile din tigăile cu untdelemn, dacă mai pot fi numite tigăi nişte cazane atît de uriaşe; aşa că, nemaiputînd să rabde şi nestîndu-i în putinţă nici altfel să facă, se duse la unul din bucătarii aceia vrednici şi, cu vorbe cuviincioase şi înfometate, îl rugă să-l lase să înmoaie o coajă de pîine într-una din tingirile acelea. La care bucătarul îi răspunse:

— Astăzi, măi vere, mulţumită lui Camacho cel avut, nu-i o zi din acelea în care foamea să mai fie ea tare şi mare; descalecă dară şi vezi de nu-i pe-aici la îndemînă vreun linguroi; culege cu el, acolo, o găină, două, şi de bine să-ţi fie!

— Nu văd nici unul, răspunse Sancho.

— Stai puţin, zise bucătarul. Păcatele mele, că nepriceput şi neajutorat mai eşti!

Şi spunînd astea, luă o cratiţă, o cufundă într-una din tingirile acelea mari, scoase într-însa trei găini şi două gîşte şi-i spuse lui Sancho:

— Mănîncă, măi frate, şi astîmpără-ţi puţintel foamea cu mezelicul ăsta, pînă la ceasul mesei.

— N-am în ce să-l pun, răspunse Sancho.

— Ia, măi omule, cratiţa cu tot ce-i în ea, că avuţia şi mulţumirea lui Camacho pune totul la loc.

Cît timp lui Sancho i se întîmplau cele spuse, don Quijote se uita cum intră, dintr-o parte a frunzarului, vreo doisprezece ţărani călări pe douăsprezece iepe frumoase cum nu se mai află, cu hamuri de călărie bogate şi arătoase şi cu o mulţime de zurgălăi bătuţi în pieptarele lor, iar ei toţi, îmbrăcaţi de alai şi de sărbătoare, alergară bine rînduiţi, nu o dată, ci de mai multe ori, prin întreaga livadă, în timp ce scoteau hăuliri şi chiote vesele, zicînd:

Camacho şi Quiteria trăiască!
El e bogat, pe cît e ea de mîndră:
Cea mai frumoasă fată de pe lume!

Auzind una ca asta, don Quijote îşi spuse-n sine: « Se cunoaşte cît de colo că ăştia n-au văzut-o pe Dulcinea mea

din Toboso, că dacă ar fi văzut-o, ar fi lăsat-o ceva mai domol cu laudele aduse Quiteriei. »

Peste puţin, din toate părţile începură să intre în frunzar feciori şi fete jucînd, iar la unul din jocuri, cu săbii, luau parte douăzeci şi patru de flăcăiandri, voinici şi ageri la înfăţişare, toţi îmbrăcaţi în straie cu ţesătura subţire, albă ca neaua, şi cu basmale din mătase scumpă, lucrate în culori felurite; iar pe conducătorul lor, care era un flăcău dezgheţat, îl întrebă unul din cei cu iepele dacă nu s-a rănit cumva vreunul din dănţuitori.

— Pîn-acum, slavă Domnului, nu s-a rănit nimeni, toţi sîntem teferi.

Şi îndată începu să se amestece-n joc cu ceilalţi însoţitori, cu atîtea învîrtituri şi cu atîta îndemînare, că pînă şi lui don Quijote, căruia-i fusese dat să mai vadă asemenea jocuri, nu i se păruse nici unul atît de desăvîrşit ca acesta. Îi mai merse la inimă şi un alt danţ care veni la rînd, danţ jucat de nişte preafrumoase fetişcane, dintre care nici una nu arăta să aibă mai puţin de 14 ani şi nici să ajungă pînă la 18, îmbrăcate toate în postav verde, unele dintr-însele cu părul împletit, altele cu părul răsfirat, însă la toate atît de auriu că putea să se ia la întrecere cu razele soarelui; şi peste păr purtau cununi de flori amestecate, de iasomie, trandafir, amarantă şi caprifoi.

Le călăuzeau un preacinstit moşneag şi o băbuţă cuvioasă; însă aceştia erau mai sprinteni şi mai vioi decît cum îi arătau anii. Le cînta un cimpoi de Zamora, iar ele, avînd pe chip şi-n ochi neprihănirea şi-n picioare sprinteneala, se arătau a fi cele mai neîntrecute dănţuitoare de pe lume.

După asta veni un alt joc meşteşugit, unul din acelea cărora li se zice « vorbite ». Era jucat de opt nimfe, împărţite în două şiruri: conducătorul unuia dintre ele era zeul *Cupidon*, şi al celuilalt, *Interesul*; cel dintîi — împodobit cu aripi, arc, tolbă şi săgeţi, celălalt — bogat înveşmîntat în aur şi mătase de felurite culori. Nimfele care-l urmau pe Amor purtau în spate, în pergamin alb, scris cu slove mari numele lor. Numele celei dintîi era *Poezie*; al celei de-a doua, *Înţe-*

lepciune; al celei de-a treia, *Neam ales*, şi al celei de-a patra, *Vitejie*. În acelaşi fel erau date şi numele acelora care urmau *Interesul*. Numele celei dintîi era *Dărnicie*; al celei de-a doua, *Dăruire*; al celei de-a treia, *Comoară*, şi al celei de-a patra, *Stăpînire liniştită*.

Înaintea tuturor venea un castel de lemn, tras de patru sălbatici, toţi îmbrăcaţi în iederă şi într-o ţesătură de cînepă [1] vopsită verde, şi păreau atît de adevăraţi sălbatici, încît mai-mai să-l înspăimînte pe Sancho. În partea din faţă a castelului şi pe toate cele patru laturi ale pereţilor lui era scris: *Castelul bunei-cuviinţe*. Îl însoţeau cîntînd patru cîntăreţi, meşteri la tamburin şi la fluier. Cupidon începu danţul şi, după ce făcu doi paşi, îşi ridică privirile şi ochii, ţintind cu arcul către o fată care ieşea la iveală dintre meterezele castelului, şi-i grăi după cum urmează:

Eu sînt Amor, zeul tare
În văzduh şi pe pămînt,
Şi pe vălurita mare,
Şi în toate cîte sînt
În a lumii largă zare.
N-am ştiut nicicînd ce-i frica.
Tot ce vreau am şi făcut,
Chiar de-aş vrea ce nu-i de vrut.
Şi în tot ce-i de putut,
Amor face, drege, strică.

Sfîrşi versurile, trase o săgeată către partea de sus a castelului şi se duse iarăşi la locul lui. Ieşi atunci *Interesul* şi făcu alţi doi paşi; tăcură tamburinele, şi el spuse ceva ce începea cu:

Eu sînt cel ce mai mult poate
Decît Amor, decît toate.
Sînt de neam, şi-s cunoscut
Pînă-n patru zări rotate:

---

[1] În original « *hedra y cáñamo* » (iederă şi cînepă) erau materialele obişnuit folosite în teatre pentru costumele sălbaticilor, aduşi pe scenă îndeosebi după descoperirile conquistadorilor.

Cerul însuşi m-a născut.
Eu sînt Interesul. Cine,
Cînd mă are,-ar face-un bine?
Zău aşa, ar fi minune
Să trăiască pe-astă lume
Orişicine fără mine!

Se duse şi *Interesul* la loc şi trecu în faţă *Poezia*, care, după ce-şi făcu şi ea paşii, ca şi ceilalţi, aţintindu-şi privirea către fata din castel, spuse:

Învelită în concepte [1],
Blînda zînă, Poezia,
Prin cuvinte înţelepte
Îţi trezeşte nostalgia.
Dacă nu te-ai supărat
Că-ndrăznesc în ochi să-ţi cat,
Cum atîţia-ţi pizmuiesc
Frumuseţea ta, ce-i una,
Eu s-o urc am să-ndrăznesc
Mai presus decît e luna.

Plecă şi *Poezia* şi, din partea unde era *Interesul*, ieşi *Dărnicia*, care, după ce făcu cei doi paşi, spuse ceva ce-ncepea cu:

Unii mă numesc Risipă
Şi că-i sărăcesc se plîng.
Dar mai mult de cîte frîng
Eu dînd, strică ei în pripă,
Duşmăniţi de tot ce strîng.
Ca să-ţi plac, de azi-nainte
Fi-voi şi mai necuminte.
Că-i păcat prealăudat
Să păcătuieşti prin dat.

În felul acesta ieşiră şi apoi se retraseră toate fetele din cele două tabere, fiecare dintr-însele făcîndu-şi paşii şi spunîndu-şi versurile, unele înflorite, altele hazlii, iar don Quijote

---

[1] Este vorba de acele *concetti* din poezia lui Petrarca, imagini bazate pe antonimii alăturate, exagerat folosite în gongorismul spaniol.

le prinse pe de rost — că avea bună ţinere de minte — numai pe cele pomenite aici; apoi se amestecară cu toţii, legîndu-se lanţ şi dezlegîndu-se cu drăgălăşenie şi cu multă uşurinţă; şi cînd trecea Àmor pe dinaintea castelului, îşi slobozea săgeţile înspre partea de sus a lui; Interesul, însă, spărgea de el globuri aurite. În cele din urmă, după ce-au mai dănţuit ei o bună bucată de timp, Interesul scoase o pungă mare de piele, vîrstată cenuşiu şi negru, care părea să fie plină cu galbeni, şi o azvîrli în castel cu atîta putere, încît, de pe urma loviturii, pereţii i se desfăcură şi căzură, lăsînd-o pe fată descoperită şi fără de nici o ocrotire. Veni la ea Interesul, cu toate personajele din alaiul lui, şi, punîndu-i de gît un lanţ gros de aur, se prefăcură că vor să pună mîna pe ea, s-o răpească şi s-o ţină în puterea lor. Văzînd una ca asta, Àmor, dimpreună cu însoţitoarele lui, făcură chip că luptă să le-o smulgă [1]; şi toate mişcările pe care le făceau erau însoţite de sunetul tamburinelor, în joc şi în danţ bine măsurat. Îi despărţiră sălbaticii, care, cu o neîntrecută iuţeală, ridicară şi prinseră iar la loc pereţii castelului, iar fata se-nchise-n el ca la început, şi cu asta se puse capăt jocului, care-i lăsă nespus de mulţumiţi pe toţi cei ce-l priviseră. Întrebă don Quijote pe una din nimfe să-i spună cine a alcătuit şi a orînduit jocul. Îi răspunse că un preot de la ei din sat, meşter nevoie-mare cînd e vorba de asemenea născociri.

— Pot să pun prinsoare, spuse don Quijote, că acest bacalaureat sau preot e mai bun prieten cu Camacho decît cu Basilio şi că trebuie să se priceapă mai bine la satire decît să slujească vecernia. Straşnic a mai ticluit-o-n jocul ăsta cu iscusinţele lui Basilio şi cu avuţiile lui Camacho!

Sancho Panza, care auzise totul, spuse:

— Pe-a cui pîine o mănînc, pe-a ălui psaltire-o cînt! Eu ţiu cu Camacho.

---

[1] Lupta dintre Àmor şi Interes face obiectul multor *coplas*, populare şi culte, şi mai întotdeauna Àmorul iese înfrînt, « poate pentru că — comentează Rodriguez Marín — lipseau acolo sălbaticii, care să-şi pună pielea-n joc pentru el, neştiutori cum sînt şi necunoscînd cît poate banul! »

— Se vede cît de colo, Sancho, spuse atunci don Quijote, că eşti bădăran, şi încă unul din aceia care strigă: Trăiască cine-o birui.

— Nu ştiu din care-oi fi, răspunse Sancho, dar atîta ştiu, că din tingirile lui Basilio n-oi scoate niciodată o mîncare atît de gustoasă ca asta pe care am scos-o din tingirile lui Camacho.

Şi-i arătă cratiţa plină cu gîşte şi cu găini; şi apucînd una din ele, dete s-o înfulece cu o voie bună şi cu o poftă grozavă.

— La naiba cu iscusinţele lui Basilio, spuse el, că atîtea parale faci cîte parale ai, şi atîtea parale ai cîte parale faci. Numai două neamuri se află pe lume, cum spunea o bunică de-a mea: « avere » şi « neavere »; dar ea ţinea cu « avere »[1]; şi-n ziua de azi, stăpîne don Quijote, te-ntreabă toţi mai mult ce ai decît ce ştii[2]; un măgar încărcat cu aur arată mai bine decît un cal cu samar. De aceea, iarăşi zic că eu cu Camacho ţiu, din ale cărui tingiri îţi scoţi mîncăruri îmbelşugate de gîşte şi găini, iepuri sălbatici şi iepuri de casă; pe cînd din ale lui Basilio — dacă-ţi cad cumva la îndemînă — n-ai să scoţi decît o zeamă lungă, şi pe-aia trebuie s-o cauţi pe fundul oalei.

— Ţi-ai sfîrşit cuvîntarea, Sancho? zise don Quijote.

---

[1] Ideea că nu mai existau acum, în disoluţia feudalismului, decît două spiţe mari pe lume, două « genealogii » *(linajes)*, *tener* şi *no tener* (a avea şi a nu avea), este un fapt de observaţie curentă, consfinţit de memorialiştii epocii: Rodriguez Marín citează pe scriitorul portughez Thome Pinheiro da Vega, care, la 1605, în Castilia, găsea să « *no hay más linajes que* tener *o* no tener, *como dezia el Rey viejo, y los hidalgos son los que* tienen algo... » (hi-d'alge) (« nu sînt decît două genealogii: *avere* şi *neavere*, şi hidalgo e cel ce *are algo* » [ceva]...).

[2] În original: « *antes se toma el pulso al haber que al saber* » (« mai degrabă te pipăie la avere decît la ştiinţă »), inversarea vechiului « *más vale saber que haber* » (« mai mult valorează ştiinţa decît averea »). Infantele don Juan Manuel, în introducerea cunoscutului său *Libro de los castigos (Cartea pedepselor)*, scrie: «... *cierto es que el saber puede guardar el haber, et el haber non puede guarder el saber* » (...e sigur că ştiinţa poate păstra averea, dar averea nu poate păstra ştiinţa »). « *El sabio puede ser rico, más el rico no compra ciencia* », spune şi un cîntec popular vechi, ce începe cu: « *Más vale saber que haber* »... Între vremea infantelui, însă, şi cea a lui Cervantes, averea a înfrînt ştiinţa.

— Am sfîrşit-o, spuse Sancho, fiindcă văd că luminăţia-ta te mîhneşti cînd o auzi, că de nu m-ar opri lucrul ăsta, aş mai fi lungit-o încă trei zile.

— Nu dă Dumnezeu, Sancho, spuse don Quijote, să te văd şi eu mut pînă n-apuc să mor.

— Cu viaţa pe care o ducem, răspunse Sancho, pînă s-apuci a muri luminăţia-ta, oi muşca eu ţărîna, şi atunci poate c-oi amuţi într-atîta, că n-oi mai scoate un cuvinţel pîn' la sfîrşitul lumii sau măcar pîn' la judecata de apoi.

— Chiar de s-ar întîmpla şi una ca asta, Sancho, spuse don Quijote, şi încă n-ar întrece tăcerea ta tot ce-ai vorbit, ce vorbeşti şi ce mai ai încă de vorbit pe lumea asta; şi cu atît mai vîrtos cu cît e-n firea lucrurilor să sosească mai întîi ziua morţii mele decît a morţii tale; aşa că nu mai nădăjduiesc să te văd în viaţa mea mut nici chiar cînd bei sau cînd dormi; atîta pot să spun şi nimic mai mult.

— Pe legea mea, stăpîne, răspunse Sancho, să nu dai crezare cîrnei, vreau să spun, morţii, care tot atît de bine-nghite-şi mielul şi berbecul; că l-am auzit eu pe preotul de la noi spunînd că ea calcă cu acelaşi picior şi foişoarele împăraţilor şi cocioabele sărăcăcioase ale celor nevoiaşi. Cocoana asta e prea tare ca să mai umble cu ocolişuri; de nimic nu-i e silă, totul mănîncă şi totu-i cade bine, şi cu tot soiul de oameni, de vîrste şi de măriri îşi îndeasă desagii. Ea nu-i un cosaş care să doarmă în ceasurile de tihnă, fiindcă-n toată clipa coseşte şi retează deopotrivă şi iarba uscată, şi pe cea verde, şi pare-se că nici nu mai mestecă, că se-ndoapă şi-nghite tot ce i se pune dinainte, că-i e o foame cîinească şi niciodată nu se satură; şi măcar că n-are burtă, te face să crezi că boleşte de dropică, aşa-i de însetată să bea toate vieţile la cîţi trăiesc pe lume, de parc-ar bea un ulcior cu apă rece.

— Destul, Sancho, grăi atunci don Quijote, rămîi la ce-ai spus bun pîn-acum şi nu aluneca, fiindcă, într-adevăr, ceea ce-ai spus despre moarte în vorbirea ta ţărănească e ceea ce-ar putea să spună şi-un predicator priceput. Îţi spun eu, Sancho, că dacă ai avea tu tot atîta ştiinţă pe cît eşti de

deştept din fire, apăi ai putea să cuvîntezi din amvon şi să cutreieri lumea asta mare, propovăduind lucruri frumoase.

— Cuvîntează bine cel ce trăieşte bine, răspunse Sancho, că eu altă tologie nu ştiu.

— Nici n-ai nevoie să ştii, spuse don Quijote. Dar un lucru nu-mi intră mie-n cap şi nu pot să-i dau de rost, şi anume cum se face că fiind începutul înţelepciunii teama de Dumnezeu, tu, care te temi mai mult de o şopîrlă decît de el, ştii atîtea lucruri?

— Vezi-ţi mai bine, stăpîne, de cavaleriile luminăţiei-tale şi nu te apuca să judeci temerile sau vitejiile altora, că tot atît mă tem şi eu de Dumnezeu ca şi oricare alt creştin. Şi acum lasă-mă, luminăţia-ta, să sting mezelicul ăsta, că alelalte toate nu-s decît vorbe de clacă, de care om da socoteală pe ceea lume.

Şi spunînd asta, începu din nou să dea iama în cratiţă, şi cu atîta rîvnă, de-i trezi pofta de mîncare şi lui don Quijote, care fără doar şi poate că l-ar fi ajutat de nu-l împiedica ceea ce o să se povestească de-acu-nainte.

Capitolul XXI

Unde se povesteşte mai departe despre nunta lui Camacho, dimpreună cu alte întîmplări pline de miez

Pe cînd tocmai se ţinea între don Quijote şi Sancho sfătuirea pomenită în capitolul de mai sus, numai iată că se auziră strigăte şi zarvă mare, totul pricinuit şi pus la cale de către flăcăii călări, care, cu tropote şi cu chiote nesfîrşite, se duseră să-i primească pe logodnici; iar aceştia, înconjuraţi de tot felul de muzicanţi şi de jucători, veneau însoţiţi de preoţi, de neamurile amîndurora şi de lumea mai răsărită de prin satele vecine, cu toţii îmbrăcaţi de sărbătoare. Şi cînd Sancho o văzu pe logodnică, spuse:

— Pe legea mea că nu vine îmbrăcată ca o ţărancă, ci ca o doamnă aleasă de la curte! Chiar aşa e, că, după cîte

desluşesc eu de departe, în locul mărţişorului cel ieftin, pe care ar fi trebuit să-l poarte, are la gît mărgean din cel scump, iar postavul verde de Cuenca e-nlocuit cu catifea deasă şi bătută; şi panglicile să mai zici că-s din fîşii de pînză albă! Ba pot să jur că-s de atlaz! Da' ia te uită şi la mîinile ei, împodobite, chipurile, cu inele de chihlimbar! Aş, de unde? Să mor eu dacă nu-s acelea inele de aur, şi încă ce aur! Şi încrustate cu mărgăritare albe cum îi laptele covăsit, că fiecare din ele trebuie să facă mai mult decît ochii din cap! Maaamă, maamă! Şi ce păr! Că dacă nu-i din acela neadevăratul, apăi n-am mai văzut aşa de lung şi-aşa de auriu de cînd mă ştiu pe lume. Ei, poftim, mai zi ceva de gingăşia şi de mijlocelul ei, dacă nu-i ca un finic, ce se leagănă încărcat cu ciorchini de curmale, că aşa arată giuvaerurile ce le poartă, de-i atîrnă din păr şi de gît. Jur pe zilele mele că-i o mîndreţe de fată şi că acum, cînd o fi pusă la încercare, o să poată înfrunta minunat de bine ţărmurile Flandrei. [1]

Don Quijote rîse de laudele cam din topor ale lui Sancho Panza; măcar că şi lui însuşi îi păru că — în afară de domniţa sa Dulcinea din Toboso — nu văzuse-n viaţa lui femeie mai frumoasă. Venea frumoasa Quiteria cam trasă la chip, pesemne de pe urma nopţii proaste pe care totdeauna o petrec miresele cînd se pregătesc pentru nunta de-a doua zi. Mergeau apropiindu-se de un loc mai ridicat, aşezat într-o latură a livezii şi împodobit cu chilimuri şi cu verdeaţă, unde avea să se săvîrşească cununia şi de unde aveau să privească danţurile şi jocurile; şi tocmai în clipa cînd ajunseră-n acel loc, auziră în spatele lor strigăte puternice şi glas ce spunea:

— Staţi puţin, oameni nechibzuiţi şi pripiţi ce sînteţi!

---

[1] Echivoc în jurul cuvîntului *banco*, care înseamnă şi banc de nisip şi bancă de lemn. Sancho se preface că ar vorbi, în mod nevinovat, despre greutatea navigaţiei în apropiere de coastele Flandrei, din cauza bancurilor de nisip. Dar tot din Flandra se aducea şi o specie de lemn, din care se confecţionau nişte bănci, care alcătuiau scheletul paturilor. Folosindu-se de echivocul amintit, Sancho face o aluzie picantă la patul nupţial.

La care strigăte şi vorbe întoarseră capul cu toţii şi văzură că le scotea un om îmbrăcat parcă cu o dulamă neagră, presărată cu roşu în chip de flăcări. Venea încununat — cum se văzu după aceea — cu o cunună de cernit chiparos, ţinînd în mînă un toiag mare. Cînd ajunse mai aproape, fu recunoscut de toţi drept chipeşul Basilio, şi toţi rămaseră cu sufletul la gură, aşteptînd să vadă unde vor să bată strigătele și vorbele sale şi temîndu-se să nu iasă cumva vreo năpastă din venirea lui tocmai într-o clipă ca aceea. Sosi, în cele din urmă, ostenit şi cu sufletul la gură, se opri în faţa mirilor şi înfipse în pămînt toiagul, care avea la coadă un vîrf de oţel; schimbat la faţă şi cu ochii aţintiţi către Quiteria, rosti cu glas tremurător şi răguşit:

— Știi prea bine, tu, nerecunoscătoare Quiteria că, după legea cea sfîntă pe care amîndoi o mărturisim, atîta vreme cît sînt eu în viaţă, nu poţi să iei alt bărbat; şi mai ştii iarăşi tot atît de bine că, aşteptînd eu ca timpul şi osîrdia mea să-mi sporească avuţia, n-am vrut nici o clipă să mă abat de la cuviinţa datorită cinstirii tale; dar tu, călcînd în picioare toate îndatoririle de care bunul meu gînd te ţinea legată, vrei să-l faci stăpîn a ceea ce-i al meu pe un altul, căruia bogăţiile îi slujesc nu numai de huzur, ci şi ca să-i aducă norocul cel mai negîndit; şi ca să aibă cu vîrf un asemenea noroc — nu fiindc-aş crede că-i vrednic de asta, ci fiindcă aşa vrea cerul — eu cu mîna mea voi înlătura neputinţa sau piedica ce-l mai poate stingheri, scăpîndu-l de mine, care-i stau în cale. Trăiască o mie de ani fericiţi, trăiască laolaltă Camacho cel avut şi nerecunoscătoarea Quiteria! Și moară Basilio cel sărac, moară cel pe care sărăcia l-a lipsit de aripile fericirii, retezindu-i-le, şi l-a băgat în pămînt!

Și spunînd asta, apucă toiagul pe care-l înfipsese în pămînt; o jumătate dintr-însul rămase şi mai departe înfiptă, arătînd că slujea drept teacă a unui şiş măricel ce se ascundea înăuntru, şi, sprijinind de pămînt ceea ce s-ar putea numi mînerul lui, uşurat la cuget şi hotărît la faptă, se aruncă asupră-i; şi într-o clipă, ieşindu-i prin spate vîrful însîn-

gerat, dimpreună cu o jumătate din oţelul şişului, rămase nefericitul de el scăldat în sîngele său şi întins la pămînt, străpuns chiar de arma sa. Săriră îndată prietenii săi să-l ajute, nemîngîiaţi de această durere şi de această sfîşietoare nenorocire a lui; descălecă şi don Quijote de pe Rocinante, sări să-l ajute şi, cuprinzîndu-l în braţe, văzu că încă nu-şi dăduse sufletul. Vrură să scoată şişul dintr-însul, dar preotul, care era şi el acolo, îşi dete cu părerea să nu i-l scoată mai nainte de-a se spovedi, fiindcă ar fi murit chiar în clipa în care i l-ar fi scos. Și venindu-şi Basilio puţin în fire, cu glas tînguitor şi stins spuse:

— Dacă ai vrea, neîndurată Quiteria, măcar în această grea clipă de pe urmă a vieţii mele să-mi dai mîna, pentru a-mi fi soţie, tot m-aş mai mîngîia că fapta mea cea nebunească şi-ar găsi o dezvinovăţire, fiindcă printr-însa am atins fericirea de a fi al tău.

Auzind preotul vorbele astea, îi spuse să se îngrijească mai bine de mîntuirea sufletului decît de desfătările trupului şi să ceară din adîncul cugetului iertare lui Dumnezeu pentru păcatele sale și pentru deznădăjduita-i hotărîre. La care Basilio răspunse că pentru nimic în lume nu s-ar spovedi dacă nu i-ar da mai înainte Quiteria mîna pentru a-i fi soţie, că numai bucuria asta l-ar mai întări şi l-ar mai uşura ca să se poată spovedi. Auzind don Quijote cererea celui ce trăgea să moară, spuse cu glas tare că Basilio nu cere decît un lucru drept şi chibzuit şi pe lîngă asta foarte uşor de îndeplinit, şi că jupîn Camacho ar rămîne cu cinstea tot atît de neatinsă luînd-o pe doamna Quiteria ca văduvă a viteazului Basilio, ca şi atunci cînd ar lua-o de lîngă părintele ei. La treaba asta nu trebuie altceva decît un *da*, a cărui rostire n-ar avea nici o urmare decît simpla-i rostire, căci patul de nuntă al acestei cununii va să fie mormîntul. Toate acestea le auzea Camacho şi toate îl lăsau năuc şi prostit, fără a şti nici ce să facă, nici ce să spună; dar erau atît de multe rugăminţile prietenilor lui Basilio, care cereau să îngăduie ca frumoasa Quiteria să-i dea mîna muribundului spre a-i fi soţie, pentru ca sufletul aceluia să nu fie

dat pierzării o dată ce-ar părăsi deznădăjduit această viaţă, încît îl înduplecară şi aproape îl siliră să spună că dacă ar vrea Quiteria să-i dea mîna, el n-ar avea nimic împotrivă, căci totul n-ar fi fost decît să mai amîne cu o clipă îndeplinirea voiei sale. Apoi se duseră cu toţii la Quiteria, unii cu rugăminţi, alţii cu lacrimi, alţii cu vorbe spuse la locul lor, ca s-o înduplece a da mîna bietului Basilio; iar ea, mai neîndurată decît o piatră şi mai neclintită decît o statuie, părea că nici nu ştie, nici nu poate, nici nu vrea să scoată un cuvînt; şi nici n-ar fi răspuns nimic dacă preotul nu i-ar fi spus să se hotărască mai repede la ceea ce are de făcut, pentru că Basilio abia-şi mai ţine sufletul şi nu mai e timp de pierdut cu şovăielile. Atunci, frumoasa Quiteria, fără a scoate un cuvînt, tulburată, mîhnită şi cu inima strînsă, după cîte arăta, se duse în locul unde zăcea Basilio cu privirea rătăcită, cu răsuflarea scurtă şi grăbită, îngînînd printre dinţi numele Quiteriei şi făcîndu-i pe toţi să vadă că acu-acu o să moară păgîneşte, iar nu creştineşte. Dădu Dumnezeu de se apropie Quiteria de el şi, căzînd în genunchi, îi ceru mîna prin semne şi nu prin vorbe. Deschise ochii Basilio şi, cătînd la ea cu luare-aminte, îi spuse:

— O, tu, Quiteria, care te-ai arătat, în sfîrşit, milostivă cu mine în clipa cînd milostivirea ta e menită să-mi slujească drept junghier pentru a-mi reteza firul vieţii, căci eu n-am puterea nici să mă bucur de fericirea ce mi-o dărui, alegîndu-mă ca al tău, şi nici să înlătur durerea care atît de grabnic îmi va închide ochii, cu umbra înfricoşată a morţii! Ceea ce te rog din suflet, stea a vitregei mele ursite, este ca mîna pe care mi-o ceri şi pe care vrei să mi-o dai să nu-mi fie dată din milă şi nici pentru a mă amăgi din nou, ci să mărturiseşti că, fără a-ţi silnici vrerea, mi-o încredinţezi şi mi-o dai ca soţului tău legiuit; căci nu e drept ca într-o clipă de pe urmă ca asta să mă amăgeşti şi să te foloseşti de prefăcătorie cu acela care numai adevăr a arătat faţă de tine.

Cîtă vreme spunea vorbele astea, îi slăbeau puterile văzînd cu ochii, şi la fiecare leşin ai fi zis că-şi dă şi duhul. Qui-

teria, toată numai curăţie şi sfială, îl prinse de mînă pe Basilio şi-i spuse:

— Nici o putere de pe lume n-ar fi în stare să-mi siluiască vrerea: aşa că, de buna mea voie, şi din tot sufletul îţi dau mîna ca soaţă legiuită şi o primesc pe a ta dacă şi tu mi-o dai stăpîn pe judecată, iar nu fiindcă te-ar fi tulburat şi ţi-ar fi rătăcit minţile năpasta în care te-a aruncat fapta ta cea necugetată.

— Da, ţi-o dau, răspunse Basilio, fără a fi nici tulburat, nici întunecat la minte, ci înţelegînd limpede că cerul a vrut să mi te dea, aşa că mă dăruiesc şi mă încredinţez ţie ca soţ.

— Și eu ţie ca soaţă, fie că vei mai trăi ani îndelungaţi, fie că-mi vei fi smuls din braţe ca să fii pus în mormînt.

— Pentru un rănit de moarte, spuse atunci Sancho, dă cam mult cu gura flăcăiandrul ăsta! Ar trebui să se mai lase de tras clopotele şi să-şi îngrijească mai bine de suflet, care, după cîte văd eu, a ajuns numai pîn' la limbă, nu chiar pîn' la buze.

Fiind aşa prinşi de mînă Basilio şi Quiteria, preotul, înduioşat şi înlăcrimat, le dete binecuvîntarea şi rugă cerul ca sufletul proaspătului însurăţel să aibă parte de odihna cea de veci; care însurăţel, de îndată ce primi binecuvîntarea, se ridică în picioare uşor ca un fulg şi, cît ai clipi din ochi, îşi scoase şişul, căruia trupul său îi slujea drept teacă. Toţi cei din jur rămaseră cu gura căscată, iar unii dintr-înşii, mai mult săraci cu duhul decît mintoşi, prinseră să strige din toate puterile:

— Minune, minune!

Dar Basilio răspunse:

— Nu, « minune, minune », ci dibăcie, dibăcie!

Năucit şi tulburat, preotul se duse să-i pipăie rana cu amîndouă mîinile şi văzu că şişul nu trecuse prin carnea şi coastele lui Basilio, ci printr-o ţeavă de fier, pe care o umpluse cu sînge şi o potrivise binişor în locul acela, iar sîngele îl pregătise în aşa fel — după cum se află după aceea — ca să nu se închege. În cele din urmă, preotul,

cu Camacho și cu cei mai mulți de pe-acolo din preajmă își dădură seama că fuseseră păcăliți și luați în rîs. Mireasa nu se arătă cîtuși de puțin necăjită de această păcăleală, ba, dimpotrivă, cînd auzi spunîndu-se că acea cununie nu poate trece drept adevărată, fiind făcută cu înșelătorie, spuse că ea o întărește din nou, de unde încheiară cu toții că amîndoi fuseseră vorbiți să pună la cale cele întîmplate, de care lucru Camacho și cu prietenii lui se mîniară într-atîta, încît vrură pe dată să se răzbune, și după ce traseră toți săbiile din teacă, năvăliră asupra lui Basilio, întru apărarea căruia ieșiră într-o clipă din teacă aproape tot atîtea alte săbii; și atunci, don Quijote, luîndu-le-o înainte călare, cu lancea sub braț și bine acoperit de pavăza sa, îi sili și pe unii și pe alții să-i facă loc. Sancho, pe care niciodată nu-l desfătau și nu-l înveseleau asemenea socoteli, se adăposti după căzile din care-și scosese gustosu-i mezelic, gîndindu-se că acelui loc, pentru el ca și sfințit, o să i se dea cuvenita cinstire. Don Quijote rosti cu glas puternic:

— Opriți-vă, domniile-voastre, opriți-vă, că nu-i drept să vă răzbunați de jignirile aduse de dragoste! Și mai luați seama că dragostea și războiul înseamnă unul și același lucru; și așa cum în război e lucru îngăduit și obișnuit a te folosi de vicleșuguri și de curse pentru a-ți birui vrăjmașul, tot așa și-n luptele și-n întrecerile de dragoste se iau ca bune șireteniile și înșelăciunile ce le pui la cale pentru a-ți atinge ținta rîvnită, atunci cînd ele nu sînt spre ocara și spre necinstea făpturii îndrăgite. Quiteria era a lui Basilio și Basilio al Quiteriei, după dreapta și prielnica hotărîre a cerului. Camacho e avut și va putea să-și cumpere desfătările cînd, unde și cum i-ar pofti inima. Basilio n-are altceva pe lume decît mielușeaua asta, și nimeni n-are de ce să i-o ia, oricît ar fi de puternic, că pe doi pe care Dumnezeu îi unește nu poate omul să-i despartă; și cel care ar încerca s-o facă, mai întîi are de trecut prin vîrful acestei lănci.

Și spunînd acestea, o vîntură în mînă atît de vîrtos și-atît de iscusit, că-i băgă în răcori pe toți cei ce nu-l cunoș-

teau; şi atît de puternic se întipări în cugetul lui Camacho faptul de-a fi fost nesocotit de Quiteria, că şi-o şi şterse într-o clipă din minte, aşa că prinseră şi la el cuvintele de împăciuire ale preotului — om înţelept şi de bună-credinţă — la auzul căror cuvinte şi Camacho, şi cei ce-i ţineau partea se îmblînziră şi se domoliră; şi, ca dovadă, puseră cu toţii săbiile înapoi în teacă, aruncînd vina mai mult pe uşurătatea Quiteriei decît pe dibăcia lui Basilio, şi spunînd Camacho că dacă ea îl îndrăgea într-atîta pe Basilio ca fată, apoi tot aşa l-ar fi îndrăgit şi ca nevastă şi că el ar trebui să mulţumească cerului mai mult acum că i-a luat-o decît atunci cînd i-o dăduse. O dată ce şi Camacho, şi ai săi se mîngîiaseră şi se ostoiseră, se potoliră şi toţi cei ce erau de partea lui Basilio; iar Camacho cel avut, pentru a arăta că nu-l atinge cu nimic păcăleala şi că n-o ia în seamă, porunci să-i dea înainte cu petrecerea, ca şi cum s-ar însura cu adevărat; dar nu mai vrură să fie de faţă nici Basilio, nici soaţa lui şi nici prietenii, aşa că ei se duseră-n satul lui Basilio, că şi pe săracii deştepţi şi de treabă are cine să-i urmeze, să-i cinstească şi să-i ocrotească, tot aşa cum şi pe oamenii avuţi are cine să-i linguşească şi să le ţină de urît. Îl luară cu ei şi pe don Quijote, preţuindu-l ca pe-un viteaz şi ca pe-un om de nădejde. Numai lui Sancho i se făcu negru înaintea ochilor văzîndu-se pus în neputinţă de-a aştepta strălucitul ospăţ şi serbările lui Camacho, care ţinură pînă noaptea tîrziu; şi aşa, posomorît şi mîhnit, îl urmă pe stăpînu-su, care mergea cu ceata lui Basilio, părăsind olurile Egiptului [1], măcar că le mai purta încă în suflet, de unde mezelicul împuţinat şi aproape pe sfîrşite ce-l ducea în cratiţă îi amintea mărirea şi belşugul bunurilor pierdute de el; şi aşa, copleşit şi dus pe gînduri — deşi nu-i mai era foame — merse, fără a mai descăleca de pe măgar, pe urmele lui Rocinante.

---

[1] *Ollas de Egipto* sînt luate aici în sensul de « viaţă îmbelşugată » (vezi Partea I, capitolul XXII, p. 290, nota 1).

Capitolul XXII

Unde se povesteşte despre nemaiauzita aventură cu peştera lui Montesinos, care se află în inima La Manchei, aventură pe care don Quijote a dus-o cu bine la capăt

Mari şi multe fură cinstirile cu care însurăţeii îl copleşiră pe don Quijote, recunoscători pentru prietenia ce le-o arătase el apărîndu-le dreptul; şi deopotrivă cu vitejia îi preţuiră şi înţelepciunea, socotindu-l drept un Cid la luptă şi un Cicero la vorbă. Bunul Sancho huzuri trei zile de pe urma însurăţeilor, de la care află că faptul rănirii mincinoase nu fusese o înţelegere pusă la cale cu frumoasa Quiteria, ci numai o dibăcie de-a lui Basilio, care aştepta de la ea întocmai ceea ce s-a şi văzut; mărturisi el, ce-i drept, că-şi împărtăşise gîndul şi unor prieteni de-ai săi, pentru ca la timpul potrivit să-i înlesnească cele ce avea de făcut şi să-l ajute la păcăleală.

— Nu pot fi şi nici nu trebuie numite păcăleli, spuse don Quijote, acelea ce urmăresc ţeluri virtuoase, iar cununia unor îndrăgostiţi este unul din ţelurile cele mai alese; vă atrag, totuşi, luarea-aminte că vrăjmaşii cei mai mari ai dragostei sînt foamea şi sărăcia necurmată; pentru că dragostea este toată numai bucurie, desfătare şi mulţumire, mai ales cînd îndrăgostitul a izbutit să şi-o aibă pe cea îndrăgită de el, dimpotrivă, lipsa şi sărăcia sînt vrăjmaşii ei cei mai văditi; toate astea le-am spus fiindcă ar fi mai bine să se mai lase domnul Basilio de mînuirea meşteşugurilor în care-i atît de iscusit, meşteşuguri ce-i aduc într-adevăr faimă, dar nu-i fac şi rost de arginţi, şi să se îngrijească să-şi adune avere, prin mijloace îngăduite şi vrednice, care nu le lipsesc niciodată celor chibzuiţi şi sîrguincioşi. Săracul cu nume bun — dacă mai poate şi un sărac să aibă nume bun — stăpîneşte o comoară ţinînd nevastă frumoasă, pe care, însă, cînd o pierde, îşi pierde şi-şi îngroapă şi bunul nume. Nevasta frumoasă şi cinstită, al cărei bărbat e sărac,

vrednică-i de-a fi încununată cu laurul şi cu finicul izbînzii şi-al biruinţei. Frumuseţea, prin ea însăşi, ademeneşte dorinţele celor ce-o privesc şi-o cunosc, aşa cum asupra momelii celei îmbietoare se abat zgripţorii şi zburătoarele văzduhului; dar dacă unei asemenea frumuseţi i se adaugă lipsa şi strîmtorarea, atunci se năpustesc asupră-i corbii, ulii şi celelalte păsări prădalnice, şi aceea care rămîne statornică la atîtea năvale merită din plin să se numească cunună a bărbatului ei. Uite, înţelepte Basilio, adause don Quijote, părerea nu ştiu cărui învăţat era că în toată lumea asta nu se află decît o singură nevastă cinstită, şi el povăţuia pe fiecare să gîndească şi să creadă că acea singură cinstită e a lui, şi-atunci avea să trăiască mulţumit. Eu nu sînt însurat, şi pîn-acum nici nu m-am gîndit la aşa ceva, şi, cu toate astea, m-aş încumeta să dau sfaturi cui mi-ar cere de felul în care ar trebui să-şi caute femeia cu care să se însoare. Întîi, l-aş sfătui să se uite mai mult la renumele decît la averea ei, căci femeia cinstită nu-şi face nume bun doar fiind cinstită, ci şi părînd cinstită; căci cu mult mai păgubită iese cinstea femeilor dintr-o uşurătate şi neînfrînare făţişă decît din blestemăţiile făptuite în taină. Dacă-ţi aduci femeie cinstită-n casă, nu-i greu s-o păstrezi aşa cum e, şi chiar să-i şi sporeşti cinstea; dacă-ţi aduci însă una din acelea rele, la grele munci ai fi pus ca s-o îndrepţi, pentru că nu se trece cu una, cu două de la o stare la alta. Nu zic c-ar fi cu neputinţă, dar socotesc că-i tare greu.

Le auzi Sancho pe toate astea şi-şi spuse-n sine:

— Stăpînul ăsta al meu, cînd spun şi eu lucruri mai cu greutate şi mai cu miez, îmi zice de obicei că aş putea să cuvîntez din amvon şi să cutreier lumea asta mare propovăduind lucruri frumoase; şi eu, la rîndul meu, spun de el, atunci cînd începe să înşire la cugetări şi să dea la sfaturi, că nu numai într-un amvon, ci în douăzeci de amvoane ar putea să se urce şi să bată toate răspîntiile, vorbind fiecăruia după nevoile lui. Bată-te norocul să te bată de cavaler rătăcitor, că multe mai ştii! Eu credeam în sinea mea că de altceva nu ştie decît de cavaleria lui rătăcitoare; cînd

colo, văd că nu-i lucru pe lumea asta asupra căruia să nu aştearnă cîte ceva din sacul lui cu înţelepciune.

Aceste vorbe le îngînă Sancho ceva mai tare, aşa că, prinzînd stăpînu-su ceva din ele, îl întrebă:

— Ce tot descînţi tu acolo, Sancho?

— Nu spun nimic şi nici nu descînt de nimic, răspunse Sancho. Stam numai şi-mi spuneam în sinea mea că dac-aş fi putut s-aud ce-ai spus luminăţia-ta mai-nainte de-a mă fi însurat, poate c-aş fi spus şi eu acuma: boul cel neînjugat rumegă mai desfătat.

— Cum, Sancho? Atît de rea să fie oare Teresa ta?

— Nu-i prea rea, răspunse Sancho, dar nici prea bună nu-i; nu-i cel puţin bună cît aş fi vrut eu.

— Rău faci, Sancho, spuse don Quijote, că-ţi vorbeşti nevasta; căci, la urma urmei, e mama copiilor tăi.

— În asta nu-mi rămîne cu nimic datoare, răspunse Sancho, că şi ea mă vorbeşte cînd i se năzare, mai cu seamă cînd mă bănuieşte c-o înşel, că atunci nici Necuratul nu mai e-n stare s-o scoată cu ea la capăt.

Stătură — ca să nu mai lungim vorba — trei zile încheiate cu însurăţeii, care-i ospătară şi-i slujiră împărăteşte. Ceru don Quijote licenţiatului celui meşter în mînuirea spadei să-i dea o călăuză care să-l ducă la peştera lui Montesinos, fiindcă tare mult ţinea să intre-ntr-însa, să vadă cu ochii lui dacă-s adevărate toate minunile ce se povesteau despre ea prin toate acele meleaguri. Licenţiatul îi spuse c-o să-i dea pe-un văr de-al lui, un student strălucit ce se dă-n vînt după cărţi cavalereşti şi care foarte bucuros l-ar duce chiar pînă la gura peşterii şi i-ar arăta şi smîrcurile Ruiderei, vestite şi ele în toată La Mancha şi chiar în toată Spania; îi spuse c-o să-şi treacă de minune timpul cu el, deoarece tinerelul acesta se pricepe să scrie şi cărţi pe care le dă la tiparniţă şi le închină domnitorilor.

În cele din urmă sosi şi vărul, călare pe o măgăriţă borţoasă, al cărei oblînc era acoperit cu o scoarţă sau cu o pînză de sac, vîrstată în culori vii. Îl înşăuă Sancho pe Rocinante şi-şi pregăti măgarul, îşi umplu cu merinde desagii,

cărora le ţinură tovărăşie desagii vărului, căptuşiţi şi ei zdravăn cu de-ale gurii, şi după ce se încredinţară lui Dumnezeu şi-şi luară rămas bun de la toţi, se aşternură pe mers, luînd-o pe drumul vestitei peşteri a lui Montesinos.

Pe drum îl întrebă don Quijote pe văr care îi erau îndeletnicirile, învăţătura şi munca. Vărul răspunse că învăţătura îi era în limbile cele vechi, iar îndeletnicirile şi munca sa erau de a alcătui cărţi pentru a le da la tiparniţă, toate de mare folos şi de nu mai puţină desfătare pentru obşte; că una dintre ele se numeşte *Cartea porturilor*, în care el zugrăveşte şapte sute trei veşminte şi porturi, cu culorile, numirile şi semnele lor, de unde cavalerii de la curte pot să ia şi să aleagă tot ceea ce poftesc cînd au nevoie pentru serbări sau pentru petreceri, fără să se mai milogească întrebînd pe la cutare sau cutare şi fără să-şi mai pună — vorba aceea — mintea la teasc pentru a le face să se potrivească cu simţirile şi cu gîndurile lor.

— Căci şi celui gelos, şi celui dispreţuit, şi celui părăsit, şi celui uitat, eu le dau straiele ce li se potrivesc ca turnate, nu ca picurate. Am şi o altă carte, căreia o să-i zic *Metamorfozele* sau *Ovidiu spaniol*, carte plină de lucruri noi şi rare; pentru că într-însa, imitîndu-l în glumă pe Ovidiu, arăt cine a fost Giralda din Sevilla [1] şi îngerul de la Sfînta Magdalena [2], cine Jgheabul lui Vencinguerra din Cordoba [3], cine au fost taurii din Guisando [4], Sierra Morena, fîntînile

[1] Vezi nota 2 de la pag. 790.

[2] Biserica Sf. Magdalena din Salamanca avea, în loc de icoană de hram cu chipul sfintei, o sfîrlează pusă în vîrful turnului, înfăţişînd un înger cu un vas de mir într-o mînă şi cu părul Magdalenei într-alta, aluzie la balsamul cu care i-ar fi uns lui Cristos picioarele, spălate de ea, şi la cosiţele cu care i le-ar fi uscat.

[3] *El caño de Vencinguerra* (Vicente Guerra), făcut de cavalerul Vicente Guerra care luase parte la recucerirea Córdobei de la mauri, era iniţial un canal de scurgere în Guadalquivir a apelor de ploaie din Calle del Potro (Calea mînzului), lîngă oborul de vite. Era de obicei plin de dejecţiile caselor de pe uliţă, şi din toată mahalaua San Nicolás de la Ajarquia. Mai tîrziu, asanat, canalul a fost cîntat de cordobezul Góngora într-o romanţă.

[4] Vezi nota 3 de la pag. 790.

Leganitos [1] şi Lavapies din Madrid, fără să-mi scape nici cea a Păduchelui [2], a Jgheabului aurit [3] şi a Stareţei [4]; şi toate astea cu alegoriile, cu metaforele şi cu prefacerile lor, în aşa fel ca să te înveselească, să te prindă şi să-ţi dea totodată şi învăţătură. Am şi o altă carte pe care o numesc *Adaos la Virgilio Polidoro* [5], şi care vorbeşte despre născocirea lucrurilor, carte plină de învăţătură şi de strădanie cărturărească; şi-i zic aşa fiindcă lucrurile cu miez lăsate la o parte de Polidoro sînt acum învederate de mine într-un stil plăcut. Virgilio uită, de pildă, să ne destăinuiască cine a fost cel dintîi de pe lume care a prins guturai, cine a fost cel dintîi care a folosit alifiile pentru a se tămădui de sfrenţe, şi eu le lămuresc pe toate cu de-amănuntul şi le întăresc prin desluşirile a peste douăzeci şi cinci de cărturari, ca să vezi şi domnia-ta cît de temeinic am muncit şi cît de folositoare este o carte ca asta pentru toată lumea.

Sancho, care nu lăsase nimic să-i scape din vorbele vărului, îi spuse:

— Ia spune-mi, domnule, aşa să te ajute Dumnezeu să-ţi tipăreşti cărţile: poate ăi şti să-mi spui — că dac-ăi şti-o pe asta, apăi le ştii pe toate — cine a fost cel dintîi om care s-a scărpinat în cap? Că eu aşa zic, că trebuie să fi fost părintele nostru Adam.

— Tot ce se poate, răspunse vărul, fiindcă nu mai încape vorbă că Adam a avut şi cap, şi păr; şi aşa stînd lucrurile, şi fiind cel dintîi om de pe lume, s-o fi scărpinat şi el vreodată.

— Aşa zic şi eu, răspunse Sancho. Dar ia spune-mi acuma: cine a făcut prima săritură-n aer?

— Drept să-ţi spun, dragul meu, răspunse vărul, că acum chiar n-aş şti ce să-ţi răspund pînă n-oi mai căuta prin căr-

---

[1] Fîntîna Leganitos (de fapt nu fîntînă, ci cişmea) se afla pe maidanul cu acelaşi nume, devenit mai apoi şosea şi stradă a Madridului.

[2], [3], [4] Fîntîna Lavapies (Spală-Picioare), se prelungea prin două canale, unul numit al Păduchelui sau Canalul de Aur şi altul zis al Stareţei.

[5] Virgilio Polidoro, literat italian din secolul al XV-lea, renumit prin tratatul său în opt cărţi, intitulat *De rerum inventoribus* (Despre inventatorii lucrurilor), apărut în 1499.

ţile mele; o să caut de îndată ce m-oi întoarce acolo unde am cărţile şi, cînd ne-om vedea altă dată, am să te mulţumesc, că doar n-o să fie acum cea din urmă oară.

— Uite ce, domnule, nu te mai osteni cu treaba asta, că tocmai acum mi-a dat în minte dezlegarea la ce te-am întrebat: află că întîia săritură de pe lume a făcut-o Lucifer atunci cînd îi deteră vînt sau îl azvîrliră din cer, că a ajuns zburînd prin aer pînă-n adîncul genunilor.

— Ai dreptate, măi frate, zise vărul.

Iar don Quijote spuse şi el:

— Nici întrebarea şi nici răspunsul acesta nu-s de la tine, Sancho; pesemne că le-ai auzit şi tu de la cineva.

— Nu mai vorbi, stăpîne, că, pe legea mea, dac-ar fi să tot întreb şi să răspund, apăi n-aş mai mîntui nici pînă mîine. Şi ca să întreb nerozii şi să răspund bazaconii, n-am eu nevoie să umblu după ajutoare prin vecini.

— Ai spus, Sancho, mai multe decît ştii, căci sînt unii oameni ce se trudesc să afle şi să adeverească anume lucruri care, după ce au fost aflate şi adeverite, nu fac doi bani pentru judecată şi pentru ţinerea de minte.

Cu asta şi cu alte vorbiri plăcute le trecu ziua, iar noaptea maseră într-un cătun, unde vărul îi spuse lui don Quijote că din acel loc şi pînă la peştera lui Montesinos nu-s mai mult de două leghe, şi că dacă-i hotărît să intre într-însa, are nevoie să ia cu dînsul şi nişte funii, pentru ca să se lege cu ele şi să-şi dea drumul, aşa legat, pînă-n fundul peşterii. Don Quijote răspunse că de-ar fi să coboare şi pînă-n fundul iadului, el tot vrea să vadă unde sfîrşeşte acea peşteră; cumpărară deci aproape o sută de stînjeni de funie, iar a doua zi, pe la ceasurile 2 după-amiază, ajunseră la peşteră, a cărei intrare e încăpătoare şi largă, dar plină de tufe de ciulini, de smochini sălbatici, de tufişuri spinoase şi de mărăcinişuri, şi toate atît de dese şi de încîlcite, că o astupă şi-o acoperă de sus pînă jos. Cînd deteră cu ochii de ea, descălecară vărul, Sancho şi don Quijote, pe care ceilalţi doi îndată-l şi legară vîrtos cu funiile, şi cîtă vreme îl încolăceau şi-l încingeau, Sancho spuse:

— Ia seama, stăpîne, la ce faci; vezi să nu te-ngropi de viu şi nici să nu te scufunzi pe undeva unde să arăţi a clondir pus la rece în vreun puţ; că nu-i treaba luminăţiei-tale să fii scotocitorul acestei peşteri, care trebuie să fie mai amarnică şi decît o temniţă de robi.

— Leagă tu numai, şi taci din gură, răspunse don Quijote, căci o ispravă ca asta, să ştii, Sancho dragă, numai pe mine mă aştepta.

Atunci călăuza spuse:

— Te rog din suflet, seniore don Quijote, să te uiţi bine şi să caţi ţintă cu o sută de ochi la ceea ce-i înăuntru, că poate or fi şi ceva lucruri pe care să le pun în cartea metamorfozelor mele.

— N-ai nici o grijă, răspunse Sancho, toba-i în mîini bune, care ştiu s-o bată.

După ce mai spuseră şi astea şi isprăviră să-l lege pe don Quijote — nu pe deasupra platoşei, ci pe deasupra pieptarului — don Quijote zise:

— Tare nesocotiţi am mai fost că nu ne-am făcut rost de-un clopoţel, pe care să-l fi agăţat lîngă mine, chiar de funia asta, şi după al cărui zvon să puteţi şti dacă mai cobor încă şi dacă mai sînt încă-n viaţă; dar acum, că tot nu mai e nimic de făcut, să ne încredinţăm în mîna lui Dumnezeu, care mă călăuzeşte.

Şi-ndată căzu-n genunchi şi spuse în şoaptă o rugăciune îndreptată către cer, cerîndu-i lui Dumnezeu să-l ajute şi să-i dea izbîndă temeinică în acea aventură, care se arăta a fi primejdioasă şi ciudată; apoi îndată spuse cu glas tare:

— O, stăpînă a faptelor şi a gîndurilor mele, preastrălucită şi fără de seamăn Dulcinee din Toboso, dacă-i cu putinţă să-ţi ajungă pînă la auz cererile şi rugile acestui norocit îndrăgitor al tău, rogu-te, pe nemaiauzita ta frumuseţe, să le asculţi, căci nu altceva te rog printr-însele decît să nu-mi tăgăduieşti ajutorul şi ocrotirea ta, de care am acuma atîta nevoie. Eu sînt gata să mă scufund, să mă îngrop şi să mă adîncesc în prăpastia ce mi se deschide dinainte, numai ca să ştie toată suflarea că dacă tu mă ajuţi, nu se

află lucru pe lume pe care eu să nu mă-ncumet a-l încerca și a-l duce la bun sfîrșit.

Și spunînd asta, se apropie de peșteră, unde văzu că numai folosindu-se de brațele sau de spada lui poate să-și dea drumul în jos și să-și facă loc pîn' la intrare; de aceea, punînd mîna pe paloș, începu să doboare și să mai reteze din acel mărăciniș, aflat la gura peșterii, la al cărui zgomot și vîjîială zbucni din peșteră o mulțime nenumărată de corbi mari și de huhurezi; și erau atît de deși și zburau atît de repede, încît îl doborîră pe don Quijote la pămînt; și dacă ar fi crezut tot atît de mult și-n semne păgînești pe cît credea în creștineasca lui lege catolică, ar fi socotit aceasta drept prevestire rea și s-ar fi ferit să se închidă într-un asemenea loc. În cele din urmă se ridică și, văzînd că nu mai ieșeau de-acolo nici corbi și nici alte zburătoare de noapte, adică lilieci, care și ei ieșiseră, amestecîndu-se printre corbi, făcu semn către văr și către Sancho, care, dînd încet drumul la funie, îl lăsară în jos, să coboare înăuntrul peșterii celei înfricoșate; și-n timp ce intra, binecuvîntîndu-l Sancho și făcînd asupră-i la cruci cu nemiluita, spuse:

— Aibă-te Domnul în pază, și stînca cea sfîntă din Francia [1], laolaltă cu Sfînta Treime din Gaeta [2], pe tine, floare, caimac și spumă a cavalerilor rătăcitori! Te duci acolo jos, tu, neînvinsul lumii, inimă de oțel, braț de aramă! Încă o dată, dară, aibă-te Domnul în pază și întoarcă-te slobod, teafăr și neprimejduit la lumina vieții acesteia pe care o părăsești pentru a te îngropa în beznele ce le cauți.

Cam aceleași rugi și închinări fură aduse și de către văr. Cobora don Quijote, strigîndu-le să mai dea drumul la funie, să-i dea tot mai mult drumul la funie, în vreme ce

---

[1] *La Peña de Francia:* loc de pelerinaj între Salamanca și Ciudad Rodrigo, unde s-a găsit în anul 1409 o imagine a Fecioarei, venerată apoi în mănăstirea de dominicani ridicată acolo anume pentru asta.

[2] *La Trinidad de Gaeta:* mănăstire întemeiată de Ferdinand Catolicul în localitatea Gaeta din regatul Neapolelui, mănăstire vizitată adesea de călătorii pe mare.

ei n-o slobozeau decît puţin cîte puţin; şi cînd strigătele sale, gîtuite de pereţii peşterii, încetară să se mai audă, ei şi sfîrşiseră de desfăşurat toţi cei o sută de stînjeni de funie. Găsiră cu cale să-l ridice acum iar în sus pe don Quijote, fiindcă nu-l puteau coborî mai jos; cu toate astea, mai aşteptară preţ de vreo jumătate de ceas, după care timp prinseră să tragă-napoi funia, de astă dată cu multă uşurinţă şi fără să simtă pe ea nici o povară, semn care-i făcu să-şi închipuie că don Quijote rămăsese înăuntru, şi fiind Sancho încredinţat de asta, lăcrima amarnic şi trăgea de zor, în nădejdea că poate s-a înşelat; dar cînd ajunseră să tragă, după socoteala lor, peste optzeci de stînjeni, simţiră deodată o greutate, de care lucru se bucurară peste poate. În cele din urmă, cînd nu mai rămaseră decît vreo zece stînjeni, îl zăriră desluşit pe don Quijote, căruia Sancho îl strigă, zicîndu-i:

— Fii de-o mie de ori binevenit, stăpîne, că noi şi începuserăm să credem că ai rămas acolo la clocit!

Dar don Quijote nu răspunse nici un cuvînt, şi cînd îl scoaseră cu totul afară, văzură că ţinea ochii închişi, părînd că doarme. Îl întinseră jos şi-l dezlegară, şi, cu toate astea, el tot nu se trezea. Dar atîta îl întoarseră şi pe-o parte şi pe alta, îl scuturară şi-l zgîlţîiră, că după o bună bucată de timp îşi veni în simţiri, întinzîndu-şi oasele, ca şi cum s-ar fi trezit dintr-un somn greu şi adînc; şi cătînd parcă năucit în toate părţile, spuse:

— Ierte-vă Domnul, dragii mei, că m-aţi smuls din viaţa şi priveliştea cea mai dulce şi mai desfătătoare din cîte i-a fost dat unei făpturi omeneşti să vadă şi să trăiască. Într-adevăr, acum abia îmi dau seama că toate bucuriile ăstei vieţi trec ca umbra şi ca visul sau se ofilesc ca floarea cîmpului. O, nefericite Montesinos! O, Durandarte [1], răpus de umbra morţii! O, tu, Belerma cea fără de noroc! O, înlăcrămatule Guadiana şi voi, îndurerate fiice ale Rui-

---

[1] Vărul lui Montesinos, palatin de-al lui Carol cel Mare, mort, potrivit legendei, în lupta de la Roncesvalles, sub ochii vărului său.

derei, care arătaţi în apele voastre tot ce-au plîns frumoşii voştri ochi!

Cu multă luare-aminte ascultară vărul şi cu Sancho vorbele lui don Quijote, pe care el le spunea ca şi cum cu nespusă durere le-ar fi scos din adîncul inimii. Îl rugară fierbinte să-i facă şi pe ei să priceapă cele ce spunea şi să le spună ce văzuse în acel iad.

— Iad îi spuneţi voi? zise don Quijote. Să nu-i mai spuneţi aşa, fiindcă nu e drept, după cum veţi şi vedea îndată.

Ceru să i se dea ceva de mîncare, fiindcă-i era o foame grozavă. Întinseră pînza de sac a vărului pe iarba cea verde, se repeziră la merindele din desagii lor şi, aşezîndu-se cîteşitrei laolaltă, întru bună dragoste şi frăţie, prînziră şi cinară totodată. După ce fu ridicată învelitoarea, don Quijote de La Mancha spuse:

— Nimeni să nu se ridice şi daţi-mi, feţii mei, ascultare.

Capitolul XXIII

Despre minunatele lucruri pe care neîntrecutul don Quijote spuse că le-a văzut în adînca peşteră a lui Montesinos, lucruri a căror neputinţă de-a fi adevărate şi a căror măreţie fac ca această aventură să fie socotită drept apocrifă

Să fi fost cam pe la 4 ceasuri după-amiază, cînd soarele, ascuns printre nouri, cu slaba-i lucoare şi cu razele sale cele blînde, îngădui lui don Quijote ca, scutit de arşiţă şi zăduf, să povestească celor doi prealuminaţi ascultători[1] ai săi ceea ce văzuse în peştera lui Montesinos, şi începu el astfel:

— La o adîncime cam de doisprezece pînă la paisprezece stînjeni, în această temniţă subpămînteană se deschide la

[1] În original *clarisimos oyentes*, adică licenţiatul şi Sancho Panza. Efectul comic vine din nepotrivirea cu ei doi a acestei formule de oraţie festivă, ce se folosea în universităţi.

dreapta o scobitură şi-o încăpere în care ar intra un car mare, cu catîri cu tot. Prin cîteva crăpături şi desfundături, deschise pe faţa pămîntului, şi care răspund de departe pîn-acolo, pătrunde-năuntru o lumină slabă. Eu am zărit scobitura şi încăperea asta tocmai cînd mi se urîse şi mi se scîrbise să mă tot văd spînzurat şi să tot cobor, legat de funie, prin acea împărăţie a beznelor, fără să-mi ştiu şi eu un drum anume, bine statornicit, aşa că-mi pusei în gînd să intru în acea scobitură pentru a mă mai odihni puţin. V-am strigat să nu mai daţi drumul la funie pînă ce nu vă voi spune; dar pesemne că nu m-aţi auzit. Strînsei funia pe care mi-o slobozeaţi şi, făcînd dintr-însa un colac sau o legătură, mă aşezai pe ea dus pe gînduri, socotind în fel şi chip cum să fac acuma să cobor la fund, cînd nu mai avea cine să mă ţie de sus; şi cum mă găseam eu prins în această grijă şi încurcătură, deodată şi fără voie mă cuprinse un somn din cele mai adînci, şi cînd nici cu gîndul nu gîndeam, fără să ştiu cum şi-n ce fel, mă trezii dintr-însul şi mă văzui în mijlocul celei mai frumoase, mai dulci şi mai desfătătoare pajişti pe care o poate făuri firea şi-o poate zămisli cea mai iscusită închipuire omenească. Deschisei ochii, mi-i frecai şi văzui că nu dormeam, ci că eram treaz cu adevărat. Cu toate astea, îmi dusei mîna la cap şi la piept pentru a mă încredinţa dacă eu eram acela care stam acolo sau vreo nălucă amăgitoare care-mi luase chipul; dar atingerea, simţirea, vorbele cu rost pe care le spuneam în sinea mea îmi dovediră că tot eu sînt cel ce eram atunci acolo, ca şi cel ce sînt aici acuma. Îndată mi se arătă în faţa ochilor un palat sau foişor împărătesc, strălucit de-ţi lua ochii, ale cărui ziduri şi ai cărui pereţi păreau făuriţi din cleştar străveziu şi luminos, din care palat, deschizîndu-se cele două mari canaturi ale unei porţi, văzui ieşind printr-însa şi îndreptîndu-se spre mine un bătrîn cuvios, înveşmîntat într-o mantie de lînă vineţie, pe care o tîra după el pe pămînt; îi încingea umerii şi pieptul o bantă aşa cum poartă studenţii, însă de atlaz verde; capul îi era acoperit de-o cuşmă neagră milaneză, iar barba albă colilie îi trecea de

brîu; n-avea la el nici o armă, ci numai nişte mătănii în mînă, cu boabele mai mari decît nişte nuci obişnuite, iar cele înşirate din zece-n zece pentru *Tatăl nostru* erau şi acelea cît nişte ouă de struţ obişnuite; portul, mersul, cucernicia şi măreţia făpturii sale, fiecare luate-n parte şi toate laolaltă, treziră-n mine uimire şi mirare. Cînd ajunse la mine, lucrul pe care-l făcu mai întîi fu să mă cuprindă strîns în braţe şi apoi să-mi spună: « De-atît amar de ani, viteze don Quijote de La Mancha, de cînd hălăduim prin aceste pustietăţi solomonite, aşteptăm să te vedem, ca să dai de ştire lumii ce cuprinde şi închide într-însa adînca peşteră în care ai intrat, numită peştera lui Montesinos, aventură ce-a rămas a fi săvîrşită numai de nebiruita-ţi inimă şi de neîntrecuta-ţi bărbăţie. Vino cu mine, preastrălucite cavaler, fiindcă vreau să-ţi arăt minunile pe care le ascunde acest castel străveziu, căruia eu îi sînt străjer şi chelar pe vecie, căci nu altul sînt decît însuşi Montesinos, de la care peştera îşi trage numele. » De cum îmi spuse că era Montesinos, îl şi întrebai dacă-i adevărat ceea ce se povesteşte în lumea de-aci de sus, cum că el, cu un mic jungher, ar fi scos din miezul pieptului inima bunului său prieten Durandarte, ducînd-o domniţei Belerma, aşa cum îi lăsase vorbă răposatul, cu limbă de moarte. Îmi răspunse că-n toate n-am spus decît adevărul, afară numai de vorba cu jungherul, fiindcă n-a fost nici jungher, şi nici mic, ci a fost numai un pumnal călit, mai ascuţit ca o sulă.

— Pumnalul ăla, spuse atunci Sancho, trebuie să fi fost făurit de Ramón de Hoces din Sevilla [1].

— Asta nu ştiu, răspunse don Quijote. Nu cred, totuşi, să vină de la acest armurier, fiindcă Ramón de Hoces e numai de ieri de-alaltăieri, pe cînd povestea cu Roncesvalles — unde se-ntîmplase toată năpasta aceea — a fost cu ani şi ani în urmă; şi dac-o fi sau n-o fi de la el pumnalul, asta n-are nici o însemnătate şi nici nu întunecă, nici nu schimbă adevărul şi cuprinsul poveştii.

---

[1] Probabil un armurier cunoscut în epocă.

— Aşa e, răspunse vărul. Zi domnia-ta înainte, seniore don Quijote, că te ascult cu o desfătare nespusă.

— Cu nu mai mică desfătare îmi spun şi eu povestea, răspunse don Quijote. Spun, aşadar, că preacinstitul Montesinos mă însoţi în palatul cel de cleştar, unde, într-o cămară scundă, din cale-afară de răcoroasă şi toată numai alabastru, se afla un mormînt de marmură, făurit cu mult meşteşug, deasupra căruia văzui un cavaler întins cît era el de lung şi întocmit nu din aramă, nici din marmură şi nici din iasp, aşa cum se obişnuieşte la alte morminte, ci de-a dreptul din carne şi oase. Mîna dreaptă — care, după cîte mi se păru, era cam păroasă şi vînoasă, semn că purtătorul ei avea putere, nu glumă — îi era pusă în dreptul inimii; iar Montesinos, mai înainte de-a apuca să-l întreb ceva, văzînd că-l privesc cu uimire pe cel de pe mormînt, îmi spuse: « Acesta-i prietenul meu Durandarte, floare şi oglindă a cavalerilor îndrăgostiţi și viteji din timpul său; îl ţine aici vrăjit, ca şi pe mine şi ca pe mulţi alţii, Merlin [1], acel solomonar din ţara Franciei, despre care se spune c-ar fi feciorul Necuratului; cît despre mine, eu nu ştiu dacă era sau nu feciorul Necuratului, ci numai atîta ştiu, că se pricepea la blestemăţii — cum vine vorba — chiar cu un dram mai mult decît Necuratul. În ce fel şi pentru ce ne-a vrăjit, nimeni nu ştie, dar o să se dovedească cu timpul, care timp, după cîte cred eu, nu-i prea departe. Ceea ce mă umple de uimire este că sînt încredinţat, ca şi de lumina zilei de-afară, că Durandarte şi-a dat duhul la mine-n braţe şi că, după moarte, i-am scos inima cu mîinile mele; şi cred că trăgea pe puţin vreo două ocale, că, după spusele învăţaţilor, acela ce are inima mai mare e înzestrat cu mai multă vitejie decît cel cu inima mică. Stînd dară aşa lucrurile şi dîndu-şi cu adevărat duhul acest cavaler, cum de se mai tînguie acuma şi mai oftează cînd şi cînd, ca și cum ar fi viu? »

---

[1] Merlin n-a fost francez, ci englez; confuzia vine din faptul că în unele cărţi de cavalerie i se spune « cel născut în Galia ». E vorba însă de Walles (Galles), ținut numit spaniolește Gáula.

Abia spuse acestea, că nefericitul Durandarte şi scoase un strigăt, zicînd:

« O, tu, vere Montesinos!
Ruga mea din urmă fu
Ca atunci cînd mort zăcea-voi
Şi cu inima oprită,
Să mi-o smulgi din piept, s-o duci
Unde-o fi atunci Belerma:
Cu pumnalul ori cu spada
Să mi-o scoţi şi să i-o dai! »

Auzind vorbele acestea, preacinstitul Montesinos căzu în genunchi dinaintea cavalerului celui îndurerat şi, cu ochii-n lacrimi, îi spuse: « Cavalere Durandarte, scumpul meu văr, am făcut încă de mult tot ce mi-ai poruncit în rău ursita zi a despărţirii noastre. Ţi-am scos inima cît am putut de bine, fără să-ţi mai las nici atîtica din ea în piept, am şters-o de sînge cu un ştergăraş de horbotă şi am purces într-un suflet cu ea către ţara Franciei, după ce mai înainte te-am aşezat în sînul pămîntului, şi cu-atîtea lacrimi, c-ar fi ajuns să mă spăl pe mîini cu ele şi să mă curăţ de sîngele ce le pătase, tot umblînd prin măruntaiele tale; şi ca un semn mai mult al rîvnei mele, scumpe vere, e că-n primul cătun de care-am dat ieşind din Roncesvalles am presărat puţină sare pe inima ta, ca să nu miroasă rău şi ca să ajungă dacă nu proaspătă, măcar uscată iască la domniţa Belerma, pe care, laolaltă cu tine şi cu mine şi cu Guadiana, scutierul tău, şi cu doamna Ruidera, dimpreună cu cele şase fiice şi cu cele două nepoate ale ei, şi cu mulţi alţii din cunoscuţii şi din prietenii tăi, o ţine înţeleptul Merlin aci, vrăjită de-atît amar de vreme. Şi măcar că s-au scurs de-atunci mai bine de cinci sute de ani, nici unul din noi n-a răposat, lipsind numai Ruidera cu fiicele şi cu nepoatele ei, de care, de mult ce-au plîns, i s-o fi făcut milă lui Merlin şi le-a prefăcut astfel în tot atîtea smîrcuri, care acum în lumea celor vii şi în ţinutul La Manchei sînt chemate smîrcurile Ruiderei; mama şi cu cele şase fete sînt stăpînite de regii

Spaniei, iar cele două nepoate, de către cavalerii unei prea-sfinte tagme, ce se cheamă a sfîntului Ion. Guadiana, scutierul tău, plîngîndu-ţi şi el restriştea, a fost prefăcut într-un rîu limpede, cu acelaşi nume, care, cînd a ajuns la faţa pămîntului şi a zărit soarele unui alt cer, a fost cuprins de-atîta durere că te-a părăsit, încît s-a cufundat din nou în măruntaiele pămîntului; dar fiindcă nu-i cu putinţă să se abată de la curgerea lui cea firească, mai iese cînd şi cînd la lumină şi se arată acolo unde soarele şi oamenii pot să-l vadă. Pomenitele smîrcuri îi mai dăruiesc însă din apele lor, cu care ape şi cu încă multe altele ce ajung pînă la el intră falnic şi mare în Portugalia. Dar cu toate acestea, oriunde-ar curge, îşi arată de-a pururi mîhnirea şi aleanul, şi nu se socoteşte vrednic să crească în apele sale peşti mai scumpi şi mai de soi, ci numai din cei proşti şi fără gust, cu totul deosebiţi de aceia ai dauritului Tajo; şi ceea ce-ţi spun eu acuma, dragul meu văr, ţi-am mai spus de-atîtea ori şi, deoarece nu-mi răspunzi, îmi închipui că nu mă crezi au că nu mă auzi, care lucru numai Dumnezeu ştie cîtă amărăciune îmi căşunează. Acuma, însă, o să-ţi dau unele veşti, care, măcar că nu slujesc să-ţi uşureze durerea, nu ţi-o vor spori totuşi în nici un fel. Află că ai aici în faţa ochilor — deschide-i numai şi ai să-l vezi — pe acel mare cavaler despre care înţeleptul Merlin prorocise atîtea lucruri, pe acel don Quijote de La Mancha, zic, care din nou şi cu mai multă strălucire decît în vremile de odinioară a reînviat de mult uitata cavalerie rătăcitoare şi prin a cărui mijlocire şi ajutor am putea fi şi noi odată dezlegaţi de vrajă, căci marile fapte sînt pentru mari oameni păstrate.» «Și dacă n-o fi aşa răspunse îndureratul Durandarte, cu glas stins şi coborît, şi dacă n-o fi aşa, dragă vere, eu zic să avem răbdare şi să mai amestecăm cărţile.»[1] Și întorcîndu-se

[1] În original *Paciencia y barajar*: proverb care se spunea în vremea lui Cervantes jucătorilor ce pierd. Hazul e că-l spune Durandarte, care murise de mult. Afară de aceasta, pe vremea lui Carol cel Mare nu existau cărţi de joc. Xilografierea lor a avut loc cu cîteva secole mai tîrziu. În Spania au fost introduse în secolul al XVI-lea.

într-o rînă, se cufundă iarăşi în obişnuita-i tăcere, fără să scoată o vorbă. Se auziră într-acestea strigăte puternice şi plînsete, însoţite de gemete adînci şi de hohote îndurerate. Întorsei capul şi, prin pereţii de cleştar, văzui că în cămara de alături trecea un alai alcătuit din două şiruri de prea frumoase fete, toate în veşminte cernite şi în cap cu turbane albe, aşa cum poartă osmanlîii. În urma celor două şiruri venea o doamnă de neam ales — aşa părea după măreţia ei — şi ea în veşmînt cernit, şi pe deasupra cu văl alb, atît de întins și de lung, încît mătura pămîntul. Turbanul îi era de două ori mai mare decît cel mai mare dintre turbanele fetelor; sprîncenele îi erau îmbinate, nasul cam cîrn, gura mare, buzele însă de-un roşu frumos; dinţii, pe care-i descoperea din cînd în cînd, se arătau a fi rari şi prost aşezaţi, deşi albi ca migdalele curăţate; ţinea în mîini o bucată de pînză subţire, şi într-însa, după cît putui să desluşesc, o inimă adevărată, ajunsă iască, atît era de uscată şi de zgîrcită. Îmi spuse Montesinos că toate fetele din alai erau slujitoarele lui Durandarte şi ale Belermei, care stăteau şi ele acolo, solomonite laolaltă cu cei doi stăpîni ai lor, şi că aceea din urmă, cea care ţinea în mîini inima în bucata de pînză, era domniţa Belerma; îmi mai spuse că aceasta şi slujitoarele ei se înşiruiau de patru ori pe săptămînă în acel alai şi cîntau, sau, mai bine zis, boceau deasupra trupului şi deasupra îndureratei inimi a lui Durandarte; şi dacă Belerma mi se păruse cam slută sau nu chiar atît de frumoasă pe cît îi mersese vestea, asta se trăgea din nopţile triste şi din zilele şi mai triste pe care le petrecea fiind vrăjită, aşa cum se putea vedea după cearcănele ei mari şi după culoarea gălbejită a chipului; şi că nici gălbejeala, nici cearcănele ei nu erau prilejuite de sorocul la lună, obişnuit la femei, că de-atîtea luni şi chiar de-atîţia ani nu-l mai avea şi nu i se mai arăta, ci gălbejeala şi cearcănele îi erau pricinuite de durerea ce-o simţea în inima sa pentru acea inimă pe care veşnic o ţine în mînă, inimă ce-i reînnoieşte şi-i aduce în minte restriștea dragului ei cel nefericit; că dacă n-ar fi asta, abia de i-ar fi pe-o măsură în mîndreţe, gingăşie

şi vioiciune vestita Dulcinea din Toboso, atît de cîntată prin aceste ţinuturi şi chiar prin lumea întreagă. « Asta-i prea de tot, spusei eu atunci, seniore don Montesinos; povesteşte şi domnia-ta ca lumea ce-ai de spus, fiindcă ştii doar că orice asemănare supără, aşa că n-ai de ce s-o asemeni pe una cu alta; Dulcinea din Toboso e cine e, şi domniţa doña Belerma e cine e sau cine-a fost, şi cu asta să fim lămuriţi. » La care el îmi răspunse: « Seniore don Quijote, iartă-mă; uite, mărturisesc c-am greşit şi că n-am făcut bine spunîndu-ţi că domniţa Dulcinea abia că ar fi pe potriva domniţei Belerma; căci era de ajuns să-mi fi dat seama, prin nu ştiu ce semne, că domnia-ta eşti cavalerul ei, pentru a-mi muşca mai degrabă limba decît s-o asemăn cu altceva decît cu cerul. » După ce marele Montesinos m-a mulţumit cu acest răspuns, mi s-a mai potolit inima din tresărirea care o zguduise cînd am auzit că domniţa mea era asemănată cu Belerma.

— Mă mir numai, spuse Sancho, cum de luminăţia-ta n-ai sărit pe moşneag şi nu i-ai muiat toate oasele, călcîndu-l în picioare, şi nu i-ai smuls barba, fără a-i lăsa un fir de păr într-însa.

— Nu, dragă Sancho, răspunse don Quijote, nu mi-ar fi stat bine să fac una ca asta, fiindcă se cade să fim cu toţii cuviincioşi faţă de bătrîni, chiar dacă nu sînt cavaleri, şi mai cu seamă faţă de cei ce sînt şi se află vrăjiţi; ştiu bine, de altfel, că nu ne-am rămas cu nimic datori unul altuia, nici în celelalte întrebări şi răspunsuri pe care le-am rostit în vorbirea noastră.

Atunci spuse şi vărul:

— Mie nu-mi intră-n cap, seniore don Quijote, cum se face că numai în timpul atît de puţin cît ai stat acolo jos ai văzut atîtea lucruri şi ai vorbit şi răspuns cîte şi mai cîte.

— Cît e de cînd am coborît? întrebă don Quijote.

— Ceva mai mult de-un ceas, răspunse Sancho.

— Nu se poate, răspunse don Quijote, fiindcă acolo m-a apucat noaptea şi apoi s-au ivit zorile, şi iarăşi a înnoptat şi s-au ivit zorile de trei ori în şir, în aşa fel că, după soco-

teala mea, trei zile am stat în acele lăcaşuri îndepărtate şi ascunse vederii noastre.

— Adevăr trebuie că grăieşti, stăpîne, zise Sancho, căci după cum toate lucrurile ce ţi s-au întîmplat sînt numai prin vrajă, poate că ceea ce nouă ne pare doar un ceas, acolo trebuie să pară cît trei zile, cu nopţile lor cu tot.

— Aşa o fi, răspunse don Quijote.

— Şi te-ai ospătat cu ceva în tot timpul ăsta, dragă domnule? întrebă vărul.

— N-am pus o bucătură în gură, răspunse don Quijote, şi nici foame nu mi-a fost, nici gînd de-aşa ceva.

— Dar cei vrăjiţi mănîncă? întrebă vărul.

— Nu mănîncă, răspunse don Quijote, şi nici scîrnă nu prea au într-înşii, deşi se zice că le cresc unghiile, barba şi părul.

— Dar de dormit, dorm cumva solomoniţii, stăpîne? întrebă Sancho.

— Nu, nici vorbă! răspunse don Quijote. Cel puţin în astea trei zile cît am stat cu ei, nici unul n-a închis ochii, şi nici eu.

— Aci, spuse Sancho, se potriveşte bine zicala: Spune-mi cu cine te-nsoţeşti ca să-ţi spun cine eşti! Luminăţia-ta te însoţeşti cu solomoniţii care ţin post negru şi stau în priveghi; păi, o dată ce te-ai însoţit cu ei, ce să mă mai mir că nici nu mănînci, nici nu dormi? Dar, stăpîne, să nu-ţi fie cu bănat dacă o să-ţi spun că din tot ce ne-ai înşirat luminăţia-ta aici, să mă ia Dumnezeu — că era să zic Dracu — dacă cred măcar atîtica!

— Dar de ce să nu crezi? spuse vărul. Era să se-apuce seniorul Don Quijote să mintă? Şi chiar de-ar fi vrut, tot n-ar fi avut timp să alcătuiască şi să ticluiască atîtea minciuni.

— A, eu nu cred că stăpînul meu minte, răspunse Sancho.

— Dacă nu crezi asta, atunci ce crezi? îl întrebă don Quijote.

— Cred, răspunse Sancho, că Merlin ăla sau vrăjitorii ăia care au vrăjit toată droaia de inşi pe care luminăţia-ta spui că i-ai văzut şi-ai vorbit cu ei acolo jos ţi-au vîrît în

închipuire sau în minte toată halimaua asta pe care ne-ai povestit-o dimpreună cu toată cealaltă ce ţi-a mai rămas încă să ne-o povesteşti.

— S-ar putea, Sancho, să fie şi cum zici tu, răspunse don Quijote, dar vezi că nu-i aşa, pentru că toate cele povestite le-am văzut cu ochii mei şi le-am atins cu mîinile mele. Dar ce-ai să mai zici cînd o să-ţi spun eu acuma că printre alte nenumărate lucruri şi minuni ce mi le-a arătat Montesinos — pe care ţi le-oi spune eu pe-ndelete şi la timpul lor, povestindu-ţi-le în răgazurile călătoriei noastre, că n-are rost să le spun pe toate aici — mi-a arătat, zic, trei fete de ţară, care, prin acele cîmpii desfătătoare, săreau şi săltau ca nişte căprioare, şi numai ce le-am văzut, c-am şi recunoscut într-una din ele pe Dulcinea cea fără de seamăn pe lume, iar în celelalte două, chiar pe ţărăncile ce-o însoţeau şi cu care-am vorbit aci la ieşirea din Toboso? L-am întrebat pe Montesinos dacă le cunoştea; mi-a răspuns că nu, dar îşi închipuia că trebuie să fie nişte domniţe de neam ales, vrăjite şi ele, căci numai de cîteva zile se iviseră prin cele pajişti; şi mi-a mai spus să nu mă mir de asta, pentru că se mai aflau pe-acolo şi alte multe domniţe din vremile de demult şi din cele de faţă, vrăjite în felurite şi ciudate chipuri, printre care cunoştea el pe crăiasa Ginevra şi pe slujitoarea ei Quintañona, ce-i turna lui Lanzarote vin în pahar atunci cînd el s-a întors din Bretania.

Cînd îl auzi Sancho pe stăpînu-su c-o mai spune şi pe-asta, îi veni să înnebunească sau să moară de rîs, căci, cum ştia care-i adevărul cu mincinoasa vrăjire a Dulcineii, căreia el îi fusese vrăjitorul şi tot el dase mărturie de acest lucru, sfîrşi prin a se încredinţa cu totul că stăpînu-su era sărit din minţi şi nebun de-a binelea, aşa că-i spuse:

— În rea zodie, şi într-un ceas şi mai rău, şi-n amarnică zi ai coborît luminăţia-ta, multiubite stăpîne, în ceea lume, şi în neprielnică clipă te-ai întîlnit cu seniorul Montesinos, care ni te-a înapoiat în halul ăsta. Mult mai bine era să rămîi aici sus, cu mintea-ntreagă, aşa cum ţi-a hărăzit-o Dumnezeu, rostind vorbe cumpănite şi dînd sfaturi

la fiece pas, decît să cobori şi să ne înşiri acum cele mai mari prăpăstii ce-i pot trece cuiva prin minte!

— Te cunosc eu, Sancho, prea bine ca să mai iau în seamă vorbele tale.

— Şi nici eu pe-ale luminăţiei-tale, răspunse Sancho, măcar să mă iei în spăngi, măcar să mă omori pentru cele ce ţi-am spus şi pentru cele ce ţi le-oi mai spune, dacă n-ai de gînd să-ţi schimbi şi să-ţi îndrepţi vorbele. Dar acum, că sîntem încă-n bună pace, ia să-mi spui luminăţia-ta: cum şi după ce ai cunoscut-o pe domniţa, stăpîna noastră? Şi dacă ai vorbit cu ea, ce ţi-a spus şi ce i-ai răspuns?

— Am cunoscut-o, răspunse don Quijote, după straie, care erau aceleaşi pe care le purta şi atunci cînd mi-ai arătat-o tu. I-am vorbit, dar nu mi-a răspuns nici o vorbă, ba chiar mi-a şi întors spatele şi a luat-o la goană atît de repede, că nici săgeata n-ar fi ajuns-o. Am vrut să mă iau după ea, şi aş fi făcut-o eu şi pe asta dacă nu m-ar fi sfătuit Montesinos să nu mă mai ostenesc cu o asemenea treabă, fiindcă ar fi degeaba, şi cu atît mai mult cu cît se apropia clipa în care trebuia să ies din prăpastie şi să mă întorc. Mi-a mai spus că, atunci cînd o veni timpul, avea să mă înveţe cum trebuiau dezlegaţi de vrajă el cu Belerma şi cu Durandarte, dimpreună cu toţi cei ce sălăşluiau acolo; dar ceea ce m-a făcut să pătimesc mai mult decît tot ceea ce am văzut şi am auzit de pe-acolo este că, pe cînd îmi spunea Montesinos vorbele astea, a venit lîngă mine, fără ca eu s-o fi văzut venind, una din cele două însoţitoare ale nefericitei Dulcinea şi, cu ochii-n lacrimi, mi-a spus în şoaptă, cu glas tulburat: « Stăpîna mea, Dulcinea din Toboso, sărută mîinile luminăţiei-tale şi te roagă fierbinte să-i dai de veste cum o duci şi, fiind la mare strîmtoare, te mai roagă pe luminăţia-ta din tot sufletul să fii atît de bun s-o împrumuţi cu şase galbeni sau cît ăi avea la luminăţia-ta, că ea-ţi dă zălog această fustă nouă de chembrică din mîna mea şi se leagă să-ţi înapoieze galbenii cît mai degrabă. » Am rămas năucit şi trăsnit de o asemenea solie şi, întorcîndu-mă către domnul Montesinos, l-am întrebat: « Este oare cu putinţă, domnule

Montesinos, ca vrăjiţii de viţă aleasă să îndure asemenea lipsuri? » La care el îmi răspunse: « Crede-mă, seniore don Quijote de La Mancha, că cele ce se cheamă lipsuri domnesc unde vrei şi unde nu vrei; peste tot se întind şi pe toţi îi cuprind, şi nici chiar pe vrăjiţi nu-i iartă; şi dacă domniţa Dulcinea din Toboso trimite să-i împrumuţi aceşti şase galbeni — și zălogul e bun, după cîte se pare — n-ai decît să i-i dai, că fără doar şi poate trebuie să fie la mare ananghie. » « Zălog n-o să iau eu, îi răspunsei, şi nici n-o să-i dau ceea ce cere, fiindcă n-am la mine decît patru galbeni », pe care i-am dat — aceştia erau galbenii pe care mi-i dăduseşi tu, Sancho, zilele trecute, ca să-i miluiesc pe calicii ce ne-ar ieşi în cale. Și i-am zis: « Draga mea, spune-i stăpînei tale că mă doare-n suflet de strîmtorarea ei şi c-aş vrea să fiu un Fúcar [1] ca să i-o înlătur, şi vesteşte-o că nu pot şi nici nu mi-e îngăduit să mai am noroc în viaţă de vreme ce sînt lipsit de vederea ei desfătătoare şi de vorba-i cea înţeleaptă; și că o rog fierbinte şi din tot sufletul să fie atît de bună să se arate şi să vorbească cu acest rob înlănţuit şi nemîngîiat cavaler al ei. Să-i mai spui că tocmai atunci cînd nici cu gîndul n-o gîndi, va auzi spunîndu-se că eu m-am legat şi am făcut o juruinţă, la fel cu aceea pe care a făcut-o marchizul de Mantua, şi anume să-l răzbune pe nepotul său Baldovinos, atunci cînd l-a găsit trăgînd să moară în desişul pădurii; juruinţa a fost să nu mai mănînce pe faţă de masă — adăugînd la aceasta şi alte canoane mai mărunte — pînă nu-l va răzbuna; şi aşa o să fac şi eu, n-o să am, adică, odihnă şi o să cutreier prin toate cele şapte părţi ale lumii cu şi mai mult sîrg decît infantele don Pedro de Portugalia [2], pînă n-o voi

---

[1] Aluzie la ilustra familie de bancheri Fugger, originară din Elveţia și stabilită la Augsburg, care i-au împrumutat în repetate rînduri, cu bani grei, pe regii Spaniei, de la Carol Quintul la Filip al IV-lea, Au intrat în literatura secolului de aur spaniol cu numele de Fûcar, ca sinonim al opulenţei: « un Fûcar » înseamnă un nabab.

[2] Călător faimos, despre care s-a scris în 1570 cartea *Libro del infante don Pedro de Portugal, que anduvo las quatro partidas del mundo* (Cartea infantelui don Pedro de Portugal, care a cutreierat cele patru părți ale lumii) și pe care Cervantes le înmulţește pînă la șapte pentru efectul comic, căci e ca şi cum s-ar vorbi de cele șapte sferturi ale sferei pămîntești.

dezlega pe Dulcinea de vrajă.» «Toate astea şi încă multe altele mai eşti dator luminăţia-ta stăpînei mele, îmi răspunse fata.» Şi luînd cei patru galbeni, în loc să-mi facă o plecăciune, făcu o săritură de şase picioare înălţime.

— Sfinte Dumnezeule, strigă atunci Sancho, s-a mai văzut pe lume una ca asta?! Să aibă oare vrăjitorii şi vrăjile atîta putere încît să schimbe mintea chibzuită a stăpînului meu într-o sminteală atît de năstruşnică? Aman, stăpîne, stăpîne, vino-ţi în fire, pentru Dumnezeu, gîndeşte-te la bunul nume al luminăţiei-tale şi nu mai da crezare acestor năluciri ce ţi-au scrîntit minţile şi ţi le-au întors pe dos.

— Fiindcă tu Sancho, mă-ndrăgeşti, de-aia-mi vorbeşti aşa, spuse don Quijote; dar cum nu eşti încercat în ale lumii, tot ce-i puţin mai greu de pătruns ţi se pare cu neputinţă; va veni, însă, timpul — cum ţi-am mai spus şi altă dată — cînd îţi voi povesti cîte ceva din cele ce-am văzut acolo jos, lucruri care te vor face şi pe tine să crezi toate spusele mele de-acum, al căror adevăr nu îngăduie nici tăgadă, nici îndoială.

Capitolul XXIV

Unde se povestesc nenumărate nimicuri pe cît de nelalocul lor, pe atît de folositoare la înțelegerea așa cum trebuie a acestei mărețe povestiri

Spune cel ce a tălmăcit această măiastră istorie din limba în care a fost scrisă de povestitorul dintîi al ei, Cide Hamete Benengelí, că ajungînd la capitolele întîmplării cu peştera lui Montesinos, se aflau însemnate pe marginea capitolului, de chiar mîna lui Hamete însuşi, aceste vorbe:

« Nu poate să-mi intre în cap şi nici nu pot să mă încredinţez că viteazului don Quijote i s-a întîmplat întocmai tot ce se află scris în capitolul de mai înainte. Temeiul este că toate aventurile prin care trecuse el pîn-acum au fost de netăgăduit şi vrednice de crezare; dar pe asta cu peştera nu găsesc nici o cale ca s-o socotesc adevărată, de vreme ce

trece cu mult dincolo de hotarele unei minţi cumpănite. Ca să-mi treacă prin cap că don Quijote a minţit, cînd el este cel mai adevărat hidalgo şi cel mai ales cavaler al vremii sale, e cu neputinţă; că nu ţi-ar turna el o minciună nici să-l tai în bucăţi. Pe de altă parte, mă gîndesc că el a spus şi a înşirat această povestire cu toate amănuntele pomenite mai înainte, şi că n-ar fi putut să născocească într-un timp atît de scurt o atît de întinsă urzeală de bazaconii; şi dacă aventura asta e apocrifă, vina nu-i a mea, aşa că o scriu şi eu, fără să mai spun nici că-i mincinoasă, nici că-i adevărată. Tu, cititorule, dacă eşti deştept, judecă aşa cum ţi se pare, că eu, la urma urmei, nici nu sînt dator şi nici nu-mi stă-n putinţă să spun mai mult; deşi se dă ca învederat că pe patul morţii, cînd era aproape să-şi dea duhul, don Quijote, zice-se, n-a mai recunoscut-o ca adevărată şi a destăinuit că o născocise el, părîndu-i-se că se brodea şi se potrivea de minune cu marile isprăvi pe care le citise în cărţile lui cele cu poveşti cavalereşti. »

Şi apoi urmează, spunînd:

Se minună vărul şi de obrăznicia lui Sancho Panza, şi de răbdarea stăpînului său, şi gîndi că din bucuria de a şi-o fi văzut, chiar şi vrăjită, pe domniţa Dulcinea din Toboso se trăgea toată acea blîndeţe pe care o arăta el atunci; căci dacă n-ar fi fost aşa, după vorbele şi ocările pe care i le trîntise scutierul lui, ar fi meritat să-l ciomăgească bine de tot, căci i s-a părut într-adevăr că prea-şi luase Sancho nasul la purtare cu stăpînu-su, căruia vărul îi spuse:

— Eu, seniore don Quijote, socotesc cum nu se poate mai bine întrebuinţată ziua pe care am petrecut-o cu domnia-ta, pentru că-n această zi am avut de cîştigat patru lucruri. Cel dintîi este faptul de a te fi cunoscut pe domnia-ta, ceea ce socotesc o mare fericire pentru mine. Al doilea lucru este de a fi aflat ce se ascunde în această peşteră a lui Montesinos, dimpreună cu prefacerile rîului Guadiana şi ale smîrcurilor Ruiderei, ceea ce-mi va sluji pentru *Ovidiu spaniol*, la care tocmai lucrez. Al treilea lucru este că mi-am dat seama de vechimea cărţilor de joc, cel puţin că ele se foloseau şi în

vremea împăratului Carol cel Mare, aşa cum se poate înţelege din vorbele pe care domnia-ta zici că le-a spus Durandarte atunci cînd, după acel lung răstimp cît îi vorbi Montesinos, el se deşteptă spunîndu-i: « Să avem răbdare şi să mai amestecăm cărţile. » Că doar nici cuvîntul ăsta, nici felul de a-l folosi nu le putuse el învăţa de cînd era solomonit, ci numai de pe atunci cînd încă nu era şi se afla în Francia, adică în vremea împăratului celui pomenit mai înainte, Carol cel Mare. Şi adeverirea acestui lucru îmi vine tocmai la timp pentru cealaltă carte pe care o alcătuiesc, şi anume *Adausul la Virgilio Polidoro*, în legătură cu născocirea lucrurilor în vechime; şi cred că în cartea lui uită el să pună şi născocirea cărţilor de joc, aşa că o s-o pun eu într-a mea, căci e lucru de mare însemnătate, cu atît mai mult cu cît o să mă sprijin în asta pe-un nume atît de cinstit şi de temeinic ca acela al cavalerului Durandarte. Al patrulea lucru este de a fi aflat în chip neîndoielnic obîrşia rîului Guadiana, necunoscută oamenilor pîn-acum.

— Domnia-ta ai dreptate, spuse don Quijote; aş vrea, însă, să ştiu numai, de-ar da Domnul să ţi se-ngăduie să tipăreşti aceste cărţi — lucru de care mă îndoiesc — cui te gîndeşti să le închini?

— Oameni de vază și de neam ales cărora să le pot închina cărţile mele se află destui în Spania, spuse vărul.

— Nu sînt mulţi, răspunse don Quijote; şi nu fiindcă nu merită acest lucru, ci fiindcă nu vor ei să-l îngăduie, ca să nu se îndatoreze, pare-se, cu răsplătirea ce se cuvine trudei şi curteniei autorilor lor. Un singur om de viţă aleasă [1] ştiu şi eu care poate înlocui tot ce le lipseşte celorlalţi la un loc, şi încă-i mai şi întrece îndoit, şi dacă m-aş încumeta să destăinuiesc tot ce-a făcut, mi-e că aş trezi pizma în mai bine de patru suflete mărinimoase; dar eu zic să amînăm vorba asta pentru un timp mai prielnic și să mergem să căutăm un loc unde să tragem la noapte.

[1] Aluzia aceasta vizibilă la contele de Lemos, viceregele Neapolelui, căruia-i și dedică Partea a II-a a lui *Don Quijote*, Cervantes o pune în gura eroului său, ca elogiul să nu vină de la beneficiarul generozităţii princiare, ci de la altcineva.

— Nu departe de-aici, răspunse vărul, se află o sihăstrie unde-şi face veacul un sihastru de care se spune c-a fost oştean şi căruia i-a mers vestea c-ar fi creştin cucernic şi, pe lîngă asta, înţelept şi milostiv cum nu se mai află. Lîngă sihăstrie mai are el şi o colibă zidită pe cheltuiala lui; cu toate că-i cam micşoară, e totuşi destul de încăpătoare ca să poată primi oaspeţi într-însa.

— N-o fi avînd cumva şi găini sihastrul ăla? întrebă Sancho.

— Puţini sihaştri sînt fără găini, răspunse don Quijote, că nu mai sînt aceştia de-acuma ca aceia din deşerturile Eghipetului, care se acopereau cu frunze de finic şi se hrăneau cu rădăcini din pămînt. Și să nu se-nţeleagă că, lăudîndu-i pe aceia, nu-i laud şi pe aceştia, ci vreau numai să spun că pocăinţa acestora de-acum nu ajunge nici pe departe pînă la asprul canon şi la înfrînarea acelora de-atunci; dar, cu toate astea, nu-nseamnă că n-ar fi cu toţii buni, cel puţin aşa-i socotesc eu; şi chiar dacă e să luăm lucrurile în partea lor cea mai urîtă, mult mai puţin rău săvîrşeşte făţarnicul ce se preface că-i bun decît păcătosul pe faţă [1].

Cum stăteau vorbind aşa, numai ce văzură că venea către locul unde se aflau ei un om pe jos, umblînd zorit şi dînd bice unui catîr încărcat tot cu lănci şi cu halebarde. Cînd ajunse în dreptul lor, le dete bineţe şi trecu mai departe. Don Quijote îi spuse:

— Ian ascultă, creştine, mai opreşte-te puţin, fiindcă pare-se că mergi cu mai mult sîrg decît poate să îndure bietul catîr.

— Nu pot să mă opresc, domnule, răspunse omul, pentru că armele pe care vezi că le duc aici trebuie să slujească mîine, aşa că sînt nevoit s-o iau la picior fără să mă mai

[1] Cervantes demască şi în alte opere făţărnicia « sihaştrilor ». « N-am să uit să vorbesc de pustnicii vicioşi, care se retrag în pustie ca să se desfete mai abitir, cînd întovărăşiţi de „aproapea" pe care şi-o aduc cu ei, cînd luîndu-şi-o drept pustnică pe cea dintîi cu care i-a făcut să dea ochi steaua lor bună sau rea.. » « Cu găinuşele lor negre, ca să le facă supă albă, şi cu Magdalena lor, prospeţică şi veşnic zîmbăreaţă, nu toată numai lacrimi ca aceea care se aruncă pocăită la picioarele lui Cristos... » *(Riconete y Cortadillo.)*

opresc; rămas bun, dară. Dac-ai chef însă să afli pentru ce le duc, am de gînd să poposesc la noapte la hanul de mai la deal de sihăstrie; şi dacă ai acelaşi drum, ai să mă găseşti acolo şi o să-ţi povestesc minuni, nu altceva; încă o dată, dară, bun rămas!

Şi cu atîta zor îşi îmboldi catîrul, că nu mai avu vreme don Quijote să-l întrebe ce minuni mai erau şi acelea pe care avea de gînd să i le spună; şi cum era el din fire dornic de-a şti şi-l frămînta veşnic rîvna de-a afla lucruri noi, se hotărî să plece de îndată şi să se ducă să mîie noaptea la han, fără să mai treacă pe la sihăstrie, unde ar fi vrut vărul să tragă.

Aşa şi făcură; încălecară şi o luară cîteşitrei pe drumul ce ducea de-a dreptul la han, unde ajunseră către scăpătat. Pe drum vărul îi spuse lui don Quijote că ar fi bine să treacă totuşi şi pe la sihăstrie, ca să mai tragă acolo cîte-o înghiţitură de vin. Numai ce auzi Sancho una ca asta, că-şi şi îndreptă măgarul într-acolo, şi acelaşi lucru îl făcură şi don Quijote şi vărul; dar pare-se că steaua nenorocoasă a lui Sancho rîndui în aşa fel lucrurile ca sihastrul să nu fie acasă, precum le spuse o slujnicuţă pe care-o găsiră în sihăstrie. Îi cerură vin din cel scump. Le răspunse că stăpînu-su n-are aşa ceva; dacă ar vrea, însă, apă din cea ieftină, ea le-ar da cu dragă inimă.

— Dacă mi-ar fi fost mie de apă, răspunse Sancho, apăi, puţuri îs cîte vrei pe drum, unde aş fi băut pe săturate. Alelei, tu, nuntă a lui Camacho şi tu, belşug din casa lui don Diego, de cîte ori nu v-am dus eu dorul!

După aceste cuvinte, plecară din sihăstrie şi deteră pinteni dobitoacelor către han, iar după cîtva timp zăriră un flăcăiaş care mergea nu prea grăbit înaintea lor, aşa că-l ajunseră din urmă. Ţinea o sabie pe umăr şi, aninată de ea, o legăturică sau o boccea, unde-şi avea, pare-se, straiele, pesemne nişte nădragi scurţi şi umflaţi, o mântăluţă şi ceva cămăşi; pe el purta o dulamă de catifea cam ponosită, iar cămaşa-i atîrna afară; ciorapii erau de mătase, iar ciubotele, boante la vîrfuri, aşa cum se obişnuieşte pe la curte; ca vîrstă, nu trecea de 18—19 ani, chipul îi era plin de veselie, iar făptura

lui toată părea să arate agerime; ca să-i mai treacă de urît la drum, cînta nişte *seguidillas*[1]. Cînd îl ajunseră, tocmai sfîrşea de cîntat una, care, după cum prinsese vărul, se încheia cu vorbele:

Mă împinge nevoia să mă duc la război;
De-aş avea bani acasă, m-aş întoarce-napoi.

Cel dintîi îi vorbi don Quijote, care-i spuse:

— Uşurel de tot te-ai mai aşternut domnia-ta la drum, chipeşe domnişor. Și-ncotro, drăguţule? Să ştim și noi, binenţeles dacă vrei să ne spui.

La care flăcăul răspunse:

— M-am aşternut atît de uşurel la drum de căldură şi de sărăcie, iar locul încotro mă-ndrept e cîmpul de luptă.

— Cum de sărăcie? întrebă don Quijote. Hai, de căldură, mai zic şi eu.

— Domnule, răspunse flăcăul, eu duc în bocceaua asta nişte nădragi de catifea, soţi cu dulama de pe mine; dacă-i hărtănesc pe drum, n-oi mai putea să fac faţă cu ei în oraş, şi n-am cu ce să-mi cumpăr alţii; şi de asta, şi ca să mă mai răcoresc puţintel, umblu aşa cum mă vezi, pîn-oi ajunge din urmă nişte companii de pedestraşi aflate la mai puţin de douăsprezece leghe de-aci, unde-o să-mi iau slujba-n primire, şi n-oi mai duce lipsă de dobitoace de povară ca să mă poarte de-acolo înainte pîn' la locul unde ne îmbarcăm care, după cîte aud, trebuie să fie la Cartagena; şi sînt mai bucuros să-l am de stăpîn şi de domn pe rege, şi să-l slujesc în războaie, decît pe cine ştie ce zgîrie-brînză de la curte.

— Și-ţi mai pică cumva din asta şi ceva procopseală? întrebă vărul.

— Păi, dac-aş fi slujit pe vreun *grande* din Spania sau pe vreun alt om de vază, fireşte că mi-ar fi picat, că doar cu asta te alegi slujind pe cei de neam, să te vezi săltat din

---

[1] *Seguidilla:* cîntecel de tonalitate oarecum picarescă și care se insera între alte cîntece, dînd unor ritmuri mai grave un final uşurel. (De aici numele: *in seguida* = în continuare după...) Unele n-aveau decît două sau patru versuri.

sufrageria slugilor pînă la treapta de stegar sau căpitan sau să te pricopseşti cu vreo leafă mai grasă; numai că eu, amărîtul de mine, am slujit doar pe la cei ce umblă după slujbe şi pe la venetici, unde tainul şi simbria mi-erau atît de subţirele şi de uşurele că, pentru a-mi plăti scrobitul unui guler [1], mi se şi ducea jumătate din ce cîştigam, că poţi spune chiar că-i minune din cer ca vreun copil de casă, pripăşit pe la oameni din ăştia, să se pricopsească, nu zic de-a binelea, dar măcar cît de cît.

— Dar ia spune-mi, dragul meu, pe tot ce ţii mai mult în lume, întrebă don Quijote, e oare cu putinţă că-n tot timpul cît ai slujit să nu te fi ales cu vreo haină din acelea cu fireturi?

— Două am căpătat, răspunse copilul de casă; dar aşa cum aceluia ce se descălugăreşte mai înainte de a primi dezlegarea i se ia rasa şi i se înapoiază straiele obişnuite, tot aşa mă uşurau şi pe mine de-ale mele stăpînii mei, de îndată ce-şi încheiau socotelile de la curte şi se întorceau pe la casele lor, luîndu-mi înapoi haina cu fireturi, pe care numai ca să se fălească mi-au dat-o.

— Straşnică *spilorceria* [2], vorba italianului! zise don Quijote. Dar cu toate astea, poţi socoti ca un mare noroc că ai plecat de la curte cu un gînd atît de bun ca acela pe care-l ai, fiindcă nu se află pe lume lucru mai cinstit şi mai folositor decît cel de a-l sluji mai întîi pe Dumnezeu şi apoi pe rege, stăpînul şi domnul nostru de-aici de pe pămînt, şi mai cu seamă cînd e vorba de îndeletnicirea armelor, prin care se cîştigă, dacă nu mai multă avere, măcar mai multă cinste decît prin învăţătură, aşa cum am mai spus eu de-atîtea ori; şi deşi învăţătura a statornicit mai multă bunăstare pe lume decît armele, totuşi acestea au parcă un ceva ce nu se vede cu mult mai ales decît învăţătura, care însuşire, împreună cu acel ceva ce se vede al strălucirii aflătoare într-însele, fac ca

[1] Costul spălatului unui guler, cu scrobitul şi călcatul lui cu tot, era (în listele rămase din 1601 la Valladolid) 26 de *maravedis*, scrie Rodriguez Marín, citînd acte din Arhiva Istorică Naţională a Spaniei.

[2] Calicenie (în limba italiană în original).

ele să întreacă orice alte îndeletniciri. Şi ceea ce vreau să-ţi spun eu acuma întipăreşte-ţi bine-n minte, c-o să-ţi fie de mare folos şi-o să-ţi aducă multă mîngîiere la toate trudele ce-o să le-nduri, şi-o să-ţi îndepărteze gîndul de la orice năpastă ce-ar putea să cadă asupră-ţi, dintre care cea mai rea e moartea; şi dacă această moarte ar fi să-ţi aducă cinste, atunci cel mai bun lucru e să mori. L-au întrebat unii pe Iuliu Cezar — acel viteaz împărat roman — care-i cea mai bună moarte. El a răspuns că aceea la care nici nu gîndeşti, cea care te trăsneşte din senin, fără s-o fi aşteptat [1]; şi măcar că răspunsese ca păgîn şi străin de cunoaşterea Dumnezeului celui adevărat, cu toate astea, bine a grăit, căci moartea-l mîntuie pe om de orice caznă, şi fie c-ai să mori în cea dintîi luptă şi învălmăşeală, fie că te nimereşte tunul, fie că te zvîrle fărîme-n văzduh vreo mină, ce-are de-a face? Tot că mori se cheamă, şi s-a sfîrşit cu toată povestea; şi după cum spune şi Terenţiu, mai bine-i şade oşteanului să cadă mort în luptă decît viu şi nevătămat să dea bir cu fugiţii [2]; şi cu atît mai multă faimă cîştigă oşteanul cel vrednic, cu cît dă mai multă ascultare căpeteniilor lui şi celor ce-au drept să-i poruncească; şi ia seama, fătul meu, că oşteanului mai bine-i miroase praful de puşcă decît moscul, şi dacă te prinde bătrîneţea în această preacinstită îndeletnicire, chiar de-ai fi şi plin de răni, şi schilodit, şi ciuntit, cel puţin te prinde cu cinste, şi încă cu atîta, că nici sărăcia nu ţi-ar putea-o ştirbi; şi asta cu atît mai mult cu cît a şi început să se dea poruncă de cum să fie ţinuţi şi îngrijiţi oştenii bătrîni şi schilozi, căci nu-i bine să se facă cu ei ceea ce fac îndeobşte cei care-i scutesc şi-i slobozesc pe robii lor harapi tocmai cînd bieţii oameni îmbătrînesc şi nu mai pot sluji şi, zvîrlindu-i pe uşă afară cu numele de oameni slobozi, îi fac robi ai foamei, de care aceştia nu mai scapă decît o dată cu moartea;

---

[1] Suetonius, în *Viaţa lui Cezar* (capitolul al LXXXVII-lea), relatează această replică.

[2] Aici Cervantes repetă ceea ce a anunţat în Prolog, volumul I, după ce mai formulase această idee şi în Prologul volumului II, şi în *Persiles şi Sigismunda*, Cartea IV, cap. I.

şi pînă una-alta, n-am de gînd să-ţi spun mai mult decît să te urci pe spinarea calului acesta al meu pînă la han; acolo ai să cinezi cu mine, şi pe mîine ai să-ţi vezi mai departe de drum, pe care să ţi-l dea Dumnezeu bun, pe potriva gîndurilor domniei-tale!

Copilul de casă nu primi să încalece pe spinarea calului, ci numai să cineze cu don Quijote la han, şi atunci zice-se că Sancho îşi spuse-n sinea sa:

« Bată-te sfîntul să te bată de stăpîn! E oare cu putinţă ca un om care se pricepe să spună lucruri din astea, atît de multe şi atît de chibzuite cum a spus acuma, s-o ţie una c-a văzut toate năzdrăvăniile acelea fără rost pe care le povesteşte despre peştera lui Montesinos? Fie şi-aşa; la urma urmei, treaba lui. »

Într-acestea sosiră la han pe înserate, şi nu mică-i fu bucuria lui Sancho cînd văzu că stăpînu-su îl socotea han în lege, iar nu castel, aşa cum avea el obiceiul. Nici nu intrară bine-n han, că şi-ntrebă don Quijote pe hangiu de omul cu lăncile şi cu halebardele; hangiul îi răspunse că-i pe la grajd şi dă nutreţ catîrului; acelaşi lucru îl făcură cu măgarii lor şi vărul şi Sancho, dîndu-i lui Rocinante cea mai bună iesle şi cel mai bun loc din grajd.

Capitolul XXV

Unde se arată păţania cu zbieretul de măgar şi aceea hazlie cu păpuşarul, dimpreună cu prorocirile cele de pomină ale maimuţei ghicitoare.

Atîta vreme cît încă nu auzise şi nu aflase minunăţiile făgăduite de omul ce căra armele, don Quijote stătea — vorba aceea — ca pe jăratic. Se duse să-l caute acolo unde-i zisese hangiul că se află, îl găsi şi-i spuse să-i povestească de îndată tot ce avea să-i spună în legătură cu ceea ce-l întrebase pe drum. Omul îi răspunse:

— Mai domol şi nu aşa de-a-n picioarelea trebuie rostită povestirea minunăţiilor mele. Lasă-mă, domnia-ta, dragă

domnule, să dau mai întîi de mîncare dobitoacelor, că o să-ţi spun nişte lucruri de-or să te lase cu gura căscată.

— Dacă-i numai de asta, răspunse don Quijote, o să-ţi dau eu o mînă de ajutor la toate.

Şi aşa şi făcu, începînd să deşerte orzul şi să cureţe ieslea, treburi de rînd pentru el, de pe urma cărora omul se simţi dator să povestească cu tragere de inimă ceea ce hidalgul nostru îi cerea. Şi aşezîndu-se pe-o laviţă, cu don Quijote lîngă el, şi avîndu-i pe văr, pe paj, pe Sancho Panza şi pe hangiu ca ascultători, omul începu să povestească aşa:

— Poate ştiţi cinstitele voastre feţe că într-un sat, cam la vreo patru leghe şi jumătate de hanul ăsta, s-a întîmplat că unui *regidor*[1] de-al satului, prin dibăcia şi tertipurile unei fete, slujnică la el — şi asta-i o poveste lungă — i-a lipsit un măgar, şi deşi *regidor*-ul a făcut pe dracu-n patru ca să-l găsească, nu i-a fost cu putinţă. Să fi trecut vreo cinci zile, dacă-i să ne luăm după vestea care umblă peste tot de cînd lipsea asinul, cînd, aflîndu-se *regidor*-ul păgubaş în dreptul unei răspîntii, un alt *regidor* din acelaşi sat îi spuse: « Fă cinste, cumetre, că ţi s-a găsit măgarul. » « Fac, cumetre, şi încă de-a mare, răspunse celălalt, dar ia s-auzim unde s-a găsit. » « În pădure, răspunse cel cu vestea aflării măgarului. Îl văzui azi-dimineaţă, fără de şa şi fără de frîie, şi-atît de pierit, că ţi se rupea inima uitîndu-te la el; vrui să-l mîn de dinapoi şi să ţi-l aduc, dar s-a făcut atît de sălbatic şi de sperios, că de-n-dată ce-ajunsei la el, o şi tuli în desişul cel mai ascuns al pădurii; dacă vrei să ne-ntoarcem amîndoi să-l căutăm, aşteaptă numai să duc măgăriţa asta acasă, că mă-ntorc cît ai clipi. » « Mare bine mi-ai face, spuse cel cu măgarul, şi-oi avea eu grijă să te răsplătesc pe potrivă. » Cu toate amănuntele astea şi-n acelaşi fel în care povestesc eu, povestesc şi toţi aceia ce cunosc bine adevărul în întîmplarea asta. Aşadar, cei doi *regidor*-i, pe jos şi ţinîndu-se de braţ, se duseră-n pădure; şi ajungînd ei în locul şi prin colţul pe unde se aşteptau să găsească asinul, ia-l de unde nu-i, şi nici că se mai arătă el prin toate acele părţi, deşi

---

[1] Consilier comunal.

înnebuniră căutîndu-l. Văzînd dară că nu-i chip să mai dea de el, spuse *regidor*-ul care-l văzuse către celălalt: « Uite ce, cumetre: mi-a dat mie-n gînd acuma un mijloc prin care am putea găsi, fără doar şi poate, măgarul, cu toate că parcă-n pămînt a intrat, nu-n pădure! E vorba că eu mă pricep de minune să zbier ca asinul, şi dacă te mai pricepi şi dumneata cît de cît, apăi poţi să zici că treaba s-a şi făcut. » « Cît de cît spui, cumetre? îi întoarse celălalt vorba. Pe legea mea că nu mă-ntrece nimeni în asta, nici chiar măgarii înşişi! » « Om vedea noi acuma, răspunse *regidor*-ul cel de-al doilea, fiindcă m-am gîndit ca dumneata s-o iei printr-o parte a pădurii, iar eu prin cealaltă, în aşa fel ca s-o cutreierăm şi s-o batem cît îi de mare, şi din cînd în cînd ăi mai zbiera dumneata şi-oi mai zbiera şi eu, şi nu se poate ca măgarul să nu ne-audă şi să nu ne răspundă, dacă se află-n pădure. » La care stăpînul măgarului răspunse: « Eu zic, cumetre, că mijlocul ăsta-i minunat şi vrednic de mintea dumitale cea isteaţă ». Şi despărţindu-se ei doi aşa cum se vorbiseră, nu ştiu cum de se-ntîmplă că zbierau aproape deodată şi, lăsîndu-se amăgiţi unul de zbieretul celuilalt, începură să se caute, crezînd că şi ieşise la iveală măgarul; şi dînd, în cele din urmă, unul de altul, păgubaşul zise: « Cum se face, cumetre, că nu măgarul meu a fost cel ce-a zbierat? » « N-am fost decît eu », răspunse celălalt. « Acum zic şi eu, spuse stăpînul, că între tine, cumetre, şi un măgar, nu-i nici o deosebire în ceea ce priveşte zbieretul, căci de cînd mama m-a făcut, nici c-am văzut şi nici c-am auzit asemănare mai mare! » « Laudele şi măgulirile — răspunse cel ce pusese la cale căutarea — ţi se potrivesc şi ţi se cuvin mai mult dumitale, căci, pe Dumnezeul meu, care m-a zămislit, poţi să întreci în zbierete de măgar şi pe cel mai iscusit zbierător din lume! Pentru că zvonul glasului tău urcă-n slăvi, se prelungeşte atît cît trebuie, după o măsură potrivită, iar icniturile de la urmă îţi sînt dese şi repezite, aşa că eu mă dau bătut, îţi las ţie cununa şi-ţi încredinţez steagul biruinţei în această neîntrecută măiestrie a dumitale. » « Atunci, răspunse stăpînul, m-oi socoti mai la preţ de-aci înainte

şi m-oi ţine că mă pricep şi eu la ceva, o dată ce mi-e hărăzit să am un dar, căci deşi credeam şi mai înainte că zbier bine ca asinul, n-am ştiut totuşi niciodată că ajung chiar pînă la desăvîrşirea de care spui. » « Şi eu o să spun, răspunse celălalt, că se află pe lume daruri neobişnuit de mari care se pierd zadarnic, şi că sînt prost întrebuinţate de cei ce nu ştiu să se folosească de ele. » « Darurile noastre, răspunse stăpînul măgarului, în afară de prilejuri ca ăsta pe care-l avem acuma, nu ne pot sluji la nimic altceva; şi chiar şi la ăsta, Dumnezeu ştie dacă ne-o fi de folos. » Spunînd astea, se despărţiră din nou, ca să se întoarcă la zbieretele lor, şi la fiece pas se înşelau şi iar dădeau unul de altul, pînă cînd, ca să se-nţeleagă că erau ei, şi nu măgarul, se vorbiră să zbiere de cîte două ori la rînd. În felul ăsta, îngînîndu-şi de fiecare dată zbieretul, bătură toată pădurea, fără ca măgarul cel pierdut să le răspundă măcar printr-un semn. Dar cum era să mai răspundă, sărmanul şi nefericitul de măgar, cînd îl găsiră în desişul cel mai ascuns al pădurii, mîncat de lupi? Şi văzîndu-l stăpînu-său, zise: « Mă miram eu de ce nu răspunde, că de n-ar fi murit, sau ne-ar fi răspuns auzindu-ne, sau n-ar mai fi fost el măgar; dar numai fiindcă te-am auzit, cumetre, cît de iscusit ştii să zbieri, socotesc bine folosită toată truda pe care am îndurat-o căutîndu-l, măcar că l-am găsit mort ». « Să ne fie de bine, răspunse celălalt, căci de cîntă stareţul frumos, nu-i nici călugăraşul mai prejos. » Spunînd astea, amărîţi şi răguşiţi de atîtea zbierete, se întoarseră la ei în sat, unde povestiră prietenilor, vecinilor şi cunoscuţilor toate cîte li se întîmplaseră cu căutarea măgarului, umflînd în vorbe fiecare din ei iscusinţa celuilalt în a zbiera, fapt ce se află şi se răspîndi şi prin satele învecinate; iar Aghiuţă, care nu doarme, cum îi place lui să semene şi să împrăştie peste tot zavistie şi vrajbă, făcînd din ac baros şi din ţînţar armăsar, rîndui în aşa fel lucrurile încît făcu ca oamenii de prin celelalte sate, ori de cîte ori vedeau pe vreunul de la noi din sat, să zbiere ca măgarii, chip să-şi bată joc de el pentru zbieretul *regidor*-ilor noştri. Prinseră asta pînă şi dracii de ţînci, ceea ce-i totuna cu a da apă la moară tuturor

tartorilor din iad, şi vestea cu zbieretul se răspîndi de la un sat la altul în aşa fel, că se cunosc şi se deosebesc localnicii din satul cu pricina aşa cum se cunosc şi se deosebesc harapii de cei cu pielea albă; şi pîn-acolo a ajuns năpasta acestei batjocuri, că deseori batjocoriţii ieşeau înarmaţi, alcătuind pîlcuri, ca să se războiască cu batjocoritorii, fără a-i putea domoli nici dracu, nici tat-su, nici teama, nici ruşinea. Eu cred că mîine sau poimîine trebuie să purceadă la luptă oamenii de la mine din sat, care-s cei cu zbieretul, împotriva unui alt sat de la două leghe de-al nostru, care-i unul din acelea ce ne batjocoresc mai mult, şi, pentru ca s-o pornim bine pregătiţi, aduc lăncile şi halebardele astea cumpărate pe care le-ai văzut. Şi astea-s minunăţiile de care-ţi spusei că ţi le-oi povesti; şi dacă nu ţi s-au părut minunăţii, apăi altele nu mai ştiu.

Şi cu asta puse creştinul capăt povestirii.

Într-acestea, intră pe uşa hanului un om îmbrăcat pe de-a-ntregul în piele de căprioară — şi ciorapi, şi nădragi, şi pieptar — şi cu glas tare spuse:

— Jupîne hangiu, ai o odaie? Că trebuie să pice aci maimuţa proroacă şi teatrul de păpuşi cu scăparea din robie a Melisendrei.

— Ţine-mă, Doamne, spuse hangiul, iată-l pe meşterul Pedro! Ne aşteaptă o seară minunată!

Uitasem să spun că acel meşter Pedro avea ochiul stîng şi aproape o jumătate din obraz acoperite cu un plasture de tafta verde, semn că toată acea parte trebuie să-i fi fost beteagă; iar hangiul îi dădu înainte, spunînd:

— Bine-ai venit, meştere Pedro! Dar unde-s maimuţa şi teatrul de păpuşi, că nu le văd?

— Sosesc în curînd şi ele — răspunse cel îmbrăcat pe de-a-ntregul în straie din piele de căprioară — numai că eu am luat-o mai-nainte, să văd dacă ai vreo odaie.

— Chiar şi ducelui de Alba i-aş lua-o, ca s-o dau meşterului Pedro, răspunse hangiul. Să vie numai maimuţa şi teatrul de păpuşi, că avem astă-seară lume berechet la han care o să plătească pentru a vedea jocul păpuşilor şi iscusinţele maimuţei!

— Doamne-ajută, răspunse cel cu plasturele, o să ieftinesc şi eu preţul şi m-oi socoti destul de plătit numai cu găzduirea, şi-acum mă duc înapoi, ca să-ndrept într-aicea căruţa cu care sosesc maimuţa şi jocul de păpuşi.

Şi pe dată şi ieşi din han.

Numaidecît îl întrebă atunci don Quijote pe hangiu ce soi de meşter era acel Pedro şi ce fel de teatru de păpuşi şi ce fel de maimuţă cară după el. La care hangiul îi răspunse:

— Ăsta-i un păpuşar vestit, care de mai multă vreme cutreieră La Mancha noastră pînă-n Aragón [1], şi reprezintă un joc de păpuşi cu scăparea din robie a Melisendrei de către vestitul don Gaiféros, care joc cuprinde una din istoriile cele mai straşnice şi mai bine înfăţişate din cîte s-au văzut de ani de zile prin părţile astea şi chiar prin toată împărăţia asta! Mai are cu el şi o maimuţă înzestrată cu cea mai rară iscusinţă ce s-a văzut la maimuţe, şi pe care nici chiar la oameni nu ţi-o poţi închipui; pentru că, dacă o-ntreabă cineva ceva, ascultă cu luare-aminte la întrebare, şi după aceea sare pe umerii lui stăpînu-su şi, apropiindu-i-se de ureche, îi suflă răspunsul la ceea ce fusese întrebată, iar meşterul Pedro îl spune apoi cu glas tare, şi zice cu mult mai bine de lucrurile petrecute decît de cele ce au să se întîmple, şi măcar că nu totdeauna o nimereşte întocmai, totuşi de cele mai multe ori nu greşeşte, încît îţi vine să crezi că e dracu gol. Ia cîte doi reali de fiecare întrebare, fireşte numai dacă maimuţa răspunde, vreau adică să spun dacă răspunde stăpînu-su în locul ei după ce i-a şoptit ea la ureche; se crede de-aceea că meşterul Pedro ăsta e putred de bogat, şi-i un om *galante* şi *buon compagno* [2], cum se spune-n Italia,

---

[1] Se numea, din secolul al XIII-lea, Mancha de Aragón sau Mancha del Monte Aragón lanţul care lega regiunea Chinchilla de provincia Valencia, partea orientală a teritoriului numit La Mancha cuprinzînd regiunile Quintanar, Belmonte şi San Clemente de azi, pe atunci şi Chinchilla, Albacete şi Alhambra. Monte Aragón era un sat din această regiune, şi n-are nimic de-a face cu regatul Aragónului.

[2] Om darnic, care lasă să treacă de la el, şi bun tovarăş (în limba italiană în original). Clemencín imputa lui Cervantes că uită despre ce personaj e vorba, exprimîndu-se aşa cum ar fi vorbit autorul, adică pune toscana — limba de cultură a epocii — în gura hangiului, căruia i s-ar fi potrivit mai bine jargonul numit « germania ».

şi-o duce într-un trai cum nu s-a mai pomenit, vorbeşte mai avan decît şase şi bea mai vîrtos decît doisprezece, totul numai de pe urma limbii lui, şi a maimuţei, şi a teatrului de păpuşi.

Într-acestea, se întoarse şi meşterul Pedro, iar într-o căruţă soseau teatrul cu păpuşi şi o maimuţă mare, fără de coadă, cu bucile ca de pîslă, însă nu urîtă la faţă; şi numai ce-o văzu don Quijote c-o şi-ntrebă:

— Ia spune-mi, domnia-ta, doamnă ghicitoare: ce noroc ne pică? Ce-o să mai fie cu noi? Şi iată aici cei doi reali ai mei, pe care poruncesc lui Sancho să-i dea meşterului Pedro.

Acesta răspunse în locul maimuţei, zicînd:

— Domnule, acest dobitoc nu răspunde şi nici nu vesteşte lucruri care au să se-ntîmple; despre cele petrecute ştie el multe şi ştie cîte ceva şi despre cele din clipa de faţă.

— La naiba, spuse Sancho, un ban nu dau ca să-mi spună ce mi s-a petrecut mai-nainte, pentru că cine poate şti asta mai bine decît mine? Şi să plătesc ca să-mi spună ceea ce ştiu, mare gogomănie ar mai fi! Dar dacă ştie şi lucrurile din clipa de faţă, iată aici cei doi galbeni ai mei, şi să-mi spună doamna maimuţoaică ce face acum nevastă-mea, Teresa Panza, şi cu ce se îndeletniceşte?

Nu vru meşterul Pedro să ia banii şi spuse:

— Nu vreau să primesc răsplata dinainte, fără să te fi slujit mai întîi.

Şi se bătu de două ori cu dreapta pe umărul stîng, iar maimuţa dintr-o săritură se cocoţă pe el şi, apropiindu-şi gura de urechea stăpînului, clănţăni din dinţi cu mare zor; şi după ce făcu treaba asta cît ai spune *Crezul*, dintr-o altă săritură fu iar jos, şi-n acea clipă, iute ca fulgerul, căzu şi meşterul Pedro în genunchi dinaintea lui don Quijote şi, îmbrăţişîndu-i picioarele, spuse:

— Îmbrăţişez aceste picioare tot aşa cum aş îmbrăţişa stîlpii lui Hercule, o, strălucit reînvietor al de mult uitatei cavalerii rătăcitoare! Tu, niciodată îndeajuns de lăudate cavaler don Quijote de La Mancha, proptea a celor slabi.

sprijin al celor ce-s gata să cadă, braţ al celor căzuţi, toiag şi mîngîiere a tuturor nefericiţilor!

Rămase uimit don Quijote, buimăcit Sancho, uluit vărul, năucit pajul, prostit cel cu zbieretul, încremenit hangiul, şi-ntr-un cuvînt înspăimîntaţi toţi cei ce auziră vorbele păpuşarului, care-i dete-nainte, zicînd:

— Și tu, cinstite Sancho Panza, cel mai ales scutier al celui mai ales cavaler din lume, bucură-te, căci buna ta Teresa e bine sănătoasă, şi-n clipa asta dărăceşte un caier de in, şi, ca să-ţi mai dau un semn, are la stînga ei un ulcior spart la gură, unde încape cam multişor vin, cu care se mai proslăveşte cît lucrează.

— Asta ţi-o cred şi cu ochii-nchişi, răspunse Sancho, fiindcă-i femeie de treabă, şi dacă nu s-ar tot teme c-o înşel, apăi n-aş schimba-o nici pe uriaşa Andandona, care, după spusele lui stăpînu-meu, a fost o muiere şi jumătate, din care-ai fi avut cu ce te-alege; şi mai e Teresa mea una care nu rămîne ea în pierdere, chiar de-ar fi şi-n paguba moştenitorilor ei.

— Acum zic şi eu, spuse don Quijote, că cine-i tobă de carte şi cine bate mult drumurile, acela multe vede şi ştie multe. Spun asta, fiindcă ce altă dovadă m-ar fi putut încredinţa că se află pe lume şi maimuţe ghicitoare, cum am văzut eu acuma cu ochii mei? Căci chiar eu sînt acel don Quijote de La Mancha, de care a pomenit dobitocul acesta cuminte, deşi s-a cam întrecut puţintel lăudîndu-mă; dar oricum ar fi, dau mulţămită cerului că m-a înzestrat cu un suflet blînd şi milostiv, veşnic gata să fac bine tuturor şi rău nimănui.

— Dacă aş avea gologani, spuse copilul de casă, aş întreba-o pe doamna maimuţă ce-are să mi se întîmple în călătoria pe care o fac.

La care răspunse meşterul Pedro, ce se ridicase acum de la picioarele lui don Quijote:

— Am mai spus o dată că acest biet dobitoc nu răspunde la ce-o să se-ntîmple, că de-ar răspunde, nu m-aş mai uita eu dacă ai sau nu bani, că, de dragul seniorului don Quijote care-i aici de faţă, aş lăsa la o parte toate cîştigurile de pe

lume. Și-acuma, fiindcă-i de datoria mea, şi ca să vă fac şi cheful, am să pregătesc şi teatrul de păpuşi şi am să-i mulţumesc pe toţi cîţi sînt la han, fără de nici o plată.

Auzind una ca asta, hangiul, din cale-afară de bucuros, îi arătă locul unde putea să-şi aşeze dulapul, şi într-o clipă totul fu gata. Don Quijote nu era prea mulţumit de prorocirile maimuţei, pentru că i se părea un lucru cam nelalocul lui ca o maimuţă să ghicească atît lucrurile ce au să se-ntîmple, cît şi cele petrecute; aşa că, în timp ce meşterul Pedro îşi potrivea dulapul, don Quijote se dete împreună cu Sancho într-un ungher al grajdului şi-i spuse, fără a fi auzit de nimeni:

— Uite ce, Sancho, m-am gîndit bine la ciudata iscusinţă a acestei maimuţe şi socot, după mintea mea, că, fără nici o urmă de îndoială, meşterul Pedro acesta, stăpînu-su, o fi făcut în ascuns sau pe faţă un pact cu Necuratul.

— Dac-a făcut în ascuns un pat cu Necuratul, spuse Sancho, nici vorbă că patul o fi cum nu se poate mai spurcat; dar ce nevoie are meşterul ăsta, Pedro, de asemenea paturi?

— Nu mă-nţelegi, măi Sancho; nu vreau să spun decît că trebuie să fi făcut vreun legămînt cu Necuratul, ca acesta să insufle maimuţei iscusinţa asta, de pe urma căreia Pedro să-şi cîştige traiul, ca apoi, după ce s-o înavuţi, să-i dea sufletul, adică tocmai ceea ce cere acest vrăjmaş al omului; îmi vine să cred asta văzînd că maimuţa nu răspunde decît la lucrurile petrecute sau la cele din clipa de faţă, căci înţelepciunea Diavolului nu poate să meargă mai departe; pe cele ce-au să vină nu le ştie decît prin prepusuri, şi nici asta totdeauna, pentru că numai lui Dumnezeu îi e dat să cunoască veacurile şi clipele, şi numai pentru el nu e nici trecut, nici viitor, ci totul fiinţează acum; şi stînd lucrurile aşa cum stau, e limpede că maimuţa asta vorbeşte cu vorbele Diavolului şi mă mir cum de nu l-a învinuit Sfîntul Oficiu şi nu l-a cercetat şi nu i-a smuls cu rădăcină cu tot mărturisirea în ce fel ghiceşte; pentru că nu mai încape îndoială că maimuţa asta nu-i cititoare în stele, şi nici stăpînu-su, nici ea nu tălmăcesc şi nici nu ştiu să tălmăcească acele alcătuiri de semne

aşa-zise astrologice [1], care sînt în aşa de mare măsură obişnuite acum în Spania, că nu găseşti nici o muieruşcă, nici un copil de casă, nici un ciubotar căruia să nu-i fi intrat în cap că poate să alcătuiască un horoscop, ca şi cum n-ar fi vorba decît să taie o pereche de cărţi de joc, ajungînd astfel să păgubească cu minciunile şi cu nepriceperea lor minunatul adevăr al ştiinţei. Ştiu eu o doamnă de neam mare care a întrebat odată pe unul din aceşti tălmăcitori de semne dacă cumva o căţeluşă pitică de-a ei — din acelea ce le ţii în braţe — ar fi să cadă grea şi să fete, cîţi şi de ce culoare vor fi căţeii pe care i-o făta. La a cărei întrebare, dumnealui cititorul în stele, după ce-a făcut horoscopul, a răspuns c-o să rămînă grea căţeluşa şi-o să fete trei căţei, unul verde, unul roşu, iar celălalt bălţat, însă numai dacă acea căţeluşă ar fi să prindă plozi între unsprezece şi douăsprece ceasuri din zi sau din noapte şi numai dacă ar fi într-o luni sau într-o sîmbătă; şi de-aici ieşi că peste două zile muri căţeaua de prea multă îndopătură, iar dumnealui tălmăcitorul se alese prin partea locului cu renumele de neîntrecut cititor în stele, aşa cum se aleg toţi sau cei mai mulţi alcătuitori de horoscoape.

— Aş vrea, cu toate astea, spuse Sancho, ca luminăţia-ta să-i spui meşterului Pedro să-şi întrebe maimuţa dacă-i adevărat ceea ce ţi s-a întîmplat în peştera lui Montesinos; că eu, din parte-mi, socotesc — nu mi-o lua luminăţia-ta în nume de rău — că n-a fost totul decît păcăleală şi minciună, sau, hai să zicem, lucruri văzute în vis.

— S-ar putea să fie şi aşa cum zici, răspunse don Quijote. Voi face însă precum mă sfătuieşti, fiindcă tot mi-a rămas şi mie o fărîmă de îndoială.

Stînd ei aşa de vorbă, veni şi meşterul Pedro să-l caute pe don Quijote şi să-i spună că păpuşile erau pregătite şi că să

[1] Astrologia era formal interzisă în Spania în timpul lui Cervantes, dimpreună cu ghicitul, aruncatul vrăjilor etc., toţi practicienii acestor meserii fiind încadraţi în acelaşi text de lege ca şi ereticii. Legile care-o pedepseau însă căzuseră de mult în desuetudine, ba chiar era o profesie remuneratorie cea de astrolog. Horoscoapele se plăteau bine şi erau căutate de popor şi de nobili.

vină şi luminăţia-sa, să le vadă, că face să fie văzute. Don Quijote îi destăinui gîndul şi-l rugă să-şi întrebe pe loc maimuţa dacă unele lucruri ce i se întîmplaseră în peştera lui Montesinos fuseseră aievea sau visate, fiindcă lui i se păreau şi una şi alta. La care, meşterul Pedro, fără a scoate o vorbă, se duse să aducă maimuţa şi, aşezînd-o în faţa lui don Quijote şi a lui Sancho, îi zise:

— Uite, doamnă maimuţă, că acest cavaler vrea să ştie dacă unele lucruri care i s-au întîmplat în peştera numită a lui Montesinos au fost mincinoase sau adevărate.

Şi făcîndu-i semnul obişnuit, maimuţa i se urcă pe umărul stîng, şi, după ce-i vorbi, pare-se, la ureche, meşterul Pedro îndată zise:

— Maimuţa spune că parte din lucrurile pe care luminăţia-ta le-ai văzut sau ţi s-au întîmplat în pomenita peşteră sînt mincinoase şi parte adevărate; şi că asta-i ceea ce ştie, şi nu altceva, în legătură cu această întrebare [1]; şi că dacă luminăţia-ta ai vrea să ştii mai multe, o să-ţi răspundă vinerea viitoare la tot ce-o s-o întrebi, că pînă una-alta i s-a cam isprăvit darul, pe care n-o să-l recapete pînă vineri, aşa precum spune.

— Nu spuneam eu, zise Sancho, că nu mă pot încredinţa c-ar fi adevărat nici jumătate din tot ce-ai povestit luminăţia-ta, stăpîne, despre întîmplările din peşteră?

— Asta, Sancho, au să arate urmările, răspunse don Quijote, căci timpul, dezvăluitorul tuturor lucrurilor, nu lasă nici unul pe care să nu-l scoată la lumina soarelui, oricît ar fi el de ascuns în adîncul pămîntului; şi pînă una-alta, fie-ne de ajuns asta. Haide-acum să vedem teatrul de păpuşi al bunului meşter Pedro, care nădăjduiesc că trebuie să aibă cîte ceva nou de arătat.

— Cum « cîte ceva »? răspunse meşterul Pedro. Şaizeci de mii de noutăţi cuprinde într-însul dulapul meu; îţi spun eu, seniorul meu don Quijote, căci unul din lucrurile cele mai vrednice de-a fi văzute din cîte se află astăzi pe lume şi

---

[1] Formulă tipică de încheiere a mărturiilor judiciare, scrise de grefieri.

operibus credite, et non verbis[1], să punem dară umărul la treabă, că se face tîrziu şi mai avem multe de făcut, de spus şi de arătat.

Don Quijote şi cu Sancho îl ascultară şi se duseră acolo unde se afla dulapul, gata aşezat şi deschis, plin peste tot de luminărele de ceară aprinsă, care-l făceau să arate frumos şi strălucitor. Ducîndu-se acolo, meşterul Pedro intră înăuntrul dulapului, căci el era acela care trebuia să tragă sforile la păpuşi, iar afară rămase un băieţandru, ajutor al meşterului Pedro, pentru a sluji de tălmăcitor şi dezvăluitor al tainelor din acel dulap; ţinea în mînă un beţigaş, cu care arăta păpuşile ce ieşeau. După ce se aşezară toţi cîţi se aflau în han, unii dintre ei stînd şi-n picioare în faţa dulapului, şi după ce li se dădură lui don Quijote, lui Sancho, copilului de casă şi vărului locurile cele mai bune, tălmăcitorul începu să spună ceea ce va auzi şi va vedea cine se va întîmpla să asculte sau să citească ceea ce vine acuma.

Capitolul XXVI

Unde urmează hazlia întîmplare cu păpuşarul, dimpreună cu alte lucruri într-adevăr nostime cum nu se mai poate

Toţi au tăcut, şi tirieni şi troieni deopotrivă...[2]

Vreau să spun că toţi cei ce priveau scena erau cu ochii aţintiţi către gura aceluia ce-i destăinuia minunăţiile, cînd se auziră răsunînd în dulap o sumedenie de tobe, de surle şi descărcături de tunuri, a căror zarvă se potoli curînd, şi după aceea flăcăul, înălţînd glasul, spuse:

— Această istorie adevărată, care vi se înfăţişează aci cinstitelor voastre feţe, este scoasă aidoma din hronicile

[1] « Daţi crezare faptelor, şi nu vorbelor » (din *Evanghelia lui Ioan*). Pusă în gura lui Ginés de Pasamonte, formula *Evangheliei* devine hilară.

[2] Contragere a două versuri din *Eneida* lui Vergiliu:. *Ingeminant plausu Tyrii, Troesque sequuntur.* (Aplaudă tirienii şi ca ei fac şi troienii. I, 747) şi *Conticuere omnes, intentique ora tenebant* (Au tăcut cu toţii, aţintind privirile către el. II, 1).

Franciei şi din cîntecele bătrîneşti ale Spaniei, care trec din gură-n gură la bărbaţi şi la flăcăi pe aceste meleaguri. Se vorbeşte despre dezrobirea de către cavalerul don Gaiféros a soaţei sale Melisendra, care pătimea prinsă în Spania, în puterea arapilor, în cetatea Sansueña, că aşa se chema pe-atunci cetatea căreia astăzi îi zicem Zaragoza; ia vedeţi colo, cinstitele voastre feţe, cum stă şi joacă table don Gaiféros, aşa cum spune şi cîntecul:

Stă don Gaiféros, pătimaş, şi joacă
Joc de noroc, uitînd de Melisendra...

Şi acel chip, care se arată acolo cu coroana pe cap şi cu schiptrul în mîini, este împăratul Carol Magnul, care trece drept părinte legiuit al Melisendrei şi care, mîhnit de a vedea trîndăvia şi nepăsarea ginerelui său, vine să-l mustre; şi luaţi seama cu cîtă pornire şi înverşunare îl mustră, de parc-ar vrea să-i care cu schiptrul vreo cîteva lovituri în cap, şi sînt chiar unii povestitori care spun că l-a şi izbit, şi încă zdravăn; şi după ce i-a spus mai multe lucruri în legătură cu primejdia ce i-ar ameninţa cinstea dacă nu încearcă să-şi dezrobească soaţa, se zice că a mai adăugat:

Destule spusu-ţi-am! Să-ţi intre-n cap!

Mai priviţi, cinstitele voastre feţe, şi cum împăratul îi întoarce spatele şi-l lasă deznădăjduit pe don Gaiféros, care, ia vedeţi-l cum, scos din minţi de mînie, zvîrle cît colo jocul şi tablele şi cum cere de zor armele, şi lui don Roldán, văru-su, îi cere să-i dea împrumut spada lui, Durindana, şi cum don Roldán nu vrea să i-o împrumute, dar în schimb se arată bucuros să-l însoţească în greaua încercare pe care acela şi-o ia asupră-şi; viteazul cel obidit nu vrea însă să-i primească tovărăşia; ba chiar spune că-i prea de ajuns el singur ca să-şi scoată soaţa, măcar de s-ar afla ea şi-n cele mai adînci străfunduri ale pămîntului; şi spunînd el astea, intră să se armeze, pentru a se aşterne de îndată la drum. Întoarceţi-vă acum ochii către acel foişor ce se vede acolo, că se bănuieşte c-ar fi unul din foişoarele palatului din

Zaragoza, căruia acum îi zicem Aljaferia; iar aceea domniță ce se arată în acel balcon, îmbrăcată arăpește, este Melisendra cea fără de seamăn pe lume, care ieșea adeseori să privească de-acolo drumul către Francia, și, gîndindu-se la Paris și la soțul ei, se mai mîngîia în greaua-i robie. Ia mai uitați-vă și la o altă întîmplare ce se petrece acum, care nici că s-a mai văzut vreodată. Nu-l vedeți pe acel arap care, pe tăcute și pășind tiptil, cu degetul la gură, s-a apropiat pe la spate de Melisendra? Acum uitați-vă cum îi dă o sărutare drept pe buze, și vedeți și zorul ei de a scuipa și de a-și șterge gura cu mîneca albă a veșmîntului, și cum se jeluiește și-și smulge de ciudă mîndru-i păr, ca și cum el ar fi vinovat de această pîngărire. Uitați-vă și la acel arap încruntat ce stă în pridvor, care-i regele Marsilio al Sansueñei, și care, fiindc-a văzut nerușinarea celuilalt arap, măcar că-i era rubedenie și prieten bun, porunci să-l aducă îndată ferecat, să-i tragă două sute de lovituri de harapnic și să-l mai și poarte pe ulițele cele mai umblate ale orașului, cu strigători dinainte-i și cu judecători în urma lui; și iată-i cum ies să îndeplinească porunca de osîndire, măcar că fapta abia fusese săvîrșită, căci la arapi nu merge ca la noi, cu citarea uneia din părți, cu anchetarea și cu detențiunea celeilalte.

— Copile, copile, spuse atunci cu glas tare don Quijote, mergi cu povestea ta drept înainte și lasă-ncolo ocolișurile și curmezișurile, că pentru a scoate un adevăr la lumină îi nevoie de dovezi peste dovezi.

Și spuse și meșterul Pedro dinăuntru:

— Fără atîtea floricele, băiete, și fă cum îți poruncește acest cavaler, că-i mai sănătos așa. Vezi-ți tu de cîntecul tău cel nemeșteșugit și nu te mai băga și la contrapuncte, că de obicei lucrurile astea plesnesc de subțiri ce sînt.

— Așa oi face, răspunse băiatul. Și vorbi mai departe, spunînd: Omul ăsta, care se arată aici călare, învăluit într-o mantie gasconă, nu-i altul decît însuși don Gaiféros, pe care-l aștepta soața lui și care acum, răzbunată fiind de cutezanța arapului celui îndrăgostit, a ieșit cu fața mai senină și mai liniștită pe balconul turnului și vorbește cu soțul ei,

crezînd că-i vreun trecător, cu care a schimbat toate acele vorbe din cîntecul bătrînesc care spune:

Cavalere, dacă-ajungi în Francia,
Caută-l, te rog, pe don Gaiféros.

Care vorbe nu le mai spun eu acuma, fiindcă din prea multă polilogie vine de obicei plictiseala; ajunge numai să vedeți cum don Gaiféros destăinuie cine e și cum prin mișcările bucuroase pe care le face, Melisendra ne dă a înțelege că l-a cunoscut, și acum mai vedem cum coboară din balcon pentru a se sui pe calul soțului ei drag. Dar vai și-amar! că un capăt al fustei i s-a agățat de una din gratiile balconului și a rămas aninată în aer, fără să poată ajunge la pămînt. Iată, însă, că cerul cel milostiv te scoate din nevoile cele mai grele, căci se apropie don Gaiféros și, fără să se mai uite dacă o să i se sfîșie sau nu strălucita îmbrăcăminte, o apucă pe Melisendra și trage cu putere de ea în jos, pîn' la pămînt, și apoi dintr-un salt o zvîrle de-a călare bărbătește pe calul său și-i poruncește să se ție bine și să-l înconjure pe la spate cu brațele în așa fel ca mîinile să i se unească pe pieptul lui, ca să nu cadă, căci domnița Melisendra nu prea era deprinsă cu asemenea călărie. Mai vedeți și cum nechezatul calului dă dovadă cît de mulțumit e el de falnica și mîndra povară a stăpînului și a stăpînei lui, pe care-i duce în spinare. Iată-i cum întorc spatele și ies din oraș și, veseli și bucuroși, iau drumul Parisului. Drum bun, o, tu, pereche fără de pereche de adevărați îndrăgostiți! Ajungeți cu bine în multdorita voastră țară, fără ca soarta să vă aducă vreo tulburare în fericita-vă călătorie! Ochii prietenilor și părinților voștri vadă trecîndu-vă în bucurie și pace deplină zilele — cît ale lui Nestor [1] de multe — ce vă mai rămîn din viață!

Aici înălță iarăși glasul meșterul Pedro și spuse:

— Mai domol, măi băiete, nu te repezi așa, că afectarea, fie ea cum o fi, tot păcătoasă rămîne!

Nu răspunse nimic tălmăcitorul, ci-i dete-nainte zicînd:

---

[1] Rege antic din Pilos, despre care legenda spune c-ar fi trăit trei veacuri.

— Numai că se mai găsiră şi ochi din aceia care n-au de lucru şi se-apucă să vadă totul, aşa că văzură şi coborîrea din foişor şi suirea pe cal a Melisendrei şi-atunci îi dădură de ştire regelui Marsilio, care porunci să pună de îndată mîna toţi pe arme; şi iată-i cu ce zor îndeplinesc poruncile, că-i asurzit tot oraşul de zvonul clopotelor care bat din toate clopotniţele moscheelor.

— Aici nu mai merge! spuse atunci don Quijote. Povestea asta cu clopotele e cît se poate de nelalocul ei, meştere Pedro, pentru că la arapi nici pomeneală de clopote, ci numai de darabane şi de un soi de fluiere care seamănă cu cele ciobăneşti ale noastre; şi gîndul de a bate clopotele în Sansueña, nici vorbă că-i o bazaconie cît toate zilele!

Auzind astea, meşterul Pedro încetă cu sunatul şi spuse:

— Nu te mai uita la nimicuri, seniore don Quijote, şi nu mai lua lucrurile aşa după buche, că nu le dai de rost. Nu se-nfăţişează şi pe-aci, pe la noi, comedii cîtă frunză şi iarbă, pline cu duiumul de nepotriveli şi de bazaconii? Şi cu toate astea, ele tot se joacă cu mare succes şi sînt ascultate nu numai cu înţelegere, ci şi cu desfătare. Zi, băiete, mai departe, şi lasă-i să spună ce-or pofti, numai eu să-mi umplu chimirul, măcar de-ar fi la nepotriveli cît nisipul mării.

— Asta aşa e, răspunse don Quijote.

Iar băiatul spuse:

— Ian priviţi cîtă şi cît de strălucită călărime iese din cetate în urmărirea celor doi creştini îndrăgostiţi, cîte goarne mai sună, cîte cimpoaie mai fluieră şi cîte darabane şi dobe mai bubuie! Tare mi-e teamă c-or să pună mîna pe ei şi-or să-i aducă înapoi legaţi cobză chiar de coada calului lor, ceea ce ar fi o privelişte groaznică.

Văzînd dară atîta păgînătate şi auzind atîta hărmălaie, lui don Quijote îi dete prin gînd că n-ar fi rău să dea o mînă de ajutor celor ce fugeau şi, ridicîndu-se-n picioare, spuse cu glas tare:

— N-o să îngădui de fel ca atîta vreme cît eu trăiesc şi de faţă cu mine să se facă silnicie unui atît de viteaz cavaler şi unui îndrăgostit atît de îndrăzneţ ca don Gaiféros! Opri-

ţi-vă, lepădături ce sînteţi, nu-l mai goniţi şi prigoniţi! Iar de nu, înseamnă că aveţi să vă măsuraţi cu mine!

Zis şi făcut; scoase spada din teacă, ajunse, dintr-un salt, lîngă dulap, fierbînd de o nemaivăzută mînie, şi începu să care o ploaie de izbituri asupra întregii păgînătăţi de păpuşi, doborînd pe unii, tăind capul la alţii, schilodindu-l pe cutare, sfărmîndu-l pe celălalt şi, printre multe altele, repezi spada-n sus şi-n jos cu atîta turbare, că dacă meşterul Pedro nu s-ar fi plecat, nu s-ar fi chircit şi nu s-ar fi pitit, i-ar fi spintecat ţeasta atît de uşor, de-ai fi zis că-i de turtă dulce. Meşterul Pedro striga cît îl ţinea gura, zicînd:

— Opreşte-te, luminăţia-ta, seniore don Quijote, şi ia seama că ăştia pe care-i dobori, îi stropşeşti şi-i ucizi nu sînt arapi adevăraţi, ci numai nişte biete chipuri de mucava; ia te uită, păcatele mele, că-mi nimiceşte tot avutul şi mă aduce la sapă de lemn!

Asta nu-l făcea însă pe don Quijote s-o slăbească cu directele, dublele şi reversurile, care curgeau ploaie. Ca să nu mai lungim vorba, cît ai spune două *Crezuri*, ba nici atîta, dete cu totul scena de pămînt, făcu fărîme şi fărîmiţe toate sforile şi păpuşile de-acolo, rănindu-l de moarte pe regele Marsilio, iar împăratului Carol Magnul, crăpîndu-i coroana şi capul în două. Se tulbură întregul divan al ascultătorilor, o zbughi maimuţa pe acoperişul hanului, se înfricoşă vărul, se sperie pajul, şi pînă şi Sancho fu cuprins de-o spaimă grozavă; căci, după cum jură el după ce se potoli urgia, niciodată nu-l mai văzuse pe stăpînu-su mînat de-o mînie atît de oarbă. După ce mîntui cu nimicirea întregului dulap, se mai potoli puţintel don Quijote şi spuse:

— Tare-aş mai vrea să-i am acum în faţă pe toţi aceia care nu cred şi nici nu vor să creadă de cît folos sînt pe lume cavalerii rătăcitori! Ia închipuiţi-vă, de nu s-ar fi întîmplat să fiu şi eu aici de faţă, ce s-ar fi petrecut cu bunul don Gaiféros şi cu frumoasa Melisendra! Nu mai încape vorbă că-n această clipă ar fi pus cîinii aceştia mîna pe ei şi le-ar fi adus cine ştie ce vătămare. Trăiască, aşadar, cavaleria rătăcitoare, mai presus de tot ceea ce trăieşte astăzi pe faţa pămîntului!

— Deie Domnul să trăiască, zise atunci meşterul Pedro cu glas plîngăreţ, şi să mor eu că tot sînt atît de nenorocit, încît pot spune dimpreună cu regele don Rodrigo:

Ieri am fost stăpîn al Spaniei,
Şi azi nici un meterez n-am
Să pot spune că-i al meu!

Nici jumătate de ceas nu-i, ba chiar nici un crîmpei de clipă de cînd mă vedeam stăpîn al regilor şi al împăraţilor, fiindu-mi pline grajdurile, cu o sumedenie de cai, iar sipeturile şi sacii cu nenumărate scule de preţ, şi acuma mă văd urgisit şi obidit, calic şi cerşetor, şi, mai presus de toate, lipsit de maimuţă, că, pe legea mea, pînă s-ajung să pun iarăşi mîna pe ea, o să-mi iasă şi ochii din cap, şi toate astea se trag numai de la mînia nesăbuită a acestui senior cavaler, despre care se spune că-i ocroteşte pe orfani şi-i îndreaptă pe strîmbi şi că face şi alte fapte milostive, şi numai faţă de mine a trebuit să-i iasă pe dos gîndul cel bun, aşa să-mi ajute cerurile, pe care le binecuvîntez şi le slăvesc în lăcaşurile lor cele mai de sus! Într-un cuvînt, tocmai Cavalerul Tristei Figuri a trebuit să fie acela care să preschimbe într-o atît de tristă figură jocul meu de păpuşi!

Se-nduioşă Sancho Panza de vorbele meşterului Pedro şi-i spuse:

— Nu mai plînge, meştere Pedro, şi nu te mai jeli, că-mi rupi inima, pentru că-ţi dau de ştire că stăpînu-meu i-un creştin atît de catolic şi de cinstit, încît, dacă-şi dă seama că ţi-a căşunat vreo pagubă, o şti el şi-o binevoi să ţi-o plătească, şi încă să te mai şi mulţumească pe deasupra.

— Să-mi plătească seniorul don Quijote o parte măcar din stricăciunile pe care mi le-a făcut, şi tot m-aş mulţumi eu, iar luminăţia-sa ar rămîne cu cugetul împăcat, că nu se poate mîntui omul care stăpîneşte cu silnicie un lucru străin, şi nu i-l dă păgubaşului înapoi.

— Aşa e, spuse don Quijote, dar pîn-acuma nu mă ştiu să stăpînesc vreun lucru de-al dumitale, meştere Pedro.

— Cum de nu? răspunse meşterul Pedro. Dar rămăşiţele astea care zac pe acest pămînt tare şi sterp, cine altcineva mi le-a risipit şi mi le-a nimicit decît puterea de nebiruit a acestui vajnic braţ? Şi ale cui altcuiva erau trupurile lor decît ale mele? Şi cu ce altceva îmi scoteam eu pîinea decît cu ele?

— Acuma chiar că sînt cu totul încredinţat, spuse don Quijote, de ceea ce am crezut eu adeseori, că vrăjitorii aceştia care mă prigonesc nu fac decît să-mi pună în faţa ochilor înfăţişările aşa cum sînt şi apoi mi le preschimbă şi mi le prefac în ce vor ei. Adevărul adevărat vă spun, domnilor care mă auziţi, că tot ce s-a petrecut aci mie mi-a părut că se petrece aievea, că Melisendra era Melisendra, don Gaiféros, don Gaiféros, Marsilio — Marsilio, şi Carol Magnul — Carol Magnul. De aceea mi s-a şi trezit mînia şi, pentru a face ceea ce e de datoria unui cavaler rătăcitor, am vrut să dau o mînă de ajutor şi să-i ocrotesc pe cei ce fugeau, şi cu acest gînd bun am făcut şi eu ceea ce-aţi văzut; dacă a ieşit pe dos, vina nu-i a mea, ci a solomonarilor ce mă prigonesc; şi pentru tot buclucul ce-a ieşit din greşeala mea, măcar că n-a purces dintr-un gînd rău, eu însumi o să mă osîndesc cu despăgubirea; să-mi spui, meştere Pedro, ce ceri pentru păpuşile ciopîrţite, că eu mă prind să ţi le plătesc îndată în bani buni, din aceia care umblă acum în Spania.

Meşterul Pedro făcu o plecăciune şi-i spuse:

— Nici nu mă aşteptam altfel din partea sufletului creştinesc al viteazului don Quijote de La Mancha, adevărat ocrotitor şi sprijin al tuturor nevoiaşilor şi oropsiţilor ce rătăcesc pe lume; şi aici, jupînul hangiu şi cu marele Sancho vor fi mijlocitori şi preţăluitori între luminăţia-ta şi mine, hotărînd împreună preţul după cîţi bani fac sau ar fi făcut păpuşile spintecate.

Hangiul şi cu Sancho spuseră că se învoiesc la această treabă şi îndată meşterul Pedro ridică de pe jos pe regele Marsilio al Zaragozei, care avea capul lipsă, şi zise:

— Se şi vede că-n nici un chip nu mai poate fi adus iarăşi acest rege la starea lui de la început, aşa că socotesc — fără

să mai despic firul în patru — să-mi dea, pentru moartea, sfîrşitul şi capătul zilelor sale, patru reali şi jumătate.

— Mai departe, spuse don Quijote.

— Iar pentru spintecătura asta de sus în jos, îşi urmă vorba meşterul Pedro, luînd în mînă pe spintecatul împărat Carol Magnul, n-ar fi prea mult să cer cinci reali şi un sfert.

— Nu-i puţin, spuse Sancho.

— Dar nici mult, răspunse hangiul. Hai, însă, să facem pe din două şi să spunem cinci reali.

— Dă-i pe toţi cei cinci galbeni şi-un sfert, spuse don Quijote, că doar nu într-un sfert mai mult sau mai puţin stă socoteala în această mare nenorocire; şi vezi de te grăbeşte, meştere Pedro, că se apropie ceasul cinei şi mă încearcă aşa ca un început de foame.

— Pentru păpuşa asta, spuse meşterul Pedro, care-i fără nas şi cu un ochi lipsă şi care nu-i alta decît frumoasa Melisendra, cer — ca să treacă de la mine — doi reali şi douăsprezece *maravedis*.

— La dracu, spuse don Quijote, capul mi-l pun că Melisendra şi cu al ei soţ au şi ajuns pîn-aproape de hotarele Franciei, pentru că bidiviul care-i ducea mi s-a părut că mai degrabă zbura decît alerga, aşa că nu mai îmi vinde mie mîţa drept iepure, arătîndu-mi aici o Melisendră fără nas, pe cînd cealaltă, dacă-i să privim bine lucrurile, stă acum în Francia şi huzureşte, dimpreună cu soţul ei, după pofta inimii! Fiecăruia să-i dea Dumnezeu ce-i al lui, jupîn meştere Pedro, dar să umblăm pe calea cea dreaptă şi cu gînd cinstit; zi mai departe.

Meşterul Pedro, care văzu că don Quijote o scrîntea şi că era cît pe ce să-l apuce iarăşi sminteala de mai-nainte, nu vru să-l scape din mîini şi-i spuse aşa:

— Poate că n-o fi asta Melisendra, ci doar vreuna din fetele ce-o slujeau, aşa că aş fi mulţumit şi m-aş socoti plătit în lege cu şaizeci de parale.

În felul acesta cercetară ei şi celelalte păpuşi ciopîrţite, potrivindu-se după aceea preţul de către cei doi judecători

aleşi pentru descurcarea daraverei, care mulţumiră cîteşi-două părţile, şi ajunseră la patruzeci de reali şi trei sferturi; şi, pe lîngă aceşti bani, pe care-i şi scoase Sancho din pungă, mai ceru meşterul Pedro încă doi reali pentru toată truda ce-o mai avea încă de pătimit căutîndu-şi maimuţa.

— Dă-i, Sancho, spuse don Quijote, nu pentru maimuţă, ci pentru crîşmuţă, fiindcă nu doi reali, ci două sute aş da eu bacşiş cui ar putea să-mi spună cu toată temeinicia că domniţa doña Melisendra, dimpreună cu cavalerul don Gaiféros, se află acum într-adevăr în Francia între ai lor.

— Nimeni n-ar putea spune mai bine treaba asta decît maimuţa mea, spuse meşterul Pedro, dar n-o să mai pună acum nici dracu mîna pe ea, deşi-mi închipui că dragostea ei pentru mine, precum şi foamea or s-o silească să mă caute la noapte şi, cînd o lumina Dumnezeu de ziuă, om vedea noi.

Într-un cuvînt, tămbălăul cu păpuşile se potoli şi toţi cinară liniştiţi şi în bună tovărăşie, pe seama lui don Quijote, care era darnic din cale-afară. Mai înainte de-a se crăpa de ziuă plecă cel ce ducea lăncile şi halebardele; iar la revărsatul zorilor veni rîndul vărului şi al pajului să-şi ia bun rămas de la don Quijote, unul pentru a se întoarce în ţinutul lui, iar celălalt pentru a-şi vedea mai departe de drum; acestuia din urmă îi dete don Quijote ca ajutor doisprezece reali. Meşterul Pedro nu mai vru să-şi bage iar capul sub evanghelie cu don Quijote, pe care acuma îl cunoştea bine de tot, aşa că se sculă pe mînecate şi, strîngîndu-şi sfărîmăturile jocului său de păpuşi şi luîndu-şi şi maimuţa, plecă şi el să-şi caute norocul. Hangiul, care nu-l cunoştea pe don Quijote, rămase tot atît de uimit de scrîntelile ca şi de mărinimia lui. La urmă, Sancho îl plăti împărăteşte din porunca lui stăpînu-su; şi despărţindu-se de el cam pe la 8 ceasuri de dimineaţă, părăsiră hanul şi se aşternură la drum, unde-o să-i lăsam să umble, că aşa se cuvine, pentru a avea prilejul să povestim şi alte lucruri care ajută la luminarea ăstei faimoase istorisiri.

Capitolul XXVII

Unde se povesteşte cine erau meşterul Pedro şi cu maimuţa lui, dimpreună cu neizbînda lui don Quijote în aventura cu zbieretul de măgar, aventură care n-a ieşit la capăt după vrerea şi după gîndul lui

Cide Hamete, cronicarul acestei măreţe istorii, începe capitolul de faţă cu cuvintele ce urmează: « Jur ca un creştin catolic », la care tălmăcitorul spune că jurămîntul de creştin catolic al lui Cide Hamete, el fiind arap — cum chiar şi era, fără doar şi poate — nu vrea să zică altceva decît că aşa cum creştinul catolic cînd jură, jură sau trebuie să jure adevărul, şi să-l spună în tot ce-ar vorbi, tot aşa şi el spune adevărul, în tot ceea ce are de gînd să scrie despre don Quijote, şi mai cu seamă acolo unde ar fi să spună cine era meşterul Pedro şi cine maimuţa ghicitoare, care, prin cele locuri, lăsase sate întregi minunate de ghicitul ei.

Zice apoi că cititorul primei părţi din această istorie şi-o fi aducînd bine aminte de acel Ginés de Pasamonte, pe care, printre alţi robi la galeră, l-a dezrobit don Quijote în Sierra Morena, binefacere care i-a fost prost mulţumită şi şi mai prost răsplătită de către această liotă netrebnică şi nelegiuită. Acest Ginés de Pasamonte, căruia don Quijote îi zicea Ginesillo de Şterpelillo [1], a fost acela care i-a furat lui Sancho Panza măgarul, fapt care — nefiind spus în partea întîi, din vina zeţarului, cînd şi cum s-a întîmplat lucrul acela — a dat prilej de vorbe multora, care luau greşeala de tipar drept semnul scurtei ţineri de minte a povestitorului. Dar, într-un cuvînt, Ginés a furat asinul pe cînd Sancho Panza sta tocmai călare pe el şi dormea, şi l-a luat folosindu-se de aceleaşi vicleşuguri şi de aceleaşi iscusinţe pe care le folosise Brunelo cînd, fiind Sacripante la Albraca, i-a scos calul dintre coapse; şi apoi — precum s-a povestit — Sancho îşi recăpătă măgarul. Dar Ginés acesta, temîndu-se să nu fie prins

[1] Numele de Ginesillo de Parapilla i-l dăduse ocnaşului nu don Quijote, ci comisarul. Don Quijote voise doar să-l repete la mînie şi nu-l nimerise, spunîndu-i Parapillo.

de oamenii stăpînirii, care-l căutau, ca să-l pedepsească pentru nenumăratele sale ticăloşii şi nelegiuiri — şi erau atîtea şi atît de mari, că el însuşi a alcătuit cîta mai cartea ca să le povestească — se hotărî să treacă în regatul Aragónului şi să-şi acopere ochiul stîng, dedîndu-se îndeletnicirii de păpu şar, pe care, dimpreună cu aceea de panglicar, o cunoştea cum nu se poate mai bine. Se întîmplă apoi că, de la nişte creştini dezrobiţi ce veneau din Berberia, cumpără acea maimuţă, pe care o învăţa ca, la un anumit semn, să i se cocoaţe pe umăr şi să-i şoptească sau să se facă a-i şopti ceva la ureche. După ce o făcu şi pe asta, mai înainte de-a intra în satul unde se ducea cu teatrul lui de păpuşi şi cu maimuţa. lua veşti în cătunul cel mai apropiat — sau de la cine putea şi el mai bine — ce lucruri mai deosebite se petrecuseră în satul cu pricina şi în legătură cu ce inşi; şi întipărindu-şi toate astea bine în minte, cel dintîi lucru pe care-l făcea era să-şi arate jocul de păpuşi, care uneori era cu o poveste, alteori cu alta; toate erau însă vesele, pline de haz şi binecunoscute pretutindeni. După ce mîntuia cu jocul de păpuşi, arăta iscusinţele maimuţei lui, spunîndu-le celor din sat că ea ghiceşte tot ce s-a petrecut şi tot ce-i în clipa de faţă, dar că în ghicitul celor ce au să vină îi lipseşte dibăcia. Pentru răspunsurile la fiece întrebare cerea cîte doi reali, şi pe unele le lăsa-şi mai ieftin, după cum mirosea şi el cam ce poate să-i pice de la cei care întrebau; şi cum uneori mai dădea şi pe la casele despre ai căror locuitori mai aflase cîte ceva, măcar că ei nu-l întrebau nimica pentru a nu-i plăti, el făcea semnul obişnuit maimuţei şi apoi zicea că maimuţa îi spusese cutare şi cutare lucru, care se potrivea întocmai cu ceea ce se întîmplase. Cu asta şi-a cîştigat o nespusă încredere şi toţi alergau după el; alteori, cum era el băiat deştept, răspundea în aşa fel că răspunsurile se loveau de minune cu întrebările; şi cum nimeni nu-l supăra şi nu-l lua de gît ca să spună în ce fel ghicea maimuţa, pe toţi îi ducea de nas şi-şi umplea punga. Aşa că, de îndată ce păşi pragul hanului, îi şi recunoscu pe don Quijote şi pe Sancho Panza, şi dacă-i recunoscu, îi fu lesne să-i lase cu

gura căscată şi pe don Quijote şi pe Sancho Panza şi pe toţi cei ce se aflau pe-acolo; ar fi plătit-o însă scump de tot dacă don Quijote şi-ar fi lăsat mîna ceva mai jos atunci cînd a retezat capul regelui Marsilio şi i-a nimicit toată călărimea, aşa cum s-a spus în capitolul de mai înainte. Asta-i tot ce era de spus despre meşterul Pedro şi despre maimuţa lui.

Şi acum, întorcîndu-mă la don Quijote de La Mancha, zic că, după plecarea lui de la han, se gîndi ca, mai înainte de a intra în cetatea Zaragozei, să vadă şi el malurile rîului Ebru, dimpreună cu toate acele împrejurimi, căci lungul răstimp care mai rămînea pînă-n ziua întrecerilor cavalereşti îi îngăduia destulă vreme pentru de toate. Cu gîndul acesta, îşi urmă drumul înainte, mergînd el două zile încheiate fără să i se întîmple nimic vrednic de-a fi aşternut pe hîrtie, pînă cînd, într-a treia zi, urcînd el o costişă, auzi o zarvă grozavă de darabane, de goarne şi de archebuze. La început crezu că trecea prin partea locului vreun pîlc de oşteni, şi pentru a-i vedea, dete pinteni lui Rocinante, urcă repede costişa pînă sus şi, cînd ajunse în vîrful dîmbului, văzu la poalele lui, după cîte i se păru, mai bine de două sute de oameni, armaţi cu felurite soiuri de arme, lănci, baliste, pertizane, halebarde şi suliţe, apoi vreo cîteva archebuze şi o sumedenie de paveze rotunde. Coborî măgura şi se apropie atît de mult de pîlcul de oşteni, încît zări desluşit steagurile, le deosebi culorile, îşi dete seama de semnele de pe ele, mai ales de unul care se afla pe un steag sau pe o flamură de atlaz alb, pe care era zugrăvit, de ziceai că-i viu, un asin pitic ca aceia de Sardinia, cu capul în sus, cu gura deschisă şi cu limba afară, ca şi cum, după mişcările şi înfăţişarea lui, ar sta gata să zbiere; în jurul său se vedeau scrise cu slove de-o şchioapă aceste două versuri:

Şi n-au zbierat ei de pomană
Alcazii cei doi prin poiană!

Din steagul acesta trase don Quijote încheierea că oamenii de care se apropiase nu puteau fi alţii decît cei din satul cu zbieretul, şi aşa-i spuse şi lui Sancho, citindu-i şi ceea ce

era scris pe steag. Îi mai spuse şi că flăcăul care le dăduse de ştire despre acea întîmplare greşise spunîndu-le că cei doi care zbieraseră erau *regidori*, fiindcă, dacă ar fi să se ţină seama de versurile de pe flamură ei erau *alcazi*. La care Sancho Panza îi răspunse:

— Stăpîne, nu-i nici o greşeală în asta, căci s-ar putea foarte bine ca *regidorii* care-au zbierat pe-atunci să fi ajuns cu timpul *alcazi* la ei în sat, aşa încît li se pot da amîndouă numirile; cu atît mai mult cu cît nu vatămă întru nimic adevărul povestirii dacă cei ce zbieraseră or fi fost *alcazi* sau *regidori* o dată ce tot i-adevărat c-au zbierat, căci tot atît de-anapoda e să zbiere un *alcade* ca şi-un *regidor*.

În cele din urmă văzură şi aflară cum satul luat în rîs ieşea să se războiască cu un altul, care îşi bătea joc de el mai amarnic decît se cuvine şi mai mult decît e îngăduit între bunii vecini. Don Quijote se dete mai aproape de ei, spre marea părere de rău a lui Sancho, căruia niciodată nu i-a plăcut să se bage în asemenea buclucuri. Oamenii din pîlcul armat îl primiră în mijlocul lor, crezînd că-i vreunul din aceia ce le ţin partea. Ridicîndu-şi viziera, don Quijote, cu mişcări alese şi cu o înfăţişare prietenoasă, înaintă pînă la steagul cu asinul, şi acolo veniră în juru-i toţi mai-marii oştirii, ca să se uite la el, uimiţi, cu acea uimire care-i obişnuită la toţi ce-l priveau pentru întîia oară. Don Quijote, care-i văzu că-şi aţintesc ochii asupră-i cu atîta luare-aminte, fără ca nimeni să-i vorbească sau să-l întrebe ceva, vru să se folosească de tăcere şi, întrerupînd-o pe-a sa, spuse cu glas tare:

— Oameni buni, vă rog cît pot de fierbinte să nu întrerupeţi cuvîntarea pe care vreau să v-o ţin pînă cînd nu vi s-o urî şi nu vi s-o face lehamite de ea, căci dacă s-o întîmpla aşa, n-aveţi decît să-mi daţi cel mai mic semn, şi eu am să-mi şi pun strajă gurii şi-am să-mi muşc limba.

Cu toţii îi spuseră atunci să vorbească ce-o pofti, că ei l-or asculta bucuroşi. Don Quijote, cu această învoire, îşi urmă vorba şi spuse:

— Eu, oameni buni, sînt cavaler rătăcitor, avînd ca îndeletnicire pe aceea a armelor şi ca menire pe aceea de a-i

ajuta pe cei lipsiţi de ajutor şi de a-i sprijini pe nevolnici. Acum vreo cîteva zile am aflat şi eu de năpasta voastră, precum şi de pricina ce vă îndeamnă să puneţi, la tot pasul, mîna pe arme şi să vă răzbunaţi asupra vrăjmaşilor voştri; şi gîndindu-mă în sinea mea, nu o dată, ci de mai multe ori, la treaba asta a voastră, găsesc, după legile duelului, că vă înşelaţi socotindu-vă jigniţi, fiindcă nimeni de unul singur nu poate jigni un sat întreg, decît numai învinuindu-i pe toţi locuitorii lui de trădare, pentru că nu ştie anume cine a săvîrşit trădarea de care-l învinuieşte. Ca pildă în asta îl avem pe don Diego Ordoñez de Lara [1], care a chemat să se lupte cu el toată cetatea Zamorei, pentru că el nu ştia că numai Vellido Dolfos săvîrşise trădarea de a-şi ucide regele, aşa că-i chemă pe toţi la luptă, şi toţi trebuiră să răspundă chemării şi să se bată; deşi, ca să spun drept, seniorele don Diego a cam sărit peste cal şi a întrecut multişor cele îngăduite în chemarea la luptă, căci nu avea de ce să se războiască nici cu morţii, nici cu apele, nici cu vitele, nici cu cei ce-s gata să vină pe lume, nici cu celelalte măruntişuri de care-i vorba acolo; dar ce să-i faci? cînd ai mînia de mamă, limba nu mai ştie nici de tată, nici de povăţuitor, nici de frîu care s-o stăpînească. Stînd dară aşa lucrurile, că adică unul singur nu poate să jignească un regat, un ţinut, o cetate, o obşte şi nici un sat întreg, e limpede atunci că nu mai e nevoie să ieşi la luptă şi să răzbuni o jignire ca asta, de vreme ce nici nu e jignire; căci tare ar mai avea haz ca la tot pasul să se ia la harţă localnicii din Reloja [2]

---

[1] Don Quijote îşi înşiră amintirile din romanţele vechi ce vorbesc de sfidarea trimisă de don Diego Ordoñez de Lara locuitorilor Zamorei: « Eu vă provoc, zamorani, ca pe nişte trădători dovediţi, cu mari şi mici, cu morţi, cu vii; provoc ierburile cîmpului, peştii rîului, pîinea şi peştele, apa rîurilor », spun versurile la care face aluzie textul.

[2] *El pueblo de Reloja:* aluzie la legenda despre sătucul Espartinas, din ţinutul Andaluziei, ai cărei locuitori, după ce hotărîseră să pună un ceas *(reloj)* în turnul bisericii, se zice că au comandat la Sevilla « o ceasă » *(una reloja)* specificînd că vor să fie *prenaita* (gravidă), ca să-i poată vinde apoi cesuleţele ce le-ar face *(los relojillos)*, pentru a-şi mai scoate din banii investiţi în « ceasă ».

cu cei care au dat locului lor această poreclă sau la fel să facă oamenii de prin alte sate, porecliţi căţelari [1], pătlăgicari [2], pui de chit [3], săpunari [4], precum şi toţi cei cu alte nume şi porecle ce umblă prin gura copiilor şi a celor ce-au căzut în mintea lor! [5] Frumos ar mai fi, n-am ce zice, ca toate satele astea cu poreclă să dea buzna să se răzbune şi să-şi tot scoată şi vîre săbiile-n teacă pentru te miri ce cîrcotă. Nu, nu, nici Dumnezeu nu îngăduie şi nu vrea asta; bărbaţii înţelepţi, obştiile cele bine chivernisite numai pentru patru lucruri au căderea să pună mîna pe arme, să tragă săbiile din teacă şi să-şi primejduiască fiii, vieţile şi avutul. Primul lucru este pentru a apăra legea cea catolică; al doilea, pentru a-şi apăra viaţa, potrivit cu toate poruncile fireşti şi dumnezeieşti; al treilea, pentru a apăra cinstea lor, a familiei şi a averii lor; al patrulea, pentru a-şi sluji regele, aflat într-un război drept; şi dacă ar fi să adăugăm şi pe-al cincilea — pe care l-am putea socoti drept al doilea — pentru a-şi apăra patria. Laolaltă cu aceste cinci pricini mai de frunte se pot aduna şi altele care să fie drepte şi chibzuite şi care să te silească să pui mîna pe arme; dar să ridici armele pentru nimicuri, care seamănă mai mult a haz şi a pierdere de vreme decît a jignire, asta ar însemna pentru cel ce ridică armele că nu-i în toate minţile; unde mai pui că faptul de a te răzbuna pe nedrept — că dreaptă nu poate fi nici o răzbunare, oricum ai lua-o — e pe de-a-ntregul împotriva sfintei legi pe care o mărturisim, lege care ne porunceşte să facem bine pînă şi vrăjmaşilor noştri şi să-i iubim pe cei ce ne urăsc, poruncă preasfîntă, care, deşi pare anevoie de îndeplinit, nu este totuşi aşa decît pentru

---

[1] *Los cazoleros* erau locuitorii din Valladolid, oraşul de unde sînt şi cîinii dialogului celebru scris de Cervantes.

[2] *Los berenjeneros* erau toledanii.

[3] *Los ballenatos*, adică madrilenii.

[4] *Los jaboneros*, locuitorii din Sevilla.

[5] În comediile epocii, la Tirso de Molina, de pildă, găsim scene în care călătorii de pe drumurile Spaniei se strigă unii pe alţii după porecla satului sau oraşului de unde sînt.

cei ce-şi leagă viaţa mai puţin de Dumnezeu decît de lume şi mai mult de trup decît de duh; pentru că Isus Cristos, Dumnezeu adevărat şi om adevărat, care n-a minţit niciodată şi care nici n-a putut şi nici nu poate să mintă, fiind legiuitorul nostru, a spus că jugul său e dulce şi povara sa uşoară; aşa că nu ne-ar fi poruncit el lucruri care să fie cu neputinţă de îndeplinit. De aceea, oameni buni, şi după poruncile cele dumnezeieşti, şi după cele omeneşti, datori sînteţi să vă potoliţi.

« Să mă ia dracu, spuse atunci Sancho în sinea sa, dacă stăpînu ăsta al meu nu-i tiolog ! Şi dacă nu e, atunci seamănă a tiolog de nici nu-l mai deosebeşti ! »

Îşi mai trase puţin sufletul don Quijote şi, văzînd că tot mai era ascultat, vru să-i dea înainte cu cuvîntarea lui, cum ar fi şi făcut de altminteri, de n-ar fi fost la mijloc isteţimea lui Sancho, care, văzînd că stăpînu-su se opreşte, se îndesă el la vorbă în locul lui şi zise:

— Stăpînul meu, don Quijote de La Mancha, care mainainte se numea Cavalerul Tristei Figuri, şi acum se numeşte *Cavalerul Leilor*, e un hidalgo foarte învăţat, care ştie latineşte şi spanioleşte ca un bacalaureat; şi în tot ce vorbeşte şi povăţuieşte, merge drept la ţintă, ca un oştean din cei mai încercaţi, şi ştie pe degete toate legile şi canoanele a ceea ce se cheamă duel, aşa că n-aveţi altceva mai bun de făcut decît să ascultaţi la ceea ce spune el şi, dacă greşiţi ascultîndu-l apăi pe mine să daţi vina; cu atît mai mult cu cît de la sine se-nţelege că-i o nerozie să sări ca ars numai fiindcă auzi un zbieret de măgar, că eu mi-aduc aminte că de copil zbieram oricînd şi ori de cîte ori aveam chef, fără să-mi mai astupe nimeni gura, şi o făceam cu atîta iscusinţă şi dibăcie, că atunci cînd zbieram eu, începeau să zbiere toţi măgarii din sat, şi pentru asta nu se chema că-s mai puţin fecior al părinţilor mei, care erau nişte oameni cît se poate de cumsecade; şi cu toate că pentru iscusinţa asta a mea eram pizmuit de vreo cinci din cei mai acătării oameni de la mine din sat, nu mă sinchiseam eu de asta nici cît negru sub unghie; şi ca să vedeţi că spun adevărul, aşteptaţi

numai şi ascultaţi, că meşteşugul ăsta este ca şi al înotului: o dată deprins, nu se mai uită niciodată!

Şi spunînd astea, îşi prinse nasul cu mîna şi începu să zbiere atît de tare, că răsunară toate văile din apropiere; dar unul din cei ce se aflau pe lîngă el, crezînd că-i ia în rîs, ridică o prăjină ce-o avea în mînă şi-l lovi atît de tare cu ea, încît Sancho nu se mai putu ţine pe picioare şi se prăvăli la pămînt. Don Quijote, văzîndu-l pe Sancho într-o atît de jalnică stare, năvăli cu lancea la oblînc asupra celuia ce-l lovise, dar săriră atîţia care-i tăiară drumul, că nu-i fu cu putinţă să-l răzbune, cu atît mai mult că mai şi ploua asupră-i o adevărată grindină de pietre şi-l ameninţau o sumedenie de baliste aţintite spre el, şi nu mai puţine archebuze; îl întoarse de aceea-n hăţuri pe Rocinante şi, dîndu-i pinteni să alerge cît îl ţineau bietele lui puteri, o zbughi dintre ei şi se încredinţă din toată inima lui Dumnezeu ca să-l scape din acea primejdie, fiindcă se temea la fiece pas, să nu-i intre vreun glonte-n spinare şi să-i iasă prin piept, şi-n fiece clipă răsufla din adînc ca să vadă dacă mai are suflet în el; dar cei din pîlc se mulţumiră numai să-l vadă spălînd putina, fără să mai tragă. Pe Sancho, de îndată ce-şi veni în fire, îl puseră pe măgar şi-l lăsară s-o ia la sănătoasa după stăpînu-su; şi măcar că el nu mai avea putere să-şi mîne asinul, totuşi acesta o luă pe urmele lui Rocinante, fără de care nu putea să trăiască nici o clipă. După ce se depărtase don Quijote o bună bucată, întoarse capul, îl văzu pe Sancho venind şi-l aşteptă, dîndu-şi seama că nu-l urmărea nimeni. Cei din pîlc mai rămaseră pe-acolo pînă către înserat şi, deoarece vrăjmaşii lor nu le ieşiră împotrivă, se întoarseră la ei în sat veseli şi bucuroşi; şi dac-ar fi cunoscut ei străvechea datină a grecilor, ar fi ridicat în partea şi prin locul acela un semn amintitor al izbînzii.

Capitolul XXVIII

Despre unele lucruri pe care spune Benengeli că le va afla cel ce le va citi, dacă le citeşte cu luare-aminte

Cînd viteazul dă bir cu fugiţii, înseamnă că a dibuit el vreo înşelăciune, şi-atunci e mai bine ca bărbatul cel prevăzător să se cruţe pentru alte prilejuri. Acest adevăr îşi dovedi tăria şi la don Quijote, care, dînd înapoi faţă de mînia satului şi de gîndul rău al acelui pîlc pornit pe zaveră, o luă la fugă şi, fără să-şi mai amintească de Sancho şi nici de primejdia în care îl lăsa, se depărtă atît cît i se păru de ajuns ca să se simtă ocrotit. Venea după el şi Sancho, culcat de-a curmezişul pe asinul lui, aşa cum s-a mai spus. Îl ajunse în cele din urmă, după ce-şi mai venise în fire, dar era atît de înspăimîntat, de muiat şi de snopit, încît, cînd îl ajunse, nu se mai putu ţine şi căzu de pe măgar la picioarele lui Rocinante. Descălecă don Quijote ca să-i oblojească rănile; dar aflîndu-l teafăr şi nevătămat din creştet pînă-n tălpi, îi spuse mînios:

— În rău ceas, Sancho, ţi-ai găsit şi tu să zbieri. Cum de ţi-a trăsnit prin cap c-ar fi nimerit să vorbeşti de funie în casa spînzuratului? La o cîntare de zbierete măgăreşti, ce alt ison voiai să iasă decît acela de prăjini în cap? Dă tu, Sancho, mulţumită lui Dumnezeu că te-au miruit numai cu un par, şi nu te-au binecuvîntat cu vreun hanger.

— Nu mai e nevoie să răspund, spuse Sancho, fiindcă pare-mi-se că destul îţi vorbesc coastele mele; să încălecăm şi să ne depărtăm de-aci, că de zbieretele mele nimic n-oi pomeni, dar nu mi-oi astupa gura cînd e vorba să zic că dau şi cavalerii rătăcitori bir cu fugiţii şi-i lasă pe bunii lor scutieri zobiţi ca mălura sau ca grîul la măciniş, în puterea vrăjmaşilor lor.

— Nu fuge cel ce se retrage, răspunse don Quijote; fiindcă trebuie să ştii, Sancho, că vitejia care nu se sprijină pe temeiul prevederii se numeşte nesăbuinţă, iar isprăvile celui nesăbuit trebuie puse mai curînd pe seama norocului decît

a curajului, aşa că eu recunosc că m-am retras, dar nu şi c-am fugit; şi-n treaba asta m-am luat după mulţi viteji, care s-au cruţat pentru prilejuri mai bune, şi cu asemenea pilde sînt pline istoriile, pe care nu ţi le mai înşir acuma, fiindcă nici ţie nu-ţi sînt de folos şi nici eu n-am chef să le povestesc.

Între timp Sancho se sui pe măgar, ajutat de don Quijote, care se urcă şi el pe Rocinante şi, teleap-teleap, se duseră să se adăpostească într-un crîng de plopi, ce se zărea cam la un sfert de leghe de-acolo. La răstimpuri mai scotea Sancho cîte-un oftat din fundul rărunchilor şi cîte-un geamăt de durere; şi întrebîndu-l don Quijote de pricina pătimirii lui atît de amarnice, el răspunse că de la noadă şi pîn'la ceafă simţea o durere care-l înnebunea.

— Pricina acestei dureri trebuie să fie, nici vorbă, spuse don Quijote, că fiind lung şi drept parul cu care te-au altoit, ţi-a atins de sus pînă jos spinarea, unde intră toate părţile astea ce te dor; şi dacă ţi-ar fi atins dintr-însa mai mult, mai multe te-ar durea.

— Pe legea mea, spuse Sancho, că luminăţia-ta m-ai scos dintr-o mare îndoială şi mi-ai desluşit totul cu vorbe frumoase. Păcatele mele! Atît de tăinuită crezi că era pricina durerii, încît să mai fie nevoie să-mi spui că mă doare tot ceea ce mi-a atins parul? Dacă m-ar durea gleznele, atunci ar trebui poate să ghiceşti de ce mă dor; dar că mă doare unde m-a croit, asta nu-i mare pricopseală să ghicești! Pe cinstea mea, mărite stăpîne al meu, văd eu că de răul altuia iute te tămăduieşti; şi pe zi ce trece, tot mai mult îmi dau seama la cît de puţin mă pot aştepta din partea tovărăşiei ce-o împart cu luminăţia-ta; că dacă de-astă dată ai lăsat să mă ciomăgească, de alte şi alte sute de ori o s-o pat iarăşi ca atunci cînd cu azvîrlirea pe cergă şi cu alte multe năzbîtii, că dacă acum a venit rîndul spinării, o să vie după aceea şi rîndul ochilor din cap. Mult mai bine-aş face — dar asta-i, că sînt un nătărău şi n-oi face nimic ca lumea cîte zile oi avea — mult mai bine-aş face, zic, să mă întorc la casa mea, şi la muierea mea, şi la odraslele

mele, şi să le hrănesc şi să le cresc cu ce s-o milostivi Dumnezeu să-mi dea, şi nu să mă mai tot ţin după luminăţia-ta pe drumuri fără de drum şi pe căi şi cărări ce nu duc nicăieri, bînd ca vai de lume şi mîncînd nici pe atît! Ce să mai vorbim de dormit: numără, frate scutier, şapte coţi de pămînt, şi dacă pofteşti mai mult, mai ia înc-o dată pe-atîta, că doar tu ţii pîinea şi cuţitul, şi lungeşte-te după plac! Arză-l-ar focul şi praful să se-aleagă de cel dintîi ce se ţînu de cavaleria rătăcitoare sau măcar de cel dintîi căruia-i dete-n gînd să fie scutier la asemenea zevzeci, cum trebuie să fi fost toţi cavalerii rătăcitori de demult! De cei de-acuma, nu zic nimic, căci, o dată ce şi luminăţia-ta eşti unul dintr-înşii, sînt cuviincios faţă de ei, ştiind mai ales că luminăţia-ta te pricepi ceva chiar mai mult decît Necuratul cînd e să vorbeşti şi să cugeţi.

— Bucuros aş face o prinsoare cu tine, Sancho, spuse don Quijote, că atîta vreme cît tot turui cu gura fără ca nimeni să te oprească, nimic nu te doare în tot trupul. Vorbeşte, fătul meu, tot ce-ţi trece prin gînd şi tot ce-ţi vine la gură, căci să ştiu eu că nu te mai doare nimic, aş socoti drept desfătare toată supărarea pe care mi-o căşunează obrăzniciile tale; şi dacă atît de mult ţii să te întorci la tine-acasă, la femeia ta şi la odraslele tale, ferească sfîntul ca eu să mă împotrivesc! Banii mei sînt la tine; fă socoteală cît e de cînd am ieşit de la noi din sat pentru a treia oară, şi mai fă socoteală şi cam cît ai putea şi ar trebui să cîştigi pe lună, şi plăteşte-te cu chiar mîna ta.

— Cînd îl slujeam, răspunse Sancho, pe Toma Carrasco, părintele bacalaureatului Samsón Carrasco, pe care luminăţia-ta îl cunoşti prea bine, doi ducaţi cîştigam pe lună pe lîngă mîncare; de la luminăţia-ta nu ştiu cît să cer, o dată ce mi-am dat seama că are mai mult de furcă scutierul unui cavaler rătăcitor decît acela ce slujeşte pe-un ţăran; că, la urma urmei, noi, cei care-i slujim pe ţărani, oricît ne-am trudi în timpul zilei, oricît am fi de năpăstuiţi, seara cel puţin cinăm bucate fierte şi dormim în pat, în care eu n-am dormit, de cînd te slujesc pe luminăţia-ta, decît în

scurtul răstimp cît am stat la conacul lui don Diego de Miranda, şi n-am trăit apoi mai ca lumea decît cu gustarea pe care am scos-o din tingirile lui Camacho şi cu ce-am mai avut şi eu de mîncat, de băut şi de dormit în casa lui alde Basilio; încolo, tot timpul am dormit pe pămînt tare şi sub stele, supus la ceea ce se cheamă asprimile cerului, hrănindu-mă cu cîte o felie de brînză şi cu cîte-un codru de pîine şi bînd ba din apele rîurilor, ba din ale izvoarelor întîlnite în cale prin aste pustietăţi pe care le batem.

— Recunosc, spuse don Quijote, că tot ceea ce spui i-adevărat. Cu cît crezi, dară, că trebuie să-ţi dau mai mult decît ce-ţi dădea Toma Carrasco?

— După cîte mă taie capul, spuse Sancho, cu doi reali mai mult, pe care i-ai adăuga luminăţia-ta în fiecare lună, m-aş socoti plătit cum trebuie; asta cît priveşte simbria pentru ostenelile mele; cît priveşte însă împlinirea cuvîntului şi făgăduinţei de a-mi da luminăţia-ta să cîrmuiesc o insulă, ar fi drept ca să mai adaugi încă şase reali, care-n totul ar fi treizeci.

— Prea bine, răspunse don Quijote, şi acum, potrivit simbriei pe care tu singur ţi-ai hotărît-o, numărîndu-se acum douăzeci şi cinci de zile de cînd am plecat de la noi din sat, fă, Sancho, socoteala după măsura simbriei, vezi cît îţi datoresc şi plăteşte-te, cum ţi-am mai spus, chiar cu mîna ta.

— Alelei, păcatele mele, spuse Sancho, ai greşit-o rău luminăţia-ta, cu socoteala asta, căci întrucît priveşte făgăduinţa insulei, numărătoarea trebuie să se facă din ziua chiar în care luminăţia-ta mi-ai făgăduit-o şi pînă-n clipa de faţă!

— Dar cît e, Sancho, de cînd ţi-am făgăduit-o? spuse don Quijote.

— Dacă ţiu eu bine minte răspunse Sancho, trebuie să fie peste douăzeci de ani, cu trei zile poate mai mult sau mai puţin.

Îşi dete don Quijote una zdravănă peste frunte şi începu să rîdă cu poftă, spunînd:

— Păi n-am purces în Sierra Morena și în toate perindările noastre decît abia de două luni, și-mi spui tu, Sancho, că-s douăzeci de ani de cînd ți-am făgăduit ostrovul? Acum văd eu că vrei să se ducă pe simbriile tale toți banii pe care-i ai de la mine; și dacă așa stau lucrurile și te bucuri la ei, ți-i dau încă de pe-acuma, și să-i stăpînești sănătos, căci cu prețul de a mă vedea scăpat de-un scutier atît de ticălos, m-aș bucura și de-aș rămîne sărac și fără nici o lețcaie. Dar ia spune-mi, tu, cel ce încalci canoanele date pentru slujitorii cavaleriei rătăcitoare, unde ai văzut sau ai citit că vreun scutier al vreunui cavaler rătăcitor s-a tocmit cu stăpînul său: « Trebuie să-mi dai atîta pe lună ca să te slujesc »? Intră, intră tu numai, tîlharule, măscăriciule și căpcăunule, că toate astea te arăți să fii, intră, zic, în *mare magnum* [1] al istoriilor lor; și dacă vei găsi că vreun scutier a spus și a gîndit ceea ce-ai spus tu acum, îți dau voie să mi-l pironești de frunte și, pe deasupra, să-mi mai dai și vreo patru sfîrle zdravene în față; întoarce dîrlogii sau căpăstrul asinului și du-te acasă, fiindcă un singur pas n-ai să mai faci de-acum înainte alături de mine! O, pîine mîncată de pomană! O, făgăduințe date cui nu trebuie! O, tu, făptură care ții mai mult de dobitoc decît de om! Tocmai acum, cînd aveam și eu de gînd să-ți fac o stare, și încă de-așa fel încît, în ciuda neveste-ti, să ți se spună « măria-ta », tu-ți iei tălpășița? Acum ți-ai găsit să pleci, cînd aveam și eu gîndul hotărît și statornic să te fac stăpînitorul celei mai mari insule de pe lume? La urma urmei, tu însuți ai spus de-atîtea ori că nu trebuie să dăm orzul pe . măgar ești, măgar rămîi și măgar ai să fii pîn'ți s-o tăia firul vieții, că, după mine, socotesc că mai degrabă-ți va ajunge viața la capătul ei cel de pe urmă decît să vezi și să-ți dai seama că ești un dobitoc.

Sancho îl privea țintă pe don Quijote tot timpul cît acesta îl ocăra și-i păru atît de rău, că-i deteră lacrimile-n ochi și, cu glas tînguitor și stins, îi spuse:

---

[1] « Marea cea mare », cu înțelesul de « drumul cel mare » (în limba latină în original).

— Stăpîne, recunosc că, pentru a fi măgar de-a binelea, nu-mi mai lipseşte decît coada; dacă luminăţia-ta vrei să mi-o pui, eu o s-o socotesc pusă la locul ei şi-o să te slujesc ca măgar cîte zile oi mai avea de trăit. Iartă-mă, măria-ta, milostiveşte-te de neghiobia mea şi ţine-n seamă că sînt un nepriceput, şi dacă spun şi eu vrute şi nevrute, asta-i mai mult din prostie decît din răutate; dar cine greşeşte şi se-ndreptează, lui Dumnezeu i se-ncredinţează.

— M-aş fi mirat eu, Sancho, să nu amesteci acolo şi-un crîmpei de zicală în vorbirea ta. Bine, eu acuma te iert, cu învoiala însă să te îndrepţi şi să nu te mai arăţi de-acunainte atît de dornic după cîştig, şi să cauţi să fii mai larg la inimă, să te întăreşti şi să-ţi faci curaj, nădăjduind la împlinirea făgăduinţelor mele, fiindcă, chiar de zăbovesc, ele nu sînt totuşi cu neputinţă.

Sancho răspunse că aşa va face, chiar de-ar fi să-şi ia puterile din însăşi slăbiciunea lui. Spunînd astea, intrară în crîng, şi don Quijote se aşeză la piciorul unui ulm, iar Sancho la acela al unui fag, căci copacii de soiul ăsta şi alţii asemenea lor au totdeauna picioare şi niciodată mîini. Sancho îşi trecu noaptea ca vai de mama lui, fiindcă prăjina care-l altoise se făcea simţită şi mai tare pe frigul nopţii senine. Don Quijote şi-o petrecu cu veşnicele lui gînduri; dar cu toate astea, închiseră ochii şi, pe mînecate, îşi urmară drumul, căutînd malurile vestitului Ebru, unde li se întîmplă ceea ce se va povesti mai jos.

Capitolul XXIX

Despre faimoasa întîmplare cu luntrea fermecată

Urmîndu-şi calea în chip obişnuit, cam la două zile după ce ieşiră din crîng, don Quijote şi cu Sancho ajunseră la rîul Ebru, iar vederea lui fu o nespusă desfătare pentru don Quijote; de aceea se şi uită lung şi privi frumuseţea malurilor, limpezimea apelor, curgerea lor liniştită şi mulţimea

fără de număr a undelor lui de cleştar, priveliște care-i reînnoi în minte atîtea gînduri de iubire; i se trezi mai cu seamă şi-i veni în minte ceea ce văzuse în peştera lui Montesinos; fiindcă tot îi spusese maimuţa meşterului Pedro că parte din acele lucruri erau adevărate şi parte mincinoase, îi venea să creadă că-s mai multe cele adevărate decît cele mincinoase, cu totul altminteri decît Sancho, care le socotea pe toate drept curate minciuni. Cum rătăcea el în felul acesta, iată numai că i se ivi în faţa ochilor o mică luntre — fără de vîsle şi fără de cîrmă — care sta la ţărm, priponită de un copac de pe mal. Se uită don Quijote în toate părţile și nu văzu pe nimeni, și îndată, fără a mai sta pe gînduri, descălecă de pe Rocinante şi-i porunci şi lui Sancho să descalece de pe măgar şi să lege zdravăn amîndouă dobitoacele unul lîngă altul de un plop sau de o salcie de pe-acolo. Îl întrebă Sancho care era pricina acelei descălecări pe nepusă masă și a acelei priponiri de copac. Răspunse don Quijote :

— Trebuie să ştii, Sancho, că luntrea asta de-aici — nici nu mai încape bănuială c-ar putea fi altfel — mă cheamă de-a dreptul şi mă îmbie să intru într-însa şi să merg cu ea să dau ajutor vreunui cavaler sau vreunui alt om de viţă primejduit, care se află pesemne la mare strîmtoare, fiindcă aşa e tipicul cărţilor şi istoriilor cavalereşti, precum şi al vrăjitorilor care se amestecă în aceste istorii; că de se află vreun cavaler în vreo primejdie şi nu poate scăpa din ea decît prin ajutorul altui cavaler — fie el şi la trei mii de leghe depărtare unul de altul, și chiar mai mult — atunci vrăjitorii sau îl învăluie pe acesta din urmă într-un nour, sau îi pregătesc o luntre în care să intre, şi în mai puţin de-o clipită îl înalţă în văzduh ori îl duc pe mare acolo unde vor să-l aibă şi unde-i nevoie de ajutorul lui; aşa că şi luntrea asta, dragă Sancho, pentru acelaşi ţel se află aici pregătită. Aşa-i de adevărat ce-ţi spun, cum e acuma ziuă, şi pînă să nu apuce să ne piară luntrea din faţa ochilor leagă-i pe măgar şi pe Rocinante unul lîngă altul şi să ne încredinţăm în mîna lui Dumnezeu care ne călăuzeşte, că

n-o să-mi părăsesc eu gîndul de-a intra în luntre nici să-mi ceară asta călugări de cei din tagma desculţilor[1].

— Dacă aşa stă treaba, răspunse Sancho, şi luminăţia-ta la tot pasul vrei să te ţii de aceste — nu ştiu cum să le spun — bazaconii, nu-mi rămîne alta decît să ascult şi să-mi plec capul, ţinîndu-mă şi eu de zicala: fă ce-ţi spune stăpînul şi aşază-te cu el la masă; dar cu toate astea, ca să nu-mi fie cugetul apăsat, vreau să-ţi spun dinainte că luntrea asta nu mi se pare a fi din alea fermecatele, ci a vreunor pescari de pe-aici de pe rîu, fiindcă din apele lui se pescuiesc cele mai minunate chepe de pe lume.

Spunea astea Sancho, în vreme ce lega dobitoacele, lăsîndu-le, cu adîncă strîngere de inimă, sub ocrotirea şi sprijinul vrăjitorilor. Don Quijote îi spuse să nu se întristeze că lasă de izbelişte acele dobitoace, fiindcă solomonarul care pe ei i-ar purta pe drumuri şi prin ţinuturi aflate la distanţe atît de mari ar avea grijă şi de ele, dîndu-le tot ce le trebuie.

— Nu-nţeleg ce-i aia « din straiţe », spuse Sancho, că de cînd mă ştiu eu pe lume, o vorbă ca asta nici c-am mai auzit.

— Distanţe, răspunse don Quijote, adică depărtări mari; şi nici nu-i de mirare că nu înţelegi vorba, că doar nu eşti dator să ştii latineşte, ca unii ce se fălesc că ştiu, şi cînd colo, habar n-au.

— Iată-i gata legaţi, răspunse Sancho. Ce-avem acum de făcut?

— Ce-avem de făcut? răspunse don Quijote. Să ne închinăm şi să ridicăm ancora, vreau să spun să ne îmbarcăm şi să tăiem odgonul cu care-i legată luntrea asta. Şi după ce, dintr-un salt, fu într-însa, îl urmă şi Sancho, iar don Quijote reteză funia, şi luntrea se depărtă încetul cu încetul de mal; şi cînd Sancho se văzu cam la doi stînjeni în largul

[1] În original « *frailos descalzos* »: călugării franciscani, care umblau desculţi ca să-şi dovedească umilinţa şi « căsătoria cu virtutea sărăciei ». « Desculţii » erau de obicei buni predicatori şi, făcînd apel la sentiment mai mult decît la judecată, găseau calea spre a-şi convinge ascultătorii.

rîului, începu să tremure, temîndu-se de pieire; dar nimic nu-l obidi mai mult decît să-şi audă măgarul zbierînd şi să-l vadă pe Rocinante cum luptă să se dezlege; şi spuse către stăpînu-său:

— Măgarul zbiară cu inima frîntă de plecarea noastră iar Rocinante încearcă să se slobozească ca să se arunce după noi în apă. Vai, prietenii noştri dragi, rămîneţi în pace, iar sminteala ce ne depărtează de voi, preschimbată în dezamăgire, întoarcă-ne iarăşi în preajma voastră!

Şi între-acestea începu să se bocească atît de amarnic, că don Quijote, scîrbit şi mîniat, îi zise:

— De ce ţi-e frică, mişelească făptură? La ce te văicăreşti, inimă de turtă dulce? Cine te prigoneşte şi cine te împilează, suflet de şoarece fricos? Sau ce-ţi mai lipseşte, nevoiaşule înfundat în sînul belşugului? Umbli cumva pe jos şi desculţ prin munţii Rifului? Da' de unde, că stai tolănit ca un paşă, aci în luntre. Şi eşti dus de curgerea măreaţă a acestui rîu desfătător, din care în curînd vom ieşi în marea cea neţărmurită. Dar ce vorbesc? Om fi şi ieşit şi om fi străbătut pe puţin şapte-opt sute de leghe; şi dac-aş avea aici un astrolab cu care să iau înălţimea stelei polare, ţi-aş spune întocmai cît am mers, cu toate că sau nu mă pricep eu destul, sau am şi trecut ori trecem în curînd peste linia echinocţială, care împarte şi taie cei doi poli potrivnici la distanţă egală.

— Şi cînd om ajunge la lenea aia de care spui luminăţia-ta, întrebă Sancho, cît se cheamă că am mers?

— Mult, răspunse don Quijote, fiindcă din trei sute şaizeci de grade cît cuprinde rotogolul apei şi al uscatului, după calculul lui Ptolemeu, care a fost cel mai mare cosmograf din cîţi se ştie, înseamnă că am şi făcut jumătate cînd vom ajunge la linia de care ţi-am spus.

— Pe legea mea, stăpîne, că tare aleşi martori mai îmi aduci la cele ce spui! Parcă de unul Cosma grasul ziceai, dimpreună cu calul lui Potoleu sau Potmoleu, sau mai ştiu eu cum naiba-i zice..

Rîse don Quijote de tălmăcirea pe care o dase Sancho numelui, calculului și socotelii cosmografului Ptolomeu şi-i zise:

— Trebuie să ştii, Sancho, că spaniolii şi cei ce se îmbarcă la Cadix pentru a merge în Indiile Răsăritene iau drept semn după care să-şi dea seama că au trecut de linia echinocţială de care ţi-am spus faptul că tuturor celor de pe corabie le mor păduchii fără să le mai rămînă măcar de sămînţă; şi atunci nici urmă de mişcător n-ai să mai găseşti pe toată corabia, chiar de l-ai cîntări cu aur; aşa că poţi şi tu, Sancho, să-ţi treci o mînă de-a lungul coapsei, şi dacă vei prinde vreunul, vom ieşi şi noi din îndoiala asta, iar dacă nu, se cheamă că am trecut.

— Nimic nu cred eu din toate astea, răspunse Sancho, dar hai, totuşi, să fac ce-mi porunceşti luminăţia-ta, măcar că nu știu ce nevoie mai e să fac toate încercările astea, atîta vreme cît văd cu ochii mei că nu ne-am depărtat nici cinci stînjeni de mal, iar de la zăvoi n-am coborît pe apă nici măcar doi stînjeni, fiindcă se mai află acolo Rocinante şi cu măgarul, chiar în locul unde-i lăsarăm; şi dacă se vede atît de bine cum văd eu acuma, să mă lovească nevoia dacă nu ne mişcăm şi nu înaintăm întocmai ca melcul!

— Fă, tu, Sancho, încercarea de care ţi-am spus şi nu te mai omorî cu ce nu-i de nasul tău, că tu habar n-ai ce-s alea coluri, paralele, zodiacuri, ecliptice, poli, solstiţii, echinocţii, planete, semne cereşti, puncte, măsuri, din care se alcătuiesc sfera cerească şi cea pămîntească; că dacă ai avea habar de toate astea sau măcar de-o parte din ele, apăi ţi-ai da limpede seama ce de paralele am tăiat, ce de semne cereşti am văzut şi ce de constelaţii am lăsat în urmă şi le mai lăsăm încă şi acuma. Și-ţi mai spun înc-o dată să te pipăi şi să te cauţi, că eu, din partea mea, socot că eşti mai curat decît o coală de hîrtie netedă, din acelea albe.

Se pipăi Sancho și, ajungînd cu mîna încetișor şi bîjbîind pînă la fluierul piciorului stîng, își înălţă capul, îl privi pe stăpînu-su şi spuse:

— Sau încercarea e înşelătoare, sau n-am ajuns nici pe departe acolo unde spui luminăţia-ta.

— Dar de ce? întrebă don Quijote. Ai dat de unul?

— Ba chiar de unii! răspunse Sancho.

Şi scuturîndu-şi degetele, îşi spălă toată mîna în undele pe care luneca liniştit luntrea în mijlocul rîului, fără ca nici o putere tainică şi nici un vrăjitor ascuns s-o mişte, ci numai firul apei, care în acea clipă era blîndă şi domoală. Într-acestea zăriră nişte mori mari de apă în mijlocul rîului; numai ce le văzu don Quijote, că şi spuse cu glas tare către Sancho:

— Vezi? Colo, fătul meu, se descoperă cetatea, castelul sau întăritura, unde trebuie să se afle vreun cavaler împilat sau vreo crăiasă, doamnă sau domniţă aflată la strîmtoare, spre ajutorarea cărora sînt eu purtat pe-aici.

— Ce drac de cetate, fortăreaţă sau castel visezi luminăţia-ta, stăpîne? spuse Sancho. Nu vezi nici atîta lucru că alea-s nişte mori de apă care se află în mijlocul rîului şi-n care se macină grîul?

— Ia taci, Sancho, spuse don Quijote, că deşi par mori de apă, uite că nu sînt, şi ţi-am mai spus de-atîtea ori că vrăjile prefac şi preschimbă toate lucrurile din starea lor firească; nu vreau să spun că le schimbă cu adevărat dintr-o stare în alta, ci numai fac să arate altfel, aşa cum ne-a dovedit ceea ce-am văzut în schimbarea Dulcineii, singurul liman al nădejdilor mele.

Între timp, luntrea, intrată în mijlocul vîrtejului din rîu, începu să meargă nu chiar atît de încet ca pînă acum. Văzînd că vine luntrea aceea pe rîu şi că-i gata să fie luată de şuvoiul roţilor, mai mulţi morari ieşiră de zor cu prăjini lungi ca s-o oprească; şi cum ieşeau ei aşa înălbiţi, cu chipurile şi cu straiele prăfuite de făină, nu te ademeneau de loc cu înfăţişarea lor. Strigau cît îi lua gura, spunînd:

— Diavoli blestemaţi, unde vă duceţi? Vi s-a urît cu viaţa? Ce, vreţi să vă înecaţi sau să vă strivească roţile acestea?

— Nu ţi-am spus eu, Sancho, zise atunci don Quijote, că am ajuns tocmai acolo unde mi-e dat să arăt cît e în

stare să facă vitejia braţului meu? Ia te uită cîţi lotri şi tîlhari îmi ies înainte, ia te uită cîţi căpcăuni îmi vin împotrivă, ia te uită cîte priviri vrăjmaşe vor să ne înspăimînte, dar o să vă arăt eu vouă, mişeilor!

Şi, ridicîndu-se în picioare în luntre, începu cu strigăte puternice să-i ameninţe pe morari, spunîndu-le:

— Lepădături ticăloase şi nechibzuite, daţi-i drumul şi lăsaţi-l slobod pe insul ce-l ţineţi împilat în întăritura sau temniţa voastră, fie el de neam mare sau om de rînd, de orice soi şi de orice fel ar fi, că eu sînt don Quijote de La Mancha, numit şi *Cavalerul Leilor*, după celălalt nume al meu, şi mie mi-este hărăzit, prin pronia cerurilor celor mai de sus, să pun capăt cu bine acestei aventuri! Şi spunînd astea, puse mîna pe spadă şi începu s-o vînture în aer împotriva morarilor, care, auzind, însă neînţelegînd toate acele scrînteli, se opinteau să oprească cu prăjinile lor luntrea, care mai-mai că intrase în vîrtejul şi în scocul roţilor. Căzu Sancho în genunchi şi rugă cerul să-l mîntuiască dintr-o primejdie atît de vădită, cum de altfel îl şi mîntui, prin dibăcia şi prin iuţeala morarilor, care, împingînd cu prăjinile lor luntrea, o opriră, dar nu în aşa fel ca să împiedice răsturnarea ei şi să nu dea cu don Quijote şi cu Sancho bîldîbîc în apă.

Don Quijote, însă, nu păţi nimic fiindcă ştia să înoate ca un gînsac, măcar că greutatea armelor îl trase la fund de vreo două ori; şi dacă n-ar fi fost bieţii morari, care se azvîrliră în apă şi-i scoaseră, ţinîndu-i zdravăn pe amîndoi, acolo ar fi fost Troia pentru ei. După ce-i aduseră pe uscat, mai mult muraţi decît morţi de sete, Sancho, îngenunchind, cu mîinile împreunate şi cu ochii aţintiţi către cer, îi ceru lui Dumnezeu, într-o lungă şi cucernică rugăciune, să-l mîntuie de-aci înainte de pornirile nesăbuite şi de năzdrăvăniile stăpînului său.

Între timp, picară pe-acolo şi pescarii stăpîni ai luntrii, pe care roţile morii o făcuseră ţăndări; şi cînd o văzură sfărîmată, se năpustiră să-l dezbrace pe Sancho şi să-i ceară lui don Quijote să le-o plătească; acesta, foarte domol,

ca şi cum nu i s-ar fi întîmplat nimic, spuse morarilor şi pescarilor că el bucuros ar plăti luntrea, cu învoiala însă de a dezrobi fără răscumpărare pe insul sau pe inşii care se aflau asupriţi acolo în castel.

— De ce inşi şi de ce castel vorbeşti, smintitule? întrebă unul din morari. Ai vrea poate să ne iei muşteriii care vin să-şi macine grîul la morile astea?

« Destul, îşi zise în sine don Quijote, văd că ar fi să vorbesc în deşert dacă aş mai încerca cu binele a le face pe lepădăturile acestea să săvîrşească vreo faptă bună; pesemne că-n toată păţania asta s-or fi ciocnit între ei doi vrăjitori puternici, dintre care unul strică tot ce pune celălalt la cale; unul mi-a pregătit luntrea, iar celălalt mi s-a pus de-a curmezişul; Dumnezeu să-i dea de rost, că toată lumea asta e alcătuită din urzeli şi din gînduri potrivnice unul altuia. Altceva nu mai am ce face! »

Și îşi urmă gîndul cu glas tare, spunînd şi privind către mori:

— Dragii mei, oricare aţi fi voi cei ce zăceţi închişi în această temniţă, iertaţi-mă că, spre nefericirea mea şi a voastră, nu vă pot scoate din restrişte; pentru vreun alt cavaler o fi hărăzită şi păstrată această încercare.

După ce spuse aceste cuvinte, se înţelese cu pescarii şi le plăti pentru luntre cincizeci de reali, pe care Sancho îi dete cu inima îndoită foarte şi spuse:

— Încă două călătorii din astea cu luntrea, şi ni se duce tot avutul pe gîrlă.

Pescarii şi morarii nu-şi mai veneau în fire de mirare, uitîndu-se la cei doi inşi atît de neasemănători — după cît se părea — cu ceilalţi oameni, şi nu ajungeau să priceapă pînă unde băteau vorbele şi întrebările pe care le rostea don Quijote; şi socotindu-i zănatici, îi lăsară în plata Domnului, morarii ducîndu-se pe la mori, iar pescarii către satele lor. Don Quijote şi cu Sancho se întoarseră la dobitoacele lor — minte de dobitoace aveau şi ei înşişi, judecînd după felul cum se purtaseră — şi aşa se încheie şi aventura cu luntrea fermecată.

Capitolul XXX

Despre ceea ce i s-a întîmplat lui don Quijote cu o frumoasă vînătoriţă

Întristaţi şi necăjiţi, se întoarseră, cavaler şi scutier, la dobitoacele lor; mohorît îndeosebi era Sancho, pe care îl frigea la inimă cînd trebuia să umble la punga cu bani, părîndu-i-se că ori de cîte ori scotea ceva dintr-însa, luminile ochilor şi le scotea. În cele din urmă, fără a schimba o vorbă între ei, încălecară şi se depărtară de faimosul rîu, don Quijote cufundat în gîndurile sale de iubire, iar Sancho în acelea ale înălţării sale, care acum tare i se părea depărtată; pentru că, oricît ar fi fost el de sărac cu duhul, tot îşi dădea seama că isprăvile stăpînului său — toate sau cele mai multe dintr-însele — erau curate nerozii şi căuta prilejul ca, fără să mai intre în socoteli şi fără să-l mai vestească pe stăpînu-său, să se smulgă într-o bună zi de el şi s-o întindă spre casă; soarta rîndui însă lucrurile altfel decît avea el de gînd.

Se întîmplă, dară, că a doua zi, către asfinţitul soarelui, pe cînd ieşeau ei dintr-o dumbravă, îşi aruncă ochii don Quijote pe o pajişte verde, şi la capătul ei văzu lume multă. Şi dîndu-se mai aproape, înţelese că erau vînători cu şoimi. Se apropie şi mai mult, şi printr-acea lume văzu o preafrumoasă doamnă călare pe-un bidiviu sau pe-un sireap alb ca neaua, împodobit cu hamuri verzi şi cu o şa bătută în argint. Doamna era şi ea îmbrăcată-n verde, şi atît de strălucit şi de bogat, încît părea că însăşi strălucirea se întruchipase într-însa. Pe pumnul stîng ţinea un şoim, semn ce-l făcu pe don Quijote să înţeleagă că era o mare doamnă, care trebuie să fi fost stăpîna întregului alai de vînătoare, cum şi era de altfel; şi atunci îi spuse lui Sancho:

— Du-te-ntr-un suflet, Sancho dragă, şi spune-i acelei doamne cu bidiviul şi cu şoimul că eu, *Cavalerul Leilor*, pentru marea ei frumuseţe, îi sărut mîinile, şi că dacă măria-sa îmi dă învoire, mă voi şi duce să i le sărut şi s-o slujesc,

atît cît îmi stă în putinţă şi cît îmi porunceşte înălţimea-sa. Dar ia seama, Sancho, cum vorbeşti şi fereşte-te de-a mai trînti vreo zicală din acelea de-ale tale în solia cu care te însărcinez.

— Ţi-ai şi găsit cine să le trîntească! răspunse Sancho. Să-mi spui mie una ca asta, ca şi cum, la viaţa mea, asta ar fi cea dintîi solie pe care o aduc unei doamne alese şi de neam mare.

— În afară de aceea pe care ai dus-o domniţei Dulcinea, răspunse don Quijote, eu nu ştiu să mai fi dus tu vreuna, cel puţin de cînd eşti scutier la mine.

— Asta-i adevărat, răspunse Sancho, dar pe bunul platnic chezășia nu-l doare, şi în casa care-i plină, repede găteşti de cină; vreau să zic că mie n-ai ce să-mi spui şi să mă dăscăleşti de nimic, că eu în toate sînt dat pe brazdă şi la toate mă cam pricep puţintel.

— Te cred, Sancho, spuse don Quijote. Du-te într-un ceas bun, şi Domnul te călăuzească.

Plecă Sancho în goana mare, scoţîndu-l pe măgar din pasul lui obişnuit, ajunse acolo unde se afla frumoasa vînătoriţă şi, descălecînd, puse genunchiul la pămînt dinainte-i şi zise:

— Frumoasă doamnă, cavalerul pe care-l vezi colo şi care se numeşte *Cavalerul Leilor* e stăpînul meu, iar eu sînt scutierul său şi mă numesc, după cum mi se spune acasă, Sancho Panza. Acest *Cavaler al Leilor*, care pînă nu de mult se numea al *Tristei Figuri*, trimite prin mine să ţi se spună măriei-tale să-i dai îngăduinţa ca, avînd învoirea, placul şi încuviinţarea înălţimii-tale, să vie şi să-şi strămute în fapt vrerea, care nu este alta — după cîte spune el şi după cîte gîndesc şi eu — decît să slujească mîndreţii şi frumuseţii neîntrecute a măriei-tale; că dacă i-ai da această îngăduinţă, ar face lucruri care să se reverse cu îmbelşugare în folosul luminăţiei-tale, iar el ar primi-o ca pe-o nemaiînchipuită cinste şi milostivire din parte-ţi.

— Nu mai încape vorbă, bunule scutier, răspunse doamna, că ţi-ai îndeplinit solia cu tot rostul cerut de asemenea

solii; ridică-te în picioare, căci scutierul unui atît de vajnic cavaler cum este acela al *Tristei Figuri*, de care am auzit atîtea, nu-i drept să stea în genunchi; ridică-te, dragul meu, şi du-te de spune stăpînului tău să vină, că şi eu cu soţul meu, ducele, îl primim din toată inima pentru a-l sluji cu cele de cuviinţă într-o casă de vînătoare pe care o avem pe-aici, prin preajmă.

Se ridică Sancho, minunat atît de frumuseţea preaînaltei doamne, cît şi de buna-creştere şi curtenia ei, dar mai mult decît de toate, de faptul că ea auzise de stăpînul lui, *Cavalerul Tristei Figuri*; şi dacă nu-l numise şi *Cavalerul Leilor*, o fi poate fiindcă îşi pusese prea de curînd acest nume. Îl întrebă ducesa (al cărei nume încă nu se ştie):

— Ia spune-mi, dragă scutierule, stăpînul acesta al tău nu e unul despre care se află tipărită o istorisire numită a *Iscusitului hidalgo don Quijote de La Mancha* şi care are drept doamnă a inimii sale pe o anume Dulcinea din Toboso?

— Chiar el e, doamnă, răspunse Sancho, iar acel scutier al său, care intră sau trebuie să intre în istorisirea asta, şi pe care-l cheamă Sancho Panza, sînt eu, afară numai dacă nu m-or fi schimbat în leagăn, vreau să zic, dacă nu m-or fi răsbotezat la tiparniţă.

— De toate astea mă bucur foarte, spuse ducesa. Du-te, dragă Panza, şi spune stăpînului tău că-i binesosit şi bine-venit prin ţinuturile mele şi că nimic pe lume n-ar putea să-mi facă o mai mare bucurie.

Sancho, cu răspunsul acesta atît de îmbietor, se-ntoarse cum nu se poate mai voios la stăpînu-său, căruia îi povesti tot ce-i spusese preaînalta doamnă, ridicînd în slăvi, cu vorbele lui din topor, neîntrecuta-i frumuseţe, nespusa ei gingăşie şi curtenie. Don Quijote se înfipse ţanţoş în şa, se împlîntă bine în scări, îşi potrivi viziera, dete pinteni lui Rocinante şi, cu vrednică înfăţişare, se duse să sărute mîinile ducesei, care trimisese să-l cheme pe soţul ei, ducele, şi, pînă să sosească don Quijote, îi povesti cum a fost cu solia lui; şi fiindcă citiseră amîndoi partea întîi a acestei

istorisiri și dintr-însa își dăduseră seama de firca trăsnită a lui don Quijote, îl așteptau cu o nespusă bucurie și cu dorința de a-l cunoaște, avînd de gînd să-i țină hangul scrîntelii lui și să-i cînte în strună la tot ce-o spune, purtîndu-se cu el — cîte zile avea să facă popas la ei — întocmai ca și cu un cavaler rătăcitor, după tot tipicul obișnuit în cărțile de istorii cavalerești pe care ei le citiseră, ba chiar le și îndrăgiseră foarte.

Într-acestea, se apropia și don Quijote, cu viziera ridicată. Și văzînd după mișcările lui că vrea să descalece, Sancho dete fuga să-i țină scările; dar atît de spart la fund îi fu norocul, că tocmai cînd să descalece, i se prinse așa de tare un picior într-o funie ce atîrna de la samar, că nu mai fu chip să și-l scoată, rămînînd așa aninat de un picior, cu gura și cu pieptul la pămînt. Don Quijote, căruia nu-i intra în obicei să descalece fără să i se țină scara, crezînd că Sancho și venise să i-o țină, sări dintr-o smucitură de pe cal, trăgînd după el și șaua lui Rocinante, care o fi fost slab prinsă în chingi, așa că și șaua și el bufniră la pămînt, nu fără rușinea sa și nu fără un sodom de sudălmi stîlcite între dinți și îndreptate către amărîtul de Sancho, care tot mai stătea cu piciorul prins în laț. Ducele porunci vînătorilor săi să sară într-ajutorul cavalerului și scutierului, și atunci vînătorii îl ridicară pe don Quijote, rău scuturat de pe urma căderii, și care, șontîc-șontîc, cum putea și el, se duse să-și plece genunchii dinaintea celor doi stăpîni; dar ducele nu-i îngădui în ruptul capului să îngenuncheze, ba chiar, coborînd el însuși de pe cal, se duse să-l îmbrățișeze pe don Quijote, spunîndu-i:

— Sînt mîhnit foarte, seniore *Cavaler al Tristei Figuri*, că primul pas pe care l-ai făcut la mine în ținut ți-a fost atît de neprielnic, precum s-a și văzut, dar nepăsarea scutierilor e de obicei pricină la năpaste și mai rele.

— Prilejul de a te vedea, viteazule prinț, răspunse don Quijote, e cu neputință a-mi fi neprielnic; chiar de nu mi s-ar fi oprit căderea decît în străfundul genunilor, slava de a te fi văzut ar fi fost de ajuns ca să mă ridice și să mă scoată

de-acolo. Scutierul ăsta al meu, bată-l Dumnezeu să-l bată, e mai priceput în a-şi dezlega limba ca să îndruge la ocări decît în a lega şi a strînge în chingi o şa ca să stea ţeapănă! Dar oricum m-aş afla, căzut sau ridicat, pe jos sau de-a călare, de-a pururi voi fi preaplecatul doamnei mele ducese, vrednica soaţă a înălţimii-tale şi vrednică stăpînă a frumuseţii şi domniţă a curteniei din întreaga lume.

— Ia-o mai domol, seniorele meu don Quijote de La Mancha, spuse ducele, fiindcă acolo unde stăpîneşte domniţa doña Dulcinea din Toboso nu se cuvine a fi lăudate şi alte frumuseţi.

Acum tocmai se slobozise şi Sancho din strînsoarea laţului, şi aflîndu-se şi el pe-acolo prin preajmă, mai înainte ca stăpînu-său să răspundă, zise:

— Nu se poate tăgădui, ci învedera că domniţa mea Dulcinea din Toboso e cît se poate de frumoasă, dar nu ştii de unde sare iepurele, fiindc-am auzit spunîndu-se că aceea pe care atîţia o numesc fire e ca un olar care făureşte ulcioare de lut, și acela care făurește un ulcior frumos, apăi tot atît de bine poate să făurească şi două, și trei, și o sută. Spun asta pentru că doamna ducesă pre legea mea că nu rămîne mai prejos de stăpîna-mi, domniţa Dulcinea din Toboso.

Se întoarse don Quijote către ducesă și-i spuse:

— Poţi să-ţi închipui, măria-ta, că nici un cavaler rătăcitor de pe lume n-a avut scutier mai limbut și mai hîtru decît cel pe care-l am eu, şi înălţimea-ta te-ai încredinţa cu totul de acest lucru dacă ai binevoi numai cîteva zile să te laşi slujită de mine.

La care ducesa îi răspunse:

— Faptul că-i mucalit îl ridică pe bunul Sancho la mare preţ în ochii mei, fiindcă acesta-i semn că-i deştept, pentru că, seniore don Quijote, vorbele cu haz și de duh, după cum prea bine ştii şi domnia-ta, nu prind rădăcini în minţile adormite; şi dacă Sancho al nostru e și hazliu și mucalit, socotesc atunci că-i şi deştept.

— Și guraliv, adăugă don Quijote.

— Cu atît mai bine, zise ducele, deoarece multe lucruri de haz nu se pot spune doar în cîteva vorbe; şi ca să nu ne pierdem vremea cu asta, să vină vajnicul *Cavaler al Tristei Figuri*.

— Al *Leilor*, ar trebui să spui, înălţimea-ta, se vîrî Sancho în vorbă, fiindcă acuma s-a mîntuit cu figura tristă!

— Bine, fie şi *al Leilor*. Și ducele își urmă vorba: Să poftească, dară, seniorele *Cavaler al Leilor* la castelul meu de-aici din apropiere, unde i se va face primirea pe drept cuvenită unei atît de înalte feţe, primire pe care eu şi cu ducesa obişnuim s-o facem tuturor cavalerilor rătăcitori care se abat pe la noi.

În vremea asta, Sancho potrivise şi strînsese bine în chingi șaua lui Rocinante; și urcîndu-se pe el don Quijote, iar ducele pe o mîndreţe de bidiviu, o luară între ei, la mijloc, pe ducesă şi o porniră către castel. Ducesa îi porunci lui Sancho să treacă lîngă ea, fiindcă grozav o mai desfăta să-i audă vorbele cu miez. Sancho nu se lăsă mult rugat şi se băgă şi el printre cei trei, aşa că sfatul se ţinu acum în patru, spre marea bucurie a ducesei şi a ducelui, care socotiră drept un mare noroc să primească la ei în castel un asemenea cavaler rătăcitor şi un asemenea scutier rătăcit.

Capitolul XXXI

Unde se vorbește despre lucruri și multe, și mari

De bucurie, Sancho se credea într-al nouălea cer, văzînd — cel puţin lui i se părea — că are trecere în faţa ducesei, fiindcă socotea că în castelul ei o s-o ducă tot aşa de bine ca şi în casa lui don Diego sau în aceea a lui Basilio, ahtiat cum era el veşnic după trai bun, aşa că nu lăsa să-i scape prilejul cînd şi ori de cîte ori acesta îl îmbia la huzur.

Spune apoi povestea că, mai înainte de a ajunge la acea casă de vînătoare sau la acel castel, se depărtă ducele de ceilalţi şi dete porunci slujitorilor în ce chip să se poarte

cu don Quijote, căruia, de îndată ce ajunse, dimpreună cu ducesa, la porţile castelului, îi ieşiră întru întîmpinare mai multe slugi sau rîndaşi la cai, îmbrăcaţi în veştminte lungi pîn' la pămînt — adică halate, cum li se spune — din atlaz roşu-aprins din cel mai scump, şi prinzîndu-l pe don Quijote în braţe, îi spuseră în taină:

— Du-te, măria-ta, s-o ajuţi pe doamna ducesă să descalece.

Aşa şi făcu don Quijote, ceea ce aduse un schimb de vorbe curtenitoare între el şi ducesă cu privire la ajutorul pe care voia să i-l dea; în cele din urmă birui însă hotărîrea ducesei, care nu vru să coboare sau să se dea jos de pe bidiviu decît în braţele ducelui, spunînd că nu se simţea vrednică să încarce un atît de vajnic cavaler cu o atît de netrebnică povară. Veni atunci şi ducele s-o ajute să descalece şi, intrînd într-o mare curte închisă de ziduri, le ieşiră înainte două fetişcane frumoase, care aşternură pe umerii lui don Quijote o mantie largă de porfiră din cea mai aleasă, şi cît ai clipi se umplură pridvoarele curţii cu slujitori şi slujitoare de-ale celor doi stăpîni, strigînd în gura mare:

— Fii binevenit, tu, floare şi spumă a cavalerilor rătăcitori!

Şi toţi laolaltă sau cei mai mulţi dintr-înşii îi stropeau pe don Quijote, pe duce şi pe ducesă din şipuri cu apă bine mirositoare, ceea ce îl umplu de uimire pe don Quijote; şi aceea fu cea dintîi zi în care el îşi dete seama şi se încredinţă de-a binelea că-i un cavaler rătăcitor în lege, iar nu unul închipuit, văzînd că toţi se poartă cu el în acelaşi chip în care citise el că se purta lumea cu asemenea cavaleri în veacurile de demult.

Sancho, lăsînd măgarul de izbelişte, se ţinu scai de ducesă şi intră cu ea în castel; dar avînd mustrări de cuget că şi-a părăsit măgarul în voia sorţii, se duse la o cinstită dueña, care, dimpreună cu alte doamne, ieşise întru întîmpinarea ducesei, şi-i spuse în şoaptă:

— Doamnă Gonzales, sau cum t-ei fi chemînd înălţimea-ta .

— Doña Rodriguez de Grijalba e numele meu, răspunse dueña. Ce-ţi pofteşte inima, omul lui Dumnezeu?

La care Sancho răspunse:

— Aş vrea ca luminăţia-ta să fii atît de bună să ieşi pe poarta castelului, unde ai să dai de-un măgar sur de-al meu; fă-mi un bine şi pune să-l ducă sau du-l luminăţia-ta la grajd, că-i cam fricos sărăcuţul şi în nici un chip n-o să-i fie la îndemînă să rămînă singur.

— Dacă o fi şi stăpînul tot atît de mintos ca şi sluga, răspunse dueña, apăi ne-am pricopsit! Du-te-n păcatele, omule, tu şi cu cei ce mi te-au mai adus pe-aici şi vezi-ţi singur de măgarul tău, că noi, doamnele din alai, care ne aflăm pe-aici prin casă, nu sîntem deprinse cu asemenea treburi.

— Dar adevărul curat, răspunse Sancho, e că l-am auzit pe stăpînu-meu — care-i priceput, nu glumă, în istorii cavalereşti — spunînd, cînd îmi povestea de istoria lui Lanzarote, cum că atuncea

.cînd se-ntoarse din Bretania,
Doamne se-ngrijeau de el,
Jupînițe de-armăsaru-i.

Cît priveşte măgarul meu, poţi fi încredinţată că eu nu l-aş da nici pe calul seniorului Lanzarote!

— Ascultă, omule, răspunse dueña, dacă eşti măscărici, ţine-ţi glumele pentru locul unde se potrivesc şi unde ţi se plătesc, că de la mine n-ai să capeţi decît cel mult o papară!

— Nici asta nu-i de lepădat, răspunse Sancho, că tare bine coaptă trebuie să mai fie acea papară, fiindcă, de te-ai apuca să joci cărţi şi tot de-atîtea ori ai cîştiga cît ţi-e numărul anilor, apăi fără doar şi poate că te-ai îmbogăţi.

— Pui de curvă ce eşti, spuse mînioasă foc dueña, dacă sînt sau nu bătrînă, de asta am să dau socoteală doar lui Dumnezeu, iar nu ţie, ticălosule, mîrlanule!

Spuse asta atît de tare, că o auzi şi ducesa, care, întorcîndu-se şi văzînd-o pe dueña atît de încinsă şi cu ochii aprinşi de mînie, o întrebă cu cine se luase la harţă.

— Uite cu cine, răspunse dueña, cu pramatia asta de om, ce m-a rugat să fiu atît de bună să mă duc să-i vîr în grajd

măgarul, care-i la poarta castelului, dîndu-mi ca pildă că aşa se făcea nu ştiu pe unde, că nişte doamne din cele mari de îngrijeau de unul Lanzarote, iar alte doamne aveau grijă de calul lui, şi după toate, drept vorbă care să mă ungă, mi-a mai trîntit-o şi că-s babă.

— Asta aş socoti-o, răspunse ducesa, drept cea mai mare jignire care ar putea să mi se aducă ! Şi vorbind către Sancho, îi spuse: Ia seama, Sancho dragă, că doña Rodriguez e tinerică de tot şi că poartă acel văl pe cap mai mult din datină şi ca să se vadă că e şi ea cineva decît din pricina anilor !

— Să nu mă bucur de cei pe care-i mai am de trăit, răspunse Sancho, dac-am spus asta ca s-o supăr; am spus-o numai fiindcă îmi îndrăgesc pînă într-atîta măgarul, încît mi s-a părut că nu-l puteam încredinţa unei fiinţe mai milostive decît doña Rodriguez.

Don Quijote, care auzise totul, îi spuse:

— Sancho, astea sînt vorbe să le spui aici?

— Stăpîne, răspunse Sancho, fiecăruia îi e îngăduit să vorbească de ce-l doare oriunde s-ar afla; aici mi-am adus aminte de măgar, şi aici am vorbit de el; dacă la grajd mi-aş fi adus aminte, acolo aş fi vorbit.

La care ducele spuse:

— Dreptatea e în totul de partea lui Sancho şi n-are de ce să fie învinovăţit; măgarului să i se dea tain după pofta inimii; linişteşte-te, dară, Sancho, că o să vedem de el nu mai puţin decît de tine însuţi.

După aceste vorbe, plăcute tuturor, doar lui don Quijote nu, urcară sus în castel şi îl poftiră pe don Quijote într-o odaie împodobită cu prea bogate pînze lucrate în fir şi cu ţesături bătute de aur; şase fetişcane îi scoaseră armele şi-i slujiră drept paji, fiind toate învăţate şi puse la cale de către duce şi ducesă întru cele ce aveau de făcut, precum şi în ce fel trebuiau să se poarte cu don Quijote, ca el să-şi închipuie şi să vadă că-i socotit drept un cavaler rătăcitor. După ce-şi lepădă armele, don Quijote rămase în nădragii lui strîmţi şi în pieptarul lui din piele de căprioară, uscat, înalt, ţeapăn, cu obrajii scofîlciţi de se atingeau între ei pe dinlă-

untru, înfăţişare care — de n-ar fi ţinut seama fetişcanele ce-l slujeau că trebuie să-şi ascundă rîsul, că asta fu una din poruncile cele mai straşnice date de stăpînii lor — le-ar fi făcut să plesnească de rîs.

Îi cerură să se lase despuiat pentru a pune o cămaşă pe el; dar don Quijote nu vru nici mort, spunînd că şi cuviinţa îi şade tot atît de bine unui cavaler rătăcitor ca şi vitejia. Le rugă totuşi să-i dea lui Sancho cămaşa, şi, închizîndu-se cu el într-o odaie unde se afla un pat bogat, se despuie şi îşi puse cămaşa; şi văzîndu-se singur cu Sancho, îi zise:

— Ia spune-mi, tu, măscărici nevîrstnic şi gogoman bătrîn ce-mi eşti, frumos îţi şade să batjocoreşti şi să jigneşti pe o dueña atît de venerabilă şi atît de vrednică de cinstire ca aceea? Atunci tocmai ţi-ai găsit tu să-ţi aminteşti de măgar? Sau sînt aceştia oameni care să lase în voia soartei dobitoacele, cînd ei se poartă atît de frumos cu stăpînii lor? Pentru Dumnezeu, Sancho, mai stăpîneşte-te şi nu-ţi mai da în aşa hal arama pe faţă, încît să vadă toată lumea cît de necioplit eşti. Să-ţi intre în cap, păcătosule, că cu atît se bucură un stăpîn de mai multă trecere, cu cît are slujitori mai de cinste şi de neam mai bun; şi că unul din cele mai mari foloase pe care le au principii faţă de ceilalţi oameni este că sînt slujiţi de slujitori tot atît de aleşi ca şi ei înşişi. Nu-ţi dai seama, nepricopsit ce eşti — sau, mai bine zis, năpăstuit ce sînt — că dacă o să te dovedeşti un ţărănoi din topor sau un caraghios fără minte, atunci o să se creadă şi despre mine că sînt cine ştie ce codoş sau sforar de bîlci? Nu, nu, Sancho dragă, fereşte-te, fereşte-te cît poţi de neajunsurile astea, că cine alunecă înspre a fi limbut şi poznaş, la primul pas cade şi ajunge un nenorocit de măscărici. Înfrînează-ţi limba, cumpăneşte-ţi şi rumegă-ţi vorbele mai înainte de a le da drumul din gură şi gîndeşte-te că am ajuns într-un loc de unde — cu ajutorul lui Dumnezeu şi prin vitejia braţului meu — vom pleca de trei şi de cinci ori mai bogaţi în slavă şi în avuţie!

Sancho îi făgădui, pe ce-avea el mai sfînt, că mai degrabă are să-şi coasă gura şi are să-şi muşte limba decît să scoată o

singură vorbuliță nelalocul ei sau nu atît de cumpănită precît îi poruncise stăpînu-su, și-i spuse că să n-aibă nici o grijă cît privește treaba asta, că niciodată din pricina lui n-o să iasă la iveală cine erau ei.

Se îmbrăcă don Quijote, își încinse chinga de care atîrna spada, își aruncă pe umeri mantia de porfiră, își potrivi în cap căciulița de atlaz verde pe care i-o dăduseră fetișcanele și, așa gătit, intră în odaia cea mare, unde le găsi pe fetișcane rînduite în două șiruri — cîte într-o parte atîtea și în cealaltă — toate pregătite să-i toarne apă de spălat pe mîini, ceea ce și făcură, cu multe plecăciuni și închinăciuni. Apoi veniră doisprezece paji, dimpreună cu maestrul de ceremonii, ca să-l ducă la masă, unde stăpînii îl și așteptau. Aceștia îl așezară-n mijlocul lor și-l duseră în alai strălucit în cealaltă odaie, unde era așternută o masă bogată, numai cu patru tacîmuri. Ducele și ducesa veniră la ușă să-l întîmpine, însoțiți de o gravă față bisericească, din cele cu trecere pe la casele mărimilor; era un om din cei care, nefiind de viță aleasă, nu izbutesc să-i învețe cum să se poarte ca atare pe aceia ce sînt; din cei ce vor ca măreția celor mari să aibă drept măsură micimea sufletelor lor; din cei care, vrînd să-i învețe a fi cumpătați pe inșii ce se lasă călăuziți de ei, îi fac mărginiți, îi fac mici la suflet, dintre aceștia, zic, trebuie să fi fost duhovnicul cel plin de gravitate, care, dimpreună cu ducele și cu ducesa, ieși întru întîmpinarea lui don Quijote. Schimbară ei la nesfîrșit vorbe pline de curtenie, și, în cele din urmă, punîndu-l pe don Quijote în mijlocul lor, se duseră să se așeze la masă. Ducele îl pofti pe don Quijote să stea în capul mesei; și măcar că don Quijote se împotrivi, ducele stărui într-atîta, că el trebui să primească. Preotul se așeză în fața lui, iar ducele și cu ducesa pe cele două laturi. La toate astea era de față și Sancho, prostit și năucit de a vedea cîtă cinste dădeau stăpînului său acele preaînalte gazde; și văzînd nenumăratele ploconeli și rugăminți care se schimbau între duce și don Quijote pentru a-l face să stea în capul mesei, zise:

— Dacă luminățiile-voastre îmi dați îngăduința, o să vă povestesc o întîmplare petrecută la mine-n sat în legătură cu așezatul la masă.

Nici n-apucă bine Sancho să spună aste cuvinte, că pe don Quijote fu cît pe ce să-l lovească damblaua, crezînd, nici vorbă, că o să spună iarăși vreo nerozie. Se uită la el Sancho, îl înțelese și zise:

— Nu te teme, luminăția-ta, stăpîne, c-o să-mi nesocotesc făgăduința sau c-o să spun lucruri ce nu se potrivesc a fi spuse, că doar n-am uitat povețele pe care mi le dăduși luminăția-ta adineauri, cînd cu vorbitul mult sau puțin, bun sau rău.

— Eu nu-mi amintesc de nimic, Sancho! răspunse don Quijote. Spune ce vrei, numai nu te lungi la vorbă.

— Păi ceea ce vreau să spun e cît se poate de adevărat, că doar stăpînu-meu, don Quijote, care-i aci față, n-o să mă lase el să mint.

— Din partea mea, dragă Sancho, răspunse don Quijote, n-ai decît să minți cît vei pofti, că eu n-am să te opresc; numai bagă de seamă la ce vorbești.

— Atîta am tot băgat și răsbăgat de seamă, încît cînd îi vorba de asta, mă aflu la adăpost, așa cum se află totdeauna cel ce trage clopotele de primejdie, lucru care se va vedea îndată.

— Bine-ar fi, spuse don Quijote, ca măriile-voastre să-l dați afară de-aici pe nătărăul acesta, care o să spună o sumedenie de nerozii.

— Pe viața ducelui, spuse ducesa, că nici c-un pas n-o să se depărteze Sancho de-aici! Eu țin mult la el, fiindcă știu că-i sclipitor de deștept.

— Sclipitoare zile să trăiești sfinția-ta că ai atîta încredere-n mine, măcar că nu-s vrednic, spuse Sancho, și povestea pe care vreau să v-o spun e asta: A poftit la el un hidalgo de la mine din sat, putred de bogat și de viță tare aleasă, că se trăgea din neamul Álamos din Medina del Campo, și s-a însurat cu doña Mencía de Quiñones, fata lui don Alonso de Marañon, cavaler din Ordinul de Santiago, care s-a înecat la Herradura și de pe urma căruia s-a stîrnit acum

vreo cîţiva ani pe la noi prin sat gîlceava aceea, în care, după cîte-am mirosit eu, se băgase şi stăpînu-meu şi de unde a ieşit rănit deşucheatul acela de Tomasillo, feciorul lui alde Balbastro, potcovarul. Nu-i adevărul adevărat tot ce-am spus, stăpîne al meu? Spune, pe viaţa luminăţiei-tale, ca să nu mă ia domnii ăştia drept un flecar mincinos!

— Pînă acuma, spuse preotul, te socotesc mai mult flecar decît mincinos, dar de-acu-nainte nu ştiu cum o să te socotesc. Tu, Sancho, dai atîtea mărturii şi aduci atîtea dovezi, încît nu pot zice că nu-ţi iese adevărul din gură; treci acum mai departe şi scurtează-ţi povestea că, aşa cum ai luat-o, nici în două zile n-ai s-o mai mîntui.

— Ba să n-o scurteze cîtuşi de puţin, spuse ducesa, că aşa-mi place mie, şi s-o povestească aşa cum ştie el, chiar de-ar ţine şi şase zile că, şi atîtea de-ar fi, le-aş socoti drept cele mai frumoase zile pe care le-am trăit în viaţa mea.

— Zic, dară, cinstite feţe, urmă Sancho, că hidalgul ăsta — pe care-l cunosc ca pe palmele mele, că de la mine de-acasă şi pînă la el nu-i decît o bătaie de puşcă — a poftit la el pe un ţăran sărac, însă cinstit nevoie mare.

— Dă-i înainte odată, frate dragă, spuse atunci preotul, fiindcă în felul acesta n-ai să te mai opreşti cu povestea ta pînă-n ceea lume!

— Cu voia lui Dumnezeu, nici jumătate din atîta cale nu-mi trebuie, răspunse Sancho. Şi precum spuneam, a sosit ţăranul acela în casa hidalgului celui avut care-l poftise, fie-i ţărîna uşoară, că a răposat de mult, şi pot să vă mai spun în legătură cu asta c-a murit ca un înger, că eu nu eram atunci pe-acolo, că tocmai pe vremea aceea mă dusesem la Tembleque la coasă.

— Pentru numele lui Dumnezeu, fiule, întoarce-te degrabă din Tembleque şi sfîrşeşte-ţi povestea fără să-l mai îngropi pe hidalgo, dacă nu vrei să ne îngropi şi pe noi.

— Lucrurile stau aşa, răspunse Sancho, că fiind ei gata să se aşeze la masă, parcă-i văd şi-acuma mai bine ca oricînd.

Mare haz mai făceau ducele şi ducesa de ciuda ce se vedea că-l cuprinsese pe bunul preot din pricina felului lăbărţat

şi plin de poticneli cu care îşi înşira Sancho povestea, iar don Quijote îşi mistuia în el necazul şi mînia.

— Zic aşa, spuse Sancho, că fiind, cum am spus, amîndoi gata să se aşeze la masă; ţăranul o ţinea morţiş ca hidalgul să stea în capul mesei, iar hidalgul o ţinea şi el morţiş ca ţăranul să stea în acel loc, pentru că în casa lui trebuia să se facă aşa cum poruncea el; dar ţăranul, care se credea curtenitor şi binecrescut, n-a vrut în ruptul capului, pînă cînd hidalgul, supărat, apăsîndu-l cu amîndouă mîinile de umeri, l-a aşezat cu de-a sila şi i-a spus: « Ci şezi odată, necioplitule, că unde vreau eu să mă aşez, acolo să fie pentru tine capul mesei! » Asta-i dară povestea, şi nu cred c-am nimerit-o prost spunînd-o aci.

Don Quijote făcea feţe-feţe, şi cum era el smolit, parcă se albise la chip. Înălţimile-lor îşi ţinură rîsul ca să nu-i dea prilej lui don Quijote să izbucnească, că ei înţeleseseră unde voise Sancho să bată; şi ca să schimbe vorba şi să-l împiedice pe Sancho de-a mai trînti şi alte vorbe necugetate, îl întrebă ducesa pe don Quijote ce veşti mai avea de la domniţa Dulcinea şi dacă-i trimisese în acele zile ceva daruri de pe la uriaşi sau de pe la tîlhari, că nu se putea să nu fi biruit puzderie. La care don Quijote îi răspunse:

— Doamna mea, nefericirile mele, măcar că au avut început, nu vor avea niciodată sfîrşit. Uriaşi am biruit cîţi vrei, şi hoţi, şi tîlhari i-am trimis, dar unde erau s-o găsească dacă e vrăjită şi preschimbată în chipul celei mai slute ţărănci ce se poate închipui?

— Nu ştiu, spuse Sancho, mie îmi pare cea mai frumoasă făptură de pe lume! Cel puţin în sprinteneală şi în sărituri ştiu bine că n-ar întrece-o nici un jucător pe funie. Pe legea mea, mărită ducesă, că-ţi sare de jos pe măgăriţă întocmai ca mîţa!

— Şi cum, Sancho, chiar ai văzut-o vrăjită? întrebă ducele.

— Dac-am văzut-o? răspunse Sancho. Dar cine naiba altul decît mine a dat cel dintîi de iţele vrăjirii ei? Ea-i tot atît de vrăjită ca şi tata!

Preotul, cînd auzi că se vorbeşte de uriaşi, de tîlhari şi de vrăji, îşi dete seama că acela trebuie să fie don Quijote de La

Mancha, a cărei poveste obişnuia s-o citească ducele, iar el îl mustrase de-atîtea ori, spunînd că-i o nerozie să citească asemenea nerozii; şi adeverindu-i-se ceea ce doar bănuia, vorbi mînios foc către duce şi-i spuse:

— Înălţimea-ta, domnul meu, o să dai seama lui Dumnezeu de ceea ce face ăst biet păcătos. Acest don Quijote sau don Găgăuţă, sau cum păcatele mele l-o mai fi chemînd, îmi închipui că n-o fi chiar atît de besmetic cum vrei înălţimea-ta să fie, punîndu-i la îndemînă prilejuri de a-i tot da mereu înainte cu bazaconiile şi cu deşertăciunile lui. Și îndreptîndu-şi vorba către don Quijote, îi zise: Şi ţie, cap de găină, cine ţi-a mai băgat în scăfîrlie că eşti cavaler rătăcitor, că biruieşti uriaşi şi că fereci tîlhari? Du-te cu Dumnezeu şi vezi, ţine seama de ce-ţi spun: întoarce-te acasă, creşte-ţi copiii, dacă-i ai, şi nu mai tot umbla haihui prin lume, tăind cîinilor frunză şi ajungînd de rîsul celor ce te cunosc și celor ce nu te cunosc. De unde, Doamne iartă-mă, ţi s-a mai năzărit că au fost vreodată şi că mai sînt încă pe lume cavaleri rătăcitori? Unde se află uriaşi în Spania sau hoţi de codru în La Mancha, unde Dulcinei vrăjite şi toată droaia de nerozii ce se povestesc despre tine?

Don Quijote ascultă cu luare-aminte vorbele acelui cucernic bărbat şi, văzînd că tăcuse, fără a mai ţine seama de cuviinţa datorată ducelui şi ducesei, cu o înfăţişare ameninţătoare şi cu chipul aprins de mînie, se ridică-n picioare și rosti.

Dar acest răspuns e vrednic de un capitol numai pentru el.

Capitolul XXXII

Despre răspunsul pe care l-a dat don Quijote celui ce-l mustrase, laolaltă cu alte întîmplări, și mai serioase, și mai hazlii

Don Quijote, ridicat deodată-n picioare şi tremurînd tot din creştet pînă-n tălpi — tot numai argint-viu, — repezit la vorbă şi bîlbîit de mînios ce era, zise:

— Locul unde mă aflu şi preaînaltele gazde care sînt de faţă, precum şi cinstirea pe care totdeauna am dat-o şi o mai dau încă tagmei de care ţii şi sfinţia-ta îmi leagă şi-mi ferecă braţele dreptei mele mînii; aşa că, drept urmare a ceea ce am spus, şi fiindcă ştiu, ceea ce, de altfel, toată lumea ştie, că arma celor ce poartă rasă e aceeaşi ca şi arma muierii, adică limba, voi intra și eu cu limba mea în luptă cinstită cu sfinţia-ta, de la care aş fi aşteptat mai degrabă poveţe bune decît ocări nevrednice. Mustrările sfinte şi însufleţite de gînduri bune se fac în alte împrejurări şi în alte clipe; cel puţin faptul că m-ai certat de faţă cu lumea, şi încă atît de aspru, a trecut cu mult dincolo de hotarele certării îngăduite, pentru că mustrarea cea bună se sprijină mai mult pe blîndeţe decît pe asprime, și nu se cade nicidecum ca, fără să ai habar de păcatul pe care-l veştejeşti, să-l faci pe păcătos nici mai mult, nici mai puţin decît bezmetic şi găgăuţă. Dacă nu, ia spune-mi sfinţia-ta, în numele căror fapte bezmetice, pe care le vei fi văzut la mine, mă osîndeşti şi mă umpli de ocări și-mi porunceşti să mă-ntorc acasă şi să-mi văd de chivernisirea gospodăriei şi a nevestei mele, fără să ştii dac-o am, şi-a copiilor mei, fără să ştii dacă-i am? Nu-i oare cu mult mai rău să dai buzna prin casele oamenilor şi să faci acolo pe stăpînul? Și nu-i cu mult mai rău ca, după ce-ai crescut ca învăţăcel între patru pereţi, fără să fi văzut mai multă lume decît se află cuprinsă într-o împrejurime de vreo douăzeci-treizeci de leghe, să faci pe legiuitorul cavaleriei și să-ţi dai cu părerea despre cavalerii rătăcitori? E cumva încercare deşartă sau e cumva timp pierdut acela pe care-l întrebuinţezi ca să rătăceşti prin lume, căutînd nu avuţii pentru tine, ci o viaţă aspră, prin care cei buni urcă spre tronul nemuririi? Dacă m-ar lua drept găgăuţă cavalerii cei slăviţi, cei mari la suflet, cei de neam ales, aş socoti acest lucru ca o jignire de neiertat; dar pe faptul că mă iau drept nătăfleţ cărturarii, care-n viaţa lor n-au călcat şi n-au bătut cărările cavaleriei, nu dau o para chioară: cavaler sînt şi cavaler o să mor, de-o vrea Preaînaltul! Unii o iau pe calea cea largă a trufiei deşarte,

alţii pe aceea a ploconirii slugarnice şi josnice, alţii pe aceea a făţărniciei amăgitoare, iar cîte unii pe aceea a credinţei celei adevărate; eu, însă, călăuzit de steaua mea, merg pe calea cea strîmtă a cavaleriei rătăcitoare, prin a cărei îndeletnicire nesocotesc bunurile lumeşti, nu însă şi cinstea. Am răzbunat jigniri, am îndreptat strîmbătăţi, am pedepsit cutezanţe, am biruit uriaşi şi am doborît căpcăuni; sînt îndrăgostit, şi nu din altă pricină decît că aşa trebuie să fie cavalerii rătăcitori; şi dacă sînt îndrăgostit, nu-s dintre aceia desfrăbălaţi, ci dintre aceia platonici şi înfrînaţi. Gîndurile mele le îndrept totdeauna către ţinte înalte, care sînt acelea de a face bine tuturor şi rău nimănui; dacă cel care cugetă aceste lucruri, dacă cel care le săvîrşeşte şi dacă cel care se îndeletniceşte cu ele merită a fi numit neghiob, s-o spună măriile-voastre, slăvite duce şi ducesă.

— Bine-ai grăit, pe legea mea, zise Sancho, dar nu mai spune alta nimic ca să te aperi, domnul şi stăpînul meu, fiindcă nici nu e cu putinţă pe lumea asta să vorbească cineva mai bine, să cugete mai bine şi să stăruie mai bine, şi cu atît mai mult cu cît domnul acesta, tăgăduind — cum a şi tăgăduit — că s-ar fi aflat pe lume şi că se mai află încă şi azi cavaleri rătăcitori, ce să te mai miri că n-are habar de nici unul din lucrurile pe care le-a rostit?

— Nu cumva, frate, spuse preotul, eşti tu acel Sancho Panza despre care se spune cum că stăpînu-tău ţi-a făgăduit o insulă?

— Ba chiar eu sînt, răspunse Sancho, şi sînt unul care nu-i mai puţin vrednic de acea insulă decît oricare altul. Sînt din aceia despre care se poate spune: « Adună-te cu ăi de treabă şi ai să fii unul dintr-înşii »; şi sînt din aceia despre care se mai poate spune: « Nu cu cin' te naşti, ci cu cine paşti »; şi iarăşi se mai poate spune despre mine: « Cine sub pom bun se-ntinde, bună umbră mi-l cuprinde»; eu m-am prins de-un stăpîn bun, şi de luni de zile îl tot însoţesc la drum şi, de-o vrea Dumnezeu, o s-ajung ca umbra lui; stăpînul numai să-mi trăiască şi să-i trăiască şi lui scutierul, că nici el n-o duce lipsă de împărăţii unde să poruncească, şi nici eu de insule unde să ocîrmuiesc.

— Nu, nici vorbă, dragă Sancho, spuse atunci ducele, că, uite, eu, în numele seniorului don Quijote, îţi încredinţez cîrmuirea unei insule, pe care tot voiesc s-o dau şi care nu-i de loc de lepădat.

— Du-te şi aruncă-te în genunchi, Sancho, spuse don Quijote, şi sărută-i picioarele înălţimii-sale pentru milostenia ce ţi-a făcut-o.

Aşa şi făcu Sancho. Văzînd preotul una ca asta, se ridică de la masă, supărat foc, şi spuse:

— Pe haina pe care o port, dacă nu era cît pe ce să zic că şi înălţimea-ta eşti tot atît de gogoman ca şi păcătoşii aceştia! Cum să nu fie ei smintiţi dacă înţelepţii stau şi le cîntă în strună? N-ai decît să rămîi luminăţia-ta cu ei, că atîta vreme cît or sta aici în casă, oi sta şi eu la mine în casă, ca să mă scutesc de-a tot ocărî ceea ce nu-i chip să lecuiesc!

Şi fără să mai scoată o vorbă sau să mai guste o bucătură, plecă, fără să-l mai poată opri rugămintile stăpînilor, deşi prea mult nu stărui ducele, căci îl împiedica hohotul de rîs în care-l făcuse să pufnească izbucnirea de mînie a preotului. Rîse el cît rîse, apoi spuse către don Quijote:

— Domnia-ta, domnule Cavaler al Leilor, ai răspuns din parte-ţi cu atîta vrednicie, încît din treaba asta nu-ţi mai rămîne nimic de răzbunat, că deşi seamănă a jignire, nu-i de fapt cîtuşi de puţin, fiindcă, tot aşa cum nu pot vătăma muierile, nu pot nici preoţii, lucru pe care domnia-ta îl ştii prea bine.

— Aşa e, răspunse don Quijote, iar temeiul stă în aceea că cel ce nu poate fi jignit nu poate nici el, la rîndul lui, să jignească pe nimeni. Cum femeile, copiii şi preoţii nu pot să se apere chiar cînd sînt atinşi, se cheamă că ei nu pot fi înjosiţi, fiindcă între jignire şi înjosire e deosebirea aceasta, pe care înălţimea-ta o ştii mai bine decît mine: înjosirea vine din partea aceluia care poate să facă acest lucru, şi-l şi face, ba îl şi sprijină; jignirea poate veni din partea oricui, fără să înjosească. Să dau o pildă: se află unul în drum fără să ştie ce-l aşteaptă; vin zece la el, armaţi pînă-n dinţi, şi după ce-l lovesc, el pune mîna pe spadă şi-şi face datoria;

dar mulţimea potrivnicilor i se pune în cale şi nu-l lasă să-şi înfăptuiască gîndul, care este de a se răzbuna; omul acesta rămîne jignit, dar nu înjosit. Acelaşi lucru poate fi întărit printr-o altă pildă: e unul întors cu spatele, vine altul şi-l loveşte, şi, după ce-i cară loviturile, fuge şi nu mai aşteaptă, iar celălalt îl urmăreşte, dar nu-l prinde; acesta care-a primit loviturile a suferit o jignire, dar nu o înjosire; fiindcă faptul de a înjosi trebuie sprijinit cu armele. Dacă acela care i-a dat loviturile, măcar că i le-a dat mişeleşte, ar fi pus mîna pe spadă şi ar fi stat locului, ţinînd piept vrăjmaşului, cel lovit ar fi rămas şi jignit, şi înjosit totodată; jignit fiindcă a fost lovit pe la spate, înjosit pentru că acela care l-a lovit a sprijinit cu arma în mînă ceea ce făcuse, făr-a mai fugi, ci rămînînd locului; aşa că, după legile afurisitului de duel, eu pot fi jignit, dar nu înjosit, deoarece copiii şi femeile nu pot să se răzbune; ei nu pot nici să fugă şi n-au nici de ce să aştepte pe loc, şi aşa şi cu slujitorii sfintei noastre legi; pentru că acestor trei feluri de oameni le lipsesc şi armele de atac şi cele de apărare; şi chiar dacă pornirea lor firească i-ar îndemna să stea să se apere, ei tot nu înjosesc pe nimeni; de aceea, cu toate că am spus adineauri că aş putea fi înjosit, acum spun că nu, în nici un chip, pentru că cine nu poate primi înjosirea, cu atît mai puţin poate el înjosi pe altul; după care temeiuri eu nu trebuie să iau în nume de rău, şi nici nu iau, cele ce mi-a spus creştinul acela; numai că aş fi vrut să mai aştepte niţeluş, ca să-l fac să înţeleagă greşeala în care cade cînd crede şi spune că nu s-au aflat niciodată pe lume şi nici nu se află nici acuma cavaleri rătăcitori, că dacă ar auzi una ca asta Amadís sau vreunul din cei mulţi ca nisipul mării, cu care el se înrudeşte, ştiu că nu i-ar fi de loc moale sfinţiei-sale!

— Asta o jur şi eu, şi încă cum! răspunse Sancho. I-ar fi tras una cu spada de l-ar fi spintecat de sus pînă jos ca pe o rodie sau ca pe-un harbuz răscopt! Ţi i-ai găsit tocmai pe ei, mititeii, să rabde o batjocură ca asta! Pe crucea mea că de-ar fi auzit Reinaldos de Montalbán palavrele acelui neisprăvit, nici vorbă că i-ar fi repezit una peste gură de i-ar

fi luat piuitul pe trei ani ! Să se fi luat numai la harţă cu vreunul din ei, şi-ar fi văzut el cum scăpa din mîinile lor

Se prăpădea de rîs ducesa auzindu-l pe Sancho cum vorbeşte, şi în sinea ei îl socotea mai hazliu şi mai ţicnit decît pe stăpînu-său, şi mulţi erau pe-atunci de-aceeaşi părere. În cele din urmă, don Quijote se potoli, prînzul se sfîrşi şi, după ce fu ridicată masa, veniră patru fetişcane, una cu un lighean de argint, alta cu un ibric tot de argint, şi iarăşi alta pe umăr cu două ştergare albe ca zăpada şi scumpe foarte, iar a patra, cu mînecile sumese pînă la cot, ţinea în mîinile-i dalbe (fiindcă nici nu puteau să fie decît dalbe) o bucată rotundă de săpun napolitan[1]. Veni cea cu ligheanul şi, cu o mişcare plină de gingăşie şi de îndemînare, înfipse ligheanul sub barba lui don Quijote; care, fără să scoată un cuvînt şi minunîndu-se de-o asemenea ceremonie, crezu c-o fi obiceiul prin acele locuri ca lumea, după prînz, în loc să se spele pe mîini, să-şi spele barba; aşa că-şi întinse şi el barba cum se pricepu mai bine, şi în acea clipă începu să plouă din ibric, iar fetişcana cu săpunul prinse degrabă să-i frece barba cu mîinile, scoţînd fulgi de zăpadă — că nu mai puţin albi erau clăbucii — şi-i săpuni nu numai barba, ci şi toată faţa, precum şi ochii supusului cavaler, şi-i frecă atît de vîrtos, că el se văzu nevoit să-i închidă. Ducele şi ducesa, care nu ştiau nimic de toată treaba asta, aşteptau cu nerăbdare să vadă la ce capăt o ieşi lăutul ăsta atît de neobişnuit. Fetişcana săpunăriţă, după ce-i aşternu pe faţă un strat de clăbuci de-o palmă, făcu chip că nu mai era apă şi-i spuse aceleia cu ibricul să se ducă să-i aducă, c-o să fie atît de bun seniorele don Quijote să aştepte. Aşa şi făcu aceea, iar don Quijote rămase cu cea mai ciudată şi mai caraghioasă mutră ce se poate închipui.

Îl priveau toţi cei ce se aflau de faţă, care nu erau chiar puţini; şi cînd îl vedeau întinzînd de-un cot grumazul pîrlit

---

[1] *În original «jabón napolitano»:* se folosea numai în case de principi şi mari nobili şi era preparat după o reţetă specială, cu lapte de capră şi mirodenii, migdale amare şi zahăr.

cam tăricel de soare, ţinînd ochii-nchişi şi avînd barba totuna de clăbuc, numai printr-o minune aceia ar fi avut atîta stăpînire de sine ca să-şi poată ţine rîsul; fetele care făcuseră isprava erau cu ochii în pămînt, fără a îndrăzni să-şi privească stăpînii; în sinea acestora se-mpletea mînia cu rîsul şi nu ştiau cum să facă, dacă să pedepsească nesăbuinţa fetelor sau să le răsplătească pentru desfătare, că le plăcea nespus să-l vadă pe don Quijote într-un asemenea hal. În cele din urmă veni şi fata cu ibricul, şi isprăviră cu lăutul lui don Quijote, şi apoi aceea ce ţinea ştergarele îl şterse şi îl zvîntă încet cum nu se mai poate; şi după ce făcură dinainte-i toate patru deodată o plecăciune şi-o temenea pînă în pămînt, vrură să plece; ducele, însă, ca să nu prindă don Quijote firul şotiei, o chemă pe cea cu ligheanul şi-i spuse:

— Vino de spală-mă şi pe mine, dar ia seama să nu mai rămîi fără apă.

Fata, isteaţă şi afurisită, veni şi-i înfipse şi ducelui ligheanul, aşa ca lui don Quijote, şi, dînd zor şi celelalte, mi ţi-l lăură şi mi ţi-l frecară vîrtos, şi după ce-l şterseră şi-l zvîntară, făcură temenelele şi plecară. Mai tîrziu s-a aflat că ducele jurase că de nu l-ar fi lăut şi pe el aidoma ca pe don Quijote, le-ar fi tras un perdaf ca acela pentru cutezanţa lor, pe care ele o dreseră însă cu iscusinţă, săpunindu-l şi pe el. Era numai ochi Sancho, privind tot tipicul după care se făcea acel lăut, şi-şi spuse în sinea lui:

— Bine-ar mai fi, Doamne, să fie prin partea locului obiceiul de-a li se spăla şi scutierilor bărbile, aşa cum li se spală cavalerilor! Pentru că, pe dumnezeul şi pe sufletul meu, tare mai am nevoie! Şi dacă mi-ar rade-o încet cu briciul, mare pomană şi-ar mai face!

— Ce tot descînţi tu acolo, Sancho, de unul singur? întrebă ducesa.

— Ia, spuneam şi eu, stăpînă, răspunse el, că pe la curţile altor domnitori am auzit mereu spunîndu-se că, după ridicarea mesei, se dă numai apă pentru mîini, dar nu şi leşie pentru bărbi, şi de-aia-i bine să trăieşti mult, ca să vezi multe;

cu toate că se mai spune, pe de altă parte, că cel ce trăiește viață lungă, multe mai trebuie să îndure; să treci printr-un spălat ca ăsta, mai curînd desfătare se cheamă că e decît casnă.

— Să n-ai nici o grijă, Sancho, spuse ducesa, că mi-oi pune fetele să te spele şi, la nevoie, să te şi frece cu leşie.

— Mă mulţumesc numai cu spălatul bărbii, cel puţin deocamdată, deoarece, cu trecerea timpului, Dumnezeu ştie ce-o mai fi.

— Maestresala[1], spuse ducesa, ia seama la ce te poftește Sancho şi împlineşte-i voia întocmai.

Maestrul de ceremonii răspunse că domnul Sancho va fi slujit întru totul după voie; şi spunînd vorbele astea, se duse să mănînce şi-l luă cu el şi pe Sancho, în vreme ce ducele, ducesa și don Quijote rămaseră la masă și prinseră să vorbească despre multe și felurite lucruri, toate însă atingînd îndeletnicirea armelor şi a cavaleriei rătăcitoare.

Ducesa îl rugă pe don Quijote — fiindcă tot părea el să aibă o bună ţinere de minte — să-i înfăţişeze şi să-i zugrăvească frumuseţea şi trăsăturile domniţei Dulcinea din Toboso, fiindcă, după cum umbla vestea despre frumuseţea ei, era încredinţată că trebuie să fie cea mai frumoasă făptură din lume şi chiar din toată La Mancha.

Oftă din adînc don Quijote auzind ceea ce-i cerea ducesa şi zise:

— De-aş putea să-mi scot inima şi s-o pun dinaintea ochilor măriei-tale, aici pe masa asta, într-un taler, mi-aş scuti limba de truda de a spune ceea ce abia că se poate gîndi, fiindcă înălţimea-ta ai vedea-o pe ea toată zugrăvită-n inima mea; căci cum aş putea eu acuma să-nfăţişez şi să zugrăvesc de-a fir-a-păr frumuseţea Dulcineii cea fără de seamăn pe lume, cînd asta-i o povară vrednică de alţi umeri decît de-ai mei, i-o încercare la care ar trebui să se străduiască pensula lui Parrasios, a lui Timantes şi a lui Apeles [2], pentru

[1] Nume care se dădea majordomilor la casele mari.

[2] Parrasios, Timantes şi Apeles — vestiţi pictori greci din antichitate.

a o zugrăvi pe pînză, precum şi dalta lui Lisip [1], pentru a o săpa în marmură şi-n aramă, iar pentru a o slăvi, ar fi nevoie de retoriceasca vorbă ciceroniană şi demosteniană!

— Ce-i aceea « demosteniană », seniore don Quijote, întrebă ducesa, fiindcă-i o vorbă pe care n-am auzit-o de cînd mă ştiu pe lume?

— Retorica demosteniană, răspunse don Quijote, e totuna cu retorica lui Demostene, tot aşa cum « ciceroniană » e totuna cu a lui Cicero, care au fost, ei amîndoi, cei mai mari oratori de pe lume.

— Aşa-i, spuse ducele, şi cu întrebarea asta nu prea te-ai arătat învăţată. Cu toate acestea, ne-ar face o nespusă bucurie seniorele don Quijote dacă ar zugrăvi-o, fiindcă sînt încredinţat că chiar şi-ntr-o schiţă cît de uşoară, şi tot ar ieşi în aşa fel zugrăvită încît s-o pizmuiască pînă şi cele mai frumoase femei de pe lume.

— Aş face, negreşit, acest lucru, răspunse don Quijote, de nu mi-ar fi şters-o cu totul din minte năpasta ce-a dat acum cîtăva vreme peste ea, năpastă care-i atît de mare, încît mai degrabă mi-ar veni s-o jelesc decît s-o zugrăvesc; fiindcă trebuie să ştiţi măriile-voastre că ducîndu-mă mai zilele trecute să-i sărut mîinile şi să-i primesc binecuvîntarea, îngăduinţa şi încuviinţarea pentru această a treia purcedere a mea la drum, am găsit-o cu totul alta decît cum o căutam; am găst-o vrăjită şi preschimbată din prinţesă în ţărancă, din frumoasă în pocită, din înger în diavol, din miresmată în duhnitoare, din frumos cuvîntătoare în rostitoare de vorbe necioplite, din potolită în zvînturată şi, ca să nu mai lungesc vorba, din Dulcinea din Toboso într-o mocîrţancă de Sayago.

— Sfinte Cristoase, strigă atunci ducele, cine-a fost acela care-a făcut atîta rău pe lume?! Cine i-a răpit frumuseţea care-o fericea, gingăşia care-i dădea farmec şi cuviinţa care-i făcea faima?

---

[1] Celebru sculptor grec (secolul al IV-lea î.e.n.), cel mai mare după Phidias, născut la Sicion, devenit sculptor al curţii regilor macedoneni Filip al II-lea, Alexandru cel Mare şi Seleucus, inovator pe baza esteticii lui Policlet şi sintetizator al epocii de aur a artei grece antice.

— Cine? răspunse don Quijote. Cine altul poate fi decît vreun vrăjitor plin de răutate, unul din cei mulţi care mă pizmuiesc şi mă prigonesc? Neamul acesta blestemat, pripăşit pe lume numai ca să întunece şi să nimicească isprăvile celor buni şi să pună în lumină şi să înalţe nelegiuirile celor răi! Vrăjitorii m-au prigonit, vrăjitorii mă prigonesc şi vrăjitorii mă vor prigoni pînă vor da cu mine şi cu înaltele mele fapte cavalereşti în adînca genune-a uitării; şi tocmai acolo mă vatămă şi mă lovesc unde văd ei că mă doare mai mult; pentru că să-i răpeşti unui cavaler rătăcitor pe aleasa inimii, e ca şi cum i-ai răpi ochii cu care vede, soarele care-l luminează şi stîlpul de care se sprijină. Am spus-o de-atîtea ori, şi-o mai spun şi acuma, că un cavaler rătăcitor fără aleasa inimii lui e ca şi un copac fără frunze, ca şi o zidire fără tencuială, ca şi o umbră fără trupul de unde îşi ia obîrşia.

— Nimic de zis la toate acestea, spuse ducesa; dar dacă totuşi ar fi să dăm crezare istoriei ce s-a scris despre seniorele don Quijote şi care-a ieşit de curînd la lumină prin părţile astea, bucurîndu-se de obşteasca preţuire a cititorilor, atunci am desprinde dintr-însa — dacă nu mă-nşală ţinerea de minte — că domnia-ta n-ai văzut-o niciodată pe domniţa Dulcinea şi că această domniţă nu se află pe lume, ci-i doar o femeie plăsmuită în închipuire şi pe care domnia-ta ai zămislit-o şi născut-o în minte, zugrăvind-o ca pe-o fiinţă înzestrată cu toată gingăşia şi desăvîrşirea ce ţi-au venit la socoteală.

— Aici ar fi multe de zis, răspunse don Quijote; numai Dumnezeu unul ştie dacă se află sau nu se află pe lume vreo Dulcinee, dacă e sau nu e o plăsmuire a închipuirii; şi acestea sînt lucruri pe care ar fi mai bine să nu le luminăm pînă la capăt. Eu, unul, nici n-am zămislit-o şi nici n-am născut-o pe domniţa mea, de vreme ce mi-o închipui chiar aşa cum trebuie să fie, ca pe o doamnă aleasă, care cuprinde în sine însuşirile ce pot face să i se ducă vestea în cele patru vînturi, cum ar fi bunăoară o frumuseţe fără de prihană, o fire aşezată, fără de trufie, o inimă iubitoare, dar plină de cuviinţă, recunoscătoare datorită curteniei, curtenitoare datorită

bunei-creşteri, fiind, într-un cuvînt, de neam mare; căci, cînd e vorba de spiţă aleasă, frumuseţea străluceşte și urcă o treaptă mai înaltă de desăvîrşire decît la frumoasele de neam prost.

— Aşa e, spuse ducele, dar o să-mi îngăduie seniorele don Quijote să spun un lucru, silit fiind să-l spun de istoria isprăvilor domniei-tale, pe care am citit-o şi de unde se desprinde că Dulcinea — fie, să zicem, că s-ar afla ea într-adevăr în Toboso sau afară din Toboso şi c-ar fi frumoasă de pică, aşa cum ne-o zugrăveşti domnia-ta — nu poate totuşi să se măsoare în ceea ce priveşte viţa ei aleasă cu alde Oriana, ori Alastrajarea, ori Madasima, ori cu altele de felul acesta, de care sînt pline istoriile prea bine ştiute de domnia-ta.

— La asta pot să spun, răspunse don Quijote, că Dulcinea e fiica faptelor sale, că virtuţile dreg lipsurile naşterii şi că mai mult preţ trebuie să pui pe-un om de rînd, dar virtuos, decît pe-un păcătos de obîrşie aleasă; cu atît mai mult cu cît Dulcinea are o stemă care-o poate ridica pînă la treapta de crăiasă cu coroană și cu schiptru; căci vrednicia unei femei frumoase şi virtuoase e în stare de minuni şi mai mari; și chiar dacă nu se văd, ea cuprinde, tăinuite într-însa, comori din cele mai alese.

— Eu recunosc, seniore don Quijote, zise ducesa, că tot ceea ce vorbeşti domnia-ta este cît se poate de chibzuit și de bine cumpănit; şi de aceea voi crede şi voi face pe toţi ai casei să creadă — şi chiar și pe ducele, domnul meu, de-o fi nevoie — că Dulcinea se află într-adevăr în Toboso, că trăieşte în zilele noastre și-i frumoasă şi de neam ales, și-atît de plină de însuşiri bune, încît chiar şi un cavaler aşa cum e don Quijote o slujește, că mai mult decît atîta nici nu pot şi nici nu ştiu ce să mai spun ca s-o laud. Mi-e totuși cu neputinţă să nu spun că am ceva pe inimă şi că-i cam port sîmbetele lui Sancho Panza. Cele ce m-apasă sînt spusele istoriei de care-am pomenit, și anume că Sancho Panza acesta, cînd s-a dus să-i înmîneze o scrisoare din partea domniei-tale, a găsit-o pe domniţa Dulcinea vînturînd

un sac de grîu, şi, după toate, ca să dea mai multe amănunte, spune că mai era şi din cel roşu; ceea ce mă face să pun la îndoială subţirimea neamului ei.

La care don Quijote răspunse:

— Cinstită doamnă, trebuie să ştii măria-ta că toate sau mai toate lucrurile ce se petrec cu mine merg dincolo de hotarele obişnuite a ceea ce se întîmplă cu ceilalţi cavaleri rătăcitori, fie că aceste lucruri sînt călăuzite de nepătrunsa hotărîre a ursitei, fie că sînt călăuzite de cîinoşenia vreunui vrăjitor plin de zavistie; şi este lucru învederat că toţi sau mai toţi cavalerii rătăcitori, din cei cu nume mare, stăpînesc ba unul darul de-a nu putea fi vrăjit, ba altul pe acela de-a avea trupul de nestrăbătut, ca să nu poată fi rănit, aşa cum a fost vestitul Roldan, unul din cei doisprezece mari seniori ai Franciei, despre care se povesteşte că nu putea fi rănit decît în talpa piciorului stîng, şi şi atunci numai cu vîrful unui ac gros, și nu cu vreun alt soi de armă; aşa că Bernardo del Carpio, cînd l-a ucis la Roncesvalles, văzînd că nu putea să-l dovedească cu fierul, l-a ridicat de la pămînt în braţe şi l-a înăbuşit, amintindu-şi atunci de moartea pe care i-a dat-o Hercule lui Anteon, acel crunt uriaş de care umbla vorba c-ar fi fiul Pămîntului. Din cele ce-am spus vreau să scot că s-ar putea să-mi fie şi mie hărăzit vreunul din aceste daruri, nu de-a nu putea fi rănit, fiindcă de-atîtea ori am văzut, din păţite, că-i destul de moale carnea de pe mine şi nicidecum de nerăzbătut; şi nu mi-e dat nici darul de-a nu putea fi vrăjit, că m-am şi văzut odată trîntit într-o cuşcă, unde nici de s-ar fi nevoit toată suflarea omenească şi n-ar fi putut să mă-nchidă de nu s-ar fi făcut treaba asta prin puterile vrăjilor! Dar de vreme ce am scăpat de vraja asta, sînt aplecat să cred că nici o alta n-ar mai putea pune stăpînire pe mine; şi văzînd atunci vrăjitorii aceştia că faţă de mine nu pot folosi vicleşugurile lor blestemate, se răzbună pe făpturile la care ţin eu cel mai mult şi vor să-mi ia mie viaţa, înveninînd viaţa Dulcineii, fiinţa pentru care trăiesc eu; de aceea cred că atunci cînd scutierul meu i-a dus solia de la mine, au prefăcut-o în ţărancă şi i-au înfăţişat-o prinsă

în treburi de rînd, cum ar fi vînturatul grîului; am mai spus eu, însă, că grîul acela nu era nici roşu şi nici grîu, ci erau boabe de mărgăritare turceşti; şi ca dovadă de adevărul celor pomenite, vreau să spun măriilor-voastre că trecînd mai deunăzi prin Toboso, n-am putut să găsesc nicăieri palatele Dulcineii; şi că altă dată, în vreme ce Sancho, scutierul meu, a văzut-o cu înfăţişarea ei cea adevărată, care-i cea mai frumoasă de pe lume, mie mi s-a părut o ţărancă necioplită, slută şi fără rost la vorbă, ea, care-i înţelepciunea însăşi; şi cum vrăjitul nu sînt eu, fiindcă, dacă ne gîndim bine, nici nu pot fi, atunci e ea cea vrăjită, cea înjosită, cea prefăcută, schimbată şi preschimbată, căci, lovind într-însa, pe mine s-au răzbunat vrăjmaşii mei, şi pentru ea voi trăi eu veşnic înlăcrămat, pînă voi vedea-o iarăşi în starea ei dinainte. Am spus toate acestea pentru ca nimeni să nu se mai bizuie pe spusele lui Sancho cu cernutul şi cu vînturatul Dulcineii, că dac-au prefăcut-o pentru ochii mei, nu-i de mirare c-or fi preschimbat-o şi pentru ochii lui. Dulcinea e de viţă aleasă şi de obîrşie înaltă şi coboară dintr-unul din neamurile cele mai alese din Toboso, care neamuri sînt acolo multe, străvechi şi cum nu se poate mai bune.[1] Cu temei putem spune că nu mică parte de faimă va avea Dulcinea cea fără de seamăn pe lume, căci rămîne-va satul ei renumit şi adesea pomenit în veacurile ce vor să vină, aşa cum a rămas Troia prin Elena şi Spania prin La Cava, şi chiar cu mai multă îndreptăţire, şi cu mai mare slavă. Pe de altă parte, ţin să luaţi seama, înălţimile-voastre, că Sancho Panza e unul din cei mai mucaliţi scutieri care au slujit vreodată unui cavaler rătăcitor; prostia lui are cîteodată atîta ascuţime, încît îţi

---

[1] Se pare că, după cum arată *Relaţiile topografice*, ce se păstrează, la o întrebare făcută sub Filip al II-lea, în 1576, locuitorii din Toboso au răspuns că majoritatea populaţiei erau *moriscos* (proveniţi din mauri) şi că nu se aflau printre ei nobili, cavaleri sau hidalgi, în afară de doctorul Zarco de Morales, « graduat al Colegiului Spaniolilor din Bologna, Italia ». Rodriguez Marín vrea ca modelul Dulcineii să fi fost din Familia acestui Morales. Afirmaţia lui don Quijote că multe erau neamurile străvechi şi mari din Toboso e o ironie a lui Cervantes.

aduce o nespusă desfătare nedumerirea dacă-i prost sau mintos; are în el şiretenii ce-l arată a fi pehlivan şi nesocotințe ce-l dau de gol ca nătîng; se îndoieşte de toate şi le crede pe toate; cînd gîndeşti că-i gata să dea în gropi de netot ce-i, îţi azvîrle cîte-o vorbă înţeleaptă ce-l ridică în slava cerului. Ce mai vorbă lungă? Nu l-aş schimba pe-un alt scutier nici să mi se mai dea o cetate pe deasupra! Și așa stau și mă-ntreb dacă o fi potrivit să-l trimitem la ocîrmuirea cu care măria-ta l-ai milostivit, cu toate că văd la el o oarecare tragere de inimă în a cîrmui, că dacă doar atîtica i s-o mai da mintea la rîndea, o s-o scoată la capăt cu orice soi de dregătorie tot atît de bine ca şi regele cu birul lui asupra vînzărilor; şi cu atît mai mult cu cît mai ştim și din cele întîmplate, care sînt cîte vrei, că nu-i nevoie nici de multă iscusinţă, nici de multă carte ca să fii cîrmuitor, că sînt pe-aici cu sutele care abia de ştiu să citească și ocîrmuiesc, totuşi, ca nişte lei. Vorba e să aibă gînduri bune şi să vrea să le iasă lucrurile bine, că niciodată nu vor duce lipsă de oameni care să-i povăţuiască și să-i călăuzească în cele ce au de făcut, aşa cum se întîmplă cu cîrmuitorii cavaleri, nu cu cărturarii, care îşi lasă ajutoarele să judece în locul lor. Eu l-aş povăţui nici să nu ia mită, dar nici să nu-şi nesocotească drepturile, şi i-aş mai spune şi alte cîte ce-mi stau pe limbă şi care vor ieşi la timpul lor spre folosul lui Sancho şi spre binele insulei ce-o va avea de cîrmuit.

La asta tocmai ajunseseră cu vorba ducele, ducesa şi cu don Quijote, cînd auziră deodată zvon mare de glasuri şi-o hărmălaie de lume multă în palat, şi pe neaşteptate dete Sancho buzna în odaie, speriat cum nu se mai poate, avînd prins la gît un spălător de talere în loc de prosop, și după el o droaie de slugi sau mai bine zis de linge-blide de pe la bucătărie, dimpreună cu alţi oameni de strînsură, dintre care unul ducea o copăiţă cu apă, a cărei culoare şi a cărei îndoielnică limpezime vădeau că slujise la spălatul vaselor; cel cu copaia îl urmărea și fugea după el, căutînd cu tot dinadinsul să-i vîre şi să-i îndese copaia sub barbă iar o altă secătură se prefăcea că ar vrea să-l spele.

— Ce va să zică asta, oameni buni? întrebă ducesa. Ce va să zică asta? Ce-aveţi cu creştinul acesta? Cum? Și nu ţineţi socoteală c-a fost ales cîrmuitor?

La care, coţcarul ce făcea pe bărbierul răspunse:

— Domnul ăsta nu vrea să se lase să-l spăl aşa cum e obiceiul şi cum a fost spălat şi ducele, domnul meu, şi domnul, stăpînul său.

— Ba vreau, răspunse Sancho, fierbînd de mînie, dar aş vrea cu un ştergar curat, cu o leşie mai limpede şi nu cu mîini atît de murdare, că doar nu-i atîta deosebire între mine şi stăpînu-meu, ca pe el să-l spele cu apa îngerilor [1] şi pe mine cu leşia dracilor! Datinile ţinuturilor şi ale palatelor domneşti sînt bune atîta vreme cît nu te împovărează; dar obiceiul ăsta cu spălatul care se foloseşte pe-aici e mai afurisit chiar şi decît al pocăiţilor acelora ce se plesnesc singuri [2]. Eu sînt curat pe barbă şi n-am nevoie de asemenea împrospătări; şi ăluia de s-o lega de mine ca să mă spele sau să-mi atingă măcar un fir de păr din cap, vreau să zic din barbă — ca să vorbesc mai cuviincios, aşa cum se cuvine unde vorbesc — o să-i car un dupac de-o să-mi rămînă pumnul îngropat la el în ţeastă! Că toate ţormoniile şi săpunelile astea seamănă mai mult a batjocuri decît a cinstiri de oaspeţi.

Leşina de rîs ducesa văzînd mînia lui Sancho şi auzindu-i vorbele; dar lui don Quijote nu-i veni de loc la socoteală văzîndu-l atît de rău terfelit, cu ştergarul acela plin de dîre murdare şi cu atîta sodom de lingăi de pe la bucătărie roată în jurul lui, aşa că, făcînd o temenea adîncă către duce şi ducesă, ca şi cum le-ar cere îngăduinţa să vorbească, cu glas stăpînit spuse acelei liote:

---

[1] În original «*agua de angeles*»: apă de roze, la care s-au adăugat rădăcini de alte plante bine mirositoare, coajă de portocală, zahăr etc., macerate nouă zile, după care se adaugă garoafe... Rodriguez Marín citează o reţetă a epocii, aflată la Biblioteca Naţională din Madrid, în care se recomandă modul de preparare a «apei îngerilor». «Leşia dracilor» e pusă pentru simetria efectului.

[2] În original «*los disciplinantes*»: autoflagelanţii, fanatici religioşi ce-şi administrează singuri, zilnic, spre «iertarea păcatelor», un număr de lovituri de bici, canonindu-şi trupul ca să-şi «salveze sufletul», obicei ce n-avea nici o atracţie pentru bunul-simţ popular reprezentat de Sancho.

— Aidade, domnilor cavaleri, lăsaţi-mi însoţitorul în pace şi luaţi cale întoarsă pe unde-aţi venit sau prin alte părţi, dacă aveţi chef, că scutierul meu e tot atît de curat ca şi oricare altul, şi copăiţele astea ale voastre sînt pentru el ca nişte troace netrebnice şi respingătoare; ascultaţi-mi povaţa şi daţi-i pace, căci nici lui, nici mie nu ne arde de glumă.

Sancho îi luă vorba din gură şi glăsui el mai departe, spunînd:

— Las' numai să vie să-şi facă de şagă cu ursul, că tot atît i-oi răbda eu cît i-acuma noapte! Să aducă aici un pieptene sau ce-or vrea ei şi să-mi ţesale barba asta, şi de-or scoate dintr-însa ceva care să nu semene a curăţenie, apăi îi las să mă radă în cap pe jumătate [1]!

Auzind una ca asta fără a se fi potolit încă din rîs, spuse şi ducesa:

— Sancho Panza are dreptate în tot ce-a spus şi va avea dreptate în tot ce va spune și de-acu încolo; el e curat şi, aşa precum spune, n-are nevoie să se spele; iar dacă obiceiurile de pe la noi nu-i sînt pe plac, făcă aşa cum îi e voia; cu atît mai mult cu cît voi, ca slujitori puşi să faceţi curăţenie, aţi fost prea lasă-mă-să-te-las și prea neprevenitori şi, nu ştiu dacă să nu zic, prea neobrăzaţi aducînd unui astfel de om şi unei astfel de bărbi, în loc de lighene şi ibrice de aur curat şi-n loc de ştergare nemţeşti, copăi şi troace de lemn, precum şi ştergătoare de talere; dar — ce mai vorbă — sînteţi nişte haini şi nişte neciopliţi şi, ca nişte nelegiuiţi ce vă aflaţi, nu v-aţi lăsat pînă nu v-aţi dat pe faţă toată ciuda voastră pe scutierii cavalerilor rătăcitori.

Crezură împieliţaţii de slujitori, şi chiar şi maestrul de ceremonii care era cu ei, că ducesa nu mai vorbea în glumă, aşa încît îi scoaseră lui Sancho spălătorul de la gît şi o şterseră cu toţii, încurcaţi şi aproape ruşinaţi, lăsîndu-l astfel în pace; iar el, văzîndu-se în afară de primejdia aceea atît de cumplită — căci aşa i se părea lui — se duse de căzu în genunchi dinaintea ducesei şi-i spuse:

---

[1] În original «*t rasquilar a cruces*» — aşa erau tunşi proştii satului şi nebunii.

— De la marile doamne la mari milostiviri te poţi aştepta. Asta pe care luminăţia-ta mi-ai făcut-o mie nu poate fi cu mai puţin răsplătită decît cu dorinţa de-a mă vedea armat cavaler rătăcitor pentru a mă îndeletnici cîte zile oi avea cu slujirea unei doamne atît de slăvite; sînt ţăran, Sancho Panza mă cheamă, sînt însurat, am copii şi slujesc ca scutier; dacă prin vreunul din lucrurile astea pot să-ţi fiu de folos măriei-tale, apăi atunci mai puţină zăbavă oi pune eu în ascultare decît măria-ta în poruncă.

— Se vede cît de colo, Sancho, răspunse ducesa, că ai învăţat să fii curtenitor la şcoala curteniei însăşi; se vede cît de colo, vreau să zic, că ai crescut la sînul seniorului don Quijote, care trebuie să fie spuma tuturor purtărilor alese şi floarea ceremoniilor sau a ţormoniilor, cum spui tu; ferice de aşa stăpîn şi de-aşa slugă, unul ca stea călăuzitoare a cavaleriei rătăcitoare, iar celălalt ca luceafăr al credinţei scutiereşti; ridică-te, Sancho dragă, că eu îţi voi răsplăti curtenia, făcîndu-l pe ducele, domnul meu, să pună în fapt cît mai degrabă cu putinţă milostivirea făgăduită cu ocîrmuirea insulei.

Cu asta vorbirea lor luă sfîrşit, şi don Quijote se duse să-şi facă tabietul odihnindu-se, iar ducesa îl rugă pe Sancho, dacă cumva n-avea prea mare chef de dormit, să vină să-şi petreacă după-amiaza cu ea şi cu slujitoarele ei într-o cămară cît se poate de răcoroasă. Sancho îi răspunse că, deşi obişnuia într-adevăr să doarmă vara cîte patru-cinci ceasuri, făcîndu-şi astfel tabietul, totuşi, pentru a-i răsplăti bunătatea, o să caute din răsputeri ca în acea zi să nu doarmă nici un ceas şi să rămînă ascultător la porunca ei; şi se duse. Ducele dete noi porunci cum să se poarte slugile faţă de don Quijote, ca faţă de un cavaler rătăcitor, şi să nu se abată nici cu atîtica de la tipicul după care, zice-se, se purta lumea cu cavalerii de odinioară.

Capitolul XXXIII

Despre plăcuta convorbire pe care ducesa și cu slujitoarele ei au avut-o cu Sancho Panza, convorbire vrednică a fi citită și întipărită în minte

Spune, dară, povestea că Sancho nu-şi făcu tabietul de a dormi în ziua aceea, ci, pentru a se ţine de vorbă, se duse, după ce mîncă, s-o vadă pe ducesă, care, doritoare de a-l auzi vorbind, îl puse să şadă lîngă ea pe-un jeţ scund, deşi Sancho, ca om cu obraz, nu voia să se-aşeze; dar ducesa îi spuse să şadă ca un cîrmuitor şi să-şi dezlege limba ca un scutier, fiindcă pentru amîndouă aceste lucruri ar merita chiar jeţul lui Cid Ruiz Diaz Campeador [1]. Sancho strînse din umeri, ascultă şi se aşeză, iar toate slujitoarele și dueñele ducesei făcură roată în jurul lui, cu luare-aminte şi într-o linişte desăvîrşită, ca să asculte cele ce-o să spună el; dar cea dintîi vorbi ducesa, care spuse:

— Acum că sîntem numai între noi şi nu ne-aude nimeni pe-aici, aş vrea ca domnul cîrmuitor să-mi alunge unele îndoieli ce mi-au încolţit în minte din istoria despre marele don Quijote, istorie care încă de pe-acum trece tipărită din mînă-n mînă; una din aceste îndoieli este că, deoarece bunul Sancho n-a văzut-o niciodată pe Dulcinea, vreau să zic pe domniţa Dulcinea din Toboso, şi nici nu i-a dus scrisoare din partea seniorului don Quijote, o dată ce cărţulia în care se afla această scrisoare rămăsese în Sierra Morena, cum de-a cutezat atunci să ticluiască răspunsul, precum şi scornirea cu vînturatul grîului, fiind totul numai păcăleală şi minciună şi lovind atît de mult în faima Dulcineii celei fără de seamăn pe lume, lucruri, toate astea, care nu se împacă cu vrednicia şi cu credinţa bunilor scutieri?

La aceste vorbe, fără să răspundă nici cîrc, Sancho se ridică de pe jeţ şi, cu paşi uşori, cu trupul dus înainte şi cu degetul

---

[1] Aluzie la jețul pe care Cidul îl cîștigase o dată cu luarea Valenciei. Era de fildeș și aparținuse regelui arab al acestei provincii. Întors în Castilia după lupte, cronica spune că Cidul a vrut să-l cedeze, din modestie, regelui Alfonso, care i-a poruncit însă să se așeze el însuși pe acest trofeu al vitejiei sale.

pe buze, făcu ocolul odăii, uitîndu-se pe după perdele, şi numai după ce mîntui cu treaba asta, se întoarse să se aşeze şi spuse:

— Acum, mărită stăpînă, fiindcă m-am încredinţat că-n afară de cei de faţă nu stă nimeni pitit să ne-asculte, o să răspund, fără urmă de teamă şi fără să-mi sară inima din loc, la ceea ce m-ai întrebat şi la tot ce-ai să mă mai întrebi; cel dintîi lucru pe care-l spun este că eu îl socotesc pe stăpînul meu don Quijote nebun de-a binelea, măcar că uneori spune lucruri care, după mintea mea cea proastă şi chiar a tuturor a celor ce l-au auzit, sînt atît de-nţelepte şi aduse pe-un făgaş atît de bun, că nici Necuratul însuşi n-ar putea să le spună mai bine; dar, vorbind cinstit şi fără ocolişuri, eu sînt încredinţat, cu toate astea, că nu-i în toate minţile; şi fiindcă mi-a intrat asta-n scăfîrlie, mă-ncumet să-l fac să creadă tot ceea ce n-are nici cap, nici coadă, cum a fost şi povestea cu răspunsul la scrisoare sau cealaltă poveste de-acum vreo şase-şapte-opt zile — care, măcar că nu-i scrisă-n istoria tipărită, face totuşi să fie ştiută — aceea cu vrăjirea stăpînei mele doña Dulcinea, despre care l-am făcut pe stăpînu-meu să creadă c-ar fi solomonită, lucru tot atît de adevărat cum îs eu popă.

Îl rugă ducesa să-i povestească cum a fost cu vrăjirea sau cu păcăleala aceea, iar Sancho îi povesti totul aidoma cum s-a întîmplat, ceea ce-i desfătă foarte pe cei de faţă, care ascultau; şi mergînd mai departe cu vorba, ducesa spuse:

— Din cele ce ne-a povestit bunul Sancho, simt că mi se tot zbate nestîmpărată o îndoială în suflet şi parcă mi-ajunge la ureche o şoaptă şi-mi spune: dacă don Quijote de La Mancha e nebun, netot şi zănatic, iar Sancho Panza, scutierul lui, ştie de asta şi totuşi îl slujeşte, şi umblă după el, şi se lasă ademenit de făgăduinţele lui cele deşarte, atunci fără îndoială că el trebuie să fie şi mai nebun şi mai năuc decît stăpînu-său; şi stînd lucrurile aşa cum stau, rău ai mai ieşi la socoteală, doamnă ducesă, dacă i-ai da acestui Sancho Panza insula pe mînă s-o cîrmuiască, pentru că cel ce nu ştie să se cîrmuiască pe sine, cum o să-i cîrmuiască pe alţii?

— Pe legea mea, stăpînă, spuse Sancho, că îndoiala asta e cu totul îndreptăţită; dar spune-i luminăţia-ta acestei îndoieli să vorbească verde, sau cum o pofti, fiindcă eu tot îmi dau seama că spune adevărul, că dac-aş fi întreg la minte, l-aş fi lăsat hăt de mult în plata Domnului pe stăpînu-meu, dar asta-mi fu soarta şi asta-i steaua mea cea păcătoasă; nu mai pot altfel, trebuie să-l urmez, sîntem dintr-un sat, am mîncat pîinea lui, ţin la el, iar el mi-e recunoscător, mi-a dat măgarii lui, şi — ce mai calea-valea — eu sînt o fire credincioasă, aşa că-i cu neputinţă să ne despartă vreo altă întîmplare pe lume decît aceea cu sapa şi lopata; şi dacă înălţimea-ta n-ăi mai voi să-mi dai pe mînă insula făgăduită, eu tot făptură a lui Dumnezeu se cheamă că sînt, şi s-ar putea ca, nedîndu-mi-o, să fiu mai cîştigat pentru mîntuirea sufletului; că aşa prost cum sînt, dar tot înţeleg zicala care spune: spre paguba lor le-au crescut furnicilor aripi; şi s-ar putea chiar mai degrabă s-ajungă în rai Sancho scutierul decît Sancho ocîrmuitorul, că tot atît de bună iese pîinea şi-aici ca şi-n Francia [1], şi noaptea toate mîţele sînt sure, şi prost trebuie s-o ducă cel ce pe la chindii e încă neprînzit; nu se află rînză cu o palmă mai mare decît alta, fiindcă, vorba aceea, ori cu paie, ori cu fîn, de umplut tot o umpli; şi pînă şi păsăruicile cîmpului îl au pe Dumnezeu ca hrănitor şi oblăduitor, şi mai cald ţin patru coţi de postav de Cuenca decît patru coţi de borangic de Segovia, şi cînd om părăsi lumea asta şi-om fi puşi în pămînt, pe-o cărare tot atît de strîmtă o trece şi domnitorul ca şi clăcaşul, şi trupul popii nu cere nici un picior de pămînt mai mult decît al paracliserului, măcar că unu-i mai înălţat în treaptă decît celălalt, că atunci cînd om intra-n groapă, ne-om mai potrivi noi şi ne-om mai strînge sau om fi potriviţi şi strînşi de alţii, vrem, nu vrem, şi, după aceea, somn uşor! Şi mă-ntorc

---

[1] În original « ...*tan bueno pan hacen aqui como en Francia*... » (un fel de: « *Ubi bene, ibi patria* »): zicală care apare ca un reflex al utilitarismului, caracterizant pentru personaj, dar nu pentru ţăranii spanioli, căci e de invenţie cervantină (vezi *Persiles y Sigismunda*, Cartea III, cap. X), dar nu e trecută în nici un dicţionar de locuţiuni.

iarăşi şi zic că dacă măria-ta nu vrei să-mi dai insula fiindcă-s prea prost, oi şti eu să nu-mi fac sînge rău, ca un om deştept ce sînt. Am mai auzit spunîndu-se că după cruce stă ascuns Necuratul şi că nu-i aur tot ce-ţi ia ochii, şi că de la noi, de la plug şi de la jug l-au scos pe plugarul Wamba ca să-l facă rege al Spaniei, şi dintre ţesături de fir, desfătări şi avuţii l-au scos pe Rodrigo ca să fie mîncat de năpîrci (dacă spun drept stihurile cîntecelor bătrîneşti).

— Da' cum să nu spună drept, zise atunci doña Rodriguez, dueña, care era una dintre ascultătoare, că doar se şi află un cîntec care spune că l-au aruncat de viu pe regele don Rodrigo într-o groapă plină cu broaşte-rîioase, cu năpîrci şi cu şopîrle, şi că, după două zile, regele striga dinăuntrul mormîntului, cu glas tînguitor şi stins:

« *Mă mănîncă, fiare mă mănîncă,*
Pe unde mai avan păcătuit-am ! »

De aceea, multă dreptate are acest domn cînd spune că vrea mai bine să fie ţăran decît rege dacă e să-l mănînce jivinele.

Ducesa nu-şi mai putu ţine rîsul ascultînd neroziile dueñei sale şi nici nu pregetă să se minuneze de vorbele şi zicalele lui Sancho, căruia-i spuse:

— Ştie prea bine bunul Sancho că dacă o dată făgăduieşte un cavaler ceva, apăi face tot ce-i stă-n putinţă ca să-şi împlinească făgăduinţa, fie şi cu preţul vieţii. Ducele, soţul şi stăpînul meu, măcar că nu intră în rîndul celor rătăcitori, nu-i totuşi prin asta mai puţin cavaler, aşa că-şi va ţine cuvîntul cu insula făgăduită, în ciuda zavistiei şi a răutăţii lumii. Să aibă numai Sancho încredere că atunci cînd nici cu gîndul n-o gîndi s-o vedea întărit în scaunul de domnie al ostrovului şi-al ţinuturilor lui, şi o pune mîna pe cîrmuire, pe care n-o s-o mai părăsească decît pentru o mai mare înălţare; ceea ce-l povăţuiesc eu este să aibă grijă cum îşi ocîrmuieşte supuşii, fiindcă-i spun dinainte că toţi sînt credincioşi şi cinstiţi.

— În treaba asta de-a cîrmui bine, răspunse Sancho, nu-i nevoie să mă mai povățuiești, că eu de felul meu sînt bun la inimă și mi-e milă de cei sărmani; că celui ce singur stă și și-i coace, nu-i mai furi tu pita și colacii; și pe crucea mea că pe mine n-au să mă îmbete cu apă chioară; sînt dulău bătrîn și mă pricep eu la tot soiul de cuțu-cuțu [1], și știu să fiu cu ochii-n patru și nu las să mi se arunce praf în ochi fiindcă știu eu mai bine unde mă strînge ciubota; vreau adică să spun că ălor buni le-oi deschide și mîna și inima, iar ălor răi, nici măcar piciorul și ușa. Și după cîte mi se pare mie, în îndeletnicirea asta de a cîrmui, totu-i numai începutul; că s-ar putea ca după cincisprezece zile de cîrmuire să mă descurc binișor în treaba asta și să mă pricep la ale ei mai abitir decît la munca cîmpului, cu care-am crescut încă de pe cînd eram, uite, numai atîtica.

— Ai dreptate, Sancho, zise ducesa, fiindcă nimeni nu se naște învățat, și doar din oameni se fac episcopii, și nu din pietre. Dar ca să mă întorc la vorba noastră de adineauri cu vrăjirea domniței Dulcinea, socotesc lucru neîndoios și mai limpede decît lumina zilei că acea trăsnaie ce-i dete-n gînd lui Sancho de a-i juca un renghi stăpînului său și de a-l face să creadă că țăranca cu pricina era Dulcinea și că dacă stăpînu-său n-o cunoștea, era numai fiindcă fusese vrăjită, toată treaba asta a fost numai născocirea vreunuia din vrăjitorii ce-l prigonesc pe seniorele don Quijote; căci știu bine de tot și de la cineva vrednic de crezare că țăranca ce-a sărit pe măgăriță era și este Dulcinea din Toboso, și că bunul Sancho, crezîndu-se păcălici, a ieșit el cel păcălit; și de asta nu trebuie să ne îndoim mai mult decît de oricare alt lucru pe care nu l-am văzut niciodată; și să știe jupîn Sancho Panza că avem și noi aici vrăjitori care țin la noi și care ne spun curat și deschis ceea ce se-ntîmplă pe lumea asta, fără ocolișuri și înșelăciuni; și să mă creadă Sancho că țaranca aceea săltăreață era și mai este încă Dulcinea din

---

[1] Aluzie la proverbul: «*Al perro viejo no hay tus — tus*. . .» textual: «Nu-ți merge să-nșeli cîinii bătrîni cu cuțu-cuțu».

Toboso, care-i tot atît de vrăjită ca şi maică-sa care-a făcut-o; şi cînd nici cu gîndul n-om gîndi, o s-o vedem iarăşi cu chipul ei cel adevărat, şi atunci o să-i cadă şi lui Sancho de pe ochi solzii amăgirii în care trăieşte.

— Se prea poate să fie totul aşa cum zici, spuse Sancho Panza, şi atunci mai că-mi vine să cred ceea ce povesteşte stăpînu-meu c-a văzut în peştera lui Montesinos, unde spune c-a zărit-o pe domniţa Dulcinea din Toboso în acelaşi port şi-n aceleaşi straie cu care-ţi spusesem c-a văzut-o îmbrăcată atunci cînd am vrăjit-o eu c-aşa mi-a venit cheful, şi totul trebuie să fi fost de-a-ndaratelea, aşa cum spui luminăţia-ta, stăpînă. Fiindcă cu mintea mea cea proastă nici nu-i cu putinţă şi nici nu trebuie să ne treacă prin gînd c-oi fi ticluit eu, cît ai bate din palme, un şiretlic atît de iscusit, şi nici nu cred că stăpînu-meu e atît de smintit încît să se ia după prăpădita şi amărîta mea de vorbă şi să creadă un lucru atît de nelalocul lui; pentru asta, însă, n-ar trebui, stăpînă, să mă ţii luminăţia-ta de poamă rea, fiindcă o ciubotă ca mine n-are nici o îndatorire să intre în gîndurile şi în urzelile vrăjitorilor celor mai nărăviţi în rele; am ticluit şi eu treaba asta numai ca să scap de muştruluiala stăpînului meu don Quijote, iar nu ca să-l jignesc, şi dac-a ieşit pe dos, apăi e un Dumnezeu în cer, care-l judecă pe fiecare după inima lui.

— Asta aşa e, zise ducesa, dar ia spune-mi acuma, Sancho, ce-i cu peştera lui Montesinos, de care tot vorbeşti, că tare bucuroasă aş fi să ştiu!

Atunci Sancho Panza îi povesti de-a fir-a-păr tot ce s-a mai spus despre această întîmplare. După ce auzi povestea asta, ducesa zise:

— Din această întîmplare putem scoate că, de vreme ce măritul don Quijote spune c-a văzut-o pe aceeaşi ţărancă pe care a văzut-o şi Sancho cînd ieşea din Toboso, fără nici o urmă de-ndoială că ea e Dulcinea şi că bîntuiesc pe-aici vrăjitori din cale-afară de dibaci şi de iscoditori.

— Asta spun şi eu, zise Sancho, că dacă stăpîna mea Dulcinea din Toboso e vrăjită, paguba ei să fie, că n-o să m-apuc eu să mă iau la colţi cu vrăjmaşii stăpînului meu, care-or fi

mulţi ai dracului şi tare afurisiţi! Adevărat e că aceea pe care am văzut-o era o ţărancă, şi drept ţărancă am luat-o, şi ca ţărancă am cîntărit-o; dacă ea era însă Dulcinea, apăi nu trebuie aruncată vina pe mine şi nici pusă treaba asta pe socoteala mea, ce Dumnezeu! Aş, cînd colo, se sparg toate, una-două, în capul meu: ba că-i aşa, ba că-i pe dincolo, că Sancho a spus, că Sancho a dres, că Sancho a sucit, că Sancho a-nvîrtit, ca şi cum Sancho ar fi acolo un papugiu oarecare şi n-ar fi tot unul cu însuşi Sancho Panza, căruia îi merge prin cărţi vestea-n toată lumea, după cîte-mi spuse Samson Carrasco, care-i încalte un om ce şi-a luat bacalaureatul la Salamanca, şi oameni ca ăştia nu pot minţi decît atunci cînd au chef sau le vine lor la socoteală; aşa că n-are de ce să mă ia nimeni la trei păzeşte; şi de vreme ce am faimă bună, că, după cîte-l auzii spunînd pe stăpînu-meu, mai mult face bunul nume decît avuţiile fără de număr, făceţi-mi numai rost de cîrmuirea asta, şi ăţi vedea minune, nu altceva, că cine-a fost bun ca scutier o să fie bun el şi ca ocîrmuitor.

— Tot ce ne-a spus aici bunul Sancho, zise ducesa, sînt maxime catoniene sau sînt cel puţin scoase din chiar inima lui Micael Verino însuşi [1], *florentibus occidit annis* [2]. Într-un cuvînt, ca să vorbesc şi eu după chipul lui Sancho, adesea sub o mantie roasă se ascunde un straşnic băutor [3].

— Într-adevăr, stăpînă, răspunse Sancho, că la zilele mele n-am băut niciodată din răutate [4]; cu sete, da, se poate,

---

[1] Ducesa citează cuvintele unei epigrame compuse de poetul florentin Angelo Poliziano întru slava lui Michele Verino, autor al unei opere tipărite de mai multe ori sub titluri analoge ca: *De puerorum moribus disticha*, *Disticha moralia*, *Liber distichorum* (Cartea distihurilor morale sau despre obiceiurile copiilor).

[2] « A murit în floarea vîrstei » (în limba latină în original). Ducesa, dacă într-adevăr modelul ce i-a stat înainte lui Cervantes este ducesa de Villahermosa, era o umanistă erudită care citea latineşte la fel de bine ca italieneşte şi franţuzeşte.

[3] « *Debajo de mala capa suele haber buen bededor* »: proverb fără echivalent românesc. Ceva cam ca: « Adesea sub sumanul rupt e unul priceput la supt ».

[4] « *Que en mi vide he bebido de malicia* »: aluzie la compartimentarea teologală a păcatelor, cele de voie şi cele fără de voie. A bea în chip premeditat, cu maliţie, e viciu, în vreme ce a bea cînd îţi vine chef doar, e un păcat fără de voie: înseamnă a ceda unei simple slăbiciuni omeneşti.

pentru că nu-s sămînţă de făţarnic; beau cînd am chef şi chiar cînd n-am chef şi cînd mi se dă de băut, ca să nu iasă că fac nazuri sau că sînt prost crescut, că dacă un prieten îţi închină acolo o cană, poţi să ai chiar inima aia de turc să nu bei în sănătatea lui? Dar îmi beau numai vinul, nu şi minţile; asta cu atît mai mult cu cît scutierii cavalerilor rătăcitori beau de obicei aproape numai apă chioară, fiindcă veşnic cutreieră codrii, pădurile şi pajiştile, munţii şi stîncile, fără să găsească un strop de vin, chiar de şi-ar da şi-un ochi în schimb.

— Eu cred ce-mi spui, răspunse ducesa, şi, pînă una-alta, du-te tu, Sancho, şi te odihneşte, şi vom vorbi noi după aceea mai pe îndelete, şi vom rîndui lucrurile cît mai grabnic ca să-ţi facem rost, cum spui tu, de ocîrmuire.

Sancho sărută din nou mîna ducesei şi o rugă să se îndure a avea grijă de surul lui, fiindcă-i era drag ca lumina ochilor.

— Ce sur mai e şi acesta? întrebă ducesa.

— E măgarul meu, răspunse Sancho, căci, ca să nu-i zic măgar, îi spun de obicei sur, şi pe această dueña am rugat-o cînd am intrat aci-n castel să aibă grijă de el, dar ea mi s-a zburlit într-atîta, de parcă i-aş fi spus că-i pocită sau bătrînă, cînd pentru o dueña e mai potrivit şi mai firesc să se-ngrijească de măgari decît să facă pe stăpîna prin odăi. Mamă, Doamne, ce nu le mai putea suferi pe cuconiţele astea un hidalgo de la mine din sat!

— O fi fost vreun ţărănoi, spuse doña Rodriguez, dueña, că dacă era să fie hidalgo şi de neam mare, le-ar fi înălţat pînă la stele!

— Bine, spuse ducesa, să nu mai vorbim de asta. Doña Rodriguez să-şi ţină firea, şi să fie pe pace şi domnul Panza; să lase el pe seama mea îngrijirea surului că, dacă-i odorul lui Sancho, numai în lumina ochilor mei o să-l ţin.

— E de-ajuns să fie ţinut şi-n grajd, răspunse Sancho, că-n lumina ochilor măriei-tale nu sîntem vrednici o clipă să stăm nici el, nici eu, şi, decît să îngădui treaba asta, mai bine mi-aş înfige un jungher în trup; că deşi stăpînu-meu spune că atunci cînd îi vorba de curtenie mai bine-i să sări peste şa

decît să te poticneşti, totuşi, în purtările frumoase faţă de făpturile asineşti şi cele măgăreşti trebuie să umbli cu cumpăna-n mînă şi cu dreapta măsură.

— Sancho, spuse ducesa, ar trebui să-ţi iei şi surul unde te duci să ocîrmuieşti, şi acolo vei putea să-l îngrijeşti după pofta inimii, şi chiar să-l şi scuteşti de muncă.

— Să nu crezi luminăţia-ta, doamnă ducesă, c-ai spus te miri ce, că nu un singur măgar am văzut eu dus la ocîrmuit, aşa încît dacă l-oi mai duce şi eu pe-al meu n-o să fie saftea.

Vorbele lui Sancho stîrniră iarăşi rîsul şi voia bună a ducesei şi, după ce-l trimise să se odihnească, se duse să dea de veste ducelui despre cele ce se petrecuseră, şi se vorbiră şi puseră la cale între ei să-i joace lui don Quijote un renghi care să rămînă de pomină şi să se lovească întocmai cu tipicul cavaleresc, după care tipic făcură pe socoteala lui multe şotii, atît de bine aduse şi cu atîta iscusinţă ticluite, încît se numără printre cele mai minunate întîmplări ce le cuprinde această măreaţă istorie.

Capitolul XXXIV

Care povesteşte despre ştirea primită asupra chipului cum urma să fie dezlegată de vrăji Dulcinea din Toboso, alcătuind una din întîmplările cele mai faimoase din această carte

Mare mai era desfătarea ducelui şi ducesei să stea de vorbă cu don Quijote şi cu Sancho Panza; şi punînd tot mai mult temei pe gîndul ce-i păştea de a le juca cîteva feste care să aibă o cît de slabă răsfrîngere şi o brumă de asemănare cu aventurile cavalereşti, se folosiră de ceea ce don Quijote le povestise despre peştera lui Montesinos [1], ca să-i facă

[1] După cum a observat Clemencín, este aici o nouă inadvertenţă a lui Cervantes, dovedind graba cu care a fost scrisă Partea a II-a a lui don Quijote; nu don Quijote, ci Sancho povestise ducesei despre întîmplarea cu peştera lui Montesinos.

una care să rămînă de pomină; dar ceea ce-o uimea pe ducesă mai mult decît toate era că nerozia lui Sancho ajunsese pînă acolo încît să-l facă să ia drept adevăr pe care să jure vorba că Dulcinea ar fi fost vrăjită, cînd de fapt el era vrăjitorul şi tartorul în toată tărăşenia aceea; aşa că, după ce deteră porunci slugilor în toate cele ce aveau de făcut, peste şase zile o porniră la vînătoare de sălbăticiuni, cu atîta alai de vînători şi de hăitaşi cît ar fi putut să ia cu sineşi numai un rege încoronat. Îi dădură lui don Quijote o haină de vînătoare, iar lui Sancho una, verde, de postav foarte scump. Don Quijote nu vru s-o primească sub cuvînt că de la o zi la alta avea să se întoarcă iarăşi la aspra îndeletnicire a armelor şi că nu putea duce cu el dulapuri şi sipeturi cu veştminte. Sancho însă primi haina pe care i-o dădură cu gîndul s-o vîndă la cel dintîi prilej ce i s-o ivi. Sosind, în sfîrşit, şi ziua hotărîtă, se armă don Quijote şi-şi îmbrăcă Sancho haina cea nouă şi, călare pe măgar, de care nu voia să se despartă nici în ruptul capului, măcar că-i aduseseră un cal, se amestecă şi el în ceata vînătorilor. Ducesa se înfăţişă gătită de-ţi lua ochii, iar don Quijote, ca un adevărat cavaler curtenitor şi prevenitor ce era, îi ţinu sireapul de căpăstru, deşi ducele nu voia să-l lase; şi în cele din urmă ajunseră într-o pădure aşezată între doi munţi foarte înalţi, şi după ce-şi aleseră locurile de pîndă, cele de popas, precum şi potecile, şi după ce fură împărţiţi oamenii pe la felurite locuri de pîndă, începu vînătoarea cu mare zarvă, cu strigăte şi cu o hărmălaie de glasuri de nu se mai puteau auzi unul pe altul, atît de lătratul cîinilor, cît şi de zvonul cornurilor de vînătoare. Descălecă ducesa cu o suliţă ascuţită de vînătoare în mînă şi se aşternu la pîndă într-un loc unde ştia ea că dădeau de obicei tîrcoale nişte mistreţi. Descălecară aşijderea şi ducele şi don Quijote şi veniră lîngă ea; Sancho se dădu şi el în dosul tuturor, fără să mai descalece de pe măgar, de care nu îndrăznea să se despartă ca să nu dea de vreun pocinog. Numai ce puseră însă piciorul pe pămînt şi se rînduiră în şir, dimpreună cu alte multe slugi de-ale lor, cînd, încolţit de cîini şi hăituit

de vînători, văzură că venea înspre ei un mistreţ cît toate zilele, scrîşnind din dinţi şi din colţi şi cu rîtul în spumă, şi de-ndată ce-l văzu, don Quijote, apucînd pavăza şi punînd mîna pe spadă, păşi înainte ca să-l întîmpine; la fel făcu şi ducele cu suliţa sa de vînătoare; dar cea care-ar fi luat-o înaintea tuturor era ducesa, de n-ar fi oprit-o ducele. Numai Sancho, cînd văzu el dihania cea grozavă, îşi părăsi măgarul şi dădu să fugă cît îl ţineau picioarele, şi încercînd să se urce într-un stejar înalt, nu-i fu cu putinţă; căci, ajungînd el pe la jumătatea copacului şi punînd piciorul pe-o ramură, de unde se străduia să se caţăre pînă în vîrf, norocul îi fu atît de spart la fund şi el atît de oropsit de soartă, că ramura se rupse, şi în timp ce cădea, rămase-n aer, aninat de-un ciot al stejarului, fără să poată ajunge pîn' la pămînt; şi văzîndu-se în halul ăsta şi cu dolmanul lui verde sfîşiat, şi mai socotind el că dacă fiara aceea cumplită o ajunge pîn-acolo, l-o face fărîme, începu să scoată la răcnete şi să ceară ajutor cu atîta foc, încît toţi cei ce-l auzeau şi nu-l vedeau credeau că se şi află între fălcile vreunei jivine. În cele din urmă colţatul de mistreţ căzu străpuns de ascuţişurile atîtor suliţe de vînătoare ce-l întîmpinară; şi întorcînd don Quijote capul la răcnetele lui Sancho — căci ştia el după aceste răcnete că altul nu putea fi — îl văzu atîrnînd de stejar cu capul în jos şi lîngă el stînd asinul, care nu-l părăsise la aman; şi mai spune Cide Hamete că rareori îl văzuse pe Sancho fără să-l vadă şi pe asin, şi pe asin fără să-l vadă şi pe Sancho, atît de mare era prietenia şi frăţia care se păstra cu sfinţenie între ei doi. Se duse acolo don Quijote şi-l desprinse pe Sancho, care, văzîndu-se slobod şi la pămînt, se uita la haina lui de vînătoare hărtănită și i se rupea inima, fiindcă aşa credea el că-n dolmanul acela avea o moşie, nu alta.

Între timp încărcară mistreţul cel zdravăn pe spinarea unui catîr şi, acoperindu-l cu tufe de rosmarin şi cu rămurele de lămîiţă, îl duseră cu tot alaiul cu care sînt duse prăzile cîştigate-n luptele biruitoare pînă la nişte corturi ce fuseseră ridicate-n mijlocul pădurii, unde găsiră mesele aşezate şi

bucatele pregătite, atît de alese şi atît de ademenitoare, încît vădeau prin înfăţişarea lor avuţia şi subţirimea celor ce le dădeau. Sancho, arătînd ducesei rănile hainei lui rupte, zise:

— Dac-această vînătoare ar fi fost de iepuri sau de vrăbii, ar fi fost cruţat şi dolmanul meu de-a se vedea-n halul ăsta; eu nu pricep cum de le poate veni unora cheful să pîndească cîte-o jivină care, dacă pune laba pe tine, c-un singur colţ te poate trimite în ceea lume; îmi amintesc c-am auzit odată cîntîndu-se un cîntec vechi, care spune:

Fire-ai tu mîncat de urşi
Ca Favila din poveste.

— Acesta era un rege got, spuse don Quijote, care, ducîndu-se la o vînătoare mare, a fost sfîşiat de-un urs.

— Păi tocmai asta spun şi eu, răspunse Sancho, că n-aş vrea să se primejduiască astfel domnitorii şi regii numai ca să-şi facă un chef, pe care nici n-ar trebui să-l aibă, de vreme ce toată pricopseala lui e să ucidă un dobitoc care n-a făcut rău nimănui.

— Ba te-nşeli, Sancho, răspunse ducele, căci îndeletnicirea cu vînatul mare este mai potrivită şi mai trebuincioasă decît oricare alta pentru regi şi pentru domnitori. Vînătoarea este o icoană a războiului [1]; şi se află-ntr-însa socoteli, vicleşuguri şi curse pentru a-ţi birui vrăjmaşul, păzindu-te pe tine; te obişnuieşti prin ea să înduri geruri grozave şi zădufuri înăbuşitoare; înlătură trîndăvia şi somnul, uneşte puterile, agereşte trupul celui ce-şi trece timpul cu ea şi, la urma urmei, este o treabă cu care te poţi îndeletnici fără paguba nimănui şi întru desfătarea multora; şi lucrul cel mai bun pe care-l are este că ea nu-i făcută pentru toţi, precum celelalte soiuri de vînătoare, în afară de vînătoarea de păsări, care şi ea e numai pentru regi şi pentru marii seniori. Aşa că, dragă Sancho, schimbă-ţi părerea, şi cînd vei fi cîrmuitor, îndeletniceşte-te cu vînătoarea şi-ai să vezi că-ţi aduce foloase însutite.

---

[1] Ideea că vînătoarea e o « imagine a războiului » e frecventă în epocă, şi apare mai ales la dramaturgii Secolului de Aur.

— A, asta nu, răspunse Sancho, un bun cîrmuitor să nu fie vîntură-ţară, ci să stea acasă. Frumos i-ar mai şedea să alerge jălbarii cu limba scoasă după el, iar el să stea să huzurească-n pădure? În felul ăsta s-ar duce pe copcă ocîrmuirea. Pe legea mea, stăpîne, că vînătoarea şi desfătările ar trebui să vină la socoteală mai degrabă unui fluieră-vînt decît unui cîrmuitor. Cu ce-am eu de gînd să-mi mai trec timpul e doar cu cîte un joculeţ de cărţi, la care m-aş încinge pe la praznicele împărăteşti, şi cu cîte-un joc de popice duminicile şi-n sărbătorile mai mărunte, căci vînătorile şi vînturătorile astea nici cu firea mea nu se potrivesc şi nici cu cugetul meu nu se-mpacă.

— Deie Domnul, Sancho, să fie aşa cum zici, că de la vorbă pîn' la faptă-i lungă calea.

— Fie ce-o fi, îi întoarse vorba Sancho, că pe bunul platnic zălogul nu-l doare; şi mai cîştigat eşti cu Dumnezeu într-ajutor decît sculat la cîntători; şi stomahul duce picioarele, iar nu picioarele stomahul. Vreau să spun că dacă mă ajută Dumnezeu şi eu fac cu gînd bun tot ce-i de nevoie, nu mai încape vorbă c-oi ocîrmui mai abitir decît un şoiman! Să-mi pună numai degetul în gură, şi-or vedea ei dacă li-l strîng sau nu!

— Bată-te Dumnezeu şi toţi sfinţii să te bată, Sancho, afurisitule, zise don Quijote, cînd o mai veni şi ziua aia — aşa cum am mai spus de-atîtea ori — să te văd şi eu rostind, fără s-o-mpănezi cu zicale, o vorbă ca lumea şi cu miez? Măriile-voastre, lăsaţi-l păcatelor pe neisprăvitul ăsta, c-o să vă macine sufletele, punîndu-vi-le nu între două, ci între două mii de zicale, pe care ţi le trînteşte atît de nimerite şi atît de la locul lor, încît dă Doamne bine lui să le spună, sau mie, dacă m-aş potrivi, să-l ascult!

— Zicalele lui Sancho Panza, spuse ducesa, chiar dacă-s mai multe decît ale *comendador*-ului grec [1], totuşi, prin

---

[1] « *El Comendador griego* » este Hernan Nuñez de Guzman, elenist învăţat, profesor la Universitatea din Salamanca şi comandor al Ordinului de Santiago — de unde porecla — titlul fiind completat cu profesia de elenist. A lăsat un manuscris cu o culegere de proverbe, mai mult de trei mii, publicate în 1555: *Refranes o proverbios en romance, que nuevamente coligio y gloso el Comendador...*

limpezimea lor bine închegată, nu sînt mai de lepădat decît acelea. Cît despre mine, pot să spun că-mi sînt mai pe plac decît multe altele, fie ele chiar mai bine alese sau mai bine potrivite.

Cu astea şi cu alte vorbe cu care-şi treceau timpul în chip desfătător ieşiră din cort în pădure şi, cercetînd unele posturi de vînătoare şi unele locuri de pîndă, le trecu ziua și se lăsă noaptea, care nu era chiar atît de senină şi de liniștită cum te-ai fi aşteptat de la zilele unui anotimp ca acela, fiindcă era în dricul verii; dar un fel de lucoare ceţoasă, îndoielnică, pe care o aducea seara cu sine, venea să ajute gîndul ducelui şi al ducesei; şi numai cît începu să înnopteze, puţin după scăpătatul soarelui, că deodată se şi auziră, din cele patru vînturi, o sumedenie de cornuri de vînătoare şi alte muzici de război, ca şi cum ar fi trecut prin pădure nenumărate pîlcuri de călărime. Lumina focului şi zvonul muzicilor războinice aproape că orbiră ochii şi asurziră urechile celor din preajmă și chiar ale tuturor celor ce se aflau în pădure. Îndată se auzi un sodom de strigăte de război, ca acelea ale arapilor cînd se-ncing la luptă; zvoniră goarnele şi surlele, bubuiră darabanele, răsunară fluierele, aproape toate deodată, atît de stăruitor şi de repede, că s-ar fi chemat să nu fie-n simţiri cel ce nu şi le-ar fi pierdut la izbucnirea nedesluşită a atîtor muzici. Ducele rămase trăsnit, ducesa uluită, don Quijote năucit, Sancho Panza lovit de tremurici, şi pînă şi cei ce ştiau dinainte pricina se spăimîntară. O dată cu teama puse stăpînire pe ei şi tăcerea, și atunci le trecu pe dinainte un olăcar, îmbrăcat în drac, căruia drept trîmbiţă îi slujea la suflat un coşcogeamite corn de bou, găunos pe dinăuntru, care scotea un zvon răguşit şi înspăimîntător.

— Hei, frate olăcarule, spuse ducele, cine eşti? Un'te duci? Și ce soi de ceată ostăşească-i asta, care parc-ar străbate pădurea?

La care olăcarul, cu glas înfiorător, dar potolit, răspunse:

— Eu sînt Diavolul şi umblu în căutarea lui don Quijote de La Mancha. Oamenii care vin pe-aici sînt şase cete de

vrăjitori, care, pe-un car al biruinţei, o duc pe Dulcinea din Toboso, cea fără de seamăn pe lume. Ea vine vrăjită, însoţită de vajnicul frînc Montesinos, ca să-l înveţe cum trebuie să fie dezlegată de vrăji această domniţă.

— Păi dac-ai fi Diavolul, aşa cum spui şi cum te arată şi chipul, l-ai fi recunoscut pe cavalerul don Quijote de La Mancha, de vreme ce-l ai în faţă.

— Pe Dumnezeul și pe cugetul meu că nici nu mă uitam la el, răspunse Diavolul, căci am gîndurile împărţite în atîtea treburi, încît uitasem tocmai de treaba cea mai însemnată pentru care veneam.

— Nici vorbă, spuse Sancho, că diavolul ăsta trebuie să fie un om de treabă şi-un bun creştin, fiindcă de n-ar fi aşa, n-ar jura pe Dumnezeul şi pe cugetul lui! Acum abia bag de seamă că pînă și-n iad se află lume cumsecade.

Apoi Diavolul, fără a descăleca, își aţinti privirile la don Quijote şi zise:

— La tine, Cavalere al Leilor — vedea-te-aş în ghearele lor! — mă trimite nefericele, dar viteazul cavaler Montesinos, poruncindu-mi să-ţi spun din parte-i să-l aştepţi chiar în locul unde-oi da de tine, căci el o aduce cu sine şi pe aceea căreia i se zice Dulcinea din Toboso şi are să-ţi dea desluşiri de ceea ce trebuie să faci pentru a o dezlega de vrăji; şi deoarece n-am venit pentru mai mult decît pentru atîta, nici n-o să stau mai mult decît am stat; rămînă dracii de teapa mea cu tine, iar îngerii cei buni cu aceste înalte feţe!

Și după ce spuse aste vorbe, suflă din uriaşul lui corn de bou, întoarse spatele şi-şi luă tălpăşiţa, fără să mai aştepte răspuns de la nimeni.

Din nou se minunară cu toţii, mai cu seamă Sancho şi cu don Quijote; Sancho fiindcă vedea că, în ciuda adevărului, o scoteau pe Dulcinea cu tot dinadinsul vrăjită; don Quijote fiindcă nu putea să se-ncredinţeze dacă era sau nu adevărat ceea ce i se-ntîmplase în peştera lui Montesinos; şi cum sta el cufundat în aste gînduri, ducele-i spuse:

— Ai domnia-ta de gînd s-aştepţi, seniore don Quijote?

— Şi de ce nu? răspunse el. Aici voi aştepta, neînfricat şi neclintit, să ştiu de bine c-ar veni tot iadul să năvălească asupră-mi!

— Ba eu, de-oi vedea alt drac şi-oi auzi alt corn ca ăl de-adineauri, tot atît oi aştepta şi-aici cît aştept acuma-n Flandra, spuse Sancho.

Între timp, noaptea se lăsă mai adînc şi-ncepură să cutreiere multe lumini prin pădure, aşa cum cutreieră pe cer suflările cele uscate ale pămîntului, care par ochilor noştri stele ce aleargă [1]. Se mai auzi şi o huruitură îngrozitoare, ca aceea făcută de roţile zdravene pe care le au de obicei carele cu boi, de al căror scîrţîit aspru şi îndelung se spune că fug lupii şi urşii dacă se află cumva pe-acolo pe unde trec ele. La toată această zarvă se mai adăuga o alta, care le spori cu mult pe toate, fiindcă-n aşa fel era, încît părea că-ntr-adevăr, din cele patru părţi ale pădurii, se-ncingeau în acelaşi timp patru ciocniri sau bătălii; colo răsuna bubuitul puternic al unor tunuri înspăimîntătoare, dincolo se trăgea dintr-o puzderie de archebuze, în apropiere se auzeau glasurile luptătorilor, în depărtare se ridicau iarăşi strigătele arăpeşti de război. În cele din urmă, trîmbiţele, coarnele de bou, cornurile de vînătoare, surlele, goarnele, darabanele, tunurile, archebuzele şi mai presus de toate înfiorătoarea huruitură a carelor alcătuiau toate laolaltă o larmă atît de nedesluşită şi de înspăimîntătoare, încît fu nevoie ca don Quijote să-şi adune tot curajul pentru a o răbda; lui Sancho Panza curajul îi căzu-n ciubote şi dete cu el leşinat în poalele ducesei, care-l primi într-însele şi porunci să fie de zor stropit cu apă pe faţă.

Zis şi făcut; iar el îşi veni în fire tocmai în clipa cînd trecea pe-acolo unul din carele cu roţi scîrţîitoare.

Era tras de patru boi cu pas domol, acoperiţi pe de-a-ntregul cu valtrapuri lungi, negre; de fiecare corn aveau legată cîte-o masala mare de ceară aprinsă, iar deasupra carului era potrivit

---

[1] În original «*estrellas que corren*»: stele căzătoare; meteoriţi; explicaţia medievală a fenomenului era cea dată de Cervantes; se credea că exalaţiile uscate ale solului se aprind în aer.

un jilţ înalt, în care şedea un preacinstit moşneag, cu barba mai albă decît neaua însăşi şi lungă de-i ajungea pînă mai jos de brîu; îmbrăcămintea lui era un halat larg de postav negru, care — ca tot ce era acolo — se putea lesne vedea şi desluşi datorită nenumăratelor lumînări de care era plin carul. Îl mînau doi draci pociţi, îmbrăcaţi şi ei tot în straie de postav și cu nişte mutre atît de slute, încît Sancho, cînd îi privi o dată, închise ochii ca să nu-i mai vadă şi-a doua oară. Cînd carul ajunse chiar în dreptul lor, se ridică de pe înaltu-i jilţ preacinstitul bătrîn şi, stînd în picioare, spuse cu glas tunător:

— Eu sînt înţeleptul Lirgandeo!

Și carul trecu mai departe, fără ca el să mai scoată o vorbă.

După aceasta trecu alt car, de acelaşi soi, cu alt moșneag în jilţ, care, după ce opri carul, cu glas nu mai puţin pătrunzător decît celălalt, spuse:

— Eu sînt înţeleptul Alquife, marele prieten al Urgandei celei necunoscute.

Și trecu mai departe.

Apoi, cu acelaşi alai, veni alt car; dar acum cel ce ședea în jilţ nu mai era bătrîn ca și ceilalţi, ci un cogeamite om zdravăn și cu căutătura cruntă, care, cînd ajunse-n dreptul lor, se ridică-n picioare, cum făcuseră şi ceilalţi, şi spuse c-un glas mai înfundat şi mai drăcesc:

— Eu sînt Arcalaus, vrăjitorul, vrăjmaş de moarte al lui Amadis de Gáula şi al tuturor rubedeniilor lui.

Și trecu mai departe.

La o mică depărtare de acolo se opriră cele trei care și se curmă şi huruitura supărătoare a roţilor lor; şi-ndată nu se mai auzi alt zgomot decît zvonul iscat de-o muzică dulce şi armonioasă, de care lucru se-nveseli Sancho, şi-l luă ca semn bun, şi spuse aşa ducesei, de care nici cu un pas nu se depărta:

— Stăpînă, acolo unde-s muzici nu poate fi nimic rău.

— Și nici acolo unde ard făclii și-i lumină, răspunse ducesa.

La care Sancho răspunse:

— Strălucirea făcliilor aprinse purcede de la foc, iar lumina de la găteje, aşa cum vedem în cele ce ne împresoară aici, care ar putea lesne să ne pîrjolească; dar muzicile sînt totdeauna semn de desfătare şi de sărbătoare.

— Să lăsăm timpul să vorbească, spuse don Quijote, care ascultase totul.

Şi-a zis bine ce-a zis, aşa cum o să ne arate capitolul care vine acum.

Capitolul XXXV

Unde-i vorba mai departe de ştirea pe care a primit-o don Quijote în legătură cu dezlegarea de vrăji a Dulcineii, dimpreună cu alte minunate întîmplări

Cei de faţă văzură că, înaintînd după măsura desfătătoarei muzici auzite, venea înspre ei un car din acelea cărora li se zice de triumf, tras de şase catîri suri, acoperiţi însă cu pînză albă de in, şi pe fiecare dintr-înşii călărea cîte-un pocăit din cei cu lumina [1], îmbrăcat de asemenea-n alb şi ţinînd în mînă cîte-o masala mare de ceară aprinsă. Carul era de două şi poate de trei ori mai mare decît cele ce trecuseră înainte, iar pe marginile şi-n partea lui de deasupra stăteau alţi doisprezece pocăiţi, albi ca neaua, toţi cu masalalele lor aprinse, privelişte care te minuna şi te şi înfiora în acelaşi timp; şi pe un jilţ măreţ era aşezată o zînă înfăşurată-n văluri peste văluri de pînză argintie, pe care sclipeau presăraţi o puzderie de fluturi din lucrătură de aur, care o făceau să pară, dacă nu bogat, cel puţin arătos îmbrăcată; avea faţa

[1] « *Disciplinantes de luz* » erau cei ce făceau pocăinţă publică în procesiuni, purtînd făclii, spre deosebire de aşa-numiţii *disciplinantes de sangre*, care se autoflagelau, biciuindu-şi trupul ca să-şi mortifice « carnea păcătoasă », înroşind cu sîngele lor nu numai veşmintele albe ce purtau, ci şi caldarîmul străzilor pe unde treceau. În anul 1568, *Analele Madridului*, scrise de Antonio de Leon Pinelo, notează că în Vinerea mare ieşiseră în procesiune mai mult de 2.000 de « disciplinanţi ai sîngelui » şi 400 de pocăiţi cu lumînări şi facle.

acoperită cu un văl străveziu şi subţire, care fără a opri privirea, lăsa să se vadă prin ţesătura lui un prea frumos chip de fată, iar multele lumini îngăduiau să i se zărească frumuseţea şi vîrsta, care după cîte se arăta, nu ajungea pîn' la 20 de ani şi nu cobora mai jos de 17; lîngă ea se afla un ins îmbrăcat într-un veşmînt din cele numite *rozagantes*, lung pîn' la pămînt, iar capul îi era acoperit cu un văl negru; dar în clipa cînd carul ajunse în faţa ducelui, ducesei şi a lui don Quijote, amuţi zvonul oboaielor, şi apoi şi al harfelor şi lăutelor, care răsunau în car, şi, ridicîndu-se-n picioare insul cel cu veşmîntul cernit, îl deschise larg din amîndouă părţile şi, mai scoţîndu-şi şi vălul de pe chip, se arătă limpede a fi însăşi făptura morţii, descărnată şi slută, la vederea căreia don Quijote se mohorî, Sancho se îngrozi şi pînă şi ducele şi ducesa intrară niţeluş în răcori. Ridicîndu-se şi stînd în picioare, această moarte vie, cu un glas adormit şi cu o limbă nici ea prea trează, începu să spună aşa:

« Eu sînt Merlin, de care mers-a vestea
Că i-a fost tată Diavolul el însuşi.
(Minciună-ngăduită de istorie!)
Sînt rege-al vrăjitorilor, şi mag,
Stăpîn pe tainele lui Zoroastru,
Emul epocii lui și-acelor veacuri
Ce-au cunoscut isprăvi nepieritoare
De cavaleri-eroi, rătăcitori,
Pe care-i am şi i-am avut la suflet.
Deși se-ntîmplă-ades ca vrăjitorii,
Ori vracii ce fac farmece să fie
Tăioşi şi aspri, răi cu lumea-ntreagă,
Eu sînt din fire iubitor şi blînd,
Și-aş vrea să fac la toată lumea bine.
În umedele peşteri ale Ditei,
Pe cînd eram cu mintea aţintită
La romburi cabalistice şi semne,
M-ajunse-ndureratul glas al mîndrei,
Unicei Dulcinea din Toboso.

Aflai că piaza-rea a fermecat-o
Și-a preschimbat-o, din domniță-naltă,
Într-o țărancă slută. Potolindu-mi
Eu duhul și-nchizîndu-l în carcasa
Acestui înspăimîntător cadavru,
Am cercetat prin zeci de mii de cărți,
Bucoavne-a' diavoleștii mele arte,
Și-am dat de leacul ce se potrivește
Năpastei unei astfel de năpaste:
Tu, glorie a celor ce îmbracă
Tunici de-oțel și za de diamant,
Lumină, far și ghid, și stea polară
A celor ce, lăsînd pe alții-n puful
Și-n somnul trîndăviei rușinoase,
Se canonesc, muncind să poarte-n lume
Povara sîngerîndelor lor arme!
Eu ție-ți spun, bărbat ce-n veci nu fi-vei
Cum meriți lăudat! Viteze, ție,
Și preanțelepte, mare don Quijote,
Splendoare-a Manchei, Spaniei luceafăr,
Că spre-a se-ntoarce-n starea ei dintîi
Frumoasa fără de pereche-n lume,
Domnița Dulcinea din Toboso,
Va trebui să-și tragă singur Sancho
Trei mii trei sute bice pe-amîndouă
Vitezele lui buci de dindărăt,
Pe pielea goală, și-așa fel încît
Să-l usture, să-l doară și să-l ardă!
Cu asta și-ar afla pe dată nașul
Cei ce-au scornit vrăjitoria-ntreagă,
Iar eu pun capăt apariției mele. »

— La naiba, spuse atunci Sancho, nu trei mii de bice, dar chiar numai trei să fie, și așa am de gînd să mi le dau, cum am de gînd să bag de trei ori jungherul în mine! Găsi-te-ar dracii să te găsească cu leacul tău de-a dezlega de vrăji! Nu pricep de fel ce-au de-a face bucile mele cu vrăjile.

Pe legea mea că dacă domnul Merlin n-a găsit altă cale de-a o dezlega pe domniţa Dulcinea, apăi din partea mea meargă şi la groapă tot vrăjită!

— O să-ntorc eu foaia cu tine, don Mîrlane, îndopatule cu usturoi, zise don Quijote, şi o să te leg de-un copac, gol puşcă, aşa cum te-a făcut maică-ta, şi-o să-ţi dau nu trei mii trei sute, ci şase mii şase sute de gîrbace, atît de vîrtos plesnite pe piele, de-o să se-audă la trei mii trei sute de poşte! Şi să nu-mi răspunzi acum nici o vorbă, că pe loc te trăsnesc!

Auzind acestea, Merlin spuse:

— Stai, că nu-i aşa, pentru că bicele pe care o să le capete bunul Sancho trebuie să fie cu voia lui, iar nu cu de-a sila, şi atunci cînd are el chef, că nu i se dă nici un soroc hotărît; i se-ngăduie însă să-şi răscumpere osînda, dacă vrea, şi să împuţineze pînă la jumătate numărul loviturilor, dar atunci să-i fie date de mîna altuia, chiar dacă acea mînă ar fi cam grea la izbit.

— Nici a altuia, nici a mea, nici grea, nici din greu, de mine n-o să se atingă nici o mînă, că doar n-oi fi fiind eu domniţei Dulcinea din Toboso, tatu-su, ca să ispăşească bucile mele pentru ceea ce au păcătuit ochii ei! Seniorele stăpînul meu, da, mai zic şi eu, fiindcă-i trup din trupul ei, că doar, una-două îi tot spune « viaţa mea », « sufletul meu », « întărirea şi sprijinul meu »! El poate şi trebuie să se lase biciuit pentru ea şi să facă pe dracu-n patru pentru dezlegarea ei. Dar să mă las eu biciuit? Reanunţ [1]!

Numai ce mîntui Sancho cu vorbele astea, că se şi ridică-n picioare zîna cea argintată, care stătea lîngă duhul lui Merlin, şi, scoţîndu-şi vălul cel subţire de pe obraz, şi-l descoperi, în aşa fel că tuturor li se păru mai mult decît prea frumoasă, şi, cu o îndrăzneală cam bărbătească şi cu un glas nu din cele mai feciorelnice, agrăindu-l de-a dreptul pe Sancho, îi spuse:

---

[1] În original « *abernuncio* »: stîlcire a cuvîntului *abrenuncio*, compus de latinişti şi neconform spiritului limbii.

— Scutier nepriceput ce ești, suflet de cîine, inimă de cremene, mațe pestrițe, dacă ți-ar fi poruncit, hoțule și neobrăzatule, să te azvîrli dintr-un foișor înalt la pămînt, dacă ți s-ar fi cerut, dușman al neamului omenesc, să te lași mîncat de o duzină de broaște-rîioase, de două duzini de șopîrle și de trei duzini de năpîrci, dac-ar fi căutat să te-nduplece să-ți ucizi muierea și copiii c-un hanger cumplit și tăios, n-ar fi fost de mirare să te-arăți năzuros și să faci pe grozavul ! Dar să te pui de pricină pentru trei mii trei sute de gîrbace, pe care orice copil de școală [1], cît ar fi el de prăpădit, le are ca tain în fiecare lună, este un lucru care uimește, uluiește și îngrozește toate inimile miloase ale celor ce ascultă și chiar ale tuturor acelora ce-or afla de treaba asta o dată cu trecerea timpului. Ațintește-ți, vită netrebnică și înrăită ce ești, ațintește-ți, zic, ochii ăștia ai tăi de buhă speriată în luminile ochilor mei, ca niște stele strălucitoare, și-i vedea vărsînd lacrimi dîră după dîră și șiroi după șiroi, pînă ce-or săpa brazde, drumuri și cărări în frumoasele plaiuri ale obrajilor mei. Înduioșează-te, iazmă vicleană și necurată, că vîrsta mea în floare, care-i încă la anii cu sprezece, fiindcă am nouăsprezece ani și n-am împlinit douăzeci, se irosește și se ofilește sub scoarța ce mă înfățișează ca pe-o țărancă din topor ; și dacă acum nu par așa, este numai datorită deosebitei milostiviri de care m-a învrednicit domnul Merlin, care-i aici de față și care a făcut asta numai ca frumusețea mea să-ți moaie inima ; căci lacrimile unei frumoase îndurerate preschimbă colțurile de stîncă în puf și tigrii în miei. Mai biciuiește-ți osînza aia de pe tine, lighioană îndărătnică ce ești, și mai scoate-ți din piele

---

[1] « *Los niños de doctrina:*... erau copiii sărmani, fără părinți cele mai adesea, luați de călugări ca să fie crescuți și « învățați » *(para doctrinallos)*, ca să se pregătească pentru a îndeplini oficii mărunte bisericești. Sistemul pedagogic medieval prevedea bătaia ca pe metoda cea mai eficace: « *La letra con sangre entra* » (« Buchea-ți intră-n cap numai prin sînge »). Pajul care joacă aici rolul Dulcineii pare cuprins de o reală indignare, poate pentru că avusese el însuși parte de asemenea tratamente. Totuși, pentru un actor conștient că joacă rol de domniță, fie el chiar improvizat, limbajul e cam prea picaresc.

nepricopsitul tău de curaj, care nu te-ndeamnă la alta decît să te-ndopi şi iar să te-ndopi, şi slobozeşte gingăşia trupului meu, blîndeţea firii mele şi frumuseţea chipului meu; şi dacă nu vrei de hatîrul meu să te-nduplecí şi s-ajungi la o socoteală chibzuită, fă cel puţin asta pentru bietul cavaler de lîngă tine, pentru stăpînu-tău zic, căruia-i şi văd sufletul ajuns la înghiţitoare, nici la zece degete de buze, suflet care nu aşteaptă decît răspunsul tău aspru sau blînd, fie pentru a ieşi pe gură, fie pentru a se-ntoarce la loc în burtă.

Auzind vorbele astea, don Quijote îşi pipăi gîtlejul şi, întorcîndu-se către duce, spuse:

— Pe legea mea, mărite domn, că adevăr a grăit Dulcinea, fiindcă-mi simt sufletul de-a curmezişul aci în gît, ca pe mărul lui Adam.

— La toate astea ce spui, Sancho? întrebă ducesa.

— Spun, stăpînă, răspunse Sancho, ceea ce am mai spus, că la gîrbace eu reanunţ.

— Renunţ se spune, Sancho, şi nu aşa cum spui tu, zise ducele.

— Mai lasă-mă păcatelor şi măria-ta, răspunse Sancho, că nu-mi arde mie acuma să despic firu de păr în patru şi nici să-mi bat capul dacă-i o slovă mai mult sau mai puţin, fiindcă gîrbacele astea ce trebuie să mi se dea sau pe care trebuie să mi le dau m-au întors într-atîta pe dos, că nici nu mai ştiu ce spun şi ce fac. Aş vrea, însă, să ştiu din partea stăpînei mele, domniţa Dulcinea din Toboso, unde a-nvăţat ea felul ăsta de a ruga pe cineva; vine de-mi cere să-mi sfîşii trupul cu biciul şi mă face nesimţit şi lighioană îndărătnică, dimpreună c-un potop de vorbe urîte, pe care dracu să i le rabde! Ce? Trupul meu e de fier? Sau mă-ncălzeşte pe mine dacă se dezleagă sau nu se dezleagă ea de vrăji? O văd eu aducîndu-mi plocon vreun coş cu albituri, cu cămăşi, cu straie şi cu încălţări — nu de alta, că eu nici nu le port — dar aşa, ca să mă îmblînzească? Aş, că-mi trînteşte ocară peste ocară, cu toate că ştie zicala aceea ce se spune pe-aici, cum că un asin încărcat cu aur urcă lesne şi un munte, şi că darurile sparg şi stîncile, şi că la ceruri

rugi rosteşti, iar cu ciocanul tot loveşti, şi că mai mult face un « ia acuma » decît doi « o să-ţi dau ». Iar seniorele stăpîn al meu, care ar fi trebuit să mă ia pe după gît şi să mă giugiulească, pentru ca eu să mă înmoi cum îi lîna şi cum îi bumbacul dărăcit, zice c-o să pună mîna pe mine şi-o să mă lege despuiat de-un copac şi-o să-mi îndoiască numărul gîrbacelor. Ar fi trebuit să ţie seamă aceşti burzuluiţi stăpîni ai mei că nu numai unui scutier îi cer ei să se lase biciuit, ci şi unui ocîrmuitor, ceea ce, vorba aia, pune vîrf la toate. Să-nveţe odată, să-nveţe dracului să ştie cum să roage şi cum să ceară şi cum să fie cuviincioşi, că nu-s toate vremile pe-o potrivă şi nici omul nu-i mereu în toană bună. După ce că-mi vine să plesnesc de necaz cînd îmi văd dolmanul ăsta verde făcut ferfeniţă, hop şi ei să-mi ceară să mă las biciuit de bunăvoie, care-i tot atîta de voie şi tot atîta de bună cît mi-e mie acum să mă preschimb în pupăză.

— Şi totuşi, dragă Sancho, zise ducele, dacă nu te înmoi mai ceva decît o smochină coaptă, n-ai să pui mîna pe ocîrmuire. Că bine mi-ar mai sta, n-am ce zice, să trimit celor din insula mea un ocîrmuitor hapsîn şi cu inima de piatră, care nu se înduioşează la lacrimile domniţelor celor îndurerate şi nici la rugăminţile magilor şi înţelepţilor bătrîni şi cu scaun la cap, a căror vorbă e lege. Ca să nu mai lungesc vorba, Sancho, sau încuviinţezi a fi biciuit, fie de tine, fie de altul, sau s-a zis cu ocîrmuirea ta!

— Stăpîne, răspunse Sancho, nu mi s-ar putea îngădui un soroc de două zile ca să mă mai gîndesc între timp ce-ar fi mai bine?

— Nu, nicidecum, spuse Merlin, aci pe loc şi-n clipa aceasta trebuie să rămînă statornicit ce va ieşi din astă treabă: sau se va-ntoarce Dulcinea în peştera lui Montesinos şi la vechea ei înfăţişare de ţărancă, sau, aşa cum arată acuma, va fi înălţată în slava cerului, unde va aştepta să se împlinească numărul gîrbacelor.

— Haide, dragă Sancho, zise ducesa, arată-te curajos şi dovedeşte-te recunoscător pentru pîinea ce-ai mîncat-o de la don Quijote, pe care se cuvine să-l slujim şi să-l mulţumim

cu toţii pentru minunatele lui însuşiri şi pentru înaltele sale fapte cavalereşti. Spune « da », băiete, că te laşi biciuit, şi ducă-se Necuratul pe pustii, iar frica la iepuri, căci o inimă bună biruie năpasta, aşa cum prea bine ştii şi tu.

La vorbele astea, Sancho răspunse cu altele cam căzute din pod, pe care le grăi lui Merlin, întrebîndu-l:

— Ia spune-mi, luminăţia-ta, domnule Merlin, cînd a trecut pe-aci Diavolul olăcar, a venit la stăpînu-meu c-o solie de la domnul Montesinos şi i-a poruncit din partea lui să-l aştepte aci, că el o să vie să-l înveţe ce-i de făcut ca s-o dezlege de vrăji pe domniţa Dulcinea din Toboso, dar pîn-acum nu l-am văzut nici pe Montesinos şi nici neam de neamul lui.

La care Merlin răspunse:

— Diavolul acela, dragă Sancho, e un ageamiu şi-un mare zevzec! Eu l-am trimis să-l caute pe stăpînu-tău, dar nu cu vreo solie din partea lui Montesinos, ci din partea mea, fiindcă Montesinos se află la el în peşteră şi aşteaptă sau, mai bine zis, nădăjduieşte să fie dezlegat, că de-acum abia începe greul. Dacă-ţi datorează ceva sau ai vreo daraveră cu el, ţi-l aduc fedeleş dinainte, oriunde pofteşti, dar pînă una-alta, pune odată capăt gîlcevii şi spune « da » la biciuire şi crede-mă c-o să-ţi fie de mare folos, atît pentru suflet, cît şi pentru trup; pentru suflet, prin dragostea de aproapele cu care ai să faci lucrul ăsta; pentru trup, fiindcă ştiu că ai sînge cam prea mult şi nu ţi-ar strica să mai lepezi puţintel.

— Da' mulţi doftori mai sînt pe lume! Pînă şi vrăjitorii sînt doftori! răspunse Sancho. Dar fiindcă toată lumea spune aşa — cu toate că nu-nţeleg nimic din treaba asta — spun şi eu că mă prind să-mi dau cele trei mii trei sute de gîrbace, cu învoiala ca să mi le dau unde şi cînd am chef, fără să mi se hotărască zilele şi timpul, c-o să caut eu să scap de datorie cît mai grabnic cu putinţă, ca să se bucure lumea de frumuseţea domniţei Dulcinea din Toboso, fiindcă, după cît arată, în ciuda a ceea ce credeam eu, e-ntr-adevăr frumoasă. Şi să mai cădem şi la altă învoială, şi anume: ca eu să nu fiu dator să mă biciuiesc pînă la sînge, iar dacă unele gîrbace mi le-oi

da numai aşa, ca pentru alungatul muştelor [1], să intre totuşi în socoteală. De asemenea, dacă mă-ncurc la numărătoare, domnul Merlin, care ştie totul, trebuie să aibă de grijă să-mi numere loviturile şi să-mi amintească de cele care mai lipsesc sau de cele care prisosesc.

— De cele care prisosesc n-am ce să-ţi mai amintesc, răspunse Merlin, fiindcă de îndată ce ajung la numărul trebuincios, numaidecît, cît ai clipi din ochi, rămîne gata dezlegată domniţa Dulcinea, şi atunci pe loc vine recunoscătoare să-l caute pe bunul Sancho ca să-i mulţumească şi chiar să-l răsplătească pentru fapta lui cea milostivă. Aşa că să nu-ţi stea pe inimă dacă lipsesc sau dacă prisosesc loviturile, fiindcă ferit-a sfîntul ca eu să-nşel pe cineva, fie chiar şi c-un fir de păr din capul lui.

— Ei, fie atunci, cu Dumnezeu înainte, spuse Sancho, încuviinţez şi pacostea asta pe capul meu, vreau să zic că primesc canonul, cu învoielile pe care le-am spus.

Numai ce rosti Sancho aste din urmă vorbe, că şi-ncepu să răsune iarăşi zvonul oboaielor şi începură din nou să se descarce nenumărate archebuze, iar don Quijote se agăţă de gîtul lui Sancho şi-i dete la sărutări cu nemiluita, pe frunte şi pe obraji. Ducesa şi ducele şi toţi cei de faţă se arătară a fi mulţumiţi cum nu se mai poate, iar carul începu să meargă, şi cînd trecu în dreptul lor, frumoasa Dulcinea îşi plecă fruntea către stăpîni, iar în faţa lui Sancho făcu o temenea adîncă.

Între acestea se apropiau tot mai mult zorii cei veseli şi rîzători; floricelele cîmpului se ridicau şi-şi înălţau capetele, iar cleştarele cele curgătoare ale pîraielor, murmurînd în pietrişul alb şi sur, se duceau să-şi dea birul rîurilor care le aşteptau; pămîntul cel vesel, cerul cel limpede, aerul cel curat, lumina cea senină, fiecare-n parte şi toate laolaltă vădeau îndeajuns că ziua care venea călcînd poalele zorilor va fi o zi însorită şi luminoasă. Şi mulţumiţi de vînătoare şi de faptul că le

[1] Bicele date cu mîna miloasă, care păreau mai curînd că vor să alunge muştele decît a fi împlinirea unei osînde, erau numite în derîdere *azotes de mosqueo*.

ieşise atît de bine şi-n chip atît de fericit ceea ce-şi puseseră-n minte, ducele şi ducesa se-ntoarseră la castelul lor, cu gîndul de-a o ţine mai departe cu păcălelile, căci nu se afla pentru ei lucru care să le dea mai mare desfătare.

Capitolul XXXVI

Unde se povesteşte despre ciudata şi nemaipomenita aventură a dueñei Îndurerate, numită şi contesa Trifaldi, şi despre un răvaş pe care Sancho Panza l-a scris femeii sale, Teresa Panza

Avea ducele un majordom mucalit şi poznaş nevoie-mare care luase chipul lui Merlin, pregătise cu tot dichisul ei aventura pomenită mai-nainte, alcătuise stihurile şi pusese pe-un paj să ia chipul Dulcineii. În cele din urmă, la îndemnul stăpînilor lui, puse la cale o altă aventură, ticluită în chipul cel mai hazliu şi mai năstruşnic din cîte-i pot da cuiva prin minte.

A doua zi ducesa îl întrebă pe Sancho dacă-şi începuse canonul de pocăinţă pe care trebuie să-l facă pentru dezlegarea de vrăji a Dulcineii. Sancho spuse că da şi că-n acea noapte îşi şi arsese cinci plesnituri. Îl întrebă ducesa cu ce şi le dase. Sancho răspunse că şi le dase cu mîna.

— Păi asta, răspunse ducesa, se cheamă mai mult să-ţi tragi palme decît să-ţi arzi gîrbace: după cîte socotesc eu, înţeleptul Merlin n-o să fie mulţumit dac-o iei aşa moale; ar fi nevoie ca bunul Sancho să se plesnească c-un bici cu ţepi sau cu noduri [1], din acelea pe care să le simţi zdravăn, fiindcă buchea poruncii trebuie scrisă cu sînge, şi n-o să fie slobozită o doamnă de subţirimea Dulcineii pe-un preţ atît de ieftin şi pe-o nimica toată.

---

[1] *Disciplina de abrojos* şi *disciplina de canelones*: variante ale biciuirii de sine. Autoflagelanţii întrebuinţau bice cu noduri uneori, sau cu capetele frînghiilor mai groase şi răsucite, ori cu plumbi şi ţepi.

La care Sancho răspunse:

— Dă-mi atunci înălţimea-ta un bici sau un capăt de funie potrivit pentru treaba asta, că eu m-oi plesni cu el, numai să nu mă doară prea tare; fiindcă trebuie să-ţi spun luminăţiei-tale că, aşa ţăran cum sînt, pieliţa mai mult de bumbac mi-e decît de trestie, şi nu-mi vine la socoteală ca numai aşa pentru folosul altuia să mă jupoi eu de viu.

— Prea bine, răspunse ducesa. Mîine ţi-oi da un bici făcut parcă anume pentru tine şi care se potriveşte la frăgezimea pieliţei tale aşa cum se potrivesc una cu alta două surori.

La care Sancho spuse:

— Mai trebuie să ştii măria-ta, preaiubită stăpînă, că am scrisă o scrisoare către nevastă-mea, Teresa Panza, în care-i dau de ştire de tot ce mi s-a întîmplat de cînd m-am despărţit de ea. O am aici în sîn şi nu-i lipseşte alta decît să-mi pun iscălitura. Aş vrea ca şi înţelepciunea-ta s-o citeşti, fiindcă mi se pare că-i destul de potrivită cu un cîrmuitor, vreau adică să spun cu felul în care trebuie să scrie cîrmuitorii.

— Şi cine a alcătuit-o? întrebă ducesa.

— Apăi cine altul s-o alcătuiască decît chiar eu, păcătosul de mine? răspunse Sancho.

— Şi tot tu ai şi scris-o? mai întrebă ducesa.

— Nici poveste! răspunse Sancho. Fiindcă eu nu ştiu nici să scriu, nici să citesc, măcar că ştiu să mă iscălesc.[1]

— Ia s-o văd şi eu, zise ducesa, fiindcă nici vorbă că-ntr-însa ţi-ai arătat toată strălucirea şi tot belşugul duhului tău.

Sancho scoase atunci din sîn un răvaş deschis, şi luîndu-l ducesa, văzu că-ntr-însul spunea aşa cum urmează:

SCRISOAREA LUI SANCHO PANZA CĂTRE TERESA PANZA, FEMEIA LUI

Dacă m-au biciuit bine, încaltea şi bine călare am mers[1]; dacă mi-e bine cu ocîrmuirea mea, apăi bine biciuit o plătesc. Vorbele astea pînă una-alta tu n-ai să le poţi înţelege dragă

[1] Inadvertenţă a lui Cervantes, o dată mai mult. S-a afirmat în mai multe locuri totala neştiinţă de carte a lui Sancho, pentru ca acum să apară că se ştia

Teresa; las', c-ai să afli tu alt'dată despre ce-i vorba. Află despre mine, Teresa, că mi-am pus în gînd ca de-acum încolo tu să umbli în caleaşcă, că aşa se cade, fiindcă orice alt fel de umblet se cheamă că-i pe brînci. Eşti nevastă de cîrmuitor, vezi dară să nu te calce nimeni pe bătătură. Îţi trimit aci o haină verde de vînătoare, pe care mi-a dăruit-o stăpîna mea, ducesa; potriveşte-o şi tu în aşa fel ca să slujească de fustă şi de laibăr pentru fata noastră. Don Quijote, stăpînu-meu, după cîte am auzit spunîndu-se pe-aci prin ţinut, e un nebun înţelept şi un trăsnit plin de haz, şi nici eu nu rămîn de căruţă cînd e vorba de asta. Am fost în peştera lui Montesinos, şi înţeleptul Merlin m-a ales pe mine s-o dezleg de vrăji pe Dulcinea din Toboso, căreia pe-acolo pe la noi i se zice Aldonza Lorenzo. În schimbul a trei mii trei sute de gîrbace, mai puţin cinci, pe care trebuie să mi le dau, ea o să rămînă dezlegată de vrăji ca şi mîne-sa care-a făcut-o. Nu mai spune asta la nimeni, fiindcă dacă ajungi cu socotelile tale în gura lumii, apăi unii au s-o ţie că-i albă, alţii că-i neagră. Peste cîteva zile oi purcede şi eu la ocîrmuirea mea, unde mă duc cu-o straşnică nerăbdare de-a face bani, fiindc-am auzit că toţi cîrmuitorii cei noi cu setea asta se duc: o să văd eu cam cum stau treburile pe-acolo şi ţi-oi da de ştire dacă să vii şi tu să stai cu mine sau nu. Asinul e bine sănătos şi-ţi trimite şi ţie sănătate; n-am de gînd să-l las de lîngă mine să ştiu bine că mă face şi sultan. Ducesa, stăpîna-mea, îţi sărută mîinile de-o mie de ori. Întoarce-i şi tu îndoit sărutările de mîini, fiindcă nu se află lucru pe lume care să te ţie mai puţin din cheltuială şi să fie mai ieftin — după cîte spune stăpînu-meu — decît purtarea curtenitoare. N-a vrut Dum-

iscăli. La fel, în capitolul al XXIII-lea, Sancho explică de ce ştie să-şi scrie numele: « ...căci atunci cînd am fost staroste la mine-n sat, am deprins să fac nişte buchii ca de pecete de saci, de care spunea lumea că zicea-n ele cum mă cheamă pe mine ». Dar ceva mai încolo (capitolul al II-lea) se contrazice, spunînd: « ...şi-aş da-o asta sub iscălitură dacă aş şti să mă iscălesc! »

[1] « *Si buenos azotes me daban, bien caballero me iba* » era o locuţiune scoasă din practicile osîndei inchizitoriale: condamnatul, după biciuire, era purtat călare (dar de-a-ndoaselea, cu capul spre crupa calului), pînă la locul execuţiei, pe străzile oraşului.

nezeu pîn-acum să-mi hărăzească vreun alt sipeţel cu alţi o sută de galbeni, ca acela de atunci; dar nu-ţi face sînge rău, dragă Teresa, fiindcă cine trage clopotul a primejdie acela se află la adăpost, şi ne-o ieşi totul la socoteală din ce-o pica de la ocîrmuire; mi-a făcut numai inimă rea cînd am auzit că dacă-i simt o dată gustul, apăi o să-mi mănînc mîinile după ea, şi dac-ar fi aşa, păi nu m-ar ţine prea ieftin treaba asta, deşi, pe de altă parte, schilozii şi ciungii o duc de minune cu pomana pe care o cerşesc, aşa că, oricum am lua-o, tu tot bogată şi norocoasă ai să fii. Domnul te dăruiască cu tot ce s-o putea, iar pe mine să mă ţie sănătos ca să-ţi fiu de folos. Dată din acest castel la 20 ale lui cuptor 1614.

Bărbatul tău cîrmuitorul,
Sancho Panza

După ce mîntui de citit scrisoarea, ducesa zise către Sancho:

— În două lucruri a cam luat-o razna bunul cîrmuitor: mai întîi cînd spune sau dă să se-nţeleagă că i s-a dăruit ocîrmuirea asta numai în schimbul bicelor cu care trebuie să se plesnească, măcar că ştie bine, şi nici nu poate să tăgăduiască, că atunci cînd ducele, soţul meu, i-a făgăduit-o, nici prin vis nu-i năzărea cuiva că s-ar afla lovituri de bice pe lume, în al doilea rînd, cînd se arată în scrisoare prea iubitor de arginţi, şi n-aş vrea să fie hulpav, fiindcă lăcomia strică omenia, şi cîrmuitorul lacom face să şchioapete dreptatea.

— Eu n-am vrut să iasă aşa ceva, stăpînă, răspunse Sancho, dar dacă luminăţiei-tale ţi se pare că scrisoarea asta nu-i tocmai cum trebuie să fie, n-ai decît s-o rupi şi să faci alta, că dac-o laşi în nădejdea minţii mele celei proaste, apăi mi-e că şi mai rău o să iasă decît aşa.

— Nu, nu, răspunse ducesa, îi bună şi asta, şi-aş vrea s-o vadă şi ducele.

Cu asta se încheie vorbirea lor şi se duseră într-o grădină unde aveau să prînzească în acea zi. Ducesa arătă şi ducelui scrisoarea lui Sancho, iar ducele făcu mare haz de ea. Prînziră,

şi, după ce se strînse masa şi-şi mai trecură de urît o bună bucată de vreme cu vorbirea cea duhlie a lui Sancho, iată numai că se auzi pe neaşteptate zvonul nespus de jalnic al unui fluier, precum şi acela al unei darabane răguşite şi stinse. Cu toţii se arătară speriaţi la auzul acestei muzici nedesluşite, totodată războinice şi jalnice, mai cu seamă don Quijote, care nu-şi mai găsea astîmpăr pe scaun de tulburat ce era; cît despre Sancho, ce să mai vorbim, că spaima îl şi mîna către adăpostul lui obişnuit, adică lîngă poalele sau fusta ducesei, fiindcă, de fapt şi într-adevăr, zvonul muzicii care se auzea era jalnic şi tînguitor din cale-afară. Şi cum stăteau ei toţi aşa, cu sufletul la gură, numai ce văzură intrînd în grădină şi luînd-o înainte doi oameni în veşminte cernite, atît de lungi şi de întinse-n spate, că li se tîrau după ei pe pămînt: aceştia veneau bătînd în două darabane, învăluite şi ele în zăbranice negre. Lîngă ei păşea cel ce zicea din fluier, care era tot atît de negru şi de spăimîntător ca şi ceilalţi. După ăştia trei venea o namilă de om, n-aş putea spune îmbrăcat, ci înfăşurat într-un caftan negru ca smoala, ale cărui poale erau şi ele lungi ca o zi de post. Pe deasupra caftanului îl încingea de-a curmezişul o chingă lată, neagră şi ea, de care atîrna un iatagan cît toate zilele, cu canafurile şi cu teaca negre. Faţa îi era acoperită de un văl negru străveziu, prin care i se întrevedea o barbă lungă, lungă şi albă ca neaua. Îşi mişca paşii încet şi grav, după zvonul darabanelor. Într-un cuvînt, făptura uriaşă, boiul mîndru, veşmintele cernite, precum şi alaiul lui ar fi putut şi chiar a şi putut să bage-n răcori pe toţi cei ce-l vedeau fără să-l cunoască. Cu acelaşi umblet domol şi plin de măreţie, de care am pomenit, ajunse şi căzu în genunchi în faţa ducelui, care-l aştepta în picioare, dimpreună cu ceilalţi ce se aflau pe-acolo. Ducele nu vru însă nici în ruptul capului să-l lase să vorbească pînă nu se ridică. Namila cea spăimîntătoare îi făcu pe voie şi, cînd fu iarăşi în picioare, îşi scoase vălul de pe faţă şi dete la iveală cea mai înfricoşătoare, cea mai lungă, cea mai albă şi cea mai îmbelşugată barbă din cîte a putut ochi de om să vadă pîn-atunci, şi-ndată-şi desprinse

și-și smulse din adîncul pieptului său lat și umflat un glas pătrunzător și tunător și, ațintindu-și privirile în ochii ducelui, spuse:

— Preaînalte și preaputernice stăpîne, pe mine mă cheamă Trifaldin [1] cel cu barba albă. Sînt scutierul contesei Trifaldi, căreia pe celălalt nume i se mai zice și Dueña Indurerată, din partea căreia vin la măria-ta cu-o solie, și anume ca luminăția-ta să fii atît de bun și să-i dai putința și îngăduința să intre să-ți spună toată durerea ei, care-i cea mai năstrușnică și cea mai de necrezut din cîte au putut să-i vie-n minte celui mai îndurerat cuget de pe lume. Dar mai întîi aș vrea să știu dacă se află aici în castel viteazul și în veci nebiruitul cavaler don Quijote de La Mancha, în a cărui căutare vine ea pe jos și nemîncată din împărăția Candayei pînă-n ținutul vostru, lucru care poate și trebuie să fie pus sau pe seama unei minuni, sau a unei puteri vrăjitorești; ea adastă acum la poarta ăstei cetăți sau a ăstui castel și nu așteaptă pentru a intra decît un semn de îngăduință din partea măriei-tale.

Zise. Apoi tuși, își netezi barba de sus pînă jos cu amîndouă mîinile și, liniștit întru totul, rămase să aștepte răspunsul ducelui, care fu acesta:

— Preabunule scutier Trifaldin cel cu barba albă, i-o bună bucată de vreme de cînd am aflat și noi de durerea doamnei contese Trifaldi, pe care vrăjitorii o fac să se numească acum Dueña Indurerată. Poți fără nici o grijă, minunate scutier, să-i spui să intre, că aici se află viteazul cavaler don Quijote de La Mancha, de la al cărui suflet mărinimos poate să se aștepte fără nici o îndoială la toată ocrotirea și la tot ajutorul, și mai poți să-i spui din parte-mi că dacă are nevoie și de sprijinul meu, apăi n-o să-i lipsească,

---

[1] Truffaldin se numea un personaj din *Orlando innamorato* al lui Boiardo care apare și la Ariosto, în *Orlando furioso*, cu același nume, derivat din *trufar*, sinonim al lui *engañar*, *burlar* (cel ce face farse, șotii). Cervantes, din amintirea acestui personaj, face Trifaldin, ca să i se potrivească numele cu cel al stăpînei sale, contesa Trifaldi, numită și ea așa pentru că avea trei vîrfuri la trenă *(falda)*, adică o rochie cu trei cozi (vezi capitolul XXXVIII).

fiindcă-i de datoria mea să i-l dau, o dată ce sînt cavaler, deci un om căruia-i şade frumos şi i se cade să ajute pe orice femeie, dar mai cu seamă pe doamnele cele urgisite şi întristate, aşa cum trebuie să fie înălţimea-sa.

La auzul ăstor vorbe, Trifaldin îşi plecă genunchiul pîn' la pămînt, şi după ce făcu semn aceluia cu fluierul, precum şi toboşarilor, să înceapă iarăşi, la acelaşi zvon şi-n acelaşi pas cu care intrase, luă calea-ntoarsă spre a ieşi din grădină, lăsîndu-i pe toţi uimiţi de ivirea şi de înfăţişarea lui. Şi întorcîndu-se ducele către don Quijote, îi spuse:

— Pînă la urmă, vestite cavaler, beznele răutăţii şi ale neştiinţei nu pot să ascundă şi să întunece lumina vitejiei şi a virtuţii. Spun asta fiindcă abia de sînt şase zile de cînd cinstita-ţi faţă se află aici în castel, că şi vin să te caute de peste nouă mări şi nouă ţări, şi nu în rădvane şi nici pe cămile, ci pe jos şi nemîncaţi, obidiţii şi năpăstuiţii, încredinţaţi c-or găsi în preaputernicu-ţi braţ leac pentru restriştile şi caznele lor, şi asta mulţumită numai măreţelor isprăvi făptuite de domnia-ta, a căror veste s-a răspîndit şi a cuprins toată faţa cunoscută a pămîntului!

— Tare-aş mai vrea, seniore duce, răspunse don Quijote, să fie aici de faţă acel blagoslovit preot care mai deunăzi la masă s-a arătat atît de înverşunat şi cu atîta pică pe cavalerii rătăcitori, ca să vadă şi el cu ochii lui dacă sînt sau nu sînt trebuincioşi pe lume asemenea cavaleri. Ar putea acum să pipăie chiar cu mîna lui faptul că cei din cale-afară de obijduiţi şi de nemîngîiaţi, cînd sînt în dricul nevoii şi le ajunge cuţitul la os, nu se duc să-şi caute leacul nici pe la casele cărturarilor, nici pe la acelea ale paracliserilor de ţară, nici la cavalerul care n-a izbutit măcar o singură dată să treacă dincolo de hotarele ţinutului său, nici la curteanul cel trîndav, căruia mai mult îi place să pescuiască veşti noi pentru a le spune mai departe şi a le povesti decît să încerce a săvîrşi el însuşi fapte şi isprăvi pentru ca alţii să le povestească şi să le scrie. Uşurarea obidiţilor, ajutorul nevoiaşilor, ocrotirea fecioarelor, mîngîierea văduvelor la nici un alt soi de oameni nu pot fi aflate mai bine decît la cavalerii

rătăcitori, şi pentru faptul că sînt şi eu unul din aceştia, nici nu ştiu cum să mai mulţumesc cerului, şi socotesc drept binevenită orice năpastă şi orice pacoste care ar da peste mine în această îndeletnicire atît de vrednică. Vie numai această doamnă şi ceară de la mine tot ce i-o pofti inima că, prin puterea braţului meu şi prin curajoasa hotărîre a neînfricatului meu cuget, eu i-oi găsi leacul.

Capitolul XXXVII

Unde se merge mai departe cu faimoasa aventură a dueñei Îndurerate

Se bucurară la culme ducele şi cu ducesa văzînd cît de bine se potrivea răspunsul lui don Quijote cu gîndul lor; atunci prinse şi Sancho să spună:

— N-aş prea vrea ca astă dueña să fie piedică la făgăduita mea ocîrmuire, fiindcă l-am auzit spunînd pe-un spiţer din Toledo, care vorbea ca un sticlete [1], că acolo unde-şi vîră nasul dueñele, nu poate ieşi nimic de doamne-ajută. Mamă, Doamne, ce le mai purta sîmbetele spiţerul acela! De unde socot eu că dacă toate dueñele sînt uricioase şi năzuroase, oricare le-ar fi soiul şi firea, ce trebuie să fie acelea care mai sînt pe deasupra şi îndurerate, aşa cum zice-se că-i contesa asta... cum o cheamă? trei fleanduri, sau trei zdrenţe? [2] Fiindcă pe-acolo, de pe unde-s eu de loc, fleandură şi zdreanţă, zdreanţă şi fleandură, tot un drac îi!

— Nu mai tot vorbi, dragă Sancho, zise don Quijote, că dacă această dueña vine ca să mă caute tocmai de peste nouă mări şi nouă ţări, nu trebuie să fie din acelea care intrau

---

[1] În original « *que hablaba como un silguero* » (adică la fel de bine cum cîntă un sticlete). În altă parte s-a spus (cap. XXXII) « guvernează ca nişte şoimi », cu eludarea similară a unei trepte din raţionamentul comparativ.

[2] În original « *condesa Tres Faldas o Tres Colas* »: *falda* şi *cola* înseamnă coadă. S-a tradus aşa pentru menţinerea calamburului, aproximativ, în vorbirea lui Sancho, « trei falduri » sau « trei fleanduri » sunînd cam la fel.

în socoteala spiţerului, cu atît mai mult că asta-i şi contesă, şi cînd contesele fac slujbe de dueña, apăi să ştii c-or fi slujind numai la crăiese şi la împărătese, fiindcă-n casa lor ele sînt întru totul stăpîne şi se slujesc de alte dueñe.

La aceste vorbe, doña Rodriguez, care era de faţă, răspunse:

— Stăpîna mea, ducesa, are la ea în slujbă dueñe care-ar fi putut să ajungă şi contese de le-ar fi zîmbit norocul; dar dreptatea celui tare este lege peste ţară; şi nimeni să nu mai cîrtească împotriva dueñelor, mai cu seamă cînd sînt fete bătrîne, că, deşi eu nu mă număr în rîndul lor, îmi dau totuşi seama şi pot să cumpănesc cît de mult întrece o dueña fecioară pe o dueña văduvă, şi cui ne tot înţeapă înfige-i-s-ar ţeapa-n palmă.

— Cu toate astea, răspunse Sancho, e atît de mult de înţepat la dueñe, după cîte spune şi bărbierul meu, încît mai bine să nu mai mestecăm în orez, chiar dacă se lipeşte de oală.

— Scutierii, răspunse doña Rodriguez, au fost totdeauna vrăjmaşii noştri, căci, pîndind ca nişte strigoi pe la uşile odăilor şi dînd mereu cu nasul de noi, tot timpul cît nu se roagă — şi care-i cam destulişor — şi-l omoară cîrtind împotriva noastră, dezgropîndu-ne metehnele şi îngropîndu-ne cinstea. Dar din parte-mi n-au decît să se spînzure, că-n ciuda lor noi tot o să trăim pe lume, şi încă-n case bune, chiar de-am muri de foame şi ne-am acoperi pielea cea subţire sau nesubţire, cum o fi ea, cu o rasă de călugăriţă, aşa cum se acoperă sau se astupă un morman de gunoi cu un covor frumos în ziua cînd se iese-n alai cu icoanele. Pe legea mea că dacă mi s-ar îngădui şi aş avea timp, i-aş face să se încredinţeze, nu numai pe cei de faţă ci şi pe toţi cîţi trăiesc pe pămîntul ăsta, că nu se află virtute pe lume care să nu se găsească la o dueña.

— Eu socot, spuse ducesa, că buna mea doña Rodriguez are dreptate cu carul; dar o să mai curgă încă multă apă pe gîrlă pînă să se recunoască dreptatea ei şi a celorlalte dueñe,

pînă să facă de rîs părerea proastă a spițerului celui răutăcios și să stîrpească ceea ce-i adînc înrădăcinat în cugetul marelui Sancho Panza.

Sancho răspunse:

— De cînd mi s-a urcat la cap cu ocîrmuirea, nu mai văd lucrurile ca un scutier, și, cu toate astea, tot nu dau nici o ceapă degerată pe cîte dueñe s-or afla pe lume!

Ar fi lungit-o ei încă multă vreme cu gîlceava asta în jurul dueñelor de n-ar fi auzit că fluierul și darabanele începeau iarăși să răsune, din care lucru înțeleseseră că dueña Indurerată se pregătea să intre. Îl întrebă ducesa pe duce dacă n-ar fi bine să-i iasă întru întîmpinare, deoarece era contesă și obraz subțire.

— Întrucît e contesă, răspunse Sancho mai înainte de-a da ducele răspunsul, socot că măriile-voastre ați face bine să-i ieșiți întru întîmpinare; dar întrucît mai este și dueña, chitesc că nici cu un pas n-ar trebui să vă clintiți din loc.

— Cin' te poftește pe tine să te-amesteci unde nu-ți fierbe oala, Sancho? spuse don Quijote.

— Cine, stăpîne? Iacă, eu mă poftesc, și pot să mă poftesc în bună pace, ca scutier ce-am învățat bunele rînduieli ale curteniei la școala luminăției-tale, care ești cel mai curtenitor și cel mai binecrescut cavaler din toți cei dedați la viața curtenească; și cînd e vorba de asta, după cîte te-am auzit pe luminăția-ta spunînd, mai bine-i să sări peste șa decît să te poticnești. Mai mult, uite, nu spun, că doar n-o să vînd castraveți la grădinar!

— Așa-i cum zice Sancho, spuse ducele, să vedem numai cum arată contesa, și după asta om cumpăni noi și cîtă curtenie i se cuvine.

Într-acestea, intrară toboșarii și cel cu fluierul, ca și de prima dată. Și aici povestitorul puse capăt acestui scurt capitol și-l începu pe celălalt, istorisind mai departe aceeași aventură, care-i una dintre cele mai vrednice de luare-aminte din toată povestea.

Capitolul XXXVIII

Unde se povesteşte ceea ce a destăinuit despre vitrega-i soartă dueña Îndurerată

În urma tarafului celui jalnic începură să intre-n grădină şi să înainteze ca la vreo douăsprezece dueñe împărţite în două şiruri, toate îmbrăcate în rase largi, pare-se din mohair bine netezit, avînd pe cap nişte văluri albe de taftă subţire şi atît de lungi, încît nu mai lăsau să se vadă altceva decît poalele raselor lor negre. După ele venea contesa Trifaldi, ţinută de mînă de scutierul Trifaldin, cel cu barba albă, şi îmbrăcată într-un veşmînt negru din soiul cel mai ales de lînă pufoasă, neîncreţită, care dacă s-ar fi încreţit, fiecare cîrlionţ ar fi fost cît un bob de năut din cel bun de Martos; coada sau poala — nu ştiu cum să-i mai zic — se sfîrşea în trei vîrfuri, ţinute de mîinile a trei paji, şi ei tot în straie cernite, alcătuind o frumoasă figură geometrică cu acele trei unghiuri ascuţite, alcătuite din cîteşitrele vîrfurile cozii, după care înţeleseseră toţi cei ce văzură poala tăiată în ascuţişuri că de la ea îşi trage numele contesa Trifaldi, ca şi cum am spune contesa celor trei falduri; şi aşa şi e, după cîte spune Benengelí, fiindcă pe numele ei cel adevărat o chema contesa Lupina, din pricină că pe la ea prin ţinut se pripăşiseră la lupi cu nemiluita, şi dacă-n loc de lupi s-ar fi oploşit pe-acolo vulpi, ar fi chemat-o contesa Vulpina, căci aşa-i datina prin acele părţi, ca stăpînitorii să-şi ia porecla numelui după lucrul sau după lucrurile care se găsesc mai din belşug în hotarele lor. Dar contesa asta, pentru a cinsti născocirea cea nouă a cozii de la veşmîntul ei, îşi schimbase numele de Lupina în acela de Trifaldi.[1] Cele douăsprezece dueñe, împreună cu stăpîna lor, veneau în pas de alai, avînd feţele acoperite cu nişte văluri negre, însă nu străvezii, ca acela al lui Trifaldin, ci atît de dese, încît nimic nu se între-

---

[1] Cu privire la identitatea concretă a personajului care i-a servit lui Cervantes de model pentru contesa Trifaldi, Rodriguez Marín socoteşte că nu era alta decît ducesa de Osuna (contesa Lobuna sau Zorruna), care avea jos, pe blazonul casei, cele trei colţuri, cele trei franjuri ale conţilor de Ureña.

vedea în dosul lor. De îndată ce începu să se arate pîlcul acela de dueñe, ducele, ducesa și cu don Quijote se ridicară-n picioare, și la fel făcură și toți ceilalți cînd le zăriră lungul alai. Se opriră cele douăsprezece dueñe și lăsară între ele loc slobod, prin mijlocul căruia păși înainte Indurerata, mereu ținută de mînă de către Trifaldin. Care lucru văzîndu-l ducele, ducesa și cu don Quijote, înaintară și ei vreo doisprezece pași ca s-o întîmpine. Ea, după ce căzu în genunchi, cu un glas mai curînd din topor și răgușit [1] decît subțire și gingaș, spuse:

— Rogu-vă pe măriile-voastre să nu dați atîta cinstire acestui slujitor al vostru. vreau adică să spun acestei slujitoare a voastră, fiindcă, după cît sînt de îndurerată, n-oi izbuti să răspund așa cum trebuie, din pricină că neobișnuita și nemaivăzuta-mi restriște mi-a luat mințile și mi le-a dus nu știu unde, dar pesemne că sînt tare departe, fiindcă cu cît le caut mai mult, cu atît le găsesc mai puțin.

— Cu mințile pierdute, răspunse ducele, ar fi, doamnă contesă, acela care nu ți-ar recunoaște, după făptură, înalta-ți obîrșie, căreia, și fără să se vadă, i se cuvine spuma curteniei și toată floarea ceremoniilor celor mai alese, și ridicînd-o de mînă, o duse s-o așeze pe un jilț lîngă ducesă, care o primi și ea cu multă cinste.

Don Quijote tăcea mîlc, iar Sancho murea să vadă și el chipul contesei Trifaldi și al vreuneia din multele dueñe; dar nu fu cu putință pînă cînd nu se descoperiră ele însele de la sine și de bunăvoie. Amuțiți cu toții și așternuți pe tăcere, așteptau și ei să vadă cine avea s-o rupă, și cea care o rupse fu dueña Indurerată cu aste vorbe:

— Sînt încredințată, arhiputernice [2] domn, arhifrumoasă doamnă și arhiînțelepte mărimi de-aici de față, că arhidurerea

[1] Bîlbîiala actorului care joacă rolul dueñei Dolorida este explicabilă prin faptul că e vorba de un bărbat, majordomul ducelui, cum se va vedea mai jos; de aceea spune « slujitor » și nu « slujitoare », și își ia seama amintindu-și ce rol joacă. De aceea se și spune că avea un glas « din topor și răgușit ».

[2] Superlativele care piperează cuvîntarea aceasta sînt, în spaniolește, toate cu sufixul *simo*. Se spune, astfel, « *Don Quijotísimo* », « *dolorisísima* », « *dueñísima* » etc.

mea a găsit în arhialesele voastre inimi o primire tot atît de binevoitoare pe cît de mărinimoasă şi de milostivă, fiindcă ea-i atît de mare, încît poate să înduioşeze şi pietrele, să înmoaie diamantele şi să topească oţelul celor mai împietrite inimi de pe lume; dar mai-nainte ca vorbele-mi să ajungă pînă la locul auzului vostru — ca să nu zic pînă la urechile voastre — aş vrea să-mi daţi şi mie de ştire dacă nu se află cumva în acest divan, în acest sobor şi-n această adunare arhineprihănitul cavaler don Quijote din Arhi-La Mancha, împreună cu arhiscutierul său, Panza.

— Panza, zise Sancho mai-nainte ca vreun altul să răspundă ceva, se află aci de faţă, şi de asemenea şi don Arhiquijote, aşa că poţi, arhiîndurerată arhidoamnă, să spui tot ceea ce arhipofteşti, că toţi sîntem gata şi arhipregătiţi să te arhislujim.

Între-acestea se ridică şi don Quijote şi, îndreptîndu-şi vorbele către Indurerata dueña, spuse:

— Nefericită doamnă, dacă durerile-ţi pot întrevedea o zare de nădejde pentru a-ţi găsi leacul în vitejia şi puterile vreunui cavaler rătăcitor, apăi aici îţi stau la poruncă vitejia şi puterile mele, care, măcar că slabe şi mărginite, fi-vor totuşi folosite întru totul în slujba înălţimii-tale. Eu sînt don Quijote de La Mancha, a cărui menire e să sară în ajutorul năpăstuiţilor de tot soiul; şi, stînd lucrurile aşa cum stau, nu mai e nevoie, doamnă, să-mi cîştigi buna voire sau să cauţi vorbe ocolite, ci să spui verde şi fără înconjur ce te doare, căci te-ascultă urechi care, chiar de nu s-or pricepe cum să-ţi vină într-ajutor, vor şti măcar să te căineze.

Cînd auzi dueña Indurerată vorbele astea, făcu o mişcare de parc-ar fi vrut să se arunce la picioarele lui don Quijote, şi chiar se şi aruncă, şi, căutînd să i le îmbrăţişeze, spuse:

— Mă arunc dinaintea ăstor picioare şi a ăstor ţurloaie, neînvinse cavaler, fiindcă ele sînt temeliile şi stîlpii cavaleriei celei rătăcitoare! Să sărut vreau aste picioare, de ai căror paşi atîrnă şi spînzură toată lecuirea nefericei mele. O, viteze rătăcitor, ale cărui isprăvi adevărate lasă cu mult în urmă şi întunecă isprăvile închipuite ale unor cavaleri ca Amadis, Esplandián şi Belianís! Şi lăsîndu-l pe don Quijote, se

întoarse către Sancho, şi prinzîndu-l de mînă, îi spuse: O, tu, cel mai credincios scutier din cîţi au slujit vreodată pe vreun cavaler rătăcitor, atît în vremurile de-acum, cît şi-n cele de demult, mai mare-n bunătate chiar decît barba lui Trifaldin, însoţitorul meu, care-i aici de faţă, poţi să te mîndreşti pe drept cuvînt că, slujindu-l pe marele don Quijote, slujeşti laolaltă toată mulţimea de cavaleri care au purtat arme pe lume. Te rog din adîncul inimii pe tot ceea ce datoreşti preacredincioasei tale bunătăţi, să-mi fii mijlocitor pe lîngă stăpînul tău ca să vină pe dată în ajutorul acestei preamărite şi preanefericite contese.

La care Sancho răspunse:

— Stăpînă, puţin îmi pasă mie dacă mi-o fi sau nu mi-o fi bunătatea tot atît de mare şi de lungă ca barba scutierului luminăţiei-tale! Pe ceea ce pun eu preţ este ca să-mi fie bărbos şi mustăcios sufletul cînd o trece dincolo de viaţa cea pămîntească [1], că pe bărbile din lumea asta nu dau o para chioară! Dar şi fără şiretlicurile şi miorlăielile astea, eu tot o să-l rog pe stăpînu-meu — fiindcă ştiu că mă îndrăgeşte, şi mai ales acum, cînd are nevoie de mine pentru o anume daraveră — să te ajute şi să te sprijine pe luminăţia-ta cu tot ce i-o sta în putinţă. Deşeartă-ţi luminăţia-ta oful, povesteşte-ni-l, şi apoi las' pe noi, că ne-om înţelege cu toţii pîn' la urmă.

Ducele şi cu ducesa nu mai puteau de rîs la auzul acestor vorbe, ca oameni preveniţi ce erau în toată pătărania asta, şi lăudau în sinea lor iscusinţa şi prefăcătoria contesei Trifaldi, care, după ce se întoarse să-şi ia locul pe jeţ, spuse:

— În vestita împărăţie a Candayei, care se află între întinsa Trapobana şi Marea Sudului, cu două leghe mai încolo de Capul Comorin, domnea regina doña Maguncia, văduva regelui Arhipiela, domnul şi soţul ei, din a căror

---

[1] Locuţiune aluzivă, rememorînd cuvintele unui eunuc din clipa morţii, cu sensul că nu corpul, ci sufletul trebuie să fie viteaz, bărbat; se pare că le-a rostit un gentilom din Avila, numit Ortiz, care a murit tînăr, student, după ce trăise ca un eunuc datorită unui accident care-l lipsise şi de capilozitatea virilă a feţei.

căsătorie se zămisli şi se născu domniţa Antonomasia, moştenitoarea împărăţiei, care domniţă Antonomasia, mai-nainte pomenită, crescu şi se împlini sub ocrotirea şi învăţătura mea, fiindcă eu eram cea mai veche şi cea mai de seamă dueña a mamei mele. Se făcu, însă, că, trecînd zilele şi luîndu-le altele locul, copila Antonomasia ajunse la vîrsta de patrusprezece ani şi era de-o frumuseţe atît de desăvîrşită, încît firea n-ar mai fi putut plăsmui nici cu atîtica ceva mai frumos decît ea. Dar nu vreau să spun prin asta că înţelepciunea ei ar fi fost mai prejos: era tot atît de înţeleaptă pe cît era de frumoasă, şi era cea mai frumoasă din lume, şi mai e şi-acum încă, dacă nu cumva soarta cea pizmătareţă şi ursitoarele cele împietrite la inimă nu i-or fi tăiat firul vieţii; dar nu cred să i-l fi tăiat, fiindcă doară n-o să îngăduie cerul să se facă pămîntului un rău atît de mare cum e acela de a se culege înainte de vreme ciorchinele celui mai frumos butuc de vie din lume. De această frumuseţe, pe care neiscusita-mi limbă nu poate îndeajuns s-o slăvească, se îndrăgostiră nenumăraţi prinţi, atît din cei băştinaşi, cît şi din cei străini, printre care se încumetă să-şi înalţe gîndul pînă la cerul unei atît de mari frumuseţi şi un cavaler mai mărunt, care hălăduia şi el pe la curte, încrezător fiind în tinereţea şi în făptura lui cea chipeşă, în iscusinţele şi farmecele cele multe ale fiinţei lui, precum şi în vioiciunea şi în frumoasa înzestrare a minţii sale; fiindcă trebuie să mărturisesc măriilor-voastre, dacă nu vă plictisesc, că ştia să atingă vioara de-o făcea să vorbească, nu altceva, şi mai era pe deasupra şi poet şi mare dănţuitor, şi se pricepea el să-ţi meşterească o colivie de păsări, că numai de pe urma ăstui lucru, şi ar fi putut să-şi cîştige pîinea, dac-ar fi fost să ajungă la sapă de lemn, că toate aceste însuşiri şi farmece sînt de ajuns să doboare şi-un munte, darămite pe-o gingaşă copilă! Dar toată mîndreţea şi fălnicia lui, toate farmecele şi iscusinţele sale n-ar fi fost bune aproape la nimica pentru a cuceri cetatea copilei mele dacă hoţul de el nu s-ar fi folosit de mijlocul de-a mă da mai întîi gata pe mine. Ticălosul şi nelegiuitul de derbedeu a vrut mai întîi să-mi cîştige mie buna voire şi să-mi trezească aplecarea

către el, pentru ca eu, ca un alcade din cei nevrednici, să-i încredinţez cheile cetăţii ce-mi era dată-n pază. Ce mai încoace şi-ncolo, cu nu mai ştiu ce giuvaeruri şi flecuşteţe pe care mi le-a dăruit mi-a sucit capul şi a făcut din mine o cîrpă. Dar ceea ce l-a ajutat cel mai mult să mă smomească cu totul şi să mă dea gata au fost nişte stihuri cîntate, pe care le-am auzit eu odată noaptea pe cînd stam la o fereastră zăbrelită ce da într-o ulicioară unde se afla el; şi stihurile, dacă nu mă-nşel, spuneau aşa:

Răni de dulceá-mi inamică
Date-n suflet rău mă dor.
Chinul e-ndoit, căci mor
Fără să-i fi spus nimică. [1]

Versurile astea mi s-au părut ca nişte boabe de mărgăritar, iar glasul lui ca un fagure de miere, şi de-atunci, vreau adică să spun din clipa aceea, dîndu-mi seama de aleanul în care m-au cufundat versurile astea şi altele la fel cu ele, m-am gîndit c-ar trebui să fie alungaţi poeţii din obştiile cele bine rînduite, aşa cum da Platon povaţă [2] — dacă nu toţi, măcar poeţii cei moleşitori — fiindcă ei scriu nişte stihuri nu ca marchizul de Mantua, din acelea cu care-ţi treci timpul şi care-i fac să plîngă pe copii şi pe muieri, ci atît de sfredelitoare, încît, ca nişte dulci spini ne străbat tot sufletul, şi, ca nişte fulgere, lasă-n noi o rană aprinsă, fără să ne ardă cîtuşi de puţin veşmintele. Iar altă dată a cîntat:

Vin' tiptil, tu, moartea mea,
Ca să nu te simt că vii,
Căci plăcerea de-a muri
Viaţă iar ar fi să-mi dea. [3]

---

[1] *Copla* aceasta este de fapt traducerea unui catren italian aparţinînd lui Serafino Aquilano.

[2] Într-adevăr, Platon, în cartea sa intitulată *Republica (I Politeia)*, condamnă artele ca moleşitoare pentru spiritul civic.

[3] *Copla* aceasta e opera unui comandor, Escrivá, publicată sub numele acesta în 1511 în *Cancionero general* al lui Hernando del Castillo. Cervantes o modifică puţin la rimele versurilor 2 şi 3.

Şi alte stihuleţe şi versuleţe de soiul ăsta, care, cîntate, te vrăjesc, iar scrise, te lasă năuc. Darămite cînd mai prind să alcătuiască şi acel soi de versuri folosite pe-atunci în Candaya şi cărora poeţii le zic *seguidillas?* Cînd le-auzi, să-ţi sară inima din piept, nu alta, să rîzi de parc-ai fi gîdilat, să te furnice prin tot trupul şi, în sfîrşit, să-ţi umble ca argintul-viu prin toate mădularele. De aceea spun şi eu, cinstite feţe, că asemenea stihuitori, pe bună dreptate, ar trebui să fie surghiuniţi în Ostrovul Şopîrlelor [1]. Dar nu ei sînt de vină, ci nătărăii care-i tămîiază şi proastele care-i cred. Şi dac-aş fi fost eu o dueña de ispravă, aşa cum se cădea să fiu, nu m-ar mai fi scos din minţi meşteşugitele lor îmbinări de vorbe şi n-aş mai fi crezut că-i adevărat cînd îi auzeam că spun: « Trăiesc murind, ard în ger, dîrdîi în foc, nădăjduiesc fără nădejde, plec şi rămîn », şi atîtea alte lucruri cu neputinţă, cam pe-acelaşi calapod, de care sînt pline scrierile lor. Darămite cînd mai stau de-ţi făgăduiesc şi pasărea fenix din Arabia, coroana Ariadnei, caii soarelui, mărgăritarele din miazăzi, aurul Tibrului şi mirodeniile Pancayei? Aici dau ei cel mai mult drumul la peană, ca unii pe care nu-i ţine mare lucru să făgăduiască ceea ce nici nu le trece vreodată prin gînd şi nici nu le stă în putinţă să îndeplinească. [2] Dar ce mai stau eu să bat cîmpii? Vai de păcatele mele, sărăcuţa de mine! Ce sminteală sau ce nebunie m-o fi apucat de stau să povestesc greşelile altora, cînd am atîta de spus de-ale mele? Vai, înc-o dată, nefericita de mine, că nu versurile m-au dat gata, ci prostia mea! Nu cîntecele mi-au muiat inima, ci uşurătatea mea! Multa-mi nepricepere şi puţina-mi luare-aminte au deschis drum şi au netezit cărare pentru paşii lui don Clavijo, că acesta-i numele cavalerului cu

---

[1] « *Isla de los Lagartos* » era denumită orice ţară fără delimitări geografice; denominaţie dată pentru a indica depărtarea şi pustietatea.

[2] Critica aceasta atinge culteranismul sau cultismul, reflexul spaniol al conceptismului italian, curent derivat din Petrarca şi care, la epigonii lui, duce la fastidioase repetiţii de tropi tipici (« concepţie »), de formule imagistice şi stilistice prefabricate. Folosirea antinomiilor îngrămădite unele peste altele, ca mai sus, era procedeul uzual al conceptiştilor.

pricina. Aşa că, fiind eu mijlocitoarea, a putut omul să ajungă nu o dată, ci de mai multe ori în odaia Antonomasiei cea amăgită nu de el, ci de mine, sub cuvînt c-o să-i fie bărbat în lege, fiindcă, aşa păcătoasă cum sînt, dar tot nu i-aş fi îngăduit, fără să se-nsoare cu ea, nici să se-atingă de marginea tălpii condurilor ei. Nu, nu, asta, nu! În orice treburi de-acest soi cu care am de-a face, cununia înainte de toate! Numai că treaba de care-i vorba avea şi ea un clenci, şi anume că tinerii nu erau pe o potrivă, don Clavijo fiind doar un cavaler mărunt, pe cîtă vreme domniţa Antonomasia era, după cum spusei, moştenitoarea împărăţiei. Prin prevăzătoarea mea dibăcie, toată încurcătura asta a rămas cîtva timp tăinuită şi ascunsă, pînă cînd mi s-a părut mie că parcă aşa un fel de umflătură a burţii Antonomasiei o să ne dea pînă la urmă de gol. Să intrăm toţi trei de frică-n pămînt, nu altceva! Dar ne-a făcut să ridicăm iarăşi capul hotărîrea ca, pîn-o ieşi la iveală treaba asta necurată, don Clavijo s-o ceară de nevastă pe Antonomasia în faţa vicarului, întemeiat fiind pe-o ţidulă dată de prinţesă, în care ea spunea cum că vrea să-i fie soaţă, şi pe care eu cu mintea mea o ticluisem atît de bine, încît nici chiar virtutea lui Samson n-ar mai fi putut s-o darme. S-au pus la cale toate cele trebuincioase pentru asta, vicarul a citit ţidula, a mai ascultat-o şi pe prinţesă, care i-a mărturisit adevărul, şi el a trimis ţidula la păstrare în casa unui judecător de la curte, om cu mare trecere.

Atunci prinse Sancho să zică:

— Cum, şi în Candaya sînt judecători de curte, stihuitori şi *seguidillas?* Lucrul mă face să cred şi chiar să şi jur că toată lumea îi pe-aceeaşi croială. Dar dă-i zor, luminăţia-ta, cucoană Trifaldi, că-i tîrziu şi mor să ştiu cum o să iasă la capăt cu povestea asta cît o zi de post.

— Bine, o să mă zoresc, răspunse contesa.

Capitolul XXXIX

Unde contesa Trifaldi își spune mai departe povestea-i cea înfricoșată și vrednică de pomenire

Fiece vorbă rostită de Sancho o desfăta pe ducesă tot atîta pe cît îl scotea din sărite pe don Quijote; și după ce porunci scutierului său să tacă odată, Indurerata își urmă mai departe povestea, spunînd:

— În cele din urmă, după mai multe întrebări și răspunsuri, văzînd că prințesa o tot ținea una și bună, fără să se abată nici cu atîtica de la spusele ei de mai-nainte, vicarul a dat hotărîre prielnică lui don Clavijo și i-a încredințat fata drept soață legiuită, din care pricină regina Maguncia, mama prințesei Antonomasia, a fost într-atîta cuprinsă de năduf, că peste trei zile am și îngropat-o.

— Trebuie c-o fi murit de-ați îngropat-o, nici nu mai încape vorbă, spuse Sancho.

— Asta se-nțelege de la sine, răspunse Trifaldin, fiindcă în Candaya nu se-ngroapă viii, ci numai morții.

— Cu toate astea, s-a mai văzut, domnule scutier, răspunse Sancho, să fie îngropat cîte unul numai leșinat, crezîndu-se că-i mort; și, după cîte mă taie pe mine capul, crăiasa asta Maguncia ar fi făcut mai bine să leșine decît să moară, fiindcă dacă ești viu, poți îndrepta multe lucruri; și la urma urmei, n-a făcut nici prințesa chiar te miri ce prostie, pentru ca mîne-sa să și-o pună atît la inimă. Dacă s-ar fi măritat domnița asta cu vreun copil de casă sau cu vreo altă slugă de-a ei de pe la curte, așa cum au făcut multe altele, după cîte-am auzit spunîndu-se, atunci zic și eu că răul ar fi fost fără leac; că s-a măritat, însă, c-un cavaler atît de iscusit și de firoscos, cum ni l-a zugrăvit aci, chiar dac-a fost și asta, ce-i dreptul, tot o prostie, n-a fost, totuși, chiar atît de mare pe cît se arată; căci dacă-i să țin seamă de rînduielile stăpînului meu, care-i doar aici de față, și n-o să mă lase el să mint, după cum dintre oamenii cărturari se aleg episcopii, tot așa dintre cavaleri, și mai cu seamă dacă sînt și rătăcitori, se pot alege regii și împărații.

— Ai dreptate, Sancho, spuse don Quijote, fiindcă un cavaler rătăcitor, să aibă el numai un dram de noroc, şi poate trage nădejde să ajungă cît de curînd cel mai mare stăpînitor de pe lume. Dar las-o pe dueña Indureratä să spună mai departe ce-are de spus, fiindcă, după cîte bănuiesc eu, acum trebuie să vină partea cea amară a acestei poveşti, pîn-aici atît de dulce.

— Şi încă ce amară, răspunse contesa, e atît de amară, încît, pe lîngă ea, fierea pare dulce, şi laurul porcesc, o bunătate. Cînd am văzut noi că-i moartă crăiasa — şi nu leşinată — am îngropat-o şi numai ce-am aşternut pămînt deasupră-i, şi numai ce ne-am luat de la ea cel din urmă rămas bun, că, *quis talia fando temperet a lacrymis*[1] ? se ivi călare pe-un cal de lemn, la mormîntul crăiesei Maguncia, uriaşul Malambruno, văr de sînge al Magunciei, care, pe lîngă că era hain, mai era şi vrăjitor, şi care, pentru a răzbuna prin meşteşugurile sale moartea verei lui şi pentru a pedepsi cutezanţa lui don Clavijo şi pentru a-şi slobozi toată ciuda pe Antonomasia, deoarece călcase greşit, îi lăsă pe amîndoi vrăjiţi deasupra mormîntului, pe ea preschimbată într-o maimuţă de aramă, iar pe el, într-un crocodil înspăimîntător, făurit dintr-un soi de fier necunoscut, iar între ei doi se află un stîlp tot de fier, şi pe el stau scrise în graiul siriac nişte slove, care, tălmăcite în candeyceşte, şi acum în spanioleşte, cuprind vorbele ce urmează: « Ăşti doi ibovnici cutezători nu şi-or recăpăta chipul de mai-nainte, pînă ce viteazul din La Mancha n-o veni să dea piept cu mine într-o luptă crîncenă, căci numai pentru marea sa vitejie păstrează ursita această nemaivăzută aventură ». După ce făcu treaba asta, trase din teacă un iatagan mare şi lat şi, înşfăcîndu-mă de păr, se prefăcu că vrea să mi-l împlînte în gît şi să-mi taie capul! Eu mă înspăimîntai, vorba mi se înecă în gîtlej şi inima mi-era cît un purice; dar, cu toate astea, îmi făcui silă pe cît putui şi eu şi, cu glas tremurător şi jalnic, îi spusei atîtea lucruri

---

...cine, spunînd astea, îşi poate ţine lacrimile? Vers din Vergiliu la începutul cărţii a II-a din *Eneida*. (În limba latină în original.)

şi atît de drăgălaşe, încît acestea-l îndemnară să nu mai pună-n fapt o pedeapsă atît de cumplită. În cele din urmă porunci să-i fie aduse dinainte toate dueñele din palat, care nu erau altele decît tot astea de-aici de faţă, şi, după ce a umflat în vorbe vina noastră şi a ocărît felul de-a se purta al dueñelor, viclenia lor cea afurisită şi firea lor şi mai afurisită, şi, punîndu-le tuturor în spinare vina care era numai a mea, a spus că n-avea de gînd să ne pedepsească cu moartea, ci cu alte pedepse mai prelungite, de pe urma cărora să îndurăm o moarte neîntreruptă şi vrednică de plîns. Şi chiar în clipa cînd puse capăt ăstor vorbe, simţirăm toate că ni se deschideau porii de pe faţă şi că pe toată faţa ne înţepau parcă nişte vîrfuri de ace. Duserăm îndată mîinile la obraz şi ne văzurăm în starea în care o să ne vedeţi şi voi acum.

Şi cît ai clipi, Indurerata şi cu celelalte dueñe îşi ridicară vălurile, care le ascundeau privirile, şi-şi arătară feţele, toate acoperite cu bărbi, care bălane, care negre, care albe şi care abia încărunţite, la a căror vedere ducele şi ducesa se arătară uimiţi, don Quijote şi cu Sancho, înmărmuriţi, iar toţi cei de faţă, năuciţi; şi contesa Trifaldi spuse mai departe:

— În felul ăsta ne-a pedepsit nelegiuitul şi împieliţatul ăla de Malambruno, acoperind netezimea şi frăgezimea chipurilor noastre cu asprimea ăstor perii; de s-ar fi milostivit cerul ca mai bine să ne fi retezat capetele cu iataganul lui cît toate zilele decît să întunece lumina obrazurilor noastre cu lîna asta care ne acoperă, căci dacă stăm şi socotim bine, cinstite feţe — şi lucrul pe care am să-l spun acum ar trebui să-l spun cu ochii numai fîntîni de lacrimi, dar gîndul la nefericirea noastră şi mările de plîns care-au plouat pîn-acum dintr-înşii mi i-au lăsat lipsiţi de izvoare şi uscaţi cum îi spicul, aşa că o spun fără să lăcrămez — spun dară că unde o să se mai poată duce o dueña cu barbă? Cărui tată sau cărei mame o să-i mai fie milă de ea? Cine o să-i mai dea o mînă de ajutor? Că dacă şi atunci cînd are pieliţa netedă şi obrazul canonit cu mii de soiuri de sulimanuri şi dresuri, şi abia de se găseşte cine s-o îndrăgească, ce-o să se facă

cînd o să i se descopere obrazul preschimbat în pădure? Vai, dueñelor, soaţele mele! sub ce zodie nefericită am venit pe lume, şi-n ce ceas rău ne-au mai zămislit părinţii noştri!

Și spunînd vorbele astea, păru să cadă într-un leşin adînc.

Capitolul XL

Despre lucruri care privesc și ating această aventură și această poveste de pomină

Pe drept cuvînt, toţi aceia care se desfată cu istorii ca aceasta ar trebui să se arate recunoscători lui Cide Hamete, povestitorul ei cel dintîi, pentru osîrdia ce a avut-o de-a ne povesti totul din fir-a-păr, fără să fie un lucruşor măcar, oricît de mărunt, pe care să nu-l scoată la lumină şi să nu-l desluşească. Zugrăveşte gîndurile, dezvăluie nălucirile minţii, răspunde întrebărilor nerostite, lămureşte îndoielile, dezleagă nodul greutăţilor, mulţumeşte, mă rog, pînă la cel din urmă grăunte, chiar şi setea cea mai nesăţioasă de cunoaştere. O, preastrălucite povestitor! O, fericitule don Quijote! O, tu, vestită Dulcinee! O, hazosule Sancho Panza! De-aţi trăi, cu toţii laolaltă şi fiecare-n parte, un şir nesfîrşit de veacuri, întru desfătarea și veselirea muritorilor!

Spune dară istoria că de-ndată ce o văzu Sancho pe Îndurerata leşinată, zise:

— Iacă, jur pe legea mea de om de treabă şi pe viaţa moşilor și strămoşilor mei din neamul Panza, că de cînd mama m-a făcut, nici n-am auzit, nici n-am văzut, nici stăpînu-meu nu mi-a povestit şi nici prin minte nu i-a trecut vreo pătăranie de soiul ăsteia! Lua-te-ar mii de draci, ca să nu spun mai rău, vrăjitorule şi uriaşule Malambruno! Nu ţi-ai mai găsit şi tu altfel de pedeapsă să dai păcătoaselor ăstora decît să le faci bărboase? Cum adică, n-ar fi fost mai bine şi nu le-ar fi venit şi lor mai bine la socoteală să le iei jumătate din nas, să zicem jumătatea de sus, chiar dac-ar fi rămas gîngave dup-aceea, decît să le pui bărbi? Pot să

pun rămăşag că nici parale n-au să plătească pe cineva să le radă.

— Aşa şi e, domnule, răspunse una din cele douăsprezece, n-avem parale să ne dichisim, aşa că unele din noi ne mai ajutăm, fără prea multă cheltuială, de nişte plasturi cu smoală, pe care ni le aşternem pe faţă, şi cînd tragem dintr-o dată cu putere de ele, rămînem rase şi netede ca fundul pivelor celor de piatră [1]; că, deşi se găsesc prin Candaya femei din acelea ce umblă din casă-n casă ca să smulgă părul de pe negi, să împodobească sprîncenele şi să facă şi alte dichiseli muiereşti, noi, dueñele stăpînei mele, n-am vrut niciodată să le îngăduim în preajma noastră, fiindcă cele mai multe dintre ele cam miros a codoaşe, şi încă nu de cel mai bun soi [2], şi dacă nu ne vine într-ajutor seniorele don Quijote, apăi bărboase or să ne ducă la groapă.

— Mi-aş smulge eu însumi barba în ţara arapului [3], zise don Quijote, dacă n-aş găsi leac pentru bărbile voastre!

În acea clipă contesa Trifaldi se deşteptă din leşinul ei şi zise:

— Răsunetul acestei făgăduinţe, viteze cavaler, a ajuns pînă la urechile mele în miezul leşinului, şi asta a fost destul ca să mă trezesc dintr-însul și să-mi vin din nou în simţiri; aşa că iară şi iară te rog fierbinte, strălucite rătăcitor şi neîmblînzite cavaler, să faci în aşa fel ca milostiva-ţi făgăduinţă să se schimbe în fapt.

— Pentru mine nu va rămîne doar făgăduinţă, răspunse don Quijote. Să-mi spui, doamnă, numai ce am de făcut, căci curajul meu e gata oricînd să te slujească.

---

[1] Existau în epocă reţete farmaceutice de soluţii și de creme epilatorii, ca de pildă cunoscutul « *pelador para quitar los pelos de la frente y cara, y de otra qualquiera parte* », copiat de Rodríguez Marín dintr-un *recetario* din secolul al XVI-lea şi citat în comentariul acestui punct al romanului dintr-un manuscris aflat la Biblioteca Naţională din Madrid.

[2] «*Las más oliscan a terceras, habiendo dejado de ser primas* »: joc de cuvinte. *Tercera* este mijlocitoarea (a treia între cei doi), prima este verișoară, dar și întîia (ca rang), « cele mai multe miros a mijlocitoare, fiindcă le-au pierit mijloacele de-a fi ele înseși supuse mijlocirii » (au devenit de-a treia, fiindcă nu mai pot fi de prima /categorie/ în amor).

[3] Faptul de-a nu avea barbă era considerat, la mauri, o mare rușine.

— Treaba stă aşa, răspunse Îndurerata, că de-aci pînă-n împărăţia Candayei, dacă mergi pe pămînt, faci cinci mii de leghe, cu toate că vreo două mai mult sau mai puţin nu intră la socoteală; dac-o iei, însă, prin aer şi mergi de-a dreptul la ţintă, faci numai trei mii două sute douăzeci şi şapte. Trebuie să mai ştii că, aşa cum mi-a spus şi Malambruno, cînd soarta mi-o scoate-n cale pe cavalerul nostru mîntuitor, el o să-i trimită un armăsar cu mult mai bun şi mai puţin nărăvaş decît gloabele de poştă, fiindcă n-o să fie altul decît însuşi calul de lemn pe care viteazul Pierres a răpit-o pe frumoasa Magalona; şi calul ăsta poate fi condus cu ajutorul unui cui de lemn pe care-l are-n frunte şi care-i slujeşte de dîrlogi, şi zboară prin văzduh cu atîta uşurinţă, de parcă l-ar împinge toţi dracii. Şi, după cum umblă vorba din bătrîni, el ar fi fost făurit chiar de înţeleptul Merlin. L-a împrumutat prietenului său Pierres, care a făcut dimpreună cu el călătorii depărtate şi a răpit-o, după cum spusei, pe frumoasa Magalona, purtînd-o-n văzduh pe spinarea calului şi lăsîndu-i cu gura căscată pe toţi cei ce se uitau la ei de jos, de pe pămînt; şi nu-l împrumuta decît acelora pe care-i îndrăgea el sau care-i plăteau mai mult, şi de la marele Pierres încoace nu ştim să-l mai fi călărit suflet de om. De atunci Malambruno, cu meşteşugurile lui, a pus mîna pe el şi-l ţine-n puterea sa, şi-l foloseşte în călătoriile pe care le face la răstimpuri prin lumea largă, fiind azi aici, mîine-n Francia şi poimîine la Potosi. Şi ce-are bun calul ăsta e că nici nu mănîncă, nici nu doarme, nici nu strică potcoave, şi, aşa fără aripi cum se află, ţine prin văzduh un buestru ca acela, de cine-l călăreşte poate să ducă-n mînă o cană cu apă plină ochi fără să i se verse o picătură, atît îi e de lin şi de liniştit umbletul; păi de-aia şi frumoasei Magalona îi plăcea atît de mult să-l călărească.

La vorbele astea Sancho zise:

— Dacă-i vorba de umblat lin şi liniştit, apăi asinul meu, măcar că nu umblă prin văzduh, ci doar pe pămînt, le-o ia înainte — pot să pun rămăşag — la cîţi buestraşi s-or afla pe lume.

Riseră cu toţii, iar Îndurerata urmă mai departe cu vorba.

— Şi calul ăsta de care spun, dacă-i adevărat că Malambruno are de gînd să pună capăt nefericei noastre, nici n-o să treacă jumătate ceas de la căderea nópţii şi o să fie aici de faţă, fiindcă Malambruno mi-a spus că semnul ce-o să mi-l dea după care eu să înţeleg că am găsit chiar pe cavalerul pe care-l căutam o să fie trimiterea neîntîrziată şi grabnică a calului oriunde m-aş afla.

— Şi cîţi inşi încap pe calul ăsta? întrebă Sancho.

Îndurerata răspunse:

— Doi inşi, unul în şa, iar celălalt la spatele lui, şi, de cele mai multe ori, aceşti doi inşi sînt cavalerul şi scutierul, atunci cînd nu se află şi vreo domniţă răpită.

— Aş mai vrea să ştiu, coană Îndurerato, spuse Sancho, cam cum îl cheamă pe calul ăsta.

— Numele lui, răspunse Îndurerata, nu este ca acela al calului lui Belerofonte, care se numea Pegas, nici ca acela al lui Alexandru cel Mare, pe nume Bucefal, nici ca acela al năbădăiosului Orlando, pe care-l chema Brillandoro, şi nu-i zicea nici Bayarte, ca aceluia al lui Reinaldos de Montalbán, nici Frontino, ca aceluia al lui Rugero, nici Bootes, nici Peritoa, cum umblă vorba că-i cheamă pe caii soarelui, şi nu-l cheamă nici Orelia, ca pe calul pe care nefericitul Rodrigo, cel din urmă rege al goţilor, a intrat în lupta în care avea să-şi piardă şi viaţa, şi crăiia.

— Pot să pun rămăşag, spuse Sancho, că dacă nu i-a pus nici unul din numele astea vestite de cai atît de cunoscuţi, apăi nu i-o fi pus nici numele de Rocinante, care, fiind calul stăpînului meu, îi întrece pe toţi cei ce-au fost pomeniţi.

— Aşa e, răspunse contesa cea bărboasă; totuşi, numele, pe care îl poartă îi vine cum nici nu se poate mai bine, pentru că-l cheamă Lemnopiron Înaripatul[1], ceea ce se potriveşte de minune cu faptul că-i de lemn, că are un piron sau un cui în frunte şi că umblă uşor de parcă zboară, aşa că, în privinţa numelui, poate să se ia la întrecere cu vestitul Rocinante.

---

[1] În original: «*Clavileño el Alijero*».

— Aşa nume mai zic şi eu, spuse Sancho. Dar cu ce soi de frîu sau căpăstru îl mîni?

— Păi nu ţi-am spus? răspunse contesa Trifaldi. Cu acel cui din frunte, pe care, dacă-l învîrte într-o parte sau într-alta cavalerul ce-l călăreşte, îl face să umble după cum pofteşte, sau prin văzduh sau atingînd şi aproape măturînd pămîntul sau ţinînd calea de mijloc, cale care trebuie urmată şi păstrată în toate treburile făcute cu socoteală.

— Tare-aş mai vrea să-l văd! răspunse Sancho. Dar dacă-i trece cuiva prin minte c-o să mă apuc eu să-l şi călăresc, fie pe şa, fie în spate, e ca şi cum l-ar bate gîndul să culeagă pere dintr-un ulm. Asta-i bună! Eu abia de mă ţin pe asinul meu, stînd pe-o şa de nici mătasea nu-i aşa de moale, şi ăştia vor acuma să călăresc o spinare de lemn tare, fără urmă de perine sau de velinţă pe ele! Nu, fără glumă, n-o să mă apuc să-mi stîlcesc oasele pentru nimeni pe lume, doar ca să-l scap de barbă! Bărbierească-se fiştecare cum i-o veni mai bine la socoteală, că eu n-am de gînd să-l însoţesc pe stăpînu-meu într-o călătorie atît de lungă; şi asta cu atît mai mult cu cît, pentru rasul ăstor bărbi, nu-i aşa mare nevoie de mine cum e pentru dezlegarea din vrăji a stăpînei mele Dulcinea.

— Ba este, om bun, răspunse contesa Trifaldi, şi încă atîta nevoie, încît, dacă nu iei şi dumneata parte la treaba asta, ştiu dinainte că n-o să facem nici o ispravă.

— Ei, drăcie cu pălărie, spuse Sancho, ce-au de-a face scutierii cu aventurile stăpînilor lor? Adică lor să li se ducă vestea de tot ce se-ntîmplă, şi ponosul să-l tragem noi? Aidade! Încaltea, de-ar spune şi povestitorii ăstor istorii aşa: « Cavalerul cutare a dus la bun sfîrşit cutare aventură, dar cu ajutorul lui cutare, scutierul său, fără de care ar fi fost cu neputinţă s-o ducă la bun sfîrşit ». Dar ţi-ai găsit biserică să te-nchini, că ei scriu cu zgîrcenie doar atît: « Don Paralipomenon, Cavalerul celor Trei Stele, a dus la bun sfîrşit aventura cu cei şase căpcăuni », fără să mai pomenească de numele scutierului, care era de faţă la toate cele întîmplate, ca şi cum nici nu s-ar fi aflat pe lume. Şi atunci,

cinstite feţe, mă-ntorc iarăşi şi zic că stăpînu-meu poate să se ducă el şi singur, şi-i urez călătorie sprîncenată, că eu rămîn aci, în tovărăşia stăpînei mele ducesa şi — mai ştii? — poate că atunci cînd s-o înapoia, o găsi cu mult mai bună starea domniţei Dulcinea, pentru că mă gîndesc ca-n clipele cînd n-am nici o treabă şi stau degeaba, să-mi trag la plesnituri cu toptanul, de să nu mai crească părul pe locul unde-am dat. [1]

— Cu toate astea, tot o să trebuiască să-l însoţeşti, de-o fi nevoie, Sancho dragă, pentru că, uite, o să te roage lume cumsecade, zise ducesa. Nu se poate ca numai aşa, din pricina fricii tale celei neroade, să rămînă îmblănite feţele ăstor cucoane, fiindcă atunci nici vorbă că o să fie de rău!

— Ei drăcie cu pălărie, pentru a doua oară! răspunse Sancho. Hai, dacă s-ar face pomana asta cu niscai fete aşezate sau cu niscai copile crescute în frica lui Dumnezeu, aş mai zice şi eu să-şi pună omul pielea la tărbacă în orice munci; dar să le rabd eu doar ca să dau jos bărbile dueñelor! Atîta rău! Să ştiu de bine că le-oi vedea pe toate cu bărbi, de la cea mai mare pîn' la cea mai măruntă şi de la cea mai sclifosită pîn' la cea mai socotită!

— Că rău mai eşti cu dueñele, Sancho dragă, zise ducesa. Prea te iei şi tu după spusele spiţerului din Toledo, dar zău că n-ai dreptate, că, uite, şi la mine-n casă sînt dueñe ce pot fi luate drept pildă; aici doar de faţă se afla şi doña Rodríguez, despre care nici nu pot să spun altceva.

— Ba şi altceva de-ai spune înălţimea-ta, spuse doña Rodríguez, Dumnezeu tot ştie care-i adevărul în toate cele, şi aşa, bune sau rele, bărboase sau spîne, cum om fi noi, dueñele, ne-au făcut mamele noastre la fel ca şi pe celelalte muieri; şi dacă ne-a pus Dumnezeu pe lume, o fi ştiind el de ce, că eu în îndurarea lui mă-ncred, iar nu în barba unuia sau a altuia.

---

[1] În original « ...*que no me la cubra pelo*... »: locuţiune echivocă; e vorba şi de faptul că o cicatrice adîncă nu mai lasă părul să crească pe locul ei, şi de imposibilitatea de a mai repara o pierdere gravă (« ...să n-o mai scot la capăt niciodată », s-ar traduce liber).

— Bine, acum să lăsăm astea, doamnă Rodríguez şi doamnă Trifaldi, şi celelalte care mai sînteţi, zise don Quijote. Eu nădăjduiesc că cerul va privi cu milostivire durerile voastre şi Sancho va face aşa cum i-oi porunci eu; să vină numai Lemnopiron şi să dau eu ochii cu Malambruno, fiindcă-s încredinţat că nu se află brici pe lume care să vă radă mai lesne pe domniile-voastre decît cum o să-i radă spada mea capul de pe umeri lui Malambruno, că Dumnezeu, de, îi mai rabdă pe nelegiuiţi, dar nici chiar aşa, în vecii vecilor!

— Vai, spuse atunci Îndurerata, viteze cavaler, cu ochi buni privească-te pe măria-ta toate stelele ţinuturilor cereşti, şi insufle-ţi în cuget putere şi vitejie din belşug ca să fii pavăză şi adăpost al oropsitului şi urgisitului neam al dueñelor, urît de spiţeri, clevetit de scutieri, batjocorit de copiii de casă; că afurisită fie proasta care, în floarea vîrstei, nu s-a apucat mai degrabă călugăriţă să se facă decît dueña; sărăcuţele de noi, dueñele, că deşi coborîm de-a dreptul, după partea bărbătească, chiar din Hector troianul, nu se lasă stăpînele noastre pînă nu ne tutuiesc, ca şi cum asta le-ar ajuta să ajungă regine. O, tu, uriașe Malambruno, care, măcar că vrăjitor, eşti totuşi om de cuvînt cînd ai făgăduit ceva, trimite-ni-l pe Lemnopiron cel fără de seamăn pe lume, ca să ni se mîntuie odată nefericirea! Că dacă mai vine şi căldura, și noi tot cu bărbi sîntem, apăi vai de steaua noastră!

Vorbele astea le spuse contesa Trifaldi cu atîta foc, încît smulse lacrimi din ochii tuturor celor de faţă, și chiar şi din ai lui Sancho, care se jurui în inima lui să-şi însoţească stăpînul şi pîn' la capătul cel mai dinafară al lumii dacă cu asta o face să pice lîna de pe acele preacinstite feţe.

Capitolul XLI

Despre sosirea lui Lemnopiron dimpreună cu sfîrșitul acestei aventuri prea lungite

Între-acestea se lăsă și noaptea şi, o dată cu ea, şi clipa hotărîtă în care trebuia să sosească faimosul cal Lemnopiron,

a cărui întîrziere îl făcuse pe don Quijote să-şi piardă răbdarea, socotind că dacă Malambruno pregetă să i-l trimită, e sau fiindcă nu era el cavalerul pentru care se afla sortită acea aventură, sau fiindcă Malambruno nu cuteza să se măsoare cu el într-o luptă pe viaţă şi pe moarte. Dar tocmai cînd se aştepta mai puţin, iată numai că intrară în grădină patru sălbatici, îmbrăcaţi cu toţii în iederă verde şi care duceau pe umerii lor un coşcogeamite cal de lemn. Îl puseră-n picioare pe pămînt, şi unul dintre sălbatici zise:

— Să se urce pe acest cal de lemn cavalerul care se va încumeta la o asemenea treabă.

— Eu, unul, nu mă urc, spuse Sancho, pentru că nici nu mă-ncumet şi nici cavaler nu sînt.

Dar sălbaticul urmă mai departe:

— Iar dacă are vreun scutier, acesta să i se aşeze în spate şi să se încreadă în viteazul Malambruno, fiindcă, în afară de spada lui, nici o altă spadă şi nici o altă mişelie nu-i va face nici cel mai mic rău; şi n-aveţi alta de făcut decît să răsuciţi cuiul de pe grumazul calului, că el vă va duce prin văzduh, acolo unde vă aşteaptă Malambruno; pentru ca, însă, înălţimea prea mare şi măreţia drumului să nu vă dea ameţeli, trebuie să staţi cu ochii legaţi pînă cînd va necheza calul, căci asta fi-va semnul că i s-a sfîrşit călătoria.

Astea fiind spuse, îl părăsiră pe Lemnopiron şi, plini de cuviinţă, plecară pe unde au venit. Îndurerata, de-ndată ce văzu calul, aproape plîngînd spuse către don Quijote:

— Viteze cavaler, Malambruno şi-a îndeplinit făgăduinţele, calul se află aici, bărbile ne cresc, şi fiecare dintre noi, laolaltă cu fiecare fir de păr din bărbile noastre, te rugăm fierbinte să ne razi şi să ne tunzi, fiindcă nu te ţine altceva treaba asta decît să te sui pe cal, dimpreună cu scutierul tău, şi, cu cugetul liniştit, să pui bun început ăstei nemaipomenite călătorii a voastre.

— Chiar aşa o să şi fac, doamnă contesă Trifaldi, şi o s-o fac din toată inima şi cu toată buna voire, fără să mă apuc să-mi caut vreo şa moale sau să-mi pun pintenii, ca să nu pierd vremea, atît de mare-i dorinţa ce-o am de-a

vă vedea rase şi curăţite de bărbi şi pe domnia-ta, doamnă, şi pe toate celelalte dueñe.

— Ba eu n-o să fac treaba asta, spuse Sancho, nici cu bună voire, nici cu rea voire, n-o s-o fac, şi pace! Și dacă pentru bărbieritul ăsta nu se poate altfel decît să mă urc eu pe spinarea calului, apăi n-are decît să-şi caute stăpînu-meu alt scuțier pentru a-l însoţi şi cucoanele astea alt mijloc de a-şi netezi faţa, că eu doară nu-s vrăjitor ca să-mi ardă să umblu aşa, haihui prin văzduh! Şi ce-au să zică şi oamenii de pe la mine din ostrov cînd au să afle că ocîrmuitorul lor o ia razna pe coama vîntului? Şi pe lîngă asta, fiind de-aci şi pînă-n Candaya vreo trei mii şi nu mai ştiu cîte leghe, dacă oboseşte calul sau i se urăşte uriaşului, întîrziem cu întorsul vreo cinci şase ani ca nimica, şi atunci pas să mai găsesc pe lume ostrov sau localnici de pe-acolo care să mă recunoască. Și apoi o vorbă din bătrîni spune că de-ţi place zăbava, te-alegi doar cu pleava, şi de capeţi mioara, strînge-i frînghioara, de aceea, ierte-mă bărbile ăstor cucoane, dar la Roma sfîntului Petru îi prieşte, vreau adică să spun că mie-mi prieşte aici în casă, unde mi se aduce atîta cinstire şi de la al cărei stăpîn mă aştept la un bine atît de mare cum e acela de a mă vedea cîrmuitor.

La care ducele spuse:

— Sancho dragă, insula pe care ţi-am făgăduit-o nici nu se mişcă şi nici nu fuge, are rădăcini atît de adînci, înfipte în străfundurile pămîntului, încît nimeni n-ar putea s-o smulgă sau s-o urnească din loc, oricît ar smuci-o; și apoi ştii tot atît de bine ca şi mine că nu se află pe lume nici un soi de slujbă mai acătării care să nu se cîştige pe niscai dăjdii, unele mai de Doamne-ajută, altele mai de cum dă Dumnezeu; ei bine, dajdia pe care ţi-o cer eu în schimbul ocîrmuirii este să te duci dimpreună cu stăpînul tău don Quijote ca să încununezi şi să duci la bun sfîrşit pătărania asta de pomină; căci fie că t-ei întoarce călare pe Lemnopiron în scurta vreme pe care iuţeala lui ne face s-o nădăjduim, fie că steaua cea rea te-o mîna să te-ntorci pe jos ca un hagiu, cerşind din han în han şi din crîşmă-n crîşmă, ori-

cînd t-ei întoarce, ţi-i găsi ostrovul acolo unde l-ai lăsat şi pe locuitorii lui cu aceeaşi rîvnă pe care au avut-o totdeauna de-a te primi ca ocîrmuitor, şi aceeaşi fi-va şi voia mea; şi să nu pui la îndoială ăst adevăr, domnule Sancho, fiindcă s-ar chema atunci că aduci o grozavă jignire bunei mele voiri de a te sluji.

— Ajunge, stăpîne, zise Sancho, că eu nu-s decît un biet scutier şi nu pot să duc în spate atîtea vorbe curtenitoare. Urcă-se, dară, stăpînu-meu, legaţi-mă la ăşti ochi, încredinţaţi-mă lui Dumnezeu şi învăţaţi-mă şi pe mine dacă, atunci cînd om străbate ţinuturile cele înalte, să mă încredinţez tot celui Atotputernic sau mai bine să mă rog de îngeri să-mi vie într-ajutor.

La care contesa Trifaldi îi răspunse:

— Uite, Sancho, poţi fără grijă să te încredinţezi lui Dumnezeu sau cui pofteşti, fiindcă Malambruno, vrăjitor, vrăjitor, da-i totuşi creştin, şi-şi face vrăjile cu mult scaun la cap şi cu multă socoteală, aşa ca să nu se pună rău cu nimeni.

— Ei, atunci, spuse Sancho, să-mi ajute Dumnezeu şi Sfînta Treime din Gaeta!

— De la întîmplarea cea de pomină cu pivele, spuse don Quijote, mai că nu l-am mai văzut niciodată pe Sancho atît de fricos ca acum; noroc că eu nu mă iau după semne, cum fac alţii, fiindcă atunci lipsa asta a lui de curaj ar putea face să-mi tresară şi mie inima de frică. Dar vino-încoa' Sancho, deoarece, cu îngăduinţa ăstor cinstite feţe, vreau să-ţi spun şi eu două vorbe între patru ochi.

Şi luîndu-l deoparte pe Sancho între nişte pomi din grădină, şi apucîndu-l de amîndouă mîinile, îi spuse:

— Acum vezi şi tu, Sancho frăţioare, ce călătorie lungă ne aşteaptă, şi numai Dumnezeu ştie cînd ne-om întoarce dintr-însa şi cînd ne-or mai îngădui treburile ceva tihnă şi răgaz; aşa că ar fi bine să te închizi acum la tine-n odaie, făcîndu-te că te duci să cauţi ceva trebuincios pentru drum, şi, pînă una-alta, să-ţi arzi o bună parte din cele trei mii trei sute de gîrbace cu care eşti dator, măcar, acolo, vreo

cinci sute, că dacă ţi le dai, date rămîn, şi lucrul început e pe jumătate sfîrşit.

— Zău că luminăţia-ta trebuie să fii căzut în cap! spuse Sancho. Asta-i chiar vorba ăluia: după moarte, şi bătaie; taman acuma, cînd am de stat pe-o scîndură tare, ţi-a venit chef luminăţiei-tale să-mi nenorocesc bucile? Nu, fără glumă, luminăţia-ta nu eşti în toate minţile! Mai bine să ne ducem noi acuma ca să le radem odată pe dueñele astea, şi la întoarcere, uite, îţi făgăduiesc — şi doar ştii cine sînt — c-o să dau tot zorul ca să scap de îndatorirea mea, aşa încît luminăţia-ta ai să rămîi mulţumit; iacă, altceva nici nu mai e nevoie să-ţi spun.

Atunci don Quijote răspunse:

— Bine, dragă Sancho, cu făgăduinţa asta mi-ai mai luat o piatră de pe inimă, şi cred c-ai să te ţii de cuvînt, fiindcă, ce-i dreptul, deşi cam prostălău, eşti totuşi integru.

— Nu sînt în negru ci în verde îmbrăcat, spuse Sancho, dar şi bălţat să mă îmbrac, eu tot o să mă ţiu de cuvînt.

Şi, cu vorbele astea, se întoarseră să încalece pe Lemnopiron, şi în timp ce-l încăleca, don Quijote spuse:

— Leagă-te la ochi, Sancho, şi suie-te, că cine a trimis după noi de peste nouă mări şi nouă ţări n-o avea de gînd să ne amăgească, că nu-i doară nici o scofală pentru el să păcălească pe acela ce se încrede într-însul; şi chiar dacă totul ar ieşi pe dos de cum mă aştept eu, slava de a fi pornit o ispravă ca asta nu ne-o va putea întuneca nici o mişelie de pe lume.

— Haide dară, stăpîne, spuse Sancho, căci bărbile şi lacrimile ăstor cucoane îmi stau ca un cui în inimă, şi n-oi pune dumicat în gură fără să-l înghit cu noduri pînă cînd nu le-oi vedea netezite de ţepi, aşa cum erau înainte. Suie-te şi leagă-te la ochi luminăţia-ta mai întîi, că dacă-i vorba să stau eu în spate, e la mintea omului că cel ce stă-n faţă trebuie să se urce mai întîi.

— Asta cam aşa e, răspunse don Quijote, şi scoţînd o basma din taşcă, o rugă pe Îndurerata să-l lege strîns tare la ochi.

Și nici n-apucă ea bine să i-o lege, că el și-o și dezlegă și zise:

— Dacă nu mă-nșel, am citit în Virgiliu despre acel idol al lui Pallas din Troia care nu era altceva decît un cal de lemn, adus de către greci drept jertfă zeiței, și care era îmborțoșat cu niște cavaleri armați, ce-au adus după aceea pieirea Troiei; n-ar fi rău, dară, să văd mai întîi ce-are Lemnopiron ăsta în rînză.

— Dar n-ai de ce să te mai uiți, zise Îndurerata, că doar îs eu aicea, și știu că Malambruno n-are în firea lui nimic mișelesc sau hain. Suie-te, luminăția-ta, fără nici o frică, seniore don Quijote, și, uite, în capul meu să se spargă dacă ți s-o întîmpla vreun rău!

Lui don Quijote i se păru că orice-ar mai spune în legătură cu punerea-i la adăpost de primejdii ar fi spre paguba faimei lui celei vitejești, așa că, fără să mai scoată vreo vorbă de împotrivire, se sui pe Lemnopiron și-i atinse cuiul care se învîrtea ușor; și cum n-avea scări și-i spînzurau picioarele, părea întocmai ca un chip de pe-o țesătură flamandă de perete, pe care-i zugrăvit sau cusut un alai de biruință din vechea Romă. Încet, încetinel și ca dus la tăiere se sui într-un sfîrșit și Sancho și-și potrivi șezutul cum se pricepu și el mai bine pe spinarea calului, o găsi cam tărișoară și cîtuși de puțin moale și-l rugă pe duce să-i dea, dacă se poate, să șadă pe-o pernuță sau pe-o pernă, fie chiar și din odaia ducesei sau de pe la patul vreunui paj, fiindcă spinarea celui cal ai fi zis că-i marmură, nu lemn. La care vorbe contesa Trifaldi îi răspunse că Lemnopiron nu suferea pe el nici un soi și nici un fel de podoabe, și că singurul lucru pe care-l putea face era să se așeze muierește, de-a curmezișul, că așa n-avea să simtă chiar într-atîta tăria lemnului. Sancho făcu precum i se spuse, și încredințîndu-se lui Dumnezeu, se lăsă să-l lege la ochi; dar îndată se și dezlegă și, privindu-i înduioșat și cu lacrimi în ochi pe toți cei din grădină, îi rugă să-l ajute în acea grea cumpănă și să spună pentru el de mai multe ori *Tatăl nostru* și *Ave Maria*, pentru ca Dumnezeu să le trimită și lor pe cineva să se roage pentru ei

cînd s-or vedea, ca și el acuma, la aman. La care don Quijote spuse:

— Netrebnicule, ce, ești cu gîtul în ștreang sau ești gata să-ți dai sufletul de te miorlăi atîta? Nu stai oare, făptură nelegiuită și mișelească ce ești, pe același loc pe care a stat și frumoasa Magalona, loc de pe care a coborît nu ca să intre în mormînt, ci ca să ajungă crăiasă a Franciei [1], dacă nu mint istoriile? Și eu, care merg alături de tine, nu pot oare să mă asemăn cu viteazul Pierres, care a apăsat cu trupul lui același loc pe care-l apăs eu acuma? Leagă-te la ochi, iepure fricos ce ești, și nici un cuvințel de teamă să nu-ți iasă din gură, cel puțin de față cu mine!

— Bine, legați-mă atunci la ochi, răspunse Sancho, și, o dată ce nu-i voie să mă-ncredințez lui Dumnezeu și nici să fiu încredințat de alții, vă mai prinde mirarea dacă mă tem că o bîntuí pe-aci o întreagă ceată de draci, care o să nimerească cu noi tocmai la Peralvillo [2]?

Se legară la ochi și, simțind don Quijote că stă pe cal chiar așa cum trebuie să stea, atinse cuiul, și numai ce puse degetele pe el, că de îndată toate dueñele și toți cîți erau de față ridicară glas, zicînd:

— Domnul să te călăuzească, viteze cavaler, Domnul fie cu tine, neînfricate scutier! Ați și început să străbateți văzduhul, pe care-l sfîșiați mai iute ca o săgeată, ați și început să uimiți și să minunați pe toți cîți vă privesc de jos de pe pămînt! Ține-te bine, viteze Sancho, că te cam legeni, vezi să nu cazi, căci căderea ta mai cumplită fi-va decît aceea a cutezătorului tînăr care a voit să mîne calul părintelui său, soarele.

Sancho auzi vorbele astea și, strîngîndu-se de stăpînu-su și încolăcindu-l cu brațele, zise:

---

[1] Cervantes se înșală, ori îl face pe don Quijote să se înșele, căci Pierres de Provence, căsătorindu-se cu Magalona, a devenit rege al Neapolelui, și nu al Franței.

[2] Sat lîngă Ciudad Reál, unde « Sfînta Frăție » îi executa pe osîndiții la moarte, și-i săgeta cu arbaletele.

— Stăpîne, cum de spun ăştia că zburăm atît de sus dacă glasurile lor ajung pîn'la urechile noastre, şi-ai zice că stau vorbind aici lîngă noi?

— Nu te potrivi, Sancho, spuse don Quijote, fiindcă, o dată ce treburile şi zborurile de soiul ăsta se întîmplă în afară de rînduiala obişnuită a lucrurilor, poţi şi de la o mie de leghe să vezi şi să auzi pe cine pofteşti, şi să faci bine să nu mă mai strîngi atîta, că mă dobori! Chiar că nu ştiu de ce te mai tulburi şi de ce te mai sperii atîta, fiindcă eu, unul, m-aş încumeta să jur că de cînd mama m-a făcut n-am încălecat un cal cu pasul mai lin ca ăsta! Nu vezi că parcă nici nu ne-am mişcat din loc? Leapădă-ţi frica, deoarece lucrurile merg într-adevăr aşa cum trebuie, şi vîntul ne duce din spate.

— Ai dreptate, răspunse Sancho, fiindcă din partea asta mă bate un vînt atît de vîrtos, de parcă mi l-ar sufla cineva din o mie de foale.

Și aşa şi era, căci nişte foale cît toate zilele erau suflate către ei ca să le facă vînt. Atît de minunat era pusă la cale aventura asta de către duce, ducesă şi majordomul lor, încît un lucruşor nu lipsea dintr-însa ca să-i scadă din desăvîrșire. Și cînd simţi şi don Quijote acea suflare, zise:

— Fără nici o urmă de îndoială, Sancho, că trebuie să ajungem în curînd în al doilea ţinut al văzduhului, acolo unde se zămislesc grindina şi zăpezile; tunetele, fulgerele şi trăsnetele se zămislesc în ţinutul al treilea; şi dacă în felul ăsta o să tot urcăm, vom da degrabă de ţinutul focului, şi nu ştiu cum să mai potrivesc cuiul ăsta ca să nu ne ridicăm tocmai pîn-acolo, unde vom arde ca şobolanii.

Într-acestea, ceilalţi le încălzeau de departe feţele cu nişte cîlţi atîrnaţi de-o prăjină, cîlţi din aceia ce se-aprind repede şi tot atît de repede se şi sting. Sancho, care simţi că-l ia cu cald, spuse:

— Să mor eu dacă n-am şi ajuns în ţinutul focului, sau cam pe-acolo, fiindcă mi s-a pîrlit o bună parte din barbă, şi tare-aş avea chef, stăpîne, să-mi scot legătura de la ochi ca să văd şi eu pe unde ne aflăm.

— Să nu faci una ca asta! răspunse don Quijote. Adu-ţi aminte de povestea adevărată a licenţiatului Torralva [1], pe care-l duseră dracii în zbor prin văzduh, cu ochii legaţi, călare pe-o prăjină, şi în douăsprezece ceasuri ajunse la Roma şi descălecă în Torre di Nona, care-i una din uliţele oraşului, şi văzu toată lupta şi asaltul şi moartea Bourbonului, iar a doua zi dimineaţă se şi afla întors la Madrid, unde povesti tot ceea ce văzuse; şi tot el spunea că pe cînd zbura prin văzduh, îi porunci Diavolul să deschidă ochii; el îi deschise şi văzu, după cîte i se părea, că-i atît de aproape de trupul lunii, că putea s-o apuce cu mîna, şi că nu îndrăznea să privească-n jos pe pămînt de frică să nu ameţească. Aşa că, Sancho dragă, n-avem de ce să ne scoatem legăturile, fiindcă cel ce şi-a luat asupră-şi să ne ducă va da el socoteală de noi, şi, cine ştie? poate că ne tot facem vînt şi ne tot ridicăm în înaltul cerului tocmai pentru ca să ne lăsăm de năprasnă asupra împărăţiei Candayei, aşa cum se lasă şoimanul sau eretele asupra bîtlanului, pe care cu atît mai vîrtos pune gheara, cu cît îl ia la ochi mai de sus, şi deşi nouă ni se pare că n-a trecut nici jumătate de ceas de cînd am plecat din grădina ducelui, crede-mă, totuşi, că trebuie să fi făcut o bună bucată de drum.

— Nu ştiu ce e şi ce nu e, răspunse Sancho, eu atîta pot să spun, că dacă domniţa aceea Magallanes [2] sau Magalona s-a mulţumit ea cu spinarea calului ăstuia, apăi nu trebuie să fi avut carnea prea gingaşă.

Toate vorbele astea ale celor doi viteji le auzeau ducele, ducesa şi toţi cei din grădină, ceea ce le dădea o nespusă

---

[1] *Călătoriile drăceşti* ale licenţiatului Torralba au făcut obiectul unui proces vestit în epocă, purtat în faţa Sfîntului Oficiu, unde i s-au imputat şi trecerile de la Roma la coasta spaniolă în cîteva ore, călare pe o trestie, şi legăturile cu un anume Zeguiel, vrăjitor şi alchimist, ce se intitula « înger căzut ». Cervantes, umanist fin, nu putea socoti veridice asemenea născociri, pe care le demască în spusele lui Berganza despre vrăjitorie, în *Colocviul cîinilor*. În gura lui don Quijote, ele sînt însă nimerite.

[2] Sancho confundă numele eroinei legendare cu al navigatorului Magelan, portughezul Magalhaes sau Magallanes.

desfătare. Și vrînd să pună capăt ăstei năstrușnice și bine ticluite aventuri, deteră foc lui Lemnopiron pe la coadă cu niște cîlți aprinși; calul, care pe dinăuntru era doldora de artificii, sări în văzduh, trăsnind de mama focului, și dete cu don Quijote și cu Sancho de pămînt, pe jumătate pîrjoliți. Într-acestea, se și mistuise din grădină întreg pîlcul acela bărbos de dueñe, cu contesă cu tot; iar cei care rămăseseră acolo zăceau parcă fără simțire, lungiți la pămînt. Don Quijote și cu Sancho, deșălați, se ridicară de pe jos și, uitîndu-se-n toate părțile, rămaseră năuci cînd se treziră tot în grădina de unde plecaseră și cînd văzură zăcînd pe jos atîta sodom de lume; dar uimirea le crescu și mai mult cînd zăriră într-un capăt al grădinii o lance mare, înfiptă în pămînt, și atîrnînd de ea și de două șireturi de mătase verde un pergamin alb și lucios, pe care stăteau scrise cu slove de aur vorbele astea:

« Strălucitul cavaler don Quijote de La Mancha a dus la capăt și la bun sfîrșit aventura cu contesa Trifaldi — după celălalt nume Dueña Îndurerată — și cu soațele ei, numai punîndu-și în gînd s-o înfăptuiască. Malambruno se arată mulțumit și recunoaște că voia i-a fost în totul împlinită; fețele dueñelor au rămas netede și curățite de bărbi, iar regele don Clavijo și regina Antonomasia și-au recăpătat înfățișarea de dinainte; și cînd și biciuirea scutierului fi-va împlinită, atunci și alba porumbiță vedea-se-va slobodă de ciumele acelea de zgripțori care o prigonesc și alerga-va în brațele dragului ei porumbel gunguritor, că așa este hotărît de către înțeleptul Merlin, baș-vrăjitor peste vrăjitori ».

După ce citi don Quijote slovele pergaminului, înțelese limpede că de dezlegarea Dulcineii era vorba, și dînd mulțumită cerului din adîncul inimii că datorită unei primejdii atît de mici a săvîrșit o faptă atît de mare, cum e aceea de a fi făcut să-și recapete netezimea de dinainte fețele preacinstitelor dueñe, care acum nu mai erau acolo, se duse pînă-n locul unde ducele și cu ducesa nu-și veniseră încă-n simțiri și, scuturîndu-l pe duce de mînă, îi spuse:

— Haide, seniore, curaj, curaj, că totul s-a sfîrşit, aventura a şi fost dusă la capăt fără a fi nimeni în pagubă, aşa cum arată negru pe alb slovele de pe acel stîlp.

Ducele se dezmetici încetul cu încetul, ca unul care se trezeşte dintr-un somn greu, şi cu aceeaşi încetineală se trezi şi ducesa şi toţi cei ce zăceau lungiţi prin grădină; şi se arătară atît de miraţi şi de năuciţi, încît ai fi putut să juri că li se întîmpla de-adevărat ceea ce ei atît de bine se pricepeau să arate în chip prefăcut. Citi ducele acele slove cu ochii pe jumătate lipiţi de somn, şi-apoi, cu braţele deschise, alergă să-l îmbrăţişeze pe don Quijote, spunîndu-i că-i cel mai desăvîrşit cavaler din cîţi s-au văzut în toate vremurile. Sancho tot da tîrcoale s-o caute pe Îndurerata spre a vedea cum arată la faţă fără barbă şi dacă aşa nebărboasă era tot atît de frumoasă precum te-aşteptai de la sprinţara-i făptură; i s-a spus, însă, că de-ndată ce Lemnopiron a pogorît, arzînd, din văzduh şi s-a izbit de pămînt, toată ceata de dueñe, cu contesă cu tot, s-a făcut nevăzută, şi că toate erau rase şi fără urmă de mirişte pe faţă. Îl întrebă ducesa pe Sancho cum i-a mers în acea lungă călătorie. La care Sancho răspunse:

— Eu, stăpînă, simţii, după cîte-mi spunea şi stăpînu-meu, că zburam prin ţinutul focului, şi vrui să mă dezleg niţeluş la ochi; dar stăpînu-meu, căruia-i cerui voie să mă dezleg, nu-mi încuviinţă treaba asta; eu, însă, care-s cam iscoditor din fire şi mor să aflu tocmai ceea ce pentru mine-i oprit şi neîngăduit, binişor şi fără să mă vadă nimeni, depărtai puţintel în dreptul nasului băsmăluţa care-mi era strînsă pe ochi şi privii pe-acolo în jos spre pămînt, şi mi se păru că tot pămîntul nu era mai mare decît un grăunte de muştar, iar oamenii care umblau pe el, ceva mai mari să fi fost decît alunele, ca să vezi cît de sus trebuie să fi mers în clipa aceea!

La care vorbe ducesa răspunse:

— Sancho dragă, ia seama la ce vorbeşti, că, după cît se arată lucrurile, tu n-ai văzut pămîntul, ci numai oamenii care umblau pe el; şi-i limpede ca lumina zilei că dacă pămîntul ţi s-a părut cît un grăunte de muştar şi fiece om

cît o alună, atunci un singur om ar fi acoperit întreg pămîntul.

— Ai dreptate, nimic de zis, răspunse Sancho, dar, cu toate astea, nu ştiu cum l-am zărit eu dintr-o parte, de s-a văzut în întregime.

— Uite ce, Sancho, spuse ducesa, dintr-o parte nu se vede în întregime lucrul pe care-l priveşti.

— Eu nu mă pricep la poveşti din astea cu privitul, răspunse Sancho. Ar trebui, eu atîta ştiu, ca măria-ta să ţii socoteală că, odată ce-am zburat prin puterea vrăjilor, apăi tot prin puterea vrăjilor puteam să văd tot pămîntul şi toţi oamenii, de oriunde m-aş fi uitat la ei. Şi dacă nu crezi asta, apăi nici pe-atîta n-ai să mă crezi că, depărtîndu-mi puţin legătura în dreptul sprîncenelor, mă văzui atît de aproape de cer, încît între mine şi el nu era nici o palmă şi jumătate, şi pot să jur fără grijă, preacinstită stăpînă, că-i mare-al dracului! Şi nu ştiu cum s-a făcut c-am luat-o şi prin partea unde erau cele şapte căpriţe [1]; şi, pe Dumnezeul meu îţi spun, să n-am parte de suflet, că, fiind eu de copil păzitor de capre, de îndată ce le văzui, îmi veni un chef atît de grozav să rămîn o bucată de vreme cu ele, încît, dacă nu mi-aş fi făcut damblaua, cred c-aş fi plesnit, nu altceva! Stau eu ce stau de mă socot, şi ce crezi că fac? Fără să spun o vorbuliţă nimănui, nici chiar stăpînului meu, binişor şi-ncetişor, descalec de pe Lemnopiron şi rămîn ca la vreo trei sferturi de ceas cu căpriţele, care-s, ce să spun? micşunele, flori, nu altceva, iar Lemnopiron nu se clinti din loc nici cu un pas înainte.

— Şi-n timp ce bunul Sancho îşi trecea timpul cu caprele, întrebă ducele, cu ce-şi trecea timpul seniorele don Quijote?

La care don Quijote răspunse:

— Cum toate lucrurile şi toate întîmplările astea merg în afară de rînduirea cea obişnuită a lucrurilor, nu-i de mirare că Sancho spune ceea ce spune; cît despre mine,

---

[1] Constelaţia Pleiadelor, grup de 7 stele, este numită popular în Spania Căpriţele, iar la noi, Cloşca-cu-pui.

atîta pot să spun, că nu mi-am depărtat legătura de la ochi nici prin partea de sus, nici prin cea de jos, şi că n-am văzut nici cerul, nici pămîntul, nici marea, nici ţărmurile. Am simţit şi eu, ce-i dreptul, c-am străbătut ţinutul aerului şi chiar c-am şi atins ţinutul focului, dar că l-am şi străbătut, mi-e cu neputinţă să cred, căci o dată ce ţinutul focului se află între cerul lunii şi ţinutul cel mai dinafară al aerului, noi nu puteam ajunge pînă la cerul unde se găsesc cele şapte căpriţe, aşa cum spune Sancho, fără să ne facem scrum, şi de vreme ce n-am ars, Sancho sau minte, sau aiurează.

— Nici nu mint şi nici nu aiurez, răspunse Sancho. Dacă nu mă credeţi, n-aveţi decît să mă întrebaţi cum arătau caprele alea, şi după asta o să vă daţi seama dacă spun sau nu adevărul.

— Ei hai, spune-ne, Sancho, cum arătau? zise ducesa.

— Două dintre ele, răspunse Sancho, sînt verzi, două roşii, două albastre şi una-i bălţată.

— Ăsta-i un soi nemaivăzut de capre, zise ducele, că pe la noi, prin ţinutul pămîntului, nu prea dai de culori din astea, vreau adică să spun de capre cu culori din astea.

— Apăi fără doar şi poate, răspunse Sancho, că s-or deosebi între ele caprele cerului de caprele pămîntului.

— Dar ia spune-mi, Sancho, întrebă ducele, printre caprele astea n-ai văzut cumva şi vreun ţap?

— Nu, stăpîne, răspunse Sancho; dar am auzit spunîndu-se că nici un ţap nu poate să treacă dincolo de cornul lunii.

Nu mai ţinea nimeni să-l întrebe de călătoria lui, fiindcă vedeau toţi că Sancho era pus pe cutreierat prin toate cerurile, gata să dea veşti de tot ce se petrecea pe-acolo, fără să se fi clintit măcar din grădină. Una peste alta, cam acesta a fost sfîrşitul aventurii cu dueña Îndurerată, de pe urma căreia ducele şi cu ducesa au avut de ce rîde nu numai atunci ci toată viaţa lor, iar Sancho ar fi avut ce povesti şi veacuri întregi dacă i-ar fi fost dat să trăiască atîta; şi plecîndu-se don Quijote la urechea lui Sancho, îi spuse:

— Sancho, dacă vrei să te creadă lumea de tot ce spui c-ai văzut în cer, apăi şi tu să mă crezi pe mine de cele ce spun c-am văzut în peştera lui Montesinos; şi, iacă, mai mult nu spun.

Capitolul XLII

Despre poveţele pe care i le-a dat don Quijote lui Sancho Panza mai înainte de-a se duce acesta să-şi cîrmuiască insula, dimpreună cu alte lucruri bine chibzuite

Sfîrşitul cel bine izbutit şi hazliu al aventurii cu Îndurerata îi mulţumi într-atîta pe duce şi pe ducesă, încît îşi puseră-n gînd să-i dea înainte cu şotiile, văzînd că şi-au găsit şi omul care să le ia de bune; aşa că, după ce se vorbiră şi se-nţeleseră cu slugile şi cu supuşii lor cum să se poarte cu Sancho cîtă vreme va cîrmui ostrovul cel făgăduit, a doua zi, care fu aceea ce urmă după zborul lui Lemnopiron spuse ducele către Sancho să se gătească şi să se pregătească, pentru a se duce să-şi ia în primire ocîrmuirea, că supuşii lui din insulă îl aşteptau ca pe-o ploaie de primăvară, Sancho făcu o plecăciune şi-i spuse:

— După ce coborîi din cer, şi după ce, din înalta lui tărie privii pămîntul şi văzui cît îi de mititel, mi se mai astîmpără cheful, care mi-era atît de grozav, de-a fi cîrmuitor; căci ce scofală e să fii mai mare peste-un grăunte de muştar sau ce cinste şi vrednicie e să ocîrmuieşti vreo cinci-şase inşi doar cît aluna de mari, căci, după cîte-mi pare, altceva nu mai era de văzut pe tot pămîntul! Dacă măria-ta te-ai milostivi să-mi dai o părticică doar din cer, fie chiar nu mai mare de-o jumătate de leghe, aş primi-o mai bucuros decît pe cel mai mare ostrov din lume.

— Uite, dragă Sancho, răspunse ducele, eu nu pot să dau nimănui o parte din cer, fie ea şi cît un vîrf de ac, fiindcă numai lui Dumnezeu îi sînt hărăzite asemenea milostiviri şi daruri; tot ce pot să-ţi dau, îţi dau, adică o insulă

de ţi-e mai mare dragul, rotunjoară şi frumuşică şi din cale-afară de rodnică şi de îmbelşugată, pe care, dacă ştii cum s-o chiverniseşti, poţi să cîştigi, o dată cu comorile pămîntului, şi pe cele ale cerului.

— Fie, răspunse Sancho. Să-mi încapă numai insula pe mînă, că m-oi strădui să fiu un cîrmuitor atît de destoinic, încît, în ciuda celor răi, să ajung la cer; şi să ştii că asta n-o fac fiindcă-mi ard călcîiele să-mi las casa sau să mă-ndes la măriri, ci numai din setea ce-o am de-a-ncerca şi eu ce gust are să fii cîrmuitor.

— Păi dac-o guşti o dată, zise ducele, ai să-ţi lingi şi degetele, Sancho, după ocîrmuire, că tare dulce mai e să porunceşti şi să fii ascultat. De bună seamă că atunci cînd o ajunge stăpînu-tău împărat — că de ajuns, ajunge el, fără doar şi poate, aşa cum se arată că merg lucrurile — n-o să-i mai smulgă nimeni, cu una, cu două împărăţia şi-o să-l doară din adîncul sufletului de tot timpul pe care l-a pierdut fără să împărăţească.

— Stăpîne, răspunse Sancho, eu cred că-i tare bine să porunceşti, fie chiar şi numai peste o turmă de oi.

— Da' straşnic am mai nimerit-o cu tine, Sancho, fiindcă văd că toate le ştii! răspunse ducele. Şi trag nădejde c-ai să fii un tot atît de grozav cîrmuitor, pe cît te-arată şi judecata. Şi acum de-ajuns cu asta; ia seama că, mîine chiar, trebuie să te duci să ocîrmuieşti insula, iar astă-seară o să ţi se pregătească straiele ce se cuvine să le-mbraci pentru acest lucru, precum şi toate cele trebuincioase plecării.

— Las' să mă-mbrace cum poftesc, zise Sancho, că, oricum aş fi îmbrăcat, eu tot Sancho Panza rămîn.

— Asta aşa e, spuse ducele, însă hainele trebuie să se potrivească totdeauna cu slujba şi cu treapta pe care le ai, că n-ar fi la locul lui ca omul legilor să se-mbrace ostăşeşte, şi nici ostaşul, preoţeşte. Tu, Sancho, ai să mergi îmbrăcat pe jumătate ca un cărturar şi pe jumătate ca un oştean, pentru că-n insula pe care ţi-o dau e tot atîta nevoie de arme ca şi de-nvăţătură, şi tot atîta nevoie de-nvăţătură ca şi de arme.

— Învăţătură, răspunse Sancho, am eu ceva, fiindcă, deşi nici măcar de az-buche n-am habar, mi-e de-ajuns să ştiu să fac crucea [1] pentru a fi un bun cîrmuitor. Armele le-oi mînui şi eu pe cele ce mi le-or da pîn-oi cădea lungit, şi, cu Dumnezeu înainte!

— C-o atît de bună ţinere de minte, spuse ducele, n-o să greşească Sancho nici c-o iotă.

Într-acestea pică şi don Quijote şi, aflînd de ceea ce se petrecea, precum şi de zorul cu care trebuia să plece Sancho la cîrmuirea lui, îl luă, cu îngăduinţa ducelui, de mînă și se duse cu dînsul în cămara lui, cu gîndul de a-l povățui cum e bine să se poarte în slujba ce-avea s-o aibă. După ce intrară-n odaie, trase uşa după el, zăvorînd-o, îl aşeză aproape cu de-a sila pe Sancho lîngă dînsul și-i spuse cu vorbă domoală:

— Nici nu mai ştiu, dragă Sancho, cum să mulţumesc cerului că mai întîi şi mai-nainte de-a da fericirea peste mine, ţi-au ieșit ţie sorţii să-ntîlneşti şi să dai de-un noroc atît de mare. Eu, care aveam de gînd, cînd mă voi înavuţi, să te plătesc pentru slujbele tale, mă văd abia la începutul drumului meu către chiverniseală, cîtă vreme tu, mai înainte de vreme şi împotriva rostului obişnuit după care merg lucrurile, îţi vezi încununate năzuinţele. Alţii fac ochi dulci, stau pe la uşi, se milogesc, se scoală pe mînecate, se roagă, stăruiesc şi tot nu capătă ce-au ei în gînd; şi vine altul care, fără să ştie cum sau necum, se pomeneşte c-o slujbă şi c-o cinste după care se băteau atîţia; aici se potrivește și se prinde de minune vorba aceea, că un dram de noroc face mai mult decît un car de minte. Tu, care pentru mine eşti, fără nici o urmă de îndoială, un prostănac, care nici prea de dimineaţă nu te scoli, nici pînă noaptea tîrziu nu trudeşti şi nici vreo osteneală nu-ţi dai, abia numai de-o adiere a cavaleriei rătăcitoare ce-ai fost atins, că, fără chiu şi fără vai, te şi trezeşti din senin cîrmuitor al unui ostrov.

---

[1] Înaintea primei litere din alfabet se punea o cruce numită de elevi « Christus ».

Toate astea ți le spun, Sancho, ca să nu pui pe socoteala vredniciei tale milostivirea primită, ci să mulțumești cerului, care rînduiește atît de frumos lucrurile, și apoi să mulțumești și măreției pe care o cuprinde-n sine îndeletnicirea cavaleriei rătăcitoare. Dacă te-ndeamnă inima să crezi cele ce-ți spun, atunci fii, fătul meu, cu luare-aminte la acest Catón [1] al tău, ce vrea să te povățuiască și să-ți fie cîrmă și călăuză, care să te îndrumeze și să te scoată la bun liman din marea cea învolburată, unde ești gata să te avînți, căci slujbele și treptele cele mari nu sînt altceva decît o mare adîncă de griji. Mai înainte de toate trebuie să te temi de Dumnezeu, fiule, pentru că-n teama de el stă înțelepciunea; și dacă ești înțelept, nu poți greși niciodată. În al doilea rînd, să te veghezi pe tine însuți și să te străduiești a te cunoaște, fiindcă aceasta este cea mai anevoioasă cunoaștere din cîte se pot închipui. Din faptul de a te cunoaște va ieși acela de a nu te umfla asemeni broaștei care a vrut să fie pe potriva boului [2]; că dacă faci treaba asta, atunci gîndul c-ai păzit porcii la tine-n sat va fi ca picioarele cele urîte ale păunului, care-i potolesc îngîmfarea cînd el, cu coada rotită, și le privește [3].

— Asta-i adevărat, răspunse Sancho, însă numai cînd eram țînc păzeam porcii; cînd am ajuns și eu ceva mai răsărit, gîște păzeam, nu porci; dar asta, după cîte mi se pare, n-are nici în clin, nici în mînec cu ceea ce ne doare, că doar nu toți cei care ocîrmuiesc se trag din viță de domnitori.

— E-adevărat ce spui, răspunse don Quijote, și tocmai de asta cei care nu-s din capul locului de neam mare trebuie să alăture la vrednicia slujbei pe care o-ndeplinesc și o dulce blîndețe, care, însoțită de înțelepciune, să-i pună la adăpost de clevetirea cea răutăcioasă, de care nici o mărire nu scapă nepîngărită. Fii mîndru, Sancho, de obîrșia ta

---

[1] E vorba de Dionisio Catón, autor al unor distihuri morale adresate fiului său, scrise în latinește, *Dionysii Catonis Disticha de moribus ad filium*, carte foarte citită și frecvent retipărită în epocă.

[2] Fabula e în Esop și în Fedru.

[3] Comparația cu păunul e frecventă la scriitori moraliști ai epocii.

de rînd și nu te rușina să spui că te tragi din țărani; fiindcă văzînd că nu roșești de asta, nimeni n-o să se apuce să te rușineze, și-ți face mai mare cinste să fii un smerit virtuos decît un păcătos trufaș. Sînt nesfîrșit de mulți aceia care, trăgîndu-se dintr-un neam de rînd, s-au ridicat pînă la cea mai înaltă treaptă duhovnicească și împărătească, și, ca să te încredințez de acest adevăr, aș putea să-ți dau la pilde pînă ți s-ar urî. Să știi, Sancho, că dacă iei drept măsură virtutea și te mîndrești că faci fapte virtuoase, n-ai de ce să-i mai pizmuiești pe cei ce se trag din domnitori și din domni mari, pentru că obîrșia înaltă se moștenește, pe cînd virtutea se capătă, și virtutea are preț în ea însăși, pe cînd obîrșia înaltă, nu. Stînd, deci, lucrurile așa cum stau, dacă atunci cînd vei fi în ostrovul tău va veni să te vadă vreuna din rubedeniile tale, nu te uita de sus la ea și n-o jigni, ci, dimpotrivă, primește-o bine, găzduiește-o și ospătează-o, fiindcă prin asta te vei face plăcut lui Dumnezeu, care nu vrea să fie nesocotită nici una din făpturile lui, și-ți vei face și datoria față de firea cea înțeleaptă. Dac-o aduci și pe nevastă-ta cu tine — fiindcă nu-i bine ca acela căruia i se încredințează pentru multă vreme o ocîrmuire să stea fără muierea lui — învaț-o, dăscălește-o și dezbar-o de firea ei cea necioplită, fiindcă cel mai adesea o femeie nătîngă și din topor duce de rîpă și face să se aleagă praful de tot ce-a înfiripat un ocîrmuitor înțelept. De-o fi să rămîi văduv — lucru ce se poate întîmpla — și de pe urma treptei tale înalte te vei alege cu o nevastă mai de neam, n-o lua în așa fel ca să-ți slujească de mreajă și de nadă pentru a ajunge, vorba aceea, la n-am nevoie de pitac, dar tu zvîrle-mi-l în sac; fiindcă adevăr zic ție că de tot ce-o primi muierea judecătorului, o da socoteală bărbatul ei la judecata de apoi și o plăti împătrit după moarte trebile pe care nu și le-a pus la socoteală-n viață. Nu te lăsa niciodată călăuzit de ce-ți trăsnește prin cap, lucru ținut la mare preț numai de neajutorații la minte, care se cred firoscoși. Să afle-n cugetul tău mai multă milă lacrimile săracului, dar nu să te aplece a le da și mai multă dreptate decît dovezilor temeinice ale

bogatului. Încearcă să descoperi adevărul, ascuns atît după făgăduințele și darurile bogatului, cît și după vaietele și rugăminţile săracului. Dacă vrei să ţii o cale cu adevărat dreaptă, nu descărca asupra vinovatului tot ce-i mai aspru-n legi, fiindcă judecătorul neîndurat nu-şi cîştigă o faimă mai mare decît cel blînd. Dacă cumva se pleacă mai mult într-o parte cumpăna dreptăţii, vezi să nu fie pe talerul darurilor, ci pe talerul milei. Dacă ţi s-o întîmpla să judeci plîngerea vreunui vrăjmaş de-al tău, îndepărtează-ţi gîndul de la jignirea îndurată şi îndreaptă-ţi-l numai către adevărul lucrului ce trebuie judecat. Să nu te laşi orbit de patima ta în socotelile altora, fiindcă greşelile pe care le săvîrşeşti din patimă de cele mai multe ori nici nu se mai pot îndrepta şi, chiar de s-ar îndrepta, ar fi numai cu preţul trecerii de care te bucuri şi poate chiar şi al averii tale. Dac-ar veni vreo muiere frumoasă să-ţi ceară dreptate, întoarce-ţi ochii de la lacrimile ei şi urechile de la vaietele ei şi cumpăneşte pe-ndelete temeiul cererii ei dacă nu vrei ca mintea să ţi se înece în plînsul ei, iar cinstea în tînguirile ei. Pe acela pe care ai de gînd să-l pedepseşti cu fapta nu-l mai năpăstui şi cu vorba, fiindcă îi e de-ajuns amărîtului de el pedeapsa caznei pe care i-o dai, făr-a mai fi nevoie să-i trînteşti şi ocări pe deasupra. Pe vinovatul ce cade sub osînda ta priveşte-l ca pe-un nefericit, bătut de toate vînturile firii noastre celei căzute-n păcat, şi, pe cît îţi stă-n putinţă, fără a aduce vreo vătămare celor potrivnici lui, arată-te milostiv şi blînd, pentru că, deşi însuşirile lui Dumnezeu sînt toate pe o potrivă, mai mult se desprinde şi străluce-n ochii noştri însuşirea îndurării decît aceea a dreptăţii. Dacă urmezi, dragă Sancho, aceste poveţe şi aceste porunci, multe zile de trăit vei avea, veşnic fi-va renumele tău, îmbelşugată îţi va fi răsplata, nemaiauzită fericirea; îţi vei căpătui copiii după pofta inimii, vor căpăta nume mare şi ei şi nepoţii tăi, vei trăi cu toată lumea în pace şi bună voire, iar în ultimele clipe ale vieţii te va găsi şi clipa morţii într-o bătrîneţe senină şi înaintată, iar strănepotii tăi ţi-or închide ochii cu mîinile lor gingaşe şi plăpînde. Toate cele ce ţi le-am

spus pîn-acum sînt învățături menite să-ți împodobească sufletul; ascultă acum și pe cele ce trebuie să-ți slujească la împodobirea trupului.

Capitolul XLIII

Despre al doilea rînd de povețe pe care i le-a dat don Quijote lui Sancho Panza

Cine-i acela care să fi auzit vorbele de mai sus ale lui don Quijote și să nu-l socotească drept un ins cît se poate de înțelept și însuflețit de cele mai bune gînduri? Dar cum s-a mai spus de-atîtea ori de-a lungul acestei mărețe istorii, don Quijote înșira la bazaconii numai cînd era vorba de cavaleria rătăcitoare, pe cînd în celelalte rostiri ale sale se arăta înzestrat cu o minte atît de limpede și de cuprinzătoare, încît la tot pasul faptele îi dezmințeau judecata, și judecata, faptele; dar în acest al doilea rînd de învățături pe care le dete lui Sancho se arătă iscusit foarte și-și ridică pe-aceeași culme atît înțelepciunea, cît și sminteala. Sancho era numai urechi ascultîndu-l și căuta să-și întipărească-n minte povețele lui, ca unul care avea de gînd să le folosească și să facă, cu ajutorul lor, ca plodirea ocîrmuirii lui să sfîrșească printr-o naștere fericită. Urmă dară mai departe don Quijote și spuse:

— În ceea ce privește felul cum trebuie să te chivernisești pe tine și cum să-ți chivernisești casa, cel dintîi lucru ce te sfătuiesc e să fii curat și să-ți tai unghiile, făr-a le lăsa să crească, așa cum fac unii care cred, din prostie, că unghiile lungi le înfrumusețează mîinile, ca și cum scîrna și înnăditura asta, pe care nu și-o mai taie de fel, ar fi unghie omenească, și nu gheară de uliu din cei mîncători de șopîrle: nărav porcesc și din cale-afară de sucit. Să nu umbli, Sancho, descins și dezmățat, fiindcă neîngrijirea în îmbrăcăminte e semn de fire lăsătoare, numai dacă, sub această neîngrijire și dezmățare, nu se strecoară vreun gînd ascuns, așa cum

se zice că era la Iuliu Cezar. Cumpăneşte cu grijă cam cît ţi-ar aduce slujba asta, şi dacă-ţi îngăduie să le faci slugilor tale cîte-o haină cu fireturi, fă-le-o mai degrabă gospodărească şi trainică decît strălucită şi împopoţonată, şi împarte-o între slugile tale şi calici; vreau să spun că dacă-ţi dă mîna să îmbraci şase copii de casă, tu îmbracă numai trei şi mai îmbracă şi trei calici, aşa că o să ai copii de casă şi în cer şi pe pămînt; că felul ăsta de a da haine cu fireturi n-o să le intre niciodată-n cap celor plini de deşertăciune. Să nu mănînci usturoi şi nici ceapă [1], ca să nu dea de gol, prin izul lor, neamul tău cel prost; umblă încet, vorbeşte tacticos, dar nu în aşa fel încît să pară că te asculţi cum vorbeşti, fiindcă tot ceea ce-i nefiresc e rău. Prînzeşte puţin şi cinează şi mai puţin, căci sănătatea întregului trup se strujeşte în făurăria stomahului. Fii cumpătat la băutură, ţinînd socoteală că vinul peste măsură nici nu păstrează tainele şi nici nu se ţine de cuvînt. Ia seama, Sancho, să nu mesteci cu amîndouă fălcile şi nici să nu eructezi în faţa nimănui.

— Nu știu ce-i aia « să eructez », spuse Sancho.

Și atunci don Quijote îi spuse:

— A eructa, dragă Sancho, vrea să zică a rîgîi, și asta-i una din vorbele cele mai urîte din graiul castilian, măcar că-i de-o mare însemnătate, așa că lumea subţire și-a găsit scăparea cu latineasca, şi-n loc de « a rîgîi », spune « a eructa », iar în loc de « rîgîieli », spune « eructări »; şi chiar dacă unii nu-nţeleg aceste vorbe, nu-i mare pagubă, căci obişnuinţa le va face cu timpul să intre-n grai, aşa încît să se-nţeleagă uşor; şi asta se cheamă a îmbogăţi graiul, asupra căruia sînt atotputernice mulţimea şi obişnuinţa.

— Într-adevăr, stăpîne, spuse Sancho, una din poveţele şi învăţăturile pe care am de gînd să mi le întipăresc bine-n minte este să nu rîgîi, fiindcă eu obişnuiesc să fac des treaba asta.

— Să eructezi, Sancho, nu să rîgîi, spuse don Quijote.

---

[1] Oprelistea de a mînca usturoi venea, la nobili, din dorinţa de a se deosebi de oamenii de rînd. Regina Isabela Catolica îl interzisese nu numai la curte, ci şi în tabără, cînd lua parte la războaie.

— Să eructez oi spune de-acu-nainte, şi pe legea mea că n-o să uit!

— De asemenea, Sancho, nu trebuie să mai amesteci în vorbirea ta tot puhoiul acela de zicale, aşa cum ai tu obiceiul, că deşi zicalele sînt învăţături scurte, tu, de multe ori, le tragi atîta de păr, încît par mai degrabă aiureli decît învăţături.

— La asta numai Dumnezeu poate să găsească leac, răspunse Sancho, fiindcă ştiu la zicale mai abitir decît o bucoavnă, şi-atît de multe-mi vin de-a valma la gură cînd vorbesc, încît se iau la harţă-ntre ele, vrînd să iasă toate deodată; limba însă le zvîrle afară pe cele ce-i vin mai întîi în cale, fie că merg, fie că nu; dar oi avea grijă de-acu-nainte să le spun numai pe acelea ce se potrivesc cu vrednicia slujbei mele, că de este casa plină, repede-i gata de cină, şi cine se tocmeşte nu se mai sfădeşte, şi cine trage clopotul a primejdie, acela la bun adăpost se găseşte, pentru că şi cu nevasta beată şi cu butia plină nu se poate.

— Dă-i înainte, Sancho băiete, toarnă, trînteşte, înşiră la zicale, că nimeni nu te-ntrece: « Las' să mă bată mumă-mea, că eu bat titirezul ». Nici n-am apucat să-ţi spun cum trebuie să te fereşti de zicale, că tu-mi şi trînteşti într-o clipită un pomelnic întreg, care se loveşte ca nuca-n perete cu ceea ce vorbim. Uite, Sancho, eu nu zic c-ar prinde rău o zicală la locul potrivit; dar înşirarea fără noimă a zicalelor şi îngrămădirea lor talmeş-balmeş fac să iasă o vorbire lîncedă şi dezlînată. Cînd călăreşti, să nu-ţi laşi tot trupul pe oblînc şi nici să nu ţii picioarele băţoase, întinse stinghie şi depărtate de burta calului, dar nici să nu stai fleaşcă pe cal, ca şi cum ai umbla pe asinul tău, că după călărit se deosebeşte cavalerul de grăjdar.[1] Să fii cumpătat la dormit, fiindcă cel ce nu se scoală o dată cu soarele nu se bucură de zi; şi ia seama, Sancho, că hărnicia e mama bunăstării, pe cînd trîndăvia, potrivnica ei, şi niciodată n-a ajuns la ţinta pe care şi-o pune un gînd bun. Această din urmă povaţă pe

[1] Exact: « Chipul cum călăresc îi face pe unii cavaleri şi pe alţii grăjdari » (*caballerizos* e în spanioleşte mai apropiat de *caballeros*, şi în felul acesta calamburul e posibil).

care am de gînd să ţi-o dau, măcar că nu-ţi slujeşte la împodobirea trupului, vreau totuşi să ţi-o bagi bine-n cap, fiindcă cred că nu ţi-o fi de mai puţin folos decît cele pe care ţi le-am dat pîn-acum, şi este asta: să nu te-apuci niciodată să te iei la ceartă în privinţa neamului ales al cutăruia ori cutăruia, sau, cel puţin, să nu-i asemeni între ei, fiindcă, vrei, nu vrei, dintre cei pe care-i asemeni, unul o să iasă mai de soi decît celălalt, şi cel pe care îl vei coborî o să capete pică pe tine, iar cel pe care îl vei înălţa n-o să te răsplătească cu nimic. Îmbrăcămintea să-ţi fie nişte nădragi strîmţi, un mintean lung, o giubeică ceva şi mai lungă; de *gregüescos*[1], nici poveste, pentru că nu stau bine nici cavalerilor şi nici cîrmuitorilor. Pîn-acum, Sancho, numai lucrurile astea mi-au venit în gînd să ţi le dau ca poveţe; cu timpul, însă, şi după cum s-or ivi prilejurile, ţi-oi mai împărtăşi şi alte învăţături, dacă tu ai să te-ngrijeşti să-mi dai de ştire de starea în care te afli.

— Stăpîne, răspunse Sancho, îmi dau bine seama că toate cele ce mi-ai spus luminăţia-ta sînt lucruri bune, sfinte şi trebuincioase; dar ce folos dacă de nici unul din ele nu-mi aduc aminte? E drept că sfatul de a nu lăsa să-mi crească unghiile, precum şi acela de-a mă-nsura a doua oară de mi s-o ivi prilejul, n-au să-mi iasă din cap, dar tot ghiveciul celălalt şi toate acele urzeli încîlcite şi harababuri de vorbe tot atît mi le-amintesc şi mi le-oi aminti ca pe nourii de mai anţărţ, aşa că trebuie să le capăt scrise, şi, fiindcă nici să citesc şi nici să scriu nu ştiu, o să le dau duhovnicului meu ca să mi le amintească şi să mi le vîre-n cap cînd o fi nevoie.

— Păcatele mele, răspunse don Quijote, că rău îi mai stă unui cîrmuitor să nu ştie nici să scrie, nici să citească! Fiindcă trebuie să-ţi intre-n cap, Sancho, că un om care nu ştie carte sau care-i stîngaci dovedeşte unul din astea două lucruri: sau că se trage dintr-un neam tare prost şi de jos, sau că el însuşi e atît de nedestoinic şi de îndărătnic, încît nu s-au putut lipi de el nici buna-creştere, nici învăţătura.

---

[1] Pantaloni bufanţi foarte scurţi cu mult deasupra genunchiului, purtaţi în secolele XVI şi XVII.

Mare lipsă-i neştiinţa asta a ta de carte, şi de aceea aş vrea ca să-nveţi măcar să te iscăleşti.

— Să-mi iscălesc numele mă pricep eu că, atunci cînd am fost staroste la mine-n sat, am învăţat să fac unele buchii, cum sînt acelea ale peceţilor de la sacii cu mărfuri, de care mi se zicea că însemnează numele meu; asta cu atît mai mult cu cît m-oi preface că-s ciung de mîna dreaptă şi-oi pune pe altul să iscălească pentru mine, că la toate se găseşte leac, numai la moarte nu; şi avînd eu în mînă pîinea şi cuţitul, oi face ce-oi pofti; cu atît mai mult cu cît acela care-i fecior de jude nu se sperie el de judecată, şi fiind eu şi cîrmuitor, care-i mai mult decît să fii judecător, să poftească numai să mă ia la vale şi să mă poarte-n gură, c-or vedea ei pe dracu, or veni să tundă oile şi or pleca ei tunşi, că Dumnezeu ştie el casa celuia pe care-l îndrăgeşte, şi apoi bogatului şi neroziile îi trec drept slove de evanghelie, şi fiind eu bogat şi mai fiind şi cîrmuitor şi totodată mărinimos, aşa cum am de gînd să fiu, nici o greşeală de-a mea n-o să sară-n ochi; unge-te numai cu miere, şi s-or strînge muştele ciotcă; atîtea parale faci cîte parale ai, spunea o bunică de-a mea, şi bogatului să-i calci pe coadă nu faci bine.

— Trăsni-te-ar Dumnezeu să te trăsnească, măi Sancho! spuse atunci don Quijote. Lua-te-ar şaizeci de mii de draci, cu zicalele tale cu tot! De-un ceas le tot înşiri, turnîndu-mi pe gît cu fiecare din ele cîte-o înghiţitură de otravă. Eu îţi dau înscris că zicalele astea au să te ducă într-o bună zi la spînzurătoare; din pricina lor au să te răstoarne supuşii tăi de la ocîrmuire ori au să urzească zavere împotrivă-ţi. Ia spune-mi, de unde le mai scoţi, gugumanule? Şi cum de le potriveşti, zăpăcitule? Că pentru ca să spun şi eu una şi s-o potrivesc cum trebuie, mă trec toate năduşelile şi mă opintesc de parc-aş săpa din greu.

— Pe legea mea, stăpîne, răspunse Sancho, că faci atîta balamuc pentru un lucru de nimica. La ce dracu te mai tot perpeleşti pentru felul cum mă slujesc eu de avutul meu, că altul n-am, şi nici vreo altă bogăţie decît zicale şi iar zicale, şi chiar acum mi-au venit în minte vreo patru, care

s-ar potrivi aci ca turnate sau ca perele-n coş; dar n-o să le spun, fiindcă tăcerea e de aur, leită Sancho, care ştie atît de bine să tacă.

— Acest Sancho nu eşti tu, spuse don Quijote, fiindcă tu nu numai că nu ştii să taci bine, dar ştii să vorbeşti rău şi să te încăpăţînezi tot atît de rău; cu toate astea, aş vrea să aflu şi eu care-s cele patru zicale ce ţi-au venit în minte şi care se potrivesc aici de minune, că eu îmi tot scormonesc mintea, pe care-o am destul de bună, şi nu găsesc una.

— Care vrei să se potrivească aici mai bine, spuse Sancho, decît să nu-ţi vîri policarul între două măsele ale minţii? Și la « ieşi afară » sau la « ce-ai de împărţit cu nevastă-mea? », n-ai ce să mai răspunzi; şi dacă ulciorul izbeşte piatra sau dacă piatra izbeşte ulciorul, tot vai şi-amar de ulcior; toate astea se potrivesc fir cu fir. Că nimeni să nu se ia la colţi cu cîrmuitorul lui sau cu cel ce-i porunceşte, fiindc-o ieşi păgubit ca şi cel ce pune degetul între două măsele de minte, ba încă pot şi să nu fie de minte, destul că-s măsele, şi la ceea ce spune cîrmuitorul n-ai ce să mai răspunzi ca şi la « ieşi afară » sau la « ce-ai de împărţit cu nevastă-mea? »; cît priveşte povestea cu piatra şi cu ulciorul, apăi şi-un orb ar vedea unde vrea să bată. Tot aşa după cum, pentru acela ce vede gunoiul din ochiul altuia fără să vadă bîrna din ochiul lui, nu se poate să nu se zică: rîde dracu de porumbe negre şi pe sine nu se vede; şi luminăţia-ta ştii prea bine că mai priceput e nerodul la casa lui decît înţeleptul la casa altuia.

— A, asta nu, Sancho, răspunse don Quijote, fiindcă nerodul habar n-are de nimic, nici la casa lui şi nici la a altuia, şi asta din pricină că pe temelia neroziei nu se poate dura nici o zidire ca lumea; da' pînă una-alta, să lăsăm, Sancho, lucrurile aşa cum sînt, că dacă-i ocîrmui prost, a ta o fi vina şi a mea ruşinea; mă mîngîi, totuşi, că mi-am făcut datoria, povăţuindu-te cu tot sîrgul şi cu toată chibzuiala ce mi-au stat în puteri; cu asta mă spăl pe mîini şi de îndatoririle, şi de făgăduinţa mea; Dumnezeu să te călăuzească, Sancho, şi să te ocîrmuiască în ocîrmuirea ta, iar mie

să-mi scoată piatra ce mi-a mai rămas pe inimă, că ai să-ntorci toată insula cu susu-n jos, lucru pe care aş putea să-l împiedic dacă destăinuiesc ducelui cine eşti şi-i spun că pîntecosul şi statu-palmă ăla de Sancho nu-i altceva decît un sac plin cu zicale şi cu blestemăţii!

— Stăpîne, răspunse Sancho, dacă socoţi luminăţia-ta că nu-i de mine ocîrmuirea, pe dată mă şi lepăd de ea, căci mai mult ţiu la o fărîmă din sufletul meu decît la tot trupul meu; şi tot atît de bine oi trăi eu ca Sancho, cu pită şi cu ceapă, cum oi trăi şi ca ocîrmuitor, cu prepeliţe şi cu claponi; cu atît mai mult cu cît, atunci cînd dorm, cu toţii sînt deopotrivă, şi cei mari, şi cei mici, şi cei calici, şi cei avuţi; şi dacă e să cîntăreşti bine lucrurile, apăi ăi vedea că numai luminăţia-ta mi-ai băgat în cap să cîrmuiesc, fiindcă altminteri tot atîta ştiam eu de cîrmuiri de ostroave cît ştie gîsca; şi dacă crezi că de-oi fi cîrmuitor m-o lua dracu, apăi mai bine vreau să ajung ca Sancho în rai decît ca ocîrmuitor în iad.

— Pe Dumnezeul meu, Sancho, răspunse don Quijote, că numai pentru vorbele astea din urmă pe care le-ai spus meriţi să fii cîrmuitorul a mii de insule! Eşti bine înzestrat din fire, lucru fără de care nu se află ştiinţă pe lume care să folosească la ceva; încredinţează-te lui Dumnezeu şi caută să nu greşeşti în ceea ce ai cu temei în gînd; vreau să spun că ţinta şi strădania ta neobosită să-ţi fie de a duce mereu la bun sfîrşit toate trebile ce ţi s-or ivi, căci cerul ajută totdeauna bunele năzuinţe; şi acum hai să ne ducem să mîncăm, fiindcă-mi închipui că măritele noastre gazde ne aşteaptă.

Capitolul XLIV

Cum a fost ridicat Sancho Panza la scaunul ocîrmuirii şi despre ciudata păţanie din castel a lui don Quijote

Se spune că-n alcătuirea încă netălmăcită a acestei istorii, cînd a ajuns Cide Hamete să scrie capitolul de faţă, i-a pus în frunte un crîmpei pe care tălmăcitorul nu l-a mai trecut

întocmai în castiliană, şi-n care povestitorul se dojenea oarecum pe sine că s-a-ncurcat c-o istorie atît de sărăcuţă şi de mărginită ca aceea a lui don Quijote, făr-a cuteza să se mai întindă şi la alte vorbiri şi povestiri lăturalnice mai adîncite şi mai ademenitoare, şi spunea că să-şi înhame şi mintea şi mîna şi peana ca să scrie numai despre un singur lucru şi să vorbească prin gura numai a cîtorva inşi, era o treabă urîcioasă, al cărui rod nu răsplătea cu nimica munca povestitorului, şi că, pentru a se feri de ăst neajuns, se folosise în partea întîi de tertipul cîtorva povestiri cum e aceea cu Curiosul nestăpînit sau cu Căpitanul ostatic, care sînt parcă străine de miezul istorisirii, măcar că celelalte aventuri povestite acolo sînt lucruri întîmplate lui don Quijote însuşi, aşa că nu se putea să nu fie scrise. S-a mai gîndit, pe de altă parte — după cum spune el — că mulţi cititori, prinşi cu totul de isprăvile lui don Quijote, n-ar mai urmări cu luare-aminte acele povestiri, sau le-ar citi pe apucate, fără să ia seama la iscusinţa şi la meşteşugul aflate-ntr-însele, şi care ar sări cu mult mai mult în ochi dacă ar ieşi la lumină ele singure, fără să se mai sprijine pe scrîntelile lui don Quijote şi pe neroziile lui Sancho; aşa că-n această a doua parte n-a vrut să mai vîre povestiri desprinse de întreg şi numai lipite acolo, ci s-a folosit doar de cîteva crîmpeie lăturalnice, ce par şi ele izvorîte din chiar întîmplările pe care le cuprinde istoria lui don Quijote, şi şi acestea cu măsură şi cu vorbe puţine, atît numai cît trebuie ca să se dea de ştirea lor; şi pentru că se mărgineşte şi se închide în hotarele strîmte ale povestirii, măcar că-i înzestrat cu atîta iscusinţă, pricepere şi judecată, încît poate vorbi de tot ce se află pe lume, cere să nu-i fie nesocotită truda şi să i se aducă laude nu pentru ceea ce a scris, ci pentru ceea ce a lăsat afară din scrierea lui.

Şi apoi îşi urmează povestea, spunînd că don Quijote, după ce isprăvi de mîncat în ziua în care-i dete lui Sancho poveţele, pe la chindii le aşternu în scris, pentru ca Sancho să caute pe cineva să i le citească; dar abia ce le scrise, că ele se şi rătăciră şi căzură-n mîinile ducelui, care i le arătă

și ducesei, și amîndoi se minunară din nou cum de un om atît de smintit ca don Quijote poate fi și atît de înțelept; și mergînd înainte cu șotiile lor, în seara aceea îl trimiseră pe Sancho cu alai mare în satul care trebuia să fie luat de el drept insulă. Se nimeri însă ca acela ce avea această însărcinare să fie un majordom de-al ducelui, deștept și duhliu nevoie mare, că nu se poate afla duh acolo unde nu-i și deșteptăciune, și care majordom era tocmai acela ce, schimbîndu-și înfățișarea, se prefăcuse c-ar fi contesa Trifaldi, treabă dusă la capăt cu iscusința de care spusei. Și cu aceste daruri firești, și mai fiind și dădăcit de stăpînii lui cum trebuie să se poarte cu Sancho, îi ieși de minune ceea ce avea de îndeplinit. Spun, dară, că de îndată ce sosi clipa ca Sancho să dea ochi cu el, chipul lui i-l și aminti pe acela al contesei Trifaldi însăși și, întorcîndu-se către stăpînu-său, îi spuse:

— Stăpîne, sau că trebuie să mă ia dracu de-aici de unde mă aflu, și chiar în clipa asta, sau luminăția-ta trebuie să mărturisești că chipul ăstui majordom al ducelui, ce stă aici de față, este același cu chipul Îndureratei!

Îl privi țintă don Quijote pe majordom, și după ce se sătură de privit, spuse către Sancho:

— Nu mai e nevoie, Sancho, să te ia dracu, și anume chiar în clipa asta (că nu știu ce vrei să spui cu vorbele tale), fiindcă într-adevăr chipul majordomului este unul și același cu al Îndureratei; dar asta nu vrea să zică că majordomul este chiar Îndurerata, fiindcă dac-ar fi așa, lucrul ar veni în răspăr cu adevărul, și n-avem noi acum vreme să scoatem la lumină toate astea, că s-ar chema atunci să intrăm în hățișuri încurcate rău. Crede-mă, frățîne, că-i nevoie să ne rugăm din adîncul sufletului de Domnul nostru ca să ne scape de vrăjitorii și de solomonarii cei răi.

— Nu-i de șagă, stăpîne, răspunse Sancho, că mai adineauri îl auzii vorbind, și nu alta mi se păru decît că-mi țiuie în urechi glasul contesei Trifaldi. Acuma, gata, n-o să mai spun nimic; dar n-o să-ncetez de-aci-nainte să fiu cu ochii-n patru, ca să văd dacă nu dau de vreun alt semn care să-mi întărească sau să-mi alunge bănuiala.

— Aşa să faci, Sancho, spuse don Quijote, şi să-mi dai şi mie de ştire tot ce-ai să dibuieşti în socoteala asta şi tot ce-o să ţi se-ntîmple în ocîrmuirea ta.

Plecă, în sfîrşit, Sancho, însoţit de-un alai mare, îmbrăcat ca un cărturar, pe deasupra cu o giubeică largă, roşcată, făcînd ape, şi ţesută din păr de cămilă, iar pe cap cu o cuşmuliţă de aceeaşi culoare; călărea pe-un catîr cu scări scurte la şa, iar după el, din porunca ducelui, venea asinul, gătit cu harşale şi cu hamuri de mătase bătute-n ţinte sclipitoare. Întorcea Sancho capul la răstimpuri să-şi privească asinul, în tovărăşia căruia se simţea atît de mulţumit, că nu s-ar fi schimbat nici cu împăratul nemţilor!

Luîndu-şi rămas bun de la duce şi ducesă, le sărută mîinile şi luă şi blagoslovirea de la stăpînu-su, care i-o dete cu ochii-n lacrimi, iar Sancho o primi, umflîndu-şi obrajii a bocet. Lasă-l, cinstite cititorule, pe bunul Sancho să se ducă cu Dumnezeu şi într-un ceas bun şi pregăteşte-te pentru două tainuri zdravene de rîs, pe care o să ţi le pricinuiască ştirea despre cum s-a purtat el la slujba lui; şi între timp ascultă să afli ceea ce i s-a întîmplat stăpînului său chiar în acea noapte, căci chiar dacă n-ai să rîzi de asta, tot ai să-ţi desprinzi măcar buzele, aşa cum fac momiţele cînd rîd, fiindcă întîmplările lui don Quijote nu pot pricinui decît sau minunarea, sau rîsul. Se povesteşte, dară, că de îndată ce plecă Sancho, don Quijote se simţi de tot singur, şi dacă i-ar fi fost cu putinţă să-l scoată din acea însărcinare şi să-l ia de la ocîrmuire, ar fi făcut-o bucuros. Ducesa îşi dete seama de aleanul lui şi-l întrebă de ce-i mîhnit, că dacă-i din pricina lipsei lui Sancho, apăi la scutieri, şi la dueñe, şi la slujitoare se găsesc cu duiumul la ea-n casă, care inşi l-ar sluji în aşa fel ca să-l mulţumească peste poate cu tot ce-i pofteşte inima.

— Este drept, mărită doamnă, răspunse don Quijote, că simt lipsa lui Sancho; dar nu asta-i pricina cea mai de seamă care mă face să par mîhnit; şi dintre atîtea îmbieri cu care înălţimea-ta mă învredniceşti, primesc numai şi aleg pe aceea a bunătăţii ce mi-o arăţi, iar cît priveşte pe

celelalte, te rog din suflet pe înălţimea-ta să încuviinţezi şi să îngădui ca în odaia mea să fiu eu singur cel care să mă slujesc.

— Seniore don Quijote, zise ducesa, nu se poate o dată cu capul una ca asta, că au să te slujească patru slujitoare de-ale mele, frumoase ca nişte flori.

— Pentru mine, răspunse don Quijote, n-au să fie ca nişte flori, ci ca nişte ghimpi ce-mi înţeapă sufletul. Mai curînd or putea ele să zboare-n văzduh decît să intre la mine-n odaie sau să încerce ceva de soiul ăsta. Dacă măria-ta vrei să mă milostiveşti mai departe cu bunătatea ce mi-o arăţi, fără ca eu să fiu vrednic, îngăduie-mi să urmez voia mea şi să mă slujesc eu singur între cei patru pereţi ai odăii mele, şi să trag un zid la mijloc între dorinţele mele şi curăţia mea sufletească; că nu vreau să pierd această frumoasă deprindere, folosindu-mă de mărinimia pe care înălţimea-ta binevoieşti să mi-o arăţi; şi, ca să nu mai lungesc vorba, mai bucuros oi dormi îmbrăcat decît să încuviinţez ca să mă dezbrace altcineva.

— Nu mai e nevoie să stărui, seniore don Quijote, răspunse ducesa, îţi făgăduiesc că voi da porunci ca nici muscă să nu intre la domnia-ta în cămară, necum o fată; nu sînt eu omul care să fac să se năruie din pricina mea înfrînarea seniorelui don Quijote, căci, după cîte bag eu de seamă, cea care dintre multele domniei-tale virtuţi străluceşte mai tare este curăţia. Dezbracă-te, domnia-ta, şi îmbracă-te de unul singur aşa cum ţi-e obiceiul, în ce fel şi cînd pofteşti, că n-o să se apuce nimeni să te oprească, fiindcă la domnia-ta în odaie ai să găseşti pînă şi olurile trebuincioase celor ce dorm cu uşile încuiate, pentru ca nici o nevoie trupească să nu-i silească a le deschide. O mie de veacuri trăiască mărita Dulcinea din Toboso şi răspîndit fie-i numele pe tot întinsul pămîntului, fiindcă s-a făcut vrednică a fi iubită de-un cavaler atît de viteaz şi fără de prihană, iar prielnicia cerurilor coboare în inima lui Sancho Panza, cîrmuitorul nostru, rîvna de a mîntui cît mai repede cu biciuirea lui, pentru ca lumea să se bucure iarăşi de frumuseţea unei atît de mărite domniţe.

La care don Quijote spuse:

— Înălţimea-ta ai vorbit ca aceea care eşti, căci în gura bunelor doamne nici o vorbă nu poate să fie rea; iar Dulcinea mai norocoasă fi-va şi mai vestită pe lume prin faptul c-ai lăudat-o măria-ta decît de pe urma laudelor ce i le-ar putea aduce cei mai mari cuvîntători ai pămîntului.

— Prea bine atunci, seniore don Quijote, răspunse ducesa. Se apropie ceasul de cină, iar ducele ne-o fi aşteptînd; vino domnia-ta să cinăm, şi pe urmă să te culci devreme, căci călătoria pe care ai făcut-o ieri la Candaya n-a fost chiar atît de scurtă ca să nu te fi obosit cît de cît.

— Nu simt nici o oboseală, slăvită doamnă, răspunse don Quijote, şi aş putea chiar să şi jur înălţimii-tale că-n viaţa mea n-am călărit un dobitoc mai blînd şi mai bun la pas decît Lemnopiron, şi nu-nţeleg ce l-a putut îndemna pe Malambruno să se lipsească de-un cal atît de uşor şi de plăcut şi să-i dea foc cînd nici cu gîndul nu gîndeai.

— Aici s-ar putea crede, răspunse ducesa, că din căinţă pentru tot răul ce-l căşunase contesei Trifaldi şi celor din preajma ei, precum şi altor inşi, şi pentru blestemăţiile pe care le-o fi săvîrşit ca vrăjitor şi solomonar, a vrut să mîntuie o dată cu toate sculele îndeletnicirii lui şi, ca pe-o sculă mai de frunte, care cel mai mult îl purta fără odihnă să rătăcească din ţară-n ţară, i-a dat foc lui Lemnopiron; iar cenuşa calului ars şi semnul de biruinţă al pergaminului vor rămîne ca o veşnică mărturie despre vitejia marelui don Quijote de La Mancha.

Don Quijote mulţumi din nou ducesei şi, după ce cină, se retrase singur la el în cămară, făr-a îngădui nimănui să intre cu el să-l slujească, atît de mult se temea să nu-i iasă-n cale prilejuri care să-l îndemne sau să-l silească a-şi pierde credinţa neprihănită ce o păstra domniţei sale Dulcinea, avînd mereu întipărită-n minte virtutea lui Amadís, floare şi oglindă a cavalerilor rătăcitori. Trase după el uşa, zăvorînd-o, şi se dezbrăcă la lumina a două lumînări de ceară; dar cînd să se descalţe — vai! nefericire nevrednică de-un asemenea obraz! — îi scăpă, nu vreun oftat şi nici altceva care să facă

de basm cuviința purtării lui, ci doar vreo două duzini de ochiuri de la un ciorap, care rămase astfel în chip de fereastră cu zăbrele. Se mîhni foarte bunul cavaler, și pentru-n scul de mătase verde, pe care să-l aibă acolo, ar fi dat bucuros zece dramuri de argint; zic de mătase verde, fiindcă ciorapii îi erau verzi.

Aci înalță strigare Cide Hamete Benengelí și zice scriind: « Vai, sărăcie, sărăcie! Nu știu ce temei a putut să-l îndemne pe acel mare stihuitor din Córdoba [1] să te numească *dar sfînt și neluat în seamă*; eu, măcar că maur, știu destul de bine, din legăturile pe care le-am avut cu creștinii, că sfințenia se întemeiază pe dragoste, smerenie, credință, ascultare și sărăcie; dar, cu toate astea, eu zic c-ar trebui să aibă mult har de la Dumnezeu acela care să fie mulțumit știindu-se sărac, numai dacă nu-i vorba de acel soi de sărăcie despre care unul din cei mai mari sfinți ai lor spune: « Stăpîniți toate lucrurile așa ca și cum nu le-ați avea » [2]; și asta o numesc ei sărăcie cu duhul; dar tu, sărăcie de-al doilea fel (că de asta vorbesc eu), de ce-ți place să te legi mai mult de hidalgi și de cei din neam mare decît de cealaltă lume? De ce-i silești să-și lustruiască singuri încălțămintea și faci ca bumbii mintenelor lor să fie unii de mătase, alții de păr de porc și ceilalți de sticlă? De ce gulerele lor trebuie să fie, cel mai adesea, boțite, iar nu scrobite și călcate cum trebuie? (De aci se poate vedea că e străveche folosința scrobelii și a gulerelor cu deschizătura desăvîrșită.) Și urmă mai departe: Vai de păcatele celui de neam mare care-și pune cinstea la adăpost mîncînd pe sponci cu ușa închisă și făcînd pe fățarnicu-n uliță, unde iese cu scobitoarea-n

---

[1] Referire la poetul córdoban Juan de Mena, secretarul regelui Juan al II-lea (logofătul lui de lătinie, cum s-ar zice), care, între cele trei sute *(trescientas)*, are o *copla* care sună așa:

> *O, viață aleasă, blîndă sărăcie,*
> *Dar sfînt și nebăgat în seamă-al sorții!*
> *Bogată e, nu-n lipsuri dusă, viața*
> *Acelui ce de-avere se lipsește...*

[2] Cuvinte din *Epistola către corintieni* a apostolului Pavel.

dinți, deși n-a mîncat nimic care să-l silească să și-i scobească; vai de păcatele aceluia, zic, a cărui cinste-i temătoare și care de la o leghe stă cu sufletul la gură să nu i se zărească cîrpeala ciubotei, petele de nădușeală ale pălăriei, firele destrămate ale giubeicii și foamea stomahului!»

Toate astea îi veniră-n minte lui don Quijote o dată cu scăparea ochiurilor de la ciorap; dar se mai liniști puțin văzînd că Sancho îi lăsase o pereche de cizme de drum, pe care se gîndi să și le pună a doua zi. În cele din urmă se culcă, îngîndurat și necăjit atît de lipsa lui Sancho, cît și de năpasta fără de scăpare cu ciorapii, ale căror ochiuri le-ar fi prins chiar și cu fire din mătase de altă culoare, care-i unul din semnele cele mai vădite de calicie din cîte se pot vedea la un hidalgo în tot timpul nesfîrșitei lui strîmtorări. Stinse lumînările, dar nu putu să doarmă de zăduf; se sculă din pat și deschise puțintel geamul unei ferestre zăbrelite, care da într-o grădină frumoasă și, deschizînd-o, ascultă el și auzi că umblau și vorbeau niște inși prin grădină; prinse să asculte cu luare-aminte, iar cei de jos ridicară glasul atît cît să poată el auzi aceste vorbe:

— Nu mai stărui să cînt, dragă Emerencia, fiindcă știi doar că, din clipa cînd a intrat străinul acesta aici în castel și de cînd ochii mei l-au privit, eu nu mă mai pricep să cînt, ci numai să plîng, cu atît mai mult cu cît somnul stăpînei mele îi mai degrabă ușor decît greu, și n-aș vrea să ne afle aici pentru nimic în lume! Și să zicem c-ar dormi și nu s-ar trezi, dar și atunci tot zadarnic mi-ar fi cîntul dacă doarme și nu se trezește să-l audă acest nou Eneas, care a sosit în ținuturile mele ca să-și rîdă de mine.

— Să nu crezi una ca asta, dragă Altisidora, i se răspunse, fiindcă nici vorbă că și ducesa și toți cei ce se află aici în casă dorm duși, afară numai de stăpînul inimii tale și trezitorul sufletului tău, căci tocmai acum l-am auzit deschizînd geamul ferestrei cu zăbrele de la odaia lui și fără-ndoială că trebuie să fie treaz. Cîntă, draga mea îndurerată, cu glas coborît și dulce, însoțindu-te de zvonul harpei tale, și dacă ne-o auzi ducesa, om da vina pe căldura asta zăpușitoare.

— Nu aici stă greul, dragă Emerencia, răspunse Altisidora, ci-n aceea că n-aş vrea ca ăst cîntec să-mi dezvăluie inima şi să fiu socotită drept o fată cu toane şi uşuratică de către cei ce nu cunosc puterea nebiruită a dragostei; dar fie ce-o fi, că mai bine să rabd ruşinea-n obraji decît rana-n inimă!

Şi spunînd acestea, începu să atingă strunele harpei cum nu se poate mai dulce.

Auzind toate astea, don Quijote rămase ca trăsnit, pentru că-n acea clipă îi veniră-n minte o sumedenie de întîmplări de acelaşi soi, cu geamuri, ferestre cu zăbrele, grădini, muzici, vorbe de iubire şi leşinuri, pe care el le citise în leşinatele lui cărţi cu cavaleri. Pe dată îşi zise că vreo fetişcană din slujba ducesei prinsese drag de el şi că cinstea ei o silea să-şi ţină patima tăinuită. Se temu ca ea să nu-l subjuge, dar îşi puse cu tărie-n gînd să nu se dea biruit; şi încredinţîndu-se cu tot ce-avea mai bun în suflet şi-n cuget domniţei Dulcinea din Toboso, se hotărî să asculte muzica şi, pentru a da să se-nţeleagă că era acolo, se prefăcu a strănuta, de care lucru nu mică fu bucuria fetelor, că atîta aşteptau şi ele, ca don Quijote să le audă. După ce-şi potrivi şi-şi instrună harpa, Altisidora începu să zică acest cîntec:

O, tu, cel care dormi în patu-ţi
Între cearceafuri de olandă,
Şi de cu seară pînă-n zori
Nu te trezeşti măcar o clipă,

Tu, cavalerul cel mai falnic
Pe care l-a născut La Mancha,
Mai pur, mai binecuvîntat
Decît e aurul Arabiei,

Ascult-o pe domniţa tristă,
De neam prea bun, cu prea rea soartă,
Ce-n sorii ochilor tăi mîndri
Îşi simte inima scrumită.

Tu numai de-aventuri ai grijă,
Dar nu vezi cît rănești prin preajmă;
Și după ce rănești, nu vrei
Să lecuiești în vreun fel rana.

Hai, spune-mi, tinere viteaz
— Să-ți ție temerile cerul! —
Dac-ai crescut cumva prin Libia
Sau printre piscurile Jacăi,

De te-alăptară șerpii, care
Ți-ar fi fost doici cumva, ori dacă
Asprimi de codri te crescură
Și colți de stînci cu muchi tăioase.

Să fie mîndră Dulcinea,
Domniță fragedă și-avană,
Că te-a-mblînzit pe tine, fiară,
Sălbatic tigru de pustie.

Prin asta, faima ei se-ntinde
De la Henares la Jarama,
Din Tag și pîn' la Manzanares,
De la Pisuerga la Arlanza.

Ce drag mi-ar fi să schimb cu dînsa,
Mi-aș da și rochia cea mai scumpă
Din cîte mă-nveșmîntă-n aur,
Și ciucurii de diamante.

O, fericirea de-a-ți sta-n brațe,
Sau barem trează lîngă patu-ți,
Ca să te scarpin lin pe creștet
Și să te apăr de gîngănii!

Dar cer prea mult, și nu sînt demnă
De-așa-nsemnată răsplătire.

Aş vrea să-ţi scarpin talpa numai,
Căci e de-ajuns pentru-o smerită!

Ce giuvaeruri nu ţi-aş da!
Ce de pantofi de-argint şi aur,
Ce pantaloni damaschinaţi,
Ce guleraşe de olandă,

Ce bumbi de perle mari cît bobul,
Sau cît o nucă fiecare.
(Că numai fiindcă n-au pereche
Au fost numite solitare!)

Din piscul tău, de pe Tarpeia,
Nu te uita cum ard în flăcări
Nerone renviat în Mancha,
Și nici nu-l aţîţa prin furii.

Sînt o copilă, o fecioară,
Nici cincisprezece ani n-am încă:
Am paisprezece și trei luni.
Îţi jur pe Dumnezeu, pe suflet!

Nu-s şchioapă, ciungă ori şoldită,
Mi-e boiul mîndru, și statura.
Și pletele-mi sînt ca şi crinii,
Cînd merg, cu ele-ating pămîntul.

Și chiar de nasul mi-e cam cîrn,
Îmi e bărbia acvilină.
Mi-s dinţii ca nişte topaze,
Și frumuseţea mea-i cerească.

Iar vocea, vezi, cînd mi-o asculţi,
E ca un ghiers de păsări, dulce,
Nu-s prea înaltă, ci-s mai scundă
Puţin decît o mijlocie.

Poţi harurile mele toate
Să le socoţi o pradă-a ta.
Sînt jupîniţă-n casa asta
Şi mă numesc Altisidora!

Şi cînd ajunse la capăt cîntul adînc rănitei Altisidora, începu chinul multdoritului ei don Quijote, care, oftînd din greu, îşi spuse-n sinea sa:

« Ce nefericit cavaler rătăcitor mai sînt şi eu, că nu se află pe lume fată care să mă privească şi să nu mă îndrăgească! Cît de vitreg mai e şi norocul Dulcineii celei fără de asemănare, că nu-i lăsată să se bucure-n tihnă de neasemuita mea statornicie! Ce-aveţi de împărţit cu ea, crăieselor? De ce o prigoniţi, împărăteselor? De ce vă-nverşunaţi împotrivă-i, codanelor de paisprezece-cincisprezece ani? Lăsaţi-o, lăsaţi-o, nefericita de ea, să-şi simtă biruinţa, să se bucure şi să se mîndrească de soarta cu care iubirea a vrut s-o hărăzească, dîndu-i subjugată inima mea şi încredinţîndu-i sufletul meu; să luaţi aminte, voi, roiuri întregi de îndrăgostite, că numai pentru Dulcinea sînt eu de aluat fraged şi turtă dulce, iar pentru toate celelalte sînt de piatră; pentru ea sînt miere, iar pentru voi, fiere; pentru că numai Dulcinea mea este cea frumoasă, cea înţeleaptă, cea cinstită, cea fermecătoare şi cea de neam bun, iar voi celelalte sînteţi slutele, neroadele, uşuraticele şi din neamul cel mai de rînd; pentru ca să fiu al ei, şi nu al alteia, m-a zămislit firea şi m-a adus pe lume. Plîngă sau cînte Altisidora, deie-se de ceasul morţii domniţa din pricina căreia am fost supus la munci în castelul arapului celui vrăjit, că eu, mort-copt, tot al Dulcineii o să fiu, aşa cum mă aflu: curat, cuviincios şi cinstit, în ciuda tuturor puterilor vrăjitoreşti de pe pămînt! »

Şi spunînd acestea, închise fereastra, izbind-o, şi, înciudat şi supărat, de parc-ar fi căzut o grea năpastă peste el, se culcă-n pat, unde-l vom părăsi pînă una-alta, pentru că ne cheamă marele Sancho, care vrea să pună început ocîrmuirii lui celei vestite.

Capitolul XLV

Despre felul cum marele Sancho Panza a pus stăpînire pe insula lui și despre chipul în care a început să diriguiască

O, tu, neobosit descoperitor al antipozilor, făclie a lumii, ochi al cerului, blînd străjuitor al cupelor răcoritoare! Timbrius ici, Febus colo, arcaş dincoace, vraci dincolo, părinte al poeziei, născocitor al muzicii, tu, cel care pururea răsari şi — oricît s-ar părea — niciodată nu asfinţeşti. La tine vin, rugător, o, soare, cu ajutorul căruia omul zămisleşte pe om; la tine vin, rugător, să-mi fii prielnic şi să luminezi beznele minţii mele, ca ea să poată depăna întocmai cum a fost cu ocîrmuirea marelui Sancho Panza, căci fără de tine mă simt vlăguit, amorţit şi neajutorat.

Spun dară că, împreună cu tot alaiul lui, ajunse Sancho într-un sat de vreo mie de suflete și care era unul din cele mai mari pe care le stăpînea ducele. Îl deslușiră că se numea ostrovul Barataria [1], fie pentru că numele satului era Baratorio, fie pentru că ocîrmuirea dată lui Sancho era o păcăleală. Cînd ajunse la porţile tîrguşorului, care era încins cu ziduri, îi ieşiră întru întîmpinare mărimile locului; clopotele începură să bată, iar localnicii îşi arătară cu toţii obşteasca bucurie, şi cu mare alai îl duseră pînă la biserica cea mare ca să aducă mulţumită lui Dumnezeu, şi apoi, cu anume ceremonii caraghioase, îi încredinţară cheile satului şi-l primiră ca ocîrmuitor pe viaţă al insulei Barataria. Portul, barba, făptura dolofană şi scundă a noului cîrmuitor îi umplură de uimire pe toţi cei ce nu ştiau dedesubturile acestei socoteli şi chiar şi pe cei ce le ştiau, din care se aflau destui. În cele din urmă îl scoaseră din biserică

---

[1] *Barato* înseamnă în spaniolă farsă, glumă, păcăleală, şotie, fraudă, înşelăciune în contracte sau vînzări. « *Barataria, fraus, dolus in contractibus vel venditionis* », scrie Ducange. Villanueva, în al său *Viaje literario* (tomul 7, cap. 53), citează un inscript mănăstiresc din 1168, prin care contele de Pallá își donează pămînturile aflate în insula *Paratavia* (de la *Parata* și *Via*) și presupune că Cervantes a voit să facă o analogie cu acest ostrov.

şi-l duseră la scaunul judecăţii, pe care-l aşezară, iar majordomul ducelui îi spuse:

— Mărite cîrmuitor, este o datină din bătrîni aci-n ostrov, şi anume că acela ce vine să stăpînească acest faimos ostrov este dator să răspundă la o întrebare ce i se pune şi care-i cam încîlcită şi cam grea, şi după răspunsul dat la ea, dibuie obştea cam cît îi de mintos noul ei cîrmuitor; şi-n felul acesta, sau se bucură, sau se posomorăşte de venirea lui.

Şi-n timp ce majordomul spunea aceste vorbe către Sancho, el tot căta la nişte slove de-o şchioapă ce stăteau scrise pe peretele din faţa jilţului lui. Şi cum nu ştia să citească, întrebă ce erau zugrăvelile de pe acel perete. I se răspunse:

— Stăpîne, aici este scrisă şi însemnată ziua în care luminăţia-ta pus-ai stăpînire pe acest ostrov, şi epitaful zice aşa: « Astăzi, în ziua cutare a lunii cutare şi a anului cutare, a luat stăpînirea ăstui ostrov seniorele don Sancho Panza. Stăpînească-l întru mulţi ani! »

— Şi cui îi zice aici don Sancho Panza? întrebă Sancho.

— Apăi măriei-tale, răspunse vătaful, că-n această insulă n-a mai intrat nici un alt Panza în afară de cel ce stă aşezat aici, pe scaun.

— Dar ia seama, frăţioare, spuse Sancho, că eu n-am nici un don la numele meu şi neam de neamul meu n-a avut; Sancho Panza, numai atît mă cheamă, şi Sancho îl chema şi pe tătîne-meu, şi tot Sancho şi pe bunicu-meu, iar toţi aveau drept nume Panza, fără codiţe cu don şi cu doñe, şi, după cîte bag eu seamă, în insula asta trebuie că-s mai mulţi doni decît pietrele de pe drumuri! Dar să nu mai vorbim de asta, Dumnezeu mă înţelege, şi dac-o fi ca ocîrmuirea mea să dăinuiască cît de cît, apăi o să mai retez eu din donii ăştia, că-s atît de mulţi, încît au ajuns să-ţi intre-n ochi ca ţînţarii! Dă-i drumul, majordomule, cu intrebările, c-oi răspunde şi eu aşa cum mă taie capul, fie c-oi posomorî obştea, fie că n-oi posomorî-o.

Tocmai atunci intrară la judecată doi oameni, unul îmbrăcat ca un ţăran, iar celălalt ca un croitor, fiindcă ţinea-n mînă o pereche de foarfece, iar croitorul spuse:

— Mărite cîrmuitor, eu și cu acest sătean venim înaintea luminăției-tale din pricină că creștinul ăsta a intrat ieri la mine-n dugheană, că eu — cu iertăciune de la cei de față — sînt croitor încercat, slavă Domnului, și, punîndu-mi în mînă o bucată de postav, m-a întrebat: « Jupîne, ajunge postavul ăsta ca să-mi faci din el o scufie? » Eu măsurai postavul și-i răspunsei că da; el trebuie să fi crezut, așa cel puțin cred eu — și cred bine ce cred — că oi fi pus gînd rău unei părți din postav, bănuiala venindu-i și de la cugetul lui cel necurat, și de la proasta faimă pe care o au croitorii, și-mi răspunse să văd dacă n-o ajunge și pentru două scufii; mirosii eu ce chitește omul și-i spusei că da; iar el, tare pe gîndul lui cel blestemat de la-nceput, a prins să-nșire mereu la noi cereri de scufii, și eu să-nșir mereu la da-uri, pînă cînd ajunserăm la cinci scufii; și acum, adineauri chiar, vine după ele, eu i le dau, dar el nu vrea să-mi plătească lucrul, ba, dimpotrivă, îmi cere să-i plătesc eu lui, sau să-i înapoiez postavul.

— Așa-i cum zice el, vericule? întrebă Sancho.

— Da, stăpîne, răspunse săteanul, dar pune-l luminăția-ta să și arate cele cinci scufii pe care mi le-a făcut.

— Bucuros, răspunse croitorul. Și scoțînd cît ai clipi mîna de sub giubeică, arătă într-însa cinci scufii, înfipte în cele cinci vîrfuri de la degetele mîinii, și spuse: Iată aici cele cinci scufii pe care mi le cere creștinul ăsta și, pe Dumnezeul și pe sufletul meu, că nu mi-a mai rămas nici atîtica din postav, și pot să dovedesc asta, arătîndu-mi. lucrul unei întregi adunări de meșteri croitori.

Toți cei de față rîseră de mulțimea scufiilor și de ciudățenia gîlcevii. Sancho prinse să chibzuiască puțin și spuse:

— Pare-mi-se că-n pricina asta nu-i nevoie să umblăm cu amînări de azi pe mîine, ci să judecăm pe loc, după un județ de om cu socoteală, așa că hotărîrea mea este ca meșterul să piardă plata pentru lucru și săteanul postavul, iar scufiile să fie date osîndiților din temniță, și cu asta am pus cruce!

Hotărîrea aceasta îi făcu pe toți să pufnească de rîs; cu toate astea, însă, fu ascultată porunca ocîrmuitorului,

dinaintea căruia se înfăţişară doi oameni în vîrstă, dintre care unul ţinea-n mînă un băţ de trestie în loc de toiag; iar cel fără de băţ spuse:

— Stăpîne, eu l-am împrumutat acum cîtăva vreme pe creştinul ăsta cu zece scuzi de aur curat, pentru a-l mulţumi şi a-i face un bine, cu învoiala ca să mi-i înapoieze cînd i i-oi cere; au trecut mai multe zile fără ca eu să i-i cer, pentru ca, înapoindu-mi-i, să nu-l las într-o nevoie şi mai mare decît aceea ce căzuse pe capul lui atunci cînd l-am împrumutat; părîndu-mi-se, însă, că prea o face uitată cu înapoierea lor, i-i cerui o dată, şi de două, şi de nouă ori, dar el nu numai că nu mi-i înapoiază, dar mi-i şi tăgăduieşte şi spune că n-a împrumutat niciodată de la mine aceşti zece scuzi şi că, chiar dacă i-a împrumutat, mi i-a şi dat înapoi; eu n-am martori nici că i i-am împrumutat, nici că mi i-a înapoiat, fiindcă nu mi i-a înapoiat; aş vrea de aceea să-l pui luminăţia-ta să jure, şi dacă o jura că mi i-a înapoiat, apăi îl iert de datorie şi aci, în faţa oamenilor, şi-n faţa lui Dumnezeu! [1]

— Ce zici de treaba asta, cinstite uncheşule cu băţ? spuse Sancho.

La care bătrînul zise:

— Eu, stăpîne, recunosc că mi i-a împrumutat; apleacă-ţi, de aceea, luminăţia-ta topuzul judecătoresc şi, de vreme ce el se-ncrede în jurămîntul meu, oi jura şi eu totul, cum mi i-a împrumutat şi cum i i-am înapoiat cinstit, pe sfîntul adevăr.

Îşi plecă ocîrmuitorul topuzul [2], iar bătrînul într-acestea dete băţul celuilalt bătrîn, să i-l ţină cîtă vreme o jura, ca şi cum i-ar fi fost de mare încurcătură trestia aceea. Şi apoi puse mîna pe crucea de pe topuz, spunînd că-ntr-adevăr

---

[1] Este ceea ce se chema în dreptul canonic *juramento decisorio* (jurămînt hotărîtor), pentru care una din părţile litigioase îşi lua obligaţia să se supună în cazul în care cealaltă parte jură adevărul celor susţinute.

[2] Aplecarea toiagului *(la vara)* trebuia făcută conform unui ritual, pentru că împricinatul jura pe acest semn al autorităţii. În cazul că jurămîntul ar fi fost fals, el era conştient că riscă arderea pe rug, pentru că lua în deşert *crucea* sculptată sau gravată pe topuz.

îi împrumutase cei zece galbeni pe care i-i cerea, dar că el chiar cu mîna lui i-i dase înapoi în mînă, și, numai fiindcă acela nu-și mai aducea aminte, se trezea cînd și cînd să i-i tot ceară. Văzînd una ca asta, marele cîrmuitor îl întrebă pe împrumutător ce avea de răspuns la cele spuse de potrivnicul lui, iar celălalt îi zise că el ia de bune spusele datornicului său, fiindcă-l socotește om de omenie și bun creștin, și că el însuși trebuie c-o fi uitat cum și cînd a primit banii înapoi, și că de-acum înainte n-o să-i mai ceară nici-odată nimic. Datornicul își luă toiagul înapoi și, făcînd o temenea, ieși de la judecată.

Văzînd Sancho treaba asta, și că omul, fără să mai sufle o vorbă, și-a și luat tălpășița, și văzînd și răbdarea celui cu plîngerea, își plecă capul în piept și, ducîndu-și arătătorul mîinii drepte între sprîncene și pe muchea nasului, stete cîtva timp cufundat parcă-n gînduri, apoi ridică iar capul și dete poruncă să-l cheme îndărăt pe bătrînul cu bățul de trestie, care plecase. I-l aduseră și, de-ndată ce Sancho îl văzu, îi spuse:

— Dă-mi, creștine, bățul acela, că am nevoie de el.

— Bucuros, răspunse bătrînul. Iacă-tă-l aici, stăpîne!

Și i-l puse-n mînă. Îl luă Sancho și, dîndu-i-l celuilalt moșneag, îi spuse:

— Du-te cu Dumnezeu, că acuma ești plătit.

— Eu, stăpîne? răspunse moșneagul. Păi face bățul ăsta de trestie zece galbeni de aur?

— Da! spuse cîrmuitorul. Sau, de nu, se cheamă c-oi fi eu cel mai mare nerod de pe lume! Și acuma o să se vădească dacă am sau nu glagore să cîrmuiesc și o împărăție-ntreagă!

Și porunci ca acolo, în fața tuturor, să se frîngă și să se desfacă bățul de trestie. Așa se și făcu, și-n golul dinăuntru al trestiei fură găsiți zece galbeni de aur. Cu toții rămaseră cu gura căscată și-l socotiră pe cîrmuitorul lor drept un nou Solomon. Îl întrebară cum de i-a venit în minte că cei zece galbeni se aflau în bățul de trestie, și el răspunse că, văzîndu-l pe bătrînul ce jura cum dă potrivnicului său bățul în timpul jurămîntului și cum se jură că i-i dase cinstit, pe sfîntul

adevăr, şi cum, după ce a mîntuit cu juratul, i-a cerut îndărăt băţul, i-a venit în minte că înăuntrul trestiei trebuie să se fi aflat banii cu pricina. De unde putem trage învăţătură că cei ce cîrmuiesc, chiar de-ar fi să fie şi săraci cu duhul, tot îi mai îndrumează uneori Dumnezeu în judeţul lor; şi cu atît mai mult cu cît el auzise pe preotul de la el din sat, care-i povestise o întîmplare la fel cu asta, şi că el avea o ţinere de minte atît de bună încît, dacă-i vorba să-şi amintească de tot ce nu vrea să-i scape, apăi ţinere de minte ca a lui nu se mai găseşte în tot ostrovul. În cele din urmă, bătrînii, unul ruşinat, iar celălalt plătit, plecară, şi cei de faţă rămaseră minunaţi, iar cel însărcinat să scrie vorbele, faptele şi toate mişcările lui Sancho nu ştia ce să mai creadă, dacă să-l socotească şi să-l ia de găgăuţă sau de mintos.

Nici nu se mîntui bine cu pricina asta, cînd intră la judecată o femeie care ţinea strîns, să nu-i scape, pe-un om care, după port, părea să fie vreun crescător de porci din cei cu dare de mînă; femeia venea strigînd cît o ţinea gura şi zicînd:

— Dreptate, mărite cîrmuitor, dreptate, că dacă n-o găsesc pe pămînt, o să mă duc şi la cer s-o caut! Scumpul meu stăpîn şi cîrmuitor, împieliţatul ăsta s-a năpustit asupră-mi în mijlocul cîmpului şi s-a bucurat de trupul meu ca de-o fleandură nespălată şi . aracan de mine! mi-a luat ceea ce păstrasem mai bine de douăzeci şi trei de ani şi ceea ce-mi păzisem şi de arapi şi de creştini, şi de băştinaşi şi de venetici, mereu tare ca lemnul de corn, rămînînd nevătămată ca sălămîzdra-n foc sau ca lîna-n mărăcini, ca să vie acum creştinul ăsta şi să mă pîngărească cu mîinile lui cele curate!

— Şi asta rămîne de văzut, dacă o poamă ca acesta are sau nu mîinile curate, spuse Sancho.

Şi întorcîndu-se către neguţătorul de porci, îl întrebă că ce are de spus şi de răspuns la plîngerea muierii. Acela, din cale-afară de tulburat, răspunse:

— Luminate feţe, eu sînt un nevoiaş stăpîn de turme rîmătoare, şi azi-dimineaţă tocmai ieşeam de-aici din sat, după ce vîndusem — ierte-mi-se vorba urîtă — patru porci,

care, cu birurile şi cu alte bacşişuri, m-au făcut să rămîn în mînă cu te miri ce mai mult decît m-au ţinut ei. Pe cînd mă-ntorceam la mine-n sat, îmi ieşi-n cale creştina asta, iar Necuratul, care-n toate-şi vîră coada şi pe toate ţi le coace, făcu-n aşa fel ca să stăm puţin la hîrjoană împreună; îi plătii ceea ce i se cuvenea, dar ea, nemulţumită, se ţinu scai de mine şi nu m-a mai slăbit pînă nu m-a tîrît aici la judecată; zice c-am siluit-o, dar minte, şi pot s-o dovedesc prin jurămîntul pe care-l rostesc sau pe care am de gînd să-l rostesc; şi ăsta-i tot adevărul, fără să lipsească dintr-însul o iotă.

Atunci cîrmuitorul îl întrebă dacă n-avea cumva la el ceva bani de argint; el spuse că avea cam pîn' la douăzeci de ducaţi, pe care-i ţinea-n sîn într-o pungă de piele. Sancho îi porunci să-i scoată şi să-i dea pîrîşei, aşa cum se găseau; el făcu întocmai, cu mîna tremurîndă; femeia îi luă, şi după ce făcu în faţa tuturor nenumărate plecăciuni, rugîndu-se de Dumnezeu pentru viaţa şi sănătatea măritului stăpîn şi cîrmuitor, care se îngrijeşte de orfanele nevoiaşe şi de fecioare, ieşi de la judecată ţinînd strîns punga cu amîndouă mîinile, fără să uite a-şi arunca mai întîi o privire într-însa, ca să vadă dacă banii dinăuntru erau într-adevăr de argint. Numai ce ieşi ea, că Sancho îi şi spuse crescătorului de porci, căruia îi dăduseră lacrimile, în timp ce şi ochii şi inima i se duceau după punga lui:

— Măi om bun, ia-te după acea muiere şi smulge-i punga din mîini, chiar dacă se împotriveşte, şi întoarce-te aici cu ea!

N-au fost astea vorbe cheltuite de pomană pe-un tîmpit şi nici pe-un surd, că omul se şi repezi ca fulgerul afară, dînd ascultare la ceea ce i se poruncise. Toţi cei de faţă stăteau cu sufletul la gură, aşteptînd să vadă cum avea să iasă cu pricina aceea; şi nu trecu mult, că se şi-ntoarseră neguţătorul şi femeia, şi mai strînşi şi mai îndesaţi unul în altul decît la început, ea cu fusta ridicată şi strîngînd punga-n poală, iar omul luptîndu-se să i-o smulgă; dar nu era chip, aşa cum o apăra femeia, care striga-n gura mare, spunînd:

— Dreptate de la Dumnezeu şi de la oameni! Iote şi luminăţia-ta, stăpîne cîrmuitor, la neobrăzarea şi la îndrăz-

neala ăstui nelegiuit, care-n inima tîrgului și-n mijlocul drumului a vrut să-mi smulgă punga pe care luminăția-ta ai poruncit să mi-o dea!

— Și ți-a smuls-o? întrebă cîrmuitorul.

— Cum să mi-o smulgă, răspunse femeia, că mai curînd aș lăsa să-mi smulgă viața decît să-mi smulgă punga! Și-a și găsit în mine proasta! De alți dulăi mi-o fi mie teamă, dar nu de nepricopsitul și de nețesălatul ăsta! Nici clești și baroase, nici ciocane și barde n-ar fi în stare să mi-o scoată din unghii, nici chiar gheare de leu! Mai curînd las să-mi iasă sufletul din trup!

— Are dreptate, spuse omul, și mă dau bătut, ca fiind mai slab, fiindcă trebuie să mărturisesc că puterile mele sînt neîndestulătoare ca să i-o smulgă.

Și-i dete drumul.

Atunci cîrmuitorul spuse către femeie:

— Ia arată-mi punga, tu, fată cuminte și vajnică.

Ea i-o dete îndată, iar ocîrmuitorul o înapoie omului și-i spuse apoi celei silnicite, dar nu și siluite:

— Ian ascultă, femeia lui Dumnezeu, dacă aceeași vitejie și aceeași dîrzenie pe care le-ai arătat apărîndu-ți punga asta le-ai fi arătat — fie chiar și numai jumătate din atîta — cînd era vorba să-ți aperi trupul, apăi nici puterile lui Hercule n-ar fi fost în stare să te dovedească! Du-te cu Dumnezeu, dar mai mult cu Dracu, și să nu te mai arăți în tot ostrovul ăsta și nici cale de șase leghe împrejur, fiindcă altfel te așteaptă două sute de gîrbace. Să piei numaidecît îți spun, hoțomanco, nerușinato și mincinoaso!

Se sperie femeia și ieși afară cu ochii-n pămînt și nemulțumită, iar cîrmuitorul spuse către negușător:

— Măi, om bun, du-te cu Dumnezeu la tine-n sat, cu banii tăi, și de-acu-nainte, de nu vrei să-i pierzi, ia seama să nu-ți mai vie cheful să te hîrjonești cu nimeni.

Omul îi mulțumi cum se pricepu și el mai bine și plecă, iar cei din jur se minunară din nou de județul și de hotărîrile noului lor cîrmuitor. Toate acestea, după ce fură însemnate de hronicarul său, i se trimiseră în scris ducelui,

care le aştepta cu mare nerăbdare; şi aici îl părăsim pe bunul Sancho, căci grozav ne mai zoreşte stăpînu-su, tulburat de muzica Altisidorei.

Capitolul XLVI

Despre grozava spaimă clopoţească şi pisicească trasă de don Quijote în timpul poveştii lui de iubire cu Altisidora cea îndrăgostită

Îl lăsasem pe marele don Quijote cufundat în gîndurile pe care i le stîrnise cîntarea Altisidorei, fata cea îndrăgostită. Aşa îngîndurat se duse să se culce, dar pîrdalnicele acelea de gînduri parc-ar fi fost purici, nu altceva, aşa nu-l lăsau să închidă ochii şi nici să răsufle măcar; unde mai pui că la ele se adăuga şi ciuda pentru ciorapii lui cei deşiraţi; dar cum timpul e uşurel şi nu dă-n calea lui de hîrtoape ca să-l ţină-n loc, trecu în zbor, călărind pe ceasurile nopţii, şi curînd-curînd sosi şi ceasul dimineţii. Văzînd una ca asta, don Quijote se smulse din puful cel moale al aşternutului şi, scuturîndu-se de lene, se îmbrăcă cu straiele lui din piele de căprioară şi-şi încălţă şi cizmele de drum, ca să nu se vadă pocinogul pe care i-l făcuseră ciorapii. Îşi azvîrli pe umeri mantia-i de porfiră şi-şi puse pe cap o pălărie de catifea verde, împodobită cu tigheluri de argint; agăţă spada lui cea bună şi tăioasă de cureaua ce-i trecea peste umăr, luă cu el şi nişte mătănii mari de care nu se despărţea niciodată şi, măreţ şi ţanţoş, de parcă toată lumea era a lui, ieşi în pridvor, unde ducele şi cu ducesa erau gata îmbrăcaţi şi păreau să-l aştepte; şi cînd trecură printr-un alt pridvor, Altisidora şi cu cealaltă fată, prietena ei, stăteau dinadins acolo, aşteptîndu-l; de îndată ce Altisidora îl zări pe don Quijote, se făcu că leşină, iar prietena ei o prinse în poală, şi, cît ai bate din palme, o şi desfăcu la piept. Don Quijote, cînd văzu treaba asta, se duse la ele şi spuse:

— Las' că ştiu eu de unde se trag belelele astea.

— Ba eu habar n-am de unde, răspunse prietena, fiindcă Altisidora e doar fata cea mai zdravănă din toată casa, şi eu n-am auzit-o scoţînd nici măcar un « vai » de cînd o ştiu. Arză-i-ar focul să-i arză pe cîţi cavaleri rătăcitori s-or afla pe lume dacă toţi or fi cu inima împietrită! Du-te odată de-aci, seniore don Quijote, că amărîta asta de copiliţă n-o să-şi mai vie în fire cît eşti luminăţia-ta faţă!

La care don Quijote răspunse:

— Uite ce, domniţă, ai grijă să mi se aducă la noapte o alăută la mine-n odaie, că voi alina-o cît mă voi pricepe şi eu pe fata asta obidită, fiindcă, de pe la începutul dragostei, dezamăgirile grabnice sînt de obicei leacurile cele mai bune, şi, spunînd astea, plecă şi el, ca să nu mai ia aminte cei ce l-or vedea acolo.

Nici nu se depărtă bine don Quijote, cînd, venindu-şi în simţiri Altisidora cea leşinată, spuse către prietena ei:

— Neapărat să i se aducă alăuta, fiindcă, nu mai încape vorbă, don Quijote vrea să ne cînte, şi nu cred să fie de lepădat o asemenea cîntare, o dată ce-i a lui!

Numaidecît se şi înfiinţară la ducesă să-i dea de veste de cele petrecute şi de alăuta pe care o cerea don Quijote; iar aceasta, bucuroasă cum nu se mai poate, se vorbi cu ducele şi cu slujitoarele ei să-i joace un renghi cavalerului, însă în aşa fel ca să nu-l vatăme prea tare, ci mai mult să fie de haz; şi, bucuroşi din cale-afară, aşteptau cu toţii lăsarea nopţii, care sosi tot atît de repede cum sosise şi ziua, pe care ducele şi cu ducesa o petrecuseră în vorbiri plăcute cu don Quijote; iar în acea zi ducesa trimisese pe un paj de-al ei — cel care-n pădure luase chipul Dulcineii vrăjite — la Teresa Panza, cu o scrisoare din partea soţului ei Sancho Panza şi cu bocceaua de straie, pe care-o lăsase el să i-o trimită, poruncindu-i să-i aducă veşti de-a fir-a-păr de tot ce se petrecea cu ea. După ce puse la cale treaba asta şi se făcură şi 11 ceasuri din noapte, găsi don Quijote o alăută la el în odaie. Începu să-i încerce strunele, deschise fereastra cea zăbrelită şi auzi cum umblă cineva prin grădină; încercă atunci iarăşi alăuta şi, după ce-o înstrună şi el pe

cît îl tăia capul, tuşi ca să-şi dreagă vocea, scuipă şi, cu un glas cam răguşit, dar totuşi fără greşeli, începu să cînte acest cîntec, alcătuit de el însuşi chiar în acea zi:

Sînt mari puterile iubirii,
    Ce fetele din minţi le scoate,
    Unealta lor e trîndăvia
    Și lîncezeala neîntreruptă.

Dar cînd cusutul şi brodatul
    Nu-ţi dau răgaz să cazi pe gînduri,
    Furişa dragostei otravă
    Îşi află-n lucru lecuirea.

Acelor fete înţelepte
    Ce năzuiesc să se mărite
    Le este cinstea zestrea nunţii
    Și faima lor cea bună-n lume,

Ibovnicii de neam, curtenii
    Și cavalerii cu renume,
    O rup cu cele deşănţate,
    Dar cu cinstitele se-nsoară.

O dragoste născută-n zori,
    Cînd oaspetele place gazdei,
    Se stinge-n asfinţitul zilei,
    Căci el să plece se grăbeşte.

Iubirile de-o zi, de-o noapte,
    Ce astăzi vin şi pleacă mîine,
    Nu-şi lasă-n inimi nici pecetea
    Întipărită cu fier roşu.

De-ai să pictezi peste-o pictură,
    Nu-ţi iese reuşit tabloul:
    O strici pe cea de dedesubt
    Și-a doua n-are temelie.

Pe Dulcinea de Toboso
O port în sufletu-mi pictată
Dintru-nceput, și n-o pot șterge
Și nici deasupra-i nu pictez.

Ce-i mai de preț într-un ibovnic
Statornicia e-n iubire.
Prin ea minuni Amorul face
Și te ridică pîn' la zei.

Aici tocmai ajunsese don Quijote cu cîntecul lui, pe care-l ascultau ducele, ducesa, Altisidora și aproape toată suflarea din castel, cînd, pe neașteptate, dintr-o cămăruță de la catul de deasupra, cineva slobozi, făcînd-o să cadă glonț pe fereastra lui don Quijote, o funie de care erau legați mai bine de-o sută de clopoței și, numaidecît dup-aceea, mai deșertă și-un sac mare plin cu mîțe, care-aveau și ele la gît clopoței ceva mai mici. Atît de grozavă fu larma clopoțeilor și-atît de asurzitor mieunatul mîțelor, încît pînă și ducele și ducesa se înfiorară, măcar că ei înșiși puseseră la cale această păcăleală; iar lui don Quijote să-i vină rău de spaimă, nu altceva; întîmplarea făcu însă ca vreo două-trei mîțe să intre prin zăbrele la el în odaie, și cînd se văzură pisicile înăuntru, începură să dea din colț în colț, de-ai fi crezut că umblau pe-acolo o droaie de încornorați. Stinseră și lumînările care ardeau în iatac și căutau înnebunite vreun locșor pe unde să scape. Într-acestea, slobozirea și ridicarea funiei cu clopoțeii cei mari nu se mai curma de loc; cei mai mulți dintre slujitorii castelului, care habar n-aveau cum stăteau lucrurile, rămaseră buimaci și cu gura căscată. Don Quijote se ridică în picioare și, punînd mîna pe spadă, începu să tragă la lovituri printre zăbrele și să strige cît îl ținea gura:

— Afară cu voi, solomonari afurisiți, afară, lepădături vrăjitorești, că eu sînt don Quijote de La Mancha, împotriva căruia nu se prind și n-au putere gîndurile voastre cele blestemate!

Apoi se-ntoarse către mîţele care alergau prin odaie şi izbi în ele de mai multe ori; ele se repeziră atunci la zăbrele şi ieşiră pe-acolo; una din ele, văzîndu-se, însă, prea de tot încolţită de izbiturile lui don Quijote, îi sări în faţă şi-l apucă de nas cu ghearele şi cu dinţii; de durere, don Quijote începu să răcnească din răsputeri. Ducele şi cu ducesa, auzindu-i strigătele şi bănuind ei ce s-o fi întîmplat, alergară de zor către odaia lui, şi după ce descuiară uşa cu o cheie potrivită, îl văzură pe bietul cavaler luptîndu-se cu înverşunare să-şi smulgă pisica de pe faţă. Intrară cu lumînări înăuntru şi văzură bătălia aceea nedreaptă între unul mai puternic şi altul mai slab. Ducele sări să-i despartă, dar don Quijote strigă în gura mare:

— Să nu mi-l ia nimeni, lăsaţi-mă să dau piept cu acest demon, cu acest vrăjitor, cu acest farmazon, că l-oi face eu să simtă pe pielea lui cine-i don Quijote de la Mancha!

Dar mîţa, mîţă! Fără să se sinchisească cîtuşi de puţin de ameninţările lui, mîrîia şi se încleşta de el tot mai avan. În cele din urmă, însă, ducele i-o smulse de pe faţă şi-i făcu vînt printre zăbrele. Don Quijote rămase cu faţa ciuruită şi cu nasul nici el prea teafăr; dar nu asta-l înciuda atîta, ci mai cu seamă faptul că nu-l lăsase să ducă la capăt lupta aceea pe viaţă şi pe moarte cu nelegiuitul de vrăjitor. Puseră să aducă untdelemn de uns rănile, şi însăşi Altisidora, cu dalbele-i mînuţe, îl obloji peste tot unde era rănit, şi în timp ce-l oblojea, îi spuse pe şoptite:

— Toate năpastele astea îţi cad pe cap, cavalere cu inima de piatră, ca pedeapsă pentru neîndurarea şi îndărătnicia ta; dar-ar Dumnezeu să dea ca Sancho, scutierul tău, s-o facă uitată cu biciuitul lui, pentru ca niciodată să nu se mai dezlege de vrăji iubita aia a ta de Dulcinea, şi tu să n-ajungi să te bucuri şi să-mparţi cu ea patul nuntirii voastre cel puţin atîta vreme cît oi trăi eu, care mă prăpădesc de dragul tău.

La toate astea o vorbă nu răspunse don Quijote, ci trase doar un of din adîncul rărunchilor; apoi se-ntinse-n pat cît era de lung, mulţumind ducelui şi ducesei pentru bunătatea lor, nu doar fiindcă i-ar fi fost frică de lepădătura aia

pisicească şi vrăjitorească cu clopoţei, ci fiindcă-şi dase seama de gîndul cel bun cu care-i săriseră ei într-ajutor. Ducele şi cu ducesa îl lăsară să se odihnească şi plecară destul de întristaţi din pricina proastei întorsături a păcălelii lor, fiindcă nu le dase prin minte că avea să se spargă atît de rău în capul lui don Quijote pătărania aceea, de pe urma căreia s-a ales cu cinci zile de pat, închis la el în odaie, unde-l pîndea o altă pătăranie, şi mai piperată decît cea dintîi, pe care, însă, povestitorul nu vrea să ne-o spună acuma, ca să se întoarcă la Sancho Panza, în a cărui ocîrmuire se arăta el pe cît de grijuliu, pe atît de caraghios.

Capitolul XLVII

Unde se povesteşte mai departe cum o ducea Sancho cu cîrmuirea lui

Spune povestea că de la divanul judecăţii îl duseră pe Sancho într-un palat măreţ, unde, într-o încăpere întinsă, era pregătită o masă împărătească, din cele mai strălucite; şi de îndată ce Sancho intră în acea încăpere, începură să sune oboaiele şi-i ieşiră întru întîmpinare patru copii de casă, ca să-i toarne apă de clătit pe mîini, treabă pe care el o primi cu totul pătruns de însemnătatea ei. Muzica încetă, iar Sancho se aşeză în capul mesei, fiindcă scaun nu era decît acolo, şi nici vreun alt tacîm nu se afla pe toată masa. Se dete lîngă el, în picioare, un ins, care mai tîrziu se vădi a fi doftor şi care ţinea în mînă un beţigaş din os de chit. Slujitorii ridicară o faţă de masă albă şi bogat ţesută, cu care erau acoperite poamele, precum şi o mare mulţime de talere cu tot felul de bucate. Unul, care arăta să fie student, blagoslovi masa, iar un copil de casă îi legă lui Sancho pe sub bărbie un ştergar cu horbote; un altul, care făcea slujba de sufragiu, îi puse dinainte un taler cu poame; dar abia ce puse o bucătură-n gură, că acela cu beţigaşul lovi cu el în taler, şi un slujitor i-l şi luă din faţă cît te-ai şterge la

ochi; sufragiul îi aduse alt taler, cu alt fel de bucate. Sancho era gata să le-ncerce; dar mai-nainte de-a ajunge să le guste, bețișorul și atinsese talerul, și un copil de casă i-l și luă de dinainte, cu tot atîta zor ca și pe cel cu poamele. Văzînd Sancho una ca asta, rămase buimac, cătă la toți cei de față și întrebă dacă nu cumva mîncarea aceea trebuie să se mănînce așa cum se joacă fripta. La care cel cu bețigașul răspunse:

— Nu cum se joacă fripta, stăpîne, ci așa cum e obiceiul și datina și-n celelalte insule unde se află cîrmuitori. Eu, stăpîne, sînt doftor, și primesc simbrie aci-n ostrov ca să fiu doftorul cîrmuitorului ce-l stăpînește, și veghez asupra sănătății lui cu mult mai mult decît asupra sănătății mele, cercetînd zi și noapte și încercînd să-i pătrund complexiunea, ca să izbutesc a-l lecui cînd va cădea bolnav, și lucrul cel mai de seamă pe care-l fac este să fiu și eu față la prînzurile și la cinele lui și să-l las să mănînce numai din ceea ce socot eu că-i priește și să-l opresc de la ceea ce cred că trebuie să-i facă rău și să-i vatăme stomahul, așa că poruncii să-ți ia de dinainte talerul cu poame, fiindcă ele-s prea umede, și tot așa poruncii să-ți ia și talerul cu cealaltă mîncare, fiindcă-i prea fierbinte și fiindcă are-ntr-însa prea multe mirodenii, care fac să crească setea; și acela care bea mult ucide și nimicește umorile radicale [1], din care e alcătuită viața.

— Atunci blidul acela cu potîrnichi, care stau colo fripte și, pare-mi-se, minunat pregătite, nu mi-o face rău de fel.

La care doftorul răspunse:

— Atîta vreme cît trăiesc eu, măritul cîrmuitor n-o să mănînce dintr-însele.

— Dar de ce? spuse Sancho.

Iar doftorul răspunse:

— Pentru că învățătorul nostru, Hipocrates, stea călăuzitoare și lumină a meșteșugului doftoricesc, într-o cugetare a lui spune așa: *omnis saturatio mala, perdicis autem pessima,*

[1] *Húmedo radical* se numea în medicina veche « subtila și balsamica umoare ce dă vigoare și elasticitate fibrelor care compun textura trupului » (după Clemencín).

care vrea să zică: orice îmbuibare strică, dar aceea cu potîrnichi strică cel mai mult [1].

— Dacă aşa stau lucrurile, spuse Sancho, atunci să vadă domnul doftor care din bucatele de-aici de pe masă mi-ar prii cel mai mult şi care mi-ar strica cel mai puţin, şi să mă lase apoi să mănînc ca lumea dintr-însele, fără să mă mai tot pocnească cu băţu-n taler, căci, pe viaţa mea de cîrmuitor — deie Domnul să mă bucur cît mai mult de ea! — sînt hămesit de foame, şi faptul de-a fi oprit de la mîncare — oricît nu i-o fi pe plac domnului doftor şi orice-ar spune el — mai degrabă o s-ajungă să-mi ia viaţa decît să mi-o lungească.

— Ai dreptate, stăpîne cîrmuitor, răspunse doftorul, şi tocmai de-aceea socot eu că luminăţia-ta n-ar trebui să mănînci din iepurele împănat ce se vede colo, fiindcă-i o mîncare din animal cu blană; din viţelul acela dacă n-ar fi fript şi apoi dres, mai treacă-meargă, dar aşa cum e, nici vorbă!

Atunci Sancho spuse:

— Tava aceea mare, care abureşte mai încolo, pare-mi-se că-i cu ghiveci, şi cum într-un ghiveci se află atîtea lucruri, e cu neputinţă să nu dau şi de ceva care să-mi fie pe plac şi să-mi facă bine.

— *Absit* [2]! răspunse doftorul. Departe de noi un gînd atît de necurat; nici nu se află pe lume mîncare mai vătămător alcătuită ca ghiveciul; o fi ghiveciul bun pentru preoţii din concilii sau pentru dascălii de pe la şcolile înalte, sau pentru nunţile ţărăneşti, dar n-are ce căuta pe mesele cîrmuitorilor, unde totul trebuie să fie ales şi îngrijit; şi asta fiindcă totdeauna şi pretutindeni şi de către oricine au fost ţinute la mai mare preţ leacurile curate decît cele amestecate, deoarece la cele curate nu poţi să greşeşti, pe cînd la cele amestecate, da, micşorînd sau mărind părţile lucrurilor din care ele-s alcătuite; dar ceea ce ştiu că trebuie să mănînce acum seniorele cîrmuitor ca să-şi păstreze sănătatea şi să şi-o şi întărească

---

[1] Aforismul latin nu pomeneşte de potîrnichi, ci de pîine: « Orice îmbuibare e dăunătoare, dar cea de pîine e mai rea decît toate ».

[2] Lipsească, fie departe (în limba latină în original).

ar fi un dram de pezmeţi [1] uscaţi şi cîteva felioare subţiri de gutuie, fiindcă astea te dreg la stomah şi ajută la mistuit.

Cînd o mai auzi Sancho şi pe asta, se sprijini de spătarul jeţului, îl privi ţintă-n ochi pe doftor şi, cu glas aspru, îl întrebă cum îl cheamă și unde a învăţat. La care acela răspunse:

— Eu, seniore cîrmuitor, mă numesc doftorul Pedro Recio de Piaza şi sînt de fel dintr-un sat numit Tirteafuera, care se află între Caracuel şi Almodóbar del Campo, pe mîna dreaptă, şi am diploma de doftor de la Universitatea din Osuna.

La care Sancho, scos cu totul din pepeni, îi răspunse:

— Atunci, domnule doftor Pedro Recio de Piază-Rea, de fel din Tirteafuera, sat care se afla pe mîna dreaptă cum vii de la Caracuel la Almodóbar del Campo, cu diplomă de la Osuna, piei din faţa ochilor mei şi car-te-afară [2] numaidecît! Dacă nu, pe soarele meu că pun mîna pe-o bîtă și, începînd ciomăgeala cu tine, n-o mai rămîne picior de doftor în toată insula, cel puţin de doftori din aceia de care-mi dau eu seama că nu fac o para chioară! Că pe doftorii înţelepţi, mintoşi şi firoscoşi i-oi ţine la mare cinste şi i-oi slăvi ca pe nişte arhangheli; şi-ţi mai spun înc-o dată să piei din ochii mei, Pedro Recio, că dacă nu, acu iau jeţul pe care stau şi ţi-l fac ţăndări în cap, şi de mi s-o cere socoteală la judecată, m-oi dezvinovăţi spunînd că l-am slujit pe Dumnezeu, ucigînd un doftor păcătos, gealat al ţării! Sau îmi daţi să mănînc, sau, dacă nu, luaţi-mi dracului ocîrmuirea asta de pe cap, că o slujbă care nu dă de mîncare celui ce-o îndeplineşte, o ceapă degerată nu face!

---

[1] În original: « *canutillos de suplicaciones* », « corăbioare », prăjiturele uscate, cam ca minciunelele noastre, delicatese pe care *Acordurile sălii alcazilor de casă şi de curte regală* din 1592 le interziceau. Se numeau aşa pentru aspectul lor pergamentos (*suplici* — cereri), dar li se zicea și *barquillos* (bărcuțe).

[2] Numele de *Tirteafuera*, satul menționat, și-l trage de la o exclamaţie uzuală veche: « *Tira-te-afuera !* » sau: « *Tiraos afuera !* » (« Ieși afară! », « Ieșiți afară! »), ceea ce explică felul în care Sancho își apostrofează medicul: « Car-te-afară! »

O băgă pe mînecă doftorul cînd îl văzu pe cîrmuitor atît de mînios și era gata să facă pe « car-te-afară din odaie », dar tocmai în clipa aceea sună un corn de poștă și, ducîndu-se sufragiul la fereastră, se întoarse zicînd:

— Un olac vine de la stăpînul meu, ducele; se vede treaba c-aduce vreo veste de seamă.

Olacul intră tot o apă și înspăimîntat și, scoțînd din sîn o scrisoare, i-o dete cîrmuitorului în mînă, care, la rîndul lui, i-o dete tot în mînă majordomului, poruncindu-i să citească ce era scris deasupra și unde zicea așa: *Către don Sancho Panza, cîrmuitor al insulei Barataria, lui în mînă sau sfetnicului lui.* Auzind vorbele astea, Sancho spuse:

— Cine-i aici sfetnicul meu?

Iar unul din cei ce se aflau pe-acolo răspunse:

— Eu, stăpîne, fiindcă știu să scriu și să citesc și mai sînt și vizcain.

— Dacă mai ești și asta pe deasupra, spuse Sancho, poți să fii sfetnic și al împăratului! Deschide scrisoarea asta și ia vezi ce zice.

Așa și făcu sfetnicul cel nou-născut la această slujbă, și după ce citi ceea ce zicea acolo, spuse că era o treabă de care nu se putea vorbi decît între patru ochi. Porunci Sancho să se golească încăperea de lume și să nu rămînă-ntr-însa decît majordomul și sufragiul; iar ceilalți, dimpreună cu doftorul, ieșiră afară; și îndată sfetnicul citi scrisoarea, care spunea așa:

« Seniore don Sancho Panza, a ajuns la urechile mele știrea că niște vrăjmași de-ai mei și-ai acestui ostrov au să dea asupră-i o năvală năprasnică, nu se știe-n care noapte; este bine, de aceea, să veghezi și să stai pe picior de război, ca să nu te ia pe neașteptate. Am mai aflat prin iscoade încercate c-au intrat aici în sat patru inși străvestiți ca să te omoare, fiindcă se tem de iscusința domniei-tale; fii cu ochii-n patru și ia seama la cine vine să-ți vorbească și nu mînca din ceea ce ți se pune-n față. Eu o să am grijă să-ți săr într-ajutor dacă te-oi vedea la ananghie, și-n toate vei face așa cum ne așteptăm de la înțelepciunea domniei-tale.

Dată aci la 16 din luna lui gustar, ceasurile 4 dimineaţa.

Al domniei tale prieten,

Ducele »

Sancho rămase trăsnit, şi tot aşa se arătară a fi rămas şi cei din jur; apoi, întorcîndu-se către majordom, îi spuse:

— Ceea ce trebuie să facem mai-nainte de toate, şi încă fără zăbavă, este să-l băgăm la gros pe doftorul Recio, fiindcă dacă e cineva care umblă să mă omoare, să ştiţi că nu-i altul decît el, şi încă cu o moarte piezişă şi mişelească, cum e aceea prin foame.

— Nici eu n-aş crede de cuviinţă, spuse sufragiul, ca luminăţia-ta să mănînci ceva din tot ce se află aici pe masă, fiindcă mîncările astea au fost aduse-n dar de nişte maici, şi, vorba aceea, Necuratul după cruce se ascunde.

— Nu zic ba, răspunse Sancho, dar, pînă una-alta, daţi-mi un codru de pîine şi o oca, două de struguri, că-ntr-înşii n-o să poată pătrunde otrava, pentru că — ce să mai lungim vorba? — nu pot să stau aşa fără să îmbuc nimic; şi dacă-i vorba să fim gata de bătălia asta care ne ameninţă, apăi trebuie să fim sătui, nu glumă, fiindcă burduhanul ţine inima, iar nu inima burduhanul; iar dumneata, sfetnicule, răspunde stăpînului meu ducele c-are să i se îndeplinească tot ceea ce porunceşte şi întocmai cum porunceşte, fără să lipsească o iotă; şi-i vei mai spune din partea mea un sărut-mîna stăpînei mele ducesei, punînd acolo şi c-o rog din suflet să nu uite să trimită c-un ceauş scrisoarea şi bocceaua mea muierii mele Teresa Panza, c-oi socoti asta ca o mare milostivire faţă de mine şi o să am eu grijă să-i fiu mulţumitor din toate puterile mele; şi aşa, în treacăt, poţi să mai trînteşti un sărut-mîna şi stăpînului meu don Quijote de la Mancha, ca să vadă că nu-s nerecunoscător pentru pîinea ce-am mîncat-o de la el; iar dumneata, ca un bun sfetnic ce eşti şi ca un vizcain de ispravă, poţi să mai pui acolo tot ce pofteşti şi tot ce se mai potriveşte; şi acum, daţi la o parte feţele astea de masă şi aduceţi-mi de mîncare, c-oi scoate-o eu la capăt cu toate iscoadele şi cu toţi ucigaşii şi vrăjitorii ce-or năvăli asupră-mi şi asupra insulei.

Într-acestea, intră un copil de casă și zise:

— E aici un țăran cu treburi, care vrea să vorbească ceva cu măria-ta într-o daraveră, după cîte spune el, de mare însemnătate.

— Ei, comedia dracului, spuse Sancho, și cu oamenii ăștia, care vin după treburi! E oare cu putință să fie ei atît de căzuți în cap încît să nu-și dea seama că asemenea ceasuri — cît e acuma? — nu sînt potrivite ca să mai vie după treburi? Parcă noi cei ce ocîrmuim și judecăm nu sîntem și noi oameni din carne și oase și n-avem și noi nevoie să ne mai hodinim puțin atunci cînd sîntem osteniți, sau își închipuie că sîntem cioppliți din cremene? Pe Dumnezeul și pe sufletul meu că dacă mai ține ocîrmuirea asta a mea — da' n-o să mai ție, după cîte văd eu — o să le viu eu de hac la mulți din ăștia ce vin după treburi! Acum hai, spune-i creștinului ăluia să intre; dar luați seama mai-nainte să nu fie vreuna din iscoadele sau vreunul din ucigașii mei.

— Nu, stăpîne, răspunse copilul de casă, pare să fie un prostănac, căci, sau am eu orbul găinilor sau omul acesta-i bun ca pîinea caldă.

— N-ai de ce să te temi, spuse majordomul, c-aici doar sîntem și noi cu toții.

— Nu s-ar putea, sufragiule, spuse Sancho, ca acum, cît timp nu-i aici doftorul Pedro Recio, să mănînc și eu ceva care să simt că mă satură și mă hrănește, fie și numai un codru de pîine și o ceapă?

— Diseară, la cină, spuse sufragiul, o să-ți scoți paguba pentru tot ce n-ai mîncat acuma, și-o să rămîi măria-ta mulțumit și sătul.

— Să dea Dumnezeu! răspunse Sancho.

Și între timp intră și țăranul, care era destul de curățel și se vedea cît de colo că-i om cumsecade și bun la suflet. Cel dintîi lucru pe care-l spuse fu acesta:

— Cine de-aci e seniorele cîrmuitor?

— Cine altul vrei să fie, răspunse sfetnicul, decît acela ce șade-n jilț?

— Mă plec atunci în faţa lui, spuse ţăranul, şi, căzînd în genunchi, îi luă mîna ca să i-o sărute.

Dar Sancho nu se lăsă şi-i porunci să se ridice-n picioare şi să-i spună ce vrea. Aşa şi făcu ţăranul şi apoi spuse:

— Eu, stăpîne, sînt ţăran de fel din Miguel Turra, sat ce se află cam la două leghe de Ciudad Reál.

— Oare ne-am mai pricopsit cu un alt Tirteafuera? spuse Sancho. Zi, măi frate, fiindcă atîta pot şi eu să-ţi zic, că cunosc pe degete Miguel Turra şi că nu-i prea departe de satul meu.

— Treaba stă aşa, stăpîne, urmă mai departe ţăranul, că eu, din mila lui Dumnezeu, sînt însurat în chip legiuit şi-n faţa sfintei biserici catolice romane; am doi feciori studenţi, mezinul e gata să ajungă bacalaureat, iar ăl mare, licenţiat; sînt văduv, pentru că femeia mi-a răposat sau mai bine zis mi-a ucis-o un cîrpaci de doftor, care i-a dat curăţenie pe cînd era grea, şi dac-ar fi fost voia lui Dumnezeu ca ea s-ajungă să nască şi pruncul să iasă fecior, l-aş fi pus să-nveţe ca să se facă doftor, spre a nu-i pizmui pe fraţii lui, bacalaureatul şi licenţiatul.

— În aşa fel, spuse Sancho, că dacă nu ţi-ar fi murit nevasta sau nu ţi-ar fi omorît-o alţii, n-ai mai fi acuma văduv.

— Nu, stăpîne, nici vorbă că nu, răspunse ţăranul.

— Ne-am pricopsit, răspunse Sancho, dă-i drumu-nainte, frate dragă, că acuma ceasu-i mai mult de dormit decît de vorbit despre treburi.

— Zic dară, zise ţăranul, că feciorul ăsta al meu care-i gata s-ajungă bacalaureat s-a îndrăgostit tot la noi în sat de-o tinerică, pe nume Clara Damblarina, fata lui Andres Damblarino, ţăran putred de bogat; şi numele acesta al Damblarinilor nu li se trage de la strămoşi şi nici de la vreo altă rubedenie, ci din faptul că toţi cei din neamul lor sînt damblagii, şi, ca să nu-şi zică Damblagii, că prea sună urît, îşi spun Damblarini; şi dacă-i vorba să spun adevărul, fata e ca un mărgăritar turcesc, şi, privită din dreapta, parc-ar fi o floare de cîmp, din stînga, mai puţin ceva, fiindcă-i lipseşte ochiul de-acolo, pe care i l-a prăpădit vărsatul; şi măcar că

ciupiturile de pe faţa ei sînt multe şi mari, feciorii care se topesc după ea spun că nu ciupituri sînt acelea, ci morminte în care-s îngropate sufletele celor ce-o îndrăgesc. I-atît de curată, încît, ca să nu se murdărească pe faţă, poartă nasul — ca să zic aşa — suflecat, de parc-ar vrea să fugă de gură, şi, cu toate astea, e minunată la înfăţişare, fiindcă are gura mare, şi dacă nu i-ar lipsi vreo zece-doisprezece dinţi şi măsele, ar putea să treacă şi să fie socotită drept o culme printre fetele cele mai frumoase. Despre buze nici n-am ce să spun, fiindcă atît sînt de subţiri şi de plăpînde, că dac-ar fi obiceiul să se depene buze, s-ar putea face dintr-însele o şuviţă; dar cum sînt de-o cu totul altă culoare decît aceea pe care o au îndeobşte buzele, par nemaivăzute, pentru că sînt tărcate cu siniliu, verde şi vînăt. şi să mă ierte măritul ocîrmuitor că-i zugrăvesc chiar aşa, de-a fir-a-păr, trăsurile aceleia care, la urma urmei, trebuie să-mi fie fată şi care nu mi se pare de loc urîtă.

— Zugrăveşte-i tot ce pofteşti, că pe mine mă desfătează zugrăveala, şi dac-aş fi mîncat, nici n-aş putea să am o încheiere mai bună a prînzului decît chipul zugrăvit de tine.

— Voi face aşa cum zici, ca să-ţi fiu luminăţiei-tale pe plac, dar va veni vremea cînd vom fi şi noi cineva, dacă acuma nu sîntem nimic. Şi de aceea spun, stăpîne, că dac-aş putea să zugrăvesc gingăşia şi înălţimea trupului ei, apăi ar fi să te minunezi, nu altceva! Dar asta-i, că nu pot, din pricină că-i tare gheboasă şi cocîrjată, încît unde-s genunchii, acolo-i şi gura, şi cu toate acestea, se vede lesne că, dac-ar putea să se ridice, ar izbi cu capu-n tavan, şi de mult ar fi dat ea mîna ca soaţă bacalaureatului meu, dar greul e că nu poate s-o-ntindă, fiindc-o are zgîrcită; cu toate astea, după unghiile ei lungi şi scobite, se vede că-i de soi şi binefăcută.

— Aşa, zise Sancho, poţi să spui acum, măi frate, c-ai zugrăvit-o pe de-a-ntregul, din creştet pînă-n tălpi. Ei, şi acuma ce vrei? Dar spune verde, fără ocolişuri şi vorbe lăturalnice, fără să mai cîrpeşti şi să mai nădeşti nimic.

— Aş vrea, stăpîne, răspunse ţăranul, ca luminăţia-ta să-ţi faci pomană cu mine şi să-mi dai o scrisoare binevoitoare

pentru cuscru-meu, rugîndu-l să fie atît de bun și să încuviințeze cununia asta, că doar sîntem pe-o potrivă, și cît privește darurile norocului și cît privește pe cele ale firii, căci, ca să spun drept, stăpîne, fecioru-meu e îndrăcit, și nu-i zi de la Dumnezeu în care să nu-l chinuiască de vreo trei-patru ori duhurile cele necurate; și fiindcă a căzut și el o dată-n foc, are obrazul zbîrcit ca un pergamin, iar ochii-i sînt cam lăcrămoși și-i cam curg; încolo, are un suflet de înger, și de nu i-ar veni să se plesnească și să-și dea pumni în cap, ar fi un sfînt.

— Și altceva ce mai vrei, măi creștine? spuse Sancho.

— Aș vrea eu și altceva, spuse țăranul, numai că nu mă-ncumet să spun. dar, hai, că n-o să las să-mi moară vorba-n gușă, iasă ce-o ieși! Uite, zic, stăpîne, c-aș vrea ca luminăția-ta să-mi dai cam între trei sute și șase sute de ducați, ca ajutor pentru zestrea bacalaureatului meu; zic ca ajutor, să-și așeze și ei casa, că, la urma urmei, or trăi de sine stătători, fără să mai stea la cheremul socrilor și al toanelor lor.

— Ia vezi dacă nu mai vrei și altceva, zise Sancho, să nu te oprească de a-mi spune nici sfiala, nici rușinea.

— Nu, firește că nu, răspunse țăranul.

Dar nici n-apucă să spună bine vorbele astea, că se și ridică ocîrmuitorul în picioare, apucă jețul pe care șezuse și-i spuse:

— La naiba, don Mocofane, necioplitule și mîrțohanule, că dacă nu speli putina și nu lipsești îndată din ochii mei, cu jețul ăsta îți crăp și-ți despic căpățîna! Pui de lele, lepădătură ce ești, care mi-ai stat aici ca să mi-l zugrăvești pe dracu gol! Acum, la ceasul ăsta, vii tu să-mi ceri șase sute de ducați? Da de unde să-i am eu, puchinosule? Și chiar de i-aș avea, de ce să ți-i dau ție, mehenghiule și zăpăcitule? Și ce-am eu de împărțit cu Miguel Turra și cu tot neamul Damblarinilor? Ia-ți valea, îți spun, că dacă nu, pe viața stăpînului meu, ducele, c-oi face ce ți-am zis! Nu cred că ești din Miguel Turra, ci trebuie să fii vreun pișicher pe care numai Dracu mi l-a trimis aci ca să mă ispitească. Ia spune-mi, nelegiuitule, nu-i nici jumătate zi de cînd țiu cîrmuirea, și tu vrei să am șase sute de ducați?

Sufragiul îi făcu semn ţăranului să iasă din odaie, iar acesta se strecură afară cu capu-n pămînt, ca şi cum s-ar fi temut ca ocîrmuitorul să nu-şi pună-n fapt ameninţarea, căci se pricepea de minune pehlivanul să-şi ducă la îndeplinire însărcinarea.

Dar să-l lăsăm pe Sancho aşa mînios cum este — şi pacea coboare în juru-i — iar noi să ne-ntoarcem la don Quijote, pe care-l lăsarăm oblojit la faţă şi îngrijindu-se să-şi lecuiască rănile cele pisiceşti, de care nu se lecui decît în opt zile; într-una din acele zile i se întîmplă ceea ce Cide Hamete făgăduieşte să povestească întocmai şi fără să-i scape o iotă din adevărul celor petrecute, aşa cum obişnuieşte el să povestească toate întîmplările din această istorie, oricît ar fi ele de mărunte.

Capitolul XLVIII

Despre păţania lui don Quijote cu doña Rodriguez, dueña ducesei, dimpreună cu alte întîmplări vrednice de-a fi scrise și veșnic pomenite

Posomorît și obidit mai era rănitul de moarte don Quijote, oblojit la faţă și însemnat nu de mîna lui Dumnezeu, ci de ghearele unui motan, năpaste legate toate de cavaleria cea rătăcitoare. Șase zile-n șir stete el fără să iasă-n lume; iar într-una din nopţile ăstui răstimp, cum era el treaz şi dezvelit și-i umbla gîndul la nefericirea lui şi la Altisidora, care nu-l mai slăbea, auzi deodată că cineva îi deschide cu cheia uşa odăii, şi într-o clipă își zise că domniţa cea îndrăgostită vine să tăbărască asupra curăţiei lui sufletești şi să-l aducă în starea de a-şi călca credinţa pe care trebuia s-o păzească faţă de aleasa inimii lui, Dulcinea din Toboso.

— Nu, spuse el, dînd crezare închipuirii acesteia a lui (și-și spuse gîndul cu glas destul de tăricel), nu, nici cea mai mîndră arătare de pe pămînt și n-o să fie-n stare să-mi abată proslăvirea faţă de aceea pe care o am săpată și întipărită

în fundul inimii şi-n adîncul făpturii mele! Fie c-ăi fi preschimbată, domniţa mea, într-o ţărancă ce duhneşte a usturoi, fie într-o zînă a auritului Tajo, ţesînd pînze urzite din aur şi borangic, fie că te-or ţine ferecată Merlin şi Montesinos oriunde or pofti ei, pretutindeni tu tot a mea eşti, şi pretutindeni eu tot al tău am fost şi voi fi.

Nici nu puse capăt ăstor vorbe, că uşa se şi deschise. Don Quijote sări atunci în picioare pe pat, înfofolit de sus pînă jos într-o pătură de saia galbenă, cu o scufă pe cap, cu obrazul și cu mustăţile oblojite, obrazul din pricina zgîrieturilor, iar mustăţile ca să nu i se înmoaie şi să-i cadă pe oală[1]; în portul acesta, ai fi crezut că-i cea mai de spaimă arătare din cîte le poate mintea închipui. Îşi pironi ochii către uşă şi, cînd se aştepta şi el s-o vadă intrînd smerită pe îndurerata Altisidora, văzu că intră o preacinstită dueña, cu un văl alb, tivit pe margini, şi atît de lung, încît o acoperea și o înfăşura din creştet pînă-n tălpi. Între degetele mîinii stîngi ţinea un muc de lumînare aprinsă, iar cu dreapta îi acoperea flacăra, să nu-i vină lumina-n ochii-i acoperiți de niște ochelari cît toate zilele. Venea călcînd încetişor şi-şi mişca pașii cu multă grijă. Don Quijote o privi, de la locul lui de pîndă, şi cînd îi văzu înfăţişarea şi-i mai luă în seamă şi muţenia, crezu că-i vreo strigoaică sau vrăjitoare, care venea aşa îmbrăcată ca să pună cu el la cale cine ştie ce tîrg necurat, şi începu să-şi facă la cruci pe nerăsuflate. Arătarea păşi mai aproape, și cînd ajunse cam prin mijlocul odăii, își ridică ochii şi văzu focul cu care-şi tot făcea la cruci don Quijote; și dacă el rămase înfricoşat văzîndu-i făptura, apăi nici ea nu rămase mai puţin spăimîntată văzînd-o pe a lui, fiindcă de-ndată ce-l văzu atît de lung şi de gălbejit, cu pătura aceea pe el şi cu oblojelile care-l sluţeau, scoase un strigăt şi spuse:

— Doamne! Ce-mi văd ochii?

---

[1] Într-altă parte a povestirii, Cavalerul Pădurii îl zugrăveşte pe don Quijote cu mustăţile mari, negre, căzute (pe oală, cum se spune popular), în maniera galică. Aici, în casa ducelui, îngrijirile pe care cavalerul și le profera sînt mai atente, și el ţine să-i stea musteaţa răsucită în sus.

Și de spaimă îi căzu și lumînarea din mînă, și, văzîndu-se pe-ntuneric, întoarse din călcîie, dînd să plece, dar așa, cu frica-n sîn cum se afla, se împiedică în poale și căzu lată pe dușumea. Don Quijote, înspăimîntat și el, prinse să-i spună:

— Rogu-te fierbinte, năluco, sau ce-i mai fi fiind, spune-mi cine ești și să-mi mai spui și ce vrei de la mine. Dacă ești cumva vreun suflet ce pătimește în focul cel curățitor de păcate, spune-mi, că eu oi face pentru tine tot ce-mi va sta în putință, fiindcă sînt creștin catolic și țin să fac bine la toată lumea, că doar de asta am intrat și eu în tagma cavalerilor rătăcitori, pe care o mărturisesc, și a cărei menire merge pînă la a face bine și sufletelor din purgatoriu.

Doamna cea adînc întristată, cînd auzi că el se roagă de ea ca de Maica Precista, înțelese după frica ei cîtă frică trebuie să-i fi fost și lui don Quijote, și atunci îi răspunse cu glas coborît și tînguitor:

— Seniore don Quijote — dacă cumva luminăția-ta ești cu adevărat don Quijote — eu nu sînt nălucă, nici arătare și nici suflet din purgatoriu, așa cum pesemne ți-ai dat cu gîndul, ci doña Rodriguez, dueña stăpînei mele ducesa, care viu și eu cu un necaz din acelea pe care luminăția-ta obișnuiești a le lecui.

— Ia spune-mi, doamnă Rodriguez, zise don Quijote, nu-mi vii cumva cu vreun codoșlîc? Fiindcă dacă-i așa, uite, ți-o spun verde de la-nceput că nu pot fi de folos nimănui, și asta numai mulțumită frumuseții domniței Dulcinea din Toboso. Ce mai atîta vorbă, doamnă Rodriguez, dacă-mi chezășuiești că nu vii cu vorbe dulci și că nu ți-e gîndul la asta, apăi poți să te duci să-ți aprinzi lumînarea și pe urmă să te-ntorci; și atunci om sta noi de vorbă despre tot ce-i porunci și despre tot ce ți-o pofti inima, numai să fie așa cum ți-am spus: fără vorbe dulci de la nimeni.

— Eu, și vorbe dulci de la cineva, seniore don Quijote? răspunse dueña. Da' nu mă cunoști luminăția-ta cine sînt: doar n-am ajuns la o vîrstă atît de înaintată încît să mă țiu de copilării din astea, căci, slavă Domnului, cu un picior în groapă nu sînt, și apoi mai am în gură toți dinții și toate

măselele, afară numai de cîteva lipsă, pe care mi le-au prăpădit nişte pîrdalnice de guturaie [1], care bîntuie atît de des prin ţinutul acesta al Aragónului. Dar aşteaptă-mă niţeluş, că numai ce mă duc să-mi aprind lumînarea şi mă şi-ntorc într-o clipită ca să-ţi povestesc luminăţiei-tale amarul meu, ca unuia ce ştie să tămăduiască toate amarurile de pe lume.

Și, fără să mai aştepte răspuns, ieşi din odaie, unde don Quijote rămase liniştit şi dus pe gînduri, s-o adaste; dar îndată puseră stăpînire asupră-i mii de bănuieli în legătură cu acea nouă pătăranie; îşi zise că rău a făcut şi că şi mai rău a chibzuit punîndu-se în primejdia de a călca nestrămutata credinţă ce-o făgăduise alesei sale şi-şi spuse în sinea lui: « Mai ştii dacă Împieliţatul, care-i dibaci şi pehlivan nevoie-mare, n-o vrea să mă ducă acum la pierzanie cu o dueña, după ce-a văzut el că nu i-a mers cu împărătese, cu regine, cu ducese şi cu contese? C-am auzit eu spunîndu-se de mai multe ori şi de către mai mulţi înţelepţi că dacă-i dă mîna, mai degrabă cată să te momească el cu un ou decît cu un bou. Și cine ştie dacă singurătatea, prilejul şi liniştea asta de noapte nu mi-or trezi patimile cele adormite şi nu m-or face ca tocmai acum, către sfîrşitul anilor mei, să cad acolo unde n-am lunecat niciodată? În imprejurări de soiul ăsta e mai bine să dai bir cu fugiţii decît să aştepţi bătălia. Dar pesemne că nu-s în toate minţile de vreme ce-mi trec prin gînd şi mai stau să şi spun asemenea nerozii, căci nu-i cu putinţă ca o dueña înfofolită în văluri lungi şi albe, şi cu ochelari pe nas, să trezească sau să aţîţe vreun gînd păcătos nici în cel mai deşucheat suflet de pe lume. Au se află pe faţa pămîntului vreo dueña care să nu fie pisăloagă, pungită la faţă şi sclifosită? Departe, dară, de mine cu toată seminţia dueñelor, seminţie atît de netrebnică pentru orice soi de desfătare omenească. Cît de bine făcea doamna aceea despre

[1] « Troahna măselelor » se zice şi la noi. De fapt, e legătura cauzală, observată în popor şi verificată de medicina ştiinţifică, între o măsea stricată — focarul de infecţie — şi agresiunea săvîrşită de reumatismul a cărui origine poate fi caria dentară.

care umblă vorba că avea la ea în iatac două momîi de cîrpe, avînd înfăţişarea unor dueñe cu ochelarii pe nas şi cu gherghereful în mînă, chip că lucrează! Şi, pentru a da o vrednică înfăţişare încăperii, tot atît de bine slujeau acele momîi ca şi nişte dueñe în carne şi oase!» Spunînd vorbele astea, sări din pat cu gîndul de a zăvorî uşa şi de-a n-o lăsa pe doamna Rodriguez să intre; dar pînă să ajungă s-o zăvorască, doamna Rodriguez se şi înapoiase, ţinînd în mînă o lumînare aprinsă de ceară albă, şi cînd îl văzu mai de-aproape pe don Quijote, înfofolit în pătură, cu oblojelile pe faţă, cu scufa sau cu tichia pe cap, se sperie de-a doua oară şi se dete cu vreo cîţiva paşi înapoi, zicînd:

— Nu sînt cumva primejduită, seniore cavaler? Fiindcă nu prea-mi miroase a gînd curat faptul că luminăţia-ta te-ai dat jos din pat.

— Tocmai asta voiam şi eu să te-ntreb, doamnă, răspunse don Quijote, şi chiar te şi-ntreb dacă nu mă aflu cumva în primejdie să dai năvală peste mine şi să mă siluieşti.

— De la cine sau cui ceri, seniore cavaler, această chezăşie? întrebă dueña.

— Dumitale şi de la dumneata o cer, răspunse don Quijote, fiindcă nu sîntem nici eu de piatră, nici dumneata de lemn, nici acum nu-s ceasurile zece dimineaţa, ci-i miezul nopţii, şi poate chiar ceva şi mai tîrziu, după cîte-mi dau cu gîndul, şi ne aflăm şi într-o odaie mai închisă şi mai tăinuită decît trebuie să fi fost peştera în care hainul şi cutezătorul de Eneas s-a înfruptat din frumoasa şi milostiva Didona. Dar dă-mi mîna, doamnă, că nu-mi trebuie altă chezăşie mai de soi decît aceea pe care mi-o dau pe de o parte înfrînarea şi curăţia mea, iar pe de alta, aceste preacinstite văluri.

Şi, spunînd asta, îi sărută dreapta şi-i prinse stînga, pe care ea i-o dete cu aceleaşi ceremonii.

Cide Hamete face aici o paranteză şi spune că, pe barba lui Mahomet, din cele două rînduri de straie pe care le avea, le-ar fi dat pe cele mai bune, numai să-i fi văzut pe cei doi inşi cum păşeau aşa înlănţuiţi mînă-n mînă de la uşă către pat. În sfîrşit, don Quijote se vîrî iar în aşternut, dar

doña Rodriguez rămase să șadă pe un jilț la o oarecare depărtare de pat, nepărăsindu-și nici ochelarii, nici lumînarea. Don Quijote se ghemui și se acoperi tot, nelăsîndu-și afară decît fața; și după ce se potoliră amîndoi, cel dintîi ce întrerupse tăcerea fu don Quijote, care spuse:

— Acum, dragă doamnă Rodriguez, poți să-i dai drumul și să-ți deșerți sacul cu tot ce ai pe inimă și cu tot ce te roade pe dinlăuntru, că la toate te-oi asculta cu urechi neprihănite și te-oi ajuta cu fapte milostive.

— De asta sînt încredințată, răspunse dueña, căci de la o făptură atît de aleasă și de plăcută ca a luminăției-tale nici nu te puteai aștepta la altceva decît la un răspuns atît de creștinesc. Treaba stă așa, seniore don Quijote, că deși luminăția-ta mă vezi așezată pe jilțul ăsta, în mijlocul regatului Aragónului și în straiele unei biete dueña urgisite, eu sînt totuși de baștină din Oviedo, în ținutul Asturiei, și dintr-o spiță care se înrudește cu multe dintre cele mai bune neamuri de prin partea locului. Dar steaua mea cea rea și tînjeala pe care se puseseră părinții mei, sărăciți mainainte de vreme, fără să știe nici ei cum sau necum, m-au adus în cetatea de scaun, la Madrid, unde, și ca să-și ia de-o grijă și ca să preîntîmpine năpaste și mai mari, părinții mei mă băgară să slujesc cu acul la o doamnă de neam ales, și pot să te încredințez pe luminăția-ta că dacă-i vorba de horbote și de albituri, apăi de cînd sînt pe lume nu s-a găsit una să mă întreacă. Părinții mei mă lăsară acolo să slujesc și se-ntoarseră la ei în ținut, de unde, în cîțiva ani, trebuie c-or fi ajuns la cer, căci erau, pe lîngă multe altele, buni și catolici creștini. Rămăsei, dară, orfană și silită să trăiesc din simbria păcătoasă și din sărăcia de bacșișuri pe care le primesc de obicei prin palate slujitoarele de felul meu. Într-acestea, fără a-i da vreun prilej, mă îndrăgi un scutier de pe-acolo din casă, om nu tocmai tînăr, bărbos și arătos, dar mai cu seamă de obîrșie înaltă, fiindcă era din munți. Dragostea noastră n-a fost, pasămite, chiar atît de tăinuită încît să nu prindă de veste și stăpîna mea, care, ca să nu mai iasă vorbe, ne și cunună cu tot dichisul în fața sfintei noaste

maici, biserica apostoliceascā romanā. Din această căsnicie se născu o fată, parcă pentru a-mi îngropa norocul — dacă noroc se mai poate chema şi de ceea ce avui parte pîn-atunci — şi asta nu fiindcă aş fi murit la facere, că doar am născut cu bine şi la timp, ci pentru că, curînd după aceea, muri şi bărbatu-meu de pe urma unei sperieturi pe care a tras-o, că dac-aș avea timp să-ţi povestesc acum și treaba asta, sînt încredinţată că luminăţia-ta te-ai cruci, nu altceva! Și nici n-apucă să-şi încheie vorba, că şi izbucni într-un plîns amarnic şi spuse: Iartă-mă, seniore don Quijote, că nu mai sînt stăpînă pe mine, fiindcă, ori de cîte ori mi-aduc aminte de restrişte a mea, îmi dau lacrimile. Vai, Doamne, cu cîtă iscusinţă o purta pe stăpînă-mea pe spinarea unui catîr zdravăn, negru ca pana corbului! Că pe-atunci nu se foloseau încă rădvane şi nici lectici, aşa cum se spune că-i obiceiul acuma, aşa că doamnele umblau de-a călare la spatele scutierilor lor. Lucrul acesta, cel puţin, nu pot să ţi-l las nepovestit, ca să vezi şi luminăţia-ta cît de curtenitor şi de prevenitor era bărbatu-meu, drăguţul de el. Cînd să dea în uliţa Santiago din Madrid, care-i cam strîmtă, tocmai venea dintr-acolo un judecător de la curte, avînd dinainte-i doi aprozi. Și de-ndată ce drăguţul meu de scutier îl văzu, strînse de frîul catîrului, arătînd prin aceasta că vrea să se întoarcă spre a-l însoţi. Stăpîna mea, care era la spatele lui, îi spuse printre dinţi: « Ce faci, nenorocitule, nu vezi că într-acolo vreau eu să mă îndrept? » Judecătorul, ca om binecrescut, își opri calul și spuse: « Mergi, seniore, pe drumul pe care l-ai apucat, fiindcă eu sînt cel căruia i se cade s-o însoţească pe seniora doña Casilda », că așa o chema pe stăpîna mea. Totuși, bărbatu-meu, cu pălăria-n mînă, mai stăruia încă să-l însoţească el pe judecător. Văzînd una ca asta, stăpîna mea, grozav de mînioasă şi de înciudată, scoase de la ea din toc un ac gros sau mai curînd, cred, o sulă şi-l împunse atît de tare-n şolduri, încît bărbatu-meu scoase un răcnet ca acela, şi nu știu cum se răsuci, că dădu cu stăpînă-sa de pămînt. Săriră îndată două slugi de-ale ei s-o ridice şi la fel făcu şi judecătorul, dimpreună cu aprozii. Se puse-n

fierbere toată Poarta Guadalajarei[1], vreau adică să spun toată mulţimea de gură-cască aflată pe-acolo. Stăpîna mea îşi urmă drumul pe jos, iar bărbatu-meu intră la un bărbier, unde i se spuse că-i erau străpunse măruntaiele dintr-o parte într-alta. Într-atît se răspîndi vestea despre această purtare aleasă a bărbatului meu, încît pînă şi ţîncii se ţineau după el pe uliţe. Şi de asta, şi fiindcă avea şi vederea cam scurtă, stăpîna mea se descotorosi de el; şi nici nu mai încape vorbă că amărăciunea de pe urma acestui lucru — eu, cel puţin, sînt încredinţată de asta — i-a pricinuit şi răul morţii. Rămăsei dară văduvă, de izbelişte, şi cu fata pe cap, care se făcea din ce în ce mai frumoasă, ca spuma mării. În cele din urmă, cum îmi mersese vestea că-s neîntrecută la lucru de mînă, stăpîna-mea de-acuma, ducesa, care se măritase de curînd cu ducele, stăpînul meu, îşi puse-n gînd să mă ia şi pe mine cu dînsa aici în regatul Aragónului; şi dacă mă lua pe mine, nu se putea să n-o ia şi pe fie-mea, care zi de zi creştea tot mai mîndră, şi, o dată cu ea, îi creşteau şi farmecele, de-ai fi zis că adunase într-însa toată gingăşia de pe lume. Cîntă ca o ciocîrlie, dănţuie ca gîndul, joacă de nici nu mai ştie de ea, scrie şi citeşte ca un dascăl, socoteşte ca un avar. Barem de curăţenia ei ce să mai vorbesc, că nici apa curgătoare nu-i mai curată decît ea! Şi dacă nu mă-nşel, trebuie să aibă acum cam la şaisprezece ani, cinci luni şi trei zile, o zi, acolo, mai mult sau mai puţin nu intră la socoteală. Ca să nu mai lungesc vorba, pe copila asta a mea o îndrăgi feciorul unui ţăran putred de bogat, care-i de printr-un sat de-al ducelui, nu prea departe de-aici. Pînă-n cele din urmă, nici eu nu ştiu cum sau necum, se apropiară unul de altul; iar el, cu şoşele, cu momele, că o s-o ia de nevastă, făcu ce făcu de-mi batjocori fata, şi acum nu mai vrea să se ţie de vorbă. Şi cu toate că ducele ştie, fiindcă m-am jeluit lui nu o dată, ci de nu ştiu cîte ori, şi l-am rugat să-i poruncească acelui ţăran să se însoare cu fie-mea, stăpînu-meu face totuşi pe fudulul de urechi şi abia de catadicseşte să cate la vorba mea.

---

[1] Poartă la Madrid, situată pe Calle Mayor (Strada Mare).

Şi pricina nu-i alta decît că tatăl înşelătorului e grozav de bogat şi-l împrumută cu bani pe duce, ba uneori se mai şi pune chezaş pentru potlogăriile lui, aşa că, de! stăpînu-meu nu vrea să-l nemulţumească sau să-l amărască în nici un fel. Aş vrea dară, scumpe domn, ca luminăţia-ta să iei asupră-ţi ştergerea acestei jigniri, fie prin rugăminţi, fie pe calea armelor; căci — după cum o omenire întreagă spune — luminăţia-ta ai venit doară pe lume ca să ştergi jignirile, să îndrepţi strîmbătăţile şi să-i ocroteşti pe cei oropsiţi. Gîndeşte-te şi luminăţia-ta că-i orfană, gîndeşte-te la gingăşia ei, la tinereţile ei şi la toate părţile ei cele bune pe care am spus că le are; căci, pe Dumnezeul meu, uite, să n-am parte de suflet dacă, dintre toate fetele care o slujesc pe ducesă, se găseşte una singură care să ajungă măcar pînă la tălpile condurilor ei. Pînă şi una căreia-i zice Altisidora şi care trece drept cea mai isteaţă şi cea mai frumuşică dintre ele, dacă stai s-o asemeni cu fie-mea, apăi îi rămîne hăt cu două poşte-n urmă, pentru că trebuie să ştii şi luminăţia-ta, domnul meu, că nu-i aur tot ce străluceşte, şi că Altisidora asta e mai mult înfumurată decît frumoasă şi-i mai curînd zvăpăiată decît aşezată; şi, colac peste pupăză, nu-i nici prea sănătoasă, fiindcă într-atîta îi duhneşte răsuflarea, de nu poţi o clipă măcar s-o rabzi lîngă tine; şi chiar şi stăpînă-mea, ducesa . dar mai bine mă bat peste gură, că, vorba aceea, și pereţii au urechi.

— Dar, pentru numele lui Dumnezeu, doamnă doña Rodriguez, ce-are stăpîna mea ducesa?

— Ei, dacă mă rogi atîta, spuse dueña, nu pot să nu-ţi spun adevărul adevărat la cele ce mă întrebi. Vezi, luminăţia-ta, seniore don Quijote, toată acea mîndreţe a stăpînei mele ducesa? Toată acea netezime a chipului ei, de să zici că-i spadă şlefuită şi lustruită, nu alta? Cei doi obrăjori de lapte şi de porfiră, de parcă pe unul îi stă soarele, iar pe celălalt luna? Și acea gingăşie a umbletului ei, care parcă nesocoteşte pămîntul, abia atingîndu-l, de-ţi vine să crezi că numai sănătate răspîndeşte pe oriunde trece? Ei bine, află luminăţia-ta că, pentru asta, poate să-i mulţumească

mai întîi lui Dumnezeu şi apoi celor două răni pe care şi le-a făcut dinadins şi la un picior şi la celălalt şi pe unde, ca prin nişte fîntîni, i se scurg toate umorile rele [1], de care, după cîte spun doftorii, este plină ochi.

— Maică Precistă! spuse don Quijote. Este oare cu putinţă ca stăpîna mea ducesa să aibă într-însa asemenea jghiaburi? Dar nici călugări din tagma desculţilor să fie, şi tot nu i-aş crede de mi-ar spune una ca asta! Dacă, însă, doamna doña Rodriguez mi-o spune, apăi aşa o fi. Însă, din asemenea răni, şi încă aşezate în asemenea locuri, îmi închipui că nu sucuri rele, ci chihlibar topit trebuie să mustească. Acuma încep şi eu să cred cu adevărat că-i mare lucru pentru sănătate să-ţi dai cep cu izvoare din acestea.

Abia de apucă don Quijote să spună vorbele astea, şi iată numai că uşile încăperii se deschiseră c-o izbitură zdravănă, care o sperie într-atîta pe doña Rodriguez, încît îi căzu lumînarea din mînă, şi în odaie se făcu întuneric ca în gura lupului, cum spune vorba bătrînească. Îndată se pomeni biata femeie c-o înhaţă cineva cu amîndouă mîinile de gît, şi încă atît de vîrtos, încît îi tăie răsuflarea, în timp ce altcineva, cît ai clipi, îi ridică poalele fără să scoată o vorbă, şi cu ceva — parc-ar fi fost un papuc — începu să-i care la lovituri, de-ţi era mai mare mila; şi măcar că don Quijote încerca şi el această milă, nu s-ar fi mişcat totuşi din pat nici în ruptul capului, căci habar n-avea ce drăcie o mai fi fost şi aceea, şi stătea cuminte, fără să crîcnească, temîndu-se chiar să nu-i vină şi lui rîndul la scărmănătură; şi nu s-a temut el degeaba, fiindcă după ce-o lăsară snopită pe dueña, care nici să zică « au » nu cuteza, gîzii cei muţi se apropiară de don Quijote, îl scoaseră cu de-a sila din aşternut şi de sub pătură şi mi ţi-l pişcară şi ciupiră atît de pe-ndelete şi atît de avan, încît el n-avu încotro şi trebui să se apere cu pumnii, şi toate astea, într-o tăcere nemaipomenită. Ţinu bătălia preţ de jumătate ceas, nălucile ieşiră, doña Rodriguez îşi trase poalele în jos şi, jeluindu-şi nefe-

---

[1] Procedeu terapeutic în timpul lui Cervantes.

ricirea, ieşi şi ea pe uşă afară, fără să-i spună o vorbă lui don Quijote, care, îndurerat şi pişcat, încurcat şi dus pe gînduri, rămase singur, unde l-om lăsa stăpînit de dorinţa de-a afla cine-o fi fost afurisitul de vrăjitor care-l necinstise într-atîta; dar treaba asta om spune-o cînd i-o veni şi ei sorocul, fiindcă acum ne cheamă Sancho Panza, şi aşa cere şi buna întocmire a povestirii.

Capitolul XLIX

Despre ceea ce i s-a întîmplat lui Sancho Panza pe cînd îşi cerceta ostrovul

Îl lăsarăm pe marele cîrmuitor scos din sărite şi supărat foc cu săteanul acela şoltic, care i-l zugrăvise pe dracu şi care, pus la cale de către majordom, iar acesta pus la cale de către duce, făceau haz amîndoi pe socoteala lui; dar el, măcar că nătăfleţ, nedat la rîndea şi burduhos, aşa cum era, se ţinea dîrz cu toţi ceilalţi şi spuse către cei ce se aflau cu el, precum şi către doftorul Pedro Recio, care, îndată după isprăvitul tăinuirii cu scrisoarea ducelui, se întoarse în odaie:

— Acum îmi dau şi eu cu adevărat seama că judecătorii şi cîrmuitorii sînt sau trebuie să fie de oţel ca să nu simtă pisălogelile celor care vin cu treburi, că la tot ceasul şi la orice timp li se abate mereu ca să-i asculţi şi să-i împaci; şi să se scufunde şi pămîntul, că ei pas să cate la altceva decît la treburile lor; şi dacă bietul judecător nu-i ascultă şi nu-i împacă, fie pentru că nu poate, fie pentru că nu-i timpul potrivit să se ţie de ei, îndată încep să-l clevetească şi să cîrtească împotrivă-i, şi să-i găsească nod în papură, şi să se lege pînă şi de neamurile lui. Mai stăi, netotule şi smintitule de jălbar, şi nu da aşa buzna; aşteaptă şi tu să-ţi vie timpul şi rîndul ca să-ţi spui păsul; nu mai tot pica la ceasul prînzului sau la acela al dormitului, că judecătorii sînt şi ei din carne şi oase, şi trebuie să dea bir firii, ceea

ce ca cu socoteală le cere; numai eu nu-i dau firii mele să mănînce, şi asta mulţumită domnului doftor Pedro Recio Tirteafuera, care-i aici de faţă şi care vrea ca eu să mor de foame, şi, colac peste pupăză, mai spune şi că moartea asta e viaţă, că aşa viaţă să-i dea Dumnezeu lui şi la toţi cei de teapa lui, vreau să zic la toţi doftorii răi, că cei buni, dimpotrivă, de cununi de finic şi de lauri sînt vrednici.

Toţi cei ce-l cunoşteau pe Sancho se minunau auzindu-l că vorbeşte atît de ales şi nu puteau să-şi deslușească altfel faptul decît prin aceea că slujbele și cinurile cele înalte sau îţi ascut mintea, sau ţi-o tocesc cu totul. În cele din urmă, doftorul Pedro Recio din Tirteafuera îi făgădui c-o să-i dea în acea seară să cineze, măcar că prin aceasta s-ar abate de la toate poruncile lui Hipocrates. Vorbele astea îl mulţumiră pe cîrmuitor, care acum aştepta cu mare înfrigurare să sosească odată seara şi ceasul cinei; şi deși timpul, după cît i se părea lui, parcă sta pe loc şi nu mai avea de gînd să treacă odată, sosi totuşi şi clipa mult rîvnită de el, cînd îi deteră să mănînce o tocană de vacă cu ceapă şi nişte picioare fripte de viţel nu tocmai tînăr. Prinse să înfulece din toate astea mai abitir decît dacă i-ar fi dat prepeliţe de Milano, fazani de Roma, viţel de Sorrento, potîrnichi de Morón, sau gîşte de Lavájos, şi-n timp ce mînca, întorcîndu-se către doftor, îi spuse:

— Uite, domnule doftor, de-acum înainte să nu te mai îngrijeşti să-mi dai să mănînc lucruri de soi şi bucate alese, fiindcă-ar fi să-mi scoţi stomahul din ţîţîni, că el e obişnuit numai cu carne de capră şi de vacă, cu slănină, cu pastramă, cu napi şi cu ceapă, şi dacă-i dai cumva bucate mai acătării, le primeşte cu nazuri şi cîteodată chiar cu silă. Tot ce-ar avea mai bun de făcut sufragiul este să-mi dea ghiveciuri, deoarece, cu cît sînt mai amestecate, cu atît te îmbie mai mult mirosul lor, şi într-însele poate să îndese şi să vîre tot ce i-o pofti inima, numai să fie lucruri de mîncare, că eu tot mulţumit oi fi, şi l-oi şi răsplăti într-o bună zi; şi să nu se joace nimeni cu mine, pentru că sau sîntem, sau nu sîntem ceea ce sîntem! Să trăim cu toţii şi să mîncăm

laolaltă în bună pace şi prietenie, că atunci cînd Dumnezeu luminează de ziuă, pentru toţi luminează; eu oi cîrmui ostrovul acesta fără să las să-mi scape nici atîtica din drepturile mele şi, totodată, fără să fiu mituit; şi toată lumea să deschidă bine ochii şi să ia seama ce face, fiindcă eu vă spun de la bun început că nu-i de şagă, şi să poftească numai cineva să mă întărîte, că vede el pe dracu! Cine se mînjeşte cu miere, pe acela-l mîncă muştele.

— Fireşte, mărite cîrmuitor, spuse sufragiul, că luminăţia-ta ai multă dreptate în tot ce-ai spus; şi eu, iată, îţi făgăduiesc în numele tuturor localnicilor din acest ostrov că au să te slujească pe luminăţia-ta cu toată grija, dragostea şi buna voire, pentru că felul blînd de a dirigui pe care luminăţia-ta l-ai arătat încă de la început n-o să le dea prilej nici să facă şi nici să gîndească vreun lucru care să se întoarcă spre răul luminăţiei-tale.

— Cred şi eu, răspunse Sancho, şi chiar că ar fi nişte proşti dac-ar face sau ar gîndi altcum. Şi mai spun înc-o dată să aibă grijă de hrana mea şi-a măgarului meu, că asta-i treaba cea mai de seamă şi care intră cel mai mult la socoteală. Şi fiindcă tot e acum ceasul, hai să facem cercetări, că am de gînd să curăţ această insulă de haimanale, de derbedei şi de oameni fără căpătîi, fiindcă trebuie să ştiţi, fraţilor, că leneşii şi neisprăviţii sînt pentru obşte ceea ce-s şi trîntorii pentru stupi, că stau numai de mănîncă mierea pe care o pregătesc albinele cele harnice. Am de gînd să-i ocrotesc pe ţărani, să păstrez drepturile hidalgilor şi, mai presus de toate, să ţiu la mare preţ credinţa şi să-i cinstesc pe oamenii bisericii. Ce ziceţi de toate astea, fraţilor? Nu vorbesc eu oare cu rost? Sau poate că spun prăpăstii?

— Ba vorbeşti atît de bine, luminăţia-ta, spuse majordomul că stau şi mă crucesc văzînd cum un om atît de fără carte ca luminăţia-ta — fiindcă aşa-mi zic eu, că n-ai carte de loc — să spună atîtea lucruri minunate şi atît de pline de înţelepciune şi de miez, lucruri străine de tot ceea ce se aşteptau de la mintea luminăţiei-tale şi cei ce ne-au trimis aici şi cei ce te-am însoţit; în fiece zi se tot văd lucruri noi

pe lume; păcălelile se schimbă-n adevăruri, iar păcălicii rămîn ei cei păcăliţi.

Se lăsă seara, şi cîrmuitorul îşi luă cina cu îngăduinţa doftorului Recio. După ce se făcură toate pregătirile pentru cercetare, ieşi el împreună cu majordomul, cu sfetnicul şi cu sufragiul, apoi cu cronicarul, care avea de grijă să însemneze toate faptele lui Sancho, şi cu o mulţime atît de mare de alguazili şi de diaci, încît puteau să alcătuiască un adevărat pîlc de oaste. La mijloc mergea Sancho, cu topuzul lui judecătoresc, de-ţi era mai mare dragul, şi, după ce umblară ei o bucată prin sat, numai ce auziră izbituri de hangere; o luară într-acolo şi, cînd ajunseră la locul cu pricina, văzură că erau doar doi oameni care se încăierau; aceştia, văzînd că vin oamenii stăpînirii, se potoliră, iar unul din ei zise:

— Dreptate, în numele lui Dumnezeu şi al regelui. Cum, să-ndur să fiu furat în ochii lumii aci-n sat şi să sară pe mine să mă jefuiască în mijlocul drumului?

— Liniştiţi-vă, oameni buni, spuse Sancho, şi povestiţi-mi şi mie din ce v-aţi luat, că eu sînt cîrmuitorul.

Potrivnicul celui ce vorbise la-nceput spuse:

— Stăpîne cîrmuitor, o să spun eu cît pot mai pe scurt: Luminăţia-ta trebuie să ştii că jupînaşul acesta a cîştigat mai adineauri, în casa asta de joc de peste drum, mai bine de o mie de reali, şi numai Dumnezeu ştie cum; şi aflîndu-mă şi eu pe-acolo, am făcut de mai multe ori, cînd jocul era îndoielnic, să se plece cumpăna către el, şi asta în ciuda bunelor îndemnuri ale cugetului meu; el se ridică să plece cu cîştigul; şi cînd mă aşteptam şi eu să mă omenească, acolo, măcar cu cîţiva reali, aşa cum e obiceiul şi datina să se dea oamenilor de ispravă ca mine, care stăm colo de faţă ca să ne aflăm în treabă şi la bune şi la rele, să-i sprijinim pe cei ce n-au dreptate şi-n felul ăsta să-nlăturăm zurbalele, el puse banii la chimir şi pe-aci ţi-e drumul [1].

---

[1] Era obiceiul ca la jocurile de noroc cel care cîştigă să dea celor ce slujesc, ori asistă, un procent.

Eu, cătrănit nevoie-mare, mă luai după el şi, cu binişorul şi vorbindu-i cu frumosul, i-am cerut să-mi dea şi mie opt reali încaltea, că doar ştie că-s om de treabă şi că n-am nici o meserie şi nici vreun cîştig la viaţa mea, fiindcă părinţii mei nu m-au învăţat nici un meşteşug şi nu mi-au lăsat nici o leţcaie; dar el, pişicherul, că-i mai hoţoman decît Cacus şi mai coţcar decît Androdilla [1], n-a vrut să-mi dea mai mult de patru reali, ca să vezi şi luminăţia-ta, stăpîne cîrmuitor, ce porc e şi ce suflet de cîine are; dar, pe legea mea, că de n-ai fi venit luminăţia-ta, l-aş fi făcut să-i iasă cîştigul pe nas, ca să-l învăţ eu minte cum să se poarte cu unul ca mine!

— Dar tu ce spui la toate astea? întrebă Sancho.

Iar celălalt răspunse că era adevărat tot ce spunea potrivnicul lui şi că n-a vrut să-i dea mai mult de patru reali, fiindcă-i mai dase de nenumărate ori; şi că cei ce trăiesc pe chilipir trebuie să fie şi ei mai simţiţi şi să primească bucuroşi ceea ce li se dă, fără să mai stea la tocmeală cu cîştigătorii, afară numai dacă nu-s cu totul încredinţaţi că aceia-s măsluitori şi că e necinstit cîştigul lor; şi ca semn că el e un om cumsecade şi nu se ţine de furtişaguri, aşa cum spunea celălalt — şi nici că se poate dovadă mai bună — era că nici n-a vrut să-i dea nimic celuilalt, fiindcă numai măsluitorii sînt mereu birnici chibiţilor, care ştiu ce le poate pielea.

— Aşa e, spuse majordomul, vezi şi luminăţia-ta, stăpîne cîrmuitor, ce-i de făcut cu oamenii ăştia.

— Ce-i de făcut, e limpede, răspunse Sancho. Tu, cîştigătorule, cinstit sau necinstit, sau nici aşa, nici aşa, dă pe loc potrivnicului tău o sută de galbeni şi, pe lîngă asta, ai să mai dai încă treizeci pentru calicii din temniţă; iar tu, cel fără meşteşug şi fără de belşug, care umbli fără rost pe-aici prin ostrov, ia-ţi de îndată cei o sută de galbeni şi mîine în zori cărăbăneşte-te de pe-aceste meleaguri într-un surghiun de zece ani, sub osînda ca, dacă-l calci, să ţi-l

---

[1] Pungaş faimos în epocă.

împlineşti pe ceea lume, că eu te-oi anina de-o spînzurătoare, sau dacă nu eu, te-o anina gealatul din porunca mea. Şi nimeni nu crîcnească, c-o să-mi simtă mîna!

Scoase unul banii din pungă, celălalt îi luă, acesta din urmă plecă din insulă, cel dintîi se duse la el acasă, iar cîrmuitorul rămase locului spunînd:

— Sau nu-s eu bun la nimic, sau oi face de petrecanie caselor ăstora de joc, că, după cîte văd eu, tare mai sînt primejdioase!

— Acestei case de joc, cel puţin, spuse unul din diaci, n-o să-i poţi luminăţia-ta veni de hac, fiindcă-i ţinută de un obraz înalt, care pierde în fiecare an cu mult mai mult decît ceea ce scoate din cărţi; împotriva altor case de joc mai puţin simandicoase ăi putea luminăţia-ta să-ţi arăţi toată străşnicia, fiindcă astea-s şi cele ce aduc mai mare pagubă şi ascund cele mai mari blestemăţii, căci în casele hidalgilor şi ale feţelor luminate nu cutează măsluitorii să se folosească de şiretlicurile lor; şi o dată ce patima jocului a ajuns o îndeletnicire obştească, tot e mai bine să se joace prin casele ălor mari decît prin casa vreunui meseriaş, unde, de pe la miezul nopţii încolo, pun mîna pe cîte-un amărît şi-l jupoaie de viu.

— Apăi, diacule, zise Sancho, ştiu eu că în treaba asta ar fi multe de spus.

Şi într-acestea veni un străjer care ducea legat cobză pe un băietan şi spuse:

— Stăpîne cîrmuitor, băieţandrul ăsta venea către noi şi, de îndată ce-a adulmecat el că-i cineva din partea stăpînirii, a şi făcut cale-ntoarsă şi a zbughit-o ca din puşcă, semn c-o fi vreun deocheat; eu m-am luat după el, şi de n-ar fi fost să se poticnească şi să cadă, apăi nu l-aş mai fi ajuns în vecii vecilor.

— De ce fugeai, măi omule? întrebă Sancho.

La care flăcăiandrul răspunse:

— Ca să fiu scutit, stăpîne, de nenumăratele întrebări pe care ţi le tot pune stăpînirea.

— Cu ce te îndeletniceşti?

— Sînt ţesător.

— Şi ce ţeşi?

— Vîrfuri pe lance, cu îngăduinţa luminăţiei-tale.

— Da' mucalit mai eşti mătăluţă! Şi zi, vrei să faci pe măscăriciul? Foarte bine. Şi unde te duceai acum?

— Stăpîne, mă duceam să iau aer.

— Şi unde se ia aer aici în insulă?

— Acolo unde suflă.

— Bun, ăsta-i un răspuns pe sprînceană, eşti băiat deştept! Dar ia închipuie-ţi că eu sînt aerul şi că te suflu din spate, mînîndu-te-n temniţă. Pe el, băieţi, legaţi-mi-l burduf şi umflaţi-l, că l-oi face eu să doarmă acolo la noapte, fără aer.

— Vezi să nu! răspunse flăcăiandrul. Ai să mă faci luminăţia-ta să dorm la noapte-n temniţă cînd ai să mă faci popă.

— Dar de ce să nu te fac să dormi în temniţă? răspunse Sancho. N-am eu oare puterea să te ferec şi să te desferec cînd şi de cîte ori oi pofti?

— Oricîtă putere ăi avea luminăţia-ta, şi tot n-ai destulă ca să mă faci să dorm în temniţă.

— Ei, asta-i bună! răspunse Sancho. Ia umflaţi-l pe loc, să vadă cu ochii lui cît de amarnic s-a-nşelat, şi de-o umbla paznicul să se lase mituit de tine, c-un pas numai să-ţi îngăduie să te depărtezi de temniţă, că-l şi trăsnesc c-o pedeapsă de două mii de galbeni.

— Mofturi toate astea! răspunse flăcăul. Treaba stă aşa, că nu m-o face să dorm în temniţă nici toată omenirea cîtă se află acuma pe lume.

— Ia spune-mi, împieliţatule, zise Sancho, ai cumva vreun heruvim cu puteri de-a te scoate de-acolo şi de-a te desface din fiarele în care am eu de gînd să pun să te cetluiască?

— Uite ce-i, stăpîne cîrmuitor, răspunse băiatul rîzînd, să fim cu mintea la locul ei şi să nu batem cîmpii. Ia închipuie-ţi luminăţia-ta că dai poruncă să m-arunce-n temniţă şi acolo mă ferecă-n fiare şi-n lanţuri şi mă mai vîră şi-ntr-un beci, şi i se dau paznicului pedepse grozave dacă mă lasă să ies, iar el îndeplineşte întocmai porunca; şi cu toate

astea, dacă eu n-am chef să dorm şi-mi trăsneşte să stau de veghe toată noaptea, fără să-mi dea somnu-n gene, ai fi luminăţia-ta în stare, cu toată puterea ce-o ai, să mă faci să dorm dacă eu nu vreau?

— Nu, fireşte că nu, spuse sfetnicul. Uite că omul a ştiut să se descurce.

— Vrei adică să spui, zise Sancho, că nu de altceva n-ai dormi decît că aşa ţi-e voia, iar nu ca să te împotriveşti voiei mele?

— Fireşte că da, stăpîne, nici gînd de altăceva.

— Du-te atunci cu Dumnezeu, zise Sancho, du-te să dormi la tine acasă şi să-ţi dea Domnul somn bun, că eu n-am de gînd să ţi-l răpesc; însă te povăţuiesc ca de-acunainte să nu-ţi mai faci de joacă cu stăpînirea, că ai putea să dai de unii care să te facă să-ţi simţi joaca pe spinare.

Flăcăul se duse pe-aci-ncolo, iar cîrmuitorul îşi urmă mai departe cercetarea, şi nu trecu mult, cînd iată că veniră doi străjeri, care duceau legat pe-un om, şi spuseră:

— Stăpîne cîrmuitor, ăsta de-aci, care pare bărbat, nu-i bărbat, ci muiere — şi nu-i urîtă de loc — dar umblă îmbrăcată în straie bărbăteşti.

Îi puseră în dreptul ochilor vreo două-trei felinare, la luminile cărora zăriră un chip de fată, aşa, după cîte arăta, ca de vreo 16 ani sau poate ceva mai mult, cu părul strîns într-o plasă de aur şi de mătase verde, frumoasă ca o mie de mărgăritare; o măsurară din creştet pînă-n tălpi şi văzură că purta nişte ciorapi de mătase roşie, cu legături de taftă albă, de care atîrnau ciucuri de aur şi mărgăritare; avea îmbrăcaţi nişte *gregüescos* dintr-o pînză verde cu fire de aur, şi sub cazaca deschisă, din acelaşi pînzet, purta o giubeică dintr-o ţesătură foarte scumpă, albă şi aurie, iar încălţările îi erau albe şi bărbăteşti; nu era încinsă cu spadă, ci cu un jungher foarte bogat, iar în degete avea multe inele din cele mai scumpe. Ce să mai spun? Fata plăcu tuturor, dar nici unul din cei ce o văzură n-o cunoştea, iar localnicii satului spuseră că nu le da prin gînd cine ar putea să fie, şi tocmai cei care de obicei ştiau despre păcălelile ce tre-

buiau pregătite lui Sancho se minunară cel mai mult, pentru că întîmplarea aceea neaşteptată cu găsirea fetei nu intra în prevederile lor, aşa că stăteau în cumpănă, aşteptînd să vadă ce-o ieşi de-aici. Sancho rămase înmărmurit de frumuseţea copilei şi o întrebă cine era, unde se ducea şi ce prilej o îndemnase să se îmbrace cu acele straie. Ea, cu ochii-n pămînt şi cu sfiiciune feciorelnică, răspunse:

— Nu pot, stăpîne, să spun în faţa tuturor ceea ce ţin atît de mult să rămînă-n taină; un lucru numai aş vrea să se ştie, că nu sînt nici tîlhar şi nici alt soi de nelegiuit, ci o biată fată pe care puterea geloziei a împins-o să treacă dincolo de hotarele ce trebuie puse cuviinţei.

Auzind aste vorbe, majordomul spuse către Sancho:

— Porunceşte, stăpîne cîrmuitor, să se departeze lumea, pentru ca această domniţă să poată spune mai în voie ce are pe inimă.

Cîrmuitorul porunci întocmai, şi atunci se depărtară cu toţii, în afară de majordom, de sufragiu şi de sfetnic. Văzînd că-s numai înde ei, fata urmă mai departe cu vorba, spunînd:

— Eu, domnilor, sînt fiica lui Pedro Pérez Mazorca, lînarul cel bogat de-aici din sat, care de obicei se abate des pe la noi pe-acasă ca să-l vadă pe tata.

— Nimic din ce spui dumneata, domnişoară, nu se loveşte cu adevărul, zise majordomul, pentru că eu îl cunosc bine de tot pe Pedro Pérez şi ştiu că n-are de loc copii, nici băieţi, nici fete, cu atît mai mult cu cît spui că el este tatăl dumitale, ca să adaugi pe urmă că el vine des pe la voi pe-acasă ca să-ţi vadă tatăl.

— Asta m-a izbit de la început şi pe mine, zise Sancho.

— Vai, domnilor, sînt atît de zăpăcită, că nici nu mai ştiu ce vorbesc, răspunse fata. Adevărul e că eu sînt fata lui Diego de la Llana, pe care toate luminăţiile-voastre trebuie să-l cunoască.

— Ei, aşa mai merge, răspunse majordomul, că eu îl cunosc şi pe Diego de la Llana şi ştiu că-i un hidalgo cu trecere şi bogat, că are un fecior şi o fată şi că, după ce-a

rămas văduv, nu-i nimeni aci-n tot satul care să poată spune c-a văzut-o la faţă pe fie-sa, fiindc-o ţine zăvorîtă, de nu pătrunde pîn' la ea nici pasăre măiastră, şi cu toate astea umblă vestea că-i frumoasă coz.

— Aşa e, răspunse fata, şi fiica asta a lui sînt eu; dacă vestea aceasta care umblă despre frumuseţea mea e adevărată sau nu, vă veţi fi dat seama, domnilor, fiindc-acum m-aţi văzut.

Și-ndată începu să plîngă cu foc.

Văzînd una ca asta, sfetnicul se apropie de urechea majordomului şi-i spuse încet de tot:

— Nici nu mai încape vorbă că ăstei biete fete i s-a întîmplat ceva grozav dacă, fiind ea dintr-un neam atît de mare, iese pe uliţă îmbrăcată aşa şi la ceasurile astea.

— Să ştii că da, răspunse majordomul, şi cu atît mai mult cu cît bănuiala noastră se vede întărită de lacrimile ei.

Sancho o mîngîie cu vorba cum se pricepu şi el mai bine şi o rugă să le spună fără nici o sfială ce i se întîmplase, că toţi vor căuta din suflet s-o ajute pe orice cale cu putinţă.

— Treaba stă aşa, domnilor, răspunse ea, că tatăl meu mă ţine zăvorîtă de zece ani de zile, adică de cînd maică-mea zace în pămînt şi-o mănîncă ţărîna; la noi în casă se ţine liturghia într-o capelă bogat împodobită, iar eu, în tot acest timp, n-am văzut decît soarele pe cer ziua şi stelele noaptea, şi nici nu ştiu ce-s acelea uliţe, pieţe, biserici şi nici chiar oameni, în afară de taică-meu, de-un frate de-al meu şi de Pedro Pérez lînarul, care, fiindcă intră atît de des la noi în casă, mi s-a năzărit să zic că-i tatăl meu, ca să nu spun numele celui adevărat. Înmormîntarea asta de vie şi neîngăduinţa asta de a ieşi din casă, măcar pînă la biserică, de mai multe zile şi luni mă tot roade la inimă; simţeam nevoie să văd lumea sau încaltea satu-n care am venit pe lume, găsind cu cale c-o asemenea dorinţă nu s-ar împotrivi bunei-cuviinţe pe care fetele de neam mare trebuie s-o păstreze şi-n cugetul lor. Cînd auzeam spunîndu-se că se dădeau lupte de tauri, că se făceau jocuri cu azvîrlitul

lăncii sau se reprezentau comedii, îl întrebam pe frate-meu — care-i cu un an mai mic decît mine — să-mi spună şi mie ce-s toate acele lucruri şi încă multe altele pe care nu le-am văzut; frate-meu mi le zugrăvea cum se pricepea şi el mai bine; dar totul nu făcea decît să-mi aprindă şi mai mult dorul de a le vedea. În cele din urmă — ca să n-o mai lungesc cu povestirea pierzaniei mele — spun numai că l-am rugat pe fratele meu şi i-am cerut. de nu i-aş mai fi cerut şi de nu l-aş mai fi rugat niciodată.

Şi se porni iarăşi pe plîns.

Majordomul îi spuse:

— Zi mai departe, domniţă, şi spune pîn' la capăt ce ţi s-a întîmplat, că vorbele şi lacrimile domniei-tale ne ţin pe toţi cu sufletul la gură.

— Vorbe puţine mai îmi rămîn de spus, dar lacrimi de vărsat multe, pentru că dorinţele cele fără nădejde de împlinire nici nu pot avea alte urmări decît lacrimile.

Sufragiului îi mersese la inimă frumuseţea fetei, ceea ce îl făcu să mai dea o dată felinarul în dreptul chipului ei, ca s-o vadă din nou, şi i se păru că nu lacrimi erau cele pe care le plîngea ea, ci mărgăritărele sau rouă a luncilor, şi le preţuia chiar mai mult decît atît, asemănîndu-le cu mărgărintele cele răsăritene, şi ar fi dorit din inimă ca nefericirea să nu-i fie atît de mare cum o vădeau plînsul şi oftările ei.

Cîrmuitorul îşi pierdu răbdarea văzînd cît zăbovea fata cu povestea ei, care mergea ca melcul, şi-i spuse s-o mîntuie odată şi să nu-i mai ţină pe loc, că era tîrziu şi mai avea încă o bucată de mers prin sat. Ea, între sughiţuri întrerupte şi oftări frînte, spuse:

— Nu alta mi-e nefericirea şi restriştea decît aceea că l-am rugat pe fratele meu să mă îmbrace bărbăteşte cu unul din veşmintele lui şi să mă scoată într-o noapte ca să văd tot satul, cînd tata o dormi; înduioşat de rugăminţile mele, primi să-mi împlinească voia, şi, dîndu-mi aceste veşminte, iar el îmbrăcîndu-se cu altele de-ale mele, care-i stau ca turnate, fiindcă nu i-au dat încă tuleiele, şi n-ai zice, văzîndu-l,

decît că-i o fată frumoasă foc, am ieşit de-acasă, să fie de-atunci un ceas sau cam pe-acolo, şi porniţi într-o goană tinerească şi necugetată, am făcut ocolul întregului sat, şi cînd să ne-ntoarcem acasă, văzurăm că vine o ceată mare de oameni, iar frate-meu îmi spuse: « Surioară dragă, ăştia trebuie să fie cei din rondul de noapte. Ia-ţi picioarele la spinare, pune-le aripi şi ia-te fuga după mine, să nu ne recunoască, fiindcă n-o să ne fie moale. » Şi spunînd asta, făcu cale-ntoarsă şi prinse nu să alerge, ci să zboare; eu nici că făcui vreo cinci-şase paşi, şi căzui lată de spaimă, şi atunci mă ajunse slujitorul stăpînirii, care mă aduse în faţa luminăţiilor-voastre, unde eu, din pricina nesocotinţei şi a toanelor mele, m-am făcut de minune faţă de atîta lume.

— Spui drept, domnişoară, zise Sancho, că nu ţi s-a mai întîmplat încolo nimic şi nici vreo gelozie ceva nu te-a scos din casă, aşa cum ziceai cînd ai început să povesteşti?

— Nu mi s-a întîmplat nimic, şi nici gelozia nu m-a scos din casă, ci numai dorul de-a vedea lumea, de-a vedea adică doar uliţele ăstui sat.

În cele din urmă se dovedi că-i adevărat cele ce spunea fata o dată cu sosirea strajei ce-l aducea prins pe frate-său, pe care pusese mîna unul din străjeri atunci cînd el o luase la picior înaintea soru-si. Nu avea pe el decît o fustă bogat lucrată şi o mănţăluţă de damasc albastru, cu găitane de aur scump, pe cap n-avea nici tocă şi nici vreo altă podoabă, în afară doar de părul lui, numai inele de aur, atît era de bălai şi de cîrlionţat. Cîrmuitorul, majordomul şi sufragiul se deteră cu el la o parte şi, făr-a fi auziţi de soru-sa, îl întrebară cum de-a ajuns să se-mbrace-n acel port, iar el, tot atît de sfios şi de încurcat ca şi ea, povesti întocmai ceea ce povestise şi soru-sa, spre marea mulţumire a îndrăgostitului sufragiu. Dar cîrmuitorul le spuse:

— Văd, jupînaşilor, că aţi făcut o năzbîtie cît voi de mare, dar ca să povestiţi nerozia şi nesăbuinţa asta, nu mai era nevoie de atîta vorbă lungă şi nici de atîtea văicăreli şi ofuri,

că de-aţi fi spus numai: « Sîntem cutărică şi cutărică şi am ieşit aşa străvestiţi din casa părintească ca să mai dăm cu nasul pe-afară şi numai din dor de-a vedea fără nici un alt gînd », s-ar fi mîntuit cu toată povestea, făr-atîtea smiorcăieli şi atîtea bîzîieli, şi c-o fi şi-o păţi.

— Asta aşa e, răspunse fata, însă trebuie să ştiţi, luminăţiile-voastre, că m-am zăpăcit atît de tare, încît n-am mai fost în stare să mă port aşa cum se cuvenea.

— Nu-i nici o pagubă din atîta lucru, răspunse Sancho. Hai să mergem şi să vă lăsăm pe domniile-voastre la casa părintească, poate că tatăl vostru n-o fi prins încă de veste, şi de-acu-nainte să nu mai faceţi copilării de-astea şi să nu vă mai arătaţi atît de dornici de-a vedea lumea, că fetele cuminţi nu-s uliţarnice, iar muierea şi găina se şi pierd de cum au ieşit din ogradă; şi aceea care-i dornică să vadă, tot pe-atîta doreşte să fie şi ea văzută; mai mult, uite, nu spun.

Băiatul mulţumi cîrmuitorului de bunătatea ce voia să le-o facă însoţindu-i pîn-acasă; şi aşa se-ndreptară într-acolo, că nu era departe de locul unde se aflau ei. Ajunseră-n sfîrşit acasă, şi după ce băiatul azvîrli c-o pietricică în zăbreaua unei ferestre, ieşi îndată o slujnică care-i aştepta şi le deschise poarta, iar ei intrară, lăsîndu-i pe toţi minunaţi atît de drăgălăşenia şi de frumuseţea lor, cît şi de focul ce-i apucase de-a vedea lumea noaptea şi fără să iasă din sat; dar totul îl puseră pe seama vîrstei lor celei necoapte. Rămase sufragiul săgetat la inimă şi-şi puse-n gînd ca, a doua zi chiar s-o şi ceară de nevastă de la taică-su, fiind încredinţat că n-o să zică ba, o dată ce-l ştia slujitor de-al ducelui; şi chiar şi lui Sancho îi veni cheful şi-i intră în cap să-l însoare pe băiat cu Sanchica, fie-sa, şi-şi puse-n minte s-aducă vorba despre asta la timpul potrivit, făcîndu-şi socoteala că nici un bărbat n-ar avea ceva împotrivă de-a lua pe fata unui cîrmuitor. Cu asta luă sfîrşit cercetarea din acea noapte, iar peste două zile se va sfîrşi şi cu ocîrmuirea lui Sancho, fapt care-i va curma şi-i va risipi toate visurile, aşa cum se va vedea mai departe.

Capitolul L

Unde se dă pe față cine erau vrăjitorii și gealații care o bătuseră cu papucul pe doña Rodriguez și-l pișcaseră și zgîriaseră pe don Quijote, dimpreună cu întîmplările prin care a trecut pajul ce-a adus răvașul la Teresa Panza, femeia lui Sancho Panza

Spune Cide Hamete, cercetătorul cel mai migălos al fiecărui firicel din această istorie adevărată, că în timp ce doña Rodriguez ieșea de la ea din odaie ca să se ducă în încăperea lui don Quijote, o altă dueña o și dibui, și cum dueñele se dau toate-n vînt să afle, să audă și să adulmece, se luă atît de încet după ea, încît buna doamnă Rodriguez nu putu s-o simtă; și de îndată ce-o văzu că intră în odaia lui don Quijote, ca să nu calce obiceiul obștesc pe care-l au toate dueñele de a umbla cu vorba, într-o clipă se și înființă la stăpînă-sa, ducesa, să-i servească vestea cum că doña Rodriguez se află la don Quijote în odaie. Ducesa îi spuse și ducelui treaba asta și-i ceru îngăduința să se ducă și ea, dimpreună cu Altisidora, să vadă cam ce-o fi vrînd acea dueña cu don Quijote. Ducele îi dete învoirea, și atuncea, pășind ele în vîrful picioarelor și ținîndu-și suflarea, ajunseră pînă la ușa odăii, și-atîta se lipiră de ușă, încît izbutiră să audă tot ce se vorbea înăuntru; și cînd auzi ducesa că doña Rodriguez dezvăluise taina cu Aranjuezul coapselor ei cele bogate în fîntîni [1], nu-și mai putu ține firea, ca și Altisidora, de altminteri, și așa, cu o falcă-n cer și cu una-n pămînt și însetate de-a se răzbuna, mi ți-l pișcară pe don Quijote și mi-o snopiră pe dueña în felul cum s-a povestit mai-nainte; căci jignirile care ating de-a dreptul frumusețea și fumurile de ființe alese ale femeilor trezesc în mare măsură mînia într-însele și le aprind dorința răzbunării.

---

[1] În original: « *El Aranjuez de sus fuentes* ». *Fuente*, pe lîngă sensul de « izvor », « fîntînă » are și unul medical, de « rană deschisă ». Se face aici un joc de cuvinte, căci *fuentes de Aranjuez* sînt havuzurile din grădina palatului Aranjuez de lîngă Madrid.

Ducesa povesti ducelui tot ceea ce se întîmplase, lucru de care el făcu mult haz, iar ducesa, mergînd mai departe cu gîndul de-a petrece pe socoteala lui don Quijote, îl porni pe acel paj [1] ce luase chipul Dulcineii în năzbîtia cu dezlegarea din vrăji — năzbîtie pe care Sancho Panza, prins în treburile ocîrmuirii sale, o şi dase uitării — îl porni, zic, la Teresa Panza, femeia ocîrmuitorului, cu scrisoarea lui bărbatu-su, cu o alta de-a ei şi cu o salbă mare şi bogată de mărgean, trimisă-n dar. Povestea spune că pajul acesta, înţelept foarte, isteţ la minte şi cu gîndul de a-şi sluji stăpînii, purcese cît se poate de bucuros către satul lui Sancho; şi mai-nainte de-a intra în sat, văzu la malul unui rîu mai multe femei care spălau rufe; el le întrebă de nu ştiau să-i spună dacă stă acolo-n sat o femeie pe nume Teresa Panza, nevasta unuia Sancho Panza, scutier al unui cavaler căruia-i zice don Quijote de la Mancha; numai ce auzi întrebarea, că se şi ridică-n picioare o fetişcană care spăla şi-i spuse:

— Apăi Teresa Panza asta de care vorbeşti e mumă-mea, şi acel Sancho Panza îi tată-meu, iar cavalerul cu pricina e stăpînul nostru.

— Atunci hai cu mine, domnişoară, spuse copilul de casă, şi înfăţişează-mă mamei dumitale, fiindcă am adus o scrisoare şi un dar de la tăicuţu.

— Foarte bucuroasă ţi-oi împlini voia, domnule, răspunse fetişcana, care arăta ca de vreo 14 ani sau cam pe-acolo. Şi lăsînd rufa ce-o spăla pe seama unei soaţe de-a ei, fără să-şi mai potrivească părul şi fără să se mai încalţe — căci era desculţă şi ciufulită — sări drept în faţa calului, pe care era încălecat pajul, şi spuse: Vino cu mine, luminăţia-ta, căci casa noastră se află chiar la intrarea-n sat, şi acolo stă mumă-mea, obidită foarte, fiindcă de-atîta amar de vreme n-are nici o ştire de la taică-meu.

— Păi dacă-i vorba de ştiri, las', că-i aduc eu ştiri, făcu pajul, şi încă atît de bune, c-ar trebui să dea mulţămită lui Dumnezeu pentru ele.

---

[1] Inadvertenţă a lui Cervantes: îl mai pornise o dată, în capitolul XLVI, pe acelaşi paj.

Pînă-n cele din urmă, tot sărind, alergînd şi zburdînd, fata ajunse-n sat dimpreună cu copilul de casă, şi mai înainte de-a intra în casă, strigă de la poartă:

— Vino pîn-afară, mămucă, haide, vino, că, uite, a sosit un domn care aduce răvaşe şi alte cele de la tăicuţul meu cel bun!

La strigătele ei, Teresa Panza, mumă-sa, care tocmai torcea un caier de lînă, ieşi afară cu o fustă cenuşie pe ea. După cît era fusta de scurtă, parcă i-ar fi fost anume tăiată, ca pedeapsă, ruşinoasă, mai sus de genunchi[1]; mai avea pe ea un laibăr tot cenuşiu şi, încolo, numai cămaşa. Nu era prea bătrînă, măcar că arăta să fi trecut de 40 de ani; cu toate acestea era sănătoasă, zdravănă, bine legată şi pîrlită de soare. Cînd o văzu pe fie-sa cu pajul călare, îi spuse:

— Ce s-a întîmplat, fato? Cine-i domnul ăsta?

— Este un slujitor al stăpînei mele, doña Teresa Panza, răspunse pajul. Şi rostind aceste vorbe, se azvîrli de pe cal şi se duse cu smerenie multă să îngenuncheze în faţa doamnei Teresa, căreia-i zise: Dă-mi, luminăţia-ta, mîna, stăpînă doña Teresa, ca soaţă legiuită a seniorului don Sancho Panza, ocîrmuitor învestit cu toate puterile al insulei Barataria.

— Vai de mine, fugi de-acolo, domnule dragă, nu-mi mai vorbi mie aşa, că nu-s eu nici cît negru sub unghie doamnă de curte, ci, ia, o biată ţărancă, fată de clăcaş şi nevastă de scutier rătăcitor, iar nu de ocîrmuitor, nici pomeneală de-aşa ceva!

— Luminăţia-ta, răspunse pajul, eşti preavrednica soaţă a unui preaarhivrednic cîrmuitor, şi drept dovadă a ăstui adevăr, primeşte luminăţia-ta acest răvaş şi acest dar. Şi pe dată scoase din taşcă o salbă de mărgean cu capetele de aur şi i-o prinse în jurul gîtului, zicîndu-i: Scrisoarea asta este de la stăpînul ocîrmuitor, iar o alta, pe care o am la mine, dimpreună cu această salbă de mărgean, este de la stăpîna mea ducesa, care mă trimite la luminăţia-ta.

Teresa rămase cu gura căscată, şi la fel şi fie-sa, care spuse:

— Gîtul să mi-l tai dacă nu intră-n povestea asta mîna seniorului don Quijote, stăpînul nostru, şi trebuie c-o fi

[1] În vechime, şi nu numai în Spania, se obişnuia să se aplice femeilor rău famate pedeapsa de-a li se scurta rochia pînă foarte sus, spre a se face, astfel, evidentă în mod public neruşinarea conduitei lor.

dat tăicuţului ocîrmuirea sau domnia pe care i-o făgăduise de-atîtea ori.

— Ăsta şi este adevărul, răspunse pajul, căci numai de pe urma seniorului don Quijote e acuma seniorele Sancho cîrmuitor al insulei Barataria, aşa cum se va vedea din acest răvaş.

— Citeşte-mi-l luminăţia-ta, mărite domn, spuse Teresa, că, deşi la tors mă descurc eu bine, la citit nu mă pricep o boabă.

— Nici eu cu cititul nu mă-mpac, adause Sanchica, dar aşteaptă-mă puţin aici, că mă duc să chem pe cineva care să-l citească, fie c-o fi chiar preotul, fie bacalaureatul Samsón Carrasco, care or veni bucuroşi să afle veşti de pe la tăicuţu.

— Nu-i nevoie să chemi pe nimeni, răspunse pajul, că la tors nu mă pricep eu, dar la citit mă descurc, şi am s-o şi citesc.

Şi aşa îi citi toată scrisoarea, care, fiindcă a fost mai înainte dată la iveală, nu se mai pomeneşte aici; şi îndată scoase şi cealaltă scrisoare, aceea din partea ducesei, care spunea aşa:

« Prietenă Teresa! Bunele însuşiri ale inimii şi ale minţii soţului dumitale Sancho m-au îndemnat şi m-au silit a-i cere soţului meu, ducelui, să-i dea ocîrmuirea unuia din multele ostroave ce le stăpîneşte. Sînt înştiinţată că ocîrmuieşte ca un şoiman, de care lucru sînt mulţumită peste poate, şi la fel şi ducele, stăpînul meu; de aceea, nici nu ştiu cum să mai mulţumesc cerului că l-am ales pentru o astfel de ocîrmuire, fiindcă doamna Teresa trebuie să ştie că tare anevoie poţi să dai de-un bun cîrmuitor pe lumea asta, şi, aşa să-mi facă Dumnezeu parte de cîte toate, cum ocîrmuieşte de bine Sancho. Îţi trimit aici, draga mea, o salbă de mărgean cu capetele de aur; aş fi fost şi mai bucuroasă ca salba să fie din mărgăritare turceşti, dar cine şi-un os îţi întinde, tot prieten se cheamă că-ţi este. O să vină şi timpul cînd o să ne cunoaştem şi-o să ne vorbim, şi mai departe are Dumnezeu grijă. Îmbrăţişeaz-o din parte-mi pe Sanchica, fata dumitale, şi spune-i de la mine să se pregătească, că am de gînd s-o mărit strălucit cînd nici cu gîndul

nu gîndeşte. Am auzit că pe la dumneata prin sat se găsesc ghinde mari şi frumoase. Trimite-mi şi mie vreo douăzeci-treizeci, că la mare preţ le-oi ţine, ştiind că-s date de mîna dumitale; scrie-mi cu de-amănuntul, înştiinţîndu-mă de-ţi merge bine; şi dacă duci lipsă de ceva, apăi n-ai decît să deschizi gura, şi pe loc am să te mulţumesc. Să mi te ţie Dumnezeu! Scrisă din acest loc, prietena dumitale care te îndrăgeşte,

Ducesa »

— Vai, ce doamnă de treabă, ce-apropiată şi ce neînfumurată! spuse Teresa după ce ascultă scrisoarea. Apăi doamne din astea sînt de mine, şi nu cucoane de pe la noi din sat, care, fiindcă sînt cucoane, îşi închipuiesc că nici vîntul n-are voie să le sufle, şi se duc cu atîta alai la biserică, de parc-ar fi crăiese, nu altceva, şi li se pare că se necinstesc dacă se uită şi ele la o ţărancă; da' iată aici că această doamnă atît de cumsecade, măcar că-i ducesă, îmi zice « prietenă » şi se poartă cu mine ca şi cum aş fi pe potrivă cu ea; vedea-o-aş pe potrivă cu cea mai înaltă clopotniţă din cîte se află în La Mancha! Iar în ce priveşte ghindele, apăi, domnule dragă, eu o să-i trimit stăpînei dumitale o baniţă; şi de mari şi frumoase, vino numai să le vezi, că n-ai să te mai saturi să te minunezi de ele; dar, pînă una-alta, ai grijă, Sanchico, să se ospăteze dumnealui; vezi de calul ăsta, scoate ouă din coteţ, taie slănină cîtă trebuie şi să-i dăm să mănînce împărăteşte, căci face să-i dăm, şi încă cum, atît pentru veştile bune ce ni le-a adus, cît şi pentru obrazul lui cel ales; şi într-acestea oi da şi eu o raită pe la vecine, să le fac şi pe ele părtaşe de mulţumirea noastră; şi pe la părintele m-oi duce, şi pe la meşterul Nicolás, bărbierul, care sînt şi au fost totdeauna atît de buni prieteni cu tată-tu!

— Oi face aşa cum zici, mămucă, dar, uite, trebuie să-mi dai şi mie jumătate din salba asta, că doar n-o cred atît de neroadă pe stăpîna mea, ducesa, încît să ţi-o fi trimis ţie pe toată.

— Apăi toată-i pentru tine, fato, răspunse Teresa, dar lasă-mă şi pe mine s-o port la gît vreo cîteva zile, fiindcă, drept să-ţi spun, parcă mă unge la inimă.

— Nu mai puţin o să vă bucuraţi, spuse pajul, cînd îţi vedea şi legătura pe care o am aci în sipet şi-n care se află o haină din postavul cel mai scump, o singură zi doar purtată de cîrmuitor la vînătoare, şi pe care o trimite pe de-a-ntregul domniţei Sanchica.

— O mie de ani să-mi trăiască, răspunse Sanchica, şi tot atîta şi cel ce mi-o aduce, ba, la nevoie, chiar şi două mii de ani!

Între-acestea ieşi şi Teresa din casă, cu scrisorile şi cu salba la gît, şi umbla bătînd cu degetele în răvaşe ca într-o darabană; şi făcînd-o întîmplarea să se-ntîlnească cu preotul şi cu Samsón Carrasco, începu să povestească, ţopăind de bucurie:

— Pe legea mea că acum am pus cruce sărăciei, fiindcă avem şi noi o mică ocîrmuire! Ia să-ndrăznească numai să se ia la colţ cu mine chiar şi cuconiţa din cel mai ales neam, că-i arăt eu, de să mă ţie minte!

— Ce te-a apucat, Teresa Panza? Ce-i ţicneala asta pe tine şi ce-s cu hîrtiile acelea?

— De nici o altă ţicneală nu-i vorba decît că răvaşele astea sînt de la ducese şi de la cîrmuitori, şi salba mea de la gît e de mărgean scump, boabele după care spun *Ave Maria* şi *Tatăl nostru* sînt de aur bătut, iar eu sînt ocîrmuitoare.

— Pe Dumnezeu sfîntul, Tereso, că nu te înţelegem de loc şi habar n-avem ce ne tot îndrugi!

— Îndată o să vedeţi cu ochii voştri, răspunse Teresa, şi le întinse scrisorile.

Le citi preotul în aşa fel ca să audă şi Samsón Carrasco; iar Samsón şi cu preotul se uitară unul la altul năuciţi parcă de ceea ce citiseră; şi o întrebă atunci bacalaureatul că cine a adus acele răvaşe. Teresa răspunse că dacă ar veni cu ea acasă, l-ar vedea şi pe olac, care era o cruce de voinic, şi care-i mai adusese şi un alt dar, şi mai de preţ decît salba.

Îi luă preotul mărgeanul de la gît şi după ce-l întoarse şi pe faţă şi pe dos, încredinţîndu-se că era într-adevăr un dar scump, prinse iarăşi să se minuneze şi spuse:

— Pe haina preoţească pe care o port, zău că nu ştiu ce să mai zic şi ce să mai cred cu scrisorile şi cu darurile astea: pe de o parte, văd şi pipăi scumpetea asta de salbă, iar pe de alta, citesc că o ducesă trimite ca să-i ceară Teresei vreo douăzeci-treizeci de ghinde.

— Ei, acum descurcă-te dacă-ţi dă mîna! spuse atunci Carrasco. Dar să lăsăm astea; hai mai bine să mergem să-l vedem pe aducătorul acestor scrisori şi ne-o scoate el din nedumerirea ce ne perpeleşte.

Aşa şi făcură, iar Teresa se-ntoarse acasă dimpreună cu ei. Îl găsiră pe paj vînturînd nişte orz pentru cal, iar pe Sanchica tăind o bucată de slănină afumată ca s-o prăjească cu ouă din belşug şi să-l ospăteze pe paj, care, cu înfăţişarea şi cu purtările sale alese, îi făcu pe noii-veniţi să aibă despre el o părere cît se poate de bună; şi după ce, curtenitori, îi dădură bineţe, iar el le răspunse la fel, îl rugă Samsón să le dea veşti atît despre don Quijote, cît şi despre Sancho Panza, fiindcă, deşi citiseră scrisoarea lui Sancho şi aceea a doamnei ducese, tot nedumeriţi rămîneau şi nu izbuteau să ghicească ce năzdrăvănie o mai fi aceea cu ocîrmuirea lui Sancho, şi încă a unui ostrov, o dată ce toate, sau, hai, cele mai multe insule din Marea Mediterană sînt ale măriei-sale. La care copilul de casă răspunse:

— Că seniorele Sancho Panza este cîrmuitor, nu mai încape nici o îndoială; că o fi sau că n-o fi insulă ceea ce el ocîrmuieşte, uite, aici nu mă bag; destul, însă, să fie şi-un sat de mai bine de-o mie de creştini; cît priveşte povestea cu ghindele, vreau să vă spun că ducesa, stăpîna mea, i-atît de neînfumurată şi de smerită, încît faptul că trimite să ceară ghindă de la o ţărancă e o nimica toată, o dată ce i se mai întîmplă să trimită pe la cîte-o vecină şi după un pieptene cu împrumut. Trebuie să ştiţi domniile-voastre că doamnele din Aragón, oricît de ales le-o fi neamul, nu se

uită de sus şi nu sînt aşa de îngîmfate ca doamnele din Castilia; se poartă mai omeneşte cu lumea.

Tocmai cînd vorbeau ei aşa mai în toi, iată numai că intră Sanchica, cu un ştergar plin cu ouă, şi-l întrebă pe paj:

— Ia spune-mi, domnule, nu poartă cumva tăicuţu, de cînd e cîrmuitor, pantaloni prinşi cu cureluşe [1]?

— Uite că n-am băgat de seamă, răspunse pajul, dar aşa o fi purtînd.

— Vai, Doamne, răspunse Sanchica, ce-ar fi să-l văd pe tăicuţu cu pantaloni [2] din ăştia? Ce mai ziceţi de asta, că de cînd m-am pomenit pe lume, mor să-l văd pe tăicuţu în pantaloni strîmţi, prinşi cu cureluşe!

— Fără doar şi poate, răspunse pajul, că ai să-l vezi şi aşa îmbrăcat dacă-ţi dă Dumnezeu zile. Pe legea mea că două luni numai să-i mai ţie ocîrmuirea, şi o să umble şi cu pălărie de vînătoare [3].

Preotul şi cu bacalaureatul văzură cît de colo că pajul vorbea numai ca să aibă de ce rîde; însă scumpetea salbei, precum şi haina de vînătoare, pe care o trimisese Sancho şi pe care Teresa le-o şi arătase, îi descumpăneau cu totul şi nu-şi putură ţine rîsul cînd o auziră pe Sanchica ce-i poftea inima şi mai cu seamă cînd Teresa spuse:

— Vezi, părinte, de iscodeşte dacă nu se află cineva pe-aici care pleacă la Madrid sau la Toledo ca să-mi cumpere o rochie din acelea umflate şi rotunde, croită cu tot dichisul, aşa cum se poartă acuma, şi să fie din cele mai bune pe care le găseşte; fiindcă trebuie cu tot dinadinsul să cinstesc ocîrmuirea omului meu pe cît mi-e cu putinţă; şi, la o adică, de mi-o veni cheful, mi-oi lua valea la curtea lui Sancho şi mi-oi porunci şi eu o caleaşcă, aşa cum au toate celelalte,

---

[1] În original «*calzas atacadas*»: pantaloni întregi, prinşi de jiletcă cu nişte cureluşe, deosebiţi de *medias calzas*, care se purtau pe atunci. Căzuseră în desuetudine la mijlocul secolului al XVI-lea şi nu-i mai purtau decît dregătorii şi unii hidalgi de modă veche.

[2] În original «*pedorreras*»: pantaloni ajustaţi, strîmţi, purtaţi de scutieri.

[3] În original «*papahigo*»: un fel de mască de acoperit faţa, ataşată pălăriei, ca să apere de vînt şi de frig persoanele care plecau la drum sau la vînătoare.

fiindcă muierea care are de bărbat un cîrmuitor o fi în stare, ba bine că nu, să aibă şi să ţie pe cheltuiala ei o caleaşcă.

— Mai e vorbă, mămucă? zise Sanchica. Dar-ar Dumnezeu să se-ntîmple asta azi, şi oricît or spune cei ce m-or vedea aşezată dimpreună cu mămuca, acolo în caleaşcă: « Iote sărăcia dracului, fata mîrlanului de Sancho, cum mai umblă răsturnată în caleaşcă, de să zici că-i nevasta papii, nu alta »! Dar vorba-i că aceia tot în mîzgă or să calce, în vreme ce eu oi merge-n caleaşcă şi cu tălpile pe deasupra pămîntului. Lovi-i-ar nevoia pe toţi cîrtitorii cîţi se află pe lume! Dar las' să rîdă fitecine, mie doar să-mi fie bine. Nu spun drept, mămucă?

— Şi încă ce drept, fetico, răspunse Teresa, căci toate noroacele astea, ba încă unele şi mai mari, mi le proorocise bunul meu Sancho! Şi ai să vezi tu, fato, că nu se lasă el pînă nu mă face contesă, căci totul e să-nceapă numai să te calce norocul; şi aşa cum l-am auzit de-atîtea ori pe tată-tu — care nu numai ţie, ci şi zicalelor le e tată — cînd eşti dăruit cu-o vacă, fugi cu funia de-o înşfacă; atunci cînd eşti dăruit cu o cîrmuire, apucă vîrtos de ea; cînd eşti dăruit cu un comitat, înfige-te-n el, şi cînd îţi face cineva cuţu-cuţu cu vreun chilipir, înhaţă-l repede: să nu faci pe mortu-n păpuşoi şi pe fudulul de urechi cînd norocul şi avuţia vin să-ţi bată-n uşă. Şi puţin o să-mi pese dacă cel ce m-o vedea mîndră şi gătită o spune: javra în nădragi de in nu-l mai ştie pe vecin.

Auzind-o şi pe asta, preotul zise:

— Îmi vine să cred că toţi cei din neamul Panza au ieşit pe lume c-un sac de zicale-ntr-înşii: n-am văzut pe nici unul din ei care să nu le înşire cînd ţi-e lumea mai dragă şi cînd nici cu gîndul nu gîndeşti.

— Asta cam aşa e, spuse pajul, fiindcă şi seniorele cîrmuitor Sancho, una-două, le dă drumul; şi cu toate că nu totdeauna sînt spuse cînd se potrivesc, le asculţi totuşi bucuros, iar stăpîna mea ducesa şi cu ducele le preţuiesc foarte.

— Poţi să ne încredinţezi, dragă domnule, spuse bacalaureatul, că este adevărată povestea asta cu ocîrmuirea lui

Sancho şi că se află, într-adevăr, vreo ducesă pe lume care-i trimite daruri şi-i scrie Teresei? Fiindcă noi, măcar că pipăim darurile şi-am mai citit şi scrisorile, uite că tot nu putem crede şi bănuim c-o fi la mijloc tot vreo poznă de-a lui don Quijote, vecinul nostru, care-şi închipuie că toate cele se fac şi se desfac numai prin puterea vrăjilor; de aceea, mi-ar veni să-ţi spun că vreau şi eu să te ating şi să te pipăi pentru a mă încredinţa dacă eşti doar o nălucă de sol sau eşti om în carne şi oase.

— Cinstite feţe, răspunse pajul, altceva nu ştiu să vă spun despre mine decît aceea că sînt sol adevărat, că seniorele Sancho Panza e cîrmuitor în toată legea, că stăpînilor mei, ducele şi ducesa, le stă-n putinţă să dea şi au şi dat o astfel de ocîrmuire şi că într-însa, după cîte-i aud spunînd, Sancho acesta, de care-i vorba, se poartă cum nu se poate mai destoinic; acum, dacă-n treaba asta intră sau nu vreo vrajă, descurcaţi-vă domniile-voastre înde voi, că eu alta nu ştiu să vă spun, uite, mă jur pe viaţa părinţilor mei, că-s încă-n viaţă, şi doar îi îndrăgesc şi ţin la ei ca la ochii din cap.

— Se prea poate să fie şi aşa cum zici, răspunse bacalaureatul, dar, totuşi, *dubitat Augustinus* [1].

— Îndoiască-se cine-o pofti, făcu pajul, adevărul tot acela pe care l-am spus eu rămîne, şi pîn' la urmă tot va pluti deasupra minciunii ca untdelemnul deasupra apei, iar dacă nu, *operibus credite, et non verbis* [2]: să vie cu mine unul din domniile-voastre, şi atunci o vedea cu ochii ceea ce nu vrea să creadă cu urechile.

— Păi dacă-i vorba de plecat, asta mie mi se cuvine, spuse Sanchica. Ia-mă, mărite domn, pe calul luminăţiei-tale, că eu bucuroasă oi merge să-l văd pe taică-meu.

— Nu se cade ca fetele cîrmuitorilor să bată drumurile singure, ci numai însoţite de caleşti, de litiere şi de-un mare număr de slugi.

---

[1] Augustinus se îndoieşte (în limba latină în original). Este vorba de vestita îndoială metodică cu care sfîntul Augustin îşi începe unul din raţionamentele sale: *dubito ergo cogito* (mă îndoiesc, deci gîndesc), originea ideii lui Descartes: *gîndesc, deci sînt.*

[2] Credeţi faptelor, nu vorbelor (în limba latină în original).

— Pe legea mea, răspunse Sanchica, că tot atît de bine pot să merg călare pe-o măgăreaţă ca şi-ntr-o caleaşcă. Eu, şi mofturoasă! Bine-aţi mai brodit-o!

— Ia taci, fetico, zise Teresa, că nu ştii ce vorbeşti! Dumnealui are dreptate: alte vremuri, alte feţe; cînd tată-tu îi Sancho, eşti şi tu Sancha, dar cînd e cîrmuitor, apăi eşti domniţă; nu ştiu dacă am vorbit cum trebuie.

— Ba ai vorbit mai cu miez decît îţi închipui, stăpînă Teresa, spuse pajul. Acum daţi-mi să mănînc şi pregătiţi-mi îndată totul pentru plecare, fiindcă am de gînd să mă întorc chiar astă-seară.

La care preotul spuse:

— Vino, rogu-te, să te proslăveşti la mine, căci Teresa mai mult gînduri bune are decît mijloace ca să slujească pe-un oaspete atît de ales.

Copilul de casă la început se cam codi; pîn'la urmă, însă, trebui să primească tot spre binele lui, iar preotul îl duse bucuros la el acasă, ca să aibă prilej să-l iscodească pe-ndelete despre don Quijote şi despre isprăvile lui. Bacalaureatul fu gata să-i scrie Teresei răvaşele de răspuns; dar ea nu vru ca bacalaureatul să-şi bage nasul în treburile ei, fiindcă-l ştia cam ghiduş, aşa că dete un colac şi două ouă unui copilandru de care se ajuta preotul la slujbă şi care ştia să scrie, iar el îi scrise două răvaşe, unul către omul ei, iar celălalt către ducesă, răvaşe alcătuite întocmai după vorbele Teresei şi care nu sînt cele mai puţin hazlii din tot ce se află cuprins în această măreaţă istorie, aşa cum se va vedea mai departe.

Capitolul LI

Despre urmarea cîrmuirii lui Sancho Panza, dimpreună cu alte întîmplări, să le zicem bune

Se lumină de ziuă după noaptea-n care cîrmuitorul umblase să-şi cerceteze ostrovul şi pe care sufragiul o petrecuse fără să-nchidă un ochi, gîndul umblîndu-i numai la chipul, la

gingăşia şi la mîndreţea fetei celei străvestite, în vreme ce majordomul folosi timpul cît îi mai rămînea din acea noapte ca să scrie stăpînilor săi tot ce spunea şi dregea Sancho Panza, minunat foarte atît de faptele, cît şi de spusele lui, fiindcă şi-n ceea ce vorbea şi-n ceea ce făcea el se amestecau semne vădite de înţelepciune cu altele de nerozie. Se sculă, în cele din urmă, şi seniorele cîrmuitor, şi din porunca doftorului Pedro Recio, i se aduse să mănînce puţină dulceaţă, însoţită de trei-patru înghiţituri de apă rece, lucruri pe care Sancho le-ar fi schimbat bucuros cu un codru de pîine şi cu un ciorchine de strugure; dar văzînd că merge nu cum îi voia, ci cum îi nevoia, trecu şi paharul acesta de la el, spre marea durere a sufletului şi spre ciuda burduhanului lui, luînd de bune spusele lui Pedro Recio, şi anume că bucatele puţine şi uşoare înviorează mintea şi că tocmai ele-s cele mai potrivite pentru inşii înălţaţi la treapta conducerii şi la slujbe de mare răspundere, fiindcă aceştia trebuie să se folosească nu atît de puterile trupului, cît de cele ale cugetului. De pe urma acestei sofisticării răbda bietul Sancho de foame, şi încă atît de vîrtos, încît în sinea lui afurisea şi cîrmuirea şi chiar şi pe acela ce-l blagoslovise cu ea. Dar cu toată foamea lui şi cu toată dulceaţa pe care o luase, se puse pe judecat şi-n acea zi, şi primul lucru ce se ivi fu o întrebare pe care o rosti un străin, de faţă fiind la treaba asta majordomul şi cu toţi ceilalţi ciraci. Şi întrebarea fu aşa:

— Stăpîne, un rîu cu apă multă despărţea două părţi ale aceleiaşi moşii — fii cu luare-aminte luminăţia-ta la cele ce-ţi spun, că lucrul e de mare însemnătate şi-i puţin cam încurcat; peste rîul ăsta era un pod, iar la capătul podului, o spînzurătoare şi un fel de curte de judecată, unde se aflau de obicei patru judecători, care judecau după legea dată de stăpînul rîului, al podului şi al moşiei; iar legea era asta: dacă trece cineva dintr-o parte în alta a podului, trebuie să jure mai întîi încotro şi pentru ce se duce; şi dacă jură adevărul, să-l lase să treacă, iar dacă spune vreo minciună, să moară spînzurat, fără nici o îndurare, în spînzurătoarea care era acolo. Fiind ştiută această lege, precum şi aspra ei rîndu-

ială, veneau mulţi pe-acolo, şi după felul cum jurau, se putea vedea îndată că spuneau adevărul, aşa că judecătorii îi lăsau slobozi să treacă. Se întîmplă, însă, că, luînd unui om jurămîntul, acela jură şi spuse-n jurămîntul lui că nu pentru altceva se ducea decît ca să moară atîrnat în spînzurătoarea care era acolo. Judecătorii steteră la cumpănă cînd auziră acest jurămînt şi spuseră: « Dacă-l lăsăm pe omul ăsta să treacă slobod, se cheamă c-a minţit cînd a jurat, şi atunci, după cum spune legea, trebuie să moară; şi dacă-l spînzurăm, apăi el a şi jurat că se duce să moară atîrnat în acea spînzurătoare, şi o dată ce-a jurat adevărul, tot după aceeaşi lege, trebuie lăsat slobod ». Se cere acum luminăţiei-tale, mărite cîrmuitor, să spui ce să facă judecătorii ăstui om, că şi acum mai stau încă la îndoială şi nu ştiu cum s-o scoată la capăt. Şi ajungînd şi pîn' la urechile lor vestea despre mintea cea pătrunzătoare şi luminată a înălţimii-tale, iată că mă trimiseră pe mine să te rog din partea lor ca să-ţi dai şi luminăţia-ta cu părerea în treaba asta atît de încîlcită şi de îndoielnică.

La care Sancho răspunse:

— De bună seamă că domnii ăştia judecători care te trimit la mine ar fi făcut mai bine să-şi cruţe atîta osteneală, fiindcă eu sînt mai degrabă greu de cap decît cu minte ascuţită; dar, cu toate astea, mai spune-mi o dată cum stă treaba, în aşa fel ca s-o-nţeleg bine, că poate oi fi în stare să-i dau de rost.

Cel cu întrebarea îi mai spuse înc-o dată şi înc-o dată ceea ce îi povestise la început, şi atunci Sancho zise:

— După cît mă taie capul, treaba asta oi descurca-o eu într-o clipită, şi e aşa: va să zică, omul ăsta se jură că se duce să moară în spînzurătoare, şi dacă moare-n felul ăsta, se cheamă c-a jurat adevărat, şi după legea dată, drept e să fie slobod şi să treacă podul; iar dacă nu-l spînzură, atunci a jurat mincinos, şi, după aceeaşi lege, trebuie să-l spînzure.

— Întocmai aşa cum spui luminăţia-ta, mărite cîrmuitor, zise trimisul. Şi cît priveşte tîlcul întreg şi înţelegerea lucrului, n-a mai rămas nimic de deslușit şi nu mai e nici o îndoială la mijloc.

— Acum uite ce zic eu, spuse Sancho, că o parte din omul ăsta, aceea care a spus adevărul, să fie lăsată să treacă, iar aceea care a minţit să fie spînzurată, şi-n felul ăsta o să se împlinească întocmai ceea ce se cere pentru trecerea podului.

— Păi atunci, stăpîne cîrmuitor — răspunse cel ce întrebase — o să fie nevoie ca omul acela să se împartă în două părţi, cea mincinoasă şi cea care a spus adevărul; şi dacă se împarte, vrea nu vrea, tot trebuie să moară; aşa că nu se pune-n fapt nimic din ceea ce cere legea, şi e neapărată nevoie ca ea să fie urmată întocmai.

— Ia stai puţin, jupîn cutare, răspunse Sancho, sau sînt eu lovit cu leuca-n cap, sau trecătorul ăsta de care vorbeşti trebuie cu aceeaşi îndreptăţire şi să moară şi să trăiască, urmînd să treacă podul, pentru că dacă-l mîntuieşte adevărul, minciuna îl osîndeşte în aceeaşi măsură. Şi stînd lucrurile aşa cum stau, eu sînt de părere să spui domnilor acelora ce te-au trimis la mine că, o dată ce au aceeaşi greutate şi temeiurile de a-l osîndi şi cele de a-l ierta, apăi să-l lase să treacă slobod, fiindcă totdeauna şi mai de laudă e să faci bine decît să faci rău; şi lucrul ăsta l-aş da iscălit cu numele meu, dac-aş şti să mă iscălesc[1]; că acum eu n-am vorbit după capul meu, ci numai fiindcă mi-a venit în minte o învăţătură pe care, dintre multe altele, mi-a dat-o stăpînul meu don Quijote în seara din ajunul venirii mele aici, ca să fiu cîrmuitorul acestei insule, şi care învăţătură spune că, atunci cînd dreptatea e îndoielnică, eu să plec cumpăna de partea milei; şi a vrut Dumnezeu ca tocmai acum să-mi aduc aminte de lucrul ăsta, pentru ca el să pice la ţanc în pricina de care-i vorba.

— Aşa e, răspunse majordomul, sînt încredinţat că nici Licurg însuşi, cel ce-a dat legea lacedemonienilor, n-ar putea să dea o dezlegare mai dreaptă decît aceea pe care a dat-o marele Panza; şi acum să punem capăt judecăţilor din dimi-

[1] În original: « *eo diera firmado de mi nombre si supiera fiermar* ». Amendat de Hartzenbusch: « *si supiera mejor firmar* » (« dacă aş şti să mă iscălesc mai bine»), căci Sancho a declarat în două rînduri (cap. XXXVI şi XLIII) că ştia totuşi să se iscălească deşi de scris nu învăţase.

neaţa asta, iar eu oi orîndui ca stăpînul cîrmuitor să mănînce cu totul după pofta inimii.

— Asta vreau şi eu, şi pe bună dreptate, spuse Sancho. Daţi-mi numai să mănînc, şi pe urmă pot să plouă asupră-mi cu nemiluita daraverile şi întrebările, că pe toate le-oi descurca eu cît ai clipi!

Majordomul se ţinu de cuvînt, simţind el că prea-şi încarcă cugetul dacă-l lasă pe-un cîrmuitor atît de înţelept să moară de foame, şi asta cu atît mai mult cu cît avea de gînd s-o mîntuie cu el chiar în noaptea aceea, jucîndu-i cel din urmă renghi pe care primise poruncă să i-l joace. Întîmplarea făcu apoi, că după ce mîncase în acea zi în răspăr cu regulile şi aforismele doftorului Tirteafuera, cînd să se strîngă masa, intră un ceauş cu o scrisoare de la don Quijote pentru cîrmuitor. Porunci Sancho sfetnicului s-o citească mai întîi în gînd, şi dacă nu dă într-însa de vreun lucru ce-ar trebui ţinut în taină, s-o citească şi cu glas tare. Aşa şi făcu sfetnicul, şi după ce-o străbătu la început numai cu ochii, spuse:

— Poate fi citită fără grijă şi cu glas tare, că ceea ce îţi scrie luminăţiei-tale seniorele don Quijote face să fie tipărit şi scris cu slove de aur, şi spune aşa:

SCRISOAREA LUI DON QUIJOTE DE LA MANCHA CĂTRE SANCHO PANZA, OCÎRMUITOR AL INSULEI BARATARIA

« Cînd mă aşteptam să aud veşti despre trăsnelile şi gugumăniile tale, iată că-mi ajunse la urechi zvon despre înţelepciunea ta, pentru care lucru am mulţumit din suflet cerului, care ştie să-i ridice din gunoaie pe săraci şi din nerozi să facă firoscoşi. [1] Spusu-mi-s-a că ocîrmuieşti ca şi cum ai fi om şi că, aşa cum eşti, pari a fi mai curînd mieluşel, după smerenia cu care trăieşti; aş vrea însă să ţii seamă, dragă Sancho, că de multe ori se cuvine şi-i de nevoie, pentru vrednicia slujbei pe care o ţii, să mai calci peste smerenia inimii, pentru că înfăţişarea îngrijită a omului pus în slujbe mari trebuie să se

[1] Aluzie la un pasaj din psalmul CXII: « *Suscitans a terra inopem et de stercore erigens pauperem* ». (« Care ridică pe cel neputincios de la pămînt, şi înalţă din gunoaie înălţat pe cel sărman ».)

potrivească cu cerinţele acelor slujbe, iar nu cu aplecările lui de ins din prostime. Îmbracă-te ca lumea, că un băţ gătit nu mai seamănă a băţ; nu spun acuma să te apuci şi să porţi giuvaeruri şi să te împopoţonezi, şi nici, fiind judecător, să te-mbraci ostăşeşte, ci să te-mpodobeşti doar cu haina pe care o cere slujba ta, numai să fie curată şi cuviincioasă. Pentru a cîştiga dragostea obştii pe care o cîrmuieşti, trebuie, printre altele, să faci două lucruri: mai întîi să fii prevenitor cu toată lumea, deşi asta ţi-am mai spus-o eu şi altă dată; şi-n al doilea rînd, să te-ngrijeşti să fie hrană din belşug, fiindcă nu se află nimic pe lume care să pună mai greu la încercare sufletul nevoiaşilor decît foamea şi lipsa.

Să nu faci multe legi şi, chiar de le faci, vezi să fie bune şi mai cu seamă ai grijă să fie ascultate, şi aduse la îndeplinire; fiindcă legile care nu-s ascultate, poţi să le socoteşti ca şi cum nici n-ar fi; ba încă mai trezesc şi bănuiala că stăpînitorul care a avut atîta înţelepciune şi vrednicie ca să le alcătuiască n-ar fi în stare să le facă şi ascultate; iar legile care doar înspăimîntă şi nu se îndeplinesc au soarta butucului, regele broaştelor, care la-nceput le-a speriat, şi apoi, cu timpul, a ajuns într-atît de rîsul lor, încît broaştele se urcau pe el. Să fii părinte al virtuţilor şi tată vitreg al păcatelor. Să nu fii totdeauna aspru şi nici totdeauna blînd, ci să alegi mijlocul între aceste două capete, că aici stă culmea înţelepciunii. Să te duci să vezi temniţele, măcelăriile şi pieţele, fiindcă venirea cîrmuitorului în asemenea locuri e de mare însemnătate; ea îi uşurează pe întemniţaţi, făcîndu-i să creadă că vor fi sloboziţi în curînd, e sperietoare pentru casapi, care încep atunci să potrivească cinstit greutăţile pe talerele cumpenei, şi, din acelaşi temei, e sperietoare şi pentru precupeţele din piaţă. Nu te arăta — chiar dacă eşti de fapt, ceea ce eu nu cred — hulpav, muieratic şi lacom, fiindcă o dată ce norodul şi cei ce au de-a face cu tine îţi află o anume meteahnă, apăi acolo au să tot bată ei, pînă ce te vor nărui în adîncul pierzării. Ia în seamă şi iarăşi ia în seamă, străbate cu mintea şi iarăşi străbate poveţele şi învăţăturile pe care ţi le-am dat în scris mai înainte să pleci de-aici către ocîrmuirea ta, şi vei vedea cum ai să găseşti într-

însele — dacă te iei după ele — un ajutor de preţ, care să-ţi uşureze neajunsurile şi greutăţile ce le întîmpină cîrmuitorii la tot pasul. Scrie stăpînilor tăi şi arată-te recunoscător faţă de ei, fiindcă nerecunoştinţa e fiică a trufiei, care-i unul din cele mai mari păcate din cîte se cunosc; iar omul care-i recunoscător faţă de cei ce i-au făcut bine arată prin aceasta că va fi recunoscător şi faţă de Dumnezeu, care i-a făcut atîta bine şi care-l miluieşte neîncetat.

Doamna ducesă a trimis un sol cu straiele tale şi cu un alt dar la femeia ta, Teresa Panza; din clipă în clipă aşteptăm răspuns. Eu am fost puţin cam în toane rele din pricina unor zgîrieturi cotoieşti, care nu s-au potrivit tocmai bine pe nasul meu; dar nu-i nimic, că dacă se află pe lume vrăjitori care mă prigonesc, apăi mai sînt şi din cei ce-mi iau apărarea. Dă-mi de ştire de tot ce ţi se-ntîmplă, că doar drumul pînă aici e destul de scurt; şi asta cu atît mai mult cu cît am de gînd să curm o dată cu viaţa asta trîndavă pe care o trăiesc, fiindcă nu sînt făcut pentru ea. M-am încurcat într-o afacere care cred că-i va face pe duce şi pe ducesă să nu mă mai aibă la inimă; şi măcar că treaba asta o să-mi pricinuiască mult năduf, n-o să aibă, de fapt, nici o însemnătate, fiindcă, la urma urmei, sînt dator, mai înainte de toate, să-mi împlinesc chemarea, iar nu să le fac lor cheful, potrivit vorbei care spune: AMICUS PLATO, SED MAGIS AMICA VERITAS [1]. Îţi spun asta-n latineşte fiindcă-mi închipui că, de cînd eşti cîrmuitor, ăi fi învăţat şi tu această limbă. Şi rămîi cu Dumnezeu, care să te aibă-n pază, aşa ca nimeni să nu-ţi facă vreun rău.

Prietenul tău,
DON QUIJOTE DE LA MANCHA"

Sancho ascultă cu luare-aminte scrisoarea, care fu lăudată şi socotită drept înţeleaptă de către cei ce-o auziră; şi îndată Sancho se ridică de la masă şi, chemîndu-l pe sfetnic, se închiseră amîndoi la el în odaie şi, fără să mai tărăgănească, vru să răspundă pe loc seniorelui don Quijote; şi zise către

[1] « Mi-e prieten Platon, dar mai prieten sînt cu adevărul », maximă latină.

sfetnic să scrie întocmai ce-o spune el, fără să nădească altceva şi fără să scoată nimic; şi acela aşa şi făcu; iar scrisoarea de răspuns zicea aşa:

SCRISOAREA LUI SANCHO PANZA CĂTRE DON QUIJOTE DE LA MANCHA

« Sînt atît de copleşit de treburile mele, încît nu mai am timp nici să mă scarpin în cap şi nici să-mi tai unghiile, care mi-au crescut atît de lungi, încît numai Dumnezeu mai poate găsi aci leacul. Spun asta, scumpul meu stăpîn, pentru ca luminăţia-ta să nu te miri că pîn-acum nu ţi-am dat încă de ştire dacă o duc bine sau rău cu ocîrmuirea mea, în care rabd de foame mai abitir decît atunci cînd băteam amîndoi codrii şi coclaurile.

Îmi scrise mai deunăzi şi ducele, stăpînul meu, dîndu-mi de ştire c-au intrat la noi în ostrov nişte iscoade ca să mă ucidă, dar pîn-acum n-am dat de altcineva decît de un anume doftor, plătit cu simbrie aci în sat ca să-i omoare pe toţi cîrmuitorii cîţi or veni; îl cheamă doftorul Pedro Recio şi-i de fel din Tirteafuera, ca să vezi şi luminăţia-ta, după numele ăsta, dacă n-am dreptate să mă tem c-o să mor de mîna lui. Şi doftorul ăsta — spune chiar el despre sine — nu îngrijeşte bolile cîte se află pe lume, ci li se pune doar de-a curmezişul ca să nu vie, iar leacurile pe care le foloseşte el sînt postul şi iarăşi postul, pînă ajungi doar piele şi os, ca şi cum slăbiciunea n-ar fi un rău cu mult mai mare decît frigurile. În sfîrşit, o să mă facă să mor de foame, dar eu de inimă rea o să mor, fiindcă-mi făceam ca omul socoteala să viu la ocîrmuirea asta ca să mănînc cald şi să beau rece şi să-mi odihnesc mădularele între cearceafuri de in şi perne de puf; şi, cînd colo, am venit să fac pocăinţă, de parc-aş fi pustnic; şi cum n-o fac de bunăvoie, tare mă tem că pîn'la urmă tot o să mă ia dracu!

Pîn-acum n-am pus mîna pe nici un ban, nici pe dăruite, nici pe şterpelite, şi nici nu mă taie capul cum vine treaba asta, fiindcă aici mi s-a spus că ocîrmuitorii care vin de obicei în acest ostrov, mai-nainte de a sosi-ntr-însul, primesc de la

localnici, fie în dar, fie cu împrumut, mulţime de bănet, şi că asta ar fi datina obişnuită şi în alte insule, nu numai aici.

Astă-noapte, mergînd în cercetare, am dat de-o fetişcană frumoasă coz, îmbrăcată în port bărbătesc, şi de-un frate de-al ei în straie muiereşti; de fată s-a îndrăgostit sufragiul meu, şi-n mintea lui şi-a ales-o de soaţă, după cîte spune el, iar eu mi l-am ales pe băiat de ginere; astăzi, şi eu şi el vom sta de vorbă cu tatăl amîndurora, un oarecare Diego de la Llana, hidalgo şi creştin din moşi-strămoşi.

Eu mai dau cîte-o raită prin piaţă, aşa cum mă povăţuieşti şi luminăţia-ta, şi chiar ieri am găsit o precupeaţă care vindea alune noi, şi am prins-o că amestecase un oboroc de alune noi cu un alt oboroc de alune vechi, găunoase şi putrede; i le-am oprit pe toate pentru copiii de şcoală, care or şti ei să le deosebească, şi am osîndit-o să nu mai pună cincisprezece zile piciorul în piaţă; mi s-a spus că cu dreptate am făcut ceea ce am făcut; atîta pot să-ţi spun luminăţiei-tale, că nu se află pe lume fiinţe mai de ocară decît precupeţele — după cum le-a şi mers buhul pe-aici — fiindcă toate sînt neruşinate, tîlhăroaice şi neobrăzate, şi aşa cred şi eu după cele ce-am văzut prin alte sate.

Sînt mulţumit foarte că doamna ducesă a scris neveste-mi, Teresa Panza, şi că i-a trimis darul de care spui luminăţia-ta, şi oi face tot ce-mi stă-n putinţă ca să mă arăt recunoscător cînd o veni timpul; sărută-i luminăţia-ta mîinile din partea mea, spunîndu-i c-am zis eu că n-a azvîrlit darul pe gîrlă, aşa cum s-o vădi prin fapte. Nu mi-ar veni bine ca luminăţia-ta să te pui de price cu stăpînii ăştia ai mei; pentru că dacă luminăţia-ta te strici cu ei, apăi e la mintea omului că lucrul o să se facă pe spinarea mea; şi n-ar fi bine ca, o dată ce mă povăţuieşti să fiu recunoscător, tocmai luminăţia-ta să nu fii aşa faţă de nişte oameni care ţi s-au arătat atît de mărinimoşi şi care te-au găzduit împărăteşte la ei în castel.

Din vorba aceea cu pisicăraia nu-nţeleg ce vrei să spui; dar îmi dau cu gîndul că trebuie să fie la mijloc vreunul din pocinoagele pe care ţi le fac de obicei vrăjitorii cei răi; o să aflu cînd ne-om vedea. Aş vrea să-ţi trimit ceva lumină-

ţiei-tale, dar nu ştiu ce-aş putea să-ţi trimit, în afară doar de nişte maţe pentru „clistir", pe care aceştia de-aci din insulă le pregătesc, în chip cu totul ciudat, din băşici; de mi-o mai ţine totuşi cîtva timp ocîrmuirea asta, oi face pe dracu-n patru să-ţi trimit ceva. Dacă-mi scrie nevastă-mea, Teresa Panza, plăteşte luminăţia-ta poşta şi trimite-mi scrisoarea, fiindcă ard de dorinţa de-a şti ce mai e cu casa mea, cu nevasta şi cu copiii mei.

Şi acum, Dumnezeu să te păzească de vrăjitorii cei cu gînduri rele, iar pe mine să mă scoată cu bine şi cu pace din ocîrmuire; dar mă cam îndoiesc de treaba asta, fiindcă tare mă tem că n-oi lăsa ocîrmuirea decît o dată cu viaţa, după cum mă munceşte de rău doftorul Pedro Recio.

Sluga luminăţiei-tale,

SANCHO PANZA, cîrmuitorul »

Sfetnicul pecetlui scrisoarea şi o trimise îndată prin ceauş, şi apoi, adunîndu-se laolaltă păcălicii lui Sancho, se vorbiră între ei cum să-i facă vînt de la ocîrmuire; şi acea seară şi-o petrecu Sancho alcătuind la porunci în legătură cu buna chivernisire a ceea ce el credea că-i insulă şi porunci să se mîntuie o dată cu trecerea lucrurilor de hrană prin mîinile mijlocitorilor, dar că se putea aduce vin acolo de pretutindeni, numai să se arate locul de unde venea, pentru ca să i se pună preţul după cît de mare îi era trecerea, bunătatea şi faima; iar acela care ar boteza vinul cu apă sau l-ar da sub un alt nume, ar urma să fie osîndit la moarte din această pricină [1]; coborî preţurile la toate încălţările, mai cu seamă la conduri, socotind că erau din cale-afară de mari; puse bir pe simbriile slugilor, care prea se repezeau la cîştig; statornici pedepse cît se poate de grele pentru cei ce cîntau cîntece necuviincioase şi cu măscări, atît în timpul nopţii,

[1] Unii comentatori, ca Hartzenbusch, se îndoiesc că Sancho ar fi putut edicta o pedeapsă crudă ca asta pentru o atît de măruntă şi de frecventă vinovăţie, ca aceea de a boteza vinul cu apă. Este totuşi un fapt istoric acela că, în 1585, alcazii curţii au hotărît ca practicanţilor unor asemenea moravuri să li se tragă, de fiecare dată cînd vor fi dovediţi, cîte o sută de bice, peste cele două mii de *maravedises* amendă.

cît şi-n al zilei; porunci ca nici un cerşetor orb să nu mai cînte cîntece în care-i vorba de poveşti cu minuni dacă nu aduce mărturii vrednice de crezare că acele minuni sînt adevărate, socotind că cele mai multe din poveştile pe care le cîntă orbii nu-s altceva decît scorneli, răspîndite în paguba minunilor celor adevărate.

Puse început şi întemeie slujba de alguazil al săracilor, nu ca să-i prigonească, ci ca să-i cerceteze dacă erau într-adevăr săraci, fiindcă în umbra schilodirii prefăcute şi a rănii mincinoase, cei cu braţul zdravăn ajung nişte tîlhari, iar cei teferi, nişte beţivani. Într-un cuvînt, orîndui lucruri atît de bune, încît şi-n ziua de astăzi se mai păstrează acolo-n sat şi poartă numele de *Legile marelui cîrmuitor Sancho Panza.*

Capitolul LII

Unde se povesteşte păţania celei de-a doua dueña Îndurerată sau amărîtă, chemată pe celălalt nume al ei doña Rodriguez

Povesteşte Cide Hamete că, lecuindu-se don Quijote de zgîrieturile lui, socoti el că viaţa ce-o ducea acolo-n castel era potrivnică tuturor poruncilor cavaleriei pe care o mărturisea, aşa că-şi puse-n gînd să ceară învoire de la duce şi ducesă spre a pleca la Zaragoza, unde sorocul serbărilor de întrecere cavalerească se apropia şi unde nădăjduia c-o să cîştige armele ce se cuceresc la o serbare de acest soi.

Şi cum sta el aşa, într-o bună zi, la masă cu ducele şi cu ducesa, începînd să-şi îndeplinească gîndul şi să le ceară învoirea, iată numai că pe uşa odăii celei mari intrară pe neaşteptate două femei — aşa, cel puţin, se adeveri pînă la urmă — cernite din creştet pînă-n tălpi, iar una din ele, ajungînd pîn' la don Quijote, i se trînti dinainte cît era de lungă şi, nemaidesprinzîndu-şi buzele de picioarele lui, începu să scoată nişte vaiete atît de jalnice, de adînci şi de sfîşietoare, că-i lăsară uluiţi pe toţi cei ce-o auzeau şi se uitau la ea;

şi măcar că ducele şi cu ducesa socotiră c-o fi iar vreun renghi pe care slujitorii lor voiau să-l joace lui don Quijote, cînd văzură focul cu care femeia ofta, gemea şi lăcrăma, steteră în cumpănă, nemaiştiind nici ei ce să creadă, pînă ce don Quijote, cuprins de milă, o ridică de jos şi o puse să se descopere şi să-şi scoată vălul de pe faţa-i plînsă. Ea îl ascultă şi se arătă a fi chiar una la care nimeni nu s-ar fi gîndit, căci chipul descoperit era acela al doñei Rodriguez, dueña din casă; iar cealaltă femeie cernită era fie-sa, cea necinstită de către feciorul ţăranului celui avut. Se mirară toţi cei ce-o cunoşteau, dar mai cu seamă ducele şi cu ducesa, fiindcă oricît o ţineau ei de neroadă şi de neajutorată la minte, tot n-ar fi zis că-i în stare de atîta sminteală. În cele din urmă, doña Rodriguez, întorcîndu-se către stăpînii ei, le spuse:

— Fiţi atît de buni, măriile-voastre, şi îngăduiţi-mi să stau puţin de vorbă cu acest cavaler, căci aşa sînt silită să fac ca să ies cu bine din încurcătura în care m-a vîrît neobrăzarea unui blestemat de ţărănoi.

Ducele îi spuse că-i dă încuviinţarea şi că poate să stea de vorbă cu don Quijote cît i-o pofti inima. Atunci ea, îndreptîndu-se şi cu vorba şi cu faţa către don Quijote, îi zise:

— A şi trecut un cîrd de vreme, viteze cavaler, de cînd te-am încunoştinţat de jignirea pe care i-a adus-o şi de purtarea haină pe care a avut-o un ţăran netrebnic faţă de preascumpa şi preaiubita mea fetişoară, care nu-i alta decît nenorocita ce-o vezi faţă, iar luminăţia-ta mi-ai făgăduit să-i iei partea, îndreptînd strîmbătatea ce i-a fost făcută; tocmai acum, însă, mi-a ajuns la urechi vestea că vrei să pleci de-aci din castel în căutare de isprăvi minunate — deie-ţi Domnul din belşug! — aşa că aş vrea ca, mai-nainte de-a ţi se pierde urma pe drumuri, să-l chemi la luptă pe acest bădăran îndărătnic şi să-l sileşti să se-nsoare cu fie-mea, întru împlinirea legămîntului făcut de a-i fi soţ mai-nainte şi pînă să nu-şi facă de cap cu ea; că să mai aştept dreptate de la stăpînu-meu, ducele, e ca şi cum aş cere gîrlei să curgă la deal, şi asta din pricina pe care — cu cugetul curat —

ţi-am destăinuit-o luminăţiei-tale. Aşa că să-ţi dea Dumnezeu sănătate şi noroc, iar pe noi să nu ne laşi de izbelişte.

La toate cele spuse, don Quijote răspunse cu multă cumpănire şi cu întorsături de vorbe:

— Doamnă dragă, înfrînează-ţi lacrimile, sau, mai bine zis, usucă-ţi-le şi înăbuşă-ţi oftările, că, uite, eu iau pe seama mea să fac dreptate fetei dumitale, căreia i-ar fi stat, totuşi, mai bine să nu fie atît de fluşturatică, încît să dea crezare unor făgăduinţe de îndrăgostit, făgăduinţe care, cel mai adesea, se dau lesne, însă se ţin tare anevoie; de aceea, cu încuviinţarea ducelui, stăpînul meu, oi purcede pe dată în căutarea acestui flăcău nelegiuit, l-oi găsi, l-oi chema la luptă şi l-oi şi trimite pe ceea lume dacă numai atîtica s-o codi să pună-n fapt cuvîntul dat, căci îndatorirea cea mai de frunte a îndeletnicirii mele este să-i cruţ pe cei smeriţi şi să-i pedepsesc pe cei trufaşi, adică, mai bine zis, să alerg întru ajutorul celor obijduiţi şi să arunc prăpădul asupra celor neînduplecaţi.

— Nu-i nici o nevoie, răspunse ducele, ca domnia-ta să te mai osteneşti căutîndu-l pe bădăranul de care se plînge această cumsecade dueña şi nu mai e nevoie nici să ceri de la mine îngăduinţa de a-l chema la luptă, fiindcă treaba e ca şi făcută. Uite, iau pe seama mea să-l înştiinţez de această chemare la luptă, să-l silesc s-o primească şi, răspunzînd chemării, să vină aici la castel, unde vă voi da amîndurora cîmp de luptă, păzind toate legile care îndeobşte trebuie păzite în împrejurări din astea, chezăşuind, fără părtinire, dreptul fiecăruia din voi, aşa cum se cade să facă orice stăpînitor care încuviinţează un loc de luptă acelora ce se bat în hotarele ţinuturilor lui.

— Cu o chezăşie ca asta şi cu buna încuviinţare a măriei-tale, răspunse don Quijote, din această clipă vă vestesc că încetez pentru cîtva timp să mă mai socotesc hidalgo, mă plec şi mă cobor pînă la starea păgubitorului, îngăduindu-i, astfel, dreptul de a se bate cu mine; de aceea, măcar că nu-i de faţă, îl chem la luptă şi la războire pe temeiul că rău a făcut amăgind pe această nenorocită, care a fost fată mare,

şi acum, din vina lui, nu mai este, aşa că trebuie sau să aducă la îndeplinire legămîntul făcut faţă de ea, de a-i fi bărbat cu cununie, sau să moară dînd piept cu mine.

Şi îndată îşi şi scoase o mănuşă şi o azvîrli în mijlocul odăii, iar ducele o ridică, zicînd că, aşa cum a mai spus o dată, el primeşte chemarea la luptă în numele vasalului său, hotărînd totodată şi sorocul luptei, în şase zile, iar locul, pe întinderea din faţa castelului, armele fiind cele pe care le întrebuinţează de obicei cavalerii, adică lance, pavăză şi platoşă, dimpreună cu tot tacîmul de luptă, ales fără de nici o înşelătorie, viclenie sau rea-credinţă, cercetat şi văzut de către martori; dar, mai-nainte de toate, e de trebuinţă ca doamna asta bună şi cu fata ei cea rea să încredinţeze păsul şi dreptatea lor în mîinile seniorelui don Quijote, fiindcă altminteri nu s-o face nimic şi nu se va ieşi la nici o socoteală cu chemarea asta la luptă.

— Eu, una, le încredinţez, răspunse doamna de casă.

— Apăi şi eu, adăugă fata-n silă, toată plînsă şi ruşinată.

După ce-au pus ei aşa totul la cale şi după ce, în sinea lui, a chibzuit şi ducele tot ce are de făcut într-o împrejurare ca aceasta, femeile cele cernite plecară, iar ducesa porunci ca, de-acu înainte, cei din preajmă să nu le mai socotească slujitoare, ci să vadă-ntr-însele nişte doamne bătute de soartă, care-au venit să ceară dreptate la ea în casă; aşa că le deteră o odaie deosebită şi le slujiră ca pe nişte străine, spre marea mirare a celorlalte slujnice, care nu mai ştiau unde or să ajungă cu nerozia şi cu neruşinarea lor atît doña Rodriguez, cît şi fata ei, cea care călcase strîmb.

Pe cînd stăteau aşa lucrurile, ca pentru a înveseli şi mai mult cheful şi a da o bună încheiere mesei, iată numai că intră în odaie pajul, cel ce dusese scrisorile şi darurile către Teresa Panza, femeia cîrmuitorului Sancho Panza, a cărui sosire fu primită cu o nemaipomenită bucurie de către duce şi ducesă, dornici să afle ce i se mai întîmplase în acea călătorie; la întrebările lor, copilul de casă răspunse că nu putea să le spună aşa faţă cu toţi şi nici în două vorbe cele întîmplate şi le ruga pe măriile-lor să aibă bunătatea de

a-i îngădui să le povestească totul mai tîrziu, între patru ochi, dar că, într-acestea, să-şi treacă timpul cu scrisorile ce le adusese; şi scoţînd două răvaşe, le dete ducesei în mînă: una din ele avea scris pe învelitoare: *Răvaş pentru stăpîna mea, ducesa cutare de nu ştiu unde*, iar cealaltă: *Bărbatului meu, Sancho Panza, cîrmuitor al ostrovului Barataria, hărăzească-i Domnul mai multe zile decît mie.* Ducesa, vorba aceea, murea de nerăbdare să-şi citească scrisoarea; şi după ce-o deschise şi-o citi în gînd, văzînd că putea s-o citească şi cu glas tare, ca s-audă şi ducele şi cei din jur, citi aşa cum o să ascultaţi:

RĂVAŞUL TERESEI PANZA CĂTRE DUCESĂ

« Mare bucurie mi-a mai făcut, stăpînă, răvaşul pe care mi l-ai scris măria-ta, fiindcă, drept să-ţi spun, cu mult foc îl mai aşteptam. [1] Salba de mărgean e frumoasă de-ţi ia ochii, dar nici haina de vînătoare a omului meu nu rămîne de căruţă. Tot satul s-a bucurat din cale-afară că măria-ta l-ai făcut cîrmuitor pe Sancho, soţul meu, cu toate că nimeni nu vrea să creadă, mai cu seamă preotul, meşterul Nicolás, bărbierul, şi cu Samsón Carrasco, bacalaureatul; dar mie puţin îmi pasă, căci dacă tot e să fie cîrmuitor, cum şi este, de fapt, zică fitecine ce-o pofti; măcar că, la drept vorbind, de nu mi-ar fi venit salba de mărgean dimpreună cu haina, apăi nici eu n-aş fi crezut, fiindcă aici în sat toţi îl ţin pe omul meu de netot, şi dacă-l scoţi de la ocîrmuirea unei turme, nu poate să le intre-n cap la ce ocîrmuire o mai fi el bun. Eu, preaiubită stăpînă, cu voia luminăţiei-tale, mi-am pus în gînd să las să mai intre cîte-o zi bună şi la mine-n casă; drept aceea, m-oi duce la Madrid să stau şi eu răsturnată într-o caleaşcă, numai aşa, ca să le plesnească ochii celor ce mă pizmuiesc, care sînt cîtă frunză şi iarbă, aşa că

---

[1] Clemencín se întreabă, pe drept cuvînt, cum putea Teresa Panza să aştepte cu atîta foc scrisoarea unei ducese de care nici nu auzise, nici nu aflase că-l găzduia bărbatul. Adevărul, restabilit de Rodriguez Marín, este că scribul care-i compusese Teresei scrisoarea foloseşte aici, din dorinţa de haz a autorului, o altă formulă de început de epistolă, tipică pentru confirmarea de primire a scrisorii de răspuns la o misivă a celui ce scrie acum.

măria-ta porunceşte omului meu — rogu-te din suflet — să-mi trimită nişte bănişori, dar ceva mai din gros, fiindcă la Madrid e o scumpete de speriat, pîinea te ţine un real, iar ocaua de carne, treizeci de *maravedis*. E un prăpăd, nu altceva! Iar dacă nu vrea să plec, apăi să mă vestească la timp, fiindcă pe mine mă şi ard tălpile să mă văd pe drum; prietenele şi vecinele mele îmi spun că dacă eu şi cu fie-mea om umbla cu alai şi cu strălucire prin Madrid mai mult i s-o duce omului meu vestea de pe urma noastră decît nouă de pe urma lui, fiindcă nici nu se poate să nu întrebe atîta lume: ,,Da' cine-s cucoanele acelea din caleaşcă?'' iar un slujitor de-al meu o să răspundă: ,,Femeia şi cu fata lui Sancho Panza, cîrmuitor al ostrovului Barataria'', şi-n felul ăsta şi lui i-o merge vestea, şi eu oi fi pusă la preţ, că doară la Roma duc toate drumurile. Îmi pare cum nu se poate mai rău că anul ăsta nu s-a cules ghinda la noi în sat; cu toate astea, tot îţi trimit măriei-tale vreo jumătate de baniţă de ghinde, alese şi culese una cîte una de mine-n pădure, că mai mari n-am găsit; din parte-mi, ca ouăle de struţ aş fi vrut să fie.

Să nu uiţi înălţimea-ta să-mi scrii, că şi eu oi avea grijă să-ţi răspund, înştiinţîndu-te de sănătatea mea şi de tot ceea ce e de trebuinţă să te înştiinţez de-aci din sat, unde eu rămîn rugîndu-mă de Domnul-Dumnezeul nostru ca pe măria-ta să te aibă-n pază, şi nici pe mine să nu mă uite. Sancha, fata mea, şi cu fecioru-meu îţi sărută mîinile luminăţiei-tale.

Aceea care ţine mai mult să te vadă decît să-ţi scrie,

Slujitoarea măriei-tale,

TERESA PANZA »

Mare fu desfătarea tuturor, mai cu seamă a ducelui şi a ducesei, cînd auziră scrisoarea Teresei Panza; iar ducesa ceru lui don Quijote părerea dacă n-ar fi bine să deschidă şi răvaşul care venise pe numele cîrmuitorului, fiindcă-şi închipuia c-o fi o minunăţie. Don Quijote spuse că pentru

a-i vedea mulţumiţi, o să-l deschidă chiar el şi, deschizîndu-l, văzu că spune aşa:

RĂVAŞUL TERESEI PANZA CĂTRE SANCHO PANZA, BĂRBATUL EI

« Scumpul şi dragul meu Sancho, am primit răvaşul tău, drept care te încredinţez şi, uite, mă şi jur, ca o creştină catolică ce mă aflu, că nici două degete nu mai lipseau ca să înnebunesc de veselie. Vezi tu, frăţioare, cînd îmi fu dat s-aud că eşti cîrmuitor, gîndeam c-o să cad moartă de mulţumire, căci doar ştii şi tu ce se tot spune, cum că bucuria neaşteptată te duce tot atît de bine pe ceea lume ca şi o mare restrişte. Pe Sanchica, fie-ta, a şi trecut-o udul de bucurie, fără ca ea măcar să simtă ceva. Cu toate că aveam dinaintea ochilor haina trimisă de tine, şi la gît salba de mărgean trimisă de stăpînă-mea, ducesa, şi în mînă scrisorile, iar pe aducătorul lor chiar în faţa mea, cu toate astea, zic, mi se părea şi mi se năzărea că tot ce vedeam şi atingeam era doar în vis; căci cine s-ar fi gîndit că unui cioban la capre i-a fost dat să ajungă ocîrmuitor de ostroave? Ştii şi tu, frăţioare, cum zicea maică-mea, că, cu cît trăieşti, atîta vezi: spun asta fiindcă socot că, trăind încă, oi vedea şi mai multe, căci aşa-mi spune inima, că lucrurile or merge atît de departe, încît oi ajunge să te văd şi împuternicit peste sărării sau strîngător de dăjdii, slujbe unde măcar că-l ia mama dracului pe cel ce nu ştie să le descurce, se cheamă, totuşi, că înoţi în bani şi că-i ai mereu pe mînă. Ducesa, stăpîna mea, o să-ţi spună şi ţie că eu ţin grozav de mult să mă duc la Madrid; chibzuieşte dacă-i bine şi spune-mi ce crezi că eu oi pune tot sîrgul să-ţi aduc numai cinste, plimbîndu-mă în caleaşcă.

Nici preotului, nici bărbierului, nici bacalaureatului şi nici paracliserului nu le vine să creadă că eşti diriguitor, şi spun că totul este numai o tragere pe sfoară sau poate vreo treabă vrăjitorească, cum sînt toate acelea în care-i amestecat don Quijote, stăpînu-tu; şi mai spune Samsón că vrea să umble după voi pînă v-o găsi, pentru ca ţie să-ţi scoată ocîrmuirea din cap, iar lui don Quijote, gărgăunii

din scăfîrlie; da eu de colo nu fac alta decît să le rîd în nas, să mă uit la salba mea şi să mă socotesc cum să scot o rochie pentru fată din haina aceea a ta pe care mi-ai trimis-o. Stăpînei mele, ducesa, i-am trimis nişte ghindă; din partea mea, de aur aş fi vrut să fie. Vezi de-mi trimite şi ceva salbe de mărgăritar, dacă s-or găsi din astea pe-acolo prin ostrov.

Să-ţi spun şi ce s-a mai întîmplat prin sat de cînd eşti tu dus: Berrvueca şi-a dat fata după un mîzgălici de zugrav, care s-a pripăşit pe-aci pe la noi ca să zugrăvească ce i-o ieşi în cale. I-a poruncit sfatul sătesc să zugrăvească armele măriei-sale pe deasupra porţilor de la primărie, a cerut doi galbeni, i i-a dat dinainte, a lucrat şi el acolo opt zile, după care n-a mai zugrăvit nimic; spunea că nu izbuteşte să zugrăvească atîtea nimicuri. A trebuit să dea banii înapoi, dar de însurat, tot s-a însurat, dîndu-se drept zugrav în toată legea; acum, ce-i drept, a azvîrlit bidineaua cît colo şi a pus mîna pe sapă, aşa că se duce şi el la cîmp, ca orice om de omenie.

Feciorul lui Pedro Lobo s-a hirotonit diacon şi şi-a tuns păru-n creştet, cu gîndul să se facă popă; Minguilla, nepoata lui alde Mingo Silvato, a şi aflat de asta şi a făcut plîngere, fiindcă flăcăul îi făgăduise c-o s-o ia de nevastă; gurile rele spun c-a şi rămas grea de la el, dar el tăgăduieşte cu cerul şi pămîntul.

Anul ăsta nu s-au făcut măslinele, iar oţet nu găseşti un strop în tot satul.

Pe-aci a trecut un pîlc de oşteni, care-n drum au luat cu ei şi trei fete de la noi din sat; nu-ţi mai spun care sînt, fiindcă poate s-or întoarce şi s-or găsi şi proştii care să se-nsoare cu ele, aşa pîngărite sau nepîngărite cum s-or afla.

Sanchica lucrează horbote cu igliţa şi cîştigă-n fiece zi opt *maravedis* mari şi laţi, pe care-i pune-ntr-o puşculiţă, ca să-şi rotunjească zestrea; dar acuma, că-i fată de cîrmuitor, o să-i dai tu zestre, fără să se mai ostenească ea pentru asta.

Fîntîna din mijlocul satului a secat; stîlpul ruşinii a fost lovit de trăsnet, trăsni-i-ar Dumnezeu să-i trăsnească pe toţi stîlpii aceştia cîţi sînt pe lume!

Aştept răspuns la răvaşul ăsta, precum şi hotărîrea ce-ai s-o iei cu plecarea mea la Madrid; şi, acum, Dumnezeu să mi te ţie mai multe zile decît pe mine, sau măcar tot atîtea, fiindcă n-aş vrea să te las fără mine pe lume.

Femeia ta,

TERESA PANZA »

Scrisorile au fost lăudate, răscitite, preţuite şi preamărite. Ca să pună vîrf la toate astea, mai sosi şi olacul ce aducea răvaşul scris de Sancho către don Quijote, care răvaş fu şi el citit faţă cu toţi, ceea ce-i făcu pe mulţi să se-ndoiască de nerozia cîrmuitorului. Ducesa se-ndepărtă de la masă pentru a afla de la paj ce i se întîmplase în satul lui Sancho, iar el îi povesti totul de-a fir-a-păr, fără a lăsa nici atîtica nepomenit; îi dete ghindele şi pe deasupra şi o bucată de caş, de care Teresa spunea că-i o bunătate, nu alta, mai ceva decît brînzeturile de Tronchon. Ducesa primi darul bucuroasă cum nu se mai poate, iar noi vom lăsa-o acum în ale ei, ca să povestim sfîrşitul ce-l avu ocîrmuirea marelui Sancho Panza, floare şi oglindă a tuturor cîrmuitorilor de insule.

Capitolul LIII

Despre jalnicul sfîrşit şi soroc pe care l-a avut ocîrmuirea lui Sancho Panza

Cine gîndeşte că rosturile acestei vieţi rămîn mereu aceleaşi, scornire deşartă gîndeşte. S-ar părea mai curînd că totul merge în rotogol, vreau adică să spun că se roteşte. După primăvară, vine vara, după vară, toamna, şi după toamnă, iarna, şi iarăşi după iarnă, primăvara, şi aşa se învîrte timpul roată, fără de curmare. Numai viaţa omului goneşte către capătul ei, mai zorită ca timpul, fără nădejde de reînnoire decît numai în ceea lume, care n-are hotare s-o mărginească. Asta a spus-o Cide Hamete, filozof mahomedan. Căci mulţi din cei lipsiţi de lumina credinţei şi călăuziţi

numai de lumina cea firească au fost în stare să înţeleagă goana şi nestatornicia vieţii pămînteşti şi dăinuirea vieţii celei veşnice, pe care o aşteptăm; dar aici vorbele povestitorului nostru sînt prilejuite de graba cu care s-a sfîrşit, s-a mistuit, s-a topit, a pierit parcă-n umbră şi-n fum ocîrmuirea lui Sancho; în a şaptea zi a cîrmuirii lui, cum stătea el culcat în pat, nefiind sătul nici de pîine şi nici de vin, ci numai de judecat şi de dat hotărîri şi de alcătuit rînduieli şi legi, iată că-n ciuda şi spre necazul foamei, somnul începea să-i dea în gene; dar tocmai în acea clipă auzi un huiet atît de grozav de clopote şi de glasuri, încît nu părea, nici mai mult, nici mai puţin decît că se scufundă tot ostrovul. Se aşeză pe pat în capul oaselor şi ciuli urechile ascultînd, să vadă dacă-şi poate da seama care să fie pricina unei atît de mari zurbale; dar nu numai că nu-i dete de rost, ci, mai unindu-se la larma glasurilor şi a clopotelor şi aceea a nenumărate goarne şi darabane, rămase şi mai nedumerit, şi mai încolţit de frică şi de spaimă, şi, sărind în sus, îşi trase nişte papuci în picioare, fiindcă duşumeaua era umedă, şi, fără să-şi mai ia pe el halatul de dimineaţă sau altceva de soiul ăsta, ieşi pe uşa odăii lui; atunci îi fu dat să vadă venind prin nişte galerii şi îndreptîndu-se către el mai bine de douăzeci de inşi, cu facle aprinse-n mîini, strigînd cu toţii cît îi ţinea gura:

— La arme, la arme, mărite cîrmuitor, c-au năvălit în ostrov vrăjmaşii cîtă frunză şi iarbă şi sîntem pierduţi dacă iscusinţa şi vitejia luminăţiei-tale nu ne sare într-ajutor!

Şi făcînd tot tărăboiul, zarva şi balamucul ăsta, veniră pînă-n locul unde se oprise Sancho, năucit şi uluit de cele ce auzea şi vedea; şi cînd se apropiară de el, unul din ei zise:

— Armează-te de zor, luminăţia-ta, dacă nu vrei să pieri şi să se piardă şi tot ostrovul ăsta.

— Să mă armez? răspunse Sancho. Da' ce ştiu eu de arme şi de sărit într-ajutor? Lucrurile astea ar fi mai bine să le lăsaţi pe seama stăpînului meu, don Quijote, care, cît ai bate din palme, le descurcă şi le pune pe picioare, dar eu,

păcatele mele, nu mă pricep nici cît negru sub unghie la toată halimaua asta!

— Vai de mine, stăpîne cîrmuitor, ce-i atîta nepăsare? Armează-te de zor, luminăția-ta, că, uite, îți aducem arme și de atac, și de apărare, și apoi să ieși aci în piață și să fii conducătorul și capul nostru, fiindcă de drept se și cuvine să fii, o dată ce ne ești cîrmuitor.

— Fie, armați-mă atunci, la noroc! răspunse Sancho.

Și pe dată îi aduseră două paveze — pe care le și aveau pregătite — și-i puseră peste cămașă, fiindcă nu l-au mai lăsat să-și îmbrace și alte straie, o pavăză pe dinainte și alta-n spate și, prin niște spărturi pe care le făcuseră într-însele, îi scoaseră brațele afară și-l legară atît de vîrtos cu niște funii, încît rămase ca zidit și bătut în scînduri, drept ca un fus, fără a putea să-și îndoaie genunchii sau să facă un pas măcar. Îi puseră în mînă o lance, de care el se rezemă ca să se poată ține pe picioare. Cînd mi ți-l avură așa ferecat, îi spuseră să umble, să-i conducă la luptă și să-i încurajeze pe toți, fiindcă dacă-i el steaua călăuzitoare, lumina și luceafărul lor, o să le meargă treburile strună.

— Cum o să umblu, sărăcuț de maica mea, răspunse Sancho Panza, cînd nu pot să-mi urnesc oscioarele genunchilor, că mi le apasă scîndurile astea, care-mi sînt parcă cusute de mădulare? Ce-aveți mai bun de făcut e să mă luați în brațe și să mă așezați de-a curmezișul sau drept la vreo ferestruică, că eu o s-o apăr fie cu lancea asta, fie cu trupul meu.

— Hai, mișcă, stăpîne cîrmuitor, că mai mult teama decît scîndurile te-mpiedică să umbli! Sfîrșește odată și mișcă-te, că-i tîrziu și vrăjmașii sporesc, și hărmălaia crește, și primejdia-i tot mai mare.

Mînat de îndemnurile și de mustrările lor, încercă bietul cîrmuitor să se miște, dar nu izbuti decît să cadă lat la pămînt, lovindu-se atît de zdravăn, încît crezu că se făcuse fărîme. Rămase așa ca o broască-țestoasă, închisă și acoperită de carapacele ei, sau ca o bucată de slănină pusă la teasc, sau, și mai bine, ca o luntre răsturnată pe nisip cu fundul în sus; și văzîndu-l pe jos în acel hal, păcălicilor săi nu numai că

nu li se făcu milă de el, dar mai și stinseră faclele și-ncepură iarăși să-și umfle glasurile și să scoată la strigăte de luptă ca din gură de șarpe, călcînd peste bietul Sancho și cărîndu-i la izbituri cu nemiluita peste paveze, așa că dacă nu s-ar fi ghemuit și nu s-ar fi covrigat, vîrîndu-și capul între paveze, ar fi pățit-o rău de tot bietul cîrmuitor, pe care — așa închis la strîmtoare cum era — îl treceau toate căldurile și din tot sufletul se încredința lui Dumnezeu ca să-l scape din acea urgie. Unii tropăiau pe el, alții îi cădeau pe spinare, iar unul rămase o bună bucată de vreme cocoțat pe trupul lui, și de-acolo, ca dintr-un foișor de strajă, poruncea oștilor și striga cît îl ținea gura:

— Încoace, ai noștri, că pe-aci vrăjmașii dau năvală mai din gros, apărați spărtura asta, închideți poarta aceea, dați drumul acelor scări, aduceți aruncătoarele de flăcări, smoală și rășină în căldări cu ulei fierbinte, astupați intrările ulițelor cu saltele!...

Ce să mai lungim vorba? El înșira cu sîrg toate nimicurile, și sculele, și armele cu care se înfruntă de obcei iureșul dat împotriva unei cetăți; iar stîlcitul de Sancho, care asculta și răbda totul, spunea în sinea lui:

« Dar-ar Dumnezeu să pierdem odată insula asta și să mă văd și eu sau mort, sau izbăvit dintr-o ananghie atît de cumplită!»

Dar iată că cerul îi ascultă ruga, și cînd nici cu gîndul nu gîndea, auzi zvon de glasuri care ziceau:

— Biruință, biruință, i-am dovedit pe vrăjmași! Ci haide, stăpîne cîrmuitor, ridică-te, luminăția-ta, și vino să te bucuri de izbîndă și să împarți prăzile care au fost luate vrăjmașilor prin vitejia acestui braț de neînvins.

— Ridicați-mă... spuse cu glas tînguitor canonitul de Sancho.

Îl ajutară să se ridice și, cînd se văzu pe picioare, zise:

— Dacă sînt eu acela care am biruit vreun vrăjmaș, apăi și de frunte vă las să mi-l țintuiți; nu știu să împart nici o pradă de la vrăjmași, ci să cer și să mă rog de-un prieten — dacă mai am vreunul — să-mi dea o înghițitură de vin,

că mă usuc; şi poate mi s-o mai zvînta şi năduşeala asta, că sînt tot o apă.

Îl şterseră de năduşeală, îi aduseră vinul, îi dezlegară pavezele ce-l strîngeau, iar Sancho se aşeză pe patul lui şi căzu în nesimţire, fiindcă-l ajunsese şi pe el tot ce îndurase de pe urma fricii, a spaimei şi a caznei. Păcălicilor începu să le şi pară rău, că prea se întrecuseră cu gluma; dar venirea în simţiri a lui Sancho le mai stîmpără remuşcările pe care li le pricinuise leşinul lui. Întrebă cît e ceasul, şi îi răspunseră că se crapă de ziuă. El nu mai spuse nimic, şi, fără a scoate o vorbă, începu să se îmbrace, cufundat cu totul în tăcere, iar toţi ceilalţi se uitau la el şi aşteptau să vadă ce voia să facă de se îmbrăca cu atîta zor. În sfîrşit, se îmbrăcă şi, haida-hai, fiindcă era stîlcit şi nu putea să umble prea repede, se duse la grajd, urmat de toţi cei ce se aflau pe-acolo, şi, apropiindu-se de asin, îl îmbrăţişă şi-i dete un sărut de împăcare pe frunte şi, cu ochii-n lacrimi, îi spuse:

— Vino-ncoa', tu, însoţitor şi frate al meu, cel ce-ai îndurat împreună cu mine toate ostenelile şi toate restriştile. Cînd îmi duceam traiul cu tine şi nu eram muncit de nici un alt gînd decît acela ce mi-l pricinuia grija de a-ţi potrivi şaua şi de a-ţi da nutreţ, fericite mai erau ceasurile, zilele şi anii mei! Dar de cînd te-am lăsat pe tine şi am urcat treptele deşertăciunii şi ale trufiei, mi s-au cuibărit în suflet o mie de amaruri, o mie de poveri şi patru mii de griji.

Şi cît timp rostea vorbele astea, aşeza totodată şi samarul pe asin, fără ca nimeni să-i spună o vorbă. După ce isprăvi să înşeueze asinul, cu mare greutate şi caznă se urcă şi el călare şi îndreptîndu-şi de astă dată vorbele şi gîndurile către majordom, către sfetnic, către sufragiu, către Pedro Recio, doftorul, şi către alţi mulţi ce se aflau acolo de faţă, le zise:

— Daţi-vă la o parte, jupînilor, şi lăsaţi-mă să mă-ntorc la starea mea cea slobodă de mai-nainte; lăsaţi-mă să mă duc să-mi caut viaţa de odinioară, ca să înviez din moartea mea de-acum. Eu n-am venit pe lume ca să fiu cîrmuitor

şi nici ca să apăr insule şi cetăţi de vrăjmaşi care umblă să năvălească asupră-le. Pe mine cu mult mai bine mă taie capul să ar şi să săp, să retez şi să îngrop viţa decît să dau legi şi să apăr ţinuturi şi împărăţii. Sfîntului Petru la Roma îi prieşte, vreau adică să spun că fiştecare se simte bine îndeletnicindu-se cu meseria pentru care a fost făcut. Mai bine-mi şade mie cu o coasă-n mînă decît cu un topuz de cîrmuitor; mai bucuros sînt eu să-nfulec din ciorba mea pe săturate decît să stau la cheremul unui doftor încurcă-lume care mă lasă să mor de foame; şi mai bucuros sînt să mă lungesc la umbra unui gorun vara şi să mă-nfăşur în cojocelul meu din piei de oaie iarna şi să ştiu că-s slobod decît, apăsat de robia asta a ocîrmuirii, să dorm pe cearceafuri de in şi să mă-mbrac în blănuri de jder. Voi rămîneţi cu Dumnezeu şi spuneţi către duce, stăpînul meu, că gol-goluţ am venit pe lume, gol-goluţ mă aflu şi acuma, nici nu cîştig şi nici nu pierd nimica; vreau adică să spun că fără leţcaie am intrat aici să ocîrmuiesc şi fără leţcaie mă şi duc, cu totul altminteri decît cum pleacă ocîrmuitorii altor ostroave; şi acum daţi-vă la o parte şi lăsaţi-mă să trec, că mă duc să mă oblojesc, fiindcă mi-or fi zobite toate coastele, mulţumită vrăjmaşilor care au trecut astă-noapte peste mine.

— Nu se poate una ca asta, spuse doftorul Pedro Recio, că o să-ţi dau să bei, luminăţia-ta, un leac împotriva căzăturilor şi a stîlcelilor, care, cît ai clipi, o să te facă iarăşi teafăr şi voinic ca mai-nainte; cît despre mîncare, uite, îţi făgăduiesc luminăţiei-tale c-o să mă îndrept şi-o să te las să mănînci din belşug din tot ce ţi-o pofti inima.

— Prea tîrziu te trezeşti! răspunse Sancho. Tot atîta chef am să mai rămîn aici cît mi-e mie acum să mă turcesc. Nu se mai prinde de mine a doua oară. Pe ce-am mai sfînt că o să mai păstrez eu cîrmuirea asta sau o să primesc vreo alta, chiar de mi-ar aduce-o pe tipsie, cînd o să-mi văd ceafa! Eu sînt din neamul Panzilor, care-s cu toţii îndărătnici, şi dacă spun o dată că-i laie, apăi laie rămîne, chiar de-ar fi şi de-o sută de ori bălaie şi de s-ar da şi lumea peste cap cît îi ea de mare. Rămîn aci în grajd aripile de furnică,

acelea care m-au înălţat în văzduh ca să mă mănînce lăstunii şi alte zburătoare, că eu o să-ncep iarăşi să umblu pe pămînt şi să calc în voie cu toată talpa, căci dacă nu mi-or podobi piciorul conduri din piele de Córdoba, tot au să se găsească şi pentru el cipici mai din topor, legaţi cu sfoară; fiecare mioară cu-a ei perechioară, şi toţi să se-ntindă cît li-i plapuma; şi acum lăsaţi-mă să trec, că se face tîrziu.

La care majordomul zise:

— Stăpîne cîrmuitor, bucuroşi te-om lăsa să pleci, măcar că ne doare inima să te pierdem, fiindcă destoinicia şi purtarea creştinească a luminăţiei-tale ne îndeamnă să-ţi dorim apropierea; dar se ştie că orice cîrmuitor, mai-nainte de-a pleca din locul unde a cîrmuit, trebuie să dea întîi socoteală; dă şi luminăţia-ta socoteală pentru cele zece zile cîte sînt de cînd ţii ocîrmuirea, şi du-te apoi în pace cu Dumnezeu.

— Nimeni nu poate să-mi ceară socoteală, răspunse Sancho, decît acela căruia ducele, stăpînul meu, i-a dat poruncă să facă treaba asta; eu tot mă duc să mă văd cu el, aşa că lui o să-i şi dau socoteală aşa cum se cuvine; cu atît mai mult cu cît, plecînd de aci gol-goluţ, aşa cum plec, nici nu-i nevoie de alt semn după care să se cunoască că am ocîrmuit ca un arhanghel.

— Pe Dumnezeul meu că are dreptate marele Sancho, spuse doftorul Recio, şi de aceea eu cred de cuviinţă să-l lăsăm să plece, fiindcă ducele o să se bucure nespus de mult cînd o să-l vadă.

Toţi fură de aceeaşi părere şi-l lăsară să plece, arătîndu-se mai întîi bucuroşi să-l însoţească şi să-i dea tot ce i-ar pofti inima pentru desfătarea trupului şi pentru înlesnirea călătoriei. Sancho spuse că nu voia altceva decît puţin orz pentru măgar şi o jumătate de bucată de brînză, cu o jumătate de pîine pentru el, fiindcă o dată ce drumul era atît de scurt, nu-i trebuiau merinde mai multe şi mai alese. Îl îmbrăţişară cu toţii şi, lăcrămînd, îi îmbrăţişă şi el pe toţi şi-i lăsă minunaţi atît de vorbele lui, cît şi de hotărîrea neclintită şi înţeleaptă ce-o luase.

Capitolul LIV

Care vorbeşte despre lucruri în legătură cu povestea aceasta şi nu despre altele

Ducele şi cu ducesa hotărîră să îngăduie şi să înlesnească lupta la care, din pricina mai-nainte pomenită, îl chemase don Quijote pe vasalul lor; şi fiindcă flăcăul se afla în Flandra, unde fugise de frică să n-o aibă de soacră pe doña Rodriguez, se îngrijiră să pună-n locul lui pe-un slujitor gascon pe nume Tosílos, după ce mai întîi îl dăscăliseră cum nici că se poate mai bine în tot ce avea de făcut. Peste două zile, ducele spuse lui don Quijote că peste alte patru zile îi va sosi potrivnicul şi se va înfăţişa pe cîmpul de luptă, armat ca un cavaler, şi va încerca să dovedească cum că fata minte pe jumătate sau chiar pe de-a-ntregul dacă tot o mai ţine încă morţiş că el a făcut legămînt să se-nsoare cu ea. Don Quijote primi veştile astea cu mare bucurie şi-şi făgădui în sinea sa să facă minuni de vitejie-n luptă, socotind un noroc orb faptul de a i se fi ivit prilejul să arate acelor mărimi pînă unde poate merge virtutea puternicului său braţ; aşa încît, bucuros şi voios nevoie mare, aştepta să treacă şi cele patru zile, care dac-ar fi să le măsurăm cu nerăbdarea lui, se scurgeau parcă-n patru sute de veacuri.

Noi, însă, să le lăsăm să se scurgă, aşa cum am mai lăsat deoparte şi alte lucruri, şi să ne întumăm spre a-l însoţi pe Sancho, care, c-un ochi rîzînd şi cu altul plîngînd, o pornise la drum călare pe măgar, ca să-şi cate stăpînul, a cărui tovărăşie îl fericea mai mult decît cîrmuirea tuturor insulelor de pe lume. Nici n-apucă el să se îndepărteze prea mult de ostrovul ocîrmuirii sale — că lui nici prin gînd nu i-a trecut să se încredinţeze dacă o fi fost ostrov, cetate, moşie sau sat — cînd numai iată că întîmplarea făcu să zărească venind pe drumul pe unde mergea el, şase hagii, cu toiagurile lor, venetici din aceia care cer de pomană cîntînd[1]; ajungînd

---

[1] Pe străinii care-şi căutau în Spania norocul, vînzînd adeseori cuţite, sau ascuţind bricege la tocilă, ori jugănind boi, ori făcînd pe pelerinii, ca să poată cerşi, poporul îi numea *franchotes*, pentru că majoritatea veneau pe uscat, de dincolo de Pirinei.

aceştia-n dreptul lui, se aşezară-n rînd şi, ridicînd glas cu toţii de-a valma, începură să cînte-n graiul lor, aşa că, din tot ce ziceau, Sancho nimic nu putu înţelege, fără numai o singură vorbă, pe care ei o rosteau răspicat, vorba « pomană », drept care îşi dete seama că pomană cereau ei în cîntecul lor; şi, cum, după spusele lui Cide Hamete, Sancho era milos lucru mare, scoase de la el din desagă o jumătate de pîine şi o jumătate de bucată de caş, pe care şi le pregătise ca merinde de drum, şi le dete lor, făcîndu-i să înţeleagă prin semne că altceva n-avea ce să le dea. Ei le primiră cît se poate de bucuroşi şi spuseră: « *Guelte, guelte* » [1].

— Măi oameni buni, răspunse Sancho, eu nu-nţeleg ce-mi tot cereţi voi.

Atunci unul din ei scoase o pungă din sîn şi i-o arătă lui Sancho, drept care înţelese că bani îi cereau; dar el, punîndu-şi degetul gros pe beregată şi deschizînd palma-n sus, le dete să-nţeleagă că n-avea o para chioară, şi, dînd pinteni asinului, o zbughi printre ei; dar cînd să dea să treacă, unul dintr-înşii, care-l măsurase cu multă luare-aminte, sări către el, îl cuprinse de mijloc şi-i spuse cu glas tare şi într-o spaniolească fără cusur:

— Ţine-mă, Doamne! Ce-mi văd ochii? E oare cu putinţă să-l îmbrăţişez chiar pe scumpul meu prieten, pe bunul meu vecin Sancho Panza? Îl îmbrăţişez, vezi bine, că doară nici nu visez şi nici de băut n-am băut!

Se minună Sancho văzîndu-se chemat pe nume şi îmbrăţişat de către hagiul cel străin, şi după ce, fără să scoată o vorbă, cătă la el cu multă luare-aminte, tot nu putu să-l recunoască. Văzînd, însă, cît era de mirat, hagiul îi spuse:

— Se poate una ca asta, Sancho fîrtate, să nu-ţi mai recunoşti tu vecinul, pe Ricote maurul, prăvăliaş la tine-n sat?

Atunci Sancho cătă la el cu şi mai multă luare-aminte, începu să şi-l amintească, pînă ce, la urmă, îl recunoscu pe de-a-ntregul, şi, fără să mai descalece, îl cuprinse cu braţele în jurul gîtului şi-i spuse:

---

[1] Adică: « *Geld, Geld* », în limba germană: « Bani, bani ».

— Da' cine naiba să te mai recunoască, Ricote tată, în portul ăsta de măscărici cu care umbli? Ia spune-mi, cine te-a mai făcut franţuz şi pe tine, şi cum de mai cutezi să te-ntorci în Spania, unde, de-or pune mîna pe tine şi te-or recunoaşte, apăi vai de steaua ta?!

— Dacă tu nu mă vinzi, Sancho dragă, răspunse hagiul, sînt cu totul încredinţat că-n portul ăsta nici dracu n-o să mă mai cunoască! Dar ia să ne dăm la o parte din drum către crîngul de plopi ce se zăreşte colo jos, unde au de gînd însoţitorii mei să ospăteze şi să se hodinească, şi ăi mînca şi tu cu ei, că-s oameni tare de treabă; într-acestea, oi avea şi eu prilejul să-ţi povestesc toate cîte mi s-au întîmplat de cînd am plecat de la noi din sat, ca să mă supun poruncii de surghiun a măriei-sale, care, după cîte ai auzit şi tu, îi ameninţa atît de crunt pe cei de-un neam cu mine.

Sancho îi făcu pe voie şi, după ce vorbi Ricote şi cu ceilalţi hagii, se abătură cu toţii către crîngul de plopi ce se zărea, aflîndu-se astfel la o bună bucată de drumul mare. Hagiii îşi azvîrliră toiegele, lepădară de pe ei mantalele sau pelerinele, ce le aveau şi rămaseră numa-n nădragi şi pieptare; toţi erau tinerei şi destul de chipeşi, în afară de Ricote, care era un om mai trecut. Cu toţii aveau desagi la ei, iar desagii, după cîte se părea, erau vîrtos îndesaţi, dacă nu cu alta, măcar cu bucate din cele ce-ţi dau ghes cînd le vezi şi care-ţi fac o sete de te sting. Se trîntiră pe jos şi aşternură pe iarbă — care ţinea loc de faţă de masă — pîine, sare, cuţite, nuci, felii de brînză, oase curăţate de şuncă, pe care — dacă nu mai aveai ce să muşti de pe ele — nu te oprea nimeni să le sugi. Mai aşternură şi o mîncare negricioasă căreia ei îi spun icre negre, mîncare pregătită din nişte ouşoare de peşte şi care te stîrneşte straşnic la băut; nu duseră lipsă nici de măsline, care, măcar că uscate şi fără de suc, erau totuşi gustoase şi bine păstrate; ceea ce, însă, puse cu adevărat vîrf acelui ospăţ fură şase burdufuri cu vin, fiecare din hagii scoţîndu-şi-l pe-al său din desagă. Pînă şi bunul Ricote, care, din maur ce era, se preschimbase în neamţ sau în şonţ, şi-l scoase şi el pe-al lui, care, ca mărime, putea să se ia la-ntre-

cere cu toate celelalte cinci burdufuri laolaltă. Prinseră să se ospăteze cu o neîntrecută desfătare, dar pe-ndelete, huzurind îndelung la fiece bucătură, pe care o duceau la gură cu vîrful cuţitului şi numai cîte puţintel din fiecare mîncare, şi apoi, în aceeaşi clipă, toţi deodată ridicară braţele şi burdufurile-n aer, gură-n gură cu ele şi cu ochii pironiţi în bolta cerească, ca şi cum ar fi ochit cu puştile ceva aflat acolo sus; şi-n felul acesta, clătinîndu-şi capetele la dreapta şi la stînga, semn că puneau la mare preţ gustul ce-l simţeau, stetetră o bună bucată, trăgînd sîngele burdufurilor în stomahurile lor. Pe toate le vedea Sancho şi de nimic nu se plîngea; ba, dimpotrivă, ca să se-mplinească zicala atît de bine ştiută de el, cu şchiopul de te însoţeşti, să şchiopătezi te-obişnuieşti, ceru de la Ricote burduful, ochí şi el către ceruri, la fel cu ceilalţi, şi nu cu mai puţină desfătare decît ei. De patru ori deteră prilej burdufurile să fie ridicate, dar a cincea oară nu mai fu cu putinţă, căci rămăseseră uscate şi secătuite cum îi tulpina rogozului, drept care se cam posomorî veselia lor de pîn-atunci. La răstimpuri, cîte unul din ei îi mai strîngea mîna lui Sancho şi-i spunea:

— Şpaniol şi neamţ, puni brieteni.

Iar Sancho răspundea:

— Puni brieteni, pe legea mea! şi se pornea pe-un rîs în hohote, care-l ţinea cîte-un ceas încheiat, fără a-şi mai aduce atunci aminte de nimic din ce i se întîmplase în ocîrmuirea lui, fiindcă asupra răstimpului cît ne îndeletnicim cu băutura şi mîncarea, nu prea pot să pună grijile stăpînire.

În cele din urmă, isprăvirea vinului puse bun început unui somn care-i cuprinse pe toţi, aşa că adormiră pe aceleaşi mese şi pe aceleaşi feţe de masă pe care se şi ospătaseră; numai Ricote şi cu Sancho rămaseră treji, fiindcă mîncaseră mai mult şi băuseră mai puţin; şi dîndu-se ei mai la o parte, se aşezară la rădăcina unui fag, lăsîndu-i pe hagii cufundaţi într-un somn dulce, iar Ricote, fără a mai îndruga nimic în graiul lui cel arăpesc, spuse vorbele următoare în cel mai curat grai spaniolesc:

— Frate Sancho Panza, vecinul şi prietenul meu, ştii şi tu prea bine că surghiunul şi mazilirea poruncite de măria-sa prin strigare obştească împotriva celor de-un neam cu mine [1] i-au umplut de spaimă şi de groază pe toţi ai noştri; cel puţin pe mine mă cuprinse o frică atît de grozavă, încît mi se părea că, încă mai înainte de-a se împlini sorocul îngăduit nouă spre a pleca din Spania, avea să şi cadă cumplita pedeapsă asupra mea şi a copiilor mei. Am găsit cu cale, dară, c-ar fi înţelept, după socoteala mea — ca omul, de! care ştie că-n cutare clipă trebuie să lase-n plata Domnului casa unde trăieşte şi se-ngrijeşte şi să-şi cate alta unde să se mute — am găsit cu cale, zic, să plec de la mine din sat, eu singur, fără de-ai mei, şi să merg să caut vreun loc unde-aş putea să-i duc cu mai multă înlesnire şi fără de zorul cu care şi-au uat tălpăşiţa ceilalţi; căci văzusem, după cum au văzut şi toţi bătrînii noştri, că poruncile acelea de surghiun nu erau ameninţări goale, aşa cum spuneau unii, ci legi adevărate, care trebuiau să fie puse-n fapt cînd avea să le vină sorocul; şi cu atît mai mult mă sileam să mă încredinţez de acest adevăr cu cît ştiam gîndurile cele josnice şi nebuneşti urzite de ai noştri, care de-aşa fel erau, încît mi se pare că numai un îndemn din ceruri l-a putut face pe măria-sa să aducă la îndeplinire o hotărîre atît de bărbătească; şi asta nu doară fiindc-am fi fost cu toţii vinovaţi, căci unii dintre noi erau creştini statornici şi cu adevărat buni, însă dintre aceştia se aflau atît de puţini, încît nu se puteau împotrivi acelora ce nu erau, şi nu-i bine să-ţi creşti năpîrca la sîn, ţinîndu-ţi vrăjmaşii lîngă vatră. Ce să mai vorbesc? Pe bună dreptate fost-am osîndiţi la pedeapsa surghiunului, blîndă şi dulce, după socoteala unora, dar după socoteala noastră, cea mai cumplită ce ni se putea da. Oriunde ne-am afla, tot după Spania o să oftăm, căci, ce vrei? aicea doară am venit pe lume şi asta-i ţara noastră cea adevărată: nicăieri nu aflăm primirea pe care restriştea noastră o rîv-

[1] Ordinele de expulzare a maurilor din Spania au fost date din 1609 pînă în 1613 inclusiv

neşte; şi în Berberia şi-n toate colţurile Africii, unde nădăjduiam şi noi c-om fi primiţi, ocrotiţi şi luaţi în braţe, tocmai acolo ne jignesc şi ne necinstesc cel mai avan. Uite că, pînă ce nu l-am pierdut, n-am ştiut ce-i binele; şi aproape la toţi atît de mare ni-i focul de a ne-ntoarce în Spania, încît cei mai mulţi — şi să ştii că-s puzderie — din cei ce ştiu spanioleşte, aşa cum ştiu eu, îşi lasă de izbelişte muierile şi copiii prin cele străinătăţi, pînă-ntr-atîta îndrăgesc ei Spania asta! Acum abia îmi dau seama şi încerc pe pielea mea ceea ce atît de des se tot spune, şi anume că tare-i dulce dragostea de ţară. Am plecat, cum îţi spun, de la noi din sat şi am intrat în Francia, şi măcar c-am fost destul de bine primiţi pe-acolo, am vrut să mai văd tot ce se poate vedea. Am trecut în ţara italianului şi-apoi în a neamţului, unde mi s-a părut că pot trăi mai după voia inimii, fiindcă cei de pe-acolo nu stau să se uite la toate nimicurile; fiecare trăieşte după cum îl taie capul, căci aproape în întreaga ţară poţi gîndi nestînjenit tot ce pofteşti. Am făcut rost de casă într-un sat de lîngă Augusta [1], m-am însoţit cu hagiii ăştia, că mulţi dintr-înşii au obiceiul de vin în fiecare an în Spania ca să se-nchine la altarele de pe-aici din ţară; acestea-s pentru ei o adevărată Indie şi o ţintă fără greş de procopseală şi de cîştig. Cutreieră mai toată ţara de-a lungul şi de-a latul, şi nu se află sat de unde să nu iasă, vorba aceea, mîncărică şi băuturică, bez cîte un real măcar, iar la sfîrşitul hagialîcului, ies din ţară c-un prisos de mai bine de-o sută de scuzi, pe care-i preschimbă-n aur şi-i vîră fie-n toiagurile lor găunoase, fie între peticele pelerinelor lor, şi aşa, cu tertipurile astea, sau cu cine ştie ce altă dibăcie, în care-s mari tartori, trec aurul la ei în ţară, cu toată străşnicia străjilor de pe la vămile şi de prin porturile pe unde-s căutaţi şi scotociţi. Acuma, Sancho dragă, am şi eu de gînd să-mi dezgrop comoara ce-am lăsat-o aici ascunsă-n pămînt, treabă pe care-oi face-o

---

[1] *Augusta:* numele latin al oraşului german Augsburg, sediul familiei Fugger, bancherii regilor Spaniei, care-şi aveau spionii lor, deghizaţi în pelerini adeseori, pe tot teritoriul imperiului habsburgic.

fără de nici o primejdie, căci bănetul mi l-am îngropat afară din sat; apoi de la Valencia oi scrie sau chiar oi trece dincolo, să-mi ajung fata şi nevasta, care ştii şi tu că se află în Alger, şi, o dată ajuns lîngă ele, oi cumpăni eu cum să fac să le trec în vreun port din Francia şi de-acolo să le duc în ţara neamţului, unde-om aştepta să vedem ce-o mai vrea Dumnezeu cu noi, fiindcă, la urma urmei, Sancho dragă, ştiu, aşa cum mă vezi, că fie-mea, Ricota şi nevastă-mea Francisca Ricota, sînt creştine catolice, şi măcar că eu nu-s chiar pe de-a-ntregul, da' tot mai mult cu creştinii decît cu arapii mă dau, şi-l rog mereu pe Dumnezeu să-mi deschidă ochii minţii şi să mă-nveţe cum trebuie să-l slujesc; dar marea mea nedumerire e că nu-mi pot desluşi de ce mi-or fi plecat nevasta şi fata în Berberia în loc să plece-n Francia, unde-ar fi putut să trăiască mai bine, după legea lor cea creştinească.

— Să vezi cum îi, dragă Ricote, răspunse Sancho, asta nu le-o fi stat lor în putere să aleagă, pentru că le-a luat cu el alde Juan Tiopleyo, fratele femeii tale; şi cum ăsta o fi un maur din aceia pişicherii, le-a dus şi el unde i-a căzut mai bine. Dar altceva vreau să-ţi spun: eu socotesc că de-a surda mai umbli să cauţi ceea ce-ai lăsat îngropat, pentru că aşa ne-a ajuns la ureche că străjile au luat de la cumnatu-tu şi de la nevastă-ta mărgăritare şi bănet de aur cu duiumul, din cel pe care-l duceau cu ei pe ascuns.

— O fi şi-aşa cum zici tu, făcu Ricote, dar eu una ştiu, Sancho fîrtate, că ei de comoara mea îngropată nu s-au atins, fiindcă, de frică să nu se-ntîmple vreun pocinog, nici nu le-am destăinuit unde se află, aşa că, Sancho dragă, dac-ai vrea tu să vii cu mine să m-ajuţi s-o dezgrop şi s-o pun la adăpost, ţi-oi da şi ţie două sute de scuzi, cu care să te mai ajuţi la nevoi, că doară ai destule, asta nu-i nici o taină pentru mine, ştii şi tu.

— Aş face bucuros treaba asta, răspunse Sancho, dar eu nu-s de felul meu apucător, căci dac-aş fi fost, apăi n-aş fi lăsat azi-dimineaţă să-mi scape din mîini o slujbă de pe urma căreia aş fi putut să-mi învelesc cu aur pereţii casei

şi, în mai puţin de şase luni, să mă ospătez din talere de argint; şi de asta, şi apoi şi fiindcă socot c-ar fi din parte-mi necredinţă faţă de rege părtinirea vrăjmaşilor lui, să ştiu bine nu că două sute de galbeni mi-ai da, cîţi mi-ai făgăduit, da' şi patru sute să fie, şi încă să mi-i plăteşti aici, peşin, şi tot n-aş veni cu tine.

— Da' ce slujbă-i aceea pe care ai lăsat-o să-ţi scape din mîini, Sancho dragă?

— Am lăsat să-mi scape cîrmuirea unei insule, răspunse Sancho. Da' ce insulă, că trei perechi de încălţări să strici, şi tot n-ai să mai dai de una ca ea!

— Şi unde se află insula asta? întrebă Ricote.

— Unde? îi întoarse vorba Sancho. La două leghe de-aci, şi-i zice insula Barataria.

— Fugi de-aici, măi Sancho, că doară insulele se află acolo-n mijlocul mării, n-o să-mi spui mie c-or fi şi pe uscat insule!

— Ba cum naiba să nu fie? Dacă-ţi spun că azi-dimineaţă, chiar, am plecat de-acolo? Ieri încă, Ricote dragă, mă mai aflam în insulă şi-o cîrmuiam după cheful meu, aşa cum un ţintaş îşi cîrmuieşte săgeata; şi, cu toate astea, tot am lăsat-o în plata Domnului, fiindcă mi se părea că-i slujbă primejdioasă aceea de cîrmuitor.

— Şi ce-ai cîştigat în toată cîrmuirea asta? întrebă Ricote.

— Uite ce-am cîştigat, răspunse Sancho: faptul de a-mi fi dat seama că nu sînt bun să cîrmuiesc decît o turmă de capre şi că avuţiile ce le cîştigi în cîrmuiri de soiul ăsta sînt spre paguba tihnei, a somnului şi chiar şi a hranei, fiindcă tare puţin trebuie să mai mănînce cîrmuitorii de insule, mai cu seamă aceia care au pe lîngă ei cîte-un doftor ce veghează la sănătatea lor.

— Zău dacă-nţeleg ceva, măi Sancho, spuse Ricote, da' nu ştiu cum, tot ce spui parc-ar fi curată aiureală. Cum adică? Cine să se fi apucat să-ţi dea ţie insule să le ocîrmuieşti? Nu se mai găseau pe lume oameni mai destoinici decît tine spre a fi cîrmuitori? Lasă prăpăstiile, Sancho, vino-ţi în fire şi gîndeşte-te dacă nu vrei să vii cu mine,

aşa cum ţi-am mai spus — fiindcă, fără glumă, e atît de arătoasă, încît chiar că pot să-i zic comoară — şi, precum ne-am înţeles, ţi-oi da şi ţie ca să ai din ce să trăieşti.

— Ţi-am mai spus o dată că nu, răspunse Sancho. Tu mulţumeşte-te că n-am să te dau în vileag şi vezi-ţi cu Dumnezeu de drum, iar pe mine lasă-mă să-mi văd de-al meu, fiindcă eu asta ştiu: cîştigul cinstit se pierde numai el, dar cel necinstit se pierde şi el şi-l pierde şi pe cîştigător.

— Bine, Sancho, atunci nu mai stărui, spuse Ricote. Dar ia spune-mi, tu te aflai în sat cînd mi-au plecat de-acolo nevasta, fata şi cumnatul?

— Da, mă aflam, răspunse Sancho, şi pot chiar să-ţi spun că aşa de frumoasă ce s-a făcut fie-ta, că toţi cîţi se găseau prin sat au ieşit s-o vadă, şi unul nu era care să nu zică că-i cea mai mîndră făptură de pe lume. Plîngea şi-şi îmbrăţişa prietenele şi vecinele, şi pe cîţi întîlnea, la toţi le cerea să se roage pentru ea de bunul Dumnezeu şi de sfînta lui maică, şi astea le spunea cu atîta jale, de mi-au dat lacrimile pînă şi mie, care altminteri prea plîngăcios nu sînt. Şi pe legea mea că pe mulţi îi păştea îndemnul s-o îndosească şi să iasă s-o ia din drum; dar teama că prin asta ar călca porunca regească i-a ţinut în loc; cel mai pătimaş dintre toţi se arăta a fi don Pedro Gregorio, flăcăul acela bogat, ajuns la vîrsta bărbăţiei, pe care-l ştii şi tu şi despre care umblă vorba c-o îndrăgeşte din cale-afară; şi după ce-a plecat ea, apăi nici el nu s-a mai arătat pe la noi prin sat, şi pe toţi ne bate gîndul că s-o fi dus după ea s-o răpească; dar pîn-acum nimic nu mai ştim de ce s-o fi întîmplat.

— Mereu am bănuit eu, spuse Ricote, că acest cavaler şi-a pus ochii pe fie-mea; dar, încredinţat de cuminţenia Ricotei mele, niciodată nu m-a pus pe gînduri faptul că-l ştiam îndrăgit de ea; căci ăi fi auzit şi tu spunîndu-se, dragă Sancho, că arăpoaicele noastre numai rareori, ba poate chiar niciodată nu s-au avut bine cu creştini de viţă veche; iar fata mea, care, după cîte socot eu, mai mult să fie bună creştină se îngrijea decît să se ţină de dragoste,

nu s-o fi uitat ea, nici vorbă, la clopotele ce i le trăgea acest domnişor.

— Să dea Dumnezeu să fie aşa cum zici, răspunse Sancho, fiindcă altfel amîndoi ar cădea prost; şi acum, dragă Ricote, lasă-mă să plec, fiindcă vreau să ajung chiar astă-seară în locul unde se află stăpînul meu, don Quijote.

— Domnul te-nsoţească, Sancho fîrtate, că, uite, şi ortacii mei prind să facă ochi, şi e şi timpul să ne urmăm drumul.

Şi după ce se îmbrăţişară, Sancho încălecă pe măgar, iar Ricote puse mîna pe toiag şi se despărţiră.

Capitolul LV

Despre lucruri întîmplate lui Sancho în drum, dimpreună cu altele cum nu se poate mai minunate

Faptul că Sancho se oprise cu Ricote nu-i dete răgaz să ajungă chiar în acea zi la castelul ducelui, fiindcă tocmai cînd mai avea el de mers doar vreo jumătate de leghe pîn-acolo, îl apucă noaptea, care se arăta cam întunecată şi noroasă; cum era însă vară, nu-şi puse el asta la inimă, aşa că se abătu de la drumul mare, cu gîndul să aştepte zorile; dar steaua lui cea rea şi afurisită făcu în aşa fel că pe cînd îşi căuta un loc unde să poposească mai la largul lui, căzură, şi el şi asinul, într-o groapă adîncă şi întunecoasă, de ziceai că-i iadul, care se căsca între nişte ziduri bătrîne; şi în timp ce cădea, Sancho se încredinţă din tot sufletul lui Dumnezeu, gîndind că n-o să se mai oprească decît în străfundurile prăpastiei; n-a fost însă să se întîmple aşa, fiindcă la nici trei stînjeni adîncime măgarul dete de fund, iar Sancho se pomeni tot călare pe el, teafăr şi nevătămat. Se pipăi de sus pînă jos şi-şi ţinu suflarea, să vadă dacă era într-adevăr neatins sau dacă nu-şi ciuruise trupul pe vreundeva; şi cînd văzu că-i întreg, nevătămat şi sănătos zdravăn, nu se mai sătura să tot aducă mulţumiri Domnului-Dumnezeului nostru pentru milostivirea de care l-a învrednicit,

fiindcă în timpul căderii era cu totul încredinţat c-o să fie făcut mii de fărîme. Mai pipăi el cu mîinile şi pereţii prăpastiei, pentru ca să vadă dacă n-ar putea ieşi de-acolo fără ajutorul nimănui, însă îşi dete seama că erau netezi oglindă şi fără nici o ieşitură, din care pricină o cam băgă pe mînecă, mai cu seamă cînd îl mai auzi şi pe asin că zbiera a jale, de-ţi rupea inima; şi nici n-aveai de ce să te miri, fiindcă doar nu se tînguia de răsfăţ, ci fiindcă, într-adevăr, nu-i prea era moale.

— Aman, spuse atunci Sancho, cîte întîmplări neaşteptate nu se mai abat la fiece pas peste cei ce trăiesc în astă lume păcătoasă! Cine ar fi spus că acela ce ieri, chiar, se mai vedea încă înscăunat ca ocîrmuitor al unui ostrov, poruncind slujitorilor şi supuşilor lui, să se vadă acum îngropat într-o prăpastie, făr-a avea în preajmă pe nimeni care să-l scoată şi nici slujitor sau supus care să-i sară într-ajutor? Aici ni-e dat să pierim de foame, şi eu şi măgarul meu, dacă n-om muri cumva mai înainte, el de stîlcit şi de zobit ce este, iar eu de inimă rea. De-aş fi fost şi eu, încaltea, tot atît de norocos cum a fost stăpînu-meu, don Quijote de La Mancha, cînd a coborît şi s-a lăsat în peştera acelui fermecat Montesinos, unde a găsit cine să-l primească în desfătări mai bine decît la el acasă, de parcă s-ar fi dus la masă întinsă şi la pat aşternut, nu altceva! Acolo a avut el vedenii frumoase şi tihnite, pe cînd eu n-oi vedea aici, după cîte socotesc, decît broaşte-rîioase şi năpîrci. Sărăcuţ de maica mea, unde m-au dus smintelile şi aiurelile mele! De-aici, cînd o vrea Dumnezeu să fiu găsit, mi-or scoate oasele goale, albe şi roase de vreme, şi laolaltă cu ele şi pe acelea ale drăguţului meu de asin, din care pricină vor da poate de rost cine sîntem măcar aceia care vor fi aflat că niciodată Sancho Panza nu se despărţea de măgarul lui şi nici măgarul lui de Sancho Panza. Înc-o dată spun: vai de noi şi de noi, că n-a vrut steaua noastră cea rea să murim la noi acasă şi între ai noştri, unde, chiar şi dacă nu s-ar fi găsit leac împotriva năpastei ce ne-a lovit, tot ar fi fost barem cine să ne jelească şi, în clipa cea de pe urmă a vieţii

noastre, să ne închidă ochii! Vai, însoţitor şi frate al meu, cît de rău te-am răsplătit pentru slujba ta cea bună! Iartă-mă şi roagă-te de soartă, aşa cum te pricepi şi tu, să ne scoată din greul ăsta cumplit în care ne aflăm, că eu îţi făgăduiesc să-ţi aştern pe cap o cunună de lauri, aşa ca să te înfăţişezi nici mai mult, nici mai puţin decît ca un poet încununat, și o să-ţi mai îndoiesc şi tainul.

În felul acesta se tînguia Sancho Panza, iar asinul lui îl asculta fără să scoată o vorbă, atît de mare era ananghia și strîmtorarea în care se afla sărmanul de el. În cele din urmă, după ce-şi petrecu toată acea noapte în vaiete şi-n tînguieli jalnice, iată că se făcu şi ziuă; la lumina şi la strălucirea ei îşi dete seama Sancho că era cu totul şi cu totul cu neputinţă să iasă din acea crăpătură de pămînt fără a fi ajutat, şi atunci începu să se vaiete şi să strige, ca să vadă de n-o fi cineva pe aproape care să-l audă; dar toate strigătele sale erau scoase de-a surda, pentru că prin acele împrejurimi nu era nimeni care să-l poată auzi, și atunci nu-i mai rămase alta decît să se socoată ca şi mort. Asinul stătea cu burta-n sus, şi Sancho îl întoarse în aşa fel că îl puse iarăşi pe picioare; dar el abia că se ţinea; şi scoţînd Sancho din desagi — care împărtăşiseră cu ei soarta aceleiaşi căderi — un codru de pîine, îl dete asinului său, căruia nu-i prinse de loc rău, și-i spuse ca şi cum asinul l-ar fi înţeles: « Cînd durerea se-nteţeşte, pîinea te mai amăgeşte ».

Tocmai atunci zări el într-un perete al prăpastiei o deschizătură în care ar fi încăput un om dacă s-ar fi încovoiat şi s-ar fi chircit. Se duse Sancho Panza pînă la acea deschizătură şi, cocîrjîndu-se, intră într-însa şi văzu că pe dinăuntru era încăpătoare şi lungă, şi putu s-o vadă, fiindcă prin, hai să zicem, tavanul ei răzbătea o rază de soare care o lumina atît cît să se vadă toată. Totodată îşi mai dete seama că ea se lărgea şi se prelungea într-o altă hrubă încăpătoare; văzînd Sancho una ca asta, se întoarse să iasă la lumină în locul unde se afla asinul, şi luînd el o piatră, începu să dea la o parte pămîntul din jurul deschizăturii, în aşa fel că, nu după mult timp, făcu loc pe unde să intre lesne asinul,

care şi intră chiar, şi apucîndu-l de căpăstru, o luă înainte prin acea hrubă, ca să vadă de n-o găsi vreo ieşire prin cealaltă parte; uneori umbla prin întuneric, iar alteori fără lumină, niciodată însă fără frică. « Pe Dumnezeu cel atotputernic — îşi spuse în sine — treaba asta, care pentru mine-i o adevărată pacoste, mai potrivită ar fi ca aventură pentru stăpînu-meu, don Quijote! El nici vorbă c-ar lua adîncimile şi tainiţele astea întunecate drept grădini înflorite şi palate ale Galianei [1] şi s-ar aştepta să iasă din beznele şi din strîmtoarea asta în vreo pajişte smălţată de flori; dar mie, amărîtul de mine, neajutorat la minte şi lipsit de curaj cum sînt, la fiece pas îmi zvocoteşte inima că mi s-o căsca pe neaşteptate sub picioare vreo altă prăpastie şi mai adîncă decît cealaltă care-i gata-gata să mă-nghită. Bun venit, năpastă, dacă vii singură! » În felul ăsta şi cu asemenea gînduri să tot fi umblat, după socotelile lui, ceva mai mult de-o jumătate de leghe, cînd zări el o lucoare nedesluşită, ce părea să fie ca de zi, şi care, căzînd prin nu ştiu ce deschizătură, îl întări în nădejdea că va da poate în vreo ieşire acel drum care lui i se părea că duce în ceea lume.

Aici Cide Hamete Benengelí îl părăseşte pe Sancho şi începe să povestească iarăşi despre don Quijote, care, vesel şi mulţumit, aştepta sorocul luptei ce trebuia s-o dea cu răpitorul cinstei pierdute de fiica doñei Rodriguez, căreia nădăjduia să-i îndrepte strîmbătatea şi să-i şteargă crunta jignire pe care o îndurase. Întîmplarea făcu în aşa fel că, ieşind el într-o dimineaţă să se încerce şi să se pregătească pentru ceea ce avea de făcut a doua zi, cînd va fi să se vadă, după cîte gîndea el, în primejdie, avîntîndu-se cu Rocinante ca pentru a da iureş, calul ajunse cu piciorul atît de-aproape de o groapă adîncă încît, dacă n-ar fi tras de dîrlogi din răsputeri, ar fi fost cu neputinţă să nu cadă-ntr-însa. Îl opri, dară, pe Rocinante, aşa că nu căzu, şi dîndu-se ceva

[1] Vechi edificiu pe malurile rîului Tago, lîngă Toledo, pe pajiştea numită Grădina-Regelui. Numele vine de la o prinţesă maură, îndrăgostită de somptuos. Despre cei care nu se mulţumesc cu locuinţa pe care o au se spune că « vor palatele Galianei ».

mai înspre marginea gropii, cătă, fără să descalece, la acea crăpătură de pămînt; şi cum stătea el şi se uita acolo, numai ce auzi nişte strigăte de dinăuntru; şi ascultînd cu luare-aminte, putu să audă şi să înţeleagă că acela ce scotea strigătele zicea:

— Ei, acolo, sus, nu se află nici un suflet de creştin care să mă audă? Sau vreun cavaler milostiv care să se îndure de un păcătos îngropat de viu? De un deznădăjduit şi descîrmuit de cîrmuitor?

I se păru lui don Quijote că auzea glasul lui Sancho, ceea ce-l făcu să rămînă năucit şi să i se taie răsuflarea, şi ridicînd şi el glasul cît putu de tare, zise:

— Cine-i acolo jos? Cine se tînguieşte?

— Cine altul ar putea să fie şi cine altul ar avea temei să se tînguiască, i se răspunse, dacă nu urgisitul de Sancho Panza, cîrmuitor — pentru păcatele sale şi spre nenorocul lui — al ostrovului Barataria, fost scutier al vestitului cavaler don Quijote de La Mancha?

Cînd o mai auzi don Quijote şi pe asta, se minună înc-o dată pe-atîta şi se cruci şi mai tare, trecîndu-i prin cap că Sancho ar fi murit şi că, acolo jos, sălăşluia întru munci sufletul lui; şi, mînat de închipuirea asta, spuse:

— Din suflet te rog, pe tot ceea ce te pot ruga eu ca un creştin catolic ce mă aflu, să-mi spui cine eşti; şi dacă eşti un suflet în cazne, să-mi spui ce vrei să fac pentru tine, fiindcă, o dată ce îndeletnicirea mea este să-i ocrotesc şi să-i ajut pe nevolnicii din lumea asta, oi fi de folos şi i-oi ajuta şi pe oropsiţii din ceea lume, care nu pot să se ajute singuri.

— Dacă lucrurile stau aşa, i se răspunse, apoi luminăţia-ta care-mi vorbeşti trebuie să fii stăpînu-meu, don Quijote de La Mancha, şi nici glasul pe care-l aud nu poate fi al altuia.

— Don Quijote sînt, răspunse don Quijote, eu, cel care am menirea să-i ajut în nevoile lor şi pe cei vii şi pe cei morţi; spune-mi, de aceea, cine eşti, că nu-mi mai pot veni în fire de uimit ce sînt, fiindcă dacă eşti scutierul meu Sancho Panza şi ai murit, cum n-au pus mîna dracii pe sufletul tău, şi prin milostivirea lui Dumnezeu te afli în focul cel

curăţitor de păcate, sfînta noastră maică, biserica romană, are destule mijloace ca să te scoată din muncile în care te afli şi, dimpreună cu ea, mă voi strădui şi eu pentru acest lucru, atît cît averea mă ajută.

— Stăpîne don Quijote de La Mancha, i se răspunse, jur pe legea mea şi pe naşterea cui pofteşti că eu sînt Sancho Panza, scutierul luminăţiei-tale, şi că niciodată n-am murit, nici măcar o singură dată de cînd mă ştiu, ci doar întîmplarea a făcut ca, părăsindu-mi eu cîrmuirea pentru temeiuri şi pricini care cer timp mai îndelung spre a fi povestite, să cad azi-noapte în groapa asta unde zac şi eu şi măgarul, care doar n-o să mă lase el să mint, şi dacă vrei să ţi-o dovedesc, uite-l chiar aici, poţi să-l întrebi.

Şi mai-mai îţi vine să crezi că asinul o fi priceput cele ce spunea Sancho, fiindcă de-ndată începu să zbiere atît de vîrtos, încît răzbubuia hruba.

— Straşnic martor! spuse don Quijote. Recunosc zbieretul ăsta de parcă i-aş fi tată şi-ţi recunosc şi ţie glasul, dragul meu Sancho. Aşteaptă tu numai, că m-oi repezi pînă la castelul ducelui, care-i pe-aci pe-aproape, şi-oi aduce pe cineva ca să te scoată din groapa asta, unde te-or fi azvîrlit păcatele tale.

— Du-te, luminăţia-ta, zise Sancho, şi, pe unul Dumnezeu, întoarce-te repede, că nu mai pot răbda să mă ştiu aici îngropat de viu; mor de frică.

Îl lăsă don Quijote şi se duse la castel, să povestească ducelui şi ducesei păţania lui Sancho Panza, de care ei se minunară foarte, deşi îşi deteră seama că trebuie să fi căzut într-o aripă a acelei hrube ce se săpase acolo de nu mai ţinea minte nimeni cînd; dar nu putea ajunge la socoteală cum de-a lăsat el cîrmuirea fără ca să fi prins ei de veste de sosirea lui. În cele din urmă, după cîte se spune, aduseră funii şi odgoane şi, după multă trudă din partea a mai multi oameni, îl scoaseră pe asin şi pe Sancho Panza din acele bezne la lumina soarelui. Îl văzu un student şi zise:

— În felul aceasta ar trebui să iasă din slujbele lor toţi cîrmuitorii cei răi, aşa cum iese păcătosul ăsta din fundul

prăpastiei, lihnit de foame, gălbejit şi fără o para chioară, după cîte-mi dau eu socoteala.

Îl auzi Sancho şi spuse:

— Sînt vreo opt-zece zile, frate cîrtitorule, de cînd am intrat în slujbă ca să cîrmuiesc ostrovul ce mi-a fost încredinţat, şi-n tot acest timp nu m-am simţit sătul de pîine nici măcar un singur ceas. În zilele acestea am fost prigonit de doftori, iar vrăjmaşii mi-au zdrobit oasele, şi n-am avut prilejul să mă aleg cu nimica, nici pe cale cinstită, nici necinstită. Şi stînd lucrurile aşa cum stau, nu mi s-ar fi cuvenit, după cîte socot eu, să fi ieşit de-acolo în halul ăsta, dar socoteala din tîrg nu se potriveşte cu cea de-acasă, şi Dumnezeu ştie cel mai bine ceea ce-i spre folosul fiştecăruia; şi omul să se aştearnă după cum îi vremea; şi nimeni să nu spună: « N-oi bea din apa asta, că acolo unde se aşteaptă să-i sfîrîie slănina, nu dă decît de băţul frigării ». Dumnezeu mă-nţelege ce vreau să spun, şi cu asta, amin, mai mult nu spun, măcar că-mi stă pe limbă.

— Nu te supăra, Sancho, spuse don Quijote, şi nu pune la inimă ce auzi, fiindcă dacă-i aşa, nu mai isprăveşti niciodată. Tu să fii cu cugetul împăcat, zică ei ce-or zice, fiindcă a căuta să legi limbile clevetitorilor, totuna e cu a căuta să pui poartă în cîmp deschis. Dacă ocîrmuitorul iese bogat din slujba lui, îi scot c-a fost un tîlhar, şi dacă iese sărac, c-a fost un nerod şi-un smintit.

— Nici nu mai încape vorbă, răspunse Sancho, că de astă dată pot să mă socotesc mai degrabă nerod decît tîlhar.

Vorbind ei tot aşa, şi înconjuraţi de copii şi de multă altă lume, ajunseră la castel, unde, în nişte pridvoare, stăteau ducele şi cu ducesa, aşteptîndu-i pe don Quijote şi pe Sancho; dar acesta din urmă nu vru să urce să-l vadă pe duce pînă ce mai întîi nu-şi aşeză măgarul în grajd, fiindcă spunea că petrecuse o noapte proastă din cale-afară la hanul unde trăseseră; şi apoi se duse pînă sus să-i vadă pe stăpînii lui, dinaintea cărora căzu în genunchi şi zise:

— Eu, stăpînii mei, numai fiindcă aşa aţi vrut măriile-voastre şi fără nici o vrednicie de la mine, m-am dus să vă

cîrmuiesc insula Barataria, în care gol-goluţ am intrat şi gol-goluţ mă aflu şi acuma, vorba aceea, nici păgubit, nici procopsit. Dac-am cîrmuit bine sau rău, apăi martori am avut destui pe lîngă mine care-or spune ce-or vrea să spună. Am luminat nedumeriri, am hotărît în pricini şi m-am simţit mereu lihnit de foame, fiindcă aşa a vrut vraciul Pedro Recio, de fel din Tirteafuera, doftor al cîrmuirii ostrovene. Au năvălit asupră-ne vrăjmaşii noaptea şi, după ce ne-au adus la mare strîmtoare, spun cei din ostrov c-au ieşit slobozi şi biruitori mulţumită vitejiei braţului meu; deie-le Dumnezeu atîta sănătate cît de adevărat e ceea ce spun! Ca să nu mai lungesc vorba, în timpul ăsta am cumpănit înde mine poverile ce trebuie să le poarte un cîrmuitor, precum şi îndatoririle sale, şi mi-am dat seama, cît mă priveşte, că nu le-ar putea ţine umerii mei, că nu-s greutăţi făcute pentru coastele mele şi nici săgeţi pentru tolba mea; aşa că, mai-nainte ca ocîrmuirea să mă lase de căruţă, am lăsat-o eu pe ea, şi ieri dimineaţă am părăsit ostrovul aşa cum l-am găsit, cu aceleaşi uliţe, case şi acoperişuri pe care le avea cînd am intrat eu acolo. N-am împrumutat nimic de la nimeni şi nici n-am cîştigat de la nimeni nimic; şi măcar că nădăjduiam să fac nişte legi folositoare, n-am făcut nici una, temîndu-mă că n-au să fie luate-n seamă, ceea ce-i totuna ori că le faci, ori că nu le faci. Am plecat, cum spun, din insulă, fără nici un alt însoţitor decît măgarul meu; am căzut într-o hrubă, am luat-o tot înainte printr-însa pînă ce, azi de dimineaţă, o dată cu lumina soarelui, i-am văzut şi ieşirea; nu era însă prea lesne de ieşit, aşa că, dacă nu mi l-ar fi adus cerul pe stăpînul meu don Quijote, acolo aş fi rămas în vecii vecilor. Aşa că, stăpînii mei, duce şi ducesă, aci se află cîrmuitorul vostru Sancho Panza, care doar în zece zile cît a ţinut frînele cîrmuirii a izbutit să-şi dea seama că nu face două parale ca ocîrmuitor, nu numai al unui ostrov, ci şi al lumii întregi! Fiind încredinţat de acest lucru, sărut picioarele luminăţiilor-voastre şi, făcînd şi eu asemeni copiilor care-n jocul lor spun: « Sări tu şi dă-mi-o

tu »[1], fac şi eu o săritură de pe treapta cîrmuirii şi trec iarăşi în slujba stăpînului meu don Quijote, unde, la urma urmei, măcar că-mi mănînc pîinea tot cu frica-n sîn, mi-o mănînc încaltea pe săturate, şi o dată ce-s sătul, puţin îmi pasă dacă m-am săturat cu morcovi sau cu potîrnichi.

Şi cu asta puse capăt Sancho vorbirii sale îndelungi, ce-l făcuse tot timpul pe don Quijote să se îngrijoreze ca nu cumva să amestece într-însa o seamă de prăpăstii; şi cînd îl văzu că-i pune capăt după ce spusese doar atît de puţine, mulţumi cerului în sinea lui, iar ducele îl îmbrăţişă pe Sancho şi-i spuse că-i pare rău din adîncul sufletului că părăsise atît de repede cîrmuirea, dar că o să facă în aşa fel c-o să-i dea, tot la el în ţinut, o altă slujbă, mai puţin apăsătoare şi mai mănoasă. Ducesa îl îmbrăţişă şi ea şi dete porunci să i se poarte de grijă, fiindcă arăta să fie rău fărîmat, şi hăcuit şi mai rău.

Capitolul LVI

Despre grozava şi nemaivăzuta bătălie ce s-a dat între don Quijote de La Mancha şi slujitorul Tosilos, întru apărarea copilei celei batjocorite a doamnei Rodriguez

Nu se căiră cîtuşi de puţin nici ducele şi nici ducesa de păcăleala trasă lui Sancho Panza cu ocîrmuirea ce i-o dăduseră; şi asta cu atît mai vîrtos cu cît chiar în ziua aceea sosi şi majordomul lor, care le povesti de-a fir-a-păr aproape toate vorbele rostite şi toate faptele săvîrşite de Sancho cît timp cîrmuise; în cele din urmă le istorisi — mai punînd şi de la el — cum a fost cu năvala împotriva ostrovului, cu frica lui Sancho şi cu plecarea lui, ceea ce nespus i-a desfătat pe stăpînii săi.

---

[1] « *Salta tú y dámela tú* »: expresie luată probabil dintr-un joc de copii, pe care jucătorii o rostesc atunci cînd cei din partida adversă ajung să recunoască la cine e obiectul ascuns pe care trebuiau să-l găsească.

După asta — urmează povestea — sosi şi ziua sorocită pentru luptă; şi după ce, nu o dată ci de-o sută de ori, îl dăscălise ducele pe slujitorul Tosílos cum s-o potrivească el ca să-l biruie pe don Quijote, fără să-l ucidă însă sau să-l rănească, porunci să scoată vîrfurile de fier de la lănci, spunînd către don Quijote că acel cuget creştinesc cu care el se făleşte n-ar fi îngăduit să se pună-n joc şi să se primejduiască pînă-ntr-atîta o viaţă de om; să fie, dară, mulţumit şi cu-atîta, că-i pune la îndemînă un loc pentru luptă la el în ţinut, măcar că nici treaba asta nu se-mpacă cu poruncile Sfîntului Conciliu [1], care nu încuviinţează înfruntările de acest fel, aşa că n-ar vrea să fie împinsă prea departe o primejdie atît de mare. Don Quijote spuse că măria-sa n-are decît să rînduiască aşa cum i-o veni lui mai bine toate lucrurile în legătură cu acea treabă, că el nici cu atîtica nu i-o ieşi din vorbă.

Cînd sosi şi ziua cea înfricoşată, pentru care ducele poruncise încă dinainte să se ridice pe întinderea din faţa castelului un pod de lemn arătos, de unde să privească martorii, dimpreună cu cele două femei pîrîşe, mumă şi fată, iată că de prin toate satele şi cătunele din preajmă se porni la lume cîtă frunză şi iarbă, să vadă şi ei o bătălie atît de neobişnuită, că alta la fel n-au mai văzut şi n-au mai pomenit pe-acolo prin ţinut nici viii şi nici morţii. Cel dintîi care intră pe cîmpul de luptă, împrejmuit de un gard, fu maestrul de ceremonii, care măsură acel cîmp şi-l străbătu de-a lungul şi de-a latul, ca nu cumva să fie puse-ntr-însul niscai curse sau cine ştie ce alt lucru ascuns, de care să se-mpiedice luptătorii şi să cadă. Intrară apoi cele două femei şi se aşezară-n jeţurile lor, acoperite cu văluri pînă peste ochi, ba, ce zic? pînă la piept chiar, arătîndu-se amîndouă cuprinse de jale adîncă; tocmai atunci se ivi şi don Quijote pe cîmpul de luptă. Nu trecu mult şi, însoţit de zvonul a sumedenii

---

[1] Aluzie la Conciliul din Trento, care a statornicit: « Împăraţii, regii, ducii, principii şi toţi domnii vremelnici care au făcut loc pe teritoriile lor, între creştini, monomahiei, să fie, prin aceasta însăşi, de la sine excomunicaţi » (din sînul bisericii).

de surle şi călare pe-un armăsar, sub copitele căruia tremura pămîntul, se arătă de cealaltă parte a cîmpului de luptă şi marele slujitor Tosílos, cu viziera coifului trasă, iar el pe de-a-ntregul cetluit în platoşă puternică şi lucitoare. Calul, bălţat şi vînjos, părea să fie de Frizia; la cîteşipatru picioarele îi atîrnau smocuri dese de păr. Venea viteazul luptător bine dăscălit de către stăpînul lui cum să umble cu viteazul don Quijote de La Mancha. Ducele îi spusese dinainte ca, o dată cu capul, să nu-l ucidă, ci mai bine să facă în așa fel ca să nu se ciocnească chiar de la început, spre a ocoli primejdia uciderii lui don Quijote, fiindcă asta nici vorbă că s-ar fi întîmplat dac-ar fi dat din plin năvală unul asupra altuia. Străbătu cîmpul de luptă şi, ajungînd în dreptul celor două femei, o privi cîtva timp pe aceea care-l cerea de bărbat. Maestrul de ceremonii îl chemă pe don Quijote, care se și ivise pe acel cîmp, şi, de faţă cu Tosílos, vorbi către cele două femei, întrebîndu-le dacă încuviinţează ca don Quijote de La Mancha să se bată pentru dreptul lor. Ele spuseră că da și că tot ce va face el în acea împrejurare va fi pentru ele bine făcut, drept şi legiuit.

Într-acestea, ducele şi cu ducesa se aşezară pe jilţuri într-un pridvor ce da spre marginea cîmpului de luptă, loc înţesat de puzderie de oameni, care aşteptau să li se-arate grozava şi nemaivăzuta bătălie. Învoiala între cei doi vrăjmaşi era că dacă don Quijote biruia, potrivnicul lui trebuia să se-nsoare cu fata doamnei Rodriguez, iar de cădea biruit, celălalt rămînea dezlegat de legămîntul ce trebuia să-l aducă la îndeplinire, făr-a mai fi dator să mulţumească pe nimeni. Maestrul de ceremonii trase o despărţitură între ei și-l aşeză pe fiecare dintr-înşii la locul unde trebuia să stea. Darabanele începură să bată, văzduhul se umplu de zvonul cel de surle, iar pămîntul se cutremură sub copitele cailor. Inimile mulţimii aţintite să privească erau într-o strînsă aşteptare, unii temîndu-se de înfrîngere, iar alţii aşteptînd să iasă totul cu bine în acea luptă.

Don Quijote, încredinţîndu-se din tot sufletul lui Dumnezeu, Domnul nostru, precum și domniţei Dulcinea din

Toboso, adăsta să i se dea semnul hotărît ca să-nceapă năvala; cît priveşte pe slujitorul nostru, apăi cu altceva îşi muncea el mintea: nu se gîndea la alta decît la ce voi spune eu acuma. Pasămite că atunci cînd stătea şi se uita la vrăjmaşa lui, i se păru că-i cea mai frumoasă femeie din cîte a văzut de cînd s-a pomenit el pe lume; iar copilul cel orb, căruia, cînd e vorba de treburi din astea, i se zice de obicei Cupidon, nu vru să piardă prilejul ce i se dete de a-şi arăta biruinţa asupra unei inimi de slujitor şi de-a o scrie şi pe ea în pomelnicul prăzilor lui; aşa că, dîndu-se uşurel pe lîngă el, fără să-l vadă nimeni, îi slobozi pe la stînga pieptului o coşcogeamite săgeată de doi stînjeni, care-i străpunse inima dintr-o parte-ntr-alta, și isprava asta putu s-o facă-n bună pace, fiindcă duhul dragostei e nevăzut, intră şi iese pe unde pofteşte, fără să-i ceară nimeni socoteală de faptele lui. Zic, dară, că atunci cînd deteră semn să se pornească năvala, slujitorul nostru era dus departe cu gîndul, nemailuînd aminte decît la frumuseţea aceleia ce-i robise inima, aşa că nu mai aşteptă zvonul surlelor, cum făcu don Quijote, care nici că-l auzi bine, şi se şi repezi să dea năvală, şi, gonind pe cît îi sta-n puteri lui Rocinante, se-ndreptă asupra potrivnicului său; şi văzîndu-l c-o porneşte, bunul său scutier Sancho îi strigă cît îl ţinea gura:

— Domnul să te călăuzească, floare și caimac al cavalerilor rătăcitori! Deie-ţi Dumnezeu izbîndă, pentru că ai dreptatea de partea ta!

Și măcar că Tosílos îl văzu pe don Quijote tăbărînd asupră-i, nu se clinti nici c-un pas de la locul lui; ba, dimpotrivă, îl strigă mai să-şi spargă pieptul pe maestrul de ceremonii, iar cînd acesta veni să vadă ce-i poftea inima, îi spuse:

— Domnule, aşa-i că bătălia asta se dă ca să hotărască de mă-nsor sau nu mă-nsor cu acea domniţă?

— Aşa e, fu răspunsul.

— Păi atunci, spuse slujitorul, nu vreau să-mi încarc cugetul, fiindcă l-aş împovăra foarte dac-aş merge mai departe în lupta asta, aşa încît spun din capul locului că mă dau bătut şi că pe loc vreau să mă-nsor cu acea domniţă.

Maestrul de ceremonii rămase cu gura căscată cînd auzi vorbele lui Tosílos, şi cum era şi el unul din cei puşi la cale în urzeala acestei năzbîtii, chiar că nu mai ştiu ce să-i răspundă. Văzînd că vrăjmaşul nu năvăleşte să-l întîmpine, se opri şi don Quijote în toiul goanei. Ducele nu ştia ce se-ntîmplase de nu mai purcedeau odată la luptă; numai că veni atunci maestrul de ceremonii şi-l înştiinţă şi pe el de spusele lui Tosílos, drept care ducele rămase nedumerit și foc de mînios. Cîtă vreme se petrecea treaba asta, Tosílos se dete-n dreptul locului unde stătea doña Rodriguez şi-i spuse cu glas tare:

— Eu, cucoană, vreau să mă-nsor cu fata dumitale şi n-am nici un chef să capăt prin harţă şi bătaie ceea ce pot căpăta în bună pace şi fără de primejduirea vieţii.

Auzind şi preavrednicul don Quijote vorbele astea, spuse:

— Dacă aşa stă treaba, apăi şi eu, în ce mă priveşte, rămîn slobod şi dezlegat de făgăduinţa mea. Cunune-se într-un ceas bun! Dacă Dumnezeu zice da, n-or să spună sfinţii ba.

Într-acestea coborîse şi ducele în cuprinsul din faţa castelului şi, ducîndu-se la Tosílos, îi zise:

— I-adevărat, cavalere, că te dai bătut şi că, îndemnat de cugetu-ţi cinstit, vrei să te cununi cu fata asta?

— Da, doamne, răspunse Tosílos.

— Și bine face aşa cum face, spuse atunci Sancho, căci ce vrei să dai chiţcanului, dă mai bine-n dar motanului, şi-ai scăpat de grijă.

Tosílos prinse să-şi desfacă legătura chiverei şi se ruga să-l ajute cineva grabnic la treaba asta, că i se tăia suflarea şi nu putea să se mai rabde multă vreme ferecat în strîmtoarea acelei temniţe. I-o scoaseră la iuţeală, şi-atunci rămase descoperit şi-n văzul lumii chipul lui de slujitor. Văzînd una ca asta, doña Rodriguez și cu fie-sa prinseră să strige de mama focului:

— Asta-i curată înşelăciune, înșelăciune şi nu alta! În locul soţului meu celui adevărat, ni l-au vîrît pe gît pe Tosílos, slujitorul ducelui, stăpînul nostru! Cerem dreptate în numele

lui Dumnezeu şi-al regelui faţă de această nemaiauzită potlogărie, ca să nu zic de-a dreptul ticăloşie.

— Nu vă mai faceţi sînge rău de-atîta lucru, cuconiţelor, zise don Quijote, că asta nu-i nici potlogărie şi nici ticăloşie; şi chiar să şi fie, tot nu poartă ducele nici o vină, ci numai afurisiţii aceia de vrăjitori care mă prigonesc şi care, pizmuindu-mi slava ce-aş fi dobîndit-o din această biruinţă, au preschimbat chipul soţului dumitale în al aceluia de care spui că-i slujitorul ducelui. Ascultă-mi, dară, povaţa şi, în ciuda răutăţii de care nu se mai lasă vrăjmaşii mei, mărită-te după el, că, fără doar şi poate, nu-i altul decît tot acela pe care vrei să-l iei de bărbat.

Cînd a mai auzit-o ducele şi pe asta, cu toată mînia lui, era cît pe-aci să plesnească de rîs.

— Sînt atît de nemaiauzite, zise el atunci, lucrurile care i se-ntîmplă seniorelui don Quijote, încît mai că-mi vine şi mie să cred că slujitorul ăsta al meu nu este cine este. Dar ia să ne folosim şi noi de-o şiretenie: să amînăm, dacă vreţi, cu cincisprezece zile cununia, în care timp să-l ţinem închis pe insul ăsta, care ne face să stăm în cumpănă, şi într-acestea poate că şi-o căpăta iarăşi chipul de mai-nainte, că doar n-o ţine cît lumea pica ce-o au vrăjitorii pe don Quijote, mai cu seamă cînd or vedea că nu le folosesc la nimic înşelăciunile şi preschimbările astea.

— Vai de mine, mărite doamne, zise Sancho, păi a ajuns nărav şi obicei la tîlharii ăştia să preschimbe dintr-unu-ntr-altul toate lucrurile ce-l privesc pe stăpînul meu! Pe-un cavaler ce l-a biruit mai deunăzi, şi căruia-i zice Cavalerul Oglinzilor, l-au preschimbat în chipul bacalaureatului Samsón Carrasco, de fel de pe la noi din sat, cu care sîntem prieteni la cataramă, iar domniţei Dulcinea din Toboso i-au dat chipul unei ţărănci necioplite, drept care mă bate gîndul că şi slujitorul ăsta slujitor o trăi şi-o muri cîte zile va să mai aibă la viaţa lui.

Atunci spuse şi fata doamnei Rodriguez:

— Fie cine-o fi acela ce mă cere de nevastă, că eu tot îi mulţumesc de asta, fiindcă mai bine-mi şade să fiu nevasta

legiuită a unui slujitor decît ibovnica şi ţiitoarea unui cavaler, cu atît mai mult cu cît cel care m-a batjocorit nici măcar cavaler nu-i.

Din toate cele spuse şi întîmplate ieşi, pînă la urmă, că Tosílos trebuia închis, ca să se vadă în ce s-o mai preschimba. Cu toţii înălţară osanale biruinţei lui don Quijote, măcar că cei mai mulţi dintr-înşii rămaseră mîhniţi şi cuprinşi de întristare văzînd că nu se făcuseră între ei fărîme potrivnicii cei aşteptaţi cu atîta înfrigurare, întocmai ca şi băietanii de pe uliţe, care se posomorăsc cînd osînditul pe care-aşteaptă nu mai este spînzurat, pentru că l-au iertat fie pricinaşii, fie judecătorii. Îşi văzu lumea de drum, se-ntoarseră ducele şi cu don Quijote la castel, îl băgară în temniţă pe Tosílos, rămaseră mulţumite cum nu se mai poate atît doña Rodriguez, cît şi fie-sa, văzînd că, într-un fel sau într-altul, pricina lor tot cu o cununie o să se-ncheie, iar Tosílos, la rîndul lui, atîta aştepta şi el.

Capitolul LVII

În care-i vorba de felul cum s-a despărţit don Quijote de duce şi de ducesă şi de cele ce i s-au întîmplat cu isteaţa şi zvăpăiata aceea de Altisidora, slujitoarea ducesei

Don Quijote socoti c-ar fi timpul să se scuture odată de toată lîncezeala ce se prinsese de dînsul cît hălăduise la castel, fiindcă-şi zicea că lumea poate-i simţea amarnic lipsa, în vreme ce el se lăsa închis şi dedat trîndăviei în huzurul şi în desfătările fără de număr cu care-l copleşeau ducele şi ducesa, ca pe-un adevărat cavaler rătăcitor ce era; şi fiindcă mai gîndea el că va da odată şi odată socoteală cerului pentru toată acea lîncezeală şi însingurare a lui, ceru într-o bună zi ducelui şi ducesei încuviinţarea de-a pleca. Ei i-o deteră, arătînd, însă, şi cît de rău le părea de faptul că el avea de gînd să-i părăsească.

Ducesa îi dete lui Sancho răvaşele de la muierea lui, iar el, vărsînd lacrimi asupră-le, spuse: « Cui i-ar fi trecut prin gînd că atît de mari aşteptări ca acelea pe care ştirea ocîrmuirii mele le-a trezit în inima nevesti-mi, Teresa, au să sfîrşească cu întoarcerea mea de-acuma la prăpăditele acelea de aventuri ale stăpînului meu, don Quijote de La Mancha? Cu toate astea, sînt mulţumit cînd văd că Teresa mea, trimiţînd ducesei ghindele, a dovedit că este într-adevăr cine este, căci dacă mi-ar fi făcut supărarea de-a nu le trimite, s-ar fi arătat întru totul nerecunoscătoare. Ceea ce mă mai mîngîie este că darul ăsta nu se poate chema mită, fiindcă ocîrmuirea eu o aveam mai dinainte ca ea să-l trimită, şi e doară la mintea omului ca aceia ce trag vreun folos de pe urma cuiva să se arate recunoscători, fie chiar şi cu nimicuri de-un ban perechea. De altminteri, gol-goluţ am intrat în ocîrmuire şi gol-goluţ am ieşit dintr-însa, aşa că pot spune cu cugetul împăcat, ceea ce nu-i puţin lucru: gol-goluţ am venit pe lume, gol-goluţ mă aflu şi-acuma, nici păgubit, nici procopsit.» Toate astea şi le spunea înde sine Sancho în ziua plecării.

După ce-şi luă, dară, bun rămas încă din ajun de la gazdele lui, don Quijote se înfăţişă într-o bună dimineaţă armat de drum în cuprinsul din faţa castelului. De pe pridvoare îl urmărea cu privirea toată suflarea din castel, şi pînă şi ducele şi ducesa ieşiră să-l vadă. Sancho, cu desagii, cu sipetul şi cu merindele lui, se afla şi el acolo, călare pe asin, mulţumit cum nu se mai poate, fiindcă majordomul ducelui — cel ce luase chipul contesei Trifaldi — îi dase o punguţă cu două sute de scuzi de aur pentru nevoile drumului, şi de asta nu ştia încă nimic don Quijote. Şi-n vreme ce căscau cu toţii gura la dînşii, aşa cum am mai spus, iată că, tocmai cînd nici cu gîndul nu gîndeau, dintre celelalte femei de casă şi slujitoare care cătau la ei, ridică deodată glas afurisita şi zvăpăiata de Altisidora şi zise cu viers jalnic:

Cavaler haín, ascultă:
stai pe loc şi trage frîul,
nu tot da într-una pinteni
bietului tău cal de poştă.

Fugi de parc-aş fi o fiară
sau un şarpe veninos,
cînd eu sînt mioară blîndă,
mieluşea nevinovată.

Rîs îţi faci, căpcîn şi zmeu,
de fecioara cea mai mîndră,
ce-a trăit prin munţii Dianei,
ce-o văzu prin codri Venus!

Crud Virén[1], fugar Enea,
Cu Varava deopotrivă!

Iei în ghearele proclete
a' sperjurei tale mîini
măruntaiele smeritei
care te-a-ndrăgit, sărmana!

Trei năframe-i iei, şi două
calţavete, ce piciorul
ei de marmură le-ncinse,
alb de lucitor, şi negru.

Iei şi două mii de-oftaturi,
ce-ar putea, de-ar fi de foc,
două mii de Troi s-aprindă,
de-ar fi două mii pe lume!

Crud Virén, fugar Enea,
Cu Varava deopotrivă!

Fi-ţi-ar împietrit scutierul,
Sancho, ca să nu-l îndupleci
Dulcinea să-ţi salveze
din vrăjirea-n care-i astăzi!

---

[1] Personaj din *Orlando Furioso*, care şi-a abandonat iubita, într-o insulă pustie.

E, sărmana, pedepsită
doar din vina ta, se ştie:
că plătesc pe lume drepţii
ce-au păcătuit hainii.

De-azi isprăvile-ţi viteze
doar nenorociri să-ţi fie,
visurile doar coşmare,
lunecări, statornicia.

Crud Virén, fugar Enea,
Cu Varava deopotrivă!

Lumea-ntreagă te hulească,
din Granada pîn'la Loja,
din Sevilla la Marchena,
şi din Londra-n Englitera [1].

Dac-o fi să-ţi joci norocul
la « o-sută-una »-n cărţi,
rigi, birlici să te-ocolească,
de şeptari să nu ai parte.

Bătătura de-o să-ţi tai,
să te tai pînă la sînge,
iar de-o fi să-ţi scoţi măsele,
să-ţi rămînă-n gîngii colţi.

Crud Virén, fugar Enea,
Cu Varava deopotrivă!

În vreme ce adînc mîhnita Altisidora se jeluia în felul cum s-a spus, don Quijote căta lung la ea şi, fără a-i răspunde o vorbuliţă măcar, îşi întoarse faţa către Sancho şi-i spuse:

— Pe mormîntul părinţilor tăi, Sancho dragă, te rog din suflet să-mi spui adevărul curat! Ia spune-mi: n-ai cumva

---

[1] Efectul comic rezultă din faptul că între localităţile citate distanţa era foarte mică; distanţa de la Londra pînă în Anglia este, evident, un nonsens.

la tine cele trei năframe, precum și calțavetele de care vorbește fata asta îndrăgostită?

La care Sancho răspunse:

— Cele trei năframe le am, dar calțavetele, nici pomeneală de așa ceva!

Ducesa rămase uluită de cutezanța Altisidorei, fiindcă măcar c-o știa îndrăzneață, zurlie și nebunatică, tot nu se-aștepta să ajungă pînă-ntr-atîta cu îndrăzneala; și cum ea nu era pusă la cale cu șotia asta, mai tare o cuprinse mirarea.

Ducele, vrînd să împingă gluma și mai departe, zise:

— Nu-mi pare de fel cu socoteală, domnule cavaler, că, după ce te-ai bucurat la mine-n castel de buna primire ce ți s-a făcut, ai cutezat să răpești pe puțin trei năframe, dacă nu chiar și calțavetele slujitoarei mele. Asta dovedește că ești rău la inimă, lucru întru totul nepotrivit cu renumele ce-l ai. Înapoiază-i, dară, calțavetele, că dacă nu, te chem la luptă pe viață și pe moarte, fără a-mi mai fi teamă că tîlharii aceia de vrăjitori mi-or preschimba și mi-or preface chipul, cum au făcut cu slujitorul meu Tosílos, cel care-a intrat cu dumneata la luptă.

— Ferească sfîntul, răspunse don Quijote, să ridic eu spada împotriva preavrednicei făpturi a măriei-tale, de la care am primit atîtea dovezi de mărinimie! Năframele le-oi înapoia eu, fiindcă spune Sancho că le are la el; calțavetele, însă, e cu neputință, fiindcă nici eu și nici el n-am primit așa ceva, și dacă slujitoarea asta a măriei-tale s-ar uita mai bine prin lăzile ei, nu mai încape vorbă că le-ar găsi. Eu, seniore duce, de cînd mă știu pe lume hoț n-am fost, și nici nu cred să fiu cîte zile-oi mai avea, fără numai dacă-și ia Dumnezeu harul de la mine. Fata asta — după cum ea însăși spune — vorbește ca o îndrăgostită ce este, lucru de care eu nu port nici o vină, așa că n-am de ce să-i cer iertare nici ei și nici măriei-tale. Rogu-te, dară, să ai o părere mai bună despre mine și să-mi dai din nou învoirea de-a-mi vedea de drum.

— Aștearnă-ți-l Dumnezeu cu-atîta noroc, seniore don Quijote, spuse ducesa, încît să ne fie dat a auzi numai

veşti bune despre marile-ţi isprăvi, şi acum du-te cu Dumnezeu, că de ce stai mai mult, de-aia aţîţi tot mai avan focul din inimile fetelor ce te privesc, iar pe slujitoarea mea într-atît oi muştrului-o, încît i-o trece pofta să mai greşească de-acu înainte, fie cu ochii, fie cu vorba.

— Un singur lucru vreau să-ţi mai spun, viteze don Quijote, spuse atunci Altisidora. Vreau să-ţi cer iertare că te-am învinuit de furtul calţavetelor, fiindcă, uite, le am chiar pe picior, şi m-am zăpăcit şi eu, ca acela ce-şi căuta măgarul în timp ce-l călărea.

— Păi n-am spus eu? zise Sancho. Eu, şi să ascund lucruri furate! Dac-aş fi vrut să fur, apăi la tot pasul mi s-ar fi ivit prilejuri în ocîrmuirea mea.

Don Quijote înclină capul, făcu o plecăciune către duce, către ducesă şi către toţi cei de faţă şi, trăgînd de dîrlogi ca să-l întoarcă pe Rocinante, ieşi din castel, urmat de Sancho, şi se-aşternu la drum către Zaragoza.

Capitolul LVIII

Care vorbeşte despre felul cum l-au năpădit pe don Quijote atîtea aventuri, încît nu mai aveau loc una de alta

Cînd se văzu don Quijote în mijlocul cîmpului, slobod şi scăpat de clopotele ce i le trăgea Altisidora, i se păru că mai trăieşte o viaţă şi că-şi recapătă puterile, pentru a prinde din nou firul isprăvilor lui cavalereşti; şi întorcîndu-se către Sancho, îi zise:

— Libertatea, Sancho dragă, este unul din darurile cele mai binecuvîntate din cîte cerurile le-au hărăzit oamenilor; cu ea nu se pot asemăna nici comorile ce le ascunde pămîntul şi nici acelea pe care le-nvăluie marea; pentru libertate, ca şi pentru cinste, se poate şi se şi cade să-ţi primejduieşti şi viaţa; iar, dimpotrivă, robia este cea mai cumplită năpastă ce poate da peste oameni. Spun asta, Sancho dragă, că doar

ai văzut şi tu huzurul şi belşugu-n care-am trăit în castelul acesta pe care l-am lăsat, dar în mijlocul acelor bucate ademenitoare de-ţi lăsa gura apă cînd le vedeai, şi al acelor băuturi răcoritoare ca zăpada, mie mi se părea că rabd de chinurile foamei, fiindcă nu mă bucuram de ele cu acea libertate cu care m-aş fi desfătat dac-ar fi fost ale mele, căci îndatoririle de a răsplăti binefacerile şi milostivirile primite sînt lanţuri ce nu lasă cugetul să stea slobod şi semeţ. Ferice de-acela căruia cerul i-a dat un codru de pîine fără de îndatorirea ca el să mulţumească altcuiva decît tot cerului.

— Cu toate cele ce-mi spui luminăţia-ta, tot nu-i frumos din parte-ne să rămînem nerecunoscători pentru cei două sute de galbeni pe care mi-i dete-ntr-o pungă majordomul ducelui şi pe care-i port ca pe-o oblojeală şi ca pe-o iarbă de leac în dreptul inimii, aşa, pentru la o adică, fiindcă n-om găsi doară numai castele unde să fim omeniţi, ci om mai da cîteodată şi de hanuri, unde s-ar putea să ne vedem scuturaţi de ciomege.

Tot vorbind ei aşa, mai de unele, mai de altele, îşi vedeau de drum cei doi rătăcitori, cavalerul şi scutierul, cînd, după ce făcură cam vreo leghe şi ceva, iată numai că zăriră pe iarba unei pajişti verzi ca la vreo doisprezece inşi în port ţărănesc, care stăteau pe glugile lor, aşternute jos, şi se ospătau. Lîngă ei aveau parcă nişte cearceafuri, cu care era acoperit ceva ce se afla dedesubt: cearceafurile erau aşternute ici şi colo, în unele locuri înălţate în picioare, iar în altele, întinse pe jos. Cînd ajunse don Quijote în dreptul celor ce se ospătau, după ce le dete mai întîi bineţe, aşa cum se cuvine, îi întrebă ce erau lucrurile acelea acoperite cu cearceafuri. Unul dintr-înşii răspunse:

— Domnule, sub cearceafurile astea se află nişte icoane cioplite şi dăltuite, care ne sînt de trebuinţă pentru o biserică ce-o clădim la noi în sat. Le ducem acoperite ca să nu li se ia poleiala, şi le purtăm pe umeri ca să nu se spargă.

— Nu vă fie cu supărare, răspunse don Quijote, da, tare-aş ţine să le văd şi eu, fiindcă nişte chipuri care sînt duse cu atîta grijă, nici vorbă că trebuie să fie o frumuseţe.

— Şi încă ce frumuseţe! răspunse celălalt. Dacă nu mă crezi, să-ţi spun numai cît fac, că nu-i unul din ele care să nu ne ţină mai puţin de cincizeci de ducaţi. Şi ca să vezi luminăţia-ta că nu mint, aşteaptă numai puţin, şi-ai să te-ncredinţezi cu ochii.

Şi, lăsîndu-şi mîncarea, se ridică-n picioare şi se duse să scoată învelitoarea de pe cel dintîi dintre chipuri, care-l înfăţişa pe sfîntul Gheorghe călare, avînd la picioare un şarpe încolăcit, căruia-i trecea lancea prin gură, în felul fioros cu care se zugrăveşte, de obicei, acest sfînt. Toată icoana ai fi zis că-i un jăratec de aur. Cînd o văzu, don Quijote zise:

— Acesta a fost unul dintre cei mai destoinici cavaleri rătăcitori pe care i-a avut oastea cea dumnezeiască. Îl chema sfîntul Gheorghe şi, pe lîngă multe altele, mai era şi ocrotitor al fecioarelor. Ia să vedem şi astălaltă icoană.

Omul trase cearceaful de pe ea, şi atunci se ivi chipul sfîntului Martin călare, care-şi împărţea mantia cu un nevoiaş; numai ce-l văzu don Quijote, că şi spuse:

— Şi acesta a fost unul dintre cavalerii rătăcitori ai creştinătăţii şi socot c-a fost mai mult mărinimos decît viteaz, aşa cum poţi şi tu, Sancho, să-ţi dai seama din aceea că-şi împarte mantia cu un nevoiaş şi-i dă o jumătate dintr-însa; şi nici vorbă că trebuie să fi fost iarnă pe-atunci, fiindcă altminteri i-ar fi dat-o întreagă, după cît era de milostiv.

— Nu cred ca asta să fi fost pricina, spuse Sancho, ci s-o fi ţinut şi el de zicala care spune: nu da fără socoteală, că ajungi la rea tocmeală.

Rîse don Quijote şi ceru să fie scos şi-un alt cearceaf, de sub care se ivi sfîntul ocrotitor al Spaniilor; era călare, cu paloşul însîngerat, zdrobindu-i pe mauri şi călcînd peste capete; şi cînd îl văzu, don Quijote zise:

— Ăsta zic şi eu că-i cavaler al oştii lui Cristos; îi zice sfîntul Diego Matamoros [1], unul dintre cei mai viteji sfinţi

[1] « *San Diego Matamoros* »: numele andaluz al sfîntului Iacob (Santiago). I se atribuia izbînda în lupta cu maurii. De aici: Matamoros («omoară mauri»).

şi cavaleri pe care i-a avut lumea şi pe care-i are acuma cerul.

Apoi traseră şi-un alt cearceaf şi se văzu că acoperea căderea sfîntului Pavel de pe cal, unde nu lipsea nici unul din amănuntele cu care se zugrăveşte de obicei icoana ce înfăţişează trecerea lui la credinţă. Cînd o văzu atît de viu plăsmuită, de-ai fi zis că Isus vorbea şi că Pavel îi răspundea, don Quijote zise:

— Acesta a fost, la timpul său, cel mai mare vrăjmaş pe care l-a avut biserica Domnului-Dumnezeului nostru şi cel mai mare apărător pe care-l va avea ea de-a pururi: cavaler rătăcitor în viaţă şi sfînt statornic în moarte, lucrător neobosit în via Domnului, învăţător al neamurilor, căruia-i slujiră drept şcoli cerurile însele, iar drept dascăl şi propovăduitor, care să-l înveţe, însuşi Domnul nostru Isus Cristos.

Alte chipuri cioplite nu mai erau, aşa că puse don Quijote să le acopere din nou şi zise către cei ce le duceau:

— Iau ca semn bun, fraţilor, c-am văzut cele ce-am văzut, fiindcă sfinţii şi cavalerii ăştia s-au îndeletnicit cu ceea ce mă îndeletnicesc şi eu, adică cu meşteşugul armelor; numai că între mine şi ei e o deosebire: ei au fost sfinţi şi au luptat după chipul dumnezeiesc, pe cîtă vreme eu sînt un păcătos şi lupt după tipicul cel omenesc. Ei au cucerit cerul prin puterea braţelor, fiindcă şi cerul se lasă cucerit în acest chip, pe cînd eu pîn-acuma nu ştiu încă ce-o să cuceresc prin puterea strădaniilor mele; dar dacă Dulcinea mea din Toboso ar fi mîntuită din pătimirile ei, ceea ce mi-ar îmbunătăţi soarta şi mi-ar lumina mintea, poate că mi-aş îndrepta şi eu paşii pe-un făgaş mai bun decît acela pe care merg acum.

— Să te-audă Dumnezeu şi s-asurzească Necuratul! zise atunci Sancho.

Se minunară oamenii atît de chipul, cît şi de vorbele lui don Quijote, fără să-nţeleagă nici pe jumătate din ce voia el să spună. Mîntuiră cu ospăţul, ridicară icoanele pe umeri, se despărţiră de don Quijote şi-şi văzură de

drum. Sancho, ca și cum nu l-ar mai fi cunoscut niciodată pe stăpînu-su, rămase iarăşi uluit de cîte știa el, părîndu-i-se, fără îndoială, că nu se află istorie sau întîmplare pe lume pe care don Quijote să n-o știe pe degete sau să n-o aibă întipărită-n minte, și-i spuse:

— Cu-adevărat, stăpîne, că dacă ceea ce ni s-a întîmplat astăzi poate să se cheme aventură, apăi a fost cea mai lină şi cea mai dulce din cîte le-am întîmpinat în tot timpul cutreierărilor noastre. Dintr-însa am ieşit fără ciomăgeli şi fără să ne sară inima din loc, nici n-am pus mîna pe spade, nici n-am izbit pămîntul cu spinările noastre şi nici n-am rămas flămînzi. Slavă Domnului că mi-a dat să văd cu ochii mei şi una ca asta!

— Aşa-i cum zici tu, Sancho, spuse don Quijote. Trebuie însă, să ţii seamă că nu toate vremile sînt pe o potrivă şi nu toate-şi torc firul la fel, și ceea ce gloata numeşte de obicei « semne bune », închipuiri care nu se sprijină pe nici o lege a firii, sînt privite şi judecate de către cei înţelepţi numai ca întîmplări fericite. Unul din cititorii ăştia în semne se scoală o dată dis-de-dimineaţă, pleacă de-acasă, întîlneşte în drum un călugăr din tagma preafericitului sfînt Francisc şi, ca şi cum i-ar fi ieşit în cale un balaur, face cale întoarsă şi se înapoiază acasă. Un alt deştept varsă, din greşeală, puţină sare pe masă, și iată că i se varsă și lui aleanul în inimă, ca şi cum firea ar fi datoare să dea semne de restriştile ce vor să vină prin lucruri atît de neînsemnate ca acelea de care ţi-am pomenit. Înţeleptul și creştinul adevărat nu caută să afle prin nimicuri din astea căile Domnului. Soseşte Scipio în Africa și, sărind din corabie, se-mpiedică şi cade, ceea ce oştenii lui iau drept semn rău; dar el, îmbrăţişînd pămîntul, zice: « N-o să-mi mai poţi scăpa, Africă, fiindcă te ţin strînsă-n braţele mele » [1]. Aşa încît, dragă Sancho, faptul că mi-au ieşit în cale icoanele cioplite a fost pentru mine o preafericită întîmplare.

---

[1] Se pare că aceste cuvinte atribuite lui Scipio Africanul n-au realitate istorică.

— Aşa cred şi eu, răspunse Sancho, dar altceva aş vrea să-mi spui luminăţia-ta: de ce spaniolii, cînd vor să dea vreo bătălie, chemîndu-l într-ajutor pe sfîntul Diego Matamoros, spun aşa: « Santiago, şi repede-te, Spanie »[1]? Poate, oare, Spania, care-i pămînt, să se repeadă? că eu n-am mai văzut pămîntul repezindu-se, sau ce vrea să spună obiceiul ăsta?

— Da' nepriceput mai eşti, Sancho, răspunse don Quijote, ţin minte că pe acest falnic cavaler al crucii roşii l-a dăruit Dumnezeu Spaniei ca ocrotitor şi sprijin, mai cu seamă în luptele cele aprige pe care le-au dat spaniolii cu maurii, aşa că-l cheamă-ntr-ajutor şi-l strigă ca pe-un apărător al lor în toate bătăliile-n care ei, şi nu pămîntul Spaniei, se reped la luptă; şi nu o dată au fost văzuţi, aşa cum te văd, în aceste bătălii, doborînd, dînd iama, nimicind şi ucigînd pîlcurile cele arăpeşti. Şi ca să te-ncredinţez de acest adevăr, aş putea să-ţi dau mai multe pilde, istorisite în cronicile cele adevărate ale Spaniei.

Sancho, însă, schimbă vorba şi zise către stăpînu-su:

— Stau şi mă minunez, stăpîne, de îndrăzneala Altisidorei, slujitoarea ducesei! Da' grozav trebuie c-o mai fi rănit-o şi străpuns-o cel căruia-i zice Amor, de care se spune că-i un copil orb şi care, cu toate că-i urduros la ochi, sau, mai bine zis, că n-are vedere, îşi ia drept ţintă cîte-o inimă, fie chiar şi-o inimioară, de mi ţi-o nimereşte şi mi ţi-o străpunge dintr-o parte-ntr-alta cu săgeţile lui! Am mai auzit spunîndu-se că săgeţile astea de dragoste îşi pierd ascuţişul şi se tocesc de sfiiciunea şi de curăţia fetelor, dar în Altisidora asta parcă mai mult se ascut decît se turtesc.

— Bagă-ţi bine-n cap, Sancho, că dragostea nu ţine seama de piedici şi nici nu stă să cumpănească lucrurile, ci face

---

[1] Strigătul de război: « *Santiago, y cierra, España !* » îşi are obîrşia în bătălia de la Clavijo, unde se spune că apostolul Iacob, călare pe un cal alb, a luat parte el însuşi, ucigînd nenumăraţi mauri. Strigătul exista pe vremea cînd s-a compus epopeea spaniolă a Reconquistei, *El cantar de mío Cid*, în care El Apostol Santi Yague este de mai multe ori pomenit.

întocmai ca şi moartea, care tot atît de bine dă năvala şi-n palatele cele crăieşti, şi-n colibele cele nevoiaşe ale ciobanilor, şi cînd pune cu tot dinadinsul stăpînire pe-un suflet, cel dintîi lucru pe care-l face e să-i ia sfiiciunea şi ruşinea, aşa că Altisidora nu le mai avea cînd şi-a destăinuit focul, care a trezit în cugetul meu mai mult tulburare decît milă.

— Asta-i de-a dreptul neomenie, zise Sancho, nerecunoştinţă strigătoare la cer! Cît despre mine, eu atîta pot să spun, că un singur cuvinţel drăgăstos pornit de la ea, şi m-ar da gata, m-ar înrobi cu totul. Drac împieliţat! Ce inimă de piatră, ce rărunchi de aramă, ce suflet de tuci mai ai! [1] Dar nu-mi intră-n cap ce-o fi găsit fata asta la luminăţia-ta, de să-i prindă inima şi s-o înrobească într-atîta. Unde-i fălnicia, unde-i strălucirea, unde-i gingăşia, unde-i frumuseţea, unde-s toate aceste daruri care, fie-n parte, fie laolaltă, au făcut-o să-şi piardă capul? Căci, fără glumă, stau de multe ori şi mă uit la luminăţia-ta din creştet pînă-n tălpi, şi mai mult lucruri care să te pună pe fugă văd decît din cele care să te facă iubeţ; şi o dată ce frumuseţea e, după cîte am auzit, lucrul cel dintîi şi cel mai de frunte care trezeşte dragoste, şi o dată ce luminăţia-ta n-ai nici de leac, chiar că nu mai ştiu la ce şi-o fi pierdut sărmana de ea minţile.

— Ţine-n seamă, Sancho, răspunse don Quijote, că se află două soiuri de frumuseţe, una a sufletului, iar cealaltă a trupului. Aceea a sufletului sălăşluieşte şi se arată în bunurile minţii, în cinste, într-o purtare cuviincioasă, în mărinimie şi în bună-creştere, şi toate lucrurile astea pot să încapă şi să-şi găsească lăcaş şi în sufletul unui om urît;

---

[1] Clemencín comentează: « Nu e verosimil ca Sancho să-şi fi tratat stăpînul în acest fel », şi presupune că exclamaţia aceasta trebuie să fi fost rostită ca în comediile epocii aparteurile, fără ca stăpînul să audă mulţimea de injurii aruncate pe capul său şi mai ales acel « *hi de puta* », care s-a tradus aici prin « drac împieliţat ». Rodriguez Marín crede, însă, că această exclamaţie injurioasă, tocită de atîta folosire, nu mai avea aceeaşi valoare semantică, ci era pur şi simplu interjectivă.

și dacă-ți îndrepți gîndul către această frumusețe, și nu către cea trupească, atunci și dragostea răsare, mai năvalnică și mai puternică. Eu, dragă Sancho, am ochi să văd că nu sînt frumos, dar tot atît de bine-mi dau seama că nici prea pocit nu sînt, și un bărbat, avînd darurile sufletești de care ți-am pomenit, e destul să fie ceva mai frumos decît dracu spre a fi îndrăgit.

Tot ținînd-o așa în vorbe și taclale, intrară într-o pădure aflată alăturea cu drumul, și dintr-o dată, fără să-și dea seama cum, se pomeni don Quijote prins într-un păinjeniș de fire verzi, care erau întinse de la un copac la altul, și, deoarece nu putea să se dumerească ce-o mai fi fiind și cu năzdrăvănia aceea, zise către Sancho:

— Tare-mi vine să cred, dragă Sancho, că povestea asta cu păinjenișul de fire trebuie să fie una din cele mai necrezute aventuri ce se pot închipui. Gîtul să mi-l tai dacă vrăjitorii ce mă prigonesc nu vor să mă prindă-n această plasă și să mă oprească-n drum, ca răzbunare pentru asprimea cu care m-am purtat față de Altisidora. Să știe, însă, de la mine că păinjenișul ăsta nu din fire verzi să fie, așa cum și este, da' și din diamantul cel mai vîrtos, mai tare și decît plasa în care zeul cel gelos al faurilor i-a prins pe Venus și pe Marte, și eu tot l-oi rupe, ca și cum ar fi din trestie uscată sau din firișoare de bumbac!

Și tocmai cînd dete să treacă mai departe și să-l rupă pe de-a-ntregul, iată numai că dintr-o dată li se iviră dinainte, ieșind de după niște copaci, două păstorițe frumoase coz — poate doar îmbrăcate ca păstorițe — numai că cojoacele și fustele lor erau în fapt niște scumpeturi de veșminte din țesătură de aur din cea mai aleasă, purtau părul despletit pe umeri, și era atît de auriu, încît putea să se ia la întrecere chiar și cu razele soarelui, iar pe cap aveau cîte-o cunună împletită din dafin verde și din măcieș roșu. Vîrsta lor părea să nu coboare sub 15 ani și să nu treacă de 18. Vederea lor îl minună pe Sancho, îl uimi pe don Quijote și făcu soarele să se oprească din mers ca să cate la ele; tuspatru rămaseră într-o tăcere plină de mirare. Pînă la urmă, tot

una din cele două ciobănițe rupse mai întîi tăcerea și-l agrăi astfel pe don Quijote:

— Oprește-ți pașii, cavalere, și nu rupe plasa, căci nu întru a ta vătămare fost-a întinsă, ci întru veselirea noastră; și pentru c-ai să ne-ntrebi de ce am aninat-o și cine sîntem, iată că ți-oi spune în două vorbe. Într-un sat, cam la vreo două leghe de-aici, unde sălășluiesc mulți oameni de vază, și mulți hidalgi și bogătași, s-au vorbit între ei o seamă de prieteni și de rubedenii, ca toți laolaltă, feciori, femei și fete, vecini, prieteni și neamuri, să ne adunăm ca să petrecem în acest loc, care este unul din cele mai ademenitoare ce se află prin meleagurile noastre, și să alcătuim dimpreună o nouă și ciobănească Arcadie, noi, fetele, îmbrăcîndu-ne ca păstorițe, iar flăcăii, ca păstori. Am învățat și două ecloge, una de vestitul poet Garcilaso, iar cealaltă, de preastrălucitul Camões, chiar în graiul lui cel portughez, ecloge pe care nu le-am jucat încă, fiindcă abia ieri am sosit și noi pe-aici. Printre ramurile acestor copaci am și ridicat niște corturi din cele ce se cheamă de război, așezate pe malul unui rîu îmbelșugat în ape și care hrănește acele lunci; azi-noapte am aninat și noi plasele de copacii ăștia, ca să amăgim păsăruicile cele prostuțe, care, speriate de larma noastră, or veni să se prindă-ntr-însele. Dacă poftești, seniore, să fii oaspetele nostru, vei fi primit cu dărnicie și cu curtenie, fiindcă în acest lăcaș n-au ce căuta acuma nici restriștea și nici aleanul.

Tăcu și nu mai scoase o vorbă, drept care don Quijote îi răspunse:

— Fără nici o îndoială, preafrumoasă domniță, că mai uimit și mai minunat nici Anteon[1] nu cred să fi rămas cînd dintr-o dată a văzut-o pe Diana scăldîndu-se în apele izvo-

---

[1] Anteon, pentru Acteon, a fost socotit de comentatori ca o greșeală a ediției princeps, pentru că nu e vorba de Anteu, gigantul, care s-a luptat cu Hercule, ci de Acteon, vînătorul care a surprins-o pe Diana în baie și a fost sfîșiat de propriii lui cîini, după ce fusese prefăcut în cerb de către zeiță. În epocă și alți poeți în afară de Cervantes vorbesc de vînătoarea lui Anteon, așa că nu e vorba de o greșeală, ci de un nume denaturat de tradiție.

rului decît cum am rămas eu de uluit văzîndu-ţi frumuseţea. N-am decît vorbe de laudă pentru felul cum vă treceţi timpul, iar pentru poftirea ce mi-o faceţi vă rămîn recunoscător; şi dacă pot să vă slujesc la ceva, cu încredinţarea că veţi fi ascultate, n-aveţi decît să-mi porunciţi, fiindcă nu alta-i îndeletnicirea mea decît aceea de a mă arăta recunoscător şi binefăcător cu orice fel de oameni, dar îndeosebi cu aceia de neam ales, cum sînteţi domniile-voastre. Și chiar dacă păinjenişul ăsta de fire verzi, care s-o fi întinzînd numai pe-un loc mărginit, s-ar întinde pe tot rotundul pămîntului, eu aş căuta noi lumi pe unde să trec, numai spre a nu le rupe. Și ca să daţi crezare vorbelor mele poate prea umflate, aflaţi că cel puţin făgăduinţa asta v-o face nu altul decît don Quijote de La Mancha, dacă v-o fi ajuns cumva la urechi acest nume.

— Vai, prietenă dragă, zise atunci cealaltă ciobăniţă, ce noroc nemaipomenit a dat peste noi! Îl vezi pe cavalerul ăsta din faţa noastră? Apăi află că este cel mai viteaz, cel mai îndrăgostit şi cel mai cuviincios din cîţi se află pe lume, asta numai dacă nu ne-o minţi şi nu ne-o amăgi o istorie a isprăvilor sale, care umblă tipărită din mînă-n mînă și pe care am citit-o şi eu. Pot să pun prinsoare că creştinul ăsta care te-nsoţeşte este unul anume Sancho Panza, scutierul luminăţiei-tale, ale cărui vorbe de duh n-au pereche pe lume.

— Aşa-i cum zici, spuse Sancho, că eu sînt scutierul acela hăzos, de care pomeneşti luminăţia-ta, iar cavalerul acesta este stăpînul meu, însuşi don Quijote de La Mancha, cel despre care se vorbeşte şi se istoriseşte prin cărţi.

— Vai, spuse cealaltă, să-l rugăm, surato, să rămînă, că părinţii şi fraţii noştri tare mult s-or desfăta cu el, fiindcă despre vitejia şi curtenia lui am auzit și eu spunîndu-se tot ce mi-ai spus şi tu; şi, mai cu seamă, se zice de el că-i cel mai neclintit şi cel mai statornic îndrăgostit din cîţi se ştie, şi că aleasa lui este una pe nume Dulcinea din Toboso, căreia în toată Spania i se dă cununa frumuseţii.

— Și pe bună dreptate i se dă, răspunse don Quijote, numai dacă nu-i pusă-n cumpănă această dreptate de către frumusețea-vă cea fără de seamăn pe lume. Nu vă mai dați osteneala, domnițele mele, să mă opriți, fiindcă îndatoririle de fiece clipă ale îndeletnicirii mele nu-mi îngăduie să-mi aflu tihna nicăieri.

Într-acestea, veni în locul unde se aflau cei patru și fratele uneia dintre păstorițe, îmbrăcat și el ca păstor și tot atît de bogat și de strălucit ca și fetele; ele îi povestiră și lui că acela cu care stăteau de vorbă era viteazul don Quijote de La Mancha, iar celălalt, scutierul său, Sancho, de care știa și el, ca unul ce, de asemenea, le citise istoria. Chipeșul cioban se arătă gata să-l slujească și-l rugă să vină la el în cort, iar don Quijote trebui să-i facă pe voie și se duse. Se auzi într-acestea și bătaia păsărarilor, plasele se umplură de păsăruici de tot felul, care, amăgite de culoarea plaselor, cădeau tocmai în primejdia de care voiau să scape. Se adunară în acel loc mai bine de treizeci de inși, cu toții strălucit îmbrăcați ca păstori și ca păstorițe, și într-o clipă aflară cine era don Quijote și scutierul lui, drept care nu mică le fu bucuria, fiindcă știau și ei de aceia doi din istoria lor tipărită. Se duseră la corturi, și acolo găsiră așternute niște mese bogate, îmbelșugate și curate. Îl cinstiră pe don Quijote, dîndu-i locul cel de frunte la masă. Se uitau cu toții la el și nu le venea să creadă că-l văd aievea. În cele din urmă, după ce se strînseră fețele de masă, domol de tot don Quijote ridică glas și spuse:

— Dintre păcatele cele mai mari pe care le săvîrșesc oamenii, deși unii spun că este trufia, eu zic că e nerecunoștința, dac-ar fi să mă iau după ceea ce se spune îndeobște, cum că de nerecunoscători geme iadul. Păcatul acesta, pe cît mi-a fost cu putință, am căutat să-l ocolesc încă din clipa cînd mi-a fost dat să mă folosesc de bunurile minții, și dacă nu pot să răsplătesc binele ce mi se face prin alt bine, pun cel puțin în locul lui dorința de a-l îndeplini, și dacă nici asta n-ajunge, apoi fac să-i meargă vestea, căci cine dă la iveală și face cunoscut binele pe care-l primește, acela l-ar

şi răsplăti cu un alt bine de îndată ce-ar găsi prilejul; şi fiindcă, de cele mai multe ori, cei ce primesc sînt mai prejos decît cei ce dau, iar mai presus de toţi este însuşi Dumnezeu, căci el e dătătorul cel peste fire, şi darurile omului nu pot fi pe potrivă cu darurile lui Dumnezeu din pricina nemăsuratei depărtări ce-i desparte, se face că această strîmtorare şi neajutorare a firii omeneşti este înlocuită întrucîtva prin recunoştinţă. Eu, dară, recunoscător pentru cinstirea ce mi s-a dat aici, şi neputînd să întorc în aceeaşi măsură darul primit, în strîmtele hotare ale puterii mele dau şi eu ce pot şi ceea ce este al meu; aşa încît vă înştiinţez că timp de două zile încheiate, pe drumul mare ce duce la Zaragoza, voi susţine că aste două domniţe străvestite-n straie ciobăneşti, ce stau aici faţă, sînt cele mai frumoase şi mai cuviincioase din cîte se află pe lume, dacă nu ţinem socoteală de neîntrecuta Dulcinea din Toboso, singura stăpînă a gîndurilor mele, şi astea fie spuse fără supărarea nimănui din cîţi şi din cîte mă ascultă acum.

Auzind aceste vorbe, Sancho, care le ascultase cu luare-aminte, strigă în gura mare:

— Este oare cu putinţă să se mai afle oameni pe lume care să cuteze a spune şi a jura că stăpînul acesta al meu e smintit? Spuneţi şi luminăţiile-voastre, seniorilor ciobani: Se află oare popă de ţară, oricît ar fi el de înţelept şi de cărturar, care să poată spune cele ce a spus stăpînul meu? Şi se află oare cavaler rătăcitor, oricît ar fi el de vestit prin vitejia lui, care să poată făgădui ceea ce stăpînul meu a făgăduit aci?

Se-ntoarse, încins la faţă, don Quijote către Sancho şi, mînios foc, îi spuse:

— Este oare cu putinţă, Sancho, să se mai afle om pe tot rotundul pămîntului care să nu spună că eşti un prost fără pereche, căptuşit pe dinăuntru tot cu prostie? Cin' te pune să-ţi vîri nasu-n treburile mele şi să cercetezi dacă sînt înţelept sau smintit? Să taci şi să nu-mi răspunzi o vorbă! Pune mai bine şaua pe Rocinante dacă e cumva deşălat! Să mergem ca să-mi pun în fapt făgăduinţa, căci

odată ce de partea mea e dreptatea, poţi să-i şi ţii de învinşi pe toţi cei ce vor voi s-o tăgăduiască.

Şi, cuprins de-o nespusă mînie, se ridică din jilţ şi-i lăsă năuciţi pe cei din jur, făcîndu-i să stea în cumpănă dacă să-l socoată nebun sau înţelept. Pînă la urmă umblară să-l înduplece să nu se mai apuce de-o treabă atît de nesăbuită, căci firea lui cea recunoscătoare ei o ţineau drept un lucru ştiut de toată lumea, aşa că nu mai erau de trebuinţă dovezi nouă spre a-şi face cunoscut vrednicu-i suflet, de vreme ce ajungeau şi acele dovezi despre care se vorbea în istoria faptelor sale. Cu toate astea, don Quijote nu se abătu de la gîndul său şi, călare pe Rocinante, îmbrăţişîndu-şi pavăza şi apucîndu-şi lancea, se proţăpi în mijlocul drumului mare, care nu era prea departe de acea pajişte înverzită. Se luă după el şi Sancho, călare pe asin, dimpreună cu toţi cei din ceata ciobănească, dornici să vadă cum o să iasă cu îndrăzneaţa-i şi nemaiauzita-i făgăduinţă. Proţăpit, dară, don Quijote în mijlocul drumului, aşa cum am mai spus, izbi văzduhul cu aceste vorbe:

— O, voi, drumeţi şi călători, cavaleri, scutieri, oameni pe jos şi de pe cal, care treceţi pe acest drum sau va să treceţi în astea două zile ce vin, aflaţi că don Quijote de La Mancha, cavaler rătăcitor, stă aici neclintit, să vestească că toate frumuseţile şi gingăşiile pămîntului sînt întrecute de acelea ce-ncunună pe nimfele care sălăşluiesc în aste pajişti şi dumbrăvi, lăsînd-o la o parte pe doamna inimii mele, Dulcinea din Toboso! Drept care, cel ce gîndeşte dimpotrivă să vină, că eu îl aştept aici!

De două ori făcu să răsune aceste vorbe, şi de două ori rămaseră ele neauzite de nici un trecător; dar soarta, care nu-şi greşea socotelile, făcu în aşa fel că nu trecu mult, şi pe drum se ivi o sumedenie de oameni călări, unii din ei armaţi cu lănci, gonind în ceată strînsă şi într-un zor nebun. Nici că-i zăriră bine cei ce se aflau cu don Quijote, că, făcînd cale-ntoarsă, se şi depărtară din drum o bună bucată, fiindcă-şi deteră seama că dac-ar mai fi stat la tocmeală, i-ar fi putut paşte vreo primejdie. Numai don Quijote, cu inima

neînfricată, stete locului, în timp ce Sancho își făcu pavăză din dosul lui Rocinante. Se apropie și ceata de lăncieri, iar unul dintr-înșii, care venea în fruntea lor, se răsti puternic la don Quijote:

— Păzea din drum, împielițatule, c-au să te fărîme taurii ăștia!

— Huo, lepădăturilor, răspunse don Quijote, că nu mi-e mie frică de taurii voștri, fie ei și din cei mai de soi, pe care-i crește Jarama pe malurile ei. Recunoașteți, tîlharilor — așa, cu ochii-nchiși — că-i adevărat ceea ce-am povestit eu aici, că dacă nu, se cheamă s-aveți de furcă cu mine!

Nu mai avură timp nici văcarul să răspundă și nici don Quijote să se dea-n lături chiar dac-ar fi vrut, căci cireada de tauri sălbatici și de boi îmblînziți, dimpreună cu toată liota de văcari și de alți argați, care-i duceau să-i închidă în țarcul unui sat, unde a doua zi avea să fie luptă de tauri, trecură și peste don Quijote, și peste Sancho, și peste Rocinante, și peste asin, trîntindu-i la pămînt și făcîndu-i să se dea de-a rostogolul în țărînă. Sancho rămase stîlcit, don Quijote amețit, asinul frînt de șale, iar Rocinante n-avu nici el o soartă mai creștinească; pîn'la urmă se ridicară, însă, cu toții, iar don Quijote, într-un zor nebun, mai poticnindu-se, mai căzînd de-a binelea, începu să se ia fuga după toată cireada aceea, strigînd în gura mare:

— Opriți-vă și așteptați, lepădături și tîlhari ce sînteți, vă așteaptă doar un singur cavaler, care nu-i nici de-un soi și nici de-o părere cu aceia ce zic că vrăjmașului ce-o ia la sănătoasa să-i faci o punte de argint!

Asta nu-i opri, însă, pe alergătorii cei grăbiți, pentru care amenințările lui erau ca toba bătută la urechile surdului. Numai oboseala îl opri locului pe don Quijote și, mai mult mînios decît răzbunat, se așeză pe marginea drumului, așteptînd să-l ajungă Sancho cu Rocinante și cu măgarul. Ei îl ajunseră, încălecară și stăpîn și slugă și, fără să se mai întoarcă spre a-și lua rămas bun de la acea Arcadie închipuită și amăgitoare, mai mult rușinați decît mulțumiți, își văzură mai departe de drum.

Capitolul LIX

Unde se povestește nemaipomenita întîmplare, ce poate fi luată și drept aventură, pe care a trăit-o don Quijote

Praful şi oboseala cu care s-au ales don Quijote şi Sancho de pe urma mojiciei taurilor au mai pierit cu ajutorul unui izvor curat şi limpede, aflat de ei într-un crîng răcoros, la marginea căruia — după ce lăsară slobozi de frîu şi de căpăstru pe asin şi pe Rocinante — se aşezară şi cei doi oropsiţi, stăpîn şi slugă. Umblă Sancho pe la cămara desagilor lui şi scoase de-acolo nişte udătură, cum avea el obiceiul să spună. Se clăti în gură, se mai spălă şi don Quijote pe faţă şi, cu răcoreala asta, mai prinseră parcă ceva viaţă la sufletul lor amărît. Don Quijote, de cătrănit ce era, nu punea nimic în gură, iar Sancho, ca om cu obraz ce se afla, nu îndrăznea să se atingă de bucatele ce-i stăteau dinainte, aşteptînd să facă don Quijote începutul; dar văzînd că stăpînu-su, călătorit departe cu gîndurile, nu-şi aducea de loc aminte să ducă pîinea la gură, lăsă ruşinea la o parte şi deschise el gura, nu ca să vorbească, ci ca să-şi îndese burduhanul cu pîinea şi cu brînza ce le avea la îndemînă.

— Ospătează-te, Sancho, fătul meu, spuse don Quijote, ţine-ţi viaţa, că ţie ţi-e mai dragă decît mie, şi pe mine lasă-mă să mor sub povara gîndurilor celor negre şi sub apăsarea restriştilor mele. Eu, Sancho dragă, am venit pe lume ca să trăiesc murind, iar tu ca să mori mîncînd. Și ca să vezi că aşa e cum îţi spun, uită-te numai la mine, cel tipărit în cărți, vestit în fapte de arme, cuviincios în purtările mele, cinstit de domnitori, îndrăgit de fecioare, şi toate astea pentru ce? pentru ca, la urma urmei, cînd aşteptam şi eu ramuri de finic, biruinţe şi cununi, cîştigate și dobîndite pe drept în urma isprăvilor mele cele viteješti, să mă văd, aşa cum m-am văzut azi-dimineaţă, călcat, rostogolit şi strivit de picioarele unor dobitoace scîrbavnice și spurcate. Gîndul la treaba asta îmi toceşte dinţii, îmi înţepe-

neşte fălcile, îmi înmoaie mîinile și-mi ia orice poftă de mîncare; drept care, îmi stă în minte să mă las să mor de foame — moartea cea mai cumplită dintre morţi.

— Păi în felul ăsta, zise Sancho, dîndu-i zorit înainte cu înfulecatul, se cheamă că luminăţia-ta nu te ţii de zicătoarea care spune: « Nu muri încă, fîrtate, pîn' nu mînci pe săturate ». Mie, cel puţin, nici prin gînd nu-mi trece să-mi fac seama; ba, dimpotrivă, socot să fac și eu ca acel ciubotar care trage cu dinţii de pielea ciubotei pîn' ce-o-ntinde cît îi e lui de trebuinţă; şi-aşa şi eu, tot îmbucînd, oi trage de viaţa mea pîn' ce-o ajunge la capătul pe care i l-a hărăzit cerul. Și să ştii de la mine, stăpîne, că nu se află sminteală mai mare decît aceea de-a-ţi veni cheful să deznădăjduieşti, aşa cum ţi-a venit luminăţiei-tale. Ascultă şi la mine ce-ţi spun și, după ce-i îmbuca ceva, lungeşte-te să tragi un pui de somn pe perina cea verde a ierbii, şi ăi vedea că la trezire ai să te simţi ceva mai uşurat.

Aşa şi făcu don Quijote, fiindcă vorbele lui Sancho i se părură mai degrabă de înţelept decît de nebun, şi-i spuse:

— Dragă Sancho, dacă-i vrea tu acum să faci de hatîrul meu ce ţi-oi spune, apăi să ştii că şi uşurarea îmi va fi mai temeinică şi nici mîhnirea atît de cumplită; eu zic aşa, că-n timp ce-oi aţipi puţin, ca să-ţi ascult povaţa, tu să te duci ceva mai încolo, și după ce t-ei despuia, să iei dîrlogii lui Rocinante şi să-ţi arzi vreo trei-patru sute de lovituri ca arvună din cele trei mii şi atîtea cîte trebuie să-ţi tragi pentru dezlegarea din vrăji a Dulcineii, fiindcă-i mai mare păcatul ca biata domniţa aceea să rămînă vrăjită numai din nepăsarea şi din nesocotinţa ta.

— Aici ar fi multe de zis, spuse Sancho. Ia mai bine să tragem amîndoi un pui de somn ca acela, şi pe urmă, ce-o vrea Dumnezeu! Dar să ştii luminăţia-ta că nu-i lucru de glumă să stea omul şi, cu sînge rece, să-şi ardă la bice cu nemiluita, mai cu seamă de-or cădea bicele pe-un trup prost îngrijit şi hrănit şi mai prost. Să aibă numai răbdare stăpîna mea Dulcinea, căci cînd nici cu gîndul n-o gîndi m-o vedea pe de-a-ntregul scrijelit de lovituri, că pînă mori,

tot trăieşti: vreau adică să spun că viaţa o mai am încă şi, o dată cu ea, şi dorinţa de-a pune-n fapt cele ce-am făgăduit.

Mulţumindu-i, don Quijote mîncă puţintel, iar Sancho multicel, şi se aşternură să doarmă, lăsîndu-i de capul lor şi fără nici o rînduială pe cei doi veşnici ortaci şi prieteni, Rocinante şi măgarul, să pască din iarba grasă de care era belşug în acea pajişte. Se treziră cam tîrzior, încălecară şi-şi urmară drumul, dînd zor să ajungă la un han care se zărea, pare-se, cam la o leghe depărtare de-acolo; spun că era han, fiindcă tot aşa îi zicea şi don Quijote, călcîndu-şi obiceiul ce-l avea de-a le zice tuturor hanurilor castele. Ajunseră dară acolo şi-l întrebară pe hangiu dacă putea să-i găzduiască. El le răspunse că da, şi încă cu tot dichisul şi cu tot rostul pe care le-ar afla şi în Zaragoza. Descălecară, şi Sancho îşi duse merindea într-o odaie, după ce hangiul îi dete cheia de-acolo. Mînă dobitoacele la grajd, le dete tainul şi se întoarse să vadă ce-i mai poruncea don Quijote, care sta pe-o laiţă; şi din toată inima aducea Sancho mulţumită cerului că lui stăpînu-su nu i se mai păruse castel acel han. Cînd sosi ceasul cinei, se duseră la ei în odaie, iar Sancho îl întrebă pe hangiu ce avea să le dea de mîncare. La care hangiul răspunse că orice le-o pofti inima, aşa încît să ceară ce vor, că hanul lui e împodobit cu toate cele, de la păsărelele cerului, pînă la orătăniile pămîntului şi peştii mării.

— Nu-i nevoie chiar de-atîta, răspunse Sancho, c-o să ne fie prea de-ajuns şi-o pereche de pui fripţi, fiindcă stăpînu-meu e om subţire şi mănîncă puţin, şi nici eu nu sînt din aceia care mănîncă de sting.

Hangiul îi răspunse că n-avea pui, căci pîrdalnicii ceia de ulii daseră iama-n ei.

— Atunci pune, jupîn hangiule, zise Sancho, să ne frigă o găină, da' vezi să fie fragedă.

— Găină, păcatele mele! răspunse hangiul. Ca să-ţi spun drept, ieri tocmai am trimis peste cincizeci la oraş, de le-a vîndut; dar, în afară de găini, cere-mi domnia-ta tot ce-ţi pofteşte inima.

— Dacă-i vorba pe-aşa, zise Sancho, apăi n-ai să-mi mai spui că n-ai niscai friptură de viţel sau de ied.

— Chiar acum-acum n-am în casă, răspunse hangiul, fiindcă s-a isprăvit, dar săptămîna ailaltă o să am de-o să şi prisosească.

— Ne-am pricopsit de-a binelea! răspunse Sancho. Pot să pun atunci rămăşag că lipsa bucatelor ăstora e despăgubită cu prisosul de slănină şi de ouă ce l-ăi fi avînd.

— Da' de la mînă pîn' la gură uită muşteriul ăsta al meu, zău aşa! făcu hangiul. Nu ţi-am spus o dată, măi omule, că n-am nici pui, nici găini? Păi atunci de unde, păcatele mele, vrei să am ouă? Întreabă, dacă vrei, de alte bunătăţi, şi las-o mai încet cu găinile.

— Hai s-o sfîrşim dracului odată! zise Sancho. Spune-mi verde ce ai, şi nu mai tot da zor cu Doamne-ajută!

— Jupîne muşteriu, răspunse hangiul, ceea ce cu adevărat şi cu-adevărat am în casă sînt două picioare de vacă, da' atît de fragede, că poţi zice că-s picioruşe de viţel, da' atît de mari că poţi zice că-s picioare de vacă; sînt gătite la foc cu mazăre, cu ceapă şi cu slănină, şi într-una tot strigă: « Mănîncă-ne, mănîncă-ne! »

— Ale mele-s, le pun semn de pe-acuma, zise Sancho, nimeni să nu se-atingă de ele, că le-oi plăti mai bine decît oricare altul, fiindcă, pentru mine, nici că se află bucate mai gustoase pe lume, şi de-or fi picioruşe, mie totuna mi-e!

— N-avea grijă că nu ţi le ia nimeni, spuse hangiul, fiindcă ceilalţi muşterii ce-mi picară sînt obraze atît de subţiri, încît au cu ei şi bucătar, și sufragiu, și zaherea de bucate.

— Dacă-i vorba de obraz subţire, zise Sancho, apăi nimeni nu-i mai subţire decît stăpînu-meu; dar îndeletnicirea ce-o are nu-i îngăduie să ia cu el bucate alese şi vinaţuri; ne-aşternem colea la mijloc de pajişte şi ne săturăm cu ghindă dulce şi cu moşmoane.

Acestea fură vorbele schimbate de Sancho şi hangiu, fără ca Sancho să se mai lungească la sfat şi să-i răspundă

hangiului, care îl şi întrebase ce slujbă sau îndeletnicire avea stăpînu-su. Sosi, dară, şi ceasul cinei, intră don Quijote la el în odaie, hangiul i-aduse mîncarea, aşa cum era, şi, fără multe mofturi, se aşeză şi el să se ospăteze.

În odaia alăturată, despărţită de-a cavalerului nostru numai c-un zid subţire, i se păru lui don Quijote c-aude pe cineva spunînd:

— Fă-mi hatîrul, seniore don Jerónimo, să n-am parte de viaţa domniei-tale, şi hai să citim, pîn' ce ne-o aduce de cină, un alt capitol din cea de-a doua parte a lui *Don Quijote de La Mancha*[1].

Numai ce-şi auzi numele don Quijote, că-ndată sări ca ars şi, ciulind urechile, ascultă ce vorbeau călătorii aceia de el, şi-l auzi pe don Jerónimo, cel pomenit mai înainte, că răspunde:

— De ce mai vrei domnia-ta, seniore don Juan, să citim bazaconiile astea, o dată ce acela ce-a citit partea-ntîi din istoria lui don Quijote de La Mancha nu mai poate, în ruptul capului, să simtă vreo desfătare citind-o pe asta de-a doua?

— Cu toate acestea, spuse don Juan, tot ar fi bine s-o citim, fiindcă nu se află carte, cît de proastă să fie, care să nu cuprindă-ntr-însa şi cîte ceva bun. Cu ce nu mă-mpac eu în partea asta a doua este că-l zugrăveşte pe don Quijote lecuit cu totul de dragostea lui faţă de Dulcinea din Toboso.

Auzind una ca asta, don Quijote, cuprins de mînie şi de ciudă, ridică glas şi spuse:

— Oricui care-ar spune că don Quijote de La Mancha a uitat-o sau ar uita-o pe Dulcinea din Toboso, în luptă dreaptă eu l-aş face să-şi dea seama că se depărtează mult de adevăr, fiindcă nici Dulcinea din Toboso, cea făr' de seamăn pe lume, nu poate fi uitată, şi nici în cugetul lui

[1] Aluzie la Partea a II-a, apocrifă, intitulată *Segundo tomo del ingenioso hidalgo Don Quijote de La Mancha*, tipărită la Tarragona în 1614, sub numele fals Alonso Fernando de Avellaneda. Acest capitol se răfuieşte, aşadar, cu piratul literar.

don Quijote nu-şi poate face lăcaş uitarea: statornicia e herbul lui, iar îndeletnicirea lui e s-o păstreze-ntr-însul cu inima uşoară şi fără să-şi facă nici o silă.

— Da' cine-i acela care răspunde la vorba noastră? se auzi din cealaltă odaie.

— Cine altul, răspunse Sancho, decît don Quijote de La Mancha în carne şi oase, care va pune-n fapt cele ce-a spus, precum şi cele ce-o mai avea de gînd să spună, fiindcă pe bunul platnic zălogul nu-l sperie.

Numai ce rosti Sancho vorbele astea, că şi intrară pe uşa odăii lor doi cavaleri, aşa arătau cel puţin, și unul dintr-înşii, cuprinzîndu-l cu braţele pe după gît pe don Quijote, îi zise:

— Nici înfăţişarea domniei-tale nu-ţi poate dezminţi numele, şi nici numele nu poate să nu-ţi adeverească înfăţişarea. Nu mai rămîne nici o urmă de îndoială, seniore, că domnia-ta eşti adevăratul don Quijote de La Mancha, stea călăuzitoare şi luceafăr al cavaleriei rătăcitoare, în ciuda şi-n pofida aceluia ce-a vrut să-ţi surpe numele şi să-ţi coboare faptele vitejeşti, aşa cum a făcut ticluitorul acestei cărţi pe care ţi-o înfăţişez.

Și după ce-i puse-n mînă o carte pe care o adusese ortacul lui, don Quijote, fără să scoată o vorbă, o luă şi prinse s-o răsfoiască, iar după puţin i-o înapoie şi zise:

— În cele cîteva clipe cît am frunzărit cartea, am găsit la ticluitorul ei trei lucruri vrednice de osîndire. Mai întîi unele vorbe pe care le-am citit în precuvîntare [1]; al doilea, graiul aragonez, fiindcă uneori scrie fără cuvinte de legătură [2]; şi-n al treilea rînd, ceea ce mai cu osebire îl arată nepriceput este că greşeşte şi se depărtează de adevăr tocmai în partea cea mai de seamă a istoriei, fiindcă aici spune el că pe femeia lui Sancho Panza, scutierul meu, o cheamă Maria Gutierrez, şi cînd colo n-o cheamă aşa, ci Teresa

---

[1] Aluzie la cuvintele insultătoare din prologul volumului apocrif, în care falsul Avellaneda îl face pe Cervantes bătrîn, ciung şi pizmaş.

[2] «*Sin articulos*»: aluzie la particularitatea dialectului aragonez, care elimina în chip negramatical legătura sintactică a cuvintelor.

Panza [1]; și cine greșește cînd îi vorba de partea asta atît de însemnată, tare mă tem c-o greși și-n toate celelalte cîte le cuprinde istorisirea.

La care Sancho spuse:

— Halal de-așa povestitor, n-am ce zice! O fi știind mai mult de-o groază de întîmplările noastre dacă femeii mele, Teresa Panza, îi zice Maria Gutierrez; mai ia o dată cartea, stăpîne, și vezi dacă mă pune și pe mine-ntr-însa și dacă nu m-a botezat cumva cu vreun alt nume.

— După cele ce te-am auzit vorbind, frățioare, trebuie neapărat că ești Sancho Panza, scutierul seniorelui don Quijote, zise don Jerónimo.

— Da, sînt, răspunse Sancho, și mă fălesc cu asta.

— Atunci, pe legea mea, zise cavalerul, că povestitorul ăsta nou nu te zugrăvește chiar atît de neted și de curat cum se arată a-ți fi făptura: te înfățișează mîncău, sărac cu duhul și cîtuși de puțin hazliu, cu totul altfel decît cum e zugrăvit Sancho din partea-ntîi a istoriei stăpînului tău.

— Ierte-l Dumnezeu! zise Sancho. Să mă fi lăsat mai bine acolo, în ungherul meu, fără să fi luat seama la mine; eu zic să nu se-apuce de tras clopotul cel ce nu se pricepe, fiindcă pe fiștecine-l prinde să stea la locul lui.

Cei doi cavaleri îl rugară pe don Quijote să treacă la ei în odaie ca să cineze-mpreună, căci știau ei că-n hanul acela nu prea se găseau bucate vrednice de-o față atît de simandicoasă ca a lui. Don Quijote, care era totdeauna cuviincios în purtări, le ascultă rugămintea și cină cu ei. Rămase Sancho învestit cu puteri depline asupra oalei, se așeză în capul mesei și, laolaltă cu el, și hangiul, care, nu mai puțin decît Sancho, se da-n vînt după piciorușele și picioarele lui.

În timpul cinei don Juan îl întrebă pe don Quijote ce vești mai are de la domnița Dulcinea din Toboso, dacă s-a măritat, dac-a și născut sau numai a rămas grea, ori

---

[1] Cervantes însuși, în capitolul VII al părții întîi, îl pusese pe Sancho să-și numească soția María Gutierrez, pentru ca mai tîrziu să-i spună tot el Teresa Panza. În schimb, Cervantes ar fi avut dreptate să-i impute falsului Avellaneda că-l numise pe don Quijote — Martín Quijada, în loc de Alonso Quejada.

dacă, rămînînd neîntinată și păstrîndu-și cinstea și curăția, își mai aducea aminte de gîndurile cele drăgăstoase ale seniorelui don Quijote.

La care el răspunse:

— Dulcinea s-a păstrat neprihănită, iar gîndurile mele de dragoste sînt mai statornice ca niciodată; legăturile noastre au rămas curate ca și mai înainte, iar frumusețea ei s-a preschimbat în slutenia unei țărănci rufoase.

Și apoi de-a fir-a-păr îi povesti vrăjirea domniței Dulcinea, și ceea ce i se întîmplase lui în peștera lui Montesinos, dimpreună cu rînduiala dată de înțeleptul Merlin pentru dezlegarea din vrăji a Dulcineii, și care era biciuirea lui Sancho. Cum nu se poate mai mare fu desfătarea celor doi cavaleri, ascultîndu-l pe don Quijote cum își povestea întîmplările cele năzdrăvane ale istoriei lui, și tot atîta se minunară de prăpăstiile ce le spunea, cît și de felul cel ales cu care le povestea. Acu îl țineau de înțelept, și acu el o apuca razna și-l luau drept nebun, așa încît stăteau în cumpănă și nu mai știau pe ce treaptă să-l așeze între înțelepciune și sminteală.

Mîntui și Sancho cu cina și, după ce-l lăsă beat turtă pe hangiu, trecu în odaia unde era stăpînu-su, și cînd intră, spuse:

— Capul pe butuc mi-l pun, seniorilor, dacă ticluitorul cărții acesteia pe care o aveți luminățiile-voastre nu-mi caută ceartă cu lumînarea: dacă zice că-s mîncău, așa cum spuneți luminățiile-voastre, nădăjduiesc, cel puțin, că nu mă face și bețiv.

— Ba te face, zise don Jerónimo, da' nu-mi mai aduc aminte în ce fel; atîta știu, că folosește niște vorbe pe de-a-ntregul nepotrivite și, după toate, și mincinoase, precît îmi dau eu seama cînd mă uit la chipul bunului Sancho, care-i aici față.

— Credeți-mă pe cuvînt, luminățiile-voastre, spuse Sancho, că Sancho și cu don Quijote din istoria asta trebuie c-or fi cu totul alții decît aceia care-s puși în istoria scrisă de Cide Hamete Benengelí, și care sîntem chiar noi, leiți-poleiți: stăpînu-meu viteaz, înțelept și îndrăgostit, iar eu nemeștesugit în purtări, ghiduș și cîtuși de puțin lacom sau bețivan.

— Aşa cred şi eu, spuse don Juan şi, dac-ar fi cu putinţă, ar trebui să se dea porunci ca nimeni să nu mai cuteze a istorisi isprăvile marelui don Quijote, decît numai Cide Hamete, povestitorul lor cel dintîi, aşa cum şi Alexandru Machedon a poruncit ca nimeni să nu îndrăznească a-i zugrăvi chipul în afară de Apeles.

— Zugrăvească-mă cine-o pofti, zise don Quijote, numai să nu mă necinstească, fiindcă de multe ori şi răbdarea are margini, cînd vine unul şi toarnă asupră-ţi la ocări cu nemiluita.

— Seniorelui don Quijote, spuse don Juan, nu-i poate fi adusă nici o ocară pe care el să n-o poată răzbuna, numai dacă nu se apără de ea cu scutul răbdării, răbdare care, precît socot eu, e mare şi puternică.

Cu vorbe ca acestea şi cu altele de felul lor îşi trecură ei o mare parte din noapte; şi măcar că don Juan ar fi vrut ca don Quijote să citească mai mult din carte, ca să vadă ce-o să-i mai găsească împotrivă, nu putu totuşi s-o scoată cu el la capăt; don Quijote spuse c-o socotea drept citită şi c-o dovedea de la un capăt la altul plină numai de baliverne, aşa că n-ar fi avut nici un chef să-l ştie pe ticluitorul ei bucurîndu-se c-o citise, dac-ar fi prins cumva de veste că-i căzuse şi lui în mînă; căci de la lucrurile necuviincioase şi ruşinoase trebuie să-ţi înlături şi gîndul şi, cu atît mai mult, ochii.

Cei doi cavaleri îl întrebară că încotro îşi hotărîse călătoria. El le răspunse că la Zaragoza, ca să fie şi el faţă la jocurile de arme ce se dădeau de obicei în fiece an acolo-n oraş. Don Juan îi spuse că şi-n istoria cea nouă se povestea cum don Quijote — oricare ar fi acel don Quijote — se aflase şi el prin Zaragoza la un joc de aruncări cu lancea în inel, în a cărei zugrăvire lipseau cu totul şi darul născocirii şi cuvintele de duh[1] şi, mai cu seamă, straiele cele strălucite[2], dar în schimb neroziile se-nşirau cu carul.

---

[1] În original « *letras* »: adică versurile şi strigătele mucalite sau galante cu care ieşeau de obicei cavalerii la asemenea ocazii festive.

[2] În original « *las libreas de colores* » făceau parte din spectacol şi-i deosebeau, după tăietura şi asamblarea tonurilor, pe combatanţi.

— Ăsta-i un temei îndestulător, răspunse don Quijote, ca nici să nu mai pun picioru-n Zaragoza; aşa l-oi da de minciună în faţa lumii întregi pe povestitorul acesta nou, şi oricine o putea să se-ncredinţeze că nu eu sînt don Quijotele acela cu care tot dă zor dumnealui.

— Şi bine-ai să faci cum ai să faci, spuse don Jerónimo, căci şi la Barcelona mai sînt jocuri de arme în care seniorele don Quijote ar putea să-şi arate vrednicia.

— Aşa mă bate gîndul să fac, zise don Quijote. Şi acum daţi-mi voie să mă duc la culcare, fiindcă e şi timpul, iar domniile-voastre treceţi-mă şi socotiţi-mă, rogu-vă, în rîndul celor mai buni prieteni şi slujitori ce-i aveţi.

— Şi pe mine, făcu Sancho, că poate-oi fi şi eu bun la ceva.

Cu aceste vorbe se despărţiră, iar don Quijote şi cu Sancho se-ntoarseră la ei în odaie, lăsîndu-i pe don Juan şi pe don Jerónimo uimiţi foarte după ce văzuseră şi ei tot amestecul pe care-l făcuse cavalerul nostru din înţelepciunea şi din sminteala sa; şi-acum rămaseră şi ei încredinţaţi că aceştia doi erau adevăraţii don Quijote şi Sancho, iar nu aceia pe care-i înfăţişa ticluitorul cel aragonez.

Don Quijote se sculă pe mînecate şi, ciocănind în peretele subţire care-l despărţea de cealaltă odaie, îşi luă rămas bun de la prietenii săi. Sancho îl plăti domneşte pe hangiu şi-l sfătui sau să nu-şi mai laude atîta îndestularea ospătăriei, sau să şi-o îndestuleze mai ca lumea.

Capitolul LX

Despre ceea ce i s-a întîmplat lui don Quijote în drum către Barcelona

Dimineaţa era răcoroasă şi tot aşa se arăta a fi şi ziua în care don Quijote plecă de la han, după ce mai înainte ceru să i se lămurească drumul cel mai drept ce duce la Barcelona fără să treacă prin Zaragoza, că aprigă dorinţă mai

avea de a-l da de minciună pe acel nou povestitor, care, după cîte se spunea, îl ponegrise atît de amarnic. Întîmplarea făcu că-n mai bine de şase zile nu i se ivi nimic vrednic de-a fi aşternut în scris, după care, însă, abătîndu-se de la drumul mare, îl apucă noaptea într-un desiş de goruni sau de arbori-de-plută, fiindcă aici Cide Hamete nu mai desluşeşte de-a fir-a-păr, aşa cum face el de obicei cînd povesteşte despre altele. Descălecară de pe dobitoacele lor şi stăpîn şi slugă şi, după ce se lungiră la rădăcinile copacilor, Sancho, care se ospătase bine în acea zi, intră, fără de nici o greutate, pe porţile somnului; don Quijote, însă, pe care, mai mult decît foamea, nălucirile acelea ale lui îl ţineau treaz, nu putea să dea ochii-n gene, rătăcind încoace și-ncolo cu gîndul în nenumărate şi felurite locuri. Cînd i se părea că se află în peştera lui Montesinos, cînd că o vede ţopăind şi călărind măgăreaţa pe Dulcinea cea preschimbată în ţărancă, cînd parcă-i mai zvoneau în urechi vorbele înţeleptului Merlin, care-i destăinuiau căile şi mijloacele pe care trebuia să le folosească şi să le pună-n fapt ca s-o dezlege pe Dulcinea din vrăji. Îi venea să-şi smulgă părul din cap cînd vedea nepăsarea şi lipsa de dragoste creştinească a scutierului său Sancho, fiindcă, după cîte socotea el, Sancho nu-şi dase decît vreo cinci gîrbace, număr prea mărunt şi o nimica toată faţă de atîtea şi atîtea lovituri cîte mai rămîneau încă nedate, lucru care-l întristă şi-l supără într-atîta, încît cuvîntă astfel în gîndul lui:

« Dacă Alexandru cel Mare a retezat nodul gordian spunînd: ,,Totuna-i să-l retez şi să-l dezleg", ceea ce nu l-a împiedicat să rămînă stăpînul obştesc al întregii Asii, apăi acelaşi lucru ar putea să se întîmple şi acuma cu dezlegarea Dulcineii dacă eu l-aş biciui pe Sancho fără voia lui; și dacă preţul acestei lecuiri e ca Sancho să primească trei mii şi atîtea gîrbace, puţin îmi pasă mie de și le dă singur sau i le dă altul, o dată ce lucrul de căpetenie e ca el să le primească, vină ele din partea cui or veni! »

Cu gîndul acesta se apropie de Sancho, după ce mai înainte avusese grijă să ia dîrlogii de pe Rocinante, şi, potri-

vindu-i în aşa chip ca să-l poată biciui cu ei, începu să-i desfacă brîul, fiindcă, după cîte umbla vorba, scutierul său n-avea altceva decît o bată care-i ţinea nădragii; dar de-abia se apropiase don Quijote, că Sancho se trezi deodată şi zise:

— Ce-i asta? Cine pune mîna pe mine şi mă descinge?

— Eu sînt, răspunse don Quijote, eu, care vreau să fac în locul tău ceea ce pe tine nu te-a tras inima, şi în felul acesta să-mi lecuiesc amarul; vreau să te biciuiesc, dragă Sancho, şi să te scap, în parte, de datoria de care eşti legat. Dulcinea piere, tu trăieşti în nepăsare, eu mor s-o văd dezlegată, aşa că descinge-te tu de bunăvoie, fiindcă voia mea bună este să-ţi dau aici, prin pustietăţile astea, pe puţin vreo două mii de gîrbace.

— Nicidecum! zise Sancho. Las-o, luminăţia-ta, mai domol, că dacă nu, pe Dumnezeul meu c-oi face un tămbălău de-o să m-audă şi surzii! Gîrbacele de care m-am legat trebuie să-mi fie date de bunăvoie, şi nu cu sila, şi acum n-am nici un chef să mă las biciuit; destul că m-am prins faţă de luminăţia-ta să mă biciuiesc pînă mi-oi tăbăci pielea atunci cînd mi-o veni pofta.

— N-o să mă las eu în nădejdea bunăvoirii tale, Sancho, fiindcă eşti împietrit la inimă, şi deşi ţăran, ai pieliţa subţire.

Şi spunînd vorbele astea, se străduia şi se lupta ca să-i desfacă brîul. Văzînd Sancho Panza că se-ngroaşă gluma, sări în picioare, îl înşfăcă pe stăpînu-su, îl cuprinse cu amîndouă braţele şi, după ce-i puse o piedică, dete cu el de pămînt, răsturnîndu-l pe spate; îl apăsă cu genunchiul drept pe piept şi-i ţinu atît de vîrtos mîinile în mîinile lui, încît nu-l mai lăsă nici să se mişte şi nici să sufle.

Don Quijote îi spunea:

— Cum, vînzătorule ce eşti, împotriva stăpînului şi domnului tău legiuit te răzvrăteşti tu? Cutezi tu treaba asta faţă de acela a cărui pîine o mănînci?

— Eu regi nu scot şi nici nu pun, ci m-ajut numai pe mine [1], pe care sînt singur stăpîn. Luminăţia-ta să-mi făgă-

[1] Modificare ad-hoc a spuselor lui Bernard du Guesclin, care l-a ucis pe Pedro I al Castiliei, spunînd: «Nu scot şi nu pun regi, ci-l ajut pe seniorul meu».

duieşti c-ai să te potoleşti și că n-ai să mai încerci niciodată de-acum înainte să mă biciuieşti, şi atunci te-oi lăsa slobod, să răsufli în voie; iar dacă nu,

Mori aici pe loc, proclete,
Dùşman crunt al doñei Sancha. [1]

Îi făgădui don Quijote și jură pe stăpîna gîndurilor lui că n-o să-i atingă nici măcar un fir de aţă de pe straie și o să-l lase să se plesnească cu biciul cînd o avea chef, după voia și după bunul lui plac. Se ridică atunci Sancho, se depărtă o bună bucată de acel loc şi, ducîndu-se să se rezeme la rădăcina altui copac, simţi că-l atinge ceva pe cap. Și, ducînd mîinile la creştet, dete de două picioare de om în conduri şi ciorapi. Se cutremură de spaimă şi se duse la uu alt copac, dar i se întîmplă acelaşi lucru; atunci începu să strige, chemîndu-l pe don Quijote într-ajutor. Don Quijote nu întîrzie să vină şi, întrebîndu-l ce i se întîmplase și de ce se temea, Sancho îi răspunse că toţi copacii aceia erau plini de tălpi şi de picioare omeneşti. Le pipăi și don Quijote și îndată își dete seama ce putea să fie și spuse către Sancho:

— N-ai de ce să te temi, fiindcă tălpile şi picioarele astea care te ating, fără ca tu să le vezi, sînt, fără îndoială, ale unor hoţi de drumul mare și ale unor tîlhari care-s spînzuraţi de copacii ăştia; fiindcă atunci cînd îi prinde potera, aici îi spînzură de obicei, cîte douăzeci şi cîte treizeci laolaltă, de unde-mi dau eu cu socoteala că trebuie să fim aproape de Barcelona. [2]

Și chiar aşa era, cum bănuise el.

Cînd se lumină de ziuă, ridicară ochii şi văzură şi ciorchinii care atîrnau din acei copaci, adică trupurile tîlharilor. Între timp crescu şi lumina zilei şi, dacă morţii îi înspăimîntaseră, nu mai mică le fu spaima cînd văzură vreo patruzeci şi mai bine de tîlhari vii, care-i împresurară pe neașteptate şi le

[1] Aceste două versuri sînt dintr-o romanță despre infanții de Lara.

[2] Provincia Catalonia era bîntuită în epocă de briganzi mai mult decît alte regiuni și erau celebre spînzurătorile de lîngă Barcelona, care nu rămîneau niciodată fără leșuri proaspete.

spuseră în grai catalan să stea liniştiţi şi să nu mişte pîn-o veni căpitanul lor. Don Quijote era pe jos, calul n-avea frîul pus, lancea îi sta rezemată de-un copac, aşa că, văzîndu-se fără nici o putinţă de apărare, crezu de cuviinţă c-ar fi mai bine să încrucişeze braţele şi să plece capul, cruţîndu-se pentru prilejuri şi împrejurări mai prielnice. Tîlharii prinseră să purice toată încărcătura de pe asin, nelăsînd nici atîtica din cîte lucruri se aflau în desagi şi în sipet; şi-i căzu bine lui Sancho că-şi pusese într-un chimir, cu care îşi încingea pîntecele pe sub cămaşă, toţi scuzii primiţi de la duce, precum şi cei luaţi de-acasă; dar cu toate acestea, oamenii aceia de treabă l-ar fi scotocit pe de-a-ntregul şi i-ar fi dibăcit pînă şi ceea ce şi-ar fi ascuns el între piele şi carne dacă n-ar fi picat tocmai atunci căpitanul lor, un om vînjos de vreo 34 de ani — după cîte arăta — mai mult înalt la stat, întunecat la privire şi smolit la faţă. Călărea pe un sireap falnic şi era îmbrăcat în zale de oţel şi avea la şolduri patru pistoale din acelea cărora prin partea locului le zice *pedreñales*[1]. Văzînd că scutierii lui — că aşa sînt numiţi cei ce se îndeletnicesc cu treaba asta — se pregăteau să-l jefuiască pe Sancho Panza, le porunci să se stîmpere, şi îndată fu ascultat, aşa încît chimirul lui Sancho scăpă cu zile. Se minună văzînd lancea rezemată de copac, scutul pe jos, iar pe don Quijote armat şi dus pe gînduri, cu chipul cel mai mîhnit şi mai plin de alean pe care ar fi putut să-l plăsmuiască mîhnirea însăşi. Se apropie de el spunîndu-i:

— Nu mai fi atît de amărît, creştine, că doar n-ai căzut în mîinile vreunui crunt Osiris[2], ci în acele ale lui Roque

---

[1] *Pedreñal* se numea o mică archebuză, şi mai tîrziu, prin extensie, un pistol.

[2] Osiris, întrebuinţat aici în loc de Busiris, tiran al Siciliei, care sacrifica pe toţi străinii debarcaţi pe insulă; confuzia între el şi zeul egiptean o mai face o dată Cervantes în *Persiles şi Sigismonda.* S-ar putea pune confuzia pe socoteala haiducului, om incult, care putea pronunţa un nume drept altul, aşa cum în *Rinconete şi Cortadillo,* un alt personaj, Maniferro, pronunţă Marion în loc de Arion şi Arauz în loc de Euridice. Ar putea fi un procedeu literar dacă în *Persiles* n-ar fi chiar Cervantes cel care face confuzia.

Guinart[1], mîini ce sînt mai degrabă milostive decît neîndurate.

— Nu-s mîhnit, răspunse don Quijote, fiindc-am căzut în puterea ta, viteazule Roque, a cărui faimă nu cunoaşte pe pămînt hotare s-o cuprindă, ci fiindcă nesocotinţa mea a fost atît de mare, încît oştenii tăi m-au prins fără frîu, cînd eu sînt dator, după rînduiala cavaleriei celei rătăcitoare cu care mă îndeletnicesc, să trăiesc veşnic gata de luptă, trebuind să fiu în orice clipă straja mea însămi; fiindcă, ţi-o spun s-o ştii şi tu, mărite Roque, că dacă m-ar fi găsit călare, armat cu lancea şi cu scutul meu, nu le-ar fi fost prea lesne să mă dovedească, că eu sînt don Quijote de La Mancha, acela care a umplut toată lumea de zvonul isprăvilor sale.

Roque Guinart îşi dete îndată seama că don Quijote mai mult de sminteală decît de vitejie pătimea şi, măcar că auzise de vreo cîteva ori de numele lui, niciodată nu socotise ca adevărate cele auzite despre el şi nici nu voise să creadă că-ntr-un cuget de om pot prinde asemenea gărgăuni; drept aceea se bucură peste poate c-a dat de don Quijote, ca să pipăie şi el îndeaproape ceea ce auzise numai de departe, şi-i spuse:

— Viteze cavaler, nu-ţi pune la inimă şi nu te socoti nenorocos în starea în care te afli, fiindcă s-ar putea ca, tocmai prin poticnelile acestea soarta dumitale cea strîmbă să se îndrepteze, căci cerul, prin ocolişuri ciudate şi nemaiauzite, pe care oamenii nu pot să le înţeleagă, îi ridică de obicei pe cei căzuţi şi-i înavuţeşte pe nevoiaşi.

Don Quijote era tocmai să-i mulţumească, cînd auziră la spatele lor un zgomot ca acela ce-l face tropăitul cailor, dar nu era decît unul singur, pe care venea călărind nebuneşte un tinerel de cel mult 20 de ani, îmbrăcat în damasc

---

[1] Faimosul haiduc Roque Guinart, erou al unei legende, era un om din popor, bun la inimă, ce conducea cam 200 de *forajidos*, recrutaţi în majoritate dintre osîndiţii pe nedrept, scăpaţi de cazne, care luaseră calea codrului. Se bucura de simpatia întregii peninsule, şi adeseori, era proteguit de popor împotriva poterelor.

verde, cu găitane de aur, cu *grecuescos*, ciorapi lungi, pălărie împodobită cu pene, așa cum poartă valonii, cu cizmele lustruite şi potrivite întocmai pe picior, cu jungherul şi cu pintenii auriţi, la fel ca şi spada, avînd o muschetă mică-n mîini și două pistoale la șolduri. La tropotul calului, Roque întoarse capul şi văzu făptura aceasta frumoasă, care, apropiindu-se de el, îi spuse:

— În căutarea ta venit-am, viteazule Roque, ca să aflu la tine dacă nu leac, cel puţin alinare în nefericirea mea. Și ca să nu te las atîta vreme nedumerit, fiindcă ştiu că nu m-ai cunoscut niciodată, am să-ţi spun cine sînt: eu sînt Claudia Jerónima, fiica lui Simon Forte, prieten bun cu tine și vrăjmaş de moarte al lui Clauquel Torrellas, care ţi-e și ţie vrăjmaş, fiindcă face parte dintr-o ceată potrivnică; şi trebuie să ştii că acest Torrellas are un fecior pe care-l cheamă Vicente Torrellas, sau aşa cel puţin îl chema pîn-acum vreo două ceasuri. Acesta, la rîndul lui, ca să n-o mai lungesc cu povestea nenorocului meu, o să-ţi spun în două vorbe ce mi-a făcut. M-a văzut, mi-a spus vorbe dulci, l-am ascultat şi l-am îndrăgit fără de ştirea tatălui meu, fiindcă nu se află femeie pe lume, oricît ar fi ea de aşezată şi de cuminte, căreia să nu-i vină timpul de a-și pune-n fapt şi de a-și stîmpăra pornirile-i arzătoare. În cele din urmă el a făgăduit să-mi fie soţ, iar eu m-am legat să fiu a lui, fără să trecem mai departe la fapte; ieri însă am aflat că, uitîndu-şi de legămîntul faţă de mine, umbla să se-nsoare cu alta şi că azi-dimineaţă avea să se cunune; cînd am primit această veste, am văzut negru dinaintea ochilor, mi-am pierdut răbdarea şi, fiindcă tot era dus taică-meu de-acasă, am găsit prilejul nimerit să mă-mbrac cu straiele ce mi le vezi şi, grăbind pasul acestui cal, l-am ajuns pe don Vicente cam la o leghe depărtare de-aci şi, fără să mă mai aştern pe jeluit sau să ascult dezvinovăţiri, am descărcat asupră-i muscheta asta şi aceste două pistoale, aşa că, după cîte socotesc, i-oi fi vîrît în trup mai bine de două gloanţe, deschizînd porţi într-însul pe unde, înveşmîntată în sîngele lui, să iasă la lumină cinstea mea. L-am lăsat

acolo între slujitorii lui, care nici nu s-au încumetat şi nici n-au putut să sară într-ajutorul lui, şi acuma vin să-ţi cer să mă treci în Francia, unde am nişte neamuri la care o să stau, şi totodată te mai şi rog să-l aperi pe tatăl meu, pentru ca nu cumva toată liota de ciraci ai lui don Vicente să cuteze vreo răzbunare cumplită împotrivă-i.

Roque, minunat de gingăşia, de drăgălăşenia, de boiul şi de păţania frumoasei Claudia, îi spuse:

— Haide, domniţă, să vedem dacă vrăjmaşul ţi-e într-adevăr mort, şi pe urmă om căuta noi să descurcăm şi ceea ce-ţi stă mai mult la inimă.

Don Quijote, care fusese şi el numai urechi la cele spuse de Claudia şi la cele ce-i răspunse Roque Guinart, zise:

— Nu mai e nevoie să se ostenească nimeni ca s-o apere pe domniţa din faţa noastră, fiindcă treaba asta mi-o iau eu pe seamă; daţi-mi numai calul şi armele şi aşteptaţi-mă, că eu m-oi duce să-l caut pe acel cavaler şi, viu sau mort, îl voi sili să-şi ţină legămîntul faţă de această frumoasă domniţă.

— Puteţi fi încredinţaţi cu toţii de cele spuse, zise Sancho, fiindcă stăpînu-meu are mînă bună cînd îi vorba de măritiş, că numai acum cîteva zile l-a făcut să se-nsoare pe altul, care, tot aşa, nu mai voia să-şi ţină vorba dată unei alte domniţe; şi dacă n-ar fi fost ca vrăjitorii ce-l prigonesc să schimbe chipul adevărat al mirelui în acela al unei slugi, apăi în clipa asta domniţa de care-i vorba n-ar mai fi domniţă.

Roque, căruia-i era aminte mai mult să se gîndească la păţania frumoasei Claudia decît să asculte la vorbele cavalerului celui rătăcitor, nu le luă în seamă şi, poruncind oamenilor lui să-i înapoieze lui Sancho tot ce-i luaseră de pe măgar, le mai porunci totodată să se şi îndosească în locul unde trăseseră în acea noapte; şi plecă îndată cu Claudia, în mare grabă, să-l caute pe rănitul sau pe mortul don Vicente. Ajunseră la locul unde dăduse Claudia de el, dar nu găsiră acolo decît sînge curs proaspăt; rotindu-şi însă privirile în toate părţile, zăriră pe creasta unei măguri nişte oameni, şi atunci îşi deteră cu socoteala — şi aşa şi

era — că acolo o fi fost don Vicente, pe care-l duceau slugile lui, viu sau mort, fie ca să-l oblojească, fie ca să-l îngroape; se zoriră să-i prindă din urmă şi, cum ei umblau ca melcul, îi ajunseră lesne. Îl găsiră pe don Vicente în braţele slugilor lui, pe care le ruga cu glas slăbit şi stins să-l lase acolo să moară, fiindcă durerea rănilor nu-i îngăduia să meargă mai departe. Claudia şi cu Roque săriră de pe cai şi se apropiară de el; slugile se speriară de venirea lui Roque, iar Claudia se tulbură văzîndu-se în faţa lui don Vicente; şi, pe jumătate înduioşată, pe jumătate încă dîrză, se duse la el şi, prinzîndu-l de mînă, îi zise:

— Dacă tu mi-ai fi dat mîna asta, aşa cum ne-am înţeles, nu te-ai fi văzut niciodată în starea în care te afli.

Cavalerul cel rănit deschise ochii, pe care-i ţinea aproape închişi, şi, recunoscînd-o pe Claudia, îi spuse:

— Îmi dau seama, frumoasă şi amăgită domniţă, că tu ai fost aceea care m-ai ucis, pedeapsă ce n-aş fi meritat-o şi nici nu mi s-ar fi cuvenit dacă e să luăm în seamă gîndurile mele cele bune, cu care niciodată n-am vrut şi nici n-am putut să te jignesc, aşa cum nu te-am jignit nici cu faptele mele.

— Va să zică nu-i adevărat, spuse Claudia, că te duceai azi-dimineaţă să te cununi cu Leonora, fata lui Balvastro bogătaşul?

— Fireşte că nu, răspunse don Vicente, numai steaua mea cea rea ţi-o fi adus vestea asta, pentru ca tu, geloasă, să-mi iei viaţa. Dar o dată ce mi-o las în mîinile şi-n braţele tale, pot să spun c-am avut o soartă norocoasă şi, ca să te încredinţez că-i adevărat ceea ce spun, uite, strînge-mi mîna şi primeşte-mă ca soţ dacă vrei, fiindcă n-am ce altă răsplată mai potrivită să-ţi dau pentru jignirea pe care tu crezi că ţi-am adus-o.

Claudia îi strînse mîna, dar i se strînse şi ei inima atît de tare, încît îşi pierdu simţirile pe pieptul însîngerat al lui don Vicente, iar pe el îl cuprinse tremurul morţii. Roque era încurcat şi nu ştia ce să facă. Slugile alergară să caute apă cu care să-i stropească şi, după ce-o aduseră, o turnară

peste ei. Claudia îşi veni iarăşi în simţiri; dar Vicente nu-şi mai veni în fire din tremurul lui, fiindcă-şi dete otpustul. Cînd văzu Claudia acest lucru şi se încredinţă că dragul ei soţ nu mai era printre cei vii, sfîşie văzduhul cu gemetele ei, izbi cerurile cu vaietele ei, îşi smulse părul şi-l lăsă pradă vîntului, îşi sluţi chipul cu mîinile ei, dînd astfel la iveală toată durerea ei şi toată deznădejdea ce poate să cuprindă o inimă zdrobită.

— Vai, tu, femeie cruntă şi nechibzuită, spuse ea, cu cîtă uşurătate te-ai pripit să-ţi aduci la îndeplinire un gînd atît de blestemat! Vai, tu, pornire turbată a geloziei, la ce urmări deznădăjduite îi mîni pe cei ce te primesc în inimile lor! Vai, soţul meu drag, soarta-ţi neferice, care a făcut să fii al meu, te-a azvîrlit din patul de nuntă în mormînt!

Atît de sfîşietoare şi atît de neostoite erau tînguirile Claudiei, încît smulseră lacrimi pînă şi din ochii lui Roque, ochi nedeprinşi să le verse în nici o împrejurare. Plîngeau şi slugile, iar Claudia leşina la tot pasul, şi întreg cuprinsul acela părea o vale a plîngerii şi un lăcaş al restriştii. În cele din urmă Roque Guinart porunci slugilor lui don Vicente să-i ducă trupul pînă-n satul unde trăia taică-său, sat care se afla pe-acolo prin apropiere, pentru ca să-l înmormînteze. Claudia îi spuse lui Roque că avea de gînd să intre într-o mănăstire, unde era stareţă o mătuşă de-a ei, şi să-şi ducă acolo zilele, cîte-o mai avea de trăit, însoţită de-un alt mire, mai vrednic şi fără de moarte. Roque îi lăudă gîndul cel bun şi se arătă bucuros să-i fie însoţitor pînă unde ar fi vrut ea, precum şi să-l apere pe tatăl ei de neamurile lui don Vicente şi chiar şi de toată lumea dacă ar fi fost nevoie. Claudia nu primi însă nici în ruptul capului s-o însoţească şi, mulţumindu-i cu vorba, cum se pricepea ea mai bine, pentru bunătatea lui, se despărţi de el plîngînd. Slujitorii lui don Vicente plecară cu rămăşiţele lui pămînteşti, iar Roque se întoarse la ai săi; acesta-i, dară, sfîrşitul poveştii de iubire a Claudiei Jerónima. Şi ce să ne mai mirăm de asta cînd ştim că urzeala jalnicei ei păţanii a fost ţesută de pornirile cele nebiruite şi neîndurate ale geloziei?

Îi găsi Roque Guinart pe scutierii lui acolo unde le poruncise să-l aştepte, iar pe don Quijote între ei, călare pe Rocinante, ţinîndu-le o cuvîntare ca să-i înduplece să lase felul acesta de viaţă, atît de primejdios şi pentru suflet şi pentru trup; dar cum cei mai mulţi dintre ei erau gasconi — oameni din topor şi cu apucături rele — nu prea băgau la cap spusele lui don Quijote. De îndată ce sosi, Roque îl întrebă pe Sancho Panza dacă ai săi îi înapoiaseră toate sculele şi odoarele pe care i le luaseră de pe măgar, şi Sancho răspunse că da. Numai că-i mai lipseau trei năframe, care făceau cît trei cetăţi.

— Ce tot îndrugi tu acolo, bre omule, zise unul din cei de faţă, că la mine sînt năframele acelea şi nu fac nici trei parale?!

— Aşa e, zise don Quijote, dar scutierul meu le preţuieşte la cît a spus fiindcă mi le-a dat cine mi le-a dat.

Apoi Roque Guinart porunci să i le înapoieze pe loc şi, punîndu-i pe ai săi să se aşeze-n rînd, le porunci să scoată acolo, înaintea lui, toate veşmintele, giuvaerurile şi galbenii, dimpreună cu tot ceea ce furaseră de la cea din urmă împărţire; şi după ce preţui repede totul, socotind şi preschimbînd în bani lucrurile ce nu puteau fi îmbucătăţite, le împărţi la întreaga lui ceată cu atîta dreptate şi înţelepciune, încît nu păgubi pe nimeni nici cu atîtica şi nu se abătu cîtuşi de puţin de la legile bunei împărţeli. Cînd mîntui Roque şi cu treaba asta, de pe urma căreia rămaseră cu toţii mulţumiţi, îndestulaţi şi plătiţi cum trebuie, spuse către don Quijote:

— Dacă nu stau cu ăştia să le măsor totul, pînă la un ac, apăi nu mai am trai cu ei.

La care Sancho spuse:

— După cîte bag eu seama aici, dreptatea e un lucru atît de minunat, încît pînă şi-ntre hoţi trebuie folosită.

Un scutier, auzindu-l, ridică patul archebuzei, cu care fără îndoială că i-ar fi crăpat capul lui Sancho dacă Roque Guinart n-ar fi strigat la el să se oprească. Sancho o băgă atît de rău pe mînecă, încît îşi puse-n gînd să facă pe mutul

cîtă vreme o rămîne printre oamenii aceia. Într-acestea pică şi unul din scutierii care erau puşi de strajă la drumul mare ca să pîndească lumea ce trecea pe-acolo şi să dea de ştire mai-marelui lor de cele ce se petreceau. Acesta spuse:

— Stăpîne, nu departe de-aci, pe drumul ce duce la Barcelona, vine o ceată mare de oameni.

La care Roque răspunse:

— Izbutit-ai oare să vezi dacă sînt din cei ce ne caută pe noi sau din cei pe care noi îi căutăm?

— N-avea grijă, sînt din cei pe care noi îi căutăm, răspunse scutierul.

— Ieşiţi atunci cu toţii, răspunse Roque, şi să mi-i aduceţi îndată, dar în aşa fel ca să nu scape nici unul.

Oamenii o porniră, iar don Quijote, Sancho şi cu Roque rămaseră singuri, aşteptînd să vadă pe cine vor aduce scutierii, şi-n răstimpul acesta spuse Roque către don Quijote:

— Năstruşnic mai trebuie să-i pară felul nostru de viaţă seniorelui don Quijote, care nu vede aici decît aventuri ciudate, întîmplări neobişnuite şi toate pline de primejdii; şi nici nu mă mir că aşa îţi par, fiindcă-ţi mărturisesc cinstit că nici nu se află viaţă mai neliniştită şi mai primejdioasă ca a noastră. Pe mine m-a împins la viaţa asta nu ştiu ce sete de răzbunare, în stare să scoată din făgaşul lor firesc pînă şi inimile cele mai blînde; eu, de felul meu, sînt o fire miloasă şi bună; dar, după cum am spus, arzînd să mă răzbun pentru o jignire ce mă lovise, într-atîta mi s-au năruit bunele însuşiri, încît mai dăinuiesc şi acum în această stare, în ciuda şi spre paguba a ceea ce gîndesc cu adevărat; şi deoarece o prăpastie o cheamă pe alta şi un păcat cheamă alt păcat, aşa fel s-a înlănţuit şirul răzbunărilor, încît nu mi le iau asupră-mi numai pe ale mele, ci şi pe ale altora; dar s-o îndura Dumnezeu de mine, că deşi mă văd înfundat în hăţişul rătăcirilor mele, tot nu pierd nădejdea de-a ieşi cîndva la bun liman.

Se minună don Quijote auzindu-l pe Roque că rosteşte vorbe atît de cuminţi şi de la locul lor, fiindcă el credea

că printre cei care se îndeletnicesc cu furtul, cu omorul şi cu jaful nu se poate afla nimeni care să vorbească cu atîta miez, şi-i răspunse:

— Domnule Roque, începutul tămăduirii stă în cunoaşterea beteşugului şi în voia bolnavului de a lua leacurile pe care i le dă doftorul; domnia-ta eşti bolnav, ştii ce te doare, iar cerul, sau, mai bine zis, Dumnezeu, care-i doftorul nostru, ţi-o da leacurile ce-au să te tămăduiască şi care tămăduiesc de obicei încetul cu încetul, iar nu dintr-o dată şi ca prin minune; şi asta cu atît mai mult cu cît păcătoşii cei înţelepţi sînt mai aproape de a se îndrepta decît cei întunecaţi la minte; şi o dată ce domnia-ta ţi-ai arătat înţelepciunea în vorbele pe care le-ai spus, nu mai trebuie alta decît să ai curaj şi să aştepţi uşurarea bolii de care suferă cugetul domniei-tale; şi dacă vrei cumva să scurtezi drumul şi să găseşti lesne calea mîntuirii, vino numai cu mine, că eu te voi învăţa să ajungi cavaler rătăcitor, în care îndeletnicire vei îndura atîtea amaruri şi năpaste, încît, luîndu-le drept ispăşire, cît ai bate din palme te vei vedea în cer.

Roque făcu haz de povaţa lui don Quijote, cu care schimbă vorba, istorisindu-i jalnica poveste a Claudiei Jerónima, care-l mîhni pe Sancho cum nu se poate mai mult, fiindcă lui nu i se păruseră de loc de lepădat frumuseţea, drăgălăşenia şi gingăşia fetei. Între-acestea se întoarseră şi scutierii aceia trimişi după pradă, aducînd cu ei doi cavaleri călare, doi hagii pe jos, o caleaşcă în care erau nişte femei, însoţite de vreo şase slugi pe jos şi călare, la care se mai adăugau încă doi catîrgii, ce-i urmaseră pe cavaleri. Scutierii îi adunară pe toţi aceştia la mijloc, păstrînd, şi biruiţii şi biruitorii, o tăcere de moarte şi aşteptînd ca marele Roque Guinart să vorbească; acesta îi întrebă pe cavaleri cine erau, unde se duceau şi cîţi bani aveau asupra lor. Unul dintr-înşii răspunse:

— Domnule, noi sîntem doi căpitani din pedestrimea spaniolă, avem pîlcurile noastre de oameni la Napoli, şi acum ne ducem să ne îmbarcăm în patru galere, care s-ar afla, zice-se, la Barcelona, cu poruncă să treacă în Sicilia;

avem la noi cam vreo două-trei sute de scuzi, cu care nouă ni se pare că sîntem bogaţi şi fericiţi, fiindcă obişnuita sărăcie a oştenilor nu ne-ngăduie s-avem comori mai mari.

Îi întrebă Roque şi pe hagii acelaşi lucru ca şi pe căpitani; ei îi răspunseră că se duceau să se îmbarce ca să treacă la Roma şi că amîndoi laolaltă să tot fi avut vreo şaizeci de reali. Vru de asemenea să ştie şi cine erau cucoanele din caleaşcă, unde se duceau şi cîţi bani aveau la ele; şi atunci una din slugile călare zise:

— În caleaşcă se află stăpîna mea, doña Guiomar de Quiñones, soţia locţiitorului de rege din Napoli, dimpreună cu o copiliţă de-a ei, cu o cămărăşiţă şi cu o dueña; le însoţim şase slujitori, iar ca bani avem şase sute de scuzi.

— În aşa fel, spuse Roque Guinart, că iată avem aici nouă sute de scuzi şi şaizeci de reali; oştenii mei trebuie să fie la vreo şaizeci; ia vedeţi cît vine fiecăruia din ei, că eu mă cam încurc la socoteli.

Auzindu-l că spune una ca asta, hoţii ridicară glas zicînd:

— Trăiască întru mulţi ani Roque Guinart, în ciuda vrăjmaşilor care vor să-l piardă!

Căpitanii se arătară abătuţi, doamna locţiitoare rămase mîhnită, iar hagiii nu se bucurară nici ei de loc văzînd că li se înstrăinează averile. Aşa îi ţinu Roque cîtva timp pe frigare. Nu-l răbdă însă inima să le prelungească prea mult amărăciunea, care li se vedea cît de colo pe faţă, şi, întorcîndu-se către căpitani, spuse:

— Domniile-voastre, domnilor căpitani, o să fiţi atît de buni să-mi împrumutaţi şaizeci de scuzi, iar doamna locţiitoare, optzeci, ca să-i împac pe oamenii ăştia de la mine din ceată, fiindcă şi popa trăieşte din ce slujeşte, şi apoi puteţi să vă vedeţi de drum, slobozi şi nesupăraţi, cu o ţidulă pe care o să v-o dau, pentru ca, de vă vor întîlni alte cete de-ale mele, răspîndite de mine prin părţile astea, să nu vă facă nici un rău, că eu nu vreau să aduc supărare nici oştenilor şi nici femeilor, oricare ar fi ele, dar mai cu seamă cînd sînt de neam mare.

Căpitanii nu mai sfîrşeau să-i tot mulţumească lui Roque cu vorbe frumoase pentru curtenia şi mărinimia lui, fiindcă drept mărinimie luau ei faptul că-i lăsa să plece cu banii lor. Señora doña Guiomar de Quiñones vru să sară din caleaşcă ca să sărute picioarele şi mîinile marelui Roque; dar el nu încuviinţă treaba asta nici în ruptul capului; ba chiar el fu acela care le ceru iertare de supărarea ce le-o făcuse, silit fiind să îndeplinească întocmai îndatoririle slujbei sale celei nelegiuite. Doamna locţiitoare porunci unei slugi de-ale ei să dea pe loc cei optzeci de scuzi care-i veneau de plată, în vreme ce căpitanii şi plătiseră cei şaizeci ai lor; dar Roque le spuse să-şi vadă de treabă şi, întorcîndu-se către ai lui, le zise:

— Din scuzii ăştia le-ar veni cîte doi fiecăruia dintre voi şi mai rămîn încă douăzeci; zece din ei să-i daţi acestor hagii, iar pe ceilalţi zece acestui scutier de treabă, ca să poată spune şi el lucruri bune despre păţania asta.

Şi după ce i se aduse cele trebuincioase pentru scris, de care el era totdeauna nelipsit, Roque le dete o ţidulă scrisă pentru conducătorii cetelor lui şi, despărţindu-se de ei, îi lăsă slobozi şi plini de uimire faţă de înălţimea-i de cuget, de mărinimia-i şi de aleasa-i purtare, socotindu-l mai degrabă un Alexandru cel Mare decît un hoţ de codru învechit în rele. Dar unul dintre scutieri spuse atunci în graiul lui gascon şi catalan:

— Căpitanul ăsta al nostru face mai mult de popă decît de tîlhar! Dacă de-acu-nainte o vrea să se arate darnic, apăi să dea din punga lui, şi nu dintr-a noastră!

Dar nu spuse nefericitul de el vorbele astea chiar atît de încet încît să nu-l audă Roque, care, punînd mîna pe spadă, îi despică capul aproape în două, spunîndu-i:

— Aşa pedepsesc eu pe limbuţii neruşinaţi.

Se speriară cu toţii şi nici unul din ei nu mai îndrăzni să spună nici cîrc, atît de mare era ascultarea lor faţă de el. Roque se dete la o parte şi scrise o scrisoare către un prieten de-al lui din Barcelona, dîndu-i de ştire că se afla cu el vestitul don Quijote de La Mancha — acel cavaler rătăcitor

despre care se spuneau atîtea lucruri — şi încredinţîndu-l că era cel mai hazliu şi cel mai înţelept om din lume; totodată îi mai scria că peste patru zile, adică de sărbătoarea sfîntului Ioan Botezătorul [1], o să-i aducă pe ţărmul din faţa oraşului atît pe don Quijote, armat cu toate armele lui şi călare pe calu-i Rocinante, cît şi pe scutierul său Sancho, călare pe un măgar, şi că să dea de veste lucrul ăsta şi pe la prietenii lor, cei din grupul Niarro, ca să se desfăteze cu ei, că tare ar mai vrea să-i lipsească de mulţumirea asta pe cei din grupul Cadells [2], potrivnicii lor, dar că era cu neputinţă, din pricină că atît trăsnăile şi vorbele înţelepte ale lui don Quijote, cît şi ieşirile pline de haz ale scutierului său Sancho Panza nu puteau să nu aducă obştească veselire la toată lumea. Trimise scrisoarea asta printr-unul din scutierii lui, care, schimbîndu-şi straiele de tîlhar cu altele de ţăran, intră în Barcelona și dete scrisoarea în mîna aceluia la care fusese trimis.

Capitolul LXI

Despre ceea ce i s-a întîmplat lui don Quijote la intrarea lui în Barcelona, dimpreună cu alte lucruri mai mult adevărate decît înțelepte

Trei zile și trei nopţi rămase don Quijote la Roque, dar și trei sute de ani să fi rămas şi tot n-ar fi încetat să se crucească și să se minuneze de felul lui de viaţă. Se sculau ai lui dis-de-dimineaţă într-un loc şi mîncau cu totul în alt loc; uneori fugeau fără să ştie de cine, alteori aşteptau fără să ştie pe cine. Dormeau de-a-n picioarelea, întrerupîndu-și

---

[1] Hartzenbuch a stabilit că pentru a putea ajunge să se dateze scrisoarea, e necesar să se ştie că sînt două sărbători ale sfîntului Ioan Botezătorul, el optînd pentru cea din 29 august.

[2] Bandele ce tîlhăreau la drumul mare în Catalonia erau în acea vreme două: Los Niarros sau Nyerros și Los Cadells. Rocaguinarda aparţinea celei dintîi.

somnul ca să se mute dintr-un loc într-altul. Nu făceau alta decît să pună iscoade, să asculte ce spun străjile, să sufle în fitilurile archebuzelor, deşi aveau puţine, pentru că toţi se slujeau de pistoale. Roque îşi petrecea nopţile despărţit de ai lui, prin părţi şi prin locuri neştiute şi nebănuite de ei, fiindcă multele strigări poruncite de locţiitorul de rege din Barcelona, în care se dădea un preţ mare pe capul lui [1], îl făcuseră să trăiască într-o veşnică îngrijorare şi teamă, aşa că nu mai îndrăznea să se-ncreadă în nimeni, temîndu-se ca nu cumva chiar ai lui să-l ucidă sau să-l predea poterei — viaţă cu adevărat amară şi chinuită. În cele din urmă, luînd-o pe căi neumblate, pe cărări care tăiau drumurile şi pe poteci tăinuite, Roque, don Quijote şi Sancho, dimpreună cu alţi şase scutieri, plecară la Barcelona. Ajunseră pe ţărmul din faţa oraşului în noaptea din ajunul Sfîntului Ioan şi, după ce-i îmbrăţişă Roque pe don Quijote şi pe Sancho Panza, căruia-i dădu cei zece galbeni făgăduiţi, fiindcă pîn-atunci nu i-i dase încă, îi părăsi cu mii de încredinţări de prietenie, rostite şi dintr-o parte şi dintr-alta. Roque plecă, iar don Quijote rămase să aştepte ziua, aşa călare cum se afla. Nu trecu însă mult, şi începu să se arate prin pridvoarele răsăritului chipul dalbelor zori, veselind ierburile şi florile, în loc să veselească auzul, deşi chiar în acea clipă fu şi auzul desfătat de zvonul a nenumărate oboaie şi darabane, de clinchet de zurgălăi, de trap-trapul şi de zdrang-zdrangul călăreţilor, care, după cît se părea, ieşeau din cetate. Zorile deteră locul lor soarelui, care, cu faţa lui mai mare decît o pavăză rotundă, se înălţa încetul cu încetul de la marginea zării. Don Quijote şi cu Sancho îşi rotiră privirile în toate părţile şi zăriră marea, nemaivăzută de ei pîn-atunci; li se păru nesfîrşit de largă şi de lungă, cu mult mai mare decît bălţile Ruiderei, pe care

---

[1] Faptul istoric real este că pe capul lui Perot Rocaguinarda se pusese un premiu de 1.000 de livre monedă barceloneză, în afară de faptul că denunţătorului i se promitea iertarea de orice crimă ce ar fi săvîrşit înainte de denunţ, chiar de-ar fi fost să fie din însăşi banda haiducului, ceea ce-l făcea să nu se simtă în siguranţă nici între ortacii lui.

le văzuseră în La Mancha. Văzură şi galerele oprite la ţărm, care, după ce li se coborîră pînzele, se arătară pline de flamuri şi de steguleţe ce fîlfîiau în vînt sau sărutau şi netezeau faţa apei; înăuntrul lor răsunau surle, goarne şi oboaie, care, şi de-aproape şi mai de departe, umpleau văzduhul de zvonuri cînd dulci, cînd războinice; începură să se mişte şi să închipuie un fel de luptă pe apele cele liniştite, în timp ce cam acelaşi lucru îl făceau pe ţărm o sumedenie de cavaleri, care ieşeau din cetate, călări pe cai mîndri şi îmbrăcaţi în dulame scumpe. Oştenii de pe galere trăgeau nenumărate focuri, la care răspundeau cei ce se aflau pe ziduri şi pe întăriturile cetăţii, iar tunurilor grele, care umpleau văzduhul cu un bubuit spăimîntător, le răspundeau gurile de foc de pe punţile galerelor. Veselia de pe mare, voioşia de pe uscat, aerul cel limpede, numai cînd şi cînd întunecat de fumul armelor, păreau să semene şi să zămislească o neaşteptată bucurie în sufletele tuturor. Sancho nu izbutea să priceapă cum de puteau avea atîtea picioare matahalele acelea ce se mişcau pe mare. Între-acestea, cei îmbrăcaţi în dulame, scoţînd strigăte, zvoniri de lupte şi chiote, ajunseră-n goana cailor la locul unde stătea mirat şi năucit don Quijote; iar unul dintr-înşii, care era tocmai acela ce fusese înştiinţat de către Roque, ridicînd glas, spuse către don Quijote:

— Fii binevenit în cetatea noastră, tu, oglindă, far, luceafăr şi stea-călăuză a întregii cavalerii rătăcitoare în toată răspîndirea ei pe faţa pămîntului! Fii binevenit, zic, viteze don Quijote de La Mancha, nu cel neadevărat, cel ticluit, cel apocrif, care ni s-a arătat zilele astea în istorii mincinoase, ci tu, cel adevărat, cel legiuit, cel nepreschimbat, pe care ni l-a zugrăvit Cide Hamete Benengelí, floare a povestitorilor!

Don Quijote nu răspunse nici o vorbă, dar nici cavalerii nu aşteptară ca el să răspundă ceva, ci, sucindu-se şi răsucindu-se dimpreună cu cei care-i urmau, începură să-l împresoare pe don Quijote cu şirurile lor într-o alcătuire întortocheată ca aceea a găoacei de melc; atunci, întorcîndu-se către Sancho, don Quijote spuse:

— Ăştia ne-au cunoscut cît de colo! Pot să pun prinsoare c-au citit istoria noastră şi chiar şi pe aceea a aragonezului, de curînd tipărită.

Cavalerul care-i vorbise se întoarse iarăşi către don Quijote şi-i spuse:

— Vino cu noi, seniore don Quijote, că toţi sîntem slujitori ai domniei-tale și prieteni buni cu Roque Guinart.

La care don Quijote răspunse:

— Dacă curtenia naşte curtenie, atunci curtenia domniei-tale, seniore cavaler, este fiică sau rudă foarte apropiată cu aceea a marelui Roque. Du-mă unde vrei, că nu alta decît voia domniei-tale fi-va şi voia mea, mai cu seamă dac-ai binevoi s-o foloseşti pentru a te sluji.

Cu vorbe nu mai puţin curtenitoare decît acestea îi răspunse şi cavalerul şi, punîndu-l la mijloc între ei toţi, o porniră cu el către oraș, însoţiţi fiind de zvonul oboaielor și al darabanelor; dar cînd să intre în oraș, Aghiuţă, care-i bun numai la rele, şi cu ţîncii cei uliţarnici, care-s mai răi decît Aghiuţă, puseră la cale ca doi dintr-înşii, mai șturlubatici şi mai obraznici, să se strecoare prin toată acea lume și, ridicînd unul coada asinului, iar celălalt coada lui Rocinante, să le pună şi să le vîre niște mănunchiuri de ciulini. Bietele dobitoace simţiră aceşti pinteni neobişnuiţi şi, strîngîndu-și cozile, ca să se avînte la fugă, îşi sporiră într-atîta durerea, încît, făcînd la sărituri cu nemiluita, deteră cu stăpînii lor de pămînt. Ruşinat şi făcut de minune, don Quijote se duse să scoată mănunchiul de sub coada telegarului său, şi tot aşa făcu şi Sancho cu asinul lui. Cei ce-l însoţeau pe don Quijote ar fi vrut să pedepsească cutezanţa ţîncilor, dar n-a fost chip, fiindcă aceia se ascunseseră între miile de alţi ţînci care se luaseră după alaiul lor. Don Quijote şi cu Sancho se întoarseră să se urce iarăşi pe dobitoacele lor și, cu aceleași chiuituri și muzici, ajunseră la casa celui ce-i însoţea, care era mare şi strălucită. Ce să mai vorbim? Casă de cavaler avut, unde însă îl vom părăsi acuma pe don Quijote, fiindcă așa vrea Cide Hamete.

Capitolul LXII

În care e vorba de întîmplarea cu capul fermecat, dimpreună cu alte nimicuri, ce se cer neapărat povestite

Don Antonio Moreno — că aşa-l chema pe găzdaşul lui don Quijote — cavaler avut, cu scaun la cap şi care nu se da-n lături cînd era vorba de vreo glumă aşezată şi fără de urmări, văzîndu-l pe don Quijote la el în casă, se tot socotea în fel şi chip cum să-i scoată la iveală scrinteala fără a-l vătăma cu ceva, fiindcă nu se mai cheamă glume acelea care dor şi nici petrecanie aceea ce se face altuia spre ponos.

Mai-nainte de toate puse să i se scoată armele lui don Quijote şi, aşa, cu straiul lui cel strîmt din piele de căprioară (pe care l-am mai înfăţişat şi l-am mai zugrăvit şi-n alte dăţi), îl scoase la vedere într-un pridvor ce da pe-o uliţă din cele mai umblate ale oraşului, în văzul oamenilor şi al ţîncilor, care se zgîiau la el ca la urs. Cei cu dulămile trecură din nou călări prin faţa lui, ca şi cum numai pentru el şi le-ar fi îmbrăcat, iar nu ca să cinstească acea zi de sărbătoare; iar Sancho era mulţumit peste poate, fiindcă-şi zicea în sinea lui, fără să ştie nici el cum sau necum, că a dat de altă nuntă a lui Camacho, de altă casă ca aceea a lui don Diego de Miranda şi de alt castel ca acela al ducelui. În ziua aceea prînziră cu don Antonio şi cu vreo cîţiva prieteni de-ai lui, cinstindu-l cu toţii şi purtîndu-se cu don Quijote aşa cum se cuvine cu un cavaler rătăcitor, drept care, cavalerul, fudul nevoie mare, nici că-şi mai încăpea în piele de mulţumire. Sancho turna atîtea ghiduşii, încît se uitau la el cu gura căscată toate slugile de prin casă şi toţi cîţi îl ascultau. Şi stînd ei aşa la masă, spuse don Antonio către Sancho:

— Am auzit noi pe-aicea, Sancho fîrtate, că într-atîta te dai în vînt după *manjar blanco*[1] şi după *albondi-*

[1] Fel de mîncare ales şi gustos, compus din carne de pasăre, orez, lapte şi zahăr, care se vindea şi pe străzi.

guillas[1] că, dacă-ți prisosesc, le mai păstrezi în sîn și pe-a doua zi.[2]

— Nu, mărite domn, lucrurile nu stau chiar așa, răspunse Sancho, fiindcă din fire sînt mai degrabă cumpătat decît lacom; că doar stăpînu-meu, don Quijote, care-i aci de față, știe el prea bine că numai cu un pumn de ghindă sau de nuci o ducem de obicei înde noi cîte opt zile încheiate. E drept că, dacă-mi pică o vițea, fug cu funia după ea, vreau adică să spun că mănînc ce mi se dă și mă folosesc de prilejuri așa cum vin; și oricare o fi acela ce-a spus că sînt un mîncău din cei lacomi, iar nu din cei curați, apăi să știe că n-a nimerit-o, și i-aș spune eu și mai rău de n-aș ține-n seamă cinstitele bărbi ce stau la masă.

— Într-adevăr, spuse don Quijote, că măsura și curățenia lui Sancho la mîncare face să fie scrise și săpate în table de aramă, ca să rămînă de-a pururi întru pomenire pentru veacurile ce vor să vină. Adevărat că, atunci cînd i-e foame, zici că-i cam lacom, fiindcă înfulecă la iuțeală și mestecă cu cîteșidouă fălcile; însă felul curat de a mînca nu și-l pierde niciodată, iar în vremea cît a fost cîrmuitor, a învățat să mănînce atît de simandicos, încît mînca cu furculița pînă și strugurii, și chiar și boabele de rodie.

— Cum adică? făcu don Antonio. Fost-a oare Sancho cîrmuitor?

— Da, răspunse Sancho, peste un ostrov pe nume Barataria. Zece zile încheiate l-am ocîrmuit după pofta inimii. În acest timp mi-am pierdut toată tihna și mi-am dat seama că o para chioară nu fac toate ocîrmuirile de pe lume; am lăsat cîrmuirea, fugind de ea, și am căzut într-o groapă, unde ziceam cum că-s mort, și numai printr-o minune am mai ieșit de-acolo cu ceva suflet în mine.

---

[1] Mîncare foarte gustată în epocă, din piept de pasăre, amestecat cu mirodenii, cam în felul pîrjoalelor, în formă de nuci sau de mici ghiulele (*bodoques*).

[2] Pasajul se referă la capitolul XII al acelui *Don Quijote* apocrif, în care don Carlos îi explică lui Sancho ce sînt *albondiguillas*, dîndu-i și o farfurie cu *manjar blanco*, gustată de Sancho cu atîta poftă, încît i s-a îngăduit să-și mai ia două, rezervă, pe a doua zi.

Don Quijote se apucă de istorisit de-a fir-a-păr toată povestirea cu ocîrmuirea lui Sancho, spre marea desfătare a celor ce-l ascultau.

După ce se strînse masa, îl luă de mînă don Antonio pe don Quijote și intră cu el într-o odaie lăturalnică, unde drept podoabă nu se afla altceva decît o masă, pare-se de jasp, după cum arăta, care se sprijinea pe un picior tot de jasp [1], iar pe masă era așezat un chip cioplit, din acelea înfățișate de la piept în sus, ca ale împăraților romani, și care ai fi zis că-i de aramă. Don Antonio străbătu în lung și-n lat toată odaia, dimpreună cu don Quijote, făcînd de mai multe ori ocolul mesei, după care spuse:

— Seniore don Quijote, fiindcă acum sînt încredințat că nu ne aude și nu ne ascultă nimeni și că ușa e încuiată, am de gînd să-ți povestesc una din cele mai de neînchipuite întîmplări sau, mai bine zis, ciudățenii din cîte-i pot trece cuiva prin minte, cu învoirea ca toate cele ce ți le-oi destăinui, domnia-ta să le îngropi în cele mai adînci ascunzători ale tainei.

— Iacă, ți-o jur, răspunse don Quijote, și ca să fii și mai încredințat de una ca asta, voi prăvăli chiar o lespede deasupra celor spuse; fiindcă să știi de la mine, seniore don Antonio — pasămite, îi și aflase numele — că vorbești cu acela care, măcar că are urechi să audă, nu are limbă să grăiască, așa că poți, fără nici o grijă, să torni în cugetul meu ceea ce păstrezi în cugetul domniei-tale, fiind încredințat că ți-ai azvîrlit taina în hăurile tăcerii.

— Bizuindu-mă pe această făgăduință a domniei-tale, răspunse don Antonio, am de gînd să te uluiesc cu cele ce-ai să vezi și-ai s-auzi, și totodată m-oi mai ușura și eu de povara ce m-apasă de a nu avea cui să-mi destăinui tainele, că nu sînt din acelea ce le poți încredința chiar oricui.

Don Quijote rămase năucit, așteptînd și el să vadă unde vrea să bată toată precuvîntarea asta. Într-acestea, don

[1] Calitățile magnetice ale jaspului erau cunoscute și în evul mediu, lapidariile epocii vorbind despre această piatră ca de o piatră a ghicitorilor.

Antonio, prinzîndu-i mîna, i-o preumblă pe capul de aramă, pe toată masa şi pe piciorul de jasp, în care se sprijinea aceasta, şi apoi zise:

— Acest cap, seniore don Quijote, a fost întocmit şi făurit de unul din cei mai mari vrăjitori şi solomonari din cîţi s-au aflat vreodată pe faţa pămîntului, unul care, după cîte ştiu, era leah de neamul lui şi ucenic al vestitului Escotillo [1], de care se povestesc atîtea minunăţii. Vrăjitorul acesta a poposit aici la mine-n casă şi, pentru o mie de scuzi, cîţi i-am dat, a făurit ăst cap, care are putinţa şi darul de-a răspunde la tot ce l-ai întreba la ureche. A făcut el ce-a făcut, a cătat la bătăile vîntului, a mai zugrăvit nişte slove de taină, şi-a aţintit ochii la stele, a pîndit semnele bune, şi, pînă la urmă, a ajuns la desăvîrşirea pe care i-om vedea-o noi mîine, că-n toate vinerile stă mut şi, cum astăzi e vineri, n-avem încotro şi trebuie să aşteptăm pînă mîine. Într-acestea, domnia-ta poţi să chibzuieşti la ce vei vrea să-l întrebi, fiindcă, după cîte l-am încercat, ştiu că nu va spune decît adevărul curat în tot ce-o răspunde.

Don Quijote rămase uluit de darul şi înzestrarea acelui cap şi era cît pe-aci să nu-i dea crezare lui don Antonio; dar văzînd cît de puţin mai era pînă să facă încercarea, nu vru să-i mai spună alta decît că-i mulţumeşte fiindcă i-a dezvăluit o taină atît de mare.

Ieşiră din odaie, don Antonio încuie uşa cu cheia, şi se înturnară în cămara unde rămăseseră ceilalţi cavaleri. Într-acestea, Sancho le povestise cîte şi mai cîte din aventurile şi întîmplările prin care trecuse stăpînu-su.

În seara aceea îl scoaseră pe don Quijote la plimbare, fără arme, ci doar în straie de oraş, învelit într-o mantie largă de postav roşcat, care, pe-un timp ca acela, ar fi făcut să năduşească şi gerul însuşi. Puseră la cale dimpreună cu slugile lor să-l ţină pe Sancho într-aşa fel cu vorba încît

---

[1] Comentatorii lui Cervantes menţionează mai mulţi magicieni şi astrologi cu numele de Escoto, dar este probabil că era un pseudonim al multora, ce se revendicau de la Duns Scott Erigena, filozoful medieval, zicîndu-şi Escoto.

să nu-l lase să iasă din casă. Călărea don Quijote nu pe Rocinante, ci pe un catîr mare, domol la pas şi cum nu se poate mai împopoţonat. Îi îmbrăcară mantia, iară pe spate, fără să vadă el, îi prinseră un pergamin pe care stătea scris: *Acesta este don Quijote de La Mancha.* Numai ce făcură ei cei dintîi paşi, că pergaminul şi începu să bată la ochi tuturor celor ce veneau să-l vadă şi, cum prindeau să citească: « Acesta este don Quijote de La Mancha », don Quijote se minuna foarte văzînd că toţi cîţi cătau la el îi spuneau pe nume şi-l cunoşteau; şi întorcîndu-se către don Antonio, care călărea alături de el, îi spuse:

— Mare mai e puterea pe care o cuprinde în sine cavaleria rătăcitoare, de vreme ce-l face cunoscut şi vestit prin toate hotarele pămîntului pe cel ce se îndeletniceşte cu ea; dacă nu mă crezi, apăi uită-te şi domnia-ta, seniore don Antonio, că pînă şi ţîncii de-aici din oraş mă cunosc, măcar că nu m-au văzut de cînd sînt ei pe lume.

— Aşa e, seniore don Quijote, răspunse don Antonio, că precum focul nu poate să stea pus sub obroc şi pecetluit, tot aşa nici bărbăţia nu poate să rămînă neştiută, şi ceea ce se dobîndeşte prin îndeletnicirea armelor străluce şi se înalţă mai presus de orice pe lume.

Dar tot mergînd aşa don Quijote, însoţit de osanalele mai-nainte pomenite, iacă numai că un castilian, care-i citise şi el inscripţia de pe spinare, ridică glas şi spuse:

— Bată-te cucii să te bată de don Quijote de La Mancha! Cum păcatele? Pînă şi-aicea ai mai ajuns, fără să te fi curăţat de pe lume ciomăgelile cele fără de număr pe care ţi le-au simţit coastele? Eşti smintit de-a binelea, şi de-ai fi măcar de unul singur, cetluit între zidurile smintelii tale, hai, mai treacă-meargă; dar ai darul de a-i sminti şi a le lua minţile la toţi cîţi au de-a face şi intră-n cîrd cu tine. De nu mă crezi, uită-te numai la coconaşii ăştia care te însoţesc. Întoarce-te, bezmeticule, la tine-acasă şi vezi-ţi de gospodărie, de muiere şi de plozi, şi mai lasă-te de deşertăciunile astea, care-ţi seacă mintea şi-ţi storc judecata.

— Măi vere, spuse don Antonio, vezi-ţi de drum şi nu mai da poveţe cui nu ţi le cere. Seniorele don Quijote de La Mancha e cît se poate de mintos, şi-apoi nici noi, cei ce-l însoţim, nu sîntem nişte ageamii. Bărbăţiei i se cuvine cinstire oriunde ar fi aflată, şi acum du-te la toţi dracii şi nu-ţi mai vîrî nasul unde nu-ţi fierbe oala.

— Pe legea mea că domnia-ta ai dreptate, răspunse castilianul, fiindcă să dau poveţe acestui creştin, se cheamă să trec funia prin urechile acului; dar cu toate astea, tot mă doare inima că priceperea cea desăvîrşită, pe care, zice-se, o are netotul ăsta în toate cele, o lasă el să se scurgă pe jgheabul cavaleriei lui rătăcitoare; şi dusul la toţi dracii, cu care m-ai blagoslovit domnia-ta, să-mi fie parte şi mie şi la toţi copiii copiilor mei dacă de-acu înainte — chiar de-ar fi să trăiesc mai mulţi ani decît Matusalem — oi mai da cuiva poveţe, chiar şi de mi le-o cere.

Sfătuitorul se îndepărtă, iar ei îşi văzură înainte de plimbarea lor; dar atît se mai grămădeau ţîncii şi ceilalţi trecători să citească pisania, încît don Antonio n-avu încotro şi trebui să i-o ia din spinare, chip că-i ia altceva.

Pe la aprinsul lumînărilor se întoarseră acasă, unde se pregătea o petrecere simandicoasă, cu danţ, pentru că soaţa lui don Antonio, care era o doamnă de neam mare, voioasă din fire şi deşteaptă foc, poftise la ea şi pe alte prietene de-ale ei să-i cinstească oaspele şi să se desfăteze de nemaipomenitele lui scrînteli. Veniră multe din ele, cinară împărăteşte, şi cam pe la 10 ceasuri din noapte începu şi danţul. Printre doamne se aflau şi două poznaşe din fire şi bune de năzbîtii, care — măcar că la locul lor, nimic de zis — îşi îngăduiau totuşi cam multe, dar nu de alta, ci numai ca glumele lor să descreţească frunţile şi să alunge urîtul. Acestea două într-atîta se tot îndeseau să-l poftească la danţ pe don Quijote, încît îi moleşiră nu numai trupul, ci şi sufletul din el. Chiar că făcea să-l vezi pe don Quijote cum arăta: lung, deşirat, uscat, gălbejit, strîns tare în straiul lui, neajutorat şi, colac peste pupăză, cîtuşi de puţin uşurel. Femeiuştile îi făceau ochi dulci — pe furiş, chipurile — iar

el — tot pe furiş, chipurile — cam strîmba din nas la stăruinţele lor; văzînd, însă, că prea se arătau de tot galeşe cu el, ridică glas şi zise:

— « *Fugite, partes adversae !* » [1] Nu-mi tulburaţi liniştea, voi, gînduri vrăjmaşe! Doamnele mele, mai stîmpăraţi-vă văpăile dragostei, fiindcă aceea care-mi este stăpîna gîndurilor, Dulcinea din Toboso, cea fără de seamăn pe lume, nu îngăduie să mă robească şi să mă stăpînească alte gînduri decît cele îndreptate către ea.

Şi, spunînd vorbele astea, se aşeză pe jos în mijlocul odăii, moleşit şi frînt de atîta dănţuială. Don Antonio porunci să fie dus la el în pat, iar cel dintîi care se înfiinţă lîngă el fu Sancho cu aceste vorbe:

— Alelei, stăpîne doamne, da' ştiu c-ai dănţuit, nu glumă! Ce? crezi că toţi vitejii sînt şi dănţuitori? Eu îţi spun aşa, că dacă crezi una ca asta, te înşeli amarnic: sînt unii care se-ncumetă mai degrabă să răpună un uriaş decît să facă o învîrtitură. De-ar fi fost să baţi din picior după cîntec, apăi puteam să-ţi ţiu locul, că bat voiniceşte din picior, dar cînd e vorba de danţ, apăi nu fac două parale!

Cu vorbe de-acestea şi cu altele cam pe-acolo îi făcu Sancho să se strice de rîs pe toţi cei strînşi la sindrofie; şi-l culcă la pat pe stăpînu-su, înfofolindu-l zdravăn, ca să năduşească toată răceala prinsă la danţ.

A doua zi găsi cu cale don Antonio că n-ar fi rău să facă încercarea cu capul fermecat, şi, dimpreună cu don Quijote, cu Sancho, cu alţi doi prieteni şi cu cele două doamne ce-l munciseră pe don Quijote la danţ şi care rămăseseră în acea noapte să doarmă cu soaţa lui don Antonio, se închise în odaia unde se afla capul. Le destăinui darul ce-l avea, îi dădăci să ţină taina şi le spuse că aceea era cea dintîi zi cînd avea să fie pusă la încercare puterea acelui cap fermecat; şi în afară de cei doi prieteni ai lui Don Antonio, nimeni alt nu cunoştea dedesubtul vrăjii; şi de nu li-l destăinuia

---

[1] « Fugiţi, vrăjmaşi! » Locuţiune folosită în exorcismele ce se făceau în faţa altarului de către clericii care « alungau Diavolul ».

dinainte don Antonio prietenilor lui, apăi chiar şi ei ar fi rămas cu gura căscată, aşa cum s-a întîmplat cu toţi ceilalţi, fiindcă altfel nici nu se putea, cu atîta meşteşug şi cu atîta dichis era pusă la cale toată treaba. Cel dintîi ce se dete către urechea capului fu însuşi don Antonio, care, cu glas coborît, dar nu chiar atît de coborît ca să nu fie auzit de toţi ceilalţi, îi zise:

— Ia spune-mi, capule, în numele acelei puteri ce sălăşluiește-n tine, la ce mă gîndesc eu acum?

Iar capul, fără să mişte buzele, dar cu glas limpede şi desluşit, aşa ca să fie auzit de toţi, îi răspunse aceste vorbe:

— Eu nu judec asupra gîndurilor.

Auzind una ca asta, rămaseră cu toţii trăsniţi, şi cu atît mai vîrtos cu cît nicăirea în odaie și nici în jurul mesei nu vedeai ţipenie de om care să fi putut răspunde.

— Cîţi sîntem aici în odaie? întrebă iarăşi don Antonio.

Și i se răspunse la fel de desluşit:

— Eşti tu şi cu soaţa ta, cu doi prieteni de-ai tăi şi cu două prietene de-ale ei, apoi cu un cavaler vestit, pe nume don Quijote de La Mancha, și cu scutierul lui, căruia-i zice Sancho Panza.

Acum să te ţii, ce se mai minunară ei iarăşi; să te ţii ce li se mai zburli la toţi părul de frică, şi încă ce frică! Atunci, depărtîndu-se don Antonio de lîngă cap, spuse:

— Asta mi-e de-ajuns ca să-mi dau seama că n-am fost păcălit de cel ce mi te-a vîndut, o, tu, cap cuvîntător, cap meşter la răspunsuri şi cap minunat ce eşti! Să vină altul și să-l întrebe ce i-o pofti inima.

Și cum femeile sînt de obicei zorite și puse să tot afle cîte ceva, cea dintîi care se înfiinţă fu una din cele două prietene ale nevestei lui don Antonio, care întrebă aşa:

— Ia spune-mi, capule, ce să fac ca să fiu mai frumoasă?

Și i se răspunse:

— Să fii mai aşezată.

— Nu te mai întreb nimic! spuse cea cu întrebarea.

Veni apoi la rînd prietena ei, care zise:

— Tare-aş mai vrea, capule, să ştiu dacă mă îndrăgeşte bărbatul sau nu.

— Vezi cum se poartă cu tine, şi ai să-ţi dai seama, fu răspunsul.

Femeia cea măritată se dete-napoi şi spuse:

— Păi un răspuns ca ăsta nici nu mai avea nevoie de întrebare, fiindcă, fără doar şi poate, felul cum se poartă cineva îi dă pe faţă şi gîndurile.

Veni apoi unul din cei doi prieteni ai lui don Antonio şi întrebă:

— Cine-s eu?

— Ştii tu prea bine, fu răspunsul.

— Nu asta te întreb, răspunse cavalerul, ci să-mi spui numai dacă tu ştii cine sînt.

— Da, ştiu, spuse capul, eşti don Pedro Nariz.

— Mai mult nici nu vreau să ştiu, fiindcă asta mie de-ajuns ca să-mi dau seama, capule, că toate le ştii.

Şi dîndu-se îndărăt, veni în locul lui celălalt prieten şi întrebă:

— Ia spune-mi, capule, cam ce-i pofteşte inima feciorului meu celui mare?

— Păi n-am mai spus, făcu capul, că eu nu judec asupra gîndurilor? Dar, cu toate astea, pot să-ţi spun că ceea ce-i pofteşte inima feciorului tău e să te-ngroape.

— Asta văd şi eu cu ochii mei, zise cavalerul, aşa că nu mai întreb nimic.

Veni apoi soaţa lui don Antonio şi spuse:

— Nici eu singură nu ştiu ce să te-ntreb, capule. Atît numai aş ţine să aflu, dacă m-oi mai bucura încă mulţi ani de scumpul meu bărbăţel.

Şi i se răspunse:

— Da, te vei bucura, pentru că sănătatea şi cumpătarea lui şi felul cum îşi duce traiul făgăduiesc mulţi ani de viaţă, pe care atîţia şi-o scurtează prin neînfrînare.

Veni apoi la rînd don Quijote şi zise:

— Ia spune-mi, tu, cel ce răspunzi, fost-au aievea au în vis cele ce povestesc eu că s-au petrecut cu mine în peştera

lui Montesinos? Să cred cu adevărat în biciuirea lui Sancho, scutierul meu? Va fi oare dusă la îndeplinire dezlegarea de vrăji a Dulcineii?

— Cît priveşte povestea cu peştera, fu răspunsul, apăi sînt multe de spus, că-i şi de una, şi de alta. Biciuirea lui Sancho o ieşi ea la capăt, dar cam încet. Dezlegarea de vrăji a Dulcineii o să se împlinească întru totul.

— Mai mult nici că-mi trebuie să aflu, spuse don Quijote, că s-o văd eu numai dezlegată de vrăji pe Dulcinea, şi atunci oi zice că-mi vin ca picate din cer toate noroacele ce mi le pot dori!

Cel din urmă la întrebat fu Sancho, și întrebările lui glăsuiră așa:

— Nu cumva, capule, oi mai pune mîna şi pe vreo altă cîrmuire? Oi scăpa oare de viaţa asta amărîtă de scutier? M-oi întoarce să-mi văd muierea şi copiii?

La care i se răspunse:

— Ai să ocîrmuieşti la tine-n casă, şi dacă te-ntorci la vatra ta, o să-ţi vezi şi muierea şi copiii, iar dacă t-ei lăsa de slujit, apăi t-ei lăsa şi de scutierit.

— Firoscos răspuns, zău aşa! zise Sancho. Păi asta puteam să mi-o spun eu și singur, şi mi-o spunea întocmai şi prorocul Perogrullo [1].

— Zevzecule, spuse don Quijote, ce vrei să-ţi răspundă? Nu-i oare destul că răspunsurile date de acest cap se lovesc întru totul cu întrebările?

— Ba da, e destul, răspunse Sancho, dar ţineam să mă deslușească mai bine şi să-mi spună şi el mai multe.

Cu vorbele astea se puse capăt şi întrebărilor şi răspunsurilor, dar nu se puse capăt şi uimirii ce-i cuprinse pe toţi, fără numai pe prietenii aceia doi ai lui don Antonio, care ştiau dedesubturile acestei trebi. Care treabă găsi cu cale Cide Hamete Benengelí s-o deslușească pe dată, ca să nu lase lumea nedumerită, făcînd-o să creadă că cine ştie ce vrajă şi ce taină nemaipomenită o fi fost ascunsă în acel

---

[1] Prezicător ce se bucura de-o faimă destul de proastă, căci dădea numai răspunsuri în doi peri sau spunea lucruri cunoscute.

cap. Drept care ne spune că don Antonio Moreno, după asemănarea cu un alt cap văzut de el la Madrid, pe care-l făurise un meşter în lucrarea aramei, se apucă de-şi făcu şi el unul în casă, ca să-şi mai omoare timpul şi să-i lase pe cei neştiutori cu gura căscată. Toată ticluiala asta venea cam aşa: tăblia mesei era de lemn, dar zugrăvită şi lustruită în aşa fel încît să pară jasp, iar piciorul pe care se sprijinea era de acelaşi soi, avînd şi patru gheare de zgripţor, care ieşeau în afară, ca să ţină cu mai multă tărie greutatea. Capul, care arăta a efigie şi a chip de împărat roman, cu o boială ca de aramă, era cu totul şi cu totul gol pe dinăuntru, şi aşijderea şi tăblia mesei, în care se prindea atît de bine, că nici urmă de înnădeală nu se zărea. Piciorul mesei, care răspundea cu pieptul şi cu gîtlejul acelui chip, era şi el tot gol; şi toate astea răspundeau, la rîndul lor, cu o altă cămară, care se afla sub odaia cu capul. Prin tot golul acesta, alcătuit pe dinăuntru de piciorul mesei, de tăblie, de pieptul şi de gîtlejul chipului de care am pomenit, trecea tocmai bine un jgheab de tinichea, pe care nimeni nu putea să-l dibăcească. În odaia de jos, care răspundea cu cea de sus, sta cu gura apropiată de jgheab cel ce trebuia să răspundă, în aşa fel că — întocmai ca într-o ţeavă de suflat — glasul cobora de sus în jos şi suia de jos în sus, auzindu-se în vorbe desluşite şi limpezi, de nu era chip să dai de urma şiretlicului. Cel cu răspunsurile la întrebări era un nepot de-al lui don Antonio, student cu mintea ageră şi pătrunzătoare, căruia, spunîndu-i unchiu-su de mai-nainte cine avea să intre cu el în acea zi în odaia unde se afla capul, îi fu lesne să răspundă într-o clipită şi fără greş la întrebarea dintîi; la celelalte întrebări răspunse mai pe ocolite, dar înţelepţeşte, ca un înţelept ce se afla. Şi mai spune Cide Hamete că încă vreo zece-douăsprezece zile a mai ţinut întocmirea asta năzdrăvană; zvonindu-se, însă, prin oraş că don Antonio avea la el în casă un cap fermecat, care dădea răspunsuri la toţi cîţi îl întrebau, îi fu teamă să nu ajungă treaba pînă la urechile străjilor celor neadormite ale credinţei noastre şi, după ce el însuşi destăinuise dumnealor, inchizitorilor, cum stau

lucrurile, aceştia îi poruncită să nu împingă povestea mai departe şi să nimicească chipul, pentru ca mulţimea cea neştiutoare să nu se smintească. În mintea lui don Quijote şi a lui Sancho Panza a rămas însă că acel cap era fermecat şi meşter în răspunsuri, spre mulţumirea mai mult a lui don Quijote decît a lui Sancho.

Cavalerii din oraş, pentru a-i fi pe plac lui don Antonio şi pentru a-l cinsti pe don Quijote, şi totodată pentru a-i da prilej să-şi arate scrintelile, puseră la cale o întrecere în aruncarea cu lancea, care trebuia să fie peste şase zile, dar care nu se mai făcu din pricina unei întîmplări ce s-o povesti ceva mai încolo. Într-acestea, lui don Quijote îi veni cheful să se preumble prin oraş, aşa, mai pe-ndelete şi pe jos, temîndu-se ca nu cumva să se ţină ţîncii după el de-o umbla călare, drept care ieşi la plimbare, însoţit de Sancho şi de alte două slugi de-ale lui don Antonio. Şi-n timp ce don Quijote mergea pe-o uliţă, întîmplarea făcu de ridică ochii şi văzu scris cu slove de-o şchioapă deasupra unei porţi: *Aici se tipăresc cărţi*, de care lucru se bucură foarte, fiindcă pîn-atunci nu mai văzuse încă nici o tiparniţă, şi tare mult ţinea să ştie cum arată. Intră dară înăuntru, cu alaiul lui cu tot, şi văzu ba cum se tipărea într-o parte, ba cum se îndreptau greşelile într-alta, ici cum se făcea, colea cum se dregea, adică, pe scurt spus, toată acea rînduială care se vede prin tiparniţele cele mari. Cînd ajungea în dreptul vreunui săltar cu slove de plumb, întreba ce se trebăluia pe-acolo; după ce-l lămureau zeţarii, se minuna el ce se minuna şi trecea mai departe. Între altele, se opri iarăşi în faţa unui săltar şi întrebă ce se lucrează. Zeţarul îi răspunse:

— Seniore, cavalerul acesta, care-i aici de faţă (şi arătă către un om falnic la stat şi la înfăţişare, care se ţinea măreţ), a tălmăcit o carte toscană în graiul nostru castilian, şi acum stau şi eu de-i culeg slovele pentru tipărire.

— Cum îi zice cărţii? întrebă don Quijote.

La care tălmăcitorul îi răspunse:

— Seniore, în toscană cărţii îi zice *Le bagatelle.*

— Și ce vrea să spună *Le bagatelle* în graiul nostru castilian? întrebă don Quijote.

— *Le bagatelle*, zise tălmăcitorul, e cum am spune noi în castiliană « nimicurile »; și măcar că această carte poartă un nume atît de puțin strălucit, cuprinde totuși și-nchide-n-tr-însa lucruri din cele mai folositoare și mai pline de miez.

— Eu, zise don Quijote, cunosc ceva toscană și pot să mă laud că unele stihuri de Ariosto le știu ca pe apă. Dar ia zi-mi dumneata, domnule dragă — da' să nu crezi că spun asta ca să-ți pun învățătura la încercare, ci numai așa, ca să știu și eu, nu de alta — găsit-ai vreodată prin cartea dumitale vorba *pignata*?

— Cum să nu? De mai multe ori, răspunse tălmăcitorul.

— Și cum îi spui dumneata în graiul castilian? întrebă don Quijote.

— Păi cum vrei să-i spun altfel decît « oală »? răspunse tălmăcitorul.

— Pe legea mea, zise don Quijote, că bine mai știi graiul toscan! Pot să pun un bun rămășag că acolo unde vezi în toscană *piace*, dumneata pui în castiliană « place », și unde vezi *più*, treci « mai », iar pe *su* îl tălmăcești cu « sus », și pe *giù*, cu « jos ».

— Nici vorbă că așa le tălmăcesc, spuse autorul, fiindcă asta chiar și înseamnă.

— M-aș încumeta să jur, zise don Quijote, că dumneata nu ești cunoscut pe lume, fiindcă lumea se leapădă totdeauna cînd e vorba să răsplătească minţile cele luminate și muncile cele vrednice de laudă. Ce de iscusinţe nu se irosesc în felul ăsta! Ce de ființe frumos înzestrate nu rămîn date la o parte! Ce de daruri nu rămîn nesocotite! Dar, cu toate astea, așa mi se pare mie, ca să tălmăcești dintr-o limbă într-alta — doar de n-o fi vorba de limbile cele domnești, adică elineasca și latineasca — este ca și cum te-ai uita pe dos la țesăturile flamande de perete, unde, măcar că se zăresc chipurile, ele sînt totuși pline de fire, care le întunecă și nu ies la iveală cu toată netezimea și cu tot luciul

feței; iar tălmăcirea din limbile ușoare nu dă dovadă nici de minte aleasă și nici de dar al vorbirii, așa cum — la fel cu cel ce tălmăcește — nu dă dovadă nici cel ce trece pe o hîrtie ceea ce-i scris pe altă hîrtie. De aici n-am, însă, de gînd să scot încheierea că treaba asta a tălmăcitului n-ar fi vrednică de laudă, fiindcă omul se poate îndeletnici și cu alte lucruri mult mai rele și care-i aduc mai puține foloase. În socoteala asta nu intră cei doi tălmăcitori vestiți, unul învățatul Cristóbal de Figueroa [1] în al său *Pastor Fido*, iar celălalt, don Juan de Jáuregui [2], în a sa *Aminta*, unde ei izbutesc să te pună-n încurcătură cînd e vorba să alegi care-i tălmăcirea și care-i scrierea dintîi. Dar ia spune-mi, rogu-te, cartea asta o tipărești pe socoteala dumitale, sau ți-ai vîndut drepturile la vreun librar?

— Pe socoteala mea o tipăresc, răspunse tălmăcitorul, și eu zic c-oi cîștiga pe puțin o mie de ducați [3] cu această tipărire dintîi, care o să fie la două mii de bucăți și o să se vîndă fiecare cu cîte șase reali cît te-ai șterge la ochi.

— Da' bine-ți mai faci dumneata socotelile, n-am ce zice! răspunse don Quijote. Se vede cît de colo că n-ai habar nici de învîrtelile librarilor și nici de cîrdășia dintre ei! Eu, unul, capul mi-l pun că atunci cînd te vei vedea cu două mii de cărți în spinare, ai să te pomenești atît de strivit, de-o să-ți vină să-ți iei cîmpii, nu alta, mai cu seamă dacă cartea e și cam încîlcită, și nici cît de cît piperată.

— Da' ce-i fi vrînd dumneata, spuse tălmăcitorul, să i-o încredințez unui librar, care pe dreptul meu să-mi dea,

---

[1] Cristóbal Suarez de Figueroa, traducătorul tragicomediei pastorale a lui Guarini, intitulată *Pastor Fido (Păstorul credincios)*, cu mare succes în epocă.

[2] Juan de Jáuregui, poet sevillan, a trăit un timp la Roma, unde a tradus comedia pastorală *Aminta* de Torquato Tasso, autor al unui portret celebru al lui Cervantes, căci era și pictor.

[3] Dintre comentatori, Clemencín a fost primul care a arătat cît se înșela traducătorul, căci nu putea cîștiga 1.000 de galbeni (11.000 de reali) cel care vindea cu 6 reali 2.000 de bucăți, realizînd doar 12.000 de reali bruto, din care urmau să se scadă tiparul și hîrtia, ce s-ar fi urcat la peste 1.000 de reali, în afară de procentele date librarilor și diversele impozite. De aici replica iritată a lui don Quijote, care exprimă punctul de vedere al lui Cervantes, scriitor cu o experiență nefericită a cîștigurilor realizate din cărți.

acolo, trei *maravedís* şi să mai şi creadă că-mi face cine ştie ce hatîr dacă mi-i dă? Eu nu-mi tipăresc cărţile ca să dobîndesc faimă pe lume, fiindcă destul au făcut lucrările mele să se-audă de mine; cîştig, asta caut, că fără de el o para chioară nu face bunul renume.

— Deie-ţi Domnul cu găleata, răspunse don Quijote, şi trecu mai departe la un alt săltar, unde văzu că se îndreptau greşelile de pe coala unei cărţi, căreia-i zicea *Lumina sufletului*. Şi dac-o văzu, zise: Aşa cărţi, măcar că-s cîte vrei de soiul lor, trebuie să se tipărească, fiindcă mulţi sînt şi păcătoşii care le folosesc, şi-i nevoie la nesfîrşit de lumină pentru atîţia întunecaţi.

Trecu mai departe şi văzu, tot aşa, cum se îndreptau greşelile la altă carte; întrebă ce carte-i aceea, şi află că-i zicea *A doua parte din iscusitul hidalgo Don Quijote de La Mancha* [1], alcătuită de un cutărică din Tordesíllas.

— Am mai auzit eu de cartea asta, spuse don Quijote, şi pe sfîntul adevăr că-mi ziceam înde mine cum c-a şi fost arsă şi făcută praf, ca o prostie nesăbuită ce este; dar las', c-o ajunge-o şi pe ea Ignatul, ca pe orice rîmător, căci poveştile cele mai mincinoase numai într-atît sînt bune şi desfătătoare întrucît se apropie de adevăr sau de asemănarea cu adevărul, iar cele adevărate sînt cu atît mai bune cu cît tot mai adevărate sînt! şi spunînd aste vorbe, ieşi cam cu năduf la inimă din tiparniţă.

Chiar în ziua aceea don Antonio făcu toate cele de trebuinţă pentru a-l duce să vadă galerele ce se aflau la ţărm, de care lucru Sancho se bucură foarte, fiindcă de cînd se ştia pe lume aşa ceva nu mai văzuse el. Don Antonio îl vesti şi pe căpitanul galerelor că-n acea seară o să-l ducă pe oaspetele lui să le vadă, pe vestitul don Quijote de La Mancha, de care auziseră şi căpitanul şi toţi localnicii oraşului; iar cele ce s-au întîmplat în galere se vor povesti în capitolul care vine acum.

---

[1] Cervantes transcrie inexact titlul ediţiei apocrife, care nu se cheamă *Segunda parte (A doua parte)*, ci *Segundo tomo (Al doilea volum)*.

Capitolul LXIII

Despre năpasta ce-a căzut pe capul lui Sancho cînd s-a dus să cerceteze galerele și despre nemaipomenita aventură a frumoasei arăpoaice

Multe socoteli își mai făcea don Quijote în legătură cu răspunsul capului fermecat, fără ca nici una din ele să dibuiască înșelăciunea, și toate se îndreptau către făgăduiala — pe care el o luase de bună — că Dulcinea va fi dezlegată de vrăji. Făcea el ce făcea și tot acolo îi mergea gîndul, și se bucura în sinea lui, socotind că-n curînd va vedea faptul dus la îndeplinire; cît privește pe Sancho, măcar că-i era urît să mai fie cîrmuitor, așa cum s-a mai spus, tare mai ținea totuși să poruncească iarăși și să fie ascultat; căci asta-i urmarea cea păcătoasă pe care o aduce cu sine deprinderea de a porunci, chiar dacă e numai o amăgire.

În sfîrșit, în acea seară don Antonio Moreno, gazda lui, și cei doi prieteni ai acestuia, dimpreună cu don Quijote și cu Sancho, se duseră la galere. Fiindcă fusese vestit căpitanul de venirea lor, care-i dădea fericitul prilej să-i vadă în fața ochilor pe mult vestiții don Quijote și Sancho, numai ce ajunseră la țărm, că toate galerele își și coborîră pînzele, iar oboaiele prinseră să răsune. De-ndată se lăsă pe apă o luntre așternută cu chilimuri scumpe și cu perne din catifea cîrmîzie, și de îndată ce don Quijote puse piciorul intr-însa, pe galera cea mare fu descărcat tunul de dinainte, și același lucru se întîmplă și pe celelalte galere, iar cînd dete el să se urce pe scara din dreapta, toată suflarea de pe corabie îi ură bun-venit, strigînd: « Trăiască, trăiască, trăiască ! » de trei ori, așa cum e datina cînd vreun om de vază vine să cerceteze galera. Îi dete mîna și căpitanul — că așa îi vom zice de-acu înainte — care era un cavaler de viță din Valencia, îl îmbrățișă și zise:

— Ziua asta o voi însemna cu o piatră albă, ca pe una din cele mai frumoase pe care socot că le-am avut de cînd trăiesc, deoarece mi-a fost dat să-l văd pe seniorele don

Quijote de La Mancha! Zi vrednică de pomenire, care ne va arăta cum acest cavaler cuprinde şi adună într-însul toată vitejia cavaleriei celei rătăcitoare!

Cu alte vorbe, tot pe-atît de curtenitoare, îi răspunse şi don Quijote, bucuros cum nu se mai poate că se vedea cinstit atît de domneşte. Intrară cu toţii pe la pupa galerei, care era minunat împodobită, şi se aşezară pe scaunele de pe margini. Conducătorul vîslaşilor trecu în faţă şi făcu semn cu fluierul ca toată gloata să-şi lepede straiele [1], care lucru se şi îndeplini într-o clipă. Sancho rămase năucit cînd văzu atîta omenire despuiată, şi mai cu seamă cînd văzu că se ridică pînzele cu atîta iuţeală, de-i venea să creadă că toţi împieliţaţii puneau mîna la treabă; dar toate astea erau floare la ureche faţă de ce voi spune acuma.

Tocmai şedea Sancho pe un scăunaş de lîngă vîslaşul încheietor din dreapta, care, pus dinainte la cale de ce avea să facă, mi ţi-l înhăţă pe Sancho şi, după ce-l ridică în braţe, îl azvîrli gloatei, aflată toată în picioare la pîndă; şi atunci, începînd din dreapta galerei, se văzu bietul Sancho trecut şi azvîrlit cu atîta iuţeală pe braţele acelei liote de pe-o bancă pe alta, de nu mai vedea înaintea ochilor şi era încredinţat — asta nici vorbă — că chiar tartorii iadului puseseră ghearele pe el; şi nu mi-l slăbiră pînă nu făcură cu el înconjurul corăbiei prin stînga, după care-l azvîrliră iarăşi la pupă. Acolo rămase, sărmanul, stîlcit, cu sufletul la gură şi tot o apă, fără să-şi poată da seama ce se petrecuse cu el.

Don Quijote, care-l văzuse pe Sancho cum zboară aşa fără de aripi, îl întrebă pe căpitan dacă acestea erau ceremoniile care se obişnuiau faţă de cei ce puneau întîia oară piciorul pe galere, fiindcă dacă aşa erau, el, căruia nu-i ardea să se ţină de ele, n-avea chef să se lase muştruluit în halul ăsta, şi se jura pe Dumnezeul lui că de s-o apropia careva să-l înşface pentru a-l învîrti pe sus, apăi să ştie că

---

[1] Era obiceiul, pe galere, ca vîslaşii să se dezbrace înainte de a începe vîslitul, şi se comanda cu strigătul: « *Ropa afuera!* »

şi sufletul din el i l-o scoate în ghionţi, şi numai ce spuse vorbele astea, că se şi ridică-n picioare, punînd mîna pe spadă. Tocmai în clipa asta coborîră pînza şi, cu un zgomot asurzitor, lăsară să cadă de sus în jos prăjina de care era prinsă. Sancho crezu că se desprindea cerul din balamale şi cădea pe capul lui, pe care şi-l apleca, mort de frică, vîrîndu-şi-l între picioare. Dar nici don Quijote nu-şi mai ţinu firea, fiindcă se sperie şi el, strînse din umeri şi se schimbă la faţă. Gloata galeoţilor ridică prăjina cu aceeaşi iuţeală şi cu acelaşi zgomot cu care o coborîse, şi toate astea le făcu într-o tăcere de moarte, de ziceai că n-ar fi avut nici glas, nici suflare. Conducătorul vîslaşilor dete semn să se ridice ancora şi, sărind la mijlocul punţii, prinse să mîngîie cu gîrbaciul sau cu biciul spinările gloatei. Cînd văzu Sancho cum se mişcau atîtea picioare roşii — fiindcă drept picioare luase el vîslele — îşi spuse înde sine:

« Astea mai zic şi eu că-s lucruri vrăjite, iar nu celea de care-mi tot cîntă stăpînu-meu! Ce-au făcut oare nenorociţii ăştia de-i biciuieşte-n aşa hal? Şi cum de singur omul ăsta, care se-nvîrte pe-aici fluierînd, cutează să biciuiască atîta lume? Acum sînt încredinţat de-a binelea că ăsta-i curat iadul sau, hai, măcar purgatoriul. »

Don Quijote, care văzu luarea-aminte cu care Sancho căta la cele ce se petreceau, îi spuse:

— Vai, Sancho dragă, cît de uşor şi la îndemînă ţi-ar fi — numai de-ai vrea — să te despoi de la brîu în sus, să te-amesteci printre seniorii ăştia şi să sfîrşeşti odată cu dezlegarea de vrăji a Dulcineii! Fiindcă cu năpasta şi cu pătimirea atîtor inşi nu ţi-ai mai simţi-o prea mult pe a ta, şi unde mai pui că poate înţeleptul Merlin o socoti fiecare din bicele astea — că-s date de-o mînă zdravănă — cît zece din acelea pe care, pînă la urma urmei, tot trebuie să ţi le dai tu.

Tocmai voia căpitanul să întrebe că de ce biciuri pomeneau ei sau de ce dezlegare de vrăji a Dulcineii era vorba, cînd corăbierul de veghe spuse:

— Monjuich[1] dă semn că o corabie cu pînze se află în dreptul coastei dinspre partea de apus.

Cînd auzi căpitanul una ca asta, sări îndată pe punte şi spuse:

— Haideţi, copii, să nu ne scape! Asta de care ne dă semn straja pesemne că-i o corabie cu corsari din Alger!

Cît ai clipi, se apropiară şi celelalte galere de corabia cea mare ca să afle cele ce li se poruncea. Căpitanul hotărî ca două dintre ele să iasă în largul mării, iar el, dimpreună cu a treia galeră, s-o ia de-a lungul coastei, pentru ca, în felul acesta, corabia să nu le poată scăpa. Vîslaşii puseră zdravăn mîinile pe vîsle, împingînd galerele cu atîta străşnicie, de ziceai că zboară. Cele ieşite în larg, după ce făcură două leghe bune, iată numai că zăriră o corabie, pe care o socotiră, după ochi, la vreo paisprezece-cincisprezece vîsle, şi aşa şi era. Acea corabie, cînd zări şi ea, la rîndul ei, galerele, o luă la sănătoasa cu gîndul şi cu nădejdea ca, fiind uşoară, să scape; însă căzu prost cu socotelile, pentru că galera cea mare întruchipa unul din cele mai uşoare vase din cîte pluteau pe mare, şi-atît de tare se apropie de ea, încît pentru cei de pe corabie se arăta limpede ca lumina zilei că nu mai e chip să scape, aşa încît conducătorul ei avea de gînd să lase vîslele-n plata Domnului şi să se predea, ca să nu-l mai întărîte pe căpitanul care conducea galerele noastre; decît că soarta, care cu totul altminteri îl călăuzea, făcu în aşa fel că, atunci cînd galera cea mare se apropiase atît de tare încît cei de pe corabie puteau auzi glasurile dintr-însa, care-i strigau să se predea, iată numai că doi *toraquís*, adică, cum am spune, doi turci chercheliţi, din care se mai aflau încă vreo doisprezece pe corabie, sloboziră două descărcături de puşcă, drept care trimiseră pe ceea lume doi oşteni care se aflau pe galerele noastre.

Cînd văzu una ca asta, căpitanul jură să facă de petrecanie la toţi cîţi i-o prinde pe corabie, şi se năpusti asupră-i cu toată înverşunarea, dar corabia îi alunecă pe sub vîsle.

---

[1] Postul de veghe de pe turnul Mont Juich trebuia să dea semnalul întregului oraş ori de cîte ori se vedea o ambarcaţie în dreptul coastei.

Galera, însă, înaintă cu repeziciune: cei de pe corabie se văzură pierduţi; întinseră pînzele cîtă vreme galera cotea, şi din nou, cu ajutorul pînzelor şi al vîslelor, o luară la goană; dar strădania nu le aduse tot atîta folos cîtă pagubă le pricinui cutezanţa, pentru că, ajungîndu-i galera cea mare cam pe la jumătate de leghe şi ceva, trînti vîslele peste ei şi-i prinse pe toţi teferi, ca din oală. Sosiră într-acestea şi celelalte două galere, şi cîteşipatru se întoarseră cu prada la ţărm, unde stătea să-i aştepte puzderie de omenire, nerăbdătoare să vadă ce-or aduce. Cînd ajunseră aproape de uscat, căpitanul avu de grijă să se azvîrle ancora şi-şi dete seama că pe ţărm se afla şi locţiitorul regelui în Barcelona. Porunci să se lase luntrea pe apă ca să-l aducă şi puse să se coboare prăjina de care erau prinse pînzele, pentru a-i spînzura îndată pe conducătorul cel turcesc şi pe ceilalţi turci prinşi pe corabie, care să fi fost cam la treizeci şi şase de inşi, toţi nişte vlăjgani, cei mai mulţi dintr-înşii puşcaşi turci.

Căpitanul întrebă cine era conducătorul corăbiei, şi atunci unul din cei prinşi îi răspunse în grai castilian (mai tîrziu avea să iasă că acesta era un spaniol turcit):

— Flăcăiandrul acesta, stăpîne, pe care-l vezi aici, e conducătorul nostru, şi arătă către unul din cei mai frumoşi şi mai chipeşi tineri din cîţi ar putea să-i zugrăvească închipuirea omenească.

Vîrsta, după cîte arăta, nu-i era nici de 20 de ani. Căpitanul îl întrebă:

— Ia spune-mi, cîine nesăbuit, ce te-a îndemnat să-mi ucizi oştenii, de vreme ce tot vedeai că-i cu neputinţă să-mi mai scapi? Aşa ştii tu să aduci cinstire galerelor celor mari? Nu ştii, oare, că nu se cheamă vitejie cutezanţa? Nădejdea care începe să piară trebuie să-i facă pe oameni îndrăzneţi, dar nu cutezători.

Conducătorul tocmai voia să răspundă, dar căpitanul nu putu s-audă în clipa aceea răspunsul, fiindcă se duse să-l primească pe locţiitorul regelui, care chiar atunci se urca pe galeră, şi, o dată cu el, se mai urcară şi nişte slugi de-ale lui, dimpreună cu cîţiva inşi din oraş.

— Bun a mai fost vînatul, căpitane! spuse locţiitorul.

— Pe-atît de bun, răspunse căpitanul, precum ai să-l vezi şi înălţimea-ta îndată, atîrnat de prăjina asta.

— Cum aşa? răspunse locţiitorul.

— Păi, împotriva oricărei legi şi împotriva oricărei înţelegeri şi orînduieli a războiului, răspunse căpitanul, mi-au ucis doi dintre cei mai buni oşteni care se aflau în galerele acestea, şi atunci eu am jurat să-i spînzur pe toţi cîţi i-am prins, şi mai cu seamă pe tinerelul ăsta, care-i conducătorul corăbiei, şi arătă către flăcăiaşul care se şi afla cu mîinile legate şi cu ştreangul de gît, aşteptîndu-şi moartea.

Cătă locţiitorul la el şi, văzîndu-l atît de chipeş, atît de arătos şi atît de la locul lui, şi fiindcă însăşi frumuseţea lui chezăşuia pentru el în acea clipă [1], îi dete-n gînd să-l scape de la moarte, aşa că-l întrebă:

— Ia spune-mi, conducător al corăbiei, ce eşti tu din născare, turc, arap sau creştin turcit?

La care tînărul răspunse tot în grai castilian:

— Nu-s nici turc din născare, nici arap şi nici creştin turcit.

— Atunci ce eşti dară? întrebă locţiitorul.

— Femeie creştină sînt, răspunse tînărul.

— Femeie creştină? Şi-ntr-un astfel de port şi-ntr-o astfel de împrejurare? Da' ăsta-i un lucru de care mai degrabă să te cruceşti decît să-l crezi!

— Seniorilor, spuse flăcăul, lăsaţi pentru mai tîrziu punerea în fapt a uciderii mele, că doar n-o să fie mare pagubă dacă vă veţi mai amîna răzbunarea atîta numai cît vă voi povesti şi eu viaţa mea.

Cine să fi fost atît de împietrit la inimă încît să nu se-nmoaie la auzul acestor vorbe, măcar pîn-o fi să asculte ce avea de gînd să spună flăcăiaşul cel întristat şi urgisit? Căpitanul îi zise să spună ce-o pofti, dar să nu tragă nădejde că i-o veni iertarea de vina pe care şi-o ştie el prea

---

[1] Aluzie la o maximă aristotelică, după care frumuseţea este chezăşia favorurilor.

bine. Dacă i se dete această îngăduinţă, tînărul începu să vorbească aşa:

— Din născare ţin de acel neam mai mult nefericit decît cuminte, peste care a plouat zilele astea un potop de năpaste: sînt zămislită din părinţi mauri. Mînată de şuvoiul restriştii ce-a căzut pe neamul meu, am fost dusă de nişte unchi de-ai mei în Berberia, fără a-mi folosi la nimic destăinuirea că-s creştină, cum chiar şi sînt, şi încă nu din cele prefăcute şi ticluite, ci din acelea adevărate şi catolice. Faţă de cei puşi să ne izgonească în surghiunul nostru cel amarnic nu mi-a fost de nici un ajutor mărturisirea acestui adevăr şi n-au vrut să mă creadă nici unchii mei, care mi-au luat vorbele mele drept minciună şi băsnire ca să rămîn în ţara unde am văzut lumina zilei, aşa că m-au dus cu ei mai mult cu sila decît de bunăvoie. Maică-mea a fost creştină, iar taică-meu, om înţelept, fost-a şi el tot pe-atît de creştin: credinţa catolică am supt-o o dată cu laptele, şi am fost crescută întru deprinderile cele bune. Nici după grai şi nici după purtări — aşa cel puţin cred eu — nu m-am dovedit cu nimic c-aş fi arăpoaică. Pe potriva acestor virtuţi — fiindcă virtuţi zic eu că sînt — şi în pas cu ele îmi crescu şi frumuseţea, dacă poate fi într-adevăr vorba de aşa ceva la mine; şi deşi cuminte foarte şi tot închisă-n casă, se vede treaba că nu eram eu chiar atîta cît trebuia ca să nu fiu văzută de un tînăr senior, pe nume don Gaspar Gregorio [1], feciorul cel mare al unui cavaler ce stăpîneşte un sat vecin cu al nostru. Să m-apuc să mai înşir cum ne-am văzut, cum ne-am vorbit, cum am simţit că se topeşte după mine, şi cum tot pe-atît m-am prins şi eu în dragoste pentru el, prea s-ar lungi povestea, şi asta tocmai acum, cînd stau cu frica-n sîn că între limbă şi gîtlej stă gata să treacă funia cea neîndurată, care mă ameninţă, aşa c-am să povestesc numai cum don Gregorio şi-a pus în gînd să ne-nsoţească în surghiunul nostru. S-a amestecat, dară, cu maurii, care

---

[1] Pe iubitul fetei lui Ricote, Cervantes l-a numit, în capitolul LIV, don Pedro Gregorio. Aici e numit Gaspar Gregorio, iar mai departe Gaspar.

veneau de prin alte sate, fiindcă le ştia de minune graiul, şi-n timpul drumului s-a-mprietenit cu doi unchi de-ai mei, care mă duceau cu ei; căci taică-meu, om chibzuit şi prevăzător, de-ndată ce-a auzit întîia strigare care ne vestea surghiunul, a şi plecat din sat şi s-a dus să caute vreun loc de adăpost prin cele străinătăţi, unde să fim şi noi primiţi. A lăsat îngropate într-un loc, pe care numai eu îl ştiu, mulţime de mărgăritare şi de nestemate de mare preţ, dimpreună cu ceva bani în galbeni şi taleri de aur. Mi-a poruncit să nu m-ating sub nici un temei de comoara ce-o lăsa, dac-o fi să ne surghiunească, mai-nainte de întoarcerea lui. Am ascultat de porunca lui şi, dimpreună cu unchii mei, precum am spus, şi cu alte neamuri şi prieteni, am trecut în Berberia, iar locul unde ne-am statornicit a fost cetatea Algerului. Dar parcă-n iad ne-am fi statornicit, nu alta ! Regele din Alger a aflat de frumuseţea mea şi mi-a mai mers faima pe lîngă el că-s şi bogată, lucru care a fost, pe de o parte, spre norocul meu. M-a chemat la sine şi m-a întrebat din ce parte a Spaniei eram şi ce bani şi odoare aveam la mine. I-am spus din ce sat sînt şi cum că banii şi scumpeturile rămăseseră îngropate acolo, dar că destul de lesne s-ar putea pune mîna pe ele dacă m-aş întoarce chiar eu să le iau. Toate astea i le-am spus din grijă să nu-l orbească cumva frumuseţea mea, ci mai bine lăcomia lui. În vreme ce vorbeam noi astfel, îi ajunse la ureche cum că, o dată cu mine, mai sosi şi unul din flăcăiandrii cei mai chipeşi şi cei mai frumoşi din cîţi şi-i poate închipui mintea omenească. Pe dată am şi înţeles că era vorba de don Gaspar Gregorio, a cărui înfăţişare arătoasă întrece oricare altă frumuseţe vrednică de-a fi îndrăgită. M-am îngrozit la gîndul primejdiei ce-l păştea pe don Gregorio, fiindcă la varvarii aceia de turci se socoteşte ca mai mare lucru şi la mai mare preţ un fecior sau un flăcău arătos decît o femeie, de-ar fi ea şi picată din soare ! De-ndată a poruncit regele să i-l aducă dinainte ca să-l vadă, şi m-a-ntrebat dacă adevărat era ceea ce i se spusese despre acel tinerel. Atuncea eu — parcă Dumnezeu mă luminase — i-am spus

că era adevărat; îi trăgeam, însă, luarea-aminte că nu era bărbat, ci femeie, ca şi mine, şi-l rugam cu cerul şi pămîntul să-mi îngăduie a mă duce s-o îmbrac în portul ei cel firesc, pentru ca să-şi arate din plin frumuseţea şi să se înfăţişeze mai puţin stînjenită dinaintea lui. Mi-a spus că primea bucuros şi c-a doua zi om vorbi noi cum să facem şi să dregem ca să mă-ntorc în Spania pentru a dezgropa comoara cea tăinuită. Am vorbit cu don Gaspar şi i-am arătat primejdia care-l păştea dacă s-o da drept bărbat; l-am îmbrăcat în straie de arăpoaică, şi chiar în acea seară l-am dus dinaintea regelui, care, dacă l-a văzut, s-a minunat foarte şi şi-a pus în gînd să-l păstreze pentru a-l da în dar sultanului; vrînd, însă, să ocolească primejdia ce putea să-l ameninţe în serai din partea femeilor lui, şi temîndu-se pentru el, porunci să fie găzduit în casa unor arăpoaice de neam mare, care să-l ţină la ele şi să-l slujească; şi acolo l-au şi dus pe dată. Cît ne-a durut la inimă pe amîndoi — fiindcă nu pot să tăgăduiesc că mi-e drag — judece aceia care se-ndrăgesc cu foc şi-s nevoiţi să se despartă. Curînd a pus şi regele la cale cele trebuincioase ca să mă-ntorc în Spania pe această corabie, avînd să mă-nsoţească şi doi turci, de neamul lor, care n-au fost alţii decît aceia care v-au ucis oştenii. A mai venit cu mine şi spaniolul ăsta turcit — şi arătă către acela care întîiul vorbise — de care sînt bine încredinţată că-i creştin tăinuit şi c-a venit mai mult cu gîndul să rămînă-n Spania decît să se mai întoarcă în Berberia. Ceilalţi oameni de pe corabie sînt arapi şi turci, care nu slujesc la alta decît să mîne la vîsle. Cei doi turci, hapsîni şi neobrăzaţi cum sînt, făr-a ţine seamă de porunca ce-o aveau, ca pe mine şi pe turcitul ăsta să ne coboare pe uscat în straie creştineşti — pe care le aveam la noi — de cum om da dintîi de vreun ţărm spaniol, au vrut ca mai-nainte să dea tîrcoale coastei şi — de-or putea — să pună mîna pe ceva pradă, temîndu-se că dacă mai-nainte ne-ar coborî pe noi, s-ar putea să cădem prost şi să fim siliţi a destăinui că ne aşteaptă prin apropiere corabia lor, şi atunci, dacă s-ar mai afla şi niscai galere de-a lungul ţărmului, acestea i-ar culege ca din oală.

Azi-noapte am dibuit şi noi ţărmul acesta, şi, fiindcă n-am prins de veste de aceste patru galere, am fost descoperiţi şi ni s-a întîmplat cele ce-aţi văzut şi domniile-voastre. În două vorbe asta e: don Gregorio a rămas între femei în straie femeieşti, primejduit foarte de-a se pierde, iar eu mă văd cu mîinile legate, aşteptînd sau, mai bine zis, temîndu-mă că mi s-o lua viaţa, care şi aşa a ajuns o povară pentru mine. Acesta e, seniorilor, sfîrşitul poveştii mele celei jalnice, poveste pe cît de-adevărată pe-atît de nefericită. Ceea ce vă rog este să mă lăsaţi să mor creştineşte, căci, precum am spus, cu nimic nu m-am făcut vinovată de greşeala în care au căzut cei de-un neam cu mine.

Apoi tăcu, cu ochii plini de lacrimi duioase, cu care se mai însoţiră şi alte multe lacrimi ale celor ce erau de faţă. Locţiitorul, înduioşat şi cuprins de milă, fără s-o agrăiască cu o vorbă, se apropie de ea şi, cu mîinile lui, dezlegă funia care strîngea mîinile cele frumoase ale arăpoaicei.

Și cîtă vreme arăpoaica cea creştinată îşi depăna nemaiauzita-i poveste, stătea cu ochii aţintiţi la ea un hagiu bătrîn, care intrase în galeră atunci cînd intrase şi locţiitorul; şi numai ce puse capăt arăpoaica vorbirii ei, că el i se şi aruncă la picioare, îmbrăţişîndu-i-le, şi-i spuse cu vorbe întrerupte de sughiţuri şi de oftări fără de număr:

— O, Ana Felix, copila mea neferice, eu sînt părintele tău, Ricote, m-am întors să te caut, fiindcă nu puteam trăi fără de tine, care eşti sufletul meu!

La auzul vorbelor sale, Sancho făcu ochi mari şi ridică capul, lăsat pîn-atunci în jos, la gîndul năpastei sale cu azvîrlitul şi, cătînd la hagiu, îşi dete seama că este Ricote în carne şi oase, cel cu care se-ntîlnise în ziua în care-şi lăsase păcatelor ocîrmuirea, şi se încredinţă că tînăra arăpoaică era fata acestuia, care acum, slobozită, îşi îmbrăţişa părintele, amestecîndu-şi lacrimile cu ale lui. Atunci grăi Ricote către căpitan şi către locţiitor:

— Înălţimile-voastre, aceasta e copila mea, mai năpăstuită prin păţaniile decît prin numele ei. Ana Felix o cheamă — i se mai spune şi Ricota — vestită atît prin frumuseţea

ei, cît şi prin avuţia mea. Eu mi-am lăsat pămîntul strămoşesc, ducîndu-mă să caut prin cele străinătăţi pe cineva care să ne găzduiască şi să ne primească şi, după ce l-am aflat în ţara nemţească, m-am întors în straiele astea de hagiu, însoţit de alţi nemţi, ca să-mi caut copila şi să-mi dezgrop bogăţiile cele multe, pe care le lăsasem îndosite. Copila nu mi-am găsit-o, mi-am găsit, însă, comoara, pe care o am cu mine, şi acum, iată, prin nemaiînchipuita întorsătură a lucrurilor, pe care aţi văzut-o, mi-am găsit comoara ce mă înavuţeşte mai presus de orice, adică pe mult îndrăgita mea copilă! Dacă nevinovăţia noastră şi lacrimile ei, precum şi ale mele, pot să lase neatins simţul dreptăţii voastre şi, totodată, să deschidă şi o uşă îndurării, folosiţi-o faţă de noi, cărora niciodată nu ne-a stat în minte să vă aducem vreo vătămare şi nici nu ne-am unit întru nimic cu gîndul alor noştri, care pe bună dreptate au fost surghiuniţi.

Atunci spuse şi Sancho:

— Îl cunosc eu bine pe Ricote şi ştiu că nu minte cînd spune că Ana Felix îi fata lui, dar în celelalte daraveri, cu dusul şi venitul, şi dacă are gînd bun sau gînd rău, aici nu mă bag.

În vreme ce toţi cei de faţă se minunau de nemaipomenita întîmplare, căpitanul spuse:

— Una cîte una, lacrimile tale văd eu că n-au să mă lase să-mi aduc jurămîntul la îndeplinire. Să trăieşti, frumoasă Ana Felix, cîţi ani de viaţă ţi-a hărăzit cerul şi să-şi ieie pedeapsă pentru vina lor făptaşii cei neobrăzaţi şi cutezători!

Şi pe loc porunci să-i spînzure de prăjină pe cei doi turci care-i uciseseră pe cei doi oşteni ai lui, dar locţiitorul îl rugă cu multă stăruinţă să nu-i spînzure, fiindcă fapta lor a fost mai mult ieşire din minţi decît cutezanţă. Căpitanul ascultă de rugămintea locţiitorului, deoarece cu sînge rece răzbunările nu se îndeplinesc aşa cum trebuie. Se îngrijiră îndată în ce chip să-l scoată pe don Gaspar Gregorio din primejdia în care rămăsese. Pentru aceasta Ricote fu gata să dea două mii de taleri, pe care-i avea în mărgăritare şi

în odoare. Se găsiră mai multe căi, dar nici una nu se dovedi atît de bună ca aceea pe care o găsise turcitul cel mai înainte pomenit, şi care era gata să se întoarcă în Alger într-o luntre măruntă, care să aibă pînă la şase vîsle, mînuite de vîslaşi creştini, fiindcă el se pricepea unde, cum şi cînd putea şi trebuia să se coboare pe uscat, şi aşijderea ştia şi casa unde se afla găzduit don Gaspar. Căpitanul şi cu locţiitorul stăteau la îndoială dacă să se încreadă în turcit şi dacă să-i dea pe mînă creştinii care să tragă la vîsle. Ana Felix dete chezăşie pentru el, şi de asemenea şi Ricote, părintele ei, care făgădui să plătească un preţ de răscumpărare pentru creştini dac-or fi daţi cumva pierzării.

Se opriră dară cu toţii la acest gînd, şi apoi coborî şi locţiitorul, dar don Antonio Moreno luă cu el pe arăpoaică şi pe tatăl ei, după ce locţiitorul îl struni să-i ţină şi să-i omenească cît o putea mai bine, fiindcă, din parte-i, şi el era gata să trimită, pentru bunăstarea lor, tot ce-o avea în casă: iată pînă unde au ajuns bunăvoinţa şi dragostea pe care frumuseţea Anei Felix i le-a trezit în suflet.

Capitolul LXIV

Unde-i vorba despre aventura care l-a amărît pe don Quijote mai mult decît toate cîte i s-au întîmplat pîn-atunci

Soaţa lui don Antonio Moreno — aşa spune povestea — se bucură nespus de mult văzînd-o la ea în casă pe Ana Felix. O primi, dară, cum nu se poate mai bine, îndrăgindu-i atît frumuseţea cît şi înţelepciunea, fiindcă şi-n una şi-n alta era desăvîrşită, şi toată lumea din oraş, ca la chemarea clopotelor, alerga s-o vadă. Don Quijote spuse către don Antonio că lui nu-i plăcea felul cum puseseră la cale slobozirea lui don Gregorio, fiindcă tertipul părea să fie mai curînd primejdios decît bine chibzuit, şi că ar fi bine să-l treacă pe el în Berberia, cu armele şi cu calul lui, căci, în

ciuda întregii arăpimi, l-o scoate el de-acolo, aşa cum făcuse don Gaiféros cu soaţa sa Melisendra.

— Ia seama, luminăţia-ta, zise Sancho cînd auzi de treaba asta, că seniorele don Gaiféros de pe uscat a scos-o pe soaţa lui şi tot pe uscat a dus-o şi-n Francia; dar aici, dacă-l scoatem cumva pe don Gregorio, n-o să avem pe unde să-l ducem în Spania, pentru că-i marea la mijloc.

— Pentru toate se găseşte leac, numai pentru moarte nu, răspunse don Quijote, căci, dac-o trage luntrea pe ţărm, ne-om putea îmbarca într-însa, chiar de-ar fi să ne oprească-o lume-ntreagă !

— Frumos zugrăveşti luminăţia-ta treaba asta, nimic de zis, şi o-nfăţişezi ca pe-un lucru uşor, dar de la vorbă şi pîn' la faptă îi cale lungă. Eu rămîn, de aceea, la cele ce spune turcitul, care-mi pare un om de nădejde şi cu scaun la cap.

Dar Antonio spuse că dacă turcitul n-o duce treaba la bun sfîrşit, atunci au să se folosească de ceea ce-i dase în gînd marelui don Quijote şi au să-l treacă-n Berberia. Două zile mai tîrziu plecă şi turcitul într-o luntre uşoară, cu cîte şase vîsle de fiecare parte, însoţit fiind de-o ceată de oameni tot unul şi unul, iar peste alte două zile plecară şi galerele către Levant, după ce căpitanul îl rugă pe locţiitor să-i dea şi lui de ştire de ce-o avea să iasă cu dezrobirea lui don Gregorio, precum şi de cele ce-o fi să se-ntîmple cu Ana Felix. Locţiitorul îi făgădui că va face aşa cum l-a rugat. Şi într-o dimineaţă, la Barcelona, ieşind don Quijote să se preumble pe ţărm, armat cu toate armele sale — pentru că, aşa cum de-atîtea ori spunea el, armele erau podoabele lui, iar odihna lui era lupta, încît nu se despărţea o clipă de ele — văzu că vine către el un cavaler, armat aşijderea pînă-n dinţi, care avea zugrăvită pe pavăză o lună strălucitoare şi care, după ce ajunse la o mică depărtare de el, aşa ca să poată fi auzit, ridicînd glasul şi îndreptîndu-şi vorbele către don Quijote, zise:

— Slăvite cavaler şi niciodată îndeajuns de lăudate don Quijote de La Mancha, eu, Cavalerul Albei Luni, ale cărui

nemaiauzite isprăvi îți vor fi ajuns la urechi, vin să mă lupt cu tine și să încerc puterea brațului tău, cu gîndul să te fac să recunoști și să mărturisești că aleasa mea — oricine ar fi ea — e fără de asemănare mai frumoasă decît Dulcinea ta din Toboso! Care adevăr, dacă tu l-ai mărturisi de la bun început, te-ar cruța pe tine de moarte, iar pe mine de osteneala pe care mi-aș lua-o ca să te ucid; și dacă, dimpotrivă, ai alege lupta și eu te-aș birui, nu cer altă îndestulare decît aceea ca tu, punîndu-ți armele deoparte și încetînd de-a mai căuta aventuri, să te lași păgubaș și să te-ntorci la tine-n sat pe timp de un an, unde, fără a mai pune mîna pe spadă, să trăiești într-o pace netulburată și într-o tihnă prielnică, fiindcă asta ți-o fi de folos ca să-ți sporești averea și ca să-ți mîntuiești sufletul; iar dacă tu mă vei birui, atunci viața mea va fi în mîinile tale; tot ale tale vor fi, ca pradă de luptă, și armele și calul meu, iar faima isprăvilor mele va trece pe seama ta. Cumpănește ceea ce-ți împacă mai bine socotelile și dă-mi răspunsul pe loc, fiindcă toată ziua de azi e pusă de mine ca soroc să mîntui cu treaba asta.

Don Quijote rămase mut și înmărmurit atît de cutezanța Cavalerului Albei Luni, cît și de temeiul pentru care îl înfrunta. Și atunci, domol de tot, dar cu vorbă hotărîtă, îi răspunse:

— Cavalere al Albei Luni, ale cărui isprăvi n-au ajuns pîn-acum la urechile mele, te voi pune să juri că n-ai văzut-o niciodată pe vestita Dulcinea, căci, dac-ai fi văzut-o, nici vorbă că te-ai fi ferit să-mi ceri ceea ce-mi ceri, fiindcă vederea ei te-ar fi încredințat că nu s-a aflat vreodată și nici nu se poate afla pe lume frumusețe care să se asemene cu a ei. Și așa, fără a spune că minți, ci numai că nu știi despre ce-i vorba, cu învoielile de care m-ai înștiințat, primesc înfruntarea dumitale, și chiar pe dată, ca să nu treacă ziua ce-ai sorocit-o; și din învoielile amintite scot afară numai pe aceea ca faima isprăvilor dumitale să treacă pe socoteala mea, fiindcă eu nu știu nici care sînt aceste isprăvi și nici cît sînt ele de mari; mă mulțumesc eu și cu ale mele, bunerele, așa cum sînt. Alege-ți dumneata aici pe cîmp locul

pe care-l vrei, că şi eu mi-l voi alege pe-al meu, şi căruia din noi îi va ajuta Dumnezeu, îi va face şi celălalt pe voie.

Cineva din oraş îl zărise pe Cavalerul Albei Luni şi-i spuse locţiitorului că stătea de vorbă cu don Quijote de La Mancha. Locţiitorul, crezînd c-o fi iarăşi vorba de vreo aventură pusă la cale de don Antonio Moreno sau de vreun alt cavaler din oraş, ieşi îndată la ţărm, dimpreună cu don Antonio şi cu alţi mulţi cavaleri care-l însoţeau, tocmai în clipa cînd don Quijote îl întorcea din frîu pe Rocinante, ca să ia pe cîmp depărtarea trebuincioasă. Văzînd, dară, locţiitorul că amîndoi cavalerii aveau de gînd să se-ndrepte unul către altul spre a se-ncăiera, veni între ei, întrebîndu-i care era pricina ce-i îndemna să se bată aşa pe neaşteptate. Cavalerul Albei Luni îi răspunse că se băteau pe temeiul unei întîietăţi în frumuseţe, şi-n două vorbe îi spuse acelaşi lucru pe care i-l spusese mai-nainte şi lui don Quijote, dimpreună cu înţelegerea dintre ei în ce priveşte urmările luptei. Locţiitorul se apropie de don Antonio şi-l întrebă pe şoptite dacă ştie cumva cine-i Cavalerul acela al Albei Luni sau dacă nu era poate vreun renghi pe care voiau ei să i-l joace lui don Quijote. Don Antonio îi răspunse că habar n-avea cine era şi că nici nu ştia dacă lupta se dădea în glumă sau de-adevărat. Răspunsul acesta îl puse-n încurcătură pe locţiitor dacă să-i lase sau nu să meargă mai departe cu bătaia; deoarece însă nu-i intră în cap c-ar putea fi altceva decît o glumă, se depărtă spunînd:

— Domnilor cavaleri, dacă-n treaba asta nu se găseşte nici o altă cale decît aceea de-a mărturisi sau de-a muri, şi dacă seniorele don Quijote o ţine că-i sucită, iar domnia-ta, cel cu Luna Albă, o ţii că-i învîrtită, atunci, cu Dumnezeu înainte, începeţi!

Cu vorbe curtenitoare şi aşezate, Cavalerul Albei Luni mulţumi locţiitorului pentru îngăduinţa ce le-o dădea; şi acelaşi lucru îl făcu şi don Quijote, care, cerînd din adîncul inimii ajutor cerului, precum şi Dulcineii, aşa cum obişnuia la începutul oricăreia din luptele ce i le scotea prilejul în cale, se întoarse să mai ia puţină depărtare din cîmp, fiindcă

văzuse că la fel făcea şi potrivnicul lui, şi, fără a mai suna vreo trîmbiţă sau vreo altă muzică de luptă, care să le dea semn că pot năvăli unul asupra altuia, îşi întoarseră, în aceeaşi clipă, caii din frîu; dar cum Cavalerul Albei Luni era mai iute de picior, făcu-n goană două treimi din drumul ce-i despărţea la-nceput, îl ajunse pe don Quijote şi, fără a-l atinge cu lancea, pe care o ridicase — după cît se pare — dinadins în sus, se repezi cu atîta putere într-însul, încît dete cu Rocinante şi cu don Quijote de pămînt, pricinuindu-le o cădere primejdioasă. Într-o clipă fu pe el şi, punîndu-i lancea în dreptul vizierei, îi spuse:

— Eşti biruit, cavalere, şi chiar mort dacă nu mărturiseşti cele ce ne-am învoit înainte de a începe lupta!

Don Quijote, stîlcit şi ameţit, fără a-şi ridica viziera, ca şi cum ar fi vorbit dintr-un mormînt, spuse cu glas pierit şi stins:

— Dulcinea din Toboso e cea mai frumoasă femeie din lume, iar eu cel mai nefericit cavaler de pe pămînt, şi n-ar fi frumos ca slăbiciunea mea să vatăme acest adevăr! Înfige, cavalere, lancea şi ia-mi şi viaţa, o dată ce mi-ai luat cinstea.

— Asta n-o voi face niciodată! spuse Cavalerul Albei Luni. Trăiască, trăiască neatinsă faima despre frumuseţea domniţei Dulcinea din Toboso, că eu mă mulţumesc doar ca marele don Quijote să se-ntoarcă la el în sat pe timp de un an sau pe cîtă vreme i-oi porunci eu, aşa cum ne-am înţeles mai-nainte de-a intra în luptă.

Toate astea le auzi locţiitorul, dimpreună cu alţi mulţi cavaleri ce se aflau acolo, şi-l mai auziră şi pe don Quijote răspunzînd că, deoarece nu-i cerea nimic care să fie spre paguba Dulcineii, va îndeplini întocmai toate celelalte învoieli, ca un cavaler cinstit şi adevărat ce este. După ce Cavalerul Albei Luni îi smulse această făgăduinţă, întoarse calu-n frîu şi, făcînd din cap o închinăciune către locţiitor, o porni călare într-un galop nu prea repede şi intră în oraş. Locţiitorul îi porunci lui don Antonio să se ia după el şi, facă ce-o face, să afle cine este. Îl ridicară pe don Quijote, îi descoperiră chipul şi-l aflară galben şi nădușit. Rocinante,

de stropşit ce era, nici nu putu cîtva timp să se mişte. Sancho, posomorît şi cătrănit nevoie mare, nu mai ştia nici ce să spună, nici ce să facă. Îi părea că toată acea întîmplare se petrecea în vis şi că toată acea urzeală cu cavalerul era treabă vrăjitorească. Îl vedea pe stăpînu-su biruit şi silit să nu mai pună mîna pe arme timp de-un an. Îşi închipuia întunecată lumina slăvitelor lui isprăvi, iar nădejdile ce şi le pusese în noile lui făgăduinţe şi le închipuia risipite, aşa cum se risipeşte fumul în vînt. Se temea să nu rămînă Rocinante schilod, iar stăpînu-su cu oasele sclintite, măcar că n-ar fi fost chiar atît de rău dacă sclintirea oaselor i-ar fi potrivit mintea la loc. În cele din urmă, cu o litieră de care poruncise locţiitorul să se facă rost, îl duseră-n oraş, şi tot acolo se-ntoarse şi locţiitorul, în setea lui de-a afla cine era Cavalerul Albei Luni, care atît de amarnic îl răpusese pe don Quijote.

Capitolul LXV

Unde se dă de ştire cine era Cavalerul Albei Luni, dimpreună cu dezrobirea lui don Gregorio şi cu alte întîmplări

Don Antonio Moreno goni de zor pe urmele Cavalerului Albei Luni şi, dimpreună cu el, îl urmară şi chiar îl urmăriră pe cavaler mai mulţi băietani, pînă ce-l împresurară într-un han din oraş. Dornic de a-l cunoaşte, intră şi don Antonio în acel han. Cavalerul, după ce fu întîmpinat de un scutier, care-l primi şi-l despovără de arme, intră într-o cămară joasă şi, o dată cu el, intră şi don Antonio, care murea de nerăbdare să afle cine era necunoscutul. Văzînd, dară, Cavalerul Albei Luni că celălalt nu-l mai slăbea, îi spuse:

— Îmi dau bine seama, seniore, ce vînt te-aduce pe-aici: vrei să ştii cine sînt. Şi fiindcă n-am temei să-ţi ascund acest lucru, cît timp mi-o scoate armele slujitorul acesta al meu, ţi-oi spune fără să mă abat nici cu atîtica de la adevărul

celor ce vei auzi. Trebuie să ştii, seniore, că mie mi se spune « bacalaureatul Samsón Carrasco ». Sînt dintr-un sat cu don Quijote de La Mancha, a cărui nebunie şi scrinteală ne rupe inima de milă celor ce-l cunoaştem, şi, dintre toţi, eu sînt acela care-l căinez cel mai mult. Şi fiind încredinţat că nu se va tămădui decît ducînd o viaţă tihnită, stînd la el în sat şi-n casa lui, am găsit un tertip de a-l întoarce la acea viaţă; aşa că să tot fie vreo trei luni de cînd i-am ieşit în cale străvestit în cavaler rătăcitor, dîndu-mă drept Cavalerul Oglinzilor, cu gîndul de-a mă lupta cu el şi de a-l birui, fără să-i aduc nici o vătămare şi statornicind, drept învoială a luptei, ca biruitul să rămînă la voia biruitorului; şi ceea ce aveam eu de gînd să-i cer, fiindcă-l şi vedeam biruit, era să se-ntoarcă la el în sat şi să nu mai iasă de-acolo un an încheiat, în care timp s-ar fi putut lecui; dar soarta a vrut să potrivească altfel lucrurile, fiindcă el a fost acela care m-a biruit pe mine şi m-a răsturnat de pe cal, aşa că n-a avut urmări gîndul ce mi-l pusesem. El şi-a văzut înainte de drum, iar eu m-am întors biruit, ruşinat şi stîlcit de căzătură, care a mai fost, pe deasupra, şi primejdioasă; dar asta nu mi-a stins setea de a-l căuta din nou şi de a-l birui, aşa cum s-a văzut astăzi. Şi cum el este atît de vajnic în a păzi poruncile cavaleriei celei rătăcitoare, nici nu mai încape vorbă că-şi va ţine legămîntul de a-mi îndeplini hotărîrea. Asta-i, seniore, toată întîmplarea, făr-a mai fi nevoie să spun o vorbuliţă mai mult; te rog, însă, din suflet să nu mă dai de gol şi să nu-i spui lui don Quijote cine sînt, pentru ca gîndul meu cel bun să prindă şi pentru ca omul acesta să-şi recapete mintea, pe care o are atît de bună cînd îl lasă ţicnelile cavaleriei lui rătăcitoare.

— Vai, domnule, spuse don Antonio, ierte-te Dumnezeu pentru răul ce-l pricinuieşti întregii lumi vrînd să fac iarăşi înţelept pe nebunul cel mai hazliu de pe faţa pămîntului! Dumneata nu-ţi dai seama, domnule, că folosul ce l-ar aduce înţelepţirea lui don Quijote n-ar fi nici pe departe atît de mare ca desfătarea pe care o dă el cu trăsnăile lui? Dar eu socotesc că toată iscusinţa domnului bacalaureat

n-are să fie în stare să redea minţile unui om atît de înrădăcinat în nebunia lui; şi dacă n-ar fi să păcătuiesc împotriva dragostei de aproapele, mai-mai că mi-ar veni să zic să nu se mai lecuiască niciodată don Quijote, fiindcă, o dată cu lecuirea lui, am pierde nu numai năzbîtiile sale cele pline de haz, ci şi pe acelea ale lui Sancho Panza, scutierul său, că oricare din vorbele lui cele căzute din pod ar putea să prefacă aleanul însuşi în voioşie. Cu toate astea, voi tăcea şi nu-i voi spune nimic, ca să văd dacă am dreptate cînd zic că în deşert va fi toată osteneala domnului Carrasco.

Acesta răspunse că, de fapt, îi ieşise bine pîn-acum încercarea şi că, după cum se arătau lucrurile, avea sorţi de izbîndă; şi după ce don Antonio se arătă bucuros să-l ajute în tot ce i-o cere, se despărţi de el, iar Carrasco, punînd să-i încarce armele pe spinarea unui catîr, se urcă de îndată pe calul cu care intrase-n luptă şi ieşi chiar în acea zi din oraş, întorcîndu-se la el în sat, fără să i se întîmple nimic vrednic de-a fi povestit în această istorie adevărată.

Don Antonio povesti şi el, la rîndul lui, locţiitorului, ceea ce-i povestise Carrasco, lucru de care locţiitorul nu se bucură de loc, fiindcă, o dată cu plecarea lui don Quijote, dusă era şi desfătarea ce-ar fi putut să-i veselească pe toţi aceia care auziseră de trăsnăile lui. Şase zile încheiate zăcu don Quijote la pat, întristat, mohorît, dus pe gînduri şi cu inima strînsă, în vreme ce închipuirea, într-un necurmat du-te-vino, i se învîrtea numai în jurul nefericitei întîmplări a biruirii sale. Sancho, însă, îl îmbărbăta şi, printre altele, îi spuse:

— Ţine capul sus, stăpîne, şi bucură-te, de poţi, şi dă mulţămită cerului că, deşi ai fost doborît la pămînt, n-ai mai ieşit din treaba asta şi cu vreo coastă frîntă; şi-apoi trebuie să mai ştii că nu dai niciodată fără să iei ceva în schimb şi că nu totdeauna-i slănină acolo unde-i frigare; dă luminăţia-ta o sfîrlă doftorului, că n-ai nevoie de el să te îngrijească în beteşugul ăsta. Să ne-ntoarcem la noi acasă şi să ne lăsăm păgubaşi de-a mai căuta aventuri pe unde şi-a-nţărcat dracu copiii! Şi dacă stăm strîmb şi judecăm

drept, apăi din noi doi eu sînt cel păgubit, măcar că luminăţia-ta eşti cel stropşit. Eu, care, de cînd mi-am lăsat păcatelor ocîrmuirea, nu mai am nici un chef să fiu cîrmuitor, n-am pus cruce şi gîndului de-a fi conte, lucru ce n-o să se-ntîmple niciodată dacă luminăţia-ta n-ăi mai fi rege, o dată ce te laşi de îndeletnicirea cavaleriei rătăcitoare, aşa că praful s-o alege de toate aşteptările mele!

— Nu mai vorbi aşa, Sancho. Vezi dară bine că plecarea mea acasă şi şederea la mine-n sat n-o să ţină mai mult de-un an, că îndată după aceea m-oi întoarce iarăşi la vrednicele mele îndeletniciri şi, slavă Domnului, că s-o mai găsi vreo crăiie care să-mi pice-n mînă şi vreun comitat pe care să ţi-l dăruiesc ţie!

— Să te-audă Dumnezeu, spuse Sancho, şi lovească-l pe Aghiuţă surzenia, că eu totdeauna am auzit spunîndu-se că-i mai bună o nădejde grasă decît o avuţie slabă.

Erau tocmai la vorbele astea cînd intră don Antonio, care, plin de voie bună, spuse:

— Bucură-te, seniore don Quijote, că don Gregorio şi cu turcitul, care se dusese după dînsul, sînt amîndoi la ţărm. Ce spun la ţărm? Sînt chiar la locţiitor acasă şi or să pice aici dintr-o clipă într-alta.

Se bucură întrucîtva don Quijote şi zise:

— Ca să spun drept, era cît pe ce să zic că m-aş fi bucurat să fi mers totul de-a-ndoaselea, lucru care m-ar fi silit să trec eu în Berberia, unde, prin puterea braţului meu, aş fi dezrobit nu numai pe don Gregorio, ci şi pe toţi creştinii prinşi cîţi se află acolo. Dar ce să mai vorbesc eu, nepricopsitul de mine? Nu eu sînt oare înfrîntul? Nu eu sînt oare doborîtul? Nu eu sînt oare acela care nu mai poate pune mîna pe arme timp de un an încheiat? Atunci ce să mai stau să făgăduiesc marea cu sarea? De ce să mă mai fălesc, cînd ar trebui mai degrabă să pun mîna pe furca de tors decît pe spadă?

— Ia mai lasă cele gînduri, stăpîne! zise Sancho. Găina să trăiască, fie ea şi cu ţîfnă, azi e rîndul tău, mîine-i rîndul meu! Că atunci cînd îi vorba de lupte şi de ciomăgeli,

apăi nu trebuie să le iei chiar tocmai pe tocmai, fiindcă cel ce cade astăzi poate să se ridice mîine, numai dacă nu socotește mai bine să rămînă-n pat, vreau adică să spun dacă nu se lasă pradă obidei, făr-a mai prinde iarăși inimă pentru noi fapte vitejești. Și acum, scoală-te, luminăția-ta, ca să-l primești pe don Gregorio, fiindcă pare-mi-se c-aud treapăd pe-aici prin casă, și cred c-a venit el.

Și așa și era, fiindcă, după ce don Gregorio și cu turcitul daseră seamă locțiitorului de plecarea și de întoarcerea lor, lui don Gregorio fiindu-i dor s-o vadă pe Ana Felix, se duse dimpreună cu turcitul la don Antonio acasă; și măcar că, atunci cînd îl scoaseră din Alger, don Gregorio era îmbrăcat în straie muierești, acum nu mai era, fiindcă-n luntre le schimbase cu acelea ale unui prins, care fugise dimpreună cu el. Dar, oricum ar fi fost îmbrăcat, tot arăta a om vrednic de-a fi îndrăgit, slujit și cinstit, fiindcă era frumos de pica și nu părea să aibă mai mult de 17—18 ani. Ricote și cu fie-sa îi ieșiră întru întîmpinare, tatăl cu lacrimi în ochi, iar fata cu o duioșie cuviincioasă. Nu se îmbrățișară unul pe altul, fiindcă acolo unde-i multă dragoste, mai intră la mijloc și puțină sfială. Frumusețea lui don Gregorio, alături de aceea a Anei Felix, îi minună cum nu se poate mai mult pe toți cei ce se aflau laolaltă acolo. Amîndoi îndrăgostiții își vorbiră numai prin graiul tăcerii, iar în locul limbii, ochii erau aceia prin care ei își destăinuiră gîndurile cele duioase și curate. Povesti turcitul prin ce tertipuri și prin ce mijloace izbutise să-l scoată de-acolo pe don Gregorio. Povesti și don Gregorio toate primejdiile și strîmtorările în care se văzuse, rămînînd cu acele muieri, și spuse totul în două vorbe, fără să mai înșire verzi și uscate, lucru prin care dovedi că înțelepciunea îi era cu mult mai coaptă decît vîrsta. În cele din urmă, Ricote îi plăti și-i îndestulă din gros atît pe turcit, cît și pe cei ce vîsliseră la luntre. Turcitul intră iarăși în sînul bisericii și se creștină din nou, și dintr-un mădular putred ce era, prin spăsire și prin pocăință, se preschimbă într-unul curat și sănătos. Peste două zile locțiitorul se sfătui cu don Antonio cum să facă și să dreagă

ca Ana Felix şi cu taică-su să rămînă în Spania, socotind ei că n-o fi moarte de om să rămînă-n ţară o creştină atît de adevărată ca fata aceea şi un om, după cît pare, însufleţit de gînduri atît de bune ca tatăl ei. Don Antonio se arătă gata a se duce la curte ca să pună treaba asta la cale, fiindcă şi aşa tot trebuia el să se ducă neapărat acolo şi pentru alte treburi, şi spuse mai pe ocolite că la curte, fie prin hatîruri, fie prin plocoane, multe daraveri încurcate iau o întorsătură bună.

— Nu, spuse Ricote, care se afla şi el de faţă la vorbirea asta, să nu ne bizuim pe hatîruri şi pe plocoane, fiindcă dacă-i vorba de don Bernardino de Velasco, conte de Salazar, căruia măria-sa i-a încredinţat sarcina surghiunirii noastre, apăi la el nu merge nici cu rugăminţi, nici cu făgăduinţe, nici cu plocoane şi nici cu înduioşări; fiindcă, deşi-i adevărat că la el se îmbină şi duhul îndurării cu cel al dreptăţii, totuşi, văzînd că întregul trup al neamului nostru e putred şi molipsit de rele, foloseşte faţă de el mai degrabă fierul roşu care arde decît irul care unge; şi aşa că, cu înţelepciune, cu pătrundere, cu vrednicie şi cu frica ce ne-o stîrneşte, a luat pe umerii săi puternici toată greutatea acestei mari sarcini ca s-o ducă la bun sfîrşit precum se cuvine, fără ca dibăciile, tertipurile, rugăminţile şi înşelăciunile noastre să-i fi putut adormi ochii aceia de Argus, ce-i ţine veşnic de veghe ca să nu-i scape şi să nu i se ascundă unul dintr-ai noştri, care, ca o rădăcină tăinuită, să ajungă cu timpul să încolţească şi să dea rod otrăvit pentru Spania, curăţită acum şi scutită de îngrijorarea pe care i-o pricinuia numărul nostru prea mare. Bărbătească e hotărîrea marelui Filip al III-lea şi nemaiauzită îi e înţelepciunea de-a fi însărcinat cu acest lucru pe un om ca don Bernardino de Velasco!

— O dată ce, însă, tot mă duc la curte, spuse don Antonio, n-o să las nici un mijloc nefolosit şi o să fac tot ce-mi stă-n putinţă ca să iasă treaba bine; facă apoi cerul mai mult, aşa cum i-o fi voia. Don Gregorio o să vină cu mine, ca să-şi liniştească părinţii, care trebuie să fie tare amărîţi de lipsa lui. Ana Felix o să rămînă cu nevastă-mea la mine-n

casă sau o să stea într-o mănăstire, iar seniorele locţiitor regesc, ştiu dinainte, n-o să aibă nimic împotrivă ca bunul Ricote să rămînă la el pînă cînd om vedea cum mi-o ieşi mie cu treaba asta la curte.

Locţiitorul încuviinţă în totul cele spuse de don Antonio; dar don Gregorio, aflînd despre ce era vorba, spuse că, o dată cu capul, nu putea şi nici nu voia s-o părăsească iarăşi pe doña Ana Felix; fiindcă, însă, tot avea de gînd să-şi vadă părinţii şi să găsească un mijloc de-a se întoarce la ea, căzu şi el la învoială cu cele spuse. Ana Felix rămase dară să stea cu nevasta lui don Antonio, iar Ricote să fie găzduit la locţiitor acasă. Sosi, în sfîrşit, şi ziua plecării lui don Antonio, iar peste alte două zile le veniră rîndul lui don Quijote şi lui Sancho să plece, deoarece căderea lui don Quijote nu-i îngăduia să purceadă mai degrabă la drum. Despărţirea lui don Gregorio de Ana Felix a fost cu lacrimi, cu oftări, cu leşinuri şi cu sughiţuri. Ricote vru să-i dea lui don Gregorio o mie de galbeni, dacă avea nevoie; dar el nu se atinse de nici unul şi ceru cu împrumut lui don Antonio numai cinci galbeni, făgăduindu-i c-o să-i înapoieze cînd or fi la curte. O dată cu aceasta, don Quijote plecă dimpreună cu Sancho, aşa cum s-a mai spus: don Quijote nearmat şi îmbrăcat ca de drum, iar Sancho pe jos, fiindcă asinul era încărcat cu armele lui stăpînu-su.

Capitolul LXVI

Unde e vorba de lucruri pe care o să le vadă cine îl va citi sau o să le audă cine îl va asculta citit cu glas tare

Cînd să iasă din Barcelona, don Quijote mai cătă o dată la locul unde căzuse şi grăi aşa:

— Aici a fost Troia; aici, nefericirea, şi nu mişelia mea, mi-a răpit slava cîştigată; aici şi-a arătat ursita faţă de mine toată nestatornicia ei; aici s-au topit în umbră isprăvile

mele cele mai mari; aici, în sfîrşit, mi-a căzut răpus norocul, pentru a nu se mai ridica niciodată.

Auzindu-i vorbele, Sancho spuse:

— Stăpîne, inimilor celor bărbăteşti le stă în fire ca tot pe-atît să rabde la restrişte pe cît se bucură la bine, şi-n asta mă iau chiar după mine, care, după cum mă bucuram cînd eram cîrmuitor, tot aşa nici acum nu jelesc cînd mă văd scutier, şi încă pe jos. Fiindc-am auzit eu că aceasta căreia-i zice pe-aici bună ursită e o muiere beată şi cu toane şi, colac peste pupăză, mai e şi oarbă, aşa că nici nu vede ce face şi nici nu ştie pe cine doboară şi pe cine înalţă.

— Tare mai eşti tu filozof, Sancho dragă, răspunse don Quijote, că tare înţelepţeşte vorbeşti! Cine te-o fi învăţînd, zău, nu ştiu! Eu atîta pot să-ţi spun, că nu se află nici o bună ursită pe lume şi că toate cele petrecute aici pe pămînt, bune-rele cum or fi fiind, nu pică ele la întîmplare, ci sînt hărăzite printr-o anume pronie cerească; de-aici vine şi vorba, pe care o tot auzi, cum că fiştecare e meşterul bunei lui ursite. Eu am fost meşterul alei mele, dar nu cu destulă chibzuinţă, aşa că mi-a ieşit prost cu ifosele mele, fiindcă putea să-mi treacă şi mie prin minte că mortăciunea asta a mea de Rocinante nu era în stare să se-mpotrivească namilei aceleia zdravene de armăsar pe care venea Cavalerul Albei Luni. M-am încumetat totuşi la luptă, am făcut şi eu ce-am putut, am fost doborît şi, măcar că mi-am pierdut cinstea, nu mi-am pierdut şi nici nu pot să-mi pierd virtutea de a-mi ţine cuvîntul dat. Cînd eram cavaler rătăcitor, semeţ şi viteaz, fapta şi braţul meu stăteau chezaşe isprăvilor mele; acum, că sînt scutier pe jos, am să fac ca vorbele mele să fie crezute, aducîndu-mi la îndeplinire făgăduinţa. Haide, dară, Sancho fîrtate, să mergem a ne petrece la noi în sat anul de catihisire, şi-n această pustnicie om prinde puteri noi ca să ne-ntoarcem la de-a pururi neuitata de mine îndeletnicire a armelor.

— Stăpîne, răspunse Sancho, umblatul pe jos nu-i o desfătare chiar atît de mare încît să mă-ndemne şi să-mi dea

ghes a merge aşa zile-ntregi. Ia să lăsăm mai bine armele astea atîrnate de un copac în locul vreunui spînzurat, să le iau eu locul pe spinarea asinului şi, aşa, cu picioarele ridicate de la pămînt, om face zilele de călătorie precum ăi pofti şi precum ăi găsi cu cale luminăţia-ta, fiindcă să crezi că mie-mi arde să umblu pe jos, şi încă zile întregi, se cheamă să crezi moşi-pe-groşi.

— Că bine zici, Sancho, răspunse don Quijote. Să atîrnăm armele mele ca trofeu, şi în josul sau în jurul lor să săpăm în scoarţa copacilor cele ce stăteau scrise pe trofeul armelor lui Roldán:

Nimenea nu le-a mişca
Carele nu va putea
Cu Roldán a se bătea.

— Parcă ţi-a ieşit un sfînt din gură, răspunse Sancho, şi de nu m-ar bate gîndul c-am avea nevoie de Rocinante în drum, bine-ar fi să-l lăsăm şi pe el atîrnat.

— Vezi, însă, că nu vreau să aibă parte de spînzurătoare nici el şi nici armele mele, ca să nu se spună pe urmă: bună slujbă, rea răsplată.

— Cu multă chibzuinţă ai grăit, luminăţia-ta, fiindcă, după socoteala înţelepţilor, vina măgarului nu se cade s-o arunci pe şa; şi fiindcă, în toată povestea asta, vina-i numai a luminăţiei-tale, n-ai decît să te pedepseşti singur şi să nu-ţi mai verşi focul nici pe armele astea, şi aşa destul de prăpădite şi însîngerate, nici pe blîndeţea lui Rocinante şi nici pe gingăşia picioarelor mele, cerîndu-le să umble mai mult decît se cuvine.

Tot vorbind ei şi tăifăsuind în felul acesta, iată că le trecu toată ziua aceea şi încă alte patru zile, fără a li se întîmpla nimic care să le tulbure drumul, cînd, în a cincea zi, dînd să intre într-un sat, numai ce aflară în faţa unui han o sumedenie de oameni, care se mai proslăveau şi ei pe-acolo, că doară era sărbătoare. Cînd ajunse don Quijote în dreptul lor, un ţăran ridică glas şi zise:

— Apăi unul din domnii aceştia doi, care-au sosit acum şi nu cunosc părţile, ne-o spune cum să facem cu rămăşagul nostru.

— Oi spune, nici nu mai încape vorbă, răspunse don Quijote, şi încă după sfînta dreptate, dac-oi izbuti să pricep despre ce-i vorba.

— Uite, domnule dragă, răspunse ţăranul, povestea stă aşa: un gospodar de-aici din sat, gras de cîntăreşte o sută de ocale, l-a chemat la întrecere în alergare pe-un altul tot de-aici, care nu cîntăreşte decît patruzeci şi două de ocale. Învoiala a fost ca ei să alerge pe o întindere de-o sută de paşi, cu greutăţi pe potrivă; şi dac-a fost întrebat burduhosul cum să se facă şi să se dreagă ca să aibă amîndoi aceeaşi greutate, apăi a spus că celălalt, care cîntăreşte patruzeci şi două de ocale, să-şi pună cincizeci şi opt de ocale de fier în spinare, şi aşa s-or lovi întocmai cele o sută de ocale ale slabului cu cele o sută ale grasului.

— A, asta nu, spuse atunci Sancho, mai-nainte ca don Quijote să răspundă, că doar mie, care numai de cîteva zile am încetat de-a fi cîrmuitor şi jude, aşa cum prea bine ştie toată lumea, doar mie, zic, mi se cade să luminez îndoieli din astea şi să-mi dau cu socoteala în orice pricină.

— Răspunde sănătos, Sancho dragă, zise don Quijote, că eu nici să dau firimituri la o mîţă nu mai sînt bun, aşa mi-e mintea de tulburată şi de întoarsă pe dos.

Cu această învoire, grăi Sancho în ăst fel către ţăranii care se strînseseră în juru-i cu gurile căscate, adăstînd răspunsul din gura lui:

— Fraţilor, ce cere grasul nu-i cu socoteală şi nu cuprinde nici urmă de dreptate; fiindcă dacă-i adevărat ce se tot spune, cum că cel chemat la luptă are dreptul să-şi aleagă armele, apăi nu-i cu judecată să şi le-aleagă celălalt, şi încă în aşa fel încît să-i pună potrivnicului beţe-n roate şi să-l împiedice de-a ieşi biruitor; aşa că, după cîte mă taie pe mine capul, cel gras n-are decît să se răşluiască, să se descojească, să se rărească, să se turtească şi să se netezească pîn' ce şi-o

lepăda cincizeci şi opt de ocale de osînză, fie dintr-o parte, fie din alta a trupului, cum o crede el de cuviinţă şi cum i-o prii lui mai bine, şi-n felul acesta, ajungînd să cîntărească numai patruzeci şi opt de ocale, o să se cumpănească şi-o să se lovească tocmai pe tocmai cu cele patruzeci şi două de ocale ale slabului, pentru a putea să alerge pe potrivă.

— Fir-aş afurisit, spuse un ţăran care ascultase răspunsul lui Sancho, dacă omul ăsta n-a grăit ca un sfînt şi n-a judecat ca un episcop, însă fireşte că grăsunul n-o să se îndure să-şi lepede un dram din osînza lui, darămite cincizeci şi opt de ocale!

— Cea mai bună treabă ar fi să nu mai alerge de fel, răspunse un altul, pentru ca nici cel slab să nu se deşele de povară şi nici cel gras să n-ajungă scîndură; ia mai bine să dăm jumătate din rămăşag pe băutură şi să-i luăm şi pe dumnealor la crîşma aceea cu vin vîrtos, şi cînd ne-o fi mai rău, aşa să ne fie.

— Eu, domnilor, răspunse don Quijote, vă mulţumesc frumos, dar nu pot să mă opresc nici o clipă, şi dacă mă arăt lipsit de curtenie, asta-i numai din pricina unor gînduri şi întîmplări jalnice, care mă fac să-ntind pasul cît mai grabnic.

Şi dînd pinteni lui Rocinante, îşi văzu mai departe de drum, lăsîndu-i pe toţi minunaţi de-a fi văzut şi de-a-şi fi însemnat în minte atît înfăţişarea lui cea ciudată, cît şi înţelepciunea slugii, căci ca atare îl luară ei pe Sancho. Atunci un altul dintre ţărani spuse:

— Dacă sluga e atît de firoscoasă, apăi ce trebuie să fie stăpînul! Eu pun prinsoare că dacă ăştia se duc să înveţe la Salamanca, cît ai clipi ajung alcazi de curte, fiindcă totul pe lume e nimicnicie, fără numai învăţatul şi iară învăţatul, şi pe lîngă asta, să mai ai şi hatîruri şi noroc, şi dacă-i aşa, apăi cînd nici cu gîndul nu gîndeşti, te pomeneşti cu un schiptru în mînă sau cu o mitră pe cap.

Acea noapte şi-o petrecură stăpîn şi slugă în inima cîmpului, sub tăria cerului, iar a doua zi, urmîndu-şi drumul mai

departe, văzură că venea spre ei un om pe jos, cu nişte desagi de gît şi cu o suliţă sau cu o ghioagă în mînă — înfăţişare leită de ceauş pe jos — care, de cum se apropie de don Quijote, iuţi pasul şi, aproape alergînd, ajunse la el şi, îmbrăţişîndu-l de coapsa dreaptă, fiindcă mai sus nu ajungea, îi spuse, arătîndu-se bucuros peste poate:

— Vai, seniorele meu don Quijote de La Mancha, cîtă bucurie o să simtă-n cuget stăpînul meu, ducele, cînd o prinde de veste că luminăţia-ta te-ntorci la el la castel, unde se mai află încă, dimpreună cu stăpîna mea, ducesa!

— Nu te cunosc, frăţioare, răspunse don Quijote, și nici n-oi şti cine eşti dacă nu-mi spui.

— Eu, seniore don Quijote, răspunse ceauşul, sînt Tosílos, slujitorul ducelui, stăpînul meu, cel ce n-a vrut să se lupte cu luminăţia-ta în pricina cu măritişul fetei aceleia a doñei Rodriguez.

— Sfinte Dumnezeule! spuse don Quijote. Este oare cu putinţă să fii tu acela pe care vrăjitorii, vrăjmaşii mei, l-au preschimbat în slujitorul acesta de care spui, numai ca să-mi răpească cinstea acelei lupte?

— Nu mai vorbi, bunul meu domn, îi întoarse vorba ceauşul, că n-a fost nici o vrăjire la mijloc și nici o preschimbare de chipuri: nu altul decît eu, Tosílos slujitorul, am intrat în locul de luptă, și tot eu, acelaşi Tosílos slujitorul, am și ieşit de-acolo. Mi-am pus atunci în gînd să mă-nsor fără luptă, fiindcă-mi căzuse cu tronc fata; numai că mi-a ieşit socoteala pe dos, fiindcă nici n-ai apucat bine luminăţia-ta să pleci de la noi din castel, şi iată că ducele a și pus să mi se dea o sută de vergi, fiindcă n-am ascultat de poruncile ce mi le dăduse mai-nainte de-a intra în luptă, și toată povestea asta s-a sfîrşit cu călugărirea fetei şi cu întoarcerea în Castilia a doñei Rodriguez, iar eu merg acuma la Barcelona ca să duc locţiitorului un teanc de răvaşe trimise de stăpînu-meu. Dacă luminăţiei-tale îţi pofteşte inima o înghiţitură de vin curat, măcar că-i cam căldicel, apăi am aici o tidvă plină cu din acela vîrtosul, dimpreună

cu nu mai ştiu nici eu cîte felii de brînză de Tronchon, tocmai bine să aţîţe şi să trezească setea de-o fi dormind cumva.

— Primesc din capul locului această poftire, spuse Sancho, fără să mai stau să mă fandosesc. Ia toarnă, Tosílos fîrtate, aşa ca să plesnească şi să le sară ochii la toţi vrăjitorii cîţi or mai fi fiind ei prin toate Indiile!

— Ce mai încoace şi-ncolo, spuse don Quijote, tu, Sancho, eşti cel mai mare găman de pe lume şi cel mai mare găgăuţă de pe faţa pămîntului, fiindcă nu-ţi intră-n cap că ceauşul ăsta e fermecat şi că Tosílos ăsta e neadevărat. Rămîi, dară, cu el şi îndoapă-te pe săturate, că eu o iau încet-încet înainte şi te-oi aştepta să vii şi tu.

Rîse slujitorul ce rîse, şi după ce puse tidva la bătaie, desfăcînd totodată din desagi şi feliile de brînză şi mai scoţînd şi-o pîine, se aşeză dimpreună cu Sancho pe iarbă verde, şi — în bună pace şi frăţie — făcură praf toate merindele, dînd desagilor de fund, şi asta cu o poftă atît de neastîmpărată, că mai linseră şi învelitorile răvaşelor, numai fiindcă miroseau a brînză. Iar Tosílos spuse către Sancho:

— Nu mai încape vorbă, Sancho fîrtate, lui stăpîn-tu ăsta pesemne că-i lipseşte o doagă.

— Cum îi lipseşte? răspunse Sancho. Nu-i lipseşte nimic, fiindcă are cu ce să-şi plătească orice datorie, mai cu seamă cînd, în loc de bani, plăteşte prin sminteli: doar îl văd şi eu, că nu-s chior, şi-i spun şi lui că-i ţicnit, dar ce folos? Mai ales acuma, că a fost biruit de Cavalerul Albei Luni, asta chiar că a pus vîrf smintelii.

Tosílos îl rugă să-i povestească şi lui cele întîmplate; dar Sancho îi răspunse că ar fi necuviincios din parte-i să-l lase pe stăpînu-su să-l aştepte, şi că-n altă zi, de s-or întîlni, o avea vreme şi pentru asta; şi ridicîndu-se, după ce-şi scutură straiul şi firimiturile din barbă, mînă înainte măgarul şi, luîndu-şi rămas bun, îl părăsi pe Tosílos şi-l ajunse pe stăpînu-su, care stătea să-l aştepte la umbra unui copac.

Capitolul LXVII

Despre hotărîrea pe care a luat-o don Quijote de a se face păstor și de a duce o viață cîmpenească pînă va trece anul legămîntului său, dimpreună cu alte întîmplări într-adevăr cu haz și desfătătoare

Dacă pe don Quijote îl munceau destule gînduri încă mai-nainte de-a fi fost doborît, apăi cu mult mai multe începură să-l muncească după înfrîngerea lui. Stătea, după cum s-a spus, la umbra copacului, și acolo, ca muștele la miere, roiau în juru-i și-l înțepau gîndurile. Unele din ele îi umblau la dezlegarea Dulcineii, iar altele, la viața pe care avea s-o ducă cît timp o rămîne mazilit. Veni Sancho și aduse laudă firii celei mărinimoase a slujitorului Tosílos.

— Cum e cu putință, dragă Sancho, îi spuse don Quijote, ca să crezi totuși că acela-i cu adevărat slujitor? Pare-se că ți s-a și șters din minte faptul de-a fi văzut-o pe Dulcinea preschimbată și prefăcută în țărancă, iar pe Cavalerul Oglinzilor preschimbat în bacalaureatul Carrasco, isprăvi toate ale vrăjitorilor ce mă prigonesc. Dar ia spune-mi acuma: întrebatu-l-ai oare pe Tosílos ăsta, de care spui, ce s-a ales de Altisidora, dacă mi-a plîns plecarea sau dacă a lăsat în mîinile uitării gîndurile cele drăgăstoase care o munceau cît timp mă aflam eu acolo?

— Cele ce-aveam eu în minte nu erau de-așa fel, răspunse Sancho, ca să-mi îngăduie să întreb nerozii. Dă-o-ncolo de treabă, stăpîne! Îți mai arde-acum luminăției-tale să-ntrebi de gîndurile altora? Și încă de gînduri de dragoste?

— Uite ce, Sancho, zise don Quijote, e o mare deosebire între faptele pe care le săvîrșești din dragoste și cele pe care le săvîrșești din recunoștință. Un cavaler poate foarte bine să nu fie îndrăgostit, dar nu poate — dacă cumpănim lucrurile cum trebuie — să fie nerecunoscător. După cît se pare, a ținut la mine Altisidora, mi-a dat trei năframe, cum știi și tu, a plîns la plecarea mea, m-a blestemat, m-a ocărît, s-a jeluit de față cu toată lumea, uitînd de orice rușine;

toate acestea sînt dovezi că murea după mine, fiindcă mînia îndrăgostiţilor izbucneşte, de obicei, în blesteme. Eu n-am avut ce nădejdi să-i dau şi nici cu ce comori s-o îmbii, fiindcă ale mele sînt încredinţate Dulcineii, şi apoi comorile cavalerilor rătăcitori sînt ca şi acelea ale nălucilor [1], părelnice şi amăgitoare; singurul lucru ce pot să i-l dau este aducerea-aminte, fără să vatăm, totuşi, cu nimic aducerea-aminte de Dulcinea, faţă de care tu păcătuieşti tot zăbovind să-ţi tragi bice şi să-ţi pui la-ncercare trupul ăsta, mîncaţi-l-ar lupii să ţi-l mănînce, că mai mult pentru viermi ţine să se păstreze decît s-o lecuiască pe biata domniţă!

— Stăpîne, răspunse Sancho, dacă-i vorba să spun adevărul, eu în ruptul capului nu pot să mă încredinţez că plesnirea bucilor mele are ceva de-a face cu dezlegarea vrăjiţilor; e ca şi cum am zice: dacă te doare capul, freacă-te cu alifie la genunchi; eu, cel puţin, pot să jur că din cîte istorii ai citit luminăţia-ta, din acelea unde-i vorba de cavaleria rătăcitoare, în nici una n-ai întîlnit pe vreunul care să se fi dezlegat de vrăji prin gîrbace; dar, o fi sau n-o fi aşa cum gîndesc, eu tot o să mi le dau atunci cînd oi avea chef şi cînd timpul mi-o prilejui să mă biciuiesc.

— Să dea Dumnezeu, răspunse don Quijote, şi să-ţi pice din cer harul ca să vii la gîndul cel bun şi să-ţi îndeplineşti datoria ce-o ai de-a o ajuta pe stăpîna mea, care-i şi a ta, o dată ce tu eşti scutierul meu.

Vorbind ei aşa înde ei, îşi vedeau înainte de drum, pînă cînd ajunseră prin aceleaşi locuri pe unde fuseseră trîntiţi la pămînt de tauri. Don Quijote recunoscu locul şi spuse către Sancho:

— Asta-i pajiştea în care dădurăm de vajnicii păstori şi de gingaşele păstoriţe, care-şi puseseră-n gînd să aducă iarăşi la viaţă şi să ia drept pildă păstoreasca Arcadie, gînd

---

[1] În original «*tesoro de duende*»: comoară a strigoilor, în afară de accepţia de comoară iluzorie, este o aluzie la focurile nălucitoare ce se spunea în vechime că apar pe locul unde sînt comorile. În realitate, e un fapt de observaţie curentă fosforescenţa oaselor moarte, şi cele mai multe comori erau în morminte străvechi, dezgropate de ploi.

pe cît de nemaiîntîlnit, pe atît de înțelept; dacă n-ai, Sancho, nimic împotrivă ca să-l urmăm și noi, am putea să ne preschimbăm în păstori, măcar pe cîtă vreme oi rămîne mazilit. Oi cumpăra cîteva mioare, precum și toate celelalte lucruri trebuincioase pentru îndeletnicirea păstorească, și, numindu-mă eu păstorul Quijotiz, iar tu păstorul Pancino, om răzbate munții, dumbrăvile și luncile, ici cîntînd, colo oftînd, sorbind din cleștarele cele curgătoare ale izvoarelor, ale limpezilor pîrîiașe sau ale rîurilor cu apă îmbelșugată. Ne-or da cu mîinile pline din preadulcele lor rod stejarii [1], ne-or da loc de hodină trunchiurile mult vîrtoase ale plutelor, umbră sălciile, mireasmă trandafirii, velințe smălțate în mii de culori întinsele pajiști, boare plăcută aerul cel limpede și curat, lumină — în ciuda beznelor nopții — luna și stelele, ne-or da cîntul desfătare, plînsul duioșie, Apolo versuri, dragostea născociri iscusite, prin care om ajunge nepieritori și vestiți nu numai în vremile de față, ci și în cele ce au să vie.

— Pe legea mea, spuse Sancho, că asta-i viața care mi se potrivește și-mi tihnește cel mai bine! Și cu atît mai mult cu cît bacalaureatul Samsón Carrasco și cu meșterul Nicolás bărbierul, doar ce-or mirosi de departe cum stă treaba, c-au să le și ardă tălpile să vie și ei să se facă păstori dimpreună cu noi; și numai de nu i-ar veni și popii cheful să intre și el la tîrlă, după cît îi de vesel și de hîtru.

— Prea bine-ai grăit, zise don Quijote, și dac-o intra bacalaureatul Samsón Carrasco în tagma cea păstorească — cum o să și intre, fără îndoială — o să se poată numi păstorul Samsónino sau, mai bine, păstorul Carrascon; bărbierul Nicolás s-o putea numi Nicoloso, așa cum străvechiul Boscán[2] se numea Nemoroso; popii nu știu ce nume să-i punem, poate doar vreunul care să vină de la îndeletnicirea lui, și atunci i-om zice păstorul Popandru. Păstorițelor de care o să fim îndrăgostiți le-om putea alege numele cum alegem perele din coș, și fiindcă numele domniței mele

[1] În Spania se află o varietate de stejar a cărui ghindă e comestibilă.

[2] Don Juan Boscán-Almogaver, poet spaniol (1495—1542), care a introdus în țara sa formele și genurile poeziei italiene, printre altele și idila pastorală.

se potriveşte tot atît de bine pentru o păstoriţă ca şi pentru o prinţesă, nu mai am de ce să mă ostenesc să-i caut un altul care să-i vină mai bine; iar tu, Sancho, i-i pune alei tale ce nume ai poftă.

— Nici nu-mi trece prin gînd, răspunse Sancho, să-i pun alt nume decît Terezoaia, fiindcă ăsta se potriveşte atît cu osînza de pe ea, cît şi cu numele ei cel adevărat, căci o cheamă Teresa, şi unde mai pui că atunci cînd oi cînta-o în versurile mele, oi putea mai bine să-mi destăinuiesc gîndurile cele neprihănite, fiindcă eu nu umblu să caut trufandale prin casele altora. Popa n-ar fi bine să-şi aibă păstoriţa lui, fiindc-ar da o pildă proastă, iar cît priveşte pe bacalaureat, dacă vrea şi el să aibă una, din partea mea n-are decît!

— Tiii, zise don Quijote, ce trai o să mai fie pe noi, dragă Sancho! Ce de zvonuri de fluiere n-or să ne mai ajungă la urechi, ce de cimpoaie de Zamora, ce de zurgălăi, ce de dairale, ce de alăute! Darămite dacă printre zvonurile astea, mereu altele, s-ar mai auzi şi acelea ale albogelor? Atunci chiar că nimic n-ar mai lipsi din toate muzicile cele păstoreşti.

— Ce-s alea alboge? întrebă Sancho. Că nici de auzit n-am mai auzit de aşa ceva şi nici de văzut n-am văzut de cînd mama m-a făcut!

— Albogele, răspunse don Quijote, sînt nişte talgere întocmite după chipul unor sfeşnice de alamă şi care, izbite una de alta, prin golul şi prin locul liber dintre ele, fac să iasă un zvon care, chiar dacă nu-i din cele mai dulci şi mai armonioase, cel puţin nu te supără la urechi şi se potriveşte minunat cu zvonurile cîmpeneşti ale cimpoiului şi ale dairalei; şi vorba asta *alboga* vine de la mauri, aşa cum vin şi toate celelalte vorbe care-n graiul nostru castilian încep cu *al*; de pildă: *almohaza*, *almorzar*, *alhombra*, *alguacil*, *alhucema*, *almacén*, *alcancía*[1] şi altele de felul acesta, care nu trebuie să mai fie multe, şi numai trei vorbe are graiul nostru din cele ce vin de la mauri şi se sfîrşesc cu *i*, şi acestea

---

[1] «Ţesală»; «a dejuna»; «covor»; «aprod»; «levănţică»; «prăvălie»; «puşculiţă».

sînt *borceguí*, *zaquizamí* şi *maravedi*[1]; căci *alheli* şi *alfaqui*[2], atît din pricina lui *al*, cu care încep, cît şi a lui *i*, cu care sfîrşesc, sînt cunoscute ca venind de la arabi[3]. Acestea ţi le-am spus numai aşa, în treacăt, fiindcă mi le-a trezit în minte prilejul de-a fi rostit cuvîntul *alboga*. Și o să ne ajute mult la desăvîrşirea îndeletnicirii noastre faptul că eu mai sînt şi niţeluş poet, cum ştii şi tu; cît despre bacalaureatul Samsón Carrasco, ce să mai vorbim? el e mare meşter în versuri. Despre preot, uite, nu zic nimic, deşi pot să pun rămăşag că la viaţa lui o mai fi dibăcind el şi cîte-un versuleţ, şi la fel zic şi despre meşterul Nicólas, şi chiar nici nu mă îndoiesc de asta, fiindcă toţi bărbierii, sau cea mai mare parte dintr-înşii, ştiu să cînte la ghitară şi se mai ţin şi de versuri. O să facem aşa: eu o să mă plîng de lipsa iubitei, tu ai să slăveşti credinţa statornică a dragostei tale, păstorul Carrasco o să facă pe îndrăgostitul nesocotit de draga lui, iar popa Popandru o să spună şi el acolo ceva ce i s-o potrivi mai bine, aşa că lucrurile or merge cum nici nu se poate mai minunat.

La care Sancho răspunse:

— Dar mie, stăpîne, norocul mi-e atît de spart la fund, încît tare mă tem că n-o să mai apuc ziua în care să mă văd cu o asemenea îndeletnicire. Phii, ce de linguri de lemn lustruite n-oi avea eu de făcut cînd o să mă văd păstor! Ce-o să mai înfulec la papară şi la smîntînă, ce de cununi şi ce de măruntişuri păstoreşti n-au să mai iasă din mîinile mele! Fiindcă dacă nu mi-e dat să cîştig faima de înţelept, barem s-o cîştig pe aceea de om iscusit. Sanchica, fata mea, o să ne-aducă de-ale gurii la tîrlă. Da' ia stai! că fata nu-i urîtă de loc, şi printre păstori se află mai mulţi din cei blestemaţi decît din cei de treabă, şi n-am chef s-o trimit să

---

[1] «Gheată»; «odăiţă»; «pará».

[2] «Micşunea»; «jurist la arabi».

[3] Cervantes deosebeşte aci pe *mauri*, cuceritorii arabi ai Maghreb-ului (în limba arabă *Occidentul)*, adică ai Africii de nord şi Spaniei, de ceilalţi *arabi*. Probabil că între ei există anumite particularităţi lingvistice, care-i despart şi pe care scriitorul le notează sub raportul influenţelor lor deosebite asupra lexicului spaniol.

tundă oile și să mi se întoarcă ea tunsă, căci desfrăbălarea și gîndurile cele rele la fel bîntuiesc de obicei și la țară ca și la oraș, și la fel în colibele ciobănești ca și-n palatele cele crăiești, și cine nu-i ispitit acela nici nu păcătuiește, și ceea ce ochii nu văd nici inima nu frînge, și mai din plin îi iese treaba tîlharului decît milogului.

— Mai scurtează-o cu zicalele, Sancho, fiindcă oricare din cele pe care le-ai spus e de ajuns ca să-ți tălmăcească gîndul; și de-atîtea ori te-am povățuit să nu mai torni la zicale cu ghiotura și să te mai înfrînezi în înșirarea lor; dar, după cîte văd, totul a fost cuvîntare în deșert; și vorba aceea, de mă bate mama, eu bat titirezul.

— Cred, răspunse Sancho, că pot să spun și eu de luminăția-ta: rîde dracu de porumbe negre și pe sine nu se vede. Stai de mă dojenești pe mine să nu-i mai dau zor cu zicalele, și luminăția-ta le-nșirui pe ață cîte două deodată!

— Uite, Sancho, răspunse don Quijote, eu le rostesc atunci cînd li se ivește prilejul, așa că, spuse de mine, ele se potrivesc ca inelu-n deget, dar tu atîta le tragi de păr, încît nu se mai cheamă că le mîni înainte, ci că le tîrăști după tine; și dacă nu mă-nșel, ți-am mai spus eu și altă dată că zicalele sînt învățături scurte, scoase din viața și din cugetarea înțelepților noștri din vechime, iar zicala care nu-i spusă atunci cînd își are rostul, aduce mai degrabă a aiureală decît a învățătură. Dar să lăsăm astea și, fiindcă tot se înnoptează, să ne abatem o bucată de la drumul mare și să ne petrecem acolo noaptea asta, iar mîine, Dumnezeu cu mila.

Se deteră dară la o parte, cinară tîrziu și prost, cu totul pe dos de cum ar fi vrut Sancho, căruia i se treziră-n minte toate neajunsurile cavaleriei celei rătăcitoare, neajunsuri îndurate de el prin codri și prin pustietăți, deși cînd și cînd mai dădea de belșug printr-unele case și castele, ca, de pildă, la don Diego de Miranda, la nunta lui Camacho cel avut sau la don Antonio Moreno; dar, pe de altă parte, se mai mîngîia și-și zicea că nu poate fi mereu zi și nici mereu noapte, cum era, de pildă, chiar aceea de-atunci, pe care el și-o petrecu dormind, iar stăpînu-su stînd de veghe.

Capitolul LXVIII

Despre aventura cea porcească, întîmplată cu don Quijote

Noaptea se lăsase cam întunecoasă, măcar că era lună pe cer, dar nu în partea de unde putea fi zărită, fiindcă uneori cuconița Diana mai dă tîrcoale și pe la Antipozi, lăsînd munții noștri negri tăciune și văile cufundate în beznă. Don Quijote dete firii omenești cele cuvenite, dormind somnul dintîi, dar nemaiîngăduindu-și-l și pe cel de-al doilea, cu totul pe dos decît Sancho, care de cînd e el pe lume n-a știut de vreun al doilea, fiindcă lui îi ținea somnul dintîi de cu seară și pînă dimineață, de unde se putea vedea că era sănătos tun și că nu prea știa el de griji. Pe don Quijote, însă, grijile-l țineau treaz, și-n așa fel, că-l trezi și pe Sancho și-i spuse:

— Tare mă mai minunez, măi Sancho, de firea ta cea nepăsătoare. Îmi dau cu gîndul că tu ești zidit din piatră sau din aramă vîrtoasă, fiindcă-n tine nu poate să pătrundă nici o înduioșare și nici o fărîmă de simțire. Eu veghez în vreme ce tu dormi, eu plîng în vreme ce tu cînți, eu leșin de nemîncare în vreme ce tu nici nu te mai poți mișca și gîfîi de îmbuibare. Slujitorii cei buni se cade să împărtășească aleanul stăpînilor lor, să le simtă durerile, măcar așa, de ochii lumii. Ia te uită la seninătatea acestei nopți, la singurătatea ce ne înconjoară și care ne îmbie să mai strecurăm și ceva veghe în mijlocul somnului nostru. Ridică-te — îți zic pe ce ai mai scump — dă-te o bucată ceva mai încolo și, cu voie bună și cu acea bărbăție care-i șade frumos omului, dă-ți acolo vreo trei-patru sute de gîrbace ca arvună din cele ce le datorești pentru dezlegarea de vrăji a Dulcineii. Uite, te rog din tot sufletul, că doar nu mai vreau s-ajung cu tine la pumni, ca de cealaltă dată, fiindcă știu că-i ai grei. După ce ți le-i fi dat, apăi ne-om petrece ce ne-o mai rămîne din noapte, eu cîntînd depărtarea mea de Dulcinea, iar tu statornicia ta, și-om pune bun început încă de pe-acuma îndeletnicirii celei păstorești, pe care om duce-o la noi în sat.

— Stăpîne, răspunse Sancho, eu nu-s călugăr ca să mă scol în toiul somnului și să-mi car la gîrbace cu nemiluita,

şi socot că-i şi mai puţin cu putinţă să trec de la culmea acelei usturimi, pricinuită de şfichi, la culmea desfătării întru cîntare. Lasă-mă păcatelor să dorm şi nu-mi mai tot pune şi luminăţia-ta sula-n coaste cu biciuitul, fiindcă altminteri chiar că mă faci să jur să nu m-ating în vecii vecilor nici de-un fir de păr din straiul meu, necum de unul din cap!

— O, inimă împietrită! O, scutier neîndurat! O, pîine prost dăruită şi hatîruri nerecunoscute, hatîruri pe care ţi le-am făcut şi pe care mai am de gînd să ţi le fac! Numai mulţumită mie mi te-ai pomenit cîrmuitor, şi numai mulţumită mie te vezi acum cu nădejdea apropiată de-a fi conte sau cam pe-acolo, şi nu va zăbovi ea împlinirea acelei nădejdi mai mult decît va zăbovi trecerea acestui an, căci eu *post tenebras spero lucem*[1].

— Nu pricep vorbele astea, răspunse Sancho. Eu atîta pricep, că-n vreme ce dorm, duse-s de la mine şi teamă şi nădejde şi trudă şi slavă. De bine aibă parte cel ce-a născocit somnul, mantie ce acoperă toate gîndurile omeneşti, mîncare ce potoleşte foamea, apă ce izgoneşte setea, foc ce încălzeşte frigul, frig ce domoleşte dogoarea şi, la urma urmei, ban obştesc cu care se cumpără toate lucrurile, cumpănă şi greutate care-l fac pe păstor deopotrivă cu regele, pe cel nerod deopotrivă cu cel înţelept. O singură meteahnă are somnul, după cîte am auzit şi eu spunîndu-se, şi anume că se aseamănă cu moartea, fiindcă între un om adormit şi unul mort prea puţină-i deosebirea.

— Niciodată nu te-am mai auzit vorbind atît de ales ca acuma, Sancho dragă, spuse don Quijote, de unde mi se vădeşte că-i adevărată zicala pe care obişnuieşti tu s-o spui cînd şi cînd: nu cu cin' te naşti, ci cu cine paşti.

— Ei drăcie, stăpîne doamne, răspunse Sancho, nu eu sînt acum acel ce înşiră la zicători, fiindcă, una cîte una, le cam laşi şi luminăţia-ta să-ţi scape din guşă, şi încă mai

---

[1] Frază pe care Cervantes a mai citat-o odată, în capitolul al XVII-lea. Era maxima înscrisă de editorul Juan de la Cuesta sub emblema lui cu şoim, şi cititorul trebuie să-şi aducă aminte că ea figurează pe pagina de titlu a ambelor părţi ale romanului.

abitir decît mine, numai că ale mele s-or deosebi de-ale lui stăpînu-meu în aceea că luminăţia-ta le spui cînd se potrivesc, şi eu le spun într-aiurea! Dar, la urma urmei, tot zicale sînt.

Tocmai ajunseră aici cu vorba, cînd auziră un trosnet înfundat şi un zgomot hîrşîit care se răspîndi prin toate vîlcelele din jur. Don Quijote sări ca ars şi puse mîna pe spadă, iar Sancho se ghemui sub burta asinului şi-şi puse de o parte tîrhatul cu arme, iar de alta şaua calului, dîrdîind de frică tot atît de tare pe cît de tulburat era şi don Quijote. Zgomotul creştea clipă de clipă, apropiindu-se tot mai mult de cei doi înspăimîntaţi: de unul cel puţin, căci celuilalt doar i se ştie bărbăţia. Nu era altceva decît că nişte oameni mînau vreo şase sute de porci şi mai bine ca să-i vîndă la tîrg, şi treceau cu ei pe la acele ceasuri din noapte; şi atît era de tare buhnetul pe care-l scoteau şi grohăitul şi pufăitul, că le asurziră urechile lui don Quijote şi lui Sancho, care nu se puteau dumeri ce să fie oare. Turma cea nenumărată şi grohăitoare se năpusti valvîrtej şi, fără să mai păstreze cuviinţa datorită faţă de mărimi, trecu peste capul amîndurora, dînd jos întăriturile de apărare ale lui Sancho şi doborîndu-l nu numai pe don Quijote, dar mai trîntindu-l plocon deasupra şi pe Rocinante. Zurbalîcul, grohăiturile, precum şi iuţeala cu care năvăliră dobitoacele cele spurcate întoarseră totul cu susu-n jos, zvîrlind la pămînt şi şa, şi arme, şi asin, şi pe Rocinante, şi pe Sancho, şi pe don Quijote. Sancho se ridică el, cu chiu, cu vai, şi ceru de la stăpînu-su spada ca să ucidă vreo cîteva perechi din acei jupîni porci care se arătaseră atît de necioplişi. Fiindcă acum se dumerise ce erau, don Quijote îi spuse:

— Lasă-i în plata Domnului, Sancho dragă, că jignirea asta e spăsire pentru păcatul meu şi-i dreaptă pedeapsă a cerului, fiindcă un cavaler biruit aşa trebuie să pată: să-l mănînce lupii, să-l înţepe viespile şi să-l calce porcii în picioare.

— Apăi pesemne că tot pedeapsă a cerului e, răspunse Sancho, ca şi pe scutierii cavalerilor biruiţi să-i pişte muştele, să-i mănînce păduchii şi să-i muncească foamea. Dacă noi,

scutierii, am fi feciorii cavalerilor pe care-i slujim, sau măcar neamuri din cele mai apropiate, mult n-ar lipsi şi ne-ar ajunge şi pe noi pedeapsa pentru păcatele lor pînă la al patrulea neam. Dar aşa, ce-au de-a face acei din neamul Panza cu acei din neamul Quijote? Asta e! Ei, acum să ne-aşternem iarăşi şi să tragem şi noi un pui de somn în fărîma asta de noapte ce ne-a mai rămas, şi-apoi o face Dumnezeu ziuă şi ne-om descurca noi.

— Dormi tu, Sancho, răspunse don Quijote, că de asta ai venit tu pe lume, ca să dormi, fiindcă eu, care am venit pe lume ca să veghez, cîtă vreme mai e pîn' la ziuă oi da drumul gîndurilor ce mă macină şi mi-oi vărsa focul într-un mădrigălaş, pe care, fără să ştii tu, l-am alcătuit azi-noapte în minte.

— Eu, unul, aşa zic, răspunse Sancho, că n-o fi cine ştie ce scofală de gîndurile astea, care-ţi îngăduie să mai faci şi stihuri: stihuieşte, luminăţia-ta, cît ăi pofti, că şi eu oi dormi cît oi putea.

Şi, nici una, nici două, se aşternu la pămînt după pofta inimii şi, ghemuindu-se, dormi ca un prunc după scaldă, fără să-l tulbure nici zălogiri, nici datorii şi nici o durere de nici un soi. Don Quijote, rezimat de trunchiul unui fag sau al unui arbore-de-plută (căci Cide Hamete Benengelí nu deosebeşte ce fel de copac era), cîntă aşa, însoţindu-se de însuşi zvonul ofurilor lui:

Cînd mă gîndesc, Amòr,
La răul ce mi-l faci, atît mă doare,
C-aş vrea pe loc să mor,
Sfîrşit să dau durerii-ngrozitoare.

Dar cînd s-apuc pe calea
Ce-ar duce-n portul ăstei mări de chin,
Pe bucurii schimb jalea,
Şi viaţă moartea-mi dă, s-o gust din plin.

Cînd viaţa prea m-apasă,
E rîndul morţii să-mi dea iarăşi viaţă.

O, soartă nemiloasă,
Cînd numai moartea să trăiesc mă-nvață![1]

El însoțea fiecare vers cu o sumedenie de ofuri și cu un potop de lacrimi, ca omul, de! a cărui inimă era străpunsă de amarul înfrîngerii și de lipsa Dulcineii.

Într-acestea se lumină de ziuă, și soarele nimeri cu razele lui drept la Sancho-n ochi; atunci acesta se trezi și se dezmorți, scuturîndu-și și întinzîndu-și mădularele cele lenevoase. Își aruncă ochii la prăpădul pe care-l făcuseră porcii cu merindele lui, blestemă turma și spuse chiar și mai rău. În cele din urmă o porniră iarăși la drumul început, și pe-nserate văzură că veneau spre ei ca la vreo zece inși de-a călare și vreo patru-cinci pe jos. Inima lui don Quijote tresări, iar a lui Sancho se făcu cît un purice, fiindcă oamenii care soseau purtau lănci și paveze și erau armați pînă-n dinți. Don Quijote se-ntoarse către Sancho și-i spuse:

— Măi Sancho, dac-aș putea eu acuma să mă slujesc de armele mele, și dacă legămîntul meu nu m-ar fi legat de mîini, apăi toată liota asta, care vine asupra noastră, mi-ar fi floare la ureche; dar poate c-o fi altceva decît ceea ce ne îngrijează.

Într-acestea se apropiară cei de-a călare și, ridicînd lăncile proțap, făcură roată în jurul lui don Quijote, fără să scoată o vorbă, și îndreptînd armele către spatele și pieptul lui, îl amenințară cu moartea. Unul din cei care mergeau pe jos, ducînd un deget la buze — semn că să-și țină gura — îl prinse pe Rocinante de dîrlogi și-l scoase din drum; iar ceilalți care umblau pe jos, mînîndu-i înainte pe Sancho și pe măgar, și păstrînd cu toții o tăcere ca de vrajă, o luară pe urmele celui ce-l ducea pe don Quijote, care de vreo două-trei ori vru să întrebe unde-l duceau sau ce pofteau de la el; dar numai ce începea să miște buzele, că i le și

[1] Versurile acestea, care au fost socotite de Unamuno și de Cortejón drept ale lui Cervantes, expresie a sensibilității lui, sînt în realitate o traducere aproape literală a unui madrigal de Pietro Bembo, apărut în 1515. Luis de Barahona de Soto, prieten al lui Cervantes, a tradus acest madrigal din *Gli Asolani*, ca și portughezul Duarte Diaz. El a apărut deci în spaniolește, de la 1515 înainte, de mai multe ori.

închideau cu fiarele lăncilor; şi nici cu Sancho nu stăteau lucrurile mai bine, fiindcă, ori de cîte ori numai ce încerca să vorbească, unul din cei care umblau pe jos mi ţi-l şi împungea cu o şpangă, şi tot aşa şi pe asin, ca şi cum ar fi vrut şi el să vorbească. Se lăsă noaptea, ei întinseră pasul, iar spaima puse şi mai grozav stăpînire pe cei doi prinşi, mai cu seamă cînd îi auzeau pe ceilalţi spunîndu-le la răstimpuri:

— Mişcaţi-vă, troglodiţilor!

— Tacă-vă gura, barbarilor!

— O s-o plătiţi voi, canibalilor!

— Nu vă mai văicăriţi, sciţilor, şi nici ochii să nu-i deschideţi, Polifemi ucigaşi, lei însetaţi de sînge!

Și le mai dădeau şi alte numiri de acest, fel, cu care puneau la grea cumpănă auzul celor doi urgisiţi, stăpîn şi slugă. Sancho îşi zicea în sinea lui: « Auzi? Să ne facă pe noi *logodiţi*? Să ne zică nouă „*bărbierilor*" şi „*harabalelor*"? I-auzi, noi şi *suciţi*! Noi şi *peruvieni* ucigaşi! Nu mă dreg la inimă cîtuşi de puţin poreclele astea, afurisit vînt mai bate în cuprinsul ăsta! Răul nu ne vine niciodată singur, întocmai ca şi ciomegele pe cîine, şi măcar de s-ar încheia numai cu ciomege primejdia acestei aventuri, bogată în vătămături. »

Don Quijote, buimăcit, nu se putea dumeri — oricît îşi muncea mintea — ce să fie toate acele numiri pline de ocări cu care se vedeau cinstiţi, şi din care numai un lucru vedea el limpede, că nimic bun nu-l aşteaptă şi că mult rău îl pîndeşte. Într-acestea ajunseră cam pe la ceasurile 1 din noapte la un castel, pe care don Quijote îl recunoscu că era acela al ducelui, unde şezuseră ei doar cu puţin mai-nainte.

— Fereşte-mă, Doamne! zise de cum recunoscu lăcaşul. Ce-o mai fi şi asta? Casa de-aici, vezi bine, este toată numai curtenie şi bună-cuviinţă, dar, pentru cei biruiţi, binele se schimbă-n rău şi răul în mai rău.

Intrară în curtea cea mare a castelului şi o văzură împodobită şi dichisită în aşa fel, încît le crescu uimirea şi li se mări teama înc-o dată pe-atîta, aşa cum se va vedea în capitolul care vine.

Capitolul LXIX

Despre cea mai ciudată și cea mai năzdrăvană întîmplare din cîte s-au petrecut cu don Quijote de cînd ține toată această însemnată poveste

Călăreții descălecară și, dimpreună cu cei ce mergeau pe jos, puseră mîna pe Sancho și pe don Quijote, îi înșfăcară și-i îmbrînciră în curtea castelului, în jurul căreia erau aprinse ca la vreo sută de lumînări, așezate în sfeșnicele lor, iar prin pridvoarele curții ardeau mai bine de cinci sute de candele, așa încît, măcar că era noapte, și încă destul de întunecoasă, nici n-ai fi zis că nu-i ziuă. În mijlocul curții se ridica un catafalc înalt cam de doi coți și acoperit pe de-a-ntregul cu o perdea neînchipuit de mare din urșinic negru, în jurul căreia, pe treptele catafalcului, erau aprinse lumînări de ceară albă, înfipte în mai bine de-o sută de sfeșnice de-argint, iar sus pe catafalc se vedea zăcînd moartă o fetișcană atît de frumoasă, încît cu frumusețea ei făcea să pară frumoasă însăși moartea. Capul, încins cu o cunună împletită din tot soiul de flori miresmate, îi era culcat pe-o pernă țesută cu fir, iar mîinile îi stăteau încrucișate pe piept, avînd între ele o ramură de finic galben, semn al biruinței. [1] Într-o parte a curții se întocmise un loc mai ridicat, unde în două jilțuri ședeau doi inși, care, fiindcă purtau coroană pe cap și schiptru în mînă, arătau a fi fețe crăiești, fie de cele adevărate, fie de cele mincinoase. Lîngă locul acela ridicat, spre care urcai cîteva trepte, se mai aflau alte două jilțuri, unde cei ce aduseseră prinșii îi așezară pe don Quijote și pe Sancho Panza, și toate astea fără să scoată o vorbă, ba mai făcîndu-le semne celor doi să-și pună și ei lacăt gurii; dar, și fără de semnele astea, ei tot ar fi tăcut, fiindcă uimirea de cele ce vedeau le legase limbile. Într-acestea, însoțiți de alai mare, urcară pe locul cel ridicat doi inși de seamă,

---

[1] A îngropa o femeie cu ramuri de palmier era semn că moarta își păstrase virginitatea și, prin urmare, « triumfase » asupra ispitelor.

pe care don Quijote îi recunoscu îndată a fi ducele şi ducesa, găzduitorii lui; ei se aşezară în două jilţuri neasemuit de bogate, lîngă ceilalţi doi, care arătau a feţe crăieşti. Cine să nu se fi minunat de toate acestea, dacă mai pui şi că don Quijote recunoscuse trupul cel neînsufleţit întins pe catafalc ca fiind al frumoasei Altisidora? Cînd să urce ducele şi cu ducesa pe locul cel ridicat, don Quijote şi Sancho se ridicară-n picioare şi le făcură o temenea pîn' la pămînt, iar ei le mulţumiră cu o uşoară plecare a capului.

Într-acestea, străbătînd locul de-a curmezişul, veni pînă la Sancho un slujitor, care-i aruncă pe umeri o manta de mohair negru, zugrăvită pe de-a-ntregul cu limbi de foc, şi, luîndu-i gluga din cap, îi puse-n schimb o tichie ascuţită, de soiul acelora pe care şi le pun cei osîndiţi de Sfîntul Oficiu, şi-i spuse la ureche să nu deschidă gura, că altminteri i-o pune căluş, ba l-o trimite şi pe ceea lume. Se uită Sancho la sine de sus pînă jos şi se văzu arzînd în flăcări; dar cum flăcările nu-l pîrleau, nu dădea o para chioară pe ele. Îşi scoase tichia din cap, o văzu că-i zugrăvită cu draci şi şi-o puse iarăşi pe cap, spunîndu-şi înde sine: « Tot îi bine că nu mă ard nici flăcările şi nu- mă iau nici dracii ».

Cătă şi don Quijote la el, şi măcar că era cu sufletul la gură de spaimă, nu-şi mai putu ţine rîsul văzînd cum arăta Sancho. În răstimpul acesta începu să se-audă, ieşind parcă de sub catafalc, un zvon dulce şi desfătător de flaute, care, nefiind întrerupt de nici un glas omenesc, fiindcă-n acel lăcaş tăcerea însăşi păstra tăcere, răsuna cu atît mai lin şi mai duios. Apoi se ivi pe neaşteptate, lîngă perna celei ce părea moartă, un flăcăiandru chipeş, în port roman, care, la zvonul unei harfe pe care o atingea, cîntă cu viers limpede şi nespus de dulce aceste două stanţe:

Cît timp îşi vine-n fire-Altisidora,
De don Quijote-ucisă, din cruzime,
Şi cît întreaga Curte-i prinsă-n hora
Atîtor flori din nalta nobilime,
Stăpînă cît le este tot seniora

Ce umblă-n doliu astăzi după nime,
Să-i cînt aş vrea nefericirea, eu,
Cu ghiers mai dulce chiar decît Orfeu.

Şi datoria mea nu cred c-ar trece
Cu viaţa-mi deopotrivă, ci, supusă,
De-ar fi să-mi fie limba-n gură rece,
Tot înălţare-aş glas, să-ţi fie spusă
Înalta frumuseţe! Fă să-mi sece
În stînci de piept a vieţii dulce sursă,
Şi sufletul meu glas va da cîntării,
Să te evoc din apele uitării. [1]

— Ajunge! spuse atunci unul din cei doi inşi care arătau a feţe crăieşti. Ajunge, cîntăreţule dumnezeiesc, fiindcă se cheamă să n-o mai mîntui în vecii vecilor dac-ar fi să ne înfăţişezi acuma moartea şi drăgălăşenia Altisidorei, cea fără de seamăn pe lume, care nu-i moartă, aşa cum crede lumea cea nepricepută, ci vie atît în faima ce-i duce vestea, cît şi în caznele pe care trebuie să le îndure Sancho Panza, aflător aici faţă, spre a o reîntoarce la lumina cea pierdută a vieţii. Aşa că, o, tu, Radamante, care dimpreună cu mine sălăşluieşti ca judecător prin văgăunile cuprinse de bezne din Dite, fiindcă ştii tot ceea ce se află scris în gîndul Ursitei celei nepătrunse în legătură cu învierea acestei domniţe, spune şi dă îndată totul la iveală, ca să nu ni se mai amîne fericirea ce-o nădăjduim prin scularea ei din morţi.

Numai ce rosti vorbele acestea Minos[2], judecător şi ortac al lui Radamante, că Radamante se şi ridică în picioare şi spuse:

— Slujitori ai acestei case, haideţi cu toţii, cu mic, cu mare, veniţi unul după altul şi pecetluiţi-l pe Sancho cu cîte douăzeci şi patru de sfîrle pe obraz, iar în braţe cu cîte douăsprezece pişcături, şi-n şale cu cîte şase înţepături

---

[1] Ultima octavă a poeziei este luată întocmai din a doua eglogă a lui Garcilaso de la Vega, cea dedicată doñei María de la Cueva, contesă de Ureña.

[2] În mitologia greacă, Minos şi Radamante sînt judecători peste sufletele morţilor, în tartar sau infern.

de ace, că numai în această ceremonie stă mîntuirea Altisidorei.

Auzind Sancho una ca asta, rupse tăcerea şi zise:

— Ba la toţi dracii! M-oi lăsa eu potcovit la nas şi atins la obraz atunci cînd mi-oi vedea ceafa! Ei, drăcie afurisită! Ce-are de-a face usturarea obrazului meu cu învierea fetei ăştia? Iote-te, s-a-ndulcit ursul la miere! N-au de lucru şi-o vrăjesc pe Dulcinea, şi-apoi îmi cară mie la gîrbace ca s-o dezlege de vrăji. Se apucă Altisidora de moare din cine ştie ce beteşug pe care i l-o fi dat Dumnezeu, şi le vine dumnealor damblaua s-o scoale din morţi, cinstindu-mă cu douăzeci şi patru de sfîrle, ciuruindu-mi trupul cu împunsături de ace şi învineţindu-mi braţele de pişcături. Ehe, nu v-aţi găsit în mine prostul, că eu sînt vulpe bătrînă, nu mă duceţi voi cu fofîrlica!

— Vei muri! strigă cu glas de tunet Radamante. Înmoaie-te, tigrule, smereşte-te, trufaşule Nemrod, rabdă şi taci, că nu-ţi cere nimeni vreun lucru cu neputinţă, şi nu mai tot sta să-ntorci şi pe faţă şi pe dos greutăţile acestei trebi. Haideţi, vă spun, slujitori, aduceţi-mi porunca la îndeplinire, că de nu, pe cinstea mea de om de omenie [1], o să vă afurisiţi ceasul cînd aţi venit pe lume.

Se iviră în acest răstimp, străbătînd curtea, cam la vreo şase dueñe, înşirate în alai una după alta, patru din ele cu ochelari, şi toate cu dreapta ridicată-n sus, ieşindu-le din mînecă cu vreo patru degete de la încheietură-n jos, ca să le facă mîna mai lungă, aşa cum e portul acuma. Nici n-apucă să le vadă bine Sancho, că, mugind ca un buhai, spuse:

— M-oi lăsa bucuros să m-atingă o lume-ntreagă, dar să încuviinţez eu să pună pe mine mîna dueñele, asta o dată cu capul, nu! Să mi se zgîrie obrazul de mîţe, aşa cum s-a-ntîmplat cu stăpînu-meu chiar aici în castel, să mi se străpungă trupul cu vîrfuri de junghere tăioase, să mi se prindă braţele cu cleşte înroşit în foc, şi eu toate le-oi răbda fără

---

[1] Jurămîntul « *por la fe de hombre de bien* » pe care-l face Radamante, judecător al infernului, vine în contradicţie cu rolul, pe care slujitorul ducelui, uitînd că-l joacă, îl transformă prin această sacră indignare într-un rol pozitiv.

să crîcnesc şi le-oi face cheful cuconilor ăstora, dar să pună mîna pe mine dueñele, n-o să încuviinţez nici dacă mă iau toţi dracii!

Rupse atunci şi don Quijote tăcerea, agrăindu-l pe Sancho:

— Pune-ţi în cumpănă răbdarea, fătul meu, şi fă pe plac acestor seniori, şi mai dă şi mulţămită din belşug cerului că a revărsat astfel de daruri în făptura ta, care, mucenicindu-se, te învredniceşte să dezlegi de vrăji pe cei vrăjiţi şi să învii pe cei morţi.

Dueñele se şi apropiaseră de Sancho, cînd el, ceva mai domolit şi mai muiat, se aşeză cu nădejde-n jilţ şi-şi întinse obrazul şi barba către cea dintîi dintre ele, care-i trase o sfîrlă pecetluită cu nădejde şi apoi îi făcu o temenea pînă-n pămînt.

— Mai puţină curtenie, cucoană, şi mai puţine dresuri de piele, că pe legea mea dacă nu-ţi amiros mîinile a alifie cu oţet![1]

În cele din urmă, toate dueñele îl pecetluiră, şi multe alte slugi de pe-acolo îl pişcară; dar ceea ce nu putu el în ruptul capului să rabde fu înţeparea cu ace, încît sări din jilţ supărat — aşa cel puţin arăta — şi, înşfăcînd o masala aprinsă care se afla pe-acolo pe lîngă el, începu să dea cu ea şi în dueñe şi în toţi ceilalţi gîzi ai lui:

— Afară cu voi, slujitori ai iadului, că doar n-oi fi de cremene ca să nu simt caznele astea atît de cumplite!

Într-acestea, Altisidora, care pesemne obosise să tot stea atîta vreme pe spate, se-ntoarse într-o rînă. Văzînd una ca asta, cei de faţă strigară aproape toţi într-un glas:

— E vie Altisidora, Altisidora trăieşte!

Radamante porunci lui Sancho să-şi ostoiască mînia, că doar a fost atins ţelul către care năzuiau.

Numai ce-o văzu don Quijote pe Altisidora mişcînd, că şi căzu în genunchi dinaintea lui Sancho, spunîndu-i:

---

[1] Printre dresurile cu care se « dregeau » frumuseţile pe cale de-a se trece era oţetul, cu care se spălau, după ce-l preparau cu ouă, miere şi sucuri de plante, lapte de castraveţi sau de pepene etc.

— Acum e clipa, fiule rupt din inima mea, că nu te mai numesc scutier al meu, acum e clipa să-ţi dai vreo cîteva bice din cele pe care eşti silit să ţi le dai pentru dezlegarea de vrăji a Dulcineii. Acuma, zic, e clipa cînd darul ţi-a ajuns la plinire şi-n care poţi săvîrşi cu folos binele ce-l aşteptăm de la tine.

La care Sancho răspunse:

— Adică după moarte, şi bătaie, că aşa-mi pare socoteala asta, mai degrabă decît miere după turtă dulce: bună treabă ar mai fi ca după ce-am răbdat de pişcături, sfîrle şi înţepături de ace, să mai vie acum, colac peste pupăză, şi gîrbacele! Nu vă mai rămîne alta de făcut decît să luaţi un pietroi, să mi-l legaţi de gît şi să daţi cu mine-n gîrlă, lucru de care prea rău nu mi-ar părea, dacă-i vorba, pentru a lecui metehnele altora, să fiu eu ţapul ispăşitor. Da' mai lăsaţi-mă dracului în pace, că de nu, zvîrlu totul cît colo şi las treburile baltă, de-ar fi să se facă şi gaură-n cer!

Într-acestea, Altisidora se şi aşezase pe catafalc, şi chiar în clipa aceea începură să răsune cimpoaiele, însoţite de flaute şi de glasuri omeneşti, care chioteau:

— Trăiască Altisidora, Altisidora să trăiască!

Se ridicară-n picioare ducele şi cu ducesa, craii Minos şi Radamante, şi toţi, dimpreună cu don Quijote şi cu Sancho, se duseră s-o întîmpine pe Altisidora şi s-o coboare de pe catafalc, iar Altisidora, prefăcîndu-se slăbită, se închină dinaintea ducelui, a ducesei şi a crailor şi, cătînd chiorchiorîş la don Quijote, îi spuse:

— Te ierte Domnul, cavaler fără inimă ce eşti, căci din pricina neîndurării tale sălăşluit-am în ceea lume mai bine, cred, de-o mie de ani: iar ţie, o, tu, cel mai milostiv dintre scutierii pe care-i cuprinde faţa pămîntului, ţie-ţi datorez viaţa ce-am recăpătat-o! De azi înainte, Sancho dragă, ale tale vor fi şase cămăşi de-ale mele, pe care ţi le las ca să-ţi faci alte şase pentru tine, şi dacă n-or fi toate-n bună stare, sînt cel puţin toate curate.

Sancho îi sărută mîinile pentru acest dar, stînd în genunchi şi cu tichia-n mînă. Ducele porunci să i se ia tichia şi să

i se dea înapoi gluga, şi, tot aşa, să i se pună straiul lui şi să i se scoată mantia cu limbi de foc. Sancho se rugă de duce cu cerul şi cu pămîntul să-i lase lui mantia şi mitra, fiindc-ar vrea să le ducă la el în sat ca semn şi ca aducere-aminte a acelei nemaiauzite întîmplări. Ducesa răspunse că i le va lăsa, nici vorbă, că doar ştie Sancho cît ţine ea la el. Ducele porunci să se golească curtea şi să meargă toţi pe la cămările lor, iar don Quijote şi cu Sancho să fie duşi în odăile pe care le ştiau ei dinainte.

Capitolul LXX

Care vine după al şaizeci şi nouălea şi vorbeşte despre lucruri de care nu te poţi lipsi pentru a da de rost acestei istorisiri

Noaptea aceea dormi Sancho într-un pat aşezat pe roţi, cu don Quijote în odaie, lucru de care bucuros s-ar fi lipsit el, de-ar fi putut, fiindcă era încredinţat că stăpînu-su n-o să-l lase să doarmă, tot pisîndu-l cu întrebări şi răspunsuri, şi lui nu-i ardea de trăncănit, căci durerile caznelor de mai înainte îi mai stăruiau încă şi nu-i lăsau limba slobodă, aşa că mai la socoteală îi venea să doarmă singur într-o colibă decît cu altul în odaia aceea strălucită. Şi, într-adevăr, atît de bine i se adeveri teama şi atît de fără greş îi fu bănuiala, că stăpînu-su nici nu se vîrî bine-n pat şi spuse:

— Ce mai zici, Sancho, de întîmplarea din astă-seară? Mare şi năprasnică mai e puterea nesocotirii celei dîrze în ale dragostei, că doar cu ochii tăi ai văzut-o moartă pe Altisidora, şi nu de alte săgeţi, nici de altă spadă, nici de altă sculă de război şi nici de otrăvuri ucigătoare, ci de aleanul pe care neînduplecarea şi nesocotirea mea i l-au stîrnit.

— N-avea din parte-mi decît să moară sănătoasă cînd şi cum ar fi poftit, răspunse Sancho, şi să mă lase pe mine să-mi văd de necazurile mele, că doar nici n-am îndrăgostit-o

și nici n-am nesocotit-o eu vreodată de cînd mama m-a făcut! Eu, precum am mai spus și altă dată, nu pricep și nici nu poate să-mi intre-n cap cum sănătatea Altisidorei — fată mai degrabă năbădăioasă decît la locul ei — să aibă ceva de-a face cu caznele lui Sancho Panza. Acum abia mi se vădește limpede ca lumina zilei că se află vrăjitori și vrăji pe lume, de care să mă ferească Dumnezeu sfîntul, că eu, unul, nu știu să mă feresc. De-aia te și rog, ca pe Hristos, să mă lași, luminăția-ta, să dorm și să mă mai slăbești cu întrebările, dacă nu vrei să mă azvîrlu pe fereastră.

— Dormi liniștit, Sancho dragă, răspunse don Quijote, numai de te-or lăsa înțepăturile și pișcăturile primite-n dar, precum și sfîrlele cu care ai fost pecetluit.

— Nici o durere, răspunse Sancho, n-a ajuns să-mi fie mai de ocară decît aceea a sfîrlelor, și nu de alta, ci numai fiindcă mi-au fost trase de dueñe, vedea-le-aș să le văd în focul gheenei! Și iarăși mă-ntorc și te rog să mă lași, luminăția-ta, să dorm, căci somnul este alinare a restriștilor pentru aceia care le îndură cînd sînt treji.

— Amin, spuse don Quijote, și Domnul fie cu tine!

Îi cuprinse dară pe amîndoi somnul, și într-acestea, lui Cide Hamete — ticluitorul acestei mari istorii — îi veni chef să aștearnă în scris și să povestească de unde și pînă unde le-a trăsnit ducelui și ducesei să țeasă toate firele năzbîtiei celeia mai înainte pomenite. Și spune cum că bacalaureatul Samsón Carrasco, căruia nu-i ieșise din minte că, atunci cînd s-a dat drept Cavalerul Oglinzilor, a fost biruit și doborît de don Quijote — biruire și doborîre care i-au năruit și i-au întors pe dos toate socotelile — a vrut să-și mai cerce o dată norocul, nădăjduind c-o scoate mai bine treaba la capăt decît de data trecută; și așa, după ce-l luă pe pajul care adusese răvașul și darul către Teresa Panza, femeia lui Sancho, și-l iscodi, să afle unde hălăduia don Quijote, își făcu rost de alte arme și de-un alt cal, și-și zugrăvi pe pavăză o lună albă, încărcînd totul pe spinarea unui catîr, pe care-l mîna un alt țăran, iar nu Toma Cecial, scutierul

lui de odinioară, ca să nu fie recunoscut nici de Sancho şi nici de don Quijote. Sosi apoi la castelul ducelui, care-l vesti de drumul şi de calea pe care apucase don Quijote, cu gîndul să fie faţă la întrecerile cavalereşti din Zaragoza. Îi mai spuse şi de isnoava pe care i-o făcuseră cu mijlocul dezlegării de vrăji a Dulcineii, care avea să fie dusă la îndeplinire pe socoteala bucilor lui Sancho. În cele din urmă îi povesti şi de renghiul pe care-l jucase Sancho lui stăpînu-su, făcîndu-l să creadă că Dulcinea era vrăjită şi preschimbată în ţărancă, şi cum ducesa — soaţa lui — îl făcuse, la rîndul ei, pe Sancho să creadă că el era acela ce se înşela, fiindcă Dulcinea era cu adevărat vrăjită, lucru de care se strică de rîs şi se minună foarte bacalaureatul, gîndindu-se atît la pehlivănia şi nerozia lui Sancho, cît şi la culmea smintelii lui don Quijote. Ducele îi ceru ca, dacă va fi să-l vadă pe don Quijote, fie că l-o dovedi, fie că nu, el tot să se-ntoarcă pe-acolo ca să-i povestească cele întîmplate. Aşa şi făcu bacalaureatul: purcese în căutarea lui, nu-l găsi în Zaragoza, o porni mai departe şi i se întîmplă cele mai înainte pomenite. Se întoarse la castelul ducelui şi-i povesti totul de-a fir-a-păr, dimpreună cu tocmelile luptei, precum şi că don Quijote făcea acum cale-ntoarsă, spre a duce la îndeplinire — ca un bun cavaler rătăcitor ce se afla — legămîntul de a se reîntoarce pe un an la el în sat, în care răstimp, spunea bacalaureatul, poate că s-o lecui de sminteala lui, căci acesta era şi temeiul ce-l îndemnase să se folosească de toate acele străvestiri, fiindcă era mai mare păcatul ca un hidalgo atît de dăruit de Dumnezeu să fie nebun. Cu vorbele astea se despărţi de duce şi se-ntoarse la el în sat, aşteptîndu-l acolo pe don Quijote, care venea după el. De aici îi veni în gînd ducelui să-i joace acel renghi: atît era de mare desfătarea ce i-o dădeau năzdrăvăniile lui Sancho şi ale lui don Quijote; şi, cu o droaie de slujitori de-ai săi — care pe jos, care de-a călare — puse stăpînire din toate părţile pe drumurile mai apropiate şi pe cele mai depărtate din jurul castelului pe unde-şi dădea şi el cu gîndul că s-o întoarce don Quijote, socotind ca oamenii lui să-l aducă cu binele sau cu sila la

castel de-o fi să dea de el; oamenii îl găsiră şi-i deteră de veste şi ducelui, care, pregătind din vreme toate cele trebuincioase, numai ce primi vorbă de sosirea lui don Quijote, că şi porunci să se aprindă lumînările şi candelele din curte şi să se întindă Altisidora pe catafalc, punînd la cale şi celelalte ceremonii mai-nainte spuse, care păreau atît de fireşti şi atît de bine ticluite, că de la ele şi pîn' la adevăr cale lungă nu mai era. Și mai spune Cide Hamete că el îi socoate tot atît de zănatici şi pe păcălici ca şi pe păcăliţi, şi că ducele şi ducesa nu erau nici la două degete depărtare de-a arăta şi ei a zevzeci, o dată ce-şi dădeau atîta osteneală ca să amăgească pe alţi doi zevzeci, dintre care pe unul îl prindea ziua horăind, de puteai să tai lemne pe el, iar pe celălalt veghind cu tot soiul de gînduri pidosnice, şi apucîndu-l, o dată cu ivirea zorilor, şi cheful sculatului, căci perinile de puf care te îmbie la odihnă nu i-au stat niciodată la inimă lui don Quijote, fie el biruit, fie biruitor.

Altisidora — de care don Quijote era pe deplin încredinţat că trecuse înapoi de la moarte la viaţă — punîndu-se la mintea stăpînilor ei, se încinse pe cap cu aceeaşi cunună pe care o purta pe catafalc şi, îmbrăcată într-o cămaşă de tafta albă, semănată cu flori de aur, cu părul răsfirat pe spate şi sprijinindu-se de-un toiag de abanos negru din cel mai scump, intră în odaia lui don Quijote, care, tulburat şi zăpăcit la ivirea ei, se ghemui şi se acoperi aproape pe de-a-ntregul cu cearceafurile şi cu învelitorile patului, amuţit de-a binelea şi neînstare să arate faţă de ea nici cea mai mică urmă de curtenie. Se aşeză Altisidora într-un jeţ de lîngă căpătîiul lui şi, după ce scoase un oftat din adîncul rărunchilor, cu glas stins şi dăulat îi spuse:

— Cînd femeile cele de neam mare şi fetele cele cuminţi îşi calcă cinstea-n picioare şi dau îngăduinţă limbii să nesocotească legile bunei-cuviinţe, atunci se cheamă că ele au ajuns la aliman. Sînt şi eu, seniore don Quijote de La Mancha, una din acestea, obidită, biruită şi îndrăgostită; totuşi, atît de mult ştiu să şi rabd şi să-mi păstrez şi cinstea încît, de răbdătoare şi de cinstită ce sînt, inima mi s-a frînt

din pricina tăcerii şi mi-a luat şi viaţa. Cu gîndul la neînduplecarea pe care mi-ai arătat-o — o, cavalere împietrit la suflet, mai neîndurat decît stînca la jelania mea — am răposat acu două zile, sau am fost cel puţin luată drept răposată de către cei ce m-au văzut; şi de n-ar fi fost ca zeul dragostei să se milostivească de mine şi să-mi hărăzească leacul în caznele acestui scutier de ispravă, acolo aş fi rămas, pe ceea lume.

— Ar fi făcut mai bine zeul dragostei, spuse Sancho, să-ţi hărăzească leacul în caznele măgarului meu, şi i-aş fi mulţumit frumos. Dar ia spune-mi, cuconiţă, aşa să-ţi facă parte cerul de-un ibovnic mai omenos decît stăpînu-meu, ia spune-mi, ce-ai văzut pe ceea lume? Ce-i pe-acolo prin iad? Căci cine moare deznădăjduit, vrea, nu vrea, de acel lăcaş trebuie să aibă parte.

— Ca să vă spun drept, răspunse Altisidora, eu nu cred să fi murit pe de-a-ntregul, fiindcă n-am intrat chiar în iad, căci dac-aş fi intrat acolo, apăi nici vorbă că n-aş mai fi putut ieşi, oricît aş fi vrut. Adevărul e că am ajuns numai pînă la poarta iadului, unde hălăduiau bătînd mingea vreo cinci-şase perechi de împieliţaţi, toţi în ciorapi lungi şi-n pieptare, cu gulere mari împodobite cu şpiţuri de Brabant lucrate-n igliţă, la fel şi îndoiturile mînecilor, ce le slujeau de mînecuţe, de unde le ieşeau afară vreo patru degete din braţ, ca să le arate mai lungi mîinile, în care ţineau nişte beţe de foc cu care băteau mingile. Ce m-a uimit mai mult este că-n loc de mingi se slujeau de cărţi, pline, pare-se, cu vînt şi cu cîlţi, lucru cu totul nemaivăzut şi ciudat; dar nici asta nu m-a uimit atîta cît faptul că, fiind firesc la jucători ca acei ce cîştigă să se bucure şi cei ce pierd să se amărască, acolo, în jocul acela, toţi tolocăneau, toţi bodogăneau şi toţi blestemau.

— Păi nici nu-i de mirare, răspunse Sancho, fiindcă dracii, joacă nu joacă, cîştigă nu cîştigă, mulţumiţi tot nu pot fi vreodată.

— Aşa o fi, răspunse Altisidora. Dar mai e ceva, care aşijderea mă minunează — vreau adică să spun că mă minuna atunci

— şi anume că la cea dintîi zvîrlitură nu mai rămînea o minge teafără şi nici bună să mai slujească şi-a doua oară, aşa că luau una după alta la cărţi cu nemiluita, şi din cele noi şi din cele vechi, să te cruceşti, nu alta! Uneia din ele, nouă să-ţi ia ochii şi frumos legată, îi traseră un bobîrnac de-i ieşiră maţele şi i se făcură foile varză. Atunci zise un drac către altul: « Ia vezi ce carte-i aia? » Iar celălalt împieliţat îi răspunse: « Asta e *A doua parte din istoria lui Don Quijote de La Mancha*, nu aceea alcătuită de Cide Hamete, făuritorul ei dintîi, ci de un aragonez, care zice că-i de felul lui din Tortesillas ». « Fugi cu ea de-aci, făcu diavolul care întrebase, şi azvîrle-o-n hăurile iadului, să n-o mai văd în ochi! » « Cum, chiar aşa de proastă e? » răspunse celălalt. « Atît e de proastă, îi întoarse vorba cel dintîi, că să m-apuc eu însumi cu tot dinadinsul să fac una mai proastă, şi tot n-aş izbuti! » Dracii îşi văzură mai departe de joc, dînd de-a azvîrlita şi cu alte cărţi, iar eu, fiindc-am auzit pomenindu-se de numele lui don Quijote, la care ţin şi pe care-l îndrăgesc atîta, am avut grijă să nu-mi iasă din minte această vedenie din ceea lume.

— Păi chiar vedenie trebuie să fi fost, nici nu mai încape vorbă, spuse don Quijote, fiindcă alt eu nu se mai află pe lume, şi măcar că istoria asta umblă pe-aci din mînă-n mînă, în nici una nu se opreşte, fiindcă toţi îi dau cu piciorul. Eu nu mi-am ieşit din fire auzind că rătăcesc ca o arătare prin beznele hăurilor sau la lumina cea limpede de pe faţa pămîntului, fiindcă nu sînt eu acela de care vorbeşte povestea aceasta. De-o fi ea bună, aidoma cu cele petrecute, şi adevărată, i-o ţine viaţa veacuri întregi; dar de-o fi proastă, apăi cale lungă n-o avea ea de la născare şi pîn' la îngropare.

Altisidora sta tocmai să se mai plîngă încă de don Quijote, cînd el îi zise:

— De-atîtea ori ţi-am mai spus, domniţă, ce rău îmi pare că ţi-ai îndreptat gîndurile către mine, fiindcă ale mele gînduri mai degrabă recunoştinţă pot să-ţi aducă decît alinare. Eu am venit pe lume ca să fiu al Dulcineii din Toboso; şi ursita — dac-o fi adevărat că se află aşa ceva — ei m-a

hărăzit; să-mi treacă, dară, prin gînd că vreo altă frumuseţe ar putea să ia locul pe care ea-l păstrează la mine-n inimă, ar fi ca şi cum mi-ar trece prin gînd să aduc luna pe pămînt. Desluşirea asta ţi-e de ajuns ca să intri iarăşi în hotarele cinstei tale, fiindcă nimeni nu-şi poate lua pe seamă să aducă luna pe pămînt.

Cînd auzi Altisidora una ca asta, arătîndu-se supărată şi mînioasă foc, îi spuse:

— Pe Dumnezeul meu, don Scrumbie-Afumată, inimă de iască, sîmbure de curmală, mai îndărătnic şi mai ţanţoş decît mîrlanul cînd stai să te rogi de el, că de m-oi repezi la tine, ochii ţi-i scot, nu alta! N-ăi crede cumva, don Snopitule şi don Stîlcitule de ciomege, că am murit eu de dragul tău? Tot ce-ai văzut aseară a fost doar ticluială, că nu sînt eu una din acelea care să las să mă doară nici cît negru sub unghie pentru nişte pîrliţi ca alde tine, darămite să mai şi mor!

— Cred şi eu, ba bine că nu, zise Sancho, căci treaba asta cu muritul din dragoste e ceva de să te strici de rîs. De spus, pot ei, îndrăgostiţii, să spună, dar de făcut, asta s-o creadă Iuda!

Pe cînd stăteau ei aşa de vorbă, iată că intră şi acel meşter la harfă, cîntăreţ şi poet, care cîntase cele două stanţe pomenite mai nainte, şi care acum, făcînd o plecăciune adîncă în faţa lui don Quijote, îi spuse:

— Să mă socoţi, seniore cavaler, şi să mă înnumeri printre slujitorii cei mai credincioşi pe care-i ai, fiindcă de multă vreme te-ndrăgesc cum nu se mai poate, atît pentru faima, cît şi pentru isprăvile luminăţiei-tale.

Don Quijote îi răspunse:

— Să-mi spui mai întîi cine eşti, pentru ca şi curtenia mea să fie pe potrivă cu vrednicia domniei-tale.

Flăcăiandrul răspunse că era cîntăreţul şi slăvitorul Altisidorei din noaptea trecută.

— Nici vorbă, răspunse don Quijote, că viersul ţi-e desăvîrşit; dar ceea ce ai cîntat domnia-ta nu mi se pare

chiar de tot potrivit, pentru că ce-au de-a face stanţele lui Garcilaso cu moartea acestei domniţe?

— Luminăţia-ta, răspunse cîntăreţul, să nu te prindă mirarea de asta, fiindcă la poeţii cei necopţi din vremea noastră aşa-i năravul, ca fiştecare să scrie ce-i trăsneşte şi să şterpelească de pe la cine i se năzăreşte; şi nu se află nerozie cîntată sau scrisă de ei care să nu fie pusă pe seama licenţei poetice.

Don Quijote era tocmai gata să răspundă, dar fu împiedicat de venirea ducelui şi a ducesei, care intrară la el să-l vadă; şi între ei toţi se încinse o vorbire lungă şi desfătătoare, în care Sancho turnă atîtea ghiduşii şi atîtea vorbe de duh, că-i lăsă din nou minunaţi pe duce şi pe ducesă, atît prin felul lui de găgăuţă, cît şi prin mintea lui cea firoscoasă. Don Quijote îi rugă cu cerul cu pămîntul să-i îngăduie a pleca chiar în acea zi, deoarece cavalerilor celor biruiţi, aşa cum e el, le stă mai bine să şadă într-o cocină decît în palate din cele crăieşti. Ei îi deteră bucuroşi încuviinţarea, iar ducesa îl întrebă dacă-şi mai păstra Altisidora loc de cinste în cugetul lui. El îi răspunse:

— Să ştii de la mine, mărită doamnă, că tot răul fetei ăştia de la lenevie se trage, şi asta nu-şi are leacul decît într-o muncă cinstită şi fără preget. Mai adineauri îmi spunea că se poartă şpiţuri prin iad; cum ea trebuie că ştie să le lucreze, apăi să nu le mai lase din mînă, că dacă-i tot prinsă-n treabă să mişte cîrligele, atunci n-or mai juca în mintea ei chipul sau chipurile aceluia pe care-l îndrăgeşte; ăsta-i adevărul adevărat, asta mi-e părerea şi asta mi-e povaţa.

— Şi e şi a mea, adăugă Sancho, fiindcă de cînd mama m-a făcut n-am văzut-o pe nici una din cele ce lucrează cu igliţa să fi murit din dragoste; căci fetele cele vrednice au aminte mai degrabă să-şi mîntuie trebile decît să se gîndească la dragostele lor. Şi-n asta mă iau după mine, fiindcă atunci cînd stau de săp pămîntul, nu-mi mai aduc aminte de jumătatea mea, vreau adică să spun de Teresa mea, care mi-e mai dragă decît lumina ochilor.

— Că bine zici, spuse ducesa. De-acu înainte oi pune-o şi eu pe Altisidora mea să-şi facă de lucru cu ceva albituri, că-i pricepută-n asta ca nimeni alta.

— Nu mai e nici o nevoie, stăpînă, să mă folosesc de acest leac, răspunse Altisidora, fiindcă gîndul la neîndurarea pe care mi-a arătat-o derbedeul şi nemernicul ăsta mi-o scoate acele gînduri din minte, fără să mă mai ajut de vreun alt meşteşug; şi, cu îngăduinţa măriei-tale, vreau să şi ies de-aci, ca să nu mai văd în faţa ochilor nu zic făptura lui cea posomorîtă, cît mai degrabă mutra lui aia pocită şi scîrbavnică!

— Asta se aseamănă, spuse ducele, cu ceea ce adesea se spune, cum că acel ce rosteşte ocări gata e să şi ierte.

Altisidora făcu chip că-şi şterge lacrimile cu o băsmăluţă şi, închinîndu-se cu o plecăciune în faţa stăpînilor ei, ieşi din odaie.

— Rea ursită, sărmană fătucă, spuse Sancho, rea ursită, zic, îţi menesc, că ai avut de-a face cu un suflet de turc şi cu o inimă de cremene. Pe legea mea că de-ai fi avut de-a face cu mine, apăi alt cocoş îţi cînta [1].

Cu asta vorbirea luă sfîrşit, don Quijote se îmbrăcă, cină apoi cu ducele şi cu ducesa, şi o porni la drum chiar în acea seară.

Capitolul LXXI

Despre ceea ce i s-a întîmplat lui don Quijote cu scutierul său Sancho pe cînd făceau calea-ntoarsă către satul lor

Biruitul şi obijduitul don Quijote mergea, pe de o parte, îngîndurat din cale-afară, iar pe de alta, bucuros cum nu se mai poate. Mîhnirea îi era pricinuită de înfrîngere, iar bucuria de darul tămăduitor al lui Sancho, aşa cum şi l-a

---

[1] « *Otro gallo te cantara* » înseamnă, în vorbirea populară: « Te aşteaptă o soartă mai bună ».

dovedit prin învierea Altisidorei, deşi nu era chiar cu totul încredinţat că fata cea îndrăgostită fusese într-adevăr moartă.

— Stăpîne, chiar că sînt eu cel mai nenorocos vraci din cîţi or fi pe lumea asta, unde se află doftori care, omorîndu-şi bolnavii ce le sînt daţi în grijă, mai şi cer să fie plătiţi din gros pentru munca lor, care nu-i alta decît că iscălesc o ţidulă cu niscai leacuri, nici măcar acelea făcute de ei, ci de spiţer; şi iată-i pe bolnavi păcăliţi. Iar eu, care, pentru sănătatea altora, am de îndurat sîngerări, bobîrnace, împunsături, înţepături şi lovituri de bici, eu n-am de căpătat nici o lăţcaie; dar să fiu eu afurisit că, dacă-mi mai cade pe mînă vreun bolnav, mai-nainte de a-l îngriji, trebuie să-mi îngrijească şi să-mi ungă el mîna, că doar şi popa trăieşte din ce slujeşte, fiindcă nu-mi vine să cred că cerul mi-a hărăzit darul acesta, pe care-l am, doar ca să-l folosesc pentru alţii şi eu să rămîn cu buza umflată!

— Ai dreptate, dragă Sancho, răspunse don Quijote. Eu, din parte-mi, atîta pot să-ţi spun, că dacă voiai plată pentru biciuirea ce trebuia s-o rabzi ca s-o dezlegi pe Dulcinea, apoi eu de mult ţi-aş fi dat-o, şi încă destul de bunicică; nu ştiu însă dacă, plătindu-te, s-ar mai prinde leacul, şi n-aş vrea ca răsplata ce ţi-aş da-o să împiedice tămăduirea ei. Cu toate astea, cred că n-avem nimic de pierdut dacă facem şi noi o încercare; uite, Sancho, cumpăneşte bine cît vrei să ceri, şi biciuieşte-te pe loc; apoi plăteşte-te pe numărate şi chiar cu mîna ta, fiindcă tot ai la tine banii mei.

La această îmbiere, deschise Sancho nişte ochi cît cepele şi nişte urechi de-o palmă, încuviinţă în sinea lui să se biciuiască de bună voie şi spuse către stăpînu-su:

— Aşa mai zic şi eu, stăpîne; iacă, dacă mă aleg şi eu acolo cu cîte ceva, sînt gata să-ţi fac pe plac luminăţiei-tale în tot ce-ţi pofteşte inima, că numai dragostea de copii şi de muierea mea mă-ndeamnă să mă arăt atît de hulpav. Ia spune-mi, luminăţia-ta, cam cît mi-ai da de fiecare lovitură pe care mi-aş arde-o?

— Dragă Sancho, răspunse don Quijote, dac-ar fi să te plătesc chiar după cît ar face felul şi însemnătatea acestui leac, apăi nici comorile Veneţiei [1] şi nici aurul băilor de la Potosí n-ar fi de ajuns; socoteşte-te cam după cîţi galbeni am eu la tine şi hotărăşte singur preţul pentru fiecare lovitură.

— Loviturile, răspunse Sancho, sînt trei mii trei sute şi nu mai ştiu cîte; din ele mi-am dat pîn-acum cinci, mai rămîn celelalte; să zicem că astea cinci alcătuiesc « nu mai ştiu cîte », şi atunci rotunjim numărul lor la trei mii trei sute; punînd de fiecare un sfert de real — nu le las mai ieftin să ştiu de bine că s-ar da şi lumea peste cap! — se ridică la trei mii trei sute de sferturi de real; dacă din trei mii scădem jumătate, mai rămîn o mie cinci sute de jumătăţi de real, care fac şapte sute cincizeci de reali întregi; ceilalţi trei sute fac o sută cincizeci de jumătăţi de real, aşa că vin şaptezeci şi cinci de reali întregi, pe care, dacă-i punem la cei şapte sute cincizeci de dinainte, fac cu totul şi cu totul opt sute cincizeci de reali. [2] Pe ăştia mi i-oi lua eu din ceea ce am la mine de la luminăţia-ta şi-oi intra şi eu la mine-n casă bogat şi mulţumit, măcar că tăbăcit nu glumă, fiindcă cine vrea să prindă peşte [3] iacă, mai mult nu spun!

— Sancho, binecuvîntatule! Sancho, drăguţule! strigă don Quijote. Cît de îndatoraţi faţă de tine om rămîne Dulcinea şi cu mine cîte zile de viaţă ne-o mai hărăzi cerul! Dacă ea îşi capătă iarăşi înfăţişarea de dinainte — şi nici că se poate să nu şi-o capete — nefericirea ei se va socoti fericire, iar

---

[1] « *El tesoro de Venecia* »: locuţiune familiară pentru « comorile lui Cresus », culmea bogăţiei adică. Minele de la Potosí, contrar faimei lor de a deţine aur, erau mine de argint.

[2] Calculul lui Sancho e cu totul fantezist, încît pe drept cuvînt comentatorii lui *Don Quijote* au arătat, ajunşi la acest punct, că nu-i nici o mirare dacă, făcînd asemenea contabilitate, Cervantes a ajuns la puşcărie pentru nereguli în scripte.

[3] Proverbul întreg este: « *No se toman truchas a bragas en jutas* » (Nu poţi prinde păstrăvi cu pantalonii nesuflecaţi). Sancho se opreşte, ruşinîndu-se să spună partea a doua a proverbului, căci « *a bragas en jutas* » înseamnă avînd pantalonii pe fund.

biruirea mea, preafericită biruinţă; şi gîndeşte-te, Sancho, cînd găseşti cu cale să-ţi începi biciuirea, că dacă faci treaba asta mai repede, uite, îţi mai dau încă o sută de reali pe deasupra.

— Cînd? răspunse Sancho. Apăi negreşit chiar în noaptea asta; ai numai luminăţia-ta grijă să ne-o petrecem pe cîmp, sub tăria cerului, că mi-oi pune eu pielea la saramură.

Sosi în sfîrşit şi noaptea, pe care don Quijote o aşteptase cu o nerăbdare atît de grozavă, încît îi venea să creadă că se sfărîmaseră roţile carului lui Apolo şi că ziua se prelungea mai mult decît de obicei, aşa cum se întîmplă cu îndrăgostiţii care niciodată nu-şi potrivesc nerăbdarea după măsura timpului. În cele din urmă se înfundară între nişte copaci plăcuţi ce se aflau nu departe de drum, unde, după ce scoaseră şaua de pe Rocinante şi samarul de pe asin, se întinseră pe iarbă verde şi cinară din merindele lui Sancho, care, făcînd din căpăstrul şi din legăturile măgarului un gîrbaci zdravăn şi mlădios, se dete deoparte, cam la douăzeci de paşi de stăpînu-su, între nişte fagi. Don Quijote, care-l văzu că se duce la treabă cu atîta curaj şi cu atîta bărbăţie, îi spuse:

— Ia seama, fîrtate, să nu te faci fărîme, dă şi tu răgaz loviturilor, să se mai aştepte una pe alta, n-o lua la goană nebuneşte, aşa ca la jumătatea drumului să ţi se taie răsuflarea; vreau adică să spun să nu fi atît de neîndurat în loviturile ce ţi le arzi, încît să-ţi dai duhul mai-nainte de-a ajunge la numărul care trebuie; şi, ca să nu pierzi nici pe-o carte prea mare, nici pe una prea mică, iată, eu o să stau aici deoparte şi o să număr pe mătăniile astea ale mele loviturile pe care ai să ţi le dai. Aibă-te cerul în pază pe potriva gîndului tău celui bun.

— Bunul platnic de nici un zălog nu se sperie, răspunse Sancho; eu am de gînd să mă lovesc în aşa fel încît, fără a-mi lua viaţa, să mă doară totuşi, fiindcă-n asta zic eu că stă tot rostul minunii.

Se despuie cît ai clipi pînă la brîu şi, înşfăcînd biciul, începu să se croiască, iar don Quijote începu şi el să numere loviturile. Să-şi fi tot dat Sancho cam între şase şi opt lovi-

turi, cînd i se păru că prea se-ngroașă gluma și că o lăsase prea ieftin cu prețul, și mai oprindu-se puțintel, să răsufle, spuse către stăpînu-său că-și făcuse prost socoteala, fiindcă fiecare din loviturile acelea făcea nu un sfert, ci o jumătate de real.

— Dă-i tu nainte, Sancho dragă, și n-o lăsa baltă, îi zise don Quijote, c-oi îndoi și eu prețul la care ne-am tocmit!

— Dacă-i așa, zise Sancho, atunci cu Dumnezeu înainte, las' să și plouă loviturile!

Dar coțcarul de el nu și le mai croia acum pe spinare, ci plesnea în copaci, scoțînd din cînd în cînd niște gemete de parcă la fiecare lovitură și-ar fi dat și sufletul. Don Quijote, mînat de-o grijă duioasă, și anume de frică să nu moară Sancho, așa încît, din nesăbuința lui, să i se ducă așteptările pe apa sîmbetei, zise:

— Pentru numele lui Dumnezeu, Sancho dragă, să ne oprim aici unde-am rămas, fiindcă nu-mi pare de loc ușorl leacul ăsta, și apoi graba strică treaba, că doară nici Domnu n-a zidit lumea într-o singură zi. Dacă am numărat cum trebuie, apăi ți-ai ars pîn-acum mai bine de-o mie de lovituri; destul pentru astăzi, că și măgarul, ca să vorbim mai din topor, rabdă să fie încărcat, dar nu și să fie strivit.

— Nu, nu, stăpîne, răspunse Sancho, nu vreau să se spună despre mine: la plăcinte înainte, la război înapoi; mai stai, luminăția-ta, încă puțin la o parte și lasă-mă să-mi mai ard încă o mie de lovituri măcar, că-n două rînduri din astea om fi gata cu toată treaba, ba încă ne mai și prisosește.

— Dacă ai chiar atîta tragere de inimă, spuse don Quijote, apăi Domnul cu tine, dă-i drumul, că, uite, eu mă trag la o parte.

Se-ntoarse Sancho la treaba lui cu atîta curaj, încît jupui de scoarță o sumedenie de copaci, atît de mare era învierșunarea cu care se biciuia; și ridicînd glas, în timp ce dădea o lovitură de moarte unui fag, strigă:

— Aci o să piară Samsón și toți cîți sînt de partea lui!

Sări don Quijote ca ars la zvonul glasului celui jalnic, precum și al loviturii date de năprasnicul gîrbaci, și, smul-

gîndu-i lui Sancho din mînă căpăstrul răsucit care-i slujea de bici, îi spuse:

— Ferească Sfîntul, Sancho scumpule, ca, dintr-un chef de-al meu, tu să-ţi pierzi viaţa de care ai atîta nevoie ca să porţi de grijă muierii şi copiilor tăi; las' să aştepte Dulcinea un prilej mai prielnic, că eu am să mă mulţumesc cu nădejdea de-a o vedea repede mîntuită şi-oi aştepta să prinzi puteri noi pentru ca să se-ncheie şi treaba asta, spre mulţumirea tuturor.

— Ei, dacă aşa ţi-e voia, stăpîne, răspunse Sancho, să fie într-un ceas bun; pune-mi numai giubeica luminăţiei-tale pe umeri, fiindcă sînt tot o apă şi n-am poftă să răcesc, că asta-i primejdia ce-i paşte de obicei pe aceia ce nu-s încă deprinşi să facă pocăinţă.

Don Quijote, ascultîndu-l, rămase gol şi-l acoperi pe Sancho, care dormi buştean pînă ce-l trezi soarele.

Şi-ndată o porniră iar la drum, pînă cînd poposiră deocamdată într-un sat ce se afla cam la trei leghe de locul acela. Descălecară dinaintea unui han, pe care don Quijote îl luă drept atare, iar nu drept castel cu tainiţe adînci, cu turnuri zimţate şi cu punţi ce se ridică; căci, după înfrîngerea lui, vorbea cu mai mult scaun la cap despre toate lucrurile, aşa cum se va vedea îndată. Fură găzduiţi într-o cămară joasă, căreia-i slujeau drept velinţe de pereţi nişte bucăţi vechi de piele zugrăvită [1], aşa cum e obiceiul la ţară. Pe una din ele, o mînă lipsită de orice măiestrie zugrăvise răpirea Elenei, atunci cînd cutezătorul oaspete îi furase lui Menelau nevasta, iar pe cealaltă zugrăvise istoria Didonei şi a lui Eneas, ea cocoţată pe un turn înalt şi făcînd cu o jumătate de cearceaf semne oaspetelui fugar, care-şi lua valea pe mare într-o corabie sau într-un caic. La cele două istorii, lui don Quijote nu-i scăpă din vedere că Elena nu

---

[1] În original «*guadamecí*»: numele andaluz al reliefurilor în piele policromă, cu care se împodobesc pereţii vara, în locul covoarelor de iarnă. Rareori figurative, cele mai adesea cu arabescuri complicate, aceste ornamente sînt de origine arabă; cuvîntul provine de la Gadames, numele unui oraş din Tripoli, unde se lucrau în special.

prea mergea în silă, fiindcă rîdea pe înfundate ca o drăcoaică; dar în schimb, ochii frumoasei Dido se arătau vărsînd lacrimi cît nuca de mari. Văzînd toate acestea, don Quijote spuse:

— Aceste două domniţe au fost atît de nefericite numai fiindcă nu s-au născut în vremea noastră, iar eu sînt şi mai nefericit decît ele fiindcă nu m-am născut în vremea lor, căci dacă mi-ar fi căzut în mînă aceşti domni, nici Troia n-ar mai fi fost pîrjolită şi nici Cartagina nimicită, pentru că, numai prin faptul că l-aş fi ucis pe Paris, ar fi fost înlăturate atîtea restrişti.

— Pot să pun prinsoare, zise Sancho, că n-o trece multă vreme şi n-ai să mai găseşti crîşmă, dugheană, han sau bărbierie unde să nu fie zugrăvită istoria isprăvilor noastre; dar tare-aş mai vrea să le zugrăvească mîinile altui meşter decît acela care le-a zugrăvit pe-astea.

— Ai dreptate, Sancho, zise don Quijote, fiindcă zugravul ăsta este ca Orbaneja, un pictor care trăia la Ubeda şi care, cînd era întrebat ce zugrăveşte, răspundea: « Ce-o vrea să iasă ». Şi dacă zugrăvea cumva vreun cocoş, scria dedesubt: *acesta-i cocoş*, ca să nu creadă lumea c-ar fi fiind cumva vulpe. La fel mi se pare mie, dragă Sancho, şi zugravul sau povestitorul — fiindcă, la urma urmei, totuna e — care a dat la iveală istoria noului don Quijote, aceea ce-a ieşit de curînd, unde a zugrăvit sau a scris şi el ce-o vrea să iasă; sau o fi ca şi stihuitorul acela numit Mauleón, care trăia cu ani în urmă la Madrid şi care răspundea pe nerăsuflate la tot ce era întrebat, şi, fiind o dată întrebat ce vrea să zică *Deum de Deo* [1], răspunse: « *De unde să dau?* » Dar să lăsăm astea; spune-mi mai bine, Sancho, dacă ai de gînd să-ţi mai tragi la noapte şi un al doilea tain de plesne şi să-mi mai spui dacă vrei să faci treaba asta între patru pereţi sau sub tăria cerului.

---

[1] Fragment din *Crez*, utilizat numai de biserica romană şi inexistent în versiunea bisericii răsăritene: *Dumnezeu din Dumnezeu* (în limba latină în original).

— Pe legea mea, stăpîne, răspunse Sancho, că pentru plesniturile ce am de gînd să mi le ard, mi-e totuna dacă-s în casă sau pe cîmp; dar, cu toate astea, parcă mai bine mi-ar cădea să fie între copaci, fiindcă, nu ştiu cum, ei parcă-mi ţin isonul şi mă ajută de minune să-mi îndur caznele.

— Nu se poate una ca asta, dragă Sancho, răspunse don Quijote, ci, ca să-ţi mai tragi şi tu sufletul, e mai bine să amînăm treaba pentru cînd om ajunge la noi în sat, că cel mai tîrziu poimîine o să fim acolo.

Sancho îi răspunse că bucuros i-ar face pe voie, dar că el ar vrea să mîntuie mai repede cu daravera asta acum, cînd tot s-a pornit pe treabă, şi să bată fierul cît îi cald, fiindcă zăbava îi de multe ori primejdioasă, şi că, pe lîngă rugăciuni, mai trebuie să dai şi din mîini, şi că mai mult face un « ia acuma » decît doi « las', c-o să-ţi dau », şi că să nu laşi vrabia din mînă pentru cioara de pe gard.

— Mai scurtează-o, Sancho, cu zicalele, pentru numele lui Dumnezeu, că pare-mi-se te-ntorci iarăşi la *sicut erat* [1]. Vorbeşte şi tu limpede, spune verde ce ai de spus şi nu-ţi mai încîlci vorba, că doar nu o dată te-am tot învăţat treaba asta, şi ai să vezi atunci că sporeşti totul însutit.

— Nu ştiu ce soartă afurisită mă paşte, răspunse Sancho, că nu pot să scot o vorbă cu miez fără să nu înnădesc şi o zicală, şi nu se află zicală care să nu-mi pară că-i vorbă cu miez; o să mă-ndrept, totuşi, dac-oi putea!

Şi cu aceasta luă sfîrşit pentru atunci vorbirea lor.

Capitolul LXXII

Despre felul cum don Quijote şi Sancho au ajuns la ei în sat

Toată ziua aceea don Quijote şi Sancho rămaseră acolo-n sat la han, aşteptînd amîndoi să se lase noaptea, unul pentru

[1] Locuţiunea completă este: « *Sicut erat in principio* » (« Aşa cum era la început »), fragment din liturghia latină (în limba latină în original).

a duce la bun sfîrşit în cîmp deschis îndatorirea ce-o avea de-a se biciui, iar celălalt pentru a vedea odată şi odată mîntuită treaba asta, fiindcă de ea era legată şi împlinirea năzuinţei lui. Într-acestea sosi la han un drumeţ călare, dimpreună cu vreo trei-patru slujitori, dintre care unul spuse către cel ce semăna a le fi stăpîn:

— Aici ai putea luminăţia-ta să te odihneşti cîteva ceasuri după masă, seniore don Alvaro Tarfe. Hanul arată a fi curăţel şi răcoros.

Auzind don Quijote vorbele astea, zise către Sancho:

— Ascultă, Sancho, cînd am frunzărit cartea aceea cu partea a doua din istoria mea, pare-mi-se c-am dat acolo-n treacăt de numele acesta al lui don Alvaro Tarfe.

— Tot ce se poate, răspunse Sancho. Să-l lăsăm să descalece, şi-apoi l-om întreba noi.

Cavalerul descălecă, şi hangiţa îi dete o cămară joasă, faţă-n faţă cu aceea a lui don Quijote, cămară împodobită şi ea cu bucăţi de piele pictată, cam de-acelaşi soi cu cele aflate la don Quijote în odaie. Călătorul cel proaspăt sosit îşi îmbrăcă un strai uşor şi, ieşind în tinda cea încăpătoare şi răcoroasă a casei, pe unde se preumbla don Quijote, îl întrebă:

— Unde călătoreşti domnia-ta, seniore cavaler?

Iar don Quijote îi răspunse:

— Ia, într-un sat de pe-aici din preajmă, de unde sînt şi eu de fel; dar domnia-ta unde călătoreşti?

— Eu, seniore, răspunse cavalerul, mă duc la Grenada, că de pe-acolo sînt.

— Din frumos loc mai eşti, nimic de zis, răspunse don Quijote. Dar ia spune-mi, rogu-te, numele dumitale, căci faptul de a-l şti — aşa cel puţin socot eu — are pentru mine mare însemnătate, mai mare decît aş putea, cu una cu două, să spun.

— Numele meu este don Alvaro Tarfe, răspunse oaspetele.

La care don Quijote răspunse:

— Socotesc negreşit că domnia-ta trebuie să fii acel don Alvaro Tarfe de care-i vorba în a doua parte din *Istoria*

lui Don Quijote de La Mancha, de curînd tipărită și dată la lumina lumii de către un povestitor din zilele noastre.

— Chiar eu sînt acela, răspunse cavalerul, iar cu pomenitul don Quijote, personajul cel mai de frunte al pomenitei istorii, am fost cît se poate de bun prieten, că doar eu sînt acela ce l-am scos de la el din sat sau, hai, cel puțin l-am îndemnat să vină la niște întreceri ce se țineau la Zaragoza, unde mă duceam și eu; și spun, pe sfîntul adevăr, că i-am dat multe dovezi de prietenie și l-am și scăpat de gîde, care era cît pe ce să-i mîngîie spinarea, fiindcă prea fusese din cale-afară de cutezător.

— Dar ia spune-mi, seniore don Alvaro, semăn eu cît de cît cu pomenitul don Quijote de care spui domnia-ta?

— Aș, da' de unde, răspunse călătorul, cîtuși de puțin!

— Și don Quijote ăsta, spuse don Quijotele nostru, nu era el cumva însoțit de un scutier pe nume Sancho Panza?

— Ba da, era, răspunse don Alvaro, și, măcar că trecea drept tare hazos, nu l-am auzit niciodată spunînd vreo vorbă duhlie, care-ntr-adevăr să aibă haz.

— Te cred, și încă cum, spuse atunci Sancho, că doar nu-i dat oricui să spună vorbe de duh! Și Sancho ăsta, de care spui luminăția-ta, înălțate cavalere, trebuie să fie un mare ticălos, un mare dobitoc și un mare tîlhar, toate de-a valma, fiindcă adevăratul Sancho Panza sînt eu, care am la haz și de vînzare! De nu mă crezi, iacă, fă luminăția-ta o încercare: ia-te după mine măcar un an de zile, și ai să vezi cum semăn la tot pasul vorbe de duh, și încă atît de năstrușnice și de multe, că cel mai adesea, fără să știu nici eu ce-mi toacă gura, îi fac de se țin cu mîna de burtă pe toți cîți mă ascultă! Iar adevăratul don Quijote de La Mancha, viteazul, înțeleptul, îndrăgostitul, desferecătorul strîmbătăților, ocrotitorul nevîrstnicilor și al orfanilor, apărătorul văduvelor, frumosul după care mor copilele, cel ce-o are drept singură aleasă a inimii pe Dulcinea din Toboso, cea fără de seamăn pe lume, este cavalerul ce se află aici față și care mi-e stăpîn. Oricare alt don Quijote

și oricare alt Sancho Panza nu-s altceva decît înșelătorie și aiureală!

— Pe Dumnezeul meu că te cred, răspunse don Alvaro, fiindcă mai mult haz ai avut tu, frățioare, în cele cîteva vorbe pe care le-ai rostit, decît celălalt Sancho Panza în toate cîte am auzit eu ieșindu-i din gură, și doar au fost cîtă frunză și iarbă! Mai degrabă a mîncău arată acela decît a meșter la vorbă, și mai degrabă a nerod decît a om de duh; și sînt pe de-a-ntregul încredințat că acei vrăjitori care-l prigonesc pe don Quijotele cel bun au ținut să mă prigonească și pe mine cu don Quijotele cel rău. Dar nici eu singur nu știu ce să mai spun, fiindcă m-aș încumeta să și jur că l-am lăsat închis la Toledo-n balamuc, ca să se lecuiască, și acum iată că-mi răsare aici un alt don Quijote, măcar că e cu totul deosebit de-al meu.

— Eu, spuse don Quijote, nu știu dacă sînt sau nu bun; atîta știu numai, că nu sînt eu cel rău: ca dovadă de asta, țin să știi și domnia-ta, seniorele meu don Alvaro Tarfe, că de cînd m-am pomenit pe lume, nu mi-a călcat o singură dată piciorul-n Zaragoza; ba, dimpotrivă, fiindcă mi-a ajuns la ureche cum că don Quijotele ăsta scornitul s-a aflat și el la jocurile de întrecere din acel oraș, dinadins n-am vrut s-o pornesc și eu într-acolo, tocmai ca să-l dau de minciună în văzul lumii, așa că m-am dus frumușel la Barcelona, arhivă a curteniei, adăpost al străinilor, spital al săracilor, vatră a vitejilor, răzbunătoare a nedreptățiților, recunoscătoare prin aceeași iubire față de cei care-i arată prietenie nestrămutată, și neîntrecută pe lume în frumusețea priveliștilor. Și măcar că întîmplările prin care-am trecut în Barcelona nu mi-au adus multă bucurie, ci, dimpotrivă, multă obidă, le îndur, totuși, fără să crîcnesc, numai fiindcă mi-a fost dat să văd orașul. Ca să nu mai lungesc vorba, seniore don Alvaro Tarfe, eu sînt don Quijote de La Mancha, cavalerul despre care s-a dus vestea, iar nu nepricopsitul acela care a vrut să mă prade de numele meu și să se fudulească cu gîndurile mele. De aceea te rog fierbinte, pe datoria domniei-tale de cavaler, să fii atît de bun și să

dai o mărturie în fața judecătorului de-aici din sat cum că de cînd te știi pe lume nu m-ai văzut niciodată pîn-acuma și că nici eu nu sînt don Quijotele cel tipărit în partea a doua, nici acest Sancho Panza, scutierul meu, nu este cel pe care l-ai cunoscut domnia-ta.

— Așa am să și fac, și chiar foarte bucuros, răspunse don Alvaro, oricîtă uimire îmi stîrnește faptul de a vedea în același timp doi doni Quijoți și doi Sanchi, pe cît de asemenea la nume pe atît de deosebiți la faptă! Și iată că mai spun o dată și mărturisesc sus și tare cum că n-am văzut ceea ce am văzut și nici că s-a petrecut cu mine ceea ce s-a petrecut.

— Nu mai încape vorbă, zise Sancho, că și luminăția-ta trebuie să fii vrăjit, ca stăpîna mea Dulcinea din Toboso, și de s-ar milostivi cerul ca dezlegarea de vrăji a luminăției-tale să mă ție alte trei mii și atîtea de gîrbace cît mă ține dezlegarea de vrăji a Dulcineii, apăi eu mi le-aș da bun bucuros, fără de nici o plată.

— Nu pricep ce socoteală-i asta cu gîrbacele, spuse don Alvaro.

Sancho îi răspunse c-ar fi prea lung să-i povestească, dar dac-or lua-o cumva pe-același drum, i-o povesti el. Îi ajunse într-acestea și ceasul prînzului, așa că se ospătară laolaltă don Quijote și don Alvaro Tarfe. Întîmplarea făcu de intră în han și alcadele satului dimpreună cu un notar, dinaintea cărui alcade, don Quijote ceru printr-o jalbă ca — așa cum cerea dreptul lui — don Alvaro Tarfe, cavalerul ce se afla acolo față, să dea mărturie dinaintea înălțimii-sale cum că nu-l cunoștea pe don Quijote de La Mancha, care se afla și el acolo față, și că nu el era acela despre care se vorbea într-o istorie scoasă la tipar și căreia-i zicea: *Partea a doua din Don Quijote de La Mancha, alcătuită de un anume Avellaneda, de fel din Tordesillas.* Judecătorul — ca să nu ne mai întindem la vorbă — întări după lege cele spuse. Mărturia fu dată cu toate cele de trebuință într-o împrejurare ca asta, lucru de care don Quijote și Sancho rămaseră mulțumiți peste poate, ca și cum o

mărturie ca aceea ar fi avut cine știe ce însemnătate pentru ei și n-ar fi vădit îndeajuns deosebirea dintre cei doi doni Quijoți și cei doi Sanchi atît faptele, cît și vorbele lor. Mai multe cuvinte curtenitoare, prin care se arătau gata a se sluji unul pe altul, se schimbară între don Alvaro și don Quijote, de unde ieși într-atîta la iveală înțelepciunea marelui cavaler din La Mancha, încît îl scoase pe don Alvaro Tarfe din greșeala în care stăruise pîn-atunci; ba începu chiar și el să creadă că o fi fost poate vrăjit, de vreme ce atingea cu mîna lui doi doni Quijoți atît de neasemănători unul cu celălalt.

În faptul serii plecară și ei de-acolo din sat; și cam la vreo jumătate de leghe de han se rămureau două drumuri, unul care ducea către satul lui don Quijote și altul care se deschidea încotro trebuia s-o apuce don Alvaro. În acest scurt răstimp îi povesti don Quijote tot necazul cu biruirea lui, precum și vrăjirea Dulcineii, dimpreună cu mijlocul de-a o tămădui, lucruri ce toate îl umplură iarăși de uimire pe don Alvaro, care, după ce-i îmbrățișă pe don Quijote și pe Sancho, o luă pe drumul lui; iar don Quijote o luă și el pe-al lui, și acea noapte și-o petrecu între alți copaci, pentru a da putință lui Sancho să-și ducă la capăt spășirea; iar Sancho o duse la capăt întocmai ca și noaptea trecută, adică pe socoteala scoarțelor de fagi, cu mult mai vîrtos decît pe-a spinării lui, de care avu atîta grijă, că gîrbacele nici măcar o muscă n-ar fi putut să alunge, chiar de i s-ar fi așezat pe umăr. O singură lovitură nu lăsă amăgitul don Quijote să-i scape de la numărătoare, și făcu el socoteala că, dimpreună cu cele din noaptea trecută, erau trei mii și douăzeci și nouă de bice. Ai fi zis că și soarele se sculase pe mînecate ca să vadă această jertfire, și la lumina lui o porniră iarăși la drum, vorbind înde ei despre amăgirea lui don Alvaro și despre cît de bine chibzuit era faptul de a-i lua mărturie în fața judecătorului, și încă după toate cele cerute de lege.

Merseră ei așa o zi și o noapte, fără să li se întîmple nimic vrednic de-a fi povestit, în afară numai că Sancho își duse

biciuirea la bun sfîrşit, lucru de care don Quijote rămase mulţumit cum nu se mai poate, aşteptînd revărsarea zorilor ca să vadă de nu i s-o ivi în cale Dulcinea, domniţa lui, gata dezlegată de vrăji; şi-n tot lungul drumului căta cu luare-aminte la fiece femeie ce-i ieşea în cale ca să vadă de nu i se arăta cumva Dulcinea din Toboso, fiindcă era sfînt pentru el că făgăduinţele lui Merlin nu puteau să mintă; stăpîniţi de aceste gînduri şi aşteptări, suiră creştetul unei măguri, de unde zăriră satul lor, la a cărui vedere Sancho căzu în genunchi şi zise:

— Deschide-ţi ochii, vatră mult rîvnită, şi priveşte cum se întoarce la tine Sancho Panza, fiul tău, dacă nu grozav de bogat, măcar grozav biciuit. Deschide-ţi braţele şi primeşte-l şi pe fiul tău don Quijote, care, dacă vine biruit de braţ străin, vine şi biruitor asupra lui însuşi, lucru care, după cîte mi-a spus tot el, este cea mai mare biruinţă ce poate fi rîvnită. Aduc bani cu mine, căci de m-au plesnit cu nădejde gîrbacele, apăi şi domneşte fost-am răsplătit.

— Mai lasă-te de prăpăstiile astea, zise don Quijote, şi haide într-un ceas bun să intrăm la noi în sat, unde om da apă la moara închipuirii noastre şi om statornici în ce fel să ne îndeletnicim în viaţa păstorească.

Cu aceste vorbe coborîră măgura şi se îndreptară către satul lor.

Capitolul LXXIII

Despre semnele menitoare ce le avu don Quijote intrînd la el în sat, dimpreună cu alte întîmplări care împodobesc această istorie şi o fac vrednică de crezare

Cînd să intre-ntr-însul, după cîte spune Cide Hamete văzu don Quijote că-n aria satului se luau la încăierare doi băietani, iar unul dintr-înşii spuse către celălalt:

— Nu te mai osteni, Periguillo, că n-ai s-o mai vezi cîte zile ăi avea!

Îl auzi don Quijote și spuse către Sancho:

— Îți dai tu seama, dragul meu, ce-a spus flăcăul acela? Că n-ai s-o mai vezi cîte zile ăi avea!

— Ei și? răspunse Sancho. Ce-mi pasă mie ce-a spus flăcăul acela?

— Cum, îi luă vorba don Quijote, tu nu vezi că, dacă potrivesc acea vorbă la gîndul meu, vrea să zică că eu n-o s-o mai văd niciodată pe Dulcinea?

Sancho vru tocmai să-i răspundă, cînd îi pieri vorba din gură văzînd că peste cîmp se îndrepta înspre ei, mîncînd pămîntul, un iepure luat la goană de mai mulți copoi și vînători; înspăimîntat din cale-afară, iepurele veni să se chincească și să se pitească între picioarele măgarului. Sancho îl prinse de viu cu mîna și i-l dete plocon lui don Quijote, care una o ținea:

— *Malum signum, malum signum* [1], iepure fugind, copoi urmărindu-l, Dulcinea nu se mai arată!

— Da' prăpăstios mai ești și luminăția-ta! spuse Sancho. Ia să zicem că iepurele sau iepuroaica asta e Dulcinea din Toboso și că copoii ăștia care o pun pe goană sînt vrăjitorii cei blestemați, care au preschimbat-o în țărancă! Ea fuge, eu o prind și o-ncredințez mîinilor luminăției-tale, care o ții în brațe și o alinți; ce semn rău o mai fi și ăsta și ce menire rea poți scoate de-aci?

Cei doi băietani puși pe harță se apropiară și ei să vadă iepurele, și atunci Sancho îl întrebă pe unul dintr-înșii pentru ce se încăierau. Iar cel care spusese: « N-ai s-o mai vezi cîte zile ăi avea » răspunse că el îi luase celuilalt o colivie cu greieri, pe care n-avea de gînd să i-o mai înapoieze cît o trăi. Scoase Sancho un real de la tașcă și-l dete flăcăului în schimbul coliviei, pe care i-o puse lui don Quijote în mînă și-i spuse:

— Iată aici, călcate-n picioare și date peste cap, menirile acestea rele, care acum, după cîte socotesc eu cu mintea mea cea proastă, tot atît mai au de-a face cu treburile noastre

---

[1] Semn rău, semn rău (în limba latină în original).

cît și cu vîrcolacul din lună ! Și dacă-mi aduc eu bine aminte, l-am auzit pe preotul de la noi din sat spunînd că nu-i nici creștinește și nici înțelepțește să te iei după nimicurile astea ; și chiar și luminăția-ta mi-ai spus mai deunăzi și mi-ai dat să înțeleg că toți acei creștini care mai cred încă în prevestiri nu-s altceva decît niște proști ; dar nici nu face să ne mai pierdem vremea cu asta ; mai bine să ne vedem înainte de drum și să intrăm la noi în sat.

Sosiră între timp și vînătorii, care-și cerură iepurele, iar don Quijote li-l dete ; trecură mai departe și, cînd să intre-n sat, deteră, într-o mică livede, de preot și de bacalaureatul Carrasco, care se rugau. Și trebuie să știți că Sancho așternuse pe spinarea asinului și pe tarhatul armelor — în loc de cioltar — mantia lui de mohair, presărată cu flăcări de foc, pe care o-mbrăcase în castelul ducelui în noaptea cînd și-a venit în simțiri Altisidora. Totodată îi mai pusese surului și tichia cea ascuțită pe cap, străvestindu-l și gătindu-l în chip atît de ciudat cum nu s-a mai pomenit niciodată măgar de cînd îi lumea lume. Cei doi drumeți fură îndată recunoscuți de către preot și de către bacalaureat, care veniră înspre ei cu brațele deschise. Descălecă don Quijote și-i îmbrățișă pe amîndoi din toată inima, iar haimanalele de țînci, cărora nimic nu le scapă, își și puseseră ochii pe tichia măgarului și se grămădiră ciotcă să-l vadă, spunîndu-și unul altuia :

— Ian veniți, băieți, să-l vedeți pe măgarul lui Sancho Panza mai gătit decît un ginere, și pe zmîrțogul lui don Quijote, și mai jigărit decît cum a plecat !

În cele din urmă, cu țîncii roată-n jurul lor și-n tovărășia preotului și-a bacalaureatului, intrară-n sat și o luară înspre casa lui don Quijote, unde le găsiră în poartă pe chelăreasă și pe nepoată, care și prinseseră de veste de sosirea lor. Știrea ajunsese de asemenea și la urechile Teresei Panza, femeia lui Sancho, care, despletită și pe jumătate despuiată, ținînd-o de mînă pe Sanchica, fata ei, alergă să-și vadă omul, și văzîndu-l nu chiar atît de bine înțolit cum își închipuia ea că trebuie să fie un cîrmuitor, îi spuse :

— Cum de vii în halul ăsta, bărbate, că, pare-mi-se, vii pe jos şi deşălat şi semeni mai degrabă a descîrmuit decît a cîrmuitor?

— Taci din gură, Tereso, răspunse Sancho, că nu tot ce zboară se mănîncă. Hai mai bine acasă, c-ai să auzi minuni, nu altceva! Destul că am bani, şi asta e ce ne doare mai mult, bani cîştigaţi numai prin dibăcia mea şi fără să dau pe nimeni de pagubă.

— Dacă vii cu sunători, dragă bărbăţele, puţin îmi pasă de felul în care ai pus mîna pe ei, fiindcă, oricum i-i fi cîştigat, tot nu eşti tu cel dintîi pe lume cu asta.

Sanchica îl îmbrăţişă pe tatu-su şi-l întrebă dacă i-a adus şi ei ceva, fiindcă-l aştepta ca pe iarbă de leac; şi agăţîndu-i-se ea de-un capăt al brîului, iar nevastă-sa prinzîndu-l de mînă şi mai trăgînd fata şi asinul de căpăstru, se duseră la casa lor, lăsîndu-l pe don Quijote într-a sa, în puterea nepoatei şi a chelăresei şi-n tovărăşia preotului şi a bacalaureatului. Don Quijote, fără să mai ţină seama nici de ceasuri şi nici de soroace, se-nchise între patru pereţi cu bacalaureatul şi cu preotul, şi-n două vorbe le povesti înfrîngerea lui precum şi îndatorirea pe care şi-o luase de-a nu ieşi de la el din sat preţ de-un an încheiat, îndatorire pe care avea de gînd s-o păzească întocmai, fără să se abată de la ea nici cu o iotă, ca un adevărat cavaler rătăcitor ce se află, silit la acestea de canoanele şi de legile cavaleriei celei rătăcitoare; şi că-l muncea gîndul să se facă-n acel an păstor şi să trăiască în singurătatea cîmpurilor, unde, cu totul şi cu totul liber, o putea să dea drumul în voie gîndurilor lui de dragoste, ţinîndu-se de cinstita îndeletnicire păstorească; îi rugă, totodată, dacă nu-s opriţi de treburi mai însemnate, să-i ţină şi ei tovărăşie, că el avea să cumpere nişte oi, o turmă destul de mare, ca să se poată chema pe drept cuvînt, cu toţii, păstori; şi le şi dete de ştire că ceea ce era mai de frunte în toată treaba se şi făcuse, fiindcă le puseseră la fiecare dintr-înşii nişte nume care cădeau ca turnate. Preotul îi ceru atunci să li se spună şi lor. Răspunse don Quijote că el avea să se

numească păstorul Quijotiz, bacalaureatul — păstorul Carrascón, popa — păstorul Popandru, iar Sancho Panza — păstorul Pancino. Rămăseră cu toţii încremeniţi cînd îşi deteră seama de noua sminteală a lui don Quijote; dar, ca să nu le mai scape înc-o dată şi s-o tulească iarăşi din sat cu aiurelile lui cele cavalereşti, căzură la învoială cu ceea ce pusese el la cale şi încuviinţară trăsnaia asta ca pe un lucru înţelept, arătîndu-se gata să-l însoţească în noua lui îndeletnicire.

— Şi cu atît mai mult, spuse Samsón Carrasco, cu cît eu — după cum ştie o lume întreagă — sînt un poet din cei mai vestiţi, aşa că la tot pasul oi alcătui stihuri păstoreşti sau curtene, sau cum mi-o veni mie mai bine la socoteală, ca să ne mai treacă de urît prin acele plaiuri pe care le-om avea de bătut; şi lucrul cel mai de seamă, domnii mei, este ca fiecare să aleagă numele păstoriţei pe care are de gînd s-o cînte în versurile lui; şi să nu lăsăm un copac, oricît ar fi trunchiul de vîrtos, unde să nu-i fie tăiat şi săpat numele, aşa cum e obiceiul şi datina la păstorii cei îndrăgostiţi.

— Să ştii că-i cît se poate de nimerită treaba asta, răspunse don Quijote, măcar că eu, din parte-mi, sînt scutit de-a mai căuta un nume de păstoriţă închipuită, o dată ce am la îndemînă numele Dulcineii din Toboso, cea fără de seamăn pe lume, fala tuturor ţărmurilor, podoaba acestor plaiuri, stîlpul frumuseţii, zămislită numai din gingăşie, în sfîrşit, o făptură căreia i se potrivesc de minune toate laudele, oricît ar fi ele de răsunătoare.

— Aşa e, spuse preotul; iar noi, ceilalţi, care mai sîntem, ne-om căuta şi noi pe-aici păstoriţe mai acătării, cu care, dacă nu ne-o sta bine, cel puţin nu ne-o merge rău.

La care Samsón Carrasco mai sări şi el cu vorba şi spuse:

— Şi dacă n-om şti ce nume să le punem, le-om da şi noi din cele scrise şi tipărite, de care-i plină lumea, nume ca alde Filida, alde Amarilis, Diana, Flérida, Galatea şi Belisarda, că o dată ce tot le scot la vînzare pe piaţă, le-om putea cumpăra şi noi şi le-om face ale noastre. Dacă pe aleasa sau, mai bine zis, pe păstoriţa mea ar chema-o cumva Ana,

eu i-aş zice Anarda, de i-ar fi numele Francisca, i-aş spune Francenia, şi de-ar fi Lucia, aş chema-o Lucinda, fiindcă, la urma urmei, tot un drac e; iar dac-o fi să intre şi Sancho Panza în frăţia noastră, ar putea s-o cînte pe nevastă-sa, Teresa Panza, dîndu-i numele de Teresina.

Făcu haz don Quijote de această strîmbare a numelui, iar preotul nu mai pridídea să-i tot laude preacinstitul şi preacuviinciosul lui gînd, şi din nou se arătă gata să-i ţină tovărăşie tot timpul cît l-o avea slobod de îndatoririle sale cele mai arzătoare. Cu vorbele astea se despărţiră de el, după ce-l rugară şi-l povăţuiră să-şi vadă de sănătate şi să se îngrijească cît mai bine.

Făcu soarta în aşa fel încît nepoata şi chelăreasa auziră vorbirea celor trei, aşa că, îndată după plecarea preotului şi a bacalaureatului, intrară amîndouă la don Quijote în odaie, şi nepoata îi zise:

— Ce te-a apucat iarăşi, unchiule? Tocmai acum, cînd credeam şi noi că te-ai întors ca să rămîi acasă şi să-ţi petreci aici o viaţă tihnită şi cinstită, iată că ţi se năzare să te vîri în alte încurcături şi să te faci « ciobănaş la oi m-aş duce . . . »? Dar calul bătrîn într-adevăr că nu se mai învaţă în buestru . . .

La care mai sări şi chelăreasa cu gura şi spuse:

— Da' cum ăi putea luminăţia-ta să rabzi pe cîmp vipiile verii, gerurile iernii şi urletul lupilor? Nu, ce să mai vorbim, asta-i treabă şi îndeletnicire de om zdravăn, care o duce la tăvăleală şi care-i crescut pentru aşa ceva încă din scutece şi din faşă; şi dacă-i de ales între două rele, apăi tot mai bine-i să fii cavaler rătăcitor decît păstor. Uite, stăpîne, ascultă-mi şi mie povaţa, că doar nu ţi-o dă vreo fiinţă îmbuibată cu bucate şi cu vin, ci una postită şi care numără peste cincizeci de ani ca vîrstă: rămîi aici acasă, vezi-ţi de gospodărie, spovedeşte-te des, miluieşte-i pe calici, şi asupră-mi cadă păcatul de nu ţi-o fi bine.

— Ia mai tacă-vă gura, copilelor, le răspunse don Quijote, că ştiu eu destul de bine ce mi se cade să fac. Duceţi-mă la culcare, că nu prea mă simt în apele mele şi să fiţi încredinţate că, ori de-aş fi cavaler rătăcitor, ori de-aş fi păstor,

vouă n-o să uit niciodată să vă dau toate cele de trebuință, așa cum o să vedeți în fapt!

Iar bunele copile — că bune erau, nici vorbă — îl duseră pînă la pat, unde-i dară să mănînce și-l îngrijiră cum se pricepeau și ele mai bine.

Capitolul LXXIV

Despre felul cum a căzut don Quijote la pat, despre testamentul pe care și l-a făcut și despre moartea lui

Deoarece lucrurile omenești nu dăinuiesc veșnic ci coboară necurmat de la obîrșii pînă ce ajung la capătul lor cel din urmă — și asta se întîmplă îndeosebi cu viețile oamenilor — și deoarece viața lui don Quijote n-avea nici un înscris din partea cerului ca să-și oprească curgerea, îi sosi și lui sorocul și veleatul tocmai cînd nici cu gîndul nu gîndea, pentru că, fie din aleanul pe care i-l pricinuia faptul de-a se vedea biruit, fie din lucrarea cerului, căruia așa îi era voia, prinse niște friguri ce-l ținură șase zile la pat, în care timp veniră de mai multe ori să-l vadă prietenii: preotul, bacalaureatul și bărbierul; iar Sancho Panza, bunul lui scutier, nici că i se mai urni de la căpătîi. Toți aceștia, crezînd că-l ținea în acea stare numai amărăciunea de-a se vedea biruit și de-a nu-și vedea împlinit gîndul îndreptat către slobozirea și dezlegarea Dulcineii, încercau în fel și chip să-l înveselească, spunîndu-i bacalaureatul să prindă curaj și să se scoale pentru a-și începe îndeletnicirea păstorească, că el îi și turnase o eglogă, care le lasă de căruță pe toate cîte le alcătuise Sanazaro, și că și cumpărase cu banii lui doi cîini strașnici, ca să le păzească turma, unul pe nume Barcino, iar celălalt Butrón, pe care i-i vînduse un negustător de oi din Quintanar. Dar, cu toate astea, pe don Quijote nu-l slăbea aleanul. Prietenii chemară doftorul, acesta îi luă pulsul, care nu prea-l mulțumi, și spuse că, pentru la o adică, să-și vadă mai bine de mîntuirea

sufletului, că de aceea a trupului, cam slabă nădejde. Don Quijote ascultă aceste vorbe cu cugetul liniştit; dar nu tot astfel le ascultară chelăreasa, nepoata şi scutierul lui, care începură să se bocească de-ţi rupeau inima, ca şi cum l-ar şi fi avut mort dinainte. Doftorul îşi dete cu socoteala că-l copleşeau amărăciunea şi năduhul. Don Quijote îl rugă să-l lase singur, fiindcă voia să aţipească puţin. Ceilalţi îl ascultară, şi el dormi fără vise, cum vine vorba, şase ceasuri încheiate, aşa încît chelăreasa şi cu nepoata crezură c-o să-şi dea otpustul în somn. Se trezi după răstimpul pomenit şi, strigînd cu glas tare, zise:

— Binecuvîntat fie atotputernicul Dumnezeu, care mi-a făcut un atît de mare bine! Într-adevăr că îndurările sale sînt fără de margini şi nici nu le curmă, nici nu le abat din drum păcatele oamenilor.

Nepoata luă aminte la vorbele unchiului şi i se părură mai cu miez decît cele pe care le spunea el de obicei — cel puţin în timpul bolii — şi-l întrebă:

— Ce vrei să spui cu vorbele astea, unchiule? Ne dai ceva nou de veste? De ce fel de îndurări vorbeşti, sau de ce păcate ale oamenilor?

— Nepoată, răspunse don Quijote, îndurările sînt acelea pe care le-a vădit acum cu mine Dumnezeu, pe care, după cum am spus, nu-l opresc păcatele mele. Mintea mi-e acum deschisă şi limpede, fără umbrele întunecate ale eresurilor pe care le aşternuse deasupră-i vătămătoarea şi îndelunga citire a blestematelor cărţi de poveşti cavalereşti. Acum îmi dau seama de bazaconiile şi de minciunile lor şi nu-mi pare rău de altceva decît că mi-au căzut atît de tîrziu solzii de pe ochi şi nu mai am timp să-mi răscumpăr fapta, citind alte cărţi, care să-mi fie adevărată lumină pentru suflet. Eu, dragă nepoată, simt că mă aflu-n pragul morţii; aş vrea să mor în aşa fel ca să se ştie că viaţa nu mi-a fost chiar atît de anapoda, încît să las după mine faima de smintit; şi, măcar că altceva decît un smintit nici n-am fost, n-aş vrea totuşi să întăresc acest adevăr prin moartea mea. Cheamă-i, fată dragă, pe bunii mei prieteni, pe preot, pe

bacalaureatul Samsón Carrasco şi pe meşterul Nicolás, bărbierul, fiindcă vreau să mă spovedesc şi să-mi fac testamentul.

Dar nepoata fu cruţată de această osteneală, o dată cu intrarea celor trei prieteni. Numai ce-i văzu don Quijote, că le şi spuse:

— Fericiţi-mă, dragii mei, că eu nu mai sînt acum don Quijote de La Mancha, ci Alonso Quijano [1], ale cărui apucături blajine îmi făcuseră renumele de cel Bun. Acuma îl duşmănesc de moarte pe Amadís de Gaula, dimpreună cu toată droaia nesfîrşită a neamului lui; acum mi-e urît de toate istoriile lumeşti cu cavaleri rătăcitori; acum îmi dau seama de nerozia mea şi de primejdia în care m-a aruncat citirea acestor cărţi; acuma, din mila lui Dumnezeu, venindu-mi mintea la cap, mă îngrozesc de ele.

Cînd cei trei o mai auziră şi pe asta, crezură, fără doar şi poate, că-l lovise vreo nouă scrînteală. Şi atunci Samsón îi spuse:

— Tocmai acum, seniore don Quijote, cînd am primit veste că Dulcinea a fost dezlegată de vrăji, tocmai acum vii şi domnia-ta, aşa, dintr-o dată, cu de-alde astea? Şi tocmai acum, cînd sîntem gata-gata să ne facem păstori, ca să ne ducem viaţa numai într-un cîntec, ca nişte paşale, tocmai acuma vrei domnia-ta să te faci sihastru? Nu mai vorbi prăpăstii, pentru numele lui Dumnezeu, vino-ţi în fire şi lasă-le-ncolo de aiureli!

— Fie ca pe cele de pîn-acum, răspunse don Quijote, care-au fost, spre paguba mea, adevărate aiureli, să mi le-ntoarcă moartea, cu ajutorul cerului, spre folosul meu. Eu, domnilor, simt că mă apropii cu paşi repezi de moarte; lăsaţi gluma la o parte şi aduceţi-mi un duhovnic ca să mă spovedească şi un notar ca să-mi scrie testamentul, căci în clipe de grea cumpănă ca aceasta, nu-i de glumit cu sufletul omului; aşa că vă rog fierbinte ca, în timp ce părintele mă spovedeşte, voi să vă duceţi după notar.

---

[1] Don Quijote îşi zice aici Alonso Quijano, şi nu Quejana, Quesada, Quijada sau Quijana, cum şi-a spus în alte părţi. În capitolul XLIX al Părţii I afirmase că descinde în linie dreaptă bărbătească din Gutiérrez Quijada.

Se uitară unul la altul nedumeriţi de vorbele lui don Quijote, şi, deşi cu oarecare îndoială, sfîrşiră totuşi prin a-l crede; iar unul din semnele după care înţeleseră că nu mai avea mult de trăit fu faptul că se schimbase atît de lesne dintr-un smintit într-un om în toate minţile, pentru că, pe lîngă vorbele pomenite, mai rosti el şi multe altele, atît de frumos spuse, atît de creştineşte şi cu atîta miez, încît toate astea îi scoaseră din îndoială şi-i făcură să creadă că era într-adevăr cu mintea-ntreagă. Preotul spuse celorlalţi să iasă şi, rămînînd singur cu don Quijote, îl spovedi. Bacalaureatul se duse după notar, şi nu după mult timp se-ntoarse, dimpreună cu acesta şi cu Sancho Panza, care Sancho — ştiind acuma, din veştile date de bacalaureat, în ce stare se află stăpînu-su — cînd văzu că nepoata şi cu chelăreasa erau plînse, începu şi el să scîncească şi să lăcrămeze. Luă sfîrşit şi spovedania, şi preotul ieşi zicînd:

— Într-adevăr că trage să moară şi într-adevăr că-i în toate minţile Alonso Quijano cel Bun. Putem acum să intrăm ca să-şi facă testamentul.

Veştile acestea nu mai putură să ţină tot plinul din ochii chelăresei, ai nepoatei şi ai lui Sancho Panza, bunul său scutier, încît le smulseră zăgazurile lacrimilor din pleoape şi ale nenumăratelor oftaturi din adîncul rărunchilor; fiindcă, într-adevăr, aşa cum s-a mai spus de cîteva ori, atîta vreme cît don Quijote fusese cu adevărat Alonso Quijano cel Bun, şi chiar şi de cînd şi-a luat numele de don Quijote de La Mancha, se arătase totdeauna om cu fire împăciuitoare şi cu purtări blînde, şi de aceea era îndrăgit foarte nu numai de cei din casă, ci şi de toţi cîţi îl cunoşteau. Intră notarul, laolaltă cu ceilalţi; şi după ce scrise începutul testamentului, în care don Quijote îşi încredinţa sufletul lui Dumnezeu, dimpreună cu toate acele cuvinte creştineşti ce-s de trebuinţă, cînd să ajungă la împărţeala moştenirii, spuse:

— Este de asemenea voia mea ca Sancho Panza, pe care în sminteala mea mi l-am făcut scutier, să nu fie tras la

răspundere şi să nu dea seamă de nişte bani aflaţi la el — fiindcă între noi doi au fost nişte socoteli şi înţelegeri — ci, dacă, după ce s-o plăti dintr-înşii cu ceea ce-i datoresc, mai prisoseşte ceva, să-i rămînă şi ăştia tot lui, că nu cred să mai fie cine ştie cîţi, şi să-i stăpînească sănătos. Și dacă, aşa după cum atunci cînd eram nebun voiam să-i dau cîrmuirea unui ostrov, aş mai putea şi acum, cînd sînt în toate minţile, să-i dau cîrmuirea unei împărăţii, apăi i-aş da-o, fiindcă e vrednic de asta cu vîrf şi îndesat, atît prin curăţia inimii lui, cît şi prin credinţa ce mi-a arătat-o ! Și întorcîndu-se către Sancho, îi zise: Iartă-mă, dragul meu, de prilejul pe care ţi l-am dat de a părea tot atît de smintit ca şi mine, făcîndu-te să cazi şi tu în greşeala mea, şi anume în credinţa că s-au aflat şi că se mai află încă pe lume cavaleri rătăcitori !

— Vai ! răspunse Sancho bocindu-se. Nu muri, stăpîne, ci ascultă povaţa mea şi mai trăieşte încă ani mulţi, fiindcă cea mai mare nebunie pe care poate s-o facă un om în viaţa lui este să se lase să moară aşa din senin, fără să fie ucis de nimeni şi fără să-i curme viaţa nici o altă mînă decît aceea a aleanului. Hai, nu mai fi aşa leneş şi scoală-te odată din patul ăsta să mergem la cîmp îmbrăcaţi în păstori, precum ne-am înţeles; poate că pe după vreun tufiş om da şi de domniţa doña Dulcinea, dezlegată de vrăji, şi apoi, dacă o s-o vezi, asta o să fie de-ajuns ca să te tămăduieşti. Și dacă mori cumva de inimă rea că te-ai văzut biruit, aruncă vina pe mine, spunînd c-ai fost doborît numai fiindcă l-am strîns eu prost în chingi pe Rocinante; şi asta cu atît mai mult cu cît trebuie c-ai văzut prin cărţile cu istorii cavalereşti ale luminăţiei-tale că-i un lucru obişnuit să se doboare cavalerii unii pe alţii şi că cel ce-i biruit astăzi poate fi biruitor mîine.

— Aşa e, zise Samsón, şi bunul Sancho chibzuieşte cum nu se poate mai cu cap în treaba asta.

— Luaţi-o mai cu binişorul, domnilor, spuse don Quijote, fiindcă-n cuiburi de mai an nu prinzi pui de ciocîrlan; fost-am cît am fost don Quijote de La Mancha; acuma

sînt Alonso Quijana cel Bun. Fie ca pocăinţa şi cugetul meu deschis să mă facă iarăşi vrednic în ochii domniilor-voastre, aşa cum eram mai înainte; şi acum, domnule notar, dă-i drumul mai departe. De asemenea, las toată averea mea mişcătoare şi nemişcătoare nepoatei mele Antonia Quijana, care-i aici de faţă, scoţînd mai întîi din grosul acestei averi banii trebuincioşi pentru aducerea la îndeplinire a altor moşteniri pe care le las; şi cea dintîi dorinţă care vreau să-mi fie împlinită este să se plătească simbria pe care o datoresc chelăresei mele încă de cînd a început să mă slujească, şi să i se mai dea pe deasupra încă douăzeci de galbeni pentru un rînd de straie. Îi las să aibă-n grijă aducerea la îndeplinire a testamentului pe părintele şi pe domnul bacalaureat Samsón Carrasco, care sînt aici de faţă. Mai îmi este de asemenea voia ca, dacă Antonia Quijana, nepoata mea, ar vrea să se mărite, apăi să se mărite numai cu un bărbat despre care mai întîi s-a încredinţat că nu ştie ce sînt acelea cărţi cu istorii cavalereşti; şi dacă se vădeşte că are ştire de ele, şi nepoată-mea tot mai vrea să se mărite, şi chiar se şi mărită cu el, să piardă atunci tot ce i-am lăsat moştenire, avere pe care cei ce-mi aduc testamentul la îndeplinire pot s-o împartă atunci în milostenii, cum vor găsi ei mai bine cu cale. De asemenea îi mai rog din suflet pe aceşti domni ce se îngrijesc de testamentul meu că dacă vreo întîmplare norocoasă le-ar scoate-n cale pe povestitorul despre care se spune c-a alcătuit o istorie răspîndită pe-aici, purtînd numele de *A doua parte din isprăvile lui Don Quijote de La Mancha*, să-l roage cît se poate de stăruitor din partea mea să mă ierte, fiindcă, fără să vreau, i-am dat prilejul să scrie atît de multe şi atît de mari nebunii cîte a scris, căci mor cu cugetul încărcat că l-am făcut să le scrie.

Cu aceste vorbe închise don Quijote testamentul şi, cuprinzîndu-l o sfîrşeală, căzu înapoi în aşternut cît era el de lung. Se speriară cu toţii şi săriră să-l ajute, şi timp de trei zile cît mai trăi el după ziua în care-şi făcu testamentul, la tot ceasul îşi pierdea simţirile. Toţi cei din casă

erau cu sufletul la gură; lucrul acesta nu-i împiedica însă pe nepoată să mănînce, pe chelăreasă să bea în sănătatea unuia şi a altuia şi pe Sancho să mai huzurească şi el, căci gîndul moştenirii mai şterge întrucîtva sau mai stîmpără în cugetul moştenitorului mîhnirea pe care-i firesc s-o lase după el răposatul.

Sosi, în sfîrşit, şi clipa cea de pe urmă a lui don Quijote, după ce primise toate tainele şi după ce osîndise cu multe şi înţelepte vorbe cărţile cu istorii cavalereşti. Se află şi notarul faţă, şi spuse că el nu citise niciodată în vreo carte cu istorii cavalereşti ca un cavaler rătăcitor să fi murit în patul lui atît de liniştit şi atît de creştineşte ca don Quijote, care, în mijlocul jelei şi al lacrimilor celor ce se aflau acolo, îşi dete duhul, vreau adică să spun că se săvîrşi din viaţă. Cînd preotul văzu că nu mai sufla, ceru notarului să-i dea o întărire scrisă cum că Alonso Quijana cel Bun, cunoscut îndeobşte sub numele de don Quijote de La Mancha, se săvîrşise din această viaţă şi murise de moarte bună; şi spuse că-i cerea anume mărturia aceasta ca să-l împiedice pe oricare alt povestitor, în afară numai de Cide Hamete Benengelí, să-l reînvie în chip mincinos şi să toarne la istorii nesfîrşite cu isprăvile lui. Astfel se stinse din viaţă ISCUSITUL HIDALGO DE LA MANCHA, al cărui loc de obîrşie n-a vrut Cide Hamete să-l spună desluşit, tocmai pentru a lăsa toate cetăţile şi satele din La Mancha să se sfădească între ele, fiecare dintr-însele vrînd să-l înfieze şi să-l facă al ei, aşa cum se sfădiră şi cele şapte cetăţi ale Greciei pentru Homer. Nu mai sînt trecute aici nici jelaniile lui Sancho, ale nepoatei şi ale chelăresei lui don Quijote şi nici nemaiauzitele epitafuri de la mormîntul său, afară numai de epitaful lui Samsón Carrasco, care-i acesta:

Zace-aici hidalgul care,
De viteaz ce-a fost, a-nvins
Moartea însăşi, ce, se pare,
Că viaţa de i-a stins,
Să-l ucidă nu-i în stare.

Om cu suflet drept şi bun,
Lumii fost-a sperietoare.
Şi rămas-a-n veci atare
Cum zicalele o spun:
« Mort cuminte, viu nebun. »

Iar preaînţeleptul Cide Hamete zise către pana lui: « Dragă penişoară, bine sau prost tăiată cum vei fi, de-acum înainte ai să stai agăţată de cinghelul acesta şi de firul acesta de aramă, unde ai să vieţuieşti multe veacuri, în afară numai dacă nu te-or desprinde de-acolo ca să te pîngărească niscai povestitori îngîmfaţi care se ţin de furtişaguri. Dar, mai înainte de-a ajunge la tine, poţi să-i previi şi să le spui cum t-ei pricepe şi tu mai bine:

Hai, tăceţi! Tăceţi, netrebnici!
Nu v-atingeţi nici c-un deget.
Căci isprava asta, rege,
Pentru mine-a fost menită!

Pentru mine doar s-a născut don Quijote, şi eu pentru el; el s-a priceput să săvîrşească isprăvi, iar eu să i le scriu; noi doi numai sîntem făcuţi unul pentru altul, în ciuda şi spre năduhul aşa-zisului povestitor din Tordesillas, care cutează şi poate c-o mai cuteza să scrie cu pană de struţ prost cioplită şi neşlefuită isprăvile viteazului meu cavaler, că aceasta nu-i povară pentru umerii lui şi nici lucru de povestit pentru mintea lui cea înţepenită; pe care să-l previi — dacă vei ajunge cumva să-l cunoşti — să lase osemintele trudite — acum oale şi ulcele — ale lui don Quijote să hodinească în mormînt şi să nu mai umble, împotriva tuturor rînduielilor faţă de răposaţi din Castilia cea bătrînă, să i le ia de-acolo şi să i le scoată din groapă, unde el zace de-a binelea, întins în tot lungul lui, aflat în neputinţă de-a mai purcede la o a treia călătorie şi de a-şi mai lua pe seamă o nouă plecare, căci, pentru a face de minune nenumăratele perindări făcute de nenumăraţi cavaleri rătăcitori, sînt de-ajuns şi cele două pe care le-a făcut el, întru desfătarea şi veselirea

acelora la ale căror urechi au ajuns atît prin aceste ţinuturi cît şi prin alte împărăţii, şi cu asta îţi vei împlini creştineasca îndatorire de a da povaţă bună cui îţi vrea răul; iar eu voi rămîne mulţumit şi mîndru de-a mă fi aflat cel dintîi care s-a bucurat pe de-a-ntregul de rodul scrierilor tale, aşa cum mi-a fost şi gîndul, căci nu altul fostu-mi-a el decît să fac de ocară în ochii oamenilor istoriile cele mincinoase şi pline de prăpăstii din cărţile cu cavaleri, pe care întîmplările adevăratului meu don Quijote le-au şi îmbrîncit să se poticnească, aşa că, fără nici o urmă de îndoială, vor ajunge să cadă cu totul. Bun rămas! »

CAPODOPERA LUI CERVANTES

Don Quijote este, din întreaga literatură universală, opera care a cunoscut cea mai largă răspîndire, numărul versiunilor ei în diferite limbi depășind de mult cifra de 1.200. Nici o operă literară nu s-a bucurat de atîtea comentarii și exegeze ca *Don Quijote*, și totuși, nici o capodoperă nu continuă încă să fie atît de greșit înțeleasă de către marea masă a cititorilor ca *Don Quijote*. Cu o surprinzătoare intuiție a destinului operei sale, Cervantes însuși vorbește, prin gura unui personaj, despre cartea sa, pe care « copiii o au pe vîrful limbii, flăcăii o citesc, bărbații în putere o înțeleg, bătrînii o slăvesc». Dar gradul de seriozitate a receptării acestei cărți nu este în funcție numai de vîrstă (ci, bineînțeles, și de gradul de inițiere literară a cititorului); sensul receptării ei a variat în timp, de-a lungul secolelor. Dacă secolul al XVII-lea a savurat-o cu hohote de rîs copios, iar secolul următor a citit-o cu zîmbetul grațios și « superior» al epocii luminilor, secolul al XIX-lea a considerat-o cu pasiunea sentimentală a romanticilor care-i aplicau o înțelegere idealistă. Numai aparatul științific al criticii secolului nostru, după îndelungate cercetări, meditări și dispute, a valorificat din plin sensul operei și semnificația ei istorico-literară.

Imaginea nouă, astfel obţinută, a unui *Don Quijote* de dimensiunile celor mai înalte creaţii literare ale omenirii, este chemată să înlocuiască azi, în conştiinţa cititorilor maturi, vechea imagine, minoră şi falsă, a unei simple cărţi hazlii, cu un erou pur şi simplu ridicol. Aniversarea a 350 de ani de la moartea lui Cervantes trebuie să contribuie la înţelegerea dreaptă a sensului eroului şi a semnificaţiei operei.

Don Quijote este, în primul rînd, cartea Spaniei din jurul anului 1600. Este oglinda critică a unei stări de lucruri. Este cartea dezamăgirii unei Spanii care, încheindu-şi la această dată cea mai grandioasă, cea mai fantastică, dar şi cea mai nebunească epopee pe care a trăit-o un popor al omenirii moderne, îşi priveşte parcă retrospectiv trecutul, faptele glorioase, visurile şi nebuniile, recunoscîndu-se în figura cavalerului din Mancha. Descoperirea Americii şi a noilor drumuri maritime, cantităţile imense de aur pe care i le varsă noul continent, impetuoasa expansiune colonială fac din Spania stăpîna lumii. În realitate însă, « colosul spaniol » stă cu picioarele pe un teren inconsistent şi nesigur : în interior situaţia este deplorabilă, absolutismul n-a realizat unificarea naţională şi politică a întregii ţări, o imensă parte a venitului naţional este absorbită de cheltuielile militare, repartiţia foarte inegală a bogăţiilor provenite din colonii avantajează doar nobilimea, afluenţa metalelor preţioase scumpeşte brusc produsele, aurul spaniol se scurge în afara ţării pentru importul articolelor de lux, industria naţională concurată de piaţa externă este foarte redusă, schimburile comerciale între provincii sînt aproape nule, gospodăria rurală decade prin ruinarea ţărănimii în profitul marilor latifundiari, campaniile militare şi mirajul îmbogăţirii în Lumea Nouă sustrag muncii productive o imensă cantitate de mînă de lucru, burghezia rămîne o clasă neconsolidată economic şi social, absolutismul regal se sprijină doar pe puterea armată şi pe biserică, pe ordinul iezuiţilor şi pe tribunalul Inchiziţiei, adică tocmai pe forţele de autoritate

ale vechii lumi medievale care, în planul vieţii culturale, fireşte că vor persecuta orice manifestări de gîndire liberă, înaintată, umanistă. Şi totuşi, regele Spaniei — asemenea eroului lui Cervantes — nu ţine seama nici de aceste date ale realităţii, nici de necesităţile fundamentale ale ţării, nici de posibilităţile sale materiale efective, visînd în schimb un absurd, un anacronic vis medieval-cavaleresc. Spania deţine 70% din producţia mondială a aurului şi stăpîneşte teritorii de o întindere nemaicunoscută de pe vremea lui Alexandru Macedon. Dar Filip al II-lea nu se mulţumeşte cu atît, vrea mai mult: vrea un imperiu catolic, visează monarhia universală şi, în timp ce conquistadorii devastează cele două Americi, soldaţii săi dictează în Italia, iar trupele sale îngenunchează Flandra.

Dar iată că înfrîngerea « Invincibilei Armate » (înfrîngere ajutată şi de furtună) pune capăt aventurilor şi visurilor sale nesăbuite: « Aici a fost Troia — exclama şi don Quijote; aici nefericirea, şi nu mişelia mea, mi-a răpit slava cîştigată; aici şi-a arătat ursita faţă de mine toată nestatornicia ei; aici s-au topit în umbră isprăvile mele cele mai mari; aici, în sfîrşit, mi-a căzut norocul, pentru a nu se mai ridica niciodată.» Cuvintele acestea pe care le rosteşte don Quijote în faţa mării, definitiv înfrînt de Cavalerul Lunii Albe, nu par a fi, oare, înseşi cuvintele Spaniei în faţa catastrofei sale decisive? Amărăciunea deziluziei Spaniei străbate şi capodopera lui Cervantes, în care patriotismul întristat al autorului îşi bate joc de himerele eroului său, dar, în acelaşi timp, compătimindu-l chiar dacă nu-l aprobă, nu poate să nu-l iubească pe acest nobil cavaler pe care adesea îl ridiculizează.

A trage însă din constatarea că *Don Quijote* este cartea Spaniei epocii concluzia că opera sa ar fi doar o operă *intenţionat* simbolică, o operă « cu cheie », înseamnă a nu pricepe (cum atîţia interpreţi n-au priceput) întreg acel proces atît de complex şi de ascuns, ale cărui resorturi intime estetica creaţiei nu le-a lămurit şi probabil că nu le va putea lămuri îndeajuns niciodată. O capodoperă

literară este un diamant cu infinite răsfrîngeri, variind mereu după luminile pe care cercetătorul le proiectează asupra ei, sau după unghiul vizual în care se plasează cititorul. În cazul capodoperei lui Cervantes hotărît că atît cercetătorul cît şi cititorul nu pot să nu constate că pornirile în lume ale Cavalerului Tristei Figuri, visurile lui măreţe şi eroismul acţiunilor sale cu tot sensul lor fals, sfidarea pe care cavalerul rătăcitor obsedat grav de ideea misiunii lui o aruncă trecătorilor inofensivi, asalturile lui bruște şi brutale, apoi decepţiile, înfrîngerile, umilirile, întoarcerea acasă şi în fine duiosul său sfîrşit — toate acestea sînt înseşi gesturile Spaniei din acea epocă.

Ramiro de Maeztu găseşte încă un fapt în sprijinul analogiei dintre atitudinea lui don Quijote și aceea a Spaniei din acel timp, amintind că anul apariţiei lui *Don Quijote* este şi anul în care a fost reprezentat pentru prima oară *Hamlet* (în versiunea amplificată). Semnificaţia acestor opere, fiecare în cadrul său istoric, poate fi descifrată în reacţia spontană pe care trebuie s-o fi manifestat publicul contemporan din cele două ţări în faţa respectivilor eroi. Hamlet este eroul a cărui iniţiativă este paralizată de îndoiala excesivă. Dimpotrivă, don Quijote este eroul a cărui viaţă e agitată de o excesivă sete de acţiune. Spectatorul lui Hamlet este nerăbdător să-l vadă acţionînd; cititorul lui don Quijote doreşte să-l vadă renunţînd la aventurile care-i sînt atît de fatale, îndemnîndu-l parcă la odihnă. Tragedia lui Shakespeare predica, aşadar, nerăbdarea și acţiunea într-un moment cînd Anglia urma să devină cel mai mare imperiu colonial; romanul lui Cervantes încheie prin a elogia odihna, într-un moment cînd Spania urma să înceteze de a mai stăpîni cel mai mare imperiu. Astfel, *Hamlet* a fost cartea Angliei şi a viitorului ei, precum *Don Quijote* a fost cartea Spaniei şi a viitorului ei. În jurul lor s-au cristalizat destinele celor două ţări. Viitorul lor se presimţea din aceste două cărţi. Și presimţirea s-a confirmat; căci Anglia şi-a cîştigat un imperiu, în timp ce Spania şi l-a pierdut pe al său.

Don Quijote: o imagine amplă, realistă, critică a Spaniei. O imagine a unei Spanii din care Cervantes respinge cu hotărîre aspectele spiritului de dominație universală, de persecuție religioasă și rasială, aspectele Inchiziției, misticismului și rugurilor, pentru a reține și exalta caractere proprii poporului său și anume: eroismul, pasiunea, simțul onoarei și generozitatea.

Dar, dacă în *Don Quijote* recunoaștem oglinda Spaniei din acea vreme, nu putem să nu vedem în ea și cartea dezamăgirii unui om. Viața lui Cervantes a fost un lung șir de deziluzii. Reprezentant strălucit al Renașterii — « cel mai sănătos și mai echilibrat dintre geniile Renașterii », cum îl califică Menéndez y Pelayo, — în Cervantes se întîlnește contemplativul cu omul de acțiune, mintea pătrunzător critică cu pasiunea idealului, îndrăgostitul literelor cu acela al armelor.

Și primul ideal pe care Cervantes l-a urmărit în viață a fost idealul militar. Eroul de la Lepanto, elogiat de Don Juan de Austria, se întoarce din bătălie fără brațul stîng; după cinci ani de captivitate arabă în Alger se înapoiază în patrie. Dar Spania nu mai are nevoie de el, iar Cervantes e silit să părăsească armata și să renunțe la acest ideal.

Se dăruiește acum idealului literelor. Scrie un roman pastoral, scrie versuri, scrie drame, scrie comedii — convins fiind că adevărata lui vocație este teatrul. Dar scrisul nu-i aduce nici protecția celor mari, nici glorie, nici — mai ales — bani destui pentru a putea duce o viață demnă. Trebuie să renunțe și de astă dată.

Nu-i mai rămîne decît să încerce un ultim ideal: acela de a cîștiga bani. Devine întîi comisar pentru aprovizionarea « Invincibilei Armate »; peste un an, însă, « Invincibila Armată » piere în valuri. Apoi, perceptor de biruri mai mulți ani — dar ce îndeletnicire ticăloasă, să fii silit să storci birul de la bietul contribuabil sărăcit! Și apoi, cîteva luni de închisoare, pentru fraudele săvîrșite de un ajutor al său. A treia înfrîngere, a treia renunțare.

Aşadar: la 30 de ani — deziluzia vieţii militare; la 40 de ani — deziluzia vieţii literare; la 50 — deziluzia vieţii practice; iată bilanţul unei vieţi. Pentru posteritate însă, bilanţul n-a fost deficitar, pentru că Cervantes l-a transfigurat artistic într-o mare operă.

Don Quijote este şi cartea unei victime a vieţii — dar fără fiere şi fără lacrimi; a unui dezamăgit, dar la care dezamăgirea nu apare ca sentimentul unui otrăvit de viaţă, a unui mizantrop, a unui cinic sau a unui revoltat; dacă poate fi vorba aici de o revoltă, apoi este revolta sub forma umorului împotriva propriei sale iluzionări, împotriva iluziei de a nu fi putut sau de a fi crezut că nu trebuie să-şi ajusteze idealurile după măsura vremurilor, a situaţiilor şi a oamenilor. Totuşi, prin vălul acestei conştiinţe melancolice transpare optimismul unui om echilibrat, sentiment ce antrenează opera în tonalitatea majoră a credinţei ferme într-un ideal şi în ritmul dinamic al elanului unor aspiraţii etice şi sociale superioare.

Desigur că această atitudine—fundamentală în *Iscusitul hidalgo Don Quijote de La Mancha* — se regăseşte, în proporţii şi intensităţi diferite, de-a lungul întregii sale opere literare.

O operă variată şi întinsă — de poet, dramaturg şi prozator. Mai întîi, Cervantes a scris numeroase poezii ocazionale, fără să depăşească — cu rare excepţii — nivelul unui inteligent versificator. Singur recunoştea că « Cerul n-a vrut să-mi dăruiască harul de poet »; totuşi, Cervantes înscrie momente de autentic lirism, apropiat de simplitatea, fineţea şi căldura poeziei populare, în strofele intercalate în nuvela *Ţigăncuşa* sau în comedia *Pedro de Urdemalas*; de asemenea, sensibilitatea sa lirică se exprimă fericit în tonalitatea emoţională a unor amintiri personale inserate în ampla sa *Călătorie spre Parnas*, poem alegoric apărut cu doi ani înaintea morţii autorului.

În primele lui piese — *Asediul Numanciei*, *Viaţa la Alger* — Cervantes, spre deosebire de şcoala lui Lope de Vega, pare a da mai multă importanţă caracterelor şi pasiunilor decît intrigii. Fervoarea patriotică în prima piesă, emoţia

intimă generată de fapte trăite personal în a doua, conferă valoare şi interes literar acestor producţii. Cervantes rămîne însă, ca dramaturg, autorul a opt comedii, dintre care *Pedro de Urdemalas*, cu numeroasele ei situaţii şi personaje luate din lumi diferite, este un model de comedie picarescă. Alături de aceasta stau — ca viziune realistă, ironică pînă la incisiv, a tipurilor şi moravurilor, apoi ca ritm dinamic, ca umor volubil, ca spontaneitate şi colorit popular al dialogului — cele opt savuroase interludii (« entremeses »), gen în care nici un alt scriitor spaniol nu l-a egalat pe Cervantes: dovadă — *Bătrînul gelos* sau, mai cu seamă, *Judecătorul de divorţuri*.

În sfîrşit — prozatorul Cervantes. Prozatorul care, plătind tribut modei arcadice a timpului, începe prin a scrie romanul pastoral *Galatea*: nu mai convenţional, nu mai artificial decît alte producţii pastorale similare semnate de scriitori spanioli şi străini dintre cei mai iluştri. Dimpotrivă, în cadrele unui gen atît de convenţional, Cervantes aduce un simţ al lucrului văzut şi reţine din genul pastoral acel motiv artistic prin intermediul căruia se traduce visul renascentist-utopic al « epocii de aur » al unei umanităţi libere, drepte, neviciate, vis care va reveni — ca o reconfortantă iluzie de tinereţe — în cîteva momente din *Don Quijote*. Să amintim şi acel amestec de roman bizantin şi roman cavaleresc care este *Persiles şi Sigismunda* şi să ajungem la celebra culegere de douăsprezece *Nuvele exemplare*.

Creatorul genului « nuvelă » în Spania este într-adevăr Cervantes. Le denumeşte « exemplare » pentru a le sublinia caracterul realist din care se degajă o concluzie morală asupra societăţii şi se sugerează un plan de conduită — şi, prin aceasta, pentru a le distinge de mult răspînditele nuvele italiene care aveau cele mai adeseori un caracter pur distractiv, frivol, licenţios. « Am găsit în nuvelele lui Cervantes o adevărată comoară », exclama Goethe. O comoară în care, alături de *Ilustra spălătoare de vase* şi de *Gelosul din Estremadura* — subtilă împletire a unei gîndiri platonice de cea mai pură esenţă umanistă cu observaţia cea

mai lucidă a tipurilor şi moravurilor — apare admirabilul cvartet: pitoreasca, suava, romantica nuvelă *Ţigăncuşa; Rinconete şi Cortadillo* cu excelentul său tablou social şi moral al Sevillei, oraş în care Cervantes a stat trei ani; picarescul *Dialog al cîinilor*, savuros şi acid album de caractere şi obiceiuri contemporane; în sfîrşit, *Licenţiatul Vidriera*, ciudată nuvelă — prefigurare parcă a gustului suprarealist! — în care motivul renascentist al nebunului disimulat « raisonneur » este dublat de ceea ce va deveni peste secole motivul pirandellian al « pierderii identităţii ».

Se obişnuieşte să se spună că Cervantes, chiar dacă n-ar fi scris decît *Nuvelele exemplare*, ar fi rămas totuşi în istoria literaturii. Într-adevăr; şi nu numai în istoria literaturii spaniole, ci şi în istoria generală a literaturii Renaşterii europene. *Don Quijote*, însă, îl aduce în rîndul primilor dintre cei mai mari scriitori ai tuturor timpurilor.

Intenţia primordială a autorului, mărturisită încă în prefaţă şi repetată de-a lungul operei, este « de a dărîma cu toată priceperea această uriaşă clădire înălţată din mulţimea cărţilor asupra cavalerismului ». Dar dacă Cervantes nu şi-ar fi depăşit cu mult intenţia, cartea sa ar fi rămas o simplă curiozitate a vremii.

De fapt, în secolul al XVI-lea, producţia romanului cavaleresc luase proporţiile unei adevărate industrii literare. Succesul imens de care se bucura această literatură la modă — căreia i se reproşa că rătăceşte minţile şi inimile prin descrierea largă a pasiunilor — alarma oficialităţile laice şi bisericeşti. Astfel în Spania, o lege din 1552 interzice imprimarea şi difuzarea romanelor cavalereşti în Indiile occidentale. Trei ani mai tîrziu cortesurile se pronunţă împotriva lor, hotărînd să fie arse în piaţă. Conciliul din Trent le condamnă de asemenea cu asprime — fără să mai vorbim de erasmiştii spanioli care se declarau împotriva acestei maladii endemice. Totuşi, în ciuda acestor dispoziţii, abundenta producţie de romane cavalereşti nici

măcar nu scade! Iată însă, că în ianuarie 1605, apare o simplă parodie (cel puţin în aparenţă) a acestui gen, intitulată *Iscusitul hidalgo don Quijote de La Mancha* (al cărei succes fără precedent este atestat de apariţia a 6 ediţii în primul an), şi numaidecît, autorul ei se dovedeşte a fi mai tare decît toate conciliile, cortesurile şi ordonanţele regale. Căci, după *Don Quijote*, în Spania nu s-a mai tipărit nici un nou roman cavaleresc, iar dintre cele vechi doar o singură reimprimare.

Ceea ce este paradoxal e faptul că vigurosul exterminator *nu* era convins, deplin şi fără rezerve, de nocivitatea acestui gen literar. Este adevărat că Cervantes îl condamnă, ridiculizîndu-l, fiindcă înstrăinează publicul de la realităţile şi cerinţele vremii, dirijîndu-i atenţia şi atitudinea într-o direcţie falsă — aceea a trecutului ireversibil şi a desprinderii de viaţă. În felul acesta, autorul nu se angajează exclusiv într-o polemică literară. Căci « Cervantes nu concepe literatura pur şi simplu ca „literatură", ci ca un element de viaţă, ca o forţă ideologică influenţînd activ acţiunile sociale ale poporului. Încît, Cervantes a văzut clar şi rolul social al literaturii » (G. Lukács).

Nu este mai puţin adevărat, însă, că atitudinea autorului este ceva mai complicată. Pentru că Cervantes nu proscrie *toate* romanele cavalereşti. Dacă le-ar fi condamnat în bloc şi fără rezerve, ar fi dat dovadă de un dogmatism rezonabil (în măsura în care dogmatismul poate fi rezonabil). Dar Cervantes se declară admirator al unora dintre ele. Ceea ce nu admite el în această prolixă producţie de romane cavalereşti monotone şi stereotipe este, în primul rînd, minciuna şi imoralitatea — adică inconsecvenţa practică a eroilor cu idealurile nobile pe care le afişează ei, şi pe care le implică instituţia cavalerismului. Cervantes reţine şi admiră tot ce e frumos, nobil şi uman în cavalerism, respingînd doar ceea ce este himeric, imoral, vulgar şi fals în formele de degenerare ale idealului cavaleresc. Astfel că opera lui Cervantes, cum spunea Menéndez y Pelayo, « n-a fost operă de antiteză, nici operă de negaţie seacă şi prozaică,

ci de purificare şi de împlinire. N-a venit să distrugă un ideal, ci să-l transfigureze şi să-l exalte. »

Cervantes apreciază acele romane cavalereşti care «seamănă mai mult a adevăr şi ne place cu atît mai mult cu cît se apropie de ceea ce e cu putinţă». Concepţia literară a autorului se exprimă ferm: literatura trebuie să fie «în acelaşi timp folositoare şi plăcută. Dar aceste culmi nu pot fi atinse de către acela care se îndepărtează prea mult de adevăr şi ia în derîdere natura, iar opera lui nu poate fi trainică.» În acelaşi capitol, teoretizînd asupra structurii compoziţionale a «noii epopei», cu alte cuvinte asupra romanului realist modern, Cervantes anticipează caracterul compozit al genului prefigurat de opera sa: «pentru că structura fărîmiţată a acestor cărţi îngăduie ca autorul să se poată arăta şi epic, şi liric, şi tragic, şi comic, întrunind în sine toate însuşirile pe care le cuprind desfătătoarele şi dulcile discipline ale poeziei şi retoricii, pentru că epica poate fi scrisă foarte bine şi în proză, ca şi în vers». Aşadar, condiţia literaturii, potrivit concepţiei sale realiste, exprimate cu ocazia aprecierii teatrului contemporan («imitaţia naturii este primul lucru pe care-l cauţi într-o piesă»), este să fie «oglindă a vieţii umane, pildă de moravuri şi icoană a adevărului» (I, 48).

Critica de fond adusă de Cervantes romanelor cavalereşti pe care le respinge este dublată de o critică a compoziţiei lor literare, compoziţie lipsită de un stil îngrijit, de o armonie de ansamblu, de o coerenţă a părţilor, de o decenţă a expresiei, şi mai ales de o disciplinare a imaginaţiei şi de verosimilitate. Aceste două cerinţe din urmă, implicînd însuşi spiritul de analiză inaugurat de Renaştere, implicînd netolerarea mitului şi ataşarea de observaţia realului, sînt tot atîtea elemente ce stau la baza romanului modern, gen pe care l-a anunţat opera lui Cervantes.

« Dacă El Greco ar fi citit *Don Quijote* — spunea odată Lucian Blaga — ce minunat portret i-ar fi făcut! » Cred

însă că o asemenea întîlnire ar fi fost de prisos; căci cititorul care a pătruns sensul acestui personaj întîlnește chipul lui don Quijote în atîtea ipostaze diferite printre figurile pictorului toledan, figuri emaciate, severe, consumate de propria lor pasiune și de o voință inflexibilă.

Poate că nu există un singur erou în întreaga literatură universală care să fi fost mai nedreptățit de înțelegerea greșită de către marele public ca don Quijote. În fond, don Quijote este un delirant, e adevărat — un obsedat, un maniac; dar reducerea lui la această unică trăsătură bufonă nu este admisibilă decît cel mult cititorilor care îl cunosc din edițiile pentru copii. Alonzo Quijano, devenit don Quijote, este un pasionat al romanelor de cavalerie, deviat de lectura lor, în primul rînd însă pătruns de valoarea înaltei lor moralități ideale. Don Quijote este obsedat de ideea reînvierii cavalerismului rătăcitor, așa după cum Cardenio e obsedat de ideea dragostei, iar Sancho Panza de ideea parvenirii și a cîștigului. În definitiv, față de obsesiile celorlalți doi, mania lui don Quijote este socialmente superioară, întrucît eroul e obsedat de ideea pe care ar trebui să fie fondată însăși ordinea lumii: dreptatea socială și înlăturarea asupririi. « Eu am venit pe lume să înlătur nedreptățile . . ., să vin în ajutorul celor slabi și năpăstuiți », repetă mereu eroul.

Este țelul de viață al unui suflet funciarmente nobil, în care nu e nimic meschin, nimic interesat. Chiar « faima » pe care o urmărește eroul nu este pentru el un scop; adevăratul scop al vitejiei lui, pe care o vrea fără seamăn, este binefacerea faptei sale. Și obsesia lui nu se epuizează în fantezie: acest pasionat al faptei pornește la acțiune. Esența quijotismului constă în fidelitatea eroului față de înalta datorie pe care singur și-a impus-o; și aceasta, cu prețul acceptării unei vieți de castitate, de onoare, de caritate, a unei vieți grele, plină de privațiuni și întîlnind la tot pasul înfrîngeri, suferințe, umiliri. Este, în această supunere stoică la nenorocire, cu totul altceva decît un simplu senti-

ment de mîndrie tipică unui hidalgo castilian; este acea demnitate umană (de care dă dovadă atît eroul cît şi părintele său, Cervantes), acea demnitate de a nu voi să se degradeze printr-o lamentaţie în faţa nenorocirilor întîmpinate, ci să le înfrunte cu tărie.

Don Quijote nu urmăreşte să ajungă nici împărat, nici măcar duce; trăieşte numai pentru ceilalţi, luptă şi suferă numai ca să nimicească răul, să facă să triumfe adevărul şi dreptatea pe pămînt. Mania eroului, atît sub raportul scopului ce-l obsedează, cît şi al mijloacelor cavalereşti la care recurge, nu are din punct de vedere moral nimic reprobabil: dimpotrivă, se apropie mai mult de virtutea înţelepţilor şi a oamenilor mari. « Aventurile lui don Quijote — scrie Cervantes — nu pot fi întîmpinate decît prin admiraţie sau prin rîs. » Pînă aici, i se cuvine eroului prima parte a alternativei; a doua, rîsul, intervine numai din momentul în care, trecînd la realizarea practică a obsesiei sale, el cade în iluzie, în percepţie falsă a realităţii. Cu aceasta, însă, am ajuns la un punct important în înţelegerea caracterului eroului nostru.

N-am putea afirma că don Quijote ar fi un « iluzionat voluntar » (asta ar însemna o contradicţie în termeni), dar este cert că don Quijote refuză realitatea, preferă să-şi creeze un univers moral propriu — singurul în care i se pare lui posibilă realizarea de sine, realizarea idealului său de ordin social. Don Quijote este îndrăgostit de himerica Dulcinee cu o pasiune nu platonică, ci teoretică, de principiu, cum o practicau şi trubadurii, aşa că nu-l supără prea mult ideea că obiectul însuşi al acestei pasiuni de principiu ar putea să nu existe realmente. Cuvintele pe care i le spune lui Sancho sînt semnificative în acest sens:

«Aşa e, că nu toţi poeţii ce vor fi avînd iubite, sub vreun nume pe care li-l pun ei după bunul lor plac, le au într-adevăr! Crezi tu că atîtea Amarilide, Filide, Silvii, Diane, Galatei şi cîte altele... au fost într-adevăr femei în carne

şi oase?... Aş, de unde! Cei mai mulţi şi le închipuie doar ca să dea versurilor lor o temă, şi pentru ca să fie ei ţinuţi drept îndrăgostiţi... aşa că la fel îmi ajunge mie să gîndesc şi să cred că neasemuita Âldonza Lorenza e frumoasă şi cinstită... Îmi închipui că tot ceea ce spun e aşa cum spun şi mi-o zugrăvesc în închipuire aşa cum mi-o doresc eu...».

Don Quijote este prezentat de Cervantes ca un erou stăpînit de o psihoză intermitentă. Patologic, cazul lui don Quijote nu poate fi încadrat precis în nici o entitate clinică; dar, în definitiv, pentru criticul literar problema aşa-zisei « nebunii » a lui don Quijote este o problemă falsă. Criticul literar trebuie să cerceteze valoarea personajului ca un dat artistic; iar dacă va coborî la sensurile pe care el le implică — nu va putea să nu recunoască intenţia autorului de a arăta că numai un nebun (ca să întrebuinţăm totuşi un termen pe cît de abuziv pe atît de vag) poate, la un grad de intensitate maximă, să creadă, să îndrăznească şi să acţioneze împotriva oricăror obstacole. Putea oare să facă asta un speculativ, un rafinat sceptic şi nu lipsit de oarecare cruzime, ca Hamlet? Nu! În primul rînd pentru că prinţul Danemarcei nu credea în posibilitatea binelui, în condiţiile create a căror forţă îl depăşeau, era sceptic în privinţa posibilităţii restaurării binelui de către un singur om. De aceea, în *Hamlet* compătimim drama protagonistului-victimă, dar în *Don Quijote* simpatizăm cordial eroul; de aceea, spre deosebire de generosul erou al lui Cervantes — cum spunea Turgheniev într-un celebru eseu — pe Hamlet nu-l poţi iubi, pentru că nici el nu iubeşte pe nimeni, în mod individual.

Astfel circumscrisă psihoza donquijotească, cu alte cuvinte implicînd atîtea valori morale (generozitate, curaj, modestie, claustrare, puritate, dezinteres, acţiune, stoicism, şi în genere idealul său de a se realiza în bine şi frumos), această psihoză devine o sumă de virtuţi. Cu excepţia, bineînţeles, a cazurilor (rare, de altfel), cînd, fără voia cavalerului, obsesia lui devine vătămătoare celorlalţi. Ratarea măreţelor

isprăvi — cum le vede eroul în delir — şi în acelaşi timp ridicolul său, se datoreşte în principal neadecvării faptei la necesitate, a intenţiei la posibilităţile reale, a idealului la circumstanţele materiale concrete. Această inadecvare compromite toate bunele intenţii ale lui don Quijote, îl compromite atît pe eroul devenit ridicol, cît şi faptele lui care se dovedesc a fi nu numai ineficace, ci adeseori chiar în detrimentul celor pe care cavalerul rătăcitor vrea să-i ajute.

Privit sub un alt unghi, viciul quijotismului constă în tendinţa eroului de a reînvia o practică specifică unui îndepărtat trecut, de a încerca aplicarea moralităţii romanelor cavalereşti la realităţile şi în condiţiile lumii moderne. În felul acesta, problema revine la tema luptei dintre cele două lumi — medievală şi modernă. O temă care l-a preocupat şi pe celălalt uriaş contemporan, englez — dar atît căile urmate cît şi concluziile lor (cum arată G. Lukács) sînt diferite. Ca şi Cervantes, Shakespeare denunţă feudalismul degenerat, creînd caractere tragice (ca Richard al III-lea) sau comice (ca Falstaff); dar în timp ce Shakespeare realizează în personajele sale negative decăderea morală a unor caractere specific medievale, Cervantes este preocupat în primul rînd să menţină şi să elogieze virtuţile cele mai înalte şi cele mai progresiste ale epocii cavalerismului. La Shakespeare, dezintegrarea clasei cavalereşti se manifestă prin alterări individuale de caracter, prin meschinărie şi cruzime, sau prin laşitate şi trîndăvie; la Cervantes, această clasă cade singură în desuetudine prin anacronismul său, prin inevitabilele schimbări istorice, prin inadaptabilitatea sa la noile condiţii. Numai aceste cauze îl fac ridicol pe don Quijote, ale cărui trăsături pozitive de caracter degenerează, cînd eroul trece la acţiune, în fals şi comic. Dar Cervantes subliniază ansamblul de virtuţi ale eroului său — fireşte cu corectivul de a fi adaptate necesităţii, posibilităţilor şi realităţii, căci, în concepţia autorului, ceea ce serveşte progresul social sînt tocmai aceste virtuţi proprii cavalerului său — una din cele mai splendide exemple de umanitate pe care le-a creat literatura tuturor timpurilor.

De aceea, este de-a dreptul surprinzător cum, neglijîndu-se textul capodoperei lui Cervantes, trecîndu-se cu o superficialitate inadmisibilă peste desele şi întinsele momente de luciditate ale eroului, peste categoricele, explicitele delimitări din partea autorului ale psihozei lui don Quijote — este surprinzător cum, neaprofundîndu-se personajul, sau măcar considerîndu-l în *ansamblul* manifestărilor sale, eroul lui Cervantes a putut deveni sinonim cu ideea de ridicol. Fără îndoială că acest proces de transmutaţie a unui nume propriu într-un adjectiv cu sens peiorativ s-a operat pornindu-se de la imaginea truncheată a eroului, aşa cum nu putea să apară decît dintr-o versiune pentru copii a romanului.

În realitate, don Quijote este un personaj de o structură complexă, un om care îţi « scapă printre degete ca un ţipar », cum se exprimă un alt personaj. « Dacă stai cu dînsul de vorbă — spune preotul, exprimînd părerea tuturor oamenilor de bun-simţ din jurul cavalerului — despre alte lucruri, vorbeşte cu foarte mult bun simţ şi arată că are judecată limpede şi că-i un om cu scaun la cap, în aşa fel încît, afară de prilejurile cînd vine vorba de isprăvile lui cavalereşti, nu s-ar găsi nimeni care să-l socotească decît ca pe un om foarte cu minte».

În aceste intervale de luciditate (de fapt, ca să ne apropiem mai mult de esenţa eroului, ar trebui mai degrabă să vorbim de « intervalele lui de delir »), în aceste momente de calm don Quijote creşte pînă la dimensiunile superioare ale înţelepciunii, ale bunului-simţ şi clarviziunii în problemele şi domeniile cele mai diverse. Elocinţa eroului se desfăşoară cu o limpezime de logică şi cu o puritate de expresie care situează aceste pasaje printre paginile cele mai frumoase ale prozei Renaşterii. Sînt pasaje care îmbogăţesc cartea cu adevărate tezaure de gîndire, care întregesc fizionomia spirituală a eroului, şi care, în acelaşi timp, pun în adevărata ei lumină personalitatea acestui ilustru reprezentant al culturii Renaşterii. Atitudinea şi cultura umanistă a lui Cervantes se manifestă în special în aceste discursuri

ale Cavalerului Tristei Figuri, în care Cervantes își expune ideile asupra celor mai variate subiecte, dar, în același timp, în care autorul se arată a fi cel mai puțin moralizator și cel mai puțin abstract dintre scriitori.

« Umanismul », atîta timp contestat, al acestui mare scriitor, a fost definitiv pus în lumină (în ultimul timp, și în mod magistral, de Americo Castro). Cervantes a încetat de mult de a mai fi considerat un « geniu incult ». Dacă prin « cultură » înțelegem acea erudiție a cărei formă de manifestare este pedantismul, desigur că nu ambiționa să devină un asemenea « om cult » cel care, în prologul romanului său (ca și în nuvela *Dialogul cîinilor*), se declara împotriva acestui pedantism. Dar studiul atent al operei sale a arătat că Cervantes cunoștea pe Lucian, pe Vergiliu, sau pe Heliodor (care îi inspiră acel roman *Persiles și Sigismunda*, testamentul său literar, pe care autorul îl socotea cea mai bună operă a sa), și desigur că și pe alți scriitori antici, deși din traduceri spaniole. În schimb, Cervantes citea în original pe italieni (Tasso, Guarini, Bembo, Poliziano, Pulci, Boiardo), mai ales pe Ariosto și cu deosebită predilecție pe Baldasare Castiglione, ale cărui dizertații din *Curteanul* se resimt categoric în *Don Quijote*, și al cărui profil i-a inspirat figura atît de frumoasă a lui don Diego de Miranda din *Don Quijote* — singurul personaj care nu-și bate joc de bietul cavaler.

În general, cultura lui Cervantes s-a alimentat cu operele scriitorilor antici și italieni, cu proverbe și povestiri populare, cu *Romancero* și nuvele italiene, cu romane pastorale și picarești. Cervantes era un cititor pasionat, dar nesistematic și esențialmente antipedantesc. Nefiind un spirit speculativ, nu se afiliază unui curent de idei; deși, altminteri, dintre umaniști pare a fi cunoscut platonismul unui Leon Hebreo (a se vedea, de pildă, admirabila carte a patra din *Galatea*). De asemenea, caracteristică este acea nedeliberată, instinctivă atitudine umanistă a lui Cervantes de a-și lua

ca materie de studiu propriul său eu, asemenea unui Montaigne.

În afară însă de urme şi atitudini, umanismul lui Cervantes se manifestă în abordarea directă a unor teme specifice gîndirii Renaşterii. Astfel, de pildă, acea doctrină a naturii concepută ca putere divină ce creează pe om (doctrină fundamental anticreştină), pe care o susţine scriitorul vorbind în repetate rînduri despre « natura, majordomul lui Dumnezeu ». Acest cult al naturii explică şi gustul său pentru genul literar al pastoralei, concepută ca mijloc de evadare din obositoarea şi viciata societate; precum și acel pasaj din *Don Quijote* (prefigurînd preceptul de mai tîrziu al lui J. J. Rousseau: « natura este bună ») în care elogiază miticul trecut, fără proprietate privată, abuzuri, nedreptăţi, acel trecut apropiat de natură, cînd omenirea nu era supusă eticii arbitrare pe care e fondată societatea. În aceeaşi ordine umanistă se înscrie şi faimosul discurs al lui don Quijote despre arme şi litere, aducînd în discuţie o temă frecventă în scrierile oamenilor Renaşterii: problema preeminenţei profesiunii militare sau aceea a omului de litere, problemă în care Erasm înclina în favoarea celei de-a doua, în timp ce Castiglione pare a înclina spre prima. La umaniştii spanioli ambele cariere stau pe plan egal; iar dacă omul Renaşterii şi eroul de la Lepanto o preţuieşte totuşi mai mult pe prima (deși îi păstrează cea mai înaltă consideraţie şi celei de-a doua), este pentru că războiul, prin grelele încercări la care îl supune pe ostaş, e cea mai aspră şcoală de caracter; şi pentru că armele au drept scop principal de a asigura însăși condiţia de dezvoltare a literelor: pacea. « Pacea aceasta este adevărata ţintă a războaielor. »

Astfel întregită, figura lui don Quijote se realizează ca o obiectivare a spiritului autorului său. Cervantes, care în construcţia figurii lui don Quijote a utilizat atitudini, aspiraţii şi concepţii proprii, atîtea elemente de autobio-

grafie spirituală, o spune clar, la sfîrşitul cărţii, în acea confesiune scurtă, dar impresionantă prin frumuseţea ei simplă şi sinceră: « Da, numai pentru mine s-a născut don Quijote, şi eu pentru el. El a ştiut să săvîrşească, iar eu să scriu. Noi doi, una sîntem. »

Dar, în afară de aceste dizertaţii, ceea ce îl ridică definitiv pe erou deasupra ridicolului este profesiunea sa de credinţă de pe patul morţii: « Viaţa mea — recunoaşte eroul, precum va recunoaşte și cititorul — viaţa mea n-a fost atît de păcătoasă încît lumea să aibă dreptul să mă socotească nebun ». În acest ultim şi cel mai frumos capitol al cărţii, găsim justificarea cea mai convingătoare a măreţiei sale morale. « Am fost nebun, şi acum iată-mă întreg la minte », rosteşte muribundul adresîndu-se prietenilor săi. « Mă puteţi ferici, prieteni, căci nu mai sînt don Quijote de La Mancha, ci Alonzo Quijano, pe care blîndeţea pornirilor lui l-au făcut să mai fie numit şi cel Bun. » Așadar, eroul nu se simte un învins cu adevărat, cîtă vreme pentru supravieţuitori rămîne amintirea, nu a faimosului don Quijote de La Mancha, ci a lui Alonzo Quijano cel Bun. Vindecat de rătăcirea lui, eroul rămîne încredinţat, ca şi pînă acum, că valoarea supremă a vieţii este bunătatea. Iată un fapt ce pune în adevărata sa lumină sensul unui personaj, caracterul unui scriitor şi semnificaţia unei cărţi, unde — caz unic în literatura universală — întîlnim mai bine de 600 de personaje, dintre care însă nici unul nu este cu adevărat odios.

O trăsătură genială a cărţii este dată de faptul că, în loc de un protagonist, Cervantes a imaginat doi, de dimensiuni morale diferite, dar cu un relief identic. Sancho Panza nu mai este scutierul insignifiant din vechile romane cavalereşti, nici personajul simplu din popor care în teatrul spaniol al epocii deţine poziţia criticii democratice — ci un personaj pus, aproape de la începutul romanului, alături de eroul principal.

Una din vechile erezii cu privire la capodopera lui Cervantes a fost considerarea acestor doi eroi ca termeni antinomici. Antagonismul don Quijote—Sancho Panza, redus pe plan moral la antagonismul idealism—realism, utopie—simţ practic, curaj—laşitate, credinţă—scepticism, ş.a.m.d., nu este valabil decît pentru primele capitole ale cărţii. După care, aceste etichetări se altereazǎ, antagonismul se estompează, termenii adeseori se inversează, şi în curînd opoziţia celor doi eroi se dovedeşte a fi falsă. Este adevărat că un asemenea joc facil de simetrii poate fi tentant; dar, la o privire cît de puţin atentă, se vede că acest simplificator şi simplist exerciţiu duce de-a dreptul la o denaturare a sensului celor doi eroi şi la o subestimare a valorii operei.

Desigur că, iniţial, intenţia lui Cervantes a fost ca, prin contrast, figura lui Sancho să dea relief moral lui don Quijote, să-i pună în evidenţă psihoza, să aducă configuraţia elementară a bunului-simţ rustic şi să obţină acel efect de umor democratic care este unul din apanajele literaturii spaniole din epoca ei de aur. Dar, pe măsură ce acţiunea înaintează, asistăm la un fenomen de a cărui subtilitate nu sînt capabili decît marii scriitori — şi anume, la un adevărat proces de osmoză spirituală ce are loc între cavaler şi scutierul său. Viaţa lor comună, de aventuri, privaţiuni, suferinţe, umiliri, precum şi reciproca lor cunoaştere profundă, duce atît la donquijotizarea lui Sancho, cît şi la sanchizarea lui don Quijote — ca să întrebuinţăm termenii lui Salvador de Madariaga, autorul acestei fine observaţii. Începînd din partea a doua a romanului, don Quijote înclină spre o viziune mai practică, spre un bun-simţ mai apropiat de realitate, chiar spre o potolire a entuziasmului său frenetic. În acelaşi timp, sub influenţa cavalerului, asistăm la donquijotizarea lui Sancho, pe de-o parte în sensul că ajunge să se contamineze de mania stăpînului său, pe de altă parte în sensul unei înălţări morale a rusticului scutier. Sancho Panza ştie că don Quijote este un maniac, dar îl admiră pentru că este un erou şi un înţelept; la rîndul său, don Quijote vede că Sancho este un necioplit, dar

îl iubeşte pentru că este un om devotat şi de bun-simţ. Această amalgamare ce s-a operat între cavaler şi scutier s-a petrecut în urma unei simpatii reciproce atît de profunde, încît ei ajung să constate şi să declare că sînt «făcuţi din acelaşi aluat». Şi cei doi nu vor acţiona decît împreună, într-un cuplu de-acum înainte nedisociabil, evoluînd în faţa cititorului în acel joc armonic de atitudini pe care-l creează echilibrul nestabil. «Aşa că-i cu neputinţă, spune Sancho, să ne despartă vrea altă întîmplare pe lume decît aceea cu sapa şi lopata.»

Dacă n-ar trebui să arătăm la ce concluzii a putut duce considerarea celor doi eroi văzuţi ca figuri antagoniste, nu ne-am opri asupra diferitelor interpretări ce s-au dat operei lui Cervantes.

În mîna acestor comentatori, don Quijote a devenit succesiv simbolul înţelepciunii, al lui Ignaţiu de Loyola, chiar al lui Isus Christos, iar Dulcinea — simbolul sufletului obiectivat al cavalerului, simbolul gloriei sau al Fecioarei Maria. Pentru altă categorie de comentatori, cartea lui Cervantes este o satiră politică cu tendinţe antimonarhice, sau o satiră socială generală, sau (ca pentru autorul lui *Robinson Crusoe*) o satiră la adresa comandantului « Invincibilei Armate »; sau una îndreptată contra aristocraţiei conservatoare (în timp ce Sancho Panza urma să reprezinte, fireşte, poporul), sau o satiră împotriva scriitorilor contemporani, ba chiar o invectivă teribilă contra Bibliei! Alţii au văzut în ea un atac contra Inchiziţiei; alţii, un stufos tratat filozofic; alţii, un sistem de filozofie politică urmărind reforma generală a Spaniei. Un critic englez crede că Cervantes a intenţionat să scrie un studiu, profund meditat, asupra nebuniei şi a diferitelor cazuri de nebuni; pentru Byron, Cervantes a urmărit şi a reuşit să compromită şi să distrugă idealurile şi virtuţile cavalereşti; pentru criticii romantici germani cuplul eroilor se reduce la antagonismul dintre idealism şi materialism, altruism şi egoism, gîndire

şi bunul-simţ comun; pentru Heine, opera este « cea mai formidabilă satiră împotriva entuziasmului omenesc » (Sancho Panza rămînînd personificarea « minţii pozitive »), în timp ce pentru critica psihologistă don Quijote devine tipul gînditorului exaltat, iar scutierul său — tipul rezonabil şi practic.

Poate că încercarea de a analiza, chiar şi succint, cele două personaje şi interrelaţia lor intimă, a fost întrucîtva în măsură să arate unilateralitatea, simplismul şi adeseori falsitatea totală a unor asemenea interpretări. În majoritate, viciul lor constă în pseudoantagonismul don Quijote — Sancho Panza. În realitate, după cum observă Giovanni Papini, « adevărata contrafigură a lui don Quijote, anti-don Quijote prin excelenţă, nu este Sancho Panza, ci bacalaureatul Samsón Carrasco, tipul vicleanului maliţios, al omului mediocru şi al intelectualului semidoct, care ţine cu orice preţ să-l vindece pe cavaler şi să-l convertească la mediocritatea « înţeleaptă » a unei vieţi liniştite şi « cuminţi ». Personajul opus lui don Quijote este deci acest Samsón Carrasco, « simbol veşnic viu », cum se exprimă Papini, « al micii burghezii semidocte şi duşmane oricărei cutezanţe, adevărata contraatitudine şi adevăratul asasin al sufletului şi trupului nemuritorului don Quijote ».

Figura mucalitului scutier avea, în intenţia iniţială a lui Cervantes, rostul de a furniza o resursă de umor. În genere, aceste surse de umor în romanul marelui spaniol sînt multiple, dar aproape toate se reduc la categoria incongruităţii — dacă în acest termen înglobăm înţelesul de contrast, de incompatibilitate, disproporţie şi dezacord. Este, dintru început, umorul derivat din incongruitatea temei, a temei cavalerului ce caută să reînvie o instituţie medievală într-o lume modernă. Este, apoi, umorul pe care îl sugerează incongruitatea scenei — acest peisaj dezolant, pietros, sterp, uscat de arşiţa soarelui din Mancha, scenă în care se desfăşoară o acţiune dinamică ce pune în mişcare

idealuri atît de pasionate. Apoi, fireşte, puternice efecte de umor provoacă violentul contrast iniţial dintre caracterele celor doi protagonişti. O varietate mai fină, dar suculentă, de umor verbal, o furnizează în special limbajul pitoresc, jocurile de cuvinte şi debitul uimitor de zicători şi proverbe, fluent pînă la incontinenţă, al lui Sancho. În fine, efectele cele mai directe de umor, în varietăţi de grotesc, burlesc, ridicol şi pînă la sarcasm, le obţine Cervantes din exploatarea incongruităţii situaţiilor în care se plasează singur don Quijote, situaţii despre care am vorbit mai înainte. Burlescul aventurilor cavalerului rătăcitor este ceea ce aprecia publicul cititor al veacului al XVII-lea; este de asemenea ceea ce i-a asigurat larga popularitate de-a lungul veacurilor, dar la care nu se poate rezuma şi cititorul avizat care vrea să se pătrundă de marea valoare a acestei capodopere, de înaltul ei mesaj artistic, de apelul la generozitate, la pace, la libertate, la dreptate, la înlăturarea asupririi, cu alte cuvinte, de însăşi sensul ei progresist.

Dar capodopera lui Cervantes este unică şi din punctul de vedere al compoziţiei.

Privită sub acest raport, cartea este o istorie completă a unui caz moral, epuizînd în dezvoltarea sa naşterea, evoluţia şi sfîrşitul maniei lui don Quijote. La început, autorul pare a se conduce după modelul romanelor cavalereşti; în curînd însă, pasionat de figura eroului său, în fiinţa căruia încorporează atîtea elemente personale, de autobiografie spirituală cum spuneam, rapsodul se lasă dominat de lumea propriei sale ficţiuni. Şi astfel, întregul roman creşte fără un plan definit.

Ca formă, romanul surprinde prin puterea inventivităţii autorului, prin mersul simplu al povestirii, condusă de un fir central slab: şi totuşi, părţile se ţin într-o unitate echilibrată în virtutea vervei de povestitor a autorului, a firescului caracterelor şi a exuberanţei comicului, temperat din loc în loc de momente serioase, dacă nu chiar grave. Firul

central al povestirii este adesea întrerupt de episoade suplimentare, uneori lungi, adevărate nuvele (mai ales în partea întîi), ceea ce dă romanului aspectul unei rapsodii întocmite atît spre plăcerea autorului de a se opri oricînd din drum asupra unor lucruri ce-l atrag, cît şi spre relaxarea cititorului a cărui atenţie se mai odihneşte, părăsind pentru un moment ritmul viu al aventurilor iscusitului hidalgo.

Romanul lui Cervantes este de o structură foarte complexă. Întîlnim aici parodia romanului cavaleresc alături de episodul pastoral, nuvela psihologică în gen italian alături de episoade sentimentale, aventura contemporană alături de cîteva cadre picareşti, elemente de poezie cultă alături de abundente elemente folclorice, sau pasaje de critică literară şi estetică alături de cele de politică sau de morală — ca să nu mai vorbim de bogatul umorism care îşi găseşte expresia într-o serie de varietăţi ale comicului. O mulţime de elemente eterogene, deci, dar pe care geniul lui Cervantes le organizează într-un ansamblu de o armonie desăvîrşită şi într-un tot de o bogăţie impresionantă.

Cele două părţi ale romanului — partea a doua a apărut la zece ani după prima — sînt angajate într-o unitate generală incontestabilă, păstrîndu-se de la început pînă la sfîrşit o coherenţă a acţiunii şi o constanţă a caracterelor. Am arătat însă că această constanţă a caracterelor protagoniştilor este relativă, în sensul că la Cervantes ea trebuie căutată în însuşi principiul lor intern de evoluţie, în sensul acelei osmoze spirituale, în sensul donquijotizării lui Sancho şi a sanchizării lui don Quijote. În felul acesta cele două părţi ale romanului, deşi nu sînt nici inconsecvente nici disparate, îşi păstrează totuşi fiecare un anumit profil propriu. Astfel, în afară de acea osmoză despre care am vorbit, şi ale cărei rezultate se manifestă îndeosebi în partea a doua, în această parte se exprimă mai din plin — dar pe un teren mai concret — şi facultatea inventivă a autorului. De asemenea şi facultatea sa descriptivă — deşi nu atît a descrierii de amploare, cît de detaliu. Căci descriptivul lui Cervantes este prin excelenţă de detaliu, bazat pe obser-

vaţia minuţioasă, pe precizia conturului, pe atenţia dată adevărului obişnuit, banal.

Din acelaşi punct de vedere al compoziţiei, cu totul remarcabil este un ingenios artificiu la care recurge autorul. O dată cu partea a doua, Cervantes imaginează că partea întîi a fost publicată şi este cunoscută chiar şi personajelor romanului, încît acestea îl recunosc numaidecît pe faimosul cavaler şi pe scutierul său. Din acest artificiu, din acest curios joc de oglinzi, de multă fineţe şi spirit, rezultă un foarte ciudat efect de perspectivă, care îi dă posibilitate autorului ca, prin intermediul propriilor sale personaje, să-şi critice, să-şi explice sau să ia apărarea operei sale. Toate aceste note particulare ale celor două părţi ale romanului au dus la întrebarea care din ele este superioară. Opiniile s-au împărţit, cum s-a întîmplat şi în cazul lui *Faust*. Dacă ni s-ar permite o comparaţie sub raportul compoziţiei, am recunoaşte că partea a doua din *Don Quijote* este întrucîtva stufoasă şi bogată în sugestii multiple şi chiar în anumite artificii, ca şi *Faust II* — deşi opera scriitorului Renaşterii este în ansamblu mai echilibrată, mai unitară şi mai consecventă decît opera lui Goethe. Canavaua romanului lui Cervantes este dintre cele mai largi din întreaga istorie a romanului. Aproape toate tipurile Spaniei epocii sînt reprezentate aici, de la curtea ducală pînă la sclavii galerelor. Toată galeria aceasta de tipuri dă o mare bogăţie de colorit cărţii, bogăţie de colorit la care contribuie şi varietatea specificului condiţiilor sociale, precum şi varietatea tonului naraţiei, care parcurge toate gamele, de la sublim pînă la farsă şi de la oribil pînă la burlesc.

Dar prezentarea acestei imense fresce sociale, cu mijloace realiste pe care Cervantes le-a deprins desigur şi la şcoala prozei picareşti (a cărei filozofie pesimistă însă el a refuzat-o întotdeauna), nu este de loc făcută într-un spirit obiectivist. Fireşte că rigorile cenzurii îi impuneau lui

Cervantes să-şi mascheze vederile democratice şi progresiste. Totuşi, atitudinea critică faţă de realităţile contemporane este destul de limpede în opera celui mai dotat cu simţ critic dintre scriitorii spanioli ai timpului.

Astfel, într-o epocă atît de efervescentă, cînd Spania ducea lupte continui în America de Sud, cînd se gîndea să distrugă « eretica Anglie », cînd aroganţa ei militară revolta Italia, cînd ducea lupte crude cu Ţările-de-Jos, cînd, în fine, Spania proiecta o mare cruciadă împotriva turcilor, iată că Cervantes nu găseşte de cuviinţă să laude o singură dată măcar războaiele Spaniei, de cucerire şi de « apărare a dreptei credinţe ». Oare asta nu înseamnă o atitudine clară împotriva politicii aroganţilor « regi catolici » ? Căci, pe de altă parte, dacă Cervantes elogia totuşi meşteşugul armelor în primul rînd, este pentru a sublinia că armele « au drept scop şi obiect pacea, cel mai mare bine pe care şi-l pot dori oamenii în viaţa astă ».

« Epoca de aur », despre care don Quijote vorbeşte cu atîta entuziasm, ce altceva este dacă nu o critică aspră la adresa realităţilor timpului său ? « Totul pe atunci era pace, prietenie, înţelegere, vorbeşte don Quijote. Nu exista ipocrizia, minciuna, asuprirea. Singură dreptatea stăpînea, fără să fie tulburată de glasul momelii şi al corupţiei, care astăzi o asupreşte şi caută s-o nimicească. Legea bunului plac nu încolţise încă în mintea judecătorilor . . . Astăzi, în vremea noastră dezmăţată... lenea biruie asupra sîrguinţei, trîndăvia asupra muncii, păcatul asupra virtuţii, neobrăzarea asupra vitejiei...».

Declinul general al Spaniei este judecat cu multă pătrundere de Cervantes. « Numai acele neamuri par mari şi vestite care se arată ca atare prin virtutea, avuţia şi mărinimia stăpînilor lor.» Dar cîrmuitorii Spaniei, despre care Sancho spune că n-ar da pe ei « nici o ceapă degerată », nu se gîndesc decît să fure şi să risipească avuţiile ţării, în loc să le « cheltuiască cu folos pentru cei mulţi », cum

se exprimă don Quijote. Şi « sînt cu sutele, continuă scutierul, dintre cei care nu ştiu nici măcar să citească şi care, totuşi, cîrmuiesc ca nişte vulturi hrăpăreţi »; în locul oricăror virtuţi, aceştia afişează aroganţa lor nobiliară, uitînd că « adevărata nobleţe se sprijină pe virtute . . . Căci sîngele se moşteneşte, continuă don Quijote, pe cîtă vreme virtutea se cucereşte, şi virtutea preţuieşte mai mult decît sîngele». În felul acesta judecată aristocraţia, este explicabil de ce dintre sutele de personaje ale romanului, toate reliefate şi vii, singurele lăsate intenţionat şters şi mişcîndu-se ca nişte marionete, sînt tocmai ducele şi ducesa. Tocmai ducele şi ducesa, prezenţi în mai bine de douăzeci de capitole ale romanului!

Desigur că şi celălalt stîlp al statului, biserica, are o comportare nu mai puţin condamnabilă. Aici însă, autorul trebuie să fie mai prudent căci Inchiziţia nu doarme! Totuşi, poziţia critică a lui Cervantes este destul de lămurită. Nu este oare semnificativ faptul că nici una din figurile ecleziastice din roman nu este arătată niciodată în postură de adevărat preot, şi că nici una nu face vreodată uz de argumentaţia teologică sau morală? Dar nu numai atît: Cervantes vorbeşte despre « mulţi teologi care nu fac două parale în faţa altarului »; alţii sînt « mici la suflet», îndemnînd pe cei avuţi « spre zgîrcenie », deşi clericii sînt « oameni care nu-şi uită niciodată de burtă » în fine, continuă don Quijote, « toţi acei care poartă fuste (adică sutane) nu au altă armă, întocmai ca şi femeile, decît limba». Dacă la toate aceste ieşiri mai adăugăm aluziile şi ironiile la adresa călugărilor sau a superstiţiilor religioase, precum şi predilecţia autorului pentru zicala (pe care o repetă de trei ori în decursul romanului) că « în dosul crucii se ascunde diavolul », trebuie să recunoaştem că cenzura n-a fost destul de vigilentă . . .

Dar adevăratul democratism al lui Cervantes se revelează în atenţia pe care o acordă figurilor din popor, atît de numeroase şi variate, prezentate obiectiv, şi cu defectele lor, dar şi cu frumoasele însuşiri sufleteşti

care, predominînd, atrag simpatia categorică a autorului asupra lor.

Ajuns la sfîrşit, ultima impresie care-l urmăreşte pe cititorul lui *Don Quijote* este aceea a tonului general al cărţii.

De-a lungul celor 165 de zile în spaţiul cărora se desfăşoară aventurile Cavalerului Tristei Figuri — timp suficient de abil proporţionat naturii evenimentelor pentru ca ritmul acţiunii să nu pară nici prea lent, nici prea rapid; de-a lungul peripeţiilor şi a tiradelor cavalerului şi scutierului său; de-a lungul replicilor şi dialogurilor care prin natura lor de maieutică socratică amintesc *Colocviile* lui Erasm; în fine, de-a lungul efectelor de contrast, marcate cu vigoare, dar şi cu un desăvîrşit simţ al măsurii — străbate un realism optimist, cu totul străin de amărăciunea lui Quevedo, de asprimea şi cinismul din *Lazarillo de Tormes*, sau de pesimismul sumbru al lui Mateo Alemán — ca să amintim cele mai mari momente ale prozei picareşti spaniole — tonul dominant este acela al umanistului perfect echilibrat care caută, pentru înfrîngerea şi deziluziile sale, să răspundă destinului prin stoicismul demnităţii umane, prin luminile înţelepciunii sale umaniste, prin denunţarea prudentă a scăderilor vremii şi oamenilor, şi printr-un umor copios, variat, tonifiant şi uneori nu lipsit de o fină causticitate.

Prin toate aceste eminente calităţi, pe care desigur că nu le-am putut epuiza aici şi cărora nici nu le-am putut sublinia îndeajuns valoarea şi semnificaţia, Cervantes ocupă unul din primele locuri în istoria universală a literaturii, punînd în acelaşi timp bazele unui gen literar nou. Căci, arătînd în numeroase ocazii superioritatea mentală şi morală a eroilor săi asupra claselor conducătoare, elogiind şi efortul acestor eroi de a se înălţa deasupra unei vieţi de mediocritate prozaică (caractere de bază ale « romanului burghez » de mai tîrziu), cu alte cuvinte: ridicînd cazurile vieţii de toate zilele (cum spunea Menéndez y Pelayo) « la demni-

tatea epopeei », autorul lui *Don Quijote* « a dat cel dintîi model al romanului realist modern ».

Istoria vieţii romanului lui Cervantes de-a lungul a trei secole şi jumătate ne oferă cazul rarisim al unei capodopere literare care, variind desigur în interpretări, a rămas însă permanent în atenţia publicului şi a oamenilor de litere din ţările vest-europene de veche cultură — privilegiu de care nu s-a bucurat nici Lope de Vega, nici Calderón şi nici chiar Shakespeare !

Secolele au primit şi au interpretat capodopera lui Cervantes în mod diferit. Spania secolului al XVII-lea a receptat-o — cu excepţia inteligentului Quevedo — ca pe o carte de divertisment, o parodie a romanelor cavalereşti, un roman comic, caricatural, amuzant. Deşi, pînă la moartea scriitorului, în Spania apar doar opt ediţii ale primei părţi a romanului şi trei a celei de-a doua — pentru ca, în următorii 90 de ani (aproape un secol !), să se publice abia zece ediţii. În străinătate, prima traducere apare în Anglia (1612), cunoscută, se pare, şi de Shakespeare, despre care se crede că ar fi colaborat la două piese, pierdute, inspirate de episoade din *Don Quijote*. Apoi, celelalte prime traduceri: în Franţa (1614), în Germania (1621) şi în Italia (1622). În privinţa difuziunii europene a romanului lui Cervantes, primul rol l-a avut Franţa, unde, pînă azi, au apărut aproape 60 de traduceri diferite.

După care, influenţa operei nu întîrzie să se afirme.

În Anglia — unde de altminteri terenul era pregătit înainte de apariţia lui *Don Quijote*, tipul spaniolului fantast fiind realizat, printre alţii, şi de Shakespeare în figura lui Armado din *Chinurile zadarnice ale iubirii* — dramaturgii Beaumont şi Fletcher utilizează într-o comedie datul parodic al romanului lui Cervantes, creînd primul don Quijote englez, urmat apoi de celebrul *Hudibras* al lui Samuel Butler. Daniel Defoe gustă cartea lui Cervantes, pe care o consideră însă că a avut un rol nefast asupra spiritului

spaniol, compromiţîndu-l în faţa întregii lumi prin comportamentul său ridicol. Romanul lui Sterne, *Tristram Shandy*, este impregnat de reminiscenţe din *Don Quijote*, reminiscenţe perceptibile şi în capodoperele lui Swift şi Fielding, *Călătoriile lui Gulliver* şi *Tom Jones*. Într-un alt roman al său, *Joseph Andrews*, Fielding — autor al comediei *Don Quijote în Anglia* — specifică chiar în titlu că romanul « este scris în imitarea lui Cervantes, autorul lui *Don Quijote* ». Reminiscenţe cervantine clare apar şi în romanul lui Smollett, *Aventurile lui Sir Launcelot Greaves*, sau, în secolul următor, în *Documentele postume ale clubului Pickwick*.

Franţa epocii clasicismului — ţară care nu uita vechile ranchiune şi conflicte cu Spania — receptează cu satisfacţie *Don Quijote* ca pe o satiră a militarismului fanfaron şi ridicol spaniol. Ch. Sorel se inspiră din el în romanul său burlesc *Păstorul extravagant*; pe scenă hidalgoul castilian apare ca erou a cel puţin trei comedii, într-una din ele interpretat de însuşi Molière. Racine, Boileau, La Fontaine îl citează, pentru ca, în « Veacul luminilor », capodopera lui Cervantes să fie citită cu pasiune sau măcar cu interes de Montesquieu, Diderot, d'Holbach, Helvétius, d'Alembert şi, fireşte, Voltaire. În secolul următor, romanticii, începînd cu Chateaubriand, învăluiesc figura Cavalerului Tristei Figuri în deliciile melancoliei şi ale unei « veselii crude »: Byron afirmase că « dintre toate romanele acesta este cel mai trist ». Pentru Vigny, don Quijote rămîne o victimă şi un erou, demn de compătimire şi de admiraţie, în timp ce pentru Victor Hugo, romanul este o parodie a celor două aspecte eterne ale omului — sublimul şi grotescul. Şi seria marilor admiratori francezi ai lui *Don Quijote* continuă, de la Stendhal, Flaubert, Mérimée, Rimbaud sau Anatole France şi pînă azi.

Germania începe să-i facă eroului lui Cervantes o primire strălucită o dată cu scriitorii « Aufklärung »-ului, care-l dau drept « exemplu de primejdia lipsei de raţiune, ca istoria unui individ care se izbeşte de realităţi pentru

că se lasă condus de imaginaţie » (P. Hazard) — şi continuă cu generaţia romanticilor care-l interpretează ca un mit literar de adîncă umanitate şi de mare profunzime filozofică, declarîndu-l pe Cervantes egalul lui Shakespeare. Pentru A. W. Schlegel, cartea e un simbol al « eternei lupte dintre proza şi poezia vieţii ». Schelling afirmă că « nu există pînă în prezent decît două romane: *Don Quijote* de Cervantes şi *Wilhelm Meister* de Goethe ». Cu superlative întîmpină opera şi Jean-Paul Richter, şi Schopenhauer; iar Heine declară categoric: « Autorul lui *Hamlet* şi cel al lui *Don Quijote* sînt cei mai mari doi poeţi pe care i-au dat timpurile moderne ». Karl Marx, care citea cu deosebită predilecţie *Don Quijote* în original, îi punea pe Cervantes şi pe Balzac deasupra tuturor romancierilor; iar Fr. Engels îl situa în seria celor mai iluştri « poeţi cu tendinţă ». În Rusia, Puşkin are pentru scriitorul spaniol un adevărat cult. Turgheniev, pentru care eroul lui Cervantes reprezintă triumful binelui asupra individualismului egoist, i-a dedicat un celebru eseu. Mai tîrziu, Lunacearski va consacra lui *Don Quijote* pagini de interpretare în sensul idealurilor socialiste. Urmele unor influenţe ale romanului se pot găsi în *Suflete moarte* a lui Gogol, în anumite opere ale lui Tolstoi, « şi mai ales la Dostoievski, care după noi este poate în romanul universal geniul cel mai apropiat de Cervantes », afirmă Valbuena Prat, gîndindu-se, desigur, la prinţul Mîşkin din *Idiotul*, dar şi la celălalt celebru personaj de structură donquijotescă, Alioşa Karamazov.

Dar, am putea încheia această schiţă a vieţii *in aeternum* a lui don Quijote fără să amintim cîteva din seria iluştrilor erudiţi şi eseişti spanioli ai secolului nostru, exegeţii şi interpreţii săi — Menéndez y Pelayo, Azorin, Ortega y Gasset, Salvador de Madariaga, Ramiro de Maeztu, Rodríguez Marín? Sau pe ilustratorii săi, începînd cu Coypel, care în 1714 execută cartoanele pentru tapiseriile manufacturii Gobelins, urmat de Gustave Doré şi mai ales de Honoré Daumier, urmat apoi de Picasso, Kukrîniksî şi Salvator Dali? Sau, pe compozitorii mai cunoscuţi care

au adus mitul nemuritorului erou în compoziţiile lor: Telemann, Paisiello, Salieri, Mendelssohn-Bartholdy, Richard Strauss, Massenet, Manuel de Falla sau Jacques Ibert?

În cultura română Cervantes îşi face intrarea datorită lui Ion Eliade Rădulescu.

În 1839 acesta publică în *Curierul românesc* traducerea (după versiunea franceză a lui Florian) primelor 14 capitole din *Don Chişot de la Manşa*, pentru ca în anul următor opera să apară în două volume. În acelaşi an apare în *Curierul de ambe sexe*, tradusă tot de Eliade, nuvela *Curiosul stravagant*, extrasă din prima parte a romanului *Don Quijote*, nuvelă care mai apare şi în *Convorbiri literare* din 1881, cu titlul *Curiosul nepriceput*, în prima traducere românească după textul original al lui Cervantes, datorită lui St. G. Vîrgolici; a treia versiune a acestei opere apare în *Românul* din 1911, sub titlul *Curiosul pedepsit*, ca o adaptare făcută de I. L. Caragiale (publicată şi în volumul *Reminiscenţe*, 1915). În revistele româneşti au mai apărut traduse şi alte nuvele, inclusiv din seria *Nuvelelor exemplare: Cele două fete* (1874), *Isabella spaniola englesă* (1876), *Captivul* (1883) — nuvelă inserată în partea a doua a romanului *Don Quijote* şi tradusă din limba spaniolă de St. G. Vîrgolici, apoi *Senora Cornelia* (1901; o altă traducere, din 1932) şi *Cîinii din Valladolid* (1909) — aceasta din urmă fiind tradusă cu titlul *Dialogul cîinilor*, împreună cu nuvela *Căsătoria pe furate*, din original, de Ion Frunzetti (în culegerea *Proza satirică spaniolă*, 1955).

Seria studiilor şi articolelor dedicate lui Cervantes o inaugurează tot Eliade Rădulescu, în *Curierul de ambe sexe* (1842). După ce într-un număr din *Familia* (1866) apare un articol despre Cervantes, nesemnat, Vîrgolici publică un studiu asupra scriitorului spaniol în *Convorbiri literare* (1868). Să mai amintim, în seria referinţelor, studiul lui O. Densuşianu (*Viaţa nouă*, 1906), articolele scrise cu ocazia tricentenarului morţii lui Cervantes (1916) semnate

de Al. Ciura, N. Iorga, E. Lovinescu, D. Caracostea, Ramiro Ortiz şi alţii; sau studiile şi articolele publicate mai tîrziu de I. Pillat, T. Vianu, G. Călinescu, Iorgu Iordan etc. O monografie i-a consacrat lui Cervantes Al. Popescu-Telega (1944), autor şi al unui laborios studiu despre *Cervantes şi Italia* (1936).

Influenţa lui Cervantes asupra unor scriitori români este o problemă nestudiată încă. Menţionăm deocamdată versurile acelei *Viziuni a lui Don Quijote*, scrise de Eminescu în 1877, şi în special influenţa romanului lui Cervantes asupra lui I. Budai-Deleanu, în cunoscutul episod al lui Becicherec Iştoc din *Ţiganiada*. În secolul nostru, don Quijote va deveni protagonistul piesei (cu titlul dat de numele eroului) lui Mihail Sorbul (1925).

După traducerea lui Eliade din 1840, prima traducere după textul original al lui *Don Quijote* o începe Vîrgolici care, în 1880, publică în *Convorbiri literare* primele 38 de capitole din cele 52 ale părţii întîi. În afara unor versiuni prescurtate pentru copii, *Don Quijote* nu va mai apare în limba română pînă la traducerea (din 1936) făcută de Al. Iacobescu din limba franceză. Urmează în 1944 şi 1945, cele două volume (însumînd partea întîi a romanului), în traducerea din spaniolă a lui Al. Popescu-Telega; iar în 1957, ediţia prescurtată, dar tot după original, a lui Ion Frunzetti şi Edgar Papu, pentru ca, acum, aceiaşi traducători să prezinte cititorilor români prima traducere integrală făcută după textul original al acestei mari capodopere a literaturii universale.

OVIDIU DRIMBA

CUPRINSUL

PARTEA ÎNTÎI

Pag.

Notă asupra ediţiei 5
Cuvînt înainte (María Teresa León).............. 7

PARTEA ÎNTÎI

Ducelui de Béjar 55
Prolog 57
Versuri preliminare 67
Capitolul I — Care povesteşte despre firea şi felul de viaţă al vestitului hidalgo don Quijote de La Mancha 77
Capitolul II — Care povesteşte cea dintîi plecare din satul său a iscusitului don Quijote.............. 85
Capitolul III — Unde ni se povesteşte chipul hazliu în care don Quijote a fost armat cavaler............ 93
Capitolul IV — Despre ceea ce i s-a întîmplat cavalerului nostru după plecarea de la han 101
Capitolul V — Unde se povestesc mai departe nenorocirile cavalerului nostru 109
Capitolul VI — Despre marea şi plina de haz rînduială pusă de preot şi de bărbier în biblioteca iscusitului nostru hidalgo 114
Capitolul VII — Cea de a doua plecare a bravului nostru cavaler, don Quijote de La Mancha........ 126
Capitolul VIII — Despre biruinţa viteazului don Quijote în înfricoşătoarea şi nemaiînchipuita aven-

Pag.

tură a morilor de vînt, dimpreună cu alte isprăvi vrednice de fericită amintire 132

Capitolul IX — În care își află încheierea și capătul nemaipomenita bătălie dintre voinicul vizcain și viteazul cavaler din La Mancha 142

Capitolul X — Despre duhlia convorbire a lui don Quijote cu Sancho Panza, scutierul său 149

Capitolul XI — Despre ceea ce i s-a întîmplat lui don Quijote cu niște păstori de capre 156

Capitolul XII — Despre ceea ce povesti un păstor de capre celor care erau cu don Quijote.. 164

Capitolul XIII — Unde ia sfîrșit povestea păstoriței Marcela și se întîmplă multe altele 172

Capitolul XIV — Unde sînt scrise stihurile deznădăjduite ale răposatului păstor și alte întîmplări neașteptate 184

Capitolul XV — Unde se povestește aventura nefericită în care a intrat don Quijote, dînd peste niște yangheji neomenoși 195

Capitolul XVI — Ce i s-a întîmplat iscusitului hidalgo la hanul pe care îl luase drept castel 204

Capitolul XVII — Unde urmează povestirea nenumăratelor cazne ce îndurară viteazul don Quijote și bunul său scutier Sancho Panza la hanul pe care îl luaseră, spre nenorocul lor, drept castel 213

Capitolul XVIII — În care se povestesc convorbirile lui Sancho Panza cu stăpînul său, don Quijote, și alte aventuri, vrednice de-a fi pomenite.... 224

Capitolul XIX — Despre înțeleptele gînduri pe care Sancho le-a împărtășit stăpînului său și despre aventura lor cu un răposat, împreună cu alte neobișnuite întîmplări 237

Capitolul XX — Despre nemaivăzuta și nemaiauzita aventură dusă la capăt fără nici o primejdie de vestitul

Pag.

și viteazul don Quijote de La Mancha, unicul pe lume care-ar fi putut-o sfîrși într-așa chip........ 246

Capitolul XXI — Care vorbește de aventura năzdrăvană și de bogatul cîștig al coifului lui Mambrino, dimpreună cu altele, întîmplate neînfrîntului nostru cavaler 263

Capitolul XXII — Despre felul cum slobozí don Quijote o mulțime de nenorociți, duși fără voia lor acolo unde n-aveau nici un chef să se ducă............ 277

Capitolul XXIII — Despre ceea ce i s-a întîmplat vestitului don Quijote în Sierra Morena, aventură dintre cele mai rare din cîte se povestesc în această istorie adevărată 292

Capitolul XXIV — Unde urmează aventura din Sierra Morena 306

Capitolul XXV — Care înșiră lucrurile ciudate ce i s-au întîmplat în Sierra Morena viteazului cavaler de La Mancha, precum și chipul în care a imitat el penitența lui Beltenébros 317

Capitolul XXVI — Unde urmează povestirea subtilităților de îndrăgostit pe care le-a făcut don Quijote în Sierra Morena 337

Capitolul XXVII — În ce fel și-au dus la capăt planurile preotul și bărbierul, dimpreună cu alte lucruri vrednice a fi povestite în această măreață istorie........ 346

Capitolul XXVIII — Care povestește despre noua și plăcuta aventură a preotului și bărbierului în Sierra Morena 366

Capitolul XXIX — Care povestește despre hazliul tertip ce-l găsiră, dimpreună cu rînduiala cuvenită, pentru a-l scoate pe îndrăgostitul nostru cavaler din aspra pocăință cu care îi plăcuse să se canonească........ 383

Capitolul XXX — Care povestește despre înțelepciunea frumoasei Dorotea și altele multe dătătoare de mari desfătări și de plăcută zăbavă................ 397

Pag.

Capitolul XXXI — Despre convorbirea plină de haz dintre don Quijote şi Sancho Panza, scutierul său, dimpreună cu alte întîmplări 410

Capitolul XXXII — Care povesteşte tot ce i s-a întîmplat la han întregii trupe a lui don Quijote........ 421

Capitolul XXXIII — În care se povesteşte nuvela Curiosului nestăpînit 429

Capitolul XXXIV — Unde continuă nuvela Curiosului nestăpînit 454

Capitolul XXXV — În care se vorbeşte de viteaza şi nemaiauzita bătălie a lui don Quijote cu nişte burdufuri de vin roşu şi ia sfîrşit nuvela Curiosului nestăpînit 478

Capitolul XXXVI — Care vorbeşte de alte întîmplări neobişnuite petrecute la han 488

Capitolul XXXVII — În care se povesteşte mai departe istoria slăvitei infante Micomicona, dimpreună cu alte vesele pătărانii 499

Capitolul XXXVIII — În care e vorba de ciudata cuvîntare a lui don Quijote despre arme şi litere........ 511

Capitolul XXXIX — Unde robul îşi povesteşte întîmplările vieţii 515

Capitolul XL — Unde continuă povestea robului.... 527

Capitolul XLI — Unde tot despre întîmplările robului se povesteşte 542

Capitolul XLII — Care povesteşte ceea ce s-a mai întîmplat la han, dimpreună cu multe alte lucruri vrednice a fi ştiute 566

Capitolul XLIII — Care povesteşte istoria plăcută a argatului de la catîri şi alte întîmplări ciudate de la han 575

Capitolul XLIV — Unde urmează povestirea nemaiauzitelor întîmplări de la han...................... 587

Capitolul XLV — Unde ajunge să se spulbere orice îndoială cu privire la coiful lui Mambrino şi la samar, şi pe lîngă asta se povestesc o seamă de alte păţanii, aidoma cum s-au petrecut 597

Capitolul XLVI — Despre vrednica de pomenit aventură cu patrula de arcaşi şi despre înfricoşătoarea mînie a bunului nostru cavaler don Quijote...... 606

Capitolul XLVII — Despre chipul straniu în care se văzu legat de farmece don Quijote de La Mancha, dimpreună cu alte faimoase întîmplări............... 616

Capitolul XLVIII — Unde canonicul vorbeşte mai departe despre cărţile de cavalerie şi despre alte lucruri vrednice de mintea lui ascuţită............ 629

Capitolul XLIX — Unde se povesteşte înţeleapta convorbire dusă de Sancho Panza cu stăpînul său, don Quijote 639

Capitolul L — Despre înţeleapta gîlceavă dintre don Quijote şi canonic, dimpreună cu alte întîmplări.. 648

Capitolul LI — Care cuprinde cele povestite de păstorul de capre tuturor celor care-l însoţeau pe don Quijote 656

Capitolul LII — Despre încăierarea lui don Quijote cu păstorul de capre şi despre aventura nemaiauzită cu autoflagelanţii, pe care o duse la bun sfîrşit cu sudoarea frunţii lui.......................... 662

Versuri de încheiere.. 673

PARTEA A DOUA

Închinare către contele de Lemos...... 679

Precuvîntare către cititor 681

Capitolul I — Despre ceea ce au păţit preotul şi bărbierul cu don Quijote în legătură cu boala acestuia.......................... 687

Capitolul II — Care vorbeşte de nemaiauzita gîlceavă a lui Sancho Panza cu nepoata şi cu chelăreasa

lui don Quijote, dimpreună cu alte întîmplări hazlii 700
Capitolul III — Despre vorbirea cea hazlie care s-a ţinut între don Quijote, Sancho Panza şi bacalaureatul Samsón Carrasco 705
Capitolul IV — Unde Sancho Panza răspunde la îndoielile şi întrebările lui Samsón Carrasco, împreună cu alte întîmplări vrednice de-a fi cunoscute şi povestite 714
Capitolul V — Despre înţeleapta şi hazlia vorbire care s-a ţinut între Sancho Panza şi nevastă-sa, Teresa Panza, şi despre alte întîmplări vrednice de fericită pomenire 721
Capitolul VI — Despre ceea ce i s-a întîmplat lui don Quijote cu nepoata şi cu chelăreasa lui; acesta este unul din capitolele cele mai de seamă din toată povestea 728
Capitolul VII — Despre ceea ce s-a întîmplat între don Quijote şi scutierul său, dimpreună cu alte vestite întîmplări 735
Capitolul VIII — Unde se povesteşte ceea ce i s-a întîmplat lui don Quijote ducîndu-se s-o vadă pe doamna sa, Dulcinea din Toboso........ 743
Capitolul IX — Unde se povesteşte ceea ce se va vedea într-însul 752
Capitolul X — Unde se vorbeşte despre dibăcia folosită de Sancho pentru a o vrăji pe domniţa Dulcinea şi despre alte întîmplări pe cît de caraghioase, pe atît de adevărate.. 757
Capitolul XI — Despre ciudata întîmplare a viteazului don Quijote cu carul, sau căruţa « Alaiului morţii » 767
Capitolul XII — Despre ciudata aventură a viteazului don Quijote cu vajnicul Cavaler al Oglinzilor 775

Capitolul XIII — Unde urmează întîmplarea cu Cavalerul Pădurii, dimpreună cu înţeleapta, nemaiauzita şi desfătătoarea sfătuire dusă între cei doi scutieri 782
Capitolul XIV — Unde se arată mai departe păţania cu Cavalerul Pădurii 790
Capitolul XV — Unde se povesteşte şi se face cunoscut cine era Cavalerul Oglinzilor şi scutierul său.. 802
Capitolul XVI — Despre ceea ce i s-a întîmplat lui don Quijote cu un cavaler înţelept din La Mancha 805
Capitolul XVII — Unde se povesteşte cea din urmă şi cea mai înaltă treaptă pe care a ajuns şi a putut să ajungă curajul nemaiauzit al lui don Quijote în păţania cu leii, dusă la bun sfîrşit 816
Capitolul XVIII — Despre ceea ce i s-a întîmplat lui don Quijote în castelul sau casa Cavalerului cu Mantia Verde, împreună cu alte lucruri nemaiauzite 828
Capitolul XIX — Unde se povesteşte păţania păstorului îndrăgostit, dimpreună cu alte întîmplări cu adevărat hazlii.. 838
Capitolul XX — Unde-i vorba de nunta lui Camacho cel avut şi de ceea ce s-a întîmplat cu Basilio cel sărac 847
Capitolul XXI — Unde se povesteşte mai departe despre nunta lui Camacho, dimpreună cu alte întîmplări pline de miez.... 858
Capitolul XXII — Unde se povesteşte despre nemaiauzita aventură cu peştera lui Montesinos, care se află în inima La Manchei, aventură pe care don Quijote a dus-o cu bine la capăt.... 866
Capitolul XXIII — Despre minunatele lucruri pe care neîntrecutul don Quijote spuse că le-a văzut în

adînca peşteră a lui Montesinos, lucruri a căror neputinţă de-a fi adevărate şi a căror măreţie fac ca această aventură să fie socotită drept apocrifă 875

Capitolul XXIV — Unde se povestesc nenumărate nimicuri pe cît de nelalocul lor, pe atît de folositoare la înţelegerea aşa cum trebuie a acestei măreţe povestiri 887

Capitolul XXV — Unde se arată păţania cu zbieretul de măgar şi aceea hazlie cu păpuşarul, dimpreună cu prorocirile cele de pomină ale maimuţei ghicitoare 895

Capitolul XXVI — Unde urmează hazlia întîmplare cu păpuşarul, dimpreună cu alte lucruri într-adevăr nostime cum nu se mai poate 906

Capitolul XXVII — Unde se povesteşte cine erau meşterul Pedro şi cu maimuţa lui, dimpreună cu neizbînda lui don Quijote în aventura cu zbieretul de măgar, aventură care n-a ieşit la capăt după vrerea şi după gîndul lui.... 916

Capitolul XXVIII — Despre unele lucruri pe care spune Benengelí că le va afla cel ce le va citi, dacă le citeşte cu luare-aminte 924

Capitolul XXIX — Despre faimoasa întîmplare cu luntrea fermecată 929

Capitolul XXX — Despre ceea ce i s-a întîmplat lui don Quijote cu o frumoasă vînătoriţă 937

Capitolul XXXI — Unde se vorbeşte despre lucruri şi multe, şi mari 942

Capitolul XXXII — Despre răspunsul pe care l-a dat don Quijote celui ce-l mustrase, laolaltă cu alte întîmplări, şi mai serioase, şi mai hazlii.... 951

Capitolul XXXIII — Despre plăcuta convorbire pe care ducesa şi cu slujitoarele ei au avut-o cu

Sancho Panza, convorbire vrednică a fi citită şi întipărită-n minte 968

Capitolul XXXIV — Care povesteşte despre ştirea primită asupra chipului cum urma să fie dezlegată de vrăji Dulcinea din Toboso, alcătuind una din întîmplările cele mai faimoase din această carte 976

Capitolul XXXV — Unde-i vorba mai departe de ştirea pe care a primit-o don Quijote în legătură cu dezlegarea de vrăji a Dulcineii, dimpreună cu alte minunate întîmplări. 985

Capitolul XXXVI — Unde se povesteşte despre ciudata şi nemaipomenita aventură a dueñei Îndurerate, numită şi contesa Trifaldi, şi despre un răvaş pe care Sancho Panza l-a scris femeii sale, Teresa Panza 994

Capitolul XXXVII — Unde se merge mai departe cu faimoasa aventură a dueñei Îndurerate...... 1001

Capitolul XXXVIII — Unde se povesteşte ceea ce a destăinuit despre vitrega-i soartă dueña Îndurerată.............................. 1004

Capitolul XXXIX — Unde contesa Trifaldi îşi spune mai departe povestea-i cea înfricoşată şi vrednică de pomenire 1012

Capitolul XL — Despre lucruri care privesc şi ating această aventură şi această poveste de pomină.. 1015

Capitolul XLI — Despre sosirea lui Lemnopiron, dimpreună cu sfîrşitul acestei aventuri prea lungite 1021

Capitolul XLII — Despre poveţele pe care i le-a dat don Quijote lui Sancho Panza mai înainte de-a se duce acesta să-şi cîrmuiască insula, dimpreună cu alte lucruri bine chibzuite.... 1034

Capitolul XLIII — Despre al doilea rînd de poveţe pe care i le-a dat don Quijote lui Sancho Panza 1040

Capitolul XLIV — Cum a fost ridicat Sancho Panza la scaunul ocîrmuirii şi despre ciudata păţanie din castel a lui don Quijote 1046

Capitolul XLV — Despre felul cum marele Sancho Panza a pus stăpînire pe insula lui şi despre chipul în care a început să diriguiască.. 1058

Capitolul XLVI — Despre grozava spaimă clopoţească şi pisicească trasă de don Quijote în timpul poveştii lui de iubire cu Altisidora cea îndrăgostită 1066

Capitolul XLVII — Unde se povesteşte mai departe cum o ducea Sancho cu cîrmuirea lui 1071

Capitolul XLVIII — Despre păţania lui don Quijote cu doña Rodriguez, dueña ducesei, dimpreună cu alte întîmplări vrednice de-a fi scrise şi veşnic pomenite 1081

Capitolul XLIX — Despre ceea ce i s-a întîmplat lui Sancho Panza pe cînd îşi cerceta ostrovul 1091

Capitolul L — Unde se dă pe faţă cine erau vrăjitorii şi gealaţii care o bătuseră cu papucul pe doña Rodriguez şi-l pişcaseră şi zgîriaseră pe don Quijote, dimpreună cu întîmplările prin care a trecut pajul ce-a adus răvaşul la Teresa Panza, femeia lui Sancho Panza 1104

Capitolul LI — Despre urmarea cîrmuirii lui Sancho Panza, dimpreună cu alte întîmplări, să le zicem bune 1114

Capitolul LII — Unde se povesteşte păţania celei de-a doua dueña Îndurerată sau amărîtă, chemată pe celălalt nume al ei doña Rodriguez 1124

Capitolul LIII — Despre jalnicul sfîrşit şi soroc pe care l-a avut ocîrmuirea lui Sancho Panza .. 1132

Capitolul LIV — Care vorbeşte despre lucruri în legătură cu povestea aceasta şi nu despre altele 1139

Capitolul LV — Despre lucruri întîmplate lui Sancho în drum, dimpreună cu altele cum nu se poate mai minunate 1148
Capitolul LVI — Despre grozava şi nemaivăzuta bătălie ce s-a dat între don Quijote de la Mancha şi slujitorul Tosílos, întru apărarea copilei celei batjocorite a doamnei Rodriguez 1156
Capitolul LVII — În care-i vorba de felul cum s-a despărţit don Quijote de duce şi de ducesă şi de cele ce i s-au întîmplat cu isteaţa şi zvăpăiata aceea de Altisidora, slujitoarea ducesei 1162
Capitolul LVIII — Care vorbeşte despre felul cum l-au năpădit pe don Quijote atîtea aventuri, încît nu mai aveau loc una de alta 1167
Capitolul LIX — Unde se povesteşte nemaipomenita întîmplare, ce poate fi luată şi drept aventură, pe care a trăit-o don Quijote 1181
Capitolul LX — Despre ceea ce i s-a întîmplat lui don Quijote în drum către Barcelona 1190
Capitolul LXI — Despre ceea ce i s-a întîmplat lui don Quijote la intrarea lui în Barcelona, dimpreună cu alte lucruri mai mult adevărate decît înţelepte 1205
Capitolul LXII — În care e vorba de întîmplarea cu capul fermecat, dimpreună cu alte nimicuri, ce se cer neapărat povestite 1209
Capitolul LXIII — Despre năpasta ce-a căzut pe capul lui Sancho cînd s-a dus să cerceteze galerele şi despre nemaipomenita aventură a frumoasei arăpoaice 1224
Capitolul LXIV — Unde-i vorba despre aventura care l-a amărît pe don Quijote mai mult decît toate cîte i s-au întîmplat pîn-atunci . . . 1235
Capitolul LXV — Unde se dă de ştire cine era Cavalerul Albei Luni, dimpreună cu dezrobirea lui don Gregorio şi cu alte întîmplări 1240

Capitolul LXVI — Unde e vorba de lucruri pe care o să le vadă cine îl va citi sau o să le audă cine îl va asculta citit cu glas tare 1246

Capitolul LXVII — Despre hotărîrea pe care a luat-o don Quijote de a se face păstor și de a duce o viață cîmpenească pînă va trece anul legămîntului său, dimpreună cu alte întîmplări într-adevăr cu haz și desfătătoare. 1253

Capitolul LXVIII — Despre aventura cea porcească, întîmplată cu don Quijote 1259

Capitolul LXIX — Despre cea mai ciudată și cea mai năzdrăvană întîmplare din cîte s-au petrecut cu don Quijote de cînd ține toată această însemnată poveste 1265

Capitolul LXX — Care vine după al șaizeci și nouălea și vorbește despre lucruri de care nu te poți lipsi pentru a da de rost acestei istorisiri 1271

Capitolul LXXI — Despre ceea ce i s-a întîmplat lui don Quijote cu scutierul său Sancho pe cînd făceau calea-ntoarsă către satul lor 1279

Capitolul LXXII — Despre felul cum don Quijote și Sancho au ajuns la ei în sat 1286

Capitolul LXXIII — Despre semnele menitoare ce le avu don Quijote intrînd la el în sat, dimpreună cu alte întîmplări care împodobesc această istorie și o fac vrednică de crezare 1292

Capitolul LXXIV — Despre felul cum a căzut don Quijote la pat, despre testamentul pe care și l-a făcut și despre moartea lui 1298

Postfață (Capodopera lui Cervantes) 1307

Redactor responsabil: CONSTANȚA TĂNĂSESCU
Tehnoredactor: AURICA IONESCU

Dat la cules 30.06.1965. Bun de tipar 23.12.1965. Apărut 1966. Tiraj 5140 ex. legate 1/1 Hîrtie specială țigarete de 50 g/m². Format 720×880/32. Coli ed. 73,34. Coli tipar 42,25. A. nr. 9289. C.Z. pentru bibliotecile mari 86. C.Z. pentru bibliotecile mici 86—31 = R.

Întreprinderea Poligrafică «Arta Grafică» Calea Șerban Vodă Nr. 133, București. R. S. România

